
31
4 E
5

F. DIDACI STELLAE

ORD. MINOR.

In Sacroſanctum Ieſu Chriſti Domini Noſtri Euangelium

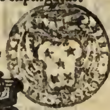
Secundum Lucam Enarrationum

TOMVS SECVNDVS.

Nunc recèns recognitus, & erroribus expurgatus.

B A

VENETIIS,

Apud Franciſcum Zilettum.

M D LXXXVI.

AD ILLVSTREM, ET DOCTISS. PATREM,

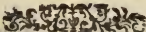
EXIMIVM VERBI DEI CONCIONATOREM, omnique genere disciplinarum excultum, Didacum Stellam, Ioannis Iberi

EPIGRAMMA.

AVSTA suos tollit venerãda Nauarra triũphos
Te duce, perpetuum famáque pergit opus.
Vindice te tanto, bibulisque tumescit auenis,
Digna putat tandem summa per astra verbi.
Tuque instar Pauli, nam ardenti pectore Christum
Effers empyreum, pulpita sacra terens.
Te pia Francisci splendent commercia sancti;
Te pia relligio sospite sospes erit.
Docta uiros terret prauos tua concio, namque
Assiduè populi crimina torua premis.
Ingentis præstas animi uirtutibus, atque
Moribus, eloquio, relligione, fide.
Dulcia permulcent animos tua verba fluentes,
Est tibi facundis lingua diserta Ionis.
Hinc tot naturæ donis, hinc stemmate prisco
Clarus agis, tanta relligione fruens.
Sanguine præclaro natus, fastigia laudis
Tu meruisti, omni & culmine dignus eris.
His demum accessit, tantoque labore paratum
Hoc opus, eximia relligione nitens.
Hoc prompsit tanti veneranda scientia patris,
Et sophia, ac oris dulcia mella tui.
Atque hoc immortale decus pariet tibi semper,
Et tua perpetuò fama perennis erit.
His aucta auspicijs meritò Nauarra triumphat.
Denique te tantò vindice iure tumet.

ENARRATIONVM IN BEATI LVCAE EVANGELIVM TOMVS SECVNDVS.

CAPVT DECIMVM.

HRISTVS redemptor noster (vt in capite præcedenti facile est uidere) suos duodecim discipulos ad prædicandum miserat: miris uirtutū dotibus eos illustrans, potestatemque faciens amplissimam, ut oculis hominum stupēda miracula proponerent: ut ueritatis ab eis ꝑdicatæ clarissimum testimonium eluceret.
Nu. 13. Hi enim tanquam terræ promissionis ardentissimi fuerunt speculatores. Sed cùm granum sinapis in grandi arbore in dies magis, ac magis cresceret, cumque
Luc. 13. sapientissimi illius Salomonis fama, Christi Redemptoris nostri in uniuersas illas regiones undique esset sparsa sic, vt
3. Reg. 10 non solùm Regina illa Sabæ, uerùm etiam multi alii in suorum unguentorum odorem currerent, ut recumberent cum Abraham, Isaac, & Iacob, iam enim messes crescebant, candoreque induebantur: ideò necessum erat, ut messo-
Cant. 1. rum numerus etiam augeretur, ut in ecce-
Matt. 8. clesiæ horrea eas mitterent. Ideò Chri-
Ioan. 4. stus uniuersæ messis dominus, postquam duodecim Apostolos miserat, inquit noster Euangelista. [Post hæc autē designauit Dominus & alios septuaginta duos.] Post hæc, scilicet, postquā miserat prædicatores maiores, qui erant Apostoli: nūc mittit minores, postquā Apostolos miserat, designauit alios septuaginta duos: quia signāter hos elegit, & ab aliis distin xit. Sicut Apostoli duodecim tribuum Israelitica isti fuerūt septuaginta duo, ut to- No.
tidem gentibus linguarū Euāgelium prædicarēt. Preterea in libro Exodi legimus, quòd filii Israel uenerunt in Helim, ubi Exo. 15.
erant duodecim fontes aquarū, & septuaginta palmæ. Sicut tunc ad corporis nutrimentum præparauit Deus illos fontes, & palmas: ita ad refocillandum totius mundi animas, post illos duodecim Apostolos, qui quasi duodecim fontes aquis suæ doctrinæ totam terram irrigarunt, addidit dominus hos septuaginta discipulos: ut scias, sicut Apostolus ait, quòd omnia in figura contin- 1. Cor. 10.
gebant illis: quia multi erant credituri, multis indigebant magistris. Adde Nu. 11.
etiam, quòd sicut dominus accepit de spiritu Mosis, & dedit septuaginta uiris, qui etiam prophetauerunt, & adiuuabant Mosem in regimine populi: ita Deus accepit de spiritu Iesu Christi domini nostri, & dedit septuaginta discipulis, qui Euangelium prædicarent, & miracula facerent prophetantes, & adiuuarent Christum Saluatorem nostrum in onere Euangelij.

¶Vnum autem hic obseruandum est, quòd non desunt moderni, qui dicant, hic superfluere hanc particulam, duos, idque astruere contendunt authoritate Græcorum codicū, in quibus septuaginta tantū scriptum est; & in eundem numerum dicunt consentire Tertullianum,

Tertul. 4. Hieronymum, Ambrosium, Theophila-
cōtra Mar tum, & Lucam in primo uolumine Ec-
cio. Hiero clesiasticæ historiæ: quapropter dicunt
ny. in man Augustinum, & Bedam, qui septuaginta
sio. ad Fa- duos legunt, mendosos habuisse codices,
biolam. sed mea quidem sententia errant: nam
Teoph. in Epiphanius uetustissim⁹ autor inter Græ
Luc. cos in fine primi tomi aduersus hæreses
Aug. lib 2. septuaginta duos legit, & sanctus Clemēs
Euāg. q̃st. martyr tertius post Petrum pontificem li
Beda li. 3. bro secundo Apostolicarum constitutio-
in Lucam. num capite quinquagesimo nono. Asti
pulatur etiam iis codex Græcus Apostolicæ bibliothecæ, nimium præseferens uetustatem. Neque hic obstat Ambrosii, Hieronymi, & aliorum patrum autoritas: uerisimile.n est, scriptores illos breuitatis gratia pro septuaginta duobus, septuaginta citasse: quod & factum uidemus in primis Mosaicæ legis interpretibus; qui cum essent septuaginta duo, nēpe ex singulis duodecim tribubus delecti sex, tamē ab omnib. uetustis scriptorib⁹, sub titulo septuaginta allegantur; sic & Romani breuitatis studio centum, & quinque iudices ex singulis triginta quinque tribubus tres delectos, centū uiros appellarunt. Sequitur. [Et misit illos binos ante faciem suam.] Isti septuaginta duo discipuli nō sunt uocati Apostoli, quamuis Apostolus sit missus, & isti etiam missi essent a Christo ad prædicādū: quia Christus illos tātum duodecim uoluit uocare Apostolos, & alios solū discipulos nominauit, ut uideamur esse duo ordines Apostolorū, & discipulorum: loco quorū est inter nos ordo Episcoporū, & presbyterorum. Nam sicut in Apostolis forma est pontificum: ita in septuaginta discipulis forma est presbyterorum. Erat enim mundus peccatis plenissimus, erant (ut
Gala. 5. Paulus ait) omnia conclusa sub peccato, erat mundus oppressus tyrannide diabo
Rom. 12. li, qui erat princeps huius mundi, & per
Ephe. 2. Christum foras eiiciendus. Operabatur tunc diabolus in filios diffidentiæ, in
1. Cor. 12. quib. nos omnes aliquādo fuimus. Erat
1. Cor. 11. mundus Sodoma, & Gomorra, euntes ad simulacra muta, prout ducebamur, eramus imbecilles, & dormiebamus multi: ideò mittit nunc luces, quibus tenebræ pellerentur; mittit medicos, a quibus mundi languores curarentur; misit fortes, a quibus fortis armatus uinceretur, denique mittit homines cœlestes, & diuinos, a quibus infernus noster in paradisum conuerteretur. Misit inquam: ipse etiam Christus in scriptura missus uocatur: Non auferetur sceptrum de Iuda (in-
quit Iacob) nec dux de femore eius, do- Gen. 49.
nec ueniat, qui mittendus est. Moses; Exod. 3.
Mitte quē missurus es. Et ipse, qui missus Ioan. 20.
est a patre, Apostolis dicit; sicut misit me pater, & ego mitto uos. Et ideò isti discipuli officium habent Apostolorum, & missi dicuntur: nam missi sunt a Christo, & eodem spiritu repleti, & uariis linguis loquuti. Sunt enim isti sancti discipuli, Apostoli, medici animarum, & corporum, doctores, pastores, & reges. Nam sub hoc uerbo missi, omnia officia clauduntur. Binos autem mittit boues mundum araturos, & Euangelicum se-
men sparsuros. ¶ Præterea, quia dixerat, No.
ubi sunt duo, uel tres congregati in no- Mat. 18.
mine meo, ibi ego sum in medio eorum; ut nehementer esset cum eis, noluit eos esse binos. Simul ut humilitatis essent amatores, minor enim gloria ad duos diuisa uenit, quàm si ad unum integra ueniret. Atque etiam, ut minus dæmonis astus, & hominum audacia, & carnis nostræ negligentia eos inuadere posset; minus enim audent pugnatores duos aggredi, quàm unum. Adde etiam, ut intelligerent negotium esse, ad quod unus sufficere non posset.

¶ Demum duos mittit ad socialis uitæ
commendationem, & ob mutuam conso- Pro. 8.
lationem, & cōformitatem. Frater enim, qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas munita: atque ad ueritatis prædicandæ certiorem cōtestationem, quia in ore duorum, uel trium testium stat omne uerbum.
¶ Denique, ut concludam, binos illos Deu. 17.
mittit, ut mutuam in se habeant charitatem: nam cum charitas sit amor gratuitus tendens in alium, non potest nisi inter duos esse: nemo enim charitatem dicitur habere ad se ipsum: in-
nuitur enim, quòd nemo prædicationis Greg. ho.
officium debet habere, si charitatem 17. in Eua.
ad proximum non habet. Quandoquidem sola hæc omnium uirtutum prin-

ceps,

ceps,& regina charitas nostris operibus
No. uim,& ualorem tribuit. Vnde diuus Pau
lus; Si linguis hominum loquar, & Ange-
lorum, charitatem autem non habuero,
1.Cor.13. factum sum uelut æs sonans, aut cymbalũ
tinniẽs. Sonat quidẽ cymbalũ, omnesque
conuocat, ut diuinis officiis intersint, po-
stea uerò ipsum foris remanet, cum alio-
rũ beneficij fuerit causa, uelut antea fer
reum, atque æreum factum. Ita uidetur
concionator, qui hac uirtute non est de-
coratus, qui cum reliquos omnes ad uir-
tutem insectandam pronocet, & ad Dei
suauissimos amplexus alliciat, uelut æs
tinniẽs peccator, & miseria plenus persi-
stit. Vult enim Christus, ut nos, qui con-
cionatoris nomine, & officio gaudemus,
eas uirtutes, quibus alios uolumus insi-
gniri, prius habeamus: præcipuè earum
reginam charitatem, quæ & meritum, &
summam perfectionem nostris operibus
cumulat. Assimilatur maximè Solis calor
charitati: eius enim uirtute procreantur
herbæ, plantæque altissimas, & profun-
dissimas radices faciunt, arbores frondo
sis foliis fructus, & pulchritudinem
conseruant, & ad expectatam maturita-
tem perueniunt. Sic charitas labori no-
stro meritum facit, & in uirtutis semita
diligenter currere facit, & denique sine
illa (in quocunque uelis opere) non diui-
tes, & locupletes euademus. E contrario
uerò amor carnalis, & mundanus ignis
calori similis est: qui omne, quod tangit
deuorat, & absumit. Ita sensualis cupi-
do quancunque adeò excellentem uirtu
tem, & meritum destruit, & in uilem pul-
Prou. 30. uerem, & cinerem redigit, & ita ut sapiẽs
ait, ignis nunquam dicit, sufficit: sic & cu-
pido carnis, auaritiæ atque honoris, &
quidquid est mundi. Auarus enim, nun-
quam dicit, sufficit: nec ambitiosus satia-
tur honoribus, nec carnalis homo deli-
ciis: sed charitas, ut Solis calor, fructificat,
adauget, & amplificat nostra opera. Vole
bat igitur Christus, ne fructus, & meritũ
periret, qui ex tanto officio, atque labore
poterat colligi: ut discipuli hac charitatis
dote essent muniti: quandoquidem flo-
rentissima, & pulcherrima corona eos
debebat condecorare: & ideo mittit il-
los binos propter mutuam charitatem,

& dilectionem ¶ Expende etiam, quod
ante faciem suam dicit, quod mittit illos:
nam sicut miserat Ioannem Baptistam
præcursorem, ut prepararet corda homi
num ad suscipiendum Christum: sic istos
tanquam præcones, & præcursores mit-
tit, qui dicant; Parate uiam Domino, re- Esa.40.
ctas facite semitas eius Isti enim erãt ser Mat.22.
ui illi missi à Domino, dicere inuitatis, ut Esa 18.
uenirent ad nuptias, & Angeli ueloces Hest.8.
missi ad gentem conuulsam, & dilacera-
tam, & ueredarij illi Assueri regis mor-
tiferæ sententiæ reuocatores, & qui uiã No.
domino præparabant. Atque ideo subdi
tur. [In omnem ciuitatem, & locum, quò
erat ipse uenturus] Post auditionem uer
bi Dei, uenit Christus in animã per fidẽ
uiuam. atque ideo spiritualiter est hoc
intelligendum, quia in animas fidelium
uenit Christus inuisibiliter, in has potis-
simè, quæ uerba Dei suscipiunt, & eius di
scipulos audiunt Nam corporaliter Chri
stus non uenit in omnem ciuitatem, & lo
cum, ubi Apostoli, & eius discipuli præ-
dicarunt. Venit autem spiritualiter in Eph.3.
animas audientium uerbum eius, habitat Roma.10.
enim Christus in cordibus nostris per fi-
dem, & hęc uenit per auditum, auditus
autem per uerbum Christi. Primò itaq;
prædicatores ante se mittit, ut audiẽtes
uerbũ Dei credant populi, & postea Chri
stus subsequatur suos prædicatores. An-
te Christum ibant prædicatores, præparã
tes domino hospitium in cordibus homi
num. ¶ Obserua autem, quod per hoc,
quod ipse erat post illos iturus, urget eos
& ponit stimulum, ut benè exequantur
officium suum, scientes quod subseque-
tur magister. Quando enim scit discipu-
lus, quod magister est uisurus opus suũ,
& quod illud debet examinare, operatur
maiori diligentia, & cura Sic contingit,
ut pater familias aliquando dicat agrico
lis, ite ad fodiendum in uinea mea, & ego
ibo postea, ut uideam, quàm bene labora
stis. Isti agricolæ, non est dubium, nisi
quod scientes dominum uenturum post
illos ad uidendum opus, diligentius, & so
lertius laborabunt, & nõ otio torpebũt,
nec ubi displicebit Domino suo labora-
bunt, sed ubi uiderint dominum gaude-
re, maxime si ipse dominus agriculturã

optime nouerit,& percalluerit,magnifice laborantes præmiaturus. Ideo Christus mittit istos,ubi erat postea ipse uēturus,ut eos animaret,& exhortaretur ad bene,& fideliter exequendum officium suum,scientes dominum illic uenturum.

No. ¶ Admonet locus iste sic uiuere & operari,tanquam qui Deum inspectorem habeamus omnium operationum nostrarum. Omnia enim cernit oculus eius, omnia uidet,omnia enim opera,& uerba & minimas nostras cogitationes examinabit, & in die iudicij manifestabit. Si enim in omnibus nostris operibus dignā hanc cogitationem haberemus, scilicet Deum sua admirabili prouidētia omnia contemplari, in saniorem mētem redire mus,de conscientia uitaque nostra cautius,& consultius à nobis prouideretur. Quid enim miser facies,cū in hora mortis tuæ dominus uenerit lucernis ardentibus ad scrutandum Hierusalem? scriptum est enim. Omnia corda scrutatur Deus, & uniuersas mentium cogitationes intelligit. (Soph. 1. 1.Par. 28.) Dominus itaque uenturus est, ad iudicandum, & discernendum inter bonum,& malum,& hora qua non

No. putas,& forsitan crastina die. Hoc enim certò scias Deum uenturum, ut examinet omnia intima tui cordis, & animæ penetralia. Sed quando ueniet? hoc non tibi uult dicere: nec istis septuaginta discipulis indicauit. Sciebant illum uenturū: sed quando esset uenturus nesciebant, nec id exprimit Euangelista. Scis etiam & tu quòd uenturus sit dominus,& ignoras quando ueniet:ideo consulo,ut illud tecum prudenter reuoluas,hanc,qua nūc uiuis,horam,tuæ uitæ ultimam esse: ob idque diligenter curandum,in Dei mandatis recto tramite persistere Si enim indubitanter scires,illud fore, ut unus ex tuis seruis mortem tibi habeat paratam, non ab omnibus,& singulis præcaueres? hoc certe nullo indiget responso: atque ita illud sit apud te indubitatum unū ex septem hebdomadę diebus te esse interfectorum,unaque illarum etiam si inuitum te periturum. Quid ergo erit remedii? ut te insontem,& sine culpa omnibus,& singulis his diebus serues,tanquam una illarum moriturum:&ita die dominica cum primo mane surrexeris,hoc tibi futurum spera,ut in ea sis moriturus,& ita paratus incede,ne laqueo,& hamo abscondito rapiaris. Idemque tibi erit præcauendum sequenti die & omnibus aliis. Cùm enim cursum celerem,& uelocem equus est facturus,prius eques lento gradu,& pedetentim equum ducit,ut ipsam terrā, qua postea est transiturus oleat,& securus incedat, ne in cursu celeri cauum pateat iter. Sic tu si recto tramite & fœliciter cursum tuæ uitæ uelis peragere in morte, dum uiuis,per eam deambula,tecumque eius memoriam deuolue,& terram olfacias, in quam citissime eris redigendus, mortem in uita contemplans. Sed sunt multi,hique non sanæ mentis & cerebri, qui dominos uitæ se cogitant:& qua uelint parte se posse scindere putant, esseq; in illorum potestate mortem & uitam, tanquam si uita esset aliquod panni fragmentum, ex quo pro libito nunc tunicam,nunc pallium scinditur. Hæc mens his insanis est, & maturius iudicium hoc putant:dicentes hoc temporis mundi ille cebris & uoluptatibus tribuam, posteà uerò facti me pœnitebit,& in meliorem statum me conuertam: cogitantes quem admodū panni,ita & uitæ dominos esse. No. Sed de his infrà capite duodecimo latius & opportunius dicemus.

¶ Admonet etiam locus iste prælatos,& monet illos Christus, ut postquā uisitatores suos ad uisitandum gregem miserint,ut ipsi etiam personaliter uadāt post ipsos in oēm locum, & ciuitatē quò miserunt illos. Si forsitan aliqua iusta occupatione fueris impeditus, non malum iudico,ut coadiutores habeas, ad gregis onus subleuandum. Sed id memineris esse opus,ut duplici ratione tu postea eos insequaris. Altera,ut scias qui se in ministerio habuerint:an a ueritatis & iustitiæ patribus deflexerint pecuniarum ambitu: & clericum concubinarium, quia diues erat,non correxerint. Ita nimirum est iustum,ut Episcopus post illos uadat, & diligenter intueatur, quomodo in officio se exercuerint, ut ipse tanquam caput,si quod crimen perpetrauerunt, eos corrigat,& supplicium de illis sumat. Altera ratio est,ut uideas,qui poterit uisita-

tor, cum sacerdos quidem sit pauper, & egenus, uiduarum & aliorum miserorũ necessitatibus consulere? Visitator, quod sui muneris est, iustitiam faciet, miserias autem pauperum subleuare, potius diuiti & potenti Episcopo conuenit, qui etiam sua autoritate omnium defectus, & quemuis alium superbum & potentem poterit castigare. Aspice igitur tu, qui Episcopi, & prælati officium geris, quemadmodum Elisæus seruum suum Giezi misit ut adolescentem suscitaret, vtque postea (quod nec seruus, nec baculus ualuerunt) ipse Elisæus adolescentem mortuum suscitauit. Ita tu post tuum uisitatorem abire debes, ut quod ipse nequiuit, tu facilè præstare possis. Sed iam illud euenit, uel quod nostra peccata meruerint, ut sint multi, qui hoc à tergo relinquentes, in amœniori atque iucundiori suæ diœcesis loco uitam degant, tanquam marmoris statuæ immobiles, cæteros ad labores mittẽtes. Et uinam homines doctos simul & probos mitterẽt, qui & sermone & opere plurimum ualerent; quemadmodum Christus, qui hos discipulos mittebat. Hi verò non nisi conductores, & receptores mittunt, qui decimas colligant, marsupium & uniuersam substantiam exhauriant, & denique totum sanguinem ebibant, de animarum salute parum vel nihil curantes. Quam quæso rationem ouium suarum habebit Episcopus, qui cum ipse Romæ sit, eius ouile uel est in Hispania, uel Flandria? Ouium certè sumptibus, & expensis ipsi lautè & opiparè uiuunt, nec recordãtur, aliquem concionatorem, qui eas pascat, cùm nec ipsi postea ad eas reuertantur. O quàm bonus pastor, quàm suauis prælatus est Christus: qui non discipulos mittit ad colligendos fructus, nec ad recuperandam pecuniam, sed vt Euangelium illis aperiant, & ad se conuertantur, & nõ solùm hoc contentus, etiam cùm iam misisset tot tamque sanctos concionatores, ipse etiam post eos tendit.

4. Reg. 4.

No. ¶ Illud etiam nolo sub silentio prætermittere, vt aliquando contingat hos prælatos, & Episcopos ad uisitandam suã diœcesim ire; melius tamen esset, vt ad eã nunquam peruenissent; nam non eo tendunt aĩo, ut infirmis ouibus medeantur: nec ut fame pereuntes aliquo auxilio restaurentur, sed ut eas eventerent, & deuiscerent. Admodum similes hi prælati, sunt reorum custodibus, qui damnatos & in carcere detentos uisitant, non ut aliquod solatii genus eis præstent, sed ut dolorem augeant, catenas atque compedes fortius comprimendo. Hic enim custos liberè per plateam deambulat, lautè epulatur miserorum stipendio, qui in carcerem sunt detrusi. Ita nimirum sunt multi prælati, qui cùm ex re & substantia subditorum uiuant, omnemque pinguedinem & adipem ouium exauriant, delitiis & uoluptatibus affluentes, nunquam suas oues inuisunt: nisi ut prospiciant rectè ne suarum legum compedibus & funibus astringantur: & sic nunquam ad ullũ oppidum perueniunt, cui uel graues censuras, uel excommunicationes non imponant: atq; ita satius, & melius esset, ut unũquam subditi ab istis prælatis uisitarentur. Alii autem sic pompaticè & sumptuosè eos uisitant, ut potius damnum subditis, quàm commodum inferant. Sic ille Propheta Elisæus, de quo nunc dicebamus, cum uenit ad suscitandum filium Sunamitidis, incuruauit se sicut puer ille, cum esset uir: & sic suscitauit illum. Sic tu cum tuos uisitas, etiam si dignitate præclarus, diuitiisque sis abundans, æqualẽ illis te debes ostendere, cum eis benigne & humiliter agens, ita ut humilitatis & benignitatis exemplum in te reluceat, ut audeant tecum loqui, suasque necessitates, tanquam patrono dilectissimo pandere ac manifestare. Sed de his hactenus, ut ad contextum reuertamur. 4. Reg. 4.

Ioan. 10.

[*Et dicebat illis: Messis quidem multa.*]

No. Ac si diceret. Sufficeret mea prædicatio in Iudæa, sed habeo aliam messem inter gentes, alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili: ad quas ego non uisibiliter uenturus sum, ad illas ergo adducendas necessaria est Apostolorum, & discipulorum missio. Comparat autem Ecclesiam messi, quia sicut in messe nedum grana ipsa, sed & palea, & stramina in aream ducuntur, ubi postmodum per triturationem & cribrationem ad inuicem separantur: sic Euan-

Aug. ser. 1. de Apost. tom. 10.

gelium in Ecclesia Dei omnibus prædicatur. & omnes tam boni, quam mali sunt in Ecclesia Dei, sed per tentationem distinguuntur. Cũ in area triticum mundatur, cum aliquantulum sit ponderosum, ad mundantis pedes cadit, paleæ autem rapido uento feruntur. Ita nimirum in tentatione quando boni & mali examinantur, boni ad Dei pedes proiiciuntur, mali uerò tanquam leuis palea undique sparguntur. Recti nanque & iusti qui tentatione tanquam igne approbantur, ad

No. Deum magis accedunt, mali autem recedunt & semouentur. Christus cum in hot o ad patrem totus suo cruore madidus

Luc. 22. feruentissima oratione oraret, ad Dei pedes cecidit, super faciem suam orans.

Iob. 2. Sic Iob in sua tribulatione, sic & Susanna,

Dan. 13. cor eis erat habens fiduciam in domino. Sic etiam ad pedes uentilantis corruit

Esa. 38. Ezechias, Rex sanct⁹, sic Dauid orās

1. Re. 24. dominum, cum uidit Angelum in ara Iebusæ:

2. Pa. 20. sic etiam Iosaphat rex, cum dixit: Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solùm habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te Sic fuerunt omnes Dei electi & amici eius. Vide Dauid in

Ps. 119. Psalmo: Ad dominum cum tribularer clamaui

Ionę. 2. Et Ionas de uentre ceti, sicut granũ tritici cecidit ad pedes uentilantis in sua angustia, & dixit: Clamaui de tribulatione mea ad dominũ, &c. Mali uerò sicut palea sparguntur: & longe proiiciuntur &

1 Re. 28. a Deo elongantur. Sic Saul cum deberet

1. Pa. 10. in sua tribulatione & angustia Deum inuocare, & illum consulere: longius recessit

1. Pa 17. a Deo, & Pythonissam consuluit, Sic Asa Rex Iuda cum ægrotaret dolore pedum uehementissimo, non quæsiuit dominum in infirmitate sua, sed magis in medica arte est fisus Vnde beatus Iob de

Iob 4. peccatoribus ait; Eleuati sunt ad modicũ, & non subsistent: sicut summitates spicarũ

Vide Greg. li. 17. Mora. ca. 6 conterentur. Aristæ ad alta prosiliunt, grana latent: quia reproborum potentia eminet, & electorum gloria non apparet. Probos autem & rectos non respicit

No. mundus, quia gloria eorum ad intra, mali autem sunt, qui non ab omnibus uidentur, & conspiciuntur; quique cresc unt mundi oculis, & de quacunque re facilè triumphant. Hi sunt quemadmodum aristæ, quæ uento impelluntur; triticum autem remanet absconditum. Sed in die iudicii exibunt Angeli & separabunt malos de medio, & mittent eos in caminũ ignis. Mat. 13.

Tunc etiam congregabit Deus triticum in horreũ suũ, paleas uero comburet igni inextinguibili. Nunc uerò in area Ecclesiæ mixtum est triticũ cũ palea: cognoscũtur tñ boni & mali, ut diximus in tribulatione, & discernent & separabunt in ultimo die. No.

Obserua etiam ꝙ licet palea non seruit ad usus hominum; tamen propter triticum seruatur. Palea enim tritico proficit, similiter & aristæ, eo quod ab æstus calore, & ab aeris intemperie illud defendit, atque conseruat. Sic mali in hoc maxime bonis prosunt, quia eos in patientia exercent, ansam & occasionem merendi præbentes. Ideo Deus (ut ait Augustinus) tolerat malos, ut per ipsos boni exerceantur, quemadmodũ paterfamilias propter triticum noluit eradicare zizaniam. Aug in Psal. 63. Mat. 13.

No. Præterea in messe est una spica grãdis, alia atque alia humilis, & parua: sed cum uenit messor ad secandum, paruas atque eminentes æquat, soloque prosternit: ita ut non facile postea sit cognitu, quænam earum in profundũ, quæ ue in altum propagarent. Sic in huius mundi tragœdia alii potentes & magnates, alii humiles, & abiecti, alii diuitiis affluentes, alii paupperie laborantes, alii prælati, atque doctores magnanimi & excellentes, alii subditi idiotæ, miseri atque abiecti, quorum memoria in populo iam sepulta & in nihilum redacta est. Sed eũm iam tandem mors inopinata & repentina uenerit, ut falce acutissima unæ tramitem & filum scindat: omnes æquales, nullo facto discrimine manebimus. Si sepulchra aperiat, & attentiori consideratione id tecũ uolueris excogitare, nõ facile erit cognoscere: quis pulcher, quis diues, quis potens, quisve pauper, & abiectus fuerit; mors utique omnia æquat. Ita diuus Ioãnes postquam uocem illam cœlo lapsam audiuit beati mortui, qui in Domino moriuntur, dicit se Angelum uidisse clamantem, ac sedentem super nubem. Mitte falcem tuam, & mete, quia uenit hora, ut metatur, quoniam aruit messis terræ. Et misit, qui sedebat super nubem falcẽ Apoc. 14.

suam

suam in terram & demessuit eam.

No. ¶Denique messem uocauit populos propter discipulorum consolationem, & ut eos confortaret. Quia si ei Christus diceret, quòd mittebat eos ad seminandum, rem tristem eis uidebatur imponere; eo quòd qui seminat, expectat longo tempore cum patiẽtia, qui autem metit

Esa.9. gaudet. Vnde Esaias: Laetabuntur coram te, sicut laetantur in messe. Vt ergo discipuli non putarent, se mitti ad rem tristẽ, sed delectabilem; dicit quòd mittebat

Psal. 125. eos ad metendum. Sic Psalmus; Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent. Id est quando seminant, lachrymantur, quia perdunt semen, quia quod seminatur, moritur; cùm autem metunt, exultant; quia colligunt, quod seminatũ fuerat, magis auctum ac locupletatum. Igitur sicut colonus exiens ad messem laetatur, sic & uos multo alacriores, ac iucun

1.Cor.15. diores in mundum exire est necesse. Demum sicut qui metit, nõ metit nisi ratione fructus, ita non euangelizatur nisi, ut feratur fructus a fidelium cordibus. Haec sola debet esse ratio praedicandi, & intentio praedicatorum referre fructus suae doctrinae: nam non debent praedicare, ut multi faciunt nominis & famae cupidi, uel ut laudes hominum, honores aut dignitates uenentur, uel ut populo sint grati atque accepti. His igitur de causis populum messi assimilauit Deus. Sed nunc quid dicat de messoribus audiamus.

[*Operarij autem pauci.*]

No. Pauci erant praedicatores respectu totius mundi, qui erat conuertendus. Obserua quod operarios uocat praedicatores uerbi Dei, ut scias, quod non solùm ore, sed uita, moribus, & exemplo, ac sudore praedicare debes. Illi qui aedificabant Hie

Neem. 4. rusalem, una manu tenebant gladium, altera uerò operabantur. Paulus Apostolus uerbum Dei comparat gladio, cùm

Heb.4. dicit: Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sic praedicatores in altera manu debent habere uerbum Dei, altera uerò operari. Hac de causa Dominus dixit Esaiae: Qua si tuba exalta uocem tuam. Cur non dixit, quasi leo, tonitru, uel quid simile? quia tuba ponitur in ore, & manibus tenetur. Sic praedicatio ore fit, & manibus Esa.40.

sustentatur, hoc est bonis operibus. Oportet, ut ore & exemplo praedices. Vt sol, etsi mense Decembri eos illuminet, qui Noruegiam regionem Septentrionalem incolunt, non tamen illos calefacit; sic scientia multos, quos instituit, quid sit faciendum, non continuò ad faciendum accendit, eos attingit ad sciendum, non ad operandum. Sicut non dicitur diues, qui multas intelligit diuitias, sed qui possidet eas, sic non ille iustus est, qui scit de uirtute disserere, eiusque diffinitionem cognoscit; sed qui illa praeditus, eam colit, & exercet. Omnes trahimur, & ducimur ad scientiae, & cognitionis cupiditatem, sed dando operam, ut scientia sit cũ uirtute copulata. Nullam utilitatem consequentur in animabus, nec fructum aliquem percipient, qui non quae docent, faciunt. Cùm infirmus uidet, medicum arctam sibi & strictam regulam imponere, circa potus cibique sumptionem, ex altera autem parte uidet medicum capo nibus bene cibatum, nimisque genio indulgentem, medicinam contemnit, paruipendit & nihili facit. Sic qui te audiunt egregiè & praeclarè concionãtem, de uirtutibus rectè dicentem, contrarium tamẽ te facere norunt, nullatenus tuam accipient doctrinam. Caue ne de te dici pos-

sit, quod dixit olim Isaac; Vox quidem, Gen. 27.

uox Iacob, manus autem, manus Esau. Vox iusti Iacob, quia bona, & recta praedicas, ac si esses sanctus Iacob; sed opera sunt impii Esau, & peccatoris. In Exodo Exo. 30.

praecepit Deus Mosi, ut faceret labium aeneum cum basi sua. Benè dicit labium, & aeneum, quia praedicatio resonans est; & simul iubet, quòd sit cum basi, hoc est cum uita sancta, sine qua labium ipsum labitur, & cadit. Cùm faciamus quae praedicamus, labium aeneum sumus, simul cũ basi, quae sustentat doctrinam. Nam (ut

Paulus ait) in quo alium iudicas, te ipsũ Rom.2.

condemnas; portas enim literas propriae damnationis, nam bene loqui, & male uiuere, est se ipsum uoce sua damnare. Talis opere destruit, quod ore aedificat. Vnde in Ecclesiastico habetur: Vnus aedificans, & alius destruens: quid prodest, nisi Eccl. 34.

labor?

labor? Et quod Christo hoc maxime displiceat, patet, quia Christus maledixit ficulneam, quia non habebat fructus, sed tantum folia uerborum: & Scribas, & Pharisæos tot maledictionibus lacesse bat, quia folia uerborum sine fructu bonorum operum habebant. Bene dicebãt, sed male operabantur: atque ideo dixit Christus populo, ut illos audirent: opera autem eorum non facerent. Et alibi dixit: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Quis crederet alicui dicenti, esse uiam latronibus plenam, neminem autem posse per illam transire absq; expoliatione & interitu, si qui hæc monet, statim eandem uiam persequeretur? Quis non hanc suspectã exhortationem haberet hostes in sequẽti, cum ab eo esset facta, qui ex parte hostium se tenebat? Ideò Hier. ait: Non crediderunt reges terræ, & uniuersi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis, & inimicus per portas Hierusalem. Sed quia de his plura diximus in capite octauo huius: nũc ulterius procedamus, & audiamus Saluatorem.

Matt. 11.

Mat. 23.

Mat. 15.

Thren. 4.

[*Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.*]

Nõ minus, q̃ de uitæ discrimine & periculo agitur, in eo quòd ad uos mittãtur tales p̃dicatores, q̃ & exẽplo simul sancta & catholica doctrina uos instituãt, & erudiant, & cœlestis patriæ uiam rectam edoceant. Tantum hoc est negotium, tam magni ponderis & momenti, ut in republica Christiana sint sancti, & probi prædicatores: ut dicat Christus, & quasi nos inuitet, ut eũ exoremus, summisque precibus contendamus, ut tales mittat. Quã præclarum bonum, quantaque excellentiæ sit ipsa salus, a nemine non cognoscitur, nisi quando ea est priuatus & destitutus. Ita suauissimus fructus qui ex cõcione colligitur, qualis sit non intelligimus: nisi cum nobis deessent cõcionatores, qui eũ præstare possent. Aliàs si ipsi deessent, uelut Arabes, & gentiles, essemus. Habetur in Apocalypsi Ioannem uidisse quendam Angelum, habentem Euangeliũ æternum, & euangelizantem super terram, & linguam, & populũ. Posteà uenit alius Angelus, & dixit, Cecidit, cecidit Babylõ magna. Vides quomodo uerbi Dei prędicatione cadit mundus? Vitia corruunt, & illa meretrix cecidit, & mundus cadit, euangelizante Angelo, qui habebat Euãgelium in manu sua. Et cum diceret populis & nationibus: Timete dominum, & date illi honorem, &c. Atque ita propter tãtum bonum, quod in nobis prædicatio operatur, acerbum esset supplicium uel populo, uel nationi, a quibus Deus sui uerbi prædicationem remoueret. Et sic Deus per prophetam Amos suum populum Israel castigans dixit: Mittam in uos famẽ, non famẽ panis, neque sitim aquę: sed audiendi uerbum Domini, & commouebuntur a mari usque ad mare, & ab Aquilone usque ad Orientẽ circumibunt quærentes uerbum Dei, & non inuenient. Ideoque Deum summis precibus exoremus, ut sui uerbi nõ mittat nobis egestatem. Rogate ergo dñm messis, ut mittat operarios in messem suã. Sed singula uerba discutienda, & obseruanda sunt.

Apo. 14.

Am.

¶ Primò itaque dicit, ut rogent: per desiderium suum circa animas nostras: quia rogat, ut rogetur. Cum Christus sit dominus messis, & intendat mittere operarios, nihilominus uult rogari. Primò quia licet Deus intendat aliqua facere, uult ut rogemus, & oremus, quia disposuit non concedere, nisi oratus, ut infrà sequenti capite (Deo uolente) explicabimus.

¶ Secundò orari uult ut prædicatores mittat, ut discas quantum sit boni, quantæque dignitatis, & excellentiæ prædicatorem esse, cum Deus orari uelit, ut prędicatores mittantur. Nõ enim, Deus vult orari, nisi pro magnis rebus: & ideo magnũ quid est, ut Christi Ecclesia suos habeat doctores & prędicatores. Et ita Paulus eos inter partes Ecclesię ministeriales retulit & recẽsuit. Sic etiam Deus propter peccata populi abstulit p̃dicatores, ut in propheta Amos uidimus. Et Ezechieli dixit: Adhærere faciã linguã tuam palato tuo, & eris mutus. ¶ Secundò dominũ messis seipsum appellat; ipse enim in quantum Deus iure creationis est omnium dominus, & specialiter hominum, etiã ratione gubernationis prouidentialis, & per multipliciũ bonorũ collationẽ.

No.

1. Cor. 12.
Ephe. 4.
Eze. 3.

Tertiò

¶ Tertio dicit,ut mittat, quia non debent prædicatores prędicare nisi mittantur. Ideo Paulus; Quomodo prædicabunt,nisi mittantur? Ostendit etiā quod gratia prædicandi donum Dei est:quod precibus datur,non studio , aut ingenio humano: quapropter Iacobus ait; Siquis indiget sapientia,postulet a Deo. Ro.10. Iaco.1.

No. ¶ Quartò operarios uocat prędicatores;qa magis opere,q̄ ope prędicare debent.Est enim uerbum Dei gladius: qui quidem si manu non teneatur , non terret aduersarios. Vnde bonis prædicatoribus inquit Psalmista;Exultationes Dei in gutture eorum;& gladii ancipites in manibus eorum.Multi enim sunt sicut magistri cęmentariorum,qui nihil faciunt,nisi imperare,& serò uenientes plus recipiūt: & manus ad laborem serò,& tardius mittentes maiorem mercedem accipiunt. Vnde pręclare Lacedęmonios fecisse legimus,q. cum Demosthenem quendam nefarium hominem optimæ, & salutaris sententiæ autorem fuisse cognoscerent, illam approbarunt, sed quendam e senatu uirum probum,& integrum elegerūt, cui ut eundem proferret sermonem,demandarunt. Ps.149.

No. Sed dimissis prædicatoribus , de quibus iam diximus satis:uult Deus, ut nos omnes operarii simus, & non oscitanter uitam agamus.Deus creat segetes,& operatur in nobis:tamen uult,ut nos omnes etiam operemur. Deus(ut ait Paulus) operatur in nobis uelle & perficere,tamē liberum arbitrium cooperatur gratiæ:sic Deus operatur opera bona in nobis , ut nos etiam operamur ea. Vt quemadmodum nauis expāsis uelis fœlici uento portum cōtingit,parum tamen nauclerus uidetur agere,etiā si vela expansa detineat, ut uento impellantur , quod si ea contraxerit,nauis non agetur. Sic homo qui & gratia spiritu Dei agitur,quamuis parum agere existimetur,nihilominus agit:quo niam pandit diuinę gratię arbitrii libertatem,& spiritus sancti flatibus uela bonæ uolūtatis expandit, & ita arbitrium cooperatur gratię.deoque opus est,ut nos simus operarii,& non otiosi.Pater ille familias operarios misit in uineam suā, ut ibi laborarent?& dominus etiā per Ioannem dicit;Operamini non cibum qui perit. Cooperatores igitur sumus Dei, ut Paulus inquit. Phil.1. Matt.20. Ioan.6. 1.Cor.6.

¶ Quintò dicit in messem suam ; hoc est in salutem animarū . Adhoc enim mittuntur a domino:sed ipsi conuertunt falcem suam in messem alienam , idest, ad temporalia.Vnde Ieremias ait;Custodes agrorū facti sunt super eam in gyro. Nō hominum inquit,sed agrorum: quia temporalia quærunt. Non sic Diuus Paulus, qui Corinthiis dicebat ; Ego non quæro uestra,sed uos. Quamuis multi(ut idem Apostolus ait) operarii sunt subdoli ; qui non cœlestia,sed terrena quærunt & amplectūtur.Sed mittens illos dominus, ait illis;Ite.Ne quiescatis. Messor nanque semper ambulat. Ne sitis in Dei itinere tardi,atque pigri.Ite inquam . Nunquid ad uenandum?nunquid ad piscandum?ludendum?ebriandumve? hoc certe officiū nunquam Christus sacerdotibus commēdauissimo ut semper orarent,& sui uerbi concione populum in Dei mandata allicerent,non autem, ut eum dissiparent atque destruerent. Laban cum tonderet oues fugit Iacob; sic cum prælatus subditos dilacerat,fugit & recedit spiritus Dei, & Deus. Expende etiam quanta sit differentia in itinere malorum, & bonorum. Alacres enim in sua uia tendunt impii,lætantur,cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis ; quorum uiæ peruersæ sunt,& infames gressus eorum.Illi gressus sunt infames , qui dantur in Dei contumeliam,ex quibus nil emolumenti excerpit,præterquā quod inhonoratus, & dæmoni subiectus manet. Nihilominus tamen uitam alacrem degunt ; cum suam pessimam & insatiabilem uoluntatem adimpleant. Eorum autem exitus infœlicissimus , & lamentatione dignus est,quandoquidem suorum laborū præmium miseram, atque æternam mortem expectant.Ideo Spiritus sanctus per Prophetam clamat dicens; Vlulate habitatores pilæ. Pila enim mortarum est, quo grana quatiuntur,atque moluntur ; quo nimirum significatur,mundum hūc mortarium esse,in quo boni,& mali quatiuntur Eo tamen discrimine,ut quantò magis bonos ictibus concutias,eò fortiores, & can- Iere.4. 2.Cor.12. Gen.31. No. Prou.2. Soph.1.

& candidiores redduntur: mali uerò ueluti gallæ (ex quibus atramentum conficitur) nigriores & deteriores euadunt: siquidem suos omnes labores in æterna tormenta conuertunt. Boni uerò euntes
Psal.125. ibant, & flebant, mittentes semina sua. In itinere flebant, sed vide fructum laborum; Venientes autem uenient cum exultatione portantes manipulos suos. Sed quomodo mittit eos?

[*Ecce mitto uos sicut agnos inter lupos*.]

Apostolis dixit Christus, quòd mitteret
Mat. 10. fiat eos, sicut oues inter lupos, nunc uerò istis septuaginta dicit, quòd mittit eos sicut agnos inter lupos, quia agni filii sunt ouium: & discipuli Christi filii spirituales fuerunt Apostolorum. Sed nunc illud volo, diligenter aduertas, quàm præclarè Deus officium aucupis exerceat: ut pote qui uenaturus lupos, agnos mittat. Multos enim tyrannos (qui & uita & moribus lupos similabant) his teneris agnis aucupatus est. Nunquid non uidetur
Act.9. tibi lupus rapax Saulus, cum petebat epistolas Damascum, ut si quos inuenisset huius uiæ uiros, ac mulieres uinctos perduceret in Hierusalem? Dei autem benignitate hic pacientissimus agnus fuit factus, ita ut dixerit; domine quid me vis facere? Vide dexteræ excelsi mutationem, ut lupos conuertat in agnos: ita ut illud
Esa.11. Esaiæ adimpleretur; Habitabit lupus cũ agno. Sed illud dolendum, multos iam prælatos, qui deberent oues esse sicut Apostoli, & multos sacerdotes, qui deberent esse agni, uelut Christi discipuli, lupos rapaces effectos esse: qui non solùm lana ouium teguntur, earumdemq; lacte, & pinguedine nutriuntur, sed animas ouium per negligentiam, & sceleratam uitam destruunt & labefactant. Verùm Christus istis ouib⁹ & agnis (quales Christi Apostoli & discipuli erant) uniuersum ad se attraxit mundum: in quo eius omnipotentiam reuerenter licet admirari.
1.Cor. 1. Infirma namque eligit Deus, (ut Paulus
Exod. 23. ait) ut fortia quæque confundat. Vnde in Exodo dixit Mosi: Mittam crabronem ante te. Vide, & expende, quibus copiis, quo militum apparatu, quã inermi exercitu dñs utatur aduersus insensatos, & inimicos fortissimos, nempe muscis, & crabrombus. Vnde dominus ad sanctum Iob Iob 39.
dixit; Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti? quæ præparaui in tẽpus hostis in diẽ pugnæ & belli? cum his imbecillis discipulis qui (ut Gregorius interpretatur) tanquã Greg. lib.
nix erant frigidi, cum toto terrarum or- mo.29.ca-
be Deus dimicauit. Nec etiam Pharaoni pit. 11.
misit leones, aut immanes tigres, siue ursos, sed cyniphes, & muscas: quibus rebus uilibus, & abiectis superbissimum regem uinceret, & prosterneret. Ita etiam
cum paucis hominibus, hisq; inermibus, Iud.7.
potentissimum exercitum Madianitarũ 1.Reg.17.
superauit. Superbum Goliam imbecilli Iud.13.
manu pastoris deuicit: arrogantem illum Iud.16.
& blasphemũ Holofernem muliebri manu interfecit: quod factum ipsa Deũ laudans, canebat, dicens; Dominus omnipotens necauit eum: & tradidit eum in manus fœminæ, & confundit eum. Non enim cecidit potens eorum à iuuenibus, nec filii Titan percusserunt eum, nec excelsi gigantes imposuerunt se illi, sed Iudith filia Merari dissoluit eum. Hoc idem cum superbo mundo Deus efficit, ut mittat in eum homines inermes, & imbecillos, & oues aduersus lupos. Sed singula uerba obseruatione digna sunt.

¶ Prædicatores suos non uocat Chri- No.
stus absolutè oues, aut agnos, sed quasi oues, & sicut agnos: tamẽ malo rectores, & mundi principes, non quasi lupos uocat. Omnes enim nos, post miserum parẽ
tis nostri lapsum, peccati contagione corrupti ad terrena & caduca sumus propensi, & homines, sicut & olim, proni sunt ad malum: sed superueniens Dei gratia, nos bonos, & probos efficit. Et quia nemo adeò est probus & rectus, ut in partem carnis aliquantulum non declinet, & ex parte spiritus non claudicet, quia hæc est nostri appetitus inclinatio: ideo non dixit illos esse oues, sed quasi oues: nam boni non ex omni parte sunt perfecti. Mali vero cum deprauata natura in malũ sint, procliues, nullaq; acquisita uirtute decorentur, & ex vtroq; capite sic infecti sint, absolutè, & sine addito eos lupos appellat.

¶ Et præterea cũ suos discipulos, quasi

No. si mittat, ad eorum necem, & interitum;
uult esse monitos. Et certè ad martyriũ
parati hi esse debent, qui ad côcionãdum
à Deo mittuntur; maximè hac tempesta
te, qua ueritas omnibus tam exosa, atq;
inimica sit, quam si prædicaueris, statim
tibi & doctrinæ tuæ detrahent, etiam si
uerbi Dei concione præclarus & insignis
fueris, hinc inde & inuidiam, & maximã
persecutionem tibi comparabis. Ita ut
ego nunquam aliquem concionatorem
insignem uiderim, quem non inimici pro
strauerint, soloque æquauerint. Atque
ita omnes egregii concionatores inter lu
pos ambulant, quemadmodum ipsi Chri
sti discipuli. Sic sancti Prophetæ Esaias,
Ieremias, Michæas, Ezechiel, Daniel,
Amos, & omnes qui ueritatem principi-
bus, prælatis, atque tyrannis prædicabant,
alii interfecti, alii dilaniati ab eorum ma
nibus euadebant. Attende etiam quòd
non dicit misi, aut mittam, sed mitto de
præsenti, ut scias, quòd semper mittit, &
quod nunquam suam sanctam Ecclesiam
obliuiscitur, de qua ipse semper solicitus
ambulat, quia & eius domus, & sponsa
Ephe.5. est. Illa denique priora uerba, [Ecce ego]
1.Ti.2. magnam uim, & emphasim habent, pos-
sent nanque discipuli domino obiicere,
qui fieri posset, ut eos inermes contra
mundi potentiam, & principatus mitte-
ret, quæ ve arma, quas pecunias, quam sa
pientiam eis daret, ut cum literatis & sa-
pientib⁹ disceptarēt, qũ illis tribueret, ut
sicut oues inter lupos, & sicut lepores in
ter canes uenaticos eos proiiceret. Hanc
obiectionem Christus diluit, dicens; Ecce
ego mitto uos. Attendite quòd qui uos
mittit ego sum Ego sum, qui Luciferum
eiusque sequaces à supremis sedibus eie
ci, qui Pharaonem cũ eius exercitu (post-
quam regnum eius Aegyptum septem
durissimis plagis percussi) in rubro ma-
Exo.14. ri demersi. Ego qui Amalec memoriã de
Exo.17. terra deleui, quique percussi Og regẽ Ba
Nu.16. san, Amorrços, Euæos, Chananæos de-
Nu.21. strui, qui terræ præcepi, ut Dathan, &
Iosu.6. Abiron deglutiret, qui serpentes ignitos
4.Re.1. in desertum misi, qui muros Hierico so-
Gen.8. lo æquaui, qui super tabellarios Ochoziæ
Gen.19. ignẽ ieci, qui mundũ diluuii aquis destru
xi, quiq; Sodomã, & Gomorrã côbussi.

Ego qui Madiã & potentissimũ exercitũ Iud.7.
Senacherib, qui Assyrios, & eorum ducẽ 4 Reg.19.
Holophernem potenti manu superaui. Iud.13.
Ego sum princeps magnus & fortis, qui Ps.23.
uos mitto, de quo Dauid canit: Dominus
fortis & potens, dominus potens in præ
lio. Ac si clari⁹ diceret; Attendite discipu
li mei, & contemplamini magnanimita-
tem & potentiã eius, qui uos mittit, quã
si claris oculis intueamini, quodlibet pe
riculum oblatum inuadetis. Vnusquisq;
uestrum me & corde & animo gerit, non
igitur est, quòd timeatis. Vnde obsecro
cogitatis, tãtam audaciam, tam uirile pe-
ctus Mosi esse natum, cùm homuncio es-
set pastorque ouium, ut superbum regẽ
Pharaonem esset alloquutus dicens; relin
que populum meum? Non certè aliun- Exodi.5.
de, nisi q̃ a me secum ferebat. Dixit enim
illi Deus: Veni & mittam te ad Pharao-
nem, & ego ero tecum. Ingressusque Mo
ses ad Pharaonem dixit; Hæc dicit domi Exo.3.
nus Deus Israel: Dimitte populum meũ,
ut sacrificet mihi in deserto. Postea uero
cum faciebat copiam, ut in regno sacrifi-
carent, respondit Moses: Nunquid abo-
minationes Aegyptiorum immolabimus Exo.10.
Deo nostro? Non minori pectore & au-
dacia respondit Helias regi Achab, quan 3.Re.18.
do illi dixit Rex: Tu es, qui conturbas
Israel? Respondit Helias, Tu, & domus
patris tui, q̃ dereliquistis dominum, & se-
quuti estis Baalim. His accedit, & Eli-
seus, quãdo regi Ioram dixit; Quid mihi 4.Re.3.
& tibi est? Vade ad prophetas matris tuæ
& patris tui. Viuit dominus exercituũ, in
cuius conspectu sto, quòd si non uultum
Iosaphat regis Iudæ erubescerem, nõ at-
tẽdissem quidem te, nec aspexissem. Quis
tantum animum, & spiritum concessit?
Deus. Ideo sanctus Iob domino dixit: Po Iob.17.
ne me domine iuxta te, & cuiusuis ma-
nus pugnet contr me. Dauid etiam do Psal.17.
mino ait; In te eripiar a tentatione; & in
Deo transgrediar murum. Ac si dice-
ret; Auxilio tuo domine liberabor ab ho-
stibus, eorumque urbes munitissimas
expugnabo, Ideo dominus Hieremiæ ait; Hier.1.
Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum
sum: ut eruam te. Et paulò post; Zela-
bunt aduersum te, & non præuale-
bunt, quia ego tecum sum, ait dominus,
ut

Gen 14. ut liberem te. Abraham cum suis uernaculis quatuor Reges simul uicit, Dei fretus auxilio. Vnde cum timeret puer Helisæi, uidens multitudinem Assyriorum, dixit Elisæus; Ne timeas: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis. Et uidit puer exercitum Angelorum Elisæo opē ferentem. Ideo dominus Ezechieli dixit; Ne timeas eos, quia increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Acsi diceret; Si uirtute ornati essent, si essent fide muniti, & charitate roborati, & Deum secum haberent protectorem timendi essent: sed omni scelere sunt coinquinati, & peccatores, ideo non timendi. Qui dat uires homini, Deū est. Qui Deum secum habent, nihil est, quod timent, qui indutus & munitus incedit, nihil mali speret. Mirabile enim est, Paulum uidere, quomodo his armis indutus, ultro hostem prouocet, in pugnāque incitet, promittens (si opus fuerit) omnem mundum debellaturum, dicens; Quis separabit nos a charitate Christi? an tribulatio? an angustia? an fames? scio qđ neque mors, neque uita. Si quis æreis armis, aut thorace forti indut⁹ ambulat; atque magnanimis, & potentibus hominibus semp incedit comitatus, nullus timor hunc talem inuadit: qua nõ minus debet timere, maiorique securitate, & corporis, & animæ ambulare: qui Deum protectorem, patronum, ac defensorem habet? Ecce igitur ego mitto uos. Sic tempore belli ciuilis cum Cæsar in Italiam nauigaret, ut gentem, quæ in Brundusio erat cum Antonio, secum ferret, quæ nauium penuria ibi remanserat, cumque superbis undis mare esset inflatum, & nauis huc, & illuc uentorum flatu pelleretur, Amyclas nauta cœpit pertimescere, tūc Cæsar se nautæ manifestauit, dixitq; illi: Ne timeas quoniā fortuna Cæsaris tecū uadit. Si igitur Cæsar, qui homo erat, q̃que in biduum in puluerem, & cinerem redigendus: sola præsentia timorem omnem è medio tollebat, uidebaturque ei, se præsente neque a fluctibus maris, nec a Scylla, & Chrybdi esse timendū: quanto alacriores, & iucundiores, quam uirili pectore, omnique deposito timore deberent hi icedere; quos Christus filius Dei

4 Reg. 6.

Rom. 8.

Luca. 5.

Phar.

uiuus comitabatur? nos enim alter, & uirtute, & meritis Cæsare præstantior, & excellentior assectatur; ideoque nihil timēdum Ecce igitur ego mitto uos. Vnde dominus dixit Israeli; Si exieris ad bellū contra hostes tuos, & uideris equitatus, &c. Nō timebis eos; quia dominus Deus tuus tecum est, dominus Deus uester in medio uestri est. Quantò ergo melius cū sacerdotibus noui testamenti hoc faceret? Ne igitur cogites Christum suos misisse discipulos inermes: sed forti armatura munitos, quandoquidem Dei uirtutem secum ferebant. Bene tanque cognoscitur tali esse præditos, siquidem mundi potentiam eiusque imperium (cum ipsi tā pauci, tamque imbecilles essent) uicerint, & superarunt, omnemque orbē subegerunt. Paucæ oues lupos uicerunt: pauci agni feroces lupos excelluerunt: hoc autem non propria uirtute, & uiribus, sed eius, qui eos mittebat. Hi enim uitam & spiritum a Deo habebant, quibus mundus carebat: ideoque uictus, & superatus fuit. Deu. 20.

Attendas obsecro similitudinem. Videbis in hominis manu cutē delicatissimam, quæ quidem quāto magis laborē exercuerit, eo melius fortificatur, ut facile est uidere in iis, qui & uictum, & uestitum manuum labore sibi quærunt, Videbis in calcei soleis, cum corium ita sit forte, iam tandem labore, & exercitio consumi. Notabile enim est, ut cutis pedum eius, q̃ sine calceis incedit, non solum non absumatur: sed durior & fortior fit, solea autem, quæ ex duro corio confecta est dissipetur, & destruatur. Huius autem ratio est, quia cutis manus, & pedis anima, & uita sustentatur, coriū autem soleæ, nec uitam, nec animam, nec spiritum habet. Quid cogitas esse in causa: ut laboribus, & persequutionibus, iusti, & sancti ueniant, & gaudeant. iis autem mali uitam finiant? nam boni Deum habent, in Deo uiuunt, eiusque spiritu pascuntur; & hac de causa non solum non laboribus uincuntur, sed prestātiores fortioresque manent, tanquam cutis uiua. Mali uerò e contra ideo uincuntur, quia Dei spiritu nō roborantur. Ita Dauid Goliam interfecit: Iosue tot, No.

1. Re. 17. Iosu. 10.

tantosque

tantosque principes: hi autem discipuli,
No. magnates & potentes mundi: & non mirum cum suas partes Deus ageret, & defenderet. Ex his disces quantum homo Deo adiûctus & copulatus ualeat & praestet.
Gen.3. Primus noster parens statum cum Deum amisisset iners, ignauus, & debilitatus remansit, & latebras quaerens Dei conspectum effugit, hinc est illud ut fugiat impius nemine persequente: in quo
Pro.28. clarius Dei potentia splendet, & relucet, ut statim conscientiae stimulum addat; qui eam uexet, & discrutiet, & quocunque malus ierit, ibi eum persequatur. Dauid
Psal.27. & 31. enim, postquam in Dei offensum est lapsus, multorum malorum conquerebatur. Primum malum est spiritus & cordis conturbatio, secundum est suae uirtutis defectus, & de illo tertio conqueritur, quod cor proprium eũ dereliquerit. Cor meũ (inquit) cõturbatum est, dereliquit me uirtus mea, & dixit; Et cor meum dereliquit me. Qui uerò non habet cor, quam fortitudinem quaeso habebit? quem non
Pro.28. timebit? Salomon autem de iustis contrarium sentit. Iustus ut leo cõfidit. Idẽ hi discipuli etiã si humiles pauperes, & mãsueti sint, sicut oues, nihilominus tamen cum Deũ secũ ferant, potentes & fortes efficiuntur. Vt autẽ nullã partẽ suae spei in mundo reponerent, sed in Deo solum confiderent, nõ solùm non uoluit, ut arma materialia secum ferrent, sed neque saeculum, nec peram, nec pecuniam, nec aliquid temporale: qua propter sequitur in textu illis dixisse.

[Nolite portare saeculum, neque perã, neque calciamenta.] Postquam dixerat: Ecce ego mitto uos sicut oues, mirabili ordine addidit, nolite portare sacculũ, neque peram. Ouium nanque conditio est, nullam sui habere curam. Adeo simplex animal est, ut tota sua gubernatio à
Psal.22. pastoris cura & solicitudine dependeat; Dominus (inquit quaedam ouis) regit me, & nihil mihi deerit. Nunquid de hoc poterit gloriari Papa, Rex, uel Imperator, aut aliquis magnatum, & potentum mundi? nequaquam certẽ. Ii nanque quanto plus habent, eò magis insatiabili desiderio, & cupidine aguntur, grandique rerum necessitate laborant.

Sola Christi ouis, cum fortem, & diligentem pastorem, habeat, alacrius canere potest: Nihil mihi deest. Ideoque bonus pastor Christus dixit ouibus suis: Quando ego misi uos sine sacculo; & pera, nunquid aliquid defuit uobis? Et responderunt: Nihil. Luc.22.
In Graeco enim habetur, dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Illi oui, quam Deus pascit, nihil deesse potest; quandoquidem ipsa suum fauorem, & spem illum ponit, & collocat. Igitur, ut Deus tui curam habeat, opus est, ut teipsum, curam tuam, & cogitatum tuum in ipsum iactes: nec ullam mundi rem, praeter Deum reminiscaris. Beatus nanque Franciscus, quando aliquem fratrem mittebat ad praedicandum, dicere erat solitus: Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Naturae enim necessaria nunquam seruis Dei deficient: ea Psal.54.
nanque suppeditabit dominus uineae: Tamen uerbi Dei concionator, hoc debet Deo confidere, praesentis uitae sumptus etiam si de illi parum curet, abundanter subministrabit: ne mens temporalibus occupata, minus praedicet aeterna. Nam cum nullus sit Dominus, qui de necessariis seruo non prouideat, credendum est, coelestem Dominum suis in necessitatis non defuturum. Ideo uocauit praedicatores operarios, quia operariorum cura ad Dominum messis pertinet.
Nonne pater familias dat messoribus qđ Mat.20.
comedant? ipse prouidebit uobis, nec cum illis operariis; quos misit pater familias in uineam suam aliquam conuentionem de cibo, aut potu fecit, quia hoc totum ad dominum uineae spectabat. Si fideliter in uinea Domini laboraueris, & nullam curam corporalis uictus habueris, cum nec uolatilibus coeli deficiat, nec piscibus maris, multo minus tibi, qui in eius uinea laboras, promitto defuturum. Pulchrè enim docemur, eò melius nobis euenturum, si ab eius oculis, & aspectu fuerimus suspensi. Si oculi domini super iustos, quomodo cibum, & potum non illis subministrabit? Obserua autem, quod dictum hic à domino de uirga, & pera, non sicut uerba sonant, est intelligẽdum, sed metaphoricè, & spiritualiter, &

con-

No. confidentia cordis in quacunque re temporali;ut sit sensus: Non inuitamini alicui rei temporali,sed tantum Deo. Sandalia etiam Apostoli habuerunt,ut dicitur in Marci Euangelio. Calceatos Sandaliis. Calciamenta integra ex corio confecta,quæ propriè calciamenta dicūtur, & quæ totum pedem cooperiunt, crediderim Apostolos nō habuisse: cùm Marcus expressè dicat,quòd erant calciati Sandaliis. Quapropter licet de sacculo, pera,& uirga,iuxta metaphoram sint intelligenda;tamen de calciamentis iuxta literam credo esse intelligendum, propter dictū Marci:nā incedebant Apostoli,sicut modò fratres minores ordinis diui Francisci. Et hoc quod modò dicit discipulis, in capite præcedenti Apostolis dixerat: ubi enarrauimus de uirga,pera,& calciamentis. Igitur quod his uerbis uult Christus, est,docere discipulos,sicut & Apostolos, vt terrena nihil curarent. Deo autem studerent: omnem suam solicitudinem, & industriam in eum proiicientes. Mittebat eos,ut mūdum sua prædicatione subuerterēt. Ideò uoluit eos ab omni mundi cupidine alienos esse, & ab affectu terrenorum,paupertatem eis commēdans,ne rerum temporalium possessione cor, tanquam spinis suffocaretur. Nam qui lapide & funda aliquem vult percutere, oportet,ut ab eo discedat: nam si non discesserit, minimè eum percutere ualebit. Ita nimirum Dauid cū interficere uoluit Goliam; prius quàm ad illū appropinquasset,lapidem iecit, & quod nimis optabat adimpleuit. Ita & tu si mundum uelis ferire & percutere,opus est, ut ab eo discedas:si autem cum illo steteris,poteris cū uerbis inhonestare,non autem lapide percutere. Voluit dominus,ut hi a mundo essent alieni, atque separati, ut possent mundum interficere, & ideo uoluit, ut nec sacculum,nec perā, nec diuitias possiderent. Præterea pauperes mittit eos ad prædicandum,ut ipsa paupertate doctrinæ authoritatem tribuerent: ut non uiderentur aliquo stipendio prædicare, quod quidem prædicationem destruere solet. Experientia hoc est compertum: nam sacerdotes, & religiosi, qui rem amplam possident, quique pingues red-

Mar. 6.

1.Reg. 17.

ditus habent, prædicationem post terga relinquunt,ut in Abbatibus, & Episcopis facile est uidere, præcipuumque Christi officium, de quo magis ipsi deberent gloriari, in negotiationem conuertunt. Hi admodum similes sunt auibus rapacibus;quæ postquam suam satietatem explerunt,non magis aucupium insequuntur. Tempore Herodis multi erant prædicatores,nemoque audebat loqui, nisi diuus Baptista; qui cum nec lectulum, nec domum,nec pecuniam, nec diuitias haberet,ueritatem illi audaci pectore manifestabat. Et ante Ioannem solus Elias, qui adeò pauperrimus erat,ut solius uestis dominus esset, ausus est regē Achab reprehēdere. Sic est fortis sanctissima paupertas,atque adeò libera, ut magnus ille Alexander uehementer Scythas admiraretur,cùm eorum fortitudinem,& audaciam uideret. Quos interrogauit Alexāder quid esset,quòd in uita magis timerent:ipsi autem interrogationi satisfecerunt,dicentes,solùm se cœli ruinam timere. Euenit autē, ut ueritatem audeat manifestare ipsa paupertas, cū nihil habeat quod amittere possit. Atque ita illud est certum ordines mendicos, & pauperes præstantiores, atque locupletiores fructus producere,quā reliqui, qui amplissimis redditibus sunt locupletati. Pharao Rex Aegypti terram concessit sacerdotibus suis,dominus autem nullam partem terræ concessit sacerdotibus suis, sed dixit illis; Ego sum pars & hæreditas uestra. Attendite ò uos sacerdotes Domini, qui hæc legitis:qualis sit differētia sacerdotum,ne fortè,qui partē habēt in huius mundi rebus caducis,ad triduumque perituris,non tam domini, quàm Pharaonis sacerdotes esse uideātur. Pharao uult sacerdotes suos habere agrorū possessiones,& ut exerceant non aīæ, sed agriculturam:ruri,non legi,neque scripturis diuinis operam dare. Christus uerò suis nō temporalia confert,sed dicit: Nolite portare sacculum, neque peram. Et iterum: Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Sed uæ mundi prædicatoribus, & sacerdotibus, qui uerbum Dei egredimini prædicare, pinguibus mulabus

No.

Mar. 6.

Reg. 18.

Gen. 47.

Leu. 18.

Deut. 18.

Mat. 19.

bus, ephippiis adornatis, mundi vanitatẽ, põpam & apparatũ detestatur. Mensa pro lintheo, serico, & bombycino uestib. contextis, Succinis odoribus redolentibus. Itane Christi Apostoli, & discipuli
2.Corin 6. prædicaturi incedebant? Non sic Paulus
Acto.3. qui dicebat: Tanquam egentes, multos autem locupletantes, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Petrus autem, & Ioannes cum ascenderent in tẽplum, dixerunt claudo; Argentum, & aurũ nõ est nobis, &c. Discipuli enim Christi terrenorum contemptum, & uirtutis amorẽ mundo prędicarũt, nõ solùm verborũ ornatu, sed sanctis operibus, & exẽplis. Prius enim nutrix cibũ accipit, cum que in substãtiam conuertit, quàm infantem suum lactet; ignisq; prius in propinquum, quàm in distans agit, ita prædicator prius sibi doctrinam accipere debet, priusq; amor, & domus Dei zelus eum
Ioan. 2. debet accendere, & inflammare, quã po
Psalm.68. pulum. Zelus domini comedit me, prius comedit me, postea alios. Nõ uerbis rhetoricis aut orationis candore confidat.
1.Reg.17. Dauid namque non aureis armis lorica, & scuto splendentib. gigantem deuicit, sed funda & lapide nomine domini confisus. Prius superbiã mundi, & eius arrogantiã destrues baculo, pera & habitu pastoris Dauidis, q̃ quidẽ paupertatem, & mundi contemptum significant, q̃ uestium & uerborũ apparatu. Vnde beatus
1. Cor.2. Paulus; Nõ ueni ad uos i sublimitate sermonis, sed in spiritu Dei. Sic enim sancti Apostoli mundũ cõcurrerunt. Sed multi aquã doctrinæ pedibus suis cõculcant, s. malo exemplo, sicut dicit dominus: Cum
Eze.34. ipsi limpidissimã aquam biberitis, reliq̃ pedib. uestris turbabatis, & oues meæ, q̃ conculcata pedib. uestris fuerunt, pascebantur, & quę pedes vestri turbauerant, hæc bibebant. Limpidam aquam bibũt, cum rectam doctrinam hauriunt, sed corrumpunt pedibus, id est, malè uiuendo. Vnde in prouerbiis dicitur; Bi
Pro.5. be aquam de cisterna tua, & fluenta populi tui. Deriuentur fontes tui foras, & in platæis aquas diuide. Prius bibe aquas doctrinæ, & postea diuide per alios, prædicando doctrinam, quam tu bibisti.

¶ Præterea unum in hoc cõtextu maximè obseruandũ est, inter cætera Christi Redemptoris nostri miracula, quę maximè eius diuinitatem declarant; unum idque magnum mihi esse uidetur, mundi conuersio. Quoniam solius dexteræ excelsi hoc opus esse uidetur, ut hoĩes pauperes, humiles, & abiecti uniuersum mundum suo subderent imperio, gentes debellarent, idola reiicerent, sacramenta sublimarent, & Christi crucem in altum extollerent, hoc autem nõ quemadmodum hæretici nostri temporis carni, eiusq; cupidi indulgendo, ieiunia tollentes, seq; miscentes omni uitiorum, & malorũ generi. Hæresiarcha ille Martinus Lutherus, cùm ad Imperatorem Carolũ Quintum (qui Vuormatiæ erat) ueniret, in plaustro deaurato uenit, famulis stipatus, maximo comitatu, lyram & diuersa instrumentorum genera secum ferent. At Christus aliter prædicauit Euangelium, multò aliter suos discipulos mittit. Aut Lutherus errat, aut Christus decipitur. Sanctissimi Christi discipuli non in diuitijs, & delitijs uiuentes, sine saeculo, sine pera, sine pecunijs iter faciunt, mundi & illecebras, & voluptates uincẽtes, ieiunijs castigando corpus, uigilijs instãdo, sanctissimã castitatẽ seruando, nudi, afflicti, despecti, crucis mortificationem suis corporibus gerentes, Ecclesiam Dei plantarunt, suo sanguine illam irrigantes. Hic autem impijssimus Lutherus opposito modo nobis eã uult depingere, quæ cùm sponsa sit Christi, eius lacte, & amplexibus nutrita, luxurijs, uoluptatibus, & immunditijs ipsam curat uiolare. Sed his dimissis expende Christi Saluatoris nostri mirabilem omnipotentiam, qui hos pauperes, & simplices discipulos mittit, ut ad se omnem mundum attrahat. Insuper his illud adiiciam. In ueteri lege Deus obseruatoribus legis bona temporalia promittebat, uictoriam inimicorum, longæuam uitam, terram optimam, lacte, & melle fluentem, & uidebant gentes magnalia, quæ Deus pro suo populo Israelitico operabatur. Et cum illa lex hominibus tribueret quicquid naturaliter homines appetunt, diuitias, uoluptatem, incolumitatem, paucissimi ex gente ido-

Idolatria conuersi sunt in dominum, & ve rum Deum Israel nec illi crediderũt, aut legem suam professi sunt. Vnus fuit Achior, & et Raab Hiericontina, & Ruth Moabitis, quæ fuit uxor Booz, & Naamã Syrus, qui credidit Deo Israelis, & aliq alij perpauci. Mirabile autem est, quòd Christus dicat suis, nolite portare saccu lum, neq; perã, & mittit illos sicut oues inter lupos à lupis deuorandas, prædica bant autem hi, omne, quod caro sua natura abhorret, scilicet, castitatem, pauper tatem, flagella, uincula, tribulationes, & multa aduersa, dicentes homini crucifixo esse credendum, morti damnato. At totus mundus horum prædicatione credidit hominem crucifixum esse filiũ Dei, & in Christum fuit conuersus. Ditissimi principes diuitias cõtemnentes, crucem Christi amplexi sunt, delicatæ puellæ flagellis, scorpionibus, igni & gladio se exponunt, pro fide certantes. Quis hæc facere potuit? Solus Deus, qui potens est gratia superare naturam. Euidentissimũ hoc miraculum est, & apertissimum testimoniũ Christianam religionem non ab hominibus: sed ab ipso Deo fundatam & stabilitam esse. Sed iam ad contextum.

Iud.4. Iosu.2. Ruth.1. 4.Reg.5.

[Et neminem per uiam salutaueritis.]

Mat.28. Contrarium fecisse Christum Matthæus enarrat: cum in die resurrectionis mulieres salutauit, dicens, Auete. Virgo etiam san ctissima eius mater Elisabeth salutauit. Lucæ.1. Non itaque prohibet Christus salutationem, nec vult nos adeò esse rusticos, & agrestes, vt alterius vicibus non nosmet ipsos salutemus: sed prohibet ne lõga cõ fabulatione in uia detineamur, sic vt ne gotium prædicationis remoretur.

¶ Obserua quòd duo sunt citationum genera in nouo testamẽto: nam aliquan do talia verba citantur: quæ clarè legun tur in veteri lege. Vt est illud, vt impleretur scriptura, quæ dicit; Ex Aegypto vocaui filium meum. Et illud Ioannis: Os non comminuetis ex eo. Et alia huiusmodi multa, quæ in nouo testamento ha bentur. Aliquando verò citatur sensus tantùm, ita vt nesciamus, an autoritate propria, hoc est Dei, illa protulerint: an ex vetere sint instrumento deprompta. Verbi gratia, In Matthæo Saluator ait;

Mat.2. Ose.11. Ioan.19. Mat.10.

Veni separare hominem aduersus patrẽ suum, & nurum aduersus matrem suam, &c. Hic locus in Michæa scribitur. Quæ verba an sint sumpta ex Propheta, an propria autoritate prolata, nosse domini est. Sed exempla aliquorum locorum, quæ in Diuo Luca habentur (dimissis breuitatis gratia aliis Euangelistis) subij ciam: quorum sensus tantùm inuenitur depromptus sine vlla citatione. Illud quod Angelus dixit virgini: Regnabit in domo Iacob in æternũ, ex Michæa sum ptum est. Et illud etiam quod Lucas ait; Omnis multitudo populi erat foris, ex Leuitico, & illud; Suscepit Israel pue rum suum: ex Esaia, & illud capitis secundi: Ecce positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum, ex Esaia, & illud capitis decimi quarti, cùm uocatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco, ex Prouerbijs Salomonis. Et quod in capite vigesimo secundo legitur; filius hominis vadit: ex Psalmo. Et cum dicit in capite vigesimo tertio: Beatæ steriles, quæ non genuerunt, ex Esaia videtur sumptum. Denique hoc, quod in præsentiarum dicit Christus discipulis; neminem p uiam salutaueritis: ex quar to Regum volumine videtur excerptum: quia eadem uerba dicit Eliseus Propheta Giezi puero suo, eum misit illum vt filium Sunamitidis suscitaret. Sed Christum audiamus.

Mich.7. Lucæ.1. Mich.4. Lucæ.1. Leu.16. Lucæ.1. Esai.41. Esai.8. Pro.25. Psalm.40. Esai.54. 1.Reg.4.

In quacunque domum intraueritis, primum dicite, pax huic domui.

Iussit dominus salutari domum, vbi discipuli eius vellent suscipere hospitiũ: quia ista salutatio erat signum certum ad eligendum hospitium. Volebat Christus, vt discipuli manerent apud dignos hospites, vt nullis, nisi dignis hoc beneficium præstaretur. Modus autem cognoscendi erat per salutationem. Not. Qui si digni erant, statim ut salutaban tur, excipiebant Apostolos eum gaudio, quia Deus mouebat corda eorum ad hoc. Si autem indigni erant corda eorum turbabantur, & eos recipere nolebant, Ideò statim addidit Christus post hæc uerba: Si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax uestra: sin autem

tem ad nos reuertetur. Hæc est potissima ratio cur salutari voluerit hospites. Docuit discipulos offerre pacem in ingressu domus, ut salutatione pacis eligeretur domus digna, uel hospes. Ac si diceret. Omnibus offerte pacem, & si illam acceperint, statim dignos se iudicabunt suscipiendi uos: sin autem non acceperint, ipsi se iudicant indignos. Hanc salutationem illis commendat, nam cum eos ad iter faciendum mitteret sine manducatione, & pecunijs, necesse erat, ut in hospitis necessarium gratis illi tribuerent. Et quia in hoc Dei prouidentia, nõ deficeret, hæc uerba illis dedit, ut uirtute diuina corda ipsos recipientium mouerent, ut uictui necessaria gratis subministrarent. Christus autem Hierusalem ingressus misit illos, ut asinam portarēt, nec dixit: Emite, uel conducite, aut commodatam petite: & quod dignius admiratione uidetur, non eos homines isse, qui diuites essent, nec pignus aliquod dedisse, ut illis eam cõfiderent. Nihil aliud secum ferebant, nisi uerbum domini, scilicet; Dominus his opus habet. Mouit Deus cor possessoris asinæ, ut statim, ꝙ audiret, dominus his opus habet, illam præberet Idem contigit cum petijt hospitium, ad celebrandum ultimæ cœnæ conuiuium: nam cum cęnaculi dominus audiret: Magister dicit, tempus meum propè est, apud te facio Pascha, nullo oblato impedimēto cęnaculum tribuit. Propter hanc Dei uirtutem ait Lucas in actis Apostolorum Christianos gratiam inuenire cum omnibus gentibus: cumq; omnia sua bona reliquissent, diuina gratia gentium corda mouebat, statim illis uerbis auditis; Pax uobis: charitateq; & hospitio illis utebantur: Hoc idem contigit cum iussit populum Israel egredi ex Aegypto, præcepitq; ut monilia, annulos, uasa argentea, sarinamque exigerent, & ne diffiderent addidit dicens; Dabit dominus gratiam populo suo coram Aegyptiis, ut commodarent eis, & spoliarent Aegyptios. Cõmunicabit Deus Hebræis gratiam gratis datam, qua mediante Aegyptii commouebantur Hebræis dare, quidquid ipsi peterent, uel concurrens Hebræis uerbis ad mouenda Aegyptiorum corda, ut gratis darent, id quod petebatur. Hæc uerba; Pax huic domui, erant tanquam crumena, & uiaticum, nam illis auditis, qui digni erant tales hospites, & peregrinos excipere, mouebantur a Deo, vt hospitalitatis beneficium discipulis tribuerent, indigni autem nullatenus mouebantur. Obserua etiam, quòd posset alijs uerbis quibuscunque mouere, & noluit, ut, pacem nobis commendatam habeamus. Pacis salutatione Christus post resurrectionem suis discipulis loquebatur. Hanc Angeli prædicauerunt, cum Christus fuit mundum ingressus, & in ultima cœna, quando uolebat discedere eandem discipulis uehementer commendauit dicens; Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis, ita ut ad mundi ingressum, & in exitu pacem nobis commendet. Hanc Christus attulit in mundum, hanc post discessum reliquit: & denique tantum illam dilexit, ut mortem acerbissimam fuerit passus, ut inter nos, & Deum pace componeret. Videas obsecro, quantum illam amauerit, quo amore uehementi illam fuerit prosequutus, ut non fuerit dedignatus pro ea mortem perpeti, & ut pacem hanc quietam, & tranquillam possideant, paratus est omnem offensam contra ipsum illatam dimittere, & ut breuiter finiam pręcipuum munus, & officium filii Dei fuit pacem, & amicitiam inter Deum, & hominem celebrare. Hac de causa ipse in mundum uenit, ut pacem statueret. Vnde Paulus; Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum. Rursus notãdum, quòd prius, quàm Christus mundum oppugnet, offert illi pacem, & non persas, uel nefas, sed dulciter, & suauiter cum illo vult agere. Scriptum est in Deuteronomio, quòd Deus suo populo imperabat & dicebat; Quando accesseris ad expugnandum ciuitatem, offeres ei primum, &c. Sic facit hic Christus. Ite (inquit) in ciuitates, & prædicate pacem, & dicite, Appropinquauit in uos regnum Dei. Debellaturus mũdum uolo uos duces constituere: sed longè diuersius, quàm mundus, id faciam. Mundi milites armis æreis induti pugnant: Dei milites

Matt. 21. Luc. 22. Exo. 11. & 12. No. Io. 20. Luc. 2. Io. 14. Ephe. 2. Deu. 20.

inermes. Mundi milites cibi sarcina, & pot⁹ onerati, Dei autem neque sacculo, neque pera. Mūdi milites ciuitatib⁹ dominantur promittentes, & prouocantes in bellum. Dei autem pacem gratis illis offerētes. Igitur si accesseris ad expugnādam aliquam ciuitatem, cum ea quę fœdus aliquod velis inire, id tu primum, vt pacem illi offeras. Erat enim huius mundi ciuitas vitiis circundata: quam egregiè depinxit egregius ille vates, dicens;

Pro. 54. Præcipita Domine, diuide linguas illorū quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Die ac nocte circundabit eam super muros eius iniquitas, & labor in medio eius, & in iustitia. Et nō defecit in plateis eius vsura, & dolus. Hæc & alia plura hac nostra tempestate in mundo reperies, quando quidē iā iniquitas, vsura, & dissensio, in eo sic creuerint, vt altissimas egerint radices. His vitiis nō nisi pace possum⁹ mederi. Pace nanque ciuitas mundi, & eius murus destructa manebūt: quam si illi opposueris citò ruinā mundi vanitas minabitur. Sed iam ad cōtextum. [Et si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illū pax vestra.] Fili⁹ pacis phrasis Hebræa est sicut dicitur Hebraico more filius nuptiarum, fili⁹ mortis, & eiusmodi: ita dicit filius pacis, dignus pace, & vacans paci, salutatio vestra sortietur effectum, nam in habente pace augebitur: si autem nō habens fuerit dispositus, dabitur ei. Obseruautem, si iuxta Apostoli dictum, pax omnia mundi pręclara, & excellētia pręcellit, & exuperat omnem sensum, aspice nunc quām diuite, & affluenti bono discipuli Christi suos ditent hospites. Di-

Phili. 4: scam⁹ hoc loco seruos Christi pauperes hospitio excipere: quando quidem excipientibus liberalem, & magnificum se ostendit tribuens illis pacem, in cuius cōparatione aurum, & argentum tāquam stercus venit reputandum. Longe aliquid præstantius, & excellentius à Christo tribuitur illis, q̃ eius pauperes discipulos excipiūt: quām sit id, q̃ ipsi discipulis subministrant. Huius rei appositissimum exemplum est in scriptura sacra.

Gen. 18. Nam cum Abraham Angelis, qui domū venerunt peregrinorum vestibus indu-

ti, vitulam, butyrum, & panem subministraret; ex Dei parte ipsi illi promiserunt filium dilectissimū Isaac suæ domus, & posteritatis hæredem. Fœnore etiam Deus Saræ rependit laborem, & diligentiam, quam in subministrādo cibo hospitibus posuerat: q̄n quidem ab opprobrio sterilitatis liberauit, & talē filiū cōcessit.

Gene. 19. Plus angeli dederūt Loth, quā ipsi ab eo acceperunt: siquidem pro solutione cœnæ, vitam tribuerunt: cum eū liberarēt, ne in Sodoma periret. Plus etiam Raab

Iosue 7. dederūt speculatores Israel, quàm ipsa eis, siquidem eā suosque omnes sui gratia à morte liberarunt. Accedit his bene-

4. Reg. 4. ficium factum ab Elisæo Sunamitidi illi, quæ quoniam ipsum excipiebat in domo filium Deus illi cōcessit, postea uerò mortuū Prophetæ oratione suscitatum. Maiori etiam beneficio Helias uiduam illā

4. Reg. 17. cumulauit, nam pro cibi ministratione abundanti farinæ copia, & olei domū implebat. In hoc enim facilè poteris conięctari, quàm liberalis largitor sit Deus, quāta liberalitate, & magnificētia eis utatur, qui charitatē, & amorē erga Christi pauperes, & peregrinos ostendunt. Sed hoc unum sciant omnes, qui prædicatores suos hospitio recipiunt, quod sicut

2. Re. 6. dominus benedixit domui Obededom, quia arcam domui suæ seruauit: ita benedicit domui prædicatores Euangelii suscipiendi. Tāto enim dignior est sanctus prædicator, quàm arca Dei, quantò dignior est Christus existens in prædicatore urna & uirga existentibus in arca. Ob-

No. seruandum quoque est, quòd boni uocantur hic filii pacis: quia digni erant: vt exciperent pauperes hospitio. Homo nanque potest esse dignus aliquo bono diuino dupliciter: vel secundum præsentem iustitiam, vt nō prædestinati, qui boni sunt ad tempus: vel secundum firmam Dei sententiam: sicut prædestinati. Viroque autem modo potest aliquis intelligi dignus, cum utrisque Deus conferat bona tanquam dignis, magis tamen uidetur dicendum de prædestinatis præcipuè, & quòd de his intelligatur: quia Deus omnia facit propter eos. Sicut enim in natura priuatio non est nisi propter formam, imperfectum propter perfectum

Ephe. 1. fectum: ita Deus omnia quæ facit, facit propter prædestinatos, quia illi soli sunt, quos elegit ante mundi constitutionem. Pax uerò importat omne bonũ. Christus tamen non iussit illam imprecari, prout importat omne bonũ naturale, & humanum: sed solùm prout importat uitã æternam, quæ est uerum bonum. Vnde pax Christi nõ est pax absoluta: sed specialis pax, q̃ uocatur, pax Christi, ut dicit Paulus, & pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, &c. Et ideo Christus specialiter pacem suam uocabat: innuens, quòd præter illam esset alia pax, ideò dixit; Pacẽ meã do uobis, pacem relinquo uobis, nõ quomodo mundus dat, &c. Hæc enim pax in illos, qui digni erant, ueniebat, nam meritò Apostolorum imprecantium eis pacem, disponebantur efficacius ad uitam æternam. Sequitur. [Sin autem, ad uos, reuertetur] Primò, quia Christus certos, & indubitatos faciebat discipulos, q̃ oblata illa pace, q̃ dignus esset, statim eos erat recepturus: quia si aliquis esset indignus, & oblata pace repelleret eos: putarent certè, quòd oblatio pacis nullius illi esset momenti, ut hospitium, & reliqua necessaria inuenirẽt. Ideò Christus dixit eis; Pax uestra ad uos reuertetur. Id est adhuc erit locus, ut ab alijs hospitium petatis, quia quicunque dignus fuerit, oblata pace excipiet uos, & hoc est reuerti pacem ad uos: nõ enim perijt uirtus huius pacis oblatæ, licet interdum eam inutiliter offeratis propter eorum indignitatẽ, quibus offertur. Secundò potest accipi quantum ad meritum Apostolorum, ac si diceret; Vos offertis illis pacem: sed illi audire uerba uestra nolunt, nec recipere pacem, quam illis gratis offertis. Nihil perijt quoad meritum uestrum, ac si id compleuissetis, quod firmo animo disposueratis. Si nullus audire uelit prædicatorem, ipse prædicator sine fructu non erit: quia ad eum pax reuertitur, quia ipsi a domino pro suo labore tribuitur. Et hoc dictum est, ne Apostoli putarent meritum eorum amitti propter indignitatem audientium. Vtroque modo prædicator apud Deum meretur, siue recipiatur ad prædicandum, siue non: cum Deus non consideret, quantum utilitatis cum prædicatione, siue alia bona facientes proximis attulerimus, sed qua mente quoue animo hunc laborem susceperimus. Cum aliquid utilitatis labore nostro fuerit collectum, id non nobis, sed Deo est tribuendum, tanquam totius boni fonti perpetuò scaturienti, qui sermoni, & operi nostro uirtutem cumulat, quique audientium corda vehementius incitat, & pronocat, ut opus, & labor noster non frustretur. Ad nos itaque reuertitur pax, quam offerimus, si audientes eam noluerunt. Tertiò dicit, ad uos reuertetur, quia necesse erat pacem datam ad datorem reuerti, ne fortè prædicator ira accensus, & inflammatus signo impatientiæ notaretur, eo quòd nõ reciperetur pax, quam ipse offerebat, ideo ad se ipsum reuerteretur pax, erat necesse, ut suæ impatientiæ mederetur. Ac si diceret; Si non susceperint pacem à uobis oblatam, uobis eam sumite, ne in nolentes uos excipere aliquantulum irascamini. Sic Iacobus, & Ioannes cum uenirent ad quendã locum Samaritanorum, cumque hospitij beneficium nollent tribuere, ita fuerunt commoti, & incitati, ut Christo dicerent; Vis dicamus, ut descendat ignis de cœlo, & consumat illos? nemo enim nouit quanta sit rabies, quantusque furor, Euangelicam pacem multo sudore gratisque oblatam reijcere, & contemnere. Redeat ergo pax uestra ad uos, ne turbati irascamini contra tantæ pacis contemptores, sed peccato, & tranquillo animo reliquum operis uestri ad implebitis. Luc. 9.

¶ Quartò redibit ad uos, ut intelligatis, malum alienum in uestrum commodum redundare, ac ideo uos esse contemptos, ne ex prospero prædicationis euentu inflaremini. Datus est Paulo stimulus carnis, ut eum colaphizaret, ne magnitudo reuelationum illum extolleret. Sed profectò potentior est fœlix prædicatio, ut concionatorem inflet, quàm reuelationum magnitudo, & acutior stimulus est ad reprimendam superbiam, ab auditoribus negligi, quàm carnis nostræ sarcina. Sed quid essent facturi, in domo, qua excepti essent nunc docet. [In eadem autem domo manete.] 2. Cor. 12.

Phil. 4. — Ioan. 14. (marginal references)

ut magis & clarius eluceat uestræ sancti tatis testimonium. Facile namque est per breue tempus sanctitatis speciem simulare: per longum autem difficile. Admiratus enim hospes uestram sanctitatem negotium Euangelij promouebit. Præterea, quia futura erat discipulorum Christi tam suauis mirabilisque conuersatio, ut reliqui ciues eos hospitio recipere contenderent, ita ut quisq; tantis hospitibus uellet frui, ne contentionis & dissidii occasio detur, iubeo vos à primo hospite non discedere. Denique quia vester animus est, hospitem vniuersis bonis affluentem efficere, ut meç benignitatis, & liberalitatis dignus sit: ut per uos magis in me mereatur, apud eum manete [Edentes, & bibentes quæ apud illos sunt.] Sicut dominus ad uirtutem indagandam præmijs cçlestibus nos promouet, ita se cum fragilitate nostra componens, pręsentium remuneratione vult nos alere & sustentare. Quia abdicationem rerum temporalium in medium proposuerat, nunc de necessarijs prouidet, & facultatē tribuit, ut edant, & bibant: non omne præmium differens in aliam vitam. Difficile namq; est hominibus, ut spem periculis emant, damnoque præsentium futuræ ætatis lucrum sibi adquirant. Non est igitur, quod de Deo conqueraris, nec habes minus, quod excusseris: omnium namque rerum speculator & æquissimus arbiter, & uirtuti dedit præmium, & infirmitati remediū: ut præsentibus sustineatur infirmitas, & uirtus futuris retributionibus firmetur. Aduerte autem Christum hoc dixisse nō præcipiendo, sed permittendo, seu concedendo, neque de quocunque cibo, aut potu necesse est hoc exponi, cum interdum studiosus sit à quibusdam abstineri. Ideò non uidetur iubere, omnia talia assumāt: sed exhortatur potius, ut sufficiant apposita, & non quærantur superflua. ¶ Ostendit præterea locus iste uiros spirituales à ciuibus, & populo esse sustentandos: ne Mariam deserant inuiti, & ad Martham confugiant. Sic in Exodo legitur, quòd Aaron & Hur suis manib. manus Mosis orātis pro populo Israel sustentabāt. Ratione āit cur comedere, & bibere dērent discipuli, subdit dñs dicens. [Dignus est enim operarius mercede sua.] Dignus est enim prædicator uerbi Dei, qui spirituali alimonia animos pascit, qui Angelorū cibum ministrat, quique verbū Dei edulium, & condimentum, omni nectare & ambrosia suauius, ac dulcius omnibus manducandum apponit, ut ipse etiam ab eis corpori necessarijs alatur, ut beneficium inuicem collatum diutius possit permanere. Ideo Paulus: Dominus ordinauit his qui Euangelio deseruiunt, de Euangelio uiuere. Et rursus: Si vobis spiritualia seminamus, non mirum, quòd carnalia metamus. ¶ Expende etiam quòd cibus & potus non principalis merces, aut finis vltimus prædicationis est, aut cuiuscunq; ministerij spiritualis: quia temporale bonum sit præmium spiritualium operum. Sed hæc temporalis merces secundariò, & accidentaliter debet intendi: quia sine corporali alimento ulta hæc firma stare non potest, & per consequens, nec prædicatio exhiberi. [Nolite transire de domo in domum.] Ne ex illis ædibus in alias transeatis, quasi iam fastidito priori hospitio aliud latius opulentius & delicatius quæratis. Docet Christus animi stabilitatem: ad quam quidem multum confert loci stabilitas. Impossibile est hominem, qui aliquo in loco tranquillè, & quietè non fuerit, aliquid firmū in animo secum stabilire: nam quæ ægritudinem animi de loco in locum migrās, effugere nititur, est ueluti, qui propriam umbram fugere conatur, se ipsum fugit, locum mutat, non animum, eundē vbiq; se inuenit, se ipsum circumfert: sicut lædere solet ægrum, qui circunferendo concutit. Ideoque infirmitatem, & onus animi tui depone: quia proprio motu tibi noces. Lapis quadratus stabilis est: sic homo benè compositus, & ordinatus stabilis est: ē cōtra uerò instabilis, qui ictu oculi consilium mutat, & à quocunque uento huc & illuc impellitur. Planta.n. quæ hic, & illic sępius plantatur non profundas radices emittet: nec in altum nimis propagabitur. Quapropter in Ecclesiastico dicitur: Si spiritus potestatem habens super te ascenderit, locum tuum ne dimiseris. Et iterum: Cōfide in Deo & mane in loco tuo. Apostolus etiam hoc idē

Marginalia: No. — No. — Exo. 17. — 1. Corin. 9. — Ibidem. — Luc. 14 [?] — No. — Eccl. 10. — Eccl. 11. — 1. Cor. 15.

sua.

suadet. Fratres stabiles estote, & immobiles. Et rursus: Rogamus vos fratres, vt operam detis, vt quieti sitis. Scitis quem-
1. Thes. 6. admodum oporteat imitari nos, quoniã
2. Thes. 3. non inquieti fuimus inter vos. Vagantes vero & inquietos ambulantes de loco in locũ arguit Paulus loquens de quibusdã
1. Ti. 5. mulieribus: Otiosè discunt circũire do-
Hier. 14. mos. Idem Ieremias dixit: Dilexit moue re pedes suos, & non quieuit: & domino nõ placuit. Et in Prouerbiis etiam habe-
Pro. 27. tur; Sicut auis trãsmigrans de nido suo, sic vir, qui reliquit locum suũ. Sicut auis transmigrans de loco suo damnum accepit in pullis suis: sic homo relinquens lo
3. Re. 2. cum suum in bonis suis. Semei egrediẽs Hierusalẽ occisus est. Si domi esset, forsitan non mortem obiret. Hanc autem animi incõstantiam, & corporis mutabilitatem à peccato prouenisse, & ab eius pessima radice emanasse exprese Hieremias
Thrẽ. 1. affirmat in Trenis: Peccatũ peccauit Hierusalem: propterea instabilis facta est. Frigoris tremor, & febris acuta a deprauato corporis humore procedũt: cum in te & in corpore tuo infirmitatem, & malũ humorem habeas, hinc hæ mutabilitates ꝓsiliunt. Ideo Sophar Naamathites dixit
Iob 11. Iob: Si iniquitatem quæ est in manu tua abstuleris à te, & non manserit in tabernaculo tuo iniustitia, tunc leuare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis. Atque ita de sanctissimo Ioanne Baptista, q̃a visceribus matris sine macula, & peccato fuit plenus gratia, & Spiritu sancto, dixit Christus gentibus prædicãs:
Mat. 11. Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? hoc est peccatoris signum. Qui autẽ ab utero materno gratia plenus, & sanctificatus fuit, non inconstans, non mutabilis est. Nolebat Christus discipulos esse mutabiles, nec vt leuiter aliam domum eligerent, sed vt cõtenti essent his, quæ illis opponebantur. [Et in quãcunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponũtur vobis.] Contẽti sitis his, quæ ministrãtur, neque quidquam aliud petere: ne materiam scandali hospitibus tribuatis: q̃ si vos viderint nimis cibo indulgẽtes, malum exemplum à uobis accipient, & sermones uestri nullum fructũ reportabũt.

Dignus est operarius mercede sua. Atq; ita iustum, ut post laborẽ prædicationis aliquid edatis, quãdoquidem sine corporali alimonia uita diutius stare non poterit. Illud autem uobis commendo, ut sobrii sitis. [Et curate infirmos, qui in illa sunt.] Nam si miracula non facerent, & cuilibet intuenti ob oculos ponerẽt, difficilè ciues crederent cœlestia, diuina, & admirabilia, quæque humanæ mẽtis captum superabant. ut erant ea, quæ a discipulis p̃dicabantur. Et ita Marcus, inquit, Matt. 16.
quòd profecti p̃dicauerũt ubiq; domino cooperante, & sermonẽ confirmante sequentibus signis ¶ Obserua etiã curam, quam Christus habet infirmorum: quandoquidẽ discipuli populo prædicant, & illis commendabat curam infirmorum. Idem Saluator fecit, ut is, q̃ opere, & sermone prædicabat, cum die festo ascendit Hierosolymam, primũ, quod fecit, fuit uisitare infirmos, & sic in piscinam Bethsai Ioan. 5.
dam abiit curaturus infirmum, q̃ triginta octo annorum spatio graui infirmitate laborabat. Sic & alibi, cum prædicationem finiret, ingressus est ad uisitandã in
firmam, quæ acutissima febri laborabat Luc. 4.
(quæ erat socrus Simonis) quam quidem in pristinam sanitatem restituit. His piis operibus Christus suam doctrinã magnificabat: cũ simul sermone, & opere prædicaret. Cùm Martha, & Maria fratrem Io. 11.
suum Lazarum infirmum domi haberẽt, Ioan. 4.
certiorem Christum fecerunt. Ecce quẽ amas infirmatur. Cur uos non tẽditis ad Matt. 8.
illum, sicut Regulus & Centurio, & Cana Matt. 15.
næa, & alii? Isti non ueteres, sed nouitii sunt in seruitio Dei, nos autẽ, qui lumine diuino illustramur, illud scimus, pium dominum eo gaudere, ut infirmo seruiamus, & necessaria ministremus. Vnde in Eccle. 7.
Ecclesiastico habetur: Non te pigeat uisitare infirmũ, ex his enim in dilectione firmaberis. In die autem iudicii inter alia opera misericordiæ de uisitatione infirmorum, & eorum cura interrogabuntur homines: nam peccatoribus dicet Chri Matt. 25.
stus: Infirmus eram, & non uisitastis me. quod enim uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hoc opus misericordiæ illi ualdè placet, qui uidens nos infirmos miseros, & ægrotantes uisitauit nos oriens Luc. 1.

No. ex alio. Et hoc officium alacri animo ipse exercebat: nam cum ad se claudi, cæci,
Matt. 4. paralytici: & alij multi uenirent, oēs curabat, & sanabat. Vnde beatus Iacobus:
Iacob. 1. Religio mūda, & immaculata apud Deū, & patrem hæc est: uisitare pupillos & uiduas, in eorū tribulatione. Et beatus Iob
Iob 5. dixit: Visitans speciem tuam non peccabis.
Au. ser. 23 de verbis Apo. Nam si opus misericordiæ est esurienti dare cibum & potum sitienti, & nudū operire: quāto magis infirmum uisitare, & ei subuenire? Incolumitas corporis maximum & præstantissimum bonum est inter res tēporales: quare qui salute priuatur, maximo bono caret, & maiori mīa is utitur, qui infirmum uisitat, quàm qui
1. Re. 30. pascit esurientem. Nam cum bona ualetudine omnia mala corporis facilius tolerantur. Dauid sanctus cum infirmo illi Aegyptio subueniret, ab eo scire meruit, ubi erant Amalecitæ & uictoriam obtinuit: illi autem, qui crudelis cum illo fuerat, suæ crudelitatis præmium tulit ui ctum esse. Sed de his aliās, nunc ad contextum reuertamur. (Et dicite illis: Appropinquabit in uos regnum Dei.) Hoc non solùm præcipit ut infirmis dicant:
No. sed omnibus. Iudæi tempus illud expectabant, in quo Messias esset temporaliter regnaturus & ipsi dominaturi essent suis hostibus, & omnium regum imperiū habere deberent. Ita dixerunt duo discipu
Luc. 24. li: Nos sperabamus, quòd ipse esset redēpturus Israel. Et etiam die ascensionis ab
Actor. 1. illo quæsierūt: Domine si in tēpore hoc restitues regnum Israel. Deus autem uolens illos à terrenis separare, & ad cęlestia promouere, aliud regnum non terrę, sed cęli prædicari iubet. Instat (inquit) regnum cœli, rex cęlestis, leges cęlestes, opes cęlestes, & ciues cœlestes. Instat iam tempus, in quo in hæc miseræ terrenæ patriæ uita inuenietur, quæ fuit hactenus in cęlo. Hæc sunt nuncia tam excellentia & diuina, ut indignum sit tam silentio prætereire. Dominabatur mors ab Adam usque
Rom. 5 ad Mosem, non solùm in Iudæis, sed etiā in gentibus. Dominabatur mors non solùm quia homines corpore moriebātur, sed anima: imò etiam quia ea uita qua uiuebant, adeò uexabatur languoribus & mille tormentorum generibus, ut penè mors deberet appellari. Dicit ergo dominus discipulis: Prædicate iam aduenire tēpus, in quo destruetur peccatum, in quo destruetur corpus & machina peccati, in quo languores nostri sanentur per Euangelium: in quo diabolo destructo, qui imperium peccati tenet, & ipso peccato exterminato, ingrediatur sempiterna iustitia, qua ingressa regnabit in nobis Deus. Hebr. 2.
Et quia per Christi mortem nondum homo noster crucifixus est, iniquitas abolita, & dæmon eiectus, & mors Christi nondum erat exhibita, sed in breui exhibēda, ideò dicit appropinquabit, nondum omnino uenit. Expende etiam, quòd eleganter dicit, appropinquabit regnum in nobis, non uos illi: quia nō ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos uenit, sed secundū suam misericordiā. Prętere a eleganter dicit, appropinquabit, ut intelligamus, non multo labore esse opus, ut ad illū nos accedamus. Cum uerò dicit regnum Dei, nemo uidetur esse, q celeri cursu, ulnis apertis, brachiis extensis, tantas & tam supernas diuitias non desideret. Culpæ autem nostræ id imputabitur, dummodo regnum ad nos metipsos ueniens sanctissimis amplexibus non exceperimus. Habent ergo prædicatores quid possint concionari. Rōm. 6 Dan. 9. Tit. 3.
Summa enim hæc est. Regnum iam uenit: nihil deest, quominus reges sitis, & non mundi reges, sed cęlestes, nisi uestra impedierit uoluntas. Præterea appropinquabit his, qui ad bonū susceperint, qui uerò ad malum ad confusionem, & condemnationem. Si in carcere simul iusti & facinorosi sint detenti, iudexq; iustus & æquissimus ad iudicandum uenerit, non ne iustos saluos & incolumes dimittet, malos autem & facinorosos dignis suorum operum supplicijs cōdemnabit? Sie regnum Dei utrisque appropinquat: alijs ad coronā diuinā, aliis autem ad damnationem æternam. Hactenus Christus cū discipulis habuit, & egit, quid dicturi, q de facturi essent in ciuitatibus, ubi eos susceptissent. De alijs ciuitatibus: quæ Christi prædicatores nollent suscipere, subdit dicens. [In quamcunque autem ciuitatem intraueritis, & non susceperint uos, exeūtes in plateis eius, dicite: Etiam pul uerē, qui adhæsit nobis de ciuitate uestra, No.

exter-

extergemus in vos.] De hac excussione pulueris in præterito capite diximus, & exposuimus Nunc autem aduertendum vltra ea, quę ibi enarrauimus, quòd in tribus casibus excutiebãt puluerem. Primus erat, si nemo eos vellet hospitio recipere, quod quidem factum magna erat iniquitas. Signum namq; erat, quòd non solum Christi verbum nolebant audire per apostolos, sed etiam nec vnam solam virtutẽ habere, cum neq; vni homini hospitalitatis beneficiũ vellent tribuere. Secundus, quando non audiebant verbum eorum, nec sinebant eos prędicare. Quia licet aliquos eos hospitio susciperet, reliq. tamẽ
Mat. 10. etiam peruersi, qui eos nolebant audire.
Mar. 6. De his duobus casibus patet in Matthæo & Marco, qui dicunt: Quicunque nõ receperit vos, nec audierit sermones vestros, &c. Tertius casus erat, si i aliqua ciuitate longo tẽpore prędicarent, illis verò audientib. verbum eorum, & miracula videntibus, si nullus in Deum vellet cõuerti, signum erat eorum damnationis, & tũc recedebãt Apostoli, & discipuli Christi, cum eorum prædicatio facta esset inutilis, tuncq; excutiebant puluerem in signum damnationis. Nunc autem, rogo, quot sunt ciuitates, & vrbes, quot villæ, in quibus freqnenter Dei uerbum prędicatur à pręclaris concionatoribus, nunquam tamen in Deum conuertuntur? Iure quidem optimo, & nos qui prædicationis officio fungimur, in multis ciuitatib. Hispanię possemus puluerẽ excutere, q nõ solùm nõ audiunt, sed nobis detrahũt,
2.Re.10. & persequuntur. Dauid misit olim nuncios ad Annon regem filiorum Ammon, ut consolaretur eum in morte patris sui Naas, Annon uerò eos derisit, medias uestes prescindens, barbamq; dimidiam, propter quod eos Dauid destruxit, & cõtra eos bellũ iniuit. Sic & Deus suos pdicatores nunc in mundum mittit, mundus autem beneficio superaddito eos honorat. Nonne Deus puniet istos? Remissius Sodomis in die iudicii aget, quam istis ciuitatibus, ut Christus hic dicit, de quo statim uidebimus. Sic Deus hos odit, ut puluerem ciuitatis eorum adhęrere pedibus Apostolorũ minimè patiatur. In nostram uerò eruditionem admonet locus iste, nil nobis commune esse cũ mundo: ita ut nec puluis adhęreat nobis. Noluit Abraham ditari à rege Sodomorum, qui plura dona offerebat illi, & tamen tunc accepit decimas à Melchisedech sacerdote Dei. Sic & Rebecca accepit aureas armillas à seruo Gen. 24.
Abrahæ. Nonne pater Rachel, qui diues erat, habebat brachialia & monilia, ut imponeret filiæ suæ? tanta erat eius negligentia, aut auaritia, ut filię ornamenta non daret? Sed Rebecca noluit auro Bathuelis ornari, non sunt ei ornamenta digna hominis Barbari. Sed domus Abrahę ornamentis uult componi. Iosue etiam noluit ut Israel ditaret diuitiis Hierico, Iosu 7.
& Achaz lapidatus est, quia uoluit di- 1.Re. 15.
ues fieri. Et Saul, quia his quæ erant Amalec accepit contra domini preceptum, regno priuari meruit. Omnia ergò, q sunt mundi longo spatio relinquamus, & nihil mundi in nobis remaneat, nedum puluis [Tamen hoc scitote quoniam appropinquauit regnum Dei.] Nihilominus, quamuis dereliquerint impiam ciuitatẽ discutientes puluerem, non desinunt ueritatem eis denuntiare: nõ quòd induratis corde, & incredulis proficiat, sed ad maiorem illorum damnationem. Ab hac igitur ciuitate discedamus, nedum puluerem in nostris calceis portemus. De hoc autem uolumus ex parte Dei nos certiores fieri, quòd appropinquauit in uos regnum Dei. In die enim iudicii hoc uobis in maiorem damnationem seruiet, nos enim tunc aduersus uos resurgemus, clarissimumque testimonium ueritatis eluceidabimus dicentes, uobis fuisse prędicatum Euangelium, illud autem reiecisse. Hinc infertur incredulis etiam Euangelium esse prædicandum, ut eorum superno iudice nullam excusationem habeant. Isti nanque discipuli, cum iam pro comperto haberent Euangelii prędicationem his nihil debere pdesse, nihilominus Euãgelium illis annunciant. Deus nanque dignis & indignis, iustis & peccatoribus solem, & aquam mittit, aliaque am- Matt. 5.
pliora & pinguiora beneficia. Sciebat Mar. 6.
Ioannes Baptista suam doctrinam nihil Herodi pro futuram esse, & obstinatam eius mentem cernebat, nihilominus tamen arguebat Herodem. Quomodo

modo enim propheta, & plusquam propheta hoc ignorabat? & Christus qui verus Deus erat, non ignorabat obstinatos
Mat.23. animos Pharisæorum, sed arguebat eos. Ideoque etiam si prædicator euidenter cognoscat suam monitionem non prodesse, tenetur etiam ad id, quod sui officii est, vitia detestari & male dicere. Sed ad alia progrediamur. [Dico vobis, quia Sodomis remissius erit in die illa, quã illi ciuitati.] Poterant se Sodomitę aliqualiter excusare, quia ex corrupta carne geniti, & in peccatis concepti illam execrandam iniquitatem perpetrassent. Sed quæ excusatio conuenit ei, q. Euangelium nõ recipit? lege & perlege Euangelium, quid in illo inuenies, nisi puram & meram sanctitatem? quid nisi cultum Dei, & amorẽ proximi? Quid quod à ratione distet, vel ei non fuerit consentaneum? si qua autem sunt, quæ dissentanea videantur, ea supra rationem, & captum nostrum sunt, non contra rationem. Igitur Euangeliũ de se dignum erat vt reciperetur. Et vltra hoc hæc tam suauis, & diuina lex non solum prædicabatur ab Apostolis, sed ab
Mat.10. ipso Deo, qui dixit; Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Non ergo, qui audiebant auribus suis hominum vocem, hominũ solùm sentiebant virtutem: sed spiritus sancti efficaciam: his addebatur miraculorum claritas, & maiestas, quæ repugnantem intellectum captiuare solent. Inexcusabiles ergo sunt omnes, qui euangelium non suscipiunt, & iudicio meo non homines, sed immanes bestiæ tales sunt vocandi. Sic iuxta delicti magnitudinem, & grauitatem dignas pœnas exoluent, & terribile patientur iudicium. Maior itaq;
Gen.19. istorum pœna, quàm Sodomorum. Quia cæteris paribus maior est damnatio fidelium, quã infidelium, & tantò maius est peccatum, quò maior gratia offertur, & spernitur. Sodomitæ autem non viderunt miracula, nec prædicationem adeò efficacem, vt fuit Apostolorum. Rursus, qui non receperunt Apostolos, non vidẽtur minus peccasse, quam Iudæi tempore
Eze.16. Ezechielis. Tamen de illis ait Ezechiel, q Sodoma non peccauit dimidium peccatorum illorum. Item Sodomitę transgressi sunt legem naturalem dumtaxat: isti verò legem naturalem, atque diuinam. Aduerte autẽ, quòd posuit Christus hic peccatum Sodomorũ, & eorum punitionẽ, potiùs quàm aliorum peccatorum, vt intelligas, idem Deum facturum cũ his, qui peregrinos, & aduenas non susceperint, Ioseph. quia Sodomitę crudeles erãt hospitibus: libr. an sic dicit Iosephus in libro primo antiqui tiq.c.19. tatum. Paulus vocat illos sine misericordia. Et Hebræi dicunt vxorem Loth conuersam fuisse in statuam salis: nam hospitii nocte, cum Loth, & hospites sancti cœnarent, non apposuit sal in mensa, etiam cum mariti petitione, nedum eos cœnantes poterat aspicere. Ezechiel inquit, vnũ Ezech. 16 ex peccatis Sodomę, idque grauissimum fuit, manum pauperi, & esurienti non aperuisse. Non desunt viri docti non contemnendæ authoritatis, qui dicant Deũ Sodomitas obcæcasse, plagã & tenebras in Aegyptum misisse, propter statuta, & leges, quæ stabiliebant, vt peregrini non exciperentur, & cum exceptis eisdem, velut mancipiis, agebãt. Si aliqs verò charitate in peregrinos vtebatur, hunc crudeliter persequebantur: & propterea Deus omnes destruxit. Cum igitur hi, q nec Apostolos, nec Christi discipulos volebant excipere, crudeles etiã se peregrinis, & pauperibus ostenderent, iustũ erat, vt crudelius in eos animaduerteretur, quandoquidem sanctos viros à cõsortio repellebant. Ideò Christus hic Sodomorũ attulit exemplum, priusquam aliud. His etiam illi addebant peccatum nefarium, & inexpiabile, & ita grauissimi peccatores coram Deo uidebantur, ut ipse Deus dixerit; Peccatum eorum aggrauatũ est nimis. Et ita ut clarius ostenderet, quam Gen.19. graue esset peccatum Apostolos non suscipere, nec eius audire doctrinam, in exẽplum attulit Sodomitas, qui cũ sic in iniquitate, & peccatis excelluerint, nõ tam grauiter punientur, sicut hi, q Christi discipulos contempserunt. Et cum hæc diceret, cœpit exprobrare illis ciuitatibus apud quas sępius pdicauerat, & miracula multa fecerat, dicẽs, [Væ tibi Chorozaim, uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factæ fuissent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio, & cinere

nere pęniterent.]Chorozaim,& Bethsaida ciuitates erāt in Galilæa in litore maris positæ,ubi Christus sæpius prædicauerat,& miracula fecerat. Bethsaidæ nati fuerunt quinque apostoli,s. Petrus, Andreas,Ioannes,Iacobus,& Philippus. De Petro,Andrea,& Philippo dicitur in Euāgelio Ioānis. Erat autē Philippus a Bethsaida ciuitate Andreæ,& Petri. De Iacobo autem,& Ioanne non apparet:quia tamen erat socius Petri,& Andreę in piscatione,ut supra uidimus,creditur ex eodē fuisse oppido. Tyrus,& Sidon duæ ciuitates erant in Syria in terra Phœniciæ non multum distantis ab Ierusalem. Tyrus celebrillima ciuitas est in ueteri testamento decantata:præcipuè ab Esaia. Ditissima erat ad quā magna mercium copia perueniebat: aqua undecunque circundata,quemadmodum nunc Venetiæ, usque ad tempora Nabuchodonosor, & Alexandri Magni,ad quam debellandam opus fuit totum illud spatium arena,& lapidibus implere,distans a Sidone uiginti leucas,quæ uulgò nunc appellatur Sayeto. Voluit autem Christus his ciuitatibus exprobrare,scilicet Chorozaim, & Bethsaidæ,maledicendo: non,inquam,optando,aut inferendo malum,sed futura mala annuncians. Primò,ut isti uitam in melius conuerterent, talia audientes. Secundò,ad exhibendum exemplum audientibus,& nobis ne nos in talem incideremus ingratitudinem, & impudentiam, ut audito Christi uerbo in saniorem mentem redeamus. Tertiò,ex cōmiseratione quadam. Quartò, ut ostenderet futura præscire. Prædicebat autem hæc Christus,ut quando postea euenirent, clarius cognosceretur illa præsciisse. Sic discipulis dixit: Hoc dixi uobis antequā fiat,vt cum factū fuerit credatis. Porrò, uæ comminatio est æterna,& interitum æternum significat,iuxta sanctorum patrum Hieronymi, Chrysostomi,& Gregorii doctrinam. Virtutes autem uocat miracula, quia sunt a uirtute influxa, & hęc miracula facta sunt plurima in ciuitatibus,quæ si in Tyro, & Sidone olim fuissent facta in cinere,& cilicio pœniterent. Potest autem istud aduerbium olim referri ad pręcedentia, uel sequentia. De primo, quòd intelligatur in his ciuitatibus factas fuisse uirtutes,quia iam diu erat,ꝗ Christus non prędicabat in eis. De secundo,ut dicatur,ꝗ olim egissent pœnitentiam. Ac si diceret. Licet sint ciuitates gentium, si prędicatum esset in eis,egissent olim pęnitentiam,scilicet,non facerent eā nunc, idest diu postquam prædicatum esset,sed olim,idest immediatè post prædicationē. In quo significatur,quòd faciliter ad Deū se conuerterent. Recederent inquam ab iniquitatibus suis, assumendo opera pœnalia,& satisfactoria,induentes cilicium, & cinere se operientes. Consuetudo nāque erat antiqua,ut pęnitentes induerēt cilicium,& sederent in cinere,ut fecit Rex Niniuitarum,& Dauid dixit;Posui uestimentum meum cilicium:Et filii Israel cū obsessa esset Bethulia ciliciis fuerunt induti,&c. Vbi sunt,qui dicunt,ad pęnitentiam non requiri dolorem,sed sat esse uitæ nouitatem: cum ex domini ore audias pœnitentiam fieri in cinere,& cilicio, ut per exteriora hæc signa, cordis intimus dolor significetur? Quemadmodum exultantes,& gaudentes caput vnguentis ungebant,faciem lauabāt, & corpus nuptialibus uestibus adornabant: ita qui dolore,& pœnitentia contristabantur,cinerem in caput spargebant, sumebantque pro uoluptatibus,& deliciis cilicium. Expende etiam quantum malum sit bonis a Deo acceptis non benè uti:nam istæ ciuitates ob hanc in Deum ingratitudinē exprobrantur a Christo. Vtinam & tibi non similiter contingat,qui amplioribus donis auctus,ac locupletatus es. Vnde Dauid Psalmo orabat Deum dicens; Aufer a me opprobrium & cōtemptum. Sed quid ais Dauid? Nonne contemptibilia, & plena opprobrijs elegit Deus?quomodo ergo dicis; aufer à me opprobrium,& contemptum: cum contemptus, optimus sit propter Deū acceptus, & sancti etiam contemptum nonne desiderabant? Considera,quòd Deus elegit mundi contemptibilia, non tamen Dei contemptibilia: illi nanque, qui a mundo cōtemnuntur,magni sunt apud Deū, sed non qui contemnuntur a Deo. Caue ne Christo opprobrio sis,sicut isti Chorozaitæ, & Capharnaitæ, quibus Christus exprobrat,

Ioan.1. Luc.5. Esa.23. Io.14. Hier. in proę.cap.23.Chrys. hom. 60. in Matt. Greg. hom.9. in Eze. Ioan.3 Psal.68. Iud.4. Psal. 118. Ambr. serm.3.in ps.118.

exprobrat, cum pęnitentiā non egerint. Exprobrari a mūdo, optimum est: a Deo autem, malum. Atque ab hoc opprobrio Dei liberari cupiebat psalmista, ab isto tu liberaberis, si pęnitentiā egeris, & gratus fueris Dei beneficiis. Rursus obseruandum est, quòd non dicit coniunctim, Væ uobis Chorozaim, & Bethsaida, sed diuisim. Væ tibi Chorozaim, & Væ tibi Bethsaida, quia singulis sua propria pęna
Gala. 6. reddetur. Vnusquisque, enim (ut Paulus ait) onus suum portabit. Denique cur Christus prædicabat ciuitatibus non pęnitentiam acturis? Tyro autem, & Sidoni, quas de peccatis commissis dolor erat
Rom. 11. futurus, cur non prædicabat? Occulta hæc sunt Dei iudicia, & inuestigabiles uiæ eius: Deus nemini est debitor. Præterea legem naturalē dedit Tyriis, & Sydoniis, in qua ante promulgationē Euangelii, cū fide, & gratia saluari poterāt: uoluit autem Deus hanc gratiā Iudæis præstare potius, quàm gentibus. Tamen post Christi ascensionē in cęlos prædicantib. Apostolis Tyrus, & Sidon crediderunt. Sed iam Christum sententiam proferentem aduersus impias ciuitates audiamus. [Verumtamen Tyro, & Sidoni remissius erit in iudicio, quàm uobis.] Minorem pęnā sustinebunt, quia ipsi non acceperant legem, nec illis fuit prædicatū, sicut uobis. Iudæi deteriores erāt gentibus, quia isti naturalem legem trāsgressi sunt: Iudæi autem hanc legem naturalem, & Mosaicam, & beneficia, & documenta domini spreuerunt, de illo nimis gloriātes, quòd
Luc. 12. filii essent Abrahæ Israelitici generis. Seruus sciens uoluntatem domini sui, & nō faciens, uapulabit multis plagis. Ex his apertè colligitur, omnes in inferno non æquali pęna esse puniendos. Sed unusquisque iuxta demerita, alius intensius, alius remissius torquebitur. Sicut enim in cęlo obiectiuè omnes beati æquali gloria fruentur, quia omnes uidebunt diuinam essentiam: non tamē subiectiuè, quia unusquisque magis, aut minus beatificabitur secundum capacitatem meritorū; sic omnes in inferno æquales sunt, quantum ad carentiam diuinæ uisionis, quia nullus in æternum Deum uidebit, & in perpetuum cruciabuntur: tamen in pœna sensus, & tormentorū punitione alius intensius, & alius remissius cruciabitur, ut ex hoc contextu apertè colligitur. Sequitur. [Et tu Capharnaum usque ad cęlum exaltata, vsque ad infernum demergeris.] Intelligi potest de exaltatione in honorem per Christi prædicationē, nam magnificè, & honorificè cum illa agebatur, cum Christus toties illic prædicasset, Mat. 8.
& tot miracula fecisset. Ibi nanque sana- Ioan. 4.
uit seruum Centurionis, & filium Reguli, Luc. 5.
& paralyticum, quem desuper tectum per Mat. 9.
tegulas intromiserunt, & mulierem men- Luc. 4.
struo sanguine laborantē, & filiam Iairi Mat. 4.
suscitauit: ita ut Nazareitæ dicerent Christo. Quanta cognouimus facta fuisse in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Et in hac ciuitate cæpit prædicare; Pęnitentiam agite: & ideò dicit, quòd fuit usque in cęlum exaltata, Christi uidelicet prędicatione, & miraculis. Vel hoc etiam intelligi potest de temporali exaltatione, quia hæc ciuitas excellebat omnes alias Galileæ urbes magnitudine, nobilitate, & rerum omnium copia: de quibus gloriabatur. Quando verò ait, usque ad infernū demergeris, potest intelligi utroque modo dictum, scilicet, de damnatione habitatorum eius, quia non egissent pœnitentiam: & sic realiter descenderunt in infernum. Vel de honore temporali: nam sicut magnis honoribus fuit locupletata, quia superba, & rebellis fuit ad nihilum descendet: nam nunc non est ciuitas, sed tantum manent fundamenta antiquorū ædificiorum, in qua uel septem, uel octo domos piscatorum inuenies. Ideo ad inferos descendes, quia præceptis meis superbissimè restitisti. Et quia exaltata es vsque ad cœlum meo hospitio, & meis signis, atque uirtutibus tantum habes priuilegium, maioribus plecteris suppliciis, quia his credere noluisti: ut pęna culpę respondeat. Sicut homo tanto magis in cœlum meretur exaltari, quantò minus de se in terra, & humilius iudicauerit: sic in inferno tāto maioribus suppliciis est torquendus: quantò in terra de se magnifi-
centius, & sublimius existimauit. Ideò Eccl. 12.
Ecclesiasticus ait; humilia ualdè spiritum tuum, quia vindicta impij ignis, & uer-
mis. Quapropter in persona Dei Abdias Abd. 1.
de

No. de superbis ait: Si exaltatus fueris, ut aquila, & inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te, dicit dominus.
Iob 20. Iob etiam ait: Si ascenderit in cœlum superbia eius, & caput eius nubes attigerit: quasi sterquilinium in fine perdetur. Expende etiam, quòd sicut hæc Capharnaum, quia maiora dona receperat, & superba elata rebellis, & ingrata fuit Deo, maiori pœna cruciatur: sic etiam maiori pęna plectentur, quia maiora beneficia à Deo acceperint, si ingratitudinis nota
1.Re.12. fuerint reperti. Nathā Propheta, ut ostēderet Dauid sui peccati magnitudinem, prius commemorauit beneficia, & dona quæ ipse Dauid à Deo acceperat, & dixit; Ego unxi te regē super Israel, & ego erui te de manu Saul. & dedi tibi domū domini tui, & uxores dñi tui in sinu tuo, dediq; tibi domum Israel, & Iuda, &c. Quare ergo cōtēpsisti uerbum domini? &c. Atque ideo Dauid grauius fuit punitus, quià maioribus donis fuerat cumulatus. Sic plati, & religiosi, qui cæteros oēs antecellūt literis, ingenio, sciētia, aut dignitate: illud secum diligenter debent euoluere, quantum Deo teneantur serui re, expectantes arctissimam rationē Deo esse reddituros, quia post ingentia, & tāta beneficia acre, & terribile iudicium experientur. Ideo dominus repulit plebem suam dilectam: quia post tanta beneficia
Luc. 19. non cognouit tempus uisitationis suæ.
Greg. hom. 9. in euang. Dum dona in te collata magis, ac magis crescunt: rationes donorum etiam crescere debent. Si uerò amplissimum honorem prælatus ascendisti, si uel ibi Dei concione plurimum ualueris, si scientiarum omnium penetralia transcenderis, si dignitate, honore, nomine, & fama usque ad sidera fueris elatus: ne superbias, ne de illis indignè, & arroganter glorieris: ne fortè Capharnaum similis sis, quæ solo iacet æquata, nam si tu beneficiis, operibus nō respōderis, & humilitatis donū in te tantis beneficiis sublimato nō splenduerit, certò scias ex amplissima dignitate in maximum opprobrium esse deuenturum. Sed de his satis. Vt autem scias, ꝙ non solum tale iudicium patientur hi, qui Christum, & Apostolos non suscepe runt: sed qui eius discipulos, prælatos, & vicarios despiciunt, verba eorum non audiendo, nec ipsis obediendo, ideo ait; [Qui uos audit me audit.] Tam gratum mihi est, ac si me ipsum audirent, nam ego per meos loquor uicarios, & ipsi meam sustinent personam. Dixerat prius No. istis septuaginta discipulis, quòd salutarent hospites, prouiditque hospitij signum, & incitauit homines, ut illos susciperent, sicut prius in mundi conditione pręparauit homini domum creans lucem, & cibos: nunc autem pœnam illo- Gen. 1. rum, qui eos noluerunt recipere, ostēdit. Nā sicut super his, qui hospitiū dederūt Christi discipulis, pax domini requieuit: ita qui eos non audierunt, non qualecunque leue peccatum perpetrarunt: sed Deum ipsum contempserunt, qui per illorum os loquebatur, & cuius personam ipsi repræsentabant. Hoc dictum est discipulis Christi, & prælatis ecclesiæ, ac sacerdotibus, qui successores sunt Apostolorū, & discipulorū Chri. In quo admonemur quales erga rectores, pastores, & pręlatos ecclesiæ, nos exhibere debeamus: nēpe, ut eos audiamus, obediamus, & timeamus, obtemperantes eorū pręceptis. Hoc est, quod Paulus ad Hebreos ait. Heb. 13. Obedite (inquit) Prępositis uestris: qui illos non audit, Deum ipsum non audit. Vnde cū filij Israel murmurassent aduersus Mosem, & Aaron dixerunt illis: Non Exo. 16. est murmur uestrum contra nos, sed cōtra Dñm. Nos enim qd sumus? Quapropter in Deuteronomio loquens de suo Deu. 18. ꝓphera dixit: Qui uerba eius, qui loquitē in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam. Hominē non debes aspicere, sed Deū, qui in eo loquitur, ut ipse hic dicit. Nam ēt si ipse prædicator malus fuerit, Deum, qui per ipsum loquitur debes respicere, qui diuina, & mirabili sua uirtute præclara, & diuina opera per mala instrumenta potest operari Eliam nanque Prophetam, qui per impiam reginā Iezabel in exilium exierat: coruorū ministerio sustinuit. Cur ita? nonne tū do- 3. Re. 17. mine poteras aquilas, aut alias aues mundiores iubere, ut tuum pascerēt Prophetam: neque permitteres ab immundis, & cruentis auibus prouideri? Multoties enim Deus per homines impios, & malos

tur homo ille, & auferes malũ de Israel. Sed sacerdotes nouæ legis nõ minorem habent authoritatem, quam sacerdotes veteris legis, nã Paulus ad Hebræos docet multo præstantius esse Euangelicũ sacerdotium, quàm illud veteris legis. Ideò Paulus: Omnis anima potestatib. sublimioribus subdita sit, nõ enim est po-
Heb.7. testas, nisi a Deo. Itaque qui potestati re-
Ro.13. sistit, Dei ordinationi resistit. In actibus quoque Apostolorum dixerunt prælati Ecclesię: Visum est Spiritui sancto, & no-
Act.15. bis. Vide diuinam authoritatẽ prælatorum Ecclesiæ, quapropter eorum præcepta non oportet contemnere, nam quãuis non intendant obligare, vel res leuis sit, quam præcipiunt, si ex eorum cõtemptu ea reliqueris, hac sola cã peccas, ratione cõtemptus. Eis ergo oportet obedire, quãdoquidem vicem Christi gerũt.
Mat.18. Ideo Christus apud Matthæũ, Qui ecclesiam nõ audierit, sit tibi quasi Ethnicus, & publicanus. Non minus meretur inter ethnicos eiici, q̃ Ecclesiasticas traditiones recusat, quàm qui Euangeliũ recusat. Siquidem reiectis ecclesię constitutionibus, Euangelium quoq; abijci necessum est. Qđ Diuus Basilius in libro
Basil.lib. de spiritu sancto planè testař. Sed de his
de spiri alias satis diximus. Seruanda itaq; sunt
tu san.c. consilia, & prælatorum ecclesię decreta,
27.in prę. & honorãdi sunt sacerdotes, & prælati.
Luc. Ideo Constantinus causas Episcoporum noluit iudicare, dicẽs, eos esse deos suos, & ab ipsis omnia iudicanda esse. Sed iã sanctiones ecclesiæ nõ seruantur, excõmunicationes parui penduntur, & dignitas sacerdotũ vilipẽditur a secularibus, Deus in prælatis, & sacerdotib. ecclesiæ cõtemnitur. Tantũ Deus honorat suos sacerdotes, & prælatos, vt de ipsis dicat,
Exo.22. Diis non detrahes. Considera eorum dignitatem, vt non solum sua dona illis cõmunicet, sed etiam suum nomen, vt dii etiam vocentur. Non angelis, sed hominibus dignatus est hoc communicare, si-
Exo.7. cut Mosi, quem cõstituit Deum Pharaonis. Nõ sic principes huius mundi facere solent. Quis enim regũ seruis suis quantumuis dilectis regiũ nomen imposuit? sed hoc quòd nullus regum hominũ quãtumcunque dilecto tribuit, Deus ecclesię prælatis, & sacerdotibus concedit. Præterea nõ solum eos honorat, sed tantum diligit, vt dicat eius; Qui vos tãgit, tãgit pupillam oculi mei. Non dicit, qui vos persequitur, aut occidit, aut qui vos vulnerat, vel lędit, nec dicit, tangit brachiũ, Zach.2.
aut pedem, sed pupillam oculi mei, cuius dolor acutus, & intensissimus est. Deniq; ita causam illorum suã Deus iudicat, vt dicat: Qui vos spernit, me spernit. Docẽtur tamen hic, ne vindictam sumant de iniuriis, & contumeliis ipsis illatis, cum Deus oppr obrium, & cõtemptum eorũ dum suum esse dicat. Deus nanque causam suam iudicaturus exurget, & ꝓ suo honore respondebit. Non ergo tristi animo sint sacerdotes, iniuria enim illorum in Deum transit. Solatium igitur sit nobis Deo hãc esse iniuriam illatam. Sicut è cõtra ne extollamur, aut superbiamus, cũ nos audierint, laudauerint, magnifica de nobis prædicauerint, quia non est opus nostrum, sed Dei. Quãdo nos spernunt, Deum spernũt, sicut quãndo nos honorant, & audiunt, Deum, qui operatur in nobis honorant, & audiunt. Quapropter, nec de laudib. extollamur, nec in cõtemptu tristemus, Deus enim operatur in nobis. ¶ Hæc dixit Christus di- 1.Thess.
scipulis suis, cum eos mitteret ad ꝑdicãdum, quib. cũ prosperè, & fœliciter omnis succederent, redeuntes sui successus redemptori rationẽm reddiderunt, propter quod inquit textus, [Reuersi sunt autem septuaginta duo, cum gaudio dicẽtes.] Ita & nos deberemus Deo gratias agere propter opera, q̃ ipse ꝑ nos operatur, & per ea, quæ in eius nomine tanquã suæ gratiæ instrumẽta perficimus, non nobis ipsis tribuentes, nec honorem Dei furantes. Omnia flumina reuertuntur ad mare, vnde exeunt, nihilq; est in Eccl.1.
rerum natura, quod suum centrum non appetat, & ipsum desideret, homo autẽ peruersus, & ingratus ĩ his terrenis detineri cupit, & in illis perpetuari, veluti si aliquo beatitudinis lumine vel radio hominem beatum possent efficere, & tranquillum animum, & pacatum sustinere. Cum Deus totius boni fons, & origo sit, & cum omne donum perfectum de sursum sit, descendens à patre luminũ, si ꝑ-

fectum

fectum gaudium,& quietem volueris in uenire,in Deum reuertere. Nihil enim suæ naturæ perfectè integritatem potest attingere,nisi ĩ suo genere saluetur,cum que Deus genus totius boni sit,ita anima nostra intensius Deum desiderat, vt ad eum rediens omnia bona consequatur. Ita in omnib.tuis laboribus postquam Dei iussa adimpleueris,in ipsum cũ disci pulis suis reuertere, agens ei gratias ꝓ beneficiis tantis, q̃ per te ipse operatus est. Præterea quanuis in hoc bene gerũt, reuertentes ad Christum,tamen tanquã humanæ laudis, & glorię vento inflati, nõnihil sibi assumentes, dixerunt Christo; Domine etiã dęmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Domine inquiũt. Qui nõ solum terræ, & cęlo dominaris, sed & dęmonibus,namq; nobis tua gratia, & virtute subiciuntur.Bene confitẽtur: sed de miraculorũ operę efferuntur,diuinorum nanq; donorũ multitudo plurimis fuit causa ruinę,sicut in Ezechiele
Iob.38. dicitur de Lucifero.Tu signaculũ simili tudinis,plenus sapientia,& ꝑfectus decore.Et paulo post;Eleuatũ est cor tuũ. Pessimum genus superbię est,dona diuina sibi attribuere,sicut ille stultus Phari
Deut.9. seus dicebat; Gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri hominum. De his ha-
Deu.32. betur in Deuteronomio.Manus mea excelsa,& non dominus fecit hæc omnia.
Luc.18. Hos compescet dominus, dicẽs;Ne dicas in corde tuo, cũ deleuerit eos dominus Deus tuus in conspectu tuo:Propter iustitiam meam introduxit me dominus, vt terram hanc possiderem.

¶Aliud genus superbiæ est nõ ita malum,illorum q partim humiliantur, gratias agendo,& partim efferuntur inepte exultando, sicut isti discipuli, q gaudebant,cum dæmones eiecissent,attribuebant tamen hoc nõ sibi, sicut Pharisæus ille,sed domino, atq; ideo dixerunt; In nomine tuo. Ideoque aliquid habebant commendatione dignum,scilicet, quòd reuertebantur in fontem totius gratiæ, dominum suum cognoscentes,& gra-
Eze.28. tiam illi offerentes. Et ideò sanctus Iob; Nunquid mittes fulgura,& ibunt: & reuertentia dicent tibi; Adsumus? Vadunt fulgura,quãdo doctores miraculis coruscant,& superna reuerentia corde in deũ conuersa auditorum corda transfigunt. Reuertentes dicunt adsumus, cum non sibi,sed dei virtutibus tribuunt quidq̃d fortiter se egisse cognoscunt. Tales sunt viri perfecti, sub quorum persona dicit
Esaias: Omnia opera nostra operatus es Ps.113.
domine.Et in psalmo etiam; Non nobis Esa.26.
domine,nõ nobis,sed nomini tuo da gloriam.Laudabiles igitur erant,in hoc, ꝙ Christo gratias referebant,& fatebantur in nomine ipsius eiecisse dęmonia,sed digni reprehensione,eo quòd de potestatis altitudine efferebantur. ¶Admonet locus iste vanam gloriam fugere, nam grauem damnum spirituali viro inde poterit euenire,si humanę laudis gloria allicitus & si opera q̃ fecerit, sibi ipsi arriserint, & placuerint. Veluti à basilisci facie eam debes fugere, nam sit ipsum incautum, & improuidũ accipit(vt ait Ambrosius)
oculorũ ictu morieris: sed si tu eũ prius Ser.10.
præuideris,& fuę rationis paruum fun Ambr.
damentum cognoueris, vt de tuis operi in psal.
bus arroganter præsumas,de illa glorio- 118.
sum triumphum facilè reportabis. Deus in omnib. operibus suis laudatus sit,non autem homo,qui vile instrumentum suæ
virtutis ostenditur. Quid habes, ꝙ non Os.13.
accepisti?Perditio tua ex te Israel, tantũ 1.Cor.4.
modo auxilium tuum ex me. Si pręterita aspicis,multa inuenies fecisse,de quibus nunc te pudeat. Si præsentia consideras, te mille periculis ĩ hac lachrymarũ valle circundatũ uidebis. Si in futura oculos eõiicis,timendum tibi potius erit terribilia dei iudicia, quæ super te uenturũ sunt,contemplans. Timidus potius nam que,& cautus in hac uita debes ambulare,quàm lætus,& alacris, quandoquidẽ ista bona opera,quę nunc facis,nescis an deo sint accepta,an si parum, uel multũ temporis in eis persistes. Qui stat(inquit Apostolus) videat,ne cadat. Sed ad contextum.[Et ait illis; Videbam Satanam, sicut fulgur, de cœlo cadentẽ.] Dupliciter potest hoc exponi. Primò sic. Dixerãt discipuli; Domine etiã dæmonia subiiciuntur nobis. Hoc est, non solùm alia miracula facimus,sed etiã, quod maius est,dęmonia subiiciuntur nobis,& de hac nouitate miramur. Quibus respondet

Christus.

Christus: Videbā Satanam, sicut fulgur, &c. Ac si diceret. Istud non est aliquid nouí, nam ego uidi eum cadentem, tāquam fulgur de cœlo. Secundò potest exponi, quia discipuli quasi adhuc imperfecti iactantes se hoc dixerunt; Christus autem ne factis miraculis superbirent, adducit exemplū Satanæ, qui à cœlo cecidit propter suam superbiam: ne ipsi similiter caderent. propter animi elationem, sicut satanas. Quare dominus Iesus, ut optimus medicus animarum, ut roboraret suorū discipulorum aīos aduersus pestiferum morbum inanis gloriæ proponit exemplum Luciferi, qui ob superbiam à tāta, & tam suprema fœlicitate, licèt nō a perfecta beatitudine, deiectus est: quia de donis à Deo acceptis insolenter gloriatus est. In præclara dignitatis sublimitate in cęlestibus sedib. quiescebat, tamē ob animi tumorē ad ima Tartara est detrusus.
Esa. 14. Sic Esaias de eo sub nomine regis Babylonis ait. Quomodo cecidisti Lucifer, qui
Gen. 3. mane oriebaris? &c. Sic Adam eiectus est ob superbiā è paradiso. & Saul a regno.
1. Reg. 15. Vnde dixit illi Samuel: Cum esses paruus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es. Pro eo, quod abiecisti sermonem domini, abiecit te dominus, ne sis rex. Ideo
Iob. 33. beatus Iob de superbis ait; Eleuati sunt ad modicū, & nō subsistent. Diabolus.n. sicut ipse cecidit, vult oēs cadant: quādo verò aliquem in statu humili non potest frāgere, curat aliquo dignitatis gradu eū sublimare, vt inde præcipitet. Hoc exemplum Satanæ adduxit Christus istis discipulis, eis insinuās, ut qui ad modū Satanæ superbierit, ad eius modum pręcipitabitur. Sed singula verba expendamus: omnia nanque obseruatione sunt digna.

¶ Primò ait; Videbam Satanam: quia Christus sicut Deus intellectualiter uidet diabolí ruinam, principaliterque efficit.
Iob. 26. Vnde in libro Iob: Prudentia eius percussit superbum. Per Ezechielē quoq; Christus testatur; Tu Cherub extētus, & protegēs, & posui te in monte Sancto Dei,
Ezech 28. &c. Et peccasti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ò Cherub. Eleuatum est cor tuum in decore tuo, & perdidisti sapientiam.

¶ Secundò ait Sicut fulgur, assimilans cum fulguri; tum propter agilitatem descensus, & quia fulgur in sua origine habet lucem, quæ cum parum duret, & citò extinguatur, simul cum suo casu in tenebras conuertitur. Sic etiam diabolus cū in luce gratiæ, & clarę cognitionis a Deo creatus fuerit, parū temporis in ea persistens è cœlo cecidit, & in tenebras detrusus est. Ideò non dixit, quòd erat fulgur, sed sicut fulgur; quia lucē amisit, quam habebat in principio.

¶ Notabis prætereà, quòd de Christo etiam infra noster Lucas inquit, quòd ueniet ad iudicandum, sicut fulgur de celo Luc. 17.
coruscans; sed magna est differentia. Veniet Christus, sicut fulgur in iudicium, & Lucifer etiam sic descendit de cęlo, sed Angelus de cœlo, & Christus de super cęlum. Ille tāquam fulgur, qui prius lucet, & postea fœtet; sed Christus descendens bonos suo lumine lætificabit, malos autem comburet, & accendet. Præterea ille cecidit, Christus tamen ueniet; nam in casu insinuatur pœna, & quòd uiolenter, & inuitus descendit, sed quando dicitur, ueniet, ostenditur Christi uoluntas libera, imperium, atque dominium, quo ad iudicandum est uenturus.

¶ Tertiò ait; De cœlo cadentem. Ex hoc patet diabolum bonū fuisse, & creatum in cœlo in statu gratiæ; nam qui de cęlo cecidit, de cęlo fuisse necesse est. Sed Esa. 14.
quō de cęlo cecidit, cū Esaias dicat, dixit se, in cœlum ascendam? Si erat in cœlo quomodo dicit, ascendam in cœlum? Dicendum, quòd in loco Empyreo conditus fuit, & ibi erat. Sed cum dixit ascendam in cœlum, de benedicta Trinitate intelligēdum est, quia ad Dei excellentiam aspirabat. Expende autem quomodo peccatores puniuntur in suis peccatis. Voluit suum regnum magnificare Exod. 1.
Pharao, & ideò persequebatur filios Israel: & hæc fuit causa sui regni deuastationis, & sui ipsius perditionis. Satanas extolli uoluit, & ideo in infernum est detrusus; serpens, quia hominem in miserrimam seruitutē deiecit; ideo ille prostratus est, cū prius erectus incederet. Vnde dictum est ei, super pectus tuum gradieris. Et quia in ore habuisti mendacium, Gen. 3.
ideò in ore eius positum est uenenum; ac

etiam terram veneno infectam, & a Deo maledictam propter peccatum hominis comedit, vnde dictum est ei; Terram comedes omnibus diebus uitæ tuæ. Et quia mulierem decepit, dictum est ei; Inimicitias ponam inter te, & mulierem: & semen tuum, & semen illius. Mulier etiam quia in edendo cibo prohibito peccauit, ideo in fructu sui vteri est punita: ideo dixit illi Deus; In dolore paries filios. Et quia ad dictum serpentis; Eritis sicut dii, superbiit, ideo Deus humiliauit eam, & dixit; Sub viri potestate eris. Et vir, quia ad dictum mulieris in solo esu peccauit: ideo in labore quærēdi sibi cibum est punitus. Vnde dictum est ei. Quia comedisti de ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes: maledicta terra ī opere tuo, in laborib. comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Similiter, quia angelus superbè ascendere uoluit, & altissimo assimilari: deiectus est serpens antiquus, & humiliatus vsque ad infernum, sicut fulgur cecidit de cœlo.

No. ¶ Docemur hic superbiam tanquam pernitiosam pestem fugere, & alta mundi non concupiscere: cum ex hoc contextu pateat, quantum Deus superbiam odiat, ut Angelum, qui adeo excellentis naturæ, & conditionis erat a fœlici statu omni bonorum genere affluenti deiiceret; Vnde beatus Petrus: Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, &c. Sceptrum & coronam regiam inter omnia vitia detestabilis superbia obtinet, secundum illud Esaiæ: Væ coronæ superbiæ. Atque ita suis seruis, & ministris uitium hoc comitatū incedit: uā secum ferè reliquam uitiorū omnium cateruam adducit. Ideò Ecclesiasticus ait; Initium omnis peccati superbia: & qui tenuerit eam maledictionibus replebitur. Ex superbia nascitur hæresis: nam ignorantia non hominem hæreticū facit, sed superbia. Et sic Deus hoc uitiū detestatur, ut dixerit per Amos; Detestor ego superbiam Iacob. Idem Salomon in Prouerbiis. Et Ecclesiasticus ait: Odibilis Deo, & hominibus superbia. Ob id Deus superbum odit, nam Dei honorem & gloriam sibi uendicat, quem nemini uoluit dare, & aliquo modo videtur seipsum Deū facere, volens, sicut Deum adorari, sicut fecit superbus Aman Ab hoībus ab horretur, cum ipse solus imperare uelit. Reliqua uitia secū sodalitatem admittūt: lusor, edax, luxuriosus, similibus gaudēt, maledictus uerò supbus gaudet esse solus, oībus imperare, ab oībus æstimari, & laudari cupit, neminē secū patitur. Duo superbi nō possunt simul habitare, nā alter alterū curabit destruere, vt vnus solus maneat. Iniquioris sunt naturæ, & conditionis, quàm irrationabiles bestiæ, quandoquidem experimur animalia eiusdem speciei simul habitare, solus supbus se solum cupit videre, & nullam societatem admittit. Sed Christum audiamus. [Ecce dedi uobis potestatem calcandi supra serpētes, & scorpiones, & super oēm uirtutē inimici, & nihil uobis nocebit.] Per serpentes, & scorpiones intelligit hic Christus dęmones, quia ipsi discipuli dixerant, q̄ ei subijciebantur, ex quo vide quātum subijciat hoīem peccatū, cū diabolus, qui spiritus erat pręclarissimus pp peccatū, ita est abiectus, vt assimilet̄ illis animalibus venenosis, non propter naturā, quæ quidē bona est, sed propter virus, & uenenū iniquitatis eius. Vnde Dauid in psalmo assimilauit eum draconi cū dixit Deo, Draco iste, quē formasti ad illudendū ei. Petrus etiā dixit illū esse leonē, & Ioannes in Apocalypsi dixit. Eiectus est diabolus, qui est serpens antiquus. Videas, & tu q̄ talibus per peccatū assimilaris. Vnde regius Propheta; Homo cum in honore esset, nō intellexit, cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ioannes uocauit peccatores genimina uiperarū, quod iam uidimus in tertio capite huius, Christus vulpem dixit esse Herodem, & Paulus scribens Romanis, de peccatoribus dixit; Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hoīes, & uolucrū, & quadrupedū, & serpētū. Quid obsecro supbus repræsentat, nisi leonē? q̄d uorax, nisi lupū? q̄d duplici facie incedēs, nisi uulpē? q̄d furiosus, & effrænatus homo, nisi tigrē? Et sic de reliquis peccatoribus, quos scriptura diuersis animalium generibus comparat. Attende obsecro,

Marginalia: 1. Pet. 2. — Esa. 28. — Eccl. 10. — Amos 6. — Prou. 8. — Eccl. 10. — Esa. 14. — Hest. 3. — No. — Psal. 103. — 1. Pet. 5. — Apoc. 12. — Psalm. 48. — Matt. 3. — Luc. 3. — Luc. 13. — Rom. 1.

secro,& considera, quòd cũ aliquod peccatum committis,in hũc miserũ,& infelicẽ statum descendis:cum Deus te nobilem creaturam ad sui imaginem & similitudinem miris uirtutibus, & dotibus cõdiderit,& illustrauerit:cumq; uoluptatis uitiis,& bladimẽtis te tradideris,memineris similẽ fieri immũdissimo sui, q totus semper immunditiis,& luto demergitur. Te ipsum obsecro pudeat,& uerecundiæ uelum faciei impone, teipsum fuge,quẽ admodum serpentem, basiliscũ, aut draconem fugeres:siquidem peccatis tuis talis effectus es. ¶Præterea locus iste potest etiã intelligi: q dederit Christus illis discipulis uirtutem, calcandi corporaliter, & absque læsione super quæcunq; animalia uenenosa,ut legitur in Deute-
Deu. 8. ronomio,& psalmo: Super aspidẽ,& ba-
Psal. 90. siliscum ambulabis, & cõculcabis leonẽ,
Mar. 16 & draconem. Et Christus etiã in Marco dixit;Serpentes tollent:& si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Paulus uiper
Act. 28. am adhærentem manui suæ excussit in ignem,& Ioãnes Euangelista uas ueneno plenũ bibit, nihil ei nocuit. Nihil enim uenena, nec uenenum habẽtia apostolis,nec Christi discipulis nocere potuerunt. [Verũtamẽ in hoc nolite gaudere q a spiritus subiiciũtur uobis.] Quia hæc dona ne Dei dilectione haberi pos-
Matt. 7. sunt.Vnde dominus alibi dicit; Multi dicẽt mihi in illa die;domine, domine, nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus,& uirtutes multas fecimus? Et tunc confiteor illis,quia nunquam noui uos. Discedite à me, q operamini iniquitatem. Christiana,& sancta perfectio non consistit in faciendis miraculis:nisi in Deo amando,& diligendo Vnde Paulus:Si linguis homi
1.Cor. 13. num loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam,factus sum,uelut æs sonãs,aut cymbalum tinniens,&c. Ideò uanitas est, hominem in aliquo creato gaudere,nisi in Dei amore: q sanctam, rectam, & securam reddit conscientiam. Quapropter Paulus nõ in miraculis multis,quæ fecit,gloriabatur, nec in eiectione dæmonum: sed tantum gaudebat in testimonio suæ bonæ conscientiæ,ut ipse
1.Cor. 1. Corinthiis scribens dixit: Nonne domi-
ne,& nos aliquando sumus gauisuri? Semper tristes debemus incedere? non: sed gaudete non tamen, quia dęmonia subii- No.
ciuntur nobis. Sed in quo? [Gaudete autem quoniam nomina uestra scripta sunt in cœlis]Diuus Hieronymus in commẽtariis super Esaiam, explicans il- Esa. 34.
lum locum;Complicabuntur cœli, ut liber: per hoc, quod nomina discipulorũ scripta sunt in cęlis,intelligit eos, quorũ noĩa scripta sunt in libro uitæ,& ita eos, quos Hieremias dicit scriptos in terra,dicit Hier. 17.
scriptos in libro mortis. Vide quõ Christ⁹ multis reuelauit suã pdestinatione: ut istis septuaginta discipulis, q omnes,ut hoc contextu apparet fuerũt sancti & beati:meliusque quantum ad hoc, & præstantius fuit collegium septuaginta,quàm duodecim Apostolorũ,quia ex duodecim Apostolis unus fuit dãnatus, tamẽ isti omnes fuerunt salui,& ideò omnes isti septuaginta discipuli in hac uita fuerunt certi de sua saluatione:cũ a summa ueritate hoc audierint. Sic Apostoli Io. 15.
fuerunt certi de sua saluatione, quando iam Iudas fuerat egressus, & pollicitus est Christus se daturum illis Spiritũ sanctum,ut maneret cum eis in eternum: & etiã,ut Lucas ait,dixit illis; Dispono uobis regnum, sicut disposuit mihi Pater Luc. 22
meus,ut edatis,& bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronis, iudicantes duodecim tribus Israel.Sed hæc uerba; Nomina uestra scripta sunt in cœlo:non Apostolis, sed tantum istis septuaginta dicta sunt. Paulus etiam,sicut duodecim Apostoli,& isti discipuli reuelationẽ habuit suæ saluatio- Tim. 4.
nis,cum Timotheo dixit; De cætero reposita est mihi corona iustitiæ. Et talem reuelationem habuisse de beatitudine Clementis, & cæterorũ sibi coadiutorũ, Phil. 4.
testatur epistola ad Philippenses: ubi ait Apostolus,nomina eorum scripta esse in libro uitæ.Paulus enim nihil affirmauit, quòd non uerissimum esset. Beatam uirginem habuisse etiam hanc reuelationẽ notissimum est, cum dixit; Ecce enim ex Luc. 1.
hoc beatam me dicẽt omnes generationes. Similiter Ioannes Baptista, cum à Christo laudatus est mirificè. Sequitur in litera.[In ipsa hora exultauit in Spiritu

sancto, & dixit.] Hoc ex motione Spiritus sancti, qui animam Christi in uniuersis direxit, gubernauit, & mouit. Dona Spiritus sancti faciunt mentem creatam benè, atque faciliter dirigi, & moueri à Spiritu sancto: sicut uirtutes morales faciũt appetitum sensitiuum promptè moueri, & gubernari a ratione. Exultauit itaque in Spiritu sancto ex actu, seu dilectione procedente a Spiritu sancto. Non est intelligendum, quod antea in gaudio interiori non fuerit: sed interioris gaudii quædam signa nunc exterius demonstrauit: ideò conuenientissimè dixit, exultauit. Exultatio nanque dicitur, quasi extra se saltatio: quando uidelicet ex abundantia gaudii interioris, signa lætitiæ foras erumpunt. Et debes obseruare, quòd nũquam exultat Christus de alia re, nisi de salute animarum, & de bono spirituali, & profectu discipulorum. Sic nos exultare oportet in conuersione gentium, in unione fidei, in pace, charitate, & fœlicitate proximorum. Sed multò aliter fit, cum de illorum ruina, infœlicitate, & defectibus gaudeamus, hæc omnibus de illis prædicantes. Non sic Paulus, qui exemplo Christi gaudebat in proximi bono. Vnde ad Philemonem ait; Gratias ago Deo meo,

Philem. semper tui memoriam faciens: gaudium enim magnum habui in charitate tua.

¶ Discamus ergo si quid fœliciter cesserit, exultare, nõ humano affectu, sed gaudio spirituali: non nobis ullam gloriam arrogantes, sed gaudentes de bono proximorũ. Sic faciebat dilectissimus domi-

3. Io. 1. no Ioannes cum dixit; Maiorem horum non habeo gratiam: quàm ut audiam fi-

1. Cor. 1. lios meos in ueritate ambulare. Charitas siquidem ueritati cõgaudet: sæpius enim legimus sanctos super uictoriis inimicorum dominum collandasse: quemadmo-

Exo. 1. dum in Exodo dicitur, quòd cecinerunt

Iud. 5. Moses, & filii Israel carmẽ hoc domino: Cantemus domino, gloriosè enim, &c. Sic Delbora, & Barac super occisione Si-

Iud. 16. saræ. Item Iudith in occisione Holofernis. Quantò magis hic super potestate hominib⁹ fidelibus data supra inimicos, & eorum profectu? Sed quid Christus dixerit, exultans de utilitate, & profectu discipulorum audiamus. [Confiteor tibi Pater, domine cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudenti- No.

bus, & reuelasti ea paruulis.] Sententia est philosophi, quòd actus actiuorũ sunt in patiente disposito. Cum enim sol manè oritur, experientia est compertum, quòd in ceram reflectens eam mollificat, si uerò in lutum, ipsum indurat. Vnde prouenit, quòd unus, & idem radius solis tã diuersos effectus producat? certè non ab alio nisi a subiecti dispositione. Naturale est ceræ calore liquefieri, ut etiam luto eodem indurari: una & eadem causa tam uarios, & distinctos effectus producit, ut liquefacere, & indurare, & non ob aliud, nisi ob diuersas materiei naturas. Idem videmus contingere in negotio animæ nostræ: nam prædicatorem ex uerbi Dei concione proficere, uel non proficere: nõ tam in eorum uerbis ornatis, & compositis, nõ tam doctrina mirifica, non uoce, & actione consistit: quàm audientium animorum præparatione & dispositione. Et hinc prouenit, alios è concione contritos, deuotos, Dei spiritu agitatos, domũ regredi: alios uerò ipsos concionatores spernentes, & eorum doctrinam irridentes. Mirum certè est unum, & idem uerbum ab eodem ore prolatum tam diuersos effectus causare, & producere. Vnusquisque è concione colligit secundum dispositionem, & intentionem, quam affert. Quod nunc uidemus contingere, idem, quando Christus Redemptor noster in mundo prædicabat, fiebat. Multi quippe ex ciuitate illa Capharnaum, quæ caput erat totius prouinciæ Galilææ suas conciones frequentabant: ingensque multitudo semper eum sequebatur: cumque multi essent numero, ita res, quæ ipsos mouebant ad illum audiendum, plurimæ erant. ¶ Alii nimia curiositate, ut uiderent, quid diceret ille, quem omnes gentes laudabant, & cuius famam, & gloriam in sidera usque extollebant. Alii, ut ab eius ore sensum scripturæ germanum, & diuinarum literarum explicationem audirent. Alii verò humili synceritate suam salutem desiderantes occurrebant. Erant enim in illa multitudine, & conuentu audientium Rabbini quidam suis literis, & scien-

tia

tia inflati, sua propria sententia astricti, ingenio suo fidentes, potius arrogantia, & superbia inflati: quàm pio in Christũ affectu. Qui uerò humiliter de se sentiebãt, pio affectu, & synceritate ipsũ audientes, rectè Christi verba percallebant, & quo illorum téderet sensus: sapientes autem suis literis inflati ieiuni à sensu uerborũ Dei remanebant, neque cœlestem doctrinam capere poterant. His habitis accesserũt humiles, & pauperes Christi discipuli exultantes, & gaudentes, quę fecerant magnalia ipsi domino narrãtes. Diuinus autem pastor aliorũ cõsiderans cęcitatem, aliorum verò commodũ, & utilitatem: & quemadmodum ignorãtes, & humiles diuina mysteria percallebãt, vtque superbi, & inflati illa non ualerent ĩtelligere oculos in cęlum conijciẽs, exultans in Spiritu sancto ad æternũ patrem se conuertit, & inquit; [Confiteor tibi pater, domine celi, & terræ, quia abscondisti hæc, &c.] Cõmuniter quos ego potuerim expositores uidisse, vel ex sanctis doctorib. antiquis, uel ex modernis, hi oẽs, & glossę declarant, verbum confiteor, nõ hic accipi pro confessione peccatorum, sed pro eo, quòd dicimus, gratias agere: & ita interpretantur; Confiteor tibi pater, idem esse, quòd gratias tibi ago. Veruntamen ẽt si hic omnes dicant, Christum patri æterno gratias agere, laudare, ac benedicere: nunquam tamen sensus hic nec quadrare, nec intellectui satisfacere potuit. Absit, vt ego velim condẽnare, quod tot, tantique sapientes simul, & docti affirmarunt: bene tamen scimus, Pygmæos gigantum humeris impositos, plusquam ipsos gigantes videre. Quantum verò ego coniectari possum verbum, cõfiteor, idem hic significat, quod, idem sentire, vel concordare. Ita codex Grecus Diui Lucæ habet, in qua lingua fuit scriptum Euangelium hoc exomologumæ, quod idem est, ac concordare. Idem in Græco diui Matthæi. Et hinc prouenit omologia, quod est confessio, & assensus, & verbum homonoeo, quod significat consentio, concordo. Et sic vocabulum hoc adeo est extensum, ut etiam iurisconsulti quando partes in idem conueniunt uocent, homologare. Propter quod reprehensione est dignus quidam modernus, qui in translatione, quam edidit noui instrumenti, abstulit verbũ confiteor, & posuit gratias ago, cum in Græco reperiret ἐξομολογοῦμαι, & cùm esset Latinè, & Græcè eruditus, nescio certè, cur transtulit gratias ago, nisi fortè uoluerit potius translationes communes sequi, quàm Græcum codicem, in quo certè minorem rationem habuit. Atque ita verbũ confiteor rectè positum est, & ideo nequaquam tollendum, cum nostra cõis translatio melior sit, & præstantior cæteris translationibus. Constituamus nunc esse hic quatuor, uel quinque sapientes, ac doctos de aliqua re disputantes, cumque disputationem terminãt, alter alteri dicat, fateor te habere rationem. Ac si diceret; In tuam sñiam eo, ambo conuenimus, & in disputationes conformes sumus. Et ita illud philosophi intelligitur, confessè se habent, ratio uera, & appetitus rectus. Quasi uelit dicere; Ratio uera conuenit, & conformis est appetitui bene recto, & gubernato. Vult igit Christus hic dicere; Pater mi, domine cœli, & terræ, quod hęc mysteria mundi sapiẽtibus, & prudentibus sint abscondita, & ut reuelentur, & manifestẽtur humilibus, & paruulis, bene mihi uidetur. Humana enim uoluntas pater mi diuinæ uoluntati cõformis est, atq; ita dico id benefactum esse. In hoc ego, & tu pater cõuenimus, ut humilibus, & paruulis hæc aperta sint, sapiẽtes autem ieiuni, & uacui maneant: quia præuaricatores, & rebelles fuerunt.

¶ Sed quid hoc domine? quòd cùm peccatores saluos facere ueneris, humilisque pius, & suauis mundum sis ingressus, signis exterioribus, gestu, & facie gaudes, & exultas peccatorum perditione? Hoc enim uerbum exulto significat. Vult Deus hominum salutem uoluntate signi: sed uoluntate beneplaciti, quæ conformis est uoluntati diuinæ, eũ laudat: quia gloriosus est in punitione, & iustitia peccatorum. Aequalem honorem, & laudem iudex sibi acquirit; cum furem, & homicidam suspendit, & cum innocentem, & insontem relinquit. Cùm enim Pharao populum Israeliticum persequeretur, ipseque, & eius

& eius exercitus mari essent summersi, Dei populus suum Deũ laudauit, & exultauit in spiritu, & cantauit tympanis dicens Cãtemus domino, gloriosè enim magnificatus est, &c. In Apocalypsi sancti, & iusti etiam Deũ laudarunt, & exultantes dixerunt: Alleluia, vociferãtes, & gratias domino reddentes: quia destruxerat, & deiecerat Babylonicã illam mulierem, quæ omnes gentes inficiebat. Sic Christus hic exultauit in spiritu approbans Dei punitionem, & iustum iudicium, ut superbi in pœnam suæ malitiæ, & obstinationis puniantur cæcitate, & ignorantia mysteriorum Dei.

Exo.15.

Apo.19.

¶ Expende, quòd uocat illum dominũ cęli & terræ, nullum aliud uomen ei imponens: quod certè mysterio non uocat. Nam cùm Christus superflua nequaquã loqueretur, his uerbis in memoriam redigit expulsionem illam angelorum è cęlo, & approbationẽ, & electionem bonorum Angelorum, qui in cœlestes sedes fuerunt accepit. Hæc electio, & reprobatio, quæ nunc fit in terra: illi quæ in cęlo fuit facta correspondet. Ita pater sicut è cœlo angelos superbos, & elatos (qui suis oculis sapientes, & prudentes iudicabantur) eiecisti eos in abyssum tenebrarum, & miseriæ mittens, eos autem, qui iactantiam, & superbiam fugientes, humiles ad te accesserunt, diuino tuo consilio elegisti: sicut inquam hoc in cœlo tãquam in regno tuæ hæreditatis fecisti, nunc etiam in terra tãquam illius dominus hos arrogantes, & qui se sapientes iudicant, reiicis, & reprobas, humiles autem eligis tuis uberibus lactandos, quia à tua uoluntate, tanquam à paterno ore, pendent.

Apo.4.

¶ Porrò sapientes uocantur quantum ad notitiam diuinorum: prudentes autem quò ad humanarũ rerum cognitionem. Sapientes erant, & prudẽtes illi scribæ, & Pharisæi, quia doctissimi erant in lectione diuinorum voluminum, & prudentes in seculari sciẽtia, & in rebus agẽdis: quapropter quia aliis doctiores erãt, & sapientiores, superbiebant, & Christi doctrinam contemnebant, suo ingenio confidentes. De his ait Esaias; Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram

No.

Esa.5.

vobismetipsis prudentes. Hæc est ignara mundi sapientia, quæ stultitia est apud Deum: de qua Paulus Corinthijs ait; Per dam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens? Vbi scriba? Vbi inquisitor huius seculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? His sapientibus, & prudentibus mundi diuina mysteria absconduntur, ut hic inquit Paulus. Sapientem iudicat mundus eum, qui sua vitia dissimulans, honores, diuitias, dignitates acquirere scit. Insanum, amentem, & stultum eum prædicat, qui hæc contemnit, & tanquam vile stercus reijcit, & fugit: secundum illud, quod mali de bonis loquentes dixerunt; Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam. Sapientes mundus existimat eos, qui rerum cupidine, & appetitu insatiabili suum studium, & curam collocant in parandis sibi diuitijs, & qui ita non uiuũt stulta mũdi sapientia, sine mente, & intellectu prædicat. Sapiens quidam huius seculi Apostolo Paulo dixit: Insanis Paule: multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Quemadmodum hic, cùm non intelligeret mysteria, quæ Paulus prædicabat, iudicauit Paulum amentem: ita mundus omne id, quod suo hebeti ingenio nequit intelligere, tragediam aliquam, aut meram insaniam putat. In domo Herodis Christus uelut insensatus, & stultus niuea veste fuit indutus: nam mundi sectatores Dei sapientiam non intelligentes, insaniam putant. Cùm Christi sapientia omnem humanum captum superet: ideo mũdus eam contemnit: quemadmodum contingit, ut hoc nomine appellemus id omne, quod nostrum ingenium superat. Dux enim rebus bellicis, & periculis iam expertus, quando aliquod stratagema in inimicos diligens molitur, qui de illa re parum cognouerunt ipsum Ducem, & eius opus inane, & insanum existimant. Et sic non mirum, cùm humanam capacitaté diuina sapientia superet, si ab hominibus contemnatur, & insania existimetur, ut Sapiens in persona mundanorum dixit: Sol iustitiæ non illuxit nobis. Non loquitur de Sole, qui mundum illuminat: quandoquidem radios suos super

1. Cor. 1.

Sap.5.

Acto.26.

Matt.27.

Sap.5.

per bonos, & malos spargit: sed de illo Sole iustitiæ, & diuino splendore diuinæ sapientiæ cuius claritatem mundani lippis oculis non ualuerunt sustinere. Exo. 4. Moses, cum esset in Aegypto, sapiens, & eloquens erat: cùm uerò Deum est alloquutus, mutum & el tinguem dixit se esse. Prou. 30. Sapientissimus fuit Salomon, sed suam sapientiam cum diuina conferens, insanissimum se iudicauit: neque sapientiam hominum cum illo esse. Filii huius seculi in generatione sua sapientiores sunt, & prudentiores: & ideo dixit sapiens, quòd sapientia hominum non erat cum eo, sed Christi sapientia, quam mundus stultitiã existimat. Lege Hieronymum de uiro perfecto ad amicum ægrotum, qui incipit: Ecce iterum ad te scribo, post mediũ in quarto tomo.

¶ His scribis, & Pharisæis, qui erant sapientes, & prudentes coram oculis suis, dei sapientia absconditur, quem ipsi neque attingebant, nec intelligebant: paruuli uerò, quibus reuelatur, sunt humiles, & parum de suo ingenio confidentes, qui subiiciũtur Deo. In Græco est infantes, νηπίοις, in ætatis progressu, qui nesciunt loqui: quique omnem sui curam, & fiduciam in nutrice collocant. Ita nos 1. Pet. 2. id deberemus facere: vt ait beatus Petrus: Quasi modo geniti infãtes, sine dolo, &c. His paruulis Deus sua secreta pandit, uacuos, & ieiunos: superbos, & arrogantes Iud. 9. relinquens. Superbi (ait Deo sancta Iudith) non placuerunt tibi ab initio. Venit æterna patris sapientia, vt se communicaret paruulis, & humilibus. Qui humiliter, & animi sinceritate ad sapientiæ fontem accedebant, non uacui abibant. Non arrogantibus, & inflatis, sed humilibus, qui Deo subiiciuntur, diuinæ sapientiæ aqua tribuitur, quæ tanquam salutifera, & a perenni fonte dimanans homi- Pro. 11. num corda implet. Ideo bene in Prouerbiis legitur, Vbi humilitas, ibi sapientia. Lege Aug. de uerbis domini su per Matt. Hier. 8. Quemadmodum natura nihil uacuũ patitur, ita quòd si supra cœlũ esset aliquis locus non repletus: terra ipsa ascenderet, ne illud inconueniens sequeretur: sic gratia statim, ut cor superbia, & uana gloria uacuum est, cœlo descendit, & implet. Nullum locum sapientia diuina inuenit in corde iactantia, & sui ipsius amore pleno. Cui obsecro communicatur? cordi nulla arrogantia se ipsum iactanti. Ideo Iacobus: Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam suã. Iac. 5. Vidua illa iussu Elisæi non fundebat oleum nisi in uacuis uasis. Si uis, ut Deus infundat tibi gratiam, & ut mirabilia secreta tibi communicet, & aperiat, necessum est humile cor, 4. Reg. 4. & ab omni superbia longè semotum ei ostendas: nam tunc aptus eris, ut doctrinam Christi, & bibas, & accipias. Sic somnia Pharaonis nõ reuelauit Deus sapientibus, & prudentibus Aegyptiorum, sed Gen. 41. humili Iosepho in miseram seruitutem tradito, & in carcerem detruso. Vnde Iob. 28. Iob, interrogat; Sapientia ubi inuenitur: & quis est locus intelligentiæ? Non inuenitur in terra suauiter uiuentium, &c. Et sæpius his uerbis (ubi inuenitur?) repetitis, subdit; Trahitur autem sapientia de occultis, in absconditis, li. 18. mor. c. 36. & despectis inuenitur: lege Gregorium.

¶ Perspectiui aiunt, hominem in profundum, siue obscuro antro, siue in imo, & profundissimo puteo absque aqua, constitutum, etiam in meridiana luce uidere stellas in cœlo, quas supra terram constitutus uidere non poterit: Sic humiles maiora cognoscunt de Deo. Humiles loquuntur Deo, ex cuius fonte hauriunt sapientiam, & sunt Deo familiares, & gratissimi. Sic Abraham dixit Deo; Loquar Gen. 18. ad dominum meũ, cùm sim puluis & cinis. Oculi nanque nimium eminentes, imbecillem habent uirtutem ad uidendũ: oculi uero submissi melius, & magis uident, & acutiorem habent aciem Sic humiles melius diuina mysteria percallent: homines uerò elati, qui suis cogitationibus super æthera ascendunt, hi cæci ambulant in cognitione rerum diuinarum, & sic à Deo spernuntur. Sic Paulus, Nonne cõtemptibilia mundi elegit Deus? Ex 1. Cor. 1. horum numero erat Paulus, quando dixit; Vsque in hunc diem esurimus, & si- 1. Cor. 4. timus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, &c. Et postquam Apostolus omnes labores, & contemptus uitæ Apostolicæ numerauit, concludit dicens; Tanquam purgamenta mundi huius facti sumus, omniũ peripsema usque huc. Peripsema

corticem significat. Cùm malum Persicum, siue pomum velis comedere, corticem abscindis, & relicis, reliquum verò bonum, & pretiosum existimas. Mundus honorat, veneratur, & suspicit potentes, & diuites, hæc est carnis, & fructus substantia, & hoc est, quod mundus magni facit. Sed nos (inquit Paulus) sumus cortices mundi, vile, & abiectum, quod ab omnibus reiicitur, & conculcatur. Sed aduerte, quòd solet contingere, quando malū aranzeum comedis, vt nucleum, & medullam exhaurias, putamina relinquens, venit autem aliquis conditor, qui electuaria conficit, & accipit illa putamina malorum aranzeorum, & coquit ea saccaro, & melle: atque ita vnum horum præstantius, & pretiosius est, quam reliqua alia. Nos autem (inquit Apostolus) sumus tanquam cortices, & peripsemata vilia, & abiecta, succus autem sunt diuites, & potentes, quos mundus æstimat. Venit verò Christus, & accipit cortices & putamina hæc, & in suo amore diuino coquit, & præbet illis tantam gratiam, & spiritum, vt plus valeat, & magis æstimetur vnicus Apostolorum pes, quam omnia capita regum, principum, & magnatum mundi. Mirabilis conditor est Christus, si quidem ex his pauperibus discipulis, & ignaris (qui mundi erant peripsemata) diuinos, & cœlestes homines reddit. Hos pauperes Deus diligit, his sua secreta, & mysteria pandit, gaudet, hos vult, his animus eius recreatur. Hi sunt eius solatium, gaudium, & voluptas, miseros mūdi sapiētes, & prudētes, i cęcitatis tenebris inuolutos relinquens. ¶Sed tria hic cōsideratione digna sunt. Primū est, cor potius istis paruulis, quam sapientibus, & prudentibus reuelāta sunt mysteria. Secundū quomodo Deus dicatur abscondere hæc a sapientibus, & prudentibus. Tertium quę sint hęc quæ reuelauit paruulis, & abscōdidit magnatibus. ¶De primo mirandū est: cùm Deus nequaquā acceptator personarum sit: cur voluerit his reuelare, aliis verò abscondere. Hoc factum est primo, quia isti paruuli cōferunt voluntati diuinæ, & eius inspirationi, quod alii non fecerunt, ideoque, iusta punxione cęci manserunt, cum libe

Mat. 10.

ro suo arbitrio malè fuerint vsi. Duplex enim est fides, infusa, & acquisita, seu habitualis, vel actualis. Cum primum puer baptizatur, statim Deus in eius animam infundit habitualē fidem aliis virtutibus coniunctam. Actualis erit, quando iam adultus conuertitur ad fidem, vt Turca, aut infidelis acquiescens articulis fidei. Vnde diuus Augustinus. Cętera (inquit) possum nolens, credere autem non nisi volens. Hæc fides donum Dei est, quam ipse Deus homini tribuit, & reuelat, qui eum in peccata delabitur, lapideus, & adamantinus fit, Dei reuelationi, & veritati non consentit. Contrarium accidit humilibus, quibus Dei virtus se communicat, nam cum Spiritu sancto pulsanti cor suum aperiant, digni fiunt maioribus beneficiis, & donis, atque ita potius iustius, & æquius Deus istis, quàm illis communicatur. ¶Secunda ratio, quare Deus potius istis quam illis communicatur, est, nam vnusquisque vbi melius cum eo agitur, & in hospitio vbi synceriori animo recipitur, & acceptatur, ibi gaudet manere. Cōtingit sæpius vt aliquis nobilis vir, cū in curiā proficiscitur, & in domo alicuius principis, aut magnatis hospitiū accipit, œconomus, qui rerū domesticarū curā hēt, in deteriori parte domus cū famulis, & ministris collocat, & priùs quàm cœna apponatur, omnis prorsus cęnandi volūtas est ablata, & fortè sine lucerna cubat, qui cū talia viderit, iam iā aurora desiderat, vt foras egrediatur hospitium, hospites, & hospitalitatem detestans. Si verò hic nobilis vir ad domum alicuius pauperis agricolę accedat, alacri animo, sereno vultu, & magno applausu eum excipit, filius agricolæ equi curam habet, apponit statim in præsepio modiū ordeo plenū, uxor pinguiorē pauonem, aut gallinam interficit, mensam mantili niue cādidiori, & albiori sternit, omnes illi seruiunt, & complacent, pueri suspenso ore oculos in eum coniiciunt, & venerantur, lectum mundiorem parant, & componunt odoriferis sindonibus, adeò, ut si opus est ipsi coniuges eum domesticis, & familiaribus è domo sua egrediantur, aliam quærentes, ne ad hospitium bene paratū, & completum aliquid deficiat. Nonne videtis,

De spiritu. & vita. ca. 31. 32.

detis, vt iste melius, & iucũdius in domo pauperis, quàm in domo diuitis excipitur? Quærit Deus mansionem in domo diuitis, & superbi: non inuenit locum, ubi requiescere possit, nam eius intellectus in rebus caducis, & perituris est detentus, uoluntas iniqua ambitione contaminata, cor eius uitijs, & honoribus sepultum, & potentiæ animæ sepultæ, & mundo emancipatæ. Vilius, quod domi est, Deo tribuunt, signant se cruce, obiter, & velut in transcursu rem diuinam audiũt, aquam benedictam sumunt: sola hæc signa Christiani Deo tribuunt, & his accidentibus, & accessorijs Deum hospitantur: cum omnes animæ potentias principales eius partes amori mundano libenter tribuant. Pauperes, & humiles multò aliter faciunt. Nam præcipuam domus suæ partem libenter Deo tradunt, scilicet, animi potentias intellectum, & uoluntatem, & cor uacuum relinquunt, è domo sua egredientes per sui abnegationem, ut Deus melius, & suauius excipiatur in præcipuis animæ partibus. Ita sancti per sui contemptum, & abnegationem à se toti alieni semper uitam degebant, & sic in Deum eleuati, & in celum transpositi, ut huius mundi homines nõ apparerent: ut totũ hospitium Deo relin querent, ut in diuo Bernardo, Francisco,
2.Co.1 & alijs sãctis uidemus. Ideò Paulus: Nos excessimus Deo. Deo est datiui casus, ac si diceret: Extra nos ipsos egressi sumus: ut Deum in animis nostris pascamus. Lege Anselmum in hunc locum. Et iterum
Gal. 2. Paulus ait: Viuo ego, iam non ego: uiuit verò in me Christus. Sed mundi impudẽtia usque adeo extenditur, ut non solùm Deum in inferiori parte domus hospitẽtur, sed in equilinã in peccatis suis Deũ collocant, Deum autorem suorũ malorũ
Gen.3. facientes. Sic Adam excusans suum pecca
Grego. tum dixit; Mulier, quam dedisti mihi, &c.
lib. 22. Tu domine autor es culpæ, quia mihi cõ
mor. ca. iugem dedisti nimis importunam, iussis
33. meis non acquiescentem. Tu dedisti mi
Augus. hi illam, tua est culpa. Ideò inquit bea
ser. 19. tus Augustinus, quòd si Adam à culpa
de sanc. non se excusaret, dominus illum è para
tom. 10. diso non eijceret. Multi ex filijs Adam
Psal. 140. huius culpæ hæredes sunt, qui in Deum culpam reijciunt: se insontes iudicando. Ad excusandas excusationes in peccatis. Hi in equilibus, & immundis locis domus suæ Deo hospitium tribuebant: è cõtra uerò humiles omne bonum Deo tribuunt tanquam suo authori, malum uerò, & defectuosum sibi ipsis.

¶ Tertia ratio est, ut clarius, & manifestius suam sapientiam, & potentiam ostendat. Quia infirma mundi elegit, ut 1.Co.1
fortia quæque confundat: nam ut Pharaonem Aegypti Regem superbum hur Exo. 8.
milixret, cyniphes, & ranas in eum misit. Præclaram laudem, & honorem sibi con Iud. 15
ciliauit Sampson, cũ sola asini mandibula mille uiros interfecit. Non minor laus Dei excellentiæ, & uirtuti accessit, cùm 1.Reg. 17.
per Dauidem, gigantem superbum, & fu Iud. 13.
riosum Goliam prostrauit: & in illo etiã, quòd manibus imbecillæ mulieris super bus princeps Holophernes interierit. Sed illa est præclara, & inter omnes excellentior uictoria, quæque Dei potentiam, & uirtutem magis illustrat, magnificat, & extollit: vt per paruulos discipulos suo imperio uniuersum mundum subegerit. Hos paruulos eligit, hos assumit, his potentes mundi uires confringit. Si enim hic uideres imaginem uarijs coloribus, & subtili penicillo depictam, huc que accederet excellentior alius pictor, sibique perpendiculum assumeret, & in pariete depingeret aliam imaginem, quæ longo spatio primam antecelleret, sic denique, ut ars materiam simul, & naturam uideretur superare, & uincere: nonne omnes mirarentur? Sic mundus armis, & magnis equitum copijs ciuitates expugnat, sicque Reges uictoriam de inimicis reportant. Deus autem non sic, sed carbonem, & pauperculos discipulos, & ignaros eligit. Et non mirum, nam cum rex sit homo, ut homo potest errare, & sic habet suos consiliarios, & sapientes, vt per illos imperium regatur, & gubernetur. Et quia imbecillis est, habet opus fortibus militibus, copijs, & exercitu, ut suos inimicos superet, & uincat. Deus autem, qui summa sapientia, & potentia est præditus, nullis armis, & militibus,

nullis

nullis copiis, & exercitu, nullis literatis, & sapientibus, nec eorum consilio indiguit, ut mundũ regeret, & gubernaret. Et ideo his rationibus istis paruulis uoluit Deus sua secreta manifestare: & ea abscõdere sapiẽtib', & prudentib. huius seculi.

No. ¶ Secundum autem, q hic est dignum consideratione: Quomodo Deus hic sua secreta abscondit? Dico q excecauit, non illuminando, deinde occasiones, & causas subministrando, quibus mẽs peccatoris magis, ac magis execatur iusto Dei iudicio, suo tamẽ uitio, & malitia. Lege de hac re Irænenm, Origenem, & Chrysostomum. Sed ne omnia alijs remittamus, operæ pretium erit, hic aliqua enarrare. Quemadmodũ fluuius licẽt ex prauo fonte nascatur, recipit tamen incrementa aliorum fluminum, & quò longius procedit, eò plures & maiores riuulos, & fluuios amplectitur, & maior fit; sic contingit multis peccatoribus, qui peccata peccatis augentes, maximi peccatores sint, adeò ut in profundum uitiorum demergantur. Hos Deus ut pessimos, & peruersos indurat, excæcat, & sua secreta illis abscondit: non quòd ipse directè sit causa ignorantiæ, & obstinationis, sed quia iusto iudicio mẽtem humanam obscurari permittit, & indurari, auxilium auferẽdo in pœnam suorum peccatorum. Excęcat itaque negatiuè, quia nolentibus nõ confert gratiam, neque lumen. De his ait Paulus dicit, q tradidit eos in reprobum sensum, & excęcauit intellectum eorũ. Non sic tñ, quòd hæc operatus sit Deus, sed quoniam isti ineptos se effecerunt, in digni facti sunt, ut reciperẽt gratiã Dei. Sol omnibus oritur, nemini abnegatur: sed in tenebris manebit, qui fenestrã non aperuit, aut clausus domi manserit. Atq; ita dicimus quòd Sol absconditur ab eo, qui ei ponit impedimentum, ne ipsum uideat: & sic etiam dicimus isti tali Solẽ se abscõdisse: nam ita cum illo se habuit, ac si non oriretur. Tempore hyberno dicimus, sol absconditur, quando eum non uidemus, propterea quòd nubes, & nebulæ inter ipsum ponuntur. Ita nimirum Christus uerus Sol iustitiæ, omnibus prædicabat, omnes illuminabat: miseri autẽ, & superbi Pharisæi tot obstacula, tot impedimenta ambitionis, & arrogantiæ opponebant, ut obcæcati, & mentis tenebris inuoluti manerent; tantum abest, ut mysteria Dei, & secreta intelligerent. Ita hæreticis suæ superbiæ fidentibus, & suã propriam sententiã, & iudicium sequentibus ueritas occultatur, & cæcitas, & caligo illorum mentem ascẽdit; ut his, quibus clara, & splẽdida lux oculos offendit. Sol refulget (ait Ecclesiastic') radiis suis, & arescit oculus. Et hoc quidem non solis culpa, qui planeta est excellẽtissimus, sed propter imbecillitatem, & tenuitatem oculorum nostrorum; nam aquila nullis oculorum ictibus firmo intuitu Solem in sua sphæra conspicit, excellens enim sensibile corrumpit sensum; & ideo qui mõtes niues transgrediuntur, manu ferunt oliuæ ramum, ut ipsum aspiciant, ne niuiũ candore, & albedine cæci fiant. Atq; ita cũ superbus, & arrogans oculos suos in fidei lumen clarissimum uelit conijcere, & Dei secreta, & mysteria naturali ratione, & intellectu mensurare, errore, & hæresi cęcus redditur. Vnde Iob: Quasi in nocte, sic palpabunt in meridie. Et sicut Sol suo recessu solet esse causa congelationis, non directè, sed indirectè, sic Deus in pœnam peccatorũ solet se à peccatoribus abscõdere, & tũc in tenebris manent, & excæcatur insipiẽs cor eorum; sicut istis Pharisæis contigit. Sic indurauit cor Pharaonis, quia negauit ei auxilia non inquam necessaria ad salutẽ, sed supererogationis; quod Deus nunquam facit nisi iustè, & demeritis existentibus in causa. Vnde in persona domini dicit Esaias; Quis est iste liber repudij, quo dimisi matrem uestram? Ecce enim in iniquitatibus uestris uenditi estis, & in sceleribus uestris dimisi matrem uestram; quia ueni, & non erãt qui audiret. Igitur propter sua scelera Deus relinquit peccatorem.

¶ Illud autem hic diligenter notabis, q peccatorem à Deo relinqui, idẽ est q Deum relinqui à peccatore; nam Deus nunquam peccatorem suo auxilio destitueret, nisi prius peccator à Deo fugeret. Deus quippe firmus, & stabilis semper in amicitia nostra psistit; peccator uerò est, qui propter mutabilitatem, & inconstantiam,

Marginal notes: Irenæ. 4. c. 28. Ori. hom. 1. in lib. Iudi. Chry. ho. 67. in Ioã. & ser. 3. c. 1. Epistolæ ad Ro. & hom. 8. in 2. Epistolam ad Cor. Dama. lib. 4. ca. 20. — Rom. 1. — Eccl. 43. — Iob. 5. — Exod. 7. — Esa. 50.

stantiam,& propter malitiam suæ uoluntatis recedit,& tūc dicimus Deum à peccatore discedere,quia peccator discedit à Deo. Sic etiam dicimus Deum abscondere sua secreta,& mysteria his,quia ipsi prius se abscondunt obstinatione, & pertinacia. Iustus iuxta Deum est, quando verò suum liberū arbitriū mouet,& mutat mortaliter peccando, à Deo discedit: etiam si ipsi uideatur Deum ab eo discedere,motus enim est in creaturam,nō in Creatorē Qui à portu discedit,& nauigare incipit, uidetur ei terram moueri, & ambulare,ipsum uerò tranquillū,& quietum manere;cum in rei ueritate prorsus contrarium contingat.. Hoc modo fallebatur Saul,quando Samueli dixit:Philistum pugnant aduersum me, & Deus recessit à me: & exaudire me noluit. Saul fuit qui Deum à se separauit:nam Deus à nemine discedit,cū immutabilis sit.Sic cum ego sum quietus:si qui à dextro meo latere est,in sinistrum trāsit,uel uice uersa,quis mutatur?Manifestum est me non mutari,sed qui à dextra in sinistram transit.Per Ionam dixit: Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur, sed Niniue,saltem tunc,non fuit subuersa: igitur Deus mutatus fuit,quandoquidem dixit se eam subuersurum, q̄ tunc non contigit?Nulla certè in Deo fuit mutatio,sed in Niniuitis:qui cum à sinistra Dei manu essent,in dexteram transierunt,& quando Deus noluit ferire eos, qui à sinistra erāt,iam ipsi in dexteram transierant,atque ita sine punitione manserunt.Promisit Deus se animaduersurum in peccatores Niniues,& cum sententiam uoluit adimplere,non inuenit peccatores,q pœnas luerent.Clarum igitur constat,quòd Deus non mutatur,sed peccatores. Deus non hominibus, sed uitijs irascitur: quæ si in homine nō fuerint, nequaquam eū punit,quia mutatus est homo. Similiter etiam dixit Ezechiæ,citò moriturum, & non est mortuus, sicut prædixerat: & ad Achab etiam dixit:Inducam mala, & nō induxit,sed dixit; Nonne humiliatus est Achab?Ideo non inducam in diebus suis mala. Alibi etiam bona promittit, & si mala fecerint, dicit suam mutare sententiam,non in homines, sed in opera,quæ mutata sunt. Vide Hieronymum,Chrysostomum,& Origenem.Igitur quemadmodum dicitur,Deum mutari, & discedere, q a peccator mutatur, & discedit à Deo:ita dicitur abscondi,Equia peccator absconditur ¶ Vide,& tu, quàm magna sunt iudicia Dei. Verè iudicia Dei abyssus multa. Vide Saulem sanctum, & amicum Dei,suis donis auctum, & locupletatum,eius beneficijs affluentem, & deniq; suo lacte nutritum, reprobatum. Vides etiam Nabuchodonosor tyrannum,& populi Dei persequutorem saluum esse?In hoc certè considendum est diuinam iustitiam,cum misericordia simul diuino lumine splendere: iustitiam,quia abscondisti:misericordiam,quia reuelasti. Ideo Dauid in psalmo: Misericordiam,& iudicium cantabo tibi. Vtrunque erat Dauid expertus,quia dominus pepercerat ei:& etiam punierat,quia filium,quem ex Bersabee susceperat,occidit dominus,& persequutus fuit ab Absalone,& opprobrijs affectus à Semei. Hæc duo oculis nostris semper debent esse præsentia. Vnde in primo libro Regum legitur,quòd uaccæ arcam dñi ducebant, tendentes in Bethsamis, quæ est domus Solis. Erant in arca tabulæ lapideæ legis,quoddā uas manna,& uirga Aaronis: ita nimirū nos iter facere debemus in cœlum,q̄ est domus Solis,ubi semper est dies, nobiscum ferētes legem Dei simul cum misericordia coniunctam(quæ dulcissima est,ut māna cœli) & uirgam etiam diuinæ iustitiæ. Bonum est,& laudabile, ut misericordiæ diuinæ recordemur,in memoriam adducētes beatam Magdalenam, Dauidem, Petrum,& Paulum:cātemus simul cum Dauid,qui inquit; Misericordias domini in æternum cantabo,ut sic nō desperemus. Sed illud etiam claris oculis uideamus,& contemplemur: Angelos propter unum peccatum solum è cœlis deiecisse. Quia Angelis peccantibus non pepercit (ut ait Petrus)sed in Tartarum tradidit cruciandos. Timeamus Dei uindictam, & iudicium,q̄ in Saule, & Iuda exercuit, & in multis alijs:atque ita iter Bethsamis insequemur. Tu autem,qui nihil consideras, audes in tantum Creatorem peccare suæ misericordiæ diuinæ confidens: non attendens

[Marginal notes: 1.Re. 31. — Ionæ 3. — 4.Re.20. — 3. Re. 21. — Hie.Dan. 4 & Amo. 3.& Eze. 33. Chry. hom 22. in gen. Ori. ho. in Hier. 1.& hō. 16. in Nume. — Mat. 11. & Lu. 10. Psal. 100. — 2.Re. 12. 3. Re. 16. 1.Re. 6. — 1.Re. 6. — Psal. 88 — 2. Pet. 2]

tendens in te suam iustitiam prouocare, & promouere. In Deo enim iustitia, & misericordia in duabus stateris sunt, ex quibus vna altera non est maior: nam ambæ sunt infinitæ, & sic quãdo peccas, manib' tuis tua opera ad te attrahis propter iustitiam, & tunc statera diuinæ iustitiæ ad te descendit: ascendit uerò ad Deum statera suę misericordiæ. Si ergo Deus in te suam iustitiam extendit, suam uerò misericordiam in se contrahit: quid speras si non pœnites? Thesaurizas secundum impœnitens cor tuum, in diem uindictæ, vt Paulus ait. Est enim uasculum quodã in modum gazophylacii, in quo semper pecunia deponitur: postquam uerò est impletum, & thesaurum factum, id frãgunt, pecuniamque extrahunt: ita tu peccata peccatis cumulans, iniquitatem iniquitati addis, vsquequo mensuram impleas, & thesaurizas in diem iræ. Sed ueniet dominus, & confringet te, & diminuet, animam in Tartara mittens, corpus uerò in sepulturam ut absumatur. Ne igitur cor tuum tanta inuadat obliuio, ut peccare in Deum audeas, sua fretus misericordia, suam iustitiam à tergo relinquens: & id obsecro contempleris, quòd si hic suauis, & benignus cum paruulis se ostendit, illic est cum sapientibus, & prudẽtibus huius mundi iustus iudex, & rectus. Vtrunq; enim est cõsiderandum, si uitam rectam, & bene compositam velimus degere, in mentes redigentes suam iustitiam, & misericordiam: quandoquidem ipse has duas hic ostendit, tenebris, & cæcitate superbos puniens, paruulis, & humilibus sua secreta reuelans.

Rom. 2.

¶Quæ sunt autem quæ abscondit prudentibus, & sapientibus, & reuelauit paruulis? Hoc est tertium obseruatione dignum. Abscondit enim hæc. Quæ sunt hæc, quæ abscondit? gaudia scilicet æterna, gloriam beatam, fruitionem suæ diuinitatis, consolationem sine limitatione, sine fine quietem, sine metu fęlicitatem, uitam sine mortis timore, & sine fine gloriam. Quæ sunt hæc quę abscondit? sua uitatem interioris Dei inspirationis, dulcedinem suarum consolationum, animæ spirituale gaudium, uoluptatem, & suauitatem internam, quam cor nostrum accipit pro laboribus, & persequutionibus pro ipso perpessis. Quæ sunt hæc, quæ abscondit a sapientibus? Abscondit certè cõtemptum, sui ipsius abnegationem, crucis Christi suauitatem, pauperiem diuitẽ, famem, & sitim pro Deo contentam, & satiatam, ueram mortificationem, odium & inimicitiam mũdi, patriæ cœlestis amorẽ, & quòd pauperes, & paruuli sint beati, etiam si lachrymis constringantur, & in persequutionibus gaudeant, & alacri uultu mortẽ pro Deo suscipiant: & quod mundus odio prosequitur, ipsi diligant, & amplectantur. Hæc certè non ualent intelligere sapientes mundi: sed solùm hi, qui se, & omnia sua Christo emancipant.

¶Sed cur non dixisti, ò mundi Redemptor. Abscondisti has operas, hoc lumen, hunc thesaurum, hanc sapientiam, uel salutem? Responsum credo esse, nã hæc gaudia, & bona spiritualia (quæ Deus sapientibus abscondit, & reuelat paruulis) nullatenus humana lingua possunt explicari. Silentium enim eorum laus est. Diuina certè humano eloquio non possunt enarrari. Et sic Esaias plenus diuinis secretis dixit: Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Et Paulus raptus usque in tertium cœlum, dicit se ea audisse, quæ non licet homini loqui. Nam si in Ecclesia esset globus æquali quantitate cum ipsa Ecclesia, quomodo per Ecclesiæ ianuã globus posset exire? ita nimirum non potuerunt exprimi, nec exire gaudia spiritualia animæ per ianuam sic minimã, ut est corporis os. Regina Saba audiens sapientiam Salomonis nõ habuit ultra spiritum. Quantò magis sapientia diuina faciet obmutescere? Sunt adeò plura Dei mirabilia, ut laudabilius sit de eis tacere, quàm aliquid dicere: ne fortè, cùm incepisse putaueris, nihil dixisse recorderis. Sic dñs dixit Nicodemo: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Hęc particula, sic, magnam uim, & emphasim habet. Sic dilexit, & quantum dilexit? Nemo est, qui inueniat tantum, huic quanto. Certè immensum pelagus amoris infiniti, quo nos Deus prosequitur, tantum illa particula, sic, clausit, & quantitatem huius amoris non ausus est dicere:

No.

Esa. 24.

2. Cor. 24.

3. Re. 10.

Ioan. 3.

rerum hic amor ineffabilis est, & omne humanū os, & lingua obmutescit in eius narratione. Idē fecit Paulus agēs de Christi passione cùm dixit: Considerate eum, qui talem pro nob s sustinuit contradictionem. Nōne Paule de his aliqua enarrabis? vel vapulationem, uel clauos, uel coronam, uel crucem? non, nisi eum, qui talem &c. Hæc adeo sunt magna, ut sentiri queant: non uerò explicari.

No. ¶ Igitur quis fari poterit aiæ nostræ gaudium, cum Deus dulcedines, & suauitatem immittit? itaque in hoc pronomine, hæc, includit Christus suæ sapientiæ infinitos thesauros, quos istis paruulis, & humilibus reuelat. Nullo nomine hi thesauri, & hæc sapientia includi potuerūt: ineffabilia, & inenarrabilia sunt hæc mysteria Hæc sunt dulcedines, & consolationes spiritus supernæ, quas mundus neque attingit, nec intelligit: quæque sapiētibus, & prudentibus mundi absconduntur, & reuelantur paruulis, & humilibus. Sed cur non dedit Deus prius gratiā, ut impij uitarent peccata, ut postea non abscōderetur eis hæc diuina sapientia? Etiā pater, quoniā sic fuit placitū ante te. Voluntas Dei fuit. Ac si diceret; Hęc excecatio impiorum nō minus decuit ad tuā iustitiam, q̄ piorum illuminatio ad tuā misericordiam. Qm̄ sic placuit ante Deū.

Aug. de prędest. & gratia. ca. 15. to m. 7 Rom 9 Non est uolentis neq; currētis, sed miserentis est Dei. Pharao, & Nabuchodonosor uterque reges fuere, & Dei populum persequuti sunt; at Pharao damnatur, Nabuchodonosor uerò salutem consequutus est. Cur hoc? Quoniam sic placitum fuit ante Deum. De Nabuchodonosore, q̄ fuerit saluus expressè asserit Augustinus. O homo tu quis es, qui respondeas Deo? Nonne potestatem habet figulus ex luto aliud uas in honorem cōficere: aliud uerò in contumeliam? Non ne potestatē, quā habet figulus supra uasa, habebit etiam Deus super creaturas? Poteritne uas, etiam si linguam habeat, dicere figulo, cur sic me fecisti. Ideò ait Augustinus, q̄ quāuis Deus creasset Angelum in gehennæ flāmis non faceret ei iniuriam. Ideoque quòd unus sit uas contumeliæ, & indignationis in interitum, & alius honoris: nulla pōt assignari rō, nisi quia hæc fuit diuina uoluntas. Volūtas enim Dei cùm sit prima causa oium entium, causam non habet. Nec irrationalis, aut iniusta esse potest; cùm essentia liter sit iustitia infinita. Omnia quippe opera, quæ sunt in hoc mundo, siue sint naturalia, siue uoluntaria, siue meritoria habent unicam duntaxat causam, scilicet beneplacitum diuinæ uoluntatis, & licèt aliæ causæ assignentur, tamen omnes sunt instrumentales, & intermediæ, & quasi dispositiuę. Principalis autem causa omnium est uoluntas Dei, demptis culpis peccatorum, de quibus actus est à Deo, culpa uerò à peccatore. Omnia opera huius uitę uel sint uoluntaria, uel naturalia, uel moralia, uel artificialia, oīa ad unam præcipuam causam reducuntur, quę quidem mouet, & influit in reliquas alias, ut suos effectus operētur; quas uerò addunt Philosophi sunt naturales causę, & dispositiuę. Ita quòd si aliquis interrogaret. Quare factum est hoc? optimè quidem responderetur. Quia sic fuit placitum ante Deum; quia Deus uoluit, quia hęc fuit eius uoluntas. Veluti si aliquem interrogares, quę sit causa totius motus horologij, deuenires certè in uoluntatem artificis, uel in eius, qui ipsum regit. Ita de causis rerum interroganti deueniendum est in Dei uoluntatem, & beneplacitum, & ibi quęstio cessabit. Veluti si aliquis quęreret; cur est fames? quia pane indigemus. Et quare non est panis? quia non germinauit terra. Et quare nō germinauit? Quia terra arescebat? Quare arescebat? quia non erat pluuia. Et quare nō pluit? quia uapores à terra in altum non ascenderunt. Et quare non ascenderunt? Quia dominabatur planeta natura siccus. Et quare planeta ille est siccus? Quia Deus illi uirtutem talē communicauit. Et quare Deus tribuit illi talem proprietatem? Quia sic placitum fuit ante Deum. Et quare sic fuit placitum ante Deum? hęc certè iam non est quęstio, nec interrogatio; sed mera insania, & stultitia, adeò ut qui talia interrogaret, helleboro ueniret curandus, Anticyras nauigaturus. Itaque ultra non est procedendum. Nam cum in Dei uoluntatem perueneris,

hic

hic iam finiuntur quæstiones: & omnes
Aug. li. 1. de Ge. con tra Manic. cap. 2. Philosophi pedes cōsistunt. Quis mouit
lapidem? baculus: Et quis baculum? ma-
nus. Et sic deinceps, peruenies in Dei uo
luntatem. Sic philosophādū est tā in na
turalibus quàm in artificialibus. Omniū
rerū huius vitæ est causa Dei uoluntas:
& idem est de operibus meritoriis. Quia
2. Co. 3 non sumus sufficientes cogitare aliquid
ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo
est. Nā si velis interrogare: Cur ille fuit
sanctitate præclarus: hæc fuit voluntas
Dei. Hæc enim ratio intellectui satisfa-
cit. Si aliquis verò vltra progrederetur
interrogans; Cur sic fuit Deo placitum?
Talis certè esset friuola, & ridicula quæ
stio: nam vltra vltimum gradum, iam nō
est alius, in quē possis deuenire. Sic egre
Psal. 17 gius psaltes: Eduxit me in latitudinem
dominus: quoniam voluit. Quia sic pla-
cuit, quoniam hæc fuit eius voluntas. Sā
cti verò quicquid accidit, omne Dei pla
cito tribuunt, & in hoc duo sunt. Alterū,
vt homo nō possit errare, alterum verò,
quod Deus honoratur, & magnificatur.
Iob. 1. Hoc clariùs nobis ostendit patiētissimus
Iob: qui cùm rē, gregem, & filios amisis
set dixit; Dominus dedit, dominus abstu
lit: sicut domino placuit, ita factum est.
¶ In nostram verò eruditionē admo-
net locus iste, vt subiiciamus intellectū
nostrum diuinæ volūtati, & iudiciorum
Dei ne simus examinatores. Quare hūc
humiliet, illum verò exaltet, noli inuesti
Psal. 35 gare: si uolis in errorē incidere, satis sit
tibi scire, sic placitū esse coram eo. Verè
Rom. 11. iudicia Dei abyssus multa. Vnde Paulus.
Ô altitudo diuitiarum sapientiæ, & scien
tiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt
iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius
1. Re. 16 Sic ex Bethsamis percussit dominus sep
tuaginta viros, & quinquaginta millia de ple
be, eò quòd vidissent arcam Dei. Noli il
lam irreuerenter acceperunt, sed potius
sacrificiis, & oblationibus honorarunt,
quia verò nimia curiositate eam scrutati
sunt, vehementer in illos Deus animad
uertit. Abhorret Deus, vt sua secreta, &
mysteria scrutemur: & quòd nimis solici
ti simus suorum operum, & voluntatis.
Sed obiicies fortasse. Quomodo si hæc
iudicia Dei inenarrabilia, & inscrutabi-

sunt: ait Dauid, in labiis meis pronuncia
ui omnia iudicia oris tui? Vide, quòd a- Am ser. 1.
liud est (vt inquit Ambrosius) iudicia in ps. 118.
Dei, & aliud iudicia oris Dei (vt dixi-
mus) inenarrabilia sunt; sed iudicia oris
Dei sunt illa, quę annunciauit, & quę per
os Prophetarū loquutus est. Narrabilia
sunt, quia prophetę ea dixerunt, quæ os
domini erant, Os domini erat ille, cui di Esa. 40.
cit, clama ne cesses. Et ille ait; Quid cla-
mabo? Et inspiratum est, ut diceret? Om-
nis caro fœnum. Ideoque absolutè nō di
xit egregius psaltes, quod pronuntiaue-
rit omnia iudicia Dei, sed iudicia oris
eius. ¶ Nō ergo discutiam opera Dei,
sed simpliciter illi obediamus: eius volū
tatē facientes in omnibus, quæ nobis pr
cipit, sicut Christus qui ait; Sic placitum
fuit ante te. Et ita in laboribus nostris,
quando quidem ab eius diuina manu p
ueniūt, humiliemur coram eo. Sic Heli 1. Re. 3.
reprehensus, dixit; Dominus est, q bonū
est i oculis suis faciat: & ideo saluus fuit.
Mirabile huius rei exemplum se ostēdit Gene. 22.
Isaac, qui cum (ut Iosephus ait) iam es Iosl. li. 1
set uigintiquinq; annorum ætate, vel sal anti. ca. 2.
tem erat adultus, quandoquidē ligna hu
meris ferebat in sacrificium, poterat pa
tri resistere, quandoquidem fortior eo e
rat: cum iam esset senio cōfectus, nihilo
minus cū Abrahā ei declarasset illud a
uoluntate Dei prouenire, humiliter obe
diuit Deo, & se in sacrificium Deo iucū
dum, & gratum exhibuit. Nūc verò quis
in minima infirmitate, uel minimo labo
re Deo subiicitur? Quando arbori non
adeò bonæ aliquod uirgultum inserūt,
fructus bonus producitur: sic & nos, etiā
si arbores malæ, siccæ, & aridæ simus, si
Dei uoluntati nostram adiunxerimus, e-
rimus utiq; utiles, & commodi: per hanc
enim efficiūtur regni Dei ciues, & parti
cipes, & in animis nostris æternę uitę the
sauros producimus. Obediamus igitur
Deo, & conformes simus eius uoluntati,
& muniamus nos scuto patientię, in om-
ni tempore dicentes; Gratias tibi ago do
mine: quoniam sic placitū fuit ante te.
Sed ultra progrediamur. [Omnia mihi
tradita sunt à patre meo.] Consequen-
ter ostēdit Christus, quòd sit ipse mediū
huius electionis, quòd unus uocetur, &
alius

No. alius non: quòd, vnis abscondantur hæc diuina mysteria, & alius reuelentur, à voluntate Dei prouenit. Sed ostendit Christus ꝙ ipse sit medium huius vocationis, quia licèt à patre dependeant omnia tanquam ab origine, tamen per ipsum Christum sunt omnia: ideoque ipsi data est potestas, & hac ratione inquit; Omnia tradita sunt mihi à patre meo. Hoc est, ego possum vocare quoscunq; voluero, sicut pater, quia omnium habeo potestatem sicut ipse: sed solùm in hoc differt, quia potestas patris est à se, q. a eam à nullo accepit, ego aũt habeo eam ab ipso, quia omnia quæ habeo tradita sunt mihi ab ipso, inquãtum Deo tradita sunt Christo omnia: non quidem creaturæ, quia ista non traduntur ei: quia per ipsum factæ sunt. Sed tradita sunt omnia: hoc est, oẽs perfectiones Patris, qa cùm sit eadem substantia numero patris, & filii, & idem esse, est eadem potestas, & bonitas, sapientia, æternitas, & cætera attributa, quia impossibile est, eos differre in aliquo absoluto, q. n sint duo dii. Sed cùm sit tantũ vnus Deus, nulla est perfectio patris, quin eadem nu-

Ioan. 16. mero sit in filio. Sic ait ipse per Ioannẽ, omnia quæ habet Pater mea sunt, quia substantia vnius est substantia alterius, quidquid habet pater, habet filius, & sub de Spiritu sancto dicens; Quia de meo accipiet. Accipit Spiritus sanctus esse à Christo, in quantum Deus est, sed si Christus accipiatur in quantum homo, omnia dedit ei pater, scilicet creaturas, quæ sunt extra Deum, & non ipsam substãtiam patris, qa ista maior est Christo, in quãtũ est

Ioan. 13. homo. Sic Ioannes ait, Omnia dedit ei pater in manus; Hoc est, in potestate sua, Quæ enim traduntur in manus alicuius, sunt eo, quæ ipse facere potest: cum manus sit organum operationem. Sed cum nihil sit, nisi creatura, solę creaturę dicuntur ei traditę in manus: quę quidem Christo homini traditæ sunt quantum ad autoritatem in instanti conceptionis, quia per id quod fuit humanitas cõiuncta verbo, habet maiorem perfectionem, quam omnes creaturæ simul, sed quantum ad potestatem tradita sunt ei omnia in resur-

Matth 28. rectione, vt ipse dixit discipulis, cum apparuit eis post suam resurrectionem: Tradita est mihi oĩa potestas in cœlo, & in No.

terra. Quantum autem ad effectum traderentur omnia Christo homini in die iudicii: quia tunc omnia erunt subiecta pedibus eius: & manebũt in æternum sicut ipse voluerit, & ideo tunc Christus dicetur regnare, & dare regnum Deo patri. Igitur si omnia tradita sunt Christo, bene sequitur (vt pulchrè disseruit Diuus Augustinus) quòd qui Christum habet, omnia habet: & ꝙ alius nihil habet. Quid ergo vos mundi amatores quęritis diuitias, & honores, vbi eas inuenire nõ potestis? quærite dominũ, & replebitur anima vestra. Bene Dauid in Psalmo loquitur dicens; Psalm. 22.

Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Quid defici ei, qui Christum habet? cum sit Christus summum bonum, q. illũ habet, omnia bona habet. Si cupis pacẽ, ipse est pax nostra faciens vtraque vnum. Ephe. 2.

Si diuitias, & honores ambis, vnde tibi has cõparare poteris, nisi è proprio deposce re fonte, qui Christus est, in quo sunt oẽs thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei? sic diues erat Paulus, & potens habens Christum, vt in hęc verba proruperit: Omnia Phil. 4.

possum in eo, qui me confortat. Nã si tristis incedis, & nullo gaudio cor tuũ exultat, id certè euenit, quia Christum non habes: & procul ab eo habitas. Si Christũ socium haberes, nemo aduersus te prçualeret: & consolationis fontem possideres, ex qua dulcedinem, & suauitatem posses exhaurire, quia vt Augustinus ait, Tenebis eum, per quẽ facta sunt omnia, & cũ ipse omnia possidebis. Et sicut qui Christum habet, possidet cũ illo omnia: ita qui Christum non habet, plenus est miseriis, & necessitatibus. Vnde Dauid in psalmo. Ser. 54. de verbis domini in Io ann. in fin. Psalm. 24.

De necessitatibus meis erue me. Diues, & potens erat Dauid, & non quęrebat terrena aliqua, sed animę interiorem necessitatem videbat. Et Tobias sanctus; Habebimus multa bona, si timuerimus Deum. Tob. 4.

Et alibi Dauid; Quid volui in cœlo, & quid aliud volui super terram præter te? Psalm. 72.

Omnia vtiq; necessitas, & pauperies sũt animæ nostræ, quando Deus eã nõ inhabitat. Stercora terrę quęrunt homines solliciti, & diligentes, & id non sine magnis laboribus, cum tranquillè, & quietè paradisi flores sibi possint comparare, Deum

igitur

Igitur nobiscum habeamus, & omnibus bonis affluemus: quãdoquidem adeo bonus, misericors, & benignus est, quòd cũ eam potentiam, & maiestatem habeat, vt dicat; omnia tradita sunt mihi à patre meo, statim nos inuitat, & ad se allicit, dicens; Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, ut Matthæus scribit.

Mat. 11. No.

¶ Attende etiam, & considera liberalitatem, & bonitatem Dei, siquidẽ in Christi manu omnia constituit. Nobiles nanque, magnates, & principes huius mundi, etiam si liberales, & magnifici sint, prçfectum tamen domus, qui rem familiarẽ, & dona in pauperes, & domesticos distribuit, auarum habent, ut etiam si ipsi ut domini rem uelint distribuere, & dignos beneficiis, & donis cumulare, ipsi præfecti manus comprimant, & contrahant. Dominus tamen præfectum, & distributorem adeo liberalem habet, in cuius potestatem, & manus omnia tradidit, ut ipse distribuat. Pater dedit ei omnia ĩ manus. Et quæ obsecro sunt istæ manus? Manus perforatæ, manus apertæ, & extentæ. Latroni nanque, qui ut sui recordaretur petebat, plus petito promisit, & cælum tribuit. Ingens consolatio omnibus peccatoribus esse deberet, propterea quod Christum habeant liberalem largitorem, & datorem donorum, & gratiæ Dei. Me obsecro pigri, & ignaui simus in petendo, ut nostrorum peccatorum misereatur, quandoquidem ipse in parcendo liberalibus manibus remittit. ¶ Postremo hic est obseruandum, quod his uerbis Christus cùm prædicaret, ut ad se omnes uenirent, ostendit magnitudinem, autoritatem, potentiam, & diuitias sui ipsius, ne uocationem contemnerent, cum ipsum dominum uiderent pauperem, & humilem. Si rex iter faceret, sine equo, sine apparatu regio, sed tanquam aliquis seruus, & minister, & in itinere obuiam fieret potenti alicui, siue magnati, tuncque reo ei diceret, uelletne domi suæ, personam uillici, aut præfecti sustinere tunc certè ille nobilis, & potens regem irrideret, & insanum iudicaret. At uerò si rex se illi ostẽderet, ac quis esset diceret, procul dubio beneficium oblatum acceptaret. Ita Christus cùm in Capharnaum prædicaret, & uocaret multos, ut ad se uenirent, dicens, uenite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos, quia uero aliquis poterat obiicere. Qui fieri potest ut nos reficias, & ditare possis, cum pauper, & humilis sis? ne aduocationem gentes contemnerent (cum ipse rex gloriæ expoliatus esset) ideo se manifestat inquiens; Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Filius sum Dei, Rex, & Princeps cœli, diues, & potens, qui uestris potero subuenire miseriis, & pauperiem subleuare. Sed iterum posset aliquis instare. Vnde tu hanc habes potestatem, cum sis homo similis nobis? ad hoc respondet dicens, [Et nemo scit, quis sit filius nisi pater, & quis sit pater, nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare.] Pater est a quo ista proueniunt, & nemo nouit patrem nisi filius, scilicet Christus ipse, qui filius Dei est. Quantum enim Deus cognoscibilis est, non potest a creatura cognosci, cum sit obiectum infinitum. Spiritus sanctus tamen non excluditur ab hac cognitione, sicut neque quando Christus dixit loquens de ultimo iudicio, De die illa nemo scit, neque Angeli eius, sed solus Pater. Non excluditur ibi Spiritus sanctus, quia dictio exclusiua in diuinis addita uni personæ respectu termini essentialis non excludit aliam, quia essentialia sunt eadem numero tribus personis. Quapropter quidquid prędicatur de una persona, prędicatur de tribus, propter inseparabilitatem, & consubstãtialitatem trium personarum. Sed per hoc, quod dicitur nemo, excluditur quodlibet suppositum creatum. Vnde idem est dicere, Nemo nouit nisi pater, sicut dicere, Nemo nouit nisi Deus, cum isti sint termini essentiales, cùm sint communes tribus personis, diuinæ enim personæ cognoscunt sese, quantum cognoscibiles sunt. Et isto modo loquitur Christus, quod nemo nouit filium nisi pater, neque patrem nouit nisi filius, nos uero isto modo non possumus illum cognoscere, quãuis illum aliqualiter in hac uita cognoscere possimus per naturalem rationem. Et quia ratio naturalis a Deo collata est, ideo illa cognitio, quæ de Deo per naturalem

Ioan. 13.

Mat. 24.

ralem rationem habetur: aliquando reuelatio appellatur: iuxta illud Pauli; Inuisibilia Dei a creatura mūdi per ea, quæ
Rom. 1. facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas. Sed per naturalem rationem nemo Philosophorum cognouit aliquam diuinam personam secundum proprietatem personalem: nec Sanctissimam Trinitatem. Sed est alia reuelatio diuinior, & altior; qua (Deo reuelante) cognoscimus eum per fidem. Perfectissima autem cognitio, quæ de Deo potest haberi in hac uia, est per meram, & puram negationem; ita ut uniamur Deo tanquam enti incomprehensibili, & prorsus ignoto, quantum ad quid est. In eo autem, quòd dicit, quod reuelat cui uult, ostendit, quòd fides est donum Dei iuxta Pauli sententiā,
Eph. 2. Cui uult se reuelat, & manifestat dominus. Ideò Paulus ait; Cum autem placuit
Gal. 1. ei, q̃ me segregauit ab utero matris meę, & uocauit per gratiam suam, ut reuelaret filium suum in me. Magnum quidem beneficium Christicola a Deo accepit, cui reuelauit filium suum: quandoquidē eum iam cognoscit, & scit, quis sit.

No. ¶ Sed aduerte, & uigila ne in utranuis aurem dormias, quia non sufficit tantùm cognoscere. Angeli quippe cognouerunt eum in cęlo, & propter suam superbiam ceciderunt dæmones facti. Non satis est, ut eum cognoscas; sed ut diligas. Illa sancta quatuor animalia erant
Ezec. 1. plena oculis, quia plena erant cognitione diuina; sed uide quid scriptura dicat; Coram facie sua ambulabant. Sic non sufficit, ut Deum cognoscas, sed oportet, quòd ambules coram facie; hoc est, ut uiuas secundum id, quod intelligis, Deum semper coram oculis ferens, & in eius mandatis diligenter ambulans, uirtu
Psal. 83. tem uirtuti copulans, ut uideas Deum deorū in Sion, in bonis operibus te exercens, & excolens, ut sanctè, & immaculatè uiuas. Vult Deus cognosci; sed magis cupit amari, & timeri. Ex sexcentis
Num. 1. millibus, qui ex Aegypto egressi sunt,
Nu. 14. qui Deum cognoscebant, omnes in deserto perierunt exceptis duobus; quia non omnes diligendo Deum sequebantur. Sed hæc de hac re iam dicta sufficiant; nunc iam Lucam audiamus. [Et cōuersus ad discipulos suos dixit.] Conuertit se ad discipulos, ut eos reddat attētos; quia cum ipsis de eorum beatitudine, & felicitate loqui uolebat. Quia in superioribus dixerat patrem cęlestem authorem esse beneficii collati; ostendit etiam se huius collationis mediatorem esse. Pręterea, quia dixerat dominus alloquens patrem, quod sacramenta, & mysteria, quæ superbis absconderat, reuelauerat paruulis; nunc ostendit qui sint illi paruuli, scilicet, discipuli, & sequaces eorum, neq; est commendanda illa reuelatio, quæ beatos fecit. Ait ergo. [Beati oculi, qui uident, quæ uos uidetis.] Hęc beata uisio discipulorū Christi nō intelligēda est de sola corporali uisione; nam sic beati essent Pharisęi & crucifixores, qui illum corporaliter uiderunt. Neq; de uisione solummodo secundū fidem; quia isto modo Patriarchæ, & Prophetæ Christum uiderunt, quia crediderunt in eum, & tamen non dicuntur beati, cum Christus hic assignet differentiam, dicens; Multi Reges Prophetæ uoluerunt uidere, quæ uos uidetis, & non uiderūt. Ideò intelligitur de utraque uisione simul; scilicet quòd Christū corporaliter uiderunt, & etiam crediderunt, quòd No.
esset filius Dei. Erat enim quædam beatitudo uidere hominum illum, quem sciebant uerum Deum esse; in quo omne bonum nostrum positū esse agnosceremus. Non erant autem beati illa beatitudine, quæ est in patria; sed alia quadam quæ aliterius speciem præsefert, & quæ superat omne gaudium huius uitæ. Præterea, nō beati isto modo cēsendi sunt illi, qui Christum uident, & credunt; & charitatem non habent. Quidam enim (ut Paulus ait) Deum cognouerunt, & quia illum Rom. 1.
non glorificauerunt diligendo, euanuerunt in cogitationibus suis. Quemadmodum excusorium ferramentum, etiā si silicem fortiter collidat, nisi illi diligentissimè fomitem, in quo suscipiat, admoueris, nullum omnino ex ea industria, & labore fructum assequutus eris; ita illi Philosophi, de quib. loquitur Paulus, quamuis ingenii acie, ueluti quodam excusorio ferramento, præclarissimum illum, & egregium silicem Deum

assiduè ferierint, & ex ea mutua collisione splendidissimæ scintillæ emicuerint, eorum nimirum circa huius nobilissimæ substantiæ attributa cognitio mirabilis fuit: illorum tamen animis affectu uoluntatis, quo hic cœlestis ignis accendi debuisset, prorsus destitutis, in densissimis errorũ tenebris lapsi sunt. Ideo dixit Paulus, quòd obscuratum est insipiens cor illorum: quia Dei gratiam non acceperũt, vt eum diligerent. Vt nauclerus sine clari tate Solis, siue Lunæ nõ potest portum ea petere: ita homo lumine gratiæ destitutus non potest gloriæ portũ contingere. Existimat se anchoram in locum tutum facere, cum in scopulũ iecerit, ubi nulla prorsus est salutis spes. Sic Philosophi errauerunt putantes se esse sapientes, stulti facti sunt: quia cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, nec eum dilexerunt. Ideo gratia Dei destituti cæci facti sunt, & euanuerunt in cogitationibus suis. At Apostoli omnia hæc habuerunt: quia cùm Christũ corporalibus oculis cernerent, eius diuinitatem credebãt, atque illum diligebant. Et nos etiã licèt Christum corporalibus oculis non uideamus, sicut illi sancti Apostoli, tamẽ, & nos beati sumus beatitudine hac, de qua Christus hic nunc loquitur, si credentes in eũ dilexerimus illum, sicut ipse Saluator testatur dicens; Beati qui me non uiderũt, & crediderunt.

Ioan. 20. No.

¶ Porrò mentionem facit hic Christus oculorum, ut illis significaret rationem, & intellectum humanum: est enim pars cœlestis in homine. ¶ Possumus etiã per hanc discipulorum uisionem eam cognitionem intelligere, quã Apostoli de Christo habebant: quia Christi doctrinam, & mysteria, quæ prædicabant rectè percallebant ipsi: nam immediatè ante hoc dixerat Christus Patri, id factum esse rectè, & sibi bene uisum fuisse, ut ea quæ prædicabat, sapientibus, & prudentibus abscon derentur: paruulis uerò, & humilibus essent manifesta. Conuertens autem sermonem ad discipulos, ait, beati oculi, qui uident, quæ uos uidetis. Ac si diceret; Beati oculi uestri ò discipuli mei, qui uident, hoc est qui intelligunt, quę uos uidetis. Apostoli enim quantumuis inscii, & ignari melius tamen intelligebant, quàm omnes sapientes huius mundi: fides quippe cum charitate coniuncta ita claros efficit oculos, ut qui eam habet potest apertè, & clarè, quod nemo infidelium cognoscere, & intelligere. Sic Elisæus sanctos Angelos uidebat adstantes iuxta illum, quod nemo alius uidebat. Et Stephanus uidebat cœlos apertos, & Iesum stantem a dextris uirtutis Dei: quod nemo uidere poterat. Igitur Apostoli non solùm oculis corporeis Christum uiderunt, sed uiua fide: & non solùm auribus corporeis Christum audierunt, sed corde etiam, & intelligebant, atque ideo beati. Non inquam beati, quia diuites, fortes, aut potentes essent (hæc enim beatitudo carnalis est) sed quia Christum mentis oculis cernere meruerunt. Mundus illos iudicabat beatos, qui magnis opibus fruebantur, qui aliis imperabant, qui diuite quadam mundi supellectile affluebant. Sic Dauid in psalmo; Promptuaria eorum plena, & oues eorum fœtosæ, filiæ eius compositæ ad similitudinem templi, & c. beatum dixerunt eum, cui hæc sunt. Sed longè aliter Christus qui beatos iudicat eos, qui oculis fidei illum intuentur, & diligunt. Quamuis immensis diuitiarum cumulis te ipsum ditaueris, hæc omnia nequaquam sunt uera bona, ueræque diuitiæ: sed speciem solam, & umbram bonorum fingunt. Et è contra, quantumuis pauperes, & egeni sancti Apostoli erant, tamen Christus uocat eos diuites, & beatos, indicans eos ueras diuitias habere. Vnde obsecro sibi has compararunt? Ex fide cum charitate coniuncta. Mecũ sunt (inquit sapientia) diuitiæ, & gloria, opes, & iustitia. Dauid; Tua domine potentia, & gloria, cuncta, quę in cœlo sunt, & in terra, tua sunt.

4.Re. 16. Act. 7. Psal. 143. Pro. 8. 1.Pa. 29.

No.

¶ Restat igitur obsecrare, ne Dei beneficiis simus ingrati: quandoquidem nobis etiam dicitur, quòd sanctis Apostolis; Beati oculi, qui uident quæ uos uidetis. Accepimus nos præ aliis hominibus tales oculos, quibus ea uidemus, & intuemur, quæ nulla humana ratio indagare, nec intelligere poterat, quæ etiam nullus ex potentibus mundi cognouit: eas aures, quæ talia audiunt, quæ ab initio

1.Cor. 2.

tio mundi absconsa sunt, sicut Paulus
Ephe. 2. Ephesiis ait. Et quę illa sint, audi. Primò uidemus, & audimus in nostro Euangelio omnes Christiani, peccatum primorum parentum, propter quod omnes nati sumus filii irę, per Christi mortem iam abolitum, & sublatum esse; & iam Christum nobis se reconciliasse. Secundo Deum factum esse patrem nostrum, cui quilibet, quantumuis paruulus, audet dicere; Pater noster, qui es in cœlis. Tertiò Christum uidemus fratrem nostrum;
Mat. 6. & sic ipse ad Magdalenam ait; Ascendo
Ioā. 20. ad patrem meum, & patrem uestrum, &c. Vade, & dic fratribus meis. Quartò Christum uidemus Pontificem nostrum, & ad
Hebr. 9. uocatum apud patrem; ideo enim per proprium sanguinem introiuit in sancta, ut ibi appareat in conspectu Dei pro nobis. Quintò uidemus, & audimus, quòd
Luc. 12. cœlum nobis pateat. Nolite (inquit Christus) timere pusillus grex: quia complacuit patri uestro dare regnum. Nonne uides hęc quàm magna sint? Non fecit
Psal. 147. profectò taliter omni nationi. Quo maiora accipimus, tanto plus gratitudinis à nobis exigitur, & si uelis audire, quanta
No. & quàm magna hæc sint, audi sequentia: [Dico enim uobis quòd multi Prophetæ, & Reges uoluerunt uidere quę uos uidetis, & non uiderunt. & audire quę auditis, & non audierunt. [Sed dicet aliquis: Cùm constet Deum patribus fuisse loquutum, & ab eis uisum, quid sibi uult;
Luc. 10. quod hic dicitur; Multi Prophetę, & Reges uoluerunt uidere, quę uos uidetis, & non uiderunt? nam Abraham multoties
Gen. 17 Deum apparentem uidit: & tandem in
Exo. 32. trium Angelorum personis hospitio recepit. Moses quoque scriptura teste, cum Deo solitus erat loqui facie ad faciem; sicut loquitur homo cum amico suo. Et
Esai. 6. Esaias uidisse se dicit dominum seden-
2. Re. 22 tem super solium excelsum. Sic etiam Mi-
1. Reg. 9 chęas, multique alii Prophetę uerissimè sibi Deum apparuisse confirmant. Vnde & uidentes sunt appellati; & ferè tota scriptura patres antiquos Deum vidisse demonstrat. Si ergo sancti patres, & Prophetæ Deum viderunt, (ut scriptura testatur) quid est, quòd Dominus dicit: Voluerunt uidere, quę uos uidetis, & non

uiderunt? sed ut iam dictum est, aliud est videre per imaginem, & aliud per speciem. Viderunt quidem sancti præmemorati Deum omnipotentem: sed per speculum, & imagines in subiecta creatura. Omnes enim manifestationes, quæ ad patres veteris testamenti factæ sunt per inferiores Deo creaturas, idest per Angelos factæ sunt. Si enim in se ipso absque vllis imaginibus Deum sancti uiderunt, sicuti est, quid est, quòd Moses, qui cum domino (vt iam dictum est) facie ad faciem loquebatur, obsecrabat di-
cens; Si inueni gratiam in conspectu tuo, Exo. 33
ostende mihi te ipsum manifestè vt videā? Quem manifestè videre cupiebat, vtique vsque ad illud tempus per imagines, & figuras se uidisse declarabat. Vnde, & bea- Act. 7.
tus Stephanus de ipso dicit; Ecce uideo cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris uirtutis Dei. Hic est Moses, qui cum An-
gelo loquebatur: qui apparuit ei in rubo. Exod. 3
Porro longè aliter sancti Apostoli dominum uidere meruerunt: quia ipsum præsentem habebant: & ei conuictu familiarissimo adhærentes, quidquid cognoscere uoluissent, non per speculum, aut ænigmata, non per Angelos, aut alias nisi o num species, sed ipsum dominum interrogantes discebant: unde omnibus sanctis iam præteritis priuilegio beatitudinis præferuntur. Nam illi, qui in veteri
testamento Deum uidisse narrantur iu- Heb. 12
xta fidem defuncti sunt omnes, non acceptis repromissionibus: sed à longè eas aspicientes, & salutantes.

¶ Sciendum præterea per incrementa temporum cognitionem Dei in hominibus creuisse. Apparuit dominus Abraham; sed longè postmodum Mo-
si dicit: Ego sum Deus Abraham, Deus Gen. 17
Isaac, Deus Iacob, & nomen meum, A- Exod. 3
donai, non indicaui eis. Quibus uerbis Moses plus aliquid de Deo uidisse, quam præcedentes patres ostenditur. Beatus etiam Dauid multis postea tem-
poribus natus dicit manifestè; super Ps. 118.
senes intellexi. Quod est dicere; Præ cunctis qui ante me fuerunt Patriarchis, & Prophetis sublimius aliquid de Dei maiestate cognoui. Verum præ omnibus illis clarius, & excellentius illūmina-

ti sunt Apostoli; qui ab ipsa, & per ipsam Dei sapientiam erudiri, cuncta, quæ de cælestibus, & diuinis humana poterat ferre capacitas, plenissimè cognouerunt. At
Matt. 15. Pharisæi non sic uiderunt Christum, quoniam mentem eorum malitia excæcauit, & oculos habebant infirmos. Nos uerò si beati esse uolumus, & Christum uidere in cælo, simplicioribus oculis eũ in hac uita intueamur. Vnde in canticis; Oculi tui
Cant. 5. columbarum: columba caret felle, & simplices habet oculos. Tales opus est, nos habeamus, quia talibus Deus uidetur, & hi soli sunt beati. At uerò quia in oculis hominum est malitia, fictio, & paruum iudicium, nihil uident, quod in malam partem non retorqueant: de proximorum uita prauè iudicantes. Hyppocrita trabem
Luc. 6. quæ est in oculo tuo non uides, &c. Sed de hoc capite sexto latiùs dicemus. ¶ Ad nostram uerò eruditionem alia duo hic obseruanda sunt. Primum est, quàm parũ ualeat coram oculis Dei, uel regem esse, uel prophetam, uel principem, magnatẽ, diuitem, aut potentem: qui oculus conijcit in pauperes piscatores, contemptos, & abiectos iudicio mũdi, & hos in amplissimã dignitatẽ, & honores eleuat: potẽtes uerò deijcit, & contẽnit. Vñ Paulus; Igno
1. Cor. 1 bilia mundi & abiecta, & ea quæ nõ sunt elegit Deus, ut ea, quæ sunt destrueret: ut non glorieẽ oĩs caro in cõspectu eius Ex hoc facile erit discere, q̃ uanũ sit, hominẽ gloriari in regnis, dignitatibus, & officijs in maiorũ stemmatis, & sanguine: quandoquidem hæc omnia nullius ualoris, & momenti sunt apud Deum, sed quæ ipse fueris operatus. Et si hoc clariùs cognoscere desideratis, quid nobilius in homine Christiano esse potest, quàm quòd sit filius Dei? certè omnia alia cum illis conferantur, nulla sunt: nam si filij, hæredes
Gal. 4. erimus regni cælorum. Sed attendite, quàm parum prosit hæc nobilitas, nisi reliquis uirtutibus, quæ ad filium Dei pertinent, adiungatur. Ego dixi dij estis, &
Psal. 81 filij excelsi omnes: vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis. Primò declarat hominis dignitatem in eo, quòd est filius Dei: secundò ostendit, quòd nihil hæc dignitas prosit, si ut homines moriemur. Quid est sicut homines moriemini? totum, quod estis absorbet mors; nam si sicut homines uixeritis, sicut homines moriemini, & ibi omnis ualor, & dignitas uestra sistet. Nõ moriemini sicut filij Dei excelsi, quos adeò diuinior, & felicior uita expectat. Et sicut princeps in bello, q̃ licèt magno sit stipatus exercitu, lucidis, & splendentibus armis etiam cadit; sic & uos cadetis. Ecce ergo quomodo eijcientur filij Dei excelsi, nisi ut tales, & talis patris filij uenerit. Sed si cupias istam rem mirabiliorem efficere. Magnum est esse filios adoptiuos Dei, maius filium naturalem, sicut solus Christus erat, sed Christus non uult filius Dei haberi, si opera patris non fecerit, cum ipsemet dicat; Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Et si Ioan. 10.
omnia hæc, quæ nobilia sunt, & præclara, sine uirtute, & sanctis operibus pro nihilo reputantur; quid cogitas apud Deum ualebit sanguinis nobilitas, illustris progenies, regale sceptrum, & mundi sublimis dignitas? Omnia hæc Deus nihil pendit, & facit. Et ut certiùs intelligas, quam rationem, aut mentionem de his dignitatibus habeat, nihilò clariùs ostenditur, quàm ut id, quod multi reges, & prophetæ cupierunt uidere, paruulis, & humilibus piscatoribus dignum indicet ostendi, & manifestari. Obseruandum secundò est, quòd si aliqua inuidia te inuaserit, ut sancti Apostoli ea uiderint, quæ tu non uidisti, illud attendas, hanc beatitudinem (si tu uis) facillimo negocio posse attingere. Certè beati erant oculi discipulorum, qui Christum in carne uidebant; sed maior beatitudo erit uidere Christum impassibilem & immortalem in cælis. Cum hac quippe beatitudine, scilicet, cùm Apostoli Christum in carne uidebant, poterant, & ipsi damnari, quod Iudæ contigit; sed qui Christum uiderit in cœlis, nequaquam ab illa beatitudine poterit frustrari. Agè ergo, ut hanc beatitudinem consequaris, quàm multi Reges, & Patriarchæ non ualuerunt consequi; quandoquidem, id est in tua manu, & potestate, &c. Sequitur. [Et ecce quidam legis peritus surrexit tentans eum, & dicens.] Iste in lege peritus erat, & peritum se iudicabat,

bat & non quærebat, vt disceret, sed ut tentaret: sicut est mos literatorum superborum. Aduerte quemadmodum legis periti, doctiores, & sapientiores, sint capitales inimici Christi: & qui prius eum, & suam doctrinam persequuntur. Nulla est gens tam pestifera, & iniqua, ut literati, qui deprauatam habent conscientiam: & plus damni in ciuitatem, & populum vnus horum infert, qui iam habet authoritatem, & opinionem, quam centum alii simplices, & ignorantes, Nam ut sapientibus illis creditur, atque ita populũ peste peius corrumpunt: ut est uidere in strage, & damno, quod Lutherus iniquus suo errore causauit. Attendite obsecro & plangite stragem, quam in Ecclesia Dei fecerunt Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, & alii. Vt ex pharmacopolæ officina, ubi salutaria medicamenta, & pretiosa unguenta uenduntur, aliquando exit toxicum, & mortiferum uenenum: sic ex hominibus doctis, & scientia excultis, pestifera interdum egreditur doctrina. Multi discunt, ut sciant, non tamen, ut boni efficiautur. Herodes impius scrutabatur scripturas, non ut bonus efficeretur, sed ut sciret ubi Christus esset natus, ut interficeret eum. Sic multi dant operam literis, & uchementer insudant, annales reuoluunt, Bartolos, & Iasones, nõ ut meliorem vitam degant, nec ut studiosi fint: sed ut insontem persequantur, & ut rem pauperi rapiant: ut solet non rarò contingere inter iurisconsultos, qui mentem, & sensum textus uerum, & germanum noua explicatione distorquent, quo certè non minima rerum, & pecuniæ quantitas naufragium patitur, qui quidẽ doctores suis literis plurimos fallunt, & grauia peccata committunt. Hi sunt illi, qui Herodem conturbauerunt, qui cum possent omnem sententiam, & authoritatem Prophetæ Michee explicare, quæ quidem de diuinitate Christi agebat, & de regno eius spirituali, noluerunt: & ita fuerunt in causa, ut Herodes innocentes interficeret. Hos superbos, & non sanæ conscientiæ literatos Christus taxat, dicens; Væ uobis legis peritis, qui tulistis clauem scientiæ, &c. Ideo spiritus Sanctus ait Ecclesiæ: Murenulas aureas faciemus tibi, uermiculatas argento. Quis unquã tale uidit? si dixisset, faciemus tibi murenulas argenteas, auro uermiculatas, hoc non esset mirum, sed murenulas aureas, argento uermiculatas minus bene uidetur. Bene quidem & præclarè scriptura sancta inquit: nam basis, & fundamentum est uita recta, & mores sancti: & super hoc aurum purissimum charitatis, & amoris Dei uenire debet scientia, ut argentum. Ad fundamentum, id quod est fortius, & tenacius requiritur, melius nanque est esse probum, & studiosum, quàm literatum, & sapientem. Tunc enim scientia, & literæ sunt bonæ, quando uirtuti coniunguntur: nam cum ita non fuerit, ab insano, & amente non differt, qui cùm ensem arripit, quem uult interficit, & si libuerit etiam seipsum. Stultus, & demens est literatus sine uirtutibus, ensemque euaginatum affert, qui armis literarum, & sua authoritate, & opinione seipsum, & multos alios destruit. Si uis, vt literis præclarus, & excellens filius tuus euadat, cum prius doceas, quo itinere in cœlum est iturus. Ideo Dauid in psal- mo; Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me. Priùs dixit bonitatem, & disciplinam: & posteà scientiam. Super virtutis fundamento benè literæ sedebũt: nam si tapete, uel gausape mortuum induas, & si plurimis uestimentis oneres, nequaquam calefiet, quandoquidem ab intrinseco nullum habet calorem natiuum, qui quidem uitam, & animam sustẽtat. Sic nimirum si in tuo corde ignis amoris Dei non ardet: quidquid habueris exterius authoritas, literæ & scientia parũ, uel nihil tibi proderunt. Hunc aspice, qui cum legis esset peritus audacior fuit. Et vt in lege doctus Christum uult tentare: & quærit non ut discat, sed ut eum sermone capiat, & arguat, si ad interrogata non respondisset. Officium hoc dæmonis est, de quo Euangelium inquit; quod est tentator: Accedens (inquit Euangelista) tentator. Non uocauit eum dæmonem, sed tentatorem, cùm tentatoris officium haberet, quemadmodum hic.

No. | Mat. 2. | Can. 1. | Psal. 118. | Matt. 4.

¶ Duplici ratione eum tentabat altera, vt ignarum, & insipientem Christum ostenderet, si rogatus non respondisset,

differt, atque ita non est & fama Christi, quam sapientes & literati habebat obscurata esset, sed fama bonorum non obscuratur. Terra erat aquis operta, sed
Gen. 1. Deus dixit; Congregentur aquæ in locum unum, & appareat arida. Sic Deus vult ut gloria iustorum manifestetur. Ven
Gen 37. ditur Ioseph à fratribus, sed à Deo exalta
Gen. 41. tur. Altera ratio erat, quia interrogabat, ut tentaret, nō uerò quia nesciret. Achab Michæam interrogabat, non quia ueritatem uellet agnoscere, sed tantum ut in-
3. Reg. 2. terrogaret: sic multi quærunt multa inutilia non ut sciant, sed tantùm ut quærant. Sed quid dicat audiamus. [Magister quid faciendo uitam æternam possidebo.] Audierat Christum loquentem de beatitudine, ideo de medio perueniendi ad beati
No. tudinem quærit, non ignorans media, quia cum interrogaretur, quod in lege scriptum esset, bene respondit; Diliges dominum Deum tuum, &c. Sed interrogant tentans, uolens scire an Christus cognosceret quid esset agendum ad consequendum uitam æternam. Præterea magistrum illum uocat, ut facilius eum deciperet, si incautum inuenisset, amicitiam & beneuolentiam simulās, sicut scorpio ore blanditur, cauda autem pungit. Vnde Da
Psal. 49. uid in psalmo; Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Concinnare propriè est aptè componere, sic, ut fallacia non intelligatur: & uerbis compositis malitia non appareat. Ideò concinnat lingua dolos, quando uerbis composi
Deu. 22. tis fallaciam simulamus. Iubebat Deus in lege, ut nemo uestem ex lino, & lana texeret, cùm res essent differentes. Illi linum, & lanam texunt, qui aliud in ore, aliud in pectore habent. Et his compositis, & fictis duplici facie incedentibus, mundus est repletus, qui coram facie te laudant, à tergo uerò te uendunt, & deceptum semper te tenent. De aliquo malè coram te loquuntur, ut tu in similia uerba prorumpas; quæ cum non ex ore exciderint, alte-
Eccl. 2. ri iam dicta & recensita sunt. Væ duplici corde, labijs scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus uijs.
Matt. 12. ¶ Secundò potuit etiam uocare eū magistrū, ut magisterium irrideret: atque ēt, ut in prætorio Pilati, ubi ut eius regnum irriderent, coronam ex sentibus capiti imposuerunt, & in manu pro regali sceptro arundinem: & genibus flexis reges illum appellabant dicentes: Aue Rex Iudæorū: & in domo Caiphæ prophetiam irridentes, oculos tegebant, & alapis cędentes ipsum interrogabāt; Prophetiza, quis est, Matt. 26.
qui te percussit? Et quemadmodum in passione regnum & prophetiam irridebant, nunc uerò magisterium & doctrinam, uocantes eum magistrum per irrisionem & ironiam.
¶ Præterea de uita æterna quærit, quia No.
hæc naturaliter desideratur: nam uita hęc fluxa, breuis, & momentanea est. Licet enim longa uideatur, breuissima tamen est, habetque internam malitiā, cùm non simul per centum annos uiuitur, sed successiuè per breuissima momenta temporis uita discurrit. Nam de uita solùm unū momentum nobis præsens est, nam alterum fluit, ut succedat sequens; idque dū acquiris, recessit præsens, sicque omnes 2. Re. 14.
quasi aqua dilabimur. Adeo ut cum extrema hora peruenerit, qui centum uixerit annos, unum se momentum putet uixisse. Sic Iacob ingressus Aegyptum cum à Pharaone interrogaretur; Quot sunt
dies uitæ tuæ? respondit; Dies peregrinationis uitæ meæ centum triginta annorum sunt, parui, & mali. Paruos dixit annos, quia uno momento omnia includuntur tempora; & malos propter immēsos labores, quos secum tanquam inundans flumen uita nostra omni ora defert. Gen. 47.
Quapropter sicut naturali propensione uolatilia uolare appetunt, & pisces natare, & reptilia gradi, minimeque in his frustratur natura; ita homines naturaliter appetunt beatitudinem, quam necesse est habere in futuro seculo, cum hic non satietur, nec quiescat. Anima igitur fertur in desiderio libero, & naturali, & quodam interno appetitu; cui si omnibus spiritibus cœlestibus tribuas frui sine Deo, nequaquam satiabitur, nec beata erit.
¶ Obserua autem quòd licèt iste legis doctor dignus sit reprehensione, eo quòd Christum aggreditur tentare; attamen in aliquibus laude dignus est.

No. est Primò quia non inutiles quæstiones, aut friuolas quæsiuit, sed de beatitudine cœlesti. Vtinam omnes nostræ loquelæ, & conuentus eo tenderent, ut scire possemus, quid requiratur, ut salui simus. Multos uidebis, qui de multis impertinentibus sunt soliciti, ut est illud: An Salomon fuerit saluus, An Deus terga habeat, quia dixit Mosi, posteriora mea uidebis; pauci autē seculares, uel nulli sunt, qui te interrogent, quid facient, ut uitam æternam consequantur. In alium longè locum suū iactant cogitatum, & quæstionem; nempe, qui fieri possit, ut diuitias sibi comparent, & pecunias, & thesauros enmulent; quomodo honores & dignitates uenari ualeant, & quomodo in gratiam & amicitiam Principum & Regum deueniant. Pauci uerò sunt, qui uiros theologos; & religiosos de sua salute interrogēt; & nō aliunde euenit, nisi quia omnes mentem suam, cogitatum, curas & labores in res caducas & miseras huius uitæ collocant, patriam illam beatam ciuitatem sanctam Hierusalem, ad quam nati fuerunt, obliuioni tradendo. Certè si ob oculos uitam illam haberemus, ad quam die, noctuque iter faciamus, aliæ essent curę nostræ, cogitationes, & loquelæ.

Exo.33.

No. ¶ Secūdo laudandus quia dicit. Quid faciendo: etiam si hic doctor esset malus, non adeò, ut hi pessimi Lutherani, qui fatentur, opera nullo modo esse necessaria ad consequendum uitam æternam, & solam fidem sufficere. Hic doctor bene intelexit, ut in lege peritus, nos non posse regnum Dei consequi, otiosi, ignaui, & pigri; sed nostro labore cura & diligentia. Ideò non dixit, quid credendo, sed quid faciendo? Nam licèt electis gloria ex æterna Dei prædestinatione dimanet; non tamen prouenit, nisi ex eorum operibus. Ideo in Matthęo legimus, quòd iustis dicit Deus; Venite benedicti, possidete regnum, quod uobis paratum est ab origine mundi. Sequitur statim; Esuriui, & dedistis mihi manducare; sitiui, &c. Præparatum dixit eis regnum ab ęterno; sed statim addit, quòd fuit ab illis comparatum operibus misericordiæ & actibus bonis. Aeterna prædestinatio sine nobis est, quātum ad principium, quia Deus sine nobis elegit nos, sed non est sine nobis, quantū ad finem, quia sine nobis non glorificamur. Ideò Deus opera exigit; & hic sapiē ter quærit quibus operibus uitam ęternā esset consequuturus. Vide beatus Petrus; Satagite ut per bona opera certā uocationem & electionem uestram faciatis. Certam ergo facimus per bona opera futuram gloriam; sicut Saluator ait; Si uis ad uitam ingredi, serua mādata, nō enim auditores legis iusti sunt apud Deū, sed factores legis iustificabūtur. Et Iacobus; Estote factores verbi, & nō auditores tātum fallētes vosmetipsos: Psalmista ait, quòd memores sunt mandatorum eius, ad faciendum ea. Sic ille paterfamilias non dedit denarium (per quem æterna retributio intelligitur) nisi illis, q in uinea domini laborauerūt: ideo operarios conducit, non verbosos. Et apud Ioannem Christus ait: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eū pater meus. Tollere autem eum (ut ipsemet ait infra) est mittere illum in ignē, vt ardeat. Non tamen condemnatur ob aliud, nisi quia fructum non facit. Et Esaias: Discite (inquit) benefacere. Non dixit, discite benedicere: sed discite benefacere. Ex istis & infinitis locis scripturę, quæ omitto breuitatis gratia apertè cōstat opera bona esse necessaria ad vitam æternam consequendam. Quod vt intelligas, debes psupponere in quacunque re & esse substantiam, & etiā accidentia, quę ipsi rei accidunt, & adhærent. Aqua sua natura est aqua, & præter hoc habet, quod sit frigida, clara, & lucida: hoc autem scilicet claram, frigidā, & fluxilem esse non est aquæ substātia: quā si calefacias, frigiditatē amittit, aqua tamen remanebit. Atque ita substantia est ipsa natura rerum, accessoria autē, quæ amitti possunt, accidentia sunt: quę etiā si amittantur, ipsa substantia persistit. Verum est tamen, quòd tantum ex accessoriis posset adimi, vt ipsa substantia periret, in tantum enim aqua calefieri potest, vt per consumptionem, natura aquę deficeret: nam his accidentibus conserua tur. Aqua enim frigore corrumpitur, & calore absumitur. Vt in ciuitate bene constituta ipsius substantia est pax,

Matt.25.

2.Pet.1.

Matt.19.

Rom.2.

Iaco.1.

Psal.102

Io.15.

Esa.1.

& tranquillitas ciuium, accessoria uerò sunt artes mechanicæ, ut sutoria, & lignaria, & reliquæ aliæ artes, sed etiam si hæc officia sint accessoria, plurimū conducunt ad substantiam ciuitatis. Ita in uita spirituali animæ substātia ipsius est fides, spes, charitas, externa sunt sacramenta, sacrificia, ieiunia, orationis, eleemosynæ, & reliqua alia opera pia & sancta cum cærimoniis omnibus, quas Ecclesia seruat. Satis ne esset fidem, spem, charitatē habere sine reliquis exterioribus? Ita nimirum: nam qui uiuam fidem, perfectam spem, & charitatem consummatam haberet, satis illi esset. Sed quemadmodum substantia sine accidentibus non potest conseruari, ita sunt necessaria sacramenta, sine quibus charitas nullatenus potest stare: nam adhoc ut ostendas te fidem habere: spem, & charitatem, exteriora signa requiruntur. Quomodo obsecro cognosceiur, te habere fidem, si nec oras, nec ieiunas, nec eleemosynam in pauperes distribuis? Et quomodo intelligere facies, ut perfecta spe sis roboratus: qui his terrenis ita quiescis & sedes, ut superba nunquam meminisse uidearis? Quomodo autem charitate splēdebis: si pauperi & inopi non subuenias. Itaque hæc opera sunt necessaria, ut ipsa substantia permaneat & persistat. Hoc uoluit insinuare scriptura quæ dixit: Perfecti sunt cœli, & terra, & omnes ornatus
Gen. 1. eorum. Per cœlum, & terram intelligit substantiam, & per ornatum intelligit
Psal. 44. accessorium. Sed clarius Dauid: Omnis gloria filiæ regis ab intus, circundata uarietate. Habebat intro fidem, spem, & charitatem. Anima autem, quæ hanc substantiam in se retinet certo modo Deo communicatur: & ex hac communicatione resultat animæ gloria, non talis, ut est illa, quæ in cœlo possidetur, atque ita est ut exercitiis sanctis, uirtutibus & operibus sit circundata. Tapeta Flandriæ exacta, atque perfecta sunt: & ne clauis cuius rumpsutur, duplicant ea crasso linteo atque ita longiori tempore durāt. Ita uirtutes puræ cōsummatæ sunt: quas si amittere nolumus, pluribus actis patientiæ, castitatis, & reliquarum uirtutū est opus. Sed quid tu ad hoc respondebis, qui Christi nomine es insignitus, quique ore Lutheri opera damnas: & uita tua suos maledictos & excommunicatos mores approbas? Ille dixit fidem solam sufficere sine operibus: tu idem uita tua affirmas, quandoquidem peruersam uitā degens mille iniquitatibus & uitiis plenus itinere certo in cœlum tendere putas. Sed de his aliàs.

¶ Igitur bene hic dicit, & rectè interrogat. Quid faciendo uitam ęternam possidebo. Possidebo ait, quia ęternitas est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio. Obserua autem, quòd possidere est ius, quo quis aliquam rem in sua habet potestate: hoc quidem magnum & præclarum est beneficium Dei in homines: ut adeò excellentes eos creauerit & condiderit, ut ius habeant ad regnum Dei. Attende te obsecro & uide gloriam esse hæreditatem tuam, & ius & actionem in illam habere: & hanc accipies, cum uita fueris defunctus, nisi ius, & titulum in eam non amiseris, & deleueris tuis malis, & inueteratis moribus. Et in eo, quòd dicit uitam æternam esse hæreditatem nostram, diuina bonitas & misericordia splendet. Sed iam Christum audiamus.

[*At ille dixit ad eum, in lege quid scriptum est?*] Lu.

Quomodo tu qui doctor legis es, & sapienté te iudicas, legem ignoras? In lege quid scriptum est? Mirabile quidem est, ut tu qui es doctor legis, & gradum & titulum doctoratus habeas, illud interroges, quod tu alios deberes docere. Vtinam multi Christianorum, qui iam excreuerunt, & in pubertatis annos peruenerunt non indigeant, ut alii eos doceant Christi doctrinam, & prima Christianæ religionis documenta: qui cum de Christianismo glorientur, si eos interroges: quot sunt articuli fidei, & quot legis mandata, respondere nesciunt. Atque ita inde illud euenit, ut cum ad sacramentum pœnitentię accedunt, omnem doctrinam prorsus ignorent, & sit opus, ut eos confessarius tanquam infantes, & pueros ducat. Sed malè diximus hos esse, ut pueros: nam pueri iam sciunt, quod tenemur credere, & quòd operati debeamus, & in uiis incedentes concinunt?

isti

isti verò grandiores ætate nesciunt, imò nec discere volunt. Tu vero quando quidem iam doctor es legis, quid in lege est scriptum? Tu qui iam doctor in Christianismo es, cuique multi sunt iam anni transacti, ex quibus Christianam religionem profiteris, quid est Christi esse seruum? quid sit crediturus Christicola, quidue facturus, pudore deberes suffundi si nescis.

Nota. ¶Obserua autem, quòd dominus tentatorem legis ad legem reducit, in quo mire gloriabatur. Primò, vt suis verbis sibi ipsi satisfaceret. Secundò, vt doceat, quòd in lege, & scripturis inuenimus quid credendum, & quid agendum ad consequendum vitam æternam. Ex scriptura discere nos oportet quid sperandum, quid metuendum, fugiendum, acceptandumve sit. Omnis enim scriptura (inquit Paulus) diuinitus inspi-

2.Tim. 3. rata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Ob eam rem dicit Christus, vt scrute-

Ioan.5. mur scripturas. Et Esaias; Cum dixerint

Esa.8. ad vos; Quærite in Pythonibus, & à diuinis, qui stident in incantationibus suis, respondete illis; Nunquid non populus à Deo suo requiret visionem pro viuis ac mortuis? Expende, quòd Christus hunc, qui de sua salute quærit, in legem mittit: non autem in palatia regia, vbi principes, & potentes sunt, nam ibi non animæ sapientia, & salus imbibitur, sed uenenum, & potus amarus, qui nauseam, & stomachum mouet, sic vt anima in Tartara detrudatur, ubi nihil aliud discere poterit, nisi ambitionem, inuidiam, factiones, disceptationes, & iurgia, ubi de nihilo alio uidebis gloriari, nisi in pulchritudine, & animæ dotibus, magnitudinisque præstantia, ubi lautis, opiparisque ciborum generibus utuntur, ubi mollibus, & delicatissimis uestibus induuntur, & nihil discitur, nisi quod animam perdit, & in gehennam mittit. Non dicit, ut uadas in domos magnatum, & nobilium, nam in illa schola ludere docetur, siue aleis, siue taxillis a prima nocte usque ad galli cantum. Non in domos mercatorum, & artificum, nam ibi cautè mentiri, & falsò iurare, proximum decipere, & fallaciis rem alienam furari præclarè docetur. A lege consilium accipe, non à mundo, mandatis Dei te ipsum guberna, non mundi constitutionibus, qui cum Deo competit, & aduersus eum bella, & inimicitias gerit. Omnis namque causa, & principium nostræ perditionis inde ortum habet, vt in nostris operibus mundum consulamus, non Deum. Nam si iniuriam accipis, mundus suis pestiferis, & iniquis legibus iubet, ut uindictam sumas, & ut amicus amicis sis, inimicos uerò odio habeas, & persequaris, & si opus est, eorum sanguinem bibas, Deus uerò sua regali lege pacis, & amoris, quid iubeat facile poteris uidere. Diligite (inquit) inimicos uestros, & Luc.6. benefacite his, qui oderunt nos. Consilium enim mundi, carnis, & sanguinis in quacunque partem inquietum te aget, & denique in infernum mittet. Si a carne tentaris, inquit mundus; Tuam uoluptatem exple, desideriis tuis indulge, in tuum Creatorem pecca, nequam esto, immundus, & spurcus. Deus uero inquit; Honorem amittis, animam, conscientiam, æterna gaudia, beatitudinem nunquam perituram, te ipsum, denique Deum, quo nullum bonum maius, aut præstantius excogitari potest. Videbis in mundo, & in curiis regum multos, qui plus debent, quam habeant, uestibus incedentes; equis phaleratis pompaticè, & superbe ambulantes, qui subditos exerceant, marsupium exhauriunt, & rem, & substantiam diripiunt. Quibus si dicas, quare non debitum soluitis, cur non reditis in meliorem uitam, & superfluam tollitis? ad hoc respondent, homines suæ conditionis, & sortis illos sumptus facere, & ita uiuere in more esse positum, & constitutum. In lege quid scriptum est? Certè diuina lex hoc non consulit, non iubet, talia minimè statuit, & hac de causa cum iudicium tuum, & sententiam sequaris, præcipitaberis in infernum.

Discamus ergo in nostris operibus

No. bus legem Dei consulere, & per il-
lam gubernari. Sanctus quippe Dauid
in quacunque re Deum consulebat, &
ita oĩa prospera, & fœlicia succedebant.
1 Re. 21. Sic persequuntus a Saule uenit in Nube, &
Re. 25. sacerdotem domini Abimelech consulu-
it: & cum vellet contra Philistæos bel
lum gerere (qui Ceilam oppugnabant)
dominum consuluit dicens; Nũ vadam,
1. Re. 40. & percutiam Philistæos istos? Quando.
uerò intellexit Saulem in Ceilam venire,
ut eum caperet: iterum dominum con-
suluit petens Ephot ad Abiatar, sacerdo-
tem. Ita etiam fecit quando Amalecitæ
destruxerunt, & combusserunt Sicelech,
& sic mortui fuerunt: & quia in omni o-
pere suo Deum, & eius legem præsentem
Leui. 24. ferebat, omnibus rebus prosperè, & fœli-
citer finem imponebat. Moses etiam Deũ
Gen. 46. consuluit quid esset faciẽdum de blasphe
2. par. 20. mo. Idem Iacob: idem Iosaphath rex Iu-
3 Re. 22. da, qui noluit ad prælium ire nisi ad Deũ
prius accederet, nec in Ramod Galaad si-
ne eo, quòd prius adesset Michæas Dei
Iudi. 8. propheta. Sic etiam consueuerunt face-
Hest. 14. re Iudith, & Hester regina, sic etiã sancti
Act. 1. Apostoli in electione Matthiæ: omnes de-
nique uiri iusti hunc morẽ habent. Et ita
puto a utris sapientibus, & prudentibus
faciendum, quotiescunque uelint fœlici-
ter suas res contingere. E contra. verò qui
1. Pa. 10. mundi consilium, & non dei capiunt, mi
sere, & infœliciter omnia succedunt. Saul
mortuus est eo, quod Pythonissam con-
suluit, & similiter periit impius Ochozias,
4. Reg. 1. eo quod miserit nuncios ad consulendũ
Beelzebub principem Accaron. Sic, & Io
Iosue 9. sue licet bonus esset, tamen quia cum ue-
nerunt ad eum Gabaonitę, non consuluit
dominum deceptus est ab eis. Ideo do-
minus arguit Israelitas per Esaiam dicẽs;
Esa. 30. Os meum non interrogastis; Deus enim
est, qui loquitur nobis in scriptura, & ad
illam recurrendũ nobis est, ut uideamus
quid sit scriptum in lege, hæc nanque nos
illuminat, nos instruit, & uiam dirigit, &
quid faciendum, quidve fugiendum do-
Prou. 6. cet. Vnde in prouerbiis, Mandatum lu-
cerna est, & lex lux. Et dominus in Euan-
Ioan. 5. glio Ioannis; Scrutamini scripturas, in
quibus uos putatis uitam habere. Sed de
his satis. Quomodo legis? Quomodo do-
ces tuos auditores, qui adhuc ignorant,
quid sit opus, ut ad uitam ęternam deue
niamus? Quot doctores in uniuersitati-
bus, & scholis cathedras regunt magno
auditorum concursu, quos interrogare
possemus; Quomodo legis? legisne, ut di-
scipulis proficias, an solum ut sapientem
te iactes, & ostentes? attende obsecro ut
utilitati discipulorum cõsulas, literę uim,
& uirtutem aperiens. Quia uero inter do
ctores Israel, qui publicè legebant, nullus Esai. 33.
erat qui hoc adimpleret, dixit Esaias, Vbi
est literatus? ubi est legis uerba ponderãs?
Sed ad contextum reuertamur.

[Diliges dominum Deum tuum ex to No.
to corde tuo, & ex tota anima tua, & ex
omnibus uiribus tuis, & ex omni mente
tua.] Hoc est, ex tota voluntate, quia di-
lectio a uoluntate oritur. Duplex autem
est actus uoluntatis, elicitus scilicet, & im-
peratus. Actus elicitus est, qui immediate
elicitur ab ipsa uoluntate, & iste actus tan
gitur, cum dicitur; Diliges dominum Deũ
tuum ex toto corde, id est, ex tota volun
tate, quia sicut ex corde oritur motus ad
alias partes corporis, ita uoluntas mo-
uet alias potentias animæ. Actus uero im
peratus uoluntatis est, actus alterius po-
tentiæ motę ad suum actum per ipsum uo
luntatem, per uoluntatem informatam
charitate, mouetur intellectus, ad assen-
tiendum his, quę sunt fidei, & ad meditã
dum de Deo dilecto: & hic actus significa-
tur cum subditur; Ex omni mente tua.
Hic accipitur mens pro ipso intellectu. Vl
terius per uoluntatem mouetur appeti-
tus sensitiuus, ut cõueniat cum superiori
parte. Quia sicut sphera superios mouet
orbes inferiores suo motu: ita uoluntas
appetitum sensitiuum, ut ait Aristoteles
libro secundo de anima: & iste actus no-
tatur, cũ dicitur; & ex tota anima tua. Per
animam hic intelligitur pars sensitiua iu- Gen. 2.
xta illud; Factus est homo in animam ui-
uentem, id est, uitam animalem. & sensibi
lem corpori dantem. Denique per uolun
tatem mouentur potẽtiæ motiuæ, & exe
cutiuæ ad operandum per dilectionem;
& hoc notatur, cũ subditur; Et ex omni-
bus uiribus tuis. Vult enim Deus, ut omni
prorsus uoluntate, intellectu, potẽtiis, &
omnibus uiribus nostris eum diligamus.

taliter

taliter ut mundus nullam sedem habeat, nec partem amoris nostri. Sic Pharao cũ
Exo.10. populum Israeliticum non posset in captiuitatem redigere: dicebat: Saltem bene dicite mihi. Et cum nec hoc obtineret, dixit; sacrificate, sed oues vestræ, & armenta remaneant. Nam quando diabolus animæ nostræ regnum non potest plenè possidere: vult saltem aliquid à nobis. Sed quid Moyses respondit? Non remanebit ex eis vngula. Aspice igitur, vt omne cor tuum, vitam, & animam, liberali animo Deo tribuas, dæmoni autem nec vngulam, nec aliquam tui particulam.
No. ¶ Sed fortasse dices; Non sat esset vt diceret; Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo: sine eo q̃ alia tria addidisset, scilicet ex anima, & viribus, & mente? Certè cum illo primo ita adstringebamur, ut reliquis omnibus. Voluit dominus ita solicitum, & diligentem se ostendere in nostri amoris petitione: ut cum eum sic amoris nostri cupidum contemplaremur, facile coniectura ex duobus vnum colligeremus: uel quòd ita nos ipse diligeret, & amaret vt mutuo amore nos ipsum prosequeremus, vel quòd amor ita esset pretiosus, & æstimatione dignus: vt neq; vnum granum illius vellet amitti. Si hominem sapientem uideres, herbam aliquam vilem, & contemptam colligere, sal sum, & ignorantem te iudicares, vtpote qui nondum cognouisses virtutem illius herbæ. Non solum unum horum pro certo, & inopinato nobis debet esse, sed ambo: nã cum Deus nimia charitate, & dilectione nos amaret, ideò uoluit ut æquali amore debitũ repēderemus, amor.n. equali amore soluitur. Adeo est amor nobilis, tantæ uirtutis, & efficaciæ, ut ipse solus Deum uincat, & compellat, ut non alio medio esset usus ipse Deus, ut nos ipsum diligeremus, nisi prius suum amorem, &
1.Ioa 4. charitatem erga nos ostenderet, & manifestaret. Vnde Ioannes ait; Ipse prior dilexit nos. Videamus igitur quomodo Deus prius nos dilexerit: postea uerò uidebimus id fecisse, ut à nobis ipse redamaretur. Si amare, & diligere est uelle bonum amato: cui obsecro debes id omne, quod habes nisi Deo? Oculus, manus, corpus, uitam, & animam cui obsecro debere existimas nisi Deo? Sed longè alio maiori debito teneris, cum pretioso sanguine te redemerit, & sua omnipotentia uit tuæ condiderit: creare uero te nihil illi fle tit, nisi uelle, & cum uoluit, iussit & statim factum est. Postea uerò cum à fœlici statu omnibus bonis, & dotibus repleto per peccatum esses lapsus, ut in antiquam uitam te transferret, nõ minus, quam sua uita, & sanguis fuit pretium, & redemptio. Quid amplius potuit benignus pastor pro oue amissa facere nisi seipsum mactandum exponere? Tot sunt ora, tot linguæ in eius amorem te inuitant, quot sunt uulnera, quæ in suo sacrosancto corpore ꝓ tuo amore accepit. Quilibet ictus, quælibet percussio est lingua quædã, quæ semper uociferatur, ut eum diligas. Post tot tantaq; beneficia quid a te petit? quid requirit, & iubet, nisi ut diligas dominũ Deum tuum? &c. Benedictus talis dominus qui nihil a seruis postulat nisi amorem. Si aliquis rex adeo iustus, & rectus esset ut a suis nulla alia tributa, nulla uectigalia exigeret, nisi solum amorem, quã bonus hic rex iudicaretur, quantumque serui manerent obligati ad eius dilectionem, & amorem. Talis est noster rex sanctus, & immaculatus. Ad eum igitur accedite, qui amore captus, & irretitus, amorem postulat. Vnde ipsemet dominus amore incensus, & inflammatus inquit; Esa.43.
Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & uictimis tuis non glorificasti me. Non te seruire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure, non emisti, &c. Nihil postulat, nisi amorem, non uult ut labore te conficias, sed ut ames. Et quod admiratione dignius uidetur, est illud, quod Paulus inquit, quòd 1.Cor.2.
nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Si amor in se aliquid laboris contineret, rationi esset consonum, ut aliquo præmio, & mercede talis laboris digna retribueretur. Sed cum ipse solus sit, qui labores dulces reddere soleat, animum recreet, ut in afflictionibus, & calamitatibus non delinquat: spiritum subleuet, ut maiora in dies, & difficiliora aggrediatur, robur, & uim tribuat

buat cordi, ut in asperis, duris, & aduersis, uiriliter persistat: tantùm abest, ut amot nomen laboris secum compatiatur, ut hæc agnoscat. Nulla igitur ratio est, ut amor mercede, & retributione sit dignus, mercenarius uerò qui manè surgit, & tota die usque in crepusculum laborat, æquum est, ut mercedem accipiat: qui uerò amat, quid est, quòd præmium accipiat? est ne aliquid iucundius dulcius, aut suauius, quàm semper diligere? Amor certè sui ipsius est merces: nobis uerò ratione amoris, & dilectionis gloriam tribuere, nihil aliud est, quàm mercedem mercedi addere: & præmium præmio, & beneficium beneficio, & denique gloriam gloria soluere. Sic Deus nostro commodo, & utilitati studet: ut laborem simulet, ubi nullus est labor: ut uel hoc ansam, & occasionem quærat donandi nobis gloriam. Quis unquam uidit, aut audiuit, ut sitienti, & aquam postulanti, non solum aqua tribuatur, & ministretur, sed etiam inuitetur pecuniis ut illam bibat? Quis unquam uidit esurienti cibum ministrari, & simul pecunias pro mercede illius laboris? O diuina bonitas, & charitas quibus te laudibus dignis commendabo? aut quibus encomiis in cœlum efferam? Nam cum anima hæc nostra (qua nihil à Deo accipimus pretiosius) sine amore non possit uiuere, nec stabilis permanere, præcipit, ut amemus: & pro amoris mercede gloriam retribuit. Quo nimirum suæ bonitatis, & misericordiæ lucidissimum exemplum ostendit, qui cum innumerabilem exercitum Seraphinorũ habeat, & angelorum, qui suo amore ardent, & nunquam satiantur: uilis, & abiecti uermis, hominis amorem cupiat, & magnifaciat.

No. ¶Quæ igitur est ratio, quare uelit, ut nos ipsum diligamus? arctaturne aliqua necessitate amoris nostri? nequaquam. Sed ut uitam tranquillam, & quietã amore agamus: & mundum hunc, lachrymarũ, & miseriæ pelagus profundum alacrius, & suauius nauigemus. Quodcunque enim fueris aggressus, quãtumuis minimum, si sine amore fit, graue fastidium, & tædium generat: si uerò aliqua amoris scintilla ad id fueris inflammatus, etiã si difficillimum, asperum, & laboriosum sit, dulciter, & suauiter operaberis. Quemadmodum ignis cibos, & condimenta dulcia efficit, ita sanctus amor quoscunque labores, & tribulationes pro Deo perpessas suauitate quadam, & dulcedine tolerat. Seruiuit Iacob pro Rachel septem annis, & uidebantur ei dies pauci. Si pro muliercula septem anni pro uno die reputãtur: quantò facilius dilectis Dei hoc faciet? Hoc amor amarum dulce efficit. Filii prophetarum comedentes exclamauerunt; Mors in olla uir Dei, & non poterãt comedere præ amaritudine, sed cũ misisset Elisæus farinã, non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla, sic amor Dei dulces sapores reddit. Si molestè, & ægrè tuleris iniurias parcere, & præ amaritudine nõ potueris sustinere, mitte dilectionem Dei in corde tuo, & dulciter parces. Si amara fuerit tibi ęgritudo, si paupertatis onere incuruaris, uel nimio ieiunio carnis appetitus domueris, uel aliquid aliud impatienter operatus fueris: Deum dilige, qui omnia hæc saccaro, & melle suauia, & dulcia efficiet. Denique illud consulo: si inter omnes labores, & calamitates huius præsentis seculi uitam alacrẽ, dulcem, & suauem uolueris transigere, Deum ama. Igitur quia Deus nos condidit in uita hac misera, & calamitosa, miseriis, & laboribus undique circundata: ut ab illis nos semoueret, amorem, & dilectionem sui commendat, non suæ, sed nostræ utilitati consulens. Gen. 29. 4. Re. 4.

Secũdò uult, ut eum diligamus, nam amor est ueluti moneta aurea, & donum quoddam, quod à quocunque præstari potest. Si enim Deus iuberet, ad hoc ut cœlum consequeremur, subtiles quæstiones, & acutas disputare, quòd sapientes, & docti essemus, quod obsecro remediũ haberent ignari, & insipientes? Si dixisset: Estote fortes, & robusti: quid imbecilles mulieres facerent? quid senes decrepiti? quid infirmi? Si dixisset, solos nobiles regnum cœlorum posse ingredi: quid abiectæ fortis, & miseræ conditionis homines possent facere? Rex autem pius dominus noster, qui præclarè nouit omnibus infirmitatibus mederi: pretium gloriæ tale constituit, quo nullus No.

lus(etiam si pauper,& egenus esset) posset carere. Ad amandum quippe nemo est imbecillis, insipiens, infirmus, pauper, nec abiectus. Tantum enim pauperculus,qui nec assem habet,Deum potest diligere: quantum rex ditissimus, & potentissimus:tantum insipiens, qui nec prima literarum rudimenta didicit,quātum literatus,& doctus:tantum æger, & claudus,quantum robustus gigas: tantū denique pastor,qui capras,& oues pascit: quantū summus pōtifex,uel Imperator. Nam etiam si bona hæc terrena,quę ster cora,& furfures sunt domnus Dei inæqualiter fuerit partitus,bona tamen diuina, & præcipua (ut sunt gratia, & diuinus amor) non ita disposuit. Nam si dixeris,te non posse ieiunare, quia infirmus, & ęger es,nequaquam te compellet:multi enim sunt,qui cęlestis regni ciues sunt, qui nunquam ieiunarunt.Si pauperibus eleemosynam erogare non potueris,utpote qui bonis, & substantia careas, ne præbeas: multi enim sunt, qui eum non dederint,cœlestia regna possident.Si prędicare non potes,quia literis non dedisti operam,multi sunt in cœlo,qui nec lege re norunt. Sed forsan poteris dicere, te non posse amare? Hoc certè rationi non est consonum: omnes certè liberali animo possunt diligere: si autem id non fecerint,suę malitiæ imputabitur: & nullam excusationem coram Deo habet,qui ipsum non diligit. Ideoque instissimè a Deo damnatur, & in Tartara mittitur: sine eo,quòd aliquid possit respondere. Multi sunt in cœlo,qui paupertie laborarunt,qui imbecilles,& ignorātes fuerunt, qui nec ieiunarunt, nec docuerunt, nec orationi uacarunt;tamen nullus ibi est, qui non dilexerit Deum. Quicum adeo misericors,& pius sit, ut neminem a sedibus æternis uelit excludere, pretium gloriæ tale constituit,ut cuicunque facilis sit ad eam ingressus.

¶ Tertiò uoluit, ut illum diligamus, quia amor non nisi amore potest rependi.Omnia enim satisfactionem accipiūt, re aliqua siue alterius generis,siue speciei fiat. Nam si pro aliquo homine iter feceris, tibi satisfacit alter, si pecunias tribuat,nec est opus,ut ipse etiam pro te iti neret,idemque posset de multis aliis dici. Qui uerò amat,amari uult;nullamq; dignam recompensationem putat accipere, si dilectus a dilecto non fuerit; nam si Deus te alit, gubernat, & corrigit: non uult a te corripi,siue gubernari. Si uero te diligit uult,ut eum diligas,& talionem soluas; tamen si amore infinito non potueris,ut ipse nos diligit:saltem eo, quo potueris.

¶ Quartò,& ultimò uult,ut ipsum diligamus:quia tot, tantisque meritis dignam retributionem non possumus tribuere,nisi amorem. Nam cum homo ita sit Dei beneficiis astrictus, si nihil haberet,quo Deo satisfaceret, graue quidē esset tormentū:si uerò tantis beneficiis collatis pecuniā, & monetam non adderet, quo ipse homo posset satisfacere; talia dona potius in eius damnationem essent oblata,quàm in uitam, & gloriam; nā cū multum acciperet, si aliquo, quod suum esset,non posset satisfacere, ingratus utique uideretur, & dignam esse eius dānationem,quod certè absit, ut de Deo excogitari possit. Constituamus igitur hominem ex sua parte iā aliquid habere, quo possit soluere Deo; etiam, & illud scire oportet,nihil proprium, & nostrum posse dici,nisi quod sub libera nostra potestate,& dominio habemus:quod certè illud esse uidetur,quod ui aliqua, aut uiolētia a nobis nō potest auferri.Ex quo facilè infertur hominem non esse omnino dominum rei,& bonorum temporalium,siquidem inuitus ei, priuari potest, ita ēt nec dominus corporis,eum ui possit auferri; nec dominus uitæ, cum ab ea possit spoliari;nec animæ in quantum corpus informat,& uiuificat.Superest igitur,ut dominus sit animæ secūdum eam partem, quæ suprema est,quę rationalis est:quæ domina,& regina,quæ liberum arbitrium cōtinet,quod in intellectu, & uoluntate est. Hæc sola libera est, & regina in imperio animæ;quæ nec cōpelli,nec coarctari pt, quam homo pro libito,cui uelit,pōt tribuere:& hāc amans,amanti tradit.Ratione igitur optima postulat Deus amorē, quē solum liberè,& spontaneè possumus exhibere:nec iustū esset,ut Deus aliqd peteret,quod nō esset sub nostra potestate.

¶ Sed

¶ Sed singula hæc expendamus. Primo diliges eum, quia est. Deus: diliges; quia dominus; diliges, quia tuus. Itaque diliges illum propter se, diliges propter sua, & diliges propter te. Ex omni parte diligendum se exhibet Deus: quia bonus, quia delectabilis, quia utilis. Si studiosus es, & virtutibus oblectabilis, dilige quia bonus; si voluptatis cupidus, dilige quia dulcis; si honoris & diuitiarum sitientissimus, dilige quia utilis. Nequaquam potes eius amorem euadere Primò itaq; dilige, quia Deus est; hoc est propter seipsum qui est summũ bonum; & ideo ab omnibus diligendum. Considera obsecro quanta sit eius maiestas, quàm admirabilis gloria, quàm suauis bonitas, quæ potentia nulli imperio subiecta, quæ sapientia nullis tenebris inuoluta, quæ plenitudo quæ ad suam perfectionem nulla indiget
Psal. 103. re, quanta dulcedo & suauitas & omniũ bonorum culmen. Expende ò anima affectus tuos & inclinationem, & extende, sicut pellem, desiderium tuũ, & sicut regius vates inquit; Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum. Extende longe funiculos tuos, & clauos tuos consolida; quia superat capacitatem tuam, & omne desiderium tuum illa maiestas, & illud summum bonum. Hoc certè omne
Exo. 25 desiderium nostrum implet, & ambit, sicut corona illa aurea, quæ propitiatorum ambiebat ex omni parte in sanctis sanctorum. Omnis enim amor impellit habentẽ se. Est quippe Deus veluti centrum quodam amoris, in quòd omnem creaturam dirigit. Sicut honor soli Deo competit, ita etiam amor, qui quidem pondus est, animæ nostræ, quæ tendit in Deum, Nonne uides, quo impetu lapis in cẽtrum suũ feratur? qui si ab alio ruit, & aliquid ei opponitur comminuit, & frangit, ut perueniat, quò tendit: sic tu ad Deum diligẽdũ curre, & si quid obstiterit dirũpe & trãsi, sicut scriptum est; In Deo meo transgre
Psal. 17 diar murum. Rupibus quid obstat, ut non descendant? pudore certe deberes suffunti, te à rupibus & lapidibus esse superatũ. Exemplum tibi sit diuinus Paulus, quem uidebis, sicut ingentem rupem ad Deum properantem; ut nemo ei impedimento
Rom. 8 esse ualeat. Quis (inquit) separabit nos à charitate Christi? an tribulatio? an angustia? &c. O admirabilis & diuinus lapis, bene quidem & ad uiuum angulari petræ assimilis; qui per angustias & labores plurimos, per famem, per sitim, per uigilias, per exilium denique & mortem in tuum centrum descendisti. Extra Deũ nequaquam quiescere poteris, sicut nec lapis extra centrum: qui cum ad ipsum ueneris in animæ tranquillitate & quiete (ut lapis in suo centro) quiescas, sicut scriptum est: In pace in idipsum dormiã, & requiescam. Et diuus Augustinus; Fecisti nos domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec perueniat ad te. Omnis creatura te expellit à se & nõ sine maxima ignominia, vt ad Deum tuum uadas ac si cõuicia in te iaceret, dicens; Quid mihi adhæres miserrime? non sum ego bonum tuum, quod requiris: maius enim miraculum est, quod in his mundanis & terrenis creaturis detinearis; quàm quod rupes essent detentæ in regione aerea. Naturaliter ergo anima ex amore in Deum inclinatur. Vnde sine præcepto natura non alliceretur ad diligendum Deum: vtique non indigeret præcepto dilectionis, nec ad id esset opus monitione. Naturalius, & propensius diligit homo Deum, quàm seipsum. Quare ergo dilectio Dei, cum sit propensior, hominibus ipsis præcipitur non autem dilectio sui? Peccatum est causa. Vnde nec Angelis, neque hominibus à prima conditione tale aliquid præcepisse legitur: quia ad hoc adimplendum natura calcaribus non indigebat, cui lex amoris à prima sui conditione natura erat insita. Nunc autem naturalis legis, ita sumus obliti, & a naturali propensione alienati, ut nec præceptis, neque minis, nec promissionibus, nec immensis beneficiis à Deo collatis, ad eius amorem attrahi possimus. Veluti frustrum plumbi, quod uiolentia sursum detinetur, si dimittatur, statim ad ima descẽdit: ita anima nostra si paruo tẽporis spatio ad diuina rapitur, statim suo pondere ad hæc transitoria, & terrena prolabitur, & per creaturas tota dispergitur. Cur ergo sitibundus ambulas, a creaturis guttulas quasdam mendicans, quæ sitim magis prouocant, quam extinguunt: eum limpi-

2. Cor. 12.
Psal. 4.
Aug. in medita.

limpidissimum illum fontem & perennè relinquas, in quo solo sitim tuam perfectè satiare potes? Quid desiderare poteris: quod non plenius, & abundantius in Deo reperias? Si sapientia delectaris, ipse est sapientissimus; si pulchritudine, ipse
Psal. 4. præ filijs hominum speciosior est: si po-
Psal. 23. tentia & fortitudine, ipse est dominus for
Psal. 111. tis & potens: si gloria & diuitijs, in domo eius sunt diuitiæ, si uoluptate & delectatione, delectationes eius usque in finem in dextera eius: si saturitate & abundantia
Psal. 15. inebriantur ab ubertate domus eius, qui
Psal. 9. possident eum. O summam stultitiam, o deplorandam cæcitatem: ideo dominus
Iere. 2. per prophetam clamat; Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas. Ad dignitatem conatus es ascendere, & in ea iam constitutus, nullam quietem habes. Omnia creata hoc peculiare habent, ut non sine magno labore adquirantur, adquisita uerò gaudiũ perfectum non generant. Contemptui ha
Esa. 55. bent fontem aquæ uiuentis; quæ per plateas fluit dicens; Omnes sitientes uenite ad aquas, & qui non habetis argentum properate, & emite absque ulla commutatione uinum, & lac. Quare appenditis argentum, &c. Relinquite igitur cisternas istas dissipatas, & Deum diligite. Si obiectum uoluntatis est bonum, ita ut nihil diligere possis, nisi bonũ, uel quatenus ordinatur ad bonum, qui fieri potest, ut Deum non diligas, qui summè bonus est, & actus purus bonitatis? Si propter radium, uel specimẽ bonitatis, quod in creatura reperis, eam diligis, & amas, cum mille imperfectionibus claudicet, & eum hęc guttula ab illo bonitatis pelago, & mari profluat, qui Deus est: cur eum, qui ipsa bonitas est, non diligis? Et si pulchritudo eam uim habet, ut hominum corda ad se attrahat, & alliciat, & uilem, & abiectam creaturam ob sui pulchritudinem diligis: quare ipsam pulchritudinem, quæ Deus est, non diligis? Dilige ergo Deum: quia Deus est, & quia summum bonum, & amore dignum.

No. ¶ Secundò diligendus est, quia dominus. Procliues nos sumus ad diligendum eos, qui nobis benefaciunt, quique beneficia in nos conferunt. Cumque Deus sit creator noster, redemptor, gubernator, qui nos pascit, alit, & sustentat, quare ipsum amore non prosequemur? Saltem eius amore amplectere eo tempore solùm, quo tibi benefacit: cum uerò beneficia non contulerit, non eum diligas. Parum certè homo ab homine peteret, qui solùm postularet, ut si quando beneficia aliqua ipso actu in eum exerceret, tum temporis diligeret. Cum igitur Deus omni tempore, & omni hora beneficijs factis alia maiora, & ampliora semper cumulet, amorem semper illi debes. Quis plantat uineam, & de fructo eius non comedit? Cui fructus nisi ei, qui arborem plãtauit? Cui obsecro est amor debitus, nisi ei qui potentiam dedit amandi? Quis bona sibi facientem non amat? Bruta etiam & animantia amicitiam ostendunt suis benefactoribus. Leo, qui animal est ferocissimũ, tanquam agnus patientissimus cibum mĩnistranti indulget. Vrsus, qui bestia est immanis & crudelis non solùm cibanti blanditur, sed etiam cum illo saltat, & in luctam descendit. Animalia uerò domestica ut sunt canes, musiones, & equi, quæ signa amoris dominis suis ostendunt? quæ quodcunque subeunt discrimen, & periculum ut ipsos tueantur. Solus ingratus homuncio dominum suum nescit, qui illi benefacit, alit, & sustentat. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognouit,
& populus meus non intellexit. O homi- Esa. 1.
nis impudentia, qui si bruta animantia interrogaueris, te ipsum docebunt. Disce ergo ab illis, quandoquidem docent tibi, ut benefactorem tuum diligas, &c.

¶ Tertiò ipsum debes diligere, quia No.
tuus est. Quis rogo, sua non amat? Diliges uestes tuas & possessiones, quia tua sunt, Deum igitur dilige quia tuus est, nã nihil est sic tibi proprium, & tuũ, ut ipse Deus, qui potius tibi tuus est, quàm tu ipse tibi. Si tibi autem indignum uidetur, ut Deus (cuius potestati, & imperio omnia subdita sunt) tuus appelletur, audi regium ua-
tem dicentem, promptuaria eorum ple- Psal. 143.
na eructantia ex hoc in illud, oues eorum fœtosę abundantes &c. Hos mundus beatos iudicat, & prædicat. Tu uerò sancte Propheta quid dicis? beatus populus

lus cuius dominus Deus eorum est. O di
ues & pulchra possessio, quā beatus est
possessor Dei sui. Quare ergo cum Deus
sit tu*, ab hoc amore te ipsum remoues?
Nunquid eū indignum tuo amore iudi-
cas? nam cum omnia diligas, & summo
amore prosequaris, ipsum, solum ab hoc
amore foras expellis. Nonne Deus irasce
tur ob sui contemptum. Nonne vides grā
de malum, quod facis. Cum pallium amit
tis, pœnitet, quia tuum erat: tristaris, si rē
vel domum perdis, Deum offendis, & ve-
2.Co 2. lut si nihil egeris, per illud transis. Nōne
in plateis quotidie audis: Nec oculus vi-
dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
ascendit: quæ parauit Deus diligentibus
se? Quare igitur frigidus & tepidus es in
eius amore? Ne putes aliquid vtilitatis
Deo euenire, si eum diligas. Et mirum
Cypr. valde est (vt ait Cyprianus) quòd Deus
te solo, quasi sua hæreditate contētus sit.
Tibi verò non sufficit Deus tuus, eū ter-
rena diligas ipsum relinquens.

¶ Hactenus vidimus, cur diligendus
sit Deus: nempe quia Deus, quia domi-
nus, quia tuus. Sed quomodo diligen-
dus est?

No. ¶ Ex toto (inquit) corde tuo, ex tota
anima tua, ex omnibus viribus tuis, & ex
omni mente tua. Non vult Deus cor diui
sum, sed integrum. Venerunt duæ mulie
res meretrices ad regem Salmonem, &c.
Altera earū dixit: Nec mihi nec tibi, sed di
3.Reg.3 uidatur, Salamon autem veluti prudētissi
mus infantem integrum & intactum ma-
tri tradidit, & noluit, vt diuideretur. Tu
verò vis similis effici illi mulieri meretri-
ci; q̄ alterā partē cordis tui Deo tribuis,
alteram verò mundo. Deus autem hoc di
cit & iubet vt non diuidatur, sed vel totū
Deo, vel totum mundo tradat. Mundus
inquit; Diuidatur, Deus verò cōtrarium.
Cain etiam si bene obtulit, tamen malè di
uisit, cum totum cor Deo non tribuerit,
ideò fuit reprobatus Sūt enim multi, qui
sui cordis partem Deo tribuunt, partem
verò mundo, voluptatibus, & blandimen-
tis carnis, qui taliter Deo placere cupiūt,
& eius serui esse, & in gratia permanere,
vt nequaquā mundo velint displicere, &
nullatenus contradicere, & ita cęlestia de
siderant, vt simul terrestria amplectātur.

Aduersus hos Diuus Iacobus irascitur di Iaco. 4.
cens; Adulteri, nescitis, quòd amicitia hu
ius mundi inimica est Dei? Quicunque er
go voluerit amicus huius seculi fieri, ini-
micus Dei constituitur. Hi, qui omne nō
offerunt, nihil offerunt, quia Deus nō ac-
ceptat partē cordis, nec spiritum vult di-
uisum. Vnde euenit, quòd cum ex toto
corde & viribus Deum non diligant, hoc
preceptum transgrediuntur. De his in- Ose.10.
quit Oseas; Diuisum est cor eorum, nunc
interibunt. Diuisio cordis mors animæ
est; nam quemadmodum corpus diuisum
non sine anima viuit, ita etiam cor diui-
sum nullam habet uitam. De his etiā di-
xit Elias; Quousque claudicatis in duas 3.Re.18.
partes? Si Deus est Baal sequimini, &c.
Nihil non Deo tuo debes tribuere inte-
grum. Hinc Dauid ait; Si diuitiæ affluāt, Psal.61.
nolite cor apponere eis. Omne sibi uult,
post quam uerò Deus totum cor possede
rit, aliis rebus poterit cōmunicari. Deus
sic est zelotypus, quemadmodum mari-
tus in uxorem, q̄ neminem ab ipsa uult Exo.20.
amari nisi se. Sic in Exodo dicit, ego sum
dominus Deus tuus fortis zelotes. Et ita
si nimio & inordinato amore filium, uel
uxorem uidet à nobis amari, corā oculis
aufert, ut omnis prorsus amor in ipsum
tendat. Si uerò institis, apperitum effræna
tum relinquit, ut omnia quæcunque uo-
luerit diligat, & desiderium expleat. Ideo
per Ezechielem ait; Auferam zelum meū Eze. 16.
a te. Dilige quod uolueris, adimple quod
arriserit, iam enim tuo zelo non uror. Sic
Esaias cum uideret homines effrænes in
mundanorum amorem, miratus qui fieri
posset, ut hoc Deus tam patienter ferret,
cum ita esset zelotypus, ipsum interro-
gat; Vbi est zelus tuus & fortitudo tua? Esa. 63.
Vbi est zelus, quem in animas habes, de Eze.3.
quibus inquit; Ponā zelum meum in te. Pro.23.
Nūc autē uideo omnes animas esse adul
teras. Deus autem, cum ualde zelotes sit,
inquit; Fili præbe mihi cor tuum. Vult
ut nihil prorsus tui cordis alteri præbeas;
sed ut eum diligas omnibus uiribus tuis,
anima, intellectu, & uoluntate. Sed for-
san hoc mandatum intolerabile & aspe-
rum uidebitur alicui, sic, ut penitus obser
uari nequeat; quando quidem Deus om-
nem uoluntatem nostram postulat, ita,
ut

ut nihil rebus nostris sit relinquendum, Verum ut clarius, & manifestius intelligas, hoc mandatum adeo esse dulce, & suaue, ut nullus non eius obseruationi acquiescere possit: duobus tantum obsecro attentas aures præbeas.

No. ¶ Primum est mandatum hoc esse affirmatiuum, quod semper obligat: hoc est, omni tempore, sed obligat non pro semper, sed tempore necessitatis. Quemadmodum præceptum de colendis parentibus non omni tempore obligat, sed cum necessitas postulauerit: ita etiam non teneris semper Deum diligere, nisi cum occasio se obtulerit. Præcipit enim Deus, ut cum mundus, dæmon, uel caro rem aliquam ob oculos posuerint diligendam, rem talem potius amittas, quam Creatorem tuum offendas. Ille uerè, & super omnia Deum diligit, qui nullius rei creatæ imagine captus mortiferum peccatum cõmittit. Interim uero dum peccati occasio non se obtulerit, res omnes, alios, parentes, uxorem, & filios potes diligere, ea tamen lege, ut semper animum habeas paratum, ut quoduis grauissimum discrimen patiaris potius, quam propter aliquam earum mortaliter audeas peccare. Et hoc propositum, & intentio, ut Deum non uelis offendere, semper, hoc est, omni tempore obligat, quia negatiuũ est, Actus uero amandi Deum super omnia non pro semper obligat, nisi cum occasio se offert in Deum peccandi mortaliter. Gene. 39. Diligebat Deum super omnia sanctus Ioseph, q cum a domina inuitaretur, & alliceretur ad facinus perpetrandum, dixit; Quomodo possum peccare in dominum meum? uoluptatem potius temporalem, quam Deum uoluit amittere. 1.Reg.24. & 26. Rex sanctus Dauid hunc etiam exercitum amatorum Dei ingreditur, qui cum Saulem inimicum in spelunca facilè posset interficere: elegit potius in Creatorem suum non peccare, quam uindictam sumere de inimico. Dan.3. Pudica illa, & nunquam satis laudata Susanna, cũ sine ullo honoris sui detrimento Deum posset offendere, potius autem quemcunque iniuriam, & contumeliam temporalem ausa est pati, ueluti Christi fortissimus miles, quam aliquod nefarium scelus in suum defensorẽ patrare. Dilige omnes res tuas quantum uolueris, amplã quippe licentiã, & liberalem Deus tibi concedit: dummodo cum occasio fuerit oblata in Deum peccandi, præsenti sis animo, ut sanctus Ioseph, Dauid, & Susanna, & super omnia Deum diligas, discrimen potius uitæ tuæ, & grauissimum tormentum passurus, quã ut in tantam tamq; diuinã maiestatem pecces.

¶ Secundo aduerte, quod non teneris ardentius, & feruentius Deum diligere No. cæteris rebus. Nam si Deo summam gloriam, & summum honorem impendere uolo, hunc certè super omnia dilige, siue intensius remissius ue aliud diligã. Neque eo hoc præceptũ se extendit. Etenim intẽsum atque remissum non uariant speciẽ: quia quantumcunq; remissè diligã Deum, dũ tamen diligam eum super omnia, non dicor defecisse à præcepto. Argumentum est a simili. Si quis habeat uicinum frequẽti, & amica consuetudine sibi coniunctũ, habeat item patriæ suæ, uel territorii principem, aut ducem, cui ut domino suo seruiat, & omnem dignitatem, honorem, & amorem debitum ipsi tribuat, is licèt frequentius, & intensius uicinũ suum, quam principem, & dominum diligat ob continuam consuetudinem, & frequens amoris exercitium (ex actibus enim frequentibus intẽditur habitus) principem tamẽ, plusquam uicinum diligat. Quandoquidem illi maiori honore, & dignitate fauet, quam uicino suo: potiusq; uicini inimicitiam subiret (si occasio se offerret) quam principis, uitæque & mortis discrimen, & periculum potiùs pro principe, quam pro amico pateretur. At si uicinam interemptum esse audiret, magis pœniteret, quam si idem principi contigisset. Par est nostri propositi ratio, nam si quis hominem alterum ardentiore, & feruentiore amore prosequeretur, quam Deum, interim non peccat, dummodo summam gloriam, summum honorem, bonum etiam, quod in se est summum, Deo impendere curet, & studeat. Tunc enim Deus magis diligitur (ut dicitur) æstimatiuè, siue appretiatiuè, q satis est ad complementum huius præcepti. Et hæc satis sint de hoc præcepto primo dilectionis Dei. Iam uero de huic simili audiamus quid dicat.

No. [Et proximum tuum sicut teipsum.] Nimia videtur Deus proximi dilectionē commendare, si quidem suo ipsius amori, proximi amorem coniunxit. Sic amor proximi Dei amori est coniunctus, & copulatus, ut eodem amore Deum, & proximum prosequaris, ab eodem enim fonte & radice uterque prouenit, sicut se parari nequeant, eodem quippe habitu charitatis Deum, & proximum diligis.

Rom. 5. Ideo Apostolus dixit, Qui proximum diligit, legem adimpleuit. Nequaquam amorem proximi fugies, quin Dei amorem etiam fugias. Omnes enim lineę sphęræ tangentes centrum, quod medium punctum est, alteræ alteras se tangunt: nulla tamen istarum a centro discedet, quin etiam a uicinis lineis discedat. Nullo modo amorem proximi repudiabis, quin etiam Deum non reiicias, nec vice uersa. In hoc certè clarius uidere poteris, quanti Deus faciat proximi amorem, vt nequaquam uelit amari, nisi simul cū

Exo. 20. proximo. ¶ Secundum autem, in quo poteris videre quanti Deus faciat amorem proximi est illud, quod in mandatis secundę tabulæ, quæ ad dilectionem proximi, pertinebant, largius est loquutus. Mādata enim primæ tabulæ, cuius principium est, amor Dei, tria sunt, & non plura, mandata verò secundæ tabulæ, cuius principium est amor proximi, sunt septem. Hæc verò septem eo rigore nobis tradidit, vt eorū unum tantum sit affirmatiuum, reliqua sex negatiua: ut inde facilè intelligas, quā dulcius & suauius sit, tam benigno, & pio domino seruire, quàm uero laboriosius, & difficilius obligationi proximi satisfacere. Vnde dominus in Euangelio. In hoc

Ioā. 13. cognoscet q discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Non, inquit, si miracula feceritis; nec inquit, si spiritū habueritis prophetiæ, sed si ad inuicem dilexeritis. Amor enim rubrica est, qua cognoscuntur oues Christi, & a grege dæmonis distinguuntur. Nam cum a principio mundi in quacunque specie Deus plurima produxisset, ex humana prole

Gen. 1. tantùm hominem, & mulierem condidit, ut posteri se inuicem diligerent, cum contemplarentur, ab vno eodemque parente omnes emanasse. Et laudauit Deus diem primum, non reliquos, quia omnem dissenssiam & diuisionem od o habet. Ideoque cum Christus toto tempore suæ vitæ discipulos docuisset humilitatē, patiētiā, contemptum mundi, & reliquas alias virtutes, amoris lectionem in vltimam coe-

Io. 14. nam seruauit: vt firmius, & tenacius amor & dilectio proximi in fine memoriæ adhæreret. Hoc enim à natura nobis est insitum, vt ea, quæ amici nobis commendāt, cum discedere volunt, fixius memoriā maneat. In hoc certè consistit Christiana

Galat. 5. perfectio. Et ideò Paulus dixit, quòd omnis lex uno sermone cōplectitur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Qui hæc duo præcepta obseruat, sine uerecundia, & pudore coram Deo apparere poterit. Et non solum eā obseruare teneris, sed

Psal. 118. etiam diligere. Ideo Dauid loquens Deo in Psalmo dixit; Vide quoniam mandata tua dilexit domine. Inuitat Dauid dominum, ut plenum suæ charitatis aspiciat affectum. Nemo alios inuitat, ut ab ipsis uideatur: nisi qui scit, etiam si

Gen. 3. aspiciatur, aliis se esse placiturum. Adam uocatus à domino fugiebat, & abscondebat se, quia cognoscebat sua præsentia domino non esse placiturum. Sed cur Dauid nō timebat à domino uideri? quia mandata Dei diligebat. Præcepta (inquit) tua dilexi. Non dixit, seruaui, nec dixit feci, aut custodiui sed dilexi: quod amplius est, quàm custodiui. Custodiri necessitatis plerunque est, & timoris: diligere uerò charitatis. Qui Deum diligit, omnia præcepta custodit: non tamen è contra. Quare tu non solum seruabis præcepta hæc ita iucunda & dulcia: sed etiam diliges. A natura homini est datum, ut semper diligat, quemadmodum aquæ, ut descendat: atque ita laboriosius esset homini, si odire iuberetur. Restat igitur, ut cum aliquid semper sis amaturus, illum diligas, qui te diligere potest. Amor quippe (ut tam sæpe diximus) non nisi amore soluitur. Quare igitur auri, & argenti amore ardes, cum neutrum illorum amoris sit capax, Propterea Deum & proximum debes diligere, cum mutuo amore ab ipsis possis redamari.

¶ Notabis autē quod hoc aduerbiū, sicut, No.

non

non significat æqualitatem dilectionis: sed similitudinem, quia non teneris diligere proximum eo amoris gradu, quo te ipsum, sed eo modo, quo diligis te ipsũ, ita te ipsũ amas, ut omne bonum tibi desideres, & ad id fœlicitatis, & perfectionis peruenire, ad q̃ creatus es. Tamen sic præcipitur, ut diligas proximum, ut rectam normam, & ordinem charitatis serues, iuxta illud Canticorum 2 Ordinauit in me charitatem. Maiori nanque dilectione teipsum debes prosequi, quàm proximum. Quia sicut aliquid inuenitur perfectius in causa perfecta, & vniuersali, quàm in effectu particulari: ita aliquid inuenitur perfectius in se, quam in sua similitudine. Vnde cum bonum proprium cuiuscunque inueniatur in Deo, sicut in causa vniuersali: in se autem sicut in effectu, & in proximo sicut in similitudine, ita sicut vnusquisque maiori charitatis uinculo Deo quàm sibi debet copulari, sic etiam seipsum, plusquam proximum debet amare. Nam cùm Deus diligatur, vt principium boni, super quod charitatis dilectio fundatur, & homo seipsum diligat ex charitate secũdum rõnem, quæ est particeps illius boni, proximus diligitur secundum rationem societatis in isto bono: in socio enim est causa dilectionis, secundum quandam vnionem in ordine ad Deum. Vnde sicut vanitas potior est, quã unio, ita quòd ipse homo particeps bonum diuinum, est potior ratio diligendi, quàm q̃ alius associetur sibi in hac participatione. Et ideò homo ex charitate debet magis seipsum diligere, quàm proximum.

¶ Aduerte autem, quod cum in homine sit duplex natura, scilicet, interior, quę est rationis, & exterior quæ est sensualitatis, secundum quas dr̃ homo interior, & exterior, plus debet homo seipsum diligere quantũ ad naturam interiorem, quàm quo ad exteriorem. Et ideò ea bona, quæ sunt naturæ interioris debet potius operari, quàm ea, quæ sunt sibi bona secundum naturam exteriorem: & cũ omnia opera virtutis sint bona, secundum naturam interiorem ardentiori animo ea tenetur diligere, quàm utilitates, & uoluptates, q̃ inferioris sunt ordinis.

Ad opera autem uirtutis pertinet ea, quę sunt amici, operari, & ideo plura bona exteriora sunt impendenda amicis, quàm nobis ipsis. De bonis autem spiritualibus, siue uirtutis plura sibi vnusquisque debet comparare, q̃ amico. Ratio est, quia cum quis bona temporalia, uoluptates, & alia id genus sibi acquirit, bonũ utile, aut delectabile recipit: cum uerò amico suo ea dona præbet, uel curat, sibi ipsi b. hũ virtutis comparat, nec amicis benefacere, ad virtutem pertinet, bonum autem uirtutis maius est quàm vtile, & delectabile, ergo melius est dare amico, quã sibi ipsi. Et hoc non ideo fit, quia magis debeamus diligere amicum, quàm nos ipsos, & plus boni amico, quàm nobis debeamus: sed ideo fit, quia homo seipsum magis, quàm amicũ diligit, vnde ratio postulat, ut sibi ipsi uelit maiora, & ampliora bona, quã amico. Et quia præbendo amicis utilia, sibi bonum uirtutis acquirit, quod maius est, amico potius in vtilibus debet benefacere, quàm sibi. Et quemadmodum concludimus, unumquemque potius teneri, seipsum diligere, quam proximum, pari ratione quilibet potius tenetur uitare peccatum proprium, quam proximi. Nemo autem magis proximum (quantumcumque bonus sit) debet diligere, quã seipsum: nam in proximo non est tanta ratio amandi, quanta in eodem ad seipsum: quia bonum, quod ego habeo, quantumuis parum sit, magis est mihi diligibile, quàm bonum proximi etiam si magnum, & amplum sit, quia hoc parum, quod ego habeo maius bonum efficitur mihi, quàm magnum amici. Quapropter vnusquisque magis Deum debet diligere, quàm seipsum: eo quòd bonum inuentum in Deo, est vnicuique magis propriũ, quàm bonum, quod in ipso est. Nec est simile de bono proximi, quia bonum proximi est totaliter extrinsecum ad bonum nostrum: bonum uerò Dei non est nobis extrinsecum, sed intrinsecum, cùm sit causa boni nostri in efficiendo, & in conseruando. Et nulla, etiam si bonitatis sit umbra, & imago in nobis splendet, quin ab illo bonitatis fonte perpetuò scaturienti proueniat, & emanet, & sic bonum Dei est bonum nostrum. Si quis enim habe-

rei duas possessiones, unam ad tempus, alteram uerò perpetuam, & nunquam perituram diligeret utiq; magis perpetuam, & permanentem. Sic bonum, quod in nobis ipsis est, caducū est, fluxum, & momentaneum, & ad triduūm periturum: quod autem est in Deo firmum, stabile, nulla unquam temporum uarietate dolendum.

¶ Præterea magis tenemur diligere proximum nostrum, quàm corpus nostrum, quia proximus habet maiorem rationem dilectionis ex charitate. Ideo quilibet pro salute animæ proximi propriū corpus periculo debet exponere. Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis, hoc est uitam pro salute spirituali earum: hoc enim uinculo charitatis prælati astringuntur, & quiuis alius, qui hoc faceret, cōpleret utique opus charitatis perfectum, & absolutum. Nec omnes æqualiter sunt amandi, quia magis diligēdi sunt fideles, quàm infideles, & magis consanguinei, & propinqui, quā extranei: & magis parentes nostri, quàm filij, &c. Sed de his aliàs, ut breuitati interim cōsulamus. Sequitur.

Ioan. 10.

¶ [Dixitque illi: rectè respondisti.] Legis peritus dixerat hæc duo dilectionis præcepta sumpta ex Deuteronomio, ubi dominus præcepit diligere Deum, & proximum: quam sententiam Christus approbat, respondens huic doctori dicens, Rectè respondisti; Non opus legis periti sed responsum laudauit Christus. Multorum uerba laudabilia sunt, opera autem non sic. Plus est quorundam sermo, sed opera iniqua. Cœlum non emitur sermone polito, & composito, nec longa uerborum ambage, sed sanctis, & iustis operibus. Sapiens quippe, & doctus hic æstimabatur, & ut legis peritus ad interrogationem optimè respondit: sed quid illi proderat, siquidem iniquo, & peruerso animo accessit tentaturus? Quid proderit in extrema mortis hora eloquentem fuisse, & in omni literarum genere præclarum? Quid egregium concionatorem, si conscientiam malè sanam habuerit? Deus autem non ueniet nos iudicaturus, an literati, an sapientes, an eloquentia excelluerimus, sed qualiter fuerimus operati. In die illo ultimo, quo omnes libri conscientiæ nostræ aperiendi sunt, & uita arctissimè examinanda, melius nobiscum agetur, si Deo seruierimus sancta, & munda conscientia, quàm subtiles, & acutas quæstiones disputasse. Multos uidebis qui adeò sunt soliciti quomodò debeant loqui, nullus uerò quid debeat operari studet. Dæmones sapientissimi sunt, & docti, sic ut nemo nec eos præcellere, nec attingere ualeat: ueruntamen nesciunt quomodo à pœna inferni ualeāt liberari.

Deut. 6.

¶ Docet etiam locus iste bonum, etiam si in inimicis nostris sit, à quocunque debere laudari. Solent enim multi opera, quantumuis præclara, & excellētia (dummodo ab inimico facta fuerint) lacessere, & uituperare. Qui etiam si adeò sapiētes, & prudentes sint, insanos, & ignaros eos appellant. Hoc genus hominum impijssimum est, nam etiam si inimicus in aliquibus uituperio sit dignus, aliqua tamē laudanda, & excellentia habebit: nec ita cæcus, & tuæ sententiæ propriæ sis amicus, ut bonum, & optimum nolis agnoscere: & tale iudicare. Hic enim doctor tentator erat, & Christi æmulus, nihilominus tamen ipsum, & eius dictum Christus approbauit, dicens; Rectè respondisti. Sed historiā prosequamur, & audiamus Christum ultra progredientem. [Hoc fac, & uiues.] Vides hic quomodò doctus, & sanctus magister ad bona opera nos incitet, eaque doceat esse facienda? Non ait hoc tantùm crede, sed hoc fac: quo nimirum nobis insinuat, ut ipsum diligamus, & proximos, & mutua operā charitatis in eos conferamus. Vnde egregius uates in psalmo ait: Anima mea in manibus meis semper. Hoc est, uita mea, & salus mea est in operibus, nullis quippe maioribus signis amor, & dilectio ostenditur, quàm si ipsis operibus muniatur. Vnde beatus Ioannes Apostolus: Non diligamus uerbo, neque lingua, sed opere, & ueritate. Et iterum: Qui uiderit proximum necessitatem habere, & clauserit uiscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in illo? Aduertas tamen, quòd Christus loquens hic de dilectione inquit, quòd qui proximum diligit uiuit, & habet uitam, tribuens dilectioni uitam animæ nostræ.

No.

No.

Psal. 118.

1. Ioan. 3.

Ibidem.

nostræ. Solus Christi & proximi amor ani
mā sustinet, alit, & pascit, secundum illud
Ioan. 4. diui Ioannis; qui nō diligit manet in mor
te. Non tibi proderit, etiam si angelos re-
rū omniū cognitioq; superes, si uarijs na
turæ dotibus & donis exorneris, dūmodo
charitatē non habeas, mortuus es. Quēad
modum corporis natiuus calor animā ip-
sam sustentat, ita animæ uita est ipsa chari
tas, sine qua mortua iacet. Nā si uelis cla-
rè cognoscere uiuus ne, an mortuus sis,
oculos in animam conuerte & uide, diligat
uel odium habeat: si uerum odium in cor
de reperies, iram & inimicitiam, mor-
tuum te iudica, etiam si uiuus appareas.
Apoc. 3. Nomen habes, quòd uiuas, & mortuus es.
Et si mortuus es, dilige, & uiues. Transla
1. Ioan. 3. ti sumus (inquit Ioannes) de morte ad ui-
tam, quia diligimus fratres. Rerum om-
nium tēporalium nulla dignius, & æquius
æstimatur, quàm ipsa uita, ita à nobis ma
gis de igitur, & sic cum negotium aliquod
magnopere commēdamus, solemus dice-
re, uita mea in hoc stat, uel nō minus, quā
de uitæ discrimine in hoc negotio agitur.
Et huius rei signum est euidentissimū; nā
pro salute ipsa quilibet patitur, ut sangui
nis missio fiat, manus, uel brachiū abscin-
datur, & si opus fuerit, absynthij potio-
ne potetur. Hæc omnia & alia his maiora
patiuntur, & sæpius animæ discrimen pro
uita hac, quæ non uera est uita, sed potius
umbra & mortis imago. Si igitur uitā cor
poris (quæ breuis est, momentanea cadu-
ca, & ad triduum peritura) tanti habemus
tantaque patimur, quàm maiora aggredi
deberemus pro ipsius animæ salute? quā-
que præclara & illustria, ut gloriosam il-
lam uitam & patriam consequeremur?
Hic enim Christus loquitur, non de qua-
cunque uita, sed de uita æterna, quæ bea-
torum patria, & sedes est. Nā cū Christus
ad interrogata teneretur respondere,
cumque doctor de uita æterna percontā-
retur: postquā dixit, quid erat in lege scri-
ptum, respondit dominus; Hoc fac & ui-
ues. Ac si diceret, Deum dilige & proxi-
mum, & sic æternam uitam possidebis;
haec est tuæ quæstionis responsio. Age igi
No. tur homo & considera quàm paruo pre-
tio dilectionis ematur uita æterna. Si tot,
tantaque molimur, ut uita hæc misera nō

pereat, & ut magis elongetur: quid obse-
cro esset faciendum, ut æterna illa frueremur? Etiam si Deus iuberet igneis flammis nos comburi, & fornaces ardentes ingredi, uel ut aliud agentes, deberemus obedire, ut in æternum cum Christo regnaremus: id tamē suauissimus dominus non iubet, sed dilectionem commendat, ut uiuamus. Non est Deus noster, ut dij gentium, qui lactantes pueros a parentibus occidi iubent: & ut homines seipsos interficiant, & in oblationem se offerāt. Nolo mortem peccatoris, dicit dominus: sed magis, ut conuertatur & uiuat. O quā bonus Deus noster; qui utinam a nobis (ut æquum est) diligeretur, & eius mandatis obediremus, qui amoris retributionem, cū sit opus suauissimum, uitam proponit, & non qualemcunque, sed æternā & gloriosam; Sed ad contextum reuertamur. [Ille autem uolens iustificare seipsum, dixit ad Iesum, Et quis est meus proximus?] Quærebat iste, quis esset ipsius proximus, ut quærendo hoc potius se reprehensione dignum ostenderet, quàm iustum: nam cum esset legis peritus nullatenus debebat ignorare, quis esset proximus. Dicendum igitur, quòd credebat tale responsum habiturum, unde se posset ostendere iustum. Si enim Christus respō disset, omnis Iudæus est proximus tuus, dixisset ille, & ego omnem Iudæum diligo, & perinde uideretur impleuisse maximum præceptum legis, & sic esset iustus: naturæ nanque, & conditionis istorum erat iactare se iustos coram hominibus, gloriamque, & honorē anhelare. Vnde dominus his inquit, Væ uobis scribæ, & Pharisæi, qui iustificatis uos corā hominibus. Sed iam nunc, uel quòd nostra tulerint peccata, scribæ, & Pharisæi plures habent imitatores, quorum corda odia, & iniquitatib. abundant, qui pauperes persequuntur, innocentes opprimunt, uindictam de iniurijs sumunt usque ad uitæ, & sanguinis effusionem; qui impietatem, & crudelitatem aduersus proximum exercent, uerbis tamen compositis & fallacibus suam causam coram hominibus iustificant, dicentes; Ego Petrum diligo; Franciscum amo, & coram uobis testor, & coram Deo, de iniuria acce-

Eze. 18. No. Luc. 16.

pta nunquam vindictam postulare: sed hoc iustitia exigit, aliter facere nequeo. His nostris temporibus multi sunt prælati, qui acceptas iniurias dissimulant, occasione uerò data exactissimũ suppliciũ de eis sumunt, & subditum vsque ad mortẽ persequuntur, præceptisque, & obseruationibus illum onerant, ut cum in minimo deliquerit; sub colore zeli legis Dei, & sub tegumento castigationis peccatis pro iniuria accepta in illum crudeliter animaduertunt. Et id omne faciunt sine honoris ámissione seipsos iustificantes fictæ sanctitatis sacco. Si Regis, vel Imperatoris curiam lustrare volueris, & ciuitatũ loca publica pertransieris, si omnes conuentus, magistratus, & res publicas intueberis, nihil reperies nisi multos, qui sub velo iustitiæ, & religionis pallio grauissima scelera committunt, sua propria curantes: interim tamen nihil honoris, & famæ deperdunt, imo potius (quod dolendum est) in dies magis, ac magis bonorum opinionem induunt. Quod ego de hac re existimo, & iudico illud est, oẽs nos ea esse natos conditione, ut peccatores esse velimus, & bonos existimari. Quod certè nullo magis longè petito exemplo, quàm ex sacra pagina licebit confirmare. Nam
2.Reg.15. cùm impius proditor Absalon aduersus patrem decreuit insurgere, & regno spoliare, ut hoc tantum facinus perpetraret, Dauidi inquit; Vadam, & reddam vota mea, quæ voui domino in Hebron: uouens enim uouit seruus tuus cum esset in Gessur Syriæ, dicens; si reduxerit me dominus in Hierusalẽ, sacrificabo domino. Erant nanque in Hebron (ut nũc etiam) corpora Adam, Abraham, Isaac, & Iacob, qui locus adeò uenerabatur, cumque sanctitatem simularet, dixit se uelle adimplere peregrinationem factam ex voto, hisque, & alijs sanctitatis fictionibus faci-
2. Mac. 3. nus suum operiebat. Sic etiam Heliodorus nolens spoliare templum Hierusalem iuxta regis sui mandatum iter est aggressus, quasi Ocelesyria, & Phenice ciuitatibus transiturus, re autem uera non nisi causa mandatum regis, & propositum
Hest.5. exequendi. Sic Aman sumpturus de Mardochæo vindictam, impietatem simulauit & texit, dicens Regi Assuero: Est populus per omnes prouincias regni tui, &c. Decerne, ut pereat, & decem millia talentorum appendam gazæ tuæ. Quo nimirum ultionem moliebatur. Sic Caiphas dixit; Venient Romani, & tol- Ioan.11.
lent locum, & gentem. Quem certè nullus reipublicæ zelus, nec amor angebat, sed potius odium. Sic Iudas; Quare un- Matt.26.
guentum istud non venijt trecentis denarijs, & datum est egenis? Non pietate motus id dixit: sed quia fur erat. Quæ om-
nia ostendunt, quòd cum mali simus, bo- Ioan.12.
nitatis pallio malitiam uolumus tegere: & boni existimari. Sic filij Iacob, qui fra-
trem Ioseph vendiderunt, uolentes se ip- Gene. 37.
sos iustificare, & se immunes a peccato coram patre ostendere; tunicam sanguine tinctam apposuerunt; quasi insontes essent, & sine vlla culpa. Similiter Babylonij, quos cum Daniel ieiunio affligeret, cum idolum Baal destruxisset, cuius sacrificijs epulabantur, religionis zelum finxe-
runt gulam cooperientes, ac dixerunt Na- Dan. 14.
buchodonosor; Trade nobis Danielem, qui Bel destruxit. Sic Herodes uolẽs Christum natum occidere cum Magis deuotionem, & sanctimoniam finxit, dicẽs; Ite,
& interrogate diligenter de puero, & cũ Matt. 2. No.
inueneritis; renunciate mihi, ut ego ueniens adorem eum. Sed iam tandem intelligant omnes hi, qui simulato incedunt corde, quòd tempus quemlibet dolum, & fallaciam detegit, ut cogitationes Absalon, Heliodori, & Herodis cum reliquis. Sed de his satis.

¶Animaduerte autem, quòd de proximo quærit quis sit. Quia tumescebat legis peritus inani gloria, quasi abundè compleuisset præceptum de diligendo Deum, quæstionem mouet de proximo: quasi Deũ iam diligeret. Putabat se Deũ diligere super omnia, & ideo de proximo interrogat. Ecce arrogantiam, & præsumptionem, fingit se familiarem Deo, quem non uidet, & tamen dicit se ignorare quẽ
videt, cum dicatur; Qui non diligit fra- 1. Ioan.4.
trem suum, quem videt: Deum, quem nõ videt, quomodo potest diligere? Sed Lucam audiamus.

[Suspiciens autem Iesus dixit.] Suspiciens ponitur hic pro suscipiens autem Iesus. Non enim significatur, quòd

Christus oculos in coelum leuauit, sed quòd acceptauit quæstionem, & respondentis personam accepit. In Græco namque originali sic habetur, ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς. Hoc est, suscipiens autem Iesus. Et ita legitur in antiquis Latinorum exemplaribus. Et hoc dixit Euangelista ad differentiam ipsiusmet Iesu in prima quæstione: nam in prima quæstione non suscipiens, sed efficiens eum interrogantem se habuit, efficiendo de interrogante respondentem: hic autem suscipit eum, & respondit dicens

¶ Homo quidam descendebat à Hierusalem in Hierico] Potuit hoc, quod Christus hic narrat fuisse historia, nam Hierusalem est in altitudine, in monte scilicet Sion, & Hierico in loco deorsum. Et etiam quædam solitudo, seu desertum inter Hierusalem, & Hierico, in quo homines a latronibus spoliabantur, ubi comprehensus fuit Sedechias a satellibus regis Babylonis, cum fugeret Hierusalem. 4. Reg. 25. Quod autem in re ita contigerit, uel quòd sit exemplum, nihil ad rem de hoc disputare, Christus narrationem hanc affert, ut ostendat legis perito, quis sit proximus. Aliqui dicunt hunc, qui a Hierusalem in Hierico descendebat, esse Adam, & genus humanum, Sacerdotem autem, & Leuitam esse sacrificia ueteris legis, Christum uerò esse Samaritanum, qui genus humanum curauit a dæmonibus spoliatum gratia, & donis a Deo acceptis, qui dæmones per latrones significantur. Alii autem moralem doctrinam uolentes adducere dicunt, hunc esse peccatorem, qui de statu gratiæ ad statum culpæ descendit, & sic qlibet pro libito depingit. Quantum uerò hoc distet a literali sensu parabolæ, quicũque, etiam si lippus, & cæcus sit, facilè poterit uidere.

No. ¶ Igitur quod Christus in hac parabola innuit, est, legis perito ostendere quis sit proximus, quod ipse prius quæsierat: & summatim docet, quòd ille proximus est, qui potest bonum aliquod nobis impendere: quapropter omnis homo uiuens, quicunque ille sit, siue ethnicus, siue Christianus, fidelis, aut infidelis, bonus, uel malus, proximus noster est. Omnes etiam, qui in charitate decesserunt, proximi nostri sunt, quia uel sunt beati in re, uel in spe. Si in re, clarum est, quòd sunt proximi nostri, quia possunt nobis benefacere sua oratione in cœlo, licèt nos simili præsidio non possimus eos adiuuare: nam sufficit ad rationem proximi, quòd unus alteri possit subuenire. Sic Samaritanus uocatur hic proximus, quia uulnerato profuit, etiam si nihil ab eo recepisset. Mortui etiam, qui in purgatorio detinentur, quamuis non possint nobis benefacere (quia non possunt pro nobis orare, nec pro seipsis) tamen proximi sunt: quia nos possumus oratione nostra ipsis benefacere. Sic Christus proximus noster potest dici, in quantum homo: nam in quãtum Deus proximus non uocatur, licèt quotidianis bonis nos cumulet, quia plusquam proximus est. Et hac de causa dilectio Dei distinguitur a dilectioni proximi, quia Deum debemus diligere, plusquam nos, proximum autem, sicut nos ipsos. Similiter Angeli proximi nostri sunt, quia possunt nobis benefacere: & ideo Christus Samaritanum tantùm uocauit proximum, & non Leuitam, & Sacerdotem ratione beneficiis quod contulerat in uulneratum. Nam licèt Leuita, & sacerdos, & omnes quos retulimus proximi sint in rei ueritate, tamen in re non fuerunt isti proximi, quia uulnerato non subuenerunt, nec aliquod præstiterunt auxilium. Dæmones uerò, & qui æternis pœnis cruciantur proximi nostri non sunt, quia nec ipsi nobis bonum impendere, nec recipere auxilium possunt, & ideò non tenemur eos diligere.

¶ Obserua autem, quòd in communi ille solet uocari proximus, qui ad beatitudinem potest peruenire. Charitas enim per se, & directè habet Deum pro obiecto, ipse enim propter seipsum diligendus est, quia est summum bonum: cetera autem diligenda non sunt, nisi quatenus ad ipsum tendunt modo perfectissimo, ut beatificantem. Ideò omnis homo uiuens proximus est, quia quãuis malus sit, potest in melius uitam mutare, & à malitia resipiscere, & peruenire ad beatitudinem. Pari ratione mortui, qui in charitate decesserunt. Damnati au- No.

tem, & demones qui ad beatitudinem non possunt peruenire, proximi non sunt. Et hæc licèt ita sint, non tamen contradicunt his, quæ de proximo diximus: quia omnis ille, qui nobis potest bonum impendere, capax est beatitudinis. Christus tamen in hoc exemplo ponit proximitatem in beneficio: & Samaritanus vocatur proximus, quia cum vulnerato usus est misericordia. Samaritanus etiam capax erat beatitudinis, & vtraque ratione proximus dici poterat. Sed nos sensum exempli sequimur, ex quo quidem potest colligi, quòd qui misero aliquod bonum erogat, proximus vocatur.

No. ¶ Rursus aduertendum, quòd Iudæi tantùm eos proximos putabant, qui suæ nationis, & sectæ erant, scilicet, Israelitici generis: exteros autem, & gentiles non vocabant proximos, nec tales existimabant. Ideo Christus sapientissime respondit in hac parabola, ostendens eum esse proximum, qui bonum potest accipere, aut in alios conferre. Quapropter potius dixit illum Samaritanum charitate fuisset usum, quam Iudæum aliquem: & id data opera, ut ostenderet, quòd Samaritanus, qui gentilis erat, & quicunque alius quauis infidelis esset, erat proximus, atque ideò diligendus.

No. ¶ Itaque per hunc hominem, qui descendebat ab Hierusalem in Ierico, intelligit Christus hominem cuiuscunque status, aut conditionis, qui pauper est, humilis, abiectus, infirmus, tristis, aut humano auxilio destitutus; & ut uno uerbo concludam; omnis ille, qui indiget alterius ope. Attende igitur tu, qui diues es, pauperem proximum tuum esse: si sapiens, & ingenio præditus, ignorantem socium habere: si corporis ualetudinem, & salutem habes; memineris infirmum proximum tuum esse, & à Christo tibi esse commendatum. Si lætus es, & rerum fœlicitas tibi contigerit, recordaberis tristem, & afflictum uinculo charitatis, & amoris tibi esse coniunctum: nam per hunc, qui ab Hierusalem in Hierico descendebat, intelligit Christus omnem illum, qui aliqua necessitate, uel miseria laborat, cum quo uult ut uiscera tua aperias, & misericordia utaris, sequens exemplum Samaritani. Ita hic quem retulimus, pauper est, & sub nomine pauperis non solum illum ego intelligo, qui re caret, sed etiam eum, qui lætitia, corporis ualetudine, solatio, fœlicitate, sapientia, aut alio quouis bono priuatus est, & de hoc inquit diuinus pastor, [Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hierico.] Singula hec expendamus. In primis optime dicit, Homo quidam in singulari numero, nam pauper semper secum solus uitam degit, neminem habet socium, miser & afflictus ab omnibus relinquitur, & deseritur: diuitem autem omnes inuisunt, omnes comitantur, omnes laudant, & prædicant, omnes denique illi famulantur. Sed de paupere, & misero dolendum, qui solitarius suam necessitatem & angustiam patitur: ita ut uix reperias proximum, qui de ipso interroget. Si uerò diues infirmitate laborat aliqua, medicorum caterua eum statim circundabit: pauper uerò est quidam, uiuit solus, & solus moritur, tantum abest, ut sit qui medeatur, uel curam de ipso habeat. Si diues cursum uitæ uelit peragere, non deerunt sacramenta, clerici, monachi, qui ipsum inuisant, & utinam tanta lachrymarum abundantia ipse compungeretur, ut sacramentum susciperet. Pauper solus interit, nedum habet qui ministret sacramenta, nec aliquo solatii genere ei subueniat. Si uxor diuitis, aut filius moritur, pariaturve aliquam calamitatem, quos consolatores habet? quot uicini, & cognati mille solatijs tristem memoriam exigunt? Pauper uerò, etiam si calamitatum fluctibus extinguatur, non est qui soletur, nemo est, qui uisitet, aut doleat. Multitudinem amicorum habebat Hierusalem in sua fœlicitate, & prosperitate, in tribulatione autem, & angustia solam reliquerunt. Et ideo plorabat Hieremias, dicens: Omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici. Mihi crede, eos, qui calamitatibus, & angustiis opprimuntur, nullos amicos habere. Nam si te diuitem uiderint, fœlicem, & inter magnates æstimari, non te solum derelinquent, uisitaberis, ab omnibus laudaberis: & si dolore capitis uexaberis, quãtumuis minimo, tot uicini, & amici aderunt statim, ut fastidiũ generent. Si autem contemptũ, egenum, & pau-

Marginal notes (right): 4 Reg. 2. — Thren. 1.

& pauperem te viderim, tanquam peſtẽ pernicioſiſſimam te fugient. Hoc verò nõ minus, quàm ipſa experientia oſtenditur: nam miſer, & afflictus ſolus domi ſedet, ſolus patitur ſuam neceſſitatem, eius memoria ſepulta eſt in populo: nemo ipſius recordatur: ideò dixit homo quidam, homo ſolus, derelictus.

No. ¶ Deſcendebat. Rectè inquit deſcendebat, nam ſi quis pecunijs abundauerit, dignitatem aſcendet, vel a populo æſtimabitur. Si vis aſcendere, ab omnibus magni fieri, & tuam famam augere, & denique ſi cupis iuſtitiam obtinere in curia regis: id conſequeris, ſi pecunias attuleris. Nullus enim eſt mons adeò inacceſſibilis, & altus, quem iumentum (ſi auro & argento oneraueris) non aſcendat. Nam in curijs pluris habẽtur hi, qui pecunias ferunt, quàm qui ſubtili, & admirabili pręditi ſunt ingenio. Diues ſemper aſcendit, ſemper euehitur, omnes vt ſubeat dignitatis culmen adiuuant: pauperi verò omnes obſtat, omnes deprimunt: & potius in ruinã, & præcipitium, quàm in dignitatem ducũt, ſemper de malo in peius, & deterius tendit. Aman, qui regis amiciſſimus erat, & in eius domo maximi habebatur, cum ab eius amicitia, & gratia cępit cadere, ſtatim ſuboritur quidam, qui regi dicat. En lignum quod parauerat Mardochæo, qui loquutus fuerat pro rege, &c. Hest. 7.

No. ¶ Deſcendebat autem ab Hieruſalem in Hierico. Hoc eſt à diuitijs in paupertatem, à fœlicitate in aduerſitatẽ, a vita denique tranquilla, & quieta ad vitam miſeram, inquietam, & mille turbationibus plenam. Pauper enim, cũ non habeat ſubſtantiam, vt filios poſſit alere, & ſuſtentare, vt cibum quotidianum miniſtret, & vt filias dotet, in lecto tota nocte reuoluitur, hiſque & alijs curis miſer torquetur, & angitur. Quemadmodum enim rotæ horologii ſemper ſunt in cõtinuo motu, & huius cauſa ſunt pondera, quæ pendẽt, & rotas ipſas nunquam ſinunt quieſcere: ita nimirum pauperis neceſſitas ſemper illum inquietum agit, vt vix per noctis quietem ipſe valeat quieſcere. Sed iam vltra.

No. [Et incidit in latrones.] O bone Deus, & quid latronibus cum paupere? nonne poeta quidam dixit, Cantabit vacuus coram latrone viator? Quem obſecro mundus perſequitur? Pauperem. Quem euiſcerat, & exenterat diues, niſi pauperem? diuiti omnes tribuũt, pauperem omnes depilant, & anguſtam ſuppellectilem rapiũt. Quo tendit diues? vt pauperem conueniat apud iudicem. Milui enim, qui terreſtres aues ſunt, & omnem prædam è terra rapiunt: nunquam aquilam, aut accipitrem aggrediuntur, ſed paruos pullos ſub alis matris protectos. Sic diuites non cum potentibus, & magnatibus quæſtiones nectũt, aut mouent rixas: ſed cũ paupere, & egeno, qui uiribus eorum reſiſtere nõ valet. Vnde illud Eccleſiaſtici: Venatio leonis onager in eremo, ſic & paſcua diuitũ ſunt pauperes. Si igitur paſcua diuitum ſunt pauperes, quid mirum ſi dicatur, ꝙ pauper incidit in latrones? Nonne lupi rapaces, & latrones quidam magnates, & nobiles ſunt, qui vectigalibus, & tributis pauperes diripiunt, & miſeros ſubditos expilant? Nonne prætores quidã, executores, iudices, & aduocati latrones ſũt? Nõne mercatores horũ claſſem ingrediũtur, qui vicinum, & ſimplicem decipiunt, & ſagum pro purpura vendunt? Nonne artifices, & tabernarii cum his connumerandi ſunt, qui emẽtes fallunt, & alia pro alijs, & muſionem pro lepore diſtribuũt? Vnde euenit, vt omnes reſpublicæ, omnes viæ, omnes plateæ latronibus ſint plenæ. Si autem aliqui horum hos mores, & conditionem exuunt, ſolum eſt: quia terræ iuſtitiam timent, non autem cœli: aut quia ementes non tantum præbent, quantum ipſi poſtulant. Verum ex eorum voluntate propenſi ſunt, vt rapinam exerceant, & vt omnes ad ſe venientes decipiant. Si uerò ſemper non exerceant furtum, ſatis eſt ut animum habeant propenſum. Si ſcorta & mulieres peccatrices, etiam ſi ſemper ipſo actu Deum non offendant: tamen, ut ſint in peccato mortali detentæ, ſatis eſt ipſa intentio: Quare etiam iſti auari mercatores ſua cupidine, & inſatiabili lucri fame immortali non delinquent? Quid obſecro conducit magis, aut quam utilitatem affert luxuria potius cã, q̃ auaritiæ infernum ingredi? Nonne horum uterque ſimul ingreditur? Rectè hoc ſentiebat Eſaias, cùm dicebat, Principes tui infideles,

Iuue. Sat.

Eccl. 13.

Esa. 3.

fideles, socii furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. In manus igitur horum latronum incidit pauperculus ille.

[Qui etiam expoliauerunt eum.] Diuites, qui deberent potius parentes esse pauperum, & eis subuenire, lupi rapaces sunt, & quos deberent cooperire, exuunt, & expoliãt. Tu qui diues es, & bonis omnibus affluis, pauperum pignora retines domi, quia tributa non soluerunt, & media hyeme finis frigore perire pauperum filios, tantum abest, ut istorum uiscera misericordia commoueantur. Audi quid de his patientissimus Iob dicat: Nudos dimittunt homines indumenta tollentes: quibus non est operimentum in frigore. Quos imbres montium rigant, & non habentes uelamen amplexãtur lapides. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & uulgum pauperem expoliauerunt. Nudis & incedentibus absque uestitu, & esurientibus tulerunt spicas. Esaias etiam: Populum meũ exactores sui spoliauerunt.

Iob.24.

Esa.3.

[Et plagis impositis.] Hoc est, multiplici tristitia cordis in flicta, nam si sapienti credimus: Omnis plaga tristitia cordis est. Quæ maior plaga, aut tristitia potest esse, quàm pauperem in carcere detinere, cum non habeat unde tibi possit soluere? Quæ maior plaga, quàm excommunicatio? quãdoquidem pauperem reiicis a cõsortio Ecclesiæ, quia in minimo deliquit, diuitem autem, qui in multis & grauibus, non reiicis? Quæ maior plaga, quã ut pauperi bona surripiantur? In carcerem detrudis pauperem, iubes uapulare publicè, multis contumeliarum generibus lacessis, quia eum montem tuum transiret, leporem, uel cuniculum interfecit. Nonne magnæ plagę sunt hæ? [Abierunt.] Sicut lupi rapaces cadaueribus satiati: quemadmodum Ezechiel dicit: Principes in medio eius quasi lupi capientes, prædam ad effundendum sanguinem: & ad perdẽdas animas, & auarè sectando lucra. Si diuites & tyranni, cum iam pauperes tot plagis afficiunt, si postea recordarentur, & in meliorem mentem redirent cum facti pœnitentia, uel iam in dimidium mali esset prouisum. Sed dolendum est, quòd, cum pauperes oppresserint illorum non recor-

Eze.22.

dantur, & quò uolunt abeunt [Semiuiuo relicto.] Nonne tibi uidetur, quòd semiuiuum pauperem colonum relinquis, quandoquidem ex duobus bobus, quibus laborat, & uitam miserè degit, rapis tibi unum? Relinquis uiuum, ut fame crucietur: boues rapis, quibus araturus est, atque ita dimidiam uitam tollis. Si artificem, uel sartorem carcere detines, qui non habet unde tibi soluat, liquet manifestè, quòd dimidium aufers uitæ: quia cum sit in carcere laborare nequit, & sic nullatenus potest inuenire, unde debitum soluat, nec unde uictum sibi possit acquirere. Vita enim sartoris est acus, & uita fabri ferrarii est malleolus ferreus, quo uictum quærit, & domesticos, & filios sustentat. Si cùm liber est, non potest soluere, qui poterit si detinetur in carcere? solue igitur illum è uinculis, ut labore uictum quæriter, & debitum soluat. Sed multò aliter tu facis, cum dimidium uitæ subtrahas, tuam ostendẽs crudelitatem. Itaque semiuiuus relictus dicitur, quia substantiam tollis, iuxta illud: Panis egentium uita pauperis est, qui defraudat illum, homo sanguinis est. Nec mirum, ut illud uita hominis appelletur, sine quo uiuere non ualet. Nam quando tu bona pauperi surripis, quibus in diem uiuit, cùm non possit quærere necessaria, nec sustentare se, meritò quidem diceris tu semiuiuum eum relinquere. Sic cum pauperibus, cum uiduis, pupillis, & afflictis in hac uita misera agitur.

Eccl.34.

¶ Nunc autem Christus agit de charitate, qua erga hos miseros, & afflictos uti debemus. Sequitur in textu. [Accidit autem, ut sacerdos quidam descenderet eadem uia, & uiso eo preteriuit.] Ecclesiasticus deberet esse (uel quod infaustum sit) qui pauperem, & miserum plagis affectũ uideret, & dissimulans transiret. Videbis enim plerumque, ut cupido in sacerdotibus, & Ecclesiasticis reperiatur: qui si intelligerent eos misericordię oleo esse unctos, uel iam recordarentur obligationis, qua tenentur esse misericordes, & erubescerent crudelitatẽ exercentes, cum ministri sint illius domini, qui tanta charitate, & misericordia semper erga nos fuit usus. In Exodo pręcepit Deus tabernaculum ungere, & omnia, quę sunt in eo, nam

No.

Exo.40.

nam in domo domini omnia uncta sunt oleo: ut discant, qui illi ministrant, pauperibus, & egenis uti misericordia. Turpius namque, & inhonestius uitium hoc uidetur in sacerdotibus, quam in reliquis statibus hominum: nam, cum Deo familiariter agunt, & eius mensæ accumbunt, & ideo æquum esset, & vehementius, & ardentius ipsi charitate inflammarentur, quam reliqui: quandoquidem iuxta ignē comburentem (qui Deus est,) deambulāt, secundum illud scripturæ: Deus noster ignis est. Qui proximus est igni, calidior esse debet, quam qui à longè est. Pharao enim dedit hæreditatē sacerdotibus suis,
Gen. 47. Deus autem tribui Leui (quæ sacerdotalis erat) non tribuit possessionem inter re
Deu. 10. liquos, quia dominus est possessio eius.
Iosi. 13. Quo quidem significatur, quòd cū suos sacerdotes reliquerit sine terrenis hæreditatibus, se nunc etiam uelle, vt qui suo sancto altari deseruiunt, ab omni mundano amore, ab omni cupidine alienum cor debeant habere. Ideoque si Deo, & eius ministerio sacerdos uacauerit, ne timeat: quandoquidem eius pars dominus est, & munus, & officium ipsi magis commendatum est, suis necessaria subministrare,
Nu. 35. ut idem Mosi inquit: Præcipe filiis Israel, ut dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum. Vide quomodo eis tacentibus illorū curam habuerit dominus: iussitque illas ciuitates eis dari, ne secularibus negotiis se interponerent. Quibus omnibus clarè constat, quam longè melius magnifica, & liberali manu suis nunc sacerdotibus prouidebit, quanto præclarius, dignius, & excellentius est sacerdotium Euangelicū. Quid aliud fuit capillos tondere, & corona insigniri, nisi ut sic discas omnem mūdi curam, solicitudinem, & diligentiam longè à te semouere? Sed uideamus, quod sequitur.

[Similiter, & Leuita cum esset secus locum, & uideret eum pertransiit.] Quemadmodum pertransiit sacerdos, ita Leuita nulla commotus misericordia. Qualis sacerdos, talis Leuita: minor quippe exemplum sequitur maioris. Nemo fuit istorum, qui de altari domini, & eius pinguedine uiuunt, & eorum etiam, qui iuxta illud deambulant, qui pauperis misereretur, ne frangatur istud Hieremiæ. A minimo usque ad maximum omnes auaritiam sequuntur, a Propheta usque ad Sacerdotum. Hier. 8.

[Samaritanus autē quidem iter faciēs uenit secus eum.] Samaritani non erant de populo Iudæorum, sed alienigenæ, & idola colentes. Nam cum Salmanasar Rex Assyriorum decem tribus Israel propter nimia eorum peccata transferret de Sama 4. Re. 17.
ria in Assyrios, ne terra in solitudinem redigeretur, misit idem Rex gentes (quæ à Cutha regione Cuthæi vocabantur) vt terram Samariæ habitarent, & colerēt: cumque ibi degentes idola colerent (cum Deum ignorarent) immisit illis dominus leones, & alias bestias feroces, quarū crudelitate interirent. Quod cum ad aures Regis Assyriorum peruenisset, habito prius consilio cum suis ad eos misit unum de sacerdotibus Iudæorum, qui eos doceret legitima Dei terræ. qui cum tradidisset eis legem Mosis, timore correcti cœperunt colere Deum, pariter tamen idolis suis sacrificabant. Hos ergo Iudæi odio habebant, & ab eis spernebantur, quos etiam Samaritanos, & plenos dæmoniis appellabant, eo quòd dæmonia in idolis colerent, & hoc etiam pro graui crimine, & maximo conuitio in dominum retorquebant, dicentes: Samaritanus es tu, Ioan. 8.
& dæmonium habes. Itaque Samaritanus eadem uia transibat, & uidens pauperem, misertus est illius, atque ideo sequitur in contextu.

[Et videns eum misericordia commotus est.] Hic enim rectius, quam sacerdos & Leuita illius consilii erat memor. Misericordia, & ueritas non deserant. Tunc Prou. 3.
te deserunt, cum proximum in necessitate iacentem deseris: & hoc non contentus interiorem animi affectum; & misericordiam ipsis operibus perfecit. Quapropter sequitur.

[Et appropinquans alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum, & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit.] In stabulum duxit, hoc est in diuersorium. Græcè enim, is pandochion, ubi itinerantes hospitio excipiuntur. Vnde stabularii dicuntur,
qui

qui locum habent hospitandi causa. Et his non contentus hospiti demandauit, ut illius curam haberet. Vnde ait Euangelista. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait; Curam illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego, cum rediero reddam tibi. Hæc sunt beneficia, quæ Samaritanus in spoliatum, & uulneratum contulit: ex quibus oporteret nos discere, qui aliis sanctiores haberi uolumus, quique professi sumus sublimiorem uitæ statum, ne forte militibus & publicanis deteriores euadamus. Vides hic Sacerdotem, & Leuitam ex populo Iudæorum electo, & ex tribu, quæ parata erat ad Dei obsequium, & seruitium, quique sã sanctiores iudicabantur (ut esse debuissent) tamen nihil charitatis, nec misericordiæ in ipsis inuentum est. Samaritanus uerò, qui natione erat gentilis, idololatra: quique nullam cognitionem Dei habebat, & a Iudæis contemnebatur, ita ut in conuitium daretur, si Iudæus cum Samaritano loqueretur, aut familiariter ageret: hic inquam melior Iudæis euasit, & non melior quibuscunque, sed Sacerdotib. & Leuitis, qui uirtutis & sanctimoniæ tradebant dogmata, & regulas. Sic etiam Christum calumniabantur sacerdotes templi, qui descendebant ex sanctissimis Patriarchis Abraham, Isaac, & Iacob, & fusus ptus est a muliere Chananæa, quæ ex maledicto Cam filio Noc, & nepote eius Chanaam ortum ducebat. In Israel non inuenit fidem, quam reperit inter Chananæos. Continget forte (& utinam ego mendax euadam) ut in die iudicii multi ex publicanis, & ex mundana turba nobis præferantur, qui sacerdotes sumus, & de religione magnifice gloriamur, qui prædicatoris officio fungimur, uirtutes alios docentes, cum multi sint discipuli nostri, qui (si non uerbis) saltem operibus, quod melius est, nos ipsos possint erudire. Dominus nanque dixit quibusdam superbis Pharisæis: Publicani, & peccatores præcedent uos in regnoDei. Venient enim ab Oriente, & occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob: filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Quod satis esset, ut edoceremur, neminem despicere, & semper uiuere sancto quodam timore, & humilitate: siquidem coram Deo pluris æstimantur charitatis, & pietatis opera, quam literæ, sapientia, & religionis habitus. Deus autem dignitates, aut personas non suscipit, sed perfectos charitate. Maiores dignitate erant Sacerdos & Leuita; sed melior Samaritanus, qui charitatem est operatus. Sacerdos, & Leuita ratione officii, aut sanguinis affinitate merito debuissent uulnerati Iudæi curam suscipere: sed nihil minus fecerunt, sed eo uiso prætericrunt: Samaritanus uerò, quem Iudæi odio prosequebantur, misericordia motus eius curam suscepit.

¶ Docet præterea totus iste quam pauci sint, qui ueram regulam, & normã proximi seruent, & præcepta charitatis adimpleant. Ex tribus unus solus misericordia utitur cum uulnerato. Huc m. deuenimus, ut illa tẽpora fœliciora fuerint, quã hæc quibus crudelitas, & impietas ergo proximos exercetur. Tunc quippe inter tres inuenta est misericordia: nũc autem inter centum uix unum, aut alterum reperies, qui miseri & pauperis recordetur: quod certè ipsa experientia potest ostendi. Videbis nanque pauperum & uulneratorum exercitum ad Ecclesiæ portas iacentem: transit autem uniuersus populus, nec unus reperitur, qui uel oculos ad pauperes uelit conuertere, tantum abest, ut aliis subueniat, uel pãnum tribuat, ut ulceribus possit mederi. Dolendum est quot uerecundi pauperes, quot uiduæ egenæ, quot uirgines absconditæ in ciuitate erũt, qui graue patiantur necessitatẽ, & fame pereant: & tu, qui diues es, & eorum uicinus, obturatis auribus suos gemitus, & lamenta nolis audire, & mutus, & surdus effectus omnia dissimulas. Audi igitur, ut te scripturæ sacræ exemplo conuincam. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, ipse clamabit, & non exaudietur. Quod patientissimus Iob contemplatus oculis misericordiæ, inquit, Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

¶ Docemur tertiò hoc exemplo, ut hanc charitatem, & misericordiam perfectè proximo impendamus: quod hic Samaritanus

Marginalia: No. — Mat. 15. — Gen. 9. — Matt. 8. — Matt. 8. — Gen. 47. — Deu. 10. — No. — Pro. 21. — Iob 31. — No.

maritanus non fuit contentus, postquam uulnera alligauit, ducere eum in hospitium, & hospiti commendare, sed etiam promisit, quidquid pauperi tribueretur magnificè soluturum. Quid obsecro prodest, ut pauperi, qui febre laborat, fragmentum panis tribuas siccum, & durum: quod etiam domestico cani libenter tribuis? Duc eum rogo in domum tuam, & affer medicum: & sic diligenter de eo curabis, iuxta illud Esaię: Egenos, vagosque introduc in domum tuam.

Esa. 58.

Hic Samaritanus non fuit auarus, nec minus manus compressit, imò necessaria omnia largè, & liberaliter subministrauit. Cur igitur tu hunc non sequeris: si quidem quod pauperibus erogas, Christo tribuis: à quo magno cum fœnore reportabis? Ipse enim liberali manu plurima bona tam corporis, quàm animæ tibi concessit. Non est igitur, quòd in te misericordiam contrahas, & parcus ergà pauperes sis.

No.

¶ Docemur itidem, vt vulnera, & ulcera pauperum non sint nobis tædio, nec fastidium nobis generent, quemadmodum multis, qui ut illa non videant, oculos, & capita intorquent. Samaritanus uerò appropriens alligauit uulnera eius: nam si perfecta charitate es munitus, proprijs manibus pauperem debes tangere, & alligare, Christum sequens percussum, & uulneratum, ut animæ tuæ uulneribus ipse medeatur.

Esa. 53.

Vidimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum: unde nec reputauimus eum.

No.

¶ Docemur quintò in danda eleemosyna, ut non attendamus, quæ gens, aut quæ natio, quæve persona sit, aut cuius qualitatis, nec merita consideremus: sed tantùm præ oculis est habendus proximus, & eius necessitas. Multi quippe sunt, qui nolint eleemosynam tribuere, nisi consanguineis, & notis: alij uerò uitam pauperis inquirunt, bonusve, an malus sit. Samaritanus charitatem exercet cum suæ nationis, & gentis inimico: ut discas proximo in necessitate subuenire, etiam si de te malè fuerit loquutus, etiam si inimicus, uel exteræ gentis, quem nunquam in uita uideris; solùm considerans, quòd sit proximus factus ad Dei effigiem, & imagine oculos solùm conuertens in eius miseriam, & necessitatem. Nam officium iustitiæ est inquirere qualis unusquisque sit: misericordiæ uerò dolere, & misereri pauperis, & proximi inopiæ.

No.

¶ Vltimò docetur, ut non solùm interno animi affectu moueamur: sed etiam ut ipsis operibus adiuuemus. Hic misericordia est motus: pariter tamen manus liberales extendit. Multi sunt diuites, qui misericordia intus mouentur, loculos tamen claudunt, & uiginti nodis comprimunt. Misericordia enim coniuncta debet esse operibus. Nunc autem Christus parabolam hanc in medium affert, & applicat proposito, dicens legisperito: [Quis horum triũ uidetur tibi proximus fuisse, illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.] Hæc est conclusio parabolę, quia Christus docet omnem illum esse proximum (ut supra est habitum) qui nobis aliquod bonum potest impendere, aut recipere à nobis: qua Pharisæo responsum est interroganti; Quis est meus proximus. Ad quod idem ipse sibi respondit, uictus parabola à Christo adducta: quem interrogantem; Quid faciendo uitam æternam possidebo? docet Christus, & inquit; Vade, & tu fac similiter: Iam aperui quis esset proximus: Deum, & illum dilige, sicut te ipsum: non autem lingua,

1. Ioan. 3.

& uerbo, sed opere, & ueritate, ut Samaritanus hic, qui non solùm misertus est pauperis, sed bonis operibus subuenit.

¶ Sed in nostram eruditionem aliqua hic altiori calamo erunt prælibanda. Commendat hic Christus tanquam magister suauis, & misericors charitatem, & misericordiam, qua erga proximos tenemur uti: ex quo facilè colliges, quàm gratum sit Deo hoc opus. Nam etiam si charitas

1. Cor. 13.

(si rigorem loquendi obseruemus) excellentior sit omnibus alijs uirtutibus, non ideo hoc aliquid dignitatis minuit huic uirtuti, imò eam potius magnificat, amplificat, & extollit. Nam hic non semouemus misericordiam à charitate, in ò eas coniungimus, tanquã riuum cum fonte

te, ex quo originem ducit. Atque ita discrimen, quod versatur inter has duas uirtutes illud est, scilicet, quòd charitas est riuus, & fluuius, qui ex se non egreditur: sed intra terminos suos fluit, & labitur. Misericordia verò est fluuius, qui extra terminos suos fluit, & refluit, & vndique terrarum spargitur. Præterea charitas quatenus charitas nil aliud facit, quàm communicare sua bona reliquis: misericordia uerò simul cum hoc mala proximorum portat, & sustert. Itaque misericordia non solùm bona sua spargit, sed etiam se ipsam præbet in dolorem, & tristitiam quod est proprium ipsius.

Secundò, docet Christus, quàm necessaria sint opera ad consequendam vitam æternam: nam si aspicis quid dicat, inquit: Vade & fac similiter. Non inquit crede solùm, aut dic: sed fac. Vade ne sis piger, & ignauus, exercere misericordiæ, & charitatis opera. Prius enim dixerat huic: hoc fac, & uiues. Et iterum hoc ait; Vade & fac similiter: opem indigētibus ferto. Ideo
Iac. 2. Iacobus: Fides sine operibus mortua est. Non quòd opera sint vita & forma fidei, quia gratia, & charitas sunt uita, & forma fidei: opera tamen sunt signa charitatis, & quòd intus sit fides formata, & uiua. Quēadmodum medic. expulsu colligit uiuatne homo, an mortuus sit: non quia homi nis vita sit pulsus, sed ipsa anima: consistit namque uita in eo, quod homo habeat intus animam, quam cùm habet, uiuit: & in pulsu cognoscitur, quòd habeat intus uitam. Ita animę uita, & forma fidei est ipsa charitas: sed colligitur nos hanc uitam habere ex pulsu, idest ex operibus. Ideo Chri
Cant. 8. stus dicit animæ; Pone me, ut signaculum supra cor tuum; ut signaculum super brachium tuum. In corde uult habeamus diuinum eius amorem: & in brachio bona opera. Vult ut ipsum diligamus, & rectè operamur. Hoc igitur intendit Christus in hac parabola, agens prius de proximorum amore, & postea de bonis operibus. Quid ad hæc dicunt Lutherani impii? nō possum me ab ira continere, cùm uideo illorum impudentiam qui bona opera negant, & reiiciunt; cùm nihil magis ipsum Euangelium nobis commendet, nihil frequentius præ oculis ponat. Et ut uideas amice lector quantum Christus opera cōmendet, post hic semel repetitam materiam, in nouem superioribus capitulis, decies de ipsa egi. Quapropter nunquam mihi potui persuadere, etiam si hæretici
illi cæci sint, ut rem ita claram, & manifestam non uideant. Vnde peccatum eorum ex malitia oritur; ut inde occasionem sumant, & ansam, ut laxis habenis per latam uitiorum uiam currant, & ut se, quàm plurimis, & nefarijs peccatis possint immiscere, & cibo meroque usque ad ebrietatem ingurgitare, & ita ut bestiæ, & pecudes sine lege, sine gubernatore uiuant, & desiderijs animæ suæ se tradant. Aspice igitur tu quemadmodum cū Christus de amore loquitur, statim inserit sermonem de operibus. Vnde per Ioannem ait,
Si diligitis me, mandata mea seruate. Et Io. 14.
dicens; diligite inimicos uestros, statim Mat. 5.
subdit; Et benefacite his, qui oderunt uos. Et in proposito cùm de dilectione proximi agit, statim parabolam narrat in qua apertè docet, quomodo proximus diligendus sit: nempe operibus charitatis, quæ Samaritanus in pauperem contulit; & concludens inquit; ut nos similiter faciamus. Et dilectissimus discipulus Ioannes, qui ex penetralibus cordis domini
mira secreta hausit: inquit; Qui habuerit I. Io. 3.
substantiam huius mundi, & uiderit fratrē suum necessitatem habere, & clauserit uiscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in illo? filioli mei non diligamus uerbo, neque lingua, sed opere, & ueritate. Et
cum Petrum Christus de dilectione examinasset, dixit illi postea, Sequere me, scilicet Io. 21.
per mortem, per labores, per contemptā uitam, me ipsum imitando: & tunc clarius uidebo, an meus amor uehementius urat uiscera tua. Et postquam in cœna ultima plurima esset loquutus de amore, in-
quit; Surgite eamus hinc. Nam quemad- Io. 14.
modum in ampulla uitrea, dum quiescit aqua, & tranquilla est, uidetur aqua limpida, & clara; si uerò eam concutias turbida, & immunda apparet: sic nimirum, si Deum, & proximum amore (quo debes) prosequeris, uel non, statim cum moueris, clarè cōspicitur: & ob id ipsum si Deū diligis, age aliquid, uade, & operare, & erga proximum pietatis opera exerce.

¶ Tertiò

No. ¶ Tertiò conſidera Chriſti Redẽptoris
noſtri piam benignitatem, & clementiam,
qui quæſtioni factæ ab inimico, & calum-
niatore, tam largè, tam modeſtè, tamque
ſuauiter reſpondit, & ſatisfecit: quibus
verbis talem, & tam ſalutiferam doctrinã
nobis exhibet, qua eius dilectionem, &
proximi, & denique ſalutem perpetuam
conſequi valebimus. Vt inde facile ſit
doctoribus cognitu, quàm piè, modeſtè
& ſimpliciter calumniatoribus, & inimi-
cis ſit reſpondendum: imò omnes ſupe-
riores hæc animi manſuetudo, lenitas, &
modeſtia decet, vt non ſe graues, & aſpe
ros interrogantibus oſtendant. Nonne
uides, quomodo dominus non dedigne-
tur longiori reſponſione legis periti quæ
ſtioni facere ſatis: cùm potuiſſet (ſi uellet)
breuioribus expedire: aut tentatori nihil
reſpondere? Vnde uidere licet, quòd ſæ-
pius Chriſtus unius tentatoris occaſione
ſumpta multa bona, & utilia hominum
ſaluti & exemplo docuerit. Ita iuſti, &
amici Dei quacunque data occaſione, in-
de argumentum ſumunt, ut plurimus pro
ſint, & præclara opera in Dei amorem, &
obſequiũ aggrediantur. Sed iã de his ſatis.

¶ Cæterùm quoniam Chriſtus, ut po-
2.Colo. te, qui theſauros ſapientiæ, & ſcientiæ
Dei in ſe abſconditos habebat: tam uenit
ut actiuæ uitæ, quàm contemplatiuæ in-
ſtituta doceret: nunc factum quoddam
ipſius deſcribitur, in quo breui ſermone
utriuſque uitæ diſtinctionem oſtendit.
Et aduerte prius ſanctum Euangeliſtam
in hoc loco ordinem hiſtoriæ non ſeruaſ-
ſe. [Factum eſt autem dum irent.] Ie-
ſus, inquam, & eius diſcipuli de loco in
locum ad multorum inſtructionem. [In-
trauit Ieſus in quoddam caſtellum, & mu
lier quædam Martha nomine excepit illũ
in domum ſuam.] Multi, hique graues do
ctores ſuper textum diui Lucæ ſolent age
re de uirginis aſſumptione: ego autem
hanc materiam ſub ſilẽtio tacitus poſſum
præterire, quandoquidem non concio-
natoris, ſed expoſitoris munus exerceo.
Verùm (quantum coniectari poſſum)
non ingratum, aut moleſtum lectoribus
erit aliquid agere de uirginis aſſumptio-
ne: quandoquidem alij ſunt expoſitores,
qui idem faciant.

¶ In fronte autem huius facti narratio
nis attẽdere licet, quòd unum cuius Deus
ſpecialem curam habet, illud eſt, ſcilicet
acceptum hoſpitium magno cum fœno-
re, & copioſiſſimè ſoluere: nam bonæ in-
dolis, & urbanitatis lex hoc non poſtulat,
ut quis hoſpitalitatem accipiens, hoſpi-
tes non bene ſolutos relinquat. Si igitur
inter homines urbanos hoc uitio, & igno
miniæ tribuitur, quantò maior defectus
hoc in Deo eſſet, ſi per impoſſibile in ipſo
defectus aliquis poſſet reperiri? Magnifa
ciebat Chriſtus ſemper his, qui hoſpitio
eum excipiebant largè, & liberaliter re-
pendere, & ideo beatus Ambroſius nimis Ambro.
commendat diligentiam illam, & ſolicitu comm.in
dinem, qua Zacchæus Chriſtum domi ex- Luc. lib.8.
cepit. Quæ cura eſt hæc? aut quæ tanta ſo Luc.19.
licitudo? Sciebat enim (inquit Ambro-
ſius) uberem eſſe hoſpitij mercedem. Au-
dierat iam Zacchæum qualiter Chriſtus
ſe erga hoſpites haberet, & quàm liberali
manu eis retribueret: & ideo non miran
dum, ſi Zacchæus iam ſolicitus, & diligẽs
ſe geſſerit erga Domini hoſpitium. Man-
ducabat Chriſtus cum publicanis, & Pha-
riſæis, ut illorum ſuperbiam deprimeret:
& ut peccata ſua deleret. Cum amicis ẽt
ſolebat accumbere, ut in illis ſuum amorẽ
augeret. Itaque Dominus lætos, & ala-
cres relinquebat hoſpites, quando quidẽ
diuina pro humanis, ſpiritualia pro cor-
poralibus adminiſtrãtibus ſuppeditabat.
Ex quo colliges has duas ſorores Mariã,
& Martham digno præmio non caruiſſe.
Nam ſi mercedem hoſpitij cum acceptis
beneficijs uelis cõferre, facilè ſolutio de-
bitum ſuperabit. Ipſæ nanque Chriſtum
in terra ſemper exceperunt: Chriſtus ue-
rò ipſas in cœlum duxit. Ipſæ tanquam
hoſpitem, & aduenam ſuſceperunt in ter-
ra Redemptorem: ipſe illas, ut in æternũ
cœlum habitarent effecit, & ut requiem
illam poſſiderent, ubi nullus eſt cadendi
metus. Si igitur uelimus conferre ſerui-
tium, quod præſtitit Martha Chriſto, cum
eo, quod exhibuit uirgo Dei genitrix, lon
go quidem ſpatio hæc illa antecellere ui-
dentur. Martha nanque trium annorum
ſpatio domi Chriſtum excepit, uirgo au-
tem nouem menſium interuallo ſuis ui-
ſceribus ipſum portauit: & domi etiam

triginta annis secum habuit, & multò diligentius, quàm Martha illi seruiuit in itinere Aegypti, in infantia, in pueritia, ardentissimo amore, materno animo filij necessitatibus succurrebat. Et multò excellentius audiuit beata virgo filij verba: quàm Maria soror Marthæ. Si uerò tanta bona, & beneficia Deus contulit in has sorores, quia hospitium domi administrarunt: quantò perfectiori quodam modo & diuite quadam gratiarum suppellectilo matrem ditauit? Ideo beatus Bernardus ait: Non immeritò canit Ecclesia hoc Euãgelium in die Assumptionis virginis, vt intelligamus quantam gloriam hodie filius matri dederit: quandoquidem tantum bonum contulit Marthæ, & Mariæ. Nam si in destructione Sodomæ, & Gomorræ Deus uoluit liberare Loth cum suis ab illo incendio, propterea quòd Angelos hospitio receperat: quantò æquius & iustius erat, ut quæ Deum exceperat magnis beneficiis, amplissimis honoribus, & plurimis immunitatibus illustraretur? Cum etiam Iosue Dei mandato omnes domos Hierico destrueret, unicam solam domũ Raab stare uoluit: quia speculatores Israel exceperat. Si igitur tantam curam dominus habuit honorificandi eos, qui seruis suis hospitia dederunt: quãtam putas habuisse cum Martha, & Maria? Et si his sororibus tantam: qualem existimas erga matrem extitisse? Sine dubio dici non potest, quale fuit gaudium, qualis festiuitas, quantus triumphus, quod genus solennitatis, quo Deus hodie uirginem matrem cœlestibus sedibus regnaturam suscepit.

Bernar. ser. 2. Assum.

Gene. 19.

Iosue 6.

No.

¶ Vt igitur ad propositum reuertamur, solent principes, & reges suis hospitibus in tempore suæ necessitatis fauere, & maiora, quæ possunt auxilia suppeditare. Ita æquum erat, & iustum, ut maioris necessitatis tempore Deus matri subueniret, quod certè est ipsi mortis articulus, quo quidem auxilium diuinum magis est necessarium, tunc enim natura nostra magis est imbecillis, debilis, & afflicta, tuncque inimici eius fortiores, & potentiores sunt, & acrius, & uehementius instant. Nam tentationes, quibus dæmones nos in uitã aggrediuntur, cum eis, quas hora mortis diabolus affert collatę, non merentur nomen tentationis. Nam in uita etiam si vno, vel altero congressu non possit nos prosternere, adhuc remanet illi tempus, vt aliquando possit nos vincere, & in miseram captiuitatem redigere: in morte uerò, cum sciat, quòd si tũc non uenatur, perpetuò deinceps nunquã ad eius manus deuenturos, terribiliter tẽtat, nullumque lapidem non mouet, ut prædam capiat. Nemo enim adeò sit iustus, & sanctus, ut ab hoc examine, & iudicio liberetur. Solent qui ex una prouincia in aliam migrant, omnes merces, & omnia, quæ secum portant in alterius ingressu pandere, ac manifestare. Sic in transitu regni huius vitæ in alterius regnum erũt obseruatores, qui aperiant nostræ conscientiæ sarcinas, & opera nostra usque ad minimam cogitationem examinent. Erat quidem diues anxiè solicitus, & defatigatus dicens; Quid faciam, quia non habeo, ubi reponam fructus meos? & statim audiuit suæ insanæ cogitationis responsionem: Stulte hac nocte repetent animam tuam a te. Heus stulte, & inops mentis hac nocte in obseruatorum, & speculatorum manus incides: & omnis hæc substantia in aliam uitam nequit trãsire: tantum abest, ut illam tecum possis ferre. In hoc igitur mortis transitu Deus suæ sanctissimæ hospiti, & matri fauet, & facit exemptam, tribuens illi chirographum, & priuilegium, ut libera possit transire sine eo, quòd dæmones transitus obseruatores rationem possint exigere. Quemadmodum munitissima arx, quæ belliicis instrumentis sua tela ubicumque uult iactat: ut inimicos arceat longè: sic beatissima uirgo Deo, & Angelis induta, suis uirtutibus, & meritis armata, id bellum aduersus inimicos, & dæmones gerit, ut in sua morte omnes a se fugaret, atque nemo audet accedere munitissimam arcem contemplans. Nam si Angelus ligauit dæmonem, qui maritos Saræ interficiebat, & fugauit a domo, quando Sara nupsit Tobiæ: quantò melius nunc Angeli hoc obsequio uirgini seruient, & dæmones alligabunt? Vnde diuus Bernardus: O uirgo, quæ cœlos ascendis, & cui dæmones obuiare pauescunt.

Luc. 12.

2. Colo.

Tob. 8.

Bernar.

¶ Dedit

No. Io. 19. Dedit etiam matri dominus mortem sine dolore. Nam quemadmodum sedens iuxta crucem, dilectissimum filium aspiciens, dolores mortis passa fuit, sic ut doloris gladius eius animam pertransiret, cum ipsa non moreretur: sic nunc decebat, ut mortem obuians: dolores mortis non sentiret. Nam si beatus Ioannes Euangelista (vt refert Hieronymus) fuit à dolore mortis extraneus, nam ipse in Christi passione dolores mortis pertulit, quanto maiori iure beatissima virgo (quæ multa, & grauiora tormenta, quàm Ioannes pertulit) immunis desiuit esse a dolore mortis? Sed ut uideas, quàm munificentissimus fuit Deus cum virgine matre: non solum in morte eam uoluit eximere, & dotare his duobus priuilegijs: sed etiam post mortem alijs duobus uoluit insignire.

Luc. 2.

Hiero. ser. a. Iumpt. virg.

¶ Primum fuit, non permittere, ut sacrosanctum suum corpus corrumperetur, nec in puluerem, & cinerem redigeretur, nec ut à uermibus esset consumptum, sed accelerans illius resurrectionem simul cum anima dedit illi gloriam. Nam secundum iuris regulam, quando delicta sunt extraordinaria, & inusitata, iudices non tenentur tunc temporis obseruationi pœnarum iuris communis. Sed rationi consonum est, ut si tu in tuis delictis à communi uia excesseris, iudex etiam in correctione limites legũ communium egrediatur. Sic dæmones Christo dixerunt: Ad quid uenisti ante tempus torquere nos? Conquerebatur, quia Christus legem communem egrediebatur in eorum castigatione, antequam adueniret tempus: nam (vt ait Chrysostomus) Christus propter tanta eorum scelera ante tempus puniebat, cum nondum diem iudicij expectaret. Nam delicta, quæ omnes rationis limites excedunt, ansam iustissimam præbent, ut punitio acceleretur, & ante tempus adueniat. Maxima quippe iniquitas, & grauissima peccata Sodomitarum (inquiunt Augustinus, & Gregorius) fecerunt, ut Deus ordinariam legem transmitteret, & vt non expectaret diem iudicii ad puniendum eos, faciens id quod in die iudicii facturus erat, scilicet, eos & ciuitates illas igne comburrere. Si igitur promotior est Deus ad miserendum: quàm ad puniendum, & in aliquo possint esse uirtutes, ita heroicæ, & excellentes, ut præmium accelerent: non igitur mirandum si aliquando uiam ordinariam in remunerando Deus egrediatur. Nam aliquem referri in diuorum numerum, semper id fieri consuetum est post mortem: beatus autem Baptista ob sua præclara merita, ob admirabilem uitę sanctimoniam, ob singularem, & vix credibilem pœnitentiam, in uita in sanctorum numerum a Christo fuit relatus, cùm dixit, Quid existis in desertum videre? &c. Et in hoc loco de Maria Magdalena ait: Optimam partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea. Scire autem sis ne prædestinatus, uel non, non est præsentis vitæ: tamen Paulo fuit reuelatum, ita ut ipse de se dixerit: De cætero reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet, &c. Sic etiam erit resurrectio mortuorum in die iudicij: tamen potest accelerari ob merita in aliquibus sanctis, ut contigit beato Ioanni Euangelistæ: qui teste beato Thoma, aliisque viris doctis paululum post mortem surrexit, & corpore simul, & anima cœlum ascendit. Sed cur Deus, quod fecit in discipulo ob singularem dilectionem in matre charissima, & amantissima non faceret? Nam sicut ex meritis accelerauit filii Dei incarnationem, sicut Rebecca benedictionem Iacob, antequam Esau uidisset: sic ex meritis corporis resurrectionem accelerauit, quia plus meruit, quam Ioannes Euangelista, & præter modum dignior, & excellentior fuit, & ideò magis chara, & dilecta filio. Præterea si lachrymæ sororum Marthæ, & Mariæ fuerunt in causa, ut mortuus Lazarus citius resurgeret: quanto excellentius merita beatæ virginis hoc possent efficere, ut corpus eius surgeret? Solet etiam Deus post natiuitatem homines iustificare: sed Hieremiæ, & beato Ioanni Baptistæ hoc donum natiuitatem præuenit. Rursus si, vt Christus esset perfectus, & absolutus Redemptor, oportuit, ut præseruaret aliquem, ita vt nunquam peccaret: sic etiam ut resurrectio esset perfectissima decebat, ut non solùm post iam consumpta corpora ea suscitaret, sed etiam a corruptione præserua-

Cap. 1. de constitu.

Matt 8. Chrys. ho. 29. Matt.

Aug. libro de excidio vr. Grego. lib. 19. mo. cap. 23.

Mat. 11. Luc. 7.

2. Tim. 4.

S. Thom. super 2. c. Io. & in 4. d. 43. art. 3 ad 2.

Ioan. 11.

Hier. 1. Luc. 1.

seruata. Cumque nulla fuerit anima, cui
præseruatio culpæ magis competeret, quã
sacrosanctæ virginis: ita similiter nullum
fuit corpus, quod maiori iure immune de
beret esse ab omni corruptione. Nam
quemadmodum benedicta eius anima nul
la originalis peccati macula coinquinata
fuit, ita eius corpus ab omni corruptione
fuit liberum. Et cum corrumpi corpora, &
in cinerem, & puluerem redigi pœna sit
peccati, & in uirgine omnis talis ratio non
inueniretur: consentaneum erat, vt in il-
la cessante causa, cessaret itidem effectus.
Quod uerò carnis corruptio in pęnam
peccati uenerit, clarè constat ex illo,
Gen.3. quod Deus dixit Adæ; Puluis es, & in pul-
uerem reuerteris. Nam qui suorum Re-
gum sunt proditores, lex iubet, in crimi-
nis & peccati pœnam eorum domos di-
rui, & solo æquari, & ita hæc pęna, &
sententia detorta fuit in Adam. Virgi-
nis autem domus, quæ nec peccatum
fecit, nec nouit: nulla ratio postula-
bat, ut dirueretur. Nobis, qui tradito-
res sumus, quælibet pœna meritissimè
imponitur: virginis autem corpus omni
Psal.15. ex parte intactum remansit, secundum il-
lud prophetæ: Non dabis sanctum tuum
videre corruptionem. Et si quidem in in-
gressu mundi mirabili priuilegio fuit ho
norata; ita quoque decebat, vt in exitu
alio illustraretur. Præcipiebat Deus in ue-
teri instrumento, ut ancilla, uel seruus, qui
Exo.21. ad seruiendum alicui ingrederetur, in fine
seruitij exiret cum ueste, & suppellectile,
qua intrauit. Secundum igitur hanc le
gem beata uirgo, cui ad ingressum mundi
priuilegium erat concessum: non multum,
Aug epist. ad Dard. & Ber. ser. paruis. si alia immunitate egrediatur. Sic inquiũt
diuus Augustinus, & Bernardus liberum
arbitrium uirginis natalem præuenisse.
Et cum ab Angelo salutaretur, prius quam
Dei filius carnem assumeret: dicit illi An-
gelus; Dominus tecum. Hoc enim priuile-
Ioan.2. gium habet beata uirgo, ut multa ante tem
pus faciat accelerari. Sic in Chana Gali-
leæ, prius quam vinum finiretur, & defe-
ctus appareret, dicit uinum non esse. Vt il
le defectus sponso non imputaretur; uo-
luit ut Christus prouideret. Nam, vt ait
diuus Cyrillus super Ioannem, quando
beata virgo dixit Christo; Vinum non
habent, nondum vinum erat finitum. Ideò
ait diuus Ioannes in Apocalypsi, quòd ha Apoc.12.
bebat Lunam sub pedibus: nam Luna ve-
locius adimplet cursum suum. Saturnus
circulum complet triginta annorum spa-
tio: Iuppiter duodecim annis, Mars duo-
bus, Sol trecentis sexaginta, & pluribus
diebus, Venus, & Mercurius ferè eodem
tempore, Luna uerò paulò pluribus ui-
ginti septem diebus cursum finit. Hanc
gratiam, & priuilegium ut citius ad termi
num perueniat habet Luna. Ideo subtus
pedes habebat illam beatissima uirgo, ut
inde colligatur, qua celeritate, & uelocita-
te ad Deum ipsa accessit. Ita sua merita
fuerunt in causa, ut citissimè resurgeret
corpus, ut simul cum anima coronam glo-
riæ acciperet. Nam quando Dauid Ama- 1.Re.30.
lecitas deuicit, & expoliauit: æqualem
partem distribuit eis, qui in obseruatione
remanserant, & eis qui in bello dimicaue-
rant. Ita uoluit Deus, ut ex spolijs, & ex
victoriæ gloria, quæ in Caluariæ monte
fuerat parta, æqualis portio uirgini dare-
tur, quę tunc iuxta crucem fuerat, & Chri
sto qui in campum debellaturus exierat.
Ipsa enim quasi tentoria, & munitionem
obseruabat: nam quo ad articulum resur
rectionis Christi, omnes hanc fidem ami
serunt præter unam virginem. Ideo de-
cebat, ut ipsi quemadmodum & uictori
spolia tribuerentur, & quemadmodum
Christus resurrexit, ipsa quoque resurge-
ret. Et ut Christus in corpore, & anima cę-
lum conscendit: ita quoq; ipsa gloriam in-
grederetur. Nam qui fieri posset, ut Deus
permitteret, ut uiscera, quibus ipse nouem
mensibus clausus fuerat, uermibus absu-
merentur? Qui Deus posset ferre, ut do-
mus, qua ipse fuit hospitatus, à uermibus
habitaretur? Si uoluit Deus, ut arca fœ- Exo.25.
deris Israel fieret ex Setim, quod est lignũ
incorruptibile: quare sanctissimam ma-
trem ueram arcam fęderis, vermium cor- Plutar. in apophth.
ruptioni traditurus erat? Noluit Cæsar
Augustus (ut Plutarchus refert) Alexan-
driam destruere, quia eam Alexander Ma-
gnus fundauerat, eius reuerentia solum
commotus: quare Deus hanc ciuitatem,
quam ipse fundauerat, ut sui filii esset
habitaculum deberet destruere? Et si
uoluit, ut domus Raab euerteretur Iosue 6.
quia

quia hospitium fuit speculatorum Israel, multo minus pateretur, ut in cinerem,& puluerem redigeretur corpus, ubi ipse no uem menses habitauerat. Gariophyllatus flos, quando transponitur ex uno loco in altum, cum eadem terra plantatur, quam in radicibus affert: & id fit, ne ante tempus arescat. Ita sacratissima uirgo translata fuit in cęlum suo corpore, ut sua uissimus flos flagrantissimum odorem ex se emittens.

¶ Honorificauit itaque illam deus post mortem: suscitans corpus eius. Deinde eam collocans super omnes choros Angelorum: ut ecclesia canit, dicens; Exaltata est sancta Dei genitrix super choros Angelorum ad coelestia regna. Quod etiam authoritate sacræ paginæ suaderi potest. Paulus namque statim in initio epistolæ ad Hebræos vult conuincere, legem Euangelicam excellentiorem esse, quàm Mosaicam: & id probat legislatoris prestantia, & excellentia. Nam hæc data fuit per suum filium, illa uerò per Angelum: & probat filium meliorem,& excellentiorem esse ipsis Angelis, dicens;
Heb. 1. Cui enim angelorum dictum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium? Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit, & adorent eum omnes angeli Dei. Et ad angelos quidem dicit: Qui facit angelos suos spiritus,& ministros suos flammam ignis. Ad filium autem; Thronus tuus deus in seculum seculi,&c. Angelos uocat seruos: Christum uerò filium; & concludens Paulus inquit; Tantò ergo melior angelis effectus, quanto differentius præ ipsis nomen hæreditauit. Simili,& formali consequentia clarissimè ostenditur, beatam uirginem meliorem esse angelis. Cui enim angelorum dixit Deus; tu es mater mea? Et quis angelorum deo poterit dicere; Tu es filius meus? Hoc utique beata virgo dicere poterit. Tantò ergo melior angelis effecta, quanto differentius præ ipsis nomẽ hæreditauit. Et si melior est, & præmium merito correspondet; benè sequitur in assumptione sua super omnes illos esse elatam. Atque ita omnes, tanquam dominam, & reginam susceperunt, & canentes lætitia perfusi dicebat; Quæ est ista, quæ ascendit pulchra, ut Luna, electa, ut Sol, terribilis, ut castrorum acies ordinata. Pulchritudo eius deformes nos reddit; eius splendore, & luce, caligine operimur. Tantum nitorem & nimbum miramur. Nam si Angeli mendicum Luc. 16.
Lazarum susceperunt, & fuerunt præsentes eius morti, & in sinum Abrahæ sanctã animam gaudentes collocarunt, quantò libentius, & gaudentius cum matre domini hoc fecissent? Sed quid dico Angeli? ipse Christus recepturus accepit suam matrem;& non immeritò, cum ipse Apostolis promiserit se affuturum eorum morti. Atque ita sancti dicunt cuiuslibet eorum obitui interfuisse. Si uerò beatus Stepha Io. 14.
nus iamiam moriturus, cum coeli aperti Act. 7.
sunt, Iesum uidit animam ipsius uolentem suscipere, meritissimè hoc idem efficeret cum martyrium, & uirginum omnium limpidissimo speculo. Et siquidem in amara passione filij, cum ab omnibus derelictus esset, nunquam eius animus passionis turbine, nec tormentorum grauitate defecit; sed firmissima manens, stabat iuxta crucem; ita æquum erat,& consentaneum rationi, ut filius matri talionem solueret, & ut gratus morti eius præsens adesset; & ita solennior fuit matris susceptio, quàm filij; Christo namque exieruut obuiam Angeli, Mariæ uerò, & Angeli, & ipse Christus. Nam si res ciuitatem aliquam adiret, exirent utique eum suscepturi, magnates, & nobiles; si uerò postea regina eandem ciuitatem ingrederetur, & exirent isti simul cum rege, non dubium quin reginæ receptio præstantior esset,& illustrior. Et illud puto fuisse in causa, quòd cum festiuitas hæc adeò fuerit solennis, illustris,& tantæ gloriæ & maiestatis, nihil Euangelistæ de assumptione virginis fuerint loquuti; quia sic fuit admirabilis, ut illam suspicientes, & admirantes, potius laudauerint, Exo. 26.
quàm si aliquid dicerent. Et hoc credo uelamen illud significasse, quòd arcam Dei tegebat. Nam cum Timanthes egregius pictor (nisi ueteres historiæ nos fallunt) Iphigeniæ cædem uellet depingere: cumque reliquorum lachrymas,& moerorem expressisset, vultum

Agamenonis patris eius uelo cooperuit: quo uoluit significare insignis artifex, nulla re posse melius summum dolorem, & luctum parentis exprimere, quàm si penicillo sub silentio præterijsset. Ideò illi duo Seraphim caput tegebant, quia di-
Esa.6. uina mysteria narrari nequeunt. Et Pau-
1 Cor 1. lus fatetur non licere aliquid de eis loqui.
Psal.64. Et in psalmo ubi cōmunis uersio habet: Te decet hymnus Deus in Sion, habet versio Diui Hieronymi ex Hebræo: Te decet silentium laus Deus in Sion. Ac si diceret: Tam excelsa, & diuina sunt mysteria tua Deus: ut melius silentio, quā ore laudetur. Itaque mirantes Euāgelistæ uirginis assumptionem, tacere decreuerunt. Nam quæ lingua, etiam si Angelico eloquio polleat ualeat exprimere: aut qui calamus uelocissimus scribere festiuitatis magnitudinē, quam cælestis patriæ incolæ sui redēptoris matri fecerunt? Si sanctus
2.Reg.6. rex Dauid coram arca testamenti cantere, & saltare dignabatur: quibus tympanis hodie exiret, quibus choreis, quibus gaudijs ipse cum reliquis Angelorum exercitibus comitatus: cum hæc uera testamenti arca cælum ingrederetur; quæ transiens omnes beatorum sedes, & omnes choros Angelicos, collata fuit, super omne id, quod Deus non est: & infra omne id, quod Deus est? Lateri dextro regis Salomonis posue-
3.Reg.2. runt thronum, in quo eius mater Bersabee sederet, cui filius dixit; Pete mater mea, Neque enim fas est, ut auertam faciē tuam. Et ipsa nihil sibi à regnante filio postulauit. Petiuit autem donum, & rogauit pro iniquo proditore Adonia. Sic etiā in cælo beatissimæ uirginis regalis thronus fuit positus: cui filius inquit, ut petat, qui nunquam denegabit matri, quod postulauerit, ut fecit Salomon, ipsam igitur syncero corde, & interno animi affectu exoremus, ut nobis, qui traditores sumus, & iniqui peccatores (ut Adonias) ueniam peccatorum petat: ut cum filio, & matre cælestem Hierusalem conscendere ualeamus. Sed iam ad textus explanationem reuertamur. Ait igitur Euangelista: [Intrauit Iesus in quoddam castellum.] Audiui aliquando cōcionatores in festo assumptionis uirginis arces munitissimas fingere, & turres inexpugnabiles: quasi hic uicus, ubi Christus fuit ingressus, esset quædam arx fortissima: non intelligentes, ꝙ castellum in scriptura sacra sumatur pro
pago, seu uico quodam. Sic dicunt Euan- Matt.4.
gelistæ, quòd prædicabat Iesus per ciuita- Mar.1.
tes, & castella: hoc est per urbes, & uicos:
& hoc frequentissimè dicunt Euangelistæ. Luc.24.
Vnde infra dicitur quòd duo discipuli Mar.16.
ibant in castellum Emaus: pro quo Marcus scribit, ꝙ ibant in uillam. Oppidulum itaq; erat, & crediderim Bethaniam esse, quod distat una leuca ab Hierusalem: ubi Martha domum suam habebat. In Græcis namq; codicibus habetur; is comin tinà qui est paruus uicus. Expende autem, ꝙ solenne est in scriptura, tunc dicere, quòd
Deus intrat, cū præclarum aliquod opus No.
facturus est. Ita iuit ad uidendum, an cla-
mor Sodomorum ita esset, ut ad cælum Genes. 19.
ascenderet. Certè non egebat uidere: sed quia facinus insigne erat facturus: ad uidēdum pergit. Intrauit etiam dominus in ci-
uitatem templum purgaturus. Sic intra- Ioā.12.
uit in conuiuium: ut hominem non uesti- Mat.22.
tum ueste nuptiali puniret. Sic & nunc intrat in uillam hanc in domum Marthæ, magnificaturus uitam contemplatiuam: & actiuam approbaturus. Attendes etiā, ꝙ non rogatus, nec inuitatus, sed tantū sua bonitate, & clementia motus, hanc uillam ingreditur: ut intelligas, quòd Deus nos adiuuat nullis nostris præcedentibus me-
ritis. Vnde Paulus; Antequam quidquam Rom.9.
boni egissent, Iacob dilexi. Sic Saulem quę- 1.Reg.9.
rentem asinas elegit, Dauidem pascentem 1. Reg. 16.
oues. Venit etiam è cælo misericordia adductus, ut mundum languidum sanaret: ut uideas quomodo non rogatus, plura bona in nos quotidie conferi; & domum hanc spontaneus etiam ingreditur. [Et
mulier quædam Martha nomine exce- No.
pit illum in domum suam.] Domina domus; & alii fratres Lazarus scilicet, & Martha dominum susceperunt. Fœlix Martha quæ talem hospitem domi meruit habere. Sed hanc fœlicitatem tu, quicunque uelis, poteris consequi, si pauperes domini exceperis & hospitari uolueris. Dominus enim ait; Quod uni ex mi-
nimis meis fecistis, mihi fecistis. Hospes Mat.25.
eram, & suscepistis me. Vt scias, quòd si pauperi benè feceris, Christo benè facis.

cis.

Matth.18. eis. Alibi etiam dominus ait; Qui suscipit vnum talē paruulum in nomine meo, me
Luc.10. suscipit. Et iterum: Qui uos recipit, me recipit. Vt hoc beneficium dominus præstaret Marthæ, uoluit in eius domo hanc corporis recreationem suscipere. Potuisset equidem, ut Angeli de cœlo prouiderent, uel ex nihilo creare: quemadmodū
Matt.4. in deserto contigit, quòd angeli ministrarunt illi descēderunt. Similiter cōstat Eliā
3.Reg.17. nutu Dei corui ministerio alimentum suscepisse: & cum posset multum temporis illum sic pascere, misit ad uiduā Sareptanam, ut ipsa benedictionem Propheticam mereretur accipere, & pinguiori supellectile ditari. Sic utique continget diuitibus, qui pauperes domini hospitant. Nam si Christianis oculis, & mente diuites hoc uellent perspicere, apertè intelligerent, se longè maius & præstantius beneficium acquirere, cum ab eis eleemosynam pauperes uolunt accipere: quam ipsi eis faciunt in conferendo eleemosynam. Sic Christus uoluit hanc domum ingredi, & ibi cœnare: ut inde ansam sumeret, & misericordia cum sororibus uteretur. Magnum quippe indicium amoris, & maximorum beneficiorum pignus est, quod Deus diuitibus ostendit, cum pauperes mittit ad eorum domos pulsandas. Datur enim illis occasio, ut æternā uitam mereri possint: & ut faciant sibi a-
Luc.16. micos de mammona iniquitatis. Qđ cer-
Gen.18. tè sanctissimus Abraham rectè perpenderat, cum dixit. Si inueni gratiam in oculis tuis, afferam buccellā panis, &c. Quasi rectè intelligeret sanctissimum illud fidei speculum, magnum beneficium peregrinos ī ipsum collaturos: si ipsi ab eo uellent accipere buccellam panis. Et ideo dixit; Si inueni gratiam in oculis tuis.

No. ¶ Discamus igitur exemplo Marthæ Christum suscipere in suis membris: qui pauperes sunt. Nam quidquid eis impenderimus, Christo computabitur. Et quemadmodum Martha gaudens, & alacri uultu Christum suscepit, & diligens circa eius ministerium ambulauit: sic & nos etiam in pauperum hospitio exerceamus,
Luc.19. Zachæum imitantes, & Abraham, qui citò ad armentum abiit, & omnis domus eius lætabatur. Vnde Petrus, Hospitales inuicem sine murmuratione. Et Pau- 1.Pet.4.
lus; Hilarem enim datorem diligit Deus. 2.Cor.9.
Vnde non pigeat, eos qui ad te ueniunt sub Christi nomine hospitari: mereberis nanque (si opus fuerit) mortuos uidere uiuos, & alia diuina miracula, ut mulier illa Sunamitis, quæ cum Elisæum excepe- 4.Re.4.
ret, filium mortuum suscitauit. Raab Iosue 6.
etiam, quæ hospitata est peregrinos nuncios Israel eliberata fuit morte cum suis. Heb. 13.
Vnde Apostolus Paulus admonet, dicens; Hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim quidam placuerunt Angelis hospitio receptis. Hoc dixit Apostolus propter Abraham, & Loth, qui, ꝙ hospitalitati dediti erant (ut in Genesi legitur) Ange- Ge.18.&19
los susceperunt hospitio. Tāta enim charitate erat inflāmatus in hospites sanctissimus Patriarcha, ut non præceperit seruis ministrare, nec bonum opus per aliū uolebat exercere, sed quasi præda reperta, cum ditissimus esset, ut minimus famulus pedes hospitum lauit, & portauit uitulum de grege humeris impositum, & peregrinis prandentibus, ipse stetit; & mensæ ministrabat. Erat autē mos huic viro sancto, ut quotidie iuxta ostium domus suæ sederet, & id in meridie, in hora prandii, ut uideret trāseuntes. At nos abscondimur in penetralibus domus, ne peregrinos excipiamus, & si recipimus, statim percontamur de recessu. Ioannes de Ioan.9.
Christo ait, quòd præteriens uidit hominem cæcum. Ille præteriens uidit pauperem, sed nos uidendo pauperes, præterimus eos, ne forte aliquod opus charitatis a nobis exigant. Sed de his superius, in aliquibus locis tetigimus, inferiusque in Historia Zachæi aliquid adiiciemus. Luc.19.

No. Expende etiam, quàm humilē, & abiectū se pro nobis ostēderit Christus Iesus, qui cū conditor Angelorum esset, rex regum, & dominus dominātium, uoluerit pendere, & sustentari aliena liberalitate. Non enim habebat opes, unde uictum quæreret, sed ex piorum hominum eleemosynis se, suosque discipulos sustentabat. Quare hoc, nisi ut sua inopia, & pauperie nos ditaret? Quare nisi, ut sua penuria, & egestate ad cœlestes diuitias amissas nos alliceret, & inuitaret? Et denique, ut nos doceret suo exem-

plo diuitias mundi contemnere: & ut animos nostros ab amore terrenorum abstraheret, & ut solis, & solidis bonis cœlestibus faceret adhærere. Sed iam historiam prosequamur.

No. [Et huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes domini, audiebat verbum illius.] Duo vna sententia ex primit: quietem scilicet, & humilitatem, quæ maximè sunt contemplationi necessaria.

Pro.25. Scrutator enim maiestate opprimetur ab ea. Ideoque quod est opus, vt humilitate sis præditus: si ad diuinarum rerum contemplationem cupias peruenire. Nam si ex fonte vel ex puteo uelis aquam haurire, necesse est ut humilieris, & deprimaris. Ita nimirum si ex profundissimo illo puteo sapientiæ, & scientiæ Dei, aquā haurire desideras: oportet, ut de te humiliter

Eccl.15. sentias, ne altè uelis sapere. Aqua sapien

Pro.11. tiæ salutaris potauit illos. Vnde in Prouerbijs. Vbi humilitas, ibi & sapientia. Nam superbia non habet ubi sapientiam recipiat. Didymus Philosophus Alexandro dixit, Deus præsto est largiri sapientiam, sed non habes ubi eā recipias. Fluit enim aqua diuinæ sapientiæ ex cacumine montis ad imum vallis. Vnde Christus in hoc capite loquens cum patre, dixit: Confiteor tibi pater Domine cœli, & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, & prudentibus; & reuelasti ea paruulis. Sed iam hæc a nobis superius sunt exposita in hoc capite, ubi non nihil de hac materia diximus. Igitur (vt D. August. ait de

Augus. de verbis domini. verbis Domini quantò humilior ad pedes Domini sedebat Maria, tātò amplius capiebat. Vnde discere nos oportet cum humilitate: quod si hæretici, & philosophi fecissent, non utique in altitudine cordis tam vanè delirarent.

No. Secundò non solum ad pedes Domini Maria humilis erat, sed sedebat. Tales enim ad sui contemplationem diuina sapientia poscit. Anima quippe (ait Philosophus) quiescendo, & sedendo fit sapiens. Nam ut Deus diuina sua mysteria, & secreta animæ communicet: uult illam esse quietam, tranquillam, & pacatam. Et nanque, qui negotijs est impeditus, & mille curis, & solicitudinibus distractus, Deus

Gen.12. sua secreta non pandit. Et sic acturus cū Abraham, duxit illum extra patriā suam.

Ose.2. Et per Oseam dixit: Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Postulat uti que contemplatio, & oratio cor suum, vacuum omnibus negotiis mundanis. Et ideo qui hæc negotia, & curas non reiecerit: non multum proderit in exercitio vitæ contemplatiuæ. Nam sicut mulier habens menstrua speculum inficit: ita exteriores occupationes nostrū intellectum turbidum efficiunt, vt rerum diuinarum contemplatio in ipso minus appareat, & elucescat. Humilis itaque, & quieta sedens iuxta pedes Domini ipsius verba attentè audiebat, dicens cum Propheta; Au

Psalm.84 diā quid loquatur in me Dominus Deus.

Psal. 118 Illud etiam secum in corde reuoluebat.

Psalm.72 Quam dulcia faucibus meis eloquia tua,

Acto.6. super mel ori meo. Mihi enim adhærere Deo bonum est. Neque æquum videtur derelinquere uerbum Dei, & ministrare mensæ cum secum haberet eum, qui omnia pascit: qui dat iumentis escam, & pul

Psal. 146. lis coruorum inuocantibus eum. Vbi non libet, ut silentio pretereas Christi curam, & diligentiam in assidua prædicatione: q̄ non tantū in synagogis, & in locis publicis prædicabat, sed etiam in ipsis domibus dum sterneretur mensa. Mouebatur vtique desiderio illo ardentissimo, ut animas nostras lucraretur, quandoquidem in omni tempore, in omni loco, quacunque data occasione rete prædicationis iaciebat, ut ipsas venaretur.

¶ Discant à Christo doctore sapientissimo prędicatores, & uiri religiosi: ut cum

No. aliquando domum intrauerint, ut suscipiant hospitium, hospites suos imbuant salutaribus consilijs, sacris exhortationibus: & denique omnia ea doceant, q̄ ad Christi seruitium, & dilectionem pertinent. Et cum omnis Christi operatio dirigatur in nostram instructionem: hoc facto docuit prædicatores euangelij, qualiter se debeant habere erga suos hospites. Non statim de cibo, aut potu inquirant, nec per domum inquietè discurrant, sed sedentes (vt decet seruorum Dei prudentiam) illos sanctè instituant: quo nimirum qui eos hospitabantur sancto exemplo ædificabuntur: & charitatis adipiscentur mercedem.

Discamus

No. ¶ Discamus etiam à beata Magdalena, ut nõ sic rebus familiaribus impediamur, ut à tergo relinquamus uerbum Dei: sed attente audiamus uerbum Dei, & animo parato. Væ autem illis, qui nunquam, aut rarò audiunt uerbum Dei: quasi illud fastidientes. Qui non pudent corpus uarijs cibis, & condimentis ingurgitare: & animam obliuiscuntur, nec cibant eam mirabili condimento uerbi Dei. Sed de his aliàs. Vidimus occupationem Mariæ: nunc de occupatione Marthæ Euangelistam audiamus.

No. [Martha autem satagebat circa frequẽs ministerium.] Multis parandis intenta erat: interim tamen à uerbo Dei se elongabat. Quantò enim animus in hæc exteriora magis diffunditur, tantò à Deo fit remotior. Pondus nanque seculi curarum, & sollicitudinum huius seculi nostræ animæ alas impedit: ut ad Deum non possit uolitare. Quamuis Marthæ ministerium sanctũ fuit, non tamen tantum laudatur à domino, sicut sororis otium: quia externum erat, & in multa distractum, quod aliquãdo animum a Deo magis remouere solet: Mat. 6. cum quis simul non possit duobus dominis seruire, nec utrisque satisfacere, cum tantum inter se distent creator, & creatura. [Quæ stetit, & ait, Domine non est tibi curæ, quòd soror mea reliquit me solã Ber. ser 3. assump. ministrare?] In cœnobio, aut domo, in qua uita actiua conqueritur de contemplatiua, Christus eligit hospitium: non tamen ubi contemplatiua conqueritur de actiua. Cum religiosi mitti corporalibus exercitijs conqueruntur, quia se non tadium tradunt orationi, quantum desiderant: bene rectum, & gubernatum est cœnobium. Cum uerò in oratione deficiũt, & eam molestè ferunt, & desiderant illam relinquere, cupiuntque se tradere corporalibus exercitijs, sine dubio ibi Christus non habitat. Nam si Maria conqueritur, & inuideat uitæ Marthæ, non est ibi Christus. Multi religiosi queritantur de prolixo choro, de prolixis horis: & quia querimonia est Mariæ, ideo Christus cum illis non habitat. Hic autem Martha conqueritur. Querela autem hæc ex charitate procedebat: non ex inuidia, aut impatientia: quia Martha adeo Christum diligebat: ut putaret etiam sororem esse necessariam ad ministerium. Timebat se non posse satisfacere tanto hospiti, neque digna reuerentia posse excipere. Vide autem quomodo querimoniam non referat alicui ex familia, sed ipsi domino, quem scit iustissimè iudicaturum. Totam se committit diuino iudicio: ut si ipse ream illam esse nosset, argueret; sin aliter ipsam excusaret. Nos etiam exemplo huius querelas nostras ante Deũ debemus præsentare, & communicare cum ipso, & ad eum recurrere in nostris negotijs, quemadmodum fecit Moyses. Exo. 8. Sed conquerimur de proximis, & de illis murmuramus: eis narrantes, qui nullam autoritatem habent, neque aliquid de ipsis ualent iudicare. ¶ Obserua autem diligenter, quòd multi etiam seculares imitantur nunc Martham. Iudicabat enim Martha sororem suam esse otiosam, tempusque in nihilo transigere. Ita isti seculares conqueruntur de religiosis, & illis detrahunt, talia dicentes, O quàm quieta uita gaudent hi monachi, nullis laboribus obnoxia? nullis sollicitudinibus intenta; nos uerò solis ardore torremur, & aeris siccitate, ac iniuria adurimur, nullus nos, quàm illi coelum adhibimus? Hisque, & alijs ineptis uerbis clericorum & religiosorum uitæ detrahunt, & de illis conqueruntur, eo quòd laboribus manuum, quemadmodum ipsi, uictum sibi non quæritant. Et isti non attendunt, quòd religiosi legunt, canunt, dant operam literis, prædicant, confessiones audiunt, & sacramenta ministrant: quæ exercitia tantò præstantiora sunt occupationibus temporalibus, quantò spiritus præstantior, & dignior est corpore. Præterea ridiculum est, ut uelint isti suos labores mundanos, & pro mundo acceptos cum nostris conferre: cum a sua uoluntate proficiscantur. Longè certè differunt: nam nostri labores eorum sunt, qui per Christi amorem se, & omnia sua simul cum propria uoluntate abnegarunt: qui etiam si minores essent suis, ad nostrorum præstantiam, & excellentiam, satis esset aliena uoluntate fieri, & Christi amore: ut intelligerent isti quantum dignitate suos exuperent, cum hoc

hoc tamen clarè constat spirituales labores maiores esse. Quaenam obsecro occupatio magis accepta erat Deo Marthae, an Mariae? Optimam partem elegit sibi Maria. Quos enim dominus amore paterno diligit ab externis actionibus semouet. Pater nanque, qui tenerrimè filium diligit, seruum potius mittit laboraturum. Vnde dominus exteriora velamina tabernaculi foederis iussit fieri ex
Exod.26. saccis ciliciniis, & ex arietum pellibus interiora uerò ex auro erant confecta. Nā illi, qui constituti sunt exterioribus negotiis conficiendis, sunt tanquam coopertimentum, quo induimur, vt reliqua interiora uestimenta melius conseruemus; qui uerò ad diuinam contemplationem eliguntur à Deo, pars optima concessa est illis in Ecclesia. Id quippe iam hic à Saluatore definitur, melius esse, & praestantius opus uerbum eius audire, quàm
1.Cor.4. ministrare. Cùm uerò Apostolus dicebat: Regnum Dei non esse in sermone, sed in uirtute, loquebatur de humana sapientia, de inflato Philosophorum sermone, non tamen de uerbo Dei,
Heb.4. quod penetrabilius est omni gladio an-
1.Cor.2. cipiti. Vnde ipse ait; Sermo meus, & praedicatio mea non in persuasione sapientiae uerborum: sed in ostensione spiritus, & ueritatis. Talibus sermonibus erat intenta Maria: & tali exercitio die, noctuque uacant monachi, coelestes, ciues imitantes: qui non nimio corporis exercitio laborant, sed hymnos, & psalmos canentes, suum dominum laudant, quorum, occupatio tantò est excellentior, & praestantior, quantò similior Angelorum exercitio, & Sanctorum omnium, qui solùm admirantes diuinam illam sapientiam suspiciunt eam, & uenerantur. Putabat enim Martha Mariam nihil agere, & tempus in uanum consumere: quae utique omnino fallebatur. Et tu etiam quicunque secularis, qui labores, & occupationes tuas, ecclesiasticorum, & religiosorum uelis anteponere, sine dubio longè aberras a ueritate, & nimis falleris: & similis eris Regi Aegyptiorum pluris habenti, & aestimanti lateres crudos facere, quàm Deo sacrificare: qui Mosi, & Aaroni dicebat;

Quare abstrahitis populum ab operibus? Exod. 5.
addens statim. Ite ergo, & operamini, Vacatis otio, & idcirco dicitis: Eamus, & sacrificemus domino. Ita credo hac nostra tempestate esse multos Pharaones, qui otiosos iudicant eos, qui diuinarum rerum contemplationi uacant, & totos Deo consecrant; qui certè non sunt multum dissimiles Balac Regi Sidoniorum, qui indignatus est aduersus Prophetam Balaam, eo quòd non faceret quod ipse optabat, & maledicens populo Israel dixit; Vade, & reuertere in locum tuum; Nu.24.
decreueram quidem honorare te, &c. Sic multi mordaciter insurgunt contra Ecclesiasticorum, & religiosorum uitam; non uidentes, quòd isti pro omnium salute die, noctuque deprecantur, cum diuersi diuersis debeant esse intenti: nec omnium eadem debeat esse conditio; quòd si aliqua sint uitia in his probis uiris: uideant laici se suis non carere peccatis? nec temerè contra Dei praeceptum, & uoluntatem eos iudicent, quorum beneficiis spiritualibus non parum iuuantur?
¶ Aduertes secundò, quòd hoc temerarium iudicium non solùm currit a secularibus in Ecclesiasticos, sed inter ipsos seculares est commune, & circa omnes uitae status haec pestis dispargitur; & inde illud puto euenire, scilicet, ab amore nostri, & rerum cuiuscunque propriarum. Videtur enim unicuique suum opus pulcherrimum, & sua occupatio Deo magis placita, quàm fratris sui. Quae omnia scientiarum exemplo possunt ostendi. Astrologo enim uidetur nullam esse scientiam praeter Astrologiam: & Dialectico idem: & sic de ceteris. Ex qua deprauata radice oriuntur inter homines contentiones, rixae, & schismata, quilibet nanque putat proximum suum in sua uia penitus aberrare: quia non sequitur idem iter, quod ipse. In hoc ferè 1.Cor.3.
errore uersabantur Corinthii, qui cum plura bona accepissent a Deo, eorum quilibet suum putabat pulchrius: & ita alter alteri uolebat praeferri: cum unus linguarum donum extolleret, alter prophetiam, alius uerò scripturarum interpretationem. Contra hunc errorem praesentaneum remedium ipse Apostolus praebet

præbet dicens, omnia hæc dona riuulos esse, qui ab eodem fonte nascuntur, scilicet, Spiritu sancto. Atque ijs omnes in æqualitate participant: cùm ab eadem causa oriantur, quemadmodum in corpore Regis omnes eius partes, & omnia eius membra, regis membra sunt, etiam si inter se differant. Sic Apostolus Omnes enim uos vnum estis in Christo Iesu. Et ad Corinthios: Alij datur per spiritum sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ, &c. Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Sicut enim corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus. Nam sicut in musica uocum diuersitas causat melodiam, sic in Ecclesia diuersitas statutum. Vnde licet colligere, manifestissimam esse insaniam aliū damnare, quia non facit quod ego: uel quia ei muneri non est aptus, ut ego. Nōne insanum esset, si oculi pedes contemnerent, quia non vident; manus uerò pedes increparent, quia non ambulant? Vnusquisque igitur alium in suo munere relinquat: & hoc omne est, quod Apostolus in supra citata epistola tam diffusè intendit persuadere. Et idem Romanis ait: Qui non comedit, comedentem non contemnat. Nunquid qui non comedit: maiorem uirtutem habet quàm is, qui comedit? Sed iam Martham conquerentem audiamus. [Dic ergo illi, ut me adiuuet.] His uerbis principem consilij se Martha ostendit: quia cum interrogasset Dominum, antequam responderet, petit ut dicat sorori, ut illam adiuuet: nam ut superius diximus, cum unusquisque putet suum laborem maximè esse necessarium, credit omnibus idem esse iudicium. Ideo Martha nullam sperans responsionem, quasi Christum uolens docere: dicit; Dic ergo illi, ut me adiuuet Ac si diceret; Ego domine nimis intenta, & occupata sum, & soror mea nihil agit: dic ergo illi ut me adiuuet.

Gal. 3.
Rom. 12.
1. Co. 12.
Ephes. 4.
Rom. 14.

No.

¶ Vbi non immeritò uenit notandum, quantum discrimen sit inter eos, qui seruiunt Deo, & inter eos qui regibus, aut principibus mundi ministrant. Abhorrent isti omnem societatem, neminemque participem in labore uolunt habere: si autem coniungatur illis aliquis socius ægrè & molestè ferunt: amicus enim regis, & eius priuatus nolet præter eum aliquem alium in domo regis habitare, atque ita ipse solus multa officia complectitur ne si aliquis ingrediatur magis priuatus, & amicus fiat. Et eum isti propriam utilitatem potius curent, quàm regis, aut principis ministerium, parum, aut nihil de eo curant: ideo soli esse gaudent, ut ipsi soli lucrentur. Serui autem domini, qui de eius adipe, & pinguedine viuunt, multum ab his differunt; qui non sunt auari, & cupidi, non quærunt suum proprium commodum, sed quæ Dei sunt, curant, & eius ministerium, & seruitium; & propterea sodalitatem desiderant, & gaudent, cum alios videant intentos sui domini obsequio, quia existimant in ministerio esse impares, non solum socium ferunt, sed ipsi sponte sua postulant. Et ideo Martha inquit; Dic illi, ut me adiuuet. Sic Moses Aaronem petit, cum mitteretur ad Pharaonem. Et Exo. 3. cum esset dux filiorum Israel in deserto Nu. 11. dixit domino Deo; Non possum solus sustinere omnem hunc populum. Atque ita dedit illi dominus septuaginta uiros, Exod. 31. qui eum adiuuarent. Sic etiam Beselceli artifici operis tabernaculi dedit dominus socium Ooliab. Sic Iudas dixit Simoni fratri: Ascende mecum ad sortem Iud. 1. meam. Et Dauid uocat etiam socios ad laudandum Deum dicens; Magnificate Psalm. 33. dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum. Et Paulus: Imitatores (inquit) mei estote, sicut filij charissimi. 1. Co. 4. Cupiunt boni, ut omnes eos adiuuent in obsequium Dei: ut plures ministros, & famulos habeat. Nunc uerò hac nostra tempestate, etiam si spiritualia onera maiora essent, quàm ut humeri nostri ferre possint, soli gaudemus esse: vt soli honoremur, & soli fructum feramus. Quis obsecro Episcoporum totius Hispaniæ Regi offerenti Archiepiscopatum Toletanum reluctans, & renuens illi dicet; gratissimum hoc esse onus, multum suis uiribus dispar: & similiter dicat, quòd ab eius acceptatione eum

habeat

habeat excusatum, ut de Mose superius retulimus, qui Deo dicebat; Non possum sustinere omnem hunc populum, quia supra uires meas est? Quis horum, qui die, noctuque auaritiæ, & cupidini student, & in domibus regum sitientissimi discurrūt, sua officia relinquet, dicens, se tanta, & tā ponderosa onera non posse sustinere? Si centum officia rex promiserit, centum admitterent: & nunquam dicent, sufficit. Quasi in hoc reges rectè prouideant, paucis officia concedentes: ne tot homines in infernum abeant. Cum Deus hominem creasset ad imaginem, & similitudinē suā, inquit scriptura, quòd requieuit: cum iam inuenisset alium sibi similem. Tu uerò singularis uis esse, & nullum socium admittere. Nec in diuitiis, neque in potentia, neque imperio. Tantum abest, ut tui similem aliquem uelis agnoscere. Gene. 1.

¶ Docemur etiam hoc loco, quòd omni pigritia reiecta, libenti animo proximis sit inseruiendum: & quemadmodum Martha hic facit, si nos non fuerimus sufficientes ad opitulandum proximis, aliorum auxilium imploremus. Discamus etiā in nostris laboribus alij aliis subuenire: ut illud Pauli adimpleamus: Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Gal. 6. ¶ Notabis praeterea, quòd ad hanc Marthę querimoniam Maria nihil respondet: quia hi, qui dediti sunt rerum diuinarum contemplationi non contentiosi sunt, sed tacentes audiūt, & meditantur, iuxta illud; Sedebit solitarius, & tacebit. Thren. 3. Maria uerò nihil perdidit tacendo, cum Christum haberet, qui suam causam ingeret, & pro ipsa responderet Tacet præterea Maria, & Christus pro illa respondit, quia Martha non loquebatur cum ea, sed cum Iesu: & quia non urbanum esset, ut coram Christo illa loqueretur, ideo tacet, & Christus respondet, & sequitur in textu, [Et respondens dixit illi dominus; Martha Martha solicita es, & turbaris erga plurima.] Vide, & tu, ne rerum temporalium excessiua solicitudine turberis. Quemadmodum enim conscientia turbatur, dum species rerum temporalium, quæ illicitè appetuntur, se immiscent cogitationibus nostris, & conscientiam implent aqua turbida cogitationum: iuxta illud psalmi: Torrentes cogitationum conturbauerunt me: tali Psal. 17. aqua potatur diabolus, & sitit illam: sicut camelus aquam turbidam, qui si inuenit illam claram, turbat eam: sic diabolus cogitationes nostras conturbat, quæ etiam si sanctæ sint, luto eas inuoluit, quia gaudet de flumine turbido Aegypti bibere cum populo Israel, de quo dominus per Hieremiam conqueritur dicens: Quid tibi uis in uia Aegypti, ut bibas aquam turbidam? Hier. 2. Ideo Dauid in Psalmo: Anima Psal. 6. mea turbata est ualde: sed tu domine usquequo? Sic in Martha turbata est, ut non uideret occupationem Mariæ meliorem esse, & quòd meliorem partem elegisset, uolens ut soror eius contemplationem relinqueret, & ut intenta esset solicitudine terrenorum. Quantum cura humanarum rerum hominem perturbet, ex illo, quod habetur in Genesi, potest colligi. Gen. 13. Orta est enim rixa inter pastores gregum Abraham, & Loth. Causa autem fuit diuitiarum abundantia, quę inter ambos erat, & sic ad inuicem separati sunt. Vna plagarum, quam Deus misit in Aegyptū, muscę fuerunt: quæ animalia sunt importuna, & nimis inquieta. Aegypto dedit Exod. 8. Deus muscas, Israeli autem sabatum lætitiæ. Exo. 20. Eis nanque, qui rerum temporalium curis se tradunt, dat Deus solicitudines, ut Marthæ: Mariæ uerò datur quies, & cessatio. Hoc enim habet sibi adiunctum cura rerum temporalium, ut animum in multa rapiat, ut etiam boni, & recti homines sanctis impliciti occupationibus si terrenis immisceantur, facilè suboriatur turbatio. Non autem intelligas, quòd misericordiæ opera, ideo sint reiicienda: sed cauendum, ne animus plus iusto terrenis implicitus, alta & diuina negligat. Sanctus enim Pater Franciscus in sua regula inquit monachis suis; Laborēt fideliter, & deuotè; ita quòd excluso otio animæ inimico, sanctæ orationis, & deuotionis spiritum non extinguant. Hoc quippe perspiciendum est in operibus misericordiæ, & charitatis, quæ erga proximos præstantur; ne propter illa animam nostram negligamus, qua nihil est præstantius, nihil diuinus, quaque nullum donum à Deo optimo maximo maius

Mat.16. ius, aut præstantius accepimus. Quid enim prodest homini si uniuersum mundum lucretur, seipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat? Sic opus est, ut proximis seruiendo, tui ipsius non obliuiscaris.

No. ¶ Notabis etiam diligenter, quòd quãuis Martha intenta esset, & nimis solicita circa ministerium corporale Christi, & ut ipsum reficeret: nihilominus arguitur a Christo, & soror ei præfertur. Non sic principes mundi, & reges consuescunt facere, qui bonos, & fortes milites non diligunt, sed eos tantùm, qui in delicijs, & voluptatibus seruiunt ei, & ipsis blandiuntur iuxta desiderii sui libidinem, & appetitum. Videbis enim nunquam, aut vix a magnatibus, & principibus eos homines maximi haberi, qui fortes, & magnanimi sunt, quique rebus bellicis, & laboribus plurimum præstant, sed potius eos, qui luxurijs, delicijs, & voluptatibus eis deseruiunt. Videmus apertè hoc in loco Mariam pluris æstimari a Christo, & plurimum apud ipsum ualere, etiã si Martha corporalis seruitij domini curam haberet. Vnde facilè possent (si vellet) uerbi

No. Dei concionatores discere, ut nec propter hospitium, nec propter aliam quamcumque mundi rem timeant uitia redarguere, & hominum peccata reprehendere. Christus hospes erat Marthę, nihilominus tamẽ nimiam eius solicitudinem damnat. Nunc autem prædicatores sunt, sicut canes latrantes: quibus si os proiecerris statim tacent: sic illis prædicatoribus, si munus obtuleris, uel cœnam opipa ram apposueris, statim quasi nescientes loqui obmutescunt, de quibus Esaias in-

Esa.56. quit, Canes muti non ualentes latrare. Videbis enim plurimos monachos, qui charitate incensi, & inflammati in concione ualent plurimum: quibus tamen si episcopatus offeratur, statim in munere prædicationis deficiunt, & nihil deinceps prædicant, cum proprium episcoporum munus sit docere. Christus uerò huic mulieri uerum docuit, ut sanctus & pius magister, qui nullus muneribus, aut

Ambr. lib. 1. offi. c.1. donis mouebatur. Et utinam idem facerent omnes prædicatores, & diuitias non considerarent, potentiam, aut priuatam utilitatem. Nihil in mundo deberet esse, quod uirum Dei amatorem, & sui uerbi concionatorem a ueritate prædicãda exterminaret. Legitur in libro Numerorum Balaam ter fuisse rogatũ a Balac, ut malediceret Israeli, ille autem noluit, & dixit; Si dederit mihi Balac plenam domum auro, & argento, non potero prætereire sermonem Dei mei. Mirandum est certè, quòd, cum hic esset homo barbarus & malus, nec argento, & auro potuit corrumpi, ut ueritatem non diceret. Quare igitur tu, qui Christi geris stẽmata, sacerdotis officio fungeris, cum mundum reliqueris, timidus, & pusillanimis es, ut uitia potentum, & diuitum reprehendas, & carpas? Nu. 24.

¶ Discamus præterea non detrahere sanctis, aut amicis Dei, quod certe ualde est timendum, cum Deus statim occurrat, & pro eis respondeat, quod manifestissime apparet: nam cum Mosi detraxerunt fratres eius Aaron, & Maria, statim dominus eos arguit, percussit lepra Mariam, & laudauit Mosen ipso tacente. Sic in præsentiarum Martha conqueritur de Maria, quæ Christi uerba, & doctrinam sedens inhibebat: & illi tacente, respõdet dominus. Vnde etiam memineris ne in seruos Dei, & sanctos uiros aliquod conuitium, aut opprobrium conijcias: nam Deus, cuius filij ipsi sunt, pro illos respondet, & eorum partes, ut amicus agit. Sed iam Christum altiora loquentem audiamus [Porrò unum est necessarium] Sensus literalis est, quòd Martha cum diues esset, & ad cœnæ ministerium tum famulos, tum ancillas, tum præterea uarios, atque diuersos cibos parasset: quæ omnia & multa alia tanto hospite iudicabat esse digna, Christus uerò, qui mundano apparatu, pompa, nec sumptibus gaudet, huic rei prouidens, inquit, unum est necessarium. Quasi diceret, Martha, ne mihi tot cibos, tot epulas, & fercula apponas: quodcumque apposueris satis erit mihi. Vnum est necessarium, scilicet unum condimentum, uel una tantùm patina, reliquum enim erit superfluum, quod ego nimis abhorreo. Hoc Christus dixit, tum ut suam humilitatem ostenderet, tum ut mundi superbiam, & conuiuiorum. No. Nu. 12. No.

uiorum luxuriā carperet: quasi rectè prospiciens plurimos esse, qui omnem suam fœlicitatem gloriam, & beatitudinem circa epulas, & conuiuia adhibeant, non attēdētes illud Ecclesiastici: In multis escis non deerit infirmitas: & qui abstinens est adijciet uitam. Et Paulus, Quorum Deus uenter est. Præterea iuxta sententiā multorum, hoc unum, quod præ cęteris necessarium dicitur, intelligi potest ipsa fœlicitas patriç, siue ipse Deus: qui obiectū, uel dator beatitudinis est: uel contemplatio, seu dilectio eius in uita hac, seu pax mentis in Deo, aut unio cordis cū eo, seu Deo debitè seruire, & propriæ saluti prouidere. Quamuis enim ad obtinendam salutē multa sint necessaria, fides uidelicet, spes, charitas, sacramenta, & obseruatio pręceptorum: unum tamen necessarium dicitur antonomastice præ cęteris, uel necessitate finis, & propter se, atq; simpliciter: alia uerò per respectum ad finem, & propter eius consequutionem. [Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.] Videlicet Deo uacare, & quieta mēte uitā contemplatiuam agere, & ipsum incōmutabile bonum quærere, & habere: de quo in Threnis scriptum est: Pars mea dns, dixit anima mea: propterea expectabo eum. Sed non intelligas, quòd hic Christus damnet officiū Marthę: quia Christus dixit, quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ in nomine discipuli, amen dico nobis nō perdet mercedem suam. Non ergo opera misericordiæ Christus damnat, quandoquidem in die iudicii summis laudib. commendauit eos, qui in similibus se exercuerunt, sed Mariæ otium illi ptulit; Tu bonam elegisti: sed hæc meliorem, & utraq; necessaria Nam cū bonum, & pium opus sit, mortuos sepelire, iussit cuidam Christus, ut aliud amplecteretur: nimirum munus annunciandi regnum Dei. Paulus quippe magis extollit euangelizandi, quàm baptizandi functionem. Sic etiam colligere eleemosynas pauperibus, & mēsis ministrare, bonum est; sed Apostoli optimum putauerunt munus uerbū Dei: & ideò elegerunt Stephanum, & alios septem diaconos, qui mensis deseruirent, ut ipsi orationi, & prædicationi insisterent. Eratnè minus bonus Stephanus? Absit, erat quippe plenus fide, & spiritu sancto, nec Martha mala erat, quia in bono ministerio reprehenditur, sed Maria illi præfertur. Diaconi Apostolis, & Martha Christo ministrabat; Christus uerò, & Apostoli prædicationi erant intenti, & utrumque munus sapientiæ est. Ambo hæc ministeria necessaria sunt in Christi ecclesia. Vnde Paulus; Sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habēt; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mēbra. Quæ etiam si alia aliis minora sint, nihilominus tamen omnia necessaria sunt, & alter alterius ope indiget. Ita actiua & contemplatiua uita ecclesiam decent, etiā si contemplatiua excellentior sit, & multis nominibus præstantior, quæ (ut inquit Christus) à Maria non auferetur. Primò, quia actiua simul cum uita hac finitur, contemplatiua uerò in cœlum usque perdurat, & ibi perficitur. Secundò, quia actiua potest multis modis impediri, contemplatiua uerò, ab eo, qui eam desiderat, minimè potest abstrahi. Omnia enim secum rapit contemplationi deditus, in catenis, in uinculis, in carceribus Deum potest orare, quemadmodum sancti martyres solebant facere. Cum igitur hæc sit perfectior, nec contra possessoris uoluntatem possit rapi, non est cur cogites, si tu in operibus piis detinearis, perfectiorem esse contemplatiuis, & à Deo ardentius diligi. Quos enim Deus impensè, & anxiè diligit, hos ab externis mundi occupationibus se mouet.

Præterea illud maximè est obseruandum, & digna consideratione aduertendum, quòd etiam si contemplatiua uita perfectior sit actiua, nihilominus tamen hæ ambæ sorores sunt, ut Martha, & Maria, quæ nimia charitate, & amore se diligebant, nec altera alteri contradicit, imò mutuis officiis se adiuuant, ut sorores. Vnde regis Propheta domino ait; Viam mandatorum tuorum cucurri, cum tamē dilataueris cor meum. In cursu, & exercitio uitæ actiuæ sentiebat uir sanctus hanc animæ amplitudinem, quæ quidem est dulcedo, & suauitas contemplatiuæ, ut

Marginalia: Eccl. 37. — Phil. 3. — Thre. 3. — Mat. 10. — Matt. 25. — Luc. 9. — 1. Cor. 1. — Acto. 6. — Ro. 12. — Greg. lib. 25. mora. cap. 22. — No. — Psal. 118.

ut uideas, quomodo in ambabus uitis se exercebat, contemplationem cum ipsis operibus copulabat. Quod Spiritus sanctus innuit in Genesi inquiens; Spiritus domini ferebatur super aquas. Non inquit, quiescebat: sed ferebatur, & mouebatur. Amore enim Dei, nec temporis momentum amittit. Deambulabat super aquas, quia contemplatio super actiuam uitam potest deambulare: quæ quidem sunt uelut undæ diluuij, quæ Martham turbidam reddunt. Sed omnia potest sanctus amor, nam simul cum operibus exterioribus volens, & alta considerans potest contemplari. Si igitur filij tenebrarum in omni opere suo coram oculis præmium, & mercedem feruunt: quare tu, qui filius es lucis occupatus, & mentius uitæ actiuæ, Deum ipsum contemplando præsentem non feres? Ambo simul eodem tempore potes facere. Sorores sunt Martha, & Maria, non inimicæ, aut contrariæ. Non est dignus nomine contemplatiui, qui proximi necessitatibus nõ succurrit; & etiam si contemplatiua excellentior sit, nihilominus tamen aliquando actiua magis meritoria est, quia cum meritum charitate metiatur, quo aliquod opus impendimus: cumq; aliquis vehementius, & ardentius possit operari, quàm alius, qui tepidè, & remissè contemplationi uacat, clarius constat, quòd tunc actiua magis meritoria erit, quàm contemplatiua. Hinc fuit ortũ ardens illud, & vehemẽs desiderium diui Pauli quo nimis cupiebat propter fratrum suorum commodum à contemplatione semoueri. Altera quippe alteram non impedit, quando corporis labor non est nimius. Nec tantum corporalibus laboribus debes insistere, ut spiritũ deuotionis extinguas: honestum enim exercitium contemplationi fauet: quæ arida, & laboriosa est, nisi mentali oratione misceatur. In omni exteriori opere Christum tua mente debes inuoluere perpetua meditatione, ut his duabus uelocissimis alis cœlum possis conscendere. Hæ sunt illæ duæ alæ, quas mulier illa ferebat, quam Ioannes in Apocalypsi uidit, ut in desertũ uolaret: per quod cœlum intelligitur. Et ideo sancta illa animalia, quæ uidit Ezechiel, non solùm habebant alas, quibus al-

Gene. 1. — Rom. 6. — Apoc. 12. — Ezech. 6.

tius, & profundius uolabant, sed sub ipsis etiam habebant manum hominis. Quo ni mirum intelligas actiuam uitam, & contẽplatiuam sorores esse, & amicas: & propterea sub alis erat manus: quia actiua contẽplatiuam iuuat, ut uolare possit. Ne sis tantum contentus oratione in solitudine, sed afflictis, & egenis in necessitatibus subueni. Sancti illi pastores, quibus in nocte natalis Domini Angelus apparuit: non solùm fuerunt contenti; cum iam in mõte Christum adorassent, sed in Bethleem iacentem in præsepio iterum uenerunt adoraturi: non ut increduli, sed ipsis operibus ministrabant, quem mente diligebant, & uenerabantur. Nec minus Paulus cum diuinitus cœlestibus radiis illuminaretur complicatis manibus sedit: sed statim surrexit, & abiit in Damascum, ut edoceretur. Nec minus otiosus remansit, qui inuenit thesaurum in agro: sed abiit, & uendidit omnia sua, ut facilius id posset inuenire. Charitas enim non infirmatur, non quiescit, non est otiosa: sed Christum quærit, ubicunque ille sit, & coram oculis semper illum affert, quod Christus dominus inquit: Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Discamus igitur, ut nos in uita actiua exerceamus, quam Christus hic commendat: bonam enim partem Martha elegit, quãuis Maria meliorem. Hanc enim dominus commendauit doctori illi quærenti, quomodo æternam uitam posset consequi, exemplum ei apponens Samaritani, qui misero in itinere iacenti subuenit: & concludens, dixit, Vade, & tu fac similiter.

Act. 9. — Matt. 13. — 1. Cor. 13. — Mat. 25.

¶ Præterea etiam Mariam conemur imitari, contemplatiuam, scilicet, uitã amplectendo: quandoquidem summis laudibus a Christo commendatur. Accedite (inquit regius psaltes) ad Deum, & illuminamini. Impossibile enim est, si lumen adsit, ut iidem non adsit calor: atque ita in plenilunio noctes calidiores sunt, quia lux in ipsis magis uiget, & splendet. Ita nimirum, cum anima nostra rerũ diuinarũ cõtemplationi uacat, & ab ipso Deo illuminatur; in se recipit diuini amoris calorem. Hoc est animam ad Deum accedere per amorẽ, & ab ipso illuminari. Atq. ideo cõtempla-

Psal. 33.

templatio est quidam actus, aut considera tio intellectus clarus, & liber ut in cognitionem diuinæ ueritatis deueniat, qui ipse Deus est. Aequaliter enim in hoc opere uoluntas ipsa debet accendi & inflammari, Deum ipsum diligendo, & amando; ut intellectus cognoscendo, & contemplando diuina, & mirabilia eius opera. Quod philosophi illi antiqui euanescentes in cogitationibus suis non meminerunt: qui contenti sunt solùm cognoscentes diuinas perfectiones, quas in ipsum omnium autorem non retulerunt, nec gratias ipsi egerunt, humiliter de se sentientes propter tot, ac tanta ab eius manibus accepta beneficia. Quo circa (ut inquit Apostolus) miserè, & infeliciter elatio animi eos deiecit, & obscura intellectus caligine obcæcauit. Contemplatio
Rom. 1. enim Christiani fundari debet in ipsa humilitate, & amore perfecto copulari, ut non solùm intellectus ipse in alia uolitet, sed etiam amori ipsi & affectui associetur, atque ita contemplatio est dulcedo quædam diuina, quæ non consistit in cognitione, sed in amore, & dilectione. Vbi anima ipsa supra se euehitur, & extollitur, gaudens, & exultans, cum cognoscat omnia hæc mundana in comparatione boni illius incommutabilis nullius ualoris esse.
No. ¶ Docemur etiam, ut nos meliora semper in omnibus eligamus: cum Christo Mariam hic commendet, quæ optimam partem elegit, quæ minimè ab ea auferetur. Sed si interrogare uelis, quæ sint ista meliora? Illa, respondebo, quæ a nobis auferri non possunt. Sunt quippe multi, qui præstantissimum bonum, & pulcherrimum diuitias eligunt, honores ambiũt, & sitibundi dignitates quærunt, & flagranti quodam desiderio sitiunt: quibus uidetur, iam optima elegisse. Si autem a nemine auferri posiũt, meritò iuxta Christi sententiam optima uocarentur: & iam falsi non sunt: si porrò auferri possunt: aut optima dici non possunt, aut Christus incerta docuit. Quis uerò ignorat diuitias, honores, & potestates, caducas esse, & simul cum pereunte perituras: & fortè prius? Nouimus ex Euangelio diuitem Lazari contemptorem, nouimus Hero-
Luc. 16. dis potestatem, Nouimus Annæ, & Caiphæ honores: sed quem finem illi sortiti sint, nemo est qui ignoret. Ergo alia quærenda sunt, ut meliora eligamus, & præstantiorẽ partem obtineamus. Quæ isthęc alia? Virtutes, & ueræ pietatis officia, hæc enim nobis iniuriis auferri nequeunt: sed potius aduersa, & firma gaudia hominem comitantur. Et ut dicendi finem his imponamus; Mariam optimam partẽ sibi elegit: scilicet, uerbum Dei attentè, & humiliter auscultare, contemplationi se totam præbere, Deum diligere, uirtutũ ornamentis decorari, & cœlestia gaudia anxiè, & solicitè appetere: quę omnia in hac uita heroico & diuino gradu habuit, & nunc in cœlo possidet in æternum sine ullo metu amissionis. Et si hoc summa ueritas Christus redemptor noster de Maria Magdalena inquit: quantò melius, & sublimius de uirgine matre hæc posset prędicare, si de ipsa loqueretur? Quæ utique cum meliorem partem in uita hac eligeret, ita optimam nunc possidet in cœlo. Et quemadmodum in terra maiorem, & meliorem partem sanctitatis elegit, & inter omnes sanctos & sanctas, quæ pur æ creaturæ fuerunt, tanquam omnium exẽplar, & limpidissimum speculum splenduit, & immaculata, & in cœlo optimam partẽ tenet: quia in die assumptionis eius super omnes homines, & super omnes choros Angelorum elata fuit. De cuius gloria & assumptione in cœlestia regna, quia multi multa dicunt: nos ad alia properantes, aliis uiam apertam relinquimus, ut sequentis capitis explanationem insequamur: ad quod faxit Christus Iesus, ut ipse nos comitetur, ut fęlicius procedamus.

CAPVT XI.

IRABILIS certè est Dei optimi maximi circa omnes res prouidentia: ita ut nihil reliquit circa ea omnia, quæ ad tabernaculum spectabant, quæ Mosi in particulari non iussisset, adeo, ut nec candelabrum, nec forfices, nec alia minutissima oblitus esset. Iam uerò cum nec taber- Exo. 25.
nacu-

naculum sit, nec area, nec templum: cum
1. Cor. 10 hæc omnia illis in figura contigissent, manifestum est totum hoc umbram esse, & imaginem noui instrumenti, quod lumen clarum est, etiam his qui lippos habent oculos, quique mentis caligine & obscuritate laborant. Ita ēt in lege gratiæ consentaneum rationi erat ut Christus redemptor noster doceret qūo cum Deo esset nobis loquendo, quandoquidem tanta cura, & multitudine cæremoniarū populum illū Iudaicum erudiuit: atque ita cū uideret inter oīa exercitia Christiana præcipuū esse orationis, in particulari uoluit nos instruere, qūo esset orandum. Hoc est illud præclarum, & egregiū officium, in quo si hō per amorem & dilectionē accedat Deum oraturus: in ipso, tāquam in limpidissimo speculo proprias culpas, & delicta conspicit, de quo scriptura ait. Speculū sine ma-
Sap 7. cula, imago bonitatis illius. Ex hoc fœlici, & prospero uitę statu Reges, & Regna mūdi uidebis, quæ oīa in illius collatione culices, & stercora reputabis. In hac quiete, & tranquilitate animi erat ille, qui dicebat: Oīs caro fęnū, & oīs gloria eius, quasi flos agri. Hinc ēt doctor ille gētiū in illud
Esa. 40. prorupit: Oīa, arbitratus sum ut stercora.
Phil. 3. Hinc ēt Salomon conspiciens oē, qđ erat
Eccl. 1. sub cœlo, dixit: Vanitas uanitatum, & oīa uanitas. Et inde illud euenit, ꝙ cū oratio sit eleuatio mentis in Deū, in ipso Deo aīa nostra illuminatur: cuius luce clarè, & aptè cognoscit mundana oīa uanitatē, & in-
Psal 33. saniam esse. Quapropter regius uates inquit: Accedite ad Deū, & illuminamini. Vt hoc igitur orationis exercitium clarius edoceret (sicut cætera oīa, quæ in discursu uitę docuit uerbo, & opere) ob oculos nūc
Act. 1. exemplum ponit. Venit. n. facere, & docere. Quo circa ait noster Lucas. [Et factū est, cum esset in quodam loco orans.] Vbi primum illud se notandum offert, Christum. s. non orare, quatenus Deus est, qui æqualis est patri: sed orat ratione naturæ
Ioan. 4. assumptæ, secundum quam minor est patre: vt ipse dixit. Pater maior me est. Deinde statim ostendit, loca solitaria & secretiora ad orationem esse nobis eligenda. Vbiq; enim poteris orationi uacare: quia
Ioan. 4. ueri orationis amatores patrem in spiritu, & ueritate adorabant. Daniel quippe
inter ipsos Leones orabat, & pueri in ar- Dan. 14.
denti fornace, & sanctus Propheta Ionas Dan. 3.
in uentre ceti. Tantum abest, ut aliquid Ionæ 2.
possit esse impedimento, quo minus mentes nostras ad Deum non possimus eleuare. Verùm solitudo plurimum confert ad orationem, ubi anima ipsa tranquilla, & quieta oculis in lachrymarum fontē conuersis in Deum transformatur, ipsum solum testem habens. Quare si animæ tuæ optas quietem, intellectui recreationem, & uoluntati suauitatem: dic cum Prophe-
ta; Elongaui fugiens, & mansi in solitudi- Psal. 42.
ne. Moses etiam Deum oraturus, montem Exod. 32.
ascendit. Sic Elias, sic etiam Elisæus, sic ēt 3. Reg. 17.
omnes sancti, & uiri contemplatiui. Vnde 4. Reg. 4.
Saluator: Intra in cubiculum, & clauso o- Mat. 6.
stio ora patrem tuum. Quando Iacob re- Gen. 32.
dibat ex Mesopotamia in patriam suam misit omnem gregem, & omnem substantiam suam ante se: traductisque omnibus quæ ad se pertinebant, solus mansit, & ecce uir luctabatur cum eo usque mane. Aspice quemadmodum cum solus mansit Iacob, statim uenit ad eum Angelus, & uocatus est Israel: quod interpretatur, uir q̃ Deum uidet; & uocauit locum illum Phanuel, dicens; Vidi Deum facie ad faciem. Hoc illi contigit cum esset solus. Sic tu si Deo ipso uolueris frui, & suauitate suarū consolationum gaudere, solus mane, & a te reiice amicitias, & consortia mūdi. Præterea tacetur tempus, in quo Christus ora
bat, ut ostenderet, quòd indifferenter om- Ecclef. 18.
ni tempore sit orandum. Vnde Ecclesiasticus; Non impediaris orare semper. Sed discas quantum prosit bonorum exemplum quantumque ualeat, ut nos in uirtutis studium prouocet; uide quomodo discipuli uidentes Christum orantem, & ipsi moti sunt ad orationem; & ideo ait Euangelista. [Vt cessauit, dixit unus ex discipulis eius ad eum.] Vnus pro omnibus est loquutus; quis tamen ille fuerit discipulus ignoratur. In hoc autem, quòd expectauit Christum orantem, docet nos nō debere interrumpere alienam orationem, orantes quippe cum Deo ipso psallunt. Si regibus, & principibus mundi loquentibus, omnes præsentes tacent, & debita reuerētia uenerantur; quàm meliore iure Christum orantem isti deberent sinere; & nos

etiam

etiam eos, qui Deum ipsum in oratione contemplantur, deberemus relinquere? Sed quid ex parte omnium apostolorum dixerit, audiamus. [Domine doce nos orare: sicut docuit Ioannes discipulos suos.] Quemadmodum filii Cain musica instrumenta inuenerunt, quibus sensus posset uoluptatem capere: & artem pascendi greges, qua suas opes in dies magis augerent, & arma etiam, quibus dimicarent: ita filii Seth modum inuocandi Deum, & Apostoli modum orandi Deum addiscere cupiunt. Nam sicut filiorum huius seculi semper est quærere artes, & inuenire modos, quibus ingentes diuitiarum cumulum acquirant, & sitim, & auaritiam expleant, sic filiorum Dei est inuenire modos, quibus Deû colant, uenerentur, & prædicent. Quis obsecro in mundum attulit tot uestium cultus, tot modos, & artes, tot sumptus & uanitates, nisi superbia hominum? Sed hoc interest inter bonorum, & malorum inuentores: quòd bonorum pauci sunt, malorum uerò inuentores in infinitum creuerunt: imò unus sufficit ad mille malorum artes inueniendas: multi uerò boni uix sufficiunt, ut unum tantum bonum possint inuenire. Reperies quippe multos, qui à theologis, & religiosis uiris quærant multa inutilia, uanas & nullius momenti quęstiones: quomodo verò sit orandum, uel quid aliud simile, uix tibi continget. ¶ Obserua autem, quòd non inuenitur scriptura, ubi Ioannes Baptista docuerit discipulos suos orare: sed ut Augustinus annotat, multa dicuntur in scriptura sacra, quæ in re gesta non inueniuntur. Sic est illud Psalmi; Tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum igni. De iumentis grandini occisis habetur in Exodo: quòd uerò possessio eorum grandine cremata sit omnino non legimus. Item in alio Psalmo loquens de Ioseph ait, quòd humiliauerunt in compedibus pedes eius, quod nô legimus in Genesi: tamen quòd ita factum fuerit, non dubitandum est. Nec legimus cum fratres Ioseph uendiderunt mercatoribus, ipsum quicquam eos exorasse. Tamen postea dixit Ruben fratribus suis. Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem, dum deprecaretur nos. Nec legimus aliquem leonem occisum esse à Dauide, ipse tamen Sauli dixit; Leonem, & Vrsum interfeci ego seruus tuus. Et in epistola Iudæ legimus, Michaelem contendisse cum dæmone de corpore Mosis, quod in Deuteronomio non legimus. Et Petro fuit traditum à domino euangelium circuncisionis, sicut Paulo præputij: quod legitur in epistola ad Galatas, sed nescimus ubi Christus illis tradiderit hanc prouinciam. Et item Paulus ait, quòd dominus apparuit Iacobo: & plusquam quingentis fratribus: & nihil de hoc in euangelio legimus. Certa tamen hæc fuisse scimus. Scimus etiam ordinationes Pontificum, modum conficiendi sacramenta, & pleraque, quibus sacrosancta ecclesia Romana utitur, instituta fuisse à Christo Saluatore nostro. Præterea etiam scimus quadragesimale ieiunium institutum fuisse ab Apostolis, ut diuus Ignatius martyr tradit, & quòd illi acceperunt à Christo: sed si euangelistas consulas, non inuenies ubi hæc instituta sint. Multa enim Christus egit, & dixit, quæ non sunt tradita in euangeliis, ut Ioannes in fine sui euangelij inquit. Vbi etiam inuenies, quòd Ioannes Baptista docuit orare discipulos suos? Ergo non docuit illos orare? Argumentatio est ridicula, argumentari à negatiua. Sed quia de his non nihil diximus in præfatione huius euangelij aduersus impijssimos Lutheranos: nunc Christum audiamus. [Cum oratis, dicite; Pater noster.] Docet Christus quomodo sit orandum: & ad orationem potius, quàm ad alia pietatis opera inuitat discipulos: quia hæc maximè Deo placet. Solam orationem quasi spiritualem tributum anima offert Deo ab intimis cordis penetralibus; quæ statim ut ab ipso ore processerit, manibus suis ab angelis suscipitur, & ante conspectum Dei præsentatur. Vt uideri potest in illo, quod Angelus Tobiæ dixit: Ego orationem tuam obtuli ante Deum. Ignem cęlestem impetrat, quo de siderium accenditur. Orauit Elias, & descendit ignis de coelo. Et à tentatione liberat, ut inquit dominus; Orate ne intretis in tentationem. Et uitam elongat: quia Ezechiæ oranti additi

Marginal notes: No. — Gen. 4. — No. — August. in Psalm. 77. — Psal. 104. — Gene. 37. — Gene. 42. — 1. Reg. 17. — Gala. 2. — 1. Cor. 15. — Igna. epistol. 4. — Ioan. 21. — No. — Tob. 12. — 4. Re. 1. — Matt. 26. — 4. Reg. 20.

additi sunt quindecim anni uitæ. Sed
No. de mirabili,& fructifera orationis uirtute, infra suo loco opportunius dicemus. In præsentiarum autem illud est aduertendum, quod cum Christus docet orare discipulos suos, inquit; Dicite. Vbi orationem uocalem commendat. Non ait cogitate, uel intelligite; Pater noster. Nec negamus multò nobiliorem esse orationem mentalem, in qua anima nostra
1. Co. 14. in Deum ipsum eleuatur; quia spiritus est: iuxta illud; Psallam in spiritu, psallam & in mente. Sed utilissima est oratio uocalis: quia cor ipsum erigit ad orationem mentalem. Nec mirum si duplici obsequio Deo seruierimus, cum ex anima, & corpore nos condiderit. Sic pueri Hebræi magnis clamoribus, & uocibus Christum laudabant, dicētes; Osanna filio Da
Mat. 21. uid, benedictus qui uenit in nomine domini. Et ita oratio uocalis obligat ministros ecclesiæ, quia qui tenetur ad horas canonicas, non satisfacit, si solo conceptu eas dicat, non formando uerba: quia hæc oratio offertur à ministris ecclesiæ non pro se ipsis, sed pro cūcto populo, cuius expensis, & sumptibus sustentantur. Oportet nanque, ut populus, sciat tales orationes fieri pro tota communitate, ut fiduciam, & spem in Deo habeat, quod notum fieri non posset, nisi in uoce tales orationes canerentur. Sed si aliquis positus in oratione mentali, experiatur, se magis incitari, & incendi ad deuotionem solo spiritu per modum meditationis orando, hoc debet sibi eligere. Si uerò uerbis ipsis magis moueatur lingua, & uerbo debet orare. Si uerò in uariatione cōmodum senserit, optimū erit, ut aliquando cogitet, & aliquando uerba proferat. Horas autem canonicas uoce dicere tenetur minister ecclesiæ. Præterea hæc oratio dominica uocatur, & omniū est excellentissima, cuius efficacia, & utilitas ostēditur, primò ex auctoritate ipsius Christi domini nostri. Os enim domini (ut ait
Esa 40. Esaias) loquutum est. Secundò ex breuitate sermonis; quia breuissima, & compendiosa est, quia in ipsa collecta sūt omnia, quæ possumus desiderare, & quę ab ipso domino possumus petere. Nos quippe ea petimus, quæ appetimus: atq; ita hæc sola bona in oratione debemus impetrare. Et ideo Christus hic vnico documento duo docet, scilicet quid est desiderandum, & quid sit petendum. Est autem hæc oratio ualdè utilis, & necessaria ad nostram doctrinam, qua facilè potest colligi, quid nobis sit appetendum, nam ex his, quæ hic docētur, manifestè liquet, nulla alia præter hæc, quę hic ponūtur, & ea, quæ ad hæc reducuntur, petenda esse. Hæc igitur omnia ponuntur hic septem petitionibus eo ordine, quo petenda sunt. Nam sicut bona inter se differūt in magno, & paruo, & in magis necessario: & minus necessario: ita est ordo in petendo, & taliter sunt ordinatæ istæ septem petitiones. Illud autem quod primò cadit in hominis appetitu, est beatitudo. Secūdò uerò cadit id, quod consequitur beatitudinē, quapropter duabus primis petitionibus beatitudo ponitur, dicens; Sanctificetur nomē tuum, adueniat regnum tuum. Deinde medium ponit, quo ad beatitudinem peruenitur in aliis petitionibus, dicens; Fiat uoluntas tua.
¶ Circa primum est cōsiderandum quòd beatitudo accipitur obiectiuè, & formaliter, quod beatos facit ipso fruentes, & hoc est diuina bonitas, quæ est summum bonum. Beatitudo autem formalis est ipsa fruitio, qua illi summo bono unimur, & formaliter illo fruimur. Prima autem beatitudo est ipse Deus, quem præ cæteris debemus diligere. Et quia amare aliquid, est uelle illi aliquod bonum, sicut amare amicum, est illi bonum uelle: ita amare Deum est uelle illi bonum: & hoc est desiderare gloriā, & honorē plusquā alias res. Et sicut prius debemus desiderare bonū Deo, quā quodcunq; aliud, siue bonū nostrū sit, siue alienum, oportet ut istud petamus ante omnia alia, tanquā prius desideratum, & ideò prima petitio quæ in fronte huius orationis ponitur, est de honore diuino, dicens; Sāctificetur nomen tuum: de qua, & aliis sequentibus statim dicemus. ¶ Tertiò ostenditur No. excellentia huius orationis, in præfatione, quam Christus facit, scilicet; Pater noster, qui es in cælis, & in præfatione, qua utitur ecclesia in illis uerbis; Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati

Agamēnonis patris eius uelo cooperuit: quo uoluit significare insignis artifex, nulla re posse melius summum dolorem, & luctum parentis exprimere, quàm si penicillo sub silentio præterijsset. Ideò illi duo Seraphim caput tegebant, quia diuina mysteria narrari nequeunt. Et
Esa.6. Paulus fatetur non licere aliquid de eis loqui.
1 Cor 1. Et in psalmo ubi cōmunis uersio habet:
Psal.64. Te decet hymnus Deus in Sion, habet versio Diui Hieronymi ex Hebræo: Te decet silentium laus Deus In Sion. Ac si diceret: Tam excelsa, & diuina sunt mysteria tua Deus: ut melius silentio, quā ore laudetur. Itaque mirantes Euāgelistæ uirginis assumptionem, tacere decreuerunt. Nam quæ lingua, etiam si Angelico eloquio polleat ualeat exprimere: aut qui calamus uelocissimus scribere fœlicitatis magnitudinē, quam cœlestis patriæ incolæ sui redēptoris matri fecerunt? Si sanctus
2.Reg.6. rex Dauid coram arca testamenti canere, & saltare dignabatur: quibus tympanis hodie exiret, quibus choreis, quibus gaudijs ipse cum reliquis Angelorum exercitibus comitatus: cum hæc uera testamenti arca cœlum ingrederetur, quæ transiens omnes beatorum sedes, & omnes choros Angelicos, collata fuit, super omne id, quod Deus non est: & infra omne id, quod Deus
3.Reg.2. est? Lateri dextro regis Salomonis posuerunt thronum, in quo eius mater Bersabee sederet, cui filius dixit: Pete mater mea, Neque enim fas est, ut auertam faciē tuam. Et ipsa nihil sibi à regnante filio postulauit. Petiuit autem donum, & rogauit pro iniquo proditore Adonia. Sic etiā in cœlo beatissimæ uirginis regalis thronus fuit positus: cui filius inquit, ut petat, qui neutiquam denegabit matri, quod postulauerit, ut fecit Salomon, ipsam igitur syncero corde, & interno animi affectu exoremus, ut nobis, qui traditores sumus, & iniqui peccatores (ut Adonias) ueniam peccatorum petat: ut cum filio, & matre cœlestem Hierusalem conscendere ualeamus. Sed iam ad textus explanationem reuertamur. Ait igitur Euangelista: [Intrauit Iesus in quoddam castellum.] Audiui aliquando cōcionatores in festo assumptionis uirginis arces munitissimas fingere, & turres inexpugnabiles: quasi hic uicus, ubi Christus fuit ingressus, esset quædam arx fortissima: non intelligentes, quod castellum in scriptura sacra sumatur pro pago, seu uico quodam. Sic dicunt Euan- Matt.4.
gelistæ, quòd prædicabat Iesus per ciuitates, & castella: hoc est per urbes, & vicos: Mat.1.
& hoc frequentissimè dicunt Euangelistę. Luc.24.
Vnde infra dicitur quòd duo discipuli ibant in castellum Emaus: pro quo Mar- Mar.16.
cus scribit, quod ibant in uillam. Oppidulum itaq; erat, & crediderim Bethaniam esse, quod distat una leuca ab Hierusalem: ubi Martha domum suam habebat. In Grecis namq; codicibus habetur; is comin tinà qui est paruus uicus. Expende autem, quod solenne est in scriptura, tunc dicere, quòd Deus intrat, cū præclarum aliquod opus No.
facturus est. Ita iuit ad uidendum, an clamor Sodomorum ita esset, ut ad cœlum Genes. 19.
ascenderet. Certè non egebat uidere: sed quia facinus insigne erat facturus: ad uidēdum pergit. Intrauit etiam dominus in ciuitatem templum purgaturus. Sic intra- Ioã.12.
uit in conuiuium: ut hominem non uestitum ueste nuptiali puniret. Sic & nunc in- Mat.22.
trat in uillam hanc in domum Marthæ, magnificaturus uitam contemplatiuam: & actiuam approbaturus. Attendes etiā, quod non rogatus, nec inuitatus, sed tantū sua bonitate, & clementia motus, hanc uillam ingreditur: ut intelligas, quòd Deus nos adiuuat nullis nostris præcedentibus meritis. Vnde Paulus, Antequam quidquam Rom.9.
boni egissent, Iacob dilexi. Sic Saulem quę- 1.Reg.9.
rentem asinas elegit, Dauidem pascentem 1. Reg. 16.
oues. Venit etiam è cœlo misericordia ad ductus, ut mundum languidum sanaret: ut uideas quomodo non rogatus, plura bona in nos quotidie confert; & domum hanc spontaneus etiam ingreditur. [Et mulier quædam Martha nomine exce- No.
pit illum in domum suam.] Domina domus; & alii fratres Lazarus scilicet, & Martha dominum susceperunt. Fœlix Martha quæ talem hospitem domi meruit habere. Sed hanc fœlicitatem tu, quicunque uelis, poteris consequi, si pauperes domini exceperis & hospitari uolueris. Dominus enim ait: Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hospes Mat.25.
eram, & suscepistis me. Vt scias, quòd si pauperi benè feceris, Christo benè facis.

Matth.18. eis. Alibi etiam dominus ait; Qui suscipit vnum talē paruulum in nomine meo, me suscipit. Et iterum: Qui uos recipit, me
Luc.10. recipit. Vt hoc beneficium dominus præstaret Marthæ, uoluit in eius domo hanc corporis recreationem suscipere. Potuisset equidem, ut Angeli de cœlo prouiderent, uel ex nihilo creare: quemadmodū in deserto contigit, quòd angeli ministraturi illi descēderunt. Similiter cōstat Eliā nutu Dei corui ministerio alimentum suscepisse: & cum posset multum temporis illum sic pascere, misit ad uiduā Sareptanam, ut ipsa benedictionem Propheticam mereretur accipere, & pinguiori supellectile ditari. Sic utique contingit diuitibus, qui pauperes domini hospitant. Nam si Christianis oculis, & mente diuites hoc uellent perspicere, apertè intelligerent, se longè maius & præstantius beneficium acquirere, cum ab eis eleemosynam pauperes uolunt accipere: quam ipsi eis faciunt in conferendo eleemosynam. Sic Christus uoluit hanc domum ingredi, & ibi cœnare: ut inde ansam sumeret, & misericordia cum sororibus uteretur. Magnum quippe indicium amoris, & maximorum beneficiorum pignus est, quod Deus diuitibus ostendit, cum pauperes mittit ad eorum domos pulsandas. Datur enim illis occasio, ut æternā uitam mereri possint: & ut faciant sibi amicos de mammona iniquitatis. Qđ certè sanctissimus Abraham rectè perpenderat, cum dixit. Si inueni gratiam in oculis tuis, afferam buccellā panis, &c. Quasi rectè intelligeret sanctissimum illud fidei speculum, magnum beneficium peregrinos ī ipsum collaturos: si ipsi ab eo uellent accipere buccellam panis. Et ideo dixit; Si inueni gratiam in oculis tuis.

Matt.4.

3.Reg.17.

Luc.16.

Gen.18.

No. ¶ Discamus igitur exemplo Mathæ Christum suscipere in suis membris: qui pauperes sunt. Nam quidquid eis impenderimus, Christo computabitur. Et quemadmodum Martha gaudens, & alacri vultu Christum suscepit, & diligens circa eius ministerium ambulauit: sic & nos etiam in pauperum hospitio exerceamus, Zachæum imitantes, & Abraham, qui citò ad armentum abiit, & omnis domus eius lætabatur. Vnde Petrus, Hospitales inuicem sine murmuratione. Et Paulus; Hilarem enim datorem diligit Deus. Vnde non pigeat, eos qui ad te ueniunt sub Christi nomine hospitari: mereberis nanque (si opus fuerit) mortuos uidere uiuos, & alia diuina miracula, ut mulier illa Sunamitis, quæ cum Elisæum exciperet, filium mortuum suscitauit. Raab etiam, quæ hospitata est peregrinos nuncios Israel: liberata fuit morte cum suis. Vnde Apostolus Paulus admonet, dicens; Hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim quidam placuerunt Angelis hospitio receptis. Hoc dixit Apostolus propter Abraham, & Loth, qui, ꝙ hospitalitati dediti erant (ut in Genesi legitur) Angelos susceperunt hospitio. Tāta enim charitate erat inflāmatus in hospites sanctissimus Patriarcha, ut non præceperit seruis ministrare, nec bonum opus per aliū uellebat exercere, sed quasi præda reperta, cum ditissimus esset, ut minimus famulus pedes hospitum lauit, & portauit uitulum de grege humeris impositum, & peregrinis prudentibus, ipse stetit, & mensæ ministrabat. Erat autē mos huic viro sancto, ut quotidie iuxta ostium domus suæ sederet, & id in meridie, in hora prandii, ut uideret trāseuntes. At nos abscondimur in penetralibus domus, ne peregrinos excipiamus, & si recipimus, statim percontamur de recessu. Ioannes de Christo ait, quòd præteriens uidit hominem cæcum. Ille præteriens uidit pauperem, sed nos uidendo pauperes, præterimus eos, ne forte aliquod opus charitatis a nobis exigant. Sed de his superius, in aliquibus locis tetigimus, inferiusque in Historia Zacchæi aliquid adiiciemus.

Luc.19.

1.Pet.4.
2.Cor.9.

4 Re.4.
Iosue 6.
Heb. 13.

Gen.18.&19

Ioan.9.

Luc.19.

No. Expende etiam, quām humilē, & abiectū se pro nobis ostēderit Christus Iesus, qui cū conditor Angelorum esset, rex regum, & dominus dominātium, uoluerit pendere, & sustentari aliena liberalitate. Non enim habebat opes, unde uictum quæreret, sed ex piorum hominum eleemosynis se, suosque discipulos sustentabat. Quare hoc, nisi ut sua inopia, & pauperie nos ditaret? Quare nisi, ut sua penuria, & egestate ad cœlestes diuitias amissas nos alliceret, & inuitaret? Et denique, ut nos doceret suo exem-

plo diuitias mundi contemnere: & ut animos nostros ab amore terrenorum abstraheret, & ut solis, & solidis bonis coelestibus faceret adhaerere. Sed iam historiam prosequamur.

No. [Et huic erat soror nomine Maria, quae etiam sedens secus pedes domini, audiebat verbum illius.] Duo vna sententia exprimit: quietem scilicet, & humilitatem, quae maxime sunt contemplationi necessaria. Scrutator enim maiestate opprimetur ab ea. Ideoque est opus, vt humilitate sis praeditus: si ad diuinarum rerum contemplationem cupias peruenire. Nam si ex fonte vel ex puteo uelis aquam haurire necesse est ut humilieris, & deprimaris. Ita nimirum si ex profundissimo illo puteo sapientiae, & scientiae Dei, aquā haurire desideras: oportet ut de te humiliter sentias, ne altè uelis sapere. Aqua sapientiae salutaris potauit illos. Vnde in Prouerbijs. Vbi humilitas, ibi & sapientia. Nam superbia non habet ubi sapientiam recipiat. Didymus Philosophus Alexandro dixit, Deus praesto est largiri sapientiam: sed non habes ubi eā recipias. Fluit enim aqua diuinae sapientiae ex cacumine montis ad imum vallis. Vnde Christus in hoc capite loquens cum patre, dixit: Confiteor tibi pater Domine coeli, & terrae, quia abscondisti haec a sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Sed iam haec a nobis superius sunt exposita in hoc capite, ubi non nihil de hac materia diximus. Igitur (vt D. August. ait de verbis Domini quantò humilior ad pedes Domini sedebat Maria, tātò amplius capiebat. Vnde discere nos oportet cum humilitate: quod si haeretici, & philosophi fecissent, non utique in altitudine cordis iam vanè delirarent.

Pro. 25.

Eccl. 15.
Pro. 11.

Augus. de verbis domini.

No. Secundò non solum ad pedes Domini Maria humilis erat, sed sedebat. Tales enim ad sui contemplationem diuina sapientia poscit. Anima quippe (ait Philosophus) quiescendo, & sedendo fit sapiens. Nam ut Deus diuina sua mysteria, & secreta animae communicet: uult illam esse quietam, tranquillam, & pacatam. Et nanque, qui negotijs est impeditus, & mille curis, & solicitudinibus distractus, Deus sua secreta non pandit. Et sic acturus cū

Gen. 12.

Abraham, duxit illum extra patriā suam. Et per Oseam dixit: Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Postulat uti que contemplatio, & oratio cor tuum, vacuum omnibus negotiis mundanis. Et ideo qui haec negotia, & curas non reiecerit: non multum proderit in exercitio vitae contemplatiuae. Nam sicut mulier habens menstrua speculum inficit: ita exteriores occupationes nostrū intellectum turbidum efficiunt, vt rerum diuinarum contemplatio in ipso minus appareat, & elucescat. Humilis itaque, & quieta sedens iuxta pedes Domini ipsius verba attentè audiebat, dicens cum Propheta; Audiā quid loquatur in me Dominus Deus. Illud etiam secum in corde reuoluebat. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Mihi enim adhaerere Deo bonum est. Neque aequum videtur derelinquere uerbum Dei, & ministrare mensae: cum secum haberet eum, qui omnia pascit: qui dat iumentis escam, & pullis coruorum inuocantibus eum. Vbi non libet, ut silentio praetereas Christi curam, & diligentiam in assidua praedicatione: q non tantùm in synagogis, & in locis publicis praedicabat, sed etiam in ipsis domibus dum sterneretur mensa. Mouebatur vtique desiderio illo ardentissimo, ut animas nostras lucraretur, quandoquidem in omni tempore, in omni loco, quacumque data occasione rete praedicationis iaciebat, ut ipsas venaretur.

Ose. 2.

Psalm. 84
Psal. 118
Psalm. 72
Acto. 6.

Psal. 146.

No. ¶ Discant à Christo doctore sapientissimo predicatores, & uiri religiosi: ut cum aliquando domum intrauerint, ut suscipiant hospitium, hospites suos imbuant salutaribus consilijs, sacris exhortationibus: & denique omnia eā doceant, q̄ ad Christi seruitium, & dilectionem pertinent. Et cum omnis Christi operatio dirigatur in nostram instructionem: hoc facto docuit praedicatores euangelij, qualiter se debeant habere erga suos hospites. Non statim de cibo, aut potu inquirant, nec per domum inquietè discurrant, sed sedentes (vt decet seruorum Dei prudentiam) illos sanctè instituant: quo nimirum qui eos hospitabantur sancto exemplo aedificabuntur: & charitatis adipiscentur mercedem.

Discamus

No. ¶ Discamus etiam à beata Magdalena, ut nó sic rebus familiaribus impediamur, ut à tergo relinquamus uerbum Dei: sed attente audiamus uerbum Dei, & animo parato. Væ autem illis, qui nunquam, aut rarò audiunt uerbum Dei: quasi illud fastidientes. Qui non pudent corpus uarijs cibis, & condimentis ingurgitare: & animam obliuiscuntur, nec cibant eam mirabili condimento uerbi Dei. Sed de his aliàs. Vidimus occupationem Mariæ: nunc de occupatione Marthæ Euangelistam audiamus.

No. [Martha autem satagebat circa frequēs ministerium.] Multis parandis intenta erat: interim tamen à uerbo Dei se elongabat. Quantò enim animus in hæc exteriora magis diffunditur, tantò à Deo fit remotior. Pondus namque curarum, & solicitudinum huius seculi nostræ animæ alas impedit: ne ad Deum non possit uolitare. Quamuis Marthæ ministerium sanctū fuit, non tamen tantum laudatur à domino, sicut sororis otium: quia externum erat, & in multa distractum, quod aliquando animum a Deo magis remouere solet: Mat.6. cum quis simul non possit duobus dominis seruire, nec utrisque satisfacere, cum tantum inter se distent creator, & creatura. [Quæ stetit, & ait, Domine non est tibi curæ, quòd soror mea reliquit me solā Ber.ser 3. assump. ministrare?] In cœnobio, aut domo, in qua uita actiua conqueritur de contemplatiua, Christus eligit hospitium: non tamen ubi contemplatiua conqueritur de actiua. Cum religiosi mitti corporalibus exercitijs conqueruntur, quia se non tantum tradunt orationi, quantum desiderant: bene rectum, & gubernatum est cœnobium. Cum uerò in oratione deficiūt, & eam molestè ferunt, & desiderant illam relinquere, cupiuntque se tradere corporalibus exercitijs, sine dubio ibi Christus non habitat. Nam si Maria conqueritur, & inuideat uitæ Marthæ, non est ibi Christus. Multi religiosi queritantur de prolixo choro, de prolixis horis: & quia querimonia est Mariæ, ideo Christus cum illis non habitat. Hic autem Martha conqueritur. Querela autem hæc ex charitate procedebat: non ex inuidia, aut impatientia: quia Martha adeo Christum diligebat: ut putaret etiam sororem esse necessariam ad ministerium. Timebat se non posse satisfacere tanto hospiti, neque digna reuerentia posse excipere. Vide autem quomodo querimoniam non referat alicui ex familia, sed ipsi domino, quem scit iustissimè iudicaturum. Totam se committit diuino iudicio: ut si ipse ream illam esse nosset, argueret; sin aliter ipsam excusaret. Nos etiam exemplo huius querelas nostras ante Deū debemus præsentare, & communicare cum ipso, & ad eum recurrere in nostris negotijs, quemadmodum fecit Moyses. Exo. 8. Sed conquerimur de proximis, & de illis murmuramus: eis narrantes, qui nullam autoritatem habent, neque aliquid de ipsis ualent iudicare. ¶ Obserua autem diligenter, quòd multi etiam seculares imitantur nunc Martham. Iudicabat enim Martha sororem suam esse otiosam, tempusque in nihilo transigere. Ita isti seculares conqueruntur de religiosis, & illis detrahunt, talia dicentes: O quàm quieta uita gaudent hi monachi, nullis laboribus obnoxia? nullis solicitudinibus intenta; nos uerò Solis ardore torremur, & aeris siccitate, ac iniuria adurimur, melius nos, quàm illi tectum adhibimus. Hisque, & alijs ineptis uerbis clericorum & religiosorum uitæ detrahunt, & de illis conqueruntur: eò quòd laboribus manuum, quemadmodum ipsi, uictum sibi non quæritant. Et isti non attendunt, quòd religiosi legunt, canunt, dant operam literis, prædicant, confessiones audiunt, & sacramenta ministrant: quæ exercitia tantò præstantiora sunt occupationibus temporalibus, quantò spiritus præstantior, & dignior est corpore. Præterea ridiculum est, ut uelint isti suos labores mundanos, & pro mundo acceptos cum nostris conferre: cum à sua uoluntate proficiscantur. Longè certè differunt: nam nostri labores eorum sunt, qui per Christi amorem se, & omnia sua simul cum propria uoluntate abnegarunt: qui etiam si minores essent suis, ad nostrorum præstantiam, & excellentiam, satis esset aliena uoluntate fieri, & Christi amore: ut intelligerent isti quantum dignitate suos exuperent, cum

hoc tamen clarè constat spirituales labores maiores esse. Quænam obsecro occupatio magis accepta erat Deo Marthæ, an Mariæ? Optimam partem elegit sibi Maria. Quos enim dominus amore paterno diligit ab externis actionibus semouet. Pater nanque, qui tenerrimè filium diligit, seruum potius mittit, laboraturum. Vnde dominus exteriora velamina tabernaculi fœderis iussit fieri ex
Exod.26. saccis cilicinis, & ex arietum pellibus interiora uerò ex auro erant confecta. Nā illi, qui constituti sunt exterioribus negotiis conficiendis, sunt tanquam coopertimentum, quo induimur, vt reliqua interiora uestimenta melius conseruemus: qui uerò ad diuinam contemplationem eliguntur a Deo, pars optima concessa est illis in Ecclesia. Id quippe iam hic a Saluatore definitur, melius esse, & præstantius opus uerbum eius audire, quàm
1.Cor.4. ministrare. Cùm uerò Apostolus dicebat: Regnum Dei non esse in sermone, sed in uirtute, loquebatur de humana sapientia, de inflato Philosophorum
Heb.4. sermone, non tamen de uerbo Dei, quod penetrabilius est omni gladio an-
1.Cor.2. cipiti. Vnde ipse ait: Sermo meus, & prædicatio mea non in persuasione sapientiæ uerborum: sed in ostensione spiritus, & ueritatis. Talibus sermonibus erat intenta Maria: & tali exercitio die, noctuque uacant monachi, cœlestes ciues imitantes: qui non nimio corporis exercitio laborant, sed hymnos, & psalmos canentes, suum dominum laudant, quorum, occupatio tantò est excellentior, & præstantior, quantò similior Angelorum exercitio, & Sanctorum omnium, qui solùm admirantes diuinam illam sapientiam suspiciunt eam, & uenerantur. Putabat enim Martha Mariam nihil agere, & tempus in uanum consumere: quæ utique omnino fallebatur. Et tu etiam quicunque secularis, qui labores, & occupationes tuas, ecclesiasticorum, & religiosorum uelis anteponere, sine dubio longè aberras a ueritate, & nimis falleris: & similis eris Regi Aegyptiorum pluris habenti, & æstimanti lateres crudos facere, quàm Deo sacrificare: qui Mosi, & Aaroni dicebat;

Quare abstrahitis populum ab operibus? Exod. 5.
addens statim. Ite ergo, & operamini, Vacatis otio, & idcirco dicitis: Eamus, & sacrificemus domino. Ita credo hac nostra tempestate esse multos Pharaones, qui otiosos iudicant eos, qui diuinarum rerum contemplationi uacant, sic totos Deo consecrant: qui certè non sunt multum dissimiles Balac Regi Sidoniorum, qui indignatus est aduersus Prophetam Balaam, eo quòd non faceret quod ipse optabat, & maledicens populo Israel dixit; Vade, & reuertere in locum tuum; Nu.24.
decreueram quidem honorare te, &c. Sic multi mordaciter insurgunt contra Ecclesiasticorum, & religiosorum uitam; non uidentes, quòd isti pro omnium salute die, noctuque deprecantur, cum diuersi diuersis debeant esse intenti: nec omnium eadem debeat esse conditio; quòd si aliqua sint uitia in his probis uiris: uideant laici se suis non carere peccatis: nec temerè contra Dei præceptum, & uoluntatem eos iudicent, quorum beneficiis spiritualibus non parum iuuantur?

¶ Aduertes secundò, quòd hoc temerarium iudicium non solùm currit a secularibus in Ecclesiasticos, sed inter ipsos seculares est commune, & circa omnes uitæ status hæc pestis dispargitur: & inde illud puto euenire, scilicet, ab amore nostri, & rerum cuiuscunque propriarum. Videtur enim unicuique suum opus pulcherrimum, & sua occupatio Deo magis placita, quàm fratris sui. Quæ omnia scientiarum exemplo possunt ostendi. Astrologo enim uidetur nullam esse scientiam præter Astrologiam: & Dialectico idem: & sic de cæteris. Ex qua deprauata radice oriuntur inter homines contentiones, rixæ, & schismata, quilibet nanque putat proximum suum in sua uia penitus aberrare: quia non sequitur idem iter, quod ipse. In hoc ferè errore uersabantur Corinthii, qui cum 1.Cor.3.
plura bona accepissent a Deo, eorum quilibet suum putabat pulchrius: & ita alter alteri uolebat præferri cum unus linguarum donum extolleret, alter prophetiam, alius uerò scripturarum interpretationem. Contra hunc errorem præsentaneum remedium ipse Apostolus

præbet dicens, omnia hæc dona riuulos
Gal.3. esse, qui ab eodem fonte nascuntur, scilicet, Spiritu sancto. Atque iis omnes in æqualitate participant: cùm ab eadem causa oriantur, quemadmodum in corpore Regis omnes eius partes, & omnia eius membra, regis membra sunt, etiam si inter se differant. Sic Apostolus
Rom.12. Omnes enim uos vnum estis in Christo
1.Co.12. Iesu. Et ad Corinthios: Alij datur per spiritum sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ, &c. Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Sicut enim
Ephes.4. corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, unum tamen corpus sunt, ita & Christus. Nam sicut in musica uocum diuersitas causat melodiam, sic in Ecclesia diuersitas statutum. Vnde licet colligere, manifestissimam esse insaniam aliū damnare, quia non facit quod ego: uel quia ei muneri non est aptus, ut ego. Nõne insanum esset, si oculi pedes contemnerent, quia non vident: manus uerò pedes increparent, quia non ambulant? Vnusquisque igitur alium in suo munere relinquat: & hoc omne est, quod Apostolus in supra citata epistola tam diffusè
Rom.14. intendit persuadere. Et idem Romanis ait: Qui non comedit, comedentem non contemnat. Nunquid qui non comedit: maiorem uirtutem habet, quàm is, qui comedit? Sed iam Martham conquerentem audiamus. [Dic ergo illi, ut me adiuuet.] His uerbis principem consilij se Martha ostendit: quia cum interrogasset Dominum, antequam responderet, petit ut dicat sorori, ut illam adiuuet: nam ut superius diximus, cum unusquisque putet suum laborem maximè esse necessarium, credit omnibus idem esse iudicium. Ideo Martha nullam sperans responsionem, quasi Christum uolens docere: dicit; Dic ergo illi, ut me adiuuet Ac si diceret; Ego domine nimis intenta, & occupata sum, & soror mea nihil agit: dic ergo illi ut me adiuuet.

No. ¶ Vbi non immeritò uenit notandum, quantum discrimen sit inter eos, qui seruiunt Deo, & inter eos qui regibus, aut principibus mundi ministrant. Abhorrent isti omnem societatem, neminemque participem in labore uolunt habere: si autem coniungatur illis aliquis socius ægrè & molestè ferunt: amicus enim regis, & eius priuatus nolet præter eum aliquem alium in domo regis habitare, atque ita ipse solus multa officia complectitur: ne si aliquis ingrediatur magis priuatus, & amicus fiat. Et cum isti propriam utilitatem potius curent, quàm regis, aut principis ministerium, parum, aut nihil de eo curant: ideo soli esse gaudent, ut ipsi soli lucrentur. Serui autem domini, qui de eius adipe, & pinguedine uiuunt, multum ab his differunt: qui non sunt auari, & cupidi, non quærunt suum proprium commodum, sed quæ Dei sunt, curant, & eius ministerium, & seruitium: & propterea sodalitatem desiderant, & gaudent, cum alios uideant intentos sui domini obsequio, quia existimant in ministerio esse impares, non solum socium ferunt, sed ipsi sponte sua postulant. Et ideo Martha inquit; Dic illi, ut me adiuuet. Sic Moses Aaronem petit, cum mitteretur ad Pharaonem. Et Exo.3.
cum esset dux filiorum Israel in deserto Nu.11.
dixit domino Deo; Non possum solus sustinere omnem hunc populum. Atque ita dedit illi dominus septuaginta uiros, Exod.31.
qui eum adiuuarent. Sic etiam Beselceli artifici operis tabernaculi dedit dominus socium Ooliab. Sic Iudas dixit Simoni fratri: Ascende mecum ad sortem Iud.1.
meam. Et Dauid uocat etiam socios ad laudandum Deum dicens; Magnificate Psalm.33.
dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipsum. Et Paulus: Imitatores (inquit) mei estote, sicut filij charissimi. 1.Co.4.
Cupiunt boni, ut omnes eos adiuuent in obsequium Dei: ut plures ministros, & famulos habeat. Nunc uerò hac nostra tempestate, etiam si spiritualia onera maiora essent, quàm ut humeri nostri ferre possint, soli gaudemus esse: vt soli honoremur, & soli fructum feramus. Quis obsecro Episcoporum totius Hispaniæ Regi offerenti Archiepiscopatum Toletanum reluctans, & renuens illi dicet; grauissimum hoc esse onus, multum suis uiribus dispar: & similiter dicat, quòd ab eius acceptatione eum habeat

Mat.16. ius, aut præstantius accepimus. Quid enim prodest homini si uniuersum mundum lucretur, seipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat? Sic opus est, ut proximis seruiendo, tui ipsius non obliuiscaris.

No. ¶ Notabis etiam diligenter, quòd quãuis Martha intenta esset, & nimis solicita circa ministerium corporale Christi, & ut ipsum reficeret: nihilominus arguitur a Christo, & soror ei præfertur. Non sic principes mundi, & reges consueuerunt facere, qui bonos, & fortes milites non diligunt, sed eos tantùm, qui in delicijs, & voluptatibus seruiunt ei, & ipsis blandiuntur iuxta desiderii sui libidinem, & appetitum. Videbis enim nunquam, aut vix a magnatibus, & principibus eos homines maximi haberi, qui fortes, & magnanimi sunt, quique rebus bellicis, & laboribus plurimum præstant, sed potius eos, qui luxurijs, delicijs, & voluptatibus eis deseruiunt. Videmus apertè hoc in loco Mariam pluris æstimari a Christo, & plurimum apud ipsum ualere, etiã si Martha corporalis seruitij domini curam haberet. Vnde facilè possent (si vellet) uerbi

No. Dei concionatores discere, ut nec propter hospitium, nec propter aliam quamcumque mundi rem timeant uitia redarguere, & hominum peccata reprehendere. Christus hospes erat Marthę, nihilominus tamẽ nimiam eius solicitudinem damnat. Nunc autem prædicatores sunt, sicut canes latrantes: quibus si os proieceris statim tacent: sic illis prædicatoribus, si munus obtuleris, uel cœnam opiparam apposueris, statim quasi nescientes loqui obmutescunt, de quibus Esaias in-

Esa.56. quit; Canes muti non ualentes latrare. Videbis enim plurimos monachos, qui charitate incensi, & inflammati in concione ualent plurimum: quibus tamen si episcopatus offeratur, statim in munere prædicationis deficiunt, & nihil deinceps prædicant, cum proprium episcoporum munus sit docere. Christus uerò huic mulieri uerum docuit, ut sanctus & pius magister, qui nullus muneribus, aut

Ambr.lib. donis mouebatur. Et utinam idem fa-
1. offi. c.1. cerent omnes prædicatores, & diuitias non considerarent, potentiam, aut priuatam utilitatem. Nihil in mundo deberet esse, quod uirum Dei amatorem, & sui uerbi concionatorem a ueritate prædicã da exterminaret. Legitur in libro Nume-

Nu. 24. rorum Balaam iter fuisse rogatũ a Balac, ut malediceret Israeli, ille autem noluit, & dixit; Si dederit mihi Balac plenam domum auro, & argento, non potero præterire sermonem Dei mei. Mirandum est certè, quòd, cum hic esset homo barbarus & malus, nec argento, & auro potuit corrumpi, ut ueritatem non diceret. Quare igitur tu, qui Christi geris stẽmata, sacerdotis officio fungeris, cum mundum reliqueris, timidus, & pusillanimis es, ut uitia potentum, & diuitum reprehendas, & carpas?

No. ¶ Discamus præterea non detrahere sanctis, aut amicis Dei, quod certe ualde est timendum, eum Deus statim occurrat, & pro eis respondeat, quod manifestissime apparet: nam cum Mosi detraxe-

Nu.12. runt fratres eius Aaron, & Maria, statim dominus eos arguit, percussit lepra Mariam, & laudauit Mosen ipso tacente. Sic in præsentiarum Martha conqueritur de Maria, quæ Christi uerba, & doctrinam sedens inhibebat: & illi tacente, respõdet dominus. Vnde etiam memineris ne in seruos Dei, & sanctos uiros aliquod conuitium, aut opprobrium conijcias: nam Deus, cuius filij ipsi sunt, pro illos respondet, & eorum partes, ut amicus agit. Sed iam Christum altiora loquentem audia-

No. mus [Porrò unum est necessarium] Sensus literalis est, quòd Martha cum diues esset, & ad cœnæ ministerium tum famulos, tum ancillas, tum præterea uarios, atque diuersos cibos parasset: quæ omnia & multa alia tanto hospite iudicabat esse digna, Christus uerò, qui mundano apparatu, pompa, nec sumptibus gaudet, huic rei prouidens, inquit, unum est necessarium. Quasi diceret, Martha, ne mihi tot cibos, tot epulas, & fercula apponas: quodcumque apposueris satis erit mihi. Vnum est necessarium, scilicet unum condimentum, uel una tantùm patina, reliquum enim erit superfluum, quod ego nimis abhorreo. Hoc Christus dixit, tum ut suam humilitatem ostenderet, tum ut mundi superbiam, & conuiuiorum.

uiorum luxuriā carperet:quasi recte pro spiciens plurimos esse, qui omnem suam fœlicitatem gloriam,& beatitudinem circa epulas,& conuiuia adhibeant,non at-
Eccl. 37. tēdētes illud Ecclesiastici:In multis escis non deerit infirmitas:& qui abstinens est
Phil. 3. adijciet uitam. Et Paulus, Quorum Deus venter est. Præterea iuxta sententiā multorum,hoc unum,quod præ cęteris necessarium dicitur,intelligi potest ipsa fœlicitas patrię,siue ipse Deus:qui obiectū,uel dator beatitudinis est:uel contemplatio, seu dilectio eius in uita hac, seu pax mentis in Deo,aut unio cordis cū eo,seuDeo debitè seruire, & propriæ saluti prouidere. Quamuis enim ad obtinendam salutē multa sint necessaria,fides uidelicet,spes, charitas,sacramenta, & obseruatio pręceptorum: unum tamen necessarium dicitur antonomastice præ cęteris,uel necessitate finis,& propter se,atq; simpliciter: alia uerò per respectum ad finem,& propter eius consequutionem. [Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.] Videlicet Deo uacare,& quieta mēte uitā contemplatiuam agere, & ipsum incōmutabile bonum quærere,& habere: de quo in Threnis scriptum est: Pars
Thre. 3. mea dns,dixit anima mea:propterea expectabo eum. Sed non intelligas, quòd hic Christus damnet officiū Marthę:quia
Mat. 10. Christus dixit,quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ in nomine discipuli,amen dico uobis nō perdet mercedem suam.Non ergo opera misericordiæ Christus damnat, quandoquidem in die iudicii summis laudib.commendauit eos,qui in similibus se exercue
Matt. 25. runt,sed Mariæ otium illi ꝓtulit; Tu bonam elegisti:sed hæc meliorem,& utraq;
Luc. 9. necessaria Nam cū bonum, & pium opus sit,mortuos sepelire,iussit cuidam Christus, ut aliud amplecteretur: nimirum
1. Cor. 1. munus annunciandi regnum Dei. Paulus quippe magis extollit euangelizandi, quàm baptizandi functionem. Sic etiam colligere eleemosynas pauperibus,& mēsis ministrare,bonum est;sed Apostoli optimum putauerunt munus uerbū Dei:&
Acto. 6. ideò elegerunt Stephanum, & alios septem diaconos, qui mensis deseruirent, ut ipsi orationi, & prædicationi insisterent. Eratnè minus bonus Stephanus? Absit, erat quippe plenus fide, & spiritu sancto,nec Martha mala erat,quia in bono ministerio reprehenditur, sed Maria illi præfertur.Diaconi Apostolis, & Martha Christo ministrabat;Christus uerò,& Apostoli prædicationi erant intenti, & utrumque munus sapientiæ est. Ambo hæc ministeria necessaria sunt in Christi ecclesia.Vnde Paulus; Sicut in uno cor- Ro. 12.
pore multa membra habemus,omnia autem membra non eundem actum habēt; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mēbra Quæ etiam si alia aliis minora sint, nihilominus tamen omnia necessaria sunt,& alter alterius ope indiget.Ita actiua & contemplatiua uita ecclesiam decent,etiā si contemplatiua excellentior sit,& multis nominibus præstantior, quæ(ut inquit Christus)à Maria non auferetur. Primò, quia actiua simul cum uita hac finitur, contemplatiua uerò in cœlum usque per durat, & ibi perficitur. Secundò, quia actiua potest multis modis impediri,contemplatiua uerò, ab eo, qui eam desiderat,minimè potest abstrahi.Omnia enim secum rapit contemplationi deditus, in catenis, in uinculis, in carceribus Deum potest orare,quemadmodum sancti martyres solebant facere. Cum igitur hæc Greg.libr.
sit perfectior, nec contra possessoris uo- 25. mora.
luntatem possit rapi,non est cur cogites, cap.22.
si tu in operibus piis detinearis,perfectiorem esse contemplatiuis, & à Deo ardentius diligi. Quos enim Deus impensè, & anxiè diligit,hos ab externis mundi occupationibus se mouet.

Præterea illud maximè est obseruan- No.
dum, & digna consideratione aduertendum, quòd etiam si contemplatiua uita perfectior sit actiua,nihilominus tamen hæ ambæ sorores sunt,ut Martha, & Maria,quæ nimia charitate, & amore se diligebant,nec altera alteri contradicit,imò mutuis officiis se adiuuant, ut sorores. Vnde regis Propheta domino ait; Viam Psal. 118.
mandatorum tuorum cucurri,cum tamē dilataueris cor meum. In cursu,& exercitio uitæ actiuæ sentiebat uir sanctus hanc animæ amplitudinem,quæ quidem est dulcedo,& suauitas contemplatiuæ,

ut uideas, quomodo in ambabus uitis se exercebat, contemplationem cum ipsis operibus copulabat. Quod Spiritus sanctus innuit in Genesi inquiens; Spiritus domini ferebatur super aquas. Non inquit, quiescebat: sed ferebatur, & mouebatur. Amore enim Dei, nec temporis momentum amittit. Deambulabat super aquas, quia contemplatio super actiuam uitam potest deambulare: quæ quidem sunt velut undæ diluuij, quæ Martham turbidam reddunt. Sed omnia potest sanctus amor, nam simul cum operibus exterioribus volens, & alta considerans potest contemplari. Si igitur filij tenebrarum in omni opere suo coram oculis præmium, & mercedem ferunt: quare tu, qui filius es lucis occupatus, & intentus uitæ actiuæ, Deum ipsum contemplando præsentem non feres? Ambo simul eodem tempore potes facere. Sorores sunt Martha, & Maria, non inimicæ, aut contrariæ. Non est dignus nomine contemplatiui, qui proximi necessitatibus nõ succurrit; & etiam si contemplatiua excellentior sit, nihilominus tamen aliquando actiua magis meritoria est, quia cum meritum charitate metiatur, qua aliquod opus impendimus: cumq; aliquis vehementius, & ardentius possit operari: quàm alius, qui tepidè, & remissè contemplationi uacat, clarius constat, quòd tunc actiua magis meritoria erit, quàm contemplatiua. Hinc fuit ortũ ardens illud, & vehemẽs desiderium diui Pauli, quo nimis cupiebat propter fratrum suorum commodum a contemplatione semoueri. Altera quippe alteram non impedit, quando corporis labor non est nimius. Nec tantum corporalibus laboribus debes insistere, ut spiritũ deuotionis extinguas: honestum enim exercitium contemplationi fauet: quæ arida, & laboriosa est, nisi mentali oratione misceatur. In omni exteriori opere Christum tua mente debes inuoluere perpetua meditatione, ut his duabus uelocissimis alis cœlum possis conscendere. Hæ sunt illæ duæ alæ, quas mulier illa ferebat, quam Ioannes in Apocalypsi uidit, ut in desertũ uolaret: per quod cœlum intelligitur. Et ideo sancta illa animalia, quæ uidit Ezechiel, non solùm habebant alas, quibus altius, & profundius uolabant, sed sub ipsis etiam habebant manum hominis. Quo ni mirum intelligas actiuam uitam, & contẽplatiuam sorores esse, & amicas: & propterea sub alis erat manus: quia actiua contẽplatiuam iuuat, ut uolare possit. Ne sis tantum contentus oratione in solitudine, sed afflictis, & egenis in necessitatibus subueni. Sancti illi pastores, quibus in nocte natalis Domini Angelus apparuit: non solùm fuerunt contenti; cum iam in mõte Christum adorassent, sed in Bethleem iacentem in præsepio iterum uenerunt adoraturi: non ut increduli, sed ipsis operibus ministrabant, quem mente diligebant, & uenerabantur. Nec minus Paulus cum diuinitus cœlestibus radiis illuminaretur complicatis manibus sedit: sed statim surrexit, & abiit in Damascum, ut edoceretur. Nec minus otiosus remansit, qui inuenit thesaurum in agro: sed abiit, & uendidit omnia sua, ut facilius id posset inuenire. Charitas enim non inflatur, non quæ sua sunt quærit, non est otiosa: sed Christum quærit, ubicunque ille sit, & coram oculis semper illum affert, quod Christus dominus inquit: Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Discamus igitur, ut nos in uita actiua exerceamus, quam Christus hic commendat: bonam enim partem Martha elegit, quãuis Maria meliorem. Hanc enim dominus commendauit doctori illi quærenti, quomodo æternam uitam posset consequi, exemplum ei apponens Samaritani, qui misero in itinere iacenti subuenit: & concludens, dixit, Vade, & tu fac similiter.

¶ Præterea etiam Mariam conemur imitari, contemplatiuam, scilicet, uitã amplectendo: quandoquidem summis laudibus a Christo commendatur. Accedite (inquit regius psaltes) ad Deum, & illuminamini. Impossibile enim est, si lumen adsit, ut iidem non adsit calor: atque ita in plenilunio noctes calidiores sunt, quia lux in ipsis magis uiget, & splendet. Ita nimirum, cum anima nostra rerũ diuinarũ cõtemplationi uacat, & ab ipso Deo illuminatur, in se recipit diuini amoris calorem. Hoc est animam ad Deum accedere per amorẽ, & ab ipso illuminari. Atq. ideo cõtempla-

Gene. 1. — Rom. 6. — Apoc. 12. — Ezech. 6. — Act. 9. — Matt. 13. — 1. Cor. 13. — Mat. 25. — Psal. 33.

templatio est quidam actus, aut considera tio intellectus clarus, & liber ut in cognitionem diuinæ ueritatis deueniat, qui ipse Deus est. Aequaliter enim in hoc opere uoluntas ipsa debet accendi & inflammari, Deum ipsum diligendo, & amando; ut intellectus cognoscendo, & contemplando diuina, & mirabilia eius opera. Quod philosophi illi antiqui euanescentes in cogitationibus suis non meminerunt: qui contenti sunt solùm cognoscentes diuinas perfectiones, quas in ipsum omnium autorem non retulerunt, nec gratias ipsi egerunt, humiliter de se sentientes propter tot, ac tanta ab eius mani bus accepta beneficia. Quo circa (ut inquit Apostolus) miserè, & infeliciter elatio animi eos deiecit, & obscura intelle-

Rom. 1. ctus caligine obcæcauit. Contemplatio enim Christiani fundari debet in ipsa humilitate, & amore perfecto copulari, ut non solùm intellectus ipse in alta uolitet, sed etiam amori ipsi & affectui associetur, atque ita contemplatio est dulcedo quædam diuina, quæ non consistit in cognitione, sed in amore, & dilectione. Vbi anima ipsa supra se euchitur, & extollitur, gaudens, & exultans, cum cognoscat omnia hæc mundana in comparatione boni illius incommutabilis nullius ualoris esse.

No. ¶ Docemur etiam, ut nos meliora semper in omnibus eligamus: cum Christo Mariam hic commendet, quæ optimam partem elegit, quæ minimè ab ea auferetur. Sed si interrogare uelis, quæ sint ista meliora? Illa, respondebo, quæ a nobis auferri non possunt. Sunt quippe multi, qui præstantissimum bonum, & pulcherrimum diuitias eligunt, honores ambiũt, & sitibundi dignitates quærunt, & flagranti quodam desiderio sitiunt: quibus uidetur, iam optima elegisse. Si autem a nemine auferri posśũt, meritò iuxta Christi sententiam optima nocantur: & iam falsi non sunt: si porrò auferri possunt: aut optima dici non possunt, aut Christus incerta docuit. Quis uerò ignorat diuitias, honores, & potestates, caducas esse, & simul cum pereunte perituras: & fortè prius? Nouimus ex Euangelio diuitem Lazari contemptorem, nouimus Hero-

Luc. 16. dis potestatem, Nouimus Annæ, & Caiphæ honores: sed quem finem illi sortiti sint, nemo est qui ignoret. Ergo alia quærenda sunt, ut meliora eligamus, & præstantiorẽ partem obtineamus. Quæ isthęc alia? Virtutes, & ueræ pietatis officia, hæc enim nobis inuitis auferri nequeunt: sed potius aduersa, & firma gaudia hominem comitantur. Et ut dicendi finem his imponamus; Mariam optimam partẽ sibi elegit: scilicet, uerbum Dei attentè, & humiliter auscultare, contemplationi se totam præbere, Deum diligere, uirtutũ ornamentis decorari, & cœlestia gaudia anxiè, & solicitè appetere: quę omnia in hac uita heroico & diuino gradu habuit, & nunc in cœlo possidet in æternum sine ullo metu amissionis. Et si hoc summa ueritas Christus redemptor noster de Maria Magdalena inquit: quantò melius, & sublimius de uirgine matre hæc posset prędicare, si de ipsa loqueretur? Quæ utiquę cum meliorem partem in uita hac eligeret, ita optimam nunc possidet in cœlo. Et quemadmodum in terra maiorem, & meliorem partem sanctitatis elegit, & inter omnes sanctos & sanctas, quæ pur æ creaturæ fuerunt, tanquam omnium exẽplar, & limpidissimum speculum splenduit, & immicuit: ita, & in cœlo optimam partẽ tenet: quia in die assumptionis eius super omnes homines, & super omnes choros Angelorum elata fuit. De cuius gloria & assumptione in cœlestia regna, quia multi multa dicunt: nos ad alia properantes, alijs uiam apertam relinquimus, ut sequentis capitis explanationem insequamur: ad quod faxit Christus Iesus, ut ipse nos comitetur, ut fęlicius procedamus.

CAPVT XI.

IRABILIS certè est Dei optimi maximi circa omnes res prouidentia: ita ut nihil reliquit circa ea omnia, quæ ad tabernaculum spectabant, quæ Mosi in particulari non iussisset, adeo, ut nec candelabrum, nec forfices, nec alia minutissima oblitus esset. Iam uerò cum nec taberna- Exo. 25.

nacu-

maculum sit, nec arca, nec templum: cum
1. Cor. 10 hæc omnia illis in figura contigissent, manifestum est totum hoc umbram esse, & imaginem noui instrumenti, quod lumen clarum est, etiam his qui lippos habent oculos, quique mentis caligine & obscuritate laborant. Ita ēt in lege gratiæ consentaneum rationi erat ut Christus redemptor noster doceret quō cum Deo esset nobis loquendo, quandoquidem tanta cura, & multitudine cærimoniarū populum illū Iudaicum erudiuit: atque ita cū uideret inter oīa exercitia Christiana præcipuū esse orationis, in particulari uoluit nos instruere, quō esset orandum. Hoc est illud præclarum, & egregiū officium, in quo si hō per amorem & dilectionē accedat Deum oraturus: in ipso, tāquam in limpidissimo speculo proprias culpas, & delicta conspicit, de quo scriptura ait. Speculū sine ma-
Sap 7. cula, imago bonitatis illius. Ex hoc fœlici, & prospero uitę statu Reges, & Regna mūdi uidebis, quæ oīa in illius collatione culices, & stercora reputabis In hac quiete, & tranquilitate animi erat ille, qui dicebat: Oīs caro fęnū, & oīs gloria eius, quasi flos agri. Hinc ēt doctor ille gētiū in illud
Esa. 40. prorupit: Oīa, arbitratus sum ut stercora.
Phil. 3. Hinc ēt Salomon conspiciens oē, qđ erat
Eccl. 1. sub cœlo, dixit: Vanitas uanitatum, & oīa uanitas. Et inde illud euenit, q cū oratio sit eleuatio mentis in Deū, in ipso Deo aīa nostra illuminatur: cuius luce clarē, & aptē cognoscit mundana oīa uanitatē, & in-
Psal 33. saniam esse. Quapropter regius uates inquit: Accedite ad Deū, & illuminamini. Vt hoc igitur orationis exercitium clarius edoceret (sicut cætera oīa, quæ in discursu uitę docuit uerbo, & opere) ob oculos nūc
Act. 1. exemplum ponit. Venit. n. facere, & docere. Quo circa ait noster Lucas. [Et factū est, cum esset in quodam loco orans.] Vbi primum illud se notandum offert, Christum. s. non orare, quatenus Deus est, qui æqualis est patri: sed orat ratione naturæ
Ioan. 4. assumptæ, secundum quam minor est patre: vt ipse dixit. Pater maior me est. Deinde statim ostendit, loca solitaria & secretiora ad orationem esse nobis eligenda. Vbiq; enim poteris orationi uacare: quia
Ioan. 4. ueri orationis amatores patrem in spiritu, & ueritate adorabant. Daniel quippe
inter ipsos Leones orabat, & pueri in ar- Dan. 14.
denti fornace, & sanctus Propheta Ionas Dan. 3.
in uentre ceti. Tantum abest, ut aliquid Ionæ 2.
possit esse impedimento, quo minus mentes nostras ad Deum non possimus eleuare. Verùm solitudo plurimum confert ad orationem, ubi anima ipsa tranquilla, & quieta oculis in lachrymarum fontē conuersis in Deum transformatur, ipsum solum testem habens. Quare si animæ tuæ optas quietem, intellectui recreationem, & uoluntati suauitatem: dic cum Prophe-
ta; Elongaui fugiens, & mansi in solitudi- Psal. 54.
ne. Moses etiam Deum oraturus, montem Exod. 32.
ascendit. Sic Elias, sic etiam Elisæus, sic ēt 3. Reg. 17.
omnes sancti, & uiri contemplatiui. Vnde 4. Reg. 4.
Saluator: Intra in cubiculum, & clauso o- Mat. 6.
stio ora patrem tuum. Quando Iacob re- Gen. 32.
dibat ex Mesopotamia in patriam suam misit omnem gregem, & omnem substantiam suam ante se: traductisque omnibus quæ ad se pertinebant, solus mansit, & ecce uir luctabatur cum eo usque mane. Aspice quemadmodum cum solus mansit Iacob, statim uenit ad eum Angelus, & uocatus est Israel: quod interpretatur, uir q Deum uidet; & uocauit locum illum Phanuel, dicens: Vidi Deum facie ad faciem. Hoc illi contigit cum esset solus. Sic tu si Deo ipso uolueris frui, & suauitate suarū consolationum gaudere, solus mane, & a te reiice amicitias, & consortia mūdi. Preterea tacetur tempus, in quo Christus ora-
bat, ut ostenderet, quòd indifferenter om- Eccles. 18.
ni tempore sit orandum. Vnde Ecclesiasticus; Non impediaris orare semper. Sed discas quantum prosit bonorum exemplum quantumque ualeat, ut nos in uirtutis studium prouocet; uide quomodo discipuli uidentes Christum orantem, & ipsi moti sunt ad orationem; & ideo ait Euangelista. [Vt cessauit, dixit unus ex discipulis eius ad eum.] Vnus pro omnibus est loquutus; quis tamen ille fuerit discipulus ignoratur. In hoc autem, quòd expectauit Christum orantem, docet nos nō debere interrumpere alienam orationem, orantes quippe cum Deo ipso psallunt. Si regibus, & principibus mundi loquentibus, omnes præsentes tacent, & debita reuerētia uenerantur; quàm meliore iure Christum orantem isti deberent sinere; & nos
etiam

etiam eos, qui Deum ipsum in oratione contemplantur, deberemus relinquere? Sed quid ex parte omnium apostolorum dixerit, audiamus. [Domine doce nos orare: sicut docuit Ioannes discipulos suos.] Quemadmodum filii Cain musica instrumenta inuenerunt, quibus sensus posset uoluptatem capere: & artem pascendi greges, qua suas opes in dies magis augerent, & arma etiam, quibus dimicarent: ita filii Seth modum inuocandi Deum, & Apostoli modum orandi Deum addiscere cupiunt. Nam sicut filiorum huius seculi semper est quærere artes, & inuenire modos, quibus ingentes diuitiarum cumulum acquirant, & sitim, & auaritiam expleant, sic filiorum Dei est inuenire modos, quibus Deũ colant, uenerentur, & prædicent. Quis obsecro in mundum attulit tot uestium cultus, tot modos, & artes, tot sumptus & uanitates, nisi superbia hominum? Sed hoc interest inter bonorum, & malorum inuentores: quòd bonorum pauci sunt, malorum uerò inuentores in infinitum creuerunt: imò unus sufficit ad mille malorum artes inueniendas: multi uerò boni uix sufficiunt, ut unum tantum bonum possint inuenire. Reperies quippe multos, qui à theologis, & religiosis uiris quærant multa inutilia, uanas & nullius momenti quæstiones: quomodo uerò sit orandum, uel quid aliud simile, uix tibi continget. ¶ Obserua autem, quòd non inuenitur scriptura, ubi Ioannes Baptista docuerit discipulos suos orare: sed ut Augustinus annotat, multa dicuntur in scriptura sacra, quæ in re gesta non inueniuntur. Sic est illud Psalmi; Tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum igni. De iumentis grandini occisis habetur in Exodo: quòd uerò possessio eorum grandine cremata sit omnino non legimus. Item in alio Psalmo loquens de Ioseph ait, quòd humiliauerunt in compedibus pedes eius, quod nõ legimus in Genesi: tamen quòd ita factum fuerit, non dubitandum est. Nec legimus cum fratres Ioseph uendiderunt mercatoribus, ipsum quicquam eos exorasse. Tamen postea dixit Ruben fratribus suis. Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem, dum deprecaretur nos. Nec legimus aliquem leonem occisum esse à Dauide, ipse tamen Sauli dixit; Leonem, & Vrsum interfeci ego seruus tuus. Et in epistola Iudæ legimus, Michaelem contendisse cum dæmone de corpore Mosis, quod in Deuteronomio non legimus. Et Petro fuit traditum à domino euangelium circuncisionis, sicut Paulo præputij: quod legitur in epistola ad Galatas, sed uescimus ubi Christus illis tradiderit hanc prouinciam. Et item Paulus ait, quòd dominus apparuit Iacobo: & plusquam quingentis fratribus: & nihil de hoc in euangelio legimus. Certa tamen hæc fuisse scimus. Scimus etiam ordinationes Pontificum, modum conficiendi sacramenta, & pleraque, quibus sacrosancta ecclesia Romana utitur, instituta fuisse à Christo Saluatore nostro. Præterea etiam scimus quadragesimale ieiunium institutum fuisse ab Apostolis, ut diuus Ignatius martyr tradit, & quòd illi acceperunt à Christo: sed si euangelistas consulas, non inuenies ubi hæc instituta sint. Multa enim Christus egit, & dixit, quæ non sunt tradita in euangeliis, ut Ioannes in fine sui euangelij inquit. Vbi etiam inuenies, quòd Ioannes Baptista docuit orare discipulos suos? Ergo non docuit illos orare? Argumentatio est ridicula, argumentari à negatiua. Sed quia de his non nihil diximus in præfatione huius euangelij aduersus impijssimos Lutheranos: nunc Christum audiamus. [Cum oratis, dicite; Pater noster.] Docet Christus quomodo sit orandum: & ad orationem potius, quàm ad alia pietatis opera inuitat discipulos: quia hæc maximè Deo placet. Solam orationem quasi spiritualė tributum anima offert Deo ab intimis cordis penetralibus; quæ statim ut ab ipso ore processerit, manibus suis ab angelis suscipitur, & ante conspectum Dei præsentatur. Vt uideri potest in illo, quod Angelus Tobiæ dixit: Ego orationem tuam obtuli ante Deum. Ignem cęlestem impetrat, quo desiderium accenditur. Orauit Elias, & descendit ignis de cœlo. Et à tentatione liberat, ut inquit dominus; Orate ne intretis in tentationem. Et uitam elongat: quia Ezechiæ oranti additi

Marginal notes: No. — Gen. 4. — No. — August. in Psalm. 77. — Psal. 104. — Gene. 37. — 4 Gene. 2. — 1. Reg. 17. — Gala. 2. — 1. Cor. 15. — Igna. epistol. 4. — Ioan. 21. — No. — Tob. 12. — 4. Re. 1. — Matt. 26. — 4. Reg. 20.

additi sunt quindecim anni uitæ. Sed
No. de mirabili, & fructifera orationis uirtute, infra suo loco opportunius dicemus. In præsentiarum autem illud est aduertendum, quod cum Christus docet orare discipulos suos, inquit; Dicite. Vbi orationem uocalem commendat. Non ait cogitate, uel intelligite; Pater noster. Nec negamus multò nobiliorem esse orationem mentalem, in qua anima nostra
1. Co. 14. in Deum ipsum eleuetur; quia spiritus est: iuxta illud; Psallam in spiritu, psallam & in mente. Sed utilissima est oratio uocalis: quia cor ipsum erigit ad orationem mentalem. Nec mirum si duplici obsequio Deo seruierimus: cum ex anima, & corpore nos condiderit. Sic pueri Hebræi magnis clamoribus, & uocibus Christum laudabant, dicentes; Osanna filio Da
Mat. 21. uid, benedictus qui uenit in nomine domini. Et ita oratio uocalis obligat ministros ecclesiæ, quia qui tenetur ad horas canonicas, non satisfacit, si solo conceptu eas dicat, non formando uerba: quia hæc oratio offertur à ministris ecclesiæ non pro se ipsis, sed pro cūcto populo, cuius expensis, & sumptibus sustentantur. Oportet nanque, ut populus, sciat tales orationes fieri pro tota communitate, ut fiduciam, & spem in Deo habeat, quod notum fieri non posset, nisi in uoce tales orationes canerentur. Sed si aliquis positus in oratione mentali, experiatur, se magis incitari, & incendi ad deuotionem solo spiritu per modum meditationis orando, hoc debet sibi eligere. Si uerò uerbis ipsis magis moueatur lingua, & uerbo debet orare. Si uerò in uariatione cōmodum senserit, optimū erit, ut aliquando cogitet, & aliquando uerba proferat. Horas autem canonicas uoce dicere tenetur minister ecclesiæ. Præterea hæc oratio dominica uocatur, & omniū est excellentissima, cuius efficacia, & utilitas ostēditur, primò ex auctoritate ipsius Christi domini nostri. Os enim domini (ut ait
Esa. 40. Esaias) loquutum est. Secundò ex breuitate sermonis; quia breuissima, & compendiosa est, quia in ipsa collecta sūt omnia, quæ possumus desiderare, & quę ab ipso domino possumus petere. Nos quippe ea petimus, quæ appetimus: atq; ita hæc sola bona in oratione debemus impetrare. Et ideo Christus hic unico documento duo docet, scilicet quid est desiderandum, & quid sit petendum. Est autem hæc oratio ualdè utilis, & necessaria ad nostram doctrinam, qua facilè potest colligi, quid nobis sit appetendum, nam ex his, quæ hic docētur, manifestè liquet, nulla alia præter hæc, quę hic ponūtur, & ea, quæ ad hæc reducuntur, petenda esse. Hæc igitur omnia ponuntur hic septem petitionibus eo ordine, quo petenda sunt. Nam sicut bona inter se differūt in magno, & paruo, & in magis necessario: & minus necessario: ita est ordo in petendo, & taliter sunt ordinatæ istæ septem petitiones. Illud autem quod primò cadit in hominis appetitu, est beatitudo. Secūdò uerò cadit id, quod consequitur beatitudinē, quapropter duabus primis petitionibus beatitudo ponitur, dicens; Sanctificetur nomē tuum, adueniat regnum tuum. Deinde medium ponit, quo ad beatitudinem peruenitur in aliis petitionibus, dicens; Fiat uoluntas tua.
¶ Circa primum est cōsiderandum quòd beatitudo accipitur obiectiuè, & formaliter, quod beatos facit ipso fruentes, & hoc est diuina bonitas, quæ est summum bonum. Beatitudo autem formalis est ipsa fruitio, qua illi summo bono unimur, & formaliter illo fruimur. Prima autem beatitudo est ipse Deus, quem præ cæteris debemus diligere. Et quia amare aliquid, est uelle illi aliquod bonum, sicut amare amicum, est illi bonum uelle: ita amare Deum est uelle illi bonum: & hoc est desiderare gloriā, & honorē plusquā alias res. Et sicut prius debemus desiderare bonū Deo, quā quodcunq; aliud, siue bonū nostrū sit, siue alienum, oportet ut istud petamus ante omnia alia, tanquā prius desideratum, & ideò prima petitio quæ in fronte huius orationis ponitur, est de honore diuino, dicens; Sāctificetur nomen tuum: de qua, & aliis sequentibus statim dicemus. ¶ Tertiò ostenditur No.
excellentia huius orationis, in præfatione, quam Christus facit, scilicet; Pater noster, qui es in cælis, & in præfatione, qua utitur ecclesia in illis uerbis; Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutiōne formati

mati audemus dicere: Pater noster, &c. Hæc salutaria præcepta sunt illa, quę sancti patres tam veteris, quam noui testamenti nos docuerunt, quos debemus imitari.
Gen. 4. Primum enim, quod pater ille gentium filios suos Cain, & Abel docuit, fuit, orare, ut uidere est in sacrificio, qđ vterque Deo obtulit. Noe etiam ante diluuium, & post diluuiū Deum orauit.
Gen. 6. Enoch, Mathusalem, & Iob idem fecerunt.
Gen. 5. Rom. 2. Sic etiam in lege naturæ quam Paulus ad Romanos dicit scriptam esse hominum mentibus, tempora constituta, & determinata erant, quibus cum Deo esset
Deut. 20. loquendū. Idem docetur in lege scripta, quando Deus iussit, ut in prælis iret sacerdos, ut Deum oraret, & ut milites animaret tali facta promissione, quod etiam si contrarii plures essent numero, & uiribus præstātiores nihilominus victi remanerent, quandoquidem Deus ex eorum parte, & factione se ostendebat. Ita deuicit Moses Amalec, & tam præclara illa facinora, quę Iudas Machabęus perfecit ipsa oratione fuit consequutus. Et in nouo instrumento Christus inquit; Oportet semper orare. Et Iacobus; Orate inuicē, vt saluemini. Et Paulus itidem suadet.
Exo. 17. 1. Mac. 6. Luc. 18. Iac. 5. 1. The. 5.
His ergo salutaribus præceptis utriusque testamenti moniti, dicamus; Pater noster. Vbi notabis, quòd in hoc non uocat præceptum obligationis, sed reuerentiæ, quę etiam si nos non obliget præcipiendo, tamen talium uirorum monitio, & exemplum secum affert quandam obligationē reuerentiæ: in hoc autem, quod dicitur; Et diuina institutione formati, innuitur formam, & materiam idem debere esse. Imago quippe aurea, & eius forma idem sunt, si tali forma informetur. Sic anima nostra perpetuò hac ratione deberet informari: adeò, ut nunquam ab ea cessaret, uel opere, uel uirtute. Denique his sanctis, & deuotis verbis, quæ ecclesia ante hanc orationem instituit, clarè cōstat, quam admirabile, & diuinum sit hoc ędificium, quandoquidem tale fundamentū habet. Christus etiam huic orationi etiā
No. pręfationem addidit, dicens; [Pater noster qui es in cœlis.] Sic oratio hæc fœcunda est, & plena sacramentis, ut singula verba attenta consideratione sint digna. Primo enim ait; Pater non dominē, ut nobis fiduciam daret impetrandi, quia serui non semper audent impetrare. In patre enim reperitur, quidquid fiducia potest dare ad petendum. Pater pius est, benignus est, mansuetus & misericors: filios impensè diligit: eorum salutē curat, thesauros quærit, & multa alia opera pietatis exercet. Nomen patris portam aperuit eius misericordiæ, ut nos alliceret ad petendum. Magnum quippe bonum est, ut nos Deum appellemus patrem, hoc autem fit ex benigna Christi promissione, quod non licet hæreticis, Turcis, & infidelibus Deum patrem uocare, ut Augustinus ait. Plurimi enim patriarchæ, & prophetæ non ausi sunt a tātam laudem sibi uendicare, ut Deum patrem appellarent. Augu. ser. 29 de uerbis Apost.
Esaiam legimus dixisse: Tu domine pater noster, & redemptor. Sed in templo orantes non dicebant. Pater noster. Publicanus dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori. Et Pharisæus; Domine gratias ago tibi. Ita Dauid, ita Salomon, Manasses, & Ezechias. Nos uerò audemus, & non temere, eum, quem reges, quem prophetę dominum Deum vocabant, patrē appellare. Gloriabantur Iudæi se patrem habere Abraham; quid nos deberemus facere, qui Deum patrem habemus, & pleno ore patrem appellamus? Si igitur tu Deum patrem habes, & filium Dei te iudicas, illa postules, quæ tibi expediat accipere, & illum deceat dare. Esa. 63. Luc. 18. Ioan. 8.

¶Secundò pater uocatur potius, quam dominus, ad significādam dignitatem status noui testamenti, in quo Deū patrem appellamus; Nulla enim maior dignitas, aut excellentia nobis potest contingere, quàm quòd filii Dei simus, & hoc longo discrimine omnes ueteris testamenti antecedimus, qui in aliqua oratione nunquam Deum uocauerunt patrem. No.

¶ Tertiò Deum patrem appellemus; quia cum hoc nomen amoris, & dulcedinis sit, id nominando, eum à quo petimus summopere flectimus, & in nostram beneuolentiam adducimus.

¶ Quartò vocans Deum patrem, voluit nobis insinuare, ut recordaremur, nos eius esse filios, quos oporteret sanctis moribus, & uita imbui, & nos ipsos

maxi-

maximi aestimemus, nec ad uilia huius mundi nosmetipsos abijciamus. Magna quippe ignobilitas, & ignominia esset, si filius regis vellet sues pascere, aut cũ pue ris nedijs plateis luto immisceretur, & stercore. Ita nimirum tu ingenti pudo re deberes suffundi, qui patrem Deũ ha
Apo. 11. beas regem regum, & dominum dominã tiumnec te deberes terreno stercore, & tanta immunditia coinquinare, qui vt fructeris aeternis diuitijs, es conditus.

¶ Praeterea, noster, dicit. Ipse enim est pater noster per creationẽ, & guberna tionem. Vnde in Deuteronomio habe tur: Nunquid non ipse est pater tuus,
Deu. 32. qui possedit, & fecit, & creauit te? Dici tur autẽ pater noster, & non pater meus: quia in vniuersum pater est omnium. Solius Christi est pater per naturam, no ster uerò pater tantùm gratuita adoptio ne, nam accepimus spiritum adoptionis, in quo clamamus; Abba pater. Secundò,
Rom. 8. quia Christus uoluit statuere, quòd ad in uicem inter nos spiritualia bona commu nicarentur: ideo voluit, vt quicunq; ora turus accederet, non pro se ipso tantùm orationem funderet, sed pro uniuersis, di cens: Pater noster: Et postea in plurali di citur: Dimitte nobis debita nostra. Et iterum: Et ne nos inducas in tentatio nem. Quae omnia non ad orantem solũ, sed ad omnes proximos extenduntur Ea quippe oratio, quae à Christi charitate emanat, & profluit, dulcior, & suauior est. Tertiò Christus ita docuit orare, ut dam naret multorum superbiam: qui cum de generis claritate, & splendore glorietur, alios contemnunt, & se excellentiores iu dicant, quae gloria, atque iactantia uana, & insana est, quia nulla clarior, aut subli mior nobilitas esse potest, quàm filiũ Dei adoptari, de qua nobilitate omnes Chri stũ colentes participant. Quòd si aliquis se alio nobiliorem iactet, is certe meritò reijcietur, & a nobilitate Christi, & ab eius genere: uel ita delirus, & insanus exi stimabitur, ut credat alium meliorem es se, & nobiliorem parentem, quam est ip se Deus.

No. ¶ Denique in coelis esse dicit, ut men tes nostras ad coelestia desideria erigat, & ut nostris conatubus ad patriã illam aspi remus, in qua pater noster plenus gloria habitat: Quid igitur, o deuota anima, & Christi sponsa in hac lachrymarũ ual le, & in hoc tetro omnium miseriarum carcere tibi placet? Quid est, quod in hoc malorum omnium sentina tibi arri deat, cum confitearis in patria illa coelesti patrem habere omnibus bonis affluen tem, diuitem, magnanimum, & gloriosũ. Nonne loci illius amoenitas, & suauitas tuam mentem prouocat? Nonne tanta bona ibi redũdantia calcaria tibi addũt, ut in eius amorem accendaris, qui ea om nia tibi condidit? O quantus pudor, & uerecundia eorum facies deberet coope rire, qui patrem suum in coelis esse confi tentur, terram tamen, & eius foeces, glan des, & stercora magis aestimant, & dili gunt. Leua igitur, & iacta cogitatus tuos, & desideria in patrem illum coelestem, & ea postula, quae tali parente sint digna: non uilia, & abiecta huius mundi, quę ad triduum sunt peritura, & cum prophetã dic, Ad te leuaui oculos meos, qui habi tas in cęlis. ¶ Praeterea maximopere de Psal. 122.
bemus conari, ut omnia nostra (tanquam ciues, qui profecturi sumus in illam pa triam) res omnes, loquelam, uestitum, & ornatum, ad modum coelestium ciuium componamus, sic enim consueuerunt fa cere hi omnes, qui in aliquam prouinciã sunt migraturi, velut in Angliam, Germa niam, uel aliam quamcunque, qui inde fesso labore scire festinant linguam, & lo quelam gentis illius, cultum, & ornatũ, rationem & modum confabulandi, & re liqua id genus necessaria: ut uel sic tali patriae conuenientes iudicemur, nõ igna ri, aut minus prudentes. Sic nos, qui filii sumus patris illius, qui in coelis habitat, illius patriae loquelam, modum & nor mam uiuendi, mores sanctos, & candi dos debemus induere, ut ab illa patria tã quam ignoti non excludamur. Puri igi tur, nõ auari, & fraudulenti simus: sed in Dei laudibus linguã exerceamus cũ gra tiarũ actionibus, ut tandem uitam hanc mortalem exeuntes, patris illius, qui in coelis est, foelices filij persistamus. Hoc uoluit dominus Abrahae exemplo insi nuare, qui cum ei praecepisset, ut egrede retur de terra sua, & cognatione, dixit

 ei,

Gen. 5. ei. Suspice cœlum, & numera stellas eius; si potes: sic erit semen tuum. Et credidit Abraham Deo. Iubetur enim Abraham, vt suspiciat cœlum, & ut numeret stellas si posset: ut ipse, & eius semen per gratiam, & charitatem credentes sciant, futuros esse cœlestes ciues, & filios hæredes illius patris, qui in cœlis est.

¶ Vltimo loco uenit considerandum, quòd cum dixit; Qui es in cœlis, vult vt ea petamus, quæ sunt cœlestia, & diuina. Nam si rex alicui diceret, pete quodcunque libuerit beneficium: si talis sarcinam terræ, uel aliud quid uile, & abiectum postularet, nonne insanus & demens iudicaretur? Hunc tu similibus uestigiis insequeris: qui a patre cœlesti non cœlestia postulas, sed terrena, & caduca, Deus enim quantum ad temporalia pater est cunctorum animantium, & ipsorum hominum: quandoquidem omnes pascit, & alit. Et si aliquando contigerit aliquid Deo petere, quod temporale sit, id nō ut principalius intentum, sed tanquam accessorium postulemus. Primum quærite regnum Dei: & omnia hæc adijcientur

Matt. 9. uobis. Præmissa igitur præfatione, incipit prima petitio. [Sanctificetur nomen tuum.] In hac prima petitione diuinus honor petitur, nam quemadmodum tenemur diligere Deum, ita ēt potius illi, quàm nobis bonū desiderare debemus. Hoc est nomen eius sanctificari. Sanctificari secundum communem acceptionem est sanctum fieri: & hoc modo non potest nomen Dei sanctificari, quia ipsum per se sanctum est. Sicut enim Deus est essentialiter sanctus, ita etiam eius nomē propterea, quòd ipsum Deum significat:

Psal. 110. Sanctum, & terribile nomen eius. Quia vox nō refertur, nisi ad rem significatam: aliæ autem uoces nullius sunt uirtutis. Et quemadmodum Deo non potest aliqua sanctitas accedere, quam ipse semper nō habuerit, ita nec eius nomini. Hoc igitur modo non petimus sanctificare nomen Dei. Alio modo accipitur sanctificari, pro

Exod. 20. eo, quod est sanctū haberi, uel sanctū reputari: & ita iubetur, ut sanctificemus diem sabbati, idest, ut tanquā sanctum reputemus diem sabbati, obseruando illū in honore. Nihilominus tamen nos non sanctificamus diem sabbati, adiiciendo illi aliquod bonum de nouo, aut aliquam sanctitatem, quia ipse Deus illum sanctificauit, ut scriptura dixit: Benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit illum. Ita Gen. 1. hic accipitur sanctificetur nomen tuum, id est sanctum reputetur. Quibus nimirū uerbis petimus, ut nomen Dei apud omnes gentes honoretur: ita quòd omnes illud æstiment sanctum, & excellens: & per hoc Deum adorabunt.

¶ Notabis præterea, quòd non dicit exaltetur nomen tuum, aut benedicatur, aut magnificetur, (quæ uocabula passim inuenies in ueteri lege, in qua Deus potēs, magnus, & altus reputari uolebat) sed legi nouæ noua conueniūt uocabula. Sanctificetur inquit nomen tuum, ut notum sit omnibus, quàm sanctus, & pius sis. Psalm. 23. Per incarnationem enim, & mortem, & resurrectionem suam notum fecit dominus salutare suum, & ad omnes gentes eius nomen peruenit. Sensus igitur horum uerborum est; Pater, qui homines in filio tuo filios tuos effecisti, hominibus pāde opus sanctificationis suæ, ut uideāt, quàm sanctus es tu, quam pius, & bonus. Neq; ita hominum animi rapiuntur, cum te audiunt sapientem, potentem, & nisi: quàm cum te audiunt sanctum, & sanctificatorem omnium. Et contra hāc petitionem peccant quotquot blasphemant nomen Dei, & in uanum illud assumunt. Caue tu ne quo ore dicis; sanctificetur nomen tuum, eodem polluto, & maledico inhonores: ne de te illud Esaiæ dicatur: Nomen meum quotidie blasphematur. Esa. 1.

¶ Denique obseruandum, hæc uerba No. non esse optatiua: sed imperatiua, ut ex lectione Græca patet, quamuis optantis animum referant. Interdum enim in scriptura imperatiuus optantis est, ut in illo quod ait propheta; Intēde, prospere, procede, & regna. Quę uerba (ut Enthymius Psalm. 44. ait) licet imperatiui modi sint, uim tamē optatiui habent. Lege Origenem. Sed iam Orig. ho. ad secundam petitionem deueniamus. 1. in cant. [Adueniat regnum tuum.] Iam diximus esse aliam beatitudinem formalē, scilicet actum illum, quo immediatē coniungimur illi sūmo bono, quod nos beatificare potest,

potest, qui actus uocatur fruitio, siue uisio Dei, quod est maximum bonũ nostrũ: nam Deus est maximum bonum nostrũ simpliciter, quacunque ad aliud facta collatione: ista tamen fruitio est maximum bonum nostrum, quia Deus nõ est bonũ nostrum, nisi in quantum applicatur nobis, uel nos ei, & hoc fit per uisionem hanc beatificam. Et quia bonum nostrũ est illud, quod nos formaliter bonos facit Deus autẽ non est aliquid formale in nobis, sed effectiuè, uel obiectiuè nos bonos facit. Visio autem, uel fruitio reddit nos formaliter beatos, (quamquam ista uisio non sit bonum summum simpliciter, est tamen summum bonum nostrum.) Et quia nos potius tenemur diligere Deũ, quàm nos: tenemur etiam desiderare honorem Dei potius, quàm nostram beatitudinem. Et ideò in prima petitione ponitur honor Dei, in secunda uerò beatitudo nostra, cum dicitur [Adueniat regnum tuum,] qua petitione postulamus quòd Deus faciat nos beatos, nam beatitudo regnum Dei dicitur. Et sic Christus dixit: ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo: Idest in æterna beatitudine. Quia sicut regnum in terris maximam potestatem dicit, quam quis possidere potest, dum uiuit, ita beatitudo similatur regno, quia est maximum bonũ nostrum. Adueniat regnum tuum, hoc est adueniat beatitudo tua in nos. Non dicit eamus nos ad beatitudinem, sed illa adueniat nobis, quia potius ipsa ad nos accedit, quàm nos ad ipsam, quia principium ueniendi ex parte ipsius est, non ex parte nostra. Illa ergo nobis aduenit: quia potius ex Dei liberalitate, & gratia, quàm ex meritis nostris conceditur, quamuis non sine meritis nostris. Attende igitur tu, qui tale regnum postulas, & talem diem desideras: quam rationem tecum afferas, & considera an rectus, & munda conscientia quotidie dicas. Adueniat regnum tuum. Iudicium enim petis: & iudicem, & ideò rationi esset consonum, ut te ipsum prius iudicares. Hoc quippe regnum, quod tu tam anxie petis, & desideras, cũ ipsa morte aduenit, & non dabitur nisi ei, qui mundam habuerit conscientiam.

Luc. 22.

[Fiat uoluntas tua.] Hæc est tertia petitio, cui Matthæus addidit: Sicut in cœlo, & in terra. Cùm iam Christus in præcedenti petitione illud apposuisset, quod per se est appetendum, scilicet beatitudinem, hic adiungit ea, per quæ ad beatitudinem peruenitur. Primum autem, & præcipuum, quod facit nos æternam illam uitam consequi, illud est, scilicet, ut nos conformemus diuinæ uoluntati, idest, ut tales simus, quales ipse nos esse iubet, & hoc innuitur in hac tertia petitione. Potest autem hæc petitio dupliciter intelligi. Vno modo, ut fiat uoluntas tua, idest, nos oramus, ut des nobis facere uoluntatem tuam. Alio modo, fiat uoluntas tua, idest oramus, quòd omnes homines obediant uoluntati tuæ. Et isto modo in aliquo conuenit hæc petitio cũ prima: scilicet, sanctificetur nomen tuũ, nam ibi petimus nomen Dei sanctificari, idest, honorari ab omnibus gentibus, hic autem petimus, quòd omnes gẽtes Deo obediant, quod etiam ad diuinum honorem pertinet. Et tamen illud petitur in quantum est bonum ipsi Deo, hoc autẽ petitur, quatenus nobis est medium perueniendi ad beatitudinem. Postulamus autem hoc, quia uoluntatem Dei homo non potest complere, nisi Deus ad id mouerit. Nã propterea, quòd homo adimplet uoluntatem Dei, accedit ad eum. & efficitur eius amicus, & ualdè propinquus: quia Christus dicit. Quicunque fecerit uoluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, & soror est, & mater. Non potest tamen aliquis ad eũ accedere, nisi ipse dominus eum iuuerit, iuxta illud Saluatoris. Nemo uenit ad me, nisi Pater meus traxerit eum. Quo manifestè liquet, quòd ad hoc, ut homo Dei uoluntatem adimpleat, indiget ipsius adiutorio, & ideò necessum fuit hoc petere, ut fieret uoluntas Dei. Hoc est; Da nobis, ut possimus adimplere uolũtatem tuam. Potest autem homo dupliciter impediri, ne hanc uoluntatem compleat. Vno modo ignorans, quid Deus uelit: alio modo, quia hominis uoluntas non inclinatur ad complendum uoluntatem Dei; sed potius ad uana, & delectabilia huius mundi. Ad utrunque indiget ho-

Mat. 12.

Ioan. 6.

mo exteriori auxilio. Sic innuitur in Deu
Deut. 5. teronomio, cum dixit Deus: bene omnia sunt loquuti, scilicet, si fecerint, quemadmodum dicunt. Et statim sequitur; Det eos talem habere mentem, ut timeāt me, & custodiant uniuersa mandata mea in omni tempore. Ac si diceret eos indigere, ut aliquis eis concederet, hoc posse facere. Nemo autē nisi Deus huius rei facultatem potest facere. Ipsū ergo adire debemus, & pro his orare. Pro utroque
Ps. 118. orat Dauid dicens; Da mihi intellectū, & seruabo legē tuā. Si est necessum, ut illā intelligam: da mihi intellectum. Et pro
Ibidem. secūdo dixit; Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Ac si diceret; Licèt dederis mihi intellectum ad intelligendam legem tuam: adhuc nō sufficit, quia possum sciens, & libens peccare: sed inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam, idest, fac, ut magis diligant legem tuam, quàm auaritiā sequi, & alia huius mundi uilia, & abiecta. Sic Salomon in fine suarum petitionum, tanquam potissimam hanc retulit,
3. Re. 8. dicens; Sit Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, non proiciens. sed inclinet corda nostra ad se, ut ambulemus in uniuersis uiis eius. Necesse est ergo diuinum iuuamen petere, ad hoc, ut faciamus uoluntatem suam, & ostendat nobis, quid a nobis uelit, & flectat animos nostros, & uoluntatem, ut nos idem uelimus: nā si hoc ipse non fecerit, sine dubio nos illud adimplere non poterimus. Vnde si aliquis sit, quem Deus ad hoc non iuuet, nequaquam eius uoluntatem adimplere poterit sed ita erit ignarus, & ineptus ad Dei uoluntatem complendam, ac si Deus illū impediret. Sic conqueritur Esaias nomine Iudęorum, quando se non aptos, & idoneos ad benè agendum inueniebant,
Esa. 63. dicēs; Quare errare nos fecisti de uiis tuis: & indurasti cor nostrum, ne timeremus? Hic ponuntur illa duo: scilicet, ꝙ Deus ostendat nobis quid uelit, & ut inclinet nos ad uolendum illud. Aduersus primum inquit; Quare errare nos fecisti de uiis tuis, id est non solùm non ostendisti nobis illas, sed etiam posuisti nobis obstaculum, ne inueniremus eas, & cogeremur errare. Et aduersus secundum dicitur, & indurasti cor nostrum, ne inclinaremur ad sequendum te. Hæc tamen apertè ostenduut, quàm falsa sint, & quantum Dei misericordiæ, & bonitati repugnent, & aduersentur, quia Deus neminem errare cogit, maxime in uiis suis, nec etiam aliquem indurat. Sed illa dicebant impii Iudæi, quia ob oculos nō uidebant Dei iuuamen clarum, & manifestum, ut ad bonum inclinarentur. Nam ita se ignauos, & impotentes ad benefaciendum inueniebant, ac si Deus ex industria cogeret illos errare, & induraret eorum corda. Præcipuum autem bonum, & ualde necessarium, quod homo a Deo petere potest, id est, quòd det ei facere uoluntatem ipsius: illud uerò, quód Mat-
thæus ait; Sicut in cœlo, & in terra, intelligitur, quòd sicut adimpletur uoluntas Matt. 11.
Dei in cœlo a spiritibus cœlestibus: ita etiam in terra ab hominibus fiat. Vnde Ps. 102.
Dauid in Psalmo de Angelis ait; Benedicite dominum omnes Angeli eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius. Sunt enim diuinæ regulę immediatè coniuncti: ideo non possunt deficere, nec ab eius uoluntate deuiare. Homines uerò procliues sunt ad peccandum, & millies possunt deficere: quia non sunt immediatè coniuncti diuinæ bonitati, & ueritati. Et ideò non possunt Dei uoluntatem sine speciali Dei auxilio adimplere, imò nec possunt uelle complere: quia hoc uel le quodam bonum est, & nihil boni sine Deo facere possumus, iuxta illud; sine me nihil potestis facere. Faciamus igitur Ioan. 15.
nos tuam uoluntatem in terra, sicut faciunt illi, qui habitant in cœlo. Prudentissima certè petitio. Nihil enim est, unde periculum magis nobis immineat, quā a nostra uoluntate. Impiorum uox est;
Nolumus hunc regnare, piorum uerò; Luc. 19.
non mea uoluntas, sed tua fiat. Per nostram uoluntatem descendimus in infernum: & per diuinam ascendimus in cęlum. Debes ergo in omnibus, & per omnia hoc semper desiderium habere, ut facias uoluntatem Dei.

¶ Aduerte etiam non esse graue periculum, si non facias uoluntatem Dei, si- No.
cut in cęlo: sed periculum est, si eam non

optes

optes facere, sicut in cœlo fit. Non est mirum, si alicubi pecces, sed piaculum ferè est, nisi cupias, non peccare. Non est crimen non proficere, sed malum est non habere desiderium proficiendi. Si igitur non facis uoluntatem dei, tam est deo dedecus, quàm nobis noxium. Obserua etiam quod uoluntas dei absoluta (quam Theologi uocant uoluntatem beneplaciti) nobis nolentibus, uel uolentibus in terra, & in cœlo adimpleri debet. Nemo quippe huic uoluntati potest resistere; utpote quę ipse deus est, qui gaudet, & discernit, quòd aliquid fiat, & discernatur in suo esse. Voluntati uerò, quæ dicitur uoluntas signi, quæ continetur in aliquo præcepto negatiuo: uel affirmatiuo, uel in aliquo consilio, huic inquam libero nostro arbitrio potentes sumus contrà dicere, aut obedire. Est enim clarum, & apertum, quòd si aliquis rex potens ad aliquam ciuitatem ignobilem regni sui aliquam epistolam mitteret, & in ea iuberet, ut ipsi obedientiam darent, & ei subijcerentur, & suis mandatis obedirét, clarum inquam est; quòd illi ciues bene possunt epistolam rumpere, & ei nō obedire, quia epistola non est ipsa regis uoluntas, sed signum suæ uoluntatis. Si uerò ipse ex magna potentia ciuitatem illam adiret, nequaquam eius regis uoluntati possent resistere. Ita nimirum Deus noster misit epistolam populo suo, legem scilicet illam scriptam, nobis autem sanctum suum euangelium, quibus monet, & orat, ut ipsi obediamus, & eius uoluntatem, & diuina mandata obseruemus. Nos autem, ut rebelles, & ingrati sua mandata contemnimus, quę signa sunt uoluntatis eius, & cum mali simus, uoluntatem nostram explemus, & desiderijs nostris nos tradimus: cùm non simus potentes tanto, & tam magno domino resistere, quando eius uoluntas est absoluta, de qua in Psalmo; Omnia quæcunque uoluit fecit in cœlo, & in terra, & in omnibus abyssis. Ac si diceret; Nemo Angelorum cœli, nemo hominum, qui in terra sunt, nec ullus dęmonum, qui in abyssis habitāt, ei resistere ualuit. Hin colligitur, quòd quando Deum petimus, quod eius uoluntas fiat, non petimus, quòd beneplaciti uoluntas eius adimpleatur, si quidem etiam nobis inuitis quidquid ipse uoluerit, adimplebitur; sed hoc petimus, ut nobis tantum, & tam magnum beneficium conferat, ut det, nos uelle, quod ipse uult, & quòd diuina eius uoluntas suauis nobis sit, quādo quidem omnibus creaturis suaue, & dulce est suo creatori obedire.

Ps. 134.

¶ Notandum prætereà, quàm cautè in hac petitione, & in duabus prędecentibus dominus se habuerit. Non dixit; Pater sanctifica nomen tuum in nobis, aut fac uoluntatem tuam in nobis; ne seipsum uideatur Deus in hominibus sanctificare, aut super quos uult adducere regnum suum, aut in quibus uoluntatem suàm uult fieri, & per hoc inueniretur Deus personarum acceptator. Nec iterum dixit, sanctificemus nomen tuum, suscipiamus regnum tuum, sed impersonaliter dixit, sanctificetur, adueniat, fiat, ut utriusque opus necessarium demonstraret. Quia & homini Deus est necessarius, & homo ipsi Deo, ut iustitiam faciat in eo. Nàm sicut homo non potest facere aliquod bonum sine dei auxilio, ita nec Deus bonū operatur in homine, nisi homo uoluerit. Sicut nec terra sine semine, nec semen sine terra fructificat, ita nec homo sine Deo, nec Deus sine homine iustitiam operatur in homine. Sed iam de quarta petitione differamus

[Panem nostrū quotidianum da nobis hodie.] Per hanc petitionem postulatur id, per quod ad beatitudinem perueniatur. Hic panis a Matthæo dicitur super substantialis; & hic dicitur quotidianus. Mat. 6. In Hebræo dicitur, Segolla, hoc est egregius, seu peculiaris. Egregius, hoc est supersubstantialis: peculiaris, hoc est quotidianus. In Græcò uerò dicitur; τὸν ἄρτον ἡμῶν ἐπιούσιον; quod idem est. Ideo utrunque congruit Hebraicæ ueritati, quia segolla supersubstantialem, & quotidianum significat. Ideo hoc intelligi potest de utroque pane, nempe supersubstantiali, idest de sacramento sancto eucharistiæ pane, qui super omnem substātiam, & super omnem intellectum est, quia cœlestis est. Et quòd de hoc sacro pane agat, uerosimile uidetur,

detur, nã frustra qui diues est, & horrea habet frumento plena, benè pransus, cibo, meroque ingurgitatus orationem dominicam recitaret. In eo autem, quod noster Lucas ait, uidetur insinuare, quòd de cibo corporali agat, nam eucharistia non est cibus quotidianus. Quomodocunque accipiatur, petitur hic illud, per quod instrumentaliter peruenitur ad beatitudinem. Et sicut per panẽ materialem omnis cibus intelligitur: sic per eucharistiã omne sacramentum: quia omnia sacramenta ordinantur ad eucharistiam, tanquam ad principale, & ita sunt medium perueniendi ad beatitudinem, quatenus sacramenta conferunt gratiam, & gratia disponit nos ad uitam æternam. Panis etiam corporalis instrumẽtum est ad beatitudinem, quia hæc tantum meretur in hac uita, quæ quidem corporali cibo sustentatur. Tertiò potest exponi de gratia diuina, & spirituali pane, & de uirtutibus ac donis spiritus sancti, iuxta illud; Cibauit illum pane uitæ & intellectus, &c. Et Christus; Meus cibus est ut faciam uoluntatem patris mei. Vnum hic addam, quòd in missa Mucarabe, quæ antiquissima est, iuxta missale sancti Isidori: quam ego sæpe Toleti audiui, cum sacerdos in hac missa dicit; Panem nostrũ quotidianum, respondet chorus; Qui tu es Christe. Et cuilibet istarum petitioni respondet chorus; Amen. Hæc antiquitas fauere uidetur opinioni, quæ dicit, Christum in hac petitione loqui de sacramento eucharistiæ.

Eccl. 15.
Ioan. 4.

¶ Obserua autem dominum uelle, nos quotidie tam corporalem, quam spiritualem panem petere, ut cognoscamus nos semper ab eius diuina prouidentia pendere. Quoniam nouit nos eo esse natos ingenio ut nisi necessitate essemus compulsi, ad eum non adiremus, quapropter non suppeditat nobis panẽ ad annũ, mensem, uel hebdomadam, sed in diem. Sic etiam filiis Israel noluit dare manna, nisi singulis diebus, ut quotidie diuinam eius bonitatem expectarent, & quasi pulli, & infantes pendentes a maternis oculis, sic ipsi a diuina misericordia penderẽt. Qua in re (si loquamur de pane materiali quotidiano) melior est pauperum, quàm diuitum conditio, quia oculi pauperum singulis diebus dominum expectant, ut paternis oculis eorum misereatur, & saltem necessaria illi diei tribuat. Secundò vult, ut singulis diebus hunc panem postulemus, ut semper, & frequenter sentiamus Dei beneficia nobis aduenire: ut uel hoc saltem commoti, eius simus memores. Et quantum coniectari possum, id sanctus, & sapientissimus magister uoluit nos docere, ut quamuis frumentum, & alia uitæ necessaria siue horreis, siue cellis uinariis recõdita habeamus: ita tamen gratissimus, ut singulis diebus ab eis liberali manu putemus ministrari. Qua de causa Hebræi arbitrãtur Deũ uoluisse septimo quoque anno terrã quiescere ut illã penuriam, & egestatem quolibet septennio diuites paterentur, quãdoquidem eam pauperes singulis diebus experiuntur. Ideo ait; Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie. Quo circa uoluit dominus, ut quotidie ante faciem eius essent panes propositionis, vt ipse quotidie nostræ indigentiæ memor esset. Quẽadmodum pia mater panis fragmenta coram se poni, ut paruulis egentibus frequenter subueniat, &c. [Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & nos dimittimus omni debenti nobis.] Hæc est quinta petitio, in qua ponitur id, per quod beatitudinem consequimur indirectè: tanquam per remotionem mali, & de hoc agit in hac petitione, & in duabus sequentibus. Primum igitur malum, quod impedit beatitudinem, est peccatum commissum: nam frui beatitudine nõ possumus, nec ad eandem peruenire, nisi prius peccatum penitus fuerit dimissum. ¶ Forma autem orandi est, ut sicut nos dimittimus debitoribus nostris, sic dimittat nobis Deus: iuxta illud; In qua mensura mẽ si fueritis, remetietur uobis. Si tu non dimittis, quomodo audes dicere, dimitte nobis, sicut nos dimittimus? Qua petitione sæpius aduersus te uindictam Dei prouocas? Homini homo (ait sapiens) reseruat iram, & a Deo quærit medelã. Ideo quanuis in persona Ecclesiæ possis hanc orationẽ recitare: in propria autẽ persona, si non dimittis nocenti, illam non potes dicere, quia cõtra te ipsũ loqueris, & mea-

Exod. 16.
Leui. 25.
Exod. 25.
Eccle. 28.

mentiendo affirmas: Dimittimus debenti nobis. Licèt enim possis petere pœnā debitam pro iniuria illata coram iudice, tamen teneris deponere odium, & appetitum uindictę, quod utrunque est iniquū. Ideoque si alicuius odio, aut spe aliqua uindictæ hanc orationem dixeris, in manifestum peccatum ueniale incidis. Quapropter sanum, & maturum consilium præbee, ne si talis oraturus accedas: tibi contingat dicere: sicut ego dimitto, sed si cut nos dimittimus, idest sicut dimittunt Sancti, sicut Petrus, Paulus, Stephanus, & alii huius classis, & ordinis. Vbi digna animaduersione duo possumus ex hoc loco colligere. Primum scilicet, ne illatas nobis iniurias uindicemus: quandoquidem dominus inquit: Mihi uindictam, & ego retribuam. Et iterum; Mea est ultio. Et si quidem Dei curæ est impositum, & demandatum iniurias sibi illatas uindicare, & exactissimum suppliciū de eis sumere: depone obsecro hanc curam, & solicitudinem. Ipse enim Deus, ut qui suos adeo diligit, ut ne pupillam oculorū uelit tangi, in crucem, & tormentum eos detrudet. Nemo quippe est adeo crudelis, & inhumanus, qui si tormenta gehennæ uidisset, non ad pietatem conuerteretur, & dolor eius animum subiret.

Rom. 12. Deu. 32. Ezec. 9. Deu. 32. Zach. 2.

¶ Præterea quæ maior insania esse potest, quàm ut uulnere tuo alterius uulnus sanare uelis? Ira percitus, & commotus in alieno malo bonum suum uult, & aliena infirmitate incolumitatem suam postulat, quod quidem simile est, ac si in igne aquam quæras, & in spinis uuas, & ficus in tribulis. Sed ut uno uerbo honestius, & præclarius genus uindictæ tibi ostendam, illud scilicet est, ut dum facilius & leuius uindictam possis sumere: tūc potius parcas, & offensorum miserearis: nā, cum iam offensor fuerit in potestate tua posse uindictam de illo sumere, pro iam sumpta debes accipere, & reputare.

No.

¶ Secūdò illud discere hinc debemus, ut nobis iniuriā inferentibus parcamus, & eis dimittamus; sicut nobis uolumus dimitti. Ideo dominus; Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis Pater uester cœlestis peccata uestra. Sic Paulus Colossensibus ait; induite uos uiscera misericordiæ, & benignitatē, humilitatem, &c. Quare tu tibi aliam legē uis imponi, alii uerò diuersam? Et cùm uelis Deum tibi parcere, cū hoc ēt uis cōpati, ut aliis non parcat. Aspice igitur quemadmodū Deus in tuas manus misericordiam posuit, ut si uelis suam misericordiam tecum uti, memineris ēt te cum proximo tuo idem debere facere. Et tūc (mihi crede) Deus suā misericordiā, benignitatē, & mansuetudinem non denegabit tibi. Et illud debes aduertere, quòd cum aliquis ueniam, & misericordiam a te poscit; id petit, ut tibi ipsi parcas, & tui ipsius miserearis. Quando enim aliquis ueniam, & misericordiam ad te postulaturus accedit, iā ipsi remissum est a Deo. Dolor quippe & pœnitentia, quam habuit de iniuria tibi illata, iam illum Deo reconciliarunt, & Dei amicum fecerunt. Iam uerò postquam Deo est reconciliatus, non de offensoris salute, sed de tua agitur. Quo iam manifestum apparet, q qui tibi ueniam petit, nō illi, sed tibi ipsi ueniam postulat. Si non peperceris, in nihilo malefactori noces. Lex enim non præcipit, ut qui tibi iniuriam fecit, parcas: sed ut ipse ueniam a te humilis postulet: & ad hoc solum ipse tenetur. Quod uero tu parcas, uel non, impertinens est ad offensorem, hoc enim tibi incumbit, & non minus, quā de uita spirituali animæ tuæ agitur, quando quidem si nō parcis ex toto corde, impossibile est, ut æterna beatitudine possis frui. Ne obsecro tibi ipsi sis crudelis, si quidem ueniam tibi petere: est medicamentū, quod animę tuę ordinatur, ne igitur illud reiicias. Manifestissima quippe insania est, ut multi eā mentem induerint, quod cogitent, tunc uindictam de offensa sumpsisse, cum inimicis non parcunt, cum omnino contrarium fit: cum offensus non parcendo in infernum abeat, offensor uero dolore, & pœnitentia satisfecerit: & sit in statu saluationis, cum iam ueniam petierit. Aspice igitur insane, & in meliorem mentem redi, tibi ipsi parce, & miserere, offensori parcendo, & miserendo. Exemplum tibi sume illius serui, cui dominus decem millia talēta dimisit: & quia nō pepercit proximo, grauiter punitus est. Vbi attētè debes

Mat. 6. Colos. 3. Mat. 18.

bet considerare, quòd etiam si dominus cum hoc misericorditer, & liberaliter se habuerit, cū multis esset obligatus: quia uerò postea iste proximo non pepercit, cum illo asperè egit, appellans illum seruum nequam. Vt clarius, & apertius intelligas, quantò crudelius animaduertat iniurias, & offensas proximis nostris illatas, quàm sibi ipsi. Hic autem homo non rediit, iterum ueniam petiturus: quia crudelitas, & inhumanitas, quam erga proximum ostēderat, reddiderat eum indignū condonatione. Pons quippe, quo ad Deū transituri sumus, ut ueniam nobis condonet, misericordia est, quam erga proximos habuerimus. Ille enim pontem fregit, quo transiturus erat ad Deum, qui proximis non pepercit: cùm uerò iste eū fregisset, indignus fuit misericordia: atq; ita incidit in manus iustitiæ Dei. Ideo
Iaco.2. beatus Iacobus: Iudicium fiet sine misericordia ei, qui nō fecerit misericordiam. Ille uerò qui usus fuerit misericordia, ut cum ipso utatur, ad Deū poterit accedere: qui uerò non ita fecerit, sedere poterit iuxta ora fluuij, quia pontem fregit misericordiæ, & pietatis. Quam sententiam
Matt.5. Christus retulit; Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Via utique certissima est, ut a Deo ueniam possit consequi, iniurijs proximorum parcere, ut uidere licet in misericordia illa abundanti, & liberali, qua do-
3.Reg.17. minus fuit usus cum uidua illa, quia ipsa cum Elia eadē misericordia est usa. Ita seruus ille malus acriter fuit punitus, q̃a non habuit misericordiam. Et applicans parabolam illam huic intento, concludit Christus, dicens, sic faciet pater meus cœlestis uobis, si non dimiseritis unicuique de cordibus uestris. Non dixit; Pater noster, sed pater meus: quia Deus non est pa-
Matt.5. ter eorum, qui non parcunt. Quia Deus solem suum facit oriri super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Sed cùm loquutus est de his, qui dimittebāt,
Matt.6. dixit; Pater uester dicens: Si dimiseritis, dimittet uobis pater uester cœlestis. Si fi-
Rom.8. lij, & hæredes (ait Paulus) ergo si non filij, neque hæredes. Quo argumēto a gloria illi exterminantur, & excludūtur, qui misericordiam erga proximos nō habēt.

¶ Præterea uenit notandum, quòd dixit Christus; de cordibus uestris. Nā sunt multi, qui ore parcunt, intus autem execrandum, & pestiferum odium seruāt, ut cū occasio se obtulerit: opportunius uindictam sumant. In hoc cognoscent (ait Ioan.13.
Christus) quòd discipuli mei estis, si dilectionem adinuicem habueritis. Denique si eleemosyna extinguit peccatum, quantò melius extinguet remissio, siue uenia inimici? Eleemosyna enim materialis uel ex arca, uel ex crumena extrahitur, uenia uerò, & spiritualis remissio culpę inimici intus ab ipsis uisceribus, & corde dimanat, & ideo corā Deo pretiosior, & excellentior est. Poterit quippe Deus facilè prouidere, ut præter te alius sit, qui eleemosynam pauperi tribuat, ueniam uerò illatæ tibi iniuriæ nemo, nisi tu, potest eō donare. Nam si non parcis, sententiam aduersus te ipsum profers, dicēs; Sicut & nos dimittimus, tu autem nō parcis, nec dimittis: petis igitur, ut tibi nō dimittat.
¶ Aduerte tu incaute, & insensate, q̃ hac No.
petitione sæpius petis, ut nunquam tibi dimittat, & grauissimum supplicium dē te sumat. Et si quidem nec uuum tantùm diem certum habes, time Paulum ita loquentem; Sol non occidat super iracun- Ephes.4.
diam uestram. Mulieres autem uel in hoc dignæ sunt repræhensione, utpote quæ nesciunt, quid sit, iniurijs parcere; Vidi.n. sæpius mulieres ieiunantes, orantes, pudicas, castas, & multa pietatis opera exercentes, nunquam tamen aliquam uidi, q̃ acceptam iniuriam remitteret. Hoc enim ipsis quasi innatum est. Parcere uerò, remittere, & misereri; ita nobile, & magnificum est, ut nunquam cadat, nisi in utrorum corda. Quid de Iezabel inquies, quę dicebat; Hæc faciant mihi dij, & hæc ad- 3.Reg.19.
dant, si non posuero, &c. Quid de Hero Marc.6.
diade? Quid de Olympiade Alexandri matre, quæ mortuū Cessarū effodi fecit, & omnia eius membra lacerari; & huius causa fuit, quia ueneno Alexandrum potauit? Notum etiam est supplicium, quod sumpsit Rosimunda uxor Alboini Regis Longobardorum de proximo marito, quamque crudeliter iniuriam acceptam ulta est, cum potans parentis sui caluaria. Sed quia de his plura diximus de di-
lectione

Supra c.6. lectione inimicorum differentes, ad sextam petitionem deueniamus. [Et ne nos inducas in tentationem.] Hic Deum oramus, ut ea mala euitet, quæ proximorum causa ipsi committimus: nam cum homo a quocunque peccati vento sentiat se posse rapi, præcipuè si ab aliquo incitetur, durum erit resistere: ideo petit, ne inducatur in tentationem, idest, ne permittat succumbere tentationi. Non petit, ut non tentetur, quia hoc bonum est, & utile: sed ne succumbat, quod est malum. Dauid enim, cum agnosceret utilitatem, & commodum tentationum, dixit Deo: Proba me Deus, & tenta me,
Psalm. 26. ure renes meos, & cor meum. Duo commoda inter alia (ut inquit Dauid) affert nobis tentatio. Primum ad hoc, ut cor, tanquam Dei vas electum in templum; transeat per ignem cogitationum, quæ intus bella gerunt, ubi uictor exiliés, omnem æruginem, imperfectionem, & rubiginem relinquat, nam ita Deus uasa templi mundari iubebat, etiam si ex purissimo auro esset confecta. Secundum commodum, quod tribulatio, & tentatio secum affert, illud est, scilicet esse cauterium sensualitatis: ideo ait; Tenta me, & ure renes meos. Comburẽs quippe ignis est, infirmitas, dolor, & persequutio inimicorum, quibus omnibus a sua libidine praua desideria cessant, & mali appeti-
Gene.7. tus franguntur & deuincuntur. Hoc clarè constat, quia arcam Noe tantum quatuor homines sunt ingressi, & mulieres quatuor: cumq; per anni spatium essent ibi clausi, ut ex textu colligimus, octo tantùm sunt egressi. Ex quo patet, quòd tribulatio nõ solùm nos semouet ab his, quibus Deus offenditur: sed ea etiam gaudia obliuiscitur, quæ sine peccato possent fieri. Et quod maximè est notandum, quòd nec unus agnus, nec aliquod aliud animal in omni illo tempore in arca fuit natũ: ut intelligas quos, & quàm uberes fructus ipsa tribulatio afferat, cũ qua, & ipsi sensuales appetitus (qui rationem inimicam habent) reprimuntur, & domantur. Ne igitur petas, ut non tenteris, sed ut ab ipsa tentatione non capiaris.

¶ Cum hac sexta petitione finem imponit noster Lucas huic orationi, sed quia quod vnus Euangelista silentio præterit, alius supplet, ut sæpè facere solent Euangelistæ: Matthæus illam expressit dicens, sed libera nos a malo. A malo inquam exteriori pœnali, ut a ferro, igne, aqua, peste, & a subita morte: & a multis aliis periculis imminentibus, a quibus homo nescit se liberare, nisi Deus illum seruet. Nam quando iudicio nostro sumus magis tuti, tunc multa mala inopinata nobis eueniunt, sicut accidit illis decem & octo, super quos turris cecidit in Siloe. Luc.13.
Et Heli qui cecidit de scabello. Et Miphibosoth factus est claudus, & sic alii multi. 1.Reg.4. 2.Reg.9.
Alio modo potest intelligi hæc petitio, scilicet de malo interiori, scilicet de fomite, quia fomes peccati, quod manet in nobis, est malum quoddam, per quod ad reliqua malorum genera proni sumus, & tunc istud malum flectit nos ad utrunq;, idest, tam ad tentationem, quàm ad peccatum committendum: nam si in nobis non remansisset peccati fomes, non relinqueretur locus diabolo, vt nos tentaret, saltem non ita facilè, sicut nos tentat, & superat. Sed nos a nobis ipsis tentamur, vt ait Iacobus: Vnusquisque tentatur a Iaco.1.
concupiscentia sua, abstractus, & illectus. Et tunc consonat diuisioni superius factæ: scilicet, quòd in hac ultima petitione petitur remoueri malum, quòd ad vtrumque nos incitat, uidelicet ad tentationem, & ad peccatum, & istud est fomes. Sed uidetur melius, ut intelligatur de liberatione a malo exteriori. Sed hæc satis sint de ista oratione dominica. Iam Lucam audiamus; [Et ait ad illos: Quis uestrum habebit amicum, & ibit ad illum, &c.] Cũ iam Christus superius docuerit orationis formam, hic sub parabola hortatur ad instantiã, & feruorẽ orationis: & hoc facit quodam proposito simili eius, qui ad ostiũ amici pulsat, & ob importunitatẽ quidquid uult impetrat. Quo docet nimirũ, quòd is, qui indefessè, & cum magna instantia postulat, sine dubio suæ petitionis effectum uidebit. Multi defatigãtur uolentes applicare oẽs res particulares huius parabolæ, & omnia uerba soli scopo petendi: & certè uanum laborem sibi assumunt. Nam in Christi parabolis,

Chrysho. 48. i Mat. bolis (secundum regulam Diui Chrysostomi) præcipuus scopus, & finis est attendendus: ad quem parabola tendit nullam rationem habentes aliquorum verborum, quæ in ipsis solùm ponuntur causa ornatus, & decoris. Atque ita in hac parabola non est opus, ut illud applicemus ad propositum: Pueri mecum sunt in cubili. Nec quare tres panes dixerit. Nec opus est dicere, quid significent tres illi panes. Nam sunt multi, qui dicant per tres panes intelligi Patrem, Filiū, & Spiritum sanctum, alij verò spem, fidem, & charitatem. Quæ omnia nimis aliena sunt a litera ipsa, & multum à scopo aberrant. Nullum enim maius mysterium habet, dixisse tres panes, quā si quinquaginta, uel septuaginta diceret. Quare igitur tres panes petit, & non plures, vel non tot? Ratio est, quia Christus urbanè debebat loqui, & homini uenienti ex itinere, & eius seruo ad cœnandum satis essent tres panes: qui numerus est decens, & conueniens, ut aliquid post cœnam superesset, nec opus est disputare, quare dixerit tres panes, nec quare panem postulauit, non carnem, nec aliquid aliud. Quod Christus hic intendit docere, illud est, ut semper in petendo persistamus magna perseuerantia. Nam si qui habet amicum, & in necessitate eum adit, panē, vinum, uestem, aut aliquid aliud petimus perseueranter persistit, alter à quo illud beneficium petitur, ne molestia afficiatur, & ut importunitatem amici à se remoueat, omne, quod petit; à lecto surgens liberaliter largitur; quantò liberalius hoc Deus faciet, si uos illi fueritis importuni, & perseuerantes postulaueritis? Nonne Deus nobis melior amicus est, quàm nos ipsi inter nos? Nam si amicus ob importunitatem surgit, melius hoc ipse Deus præstabit. Petite igitur, & in oratione persistite: & desideria vestra in commodum, & utilitatem uestram Deus adimplebit. Hic est scopus & summa totius huius parabolæ: quapropter breuiter illam discutiemus. [Quis vestrum

No. habebit amicum.] Singulariter, & sub cōditione inquit. Quis uestrum habebit amicum: ut ostendat quàm pauci sint amici, quamque rara sit amicitia huius seculi; Non dixit amicos, sed amicum. Nec dixit: Si uos habetis. Sed quis uestrum? nam vix reperies, qui amicum uerum habeat. Ac si clarius diceret Christus; Inter omnes uos habetis aliquem amicum. Videbitur tibi forsitan magnam amicorum cateruam habere: & sine dubio falleris omnino: nam si omnes isti, qui te nunc diuitem, & opulentum inuisunt, qui te laudant, & prædicant, pauperem te uiderent, egenum, & laboribus, & angustiis circundatum, clarè, & apertè cognosceres, nullum amicum habere. Vnde sanctus ille Iob, qui amicitias huius mundi rectè fuerat expertus, in hæc uerba prorumpit: Fratres mei præterierunt me, sicut torrens, qui raptim transijt in conuallibus. Vel ut verti potest ex Hebræo: Amici mei fefellerunt me instar torrentis: qui raptum currit in conuallibus. Quemadmodum torrens tempore hyemis impetu magno fertur, maxima pluuiarum abundantia, cum aqua necessaria non est, in æstate uerò cùm uiatores sitibundi concurrunt, exsiccatur, & ita miseri falluntur, si fictus amicus tempore prosperitatis multa promittit: at verò si calamitas, aut paupertas tuas fores pulsauerit, statim arescit, & fugit. Si tu verò ī aliqua afflictione ad eū cōfugeris, decipieris spe potus. Quemadmodum enim eum, qui dum Solis radijs illustratur, umbra sequit, si uerò Sol latuerit nubib. cooopertus, statim umbra fugit, & penitus euanescit, sic fictus amicus amicū comitat, dū opū abundātia, aut gratiæ principum splendore illustrat; si uerò in calamitates inciderit, statim spernitur, & solus relinquitur. Vnde Salomon in Prouerbijs ait: Omni tempore diligit, qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur. Et Ecclesiasticus non cognoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus. Et iterum; Amicus mensæ non permanebit tempore tribulationis. [Et ibit ad illum media nocte.] Hoc est tempore necessitatis. Notanter dixit, media nocte, nam eo tempore totus homo omnibus negotijs diei iam trāsactis quietus, & tranquillus quiescit in lecto suo, & nisi inuitus ad cuiuscunque amici vocationem non vult surgere. Tunc enim

Iob 6.
Pro. 17.
Pro. 17.
Eccle. 12.
Eccl. 6.
No.

prima

prima noctis quiete nemo est adeò amicus, & frater, qui non molestè ferat somnij interruptionem. Quo Christus uult docere: quòd si amicus tempore tam inopportuno ad pulsantis ostium uocem surgit, & succurrit illius necessitati, quãtò melius hoc ipsum Deus faciet? Et ideò dixit Christus media nocte, ut nos animaret ad persistendum in petitione: nam quocumque tempore eum uocauerimus, ipse prestò est nobis respondere, & petitionibus nostris facere satis. [Et dicit illi: Amice commoda mihi tres panes: quoniam amicus meus uenit de uia ad me, & non habeo quid ponam ante illum.] Hæc est petitio amici ab amico in necessitate positi, per quam Christus intelligit quancunque necessitatem, quam ei offerimus, manifestantes ei nostrum defectũ. [Et ille de intus respondens dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, nõ possum surgere, & dare tibi.] Qua respõsione uult Christus ostendere, quòd sæpè solet dominus non respondere orantibus, quasi dissimulans, & non audiens orationes eorum ut crescat eorum affectus & ardor, ut maiora & ampliora accipiant. Sed de his posteà pauca.

No. ¶ Porrò molestia quandoque accipitur propriè, & sic sonat turbationẽ: aliquando impropriè & sic sonat dandi difficultatem. Et ita hic accipitur. Christus quippe ostensa difficultate impetrandi, non uult spem tollere, sed uult uehementius accẽdere & inflammare desiderium orãdi. Illud autem quod dicit: Non possum surgere, facta applicatione parabolæ ad Deũ, intelligitur de potentia ordinaria, quãuis possit de potentia absoluta. Non quia sit defectus in Deo ad dandum: sed quia homo non est dispositus ad accipiendũ, iuxta illud: Nõ potero aliquid facere, donec ingrediaris illuc. Sed per perseuerantiam humilis orationis disponit se homo. [Et si ille perseuerauerit pulsans, dico uobis, & si non dabit illi surgens, eo quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamẽ eius, surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.] Duo nos docet hæc parabola. Primum, ut in quacunque necessitate ad orationem confugiamus. Secundum, ut cũ perseuerantia petamus. Primum ostenditur in hoc, quòd hic homo cum haberet necessitatẽ, media nocte abijt ad amicum tres panes petiturus, quod est primum: & quia perseuerauit postulans, quod uolebat, fuit consequutus: quod est secundum. Docemur itaque primum, quòd in omnibus nostris necessitatibus tam temporalibus, quàm spiritualibus ad illum magnum amicum nostrum cõfugiamus, qui Deus est, & tãquam tutissimam anchoram sumamus orationem: quod est excellens & præsentaneum remedium, ut ab omnibus periculis eruamur, & ut ab omni necessitate liberemur. Possem facilè tibi adducere ad hoc propositum innumerabilia exempla sacræ scripturæ. Nam omnes Sancti tam ueteres, quàm noui instrumenti in omnibus suis tribulationibus, & angustiis Deum adiutorem suum & fautorem uocauerunt, & ita exauditi sunt. Nam sanctus Patriarcha Abraham cùm non haberet hæredem, nec successorem, Deũ orauit, & consequutus fuit finem orationis. Gene. 15 Isaac quoque orans pro sterilitate uxoris suæ, exauditus est. Gene. 25. Iacob timens fratrem suum Esau, cùm reuerteretur a Mesopotamia Syriæ oratione ad dominum facta dixit: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac, domine, qui dixisti mihi; Reuertere in terram tuam, &c. Gene. 32. Fecitque Deus placabilem Esau. Sic filij Israel oppressi in Aegypto clamauerunt ad dominum, & exaudiuit eos, dixitque Mosi; Exo. 3. Vidi afflictionem populi mei in Aegypto, clamoremque eius audiui. Moses in quocunque negotio, & difficultate ad orationem accedebat. Sic Iosue, Gedeon, Septe, Sampson, Samuel, & Dauid in suis persecutionibus, & quandocunque prælium aliquod erat aggressurus, dominum consulebat; & Psalmos composuit. 3. Reg. 8. Sic Salomon cùm templum ædificauit; & Ezechias cum obsessa esset Hierusalem ab exercitu Assyriorum, confugit ad orationem, & Angelus Domini percussit impios. 4. Reg. 19. Et infirmitate laborans, & morti propinquus, ad orationem conuersus est, & addidit illi Deus quindecim annos uitæ. 2. Pa. 20. Iosaphat Rex quoque multis bellis defatigatus

nuncius duo habere debet, ut officium suum rectè exequatur. Primum ut diligens sit, & solicitus, & ut iter suum citò conficiat, nam si piger est, & in itinere aliquantulum detinetur, interim inimici expugnabunt arcem, cùm uenerit auxilium, arx iam erit capta, & qui intra sunt interfecti. Ita nimirum (ne hoc inconueniens sequatur) necesse erit, ut oratio ad Deum facta celeris sit, nec pondere peccatorum detineatur: de quo Dauid aiebat; Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Tolle peccatorum onera & pódera, amorem mundi reiice, & à terrenis, & mundanis expedire, ut uelocius oratio tua ad Deum perueniat. Vnde dominus quibusdam dixit; Cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam, manus enim uestræ sanguinæ plenæ sunt. Si beneficium ab aliquo petiturus accederes, & sui filij manus tuas sanguine tinctas ferres, quomodo obsecro iste talis ueniam tibi concederet? sine dubio ira commotus, & indignatione a suo conspectu iuberet te semoueri. Quare igitur tu ò peccator, qui vita tua nefaria tot flagitiorum generibus cooperta (ut inquit Paulus) Christum iterum crucifigis. Deum audes orare, cum sui filii pretiosum sanguinem sępius, atque iterum diffundas? Ideo Iacobus: Petitis, & non accipitis, eo quòd male petatis, ut in concupiscentijs vestris insumatis. Lauamini ergo (subdit Esaias) mundi estote, auferte malum cogitationum uestrarum ab oculis meis, quiescite agere peruersè, discite benè facere. Quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam, & uenite & arguite me, dicit dominus. Hoc docet hæc parabola, quando is, qui necessitatem habebat, ad amicum confugit petiturus. Ita etiam tu poteris quidquid volueris impetrare, si tamen Deo prius fueris amicus. Scriptum est enim: Voluntatem timentium se faciet Dominus, & deprecationem eorum exaudiet. Et quidam à Deo illuminatus inquit: Scimus, quòd Deus peccatores non exaudit: sed siquis cultor est Dei, &c. Hoc autem non est simpliciter accipiendum, alioqui

Psalm. 37.
Esa. 1.
Hebr. 6.
Iac. 4.
Esa. 1.
Psal. 144.
Ioan. 9.

multos homines non exaudiret Deus, quia omnes natura sumus peccatores, & omnes oramus; Dimitte nobis debita nostra, nec quisquam gloriari potest, castū se habere cor, imo si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. In cuius gratiam est aduertendum duplices esse peccatores. Resipiscentes, ut sunt illi, qui dolent de peccatis præteritis, & hos exaudit Deus, qui dicunt in litania: Peccatores te rogamus audi nos. Et dicunt; Dimitte nobis debita nostra. Sic Christus publicanos, & peccatores benignè suscipit, ut fecit cum publicano illo, qui dicebat: Deus propitius esto mihi peccatori. Alii uerò sunt peccatores non resipiscentes, sed manēt in complacentia peccatorum, hos (dixit illæ cęcus) non exaudit dominus. Et de istis loquimur in præsentia: & Dauid dicens: Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus. Et filius eius Salomon: Qui auertit aurem suam, ne audiat legem, oratio eius est execrabilis. Et Hieremias: Nos peccauimus, idcircò tu inexorabilis. Sed quomodo obsecro te exaudiet Deus, qui in Ecclesiam uenis canens; Pater de cœlis Deus miserere nobis, cum amicam domi relinquas? Qui ore Deum laudas, factis uerò, & corde, eum inhonoras. Nunquid orationem istorum exaudiet dominus? Oculi domini, inquit Psalmista, super iustos: & aures eius ad preces eorum. Et Salomon de his etiam inquit; Clamabit, & non exaudietur. Ideo Dauid in loco superius citato dixit, loquens de hoc nuncio: Dirigatur domine oratio mea, sicut incensum dignum in conspectu tuo. Quemadmodum enim incēsum, nisi prunis inuoluatur, nullum odorem ex se emittit: sic oratio debet fieri in gratia dei, & igne charitatis, & amoris eius inflammari: vt apud deum plurimum ualeat. Hoc est illud incensum quòd summus sacerdos Aaron deo offerebat inter mortuos, & viuentes, quo Dei iram, & furorem mitigauit & leniuit, atque ita deuastatio, & interitus cessauit. ¶ Primum igitur, quod nūcius hic orationis habere debet, illud est, ut diligēs sit, ne pōdere peccatorum detineatur, neq; huius mūdi sarcina

Mat. 6.
Pro. 26.
1. Ioan. 1.
Luc. 15.
Luc. 18.
Psalm. 65.
Pro. 18.
Thren. 3.
Psalm. 33.
Pro. 21.
Psalm. 40.
Nu. 16.

valeat

valeat impediri. Secundum verò, vt sciat, regi suam necessitatem pandere, & ut importunitate & sollicitudine persistat orando, quousque desiderium petitionis adimpleatur. Hoc præcipuè docetur, & innuitur hac parabola, & sollicitudine amici, qui amicum surgere fecit, adeò illi fuit importunus & molestus. qui si non dedit eo, quòd amicus erat, saltem dedit, ne tanta ipse molestia afficeretur. Ita Deus, ut si amicus iste, primæ petitioni non responderit, ne cesses postulare, id enim multoties facit, vt tu in oratione perseueres, & cum ipse surdus sit, tu ad postes uehementius clamites eo aio, ut maiora beneficia in te conferat & augeat. Habet quippe eam mentem Deus, quando ab eo aliquid petimus, magnum quoddam beneficium nobis impartiri, cumque nos videat minimè aptos ad tantum beneficium accipiendum: petitionē differt, ut nos perseuerantes mereamur, & tali beneficio simus digni. Vnde beatus Anselmus inquit; Sæpè dominus differt, ut excitet magis appetitum. Non enim differt, eo quod non uelit dare: sed ut aucto desiderio abundantius possit dare. Videas obsecro quid perseuerantia orationis faciat. Petierat hic três panes mutuò: amicus uerò non mutuat, sed gratis offert. Prætereà tres petierat panes, & de omni illo prouidit, qđ necessarium erat, sic Deus qui benignus & liberalis est largitor, plus petito, & usque ad cumulum nobis impartietur. Quòd clarius exemplo Chananææ illucescit, quæ cum filiæ pristinā ualetudinem, & incolumitatem postularet, eam Christus non audiebat: quia uerò in petitione perstitit, non solùm salutem filiæ impetrauit, sed et meruit à Christo laudari, eundemque suæ fidei mirabilem præconem & buccinatorem habere. Iudith etiam cum suis ab inimicis petebat liberari: quæ cùm perstitisset in oratione, & perseuerasset, non solùm uictoriam de illis reportauit, sed etiam a maiori usque ad maiorem ex inimicorum spolijs diuites euaserunt. Hesther item nō solùm Deus dedit inimicorum uitas: sed præterea omnes diuitias omnēq; pinguedinē domus Aman. Ita cum Deo negotiantur omnes

Ansel. de mensuratio. crucis. cap. 2.

Matt. 15.

Iudith 9.

Heste. 14.

illi, qui perseuerantes insistunt. Sed sunt multi, qui naturæ sunt & conditionis leonis pardi: qui si primo saltu, uel secundo non assequitur prædam, non amplius eā insequitur. Ita isti sunt, qui prima oratione, uel secunda non exauditi, protinus ab oratione cessant, & impatientiæ nota signantur: Paulum non videntes, qui ter orauit, ut ab eo stimulus carnis tolleretur. Nec similiter Chananæam, & Christum Redemptorem nostrum, qui totus suo cruore madidus ter preces effudit, Sāctissimus etiam Patriarcha Abrahā Deo obtulit sacrificium, ut ipse iusserat, qui etiam à muscis molestatus, nunquam sacrificium orationis reliquit. Ita tu si in oratione ab importunis mundi cogitationibus fueris distractus, remedium præsentaneum erit, persistere. Sicut enim stellæ quamuis circa cœli cardinem, & axem moueantur: ipse tamen cardo nullatenus à sua quiete perturbatur, semper immobilis persistens, sic quamuis pars sensualis, mundus, diabolusve orationi obuiēr, & contrarientur, ipsa tamen in finem vsque à sua quiete orans non debet semoueri. Multoties in oratione oppugnaberis vel somno, vel pigritia: tuncque dæmon fortiùs te innadet dicens: Melius, & opportunius Deo seruies, si aliud quoduis charitatis opus exercueris; siue horas recitaueris, siue visitaueris infirmos: & ita sub uirtutis, & sanctitatis fuco minus cautos, & improuidos solet à mentali oratione remouere, & ita paulatim prorsus ab oratione seiungit. In cuius rei gratiam ut tibi ipsi prouideas, cū te pigrum, inertem, & tepidum in ipsa oratione inueneris, virili animo enitendum tibi est, & in tuum auxilium Deum vocabis, ut tandem in oratione ualeas persistere. Quòd si tu perstiteris cùm minus attenderis, iam Deus prouiderit, mittens tibi è cęlo ingentem spiritus consolationem: quæ tibi erit nectare & ambrosia suauior, ac dulcior. Quòd si aliquando calamitas, aut infortunium contigerit: non ideò orationem, & sancta exercitia relinquas: nam qui ob id ab oratione semouetur, similis admodum est puero: cui aliquid parui momenti è manu tollitur, & ita percitus quidquid superest,

2. Cor. 12.
Matt. 15.
Matt. 26.
Gene. 15.

potest, longè proijcit, & iratus abit. Luctabatur Iacob cum Angelo usque mane, ei cum diceret: Dimitte me, respondit Iacob: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Sic tu nunquam dominum dimittas, quousque tuam petitionem adimpleat. Sic sponsa in Canticis: Tenui eum, nec dimittam: donec introducam eum, &c. Quod considerans mulier illa Sunamitis pedes Elisæi apprehēdit, nec dimisit eum, donec filium eius suscitauit. Sic tu ad Christi pedes proiectus, illum apprehende: nec dimittas, donec quidquid postulaueris, faciat. Præcepit dominus Mosi, quòd filii Aaron offerrēt in sacrificio omnem adipem, & pinguedinem simul cum cauda: quæ cum finis animalis sit, uult deus significare, ut homo usque in finem perseueret, & offerat deo interiora cordis sui. ¶ Obserua autem tria esse, quæ à perseuerantia orationis nos remouent. Primum est tepiditas & parua deuotio, quam in oratione habemus. Ita filii Israel cùm nullum gustum inuenissent in sterilitate, & siccitate deserti, nimis optabant redire, ut comederent allia, & porra Aegypti, quapropter omnes sunt interfecti præter Iosue, & Caleb, quia cupiebant dulcedinem, & suauitatem in itinere, quæ seruata illis erat in terra promissionis. Sic tu, qui in deserto huius uitæ habitas, patiens esto quo usq; ad beatam patriā peruenias. Vt arbores, & herbæ propagarentur, fecit deus siccitatem in terra: dixitq; Appareat arida. Sine siccitate patientia tua non crescet. Quantùque deus in hac siccitate perseuerantiam faciat, ostenditur in Hieremiā, per quem dominus ait: Recordatus sum tui, quoniam sequuta es me in deserto; Quasi diceret; Seruiebas mihi nullo dato præmio, nec mercede, & in tempore siccitatis, & laboris perseuerasti; ideo in memoriam te scripsi, & maturo tēpore solui digna retributione. Secundo vero, quod perseuerantiam orationis tollit, est caro hæc nostra nimis grauis, & ponderosa. Hic fuit inimicus ille adeo potens, qui etiam Apostolos in horto deuicit: quibus dominus dixit; Non potuistis una hora uigilare mecum. Spiritus promptus est, caro autem infirma. Excusat deus imbecillitatem nostram, dicens non potuisse nos cum eo per unius horæ spatiū uigilare; & id tribuit nostræ carnis fragilitati. Quapropter contra sensualitatem debes insurgere, nam uiolenti rapiunt cœlum, & perseuerantia quidquid uult consequitur. Tertium autem, quod à perseuerantia orationis nos fugat (idque non parum periculosum) est diffidentia. Videtur enim nobis, deum paruipendere nostram orationem, nec nos ab ipso exaudiri, quod certè nullum animi deliquium deberet tibi afferre, quandoquidē deus tibi præcipit, ut ores, ut summis precibus ab ipso contendas magna beneficia postulare. Et cum ipse iubeat nos orare, iam uidetur teneri, & obligari, ad audiendum: cum humiliter, & cum fiducia orauerimus, quod ita esse Christi exē plo ostendemus. Nam cùm Redemptor noster in oratione feruenti spiritu persistisset, apparuit illi Angelus, & respondit; Nulla quippe est oratio, quæ (si perseuerans fuerit) responsione careat.

Cant. 3. — 4. Reg. 4. — Leuit. 3. — No. — Nu. 14. — Gen. 1. — Hier. 2. — Matt. 26. — Mat. 11. — Luc. 22.

¶ Expende autē Christi benignitatē, qui uult, ut nos illi simus importuni; nec ideo id ipse moleste fert, & adducit exemplum de amico, qui propter importunitatem e lecto surrexit, & necessaria ministrauit. Orationi igitur est instandum, ut ait Paulus, neque enim dominus grauatur, cuius miserationes sunt super omnia opera eius. ¶ Cum igitur nos undiq; mille inimicis circundemur, & uaria periculorum genera nobis immineant, restat iam ex omnibus dictis, ut hunc orationis nuncium ad deum mittamus, ut nobis auxilium suppeditet; qui ut celer, & uelox abeat necesse est, ut pondus peccatorum exuat, & importunus sit, quæ duo præstitit hic, qui panes postulauit. Primum enim præstitit, cum in necessitate ad amicum abiit petiturus, secūdum uero cum in petitione perseuerauit quę oratio his circunstantiis munita plurimum apud deum ualet, omnia potest, omnia uincit, ut est uidere in Mose, Dauide, Iaele, Iudith, & in Iuda Machabæo, qui omnes orantes uicerunt, & magnis honoribus de inimicis uictoriam reportarunt. Cathenas, & funes frangit, compedes dirimit, carcerem diruit, quan

Col. 4. — Psal. 144. — Exod. 32. — 1. Reg. 18. — Iud. 4. — 1 Mac. 6.

doqui-

Act.12. doquidem ipsa oratio Petrum, Paulum
Act.16. è carcere subtraxit. Leones famelicos
Dan.14. deuicit, ne Danielem tangerent. Balenę
Ionæ 3 os aperuit, ut prophetam ad litus maris
Dan.3. proiiceret. Ignem extinxit, quandoqui
Exo.14. dem pueros, qui erant in fornace arden-
3.Reg.17. ti non combussit maris impetum pacat,
Exo.29. & in eo iter facit. Tempus etiam mutat, si quidem Helias fecit ut non plueret, quousque ipse uoluit. Corpus etiã sustinet & alit, nam Moses quadraginta dierum spatio nihil manducauit, solùm orationis cibo pastus, & potatus. Mor-
4.Reg.20. tem superat, ut uidere licet in Ezechia, qui morti damnatus orauit, & longiorẽ uitam impetrauit. Nubes similiter uin-
3.Reg.18. cit, ut Helias orans nubes a mari in terram portabat. Cœlorum naturalem cursum impedit, nam Iosue iussibus Sol gra
Iosue.10. dum stetit. Denique ut omnia dicta uni co tantùm uerbo claudamus Deum ip-
Exod.32. sum oratio uincit, Nam Mosi in monte oranti Deus dixit: Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos. Vbi Deus fatetur Mosi precibus detineri. Quapropter in sequentibus dominus ait. [Et ego dico uobis: Petite, & dabitur uobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur uobis.] Sed uellẽ ego interrogare, quid est quòd Deus iubeat, ut nos ipsi petamus: quandoquidem ipse rectè nouit nostrã necessitatem, ut melius, quàm nos ei, possit consulere. Nonne melius esset, ut iuberet, nobis aliquid dari, quàm ut præciperet, ut nos postularemus? Beatius quippe est dare, quàm accipere. Præterea, quia cum iubet nos petere, egestatem, & penuriam nostram pandit, & faciem nostram confundit. Miserum enim est petere: nam dare est in genere actionis, accipere uerò in genere passionis. Et tãtò præstantius, & excellentius est dare, quam accipere: quantò est diligere, quàm diligi, nã diligere dicit meritũ, diligi uerò nec meritum, nec demeritum: nam contingit sæpius, ut immeritos diligamus. Qui dat, dominiũ eius acquirit, qui recipit. Qui accipit subiectus manet, & seruus eius, a quo aliquid accepit. Qui accepit ei manet deuinctus, qui dedit: qui uerò dedit, certum quoddam dominium acquirit eius, cui dedit, Et cum sit ita, quòd qui dat acquirat certum dominium: ita qui accipit, libertatem amittit. Sic dicimus solẽ excellentiam quandam habere, & supereminentiam supra reliquos omnes planetas, quia lucem suam omnibus communicat, ipse tamen a nemine accipit. Et Deus cum omnium bonorum sit fons abundantissimus, & perpetuò scaturiens, quia omnibus dat, ipse uerò nihil ab alio mendicat, dicitur essentia quædam admirabilis, & excellentissima. Si hoc ita est, uideretur potiùs magis Deus nos magnificare & magis honoribus afficere, si nos dare aliis iuberet, quàm quòd postularemus. Hoc uerum est in hominibus, nam honorabilius est homini dare, quàm ab eo aliquid accipere. Sed hoc argumentũ factum de homine ad Deum non ualet: nam maiorem gloriã, & honorẽ cõparamus nos, a Deo accipientes, quàm si nos ipsi aliquid daremus. Nemo quippe Deo potest aliquid tribuere, quin prius ipse a Deo non acceperit. Et is fœlicior, & beatior dicitur, qui plus ab eo accepit: quia plura poterit dare. Et quòd nos habeamus necessitatem bonitatis, & liberalitatis Dei, nulla est ignominia (quemadmodũ inter homines contingit) sed summus honor: adeò, ut quantò aliqua creatura nobilior est, & pręstantior, tãtò plus Deo ipso opus habet. Nonne hõ potius & magis Deo opus habet, quàm lapis? Proptereane homo uilior erit? Nobilior certè erit, & altioris naturæ, & conditionis, nam Dei necessitatem habere, nullũ honorem minuit, imò egentẽ magis magnificat, & ipsius uirtutem prædicat. Nã si homo accipiens aliquid ab alio homine, suam libertatem amittit, non est ita, si a Deo accipiat. Seruire enim Deo regnare est: Superest igitur, quòd cũ a Deo petere, nulla sit ignominia, nec ab eo aliquid accipere, nullus sit confusio: nec illi subiici, captiuitas sit aliqua, nec illius necessitatem habere, pauperies sit, uel uilitas, sed potius summus honor, ingens laus, magnificentia, dominium & libertas, superest inquã, ut iubeat nos ab eo petere: ut accipientes possimus, & nos dare. Nam si nos a Deo prius non acci- piamus: nequaquam possumus aliquid largiri. Vnde Paulus. Quid habes quod 1.Cor.4.
non

non accepisti? Sed poterit aliquis hic duo dubitare. Primum est nam cum verû No. sit nullam esse ignominiam a Deo petere; nonne melius esset, ut sine nostris petitionibus ipse nostris necessitatibus consuleret? Ad quod dicimus Deum id uelle, ut nos humiliter sentiamus de nobis, & ut egestatem nostram cognoscamus, mendicitatem, & pauperiem; quæ consideratio optima quædam est dispositio ad gratiam; & ut nos aptos inueniat ad conferendum nobis quodcunque magnum, & præclarum beneficium. Est enim opus, ut materia sit disposita & apta, ut uel sic artifex possit formam introducere. Vult Deus, ut nos apti simus hac humilitate, ut sic corda nostra sint dispo sita ad gratiam accipiendam. Humilibus Iaco 4. quippe dominus dat gratiam suam.

No. ¶ Secundo dubitabitur, ad quid est opus, ut Deum oremus? Contingit enim multoties, ut homines aliquid apud se decreuerint facere; tamen si ab aliquibus rogentur, ne id fiat, sententiam mutât, & propositum. Deus uerò nequaquam est Mala. 3. mutabilis; ipse quippe dicit; Ego Deus, & nô mutor. Si igitur ipse iam decreuit facere, quod nos petimus, utique faciet, etiam si non rogetur a nobis. Et si non decreuit, quid prodest, ut nos rogemus? Ad quod dico, quòd cum Deus prædestinauit fines, etiam media ad consequendum fines decreuit; atque ita quando oramus non petimus ut Deus mutet, qđ apud se decreuit facere; sed oramus, ut eis mediis det nos uti, quæ ipse elegit, ut finem nostrarum orationum consequamur. Non oras, ut illum doceas, aut flectas; quia quidquid Deus disposuit, æternum est, & mutari nequit; sed dicitur flecti, quia Deus aliter facturus non esset: quia sicut disposuit rem euenire, sic disposuit media, per quæ eueniret. Nam si disposuit aliquid orationibus impetrandum, fieri nequaquam potest, ut sine orationibus obtineatur. Quia tamen Deus disposuit aliquid alicui dare, eûdem mouebit, ut preces effundat, cuius precibus res illa debet obtineri; atque ita non frustratur sua dispositio. Sic dicitur. Flectitur iratus uoce rogante Deus Non quòd per orationem det, quod alias non esset datarus: sed quòd det per orationê illud, quod sine oratione daturus nô erat. Atque ita nos orantes nihil in Deo mutamus: sed illis mediis utimur, quibus ipse decreuit illud dare. Deus est, qui frumenta in campis dat, quæ tamen non daret, si agricolæ semina non diffunderent. Et antequâ semen spargeretur, sciebat Deus triticum nasciturum esse tali agro: decreuit tamen dare, si agricola seruisset. & ipse mouit agricolam ad seminandum, cû his mediis decreuisset dare. Atque ob id dicit Augustinus, quòd oratio Stephani Aug. tom. 10. ser. 1. & 4. Steph. dedit nobis Paulum. Nam etiam si dictus Paulus antequam mundus conderetur, prędestinatus esset, nihilominus decreuit Deus beati Stephani oratione, eum ad se trahere. Ideò Apostolus Petrus: Sata gite, vt per bona opera certam uestram uo 2. Pet. 1. cationem, & electionem faciatis. Benè nouerat Petrus, φ electi nullo modo possunt interire: uult tamen, ut ipsi bona opera præstent, quandoquidem ea sunt media, quæ Deus statuit ad gloriam consequendam. Prætereà sancta Ecclesia in missa defunctorû ait; Domine Iesu Christe rex gloriæ libera animas omnium fidelium defunctorum, &c. Ne absorbeat eas Tartarus: ne cadât in obscurum, sed signifer sanctus Michael, &c. Vbi ecclesia pro animis, quæ in purgatorio sunt detentæ, preces effundit, quas certò scit esse in statu saluationis, & quod neutiquam eas Tartarus absorbebit, & quòd nec in infernum cadent, sed quòd sanctus Michael, & Angeli ducent eas in gloriâ, nec de hoc ulla apud fideles est dubitatio. Cur igitur orat, ne cadant in obscura tenebrarum? Vtitur sine dubio Ecclesia his mediis, quibus Deus statuit illas animas ad gloriam peruenturas. Quam do Genes. 15 ctrinam appositissimo scripturæ exemplo tibi ob oculos ponam. Promisit Deus Abrahæ semen eius multiplicandum esse; ut stellas cœli. Cum hoc promisit, rogo, eratne illud facturus, necne? Absit, ut dicamus, Deum aliquid promittere, quod non sit facturus. Quod promisit uoluit, & quod uoluit adimpleuit. Post hâc pro missionê duxit Isaac uxorê sterilem, pro Genes. 26. qua orauit Isaac dominû, quê ipse exaudiuit, atq; ita Rebecca concepit. Quæ ne-

cessitas erat, ut Isaac intercederet, cũ iam
a Deo esset promissum, & aliter se habe-
ri nõ poterat? Quare igitur orauit? Nun-
quid dominus erat oblitus: aut implere
non potuit promissum? Id certè erat: qa
sicut Deus prædestinauerat hoc fieri: ita
prædestinata fuerunt media, & modus,
quibus prædestinatio adimpleretur. Hoc
medium erat oratio Isaac, quæ nec Deũ
mutauit; nec otiosa, aut superflua fuit;
sed necessaria. Sed instabis præterea, &
dices; Poterat Isaac non orare; tunc quę-
ro, an esset adimplenda promissio, necne?
Si non, ergo Deus mutatur, & fefellit A-
braham: si sic, superflua fuit oratio Isaac,
qui quamuis non oraret, Deus tamen
debebat adimplere mandatum; & pro-
missis stare. Nouerat Deus ab æterno se-
men Isaac multiplicandum fore, nouit
etiam Rebeccam sterilem futuram: præ-
sciuit Isaac pro uxore deprecaturum, sci-
uit etiam se auditurum eius orationem,
vt tota hæc prædestinatio adimpleretur.
Itaque sicut finis prædestinatus fuit, ita
etiam media: quæ si intermitterentur,
hoc ipsum pręscriptum fuisset a Deo, nec
finis tunc præordinatus foret, nec præde-
stinatus. Non igitur superuacanea erat
oratio Isaac, quia sine ea sterilis non con-
cepisset: nec Abrahę promissio facta fuis-
set. Impletur igitur finis, si media adim-
pleantur: nec prædicitur implẽdus finis,
ubi media, quibus ad finem perueniri o-
portet, præuidentur a Deo non implen-
No. da. Vult igitur Deus primò, ut ab eo pe
tamus, nam nihil propter hoc amitti-
mus, sed potius lucramur. Secundò ue-
rò, quia humiliter de nobis sentiamus, &
efficiamur digni, ut in nos conferat be-
neficia sua. Tertiò ut eis mediis utamur,
quibus ipse decreuit nobis dare. Ideoque
in sequentibus Christus ait. [Et ego dico
vobis; Petite, & dabitur uobis, quærite,
& inuenietis, pulsate, & aperietur vobis.]
Sed singula uerba iam ueniunt conside-
randa. In primis uerò est obseruandum
i⁊ió Christum dixisse: Et ego dico uobis.
Hęc uerba magnam secum autoritatem,
& emphasim habent. Audiuimus cœle-
stem illam vocem dicentem: Hic est filius
meus dilectus, in quo mihi complacui,
ipsum audite. Audiamus itaque eum di-
centem: Ego dico uobis: Ego qui in sa
lutem uestram de cœlo descendi; Ego qui
Saluator uester, & Redemptor sum, dico
vobis; Petite, quærite, pulsate, & eritis
votorum compotes: dabitur enim uobis,
aperietur, & quod quæritis inuenietis.
Quapropter si corda vestra non mouet
parabola præmissa, moueat præceptum
meum, & promissio. Possunt autem ista
distingui, ut petere respiciat actum oris:
quærere uerò actum cordis: pulsare, a-
ctum operis. Petite ergo ore, & dabitur Esa. 62.
vobis. Vnde Esaias: Qui reminiscimi-
ni domini, ne taceatis: & detis silentium
ei. Donec stabiliat, &c. Quærite etiã cor-
de, & inuenietis. Ideo Hieremias ait: Hier. 29.
Quærite me, & inuenietis, cùm quæsieri-
tis me in toto corde uestro. Sapiens ēt Sap. 1.
inquit; Quærite in simplicitate cordis
illum: quoniam inuenitur ab his, &c.
Pulsate in operẽ. Qui enim pulsat, ma-
nu tangit, & excitat. Quapropter Dauid Psal. 76.
ait: In die tribulationis meæ Deũ exqui
siui manibus meis nocte contra eum: &
non sum deceptus. Nihil uult Deus in no
bis esse otiosum: sed ut ore, corde, & ma
nibus petamus, quæramus, & pulsemus.
Quemadmodum enim cantor secundum
puncta uocem immutat: ita similiter qui
orat, in se ipso diuersos effectus debet sen
tire, formans in corde, quod cogitat: eo
modo, ut prius incipiat sentire, quam co
gitare, & mysteria præsentabit potius
operibus, quàm uerbis. Quemadmodũ 1. Mac. 13.
Simõ Machabæus posuit in ciuitate, quã
expugnauit uiros, qui legem specularen-
tur: ita tu sagax, & industrius debes esse,
& talis sapientia prædita deberet esse ani-
ma tua, ut opere compleret, quod cogi-
tat: ita ut cor, & lingua idem simul dice
rent, nam aliter parum, uel nihil tibi pro
desset, Deum ore laudare, cor autem di-
spersum in multa habere. Nam illis simi-
lis eris, de quibus ait dominus: Populus Mat. 15.
hic labiis me honorat, cor autem eorum
longè est a me. Et siquidem corde, & ore,
& opere es petiturus; memineris prius,
cor mundũ habere. Nã Salomon prius q̃ 3. Reg. 8.
oraret, fecit præparari, & ornari tem
plum. Sic tu qui templum Dei es (ut Pau
lus ait) necesse est, vt prius scopis con- 1. Cor. 3.
tritionis munderis, & dolore peccatorũ,

deinde

deinde verò vt lachrymarum aquis irrigeris,& denique plurima virtutum supellectile, & sanctis cogitationibus imbuaris. Ideo in Ecclesiastico dicitur, Ante orationem præpara animam tuam,& noli esse,sicut &c. Hinc est,quòd in Ecclesia sancta,quæ spiritu Dei regitur, & gubernatur,antequam orationem dominicam recitet,præfationem apponit dicens; Præceptis salutaribus moniti,&c.

Eccle. 18.

Psalm.76. ¶ Secundò verò ipso ore est petendũ; ut ait Dauid; Voce mea ad dominum clamaui,uoce mea ad Deũ deprecatus sum. In hoc autem debes aduertere, ut orationes,quas recitas ab ecclesia sint examinatæ,& approbatæ.

¶ Tertiò uerò debemus petere ipsis manibus, qua de causa dixit; Pulsate, & aperietur uobis. Nam cum Moses manus in altum leuabat, uincebat Israel: alias uincebat Amalec. Sic orare debes manus leuando ante Deum, hoc est bonis operibus te exercendo. Tu uerò dominum oras tantummodo ore, habens manus tinctas proximorum sanguine. Debitores uestros repetitis,& percutitis pugno impiè, ad lites, & contentiones properatis. Ideo Tobias, Bona est oratio cum ieiunio, &c. Quapropter Apostolus ductus hac ratione iussit eleuare manus sanctas sine ira, & disceptatione. Et ad quosdam dicebat; Demissas manus, & dissoluta genua erigite. Clam ad dominum (ut ait Apostolus) orationi instando, & persistendo. Offer tuam orationem mundam ab omni inquinamento peccati, & exaudieris. Quapropter in lege iubebat Deus ut agnus illi oblatus omni careret macula. Sed pro dolor nam sunt multi illi similes, qui in domo Pilati coram Christo genua flectentes salutabant eum,& dicebant; Aue Rex Iudæorum,cum uero surgebant, faciem eius alapis cædebant Ita nimirum tu in Ecclesiam oraturus ucnis, & Deum salutas sanctis orationibus,& precibus,postea uero foras egressus,quem ore laudasti,operibus inhonoras,& mille conuitiis lacessis. Nec mirum,ut id extra Ecclesiam facias,siquidem intra eam preces ore effundens oculos uanos,& mētē conijcis, quo utique grauiter Deum offendis,qđ sine digna animaduersione,nō silētio pteribit iustissimi illius iudicis, qui corda hominum serutatur,& id merito,cùm in ipsa oratione eum iterum crucifigas. Attende igitur ne in oratione diffusus sis, nec mentem distrahas in uarias cogitationes; sed quod ore petis,corde & operibus suspicias,& ueneraris, cogitationem tuam in ipsum erigens, adeo, ut uita,cor, & os sibi inuicem assimilentur. Nam oratio est quædam eleuatio mentis in Deum. Qui igitur fieri potest,ut tuam mentem, & cogitatum in Deum eleues, si in rebus huius mundi uilibus, atque abiectis submersam habes? Porrò intellectum hic accipe,pront comprehendit duplicem uim ipsi animæ rationali genuinam, quarum una est motiua,altera uero apprehēsiua. Apprehensiua dicitur intellectus speculatiuus,motiua intellectus practicus. Ad Deum ascendit cum hac consideratione humanorũ defectuum, ad cōsiderationem boni sufficientissimi, ut transiens illos defectus suppleat. Et innuitur in hoc modus,quo debet procedere,qui uult orare. Deinde ascēdit ad eius liberalitatē, qui hoc potest supplere. Vnde Salomon templo iam ædificato dixit; Si quis cognouerit plagam cordis sui, & extenderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cœlo. Intellectus practicus ad Deum ascendit desiderio & spe,de eius liberalitate confidens,suum desideriũ esse adimplendum. Ideoq; oratio uocatur petitio.

Exod. 17.

Esa. 58.

Tob. 12.

1. Tim. 2.

Heb. 12.

Rom. 12.

Exod. 12.

Matt. 27.

3. Reg. 8.

Postremo ad horum uerborum maiorem dilucidationem, aliqua obseruanda sunt.

¶ Primum scilicet,tot uerba Christum in hac re consumpsisse; Petite, quærite, & pulsate,ut facilè pateat,nos in grauissima,& extrema uersari necessitate,quos tam anxiè Christus petere docet. Alioqui si exigua esset nostra necessitas,non tantis uerbis ad petendum stimularet. Nā si nudi sumus,si infirmi, si hostibus circundamur,si mille periculis infestamur,ipsa natura nos petere docebit,pulsare, & quærere. Quid necesse est illud pcipere? Hic facilè uidebis,quanta,& quàm magna sit nostra cęcitas,quos tantis calamitatibus oppressos nec natura docet, nec necessitas stimulat, nec Christi præceptum ad No.

petendum inuitat. Facilè potest quis desperare de infirmo, si cibum semper fastidiat: & de milite inermi, si fortissimos hostes non timeat. Ideò Christus tot verba consumit, dicens; Petite, quærite, & pulsate; ut torporem nostrum, & ignauiam excitaret.

¶ Secundò uerò est obseruandum, quòd ei rei, quam peti iubet, nullum imposuit nomen, Dei quippe auxilium eius gratia: æterna illa beatitudo, uerbis explicari non potest. Nec oculus (inquit Paulus) uidit, nec auris audiuit, &c. 1.Cor.12.

¶ Tertiò notanda uenit Christi liberalitas, & munificentia: ut præcipiat petere, qui nimis optat dare: & hoc non contentus, docet, quomodo petendum sit: beneficia cumulat, qui poscendi modum, & normam erudit: cupit largiri, qui desiderat postulari. Ille suadet, qui præstat: ille hortatur, qui donat: & occasiones dandi exquirit, qui liberalis semper, largus, & munificus largitor esse consueuit. Chrys. ho. de Mose.

No. ¶ Quartò cum dicit, ut nos ab eo petamus, seipsum ostendit, & designat auxilium, & refugium, ut nostris necessitatibus ad ipsum recurramus: vtpote, qui Deus est noster refugium, & uirtus, adiutor i tribulationibus, quę inuenerūt nos nimis. Cum nostrā Deus induit naturā, omnia te fecit, quæ necessaria erant, ut hominum necessitatibus subueniret. Si omnia factus est Paulus omnibus: quātò melius Christus? Quid obsecro tibi est opus, quod Christus non habeat, ut tuæ necessitati consulat? Quòd si respōderis? Est mihi opus uita. Ipse præstò inquit: Ego sum uita. Si dixeris, opus est ueritate: inquit ipse; Ego sum ueritas. Si dixeris, opus est uia, ait ipse; Ego sum via. Si uerò corporis, & animæ oculis carueris, quæ lumina sunt pretiosissima, quæque nullo auro, aut argento possunt cōparari: ipse est lux adeo splendens, & micans, vt inaccessibilis dicatur. At si intellectu fueris priuatus (quod miserabilius est, & lamento dignissimum) offeret sese statim dicēs: Intellectum tibi dabo. Denique si ministerio panis, & uini indigueris, ipse tibi aderit præsens dicens; Ego sum panis vitæ. Ego sum vitis vera.

Psalm.45. 1.Cor.9. Io.14. Ibidem. Ibidem. Ioan.8. Psal. 118. Ioan.6. Ioan.14.

¶ Quintò debes attentè considerare, quantum, & quam magnū sit beneficiū, vt Deus nos inuitet, ut ab eo petamus: nā statim tenetur ad solutionē, & cōplementum petitionis, & ex voluntario facit obligatorium, & ex libero necessariū. Nam quemadmodum ab eius æterna uoluntate prouenit, quòd ipse nobis promittat dare, ea quæ nō meremur, nec mereātur opera nostra: ita iustitia ipsius diuina postulat, ut quod semel promisit adimpleat. Videbis enim Paulum quodam loco dicentem: Non sunt condignæ passiones huius seculi, &c. Altero uerò loco insurgit dicens: Reposita est mihi corona iustitiæ. Non ob aliud, nisi quia hæc duo extrema verbum Dei tangit, quo dicens promittit, & adimplens facit. Liber ipse est, quia id vult, necessarium uerò, quia promittit atque ita omne suum regnum in discrimen exponit ad sui uerbi obseruationem dicens; Cœlum, & terra transibunt, &c. Rom. 8. 2. Tim. 4. Luc. 21.

[Omnis enim, qui petit accipit; & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur.] O mirabilis Christi benignitas, & clementia nunquam satis dignis laudibus cōmēdata: qui tot modis nos ad petendum exhortatur: fiduciam nobis præbens, quòd adimplebuntur petitiones nostræ. Et ne putaremus solis discipulis id dixisse, vniuersalē adiungit promissionem iustos, & peccatores ambientem. De illo scilicet genere intelliges, de quo antea diximus: nā infra Christus dicit: Contendite intrare per angustam portam: multi enim quærent intrare, & non poterunt. Ideò Christus hic non absolutè dixit; Omnis, qui petit accipit, sed qui quærit, qui pulsat, & in petitione non defatigatur, nec deficit. Illa quippe mulier drachmā, q̄ perdiderat, nō inuenit: nisi postquā totam domū lustrauit. Quapropter intelligit, omnis, qui petit, i. si piè, & debitè petat. Ideò dominus per Ioannem inquit; Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Non debemus petere in nomine nostro, hoc est propter merita nostra: nam, ut inquit Daniel; Non in iustificationib. nostris prosternimus preces nostras, alioqui non dat, sicut Iacobus inquit; Petitis, & non accipitis, eo quòd malè petatis. No. Luc.13. Luc.15. Io.15. Dan.9. Iac.4.

Similiter

Similiter qui quærit inuenit, si debitè, & diligenter quærat: iuxta illud Deuteronomij: Cum quæsieris dominum Deum tuum, inuenies illum: si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ. Illud etiam considerare debes: quòd si Christus toto suæ vitæ discursu te multis laboribus, uarijs periculis, etiam cum vitæ discrimine quæsiuit, & non potuit inuenire: qui fieri poterit, ut tu illum inuenias, nulla adhibita diligentia, & industria rem sè, & tepidè illum quærendo in mundi uanitatibus, atque delicijs? Omnis enim, qui petit, accipit: qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Sed iam ultra procedamus, & uidebimus Christū per locum à maiori arguere: ut ostendat quia fiducia Deus sit inuocandus:

Deu.4.

[Quis autem ex uobis si patrem petijt panē, nūquid lapidem dabit illi? Aut si petierit ouum, nunquid porriget illi scorpionem?] Nequaquam Ex his igitur similitudinibus concludit Christus dicens:

No. [Si ergo vos, cùm sitis mali, nostis bona dare filiis uestris, quanto magis pater vester de celo dabit spiritū bonū petentibus se?] Ego usque peruenit Christi benignitas & humanitas, vt multis exemplis una, atque altera posita similitudine nobis animum, & uires addat, ut ipsum petamus. Nam sine dubio, cùm nulla sit collatio inter homines & Deum (insaniret enim qui id cogitaret) sine modo, sine vlla mensura ipse plus nos diligit, quàm parentes suos filios. Si igitur parentes, qui longè distant à Dei bonitate & clementia, nec ita anxiè, & solicitè diligunt filios, sicut Deus nos, non lapidem pro pane tribuunt, neque serpentē pro pisce, nec scorpionem pro ouo: multò minus Deus hæc uobis subministrabit, sed suum spiritum, quo sancti sitis, & immaculati. Quis obsecro nomen imponet diuinæ patris largitati, qui petentibus spiritum sanctū donat? Hic nanq; de illo spiritu

Psal. 142. loquitur de quo in Psalmo: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectā. O rē admiratione dignissimam, & dignis laudibus commendandam. Nonne satis esset, pro nobis propriū tradidisse filiū, cum

Ioan.3. Esa.9. denique nobis dedisse (filius enim datus est nobis) sed etiam Spiritum sanctum dedit: quasi Spiritus sanctus esset res aliqua uilis, uel homo aliquid magnum, & nobile. Datur spiritus non in hostem, aut indicem: sed ut omnia bona simul cum illo nobis aduentant. Datur deniq; sine auro argentove, nulla facta commutatione. Sap. 7. Esai. 55.

¶ Præterea homines uocauit malos, non quidem malitia naturæ, sed imperfectione. Nam in comparatione Dei, quis bonus esse potest? singuli homines cum ipso collati mali apparent. Sicut omne lucidum collatum cum Sole obscurum ui detur ut ait Iob; stellæ non sunt mundæ in conspectu eius, idest, in cōparatione, quantò minus homo, qui putredo est: & filius hominis vermis! Nemo bonus, nisi Deus; nos autem coram ipso immundi: mille maculis coinquinati, & iustitiæ nostræ omnes tanquā pannus menstruatæ. Secundò dici potest, quod accipitur malitia omnium hominum non pro actuali malitia, sed pro inclinatione, & aptitudine ad malum: quod uocamus fomitem, ipsis hominibus innatum. Iob.25. Luc.18. Esa.64.

¶ Obserua etiam diligenter uerba textus, nam dicit, Pater dabit bona petentibus se. Si igitur non datur, quod petis, sine dubio non postulabas bonum: aut aliud dabit, quod sit bonum ipsi petenti.

¶ Denique per spiritum non solùm intelligit tertiam Trinitatis personam, sed omne bonum spirituale, & cœleste per nomen spiritus sancti intelligitur: quia Spiritus sanctus fons est, & origo totius boni. Et uocat omne donum spirituale spiritum bonū: quia Spiritus sanctus est primum bonum, in quo omnia dona nobis dantur. Docet præterea, & declarat his verbis, quid sit petendum, nempe spiritualia, quæ vera bona sunt, stabilia, & perfecta. Pete cœlestia: quæ Deus non negabit. Terrena desine, quæ uile stercus sunt, puluis, & lutum. Quære primum regnum Dei, & iustitiam eius, quia hæc omnia adijcientur tibi. Non enim vidi iustum derelictum, nec semen eius quærēs panem, Filiis Zebedæi, qui honorem periturum postulabant, dictum fuit; Nescitis quid petatis. Nec ideò credas nos velle dicere, ut temporalia non petas: sed de lege pete, ut ipsis tanquam medijs Matt 6. Psal.36. Mat. 20.

melius, & aptius Deo ualeas inseruire: non autem, ut ea constituas tanquam tuum ultimum finem. Nam si petimus, ut ratio ipsa iubet, procul timor absit, quòd Deus petita neget: quandoquidè ipse nos docet quomodo sit petendum, iubet, præcipit, & orat. Sic nos diligit, & amores nostros cupit.

¶ Si uerò exemplar desideras, ut ad eius modum tuam componas, & ordines orationem, non alibi, quàm a muliere il
Mat. 15. la Chananæa tibi petendum erit. Quatuor quippe leges, quibus recta oratio muniri debet, illius oratio habuit. Primò domum suam exiuit. Sic tu debes obliuisci domum patris tui, relinquens uitia, sordes, & peccata; nam murmure, & strepitu negotiorum mundi non audit te
Can. 7. Deus. Chananęa hæc domū egreditur,
Luc. 6. & in agrum proficiscitur. Veni dilecte mi egrediamur in agrum. Sic Christus oraturus ascendit in montem: non quia ipse hac solitudine indigebat: sed ut nos erudiret relicto mundo in solitudinem abire
3. Reg. 10. quod Chananęa fecit. Regina Saba non meruit sapientiam Salomonis audire, nisi relicta domo, & regno mare transiret. Iacob cum primum exiuit a domo Labā:
Gen. 32. fuit obuiam Angelis. Sic Moses, Elias, & alij plurimi sancti uiri orare cōsueuerūt.

¶ Secunda orationis conditio, est reuerentia, quam prestare tenetur, qui orat: est quippe Deus tanta reuerentia dignus ut ante eius conspectum etiam ipsi Angeli, & cœlestes spiritus deficiant: nec debito honore Deo possunt satisfacere, & hinc nos uidebimus, quam inutiles sint homines, quamque inepti, ut Deum ualeant debite honorare. Sed iam quod debitum hoc plenè non possimus exoluere: saltem uires nostras, & omnem conatum ad id adhibeamus. Dauid sanctus, cum summam reuerentiam contemplaretur, quę meritissimè debita est Deo, dixit; Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ adorabo ad templum sanctum tuum. Et Abraham: Loquar ad dominū
Gen. 19. meum cum sim puluis, & cinis. Isti reuerenter petierunt, & steterunt coram illo, quem debita adoratione Angeli colunt, & ante cuius conspectum Dominationes, & Potestates tremunt. Si nobiles, & magnates mundi debite alloqueris, & ueneraris: quantò melius cū ipso Deo hoc deberes efficere? Videbis enim publicanum illum, quia reuerenter petit Luc. 18.
in templo, nec se dignum iudicabat, ut leuaret oculos in cęlum, exauditum esse: Pharisęus uero, quia id non præstitit, inanis rediuit. Et quanti ueneratio hęc apud Deum habeatur Christi exemplum ostendit: qui deuotissimè procidens su- Mat. 26.
per faciem suam orabat: adeò, ut dicat Paulus. Et exauditus est pro sua reueren- Hebr. 5.
tia. Sic etiam Chananæa adorauit eum: dicens: Domine adiuua me &c. Mat. 15.

¶ Tertia conditio illa est, ut eum perseuerantia postulemus. Deus quippe statim petitionibus nostris nō acquiescit, ut nos magis dignos meriti faciat, ut iam in superioribus ostendimus. Altera uerò ratio, quare statim nos nō audiat, ea est, ut talionis legem nobiscum exerceat: nam quemadmodum tu obturatis auribus Deum uociferantem non audisti: ita etiam ipse uelut surdus, & non audiens tuis petitionibus efficitur. Vnde per Sapientem inquit: Vocaui & renuistis, &c. Prou. 3.
Tunc inuocabunt me, & ego non exaudiam. Ideoque si aliquando tu a Deo nō exaudiris, maturum tibi, & sanum erit cōsilium, ut in id conijcias, an tu in audiendis eius inspirationibus illi sis ingratus: quò fiet, ut in posterum tibi ipsi caueas, & Deum magna reuerentia ausculres. Nā ipse prōptissimus est, & paratissimus, ut te exaudiat etiam si tu multoties occasiones tribuas, ut ipse suas aures obturet. Atq; ob id Esaias; Ecce non est abbre Esa. 59.
uiata manus domini, ut saluare nequeat; nec auris eius aggrauata est, ne exaudiat, sed iniquitates uestræ, &c. Nos iniquè Thren. 3.
egimus, & ad iracundiam prouocauimus: idcirco tu inexorabilis es. Tertiò non ita citius Deus respondet, nam forsitan nos principio id non petimus, quod decet, posteà uero persistentes rectius dirigimus petitionem nostram. Quapropter Sapiens; Melior est finis orationis, Eccl. 7.
quàm principium. Sic contigit Chananęæ, quæ in fine orationis melius petijt, dicens; Domine adiuua. Iudex ille, etiam si malus esset, cum uidua illum afficeret molestia, & importunitate, iustitiam fe- Luc. 19.
cit,

eit. Hoc Christus in illa parabola docuit, & in supra allata de amico, qui tres panes petiit: nimirum ut perseueranter, & indefessè postulemus.

¶ Quarta conditio est: ut confidenter petamus. Tunc enim magna fiducia postulamus, cum de nobis nihil præsumimus, nec confidimus: de Deo autem maximè. Iacobus quippe ait: Postulet in fide nihil hæsitãs. Nam sine fiducia orare, est de te, deque tuis meritis præsumere: quæ quidem detestanda est superbia. Unde Iudith domino dixit: Tu, cui humiliũ & mansuetorum semper placuit deprecatio. Daniel etiam: Non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi domine, placare domine, attende, & fac. Omnia iste a Deo iudicabat prouenire; nihil autem a se, & ita nihil confidebat ex sua parte, credens nihil boni se habere, quo mereretur a Deo exaudiri. Sic Chananææ; Catelli edunt de micis, &c.

Iaco. 5.
Iud. 9.
Dan. 9.
Mat. 15.

¶ His ergo circunstantiis oratori debemus accedere: ut Deus suum sanctum spiritum nobis tribuat. Sed iam de his satis, ut ad contextum reuertamur: ubi noster Lucas egregium Christi miraculum narrat, & mirabilem disputationem cum Pharisæis habitam. Postquam posuerat orationis documenta, miraculum narrat expulsionis dæmonis; quia hic est unus effectus orationis. Hoc genus dæmonum non elicitur, nisi ieiunio, & oratione. Ait ergo Euangelista. [Et erat eiiciẽs dæmonium.] Inter præclara, & excellentia facinora, quæ Christus uenit in mundum facere, & prædicare (ut diuus Ioannes Euãgelista de eodem inquit) illud est unum. s. a cœlo descendisse, ut opera diaboli solueret, & dilueret. In hoc (inquit) apparuit filius Dei, ut dissoluat opera diaboli. Opus quidem dęmonis fuit peccatũ, mors, & innumeræ aliæ miseriæ, & ærumnæ; quæ ab ipso peccato, tanquam a proprio fonte, deriuantur. Inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Nam in terreno paradiso dæmonis suggestione primi nostri parentes in peccatũ illud miserandum inciderunt. Cùm igitur munus filij Dei esset dissoluere dæmonis opera, certum illud est; quòd nisi primus homo in peccatum laberetur, saltem in carne passibili, ipse non uenisset. Sed iam quòd Christus in mundum uenit, ut diabolum destrueret, & ipsius opera labefactaret; conueniens uidebatur, antequam seriò cum eo manus consereret, ut in pugnæ simulacrum ingrederetur, & aliquos congressus cum eodem haberet, ut uel sic illi ostenderet, quam potentiam, & imperium aduersus eum gereret. Quod clarè ostendebat eiiciens dæmones a corporibus tanta maiestate, ut uel sic ipse dæmon intelligeret, ab ipsa anima esse eiiciendum, & a regno, quod tyrannide usurpauerat. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Cum igitur Christus munus sibi commendatum exerceret, ait Lucas, quòd erat Iesus eiiciens dæmonium.

Mar. 9.
No.
1. Io. 5.
Sap. 2.
Gen. 3.
Io. 12.

¶ Sed quid obsecro mali diabolus in Christũ contulerat, ut tantum, atque tã hostile bellũ semper aduersus ipsum gerat? Prius. n. è cœlo ignominiosè eiecit; nunc aũt, quietus cũ sit, a corpore hominis repellit. Persequitur Christus eũ, qui nobis semper omne malum molitur, qui quę mille laqueos tendit, ut nos, quasi pisces hamo, capiat. In quo quidẽ deberes perspicere quantũ nos Deus diligat, qui inimico nostro inimicissimus est, & eum odio prosequitur propter ea mala, quæ nobis quotidie intulit. Nunquam dæmon aliquo malo Deũ læsit, nec id potest facere, nec eius honorem minuere, aut labefactare, nec bonorum eius aliquid diruere. Quid est igitur, ꝙ Deus illũ persequitur, & a suo nunc domicilio illum eiicit? Non certè ob aliud, nisi quia noster inimicus est. Si cùm inter duos magnates inimicitiæ gerantur, alteri illorũ Rex diceret: Quare inimicus meus es? & ille respondisset. Absit, ut aliqñ talis insania mentẽ meã subierit, tunc; Rex subiũgeret; Cũ tali nobili sis inimicus: mihi eidẽ inimicissimus es. Magnus quidẽ honor tali esset, & ingens beneficium hoc esse iudicaret. Ita Deus noster (cuius amicitia & amor cum regum amore neutiquam est conferendus) non ob malum, quod dęmon ipsi infligit, sed propter id, ꝙ nobis immittit, illi inimicissimus est. Sed proh dolor:

Eccl. 5.

dolor: quàm malè, sinistrè, & aduersè Deo hoc beneficium soluimus: qui (si in nostra potestate situm esset) laudem, & honorem Deo raperemus mille iniuriis, flagitiis, & blasphemiis.

No. ¶ Diligẽter etiam animaduertes, quòd non dicit hic Lucas Iesum eiecisse dæmonium, sed quòd erat eiiciens dæmoniũ: nam quamuis uirtus diuina in instãti operetur, uoluit tamen paulatim eiicere, ut ostendat uitia, qui mali mores sunt, paulatim esse expellenda, non autem omnia simul: ut uel ex hoc loco prælati discant, ne raptim, & in ictu oculi malos subditorum mores velint exterminare, quod erit arcum adeò flectere, & intendere, ut potius frangat, neque ex uno extremo in aliud uelit peruenire: quod erit omnem simul conuentum euertere, & destruere. Et ad hoc multum prudentia

Deu. 24. præstat. Ita Moses permisit Iudæis libellum repudij, non quòd bonus esset: sed ut permitteret illorum imbecillitatem. Secundò erat eijciens dæmonium paulatim, sicut curauit cæcum illum, de quo

Mar. 8. Marcus scribit. Idque facit in nostrum solatium, ne aliquis desperet de misericordia, & liberalitate Dei, nec animi patiatur deliquiũ: si statim suas petitiones non adimpleuerit. Non est quippe paruũ æstimãdum beneficium, quòd Deus paulatim nostris infirmitatibus medeatur, & quòd eas ita velit curare. Sic Deus paulatim eiecit gentes a terra promissionis,

Iof. 8. ne si simul eiiceret, fieret desertum: ubi multæ bestiæ feræ, & immanes procrearentur, quæ populum suum deuast..r nt. Quo uoluit nos intelligere minus laboris esse aduersum homines corporibus bellare, quàm aduersus feras ipsas. Non enim uult Deus sine nostro labore omnia uitia tollere, quæ uitiosæ passiones sunt repugnantes intentioni nostræ: nam melius est contra stimulos carnis (quæ tẽtationes humanæ sunt) bellum gerere: quàm deliriui ab stimulo elationis & superbiæ, quę tentatio est diabolica. Nam Apostolo

2. Co. 12. Paulo non fuit sublatus stimulus carnis, ut elatione diaboli careret: postea uerò unum, atque alterum fuit sublatum. Nemo repentè fit summus. Nolimus. n. cœlum sine scalis ascendere; nec diffidamus si eum adhuc tyrones, & nouitij simus in Dei seruitio defectus in nobis ipsis sentiamus, nam qui præclari, & eximii in san- No.
ctitate excelluerunt, post multos annos consumptos in uirtutum exercitio ad culmen sanctitatis, & perfectionis deuenerunt. Paulatim quippe Deus dæmonem eiicit a corpore huius, & paulatim tuas prauas inclinationes fugabit. Expende & quàm humanus, benignus, & misericors Christus ostenditur erga afflictos; licèt quandoque multi intempestiuè uenirẽt, ut Matthæus commemorat, ut etiam no- Matt. 9.
ctu ad eum languidi adducerentur; nonnulli autem importuni erant, ut salutem consequerentur, sicut Chananæa, & illi Matt. 15.
duo cæci. Christus autem erga huiusmodi Matt. 20.
pauperes non se grauem, & asperum ostendit, ut facere consuescunt diuites, & magnates, qui uel oculos dedignantur in pauperes conijcere; propter quod Christus grauiter in eós animaduertet, ut licet uidere in fine huius capitis aduersus Pharisæos, & legis peritos. Arguet eos acriter Dominus, qui nunc tam benignè dæmonem propellabat. Mũdus uerò longè alium morem obseruat, qui erga diuites, & potentes humanus est, & officiosus; pauperibus uerò durus & iniquus; quos nedum uidere potest. Venit Christus, ut omnibus hominibus auxilium esset: ideò medicinam suam applicabat iuxta necessitatem uniuscuiusque. Inopiæ enim, ægritudini, afflictioni, peccato etiam, & deprauatę conscientiæ admixta est tristitia, pusillanimitas, & desperatio. Putant enim isti quemadmodum, & ab hominibus, a Deo etiam contemni & derelinqui; qui certè consolatione indigent, & benignitate, & mansuetudine Christi opus habent. Hoc satis ostenditur fecisse Saluator, cui tam blandè est loquutus dicens, Fili remittuntur tibi pec- Matt. 9.
cata tua. Et cęco in itinere Hierico: Quid Luc. 18.
uis, ut faciã tibi? Et (ut eius mos erat) omnibus aliis miseris, & afflictis mira suauitate loquebatur. Et cõtra aũt diuitias, & potentiã sæpè comitari solet ambitio, præsumptio & sui ipsius amor. His uitiis qui laborant, & humiliari, & diuino iudicio deterreri debent, ut intelligãt, se peccatores esse, & multis flagitiis coopertos,

1. Tim. 6. tos nec sperēt in incerto suarum diuitiarum discrimine, nec in potentiæ magnitudine, sed intelligant, nihil habere, quod à Deo nō acceperint. Hac de causa Christus diuitibus, & elatis Pharisæis asperitatem ostendit, huic uerò, qui vexatione dæmonis laborabat, pius, misericors, & benignus ostenditur. Sed quid de dæmone illo Lucas dicat, audiamus.

No. [Et illud erat mutum.] Ab effectu dicitur mutus, quia ipsum hominem mutū efficiebat. Atque ita aliquando soliti sumus diem tristem appellare, non quod dies tristis sit, sed quòd nobis tristitiam inferat. Et sic uenit intelligēdus locus ille Pauli: Spiritus ingemiscit: non quia spiritus flere, aut ingemiscere possit, cū Deus ipse sit, sed quia efficit, ut anima, quam ipse possidet, sua peccata plangat, & lamentetur. Sic lignum illud, quod Adam sibi, & nobis amarè degustanti, lignum mali dicitur, non quod malum esset (nam omnia quæ Deus condidit bona erant) sed quia malum fuit homini propter transgressionem præcepti. Sic etiam cibus aliquis, uel medicina sana, aut infirma dicitur, quia ægritudinem, aut sanitatem causat. Et hoc modo, vt diuus Gregorius interpretatur) intelligitur illud, quod de Iuda dicit Petrus; Et hic quidem possedit agrū de mercede iniquitatis. Iudas quippe nō poterat possidere agrū empium Christi pretio, qui iam obierat, sed dictum est, possedit, idest, pōssidere fecit. Et sic vsitata loquutione sacri eloquij videre Dei dicitur, idest videre nos facit. Sic dominus tuo uiro dicit; Nunc cognoui, quòd timeas Deū, hoc est, cognoscere te faciam. Et in Deuteronomio; Tentat uos Deus, ut sciat an diligatis eum, idest, ut scire faciat. Et Augustinus exponit illud Pauli; Misit Deus spiritum filii sui clamantem, idest, facientem clamare. Ita intelligendum est illud Pauli ad Romanos; Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, idest, postulare fecit. Ita exponit beatus Augustinus. Igitur dæmon hic mutus appellatur, quia hominem mutū, & elinguem efficiebat. Etiam nunc dæmonium mutum appellatur. Quando aliqui duo homines sunt confabulantes, & alius statim inopi natus aduenit, qui eleganti, & subtili sermone loquelam incipit, reliqui uerò muti, & elingues esse ctí, eloquentem attentis auribus auscultant. Sic Iob loquens de sua sermonis elegantia in tempore prosperitatis dicebat; Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo, uocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat. Sic etiam nostra hac tempestate principes tenebrarum (qui dæmones sunt) muti & balbutientes efficiūtur, nam sunt multi homines, & fœminæ, qui elegantissimè, & acutissimè loquantur. Nam quando dæmon calidus, & astutus in paradiso terreno mulierem, quam delusit, est alloquutus, nullæ erant linguæ Toletanæ, nec in curiis regum versatæ. Nunc verò hominum linguas serpentinas inuenies gladio bicipiti acutiores, qui diaboli fraudibus, & compositis rationibus honestas uirgines, & castas mulieres fallunt, & a perfectissimo statu eas deturbant. Nunquid deficit dæmon, aut eius absentia sentitur, ubi internuncia adest, quæ blando sermone, & dæmonis facie, quæ nec dæmon ipse cogitat, ipsa opera complet? Si dæmon aliquem hominem litem agentem uoluerit fallere, per quem melius id poterit præstare, quàm per aduocatum, aut procuratorē? Si uerò uoluerit alicuius famæ detrahere, aut eius honorem minuere; nouitne dæmon ipse, ita benè facere, sicut multi nunc faciunt? Sic adeò, ut suis linguis nullus gladius, quantumuis acutus, ullo modo sit conferendus. Vnde Psalmista; Ecce loquentur in ore suo, & lingua eorum gladius acutus, loquentur (inquit) in ore suo. Non explicat, quid est, quod loquuntur, nam quidquid huiusmodi hominibus libuerit, id de te prædicabunt. Nunc te concubinarium, nunc vsurarium, nunc detractorem, nunc denique (si ira, uel furor eorum oculos obcæcauerit) te reipublicæ unicum euersorem appellabunt. Quid est igitur, quod dæmon loquatur, ubi tanta pestis in republica grassatur? Et ideo ait, quod erat mutum, Matthæus ait, quod etiam erat cæcus; Et Diuus Chrysostomus, quod etiam erat surdus. Ex quibus omnibus clarius cognosces, quanta, & quàm ingen

Marginal notes: Rom. 8. — Gen. 3. — Greg. li. 9. mor. c. 29. — Acto. 1. — Gene. 22. — Deut. 13. — Aug. lib. 2. de bono perse. cap. 23. — Roma. 8. — Aug li. de orando Deum ad Probā. Epis. 121. c. 5. Et de anima, & eius origi — Ambr. li. 4. c. 9. & contra Ser. Arria. c. 25. — Iob. — Psalm. 59. — Matt. 12. — Chrys. ho. 41. in Mat.

ingentia mala nobis dæmones inferat. A prima mundi conditione dæmon hominem ipsum persequitur & plusquam hostile bellum cum eodem gerit. Sic nos odit, & execratur: nunc autem quoniam suspicabatur (quod nunquam certè sciuit) Christum uenisse, ut damnum illi inferret: nunc vehementius cæpit nos ipsos persequi. Et hinc euenit, vt nullo unquam tempore tot dæmoniaci fuerint, quam tempore Christi.

No. ¶ Sed statim percontaberis: Cur diabolus sic hominem persequitur, ut est uidere in homine isto cæco, muto, & surdo, & in alijs multis: & nobis etiam mille machinis, & laqueis & compedibus damnationem molitur? Propter duo. Primum propter odium Dei. Scit enim ipse, quòd

1. Thes. 4. voluntas Dei est, nos beatos efficere, & quòd nos summo amore & charitate prosequamur: ne autem uoluntas Dei in nobis adimpleatur: curat nostram iustificationem impedire, proptea odium, quod in Deũ habet ratione iustitiæ punitiuæ. Secunda ratio, ob quam nos persequitur est, ut differat, & procrastinet diem iudicij, ne sua maior pœna tã citò adueniat. Dæmones, namque, etiã si a cęlo ceciderint, non omnes in infernum sunt detrusi: nã etiam si ibi multi sint, qui igne torquentur, & ipsi tortores sunt animarũ: nihilominus multi in aere remanserunt, qui in carcerem datus est illis vsq; in die iudicij, in quo eorum habitatio erit infernus. Sic in treméda illa die Christus pec

Matt. 25. catoribus dicet: Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis eius: Vbi si attentè uolueris animaduertere in quit; Paratus est diabolo. Ex quo sequitur nondum in ignem illum intrasse quo tamen, cùm tempus illud aduenerit punientur. Sic quidam dæmones (ut refert

Luc. 4. Lucas) Christo dixerunt: Iesu fili Dei excelsi, ad quid venisti ante tempus torquere nos? Putabãt isti iam aduenire diẽ iudicij: cumq; citius illis videretur, hoc dicebant. Qui dies non adueniet, quousque numerus electorum adimpleatur.

Apoc. 4. Sic in Apocalypsi dicitur: Vide sub altare Dei animas interfectorũ, &c. Et acceperunt diuinum responsum: Expectare modicum, donec impleatur numerus fratrum vestrorum. Natura enim animæ unionem corporum appetunt: & hoc natura insitum desiderium dicebat Ioannes esse illas voces & clamores: quibus Deus respondit: Expectare donec sedes impleantur, quas amiserunt mali Angeli, tuncq; ne numerus electorum adimplebitur. Cum verò numerus hic perfectus iam & absolutus fuerit, dies adueniet iudicij: in quo bonorum corpora in generali resurrectione simul cum animabus gloria fruentur. Quod omne præclarè psalmo illo ostenditur: Iudicabit in nationibus implebit ruinas, &c. Cum igi- Psal. 109.
tur dæmon differri velit diem iudicij, ut sic maiorem pœnam differat: nostram salutem eis, quibus potest vijs, impedit, ne dies iudicij adueniat, quando ipse in infernum sit detrudendus, & grauissimè puniendus. Sed væ nobis, qui quantò minus nostræ consuluerimus saluti, tantò remissius, & pedetentim numerus electorum adimplebitur: atque ita dies iudicij tardius adueniet: quem dæmon grauiter timet. Et hoc ipse intendit, cum nos suis tentationibus aggreditur: atque ita non tam anxiè, & sollicitè nostram damnationem desiderat, quàm quòd nos salui non simus. Nam ex eo, quòd nos damnemur, nihil commodi ille consequitur, nec ipsi aliquid pœnæ remittitur, sed potius dolor quidam accidentalis illi de nouo aduenit. Nam quemadmodum, cum quis cœlum ingreditur, omnes cœlestes ciues gaudent, & lætantur, quia Luc. 15.
gaudium fit super uno peccatore pœnitentiam agente: sic cum aliquis damnatur, omnes infernum habitantes tristitia quædam operit. Et ideò diues ille edax dixit Abrahæ: Habeo quinque fratres, Luc. 16.
&c. ne veniant in hunc locum tormentorum. Et hoc non faciebat charitate motus, sed nè maior pœna illi adderetur. Itaque dæmon non vult, nec desiderat damnationem nostram, (quandoquidem ex illa potius damnum, quàm lucrum illi sequitur,) sed vult ne salui simus; nam si multi salui fiunt, citius bonorum numerus adimplebitur, quo ipse in inferno statim torquebitur in æternum, atque ideo nostram salutem conatur impedire. Et hoc uoluit Christus, ut intellige-

telligeremus, quando de eo loquens in parabola seminantis, dixit: Venit diabolus, & tollit uerbum: ne credentes salui fiant. Vbi clarè uideas, quòd non dicit, ut damnentur: sed ne credentes salui fiant. Et quanuis verum sit, quòd qui nō saluantur, damnantur: tamen præcipuè intendit ne saluentur: ne citò illi adueniat malum, quod timet. Nam tolerabilior est illi pœna illa accidentalis, quā in damnatione alicuius patitur: quàm pœna illa sensus, & tormentum, quod in inferno habebit. His igitur duabus rationibus tāquam crudelis inimicus nos persequitur, & acriter tentat. Et cum animam nostram non potest lædere, corporibus mala infert: & rem & substantiā destruit, & diruitur fecit cum ingressus fuit
Mat. 8. multitudinem illam suum, quos suffocauit: & etiam cùm patientissimum Iob
Iob. 1. acutè tentauit, & eum læsit, & omnem eius substantiam, & cuncta bona funditus euertit. Et omnia hæc nihil ob aliud facit, nisi ut animam nostram lucretur, si potest, propter aliquam impatientiam vt in peccatum dilabamur, ne ad beatitudinem perueniamus. Atque ita hac persequutione, qua nos persequitur, hunc miserum hominem torquebat.

No. ¶ Obserua autem, quòd tormenta huic homini inferebat licentia, & permissione diuina. Nam ad hoc, ut suum cor-
Mat. 8. pora ingrederentur, priùs à Christo licētiam impetrarunt, Spiritus Domini ma-
1. Re. 16. lus (inquit scriptura) exagitabat Saulem. Vocatur spiritus Domini, quia creatura eius est, & minister illius, & ei subditus: atque adeo astrictus ipsius mandato, ut sine Dei licentia, nec folium arboris concutere queat. Et hanc licentiam, tam in malos, quàm in bonos Deus concedit. Sanctus, & rectus corde erat Iob, qui tamen a dæmone grauiter fuit tortus: id tamen factum fuit non sine Domini licentia. Cuius sanctitas, & sinceritas adeò oculis grata, & iocunda erat, ut posteà Dominus dæmoni dixerit: Fecisti me eum affligere frustra. Non vult Deus dicere: quòd dæmon effecit, uel fuit in
Iob. 2. causa, ut ipse sanctum Iob castigaret, uel quòd non in aliquem bonum finem eum correxerit, & examinauerit: sed significare vult, eum non castigasse propter aliquod peccatum, quod ipse commiserat. Cur igitur Deus cum sanctus Iob sic excelleret in uitæ sanctimonia, & præstantibus virtutibus, eum per dæmonis ministerium, & non per propriā manū correxit? Et quare etiam diuum Antonium Abbatem in eremo, & reliquos uiros præclaris uirtutum dotibus excellentes, dæmonis tradidit manibus? Propterea id fecit: nam si cùm Iob non peccasset, Deus illum castigaret, posset dæmon Deo dicere. Domine trade mihi illum, & in meam potestatem redige: tuncque videbis an te ipsum prædicet, laudet & benedicat. Sed ut dæmon oculis suis synceritatem, & rectitudinem Iob contemplaretur, tradidit illum Deus sub manibus. Nam cum aliquis uenditioni exponit aliquam loricam, quam optimam esse dicit, neque ullo pugione posse transmitti: ne ementes aliquem defectum illi imponant, gaudet, ut de illa experimentum fiat, ut probetur, quàm fortis, & exacta sit. Ita Deus, etiamsi ipse probè nouerit, quàm fortes, & ueterani milites sint iusti, quamque perfecti, & absoluti: ut hoc ipsum dæmonem non lateat, illos tradit in eius manus, & potestatem, & permittit, ut mille tentationibus utrinque eos inuadat, & persequatur: ut sic uel ipsa experientia cognoscat, quàm boni, & absoluti sint. Etiam Deus in malos animaduertit, & eorum tortor est dæmon. Puniuit Aegyptios per manū dæmonis, ut inquit Dauid: Misit in eos irā indignationis suæ, indignationē, & iram, & tribulationē: immissiones per Angelos malos. Psal. 77.

¶ Itaque ut recepturi canamus, boni, & mali multoties a dęmone torquentur: No. id tamen propter diuersos respectus; & fines, mali in punitionem, & correctionē; boni uero, ut magis mereantur, laudentur, & honorentur. An iste, qui dæmoniū habebat, malus esset, uel bonus, illud ego non capio; tamen hoc audebo dicere, Deum permisisse, ut hic tam grauiter torqueretur duabus de causis. Prima est, ut cùm nos proprijs oculis intueamur, quā malè nobiscum agat, eum summo odio prosequamur, & inimici ei simus; tātum abest, ut suis consilijs sit acquiescendum.

Hæc

No. Hæc est inter alias potissima ratio, quare Deus sæpius permittat, ut dæmones humana corpora ingrediantur, & ut ea grauissimis malis torqueant: ut hoc prospicientes crudeles semper inimicitias aduersus eum geramus. Vt licet uidere in nobis: qui cum aliqua infirmitate incognita laboramus, non statim remedium adhibentes, interimus. Sed si aliqua signa talis ęgritudinis uel in facie, uel in corpore ostenderentur, tum remedio adhibito illi prouideretur. Ita si uos dæmonem non cognosceretis, non fugeretis ab eo: & sic in inferni crucem, & tormentum uos præcipitaret. His uero externis persequutionibus intelligimus, quanta mala nobis ipsis inferre desideret. Et hac etiam de causa permittit sæpius Deus, ut dæmones horribili uultu nobis appareant: vt eum tanquam perniciosissimam pestem fugiamus ac detestemur. Quid enim esset, si pulchra, & decora facie nos aggrederetur: si cùm fœdus, & turpis sit, sic à peccatoribus diligitur? Et illud quidem maximè est deplorandum, quòd cum dæmon adeò inimicus noster sit, maledictum, & detestabile nomen eius a multorum ore nunquam excidat: & infantes maiorum morem, & exempla sequentes ab ineunte ætate uersant hoc nomen in ore: & dulcissimum & suauissimum nomen Iesu, vitam, & salutem secum ferens, & Deiparæ uirginis nomen obliuiscuntur, &c.

No. ¶ Secunda ratio, quare Deus uoluit hunc hominem externis malis angi, fuit, vt inde possemus elicere, quanta, & quam grauia mala ipsi animæ inferat. Sed aduerte diuersum esse dominium, quod dæmon habet in corpus, ab eo, quod habet in animam: nam corpus ipsum ingreditur, animam uero nullo modo potest: quia anima non habet nisi terminos essentiæ, cùm sit simplex, non autem quantitatiuos. Nam intra terminos essentiæ nihil est, nisi pars essentiæ, uel uirtus dans esse rei: ideò dæmon non potest esse intra animam, quia non est de substantia eius, nec uirtus dans ei esse. Solus autem Deus dicitur esse in anima, quia ipse habet intrinsecam operationem essentiæ. Possunt autem spiritus habere aliquas operationes circa alios spiritus, & tamen omnes sunt additæ essentiæ: ideò vnus spiritus nunquam est in altero, licèt operetur circa ipsum. Et ita licèt unus Angelus perficiat, & illuminet alterum, non dicitur esse in eo: sed aliquid exterius operari. Sic dæmon quamuis non sit intra animam, operatur tamen circa illam. Quid tamen operetur, uidere poteris in corpore huius hominis, quem cæcum, mutum, & surdum reddidit. Hæc eadem operatur dæmon in anima, cum illam possidet per peccatum.

¶ Quantum verò ad primum attinet, (vt inquit Euangelista) dæmon hominē efficit mutum, vt nequeat sacerdoti confiteri sua peccata. Adhærere (inquit per Ezechielem) faciam linguam tuam palato tuo, & eris mutus. In palato residet gustus: linguam adhærere palato, est voluptatem capere, & in peccatis gaudere. In tertio libro Regum scriptum est sacerdotes Baal uoluisse sacrificare. Elias uerò illos irridebat: & obtulit Deo sacrificium, & fecit altare, & posuit ligna, & misit aquam in aquæductu, & diuisit bouem per membra: & cecidit ignis de cælo, & deuorauit holocaustum. Aspice igitur o peccator, quòd quando a dęmone in peccatis detineris, & in ipsis, gaudes, ne obliuiscaris tui ipsius: sed in Deum conuersus, lachrymis, & gemitibus tua peccata confitere, & cor tuum, & animam in holocaustum illi gratissimum offer, quemadmodum ipse Elias fecit. Primum Propheta altare suum ordinauit: deinde uerò ligna composuit, & altari superposuit. Ita tu in memoriam reuoca omnia peccata à te commissa per seriem decalogi, omnes cogitatus tuos, loca etiam, in quibus deliquisti. Vocauit Deus Ezechielem, & dixit ei: Fode parietem. Et cum perfodisset, ingressus uidit: & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium abominatio, & vniuersa idola. Tibi etiam dicitur peccator: Fode parietem, rumpe secreta, & ingredere conscientiæ tuæ penetralia: & ecce uidebis similitudinem reptilium, & animalium, & idola, & mille genera flagitiorum depicta in pariete conscientiæ tuæ: & ut uno uerbo con-

(margin: No. — Ezec.3. — 3.Re.18. — Ezec.8.)

concludamus, uidebis auaritiam, luxuriã, & superbiam omnium malorum radicẽ, & fontem. Peccatores enim similitudinẽ gerunt reptilium; & animalium, iuxta
Rom. 1. illud Pauli: Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis: & uolucrum & quadrupedum, & serpentum. Has imagines peccatorum, & idolorum, serpentum, & quadrupedum, quæ tu summè ueneraris, & colis, te ipsum parans ad confessionem, debes foras extrahere: quemadmodum ceruus facit, qui positus ad ingressum speluncæ serpentis, forti sua respiratione efficit, ut à domicilio serpens egrediatur, & sic eum interficit, & quasi pelle noua induicitur, & renouatur. Ita si tu uolueris tua peccata plangere, & in eorum cogitatione, & contemplatione perstiteris, foras extrahes a spelunca animæ tuæ uenenosos peccatorum serpentes, qui uirtutis sibilo mortem, & cruciatum æternum propinabãt. Quibus omnibus rectè prouidebis contritione, & dolore: atque ita innouatus & in alium hominem conuersus remanebis, si conscientiam tuam rectè examina
Leui. 11. ueris. Quod in ueteri lege ostendit Deus iubens, ne offerretur illi animal quod nõ ruminaret. Quando foris aduenis, & cubile tuum ingrederis, obcæcatus solis luce, omnia tibi obscuræ, & tenebrosa apparent; at uerò si paululum quieueris, omnia clarè, & apertè uidebis. Non admodum hoc est dissimile, cum peccata tua contemplaturus accedis, qui statim principio nullum peccatum uides, quasi nihil appareat, quod possit confiteri: at uerò si quietus manseris, & in eorum cõtemplatione perstiteris, omnia peccata tua quasi quodam in limpidissimo speculo poteris contemplari. Si tibi dictum esset, quòd cum iam aduesperascit, ingrediuntur domum tuam duo, uel tres latrones, ut te interficiant, & expilent: tunc qua posses diligentia, & industria, totam domum lustrares, nec lecto accumberes, quousque omnes inuenires: quòd si unũ, vel duos comprehenderes, diligenter & tertium perquireres, ne fortè ille te interficeret. Nam quid tibi proderit, si octo latrones sunt ingressi, ut septem comprehendas: uel si tres, ut duo inuenias? poterit nanque qui remanet absconditus, facilè te interficere. Sed, quod dolendum est: sunt multi, qui triginta, uel quadraginta læthalibus peccatis conscientiam habeant grauatã, confessi sunt tamen, si tria, uel quatuor confiteantur. Attende obsecro, & considera, plus operis, & diligentiæ impendendum esse in discrimine animæ tuæ: quàm in discrimine corporis, & uniuersæ substantiæ. Alii sunt, qui Nabuchodonosor assimilantur, qui cum per noctis quietem somniasset, sapientibus, & auguribus suis dicebat: Dicite mihi somnium, & Dan. 2.
interpretationem eius. Et illi respondebant ei: Dicat rex somnium seruis suis: & interpretationem eius indicabimus. Ita sunt multi, qui ipsi confessario dicunt; Pater, interroga me. Vultis ne ut confessarius uaticinetur peccata uestra? Dicite uos somnium, & sacerdos solutionem dabit. Sapientes illi non erat uaticinaturi somnium Nabuchodonosor. Diceret ille somnium, ipsi uerò interpretationem adhiberent. Prius itaque conscientiam tuam examina, & præpara te ante confessionem. Nam cum aliquis dispensator rationem sui muneris exhibere vult, prius apud se cogitat quas fecerit expensas, & quos sumptus, ne improuidus coram domino appareat. Curator etiam, & aduocatus prius, quã ante iudicis tribunal sistant, rationes, & iura pro sua parte alleganda excogitant. Vnde Ecclesiasticus; Ante iudicium para Eccl. 18.
iustitiam tibi. Postquàm uerò iam dispositus, & paratus fueris, examine consciẽtiæ facto, lignis iam altari superpositis: tunc etiam superimpones bouem ipsum ablato corio, ut Deus iubebat. Quo uimirum significatur, quòd clarè, & aperte debes confiteri, nullis ambagibus, nulla adhibita hypocrisi, nullo fuco, nullis denique uerborum circumloquiis comptis & compositis. Diligenter etiam aduerte, quod bos iste non integer offerebatur, sed scissus, & discerptus, ut in Leui. 1.
telligas, quod teneris confiteri peccatorum numerum, & omnes circunstantias, quæ speciem immutant.

¶ Tertiò uero holocaustũ aqua aspersit

fit Elias. Quo innuitur, ut non fine lachrymis, contritione, & pœnitentia hæc fiat confessio. Ita sanctus ille rex deo dixit; Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Non dixit, cogitabo, sed recogitabo. Non solùm debes cogitare semel, sed iterum, & sæpius recogitare. Et annos meos, dixit, nā tua crimina, flagitia, & peccata debes cogitare, non autem aliena, ut sunt multi, qui in cōfessione occulta aliorum peccata detegunt. Omnes, addidit, quia nullum peccatum inter lineas est præter mittendum. Naaman, ut à lepra mundaretur, omnes vestes exuit. Deus etiam iubebat, ad hoc, ut leprosus restitueretur in pristinam sanitatem, vt prius eum depilarent: ita, vt confessio firma sit, stabilis, & integra omnia peccata funditus debet radere. Rex filiorum Ammon rasit dimidiam barbam, & vestes seruorum Dauid: quod facere videntur ij, qui in confessione partem peccatorum aperiunt, partem verò silent: ideo grauissimè punientur à Deo, sicut punitus est rex Amonitarum à Dauide. Ait etiam; in amaritudine animæ meæ: nam dolore magno compunctus tua peccata debes exprimere.

Esa. 38.

4. Reg. 5.

Leui. 54.

2. Reg. 10.

¶ Quartò (quemadmodum Elias) os tuum aperi, & culpas & delicta sacerdoti pande: qui Christi uices habet. His hominibus sic actis, statim descēdet ignis de cœlo; qui omnia peccata tua absumat: ut in te illud Psalmi adimpleatur. In meditatione mea exardescet ignis. Super sacrificium eorum, qui inuocabant Baal, non descendit ignis de cœlo. Et idem illis continget, qui pro arbitrio confessarium eligunt, ut suo genio indulgeat, quique de factis, & infectis absoluat. Clama cum Elia ad pedes sancti, & eruditi confessarij: ne fallaris à dæmone, & obmutescas coram bono confessario; multò quippe melius tecum aget bonus, sapiēs & doctus: quàm malus, insipiens & ignarus. Magdalenam enim, quæ peccatrix erat, Pharisæus ille & molestia, & opprobrijs afficiebat: Christus verò vt sanctus, & misericors, eius partes tuebatur, & solatium in afflictione præstabat. Vide Christum, postquam ter cum Petrus

No.

Psalm. 38.

Luc. 7.

abnegauerat, quàm piè, misericorditer, & benignè cum illo se habuerit. Posset Christus illi dicere; Petre, Petre istæne sunt robustæ illæ uires, & fortis animus, quem aduersus inimicos ostentabas? Ista ne uerba illa, quæ reliquis fortitudinem, & audaciam addebant? Nullum certè uerbum Christus Petro dixit, quo uel crimē suum coram objiceret, uel quo Petri facies confunderetur: sed piè, & benignè illi pepercit. Hoc idem bonus, & tectus confessarius tecum efficiet: Deus quippe inquit; Ne abominaueris Idumæum, quia frater tuus est: neque Aegyptium, quia aduena fuisti in terra Aegypti. Hoc idem confessario Deus inquit. Debet etiam sacerdos animaduertere se aliquando lapsum esse: nemo quippe iam sanctus est, & integer, quin semel, vel bis non deliquerit. Ne igitur tu peccator ad pedes sacerdotis iacens, pudore delictorum suffundaris, & mutus effectus, peccata sileas: in memoriam reuoca exquisitissimum illud ignominiæ genus, quod coram millibus hominum passus est pro te. Quare tu verecundiam habes, cū soli uni homini peccata pandis? Verecundia mea contra me est semper, Dauid dixit: loquutus de Christo Redemptore nostro. Et in alio psalmo ad patrem alloquens, dixit: Tu scis improperium meum, & confusionem meā. Præterea quādo aliquem committis defectū, velles ne potius, ut amicus sciret, qui uel facilè posset succurrere: uel potius omnis populus, & mundus? In iudicio manifestabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Dauid secretò rapuit uxorem Vriæ: Deus verò per Prophetā illi dixit: Tu fecisti in occulto, ego faciam illud palàm in conspectu omnis Israel. Quod tu in domus tuæ penetralibus, & secretioribus locis cōmisisti, permittit Deus, ut tui conuicini rectè norint, posteà uero in extrema die cunctis gentibus pateat. Senes illi, qui falsò accusarunt Susannam, dicebant ei; Nemo nos videt. Deus uerò qui etiam cogitationes cordium scrutatur, notum fecit populo crimen nefandum. Si sacerdoti confitebe ris peccata tua, occulta erunt: sin minus omni populo erunt manifesta. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta

Deu. 23.

Psalm. 45.

Psalm. 68.

1. Cor. 4.

2. Reg. 11.

2. Reg. 12.

Dan. 13.

Psalm. 31.

tecta sunt peccata. Si in memoriam adduceres pudorem illum, quod deberes suffundi, si peccata tua omnibus palàm fieret: utique dæmon coram sacerdote non te mutum, elinguem, & balbutientem efficeret. Si quidem benè nosti, nullo rasu, quantumuis difficili, confessarium posse tua peccata alicui aperire. Confitere igitur omni procul semoto pudore: quandoquidem in hoc sacrosancto, & mirabili sacramento ab omni peccato, etiã grauissimo mundus efficeris. Nam qui in flu uium cadit, etiamsi aqua ad medium cor pus, uel usque ad barbam accedat; nihilo minus tamen adhuc tempus restat, quo possit uiuere. At uerò si eò infœlicitatis, & miseriæ peruenerit, ut aqua iam os intret, & cooperiat eum, statim interibit. Sic similiter etiam si grauissimis criminibus oculos Dei offenderis, si ita coinquinatus es, ut indignum te iudices ante faciẽ eius apparere; si denique a planta pedis, usque ad uerticem capitis tui nihil benè sanum, & tutum fuerit; si tamen os tuum uales aperire, & ad pedes sacerdotis accedere, longa adhuc superest uita. Illud tamen diligenter tibi est cauendum, ne in tantam colluuionem, & multitudinem peccatorum peruenias, ut te ualeant suffocare; ne coram Dei ministro mutus effectus loqui nõ possis. Vnde David; Os meum aperui, & attraxi spiritum. Quem admodum David aperuit os, ut aerẽ posset attrahere, & uiuere; sic tu in confessione aerem, & flatum spiritus sancti attrahe, ut possis uiuere. Quod idem in animalibus rationis expertibus experiri possumus. Primum quod facit lupus, cum ouem capit, guttura ore comprehendit, ne possit balare, ne uel sic pastorem excitet & a morsibus lupi eam eripiat. Sic diabolus ori nostro pudoris seras imponit, ne clamare possimus, & illius boni pastoris auxilium inuocare, qui super humeros amissam ouem deportauit. Hoc igitur est hominem mutum effici a dæmone: nam quemadmodum hunc, cuius corpus habitabat, efficiebat mutum, ita etiam peccatorem, cuius animam possidet, elinguem reddit, ne sua peccata possit confiteri.

Esa. 1.

Psal. 118

Luc. 15

¶ Aliud etiam est hominum genus q. in confessione dicẽda tacent; tacenda uerò dicũt; & de his propheta inquit: Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, dũ clamarem tota die. Qui igitur fieri potest propheta sancte, ut tota die tacendo clamares: & clamando taceres? Ambo faciebat: nam ea tacebat, quæ dicturus erat & uerbis compositis, alios aliis addendo sermonibus, nihil denique dicebat. Quod multi duobus, uel tribus uerbis possent dicere, idque clarè, & apertè; uariis ambagibus proferunt culpam minuendo, & rhetoricas rationes multiplicando. Et sic isti loquentes, tacent: & ideo ossa eorum & ipsi in peccatis inueterascunt. In cuius typum, quando Rachel ex Mesopotamia ueniebat, idola absconditas secum ferebat: posteà uerò cum Iacob petijsset, ea manifestauit, & infodit. Si igitur tu adhuc cooperuisti tuorum peccatorum idola, ea sacerdoti offer: & aperi ipse enim ea operiet, ubi nunquam magis appareant, & quemadmodum Aegyptij in mari rubro extincti fuerunt, quos filij Israel nunquam deinceps uiderunt, sic tua peccata in confessione extinguentur. Obserua etiam quòd non solùm dæmon efficit hominem mutum, ut adhuc diximus; sed etiam iis modis, & signis petunt, quibus reliqui, qui natura ipsa nascuntur muti. Isti quippe natura elingues per signa, per digitos, per gestus corporis ostendunt; quid uelint, quid cupiant, quidve dicant. Sic peccator mutus effectus gloriam, quã ipsis operibus petere, & comparare deberet, per signa postulat. Et, quod non sine dolore potest dici, Christiani signa eum in cœlum ducunt, opera uerò in infernum. Christiani signa sunt, se cruce insignire, Ecclesiam ingredi, flexis genibus orationem fundere: opera uerò nec cum Turcarum, aut Arabum operibus comparanda. Nam oratio, ieiunium, sacri auditio, quid aliud sunt, quàm signa Christiani? At uerò si uel minimum conuitium in eos retorseris, si uel fimbriam uestimenti tetigeris, ira perciti, & commoti de minima iniuria accepta cum fœnore uindictam sumunt. Omnes isti sunt muti, nihil præter signa habent. Ostende mihi fidem tuam ex operibus, &c. ¶. Secundò dæmon hunc hominem obcæcabat: ut moris illius est cum omnibus peccatoribus

Psalm. 31.

Gen. 31.

Gen. 35.

Exo. 14.

Luc. 8.

toribus idem facere, quorum animas suo dominio subegit. Nonne insanus ille, & amens iudicaretur, qui aliquod opus aggrediens, si nudo ense aliquis mortē minaretur, ne id faceret: nihilominus tamē nullo metu id perficeret, & compleret? Nonne cæcum eum esse diceres, & caligine coopertum: quando ensem non fugit? Quid obsecro putas esse in causa, quare unus homo tam multis peccatis, & flagitijs se tradat: alius verò cautus, & sobrius viuat in nullo delinquens? Id certè est, quia ille mentis oculis caret: nec videre potest, quanta & quàm grauia mala ipsi immineant, quæ iudex ille supremus in diē uindictæ reseruat: hic uero Dei iustitiam intuens, & contemplans à talibus se abstinet: quemadmodum Balaam, qui nō videbat Angelum asinam minantem, ipse verò stimulos asinæ addebat, ut Angelum præteriret. Inde illud est, quod frequenter dici solet, scilicet, peccatores oculis carere, & obcæcatos esse. Hæc est illa cęcitas, quā Deus misit Aegyptijs, vbi tantæ, & tam magnæ erāt tenebræ, ut uel ipsis manibus contrectari possent: adeò, ut scriptura dicat, trium dierum spatio neminē fratrem suū vidisse, nec ab uno loco motū esse. O vtinam mentis oculis non esses destitutus, ut graues miserias, & tormenta, quæ te in gehenna expectant, posses contemplari: vt vel sic in peccatis non esses detentus, quemadmodum Aegyptii. Si peccatores non essent cæci, non utiq; beatus Ioannes dixisset; Mundus Christum non cognouit. Nec enim ob id debemus admirari, quòd cæci essent, quandoquidem eorum oculos dæmon terra cooperuerat: nimirum uilibus, & abiectis rebus huius mundi: quod optimè ostenditur in Tobia, cuius oculi hirundinum stercore obtenebrati sunt. Et quippe hęc dęmonis cęcitas tam pessimæ, & deprauatæ conditionis, ut qui ea laborat, neutiquā seipsum uelit cognoscere, quod non contingit in eis, qui corporeis luminibus sunt priuati, qui quidē cęcos se iudicāt, & tales confitentur. Ideò dominus, quibusdam peccatoribus dixit; Si cęci essetis, non haberetis peccatum. Nunc verò dicitis: quia uidemus, peccatum uestrum manet.

Nu.23.
Exod. 10.
Ioan.1.
Tob.2.
Ioan.9.

¶ Tertiò dęmon efficit peccatorem surdum. Nam si hominem uideres, a multis monitum, & persuasum, ut a uia, quā sequitur deflecteret: ne a latronibus sit captus, hic uerò neminem uellet audire, sed potius iter suum insequeretur: nonne huiusmodi hominem obturatas aures habere diceres? Ita similiter Deus suis verbis, suorum Apostolorū factis, & miraculis, suorum prędicatorum concionibus, diuinis inspirationibus missis, peccatores omnes incessabili uoce proclamat, eorū corda tangit, & ad postes ostij noctis rore capillis madidis, ut ei aperiant, rogat, obsecrat, & exorat, ipsi uerò nolentes audire, amplam inferni uiam insequuntur. Ea est dæmonis conditio iniqua, & peruersa, ut miserū peccatorem mutum efficiat, cæcum, & surdum, ut uel sic magis quietus, & maiori dño animam ipsam possideat. Quod lucidissimo exemplo clarius apparebit. Contingit enim, ut cū aliquis somnum tranquillum, & cū quiete vult capere, iubeat ut omnis familia famuli, & ancillæ silentiū teneant, ne strepitu facto somni quies, & dulcedo impediatur. Secundò fenestras claudit, ne ipsa luce oculi offendantur. Tertiò in penetralia domus descendit: & ianitori præcipit, ut de ipso percōtantibus denegetur. Hæc omnia inimicus noster, ut in malitia sagax, & callidus, in peccatore causat, cum illum surdum efficit, ne uoces prædicatorum audiat: pudorem quendam fœdum inijcit, ne planus, & apertius sua peccata fateatur, lectiones sanctorum, & eorum libros de medio tollit: à conuersatione rectorum, & proborum hominum eum segregat: ne claro lumine, & sanctis exemplis resipiscat, & ad Deum conuertatur. Ita nequam iste pro libito in peccatoris anima quiescit, gaudet, & in utramuis aurem dormit. Ita similiter hunc hominem possidebat, cuius corpus cęcum, mutum, & surdum iam reddiderat.

Cant.5.

¶ Cum uerò Christus in mundum uenerit, ut dæmonis opera dissoluat (ut iam superius retulimus) decernit iam illum a corpore propellere, & exterminare. Sed dictis obijcies. Si uerum est, Christum uoluisse, ut in nostram utilitatem, & doctrinam dæmon in cor- 1. Ioan.3.

pus

pus huius hominis intraret, quid est, quòd nunc illum a corpore eiiciat? Ad quod respondeo id etiam esse factum
No. propter utilitatem nostram. Finis enim noster est ad Deum per dilectionem accedere Mihi autem adhærere Deo bonum
Psalm. 72. est. Quod uehementiùs,& acrius nos mouet ad eius dilectionem,& amorem, est; uidere quantum, & quàm anxiè nos ab illo diligamur. Et ut hoc cognoscamus nullum euidentius signum est, quàm ipsa opera,quæ quotidie nobis impendit.
Psal. 114. Ideò Dauid: Dilexi: quoniam exaudiet Deus uocem orationis meæ. Quasi uellet dicere regius uates: Domine,quia me diligis,te diligo: tunc enim intellexi, te uÿ posse meis miseriis,& necessitatibus subuenire. Nam statim a me uocatus,ades: & meis petitionibus acquiescis. Inclinasti quippe aurem tuam mihi, uim, stimulos addidisti, ut maiori conatu posthac igne amoris tui incendar: & ut animæ meæ dicam; Conuertere anima mea in requiem tuam. His amici operibus uoluit nos obligare, ut nunquam ab eius amore desistamus. Secundò, quòd quemadmodum ex infirmitatibus corporis uenimus in cognitionem earum, quas dæmō in anima causat: ita etiam ex medela corporis illius infirmi, uenimus in cognitionem illius altissimæ medicinæ, qua Christus animæ nostræ medetur, quando peccatis, & flagitiis infirmatur. Nam quemadmodum dæmonem hunc expellens, uisum huic cæco restituit: ita etiam cùm dæmonem ab anima nostra fugat, peccatorem illuminat, & intellectum simul,& cogitationem illi tribuit, ne de uno in alterum peccatum præcipitetur. Restituit aures, ut libenter audiat correctiones,& inspirationes diuinas:& loquelam tribuit, ut peccata possit confiteri,& simul ut laudet Deum. Omnia hæc præstitit dæmoniacus hic: qui oculos aperuit, uidit, audiuit,& incępit loqui. Et propte-
No. reà sequitur in textu.
Mat. 12. [Et cum eiecisset dæmonium: loquutus est mutus, & admiratę sunt turbæ.] Matthæus dicit, quòd stupebant omnes
No. turbæ,& dicebant: Nunquid hic est filius Dauid? Mirantur,& meritò cùm dæmoniacum in corpore sanet: & maiori iure deberes tu in admirationem rapi, cum dæmonem eiicit ab anima, & iustum,& sanctum peccatorem efficit. Vnum inter alia diuina, & mirabilia facta, quæ Deus in mundo operatur, illud est: scilicet, cum ex homine peccatore impio, & facinoroso iustum, sanctum, & immaculatū reddit. In quo quidem clarius,& apertius, quàm in aliis rebus omnem suam potētiam ostendit, simul & misericordiā. Magna quidem, & diuina potentia requiritur, ut de nihilo aliquid efficiatur,& creetur; sed non minor potentia exigitur ad iustificandum peccatorem, sed potiùs maior. Nā in creatione nihil potest esse Deo impedimento, in iustificatione autē maximè; si peccator modos, & consilia diuina, quibus Deus illum uult saluum fieri, contemnat, & pro nihilo habeat. Ideò beatus Augustinus super caput decimūquartum Ioannis, uersans illud; qui cre- Ioan. 14.
dit in me, opera, quæ ego facio, ipse faciet,& maiora horum faciet, sic ait; Iudicet qui potest, utrū maius sit iustos Angelos creare, q̄ impios iustificare. Certè si æqualis est utrunque potentiæ, hoc maioris est misericordiæ. Et ita non sine magno consilio canit Ecclesia: Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserendo manifestas. Peccatorē nāque a culpa absoluere, maximum opus est Dei: nam ut hoc opus cōpleret necessum fuit, crudelissimam,& acerbissimam mortem oppetere,& sanguinem suum exhibere: ut animā fœdam, & maculis peccatorū infectam mundaret,& dealbaret. Ita cum hoc opus mirabile,& diuinum esset, oēs in admirationē rapiebantur: sed non ad eius imitationē: quanquā simul admirari,& imitari deberent. Fides admiratur, & credit; sed charitas imitatur, & proximi inopiam subleuat. Sed quid prodest astrologo cœli cursum,& planetarū motum admirari? Mirari quidē debes, sed cū effectu, ita ut uolūtas non sit otiosa, nec in chœnice, sed opera Dei uidens animus extollatur in ipsius cognitionē, amorē, laudem,& timorem; alioqui quid proderit admirari? Nā frequenter legimus in Euangelio Iudęos stupuisse admirantes doctrinā Christi, nihilominus nō ideò meliores euasisse. Quo hic literas scit (dicebant)

bant) cum non didicerit? Et rursus ministri ad Pontifices, & Pharisæos. Nunquam sic loquutus est homo, sicut hic. Et
Ibidem.
Matthæus inquit, quòd admirabantur
Mat.7.
turbæ super doctrina eius. Dauid autem optimè demirabatur opera Dei cū diceret:
Psal. 103.
bat: Domine Deus meus magnificatus es vehementer: confessionem, & decorē induisti, amictus lumine, sicut uestimento.
Eod psal.
to. Et alibi: Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti.
Psal. 118.
sti. Et iterum: Mirabilia opera tua, ideò scrutata est ea anima ea. Sic scrutemur, & contemplemur opera Dei, misericordiam, bonitatem, & patientiam: ut in eius amorem, & dilectionem magis incendamur: ita ut cum Propheta possimus
Psalm.72.
canere; Quoniam inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt.

[Quidam autem ex eis dixerunt] Certum est hos fuisse Pharisæos (ut ait Matthæus) & Scribas, qui a Hierosolymis
Mat.12.
Mar 3.
descenderant; ut ait Marcus. Hi enim malitia, & calumnia pleni sagaciter, & astutè moliebantur Christi miracula inuertere, & attribuere in dæmonis potestatē. Quasi hi, & non alii calumniatores deberent esse. Laudabat eum populus, & ipsius doctrinam suspiciebat; hi uerò murmurabant. Id quippe a natura nobis est inditum, ut quando aliquis facinus, aut opus aliquod præclarum, & egregiū perficit, omnes, qui de illa re non agunt, illum laudent, extollant, uenerentur, & suspiciant; qui uerò de eadem re agunt, & in æstimatione populi magni habentur, statim inuidia acriter eos inuadit, opus alterius contemnentes, & in nihilū redigentes. Nam si aliquis egregiè concionetur ad populum, uel orationem luculentam, & elegantem habeat, populus, qui de illa re non agit, statim in eius laudem prorumpens, inquit; Beatus uenter, qui te portauit. At uerò sapientes, & literati inquiunt; Bene quidem, sed non ita egregiè concionatus est. Vel sit dux qui animosè, & uiriliter stratagema aliquod in bello sit aggressus; quibus de bello nulla est cura statim dicunt: O q̄ magnanimus hic est; quàm strenuè, & diligenter periculum hoc fruit aggressus. Qui uerò eiusdem sunt officij, statim inuidia eos comitatur, & dicunt: Fortè hoc illi contigit, non sua industria, nec propter peritiam, quam habet in rebus bellicis. Nunquam satis deest, quid possint opponere: ut laudem, & honorem illi debitum possint detrahere. Sic debes ab eo cauere, qui tui officii est: & semper suspectum eum habere, nam quando minùs tibi caueris, si ille potest, uendet te, & in manus inimicorum te tradet. Inter pastores Abraham, & inter pastores Loth lis erat & iurgium; & non ob aliud, nisi quia eiusdem officij erant. Ioab æmulus fuit Amasæ, quem tandem interfecit, q a cogitabat Amasam uelle competere cum eo de officio. Non sunt æmuli Christi sutores, sed Pharisæi, & literati; quia Christus uir sanctus erat, & sapiens. Sed quid isti dicant, audiamus. Gen.13. 2.Reg.20.

¶In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia.] Sed ut iam magnitudinem malitiæ istorum cognoscas, aliqua hic sunt consideranda. Primò debes mores, & ingenium impiorum perpendere. Nulla quippe est tam illustris, & insignis uirtus, tot tantisq; omnium gentiū laudibus condecorata; quam impii sua malitia uitio non tribuant. Quemadmodū. n. lignum; cuius dimidia pars submersa est in aqua, altera uerò ab aere continetur, fractum, & obliquum esse uidetur, cum tamen re uera integrum, & rectum sit; sic ea uirtus, quæ recta ratione perfecta omnibus uidetur, & suis numeris absoluta, ab improbis defectuosa, & iniqua iudicatur, non ipsius uirtutis causa, sed propter deprauatum, & corruptum iudicium. Fallit enim eos iudicium, qui per aquam inuidiæ, & malitiæ res gestas inimicorum cernunt; cupientes aliorū gloriam labefactare, & infringere, quam aliàs magni, & egregii uiri multis laboribus, & periculis sunt consequuti. Nullum est enim opus adeò bonum, sanctū, & perfectum, cui mali, & improbi aliquem defectum non imponant. Nam si humiles es, abiectum, & uilem te iudicant; si patiens, pusillanimum te dicent; si studiosus, statim hypocritam agere dicunt; si abstinens es, parcum & auarum appellabunt; si tacitus, insipiens iudicaberis; si loq̄ris garrulus statim diceris; si deuotus, No.

notus, sanctitatis simulatorem te prædicabunt, si iustitiam feceris, crudelitatis increpaberis, si misericordia usus fueris, iã iners eris, si grauitatem indueris, iam factus es insanus, & amens, si affabilis, comis, blandus, & mansuetus, parui te facient, & contemnent, si distribuis in pauperes, & amicos, iam prodigus, si minus dederis, iam es auarus. Et ita uix fieri potest, ut iniquis, & inuidis hominibus aliquid possit esse impedimento, quo minus aliorum famæ, & uirtuti non semper detrahant, quibus quidem non est opus, ut ansam, & occasionem murmurãdi præbeas, nam ipsi sibi illam accipiunt. Quod sanctius opus fieri potuit, quàm hunc hominem curare, qui surdus erat, cæcus, & mutus? Quis posset credere, quòd de hac re illi acciperent murmurãdi occasionẽ? O malitia Pharisaica, qui in huiusmodi opere, de quo nec ipsi dæmones aliquid mali possent dicere, calumniam inuenerunt. Populus admiratur, & laudat, Pharisæi uero, & scribæ detrahunt, & calumniantur. Quemadmodum enim propriũ est bonorum, aliorum opera, si bona fuerint, in bonũ tribuere, sin uero mala, ea excusare, sic è contrario mali bonum ipsum in malum finem reiiciunt, & maculis, & defectibus illud labefactant. Quod utrumque in sacra pagina optime demõ-

2.Reg.10. strari potest. Et de impiis; Cum Dauid misisset nuncios, ut consolarentur Anon Regem Ammon de morte patris sui Naas charitate motus, impij illud opus bonũ sua malitia inuertentes, cogitarũt ex ambitione illud processisse, & ut terram specularentur. Sic isti illud opus Christi, dæmonis uirtute dicunt esse factum. Nam tam isti, quàm illi Ammonitæ bona proximorum in sinistram partem retorquebant, edocti a magistro suo diabolo. Is

Iob 1. namque, cum audisset Deum laudantem bona opera, & sanctitatem Iob, dixit; Nunquid Iob gratis timet Deum? Nonne uallasti domum Iob, &c. Sua nequitia dæmon, quem semper de quocunque bono nostro pœnitet, ea quæ rectè, & sanctè Iob operabatur, dicebat fecisse propter sui ipsius commodum, & utilitatem. At uero pii, & recti homines, quando opus malum excusare nõ possunt, saltem

intentionem dicunt fuisse rectam, & bonam. Quod opus unquam fuit deterius, quam lapidare innocentem? Et tamen Act.7. beatus Stephanus id excusans inquit, factum fuisse ex ignorãtia. Ne statuas (inquit) illis hoc peccatum: quia nesciunt, Gene.45 quid faciunt. Sic sanctissimus Ioseph & 50. opus illud nefandum, quod fratres aduersus eum commiserunt, eos excusans, & liberans a peccato, inquit, opus esse à Deo sic ordinatum. Fluuius enim magnus omnes riuulos ad se uenientes complectitur: ignis etiam omnia comburit, & in se conuertit. Ita simili modo homo nequam quæcumque uideat, quantumuis bona illa sint, in malitiam conuertit: bonus uerò contrarium ingenium habet. Serpens florem comedit, & in uenenum conuertit: apes uero in mel, & saccarum. Ita ex eodem opere mali occasionem accipiunt murmurandi: boni uero in laudem Dei prorumpunt, & eleuantur.

¶ Præterea si ædificium mensuretur No. perpendiculo, dum maiora ligna, & lapides super ipsum posueris, magis firmum, & stabile permanebit: at uerò si regula, & mensura defecerit, quidquid superstruxeris, corruet, & solo æquabitur. Ita similiter cor nostrum est ueluti basis, & fundamentum, super quod ipsa uirtus debet ędificari cum rectitudinem, & normam rectæ rationis obseruat, quidquid amplius oneris addideris, illud magis firmabit, & roborabit. At uerò si uoluntas malitia sit infecta: quidquid uideat, in suam ruinam, & perditionem conuertit. Nam cum Christus multa miracula faceret; statim Caiphas, & Pharisæi consilium inierunt, ut morte eũ damnarent. Et si à Caipha, & ab eis, qui cõsilium aduersus Christum congregarunt, quæreretur? Quare Christum uultis interficere? Responderent ipsi: Quia hic homo multa signa fa- Ioan.11. cit. Si uero a Petro, Andrea, Iacobo, Ioanne, & reliquis discipulis interrogares; Quare Christo creditis, bona relinquitis & cũ quocumq; ierit sequimini? Respondebũt procul dubio: Quia hic homo multa signa facit. Et si ab hac gentium multitudine quæsieris, quid est, quòd sic Christum laudent, & eius facta admirentur? Respõderẽt: Quia loquutus est mutus. Si

No. verò Pharisæos interroges, quare Christum irrident, & blasphemant? dicent tibi; Quia loquutus est mutus. Quid est in causa cur idem opus diuersos effectus pariat, & generet? Nulla certè alia, nisi quia corda utrorumque diuersa, & inter se dissentientia sunt. Quò fit, ut quod unis est medicamentum, & remedium præsentaneum, alijs sit venenum mortiferum. O utinam tibi non contingat, quem admodum Pharisæis. O quot, & quanti sunt homines, qui cùm miraculis Christi potius deberent conuerti, & charitate liquefieri; eadem miracula ipsi in occasioné accipiunt, ut deteriores sint peccatores. Nonne magnum, & ingens miraculum est, quòd Christus in te efficit, cum tot, tantaque flagitia a te commissa nimia patientia, & misericordia suffert? Hanc igitur bonitatem, quæ in illius amorem deberet te adducere, & inflammare, ut tãtum dominum, tam pium, benignũ, & misericordem non auderes offendere, tu eam accipis, ut maiora crimina committas, & peccata peccatis addens, dicas, Deus est bonus, infinita eius misericordia, peccatorum causa in ara crucis se pretium exhibuit. Quod quidem libenter ego fateor, illum esse summè misericordem, quandoquidem patitur, ut suã bonitatem, & clementiam tuæ malitiæ fautricem facias; & crucem, quam ipse accipit, ut regnum diaboli subuerteret,
Rom.2. tu ea accipias, ut magis illud firmes, & corrobores. Ignorasne miser peccator, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor thesaurizas tibi irã in die iræ, &c. Ita deprauatum, & corruptum cor habes, ut ex bono malum elicias, & ex cruce, quæ constituta fuit ad indulgentiam peccatorum, audaciam sumis, ut deterior fis, & peior. Hoc idem Christum in cruce pendentem magis dominũ uexabat, quàm ipsa mors, quandoquidẽ de morte nullo pacto conquerebatur, at uerò de hac iniuria per prophetam inquit; Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores; prolongauerunt iniqui
Ps.128. tatem suam. Hæc enim erat lis, & controuersia inter prophetas falsos, & ueros; quòd ueri iustitiam Dei peccatoribus minabantur, falsi uerò mendacem pacem, & misericordiam promittebant. Sic Hieremias; Ubi sunt prophetæ, qui Hier. 87. dicebant uobis; Non uenit Nabuchodonosor, &c. Tu idem facis, cum Dei patientia non uteris, nisi in tuum damnum, et malum, confidens diuinam iustitiam nũquam uenturam, solùm quia caro, & appetitus hoc tibi persuadet. Si in puteum luto, & cœno plenum aquam puram, & claram diffuderis, nihil aliud efficies, nisi aquam amittere, & cœnum turbare: sic miracula, & bona, quæ Christus confert impijs, ipsi in deterius conuertunt, & peiores, & fœtidiores efficiuntur. Tu sicut Pharisæus es, qui miraculis Christi abuteris; Quare obsecro sancte, & bone Deus homines adeo te offendunt, & flagitijs, & peccatis te lacessunt? Quia bonus es. Nam si statim, quòd homo in peccatum laberetur, certò sciret, quòd ipse medius deberet rumpi, & interire, non utiq; ita facilè, & uelut nihil agens tuam bonitatem, & clementiam offenderet. Et si statim cum peccant, & pœnitentiam nõ agunt, certo cognoscerent a terra esse ab sumendos, cõtinuo se ad te conuerterẽt. Vel iam bone Deus, si hoc non efficis, illud præstares, quod dæmones illos in Tartara detruderent, proculdubio nunquã tua bonitate abuterentur. Sed quia tu bonus es, & ipsi sibi longiorẽ uitam promittũt, hoc audent facere. Tu autem homo insane, & amens his cogitationibus deuanescens, audi quid sanctus Propheta dicat; Nunquid Deus iudex iustus, & patiens, Psal. 7. non irascetur per singulos dies? nisi conuersi fueritis gladium suum uibrabit, arcum suum, &c.

¶ Aduerte etiam, quanta sit istorum No. malitia & ingratitudo, & quanta domini bonitas, & clementia. Non solùm eorum malitia perpenditur ex eo, quòd Christi miraculis peiores efficiebantur, sed etiã ex temporis circunstantia. Nam quando potius ipsi deberent conuerti, & Dei opera admirari, tunc temporis malitia eorũ corda adurente magis murmurabant, & irridebant. Vix explicari potest, quanta sit hominum ingratitudo: nam quando

maiora

maiora beneficia ipsis impartitur, tunc magis illum contumeliis afficiunt, & inhonorant. Cùm enim Deus legem dabat Mosi, & tabulas illas lapideas, & Israelitas legem docebat, ipsi tanquam ingratissimi uitulum faciebant. Ille dabat leges, quibus deberent componi, ipsi uerò uitulum conflabant. Ille occupabatur in eorum gubernatione, ipsi uerò in idolorum cultura. Similiter Christus, cum in ultima cœna corpus, & sanguinem suum cibum saluriferum mundo condiebat, mundus de acerbissima eius morte tractabat. Ille constituebat illis, & ordinabat uitam: ipsi uerò mortem illi parabant. Hoc egregiè Apostolus perpendit, inquiens; Dominus Iesus, in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Vbi diligenter debes illa uerba notare: in qua nocte tradebatur. Tempus enim assignat, in quo tantum beneficium mundo contulit. Ac si diceret; O nimia Christi benignitas: o execranda hominum ingratitudo. Nam si tam graue malum, & peccatum alio quouis tempore perpetrarent, non ita mirandum esset: si tanta fuit Christi bonitas & charitas, quã nos semper fuit prosequutus, ut in nocte, qua ipse tradebatur, cibum illum ordinaret, qui uitam afferebat: tanta uerò hominũ iniquitas, ut in ea nocte qua tantum, & tã egregium beneficium illis præstabat, mortem ipsi molirentur, & pararẽt. Multoties etiam hoc tibi contingit, qui cum ludens scdeas, sanctum eius nomen blasphemas, & grauissimè in eum peccas: ipse uerò, qui rebus omnibus prouidet, eodem tẽpore tibi creat fructus suauissimos, quo tuam bilem possis temperare. Rursus tempore quadragesimæ, in quo omnes alii Christiani mẽtem nouam induunt, nouas cogitationes, & ad Deũ accedunt ieiunantes, diuinis rebus assistentes: tu in prædia tendis extra ciuitatẽ, ne sacris intersis, & ut conciones nõ audias. Eo tempore, quo potius in Deũ deberes conuerti, in peius, & deterius uitã mutas: & multi modò, ut Iudæi olim, hebdomada sancta Christũ crucifigunt, quãdo deberent potiùs tantum beneficium cognoscere, & in amorẽ diuinum inflãmari. Ita isti etiam si Christum odio haberẽt, deberẽt hoc loco, & tpe tacere, & confundi; quãdo alii illũ admirabãtur, & laudabãt.

Exod. 32.

1. Cor. 11.

¶Tertiò etiam aduertes, quàm differẽs sit consilium, & iudicium Dei, & consiliũ & iudicium hominum. Nam Pharisæi in hominum opinione sancti, recti, & probi habebantur: populus uerò simplex, ineptus, & amens. At uerò Euangelium dicit Pharisæos fuisse blasphemos: & iniquos peccatores. Quare nemo contẽtus sit hominum laudibus: & opinione probari: nam multi sunt in cœlo, qui hominũ iudicio & opinione iniqui, & pessimi peccatores in mundo erant: multi ẽt mõ infernis tormentis, & cruce torquentur, qui ab hominibus sancti & recti existimabantur. Itaque locus iste docet, quo pacto hominum sententia apud Deum fallax, & mendax sit. Nihil cures ea, quæ populus dicit: nam rectè nouit malum laudare, & approbare: bonum uerò uituperat, & dãnat, & quod hodie approbat, sequẽti die malũ iudicat. Non est dubium, quin mentem & intellectum amittas, si oculos conieceris in ea, quæ homines dicunt. Vnde beatus Paulus; Mihi autem pro minimo est, ut a uobis iudicer, aut ab humano die. Sed neque me ipsum iudico. Qui autem iudicat me, dominus est. 1. Cor. 4.

¶Quartò exemplum debent esse nobis Pharisæi, quàm miser sit homo, & abiectus, quando a Deo derelinquitur. Quis non timebit? Quis non stupescet? Quis tale dei iudicium non timebit? Quis non uidet quanta illi mala sint parata, & quantis miseriis, & calamitatibus sit obnoxius is, qui a Dei gratia deseritur? Quis obsecro suam propriã miseriam non deplorabit? Etenim quod malum in aliis hominibus conspicimus, id nos procul dubio faceremus, si nobis Deus suam gratiam subtraheret. Itaque hæc exempla iudiciorum Dei nobis frequenter in mentẽ ueniãt, ut semper nobis adsit timor Dei, & ut nos ipsos ualeamus agnoscere, & quàm parua sit nostra sufficiẽtia, nisi Dei manus nos sustineret. Ideò monet Paulus, ut qui se stare existimat uideat, ne cadat. Quamobrẽ quilibet Christianus cũ Dauid debet orare, & dicere; Ne proiicias me a facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Absque 1. Co. 10. Psal. 50.

te enim nequeo subsistere: sine te in omne flagitij genus dilabor. Hanc igitur utilitatem ex Pharisæorum blasphemia depromere debemus. Hi enim non sentiebant sicut loquebantur: nam aliud credebant, aliud uerò ore fatebantur mentientes. Fugiamus, & nos mendacium: nam scriptum est. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. In diluuio uniuersali cum Deus omnem mundum destrueret, pepercit Deus Noe, & suis: & in incendio Sodomæ, pepercit etiam Loth: & in subuersione Hierico, liberaliter se habuit cum Raab. Et in societate sua admisit Petrum peccatorem, & persequutorem suum Paulum, & usurarium Matthæum, & peccatricem Magdalenam: Nunquam tamen reperitur admisisse aliquem mendacem.

Psal. 5. Gen. 8. Gen. 19. Ios. 7. Mat. 26. Act. 9. Mat. 9. Luc. 7.

¶Secundò fugere debemus linguas maledicas. Nam Ecclesiasticus inquit de lingua mala. Vtilior est infernus, quàm illa. Quia infernus solùm dãnatos, & malos torquet. lingua verò pessima, malos, & bonos. Inferni ignis iustis, & sanctis viris parcit: lingua verò mala studiosos persequitur: de Christo qui summa sanctitas est blasphemat, & in cœlum spuit. Mali. n. cor habent in lingua, boni uerò linguam in corde. Vnde regius uates: Tota die meditabitur lingua mea iustitiam tuam. Lingua quippe cor ipsum debet sequi, nõ autem è contrario: nam cor & ratio, debet præcedere. Hoc igitur est linguam esse in corde. Os iusti meditabitur sapientiam. Lingua nostra tanquam calamus esse debet, qui per se nihil facit, nisi scriba ipsum moueret, ut ordinem, & normam seruet. Lingua vestra nec vnum tantùm uerbum debet proferre: sed eam debet ducere, & dirigere ratio, ut rectè, & ordinatè loquatur. Aspice rogo tanta, & tã grauia mala, quæ ex eo, quòd homines corda sua in linguis habuerint, sequuta sunt. Inde enim tot, tantaque scandala exorta sunt. Sed de his aliàs.

Eccl. 28. Psalm. 70. Eccl. 39.

¶Porrò Beelzebub ut diuus Hieronymus refert in Commentariis super Oseam, idolum fuit apud Babylonios, qui vocabatur Bel, Belus enim pater fuit Nini, in cuius honorem Ninus ædificauit templum, quod occasionem dedit idololatriæ accedentibus dæmoniis, & in simulacris respõsa sua dantibus. Et inde alias nationes mos, & ritus fuit translatus colendi illum: licèt aliter iuxta linguam aliarum gentium nominaretur. Vocabatur a Babylonis Bel. Ab aliis Baalim. Ab aliis Baal. A Iudæis uerò derisoriè Beelzebub: hoc est Deus muscarum, eo quòd semper ibi multitudo esset muscarum ratione carnium, quæ ad sacrificia Dei adducebantur. Sed iam alios eiusdem farinæ impios audiamus. [Et alij tentantes signum de cœlo quærebant ab eo.] Isti etiam erant ex ipsis Scribis, & Pharisæis, vt patet in Matthæo, & Marco. Grandis est hominum malitia: quæ uerbis ullis explicari nequit. Omnem mouet lapidem, ut Christum calumnietur. Odiosa est lux oculis ægris, & uita bonorum, iniquis. Postquam Moses loquutus est cum Deo in monte Sinai, posuit uelamẽ ante faciem suam: & populus illum uidere non poterat. Sic mundus eum non potest conspicere, nec intueri, qui in altitudine uirtutum cum Deo in solitudine montis cõmunicat: sed falsis criminibus, & mendaciis obscurat. Camelus ad fontem accedens prius, quàm bibat, aquam turbidam reddit: ne in aqua clara suã intuens deformitatem sibi sit infestus. Sic vita iustorum manifestat uitam impiorum, & eorum malitiam: & idcirco curant illam obscurare. Sic isti posse existimant Christum obscurare, & ipsius gloriam minuere: id tamen deprauato iudicio. Concedunt, quòd Christus multa facit miracula, sed alia maiora uolũt fieri. Quemadmodum Iosue cœlos quiescere fecit: & Elias fecit ignem a cœlo descendere, qui combussit nuncios Ochoziæ. Iudæi signa petunt. Græci uerò sapientiam. Sic dixit Moses domino, quando mittebat illum populo Israel; Non credent mihi, nec audient uocem meam. Et dixit illi dominus. Quid habes in manu tua? uirgam, &c. Dedit dominus Mosi potestatem, ut faceret signa coram Iudæis. Et hac ratione ductus fecit Deus Petrum prædicatorem, & doctorem Iudæorum, quia habebat uirtutem faciendi miracula: ita ut umbra eius salutem, & incolumitatem consequerentur

No. Mat. 12. Mar. 3. Exo. 34. Pli. lib. 8. cap. 8. Ios. 10. 4. Reg. 1. 1. Cor. 1. Exo. 3. Act. 5.

tur infirmi. Paulus verò, quia doctissimus, & eloquentissimus erat, cōstitutus fuit doctor gentium. Vnde quidam gentiles uolentes illi sacrificium offerre, uocabant illū Mercurium, quia erat dux uerbi. Quapropter idē Paulus ait: Qui operatus est Petro in Apostolatu, operatus est mihi inter gentes. Sic isti Iudæi signa petunt: & non contenti signis, quæ fecerat, alia petunt de cœlo. ¶ Obserua autem quòd noluit Christus miracula de cęlo facere. Primò quia Christus uoluit ea miracula operari, quæ utilia essent. Fiunt enim miracula à Deo propter homines, quia propter se nullum miraculum Deus operatur, cum tali necessitate careat. Et ideò in miraculo oportet duo sint. Alterum, quòd ostendatur in illo diuina potentia: alterum uerò quòd hominibus proficiat. Sic ergo resurrectio mortuorum, & sanatio ægritudinū sufficienter ostendebant, Deum esse eū, qui mortuos suscitabat, sicut qui Solem stare faciebat: insuper curationes ægritudinum hominibus proficiebant. Signa autem de cœlo nihil emolumenti ipsis afferebant, & ideò magis completa est ratio miraculi, & eius finis in curatione ægritudinum, quàm in prodigiis de cœlo. Et quia Christus uenerat, ut nostræ saluti consuleret, semper ea miracula faciebat, quæ ad hominum salutem proderant: nō ea, quæ tantùm ad curiositatem, & speculationem conducebant. Nullum est dubium, quin maius esset commodum, & utilitas, ut cæco oculi aperirentur, quā uel ut cœlum quiesceret, uel aliud simile. Vnde debes, o homo, quicunque fueris, animaduertere, quantum debeas Deo, qui suam sapientiam, potentiam, & uirtutem, in tuam utilitatem exercet, sanguinem denique, & propriam uitam pro te contempsit, & in omnibus miraculis semper tuum commodum, & vtilitatem respiciebat. Quocirca miracula cęlestia non faciebat, sed ea, quæ pro futura erant hominibus, eorum languores curando. Vtinam tu eius honorem, & laudem factis tuis respiceres: sicut ipse suis tuam utilitatem, & profectum. Ipse dum hanc uitam degebat, totus erat nostro seruiti o intentus: nos uero debitum illi honorem, & obsequium post terga relinquimus. Quod Paulus deplorabat Philippensibus scribens: Omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ sunt Iesu Christi, &c.

Act. 14. Gala. 2. No. Phili. 2.

¶ Secundò noluit facere Christus miracula, quæ homines calumniari possent: nullum tamen est miraculum, quod facilius calumniā potest pati, quàm id, quod à cœlo sumitur, & maximè ab eis, qui rudes sunt, & insipientes. Nam propter elongationem à cœlo, & ignorantiam earum rerum, quæ in ipso accidunt, multi putare possent, ea quæ supra naturam, & virtute diuina fiebant, posse accidere ex causa naturali: quę autem in hominibus fiebant, non ita facilè calumniam pati poterant, nam ipsa sensui, & oculis patebant. Si isti autem ea, quæ propriis oculis videbant calumniabantur, quid facerent, si de cœlo viderent petita miracula? Sine dubio dixissent, & Magos in Aegypto multa signa edidisse. No. Exo. 7.

¶ Præterea in ueteri testamento miracula fiebant in cœlo, quasi ab ipso Deo, & non ab hominibus uenirent: Christus autem miracula fecit in terra, ut ostenderet, se habere potentiam faciendi miracula, quæ non prouenirent aliunde. Ideo non cōueniebat, ut miracula de cęlo faceret: quia existimarent illi, quòd Deus habitās in cęlis illa faciebat, non Christus: nam cum per eius imperium miracula fierent in terra, ostendebat sua uirtute id posse efficere. Vnde quidam dixerunt. Qualis est hic, quia uenti, & mare obediunt ei. Mat. 8. No.

¶ Perpende etiam quòd inter fideles sunt multi, qui petunt signa. Sunt qui in peccato iacentes toto suæ uitę curriculo, Christi misericordiam in fine uitæ ab eo consequuturos credant. Hi petunt signum à Deo in uitę suæ fine. Communis enim est lex, ut qui malè uixit, malè pereat: ut fit mors peccatorum pessima. Hi uerò qui in peccatis semper in vtramuis aurem dormierunt, cōtra hanc legem signum sibi petunt, ut in morte eripiantur ab inferno: quem tota vita meruerunt. Sed procul dubio unusquisque iudicabitur secundum opera sua: & tu thesaurizas tibi iram secundum duritiam tuam: & impœnitens Rom. 2.

nitens cor tuum. Eos enim, qui (ut inquit Paulus) credunt iniquitati, ira & indignatio manet. Si cum vixeris in peccatis triginta annorum spatio, & una tantum hora in statu gratiæ fueris: cur potius nō tibi persuades, quòd in peccato morieris, in quo ferè per totum uitæ spacium iacebas, potius quàm illa hora, quod quidem temporis breue est momentum? Incredibilis certè tua dementia est. Nonne hoc est tentare Deum? nonne hoc est petere signum è cœlo: Visne, ut Deus ianuā cœli tibi aperiat: qui dum in hac uita viueres semper habuisti uoluntatem Deo reluctantem. Sed iam ad contextum. [Ipse autem ut uidit cogitationes eorum dixit eis.] O si hæc peccator apud se reuolueret: quòd Deus interiores cogitationes respicit, & quòd ipsi nihil est occultum: Nullus adeo est effrenis, & impudicus peccator, qui coram hominibus ea audeat facere, quæ coram Deo. Si cogitationes Deus cognoscit, quomodo opera tua pessima ignorabit? Audi o stulte, quid Deus dicat Samueli: Homo uidet ea quæ patent: dominus autem intuetur cor. Et Ezechieli dixit: Fili hominis fode parietē, & cum perfodissem parietem, apparuit ostium vnum, & dixit ad me: Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt, &c. Vidisti quæ seniores Israel faciunt in tenebris: vnusquisque in abscondito cubiculi sui: dicunt enim: Non uidet dominus nos. Existimasne o infelix peccator ea crimina, & flagitia, quæ in secreto, & in abscondito facis, Deum latere: & quòd in die iudicij non omnibus palam fient? Hoc idem in persona peccatoris Ecclesiasticus inducit dicens; Quis uidet me, parietes cooperiunt me, & nemo circunspicit me: quem uereor? Non intellexit, quoniam omnia uidet oculus illius, & non cognouit, quoniā oculi domini multò plus lucidiores sunt super Solem, circunspicientes omnes uias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes, in absconditas partes. Est enim peccator in medio peccati sui, existimat tamen, à nemine uideri: quemadmodum senes illi peruersi, qui Susannam accusarunt, qui dicebant, Ostia pomerij clausa sunt, & nemo nos uidet. Deus autem omnia contemplatur plusquam Lyncæis oculis: & inquit Angelis illud Esaiæ: Vos testes mei, dicit Dominus, & ego Deus. Estote (inquit Deus Angelis) testes mei, & operis, quod hic facit. Est enim homo, ut cæcus, qui existimat ab eo facta neminem uidere: cum omnibus pateant, & illi irrideant. Erat Elisæus Angelis obsessus: sed purè eos nō uidebat. Sic tu cuicunque operi tuo scias Angelos adesse, & Deum præsentem stare: quos si tu non uides, bene tamen uidet Elisæus, nam bonus, & rectus cognoscit præsentes esse, atque ita eos uenerantur, & suspicit. Locus hic deberet tibi ingentem timorem incutere, quandoquidē cum eo agis, cui etiam ipsæ cogitationes manifestæ sunt, & multò magis opera, quantumuis illa secreta sint, & abscondita. Sed de his aliàs.

¶ Obserua autē duo dixisse Pharisæos aduersus Christum. Primum, quòd eijciebat dæmonia in uirtute dæmonis. Secundùm, quòd illa erant parua miracula, & ideo petebant, ut faceret signa de cœlo. Dæmon enim statim, ut exijt a corpore illius hominis, sedem accepit in linguis iniquis horum Pharisæorum. His ambobus Christus respondet, & facit satis. Ad primum modò sex rationibus respondet. Ad secundum uerò statim inferius respondet. Ad primam igitur calumniam respōdet duabus rationibus, quibus probat, hoc miraculum non fuisse factum in uirtute dæmonis. Duę uerò rationes sequētes probant illud miraculum factum fuisse uirtute Dei. Postremæ uerò duæ in genere ostendūt dæmonem in nulla re posse simul cū Christo operari. Est igitur prima ratio. [Omne regnum in se diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem Satanas in seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius; quia dicitis in Beelzebub me eijcere demonia?] Hæc autem ratio formatur sic. Omne regnū in seipsum diuisum desolabitur, sed si Satanas eijcit Satanam, ergo regnum eius non stabit. Consequens est falsum, quia nos diritis, quòd apud gentes regnat diabolus, & tantùm apud nos, qui fideles estis, est regnum Dei, & diabolus regnat in mundo per peccata; ergo

Margin notes: Esa. 43. — 4. Reg. 6. — 1. Reg. 16. — Ezec. 8. — Eccl. 23. — Dan. 13. — No.

go regnum eius stat. Tunc ultra, regnum eius stat; ergo non est diuisum. Igitur male dicitis in Beelzebub principe dæmoniorum me eiicere dæmonia. Secunda ratio ad probandum idem hæc est. [Si autẽ ego in Beelzebub eiicio dęmonia, filii uestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices uestri erunt.] Hæc ratio sic formatur. Eadẽ potestate ego, & filii uestri Apostoli ex uobis nati dæmones eiicimus; sed uos nõ creditis, neque dicitis, ꝙ in Beelzebub eiiciunt dæmonia, quin potius in uirtute nõis mei; ergo nec ego in Beelzebub dæmonia eiicio. Quòd si dixeritis discipulos meos in Beelzebub dæmonia eiicere, ipsi iudices uestri erunt, hoc est, iudicabunt uos de hac calũnia. ¶Præmissis iam duabus rationibus negatiuis. s. ꝙ non eiiciebat dæmonia in Beelzebub; nunc duabus affirmatiuis concludit, Dei uirtute id facere. Quarum prima sumitur ex diuina autoritate; secunda ex Christi potestate. Prima hæc est. [Porrò si in digito Dei eiicio dęmonia, profectò peruenit in uos regnum Dei.] Hæc ratio sic efficitur. In regno Dei non potest operari, nisi uirtus eius, quia regnum eius contrariã potestatem non patitur; sed regnum Dei est in uobis, ergo uirtute Dei dæmonia eiicio in uobis. Hanc rationem sic adducit Christus, ut constituat consequens in locum antecedentis; quoniam ad inuicem conuertuntur. Aduerte ꝙ porrò, ponitur hic ꝑ sed; Si in digito Dei. i. Si in uirtute Dei eiicio dæmonia; Profectò. i. certo ad uos iã uenit regnũ Dei; quia digitus Dei extra regnum eius nõ operatur, nec alia uirtus extranea interuenit. Et tũc est supplendum: sed uos Iudæi asseritis regnum Dei in uos peruenisse, ergo in uirtute Dei eiicio dæmonia.

¶Aduertendum tamen, quòd populus Iudęorũ pręcipuè uocabatur regnũ Dei,
Exo. 19. ut habetur in Exodo; Eritis mihi regnũ.
1. Reg. 12. Et alibi, Dñs Deus noster regnat in uobis. Virtus ẽt diuina dicitur digitus Dei; quia subtiliter & artificiosè operatur. Sed de hoc inferiùs. Secunda ad idẽ facit; sed sumitur ex præeminẽtia uigoris Christi, quæ talis est. [Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quę possidet. Si autem fortior illo superueniens uicerit eum, uniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.] ¶Quæ rõ magis in forma est hæc. Nullus potest alicuius fortis armati ea, q̃ possidet disrũpere, nisi sit fortior illo; sed ego diripio quę possidebat diabolus, qđ patet, quia abstuli ei dæmoniacũ, quẽ possidebat, ergo fortior sũ ego, q̃ diabolus.

¶Duas alias rationes generales adducit probantes, quòd nullum opus ipse faciat in uirtute dæmonis; quarum prima fundatur in contrario assensu Christi, & diaboli. Secunda in contrario effectu, prima sic. [Qui non est mecum, contra me est.] Quæ sic magis declaratur. Nemo agit uirtute eius, qui est sibi contrarius, q̃a contraria mutuò se impediunt; sed diabolus est mihi contrarius, quod probo, quia qui non est mecum contra me est. Et ille non est mecum, quia ego cupio saluare; & ille damnare; ergo mihi contrarius est. Quapropter sequitur præcipuum, ꝙ scilicet, ego uirtute eius non operor. Secũda ratio, hæc est. [Qui non colligit mecũ, dispergit.] Quæ ratio sic formatur. Nõ sibi cooperantur ad inuicem, quorum actus inter se repugnant; sed actus diaboli repugnat Christi operationi, quia Christi est colligere. Venit. n. ut filios Israel, qui erant dispersi, congregaret in unum; ergo operatio mea repugnat operationi diaboli, ideoq; ego non opor ipsius uirtute. Ioan. 11.

¶Aduerte autem, quòd has rationes Christus non adducit, ut persuadeat Pharisæis. Ipsi enim non credebant, miraculũ fuisse factum uirtute dæmonis; & quãuis crederent, nullo pacto ipsis persuaderi poterat. Sed adducit rationes ꝓpter turbam, ne Pharisæorum uerbis seduceretur. Præterea sic tam firmiter, & fortiter uoluit probare, quòd non uirtute dæmonis, sed Dei uirtute dæmonia expellebat, nam inter oĩa miracula, quæ Christus faciebat, illud clarius ostendebat, se promissum Christum esse, quando scilicet, dæmonia expellebat; nam hoc erat illi officium demandatum, & impositum, & ad quod exequendum in mundum uenit. Quoniam ut superius retulimus, quẽadmodũ dæmon in damno, & incõmodo, quod corpori afferebat, ostendebat calamitatẽ, & ruinã, quam animę parabat; sic

Christus

Christus cum dæmonia a corporibus propelleret, ostendebat etiam se eos fugaturum ab anima. Vnde non tanta inuidia Pharisæos inuasit, cùm Christus leprosos, cæcos, & claudos sanabat, ut quando peccata parcebat, & dæmones fugabat. Nam alii prophetæ, ut Elias, & Elisæus alia fecerunt miracula. At uerò dæmones propulsare, Christo tantum fuit commissum. Quod ipsi nõ poterant sufferre. Quapropter Christus cõsultò probat uirtute Dei eiicere dæmonia, tanquam hoc esset negotium præcipuum, & pertinens ad ipsius
No. officium. Vide etiam hic Christi patientiam atque modestiam: qui quamuis maxima iniuria esset affectus nulla animi turbatione motus, modestè, & optimis rationibus aduersus eos arguit, ille qui poterat ictu oculi eos in infernum detrudere. Hinc discere debent principes, & prelati: ne in castigandis subditis ira, & furore rapiantur. Dandus quippe est locus animi perturbationibus, ut tranquillitas adsit, quę affetat tum modestiam, tum et & reuerentiã. In altiori regione aeris, ubi aer purior est, & excellentior, nulla nubes, nullum fulgur, nullus caliginosus uapor, aut nebulosus est. Sed tota illa regio elata, & splendidissimo candore elucet. In inferiori uerò regione generantur nubes, & tonitrua. Sic prelati, qui altiorem obtinent locum, lucidi, quieti, & liberi debent esse a turbationibus, & passionibus: quamuis ad hęc non teneantur subditi. Nam cicatrix turpior est, & deformior si alicui contingat in facie, quàm si in alio quouis corporis membro, &c. Sed iam has superiores sex rationes paulò altius repetamus: ut ex hoc cõtextu aliqua eliciamus ad uitã rectius instituendam. Primo itaque ait dominus. [Omne regnũ in se diuisum desolabitur.] Nihil uerius unquam dici potuit. Nam si primus ille parẽs noster in uoluptatis, & deliciarum paradiso constitutus, per inobedientiam prius a Deo nõ esset diuisus:
Gen. 3. non utique ab illo tam ignominiosè expelleretur. Mundus obrutus, & deuastatus fuit diluuii aquis: sed prius fuit diuisus p discordiam uitæ, & dissimilitudinem, quę
Gen. 6. erat inter filios Seth, & Cham Aegyptus etiam destructa fuit, sed prius iam crudeliter contra filios Israel erat diuisa. Filii etiam Israel in captiuitatem Babylonis ducti, prius decem tribus ab aliis duabus Iuda, & Beniamin segregarũt. In naturalib. uerò, quando elementa sunt in mixto cõformi pace inter se ligata: diu perseuerãt. At uerò cum alterũ ab altero per discordiam discedit, mixtum perit, & corrumpitur. Quo circa egregius doctor Paulus ad ea, quæ sunt pacis, nos inuitans, inquit, Si inuicem mordetis, & comeditis; uidete ne ad inuicem consumamini. Et diuinus psalte s: Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna. Ratio autem destructionis, & deuastationis illa potissima est, qa diuisi non habent uires, & ita a quolibet contrario facilè superantur. Virtus quippe unita fortior est se ipsa dispersa. Nam si duos boues accipias seorsum: & alteri uelis onus aliquod iniungere, non ita facilè deportare ualebit. At uerò si coniunctos acceperis, impone illis quoduis onus, etiam grauissimum, quocunque uolueris deportabunt. Ita nimirum quando homines in cõtrarias partes per differentiã, & discordiam abeunt, nullas uires obtinent: at uerò amicitia, & amore coniuncti, quemcunque laborent facilè pferunt, & superant. Ideò Christus, Venite (inquit) ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam uos. Tollite iugum meum super uos. Et si quidem nos aduersus dęmones uisibiles, & inuisibiles certamus, & aduersus principes, & potestates tenebrarum, omnes concordia, & charitate uniamur: ut uel sic nullus inimicus quantumuis potens sit, & robustus aliquid aduersus nos ualere possit. Sic milites in bello id maximè curant, ut recto ordine sint dispositi, & coniuncti, quo fit, ut inexpugnabiles sint. Si uerò acies inordinata fuerit, & alter ab altero segregatus: facilè contrariis superantur. Cum igitur uita hęc perpetuum sit bellum, (& ideo uocatur Ecclesia hęc militans) quare non omnes coniungimur amore, & charitate? Quare dissensiones quotidie oriuntur inter nos? Parum, aut nihil inimicis nostri aduersus nos ualerent: si charitate, & amore nos ipsos prosequeremur. Tantò imbecilles inimicis nostris erimus: quantò maiorem discordiam

Exo. 14. 4. Re. 15. 3. Re. 11. Gala. 5. Psal. 45. Matt. 11. Eccl. 6.

cordiam inter nos uiderint. Vnde obsecro sanctissimis illis uiris primitiuæ ecclesiæ, tanta animi uirtus, & constantia eueniut: ut finem imponerent tantis, iamque egregijs factis? Quomodo obsecro iam robusti gigantes fuerunt: ut totum mundum deuincerent, & Christi fidei copularent? Erat utique multitudo credentium cor unum, & anima una. Ex concordia, & pace tanta illis suboriebatur uis, atque uirtus. Vnde in Canticis laudans Deus primitiuam Ecclesiam inquit; Pulchra es sicut Hierusalem, terribilis, ut castrorum acies ordinata. Ordo enim, & charitas, quam inter se seruabant tum temporis homines, Dei oculis pulchram, & formosam reddebat: inimicorum conspectui terribilem, & fortem. Et huic proposito inquit; Quid uidetis in Sunamitide, idest in captiua, nisi choros castrorum? Quid uidebitis in ecclesia, quæ primum ob seruitutem dæmonis, & peccati captiua fuit, modò uerò sanguine meo redempta, & iterum captiua per amorem, quem erga me habet, nisi choros castrorum, & aciem ordinatam? Et quia in choro est uocum concentus, & in acie sunt arma, quibus debellari, & dimicari possit: quod in unum chartas multos, atque diuersos coniungit, & ex multis uocibus suauis, & canorus concentus resultat: ideo inquit; Quid uidetis in Sunamitide, &c. Sed in mundo non hæc concordia reperitur, sed potius bella, & dissensiones semper undique oriuntur. Sed iam unde hæc infirmitas, & calamitas originem ducat, aperiam uobis; ut si uelitis principio eius cognito, tantæ pesti medicinam adhibeatis. Fons enim, & origo huius discordiæ est immanis illa bestia superbia. Quod ostenditur ex illo sapientis; Inter superbos semper sunt iurgia. Quod duabus de causis accidit. Prima, quia id est natum, & ingenitum superbis ingenium, ut suæ propriæ sententiæ, & uoluntatis semper sint amicissimi; ita ut (si opus fuerit) eam in uxorem accipiant, quam nulla de causa alterius iudicio postponunt, cumque inter superbos contrariæ sint uoluntates, & sententiæ, perinde est necesse, ut statim inter eos discordia suboriatur. Secunda causa, & ratio est, quia pax, & amor bonum quoddam est pretiosum, quod (ut ecclesia inquit) mundus dare non potest, sed Deus tantum: quod ipse hominibus tribuit ea lege, ut ipsi honor, & gloria debita reddatur. Quapropter Angeli in natiuitate Dei canebant; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus. Id quippe est iustum, & rationi consonum, ut cum quis aliena usurpauerit, quod proprium & suum est, amittat. Quo circa quando homines superbia elati honorem, & gloriam ambiunt, aliena usurpantes: Deus pacem illis denegat. Et ita multoties solet euenire, ut ea, quibus superbi honorem, & gloriam curant, sint illis materia, & fundamentum discordiæ; neque pacē amissam unquam recuperare possunt, nisi desideria alienæ gloriæ reliquerint: & cum talibus desiderijs à Deo pacem expostulent, in uanum operam perdunt: nam respondebit illis; Ego pacem è medio uestrum sustulit, quia uos honorem mihi soli debitū, & gloriam rapuistis. Date mihi gloriam meam, & ego pacem uestram uobis retribuam. Nam bene scitis esse scriptum. Gloriam meam alteri non dabo. Et iterum: Soli Deo honor, & gloria. Vnde iam clarè constat discordiam suboriri ex superbia, quæ maxima infirmitas est cū ex grauissimo malo originē ducat. Et ideo præclarè Sapiēs inquit; Sex sunt, quæ odit Deus, & septimum abominatur anima eius, &c. Septimum hoc est, qui seminat discordiam inter fratres.

Act. 4. Can. 7. No. Pro. 13. Luc. 2. Esa 42. 1. Tim. 1. Prou. 6.

¶ Secundò licèt discordia filia sit superbię: tamen id, quod ipsi incrementum tribuit, est defectus iustitiæ. Propter iustitiam pacifici sunt homines in regno: & propter iniustitiam diuiduntur. Ideo diuinus uates; Iustitia, & pax osculatæ sunt. Et sicut defectus iustitiæ ruinam, & casum parit: ita eiusdem obseruatio tranquillitatē, & quietē ingenerat. Iudicabit (inquit Dauid) in nationibus, implebit ruinas. Regnum enim in se diuisum desolabitur: & iustitia conseruat illud. Fugiamus ergo discordiam, utpote quę filia est tam pessimæ matris, quæ efficit, ut ea, quæ natura sua sunt bona, & Deo accepta, si cum discordia cōiungantur, odiosa & inutila sint eidem, nec locum concedant,

No. Psal. 84. Psal. 109.

No. dant, ut cum Deo negotiemur, & ad illũ aliquid petituri adeamus: nisi prius cum proximis coniungamur, quod manifestius liquet ex eo Saluatoris: Si offers munus
Mat. 5. tuũ ante altare, & ibi recordatus ꝙ frater tuus habet aliquid aduersus te, &c. Et si in aliquo cœnobio aliqui fuerint
Le. Greg. ho 6. super Ezec. magis pœnitentes, & asperiorem uitã sectantes, & aduersus alios eiusdem cœnobii fœdus, & factionem percusserint, eos
Rom. 41. contemnentes, talis pœnitentia, & uitæ asperitas nequaquam Deo erit grata. Vnde Paulus huic proposito egregiè loquutus inquit; Qui non comedit, manducantem non spernat. ¶ Quomodo vultis, ut Deo gratum sit ieiunium, ubi non
Esa 58. est locus paci? Ideo per Esaiam quidam dixerunt? Quare ieiunauimus, & non aspexisti? &c. Et statim: Ecce ad lites, & contentiones ieiunatis.

¶ Discamus ergo pacem diligere, quæ salutare remedium est, & medicina tantę huic ægritudini. Hoc est munus illud, & donum excellens, quod Christus suis discipulis reliquit, & quod maximè com-
Ioan. 14. mendauit inquiens; Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis. Et hoc præcipuè patrem exorabat in cœna: cum di-
Ioan. 17. xit: Pater uolo, ut quos dedisti mihi unũ sint, sicut & nos. Si princeps aliquis iter facturus, in discessu sponsæ suæ munus aliquod, seu donum offerre in pignus amoris: ipsa tamen post discessum nihili faceret munus, & contemneret: magna quidem huius esset ingratitudo. Sed Christus hoc munus, & donum maximè commendauit, iam ad patrem iturus: nos uerò pro re uili, & abiecta id commutamus. Sic maximè Deus æstimat munus
Mat. 6. hoc, ut ne iacturam illius faciat per Matthæum inquit; Si quis vult à te pallium, da ei tunicam. Cuiuscunque rei iacturam debes facere, ut solam pacem habeas. Sic lapidem hunc pretiosum debes magnificare, ut intelligas, omne illud, quod Christus in Euangelio docuit, in hunc finem ordinasse. Quod uidetur
Ioan. 14. ita conuinci ex illo, quod per Ioannem inquit; Hoc dixi: ut habeatis pacem in me. Et ut glossa intelligit, non solùm ex uerbis, quæ in sermone cœnæ reuelerat, sed ex omnibus tam prius actis debet intelligi. Sed de hac re hæc satis sint.

[Si autem Satanas in se ipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia: &c.] No.
Est principatus inter dæmones, sicut etiã inter Angelos bonos. Nam dæmones qui maioris sunt uirtutis, aliis dominantur. Nam Matthæus inquit, quòd Do- Mat. 25.
minus impiis dicet: Ite cum diabolo, & angelis eius. Ecce ubi unus diabolus tanquam princeps ponitur, & cæteri tanquã ministri in Apocalypsi. Et draco ponitur tanquã princeps omnium dæmoniorum. In Iob etiam dicitur: quod Leuia- Apo. 12. Iob. 41.
thã erat super omnes filios superbiæ. Et Iudæi hic dicunt: In principe dæmoniorũ eiicit dæmonia. Et hoc conuenit dæmonibus ex parte suę naturæ, nam qui maiores sunt, præcipiunt minoribus: quia dæmones non sunt creati æquales in naturalibus, nec etiam in gratuitis; & qui maioris sunt perfectionis, aliis dominantur; & sic inter se ordinem habent, ut, uel sic magis ipsis hominibus nocere ualeãt. Nam si is ordo non seruaretur inter eos, sed bellum: nihil sanè hominibus nocerent; quia bellum eorum hominibus esset pax. Omnes enim in unam, & eandem rem consentiunt, scilicet, ut noceant hominibus; ad quem finem peruenire non possunt, nisi quendam ordinem inter se obseruarent. Qui autem principes sunt, & uiribus, & ingenio reliquos superant. Iste autem ordo dæmonum uocatur regnum ipsorum, uel regnum Satanæ, & istud regnum semper stat, quia propter causam iam dictam inter se consentiunt. ¶ Notabis autem, ꝙ No.
licèt unus dæmon non alium de corpore eiiciat, ut Christus hic ostendit; tamen non est dubium quin possit, quia contingit eiicere per naturæ uires, & unus, qui maior est, alterum minorem cogit ad id, quod vult; quapropter potest illum excludere. Etiam potest unus alium torquere, dum maior sit illo. De facto tamen unus non eiicit alium, ut Christus hic concludit, quia sic ordinati sunt inter se, ut imperium habere possint super homines, quia si unus alterum impediret, periret utique regnum eorum. Nam si dæmon dæmonem eiiceret, faceret hoc, quia hominem diligeret,

quod

quod fieri non poteſt: quia quoad fieri poteſt: hominum genus odit, & perſequitur, uel quia odit dæmonem exiſtentem in homine, quod nec eſſe poteſt, quia licèt dæmones nõ ſe mutuò diligãt: magis tamen odio habet dæmon homines, quàm alios dæmones, uel quia ipſe etiam cum uult torquere, qui ab alio torquetur: quod nec etiam ſtare poteſt, quia multi dæmones poſſunt ſimul eundẽ hominem torquere, ſi modò permittatur, ita ut unus non impediat alterum, ut manifeſtum eſt in illo homine, qui legionẽ dæmoniorum habebat, ergo unus dęmon non eiicit alium.

Matt. 8. No. ¶ Adnerte etiam, quòd inaenies plurimos ſimiles dęmonibus, qui licèt inter ſe inimicitias gerant, tamen ligantur concordi pace, ut hominem inſontem, & omni culpa carentem, perſequantur. Quod exemplo tibi oſtendam. Nam Herodes, & Pilatus, inter quos grauiſſimæ

Matt. 27. inimicitiæ interueniebant; tamen vt Chriſtum innocentem interficerent, inter ſe conuenerunt. Quotidie in mundo uidebis, ut mali ſæpè conueniant: ut

Gen. 37. bonis malum inferant. Sic filii Iacob congregati ſunt, ut ſanctum Ioſeph perſequerentur. Ita triumuiri illi Romani, qui inimici antea fuerant: ut ſuos contrarios interficerent, amicitiam inter ſe inierunt. Hæc eſt iniqua, & peruerſa peccatorum pax, qui quemadmodum dæmones conueniunt, ut hominem perſequantur, ita ipſi coniunguntur, ut proximi ſanguinem ebibant, & ipſius uitæ inſidias parent. Quemadmodum ſancta pax, & concordia regnum Chriſti cõſeruat, & corroborat, ita hæc iniqua malorum hominum, & dæmonum pax, regnum diaboli ſtare facit. Videbis enim ſæpè ſæpius multos ſtatus, & tyrannides, quæ diu durant, & perſeuerant: & multos prælatos, qui ſeſe in dignitatem conſtituunt perpetuam fauore aliorum amicorum, qui eandem tyrannidem inſequuntur. De hac pace iniqua, & per-

Pſalm. 72. uerſa inquit Dauid: Zelaui pacem peccatorum uidens, &c. Sed iam vltra procedamus. [Filij veſtri in quo eijciunt?] Vocans Apoſtolos filios eorum ad beneuolentiam excitabat, ita ut uideretur eorum famam non minuere. Nam ſi diceret; Diſcipuli mei in quo eijciunt? ſtatim Iudæi inſurgerent aduerſus eum dicentes. Quòd etiam illi in Beelzebub dęmonia eiciebant. Docet Chriſtus Dei dona nunquam ſpernenda, ob aliquem qui nobiſcum agat, quantumuis ille ſit uilis, & abiectus. [Porrò ſi in digito Dei, &c.] Hoc eſt in potentia, & uirtute Dei. Digitus Dei dicitur virtus Dei. No.

Vnde Magi Pharaonis dixerunt, Digitus Dei eſt hic. Id eſt, clara, & manifeſta hęc Exod. 8.

eſt uirtus Dei, & potentia. Ea namque, quæ digito oſtendimus manifeſta ſunt, nam licèt innata ſua uirtute poſſit dęmõ facere Cyniphes, fuit tñ a Deo impeditus, ita ut Pharao, & Magi eius cognoſcerent Dei uirtutem, & potentiam, & ſentirent plagam. Dauid etiam in hoc ſenſu accepit digitos cum dixit. Quoniam uidebo cœlos tuos, opera digitorum tuorum. Pſalm. 18.

Metaphora ſumpta eſt à digitis, nam digitis ſolemus oſtendere, & etiam operari. Sic brachium Dei eſt eius fortitudo, dextera fœlicitas eſt, ſiniſtra aduerſitas, & oculi cogitationem etiam ſignificant. Loquitur ſcriptura de Deo ad morem hominum, ut Auguſtinus ait. Nam diuinæ ſcripturæ, ut idem Auguſtinus refert, ex humano ſenſu ad diuinum nos erigentes, uſque ad ea uerba deſcenderunt, quibus inter ſe ſtultiſſimorum etiam utitur conſuetudo. Ita cum corporis forma circunſcribitur Deus, membra corporis ita nominantur, ut ex mem- Ang. lib. 5. Tri. c. 12. & li. 83. q. 52

brorum uocabulis effectus eius potentiæ deſignentur. Lege Gregorium, & Damaſcenum. Manifeſtum igitur eſt, quod ego in uirtute Dei, & potentia eijcio dæmonia. Deus enim operatur hæc miracula, non Beelzebub. Hanc Dei uirtutem Matthæus vocat ſpiritum Dei, quod idem eſt. Verbo enim domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Virtute Dei, & eius potentia omnia creata ſunt, qua eadem uirtute Chriſtus operabatur, & eijciebat dæmonia. [Peruenit in vos regnum Dei.] No.

Greg. li. 14 mora. c. 2. Dam. li. 1. cap. 14. Matt. 12. Pſalm. 32.

In hoc præcipuè regnum Dei eſt mirabile. Nam quando quis in externa proficiſcitur regna, dicitur abiiſſe in regnum Franciæ, uel in aliud quoduis, non tamen

mea recte diceretur uenisse regnum Franciæ in illum. Verum cum regnum Dei prius in hominem ueniat, quam homo in illud ingrediatur: optimè dicit ad nos uenire regnum Dei. Tunc enim regnat in homine, cum homo suscipit illud per fidem, & charitatem. Reges terræ in subditos imperium habent per potentiam suam: raro tamen aut nunquam eorum uoluntatibus dominantur. Sed modus, quo nobis Deus dñatur, est totũ sibi subijcere hoīem, & ī aīam p amorē sese intromittere, & ab illa sup omnia diligi. Quapropter regnũ Dei prius ad nos venit, q̃ nos deueniamus in illud: qm̃ dñs, qui est regnum nostrum, bonum nostrum, & hæreditas nostra, uenit ad nos, & habitat in nobis per gratiam, & a nobis diligitur per charitatem. Sic Christus; Regnum Dei intra uos est. Quando scilicet Dominus in nobis habitat, tunc regnum Dei est intra nos. [Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet. Si autem fortior illo superueniens dicerit eum, uniuersa arma, &c.] Ante Christi aduentum geminam potestatem dæmon in homines habebat. Primã, quia omnes decedentes in originali, siue mortali peccato, captiui tenebantur in inferno, siue in limbo puerorum. Habebat etiam aliam potestatem, scilicet vt posset hos decipere frequenter, & in infidelitatem, idololatriã, & superstitionem persuadere: Vnde maximam partem orbis ante Christi aduentum suis technis, & fallacijs occupabat, & in misera captiuitate detinebat. Et ob hanc causam princeps huius mũdi à Christo appellatus est. Et Paulus ipsum, & eius satellites appellat principes, & potestates, & mundi rectores. Siue, ut pro priori significatione alij uertunt, uerbum Græcum Kosmokratoras, mundi dominos. Sed superueniens Christus, hoc est, de cœlo descendens, aufert ab eo arma, in quibus confidebat: id est, uersutias, fallacias, & omnia nugamenta, quibus decepit. Distribuit spolia, id est peccatores: quos Christus per gratiam suam redemit, & a dæmonum imperio abstulit: eosque tradidit Angelorum custodiæ, captiuam ducens captiuitatem. ¶ Sed dubium statim suboritur, quomodo hoc possit esse factum, cum etiam nunc diabolus habeat illam duplicem potestatem, quam diximus: quia dæmonum imperio sunt subiecti, qui sub diaboli potestate, qui in peccato mortali, & originali degunt uitã. Ad quod breuiter respondeo, q̃ per Christi aduentum neutra potestas penitus, & omnino fuit abolita: ius enim nunc habet detrudendi in infernum, uel limbũ eos, qui in peccato mortali descendunt, uel in originali: & existentes in his peccatis eiusdem sunt captiui. Tamen hæc secunda potestas diminuta est per aduentum Christi. Eius quippe meritis est effectum, ut ne tanta damna spiritualia nobis inferantur, præcipuè his, qui de Christianismo gloriamur, & Christum ducem sequimur. Cumque prius maximam partem orbis sub tenebris ignorantiæ uictam detineret, prædicatione Apostolorum factum est, ut maxima pars orbis abnegato regno illius, in Christi regnum se conuerteret. Nam cùm ipsius fallaciæ, & technæ Euangelij lûce, & splendore panderentur, impletum est illud, q̃d Christus de eo dixit; Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Vnde nunc nos, non tenendo possidet, sed tenẽdo persequitur; nam aduersus eos, quorum intrinsecam potestatem non habet, exteriora bella gerit, & quia interius dominium amisit, foris oppugnat. Et sic adimpletum est illud Esaiæ; Delectabitur infans ad ubera, super foramine aspidis, & in cauernam reguli; &c. Intrat igitur in domum fortis possidẽtis genus humanum, & prius cum alligat, potestatem eius coercens fortioribus uinculis, & sic uasa, quæ prædestinauit, ab eo eripuit, simul & liberum arbitrium, ut uel sic in Christum credant libera uoluntate. ¶ Hic etiam debes aduertere, quòd ante Christi aduẽtum nec postea non tanta erat dæmonis potestas, ut se ad iustos extenderet, & sic animam Lazari in sinum Abrahæ duxerunt Angeli. Solùm enim, ut diximus, habebat potestatem in existentibus in peccato mortali, & in originali. nam iusti nec illo tẽpore, nec illo ad imperium diaboli pertinent; Ipse enim uocatur princeps huius mundi, & rector tenebrarum harum. Electi uerò

Marginal notes: Luc. 17. — No. — Ioan. 12. — Col. 1. — Ephe. 4. — Ioan. 12. — Esa. 11. — No. — Luc. 16. — Ioan 12. — 1. Thes. 5.

uerò sunt filii lucis, ut Paulus ait, non ergo pertinent ad dominium diaboli. Quapropter vasa disboli tantùm sunt peccatores, quos Christus meritissimo suo ptioso sanguine, & passione eripuit. Abstulit spolia & uires, sed non occidit illum, vt haberemus inimicum, aduersus quem semper deberemus armati incedere. Quocirca in nouo instrumento plures sancti reperiuntur, quàm in ueteri, quis inimicus magis debilis est, & facilius uincitur, quoniam maiora arma, & auxilia aduersus eum habemus, tot scilicet sacramenta, tot auxilia gratiæ.

No. ¶ Verùm unum maximè est hoc obseruandum, & ualdè dolendum, quòd cũ diabolus custodit atrium suum, in pace sunt omnia, quæ possidet. Hoc. n. maximè diabolus conatur, ut quam possidet peccatoris animã quiescere faciat in culpa, & in utramuis aurẽ dormire: Ita ut nẽ ullũ consciẽtiæ stimulum patiatur. Nam eò plurimos expertus sit peccasse, & gratia Dei a peccato recessisse, ideò optat, & desiderat quietem illã peccatori mortiferam, & uenenosam. Sicut illi Babylonij, qui captiuos Israelitas inuitabant ad cãtum, ut Psalmus ait: Quoniam illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, uerba cantionum. Et qui adduxerũt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quemadmodum Babylonij captiuos Iudæos gaudere, & quiescere in captiuitate curabant, & cantica Sion appetebant: sic dęmon cum in captiuitatem, & miseram peccati seruitutem peccatorem redigit, cantare, gaudere, ludere, & quiescere omnibus modis demolitur: vt sic obliuiscatur periculum suum, in quo infęliciter detinetur. Cui respondendum est, quod statim sequitur in eodem Psalmo:

Psal. 136.

Ibidem. Quomodo cantabimus cãticum domini in terra aliena? Quomodo eum simus cęli habitatores, & cum ciuitatem istam nõ habeamus permanentem, sed futuram speremus? Quomodo, inquam, fieri potest, ut cantemus canticum quietis, & lætitiæ, dum deprauatam conscientiam habeamus? Habitantes in Babylone, & confusione peccati recordamur cœlestis illius Hierusalem, beatorum patriæ, quapropter à lachrimis non possumus nos temperare, & fletibus, & lamentis cor in illam erigere. Sed multi sunt grauissimi peccatores, qui eum tyrannide à dæmone possidentur, & in eius seruitute miserè sint detẽti, ipsi securi sunt, & quieti canentes, & gaudentes, nec recordantur cœlestem illam Hierusalem, beatorum patriam, nec suam miseram, & infœlicem seruitutem: quò fit, ut dæmon tranquillè, & quietè ipsos possidest. O infœlix, & misera pax, de qua Esaias inquit; Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Aspice obsecro, & uide, quòd in hac tua pace sint multę amaritudines. Nam si exterius pacem habeas cum mundo, & carne; interius uerò teterrima passionum bella oriuntur. Pax pax, & non erat pax. Habet enim quis hortum, aut cucumerarium, dum arbores floribus uirent, & fructus in maturitatem peruenit, non multum curæ in his custodiendis adhibet. At uerò, cum fructus inceperit in expectatam maturitatem peruenire, diligentius custodiam adhibet. Sic tu cum inceperis ad maturitatem peccati peruenire, & ad duritiem cordis; dæmon maiorem custodiam adhibet, & diligentiam, ne Dei ictus, & clamor pulsantis ad ostium cordis tui audiatur, aut eò attingat; quousque iam in profundum peccatorum, & omnem maturitatem perueneris, ita ut iam sis aptus mensę, & patinę dęmonis. Sic Esaias; Et relinquetur filia Sion, ut umbraculum in uinea, & sicut tugurium in cucumerario. Vigila obsecro, & expergiscere, ne à dextera Dei dimittatis, & factus sis ut cucumerarium. Hoc idem plorabat Dauid dicens; Deus uenerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, & posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam.

Ephes. 2. Esa. 38. Hiere. 6. Esa. 1. Psalm. 78.

¶ Aduerte etiam, quòd cucumerarium non custoditur a nobili aliquo uiro, uel magnate, sed a uili, & abiecto homine. Sic diabolus, qui custos est peccatoris, uilissimus, & abiectus est: cuius tamen multi sunt homines, qui velint esse subditi, & sub eius uexillo militare; dummodo quietè, & pacificè uiuant,

uiuant, quàm pugnare uiriliter, ut strenui, & fortes milites faciunt. Qui quidẽ ualdè sunt similes filiis Israel, qui potius elegerunt iniqui Pharaonis imperio subesse, quàm tantillum laboris pati in terra promissionis gaudentes. Multoties fœmina cupit concubitum deserere, & offensam Dei sui relinquere: sed cum timeat necessaria illi esse defutura, miserã dæmonis seruitutem non deserit: & tunc diabolus magis cohæret, & cõprimit, cũ uidet miserum peccatorem fugã moliri. Et ut pacificè eum possideat, ob oculos ponit, uix fieri posse, ut in meliorem mẽtem redeat, & plura alia inconuenientia uana, & leuia fingit: & sic perterritus umbra foliorum in peccato manet. Sed illud peccator aduertere debet omnia illa dæmonis impedimẽta paleas esse: quæ cum nihil sint, aliquid esse uidentur, & in Deum fiduciam ponere, & putet nihil ei defuturum, si ipse uelit, ut paleas fugiat & abiiciat: nam mentiri non potest ille, qui prophetauit in spiritu Dei: Non uidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. ¶ Obserua etiam quòd non est simplex dæmonis possessio, cum nobis dominatur: sed omnia nostra, sua sunt. Quemadmodum Deus cum in nobis habitat, omnia nostra sua sũt, nec patitur diabolum aliquam portionem habere in nobis: ita cum diaboli sumus omnia nostra sua sunt. Semel enim occupata nostra uoluntate, quæ arx est totius hominis, reliqua hosti facilè subduntur. Et ideo forsitan dicitur; Qui offenderit in uno, factus est omnium reus: quia qđ est in illo, labe contaminatum est, &c. [Qui non est mecum, contra me est.] Docet non solũ illos homines Christi inimicos esse qui palàm ei contradicunt: uerũ etiam illos, qui ab illius partibus nõ stãt, nec confitẽtur palàm dictis, & factis esse Christianos. De talibus superius dixit Christus, qui me erubuerit, & meos sermones coram hominibus, &c. Et cum Christus ueritas sit, iustitia, & innocentia: cum tu uides aliquem opprimi, & taces, ne quenquam lædas, aut damnum aliquod tibi consciscas: iam boni Christiani nomen amisisti: nec bonus Christicola es. [Qui non colligit mecum dispergit.] Officium Dei est colligere, dæmonis uerò dispergere. Voluit Pharao, ut filii Israel dispergerentur, ut paleas colligerent: & dispersus est populus ad colligendum paleas. Quando Deus uolebat eos congregare, diabolus dispergebat illos. Et ad quid? ad colligendum paleas. Quæ obsecro sunt omnia huius mundi nisi paleæ? & ad colligendum hæc uana & leuia disperguntur impii. Cum igitur officium Dei sit congregare, dæmonis uerò dispergere: illi diabolũ imitantur, qui seminant discordias: illi uerò Deum, qui proximos dissidentes inter se conciliant. Quemadmodum ex parua nube aliquando magna oritur procella, sic ex parua discordia grauissimæ rerum perturbationes, & turbulentissimæ tempestates concitãtur. Et quemadmodum etiam ex parua scintilla oritur aliquando grande incendium, quo magnifica ædificia, & laquearia comburuntur: ita etiam ex paruo dissidio inter amicos principes indissolubile alias amicitiæ uinculum frangitur, & omnino perit. Hoc uerbo indicatur etiã nobis omnia opera nostra frustranea, irrita, & nulla esse, nisi fiant propter Christum. Sed iam ultra [Cũ spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa quærens requiem.] Hæc uerba multi existimant Pharisæus esse dicta, uel populo, loquens de impiis Pharisæis, & scribis, cum quibus hactenus disputarat. Sed quantum ego existimo, fuerunt dicta homini illi, a quo dæmonium exierat: ut deinceps ad melius uitæ institutum rediret, & a peccatis caueret, ne iterum in uomitum incideret. Quia nouissima erunt peiora prioribus. Sic etiam dixit paralytico, qui erat in piscina Bethsaidæ, postquam pristinam sanitatem restituerat: Ecce sanus factus es, iam noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi cõtingat. Sic ne iste ad pristinæ uitæ statũ rediret, & ut omnes ibi adstãtes doceret, monet illum, ut in posterũ sibi caueat, & prouideat. Dimittens igitur illos perfidos scribas, & Pharisæos, ad illum hominem, & ad populum ibi expectantem, sermonem suum conuertit. Hoc etiam fecisse legimus apud Matthæum, cum dere linquens scribas, & Pharisæos ob eorum impietatem

Marginalia: Exod. 16. — Psalm. 36. — Iac. 2. — Luc. 9. — No. — Exo. 5. — Ioan. 5. — Matt. 15.

impietatem, fermonem conuertit ad po
pulum, & docuit eum dicens; Audite,&
intelligite, non quod intrat per os, &c.
Docet prædicatores,ne ꝑpter duos, aut
tres,qui inuidi fint,& calumniatores eo-
rum,ne definant uerbum Dei, & instrue
re populum fimplicem. Cum rex ille A-
chaz,qui idololatriæ ftudebat, in quodã
periculo effet conftitutus, ex Dei parte
Efaias Propheta dixit illi,ut uires, & ani
mum in re illa adderet;Pete tibi fignum
Esa.7. a domino Deo tuo in profundum infer-
ni,& in excelfum fuprà. Qui tanquã ido
lolatra noluit fignum petere. Videns tũc
Propheta regis duritiem, derelinquẽs re-
gem conuertit fermonem fuum ad popu
lum, & dixit illi: Audite ergo nunc do-
mus Dauid. Vobis inquam loquor, qui
fyncero eftis corde, & munda mente, &
vobis dico:Ecce virgo concipiet,& pariet
filium, &c. Hoc igitur modo dereliquit
Chriftus Scribas illos, & Pharifæos, &
ad populum loquitur,& ad illũ hominẽ.

[Cum immundus fpiritus,&c.] Spiri-
tus tam in nouo, q̃ in ueteri inftrumen
to,vbi fine ullo addito inuenitur, in bo-
nam accipitur partem. E contrario autẽ
malus fpiritus femper cum additamento
Gala 5. inuenitur.Sic Paulus in bonam partẽ ac-
Gala.6. cepit,cum dixit; Fructus autem fpiritus,
charitas,gaudium,pax,&c.Et alibi; Si fpi
Rom.8. ritu uiuimus: fpiritu & ambulemus. Et
iterum.Si autem fpiritu vitia carnis mor
tificaueritis viuetis. Et in ueteri teftamẽ
Esa.41. to in Efaia legimus: Dãs flatum populo,
qui eft in ea,& fpiritum his,qui calcant
eam.Qui enim terrena calcant,& a ter-
go relinquunt,utiq; non malum, fed bo
num fpiritum merentur accipere. E con-
tra uerò malus fpiritus cum additamen-
to legitur,vt in primo Regũ dicitur. Spi-
ritus malus inuafit Saul. Et hic dicitur,
1. Reg.16. Spiritus immundus. Et in alio loco; In-
Luc.9. crepauit fpiritum immundum. Vocatur
diabolus fpiritus immundus,non natura
fed moribus: quia cum fit fubftantia pu-
ra fpiritualis, nulla in eo impuritas effe
poteft.fed immunda uult,& homines ad
immunditiam mouet, ut fic eos cadere
faciat a naturali dignitate, & adftringat
eos pœnæ æternæ.

¶ Itaque dum hic fpiritus immundus
exierit ab homine, ambulat per loca ina
quofa.Matthæus dicit per loca arida,q̃d Mat.12.
idem ferè eft, & utrunque dominum di-
xiffe æquum eft credere. Nam cùm idem
fermo diuerfimodè tradatur a facris E-
uangeliftis,credendum eft utrunque do-
minum repetiffe. Sic etiam in Euãgelio Mat 6.
Matthæi dixit dominus:Panem noftrum Luc.11.
fuperfubftantialem da nobis hodie. Et
Lucas dicit:Panem noftrum quotidianũ.
Sic etiam in hoc loco Matthæus dicit de
fpiritu hoc immundo,quòd reuertens in
domũ,a qua exierat, inuenit eam vacan-
tẽ,fcopis mundã,& ornatã.Lucas uerò di
cit hic,ꝙ inuenit eam fcopis mundam,&
nihil ulterius addidit: fed oẽ,quod com-
memorat Matthęus dominum dixiffe,nõ
eft de illo dubitandum. Poffent & alia
multa adduci exempla, fed hæc fint fatis.

¶ Obferua autem,ꝙ dæmon expulfus
a corpore non habet poteftatem eundi,
quò ipfe uoluerit,fed quò mittitur. Sic
caterua illa dæmoniorum quos expulit
Chriftus,rogarunt eum,ne illos mitteret
in abyffum.Ita hominibus nolunt,& cu- Mat.8.
piunt nocere, quòd fi ab eis eiiciuntur,
volunt damna inferre his rebus,quæ ho-
minum funt. Sicut dæmones eiecti a do-
mino petierunt facultatem a domino,ut Mat.5.
fues ingrederentur ,qua data facultate Luc.8.
præcipitauerunt eos in mare, & occide-
runt, ut damnum dominis eorum infer-
rent. Si autem non conceditur nocere
animalibus, faltem uellent nocere arbo-
ribus, & aliis rebus, quæ in ufus homi-
num conducunt: nam interdum datur
illis poteftas nocendi illis rebus. Habe-
tur enim in Apocalypfi quendam Ange- Apoc.7.
lum clamaffe ad quatuor alios Angelos,
quibus datum erat, ut poffent nocere
terræ, & mari, &c. Quando autem dæ-
monibus non datur facultas,ut poffit ma
lum infligere in aliquã rem ad homines
pertinentem: tunc dicitur effe in locis a-
ridis: quia fpiritus non eft propriè in lo-
co,fed folum per operationem. Quando
ergo non poteft operari malum in loco,
vbi noceat homini, neceffum eft, in lo-
cis aridis fit, quia fola loca arida, & ina-
quofa funt,ex quibus nulla utilitas homi
ni accrefcere poteft. Ita ergo quando-
cunque dæmoni eiecto ab homine non

permittitur vt damnum inferat rebus humanis, necessariò debet ipse ambulare per loca inaquosa,& arida;etiam si sit in medio alicuius populi: quia non dicitur propriè ibi esse, vbi non potest operari.

¶ Præterea dicit,quòd quærit requiē. Dæmon non potest quiescere,quia in æternum torquendus est, & quocunque vadat infernum suum, & crucem secum portat; & de hac quiete non est intelligendum hic loqui, quia dæmon nullam sperat futuram esse quietem illi cruciatui:cùm fieri non possit ut aliquando cesset;sed quærit quietem suæ malæ uoluntati. Est quippe inuidus, & uehementer desiderat nocere homini;quando nocere potest,aliquo modo quiescit: sicut quiescit iratus,cum pœnas infligit. [Et non inueniens requiem dicit;Reuertar in do
No. mum meam,vnde exiui.]Suam vocat domum,non quidem per creationem, quia solius Dei est,sed per possessionē. Aspice igitur,o homo,ꝙ cùm in peccatum præceps tendis, uilissimo & abiecto domino tui ipsius imperium tribuis.Nam si tu uideres uirginem aliquam forma excellentem,& pulchritudine præstantē, diuitē, sapientem,& filiam Principis, siue Regis alicuius, & hæc nuberet uiro abiecto, & uili;nonne tale coniugium doleres?Nonne miserum, & infęlix esset hāc uirginē uidere ita abiectē, & infęliciter nuptam? Quod si tu o Christiane uelles animaduertere,quāiò nobiliorem,& pręstantiorem habeas animam,quantò pulchriorē, & filiam summi illius Regis,ad cuius imaginem fuit facta, non est dubium, nisi ꝙ in te ipsum conuertereris, & non traderes tam miseræ seruituti.

No. ¶ Aduerte etiam, quàm graue malum sit peccatis assuescere, & quodammodo in eis nutriri. Hic dæmon dixit se uelle redire in domum, quam antea habitauerat,& non dixit in aliam domum ire uelle,nam uidebantur illi,ꝙ in ea domo fores semper sibi paterent, nam peccatorū experientia,& facilitas facit,ut homines omni deposito timore iterum ad peccata reuertantur. Nam quibus mos semper fuit peccandi, more, & consuetudine timorem omnem amiserunt; & facilius in peccata incidunt,cum ducantur a mala consuetudine. Qui enim in seruitute nati sunt, & nutriti, pro libertate seruitutem amplectuntur, & qui in tenebris, facilè pro luce eas commutant. Accidit enim nobis, ut puero nato in carcere,q̃ quoniam lucem ignorat, in tenebris sedet,in tenebris ludit,& gaudet, sed mater,quæ lucem, & libertatem aliquando nouit, plorat & tristatur; & se captiuam dolet.Sic eis peccatoribus contingit,qui nutriti sunt, & adoleuerunt in peccatis, qui cùm parum, aut nihil de spiritualibus, & æternis bonis cognouerint, delectationes mundi,& peccati spurcitias, & vana, & terrena pro ueris bonis, & permanentibus amplectuntur, & exilium propriam patriam existimant. Sic Iudæi in captiuitate Aegypti nutriti nihili facie
bant libertatem. Quando enim homo Exod. 9 I
peccatorum studio operam tribuit, & in peccatis gaudet, & delectatur: etiam si Deus per suam gratiam, & misericordiā in nouam vitam illum ducat: non potest quiescere in illo bono,& fœlici statu,sed reuertitur in antiquum, & pristinum uitæ institutum,& inquit: Vadam,& reuertar ad uirum meum priorem, quia bene
mihi erat tunc,quàm nūc.Quod cùm dæ Oseæ 2.
mon ut callidus,& sagax intelligat, inquit; Reuertar in domum meam,vñ exiui.[Et cū uenerit,inuenit eā scopis mundatā.]Quia scopa tantū puluerem mundat,non aūt durū lutum,aut tenacē cerā, quæ solo adhæret. Est.n.opus ferreo aliquo instrumento,ut solum radatur:quia scopa non satis est. Vna inter alias causas præcipua, quare tā citò in peccata iā dimissa reuertimus, est consuetudo antiqua peccandi, quæ ita fixius, & tenacius animæ inhæret,ut èt si scopis mūdes tuæ animæ peccata,& illa fatearis,tñ illa mala,& antiqua consuetudo efficiet,ut ipse dæmon iterum animā possideat. Opus est magno dolore,cōtritione, & solertia, & præcipuè diuino numine,& fauore, vt antiquā consuetudinē superare ualeas.

At uerò tu tanquam scopa animam mundas,& perfunctoriè velut aliud agēs peccata confiteris, & securus,& contentus uiuis, nullam curam habens.

At uerò dæmon inuitatus a tua mala consuetudine uelox aduenit.

Attende

No. Attende igitur, ut malum semen radicitus euellas, neque intus radices relinquas: ne statim peccatorum herba resiliat, & adoleat. Opus est, ut uineas malam consuetudinem: & hæc non potest uinci, nisi opposita consuetudine uirtutis: ad quod magna uigilantia, & cura tibi habēda est. Scriptum quippe est: Sicut Aethiops nō potest mutare pellē suam, aut pardus, &c. Homines enim, qui se totos perpetuo uitiis, & peccatis tradiderunt, ita gaudent, & delectantur peccatis, de quibus potius deberent pœnitere, & mœrore compungi: ut difficile sit ab eis discedere. Contingit enim, ut aliquis in uillam abeat, & ibi è riuulo quodā aquā turbidam, & pessimam bibat, statimque, cùm ipsam bibit stomacho hæret, & ei nocet. Vnde euenit, ut ipse in admirationem rapiatur, quomodo scilicet fieri possit, ut omnes incolæ illius oppidi non mortui sint illa aqua. At uerò si iste talis apud illos habitare uellet, & in eadem uilla manere transacto iam dimidio anni, uel paulo plus, cum stomachus illi aquæ assuesceret, statim aqua bona illi uideretur, & sapida. Ita nimirum, cùm peccatum sit aqua turbida, & mala, stomachus animæ nostræ non potest illam ferre: & ita ipsa anima nimis fastidit illud, quò fit, ut peccator tristetur: & totus mœrore conficiatur. Qui uerò peccandi habitum acquisierit, & sæpè aquam peccati imbiberit, in id miseriæ, & calamitatis incidit, ut quod antea amarum erat, & durum, iam dulce, & delectabile sibi uideatur. Ideo Sapiens: Cùm peccator in profundum peccatorum uenerit, contēnit. Contemnit morsus conscientiæ, contemnit prædicatores, & eorum sancta cōsilia, gratiam denique diuinam: & in peccatis delectatur, ut immundus sus in cœno. Hi, qui in peccatis senescunt, plusquā scopa opus habent, ut se mundos reddant.

Hier. 13.

Prou. 18.

Mat. 12. ¶Secundò, ut Matthæus ait, inuenit eā uacuum. Hoc etiam audaciam tribuit ipsi dæmoni, ut redeat in domum, quam reliquerat. Statim cùm aliquis confessionem fecit, & a sacerdotis pedibus discedit, iam uidetur illi omnem gratiæ perfectionem attigisse, & nunquam iterum posse labi: & propter otium, & paruam curam, quam adhibet erga salutem animæ, dæmon statim reuertitur in domū antiquam: quia inuenit eam uacantem, & otiosam. Ideò Apostolus monet dicens: Nolite locum date diabolo. Ille dat locum diabolo, qui non alicui rei studiosæ intentus est, nam in anima aliquibus sanctis exercitiis implicita dæmon nullum locum habet, nec illi potest adesse. Quia perfectè uacans alicui exercitio non est capax alterius. Filij Dan cœperunt urbem Iais uacātem. Otiosi sunt illi, qui non sanctis, & spiritualibus exercitiis occupantur. Plurimos enim inuenies, qui uidebuntur tibi operari multa, nam mille agunt negotia, plura habent officia, ita ut præ temporis angustia nec caput possint scalpere. Isti tamen nimis otio se dedunt, & in nihilo occupantur. Otiosum id dicitur, quicquid ad æternam uitam minimè conducit: uel quod ad utilitatem animæ minimè cōuerti potest. Nam quemadmodum tu, cum cernis pueros occupatissimos in domibus ridiculis fabricandis ex laterum, & tegularum fragmentis, otiosos illos iudicas: ipsi tamen occupatissimos se esse iudicant: sic cum nos rebus huius mundi caducis, & momentaneis sumus intenti, & de cœlestibus nihil cogitamus, otiosi dicimur. Ita sapientia uocat nos paruulos, & infantium opera usurpantes his uerbis: Sapientia foris prædicat, in plateis dat uocem suam: in capite turbarum clamitat. Vsque quo paruuli diligitis infantiam; & stulti ea, quæ sibi noxia sunt sapient? Vera occupatio, & perfecta illa est, scilicet, de obsequio Dei agere, & orationibus, & sanctis exercitiis uacare, & semper ob oculos tuos salutem animæ tuæ habere; ne dæmon otiosum, & complicatis manibus te inueniat. Noluit dominus dare manna filiis Israel; ita ut per totam hebdomadam, aut mensem duraret, sed tantùm pro singulis diebus; ut intelligas inde nunquam nos debere otiosos esse, sed semper debere colligere. Oportet enim, ut in hac uita semper a nobis pigritiam reiciamus quousque Sabbatum illud nobis desideratum gloriæ ad-

Ephe. 4.

Iud 18.

Prouer. 1.

Exod. 16.

adueniat:ubi iam non erit opus amplius colligere, sed frui,& gaudere ijs,quæ antea collegimus. Sed quia multi confessione facta,& gratia cœlesti accepta, suæ salutis obliti complicatis manibus sedent, statim diabolus ad eam redit,cum uideat illam oscitantem.

No. ¶ Tertiò dicit, quòd inuenit eam ornatam. Lectus enim si bene compositus, & paratus sit, uidetur ipsum hominem inuitare,ut accumbat. Ita erit homo,qui dæmonem à sua anima reiicit:at verò cũ ipsa relinquat pauimenta, quæ occasiones sunt peccandi,citò ad peccata reuertitur tanquam canis ad uomitum. Quẽ-
Pro. 39. admodum qui habet domum bene com-
2. Pet. 2. positam, & ornatam, hospitem inuitat, ut in ipsam domum ingrediatur: sic qui nondum sustulit occasiones peccandi, inuitat peccatum, ut in sua anima hospitium accipiat. Non solum est opus ut peccatum expellas,sed etiam omnem illius supellectilem,& memoriam. Nam si peccata confessus es,& à conuersationibus transactis non te abstines, statim in mille flagitia,& peccata præcipitaberis. Non solùm a peccato,sed etiam ab omni specie peccati cauendum esse, & fugien-
1. Thes. 5. dũ docet præclarè Paulus. Cùm filii Israel
Exod. 10. captiui tenerentur in Aegypto, & cum uellet Israel domino Deo suo sacrificare: dixit Pharao Moysi, & Aaroni; Ite, sacrificate domino, oues tantùm uestræ, & armenta remaneant. Sic diabolus peccatoribus,quos captiuos detinet, inquit: Ite ad sacrificandum domino. Quasi dicat; confitemini, agite pœnitentiam, & præterita peccata plangite:mecum uerò occasiones peccandi deponite, & relinquite. Vult,ut etiam si a ludo discedas, tamen domi ludum paratum relinquas, mensam, aleas, taxillos. Nam si dæmon pignus aliquod tuum in sua potestate habuerit,nihil ipse de hac re curat:nam aliquando fortè redire debes, ut pignus ab eo auferas,tuncq; captiuus manebis. Tu uerò respondere debes id, quod Moses,& Aaron, dicentes; Cuncti greges pergent nobiscum: non remanebit ex eis neque vngula. Vbi attendere debes,quòd nec ungula,nec uestigium aliquod peccati in domo debet manere. Omne nondum, & fine macula debet esse:nihil debes relinquere in Aegypto,ne iterum offeratur occasio redeundi in Aegyptum, ut portes id, quod reliquisti. Diuus Petrus cum esset in carcerem Herodis detrusus, dixit illi Angelus: Præcingere, & calcia te caligas Act. 2.
tuas. Deducit Angelus Petrum de carcere,& iubet prius calciari caligas Non equidẽ erant ille caligæ,ut quibus mũdus uanus,& amẽs modo utitur:ubi dicas, quod ars materiam superat. Ita uult Deus,ut a carcere peccati exeas, ut nec pannosas caligas uelit ibi relinqui. Nam si D. Petrus caligas in carcere missas faceret, forsan rediret,ut eas secum ferret:uel saltẽ memoria caligarum desiderium commoueret,ut in carcerẽ rediret. Ita igitur uult Deus mundum contemni, & relinqui. Si pœnitentiam egeris,& dolueris de peccato commisso cum concubina,ne obsecro domi eã habeas, aut aliquid ipsius,neq; monile,neque anulum, neque calceum, quæ possint in tuam mentem, & cogitationem iterum eam adducere. Nam si aliquod uestigium manserit,attendere debes illũ esse hamum,quo uult te capere & iterum in eandem dæmonis seruitutem redigere. Non solùm peccatum è domo tua debes eiicere,sed omnia illa, quæ ipsi deseruiunt: omnium denique memoriam,& uestigia,quæ illud repræsentare possunt: ita ut tota domus omnium peccati reliquiarum munda maneat. Nonne uidisti adulteram adulteri monile apud se retinentem,ut iterum in suã amicitiam, & amorem posset eum conuer-
tere. In Leuitico præcipit Deus carnem Leu. 8.
iuuenci, & pellem eis comburi extra castra: quia sacrificium est (inquit Deus) pro peccato. Non solùm carnes,sed fæces sacrificij relegare iubet, & in locum immũdum proiici,nihil reliquiarum manere permittens, ut discamus non solùm peccata longè a nobis ablegare,sed etiam eorum uestigia, ne Deus reliquiis offensus, faciem suam à nobis auertat, & locum concedat Satanæ, ut iterum in pec
catum nos adducat. Ideò alibi dominus Deut. 7.
de subuersione gentium loquens, dixit; Aras eorum subuertite, & confringite statuas; lucosque succindite, & sculptilia comburite. Delenda ergo est omnino

no peccatorum memoria. Ideò Moses vitulum, quem filij Israel adorauerunt, comminuit in puluerem, & dedit bibere populo: ut doceret, quòd nec puluis peccati manere debet, sed quòd etiā hæc minima comminuenda sunt, & obliuioni tradenda. Vnde sanctus Propheta Hieremias consulit dicens: Effunde sicut aquā cor tuum ante conspectum domini. (Thren. 2.) Sicut aquam, inquit: non sicut mel, oleum, aut uinum. Nam si alium quemuis liquorem præter aquam ex uase effuderis, manebit postea uas ipsum liquore effuso madefactum, & superlinitum: ut contingit in melle, aut oleo: uel saltem odorem liquoris effusi ipsum uas retinebit. Aut si horum neutrum contingat, colorem saltem pristini liquoris conseruabit: ut existimes uas ipsum liquoris colorē induisse. Nihil horum reperies in aqua, hæc enim cùm effusa fuerit, nihil aut saporis, aut coloris, aut odoris in uase reperies. Et ob hanc causam præcipit propheta, ut sicut aquam effundamus, cor nostrū: ita ut nulla peccati memoria, nec uestigium, nec umbra relinquatur in nobis. Nā qui amorem seculi, & peccati reliquias apud se retinent, quasi mel, aut oleum cor suū effuderunt. Sic debes cor tuum exuere, ut neque effectus, neque color pristinæ consuetudinis maneat. Vnde templum, quod a gentibus uiolatum fuerat, Iudas Machabæus mundari præcepit, & altare construi: & uasa noua fieri. (Macha. 10.) Paulus nanque ait; Templum sanctum Dei est, quod estis uos. (1. Cor. 6.) Et iterum: Nescitis quòd templum Dei estis uos, & spiritus sanctus habitat in uobis? Sic templum hoc Dei, quod peccata uiolarunt, debere mus nos mundare: ut nihil immundiciei maneat, nec aliquod signum peccati.

(No.) ¶ Sed sunt multi, qui reliquias, & memoriam peccati apud se conseruant, nec uolunt recedere a prauis, & antiquis consuetudinibus: quò fit, ut miserè in peccata dilabantur. Qui enim occasiones non fugit: nec ipsum peccatum a se remouet. Qui amat periculum, peribit in illo. Hoc est; quod redemptor noster apud Matthæum dixit: (Mat. 18.) Bonum est tibi debilem, uel claudum ad uitā ingredi, quàm duas manus, uel pedes habentem mitti in gehennam ignis. Nam si tali, uel tali uia incedere, uel confabulari cum tali muliere, uel homine, est tibi peccati causa, uult Deus ut illud relinquas, nam melius, & consultius est, ut finè tali conuersatione saluus fias, quàm cum illa in crucem inferni abire. Præcepit Deus Sauli, ut destrueret Amalec, & quòd nulli boui, oui, aut alicui rei parceret: (1. Reg. 15.) & cum ita non fecisset, ut Deus iusserat, spoliatus est regno. Sed iam ipsum dominum interrogare libet. Quid obsecro aduersus te criminis patrarunt oues Amalec? Quæuè peccata boues commiserunt? forsitanne armentum Amalec, dominum offenderat? Non equidem. Quia bruta animalia in nullo possunt delinquere. Quare igitur oues interfici iubet, & Regem suo regno spoliari? Oues quidem non malæ erant, sed deseruiebant malis: atque ita uult Deus, ut non solù ipsum peccatum interficias, sed etiam occasiones, quæ peccato deseruiunt. Quod tu tali uia incedas, uel q cum tali persona confabuleris, ex sua ratione nec bonum, nec malum est (nam alius idem potest facere recta, & sancta intentione) tibi uerò malum est, quia occasionem tribuit peccandi. Vult Deus, ut Amalec, & ipsius gregem interficias. Nam etiam si Amalec suffocaueris, tollet à te Deus regnum cœlorum. Nam teneris sub pœna mortalis peccati occasiones fugere peccati. Et non solùm occasionem peccati, sed etiam ipsius uiam. Ideò Dauid in Psalm orabat dicens: Viā iniquitatis amoue à me. (Psal. 118.) Non dicit amoue à me iniquitatem (ut egregiè differit diuus Ambrosius) (Amb. ser. 4. in Psal. Beati im.) sed uiam iniquitatis amoue à me, quasi in nobis sit, & nobis inesse uideatur. Quando aliquod peccatum, siue flagitium à nobis reiicimus, uia iniquitatis interius manet, & non recedit a nobis: quapropter studiosè à nobis curandum est, ut eam à nobis separemus.

(No.) ¶ Prætereà quod ad nostrum proposi tū facit, pulchrè dicit uiam iniquitatis, & non iniquitatem. Quare radicitus non solùm iniquitatem, sed occasionem, quę ducit ad iniquitatem, vult tolli: occasio enim iter est, quod ducit ad peccatū. Pe-

tit Propheta diuinum auxiliū, ut radicitus mundetur anima auferendo ab eo nō solùm mala, sed quę inducunt nos ad ma
3.Reg.11. la. Sapientissimus ille Salomon, quia non cautè se à uia iniquitatis semouit, in iniquitatem incidit: & ita occasio illum in grauissima peccata præcipitauit. Nam quia maxima fuit illi familiaritas cū mulieribus infidelibus in idololatriam miserè lapsus est: & plura idola, & templa construxit contra præceptum domini, qui di
Exod. 34. xerat; Non ingrediemini ad eas, neque
Deut. 22. de illis ingredientur ad uestras: certissimè enim auertent corda uestra, ut sequantur Deos eorum.

¶ Igitur, ut semel iam concludamus: quia dæmon inuenit domum nostrā tantùm scopis mundam, uacuam, & ornatam, & quia malas consuetudines à nobis reijcere uolumus, nec peccati suppellectilem: inuitatus dæmon his dispositionibus animam nostram ingreditur. Et quid facit, uideamus.

No. [Tunc uadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se: & ingressi habitant ibi.] Noluit Christus innuere ꝙ ille spiritus ducat semper secum septem, quia multos alios adducit: sed est modus loquendi scripturæ ponentis numerum certum pro incerto, iuxta illud Nu-
Num. 14. merorum: Tentauerunt per decem uices, id est sępe, quia nō erat numerus cer-
Mar.16. tus tentationum. Et de Maria Magdalena dicit Marcus, quòd Christus septem ab ea eiecerat dæmonia, quia omni genere uitiorum plena fuit. Dicitur autem, quòd isti spiritus erant nequiores se, quia peccata posteriora peiora sunt prioribus. Quod Christus statim infert dicens, ꝙ erūt nouissima illius hominis peiora prioribus. Est enim in illo, qui semel, & iterum in peccata relabitur quædam macula ingratitudinis: propter quam peccata ipsa grauiora efficiuntur.

In eo uerò, quod dicit, quòd ingressi habitabant ibi: aduerte quòd dæmones non sunt in homine, tanquam locatum in loco, quia spiritualia non occupant locum, & dæmon purus est spiritus. Nec etiam habitat eo modo, quo forma est in materia, quia sic sola anima est in homine, quæ est forma ipsius, cùm ipsa sit pars speciei. Dæmon autem, cum nulla re componitur, quia continet in se perfectam rationem speciei; & dicitur substantia separata, id est, quæ non habet materiam partem sui. Sed habitat dæmon in corpore, ut motor in eo, quod mouetur, quia ea ratione dæmon est in corpore, quia efficit aliquid in eo, uel torquendo illud, uel mouendo. Habitat autem in anima tanquam possessor: non intrat eā, ut in superioribus retulimus: sed possidet eam, & operatur aliqua circa ipsam. Quantò ergo peius se habet homo: quando in peccatum, ut canis ad uomitum,
regreditur: tantò maius dominium diabolus animæ suæ acquisiuit. Quapro- 2.Pet.2.
pter dominus subdit; [Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.] Hoc quod Christus dominus hic dicit, quemadmodum & illud iam superius relatum, ad literā intelligitur, quando dæmon redit ad corpus dæmoniaci, vnde iam exierat: quod quidem Christus dicebat ei qui dæmonium habuerat, consulens ut ne peccatis se inuolueret, ne peius sibi contingeret, quàm antea. Sed etiam voluit Christus significare in sensu literali, eos homines, qui Dei auxilio a peccatis sunt liberati, si postea in peccata dilabantur, peioris, & deterioris esse conditionis, quàm antea. Quod quidem optimè demonstrari potest in corporis ægritudinibus: nam quando iam infirmus pristinam sanitatem adquisiuit, si postea iterum cadat, periculosior, & grauior est infirmitas, quia tunc natura debiles habet uires, & languidæ uirtutis est.

¶ Si igitur dicit secundam culpam pe- No.
iorem esse prima, & secundum lapsum, deteriorem primo: necesse est, ut cognoscamus, quàm grauis & periculosus fuerit primus casus, ut inde cognitum nobis sit quantò grauior, & periculosior sit secundus. Non possumus scire nouissima esse peiora prioribus: nisi nouerimus, quam mala sint priora. Quo ad primum igitur, non possumus meliùs malitiam peccati contemplari, quàm per suū contrarium: ut ipse Philosophus inquit: Rectum est iudex sui, & obliqui. Si.n. artifex scire uelit, an tabula sit recta, uel obliqua, præsens remediū est, ut regula, uel

per-

perpendiculũ accipiat,& tabulæ superpositum nouerit statim quantum curuitatis habeat. Atque ita, cùm peccatum non sit aliquid positiuum, sed priuatio quędam, & carentia rectitudinis: est opus, ut ipsa bonitatis regula metiatur, ut inde ueniamus in cognitionem tanti boni, quo nos priuat, & in cognitionem suæ malitiæ. Omne namq; bonum uel est honestum, uel est utile, uel delectabile. Potio enim amara non est bonum delectabile, sed est bonum utile: quod satis est, ut bonitatis nomen induat, quia habet aliquam rationem boni, scilicet utilitatem, præstat quippe, ut corpus antiquæ naletudini restituatur. Quo circa uirtus est magnum bonum, quia continet bonum utile, honestum, & delectabile. Deus est summè bonus; quia est summè utilis, summè honestus, & summè delectabilis: quæ tria perfectissimo quodam modo Deus cõtinet. Vnde facilè possumus concludere, quod cum peccatum hominẽ semoueat ab his tribus generibus bonorum: inde sequitur illud omnino esse malũ, peruersum, iniquum, & execrandum, quando nos summi boni compotes, ineptos, & inhabiles reddit ad illud. Bono utili peccatum opponitur, quia damnum infert. Et honesto contradicit, quia ipsum peccatum nullam præ se honestatem habet. Bono uerò, delectabili aduersatur, quia dolorẽ, & tristitiam iniicit.

No. ¶ Sequitur ergo, quòd si peccatum est malum quoddam damnum, & miseriam inferens: inhonestum, & dolore plenum, summum esse malũ, quandoquidem summo bono opponitur. Iam igitur hæc tria mala, quæ peccatum secum affert uideamus.

¶ Primum est malum damnosum, cum scilicet, Deum in anima per gratiam existentem ab ipsa reijcit. Non eo modo, quo alter te fortior, & excellentior à loco aliquo expellit: nam peccatum non est fortius Deo ipso. Eijcit tamen illum per propria demerita: nam cum peccator Deũ existentẽ in anima uitiis, turpitudinibusque inhonorat: tunc dicitur Deus eiici, & expelli a peccatore. Contingit enim Deo, ut communi usu loquendi solemus dicere: Ego non tibi dicam, ut eas: sed ea opera tibi impendam, ut à nobis discedere gaudeas. Videt quippe Deus nos pluris æstimare stercora, & glandes huius mundi, quàm ipsum, & ideo hospitium deserit, & abit, tot conuitiis, & iniuriis affectus. Nam si tu in domo tua in capite mensæ Aethiopissam accumbere faceres, immundam, incomptam, & inhonestam, & ipsa tanquam dña sederet: uxori uerò præciperes, q̃ illustris, & princeps est, ut mensæ ministraret: nonne grauem iniuriam dominæ huic inferres? Sanè equidem: quandoquidem cum ipsa domina sit, tanquam ancillam, & famulam ministrare iubes. Iure quidem optimo de te conquereretur, & societatem tuam, & sodalitium libẽter relinquet. Hoc igitur modo peccator cum Deo agit: quandoquidem suos appetitus, & libidinem pluris habet, quàm illum: & creaturas earũ conditori anteponit, & pręfert. Propter quod molestè ferens hæc omnia, domũ, & hospitium Deus deserit: quemadmodum fecit Iacob, qui domum Laban deseruit. Dixit enim Iacob Liæ, & Racheli: Volo recedere, non enim respicit me Laban, sicut heri, & nudiustertius. Non ita mecum bene agit, ut solebat, non me donis, aut beneficiis afficit, supercilium mihi ostendit, & ideò, etiam si ipse non expellat me à domo, etiam si non dicat, ut abeam, nihilominus propter opera mihi facta recedere ab eo uolo. Sic igitur Deus recedit à nobis, quod quidem omnium malorum id summum, & grauissimum est, quod quidem anima grauiter, & molestè ferre deberet. Vnde in Exodo legitur, dominum dixisse; Non ascendam cum populo isto duræ ceruicis, quod cũ audiret populus lachrymatus est. Sic tu deberes ingenti mœrore confici, & lachrymarum copia hanc grauissimam iacturam sentire, cum dominus a te recedit. Quapropter Dauid inquit, ut quid domine recessisti longè? Nam quemadmodum multi aduersus uiduam insurgere solent, quia neminem habet, qui suas partes possit defendere, nec causam suam agere, ita omnes dæmones, & omnes creaturæ insurgunt aduersus animam Dei præsidio, & auxilio destitutam. Vnde idem regius uates. Qui

Gen. 31.
Exo. 33.
Psal 9.
Psalm. 70

Qui quærebant animam meam, consilium fecerunt in unum, dicentes; Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum, quia nõ est, qui eripiat. Ideo idem ipse David sapienter, & grandi consilio orat; Ne proiicias me, &c. Et quemadmodum barba in facie ipsum hominem honorat, sed si barbæ tonsor eam absciderit, tunc conculcatur, & despicitur; sic qui Deo est coniunctus, laudatur, & honoratur; quando uerò per peccatum a Deo separatur, despicitur, & conculcatur ab hominibus.

Psal. 50.

No. ¶ Præterea quemadmodum discessu regis omnes, qui sunt in curia abeunt; ita cùm Deus discedit ab anima, omnia bona opera, quæ peccator in statu gratiæ est operatus amittit, & nullius sunt ualoris. Nã si benè, & attentè uelitis considerare, grauissimum est malum, quòd homo per totum suæ uitę spatium ieiunauerit, orauerit, & eleemosynã sit largitus: committens autem mortale crimen, omnia hęc opera irrita sint, & nullius ualoris, atque momenti. Bene quidem dominus dixit per Ezechielem. Si auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatẽ; omnes iustitię eius, quas fecerit, non recordabuntur, &c. Et Sapiens etiam. Si offenderit in uno, multa bona perdet. Remota enim radice charitatis, ex qua procedunt merita, remouentur, & corrumpuntur fructus meritorum. Et sicut mors corporis hominem exuit quocunque bono corporali, & quocunque ornatu, ita peccatum, quod mors est: spiritualibus. Quapropter Moses cum filij Israel peccauerunt adorantes uitulum, tetendit tentorium extra castra procul. Nihil enim quod suum sit, uult Deus, ut peccator apud se retineat. Omnia enim bona meritoria aufert: vt inde intelligas, quàm graue malum sit peccatum. Quod si homo secum reuolueret, quando ita effrænatè, & præcipitanter in peccatum dilabitur, non utique tanta facilitate creatorem suum, & liberalissimum Redemptorem offenderet. Mirandum quidem est, quàm insanè, & quanta amentia homo ipse audeat Deum offendere: cùm uideat se amittere, & perdere ipsum Deũ, qui omne bonum, & summum est, & in ipso alia bona, quæ intelligi, & cogitari possunt. Nam si homo aliquis ab Indis ad nos ueniret, & statim cùm portum attigerit, omnem rem, aurum, & argentũ, quæ tantis laboribus sibi comparauit, ludo exponat, & unica tantùm sponsione totius substantiæ iacturam fecerit: nonne hunc amentem, insanum, & omni prorsus carentem intellectu dicere? Quæ igitur obsecro maior insania, aut amentia esse potest quàm ut breui quadã uoluptate ad triduũ peritura omnis lucri, & tantorum meritorum, quæ tot laboribus comparasti, iacturam facias? Aspice igitur, si libet, ò peccator, conuincam enim te amentiorem & insaniorem esse, quàm illũ qui ab Indis tractus diuitem supellectilem, & omnem rem breui ludo exposuit, & amisit. Nam ille in promptu remedium sibi habet paratissimum: potest enim ad Indos iterum transire, & sibi maiora alia comparare. At uerò peccator constitutus in mortali crimine, eo status, & miseriæ deuenit, ut nullum possit opus facere, quod uita æterna sit dignum, nec ipsa gratia Dei. Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam (inquit Paulus) factus sum, &c. Si distribuero substantiam meam in cibos pauperum, &c. Hoc est tertium, & grauissimum malum, quod peccatum animæ infert, constituit quippe illam in tam miserum & calamitosum statum, ut etiam si ipse faciat, quantum suæ vires suppetierint, nihil potest efficere, quod uitam æternam promereatur. Mancipiũ enim omne, quod siue die, siue nocte laborans, sibi cõparauerit, & lucratus fuerit: nõ suũ est, sed domini sui. Et Ioannes ait, quòd qui peccatum facit, seruus est peccati. Et cùm peccator seruus sit dæmonis, nihil sibi adquirere potest, quod æterna uita sit dignum. Absit enim à me ut cum sacrilegis, & impijs Lutheranis uelim dicere, quòd omnia opera facta in peccato, sunt peccata: sed quòd non potest promereri gratiam, neque gloriam, etiam si multa bona opera possint facere, quibus bona temporalia possunt acquirere. Vxor enim Loth in salem conuersa est per peccatum: peccator etiam sterilis fit, & mendicus, & manet, ut

Ezec. 18.
Eccle. 9.
2 Cor. 9.
No.
Ioan. 8.
No.
Gen. 19.

et terra sale consita, quę nullum fructum potest producere. Regi Iudæ postquam ciuitatem Hierusalem fugit, & captus
4.Reg.25. fuit a Nabuchodonosor, oculi sunt erepti, & eius filii interfecti: & is captiuus ductus est in Babyloniam. Hoc idem efficit dæmon in homine, qui cum in statu tranquillo gratiæ sit, menti eius caligi né infert, ut sic mancipium factum, ad nihil aliud prodesse possit, nisi ut in illa misera seruitute captiuus maneat. Nullũ maius malum, aut grauius esse potest, quàm peccatum: quandoquidem non solùm ea mala, quæ vidimus in anima efficiet, verùm, quod magis dolendum est, post hãc uitam miserum peccatorem in gehennam ignis detrudit.

No. ¶ Et, ut semel concludamus, peccatum mortale ita infirmum, languidum, & debile liberum arbitrium relinquit, ut nequeat omnia uitare peccata. Nam quemadmodum sensitiuus appetitus quia penitus rationi non subditur, non potest homo, etiam si in statu gratiæ sit, omnia leuia peccata euitare: ita nimirum cùm homo sit a gratia separatus, & ratio omnino Deo non subiiciatur, qui finis nostrorum operum est: non potest homo circa media non errare, & ita lætaliter
Li.15.Mo a.c.12. Mat.12. contra ipsum finem delinquere. Ideò Gregorius inquit, quòd peccatum, quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Chrysostomus etiam super illud: Soluite, & adducite, inquit: Quòd sicut nauis sine gubernaculo non vadit quò uult, sed quo tempestate impellitur: ita homo diuinæ gratię auxilio perdito non agit, quòd uult, sed qđ diabolus ei intendit. Si igitur unum solum peccatum, quod prius noster parés
Gen.3. commisit, uniuerso mundo tantum malum attulit, quanto maiora damna, & incommoda animæ tuæ aduenient propter tot, tantaque scelera commissa?

No. ¶ Cùm igitur iam uiderimus, quomodo peccatum bono utili, & commodo opponatur, quod quidem secundum malum est a peccato effectum. Peccatum enim est malum quoddam utile, & in bone stum nam ipsum peccatorẽ infamiæ nota inurit, quo circa quicunque peccat, diligenter curat, se abscondere, & a nullo uult uideri, nouit quippe quãtum honorem amittat. ¶ Opponitur etiam bono delectabili malum quoddam est No.
triste, & mœrore plenum; ita ut non solùm mortem æternam pariat, verùm etiam in hac uita nihil sit tristius, & calamitosius. Non sinit Deus dedecus culpæ sine uindicta, multæ enim molestiæ Hiere.2.
ipsum sequuntur peccatum. Ideò Hieremias; Scito, & uide quàm malum, & amarum est dereliquisse te dominum Deum tuum, &c. Nolo modò agere de pœna, qua cruciabuntur in inferno omnes peccatores: sed solum de ea pœna, & dolore, quibus in hac uita mala conscientia torquetur: quam quidem quatuor acerrimis tormentis undique agit. Primum est propriæ conscientiæ morsus. Habet enim pessimum finem, & quosdam stimulos addit; ut ferè in desperationem adducat. Cum peccato finis imponitur; quàm lassus, & insipidus homo manet. Veluti cùm malum uinum bibit, cuius malum gustum, & saporem in fine sentit. Peccatum est unum quoddam ita forte, ut ipsum hominem amentem reddat, ebrium, & prorsus omni sensu carentem, iuxta illud; Cõ Psalm.48.
paratus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Affert enim colorem quendam, & fucum, & delectationem ob oculos ponit; honorem, aut diuitias. At uerò cum ipsum peccatum compleueris, remanet nescio quæ amaritudo, nec cor ipsum quiescere potest; Iob 1.
& cõscientia ipsa interius mordet. Quẽadmodum in calamitatibus, & ærumnis, quas passus est Iob, nunquam defuit, qui malum nuncium ad eum deportaret; ita ei, qui peccat, nunquam deest comes hic propitius, ita ut etiam in grauissima perditione saluum illum dicat, & incolumẽ, & in ipsa morte uitam habere; qui simul cum hoc ipsi peccatori ob oculos ponit bona, quæ amisit, quando in Deũ suum peccauit, & miserum, & infelicem statum ad quem deuenit. Est quippe flagellum quoddam, quod interius malos torquet, & pondus suum in eorum uoluptatibus aloes immittit, & uix alliã Aegyptij degustarunt, quando iam statim incipiunt lachrymis suas maxillas

las irrigare. Hanc pœnam per Esaiam
Esa.14. Deus peccatoribus comminatur dicens: se traditurum Babyloniam in potestatem echinorum, ut eos eius uepribus, & spinis transfigant. Crudelis quidem spina
Iob.15. est mortua conscientiæ. Quod tormentum recte explicuit Iob, cùm dixit; Cunctis diebus suis impius superbit: & numerus annorum incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cùm pax sit, ille insidias suspicatur. Non credit, quòd reuerti possit, &c. Exemplum satis appositissimum habemus in Amon, qui statim post commissum scelus cum sorore Thamar; mœrore
2.Reg 13. maximo fuit confectus, nec illum amorem, quem antea erga illam ostendit, sed potiùs eam odio habuit.

¶ Secundum tormentum, quod peccatum infert, illud est, uerecundia scilicet, & pudor, quo ipse peccator suffunditur: ita ut ab omnibus se abscondat. Quemadmodum mulier, quæ in facie aliquam maculam, aut defectum habet, semper illum tegit, ne minus pulchra, aut formosa appareat: at uerò quæ pulchra est, & decora facie semper gaudet ab omnibus
2.Reg.11. cōspici. Ita Dauid diligenter curat suum peccatum palliare: iubet etiam, ut in suā domum eat. Postea uerò cibos calidos illi mittit, ut luxuriam, & libidinem excitet: & tandem illum miserè interimi facit. Et hæc omnia Dauid fieri curauit, ut posset peccatum suum tegere. Libet autem, ut rem hanc clariorem reddamus, ipsum Dauidem interrogare: Nonne tu Rex es? Quis te peccati incusat? Quis facit, ut tantas curas, & labores tibi assumas? Respondebit utique ipse pudorem, & uerecundiam peccati tantæ sollicitudinis esse causam. Adam etiam sta
Gen.3. tim, ut peccauit, cooperuit se folijs ficus, & fecit sibi perizomata, ob hanc eandem causam.

¶ Tertium uerò tormentum, idque grauius est timor ipse punitionis, & uindictæ, uā sola ratio id ostendit, nec opus est ad id persuadendum fide, aut scriptura. Considerat enim tunc homo Deum esse, eundemque rectissimum, & æquissimum iudicem, qui in malos, & impios grauiter, & acriter debet animaduertere, uel in hac vita, uel in futura: atqui ita peccator semper timidus, & pauidus uitā degit. Fugit impius nemine persequente. Prou.28. Peccatum enim carnifex est ipsius peccatoris. Videbis nanque furem, uel qui aliud quoduis scelus commisit, uiso iudice statim fugere: cùm, nemo illum persequatur. Arguit utique eum peccatum suum.

¶ Quartus peccati dolor est, bellum il No. lud ingens, quod inter sensitiuam partē, & rationem ingenerat. Caro quippe tunc superbire incipit, ut ait Iob: Fa- Iob 7. ctus sum mihimetipsi grauis. Nam ex eo domine quòd aduersus te deliqui, & q; tibi contrarius fui, inde factum est, ut ego idem aduersus me bellum gerā; postquam sensualitati arma dedi. Contigit enim mihi, ut ei, qui seruos habet agrestes, rusticos, & inurbanos, qui dum maiora beneficia illis conferi, dum magis eos fouet, deterioris fiunt conditionis. Ita nimirum sunt sensus nostri, qui dum magis delicijs, & uoluptatibus eos afficimus deteriores, & crudeliores sese nobis ostendunt. Quo circa in-pij qui iam in inferno torquentur, loquentes de dolore, & tormento, quod propter peccatum in hac uita passi sunt, inquiunt; Lassati su- Sapien. 5. mus in uia iniquitatis, & perditionis.

¶ Vides igitur iam, quàm malum, & No. iniquum sit peccatum; quandoquidem omni bonorum generi opponitur. Et tandem, ut semel concludamus ita malū est, ut nihil magis Deus abhorreat. Nam si dæmon perpetuò Deo est exosus, & in inferno torquetur, non est ob defectum creaturæ, quia ipsa bona est; sed propter peccatum. Nam si Diuus Petrus, qui Apo- Mat.26. stolus erat, & Deo charus, & dilectus, cum in peccatum illud incidit, si statim è uita discederet, non dubium quin perpetuò illum Deus detruderet in tormentum inferni. Et ut latius rem hanc perpendamus, si in sanctissima Virgine Dei matre aliqua peccati mortalis macula inueniretur, non utique matris priuilegium eam ab inferno liberaret. Vel si in sacratissima Christi humanitate (hypothesi facta per impossibile,) Deus aliquod peccatum inuenisset, relegaret illam Deus in flammas inferni. Quid est

quod

quod Deus abhorreat, nisi peccatum? Quare Deus animam factam ad imaginē, & similitudinē suā in infernum mittit: nisi ob peccatum? O uenenum pestiferum, & execrandum. Si tibi aliquis offerret uas aureum ueneno plenū, nonne illud acciperes? Vtique, sed tamen uenenum diffunderes, uas uerò in commodum, & utilitatem tuam acciperes, quia ipsum bonum est. Sed peccatum ita malum, & deprauatum uenenum est, ut non solùm ipsum peccatum, sed peccatorem, & animam, quæ subiectum est, ubi peccatum residet, in gehennam mittit. Mirum quidem est, ut animam (quæ uns est incorruptibile, & pretiosissimū) in fœdissimum inferni sterquilinum præcipitet; nam peccatum adeo pessimum uenenum est, ut uas ipsum ualeat polluere, & contaminare. Vipera enim non interficitur suo proprio ueneno; nec basiliscus, nec aliquis alius serpens, hæ quidam bestiæ suo proprio ueneno non interimuntur: ac uerò peccatum ita pessimæ conditionis, & naturæ est, ut sua propria subiecta, & substernicula penitus perdat, & destruat. Nullum in hac uita est tantum incommodum, quàm peccatum. Nihilominus tamen ne peccatori quantumuis maximo ansa detur desperandi; certissimè sciat, & intelligat, quòd etiam si peccatum tam malum sit, & detestabile, ui iam retulimus; & peccatoris conditio, & status tam miser, & infœlix, nihilominus tamen maiorem multò, & præstantiorem esse bonitatem, & clementiam Dei; quandoquidem ualet, è tam vili, & abiecto statu ipsum peccatorē eruere. Vincens enim, & superans diuina clementia iniquitatem nostræ culpæ, & parcens Deus sui offensam, ipsum dæmonem eijcit ex anima nostra, & iterum Christus reuertitur habitaturus in eam. Tunc dæmon uidens se possessione spoliatum, ambulat per loca arida, & inaquosa, quærens requiem, & non inueniens dicit; Reuertar in domum meam unde exiui, & assumit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi.

¶ Quando aliquis ex graui quadam infirmitate liberatus est, cum iam uires incipit recuperare, nisi diligenter sibi caueat iterum in ægritudinem recidet: Sic multi post peccatum facilè redeūt ad pristinum statum infirmitatis: quod multis modis contingere potest. Primò quia putant se iam sanos, & ualentes esse. Quia uidebis aliquem, qui febri acuta lōgo tempore laborauit, cui si febris aflectus vno, vel altero die defecerit, inquit statim; Iam uolo bibere, & comedere vsque ad satietatem. Et iterum infirmitate laborat. Duo præcipua mala peccatum efficit. Primum separat animam a Deo, iuxta illud Esaiæ: Iniquitates uestræ diuiserunt inter uos, & Deum. Secundum uerò, quòd efficit est, ut ipsa uoluntas bonum creatum amplectatur. Primum gratia resarcitur, quæ amicum Dei hominem constituit. Secundum uerò quod est ipsam uolūtatem ad bonū creatum inclinari, hoc quidem non omnino sanatur, iam interius manent quædam reliquiæ, & appetitus, & nescio quæ desideria. Et secundum tempus, quo in peccato fuistis detenti, secundum hoc sunt maiores, uel minores reliquiæ. Et etiam si cum gratia pristinam ualetudinem recuperetis: nihilominus semper remanent quidam appetitus earum rerum, quas antea diligebatis, quæ etiam in noua gratię valetudine, sese interdum phantasiæ repræsentant. Atq; ita etiā si peccator omnino in anima sanetur: ex hac altera non ita citius, sed paulatim incrementum sanitatis suscipit. Sic nimirum quamuis Deus filios Israel eduxit ex Aegypto, & introduxit eos in terram promissionis, nihilominus reliquit illius conuicinos Philistæos, quę gens erat bellicosa: cum quibus interdum possent dimicare. Sic tibi peccatori, quamuis te è peccati tenebris eruat, & liberet, nihilominus feroces, & crudeles inimicos relinquit: contradictionem, scilicet, carnis, & sanguinis, quibus cū bellum ineas. Ne igitur te omnino in columen, & sanum existimes, sed potius infirmum te iudica, & ab occasionibus peccati recede. ¶ Secunda uerò ratio quare quis in peccatum relabitur est, quia debilem, & languidam uirtutem habet, cùm infirmitas multum durauerit, & hunc quicunque uentus adeò leuis prosternit,

No.
Esa. 59.
Exo. 14.
Iud. 5.
No.

ſternit, uel robuſtus cibus, uel mala nox. Et hic talis opus habet, ut optimis, & delicatis cibis paſcatur, ut naturalis virtus ad ſuum robur, & integritatẽ perueniat. Sic qui anteactam uitam maximis peccatis inuoluerunt, ſi uirtutis uires recuperare uelint, optimis veſcantur cibis: ſcilicet ſacris rebus, & concionibus interſint, ſanctos libros, & ſpirituales legant, probis, & rectis uiris fateantur, & ſacramenta frequentent. Ideò in Canticis habetur: Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.

Cant. 1.

No.

¶ Tertiò relabuntur in aliam infirmitatem hi, quos diximus, quia nullũ exercitium faciunt. Paralyticus enim opus habet, ut paulatim ſe moueat, ut membra eius exerceantur, & ſic ſentire valeat. Sic qui ab ægritudine, & affectu peccati liberatus eſt, bonis actibus, & operibus ſanctis ſe exerceat. Cum hæc omnia non adimpleantur, cùm dæmon domum inueniat uacantem, & ſcopis mundatam, redit peccator ad priſtina peccata & tunc fiũt nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Vidiſti iam, quàm malus ſit ſtatus peccati? ſed peior eſt ſecundus, quàm primus.

No.

¶ Primò ex parte diaboli, ſecundò ex parte ipſius peccatoris, & tertiò ex parte Dei. Ex parte diaboli, quia magis crudeliter hominem tractat: & uigilantius obſeruat illum. Contingit, huic, quod homini in carcere detento, quẽ cuſtos, cùm uideat hominem eſſe probum, & nobilem, nõ ita ut reliquos cathenis, & cõpedibus deuincit. Si uerò ille talis modo è carcere fugerit, certum eſt, ſi iterum ad eundem carcerem reuertatur, magnam cuſtodem habiturum curam, & uigilantiam circa eius cuſtodiam. Et antea ſimplici cathena illum deuinciebat, modò duplicem addet. Et ſi anteà per noctis ſilentiũ, & requiem eum non viſitabat: modo omnibus noctibus illum adit, & uidet, an aliquid machinetur, uel quo poſſit compedes frangere, uel è carcere fugere. Hoc idem demon cum peccatore efficit. Nam priùs cùm in ſua poteſtate hominem teneat, paruam curam, & diligentiam adhibet circa eius cuſtodiã, fugit igitur à dęmonis captiuitate, & illum irridet. Si uerò ita fueris infœlix, ut iterum ad eius captiuitatem deuenias, ſecunda conditio, & ſors peior eſt, quàm prima: addet quippe maioris ponderis cathenas, vigilantius te cuſtodiet. Nam ſi antea unam, aut alteram offerebat tentationem, modò quinquaginta ſubſternet: & portICUS claudet, quibus priùs effugiſti. Si uerò uideat quòd familiaritas ſtudioſorum ab eius captiuitate ſeuocauit, ipſe diligenter curabit, ne iterum cum illis familiaritatem ineas. Si uerò uideat, quòd ſermones audiendo liberatus es, ipſe aliò mentem ſeuocabit, & diſtrahet. Et hoc modo omnes portas claudet, quibus priùs te ab eius manibus eripuiſti. Quod intelliges ex eo, quòd hic Euangeliſta inquit: Nam cum antea hunc hominem unus dęmon poſſideret, foras expulſus Dei gratia iſte dæmõ: deinde cùm rediјt, alios ſeptem ſecum attulit, & habitarunt ibi.

¶ Secundò ex parte peccatoris peior efficitur hic ſtatus: quia ex cõſuetudine peccandi comparat ſibi habitus peſſimos: & ſic difficilius conuertitur, & diſponitur ad gratiam. Solet enim contingere, ut ſæpius, uel per creditores, uel cauſa furti, uel alicuius criminis aliquis in carcerem deducatur, & hic talis iam frontem indurauit, & uerecundiam amiſit, & ex conſuetudine nec cathenas ſentit, nec detentionem in carcere: imò gaudet in illo. Contingit aliquando, ut ueſtem habeas ita uetuſtam ex nimio ipſius vſu, vt ſi aliquam rupturam habeat, non poſſis eam reſarcire, quia ita debilis, & tenuis eſt, ut nec filum ſuſtentare poſſit, nec acum. Ita ſunt multi homines, qui ex nimia cõſuetudine peccandi ita debilem animam, & languidam reddiderunt, ſimul & ipſius uirtutem, ut nec prædicatorum monitiones, nec Dei inſpirationes ualeant animam eorum reſuere, nec à peccatis ſemouere, & omnia hæc labor perditus, & otioſus illis uidetur. Ideò Dauid: Cor mundum crea in me Deus. Habeo domi ne cor meum ita deſtructum, & perditum Pſal. 50.
peccandi conſuetudine, ut ſit mihi opus, vt aliud nouum in me renoues. Fac mihi aliam ueſtem nouam, & nouo indumento me indue, nam hoc ita habeo ruptum, & perditum, ut uix poſſit reſarciri. Aſpi-

ce

ce igitur, ò peccator, quòd in priori statu bellum gerebat contra mundum, dæmonem, & carnem, si uerò peccatis nimis de deris operã, iam alium præter hæc tria dicta aduersus te prouocas inimicũ, qui mala consuetudo est. Hæc mala consuetudo hostile, & inimicum bellum tecum inibit, & ducet te post se: & in eũ statum miserum, & infœlicem deducet, ut malitiam peccati nõ sentias: sed potius peccata tanquam uinum imbibas. & eum habitum miserum, & iniquum efficiet, ut difficulter, & cum maxima ui possis ad Deum te conuertere. Sic Hieremias: Si potest Aethiops mutare pellem suam, &c. Et in Prouerbiis; Peccator cum in profundum peccatorum uenerit, contemnit. Et iterũ Hieremias: Frons mulieris meretricis facta es, noluisti erubescere. Hæc impudentia, & obstinatio peccandi euenit, quia ad peccata priora redimus.

Hier. 13.
Pro. 18.
Hier. 3.

No.

¶ Tertiò iste status secundus peior est priori, ex parte Dei: quia magis derelinquitur à Deo talis peccator, qui ad peccata priora iterum accedit: & Deus minorem curam erga illius salutem habet. Quemadmodum medicus, qui infirmum curat, postquam eum in pristinam ualetudinem restituit, & uires iam in dies recuperat infirmus, medicus ipse regulas, & præcepta ponit, ne grossiores cibos, pisces, aut alia nociua sibi assumat. At uerò si medicus aliquantulum negligens fuerit, & non semper cum infirmo adsit, ipse infirmus saturabitur escis nociuis: & in eandem infirmitatem recidet: uocatur iterum medicus, & quantum potest ualetudinem restituit, ipse infirmus, qui nullam regulam circa suæ salutis curam obseruat, iterum ægrotare incipit, & ita sæpiùs, atque iterum in infirmitatem labitur, ut medicus fastiditus dicat; Quærat is infirmus, q de sua ualetudine posthac curet, nam ego nolo id agere. Relinquit illum medicus, quasi desperatus de sua salute, vtpote qui semel, atque iterum medicamenta adhibuit, ipse tamen infirmus, ut incautus, & amens eius consiliis acquiescere noluit. Ita Deus solet facere cum peccatore, cui cum multoties ueniam condonet, & suis peccatis medeatur, ipse tamen præcipiti cursu iterum in peccata fertur. Quocirca meritò, & optimo iure dominus per Hieremiam inquit: Curauimus Babylonẽ, & non sanata est, ecce relinquamus eam. Et ad Hierusalẽ. Quis miserebitur tui Hierusalem, aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Tu enim me dereliquisti, dicit dominus, retrorsum abijsti. Ac si diceret; Nolo deinceps iam medicinam adhibere. In Ecclesiastico etiam dicitur; Languor prolixior grauat medicum, sed breuem languorem præcidit medicus. Ita nimirum medicus ille cœlestis, & diuinus manum suã compressit, nec medicinã applicauit Pharaoni regi Aegypti, quem cum septies curasset per purgationem plagarum & tribulationum, & ipse ad se reuerteret, & pœnitentiam faceret de malo præterito, cum postea iterum ægrotaret, decreuit Deus inde illum amplius non curare, quandoquidem, ut incautus ægrotans, nullam regulam, nec præceptum ad suã salutem conducens obseruabat, atque ita cum medicina illi deficeret, miserè, & infœliciter periit. Reliquit illum dominus ob multitudinem peccatorum, quia huiusmodi peccatoribus denegat non solum auxilium efficax ad conuersionem (quod quidem omnibus denegatur, qui non conuertuntur) sed etiam aliquibus ob grauissima peccata denegat auxilia multa ex antecedentibus, ut sunt prędicationes, admonitiones, tribulationes, miracula, & alia id genus, quibus Deus inuitat, & allicit peccatores ad pœnitentiam. Tamẽ Deus pro sua summa misericordia non destituit quemquam omnibus suis fauoribus, & auxilijs, temperat enim rigorem suæ iustitiæ. Quamuis uero simile sit, & ante uos non contemnendi autores tradiderunt, esse certum numerũ peccatorum ita magnum, & aliqua peccata ita grauia, ut cum ea homines commiserint, Deus eos iam despiciat, neque curã illam & solicitudinem paternam illis exhibeat, quam præstat aliis peccatoribus. Ideò tales difficillimè pœnitent. Perdes enim operam, & tempus si uelis hos corrigere. Sic Caim; quia interitus derelictus est a dño, non correptus est. Sic etiam de filiis Heli dicit scriptura, q nõ audierunt uoces patris sui, quia uoluit dominus occidere

Hier. 51.
Hier. 15.
Eccl. 10.
Augu. lib. de uita Chrys. c. 3 & 4.
Adria. q. i. de pœnit.
Caiet. lectu. 8. q. 3
Gen. 4.
1. Reg. 2.

cidere eos. Et ideo Spiritus domini continuit Apostolos, ne prædicarent in Asia: Act. 16.
quia nondũ erant digni, ut de ipsorũ vita prouideri posset. Huiusmodi peccatores quasi miraculosè spiritualiter sanantur. Intellige autem, quando scriptura ait de multis, quòd non possunt pœnitere de suis peccatis, secundum communẽ legẽ, sed tantùm secundum superexcellentem misericordiam. Nulli enim in hac vita quantumuis grauissimo peccatori clausa est via salutis. Verum tamen est, aliquos adeo esse graues, & maximos peccatores, & ita in peccatis suis in utramuis aurem dormire, ut nisi Deus secundum præexcellẽtem suã misericordiam maioribus, & plenioribus, & uehementioribus suæ gratiæ auxiliis, quàm sint communia, eos ad pœnitentiam conuerterit, & potentiùs, & benignius eorum corda emolliat, & obstinatas uoluntates infringat, nunquam in meliorem mentẽ redibunt. Indigent namq; huiusmodi peccatores utrisque auxiliis, & antecedentibus, & concomitantibus auctioribus, & locupletiorib. Atque hinc poterit utcunque explicari, quare huiusmodi peccatores fieri nõ possit, ut se conuertant, & pœniteant. Possunt tamen in sensu diuiso, idest simpliciter, & absolutè pœnitere: nã potuerunt cùm uoluerint habere auxilium Dei efficax ad resurgendum: quamuis hoc difficillimum, & ferè impossibile sit illis.

No ¶ His igitur tribus causis satis constat quomodo status secundus peccatoris peior sit, & deterioris conditionis, quàm prior: quod satis etiam ostensum est in nouissimis hominis illius. Cauendum igitur est, ne post hæc peccatis, & flagitiis nosmetipsos maculemus, & maximè illud fugiendum nobis est, ne peccata peccatis addamus. Sed de his hactenus. Iam verò historiam prosequamur, & audiamus Euangelistam dicentem.

No. [Factum est autem cùm hæc diceret: extollens uocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & ubera quæ suxisti] Nõ est dubium, nisi quòd audientes hæc Pharisæi cruciabantur. Solet dominus inuidos alieni boni torquere: augendo bona eis, quibus in-
Gen. 37. uidetur. Inuidebãt filii Iacob Ioseph, eo quòd maiori amore illum pater prosequeretur: & immisit Deus in illum somnia, quibus somniis magis ipsi torquebãtur. Non contentus fuit Deus eo solum, ut a patre Ioseph maiori amore prosequeretur: sed ostendit etiam fratribus eũ proponendum esse regno duobus somniis. Vbi debes aduertere, quòd non desunt aliqui, qui impiis narrent bona uentura eis, quibus inuident. Quemadmodũ de Pharisæis apud Ioannem legimus, qui Io. 11.
bus tanquam inuidis uoluit dominus resurrectionem Lazari narrari: qui statim moti sunt, & concilium inierunt, ut ipsum interficerent. Sic nunc cum inuidebant Christi miraculis Pharisæi isti, ut uehementius interius torquerentur, suscitauit dominus spiritum cuiusdam mulieris quæ alta uoce in Christi laudes prorupit. Magnis quidem doloribus, & cruciatibus inuidi torquentur. Quare elaborandum maxime nobis est, ne talis bestia animum nostrum inuadat. ¶ Attende autem diligenter, & considera uirilem animum, & pectus huius mulieris, quæ quidem ausa est Christum laudare alta uoce inter suos inimicos, cùm adeo potentes essent. In hoc enim uidebis mirabilia Dei opera, 1. Cor. 1.
nam ut inquit Apostolus: infirma mundi elegit Deus, ut fortia quæque confundat. Magnas quidem uictorias Sampson Iud. 16.
simul, & trophæa reportauit de Philistæis. Sed uideas, quòd uires illas ingentes in capillis habebat, quæ pars erat imbecillis in corpore, non in brachiis, nam infirma mundi eligit Deus, &c. ut magis in suis operibus extollatur, & laudetur. Et ideo etiam uoluit superbum, & ferocẽ Iud. 13.
Holofernem per brachiũ imbecillis mulieris interfici, propter quod cũ ipsa Iudith intelligeret Dei uiribus id effectũ fuisse, ob insignem uictoriam, canere incepit Deo, & dixit; Non excelsi gigantes im- Iud. 16.
posuerunt se illi, sed Iudith filia Merari dissoluit eum. Etiam posset Deus populũ suum Israeliticum liberare à tyrannide Aman multis uiis, atq; modis. sed noluit, Hest. 7.
nisi, ut Hester intercedente saluus esset. Nec minus uoluit tribuere uictoriã Sisaræ duci Barac, nisi mulieri cuidam nomine Iael, quæ uxor erat Aber Cinæi. In Iud. 4.
hoc uoluit Deus ostẽdere suam mirabilẽ

potentiam, nam cum hic esset tanta gentium multitudo, voluit è medio omnium mulierem surgere, quę non timens iram, & furorem scribarũ, & Pharisæorũ sanctissimam Christi mortẽ mirabilibus laudibus extulit. Sapienter quidem, & prudenter mulier hæc virginem laudat. Nõ quidem laudat maximã suam fidem, nõ profundam humilitatem, non feruẽtem charitatem: non audet uirtutes uirginis laudare, quia hoc esset altum pelagus, & profundum mare ingredi, ubi sine dubio esset illi periclitandum. Obmutesceret quidem, si vellet agere de uirtutibus suæ animæ sanctissimæ. Ideò prætereiens has omnes mirabiles animæ dotes, & tantam pulchritudinẽ, quam laudare non audet: canit corporis laudes, cuius uirtutes laudat. Atq; ita diuino consilio Spiritus sanctus postquam retulit perfectionẽ capillorum eius, oculorum, oris, colli, & Cant. 4. manuũ, cõcludit dicens; Absq; eo, ꝙ intrinsecus latet. Laudauit ea quæ exteriora erant, nam interiora animæ, ita sunt mirabilia, & diuina, ut facienda foret satis quædam prolixa, & inaudita narratio, ita ut omnes creaturæ in admirationem raperentur. Quemadmodũ ille, qui solem conspicere uult ponit ante oculos ipsam manum, ne luce offendantur, præcipuè si infirmos eos habeat, quia excellens sensibile corrumpit sensum: ita nimirum lingua nostra, & sensus omnes conturbantur, & confunduntur coram excellentia tantæ, & tam diuinæ claritatis virginis Mariæ: quam si homines uidissent, non multum si aliqui errore ducti idololatriã sequerentur, & tanquam Deum adorarent. Hac ratione existimo ductũ fuisse, Gen. 1. Mosem, cum describeret rerum omnium creationem, nihil de creatione Angelorum retulisse: nam cũ populus ille Hebræus nimis esset deditus idololatriæ, timuit, ne si audiret puritatem, & excellentiam perfectionis Angelorũ, illos, ut Deos coleret. Sic Ioannes Euãgelista uidẽs pul-Apoc. 19. chritudinem, & splendorem unius Angeli, uoluit illum adorare, quod quidem Angelus prohibuit. Multò melius hoc alii homines fecissent; si Angelos uiderẽt suo fulgore splendentes. Scimus nanque gentiles errore ductos, uidentes Solis pulchritudinem, & Lunæ, hos planetas, vt Deos colebant. Quantò potius virginem sanctissimam adorarent, si puritatem, & gloriam suæ animæ simul munditiam corporis, quæ maior erat, ꝙ̃ omniũ Angelorum, uidissent? Quid facerent ij, qui Lunam, ut Deum adorabant: si virginem uiderent multò pulchriorem, & formosiorem ipsa Luna? Ita existimo, quòd quemadmodum Deus hac ratione noluit, ut Moses scriberet pulchritudinẽ, & creationem Angelorum: hac eadem ratione abscondit, & occultauit Deus corpus Mosis, ne populus ille in idololatriã se conuerteret, cũ uidisset mirabilia magna, ꝙ fecerat in Aegypto, & in mari, & in deserto. Ita inquit Diuus Iudas dæmonem, & Archangelum Michaelẽ decertasse propter corpus Mosis. Iud. 4. Nam dæmon uolebat corpus ostendere populo, ut ipse populus idololatraret: & Deus offensus esset. At uerò sanctus Archangelus ipsum cęlabat, ne locum daret offensę Dei. Et præterea cum conueniens esset, ne corpus Mosis manifestaretur, nec puritas & excellentia Angelorum describeretur, multò potiori ratione decens fuit, ne virginis perfectiones, & uirtutes describerẽtur, quandoquidem longo interuallo reliquas omnes creaturas antecellit. Ideò Hieronymus ait; Quidquid in Maria ge-Ser. Assũ. stum est, totum puritas, totum ueritas, to-virg. Mar. tumque gratia fuit. Ita hæc deuota, & pia mulier silentio prętereiens animę laudes, corporis dotes extollit, magnificat, & laudat: cętera relinquens laudanda ei, qui eam condiderat. Et ita relinquit; Beatus uenter qui te portauit. Laudans uentrem, omne corpus laudat: nam si uenter beatus est, beatum etiam erit caput, pedes, manus, & anima. Principium enim, & organum peccati uenter est, in quo homo concipitur in peccato, & maledictionem ab ipso uentre secum trahit. Ideò Psalmista: Alienati sunt peccato-Psalm. 57. res à uulua, errauerunt ab utero, loquuti sunt falsa. Et Dauid cum Deo loquens, implorans suam misericordiam, imbecillitatem suam in medium proponit, & illam ostendit: conceptioni suæ tribuens culpam dicens; Ecce enim in ini-Psalm. 50. quitatibus conceptus sum, & in pecca-

tis concepit me mater mea. Ac si diceret. Ne miteris Domine, quòd ego peccata actualia habeam, quandoquidem in peccato originis sum cõceptus. Vnde Diuus Augustinus contra Iulianum ait: Profectò si Christus minor existens originale peccatum habuisset, grandioris ætatis ac cessu, actuali non caruisset. Sequitur ergo, quòd si beata Virgo habuit originale peccatum, maioris fuisset uirtutis, & præstantioris, quàm Christus: quãdoquidem eum concepta esset in peccato, eam uirtutem habuit, vt tueri se posset, atq; defendere ab actualibus, quod Christus non fecisset (vt Augustinus ait) si conceptus esset in originali peccato. Et si quidem Virgo bea a actualibus se non miscuit peccatis, bene concluditur, nec originali fuit defœdata; quandoquidem non ipsa melior erat, quàm Christus, qui si originale haberet, actuali nõ caruisset. Et ita Dauid culpam suorum peccatorum originali tribuit. Et sic mulier hæc diuino illustrata spiritu Virginem laudat ab origine, & principio culpę, qui venter est: quem beatum dicit. Nam si uenter, qui origo est maledictionis, & corruptionis principium, & culpæ fons, benedicitur, & laudatur: nullum utique erit dubium, nisi quòd benedicti erunt etiam oculi, os, & manus. Quoniam si ingrediens domum magnatis, aut diuitis alicuius minora uasa argentea uideres, indicares statim il-
3. Reg. 7. lum esse hominem diuitem. Sic de Salomone ait scriptura, quòd forfices candelabri, & claui portarum ex purissimo auro erant confecti. Quòd si minora templi uasa aurea erant, quid esset de Cheru-
1. Par. 9. bim, & de altari in sanctis sanctorum? Laudans quidem ea, quæ minora erant in templo: maiora etiam extollere uidetur. Ita etiam in alio loco laudans scriptura diuitias, & potentiam Salomonis, inquit etiam, scabellum pedum eius aureum esse, & sedes omnes, & reliqua omnia, quæ ad ornatum, & cultum domus spectabant, ex purissimo auro esse confecta. Quid obsecro de uase esset, ubi ipsi regi vinum apponebatur? uel ex qua materia puras essent patinæ, ubi cibi apponebantur? Ita cum mulier hæc uentrem uirginis laudet (qui in alijs solet esse organum peccati) & benedictum eum appellans: exinde etiam uidetur laudare oculos, os, & reliqua omnia, quæ in uirgine erant. Hinc clarè colligitur, & constat uirginem matrem prorsus alienam, & immunem fuisse ab omni peccati genere. Beatus uenter, beatum corpus, beata anima, & tota denique est benedicta, cuius venter, qui principium, & origo peccati esse solet, benedicitur. Cur ergo beatus? Quia te portauit. Nam basis, & fundamentum omnium beneficiorũ, & meritorum uirginis inde ortum habet, quia in Dei matrem fuit electa. Nam uenter beatus est, quia Deum in eo portauit. Si immunis fuit à peccato originali, inde euenit, quia erat ma'er Dei electa. Si uirgo simul, & mater extitit: factum id est, quia Deũ in utero tulit. Si exaltata est à Deo super omnes choros Angelorum, ob eandẽ rationem dictam factum, id est. Hæc est origo, & fons unde promanant omnia beneficia, & dona, quæ illi a Deo sunt concessa. Quocirca mulier hæc reddens causam, & rationem, quare uenter uirginis benedicatur, inquit esse causam, quia Deum in ipso portauit. Vnde uisum est sanctis patribus magnum inconueniens dicere, uentrem illum, qui Deum in se receperat, consumptum fuisse à uermibus. Atque ita in hanc ueniunt sententiam, scilicet, ꝙ beata uirgo corpore simul, & anima cœlum conscendit. Quandoquidem minus erat rationi consentaneum, ut uirginis uiscera, quibus uerbum Dei carnem induerat, in cinerem, & puluerem conuerterentur. Et hac eadem ratione ductus diuus Thomas dixit, uirginẽ nullum habuisse peccatũ actuale, nec 3. par. q. 27. art. 4.
ueniale, quantũuis minimũ: nam si peccatum haberet. non esset idonea, & sufficiens, ut mater Dei esset: & ita inquit ille iustũ esse, ut ab omni prorsus ueniali peccato liberaretur, ad hoc ut esset mater Dei. Si igitur inconueniens est hãc uirginem habere ueniale peccatum, ut sit mater Dei: maius quidem inconueniens esset, si originale habuisset, qđ deterius est. Veniale quippe non separat nos ab amicitia Dei, neq; gratiã tollit, nec aliquã gratiæ partẽ. At uerò originale peccatũ subtrahit gratiã, & inimicos Dei nos constituit,

tuit, & consortio diuino nos priuat. Si igitur diuus Thomas magnum inconueniens putauit, ponere in virgine matre peccatũ ueniale: quare etiam non habuit inconueniens ponere originale, cum deterius multò sit ueniali? Quapropter nos dicimus, & firmiter credimus, quòd ad hoc ut apta & idonea beata uirgo posset esse mater Dei, fortiori, & firmiori ratione conueniens erat, ut originali caruisset. Cumque beata uirgo dignissima fuerit Christi mater, non dubitamus, nisi quòd quemadmodum nullum habuit actuale peccatum mortale, nec ueniale, ita etiã nec originale habuit, a quo quidem liberaliter singulari quodam priuilegio, & beneficio immunis fuit. Decuit enim uirginem (ait Anselmus) ea puritate nitere qua maior sub Deo nequit intelligi. Qđ profectò diabolus benè nouit, & ideò primos fontes oblimare conatus est sciens, quòd nisi a purissima matre, Christum nunquam fore nasciturum. Purissimam igitur ab omni labe decuit fore matrem Dei, eiusque fœlicissimum uentrem, q p pe qui Christum Dei filium portauit. Neque beatus fuisset, si huiusmodi donũ præseruationis non habuisset. Beatitudo enim status est omnium bonorum aggregatione perfectus Augustino authore. At uerò, quia in hoc opere non prædicatoris officium exercemus, sed expositoris, hoc de hac re sufficiet, quandoquidem ita de laudibus uirginis, & de eius purissima conceptione magni codices sunt memoriæ tráditi. Et etiam si nos longiori oratione digredi possemus occasione data ex his uerbis, quæ mulier dixit, tamen ne prolixi simus, id decreui aliis relinquere. Iam uerò quid Christus huic mulieri responderit, audiamus. [At ille dixit; Quinimo.] Intelligitur non contradictoriè, sed assertiuè; Ac si diceret. Non tantum est illa beata, quæ me portauit in útero suo; imò etiam beati illi sunt, qui audiũt uerbum Dei. Non negat beatum uentrẽ, & beata ubera, sed potior beatitudinis ratio adiicitur, & formalis, dicens. [Beati, qui audiunt uerbum Dei.] Est hæc beatitudinis ratio communis omnibus electis, & maximè conueniens beatæ uirgini. Itaque magis commendatur uirginis laus, & encomium in genere per hæc filij uerba: quàm fuerit in specie commendata per uerba mulieris. Quoniam uerbis Christi laudata est ex parte animæ, uerbis autẽ mulieris ex parte corporis. Præterea his uerbis conceptum spiritualem prætulit conceptui corporis. Ita quod nec uirgini gloriosæ profuisset ad salutẽ esse secundum carnem matrem filii Dei, nisi Christum in mente spiritualiter concepisset. Ideo beatior concipiendo Christum mente, quàm uentre. Hinc poteris discere, ne præsumas de aliorum propinquorum sanctitate, quæ tibi non proficit: ni eorum uirtutes sectari cupias.

S. Tho. ubi sup. art. 1. ad 3. & ar. 2. ad 2.

Ansel. de conceptu virg.

Aug. li. 13. de tri. c. 6.

No.

¶ Aduerte uerò, quòd cum omnes homines natura sua appetãt beatitudinem: hic Christus, ut optimus præceptor, & magister ostendit omnibus, in quo consistat beatitudo. Nullus enim adeo barbarus, & immanis ille sit, qui beatitudinem non cupiat. Ipsæ nanque sæculi huius ærumnę, & afflictiones, labores, & pericula cogunt fœlicitatem, & beatitudinem exoptari: imò & animus suapte natura cupit esse fœlix. Si enim Adam fœlicitatẽ appetiuit, cùm esset in loco amęno, & uoluptatibus affluenti: quid nos miseri facere deberemus in tam ingẽti miseriarum abysso? Igitur cùm omnes natura sua desiderent, & appetant beatitudinem: grãdis fuit, & difficillima inter Philosophos quæstio, quæ esset beatitudo hæc summa & beata fœlicitas, aut in quo illa consisteret, quam cuncti ita anxiè, & solicitè sibi cupiebant, & summis uotis desiderabant. Ideo hæc quæstio in infinitum abire cœpit, adeo ut de hac re ducentæ octoginta octo Philosophorum sententię inuenirentur. Quas omnes Marcus Varro colligit teste Augustino. Diuus Ambrosius ait, quosdam Philosophos beatitudinem constituisse, si nullum dolorem aliquis pateretur, aut sentiret: ut quidã Philosophus nomine Hierónymus dicebat. Alij uerò in rerum scientia illam constituebant, ut Herillus, qui cum audiret ab Aristotele, & Teophrasto mirabiliter esse laudatam rerum scientiam, solam eam, quasi summum bonum collocauit: cùm illi quasi bonum, non quasi uerum, & stabile bonum laudauerint.

No.

Gen. 3.

Augu. 19. ciui. cap. 1.

Amb. li. 2. offic. c. 2.

Alii, ut Caliphon, & post eũ Diodorus, ita dixerũt, ut alter in uoluptaté, alter in uacuitatem doloris consortium honesta tis posuerint, eo quod sine iis non possit esse uita beata. Zeno item Stoicus solum bonum appellauit id, quod honestum est. Aristoteles uerò, & Theophrastus, & cæteri Peripatetici in uirtute quidem, hoc est in honestate beatam uitam esse dixerunt, etiam beatitudinem compleri corporis uoluptatibus, atque externis bonis. Possidonius Philosophus Stoicus inter bona fœlicitatis opes constituit. Sed hęc omnia tanquam a proprio fine aberrantia, & ueritatis scopum non attingentia, ipsa eadem ueritas, qui Christus est, damnat, & condemnat, qui inquit: Væ uobis diuitibus; Vę uobis, qui ridetis: Væ uobis cum laudauerint uos homines, &c. Beati pauperes: Beati qui persequutionem patiuntur, &c.

Zeno Stoic. Aristot. & Theophr.

Posid.

Luc. 6. Mat. 5.

¶ Et in primis, quòd in diuitiis nõ possit esse beatitudo, clarè satis ostenditur: nam cùm beatitudinis sit appetitum satiare, nihil minus, quàm diuitiis ipsis hoc conuenit. Nam, ut in Ecclesiastico admonemur; Auarus non implebitur pecunia. Qua de causa quandam infirmitatem earum cupiditas secum habet, qua ratione ipsi beatitudini est contraria. Beatitudo enim quantò perfectius possidetur, tãtò eius perfectio suauius degustatur, atque adeò tanto uehementius amorem ad se rapit, & allicit. Diuitiæ uero cõtrario modo se habent, nã quo plures possidentur, eò magis illarum insufficientia, & euidẽtius percipitur, quia aliæ, & aliæ desiderãtur: Neq; uero in honore, qui bonum est animæ, consistere potest beatitudo. Est.n. honor uirtutis præmiũ, qui idcirco a nobis expetitur, quia uirtutis testimonium & indicium est. Et hac ratione homines a sapientibus honorari cupiunt: quo circa uirtus præstantior est, & sublimior, quàm honor. Et ideò non debemus nimis honorem sectari, qui umbra uirtutis est, sed ipsam uirtutem: ut nobis statim honor eũ ipsa adueniat. Nam quemadmodũ illum, qui uersus Solẽ ambulat, statim ipsa vmbra comitatur: ita uirtutem ipsam sectanti honor statim aderit.

Eccles. 5.

¶ Multò autem minus collocanda fœlicitas in bonis corporis, nempe in uoluptatibus, & deliciis. Delectatio enim non est per se bonum, sed nutritio: cui sagax natura delectationem adiungit, propter illius necessitatem. Nec per se bona, aut mala est delectatio, sed malitiam, uel bonitatem sortitur à re illa, ad quam consequitur. Igitur bonum illud, à quo uoluptas bonitatem sortitur, præstantius est ipsa. Quapropter non potest beatitudo consistere in uoluptate: & multo minus in ea, quæ sensus est. Nam bonum, quod sensu percipitur: nõ est bonum hominis perfectum: utpote cuius propria species sit esse animal rationale, q̃ utique habet ab anima. Ex quo fit, ut bonum corporis non attingat ipsam hominis perfectionẽ: atque ideo uoluptas, quæ sensu percipitur, multum ab hominis fœlicitate degenerat. Ex his iam clarius constat omnes illos Philosophos maximè à ueritatis uia aberrasse. Et quid mirum, quod tantum aberrarent, qui sine lumine fidei ambulabant: cum uideas nunc multos, qui radiis, & luce fidei sint illustrati, quiq; Christianam religionem sunt professi, circa beatitudinem aberrare? Qui Christũ in baptismate ducem iurauerunt: discunt uerò in schola Epicuri, Diodori, & Possidonii, & facti eorum discipuli, miseros eorum errores insequuntur. Beatitudinem suam constituunt, & collocant in diuitiis, uoluptatibus, & carnalibus oblectamentis. Diuites quippe beatos, pauperes uerò miseros, & infœlices iudicant, & a Deo derelictos. Beati (inquit Christus) pauperes; Beati qui lugent; Beati qui persequutionem patiuntur, &c. At uos facti inimici crucis Christi beatos tantùm diuites dicitis. Certè si mores hominum consideraueris, si attentè uideris curam, & solicitudinem diuitiarum anxiam, quæ animos multorum uelut catheneis, & uinculis ligatos habet: non eos Christianos iudicabis, sed potius Possidonios, aut Epicuros. Vnde egregius Psaltes de talibus ait; Quorũ filii sicut nouellæ plãtationes in iuuẽtute sua: filiæ eorũ cõpositę, &c. Beatũ dixerũt populũ, cui hæc sunt. Tu uerò rex sancte Dauid, ais hæc esse hominis beatitudinem? Beatus populus, cuius dominus Deus eius. Multi.n. sunt Christiani, quorum

No.

Mat. 5.

Psal. 143.

rum dominus nõ est Deus, sed Epicurus, Diodorus, aut Possidonius: quorum di sciplina nondum extincta est, nõdum periit. Nam in regalibus cuius plurimos no biles inuenies legentes, & docentes publi cè doctrinam Epicuri. Videbis tot delicia rum inuentiones, tantam uoracitatẽ, tot cibos, mille artes parandi escas, tanta rerum monstra, ut facilè credas, ꝙ isti Philosophorũ uiã, & regulas sequuntur, exi stimantes nullã aliã post hanc, nobis ma nere patriã: eo horũ beatitudo uenter, & guttur sit. Hos omnes cęcos, & stultos philosophos, & eorum discipulos impios Christicolas summa ueritas Christus Redemptor noster unico ictu ferit, & iugulat dicens: Beati pauperes, & qui audiunt uerbum Dei. Ac si dicat. Tantum abest, ut beatitudo in his rebus, quæ mundus admiratur collocãda sit: ut in eorum

No. prorsus fuga, & reiectione sit posita. Pendet enim nostra fęlicitas ex notitia Dei: quæ cum sit causa rerum non fallit. Hoc autem fit per uerbũ Dei, quod ducit nos in Dei notitiam, & hęc ducit nos in operationem, & demũ in ultimã fęlicitatem, & gloriã, ad quam tendimus, & propter quam creati sumus, quæ quidẽ cum summum bonum sit, nullum secum compati tur malum. ¶ Aduerte autem, quod beatitudinẽ dixit esse i auditione uerbi Dei: quia sicut fructus uirtute sunt in semine (ut Philosophus ait) sic beatitudo ęterna est in auditu uerbi Dei: quia est origo, initium, & radix beatitudinis. Primum enim est audire uerbũ Dei, deinde credere, postea operari: & tandem propter merita bo norum operum possessio beatitudinis cę

Rom. 10. lestis. Quomodo (inquit Paulus) credent in quem non audierunt? & quomodo audient sine prædicante? & quomodo prædicabũt, nisi mittantur? Ergo fides ex auditu. Et per fidem operamur bonum, quia hæc docet, quid credendum, & quid agendum sit. Per bona autem opera in charitate facta peruenitur ad beatitudinem, quę

No. ab auditu uerbi Dei procedit. ¶ Prætereã beatitudo est in auditione uerbi Dei, tanquam in signo: maximum enim signum est, quòd quis in beatitudinẽ sit electus, & prædestinatus, quòd audiat libenter uerbum Dei, dicente Christo; Qui ex Deo est, uerba Dei audit. Et ut a contra- Ioan. 8.
rio sensu intelligeremus, magnũ esse reprobationis signum nolle audire uerbũ Dei, subdit. Propterea uos non auditis, quia ex Deo non estis. Et alibi nolẽtes recipere Apostolos, nec audire uerba eorũ grauiores pœnas illos manere, quàm ciui tates illas Sodomorum, & Gomorræorum. Et Ioannes dicit: Nos ex Deo su- Matt. 10. 1. Io. 5.
mus. Qui nouit Deum, audit nos, qui non est ex Deo, non audit nos. Habent uerba diuina nescio quid diuini, & paterni amoris, quod audientes Dei filii, qui ad æternam beatitudinem destinati sunt, in ipsis agnoscunt, & gaudent, & exultant. Cumque uerba diuina in se contineant omnium malorum spiritualium remedia, & omnium uirtutum, & totius profectus spiritualis documenta, & ex eis maximè liceat agnoscere, q̃ ad Deum, quę ad Angelos, quæ ad sanctos omnes, & ad ciuitatem illam supernam Hierusalem spectant, dum ipsa legere, & audire delectat, & eorum gustu, & desiderio quis afficitur, hoc ipso, & filium Dei, & consortem electorum, & ciuem illius patriæ beatæ secundum æternam prædestinationem, se esse probat. Unde & Dauid à Deo electus dicebat; Quàm dulcia fau cibus meis eloquia tua, super mel ori Psal. 118.
meo. Verùm, ne in eam cogitationem sa tis ineptam incidas, ut putes satis esse au dire uerbũ Dei: sed scias opus ẽt esse, ut illud custodias, & obserues, audi quid deinde dicat. [Et custodiunt illud.] Non satis est de beatitudinem cõsequendam au dire uerbum Dei, & credere: nisi bona opera adhibeas, ut uerbum rectè custodias. Custoditur autem uerbũ Dei a nobis bonis operibus, quemadmodum ignis seruatur in fomite. Unde beatus Ioãnes in Apocalypsi cùm dixisset; Beatus qui Apoc. 1.
audit, & qui legit uerba prophetię huius: protinus adiecit; Et seruat ea, quæ in ea scripta sunt. Iacobus etiam, estote facto- res uerbi, & non auditores tantùm fallen Iaco. 1.
tes uosmetipsos: quia si quis auditus est uerbi, & nõ factor, &c. Et Paulus: Non au Rom. 2.
ditores legis iusti sunt apud Deũ: sed factores legis iustificabuntur. Hinc est, ꝙ scĩetia hæc nostra, quæ habetur ex uerbo dei (quæ longo spatio reliquis omnibus

No. scientijs præstat) inter scientias practicas numeratur, id est operatiuas: quod non propter scientiam tantùm, sed propter operationem à Deo nobis datā sit. Hunc locum coram oculis tibi constitue aduersus impios, & nefarios illos legis Christi subuersores, qui dicunt, solam fidem ad salutem sufficere. Ad idem facit, & illud
Mat. 7. Matthæi: Omnis qui audit uerba mea, & facit ea, assimilabitur uiro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram: Eadem uerba in superioribus etiam ha-
Luc. 6. bentur in nostro Luca: Et in capite sequēti: Seruus sciens uoluntatem domini sui, & non faciens vapulabit multis. Non igitur satis ē audire uerbū Dei, & credidisse, nisi adsit uerbi adimpletio, & executio.
No. ¶ Obserua etiam quòd non dicit; Qui audierūt, & custodierūt: sed qui audiunt, & custodiunt: ut intelligamus solos perseuerantes audiendo, & custodiendo esse beatos. Parum enim est audire uerbum Dei, & custodire illud per aliquod tēpus, si non perstiteris, custodiēdo illud. De talibus namque in superioribus dixit Chri-
Luc. 8. stus; Qui secus viam, hi sunt qui audiunt, deinde uenit diabolus, & tollit uerbum.

¶ Alij etiam suscipiunt uerbum, & per aliquod tempus credunt, sed in tempore tentationis, & aduersitatis recedunt. Hæc iam latius explanauimus in capite octauo.

¶ Opus igitur est, ut custodias uerbum Dei, ut maturo tempore fructum centuplum afferas. Nam sunt multi, qui audientes uerbum Dei incipiunt bene operari, sed pauci usque in finē perseuerant. Custodiūt uerbum aliquando, sed modo iam nō custodiunt, qđ quidem satis non est ad beatitudinem cōsequendam. Nam qualem te inuenerit mors, talem te iudicabit dominus. Quapropter opus est perseuerantia, & omni tempore sobrius, castus, & diligens ambules, circa ea, quę pertinent ad obsequium domini tui. Et ut iā semel concludam, ita uoluit dominus ver-
Exod. 13. bum eius custodiri, ut dixerit Mosi. Erunt uerba mea in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, eruntque quasi signum in manus tua. Vtitur Deus more loquendi eorum, qui cum aliquam rem uolunt non excidere à mente, sed ut ipsius recordentur, anulum, uel filum in digito ponunt. Sed iam vltra.

[Turbis autem concurrentibus cœpit No.
dicere; Generatio hæc generatio nequam est.] Meminisse oportet tuï bæ Pharisæorum, ex quibus alij dixerunt in Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia, alij uerò tentantes signum de cœlo quærebant. Prioribus respondit usque ad illa uerba; Omne regnū in se diuisum, &c. Sed modò respondet alijs signum de cœlo quærentibus. Sæpè enim in scriptura sacra particula orationis non legitur cū proxima dictione, sed cum remota. Sicut in Canticis dicitur; Nigra sum sed formosa sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Cant. 1.
Salomonis. Quo in loco si cū priori sententia utramque particulam coniungas, non cohærebūt uerba. Erit enim sensus; Nigra sum, sed formosa sicut tabernacula Cedar, quod ineptum est, cum tabernacula Cedar nigra, & fœda essent, utpote quæ æstui, & imbribus, atque iniuriis cœli erant exposita. Itidem si utrumque cū pellibus Salomonis coniungas, quæ pulcherrimæ erant. Vt ergo proprium ac germanum elicias sensum, pulchritudinem cum pellibus, nigredinem uerò cum tabernaculis Cedar coniunges, & sensus erit. Nigra sum sicut tabernacula Cedar, sed cū hoc formosa, sicut pelles Salomonis, quæ rubricatæ erāt. Et sic in Ezechie Eze. 16.
le ubi dicitur; Opera tua sunt, ac si habitationes tuæ, & cogitationes tuæ fuissent de terra Chananæorū, pater tuus fuisset Amorrhæus, & mater tua Cethæa. Vbi si coniungas cognationes cū de terra Chananæorum, aut habitationes cum patre Amorrhæo ineptam reddes orationem. Quare ut sensum genuinum uerba reddant, dicendum erit; Habitationes tuæ de terra Chananæorum, & cogitationes tuæ, ac si pater tuus fuisset Amorrhæus, & mater tua Cethęa. Et quemadmodum particula non semper adiungitur, neque ligatur cum proxima, ita neque sententia cum sententia, sed multis interiectis adiungitur, quæ erant immediatè connectenda. Vt in prouerbiis; Insidiemur sanguini; abscondamus nos contra innocen- Pro. 1.
tem gratis. Cui statim adiungendum erat; Frustra iacitur rete ante oculos pennato-

natorum. Quæ reddit rationem prioris. Quare scilicet cũ iustis uelit insidias parare, quoniam frustra illis apertè insidia retur: quemadmodum auceps, qui in oculis auium extendit rete. Aliud huius rei exemplum offendes in Exodo, ubi in priori uersu capitis uigesimisecundi ponitur lex furti, & post duas, uel tres sententias aliud membrũ illius legis subditur. Sic in præsentiarum si legeris hęc, quæ Lucas noster ait, postquam mulieri illi respondit Christus, uidebitur tibi inepta oratio, & quòd absque proposito loquatur. Non enim cohærent hæc cum oratione immediatè præcedenti. Ideoq; iungenda est hæc enarratio cum illa oratione, quæ in superioribus præcesserat. Vbi dixit Lucas, quòd quidã, scilicet ex Scribis, & Pharisæis, ut Matthæus declarat, tentantes quærebant signum de cœlo. Istis autem in medio positis respondet nunc Christus in præsenti. Modum autem quomodo tentantes quærebant signum de cœlo, explicat Matthæus dicens, quòd accesserunt ad Christum atq; dixerunt; Volumus a te signum uidere. Vide iam nunc, & considera istorum superbiam, qui non supplicant, aut rogant, sed uolumus, inquiunt: arrogantissimis, & ineptissimis uerbis suam superbiam ostendentes. O utinam nunc hæc maledicta uerba ab ore nostro nunquam prodirent. Quantò melius nobis esset, si uolũtas nostra non esset nostra? Ita ut ipsi vellemus, quòd Deus uult, & non quod nos uolumus. Herodias dixit uolo. Herodes, & ego uolo: sit pro ratione uoluntas; & Ioannem sanctissimum occiderunt. Maledictum tale uelle. Caue a propria uoluntate, tanquàm a nociua, & mortifera peste. Sic Saul inobediens factus est, & præuaricatus est domini præceptum. Christus autem dicebat: Non quod ego uolo, sed quod tu: & hac eximia, & rara obedientia a morte liberati sumus. Factus est enim obediens usque ad mortẽ. Hæc nostra uoluntas ducit nos in baratrum: & sola propria uoluntas ignibus inferni torquetur. Quis obsecro ferre poterit tãtam impudentiam, & procacitatem, ut seruus coram domino suo dicat; Volo? Si igitur nos serui sumus, & serui inutiles, si pretio empti, absit a nobis, ut quilibet sibi uelit, & quiuis sibi uiuat: sed ei, qui pro nobis simul mortuus est.

Exod. 22. | Mat. 12. | Mar. 6. | 1. Reg. 15. | Matt. 26. | Philip. 2.

¶ Præterea non dicunt, uolumus conuerti tuis miraculis, sed uolumus ea uidere. Speculatores erant, & curiosi, uolentes Christum capere: uel in uerbis, uel in factis, ideo aiunt: Volumus a te signum uidere. Sed priùs isti insipientes deberẽt a Christo petere oculos, quibus uidere possent illa miracula: qui enim fieri poterat, ut uiderent, qui oculis erant priuati? Cęci erant, & duces cęcorum, excęcauerat enim eos sua malitia. Quemadmodum pellis sicca, quę se exuit serpens, ut renouet suam ętatem, habet quandã effigiem oculorum, & membranam tenuissimam, qua oculi anguis prętegiuntur, uerè tamen oculos non habet: sic uidebatur impiis Iudæis se oculos habere, cum cæci essent, & pelles inanes, & hominum figuras induentes, nec homines erãt, sed immanes bestiæ sua rapacitate. Christi miracula specula erant diuina: cum autẽ Iudæi cæci essent, quomodo illa uidere uolebant? Quid cęco cum speculo? Si specculum non uidebant; qui fieri potest, ut se ipsos in speculo conspicerent? Vt hæc dicerent, & quærerẽt accesserũt ad Christum, & quantò magis uanè, & fraudulẽter accedebant, tantò longius, & distantius se a Christo elongabant. Petrus dicens; Exi a me domine, quia hõ peccator sum: & centurio dicens; Non sum dignus vt intres sub tectum meũ: magis ad Christum accedebant. At uerò illi cùm corporibus magis accederent ad eum, tanto magis se elongabant. Habetur in libro Sapientiæ, Sentite de domino in bonitate, in simplicitate cordis quærite illum: quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum. Nos uerò accedamus ad Christum in simplicitate cordis, & in mãsuetudine animæ. Multi ingrediuntur templũ: concionatorem audituri, & aures suas attentas præbent: sed non omnes utilitatem capiunt, quia non omnes recto animo accedunt. Multi intrantes officium aurificis, alter emit cathenam auream, alter pretiosum anulũ, alius uas pulchrũ, alius uerò nigrum carbonem sibi assumit, quem manibus terit, & nihil aliud

No. | Mat. 15. | Luc. 5. | Mat. 8. | Sap. 1.

sibi uult ex officina, nisi carbonem illum, quo niger efficitur. Sic multi concionem audituri accedũt, & unus accipit salubre consilium animæ suæ, alius compungitur: sed non deest alius qui prædicatorem irrideat. Oportet ergo sancto, & syncero animo ad hanc diuinam officinam accedere: nam sic accedentes, Deus instruit, alios uerò arguit, & increpat, sicut hos impios, & nefarios Pharisæos: quos appellauit generationem prauam, & adulteram. Sed cur ita? Audi. Cum uoluntas nostra perfectè Deo hæret, & nullum alium amplexata est maritũ: nihil de miraculis curat, nullumq; petit signum ad credẽdum. Tot signa in se uidet, & contemplatur, ut stultum sit alia maiora inuestigare. Sẽtit illum uehementem amorẽ, frequentes, & mutuos amplexus, suauitates illas, & dulcedines cœlestes, quæ omnẽ sensum exuperant. Sed cum adultera est, & relinquẽs sponsum suum Christũ, post alios amatores uadit, & se copulat, & coniungit rebus his caducis, & perituris, non utique experitur signa interiora, tuncque externa alia quærit, & ad ea se conuertit. Prius ergo est necesse auertisse animũ a suo proprio uiro, id est a Deo: & cum altero adulterasse: quam alia signa petantur. Meritò ergo adultera generatio signum petit: neq; hoc peteret nisi adultera prius esset. ¶ Sed mirum quidem est, nam cum Christus id haberet ingenium, & conditionem, ut de eo dicat Petrus, quòd cum
1. Pet. 2. maledicerctur non maledicebat, cumque eadem esset patientia, & mansuetudo, his tam asperum, & rigidum se ostendat: ita ut eos appellet generationem nequam, & adulteram. Nam si ob hanc causam,
Esai. 7. quia signa petunt, generationem nequã cos uocat: per Esaiam minuatur Achaz, q a signũ non petebat. Sępius inuehitur Christus contra hos, nam per Matthæũ
Mat. 21. eis dicit; Auferetur a uobis regnum Dei.
Ioan. 8. Et per Ioannem; Vos ex patre diabolo estis. & ratio huius iræ, & odii eadem fuit, quæ nunc. Ratio uerò, cur sic irascitur, & in furorem accenditur, est, nam aduentus Christi in mundum fuit, ut homines in cœlum ducat: atque ita ad hoc efficiendum quæsiuit omnes uias, & modos conuenientiores, quos ipse potuit.

Quando verò misericordia, & blanditiis vtens eos allicere nequibat: illis comminabatur supplicium, vt vel sic metu, & timore posset. Hoc etiam tecum sępè facit dominus beneficijs, & sanctis inspirationib. te vocans: quando verò hoc non prodest, in te animaduertit, & comminatur. ¶ Pręterea per ironiam magistrum illum appellauerant: nunc autem istam inurbanitatem reprehendit: nam cum eis qui verbum Dei prędicant modestè, & cũ reuerentia debemus loqui. Si Elias, quia 4. Reg. 1.
dixit ille dux q nquagenarius, homo dei, ironicè, respondit; Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, &c. Sic etiam Eliseus pueris irridentibus. & dicentibus. Ascẽde calue, maledixit: & exierunt duo 4. Reg. 2.
vrsi, & dilacerarunt quadraginta duos pueros. Sed nostro tempore sacerdotes, & ministri verbi Dei nullo honore afficiuntur. Ideò Christus hic tam apertè, & acriter his est loquutus. Sed quid hæc generatio mala, & adultera quærat, audiamus.

[Signum quærit, & signum non dabi- No.
tur ei.] Nonne vides quam meritissima, & optima ratione isti reprehenduntur. qui post tot signa, & miracula a Christo facta signum quærunt? Postquam Christus doctrinam suam, & cœlestem tot miraculis confirmauerat, alia nunc miracula noua petere, defectus quidem est fidei, & res maxima reprehensione digna. Sic tu miraculis iam factis a Christo, ab Apostolis, & sanctis credere debes: & non debes postulare alia signa, sicut isti nequissimi, & sceleratissimi Pharisæi. Moses ante, quàm legem daret, multa miracula fecit Exod. 7. & 8.
in Aegypto, & eduxit populum Deus mirabiliter per medium mare. At uerò Exo. 14.
post datam legem, & confirmatam, multò aliter cum illis se gessit. Terram quippe promissionis armis expugnarunt. Sic fides euangelica in principio nascentis ecclesiæ multis miraculis confirmata, & stabilita est: iam uerò non opus est miraculis: & qui propter iam facta miracula non credit, multò minus crederet etiam si alia noua miracula illi proponerentur. Nam uel tu credis miraculis factis a Christo, & a suis Apostolis, uel non: si miraculis credis, non est quòd disputemus: nam

credens

credens miraculis, & eius doctrinæ crede re debes: quandoquidem in testimonium, & probationem ueritatis, quam prædicabant, Christus, & Apostoli fecerunt illa miracula, & sic credens hæc miracula, credis etiam articulos, quos ipsi prædicabant. Si uerò nolueris credere doctrinam, nec miracula: id crede, quod oculis cernis, quandoquidem uides omnem mundum, subiectum fuisse Christi fidei, sine eo, quòd crederent sua miracula. Hoc certè magnum miraculum, & prodigium uidetur, ut sine miraculis tot & tantique uiri sapientes fidei subiicerentur, & quòd totus mundus crederet. Et propter hoc magnum miraculum omnia alia, quæ Christus fecit debes credere: quandoquidem hoc est omnium maximũ. Quòd si dixeris; Omnem Africam, Asiam, Aegyptum, & maiorem partem Orientis sequi falsam, & iniquam sectam Mahometicam, & in Germania, & Anglia sequi nefarium illum, & sacrilegum Lutherum: & dixeris Lutherum, nec Mahometum nunquam miracula fecisse. Respondeo tibi negotium nostrum multò differentius esse ab isto. Nam Mahometus, & Lutherus libidini, & uoluptatibus copiam fecerunt: & maledictæ, & sacrilegæ eorum sectæ constitutæ sunt secundum carnis, & sensualitatis appetitum, cumque amor cupidinis, & carnis tam ingenitus sit hominibus, non miror hos, qui falsos illos Propheta sunt sequuti. Christum uerò, qui omnia contradicentia carni, & uoluptatibus prædicauit: quod isti fuerint sequuti magnũ est miraculum: Præcipiebat enim ieiunare, diligere inimicos, iniuriis parcere, labores perpeti, & multa alia, quæ carnẽ nostram uidentur deprimere, & ei contradicere, & quòd hæc prædicans mũdus conuerteretur, hoc est magnum miraculum, & stupendum. Et ita debes credere, quòd qui hoc miraculum fecit, multa alia potuisset facere: & etiam miracula illa, quæ Euangelistę scripserunt uera esse, & cum illis omnem mundum ad suam doctrinam, & fidem conciliasse. Nam si nauem relinqueres in fluuio sine uelis, & remis, & gubernatore, si altera die illam uideres, iuxta aquæ cursum distare tribus uel quator leucis, non quidẽ mirareris: nam impetus fluuij, eam secum duxit, neque id esset mirandum, quando quidem fuit ratio, & causa. At uerò si hanc nauem uidisses sine remis, uelis, nec aliqua humana arte aduersus cursum aquæ ascendisse: tunc meritò mirareris. Sic nimirum, quòd fuerint multi sequuti doctrinam Lutheri, Vvicles, & aliorum similium, non est mirandum: nam ipsum aquæ ductum appetitus, libido caro, & sanguis sequuntur. At uerò quòd hęc nauis ascendat contra omnem impetum, & aquæ cursum, & q; homines, qui ex carne & sanguine sunt effecti, cõtra naturã suã, & inclinationem castitatem sequantur, paupertatem, pœnitentiam, euangelio se subiicientes, & ea credentes, quæ naturalis ratio non ualet comprehendere: hoc magnum, & stupendum miraculum est. Igitur firmum, & stabile apud te debes habere, fidem nostram in summa ueritate, & rectitudine esse constitutam, & probatam, & confirmatã multis hisquę magnis miraculis. Si enim hominem uideres turris alicuius altitudinem demirantem, simulque miraretur, qui fieri potuit ut magnum cymbalum in culmen illius turris ascenderet, & huic diceres congregatos fuisse multos homines, qui uno tantum impetu cymbalum illud in turrim eleuarunt: homo iste sine dubio hoc non crederet, quia uideret omnes humanas uires ad id non posse sufficere. At uerò si huic diceres, quòd machinis, & paulatim id fuit factum, illud sine dubio crederet. Interrogas igitur me quomodo fieri potuerit, ut tanta gentium multitudo, quę ex carne erat, legem recepit tam spiritualem, ut erat lex Christi? Qui fieri potuit vt in statum tantæ perfectionis ascenderent homines terreni, ad uilia, & immunda inclinati? Si ego tibi responderem, id factum fuisse, quia legem hanc pauperes homines, & literis humanis destituti prædicarunt, qui uiribus suis tantum ualuerunt, ut possent homines ferre in illum statum; sine dubio uerbis meis fidem non adhiberes, diceresq; solas humanas uires ad id esse non sufficientes. At si uera narrãs tibi dicerẽ hoĩes istos piscatores multa fecisse miracula, & plenos fuisse Spiritu

Lu. 16.

ritu

ritu sancto, & diuina sapientia, & hoc modo persuasisse legem hanc hominibus & mundum conuertisse: diceres utique hoc ita fieri potuisse, & rationem, & ueritatem in se continere. Quemadmodum igitur tu non potes credere cymbalū illud ascēdisse in turrim uiribus humanis, sed machinis, & stratagematibus: ita debes credere fidem nostram non esse humanū opus, sed diuinū in quo Deus multa miracula, & prodigia fecit. ut corda hominum moueret. Et quòd nisi Deus hoc negotium suis humeris assumpsisset, & suæ curę, omnes uires humanæ, & omnis sapientia non satis esset ad hoc negotium conficiendum, nec persuadere possent hominibus euangelium. Crede igitur miraculis fuisse euangelium prædicatum.

No. ¶ Sed dices: Nonne consentaneum esset rationi, & conueniens, ut nunc aliqua fierent miracula, ut uires maiores imbecilles assumerēt, & ut magis fides confirmaretur? Non utique. Nam miracula potius nunc damnum nobis afferrent, quàm cōmodū. Abraham dixit; Si Mosi,

Luc.16. & Prophetis non credunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Necdū adimpleti sunt triginta anni, ex quibus frater Andreas de Spoleto martyr sanctus ex ordine beati Francisci adfuit in Mauritania in medio ignis orans, ita ut nec capillum ignis posset attingere, & cūter à Mauris in ignem esset iactus, nihil mali ignis in eo effecit. Cumque hoc miraculum adeò magnum esset, & fieret in conspectu multorum Lusitanorum, qui & hodie viuunt, nullus Mauroiū conuerti uoluit. Imò sanctum uirum multis lateribus, & lapidibus iactis in medio prunarum interfecerunt, qui genibus flexis orabat. Ex quo constat, ꝙ miracula hoc nostro tempore precipuè inter illos, qui iā crediderunt, ut sunt hæretici, & apostatæ sanctæ religionis. & fidei Christianæ, nec opus sunt, nec ullam utilitatem afferrēt, etiam si principio nascentis Ecclesiæ fuerint necessaria. Puer enim quando ambulare incipit, adiuuatur uehiculo, & ipsum ingreditur. At si homo adultus triginta annos natus uehiculū ingrederetur non solùm non uehiculum iuuamen illi esset, imò grande impedimētum, quo minus posset ambulare. Sic ecclesia tūc paruula erat: & Paulus inquit illis teneris si delibus: Tanquam paruulis in Christo 1. Cor. 3.

lac dedi uobis. At modò non est opus miraculis, quia est mulier adulta. Quando aliquod opus fit, necessariæ sunt scalæ, & ligna ad ascendendum: postquam uerò opus iam est cōfectum, nihil ad aliud seruiunt scalę, & ligna, nisi ut sint impedimento transeuntibus. Ita homines nunc, si miracula fierent, in id offenderent, & dicerent, fidem nostram non adhuc esse bene confirmatam, & probatam: quādoquidem, & modò erant necessaria miracula, quibus magis cōprobaretur. Caue igitur ne tibi contingat, signum a Deo quærere, ut isti infideles post tot signa coram eis facta. Satis sint tibi signa uetera & antiqua, nec quæras modò signa noua. Sed quid istis respondeat Christus, audi.

[Signū nō dabitur ei, nisi signū Ionæ.] No.

Sicut peritus mercator non merces ostēdit, nec pandit eis, quos intelligit non eas mercaturos, qui ad officinam accedunt, uel ut curiosi, uel ut speculatores, nōn autem animo emēdi, eos autem uocat, quos intelligit empturos: ita Christus nō ostendebat sua signa & miracula, nec uolebat ea facere coram eis, qui ex curiositate, & malitia petebant signa. Ideo ipsemet apud Matthæum ait: Nolite sanctum dare Mat. 7.

canibus: nec projciatis margaritas ante porcos. Hac de causa cum esset manibus uinctis coram Herode, ei, qui cupiebat uidere signum, id noluit facere. Pete Mat. 27.

bant signum, & quando uiderunt signa, dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Noluit itaq; signū face Ioan.11.

re coram istis. Sed dixit. Signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ. Dedit eis hoc signum, quamuis non peterent, quia hoc signum directè respōdebat ad ea, quæ petebant Pharisæi Nam petierunt signum de cœlo tentantes eum, scilicet scire uolentes: ipse uerò Christus dedit eis signū, quo possent intelligere, quòd ipse illud poterat, de quo quærebant Pharisæi. Nam sicut Ionas tribus diebus, & noctibus fuit Ionæ 1.

clausus in uentre cœti: sic postquam filius hominis mortuus fuerit, & resurrexit, credetis uera esse omnia, de quibus

nunc

nunc dubitatis. Quia tunc apparebit Iesum esse Deū, Christum, & Messiam promissum in lege, & tunc incipiet uniuersus mundus in eū credere. Sic etiam Christus dixerat eis: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc uidebitis, idest, cum crucifixeritis me, uidebitis omnia, quæ dico esse uera: quia tunc apparuit gloria Christi. Sicut enim Ionas fuit signum salutis Niniuitis, quia eo prædicante Niniuitæ pœnitentiam fecerunt: sic Christus Iudęis signum salutis erat futurus, si eo prædicante conuerterentur. Quando tamen eū recipere noluerūt, fuit eis aduentus Christi signum, & occasio maioris perditionis: ideò textus inquit.

Ioan. 8.

Ionæ 3.

[Nam sicut fuit Ionas signū Niniuitis: ita erit filius hominis generationi isti.] Nam sicut Ionam euomuit cętum tertia die, & eo prædicante tota ciuitas conuersa est: Sic Christo tertia die resurgente, & prædicatores mittente totus mundus cōuersus est, quia Christus per eos prædicabat. ¶ Præterea magnum miraculum est, quòd corpus hominis transire posset per foramen gutturis cęti. Magnum quidem etiam est miraculum, quod tribus diebus non fuerit digestus Ionas, nec dissolutus calore cęti. Magnum utique etiam est miraculum, quòd cum ita sit ingens, & magnus ille piscis, sic ut natare nequeat, nisi in profunda aqua, ꝗ euomeret illū, & propulsaret in litus maris. Sic magnū miraculum est, quòd Christus cuius anima sanctissima gloria erat plena, posset esse in angustia limbi, & quòd mors illum non consumeret, sicut cęteros. Sed quod esset, ut ait psalmus inter mortuos liber: & quod uiuus resurgeret tertia die in hunc mundum, primitiæ resurgentium. Hoc signum Ionę dedit Christus generationi huic pessimæ.

Psalm. 87.

No. [Regina Austri surget in iudicio cū viris generationis huius, & condemnabit illos, quia uenit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis.] Illa fœmina fuit, & uos viri. Illa a longè uenit, & uos hic me habetis. Illa reliquit imperiū suum, uos estis in patria uestra. Illa munera attulit, uos non uultis gratis beneficium Dei accipere. Illa ad purum hominem, uos ad Deum simul, & hominem accedi-

ditis. Illa sola fama nouerat Salomonem, sed uos multis miraculis approbatum contemnitis. Præterea illa condemnabit uos.

¶ Aduerte, quòd hic condemnare, seu iudicare, non accipitur pro sententiam ferre damnationis: quia isto modo solus Christus iudicabit. Dimissis itaque aliis acceptionibus, quibus solet accipi condemnare, de quibus infra dicemus: quantum ad præsentem contextum attinet, accipitur hic condemnare, cum aliqui inter se cōueniūt de re aliqua disceptaturi, & alter æquus, & rectus, alter uerò scelératus, & iniquus apparet. Sic regina Austri cōdemnabit: nam quod illa fecit, erit in condemnationem Iudæorum. Sic etiam peccata Oolla, idest Samaria, cum sceleribus Ooliba, idest Hierusalem (ut habetur in Ezechiele) quodam modo uidentur iustam ostendere Samariam, eò, quòd Hierusalem uberiori Prophetarū doctrina fruens, ipsam spreuerit. Deinde etiam, quod per sapientem dicitur, ꝗ sancti iudicabunt nationes, eundem sensum habet, idest, fideles in electorum numerum cooptati nationes illas, quæ in infidelitate persiterunt, condemnabunt, ex collatione operum. Hoc nimirum respicit illud, quod habetur in Ioanne: Sermo, quem locutus sum ille iudicabit uos in nouissimo die. Et illud; Si ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filii uestri in quo eiiciunt? Ipsi iudices uestri erunt.

Cap. 18. de scēdit hic iustificatus ab illo

Ezec. 3.

Sap. 3.

Io. 12.

¶ Postremò ad illum sensum potest adduci illud Apostoli. Nescitis, quòd Angelos iudicabimus, quanto magis secularia? id est: Nos condemnabimus Angelos apostatas, qui cum Deum eximio mentis acumine cognouissent, ob suam insolentiam è cœlo eiecti sunt: si nos, qui non admodum exactā (si cum Angelis conferamur) assequuti sumus mētē, usque in finem uitæ æquo animo innumeras ærumnas sustinuerimus: ita Regina Austri condemnabit generationem Iudæorum: quia ipsius factum damnabit incredulitatem Iudæorū. Illa namq; à finibus terræ uenit audire sapientiam Salomonis. [Et ecce plusquam Salomon hic.] Arguit locus iste eos, qui in rebus parui momenti plusquam opus est. cu-

1. Cor. 6.

rosi

riosi sunt: in ueritate autem vel inuenienda, uel retinenda stupidi sunt, atque inertes. Arguit itē locus hic, uerū esse quod
Mat. 18. Christus alibi dicit; Multi primi erunt nouissimi, & nouissimi primi. Et fit nonnunquam, ut eos contemnamus, qui si non meliores, saltem nobis pares, & æquales sunt. Calūniabātur Iudæi sæpè gētiles, cum ipsi non suæ uocationi responderent. Et in hoc loco Niniuitæ, & Regina Saba eis præferūtur. Ideo dominus
Hier. 2. per Hieremiam inquit: Transite ad insulas Cethim, & uidete: & in Cedar mittite & considerate uehementer, & uidete si factum est huiusmodi. Si mutauit gēs Deos suos, populus uerò meus mutauit gloriā suam in idolum Et alibi: Miluus cognouit in cœlo tempus suum, turtur, & hi-
Hier. 8. rundo, & ciconia custodierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non cognouit iudicium domini. His uerbis uidemus quomodo contumaciam Iudæorum exprobrare soleat Deus, & posset etiam nostram superbiam, & arrogantiam confundere, qui viliores sumus creaturæ.

No. ¶ Duo in Salomone admirata est ma-
3. Reg. 10. ximè Regina Saba. Primum scilicet, maiestatem suam, & potentiam, nam uidens diuitias, potentiam, & magnum ordinem ministrantium obstupuit. Sed hic plusquam Salomon est, & maioris maiestatis,
Matt. 21. & potentiæ. Nam tanta fuit eius maiestas, & autoritas, ut cum templum ingrederetur, eijceretque ementes, & uendentes, in diuina sua facie mirabilis splēdor, & maiestas refulgebat: ut nullus eorum, qui in templo erant, ausus fuerit ei contradicere, cum tanta ibi esset gentium multitudo. Hoc miraculum deberet eos in admirationem rapere, ut Reginam Saba diuitiæ, & potentia Salomonis.
Mat. 6. Et in Christi passione, quoniam ab ipsius facie diuinus quidam splendor emanabat, in domo Caiphæ uelamine faciem operuerunt. Nam quemadmodum in facie Moysis diuinus splēdor apparebat,
Exod. 33. propter conuersationem, & familiaritatem, quam cum Deo habebat, ita magnus erat fulgor, & splendor facie Christi propter communicationem, quam humanam cum diuino habebat: ita ut Iudæi cum tantam claritatem tueri non possent, uelamen ei imposuerint. Bene etiam hanc gloriam suam, & maiestatem ostendit in horto, cum eum uoluerunt comprehendere; quandoquidem solis illis verbis; ego sum, omnes in terram deiecit. ¶ Secundum uerò, quod uehementer No.
admirata est Regina Saba, fuit sapientia Ioan. 18.
Salomonis. Sed ecce plusquam Salomon hic. Nam quando Pharisæi miserunt ministros suos, vt Christum caperent, & comprehenderent, inuenerunt eum in templo prædicantem: qui adeò uoluptate affecti sunt audientes suam doctrinam, ut redeuntes Pharisæis dixerint: Quare non Ioan. 7.
cepistis eum? Respondentes autem dixerunt; Quia nunquam sic loquutus est homo. Non solum quatenus Deus, Christus sapientior erat Salomone, sed etiam quatenus homo: nam reliquis hominibus data fuit scientia, & gratia secundum pōdus, & mensuram. At uerò sanctissimę animę Christi propter unionem verbi data fuit scientia infinita. Nam etiam si actu infinita non sciat, scit tamen infinita potentia: quia patet ei aditus infinitus. Et preterea infinitas res potest suscipere per infinitas notitias effectas ī intellectu suo a uerbo, cum quo est unita. Regina itaq; Saba surget, & condemnabit generationem istam, & condemnabit etiam te Christiane. Nam Regina illa non uenit uisura Salomonem, ut aliquid pertinens, & spectans ad salutem animę cum eo ageret, sed tantum propter nimiam curiositatem, & ut aliqua philosophiæ, & naturę secreta cognosceret. Vt hanc mundi sapientiam posset attingere regina hęc tā lōgam sibi suscepit uiam, tot labores pertulit. Tu uerò, ut salutem animæ consequaris tribus, uel quatuor gradibus non uis moueri, nec in ecclesiam ire auditurus sacrum, nec concionem. Illa sine dubio te condemnabit.

[Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabūt illam, quia pœnitentiam egerūt in prędicatione Ionæ, & ecce plusquam Ionas hic.] Ionas erat propheta aduena, Christus uerò naturalis, & notus: Ionas trium dierum spatio prædicauit, Christus uerò tribus annis Ionas prædicauit gentibus, Christus uerò eis, qui cognitionem Dei habebant:

habebat: Ionas nullum miraculum facit, Christus multa: Ionas desiderabat subuersionē, & destructionē Niniues, Christus uerò salutem omnium cupiebat. Illi verò fidem adhibuerunt prophetæ aduenæ, qui nullum fecit miraculum: uos uerò post tot conciones, & miracula contumaces, & rebelles estis. Niniuitæ condemnabunt generationem istam. Quid rogo illi facerent, si uiderent mortuos resurgere, sicut uos uidetis? Ecce plusquam Ionas hic. Vultis uidere hunc esse meliorem, quàm Ionam? Ionas fuit Propheta, qui non seruauit, nec habuit obedientiā: Christus uerò ita obediens, vt dicat Paulus, quòd factus est obediens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Ille subuersionem Niniues videre cupiebat, nam in quodam loco sedit, & ibi expectabat viginti dierum spatio, & quadraginta subuersionem ciuitatis: quando uerò uidit in fine illorum dierum ciuitatem non esse euersam, ira de hac re illum pœnituit, vt mortem suæ animæ peteret. Christus autem ita salutem nostram semper curauit, & exoptauit: vt propter hanc rationem mendax, & falsus Propheta noluerit haberi, & seductor populi. Vide igitur quàm longo spatio Christus antecellat, & superet Ionā. Quid igitur Iudæi respōdebunt, cùm magnum prædicatorem habuerint? Viri Niniuitæ condemnabūt illos. ¶ Benè dixit condemnabunt, & non damnabunt, quia mali seipsos damnant, & ipsi principium sunt, & origo suæ perditionis. Vnde Oseas; Perditio tua ex te Israel. At si Iudæi nullam excusationem habebūt corā Dei tribunali seuerissimo: multò minus tu o Christiane. Proh dolor quanti sunt in inferno, qui forsitan non deliquerūt nisi in duobus, uel tribus mortalibus peccatis: & tu mille peccatis, & flagitijs coinquinatus lætaris, exultas delicijs, & uoluptatibus te tradis. Deus autē clemens, benignus, & patiens tibi auxilium in necessitatibus suppeditat, nutrit, & sustentat. Vnde meritissimè de illo dicitur; Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, &c. Si maior pœna, & suppliciū in inferno Iudæos manet, quoniam cū maiora beneficia a Deo accepissent, ipsi ingrati fuerunt; mihi crede, multo maiora, & grauiora supplicia tibi parata esse, qui plurima, & maxima sacramenta, & beneficia a Deo optimo maximo recepisti.

Phili. 2.

Ionæ. 4.

No.

Oseæ. 13.

2. Cor. 1.

¶ Nota etiam, quòd Ionas dixit Niniuitis: Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur: cumque hic terminus dierū esset illis designatus, non diem vltimum ad faciendam pœnitentiam expectarunt: sed statim operi se accingunt, ut iram Dei mitigare, & placare possent. Tu igitur, qui nec uentu tum diem certum tibi habes, quid est, quòd statim pœnitentiam non agas? Tibi nanque non tantum temporis, quantum Niniuitis cōceditur, nam illi certissimos habebant quadraginta dies: tu uerò nec unam horā. Signum Ionæ est, ut statim pœnitentiā agas, nec procrastines dicendo: Cras istud faciam, subinde repetens, & alia noua miracula postulans. Age igitur obsecro pœnitentiam antequam incidas in angustias, & tribulationes mortis, quia in diluuio aquarum multarum ad eum non approximabunt. Falleris nanque si cogitas te in hora mortis agere pœnitentiam: nam tunc cùm malè semper uixeris, grande miraculum erit, si in Deum te conuerteris. Quando filij Zebedæi petierunt dextram, & sinistram, quæsiuit ab illis Christus: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Ipsi uerò dixerunt; Possumus. At uerò quando Christum comprehenderunt, eo relicto omnes fugerūt. Ita etiam fallit opinio, scilicet, quòd in hora mortis poteris agere pœnitentiam, & sine dubio nanè hoc tibi præsumis: nā quando tribulatio mortis te circundederit, multa alia restant tibi peragenda, & sic difficillimè pœnitentiam facies, quamuis illam facere possis. Nam etiam si in hora mortis multi rem alienam restituant, & alia multa bona opera faciant: nihilominus non illi propria uoluntate mouentur, sed necessitate coacti, & compulsi: & ita talis pœnitentia multoties est inutilis. Quando tauri agitantur, & taurus aliquem hominem persequitur, ille homo pallium suum in cornua tauri iactat. Sed cum iam taurus abierit, suum pallium accipit, & securus sedet. Sic multi in angustia, & periculo mortis

Psal. 31.

Mat. 20.

mortis constituti, rem alienam restituūt, & suum unicuique tribuunt: at postquā periculum euadunt, in antiqua uitia relabuntur, & quas iam pepercerunt iniurias, deposcunt. Aliquibus etiam Deus hoc beneficium ob suam infinitam misericordiam, & benignitatem fecit, ut dignam pœnitentiā in hora mortis de peccatis commissis agerent. Sed nunquid tu idem habes chirographum, & priuilegiū? Latroni in cruce pendenti hoc beneficiū condonauit: tu uerò ex priuilegio paucis concesso, non debes uniuersalem legem stabilire. Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui capientur tempore malo. Ita captus est a morte Balthasar Rex Babyloniæ, quando manus illa in pariete scripsit: Mane, techel, phares. Oblitus erat mortis, cibo meroque se ingurgitans, qū repente, & inopinatò mors illi aduenerit. Cum aliquis inimicum alterius se ostendit, & declarat, operæ pretium est, ut talis cautè uiuat, & paratus ad quodcunque periculum, quod se illi obtulerit. At si non sibi cauerit, & ab altero interficitur, interfector sine dubio non est traditoris nota reprehendendus. Sic nimirum iam mors diu est, ex quo nostram inimicam se manifestauit: tua uerò est culpa: si minus cautè uixeris, nam quotidie te monet multorum obitum ob oculos tibi ponens. Quocirca dominus ait; Vigilate, quia nescitis, quando dominus nester uenturus sit. Sed hoc in sequēti capite explanabimus. Si igitur continuò pœnitentiā non egeris, Niniuitæ surgent in iudicio, & cōdemnabunt te: quia cum ipsi spatiū quadraginta dierum haberent ad pœnitendum, statim pœnitentię iugum assumpserunt. Tu autem qui incertus es, an uisurus sis uenturum diem, pœnitentiam in crastinum protendis. Si senex iam decrepitus, & in extremo ętatis sinę a rege peteret, ut te suum famulum, & clientulum uellet illum accipere, nonne talis irridendus esset? sic sunt sine dubio qui pœnitentiam in senectutem protendunt. Secundò quia incerti erant, an uenia ēssent impetraturi. Non enim audierant a Ioanne: Pęnitentiam agite, appropinqua uit regnum cœlorum. Non uiderant Petrum lachrymis consequutum fuisse ueniam, nec Mariam Magdalenam: sed de uenia in certi, pœnituerunt. Dicebant enim: Quis scit si conuertātur, & ignoscat Deus? Nos uerò certissimi sumus, habemus nanque illud manifestum, & certū, q̄ in quacunque hora ingemuerit peccator, &c. Nihilominus tamen hęc nō recordantes, in utrāuis dormimus aurē, & pœnitentiam in crastinum dilatamus: ideo illi barbari surgent, & condemnabūt nos.

No.
Luc. 23.
Eccl. 9.
Dan. 5.
Mat. 25.
Luc. 12.
Mat. 1.
Marc. 1.
Luc. 22.
Luc. 7.
Ioel. 2.
Eze. 18.

¶Tertiò quia omnia alia, quę illis impedimento esse poterant reliquerunt: nā nutrices infantes suos non lactabant, rex non sedebat in solio ad iudicandum: & artes mechanicę cessauerunt: & nulli alicui rei intenti erant, nisi pęnitentię. Nos uerò pœnitentiam accipimus tanquam rem accessoriam, & accidentariam. Nam si aliquem interroges cur, non peccata confiteris? Respondebit statim: Paululum negotij non habeo: id posteà faciam. Negotia uerò temporalia tanquam rem p̄cipuam, & nobis magis conducentem accipimus. ¶Quarto Niniuitę induti sunt saccis, & pęnitentiam egerunt. Sic filij Israel uidentes, quòd propter adorationem uituli recedebat Deus ab eis, nullus eorum secundum morem, & consuetudinem induebatur. At nos bombycino, & purpura induti pęnitentiam nolumus agere. Si mulier plorans mortem mariti defuncti Ecclesiam ingrederetur margāritis, & gemmis ornata, procul dubio hęc talis irridenda esset. Quantò meliori iure lugubribus uestibus induti mortem animę deplorare deberemus? Sanctissima Magdalena pœnitentiam egit proijciens uestes in terram: & capillis suis tersit Christi pedes. Sed iam superiùs de his egimus ¶Quintò Ionas semel Niniuitis p̄dicauit, & statim se ad Deum conuerterunt. At nos quotidie audimus prędicatores clamantes, dormimus tamen obturatis auribus, nec de peccatis pęnitemus. ¶Sextò Ionas potiùs prędicabat, & annunciabat desperationem, quàm pœnitentiam: nihilominus egerunt; nos uerò ad misericordiam, & clementiam uocamur; sed nihil de hac re curamus. Lege Chrysostomum in homilia undecima super Epistolam secundam Pauli ad Corinthios, tractantem illud; Obsecramus pro

Exo. 33.
Luc. 7.
2. Cor. 5.

pro Christo, reconciliamini Deo. Et quia ad alia properamus, satis sit ostendere tibi locum.

No. [Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, nec sub modio, sed super candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen uideant] Ostendit hic Christus, se non debere cessare à sapientiæ suæ communicatione, & prædicatione ob Iudæorum istorum duritiem, & iniquitatem. Nam ad hoc cœlestis pater tantam illi communicauerat sapientiam, ut illam bonis, & malis ostenderet, & offerret, & quantum in se erat, cum illa omnes illustraret. Iuxta illud Esaiç, quod diuinus pater suo filio dicebat: Dedi te in fœdus populi, & in lucem gentium: ut aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione uinctum. Per lucernam intelligit doctrinam, quæ illuminat intellectum: sicut lucerna artificialis oculos corporis. Docet ne sciétiam, & doctrinam abscondamus, sicut faciunt multi, qui ea, quç sciunt alijs abscondunt, sed sibi ipsis seruant, auaros imitantes Et non ob aliud id faciũt, nisi ut soli ipsi laudẽtur in populo, & gloriosi æstimentur propter raram, & eximiam doctrinam, & eruditionem. Super candelabrum ponit lucernam, qui cathedram ascendit, siue quẽcunque alium locum, ut communicet alijs, quæ ipse didicit. Ille uerò abscondit, & ponit sub modio, quia alijs non vult eruditionem, & doctrinam manifestare, ut discant. Christus Saluator noster nec propter calumniantium duritiem, nec propter eorum murmuratioñẽ noluit abscondere lucernam suç doctrinæ. Sic tu non abscondas donũ tibi a Deo creditum: quia ut Paulus ait: Spiritus datur in utilitatem, non in desidiam. Et alibi Dedit Deus Apostolos, & Doctores, & reliquos, in ædificationem corporis Christi. Et Dominus vult, ut talenta, quæ tradidit, apponantur in mensa: & damnauit seruum, qui posuit libram in sudario. Aduerte autem quòd lux, quç sub modio ponitur, sub mensura ponitur, quia super modiũ non lucet. Sed lux, quæ super candelabrum ponitur omnes illuminat, nullo termino clauditur. Vult enim Deus, vt charitatem habeamus sine modo, & mensura. Nam lucerna non solùm lucet, sed ardet, & comburit: quod propriũ est ignis. Quare locus hic non solùm de doctrina, sed etiam de operibus charitatis, & misericordiæ potest intelligi. Vult Dominus, ut sine acceptione personarum omnes doceamus, & charitatem habeamus: sicut lucerna, quæ posita super candelabrum omnibus lucet, & omnes illuminat. Multi nanque suos amicos docent, & suos diligunt: sed non inimicos, nec extráneos. Charitas horum terminos habet, parum extenditur, & sub modio ponitur. De præcepto charitatis loquens Dauid dixit Domino: Latum mandatum tuum nimis. Quod mandatũ est hoc? Illud, de quo Dominus ait, Mandatum do uobis, ut diligatis inuicẽ. Hoc inquam præceptum latum est, & ad omnes extenditur, quia ipsos inimicos includit, hæreticos, & infideles, notos, & ignotos: quos omnes charitate prosequi debemus. Ideoque super candelabrum ponitur, ut omnibus qui in mundo sunt luceat. Cùm audieris auarum dicentem; Erogabo eleemosynam, sed extremè indigenti, & cum audis tepidum Christianum dicentem; Non audiam missam, nisi præcepto me cogente. & alterum, non cõfitebor peccata, nec eucharistiam suscipiam, nisi in paschate: hi omnes similes sunt luci positæ sub modio, & sub angusta mensura, sed cum audis Optabant ego anathema esse a Christo ꝓ fratribus meis Et rursus: Optabam ego non solùm uobis conferre Euangelium, sed & uiscera mea. Hæc quidem est lucerna super cãdelabrum posita. Sed ex superiùs dictis conuertit Christus sermonem in nostram utilitatem.

Esa. 49.

1. Cor. 12.

Ephe. 4.

Mat. 25.

Luc. 19.

Psal. 118.

Ioan. 13.

Rom. 9.

1. The. 2.

[Lucerna corporis tui est oculus tuus.] Parabola sumpta est ab oculo materiali. Sicut lucerna facit nos uidere ea, quæ facimus: sic oculus corporis totum corpus. Christus (vt ex consequentibus ostenditur uerbis) uult insinuare, quòd sicut oculus corporis est eiusdem corporis nostri lucerna: sic oculus noster interior, scilicet intellectus siue intentio animæ nostræ illuminat omnes operationes eiusdem animæ. Ideò ait:

[Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.] Hoc est, intentio

Le. Gre. lib. 2. Mo.

ut cō- intentio tua fuerit simplex, & recta, tota
Ar.g. li 4. anima rectè dirigetur ab intellectu: & lu-
contra Iu ce sapientiæ eius clarior efficietur: ope-
lianum Pe rum quoq; multitudo studiosa erit, quia
lag.c.3.r.7 intentio imprimit speciem operi.

No. ¶ Docet locus iste, ut in omnibus nostris operibus semper ob oculos Deum præsentem habeamus, & ut ipse sit noster finis, & præcipuus scopus Multa sunt bona opera, quæ cum examinata fuerint perpendiculo diuinæ iustitiæ, ab hac recta intentione deficient: intentio nanque, & finis operis est, qui meritum tribuit. Nā coram tribunali Dei nec uirtutes morales per se, nec labores corporis quantum uis magni illi sint, aliquid ualent: nisi spi-
3. Reg. 6. ritu amoris Dei, qui à cœlo mittitur, con iungantur. Nihil enim erat in templo, quod non esset ex purissimo auro confectum, uel saltem deauratum. Atque ita in templo uiuo animæ nostræ, nihil debet esse, quod non sit charitas, uel ornatum cum charitate. Quapropter non tantum oculos debes conijcere in id, quod facis, sed in id, quod intendis: nam uilia, & minima opera dum diuino spiritu fiunt, & intentione recta maximi sunt ualoris, & momenti: & è contra maxima, & heroica opera, si debita intentione, & recto fine careant, nullius sunt naloris, & ponderis. Vult Deus, ut omnia ab amore procedant. Ideo præcipit, ut dilectionem eā habeamus, qua ipse nos fuit ꝓsequutus: hoc est nullo apposito pretio, nec mercede. Et cum inter circūstantias diuinæ charitatis hæc sit excellentior in persona diuina: fœlix ille, & beatus erit, qui in omnibus suis operibus, curauerit illam imitari. Quocirca in omnibus, quę feceris auerte oculos tuos ab humano pręmio, & laude, & id omne in Deum conijce: nec patiaris, ut opus quod talem dominum præmium habet, deseruiat alicui respectui temporali. Nam quemadmodum dolendum esset, quòd mulier aliqua pulcherrima, & diues maritum acciperet vilem hominem, & abiectum: ita etiam multo magis est dolēdum, si uirtutem videamus, quę pro pręmio Deum habet, deditam acquisitioni honoris mundani. Omnis enim basis, & fundamentum meriti, aut demeriti consistit in recta intentione, & fine nostrorum operum: opus est, ut propter solum Deum efficiantur: nam diuinus amor ualorem, & pondus illis tribuit. Ita superius in capite sexto loquens Christus de persequutionibus patiendis, dixit? Cum maledixerint homines propter me. Et de contemptu rerum mundanarum etiam dixit; Propter nomen meū. Tunc enim dicitur oculus noster simplex, quando rectè intelligēs sine Luc. 6.
aliqua malitia opera dirigit in finem debitum, qui naturaliter unicus est, scilicet, summum bonum, qui Deus est: & tunc omnia opera nostra bona efficiuntur.

¶ Sed uidetur hic statim maximum du No.
bium insurgere: nā Dominus ait per Ioā Ioan. 16.
nem, quòd illi, qui persequebantur Apostolos, arbitrabantur obsequiū se præstare Deo: sed nihilominus grauissimè peccabant, & intentio eorum bona erat, & simplex, quia ipsi putabant Deo seruire, ut Christus inquit: nam intentio omnes iudicat, sicq; qualis fuerit intentio, tale factum efficitur, & à fine nomen opus accipit: finis autem hic bonus est, quia honor Dei, ergo & opus bonum: nam si oculus simplex fuerit, totū corpus lucidum erit. Ad hęc respondeo dicendo: aliud esse intentionem rectam, & aliud bonam habere intentionem. Bona intentio est, quę finem bonum habet, sed facilè potest se error illi admiscere, ita ut corrumpat illam: quia licet illa ex fine sit bona, tamen alię circunstantię illam deprauare possunt, ut minus bona sit. Recta autem intentio est uoluntatis nostrę operatio, qua illa uero modo, & medio tendit in bonum: quando scilicet cum lege Dei mensuratur, & dirigitur cum lumine legis rectę. Fieri autem potest, ut aliquid cum bona intentione fiat, & non sit opus bonū; quia non sit uero modo, & intentione recta. Quantumcumque finis, & intentio bona sit, si media bona non fuerint, nunquam opus rectum consistet. De hoc ope
re ait Paulus; Non sunt facienda mala, ut Rom. 5.
ueniant bona. Et iterum; Zelum habent, Rom. 12.
sed non secundum scientiam. Error ita- Esai. 5.
que perdit opus, dicente Domino per Prophetam. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia nō habuit sciētiā. Non sufficit itaque, quòd intentio bona sit,

sit, sed q̃ sit perfecta. Perfectio autem cõsistit in eo, q̃ nihil ei deficit, nec ulla rectitudine caret. Et hac de causa eleganter Christus hic non dixit, si oculus tuus bonus fuerit: sed simplex fuerit. Simplex enim hic perfectionem significat: nã Hebræis uerbum, simplex, sonat integrum, & perfectum. Ita dicitur de Iob: Erat simplex. Quod qui peritissimi sunt in sermone Hebræo, exponunt: Erat uir integer. At alii: Erat uir perfectus. Itaque ad bonitatem operis non sufficit bonitas intentionis: quia ad bonitatem operis requiritur obiecti integritas, & cõuenientia omnium circunstantiarũ, quas recta ratio adesse debere iubet actui. Sed fieri potest intentionem finis esse bonã, & tñ deficere, uel obiectũ debitum, uel alias circunstantias: ergo stat intentionem esse bonam, & opus malum: quia bonum consurgit ex causa integra: malum ẽt ex quocunq; defectu. Nã si quis rapiat diuiti, ut subueniat pauperi, uel mẽtiatur, ut succurrat insonti, bonus quidem finis est: electio autẽ contra dictamen rationis mala. Sed bonitas finis non excusat malè eligẽtem. Ad maliciam operis sufficit malitia intentionis: nã ad hoc, quòd aliquod opus sit malum, sufficit defectus uniuscuiusq; requisitus ad operis bonitatẽ. Sed de his satis.

Iob 1.

No. Obserua autem, quòd non ait, quòd aliqua pars corporis erit lucida, sed totũ (inquit) corpus tuum erit lucidum: cura enim uiri pfecti simplicis, & integri est, se totum circunspicere, & sua lucerna se examinare. Verebar (inquit Iob) omnia opera mea. Vir integer totus sibi notus est. Probat enim se, an in fide sit, ut Paulus inquit. Itaq; eris lucidus totus, aut tenebrosus totus; quia aut places totus, aut displices totus. Non enim poteris partim Deo placere, & partim displicere, quia q̃ in uno deliquerit, factus est omniũ reus. Et Saluator: Nemo potest duobus dominis seruire. Ideò de sanctis Zacharia, & Elisabeth dixit Lucas, quòd erant iusti ante dominum: incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus domini. Non dixit, in aliquibus, sed in omnibus. Sed iam de hoc superius.

Iob 9.
2. Cor. 13.
Iac 2.
Mat. 6.
Luc. 1. Vide ibi.

[Si autem nequã fuerit.] In hoc apparet hic nõ loqui de oculo corporali, quia talis non potest esse nequam, cum nequitia non sit nisi in operibus nostris: quæ sunt aliquo modo uoluntaria. Oculus autem est aliquid naturale, & non est in potestate nostra, quòd bene, uel malè se habeat. Intelligitur ergo de oculo intellectus, quia tale est iudicium uniuscuiusq;, & talem finem constituit, qualis ipse est. Qui autem malus est constituit sibi malũ finem, & omnia ad illum malum finem dirigit; & tunc est oculus nequam. Et sic Christus loquitur. An oculus tuus nequã est, quia ego bonus sum? Et dixit oculum illius nequam esse: quia non rectè iudicabat, cum murmuraret de liberalitate patris familia.

Mat. 20.

[Etiam corpus tuũ tenebrosum erit.] Idest, oẽs operationes simul aggregatæ malæ erunt, cùm ipse non habeant bonitatẽ completam, nisi ex intentione. Quia dato, quòd alias operatio sit bona ex genere suo, si intentio non est bona, non adhuc erit perfecta, & absoluta talis operatio, nec meritoria.

[Vide ergo, ne lumen, qđ in te est tenebræ sint.] Idest, caue ne tua ratio, & intẽtio sit peruersa, aut modis iam dictis obscura. Quod fit si opus nostrũ in debitum finẽ non ordinemus: uidelicet ad Dei gloriam, & honorem, & ad beatitudinẽ æternam. Hinc hortatur Apostolus. Omne quodcunque facitis in uerbo, aut opere, in nomine domini nostri Iesu Christi agite, gratias agentes Deo patri per ipsum.

Aug. lib. 2 q. euange. cap. 15.
Col. 3.

[Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit.] Idest, si omnis operatio tua fuerit studiosa, & tam intentio, quàm actio inde procedens sint bonæ.

[Non habens aliq̃ partem tenebrarũ.] Idest, si nullum peccatũ mortale habuerit admixtum. Partes tenebrarũ, idest, uitiorũ sunt superbia, auaritia, luxuria, &c. No.

[Erit lucidum totum.] Hoc est: Tunc totum corpus tuum erit uerè, & perfectè dignum meritis, atque Deo ipsi placitum. Nam uno solo mortali peccato omnia opera meritoria extinguuntur, si uerò nullum insit peccatum mortale, charitas, & gratia Dei efficiunt, ut ipsa opera coram oculis Dei splẽdeãt. Hinc in Ecclesiastico habetur; Qui in uno peccauerit, multa bona perdet. Eccl. 8.

Eze. 18. Et dominus per Ezechielem; Si iustus auerterit se à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, &c.

[Et sicut lucerna fulgoris illuminabit te.] Itaque anima tua his bonis coram Deo pulchra erit, & fulgida. Vnde in pro
Pro. 9. uerbiis habetur: Iustorum semita quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectam diem: uia uerò impiorũ tenebrosa, nesciunt ubi corruant.

No. ¶ Igitur (ut ad alia iam gradum faciamus) ex his Christi uerbis, & metaphora oculi, luminis, & tenebrarũ docemur, ut semper rectam intẽtionem habeamus in omnibus operibus nostris, nempe ut q̃dquid fecerimus in Deum dirigamus. Vn
Mat. 6. de, & alibi Saluator ait: Attendite ne iustitiam uestram faciatis coram hoibus, ut uideamini ab eis: alioqui nõ habebitis mercedem apud patrem uestrum. Vult. n. Deus ut opera nostra in ipsũ dirigamus, & ut sigillo rectę intentionis ea designe
4. Re. 20. mus, ne ea amittamus collocãtes ipsa in
Isa. 39. ore hominum. Sicut Ezechias qui ostendit bona sua nũtij Babylonis regis, quapropter dixit illi dominus: Auferant omnia, q̃ in domo tua sunt. Vult Christus, ut merces nostræ securæ portum contingant: ne post longam nauigationem ipsis mercibus spoliemur. Spoliamur utiq; quãdo bona opera non propter Deũ, sed ad humanam, & inanem gloriã captandam facimus. In moralibus finis (ut ait Philosophus) habet eandem uim mouendi, quam habet principium in naturalibus.
1. Tim. 1. Cum autem charitas sit finis, ut ait Apostolus: ea nos debet mouere, & dirigere. Si verò charitas nos mouerit, dirigentur sine dubio opera nostra in Deum: & poterunt perfecta, & omnibus suis numeris absoluta appellari. Consistit autem bonorum operũ perfectio in duabus rebus præcipuè: in directione scilicet ad bonũ finem, qui realiter sit bonus, & in electione mediorum illi accommodatorum, & conuenientium: & tunc finis est realiter bonus, quando est etiam principium bonum. Vis cognoscere, an sit opus bonum & perfectum, considera eius finem ad quẽ dirigitur. Si oculus tuus simplex fuerit, &c. Si intentio, & finis fuerit rectus (ut diximus) bonum erit opus. Ob eam causam afferunt Mathematici circulum esse perfectam figuram: quia principiũ, & finis idem est in illo: cum autem Deus sit principium, & prima causa, apertè cõcluditur, tunc opera nostra esse perfecta, si eorum finis fuerit Deus. Deum autem esse principium, & rerum omniũ primam causam, asserit ipse, qui per Ioannem de se ipso dixit: Ego principium, Ioan. 8.
qui, & loquor uobis. Et ipse Ioannes de Ioan. 1.
Deo loquẽs, inquit; Omnia per ipsum fa Ro. 11.
cta sunt. Et diuus Paulus ad Romanos ait; Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Et ideo uiri iusti opera sua in Deũ dirigunt, & propter ipsum ea efficiunt. Sicut Moses cum leuabat manus, consequebatur uictoriam Israel contra Amalec.
Sic cum bona opera nostra, quæ per ma Exo. 1.
nus significantur, leuamus, & dirigimus in Deum, uictoriam de mundo, diabolo, & carne reportamus. Si autem ea in terrena direxerimus, laudem humanam captantes, & inanis gloriæ desiderio flagrãtes, ab inimicis superabimur: nam qui appetitu humanæ gloriæ ducuntur, & laudes hominum quęrunt; in Deum opera non dirigunt: ideo Christus in omnibus suis actionibus oculos leuabat in cęlum: insinuare uolẽs, ut in omnibus nostris o Ioan. 6.
peribus intẽtionem eleuemus in Deum. itaque in omnibus nostris actionibus inanem gloriã uitemus instar illius, de quo
Neemias ait: quòd altera manu faciebat Neem. 4.
opus, altera uerò tenebat gladium. Sic tu toto pectore incumbe operi, & altera manu tene gladium ad populi laudes resecãdas. Oportet igitur ut oculum simplicem habeamus, & rectam intentionem in omnibus nostris operibus, solam Dei gloriã quęrere, & quemadmodũ Abraham uolu Gen. 15.
cres super carnes immolatas descendentes fugare, & reijcere: ut doceret inanem gloriam esse fugiendam, eamq; a nostris operibus relegandam. Tunc totum corpus nostrum lucidum erit, & sicut lucerna splendens illuminabit nos.

[Et cum loqueretur, rogauit illum q̃dam Pharisęus ut pranderet apud se.] Egregiè declarauit, & insinuauit nobis hoc exemplum quantum verè dominus egerit, & aptè de mala, & palliata intentione. Solet enim Diuus noster Lucas doctrinę

doctrinæ, à verbis Christi plerunque viua exempla, & appositissima adiicere. Ostendit nanque Pharisæus hic, quid sit habere oculum duplicem, & ex hoc uno licebit colligere, quales alij fuerint: siquidem Pharisæi, cum haberent oculum viciatum, iustitiam constituentes in cærimoniis externis, negligebant ea, quæ non cernuntur, nisi puris oculis: hoc est mundo corde: ibi nanque putabant esse lumen, ubi tenebræ erant: & vbi grauis erat culpa, & crimen nullum ibi esse putabant. No. [Iesus autem ingressus recubuit.] In quo quidem eius benignitas, & bonitas ostenditur, qui cũ rectè nouisset Pharisæorum calumnias, & mentes, nihilominus ut eos hortaretur, & moueret, non dedignabatur eorum conuiuiis adesse. Docet quomodo humiles corde, & benigni esse debeamus, etiam cum inimicis, & persequutoribus nostris. Ecce quomodo dominus immemor iniuriæ, & memor suæ antiquæ benignitatis cum impijssimo inimico, & calumniatore accumbit mensæ. Considera quæso hominum cæcitatem, & ignorantiam, qui arbitrantur hominibus suam virtutem ostendere, cum in alios sæuiunt, & illatas iniurias vindicant: & nihil patiuntur quod illorum nomini aut famæ aliquid detrahat. Non sic Christus, qui cum inimico accũbit. Parcendo enim Deus magnum nomen sibi comparauit. Atque ita diuino illustrata Spiritu canit illi Ecclesia. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè, & miserando manifestas. Quod si rectè volueris animaduertere, apparebit hoc coram oculis manifestum: nam iniuriam illatam vindicando, inimicum superas, parcendo uerò te ipso superior es: vt pote qui iram tuam compescere, & frænare potes. Perpende autem calumniatoris cogitationes.

[Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere: quare non baptizatus esset ante prandium.] Id est, quare non lauisset manus. Mos enim erat apud Iudæos, ut antequam sederent ad prandium manus lauarent. Vnde Matthæus, inquit, Mat. 15. quòd Pharisæi dixerunt Christo: Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? non enim lauant manus suas, cum panem manducant. Erant hi obseruãtissimi exteriorum cærimoniarum, cùm interius deprauatam, & viciatam conscientiam haberent. Et Marcus No. inquit, Pharisæos ita magnificare exteriorem manuum ablutionem obseruantes Mat. 7. traditionem seniorum, vt redeuntes à foro, nisi prius lotis manibus, non manducabât Vt iam nunc peccata, quę Christiani in foro, & in plateis committunt, talia essent, ut aqua mundari possent: nel etiam id fieret aqua benedicta, quę peccata venialia mundat. At uerò mundus ita est transmutatus, & conuersus, vt ij qui professione sunt Christiani, more viuendi, & consuetudinibus ethnici sint, & gentiles: ita ut omnis aqua, quæ in mari continetur non satis sit, ut tanta peccata, & flagitia mundari possint. Hęc igitur erat Pharisæorũ cærimonia ab ipsis magna cura obseruata. Christus verò noluit lauare manus, ut hac sumpta occasione Pharisæorũ nimia increparet, & reprehenderet. No.

¶ Aspice igitur quomodo nouit dominus res ad tuam vtilitatem spectantes dirigere. Quęrit occasionẽ, quomodo ignorantes doceat, & instruat, & hoc modo multoties salutem animæ tuæ inquirit, per ea media, & modos, & viam, quæ tu non attingis, nec intelligis. Ita se habuit cum muliere illa Samaritana in puteo Sicar. Ita cum diuo Paulo, cũ in Damascũ Ioan. 4. tenderet, suę salutis oblitus. Et sic nobis Act. 9. cum quotidie agit. Vidẽs autẽ Pharisæus quòd dominus nõ se lauisset, cępit secum de hac re murmurare. Est enim mos eorũ qui corrupti, & deprauati sunt animi, ut cũ magna non habeant, de quibus taxare aliquẽ possint, minima assumãt, ut uel inde occasionem calumniãdi capiant, quod quidem manifestè ostẽditur in Pharisæo. Vbi malorum, & bonorũ contrarium ingenium, & conditionem disces: nã mali ex quacunque minima occasione mala faciunt, boni uerò bona. Sumebant enim prophetæ ex quibuscunque rebus occasionem prophetandi. Ahias ex uestimento 3. Reg. 11. nouo Ieroboam ansam sibi prophetãdi sumpsit, Elisæus ex oleo, Elias ex lecyto olei, & hydria farinæ. Impii uero è 4. Reg 4. cõtra ad faciendum malum. Diabolus ex 3 Reg 17. quacunque occasione sumit audaciam,

vt tentet. Sic famis occasione Christũ do
Mat. 4. minum esurientem tentauit. Sic etiam
Gen. 3. Euam matrem nostram pulchrę arboris
Gen. 11. occasione. Et illos etiam tentauit, qui ædificarunt turrim Sennaar. Amã quoq; occasionem sibi leuem assumpsit, ut flagitiũ perpetraret, quia scilicet Mardochæus
Hest. 5. non flectebat genua coram illo. Mali itaque quacunque leui data occasione peccatum committunt. Et quid dico occasione sumpta? Ex sua potius propria malitia peccant, cum bonis inuideant. Quid obsecro erat in Ioseph, quod nõ amore, & beneuolentia esset dignum? at fratres
Gen. 27. eius, quia plus omnibus diligebatur, inui
1. Reg. 19. debant ei: cum nihil eis noceret. Sic Saul Dauidi, &c.

No. ¶ Rursus obserua, quàm differentes
1. Reg. 19. sint cogitationes malorum à cogitationibus bonorum. Mali quippe non nisi exteriora conspicientes, interiora à tergo relinquunt, & obliuiscuntur; boni uerò si cogitatus suos omnes iactent in Deum, exteriora hęc obliuiscuntur. Adam in
Gen. 3. terreno paradiso, cum totus deditus esset rerum diuinarum contemplationi, cum esset in statu innocentiæ non aduertebat se nudum esse: postquam uerò peccauit, in se conuersus vidit se nudum esse. Et
2. Cor. 12. Paulus cum in tertium cęlum raperetur, dicebat se nescire, vtrum in corpore, siue extra corpus esset: nam homines, qui cogitationes suas in cœlum eleuant, ea, quæ corporis sunt, non curant. Ita nimirum Christi discipuli cum ab ore magistri pen derent, & ab ipsius doctrina, non recordati sunt lotionem manuum. At Pharisæi, ut qui maximè hęc exteriora curabant, grauissimum peccatum illud existimãtes murmurabant. Et ait dominus ad illum.

No. [Nunc uos pharisæi quod de foris est calicis, & catini mundatis: quod autem intus est uestrum, plenum est rapina, & iniquitate.] Multi erant ibi Pharisæi, atque etiam scribæ, ut ex sequentibus patebit: atque ideò in plurali omnibus illis loquutus est. Mos hypocritarum est externa curare, ut hominibus tantùm placere possint. Ideo hypocritæ araneis assimilentur, quæ telam texunt, quæ à uento rapitur, ubi omnem substantiam, & uiscera exhauriunt, & omnia hæc efficiũt, ut mu scas uenentur. Sic isti vt laudem humanã sibi comparent crucem ferunt, sicut Simõ Cyreneus: sed cõducti propter mercedẽ, & retributionem temporalem. Quemad-
modum pueri, qui in ædificijs ex marmo Mat. 15.
re, uel ex lapidibus confecti totam Ecclesiam, uel ædificium uidentur sustentare, cùm re uera illi nihil ad fortitudinẽ ædificij conducant: ita isti existimãt suis uirtutibus, & sanctimonia Ecclesiã Dei sustinere: cũ tamẽ id falsum sit. Est maximũ discrimen inter rectos, & probos uiros, & hypocritas: sicut inter Esau, & Iacob. Esau
quærebat ea, quæ foris erant, Iacob quæ Gen. 28.
intra domum erant. Sunt aliqui mercatores, qui cum non admodum diuites sint, oẽm rem, & omnes merces, quas habent, exponunt in tabernã, ut pateant. Sũt uerò alii diuites, qui parum, uel nihil merciũ foris ostẽdũt: at uerò si penetralia domus ingrediaris, grandem supellectilem, & ingentem mercium uidebis. Et qui sapientes, & cauti sunt, non statim prima facie uiso panno eum emunt: sed q̃d boni, uel mali interius habeat, priùs contẽplantur: Si tabernam hypocritæ adieris, explica prius omnem pannum. De iusto uerò
inquit Psalmista: Omnis gloria filiæ regis Psal. 44.
ab intus. Et in Canticis animę sanctæ ait Cã. 1. & 4.
Dominus: Oculi tui columbarum absq; eo, quod intrinsecus latet. Et Diuus Pau
lus: Gloria nostra hæc est, testimonium 2. Cor. 1.
conscientiæ nostræ. Boni nanque semper id curant maximè, vt interiora sua recta,
& pura habeant. Ideo Dauid in psalmo. Psal. 118.
Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis, ut non confundar. Vult enim dominus, ut cor nostrũ semper mũ
dum sit, & immaculatum. De corde enim Mat. 15.
exeunt, quæ coinquinant hominem. Vn
de dominus in Leuitico iubet adipẽ arie Leui. 7.
tis, quæ circa renes est, & quæ interiora operis, imponi super altari. Vt & tu scias, qui audis, omnia quæ intra te sunt, scilicet cor, uoluntatem, & reliqua omnia esse offerenda Deo. Ita vt cum Dauide di
cas; Benedic anima mea dominum, & om Psal 102.
nia interiora mea nomen sanctum eius. Non offeruntur Deo pellis, & exteriora, sed interiora cordis munda. Pharisęi, & multi etiam nunc manus suas lauant: & cor a quo omnis immũditia procedit, nõ mundant.

No. mundant. Sic Pilatus manus lauit, non ta
Mat. 27. men conscientiam. Si igitur intus coinquinatus es, prius id munda, tuncque simul exteriora mundabis: nam si sancta & perfecta confessione animam tuam mundaueris, & interiora & exteriora simul pol chra & formosa Deo & Angelis apparebunt. Vnde Esaias: Dic iniquitates tuas,
Esa. 43. ut iustificeris. Christus Pharisæos odio prosequitur, quia uitæ suæ erant contrarij. Nam magis perfectum in Christo erat
Luc. 15. interius, quia anima Deo fruebatur: & si aliquid erat humanum, id erat exterius, quia cum publicanis & peccatoribus mensæ accumbebat. Maximè offenditur Christus hac ratione & modo uiuendi. Nam non solùm Pharisæi, sed etiam mali Christiani exterius fidem profitentur, & genibus flexis orant: interius autem pleni sunt iniquitate. Quod qui faciunt, Deum ipsum rerum omnium conditorē, & Dominum dominantium, tanquam idolum colunt, & uenerantur: cum solùm illi obsequium exterius tribuant. Ostendunt enim, quòd dominum timeant: sed illum non uenerantur, nec gloriam debitam, & honorem illi tribuunt. Ideo ipse per E-
Esa. 29. saiam: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est a me.

¶At si istorum uita Deo odio habetur, quantò maiori iure eorum erit execranda, qui nec exterius obsequium Deo præstant, quia nec sunt operibus Christiani, nec tales uidentur esse.

¶Præterea in hos Pharisæos quadrat il
Ezech. 13. lud Ezechielis. Ipsi liniebant parietē, scilicet exterius, absque temperamento. Præterea simulantur isti illis, qui carnis peccata detestantur, tanquam grauissima: spiritualia tamen parua esse iudicant, cum tamen minoris culpę sint carnalia, quāuis maioris infamię. Sic multi prælati peccatum carnis, quod in subditis reperiūt, quamuis ueniale sit, acriter, & grauissimè puniunt; non autem auaritiam, ambitionem, simoniam, quę maximè Ecclesiā Dei uexant. Sic isti exterius mundi erant, sed interius omni malorum generę deprauati, atque corrupti; quapropter arguit illos dominus dicēs. [Stulti.] Qui fieri potest, ut Christus hos stultos appellet, cū ipse dixerit; Qui dixerit fratri suo, Fatue, &c. Dicimus ad hoc, quòd Mat. 5.
cum uerba signa sint eorum, quę sunt in mente, culpa, aut uirtus est in uerbis ex ipso affectu cordis. Ideo per contemptum, aut animi elationem uocare aliū fatuum & amentem, eo animo, ut iniuriam illi inferant, prohibetur a Christo; non autem si id dicatur ex charitate, & animo corrigendi. Sic in hoc loco appellat stultos Christus hos Pharisæos; & etiam discipulos euntes in Emaus uocauit stultos. Et Luc. 24.
Paulus item incolis Galatiæ ait; O insensati Galatæ, quis fascinauit uos? &c. Gala. 3.

[Nonne qui fecit quod foris est, etiam id quod deintus est, fecit?] Ac si diceret; Nonne qui fecit corpus humanum, quod mundare uultis; condidit etiam animam per creationem? Cur ergo non est uobis curæ anima, sicut corpus? Imò quantò anima præstantior est corpore: tantò ipsius munditiæ esset innitendum; & ideo stultos illos appellauit, quia de minimo habētes curā, maximū obliuiscebantur.

[Veruntamen quod superest date eleemosynam; & omnia sunt munda uobis.] No.
Hoc in malam partem interpretandū est; Hiere. super 25.
nam ut Hieronymus admonet, ex antecedentibus, & consequentibus colligitur Mat.
uerus sensus scripturæ. Et ideo illud Psalmi; Ego hodie genui te, existimo fore intelligendum de generatione Christi Psal. 2.
temporali; quāuis multi id de generatione ęterna interpretentur. Sed si quę pręcesserunt, legeris, & quę statim sequuntur, cum dicit. Postula a me, & dabo tibi gentes in hæreditatem tuam, de Christo Domino homine intelligi debet, ut multi grauissimi patres eum locū explanarunt; sic illud Esaiæ capite primo; Esa. 1.
A planta pedis usque ad uerticem non Lege Hie
est in eo sanitas, multi de flagris Christi ro in Ga
interpretati sunt. Et cognouit bos pos- la. 4.
sessorem suum, & asinus præsepe domi- Amb. li. 5.
ni sui, de natiuitate prædicant, quòd si de fide. c. 2.
literā rectè perpenderis, de populo Israe Aug. lib. 2.
litico est intelligendum, quia totus erat Tri. c. 18.
languidus, & omnes pleni erant sceleribus, & plagis peccatorum, & ingratissimi domino: nam cum bos, & asinus cognoscant benefactores, & præsepe domini sui, Israel uerò peior bestijs effectus post tot, & tanta illi beneficia colla-

ta dominum suum ignorauerit. Sic igitur in præsentiarum cum Christus dominus peccata Pharisæorum arguisset; quia exteriorem munditiam curantes, interiorem, & præcipuam contemnebant, impietatem, & auaritiam exercentes: subdit dicens: Date eleemosynam, & omnia sunt munda uobis. Putabant isti, q si darent eleemosynam, omnia erant illis mūda: cum intus pleni essent superbia, ambitione, inuidia, & iniquitate. Itaque in hoc loco existimo Christum loquutum
No. fuisse ironicè, & increpando. Quasi dicat; Vos Pharisæi cum sitis pleni iniquitate, cum rapinæ studeatis & lucro, quæ per fas, uel nefas abstulistis, in eleemosynam erogatis: & cum hoc simul maximè curatis exteriorem munditiam: quæ duo cogitatis sufficere, ut omnia, quæ in uobis sunt, munda remaneant, cum reuera immunda, & desędata reddantur. Nam secundum horum doctrinam omnia erant munda post datam eleemosynam. ¶Multæ sunt in scriptura imperatiuæ loquutiones, quæ ironicè sunt interpretandæ, sicut locus hic: & cum quadam irrisione pronunciari debent. Vt est illud sapiētis:
Eccl. 11. Lætare iuuenis in adolescentia tua. Et illud Amos: Venite in Bethel; & impiè agite in Galgala: multiplicate præuaricationem, & afferte manè uictimas uestras: tribus diebus decimas uestras. Hoc est; Ter in anno offerte decimas idolis, ut mi
Am. 4.
Thren. 4. hi soletis offerre. Et Hieremias in Threnis: Gaude filia Edom, & lætare, quæ habitas in terra Hus. Ad te quoque perueniet calix. Et dominus per Ioannem Iudæis dixit: Soluite templum hoc. Et ad Iudam: Quod facturus es, fac citius. Hæc & alia plurima loca, quæ ironicè, & irrisoriè dicta sunt, ita ueniunt intelligenda.
Ioan. 11.
Ioan. 13.
Hiero. super Amos c. 4. Addam etiam ex propheta Amos locū citato, qui ait; Præpara te in cursum Dei tui Israel. Ac si diceret, iuxta Diui Hieronymi explanationem; Occidisti seruos meos, quot ad te miseram, & mittam denique filium meum: tu autem vt moris habes, & consuetudinis, præpara te, ut cōtradicas, & aduerseris Deo tuo. Lege de hac re beatum Hieronymum.

¶Ex his patet, quàm uehementer uiri aliàs eruditissimi decepti sint, pp ignorantiam modi loquendi Scripturæ; ita ut in extraneum, & alienum sensum scripturam detorqueant. Scholastici doctores decepti fuerunt in expositione huius loci ex Amos sumpti, scilicet; Præpara te in occursum Dei tui Israel; aiunt nanque intelligendum esse de illa præparatione, quæ ad gratiam consequendam exigitur in homine. Sic sentit sanctus Thomas, & alij in secundo; cum de gratia disputant. S. Tho. 1. 2. q. 112 ar. 2.
In similem lapsi sunt errorem in quarto exponentes illud Pauli ad Ephesios dicētis; Donec occurramus oēs in uirum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi; Affirmant enim illo testimonio probari, nos resurrecturos esse in iudiciū ea ætate, & ea corporis magnitudine, qua Christus resurrexit. Sed genuinus est sensus huius loci: Christus est unū corpus cuius nos sumus mēbra, ac partes illud cō stituentes. Hoc corpus quandiu sanctorū numerus non fuerit adimpletus, multis membris destituitur. Desunt enim huic corpori oculi: cū uidelicet aliquis uir sanctus eruditione, & dignitate præstās, Ecclesiæ coaptandus est. Desunt illi manus; cū aliquis uir misericors, nondū per grātiam, ei est coniunctus. Desunt pedes, digiti, aures, & reliqua mēbra: cum aliqui alij uiri deficiunt, qui possent augere, & perfectum, & absolutum reddere hoc corpus Christi mysticum. Cùm uerò iam omnes per gratiam illi ueniuntur, unum cum eo efficiuntur, & tunc Christus integer manet. Sic dixit Apostolus, Donec occurramus obuiam Christo. i. donec simus perfecti uiri, qui possimus exire obuiam Christo, ut unum cum illo efficiamur in mensuram ætatis. i. ut habeamus iā integrā, & adultam ætatem, ut Christo possimus uniri, aut Christo addere illa mēbra, quę nondū illi coniuncta sunt. Plenitudinis Christi. i. ut Christum adimpleamus, & ut liceat nobis dicere; Omnibus suis mēbris illū constituamus, quod fiet per cognitionē Dei perfectam; nam subdit statim Apostolus; Ne simus paruuli, &c. [Sed uæ uobis Pharisæis, qui decimatis mētam, & rutam, & oē olus, & præteritis iudicium, & charitatem Dei.] Væ, comminatio est, in interitum æternum, quæ uoluit Christus deterrere Pharisæos, ut timore superuenturi
Ephe. 4.
No.

uenturi mali a peccatis se abstineret. Aduerte autem, quòd hic nō damnantur decimæ, quod falsò existimant hæretici, sed ostendit charitatem esse pręferēdam. Nā ex eo, quòd statim subdit, dicens, hæc oportet facere, & illud non omittere, apertè Christus fatetur decimas esse offerendas; sed quòd non omittatur charitas. Pharisæi nanque pauperes expoliabant, usuram, & rapinam exercentes; putabant tamen se iustos, & mundos esse, si decimas soluerent. Hunc errorem damnabat hic Saluator noster, decimas approbando, & charitatem suadendo. Multi sunt qui pluris faciunt minora, q̃ maiora. Sic Abraham pluris faciebat adulterium, quàm

Gen. 12. homicidium, atque ideò dixit Saræ; Occidente me, & te uiuificabunt. Sic Dauid cū

2.Reg. 12. Bersabeę adulterio coinquinatus esset, inquirebat, an mulier esset sanctificata ab immunditia sua, & non inquisiuit, an uiro esset copulata coniugio; ac si maius esset peccatum coire cum ea, quę secundū legē erat immunda, quam cum ea, quæ per cōiugium uiro erat copulata. Sic Iudæi noluerunt ingredi Pilati prætorium, ne con

Ioan. 19. taminarentur, sed ut manducarent in Paschate; & nihili faciebant peccatum innocentem Christum occidendo. His multos similes hac nostra tempestate inuenies, q camelum deglutiunt, pulicem excutientes. Inuenies eos obseruantissimos cærimoniarum, cùm pleni sint inuidia, & am-

Mat. 23. bitione, & alijs interioribus criminibus.

¶Aduerte autem, q decimæ fuerunt constitutæ non ex lege naturæ, sed ex institutione Dei, qui iussit solui decimas,

Nu. 18. quādo legem dedit, ut patet in Numeris. Inceperunt autem primo illo anno cum legem dedit, cum ab Aegypto discederet;

Exo. 19. quamuis solutio decimarum non fuit inchoata illis quadraginta annis, quibus manserunt in deserto; quia tunc nullas

Deut. 12. legis cærimonias Iudæi obseruabant, sed

Gen. 14. solùm postquam ingressi sunt terrā Cha-

Gen. 28. naam, ubi securi uixerunt. Quamuis ante legem dederit eas Abraham, & Iacob: tamen eas non dabat ex aliqua lege, aut necessitate, sed sponte. In lege autem præcepit dominus, quòd Leuitis darentur decimæ. Causa autem præcipua huius taxationis erat; quia dando decimas Leuitis, uidebatur Deus tantum uictus tribuere cuilibet Leuitæ, quantum cuilibet populari homini: eo quòd duodecim erant filij Israel, quorum vnus erat Leui. Et quamuis una tribus aliquando esset minor, uel maior propter maiorem copiā hominum: tamen secundum generalem considerationem tribus Leui erat duodecima pars Israel. Ideo si diuiderentur fructus per æquales partes, deberent omnes fructus totius terræ Israel diuidi in duodecim partes, & una illarum debebat dari Leuitis, & sic haberent duodecimam partem fructuum, sed quia ipsi Leuitæ dabant decimam decimæ suæ summo sacerdoti, pars quæ ipsi superaret, nō erat undecima pars omnium fructuū terræ Israel, sed erat inter duodecimam, & undecimam: & sic diuisis fructibus in æquales partes, danda erat Leuitis decima pars. Si autem daretur solùm duodecima aut decimatertia, & ipsi rursus dare deberent decimam summo sacerdoti, angustus, & parcus uictus eis superesset: quia non haberent tantum, quantum quilibet homo Israel diuisis fructibus in æquales partes: & ideo optima ratione taxata fuit portio fructuum, quæ dāda erat Leuitis, ut esset decima. Nunc autem in Ecclesia non sunt decimæ de iure naturali, aut diuino, sed de iure positiuo quo ad quotā: nam illa lex quo ad cærimonialia, & iudicialia cessauit: hoc autem præceptum non erat morale, quia moralia sunt naturalia, & tamen decimæ non erant de iure naturæ, nec in nouo testamento Christus, & eius Apostoli aliquid de decimis sunt loquuti. Aduerte autem, quòd optimè coniungitur hic iudicium, & charitas: quia iudicium sine charitate in crudelitatem conuertitur: & charitas sine iudicio remittitur, cum iudicio autem in æquitate consistit.

[Hæc autem oportuit facere, & illa nō omittere.] Scilicet pręcepta Pharisęi, ea quę nullius momenti erant magnifaciebant, Dei uerò pręcepta non curabant. Vult dominus, ut ipsius pręcepta, & mandata obseruentur: ut Dauid in Psalmo

domino dixit: Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. Et in Deuteronomio Psal. 118.

loquens de pręceptorum obseruantia Deu. 6.

Dominus dixit: Ligabis (procul dubio præcepta) in signum in manu tua: & erunt specilla, seu ocularia inter oculos tuos.

¶ Expende quanti faciat Deus obseruantiam præceptorum eius, vt sicut specilla illa uolueris haberi Qui per specilla, seu ocularia videt, mediantibus ipsis videt. Sic dominus statuit, ut nihil videas ad concupiscendum, nisi ipsius mandata præceperint: & illud bonum appelles, quod diuina lex bonum iudicat, & idem de malo. Tunc (ait Dauid) non confundar, cùm
Psal. 118. perspexero in omnibus mandatis tuis: & consilium meum iustificationes tuæ. Similiter iubet, ut eisdem manus tuæ deuinciantur, ut quocunque ieris intelligas Dei præcepto esse ligatum.

Eccle. 7. [Væ uobis Pharisæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro] Cùm tamen scriptum sit: Noli quærere ab homine ducatum, neque a rege cathedrã honoris. Et aduerte quod non dicit: Qui habetis cathedras, sed qui diligitis primas cathedras: quia non est uituperandũ, quod aliquis sit magister, Episcopus, aut primus in honore, & dignitate: sed hæc appetere & quærere, hoc est uituperio dignum. Vnde per Matthæum non
Mat. 23. ait. Nolite esse rabbi, sed, nolite uocari
Iaco. 3. rabbi, & per Iacobum; Nolite plures magistri fieri. Vbi voluntatẽ, ambitione plenã dãnat: nõ ipsos magistratus, aut honores.

[Væ uobis quia estis monumenta, quę non apparent, & homines ambulantes supra, nesciũt] Per sepulcra nõ apparentia describit sepulcra terra cooperta, & lapidibus marmoreis: ut uidemus aliquãdo in cęmeterijs Ecclesiarũ, in quibus multi pauperes sepulti sunt. Et hunc esse literalem sensum constat ex eo, quod dixit, s. Et hoĩes ambulantes supra nesciunt. Et similes esse dicit Christus Pharisæos, Scribas & hypocritas talibus sepulcris non apparentibus, qui tales in rei ueritate sunt uasa fœtida, sicut sepulcra mortuorũ. Sed coram hominibus eorum fœtor non apparet: latet. n. homines hos intus plenos esse uitiis, quæ si ab hominibus cognoscerẽtur, nullum cum eis colloquium haberent.

Respondens autem quidã ex legisperitis, ait illi: Magister hæc dicens cõtumeliam etiam nobis facis.] Dicens hæc contra Pharisæos, etiam nobis iniuriam infers, & honori nostro & statui derogas. Doctor hic hæc fuit loquutus, quia Christus Pharisæos arguebat, quòd primas cathedras cupiebant in synagogis. Fuerunt autem inter Iudæos cathedræ doctorum, Iudicum, & Pontificum. Cathedra doctorum legisperitis dabatur: qui erant scribæ & doctores. Vbi hic legisperitus correctionem culpæ, contumeliam sibi illatã iudicat. Castigatio nanque quæ humiles & synceros corde meliores efficit, superbis hominibus intolerabile iugum videtur: nam cùm mali conscii sibi sint suorum peccatorum, semper ecistimant, omnem parabolam de se dici.

[At ille ait: Et uobis legisperitis væ, Quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas.] Quemadmodum dinus Hieronymus annotat, onus nunquam in scriptura refertur, nisi cum illud, quod sequitur, aliquid graue est, & plenum laboris. Inter duodecim Prophetas minores quatuor scribunt onus, seu pondus. Et Zacharias in medio & propè finem duos sic inscribit titulos. Ita etiam in Psalmo de peccatorum pondere ait Dauid: Sicut onus graue grauatæ sunt super me. Aliquando etiam in bonam partem sumitur: ut cum Christus dixit: Onus meum leue: tunc enim Christus de suauitate legis Euangelicæ loquebatur. Hic autem in malam partem sumitur onus, quia isti rudem populum, multisq; grauibus & onerosis præceptis, & legibus onerabant, cùm ipsi essent filij Belial, hoc est, absque iugo & obedientia prohibito viuentes.
Hiere. in procemio Abac.
Psal. 37.
Mat. 11.

¶ Sed aliquos hac nostra tẽpestate inuenies prælatos similes his scribis subditos onerantes multis præceptis, & legibus, a quibus omnibus ipsi se facilè explicant. Vexant subditos tot excommunicationibus, & censuris, ligant animas, & tanta præcepta multiplicant: ut uideatur lex Mosis iterum suscitata: at ipsi lautè, & opiparè uiuunt, & ad omnia uitia laxis habenis currunt. Et si aliquando subditi in minimo delinquunt, leges positæ, & statutæ crucem illis parant,

rant, superbe loquuntur, & pœnas grauissimas minantur: ita ut uix possis eos pastores, & custodes iudicare, sed superbissimos tyrannos. Non sic Apostoli, qui cùm pleni essent Spiritui sancto, scribêtes Ecclesiæ, quæ erat Antiochiæ dixerunt: Visum est Spiritui sâcto, & nobis, nihil ultra imponere nobis oneris, quàm hæc necessaria. Sed iam Christum audiamus.

Act. 15.

[Væ uobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum; patres autem uestri occiderunt illos.

Aedificare, & ornare sepulchra Prophetarum, si consideretur quatenus fit zelo religionis, opus est laude dignum: sed si consideratur, ut est consummatio operis circa mortuos, sic est actus consummationis occisionis, prius nanque occidunt, & deinde sepeliunt. Ex eo autem, ꝙ patres occiderunt, & illi sepelierunt, perficiunt opere (quamuis non intentione,) quòd parentes inceperunt. Non religioso animo, sed hypocrisi ornabant Pharisæi sepulchra prophetarum, ut ostenderent, se odire, & execrari crimina parentum suorum contra prophetas: & tamen persequebantur Iesum caput omniũ prophetarum, illum crucifixerunt, maiores iniquitates in cumulum congerentes. Et ideo rectè alibi addidit: Implete mensuram patrum uestrorum.

No. ¶ Præterea in hac re multos habent Pharisæi imitatores. Respõdeas obsecro: nonne hi qui in peccatis sunt, & qui sanctorũ reliquias serico, & auro cõcludunt, & suspensas ex collo portâtes, dominum in corde suo occidentes, & fratrũ suorum sanguini insidiantes, nonne, inquã, isti tales ædificant, & ornant monumenta Prophetarum? Idem etiam faciunt, qui basilicas, & monasteria construunt in honorem sanctorum, cum ipsi peruersi peccatores sint. Hoc & faciunt mali prædicatores. Cum.n. exornant sanctorum dicta, & facta, (quæ horũ sunt monumenta) nonne tibi uidentur exornasse monumenta Prophetarum? Denique omnis, qui peccatum mortale committit, non Prophetæ, aut iusto, sed Deo ipsi ædificat sepulchrum. Quemadmodum qui iustus esse cupit, parat templum Christo animam suam, & sedem ubi requiescat: ita qui peccatum patrat, sepulchrum adornat, in quo Christum sepelit per obliuionẽ: idq; maximè facit, si in peccato diu persistierit.

[Profectò testificamini, quòd cõsentitis operibus patrum uestrorum; quandoquidem ipsi eos occiderunt, uos autem ædificatis sepulchra eorum.] Certè aduersus uos testificamini, nõ uerbis, sed ipsis factis, ꝙ similes estis patribus uestris in exẽplo impietatis. Et cùm ita sitis mali, tamen eorum sepulchra ædificatis, ad captandum uulgi fauorem, & opinionẽ, ut uideamini iusti, & quòd detestamini crimina patrum uestrorum. Sed profectò multo maiori impietate persequimini me, meosque discipulos, quàm patres uestri persequuti sunt Prophetas [Propterea, & sapientia Dei dixit.]

Hoc est, ego Christus, qui sum uirtus, & sapientia Dei Patris, ab æterno dicere decreui, & nunc dico, quod per Prophetas prædixi.

[Mittam ad illos Prophetas, & Apostolos, & ex illis occident, & persequentur: ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constitutione mundi a generatione ista] Aduerte ꝙ quamuis Lucas dicat hic, ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, & Matthæus dicat; Vt ueniat super uos omnis sanguis iustus: sensum eundem esse, scilicet, ꝙ sumatur de illis uindicta propter effusionem sanguinis, & hoc est, quod Christus significare uoluit. Euangelistæ etiã eandem conceperunt sententiam, sed non eodem modo se explicarunt. Nam hoc est munus pertinens ad Spiritum sanctum, inspirare scilicet Euangelistis, ut non eisdem uerbis easdem sententias proferrent, ut minor esset suspicio, quòd multis ambagibus uerborum ueritatem non curabant: sed conspirauerant, ut idem omnino dicerent. Etiam de testibus non bene suspicatur, cum omnes omnino eadem uerba referunt; carent nanque tunc suspitione cum eandem sententiam, non eisdem uerbis proferunt. Item Lucas dixit; Requiretur sanguis Prophetarum. & Matthæus, Requiretur sanguis iustorum. Vbi nulla est contradictio, quia multoties scriptura Prophetã pro iusto accipit. Sic habetur

Mat. 23.

Luc. 13.
Mat. 23.

betur in Genesi; Deum dixisse Abimelec
Gen. 20. Regi Geraræ; Redde uxorem uiro suo: quia Propheta est, & ipse orabit pro te, & uiues. Esse Prophetam, non est legitima causa, ut oratio exaudiatur, quia aliqui Prophetæ sunt mali; causa quare aliquis exauditur, ipsius orantis iustitia est. Abraham exaudiendus erat, quia iustus erat. quapropter Propheta ibi pro iusto accipitur. Igitur sanguis Prophetarum, siue iustorum ueniet super Iudæos, quia patientur pœnam pro omnibus iustis, qui occisi sunt, ac si ab eis occiderentur. Et est hic modus loquēdi Hebraicus Sic
Matt. 27. enim dixerunt Iudæi: Sanguis eius super nos, & super filios nostros; si aliquis ultus est. Sic Dauid ad adolescentem Ama-
2. Reg. 1. lecitam, quem occidi iussit; Sanguis eius super caput tuum, os enim tuum loquutum est dicens; Ego interfeci Christum Domini. Hoc est pœna pro effusione sanguinis tui, non ueniat super alium nisi super te, quia tu cùm loquutus sis contra teipsum, dignus es hac pœna. Ideo ait; Vt inquiratur à generatione ista. Inquirere sanguinem ab aliquo, est punire ipsum pro peccato occisionis. Requiretur autē a generatione hac, quia nūquam legitur gētiles aliquem prophetam occidisse, sed potius magna cum reuerentia ipsos ho-
4. Reg. 25. norasse. Chaldæi honorarunt Hieremiā, quem persequuti sunt Iudęi. Benadad E-
4. Reg. 8. lisæum honore affecit, & Niniuitæ Ionam. Vide etiam quod dicit; inquiretur sanguis omnium Prophetarum. Quomo-
Ioan. 3. do fieri potest, ut omnis sanguis Prophetarum ueniat super hos? quia maiorī pœna punientur, quàm patres sui; nam post tanta exempla proposita non fuut emendati. Sic Lamec maiori supplicio est affe-
Gen. 4. ctus, quàm Cain, quia noluit corrigi cum sententia, & pęna Cain. Disce tu, qui pauperes expolias, & inopes persequeris, & opprimis innocentem: quam asperum & rigidum, si talia feceris, tibi immineat supplicium. Deus nanq; vltor est iniuriarum innocentium. Clamat sanguis pauperum petēs iustitiam, & ipsius officium implorans coram Deo, non minus, quàm sanguis Abel. Sic Ruben dixit in Aegypto fratribus suis: Nunquid non dixi uobis, nolite peccare in puerum, & non audistis me? E sanguis eius inquiritur.

[A sanguine Abel, vsque ad sanguinē No. Zachariæ, qui periit inter altare & ædē.] Gen. 42. Propter duas causas hos duos potius, q̄ alios nominat, quia hi sunt alter prior, alter uerò ultimus; quos scriptura refert pro religione esse interfectos. Quamuis alij multi fuerint īterfecti a Manasse Rege Iuda, ut Esaias, & alii post hunc Zachariam filium Ioiadę sacerdotis, & Hieremias dicatur postea obrutus lapidibus a Iudęis in Aegypto: authentica tamē scriptura nullum nominat specialiter, pro religione post Zachariam filium Ioiadę. Deinde nominauit hos duos, quia hos Gen. 4. duos solos legimus petiisse uindictā. De Abel ait scriptura: Sāguis fratris tui clamat ad te de terra. Zacharias autē filius Barachiæ, uel Ioiadę summi sacerdotis, cùm occideretur a Ioa Rege Iuda, dixit; 3. Par. 24. Videat Dominus, & iudicet. Dicit autem hunc Zachariam, periisse inter altare, & ędem, quia occisus est in templo Salomonis, quod templum sic constructum, & dispositum erat. Erat quædam domus nimis alta, clausa parietibus: & hęc uocabatur templum, in quod non intrabant nisi sacerdotes, ut imponerent thura quotidie mane, & uesperi in altare thymiamatum: & ut lucernas componerent, & semel in anno summus sacerdos sancta san Hebr. 9. ctorum ingrediebatur. Exterius erat quidam murus lapideus profundas habēs portas quatuor uētis cōtrarias, & erat, in modū fortalitii, & intra hunc murū erat altare holocaustorum, in quo cremabantur omnia sacrificia, ob quā causam nullo tecto cooperiebatur propter magnitudinem ignis, & fumi: & sic non erat in domo illa, quæ uocabatur templum, sed foris, intra murum tamen dictum: & erat contra portam templi, quę erat unica ad partem orientalem templi, licèt murus exterior, vt dictum est, habebat quatuor portas. Intra hunc murum ingrediebatur totus populus Iudæorum ad orandum, & ad audiendum doctrinam legis, vbi Christus sæpius prædicauit. Inter altare autem holocaustorum supradictum, & portam templi erat spatium quoddam medium, quod uocatur porticus a porta templi, & uocatur interdum

Ioan. 10. terdum porticus Salomonis. In hoc spatio, vel porticu occisus est Zacharias: & ita dicitur occisus inter altare, & ædem,
Mat. 23. hoc est templum, ut Mattheus dicit. Quē occidistis inter templum, & altare. Porticus enim erat inter templum, & altare: quia erat altare scilicet holocaustorum a parte Orientis, & porta templi a parte Occidentis: & porticus sive spacium illud in medio. Et in illo spatio erat Rex Ioas, & populus quando Zacharias ex parte Dei arguit populum, & ibi mandato Regis lapidauerunt eum. Nam loca illa bene intrabant laici, quia Christus, qui erat laicus, scilicet ex tribu Iuda, de qua nullus mini
Heb. 7. strabat altari, ut inquit Apostolus: cū sæpius maneret in illa porticu, Iudęi uoluerunt lapidare eum, sicut olim patres eorum Zachariam, & ideo bene dicit, quòd lapidauerunt Zachariam, & illum occiderunt inter templū, & altare, uel, ut Lucas ait, inter altare, & ędem. Templum itaque accipitur dupliciter, aliquando strictè, & tunc uocatur templum domus illa quæ erat clausa parietibus, porta, & tecto, quam soli sacerdotes ingrediebātur. Alio modo accipitur templum largè pro toto illo spacio sacro clauso muro, in quo erat altare holocaustorum. Accipiendo primo modo templum, non fuit Zacharias occisus in templo, sed extra templū, & inter templum, & altare: & sic hic accipitur templum strictè. Accipiendo secundo modo templum, est dicēdū, occisum fuisse in templo: & in hoc secundo modo
Ioan. 10. accipit Ioannes templum, cùm dicit. Ambulabat Iesus in templo, & porticu Salomonis. Et tamen accipiendo primo modo templum, nunquam Christus ibi intrauit, neque Iudæi laici: sed soli sacerdotes.

[Ita dico uobis, requiretur ab hac generatione.] Primò, quia maiori pœna Deus in illos animaduertet, quam in parentes suos, quia post tot exempla in saniorum mentem non redierunt. Secundò non loquebatur Christus his Iudæis, tanquam particularibus hominibus, sed ut erant populus Iudæorū, quæ gens non
No. erat noua, sed ortum, & originem trahebat à principio mundi. Timenda ualdè sunt Dei iudicia, & punitiones: nā quan-

uis aliquando taceat, dissimulet, & patienter expectet, mihi credat, uel serò, uel citò te soluturum esse pœnas mali, quod feceris. Sparserunt Iezabel, & Achab sangui- 3. Reg. 21.
nem innocētis Naboth, eius autem Deus vindictam cum fœnore sumpsit, quandoquidē in eodem loco, quo iniustè fuit interfectus Naboth, ibi canes Achab sāguinem imbiberunt. Et quia sanguis Prophe- 3. Reg. 22.
tarum Dei dispersus fuit, canes ipsam Iezabel comederunt. Et Iehu destruxit omnem domum Achab interficiens suos septuaginta filios, & omnes posteros suos, & omnis sanguis domus Achab dispersus 4. Reg. 9.
fuit in pœnam sanguinis Prophetarum. & 10.
Noti et sunt labores, quos intulit Deus Dauidi propter sanguinem innocentem Vriæ. De Ioa autem Rege, qui Zachariā 2. Reg 11.
interfecit, ait scriptura, post ęrumnas maximas, quas passus est, surrexisse seruos eius, & occidisse illū in ultionem sanguinis Zachariæ filij Ioiadæ sacerdotis. Et 2. Para. 24
isti Iudæi, quibus Christus dicit, quòd requiretur sanguis omnium Prophetarum ab eis, quem putas habuerunt exitū? Ciuitas eis dilectissima Hierusalē solo fuit æquata, & omnis terræ destructa, ipsi uerò interfecti sunt gladio, & fame, & omnes filij eorum uenditi sunt, & omnis posteritas eorum fuit exul à patria, & facti sunt omnes in derisum, & opprobrium cunctis gentibus: nam cum iustos persequerentur, sibi ipsis potius malum parabant. [Væ uobis legis peritis, qui tulistis clauem scientiæ, ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis.] Per clauem intelligit Christus scientiam reconditam legis, & Prophetarum Clauis enim scientiæ, metaphoricè, est eruditio, & scientia aperiens sensum legis, & Prophetarum. Hoc fecerunt legis periti introducentes mandata, & præcepta hominum, & non docentes ea, quę legis, & Prophetarum Hiere. 8.
sunt: iuxta illud Hieremiæ: Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Prohibebant autem eos, qui intrabant, quia sibi parati erant per fidē, hos eiiciebāt, & persequebantur, quia statuerant Iudæi inter se, ut si quis Christum Ioan. 9.
confiteretur, is extra synagogam fieret.

¶ Hoc & nostra tempestate aliqui doctores, & prædicatores uerbi Dei faciunt, No.
cum

eum conciones, & prædicationes, quas ad populum habent, in fabellas, & humanas leges, in poetas, & philosophos conuertunt.

¶ Expende etiam quanta sit humana malitia: nihil enim est, quod in malum non conuertat. Scientia, quæ ad cognoscendum Deum statuta est, & ut eius cognitio nos ducat, in ipsius dilectionem in peccatum conuertunt: & lumine, & luce scientię eos excæcant, quos illuminare
Gene. 6. debuissent Sic gigantes illi uires, quas dominus dederat ad colendum terram, & adiuuandum homines, in hominum opprobrium conuertunt. Nihil enim deterius, aut inclementius in homine inueniri potest, quã ut id, quod ad agendum bonum donauit, in malum perpetrandum exerceat. Hoc Christus Saluator noster obseruare uoluit, ut potestatẽ, quam habebat, nunquam uoluerit in mala cõuertere, nec curiosa speculari. Nam cùm discipuli eius uoluissent aduersus Samaritanos irasci, iirã eorum frenauit, dicens; Nescitis cuius spiritus estis, filius homi-
Luc. 9. nis non uenit animas perdere, sed saluare. Sanctus etiam Dauid a Deo edoctus dixit; Fortitudinem meam, ad te custodi.
Psal. 58. Ac si diceret: Quamuis potens sim, nolo nisi in seruitium tuũ fortitudinem meã ostendere. Grãde, idque graue malũ est, quando Deum offendis iis rebus, quibus
Psal. 41. honorare illum potius deberes. Et ut uideas quomodo abyssus abyssum inuocat, utque ii, qui in peccato sunt, in alia maiora, & grauiora descendunt, ita ut obstinati, & indurati efficiantur: attẽde quid de hisce legis peritis, & Pharisæis dicat Euangelista.

No. [Cum hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisæi, & legis periti grauiter insistere & os eius opprimere, de multis insidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, ut accusarent eum.] Illi, qui uidebãtur alios antecellere in uita, ut Pharisęi, uel in scientia, ut legis periti, difficulter
Exod. 2. correctionem sustinent. Sicut Iudæi rixantes, qui correctionem Mosi, nõ ualuerũt sustinere, sed dixerunt: Quis te constituit iudicem super nos? Semper paratior est, & aptior gens popularis ad quamcunque correctionem, quàm literati, & potentes.

Veritas nanque similis est aquę benedictæ: nam diuites, & nobiles cum aspergũtur in ecclesia aqua, faciem tegũt, & oculos claudunt: at uero rustici, & populares ambabus manibus eam accipiunt, & detecta facie. Sic correctiones nolunt magnates, & diuites sustinere, sed blandè, & delicatè, qui aliàs grauiter irascuntur. At populus meliùs eas accipit. Nam si cócionatoris clericos castigaueris, & reprehẽderis, nullum aliud fructum percipies, nisi quẽ Christus in his fecit, qui furore, & ira perciti aduersus Christum irascuntur. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Sicut sagitta infixa femori canis, sic uerbum in ore stulti. Eccl. 19.
Verbũ correctionis sic pũgit, sicut sagitta: & sicut canis sagitta percussus sagittam mordet, & latrat, sic stultus correctus, uel reprehensus, contra uerbũ correctionis murmurat. Gemma, quam appellant chalaziam, quamuis iniiciatur in ignem, tamen natiuum frigus retinet: sic Iudæi multis moniti miraculis, & correctionibus, in suis flagitiis perseuerabant, non enim amat pestilens eum, qui illum corripit.

¶ Obserua autem, quòd nõ receperũt Pro. 15.
isti doctrinam Christi, quamuis sapientes No.
essent, quia uas ad fundendum liquorem triplici ratione non fit aptum.

¶ Primò quia plenum est aliquo liquore, & re solida. Ideo isti, quia repleti erãt iniquitate non poterant Christi doctrinã recipere. Supercecidit ignis, ut non uiderent Solem. Sic modo multi literati pleni sunt cupiditate, & ambitione, ut nihil boni recipiant, quia pleni erant isti diabolo, & ideo Christi doctrinam non capiebant, imò illa doctrina, quam ibi deposuerat Christus, contra Deum iuuabant diabolum. Sicut si aliquis traderet alicui nobili castra plena machinis, & armis, & ille traderet castra in potestatem inimici Regis: tunc inimicus Regis magis fortis efficeretur contra regem illis machinis, & armis.

¶ Secundò quando uel est uas clausum vel conuersum. Isti uerò propter odium, quod aduersus Christum conceperant claudebant aures cordis doctrinæ ipsius: tantummodo aperientes aures corporis ad cõtradicendũ. Ideo in Psalmo; Posuit Psal. 104.
pluuias

pluuias eorum grandinem, &c. Pluuiæ sunt doctrinæ bonæ, quæ in grandinem conuertuntur, dum uir eruditus eis abutitur: tunc enim bonos fructus suffocat, quando id, quod bonum est, frigiditate mentis induratæ ad descendendum malum conuertunt. Sicut grando pluuia est, quæ contra calorem magis fortis efficitur, & induratur, & sata, quæ tangit, destruit.

Tertiò, quando uas nimis distat ab eo qui liquorem debet infundere: qui deuiat a principio, quantò plus itineris perrexerit, tantò magis deuiat a fine. Cùm igitur Deus sit principium, & finis omnium quia isti deuiabant a principio, quod debebat eos replere, sequitur quod ab eo minimè repleti sunt. Cauendum igitur nobis est ab hac obstinatione, & impietate, sed aures nostras aperiamus audituri Christi increpationes, abijcientes a corde amorem seculi, & accedentes ad illum, ut uel sic mereamur æternam beatitudinem consequi; & perpetuis sponsi colloquiis perfrui cum sanctis Angelis, & iustis. Amen.

CAPVT XII.

EDIA, modos, & uiam, quæ mali sibi assumunt, ut famã, gloriam, honorem bonorum destruãt, hæc eadem Deus eligit, ut eorũ gloriã, dignitatem, & honorem magis extollat, laudet, & summis encomijs efferat. Filij Iacob ob inuidiã, quã

Genes. 37. de fratre conceperant, decreuerunt eundem uendere in Aegypto, ut uel sic eum non adorarent: quam eandem uiam dñs sibi statuit, ut Iosephum magnum, & ex-

Genes. 41. cellentẽ efficeret in regno Aegypti, ita ut oẽs eũ laudarent, uenerarentur, & suspicerent, tanquam propriũ dñm. Sic contigit Pharisæis, & scribis, qui mortali odio Christum dñm persequebantur, qui pleni inuidia, quæ bona aliorum ferre nõ ualet, uolebãt populum a Christo seducere. Sed cum ipsi diligentius hanc rem curabant, tantò maiori concursu, & plausu populus ad Christum accedebat. Nam cùm

tpibus Noe aquæ tumidis fluctibus cœlu usque attingebãt, tanto arca Dei in altũ eleuabatur: & quanto maioribus perse- Gene. 8.

cutionibus Pharao in Aegypto populum Israel molestabat, tanto in dies populus augebatur, & multiplicabatur. Sic nimirũ cum Pharisæi, & scribæ magis curabant Dei gloriã, & laudẽ obscurare, tanto eius famã, & nomẽ aliis præconijs oẽs declarabant. Vidimus in fine capitis præcedentis, qũo Pharisæi & legisperiti uehementius insistebant, ut Christum insidiis accusarent. Vt uideas qũo Deus malorũ opera in cõtrariã partẽ detorqueat, & Pharisæorũ astutiam nihil ualere, ut laudem Christi, & cõcursũ ad eũ uenientiũ possent impedire, audi q̃d nunc dicat Euãgelista. Exod. 1.

No.

[Multis autem turbis concurrentibus, ita ut se inuicem conculcarent: cœpit dicere ad discipulos suos.] Tantum abest, ut mundi ingenium aduersus Christum, & iustos aliquid ualeat, ut quibus uiis, & modis laudem, & honorem cupiat ipsis arripere, eisdem magis, ac magis panditur, & manifestatur. Quid profuerunt insidiæ Aman aduersus populum Dei? Et quid calumniæ Iudæorũ aduersus Christum? Tentabant Pharisæi & scribæ ipsum in sermone, & uerbis illaqueare, ut turbas ab eo auerterent: sed res multo aliter euenit, quia maiori impetu turbæ ferebãtur in Deum. Suo gladio sunt occisi, sicut Abimelec filius Gedeon, & uelut Goliath Philisthæus, & Holofernes, Saul, & Aman, qui digno suæ iniquitatis supplicio suspẽsus est cruce, quã parauerat Mardochæo. Hest. 3. Iud. 9. 2. Reg. 17. Iud. 13. 1. Reg. 31. Hest. 7.

Vide autem huius populi feruentem in Christum deuotionem. Sic. n. concurrebant, ut se inuicem conculcarent, & alij aliis essent impedimento. Ita Deus seruẽti animo quærendus est a nobis: nã dona Dei si tepidẽ, & remissè cupiãtur, ob eandem hanc causam homo indignus ipsis efficitur. Nam si in uoluntate tua, & animo sederet uelle mihi pretiosissimum lapidẽ offerre, uideresq; me illud donum parui pendere, sine dubio manus a tali liberalitate abstineres. Sed potius alteri homini illum tribueres, qui ut æquum esset, digno ualore, & æstimatione eum haberet. Ita nimirum ob nimiam frigiditatem, & remissionem, qua dona Dei accipimus, No.

eorum

eorum indigni efficimur. Qui hanc ignauiã, & uæcordiam a se longè non relegauerit, nimia semper paupertate, & egestate spirituali laborabit. Et solum si hoc vellet homo rectè intelligere, ut alacris, & lætus uiueret, hanc ignauiam, & frigiditatem a se deberet propellere. Nam si in terra dies aliquis bonus est, & lætus is solus habet qui feruenti animo Deo deseruit, & suis mandatis paret. Hic solus res aduersæ prospere succedunt, & huic soli onera illa, quæ nimis grauia, & ponderosa aliis uidentur, facilia, & leuia ipse iudicat. Sed de his aliàs.

¶ Itaque cùm turbæ istæ sic ferrenter, & magno impetu ad Deum concurrerét: cœpit discipulis suis dicere, tum quia magis capaces erant, tum quia futuri erant aliorum doctores.

No. Attendite a fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.] Erant discipuli inclinati in Pharisæorum doctrinam, qui religiosi inter eos habebantur: quã Christus uult ut fugiant, quia de exteriori mũditia cura erat eis, non autem de interiori sanctitate. Honorem humanum ambiebant, omnia propter hominum laudem efficere desiderabant, & primas sedes in cœnis, & primas cathedras in synagogis diligenter curabant, & uocari uolebant ab omnibus Rabbini. Hoc uitio specialiter laborant hi, quò circa toties Christus

Mat. 23. de hypocrisi eos arguit. Omnis enim homo suum uitium habet particulare, quod ut interficiat, maximè est illi laborandũ. Hoc debet unusquisque in se examinare, & cognito quod sit, neruos & uires addere, ut illud superare ualeat. Fermentum igitur Pharisæorum est, malos esse, & bonos uideri, quod ad hypocrisim pertinet. Vocatur autem fermentum. Primò, quia

1. Cor. 5. ut Paulus ait, modicum fermentum totã massam corrumpit. Sic appetitus humanæ laudis totum perdidit bonum, & meritum operis tollit: atque omnia bona opera corrumpit. Vnde omnia opera hypocritæ, sunt uelut falsa moneta, quæ intus ferrea, exterius uerò deaurata est. Et sunt uelut poma, quæ inueniuntur in arboribus, quæ sunt prope mare mortuum: quæ cùm pulchra uideantur, si ea abscindas, fauillas inuenies. Videntur opera eorum meritoria esse, sed in futurũ erunt digna igne æterno. Vix intelligi potest quomodo hoc peccatum hominem occidat. Vnde hypocritæ uidentur uiuere, cùm anima eorum mortua sit. Sicut ille, de quo in Apocalypsi habetur: Nomen habes, quòd uiuas, & mortuus es. Apoc. 3. Secundò fermentũ appellat hypocrisim Pharisæorũ, eo quòd latens uirtutem habet eleuandi ad similitudinem fermenti. Modicũ quippe fermentum eleuat totam massam, nã Pharisæi sub specie religionis inflati erãt auaritiæ studentes. Hic est mos hypocritarum, ut uelint magni aliis apparere, cũ in rei ueritate parui, & miseri sint. Ideo assimilantur struthioni, de quo Iob dixit: Iob 39. Penna struthionis similis est herodii, & accipitris. Accipiter, & herodius sua uelocitate reliquas aues superãt. Struthionis autem pennæ similitudinem illorum habent, sed uolatus eorum non habent. A terra eleuari non ualet, & alas quasi ad uolandum erigit: sed nunquam uolando a terra elongatur. Ita sunt hypocritę, qui bonũ simulant, & apparentiam sanctitatis habent: sed uitiorum pondere grauati nullatenus a terra subleuantur. Sic erant Pharisæi, qui cùm pleni essent uitiis, & auaritia, superbia, & ambitione imbuti, optabant boni aliis apparere. Sed Deus cùm ueritatem diligat, talem exteriorẽ similitudinem non vult. Et ut hoc insinuaret præcipiebat in Leuitico, ut animal Leui. 1. detracta pelle immolaretur, & membra igne comburerentur. Exterior simulatio uult, ut auferatur, & quò interius igne charitatis exardescas. Ideo ait: Fili præbe Prou. 23. mihi cor tuum. Ea enim differentia, quæ est inter naturam, & artem, est inter ueram, & falsam uirtutem. Vt enim natura in hominis generatione incipit a corde, & postea ad exteriora se conuertit: sic uera uirtus incipit ab animo, eũq; exornat & postea in exterioribus splendet: ars uerò non curat interiora, sed exteriora. Pictores nãque, & statuarij cùm imaginem depingunt, non interiora faciunt: ut est cor, uiscera, & iecur, nec alia huiusmodi, sed tantum externa, ut oculos, nares, & similia. Sic falsa, & ficta uirtus non curat de interiori animi ornatu, & munditia, sed externa tantum quærit, ut omnibus

nibus placeat, & illis bona appareat. Quàm uerò malũ hoc sit benè Christus ostendit, cùm non obiter, & uelut in transcursu, sed tam efficaciter dixerit. Attendite, cauete inquam, & diligenter uidete ne hypocritæ sitis. Maximum hoc malum est, & facilius decipit aperta, & cognita ipsius iniquitate, quoniam sub imagine uirtutis delitescit. In mari namque peiores sunt scopuli, qui aqua cooperti tristem interitum nauigantibus parant, quàm rupes eminentes, quas nautæ facile uitare possunt. Sic hypocritæ, quorum uitium latet, & non uidetur, quia absconduntur sub specie uirtutis, multò magis occultantur, quàm peccatores manifesti: cauet enim ab eo, quem iniquum, & peruersum nosti, non tamen ab eo, qui lupus est, latens sub pelle ouina. Vt in pharmacopolæ officina sunt aliqua uasa literis designantibus aliquod medicamentũ salubre ibi esse inclusum, cum tamen re uera, nihil nisi toxicum contineant. Sic hypocritæ foris fingũt se virtute esse præditos, cum interius nefariis sceleribus sint imbuti. Et ut Pauli uerbis utar, repleti sunt omni iniquitate, fornicatione, malitia, auaritia, nequitia, &c. Ideo hypocrisis iuxta Chrysologi descriptionem est subtile malum, secretum uirus, uenenum latens, uirtutum fucus, & tinea sanctitatis. Vt umbrosum, & opacum nemus, quod prima facie amœnum, & deliciis plenum appareat, quodque oculos, uirentium plantarum uarietate delectat, & pascit, ita ut uoluptatis causa uideatur comparatum, cùm intus plenum sit serpentibus venenosis, lupis, & aliis feris, sic hypocrita, cum foris sanctus appareat, oculos oblectat ipsum conspicientes, sed intus latet superbia, auaritia, cæteraque scelera, uelut in nemore immanes bestiæ tunc aperiunt, quales ipsi sint. Nam sicut riuuli, qui producti ex pluuia, & ex alia parua terræ humiditate, solummodo in tempore hyemali fluunt, sed in vere Solis calore exsiccantur, & steriles fiunt: sic hypocritæ suas uirtutes ostendunt in prosperitate, ueniente autem afflictionis æstu desiccantur, & arescunt. Matt.7. Ideò Christus de his dixit, esse lupos venientes sub pellibus ouinis. Assimilantur hypocritæ lupis uenientibus sub pelle ouina. Differentia, quæ est inter pellem ouis uiuæ, & inter eam quam lupus indutã habet, hęc est, quòd ea, qua ouis uiua cooperitur, dum magis scinditur, & tondetur, magis ac magis crescit. quod idem si fiat ei, quam induit lupus, deperditur, & destruitur: sic bonus dum maiores persequutiones, & calamitates illi aduenerint, in uirtutum exercitio magis crescit, & augetur: sed impius hypocrita in tribulatione statim ostendit, quã falsa, & fallax sit ipsius uirtus.

¶ Obserua autem, quòd sicut est duplex ueritas, uitæ scilicet, & doctrinæ: No. sic etiam est duplex mendacium, seu fictio hypocritarum, nempe falsitas uitæ, & falsitas doctrinæ: sic multi hæretici sunt hypocritæ in doctrina, qui sub nomine Christi, & sub specie religionis, & fuco, & uerbis adulatoriis populum simplicem decipiunt. Pharisæi hanc duplicem hypocrisim habebant, scilicet morum, & doctrinæ: quapropter de utraque hypocrisi hos Christi dictum intelligi potest. De falsitate doctrinæ eos arguit Christus sæpe. Docebant enim populum sub specie adorationis, & diuini cultus, ut ea, quæ patribus indigentibus erant daturi, offerrent in templo Deo: Matt.15. & sic adimplerent Dei præceptum de parentibus honorandis. Ideò cùm Christus hanc falsam doctrinam reprehenderet, uocauit illos hypocritas, & dixit eis; Deus dixit; Honora patrem tuum, & matrem tuam: uos autem dicitis, munus quodcunque est ex me, &c. Propterea quia Deus dixit: Diliges amicum tuum, ipsi a contrario sensu falsè argumentati sunt: ergo inimici sunt odio habendi, & sic docebant, inimicos odio esse prosequendos. Duplex itaque erat fermentum Pharisæorum: unum simulatio uitæ, quod efficiebat hypocrisis, & aliud peruersio doctrinæ, quod faciebat cupiditas, siue curiositas. Hoc duplici fermento Oseæ 7. corrupta erat synagoga, secundum illud: Quieuit paululum ciuitas a commixtione fermenti, donec fermentaretur totum. 1.Cor.5. Quocirca diuus Paulus: Non epulemur in fermento malitiæ, quan-

quantum ad peruersam doctrinam, & ne quitiæ quantum ad simulatam iusti tiani. Sed in azymis synceritatis quo ad uitam, & ueritatis quo ad doctrinam. Apertè Christus loquutus est de falsa doctrina sub nomine fermenti, cùm per Matthæū dixit: Cauete a ferméto Pharisæorum, &
Mat. 16. Sadducæorum. Et non dixit, ut cauerent a fermento panum, sed à doctrina. Sed nō ne Christus alibi dixit, quòd super cathe
Mat. 22. drain Mosis sederunt scribæ, & Pharisæi, quæ dixerint nobis facere, facite? Cū bona docebant, hoc est, ea quæ Moses prædi
Exo. 12. xerat, & docuerat, audiendi erant. Nam
No. cum boni quidpiam impij doceant, auferendum est ab his, tanquam ab indignis possessoribus, & designandum ad cultum
Exo. 25. Dei, & salutem animarum. Ideo populus Israel abstulit ab Aegyptiis uasa aurea, quibus tabernaculum, & sancta sanctorum adornarūt: ita à poetis, philosophis, & ethnicis tanquam ab Aegyptiis auferē dum est, quidquid boni dixerunt, & cum eo sacræ scripturæ debēt potiùs adornari, & id Deo est dicandum. Sic Paulus in
1. Cor. 15. priori epistola ad Corinthios inquit, ꝙ corrumpunt bonos mores colloquia praua: quod ex Menandro sumptum est. Et
Tit. 1. ad Titum scribens dixit: Cretenses malæ
Act. 17. bestiæ. Hoc Epimenides dixit. Et in Actis adducit Aratum Poetam dicentem: In quo uiuimus, mouemur, & sumus. Ex doctrina Pharisæorum sume tibi bonum, & malum relinque. Sicut a Poetis bona, quę dixerunt auferenda, uana autem, & ridicula contemnenda sunt. Sic in Deute-
Deu. 21. ronomio præcepit dominus, ut qui uxorem uellet ducere captiuam ancillam, raderet ungulas, & cæsariem tonderet, & ut ueste exueret, qua capta fuit; & sic postea illi coniungeretur. Sic rade à poetis vngulas, & pilos, hoc est superflua, uana, & inutilia, & sic poteris sapientiam
Aug. li. 2. de doct. Chri. c. 40 eorum amplect. Lege Augustinum Sed a falsa doctrina poetarum, & Pharisæorum cauendum est, sicut à fermento malitiæ: bona autem doctrina amplectenda, & Deo cum ea inseruiendum est. Vnde in Leuitico præcepit Deus, ut ponerent
Leui. 23. sacrificium super panes fermentatos.
Leui. 2. Anteà fermentatum prorsus a sacrificiis abiecerat: sed cur modò præcipit imponi sacrificium super panes fermentatos? Vide quod non ad sacrificium, sed ad ministerium sacrificii fermentatus panis assumitur. Humana doctrina est fermentum, ut Christus ait: & hæc non est Deo offerenda, sed tantùm seruire debet sacrificio, hoc est Deo, & sacræ Theologiæ, & sic Dialectica, Philosophia, & cæteræ scientiæ Theologiæ deseruiunt, &
ancillæ ipsius sunt. A falsa verò doctrina cauendum esse admonet Christus in No.
hoc loco, & expressius per Matthæum. Mat. 16.
Magnum enim periculum est acceptare falsam doctrinam pro uera, & tenebras pro luce. Certè nihil magis, interest quā inter ascensum per scalam Iacob in cœ- Gen. 28.
lum, & præcipitium per foueam peccati in infernum. Ideò dominus tanto uerborum pondere inquit: Attendite, estote, ut animalia illa Ezechielis oculis ple- Ezec. 1.
na, ut à falsa doctrina fugiatis. Omni custodia custodite cor uestrum, ne Pharisæi co fermento inficiamini. Omnis doctrina, quæ auocat ab interioribus, & reuocat ad exteriora fermentum est Pharisæorum. Toti dediti sunt exterioribus, lo- Mar. 7.
tioni manuum, & aliis huiusmodi, nihil uerò curant de interioribus. Sepulchra sunt dealbata, plena ossibus mortuorum, quia intus nihil de charitate curant, quia pleni sunt odio, & rapina, nihil de humanitate, cùm gloriam ab hominibus quærant: nihil de eleemosyna, cùm uiduarum domos diripiant. Discamus ex hoc loco omnem simulationem fugere tam uitæ, quàm doctrinæ fugiētes hypocrisim, quàm toties Christus in euangelio detestatur. Simulator ore decipit amicum suum Qui ambulat simpliciter, Pro. 11.
ambulat confidenter. Respondeat obsecro simulator, & hyppocrita, si bonum est bonum apparere, cur non uis esse, quod uis apparere? At si malum est malum apparere, cur uis esse, quod non uis apparere? Quod si bonum est, bonum apparere, melius est bonum esse: & si malum est, malum apparere, peius erit malum esse. Esto ergo, quod appares, aut appare, quod es. Sed quid dico? Cur sanctitatem simulatam, & hypocrisim arguo? Christi namque temporibus maxima hypocrisis uigebat, præ

sertim

ferim in Pharisæis: atque ideò iure optimo contra hypocrisim disceptabant. Sed nunc cùm tanta homines inuaserit impudentia, ut de peccatis glorientur, & gaudeant omnibus manifesti peccatores apparere; quid opus est, ut hypocrisim reprehendamus? Non solum multi seipsos iactant, & laudant de malo, quod commiserunt, sed de eo, quod nunquam fecerunt. Ita ut mundus adeò sit depranatus, ut cum tam iniqua sit hypocrisis, opus sit, ut ipsos homines inuitemus ad hoc, ut sint hypocritæ. Nam minus malum est, ut sint hypocritæ, quàm ut, cùm tam impudenter in peccata irruãt, alios secum præcipitent, & ducant in infernum. Estote igitur hypocritæ, dum mali estis, & contenti sitis, si soli in infernum abeatis, &c. Sed iam Christum audiamus.

No. [Nihil enim est opertum, quod non reueletur; neque absconditum, quod non sciatur.] Affert rationem uitandi hypocrisim ex euentu contrario. Nam ideo homines in uitium hypocrisis dilabuntur, quia putant hac ratione fieri posse, ut lateãt sua uitia, & propterea aduersus hoc Christus dicit, nihil esse in hac uita operum, quod in futura uita non reuele tur. Vult hypocrita malus esse, & bonus uideri: & rectè punitur in eo, quod appetit, quia secretam malitiam Deus manifestabit. Vnde per Naum prophetam ait

Num. 3. Dominus: Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, reuelabo pudenda tua in faciẽ tuam, & ostendam in gentibus nuditatem tuã, & regnis ignominiam tuam. Præterea opertum pertinet ad opera, quę occultantur ex industria: & absconditum ad cogitationes, quæ occultantur ex propria natura. Sed utrumque in futuro iudicio manifestabitur. Vtinam hęc secum reuoluerent omnes ii, qui secretò peccan

Eccl. 23. tes, illa secum dicunt Ecclesiastici: Quis me uidet? tenebræ circundant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circunspicit me. Quem uereor? Delictorum meorum non memoratur altissimus. Et non intellexit quoniam omnia uidet oculus illius. Non cognouit, quoniam oculi Domini multò plus lucidiores sunt, sup Solem: circunspicientes omnes uias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes. O utinam coram oculis suis hæc semper ferret miser, & infœlix peccator, & certò sciret, se in ipso peccato a Deo uideri, & conspici: non mihi est dubium, quin, si hæc animaduerteret, non ita facilè in peccata dilaberetur. Nam si Deum non times: & homines magis, quàm Deum ueneraris, scias nihil ei esse absconditum, & omnia secreta peccata in extremo die iudicii Deo, omnibus hominibus, & Angelis manifestanda esse. O quantum pudorem, & uerecundiam tunc habebis, quando omnes manifestè nouerint omnia illa peccata, quorum minimum ut committeres, faciem hominum fugiebas. Reuela bo stultitiam eius in medio amatorum Osee 2. eius: dicit Dominus exercituum. In die enim iudicii (ut Apostolus ait) illuminabit Dominus abscondita tenebrarum, & 1. Cor. 4. manifestabit dominus consilia cordium.

[Quoniam quæ in tenebris dixistis: in lumine dicentur, & quod in aure loquuti estis in cubilibus, prædicabitur in tectis.]

Christus sæpe suos tantum discipulos docuit ita, quòd ibi nullus adesset extraneus, & hæc etiam, quę ipsi aliis prædicabant ad aurem, hoc est secretè, prædicabũtur in tectis. Erant enim tecta planities domorum in parte superiori, quia in Palæstina, quæ erat patria Iudæorum, non erant tecta in modum pyramidum, sed plana, & æqualia, & in ea conueniebant homines ad uoluptatem, & solatium capiendum diebus festis, per quod significãtur loca publica, scilicet eo, quòd in publicis locis prædicandum erat. Verba autem hæc multipliciter uera sunt. Constat enim, quod in die iudicii uirtutes bonorum, & uitia malorum detegentur. Rursus ea, quæ Apostoli tempore Christi per circuitum Iudææ tantùm prædicarunt, postea hæc eadem erãt prædicaturi per totum orbem, quia in omnem terram Psalm. 18. exiuit sonus eorum. Vult ergo dicere, omnia manifestabuntur, tam secreta cordium, quàm doctrina euangelica in die iudicii, nã nihil est occultũ, &c. Quod cũ ita sit, ea curemus deinceps facere, q̃ ante uniuersum mundum possint apparere sine aliquo pudore nostro, & uerecundia.

¶ In omnibus iis, quæ Christus dixit, id præcipuè intendit, scilicet, ut parui pédamus hominum dicta, & laudes, cuius contrarium hypocritæ faciunt, sed tantum, ut Deo nos conciliemus, & curemus eum amicum, & propitium habere. Ita quòd nec hominum laudes quærere debemus, nec eorum minas, persequutiones, aut conuitia timere. Quomodo auté homines non debeant timeri, ostendit id Deus, in eo, quod sequitur.

No. [Dico aũt uobis amicis meis, ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant.]

Seruos uocat amicos, cum ad martyriũ accendit: ut discas mala præsentis uitæ, tormentum, & martyriũ parata esse Dei amicis, & talia esse amicitiæ eī' pignora. Ideo cũ Christus discipulis suis promittit mortem, & passionem, his uerbis uocat eos

Heb.12. amicos. Vt intelligas, quòd quos Deus diligit, corrigit: & signa quæ ostendunt aliquem esse amicum Dei, sunt, si propter Deũ maximas tribulationes, afflictiones, & labores fuerit passus. Quapropter ait. Dico autem uobis amicis meis, ne terreamini ab his, &c. Non qualemcumque timorem Christus adimit: sed eum dumtaxat, qui amicitiæ Dei aduersatur: ut est timor humanus, & mundanus. Vbi etiam aduertes multiplices esse species timoris. Primus timor naturalis appellatur: quo quisque naturaliter timet nociuũ naturæ, per quem timorem neque meremur, neque demeremur, quia non subest libero arbitrio: quo timore Christus fuit affe-

Mat.14. ctus, ut Marcus ait: Cœpit (inquit) Iesus pauere, &c. Alius est timor humanus, cũ aliquis nimis timet ea, quæ corpori nocere possunt: & hic malus est, de quo nunc dominus loquitur: & per Matthæũ cùm

Mat. 10. dixit: Nolite timere eos, qui occidũt corpus. Qui timor promanat ex nimio amore uitæ præsentis. Et sicut amor præsẽtis uitæ quandoque est peccatum ueniale, quando est citra Deum: ita timor humanus quandoque est peccatum ueniale, quando oritur ex amore ueniali: & quandoque mortale, scilicet, quando oritur ex amore mortali, de quo amore ait do-

Ioan.12. minus: Qui amat animam suam, perdet

Mat.14. eam. Hoc timore humano correptus Petrus Christum abnegauit, cùm dixit illum non nosse, ne uita corporis priuaretur. Alius est mundanus timor, quando aliquis nimis timet res suas, & bona amittere: qui timor impiissimus est. Hic timor Herodem inuasit, cùm Christum occide- Mat.2.
re uoluit: & innocentes interfecit, ne regnum temporale perderet. Hoc etiam timore permotus Caiphas, Pharisæi, & Pō- Ioan.11.
tifices Christum occiderunt: timentes ne uenientes Romani perderent locum, & gentem. Alius est timor seruilis, cũ quis propter crucem, & tormẽtum inferni se à peccatis abstinet: qui non malus est, quia initium est ad bonũ: sed nec dignus est, ut perfectus appellatur: quia non est cum charitate, & seruis potius, quam amicus iste potest dici. De hoc timore seruili loquitur Ioannes: Perfecta charitas 1. Ioan.4.
foras mittit timorem. Alius est timor filialis, qui manet cum charitate, quem habent uiri puri, atque perfecti: qui etiam in patria manet. De quo regius Propheta: Timor domini sanctus permanet in Psal.18
seculum seculi. Sed Christus hic timorem humanum a suis fugat, & repellit. Timendi enim sunt homines, quia malum possunt infligere, sed non sunt timendi, ita quòd ob eorum causam a mandatis Dei desistamus: quia mala, quæ homines efficere possunt, multò minora sunt, quàm ea, quæ Christus potest infligere. Volebat igitur Christus timorem humanum ab Apostolis propellere, neque ob hanc causam cessandũ esse à prædicatione, quia in maiora mala inciderét. s. in pœnã æternã.

¶ Ad nostram uerò eruditionem discamus hic, nõ timere corporis morté, iustus No.
enim non timet, quia tales timores effectus sunt iniquæ, & deprauatæ uitæ. Non timet iustus mortem, quia toto suæ uitæ tempore semper discit, quomodo bene moriturus esset. Homo uerò, qui cautè, & prouidè uiuit, inimicum non pertimescit. Non timet mortem, quia toto uitæ curriculo semper solicitus fuit in quærendo adiutores, & patronos illi horæ, qui quidem uirtutes, & actiones sanctæ sunt. Non timet mortem, quia multis obsequiis, & operibus propitium, & fautorem sibi dominum comparauit. Denique non timet mortem, quia mors iusti

Iusti immeritò mors appellatur, sed potiùs somnium, & transitus debet dici: nō mors, sed mutatio: non est mors, sed ultimus dies laborum, & calamitatum: non mors, sed via ad beatitudinem, & uitam nunquam perituram. Discamus igitur sic uiuere, ut mortem non timeamus. Secundò discamus timere peccatum: nam qui peccatum timuerit, non timebit mortem. Arma mortis peccata sunt. Vbi non est peccatū, nullus est mortis timor: quæ si nullum adsit peccatum imbecilla, & inermis uenit. Apes, & aliæ id genus muscæ, quæ ictibus suis dolorem infligunt, omnem pœnam stimulis suis ingenerāt, quibus nos feriunt: nam si his stimulos abstuleris, quid mali poterunt facere? nullum sanè. Stimulus igitur mortis cū peccatum sit, id auferas. Vnde Paulus Vbi est
1.Cor.15. mors uictoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Stimulus mortis peccatum est. Diuus Paulus, qui mundam habebat conscientiam suam a peccato, mortem irridebat, cùm uictam eam teneret: tanquā qui triumphum de illa reportauerat, inquit: Vbi est mors uictoria tua? Et quid est in causa, quare mors sine uictoria remansit? Certè quia stimulum non habebat. Ideò dixit: Vbi est mors stimulus tuus? Et quis sit hic stimulus, Paulus manifestat, inquiens: Stimulus mortis peccatum est. Igitur quia mors nullū habebat peccatum, inde erat, ut nec stimulum haberet, & quia non habuit stimulum, nec victoriam reportauit. Aspice igitur ò homo peccator, quòd cū mandata Dei trāsgrederis, arma tribuis ipsi morti, quibus fortissimè aduersus te possit dimicare: nā ipsa nullum malum infert nisi peccatori, neque aduersus aliquem, nisi peccatum irascitur, & his armis bellum nobis parat. Nisi peccatū habueris, non est quòd mortem timeas: si uerò peccatum abhorrueris, mortem irridebis. Ideò Ioannes in
Apoc.2. Apocalypsi ait: Qui uicerit, non lædetur a morte secunda. Quoniam dicit mortē secundam, sequitur, quod est alia mors, quę prima appellatur: ideoque scias duas esse mortes. Alteram mortem animæ, q̄
Iaco.1. est peccatum, iuxta illud; Peccatum, cum consummatum fuerit, generat mortem. Altera uerò est mors secunda, quæ corpus occidit. Meritò itaque peccatum mors prima dicitur, quia prior fuit mors animæ, quàm corporis: sicut causa est Rom.6.
prior effectu. Per unum enim hominem peccatum, & per peccatum mors: ait Paulus. Et dominus Adæ; In quacunque Gen.2.
hora comederis, morte morieris. Ait igitur Ioannes; Qui uicerit, non lædetur a morte secunda. Ac si diceret; Qui priorem mortem, hoc est, vitia, & peccata superauerit, a corporis morte, quæ secunda est, & effectus peccati, non lædetur. Non dicit, quòd non morietur; quia omnes tam boni, quàm mali morimur: sed non lædetur a morte secunda: quia iustis nullum malum mors infert. Quare? quia uenit mors languida, imbecilla, & inermis: sine peccati stimulo. Quo circa Christus, (ut statim uidebimus) dixit discipulis suis, ut Deum timerent: nam tutissimum, & præsentaneum remedium, ut corporis mors non timeatur, est Deo obedire, ipsumque timere. Nam qui Deum timent, ab eius offensis se abstineat, & qui illum non offendit, non timet mortem, neque homines: qui nihil mali possunt illi inferre. Maximum enim malum, quod ab hominibus potest nobis euenire, est corporis mors: quæ optima est, & gloriosa uiro iusto. Quid obsecro possunt homines facere, nisi corpus occidere, animæ autem nullum malum possunt immittere? Imò verò qui occidunt ob hāc eandem causam non sunt timendi. Si enim in tormentis possent nos cruciare non occidendo, procul dubio timendi essent, sed quantò uehementius torquēt, breuius a tormentis absoluunt. Nolite igitur timere, quia in causa sunt hi, ut pretiosum & maximum, quod in uobis est, Deo offeratis. Magnus Abraham, qui filium offerebat: quantò igitur maior, qui se ipsum obtulerit? Non pos- Genes.22.
sunt animam interficere: nec ipse Deus huius rei est potis: potest tamen per peccatum interemptam in gehennam mittere. Nos uerò adeò immanes, & crudeles sumus, ut animam nostram occidamus. Nemo potest animam suam occidere, nisi tu illam peccatis interemeris. Quid ergo eos times, qui corpus pos-

sunt interficere, cum prius te ipsum timere debeses? Tu tibi immanis es, & acerrimus hostis. Si consistant aduersum te hominum castra, dæmonum copiæ, & Angelorum exercitus nihil tibi nocebūt, nisi tu tibi ipsi nocueris. Ergo peccatum time, & non mortem corporis; quæ nihil mali inferre potest, si non inuenerit peccatum. Igitur nec sunt timendi, qui mortem parare possunt, & corpus occidere. At multi sunt uelut infantes, & pueri, qui murem, uel aliud quiduis simile horrescunt; cùm non timeant manus in ignem mittere, ubi se ipsos comburunt. Ita nos corporis mortem ualdè timemus, peccatis autem, quæ mors sunt animæ (uelut aliud agentes nos immiscemus). Sumus etiam uelut equi, qui uel ipsam umbram contremiscunt, & retrofugiunt: at si eques calcaria illis admouerit, nimia securitate ultra progrediuntur. Corpus hoc nostrum est uelut equus pauidus, & timidus, qui suam propriam umbram fugit, & mortem propriam timet; cùm eam semper secum ferat, etiam si eiusdem semper oblitus incedat, in utramuis dormiens aurem. Igitur ut hunc timorem ab eo auferamus, conducet multum memoriam mortis ei repræsentare, & uires, & animum induere, ut prompta uoluntate ea accepiemus: ut inde altiora, & maiora petamus, ut si opus fuerit, libenti animo pro Christo subire mortem non dubitemus. Homines uerò cùm adeò mortem timeant, non tantum peccatum timent, quod mortis est causa, & id prouenit; quia cum peccatum committunt, in nihilum delinquere sibi uidentur. Iusti autem ita graue malum, & horrendum peccatum existimant, ut eorum uires uideatur excedere. Vnde sanctus adolescens Ioseph dixit dominæ suæ: Quomodo possum hoc malum facere magnum? Cedunt enim iustorum uires peccato. Iustus ad bona magnum robur, & ingentes vires habet: ad malum uerò parum fortis est. Genes. 39.

No. ¶ Docemur tertiò, quàm debiles, & exiguas uires tyranni, & principes huius mundi habeant aduersus Christi seruos. Quemadmodum quercus dura, & robusta procellis, & uentis resistit, & quamuis frondes amittat, tamen interiorem uirtutem perseuerantem habet: sic quamuis mundus huc, & illuc amicos Dei concutiat, & possit opes, & honores auferre, & corpus interficere: iam amplius facere queat? Non potest animi tollere uirtutem, neque charitatem, quæ intus latet, & uiget. Potest uir iustus expoliari diuitijs, honoribus, & uita, a Christo tamen separari non potest. Vnde Paulus: Quis separabit nos a charitate Christi? An tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas? Benè potest mundus iusto auferre frondes, corticem, & uiriditatem, tamen simul cum radicibus, idest, cum Christo nunquam eum diuellet. Nam quemadmodum in cerea face lumen tandiu durat, quandiu cera, & consumpta cera statim ignis consumitur: sic cum uita hæc corporis consumitur, statim finem facit totus furoris ignis. Rom. 8.

No. ¶ Docemur quartò, hanc uitam contemnendam esse pro Christo. Hæc enim non est uita: sed uitæ umbra, & imago mortis. Quare absolutè loquendo cùm uitam audieris, non hanc intelligas, sed illam, qua beati fruuntur. Vnde adolescenti, qui de uita æterna quærebat, dominus dixit, Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Vbi aduerte, quòd non dixit; Si uis ad uitam æternam ingredi, sed si uis ad uitam ingredi. Respondit Christus simpliciter, & sine addito suo more, quæstionem eleuando, ut insinuet, unam & eandem esse in substantia uitam absolutè, & uitam uerā, uitam secundum uirtutem, & uitam æternam. Sicut enim uerum, & ens conuertibiliter idem sunt, nam si uerum non est, nec ens esse potest; Sic uita, & uera uita non separantur. Si enim non est uera uita, sed fluxa, & momentanea, ut est hæc; non uita appellari debet, sed uia in mortem. Mat. 19.

No. ¶ Docemur quintò, utiles nobis esse persequutores: quando quidem uitam æternam nobis parant, & præstant: nam ipsi nos condiunt igne suarum persequutionū, & cibsi nectare, & ambrosia dulciorē Deo efficiunt; ut in hostiā, & holocaustum grauissimum ipsi offeramur. Vnde

aduerte,

aduerte, quòd duabus de causis solet dominus inimicos, & persecutores nobis relinquere. Altera, ut eisdem nos exerceat. Altera uerò, ne inimici magis crudeles, & deteriores nobis maneant. Sic reliquit Iudæis Chananæos, ne bellua, & feras paterētur infestiores. Quo in loco disce acceptare, quę pius, & benignus pater mala immittit, ne deteriora patiaris; cuius rei exēplū ex scriptura sacra tibi libet ostēdere. Cùm olim Achaz Rex Iudæ ægre ferret duos reges, qui aduersus eum dimicabant, Rasim, s. Regem Syriæ, & filium Romeliæ, audiuit dominum per Esaiam illi dicentem. Pro eo, quòd abiecit populus hic aquas Siloe, q̄ uadunt cum silentio (quod statim explicat gaudium, scilicet Rasim, & filiū Romelię) ascendere faciet dominus super eos aquas fluminis fortes, & multas, regē Assyriorum, & omnem gloriam eius, & ascendet super omnes riuos eius, & fluet super, &c. Vult dicere. Quia abiecistis malum præsens, quod cum gaudio sustinere debuissetis: maius malum eueniet uobis. Et nota, quod uocat minora mala gaudium, collatione facta cum maioribus. Sic iacturam facere huius corporalis uitę, gaudiū magnū est: si conferatur cum iactura mortis æternæ. Et tormenta illa acerrima, & cruciatus, quos sanctis martyribus carnifices intulerunt, gaudia, & deliciæ sunt, si conferantur cum eis, quos iniqui in gehenna patiūtur. Quo circa rectè nos monet hic locus, ne tēporalia mala timeamus, nec eos, qui occidunt corpus, sed unicum Deum, qui corpus, & animam in crucem inferni potest mittere. Nā si aliquis corporis mortem timēs fidem deserit fugiens leue malum, in grauissimum incidet. Incidet in Scyllā, cupiens uitare Charybdim. Cadet nanq; in dæmonum manus. Quapropter mala huius uitæ tanquàm delicias, & gaudia, quæ a manu Dei nobis adueniunt, debemus accipere, quandoquidem illorū causa a grauioribus liberamur.

Iud. 3.

Esa. 8.

No.

No. ¶ Vltimo loco docemur animam esse immortalem, quòd satis apertè hic demonstratur: & clarius cùm per Matthæū dixit: Animam autem non possunt occidere. Et in Psalmo regius Propheta dixit. Iusti autem in perpetuum uiuet, & apud dominum est merces eorum. Nam si anima iustorum simul cum corpore interiret, falsum esset apud dominum esse mercedem eorum: nam certum est, quòd in hac uita dominus non retribuit iustis, cū uideamus illos esse contemptos, pauperes, & a multis conflictatos, & deniq; flagellis, & scorpionibus expositos. Qđ obsecro in hac uita præmium, ac mercedem post tot labores passos, & calamitates Paulo dedit? Quod diuo Petro, aut Apostolis, aut Martyribus, quod denique omnibus amicis suis: nam si post hanc uitam non maneret nobis alia, & si anima non esset immortalis, procul dubio miseri, & infœlices illi fuerunt. In hac uita nullum illis retribuit præmium, & si post hanc non est alia, ubi sancti, & studiosi digno præmio afficiantur: sequitur Deum non esse iustum, quando quidem iustis secundum sua merita non soluitur. Et si nō est iustus, sequitur, quòd neque est Deus: neque summum bonum, quod quidem in lumine etiam naturali est absurdissimū. Ergo anima immortalis est, si Deus est, & post hanc uitam alia nobis restat, ubi mali puniūtur, & bonis retribuetur. Hoc etiam post Dauidem docet Salomon in libro Ecclesiastæ, dicens: donec reuertatur puluis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui fecit illum. Et ibidem: Ibit homo in domum æternitatis suæ. Et in libro Sapientiæ: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitię: uisi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate est plena. In paucis uexati, in multis benè disponentur, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos se. Et in Apocalypsi Ioannes inquit; Vidi sub altare Dei animas interfectorum propter uerbum Dei, &c. Et in libro Sapientiæ legitur; Excæcauit eos malitia sua, & nescierunt sacramenta Dei, nec mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum suarum, quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem, ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Ex quo apertè colligitur animam esse inexterminabilem, idest incorru-

Mat. 10.

Psal. 33.

1. Cor. 9.

Eccles. 12.

Sap. 3.

Apoc. 6.

Sap. 12.

corruptibilem, & immortalem: quoniam ut ex litera colligi potest, de homine differit secundum animam, & non secundum corpus, secundum quam, & ipse homo imago Dei est. Sic enim ait; Nec iudicauerunt honorem animarũ suarum, & causam subdens ait; Quoniam creauit Deus hominem inexterminabilem. Et
Luc. 16. infra ait noster Lucas: quòd animam iusti Lazari deportauerunt Angeli in sinum Abrahæ Et anima diuitis purpurati post ipsius obitum sepulta est in inferno. Accedit ad hæc, quòd dominus dixit in
Mat. 22. Euangelio Sadducæis negantibus resurrectionem: Ego sum Deus Abraham,
Exod. 3. Deus Isaac, Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed uiuentium. [Ostendam autem uobis quem timeatis. Timete eũ,
No. qui postquam occiderit: habet potestatẽ mittere in gehennam.] Vide Christi benignitatem. Non dicit, ut non timeant: sed ostendit quem potius timere debeant. Timor enim, sicut & gaudium passio est animæ. Et sicut discipulis lætantibus, & gaudẽtibus, eo quòd dæmonia illis subijcerentur, dixit; in hoc nolite gaudere, q̃ a dæmonia subijciuntur uobis, sed gaudete quoniam nomina uestra scripta sunt in cęlis: & nunc dixit; Nolite timere eos, qui occipunt corpus, timete autem eum, qui postquam occiderit, &c. Vbi aduertere debes, quòd Christus non tollit gaudium, nec timorem: sed commutat finẽ, & obiectum, aut causam gaudendi uel timendi ostendit, dicens in quo gaudere debeant, aut quem opus est, ut timeant. Timete inquam eum, qui postquã occiderit, habet potestatem mittere in gehẽnam. Sed singula uerba iam ueniunt obseruanda Postquam occiderit, intellige corpus, nam animã nec homo, nec Deus ipse, qui illam condidit, occidere potest nec corpus etiam occidi potest Quapropter quod nunc ait de occisione corporis, & quod antea dixerat; Nolite timere eos qui occidunt corpus: modus est loquendi uulgaris, quo Christus utitur propter rudes: quia corpus nõ occiditur, nec anima, sed totus homo. Dicitur tamen corpus occidi, id est uita priuari, quia prius uiuebat, & per occisionem iam non uiuit.

¶ Præterea potest dici, potestatem habet mittendi in gehennam: quia Deus potest perdere, non tamen uult perdere. Sed nos nostris peccatis cogimus, ut perdat, quem saluare cupit. Deus enim uult omnes homines saluos facere: quapropter qui damnantur, sua uoluntate propria, & malitia damnantur: quia Deus inferni ignem, & tormẽta parauit dæmonibus. Ipse enim in iudicio ultimo iniquis dicet; Ite maledicti in ignem inferni, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Non dixit hominibus, sed diabolo, & eius angelis Et si impii cruciantur inferni tormentis, hoc non fuit nisi, quasi per accidens, & præter Dei intentionem: quia ille in beatitudinem æternam creauit homines, non in ignem. Potest itaque Deus, non tamen uult mittere homines in gehennam. No.
1. Tim. 2.
Mat. 25.

¶ Obserua autem, quòd post mortem mittet impios in gehennam, nec unquam eos amplius quæret, nec de illis erit solicitus. In hac uita perdit, & quærit, & ouis perdita inuenitur à pastore: & gratulantur ei, quia cum amissa esset, eã inuenit. Verum si post hanc uitam perieris, perpetuò pertbis sine ullo remedii, aut redemptionis genere. In te igitur nunc peccator descende, & si deuius post peccatũ abieris, in dominum tuum citò reuertere antequã obtenebrescat Sol, & lumen, & stellæ, & lumina, & reuertantur nubes post pluuiam. Clama sicut ouis ad pastorem, ut eripiat te de ore lupi Christus pastor bonus: antequam te deglutiat lupus rapax, & in uentrem inferni mittat. No.
Luc. 15.
Eccl. 12.

¶ Ostendit itaq; dominus eorum omnium quæ timere debemus, maximum esse gehennam. Vnde præ omnibus, & summopere maximè est timendus, qui in illam potest nos mittere.

¶ Porrò gehenna idem est, quod Hebræis gehinnon. Est autem gehinnon uallis hinnon. Erat enim uallis uoluptatibus plena, quæ dicebatur hinnon: quę dictio significat frustra, ut tandem gehenna significet uallem frustra. Erat hæc uallis locus, ubi idolo Moloch incendebantur pueri uiui: quorum lamentum ne audiretur, tympana percutiebant, qui pueros immolabant. Vnde, & nomen No.

Tophet

4.Re.23. Tophet locus ille accedit, id est tympa-
num. Hunc locum destruxit & contami-
nauit sanctus Rex Iosias, iubens in eum
proiici cadauera & reliqua excreméta.
Vnde dictum est, gehennam esse locum
mortuorum. Erat autem Moloch statua
concaua & ex ære confecta, faciem ha-
bens uituli, & manus extentas, & bra-
chia ad accipiendũ: incedebaturque inte-
rius, & in manibus & brachiis candenti-
bus apponebatur puer, qui uiuus arde-
bat: & tunc saltitabant adstantes, & qua-
tiebant tympana. Per hanc uallem intelli-
git Christus infernum, quia Iosias in con
temptum idolorum hunc locum imple-
uit ossibus mortuorum & spurcitiis, qui
horrendus erat, instar inferni. Et subdit
No. statim dominus. [Ita dico uobis hunc ti-
mete.] Deum plusquã homines timere,
qui maiora damna nobis inferre potest,
quàm homines: quia potest mittere uos
in gehennam, quod facere nequeunt ho
mines. Admonet locus iste, ut Deum
timeamus: si reliqua omnia, quæ sub
cœlo sunt, nolumus timere. Qui Deũ
timet, nihil illi restat, ut timeat: & qui
Deum non timet, omnia alia expauescit.
Igitur, ut homines non timeamus, in-
quit hic Christus, Deum esse timendum.
Cain cum timorem domini amisisset, ita
pusillanimus, & timidus mansit, ut dixe-
Gen.4. rit: Omnis qui inuenerit me, occidet
me. Qui potens fuit, & animosus ad in-
terficiendum fratrem: iam ita iners, &
ignauus redditur, ut dicat, quicunque
inuenerit me, &c. Quod quidem non mi-
rari debes, cum uideas illum amisisse ti-
morem domini. De quibus omnibus,
qui timorem hunc amittunt, scriptura
Leui.26. inquit; Terrebit eos sonitus folij uolan-
tis, & ita fugient quasi gladium, cadent
nullo persequente. Et Sapiens ait; Fu-
Prou.28. git impius nemine persequente: iustus
tamen confidit ut leo. Mali cum malè
uiuant, semper pleni timore & pauore
incedunt: at uerò iusti & recti confidunt
in Domino, & tanquam robustissimi leo
nes sunt. Non est cur mireris, si qui ti-
ment Deum, homines non paueſcant:
quãdoquidem Deum semper patronum
& aduocatum habent. Vnde Dauid ait;
Dominus protector uitæ meæ, a quo tre-
pidabo? Nihil Dauid timebat, cum pro-
tectorem suum Deum haberet; propter Psalm.28.
quod ante uersum hunc dixerat Psalmi-
sta: Dominus illuminatio mea, & salus
mea: quem timebo? Et quia Deum ti-
mebat, ipse erat eius adiutorium & pro-
tectio. Ideò subdit: Dominus prote-
ctor uitæ meæ, a quo trepidabo? Quo-
circa dominus his armis timoris sui suos
milites induit, nam hoc uestiti nihil om-
nium, quæ sunt in mundo, est, quod ti-
meant. Et ut eos magis firmos reddat,
ne eos timeant, qui occidunt corpus, ad-
ducit exemplum, ostendens illis curam,
quam de eis habebit, dicens. ¶ Nonne
quinque passeres ueneunt dipondio, &
vnus ex illis non est in obliuione coram
Deo? Quod si Deus non obliuiscitur paſ
serum, qui tam parui pretii, & ualoris No
sunt, qui fieri patest, ut uos obliuiscatur,
qui creaturæ estis rationis participes, &
conditæ ad ipsius imaginem, & similitu-
dinem? Timete Deum, & omnem uestrã
fiduciam in eum constituite; nam qui paſ
seres non obliuiscitur, nec uos obliuisce-
tur, nec deseret, qui multo præstantiores
illis estis. Dixerat enim homines non es
se timendos, quia parum mali nobis in-
ferre possunt, quod etiam nunc probat
ex alio capite, nempe quia Deus id per-
misit, qui rerum omnium habet proui-
dentiam. Et assumit exemplum de quin
que passeribus, qui ueneunt dipondio, &
non tradit illos Deus obliuioni; multò
minus uos. Prouidentia enim Dei aufert
rationem mali ab aduersis, quę nobis ac-
cidunt, quia cum prouidentia eius sit
per quam omnia diriguntur in finem, &
ipse bonus sit, necesse est, quòd omnia
ordinet ad bonum; & ideo quidquid no
bis euenerit, bonum censendum est, licèt
malum uideatur, cum tamen ad bonum
ordinetur. Sicut potio amara licèt pala
to non sit suauis; bona tamen est, quia ad
bonum ordinatur, & dirigitur, ſ. ad sani-
tatem. Ideo nihil homini potest accidere,
quod ad bonum non sit. Sed ea est diffe
rentia, quia malis aduersa mala sunt; bo-
nis autem etiam ipsa mala in bona con-
uertuntur, quia in bonum proficiunt.
Nam, ut Paulus inquit; Diligentibus Roma.8.
Deum omnia cooperantur in bonum.

No. ¶ Duplici itaque ratione non est hominibus timendum. Primò, quia parum mali nobis inferre possunt; Deus autem grauissimis malis nos afficere potest. Secundò non debemus homines timere, quia quidquid mali infligunt, Dei ordinatione & uoluntate faciunt: quod fieri nō potest, nisi ut in maximum bonum nobis cedat. Hoc duplici argumēto solatur Deus suos discipulos, & monet ad aduersa ferenda. Aduerte autem illam non esse loquutionem hyperbolicam, s. quòd Deus nec ipsos passeres obliuiscitur; nam Deus secundum rei ueritatem (quamuis nobis mirabile uideatur) curam habet singulorum passerum, non solùm in genere, uel specie, sed uniuscuiusque indiuidui. Spectat.n. ad immensitatem prouidentiæ eius singulis quibuscunque indiuiduis prouidere, & illorum curam habere; sine ulla mutatione, aut multiplicatione actuū uidendi, uolendi, disponendi, aut curādi.

No. ¶ Docemur hic in omnibus aduersis, in omni tribulatione, angustia, & labore patientia nos indui, attendentes quòd omnia nobis eueniunt ex diuina prouidentia, & uoluntate; & hoc sufficiat nobis ad consolationem, & requiem, ita quòd quando tribulationibus, & ærumnis simus affecti, sciamus illud esse consilium diuinum. Nam si quinque passeres, qui omnes uno dipondio ueneunt, Deus non obliuiscitur, nec illorum singulum, quomodo nostri obliuiscetur Deus? Subiiciamur ergo nos diuinæ ipsius prouidentiæ; cum nesciamus, quid nobis magis expediat. Aliquibus nanque magis expediunt aduersa, quàm prospera & fœlicia. Ideoque in aduersis & inopinatis nō debemus murmurare. Quocirca in Eccle-

Eccl. 39. siastico dicitur; Non est dicere, hoc est melius illo. Nec soliciti simus, quid de nobis

Rom. 14. facturus sit Deus. Vnde Paulus; Siue uiuimus, siue morimur; domini sumus. Rectè enim scit medicus cœlestis, & diuinus, quid daturus sit nobis in refrigerium, & solatium, quid uerò in exercitium. Sic Esaias ait; Ve qui contradicit factori suo.

Esa. 45. Et posteà; Nunquid dicit lutum factori

Esa. 39. suo, quid facis? Peruersa est hæc cogitatio, quasi lutum contra figulū cogitet, & dicat opus factori suo. Quid fecisti me? Hoc Dei consilium & decretum respiciēs No.

Dauid, cū malediceretur a Semei, & uellet quis illum occidere, dixit; Dimitte eū 2. Reg 16.

ut maledicat, iuxta præceptum Domini. Ioan. 18.

Sic Dominus Petro uolenti passioni suæ obstaculum esse, dixit; Calicē, quem dedit mihi Pater, non uis, ut bibā? Præterea destruitur hoc uerbo illorum assertio, qui dicebant, Deum nullam mundi curā habere. Quis.n. est fabricator, uel artifex, qui operis sui curam negligit? Quis deserit, & auxilio destituit, quod condidit? illius, quod fecisti nullam curam habere, summa inclementia est. Si quis.n. (vt Paulus 1. Tim. 5.

inquit) suorum curam nō habet, maximè domesticorum, fidem negauit: & infideli est deterior. Sed Deus (quod ratione naturali suaderi potest) qui summum bonū est, iniquus esset, si eorū, quæ condidit, negligens esset: & si iniquus, iam non Deus. Omnia.n. summa sapientia, summa prouidentia & consilio regit & gubernat: ita ut nec arboris folium moueatur, nisi ipsius uoluntate. Nec obstat huic rei, quod 1. Cor. 9.

Paulus ait. Nunquid cura est Deo de bobus? Loquitur nanque ibi de cura, seu prouidentia speciali: puta doctrinæ, & disciplinæ, quæ creaturas rationis cōpotes gubernat, & regit: hic uerò sermo incidit de prouidentia generali, qua Deus cūcta disponit, iuxta illud Sapientiæ: Non est alius Deus quā tu, cui cura ē de omnibus. Sap. 12.

Quapropter sequitur in contextu. [Sed & capilli capitis uestri omnes numerati sunt.] Non hyperbolicus, & augendæ rei gratia loquitur, sed hæc est firma, & stabilis ueritas, & omniū ēt capillorum numerum esse apud Deum: ita q non solùm cognoscit nos habere capillos, sed curæ illi est, ne capillus capillo uicino noceat. Numerari dixit, quia quæ diligenti cura seruare uolumus, ea numerare solemus. Quo nimirum nobis Christus ob oculos uult ponere, quanta illi sit cura de amicis suis, cum etiam capillos eorum nō solùm seruet, sed etiam numeret. Maximam curam habet Deus de iustis: ita ut minimè permittat, aliquem eis nocere, iuxta illud: Non reliquit hominem nocere eis: Psal. 104

& corripuit pro eis reges. Nam quemadmodum Deum nemo potest decipere: ita nec iustum, cuius curā gerit Deus. Iustus

enim

enim est sicut figura sphærica: quæ quo-
cunque eam verteris, sedem propriã ha-
bet. Rerum, & consiliorum mutationes,
quas fecit Laban, cesserũt in utilitatẽ ipsi
Gen. 31. Iacob. Hoc quippe interest inter iustos
& impios: quoniam si impium verteris &
volueris, iam non amplius manet: pius
autem & iustus quocunque se verterit,
suam sedem habet, quia ut Dauid ait; Do
Psal. 6. minus supponit manũ suã & sedem illis
Gen. 39. constituit. Sic de sancto Ioseph scriptura
dicit, ꝙ Dominus erat cum eo: & omnia
opera eius dirigebat. Sic ipse postea dixit
fratribus suis: Vos cogitastis de me malũ,
Gen. 45. sed Deus uertit illud in bonum. Sic Daui
di cum sæpius à tantis inimicis perseque
retur, Dominus manũ præstabat: & ubi-
cunque sedem inueniebat, manus enim
Domini tanquam scabellum illi erat. Vn
Psal 20. de ipsemet domino ait; Si ambulauero in
medio umbræ mortis, non timebo mala:
quoniam tu mecum es. Dominus.n. est,
Sapi. 10. qui iustum uenditũ non dereliquit, sed a
peccatoribus eum liberauit, descenditq;
cum illo in foueam, & in uinculis eũ non
Psal. 33. dereliquit. Et in Psalmo; Multæ tribu-
lationes iustorum, & de his omnibus li-
berabit eos Dominus. Et propterea etsi
huc & illuc multis laboribus & procellis
agitentur, nunquam deficient, nec uicti
erunt: sed potius uirtute diuina muniti,
& roboratis omnia illis fælicia succedũt.
Quemadmodum si arbori grandi noua
virgulta absciderís, magis in altum quo-
tidie propagatur. Sic iusti quanto magis
ab impiis affliguntur, magis in uirtute
proficiunt. Tantam curam eorum domi
Eccl. 15. nus gerit, ut nec vnũ capillũ perire uelit.
Oculi domini super timentes eum, & in
eis qui sperãt super misericordia eius. Et
Zach. 2. in Zacharia Propheta: Qui uos tãgit, tã-
git pupillam oculi mei. Et non solum ip-
se dominus eos seruat, & custodit: sed et
Angelis suis commendat, ut habetur in
Psal. 90. Psalmo; Angelis suis Deus mandauit de
te, ut custodiãt te in omnibus viis tuis; in
manibus portabunt te, & cæt. Quemad-
modum fratres maiores natu fratres
suos infantes, & pueros manibus susti-
neut; sic Angeli qui sunt fratres maio-
res iustorum eos portant in manibus
suis, eos custodientes. Sic animam Lazari
pauperis mendici tulerunt Angeli in si-
num Abrahe. Et in circuitu Elisęi Prophe Luc. 16.
tæ erat Angelorum multitudo, qui Pro- 1. Reg. 6.
phetam custodiebant.

¶ Prętereà aduertes quãti Deus faciat No.
iustos, ita ut nihil habeant, ꝙ non sit Deo
gratissimum. Anima nanque, corpus, un-
gues, uestes, & capilli Deo maximè pla- Nu. 16.
cẽt. Vnde habetur in Numeris, quod ca
pilli Nazaręorum in odorem suauitatis
domino offerebãtur. Capilli vero impio-
rum apud Ezechielem scinduntur, com- Eze. 5.
buruntur & sparguntur: sanctorum ue-
rò numerantur. Concludit aũt dominus
suum argumentũ dicẽs. [Nolite ergo ti-
mere: multis passeribus pluris estis.] Si
passer rerũ vicissitudinibus expositus nec
cadit, nec moritur: quanto minus homo
iustus. Si absq; magno consilio & rõne ni
hil agitur de his, quorum pretium est di-
pondium, quid decretum erit de his, quo
rum pretium est sanguis Christi? Quam
uis multi sint qui pluris habeant sua, quã
seipsos, & magis hæc terrena, quàm ani-
mam & uitã corporis magis, quàm ęter-
nam: quot obsecro homines erunt, q ui-
lissimo pretio & solum propter quinque
passeres falsò & mendaciter iurabũt? Cũ
Christus hic dicat: multis passeribus plu-
ris estis uos; coram oculis peccãtis nihil
est uilius, nec abiectius, quàm anima sua:
nam ferè pro nihilo, & pro uilissimo pre-
tio dęmoni eam tradit. Vnde scriptura Psal. 105.
ait: Pro nihilo habuerunt terram deside
rabilem, Sed de his alias. ¶ Ostendit dein-
de saluator nullius timoris causa a se es-
se recedendum: & id ostendit ex retribu-
tione malorũ & bonorũ [Dico autem uo
bis: Omnis quicunq; confessus fuerit me
coram hominibus.] Hoc est, quicunq; fi-
dem suam persequutionis tempore uer-
bis constanter, atque fideliter expresserit
corã tyrannis, ac perfidis, confitendo me
esse unicum Dei filium, Deum uerum, at-
que hominem: & cætera quæ ad fidem
Christianã spectant. [Et filius hominis
confitebitur eum corã Angelis Dei.] Ego
filius hominis testis adero in cęlis in con
spectu sanctorũ omnium, & manifestissi-
me ostẽdã illũ esse ex ouili meo: propter
qđ æterna beatitudine illum glorificabo.
Ad hãc cõfessionẽ fidei tenetur quilibet

Christianus

No. Christianus in omni loco, & tempore, coram infidelibus:& quando videret fidē periclitari. Quomodo autē Christus confitebitur,& cōtestabitur eos coram Angelis Dei, duplici modo potest intelligi. Primò, ꝙ hæc confessio fit approbatio Quia in die iudicij bonos approbabit dicens: Mat.25 Venite benedicti patris,&c. Secundò, ꝙ hęc confessio fit quædam laus, qua Christus euchet,& magnificabit bonos, enarrans uirtutes eorum. Isti sunt uiri boni, qui præcepta mea seruarunt, & me corā hominibus confiteri, nec timuerunt, nec erubuerunt. Tunc enim erit necessum, vt Christus nos approbet, quia solùm illi salui erūt, qui à Christo fuerint appro- Ioan.5. bati. Et quia iudicium competit Christo homini, dicit, coram Angelis: ad significādum magnum honorem: nam cum quis testimoniū alicuius uirtutis perhibet coram aliis, inde resultat illi,& accrescit magna laus,& gloria:& quanto ibi adstantes excellētiores fuerint, tanto est maior laus, quia natura honorē cupimus,& desideramus. Et quia nemo est adeo excellēs sicut Deus, & sancti Angeli, coram illis dicit debere nos confiteri.

No. ꝗ Obserua autē, quod ex hoc contextu apertè colligitur, ut si Christianus aliquis sic opprimeretur, ut propter subditum tyrannorum furorem,& hostium fidei Christi, ante suorum omnium peccatorum factam pœnitentiam pro Christo esset interfectus, martyriū ipsius sine dubio ad pœnitentiā satis esset. Nam qui virtutem ipsi pœnitentiæ tribuit, ut dicat, nisi pœnitentiam habueritis oēs simul peribitis: tribuit etiam hic uirtutem martyrio Luc.15. dicens; Omnis quicunque confessus fuerit me coram hominibus,&c. Omnis dixit, ut intelligas, & iustos, & peccatores posse huius gloriç esse participes Na mar- Cypri. de singulari. clerico. tyriū, ut Cyprianus ait, tam baptisma appellatur, quā corona, quia baptizat,& coronat. Sic beata Emerentiana suo sangui ne fuit baptizata. Nā si saluus fit, qui ꝑ Deū aquā suscipit: quare nō qui propter Deū sanguinem,& uitā fundit? Nā Deus, qui dolorem peccatorum,& cōtritionem accepit: quantò libentius martyriū acceptabit pro ipso receptum? grauius enim est,& ex suo genere laudabilius, mortem subire pro Deo: quā pœnitentiam peccatorum. Certè agrestis ille esset,& inhumanus inter homines habitus, cui si aliqua iniuria esset illata,& qui illā intulit mortem propter ipsum subiret, non illi libētī animo parceret. Quātò igitur liberalius, & magnificentius pijssimus dominus illius peccato parcet, qui sanguinē simul, & uitā pro ipso fundit? Ipsum naq; martyriū in uirtute cōtinet pęnitentiam, & sufficiens remediū est ad salutē: & ita fas est credere, ꝙ qui libenti, & spontanea uolūtate uitā pro Christo amittit, si tēpus illi concederetur, sine dubio pęnitentiā ageret peccatorū. Nā adest nobis illa firma, stabilisq; sententia, omnis ꝗ me cōfessus fuerit coram hominibus, filius hominis cōfitebitur illum coram angelis Dei. Sed apud homines nulla maior confessio esse potest, quàm illa, quæ fit cum dispendio uitæ. Igitur, &c. [Qui autem negauerit me coram hoibus, negabitur corā Angelis Dei.] Si dicat se nō esse Christianū, uel Christū nō esse Deū, siue hoc faciat in persequutione, siue nulla persequutione addita: si mortali delinquet. Sic No. infideles,& hæretici Christū abnegāt. Sic ēt multi iniqui, & peruersi peccatores suis operibus, & factis Christū non nosse ostēdunt, ore aūt illū cōfitentur. De q̄bus Tit. 1. Apostolus ait: Cōfitentur se nosse Deum factis aūt negant. Aduersus quos percitus ira Paulus ait: Ostende mihi fidē tuā ex operibus. Vitam degis quasi nō moriturus? Operaris, quasi non redditurus rationem in die iudicij? Quid tibi prodest, Gal. 3. Deum credere,& sine Deo uiuere? Auarus Deum negat,& pecunias pro Deo colit: Quia ut Paulus ait: Auaritia est idolorum seruitus Prælatus etiam,& quicunque ille sit, qui suorum non habet curā, Ephe.5. 1. Tim.5. maximè domesticorum fidem negauit,& infideli est deterior. Multi etiā dicent in illa die, domine, domine nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus, uirtutes multas fecimus,&c. Dicam eis; Nescio uos, Mat.7. Cur illos negabit Christus? Certè, quia opera non habuerunt. Et ideo subdit: Discedite a me operarij iniquitatis. Sed quomodo Christus aliquem negare dicitur, qui omnes nouit,& mentiri non potest? Negare dicitur, idest reprobare, & dānare,

te. Nam ficut confiteri aliquem, eft ipfum laudare & approbare, & pro bono opere retribuere, ita negare aliquem, eft ipfum tanquam malum vituperare, & malũ ini quitatis fuę infringere: illos enim negat, quibus dicit: ite maledicti: quia eos dam-
Mat. 25. nat. Sic fatuis virginib⁹ dicit: Nefcio vos. ¶ Præterea dicere Dei eft facere, ipfe dixit, & facta funt: ipfe mandauit, & creata funt. Negare ergo Dei eft ad nihilũ redigere: ficut dicere, eft dare effe rei, quæ nullum effe habet. Sed dices: nũquid dãnati redigêtur in nihilum? Minimè. Ideò aduerte, q̃ negare eft duplex. Aliud negare fimpliciter, & illud coram patre, & angelis eius. Si Chriftus negaret damnatos fimpliciter, in nihilũ eos redigeret. Sed negare coram patre, eft illos deftituere, & orbare illis bonis æternis, quæ pater, & angeli poffident. ¶ Aduerte ẽt, quòd prius explicuit præmium, quod daturus eft bonis, qui illum fuerint confeffi coram hominibus, & poftea pœnã, qua in eos debet animaduertere, qui eum abnegauerint, quia magis naturale eft Deo retribuere, & foluere, quam punire. Et cum per Mat
Mat. 25. thæum de die iudicii loquitur: prius explicat retributionem bonorum dicens. Venite benedicti, &c, quam fniam malorum. [Et omnis qui dicit verbum in filiũ hominis remittetur illi: ei aũt, q in Spiritum fanctũ blafphemauerit, non remittetur.
No.ᵉ]Duo dederat precepta, Alterũ ad vitandum fermentum Pharifęorũ: alterum ne corporis interfectores timerent. Primum præceptũ confirmatũ erat ex vanitate hypocrifis; ex alio capite modo id oftendit, fcilicet qđ nullam habeat remiffionem, nec veniam. Quia fermentũ Pharifæorum adeò erat corruptũ, & contaminatũ, vt nulla remiffione effet dignũ. Ad hoc enim propofitum fubiungit hæc verba. Pro quorum maiori declaratione aduerte, quod de peccato in Spiritũ fanctum variè loquuti funt autores. Alii appellãt negationem Chrifti, aut apoftafiã. Alii cùm videant omne peccatum, quamuis grauiffimum remitti in hoc feculo, dicunt effe finalem impœnitentiam: & hoc dicunt peccatum effe in interitũ, de quo
1. Io. 5. Ioannes loquitur. Aliqui quodlibet peccatum poft baptifmum commiffum. Alii obdurationem, & obftinationem in peccato cum voluntate nunquam amplius pœnitendi. Alii tamen credunt peccatum in Spiritum fanctum effe defperationem de diuina mifericordia ex malitia prouenientem: & non ex ignorantia, uel paffione. Alii uero dicunt effe quodcunq; peccatum læale commiffum ex malitia, fiue confultò, & data opera: quod quidem diuidunt in fex fpecies, quæ funt præfumptio, defperatio, obftinatio, impœnitentia, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidia charitatis fraternæ: quia hæc omnia aduerfantur bonitati Spiritus fancti, & ex diametro opponuntur principio, fiue difpofitionibus iuftificationis noftræ, & remiffioni peccatorum noftrorum, quæ peculiariter dicitur opus Spiritus fancti. Sed faluo meliori iudicio, nullum ifterũ ego crediderim peccatum effe in Spiritũ fanctum. Nam Chriftus apertè diftinguit peccatum in Spiritum fanctum, & peccatum in filium hominis: & tamen peccatũ in filium hominis ex malitia poteft contingere, & in eo quis poteft obdurari, & decedere: ficut uerifimile eft decefſiſſe aliquos ex eis, qui Chriftum voracem appellarunt, & potatorum uini. Nam inter illos forte illi fuerunt, quibus Chriftus dixit; In peccato ueftro moriemini. Præterea ab huiufmodi peccatis, quæ appellantur in Spiritum fanctũ plerunque homines folent refipifcere, & in uitam uocari. Mat. 11.
Neque uero fimile eft tot homines committere hoc peccatum in Spiritũ fanctũ, Ioan. 8.
qui impœnitentes decedunt. Dicendum igitur eft, peccatum in Spiritum fanctum Chriftum uocaffe blafphemiam: qua opera, & miracula diuina uirtute facta, tribuuntur ipfi dæmoni. Et huiufmodi blafphemiam crediderunt effe peccatum in Spiritum fanctum grauiffimi, & eximii doctores Ecclefiæ: ut Hilarius, Athanafi⁹, Hieronymus, Ambrofius, & Chryfoftomus, & ex fcholafticis Durandus. Quod quidem fatis uidetur expreffiffe Marcus, cum poft uerba hęc ftatim adiecit, reddẽs caufam: Quoniam dicebant, fpiritum immundum habet. His nanque uerbis fatis explicuit Euangelifta fulminatam effe illam fententiam de peccato in Spiritum fanctum, quia ipfum calumniabantur, & ha ere

Hila. canone 12. in Mat. Hilar. li. 2. cõmẽ. Mat. c. 12. Amb. li. 2. de pæ. capi. 4. Chry. homi. 42. in Mat. Durand. 2. d. 43 q. 1. Mar. 3.

habere spiritum immundum dicebant. Et hic noster Lucas peccatum in Spiritũ sanctum blasphemiam appellat: nã cùm voracem illum, & potatorẽ appellarent, & publicanorum amicum, patienter id tulit: & iniuriam sibi illatam, tanquam si esset in alium hominem paulisper dissimulauit. Cum verò, (vt solet) contumelia creuit, & ad blasphemiam vsque diuinitatis vidit pertingere, ne iniurias diuinæ maiestati illatas tãquam nostras putaremus dissimulandas constanter, & virili animo respondit; Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, &c. Et illud: Ego dæmonium non habeo. Atque vt scirent, quanto se reatui addixissent, vel certò, vt cauerent, ne perseuerantes in ea blasphemia, eò peccatum illorum perueniret, vt nullus esset locus veniæ: subiunxit, quæ de peccato in Spiritum sanctum commemorauimus. ¶ Ratio autem cur vocauit peccatum in Spiritũ sanctum hanc blasphemiam, est, quia quamuis opera Trinitatis ad extra sint indiuisa, tamẽ quia iustificatio, & sanctificatio, nostra tribuitur Spiritui sancto, & ea miracula, quæ in ipsa iustificatione fiunt: ideo qui ea dæmoni tribuunt, censendi sunt peccare peculiariter in personã Spiritus sancti, saltem per appropriationem.

No. ¶ Et attende, quòd non omnis huiusmodi blasphemia est peccatum in Spiritum sanctum, quod Christus nunquam remittendum asseruit: sed illa tantum, quæ ex malitia procedit, & ex impietate. Si enim quis non data opera, nec ex industria, sed ex ignorantia Christo, & ipsius operibus detraxisset, non is censendus foret peccare in Spiritum sanctum: Qua ratione cõ- 1.Ti.1. cedimus Paulum blasphemum fuisse, non tamen peccasse in Spiritum sanctum: quia ignorans fecit: & ideo misericordiam est consequutus. ¶ Obseruandum prætereà, quòd licet huiusmodi blasphemia possit dici peccatum in Spiritum sanctum, quod nũquam remittetur: fortassis tamen requiritur certa aliqua, & maxima obduratio, & obstinatio animi, & tanta propensio, ad infirmandam, & euertendam gloriã, & claritatem diuinam, ut non facilè mortalium aliquis explicare queat, quando quis peccat in Spiritum sanctum. Nam quamuis huiusmodi blasphemia, si scientia fiat ex genere suo peccatum fit in Spiritũ sanctum, tamen nõ omnis talis blasphemia censenda est esse peccatum in Spiritum sanctum, quod nunquam ueniam consequetur: & incertum est à quanta malitia procedere debeat, ut benè sciatur nullam esse illi ueniam futuram. No. ¶ Hactenus ostendimus, quid sit peccatum in Spiritum sanctum, & quare sic vocetur. Restat nũc scire, quare irremissibile dicatur hoc peccatum blasphemiæ. Ad hoc dupliciter respondeo. Primò, quòd irremissibile sit quo ad pœnam temporalem, quam Christus talibus peccatoribus infert. Nã cum Christus Hebræus esset, more Hebræorum loquebatur: & ipse qui condiderat scripturas, ad earum normam loquutus est. Sic dicit Paulus; Esau non in- Heb. 12. uenisse locum pœnitentiæ, etiam si cum lachrymis postulasset. De Saule etiam dixit dominus ad Samuelem: Quid luges Saulum, cum ego eiecerim eum? Et de Iu- 1.Re.10. da Hieremiæ dicitur. Si steterint Moses, Hier.15. & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Et de eodem Iuda, dicit dominus; Non pascam uos: quod moritur, moriatur. Virgam meam, quæ uocatur decus (idest, Iudam) abscidi, ut irritum facerem fœdus meum, quod percus- Zac.11. si cum omnibus populis. Nunquid Deus ita abscidit Iudam, ut ex necessitate eius culpa punienda esset in inferno? Minimè. Nunquid peccatũ gulæ Esau quo ad culpam fuit irremissibile, aut etiam Saul à peccato inobedientiæ non poterat resilire? Quis hæc credat? Certum est, quòd in pœnitentiam adduci poterant, & salui fieri, & nullum est peccatum, quãuis grauissimum, quod uenia careat. Sensus ergo est eorum locorum, quę adducta sunt: Peccata dicta Iudæorum, & Esau, & Saulis, ideo irremissibilia appellari: quia decreuerat Deus propter illa peccata eos à pristino gradu, sede & honore deiicere, & in eũdem nunquam perpetuò illos reuocare; ut ipsa rerum docuit experiẽtia. Eodem igitur sensu propter blasphemiã, qua dixerunt Iudæi, Christum habere spiritum immundum, in cuius uirtute operabatur miracula, decreuit Deus ab honore, dignitate, & loco eos deiice-

re

4. Reg. 23. se in perpetuum. Et ita factum est; Quo circa eorum peccatum indignum venia appellatur, quoad pœnam hanc temporalem: dignum verò venia, si ipsi pœnitentiam agerent, & conuerterentur.

No. Secundo, quamuis loquamur de spirituali pœna; hoc est, quod talis peccator nunquam consequeretur gratiam, nec remitteretur ipsius peccatum quoad culpam, sed quòd sine ulla condonata venia cruciandus est in inferno, dico, quòd isto modo peccatũ in Spiritum sanctum dicitur id, quod omni prorsus caret venia, quia nunquam de facto remittetur, quamuis possit remitti. Neque tamen per hoc, quod peccatum in spiritum sanctum nunquam alicui remissum esse, neque remittendum asseruimus, consequens est, ut & illud nullam habere remissionem secundum legem concedamus. Multa quippe secundum legem fieri possunt, quæ tamen nunquam fient. Poterit namque Antichristus, & quilibet reprobus secundum legem, quandiu fuerit in hac uita saluus fieri: sed in rei veritate nunquam saluus erit. Certi etiã sumus, quia Ioannes inquit, neminem

Apoc. 21. ingressurum esse ciuitatem Dei, nisi qui scriptus est in libro uitæ: & possunt, qui scripti sunt in libro uitæ, quandiu hic viuunt, secundum legem condemnari: certi tamen sumus, id nunquam futurum. Neque uiolenta ista expositio censenda est. Multi namque grauissimi authores contemnentes rigorem scholasticum, sequentes scripturam, & vulgarem loquendi modum imitantes, sæpè dicunt impossibilia, quæ nunquam fient, & necessaria, quæ certò scimus futura esse, & facienda à Deo. Vnde fit, ut hæ ueræ sint. Necesse est impleri scripturas, & electos saluos fieri: & præscitos condemnari, & fieri non posse, vt pereant, qui scripti sunt in libro uitæ, & neminem posse eos rapere de manu patris: & alia multa occurrunt, quæ contempto rigore dialectico interpretanda sunt. Nec aliquis Euangelistarum asserit hoc peccatum irremissibile, sed quòd non remittitur. Quod quidem uerbum obseruatione dignissimum est, quia insinuat, quòd de facto non remittetur, licet ex se remissibile sit. Et hęc satis sint de peccato in Spiritum sanctum.

No. ¶ Vnum tamen antequam ad alia gradum faciamus operæpretium est obseruare: quod ex uerbis, quæ Matthæus addidit, loquens de hoc peccato, scilicet, quòd non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro, apertè colligitur purgatorium esse: & peccata in alio seculo remitti; nam si nullum peccatum in futuro seculo remitteretur, superfluo sermone vsus esset Christus, apponendo, nec in futuro: utrinsque ergo seculi distinctè, seorsum, & pari contextu mentionem faciens significauit aliqua peccata remitti in hoc seculo, & aliqua in futuro. Ex quo duo colliguntur, scilicet purgatorium in futuro seculo: & remissio peccati, quod in hac vita non fuit condonatum. Scriptura etiam in secundo Machabæorum testatur: Sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis soluantur. Et Paulus ad Philippenses: In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et Ioannes in Apocalypsi: Nemo poterat in cœlo, neque in terra, nec subtus terram, &c. Ex his plane colligitur subtus terram aliquos esse, qui nomini Iesu genua flectant, spem habentes in eo, & qui tribuant sedenti super thronum singulari quadam pietate sanctam benedictionem. Et quare obsecro inuenti erant digni, ut librum possent aperire: nisi quia mortui sunt in fide uiua? Non in inferno, vbi damnati sunt, quia ut inquit Esaias; non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te. Et Psalmus: In inferno (scilicet, vbi damnati sunt) quis confitebitur tibi? Accedit, & Pauli authoritas, qui Corinthijs ait: Si quis autem superędificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusq; opus manifestum erit: dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Vbi beatus Paulus de purgatorio loquitur, & sit hoc testimonium Pauli intelligunt, & interpretantur diuus Augustinus, Hieronymus, & Origenes, & ferè omnes. Sed de hac re multa

(Margin: 2. Mac. 12. — Phil. 3. — Apo. 5. — Esa. 38. — Psal. 6. — 1. Cor. 3. — Aug. lib. 21 ciui. c. 24.)

& in enchirid. ad Laur. fer. 4. & li 50. hom. homil. 16. & in psal 37. Hieron. in 6. cóm. Es. Orige. homi. 12. super Esa. Gregor. 4. dial. & habef d. 25. c. qualis.

ta aduersus Lutheranorum impietatem, & malitiam poterant adduci, quę nos breuitati consulentes consultò alijs omittimus. [Cùm autem inducent uos in synagogas, & ad magistratus, & potestates; nolite soliciti esse, qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis.] Duplex nostra infirmitas, nam propter timorem pęnarum martyrium fugimus, uel propter simplicitatem. Propter timorem dixit eos non metuendos, qui corpus occidũt, cùm animam immortalem occidere non possint. Vel ob simplicitatem, & ob id dicit tum temporis non nos, sed Spiritum sanctum pro nobis esse loquuturum. Nam alius tunc erit concionandi modus: & non nostrum, sed Dei bellum est. Quamuis sitis ignorantes, imbecilli, & humiles, non est, quod timeatis mundi tumultum aduersus nos irruentem. Sufficit uobis spiritus Dei benignus, ac simplex aduersus omnẽ mundi potentiam, & fraudem. Nam si verbũ Dei in uestris præcordiis habitat: quomodo deesse poterit uobis in ore magnum eloquentiæ flumen, & uerborum copia, & abundantia? Veritas ipsa, quam uos profitemini, non eget externo uerborum lenocinio, nec oratione fuco composita. Per se enim satis pulchra est, & decora, satis firma, & stabilis; falsitas uerò fuco indiget, ne comprehendatur. Hinc est, quod homines sua mendacia multis verbis componunt. Sic consuescunt facere Oratores, Philosophi, & Poetæ. At scriptura sacra nullis uerborum eget ambagibus, sed veris, & simplicissimis uerbis est tradita.

No. ¶ Notabis præterea Apostolos potuisse prędicare sine aliqua speciali reuelatione ex doctrina, quã acceperũt à Christo, & ex habituali infusione, qua imbuti sunt in die Pentecostes. Secus autem deberent facere, quando ad præsides ducerentur, & ab eis uaria quęrerent: tunc enim nulla certa notitia priùs data sufficeret, sed oporteret actualem reuelationem illis fieri. Secundò, quia priùs præmeditari deberent, quia ad prædicandum prius cogitabant, quid dicturi essent. At verò corã præside interrogati, protinus respondere tenebantur, & sic a seipsis habere non poterant, quid rectè statim essent responsuri. Tertiò, & præcipuè timoris causa, quia timor etiam sapientis animum conturbare solet, & sępè facit imperitè, & ineptè loqui: ideò oportuit, ut actualiter diuinus spiritus, tunc eos illustraret, ut rectè ad interrogata responderent.

No. ¶ Ad nostram uerò eruditionem duo hic docemur. Primò ne ea, quæ diuina sunt, & quæ humanum captum superant, nostris uiribus aggrediamur, qualis est prędicatio uerbi Dei: alioqui in uanũ laborabimus, cũ nec exteriora ipsa, si nostris uiribus innitamur, fęliciter succedãt. Sic filii Israel suis viribus confidentes infœliciter pugnauerũt cõtra Chananęos. (Nu. 21. Iud. 20. 3. Reg. 4.) Sic uudecim tribus de suis uiribus, & multitudine præsumentes contra Beniamin ter uicti fuerunt. Sic idem populus contra Philisthęos sine ulla fide in Deũ, in arca tantùm confidens bellum iniuit. Vnde Esaias, Væ filii desertores, ut facerent consilium, & non ex me, confidentes in fortitudine Aegypti. (Esa. 30.) Propterea subdit statim. Ob id erit uobis Aegypti fortitudo in confusionem. Nec alia de causa nostra consilia toties irrita fiũt, nisi quia nostris uiribus fisi ea aggredimur, nec Dei auxilio confidimus: nõ attendẽtes, quòd nõ tam labor noster, quàm benedictio domini diuites facit. (Prou. 10.) Hinc est, quòd patres illi ueteris testamenti, magnum aliquod facturi, ad orationem confugiebant. Sic Moses pugnaturus contra Amalec, orauit. (Exod. 17. 2. Par. 20.) Sic Iosaphat, cùm audiret hostes superatos esse, atq; deuictos, oraturus abiit: In nobis (inquit) non est tanta fortitudo: Si hęc in aliis necessaria sunt, multo magis in prędicatione Euãgelii: quod q a nõ facimus, ferè nihil fructus Deo afferimus. Sicut. n. nõ cithara animos audiẽtiũ captat, & allicit, sed qui eam pulsat: sic nisi Spiritus domini linguam nostram mouerit, frigidum, & nullius utilitatis erit, quod loquimur. Dei opus est, & causam ipsius agimus, & ille docebit nos. Sic Paulus: In prima mea defensione nemo mihi astitit: sed Deus astitit, & eripuit. (2. Timo. 4.) Et ad Romanos: Nihil audeo loqui eorum, quæ per me non effecit Christus. (Roma. 15.) Et ad Corinthios: Deo (inquit) gratias qui semper triumphat per nos, & odorem iustitiæ suæ manifestat per nos. (2. Cor. 2.)

Docemur

No. Docemur secundò omnem spem nostrã in Deum ipsum reponere, & collocare. Nam si nauis fixam anchoram habuerit, a vẽtis & tempestatibus secura erit: aliàs huc, & illuc rapta tandem demergetur. Sic tu in Deum, qui immobilis & firmus
Psal. 54. est, iacta cogitatum tuum, & ipse te enutriet. Sic Ioseph, Iacob, Helias, & Susan-
Psal. 39. na, in domino fiduciam habebant. Quapropter in Psal. dicitur; Beatus vir, cuius dominus spes eius. Sic liberauit Loth à Sodomis, & tres pueros in fornace ignis.
Gen. 19. [Spiritus enim sanctus docebit vos in ip-
Dan. 3. sa hora, quid oporteat vos dicere.] O felix tribulatio, & angustia, quæ organum spiritus sancti nos efficit. Quale obsecro illuderit pectus à quo verba Spiritus sancti promanant? Rationi esset consonum, vt præsides illi, & sapientes mirarẽtur hominum illorum & dicta simul, & facta, & vt cogitarent & in animum suum inducerent, vera esse, quæ sancti illis nar-
Act. 4. rabant. Vnde & ipsi dixerunt; Vnde ista est sapientia? Et ità Paulus: Ipse spiritus adiuuat infirmitatem no-
Rom. 8. stram. Et sic etiam de Stephano legimus,
Act. 6. quod non poterant contradicere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur. Expende etiam, quomodo Christus (vt inquit Dauid) sit adiutor in necessitatibus & tribu-
Psal. 45. lationibus. Adest enim spiritus patris filiis suis suam rem, & negotium agenti-
No. bus. ¶ Præterea, quomodo Spiritus sanctus homines suos milites facit, vt pro eo bellum suscipiant? Quid opus est, ut in Apostolis loquatur? Nam si Spiritus Dei uult fidem augeri & propagari, iubeat & factum erit. Vult enim humanas res humanè tractare. Homines vult ho-
Sap. 8. minum uerbis conuerti. Disponit omnia suauiter, & ea ratione, qua homines ea disposuissent. Sed iam prosequamur historiam, & nostrum Euangelistam audiamus. Ait autem ei quidam de turba [Magister dic fratri meo, ut diuidat mecũ hæreditatem.] Fac diuisionem rei & facultatum inter me & illum. Male iste est loquu-
No. tus. Primò quia auaritia motus, hæc fuit loquutus: vt liquet ex Christi verbis, quæ sequuntur statim: quia inde sumpsit sibi ansam contra auaritiam disputandi. Secundò malè petiuit, quia licèt ista diuisio licite posset fieri, non tamen illam opportuno tẽpore postulauit, quia Christi prædicationem & sermonem interrupit, nam cum Christus diuina & spiritualia ageret, ille sermonem intulit de rebus temporalibus. Tertiò quia id à Christo petebat, quod minimè ad ipsius munus, & officium spectabat, nam diuina omitteret saltem per aliquod tempus, cum Christus nõ uenerit terrena acturus, sed ut nos cœlestia doceret, & regnum Dei nobis aperiret. Ideo Christus ipsius petitione noluit acquiescere, & asperè respõdit. [At ille dixit; Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem supra vos.] No.
Quamuis talis diuisio licitã posset fieri, Saluator uerò, vtpote qui corda hominum inspicit, cùm cognosceret hanc petitionem ex auaritia prouenire, illam no luit facere. Et aduerte quòd uocat hunc, hominem, dicens; O homo; quæ vox sonat uitium & quod carnem sapit: iuxta illud Apostoli; Cum sit inter uos zelus & 1. Cor. 6.
contentio nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Docet Christus suo exemplo temporalia, & terrena contemnere, & consilium prædicatoribus suis proponit, ut semper uitent secularia negotia, ut etiam si nimis inuitentur, & obsecrentur, negotia mundana fugiant, nam hæc nihil ad munus prædicationis conferunt. Quod postea Paulus Timotheo scripsit, dicens, Nemo militans 2. Tim. 2.
Deo implicat se negotiis secularibus. Noluit Christus ea, quæ maioris momenti, & ponderis erãt, propter leuia & secularia relinquere. Quod sequuti Apostoli di Act. 6.
xerunt. Non est æquum nos relinquere uerbum Dei, & ministrare mensis. Sed iam multos eorum uidebis, qui de sorte domini sunt, qui postquam rem sacram celebrarunt, nullo se implicant negotiis & quæstibus, & corda sua his cupiditatibus tradunt, & ita omnem diem, & noctem his studiis consumunt, non operam dantes lectioni sacrarum scripturarum, nec contemplatiuæ uitæ, ad quam electi fuerunt. O quantum distant cogitationes istorum a munere, & statu, quem acceperunt. Videbis etiam multos religiosos prædicatores, qui uitã degunt in curiis, & in domibus regum, &

principum, semper cum secularibus agētes,& secularia tractantes; Videntur hi mihi similes Centauro illi, quem poetæ fingunt, qui medio corpore effigiem hominis ferebat, reliquo autem medio figuram tauri. Sic prædicator, qui se negotiis publicis,& secularibus ingerit, partim homo,& partim bellua appellari potest, quia spiritualis simul,& carnalis est. Sed de his alias. ¶ Sed cùm mali (ut iam superius) ex quacunque leui occasione malum eliciant,& peccata committunt, ita è contrario boni ex leui causa occasionem sibi sumunt ad bonum faciendū. Et ita ex quæstione auaritiæ quam iste coram domino proposuit, Christus redemptor noster ansam sibi arripuit, ut salubrem cœlestem doctrinam populum doceret. Atque ita sequitur. [Dixitque ad illos; Videte & cauete ab omni
No. auaritia.] Singula hæc uerba obseruanda sunt. Non dixit Christus hoc soli illi homini; sed omnibus, qui ibi aderant, nam ut Hieremias ait, a minimo usque ad maximum omnes auaritię student.
Hiere.6. Prętereà; Videte, ait, quia auari cęci sunt, ut aperiant oculos mentis, & uideant, quam impium sit pecunias diligere. Et ut uideant, & considerent, quòd in mortis hora nihil secum deferent, sed omnibus spoliabuntur, & tantum ueteri & uili sindone induentur. Videant etiam, quam nullius momenti sint omnia illa, quę diligunt, & in quę oculos suos & mentem coniiciunt. Et ita
Phil.4. diuus Paulus omnia hęc tanquam stercora reputabat. Videant etiam cęcos esse, quia nec seipsos cognoscunt, neque ullus auarus est, qui talem se esse iudicet. Omnes namque auari falsi uana cogitatione liberales se iudicant, sapientes & cordatos: ipsi uerò alios putant insanos esse, dementes,& prodigos, & humanarum laudum amicos,& cupidos. Et si aliquid hi auari uel semel in uita distribuerunt, semper id memoria secum repetunt, & altis præconiis declarant: & inde fit, ut hoc uitium difficillimè medicinam accipiat. Nam quemadmodum si ob oculos & coram magno luminis splendore uas aliquod micans, siue speculum urso apposueris, uis oculorum statim splendore ipso obtenebratur & obcæcatur: ita etiam hi pecuniæ splendore & suæ auaritiæ cupidine cæci ambulant, & in miseris tenebris delitescunt. Videte (ait Christus) & cauete ab omni auaritia.

¶ Ab omni, ait, ut insinuet tam in paruis, quàm in magnis penitus auaritiam esse fugiendam. Nam radix omnium malorum est cupiditas. Huius cupidinis causa Achā fuit lapidatus,& interfectus: Giezi lepra coopertus, & Heliodorus asperè & rigidè uapulauit:& iniquus ille traditor Iudas seipsum suspendit: & denique repentino & infœlici obitu Ananias & Saphira uitam finierunt. Illam autem mortem magis debes timere, & expauescere, qua scilicet anima interit in gehenna cruciandа. Vnde Apostolus ait: Auarus non habebit hæreditatem in regno Christi, & Dei. Propter quod Christus monet illos, ut caueant ab omni auaritia. Si quis peritus medicus tibi diceret, caue ne de illius herbæ succo aliquid auidiùs bibas, quod si feceris subitò morieris: non dubito quin nisi propriæ salutis esses euersor, consilium acciperes. Nunc uerò tam corporis, quàm animæ cœlestis medicus, simulque dominus iubet auaritiam fugere, & temporalium rerum solicitudinem, tanquam mortiferum succum relinquere:& tu ab eis non vis abstinere? Præterea quamuis ille medicus peritus sit, & rectè suam facultatem calleat: nihilominus errare potest,& te ipsum decipere, cum ille homo sit: & tamen suis præceptis, & uerbis acquiescis & obtemperas: cur igitur Dei mandatis non debitam obedientiam præstas, qui nec fallere, nec falli unquam assueuit? ipse enim ait: Cauete ab omni auaritia. Hoc igitur est, quod cælestis hic medicus nobis parat. Quòd autem Christus medici fungatur officio, satis apertè constat, cum ipse dixerit se medicum esse in illis uerbis. Non egent qui sani sunt medico, sed qui malè habent. Et subdidit: Non ueni uocare iustos, sed peccatores. Tanquam medicus præceptum posuit Adā,& dixit: De ligno uitæ, ne comedas: in quacunq; .n. hora comederis, morte morieris. Si igitur tu hominis uerbis, qui

Marginal notes (right column): No. — 1. Tim. 6. — Iosu.7. — 4 Reg.5. — 2. Mac. 3. — Mat.27. — Acto.5. — Ephe. 5. — Mat. 9. — Gen.2.

qui facilè errare potest, fidem adhibes, & ab eis cibis te abstines, a quibus ipse pcipit, & id solùm, ut corporis uitā, & incolumitatem tuearis: quanto obsecro istius erit, ut uerbis Christi redẽptoris nostri acquiescas: quo fiet, ut non incolumitatem, & salutem corporis, sed potiùs immortalem animam tibi cõserues, & liberam, & saluam facias?

No. ¶ Auaritiam igitur fugiamus. Primò, quia ipsa fidem, spem, & charitatẽ, quas Deo deberet tribuere, ī creaturas refert. Nam de fide clarum id est, cū auarus melius sentit de diuitiis: & potius eis credit, quam Deo. Credit nãque firmo animo, quòd necessaria semper habebit, si diuitiis seruitutẽ pręstiterit: & credit se fame periturū, si Deo seruiat: quasi Deus non ita benè soluat his, qui ipsi deseruiunt, si cut diuitię suis amatorib⁹, & sectatorib⁹. Duabus.n. de causis cõtingit, ut quis suo obsequio mācipatus nõ prouideat de necessariis, uel q a nõ põt, uel quia nõ uult: quarū neutra in Deo reperiri potest, cū sit summè omnipotens, & ipsum bonitatis principium & origo. Spem etiam, qua suam fiduciam in Deum deberet iacere, auarus diuitijs tribuit. Idem etiam contra charitatem agit, quia omnẽ amorẽ, & conatum illis adhibet, & illas Deum suum existimat: quia, ut Paulus ait: Auaritia est idolorum seruitus. Non minus

Colo. 3. peccat, qui pecuniam insatiabili auaritia congregat: quam ille, qui idolis & sculptilibus obsequium præstat. Idolis certè dicendus est ille inseruire, qui creaturis ipsis fruitur: quique debitam omnem reuerentiam, quam Deo deberet tribuere, ipsis creaturis præstet. Ideo Propheta

Ose. 10. Oseas: Secundum multitudinem fructus sui Israel multiplicauit sibi altaria, &c.

¶ Secundò cauenda maximè est auaritia, quia si auarum pecuniis onerauerís, adhuc magis sitiet. Et inde Sapiẽs dicit: Auarus non implebitur pecunia. Non enim

Eccle. 5. satiatur auarus, nec eius sitis extinguitur. Primò quia ipsa anima, quæ Dei capax est, non potest impleri nisi Deo ipso: nam cum omnia, quæ sunt in mundo minora sine vlla collatione sint, quā Deus non potest anima his terrenis rebus impleri. Omnes mundi opes, facultates, & diuitiæ, si cum Deo conferantur, uelut minima aquæ gutta sunt. Secundò quia insatiabilis appetitus auari, ẽ sicut ignis, qui nunquam dicit, Sufficit. Anima calida (ait Ecclesiasticus) quasi ignis ardens. Eccle. 23

Et in prouerbiis Salomon, Ignis nunquam dicit, sufficit. Ignis nanque non extinguitur, si ei apposueris ligna sicca, sed maius incrementum accipit. Secundum ligna Syluæ (ait Ecclesiasticus) exardescit ignis. Sic dum magis locupletatus fueris, & maiores congregaueris diuitias, minus cupiditatem tuā explebis. Tertiò quia diuitiæ, quas auarus acquirit, illum locum non ingrediuntur, ubi sitis illarum residet, ideo non extinguitur sitis. Nam sicut uinum in dolio non extinguit sitim corporis, sic nec pecunia in arca sitim auaritiæ. Nõ enim sitis est in arca, sed in appetitu, in quo pecunia esse non potest; quia quod spirituale est, minimè corporali impleri potest. Pro. 30. Eccle. 28.

¶ Tertiò cauendum est ab auaritia, quia nec tempore consumitur: sed in dies in peius crescit. Et ratio est, quia cum senibus calor naturalis simul & vita deficit, ita his auaris semper uidetur necessaria ad uictū, & uestitū esse defutura.

¶ Quartò hanc mortiferam pestem a nobis debemus propulsare, quia nemo adeo inhumanus & crudelis est, ut sibi ipsi auarus. Caret enim charitatis & pietatis uisceribus: fratrem nescit, matrem ignorat, propinquos, & consanguineos uelut extraneos reiicit: & seipsum fame consumit, & sibi ipsi crudelis, & inhumanus est. Qui sibi nequam, cui erit bonus? Nullum adeo est graue flagitium, & scelus, quod auarus non audeat committere, quandoquidem in seipsum crudelitatem exercet. Nihil boni efficit, nisi iam iam moriturus. Qui auaritiæ diuitiarum studet, prodigus est honoris: & qui ad mercedem, uel solutionem respicit, non ueritatem inspicit. Qui uerò aliis uitiis se tradunt, etiam si sibi ipsis mali sint; tamen utiles sunt aliis, & emolumentum aliis afferunt. At auarus nec sibi, nec aliis est bonus, & ideo Ecclesiasticus dixit. Auaro nihil scelestius in cælo, nec in terra, nec in inferno. Nemo ita Eccle. 14 Eccle. 10

pauper est, sicut auarus: nam nulla maior pauperies esse potest, quàm omnibus prorsus bonis carere. Ita auaro omnia deficiunt: nam & iis, quæ possidet caret, & ijs, quæ non habet. Non possidet, quod non habet, & eius, quod possidet, non est dominus, sed mancipium. Alii peccatores si non gaudent, nec fruuntur alia uita saltem in hac uoluptates, & oblectamēta accipiunt. At auarus nec isto seculo, nec futuro gaudet. Vnde colligitur illum esse omnium infœlicissimum. Ardet in hac vita igne cupiditatis: in futura autem igne

Iob.2. inferni torquebitur, & comburetur. Circuit terram, & perambulat eam, sicut pater suus diabolus. Fugiamus obsecro hanc perniciosam, & pestiferam feram: quandoquidem cœlestis medicus iubet, ne nos illa coinquinemur. Nec debemus ita nos præcipites date, ad amandas huius seculi diuitias, ne nos eiiciat Deus a

Iud.7. regno suo, quemadmodum reiecit milites illos, qui euntes in bellum Madiā pronì aquam bibebāt. Sunt enim diuitiæ, uelut aquæ, quæ fluunt, & refluunt: nam hodie unus eas possidet, manè uerò iam illis est spoliatus: sed ex eis nobis tantum sumamus, quod necessariū nobis fuerit ad uitam degendam, oculos coni icientes in cœlum. Et subdit dominus aliam rationē, quare auaritiam debeamus fugere præter iam dictas. [Quia non in abundantia cuiusquam uita eius est, ex his quæ

No. possidet] Vita enim hominis non consistit in abundantia facultatum, & diuitiarum. Rerum nanque temporalium affluētia nō facit hominē diutius uiuere: imò sæpius solet esse occasio, ut citius intereat. Videmus.n. frequenter diuites, q ciborum uarietate utuntur, citius uitam finire: & paucos reges inuenies, qui numerum sexaginta annorum impleuerint, multos uerò rusticos, & agrestes, qui laboribus manuum uictum, & uestitum quęrunt, qui & centesimum attingunt. Equi

Lege Chrys. ho. 2 ad populū Antio. post med. usque in finem.

dem in rerum abundantia non uita hominis consistit: nam uidemus, quòd statim in primæ mundi conditione homines uiuebant quingentos & octingentos annos, & aquam bibebant, & parcis epulis uescebantur, & perizomatibus se induebant. Nunc uerò qui maiorum diuitiarum copia abundant, breuius uitam finiunt. Ergo uita hominis non est in abundantia rerum. Et ut hoc Christus moneat, & ut nostram cæcitatem ostendat, qui existimamus beatitudinem, & fœlicitatem positam esse & constitutam in rerum affluentia, & in hoc etiam diuturnā uitam consistere, exemplum adducit de diuite quodam grandi rerum suppellectile locupletato, qui præter suam opinionem, & priusquam ipse cogitabat, mortem obiit: quo exemplo docet fugiendā esse auaritiam, nam non liberabit nos a manibus mortis pecuniarum copia. [Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis uberes fructus ager tulit.] Deus in hac uita multa bona temporalia etiam ipsis peccatoribus concedit, ut saltem his bonis alliciantur, & cognoscant dominum benefactorem suum. No.

Aspice igitur tu, qui auarus diues es, quòd ea de causa dominus largitus est ea bona, ut mentē & oculos in tuū benefactorem coniicias, & ut charitate, & amore illum prosequaris. Et si nolueris in cælū oculos eleuare, saltem aspice terram, & uide quàm uberes fructus ferat in tuam utilitatem, & commodum. Ager huius diuitis uberes fructus attulit. Ager, hæreditas, & omnes possessiones tuæ fructificant: quòd si nolueris imitari uolatilia cęli, quæ dominum suum laudant, terram saltem, quam uides, & conteris, imitare. Noli esse deterior insensibili elemento. Illa nanque fructus, quos affert, non suis usibus uendicat, sed tuis: tu uerò illius fructus tibi accipis. Et si quidem terra non sibi, sed aliis fructus producit: noli etiam tu diuitias tibi soli seruare, sed distribue illas inter pauperes? Quid aūt hic diues auarus cogitauerit, audiamus. [Et cogitabat intra se dicens; Quid faciā?] Vide auari curam anxiam, & solicitā. Ecce curas, solicitudines, & anxietates, quas secū afferunt diuitiæ. Serui mali sunt diuitiæ, si quidem non auferūt curam domino suo. Serui enim diligentes curas omnes dominis auferunt. alius nanque cibum parat, alius uestitum, alius lectum sternit, alius mensam, atq; ita dominus quietus, tranquillus, & sine cura uiuit. At uerò diuitię mille solicitudi-

citudinibus dominos onerant. Solent enim, si huius anni fructus fuerunt, dicere; Quid faciam? Xenophon in dialogo quodam pulchrè ostendit diuitiarum, & paupertatis comparationem. Pauper cùm angustam & curtam habeat supellectilem, non tantæ curæ ab eo pendent: diues uerò cum amplam & copiosam possideat, obnoxius est mille curis, & solicitudinibus. Serui multi multis indigent: uestitu scilicet, cibo, & alijs, &c. Salomon inquit; Vbi multæ sunt opes, multi qui comedunt eas. Has tantas, & tam anxias curas uoluit dominus diuitijs iniungere: ne nimis rapidi in illarum amorem duceremur. Qui multas habent, plures desiderant: cùm uerò has plures compararũt, statim solicitudo, & cura eos uexat, quid de illis facient, siue quomodo illas distribuent. Sed ut uideas quousque hic insatiabilis appetitus diuitiarum perueniat, cum Semiramis in suo sepulchro inscripsisset (ut refert Aelianus, & Plutarchus, etiam in apophtheg.) si quis rex pecunia indiget, hoc monumentum diruat: cũque Darius monumentum aperiret, nullas pecunias inuenit, sed in literis mandatum inuenit. Nisi esses insatiabilis, nunquam sepulchrum mortuorum attigisses.

Eccl. 5.

No. ¶Aduerte autem, quòd in scriptura legimus tria hominũ genera, qui se uitiis, & flagitiis tradebant, hæc uerba dixisse: Honoris scilicet cupidi, ut ille uillicus, qui munere suo erat honoratus, postquã eum expoliarunt, dixit: Quid faciam, quia dominus aufert a me uillicationem? Hæ sunt illæ curæ & solicitudines: quæ homines honorum, & dignitatum cupidos uexant, & torquent. Secundi uerò, qui hoc dixerunt, illi sunt inuidi, de quibus Lucas in Actis Apostolorum inquit, quòd cum uiderent opera, & miracula Apostolorum, & quomodo Petrus & Ioãnes claudum sanauerant iuxta portã templi, & quòd populus illos magnificabat, & eximiis laudibus extollebat, inuidia cõmoti, non ualentes tanta miracula, & prodigia ferre dicebant: Quid faciemus hominibus istis? Bene hic homo, de quo hic agitur, auarorum mores, & ingenium refert, qui uariis cogitationibus torquentur, quid de diuitiis sint facturi: ac si nulli essent pauperes & mendici, inter quos diuitias superfluas possent distribuere. Pauperes enim (ait dominus) semper uobiscum habebitis. Et Ecclesiasticus ait; Absconde eleemosynã tuam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te. Quamuis uitia, & peccata nullum aliud tormentum secum afferrent, nisi illud, quod in peccatrice anima ingenerant, plusquã nouercali odio deberemus ea prosequi: sed qđ dolendum est, alia maiora, & grauiora tormenta illos expectant. Aspice obsecro huius hominis curam. [Quia non habeo quò congregem fructus meos.] Mentitur: nam habebat pauperum domos, & corpora: ubi posset fructus recondere. Parata erant illi a domino hæc horrea, in quæ si reconderet, nec tinea, nec ærugo posset demoliri. Nihil melius fructus tuos conseruare poteris, quã si in pauperes distribueris. De primitijs frugum tuarum (inquit Salomon) da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate. Insuper bona a Deo concessa sua dicit, quasi suis laboribus & industria comparata. [Et dixit, hoc faciam. Destruã horrea mea, & maiora faciam, & illic cõgregabo omnia, quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, & epulare.] Tanquam insipientissimus, & qui potius helleboro esset purgandus, inquit: Destruam horrea mea, & maiora faciam. Cum melius dixisset; Aperiam horrea mea, & dabo indigentibus. Secundò huius manifestam stultitiam, & insaniam uide, qui longam & diuturnam uitam sibi promittebat, dicens; Habes multa bona in annos plurimos; cũ nec unam horam certam haberet. O quanta illorum est insania, qui omnem suam curam constituunt in longa, & diuturna vita, & in eis, quæ in posterum facturi sunt, sibi ipsis uanè, & insanè pro libito uitam promittentes. Hæc insania, & amentia hodie in inferno multos discruciat, qui cum procrastinantes in dies pœnitentiam, & conuersionem protenderent, subitò & repente a morte rapiuntur: nam cum uita breuissima sit, & in manu Dei posita pro libito ipsi eam sibi largam, &

Luc. 16.

Acto. 5.

Ma. 26.
Eccl. 29.
Matth 6.
Prouer. 3.
No.

nam promittunt, ut diues faciebat. Quãdo tempus his conceditur, nolunt occasionem datam accipere, ut rectè operentur: cum uerò eis denegatur, illud quærunt, nec inuenire possunt: quemadmodum contingit illis quinque uirginibus
Mat. 25.
Iob 14. fatuis. Breues dies hominis sunt (ait Iob) & numerus mensiũ eius apud te est. Tanquam flores transeunt & similes sunt rori campi, & in ictu oculi non apparent.
Iaco. 4. Vapor est ad modicum parens. Tanquã nebula, quę manè efficitur, at uerò radiis solis nascentibus statim a terra resoluitur: ita hæc uita nostra aliquid uidetur, cum homo protinus, ut nascitur, aliis uult dominari, diues fieri, ad dignitates, & honores aspirare: at uerò uanitas apparet, cum subiecta & obnoxia fit febri, & uariis ægritudinibus, quæ in puncto in cinerem & puluerem redigũt. Quid obsecro
Iob 9. aliud est omne tempus uitæ nostræ nisi breuissimum instans, quod tanquam uentus currit, & ut nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius, cum pertransierit, non est uestigium inuenire? Est ueluti nuncius breui spatio iter suum peragens, & uelut hospes nunquam rediturus: sicut fulmen de cœlo cadens, quod in ictu oculi absconditur: ita sunt omnia tempora, & regna mundi. Vanitati omnis creatura est subiecta. Numera si libet omnes dies, omnes horas, menses, & annos tuæ uitæ, & dic mihi ubi sunt? Transie-
Rom. 8. runt sicut umbra, & sicut aranea meditabuntur. Flauit uentus, & periit araneæ tela. Nihil sub cœlo stabile, & firmum est. Nihil breuius ea uita, quæ secum mortem sodalem & sociam ducit. Breuis
Psalm. 89. est & miseriis undique circundata: quam boni cum patientia ferunt, & mali uehementer diligunt. Sed quantumcunque eã diligant, & amorem ipsius exoptent, non ea multo tempore fruentur. Omnes nanque morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur. Nemo ita uelociter currit, ut uita hominis. Aquæ enim non retrò redeunt, & dies hominis recuperari non possunt. Si igitur adeo breuis uita est, ut cum nondum uenerit, iam transit: quid est quòd tam diuturnam & spatiosam uitam tibi promittas? Multi sunt Christiani, qui etiam si omnia hæc clarè cognoscant, sibi ipsis dicunt; Anima mea habet multa bona in annos plurimos, & hac falsa opinione, & spe se totos uitiis & uoluptatibus tradũt.

¶ Tertiò postquam uanè & amenter delicis & uoluptatibus se tradens, sibi ipsi multos dies promisit: id etiam animæ suæ dicit: Requiesce, comede, & bibe, & epulare. Tanguntur quatuor uitia, quæ ipsas diuitias semper comitantur, scilicet otium, gula, ebrietas, & uoluptas. Nam comedere & bibere irrationabilis animæ est bonum: rationalis uerò intelligere, ratiocinari, & lætari in lege domini, & sanctis cogitationibus & operibus intendere. Hoc iste diues animæ suæ dicit: & hoc etiam carnales homines suę libidini dicunt, laxis habenis per omnia genera vitiorum currentes. Sed ut uideas quomodo homines in suis cogitationibus de uanescunt, & omnia eorum consilia, & decreta irrita esse coram Deo, audi quid sequitur. [Dixit autem illi Deus. Stulte hac nocte animam tuam repetent a te, quæ autem parasti cuius erunt?] Hoc modo homines incautos, & suæ salutis improuidos, repente mors uocat. Sed uerba hæc consideratione sunt dignissima: quocirca quatuor obseruanda sunt. Primum est, quòd uocat illum stultum, & optimo quidem iure, quia diues auarus seipsum sapientem, & cordatum existimat, liberalem & magnificum: iuxta illud Prouerbiorum; Sapiens sibi uidetur uir diues. Se ipsum ignorat: nam cùm auarus, & parcus sit, liberalem se iudicat: & reliquos alios prodigos, & gloriosos appellat. Quapropter sapiens irridet diuitem auarum dicens; Vidisti hominem sibi sapientem uideri, magis illo spem habebit stultus. Cùm igitur in uita cæcus fuerit, & amens, & in sua æstimatione sapiẽtem se ipsum iustificauerit: necesse est, ut in morte oculos suos aperiat, & manifestè uideat, cum uocari amentem, & sine ratione.

¶ Secundò stultus est auarus, quia ea custodit, quæ custodita perduntur: perdita uero custodiuntur. Quod facilè põt ostendi, per similitudinem de frumento adductã, qđ si custodiatur perditur, si uerò seminetur, & spargatur in terrã, multiplicatur,

Marginal notes (right column): No. ; Pro. 28. ; Pro. 22. ; No.

Eccle. 29. plicatur, & augetur. Vnde in Ecclesiastico dicitur; Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & non abscondas sub lapide in perditionem. Lapis uocatur cordis duritia, sub qua dum absconditur, in perditionem absconditur, quia tum magis perditur, & non solum sui ipsius iactură facit, sed etiam domini & possidentis, quod deterius & infoelicius est.

¶ Tertiò stultissimus est, & ualdè amēs, quia eā domum & mansionem, non sibi curat, in qua in perpetuum debet permanere: ubi uerò tantùm pernoctaturus est, grandes ædes & palatia construit: hæc enim uita, si conferatur cum futura, una
Sap. 5. nox appellari debet. Spes impii, quasi lanugo est, uel tanquam memoria hospitis unius diei prætereuntis.

No. ¶ Quartò stultus est, quia quæ somniat vera existimat. Sicut somniantes putant manibus suis aurea poma contrectare, & lapides pretiosos, & assumere cibos delicatos, & euenit phantasmatum causa. Sic isti ueras diuitias existimant habere cum tantùm diuitiarum phantasmata possideant. Maius namq; est discrimen & differentia inter has & ueras diuitias, quam inter uera poma, & somniata. Ad huiusmodi somnium potest referri illud Esaiæ:
Esa. 29. Quemadmodum somniat esuriēs & comedit, cū aūt fuerit expergefactus vacua est anima eius: & sicut somniat sitiēs & bibit, & postquā fuerit expergefactus lassus adhuc sitit, & anima eius uacua est. Sicut somnians comedit, & bibit, & uacuus est, sic auarus esurit diuitias, & cōgregat eas, & uacuus est: quod intelligitur cū in hora mortis a somno expergefactus, omnibus
Psalm. 75. orbatur, & destituitur. Vnde psalmista: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt uiri diuitiarū in manibus suis. Manus Christi sunt pauperes: & quia nihil posuerunt in manibus Christi, nihil inuenerunt in manibus suis.

No. ¶ Quintò stultus est auarus, quia the-
Psalm. 38. saurizat, & nescit cui thesaurizet. Tandem stultus est, quia cū dies, nec tempus in sua sint potestate, longa secula vitæ si-
Psalm. 92. bi promittit. Quibus omnib9 Dauid ait: Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite.

No. ¶ Perpende secundò: quòd non dixit; in hac die, sed in hac nocte repetent animam tuam, quia in nocte suorum appetituum erat, & in tenebris, & obscuritate uitiorum, nec vllum lumen diuinæ scientiæ illum illustrabat. Bonis mors, dies est, nam tunc illis clarus illucescet, dies, in quo iustitiæ diuinæ Solem splendentem conspicient sua diuina essentia, qui dies perpetuus est, & clarus sine ullo termino nec fine. Sed malis, etiam si media die mo-
riantur, statim nox obscura, & tenebræ ad Mat. 22.
ueniunt, siquidem, ut malus seruus in te- Sap. 5.
nebras exteriores eiiciuntur. Vnde sapiēs inquit, impios in inferno constitutos dixisse; Sol nō illuxit nobis. Rectè igitur hic dicitur, quòd malus, & impius in nocte moritur.

¶ Tertiò ait. Repetent animam tuam, No.
a iusto enim non repetitur anima, sed ille gaudens, & libens eam domino commendat, vtpote qui dissolui cupit, & esse cum Christo. Iustus namque non ægrè fert mortem: oneratus est quippe corpore suo, sicut ille, qui dicebat: Quis libera- Phil. 1.
bit me a corpore mortis huius? Hanc sarcinam, & facillimo negotio, & gaudens deponit. Sed peccator qui animam suam carni subdidit, & eam carnem efficit, dare illam non uult: & ideo dicitur repetita, tanquam ab inobedienti debitore, qui crudelibus exactoribus traditur. Angeli, qui terribiles exactores sunt, animam ab impio repetent, etiam illo inuito.

¶ Quartò aduerte, quid post hæc omnia dixerit, scilicet: Hæc, quæ parasti, cuius erunt? Laborat auarus, ut sibi multas diuitias cumulet in diuturnum tempus: extranei uerò, & alieni substantiam eius deglutiunt. Cùm interierit, non sumet Psalm. 48.
secum omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur: sic capientur Eccl. 9.
homines tempore malo. Sic Nabuchodonosor, cùm in aula Babylonis ambularet, dicens; Nonne hæc Babylon Dan. 4.
ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum regni, &c. vocem de cœlo audiuit; Tibi dicitur Nabuchodonosor Rex, regnum tuum transibit a te, & ab hominibus eiicient te, & cum

bestijs, & feris erit habitatio tua. Omnia quæ comparasti, cui sunt? Certè non tibi, sed oportet; ut hæredi ea relinquas: uel ut quiuis alius ea possideat. Vnde

Psalm. 38. Dauid sanctus: Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquã nihilum ante te. Veruntamen uniuersa uanitas omnis homo uiuens. Veruntamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur. Thesaurizat & ignorat cui diuitias congregat. Tantum abest, ut diues hic tam citò ad se mortem uenturam expectare, ut nec talis cogitatio animum suum inuasisset. Sed cum maiori oblectamento, & uoluptate hac uita fruebatur, tunc mors subitò, & inopinatò iam aderat ad postes pulsans. Hoc certè filii huius seculi deberent mente reuoluere, qui tam anxiè, & solicitè diuitias quęrũt, mundi honores, & dignitates. Solet enim contingere, ut gulosi, & helluones pueri hortum ingrediãtur, aues, uel poma, uel aliud quoduis genus fructus furaturi: cũque arbores ascendunt, alii sinus suos, & manicas implent: alii uerò infra arbores sunt colligentes, & comedentes. At cum ipsi incauti sunt, & improuidi, ecce repente olitor, & custos horti cum illis adest, & fructus omnes eis aufert, & flagellat, & sæpius uestibus eos exuit. Ita omnes homines in mũdo, uelut isti pueri gulosi, & helluones ambulant: quærentes diuitias, honores, & dignitates. Videbis namque multos in curiis regum, qui in altas, & supremas dignitates constituti, onusti sunt magnis redditibus, superbi, elati, atque potentes. Alios uerò uidebis, qui infra has arbores magnas ambulant, uidentes an aliquid ab istis superiorib^9 cadat, siue beneficium, siue canonicatus, siue episcopatus, ut inde possint manducare. Atque ita uidebis plurimos, qui regum curias, & Papæ sequuntur, expectantes, an aliqua spiret dignitas, officium, uel prælatia, manibus suis apertis ad eam suscipiendam.

Eccl. 8. At verò repente olitor, qui mors est, his aduenit, cum somno sopiti in utramuis dormiunt aurem, & in hæc uerba prorumpit. Eia igitur o tu Episcope, uel Archiepiscope à tua dignitate plorans descende: depone obsecro uniuersa, quę habes, & me ipsam insequere. Aufert ab eis iniquus hic latro aurum, argentum, pompam, honores, & dignitates, & his omnibus spoliatos in sepulturam nudos defert. Quæ parasti cuius erunt? O vanitas vanitatum, omnia enim exues, quæ habes, & possides: exutus uerò in sepulturam abibis. Vt utinam quemadmodum diuitiis, & honoribus spoliatus sepulturam ingrederis, ne ita etiam uirtutibus, & bonis, & sanctis operibus exutus in infernum proficiscaris. Stat namque illa sententia aduersus diuites prolata: Diues cum interierit, non sumet secum omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Psalm. 48.

Vnde Sapiens dixit impios in inferno positos talia protulisse: Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa, tanquam umbra, & tanquam nuncius citò percurrens, &c. Non est igitur hæc mundi gloria tam anxiè, & solicitè a nobis quærenda: quandoquidem sui amatores tam citò deserit, & reliquit. Quid huic diuiti profuit tam abundans, & pinguis suppellex? Potuitne illum liberare a morte? Laborant die, noctuque diuites, & se mille curis onerant, ut grandes diuitias sibi comparent, qui nihil aliud faciũt, nisi ut auis Phenix ligna sicca congregare, ut in inferno comburantur. [Quæ parasti, cuius erunt?] Quadrat in hos maledictio illa, quam Moses intulit legis suæ transgressoribus, cum illis dixit: Percutiat te dominus amentia, & cæcitate ac furore mentis: & palpes in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas uias tuas. Domum ædifices, & non habitabis in ea. Plantes uineam, & non uindemiabis eam. Hoc idem huic diuiti contigit, & omnibus etiam diuitibus auaris contingit. Videbis enim quod mulus, qui aquã haurit ex puteo ad irrigandum hortum, primo coopertos habet oculos linteo Secundò uerò in circuitum ambulat. Tertiò aqua exhausta non suis commodis, nec utilitati deseruit, sed aliis, nam aqua, quam ipse hauriunt, olera irrigantur, quæ ipse non comedit, sed alii, illi autem nihil aliud restat, quàm labor. Ita diuites auari: ut hic, de quo sermo habetur, cæci ambulant, &

Sap. 5. No. Deut. 28.

& caliginosis tenebris inuoluti, secũdum
Soph.1. illud Scripturæ loquentis de his; Ambulauerunt, vt cæci, quia domino peccauerunt. Nulla maior est cæcitas, quàm auaritiæ. Et ideò Moses dixit; Percutiet te Deus amentia, & cæcitate. Secundò, ut mulus a quam hauriens in circuitu ambulaut, iuxta illud psalmi; In circuitu impij
Psalm.11. ambulant. Omnem terram circuunt, perlustrant maria, ad Indos nauigant, in barbaras & immanes nationes transeũt, vt insatiabilem diuitiarum appetitum explenat. Ideo Moses dixit: Palpes in meridie, sicut, &c. Tertiò mulus non lactucas comedit, nec reliqua alia olera; ipse solùm laborem sibi haurit & nihil aliud illi remanet. Sic diues auarus non sibi, sed alnis laborat: nam alii extranei, & ignoti sæpe diuitiis: quas ipse comparauit, potiuntur, & possident: & sui hæredes gaudentes, & lætantes illas consumunt & deuorant. Ideo Moses, domum ædificabis, & non habitabis in ea. Plantabis uineam, & uuas non comedes: quia alius uindemiabit. Rectè igitur hic dicitur. [Hæc, quæ parasti, cuius erunt?] Congregasti multas diuitias, & dicis te illis multis annis fruiturum. O stulte, stulte, hac nocte
No. morieris, & alii ipsis gaudebunt. Cuius erunt? Non tui, sed alienorum. Alij deuorabunt & consument eas, non tu, cui nihil restabit nisi pœnitere, cùm illas relinquas. Qui amat diuitias fructum non accipiet ex eis. Et Salomon sapientissi-
Eccl. 5. mus: Vacua est spes eorum, & labores si-
Sap. 3. ne fructu. Dauid in psalmo: Relinquunt
Psalm.48. alienis diuitias suas. Quemadmodum arca, quæ constituta est, ut semper clausa maneat, ut accipiat quidquid in illam fuderint: nihilque dat quousque illam frangunt, sic auarus quantumcunque illi dederis, accipiet: ipse tamen nihil dabit, nisi quando iam frangitur, & moritur, & ueniunt extranei, & multoties inimici ad possidendas diuitias, quas ipse comparauit. Et Hieremias Propheta ex mandato Dei dixit quibusdam diuitibus auaris: se illis daturum hæredes extraneos: & causam huius rei ostendens, dixit.
Hier.8. Quia a minimo vsque ad maximum omnes auaritiam sequuntur. Et in dignitatibus, & officijs ecclesiasticis hoc sæpius videbis contingere, ut uni episcopo alter succedat, qui immanis & crudelis inimicus semper illi fuit. Saul successorem sui regni habuit non filios proprios, nec consanguineos, sed Dauidẽ, quem ipse odio habebat, quique ex altera erat tribu. Et 1. Reg.16.
summæ illius beneuolentiæ, & amoris quem Rex habebat erga Aman, Mardochæus hæres fuit, quem Aman odio prosequebatur, & eius rem, & substantiam hæreditauit Hester. Hoc enim permittit Hester. 8.
Deus, statuit, & discernit, ut extranei, & inimici, quos ipsi auari nouercali odio prosequuntur, diuitias suas, dignitates, & honores accipiant. Vbi ergo sunt prin- Baru.3.
cipes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terrã? Qui in auibus cœli ludunt, qui argentum thesaurizant & aurum, in quo fidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? Exterminati sunt, & ad inferos descendunt, & alij loco eorum surrexerunt. Quid obsecro habẽt in hora mortis principes huius mundi? Quid de omnibus suis diuitiis, honoribus & dignitatibus secum ferunt? Solet contingere, ut quando Rex aliquis, uel princeps magnus ex una ciuitate, uel regione in aliam uult migrare, iubet multos parari ad uehenda itineri necessaria. Alius.n. mulus uehit culcitras, ceruicalia, & stragula linea. Alius sedes, & scabella, & leuia quędam supellectilia. Alius instrumenta culinaria: Alius uerò uasa aurea, & argenea, & pecuniam portat: & hic cum iam ad stabulum omnes perueneruut, magis defatigatus, & lassatus manet. Ita similiter diues auarus etiam si superbus, & elatus incedat, quia maiores redditus habet, quàm pauper. At quando cursui finis fuerit impositus, & huius uitæ laboriosum iter fuerit per actum, & in mortis hospitium peruenerimus, omnes simul iam diuites, quàm Eccl.5.
pauperes exonerabimur. Moritur doctus 2.Reg.14.
pariter, & indoctus: & omnes morimur, Heb. 4.
& quasi aquæ dilabimur super terrã, q a ut Paulus inquit; Statutũ est hominibus semel mori. Tũc igitur rogo, quis magis defatigatus & lassatus ueniet, pauper, qui leue onus sustinuit, uel diues, qui oneratus fuit diuitijs? Quid obsecro habet mulus, qui graue pondus, aurea scilicet uasa,

& argentea portauit? Quid sibi reliquũ fuit? Certè non aliud nisi ulcera maiora: labor, & defatigatio. Exonerant Episcopum, & diuitem, cum iam morti est propinquus omnibus suis diuitiis. Et quid restat illi nisi ulcera? Remanent illi defectus, & negligentiæ, quas in munere suo obeundo commisit: quæ grauissima uulnera sunt. Iter suum isti faciunt maiori labore, quàm pauperes & egeni, cuius causa est graue, & ponderosum onus, qđ humeris suis ferunt. Quando uerò ad mortem isti accesserint, & omnibus fuerint spoliati, quid de illis fiet? Mittentur in gehennæ stabulum ex itinere defatigati, & pondere peccatorum pressi: ubi ardore, & sudore ignis perpetuò cruciabuntur. Et tunc alii fruentur nasis argenteis, & aureis, quæ mulus portauit: ipse uerò mulus in stabulo defatigatus, & lassatus manebit. Ita hæredes horum auarorum latabuntur, & fruentur iis bonis, q̃ ipsi reliquerunt, & factis æqualibus partibus lautè, & opiparè inebriabuntur. Et tunc, quæ parasti, cuius erunt? Bene quidem Propheta Oseas: Comederunt alieni robur eius, &c. Sed de his iam satis. Applicans igitur Christus hanc similitudinẽ propositio, inquit. [Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues.] Non damnat thesaurizantem sibi ipsi, nisi istetalis etiam in Deum non thesaurizet, ad differentiam eorum, qui suis diuitiis ipsi Deo etiam inseruiunt. Qui utrumque fecerit, huius damnationis expers erit. Possunt enim homines, & licitè sibi thesaurizare, & filiis suis: dummodo diuitiis suis utantur, ut ipsa lex domini præcipit, scilicet pascendo Christi pauperes, & reliqua pietatis, & religionis opera exequendo. Sed qui sibi ipsi tantùm thesaurizat, huic diuiti similis est. Præterea ille diues est in Deum, qui ita suis diuitiis utitur, ut expectatio ipsius sit dominus. Vnde in Psalmo: Beata gens cuius est dominus Deus eius, populus quem elegit in hæreditatem sibi. Itaque quando iam uidisti, quid contigit huic diuiti, & quid ẽt contigerit diuiti illi, qui noluit eleemosynam largiri mendico Lazaro, & quomodo in inferno fuit sepultus, accipe experimentum in capite alieno. Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Docet hæc similitudo, ut meditatio mortis semper mentibus nostris insideat, & quotidie illam uenturam expectemus, ne nos incautos, & improuidos inueniat, quemadmodum diuitem hunc. Hic enim longam uitam sibi promittebat, qui si sciret mortem illa nocte uenturam, non utique dixisset animæ suæ; Anima mea habes plurima bona posita ad multos annos. ¶ Docet quam bona, & utilis mors sit pauperibus. Multum quidem pauperes ipsi morti debent. Videbis nanque multos diuites, qui toto discursu uitæ nunquam pauperi, nec buccellam panis tribuerũt; at in hora mortis iubẽt eleemosynas fieri, & nonis uestibus pauperes indui. Non tunc, ut solebant in uita modum uiuendi pauperis inquirunt: nam ipsa mortis angustia non concedit illis locum. Iudæi petierunt ab Aegyptiis diuitias suas, & dona mutuata; ipsi uerò cum intenti essent mortuis suis sepeliendis, non attenderunt Iudæos abire, atque ita quicquid petierunt, dederunt illis. Memoria mortis, quam præsentem habebant, non dedit illis locum, ut animaduerterẽt, quod possent amittere suas diuitias. Nec etiam incolæ terræ promissionis oculos conuerterunt ad speculatores Israel, cum grandis tunc grassaretur pestis, cum intenti essent mortuis sepeliendis, ut inquit glossa diui Augustini. Hæc omnia memoria mortis effecit. Ne igitur uanè, & stultè nobis ipsis diuturnam uitam concedamus, ut hic diues auarus, sed memoriam mortis nobiscum recolamus, & ita liberales semper existemus in pauperes. ¶ Docet denique similitudo hæc, diligere diuitiarum contemptum propter uitæ nostræ breuitatem. Transimus enim citò, uelut flosculus campi, & iter facimus, per quod nunquam reuersuri sumus, & mensurat nobis horas, & leucas nuncius, ita uelocissimus, qui uiginti quatuor horarum spatio millia millium leucarum pertransit: & cõstituit nos in manus seuerissimi illius iudicis, de quo Paulus dicit; Horrendum est incidere in manus Dei uiuẽtis. Nos uerò hãc uitam consumimus in comparatione uilis stercoris, & uanæ spei, quæ breuiter nos

Oseæ 7. No. Psalm. 32. Roma. 15 Sophon. 1. Luc. 12. No. Exod. 11. Num. 3. No. Heb. 10.

nos deludet. Nonne hoc exemplo apertissimè vides hoc esse somnium phantasticum, & fallax, quod dormiunt uiri diuitiarum, qui cùm in hora mortis fuerint expergefacti, uacuos se, & inanes inuenient? Iungetur tunc illis æterna mors, & uera cum somno mortis huius uitæ: quemadmodum Sisaræ, quem excitauit à somno (quod ingenerauerat dulcis lactis potus) Iael pertransiens, & configens cerebrum ipsius acutissimo clauo. Continget etiam his, quod superbo illi Holoferni, cui huius uitæ somnium simul, & æternæ mortis euenit. Hoc igitur & nos uidentes non uidemus, & audientes, non audimus: facti illis idolis similes, quorum uanitates diligimus: Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidūt in eis. Quid de nobis erit, cùm audierimus uocem dicentem: Stulte hac nocte tollet animam tuam à te. Tunc dominus diuortium faciet inter carnem, & mundum, quem tantum diligimus, & audiemus istiusnē illam domini, qua irridet amatores mundi, dicens; ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam, surgant, & opitulentur uobis, & in necessitate uos protegant. Igitur filii hominum usquequo graui corde. ut quid diligitis uanitatem: & quæritis mendacium?

Iud. 4.

Iud. 13.

Psal. 134.

Deu. 22.

Psal. 4.

No. ¶ Fugiamus ergo auaritiā, has res terrenas, & caducas contemnamus, in pauperes eas distribuamus, memoriam mortis nobiscum semper ferentes, & ita uiuamus, & res mundi huius tractemus, tanquam hac nocte morituri. Omnem hanc salubrem doctrinam docet hic nos Christus Redemptor noster hoc exemplo proposito, ansam sibi, & occasionem sumens ex quęstione facta. Sed iam postquā Christus docuit, immoderatum affectum rērū temporaliū esse uitandum: docet nunc solicitudinem inordinatam eorum, quæ necessaria sunt, funditus extirpandam. Nam solicitudo necessariorum, sæpe induit solicitudinem rerum superfluum. [Dixitque ad discipulos suos.] Apostolos præcipuè instruit, quia futuri erant prędicatores huius euangelicę perfectionis, & pręceptores totius mundi, quocirca operæpretium erat, ut ipsi hoc sibi prius persuasum haberent, & ipso opere adimplerent, ne de illis diceretur; Qui alium doces, te ipsum non doces? Nam sicut cœpit Iesus prius facere, & docere: sic opus erat, ut ipsi prius facerent, & postea docerent contemptum, & solicitudinem superfluam rerum terrenarum. Rom. 2. Act. 1.

[Ideo dico uobis.] Illationē hanc infert ex præmissis. Ac si diceret; Vidistis ne quid contigerit diuiti illi auaro, quàm solicitus ambulabat, quid facturus esset de tantis diuitiis, & quomodo mors præter ipsius spem, & opinionem illum inuasit? Experimentum igitur uos hinc sumite. Nam fœlix quem faciunt aliena pericula cautum. Et ideò dico uobis. [Nolite soliciti esse animæ uestrę, quid manducetis.] Quia loquutus fuerat dominus aduersus auaritiam, nunc sermonem suum conuertit aduersus auaritiæ radicem, scilicet, aduersus nimiam solicitudinem rerum temporalium. Anima hic pro uita sumitur: sicut etiam in primo Regum legimus Dauidem dixisse Abimelec sacerdoti: Ego sum reus omnium animarum domus patris tui. Mane mecum, ne timeas. Si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam. Hoc est; si quis molitus fuerit uitam mihi auferre, etiam tuam curabit auferre. Appellatur uita hæc, qua uiuimus, anima, nam sæpius nomen causæ in suos effectus mutamus. Sic ferrum ardens appellamus ignem: nam vrit, & calefacit, qui effectus sunt ignis. Cùm igitur anima, qua uiuimus, uitam huic corpori tribuat propter sui præsentiam, & unionem benè compatitur huic effectui, qui uere est, nomen suæ causæ imponere, scilicet, anima. 1. Reg. 22.

¶ Obserua autem, quòd non tollit dominus omnem solicitudinem, sed illam, quæ Christi iugum repellit. Nam ut clarius in Matthæo habetur prius dixerat. Nemo potest duobus dominis seruire, & postea subdit: Nolite soliciti esse, &c. Non uero uos esse solicitos: uero tamen esse solicitos, si hæc solicitudo coegerit seruire Mammonæ. Ideò Græcis hæc solicitudo, est merimnā, quod, significat curam anxiam, & solicitam, quam habent auari de pecuniis congregandis. Quapropter non dixit; No.

Mat. 6.

Nolite

Nolite laborare, aut curam moderatam habere. Et ideo etiam in exemplo auium non dicit, q non volant, sed quòd non seminant, neque metunt, neque congregant in horrea. Non prohibet honestum laborem, neque studium acquirendi temporalia: sed nimium ipsorum amorem. Ita enim alienum, & extraneum est homini vsurarium esse, siue latronem: vt esset ipsis auibus cœli seminare, arare, uel metere. Et sicut aues solùm volando sustentantur, nec seminant, nec metunt, ita vos solo honesto labore, & vestræ naturæ consentaneo uitam degite, nec modos illicitos quæratis.

No. ¶ Aduerte autem, quòd triplici modo solicitudo rerum temporalium potest esse illicita Primò quidem ex parte materiæ, siue rei, de qua soliciti sumus, vt cùm quis quærit temporalia bona illa constituens, vt finem suum. Secundò ex parte superflui, & soliciti studij, quod in illis acquirendis consumitur: propter quod studium retrahitur homo ab exercitio rerũ spiritualium, quibus inseruire debet. Tertiò ex parte timoris superflui: quando scilicet quis nimis timet, quòd si non fecerit quantum suæ uires suppetierint, necessaria sibi deficiant. Sed iam adeo creuit rerum terrenarum amor, & cupiditas, ut multi Christianorum, (& utinam non sint Ecclesiastici, ac Monachi) ita de his rebus caducis, & perituris sunt soliciti, ut uideantur nullam aliam uitam expectare. Propter quid obsecro defatigaris? Certè propter nihil. Videbis enim in fluuio pisces huc, & illuc discurrentes, & inter se certantes, & id omne solùm faciunt propter aliquem uermiculum, uel micam panis, & hoc non uident pisces, sed illi, qui in litore sunt, eos irridentes, qui propter rem tam uilem, & parui momenti tantam contentionem inter se habeant, & tandem vnus illorum micam, vel uermiculum rapit. O quantũ admirationis est uidere strepitum, uoces, & contentiones, quas homines nectunt, sola cibi, & uictus causa: quanta est illorum solicitudo, ita ut uideantur omnem mundum reuoluere. Certè qui hunc magnum strepitum, & clamores uideret, nil aliud intelligeret, quòd non nisi de re grauissima, vel de hominum morte ageretur. At si rectius, & attentius id examinaret, clarius intelligeret, id esse propter rem parui, aut nullius momenti. Qui uerò in litore quieti, & tranquilli sedent, illos irrident, & subsannant. Nam ij, quibus dominus hoc contulit beneficium, ut dederit illis lucem, & oculos ad intelligendum has mundi vanitates, & ob quas res homines laboribus, & curis se ipsos conficiant, maximè demirantur. Nec id mirandum, quia puluis mundi eos obcæcauit, nec ingens periculum ipsis imminẽs videre possunt. Vnde Salomon: Vidi omnia, quæ sub cœlo geruntur, & ecce uniuersa uanitas. O curas hominum, o quantum est in rebus inane. Quapropter non ille diues appellandus est, qui plures diuitias habet; sed ille, cui minores sunt curæ, & solicitudines. Nam si aliquis homo octo millia aureorum haberet, simul & filias quatuor, quibus de maritis ipse esset promissurus: & alius quatuor millia aureorum, & nullam filiam innuptam, certè iste secundus ditior, & locupletior esset appellandus: nam iste minores necessitates habet, quàm ille. Sic qui parum habet, & contentus est, ditior illo, qui multa possidet, & plurimis necessitatibus & curis plenus est. Si Christus dixisset; Laborate, & soliciti estote de rebus humanis, & temporalibus, & de cœlestibus securi sitis me uobis illas daturum: non mirarer, si homines tam anxiè, & uehementer earum inuaderet cura. Sed multò aliter, & diuersissimo modo inquit; Quærite bona cœlestia, nam terrena uobis ego condonabo, & mihi hæc cura est imposita. Ecclef. 1.

Si hoc igitur ita est, quod rogo est nostrum tam profundum somnium, & quæ tam acuta fames, ut ita defatigemur propter ea, quæ terrena sunt: & quæ cœlestia sunt, obliuiscamur? Vnde Amos; Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in montem Samariæ, &c. Magna est aliquibus cura in prouidendis necessariis in uẽturum annum, & quòd omnia sint abstdantia, & superflua in futurum tempus, ignorantes, an sequenti die sint morituri. Præcipiebat dominus in Leuitico, ut eodem die, in quo oblatio offerebatur, No. Amos. 6. Leuit. 7.

Exo. 12. tur, in ipso etiam comederetur. Etiam praecipit, ut de agno paschali nihil in uenturum diem seruaretur, & manna, si seruabatur in crastinū diem corrūpebatur. Ezec. 4. Exo. 16. Ezechiel etiam dixit: Nunquam caro hesterna intrauit in os meum. Vult dominus ne tam anxiam curam de venturis habeamus: ut ipse praecepit in Euangelio: sed ut pendeamus ab ipsius prouidentia. Quid tu Christicola tantopere temporalia bona curas, cui aeterna, & nunquam peritura sunt promissa? Quod etiam ethnici Philosophi contempserunt, etiam tu in pretio habes? Nihil ita ab homine alienum, & extraneum est, ut ipsa pecunia, nec aliquid quod minorem illi afferat utilitatem. Nam etiam si omne aurum, & argentum mundi possideres: esses ne illius causa melior, doctior, meliori corporis ualetudine, aut praestantiori, & elegantiori forma? Nihil minus. Sed obiiciet aliquis, dicens; Diuitiae gaudium afferunt, & uoluptatem, & efficiunt, vt homo in maiori honore, & dignitate sit habitus. Ad quod respondeo, quòd etiam si gaudium afferant, & uoluptatem, tamen, id est perniciosum, & nociuum nec que optimò iure gaudium appellandum. Nam uerum gaudium, & uoluptas, est tranquillitas, & pax cordis. Bona tua quid honoris tibi conciliant? ut te populus laudet, & ueneretur? O stulte, stulte, non te aspiciunt, sed praetiosas uestes. Nam si miseria, & mendicitas animae tuę illorum oculis pateret, infoelicissimū te iudicarent, quem nunc beatum existimant. Verus honor, & laus est ipsi Deo placere. Sed dices: At diuitiae amicos multos conciliant. Respondeo, eos non ueros amicos sed fictos esse, qui te amant, non tui, sed pecuniae, & sui commodi causa. Nemo te ipsum tanto amore prosequitur, qui non desideret, te iam sepultum uidere, ut tuis bonis fruatur. Et ut vnico tantùm uerbo omnia dicta complectar, commoda, quae diuitiae secum ferunt, falsa sunt, uana, & instabilia, atque ita uera mala afferunt, miserias, & calamitates, curas, anxietates, & labores, & hominem iis, quae uerae sunt diuitiae, & nunquam intereunt, spoliant, nimirum, animi, & cordis quiete, & pace, quod iucun-

dissimum, & pretiosum bonum in terra est. Nimia cupiditas, & uana solicitudo rerū temporalium pondus grauissimum est, quod deprimit spiritus alas, & uolatū impedit animae nostrae in contemplatione diuinarum rerum. Fecit Deus hominem, ut summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando frueretur. Ab hoc gaudio te semouet solicita cura rerum terrenarum. Ideo beatus Petrus: Omnem solicitudinem vestram proiicientes in Deum: quoniam ipsi cura est de nobis. 1. Pet. 5. Dauid etiam: Pauper ego sum, & mendicus, dominus solicitus est mei. Psalm. 37. Sed haec satis sint de hac superflua solicitudine. Nunc autem duo uideamus in speciali, quorum nos esse solicitos Christus prohibet. Vetat enim solicitudinem cibi, & solicitudinem uestitus, quae duo magis anxiè, & solicitè homines curant. Et de primo sic ait; [Nolite soliciti esse animae uestrae, quid manducetis.] Si populus Israel animam ad id intenderet, quod in deserto erat manducaturus: nunquam ab Aegypto exiret, nec promissionis terram ingrederetur. Exo. 14. Et multi illorum, quia soliciti fuerunt, postquam exierunt ex Aegypto, carnes petentes, & illas seruantes in deserto interierunt, Num. 11. nec consequuti sunt finem desideratum, nec terra sibi promissa sunt potiti. Si non ob aliud, saltem propter honorem tui patris coelestis non iam solicitus debes esse, quid manducaturus, quidve bibiturus sis. Iniuriam infers diuino patri, qui aperit manum suam, & implet omne animal benedictione. Psal. 103. Israelitas quadraginta annis coelesti pane in deserto pauit. Exod. 16. Et dedit illis aquam de petra. Exod. 17. Et desiderantibus carnes coturnices in tanta abundantia suppeditauit, ut etiam ipsis manibus eas apprehēdere possent. Num. 11. Vide quot annis, quàm innumerabilem populum pauerit in deserto. Sanctus Abraham, ut praeceptum domini impleret, domum paternam reliquit, & a peregrinos, & ignotos migrauit, sed dominus alebat eum, ut & ditesceret, & ut foelici successu omnia prospera, & secunda illi contingerent. Iacob pauper, & profugus trans Iordanem peregrè proficiscebatur, Gen. 32. sed quia Dei auxilium implorauit,

uit,& in ipsius manus se constituit, reuersus est cum duabus turmis. Sāctus Ioseph
Gen. 42. uenditus, & in exilium missus: paupertatē, miserias, & labores sustulit: sed Deus illum tantis diuitiis locupletauit, ut fratres eius frumentum ab ipso petere cogerentur Moses est coactus fugam facere ex
3.Reg.19. Aegypto, sed Deus etiam inter peregrinos, & ignotos illum pascebat. Et Heliam adeo iniqua, & peruersa Iezabel persequebatur, ut in syluis, & cauernis semper lateret: sed Deus, ui qui tantam curā seruorum suorum habet, tū per coruos, tum etiam per Angelos necessaria submi
3.Reg.17. nistrauit Et uidua illa Sareptana non nisi unum pugillum farinæ habebat, Deus autem sic farinam augebat, ut ipsa, & filius eius, & Helias trium annorum spatio uictum haberent. Et Daniel inter leones
Dan. 14. positus, a domino fuit pastus, nā Abacuc, qui erat in Iudæa, & cibum messoribus portabat: adduxit Angelus in Babylo-
4.Reg.4. nem, & cibum dedit Danieli. Et cum Elisæus propheta populo Israelitico prędicaret, centum homines uiginti panibus
Ioan.6. & Marc.8. satiauit. Et Christus quinque panibus, & duobus piscibus famem expleuit quinque millium hominū: & alia die quatuor millia hominum septem panibus, & pisciculis satiauit. Manifestissimis testimoniis tum in ueteri, tum in nouo instrumento ostendit Deus, se posse suos alere, & su-
Esa.49. stentare. Quod autem id etiam nunc uelit, declarat his uerbis, & per Esaiam dicens, nunquid poterit obliuisci mater infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego aūt non
Psal. 102. obliuiscar tui. Hoc etiam Dauid ait; Sicut pater miseretur filiorum, misertus est dominus timentibus se. Et alibi: Sua-
Psal. 144. uis dominus vniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Ideo ipse Dauid de domino minus confidenti in-
Psal.54. quit; Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Hæc omnia libuit dicere, ne nos nimis soliciti simus de cibo, & potu, cum patrem adeo benignum, & misericordem habeamus, ut ex his adductis exemplis facilè constat. Sed iam ad literam. [Neq; corpori quid induamini.] Iam sic mundum inuasit nimia cura, & solicitudo uestitus, ut nullus sit aīus adeò fortis, & uirilis prædicatorū, qui illū audeat reprehendere. Tātæ sunt nouæ inuentiones uestium, tanti tamque excessiui sumptus, & præcipuè in Hispania, ut omnis hominum res, & substantia penitus destruantur. Et ita huic rei intenti sunt, ut nullam aliam curent, nec de alio sint solicit. Sed quia in superioribus
de his egimus. & infra. acturi, ad contextum reu ertamur. [Anima plus est, quam esca, & corpus plusquam vestimentum.] Cap.7. hominē mollibus uestitum. No.
Sex rationibus probat non debere nos solicitos esse. Scilicet quia de maioribus Deus prouidet, de anima, inquam, & corpore sine nostra solicitudine. Qui dat optimum, dabit conueniens, & qui maiora ministrat, minora tribuet.

¶Secundam rationem ab ipsis auibus desumit, dicens; Cōsiderate coruos, &c.

¶Tertiam ex impotentia solicitudinis ad augmentum corporis, dicens; Quis vestrum cogitando, &c.

¶Quartam sumit ex floribus, dicens; Considerate lilia.

¶Quintam ex discrimine inter ipsos, & ethnicos, dicens, Hæc omnia gentes inquirunt.

¶Sextam ex patris scientia dicens; Pater enim vester scit, &c.

¶Prima itaque ratio, qua Saluator pbat, non debere nos esse solicitos de cibo, & uestitu ea est, scilicet: quia si Deus maiora donat, sine ulla nostra solicitudine, multo melius de minoribus prouidebit. Quo circa æquum est, ut omnem nostrā curam, & solicitudinem in Deum ipsum reponamus, & a mundanis, & caducis rebus eam auocemus, ea prius agentes, quæ ad partem diuinam, & superiorem spectant. Nam quibusdam hominibus, qui sua tantum curabant, non quæ Dei erant, dominus dixit: Quia domus mea Aggæi 1. deserta est, & uos festinatis unusquisque in domum suam, propter hoc super uos prohibiti sunt, &c. Iustum enim est, ut omnia eis deficiant, qui creatorem relinquunt, & mundana sequuntur. Quod certè propter honorem patris tui cœlestis, non sic deberes facere. Nam nimia filii solicitudo, & cura tacita quædam reprehensio est inertiæ patris circa prouisionem necessarii. Omnem igitur

curam,

curam, & diligentiam adhibe circa ea, quæ domini sunt:iuxta illud Apostoli Pe-
1. Pe. 5. tri:Omnem solicitudinem vestram proijcientes in eum, quia ipsi cura est de vo-
Psal. 39. bis. Sic fecit sanctus ille Rex, qui dixit, Pauper ego sum,& mendicus, dominus solicitus est mei. Si dominus curam tui habet, ne solicitus sis circa temporalia: quandoquidem ista solicitudo ad nihil aliud deserunt, nisi ad suffocandum ver-
Luc. 8. bum Dei. A solicitudinibus huius seculi (ait Saluator) suffocari verbum Dei Gétiles,& infideles qui uana, & inepta opinione existimant fortunam esse, non mirandum si soliciti sint. At uerò uos, ut pote qui sub uexillo Christi militatis, soliciti debetis esse circa spiritualia:quandoquidem si à vijs rectis,nõ deflexeritis, clarè cognoscetis, nunquam uobis necessaria defutura. Distractio nimia circa res temporales effectum amoris diuini videtur frigefacere: & ipsum hominem in uarias inimici tentationes, & insidias constituit.

¶ Secunda ratio sumitur ex parte auium:ideò ait.[Considerate coruos,quia non seminant, neque metunt,quibus nõ est cellarium, neque horreum, & Deus pascit illos. Quantò magis uos pluris
Mat. 6. estis.] Per Matthæum dixit, Respicite uolatilia cœli. Vnde hic ponitur species pro genere, scilicet coruus pro uolatili. Et ideo ita in particulari loquitur de coruis: quoniam cum uniuersis uolatilibus dominus escam prouideat, specialiter tamen dicitur pascere coruos, quia nulla adhibita diligentia parentum educantur, cum cæteris omnibus uolatilibus labore, & ministerio parentum cibus ministretur. Ferunt enim naturam corui esse, vt statim in ipso ortu a parentibus destituatur, nam cum parentes uideant coruos natos esse albos, existimantes suum non esse fœtum, eos relinquunt, & fugiunt. Interim tamen dum alæ nascuntur,& nigri fiunt,cœli rore sustentantur, & etiam liquore tenuissimo nutriuntur.
Psal. 146. Ideo Dauid dixit in Psalmo: Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruo-
Iob 38. rum inuocantibus eum. Iob etiam dixit:Quia præparauit coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad Deum uagantes,eo quod non habeant cibos? Sed si Deus coruis prouidet, & ei de illis est cura: quantò maiorem curam de uobis habebit,qui cõditi estis, & facti ad ipsius similitudinem,& imaginem? Vnde Salomon:Non est alius Deus,quàm tu,cui cu Sap. 12.
ra est de omnibus. ¶Obserua autem di- No.
ligenter: q̃ cùm homo sit omnium creaturam dominus,& magister,ad bruta discendus mittitur.Quia cum in honore esset,non intellexit,factus est iumentis insi Psal. 48.
pientibus similis:& ideo ad illa mittitur. Sic sapiens pigrum hominem,& inertem Prou. 6.
ad formicam mittit. Ita uos miseros,& ineptos reddidit peccatum,ut multa possimus discere ab ipsis brutis rationis expertibus. Præterea non sine causa exemplum coruorum, & uolatilium dominus proposuit. Potuisset nanque viros religione,& sanctitate excellentes nobis adducere, ut fuerunt Moses, Helias,& Ioannes Baptista,quos nulla ex parte ipsorum adhibita cura Deus pauit. Sed noluit,quia posset aliquis dicere: Quid hoc in meum solatium facit? Nam si ego ea probitate, & vitæ sanctimonia essem præditus, qua ipsi, possem, & ego Dei præsidium sperare. Et fuit in causa quare volatilia pro exemplo adduxit, ut intelligeremus maiori iure nostram diffidentiam esse detestandam,considerantes securitatem,& libertatẽ irrationabilium animalium. Est ergo mens,& animus Christi; Quoniam Deum patrem habetis,qui tanta bonitate omnibus creaturis prospicit,non est,q̃ vos soliciti sitis: potius debent uobis ipsis prospicere quibus tanta dedit,& contulit beneficia, quos ad immortalitatem creauit, & ad æternæ beatitudinis diuitias prædestinauit,quibus denique suum filium vnigenitum Redemptorem,& unicum reparatorem tradidit. Denique iustorum uitam cum ipsis uolatilibus confert, quia vult, vt in solicitudine cibi nos illis similes efficiamus. Primò,quia nullam quietem, nec sedem in terra fixam habent, nisi eam, quam necessitate coacta sumunt. Secundò, quia aues semper in alto uitam degunt, & ambulant. Ita simili modo tu, si huius vitæ pericula, & scopulos liber euadere nolueris, opus est, vt terram ipsam fugas,

&

& in altum tuis cogitationibus,& operibus aduoles. Cum Deus aues, & pisces creauit, dedit illis benedictionem suam: at brutis, quia in terra uitam degunt, nõ benedixit. Qui illius benedictionis, quam daturus est dominus in die iudicii, particeps esse uolucrit, uolare in altum debet, uel natare, ut saluus, & incolumis euadat, ubi alii periclitantur. Eis enim, qui, ut bruta in terrenis uitam agunt, negabit dominus benedictionem suam, imò eis maledicet, dicens: Ite maledicti in ignem æternum. Exemplum igitur uolatilium ob oculos semper deferas, ex quo duo potes discere. Primum, ne nimis solicitus sis circa temporalia. Secundum, ut in altum aduoles, tuas cogitationes in Deum ipsum eleuando. Vnde quidam dixit; Pronaque cum spectet animalia cæteraterram, Os homini sublime dedit, cœlumque uidere iussit, & erectos ad sidera tollere uultus.

Mat. 25.

¶ Tertia ratio desumitur ex impotentiæ solicitudine ad augendam staturam. Ideo ait. [Quis autem uestrum cogitando potest adiicere ad staturam suam cubitum vnum?] Sicut auium exemplo ostendit, non debere nos solicitos esse de cibo, nunc etiam hac ratione, & sequenti suadet ne de vestitus superfluitate simus soliciti. Et hoc ostendit, quia uestimentum ad mensuram corporis fit, ad illum ergo pertinet curam de veste habere, an magna, uel parua futura sit, ad quē pertinet curam habere de magnitudine corporis. Homo non potest per suam solicitudinem aliquid addere magnitudini corporis sui, quia nemo sua cogitatione addere potest aliquid staturæ suæ, sed tanta erit, quanta ipse Deus uoluerit. Ac si diceret; Si in potestate hominis esset facere sibi magnam corporis staturam, optima ratione deberet etiam solicitus esse de uestibus. [Si ergo nec quod minimum est potestis, quid de cæteris soliciti estis?] Hoc est. Si hoc tantillum non potestis facere, quod quidem Deo est facillimum, quid soliciti estis de corporis necessariis? Ideo creatori talem curam relinquite. Aduerte autem, quòd sicut maxima opera animæ sunt operationes intellectiuarum uirium, quia cogitatione, & intellectione reguntur, magna uerò ipsius opera sunt uirium sensitiuarum, quia cogitatione reguntur, minima uerò sunt uirium uegetatiuarum, quoniam naturali necessitate reguntur: ita maxima opera Dei sũt opera gloriæ, magna uerò sunt gratiæ, minima autem opera naturæ.

¶ Quarta ratio ad idem tendit, ne simus soliciti de uestibus: & sumitur ex floribus. [Considerate lilia agri, quomodo crescunt. Non laborant, neque nent.] Posuit in his exemplum, quia habent maximam pulchritudinem, & dixit; lilia agri, ad ostendendam minorem solicitudinem. Nam si essent lilia domorum, quæ in hortis nostris nascuntur per humanam solicitudinem, & culturã, dici poterat, quòd humanus labor, & solicitudo conferebat aliquid ad illorũ pulchritudinem. Sed lilia agri nulla cultura nascuntur, & a nemine plantantur, & sine ulla sua solicitudine tantum decorem, & pulchritudinem habent. Dicit etiam nõ laborant propter uiros: neque nent, propter fœminas, ut utrisque auferat superfluam solicitudinem: nam uiros decet laboribus corporis intendere, mulieres etiam colum accipere. [Dico autem uobis. Neque Salomon in omni gloria sua vestiebatur, sicut unum ex istis.] Solicitudo magna uestium inutilis est, quia per illam desiderata nobis non ualebimus consequi, quia Salomon cum omni apparatu, & ornatu exteriori, non potuit ad tantam pulchritudinem peruenire, ut æquari posset alicui liliorum campi, quia opera naturæ præstantiora sunt, & excellentiora, quam ea, quæ fiunt ab arte. Nã si ars uelit imitari naturam, non tamen adæquare poterit. Sed dices: Nonne Salomon auro, & margaritis pretiosissimis ornatus pulchrior erat, quàm uile lilium? Regina Saba uidens uestes Salomonis stupuit; nunquam tamen admirata est lilium. Præterea si Salomon sapientissimus erat, cur potius non contexuit uestem ex liliis, quàm ex gemmis, & auro? Et quis est, qui non dicat aurũ pulchrius esse, quàm lilium? Hic manifestissimus hominum est error: quia ea, quæ apparent pulchra, pulchriora iudicamus

3. Reg. 10.

his,

his, quę uerè pulchra sunt. Cupiditas nostra est causa horum. Vestis enim ex auro confecta pulchrior nobis uidetur, quā lilium, qui si non essemus cæci, & claris oculis id vellemus perspicere, videres in veste deaurata manum hominis, qui eam fecit, in lilio autem Dei artificis manū. Et quanto tibi gratior esset Deus, quàm homo, si mundos haberes oculos, tanto pulchrius videretur lilium, quod depinxit. Sic sponsa speciosissima laudatur.
Cant. 2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea, &c. [Si autem fœnum, quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus
No. sic uestit: quāto magis vos pusillæ fidei!] Cras in scriptura sacra pro omni tempore futuro, quod citò eueniet, ponitur. Vnde Iacob dixit ad Laban. Respondebitque mihi cras iustitia mea. Ac si diceret. Modò iniuriam mihi infers, quia re-
Gen. 30. tines oues unius coloris: sed in futuro consequar iustitiam meam. Sensus huius literæ planus est. Sed vt latiùs hoc interpretemur, aduerte. Quòd hoc, quod est mittere in clibanum, non dixit de liliis, sed de fœno, quia quamuis lilia marcescunt, non tamen in clibanum mittuntur. Ideoque sicut Christus uocauit animam iusti lilium, cùm dixit, sicut lilium
Cant. 2. inter spinas: sic nunc reprobos intelligit
Mat. 13. per fœnum, sicut alibi etiam designantur per paleas. Habet enim scriptura suas figuras, & tropos. Esaias iussu domini
Esa. 40. dixit: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, quasi flos agri. Hic homines lætantur, & florent, sed in ignem æternum destinati sunt. Sensus igitur est. Si impios, & eos, qui cruciandi sunt in gehenna, Deus sic uestit. hoc est honores illis tribuit, diuitias, & dignitates: quomodo nos obliuisceretur? Certè hæc ratio nimis urget. Nam uidebis Tiberium, Caligulam, Neronem, Heliogabalum, Commodum, Domitianum, qui cum tam impii essent, nefarii, & truculenti, Deus illos sic ditauit, ut totius orbis imperium, & sceptrum tenerent: Quomodo credibile est, quòd seruis suis nega-
Heb. 13. bit necessaria: Verùm ut ostendat, quàm breuis sit, & inanis gloria huius mundi, & fœlicitas, dicit, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur. Impii autem tantùm hodie sunt: pii uerò hodie, & cras, & in perpetuum, sicut Christus, cū quo in æternum regnabunt. Sic Sapiens personam agens impiorum, qui sunt in inferno, inquit; Nos nati continuò desini- Sap. 5.
mus esse. Vnicum tantùm diem vixerunt: quem non concupiuit ille sanctus, qui dixit; Diem hominis non desidera- Hier. 17.
ui, tu scis domine. O rem maximè horrendam. Cras in clibanum mittitur. Ibi impius ita possidebitur ab igne: sicut possidetur fœnum cùm in clibanum conicitur. Penetrat mors intima uiscera peccatoris.

[Et nos nolite quærere, quid manducetis, aut q d bibatis.] Redit ad præcipuū scopum, repetens, quod dixerat de nimia solicitudine cibi, & potus. Superfluam epularum curam simul, & potus dominus reprehendit. Est mundus adeò perditus, ut hominibus sit plenus, quorum Deus venter est: id enim honorem existimant esse, dignitatem, & laudem, si Epicuri scholam sequantur, cum Christum in sacro baptismatis fonte fuerint confessi. Audi igitur Christum fræno cohibentem hominum helluonum gulam, & ebrieta- Esa. 31.
tem. Dixit enim Esaias: Equi eorum, caro eorum. Maximum est periculum equitare in pingui, & lucido equo, qui nunquam domitus fuerit. Et siquidem Propheta inquit, equum nostrum, carnem nostram, & appetitus esse, opus est, vt abstinentiæ fręno cohibeamus, ne aduersus nos insurgat, & in mille peccata, & miserias nos præcipitet. Quapropter Psal. 31.
Psalmista ait: In camo, & fræno maxillas eorum constringe. Nisi carnem continueris abstinentiæ fræno, ducet te tanquam equus indomitus per deliciarum aquas huius mundi, & ut Pharao suffocaberis, qui cum equis suis in Rubro mari Exo. 14.
perierunt, & ipse cum suis tanquam lapides in profundum descenderunt. Corpus secum animam ducet, nisi illud frænaueris abstinentia: Abstinentia enim est mors Exo. 15.
culpæ, exterminatio uoluptatum, remedium salutis, origo, & radix gratiæ: & substerniculum castitatis. Magna quidem ignominia est, ut tuus seruus tibi præcipiat, & imperet. Ismael filius ancillæ persequebatur filium spiritus, & Gen. 21.
Agar

Agar dominam suam contemnebat. Nisi domueris carnem tuam, superbia elata insurget aduersus spiritum. Magna quidem est confusio, & uerecundia, quòd cùm ita sis magnus princeps, & dominus, ut paulò minorem angelis te ipsum fecerit, voluntatem facias, & pareas tam uili seruo, qui ipsum corpus est. Hoc lamentabatur Hieremias dicens; Serui dominati sūt nobis. Ideo Christus curam anxiam, & superfluam sollicitudinem cibi, & potus prohibet his uerbis. Et quia inter varios cibos, & grandes mensas, & pretiosa vasa inueniri solet supbia, & uanitas, ut cōtigit in continuo Regis Assueri, subdit statim dominus. [Et nolite in sublime tolli.] Sunt multi qui lautè, & opiparè mãducant, & omnes uenientes ad se inuitãt, non tantùm propter manducationem & potum, quàm ut ostendant uanitatē suã, & sumptus. His igitur uerbis Christus medelam adhibet huic ægritudini. Hoc idē Apostolus suadet dicens: Noli altum sapere, sed time. Admonet Christus, ut quãuis ita diuites simus, ut omnia nobis superflua fuerint, ne uanè & stultè extollamur, sed pro omnibus ipsi Deo gratias referamus. Hinc ad Timotheum ait Apostolus: Præcipe diuitibus huius seculi non sublime sapere, nec sperare in incertitudine diuitiarum, sed in Deum, qui omnia nobis abundè præstat.

Psalm. 18.
Thren. 5.
No.
Rom. 11.
1. Tim. 6.

¶ Quinta ratio desumitur ex differentia inter ipsos, & ethnicos. [Hæc autem omnia gentes mundi quærunt.] Qui nihil habent in cœlo, non mirum si terrena quæsierint: vos uerò qui thesaurum, redemptionem, atque iustitiam habetis in celo, cur secularia curatis? Qui nullam in futuro seculo habituri sunt requiem, nihil mirum si hic satientur. Qui non habent in terra promissionis panem, in Aegyptum descendunt, ut cibos afferãt. Sed uos quibus parata est in cœlo mēsa, quibus disposuit pater regnum, ut edatis & bibatis, qui potandi estis fonte dulcedinis, imò torrēte uoluptatis, quibus ea parata sunt, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, cur hic tam vehementer cupitis alliis, & porris Aegyptiorum, & carnibus satiari? Denique non mirum si qui seruilem habent conditionem terrena tractent, sed qui filii Dei sunt ignominiosum deberet eis uideri, si his se inuoluerent. ¶ Obserua autem, quòd ex his uerbis unusquisque poterit colligere an ex gentibus sit, uel ex Deo. Suum studium uideat, an circa terrena & peritura, an circa immortalia, & diuina ambulet intentus: nam si terrenis se contaminauerit, iã factus est dæmoniorum socius. ¶ Sexta ratio desumitur ex patris scientia. [Pater autem uester scit, quoniam his indigetis.] Iam hic uides, quòd Deus indigentium sit pater, non autem diuitum, & superborum, qui omnibus abundant. Quocirca gaudere debes, & lætari, cum tibi aliquid defuerit, uel non omnia ex animi sententia successerint. Præterea nō dicit vos indigere domibus eburnêis, lapidibus pretiosis, phaleratis equis, & aliis similibus rebus, sed quòd indigetis cibo, & potu, & ueste. Viri enim pii his solis, & non aliis indigent. Habentes (inquit Paulus) victum & quibus tegamur, his contenti sumus. Verè Deus est pater eorum, qui uictu, & uestitu sunt contenti. Quis est iã crudelis, & acerrimus pater, qui filio suo non concedat necessaria, si habuerit: Deus autem cum sapiēs sit, omnia nouit, & quia omnipotens, omnia potest, & quia pater est, piè uult, ideo ad prouidendū est summè bonus, & idoneus, & qui hominem creauit, rectè nouit ipsius indigentiam, & mendicitatem. Et si aliquando patiuntur aliquas graues necessitates, id euenit, quia in Deum fiduciam suam non collocarunt, qui id permittit in pœnam suæ culpæ. Qui mundo confiderunt, ipse mundus iis remunerauit, & digna factis exoluit. Ex his omnibus, Christus sic infert, dicens; [Veruntamen quærite primum regnum Dei & iustitiam eius] Quod ego magis desiderto vobis dare, & quod vobis magis utile est id quærite. De reliquis ne soliciti sitis, magna, & alta quærite, quandoquidem magnum, excellentem dominum habetis. Spiritualia inquirire, terrena nanque & temporalia, non deficient vobis. Qui maiora dat, minora etiam concedet. Et qui anima simul & corpore vos dotauit, cibum, & vestitum

No.
1. Thc. 4.
Hab. 10.
1. Cor. 1.
Gen. 44.
Psalm 22.
Luc. 22.
Psalm. 35.
Esa. 64.
1. Cor. 2.
Num. 11.
Esa. 48.
No.
1. Tim. 6.
No.

vestitum largietur. Deficitne cibus Iudæo, aut infideli? Deficit cibus auibus cœli, aut formicis? Quærite ergo primum, hoc est præcipuè regnum Dei. Beatitudo finis noster est, & finis prior est in intentione. Primū ergo quærendum est regnū Dei orando, meditādo, & mentem in Deum leuando, ut inde referatur hoc principale bonum ad cætera opera nostra. Nam res, quæ propter aliud quæritur (ut pulchrè differit Augustinus) inferior est, quam id, propter quod quæritur. Et id eo illud primum est, propter quod istam rem inquiris, non ista res quā propter aliud quæris. Quapropter si regnum Dei cibi tantùm causa quærimus, anteponimus sine dubio cibum regno Dei, ut si non deesset cibus, non quærendum esset nobis regnum Dei. Prima itaque solicitudo, & principalis habenda est de regno Dei, quod est beatitudo cælestis. Quęrere autem iustitiam eius, est conari ad obseruantiam legis, & ad faciendum opera bona, per quæ tandem peruenitur ad regnum Dei ¶ Obserua autem, quòd prius loquutus est de regno Dei, quod est finis, quàm de iustitia, quæ medium est, nam finis prius est in intentione, quàm ea, quæ sunt ad finem, quia nullum agens secundum rationem potest aliquid agere, nisi præsupposito fine. Ideo ille qui est finis simpliciter omnium operationum humanarum, necesse est, ut præsupponatur ante omnem operationem, si autem non præsupponeretur, ageremus temerè, & a casu, nihil præcogitantes, & talis operatio nunquam est bona, quia non est conformis rationi, & sic non est Deo accepta, & sic oportet finem præsupponere ad hoc, ut bonum operemur, & hoc est regnum Dei quærere, hoc est pręsupponere, & de illo cogitare. Hęc enim sunt, de quibus soliciti esse debemus, & in hac solicitudine peccare nunquam poterimus, qui quantò magis de hac re soliciti fuerimus, tanto melius nobis erit. Quia illa, quæ propter se quæruntur (ut ait Philosophus) in infinitum quęruntur. Beatitudo autem, & uirtutis operatio propter se ipsa quęruntur: ideo nullus terminus, nec modus constitui debet, in inquirendis illis. Secus autem

Aug. li. 1. de ser. domini in monte.

Arist. Po litico.

est de necessariis ad uitam, ut cibo, potu, & uestimento, quia ista non propter se quęruntur, sed quatenus sunt necessaria ad uitam conseruandam: & conseruatio uitę consistit in quadam mensura, ergo pręter necessaria, alia superflua quęrere, uana est, & taxanda solicitudo.

No. ¶ Rursus obseruandum est, non esse intelligendum, prius tempore quęrendum esse regnum Dei, quàm cibum, & potum: sed hic prius in intentione debet intelligi, & mentis & animi desiderio, quia interdum oportet temporalia prius curare, quàm regnum Dei. Vt si quis, propter instantē necessitatem cogatur prius corporaliter laborare, quàm orare. Item obseruandū, Christum non fuisse loquutum de honore Dei, sed de regno Dei, & iustitia eius: quia licèt honor Dei prius quęrendus sit, quàm beatitudo nostra, & uia pietatis, qua peruenitur ad beatitudinem: de honore tamē Dei noluit hic Christus loqui, quia solum hic agit Christus de illis tantùm bonis, quę quęrimus propter nos ipsos, istorum est pręcipua beatitudine & iustitia. Honor autem Dei nō appetitur propter nos, sed propter se ipsum. Ideo non est hic loquutus de honore suo. Quia Christus non intendit in hoc loco agere, quid magis, uel quid minus desiderare debeamus: sed quid potius propter nos ipsos quęrere debeamus. Nā quid nobis sit petendum in superiori capite Christus retulit in dominica oratione: cū prius egit de honore Dei, cū dixit; Sanctificetur nomen tuū. Postea uerò egit de beatitudine nostra, dicens, Adueniat regnum tuum. ¶ Sed non possum non homines uehementer mirari, qui cum audiant Christum dicentem: Quęrite regnū Dei, tant ę petitioni aures suas obturatas habeant, & frigidi, & tepidi sint, & uelut in chęnice sedeant. Et est causa, quia cum carnales simus, non existimamus regnum Dei ad nos pertinere. Saul cū audisset se potiturum regno Israel, non motus fuit: imò Samueli rem tantam promittenti, dixit: Nunquid non filius Iemini ego sum: de minima cognatione in Israel? Quare ergo loquutus es mihi sermonem hūc? Ac si diceret: Nō hęc ad me spectāt.

No. Sed is, qui irriserat uerbum de regno, ubi domini spiritus eũ agitauit, statim Dei, animum fortem & uirilem induit: & nihil deinceps nisi regium, & magnum facere cœpit. Ita nos cũ solùm homines simus, putamus regnum Dei nihil ad nos spectare, sed si spiritus domini in nobis flauerit, nostram dignitatem cognoscemus, & nihil regio nomine indignum facere tentabimus. Hoc itaq; regnum Dei primò, & præcipuè quærere debes: deinde temporalia, & terrena tanquam media ad consequendã beatitudinem. Hunc nanq; ordinem, & consensum uult. Deus nos habere. Addit enim pulchritudinem magnam ordo, & dispositio omnibus rebus seriem inter se seruantibus. Nam siue aliqua doctrina, uel concio bona fuerit, si nullum tamen ordinem seruauerit, nihil placet. Ita in omnibus operibus tuis, & exercitiis rectum ordinem & normã seruare debes. Primò ergo regnum Dei quęre, deinde uerò temporalia, & terrena tãquam media ad finem.

No. ¶Obserua etiam, quòd in hac uita ita temporalia, & necessaria ad corpus inquirere debes, ut hoc non possit tibi esse impedimento: ut cœlestia, & diuina obliuiscaris. Ita regnum Dei debes primo q̃rere, ut ipsa intẽtione & desiderio supra ipsa exteriora opera aduoles: sicut cor tuum non præcipuè exteriori operi applice, sed portionem aliquam ipsius cordis reserua, ut ipse in res cęlestes te ipsũ erigas ad exemplum auium, quæ mare pertranseunt, quæ cum defatigatæ & lassatæ sunt, in aquam descendunt, & alteram alam in aquam constituunt, alterã uerò extra aquam habent, ne postea, si uolare in altum uelint, habentes omnes plumas madefactas aqua, non possint se in cœlum eleuare. Qui hoc tempestuosum huius uitæ mare, undique fluctibus exagitatum in salutis portum nauigamus, si lassati & defatigati fuerimus uola tu orationis, & contemplationis, alterã alam in uitam actiuam debemus conuertere sed non omnino his rebus inhærere debemus, sed alteram alam sublimem semper & erectam desiderio, & affectu, in cęlum habere debemus, ne si aqua ambæ submergantur, præcipuum nostræ orationis scopum obliuiscamur, atque ita semper salui, & incolumes remis actiuæ uitæ, & contemplationis uelis æternæ uitæ portum fęliciter attingamus. Quo fiet, ut rectè, & optimo iure illud de nobis canetur: Odor uestimentorum tuorum sicut odor incensi. Incensum enim in sacra pagina orationem significat, deuotionem, & sanctũ desiderium animæ, quod ad cęlestia uolat: uestimenta autem sunt bona exteriora opera, quæ homines conspiciunt. Tuncque incensum redolent, quando diuino amore, & deuotione fiunt. Cuius rei exemplum extat in Iacob: Qui etiam si septem annis pro Lia inseruierit, ipsius intentum, & scopus non fuit nisi pro pulchra Rachele famulari, per quam quidem contemplatio significatur, & in quam nos omnia opera nostra debemus dirigere, etiã si Liã, hoc est uitam actiuam nobis dent: cum qua non contenti esse debemus, sed ultra ad maiori progredi, & Rachelem desiderare, opera nostra externa in altiorem finẽ & in contemplationem diuinam eleuando. Sic Machabæi manibus dimicantes, & uocantes cordibus dominum suum, claram, & insignem uictoriam de Nicanore, & de aliis inimicis suis reportarunt. Etiã si corporalibus laboribus fuerimus intenti, etiam si uictum, & uestitum quæramus, in his etiam occupationibus regnum Dei, & cęlestem Hierusalem in memoria habeamus, & hoc primo nobis q̃rendum est. Nam si diuinum & cęleste, tanquam præcipuum curauerimus, omne temporale liberali, & magnifica manu dominus ministrabit. Vnde fit ut statim dominus dicat: [Omnia hæc adiicientur uobis.] Qui maius dat, minus etiam concedet: & qui præcipuum dat, quod huic conueniens fuerit, dabit Nã omne agens naturale dans formam tribuit etiam omnia consequentia ad formam. Ignis nanque cum formam substantialem ligni corrumpit, dat illi formam ignis, & prętereà ipsius accidentia, quæ sunt calor, & siccitas. Iure etiam consulti dicunt, quòd cui conceditur principale, uidetur etiam accessorium illi concedi. Nam si Rex aliquem cõstituit regni gubernatorem, uel rectorem: clarè constat, quòd cõcederet, illi

Cant. 4.

Gen. 29.

2. Mac. 1.

l. 2. ff. de iurisd. omn. iud.

illi facultatem, ut possit citare, conuerti-
re, suspendere, & reliqua alia huic officio
necessaria. Ita igitur inquit Christus; Si
uitam uobis liberaliter concedo, clarum
est, me uobis concessurum uictum & ue-
stitum, ut illam sustentare possitis. ¶ His
uerbis ostendit Cristus, temporalia non
esse nobis petēda tanquam bona nostra,
etiam si necessaria sint. Regnum autem
Dei petendum est, tanquam finis & præ-
cipuus scopus noster. Ideo dixit, adiicien
tur, tanquam necessaria ad finem. In quo
indicat aliud esse, quod præcipue datur:
aliud uero, quod superadditur. Aeterna
nobis in intentione esse debent, tempo
ralia uerò in usu: & illa quidem dantur,
hæc autem tanquam conuenientia addun
No. tur. ¶ Discamus ergo in Deum confi-
dere, nec unquam de diuina ipsius proui
dentia desperare. Non uidi iustum dere-
Psalm. 36. lictum (ait diuinus Psaltes) nec semen e-
Rom. 8. ius quærens panem. Si credimus nos ita
a Deo diligi, ut filium unigenitum nobis
dederit, quomodo cum illo non donabit
nobis omnia? Si pater ast benignissimus,
& suorum filiorum amantissimus, si be
neuolus sponsus, si fidelis amicus, si pa
stor diligens, si ditissimus rex, si pia ma
ter & nutrix, quomodo eorum obliuisce
Psalm. 77. tur quos in ulnis gerit? Si panem illum in
terra dat, quem edunt Angeli in cœlo,
quomodo non dabit panem, quem edūt
Nume. 20. iumenta? Potest de petra aquas haurire.
3. Reg. 17. Potest farinam, & lecytum olei plenum
semper exhibere. Potest Danielem in la-
Dan. 14. cu, & Heliam pascere in deserto, & non
3. Reg. 19. poterit nos satiare, & sitim uestram ex-
plere, si omnem uestram curam, & dili-
gentiam in ipsum posueritis? Sic in para
Mat. 25. bola illa, quæ habetur in Matthæo de pa-
tre familias, qui conduxit operarios, ibi-
dem dicitur, quod fecit conuentionem
ex denario diurno, per quod intelligitur
retributio æterna, & beatitudo cœlestis,
quam dabit dominus his, qui rectè in sua
ecclesia laborauerint. Et aduerte, quòd
non fecit conuentionem cum illis de ci-
bo & potu, sed tantùm de denario, quia
cibus & potus non potest amicis Dei defi
cere. Nam pater familias qui dat dena-
rium laborantibus in uinea, dabit & cibū
& potum. De denario enim tantùm fac
conuentionem, hunc quære, hunc con-
cupisce, & cætera necessaria uitæ mini-
strabit. Sed dicet aliquis, quomodo hoc
uerum sit, quia multis seruis Christi hæc
non sunt addita. Nam Paulus de iustis
ait. Circumierunt in melotis, & in pelli Heb. 11.
bus caprinis, egentes, angustiati, afflicti,
quibus dignus non erat mundus. Et de 2. Cor. 11
se ipso ait: In fame & siti, in ieiuniis mul-
tis, in frigore, & nuditate. Sed nunquid
Paulus non quærebat regnum Dei? Ec-
quis uehementiori, & ardentiori animo
quæsiuit? Cum hæc imperfecti conside-
rant, se solicitudini potius, quàm promis-
sioni diuinæ committunt. Sed respon-
deas obsecro. Quis habet cibum illene,
qui cum cibo, quem habet, dolet & tri-
statur: an ille qui cùm cibo careat, gau-
det & lætus est? Certè cibus quæritur,
ut animus contentus sit cibo. Qui igitur
fame contentus est, is maiorem abun-
dantiam cibi habet, quàm qui cibo con-
tentus esse nescit: Neque erat quisquam
egens inter illos, ait diuus Lucas de Chri Act. 4.
stianis, qui sine proprio uiuebant in pri-
mitiua Ecclesia. Hæc enim est diuina pro-
uidentia, ut si Regnum Dei quæsieris,
quòd cibus tibi adiiciatur, aut quod est
cibo maius & excellentius, scilicet ut a-
nimus sua sorte sit contentus. Audi Apo
stolum, quem fame, siti, & nuditate confe
ctum proponebas, Philippensibus dicen-
tem, scio humiliari, scio & abundare: in
omnibus institutus sum, & satiari, & esu-
rire, & abundare, & penuriam pati. Ne Philip. 4.
mo omnium, qui abundātiam bonorum
omnium in mundo habet, ita contentus
erat, & satiatus, ut Paulus sua egestate, &
mendicitate. Da tu mihi hunc animum,
& ego tibi regias opes promitto. Verum
quia solicitudo superflua prouenit ex in-
ordinato timore: docet Christus talem
timorem esse uitandum, datque fiduciam
quærendi regnum cœlorum, dicens. [No
lite timere pusillus grex: quia complacuit
patri uestro dare uobis regnum] Nā qui
uobis dat regnum cœleste, multò melius
terrena concedet. ¶ Timorem & pusillani-
mitatem expellet, & ut fiduciam, & spem
in dominum erigamus, locus hic mo-
net. Neque in aduersis rebus, nec in se-
cundis & fœlicibus timere docet, quando-

quidem in his omnibus præsto adest nobis dominus, paratus, ut gloriam suam
Dan. 13 nobis concedat. Gloriosè de inimicis suis triumphauit Susanna, quia erat cor eius fiduciam habens in domino. Et ma-
1. Esd. 8. gnam spem habuit Esdras cum in oratione ad dominum facta magis confideret, quàm in chirographo regum. Et san-
Iob. 13. ctus Iob in suis tribulationibus dicebat; Si occiderit me, in ipso sperabo. Quia
Nu. 14. uero populus Israel, cum in deserto ambularet, nec fiduciam habuit se ingredi posse terram promissionis, quia in ea erãt gigantes; & defuit illis spes, in eam non sunt ingressi.

No. ¶ Præterea pusillus grex uocatur, ob humilitatis deuotionem, qua quidem humilitate Ecclesia magnum incrementum suscipit, & ob hanc etiam perueniitur ad
Prc. 29. regnum. Humilem spiritu suscipiet gloria. Ostendit locus hic, quantum illi promereantur apud Deum, qui sibi ipsis per humilitatem, & mundo ob simplicitatẽ & synceritatem uilescunt. Etiam si pauci sitis, humiles, abiecti, & insipientes, non est tamen cur mundi impietatem, & inhumanitatem formideteis, quia placuit patri uestro, reiectis superbis diuitibus, & sapientibus huius mundi sua scientia inflatis, dare uobis pusillis regnum Dei, Nonne pauperes elegit Deus in hoc mun
Iaco. 2. do, diuites in fide, & hæredes regni? Et Paulus: Videte uocationem uestram fratres, quia non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt elegit,
1. Cor. 1. &c. Humilibus enim placuit hæreditatem regni concedere. Et sic ipse dixit:
Matt. 11. Confiteor tibi pater domine cœli & ter-
1. Reg. 15. ræ: &c. Iustis nanque dominus regnum concedit. Saul cum in oculis suis paruulus esset, in caput filiis Israel factus est.
No. Sed de his aliàs diximus. [Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam.] Antequam præcipiat dare eleemosynam, duo dicit. Primum uendite, Secundò, quæ possidetis. Dicit ut uendamus: quia homo in eleemosynam largiri non debet domum, uel hæreditatem; quia hoc non esset pauperis necessitatem subleuare, sed illum ditare. Sed uendendo domum uel hæreditatem, pecuniam habuis, sapienter, & prudenter eleem: syna fieri potest, ut uniuscuiusque pauperis fuerit necessitas. Ideo præcipit, ut prius uendamus. Secundò dicit, quæ possidetis, & non, quæ rapuistis: nam eleemosyna fieri debet ex pro-
priis bonis nostris. Ideo Ecclesiasticus: Ecc. 14.
Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi, qui uictimat filium in conspectu patris sui. Et in Prouerbiis dixit Salomon. Honora dominum de tua
substantia, de primitiis omnium frugum Prou. 3.
tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate. & uino torcularia tua redundabunt. Bona igitur tua in pauperes debes erogare. Id nanque præcipuè semper dominus nobis commendat, ut misericordes, & pii erga pauperes existamus. Et relinquens alia multa loca aliorum Euangelistarum, in quibus de hac re sæpius a Christo mo-
nemur, & etiam illud Matthæi, qui di- Matt. 25.
cit; in die iudicii bonos de hoc opere esse à Deo laudandos, & maximè commendandos: sola illa loca adducam, quæ de commendatione huius operis haben
tur in nostro Luca. Vnde in superio- Luc. 3.
ribus habetur; Qui habet duas tuni-
cas, det unam non habenti. Et, Esto- Luc. 6.
te misericordes, sicut pater uester mise-
ricors est. Et item: Date, & dabitur Ibidem.
uobis. Et in parabola illius, qui descendebat ab Hierusalem in Hierico,
hanc uirtutem maximè commendauit. Luc. 10.
Et ipse dominus misericordia motus fi- Luc. 7.
lium uiduæ suscitauit, & quinque pani-
bus famelicam turbam satiauit. Et de- Luc. 9.
nique in hoc loco eleemosynam commẽdans, subdit statim; Thesaurizate uobis thesauros in cœlo. Et infrà dicit: Faci-
te uobis amicos de mammona iniquita- Luc. 16.
tis. Et historiam diuitis epulonis adduxit, qui mendico Lazaro non usus est misericordia. Et quærenti quid faceret, ut uitam æternam consequeretur, di-
xit; Vade, & uende omnia, quæ ha- Luc. 18.
bes, & da pauperibus. Et Zacchæum
laudauit, dicens: illum esse filium Abra- Luc. 19.
hæ, eo quòd eleemosynam dedisset. Denique mendicis, cæcis, leprosis, infirmis, & egenis semper Christus misericordia est usus: & hanc uirtutem non solùm uerbis, sed etiam ipsis operibus uoluit

voluit persuadere. Quo fit, vt si non aliud argumentum esset, nec ratio ad hanc virtutem suadendam, nisi tot, tantaque testimonia filii Dei, & verbis, & operibus adducta: satis esset, vt hæc virtus perpetua, fixaque animo nostro sederet. Detrusit in infernum illum qui dixit: Non habeo, vbi reponam fructus meos: cum multi essent pauperes in mundo. Nunc autē præter ea quæ diximus, addam aliquas vtilitates, & commoda, quæ eueniunt, tribuēti pauperibus eleemosynam. ¶ Primum commodum est, quòd eleemosyna quasi captiuum hominis ipsum Deum facit, vt colligi potest ex duobus testimoniis sapientis, si vnum cum altero coniungamus. Vnum est illud. Qui vtitur misericordia cum paupere, fœneratur domino. Alterum verò est. Qui accipit mutuum, seruus est fœnerantis. Si hoc verum est, bene sequitur Deum manere quasi captiuum, & seruū illius, qui pauperi eleemosynam dedit: quandoquidem iste talis fœnerauit domino. Quid obsecro est, quod possit maiori æstimatione esse dignum, quàm Deum captiuum habere, si ita fas est dicere? Quid magis desiderabile esse potest, quàm in nostra potestate habere claues misericordiæ Dei, vt nobiscum vtatur misericordia? Sine dubio has claues largitor eleemosynæ suis manib⁹ habet: quandoquidem dominus inquit: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et præter hoc bonum aliud restat magis præcipuum, scilicet consequi veniam peccatorum. Vnde Salomon. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Et in Prouerbiis: Munus absconditum extinguit iram: & donum in sinu indignationem maximam. Et Tobia: Eleemosyna liberat ab omni peccato. Et Daniel dixit Nabuchodonosor Regi: Peccata tua eleemosynis redime. Et si infidelis ille, & ethnicus potestatem habebat, vt posset saluus fieri, si cōsiliū prophetę accepisset: quātò magis Christiani eleemoyna satis faciet ex bonis debitè acquisitis? Operā, & oleum perdit, qui manus in Deum eleuat, vt sua peccata illi remittat: qui manus suas ad elargiendam eleemosynam pauperi extremè indigenti complicauit,

Luc. 12. | No. | Prou. 19. | Pro. 22 | Mat. 16. | Eccl. 3. | Pro. 21. | Tob. 4. | Dan. 4.

& hoc voluit dominus insinuare, quando dixit, quòd sacerdotes comedebant peccata populi: nam propter meritum eleemosynæ, quam illis homines tribuebant, peccatorum suorum misericordiam consequebantur.

¶ Præterea non contenta est hæc virtus, eo solùm, quod misericordiam peccatorum commissorum consequatur, sed etiam illum ditat nouis meritis, est enim hęc solutio ita pinguis, diues, & abundans, vt pro commissis satis sit soluere, & possit etiam in posterum ditare. Et ratio est, nam hoc opus misericordiæ ea parte, qua pœnalis est, est etiam satisfactoria, & quia fit in charitate, est meritoria: atque ita ex vna parte debita soluit, ex altera verò, quæ possidet, auget. Quod vtrunque ostenditur in eo, quod Propheta Eliseus fecit cum vidua illa, quando oleum multiplicauit. Ita quāuis adeo pauper, & egena sit anima, nisi illi defuerit oleum misericordiæ, & vsa fuerit illa industria, qua vsa fuit illa mulier fundens partem illius olei misericordiæ inter pauperes, vacuos opibus, & solatio: & clauso ostio, hoc est, ita abscōditè, vt nesciat sinistra, quod facit dextera: certum, & indubitatum sibi habeat, quod tantum augebatur & multiplicabitur fructus, & meritum huius largitionis, vt satis sit ad soluenda omnia debita peccatorum commissorum, & vt in posterum nouis meritis ditescat. Quod apertissimè Psalmista ostendit, dicens; Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Ideo Apostolus similem eleemosynam facit semini, cum dicit; Qui parcè seminat, parcè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Nam qui seminat, etiam si prima fronte videatur semen perdere, re bene inspecta, illud multiplicat. Quod etiam Salomon visus est sentire, cum dixit; Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tempora inuenies. Nihil magis perditum, & amissum videtur, quam id quod in flumen iactatur: sed re uera etiam si videatur amitti, nō tamē amittitur. quia post multa tempora inuenies illud. Quod obsecrò maius lucrum, & fœnus reperiri poterit,

Osc. 4. | 4. Re. 4. | Matt. 6. | Ps. 111. | 2. Cor. 9. | Eccl. 11.

quàm hoc? Terram das, & inuenies cęlum, panem hominum tribuis, & panis Angelorum redditur: uas aquæ frigidæ largiris, & aquam uiuam reperis. Denique id tu tribuis, quod portare nequis, & tibi datur, quod nemo auferre poterit. Cur igitur rem tuam non transferres in eum locum, in quo perpetuò es habitaturus? Sed alia duo specialia bona his super addam. Primum est auxilium Dei, quod nobis pręstatur in ipsis tribulationibus. Luc. 6. Nam si Christus dicit, mensura qua alijs mensi fueritis, eadem & metiemini: ita iustum est, ut misericors homo, qui in necessitatibus, & angustiis miseris succurrit: in suis proprijs subueniatur a Deo. Hoc nobis insinuant tot, tanteque benePsal. 40. dictiones, quas Dauid conijcit in misericordes, dicens: Beatus, qui intelligit super egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Dominus conseruet eum, & uiuificet eum, & beatum faciat eum in terra; & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi, &c. Vehementi quodam amore prosequebatur Propheta sanctus hanc uirtutem, quandoquidem ipsius amatores tot benedictionibus implebat. Esa. 58. Ideò Esaias postquam eleemosynam cōmendauit: & dixit; Frange esurienti panem tuum, egenos, & uagos introduc in domum tuam, si uideris nudum operi eū subdidit statim dicens. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, &c.

¶ Secundum bonum est, scilicet, quòd largitor eleemosynæ exaudietur à Deo. Nam quemadmodum ipse pauperem audiuit, ita Deus suis orationibus, & clamoribus aures applicabit. Ideo Esaias in superiori testimonio postquam eleemosynam laudauit, subdidit; Tunc clamabit, & ego exaudiam. Et è contra qui paupe-Prou. 21. rem non audierit, neque ipse exaudietur à Deo. Vnde Salomon, Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, ipse clamabit, & non exaudietur. Maximè tamen, præter omnia dicta, in id oculos debes conijcere, quòd piis, & misericordibus uitam æternam promittit. Nam in extrema illa die, in qua uniuersis secundum uniuscuiusque merita retribuetur, his dominus dicet: Venite benedicti patris mei, &c. Constitue igitur in sta- Mat. 25. teram unam omnia hæc bona, quæ tibi accrescunt, & in alteram stateram omnem rem temporalem, quam amittis, eleemosynam tribuendo, & considera, quæ bona maiorem ualorem habeant. illa quæ das, an ea quæ accipis. Nihilominus tamen uolo tibi ostendere, non solùm te hęc quinque bona spiritualia, quę retuli, lucrari: sed quòd nulla temporalia amittis. Nam eis, qui misericordes sunt, & largitores eleemosynę non solùm in futura uita dominus multa bona concedit, sed etiam in hac. Lege in Deuteronomio, & inuenies ibi innumeras be- Deut. 38. nedictiones quas dominus dat largitoribus eleemosynæ. Et præterea audi Salomonem dicentem; Honora Deum de Prou. 3. tua substantia, & de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus & implebuntur horrea tua saturitate, & uino torcularia redundabunt. Et iterum: Qui Pro. 28. dat pauperi non indigebit, quid despicit deprecationem, sustinebit penuriam. Et Paulus Timotheo ait: Pietas autem ad omnia ualet. Omnia hæc allata testimo- 1. Tim. 4. nia idem dicunt, quod unico uerbo Christus retulit: Date, & dabitur uobis. Hoc Luc. 6. clarè, & apertè cognoscitur in uidua illa Eliæ: cui etiam in temporalibus rem do- 3. Reg. 17. minus auxit, siquidem non defuit illi farinæ, & oleum. Idem contigit Tobiæ, Tob. 11. quem dominus propter ipsius charitatem diuitem effecit.

¶ Nunc autem a te libet interrogare, credas ne illis testimoniis scripturæ, uel non? Si nō credis, iam nō es Christianus: quandoquidem Christi uerbis non fidem adhibes. Si dixeris te credere: necessariò fateri debes, quòd quando largiris eleemosynam, nullam iacturam rerum temporalium facis, sed potius magis diues efficeris, tum rerum spiritualium, tum etiam temporalium: & quamuis nullam uiam ad hoc tibi persuadendū inuenias, debes tamen te firmum, stabilemque habere, quandoquidem id Deus dicit. Et ipse Deus etiam inquit, quod qui liberaliter usus fuerit cum paupere, nunquam necessitate laborabit. Quemadmodum igitur Deum trinum esse, & unum:

vnum: ita credere debes, quòd largienti eleemosynam in statu gratiæ nunquam deficiet, etiam si asperum, & durum tibi videatur. Si igitur hoc ita credis, quare parcus & auarus es in largienda eleemosyna: quando fides tibi dicit, quòd si eam distribueris, ipsa magis ac magis augebitur. Nulla uia excusari potes: nam si in bona spiritualia oculos conuerteris, multa tibi hic promittuntur, si uerò temporalia inspexeris, fides te securum, & quietum reddit, nunquam tibi esse defutura. Si cũ scis triticum in terra multiplicandum esse, id spargis magna fiducia, etiam si spes aliquando fallatur, si credis etiam hoc semen eleemosynæ multiplicandum fore, quare non seminas? cur tam auarus, & parcus es in seminando? Nam si dixeris te non uidere, quomodo sparsa eleemosyna magis tua res, & substantia augeatur, nec etiam uides quomodo Deus trinus sit & unus. Deus enim utrunque dicit, & firmissima fide id credere debes. Teneris
3. Reg. 17. nanque uel fidem abnegare, uel concedere libenter, quod largitori eleemosynæ nũquã necessaria deficiet, Defuitne Eliæ,
Dan. 14. uel Danieli inter leones constituto? Si uolatilibus cœli Deum ignorantibus non deest: quomodo Christianis deerit? Quomodo Christus eũ abnegauit, qui ipsum Christum esurientem pascet. Quomodo terrena bona negabit, qui liberaliter cœlestia cõcedit. Quomodo frustum panis, uel parum aquæ negabit, qui proprium sanguinẽ & uitã fudit? Vnde tibi ò Christiane nata est ista praua & iniqua cogitatio? Quid in domo fidei infidum pectus facit? Qui fieri potest, ut nomine Christiani gaudeat, qui uerbis Christi nõ fidit? Fatere igitur ueritatẽ, & dic nullã te excusationem habere, & clarè, & apertè insinua huius rei causam tuam insatiabilem auaritiam esse. Tu ipse mancipium es tuę pecuniæ, & captiuus tuæ auaritiæ. Seruus
Gen. 24. Abrahæ nullum maius signum nec euidentius inuenit in puella, ut existimaret dignam posse esse nurum Abrahæ, nisi misericordia, qua usa est, cum peregrini sitiẽtis sitim expleret. Hoc signum elegit magis, quàm aliud, quia digna non erat ut nuberet Isaac, si misericordiam non fecisset cum proximo: nec credere poterat illi Abrahæ Deum daturum nurum seruo suo Abraham, quæ charitatem cum proximo non haberet. Sed huius tempestatis multi Christiani iam non relinquunt opes pauperibus, nisi in mortis articulo: quando iam ipsæ diuitiæ eos deserunt. Sunt ueluti animalia, quæ nõ manducantur nisi mortua & coacta. Non potest pauper quidquam ex eis comedere, nisi prius eos mors concoquat. Tunc plura mandant, qui in uita nec obolum pauperi dederunt. In Prouerbiis ait Salomon: Qui miseretur pauperi, beatus Pro. 14.
erit. O quantum & quam magnum præmium promittit pro tam paruo dono. Cur ergo eleemosynã non tribuis? Quẽadmodum putei, qui olim claras habebãt aquas, luto repleti non manant, nisi mundentur a sordibus & cœno: sed potius aqua fœtida, & immunda redditur, sic opes, si coagulentur, perniciosæ sunt, immundæ, & fœtidę, si uerò in pauperes, & egenos distribuãtur, alias maiores ꝓducunt, & meliores. Sed ad textum reuertamur, & uideamus Christũ ulterius hãc eandem eleemosynam commendantem. Facite uobis sacculos, qui non ueterascũt, thesaurum non deficientem in cęlis, quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Docet Christus, ut in cœlo thesaurizemus, & ibi recondamus eleemosynas nostras, ne ea nobis contingant, quæ in terra thesaurizantibus. Quæ enim hic reconduntur, latronum astutiis sunt exposita, aut tineæ læsioni. Per quæ duo No.
internæ, & externæ omnes causæ damni significantur. Per tineam internæ, per furem externæ, neutrum tamen contra ea, quæ reconduntur in cœlo militat. Disce hæc terrena contemnere, cum corruptioni & uariis rerum euentibus sint subiecta. Nihil nanque in terra firmum est, stabile, & quod diu durare possit, omnia infirma, caduca, & interitura sunt. Vita pertransit, iuuentus senescit, honor aufertur, diuitiæ fugiunt & fluunt, uelut aqua fluminis, & meretricum more, quæ amorẽ simulant, & nulli datam fidem seruant, facilè pertranseunt. Quocirca in terra nolite thesaurizare: transeunt terrena illa simul cum thesaurizante. Quod obsecro auxilium Pharaoni contulerunt Exo. 14.

illi plures thesauri Aegypti? Nonne repente in maris profundo absorptus est? Quid p̄sidi attulerũt Nabuchodonosor totius orbis omnes simul diuitiæ congregatæ & in Babylonem translatæ? Nonne eiectus ē miserè ab altitudine gloriæ suæ & de medio hominum subito separatus
Dan.4. est, atque cum feris agrestibus computatus? Quid adiuuerunt Balthasarem filium eius; qui post patrem innumerabiles etiam congregauit diuitias? Nonne percussus est, & eadē nocte periit? Quid de aliis quàm pluribus dicemus? Thesaurizemus ergo in cœlo, vbi verè diuitiæ, firmæ, stabiles, & nunquam perituræ.

No. ¶Obserua autem, quàm suaue sit iugum domini, & quam leuia ipsius diuina mandata. Iucundum & lætum esset mandatum illud piscatori, quod iuberet, ut piscationē exerceret: & venatori, quod etiam uenationem commendaret. Attende obsecro & uide suauitatem & dulcedinem diuinorum præceptorum. Accesserunt enim quadam die discipuli ad dominum nimis læti & alacres dicentes: Domine in nomine tuo dęmonia subiiciun-
Luc.10. tur nobis. Non dixit Christus illis absolutè, ne gauderent; nam homini, qui natura sua lętitiam induit, durum erit, & asperum non lætari. Sed dixit illis: In hoc nolite gaudere, sed gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis. Nō aufert gaudium, sed ostendit de qua re potius gaudere possint. Sic etiam dixit de timore, qui alia passio animæ est. Nolite timere
Matt.10. eos, qui occidunt corpus. Naturale quidem est, ipsos homines aliquando timore corripi: quod si absolute illis diceret: Ne timeatis, durè & asperè ipsorum aures hec uerba sentirent; propterea non omnino timorem auferre illis vult, sed ostendit quid potius timere debeant, dicens; Eum timete, qui postquam occiderit, potest animam simul & corpus in gehennā mittere. Sic olim legimus dominum fecisse cum populo suo Israelitico.
Exo.26 Nā cùm difficile esset populo illi sacrificia suorum idolorum relinquere, Deus non abstulit omnino sacrificia; sed iubet ut illa sacrificia ipsi offerātur. Sic cū difficile uideretur Apostolis suum officium piscandi relinquere: dixit illis dominus: Faciam uos fieri piscatores hominum. Et Matt.4.
cum Paulus nimis arduum, atque difficile ęstimaret ipsis hominibus persuadere posse, ne gloriam quærerent, non docuit gloriam omnino respuendam esse, & fugiendam; sed ostendit non in mundi uanitatibus, & momentaneis & fluxis honoribus, sed solùm in Deo ipso esse gloriandum. Qui gloriatur (inquit) in domino glorietur. Ita nunc Christus cum re- 2.Co.10.
ctè sciret, homines a natura nimis esse auidos & cupidos congregandi & thesaurizandi sibi diuitias, non iubet, ne thesaurizēt, sed docet ubi thesaurizare debeāt. Qui enim diuitias congregat, & thesauros uult recondere: locum sibi securum ab omni metu & suspitione quærit, nam thesaurus semper expositus est latronum periculis. Ideo non dico, quòd non thesaurizetis, sed maturum & salubre consilium præbeo, scilicet ut in cœlo thesaurizetis, ubi ærugo, & tinea non corrumpunt, neque latrones furantur.

¶Vbi obsecro diligenter aduertas, & No.
consideres: quam graue malum sit peccatum; quod diuitias tuas & thesauros reconditos in sinu Dei (qui locus tutissimus est, ubi nec ęrugo nec tinea perdit illos, nec destruit) peccatum tamen compos est, ut possit illos auferre & subtrahere a sinu Dei. Peccatum enim est fur quidam manibus aduncis, & picatissimis, quę cœlum usque pertingunt, & inde thesauros uestros rapiunt. O procax & inuerecundum peccatum; quod etiam in diuina penetralia irrumpere audet; inde que multo tempore & labore partas opes, sine misericordia ulla eripit. O terribilem Dei iustitiā, qui peccato thesauros peccatoris rapienti fores non claudit. Verum peccatum non ita prorsus, & omnino opes tollit, quin, si conuertaris, opes in Dei sinu reconditas inuenias. Si autē non conuertaris, quæ tibi non profuerūt opes, alterius miseriam subleuabunt. Thesaurus enim Ecclesię ex superfluis sanctorum operibus, & ex his, quæ authoribus suis non profuerunt, aggregatur. Sed quid est, quod ego diligenter curo mihi ipsi lucrari, cum meis operibus, & laboribus alios uideam ditatos? Ergo peccatum est, in quod si incidam, meas

meas omnes opes, & diuitias subtrahit, & animam expoliat & nudam relinquit.

No. ¶Discamus ex hoc loco peccatum tã quam omnium grauissimum malum fugere, qa opes & thesauros nostros, quos furari nequeunt fures, nec à tinea corrũpi, peccatum ipsum furatur, corrumpit & destruit. Discamus non in terra, sed in cœlo thesauros recõdere, eleemosynam erogando, & opera pietatis exercendo. Nam Christus in hoc loco de his ad literam loquitur, quia agens de eleemosynæ largitione subdidit de thesauro. Contrario enim modo se habent thesaurus mundi, & thesaurus cœli. Nam thesaurus mundi comparatur congregando & cumulando diuitias. Thesaurus uerò cœlestis, opes omnes distribuendo.

No. ¶Præterea est hic obseruandum tria esse thesaurizandi genera. Nam alii thesaurizãt in terra, alii in inferno, alii verò in cœlo. Et aduerte, quòd non solum cõgregare & cumulare diuitias, thesaurizare dicatur, sed etiam finis: quem unusquisque sibi destinauit, thesaurus appelletur: nã nemo est adeo pauper & egenus, qui non aliquem finem sibi proponat & intendat, & dirigat. Ille autem finis intentus, & amatus thesaurus dicitur. Ideo

Mat. 6. Christus statim post hæc subdit: Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Et quia res amata est, ubi cor est, & è cõtrario: ideò quod diligimus, thesaurus uocatur. Qui cogitationes suas in terra dirigunt, hi thesaurizãt in terra. Et his Christus dicit: Nolite thesaurizare super terram. Et superius dixit dominus: Thesaurizat, & nescit cui thesaurizet. Et Iob:

Iob 28. Qui ingreditur in thesauros niuis, quæ quidem ad modicum calorem liquescit, & sic perditur, & fluit in terra. Et Dauid: Po-

Psal. 32. nit abyssos in thesauris; ponit enim abyssos insatiabilis cupiditatis. Misera & infœlix est illorum conditio, qui malunt has diuitias terrenas, quam thesauros omnes cœlestes. Vt. n. canis os, qđ rodit, non cõmutaret pro diuitiis Regis: sic diuitias isti pluris æstimant, quàm regnum cœleste.

¶Obseruandum prætereà, quòd Christus non prohibet thesaurizare honestis,

2. Cor. 12. & licitis causis: quia Paulus ait: parentes debere thesaurizare filiis. Hoc ipsum naturæ ius docet, sed prohibet thesaurizare ex auaritia, & amore pecuniarum.

¶Alii uerò sunt, qui thesaurizant in inferno: de quibus Paulus ait, quòd the- Rom. 1. saurizant in diem iræ, multiplicantes scelera sua, & in peccatis perseuerantes. Adducit illos dominus ad pœnitentiam: ipsi uero thesaurizant sibi in diem iræ & reuelationis iusti iudicii Dei, secundum duritiam & impœnitens cor eorum.

¶Nos uerò si Christi filii esse cupim⁹, No. nec in terra, nec in inferno nobis est thesaurizandum: sed in cœlo, ut diuinum ipsius mandatum adimpleamus. Primo, quia ille est tutissimus locus, ab omni prorsus uiolentia, & corruptione præseruatus. Ideo tibi thesaurus nec perdi, nec minimi unquam potest. Quocirca Christus ait: Facite uobis sacculos, qui non ueterascunt, & hi sunt corpora pauperum. Thesaurum non deficientem in cœlis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Ea enim, quæ perpetuo possidenda sunt, libentius acquiruntur: quàm ea, quæ per paruum tempus, sicut reditus ad uitam, quàm reditus ad tempus. Quemadmodum faciunt hi, qui ex Hispania pecunias in Flandriam uolunt traducere, quibus in hac ciuitate datur chirogaraphum, ut in Flãdria dentur pecuniæ: ita nimirum, si pecunias in cœlum uolueris transferre, & ibi thesaurizare, locus tutissimus, vbi pecunias debes reponere in hac uita, ut in cœlo retribuantur, ipsi pauperes sunt. Isti dabunt tibi chirographum, quo & ipsum cœlum tibi dent, & non sine multo fœnore. In qua re duo debes animaduertere, scilicet, hoc cambium multũ excellere id, quo in mundo uitur: nam hic si uelis tuas pecunias in altorum locum translatas, ibidem dari, iacturam aliquam in eis debes facere; nam non omnes pecuniæ, quas tu in Hispania dedisti, reddentur tibi in Flandria. At vero si pauperibus dederis, in cambio cœlesti non solum reddetur quod hic dedisti; sed etiam multo amplius, non sine magno fœnore & lucro. Deinde secundo, nemo hic promittit se saluas, & incolumes merces in alia ciuitate, uel regione daturũ, nisi bene soluatur ei, qui ꝑmittit

hoc facturum. At in hoc cambio nulla mercede addita promittit Deus se tē omnem saluam & incolumen redditurum. Ideo thesaurizemus in cœlo. Primò, quia ibi tutum habemus thesaurum. Secundò, quia in illo loco thesaurus corrūpi, nec minui potest. Quia neque ærugo neque tinea demolitur: neque ullo pretio comparari potest, quia infinitus est. Tertiò, quia ille est locus, in quem migraturi sumus. Quo circa omnem suppellectilem, & opes confer, vbi patriam habes. Quæ est ista insania, ut in eo loco uelis bona relinquere, a quo breuiter recedere debes: & illic non mittere, ubi iturus es, & sine fine mansurus? Mercator suas merces mittit, ubi benè uendantur: non vbi dissipentur. Maxima est deploranda multorum insania, qui cum duorum, vel trium dierum spatio in hac uita sint mā suri, thesaurizant in patria, ubi hospites, & peregrini sunt: nec congregare curāt diuitias in cœlum, cuius perpetui incolæ debent esse. Nam si aliquem uiatorem uideres, qui cum unius horæ spatio in taberna sit demoraturus, parietes dealbaret, omnia stabilia sterneret, & tecta renouaret, nonne hunc talem amentem, & insanum iudicares? Si enim die ac nocte in aliam uitam iter facimus, quid est, quòd hic thesaurizemus, & frustra pecunias consumamus? Qui in regionibus longinquis habitant, omnes facultates, opes, & diuitias mittunt, in eam patriā, in quam tandem sunt deuenturi: ita nimirum tu, qui cœlum patriam promissam habes, omnes tuos labores, partes, opes, & diuitias, eo debes reportare: nuntii autem & uectores pauperes sunt. Ita fecit diuus Laurentius, qui Decio dixit: Facultates Ecclesiæ, quas requiris in cœlestes thesauros manus pauperum deportaue-
Psalm. 11. runt. Ideò Dauid dixit; Dispersit dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi. Ideo non thesaurizemus in inferno, ubi tormenta parantur: neque in terra, ubi fures effodiunt, & furantur: sed thesaurizemus in cœlo, ubi tutæ erunt merces nostræ, & ubi perpetuò mansuri sumus.

No. ¶ Thesaurizemus nobis thesauros ex optimo ære, & ex purissimo auro. Nemo enim thesaurum congregat, ex uili, uel æneo metallo: sed ex auro, uel argento. Moneta aliqua uilis esse potest, uel non in pretio haberi, duplici de causa. Altera ratio est, uel quia confecta est ex uili, & abiecto metallo, uel quia falsa est. Hæc duo monetæ genera, non sunt apta, ut in thesauro recondantur. Prima, quia uilis est: secunda, quia falsa. Vnde fit, ut eleemosyna, quæ solum propter Deum non fit, uilissimi sit pretij, propter quam res temporales promereri poteris, non autē uitam æternam. Moneta ænea, ut asse, uel teruncio emere poteris, uel lactucam, uel raphanos: equum uerò minime poteris, nec sex, uel octo ulnas purpuræ, uel serici. Ita quando eleemosynam tribuis, solū ut ab hominibus lauderis, & ut uenari possis humanum honorem, & gloriam, has uiles laudes, & honores temporales, cum illa emis. Thesaurizare ergo debes pretiosam monetam, quę digna sit in thesauro gloriæ reponi, non humanas laudes curans, sed solùm uni Deo placere. Tunc enim moneta tua maximi ualoris, & præmii digna efficitur, quandoquidē illa uitam æternam emis, ut ipse Christus inquit in Euangelio; Qui dederit Mat. 10.
uas aquæ frigidæ in nomine meo, &c. Et quia Christus uult, ut eleemosyna fiat sola ipsius causa, præcipit ut secretò fiat: ita ut nec sinistra manus, quid dextera faciat, Mat. 6.
sciat. Atque ita Paulus; Vnusquisque uestrum apud se reponat, recondens quod 1. Cor. 16.
bene ei placuerit. Quæ uerba sunt propria illius, qui abscondit thesaurum eleemosynæ, de quo ibi loquitur. Qui thesaurizat, quo ad fieri potest, secretò id faciat, ne forsitan thesaurus in manus latronum incidat. Vnde Gregorius: Deprædari desiderat qui thesaurum publice portat. Ezechias, qui thesauros suos ostēdit, & manifestauit nuntiis Regis Babylonię, acriter & asperè in ipsum fuit animaduersum. Ne eleemosynam tuā facias mūdi causa, nec enim habet unde possit tibi soluere, quia pauper est: sed solū Dei amore commotus & tactus eā largire, qui ditissimus est, & satis aptus ut soluere tibi possit. Sic Abraham ditari noluit a Rege Sodomorum: sed propter id dominus nimis cum locupletauit, & amplissimis fortunis

Greg. ho. 11. Euan.
4. Reg. 20.
Gen. 14.
Gen. 15.

tunis auctum reddidit, qui dixit; Noli timere Abraham, ego merces tua magna nimis. Sic tu honoribus, & diuitijs nolis ditari, sed a solo Deo: nam id, quod ipsi tribuimus, reddit nobis in tempore necessitatis non sine fœnore, & lucro. Si aliquis homo eius uirtutis manus haberet, ut omnia, quæ uel ipsis tangeret, uel acciperet, incrementum & augmentum susciperent: nonne manifestissima esset insania, illum non rogare, ut omnia nostra manibus suis acciperet? Nonne summum esset nobis beneficium, si ipse uellet accipere, & reseruare? Similes his sunt Dei
Cant. 5. manus, de quibus dicitur in Canticis: Manus eius tornatiles, aureæ, & plenæ hyacintho. Quantumuis minimæ sint eleemosynæ nostræ, si propter Deum fiant, & in eius manus constituantur: statim in pretiosissimas margaritas conuertuntur, quibus ipsum cœlum emi potest.

No. ¶Secundum uerò, quòd habere debet hæc moneta eleemosynæ, scilicet, ut non sit falsa. Falsa moneta est, quam hypocritæ ostendunt, qui in exterioribus purissimum aurum esse uidentur, cum interiora habeant ex ære uilissimo, & mille peccatis coinquinata. Vnde Matthæus dicit, quod
Matt. 6. Christus reprehendit hypocritas, antequam de ipso thesauro loqueretur, dicens; Nolite fieri sicut hypocritæ tristes, &c. Vnde quemadmodum eleemosyna in exteriori uidetur bona, ita opus est, ut sit in interiori. Volo enim dicere, quòd sit facta in statu gratiæ. Ipse sibi prius eleemosynam debet facere, qui acceptã, &
2. Cor. 8. gratam eleemosynã Deo uoluerit offerre. Ideo Paulus Corinthiis ait, loquens de Philippensibus. Semetipsos dederunt primum domino, deinde nobis. Ideo Ec-
Eccl. 30. clesiasticus etiam dixit: Miserere animæ tuæ placens Deo. Si uolueris cum proximo uti misericordia, eadem tecum prius utere, & cum anima tua. Nam rectus ordo charitatis præcipit, ut prius in te, deinde in proximos misericordiam exerceas. Tunc enim in cœlestem thesaurum pretiosam monetam mittes: quando talis intus extiteris, qualis exterius appares. Et ideo in statu gratię eleemosyna debet fieri: unde euenit, ut in scriptura ipsa eleemosyna gratia appelletur. Et ita Paulus Corinthiis ait: Notam uobis facimus fratres gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ. Et in priori ad Corinthios epistola inquit; Cum autem præsens fuero, quos probaueritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam uestrã in Hierusalem. Vtque uideas quanti sit ualoris & meriti tuum opus, debes illud conferre cum diuino amore, & charitate. Hic diuinus amor inquit; Omnis æstimatio siclo sanctuarii ponderabitur. Hoc siclo ponderare debes monetam, eleemosynæ, quam Deo obtuleris. Nam si nudũ operueris, hoc opus defer in siclum sanctuarii. si uerò famelicum paueris, constitue opus hoc in stateram sanctuarii. &c. Sed de his satis, iam nunc Christus subiungit, cur tam gratus illi sit contemptus rerum temporalium non ex parte rerũ, sed ex parte affectus, quia cor comitatur thesaurum. Ideo ait. 2. Cor. 8. 1. Cor. 16. Leuiti. 27.

[Vbi est thesaurus uester, ibi & cor uestrum erit.] Locus thesauri trahit ad se cor. Vnde secundum Augustinum, anima plus est ubi amat, quàm ubi animat. Hinc fit, ut thesaurizantes in terra habeant cor terrenis affectum, & thesaurizantes in cœlis habeant cor affectum cęlestibus. Vbi est res amata, ibi est cor amantis. Vnde Dauid in Psalmo: Cor meum dereliquit me. Ac si diceret: Et si cor meũ semper sit mecum secundum effectum, tamẽ dereliquit me secundum affectum, & usque ad cœlum uolauit, ubi est thesaurus meus. Itaque si in terra quis thesaurum reponat, animam suam, quæ Dei imago est, terrenis immergit: quod graue malum est. Si uerò circa Deum, & beatitudinem æternam studium suum applicuerit, iam in Deo est cor eius, & conuersationem habet in cœlo. Vbi est amor, ibi & cor. No. Aug. li. 14. ciuita. c. 8. Psalm. 35.

¶Discamus ergo ex his omnibus thesaurizare in cœlis, & ibi cor nostrum ponere diligendo æterna illa bona.

¶ Dicamus hæc terrena contemnere, & solũ Christũ amare: Vnde beatus Ioannes: Nolite diligere mundũ, neque ea, quæ in mundo sunt. Lumine enim naturali, constat hæc terrena non propter se esse diligenda: siquidẽ amor tãti pretii est, & ualoris, ut nequeat dari, nisi illi, qui talionem 1. Ioan. 2

sionem soluere potest, scilicet eodem amore eum prosequi, à quo amore prosequitur; cumque hoc non possit prçstare, nisi creatura, quç rationis est capax, non debes cor tuū captiuare rebus huius mūdi prçsentis. Aduerte obsecro; quod ubi est thesaurus tuus, ibi est, & cor tuum. Thesaurus tuus, est tuus amor, Summa iniquitas est, eis rebus frui, quibus uti debemus. Solum Deum diligere debes propter se ipsum: quia summum bonum est, & centrum tui cordis; creaturis autē tanquam seruis debes uti, referens illum amorem in Deum, & in ipsum ordinando. Si hçc terrena bona dilexeris, tanquā mundanus ordinem naturæ peruertis, & dignus es grauissimo supplicio. Creauit
Gene. 2. Deus hominem ad sui similitudinem; uti suum simile diligat, quæ natura est, uniuscuiusque animalis, ut uel ita cùm in bonis terrenis nullum inueniret homo, qđ sibi assimilaretur, in suum creatorem se conuerteret. Quam obsecro similitudinem habes tu cum diuitiis? Quid anima tua cum auro habet, quod conferri possit? Deum igitur (cuius similitudinem geris) teneris diligere: non autem hçc terrena bona. In omni tempore, quo Ia-
Gen. 31 cob habuit liberos ex Lia, & ex ancilla, nunquam recordatus est ire in patriam suam; nam rerum terrenarum amatores, his exterioribus intenti cçlum obliuiscuntur. quod uera patria, & uerus locus quietis est At cum filium ex Rachele suscepisset, statim in patriam suam rediuit.
Exod. 2 Mortuo Rege Aegypti clamauerunt Israelitç ad dominum, & exaudiuit eos. Sed cùm Deum ante mortem regis Aegypti uocauissent, noluit suis orationibus aures accommodare. Boni, & multi omnes dominum in suum auxilium uocant: sed malos Deus non audit, quia non interfecerunt Regem Aegypti, qui amor est harum rerum terrenarum. Amorem a terrenis, & mundanis semoue, & illum creatorem tuum colloca: nam talem te præbere debes, qualis est ille, quem tu diligis. Nabuchodonosor cum mundum,
Dan. 4. & bona, quç sunt in eo nimio, & excessiuo prosequeretur amore, in cāpis suam uitam degit bestiarum more; cumq; pœnitentia ipsius animam subiret, imaginē, quç per peccatum maculata, & defœdata erat, in pristinam, & antiquam pulchritudinem restituit. Creauit Deus Cœlū, Gen. 1. Terrā, Solem, Lunam, & cçteros omnes planetas, quæ omnia ualde bona esse dixit. At uero cum hominem condidisset, nec malum nec bonū ipsum appellauit. Si igitur homo non minor est omnibus aliis creaturis, imo multo prçstantior, & excellentior, quid est, quod cū reliquas omnes creaturas, uidisset, dixerit esse bonas; at de homine nullum sermonem fecit, quandoquidem dignitate, & uirtute reliquas omnes superabat? Non laudauit hominem, nec dixit bonum esse, neque malum quousque ipse homo operaretur, & utram uellet utram eligeret; atque ita secundum electionem nomen illi imponeret. Si bonum diligis, bonus es; sin uero malum, malus iam effectus es. Solus homo eligere potest, cum sit liber, quodcunque ipse uoluerit, & ei magis arriserit; siue bonum id sit, siue malum. Voluit dominus uidere prius, cui rei & studio animum suum homo applicaret; ut sic de ipso loqueretur: quam potestatem nulla omnium creaturarum habet præter ipsum hominem. De multis inquit Apostolus, quod mutarunt gloriam Rom. 1. incorruptibilis Dei in imaginem hominis corruptibilis, auium, quadrupedum, & serpentum. Contemplare igitur o homo improuide, & omni prorsus mente carens, quas figuras, & imagines in anima tua depingis, quando mundanas res hui⁹ seculi nimio prosequeris amore. Propria, & naturalis animæ habitatio ipsam cçlum est; vbi cor tuum, solicitudinem, & curam omnem reponere debes animi affectu, & desiderio, secundum illud Apostoli: Conuersatio nostra in Phili. 3. cœlis est. Ne obsecro thesauros, & diuitias Hierico cupias, & affectes; quos propter suam mutabilitatem mundus hic repræsentat. Qui uerò contrarium fecerit, lapidabitur, ut Acham, damna- Iosu. 7. tione æterna. Deum igitur diligamus, si recte thesaurizare uolumus: potest enim ipse & in hac uita, & in futura nos amplissimis fortunis auctus, ac locupletatos reddere. Sed iam ad contextum.

Sine

No. [Sint lumbi vestri præcincti.] Inter omnia remedia, quæ conferunt, & conducunt ad semouendam, & depellendam a nobis auaritiam: illud potissimum, & præsentaneum est, scilicet memoria mortis. Hæc enim optima magistra est, quæ rectè ostendit & docet, quàm paruin pensi in hac vita amplam & pinguem diuitiarũ fortunam habere, quæ cum aduenerit, ostendet omnia hæc vanitatem esse. Vnde Salomon. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum: qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita. Vera quidem illa sententia est diui Hieronymi, qua dixit; Facilè contemnit omnia, qui semper cogitat moriturum. Si verò ad id omne, quod Christ[9] in superioribus adhuc predicauit, oculos conuerteris, inuenis facilè hoc, quod nũc dicit, rectè quadrare cum his, quæ superius tractauit. Admonuerat reiiciendam esse omnem curam rerum temporalium: ideo ostendit nunc, vt memoriam mortis ob oculis semper habeamus: vt semper bonis operibus animos applicemus, quãdoquidem ignoramus, quãdo sumus morituri: & quando dominus sit venturus, vt rationem exigat vitæ nostræ. Hæc.n. contemplatio contemni faciet omnes res temporales, & earum solicitudinẽ, & curam abiiciet, & quotidie nos alliciet in diuinarum rerum amorem. Ait ergo, sint lumbi vestri præcincti. Accingere lũbos, est viriliter, aut expeditè aliquid agere, aut se ad ministrandum expedire: quia is, qui summa cum diligentiã & solertia ministrare cupit, ne vestes sint impedimento, illas accingit. Sic legimus in quarto Regum: Eliseũ dixisse Giezi: Accinge lumbos tuos. Hoc est fac, ut expeditus sis & diligẽs ad opus, quod precipio tibi. Iob etiã inquit: Accinge nũc, vt vir lumbos tuos. Idest, esto expeditus, aut fortis, & virilis animi teipsum ostende. Idem itaque est præcingere, quod præparare. Vnde præcinctos, εὐζώνους, strenuos, & expeditos dicimus. In rigore grammatices hoc significat uerbum præcingere: nihilque aliud uoluit Christus his uerbis insinuare: quod infrà clarius patebit ex eo quod dicit, seipsum declarans & applicãs similitudinẽ. Ideoq; estote parati, quia nescitis qua hora, &c. Et de seipso dixit; Præcinget [illegible]. Hoc est expediet se ad ministrãdũ. Sic Tobias Angelum præcinctum ad ambulandum inuenit: quia paratus erat ad iter agendum. Et beatus Petrus ait: Estote parati, succincti lumbos uestros. Et aliæ multæ authoritates, & testimonia scripturæ sacræ adduci potuissent ad hanc rem confirmandum, quæ longum esset recensere. Satis enim ex dictis ostenditur, quam uiolenta sit illorum explicatio, qui hunc locum de castitate in literali sensu interpretantur. Vult itaque dominus dicere: Parate vos diligenter & pręcingite, quemadmodum illi facere consuescunt, qui negotium aliquod sunt aggressuri: vestes enim largæ impedimento sunt ad benè ministrandum. Quare dominus significare vult, vt obstacula & impedimenta bonorum operum auferamus, quæ peccata sunt: vt sic quando dominus venerit, paratos, & prouidos nos ipsos inueniat. Tunc enim lumbos precinctos habemus, cum præparamus conscientias nostras, & eas à peccatis mundas reddimus. Vestes largæ & discinctæ impediunt ministrantes: atque ita similis est rerum temporalium amore, qui impedit Dei obsequium, & memoriam mortis à nobis semouet. Præterea cum iubet, nos præcingi: docet, vt passiones nostras & appetitus rationi subiiciamus, vt vel sic quando dominus uenerit, digni simus, coram ipso apparere. Non dicit, quòd nudi ambulemus, quia per peccatum hæ passiones nobis quasi naturales sunt, nec omnino eas à nobis semouere possumus: sed uult, ut eas præcingamus & frænemus, rationi illas subiicientes, & carnem spiritui. Vitam nullo modo transigere potes nisi mãducaueris: at uerò manducans præcinge gulam abstinentiæ fræno. Si in altos honores & dignitates te constitutum uideris, uanitatem præcinge tui ipsius humili cognitione. Quod etiam Paulus rectè consulit, dicens; mortificate membra uestra, &c. Iosue illos quinque [illegible] suspendit uersus Solem: quod tu facere debes, si crucifixeris coram Sole iustitiæ Christo Redemptore nostro, omnes tuę carnis appetitus, & quinque sensuum actes, & fortes.

Eccl. 11.
Hier. ad Paulinum cap. 8.
4. Reg. 4.
Iob. 4.
Mat 24.
Tob. 5.
1. Pet. 1.
Colo. 3.
Iosu. 10.

trouertit, atque ita fine ullo periculo in alteram partem trãſit. Mors eſt tranſitus quidam perieuloſiſſimus, quo quidem ex hac uita in aliam ſumus migraturi, atque ita opus eſt, ut ſi illum trãſgredi uoluerimus ſine periculo, eum contemplemur, in hac uita mortem ipſam præoculis habentes: nam qui hoc non faciunt, incidere ſolẽt in ſcopulum inferni, ubi brachia franguntur ſimul, & caput. Itaque hæc bona opera in uita faciamus ferentes lumina coram nobis, non expectantes mortis tẽpus: in quo forte nullus dabitur locus bonis operibus faciendis.

No. ¶ Obſerua ſecundò, quòd non ſolùm dixit, ut habeamus lucernas, ſed etiam, ut ſint ardentes. Quod quidem dixit propter duas proprietates quas habet ignis. Primò incendit, & calefacit: ſecundò verò illuminat. Propter primam dixit ardentes, nam non ſufficit, ut bona opera facias, ſed oportet, ut igne charitatis incendantur: nam opus aliquod quantumuis illud excellens ſit, niſi charitate fiat, nullius eſt ualoris, nec momenti, neque

1.Cor.13. dignum eſt uita æterna. Vnde D. Paulus; Si diſtribuero ſubſtantias meas in cibos

No. pauperum, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt. Sola hæc opera quæ fiunt in gratia, & charitate, maximi ſunt ualoris coram Deo, & hac moneta emitur cœlum. Opera enim noſtra ui-

Esa.64. liſſimi æris, & ſordidiſſimi ſunt. Omnes iuſtitiæ noſtræ (inquit Propheta) tanquam pannus menſtruatæ Et Paulus. Nõ

Rom.8. ſunt paſſiones huius ſeculi cõdignę, &c. Omnes nanq; uires noſtræ non ſunt ſufficientes ad conſequendam uitam æternam. At ſi in hoc uiliſſimo ære, idest, ſi in operibus noſtris ſtemmata Regis illius cœleſtis inſculpſeris, hoc eſt ſi ſacta fuerint in gratia opera tua, tanquam uſuaria moneta, poteris cum illis regnum cœlorum emere de congruo Secundò lucerna ardens lucet: atque ita vult dominus, ut omnia opera noſtra luce diuinæ legis examinentur. Examinandum eſt, quod Deo tribuimus. Agnus paſchalis, qui in

Exod. 12. decimaquarta luna erat immolandus, adducebatur decima die, & examinabatur, an in eo eſſet macula, quæ poſſet illũ à conſpectu domini arcere: ut doceret nos, quanta diligentia, cura, & ſolicitudine actiones noſtras debemus examinare, ut coram Domino poſſimus eos offerre. Sic in prima mundi conſtitutione Dominus lucem examinauit, & uidit, quòd eſſet bona: ut inſinuaret non ſolùm praua opera, uerùm ea, quæ natura ſua bona ſunt, ad unguem eſſe probanda. Nam poteſt opus aliquod bonum eſſe in genere moris: quod ſi non fiat debitis circunſtantiis, iam malum efficitur. Sed de his in capite præcedenti differuimus.

¶ Obſerua tertiò, quòd præcipit has lucernas ardentes in manibus ueſtris. Primò dixit, quòd habeamus lucernas: ſecũdò ardentes: tertiò autem dicit in manibus tenendas eſſe. Multi namque has lucernas habent, & ardentes, non in manibus, ſed in corde, nam in animo fixum, immotumque habent, ſe uitam rectam acturos, & diuinos futuros homines: nunquam tamen id opere complent. Aiunt nanque multi in Quadrageſima futurũ eſſe, ut ſua peccata fateantur, & quod aliena reſtituent: nunquam tamen a uitiis ſemouentur, ſed in peccatis ſuis hærent. Sicut porta uertitur in cardine, ita piger in lectulo ſuo. Ita ſimpliciter hi ſuis uitiis tranquilli, & quieti ſedent, etiam ſi parum huc, & illuc impellantur, quando multorum obitum ſuis oculis contemplantur: ſed nõ id efficitur, quod cogitant, nec opere complent, quod promittunt. Iſti lucernas ardentes in cordibus habent, non uerò manibus. Aliis uerò hæc bona opera in lingua habent, de Deo ſemper loquentes, uirtutibus alios inſtruendo: at hæc bona opera non portant manibus ſuis, quia quæ ipſi prædicant, non faciunt. Omnes lætantur, & gaudent, de Deo loqui, & libros pios, & ſanctos legere: ſed ſi ad hos, qui gloriantur legem Dei continuo in oribus ferre, pauper & egenus acceſſerit, eleemoſynam petiturus, nec buccellam panis dabunt: & ſæpius inuenies hos magis tepidos, & inertes ad diuina præcepta adimplenda, quam alios ruſticos, & mediæ plebis homines. Aduerte obſecro, quod uult Dominus, ut has lucernas ardentes in manibus habeas, ut quemadmodum loqueris, ita facias: & bona opera ſimul

Prou.6.

cum

cum sanctis verbis ambulent. Aduersus
Iaco. 1. priores ait Iacobus: Auditor uerbi, & nō
factor comparabitur uiro consideranti
uultum natiuitatis suæ. Audiunt isti uer-
bum Dei, & sanctis propositis, & cogita
tionibus afficiuntur: at quia operibus ea
non exercent, sæpe sæpius damnantur.
Aduersus autem secundos, qui legem do
mini in ore habent, non in manibus. Sa-
Sap. 1. lomon dicit: Sentite de domino in bo-
nitate: & in simplicitate cordis quærite
illum. Non sentiunt simpliciter de Deo,
qui sine operibus beatos se futuros præ-
sumunt; inanes relinquentur isti, & sine
vllo honore in die iudicii. Et princeps A-
2. Pet. 1. postolorum Petrus etiam inquit; Cui e-
nim præsto sunt hæc, cæcus est, manu ten
tans: obliuionem accipiens purgationis
ueterum suorum delictorum. Quapro-
pter fratres magis satagite, ut per uestra
Rom. 2. bona opera, &c. Vnde Paulus: Non audi-
tores legis iusti sunt apud Deum: sed fa-
ctores legis iustificabuntur. Et iterum;
2. Cor. 5. Omnes nos manifestari oportet ante tri-
bunal Christi: ut referat unusquisq; pro-
pria corporis, prout gessit, siue bonum, si
Apoc. 14. ue malum. Et Ioannes: Opera enim il-
lorum sequuntur illos. Tertio addidit
in manibus uestris, aduersus eos qui resti
tutiones fieri mandant á testamentarus
suis. Isti non habent lucernas in mani-
bus suis, sed in manus alienas eas consti-
tuunt: cum bona opera, eleemosynas, &
restitutiones, quas ipsi deberent facere,
aliis relinquant. Sed de his aliás dicendū.
Quod igitur iam dixerat, scilicet ut simus
præcincti, & quod habeamus lucernas in
manibus nostris, quadam similitudine
nunc suadet, dicens.

[Et vos similes hominibus expectanti-
bus dominum suum, quando reuertatur
á nuptiis.]

Optima, & appositissima quidem ad
propositum similitudo. Primó quia ser
uus, & famulia, quæ dominum expectat, ne
sciens quando dominus sit uenturus, om
ni tempore in expectatione manet. Ideo
nos oportet semper rectam uiuendi nor-
mam sequi, & sanctis operibus animum
applicare: utpote qui Saluatorem expe-
ctamus, diem aduentus ignorantes. Nō-
ne manifestissima esset insania, si pauper
qui solùm argentum haberet, magnas ci-
uitates, & pulchra ædificia uidens, alia si
milia uellet ipse ædificare? Diceres sta-
tim illi; Insane nonne uides hanc esse aper
tam insaniam? Quibus pecuniis has æ-
des uis construere, cum nec assem ad cœ
nandum habeas? Tu igitur maiori in-
sania es taxandus, qui cum iam pauper
temporis sis, ut nescias, an crastina die sis
victurus, magna tecum machinaris, dicēs;
Anno uenturo hoc, & illud faciam, post-
ea uerò hoc faciam: & in senectutem
hæc congregabo. Hoc idem alius insi-
piens, & amens secum cogitabat, & di-
cebat. Anima mea habes multa bona re-
posita in annos plurimos, &c. At vocem
audiuit dicentem: Stulte ac nocte repe-
tent animam tuam, & hæc quæ parasti,
cuius erunt? Quia vidisti senem transeun
tem, qui septuaginta, uel nonaginta an-
nis uixit, tu uerò cum uigintiquinq; ha-
beas, tecum reputas, quid facturus sis in
reliquis multis annis, qui tibi restant, nō
respiciens te forsitan uenturo die mori-
turum, cum nullam obsignatam tabellā
Deus tibi dederit, qua hora, uel quo die
sis moriturus prædicentem. Et si quidem
qui dominum suum expectant, nescien-
tes quando uenturus sit, omni tempore
parati sunt: esto tu similis illis, rectam ui-
tam in omni tempore agens.

¶ Secundò, qui dominum suum expe- No.
ctant, domum habent mundam, conditā
cœnam, stratum, lectum, denique omnia
recte ordinata prius, quàm dominus ad-
ueniat. nam postquam uenerit nullus re-
stat locus, in quo hæc fieri possint. Hoc
idem tu deberes facere, vtpote qui in ho
ra mortis dominum venturum expectas.
Ideo Christus dixit; Sint lumbi uestri præ
cincti, & lucernæ ardentes in manibus
uestris. Dominus nanque nocte uentu-
rus est, & non urbanum, neque decens
erit hospitium, si mortuis lucernis ipsum
excipiaus. Virgines illæ fatuæ interie- Matt. 25.
runt, quia lucernas suas non habebant
ardentes: quod idem Christus in hoc lo-
co docet, ut sancta opera habeamus, igne
amoris diuini facta, & diuina charitate
incensa, obuiam sponso nostrarum ani-
marum faciamus. Et siquidem incerti
sumus, quo die, quave hora sit ventu-
rus,

tus conscientiam mundemus ab omni inquinamento malorum, & animam nouis uestibus induamus, ut uestib. nuptialibus induta corã sponso audeat apparere, & mensæ accũbere eum reliquis ad conuiuium inuitatis. Non pigri, &
Mat. 25. negligẽtes simus, ut uirgines illæ fatuæ, quæ media nocte oleũ inquirebant, sed potius semper habeamus ardentes lucernas, quibus iter sponso, & nobis magis illustretur. Hoc igitur modo prudentes uirgines sponsum exceperunt. Perierunt namque fatuæ illæ uirgines: nã cum tempus illis concederetur, ut se ad uentui sponsi parare possent, illud amittentes, ecce sponsus uenit, & illæ nihil parauerant. Et denique, ut uno verbo omnia dicta cõplectar, Christus hic docere uult, ut non in vtrãuis aurem dormiamus, sed semper sanctè, & castè uiuentes, dominum expectemus: siquidẽ nescimus quando uenturus sit. Neque pœnitentiam in crastinum differamus; cum nec unam horam vitæ certã nobis possimus promittere. De quadam anima sancta sub nomine mulieris, Sapiẽs dixit: Manus eius extendit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fusum. Interrogauerat prius Sapiens; Mulierem for
Pro. 31. tem quis inueniet? Et postquam eam inuenit, fortem illam appellauit, quia apprehendit fortia: & fortitudinẽ eius in id constituit, scilicet, quòd digiti eius apprehẽderunt fusum. Quæ uires obsecro sunt fortes, & robustæ, manus ad fusum applicare? Si diceret ensem, uel hastã arripuisse, vel leones, & immanes ti-
Iud. 14. gres manib. dilaniasse (vt Sãpson, & Da
1. Reg. 17. uid cõsueuerunt facere) uel si diceret ad uersus fortes gigãtes, & potẽtes barbaros arma induisse, bene quidẽ dictũ uidebatur. Sed inquit; Digiti eius apprehẽderunt fusum: qđ quidẽ opus ad uires imbecillas, & lãguidas mulieris uidetur pertinere. Sed si recte id animaduerteris, magnũ quidem opus, & insigne est. Quocirca notare debes, ꝙ in colo ponitur linum, uel lana ad nendum: in fuso verò ponitur quod iam filum factum est, & elaboratum. Interrogabis forte usurarium, vel cõcubinarium, meminerit ne, an aliquando sit moriturus, & an cogitet futurum esse, ut saluus fit; ad q̃ interrogationem respõdet se uitam in melius mutaturũ, & de peccatis confessurum, & ita saluus fiet. Hic talis sine dubio manus ponit in colũ: q a cõfidit: non his operibus, quæ facit, sed his, quę facturus est. At uerò homo iustus, dominum suum vigilanter expectat, & confidit se daturum illi gloriam ob merita passionis suæ, & propter opera, quę ipse facit. Et hic talis manus fuso applicat: id est fretus est illis operibus, quę iam effecit. Mulier amens manus in colu ponit: prudens uerò in fuso. Nam anima sancta iusti dominum recta conscientia, & sanctis effectis operibus expectat: at amens, & sine intellectu stulte dominum expectat, cũ eis operibus, quæ cõfidit posse facere, quæ fortassis nunquam faciet. Quando dominus uenerit, iam omnia parata esse debent: nam si cũ iam ipse ostium pulsat, velis tu ignem accendere, domum sternere, & parare omnia: sine dubio dominus portas franget, & seruos suos in carcerem detrudet. Aduerte ò stulte, quòd forsitan hodie ueniet ostium animæ tuæ pulsaturus, & repente morieris. Expectasne, cum iam ipse aduenerit, omnia parare? facito igitur protinus pœnitentiam, & esto similis dominum expectantibus, quando reuertatur a nuptiis.

¶Tertiò, qui dominum suum expe- No.
ctãt, interim dum non uenit, de ipso loquũtur, quid magis ad ipsius obsequiũ conducat, animaduertunt, considerant quę magis ipsius palato possint satisfacere: & dicũt nocte ꝑterita in tali, uel tali oppido mãsit, nunc a nobis distat quatuor, uel quinque leucis, bene possumus iam obuiam exire. Ita nimirum omnes nostri sermones, & loquelæ de Deo deberẽt agi, quomodo in ipsius obsequio rectius, & sanctius nos exercebimus. Sed iam nunc, cum multi non Christũ, sed diabolum expectent, de ipso sermonem ineunt, iurando, mentiendo, & sanctum Dei nomen blasphemando. Qualem dominum quisque expectat, talem sermonem exorditur Aues cum uolare uolunt, alas expandunt: sic nos

nos, qui dominum expectamus cordis, & desiderii nostri alas in cœlũ deberemus
Exo.25. extendere. Illi duo Cherubin alas suas expandebant. Ita semper debemus ardẽti desiderio, & vehementi amore in ipsum Deum inflãmari, horam expectarẽ, in qua finietur peregrinatio nostra. Hinc illud est, quòd Abraham in ostio tabernaculi sedebat, & Elias etiã in spelũ
Gen.18. 3.Re.19 cæ ostio. Sic nostri ostio huius vitę mortis cõsideratione dominum expectemus, vt Abraham, & Elias nam si ita expectamus, quemadmodum & illi, nos etiã excipiemur.

No. ¶ Quartò dominum suum expectantes, domum omnem parant, sternunt, & mundant. Sic nos, qui dominum expectamus, intellectum nostrũ debemus induere ipsius Dei cognitione, & voluntatem sancto ipsius amore, & memoriam omnium bonorũ recordatione, quę ab ipsius liberali manu semper accipimus. Nam cum infęliciter, & miserè perditi essemus ob peccatum illud primi nostri parentis, ipse nos redemit tanta pfectione, ut Paulus dixerit: Vbi abundauit ini-
Rom.5. quitas, superabundauit & gratia. Nam morte sua cœlorum ianuam aperuit: & resurrectionem carnis donauit. Nam & si mortem nobis reliquerit, infirmitates, & labores: id effecit, ut his uexati infirmitatibus, ad ipsum unicum pręsidium, & remedium nostrum confugeremus. Per fectos nos condidit, & perfectè nos redemit: & ita uoluit, ut semper ab eius diuina prouidentia penderemus. Pullus n. quantumuis paruulus sit, perfectumque animal est: nihilominus multas necessitates habet, quibus coactus, matrem quærit, & ad ipsius auxilium confugit. Ita similiter Deus cum nos creauisset, & redemisset modo absolutissimo & pfectissimo: uoluit nobis relinquere has miserias & labores, ut uel hi nobis essent occasio maiorum meritorum, & abundantioris uirtutis corona. Quod quidem non solum in naturalibus rebus cõspicitur, sed etiam in eis, quæ arte fabricantur. Nam si pictor aliquis figuram aliquam pulchram, & excellentẽ depingeret, & hãc sine oculis reliquisset: clarum est, qđ si hæc imago sensum haberet, & loqui posset, quòd à pictore oculos peteret. Ita cũ perfectè, & absolutè Deus nos creasset, & redemisset, nihilominus uoluit his miseriis, & laboribus subiici, ut ad ipsum confugeremus, cum ipse facientibus quãtũ uires suppetierint, non deficiat.

¶ Quintò dominum expectantes è fe- No.
nestris cõspiciunt, & speculantur, huc & illuc, an ueniat: ita nos cœlũ ipsum aspicere debemus, propter illud suspirare: nam Dominus ibi adest cum Angelis, & sanctis suis. Quod sanctus Dauid consi- Ps.122.
derans, inq: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Misera, & infœlix, est conditio nostra, qui cum tot, tantaq; bona semper a domino accipiamus nunquam oculos in cœlum ad benefectorem nostrum conuertimus. Si aliquis homo iter faciens lassatus ab itinere iuxta turrim accederet, & ibi iacẽti ab altitudine turris bonum uinum, sufficiens cibus, & multa cõdimenta iactarentur, quibus sitim suam & famẽ expleret; semperque hic homo oculos defixos haberet in terram, nec in alium turris aspiceret, unde tanta illi bona ueniebant: nonne immanem bestiam, & omni prorsus mente carentem hunc hominem appellares? Qui igitur fieri potest, ut tu, qui tanta beneficia a cœlo acceperis, affectum tuum, & desiderium in ipsum non eleues? De his diuinus uates, inquit, Oculos suos statuerunt declinare in ter- Psal.16.
tam. Nos uerò, tanquam qui expectant dominum suum, oculos ad Deum conuertamus. Sed multi iam sunt (quod sine lamento non possum proferre) quo- Phili.3.
rum Deus uenter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt, inimici crucis Christi Iesu: qui ita uiuũt, ac si Deus nũquã esset uenturus, & ac si nõ crederent post hanc uitam, aliam nobis manere. Si hominem interrogares in lecto iacentem, an aliquem expectet, & responderet quod nõ, ex negligẽtia ipsius tu etiam colligere posses, quod neminẽ expectat. Ita sunt multi Christiani tam negligentes erga ea, quæ ad ipsorum salutem pertinẽt, ut facile iudicare possis, quod hi nunquam Deum uenturum expectant, & quod cœlum nõ esse iudicẽt, nec aliam beatorum patriã. Impingua- Deu.32.
tus

tus est,dilectus,icrassatus,dilatatus,&c. Sequitur:Dereliquit Deū factorē suū.

No. ¶Obserua autem,quòd dicit expectātibus Dominum suum. In quo uidere oportet, quòd Deus, qui uenturus est ad te,quòd sit tuus, & q tu sis Dei:
Psal. 118. ita ut uere possis dicere cū Dauid.Tuus sum ego,saluum me fac:quoniam iustificationes tuas exquisiui. Rarus est in terris,qui possit dicere Deo: Tuus sum ego. Ille enim verè dicere poterit,qui toto affectu,& tota mente Deo hæret. Nūquid hoc dicere poterit auidus pecuniæ: & qui meretrici adhæret? Ille qui de mundo cogitat:& mundana quęrit,sine dubio mūdi est:sicut & diaboli, qui ei deseruiunt. Venit libido, & dicit: Meus es tu, quia ea, quæ corporis sunt,& concupiscentiæ cogitas. Venit auaritia & ait. Meus es tu: quia pecuniis studes:Et sic luxuria,& reliqua alia vitia.Quomodo ergo tu,qui talis es,poteris dicere domino, tuus sum ego? Et statim addidit: Quoniam iustificationes tuas exquisiui. Hoc est; Nihil aliorum quæsiui: tantum quæ tua sunt curaui. Alii moulia quærunt,aurum, argentum, & lapides pretiosos,dignitates, carnis illecebras, & inimicorum uindictam:ego autem iustificationes tuas exquisiui.Nescio possidere, nisi quod tui iuris est. Tuus sum, quia portio mea nō in huiusmodi terrenis,sed in te solùm. Hūc ergo,qui multis dominibus dominus noster est,expectemus,& ea opera in hac uita faciamus, quæ ad uerum dominum spectant.

No. ¶Demum,ut ad alia procedamus,obseruandum est,quòd non dicitur hic dominus uenturus,tanquā iudex, uel alio modo,sed reuertēs à nuptiis.Dominus, qui à nuptiis reuertitur,alacris,lętus,& iucundus uenit,ad inuisendum suos.Sic expectaturi sumus dominū ingenti lętitia, ita ut in nobis nihil sit, quòd corda nostra cōtristet,neq; sponsi præsentiam offendat.Multi nanque sunt, qui Deum expectant,non tanquam sponsum, sed tanquam acerrimum iudicē. Expectat illum tāquam reuertentē à nuptiis,qui rectam & lętam habet conscientiam: at
Roma. 2. qui deprauatam habet,tanquā iudicem sumentē uindictam. Thesaurizas in diē iræ,& uindictæ,inquit Paulus. Thesaurum cōgregas,peccata peccatis addens, & in inferno diuitias cumulas:vbi congregatæ sunt irę Dei. Expecta igitur dominum,non tanquā iudicem, sed tanquam sponsum reuertentem à nuptiis alacri,& lęta mēte:ne super te adueniat thesaurus iræ suæ,sed thesaurus pacis, & miæ.Causam verò,cur sic eum debeamus expectare subdit,dicens

[Vt cum uenerit, & pulsauerit,confestim aperiāt ei.] Qui nō sunt parati,ad excipiendum dñm ipsum,iuxta ostium expectare faciūt: quia isti nō faciūt tria illa,quæ solēt fieri ab eis,qui dominum expectant.Præterea iusti,cū sint parati, statim aperiunt,& Christum iudicē hilari & sereno uultu suscipiunt. Talis fuit Paulus,qui dixit;Cupio dissolui,& esse cum Christo Et Psalmista:Hei mihi qa incolatus meus prolōgatus est. Hinc & Iacobus ait;Patientes estote vsq; ad aduentum Domini,& cōfirmate corda uestra:qa aduentus domini appropinquabit At uero mali cum nō possint de sua uita rectam rationem reddere, cumq; timeant corā iudice sistere: dilatāt mortem,quātum possunt, corpus lautis,opiparisq; ciborum generibus pascendo,ut si possent,in perpetuū in hac uita pmanerent.Mulier adultera,quæ domi adulterum habet, quando maritus ad ostiū pulsat, non ita cito aperit, sed tardat, ut interim abscondere possit adulterū. Ita mali quantū possunt tempus distendunt,ut mors non tam citò adueniat:nihilominus tamen non poterunt impedire,quominus Christus ingrediatur, & adulteria, & peccata sua uideat,iuxta illud psalmi:In operibus manuū suarum comprehensus est peccator. Boni autē, cum sint parati,aduentu spōsi lætātur, mali uero ægre ferūt & detinentur. De bonis uero,qui statim dom no aperiūt, & parati sunt,inquit Dominus.

No. Phil. 1. Psal. 119. Iaco. 5. Psal. 9.

[Beati serui illi,quos cū uenerit dominus inuenerit uigilātes.] igitur opus est,ut semper uigiles, qa nihil refert bene antea vixisse,nam qualis in morte inuentus fueris,iudicaberis. Quid pdest obsecro,si seruus tota nocte vigilet, &

quando uenerit dominus inueniat eum
dormientem? Nam si prius dormisset,
& quando dominus accederet, inueniret
eum uigilantem, utique parceret illi.
Saul uigilauit toto tempore, quo bonus
2.Re.6. fuit; sed quia quando dominus uenit, in
Mat.17. uenit illum dormientem, in infernū est
detrusus. Ita etiam Iudas uigilat accedēs
ad Christum: at quia obdormiuit in fine
uitæ, cōdemnatus fuit. Bonus ille latro,
Luc.23. qui Christum in cruce cōfessus est, mul-
toties dormire solebat: sed cum ueniens
dominus inuenisset eum uigilantem, in
gloriam suam secum tulit. Quocirca hu
ius rei basis & fundamentū est, quòd ui
gilemus, quādo ipse uenerit. Bene uiue-
re in scriptura dicitur uigilare, ut etiam
status peccati somnus. Ideo Paul9: Vigi-
2.Co.5. late iusti, & nolite peccare. Et siquidem
nescimus quando uocandi sumus, omni
tempore uigilemus; nam q̄ uigilā pro
tendunt in mortis horā, & pœnitentiam
eo usq; dilatant, similes sunt illis, qui lō
gius nauigaturi, nihil secum asportant,
à portu discedentes, recordātur eorum,
quæ necessaria illis sunt: cum iam nō li-
ceat, retro progredi. Sic iā morituro ni
hil eorum agere licet, dum in extrema a
gonis hora est cōstitutus, quæ omnia ui-
uens, si uellet, potuisset perficere. Cum
igit incertus sis qua hora nauis a litore
debeat discedere, fatuus, & stultus es, si
omnia, quę tibi necessaria sunt, summa
cura & solicitudine non paraueris. Si.n.
tunc quando iam mors urget, aliquis q̄
rat lanam, & linū, & nere incipiat, & te
xere; forsitan quādo tela necessaria fue
rit, parata non erit. Quocirca operę pre
tium est, ut in hoc tempore, quod modo
tibi liberaliter cōcedit, texere incipias
& laborare: ne quando Christus aduene
rit, te ipsum in somno peccatorū i utrā
uis aurē inueniat dormientē. Ideo bea-
tus Paulus: Redimentes tempus, quoniā
Ephe.5 dies mali sunt. Occasionem tēporis, quā
tibi dominus offert, arripe ad agendum
penitentiam: quod quidem tempus cum
captiuum sit in catenis nostrorum pecca
torum, cōsulit Apostolus, ut solicita cu
ra, & diligentia ipsū redimamus, ut po-
te quod nō est mancipiū ualdè utile &
commodum suo domino. Bene quidem
ipsum appellauit captiuum, & opus illē
esse redemptione, nam annis male con-
sumptis, æquum est, ut correspondeant
sancta, atque bona opera. Nec dicēdum
est, cras istud faciam, subinde repetens,
nam fieri poterit, ut hodie moriaris, &
sine ullo prorsus remedio permaneas.
Ita uiuere debes, ut tempus hoc præsēs
pretium sit, & redemptio illorum anno
rum, quos iniquè, & peruersè consump
sisti: & siquidem tempus tibi fuit, in quo
peccatis totum te tradidisti, iustum est,
& rationi consentaneum, ut tempus,
quod per peccatum erat captiuum, redi
mamus. Nam in hoc consistit nostra per
fectio, & clauis totius damni, uel com-
modi nostri: ut unusquisque tempus or-
dinet secundum suum statum & uocatio
nem. Et ratio quam subdit Apostolus
in superiori authoritate illa est, scilicet,
quod dies sunt mali. Omne, quod Deus
fecit, bonum est, ut ipsa scriptura inquit: Gene.1.
nam ex manibus tantæ bonitatis & cle-
mentiæ nihil exire potest, quod opti-
mum non sit. Beati igitur erimus, si tem
pus rectè consumpserimus: ut cum Chri
stus uenerit, inueniat nos uigilātes in sta
tu gratiæ. Et quid faciet seruis uigilan-
tibus, cum dominus uenerit?

[Amen dico uobis, quod præcinget
se.] Hoc est summa diligentia, & soli-
citudine se ipsum parabit ad ministran
dum illis. [Et faciet illos discumbere.]
Quia ab omnib. rebus illos semouebit, No.
& quietos esse faciet. Nam sicut qui
recumbit, totum ipsius corpus requi-
escit, ita sancti in secundo aduentu ab
omnibus supersedebunt: nam in hac
uita nullus perfectè requiescere po-
test. Deus enim est centrum ani-
mæ nostræ; & sicut unaquæque res
in suo centro quiescit, ita anima no
stra in solo Deo requiem inuenire
potest. Tunc quippe iusti uerum gau-
dium, & perfectam lætitiam habebunt,
& quantum desiderare possint, ipsa
diuina essentia fruendo. Faciet ita-
que nos discumbere; hoc est summa, &
ineffabili quiete refici. Solent enim ho-
mines cum magna illis proponun-
tur præmia, fieri alacriores. Quo-
circa dominus pinguem, & maximam
hic

hic pollicetur mercedē, nempe quod post huius uitæ miseros labores, & uigilias, in regno cœlorum fœlicissimè quiescamus. Ibi enim sedebit populus (ut scriptura ait) in pulchritudine pacis. Illic uidebimus, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Facilius namq; dici potest, & explicari, quod non est in cœlesti illa Hierusalem, ubi in perpetuum sedebimus, quàm manifestare, & declarare eas perfectiones, quibus ditata & adornata est. Fundamenta eius (ut inquit Ioannes) erant iaspidis, chalcedonii, sardinis, chrysolithi, &c. Non est in illa templum, nam Deus est templum suorum amicorū: nō est Sol, quia ipse Deus, qui claritas est infinita, eam illuminat, & lampadas ardēs, atq; splēdēs ipsius agnus immaculatus Christus Redēptor noster est. Portæ eius ex margaritis confectæ, & nunquam clauduntur: quia nullus timor inimicorum, sed summa pax, & tranquillitas. Nunquam in ea pertransibit nox, nec multitudo dierum, sed unicus tātùm dies: qui melior erit (ut inquit Dauid) quàm millia millium annorum, quos peccatores in hac uita uiuunt. munus & officium ciuium est sine ulla cessatione diuinam essentiam contemplari, & Trinitatem personarum. Hæc est ciuitas sancta, princeps, tributi libera, corona & triumphus eorū, qui in hac uita fortiter se gesserunt, quique sub uexillo Christi inuictissimi ducis militarunt. In hac ciuitate sedebunt perpetua quiete illi, qui cum uenerit Dominus inuenerit eos uigilantes, & in gratia.

Esa.32.
1.Cor.2.
Apo.21.
Psalm.83.

No. [Et transiens ministrabit illis.] Transiens, hoc est, iucundissimè uisitans singulos, seipsum totum dabit nobis. Ipse enim est præmium nostrum & beatitudo nostra: nam sicut boni in hac uita Christo ministrarunt: ita & ipse Christus in ciuitate illa eodem argento rependet: & erit Deus illis omnia in omnibus. Dabit dominus electis suis summa cum abundantia cœlestes cibos.

¶ Secundò, transiens ministrabit illis non ad singulos accedens, nam illic omnia sunt fixa, atque perpetua. Sed protinus, ut quisque ciuitatem illam ingressus fuerit, cœlestē primogenituram illi dabit. Sic ipse transiens ministrabit illis, non quia ipse transiuit, sed quia nos transibimus, & in gaudium domini intrabimus.

[Et si uenerit in secunda uigilia, & si in tertia uigilia uenerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi.] Ne quis desperet, si maiorem uitæ partem in uitiis, & uoluptatibus consumpserit, spem ueniæ præbet, si in meliorem mētē uelit resipiscere. Deus enim, cùm fons sit, & origo totius misericordiæ & pietatis, eis agricolis, qui undecima hora ad laborandum in uinea fuerunt profecti, præmium dedit æternę beatitudinis: quamuis totum ferè diem ociosi & nihil agentes consumpsissent. Si peccasti in pueritia tua, & magnū baptismatis sacramentum, & fidē datam duci Christo uiolasti, noli desperare, quia rex tuus benignus, & misericors, paratus est ueniam tibi concedere. Denique si tota adolescentia, si etiam usque ad decrepitam ætatem peccatis te mancipasti, reuertere, & surge de somno & uigila, quia etiam in quarta uigilia, cum uenerit, suscipiet te benignissimus dominus. Vnde ipse per Esaiam ait; Audite me domus Iacob, & omne residuum domus Israel. Qui gestamini in uulua mea, qui portamini a meo utero. Vsque ad senectam ego ipse, & usque ad canos ego portabo. Ego feci, & ego feram, ego portabo, & saluabo. Significauit itaque per has tres custodias omnes differentias ætatis humanæ, & quòd in quacunque ætate inuenti fuerint uigilantes, beati sunt serui illi, ut nullus desperet quamuis in senectute inceperit uigilare. Docet præterea locus iste, quàm parati semper esse debeamus in obsequium Dei, nam omni tempore oportet, ut uigilemus. Quando discedebat nubes, proficiscebātur filii Israel siue in die, siue in nocte, omni tempore erant parati. Nec dicebant; Nox est, discedere non possumus. Qui Israelitis præcipiebat, ut ambularent in nocte, lumen illis præstabat, quo per deuia non deflecterent. Sic omni tempore parati debemus incedere ad iter agendum. Multi iuuenes sunt, qui existmant, nunquam dominum uenturum nisi in quarta uigilia, quia multos homines uident senio confectos, qui nunquam decesse-

No.
Mat. 20.
Esa.46.
No.
Exo. 13.

decesserunt, & putant in ætate florenti nõ esse a Deo uocandos, sed priùs tempore illos senes abituros, quàm ipsi. In qua re quantum natura hæc nostra fragilis & caduca decipiatur, facile est uidere. Credit.n.citò ea quæ sibi indulgent, & facilè suadetur homo se uicturum esse multis annis super terram: difficulter autem ea credit, quę cum sensualitate pugnant. Sed id sine ulla dubitatione est credendum, eos mori posse in iuuentutis flore, & in iuuenili ætate, quod plerunque continge re solet. Ideò in omni noctis uigilia, hoc est quocunque tempore est uigilandum, cum nesciamus qua noctis uigilia

No. dominus sit uenturus. ¶ Aduerte autem, quòd ex his, quæ hic Christus loquitur, multi existimarunt, aduentum Christi futurum esse in nocte: cum secundum historiam aduentus Christi gloriosus futurus sit in die: ut pote quia est tempus congruum & aptum: ut ab omnibus uideri possit. Cum tamen Christus hic loquatur de aduentu ad unumquemque nostrum per mortem: de quo etiam clarè constat, q non omnibus futurus sit in nocte, cum multi in meridie moriantur. Igitur de quocunque aduentu loquaris, intelligendum est, quòd in nocte ueniet propter similitudinem eorum, quæ occurrunt in nocte: quia subitò, & præter opinionem ueniet Christus, sicut ea, quæ in tenebrosa nocte adueniunt. Sed iam ad contextũ. [Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur ueniret, uigilaret utique, & non sineret perfodi domũ suam. Si igitur propter res temporales, & ne uideat domum suam perfodi paterfamilias uigilat; quantò maiori iure pro salute animæ uos uigilare debetis? Pulchra quidem, & appositissima similitudine docet, semper nos debere esse paratos: quia si paterfamilias in custodia domus uigilat, non utique fur poterit perfodere domum. Hoc nobis maximè hic cõmendat Christus, & sæpe sæpius per Matthæum rem ita arduam & grauem, in qua non minus quã de discrimine animæ agitur. Vigilate, quia nescitis diẽ neque ho-

Matt. 25. ram Et alibi inquit; Videte, uigilate, &

24. orate. Et rursus, Beatus ille seruus, quem cum uenerit dominus eius inuenerit uigilantem. Præterea per furem dominus seipsum intelligit, qui in nocte ueniet tanquam fur. Vnde Diuus Paulus lo- 1.The.5.

quens de Christi aduentu: Dies domini sicut fur, ita in nocte ueniet. Et in Apo Apoc. 3. & 16.

calypsi ait dominus: Si non uigilaueris, ueniam ad te, sicut fur. Et quòd loquatur Christus de seipso, satis clarè ostenditur; quia seipsum exponens, statim subdidit applicando similitudinem, Estote parati, quia nescitis quando filius hominis uẽturus sit.

Assimilatur Christi aduentus in hora mortis furi uenienti quatuor de causis. Primò propter incertitudinem & inopinatum ipsius aduentum. Sic beatus Augustinus incertitudinem aduentus domi Aug. lib. 83. q. 59.

ni per furem, & noctem intelligit. Per noctem incertitudinẽ intelligit: ea enim incerta sunt, quæ noctu occurrunt. Per furẽ etiam incertitudo significatur, quia fur nunquam expectatur. Nullus enim expilabitur, qui furem expectet: sed qui hunc minimè expectant, illi expilabuntur. Quocirca dominus in inferioribus lo Luc. 17.

quens de suo aduentu glorioso, qui erit sicut in diebus Noe, in quibus homines Mat. 24.

lætabantur in nuptiis, nihilque cogitabant de futura calamitate, quæ ipsos com Gen. 8.

prehendit, cum per diluuii aquas omnes obruti sunt, ait, quòd in aduentu speciali per mortem uniuscuiusque repente, & subito impius adueniet.

¶ Secundò, quia sicut fur non expectat, ut furetur quando uigilat paterfamilias, sed quando est somno sopitus: ita Christus non segregabit ex hac uita impium, cum paulò aptior cœlo fuerit, sed forsitan hoc illi eueniet quando ineptior & inferno dignior. Falluntur ergo qui existimant, tunc Christum homines uocaturum, cum in meliori statu & conditione uitæ sunt: imò si impii sunt, aliquando uocantur, quando peiores sunt effecti. Cain nanque bonus aliquando extitit, nam cum nasceretur, credendum est, Gen. 4.

quod per sacrificium mundatus fuerit a peccato originali. Sic etiam Saul, cum electus fuit in Regem, & unctus a Samuel, 1.Reg. 9.

humilis & bonus erat: & saluaretur si tũc mortem obiret; sed postea malus effectus, cũ in deteriori uitæ conditione esset cõstitutus,

turbs, de medio raptus est; & in infernum detrusus. ut ipsa scriptura asserit. Nam in primo libro Paralipomenō post commemorata ipsius scelera, subdidit scriptura: Mortuus est Saul ꝑpter iniquitates suas. Quod quidem scriptura non diceret, nisi de homine damnato. Iudas etiam circun-
1.Pa.lo. cisus fuit, qui si tunc moreretur, saluus
No.16. fieret. Multi etiam alii de populo Israeli
Iud.9. tico damnati sunt, sicut Esau, Core, Da-
5.Re.13. tan, Abiron, Abimelec filius Ge-
3.Re.22. deon, Ieroboam, Achab, & plures, quos cū uenit mors, inuenit in peccato mortali; & isti aliquando fuerunt boni, & erant in statu gratiæ constituti, saltem in circuncisione. Et non solùm in mortali peccato solet mors impios tollere, sed multoties in peiori, & deteriori statu
Exo.10. totius uitę. Pharao Rex Aegypti nunquam tantis flagitiis fuit coopertus, quā cum in mari ipse, & exercitus submersus
Heste.7. fuit. Nec Aman unquam ita pessimus, ac malus fuit, quam tempore mortis suæ: quia tunc magis elatus superbia, & furore incensus erat. Absalon etiam, & Iudas
2.Re.19. in pessima, & flagitiosa uitæ conditione
Mat.27. interiecunt.

¶Tertio assimilatur furi: quia fur non
Ioan. 10. uenit nisi, ut furetur, interficiat, & perdat. Ita etiam Christus aduersus impios ueniet: ut dona, quæ illis contulerat, furetur, & spoliet, & ut ea morte interficiat,
Mat.10. de qua dicitur: Eum timete, qui potest corpus, & animam mittere in gehennam. Neque satis erit Christo, impium spoliare, & interficere, nisi eū omnino perdat.
Mat.26. Bonum esset ei, si natus non fuisset. Merito quidem infœlix, & miser appellari potest, qui in manus huius furis inciderit, qui non solum spoliatur, & semiuiuus relinquitur: ita ut id, quod restat illi uitę, melius ei esse, si non habuisset. Bene qui-
Thre.2. dem aiebat Hieremias; Factus est mihi quasi inimicus, & quasi hostis: & nō quasi hostis sit miserrimo peccatori, sed quasi acerrimus, & crudelissimus hostis: ut ue
Thre.3. rè Propheta dixerit; Vrsus insidians factus est mihi, leo in absconditis.

¶Quartò assimilatur furi: quia cū fur ingreditur domum, si inuenit dominum uigilantem, modestè illi loquitur, & magna cum reuerentia: at uero si dormientē illum uideat, eum interficit, & quæ potest, rapit. Et hoc modo mors iusto, quia uigilat, non damnum affert, imo alacris, & læta est illi: at uero peccatori, quē dormientem inuenerit, periculosa est, quia ipsum interficiet, & in infernum detrudet. Quemadmodū igitur fur, qui nocte uenit, bonus, & utilis est ei, qui uigilans est, malus uerò ei, q dormit; ita Christus in morte cum uenit, bonus est iustis, qui semper uigilant, (quia pretiosa in con- Psl.115.
spectu domini mors sanctorum eius) terribilis uerò, & acerrimus peccatoribus, quia more peccatorum pessima. Vigilemus itaque, & in omni tempore studiosè, & sanctè uiuamus, ne mors subito, & improuiso ad ostium pulset. Quietus, &
sine ulla mortis memoria sedebat Heli in 1.Reg.4.
domo sua, & ab scabello retro cecidit, & interemptus est. Nullus in hac uita uiuere debet, quin maximam curam, & solicitudinem suæ salutis semper secum non ferat; siquidem tantæ mortes, & calamitates eueniunt præter hominum opinionem.

¶Obseruandum etiam hic est, q hoc, q dicitur, & non sineret perfodi domum suam, de domo impii est intelligendum non autem de domo iusti. Non perfodiet dominus domum iusti, cum uenerit, quia iam ipse aperuit domino suæ uoluntatis ianuam, & uolens, & libens a uita discedit. Impius tamen, quia ianuam aperire non uult, patitur domum suffodi: iustus
pacificè à uita discedit, sicut sanctus ille Luc.1.
Simeon: sed impius non nisi multis ictibus acceptis, & uariis angustiis circunda tus. Anima, quæ uigilat, & diligit domi-
ni aduentum statim, ut nuncius mortis Psal.41.
accedit, portas aperit, cupiens dissolui, & esse cum Christo: cupiens transire in domum Dei. Non sinit se perfodi, qui statim aperit uenienti; sed peccatrix aīa timore conficitur aduentu sponsi, cum adultera sit. Et, ut similitudine quadā Diui Augustini utar, quemadmodum nupta mulier, cuius uir peregrè profectus est, si ipsa honestè, castè, & studiosè uixerit, nimis lætatur, & gaudet in ipsius uiri aduentu. At uero si mulier hęc adultera fuerit, & datā fidē marito non obseruauit, uehementer timet mariti aduentum, cum conscia sit

secundū humanas leges meritò se in sanguinis,& uitæ discrimen adduci posse. Ita nimirum iusti anima,quæ fidē datam in baptismate Christo sponso fideliter seruauit,in aduentu ipsius sponsi gaudet,& ianuas illi aperit. At uerò anima, quæ se multis peccatis,& flagitiis contaminauit, quæq; fornicata est cum amatoribus multis:quomodo hæc,aut qua uerecunda frōte sponso ianuas aperiet? Necesse utique erit,ut perfodiat domum, & uxorem interficiat,& peius illi erit,quam mulieri adulteræ:nam mulier adultera (ut sæpius fieri solet) manus mariti poterit euadere,& aliquod refugium, & remedium sibi quærere, quo possit a morte se ipsam liberare. At uerò tu Christiana anima quando omnibus remediis fueris destituta, & quando medici prædixerint sine dubio mortem tuam futuram esse, & recordata fueris tantorum peccatorum, flagitiorū, furti & rapinæ quæ commisisti: quid tunc facies? Quod præsidium, siue genus remedii tibi inuenies? Nulla erit ecclesia,nullum cœnobium ad quod confugere possis: tunc enim nihil tibi proderunt auxilia regum, nec principum, nihil diuitiæ, & facultates,nihil amici, nec consanguinei, nihil denique,quod sub cœlo sit, poterit te à mortis manibus eripere. Sistendus nāque eris coram seuerissimi iudicis tribunali cum omnibus tuis culpis,& peccatis, qui quidem acerrimè in te animaduertet: nec ullus erit locus ueniæ,aut appellationi. Iam igitur cum peccator uideat sine ullo prorsus remedio se esse moriturum,& quòd omnes,qui de arte medica sunt benè meriti de eius salute desperant,magnis angustiis circundatus,& doloribus plenus in lectulo huc & illuc se reuoluens:locum aliquem quietis quærit,quem tamen nullo modo inuenire potest. Vult miser abscondi,& non potest: tuncque necesse est perfodi domum suā. Non uult mori:quo circa languore,& infirmitate dominus corpus percutit,& animam subtrahit.

Hier. 3.

No. ¶ Si igitur in domo lutea habitas, & terrenum habes fundamentum: si ruina aliqua facta fuerit per peccatum, lachrymis,& pœnitentia claude illā:quia Christus cum uenerit in morte tanquam fur, per illam ruinam corporis ingreditur,& spoliat te. Egregiè quidem Esaias inter reliquas fœlicitates, quas uiro pio promittit, unam illam præcipuam promittit. Vocaberis ædificator sæpium: quod Hebræis sonat; Vocaberis reparator ruinarum:indicans summam hominis uigilantiam,curam,& solicitudinem illi rei semper debere studere, ut nulla conscientiæ suæ pars ruinam patiatur;sed semper contendat eā restituere, & reparare. Hoc debet esse Christiani hominis exercitium. Contemplare igitur mortem in uita,& præpara te tanquam si singulis horis esses moriturus: nam cum ipsa uenerit,alacri,& sereno uultu eam excipias. Si basiliscus uidet te, antequam tu uideas illum,occidet te uisu: si autem uideris prius, eum illum occides, inquit Ambrosius. Sic nimirum,si tu mortem uideris in hac uita illam contemplādo,facilè de ipsa uictoriam reportabis, & eam occides:si autem ipsa te uiderit prius,antequam tu illam consideres,æterna morte morieris. Vigilemus igitur, aduersarius noster diabolus tanquam leo rugiens,circuit,quærens quem deuoret, &c. Sed iam Christus exemplum accommodat suo proposito dicens. [Et uos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis ueniet.]

Iob. 4. Esa. 58.

Ambr. ser. 10. in psal. 118.

1. Pet. 5.

Contemplare obsecro tantam bonitatem, & benignitatem Christi Saluatoris nostri,qui tantis monitionibus, & consiliis,tantis exemplis toties repetitis; nullū non lapidem moueat, ut ad solicitam curam mortis, & ad uitam rectis institutis componendam animos nostros conuertat. Omnibus his uocibus, & monitionibus clamat dominus: ut pote qui nostrā salutem uehementer cupit, atque desiderat. Si sanctus Dauid animum,& uoluntatem induisset interficiendi inimicum Saulem,bene posset id facere, cum eum dormientem inuenisset;at uerò, quia sanctus rex uiscera pietatis, & misericordiæ habebat.(quamuis ipse Saul dignus esset morte) et si Abisai ad id adducebat, noluit illum interficere, imò ipse Dauid clamans a somno excitauit. Aduerte igitur ò homo,qui peccati somno indulges,confidens in hasta,ut Saul,hoc est in uiribus, & adolescentia,inquiens:iuuenis sum,robustus,

1. Reg. 26.

bustus, incolumis, & optima ualetudine gaudens, diuturnam uitam habeo, in senectute ad pœnitentiam me conuertam. Iustitia uerò Dei, ut Abisai aduersus Saulẽ, dicit, quòd moriaris, siquidem in obliuione, & somno peccatorum manes. At Christus tanquam piissimus, & clementissimus dominus, qui propitiatio est pro peccatis nostris, ut alter Dauid iram, & uindictam patris detinet, & protendit, cumq; ipse sit offensus, & aduersus quem tuis peccatis bellum geris, ad te clamat in hoc Euangelio, dicens; Vigilate, quia nescitis, quando dominus uester uenturus sit. Audi tu qui dormis uoces, quibus Christus clamat, dicens qòd uigiles. [Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias, &c.] Quo circa dominus aufert tibi hastam, & uas aquæ, & immittit tribulationes, & labores, prospera, & pristina ualetudine te ipsum destituens, & ea quæ magis chara, & dilecta tibi sunt, de medio tollit ut cognoscens malitiam tuã ad ipsum Deum te conuertas, misericordiam petiturus: ut Saul fecit, qui proiectus ad pedes Dauid, ueniam impetrauit, dicens; Peccaui. Audi igitur tu uoces, & clamores Christi, qui dicit; Vigilate, & estote parati. Et aduerte, ne quando dominus ueniat, te inueniat dormientem; ut erat Isboseth, quem latrones interfecerũt.
4. Reg. 4 Ita si ueniente Christo in hora mortis, dormiens fueris, ut Isboseth, morte æterna morieris. Estote ergo parati uigilãtes in omnibus, ne si dominus uenerit, inueniat uos dormientes.

No. ¶Rationem autem subdens, quare uigilare debemus, inquit; [Quia qua hora non putamus filius hominis ueniet.] qđ idem per Matthæum explicauit, dicens;
Matt. 25. Quia nescitis diem, neque horam. Quapropter tria hic obseruatione dignissima sunt. Primum quomodo mortis incertus, & fortuitus euentus nos inuitat, & allicit ad rectè operandum, & ad hoc, ut semper parati simus. Secundò, quomodo plerunque pœnitentia, quæ in hora mortis fit inutilis est. Tertiò autem causas adducemus, & rationes quare noluerit dominus horam mortis nobis incertam esse.

¶Et quantum ad primum, certum est, quòd incertitudo mortis, est quædam monitio, & consilium ad hoc, ut uitã nostram rectis institutis componamus; nam postquam uita peracta, & finita fuerit, ne quis fieri, ut eum statum mutes, in quo mors teipsum cœpit. Multi domos ædificant, alta, & superba ædificia construunt: cum tñ nesciant, an per unicum diem eas debeant colere. Multi ẽt uictũ, & necessaria uenturo anno quæritant; quæ forsitã non attingent. Ad incertam uitam parantur, certam mortẽ non curantes, nec reminiscentes. Cùm igitur ad ea, quæ incerta sunt te præparas: quid est in causa; ꝙ morti, quæ certissima est, non prouideas? Nonne consonum rationi erit, ut incerta pro certis deferas? Incerti sunt dies, quos in hoc misero, & tempestuoso huius uitæ pelago debemus fluctuare; certissimum autem est omnia hæc terrena finem & exitum habitura. Nescit homo finem suum; atque ita Sapiens ait; quòd Eccle. 9.
sicut pisces capiuntur hamo, & laqueo, sic iniquos capiendos esse tempore malo. Quod nobis firma certitudine proximũ est, iam ut præteritum reputatur; atque ita cum mors nobis appropinquet, iam ut præterita debet iudicari. Vnde si, quod nondum uenit, tanquam iam transactum reputares, nulla esset ratio, quare hæc præsentia, & momentanea teipsum detinerent. Si rex beneficium aliquod tibi impenderet, & daret tibi aliquam ciuitatem sui regni, & diceret se profecturum esse peregrè post unam transactam horam: nonne citius & omni ignauia reiecta priuilegium scriberes, ut ipse suo nomine signaret? quòd si tunc amicus aliquis tibi diceret; Ludamus parumper exercitii gratia, nonne illum a te proiiceres, & semoueres? Neque manducationi dares locum, neque somno, neque amicorum loquelis: sed potius omni cura, & solicitudine regium chirographum curares impetrare, prius quàm proficisceretur. Quantò igitur excellentior, & opulentior est illa cœlestis Hierusalem nobis promissa; omnibus ciuitatibus, & regnis huius mundi? Neque solam ciuitatem Christus promittit, sed totum regnũ cœlorum. Et quantum tempus tibi concedit, ut promereri possis hoc regnum ꝑ

spatium

spatium quidem huius uitæ præsentis. Ioan. 9. Operate dum dies est, ueniet nox quando nemo poterit operari. Post hanc uitam non est locus merendi, nec demerendi. Estne aliquis, qui certò sciat se crastino die uicturum? Est qui certam unam uitæ horam habeat? Si igitur regnum, quod dominus promittit, ita magnum est, & opulentum: tempus uerò ita breue, in quo illud possimus promereri: quid est, quòd in huius uitæ nœniis, & uilibus gradum sistis? O uanitas uanitatum, quot curis, & solicitudinibus, quibus crucibus, & tormentis seipsos homines uexant; ut momentanea, & ad triduum peritura sibi côparent. Quid est, quòd cùm fidem sponso Christo inuiolabilem in baptismate promiserimus: quòd non festinemus lachrymis, suspiriis, & gemitibus, patriam illam cœlestem nobis acquirere? Si cum nolis perdere bonum temporale, somno priuaris, cibo, & quiete, & a te omnia oblectamenta reiicis, ne occasio oblata è manibus elabatur; quæ est causa, cur id non facias, propter diuinum, & nunquam periturum bonum, siquidem breuissimû est tempus, & nescis quando mors uentura sit? Qua hora non putatis filius hominis ueniet. Verba sunt hæc Dei, quę nec deficient, nec deficere unquam potuerunt. Quocirca insanum est, & omnino brutis animantibus simillimum, in eo uiuere statu, in quo nolles, ut mors teipsum inueniret: & si quidem hoc quacunque hora potest contingere, omni tempore uigilare debes, & studiosè, & sanctè uiuere. Iob. 14. Breues dies hominis sunt, & numerus mensium eius apud te est. Nescis qua noctis uigilia dominus uenturus sit. Ne obsecro falli teipsum desinas, sinens tempus præterire, falsam spem habens diei crastini, quem forte non uidebis. Matt. 2. Audi Christum dicentem; Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet.

No. ¶ Secundum ex illis tribus, quæ promisimus dicturos, id est, quòd cum hora mortis incerta sit, te ipsum sanctis operibus, & uirtutibus induas, & præpares nunc, quando recta ualetudine uteris; nam in hora mortis difficillimum erit, te in Deum conuertere, si in uita flagitiis, & peccatis te ipsum tradidisti. Quando uenerit mors, ita doloribus, & angustiis eris pressus, ut nequeas in Deû conuerti, nisi maxima difficultate. Vnde operæpretium est, ut aures Christi sermonibus accommodes, qui dicit; Estote parati, quia qua hora non putatis. Protinus debes te ipsum parare, ni uelis, ut mors te inermem, & improuidum capiat. Ecce Esa. 49. tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. In omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, in multa patientia, in ieiuniis, in aduersitatibus, &c. In tempore quo sanus es, ad Deum conuertere: quia in di Psal. 3. luuio aquarum multarû doloribus mortis circundati impii ad eum non approximabunt: qui in uita suum consortium, & amicitiam a Deo segregarunt. Dominus enim ait; Tempore accepto exaudiui te, Eccl. 3. & in die salutis adiuui te. Dies salutis est status huius uitæ præsentis: quod têpus, si cautus, & rationis compos es, in uanum non debes præterire: quando in ipso perpetuam quietem, & tranquillitatem potes tibi comparare. Tempus omnia habent. Eccl. 3. Tempus ridendi, & tempus flendi, tempus huius uitæ in lachrymis, & fletu, & pœnitentia consumi debet: quandoquidem dies mortis non benè aptus est, ut in Deum conuertaris. Primò, quia contritio, quæ apprimè necessaria est tuæ salu No. ti, procedit ex diuino amore; quem maxima difficultate poteris in hora mortis côciliare, cum toto uitæ discursu iniquè, & peruersè uixeris. Nam quantumuis aliquis se in hora mortis lachrymis côficiat, potius est credendum, id facere timore inferni, quàm amore diuino allectus: quidolor, quia est charitate destitutus, non sufficit, ut ipse peccator saluus fieri possit. Quocirca sæpe sæpius pœnitentia, quæ in illa hora fit, inutilis esse solet. Semei cum uidisset Dauidem redeuntem 2. Re. 19. cum triumpho, quem ipse offenderat, obuiam exiit, petiturus ueniam. At hoc potius necessitate coactus fecit, quâ amore commotus: & propterea etiam si tunc Dauid dissimulauit, nihilominus postea illum interfici iussit, cùm clarè cognosceret pœnitentiam illam, uiolentâ esse, & non ex amore, & uoluntate natâ. Atque ita unus ex equitibus Dauid dixit; Nône bonû erit, ut propter hæc ner

ba

ba Semei moriatur? Talis est multorum pœnitentia, qui cum iamiam morti esse proximos uideant, necessitate coacti, & potius timore, quam amore ad pœnitentiam se conuertunt. Latrones non nisi tormentis, & cruce ueritatem confitentur; & illa confessio non liberat eos a pœna, sed potius ad mortem adducit. Ita etiam contingit illi, qui in mortis articulo est cõstitutus, quem ipsi dolores, & angustiæ compellunt, ut ueritatem confiteatur; quæ confessio non uitam, sed æternã mortẽ parabit. Non festinant mali ad bonum peragendum, nisi quando iam uires deficiunt ad peccandum; & quando tempus uitæ finitur. Pharao Rex Aegypti, quãdo uidit se morti propinquum, uitam in melius uoluit traducere, nec persequi Israeliticum populum. At serò recordatus est Pharao, nam iam erat clausum iter maris Rubri aquis, atque ita interiit clausis portis suæ salutis, atque remedii. Virgines etiam fatuæ sero oleum quæsierunt, & propterea in perpetuum a gloria sunt exclusæ. Hoc idem contingit peccatoribus, qui in hora mortis remedia quærunt: qui ferè semper delusi & falsi inueniuntur; quia potius gehennæ tormentis commouentur; quam diuino amore. ¶ Secundo quia passiones quæ ingenerantur à tristitia magis mouẽt potentiam, quam illæ, quæ efficiuntur a rebus delectabilibus. Si igitur breuis delectatio rationis usum impedit: multo magis iudicium subuertet ingens, & magna tristitia. Et inter omnes maior, & terribilior est mors, quæ sic te ipsum contremiscere faciet, & rationem obfuscabit, ut difficillimè possis in Deum conuerti; si in uita flagitiosus, & peccator extitisti. ¶ Non potest intellectus in eodem tempore diuersa obiecta speculari. atque ita tunc dolores in contrariam partem teipsum impellent, ut maxima cum difficultate possis mentem tuam, & cogitationem in Deum eleuare. Vnde Salomon: Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis.

Exod. 14.

Mat. 25.

Eccl. 8.

¶ Tertio cùm habitus sit qualitas, quæ difficulter remouetur: consuetudo, quam in peccando induisti, post se te ipsum decet. Vnde patientissimus Iob; Ossa eius implebuntur uitiis adolescentiæ eius: & cum eo in puluere dormient. Et Salomon in Prouerbiis; Adolescens iuxta uiam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Et Hieremias. Si mutare potest Aethiops pellem suam, & pardus varietates suas: & uos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Consuetudo est altera natura; & hæc super cor tuum, tanquam grauissimũ onus, sedebit, quæ non finet, ut cor tuum in ipsum Deum eleues.

Iob. 20.
Pro. 22.
Hier. 13.

¶ Quarto in illa hora aliquo modo diuino auxilio destitueris; & acrius a dæmone tentaberis. Primum ex parte Dei nobis dicit sapiens; Vocaui & renuistis, ego quoque in interitu uestro ridebo, cũ id, quod timebatis aduenerit. Cum irruerit repente calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, quando uenerit super uos tribulatio, & angustia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam, &c. Quia peccatores in uita noluerunt consiliis, & uocibus Dei acquiescere: ipse Deus in hora mortis subsannabit illos, & non exaudiet. Nam ut Augustinus ait; hac animaduersione percutitur peccator: ut moriens obliuiscatur sui, qui uiuens oblitus est dei. Vnde etiam apud Hieremiam ait dominus. Curauimus Babylonẽ, & non est sanata: relinquamus eam. Secundo tunc acrius tentaberis: quia sæpius aduersarius noster, quem in uita modo non potest superare, alia, uel alia die de eo triumphat. Sed quem in morte perdit, nunquam iterum lucrari potest; & ideo in illa hora tot acerrimis tentationibus, tot fallaciis, & technis utitur, ut tentationes, quæ in hac uita nobis contingunt, cum illis collatæ, nomen tentationis non mereãtur. Si igitur cum incolumis es, & optima ualetudine fruens, non potes uel leui tentationi resistere: qui fieri poterit, ut cum delirus sis, & omni mente carens, grauissimas tentationes liber, & saluus possit euadere? Quæ nam spes uictoriæ tibi adesse poterit, si inimici tunc potentiores sunt, tu uero magis imbecillus, & languidus? Modò cum sanus es, non uis in campo manus cum hoste cõserere, cum uero infirmus, & languidus, & in

Prou. 1.
Aug. in ser. Innocentum.
Hier. 51.

No. & in lecto multis doloribus circundatus, existimas te illum superare? Cum igitur nescias, an crastino die hoc prælium debeas aggredi, consilio saluberrimo Saluatoris tui acquiesce, quis his uerbis monet, ut sis per uigiles: quia qua hora nõ putas filius hominis ueniet. Psalmista domino ait; Non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi? Viuẽs uiuens ipse confitebitur tibi. In uita pœnitentiam age: & audi Sapientem, qui dicit. Memento creatoris tui in die iuuentutis tuæ, antequam ueniat tempus afflictionis tuæ, & anni de quibus dicas, &c. Bene quidem cognoscitur, pœnitentiam, quæ in hora mortis fit sæpenumero falsam esse, & nullius momenti: quandoquidem si isti infirmi in pristinã ualetudinẽ restituantur, aliquando in anteacta peccata se conuertunt, & iniuriãs, quas pepercerunt, reposcunt. Nam si propositum talis pœnitentiæ firmum, & constans esset, non ita facilè in pessimos anteactos mores dilaberentur. Necessitas cogit illos, vt virtute utantur. Si cum peccare non potes, peccata relinquis: meritò dici potest, quòd peccata te ipsum deseruerunt, non tu illa. Nam quando mercator merces proiicit in mare, coactus facit & inuitus. At si postea serenũ, & tranquillũ mare fuerit, curat illas extrahere: neq; principiò illas in mare proiiceret, nisi in tãto periculo esset constitutus. Ita isti compulsi necessitate in articulo mortis ad pœnitentiam se conuertunt: cum cor suum tradiderint huius mundi uanitatibus. Mortis timore bona aliena restituunt, & alia pia opera exercent, at si ægritudinẽ euadunt, ad priora peccata se cõuertunt. Vix fieri potest, ut cum peccator inferno si propinquus, magis Deum, quàm ipsum infernum memoria recolat. Si mente non es destitutus, clarè cognosces quibus tenebris cæcitatis sit inuolutus, si mortem expectas ut pœnitentiam agas. Omnis ille, qui pœnitentiam in crastinum diem protendit, in ipsam horam mortis protendit, cum nesciat an futuro die sit moriturus. Si dominus, cum tu non cogitas, est uenturus, non est cur differas pœnitentiam: sed ut statim incipias te ipsum macerare, & lachrymis conficere.

Psal.6.

Eccl.12.

Nunc quippe Christum parentem pium, dulcem sponsum, suauem & benignum, dominum inuenies: in morte uerò iudicem acerrimum, iustitiæ diuinæ, & illatarum iniuriarum arctissimũ executorem. Quod quidem exemplo tibi ostendam. Nam si litem ageres in iudicio, & ille quẽ aduocatum cõstituisti, in illa hora, qua ferenda est sententia, mandato regis iudex designaretur, si ad illum accederes, dicturus: Domine nunc est tempus, in quo debes mihi fauere, tuum auxilium imploro te ipsum aduocatum, & fautorem expostulo: statim ipse tibi responderet: ea, quæ petis, minimè possum facere: nam ecce quomodo nunc à rege in iudicem sum constitutus, & ut iudex de causa sententiam sum laturus, non autem ut aduocatus Nonne huius rei magna tristitia, & mœror animum tuum subiret? Nunc igitur cum Christum aduocatũ habeamus, iuxta illud Ioãnis; Aduocatum habemus apud Patrem Dominum Iesum: in meliorem mentem redeamus, & uigilemus: quãdoquidem nescimus, an in hora mortis iudex seuerissimus nobis futurus sit.

1. Ioan.2.

¶ Tertiò diximus præcipue esse aduertendum id, quod dicit: Quia qua hora nõ putatis, filius hominis adueniet. Noluit Deus, ut horam mortis sciremus. Cur hoc? Primò quia uoluit, ut nescientes horam mortis, semper rectè, & sanctè uitam ageremus. Et quòd nobis non manifestet, quando morituri sumus, innuere uoluit, quòd semper debemus intelligere, iamiam uitam nostram finiri: si quidem cum certum tempus non habeamus, eam horam, qua nunc uiuimus, extremam debemus computare. In hoc, sicut in reliquis, quæ Christus nobiscum operatus est, benignè, & misericorditer se habuit. Ignorantes horam mortis: mundioribus, & synceerioribus animis uiuimus. Nam si cum hominis ignorent, an hodie sint morituri, audent in peccato uiuere: quid facerent, si certo scirent longæuam, & diuturnam uitam habituros? Solet enim contingere, ut si nobilis aliquis in ludo in nocte sedeat, famuli eius alii dormirent, alii uerò per ciuitatem diuagentur: ita ut cum dominus à ludo surgit, nullus adest

No.

Lege Gre. lib 12. mora. cap. 18.

adest, qui faces accendat, neque qui ipsum comitetur. Clamat statim Dominus. At, at serui, tamen nullus respondet usquequo cum tam habeat caput fractum tantis uocibus, uenit minimus omnium famulorum ferè somno sopitus cum face incensâ. Respondeas obsecro: si isti famuli cum nesciant, quãdo dominus sit illos uocaturus, alter i ciuitatem abiit, & alius dormit; si hi certò scirent herum usque ad certam horam non de illis percontaturum, nonne melius, & libentius abirent? Aliquis tamen erit, qui cùm nolit à domino reprehendi, expectabit: siquidem nescit qua hora sit uocandus. Ita Deus noluit certam nostræ mortis horã nos habere, ne per peccata ab ipsius consortio, & amicitia fugeremus: nihilominus tamen multi sunt, qui pessimè, & iniquè uiuant, & deteriores sint, dicentes; in ultimo mense uitæ meæ ad pœnitentiam me conuertam: nunc autem flagitiis, & peccatis me tradã; quod forsitan modo non audent facere, timentes ne in ipsis moriantur.

No. ¶Præterea si homo sciret, quãdo moriturus est: uel sciret se statim moriturũ: uel ad certum quoddã tempus. Si sciret se statim moriturum pœnitentia in illo tpe periculosa esset, & de qua dubitari posset. Si verò sciret post longũ tp̃s trãsactũ esse moriturũ, tũc maiorẽ occasionẽ peccãdi sibi assumeret: differẽs pœnitentiã in illud tp̃s. Ambo quidẽ grãdia, sunt inconueniẽtia tuæ salutis: eã breuis pœnitẽtia, & uana dilatio duæ res perniciosissimæ sunt tuę cõsciẽtiæ. Quo circa suauis ille omniũ rerũ cõditor uoluit sua admirabili ꝓuidẽtia, ut hora mortis tuæ incognita tibi esset, & occulta: ut ab his duobus maximis periculis te ipsũ liberaret, & semꝑ sobriè uiueres, & castè, & sanctis institutis uitã cõponeres. Si diẽ mortis designaret, tẽporis securitate magis, atq; magis ipsa peccata multiplicarent. Tertiò uoluit nobis occultare horã mortis, ut utilitati cõmuni, & nõ solum propriæ uiueremus, proximorum obliti, & nostra tantùm curantes. Quartò si ægrotans homo sciret infirmitatem illam non esse ultimam, non utique de peccatis confiteretur, nec sacramenta acciperet, nec sanctos in suum auxilium inuocaret, nec sacra celebrari iuberet: nec multa alia opera piæ, quæ infirmorum causa fiunt. Omnia hæc bona opera cessarent, si certò haberetur infirmum illum ex tali ægritudine non moriturum esse. Multi nanque grauioribus infirmitatibus affecti, sua peccata confitentur, & in Deum conuertuntur, cùm credant, se morti esse proximos: quod non facerent, si scirent, illam non esse ultimam ægritudinem. Quintò noluit Deus hoc nobis esse notum propter humanam consuetudinem, & tranquillum, & quietum modum uiuendi. Nam si homines scirent se per multos annos uicturos, odia, iras, & inimicitias suas prosequerentur. At uero si breuiter scirent finem suæ uitæ imponendum esse, melancholici, & mœsti uitam degerent, & proximis suis molesti essent, graues, & incommunicabiles. Atque ita utrique communem pacem destruerent totius reipublicæ, & humanam conuersationem. Denique Deus non solum nos condidit ad hoc, ut in ultima hora ad ipsum conuerteremur: sed reuera, ut totam uitam ipsius obsequio consumeremus, neque quidquam cõmitteremus, cuius postea opus esset nos pœnitere. Aspice igitur quomodo in hoc dominus, ut in reliquis omnibus nostram utilitatem, & commodum respicit; & ita uoluit incognitam esse uobis horam mortis nostræ, ut semper parati & uigilantes essemus. Ideo ait; Estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet. At tantum inualuit malitia multorum hominum, quòd id, quod Deus fecit, ut eos à peccatis segregaret, idem ipsi assumunt in occasionem, ut deteriores, & peiores sint. Boni nanque cum considerent se uentura hora ex hac uita migrare posse, à peccatis se abstinent: mali uero deteriores facti, dicunt; Comedamus, & bibamus, q̃a cras moriemur. Esa. 22.

¶Obserua autem quòd Christus uocatur hic filius hominis, q̃ a naturaliter

dicitur

diciturfilius hominis,quia natus erat ex
matre,non habens patrem hominē. Et
Psal.4. sic ex homine,& non ex hominibus dici
tur,ad differentiam eorum, q in scriptu
ris dicuutur filii hominum. Quemad
modnm enim Christus est filius Dei mo
do quodam singulari, quia singulariter
uocatur filius Dei, ut singularis indicet
filiatio:alii autem in plurali filii Dei, ut
cōmunis generatio significetur ,sic etiā
singulariter filius hominis uocatur,ut ui
deatis singulatē modum filiationis,quia
non ex ui seminis conceptus fuit,sed ex
Spiritu sancto. Neque carnem acce-
pit peccati, sed similem carni pecca-
ti innocentissimus , & idoneus ad ex-
piandum peccatum. Sed de his satis.
Ad contextum. [Ait autem ei Pe-
trus;Domine ad nos dicis hanc parabo-
lam,an ad omnes?.] Dixerat Iesus para
bolam de seruis expectantibus dominū,
adiuncta alia parabola de patre familias
non uigilante.Petrus autem cum sciret,
se & alios cōdiscipulos electos fuisse ad
officiū patris familias,dubitabat an hæc
parabola,quę in ultimis uerbis ad ipsos
spectabat,esset eis propria: an omnibus
communis. [Dixit autem dominus.]
Non præcipuè respondet ad factam quę
stionem,sed in doctrina adhuc persistit:
quoniam instruit Petrum,de differentia
inter electos ad pastoris officium,& reli
quos alios,& quoad meritum,& quoad
pręmium;similiter etiā quoad crimen.
& pœnam. Ex quib⁹ facile intelligi po-
test dictā parabolam secundum propor-
tionem communem esse omnibus, cum
differenti pręmio,ac pœna.Et subdit, di
cens;[Quis putas est fidelis dispēsator.].
Ac si diceret; Prædicta parabola ad om-
nes pertinet,sed ista ad uos meos discipu
los specialiter pertinet,quos dispensato
res efficio, cum uos alios ad regendum,
alios uero ad danda cōsilia & documen
ta pręficiā.Ideo quęro ;Quis putas est,
&c. Non ex ignorantia quęrit , sed ut
ostendat,q paucissimi sint tales ꝑlati,fi
deles & prudētes;sicut ille de quo Sapiēs
Eccl.31. dixit; Qui post aurū nō abiit, nec spera
uit ī pecunię thesauris.Ideo īterrogauit,
quis est hic,& laudabimus eum ? Rarus
est talis diues, & paucos inueniet tales ꝑ
latos.Particula autē interrogatiua,quis,
non pro re impossibili,sed pro difficili,
(ut Hieronymus ait) frequenter accipi
tur in sacris literis. Et sic ipse Hierony Hier.su
mus exponit hunc locum. Hoc est,Pau per Naū.
ci serui fideles inueniri possunt. Sic itel cap.3.
ligitur illud;Leo rugiet, quis non time- Psal.13.
bit ? Et illud; Quis ascendet in montem Rom.7.
domini , aut quis stabit in loco sancto Ose.14.
suo? Et Paulus;Quis me liberabit de cor Orig.
pore mortis huius?Et apud Oseam:Quis hom.18.
sapiēs,& intelliget hęc?Si de hac re plu Nume.
ra uidere desideras,leges Origenem, & Hiero.
Hieronymum. Amos.
¶Præterea Christus in his uerbis con 3.Zach.
ditiones assignat boni prælati; quem di- 4 Et ini
spensatorem uocat fidelem,atque prudē Episto-
tem Hæc & singula, quæ dicit animad- la ad M
uersione sunt digna.Primo dicit,quod nerium.
sit fidelis dispensator.Officium prelati a
dispensatione nominauit; ut intelligant
prælati officium suum non in agēdo ꝑ
libito , sed in dispensando consistere.
Videāt etiam prælati quod Christus eis
imponit nomen dispensatorum,ut intel
ligant se dispensatores esse bonorum,&
reddituum eclcesiasticorū.Fidelitas etiā
requiritur:ut ea,quæ sunt domini , non
in suos usus & utilitates conuertantur,
ut dominum suum incolumem , & liberū
in honore cōseruēt; ita ut pro ipsius ho
nore semper uigilent, & defensione,
quæ omnia necessaria sunt seruis fide-
libus. Est igitur fidelis dispensator , qui
non quod suum est quęrit; sed quæ Iesu
Christi,cuius uices gerit;quodque cedit
in ædificationem, & augmentum Eccle-
siæ,in cuius gratiam sibi oia commissa
sunt. Iustus nanque dispensator semper
præ oculis habet præcepta, & instructio
nes committentis.Gloriam Dei quærit,
non suam propriam Hæc autem si in fi-
deli seruo,& dispensatore requiruntur:
meritò dicemus cum diuo Paulo ; Iam 1.Co.4.
quæritur inter dispensatores,ut fidelis
quis inueniatur .. Rarum esse putabat
Paulus , dispensatorem , qui fidelita-
tem suo domino seruaret ; Pleri-
que enim sunt, qui fraudem faciunt ;
dum quærunt quæ sua sunt , nō q̄ sunt Phil.2.
Iesu

Iesu Christi,& cœleste,& diuinum ministerium in usum terreni lucri cõuertũt, nec salutem proximorum, sed propria commoda quærunt. Ad salutem proximorum curandam negligentissimi sunt: ad redditus uerò, & uectigalia exigenda diligẽtissimi. Debitores suos opprimũt, in carcerem detrudunt, & excommunicant: si tamẽ in peccatis eos uiderint, nec illos admonẽt, nec corrigunt. Si illos in angustia, aut tribulatione aliqua uideãt constitutos, contemnunt, & negligunt: cum deberent eos consolari, & reficere. Quod officium est prælatorum, sicut dominus Petro dixit; Tu autem conuersus confirma fratres tuos. Hi non fideles dispensatores, sed lupi rapaces dicẽdi sunt: & quia istorũ maior est numerus, inquit Paulus, Iam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur.

Luc. 22.

1. Cor. 4.

¶ Præterea in administratione rerum temporalium oportet, ut fidelis sit dispẽsator pauperibus, orphanis, & uiduis. Vnde beatus Paulus, qui in præfatione omnium suarum Epistolarum solebat dicere; Gratia uobis, & pax: scribens Timotheo, qui Episcopus erat Ephesi, inquit, Gratia, & misericordia, & pax. Timotheo, quia Episcopus erat, misericordiã commendauit: quia præcipuum munus Episcopi est esse misericordem, & pium erga egenos, & pauperes. Sed iam nunc aliqui in tantam infidelitatem peruenerunt, ut non solùm non pauperibus sua bona tribuant, sed uelint ab illis ditari. De his conquerebatur Deus olim dicẽs; Quis est in uobis, qui claudat ostia mea, & incendat altare meum gratis? quod quidem ad infidelem dispensatorem pertinet: cumque ad lucrum magis, & proprium commodum respiciant, & non ad obsequium Dei, nõ oues pascunt, sed eas dilaniant, & comedunt. Cum filii Israel offerrent plaustra Mosi, dixit dominus ad eũ: Cape ab eis. Vide quomodo a populo non audet illud recipere sine domini licẽtia. Et quis nũc quæso ministrorum Dei tam fidelis est, ut oblata sibi respuat? Iste uerò necessaria non recepisset plaustra, nisi dominus imperasset. Denique, ut uno uerbo concludam, ille fidelis dispensator est, qui sibi soli honorem

No.

Malac. 1.

Num. 7.

non usurpat, qui tyrannidem non exercet, qui recta intentione, & non propter temporalia ministrat, qui potestatem spiritualem sibi non ascribit: demque qui rem domini non negligit. Omnia autem hæc colliguntur ex intentione beati Petri, cũ inquit; Seniores qui in uobis sunt obsecro, pascite qui in uobis est gregem Dei, prouidentes non coactè sed spontaneè, secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed uoluntariè: neq; dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. ¶ Secũdò ait, dominus, quòd sit prudẽs. Prudentia nanque dicitur scientia operãdorum: nã sapiẽtia pertinet ad intellectum, prudentia uerò ad ea, quæ sunt agenda: atque ideo non solum prudentia est lumen illuminans intellectum, sed etiam calefacit affectum: non solùm ostẽdit, quid, quando, & qualiter sit agendum: sed etiam mouet uoluntatem, ut appetat bonum post iudicium, & ut fugiat malum. Vnde usus scripturæ, & usus cõmuniter loquentium habet, ut inepti dicantur, qui imprudenter operantur: licèt prudenter intelligant quid, & quãdo, & quomodo sit agendum. Vnde in Prouerbiis dicitur: Vir prudens dirigit gressus suos. Ideo ad hanc spectat moderare omnes uirtutes, quia auriga est earum, & ordinatrix affectuũ, & morum doctrix. Sine hac curritur in obscuro: nã dum quis magis currit in maiori est periculo, ut frãgat caput. Vnde hæc constituit ordinẽ in aliis uirtutibus: ita ut si hãc sustuleris, uirtus nõ est uirtus, sed uitiũ. Hac uirtute maximè indigẽt plati: idò hic Christus bonũ prelatum prudentẽ appellat. Opus est ut prælatus res alias corrigat: alias uerò dissimulet, tanquã qui non intelligit nec uidet. Modò grauem se debet ostendere, ut non cõtemnatur: alias uerò modestum, & affabilem, ne arrogans, & superbus existimetur. Modò uti debet misericordia, modo uerò iustitiã debet exercere: quod totum ipsa prudentia docet, sine qua non benè suum munus, & officium exequetur, etiam si magnis uirtutibus sit præditus. Multa enim sunt, quæ blandè, & cũ moderatione quadã fieri debent, & multa debemus exorare, ut subditus faciat, quæ aliàs iuberi possent.

1. Pet. 5.

Pro. 15.

Quando

Quãdo uerò hoc fit faciendum, ipſa prudentia docet. Quemadmodum tonſor, qui nouacula tonſurus eſt barbam, prius eam lauat,& nouaculam acuit; nam aliàs ſcinderet,& rumperet: ita facit imprudens prælatus,qui cum uelit barbam tondere, hoc eſt aliquod uitium ſubditi propellere,tanta aſperitate,& rigore id facit,ut potius deſtruat, ac ſcindat, atq; ita non corrigit, ſed in deteriorem mentem ſubditum prouocat. Priùs lauare debes,& blandè, & miſericorditer agere. Et tu ſubdite uide, quod quando tonſor inſanus eſt,tunc te ipſum magis tranquillum, & quietum præſtare debes,ne te ſcindat; atque ita dum prælatus magis inſanus fuerit,humilior,& prudentior exiſtere debes. Solent in finibus pronunciarum ſpeculatores conſtitui,quoniam hi terram uicinam cognoſcunt,& hoſtes uicinos maiori odio proſequuntur.Sic prælati optime ſubditos cognoſcant, & hoſtes fint hoſtium animæ,& cum modeſtia ueritatem oſtendant:& prudẽter regant rem publicam; potiùs amari, quàm timeri cupientes; nam ſi omnia uoluerint timore,& aſperitate regere, omnia facile euertent. Quemadmodum aqua magni,& profundi lacus,cum natura ſua tranquilla ſit, ui tamen uentorum agitatur,& commouetur;ſic populus etſi ſua ſponte mitis ſit,& quietus,nimia tamen ſeueritate,& aſperitate prælati, uelut violenta procella concitari, & perturbari ſolent. Debet eſſe prælatus quaſi plures; quia pluribus conſulere debet, & de omniũ ſalute cogitare.Vt in ſolo capite ſunt oculi,ut omnia uideant, & non in alio membro: ſic ſoli prælato conuenit omnia uidere,& conſulere, & mentis oculis conſiderare,quæ ad rectam gubernationem pertineãt. Ideo per Ezechielem Eze.27. dicitur,quòd Cherubim, qui erant depicti in templo,habebant duplicem faciẽ, alteram hominis,alteram uerò leonis; quia prælatus debet eſſe humanus, & benignus uiris iuſtis,ſeuerus autem, & terribilis ſceleratis. Quibuſdam debet humanitatem oſtendere:quibuſdam uerò terrorem incutere. Et hæc omnia prudentia docet. Igitur hac admirabili prudentia indui eſſe debent prælati: quia non ſolùm eſt opus rerum ſpiritualium gubernatione, ſed etiam temporalium: quia non tantùm unis debet tribuere,ut aliis deficiat. Opus eſt,ut ſeruare ſciat, & diſtribuere: & ut prudentiam ſimilem Ioſeph habeat, qui in annos ſteriles in abundantibus, & proſperis congregauit. Gen.41. Prudentia opus eſt in impartienda eleemoſyna: nam cæteris paribus potius ſuis, quam extraneis eroganda eſt:ad quod etiam opus eſt prudẽtia:nam conſanguinei tui ſeipſos ditare cupiunt tuis bonis, & re temporali, & pauperem te efficere cœleſtium diuitiarum. Beatus qui intelligit ſuper egenũ, Pſal.40. & pauperem. Cognoſcere debes neceſſitatem tua diſcretione,ſine eo, quòd ipſe pauper eam manifeſtet. Et ideo dixit; intelligit. Denique prælatus non debet eſſe cæcus,ſed lumine intellectus pollere debet. Et ideo in Leuitico præcepit dominus ne offerretur illi animal cæcum. Leu.22. Animal cæcum eſt prælatus ſine prudentia,qui tanquam cæcus in conſiliis ſeipſum præcipitat. Vult Deus,ut habeat oculos,& uideat quod facit,& quid acturus ſit:neque ignorans ſit, & inſipiens. Baſes templi Salomonis non erant ſine 4.Reg.6. Cherubim:ita baſes ſunt prælati,qui ſuſtinent ædificium ſpirituale, non tamen debent eſſe ſine cognitione, & lumine rerum agendarum,ſed ſapientes, & prudentes ſicut Cherubim. Ideo Moſes uolens conſtituere gubernatores populi,dixit Hebræis:Date è uobis uiros ſapientes,& gnaros: quorum conuerſatio ſit Deut.1. probata in tribubus ueſtris. Quod etiam intelligens Salomon non diuitias poſtulauit,ſed prudentiam. 3.Reg.3. Gubernator abſque prudentia, eſt tanquam nauis ſine clauo. Et ob hanc cauſam dicebat dominus per Hieremiam:Introducam uos Hier.3. in Sion:& dabo uobis paſtores, qui paſcant uos ſcientia,& doctrina. Et Paulus cùm loqueretur de officiis Eccleſiæ; Ephe.4. Quoſdam(inquit) dedi Apoſtolos,quoſdam Prophetas, &c. Cum autem loquutus eſt de prælatis, inquit; Alios autem paſtores, & doctores. Coniunxit doctores cum paſtoribus: ut inſinuaret prælatos ſcientia debere eſſe præditos.

tos: ut sciat quid agendum, quidve vitandum sit. Sciat igitur prælatus dispensatorem esse, & non dominum: & quòd fidelis esse debet domino, & prudens in rebus agendis: talis denique, qualis describitur in Exodo, cum Ietro dixit Mosi Prouide de omni plebe uiros sapientes,

Ro. 13. & timentes Deum, in quibus sit ueritas, & qui oderint auaritiam, &c. Prouide, idest, cum magna deliberatione elige de omni plebe, idest, absque personarum acceptione: uiros, idest, uiriles homines, & non pusillanimes, seu effœminatos: sapiens, idest, sapientia, & prudentia præditos, in quibus sit ueritas, idest, in quibus non sit simulatio, aut hypocrisis: & qui sequantur ueritatem, & non inordinatum appetitum, qui

Phil. 2. oderunt auaritiam, idest, qui non quæ-

Eccl. 20. rant, quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, & non accipiant munera. Xenia enim

Esa. 1. & munera excæcant oculos iudicis. Principes tui infideles socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones, Qui regant populum, idest, uerbo, & exemplo prædicando, & rectè gubernando: ita ut prælatus cunctis sit benignus, nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus, ad iram tardus, ad misericordiam pronus: in aduersis firmus, in fœlicibus, & prosperis cautus, & omnibus proficiat, & nemini noceat, omni denique sapientia, & prudentia ornatus. Lege Gregorium de cura pastorali, & Bernardum de consideratione ad Eugenium Pontificem. De tali prælato ait do-

No. minus; [Quem constituit dominus super familiam suam.] Abeant impij Lutherani, qui audent dicere Pontifices nó esse superiores de iure diuino, sed solùm hominum decreto electos. Mentiuntur: imò constituit illos dominus su-

Ephes. 4. per familiam suam: ipse enim quosdam dedit Apostolos, quosdam Prophetas, quosdam Euangelistas, & quosdam pastores, & doctores. Nam apud ecclesiam quamuis sit certa forma constituendi prælatos, siue per electionem, siue per maiorum decretum, ita ut uideantur constituti ab hominibus, tamen à

Act. 20. Deo constituuntur, & sic in Actis dicitur; Attendite uobis, & uniuerso gregi, in quo Spiritus sanctus posuit uos episcopos regere ecclesiam Dei. Spiritus sanctus constituit episcopos ad regendam ecclesiam Dei, non homo: & sic episcopi, qui successores Apostolorum sunt, immediatam habent potestatem ordinis a Christo, sicut Apostoli: quamuis authoritas præsertim quoad iurisdictionem sit à Papa. In quo tu maximè aduertere debes ne dignitatem, aut prælatiam fauoribus, aut simonia compares. O quanti sunt prælati, quos non constituit dominus, sed ipsi se constituerunt sua ambitione, fauoribus, aut pecuniis. Nolo tamen dicere quòd qui talis est non sit uerus Papa, aut episcopus; non tamen est in tali dignitate Dei uoluntate, sed permissione: quia permittit illos imperare, quos nec vult propter populi peccata a dignitate propellere.

Sic enim ipse ait: Ipsi regnauerunt, & Osee. 8.
non ex me. In hoc, quòd dicit, & non ex me, intelligit, quòd non sua uoluntate regnant: & ideo non sunt à Deo super suam familiam constituti. Dominus enim debet eligere prælatum, non humanus fauor, tuncque à manu Dei intelligas prouenire, quando sine tua solicita diligentia dignitas tibi offertur: quando uerò eam acceptaueris, conuerte oculos ad rationem, quam de illa es redditurus, & de ouibus tibi commissis.

Dixit Dominus Mosi, uoluntas mea est, Exo. 3.
ut educas oues meas ex Aegypto, & quòd tu sis pastor earum. Et respondit Moses: Quæ obsecro in me residet authoritas? Et dixit illi dominus: Quid habes in manu tua? Proijce virgam in terram. Quidquid homo habet à se debet expellere. Bonus prælatus reijcere debet honores, & gloriam, quam consanguinei, & parentes illi curant. At uerò si Deus iubet, per caudam debet accipere, hoc est per finem. Finis officiorum, & dignitatum, est arcta ratio, quam dominus debet exigere de animabus sibi commissis. Si Hieremias cùm esset in utero matris sanctificatus, & cum à domino ad prædicandum mitteretur:

ferè tantùm onus recusauit dicens: Hier. 1.
A, A, A domine nescio loqui. Magna quidem est audacia, ut uelis tu dignita-

tem folicitè curare:& acquirere,&c.

No. ¶Obserua autem quod dicit, super familiam suam. Non inquam super familiam Episcopi; non constituit eum super nepotes, cognatos, aut consanguineos suos:sed super familiam suam, scilicet domini. Familia enim domini nostri Iesu Christi sunt pauperes fideles, paruuli, pupilli, infirmi, &c. Super hos constituitur prælatus, hos pascere debet, sustentare,& curare. At quantos nunc uidebis, qui solam curam suæ familiæ gerunt: non erogant, quod habent, Christi familiæ, sed suæ. Sed si hoc solùm contingeret in bonis temporalibus, non tam graue malum esset: at conferunt beneficia Ecclesiastica suis, soluentes laborem: & dando illis beneficia curata. Hoc Romæ facere consueuerunt aliqui Cardinales & Episcopi, qui seruis suis,& mulionibus beneficia Ecclesiastica tribuunt, nec quærunt homines doctos,& studiosos, sed suos familiares. Sed iam ulterius. [Vt det illis in tempore tritici mensuram.] Vt det (inquit) illis: Quibus? his qui sunt de domini familia, de quibus modo loquuti sumus. Sed iam non tribuunt nisi diuitibus, a quibus sperant aliquid accipere. At cum prælati modo deberent esse sicut Sol, efficiuntur ueluti Luna. Nam Luna non illuminat, nisi in parte, qua recipit lumen à Sole. Ita multi prælati non bona cõferunt nisi eis, a quibus sperant aliud maius sibi euenturum. Atque ita (Deus est testis, me non mentiri) me uidisse in curia Hispaniæ Regis Philippi, aliquos amicos Regis, a prælatis multa dona, diuitias,& pecunias accepisse, ut talionem possent illis rependere:& ut sic hac uia amicitiam Regis possent sibi conciliare, ut ad maiores dignitates, & officia promouerentur.

Eze. 34. Alii pascunt semetipsos: quod Ezechiel plorat: Væ pastoribus, qui pascebant semetipsos. Nonne oues a pastoribus pascuntur? Officium autem boni pastoris est, ut det familiæ domini: & quòd oues suas pascat doctrina, & exemplo, & eleemosynis: tribuens ouibus Christi tam bona spiritualia, quàm temporalia: nam ad Episcopum pertinet alere pauperes, & ministrare eis, de substantia sua. Oportet

1. Tit. 4. Episcopum esse hospitalem; alienam tanquam, ut propriam debet existimare. quod si hoc non præstiterit, non est dignus Episcopi nomine. Et ad Titum Apostolus ait; Oportet Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non turpis lucri cupidum, sed hospitalem,& benignum. Tit. 1.

¶ Dicitur autem in tempore, quia cum oporteat, ut iste dispensator sit prudens, ad prudentiam spectat modum disponere circa actiones, quia est ratio recta agendorum:& ideo qualitas cibi, quantitas, & tempus cibationis considerari debent. Porrò de cibo spirituali, quod est uerbũ Dei, etiam considerandum est, quòd detur suo tempore tritici mensura: hoc est, ut prædicet, & doceat prælatus iuxta captum auditorum, aliquando subtilia, aliquando plana. Sic Paulus simplicibus,& rudibus dicebat: Ego non potui uobis loqui tanquam spiritualibus, sed tanquã carnalibus: tanquam paruulis in Christo lac dedi potum, non escam,&c. Dandum est triticum ad mensuram, idest, iuxta capacitatem uniuscuiusque. Insipientibus, non dicenda altissima, sed ea tantùm, quæ facilè possint capere. Sapientibus etiam non sunt dicenda uulgaria, & trita. Sic Paulus; Sapientiam loquimur inter perfectos. Considerare autem tempus, mensuram, & alia huiusmodi pertinet ad prudentiam ministri: sine qua fidelitas parum proderit. Ideoque tam in cibo spirituali doctrinæ, quàm in cibo corporali considerandum est tempus, & necessitas, & qualitas subditi: & sic in tempore conuenienti oportet dare unicuique mensuram iuxta in ellectus ipsius capacitatem, uel de cibo corporali iuxta mensuram,& inopiam: ita ut unicuiquę prudenter prouideatur. [Beatus ille seruus, quem cum uenerit dominus inuenerit ita facientem;] Idest, cum in morte Christus uenerit, beatus efficietur. Tales enim non solùm simpliciter erunt beati, sed etiam habebũt magnum beatitudinis gradum: nam, ut Paulus ait; Qui benè præsunt, duplici honore digni sunt. Obserua autem quod non dicit ita fecisse, sed ita facientem: quia non satis est, quòd aliquando bonus fuerit, & rectè prædicauerit, eleemosynas fuerit largitus: sed opus

No.

1. Cor. 3.

1. Cor. 2.

1. Tim. 5.

opus est, ut talis sit, & perseueret in bono incepto, ut cum dominus uenit in hora mortis, inueniat illum sanctis operibus intentum: quod fieri non potest nisi firmus, & constans rectitudine vitæ præstiterit. Multos uidebis senes, qui seipsos laudant, bonæ quæ in adolescentia fecerunt, iuuenibus narrantes: cum tamen in senectute, quam actionibus sanctis deberent consumere, auari sunt, cupidi, maledici, & ambitione pleni. Iuuenes non uident unt, quæ tu in adolescentia vel iuuentute fecisti, sed quæ modo agis: & iuxta ea quæ modo uident, ante actam vitam iudicant. His enim præsentibus virtutum exemplis alios mones & doces. Quocirca non satis est, aliquando bonum fuisse, nisi vt strenuus, & magnanimus miles vsque in finem perseueraueris. Beatus itaque est, quem dominus sic inuenerit facientem, quando uenerit siue in iuuentute, siue in senectute: qualem te inuenerit, talem te iudicabit. Et quid faciet seruo prudenti, & fideli, quem sic inuenerit? [Verè dico uobis, quoniam super omnia quæ possidet constituet illum.] Quicunque ad uitam æternam transfertur, constituitur super omnia bona domini, quia diuina essentia fruitur: quæ omne bonum est, Nec cogitari, nec dici potest, quale, & quantum diuinum, & admirabile illud bonum sit. Sed hoc omnibus, qui deferuntur in beatitudinem, conuenit, siue sint prælati, siue non: sed tamen Christus bonis, & sanctis prælatis, qui munus suum in hac uita recte exercuerunt, aliquid aliud his promittit, præter id omnibus concessum. Habebunt enim isti excellentiorem gradum gloriæ, nempe aureolam, & coronam doctoratus: nam boni prælati officium est docere, uacare orationi, lectioni, & doctrinæ. Episcopi proprium munus, & officium est docere. Vnde curam rei familiaris, & negotia secularia debet aliis cómittere. Et ita Apostoli dixerunt: Non est nobis bonum relinquere uerbum Dei, & ministrare mensis. Quo circa elegerunt septem diaconos, qui hæc facerent. Et præter aureolam, habent aliquid excellentius in præmio essentiali, quod consistit in excellentiori gradu uisionis; quia magis meruerunt cum plura charitatis ope

Amb. li. 1. offic. c. 1.
Actor. 6.

ra edat bonus prælatus, quàm subditus. Ideo de solis prælatis dicit; Constituet eũ super omnia bona sua. Sed de subditis dixit in parabola præcedenti, quod præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Maius est autem, quòd seruus maneat super omnia bona sua: quam quod semel dominus trãseat, & ministret seruis.

¶ Oportet igitur, ut status prælatorum in terra conformis sit illi, quem habituri sunt in cœlo: unde sicut in Ecclesia militanti est summus, sic erit in Ecclesia triumphanti. Nam sicut quia Christus saluandi homines munus accepit, meruit sibi locum super omnem principatũ & potestatem: ita prælati, qui functionem saluandi homines suis humeris imposuerunt, constituentur super omnem principatum. Nec aures tuas offendere debet id, quod dicimus, scilicet, quòd prælati subeant munus saluandi homines: cum Paulus dicat; Omnia factus sum omnibus, ut omnes ad me traham. Et alibi; Si quomodo ad æmulationem prouocem carnem meam, & saluos faciã aliquos ex illis: Igitur munus generandi filios Christo, nutriendi, & saluandi, nec Angelis datum est, ideo super Angelos est.

No.
Ephe. 1.
1. Co. 9.
Ro. 11.

¶ Obserua, quòd non dicit hoc cum iuramento, sed affirmans Christus, ait; Verè dico uobis. Non dicit; Ego iuro uobis per Deum, sed ego uos certos facio, quod mirandum quidem est, cum in re tam graui, & tanti ponderis, & momenti loqueretur. O quàm pessima, & execranda est huius nostri temporis consuetudo, ita ut in re leuissima homines mille iuramentis utantur; & pueri etiam incipientes loqui, nihil affirmant nisi nomen Dei in uanum assumentes. Nabuchodonosor cum uidisset, quod Deus liberasset ab igne Sidrac, Misac, & Abdenago, edictum iussit diuulgari, ut nemo nomen Dei Israel blasphemaret. Si Rex ille gentilis hoc iussit, quare Principes, & reges Christiani hoc non præcipiunt magnis pœnis impositis: quandoquidem maiora miracula, illo quotidie Deus facit, &c. Hactenus loquutus est dominus de bono præla-

No.
Dan. 3.

to, & de ipsis præmio: nunc autem de malo prælato & pœna ipsi infligenda disserit, dicens.

No. [Quòd si dixerit seruus ille in corde suo; Moram facit dominus meus uenire, &c.] Dicit se desiderare, si fieri posset, ut nunquam mors adueniret. Inter uitia, & peccata huius serui mali illud unum est, quòd existimet se diu uicturū: quod quidem quàm uanum & stultum sit satis ostēditur, cum quotidie uideamus iuuenes mori, & sepeliri. O quot & quanti sunt iuuenes, qui iniqua opinione falsi existimant longæuam uitam habere, & dicunt;

Mat.25. Moram facit dominus meus; & sic pœnitentiam differunt in senectutem. Sic uirgines fatuæ perierunt. Et cum hanc uanam fiduciam conceperit, uide quid faciat. [Et cœperit percutere seruos, & ancillas, & edere, bibere, & inebriari.] Seruus iste malus, eo quod longa tempora uitæ sibi promittit, in malam administrationem defluit, in qua omne flagitium, & peccatum includit. Posuit tamen Christus duo, quæ præcipua sunt, scilicet superbiam & luxuriam, ad quæ cætera re-

Augúst. Epistola ad Hesychium. ducuntur. Primum autem, idest, superbiā per seruorum concussionem designauit: ut inquit diuus Augustinus. Luxuriam autem ostendit, dicens; Cœpit edere, bibere, & inebriari. Cùm percutit seruos, uelut dominus in illos animaduertit, cum non sint eius serui: sed ipse sit conseruus

Matt. 24. eorum. Et ideo per Matthæum dicitur, quòd cœpit percutere conseruos suos. Illud autem ad prælatos pertinet: quia licèt constituantur a Christo super plebem, non tamen subditi desinunt esse serui Christi; & ipsi, qui eis præsunt non sunt domini illorum, sed conserui. Si dicitur

Eccl.32. in Ecclesiastico: Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi unus ex eis. Cœpit percutere, quia hoc magno uitio

1.Ti.3. præcipuè laborant prælati. Ideo Paulus, quòd oportet episcopum non esse percussorem, sed modestum. Percutit autem eos suo malo exemplo, cum scandalizando damnat conscientiam subditorum, ait

Tit.1. nanque Paulus; Sic autem peccantes in fratres & percutientes conscientiam eorum infirmam. Percutiunt etiam prælati subditos multis censuris, & excommunicationibus præceptis, constitutionibus, & comminationibus: ita ut non possint ulterius progredi, nec in bono proficere. Eccl.24.

De his per Ezechielem inquit dominus: Væ uobis, qui cum potentia, & maiestate imperabatis. Multos nunc inuenies in ecclesia Dei ita arrogantes, & superbos, ut non eos existimes pastores, sed tyrannos, & dominos: qui potius mores referūt leonum, & tigridum, quàm prælatorum. Nō est opus ita arcum intendere, ut frangatur; nec subditos ita uexare, & opprimere, ut nequeant crescere, nec proficere. Quod Christus his uerbis uoluit innuere; scilicet quòd prælati superbi ita uexāt subditos, ut non sinant illos in uirtutum exercitio crescere. Et ut similitudine diui Anselmi utar; si plantam arboris in horto tuo plantaueris, & mox illam ita ex omni parte cōcluderes, ut ramos suos nulla tenus extendere posset; cum'que post annos excluderes, quales putas ramos extenderet? Profectò inutilis arbor rugosa, & gibbis plena, ramis suis incuruis perplexa. Hoc faciunt multi prælati, & magistri & parentes subditis, & filijs suis; qui plantati sunt in horto ecclesiæ, ut crescant, & fructificent Deo. Sic illos minis, terroribus, & flagellis comprimunt, ut nulla penitus liceat eis libertate potiri. Atque ita ineptè oppressi prauas & spinarum more perplexas cogitationes in se congerunt, & fouent, & nutriunt. Anf.lib. similitudi cap.177.

Vnde fit, ut cum nihil amoris, nihil pietatis, & beneuolētiæ erga se in illis sentiāt; nec subditi quicquā boni illis, aut grati operis exhibeāt; sed omne odiū, impietatē, & maleuolentiam aduersus illos concipiūt. Dum corpore crescunt, crescit etiā in illis timor, & inuidia, & omnis suspicio mali. Huius rei causa superbia est, & crudelitas, quā multi prælati aduersus subditos exercent; in causa enim sunt, ut subditi impatienter sint, ut ira, & furore commoueantur, cum non possit ferre grandia onera, quæ illis imponunt. Et sæpe sæpius uidebis quòd prælati hæc cum subditis facientes, seipsos blandè, lautè, & piè tractent: ipsi secundum suam libidinem comedunt, & bibunt; nolunt autem, ut subditi ieiunent, & se pœnitentia conficiant. Semper ego id sum expertus:

tus: eos homines, qui asperam, & pœnitentem uitam degunt: erga subditos blãdos, modestos, & pios sepsos ostendere. E contra verò, qui sibi indulgent pro genio, & uitiosi, & profani sunt: erga subditos legum, & præceptorũ obseruantissimos se exhibent. Aspice obsecro diuum Baptistam, qui tam sobriam, & asperam uitam agebat, qui cilicinis pellibus induebatur, erga publicanos, & peccatores mãsuetus, & blandus erat. Et ita loquutus est illis dicens: Qui habet duas tunicas, det unam nõ habenti. Et militibus dixit: Contenti estote stipendiis uestris. Non dixit: Non carnes comedatis, nec uinum bibatis, nec in lectulis cubetis: siquidẽ hæc omnia ego facio: sed blandè, & modestè illis fuit loquutus. E cõtra uerò Pharisæi grauissima onera humeris hominum imponebant, sed ipsi nec digito ea ferre uolebant. Atque ita Christus in hoc loco, coniunxit uexationem, & percussionem, quas prælati exercent cum eorum cibo, & potu, & cum blanda uita, quia alterum ex altero nascitur, & proficiscitur. Hoc enim euenit, ut prælati subditos uexent, & opprimant: quia scilicet helluones, profani, & uitiis dediti sunt. Sed ut intelligant tales prælati id non fine animaduersione prætereundum esse, audiant qua pœna sunt puniendi. [Venit dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora, qua nescit, & diuidet eum.] Malus prælatus, quasi securus de longa uita animum suum ad malè administrandum applicuit: quasi postquam diu uacauerit delicijs, poterit breuiter ante mortem pœnitere. Sed toto errat cœlo: quia cum putauerit tempus sibi esse quietis, superueniet subitò mors, quando non erit tempus pœnitendi: quia ut iam ostendimus pœnitentia in hora mortis difficilis est, Si quis toto tempore suæ uitæ gratiam Dei spreuerit, & Deum pulsantem ad ostium non audierit, fortè in extremo uitæ illam non habebit gratiam, quam toties contempsit, & recusauit. Et fortè tã subita, & repentina ueniet mors, ut nõ sit locus, nec aliquid de ipsa pœnitẽtia cogitare.

Mat. 3. Luc. 3. Mat. 23.

No. ¶Illud uerò quod dicit, quòd diuidet eum: non est intelligendum, quòd eum gladio dissecabit: sed quòd à consortio sanctorum illum diuidet, & separabit. Nam cum malus prælatus in uita sanctis uiris, & aliis esset præpositus, & ideo cũ sanctis communicabat: meritò post mortem à bonis segregabitur, & non cum eis in gloria erit coniunctus. Et, quod deterius est, a Deo pœna damni separabitur: quæ quidem pœna iuxta Theologorum sententiam maior est omni pœna. Illa enim pęna maior est, in qua maius malũ inest, & plus inuenietur de ratione mali in causa, quàm in effectu. Diuidetur itaque in morte anima eius a corpore, diuidetur a consortio beatorum, & a fruitione diuinæ essentiæ, quod infœlicissimum & grauissimum malum est. In libro Danielis Prophetæ legitur Nabuchodonosor Regem uidisse arborem magnam, & subter eam habitabant animalia, & bestiæ, & in ramis eius conuersabantur uolucres cœli, &c. Daniel interpretatus est per illam arborem significari ipsum regẽ, magnum, superbum, potentissimum, & diuitem. Plurimos, & nunc inuenies prælatos similes Nabuchodonosor, pſertim in nostra Hispania, quæ ditissimos habet Episcopos: arbores inquam magnas, cuius cacumina ipsum cœlum tangunt, subter eam animalia multa, & bestię. Subumbra pinguium, & magnorum reddituum ipsius Episcopi, non uidebis multos homines doctos congregatos, non studiosos, & sapientes: sed animalia bruta, hoc est homines ignorantes, insipientes, & nulla bonarum artium scientia præditos. Ita ex redditibus prælati magna multitudo bestiarum alitur: scilicet tot famuli, & serui, tot multones, & alii multi, qui solũ intenti sunt luxuriæ, & omni uitiorum generi se committunt. In ramis eius conuersabantur uolucres cœli. Passerculi suauem harmoniam & concentum efficiunt, per ramos altos ipsius arboris saltãt: hoc est parasiti, & adulatores, qui suauiter, & dulciter auribus prælati concinunt, & secundum palatum ei loquuntur: hi inquam, sunt qui maximam familiaritatẽ, & amicitiam cum prælato nectunt, qui fructus maturiores comedunt, quique maiora dona, & pinguiora beneficia accipiũt. Hic neolatũ vnguẽ a uerbis plati dissedũt, genio ipsius indulgẽtes: q̃ ipse lau-

No dat, & ipsi etiam eadem extollunt: quæ ip se uituperat, et ipsi uituperant: & denique hi ad uiuū referunt personā illius famosi parasiti Gnathonis Si quid dicit, approbant, si statim ipse reprobat, & ipsi continuò in eandē eunt sententiā. Omnia assentari, is quæstus est nunc multò uberior. Alius et Satyricus Poeta hoc genus hominū depingebat: Rides maiore cachinno, Concutitur: flet, si lachrymas cōspexit amici, Nec dolet, igniculum brumæ si tempore poscas, Accipit endromidem: si dixeris æstuo, sudat. Nocte dieque potest alienum sumere uultum: A facie iactare manus, laudare paratus. Hi denique soli sunt, qui in domo prælati lautè, & opiparè epulantur, & usque ad satietatem inebriantur. Ita uiuunt hi, ut is uiuat, qui uincit, aduersus autem uictum omnes insurgunt: & hi non accedunt, nisi ad diuites, & potētes, & ad eos, qui magnatum amicitiam sibi conciliarunt. Qui ueritatem loquuntur, ab his reiiciuntur procul, quemadmodum rex Achab Michæam abhorruit, quia non prophetabat ea, quæ ipse uolebat. Hoc genere hominum impletus est mundus. Quod idem satis aptè in scriptura sacra depingitur.

Iuuen. Sat. 3.

Eccl. 13. Vnde Ecclesiasticus dicit; Diues loquutus est, & omnes tacuerunt, & uerbum illius usque ad nubes perducunt. Pauper loquutus est, & dicunt: Quis est hic? Et si offenderit, subuertent illū, &c. Sunt uelut echo, quæ idem respondet, quod loquutus es. De quo Salomon; Resonans

Sap. 16. de altissimis montibus echo. Si tu canis, etiam canit echo: si ploras, echo etiam plorat. In altis montibus, & sublimibus dicit resonare echo; nam adulatores, & parasiti non habitant in domibus pauperum, sed in domibus principum, & magnatum. In his altis montibus ipsi resonant, & canunt; & ideo Daniel inquit, quod aues in altum arboris ascendebant; nam hi ad eos, qui in altas, & sublimes dignitates sunt constituti, accedunt, & cum ipsis una habitant. Sed audi quid de hac arbore subdit Propheta; Et ecce uigil,

Dan. 4. & sanctus de cœlo clamauit; Succidite arborem, & precidite ramos eius; excutite folia eius, & dispergite fructus eius; fugiant bestiæ, quę subter eam sunt, & uolucres de ramis eius. Idem hoc est, quod Christus in hoc loco dicit. Et diuidet eum. Succidite illum in morte; animam a corpore separate, diuidite illum, descendat anima in infernum; & corpus in sepulchrum a uermibus, & bestiis deuorandum. Tunc enim omnes bestię, & aues fugiunt; quia solus in sepultura relinqueris; & unusquisque tuorum per suam uiam abibit, tu uerò, qui magna arbor eras scissus, & solo ęquatus manebis, & ab eis conculcaberis, a quibus nunc tanquam Deus coleris. Et non solùm diuidet te dominus, sed in tormēta grauiora detrudet. Quocirca sequitur in textu;

[Partemq. eius cum infidelibus ponet.] No.

Hactenus loquutus est de pœna damnati, quia diuidetur, & separabitur a consortio diuinę essentię, & etiam ipsa anima a corpore discedet. Nunc autem agit de pœna sensus, quia non tantùm diuina uisione carebit, propter quam creatus est, sed etiam tormenta ęterna patietur. Sicut enim dixerat de prelato fideli; quòd super omnia bona sua constituet eum; sic nunc loquēs de prelato malo dicit, quòd ponetur cum infidelibus, quia infidelis fuit in muneris sui administratione. Bene etiam dicit, quòd cum infidelibus collocabuntur mali prelati, quia (ut Paulus ait) si quis suorum curam domesticorum non habet, fidem negauit, & infideli est deterior. Quia infideliter suum munus exercuit, cum infidelibus sortitus est locum tormentorum. Sapiens inquit; Iudicium durissimum, his, qui præsunt fiet. In sequentibus Christus ostendit, quòd mali dispensatores, imò & omnes eruditi, si sint uitiosi, grauiora sustinebūt supplicia propter suam scientiam; [Ille autem seruus, qui cognouit uoluntatem domini sui, & non se preparauit, & non fecit secundum uoluntatem eius, uapulabit multis.] Seruus, qui omnia precepta diuina rectè percalluit, & quid dominus ab eo requirat, & non se preparauit, hoc est, non se disposuit ad bene agēdum, nec mentem adaptauit, ut obediret Dei precepto, pluribus, & grauioribus punietur suppliciis, quia grauius, & iniquius peccauit. Homo namque debet se ipsum preparare faciendo, quantum suę uires suppetierint;

1. Tim. 5.

Sap. 9.

Pro. 16. petierint: iuxta illud Prouerbiorum. Hominis est, animum præparare. Propter
1. Reg. 7. quod Samuel in libris Regum hortatur: Præparate corda uestra domino. Sed prælatus, & doctus, qui cognoscit, & nouit domini uoluntatem, & non se præparat, ut eam exequatur, grauissimè punietur.
Iac. 4. Nam, ut Iacobus ait, scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Et diuus
2. Pet. 2. Petrus etiam inquit: Melius erat non cognoscere uiam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum reuerti. Vbi donum maioris, & altioris scientiæ relucet, ibi trãsgressor maiori subiacet culpæ. Ideoque homo, qui perspicaci ingenio est præditus, qui abundantioribus naturæ donibus est cumulatus, si turpibus se immiscet flagitiis, si peccans se ipsum dedecorbet, inexcusabile committit peccatum: at homo rusticus, & mediæ plebis facilius ueniam impetrabit. [Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis: uapulabit paucis.] Quare punitur, si non cognouit domini uoluntatem? Quia poterat illam scire, & noluit, & negligens fuit circa suam salutem, & non inuincibiliter ignorauit: nec fecit, quod potuisset, si uiros peritos,
Esa. 5. & doctos consuluerit: Vnde Esaias: Propterea captiuus ductus est populus meus quia non habuit scientiam. Et Paulus:
1. Cor. 14. Ignorans ignorabitur.

No. ¶Aduerte autem, quòd quædam est ignorantia, quæ excusat a peccato, & alia quæ non excusat. Quapropter sciendum, quòd ignorantia potest esse duplex iuris scilicet, & facti. Ignorantia facti est duplex, quia interdum adhibetur debita diligentia, & tunc ignorantia excusat a toto: ut patet de concubitu Iacob cum Lia. Interdum non adhibetur
Gen. 29. diligentia debita, & tunc non excusat, &
Gen. 4. sic occidit Lamec Cain putans illum esse bestiam. Ignorantia autẽ iuris est duplex videlicet vincibilis, & inuincibilis. Ignorantia quoque uincibilis duplex est: quædã est affectata, quæ non excusat, ut cùm quis non uult, aut spernit ius scire, ut liberius peccet: quædam est non affectata, quæ uocatur crassa, uel supina, quæ non excusat, licèt in aliquo excuset. Ignorantia uerò inuincibilis, cùm homo facit omne, quod in se est, excusat a toto.

Obserua etiam, quòd licèt distinguantur peccata, nempe in peccata malitiæ, fragilitatis, & ignorantiæ: tamen omne peccatum aliquo modo est peccatum ignorantiæ: quia omnis, qui peccat caret scientia actuali, & practica, bonique approbatiua. Si enim cognosceret peccati malitiam, & mala æterna, quæ sibi parat, & bona cœlestia, quæ perdit: quomodo auderet peccare? Ideo philosophus dixit; quòd omnis malus est ignorans. Et in
Prouerbiis Salomon ait: Omnis uia uiri recta sibi uidetur. Malum namque secundum, quod tale, non appetitur: cum bonum sit appetitus obiectum. Nullus enim respiciens ad malum operatur, appetit enim, & agit malum, ut bonum apparẽs. Verùm peccata, quæ ex fragilitate, aut ex ignorantia iuris, uel facti fiunt, cæteris paribus, minora sunt, quàm ea, quæ ex malitia fiunt: & ideo ait hic dominus, quòd ignorans uapulabit plagis paucis, nihilominus perpetuò damnabitur, si in mortali decesserit. Ex his etiam patet; quòd nõ omnes æquali pœna puniuntur in inferno, sed unusquisque iuxta quantitatem demeritorum. — Prou. 1[illegible]

[Omni autem, cui multum datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.] Hæc duo datum, & commendatum referri possunt ad idem: & tamen distinctè ponuntur, quia datum refertur ad dona homini propter se ipsum collata: commẽdatum uerò ad dona homini præstita pro aliorum directione. Et certum est, quòd plus requiritur ab eo, cui maior animarum cura commissa est, quia de cunctis, & singulis redditurus est rationem.

¶Discamus ex hoc loco non gloriari de nobilitate, pulchritudine, scientia, aut qualibet alia gratia, cum omnia data sint a Deo. Sed qui maiora acceperint timeãt arctissimum Dei iudicium super illũ euenturum: Ideo Paulus. Quid habes, quod
1. Cor. 4. non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Qui enim maiora accepimus a Deo, maiori tenemur obligatione ad ipsius obsequiũ: quia magis arcta a nobis exigetur ratio.

¶Præterea, quia dicta domini præcepta implenda sunt potius amore, quàm

timore: addidit statim dominus. [Ignem ueni mittere in terram.] Si quæras a Christo, quid attulerit in mundum, respondebit: Amorem. Hic enim dicit; Ignem veni mittere in terram. Et si iterum quæras, quæ res attulit eum in mundum, re-
Ioan. 3. spondebit: Amor. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitū, daret. Si ab eo quæras. Quid prædicauit?
Ioan. 15. respondebit: Amorem; Hæc mando uobis, ut diligatis inuicem. Quid multa? Si ab eo interrogas, quid ipse sit, responde-
1. Ioan. 4. bit; Amor. Ita enim ait beatus Ioānes:
No. Deus charitas est. Quemadmodum malum, & scelestum hominem ipsam malitiam, & ipsum scelus appellamus. Ita Ioānes Deum ipsam charitatem, & amorem uocat, tum quia charitas perfectissimè in ipso apparuit: tum etiam, quia sicut Deus essentialiter non tantum bonus, iustus, verus, misericors; uerùm etiam ipsa bonitas, iustitia, ueritas, sapientia, & misericordia est; sic etiam essentialiter ipsa charitas est. De hac Apostolus dixit; Excellen-
1. Co. 12. tiorem uiam ego uobis demonstro. Postquam Paulus excellentiam Apostolorum, prophetarum, & doctorum ostenderat, & dona, & gratias, quas habebant, dixit; Et adhuc excellentiorem uiam ego uobis demonstro. Estne quid maius charitatem habere, quàm Apostolum esse, prophetam, aut Doctorem? multò quidē maius. Nam poteris Propheta esse, Apostolus, aut Euangelista, & nihilominus in infernum abire, & hoc sine charitate. Quid prodest Apostolum esse sine charitate? Apostolus Iudas erat, uerùm quia
1. Co. 13. sine charitate discessit, damnatus est. Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habuero; factus sum uelut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Cymbalum enim postquam sonuit, & tinnit, ut antea cymbalum manet; sic apostolus, aut prædicator homo, ut antea, manet, etiā si prædicauerit; quia charitatem non habet. At charitas homines diuinos efficit, & transformat illos in Deum, ita ut iam homines non sint, sed dii. Hunc ignem uenit Christus mittere in terram; & ideò spiritum sanctum misit in linguis igneis, ut corda eorum igne
Act. 1. sui amoris accenderet, & charitate inflā-

maret. Hanc charitatis lectionem sæpe No.
Christus repetiuit, & iam ad patrem iturus in ultima cœna super omnia commendauit discipulis. Et in hoc (dixit ipse) cognoscent homines, quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem, de hoc igne subdit dicens; [Et quid uolo, nisi ut accendatur?] Significat per hoc, ut ex eo tempore ex quo inceperat accendi ignis spiritualis amoris in discipulos, desiderabat, ut extenderetur in uniuersum mundum. Vbi declarat non solùm suum officium, sed fructum, quem expectat mediante munere discipulorum. Ignis inter cætera elementa maioris uirtutis est, & otiosus esse nequit: sic amor Dei nescit esse otiosus, magna enim operatur, ubi adest; si autem definit operari, amor non est. Hic ignis accensus est, & totum mundum inflammauit in die Pentecostes, Act. 2.
mittens Spiritus sanctus carbones illos accensos per mundum uniuersum. Sed antequam genus humanū prædicto igne charitatis inflāmaretur, prædicit se mortem passurum. Sua enim sacratissima passione tantā gratiam humano generi promeruit: atque cum ex suæ sanctissimæ passionis memoria præcipuè accenditur iste ignis in cordibus fidelium, ideò subdidit. [Baptismo autem habeo baptizari, & quomodo coarctor usque dum perficiatur?] Mortem suam intelligit per hanc ablutionem, in qua ablutus est proprio sanguine: iuxta illud, quod filiis Zebedæi in alio loco dixit: Potestis baptizari baptismo, quo ego baptizor? Dicit, quòd Mar. 10.
coarctatur ad hanc passionem: quia secundum iudicium ad passionem hanc uehementer incendebatur ex amore, quem erga genus humanum habebat. Hinc in nouissima cœna dixit; Desiderio desideraui hoc Pascha manducare uobiscum. Luc. 22.
Deinde ponit Saluator modum perueniendi ad perfectionem diuini amoris dicens, [Putatis, quia pacem ueni mittere in terram?] Mirabile est, quod dicit, scilicet, quod non quærit pacem, cùm uideatur ipsum ad nihil aliud uenisse, nisi ad pacem componendam. Vnde protinus, ut ipse natus est, dixerunt Angeli: Et in terra pax hominibus bonæ uoluntatis. Ipse quoque dicitur uenisse ad pacificandum Col. 3.
nos

nos Deo in sanguine suo. Apostolis etiã
Luc.10. pacem manifestare iussit: ita ut cum intrarent domos dicerent; pax huic domui.
Et post resurrectionem Apostolos saluta
Io.20. uit dicens. Pax uobis. Quomodo ergo pacem detestatur? Est pax spiritualis, & bona, quæ est quies mentis in Deo, seu ordinata concordia: quam Christus uenit dare mundo. Est autem alia pax impia, & carnalis, cum spiritus subiicitur sensualitati, & facit anima pacem cum uitiis. De
Psal.72. hac ait Psalmista: Zelaui super iniquos, pacem peccatorum uidens. Cumque Christus uenerit destruere hanc pessimã pacem impiorum, ludit.

[Non dico uobis, sed separationem.] Effectus describitur duorum præcedentium officiorum ad quæ venerat, declarando, quod effectus suæ passionis, & ignis amoris non erat pax mundana, & carnalis, sed separatio a carnalibus, & mũdanis hominibus. Et aptè contra pacem posuit separationem: quia pacis est coniungere. [Erunt enim ex hoc quinque in domo vna diuisi, tres in duos, & duo in tres. Diuidentur pater in filium, & filius in patrem suum, mater in filiam, & filia in matrem: socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.] Dixit, quòd in domo erunt quinque personæ, quæ contra se diuidentur, & tamen sex enumerat, scilicet patrem, & filium, matrem, & filiam, & socrum, & nurum. Sed intellige, quòd illa, quæ mater est filiæ, socrus est uxoris eius, & sic eadem in filiam suam, & nurum suam dicitur diuisa. ¶ Obser-
Mat.10. na autem, quòd, ut in Matthæo clarius dicit, non separatur pater a filia: sed è contra dicit Christus, quòd uenit separare hominem aduersus patrem suum, & filiã aduersus matrẽ suam, & nurum aduersus socrum suam. Quare separabitur filius à patre, & filia a matre, & nurus a socru: & nõ è contra? Quia facilius recipiũt Euangeliũ iuniores, quã ii, qui ætate sunt provecti. Iuuenes nanq; minus se peccatis cõtaminarũt, & minus uoluptatibus, atque diuitiis seipsos tradiderunt: senes uerò duri effecti, & uelut callo obducti minus aperiũt postes sui cordis, ut dominus ingrediatur in eos. Quare non immeritò Dauid dicit; iuuenes virgines, & senes cum iunioribus laudẽt nomen dñi. Vnde Ps.148.
quomodo bis iuuenes, & senes nomen domini laudant. ¶ Perpende etiam quanta sit uirtus, & efficacia euangelii Christi. Non enim esset mirabile, si pater contra filiũ insurgeret, maior uidelicet cõtra minorem, sed ꝙ filius cõtra patrem, & filia contra matrẽ, & nurus contra socrum insurgat, ab eisq; separentur: id quidem nõ nisi summæ, & diuinæ efficaciæ tribuendum est: Disce etiam ex hoc loco, ꝙ filius, neq; filia in negotio euangelico a parentibus non pendent. Potest enim filius inuito patre, & renuente se ipsum mancipare, ut euãgelicam perfectionem sequatur: maximè, ubi annum sextum decimum uir pertigerit, fœmina uerò decimum quartum [Dicebat autem ad turbas. Cum uideritis nubem orientẽ ab occasu, statim dicitis; Nimbus uenit. Et ita fit. Et cũ austrũ flantẽ, dicitis: Quia æstas erit: & fit.] Ratio horũ est. De primo, quia pluuia fit de materia uaporũ humidorũ, uel humefactorum, & ingrossatorũ: nubes autem est corpus crassum ex uaporibus taliter humidis, & incrassatis. Ideo quando nubes sic surgebat, signum erat, quòd pluuiã iã aduẽtabat: quia id, quod in nube crassum erat, citò in aquam resoluebatur. Et dicitur de nube oriente, uel ascendente ab occasu, idest, de mari: quia totum mare Mediterraneum est ad occidentalem partem terræ Iudæorum Sic in Numerorum li- Nu.34.
bro dicitur: Plaga aũt occidentalis à mari magno incipiet, & ipso fine claudetur. De mari autem eleuantur exhalationes humidæ, quæ statim, ut incrassantur, dissoluuntur in pluuias. Ideò surgẽte ab occasu uel ex parte maris, quod idem est, erat signum pluuiæ statim futuræ in terra Iudæorum. Et sic dixit Elias, quando 3.Re.18.
pro pluuia orabat, occisis sacerdotibus Baal: Respice contra mare, & ascendit nubecula, & uenit pluuia. Ideoque in terra Iudæorum ascensus nubis ab occasu, siue de mari, quod idem est, signum erat pluuiæ. Ratio autem secundi, scilicet, quòd uidentes austrum flantem dicitis, quia æstus erit, euenit, quia auster est uentus calidus, & siccus, & ita quando ille flat, omnia desiccat.

¶ Sed sciendum, quod flatu-

aliquando humectat, & aliquando exsiccat, non secundum conditionem uenti: sed secundum conditionem & temperiē regionum super quas transit, uel de quibus colligitur materia eius. Videmus.n. quod quidem uētus est in aliqua regione pluuiis abundans, in alia uerò nunquam pluuiam generat; & ita est de Austro Nā Auster ferè in tota Europa pluuias affert. Ideo Poetæ Latini, qui describunt rerū naturas & conditiones iuxta proprietatem suæ regionis, scilicet Europæ, uocāt Austrum pluuiosum, & hæc est ipsius proprietas & natura. Sic Ouidius dixit; Pluuioque madescit ab austro, idest, ab Austro pluuioso. Et Virgilius: Austrum, quē ipse Africum uocat, idest, de Africa uemētem, creberrimum procellis, idest, aquis uenientibus cum impetu uentorum; & tamen in terra Iudæorum est Auster ualde desiccans, & signum æstatis, ut hic dicitur. Ratio diuersitatis est, quia ad hoc, ut Auster transeat in totam regionem Euro, quam nos incolimus, necesse est quod transeat mare Mediterraneum, unde trahitur multa materies, quæ conuertitur in uentum; & inde fit, ut propter humiditates conuertatur in pluuias. Et etiā quia ipse uentus propter rationem dictā est humidus & aliquo modo calidus propter regionem meridianam, ex qua uenit. Et sic nubes humectat, & dissoluit per calorem: & hoc est, quod requiritur ad distillationem pluuiarum. In regione autem Iudæorum, contrarium fit: quia ad hoc ut Auster ueniat in illam, transiturus est per solas regiones siccas, & calidas scilicet per deserta Africæ, & non transit per aliqua maria; & ita eam perflauerit regionem, desiccabit illam, & hoc est esse æstatem. [Hypocritæ, faciem cœli, & terræ nostis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis?] Scitis ex dispositione aeris quando sit tempestas, aut calor; cur ergo ex oraculis prophetarū non uultis colligere, neque probare, quomodo sit impletum tempus aduentus fœlicissimi Christi, uobis in lege & in Prophetis promissi? Iam enim sceptrum erat ablatū à tribu Iuda, sicut prædixerat Iacob. Similiter numerus hebdomadarū, de quibus Daniel prophetauit. Christus etiam multa miracula fecerat, sicut Esaias prædixerat; Ecce (inquit) Deus uester ueniet, & saluabit uos. Tunc aperientur oculi cæcorum & aures surdorum, &c. O quot, & quantos nunc in mundo reperies his similes, qui terrenis, & periturís penitus implicitti; de conducentibus ad salutem animæ nihil curant, quæstionibus futilibus & uanis intenti, uitam consumunt: quæ nihil ad rem conducunt: parum autem de eis, quæ ad Deum spectant curantes. Vnde Paulus; Quomodo conuertimini ad infirma & egena elemēta: dies obseruatis, menses & tempora, & annos, timeo uobis ne sine causa laborauerim in uobis Quid tibi proderit cursum & motum cœlorum nosse, & planetarum influentias calle re: si cognitione conditoris ipsius cœli careas? Quid prodest tibi omnem Bibliam memoria retinere, & omnes scientias mathematicas didicisse, herbarum uires cognoscere, nisi te ipsum cognoueris? Si igitur opera Dei cognosces, & factorem ipsorum cognoscas. Vos igitur hypocritæ, qui rectè scitis à uentis currentibus causas naturales omnium euentuum cognoscere: æquum etiam est, ut de cognitione ipsius creatoris agatis, & scientiam uestram ad salutem animarum applicetis; Vnde in Ecclesiastico habetur; Quæ præcepit tibi Deus illa cogita semper: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. [Quid autem & a uobis ipsis non iudicatis quod iustum est?] dixerat increpando, quomodo figura temporis huius non probatis, qui signa, & tempus pluuiæ, & æstatis probatis? Aliud peius nunc subiungit. Cur ex exterioribus uestro & recon ditis non iudicatis quod iustum est? Longe siquidē deterius est & peius habere in semetipsis exemplaria, & errare, quàm errare circa iudicia, quæ pendent ab exterioribus signis Habemus enim apud nos synteresim, & uirtutum seminaria naturæ iura: ex quibus debemus colligere quid iustum sit: à quorum cognitione nemo potest se excusare. Quocirca arguendo, quia etiam illi hypocritæ errabant circa mores inquit: Cur non ex uobismetipsis (hoc est ex his, quæ intus habetis uirtutum seminibus, & principiis) quod iustum est iudica-

Ouid. 1. Meta.
Virg 1. Aenei.
No.
Gen. 49.
Dan. 9.
Esai. 35.
Gala. 4.
Eccle. 4.
No.

No. iudicatis? Ac si apertè diceret. Non est mirum, quòd hypocrisis uestra semoueat uos in probatione temporis aduentus mei, cum ipsamet seducat uos à iusto, & recto iudicio circa moralia, & ea, quæ ad ipsum proximum spectãt, quorũ tñ rationem habetis in uobis ipsis. [Cum autem uadis cum aduersario tuo ad principem, in uia da operam liberari ab illo.] Loquitur hic Christus de lite, quæ est inter stimulum rationis, & malum affectũ. In superioribus peritos hypocritas taxauerat. eo quod habentes signa clara, & manifesta temporis Messiæ, non curarunt illa examinare: & etiam illos reprehenderat, quòd cum in se ipsis haberent rationes iustitiæ moralis, eas non sequerentur. Nunc autem his uerbis significat litem inter rationem, tum naturalem, tum euidenter signorum aduentus Christi, ex altera parte, & malum affectum hypocritarum ex altera. Vnde salùberrimum, & optimum consilium in hac parabola subiungit, docẽs, quòd in uia, hoc est in uita, efficiat, ut ab ipso liberetur. Aduersarius synteresis est, quæ continnò aduersatur mordendo, & stimulando animum iniquè agentis, ut istis contingebat. Dicit quòd uadit cum eo, q̃a indiuiduus comes est ratio stimulans, & mordens conscientiam. In hac uita, quæ uia est ad patriam cœlestem, poteris teipsum liberare à conscientiæ morsu, bona & recta operando: flendo etiam propter illa peccata, de quibus ab aduersario incu

Esa. 66. saris. Nam de damnatis dixit Esaias: Vermis eorum non morietur in æternum, & in perpetuum manebit, quia iam nõ erit postea locus pœnitentiæ. Absolutè autem uocatur uia non excludens aliquam partem uitæ, in quo quidem innuitur in omni tempore locum esse conuersioni, antequam quis coram iudice constituatur. Demus ergo operam, ut ab isto aduersario liberemur, commissa flendo; & pœnitentiam agendo, & in melius mutantes, quæ ignorantes peccauimus. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nunc autem in uia sumus, & ignoramus quando ad finem, & termi num simus peruenturi. In omnibus exhibeamus nos Dei ministros in multa patiẽtia, in ieiuniis, in aduersitatibus, & tribulationibus, &c. Da ergo operam ab isto aduersario liberari. Et quare? Ne fortè trahat te ad iudicem. Iudex iste Christus est, cui pater omnem potestatem iudicandi dedit. Trahit autem, cum accusat peccatorẽ coram iudice Christo conscientia ipsius. Sic intelligendum est illud, quod dominus dixit Pharisæis: Nolite putare, quoniam ego accusaturus sum uos apud patrem: est qui accuset vos Moses. Non est sensus, quòd Moses potius, quàm aliquis alius deberet accusare Iudæos: sed peccata, quæ ipsi commiserunt contra legem Mosis accusabunt eos. Ne forte, non ponitur dubitatiue: quia in sacris literis forte ponitur, ubi nulla est ratio dubitandi. Sic in Genesi dicitur: Ne forte moriamur. Et tamen nullum dubium erat, nisi quòd comedentes de ligno uetito erant morituri. Et per Matthæum etiam dominus dixit: Ne mittatis margaritas uestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis. Et tamẽ nullum dubium erat, quin essent eas conculcaturi pedibus suis. Itaque forte non significat hic ullam dubitationem: quia certissime tradetur iudici, qui se non liberauerit ab isto aduersario. [Et iudex tradat te exactori.] Sententia feretur à iudice Christo, & impius tradetur exactori, ut in eum animaduertat: quia peccator tradetur diabolo puniendus. Dicit nanque dominus impiis: Itẽ maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Et in Psalmo: Misit in eos iram indignationis suæ: immissiones per angelos malos. [Et exactor mittat te in carcerem.] Hoc est in infernum: de quo carcere per Esaiam dicitur; Claudentur in carcere. Ne autem istud carcerem contemneret: putans aliquid leue esse, subdidit ipsius grauitatem dicens: Dico tibi non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas. Nõ intelligas, quod aliquando exiet: quia, donec, particula in sacris literis temporis æternitatem significat. Vnde in Psal. habetur: Dixit dominus domino meo, sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos, &c. Certum est tamen quod Christus Redemptor noster in potioribus bonis Patris sedet usque in æternum, & in

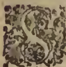
Gen. 3.
Mat. 7.
Mat. 25.
Psalm. 77.
Esa. 34.
Psal. 109.

Gene.8. seculum seculi In Genesi etiam dicitur, Coruus non est reuersus donec exiccarẽtur aquæ, tamen nunq̃ reuersus est. Sic & Matt.1. Matthæus: Ioseph non cognouit eam: donec peperit filium suum primogenitum. Hie. cõtra Heluidiũ. Lege de hac re D. Hieronymum.

¶ Secundò potest iste locus exponi proprie, ut sonat quia non exies donec soluas nouissimum minutum: tamen postea exies. Sed nunquam peruenitur: pœna autem inferni in duratione temporis infinita est, & ita nunquam peruenitur ad finem solutionis Sic accipitur illud Psal- Psalm.71 mi: Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur Luna. Id est donec desinet esse in cœlo; & tamen nunquam desinet esse in cœlo, ideo pax illa nunquam deficiet. Sic impij in infernum constituentur, donec soluat usque ad ultimum quadrantem: quem, quia nunquã soluent, certum est usque in æternum ibi futuros esse.

¶ Ex his omnibus facile esset nobis (si vellemus) huius mundi breuem gloriam uanitatem, & oblectamenta respuere, & contemnere: quandoquidem hæc omnia nihil aliud pariunt, nec generant, nisi tristitiam, & mœrorem sempiternum. Discamus ab hoc aduersario in hac uia liberari ieiuniis, orationibus, & rectis operibus, & institutis, uitam nostram componere. Breue enim est quod delectat, & æternum quod cruciat. Hoc quippe facientes non inimico exactori, sed sanctis Angelis tradet nos Dominus noster Iesus Christus, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

CAPVT XIII.

No. SI penitus animaduertere volumus, quot quantisq; rõnibus Deus Opt. Max. negotia salutis nostræ sem perdirigere nitatur, nihil est profectò, quod magis nos, animosq; nostros eius amori sempiterno mancipare possit. Multis.n beneficijs inuitat ad regnũ cœleste, creberrimis & suauissimis inspirationib. clamat & multis sermonib. hortatur: uidensq; multos in nequitia sua obstinatos, & Dei clemẽtia abutentes, alia incedit uia, ut illos etiã lucrifaciat, adducendo eis in memoriã iustitias, punitiones, tormenta, & flagella iniquorum: ut saltem formidine pœnæ peccare desinant, & timore trahat quos benignitate ducere non potuit. In hoc capite comminatur peccatoribus pœnam æternam, & exempla iustitiæ, & punitiones aliquorum profert in medium: ne nos si pœnitentiam non egerimus similiter pereamus. Ait ergo Euangelista. [Aderant autem quidam ipso in tempore nunciantes illi de Galilæis, quorũ sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum.] Locus hic communiter interpretari solet de Iuda quodam Galilæo, de quo in Actis fit mentio, qui docebat suos non Act.5. offerre sacrificia pro Imperatore Romano: sed tantùm Deo offerenda esse aiebat, qui eduxerat patres eorum de Aegypto. Quod ægrè ferens Pilatus iussit illos Galilæos occidi super sacrificia, quæ ab eis prohibebantur fieri pro Romanorũ gente, & ita cõmisceri sanguinem eorum cum sanguine sacrificiorum. His gestis (sicut mos hominum est, aliena crimina acutius uidere, narrare aliis, aliorũ delicta ad cœlos usque extollere, sua autem quamuis grauia non aspicere, aut cognoscere) quidam qui ad huiusmodi spectaculum adfuerant hæc Christo narrauerunt: illorum mortem dignam factis credentes, se autem ipsos iustos existimantes, atque ideo uita dignos. Obseruaquòd multi etiam nunc hoc idem faciunt, miscentes sanguinem cum sacrificio, quando id, quod secundum spiritum diligi debet, secundum carnem diligitur: sub prætextu enim dilectionis spiritualis, quæ est quasi sacrificium Deo, latet sanguis carnalis affectionis, & de pallio religionis operitur sentina vitiorum, & de Christo fit ostium lupanaris, cum propter Deum dilectio simulatur. Ideo Paulus: Sic stulti estis, Gala.3. ut cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini? Igitur cum quidam nunciarent Iesu, quomodo Pilatus miscuisset sanguinem eorum cum sacrificijs, eos confutat Christus ostendens manife-

stè

ßè ipsos non minoribus esse criminibus inquinatos, quam illos; hortaturque ad pœnitentiam. I Et respondens dixit illis: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? non dico vobis: sed nisi pœnitentiam egeritis omnes similiter peribitis.] Ex quo patet, quòd illi Galilæi iustè à Pilato puniti sunt, quia Deus, suis demeritis existentibus in causa, subiecerat illos
Ro. 13. potestati Romanorum, & vt inquit Paulus, non est potestas nisi a Deo, & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: atque ideo Christus non dicit illos peccatores non fuisse, sed quòd nuncii ipsi etiam peccatores fuerunt; nam ex eo quòd quis non sit seditiosus, non sequitur, quòd non sit peccator. Sic multi, si in aliis videt aliquod flagitium, dicunt, ego nunquam id facerem, cum ipsi aliis multò peioribus criminibus detenti sint. Iudicant aliena peccata, etsi minima sint, esse maxima, & grauissima: sua autem leuia existimant. Plurimi sunt: qui alienam vitam acutissimè intuentur, seipsos autem non vident:
Matt. 7. Luc. 6. quibus dominus dicit: Hypocrita festucam, quæ est in oculo fratris tui uides, trabem autem quæ est in oculo tuo non cōsideras? Tecum habita, vt noris, quàm sit tibi curta supellex. Putas quòd quamuis alii pœna aliqua puniantur, quòd tu innocens es, quia similia non pateris? non certè. Aduerte autem quòd post hanc vitam, uerum est, qui maiora peccata habuerint maiore pœna puniendos esse,
Deu. 25. quia pro mensura peccati erit, & plaga-
Apo. 18. rum modus. Et in Apocalipsi habetur. Quantum glorificauit se in deliciis suis, tantum date illi tormentum, & luctum. Sed in hac uita non semper sic accidit, ut patet in his Galileis, qui quidem non pre omnibus peccatores fuerunt, quia talia passi sunt: nam multi maiores peccatores viuunt, gaudent & incolumes lætantur, exultant in rebus pessimis, & omnia eis prospera succedunt, sicut enarrat Da-
Prou. 2. uid in psalmo de peccatoribus loquens. Quorum filii sicut nouellæ plantationes
Psal. 143. in iuuentute sua, filiæ eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi, promptuaria eorum plena, &c. Imò sæpe dominus aliqua peccata hic suis eiectis pur gat, & castigat calamitatibus, & mortibus: permittens, ut ex sententia peccatoribus omnia eueniant. Vnde Iob, de peccatoribus ait. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Multi hoc de pęna damnatorum intelligunt, cum loquitur Iob, quod in infernum peccatores descendunt: sed si literæ contextum consideraueris, quid præcedat, & quid sequatur expendes, quod de sepulchro loquatur, & quod diuites huius seculi sine infirmitate, & doloribus descendunt in sepulchrum. Enumerat enim uir sanctus qualiter cuncta in hac uita malis succedant. Cur, inquit, impii uiuunt: senuerunt, & roborati sunt substantia, semen eorum stabile fuit coram eis; & quæ sequuntur: quos non solum dum hic agunt fœlices prædicat, sed etiam in exitu uitæ fortunatissimos affirmat, quippe qui, non vt boni, longa ægritudine discruciantur, & tabescunt, sed cum dies suos in deliciis absumpserint, in momento ad sepulchrum descendunt. Arbitrabantur enim antiqui ad fœlicitatem huius uitæ pertinere, non longo morbo hic teneri, sed statim mori, quemadmodum apud Hieremiam offendes: qui dicit maiorem fuisse pœnam iniquitatis sanctæ ciuitatis, subuersione So- Thre. 4.
domorum: quoniam illi momento subuersi sunt cum urbe sua, ciuitas uerò sancta multis diebus, & ferreis machinamentis. Quod etiam Psalmista approbare uidetur, cum de reprobis dicit, non esse ligamenta in morte eorum, hoc est, quia non longa infirmitate detineantur, sana est fortitudo eorum; scilicet, dum obeunt. Ac si dicat; Non ligātur longa infirmitate: sed uiribus potentes & quasi sani moriuntur. D. quoq; Hieronymus, & Chry- Hie. li. b. 2. con. Iou.
sostomus aiunt, quòd Massagetæ & Der- Chrysost.
bitæ miserrimos putant, qui ægrotatio- ser. 1. de
ne moriuntur: unde & parentes, & co- Pō. to. 3.
gnatos, & propinquos, cum ad senectam perueniebant, iugulabant. Itaque isti nimis errabant, putantes quod illi Galilæi, quia peccatores erant, talia passi sunt: nam licet peccatores fuerint, non tamen credere debuerant, quòd ipsi erant innocentes, quia non puniebantur tali morte.

¶Doce-

No. ¶Docemur hic non contemnere eos, quos hic pœna purificat a culpa: ſed magis timendum nobis eſt, qui maiora ſcelera quotidie perpetrantes, ſocordes uiuimus quaſi iuſti, ac ſi Deus aliquando non ſit puniturus peccata noſtra. Nunquid quia Deus eſt bonus, ſis tu malus? aut q a tecum agat benignius, clementer conuerſionem tuam expectans: ideo tu arrogantia, ſuperbiaque flagres, te ſolum bonũ, alios improbos exiſtimans, quos in hoc ſeculo puniri uides? Expende etiam quãtum placeat Deo uindicta malorum. Chriſtus nanque non damnat, ſed approbat hanc punitionem. In Numeris quoque legimus, quòd Iſrael promiſit delere
Nu. 21. urbes Chananæorũ, ſi Deus dediſſet illas in manus eius: exaudiuitque dominus preces Iſrael, & tradidit Chananæũ, quẽ ille interfecit, ſubuerſis urbibus eius. Multi enim ſunt qui falſa ducti pietate timẽt in impios ſæuire, putantes pietatis eſſe neminem caſtigare.

No. ¶Aduerte etiam & uide quam prudẽter reſpondit Chriſtus, ut pote qui nec Pilati factum damnauit, nec contra uulgi affectionem, qui libertatem optabat, loquutus eſt. Sic & acruſantibus mulierem illam adulteram reſpondiſſe uidemus, nõ
Ioan. 8. modo hæc mulier peccato obnoxia eſt (inquit) ſed omnes uos iudicio peccatores eſtis, quantumuis innocẽtes appareatis. [Ita etiam dico uobis niſi pænitentiam habueritis, omnes ſimul peribitis.] Afflictio illorũ dabit uobis intellectum: pœna illorum non ſolum prodeſt afflictis, ſed etiam aliis, qui aliorum afflictione perterriti ſe a uitiis abſtrahunt. Vt enim ignis radius confectus ex terræ exhalationibus in aere inter uapores eleuatis in unam partem cadit, & ibi ſolum ferit, & urit, ſed omnes illius regionis incolas perterret: ſic unius hominis calamitas eum ſolum affligit, ſed multis aliis terrorem incutit, eoſque excitat, ut a uitiis auocentur. Vide quomodo illis aliorum pœnam ante oculos proponens minatur. Quoniam repræſentatio pœnarum & ſuppliciorum impendentium, ratio eſt frequentiſſima, qua Deus peccatores ſæpenumero ad ſe trahit. Quamuis enim bona bonis promiſſa, multum alliciant omnes, tamen maiori ex parte, rebus aduerſis, magis, quã proſperis mouemur; quoniam ut uſu cõperimus, maiori dolore iniuria, quam honor nos afficit uoluptate, magiſque morbus fatigat, quã delectat ſanitas: & proſperæ ualetudinis ſuauitatem ex incommodo aduerſæ cognoſcere ſolemus, ut ex re eo notiori, quò magis ſenſibili. Ita in præſenti Chriſtus peccatores attrahit pœnæ repræſentatione. Priſcis autem temporibus ſæpius hoc remedio Deus uſus eſt, ut patet manifeſtè ex Prophetarum ſcriptis, quæ omnia timorum, & minarum referta ſunt: quibus dominus nitebatur terrere, & cohibere hominũ animos, eoſque legi ſubiicere Iuxta hoc imperauit dominus Pro-
Hier. 36. phetæ Hieremiæ, ut librum non ſcriptum caperet, in eoque omnes minas & calamitates ſibi reuelatas conſcriberet, & coram populo recitaret, ſi forte ea res homines ad pœnitentiam mouere, uitamque eorũ corrigere poſſet ut ipſe etiam ſententiam mutaret, qua in eos iracundiam ſuã oſtẽdere ſtatuerat. Et ſic ait ſcriptura, quòd ſtupebant audientes. Eiſdem minis, quibus utebatur in ſcripturæ lege Deus, utitur & in lege gratiæ. Nouit enim hæc, quam ſit præſens medicina, ut peccatores ad meliorem uitæ frugem facilius traducantur, ſic Ioannes incepit prædicationem ſuam dicens; Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt, tantum autem ualuit
Matt. 3. terror hic, ut publicani, milites, & peccatores D. Ioannem, quid eſſet pro ſalute conſequenda faciendum, interrogare nõ dubitarint. Expende etiam, quod hæc ſententia comminatoria eſt, ſicut illud
Ionę 3. Ionæ; Adhuc quadraginta dies Niniue ſubuertetur. i. ſi non egeritis pænitentiam,
Eſa. 14. Et illud Eſaiæ de Nabuchodonoſor. Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, id eſt, ſi
4. Reg. 20. non egeris pœnitentiam. Et illud etiam quod Ezechię dixit: Diſpone domui tuæ, quia cras morieris. Et alia plurima ſcripturæ loca, ſic interpretanda ſunt. Igitur Chriſtus, hos peccatores, & omnes admonet, & pœnitentiam ſuadet, ſi perire nolumus; hæc enim eſt ſecunda tabula poſt naufragium. Mundus nanque poſt Adæ peccatum mari aſſimulatur, quod omnes intrantes nauem baptiſmi aſcendunt,

dunt, quæ ob id integra dicitur, quia pee ipsum omnia peccata quo ad culpam, & pœnam simpliciter condonantur: atque adeo homines per ipsum in summa innocentia nauigant. Qua utcunque naui per peccatum mortale, quod naufragium est, effracta: quia baptismus ex eo, quòd characterem imprimit, reiterari non potest, restat pœnitentia. Quare pœnitentia nō dicitur secunda tabula, respectu primæ tabulæ, sed respectu salutæ nauis: nec debet comparari scaphæ, ut nonnullis placet, quæ ex naui iactatur in undas, ex naufragio, sed simplici solutæ tabulæ, ex qua nauis erat compacta.

No. ¶ Verùm non silentio prætereundum puto, quid est, cur Deus a peccatoribus pœnitentiam, dolorem, & afflictionem exigat: an non erat satis amorem in Deū & in proximū exigere? Cur Deus cōtristati uult peccatorem, eius peccatum, si non contristetur, non remissurus? Torsit hæc quæstio Lutheranos, adeò, ut dicerent, non a nobis Deum tristitiam pro commisso crimine requirere, sed solam uitæ nouitatem. Sed stat sententia, nisi pœnitētiam habueritis, &c. Cur ita? Sanè quia tam malum, & tam pestilens est peccatū; ut fas non sit, quin tu de te uindictam sumas, doleasque, quòd illa pestis animum tuum inuaserit. Est tam grande uulnus, quod tibi peccatum inflixit, ut nefas sit te nō exardescere, & non irasci, doloremque uelut gladium arripere, quo peccatū interimas. Secundò licèt Deus misericors sit: ita tamen misericors est, ut iustus sit, scriptura nanque de ipso ait: Misericordia enim & ira sunt cum ipso. Nunquam igitur uoluit Deus ita suæ misericordiæ indulgere, quin suæ iustitiæ rigorem seruarit illæsum. Id tibi persuasum sit: nam ex miserie rdia pater misertus est generis humani; sed non sine summo rigore iustitiæ in filii sui passione monstratæ. Ita Deus uult peccatoris misereri, ut rigorē suæ uindictæ non prætereat: non præterit tamen, cum ipse peccator sui peccati uindex est.

Eccl. 5. & 16.

¶ Tertiò hic est naturæ ordo, & hæc lex, ut nunquam offensum tibi concilies, nisi de offensa te dolere afferas: & quia Deus corda uidet, ex eadem naturæ lege non tibi patitur conciliari, nisi uerè doleas quòd Deum offenderis.

¶ Quartò, petit dominus, ut peccator pæniteat: quia cum sola uoluntate placatur Nihil est enim, quod Deum offendere possit, si ex uoluntate non procedit: quoniam id, quòd uoluntarium non est, peccatum censeri non potest Hoc Christus: De corde exeunt quæ coinquinant hominem, furta, blasphemiæ, &c. Ac proinde Matt. 15. quæ ex corde non exeunt, non possunt coinquinare hominem, nec Deum offendere. Vnde cum Deus corde offenditur, corde placari uult: ideo conditionem quærit, ut eodem loco punitio, & iustitia exerceatur, ubi crimen perpetratum est. Ideo peccator, qui Deum iratum placare uult, oportet, ut quia cordi suo placuit, posteà eidem displiceat: & sicut prius lætatum est cor eius, & exultauit in rebus pessimis: Pro. 2. ita postmodum faciat planctum amarū, Hier. 6. & sic fiet, ut quantum glorificauit se & in delitiis fuit, tantum tormentum subeat. Apoc. 18. Per hāc salutarem pœnitentiam primus homo Adam, consequutus est misericordiam; per hanc Dauid, Manasses, Nabuchodonosor, Petrus, Paulus, Matthæus, 2. Reg. 12. Magdalena, latro in cruce, & plurimi quorum non est numerus, saluati sunt: quamuis anteà peccatores fuerint. Vide etiam & diligenter considera Dei bonitatem, & clementiam; non enim uult Deus mortem peccatoris: sed emendam. Virga Mosi uersa est in colubrum, non autem in leonem: uel ursum, nam si leo, aut ursus esset, statim occideret Pharaonem, sed serpens terræ otiosum est animal, uoluit eos terrere, & non occidere, ut corrigerentur.

Dan. 4. Luc. 7. Luc. 23. Exo. 7.

¶ Admonet locus iste, non contemnere domini comminationes, quoniam No. uerissimæ sunt; neque tota die arabit arans, sed etiam seminabit: neque Esa. 28. semper minabitur Deus, sed sequetur pœna comminationes eius. Admonet etiam, ut a peccatis caueant peccatores: quòd quàm primum peccauerint, peccati pœna eos è uestigio sequetur, & licèt quandoque non statim inueniat eos, tamen tandem tenebit. Hinc dominus populo suo: Scitote quo- Nu. 32. niam peccatum uestrum inueniet uos.

Tertiò

No. Tertiò, admonet, ut malè uiuentes caueamus: extremæ enim dementiæ est, malè agere, & impunitatem sibi polliceri. Qui malè agunt summè cogitare debent, quòd impuniti non erunt. Admonet etiam, & quartò, ut ex aliorum malis nostra caueamus incommoda. Vnde in libro Numerorum habetur, quòd Balac audiuit omnia, quæ fecerat Israel Amorrhæo, & timuit ualdè. Quis daret, ut impij mala, quæ Deus aliis impius inflixit, attentè considerarent: ac uera remedia sibi quærerent: relinquendo mala sua? Audi quid dominus dicet. Et uidi: ait dominus, quòd uiderit, quod secundum omnes causas, quibus fornicata est rebellis Israel, dimisit eam, & dedi illi libellum repudii: & non timuit præuaricatrix Iudà soror eius, sed abiit, & fornicata est etiam ipsa. Volebat dominus Iudam in repudio Israel timere suum repudium, & emendare mala sua, quod quia non fecit, periit etiam ipsa, nam hac de causa dominus super peccatores pœnas publicè immittit, & eorum exemplo monet pœnitentiã, non ut destruat, sed ut saluet. Quãdo iudex uult nocentem aliquem comprehendere, & in carcerem coniicere, non illum terret minis, sed occulta quærit: quando autem illi publicè carcerem minatur, non uult illum punire, imò tacitè illum minis illius iustitię hortatur, ut caueat: & a maleficio desistat. Ita Deus minatur hic supplicium, & interitum, non ut eos perdat, sed ut ad pœnitentiam uocet: non enim uult Deus mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat.

Nu. 22.

Eze. 18.

No. ¶ Denique ut concludam, in ipsis Christi uerbis duo consideranda sunt & commendanda. Primum, quòd non dixit, nisi pœnitentiam egeritis, sed nisi pœnitentiam habueritis. Aliqui enim habent pœnitentiam, quia uoluntariè, & ex amore faciunt opera pœnitentiæ, aliqui autem non habent pœnitentiam, sed habentur a pœnitentia, ut illi, qui ex coactione, aut ex timore, uel pudore pœnitent, sicut illi peccatores, de quibus in sapientiæ dicitur; Pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Secundo, non dixit, nisi pœnitentiã egeritis per tres, uel quatuor dies, uel per annum; sed absolute, nisi pœnitentiã egeritis, ac si diceret: Tota uita uestra pœnitentia sit. An non miserum est Deum offendisse, ut opus sit pœnitentiam agere? Hæc n. uita locus est pęnitentiæ.

¶ Ad nostram autem eruditionem discamus ex hac litera, non lætari in malis proximorum, sed compati; & nostra peccata pęnitentia, & lachrymis abluere; ne nobis aliquid mali eueniat. Casum Galilæorum Christo narrabant isti, quasi lætantes, & seipsos iustos existimantes. Ammonitæ cùm deberent dolore affici, ob Israelitarum ærumnas, eo quòd descenderent ab Ammone filio Loth, cõsanguineo Abraham, similiter Idumæa, quia erant ab Edom, qui est Esau, frater Iacob; non solùm non opitulabantur eis, sed efferebãtur lætitia in eorum damnum, quapropter Ezechiel, & Abdias prophetauerunt contra eos, & uoluit eos, ut in Israelitarũ calamitatibus uersarentur. Non enim debemus in aliorum aduersitatibus lætari. Vnde Iob; Si gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat, & exultaui, quòd uenisset in eo malum. Vbi particula, si, ponitur pro non; ut in Psalmo; Quibus iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meã. Hoc est, iuraui impios Iudæos non esse terrã promissionis ingressuros. Cùm Saul grauiter insequeretur Dauidem, non solum Dauid in eius morte non est lætatus, sed lachrymas effudit. Vnde in Prouerbiis habetur; Qui in ruina alterius lætatur, non erit impunitus. Et rursum; Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas; & in ruina ei⁹, ne exultet cor tuum. Et Ecclesiasticus; Laqueo peribunt, qui oblectantur casu iustorum; dolor autem consumet eos antequã moriantur. Et Paulus; Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Isti qui Christum nunciabant de Galilæis, gaudebant in interitu eorum, & putabant se ipsos multò iustiores: ideo admonentur à Christo Saluatore nostro, ut & ipsi pęnitentiam agãt; ne simul & ipsi pereant; sicut, & illi perierunt. Sed procedamus.

No.

Iob. 31.

Psal. 94.

2. Reg. 1.

Pro. 17.

Eccl. 27.

Rom. 12.

Sicut illi decem, & octo, super quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos, Putatis, quòd ipsi debitores fuerint pręter oẽs homines habitãtes in Hierusalem? non dico uobis, sed si nõ pęnitentiã habueritis, omnes

omnes simul & peribitis.] Siloe fons est Hierusalem, ut ex Esaia, & Ioanne satis liquet. Iuxta hūc fontem quidam ex Hierosolymitanis turrim ædificaueāt: quæ ut finita fuit, cadens occidit decē & octo ex illis. Non putetis (ait Christus) quod illi soli fuerunt digni illa morte, sed multi alii: & uos ipsi peiorem mortem meremini. Obserua quòd multoties Deus peccata multorum hic ulciscitur, ut suam iustitiam, prouidentiamque ostendat: atque ut cæteri terreantur, & uitam emendent: uel ut per ultionem uitæ præsentis, à grauioribus futuris eruantur suppliciis. Sic Dauidem puniuit gladio, & peste, & quia tulerat uxorem Vriæ Ethæi abscondite, palàm ingressus est Absalō ad cōcubinas patris sui. Vel etiam, ne peccatores diutius hic uiuendo grauius peccent, ut duriora sibi parent tormenta. Quoniam ut dit Deus improbos non modò pœnitentiam non agentes, iacturamque temporis maximam facientes, sed etiam in dies magis datorem Deum offendentes, optimo iure ipsis uitam eripit. Temporibus Noe centum, & uiginti annos concessit Deus peccatoribus, ut facerent pœnitentiam. Sed quia noluerunt pœnitere, abstulit uiginti annos: & misit aquas diluuii anno centesimo. Ideò Psalmista: Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, & in ira tua defecimus: anni nostri sicut aranea meditabuntur. Aliquando etiā quorundā peccata quantumuis grauiora nō iudicat in præsenti, suam in eis ostēdens longanimitatem, patientiam, & pietatē, ut diu tolerati aliquando ad cor reuertantur, quod si facere neglexerint, postea iustius condemnentur, grauiusque æternaliter puniantur. In quibus omnibus sicut in cæteris, multis apparet, quàm incomprehensibilia sint iudicia Dei, & in inuestigabiles uitæ eius. Scrutator. n. maiestatis optimetur ab ea. Occultis. n. causis aliquos peccatores repentina morte castigat, & alios sinit diu uiuere. Vnde docemur, quòd ea, quæ casu euenire uidētur, & alia etiam, quæ per humanam fiunt iniustitiam, in punitionē peccatorum: quòd nutu, & moderamine prouidentiæ diuinæ aguntur. Docemur etiam humiliari ex malis aliorum: & pęnam quā patiuntur, illam nos etiam nostris malis credamus. Multi enim sunt, qui neque à Deo, sicut illi sup quos cecidit turris in Siloe, neque ob hominibus, sicut illi Galilæi, quos occidit Pilatus, puniuntur in hoc mundo: tamen pœnam maiorem merentur, & maiora in inferno patiētur, quàm illi, nisi pęnitētiam egerint. Docemur etiam, ut sæpè, ut benè uiuamus, nam mors occupat cū minus eam cauemus. Illi decem & octo, super quos cecidit turris, incauti erant: sed subito cecidit turris, & inopinatò interfecit eos. Sic & tu forsitan morieris sicut illi, & qua hora non putas idem semper habere debes animum præparatum. Vide etiam hominis miseriam, & conditionem humanā, quæ tot generibus mortis & miseriis subiacet. Et tot discriminibus est obnoxia. Helli sella sedens sua otiosus, cum se tutiorem putabat, cecidit, & interiit. Sic Ammon filius Dauidis, multique alii. Hoc, quod appellamus uiuere, nihil aliud est, quàm mori, tāta est uitę nostrę cū morte familiaritas, ut sustineri nisi cum morte nullo modo possit. Nam, ut uiuat homo, moriendum est arieti, gallinæ, cæterisque animalibus terrestribus, uolatilibus, & aquatilibus, Itaque alia moriuntur, ut ille uiuat: uita igitur nostra sine multorum morte stare non potest. O homo de tot mortibus quasi confictè, quid mortem miraris: cū morte uiuas, morte sustenteris? Nihil enim aliud homo est, quàm phantasma temporis, speculator uitæ, lucis desertio, uitæ consumptio, uiator transiens, loci hospes & mancipium mortis.

¶ Docemur etiam Dei iudicia timere. Hæc supplicia uult Deus perpetuò ut in memoria habeamus in nostram utilitatem, & emendam. Hac de causa præcipit dominus Mosi, ut Eleazar filius Aaron tolleret thuribula Core, & ducentorū quinquaginta uirorum, quos ignis consumpserat, ut produceret in laminas, & figeret altari, ut cernerent ea pro signo, & monimento filii Israel, quibus commoueretur, ne quis alienigena accederet ad offerendum incensum domino, ne pateretur sicut passus est Core, & omnis cōgregatio eius. Vide quomodo Deus uult in memoria haberi punitiones peccatorum

[Marginalia: Esai. 8. — Ioan. 9. — No. — 2. Reg 24 — 2. Reg. 11. — 2. Reg. 16. — Gen. 8. — Psalm. 89. — Rom. 11. — Pro. 21. — No. — 1. Reg. 4. — 2. Reg. 13. — No. — Nu. 16.]

rum, ne ipsi similiter pereamus cum illis, si similia fecerimus. Non meminerunt multi suppliciorum Dei, & quanta pro peccatis suis pœna digni sint, ut corrigantur, & habent in memoria iniurias, quibus lacessiti sunt, ut uindictam sumant: & crimina quæ aliquando perpetrarũt, ut recordatione eorum uóluptate perfundantur, nec recordantur ultionum & iudiciorum Dei, ut ad sese redeãt, vitam que longè a uirtutis uia aberrantem corrigant. Sed de his aliàs. ¶ Sequitur in contextu.

No. [Dicebat autem & hãc similitudinem: Arborem fici habebat quis plantatam in uinea sua.] Poterant dicere Iudæi: Si ergo nos maiores peccatores sumus, quàm illi Galilæi, & Hierosolymitæ, quare ergo nos non punimur, sicut illi? Signum est, quòd non sumus peccatores, sicut illi, ut tu asseris. Ad hanc tacitam obiectiõnẽ respondit Christus in hac parabola: in qua ostendit, hoc non prouenire ex innocentia illorum, sed ex Dei misericordia, qui diu expectat peccatores ad pœnitentiam. Hęc igitur arbor fici significat synagogam. Sic in Deuteronomio loquitur Moses synagogæ: Te elegit dominus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram. Vide autem quàm aptè synagogã comparauit fici; quia sicut hæc arbor foliis redundãs, frõdibus, & uiridibus vmbrosa uidetur, umbram autem non faciens dominum suum fallit: sic synagoga, dũ doctores eius operibus infœcundi, uerbis autem uelut foliis redundantibus gloriantur, inani umbra legis exuberat, spes autem falsi expectata prouentus populi uota credentis illudit. Aliæ etiam arbores flores ferunt, antequam fructus: hæc sola ab initio germinat poma pro floribus. In aliis flos discutitur, & poma nascuntur: in hac poma decidunt, ut poma succedant, sic in initio synagoga protulit patres, scilicet, Mosem, Aaron, Iosue, Samuel, &c. Quibus mortuis non inuenit nisi folia Christus: successerunt alii uberiores fructus, scilicet, Apostoli, & discipuli. Hæc ergo ficus plantata fuit in Israelitico populo, qui uinea domini exercituum est: iuxta

Esa. 5. illud Esaiæ: Vinea domini exercituum dominus Israel est. Et in Psalmo etiam habetur, loquens de populo Israel: Vineam de Aegypto trãstulisti. [Venit quærens fructum in ea.] Quia Dei filius a solio excelso descendit, ut uisitaret dilectam synagogam, & uideret fructus ex ea. Baruc enim ait: Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus cõuersatus est. [Et non inuenit.] Folia amabat uerborum, & externam sanctimoniam, & cultum habebat: carens fructu uirtutum, & bonorum operum. Aliqui boni fuerunt, quando dominus uenit quærere fructũ, ut Zacharias, Simeon, Anna, Ioseph, & alii: sed paucissimi comparatione malorum. Væ etiam tibi, quoties dominus uisitat animam tuam, quærens fructum, & expectat patientissimè fructus fidei, charitatis, & uirtutum, quas Deus tibi dono dedit, & eluditur. Tot anni sunt, ex quo uitã corrigere proposuisti, Deoq; inseruire: sed nunquam producis, nisi folia. Animaduerte uitam tibi à Deo fuisse concessam: ut in ea mereteris, & consequereris fructũ glorię. Hoc nũ est huius miseræ uitæ summum bonum, quod & malus, bonus, & bonus, melior fieri possunt. Hi autem fructus nullo sunt pretio æstimabiles, nec in alia, præter hanc, regione proueniunt; & hic a domino nostro ad eos colligendos detinemur. Quare præstaret, uel natos omnino non fuisse, uel à natiuitate statim interiisse, quàm datoris Dei intẽtioni non respondere, qui nobis uitam, & salutem dedit. Vt possimus fructum ferre Deo, oportet ambabus manibus operam nauare, sicut illi, de quibus habetur, quòd altera manu ædificabant, & altera gladium tenebant. Quemadmodũ ficus putatione, irrigatione, laboreq; indiget, ut crescat, & fructũ ferat, eodem etiã modo nos, amputare, & frenare peruersas animi propensiones, & libidines, uirtutisque (nam ad hoc nati sumus) palæstræ insudare debemus, ut cum uenerit dominus ad nos, inueniat in nobis bonorum operum fructum, ne fortè de nobis fiat, quod factum est de Iudæis, ut iussu eius excisi in ignem sempiternum detrudamur. ¶ Sequitur: [Dixit autem ad cultorem uineæ.] Tractãda sunt cum amicis consilia, neque faciet dominus

Psalm. 7.
Bar. 3.
Nehem. 4.
Amos 3.
No.

dominus uerbum, nisi prius reuelauerit
Psal. 50. seruis suis Prophetis. Incerta (inquit David)& occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Etsi in omnibus, quæ facturi sumus, consilium capere debemus: maximè tamen, cum uindicta exercenda est, ne in ea excedamus. Solet enim ira, ita hominem excæcare, ut raro non excedat in uerbis, aut factis. Sic Deus uolens destruere
Gen. 29. Sodomam, & Gomorram, prius cum Abraham arcanum habuit, & dixit: Nunquid celare potero Abraham, quæ gesturus sum? Si ergo Deus, quia uindictam excedere nequit, consulit amicum; quis tu, qui illum consulere dedigneris? Porrò cultor istius uineæ, cætus Apostolorũ, & discipulorum Christi significat: quorũ precibus, & monitis assidua plebi Dei cura suggeritur: & non inaniter sub nomine
Act. 4. ne unius cultoris tot Apostoli, & discipuli ponuntur; quia ut in actis noster Lucas ait, multitudo credentium erat cor unum, & anima una: occultè autẽ nos docet litera hæc misericordiam Domini. Ut quid enim dixit cultori uineę, quòd uolebat ficum destruere, nisi ut cultor pro ficu intercederet? Ad quid reuelare etiã
Gen. 19. uoluit Abrahæ Sodomorum uindictam;
Exo. 32. nisi ut pro eis oraret uir sanctus, & quoad posset prohiberet? Sic Mosi reuelauit peccatum populi, ut ipse apud Deum pro eo intercederet. Nos autem sine consilio, & consideratione præcipites sumus ad uindictam sumendam: sed ad bonum quid agendum, aut eleemosynam erogandam, uel quid simile, pluribus consiliis utimur. Sed audiamus, quid dixerit
No. cultori uineæ. [Ecce tres anni sunt, quòd uenio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio] Satis emendationem plebis huius expectaui, quia ante captiuitatem Babylonicam, & post reditum Iudæorum de Babylone: & nunc tertiò in meo aduentu quæsiui opera uirtutum in plebe hac. Dicitur autem Christus quærere, & non inuenire, non quòd sterilitatem malorum ignoret: sed ut suam in nos diligentiam, prouidentiamque demonstret: & ut humanam declaret ignauiam, seque pro nostra salute probet solicitum, & examinatorem totius uitæ nostræ, iuxta il-
Psal. 13. lud Psalmi: Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut uideat si est intelligens, aut requirens Deum. Dices, & tu: O durities Iudæorum, populus rebellis, & ingratus: quem tot beneficiis Deus allexerat, qui tanta bona a Deo acceperat. Fuerunt illi omnium hominum mundi peiores, quando non conuersi sunt, Deoque genibus flexis non inseruierunt. Sed & tu quare illi non seruis die, noctuque, qui maiora dona accepisti,
quàm isti Iudei? Illos eduxit Dominus Exo. 4.
per aquas maris rubri, te aqua baptismi Exo. 16.
abluit: illos in deserto manna cœlesti pauit: te sacramento altaris. Quando hæc illis Christus loquebatur, non fuderat pro eis sanguinem suum pretiosum: pro te autem mortuus est, & uitam tibi dedit. Illis ante eius mortẽ clausa fuit cœli porta: nobis autem aperta est. Illos astrinxit Deus multis, difficilibusque præceptis seruandis: tibi autem pauca, faciliaq; proposuit. Illis pauca fuerunt sacramenta in remedium criminum suorum concessa: tibi uerò multa, gratiamq; maiorem importantia. Illi nullo remedio post peccatum, una excepta contritione, salutem cõsequi poterant: at tu præter eandem contritionem omnibus in uniuersum permissam, sacramentali confessione, cum attritione simul coniuncta, quorum concursus uirtute, uerè contritus redderis: ueniam peccatorum sacramenti pœnitentiæ uirtute impetras. Sanctiores concionatores fuerunt nobis Apostoli, & discipuli Christi, quàm illis antiqui Prophetæ. Expende igitur Deum, tua causa plura, quàm illorum fecisse; quare plus illi debes. Ideo si duritiam, & contumaciam illorum reprehendis, teipsum reprehende, qui tam inertibus eũ colas obsequiis; & si eorum perfidiam miraris, magis te ipsum mirari debes, qui eum maiori iure ad Dei cultum tenearis, remissius eum ueneraris. ¶ Docemur hinc exemplo Christi No.
Saluatoris nostri misericordia uti circa peccatores; & misericordes esse, expectantes patienter eorum conuersionem; siquidem peccatores tam clementer expectat Deus, multis beneficiis eos alliciens. Eadem mensura qua mensuramus, par est, ut fratres nostros metiamur. Hæc parabola munificentiã, pietatẽ, & miseri-

cordiam Dei ostendit, quam nos habere debemus erga proximos nostros. Cum de linquis, uelles ut te statim Deus ad inferos detruderet? Si ergo uis a Deo clementer tractari, proximorum tuorum eodem modo miserearis necesse est. Qui enim seuerius aliena plexerit, nunquam suorum criminum ueniam merebitur. Neminem quantumuis malum contemnas, nescis enim, quem sit uitæ suæ exitum habiturus: si hodie est malus, cras bonus esse poterit. Quis cogitare posset latronem, eũ

Luc. 23. uiuendi finem facturum, ut a Christo in gloriam perduceretur? Qui si annum ante mortem oppetiisset, tam fortunatũ exitum amisisset. Quis aliquo in numero, aut gradu quàm plurimos peccatores habendos censeret, qui tamen postea ad maximum sanctitatis culmen peruenerunt? Si Deus Paulum, cum Christia-

Act. 9. nos homines persequebatur, de medio sustulisset, & eius conuersionem non expectasset, non haberemus modò tantum in Ecclesia concionatorem, nec eius Epistolarum doctrinæ eximia suauitate frueremur. Si frater tuus peccat, audi Apostolũ dicentem, cum simus alii aliorum mem-

1. Cor. 12. bra, par est, ut iuxta legem naturæ, aliud membrum alii subueniat. Fer fratrẽ tuũ in minimis, quandoquidẽ Deus te in maximis perfert: & ne irascari in fratrẽ tuũ, sed potius Iesum Christum imitare, qui tandiu synagogæ indulgens, eius conuersionẽ expectauit, profert, & expectat quotidie animo patientissimo reorum cõuersionem. Sed quia plerique Dei misericordia abutuntur, & audent atrocissima crimina committere, ea confidentia, quia existimant se ueniam a Deo consecuturos, nec reuocant in memoriam, Deum ita esse pium erga pœnitentes, ut sit etiam iudex inexorabilis in obstinatos reos, audi quid dicat: [Succide ergo illam] Hoc est, destruendam atque damnandam pronuncia. Sic loquitur Dominus per Hiere-

Hier. 15. miam; Eiice eos a facie mea. Idest, eiicien dos pronuncia: ita ut de ea dicatur illud

Psal. 80. Psalmi; Fiat habitatio eius deserta. Atque

Luc. 19. ideo Apostoli ex parte Dei nunciauerũt

Matt. 21. excidium Hierosolymitanum, imò & ip-

Mar. 11. se Christus flens super ciuitatem prædixit calamitates uenturas. Huius fieri succisionem benè Dominus præfigurauit, cum maledixit ficulneæ illi, eò quòd fructus non haberet, quæ statim arefacta est, in quo ostendit aliquando ob suam sterilitatem synagogam destruendam fore. Sequitur: [Ad quid etiam terram occupat?] Idest, ad quid inaniter terræ promissionis, quæ est omnium terrarum opulentissima, immoratur? Ingrata est synagoga tantis beneficiis: quia multis miraculis dedi ei terram fluentem lacte, & melle: sed omnia beneficia perdita sunt, quia his omnibus donis abutitur, peccator non est dignus pane, quo uescitur: ideò oportet illam eradicare, & in dispersionem gentium, rapinam, & captiuitatem mittere. O bone Deus; si etiam & nunc Dominus omnes otiosos, & qui terram occupant, eradicaret, quam pauciores homines essent in orbe. Aduerte, ne perperam tempus consumas tibi a Deo concessum ad laborem. Imperauit Deus homini, ut in sudore uultus sui panem comederet: qui labor licèt illic molestiæ speciem præferrẽ uideatur, maximum est remedium, & medicina, qua pristinum malum sanetur: uidelicet, ut laborando recuperet quod otiosus comedendo perdidit. Quod etiam si tantummodo sustinendi supplicii causa homini esset impetratum, iniquum esse non posset: præsertim cũ omnia Dei imperio sanctificentur. Dedit itaque laborem Deus uelut medium ad fraudendam terram, cœlumque promerendum: Et ita ait Iob; quòd homo nascitur ad laborem; & Christus magister, rectissimumque omnium exemplar omnem uitam suam laboribus ad mortem usque impendit, virgines dormientes, & otiosos qui sunt in foro reprehendit. Nihil arduum sine labore factum est, res autem labore partæ iucũndiores uidentur; unde qui laborem tollit, tollit quietem. Defesso, & defatigato omnia lauta, omnia dulcia uidentur: nam & cibus sapore, somnus quiete, cæteraque uitæ humanæ præsidia, maiori multò uoluptate homini laborioso commendantur. Qui uerò nunquam laborauit, nunquam defatigatus est, quo tandem otio gaudere poterit? Considera omnes creaturas, nullam

Margin notes (right): No. — Gen. 3. — Iob. 5. — Mat. 25. — Mat. 20.

Iam otiosam inuenies. Cœli orbes, & elementa motu operãtur assiduo, terra annus fructibus procreandis finem non facit. E contrario uerò desidia est omnium uitiorum mater, uirtutum autẽ sęuissima
Eccl.33. nouerca. Multã malitiam (ait scriptura)
Eze.16. docuit otiositas. Et Ezechiel ait, quòd inter peccata, propter quæ fuit destructa Sodoma, fuit otiositas. Vinum, oleum, omnesq; liquores, ferrum, cæteraq; omnia metalla situ citius, quàm usu cõsumuntur. Præterea medicorum communis, uerissimaq; est sententia, neminẽ vllo modo sanitatem sine labore, & exercitatione conseruare posse. Otium equis, aliisq; animalib. pedes uitiat, milites otio ignauiores fiunt, in prælijs strenuissimum quẽque tutissimum, tardiores omnibus esse periculis obiectos quis ignorat? quin nec auibus uolantibus, sed morantibus auceps arcum tendit, aut insidias molitur. Vide quantum labor commodi, quãtum incommodi otium omnibus rebus, nedũ hominibus, importet. Diuus Paulus doctor gentium, laborem sæpissime cõmendat, cui se esse deditũ gloriatur. Ad Thess.
1. Thes.3. cum scribat ait; illis non esse ignotũ quomodo se imitentur, quandoquidem apud illos nunquam fuerit otiosus, nunquam enim panem sumpsit labore nõ peracto. interdiu uerò, & noctu laborando se defatigabat, ut nemini molestus esset, hoc aũt, ut aiunt, faciebat, illis normam, & exemplum laborandi exhibiturus, & ita illis commendat, & persuadet, ut semper in labore persistant, ignauisq; uictũm de-
2.Cor.1. negent. Item Corinthiis inculcat, labores suos recensens, multisq; aliis in locis curam eandẽ ostendit. Aduerte ergo, ne sis ficus otiosa, quę nequicquam terram occupat, nec uelis hic quiescere, nã in cęlo
Mat. 20. est omnis quies. Hæc uita est uinea Domini, ad quam uocati sunt operarii, in altera autem est soluenda merces. Ideò
Apo.14. Ioannes; Beati mortui, qui in Domino moriuntur, a modo enim iam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos. Ne ergo occupes terram otiosè uiuendo. Obserua etiam, quòd ille terram occupat, qui non solùm otiosè uiuens bonis operibus non exercetur, sed etiam exẽplum prauitatis aliis præstat. ¶ Docemur hic No.
talentum nobis creditum non abscondere, sed in Ecclesiam sanctam Dei utilitatẽ Matt. 25.
afferre scribendo, docendo, laborando, unusquisque iuxta gratiam sibi datam, alius sic, alius uero sic. Denique quomodocunque poterimus, laboremus, nõ tantum nobis ipsis, sed etiam aliis utilitatem & commodum afferentes, ne tanquã ar- Matt. 7.
bores infructuosæ eradicemur, & in ignẽ mittamur. [At ille respondens dicit illi.] Cultor inquam uineæ, qui ut iam diximus Apostolorum chorus est, dixit domino suo; [Domine dimitte illam & hoc anno.] Hoc est clementer differ hãc ultionem, quousque tempus prædicationis in Iudæa compleatur, quod per quadraginta, & duos annos durauit. [Vsque dum fodiam circa illam,] Orando, docendo, miracula operando, exemplariter uiuendo, increpando, & ab amore terrenorum reuocando. Qui enim fodit terram, illam extrahit, & fossam fecit, id est, humilitatem ingerit, & solicitudinem terrenarum rerum extrahit.
[Et mittam stercora,] Id est abominationes peccatorum suorum reducam No.
ad memoriam. Peccata enim stercora dicuntur, propter fœditatem, & utilitatẽ, si tamen ad radicem arboris mittuntur, id est, si ad mentem peccatoris reuocentur, fœcundatur arbor. Vtilis enim est memoria peccatorum, ut peccator caueat in posterum; & ut humilietur, & timeat. Ideò Deus posuit Adam iuxta pa- Gene.3.
radisum uoluptatis, ut uidens terram deliciarum, quam per peccatum perdiderat, pœnitentiam ageret, recordatus transgressionis eius. Sic Dauid; Peccatum meum contra me est semper. Petrus, qui Psalm.50.
Christum ter negauerat in Christi passione, interrogatus ab ipso post resurrectionem, an cæteris plus diligeret Christum, memor fragilitatis suæ caute, & modeste respondit; Tu scis Domine, quia amo te. 1.Ioan.21.
Hac de causa dicit cultor uineæ, quòd mittet stercora ficui, adducens in memoriam fœditatem, & abominationem peccatorum, ut detestantes ea, & execrantes afferant fructum. At nunc ita abundauit iniquitas, ut nullus velit, ut memoriam peccatorum reuocent

prædicatores: quod si fecerint detrahunt
No. illis, murmurant, & maledicunt. ¶ Secundò exponi potest locus iste de intellectus exercitio, & humilitate. Expende stercoris magnam uim, tanta enim est, ut de infœcundis fœcunda, de arentibus uirentia, & de sterilibus faciat fructuosa.
Iob 1. In stercore sedit Iob, cum tentaretur, & vinci nequiuit: & cum antea plura perdidisset, postea quàm sedit in stercore, non habuit quod diabolus posset ei auferre. Bonum est ergo, ut terra fodiatur, bonū, vt stercus mittatur in eam: de terra enim
Psal. 112. Deus suscipit inopem, & de stercore erigit pauperem. Ideoque cultor per intellectus exercitium, quod fodere terram est, & per humilitatis affectum, quod per stercora intelligit, credit cultor Iudæos bonū fructū producere. Excæcati erant ne Christum, quem præsentem cernebant, cognoscerent: superbi autem, quia quamuis maiores cognoscerent, nolebant credere, quia illum pauperem, & humilem cernebant, & uitia eorum arguebat, quod superbis molestum est. Quapropter per intellectum scripturarum, & cordis humilitatem adducendi erant ad Christum. Hoc est fodere terrā, & mittere stercora. De
Ioan. 7. primo dixit Christus; Scrutamini scripturas, quia illæ testimoniū perhibēt de
Hier. 49. me. Et de superbia eorum ait Hieremias, loquens de Christo; Ecce paruulum dedi te in gentibus: & contemptibilem inter homines. Et conuertit sermonem ad synagogam dicens: Arrogantia tua decepit te: & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petræ, & apprehendere niteris altitudinem collis Quasi dicat: Quia uidisti illū humilem, & tu superba es, abiecisti eum. Hæc duo remedia ceperunt sancti Christi discipuli ad eius iram sedādā, iustitiamque longè, lateque propagādā. Addunt & ultra: [Et si quidem fecerit fructum.] Supplendum hic est, nō excidetur; Aposiopesis, qui modus est loquendi illorum, qui uehementi dolore affliguntur. Sic enim Apostolorū cœtus loquitur, qui ex dilectione, quam ad synagogam habebant, maximè de eius perditione do-
Rom. 9. lebant. Sic unus ex illis Paulus Romanos alloquitur dicens; Tristitia mihi magna est, & dolor continuus cordi meo, pro fratribus meis, qui sunt Israelitæ. [Sin autem.] Hoc. [In futurum succides illam.] Id est, trades in manus Romanorum. Ex his omnibus satis constat excidium Hierosolymitanum dilatum fuisse orationibus, precibus, & meritis Apostolorum. No.
Iam hic aspicis quanti æstimandi sint uiri iusti, siquidē propter eos multa mala a peccatoribus auertit. Salomoni nimio mulierum amore deprauato dixit Deus; Scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo. Verūtamen in diebus tuis 3. Reg. 2.
nō faciam propter Dauid patrem tuum.
Et apud Esaiam: Sic faciam, inquit, pro- Esa. 65.
pter seruos meos, ut non disperdam totum. Hoc uoluit scriptura significare cum Gen. 15.
ait; abegisse Abrahamum uolucres, super immolata cadauera descendentes, lacerassent, & deuorassent uolucres animalia illa mortua, nisi eas sanctus ille pater longè separasset. Sic sanctorum meritis, & suffragiis tyrannorum potentiam, impios conatus, & studium irruēdi in filios Israel abegit dominus. Sic etiā olim commotus dominus hominum peccatis dixe-
rat: Delebo hominem, quem formaui, sed Gen. 6.
delectatus Noe uiri iusti sacrificio dixit: Nequaquam ultra maledicam terræ propter homines, non igitur percutiam omnem animam uiuentem, sicut feci. Sic in præsentiarum dixerat Deus de hac ficu, Succide illam: sed orationibus sanctorū placatus reliquit eam. Habent hoc uiri iusti, ut non solùm Deum a malo reuocēt, sed factæ punitionis eum faciant pœnite-
re, quemadmodum sanctus Moses fecit Exo. 32.
Deum non solùm populo parcere, sed punitionis iam factæ pœnitere. Commendat locus iste misericordiā. Eodē modo qui uoluerit Deum imitari, utatur benignitate, beneficentia, & misericordia, & ob aliorum ingratitudinem, misericordiam non derelinquat. Vt enim Sol non desinit terras suis calidis, & fulgentibus radiis illustrare, quamuis illis lutum obdurescat: sic uir pius, & rectus non debet à rectè factis, & beneficiis desistere, quamuis illis iniquorum animus durior, & in sua ingratitudine pertinacior in dies reddatur. Non enim Deus ob synagogæ duritiem destitit a sua consueta misericordia, ut beneficiis suis uteretur, & expe-

ctaret

staret eorum conuersionem.

¶Docentur prælati, ut pro muro se gerant coram Deo pro ouibus commissis, sicut Apostoli rogabant dominum uineæ pro ficulnea: ut Deus patiens & misericors synagogam non destruat. Officium prælatorum, & sacerdotum est intercedere pro grege, ut Deus non destruat popu-
Leui. 5. lū. Dominus enim dixit Mosi; Pro anima, quæ præuaricauerit Dei cærimonias oret
3. Reg. 2. sacerdos. Et in libris Regū dicitur: Si peccauerit uir in uirum, placari ei poterit Deus: si autem in Deum peccauerit uir, quis orabit pro eo? Et in Leuitico de purificatione mulieris loquens dominus ait
Leui. 12. Orabitque pro ea sacerdos, & sic munda
Num. 16. bitur. Aaron inter mortuos, & uiuentes se posuit coram Deo: & plaga cessauit. Hoc etiam Mosem fecisse scriptura commemorat. Sed paucos nunc Moses habet Ecclesia, qui uidentes Deum iratum contra populum suum intercedant apud Deū
Exod. 32. dicentes: Dimitte eis hanc noxam aut dele me de libro uitæ. Sed nunc prælati aliqui, quos pro muro contra Dei iram opponere se oportebat ad defendendum oues peccantes, absentes sunt, & deliciis uacant: de quibus conqueritur Dominus
Hiere. 49. per Hieremiam: Quis est pastor, qui resi stat uultui meo? Audi, quid ad te Domi
Zach. 11 nus dicat: O pastor & idolū derelinquens gregem. Idolo est similis, qui more idoli se habet nam idola habent manus, & nō palpant, habent pedes, & non ambulant, oculos, & non uident, nares, & non odo-
Psal. 119. rant. Sic isti oculos habent ad uidendam egestatem proximi, & non subueniunt: habent pedes ut in eius adiutorium procedant, & cessant: habent manus ad elargiendum eleemosynam, & illas pauperi non extendunt, &c. Sed uelut idola adorari cupiunt, & ut omnes genu flectant, dominationis nomine adulantes eis: illi uerò quasi idola nullo labore, nullo negotio occupati sedeant. Atque utinam iam multi prælati idola essent, & hoc minus malum esset: quia idolum, licèt nullum bonum faciat, tamen nihil agit mali. Sed plurimi prælati tanquam serpentes non solùm bonum non faciunt, imò deuorant carnes subditorum, fiunt lupi, destruunt, dissipant, & dilacerant gregem excommu-

nicationibus, censuris spoliantes pauperes agricolas. Vtinam Deus respiciat de Psal. 79.
cœlo, & uisitet uineam istam, quam plantauit dextera eius. Sed de his satis. Igitur postquam Christus hanc ficulneæ parabolam populo prædicauit, sicut mos illi erat ex quacunque occasione lōgam protrahere doctrinam, & hanc miraculis cōfirmare prædicat in synagogis eorum, & hanc mulierem infirmam sanat: sic ergo prosequitur D Lucas suam narrationem dicens. [Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.] Quia Christus dixerat infœcundam, & sterilem esse synagogam, non facit nisi irrigare illam sua doctrina. Vide quomodo Christus ex Lege
tam leui occasione; ut erat narrare ei, Chrys. ho
quòd Pilatus interfecerat illos, sumpsit mil. 49 in
occasionem docendi eos: frequenter e- imperfe.
nim ex occasione carnali incipiebant Mat.
Prophetæ in Dei laudes, & prophetias: Dauid ex persecutione filii Absalon incepit Psalmum tertium; Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me? ubi multa de Christo uaticinatur: Hoc enim quod dicit; Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me? secundum tristitiam, qua erat afflictus, accipiendum est, quia multi iungebātur Absaloni: uerùm illa quæ dicit; Ego dormiui, & soporatus Psal. 3.
sum, & multa alia, de Christo ad literam sunt intelligenda: ut Petrus Apostolorum Act. 2.
princeps repletus Spiritu sancto in actis interpretatur. Sicut enim boni ex quacūque occasione in laudes Dei erumpunt: ita impii maledictiones, & conuitia dicunt. Sicut Semei, qui ex eo, quòd uidit sanctum Dauidem excalceatū extra Hie- 2. Reg. 16.
rusalem ire, iam credidit nō reuersurum ad regnum, & multa maledicta, & conuitia dixit illi, quod etiam & nunc passim uidemus contingere. Docebat autem Christus in sabbatis, quia eo die Iudæi frequētius conueniebant ad synagogam: quia dies festus erat, & etiam propter uitandam doctrinæ suæ suspicionem. Sic Annæ Pontifici insidiosè quęrenti de sua doctrina fatetur Ioannes, respondisse: Ioan. 18.
Ego palàm locutus sum mundo, ego semper docui in templo, & in synagoga, ubi oēs Iudæi conueniunt: & in occulto locutus sum nihil. Veritas non quærit angu

No. los. In istis conuenticulis muliercularum pseudoprophetæ specie religionis, pileo ad oculos depresso, uoce submissa & modesta, docēt hæreses: quasi noctuæ, & bubones conuenticula facientes. Denique Christus, qui non solùm, sicut synagoga, folia uerborum habebat, sed opera charitatis, non solùm uerbo, sed etiam operibus, docet. quid agendum sit: ideò postquam publicè in synagoga prædicauerat opere cōplet, quæ uerbo docuerat, salutem tribuens mulieri cuidam infirmitate incurabili grauatæ. Ait ergo Euangelista: [Ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem, & octo.] Habebat infirmitatem a spiritu diabolico præpara
Iob. 1. tam, uel inflictam: sicut de sancto Iob legimus, quòd egressus Satan a facie Domi
2. Cor. 11. ni percussit Iob ulcere pessimo. Et Apostolus ait: Datus est mihi angelus Satanæ. Ideò Christus dixit postea de hac muliere, quòd alligauit eam Satanas, siue ex culpa suâ sicut Saulem, uel ut manife
1. Re. 16. staretur gloria Dei in illa, uel alia quauis causa: nobis autem ignotum est. Decem
Ioan. 9. & octo annos erat in infirmitate, cuius ex sua natura uidebatur difficilior curatio, & salus: ueruntamen Deo nihil est difficile, qui omnia æquæ faciliter operatur. Ostendit autem Lucas grauitatem infirmitatis dicens: [Et erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.] Vultu & corpore uersus terram depressa, & incuruata ad modum brutorum, cum Deus homini rationali os os dederit sublime, cœlumque uidere iusserit, & erectos ad sydera tollere uultus. Vtinam omnes, qui cœlum cōtemnentes, & inclinati uersus terram mundana appetunt, & quærunt, qui auertentes sensum suum, decli
Dan. 13. nauerunt oculos, & nolit uiderunt cœlum,
Psal. 16. statuerūt oculos suos declinare in terrā, Dominus etiam dignetur curare: ut iam intelligant se non tanquam bruta animalia ad terrena esse creatos, sed ad fruendū bonis, quæ nec oculus uidit, nec auris au
1. Cor. 2. diuit, quæ Deus illis præparauit, si hæc cō temnentes super omnia Deum dilexerint. Sed ad contextum. [Quam cum uidisset Iesus] Non tāt oculis corporalibus, sed etiam miserationis affectu. Nunquā nos uidet Deus, nisi, ut aliquid nobis boni impartiatur. Si Rex transiens oculos in aliquem conuertit, eumque lætiori uultu intuetur, statim is gratiosus apud eum putatur, & aliquod beneficium consecuturus: quanto maiore ratione hæc Deo tribui possunt, qui propterea oculis suis Sole splendidioribus, aliquem intuetur, ut eum maximo bono afficiat? Ideò sequitur aliud maius beneficium. Siquidem non modò eam aspicit, sed etiam alloquitur: & non solùm alloquitur, uerùm etiā sibi coniungit, & eam, ut ad se ueniat, sollicitat, in quo notatur maxima Saluatoris mundi clementia & bonitas. Ideò sequitur [Vocauit eam ad se.] Bene pote- No.
rat illam curare, absque eo, quòd appropinquaret ad se, sed uoluit, ut miraculum omnibus esset manifestum, ad Dei honorem, populique ædificationem. ¶ Obseruandum est, quòd sanauit socrum Simonis Luc. 4.
Petri, rogatus ab Apostolis: quandoque etiam non rogatus curat, ut hanc mulierem, ut ostendat uoluntatem, quam habet ad sanandum nostras infirmitates, & auxiliandum, & adiuuandum nos, si uel imus inuocare eum: nam si tanta est eius dilectio, & ita appetit commodum & bonum nostrum, quòd non rogatus ipsemet amore tantùm tractus, uocat & sanat nostras infirmitates, quid si uocaretur? Quid aget, si inuocatus fuerit? Nonne exaudiet? nonne ueniet? Maximè commendat locus iste Dei infinitam misericordiam: cum ipse quærit, uocat, & rogat peccatorem Deum contemnentem. Immensa & ineffabilis Dei clementia hæc est. Noli ergo dilectissime cōtemnere auxiliatorem tuum, noli desperare, quantumcūque peccator sis. Hæc igitur tanta bonitas durissima corda labefactare poterit, nec ulli tā rigida præcordia esse possunt, licèt adamante duriora sint, qui hac tam mirabili Saluatoris nostri clementia non molliatur. Vnde illum in crucem tuam salutem sitientem, & brachiis apertis ut te amplectatur. Vtere tam bono ad tuam salutem saluatore, ne talem occasionem huius uitæ præsentis amittas: in qua semper te uocat, semper rogat, teq; libentissimo animo quotiescunque ad eum confugies accipiet ¶ Sed his omissis, quærendum hic No. Mat. 15.
nobis est, cur hæc mulier nō uocauit Christum,

Luc. 18. stum, & non quæsiuit à medico sanitaté
Luc. 17. sicut Chananæa, cæci, uiri, leprosi, & multi alii? Quia infirmitas inueterata despicit medicum, & non curat de illo; quia desperat sanari. Sustinens peccator graue onus peccatorum humeris suis in terram respicit, sicut hæc mulier, quæ cælum nõ poterat aspicere: quia inueterata erat infirmitas decem & octo annorum. Et tu auxilium a Deo, qui in cœlis est, nõ petis, nec desiderium cœli habes inueteratus peccatis. Ne desperes de Dei benignitate, nec differas de die in diem cõuersionem tuam. Nam si non potes leuare onus peccatorum, quando minus est; quomodo leuabis illud, quando maius egit? quo magis cessas, incommodius facis: auges enim onus, & habes uas minus idoneum, ut dominus infundat balsamum gratiæ suæ. Vas enim sordidum, quia diutius peccati sordes habuit, est minus idoneum ad gratiam suscipiẽdam. Nullus libenter infundit balsamum in uase, quod diu cõtinuit lutum; ideò ne differas pęnitere, nec inueterascas in peccatis: nam tanto difficilius ad Deum uenies: Sequitur in contextu [Et ait illi; Mulier dimissa es ab infirmitate tua] Obserua, quòd multi habent infirmitatem, & non suam, quia non suo meritò sibi inflictam, aut quia non benè vtuntur ea, aut quia murmurant, & impatientes sunt. At, tua, quia benè vtebatur ea. Similiter & Ioannes de illo paralytico, qui erat in piscina expectans aquæ
Ioan. 5. motum, locutus est dicens. Erat ibi homo triginta & octo annos habens in infirmitate sua. Nouus est modus loquendi: nam anni non tenentur, cum de tempore non habeamus nisi nunc: sed ille annos habet infirmitatis, qui patienter suffert infirmitates, nam illi anni sui sunt, quos ad suum meritum conuertit. [Et imposuit illi manum] Non quia sine tactu non poterat sanare: sed ad ostendẽdum beneuolentiã, charitatem, & humilitatem suam ad pauperes & infirmos, quos non dedignabatur tangere. Mira Christi bonitas est, qui non tantum propter nos homo fieri non dedignatus est: sed etiam non abhorret à nostris miseriis & infirmitatibus. Sed quid actum est ad Christi tactum? Et confestim erecta est. In quo patet, quàm imperialiter Christus egit miracula: si quidem omnes creaturæ sunt in potentia obedientiali, & nutu Dei reguntur. Non aliter poterat esse Christo uolente & iubente: qui dominus est salutis & infirmitatis. Verũ quid ipsa fecerit audiamus. [Et glorificabat Deum.] Læto animo gratias Deo retulit, eiusque potestatem cognouit, confessa est & exultauit corde, & uerbo gratias egit, pro tam magnifica eius curatione. Gratitudinem docet locus iste. uult No.
enim Deus, ut illi gratias referamus pro beneficiis nobis collatis, sicut hæc mulier fecit. Non quòd Deo aliquid crescit honoris, aut gloriæ: sed ut in nobis crescente merito efficiamur digni ampliori dono & beneficio. Gratus fuit Ietro sacerdos Madian cum Mose, qui quia eripuit filias eius à pastoribus, interrogauit, & dixit: Quare dimisistis hominem? uocate eũ, Exod. 2.
ut comedat panẽ: dediq; postea alii ei in uxorẽ. Dauid quoq; reddidit gratias Berzelai, ex eo, quòd cibaria præbuit ei, & uiris, qui cum ipso erãt, quando fugit à facie Absalon filii sui: & iam morti appropinquans præcepit Salomoni, ut filii eius comederent in eius mensa. Si Deus uult, ut hominibus grati simus, quantò magis Deo reddere tenemur gratias a quo semper tot bona recipimus; Illi nouem lepro Luc. 17.
si ingrati, qui recepta sanitate gratias nõ reddiderunt Christo domino, a Christo reprehensi sunt. Dignum enim est, ut pro tantis beneficiis, ingentes Deo reddamus gratias. Hoc admonet egregius Psaltes dicens; Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Sic Ps. 102.
& Paulus. Ephesios hortatur dicens; Gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini nostri Iesu Christi, De[o], & Eph. 5.
patri. Et ad Colossenses: Et grati estote. Thessalonicensibus quoque ait. In Col. 5.
omnibus gratias agite, omnia enim referenda sunt in Christum salutis nostræ: au 1. The. 4.
tore m[agis] maiora enim tibi contulit Deus beneficia: quàm huic mulieri, quare eius exemplo in gratiarum actione continuo maneamus, eũ laudãtes, dignus est. n. omni laude Verũ cũ hæc mulier Deo gloriã redderet pro accepto beneficio salutis, uide quid agat homo inuidus, & arrogans [Respõdens archisynagogus indi-

gnans,

gnans. quòd sabbato curasset Iesus dicebat turbæ.] Hic archisynagogus respondere dicitur non ad quæstionem, quæ nulla præcessit, sed multoties in scriptura respõdere accipitur pro dicere. Sic apud Marcum legimus, quòd cum dominus habens famem accessisset ad ficulneam, non inueniens ficus, respondens dixit; Non nascantur ex te fructus. Clarum est, quòd neque ad uerba, neq; ad cogitationes respondit, quia ficulnea non cogitabat, aut loquebatur; sed respondere ibi pro dicere sumitur. Sic etiam apud Matthæum legimus. Respondens Iesus dixit. Confiteor tibi Pater domine celi & terræ. Expende huius Archisynagogi ingenium. Non dedignabatur hic nebulo, ob sabbati uiolationem; sed propter Christi glorificationem. Fingit se de sabbati uiolatione turbari, cum torqueretur inuidia. Iam & nunc plurimos huius similes inuenies, qui sub prætextu iustitiæ fingentes zelum uindicant suas iniurias; & illum, qui in aliquo eos offendit persequuntur usque ad destructionem. Si prælatum, aut iudicem in aliquo minimo uerbo, aut facto offendisti, caue ne aliquam legem transgrediaris; nam si peccatum ueniale commiseris, tunc furit, insanit, seipsum uindicat, & ait, quòd opus est, & condecens æquitati, ut delicta puniantur; quoniam, uel Solis splendorem pedibus proculcasti, uel in templo expuisti, culpam tuam exaggerat, & de culice elephantum facit. Et nunquam ignoscunt, aut finem faciũt, donec te funditus perdant. Et quod multo impudentius est, se hoc iustitiæ, cultusque Dei causa facere mentiuntur; cum reuera faciant, ut iniurias sibi illatas ulciscantur. Et si laudaueris eorum uitia, & tyrannidem, & amicus fueris eorum, quamuis homo facinorosus sis, laudant te, & honorant; & si in aliquo fueris lapsus peccato, licèt conuictus sis, & probetur delictum, tunc nulla, uel leuis penitentia te abluet, ac dicunt, quod non rectè probatum fuit peccatum, & quòd Christus misericordiam prædicauit, ac fecit cum publicanis, & peccatoribus, & sic dissimulant amicorum delicta. In aulis regũ, principũ, & prælatorũ, & in omni republica inuenies potentes, suas iniurias uindicare sub typo iustitiæ, & quòd uitia uocantur uirtutes: & è contra, inopes, & innocentes multa incommoda patiuntur. Et utinã hæc pestis per sacros & monachorum ordines non grassaretur. Ecce hic Archisynagogus liuore inuidiæ stimulatus innocentem persequitur, & cõtra iustum indignatur, fingens se sabbati zelatorem, & Dei honoris defensorem. Non est hic adeò amicus Dei, ut Deum esse offensum doleat. nec sabbati curat uiolationem: nam si esset Dei honoris studiosus, non molestè ferret honorem a populo domino deferri: quia Deus summa bonitas, & summa charitas est. Ideo grauissimè inuidia offenditur, quæ repugnat & ex diametro charitati opponitur. Verùm cum rationẽ non habeat offensionis Dei, sed tantùm suæ cupiditatis, fingit se legis studiosum, ut possit Christum quasi transgressorem notare. ¶ Porrò turbæ loquebatur sycophanta iste: quia Christum arguere non audebat, timens confundi. Ignaui sunt peccatores, exiguæ sunt uires malitiæ; siquidem non audent hostem suum facie ad faciem inuadere. Vide autem quid turbis dicat. [Sex dies sunt, in quibus operari oportet, in his ergo uenite, & curamini, & nõ in die sabbati.] Bone Deus, quomodo malitia cor excæcat & oculos mentis. Quid inuidia non dicet? si ægrotaret iste Archisynagogus, diceret ne; nolo hodie curari? Si in sabbato cecidisset in foueam, & crus, brachium, uel caput fregisset, non uocaret chirurgum, ut se curaret? certè sic. Ergo, quod tibi uis fieri, alteri ne prohibeas. Non enim opera Deus in sabbato fieri prohibuit, sed tantùm seruilia: alioquin non liceret in sabbato comedere, bibere, loqui, cibaria scindere, potũ effundere. Nunquam opera charitatis, & necessitatis fuerunt illo die illicita. Sed quia in capitulo sequenti Deo annuente aliqua de sabbati obseruatione disseremus: nolo hic diutius immorari.

¶ Vide autem hominis stultitiam. Vocat alios, ut sex diebus ueniant ad curandum: quasi ipse possit curare. Sicut canis, qui nec olera comedit, nec alios finit comedere: talios etiã inficit detractor iste, ut contra Saluatorem insurgant. Vnde egregius Psaltes: Sepulchrum patens lingua eorum.

Marginal notes: No. — Mar. 11 & Matt. 21. — Matt. 11. — Super illud, an liceat sabbato curare? No. — Psal. 5.

eorum. Sepulchrum clausum fœtorem suum aliis expandit,& omnes appropinquantes inficit. Ita detractor, cuius os est sine ostio,omnes proximos inficit. In
Nu.19. ueteri lege vas,quod non habebat operimentum,immundum erat.Sic immūdus, & abhominabilis est corā Deo,qui apertū habet os ad uirus euomendum. Hi detractores,qui carnes proximorum deuorant non oportet,ut impuniti maneant: sed respondere illis opus est, & eos confundere,ne alios sua lingua inficiāt:iuxta
Pro.26. illud Sapientis;Respōde stulto iuxta stultitiam suam Ideo Christus,ne populum in hac detractione dānaret: respōdit illi. Vnde sequitur.[Respondit ad illum Dominus, & dixit.] Archisynagogus non fuit ausus Christum directe arguere,sed populum alloquendo,quasi indirecte redarguit eum: sed Christus Dei iniuriam non sustinens, nec populi deceptionem ferens,apertissime redarguit archisynagogum dicens: Hypocrita, qui te simulas iustum,& zelatorem legis Dei tē ostē dis coram populo rudi,cum plenus sis in
No. uidia,& superbia.

[Vnusquisq; uestrum in sabbatho non soluit bouem suum,aut asinum, & ducit adaquare?]Quasi dicat,hoc facitis, cum tamen hoc sit opus magis manuale, quā infirmum manu tangere, aut uerbo curare. Non est melior homo,quàm bestia? Coram oculis uestris,quia estis auari, nō ita est:nam auari magis uolunt asinum, aut bouem,aut possessionē suam, quàm bonum proximi: & sic uidemus, quòd magis curant de mula,aut equo, si infirmus sit, quàm de paupere uidua, & infirma, quæ non habet, qui curet eam. Sed isti Pharisæi, quia auari erant curabant in sabbato de boue, & asino, nolebant proximorum salutem. [Hanc autem filiam Abrahæ.]Tam carnis propagatione quàm fidei,ac uirtutum imitatione, quæ non solum rationalis creatura est, & multò nobilior omni irrationali creatura,sed etiam fidelis, & filia Abrahæ.[Quam alligauit Satanas.]Et vinculo infirmitatis constrinxit, non tantum per breue tempus,sed decem, & octo annis, ab impiissimo inimico patiebatur. [Non oportebat solui a uinculo isto die sabbati?] Certè oportebat: & expediebat tum quia homo nobilior est iumento:tum etiam quia alligatio ista erat miserabilior. Vos autem Pharisæi zelatis legem Dei,cum tota lex ex dilectione Dei, Mat. 22.
& proximi pendeat, curā geritis die sabbati iumentorum, & dilectionē proximi prætermittitis.Destruitis legem Dei, & præceptum dilectionis proximi,quod est principium, & fundamentum mandatorum secundæ tabulæ: quia pœnitet uos, eo quòd salutem tribuo infirmis die sabbati, & cum in cordibus uestris sitis præuaricatores legis Dei, tanquam hypocritæ sanctitatem simulantes,iustos corā plebe uos ostendere vultis. ¶Obserua, q̄ No.
Christus de hac muliere dicit,quòd eam Satanas habebat alligatam,ut insinuet, quòd funibus peccatorum soleat diabolus alligare captiuas animas. Sic quidam dixit: Funes peccatorum complexi sunt Psal. 118.
me.Vitula indomita plus se iactat,& excutit,cum tenetur, nec acquiescit imperio,nec astringitur uinculo,sed magis cū loro retrahitur,exasperatur: itaque nec coacta se subiicit, nec tamen libera uinculorum est. Sicut ergo trahit uitula lorū iugi:q̄ si non tenetur proximo, tenetur tamen,nec se explicat,& absoluitur, ita trahitur unusquisque peccator ab iniquitatibus suis,quamuis putet se liberum, qui non est iugo subditus, subiectusque iudicio,& nescit, quòd non sit exutus, sed magis,ut illa uitula se implicat suorū nexibus peccatorū. Hi sunt funes delictorū nostrorū,quibus inuoluimur, & ligamur. Ligat nos diabolus uinculis fornicationis,& auaritiæ,& ambitionis, sicut Nembrot,& Esau:qui feras laqueis alligabant. Dirūpamus ergo nos uincula ipsorū. Sed opus est Dei auxilio,uā sola diuina misericordia nos absoluere nequit, Gen. 10.& 25. Psal. 2.
atque ideo hanc mulierē, q̄ Satanas alligatā habebat,diuina maiestas quæsiuit,respexit,uocauit,& sanauit.Sed de his alias: sequitur in contextu.[Et cū hæc diceret, erubescebant omnes aduersarii eius.] Quia conuicerat eos optimo,& insolubili argumēto,& derisione dignos esse monstrauit. Nam si de beato Stephano ait noster Lucas in Actis,q̄d aduersarii nō poterāt resistere sapientiæ,& spiritui,qui loqueba- Acto.7.

No. quebatur: quid dicendũ est de Christo redemptore nostro, qui fons est sapientia? nã suis dixit; Ego dabo uobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, nec contradicere omnes aduersarii uestri. Quantò magis ipsemet Christus? Vide quomodo sapientia Dei confundit mundi sapientiam. Sapientiæ diuinæ omnia se subijciunt. Dicentes enim se esse sapientes, ait Paulus, stulti facti sunt. Bene possunt impii aliquo tẽporis spatio ueritati resistere, eamq; opprimere, ueruntamẽ ueritas, ut oleum, quod omnes liquores supernatat, omne mendacium uincit, & superabit. Super omnia enim uincit ueritas. Hi autem confusi erubuerunt, cum se ui ueritatis uictos cernerent, quæ illos obmutescere fecit. Erubescebant inquam omnes aduersarii eius, non enim amat vir pestilens corripientem se. Odiosa est lux oculis infirmis. Si leoni ostendas pratum viride non excitatur eius appetitus: quia ex natura sua non est comedere herbas uirẽtes, sed carnes. Similiter si luxurioso peccatori prædicaueris amœnitates cœlestes, non accenditur ad eas desiderãdas, quia nõ est moris sui desiderare spiritualia, sed carnalia, & uoluptuosa. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Sic isti, quia inimici erant ueritatis, & mendacijs pascebantur: cõfunduntur, & torquẽtur audita ueritate. ¶Docemur ex hoc, nunquã resistere ueritati: siquidẽ eo nomine nihil, nisi confusionẽ, & pudorem captare possumus. Aaron, & Maria, quando restiterunt, & maledixerunt Mosi fratri suo, cõfusi sunt, & reprehensi à Deo. Omnes enim illi, qui nũc Deo cõtradicunt in operibus suis, si in hac uitá non fuerint confusi, saltem in conspectu omnium in iudicii die, maximè confundentur: iuxta illud Hieremiæ: Omnes, qui te derelinquunt, confundentur.

Luc. 21.

Rom. 1.

3. Esd. 3.

Pro. 15.

1. Cor. 2.

Hier. 17.

No. ¶Obserua autem, q̃ Christus multipliciter cõfundebat, & cõuincebat Iudæos, miraculis, ut supra ostẽdimus, cũ eis diceret quid est facilius dicere, remittuntur tibi peccata tua, aut dicere, surge & ambula? vt autem sciatis, &c. Aliquãdo scripturis sacris, ut in Matthæo legimus, quòd dicebat illis, Nũquã legistis, quòd ex ore infantiũ, & lactentiũ ꝑfecisti laudẽ? Aliquãdo rationibus, ut cum dixit, cuius est imago hæc? & subdit; Reddite ergo quæ sũt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Nonnunquam testimoniis: ut cum dixit; Vos misistis ad Ioãnẽ, & ille testimoniũ perhibuit de me. At nũc ratione cõfundit suos aduersarios, & ipsi erubescebant, quia ex sola inuidia aduersabantur. Confusi aũt sunt, quia non poterant ueritati contradicere, nec propter inuidiam credere uolebant: plebs tamen aliter sentit, dicit.n. beatus Lucas.

Luc. 5.

Mat. 21.

Mat. 22.

Ioan. 5.

[Et omnis populus gaudebat ĩ uniuersis, quę gloriosè fiebãt ab eo.] Sic in Exodo habetur, q̃d filii Israel uidentes Aegyptios mortuos in mari, & mirabilia, quæ fecerat Deus, cecinerunt carmen Domino dicentes: Cantemus domino: gloriosè enim magnificatus est. Aduerte tamẽ, quòd aliud est glorificari, & aliud gloriosè glorificari: Cum carnem Christus ex Virgine suscepit, in passione etiam, & in cruce glorificatus est, non tamen gloriosè glorificatus est: ibi enim uidimus eum, & non erat aspectus: unde nec reputauimus eum. Erat ei gloria passio crucis: tamen hæc gloria non erat gloriosa, sed humilis: glorificatus est Dominus in his: nõ tamen gloriosè, sed humiliter, sed cum uenerit in gloria maiestatis suæ cum Angelis ad iudicandum: tunc enim non solùm glorificabitur Dominus, sed gloriosè glorificabitur. Hoc enim in miraculis factũ esse credimus: atque ideò in subuersione Pharaonis, atque exercitus eius, cecinerunt filii Israel, gloriosè glorificatus, seu magnificatus est. Eadem igitur ratione uidens populus miracula, & mirabilia doctrinamq; Christi Saluatoris nostri gaudebant in his, quæ gloriosè fiebant ab eo. ¶Obserua etiam, q̃ quamuis uirtus ab impijs, & iniquis hominibus impugnetur, in fine tamen laudabitur, & obtinebit uictoriam. Sic castitas Susannæ impugnata est, sed tandem gloriã cõsecuta est. Cœlũ primũ mobile appellatum uehementi suo motu alios globos rapit, & facit, ut alii cœli moueãtur violenter, & per accidẽs ab Oriente in Occidentem. Nihilominus tamẽ hi cęli inferiores inuito primo mobili mouentur suapte natura proprio motu ab Occidente in Orien-

No.

Exo. 15.

Esa. 53.

Mat. 25.

Exo. 15.

No.

Dan. 13.

Orientem. Sic quamuis impii suis maledictis uiros iustos labefactare, & ad occasum ducere conentur, tamen, uelint, nolint, uirtutes habēt suum cursum in sphæra laudis, & gloriæ. Obscurare conantur Christi potentiam Pharisæi, uerū ipsi cōfunduntur: &, ut hic dicitur, aduersarii
No. Christi erubescebant, populus uerò gaudebat, & uirtus Christi extollitur. ¶ Expende etiam, quàm uerum illud sit, quòd actus actiuorum sunt in patiente dispositο. Pharisæi inuidi doctrina domini, deteriores, & duriores fiebant: & populus simplex, & syncerus gaudebat, & lætabatur in his, quæ gloriosè fiebant ab eo. Vtinā & tibi non contingat, quod pharisæis contigit: ut miraculis Christi, quæ te cōuertere, corrigere, & meliorem reddere deberent, causam prauitatis capias. Non est opus mirabile, quod ferat Deus peccatorem mille peccata admittentem, & cū sit ab eo offensus, tamen nihilominus eū expectet, & uocet, in eum multa millia misericordiarum effundēs? Sed sunt multi, qui ex hoc, quòd eos inuitare, & ad uirtutem excitare deberet, causam peccādi
Rom. 2. capiunt, Dicentes peccemus; Deus enim omnia remittit. Audi Paulum: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras, quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Abuteris Dei bonitate, & clemētia: nam illud, quod (ut ait Apostolus) oportebat, ut adduceret ad pœnitentiā, te peiorem reddit, & tam improbus es, ut bono patientiaq; Dei abutens statuas in dies esse nequior, eo enim durescis, quo molliri deberes. Docemur hinc, ut nobis uulitatem ex beneficiis Dei comparemus: ne in nobis eius miracula, passio, & crux sanctissima, pereant: imò potius illi toto animo inseruiamus, eius mirabilia, & benignitatem, quàm in uos ostendit considerantes. Huius populi exēplo ad Deum conuertamur, eum laudemus, magnas illi gratias pro omnibus eius mirādis, ac beneficiis agentes. ¶ Igitur Christus redemptor noster dimissis illis obstinatis Pharisæis, in quibus sua miracula, & doctrina nihil operabantur p.p malū eorum uoluntatē, & dispositionē: docens nos ne margaritas mittamus ante porcos, nec sanctū demus canibus, ad populū syncerum uertit sermonem, docens illos.

[Dicebat ergo. Cui simile est regnum Dei? Et cui simile esse æstimabo illud?] Interrogat, & interrogationē sub aliis uerbis resumit: ut attentos redderet auditores. Aduersarii eius erubescebāt, populus autem gaudebat. Videns ergo dominus eos gloriosis operibus congaudentes; ad eorum instructionem subdit parabolam de grano sinapis, quod uile est, modicū, & contemptibile: sed cum seminatur, in arborem magnam crescit, & dilatatur in ramos, ita ut in eis requiescant aues. Ait ergo [Simile est grano sinapis, quod acceptum misit homo in hortum suum, & creuit, & factum est in arborem magnā, & uolucres cœli requieuerunt in ramis eius.] Obserua, quòd regnum Dei, regnū No.
Christi, & regnum cœlorum, idem sunt. Dicitur enim regnū Dei, quòd Deus illic exercet suam iustitiam, potentiam, misericordiam, & sapientiam. Item quòd in eo Dei bona, & diuitiæ continentur. Dicitur autem regnum Christi: quia Christus super hoc regnum cōstitutus est rex, & duxi & ipsi data est potestas in cœlo, & in terra. Dicitur autem regnum cœlorum, ut scias non esse mundanum, aut Mat. 28.
externum regnum, sed spirituale, aut cœleste. Regnum meum non est de hoc Io. 19.
mundo. Sicut igitur ad regnum externum plura requiruntur, scilicet, rex, siue princeps: populus, siue ciues: & externa, utpote diuitiæ, potentia, &c Sic in regno Dei Christus rex est, ciues omnes Christiani, diuitiæ regni iustitia, pax, fides, &c. Ob hanc igitur causam regnum Dei in scriptura aliquando Christus dicitur, tanquam rex in hoc regno: & aliquando regnū Dei est Ecclesia fidelium. Qualitercunque igitur hic accipias regnum Dei, uera est sententia, quòd simile est grano sinapis, quod ut planum fiat per singula declarabimus. Primùm si regnum pro ipso rege accipias, uerissima est sententia, quòd simile est grano sinapis, quid enim abiectius Christo erat? Quid humilius antequam in terram seminaretur per mortem? Exinaniuit semet Phil. 2.
ipsum factus obediens usq; ad mortem. Et Esaias: Vidimus eum, & non erat ei Esa. 53.
aspe-

Ioa.12. aspectus. Vnde & filium fabri uocabant, & peccatorem, & dæmoniacum. Paruum istud granum proiectum in terram, & mortuum, & sepultum, adeò creuit, ut Paulus dicat; Dedit ei nomen, quod est super omne nomen. Extendit ramos suos
Philip.2. usque ad terminos terræ: & uolucres cœli sub umbra eius habitãt, factus est enim
Esaiæ.4. nobis iustitia & sanctificatio. De hac exaltatione Esaias dicit: Erit germen domini in iucunditatem, & gloriam: & fructus terræ sublimis. ¶ Secundò si regnũ accipias pro Ecclesia, hoc est, pro populo Christiano, & congregatione fidelium, idem uidebis: & quòd est simile grano sinapis. Videte (inquit Paulus) uocationem uestram: quia non multi potentes,
1.Co.1. &c. Vide autem & nunc quantum creuerit, ut omnes uelint sub huius ramis habitare, idest, filii Ecclesiæ esse: & propagata est ecclesia, & extensa in omnibus mundi partibus. Et isto secundo modo credo quod hic accipiendum est regnum Dei, scilicet pro ecclesia, & sic coadunatur litera hæc cum præcedentibus: Conabantur illi mundi gloriam Christi obscurare, sed hac de causa magis gloria Christi elucebat. Ne autẽ aliquis putaret hoc inopinato fieri, & sine Christi uoluntate, adducit parabolam hanc, ubi docet, non ideo Euangelium esse cõtemnendum, eo quod tũc paucułos haberet discipulos, sed omnia sub ordine peragenda: nam tempus aduenit, in quo dilatabitur ecclesia, quã hic per regnũ Dei intelligimus: ita ut uerè de illa dicatur: Dilataberis ab Oriente,
Gen.28. in Occidentem, Septentrionem, & Meri-
No. diem. ¶ Obseruãda autem hic duo sunt. Primum, quod nõ dicit, grana, sed granũ: quia licèt plures simus Christiani, omnes unam fidem, & dominum habemus Christum. De fidelibus etiam primitiuæ ecclesiæ in Actis habetur, quod erat cor unum
Act.4. & anima una. Vnus est nobis Deus, una fi-
Eph.4. des, unum baptisma, & speciatim calor charitatis, seu Spiritus sancti, qui granum alias mortuum in natiuam sinapis uertit. Hic calor unus est, & ideo, sicut unus spiritus uitalis membra multa cogit in unũ, ita multo uehementius calor spiritualis multa grana reddit in unum.

¶ Obseruandum secundò quantum sit discrimen inter opera Dei, & opera mundi. Opera enim mundi splendidum habent exordium, sed malo fine clauduntur. E contra Dei opera humili principio oriuntur: sed splendidum, & gloriosum habent finem. Ideo Dominus per Esaiam: Non sunt uiæ meæ, uiæ uestræ: & Esa.55. cogitationes meæ cogitationes uestræ: sicut exaltantur cœli, &c. Ecce hic granum sinapis paruum creuit in arborem magnam: & humilis ecclesia nimis exaltata est. Mundus uerò omnia sua splendidè incipit: sed in fine deficit. Exemplum sit turris Babel, quam si quis secundum Gen.11. exordium iudicaret, affirmaret utique neque Deum, neque mũdum illum turrim subuersurũ: sed confusæ sunt linguæ, & omnia ad nihilum redacta. Nabuchodo- Dani.3. nosor omnium gentium uictor, qui lu- Dani.4. dæis præcepto suo obedire nolentibus dicebat; Quis est Deus, qui uos liberare possit de manibus meis? ut Deum se adorari colebat, sed ut bos pascebat herbas. Ab teri Nabuchodonosori regi Assyriorum, qui omnes Deo terræ exterminari præcepit, ut ipse solus Deus haberetur, prospere successit hoc negotium initio, sed Iudi.14. una mulier Hebræa confudit eum, & Holofernem principem exercitus trucidauit, & exercitus periit. Sed quid multis moror? Mũdana uita splendidum habet exordium; potentiam uidelicet, uoluptatem, diuitias, gloriam, & hęc omnia ad tempus prospere succedunt; sed finis eorũ mors, & perditio est. E contra uero opera Dei, tam humile habent initium, ut uix credi possit aliquid boni secuturum: sed finem habent splendidissimum. Exemplum est Gen.37. in Ioseph filio Iacob. Vide quàm humile habuit initium, a fratribus est uenditus, in exilium ductus, ibidem infamatus, & incarceratus. Quis hunc crederet dominum Exod.3. futurum Aegypti dominum? Liberatio quoque Israelis de Aegypto humile habuit exordium. Mittitur unus Moses inermis contra Regem potentissimum. Quis hunc crederet aliquid boni consecuturum? & tamen finis gloriosus fuit. Sed ut ad nostrum propositum ueniam, regnum Christi grano sinapis assimulatur, grano certè humili, & paruo, inter grana. Vide Christi initium, in

natiuitate,in uita,& in morte. Vide etiã ecclesiæ nascentis exordium. Prædicatur Euangelium a pauperculis, & humilibus hominibus:sed iam nunc in toto orbe diffusum esse cernimus,& omnem terram uerbo Dei repletam uidemus. Hoc enim proprium Dei est; humili exordio sua incipere:sed semper ascendere usque in finem gloriosissimum. Hoc sciens Gamaliel dixit in concilio:Si ex hominibus est consilium hoc,dissoluetur. Ac si diceret: In hoc differunt opera Dei, & hominum: quòd cum opera hominum quotidie decrescant, & deficiant, qualecunque exordium habeant, opera Dei in immensum crescunt, & augentur. ¶ Admonet locus iste,ne quis mundi prosperitate decipiatur, aut aduersitate terreatur. Considera semper finem. Sic enim Salomon ait, ut in Hebræo legitur: Melior est finis alicuius rei, quàm principiũ. Omnibus in rebus considerandus est finis: nullam enim rem secundum principium iudices,sed secundum finem. Ad idem facit parabola illa de ædificante turrim,q prius computat sumptus, imò antequam incipiat cogitat finem; qui enim rem non secundum finem cogitat,facilè decipitur; plerunque enim usu uenit, ut quæ splendidum habent exordium: malo fine claudantur, sicut omnia mundana. Sed quia de his multa disseruimus in libro nostro de uanitate seculi,sit iã nunc satis. ¶Secundò admonet locus iste. Ne cõtemnamus paruulos,et pauperes,quos uidemus,quamuis nobis ignoti sint, & in oculis mundi parui uideantur. Granum sinapis paruum est,tamen creuit in arborem magnam;& qui modo humiles sunt, forsitan sunt a Deo prædestinati ad magnum gloriæ culmen. Quis putaret pastorem Dauidem in deserto pascentem paucul as oues, minimum inter fratres suos ad regni fastigium ascensurum, & gloriosum fore,non solũ in regno Israel, sed in omni Ecclesia? Quis hominem exulem Mosem pascentem gregem soceri sui sacerdotis Madian non contemneret? Qui tamen in tanta multitudine filiorum Israel principatum obtinuit. Quis Iosephum uenditum, & incarceratum in Aegyptum non paruifaceret?

Act. 5.
No.
Eccl. 7.
Luc. 14.
2. parte. c. 37.
1. Re. 16.
Exod. 3.
Gen. 39.

Sed ad contextum.[Cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento; quod acceptum mulier abscondit in farinæ tria sata.] Idest,miscuit in tres mensuras farinæ aqua aspersæ. Dicitur tamen abscondi;quia cum fermentum respectu massæ sit paruum,ponitur intra massam, & fermentat eam; & cum sit occultum, operatur. Satum uero non est uox Latina,sed Syra,quę apud illos genus est mensuræ,unum modium & dimidium capiẽs; & sic tria sata faciunt aliqualem massam. Sic dixit Abraham Sarę,quando uenerũt Angeli,quos uoluit inuitare,cum non haberet panes. Dixit autem Iesus tria sata, & non plura,uel pauciora; quia in terra Chanaam,ubi Christus loquebatur, erat usus frequentior fermentare tria sata. Interdum autem maior,uel minor massa fiebat; Christus tamẽ locutus est de co, q cõmunius erat. Hęc parabola idem significat, quod prima de grano sinapis, & ad idem tendit: tamen quia Christus cupiebat,ut omnes utilitatem caperẽt ex eius doctrina,& ab omnibus intelligi uolebat, similitudines duplicat, quia similitudinem sumptam ex agricultura non intelligit miles, nec rusticus illam, quæ ex militia trahitur. Itaque ne aliqua mulier ignoraret ea, quæ per parabolam sinapis uoluit docere,addidit hanc ex farina, & massa,quæ ab omnibus mulieribus intelligi poterat;hac de causa Christus sæpe idem sub diuersis parabolis, aliquando prædicabat:quia ubi congregatio est magna, populi uaria sunt officia. Vnum hic aduertendum moneo, quòd quando multis modis res similes rebus apparent, non putemus, ait D. Augustinus, quod ubique eodem modo accipiantur. Nam supra fermentum in malam partem sumpsit Christus, cum dixit. Cauete a fermento Pharisæorum, quod est, hypocrisis:at nunc in bonam partem. Multa enim in scriptura accipiuntur in bonam partem,& in malam. Sic leo significat Christum,ut in Apocalypsi, & etiã significat diabolum. Serpens etiam in bonam partem sumitur, ut cum Christus dixit: Estote prudẽtes,sicut serpentes; & etiam in malam, ut cum Paulus dixit suis Corinthiis: Timeo, ne sicut serpens seduxit Euam

Gen. 18.
Mat. 13.
Aug. 3. doct. Chris. cap. 24.
Luc. 12.
Apoc. 5.
1. Pet. 5.
Mat. 10.

No. Euam astutia sua. Et ut exéplo utar Beati Gregorii: lapides in bonam, & in malã sumuntur in scripturis sacris. In malam pro duritie, ut illud; potés est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. In bonam autem, ut cum Petrus dixit: Vos tanquam lapides uiui superædificamini in domos spirituales. Itaq; quãuis fermẽtum accipiatur pro falsa doctrina, & hypocrisi, hic tamen in bonam sumitur partem. Sequitur. [Donec fermentaretur totum.] Hoc est donec tota massa uirtutem a fermento accipiat. Ita ecclesia, sicut illud paruum fermentum totam massam fermentat, circuit in totum orbem dilatata: ita ut iuxta Malachiæ uaticinium, à solis ortu usque ad occasum, offeratur sacrificium mundum in nomine Christi. Sed quia hæc parabola ad idem tendit, ut iã diximus, quod prætereũ; hoc unum dicam, & statim ad reliquam huius capitis explanationem accedemus. Vide enim quòd in omni rerum genere id in cõspicuo minus est, quod magis est præclarũ. Excellentissimum in omnibus rebus occultissimum est. Arbor habet foris folia, flores, & fructus; sed radicem, quæ pretiosior est, habet absconditam. In homine corpus uidetur, non anima. In omnibus rebus accidentia uidentur: non forma, aut rerum substantia. Sic ecclesia bonum absconditum. Psalmus: Omnis gloria filiæ regis ab intus; fermentum enim habet absconditum: & granũ sinapis paruum est exterius in uisu, sed intus uirtute calet. Iusti exterius nullius momẽti sunt, interius uerò plurimis bonis abundant. Et in ecclesia uides foris oleum, aquam, albedinem, misericordiam uidelicet sacramentorum: intus uerò plena est uirtute, & gratia. Sic absconditum est fermentum, quod massam eleuat.

2.Cor.11.
Greg.li.18 mor.c.20.
Matt.3.
1.Pet.2.
Mala.1.
Psalm.44.

Sed ad contextum. [Et ibat Iesus per ciuitates, & castella docens.] Quia per illas similitudines Christus de fide, & ecclesiæ amplatione locutus fuerat, consequenter operibus, & factis uerba sua uerificat. Ibat enim per ciuitates, & castella Iudææ, & Galilææ, tã urbanos, quàm rusticos sine personarum acceptione: per loca parua, & magna, tam potentes, quã pauperculos (omnibus seminando uerbum Dei) & quantum in se fuit, tam doctos, quàm indoctos adducens ad salutem. Docemur exemplo Christi redemptoris nostri omnibus prædicare pauperes non contemnere. pro omnibus enim Christus passus est, pro omnibus sanguinem fudit, ipsa denique summa sapientia, & bonitas non dedignatur in paruis castellis paucis auditoribus euangelizare uerbum Dei. Saluator mundi pro omnibus uenit, omnes quærit: & tam magnas, quàm paruas ciuitates circuit prædicando. Seminator non stat immobilis in uno, & eodem loco, sed hac, & illac ambulat. Sic prædicator uerbi Dei non debet uno loco semper stare, quamquam ubi iam sunt noti, & habent honorem, & amicos, semper manere uolunt. Non sic illa sancta quatuor animalia, quæ ubi erat impetus spiritus illuc gradiebãtur, nec reuertebantur cum ambularent. In Psalmo de Apostolis legimus: quòd Christum Dominum imitantes, euntes ibant, & flebant, mittentes sua semina. Lege in Actis eorum, quot prouincias Paulus peragrauit, cæterique Apostoli, & discipuli Domini, relinquentes patriam, & genus suum, nihil aliud præter salutem animarum quærebant: non timuerunt barbaras accedere nationes, ut uerbum Dei seminarent. Sequitur.

No.
Ezec.1.
Psal. 125.

[Et iter faciens in Hierusalem.] Appropinquat ad locum suæ passionis, iam cupiens genus humanum liberare. Feræ defatigatæ, & lassatæ teneriores sunt, sic Christus lassatur, & fatigatur: quia cibus noster est: & ut melius nobis sapiat. Vide quomodo defatigetur Deus, & quot ambitus propter salutem tuam faciat: quot itinera, uillas, & pagos; ut animam tuam lucretur, perlustret. Tu autem nihil eius lucri causa facere uis. Perpende etiam quantum defatigetur, ut remediũ tuum finitum, & conclusum uideat. Ipse.n.ait: Baptismo habeo baptizari, & quõo coarctor, donec perficiatur. Quid autẽ in hoc itinere acciderit, audi.

Luc. 12.

[Ait autem illi, quidam; domine si pauci sunt, qui saluantur?] Quia audierat Christum de regno Dei prædicantem, & ardua documenta tradere pro acquirenda uita æterna, hac sumpta occasione,

hoc

No. hoc illum interrogauit. Inutilis profectò quæstio scire numerum reproborum, & electorũ, vel an sint plurimi, vel pauci. Sic etiam & nunc multos uidebis populares, & aliquas mulieres interrogantes, quæ non ad utilitatem, sed ad curiositatem pertinēt. Nonne quæres, ut ille legis doctor optimè quæsiuit dicens: Quid faciendo uitam æternam possidebo? Interroga peritos sacerdotes: quid facias, ut salueris: an talis, uel talis contractus sit licitus, nec ne? an hoc, uel illud sit peccatum, nec ne? & horum similia quæ ad salutem animæ tuæ concernunt. Ne animum tuum inducas nimis curiosa & inutilia inuestigare: taut numerum eorum, qui saluandi sunt quærere: tibi enim satis est scire id, quod ad salutem tuam spectat, quod si feceris proculdubio inter electos numeraberis. Ideò Christus non respondit huic ad quæ interrogabatur; nullius enim erat momenti eius interrogatio, paruique intererat scire, essentne multi, uel pauci saluandi, docuit tamen eum, quid ut saluaretur, faceret. Nō respondit illi ad ea, quæ quæsierat: sed ea, quæ quærere debuerat. Sic Petro interroganti; Hic autem quid? non respondit Dominus ad interrogationem Petri, quæ inutilis erat. Sed dixit; quid ad te? Tu me sequere. Admonet locus iste, ne inutilia quæramus: aut in uanis scientiis cōsumamus tempus; ut multi in Astronomia iudiciaria, & magicis artibus, & aliis: quæ potius ad damnationem, quàm ad animę salutem cōferunt. Sed iam Christum audiamus [Ipse autē dixit ad illos: Contendite intrare per angustā portam.] Nihil aliud esse censeo, q̃ Dei præceptum inuiolabiliter seruare. Hæc est porta angusta, de qua apud Matthæum apertius loquitur Christus. Intrate per angustam portam: quia lata & spatiosa est uia, quæ ducit ad perditionem, & multi inueniunt eam. Vocatur hęc uia angusta metaphoricè, quia sicut per angustum locum difficile est intrare: ita difficile est homini carnali per obseruantiā præceptorum ambulare. Omnes enim appetunt delectabilia, & fugiunt labores, & difficultates. Operari autem secundum uirtutem est ualde difficile: quia uirtus consistit in medio: quod medium inuenire non est facile; & multò difficilius circa medium inuentum operari. Ideò porta hæc angusta & difficilis est, uia autem & porta perditionis lata: quia operari uitiosè est ualdè facile propter duo. Primò, quia nulla difficultas est inueniendo uiam, quia non est aliquis modus certus operandi ad malè agendum; sed qualitercunque uelimus possumus male facere. Secus est de bono; quia non possumus bonum facere nisi uno modo, uidelicet, obseruando omnes circunstantias secundum rectam rationem. Malum autem fit ex defectu cuiuscunque circunstantiæ: ideo peccare contingit infinitis modis, benè autem agere solum uno modo. Exemplum est in sagittariis, quia difficile est percutere signum, eo quòd ad percutiendum in medio signi non est nisi una uia: ad deficiendum autem sunt infinitæ, quia totus mundus uia est. Secūdò, quia operari malum non habet difficultatem, cum sit secundum inclinationem naturæ nostræ deprauatæ; uirtus autem, semper est contra hanc inclinationem; ideò operari uirtutem est difficile; propter difficultates repugnantiæ ad deprauatam inclinationem. Per hanc difficultatem ait Christus: Contendite intrare, idest, cum magno conatu parate uos ad hoc, quia regnum cœlorum uim patitur. Sed uidetur his repugnare, quod in Matthæo dicitur, ubi Dominus uocat mundi seruitores laborantes, & oneratos, ut ueniant ad illum, & reficiātur. Et postea addidit: Iugū meū suaue est, & onus meū leue. Videtur enim ex his, quod seruire mundo onus sit, & seruire Christo iugū suaue; & quod uitium difficile & onerosum sit, & uirtus facilis, & suauis. Respondendum tamen est, quòd Christi lex est leuis tum propter considerationem præmii, quia dat Christus uitam æternā, qua considerata uilescunt terrena: sicut Iacob amanti Rachelem septem anni uidebantur dies pauci propter præmii magnitudinē. Tū etiā pp adiutoriū gratiæ, & charitatis, atq; ideo uocatur lex Christi iugū, quia à duobus portatur animalibus, & unum adiuuat alterum. Ita à Christo adiuuamur sine cuius gratia nemo potest legem Christi obseruare: etiam pro-

[Marginal notes: Luc 10. Mat. 22. (beside "Quid faciendo uitam æternam"); Ioan. 21. (beside "Sic Petro interroganti"); No. (beside "angustā portam"); Matt. 7. (beside "Hæc est porta angusta"); No. (beside "idest, cum magno conatu"); Mat. 11. (beside "quod in Matthæo dicitur"); Gen. 29. (beside "magnitudinē")]

No. posito sibi fine beatitudinis. Gratia enim res a speras molles facit; ita ut non solum præcepta, sed etiam consilia obseruare leue sit Igitur licet uirtus sit circa difficile, & porta cœli, quia carni, & sanguini, & naturæ corruptæ repugnat, angusta sit, tamen cum Dei adiutorio considerata præmii magnitudine, dulcis est uirtus: & lex Christi dulcis atque suauis. Contende ergo & tu intrare per hanc angustam portam. Vincens te ipsum, & negans, seu sualitatem subiiciens rationi, & fortiter legem Christi amplectendo. Quis autem quantumcunq; stultus sit, non faciet hâc uim carni suæ, ut mortem æternam euadat, & uitam consequatur perpetuam? Si quis magnorum criminum conuictus, & in carcerem coniectus certus esset se postridie moriturum, an amicisque solicitaretur, ut per aliquod parietis cauũ euadens, morti iamiam impendente se subtraheret; nonne prorsus amens esset, si, ne perderet, aut ne exueret pallium, tunicam, uel thoracẽ, tanta occasione sibi consulere negaret? certè hunc omnes iudicio parum ualere crederent. Nemo est quantumuis excors, qui uidens, ut mortẽ ante oculos propositam effugiat, necessariò aliquo angustissimo loco esse transeũdum, nõ modo uestẽ omnem nõ abiiciat, sed etiã cutẽ corpusque ipsum scindere non dubitet: uita enim omnibus rebus anteponitur. Attende igitur ò Christiane, eoque modo animum tuum præpara, ut quotiescunque opus fuerit, rem familiarem cõtemnas, uictum corpori neges, & si saluti tuæ expedierit, religionem ingrediaris, & de duobus beneficiis, alterũ, si uiam cœlestẽ impediant, resignes. Angusta est cœli porta, qua oneratus intrare non poteris, præstat nudum saluari, q̃ uestimentis & calceamentis ornatum in ignem æternum damnari. Religiosus, & castus adolescens Ioseph in manibus dominæ suæ turpissimæ fœminæ pallium reliquit: & fermè nudus, ne libidini eius acquiesceret, aufugit Eo modo omnia relinquenda sunt ne deum offendas, & ut, quod debes, facias; quare si oportet propter deum persecutiones & labores ferre, quamuis insufficiens tibi uideris, ferenda sunt omnia. Qui enim a carcere morti addictus fugit, si sapit, non modo uestem deponet, uerum etiam quæcunque uulnera in corpore suo admittet, ut expeditius euolet. Considera Christum laceris in cruce membris constitutum, quibus angustiis ad Patrem trãsierit; eisdem enim discipulos suos transire uult: ut qua uia caput, eadem mẽbra euadãt. Sed multi sunt hodierna die, qui uestem anteponunt uitæ; & malunt uestibus ornati in ignem descendere sempiternum, quam nudi in regno cœlorum collocari. Pluris faciunt rem familiarem, gaudia, & delicias huius uitæ: quam uoluptates nunquam interituras. Malunt perfrui huius seculi bonis, ea conditione, ut morte obita igne infero torqueantur: quam renuntiantes omnibus, quæ fugam mortis impediunt, infera supplicia uitare, & angustius cœli portæ superatis æternum cum Christo gaudium adipisci. Quamuis sit ingens labor mundum contemnere, te ipsum negare, & portam angustam ingredi, uita tamen multò maioris est pretii; quare omnes has difficultates ferre debes, ut postea uiuas, beatusque dici possis. Sed multi iam nunc abiecto Christi documento contendunt, non quomodo intrent per angustam portam, sed quomodo lautè uiuant, & contentio eorum est, quomodo abundent diuitiis, & quod perniciosissimum est, quomodo pluribus beneficiis adeptis carnalem uitam ducant, & per amplam portã ingrediantur, quomodo ad ecclesiasticas dignitates ascendere possint, & honores adipiscantur. Hæc est contentio Christiana? hæc Christi disciplina? Contendite, contendite intrare per angustam portam. Sed de his satis. Expende etiam ad tuum solatium, quod licèt Christus dixerit angustam portam, non tamen dixit angustissimam portam, alioquin, si tantæ essent angustiæ, frustra dominus in mundum uenisset, ut saluos nos faceret.

Gen. 39

Ioan. 12.

Iam ad contextum reuertamur, & audiemus Christum ulteriùs dicentem.

[Quia multi, dico uobis, quærent intrare, & non poterunt.] Multi quærunt, imò omnes quærunt, & appetunt esse beati, sed ẽrunt nõ omnes, quia mul

ti nihil faciunt pro beatitudine. Sed alii Deum agnoscentes quærunt intrare, & clamabunt, sed nō poterunt: quia tarde, & insufficienter quærunt. Insufficienter, quia non amore Dei supes omnia magis dilecti, sed timore pœnæ mortis, uel inferni amore inquam quodam serui-
Mat. 25. ducuntur. Tardè autem, quemadmodū uirgines fatuæ quę fierunt dominum, cū esset clausa ianua, quando iam non erat
Oseas.5. tempus pœnitentiæ. Oseas enim inquit: In gregibus, & armentis suis uadunt ad quærendum dominum, & non inuenient.
Esa.55. Quærite ergo dominum dum inueniri potest, inuocare eum dum prope est.

No. ¶Obserua autem, quòd Christus non dixit hic, quòd non poterunt conuerti hora mortis, quia omnis quantumcunque peccator sit, in statu uitæ præsentis saluari potest, etiam in ultimo instanti uitæ: sed mos est scripturæ, operaq; quæ cum magna difficultate fiūt, uocare impossibilia. Sic dominus de Pharisæis; Propterea
Ioan.12. non poterant credere: quia Esaias dixit; Excæcauit oculos eorum, & indurauit
Hiere.13. cor eorum. Et in Hieremia legimus: Si mutare potest Aethiops pellē suam, aut pardus uarietates suas, & uos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Tamen impossibile est, quòd mutet Aethiops pellem suam, aut pardus uarietates suas; sed impossibile non est, ut assuefactus uitiis non possit esse bonus. Sic etiam Pharisęi, absolutè loquendo, benè poterant credere: sed difficillime credere poterant, quia non ex ignorantia, sed ex malitia peccabant, dixit quòd credere non poterant. Similiter quia illi, qui ex praua, & ueteri consuetudine uitiorum difficillimè conuertuntur, hanc maximam difficultatem dixit dominus impossibilitatem, ut illæ similitudines Aethiopis, & pardi insinuāt: Sic in præsentiarum qui in uitiis sunt immersi, & ferè totam uitam in peccatis cōsumunt, bene possunt hora mortis conuerti, & saluari: sed quia hoc difficillimum est, & rarò contingit, ideo hanc maximam difficultatem impossibilitatem Christus uocat. Volent ipsi saluari, sed non poterunt: quoniam contritio ad eorum salutem in primis necessaria ab amore Dei procedit: Quam difficillime ille poterit habere, qui uitam suam Deum offendendo consumpsit. Docemur hic, in hac uita pœnitentiam agere, ne cum uoluerimus illam facere iam non detur nobis locus. Esaias enim dicit; Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te. Ecce ergo tēpus acceptabile: ecce nūc dies salutis. Nunc ergo pœnitentiam age, ne preoccupatus die mortis quæras locum, quando inuenire non possis. Sequitur. Esa.49. 1.Co.6.

[Cum autē intrauerit pater familias.] Hoc est Christus Iesus, qui omnium dñs, & pater est, & ueniet die iudicii ad iudicandum omnes: oportet enim nos ante tribunal eius præsentari, ut unusquisque reddat rationem de his quæ gessit in corpore, siue bonum, siue malum. 2. Cor. 5. Ro. 14.

[Et clauserit ostium] Idest, aditum regni cœlestis. Quando finita uita fuerit, finitumque tempus merendi, & demerendi, illud ostium claudetur pietatis, & misericordiæ Christi. Illud inquam ostium, quod nunc lachrymis, gemitibus & precibus pœnitentium facile aperitur, Illud ostium, quod nunc aperitur uenientibus ab Oriente, & Occidente illud ostiū quod nunc ait, omne quod uenit ad mē non eiiciam foras. Illud quod nunc patet meretricibus, adulteris, & peccatoribus. Denique illud ostium, quod Aaron post idololatriam. Dauid post adulteriū, & homicidium, mulierem post adulteriū, Magdalenam post peccata, Matthæum post telonium, Petrum post trinam negationem: & Paulum post ecclesiæ persecutionem admisit, hoc inquam ostium tūc claudetur. Nullius etiam tunc pœnitentia, nullius oratio, nullius gemitus admittetur: nullius clamor audietur: omnes sancti, quorum intercessionibus hic adiuuatur peccator, tunc erunt surdi. Durus hic sermo est; Et clauserit ostium. Peccatori hæc tātum uia patet: hoc illi est refugiū, misericordia inquam Dei: qua nisi in hac uita sibi cōmodet, posteà nihil proderit, quia iam non est locus pœnitendi, nec mater uia salutis. Vnum solum asylum habebat, uidelicet misericordiā Dei: si hoc autem deficit, quod remedium habebit? Certè nullum. Nunc uerò antequam tibi porta claudatur, pulsa, nunc dum tem- Matt.8. Ioan. 6. Exo. 32. 2.Re.11. Ioan. 8. Luc. 7. Matt.9. Mar. 14. Act.9.

Eccl. 12. pus est misericordiæ, ea utere. Memento ergo creatoris tui, in diebus iuuentutis tuæ: antequam ueniat tempus afflictionis tuę, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placent: antequam tenebrescat Sol & Luna, &c. Sed quid erit post quam clauserit ostium?

[Et incipietis foris stare.] Hæc maxima pœna erit peccatorum, pœna inquã damnis quia exclusi ab illo beatitudinis regno, qui finis ultimis est animę nostrę, exilium æternum patietur priuatus diuina uisione & fruitione summi boni. Maxima omnium pœna erit foris stare, & regno cœli in æternum excludi. Auertisti
Psal. 29. (inquit Dauid) faciem tuam a me. Sequitur: Et factus sum conturbatus, omnia ossa mea contremuerunt. Et ego plenus
Psal. 87. sum doloribus, quia faciem tuam auertisti a me: in me transierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbauerunt me. Quantò timore corripientur peccatores, cùm uiderint Deó faciem suam ab eis abuertente, se in æternũ omni desperato remedio a cœli gloria exclusos, cum dæmonibus, supplicijs condemnatos esse perpetuis? Quantis lachrymis & gemitibus, quanta que inuidia suspicient alios supra cœli sidera eleuatos, qui in seculo æqualibus, uel forte maioribus fuerunt criminibus immersi? Et q d ultra? [Et pulsare ostiũ.] Hoc est, incipietis ingressum deposcere: sed serò medicina paratur. Propter fri-
Pro. 20. gus (inquit Salomon) piger arare nõ uult; mendicabit ergo in æstate, & non dabitur ei. Noluit uocare Deum: cùm illi aperire ostium parabat, cumque, ut ueniret rogabat, noluit affligere corpus suum & pœnitentiam agere, dum tempus agendi habuit: nunc uerò postquam uitæ hyems præteriit, in qua operari noluit, mendicat, & uelut insanus ostium pulsat dicẽs. [Domine aperi nobis] Dominum uocant, cui nunquam obedire uoluerunt. Habuerunt in uita diabolum dominum, fecerunt omnia quæ diabolus illis imposuit: obedierunt mundo & carni morigerantes eis, nunc uerò uocant Christum dominum, cuius præcepta non obseruarunt. De his loquitur Esaias: Populus hic
Esa. 29. labijs me honorat, sed cor eorum, &c. Si
Matt. 15. labijs sine corde honorare facit hypocritas, ut Christus dicit: quid iurare, blasphemare, mentiri, &c. Hæc isti sola bona uerba habent, cùm intus sint uacui uirtute. De his conqueritur dominus, dicens; Si ego dominus, ubi est timor meus? Verũ responsum pro meritis eorum fuit. [Ne scio uos, unde sitis.] Hoc est, non approbo uos. Cognoscit enim Deus omnia, nulla enim inscitia cadere potest in intellectu diuino, cum omnia sint nuda, & aperta oculis eius. Impossibilia enim, & ea, quæ nunquam erunt, cognoscit scientia simplicis intelligentiæ, eorũ uerò quę non sunt, sed aliquando erunt, habet sciẽtiam uisionis; prædestinatorum autẽ habet scientiam approbationis: quam quia non habet reproborũ, quia eorum mala opera non approbat, dicitur nescire illos, scientia inquam approbationis. Isto modo dicitur, quòd Deus facit omnia, quia nihil fit nisi eo agente & cooperante: sine ipso factum est nihil, & quædam non facere, nec scire, quia non placent ei. Hoc patet de principatu & potestate: quia omnis potestas a Domino Deo est, & ab eo sunt Reges & duces, ut in Prouerbijs dicitur; per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. In Osea autem oppositum legimus, ubi dominus ait, de quibusdam principibus Israelitici populi: Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes steterunt, & nõ cognoui. Quia Deus non approbat opera eorum, dixit quòd non cognoscebat eos, neque regnabant ex ipso, id est, eo iuuante, aut concurrente, cum operibus eorũ malis. Ideo quibusdam placuit ponere in Deo notitiã hominum, quam habet practicam, seu approbationis, & speculatiuam. Notitiã habet omnium speculatiuam, quia omnia cognoscit, & scit: approbationis autem solum prædestinatorum, quia ad bona illorum opera Deus concurrit, imò operatur ipso testante, qui ait; Sine me nihil potestis facere. Et Paulus: Nõ sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tã quam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Secundum hunc sensum locum istum intelligendũ esse censeo, sic: Nescio uos, id est, scientia practica: quia speculatiua oĩa cognosco. Similia uerba narrat Matthæus, quòd Christus dixit illis quin

Marginal references (right column): Mala. 1. — No. — Hebr. 4. — Ioan 1. — Rom. 13. — 1. Pet. 2. — Prou. 8. — Ose. 8. — Ioan. 15. — 2. Cor. 3. — Mat. 25.

quę fatuis uirginibus. Expende, quòd Deus non cognoscit eos, qui eũ nõ cognoscunt: nam ut inquit Paulus, ignorãs ignorabitur. Multi cognoscunt tempora, tenent gemmarum ualorẽ, & earum uirtutes, gradus autem, pretium pãni, proprietates herbarum, & arborum callẽt, optimè pauperem decipere, diuitias & dignitates cõsequi sciunt; sed Deum ignorãt, & multa peccata committunt: quæ si scirent esse peccata, nõ facerent. Ignorantia aũt hæc non excusat coram Deo: quia corda habent immersa negotiis secularibus, & nube mẽtem offuscatam habent, ne diuina cognoscant, & sunt negligentes circa salutẽ animarũ suarum, quia nolunt Theologos sapientes interrogare, & sua pereunt stultitia, quia ignorantia eorum non est inuincibilis, sed culpabilis. Vnde dominus: Propterea captiuus ductus est popul[9] me[9], quia non habuit scientiam. Vis ut te dominus agnoscat hora mortis tuę: cũ eũ uocaueris, & ut tibi ostium aperiat? necesse est, ut tu eum in uita cognoscas, & uoces. Cognoscit eos, q eũ nouerint: & respõdet illis, qui eũ hic uocant. Quid tibi prodest motum cœli, omnes sciẽtias, & quæcunq; scripta sunt nouisse, si notitiam Dei non habes? nec debes satis esse putare, eũ cognoscere esse Deum, ut omnes cognoscunt Christiani, sed oportet dare operam, ut specialiter eũ scias esse seuerum, & potẽtẽ, ut eum timeas: bonum, ut eum ames: misericordem, ne desperet, &c. Qui huic libro non nauat operam, & hanc scientiam ignorat: inanes literas, doctrinã futilem doctus est. Diuina enim sapientia ait) Vani autem sunt omnes homines, in quibus nõ subest scientia Dei. Sed procedamus.

1. Cor. 14.

Esa. 5.

Sap. 13.

No. [Tunc incipietis dicere.] Tũc emphasim habet. Tunc, quando opera loquentur, & ora tacebunt. Tunc, cum plus ualebit bona conscientia, omnibus mundi thesauris. Tunc, quando nec nobilitas sanguinis, nec cognati, aut amici, nec regum, aut principũ fauores, uobis prodesse poterunt. Tunc, quando iudicii die uitæ examinabuntur, & aperiẽtur libri nostrarum conscientiarum. Tunc, quando uenerit dominus in lucernis ardentibus scrutari Hierusalem, & reuoluerit omnia scrinia nostrorum cordiũ. Tunc, quãdo ante supremum iudicem fueris constitutus: a quo appellare non poteris. Tunc, qñ orbis combustus fuerit, & consumptus: quando iam non erit locus pœnitentiæ quando, ut inquit Paulus, illuminabit Deus abscondita tenebrarũ, & manifestabit obscura cordium. Tunc, tamen, quando iam non proderit quidquam, incipietis dicere.

Apo. 12.
Soph. 1.

[Manducauimus corã te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti.] Hoc cõmuniter exponitur de Iudæis, inter quos Christus corporaliter cõuersabatur: qui cum ipso sæpe cibum sumpserunt, & in eorum prædicauit synagogis, & locis. Sed si de illis hoc uerificari põt, multò magis de nobis. Nam hoc non modo ad eorum instructionem, & motum correctionem dictũ est, sed etiam ad nos: qui maiora illis suscepimus, & maiorem familiaritatem nobiscum habet, & comedimus, & bibimus nos sacerdotes ferè quotidie in una mensa cum illo, & illũ manducamus, & familiariter tractam[9]. Væ nobis, q tã familiariter mãducam[9], & bibimus cũ illo in altari: si tales nõ fuerimus, quales oportet esse, maiorẽ dãnationẽ patiemur. Sed oẽs Christi fideles illũ mãducant, & audiunt suos ministros prædicantes, & populũ docẽtes in ecclesiis & ĩ plateis, & uocat illos De[9] p inspirationẽ internã: sed ipsi aduertere, aut parere recusant. Aduerte aũt, q in hoc, qđ ait; Mãducauimus, & bibimus coram te, cultus exterior in sacrificiis iuxta morẽ illius temporis significatur. Sacrificãtes aũt manducabãt, & bibebant coram domino, hoc est, in loco dicato ad diuinũ cultum, & secundum legis ritum. No.

¶Præterea ad nostram eruditionem, duo hic obseruãda sunt. Primum, q illi eiecti sunt à consortio beatorũ, qui in plateis dñm audiunt: non aũt in corde prædicantem, & uocantem. Sic tecũ fiet si illum non audieris in angusto, trito, & compuncto corde. Plurimi audiũt Christum publicè in ecclesiis per ministros suos prædicantem: sed quia interius in cordis secreto nõ audiunt illum, sed tantum in plateis, graui pœna plectentur. No.

Secundò disce ex isto loco non gloriari
de donis Dei, quantumlibet eximiis, nisi
ex fide, & charitate obtineantur, & ad
Dei gloriam exigantur. Nihil enim profi
cit ad salutem cum Christo manducare,
illum audire, prophetare, aut miracula
facere: sed Dei præcepta seruare, atq; Chri
sto obedire. Vnde dominus clarius in
Mat. 7. Matthæo in nomine istorum dicit, quòd
clamabunt dicentes; Nonne in nomine
tuo prophetauimus, dæmonia eiecimus,
uirtutes multas fecimus? & tunc cōfite-
bor illis, quia non noui uos. Et Paulus Co
1. Cor. 13. rinthiis suis: Si habuero prophetiam, &
nouerim mysteria omnia, &c. Spiritus.n.
prophetię & hęc dona gratiarum sæpe
dātur hominibus, qui sunt lōgè à chari-
tate & dilectione Dei: quare in his glo-
Nu. 23. riari uanum & stultum est. Balaā prophe-
ta fuit, quemadmodū apud Aegyptios
Mercurius Trismegistus, & Sybillę apud
alias nationes: ideo nō oportet, ut in his
glorieris. Quis omnium mortalium, æ-
quiparet dæmonis scientiam? Qui ta-
men omni sua sapientia, pœnas infer-
nas effugere nequit: nec alia ulla arte, aut
industria niti debes, aut gloriari, omnia
enim uana sunt. Sed quid ultra dicit illis?

[Et dicet vobis; Nescio vos vnde sitis.]
Deus nihil ignorare potest, sed dicitur
Er. Hiero. ignorare ea, quæ indigna sunt notitia, si
super Da- cut dicitur inclinare aurem, aperire, ui-
niel 9. dere, quando exaudimus, & nos aspice-
re dignatur, & auertit faciem, quā illo su
mus indigni, dicitur autem dormire ijs,
quos deserit, & quando propter pecca-
ta nostra corripimur, uigilat super nos
Deus. Sed quia hoc iam paulò ante ex-
positum est, procedamus

No. [Discedite à me operarii iniquitatis.]
Magna miseria discedere a Deo vsq; in
Psalm. 5. speculum, & ab illa æterna beatitudine ex
cludi, iuxta illud. Psalmi; Nec habitabit
iuxta te malignus, nec permanebunt in-
iusti ante oculos tuos. Nam cum Chri-
stus sit omne bonū, pax, & delicię, fit vt
discedentes illi à Christo, incidant in
omne malum, inquietudinem, & anxie-
tatem. Equidem non tantum omne bo-
num est, sed etiam omne esse; Ita dixit
Mosi; Ego sum, qui sum. Est igitur Chri
Exod. 3. stus esse, Dices: Si Christus est esse, & iu

bet, dānatos à se discedere, ergo iubens
abesse iubet eos non esse. Non iubet eos
non esse, sed iubet peius, quàm non esse,
nam quamuis generaliter loquendo me
lius est esse in quocunq; esse, quàm non
esse, nam esse habet aliquam bonitatē;
quæ est esse, quam nō habet non esse, ta-
men esse cum isto onere & grauitate pę
nę melius est non esse, quā sic esse. Ideo de
damnatis habetur; Desiderabunt mor- Apo. 9.
tem, & mors fugiet ab eis. Quod est ap
petere non esse, nam certum est, quod
damnati tantis cruciatibus afflicti appe
tunt non esse.

¶Expende igitur impiorum miseriā. No.
iubentur proruere in maius malum, quā
sit non esse, & sicut esse supernaturale
deitatis, quod Deus piis dat, exuperat
omne esse naturale animaliū, cęlorum,
& Angelorum, bonumque illud omne
bonum excedit, ita & non esse dānato-
rum est nō esse supernaturale, quod om-
ne malum, & omne nō esse transcendit.
Optimè autem dicit, discedite, nam om
nes, qui hanc sententiam audituri sunt,
discesserunt à Deo per peccatum in hac
uita. Bene ergo pœna respōdet delicto,
sunt nanq; in quolibet peccato duo ma Hier. 2.
la, iuxta illud Hieremiæ; Duo mala fe-
cit populus meus, me dereliquerunt, fon
tem aquæ uiuæ, & foderunt sibi cister-
nas dissipatas. Auerti à Deo est dereliu-
quere summam Dei bonitatem, estque
primum omnium, & maximum malū.
Alterū est ad creaturas, easq; caducas cō
uersio, & deflexio, quæ nunquam sine
Dei cōtemptu fieri potest. Atque ideo
addit, operarii iniquitatis, nam Deum
dereliquerunt, & mala operati sūt, itaqs
hi sibi cisternas putridas fodiunt, qui ęter
nis bonis temporarias uoluptates pręfe
runt. Eoque magis abalienati à Deo,
quo magis istis rebus dediti sunt, eisque
immersi. Iustè igitur, qui dum uixerunt
lōgius abierunt, per peccata nūc meren-
tur audire quam commeruerunt senten
tiam à iusto iudice. Discedite a me. O vo
cem seueram, ò irretractabilem senten
tiam. Antea audire neglexerunt blandi
ter allicientem, uenite ad me omnes, qui Matt. 11.
laboratis & onerati estis, & egō reficiā
vos. Nunc secus, discedite a me audient,

disce-

discedite procul hinc execrati, à Deoq;
proscripti, nihil uobiscum præter Chri
stianissimi nomen commune, & id qui-
dem inanissimum est. Certè horrēdum
Heb. 12. erit tūc incidere in manus Dei uiuentis.
Caue ergo tu a Deo hic per peccatū di-
scedas, ne postea dominus usque in ęter
num discedat a te, quod ita magnū ma-
lum est, ut ipse dominus compatiens di
Osee 9. cat; Væ eis, cū recessero ab eis. Atq; ideo
Susanna potius uoluit infamiā pati, &
Dan. 13. mortē, quàm per peccatū a Deo recede
Iosu. 14. re. Et Iosue dixerunt filii Israel: Absit a
nobis ut relinquamus dominum: & ser
uiamus diis alienis. Vide in quāta mala
Luc. 15. incidit ille filius prodigus; quia recessit
a facie Dei. Quapropter quia ille dū ad
húc uiueret, antequā ostium misericor-
diæ clauderetur, reuersus est ad patrē,
& inuenit gratiam, ita & uos si p. pecca
Dan. 3. tum recessistis, reuertite, & dicite cū Da
niele; Peccauimus, iniquè egimus, rece-
dētes à te. Et sicut pater ille multa bona
filio reuertēti dedit, sic Deus nobiscū fa
ciet. Nam sicut peccatoribus damnatio
nem minatur, & eiicit illos è se, sic e con
Psal. 139. tra de bonis egregius psaltes canit: Ve-
runtā iusti confitebuntur nomini tuo,
Mat. 25. & habitabunt recti cum uultu tuo. In
Matthæo hoc clarius legimus. Nā bonis
dicitur; uenite, & malis ite. Bonum com
pletiuum consistit in appropinquatio-
ne hominis ad Deum. Malis autem dici
tur, discedite quia opposita eis cōpetūt.
Præterea operarii iniquitatis uocātur:
quia in peccatis mortalibus deprehensi
No. sunt, & similiter non pœnituerunt. Ob-
serua etiam hic, & diligenter, aduersus
Lutheranam perfidiam: quòd isti dāna
ti sunt, non quia Christum non audie-
runt, & crediderunt, sed quia operati
sunt iniquitatem. Vides quod ex eo, q
opera bona nō habuerūt damnati sunt?
Iaco. 2. fides enim, ut Iacobus ait, sine operibus
Ad Gala. mortua est. Quomodo fides uiua est, q
charitate caret? Illa fides uiua est, q ut
ait diuus Paulus, per charitatem opera-
tur: illam verò, quę sine charitate est, nō
prodesse ad æternā uitam consequendā
1. Cor. 13. apertissimè ostendit locus iste, & Paulus
Corinthiis scribens: Si habuero omnē
fidē, ita ut montes transferam, charitatē
aūt nō habuero, nihil sum. Quid ad hęc
rēspōdebunt Lutherani, q sola fide glo
riantur, opera autē charitatis reiiciunt,
non esse necessaria affirmantes? Qui fie
ri potest, ut nón sint necessaria opera si
nos Deus secundum ea iudicaturus est?
Vide q d dica Paulus in Epistola ad Ro
manos: Deus reddit unicuiq; secundum Rom. 2.
opera sua. Quid potest esse clarius? Præ
tereà si sola fides satis est, cur dixit Iaco Iac. 1.
bus: estote factores uerbi, & non audito
rès tantùm, fallētes uosmetipsos, quia si
quis auditor uerbi est & non factor, &c.
Et Paulus. Non auditores legis sunt iusti
apud Deū, sed factores legis iustificabū Rom. 2.
tur. Lege scripturā, ubique inuenies o-
pera cōmendari. Apud Matthęum Chri
stus nos ad operandum in uineā mittit. Mat. 20.
Et alibi sic inquit: Luceat lux uestra co-
rā hoībus, ut uideant opera uestra bo Mat. 5.
na, & glorificent patrem uestrùm. Et ali
bi reddens rationem, quare pducturus
est iustos in regnum sempiternum, ope- Mat. 24.
ra charitatis cōmemorat nulla facta mē Heb. 11.
tione de fide, sine qua tamen, ut ait Pau
lus, impossibile est placere Deo. Diuus
quoque Petrus princeps Apostolorū in
Epistola secunda ita ait; Satagite, ut per 2. Pet. 1.
bona opera certā uestrā uocationem, &
electionē faciatis. Et diuus Paulus in se-
cūda ad Corinthios testatur, Ituros nos 2. Cor. 5.
esse ante tribunal Christi, & ibi manife-
stādos, ut referat unusquisq; ppria cor
poris, ptout gessit, siue bonū, siue malū.
O insipiētes Lutherani, cur Luthero cre
ditis homini perditissimo, potius, quàm
diuo Paulo doctori gentium: potius, q
diuo Petro Apostolorū principi, & po-
tius, q Christo cœlesti, atq; summo do-
ctori, qui ideo humanā naturā copula-
uit, ut hoīū genus doceret, & a tenebris
uindicaret, & uiā uerę salutis cōsequēdę
aperiret? Sed iā ad cōtextū reuertamur.

[Ibi erit fletus.] Dicit Christus de pœ
na damni, quæ est carentia diuinæ uisio
nis in eo, quod dixit discedite à me: iam
nunc agit de pęna sensus, dicens, quod
ibi, hoc est, in inferno erit fletus. Prius
de maiori malo loquutus fuit, nunc aūt
de secūdo agit. Porrò fletus erit in dam
natis: sed non, ut nos uocamus fletum. i.
resolutionē lachrymarū, q a nō pōt esse

No. lachrymarum fluxus, sine alteratione reali, quæ est quædam calefactio interiorum, ut possit resolui, & distillare id, quod prius non erat fluidum: nihil enim istorũ potest esse die iudicii, cessante motu cœli, qui est principium omnium motuum naturalium. Sed erit fletus in damnatis, tanquam aliquid, quod est in fletu corporali: & illud est non resolutio lachrymarum: quia si hoc est, cum pœna sit æterna, esset infinita: & sic excederet quantitatem maris, sed erit commotio capitis, & turbatio uultus, & oculorum: & obnubilatio. Erit autẽ in anima summa tristitia, quę erit maior, quàm omnis uoluptas, quę præcessit in peccato; in corpore autem erit dolor summus ab igne, & aliis tormẽtis, quæ uerè, & acriter sentiuntur, & erit turbatio quædam uultus, & offuscatio, qualem solent facere, qui flent, quamuis lachrymas nõ emittant. Sed tristitia, & pœna secundum corpus ita erit, ac si uerè lachrymas funderent, quia ille lachrymarum fluxus non auget pœnam, cum sequatur ex motu præcedente in corpore. Et ultra hoc etiã erit.

[Et stridor dentium.] Verè enim in dãnatis stridor, sicut & fletus. Sed nõ ab igne, & fumo, & frigore, a quibus nobis solet causari: sed gignuntur a causa intrinseca, idest, motu indignationis, & displicentiæ. Aduerte tamen, quòd pœnæ inferni significantur in tristitia animi causa fletus, & cõcussione totius corporis usque ad stridorem dentium, ut pœna animi, & corporis comprehendatur. Sequitur.

No. [Cùm uideritis Abrahã, Isaac, & Iacob, & oẽs prophetas in regno Dei.] Ex hoc sequitur, quòd damnati uidebunt gloriam beatorum: nam damnati habebunt omnem modum pœnæ, & erit maxima, ut Christus hic ait, quòd uidebunt Abraham, & sanctos in regno Dei, & ipsi expelli foras. Aduerte autem, quod hæc uisio non erit corporalis, sed intellectiua, ad quam non requiritur sensus, neq; propinquitas, aut proportio medii, aut lux corporalis, quia non est uisio sensitiua. Hoc tamen scient damnati naturali cognitione; nam si ponerentur scire gloriam sanctorum, idest, quòd uiderent, quæ esset gloria eorum, & quanta, necesse erat poni reuelationem fieri dãnatis, & quodammodo beatificari eos, & hoc non scient, sed scient beatorum gloriam in quodam confuso, & generali; uidelicet, scient esse in quodã bono ineffabili, sed nescient quale illud sit, quia nihil experti sunt de illo, sicut nos cognoscimus gloriam beatorum, sed delectationem illius gloriæ nescimus, quia nõdum experti sumus. Ratio autem huius cognitionis prouenit, quia anima separata cognoscit aliã, cum cognoscat quamlibet substantiam separatam, tamen qui cognoscit substantiã alicuius rei actu existentis, ut actu existit, necesse est, ut cognoscat aliquid de cõditione eius; ideo damnati, qui beatos cognoscunt, sciunt positos in magno bono, & hæc est magna eorũ afflictio. Dari ãt eis interiorẽ cognitionẽ de bono beatorũ nõn expedit: quia non poterat fieri sine quadam participatione beatitudinis in dãnatis, cùm cognitio nõ possit fieri sine similitudine quadã; ideo ad cognoscendum illã gloriam, & quanta sit, necesse erat tantum de gloria habere, & tunc esset cognitio per assimilationẽ uniuocam, aut eleuari intellectũ eorũm per aliquid excellentius repræsentatiuum ad illam gloriam cognoscendam, sicut intellectus cognoscit ea, quæ sensus, nõ quidẽ uniuocè, idest per speciẽ talem, qualem sensus; & facta tali passione qualis fit in sensu, sed per excellentius repræsentatiuum, idest, per speciem immaterialem, & tunc esset excellentior cognitio dãnatorum, quàm beatorũ, quod est inconueniens. Ideo non possunt damnati, neque etiam dæmones scire determinate gloriam beatorũ, sed solùm in confuso. ¶Sequitur in cõtextu.

[Vos autẽ expelli foras.] Sic in Mattheo dicitur; Inutilem seruum proiicite in tenebras exteriores. Et alio in loco dominus ait; Exibunt Angeli, & separabũt malos de medio iustorum, & mittẽt eos in caminum ignis. Matt. 25. Matt. 13.

No. ¶[Et uenient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & mari, & accũbẽt in regno Dei.] Hoc intuẽs Dauid aiebat. Memor esto Raab, & Babylonis scientium me. Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Psal. 86.

lus Aethiopũ, hi fuerunt illic. Per Raab intelligitur Aegyptus ab Aegypto rege fratre Danai ita denominante, vt ait Manethon Aegyptius in libro de Regibus Assyriorum. Per Babylonem urbs illa celebris, q̃ Semiramis incredibili magnitudine extruxit, ut ait Archilochus in lib. de tẽporibus, quę euersa fuit per Cyrũ, & Dariũ, q annis duobus simul regnauerũt, deinde solus Cyrus, ut asserit Metasthenes Persa in libro de iudicio temporũ. Per alienigenas possũt ĩtelligi cultores Italiæ. fuit enim regio illa possessa in initio à gẽte Phœnicia, & Saga sub Iano, ut ait Portius Cato in originibus, & postea coluerunt eam Arcades alienigenę, ut ait Marsilius Lesbius in libro de origine Italiæ. Possunt etiam per alienigenas intelligi Philistæi: quoniã sic eos Hebręi uocare solebãt. Est loci illius sensus: Intra ecclesiam meã, dicit Deus, nõ solũm gentẽ unã concludam, sed multas & uarias: memor. n. ero Aegyptiorum, et Babyloniorum, quos afferã ad Ecclesiã meam: qui me scient, cum me antea nõ cognouissent, & nõ solùm hi, sed etiam Palęstini, Tyrii, & Aethiopes, hi ĩ Ecclesia mea inuenientur, quã ex omnib. gẽtibus, linguis, & populis cõgregabo. Vnde Esaias primitiuam Ecclesiam in hunc modum alloquitur; Leua in circuitu oculos tuos, & uide. Omnes isti congregati sũt, uenerũt tibi, filii tui de lõgè venięt, & filię tuę de latere surgent, &c. Quibus uerbis hominũ multitudinẽ ad Ecclesiã cõcursuram prædixit. Hoc autem uidemus impletum, eo quòd ꝑ quatuor mũdi partes Euangelium prædicatum sit, & ex omni natione sanctissimos habet uiros ecclesia: ut nunc habet fideles, & iustos; cũ adhuc multitudo Iudæorum maneat in sua perfidia. Maximus enim erit dolor Iudæorum. Videmus enim ipsos, qui ex populo dei erant, & alii Abrahæ, & sanctorum Patriarcharum expelli foras: & alienigenas gaudentes, & fœliciter requiescentes cũ eorum patribus in regno Dei. Hinc apud Matthæũ loquitur Christus de semetipso. Mittet Angelos suos in tuba, & uoce magna, & cõgregabit electos à quatuor uẽtis, & accumbẽt in regno Dei. Magis torquebunt Iudæi, uidẽtes gentiles gaudentes cũ patribus, & ipsos expelli. Qui remotiores uidẽtur, & quos minus credimus, sæpenumero illos, q propiores loco sunt uirtute, & religione anteuertũt. Propius habitabant Bethleemitæ, cum Christus in lucem est editus, eodẽmq; modo Iudæi; qui omnes nõ cognouerunt eũ. Multi etiã extiterũt, qui uiginti passuũ spacio confecto, si uoluissent Christum adorare potuissent: & tñ eũ nõ uiderũt. At ecce Magi ab Oriẽtis extremis regionibus lõgo itinere, magnis sumptibus, & laboribus ueniunt. Sic uidemus pagos, quã plurimos tria, aut quatuor milliaria a Cõpostella distãtes, quorum habitatores nunquam sanctissimum Iacobi Apostoli tẽplum inuiserũt: cum ibi Germani, Theutonici, Galli, Flãdri, aliæq; iauditæ nationes uisitãtes celeberrimã basilicã reperiant. Sic ẽt sæpe uidebis simplices seculares, & mulierculas Eucharistiam suscipientes in magnis festiuitatibus maxima cũ deuotione, & lachrymis; sacerdotes uero ferè quotidie communicãtes tepidos, & indeuotos uidebis. Qui ꝓpinquiores sunt sæpè peiores sunt; & de longè ueniunt, qui nos sæpe religione antecedũt, ut ego uidi ex partibus Indiarũ homines Barbaros, & simplices multò meliores Christicolas, quam nos, qui habemus antiquã fidem. Ita qui foris uenĩũt, illos qui intus sunt, sępenumero excedũt. Vtinã ĩ die iudicii, multi milites, sacerdotes etiã religiosos nõ precedant, neu sint meretrices, q̃ custoditissimis fœminis præferant, sicut multi gentiles Iudæos antecesserunt, ut Christus hic fatetur.

Esa. 49.

Mat. 25.

¶ Discamus non inaniter de statu religionis, aut perfectionis gloriari, sed iuxta nostram uocationem pie, & iuste uiuere. Nos enim, qui maiora a Deo suscipimus ad maiora tenemur, & strictiorem rationem reddemus ante tribunal iudicantis. Væ nobis, cum uiderimus milites, & publicanos cum patribus nostris Augustino, Benedicto, Dominico, & Frãcisco, in regno Dei; nos autem expelli foras. Væ etiam nobis, cũ uiderimus publicanos, & meretrices uenięẽtes ab Oriẽte, & Occidente intrãtes in regnũ dei, & accipientes beatitudinis denariũ: & nos, q summo No.

Mat. 20.

summo mane uocati sumus ad uineam domini, expelli foras a præmio æterno. Sed ad contextum ueniamus.

No. ¶Ecce sunt nouissimi, qui erant primi, & sunt primi, qui erant nouissimi] Fuerunt Israelitæ primi cultores Dei, ad extremum autem Christo prædicante uenerunt gentiles, & ideo ipsi credebant, q essent potiores, & priores in regno Dei, quàm gentiles: sed reuera aliter eis euenit, nam publicani, & peccatores præcedent vos in regno Dei. Interdum etiam,

Matt.8. & apud nos accidit, ut qui sunt perfectiores in uirtutibus, & gratia, q a socordes uiuunt, & negligentes, tepescũt, & fiunt nouissimi, ut uidemus in religionibus, in quibus multi tyrones, q Deum culturi, à mundo se subtrahunt, maiori feruore, & spiritu, quàm ueterani religiosi, Deo inseruiunt; q cum longius in uirtute, & perfectiores multorũ annorum exercitatione, & gymnasio diuturniori esse deberent, remissiores sunt, & ad omnia diuina exequenda postremi. Ideo Pau

1.Co.10. lus monet; Qui stat, uidelicet in altitudine perfectionis, uideat ne cadat, & retrò reuertatur. Sed unusquisque cũ timore & tremore seruiat Deo. Nemo enim scit utrum sit Deo acceptus, nec etiam quantum in bono incœpto perseuerabit; quapropter Christus Saluator noster, qui nõ uult mortem peccatoris, nec lætatur in perditione morientium, hortatur, & monet nos, ne cõfidamus in eo, quòd sumus ueteres Christiani, aut filii sanctorũ; sed ut contendamus operibus bonis fidem nostram ostendere, & conemur p angustam portam intrare, seruantes Dei præcepta, dum adhuc tẽpus, & locus est pœnitendi; quia in futuro non est tempus, aut locus intrandi, claudetur enim porta misericordiæ deinceps non aperienda, &c. Igitur postquam hæc Christus populo prædicauit, ait noster Lucas.

¶In ipsa die accesserunt quidẽ Pharisæorum dicentes illi: Exi, & uade hinc, quia Hærodes uult te occidere.] Iesu bone, unde Pharisæis tecũ tanta amicitia? Molestè ferebãt, quòd Christus gentiles illis prætulisset; & cum ob inuidiam suã, miracula, cõciones, & honorem Christi apud populum pati non possent, ueluti uespertiliones solis radios auersantes, hanc astutiam excogitarunt, ut Christũ a Galilæa, ubi tũc erat, eiicerent. Id enim ui satis tutò facere non poterant, nec eũ comprehendere, aut uexare audebãt, uñ ab uniuerso populo Christus diligebatᷣ. quare proditores hũc dolum fabricarũt, ut eum illinc relegarent. Sic etiam & hodie multi similia faciunt: qui postea quã uident non posse ualentiorem expugnare, qui uiribus, & dignitate potẽtior est, nituntur eum apud principem, uel prælatũ dolis, & cauillationibus infamare, blãdis nihilominus, mollibusque uerbis proximum, quem prodiderunt compellantes. Hic est aulicarum hominũ mos, hoc usurpant homines in principum regiis, bene loquẽtes, & malẽ uolentes, coram te laudant, clam uituperantes, ostendunt se amicos, & mutant uestẽ, quẽadmodum fecerunt Gabaonitæ Iosue: cal- Iosue.9.
ceos, uestesque attritas induentes amici apparebant, cum reuera hostes, & aduersarii essent, populi Israel. Sic etiã multi te conueniunt domi tuæ: prætextu amicorum, mutata ueste, ludunt tecum, quẽ tamen mortuum uellent Dant tibi consiliũ, ut hi uersipelles Pharisæi Christo dederunt. quod quanquã foris bonum, & utile uidetur exitũ tibi, & ab rege alienationem molitur Hoc, qđ Christo pfidi Iudæi cõsulebant, primo aspectu salutare uidebatur; uerum illum a Galilæa in exilium officii nomine mittere tentabant. Hoc est osculum Iudæ: caue ab his Mat.26.
scorpionibus, q ore blãdiũtur, & cauda pungũt. Ne multitudine miraculorũ turbas sibi cõciliaret, & uirtute uerbi ad se alliceret: fingũt se Saluatoris curã gerere. No.

¶Expende etiam hominum malignorum stultitiam. Videbis alios, qui se amicos tuos profitẽtur, & semp molestiis rẽ afficiunt; & sunt quàm plurimi stulti amici, q nihil aliud agunt, nisi ut nunciis sollicitis amicos suos conficiunt. Nuncius in ore hominis loquacis, est sicut triticũ loco humido conditum: quod præter modum luxuriat, sed statim corrũmpitur. Ita isti loquaces, & fabulatores nuncios sibi commissos corrũpunt, & omnia quæ dicunt, licèt in se bona sint, suo malo animo peruertunt. Sed audiamus Christi

No. sit responsum. [Et ait illis, Ite & dicite vulpi illi.] Sicut Paulus ob crudelitatem Neronem uocat leonē: sic Christus, ob calliditatem uocat Herodē uulpem, propter hypocrisim, & simulationē. Vt pellis uulpis in pretio est, caro autē nihil ualet: sic in exteriora hypocritæ magni æstimantur, interiora autem paruipenduntur. Volens Carbo prudens homo Syllā crudelem, & fallacem uocare, aiebat, ut refert Plutarchus eū leonem esse, & uulpem. Ideo ueteres hominē uersipellem, & dolos sub uirtutū tegumento conflātem uulpem appellabant. Vnde fluxit uetus prouerbium, uulpes annosa haud capitā laqueo. Si Satanas, ut Paulus ait, transfigurat se in Angelum lucis: quid mirum si idem faciant membra eius, q sunt homines impii? De his ait Apostolus Timotheo: Speciē pietatis habētes, uirtutem autem eius abnegantes. Igitur sicut uulpes se in terram prosternit, & mortuam esse simulat, ut auiculas decipiat, & comedat, sic Herodes hic, Ioannē Baptistā occidit sub specie sanctimoniæ, simulans religionem, & se uelle seruare iuramentum, fingens exterius tristitiā, cum intus gauderet. Sic in Ecclesiastico habetur: Interiora eius plena sunt dolo. Docet hic locus, homines impios, nō homines, sed feras appellādos esse. Ea enim scelera concipiunt, ut bruta animalia, ferocitate, stoliditate, & maleficio superēt. Pharisæos appellauit Ioannes Baptista, progeniē uiperarum: quibus ēt Christus dixit; Progenies uiperarum, quomodo fugietis a iudicio gehennæ? Libidini deditos appellat Hieremias equos amatores: uoluptuosi appellantur porci, impudētes uerò canes: iuxta illud qđ Christus ait; Nolite sanctū dare canibus: nec mittatis margaritas uestras ante porcos. Ait itaq; Christus: Fallimini, si creditis uos, aut Herodes, q uersutia humana possit aliquid contra potentiam Dei, & eius uoluntatem.

2. Tim. 4.
2. Cor. 11
2. Tim. 3.
Eccl. 19.
Hier. 5.
Mat. 23.

[Ecce eiicio dæmonia, & sanitates pficio] Vide Christi sapientiam. Non tātum respondet uerbis, quantū animo, quo loquebantur. Dolentes nanq; Pharisæi, q Christus tanta faceret miracula, dixerūt, quòd Herodes uolebat eum interficere, ut discederet ab eis: ideo Christus de miraculis loquitur, ut inimicos torqueat, ac si diceret: Si pœnitet uos eo, q miracula facio, audite: Ego eiicio dæmonia, & sanitates pficio. Quia illi pp sanitates inuidebant, idcirco ipse dixit, quod credebat illis potissimum dolere. O quantum tormenti inuidi sua sponte capiunt: nemo alteri tam seruus carnifex est, quàm inuidus sibi ipsi. [Hodie & cras, & tertia die consumor.] Hodie, & cras, plures dies significāt: quemadmodū & nos familiari sermone consueuimus dicere hodie, & cras fit hoc. Non omnino intra tam graue tēporis interuallum rem circunscribentes: sed statim fieri significantes. Sic etiam cras in scripturis accipitur pro tpe propinquo, sicut in Genesi Iacob ait: Cras respondebit mihi iustitia mea. Nec etiam significare uoluit, qđ tertio die esset consumendus, id est, moriturus. Sed in breui mortem suam esse futuram declarauit, & nō diu apud eos māsurū: quasi dicat; Quid meditamini meam mortem? Ecce citò ipsamet ueniet. Nunc dicitis, qđ Herodes mortem mihi molitur, & uos non molestè fertis: sed inanis est deliberatio eius, quia non est in manu eius mors mea, quia nemo tollet animā meā à me: potestatem enim habeo ponendi animam meam, & sic cum uoluero, ponam eam, & moriar. Volo nunc per aliquod tps miracula facere, & prædicare, quia non expedit tā citò tolli, ideo nūc, hodie, & cras dæmonia eiicio, & sanitates perficio: sed post breue tempus moriar cum uoluero, non tamen iuxta uoluntatem Herodis, & uestram, nec cuiusquam hominis. Docet hic locus uoluntariè Christum passum esse pro nobis. Expediebat.n. ut opus tam insigne redemptionis nostræ offenderent Euangelistę, non coactum, & inuitum: sed merè opus amoris, & dilectionis fuisse, ex fonte diuinæ uoluntatis & dulcedine amoris pcedens. Sequitur [Verumtamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare.] Hoc est oportet aliquibus diebus immorari, docendo, & miracula faciendo, & operando hominum salutem: & postea in Hierusalem proficisci, ut implean-

Matt. 7.
Gen. 30.
Ioan. 10.
No.

pleantur quæ Prophetę scripserunt de me. Obserua autem quod dicit, oportet me. Nō te oportet domine Iesu; sed nos oportet. Expēde Christi bonitatem, & clemētiam, bonum nostrum suū uocat: commodum nostrum, & utilitatem nostram, suam reputat. Tāta enim est vis amoris in eo, & sic diligit nostrā salutē, quòd omnia nostra sua reputat: & tristatur, cum uidet nos tristari, & gaudet in nostro profectu. Atque ideo detentus ut prædicet, & ut doceat contēnere terrena, & amare cœlestia, & occupatus in curādis leprosis, cęcis, claudis, paralyticis, aliisq; infirmis, dicit quòd eū oportet ambulare, & uiuere aliquantulum. Me oportet domine, nō te: quando omnem uitam tuam consumis in meū cōmodum, & omnes gressus tui in meum bonum dirigūtur, & ista uita nō est tua, sed mea: siquidem tu ea nō frueris, sed ego. Mea refert audire doctrinam tuam & miracula tua eo tēdunt, ut nos credamus, &c. Ambulat Iesus benefaciendo, & operando salutem nostrā, deinde ut consumentur in eo omnia, quę scripta sunt per prophetas, uadit in Hierusalē. [Quia non capit.] Hoc est capacitatem, seu congruentiam non habet. [Prophetam perire extra Hierusalem.] Hoc est occidi extra Hierusalem. Hyperbole est, quia nō omnes prophetæ occisi sunt in Hierusalē. Cum Hieremias in Aegypto. Et Ezechiel in Galilæa, & Amos i terra decem tribuum legātur occisi: sed quia copiosius in Hierusalem sanguis Prophetarum effusus est: quia ibi regnabant reges Israel, & summi sacerdotes, sicut et in urbe Roma fuit maior occisio sāctorum Martyrum, quia ibi sicut in mundi capite Cęsares imperabant. Sed considerans peccatū grande Hierusalem, & mala, quæ super ipsam erant uētura, dolet eius miseriā pater misericordiarum, &
2.Cor.1. Deus totius consolationis, & gemitu altius emisso, animoq; tenerrimo, sic inquit; [Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui mittunt ad te.] Per Hierusalem nō ligna, & lapides, sed homines intelliguntur: ut
Esa.23. apud Esaiam: Vlulate naues mari. Hoc est, qui nauibus per mare cursum facitis. No.

Et i Ezechiele, dominus ait; Pone faciē tuam ad montes Israel. Figura est metonymia, cum cōtinēs pro contento usurpamus. Cum ait Hierusalē, Hierusalem intellige, ac si diceret: O Iudæi Hierosolyma habitantes, qui cædē sanctis Prophetis infertis. Sic etiam Ezechiel: Ecce ego ad te mōs Seir. Et Esaias. Audite cœli, & auribus percipe terra. Aduerte autem, quòd non dicit in præterito occidisti, & lapidasti, sed in pñti occidis, & lapidas: quia perseuerabat in statu occidendi, & lapidandi, & prius quidem repleta fuerat sanguine prophetarum, postea autem occidit dominum Prophetarū. Preterea geminatio uerbi affectū diligētis, & miserētis exprimit. Sic Dauid geminabat: Absalon fili mi, fili mi Absalon: commota n. erant uiscera patris super filio. At patre, & matre multò magis misericors est Deus. Dolet pijssimus Iesus eo, quòd multoties uoluerit populū durę ceruicis reducere ad salutē, sed frustra. Reuocat in memoriam ingratæ synagogæ beneficia accepta, quorū maximum est, sanctos homines ad eā misisse. Misi ad tē Esaiam, & serra secasti eū: misi Hieremiam, & hunc lapidasti: misi Ezechielem, & eū excerebrasti, & alios plures occidisti. Quid facere debui, quod tibi non fecerim? Quomodo sanabo te, qui medicos omnes persequeris? Sāctis meis non peperci, ut tibi parcerē peccatrici, illorum uitam neglexi, ut mortem tuā nō uiderem, si tuam noluissem mortem, non misissem ad te prophetas. Rursus in hac geminatione uerborū, uidelicet Hierusalem, Hierusalem, duplicem pœnam ciuitatis plāgit Christus: duplici nanq; pœna plectetur, expulsione uidelicet a regno temporali, & damnationem patietur æternam. Eze.6. Eze.39. Esai.1. 3.Reg.18. Esa.5.

¶ Aduerte etiam, quòd Christus non saxa, & lapides ciuitatis lamentatur, sed eius habitatores. Animabus peccatricibus condolendum erat, & tristā dum de bonis animæ spiritualibus, non de perditione bonorum temporalium.

Obseruandum quoque est, quòd non solùm ad illam ciuitatem loquitur Christus, sed ad totū regnum Iudæorū, quia omnes incolę illius regni occupati fuerunt, No.

runt,& consenserunt in Christi morte: quia in die azymorum Christus mortuus est, ubi oēs conueniebant,& tenebantur interesse ex omni parte regni, & tota turba exclamauit; Non hunc, sed Barabbam.

Matt.27.

Et de discipulis Christi non est dubium, qui uexati sunt de ciuitate in ciuitatem,& ideo cōis culpa fuit oīs gētis Iudæorum: & sic in punitione non solùm deleta est Hierusalem, sed etiam tota Iudæa. Sed loquitur de toto regno sub nomine tantùm Hierusalem; quia sic est consuetudo Dei loqui in prophetis, ut non solùm per unam ciuitatem designet unā gentem, sed etiam per unam mulierem.

Eze.23.

In Ezechiele ponit Oolā,& Olibā:& per Oolā intelligit gentem Israel, siue Samaritanos, & per Olibam gentem Iudæorū. Rursus obseruādū, quòd lapidatio hæc, de qua loquitur Christus, non distinguitur contra occisionem, sicut species contra genus: quia cōiter apud Iudæos Idololatræ,& blasphemi lapidabātur. Cū.n.uolebāt prophetā, aut sanctum occidere, imponebant, quòd cōtra legē egisset,& lapidabant. Sic lapidauerunt Stephanū. Christum tn̄, quamuis de blasphemia accusatus esset, non lapidauerunt; quia iudicatus fuit a Pilato, qui gentilis erat.

Deut.3.& 17. Leui.24. Act.7.

Vel melius, quia Deus uerterat uoluntatem iudicis,& Iudæorū, ut eum crucifigerēt: qd prophetatum fuerat ꝑ prophetas, ut crucifigeretur. Et ideo prophetarum, quia Christus id genus mortis elegit, quæ uilior,& magis infamis fuit,& abiectior: vt humilitatem ostēderet,& latius nōn exaltaret; quia secundum legem maledictus erat, qui pendebat in ligno.

Deu.21.

Admonet locus iste super animam rebellem, & obstinatā plorare: ut Christus dolet cæcitatem & duritiem Hierusalem.

No.

Docemur hoc etiā Christi exemplo nō lætari damno nostrorum proximorum: sed potius condoleamus miseriam eorum. Sed ad textum.

No.

[Quoties uolui cōgregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suū sub pennis,& noluisti?] Mira Dei bonitas, non obstantibus occisionibus sanctorum, non desinit eos uocare, non semel, sed multoties; atq; ideò dixit, quoties, ac si diceret; Non semel, aut bis, sed sæpe; quo etiam uerbo indicat omnes retro prophetas a se missos. Magna certe durities fuit habitantium Hierosolymis: sed utinam, & tu durior ne sis, contemnens Christū tā benigne quotidie uocantem: semper.n. Deus uocat peccatorem, & pronior est ad parcendum, quàm ad puniendum. Adam post quā peccauit, punitus quidē est: sed attende quam humaniter se habuerit cum illo iudex clementissimus.

Gen.3.

Non misit ad illum Angelum, aut Archāgelum, sed ipsemet uenit. Nec ei dixit: O sceleratissime, cui tot contuli beneficia, quid fecisti? sed dixit; Adam ubi es? non oblitus est nominis eius, quamquā ille Dei oblitus sit. Nos odio habemus nomina inimicorum nostrorum, & eorum, qui nobis iniuriam fecerunt: & nolumus eos propriis nominibus uocare. Saul, qui Dauidem oderat, eum proprio nomine nō appellauit, cū de eo percōtaretur; sed potius dixit; Vbi est filius Isai?

1.Reg.20.

Et Iudæi, de Christo dicunt, ubi est ille.& non dicunt, ubi est Iesus. At Deus, ut ostendat per peccatum hominis non esse suam dilectionem extinctam, ait, nomine proprio; Adam ubi es?

Ioan.9.

Bene illud sciebat Deus, sed ut eum oculos ad se conuertere faceret, ut ubi esset a peccato constitutus uideret, inquit; Vbi es? Alibi te reliqui,& alibi te inuenio: in honore eras & gloria,& nunc in confusione; uide ubi prostratus sis, memento unde excideris:

Hier.3. Apoc.2.

nolo mandare iudicium alii, qui minus te diligat, quàm ego; per me ipsum te uolo iudicare, & relinquere. Alii forsitan punient, sed non corrigent. Iudices, cùm fures quærunt,& capiunt, non laborant quomodo illi latrones meliores fiāt; sed quo pacto puniantur pœnis. Sed ego cùm peccatores arguo, non expecto, ut supplicium quæram, sed ut corripiam; nolo mortem peccatorum, sed ut magis conuertantur,& uiuant.

Eze.18.

Volui, ô Hierusalem non occidere te, sed congregare. O quàm bonus Israel Deus, non tantùm his, qui recto sunt corde; sed etiam nefandissimis peccatoribus.

Psal.72.

Cùm hæc maledicta ciuitas mereretur in barathrum mergi; non uult illam destruere, sed saluare,& ideo multoties suauiter uocat illam,& illa rebellis inobediens semper extitit diuinæ uocationi. Malitia enim eius

cum

cum Dei bonitate certabat.

¶ Volui, inquit, congregare sicut auis congregat nidum sub pennis. Vide quòd congregare opus Dei est, & propriũ eius: dispergere uerò opus diaboli, & alienum
Esa. 28. a Deo. Sic uiri iusti inter discordes amicitias tractant: impii uerò discordias seminant. Porrò, quòd unus Euangelista ta-
Matt. 23. cet, alius dicit: nam Matthęus dicit, sicut gallina, quæ quidem auis magno affectu nutrit pullos, fouet eos, & propter illos infirmatur, & a miluis defendit; quæ omnia Christus solerter cũ Synagoga fecit,
1. Pet. 5. & nobiscũ agit. Væ pullis non fugiẽtibus sub Christi alis, cùm diabolus tãquã miluus circumeat quærens quem deuoret. Sic Dauid in persecutione inuocabat do-
Psal. 16. minum protectorem suum, dicens; Sub vmbra alarum tuarũ protege me. Aperit inquam gallina alas suas, sub quas pullos admittit, apertura si liceret & corpus, ut eos intrò reciperet. Ita Christus aperuit in cruce brachia sua, ut nos omnes susci-
Ioan. 9. peret: & quia ei fas fuit corpus, & cor aperire, idcirco latus aperuit, ut nos intro in-
Ro. 12. grederemur. Nec hoc contentus sua nos membra esse uoluit, unumq; sibi nos esse cit. Ita enim ille habet; Volo pater, ut u-
Io. 17. nũ sint, sicut ego & tu unum sumus. Adeoq; voluit sui cordis penetralia omni-
Matt. 25. bus patere; ut pullis suis dicat; Intra in gaudiũ domini tui. Sed in gaudiũ Dei plenè nemo penetrare pôt, nisi ad intima, & ultima cordis admissus. Prætereà, ut pulli sub alis sunt uelut in abscondito, ac ideo in silẽtio sunt; ita & Christiani sub alis Christi sileant, unicũ illud præsidiũ sibi ipsi putantes esse. Cur ergo Christiani in laboribus murmuramus, cùm simus protecti sub talib. alis? Sumus enim nos
Psal. 26. de quibus Dauid dixit; Abscondisti eos in abscondito faciei tuæ, protege eos in abscondito tabernaculi tui. Denique sicut contra miluos nullum pullis remedium est, nisi gallina; ita nec sub cœlo est datum hominibus cõtra dæmones aliud
Act. 4. præsidium, nisi Christus. Demum si pulli æquales ferè sunt sub alis matris suæ, & non odia gerunt, non rixantur, non pugnant; cur nos sub alis Christi pugnamus? Certè in uentre Rebeccæ fratres
Gen. 2. pugnant; & in uentre Thamar fratres corrixantur: sed sub alis Christi id minimè licet. Sed his missis ad alia properemus. Quid fecit Hierusalem ad tantam Dei bonitatem? [Et noluisti.] Dubiũ est, No.
cum Deus omnia quæcunque uoluit fecerit in cœlo, & in terra, & in omnibus Psal. 134.
abyssis, quid est, quòd Hierusalem nõ est saluata? Quia noluit. Deus uoluit illam saluare, uult etiam omnes peccatores saluos facere: tamen ipsa non est sal- 1. Tim. 2.
uata, quia noluit; nec alia ratio danda est. Non compellit Deus liberum hominis arbitrium, reliquit enim hominem ab initio in manu consilii sui. Nemi- Eccl. 15.
nem cogit, sed in sua uoluntate relinquit, nec uirtus esset uirtus, si homo cogeretur recipere eam; aut peccatum nõ esset culpabile, si inuitus faceret. Potest quidem Deus de nolente facere uolentem; nolentem tamen non cogit. Voluit nanque Deus saluare Hierusalem uoluntate antecedenti, quæ non semper impletur, quia non est uoluntas absoluta, & plena: sed uoluntas Dei consequẽs semper impletur. Voluntas antecedens 1. Tim. 2.
est, cum Deus omnia necessaria dat homini, ut consequatur uitam æternam: & sic intelligendus est Paulus, cùm dicit Timotheo; Deus uult omnes homines saluos fieri. Voluntate inquam antecedente, quia Deus nemini negat suum auxilium. Si quispiam pater paruo filio gladiolum in manus traderet, suspicaremur hunc uelle, ut filius se interficeret; quando illi uti nescienti ferrum concessit, ad hunc effectum medium satis accommodatum. Sic etiam est mos loquendi, si aliquis in manibus palàm portaret thesaurum suum, quã multi latrones grassarentur, diceremus hunc spoliationem suam affectare. Eodem modo si quæras quare Turca non saluatur? quia non uult. Nihil aliud, aut certius, aut breuius responderi potest. Non uult uti donis Dei, & secundum legem naturæ uiuere, ideo damnatur. Non quòd lex naturæ satis sit ad salutẽ, nemo. n. sine lege Christi, & baptismate potest saluari: sed si Turca, aut Maurus, aut ii fidelis uiuerent iuxta dictamen rationis, Deus illorum mentes illuminaret, eosque ad fidem catholicam, & sanctum baptisma, ut saluarentur

uarentur adduceret. Neminem facientem, quod in se est, Deus deserit: sed quia infideles legem naturalem non seruant, non illuminantur à Deo. Omnes enim carnem, & sanguinem sequuntur, & uitijs se tradunt, libidines suas belluinas sectātes, & pleni sunt execrabilibus peccatis, quibus ostium Deo claudunt, ne ad animas eorum ingrediatur. De his ita Paulus loquitur; ita ut sint inexcusabiles. Quia cum cognouissent Deum, scilicet lumine naturali, non sicut Deum glorificauerūt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis: & obscuratū est insipiens cor eorū, & c. Sequitur quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum: & in immunditiam, ut contumelijs afficiant corpora sua, in semetipsis, qui commutauerunt ueritatem Dei in mendacium, & coluerunt creaturam, potius quam creatorem. Omnia itaque media necessaria ad consequendam uitam æternam dedit Deus omnibus, atque ideo si non saluantur, nō est ex defectu Dei, nec quòd non illis omnia necessaria suppeditauerit, si illi sibi utilesesse uelint. Ideo propter eorum culpa fuit. De hoc etiā accusabat Deus olim populū suum Israel per sanctum Prophetam suum Hieremiam, dicens; Transiit messis, finita est æstas, & nos liberati non sumus super contritione filiæ populi mei, contritus sum, cōtristatus, stupor obtinuit me. Nunquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo non est ibi obducta cicatrix filiæ populi mei? Vide quomodo non ex defectu medici, aut medicinæ, non est sanata synagoga, sed quia noluit sanari. Cum Deus perfectè omnibus sufficientibus remedijs prouideri, Hierusalē, non solùm communia auxilia, sed etiam multa particularia dedit, particularem legem illi tribuens, ad eamque quam plurimos prophetas mittens, quorum prædicatione, monitu, & reprehensione a uitijs suis auocaretur, donec idem filius Dei, per se ad eos missus est, ut illis Euangeliū prædicaret, & tamen noluerunt uenire ad illum [Et noluisti, ait dominus, omnis culpa est in te] Et ita quanto maiori obligatione tenebaris tu, quàm aliæ nationes, ut esses bona, si quidem maiora beneficia acceperas, ita etiam patieris maiora supplicia, quia maiorem culpam habes. Et si uis cognoscere, quanta sit culpa, uide quanta sit pœna. Sed qualis est pœna? Audi.

Rom. 1.

Hie. 8.

[Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta.] Relinquetur inquam uobis, id est, ad uestram confusionem, uestrarūque culparum uindictam, domus uestra deserta, quod factum est, quando Romani destruxerunt Hierusalem, & vendiderunt, ac dispersserunt plurimos Iudæorū, ut olim prædixerat Daniel. Ciuitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum duce uēturo. Et Psalmista; Fiat habitatio eorum deserta. Obstinati adhuc & cæci Iudæi in sua adhuc perfidia permanētes, nolunt concedere, (ut ego ipse eum eis disputando audiui) quod Deus dereliquerit populum suum dilectum Israel, atque quod eiecerit synagogam. Sed audiant quid Propheta suus Esaias prædixerat; Venite ascendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos uias: ambulabimus in semitis eius, quia de Sion exiuit lex, & uerbum domini de Hierusalem. Hoc de Christo loquutus est, atque eorum Messia, cuius lex exiuit de Sion, nam lex Euāgelica exiuit, & incępit Hierosolymis, quæ ciuitas est, in monte Sion. Lex tamen Mosi incepit a monte Sina, ubi data fuit. Et etiam lex Mosi iam erat data tempore Esaię, & nūc uaticinatur quomodo Christus docturus esset gentes, & populos, quapropter de nullo alio loquitur Esaias hic, nisi de Christo Rege Messia. Sed quòd Deus aliquando expulerit, & a se abiecerit synagogam, & domus eius maneret deserta, in eodem capite post pauca subiungit Esaias; Dereliquisti domine populum tuum domus Iacob. Ecce ibi Propheta dicit eos derelinquēdos a domino Deo suo. Nunquam tamen, nec sub Nabuchodonosor, aut Antiocho, aut alio principe, tāto tempore derelicti sunt, nam plus duxerunt, quam mille, & quingenti anni, quod expulsi sunt a templo, & Hierosolymis, & nunquam redierunt. Expende ergo, & diligenter considera, quòd Iudæi propter idololatriæ crimen exules facti sunt, & ducti captiui. Manasses enim

No.

Dan. 9.

Psalm. 68.

Esa. 2.

Exod. 19.

4. Reg. 21.

Rex

Rex Iuda posuit idola in tēplo domini, & fecit populum adorare, ut habetur in quarto volumine Regum: propter quod dixit dominus; Delebo Israelem, sicut deleri solent tabulæ, &c. Fuerunt autem
Hie. 25. captiui in Babylonia septuaginta annos, ut dixit dominus per Hieremiam: Et seruient omnes gentes istæ Regi Babylonis septuaginta annis. Et nunc uidemus qđ plusquam mille quingentis annis sunt extra patriam suam dispersi per omnes orbis nationes: igitur propter aliquod peccatum malus, quàm idololatria Deus enim maiora peccata maioribus pœnis plectit: hoc autem peccatum aliud non est, quàm Christum occidisse. Vnde sequitur Christum Deum, & hominem esse. Nam si homo purus esset, quanquam ab illis occideretur, non esset hoc tantū peccatum quoniam occisio hominis, non est maius peccatum, quàm idololatria. Videmus autem, quod propter hanc occasionem Iudæi grauiori pœna plectuntur; quia perpetuo damnatur exilio: ergo homo iustus, quem suspendentes in ligno occiderūt, aliquid maius habebat, quam humanitatem. Igitur quia Deum, & hominem suum uerum Messiam occiderūt, domus eius usque nūc manet deserta: & ipsi exules, & profugi, quod maius peccatum fuit, quam idololatria: atq; ideo nō septuagenario, sed perpetuo exilio damnantur. Ecce ergo, quia uolui cōgregare filios tuos, sicut auis nidū suum sub pennis, & noluisti, relinquetur domus uestra deserta.

No. ¶Ad nostram autem eruditionem monet locus iste, ut Deum timeas, ne te deleat, sicut istos Iudæos deseruit. Bonum erit ex aliis periculum facere. Considera diligenter populum tam charum, & acceptum Deo: quippe qui genus ducebat ab illis sanctissimis Patriarchis Abra-
Exo. 14. ham, Isaac, & Iacob: quem tantis miraculis eduxit dominus de Aegypto, cui tantum in deserto, & postea in terra promissionis indulsit, in qua tot Reges, & Prophetas esse uoluit. Denique de quo idem Deus carnem sumere dignatus
Matt. 15. est, & ad quem (ut Chananeæ dixit) potissimum saluandum uenit. Videbis illum ante dilectissimum, & charissimum, omnium populorum, nunc ita a domino destitutum: ut nulla sit in toto orbe terrarum natio uilior, & abiectior gente Iudæorum. Ab omnibus contemnuntur, omnibus odio sunt: sed quam breui a tanto honore ad tantam utilitatem deuenerunt? propter peccatum? Fuge igitur peccatum, nam ubi est peccatum: non considerat Deus, utrum sis cognatus, uel amicus. Aduerte quantum Deus de Iudæis supplicium sumat, quos eorum culpa reliquit, & se cognoscendum, & colendum gentibus exhibuit. Sic Paulus, & Barnabas dixerunt illis, eorum duritiem improperantes, & incredulitatem. Oportebat uobis primum loqui uerbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos uos iudicatis Act. 13. æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes. Caue ne tecum Deus sic faciat, ut te derelinquat, si non audieris eum uocantem: time ergo ne simile tibi accidat.
Sic Adam audiuit uocem Dei deambulā- Gen. 3. tis, & timuit, & abscondit se. Cur? Quia deambulabat. Qui deambulat non moratur: graditur de loco in locum: deserit hunc, & capit illum. Hoc est ualdè timendum, ut Deus te deserat & transeat ad p̄ximū tuū: ut fecit Sauli, quē reliq̄t, 1. Reg. 16. & ad Dauidē migrauit. Sic dixit Samuel 1. Reg. 28. Sauli: Quid interrogas me, cum dn̄s recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum? Ideo multum debes timere, ne a te transeat ad alium. Ideo in Apocalypsi habe Apo. 15. tur: quod illi, qui uicerunt bestiam, & imaginem eius, per quos iustos intelligit, dicebant: Quis non timebit te domine, & magnificauit nomē tuū: qui solus pius es: quoniā uenient omnes gentes, & adorabunt in conspectu tuo. Mirabile est, dicunt iusti quòd timent Deum, quia pius est. Si dixissent, quòd potens est, uindex, ut seuerus, &c. non mirum si timerent: sed dicunt, quia pius es. Quare pius? Quoniam uenient gentes, & adorabunt in conspectu tuo; Ac si dicerent; Ideò ego te timeo: quia cum pius, & misericors es, omnes suscipis, & gentes ueniunt ad te: ideo ego timeo ne derelinquas me, sicut dereliquisti Hierusalem, & mansit deserta, & conuersus es ad nationes. Hoc etiam & ego timeo ne accidat

cidat mihi, ne cùm sis pius suscipiens peccatores obliuiscaris mei. Caue ergo, & time: ne propter scelera tua, derelinquaris à Deo: sicut misera Hierusalem. Et ultra hoc, addidit etiam dominus.

[Dico autem uobis, quia non uidebitis me, donec ueniat, cùm dicetis; benedictus, qui uenit in nomine domini.]

Dico autem uobis incredulis, & ingratis non uidebitis me, idest, in uestra cęcitate relinquemini iusto Dei iudicio, propter uestras iniquitates; ita quòd non cognoscatis me esse Christum filium Dei donec ueniat, cùm dicetis, idest, usque ad diem iudicii: quando corporaliter uidebitis, & Christum esse scietis me, quem confixistis. Tunc dicetis, seu confitebimini; benedictus, qui uenit in nomine domini: quia in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, & infernorum.

Phil. 2.

¶ Obserua autem, quòd locus iste intelligi non potest de generatione Iudæorum, quę tunc erat presens, cùm Christus hoc dicebat; nam illa in suis peccatis mortua est. Nec intelligit de generatione Iudæorum damnanda in die iudicii; nam qui nullus istorum dicit: Benedictus, qui uenit in nomine domini. Intelligitur ergo de generatione Iudęorum ante iudicii diem aliquantulum: de qua D. Paulus: Cùm plenitudo gentium intrauerit, tunc Israel saluus fiet. Hi igitur, qui propè finem mundi conuertentur, dicent; Benedictus, qui uenit in nomine domini. Sensus ergo huius loci est; Generatio Iudaica hactenus fui maritus uester: hactenus uos in humeris meis portaui: hactenus salutem uestram quęsiui; Prophetas, sapientes, & scribas mandaui; iam à modò libellum repudii uobis trado, à modo uos desero, non maiorem uestri, quàm aliorum infidelium curam habens. Ad generationem quippe meliorem me confero: nec licebit iam me in uestra generatione uidere: donec proximè ad iudicium, ad me conuertamini, & uideatis me in spiritu per fidem. Bonum ergo erit, ut ex aliorum incommodis tua compares commoda; quia, ut Paulus ait: quęcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Ideò Euan-

R. 11.

Ro. 15.

gelistę hoc scripserunt, ut non simus ingrati Deo, sicut Iudęi fuerunt: quandoquidem tanta beneficia à Deo accepimus, quanta illi, aut etiam maiora; sed potius, si forte conscientiam aliquo peccato grauatam senserimus, aut labores, & tentationes patimur, fugiemus sub alas huius gallinæ; ut nos protegat, defendat, atque tueatur. Et hęc super decimum tertium caput Beati Lucæ satis sint dicta: nunc autem ad decimi quarti capiti explanationem accedamus.

CAPVT XIIII.

CVM Christus in mundum ueniret, & prędicare, & miracula facere inciperet: oẽs pontifices, sacerdotes, scribæ, & pharisęi, quotquot erant tunc sine ulla animi perturbatione, eũ esse Messiã cognouerũt. Examinabãt inter se scripturas dicẽtes: Hæc ꝓphetia iã ẽ impleta: ꝓphetię, & figurę debito tpe cõsummantur: oĩa conueniunt, & hic homo magna signa facit, se esse Christum ostendit. Certè Christus est. Ita ait Euangeliũ eos dixisse. Hic est hæres. Posteà uerò animũ mutauerunt, quia erant improbissimi, & se uidebãt ab illo reprehendi: & q̃a se supra modũ amabant: nã quò quis peior est, eò plus se, minus Deũ amat. Igitur cùm uiderent Christũ, uiderunt esse Messiã, Messiam aũt mẽtiri nõ posse: qui illos ob malã uitam eorũ uia ꝑditionis incedere prædicabat, illi autẽ grauissimum putabant malum uiuendi morem relinquere, grauius tamẽ in æternum damnari, nam quo quis peior est, plus se amat. & quo plus se amat, plus odit pęnas inferni. Nemo beatorum tm̃ se amat, quantum quilibet dãnatus: & ita si aliquo casu D. Petrus, uel D. Paulus apud inferos esse possent, minus pœnarũ sanctitate sua, quàm Iudas sentirent: sancti enim acquiescerent diuinæ uoluntati, & dolorẽ patientius ferrent; Iudas autem, quoniam se plusquam Deũ amat, sibi ab illo eius crimina plectente, iniuriam fieri putat; quare non fert patienter, sed blasphemando, & execrando Deum, eiusque bonitatem.

Mat. 21. Luc. 20.

Præterea cum considerarent se agere uitam non ferendam, dicebant inter se. Hic verus è Messias. Et asseuerat nos esse execrabiles, & hoc modo uiuendi procul dubio esse perituros Corrigi, durum est: perire tamen in æternum, durius. Quid nã remedii potest in hoc negotio inueniri? Nos existimamus nos esse sanctos, & ut il- Luc. 18 ledixit qui in tẽplo orabat, nõ sum sicut Matth. 29 cæteri hominum. Alius uerò dixit, se custodisse a iuuentute sua legem Dei: non possumus ferre, tam acriter ab hoc Iesu reprehendi, duorum alterum faciendum est. Aut mali mores uitæ nostræ sunt relinquendi, quod est difficillimum. aut illũ non esse Messiam, defendere debemus Demque statuerunt illi non credere: ad hoc autem opus fuit credere: ipsum non esse Messiã, in quo maiorẽ laborẽ existimo ipsos suscepisse, quam in credendo. Nam ad credendum habebat maxima documẽta: verum ad negandum defatigabantur in inueniendis argumentis quibus fallaciam suam probarent. Quærebant igitur multa media, ne Christus Messias uideretur. Maximum autem erat eorum medium, quo intellectui suo persuaderent Christum non esse Messiam, peccatum in Christo quærere: vt inuento in Christo peccato, probarent ipsum non esse Messiam. Quo probato non adhiberent fidem eius dictis, aut repræhensionibus: & sic eo modo, quo uiuebant, uiuere possent, & ab inferno liberari, licèt Christus contradiceret. Quærunt igitur in Christo peccatum ad eum negandum: nam Messias peccatum habere non poterat, iuxta illud Esa. 53 Esaiæ: Iniquitatem non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, in quo ioio capitulo, si rectè attenderis, Esaiam de Messia, & non de alio loqui inuenies: quoniã si Christus peccasset, non modò mortaliter, sed etiam uenialiter, hac de causa, & inuentum esset in Christo peccatum, licèt paruum non tenerentur illi credere illũ esse Messiam. Quare innocentiam suam Ioan. 8 ostendit Christus tũc, cum dixit eis: Quis ex uobis arguet me de peccato, ne ullam excusationem haberent. Quærunt igitur in Christo peccatum, & hoc argumentũ faciunt: Hic homo cum publicanis, & peccatoribus semper uersatur, ergo peccator. & in similis eorum est. Et ut uidebimus in sequenti capite, murmurantes scribæ, & pharisæi dixerunt: Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Murmurãt etiam, quando Christus cum Matthæo pu- Matt. 9. blicano manducauit: & cum locutus est Luc. 19. cum Zacchæo, & manducauit cum illo. Quibus omnibus concludere tentabant Christum esse peccatorem: quia cum peccatoribus agebat. Huic argumento respõ- Ioan. 10. dens Christus dixit; Non ueni uocare iustos, sed peccatores: & quòd sani non indigent medico, sed ægroti.

¶ Aliud erat argumentum. Cur tu cũ No. homo sis, facis te ipsum Deum? soluit hoc dicẽs; Nonne in lege uestra scriptum est: Et ego dixi dii estis uos? Afferebant, & Ioan. 9. aliud dicentes: Hic homo non est a Deo, qui sabbatum non custodit. Hoc autem Ioan. 5 dixerunt, cum cæcum a natiuitate Christus uidere fecit: & cum sanauit, qui erat in piscina. Et in capite præcedenti uidimus archisynagogum indignatum fuisse: quòd Christus in sabbato mulierem illam curauerat, quæ decem, & octo annos, rectò corpore incedere non poterat. Luc. 6. Idem etiam fecerunt, cum in sabbato, hominem manum aridam habentem curauit. Cum igitur Pharisæi, sacerdotes, & scribæ, Christi essent inimici, & peccatum Psa. 1 9 in eo quærerent, ut infirmare possent ipsum non esse Messiam: de quo Dauid dixerat, quæretur peccatum illius, & non inuenietur: scribit modò Euangelista noster Lucas dolum, & laqueum quendam, quem illi tetenderunt. Nam cum inuitantes ad manducandum sabbato, coram hydropicum curandum proposuerunt, ut si curasset, postea possent illum quasi sabbati, & legis Mosis transgressorem notare: & ita tanquam peccatorem credentes non esse Messiam contemnerent, non adhibentes fidem eius uerbis, & reprehẽsionibus, quibus affirmabat, illos nisi uitam corrigerent, in infernum ituros. Sæpenumero Christum falsò accusarunt, quòd non obseruaret sabbatum, ut patet multis in locis euangelii, & uidimus in capitulo supra proximo. Nunc scribit hic noster Lucas, quoddam argumentum Christo ab illis appositum, & eius solutionem a Christo redditam, qua probat

se non esse sabbati aut legis Mosis uiolatorem. Nam quod facit, rectum, & non contra Deum, aut legem, imò secundum charitatem, aut rationem factum esse ostédit, eo quòd proximo subueniendum est, etiam in die sabbati. Ait ergo Euangelista; [Et factum est cum introisset Iesus in domum cuiusdam Principis Pharisæorum sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum.] Expende Christi bonitatem, & clementiam. Dicebant Pharisæi de Christo Saluatore, quòd erat potator uini, & comestor carniũ, & nihilominus tãta eius dilectio est, ut hydropicum curet, & homines doceat; conuiuium Pharisæorum acceptat, sua postponens propter nos: non curat de his, quæ de seipso dicuntur, ut curet nos. Tantum diligit salutem nostram, ut quamuis sciat illos esse murmuraturos: etiam cum detrimento honoris sui uenit ad conuiuium, sciens quòd obseruabant eum. At tu uis Deo seruire ea conditione, ut nihil de honore, aut iure tuo amittas. Vis ieiunare, sed non famem, aut tantillum capitis dolorem perpeti; uis iniuriam tibi illatam, condonare, non aliter tamen, quàm si tibi nihil de iustitia tua concedenti plenè satisfactum fuerit. Denique uolumus Deum colere, nullo nostro sumptu, cum Christus nobis adeò suis impensis inseruiet.

No. Matt.11.

No. ¶ Admonet locus iste, ut iniuriarum obliti, dona proximorum curemus. Sic Ismael sepeliuit patrem suum Abraham, quamuis expulsus esset domo cum matre, & exhæredatus cum natu maior esset; & Esau iniuriæ immemor cucurrit in occursum Iacob fratris sui. Docemur ét, ut malos non ex animo, sed dolo nos honorantes non statim fugiamus, dummodo spes sit nos in bono posse uincere malum; si secus, exeundum est de medio eorum, nec prorsus communicandum operibus tenebrosis, ne cum peruersis ob infirmitatem nostram peruertamur.

Gen.25

Gen.33

No. ¶ Præterea Christi etiam benignitas attendenda est. Acceptat enim conuiuium, ut serui, qui domi manebant, & non iuerant in sabbato ad synagogam, etiam ipsi audiant sermonem. Genus seruorum solet manè tem diuinam audire; postea autem domi in seruitio, & præparatione prandii, & rerum domesticarum occupari; ita isti, saltem in Hispania nostra, in toto anno non audiunt, neque unam concionem. Sed Christi charitas, & bonitas, qui non solùm pro diuitibus, & magnatibus, sed etiam pro seruis, & ancillis uenerat, ingreditur in domum principis Pharisæorum, ut seruitores mensæ, & ministri, & tota Pharisæi familia audiat dominum ibidem concionantem, & gaudeant uiso miraculo, & conuertantur. Verbum Dei prædicandum est, non solum dominis, & liberis, sed etiam seruis, & pauperibus, omnibusque absque personarum acceptione. Sed iam prædicatores nostri aulas Regum, & Principum circueunt, diuites quærunt, magnatibus blandiuntur. Quot uillagia sunt ubi nunquam uerbum Dei prædicatur, quia steriles terræ sunt, & pauperes ibidé habitant? Vbi non magna palatia, & delicias inueniunt: nunquam Episcopi, & prædicatores uerbi Dei accedunt: ac si Deus pro illis sanguinem suum non effuderit, sicut pro diuitibus; in quo facto satis ostendunt non animas, sed lucra temporalia, & delicias quærere. No. ¶ Cæterum Christus non tam pro consolatione suæ ueræ humanitatis, quàm pro utilitate animarum conuiua acceptauit; nam semper aliquod spirituale bonum operabatur. In domo Simonis discubuit, & peccatricem mulierem absoluit. Luc.7. In domo Zachæi hospes gratissimus ingressus, salutem eius domui dedit. Luc.19. Marthæ Lazarum à mortuis suscitauit: Luc.10.& Ioan.11. in conuiuio à Matthæo exhibito, ipsum ad Apostolatum prouexit. Matt.9. Denique inuitatus ab hoc principe Pharisæorum, hydropicum sanauit; & conuiuas salutari doctrina refecit.

¶ Aduerte etiam, ac diligenter considera, quòd hunc principem Pharisæorum, qui Christum inuitauit, non nominauit Euangelista Lucas, cum in superioribus uidimus nominatum alium Pharisæũ, qui Christum inuitauit, & murmurauit, eo quòd peccatricem suscepit, quem Lucas, dixit fuisse Simonem. De isto autẽ ait, qđ intrauit Iesus in domũ cuiusdã principis Pharisæorũ. In quo facto expende, quantum Luc.7.

rum Deus odiat peccata, quæ non casu, & fortè fortuna fiunt: sed ex malitia, & proposito malo peccantium. Simon ille casu peccauit, non enim sciebat, quòd Magdalena esset uentura: & licèt arrogans, & superbus fuerit, tamen forsitan bona intētione inuitauit Iesum, & si peccauit, hoc fuit casu, & sumpta occasione, atque inopinatò. At iste princeps Pharisæorum proposito malo, & malitia inueterata, & recocta inuitauit in sabbato, ut sumeret occasionem accusandi, & hydropicum coram illo posuit, ut calumniari possent. Denique Euangelista ait, quòd ille cum aliis, qui malignum consilium inierant, quòd obseruabant eum. Illorum enim nomen, qui non casu, aut fragilitate humana, sed sicut dæmones ex inuidia, & malitia, & proposito malo peccant, Deus obliuiscitur, iuxta illud psalmi: Nec memor ero nominum eorum per labia mea. Cum aliis autem peccatoribus misericordius agit, nomen scit, & eos pacificis uerbis, & inspirationibus hortatur. Et aduerte, si iam tibi sit peccandum ut non de industria, sed casu peccare uidearis: nec odium habeas inueteratum, nec obstinatus uiuas in peccatis tuis, nec innocenti retia tendas. Vnde dominus arguit Adam, & quæsiuit ab eo de peccato; & etiam correxit mulierem, quia peccauerant. Sed serpentem nihil interrogauit; quoniam peccatum, quod ex malitia procedit, nihil habet, quòd illud possit excusare, aut suffragari. Vnde dominus in ueteri lege dans remedium peccatorū in Leuitici libro, tradit sacrificium pro his, qui ex ignorantia peccant; & quomodo peccatum eorum expiandum sit: similiter de peccatis ex fragilitate, & alijs; sed nihil agit de peccati malitia. Nullus enim deberet aduersus tam pium patrem studiosè peccare, ideo nullum sacrificii genus institutum legimus; licèt fuerit, pro expiatione illorum, qui sua sponte in uitia prolabebantur, sed illi magistratui puniendi relinquebantur. Sicut enim dominus neminem, ut uidetur, sua sponte castigat, sed coactus: ita nemo deberet eum sua uoluntate offendere. Qua in re considerandum est, quam grauia sint peccata ex studio commissa. quibus ante legem nullum ad expiandum institutum legimus sacramentum, aut sacrificium. Admonendi itaque sunt qui in culpa ex consilio ligantur, quatenus prouida consideratione perpendant, quia dum mala ex iudicio faciunt, & proposito malo, & malitia peccant, quòd districtius contra se iudiciū accendunt: ut tantò eos durior sententia feriat, quantò eos in culpa arctius uincula deliberationis ligant. Citius fortasse delicta pœnitendo ablucrent, si in his sola præcipitatione cecidissent: nā tardius peccatum soluitur, quod per consilium solidatur: nisi enim mens omni modo æterna despiceret in culpa, ex consilij iudicio, non periret. Hac ergo præcipitatione lapsi, & per consilium pereuntes differunt: quod cum hi a statu iustitiæ peccando concidunt, plerunque simul, & in laqueum desperationis cadunt, & a radice spei funditus euellūtur. Hinc est, quòd per Hieremiam dominus, non tam præcipitationem paruam, quàm delictorum studia reprehendit, dicens; Ne forte egrediatur ignis, indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat, propter malitiam studiorum uestrorum. Hinc iterum per eundem Prophetam iratus dixit: Visitabo super uos, iuxta fructum studiorū uestrorum. Quia ergo a peccatis alijs differunt peccata, quæ per consilium perpetrantur, non tam praua facta dominus, quàm studia prauitatis insequitur; in factis enim sæpe infirmitate, sæpe negligentia, in studiis uerò semper malitiosa intētione peccatur. Quocirca rectè beati uiri expressione per prophetam dicitur; Et in cathedra pestilentiæ non sedit. Cathedra iudicis, uel præsidentis esse solet: in ea thedra enim pestilentiæ sedere est, ex ratione mala discernere, & tamen ex deliberatione perpetrare. Lege diuum Gregorium in cura pastorali de hac re differentem.

[Marginal notes: Psal. 15; Gen. 3.; Leui. 4; Leg. Orig. ho. 5. super Leui.; Hier. 22.; Hier. 44.; Psal. 1.; Gre. de cura. past. 3. p. cap. 35.; Exo. 20]

¶ Obserua etiā, quod in sabbato uoluerūt illū inuitare, quia Iudæi maxime isti pharisæi, qui cæteris sanctiores uolebāt uideri, erāt superstitiosissimi in obseruatione sabbati, & calūniabātur Christū de trāsgressione festorū. Cum Deus dixit, memēto, ut diē sabbati sanctifices nō dixit, q̄d recorderis, ut in eo gaudeas, tripudies,

aut proximum decipias: sed ut Deo uaces, & proximo charitatem exhibeas: quapropter proximum, & infirmum curare, æquum & sanctissimũ erat. Sed post pauca hæc latius enarrabimus. Porrò mã ducare panem in scriptura, quãuis de pane tantum fiat mẽtio, tamen de omni cibo intellige. Sic in primo lib. Regum habetur, quòd mulier illa Pythonissa ad panem inuitauit Saulem, & dedit ei uitulũ paschalem. Et in quarto Regum etiam legimus, quod corã Assyriis iussit Elisęus ponere panem: apposita autem est coram eis ciborũ maxima multitudo. Ionathas etiam, qui fauum mellis comedit, præceptũ patris fregit, qui dixerat: maledictus, qui comederit panem vsque ad uesperã. Vbi vides nomine panis intelligi etiã fauum mellis, & omnẽ cibũ: nam apud Hebræos panis appellatur lechem à verbo lachã, quod significat comedere, unde quid quid comeditur panis appellatur. Plura autem scripturę loca hic in medio afferri possent, breuitatis tamen causa omittimus; clara enim hæc sunt. Igitur iam Christus inuitatus ad mensam sedet; sed quid Pharisęi agunt? Audi:

1.Re.28.

4.Re.6.

1.Re.14.

No.

[Et ipsi obseruabant eum.] Princeps iste alios traxit ad malum. Hoc malũ usq; hodie grassatur in orbe; ut omnis malus uelit habere consortem; &, quod deterius est, etiam amicos. Vtinam sic eos uellimus habere ad bonum, sicut ad malum. Hoc autem ex amore, quem erga nos gerimus accidere reor, ut amicos in malo uelimus habere consortes; ne si contingat ex hoc malum aliquod, fine cõsortio, & solatio in supplicio simus. Nihil enim est peccatore timidius, sicut neque iusto audacius. Iustus, ut sapiens, ut leo confidit. Ideò peccator multitudine armat se. Ex pusillanimitate malorum uenit, ut unus uocet alium in socium, ut fortior sit. Sic Eua post peccatum uoluit, statim habere maritum socium criminis. Sic etiam, & filia maior Loth, postquam cum patre dormiuit, sororem suam, & filiam Loth minorem, habere uoluit sociam incesti. Sic etiam, & hic pharisæus uolens Christum capere in factis, aut uerbis, secum alios duxit; & simul discubuerunt, ut Iesum obseruarent. Iniqui

Pro.28

Gen.3.

Gen.9.

inter se coniuncti animantur, & roborantur, ut capiant aliquid ex ore innocentis; & ut inuadant iustum, nam unusquisque solus per se non audet. Est enim uirtus fortissima, uitium autem imbecillum.

¶ In eo autem, quòd obseruabant ostẽdunt se Christum idcirco inuitasse, non vt aliquod ipsi officium charitatis impenderent; sed ut inter prandendum aliquid deprehenderent, vnde ipsum accusarent, & damnarent. Vtinam non sint plures, qui hoc ex sua malitia, quàm Christũ in sua charitate exercenda imitari malint: & de facto imitentur. Quotidie hoc videmus, vt illi, quibus magis fidas, te prodãt. Proprium hoc est hostibus veritatis, ut dũ ratione nihil, dolos (ut inquit Dauid) meditentur tota die. In alio quoque Psalmo ait; Obseruabit peccator iustum; & stridebit super eum dentibus suis. Et alibi; Aduersus iustum sunt omnes cogitationes eius in malum. Inuitant Christum vt ei insidientur; hoc tamen pestilentissimum est insidiandi genus, vt sub beneficio fraudem occultes, quomodo hic domi no sub epulis factum est, & Absalon fratrem suum Amon ad cõuiuium uocatum occidit. Similem uocem Simon Machabæus cum duobus filii à Ptolomæo duce pertulit; & id insidiatorum genus tanti peius est, quanto difficilius euitatur. Nam parum prouidemus: vbi fidem amicitiæ præsumimus. Vnde Salomon meliora iudicat vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula blandientis. Et egregius Psaltes; Loquentur pacem cum proximo suo, mala autem cordibus eorum.

Psal.37

Psal.36

Psal.31

2.Re.13

1.Mac.16

Pro.27

Psal.17

No.

¶ Vide etiam istorum Pharisæorum malitiam, contaminauerunt enim laudabilem conuiuiorum usum; nam ubi debebant Christo gratulantes congaudere, obseruabant eum, implentes illud Psalmi. Principes conuenerunt in unum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Plenus est mundus istorum, qui exterius inuitant, & ostendunt se diligere interius uerò mordent: quod Propheta Hieremias deplorat dicens; A propheta usque ad sacerdotem omnes faciunt dolum. Plures etiam nunc imitantur hos in sua malitia, quàm Christum in sua charitate. Hos detestatur Abacuc, dicens,

Psal.2.

Hier.6

Abac. 2. Væ qui potũ dat amico suo, mittens fel suum, & inebrians: ut aspiciat nuditatem
Iob 1. eius. Laudatur Iob in scriptura, quòd fuerit simplex, cui similes perpaucos inuenies.

No. ¶ Sed quid obseruabant? Duo. Primũ, quomodo manducabat, obseruantes quoties biberet: utrum comedat carnem, necne: ut si manducet, helluonem, si non mãducet, hyppocritam eum uocare possent. Sic etiam & nunc multi, si uident aliquẽ manducantem, & cibo affatim affluentem dicunt: Quomodo habuit tantum unde comedat: fur est: ex usuris, & iniquitate manducat. Si non comedit, aiunt esse inutilem, & hominem nihili: si quidem uictũ quærere nescuit. Si quis inuitat splendidè omnes, & lautè uiuit, dicunt, quòd prodigus, uanus, & profanus est: si autem temperate uiuit, & modestè, uocant eũ auarum, & sordidum. Denique & manducando, & abstinendo notatur.

Secundò obseruabant, an curaret hydropicum, necne. Tantum erat odium, quo isti maledici in Christum ardebant, ut etiam miracula, & infirmitates ab eo curatas accusarent: nam si in sabbato curabat, dicebant esse festi uiolatorem. Si
Ioan. 9. extra sabbatum, miracula humilia esse di-
Mat. 12. cebant, se autem malle miracula cœlestia uidere. Eo modo mali etiam bona iustorum opera reprehendunt, & murmurant de illis, quæ laudare debuissent. Perpulchrum locum scripturæ inuenies
Esa. 36. apud Esaiam, ubi legitur, quòd Rapsaces Dux Assyriorum inter alia, quæ improperans Ezechiæ Regi dixit, hoc ait; Nonne ipse est, cuius abstulit Ezechias excelsa, & altaria? Considera impudentis, & scelerati hominis calumniam. Vertit uitio regi sancto id, propter quod ipse ueram laudem fuerat consecutus. Sanctè quidem, & iuxta Dei legem abstulerat Ezechias altaria idolorum, ut, errore sublato, deleta superstitione, & idololatria, coleretur uerus Deus in templo sancto suo. Ex hac calumnia Rapsacis, & Pharisæorum eo, quod Christus sabbatis curabat, colliges quanta cæcitate laborent impii: quantisque tenebris obscuratum habeant intellectum: hi præsertim, qui te odio prosequuntur: qui non solùm te falsis criminibus ad inuidiam uocant, sed etiam uirtutis actiones, quibus das operam, damnant, & falsis uitiorum nominibus appellant: & quanto maior est tuę integritatis opinio, tantò acrius eam extinguere conantur. Sed quemadmodum ignis in aquam coniectus statim extinguitur, & refrigeratur: sic falsum uitium in uitam integram, & laudabilem proiectũ, ilico euanescit, & extinguitur. Sed procedamus.

[Et ecce homo quidã hydropicus erat ante illum.] Omne nostrũ bonum in hoc consistit, ut nos coram Deo cõstituamus: quoniam ipse est, qui sanat omnes infirmitates nostras. Psal. 37. Quia Adam abscondebat se a medico, uocauit illũ Deus, & adduxit coram se: & sanauit eum. Gen. 3. Profuit misero hydropico fuisse ante domini prę sentiam. Infœlix peccator, qui se subducit ab eius conspectu, qui uult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem ueritatis uenire. 1. Tim. 2.

¶ Obseruandum, quòd non petebat uerbo salutem, sed humili affectu: quod nunquam dominus destitit exaudire. Hinc Dauid; Domine ante te omne desiderium meum, gemitus meus a te non est absconditus: exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua. Atque ideò Christus, qui paratus est subuenire inopibus, & infirmis, sanauit illum, ut statim uidebimus: nam, ut Dauid ait, desiderium pauperum exaudiuit dominus, & præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Psal. 9.

No. ¶ Docet locus iste, nullum apud Christum locũ, aut tẽpus esse importunũ, impartiendo proximis opera misericordię: quare nec melius unquam, nec cum maiori merito festa sanctificamus, quàm cũ opera misericordiæ exercemus. Docet insuper omnes Christianos, quemadmodum Christũ sint requisituri, ubi primum se ægros cognouerint, fidesque ipsis affuerit, Christum esse uerum, & potentem medicum, est illis festinãdum, ad ipsumq; fugiendum, ut animarum uitia curet. Vbicunque Christus est, ibi est quærendus, uel in domo Pharisæi, uel in itinere, uel inter turbas, sine pudore, sine doctrina, illius opem debemus implorare.

Porrò

Porrò crediderim ego non defuturos, quàm plurimos doctores, qui dicant hunc hydropicum non casu illic affuisse: sed ex malitia pharisæorum illic positum contra Christum, obseruantes quid cum illo ageret, hæc intra seipsos cogitantes; Videamus an curet hunc hydropicum, uel non: si illum curat, accusabimus eum, tanquam sabbati transgressorem: si autem non curat, amittet opinionem, quam apud populum habet, qui eum diligit, & magni facit, quia pius est, & nunquam desistit misericordiam prædicare, & infirmos curare, quare ab hominibus comitatur, & amatur. Ille igitur, ut hanc uulgi opinionem cōseruet, non cōminet quin eum curet: & ita eum accusabimus, ut legis transgressorem. Hoc negotium semper dęmoni ex sententia successit, qui quàm plurimos cogit Deum offendere, ne famam, aut opinionem, quam apud homines habebant, amitterent. Videbis nobiles multos, qui cum plus debeant, quam habeant, si ab aliquo forte admonentur, ne luxum, famulos, & sumptus ultra censum extendant, ut, quæ debēt, soluant, respondent hoc sibi non licere, quia sua, & suorum maiorum dignitas non patitur aliquid de statu pristino detrahere, ne authoritatem suam imminuant: ita hi nè perdant uulgi opinionem, tendunt ad infernum. Alios uidebis, qui proximos infamant, & nolunt famam detractam restituere: ne se tractando fidem sibi habitam deinceps amittant: & malunt in infernum mitti, quàm mundi honorem non habere. Multi ex principi-
Ioan.12. bus, ait Ioannes, quod crediderunt in Iesum, sed propter Pharisæos non confitebantur: dilexerunt magis gloriam ho-
Matt.27. minum, quàm gloriam Dei. Condemnauit Pilatus Christum, innocentē sciens: ne fidem, & gratiam apud Cęsarem perderet. Sciebat enim sibi inuidia traditum fuisse, quare optabat illum soluere: at accusatores dixerunt: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Et
Io.19. quia timuit gratia Cęsaris priuari, authorem uitæ morte mulctauit. Voluit conscientiæ suæ uim facere, ne in principis despectum caderet. Maluit Deum offendere: quàm aliquid de suo statu, & gratia detrahere. multos hac tentatione expugnauit diabolus. Hæc est hasta illa, qua per ministros suos Pharisęos Christū uulnerare uoluit. Credidit enim dominum, ne authoritatē, & opinionem apud homines perderet, sol itapietate sæpe ra non prætermissurum, & hydropicum illum curaturum: quo curato posset, ut festi violator accusari. Ad hunc igitur effectū Christo hydropicum proposuerunt de industria: ut quid faceret, obseruarent. Colligitur autem hanc illos habuisse intentionem, & hoc in cordibus suis agitasse, ex illis, quæ in litera euangelii statim sequuntur. [Et respondens Iesus dixit ad legisperitos, & pharisęos.] Respondit, non ad uerba, sed ad cogitationes: & in eo, quòd eos interrogauit, uidelicet, an liceret sabbato curare, insinuat, quòd ipsi obseruabant, an illum curaret hydropicum die sabbati: & sic quòd habebant illam calumniam præparatam, ut superius diximus.

¶ Docet hic locus cogitationes nostras à Deo uideri: quod cùm ita sit, audiamus Esaiam dicentem; Auferte malum cogitationum uestrarum. Demus operam, ut omnem animi cogitationem, putam, integramque seruemus. Aquila pullos suos, quos habet in nido, aduersus Solem ponit, & eos, qui non ualent Solem intueri, & eius radios nōn ferunt, è nido tanquam spurios, & alienos eiicit. Sic nos paruas adhuc cogitationes uersus iustitiæ Solem dirigamus: ut ad eum oculos leuantes eum authorem, atque dominum cognoscant; eas uerò, quæ Deum intueri noluerint, nec in eum oculorum aciem dirigere, tanquam extraneas, & illegitimas, ab animæ nido eiiciamus: easque dum paruę sunt, ad petram, hoc est ad Christum, allidamus, iuxta id quod dicitur in Psal. Beatus, qui allidit paruulos suos ad petram. Itaque cum omnia Deus intueatur, & omnia sint nuda, & aperta oculis eius, opus est, ut semper bonas habeas cogitationes, ne oculos tantæ maiestatis offendas. Respondet autem Christus cogitationibus doctorum, & pharisæorū. Iam hic uides, qui fuerint illi, qui Christum obseruabant, & calumniabantur; nēpe legis periti, scribę, inquā, & doctores,

No.
Esa.1.
Mala 4
Psal.136
Hier.4.

No. doctores,homines literati,& in lege exercitatissimi: & cum his iunguntur Pharisæi, viri religiosi, & separati a communi uita aliorum. Homines literati, & qui se sanctos esse præsumunt,sunt omnium maximi Christi persecutores. Doctores docebant populum,pharisæi sancti, ut cupiebant,reputabantur: sed cum Christus melius,quàm doctores,prædicaret, populus eũ relictis illis sequebatur. Præterea quia Christus erat uitæ integerrimæ, & miracula faciebat,quæ nõ poterãt Pharisæi,populus sectabatur eũ,quẽ sanctissimum iudicabat: & Pharisæos relinquebat. Vñ orta est in doctoribus, & Pharisæis æmulatio, & inuidia potius,q̃ in aliis,quia doctrina, & miracula Christi magis eos,quam alios causa concertationis torquebãt. Quis est inimicus tuus?qui artẽ tuam exercet. Ita quotidie u.debis prædicatorẽ de prædicatore, tabellionẽ de tabellione, medicũ de medico, sutorem de sutore magis, quàm de alio detrahentem:nam faber fabro inuidet.

Gen.4. Cain & Abel germani erant, eodẽ patre,& matre progeniti: probabile est,illos ante se inuicem dilexisse,postea uerò, quàm idem manus Deo offerendi sacrificium obierunt,statim concertatio,& inuidia orta est inter eos.Ita illis,qui se fraterna necessitudine amauerant,causa extitit Abel mortis, Cain autem exilij. Eodem modo etiam iurgium erat inter pastores

Gen.13. Abrahami, & pastores Loth de pascuis ambigentes:quia omnes idem munus exequebantur, & alteri alteris inuidebant. Ioab dux uniuersalis regis Dauidis cre-

2.Reg.20. dens Dauidem uelle honorare Amassam, & illi locum suum cedere,statim Amasã interfecit;tanta est hominum ambitio,ut in omnibus factis suis unici,& ab aliis separati esse uelint:uidebis magnum aliquẽ prædicatorem concionantem à populo admirante eius suauitatem finita concione laudari: ò magnum concionatorem, beatus uenter, qui portauit illum: at ille qui eandem exercet artem ait:Mediocrẽ quidem habet leporem: sed quæ dixit communia sunt, & trita. Laudas ducem de aliquo magno facinore, si alius dux adest,ait ilicò.Vsus est bona fortuna,nam hostibus erat uentus aduersus. Idem dicendum est de omnibus aliis artificibus.

Itaque Christo non inuidebant argentarij, aut sutores, quia non zelabat argentum,nec suebat calceos:sed doctores,qui populum docebant, quia Christus erat magister,& docebat populum. Persequebantur illum Pharisæi, quia miracula faciebat,& a populo pluris æstimabatur: & eũ, ut hominem idem artificium exercentem calumniabantur. Sic tu caue ab illo, qui tuum officium facit, & ne fidas illi: quia cum minus putaueris, te prodet: & habet semper suspectos omnes, quos uideris tui officij esse. Iam nunc audiamus Christum cum illis loquentem: atque eos interrogantem. [Si licet sabba- No. to curare.] Sabbatum tunc a Iudæis in veteri lege maxima cum religione seruabatur, quam Ecclesia transtulit in diem Dominicã; quia Dominica dies fuit prima dies seculi, & in illa creauit Deus cœ- Gen. 1. lum, & terram: & Arca Noe quieuit,in Gen. 8. montibus Armeniæ,& populus Israel edu Exo. 14. ctus est de Aegypto & pluit manna de cæ Exo. 16 lo:& Christus natus est de Virgine, & ef- Ioan. 2. fudit sanguinem primò in circuncisione, & signorum suorum fecit initium, aquã Ioan.6 in uinum conuertens: satiauit quinque millia hominum ex quinque panibus: Matt.21. introiuit in Hierusalem cum honore in ramis palmarum. In hac die resurrexit,& Mar.16 misit Spiritum sanctum in filios adoptionis. Act.2. Et si aliquis dicat,si sabbati obseruantia est diuinum præceptum morale, qui fieri potuit, ut mutaretur:nam & si cærimonialia ablata sint, moralia tamen auferri non poterant? Respondeo, quòd in sabbati sanctificatione erat quippiam morale: quippiam uerò cærimoniale. Morale est obseruare diem unum in hebdomada, & hoc non abstulit Ecclesia: esse autem hunc diem, uel illum, hoc erat cærimoniale, & hoc meritò mutauit; quia mutare poterat; imò mutare debebat ob resurrectionis mysterium, & nonnulli Psalmi inscribuntur pro octaua, per quã Hiero. Diuus Hieronymus diem resurrectionis intelligit. Et ipsa lex uetus innuebat Iudæorum sabbata esse abroganda, solumque usque ad Christum duratura. Oseas Osee 2. Deum in hunc modum inducit loquentẽ. Cessare faciam sabbatum eius, omnia festa,& tempora eius. Esaias etiam: Neome Esa.1. niam

niam, & sabbatum, & festiuitates alias non feram. Bona erant festa illa durante lege Mosaica: sed adueniente euangelio cessatura. Et intuens idem propheta mentis oculis uenturum esse Christum,
Esa.65 qui noua festa intueretur, dixit; Sicut coeli noui, & terra noua stabit semen uestrum coram me. Et erit mensis ex mense: & sabbatum ex sabbato; & ueniet omnis caro, ut adoret coram facie mea. Aperte fatetur Esaias noua festa instituenda in lege gratiae. Erant festa illa uetera umbrae quaedam futurorum; quae erant adueniente Sole discessura. Ideo Paulus
Col.2. ad Colossenses: Nemo uos iudicet in cibo, & potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniae, aut sabbatorum, quae sunt umbra futurorum. Vult significare Apostolus festa legis Mosaicae, eiusque caerimonias, & sacrificia iam cessasse; quoniam adumbrauerunt uenturum Christum; qui iam uenerat. Vide & tu quanta obseruantia, & deuotione diem Dominicam obseruare debeas, & festa Ecclesiae, quandoquidem Iudaei tanto rigore, & obseruantia custodiebant illa sabbata sua, quae nihil aliud erant, nisi nostrorum festorum umbra quaedam, adeò ut etiam existimarent in sabbato mederi esse flagirium. Apud Iudaeos in sabbato duo
Nu.28. agni offerebantur; in aliis uerò diebus unus, praeterquam in solennitatibus, & calendis; ad significandum in festis diebus Deum abundantiùs esse laudandum. Sed nũc a multis minus honoratur Deus, imo magis offenditur in festis, quam in alijs diebus; nam in hebdomada homines laboribus honestis occupantur, in diebus uerò festis ebrietatibus, luxurijs, alijsque criminibus tempus perperam consumunt otiosi, & nulla in alia re, quàm in ludis, murmurationib. & uitijs occupati. In sabbatis Iudaeorum, & in hac die Dominica, quae multò sanctior, & celebrior est sabbatis Iudaeorum licitum est infirmos curare; haec enim opera non prohibentur in sabbato, nisi seruilia, quae etiam fieri possunt in diebus festis, si necessitas urgeat, uel si modico tempore occupentur, uel si consuetudo fuerit praescripta, ut in aliquibus locis licitè in die festo aliqua aguntur seruilia opera ex immemorabili consuetudine loci. Illud autem, quod aliqui existimarunt, quòd si non accepers pretium pro opere seruili, licitè possis operari die festo; uerum non uidetur; quia intentio lucrandi, non facit, ut opus, quod non est de se seruile, seruile fit, formaliter, nec materialiter. Alij etiam illud Exodi, quod Exo. 20.
Dominus loquitur de die sabbati; Omne opus seruile non facietis in eo, perperam interpretati sunt de peccato, cum peccatum omni tempore sit uetitum, & non magis aggrauaret conscientiam illud committere in die festo, quàm in alio die & licèt finis praecepti obseruantiae festi sit, ut cessando ab operibus seruilibus Deo uaces, tamen quia finis praecepti non est in praecepto, etiamsi sanctissimum sit Deo uacare talibus diebus, tamẽ non ex praecepto teneris Deo uacare, nisi tantum opera seruilia non agere tali die.

¶ Hoc itaque in omni praecepto, & lege summopere aduertendum est; ut potiùs attendamus mentem, & sententiam legislatoris, quam literam, & uerba legis. No.
Saepè enim euenire solet, ut à litera legum recedendum sit, si non omnino sententia legislatoris labefactari debet. Sicut sacerdos Abimelech faciebat contra literam legis, cum Dauidi panes propositionis dedit, qui tamen solis sacerdotibus comedendi debebantur; sed non faciebat cõtra mentem legislatoris, quandoquidem 3.Reg. 21.
Deus omnia sua pręcepta in charitatem direxit, in qua ea complexus est. Et ob hanc causam etiam Christus laudat Abimelech, immo si in litera legis mansisset, & Dauid famẽ periclitanti panes propositionis denegasset, utique contra Dei mentem fecisset, qui ante omnia charitatem uult, & misericordiam ait sacrificio multo sibi potiorem esse. Si etiam sacerdotibus omnibus sabbatis contra literam legis facere cogebantur, laborandum illis erat, dum pecudes mactarent, & holocausta cremarent; ueruntamen nihil peccabant contra mentem legislatoris, quia res illa spectabat ad gloriã Dei. Matth 12 Matth.12. Oseę 6
Moses per quadraginta annos nullum inter Israelitas circuncidi finebat; id quod Ios.5.
apertè erat contra literam legis, quae iubebat, ut omnes pueri octo dierum circuncide-

conciderentur: nec tamen Moses faciebat contra mentem legislatoris: necessitas enim illud postulabat, si quidem nunquam de mouendis castris certi erant.
Gen.13. Ita etiam hic in præcepto de sabbato, & in omnibus aliis præceptis magis respiciendum est ad mētem, quam ad literam: magis ad animū eius, qui legē dedit, quā ad uerba legis. At qui dicit Christus in
Mat.22. his duobus mandatis uniuersa lex pendet, & Prophetæ. Hæc demum est mens legislatoris, ut Deum, & proximum nostrum diligamus, si facimus quod dilectio Dei, & proximi requirit, satisfecimus legi, etiam si à litera recedamus. Atq; ideo sabbatum non est uiolatum, si quid facis quod ad dilectionem Dei, & proximi
Exo.20. requiritur. Dicit quidem lex sabbato non esse opus faciendum: sed mens legislatoris est, Deum, & proximum esse diligendum. In hoc postremo plus momēti situm est, quam in litera: ideoque iuri per mittitur. Idem etiam fit, & fidei debet in omnibus aliis cōstitutionibus, siue illæ sint Ecclesiasticæ, siue monasticæ, ut mens legislatoris magis sit consideranda, quam litera legis, sciamusque nullam legem ligare hominem, si mens legislatoris aliquid aliud, quam uerba legis postulat. Sic stulti fuerunt illi Machabæi, qui noluerunt bellare in die sabbati, ne festum uiolarent. ¶ His itaque
1.Mac.2. præmissis non dubium est quin licitum sit sabbato curare, hoc ratio charitatis postulat, & lex non prohibet, sed fauet charitati, nec Christus quasi ignorans quærit, sed ut aduersarios confundat. Quanto magis, quod Christus nec contra literam legis faciebat, nam medici Iudęorum curabāt in sabbatis: imò peccarent, si esset talis ęgritudo, q̧ si quolibet die non prohiberetur languenti, periret. Et sic Iudęi nō prohibebāt medicos suos sabbato curare, & si Christum arguebant, eo quòd faceret istas curationes in sabbato, quia non erat tunc necessarium facere illas, nam quamuis Christus differret illas ad alios dies, non esset periculum sicut sanando cæcos, claudos, paralyticos, quos poterat in aliis diebus sanare, quia curatio istorū poterat sine periculo differri. Dico, quòd Christus curabat etiam aliis diebus: scriptura tamen de his, qui fuerunt curati in sabbato loquitur, in aliis autem curationibus diem non exprimit: quia de sabbatis tunc erat controuersia, non de aliis diebus. Sed aliquis dubitare potest, si aliis diebus de quibus nō erat calumnia poterat curare necessitate non urgente, sicut hunc hydropicū, & alios similes, cur curabat in sabbato? Dicendum, quòd aliqui ita erant in periculo: quod nisi statim curarentur perirēt, sicut fuit in filio Reguli, de quo pater dixit: descende, priusquam moriatur filius meus: & ut in socru Simonis, quæ tenebatur magnis febribus. Alios uerò qui Luc.4. tantam necessitatem non habebant, curabat in sabbato, propter maiorem gloriam Dei. Nam curationes Christi erant miraculosæ, & in instanti sanabāt: quāto aūt coram pluribus ostendebatur diuina uirtus, erat maior Dei gloria, & in sabbatis conueniebant plurimi propter uacationem operis, & Christus quærebat salutem omnium spiritualem.

¶ Interrogans autem eos nunc, an liceat sabbato curare, manifestè irridet No. eos, ut insipientes, si quidem cum sabbatum Dominus benedixit, ipsi benefacere prohibent. Hoc non ignorabāt Scribæ & Pharisæi, qui doctissimi erant: sed ex inuidia dicebant illicitam curationem Sabbati. Sic etiam & multi hodie inuidia, uel auaritia dictante malè interpretātur scripturas, ut alios mordeant, ut uel sua uitia tegant, uel ut aliquod emolumētum acquirant. Interrogat itaque illos Christus ut confundat: Sed quid ad hæc illi? [At illi tacuerunt.] Non tacebant illi, cum in suis conuenticulis murmurabant de Christo, quia sabbato curabat: nunc uero tacent cum loqui opus est. O quam multi sunt his similes, qui plus aliis decem garriunt, murmurant, & infamāt proximum suum, omnia eius uitia amicis suis manifestantes: at si præstito iuramento ueniente prælato rogantur, ut uerum dicant de aliquo malè uiuente, tunc tacent. Si sciunt uicinum suum esse concubinarium, per omnem ciuitatem dicunt; non autem prælato, qui corrigat. Dum tacere debent, loquuntur. & cum loqui debent, tacent. Cum ex conscientia

tia teneris dicere,tunc taces, & cum tacere teneris,tunc loqueris. Vniuersus orbis nulla alia de causa est,ita ut uidemus, conquassatus,nisi ob nimiam loquendi licentiam,& sunt non pauci tam rudes, ut existiment nō esse flagitium uxori, aut filio peccatum proximi arcanum manifestare:posteà verò dubitant illud prælato interroganti dicere : & tunc,cum loquendum erat,tacent. Eodem modo isti Pharisæi, qui cum essent loquacissimi murmuratores,cum opus non erat:ut religiosi statuerunt seruare silentium. Maledictum sit tale silentium: maledictus talis cœtus hominum, maledicti qui eos imitantur.

No. ¶Præterea si tacere, respondere est: egregie responsum est. In turba simplici magnas excitarent tragædias,sicut hæreticorum mos est; sed præsente Christo non audent,neque mutire.Nam si respōdissent,licitum est in sabbato curare, audirent;Cur ergo me obseruatis? Cur me toties uiolati sabbati accusatis? si autem respondissent,non licere: accepissent responsum,quale audiemus, etiam non respondentibus datum. Quidquid responderat erat contra ipsos, atque ideò tacuerunt.Nō latebat hoc regem Dauidem,

Psal. 62. cum dixit de Christo:Rex uerò lætabitur in Deo,& laudabuntur omnes, qui iurāt in eo:quia obstructum est os loquentium

Exod. 2. iniqua ¶Expende etiam quomodo mundi sapientia muta sit, & stulta coram Dei sapientia. Cum erat Moses in Aegypto & erudiretur in omni sapientia Aegyptiorum,non erat tardus lingua: nec profitebatur se esse ineloquentē, erat enim quantum ad Aegyptios sonoræ uocis, & eloquentiæ incomparabilis : sed coram Deo quasi mutus est,& tardam & imperitam suam intelligit esse linguā. Si mutis animalibus comparetur homo,licèt rusticus,& imperitus sit, uidebitur eloquens in comparatione brutorum: si uerò eloquentibus & eruditis uiris, atque in omni sapientia probatissimis conferatur, ineloquens,& mutus uidebitur. Sic etiam isti legislatores,& Pharisæi, licèt sapientes essent inter alios,& præcipuè in populo,& eloquentes & religiosi : sed eorum sapientia posita iuxta diuini uerbi sapientiam,stultissimi, & insipientes facti sunt, & quasi lapides muti coram ipso tacent, & non audēt nec mutire Sic uirga Aarō Exo. 7.
deuorauit uirgas Magorum Pharaonis: quia Dei sapientia consumit & deuorat mundi sapientiam, & stultissimam illam Psal. 72.
reddit. Quod sanctus Dauid intuens dicebar Deo: Vt iumentum factus sum apud te Omnes enim homines ad comparationem uerbi diuini,non solùm ineloquentes, sed & muti putandi sunt. Obserua etiam quomodo impii confunduntur, & No.
cadunt,ita ut uerissimum sit illud, quod Psalmista ait: In laqueo isto,quem abscō Psal. 56.
derunt,comprehensus est pes eorum.Parauerunt insidias,obseruabant, & modò loqui nesciunt confusi. Sic Pharaoni con Exo. 14.
tigit. Permisit Deus Iudæos quasi deserto,& mari concludi, ut animus impii regis excitaretur ad eos persequendos, & corrueret, tam ipse, quàm populus eius. Vbi simul erudimur nō posse pios unquā cōcludi,licèt malis hoc uideatur: sed semper eis exitum,quo a malis exire possint, patere,ut filiis Israel contigit: qui sicco pede mare transierunt. Iustus (ut inquit Pro. 11.
Sapiens)de angustia liberatus est: & tradetur impius pro eo. Sequitur in contextu. [Ipse uerò apprehensum sanauit No.
eum,ac dimisit] Expende Christi benignitatem. Poterat unico uerbo hunc sanare: sed propria manu hominem horridum & fœtidum tetigit.Hydropisis enim morbus est aquosus ex uesicæ uitio natus cum inflatione turgente,& anhelitu fœtido. Non sic faciunt, qui proximos infirmos,non solùm non curant,sed nec tangere,aut uidere uolunt,auertētes caput, & oculos,ne illorum ulcera uideant. At diuina maiestas vsque ut tangat nostras miserias,& infirmitates, descendit a sinu patris ¶Præterea non obstante,qđ Pharisæi ostendebantur,ægroto,& egeno benefaciebat Christus:demum nullam mercedem pro beneficio dato quærens, gratis curat infirmum hominem hydropisi laborantem. Denique nec a bono opere propter hominum calumnias cessauit, in quo facto docuit nos. Primò,ut proximorum miserias non fugiamus, nec abhorreamus,sed ubi pauper magis squalidus, & ulcerosus est, ibi maiorem impendamus

mus charitatem, sicut exemplo Christ multos sanctorum fecisse legendæ sanctorum commemorant. Secundo, docet hoc factum propter hominum impiorum calumnias nō desistere a bono. Si quod uis facere est bonum, nō desistas ob uulgi dictum. Quantumcunque canes tibi allatrent, nihilominus tu rationalis, illi irrationales erunt. Non est lucis uituperium, sed potius laus uespertilionibus odio esse. Multi sunt, qui bene facere uellent; sed timentes quis sit de illis hominum sermo bona opera prætermittunt; tanquā pueri, qui per uiam transire canum timore nolunt. De his ait Psalmista: Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum. Nā a quibusdam paruis puerorum arcubus timent. Docemur tertiò nullam mercedem pro beneficio dato quærere: & qđ prælati Ecclesiæ pro beneficio collato, aut dispensatione nihil quærant. Apprehēdit, inquit eum, ac dimisit liberum abire. Non quæsiuit ab illo pecunias, vel mercedem pro salute. Gratia conferre indulgentias, & miracula facere à Domino Deo est; & hanc gratis accepistis, gratis date. Sic Elisæus Propheta, cum Naaman Syrum mundauit a lepra dimisit illum, non accipiens munera, nec dona illius, & liberum abire permisit. Docemur similiter nos facere, de omnibus bene mereri, & non curare hominibus ne id placeat, an non, modò Deo placeat. Etiam docemur, quòd in omni tempore, & loco, siue in mensa, siue in foro, siue in die, siue in nocte tempus est benefacīēdi proximis; & quòd illis impendamus omni tēpore charitatem & beneuolentiam. Nullus locus est, ubi Deo non possis seruire; in omni etiam tempore & loco poteris pximis utilis esse. Vnde Salomon: Quodcunque potest manus tua, instanter operare. Sed procedamus.

Psal. 63.

Mat. 10.

4. Re. 5.

Eccl. 12.

No. ¶ Igitur postquam Christus Saluator noster miserabilem illum hominem sanū fecit, uult etiam sicut corpus hydropici curauit, animabus conferre salutem: non solùm inimicis, sed etiam omnibus astantibus prædicat, & docet plura ad mores bonos concernentia. Ideo postquam hydropicum curauit, & dimisit, diuertit primò sermonem ad legisperitos, & Pharisæos; ut eorum irrationalem calumniā ostendat. Insuper & doceat, curationem infirmorum non esse contra sabbati obseruantiam. Ait ergo. [Cuius uestrum asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die sabbati ?] In his uerbis & in hac similitudine reddit Christus causam suorum factorum, ostendens nihil contra sabbati præceptum fecisse: & quamuis indigni erant, ut suarū rerum causas aperiret, attamen docere nos uoluit, ut nihil aperiamus, faciamusque in spiritualibus fidei negotiis; cuius ex uerbo Dei rationem reddere non possimus. Quapropter, & Petrus uult, ut semper parati simus ad satisfaciendum omni poscenti nos rationem de fide & spe, quæ in nobis est. Poterat sola sua authoritate compescere illos & cōfundere: sed docuit, ut aliquando danda est ratio dictorum, & factorum proximis, etiam si minoris conditionis existant. Nō sic multi prælati, qui arrogantia pleni satis esse credūt, & sufficere; quòd ipsi illud iubent, & præcipiunt, nec ab illis petenda est ratio. Imò si quæras ab illis rationem factorum, superbiunt, rixantur, illud in lingua passim portantes. Sic uolo, sic iubeo, sit pro ratione uoluntas.

1. Pet. 3.

¶ Obserua etiam, quòd propter epulas non desinit Christus dicere ueritatem. Non fecit more adulatorum (quorum plenus est mundus) qui ut uentri consulant, & gulæ satisfaciant, ad placitum loquuntur magnatibus: & sicut canes ulcera, sic ipsi lingua adulatoria, lambunt uitia eorum. Admonet locus iste prædicatores uerbi Dei, ne propter conuiuia, aut munera principum, desinant principum, & diuitum uitia reprehendere, nec desinant a ueritate. Quamuis Benadab Rex Syriæ miserit ad Elisæum Prophetam quadraginta camelos omnium bonorum Damasci oneratos per manum Azael: non tacuit ueritatem uir sanctus: sed ostendit ei, quòd infelici morte erat moriturus. At nunc multi concionatores uerbi Dei carpunt uitia, mordent, & reprehendunt peccata: sed si quid eis porrigas, Abbatiam nempe, aut Episcopatū, uel bonum quid tēporale, sicut canes latrantes, quibus in os cū carne dederis, desinunt

No.

4. Re. 8.

finunt latrare comedendo: sic istos obmutescere facias, quodcunque donum illis tribuas; & muti manebūt. Sed de his aliàs.

No.

¶ Aduerte autem, quòd Christus optimè arguit à minori ad maius. Nam si asino, aut boui iacenti succurritur, quanto magis homini? At nunc multi prælati maiorem curam gerunt de equis, & mulis, quam de animabus subditorum. Si mula cadit, leuatur, curatur, si infirmatur: & maxima diligentia, & si moritur, tristitiam gignit. Verum quot uiduæ pauperes, miserabiles ægrotant: nec de lecto surgunt: quot etiam necessitate, & penuria moriūtur: de quibus ipsi nihil curant. Si asinus cadit, leuatur: si autem proximus cadit, non leuatur, nec ei impēditur auxilium.

Iob. 1. Iob uirum sanctum non legimus scidisse uestimenta: cum perdit omnes boues, camelos, nec omnes temporales diuitias: at cum mortem filiorum audiuit, surrexit, & scidit uestimenta sua. Et sic ut mortem filiorum tuorum, siue illa temporalis, aut spiritualis sit, sentire, & lugere debes, & pericula, & damna subditorum plorare, & illorum miseriis; & calamitatibus compati. Sequitur. [Et non poterant ad hæc respondere illi.] Admirabili artificio, & subtilitate conficit aranea telam suam, sed in aere, ex quo efficitur, ut ipsa tela simul cum aranea facilè frangatur, & pereat. Sic sceleratorum hominum cogitationes, & consilia, licèt ingeniosa, & subtilia uideātur, uana tamen sunt, & in aere constituta: unde euenit, ut dum alios irretire uolunt, ipsi irretiti capiantur. Vide quam fragili rei: sicut telæ aranearum hoīum uanorū cogitationes, atque consilia cōpararet Esaias propheta dicens; Te-

Esa. 59. las araneæ texuerunt. Cor humanum est textrina, ubi hæ telæ struuntur, sed homo orditur telam. Deus uero illam scindit, & fila tenuissima resecat. Vanum est cor hominis, superbi, & impii, & omnia eius consilia euanescunt. Scit, inquit Da-

Psal. 93. uid, Dominus cogitationis hominum, quoniam uanæ sunt. Nulla sapientia, nulla scientia, nullumque consilium est contra Dominum. Ecce non possunt respondere illi. Et quis poterit ei respon-

Psal. 95. dere, cum Dominus ad iudicandum uenerit? Quis poterit ei resistere: si nunc in humilitate ita inimicos obmutescere facit? Dic mihi, qui tot consilia, & pessimas cogitationes in pectore tuo componis contra dominum: quid respondebis ei, cum uenerit in potestate magna, & maiestate iudicare uiuos, & mortuos? Sed de his inferius suo loco opportunè Deo dante dicemus. Cap. 21. de die iudicii.

¶ Præterea admonet locus iste nihil contra nos facere posse sceleratorum consilia: si Deum propitium habeamus. Nihil nocuit Dauidi consilium Achitophelis: nec Ioseph consilium suorum fratrum, neque Christo hoc consilium Pharisæorum: unde enim existimabant eius splendorem maculare, nomenque extinguere, inde confunduntur, & tacent, & sapientia Christi magis lucescit. Ita quam uis te homines nefarii oppugnent, nequaquam tamen uincent, si fueris uirtutibus uelut muro sæptus, diuinoque præsidio munitus. Ita enim ait Deus apud Hieremiam: Bellabunt aduersum te, & non præualebunt, quia ego tecum sum, ut liberem te. Et Iob; Deus comprehēdit sapientes in astutia eorum, & consilia prauorum dissipat. In Prouerbiis etiam Salomon ait: Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Et pater eius Dauid, Dominus (inquit) dissipat consilia hominum. Et si uiri iusti uideantur aliquando ab impiis superari: ipsi tamen de iniquis triumphant, ut Christus de Pharisæis. Cum Palæstini Hebræos propter eorum scelera superarent, Deique arcam in templum Dei sui inferrent, euenit sacra referente historia, ut surgentes diluculo altero die Azotii inuenerint Dagonem Deum suum, iacentem in terra ante arcam, & alio die scissum, & confractum. Quando existimabant arcam Dei esse uictam, & abiectam, sebiectumque idolo suo, inuenerunt illam superantem, idolumque apud se confractum, & ipsam mirabiliter triumphantem. Aspicis hic gloriam Dei præeminere, etiam cum abiecta esse creditur, uirtutemque uictoriam obtinere, etiam cum uicta esse existimatur? Voluit Syria cum Samaria Hierosolymam euertere: sed Hierosolyma euasit superior, & ipsæ fuerunt

2. Reg. 17. Gen. 37. Hier. 15. Iob. 5. Pro. 21. Psal. 32. 1. Reg. 5.

fuerunt euersæ, & in summis calamitatibus constitutæ. Vt enim fluctus maris durant, ingentemque rupem ferientes ib illiduntur, nihil aliud efficientes, quam seipsos frangere, & in spumas inanes conuertere, manente rupe immobili & stabili: sic qui iustum ac pium hominem uolunt impugnare, spumas suæ iracundiæ, & inuidiæ ostendunt: sed nihil aliud efficiunt, quam se ipsos frangere & atterere perseuerante uiro iusto in uirtute, & constantia, nullam gloriam uirtutis, atq; constantiæ præmium amittente: unde diminuuntur, rupes autem immobilis, & fixa

Hester 7. est. Mali confunduntur, bonus triumphat. Superbus Aman, exoriens affligit populum Dei, Israel tamen triumphat, Aman autem cum tota familia sua perijt. Maxima Pharisæorum turba in Christum conuenit: sed iam uides quomodo omnes taceant, & mutire non audeant. Omnia eorum consilia, consultationes, & altutiæ, quasi spuma euanescunt. Nunc ad con-

No. textum reuertamus. [Dicebat autem & ad inuitatos parabolam intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos.] Vides cœnas Christi quales sint, nempe in salutem animarum, non in saturitatem uentris uertuntur. Sanauit hydropicum, docuit Pharisæos, quod bonum sit in sabbatis bene facere: & uidens eos primos accubitus ambientes medetur huic morbo. Ostendit non esse ueram

Heb. 5. gloriam, quæ ambitur, sed quæ datur. Sic Paulus. Nemo sibi assumat honorem, sed qui uocatur a Deo, tanquam Aaron. Verùm nostri sermones inter manducandũ ab eis ualde discrepãt. Christus super mensam concionatur, sermonem spiritualem, & de ædificatione animarum iniens: illi uero qui legem eius profitentur, & iactant se esse Christianos, omne suum studium ponunt in eorum moribus arguendis, & postea quam plenis stomachis suis incaluerunt, de proximis suis detrahunt, & eorum uitas calumniantur. Hoc est mundi uernaculum, & quod magis in comessationibus & conuiuiis diuitum usurpatur, post luculentam ciborum, & pau-

Dan. 5. corum satietatem. Non aliud agebat ille Babyloniæ Rex Balthasar, qui cum uxoribus suis helluabatur, cum uenit in eum Dei iustitia, & scripsit illa manus, Mane, tethel, phares. Ita etiam credo Deum iustitia sua uenturum super uos: non tantum propter cibi, potusque luxuriam, quantum propter malos sermones, quibus in conuiuiis utimini. Nam sicut Balthasar cum familiaribus suis Deos suos laudabat, ita uos laudatis uitia uestra, quæ idola colitis, & pro dijs habetis. Aliter Christus hic facit, qui in conuiuio bonum spirituale, & doctrinam salutarem tradit inter epulas. Sic etiam faciunt religiosi, & qui uitam monasticam profitentur, ut semper lectionẽ scripturarum inter cœnandum audiant.

¶ Præterea obseruandus est locus iste à No.
præconibus uerbi Dei, ut non ilico uerbum ueritatis subtrahant, ubi uel animo pessimo, uel capiendi studio quosdam sibi auditores senserint adesse: sperantes; ut sicut Christus multos dolo uenientes, uirtute sui uerbi ad pietatem conuertit, ita per suos id posse præcones. Factum
fuit Hieremiæ uerbum Domini in oppro Hie. 20.
brium tota die. Omnes irriserunt eum, quamobrem silere penitus proposuit,
sed audiuit Domino, Noli subtrahere Hie. 26.
uerbum, si forte audiant, & conuertantur unusquisque a uia sua mala. Verum ubi talis spes deest, non est canibus proijciendum sanctum Dei, nec porcis subster
nendę margaritę. Matt. 7.

¶ Aduerte etiã quod hic dicitur, quod No.
Christus dicebat ad inuitatos parabolam, quibus prædicabat sępe sępius, quod fecit, ut declararet se eodem spiritu loq, quo Prophetæ loruti sunt, familiare .n. est Prophetia uti parabolis, idque cuique legẽti libros Prophetarum patet. Imò nedum uerbis, sed plerunque factis parabo-
las proposuerunt. Sic Hieremias lagun- Hie. 19.
culam coram populo confringens, hoc facto insinuat futuram Iudæorum desola-
tionem. Idem cathenis ligatus, quas in Hie. 27.
collo gestabat, præfigurabat futuram cap-
tiuitatem Iudęorum. Sic Oseas accipiens Ose. 1.
uxorem fornicariam prædixit gentes in gratiam Dei uenturas. Ideo in eodem Propheta Dominus dixit; In manibus
Prophetarum assimilatus sum. Ideo Chri- Osee. 8.
stus, ut declaret se ab eo missum, parabolis utitur more Prophetarum. Sed quia de parabo-

parabolis in superioribus satis locuti sumus, audiamus iam nunc Christi Saluatoris parabolam. [Cum inuitatus fueris ad nuptias non discumbas in primo loco.] Nihil aliud Christus his uerbis insinuare vult, nisi contendere arrogantiam, & fastum Pharisæorum: & nos docet honores fugere, humilia petere, alta contemnere, & humilitatem sectari. Considera autem Christi ingenium; Solet namque, ut bene Chrysostomus adnotat, quando de mysterio alicuius rei est locuturus, introducere ante corporaliter facientê ipsum; ut ex eo occasionem inueniens tam corporalem narrationem mysterii, quàm rei propositum exequatur. Quia de côpescêda Pharisæorum iactantia locuturus erat, introducit primò hydropicum, & eum sanat, ut in corporali tumore hydropici iactantiæ Pharisæorum præpingeretur inflatio. Sic in superioribus ex ablutione urceorum docuit Christus immunditias, & sordes Pharisæorum, quomodo abluendæ erant. Perpende autem quòd Christus in hac metaphora intendit, & sub hac parabola, uel comparatione est, nos docere, ne simus ambitiosi procurantes, & cupientes honores, & prælaturas, & dignitates in hoc seculo, quod egregiè ostêdit ambitionem Pharisæorum reprehendens. Igitur sub hac similitudine docet quomodo primos accubitus non eligant: quamuis Christus non damnet primos accubitus, nec eos, qui in illis sedent, sed eos, qui primos accubitus sibi eligunt. Periculum igitur est in eligendo, & non in sedendo: necesse enim est, ut ex multis, unus supremum locû habeat. Et si Papa, Rex, Episcopus, aut prælatus sedeat in locò eminentiori, hoc non damnat Christus: sed hæc appetere, ambire, & eligere condemnat. Multi enim humiles in loco supremo sedent, & multi superbi in infimo. Animum respicit Dominus, non externum factum. Ioseph in Aegypto primum locum habuit, sed non propter hoc accusari poterit. Hester cultu regio intrauit ad regem: sed quam longè à fastu, & superbia, eius historia abundè testatur. Itaque ambitionem, & appetitum dominandi damnat, ut erant illi Pharisæi, qui appetebant primos accubitus in synagogis, & uocari ab omnibus Rabbi; quærere & appetere hæc stultissimum est. Sic Dominus discipulis, qui uoluerunt sedere, unus à dextris, & alius à sinistris, respondit: Nescitis quid petatis. Ex tui ignorantia oritur tibi appetitus imperandi, & præeminentiæ honor est præmium uirtutis, si te existimas illo esse dignum, & uirtute prædītum, hoc nomine putandus es honore indignissimus. Ambitio est mater hæresis, & difficile est esse in summa dignitate constitutû, & cogitationes non eleuatas habere. Maximum discrimen subis, si prælatus esse uis. Tantum debet præstare prælatus subdito, quantum pastor ouibus suis. Non est ornandus doctoris gradu tyro, & ille, qui in primo limine studii literarum est: hac duntaxat causa, quòd indolem eruditionis futuræ præferat: sed ille, qui iam de literis est benemerits. Eodem modo non debet esse prælatus, qui uirtutis uia ingredi cæpit: sed ille, qui iam omnibus suis libidinibus renunciauit, & perfectæ uirtutis studiosus esse apparet. Prælatura status est perfectorum, igitur teneris esse aliis perfectior, & uirtutis studiosior.

Chrysost. hom. 33. in oper. imp. Mat.

No.

No.

Gen. 41.

Hest. 14.

Mat. 23.

Mat. 20.

¶Præterea, dignitas platurę non est appetenda, nam si peccas, grauius peccas, scandalum aliis malis tuis moribus præbens, tanto etiam est maior ruina, quantò maior est status. Omnibus discipulis in horto dormientibus, solùm Petrum reprehendit Dominus: nam licèt omnes in eodem sint crimine, cæteris paribus maiori dignus est reprehensione prælatus, qua subditus. Non est dormiendum illi, cui incumbit alios excitare. Omnes oculos habent in te côiectos, quare si à uera uia de litas, scandalizantur. Prælatus iniquus, tot mortibus dignus est, quot fragilibus subditis malo suo exemplo causas delinquendi dedit. Filii Iob in domo fratris sui maioris interierunt: nam subditi malo exemplo prælati sui, qui locum obtinet maximi fratris, intereunt, subditi prælatorum suorum exemplis diriguntur. Cum nubes incedebat, quæ populum Israel ducebat, populus sequebatur: cum autem cessabat, stabant etiam Iudæi immobiles: incedente prælato uia uirtutum, incedunt etiam maxima cum sua utilita-

Mar. 14.

No. utilitate subditi: sed si prælati ociosam faciunt moram, subditi item ociosè immorantur. Non est appetenda denique dignitas prælaturæ, nam astringis te reddere rationem de aliorum animabus: insanus autem est ille, qui se soluturum obligat qđ alii commiserunt. Cùm uenerit hora mortis, quæ citius fortasse tua cogitatione aderit, satis erit tibi conscientiæ tuæ rationem reddere, non etiam aliorum conscientias præstare: quo in puncto téporis adeo te perplexum inuenies, coram seuero Dei iudicio, ut te liberando parum non facias, nedum in te suscipias aliorum conscientias. Ideoque ne recumbas in primo loco, ne uelis, aut cupias honores & prælaturas, aliisve hominibus pferri. Præter has autem, & alias quàm plurimas causas, quibus primum locum fugere & postremum eligere debes, quas hic breuitatis causa prætermitto: ponit in præsenti Christus Dominus noster quoddam maximum inconueniens, propter quod quilibet primus esse non debet, dicens; [Ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & ueniens is, qui te, & illum inuitauit, dicat tibi: Da huic locum.] Tu existimas te esse quacunque dignitate, & prælatura dignum, uel quia literatus, aut nobilis es. Deus tamen unde minimè retis alium habet electum ad illam dignitatem, uel prælaturam te digniorē: & si tu primum locum tyrannica ambitione, secularique negotiatione occupaueris, aut aliquo principum fauore, ueniet dominus, & tibi non sine magna confusione tua, & pudore, prælaturam auferet, & eam alii te præstantiori committet. Et ita permittit Deus iusto, & recto iudicio suo, ut illi, qui tyrannicè primo loco abutuntur, & dominari uolunt, dignitate & honore adepto ante tempus à natura præfinitum decedentes nō fruātur. Multa historiarum secularium exempla adducere ad hoc possem. Sed his supersedentes ad diuina ueniamus. Vide
Iud. 9. Abimelech filium Gedeonis, qui septuaginta fratres, ut imperaret, occidit, quanto labore principatum populi Israelis tenuerit! & quàm citò, quamque infelici exitu interierit. Idem accidit Absaloni,
2. Re. 18. qui intendens primum locum regni occupare & esse Rex, suspensus suis ipsius capillis, tribusque hastis confixus uitam finiuit. Idem etiam successit eius fratri Adoniæ, qui primum etiam locum affectauit: uerum a Domino responsum accepit, da huic locum, & constituit Salomoné. Athalia primū ét locū obtinuit: sed huic eodé mō Deus dixit, da huic locū, quare gladio interépta, Ioe locū reliquit. Posuit Dn̄s Saulé in primo loco: postea tamé ob eius insolentiā, & superbiam audiuit Dominum dicentem; Da huic locū, & ita Dauidi ut honoratiori, & præstantiori locum suum concessit. Potentissima erat Vasthi Regina uxor Assueri Regis: sed ꝓpter suā superbiam de primo loco deiecta est: quem Deus Hester fœminæ præstantissimæ tribuit. Primum locum habebat Aman in regia Assueri: uerum ob suā arrogantiam audiuit Dominum sibi imperantem, da huic locum, qui Mardochæo præstanti uiro cessit. [Tunc incipies cum rubore nouissimum locū tenere.] Vide quanto probro & pudore hi superbi tyranni de primis locis descenderint: qui non modò magna confusione, & cōtumelia infimis inferorum tenebris sepulti sunt, uerùm etiam & in hoc seculo uitæ finem fecerunt, hastis, aut pugionibus confossi, aut sibi ipsis manus inferentes. Hoc idem accidit Zambri, qui Elam regem Israelis occidit, & oppressit regnum, se regem faciens, qui tamé plus septem diebus non imperauit: nam in prælio cum se undique circumseptum uideret, urbemque, in qua se defendebat, iamiam expugnari, regiam suam ingressus est, admotoque igni spontaneo, se cū tota familia combussit. O bone Deus quanta confusione & pudore isti ambitiosi tyranni, qui modò tanta iniuria orbem occupantes imperant, die iudicii peribunt: in solumque deiecti, & in postremo loco constituti apparebunt. At pauperculi, & humiles, & qui in hoc seculo in extremo sunt loco, tunc erunt in primo: & tanquam aues in aere, sic illi in altissimis sedibus corporibus suis gloriosis fulgebunt, ut Sol in conspectu Dei. Quanta ignominia, & quantum opprobriū iniquos homines corripiet, q̄ mortiferis dolorib. & angustiis torquebūtur potentes, qui

3. Reg. 2.
4. Reg. 11.
4. Reg. 9.
1. Reg. 15.
Hest. 1.
3. Reg. 16.

qui in hoc seculo primum locum tenuerunt: cum se uiderint proiectos in terram & in postremo loco, pauperes uerò à se toties despectos & contemptos in summo honore constitutos. Tunc uerè incipient cum rubore & confusione nouissimum locum tenere: quia hic recumbere noluerunt in loco primo. Sed nihilominus non desunt, qui honores summa quærant contentione: omnes uolunt in prætio esse, & moriuntur, ut sint in hoc seculo primarii, Deum ut alijs imperent offendés. Similis est hic mundus rotæ ueloci, & mobili super cisternam positæ, quã cæca fortuna assiduè rotat, miseros homines in honore proscribés, qui quasi aquęductus alius post alium incedunt: donec ascendunt ad altissimum honoris gradũ, qui quasi aqua de manibus elabitur. Et quemadmodum aquęductus non omnem aquam retinent, sed partim effundunt suam, partim aliorum aquęductuum aquam suscipiunt: sic homines ambitiosi. cum nihil illis ex sententia succedat antecedentes sequuntur, ut eorum honorem, & sanguinem bibant. Rotantur alij post

Psal. 11. alios, oribus apertis, quemadmodum Dauid dixit in psalmo; in circuitu impii ambulant, sed descendentes a summo ad imũ locum, omnem aquam effundunt, & cadunt uacui, & inanes diuitiis, & honoribus in locũ postremum. Ita cum antea steterint in primo loco, quasi aquęductus aqua pleni, descendunt proni, & exinaniti extremi fiunt. Ideo sapientissimus Salo-

Eccl. 12. mon hominum uitam rotæ super cisternam comparauit. Et quemadmodum alij aquæductus implentur, eũ alii exinaniuntur, ita & in mundo, ut alii ditescant, alij pauperes fiunt; nam mundus alij aufert, ut alij tribuat: nam ut quis hæreditatem acquirat necesse est, ut aliquis moriatur, mundus enim nemini dare nescit, nisi ali-

Boe. l. 2 pro. 2 quem occiderit. Unde Boetius: Hæc est nostra uis, hunc continuè ludum ludimus rotam uolubili ordine uersamus; infima fummis, summa infimis mutare gaude-

Sapiẽ. 5 mus. Atque ideo in Sapiente dicitur in persona mundanorum: Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia qd contulit nobis? transierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuncius præcurrens, & tanquam nauis, quæ pertransijt fluctuantem aquam: aut tanquã auis, quæ transuolat, tanquam cardus, quem postquam aruit, rapit uentus: tanquam spuma aquarum, quæ statim euanescit, tanquam fumus, qui in aerem eleuatur, quasi hospes transiens, cuius non est memoria. Hoc dixerunt impii, qui cum se uideant in primo loco diuites, & honoribus abundantes, non animaduertũt instabilitatem, & uices mundi: nec aduertunt, aut sentiunt, quasi sint ruina perituri: sentient tamen, cũ se in infimo loco uiderint. Sicut ille, qui aquam è puteo hauriẽs, hydria plena, onus non sentit, donec hydriã altius ab aqua eleuat: ita tu senties naturam rerum humanarum, cũ penitus cor tuum ab illis exemeris. Ideo ne mundus te sursum, deorsum illudat, & ne à summo ad imum decidas: ne sis ambitiosus, ne quæras primum locum, nere honores, & prælaturas, aut dignitates affectes. Sed quid agendum? audi mundi Saluatorem. [Sed cum uocatus fueris ad nuptias, uade & recumbe in nouissimo loco, ut cum uenerit qui te inuitauit dicat tibi; amice ascende superius.] Quemadmodum qui primum locum occupant honoris, à Deo deprimũtur & confunduntur; sic è diuerso humiles extolluntur, & illi qui honorem fugiunt, sicut dixit Virgo sanctissima in Cantico suo: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Eos, qui sponte sua mundi honores & gradus contemnunt, extollit Deus, & ad honorem uocat, deprimens superbos, & ambitiosos. Quare optimè honor assimilatur umbræ: nam si propriam umbram sectatis, quo magis propetas, magis ipsa fugiet: adeo ut nunquam eam consequi possis. Eodem modo honor insequentes fugit: & licet aliquando honores, qui quærunt, adipiscantur: sed ut dictum est illis breui tempore magnis laboribus, & de fatigationibus fruentur: & denique magno cum malo desinent. Quidnam igitur remedii, ut hanc umbram cõsequi possimus? proiice te in terram, nam si te prosternas umbram sub te capies. Eodem modo, si uis honorẽ adipisci, humilia te, & abijce: nam si sponte tua eligis locũ humilem, & honoribus, & dignitatibus hu- Lucæ 1

ius sęculi renuncies: dominus te extollet, & constituet magnis in honoris gradibus, quod quamuis in hoc mundo non faciat, faciet in altero, vbi uero honore, magno & securo, & qui à te auferri non poterit, frueris. Saul in principio adeo humilis erat, ut Samueli dixerit; Nunquid non filius Iemini ego sum, & de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter
1.Re.9. omnes familias de tribu Beniamin? Tūc Deus illi dixit, ascende superius. Et fecit illum caput populi sui, & constituit illum in primo loco. Idem fecit Dauidi minimo Isai filio, humili, & paruo ante oculos suos: & quia in postremo loco sedit, & in deserto exiguum ouium gregem custo-
1.Re.16. diebat, uocauit eum Deus dicens; Ascen-
Gen.18. de superius, & eum regem fecit. Humili Abraham, qui Deo dixerat; Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis, respondit Dominus: Faciam te in gētem magnam. Et sic re ipsa ostendit, faciens eum magnum, & nobilem in hoc seculo, & in altero. Quęritat Dominus assiduo humiles, & paruos, ut eos eleuet, & honoret: quare cum in orbem uenit non
1.Cor.1 elegit Dominus, ut ait Apostolus, sapientes & potentes huius seculi, sed humiles paupereulos, & idiotas piscatores: infima enim mundi elegit, ut fortia quęque confunderet. Humilia enim respicit & alta à longè cognoscit. Vide quantò maior te consequetur honor, si in hoc seculo uitam degens in postremo paupertatis, &
Luc.16 mendicationis loco, ut Lazarus, & in angustiis plagarum & infirmitatum, postea delatus fueris ab Angelis in Abraham sinum gloriamque sempiternam: quam si diues & magnus cum fueris, postea ad inferos detrudaris. Attende igitur Christiane, quàtò securior est humilitatis status, quantoque pręstet, in hoc seculo te esse paruum & humilem, quam magnum, & diuitem. Cras fortè morieris, & tunc nihil tibi proderit Regem, Imperatorem, aut summum Pontificem fuisse? Non pauci magnorum pręlatorum, cum moriuntur, inquiunt; Vtinam & ego pauperculus fuissem sacrista, non prælatus. Et profecto cum reddenda erit ratio, quod, cū minimè reris, & seuerius, quàm putas, erit, prǽstabit fuisse pusillum & humilem, quam magnum doctorem, & superbum prælatum, aut potentem in hoc seculo. Et siquidē de Deo Dauid canit; Quis Psal. 112.
sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat: & humilia respicit in coelo & in terra? Suscitans de terra inopem, & de stercore erigens pauperem: Hic autem ait domi No.
nus; se dicturum humili; Ascende superius: Crede mihi, sede in extremis, ut uoceris ad primos: nam ut in præsenti inquit: Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. Non docet Christus quomodo efficiamur gloriosi, sed honestatem, atque urbanitatem docet non enim humiliare nos debemus, ut gloriam inueniamus, quia hoc hypocritarum est: sed quod iustum, & honestum est, iustè & honestè faciamus. Arguebat Christus Pharisæos, quia gloriam non solùm indignè, sed etiam stolidè, & ineptè quærerent, ac si diceret: Si gloriam hominum quæritis, ineptè agitis, constituendo uos in superiori loco: quia maior inde uobis oritur ignominia. Sed si gloriam quæritis, melius illam acquiretis humiliter agēdo; nam gloria insequitur fugientem, sic agite, ut gloria magis quærat uos, quàm uos gloriam. Hoc iam ante à sapientissimo Salomone dictum erat sub his uerbis Pro. 25
Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris: melius est enim ut dicatur tibi; Ascende huc, quàm ut humilieris coram principe. Itaque non docet Christus quomodo gloriam mundi quæramus, sed quomodo humilitatem studeamus habere, honores huius seculi fugientes: ea enim, si illa non quæsiuerimus sponte sua sine ulla nostra opera, aut cura nobis in manus ueniet. E diuerso, qui illam quærunt amittunt, qui uerò contemnunt, facilius illam inueniūt: atq; ideo humiliemur, sedeamusque in extremo loco, ut honorem, & gloriam absque ulla contentione, aut industria nostra adipiscamur. Vis hoc clariùs uidere? Attende ut hoc rectè intelligas, omnes, qui modo in aliquo honoris, & glorię sūt gradu, honorem contempserunt, quare in tantam dignitatē prouecti sunt; & oēs illi, qui modo in primo honoris gradu constituti ab uniuerso orbe ingenti laude celebrātur, homines fuerunt, mūdi, eiusque glorię fugaces,

gaces. Econtra verò qui mundo inseruie rũt, & summa ambitione, & cupidine gloriã, & honores captarunt, ut sui perpetua relinquerent monumenta, obliuioni traditi, summisq; tenebris obruti iacent. Nã & si, dum viuerent, primum obtinuerũt locum: nunc sunt extremi, & eorũ memoria, veluti si nunquam fuissent, deleta est. hoc tibi apud aĩum tuum propone, quod dicturus sum. Si Romam te contuleris, q̃ olim totius orbis caput fuit, nulla alia insigniora monumẽta inuenies, q̃ ea, quæ aliqñ aut pauper piscator Petrus, aut Paulus posuerunt. Omnia eorum nominib. inscripta sunt. At non fuerunt in illa ciuitate reges, consules, senatores, duces fortissimi, imperatores ditissimi, maximi & potẽtissimi principes? negari non potest. Sed omnes, quia gloriã huius seculi quæsierũt, nulla in gloria, aut laude sunt; aut vlla sunt illorum monumenta, & eorum memoria, quasi fumus, euanuit, nullo sui indicio, aut uestigio relicto, cum sint maxima signa, & uestigia eorum, q mundũ contempserunt, & à mundo contempti sunt. Honoris igitur gloria, & præmiũ nõ quærentibus, sed fugientibus conceditur. Quod si clarius uidere uis aspice imperatores, reges, quid dicam? summos etiam põtifices, ad pedes eorum deuolutos, qui summis honoribus paupertatem, & humilitatem anteculerunt. Hic est notandum qũo de seruis Dei mundum, eiusq; honorem, & blanditias fugientibus, separatisq́ue ab omni laude, hominumq́ue gloria faciat dominus Deus præconiũ per uniuersum orbem terrarum, omnibus gentibus illorũ laudes nunq̃ interituras prædicans. Nunquam diua Maria Aegyptiaca tanta celebritate in orbe coleretur, nisi mundo derelicto se in desertum recepisset. Si mũdo inseruisset, iam esset obliuioni tradita: uerùm quia mundũ fugit, nõ est a domino Deo nostro eius honos destitutus, quin omnibus gentibus laudes famulæ suæ in eremi latibulis, delitescentis publicaret. Quare multò plus absens, quã si esset præsens, lucrata est: multoque maioris honoris est particeps, qd̃ illum despexit, quàm esset, si quæsiisset. Aduerte quanto in errore uiuamus in hoc miserrimo uitæ curriculo. Honorem perdimus, dum quærimus: quærentes & nostri memoriam facere sempiternã, nihil aliud, præterquam obliuionem, inuenimus. Præterea dum nos uolumus magnificare abiecti manemus. Itaque ea, quæ media, quæ ad nostram conseruationem capim*, sunt efficacissima calamitatum nostrarum initia: nam ubi nobis profutura existimamus, ibi ingenti ruina perimus. Maxima igitur est hominum amentia, & cæcitas, qui tanta libidine honores quærunt: uidentes quotidie illos, qui magis honores fugiunt, maioribus honoribus perfrui. Nemo est honoratior illo, q honorem fugit: nemo est ditior illo, q paruo contentus uiuit: nemo est in tanta dignitate constitutus, quanta ille, qui in exiguo uitæ statu se continet: denique neminem ita homines obliuiscuntur, ut eũ, qui supra modum huius mundi gloriam affectauit. Omnes illos, de quibus mũdus maximam lætitiam, & alacritatem capit, certum est mundi acerrimos hostes extitisse. Matathias dixit filiis suis: Date animas vestras pro testamento patrum nostrorum, & accipietis gloriam magnã & nomẽ æternum. Itaque si piis oculis hoc inspicere, & considerare vis, cordatè & sapienter profectò hanc inanem, & caducam huius seculi gloriam contemnes. Esto igitur animo humili permittẽs Deo tuo. Ille enim eam de te curam habebit, ut uias & semitas tuas, quà minimè existimes, dirigat, sine ulla tua ĩdustria, aut labore. Deus enim diligentia tua non indiget, ut te ab imo ad supremum dignitatis gradum ascendere faciat. Verùm humiliare, donec tibi dicat, ascende superius: & hic erit magnus coram Deo honor, & ẽt coram hominibus simul discumbentib. Hanc doctrinam confirmat Christus dominus noster, sigilloque suo impresso roborat, ueramq́ue esse ostendit. [Quia omnis, qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.] Hæc ex superiorib. patent uerissima esse, quoniam superbo, qui primum locum occupat, dicitur, da huic locum, & incipit cum rubore nouissimum locum tenere. Ecõtra uerò humili, qui sedet in nouissimo ait dominus: Ascende superius, quod idem est, ac si humiliet eos, qui se exaltãt: & exaltet humi-

les, qui in loco nouissimo & despecto sedere eligunt.

No. Aduerte tamen, quod nō dicit omnis, q exaltaт, sed omnis, qui se exaltat: q a multi sunt exaltati, qui iusti sunt. Sed ait omnis, qui se exaltat. i. exaltat se ipsum ambiendo honores & dignitates, & negotio humano, & ambitione obtinet principatū: non enim potestas, & status, sed elatio in crimine est. Praeterea non dicit, q vestes, & corpus humiliat, sed qui cor suum, qui seipsum abiicit, ac dimittit; debet enim humilitas esse uera & non ficta, illorum more, qui animi fingunt submissionē, ut alios fallant, & mundi gloriam aucupentur. Sicut ferae praedam inuasurae se inclinant, & retrahunt, ut fortiori conatu in eā irruāt, & insiliant: sic superbi & callidi se aliqñ demittunt, ut hac uirtutum simulatione dignitates acquirāt. Sic Psalmista dixit: Inclinabit se, & cadet, Cum dñatus fuerit pauperum. Qui non exaltantur à Deo, sed seipsos sic exaltāt, humiliabuntur, quia Deus mentiri non pōt, qui ait: qui se exaltat, humiliabitē. Sicut in hyeme, frigore uigēte, & aestate nimio calore oia inflammante rarò cadunt ingētia fulmina, ut ait Plinius libro secundo, sed uere, & autumno, quando aer est serenus, & tranquillus, tunc maximè adurunt & feriunt: sic aerumnae, & calamitates, prosperitati insidiantur. Non eos quaerunt, qui frigore, & aestu in humili statu laborant; sed illos repentino uulnerant impetu, & deiiciunt, incendioque comburūt, qui in trāquillo prosperitatis uere, & autumno, superbia extolluntur, & inani mundi gloria insolescunt, & in sublime uanitatis eleuantur. Nihil in uita securius, quàm uera humilitas, & Christiana animi submissio.
Psal. 137 Excelsus Dominus, ait Dauid, humilia respicit, & alta à longè cognoscit. Ac si diceret: Humiles Deus altissimus diligit, eosq; qui se submissè gerunt, & effert in sublime; elatos uerò & superbos mundi honores, & mundi dignitates sibi assumentes à longè uidet, quasi res detestabiles, nolens eos de propinquo, ut charos, intueri. Humiliat Deus suos, ut exaltet, sicut mundus eleuat suos, ut deiiciat. Quemadmodum uolens, ut parua ignis flāma eleuetur, & in altum feratur, cā flabelli motu, & ueloci agitatione deprimi, sic Deus nos deprimit, ut extollat. Deiicit deorsū, ut sursum erigat. Contra, ut luctator eū, qui secum contendit amplectens, fert in sublime, ut eum inde prosternat in terrā: sic mundus ideo nos extollit, ut praecipitet, ut ex uertice falsae, & fluxae gloriae ruamus ad profundū uerae, & perpetuae ignominiae. Vnde Psalmus: Vidi impium exaltatum supra cedros Libani, & ecce iam non erat. Voce una Dei cadunt impii, iuxta illud, quod idem Psalmographus ait: Vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros Libani, & comminuet eas tanquam uitulum Libani. Intelligit per cedros Libani potentes & mundi superbos, qui fulmine diuini uerbi percussi corruunt & euanescunt instar illius uituli, quē ab Hebraeis in Oreb fabricatum comminuit, ac dissipauit dominus per Mosem. Esaias etiam, Dies (inquit) Domini super omnes cedros Libani sublimes, & erectas. Hoc est super superbos, & magnates. Dominus enim mortificat, & uiuificat, humiliat, & subleuat: dixit Anna mater Samuelis. Non glorietur fumus, quia ascendit, nam ascendendo euanescit. Ideo Psalmus de superbis ait: Sicut deficit fumus, ita deficiunt, sicut fluit, &c. Vis uidere, quam uerum hoc sit, quod Deus humiliet eos, qui se exaltant? Ioseph filius Iacob praedixerat, quod esse adorandus a fratribus, unde illi superbientes dixerunt: Nunquid Rex noster eris, aut subiiciemur ditioni tuae? sed hos superbos quomodo Deus humiliauerit ex Geneseos libro constat: nam in Aegypto adorauerunt fratrem proni in terram. Hoc enim malum habēt illi qui nolunt humiliari, & subiici, cum Deus uult illos esse subiectos, ut postea magis subdant & humilientur. Quia isti noluerunt utcunque subiici, coacti sunt postea demissa in terram facie fratrem dñm adorare. Quaobrē dicebat Petrus: Humiliamini sub potenti manu Dei ut uos exaltet in tempore uisitationis. E conuerso uerò qui humiliatur, cū Deus uult eū humilem esse, nunq̄ tantum deijcitur, quantum erat deiiciendus, si se nō humiliaret. Humiliatus sum (inquit Dauid) & liberauit me. Sed si humiliari noluerint

Psal. 36 Psal. 28 Exo. 32 Esaiae 2 1. Re. 2. Psal. 67 Gen. 37 Gen. 43. 1. Pe. 5 Psal. 144

super

superbi, humiliabuntur à Deo. Stat.n. sententia. Qui se exaltat humiliabitur. Angelos superbientes, & exaltantes usque ad ima detrusit, Dauidem quia eleuatum fuit cor eius, & iussit populum numerare, peste puniuit, & septuaginta millia virorum occidit pestis: Sennacheribum humiliauit & postea à filiis occisus est. Nabuchodonosor à regno deiectus cum bestiis pastus est herbam. Aman, Goliat, Holo fernem, Pharaonem, Core, Datan, & Abirõ, quibus Moses dixit: Multum erigimini filii Leui, sic humiliauit, ut superbũ Antiochum, & Nicanorem, Adoniam, Absalonem, Rapsacem, & Herodem Agrippam, & plures alios. E cõtra uerò humiles exaltat, sicut superbos humiliat. Saulem in regno sublevat, quia humilis erat, ut ei dixit Samuel: Cum eras paruulus in oculis tuis, caput in filiis Israel factus es: & ipse abscondit se domi dum quæreretur ad regnũ, Dauid minimus inter fratres suos eligitur ad regnum: Humilem Mosem principem populi fecit Deus. Dixit enim Deo humiliter: Quis ego sum domine! Et humilis Hieremias qui dixit A. A. A, domine, ego nescio loqui, quia puer ego sum, constituitur super gentes, & regna. Humilis Gedeon: Ecce familia mea minima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei, dux populi constituitur. Nummus enim, qui descẽdit in statera, in thesaurum mittitur, qui uerò ascendit reprobatur; sic superbi reprobantur à Deo. Et ipsi (inquit Dauid) de manu tua repulsi sunt: & proiecisti eos dum alleuarentur. Sed humiles approbantur & in thesauris cœlestibus reconduntur. Sic Dauid, quando dominus illi promisit perpetuum regnum, retulit Deum illum ex patris casulis extraxisse: & populo suo Israelitico, dixit: Si audieris uocem domini Dei tui, &c. Faciet te Dominus Deus tuus excelsiorẽ cunctis gentibus, quæ uersantur in terra. Si ergo exaltari & alios superare vis, humilia te sub potenti manu domini Dei tui, obediendo vocibus eius. Sed filii Adæ genus ambitiosum putant ascensum uiã esse ad exaltationem, & contra apertam domini sententiam in digitos super alios eriguntur ¶ Et vt ad sequentia explanan da procedamus: expende quàm ad rem

Apo.12
2. Re. ult.
1. Pa. 21.
4 re. 19.
Dan. 4
Hest. 2
1. re. 18.
Iud. 13.
Exo. 14
Nu 16
2. Ma. 9.
2. Ma 15
3. Reg. 2
2. Re. 18
4. Re. 18
Act. 11.
1 Re. 15
1. Re. 10
1. Re. 16
Exod. 3.
Hiere. 1
Iudi. 6
Psal. 72.
2. Re. 7

& iuxta ea, quæ antea dixerat, locutus est hic Christus; primò in spirituali commodo, & mali deuitatione; secundò, ut bonũ sequamur iuxta illud Psalmi: Diuerte a malo & fac bonum. Et sic Christus prius dixit, quid esset vitandum, & negatiuam posuit dicens: Ne recumbas in primo loco, & postea quid agendum docuit, dicens, Recumbe in nouissimo loco. Et modò consequentur, & ordinatè asserit, contra eos qui recumbũt in primo loco: Qui se exaltat humiliabitur. Sed iam ad contextum reuertamur. [Dicebat aũt & ei, qui se inuitauerat.] Attẽde ẽt, quàm gratus sit Christus, q non uult surgere a cœna ante cibi, potusq; pretii solutionẽ, & non quacunq; pecunia, sed uerbis diuinis & cælestibus hospitem, omnesque cõuiuas cælesti pane refecit, in prætium illius materialis cibi, quẽ illi præbuerant. Semper.n. Deus pro minimis operibus magna nobis confert beneficia: & in solutionem t.palis prandii cibũ spiritualem Pharisæo subministrauit. Ille corpus Christi refecit, Christus animam illius pauit, & quanto spiritus carnẽ antecellit, tanto spirituales epulæ præstantiores euadũt corporalibus Hoc idẽ tecũ fiet in cœlo, si pauperem Christi in terra refeceris, qui Christum pp te pauperẽ repræsẽtat. Ille. n. sic ait: Quòd vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Sed illum audiamus docentem Pharisæum, & vide quòd ẽt tecum loquit, dicens. [Cum facis prandium, aut cœnã noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neq; uicinos diuites.] Non prohibet Christus pia cõuiuia, nã Abraham in die ablactationis Isaac fecit grande conuiuium: & Labã filiã suam traditurus Iacob, vocatis amicis fecit magnũ conuiuiũ: & Ioseph fratribus suis in Aegypto, Iob cum filiis, & Tobias cum amicis, quæ omnia non damnat scriptura. Et Martha Christo parauit cœnam: & conuiuia fecere illi sancti fratres. Itaq; Christus hic docere uult, vt benefaciendo non nos ipsos, sed proximorum necessitatem spectemus: nequaquam nos humanos, aut benignos arbitrantes, si proximis nostris benẽ fecerimus, & si in eos liberales fuerimus, qui possunt nobis uicem rependere. Non damnat conuiuia fra: rum, sed ne id auaricor-

Psal. 33.
Matt. 25.
No.
Gen. 21
Gen. 29
Gen. 43
Iob. 1.
Tob. 2.
Luc. 10

ricordiam & liberalitatē arbitremur. Pharisæi isti putabant satis se esse misericordes, si compharisæos inuitabant: suadet ergo Christus, ut liberales, & misericordes simus in pauperes, hospitalitatemq; comendat, & pollicetur nobis æternam mercedem. Non diuites inquit, sed pauperes sunt inuitandi. Vnde Esaias: Frange esurienti panem tuum, & egenos, non diuites introduc in domum tuā. Prohibet Dominus conuiuia diuitum propter superfluitates, detractiones, confabulationes, & cæteras inhonestates, quæ ibi solent fieri. Qua propter in Prouerbiis habetur; Noli esse in conuiuiis potatorum, neque in comessationibus, &c.

Esa. 58.

Pro. 23.

No. ¶ Quamuis etiam, cum dicit hic, diuites, referri potest ad omnes præfatos, scilicet, ad amicos, ad fratres, & cognatos: nam si hi pauperes sunt meritoriè inuitā tur, imò cæteris paribus potius essent inuitandi, quàm alii: non principaliter, neque duntaxat, quia amici, fratres, & cognati, sed quoniam pauperes, & egentes, & potissimum intuitu, & amore Christi ad gloriam Dei, qui ita requirit, ut non solum dilectio, sed & ordo charitatis seruetur: qui exigit, ut propinquiores magis amentur, non solùm amore naturali, sed spirituali cæteris paribus. Ideo in Canticis sponsa testatur: Ordinauit in me charitatem. Et Paulus, Si quis suorum non habet curam domesticorum, &c Igitur intentio Christi & finis est, ut amicos & diuites non solùm inuitemus: non quia malū est, sed quia præmio caret apud Deum si ex charitate nō fit. Nam Christus alibi dicit; Si diligitis eos, qui vos diligunt: quam mercedem habebitis? Atque ideo ipsemet Christus seipsum declarans addidit, dicēs causam quare cognati & amici & diuites non sunt inuitandi. Ait enim; Ne forte & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. Vult Dominus, quòd omnia opera nostra, præsertim eleemosynæ, in Deum dirigātur; & ad ipsū tantùm expectemus pretium, qui maiora, quàm homines, potest tribuere. Qui ergo eleemosynam facere uult, rectā habeat intentionem: quia Deus nō ex operibus tantùm iudicat, sed ex intentione, & corde. Igitur da pauperibus, qui non pos-

Canti. 2

1. Ti. 3.

sunt reinuitare. At nunc oppositum fit: nemo enim solet aliquid, nisi habenti tribuere. At tu multa caponum paria mittis illi, qui hesterna cœna refertus, nauseans cruditate cibum capere non potest; nec memoriam habes pauperis, qui fame, & inedia noctem dormire non potest. Omnis charitas inter Christianos iam adeo refrixit, ut nemo fit, qui nisi diuitibus largiri uelit, aut illis, à quibus uel retributionē, fauorem, aut commodum aliquod expectet. Itaque quæ ab impiis dantur in hoc seculo, spe retributionis dantur; nihil propter Deum. Qui autem pauperibus sæpè petentibus, ne assiduas illorum sollicitationes perferant, aliquid concedere coguntur, non amplius, quàm obolum, aut exiguum frustum panis impertiuntur. Ita que non habenti minima conceduntur, diuitibus uerò quæque optima, maxima, & pretiosissima reseruantur. Si autem tā tummodo apud seculares, & eos, qui à religione remotiores uiuunt, usurparetur, ferendum esset: verùm hoc idem uidemus ab Episcopis, cæterisque prælatis factitari, q. omnia bona sua cognatis diuitibus tribunt; permittentes pauperes inedia interire. Ita uidebis cū Episcopo, & prælatis non pauperes, debiles, & claudos, sed nobiles, equites, comites, marchiones discumbere: in hos enim paupercu los Ecclesiarum suarum redditus, Christique patrimonium perperam iusumunt. His omnia, quæ habent, tribuūt, honorificumque esse existimant, si eos pro cognatis habeāt, & apud se discūbere faciāt. Verùm si pauperes habent cognatos, eos nō curant, nec agnoscunt: non quia cognati, sed quia pauperes sunt. O quàm tetro iudicio punientur, quam crudeli condemnatione torquebuntur qui se in hoc seculo eo modo habent. Hoc autem nimium discrepat, ab Euangelicis Christi præceptis, ualdeque est contrarium exēplis, & uitæ, qui ait. [Sed cum facis conuiuiū, uoca pauperes, claudos &c.] Vide etiam quantò melius sit dare pauperibus, quàm diuitibus, nam etiā ad seculi usum collatio beneficii pauperes magis iuuat, quam in diuites; quia diues non est gratus pro beneficio accepto, existimans omnes sibi officium, & obsequium debere: & cum

No.

cum multa possideat, multaque accipiat, non meminit conferentium beneficia, sed penitus obliuiscitur cuiusque rei sibi elargitæ, & ita sępenumero diuites narrare audimus: Hæc suppellex mihi data est: sed a quo sit, nescio. Quin etiam id, quod collatum est sibi, meritis suis arrogat: quòd uelut debitum acceperit: vel ideo datum sit, eo quòd is, quid dedit, reddendum sibi à diuite uberius existimauerit. Ita accipiẽdo beneficium, eò ipso, quòd acceperint diuites, dedisse se magis, quàm accepisse existimant: pauper uerò, etsi non habet unde reddat pecuniam, refert gratiam, laudans, & honorans te, & tibi esse deuinctus fatetur, in quo certum est, quòd plus reddit, quàm accepit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia autem nunquam exinanitur. Reddendo uacuatur pecunia; gratia autem & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Quare non modo secundum Deum, sed etiam secundum mundũ, urbaneque, & politè loquendo, multò pręstat, multoque maioris est lucri pauperi, quàm diuiti, extraneo, quam ciui tribuere: gratiores enim sunt pro beneficiis acceptis extranei ut plurimum, quam eognati. ¶ Secundò inuitandi sunt pauperes, & non diuites: quia sapiens creditor debitori fideli libentius bona sua committit. At Christus fidelior creditor omni homini est, cui datur, quod pauperi confertur, iuxta illud: Fœneratur domino, qui miseretur pauperis. Prov. 19

¶ Tertiò quia potius est acquirenda amicitia eius, qui plus potest prodesse. Diuites nisi in temporalibus remunerãt benefactoribus suis beneficia: sed pauperes bonis æternis. Atque ideo dixit Christus; Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, &c. ¶ Quartò quia quod das, repones in loco tuto. Quod das diuitibus amitti potest, non autem quod das pauperibus. Si inuitas, ut te inuitent, falli poteris: sed si pauperem inuitas, de mercede non falleris. Ideo Christus: Facite sacculos, qui non ueterascunt thesaurum non deficientem in cœlis, quò fur non appropinquat. Temporalia deficiunt, sed data pauperi propter Christum, ęternum fructum conferunt in cœlis. Luc. 16

¶ Quintò merces carius uenditur ad terminũ longiorem persoluenda; & ideo cum illud, quod mũdo impenditur, in pręsenti remuneratur, quod uerò pauperibus, futurum præmium expectat: carius uenditur, quod pauperi impẽditur. Et nè existimes te non esse adepturum in cœlo mercedem, quam in primis attendere debes: inde q̃d addiderit Christus dominus noster, ut intelligas omni ratione pręstare pauperi, quã diuiti tribuere.] Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi, retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.] Non erit opus tuum sine mercede. Deus enim tibi istam in cœlo eleemosynam soluet; ubi certior multò, & securior merces te manet. Ideò in Ecclesiastico habetur: Bene fac iusto, & inuenies retributionem magnam. Et in Ecclesiaste: Mitte panem tuum super transeuntes aquas: post multa tempora inuenies. Eccl. 11

¶ Obserua autem, quod quamuis omnes tam boni, quàm mali resurrecturi simus, tamen non sit memoria de resurrectione malorum, sed de resurrectione iustorum, quia mali non curant de illa, omnis eorum cura est de rebus huius seculi, & ita cum nihil nisi de pręsenti agant, & non de resurrectione cœlesti, ideo Christus non loquitur de resurrectione impiorum. Præterea non fit etiam mentio de eorum resurrectione, quia impij non resurgent ad uitam: iuxta illud Psalmi: Non resurgent impij in iudicio. Resurgent quidem: nam (vt Paulus ait) omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur: quia mali non mutabuntur in corruptionem, nec resurgent ad gratiam, & uitam spiritualem, sed ad mortem ęternam. Vnde Regi Antiocho quidam martyr ex Machabeis dixit; Tibi resurrectio ad uitam non erit. Psal. 1. 1. Co. 15 2. Mach. 7

¶ Docemur hic operibus misericordię insistere: non enim sua mercede, & retributione carebunt. Itaque cum pauper petit à te eleemosynam, quatuor debes attendere. Primò quis petat: quoniam Deus ait, quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Cogita Christum quãdo manum pauperi extendis. Secundò cogita quid petat Deus in illo paupere; non petit tuum, sed suum: unde ualdè ingratus est, qui de bonis Dei abundanter No. Mat. 25

ter habet ad mensam suam,& tamen non
vult dare modicum panis Deo petenti.
Cum enim pauper petit eleemosynam,
Christus est, qui dicit tibi, da mihi de eo,
quod dedi tibi. De meo quæro: & mihi
non donas. Da,& reddo,habuisti me lar-
gitorem,facito debitorem. Tertiò debes
cogitare ad quid petit, non enim petit ad
dandum, sed ad mutandum, & centuplas
usuras. Quod fœneraris homini fœnera-
re Deo, & centuplum accipies, & uitam
æternam possidebis. Mira ingratitudo,&
stultitia Christianorum, qui uolunt fœne
rare Deo ad tales usuras, ad quales com-
modarent Iudæo, & Saraceno. Quartò
debet cogitare, quòd ipse habet petere à
Deo regnum æternum: & ille modò petit
ab eo modicum panis, & si negabit illi
Deus regnum suum. Qui obturat(inquit
Pro.21. Salomon)aures suas ad clamorem paupe
ris ipse clamabit & nō exaudietur. Igitur
ne dubites impendere pauca, cum tu ipse
magna petas. Sed procedamus.
[Et cum audisset quidam de simul discū
bentibus dixit: Beatus qui manducabit pa
nem in regno Dei.]Expende quantæ uti-
litatis,& commodi sermo Domini sit. Ec-
ce in hoc conuiuio Pharisæus hic, uel
quisquis ille fuerit animo mutato ad su-
perna suspirat, hoc conciones faciunt,ut
incipiat populus contemptis terrenis su-
perna sapere.
¶ Docemur ne nos pœniteat uerbum
Dei prædicare, etiam in multitudine de-
risorum. Nunquam in hac uita desperan
da est salus cuiuscunque peccatoris, licèt
sceleratissimus sit. Sed ad contextum. [Et
ipse dixit ei; Homo quidam fecit cœnam
No. magnam.] In primis hęc parabola non
Mat.22. est illa, quæ ponitur à Matthæo: quia non
est idem ordo, nec deducitur ad eundem:
quia Lucas hic respōdit homini, qui dixe
rat: Beatus qui manducabit panem in re-
gno Dei, & Matthæus loquitur contra
Principem sacerdotum. Præterea in Mat-
thæo uocatur conuiuium, & hic uocat
cœna: & illic uocatur Rex, & hic homo
quidam: & illic inuitati quidam nolue-
runt,& alii neglexerunt, hic autem excu-
sauerunt se. Illic intrauit Rex, ut uideret
discumbentes, hic uerò nihil tale dicitur,
legitur secundum expositionem huius pa
rabolæ aduerte, quòd sicut ignis ex sua
natura, quidquid ei adiungitur in suam
substantiam conuertit, eodem modo quid
quid homines uident, in suum amorem
& effectum conuertunt: quapropter ma-
li omnia in malam partem transferunt,
boni autem in bonum interpretantur, &
in omnibus, quæ faciunt, aut uident, oc-
casionem capiunt Deum laudandi:& quid
quid terrenum apud illos agitur, ad super
na deducunt,& quia spirituales sunt, om-
nia spiritualibus referunt. Cum hanc pa-
rabolam Christus Pharisæis dixit, erat
in domo pharisæi sedens, atque mandu-
cans: & pulchrè de corporali cibo, at-
que conuiuio ad spirituale, & æternum
conuiuium sermonem uertit. Similiter
& in Ioanne facit, cum quinque mil-
lia hominum ex quinque panibus pauis-
se in deserto, mox de spirituali cibo locu
tus est: scilicet, de corpore suo & de san-
guine. Quæritis me(inquit) quia mandu- Ioan.6.
castis ex panibus & saturati estis. Opera
mini non cibum, qui perit: sed qui perma
net in uitam æternam. Simili modo hic fa
cit. Tota enim hæc parabola nihil aliud
est q̄ respondere ad uerbum, quod ille di
xerat: Beatus qui panem manducabit in
regno Dei. Hac parabola, seu similitudine
ostēdit Christus, quod Deus mortem uni
geniti iam parauerat cōuiuium æternum
omnibus & singulis: quia omnes inuita-
uit, & omnes uocauit per se, & suos Apo-
stolos,& discipulos. Sed hoc non erat sa
tis, ut quis esset beatus, ut comederet ci-
bum in cœna æterna, nisi & ipse uocatio-
ni responderet,& mandatis obediret: qđ
si multi non capiunt cibum in regno, hoc
est ob culpam suam, quia propter cupidi-
tates huius seculi,& amorem terrenorum
contemnunt uenire ad nuptias. Vocat
Deus & nemo audit, & æterna offert, &
ipsi temporalia sectantur: quinimo ob tē-
poralium rerum amorem æterna negli-
gunt. Excusationem sumunt, ubi nulla ex
cusatio est:& impedimentum fingunt, qđ
per se impedimētum nullum est. Sed quia
multi ex Iudæis noluerunt uocati uenire,
& tot beneficiis allecti, in hac parabola
ostendit Christus uocationem gentium.
Nam misit Deus uocare claudos,& cęcos
gentiles, qui sine lumine, & cognitione
ueritatis

ueritatis errabant: & sententia contra Iudæos prolata est, dicens, quod nemo illorum Iudæorum, qui uocati fuerunt, & non uenerunt, gustabit cœnam in regno Dei, sed pœnas luent æternas. Quod
Esai. 2. optime Esaias Iudæorum Propheta prædixerat: nam loquens primò de uocatione eorum dixit; Venite ascendamus ad montem Dñi, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos uias suas, & ambulabimus in semitis eius, &c. Verum quia ipsi uocati noluerunt uenire, adiecit Propheta: Proieci sti enim populum tuum domum Iacob. Sed ut dilecta synagoga nullam habeat excusationem, experitur Dominus prius omnia media: quibus illam retineat, ante quam penitus alienet. Ideò in hac parabola, primum agit de uocatione Iudæorum: & quia ipsi uenire noluerunt: agit de uo-
Act. 13. catione gentium. Sic Paulus & Barnabas dixerunt eis: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quia indignos nos iudicatis æternæ uitæ, ecce conuertimur ad gentes. Denique concludit cum sententia contra Iudæos prolata, dicens; Dico autem uobis, quod nemo illorum uirorum, qui uocati sunt, gustabit cœnam meam. Et hæc est summa, & scopus totius parabolæ: sed singula expendamus.

No. Homo quidam fecit cœnam magnã.] Hoc primum uerbum commendat nobis misericordiam Dei, nam quando uindicatiuam Dei uirtutem scriptura significat, pantheram, ursum, & pardum, eum uocat: ut Daniel Propheta ostendit, Vndè
13. etiam per Oseam dicit; Ego ero eis quasi leæna, & sicut pardus in uia Assyriorum: occurram eis quasi ursa capris catulis, &c. Quando autem scriptura Dei benignitatem ostendere uult, homini eũ
Dan. 9. compatat. Vnde in Daniele, ubi gratia noui testamenti describitur, Deus pater, & filius eius homini comparantur: nam quales nos sumus, talem se nobis exhibet Deus. Si homines sumus, & uiuimus sicut rationales creaturæ, ipse etiam Deus homini comparatur: sin autem belluarum more uiuimus, sicut equus & mu-
Psal. 31. lus, quibus non est intellectus, fit nobis Deus fera terribilior.

¶ Homo itaque hic uocatur Deus, quia benigne, & misericorditer nos uocat, & allicit ad epulas uitæ æternæ uocãs nos dulciter, & clementer. Multis modis in hac cœna apponit nobis dilectum filiũ suum Iesum Christum. In cuius uera cognitione, & amore consistit nostra beatitudo dicente ipso: Hæc est uita æterna, Ioan. 17.
ut cognoscant te. Ipse enim est panis uerus cœlestis, qui omnibus nobis propo- Ioan. 6.
nitur. In hoc Iesu Christo, & per hunc donauit nobis pater æternus iustitiam, gratiam, remissionem peccatorum, & uitam æternam, qui saluberrimi sunt animarum cibi.

¶ Porrò cœna est, ad quam uocati sunt omnes, quibus est Euangelium prædicatum, & uocantur modo, & uocabuntur Mat. 16.
perpetuò, iuxta illud Christi præceptum. Psa. 144.
Euntes in mundum uniuersum prædicate euangelium omni creaturæ. Vocatur autem magna, quia magnus est ille pater familias qui eam parat, iuxta illud psalmi: Magnus dominus & laudabilis nimis, Psal. 15.
& magnitudinis eius non est finis. Atque etiam dicitur magna propter cibus quos proponit: nempe gloriam diuinæ uisio-
nis. Hinc Dauid, Implebis me lætitia cum 1. Co. 12.
vultu tuo, delectationes in dextera tua usque in finem. Et parantur ibi ea, quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: & non præparantur ad horam, diem, vel annum, sed in æternum. Vnde dicitur cœna magna, quia in æternum durat, & non habet finem, sicut cœnæ mundi.

¶ Obserua autem quod hoc conuiuium Dei non prandium, sed cœna uocatur, quia in sero paratur, & post cœnam nullum conuiuium restat. Inuitat mundus ad prandium, & nõ ad cœnam, solet enim In hac uita suis amatoribus delicias præparare, sed hora cœnæ, hoc est sero, & hora mortis eorum, relinquit illos fame dissolutos abire. Sic Baruc in persona mundi, Baruc. 4.
de suis dilectoribus ait, Nutriui eos cum iucunditate: dimisi autem illos cum fletu & luctu. Hic seculi huius amatores prandium faciunt, comedunt, & bibunt, lætantur, & exultant, & ad uotum illis omnia succedunt: sed in fine fame peribunt, cum in morte, nec caro, nec mundus, nec deliciæ quicquã eis proderunt: sed utili operti sindone uermibus deuorandi tradentur

tur sepulturæ, & animæ in æternum cruciabuntur in inferno. Sed aliter Christus, qui in hoc seculo ad labores, & famem, & sitim inuitat, & hic persequutiones & famem patiuntur: sed opulentissimam dabit cœnam in fine. In finem, ait Ioannes, quòd Christus dilexit suos: quia in fine uitæ, & hora mortis maiora signa dilectionis, & amoris eis ostendit, tribuens eis cœnam illam æternam in gloria. Ideoque hoc tam splendidum, & magnificum conuiuium cœna, & non prandium uocatur. Ad hanc uero pinguem, & opulentam cœnam omnes uocat, nullum excludit uenientem, atque ideo sequitur. [Et uocauit multos.] Consideranda est Dei patris immensa bonitas. Non potuit enim Deus de nobis melius mereri, quam cum dignatus est nos miseros peccatores ad hac cœnam uocare. Vocat autem nos, cum primum incipimus usum rationis habere: nam statim de cœlo lux quædam descendit, quæ ad beatitudinem nos naturaliter instruit, & inuitat ad hanc gloriosissimam cœnam: asserens in hac miserrima uita neminem perfectam gloriam comparare posse, cum ad alia maiora sit creatus, quæ omnia adipiscetur facillimè, si malum uitauerit, bonum autem sequutus fuerit.

Ioan. 13.

No.

Hoc autem quilibet infans, cum primum annos iudicij tangit, cognoscit, nec eum latet furari, aut mentiri malum esse: obedire autem, cultumque debitum præstare parentibus, esse bonũ. Itaque, cùm incipimus homines esse, illico à Domino Deo nostro inuitamur. Ideo Dauid interrogat. Multi dicunt, quis ostendet nobis bona? respondit ipse; Signatũ est sup nos lumen uultus tui dñe. Vltra hanc gñalẽ uocationẽ uocat nos Deus multoties, multisque modis: nempe inspirationibus, prædicationibus, infirmitatibus, tribulationib. & alijs modis. Et licèt oẽs uocati & inuitati simus ad hanc cœnã à pueritia, nõ desinit hos inuitatos uocare in omni uitę ętate. Quapropter sequitur in contextu. [Et misit seruum hora cœnæ dicere inuitatis ut uenirent.] Hora cœnæ est spatium uitæ uniuscuiusque, qui dominum inspirantẽ, uel prędicatorem, uel confessorem audit docẽtem Euangelium, & doctrinam catholicam, quę nos de his instruit, quę nobis dabuntur in illa cœna, quomodo nos oporteat ad illam accedere: quæ media, quæ conditiones sint necessariæ, &c. Et per hunc seruum cętum prædicatorum intellige: sæpè enim in scripturis fit sermo de tota plebe, aut de multitudine, sub una persona. Sic dominus loquitur Pharaoni: Dixi, tibi dimitte filium meum, idest, populum Hebræorum Et in Esaia: Ecce Iacob puer meus, de toto Israel intelligẽs. Et in Ezechiele sub nomine Oolæ Samariam, hoc est, Israelem intelligit, & sub nomen Oolibæ, intelligit Hierusalem, idest, populum Iuda. Itaque Apostoli & Christi discipuli in omnem terram prædicauerunt, & eius successores Episcopi, prælati, sacerdotes prædicantes uerbum Dei. Quòd si aliqui eorum minus digni uideantur, quia tamen ad æternas delicias inuitant, & ex parte Dei æternæ promittũt, audiendi & uenerandi sunt, nam dominus dicit: Qui uos audit me audit, & qui uos spernit me spernit. Atque ideò prędicatores uerbi Dei si ad cœnam cælestem inuitant, audiendi sunt, licèt ipsi aliquando peccatores sint. Nam si aliquis exularet: & Rex mitteret seruum ulem dicens ei, ut ueniret ab exilio, & ferret chirographum Regis, continens aliquod maximũ beneficium, certè iste gauderet, & lætaretur cum tali nuntio: quia non seruum, sed Regem, & dominum considerat, & mercedem sibi datam. Hoc intelligendum est de prædicatoribus catholicis, qui ueram, & catholicam doctrinam prædicant: non de pseudoprædicatoribus, qui nec à Deo missi, nec ingressi per ostium, sed ascendentes aliunde seminant errores, prædicant hæreses, schismata suscitant, de quibus per Prophetam dicitur: Non mittebam, prop hetas ipsi currebant Et etiam aliqui ex nostris prædicatoribus catholicis solent inter prædicandum faceta dicere, ut populus rideat, & etiam seipsos laudare, aut defendere, uel in reprehensionibus ita immoderatè, & impotenter se habere, & ita populum scandalizare, ut deterior fiat. Hos non misit Dominus, quapropter in eo, quod hic dicitur, misit seruum suum, duo considera. Vnum est, quòd sit suus seruus ille, id est catholicus, nam hæretici, & schismatici non Dei, sed diaboli sunt.

Psal. 4.

No.

Exod. 4

Esaiæ. 4.

Ezec. 23.

Luc. 10.

Ioan. 10.

Hier. 23.

li sunt. Alterum est, quod dicit, quòd misit illum: quia qui inutilia uel faceta prædicat, licèt Dei sit, & catholicus, non tamē missus est a Deo, sed a proprio amore, aut passione ductus. Nōne malus esset seruus, qui dicente domino: uoca uicinū ex
Ioan. 6. parte mea, ut ueniat ad cœnam, si ille dixisset uicino, dñs meus dicit, ne ingrediaris domum eius, mandato præuaricato & inuerso, certè iniquus esset. Sic dominus dicit, ut uoces inuitatos ad cęnam glorię, prędicans pęnitentiam, qua itur ad gloriam: officium enim prędicatoris est facere populum plorare, & non ridere.

¶ Prętcrea uenire ad hanc cęnam est integra fide, & charitate formata Christum amplecti, qui uitam pręstat ęternā.
Ioan. 5. Vnde Iudęos dominus reprehendit dicens: Non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis, eo quòd scripturis, quę ipsum testabantur, nec sibi credere uellent. Obserua etiam quòd non uult eos compellere, sed tantum uocare ut ueniāt, si uelint.
Eccl. 15. Et si non uelint, non ueniant: ante hominem mors & uita, bonum & malū, quod cunque uoluerit dabitur illi. Sequitur. [Quia iam parata sunt omnia.] Antequā mundus fieret, aut crearetur orbis in initio suę ęternitatis; Pręparauit autem illam magnis sumptibus, pretioso uidelicet sanguine filii sui unigeniti illam nobis promeruit. O quantum gaudium antiqui patrcs haberent, si hoc illis contigisset. Vocabantur quidem illi, sed nondum omnia parata erant, quia passio Christi nondum exhibita erat: quinimo sperabāt futuro tempore paratum iri. O felix tempus, ętasque beata, in qua prędicatores dicere possunt; Iam sunt omnia parata: iam Christus mortuus est pro nobis, iam suo sanguine cęlum aperuit, iam cœlos ascendit & pręparauit nobis mansiones in ęterna beatitudine. Venite ergo ad cœnam quia omnia parata sunt. Ideò Chri-
Luc. 10. stus Apostolis dixit; Beati oculi qui uidēt quę uos uidetis. Et beatiores certè patribus antiquis, quia iam cęnam pręparatā inuenitis. Sed uide hominum impudentiam & ingratitudinem. [Et cęperunt simul omnes excusare.] Omnes dicit non aliqui. O lachrymabile malum. O miserā
No. da progenies Adami. Ferè omnes cōtemnunt uitam cœlestem, omnes quærunt quę sua sunt: omnes appetunt terrena. Hier. 8.
Vnde Hieremias; A minimo usque ad maximum auaritię omnes student. Si pauperculus quidam a diuite potente, & honorato inuitaretur ad cęnam, nonnè gaudens, & lętus prępararet se diligenter, ne alius ad conuiuium potentis prius occurreret? Quanto gaudio, & exultatione Aman iuit ad conuiuium Assueri Regis, & Hester. 5.
suam gloriam lętus nunciabat uxori & amicis. Quantò magis hęc cęna multò pretiosior est conuiuio Regis Assueri. Si Rex pauperem inuitaret, festinaret ad cōuiuium, & nos ad Dei inuitamur cęnam & excusamus nos, & ire contemnimus. Mira res: uocat Deus ad cęnam & uenire recusant. Si uocaret ad labores: non mirum si nollent uenire: sed uocantur ad cęnam, & nolunt. Vocat mundus ad labores, & omnes sequuntur illum, omnis populus sequutus est Sibam filiam Bocri, 2. Reg. 20.
pauci autem Dauid. Vocat mundus ut decipiat, diabolus ut torqueat, & caro ut illudat, & omnes h[..]s sequuntur. Christus autem uocat ad cęnam, ut gaudeas & cęnes cum illo, & læteris, & pauci sequuntur illum. O si consideraret peccator quod amittit, quare amittat. Hæc duo uellem in primis considerare optimè. Primum quantum amittas, secundum quare amittas. Quod amittis, Deus est, nam summū bonum propter peccati uilitatem perdis & propter fęditatem & turpitudinem uitiorum supernas gloriæ delicias deseris. De hoc conqueritur dominus per Prophetam Hieremiam: Me dereliquerunt Hier. 2.
fontem aquæ uiuæ: & foderunt sibi cisternas dissipatas. Me inquam fontem omnium bonorum relinquerunt, ob mundi abominationes. Ea est enim humani iudicii corruptela, ea cæcitas, & ignorantia vt mala pro bonis, obscura pro illustribus, amara pro dulcibus sępenumero amplectamur. Prouenit hæc gustus deprauatio ex Gene. 3.
esu illius pomi funesti primis parentibus prohibiti. Et ut multi morbo aliquo, & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt, sic improbi homines ueræ uirtutis gustum non habent Quia potius mortiferas uoluptates concupiscunt. Peccatum dulcissimum esse existimant, uirtutem ue

sò ama-

rò amarissimam. Sic isti epulas illas diuinas & suauissimas ob eam causam contépserunt; quia deprauatum gustum habentes pro dulcibus amara desiderarunt, du-
Psal. 118. rissima mũdi & amara epulis Christi suauissimis anteposuit. In Psalmo Dauid ubi editio uulgata habet, bonitatem & disciplinam & scientiam doce me, uertit qui dã, bonum gustum & scientiam doce me. Ita enim potest uerti ex Hebræo. Vbi uides sanctissimum uatem a Domino bonũ gustum postulare. Ac si diceret. Ita domine mentem meam illumina, ut perspiciam quid appetendum sit: & quid uitandum. Talem mihi animi gustũ præbe, ut uerorum bonorum suauitatem sentiam, mala uerò acerba esse iudicem.

No. ¶ Expende etiam hominũ malitiam, q; non tantum amore huius seculi Deũ cõtemnunt, sed uolunt se excusare a peccatis. Sic multi Deo imponunt peccata: excusantque se, dicentes: naturam suã adeò in malum esse procliuem, ut non peccare non possint, quantumcunque renitantur, & ita culpam omnem in Deum naturęque autorem transferunt. Quã grauis autẽ culpa hęc sit, Propheta regius testatur, dũ præcatur dominum, ne in talem errorẽ incidat, dicens; Ne declines cor meum in
Psal. 140. uerba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Sic Saul, quia a Samuele fuit reprehẽsus, eo quòd acceperit de spo
1. Reg. 15. liis Amalec sub prætextu sacrificii inobedientiæ peccatũ uoluit defendere, & excusare. Excusationis & defensionis causa & origo superbia est, sicut enim ad humiles pertinet confusio peccatorum, ita & excusatio delictorum pertinet ad superbos. Quòd si adeo manifesta sunt eorũ crimina, ut excusari, palliarive omnino nõ possint: tunc superbia inflati, & cæci, uel in Deũ, uel in fatũ, quod nihil est: uel in stellas, uel in tempus mentiẽtes, imò blasphemantes retorquent. Hoc reprimit domi-
Psal. 74. nus per Prophetam dicens; Nolite extollere in altũ cornu uestrũ, nolite loqui aduersus Deum iniquitatem. Quoniam nec ab Oriente, nec ab Occidẽte, neque a desertis montibus, quoniã Deus iudex est.

No. ¶ Obserua etiam, quòd illa quę impediunt uocatos, ne conuiuio fruantur, non sunt de numero illarum rerum, quę de se malę & prohibitæ in lege sunt, quemadmodũ furta, periuria, adulteria, & alia similia: sed illarum, quæ ut plurimum ut bonæ admittuntur, ut est matrimonium contrahere, rem familiarem administrare. Vnde perspicuè infertur, nõ solum ea, quę mala esse cognoscimus, uerum etiam & illa, quibus huic mundo indulgemus, licèt bona uideantur, si parcè eis non utimur, nos perpetuò a gloria cœlesti exterminate, & in inferno sepelire, & si uerum fateri uolumus apud Christianos homines multò maius in his posterioribus, quàm in his prioribus periculum uersatur. Nam rapinę, homicidia, adulteria, 1. Ioan. 2.
aliaque similia peccata, cum aperta facie grassentur, facillimè a nobis cognoscuntur, ut ea uitemus & odio habeamus, uerum hęc altera mala, quia operta & palliata incedunt, & sub prętextu boni multò periculosiora, facilioraque sunt, ut in ea incidamus. Certum est, facilius quemuis hominem a re aliena se continere posse, quàm suis parcè & moderatè uti: qđ de reliquis etiam dicendum uidetur. Doctrina igitur huius parabolę non modo in hoc uersatur, ut nobis mala prohibeat, sed & ut insinuet quantum lateat discrimen in illis, quę primo aspectu nobis bona uidentur. Quare expedit rectè hanc doctrinam animaduertere, ita, ut unusquisque quod sibi obtigerit arripiat, est enim maximè uniuersalis, & omnibus cõpetit. Nam ut ait diuus Ioannes, omne quod est in mundo, concupiscentia oculorum est: concupiscentia carnis, aut superbia uitę. Quòd si his tribus incommodis mundus est plenus, nemo omnium ui uemium aliquod horum periculorum effugere potest. Istę sunt tres excusationes, quibus inuitati usi sunt. Sed iam audiamus primum se excusantem. [Primus dixit ei: Villam emi.] In emptione uillę notatur acquisitio dominii, qui enim uillam emit, hominibus appetit pręesse & dominari, quod ex radice superbię procedit. An si dicat: Malo dominari in terris, quã uenire ad uitam ęternam. Expẽde ẽt quòd non dicit ciuitatem, aut castrum, aut regnum, sed uillam exprimit, ut signĩficet tantã esse ambitionem, & cęcitatem, ut pro re uilissima maximũ negligat bonum,

num, quod tamen nec pro mundo dare deberet uniuerso. [Et necesse habeo.] Ambitione cogente, quæ non potest eorum domino permanere: nec in cælo habitare. [Exire] Ab æternorum contemplatione, a mei consideratione. Omnis enim superbus extra se est, qui supra se est. Sic Dauid:
Psal. 30. Domine non est exaltatũ cor meum, nec elati sunt oculi mei: nec ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me. [Et
No. uidere illam.] Hoc est totum studium ad eam applicare, hoc enim est superborum, toto studio laborare ad hoc, ut dominari possint. Expende etiam hominis stultitiã. Fructus rei, quam tam carè emit, propter quam se ipsum calamitatibus innumeris subdidit & damnauit, non est alius, quàm uidere illam. Quam utilitatem habuit, nisi quia eam uidit. Non dicit, gaudebo de ea, uel possidebo, uel satiabor: sed uidebo. Infælix fructus bonorum huius mundi & potentatus. Dic mihi si maximam famem haberes, sufficeret tibi tantum cibum uidere non comedendo illũ? Certè hoc non modo famem non extingueret, sed magis appetitum excitaret. Vide qui honores ambis, & seculi uanitates quæris: quod nõ de illis plus habes, quam uidere illas. Non enim satiant, non quietant appetitum, sed magis uoluntatem accedunt. Quid prodest possessori diuitiarũ, nisi q cernit diuitias oculis suis. Non plus aliis eis utitur: & quemadmodum Tantalus in mediis aquis sitit. Tantalus a labiis sitiens fugientia captat Flumina: quid rides? mutato nomine de te Fabula narra-
Horatius. tur. Tu Tantalus es, qui in medio diuitia
No. rum siti peris. ¶ Obserua etiam huius stultitiam, non solùm in eo, quod rem inutilem tã carè emit: sed etiam in eo, quod priusquam uidisse. Emit enim, & postea exiuit uidere illam. Quomodo autem emeret, si prius uidisset? Honores, diuitias, uoluptates, & quæcunque mundus dare nobis potest, prius emimus, quàm uideamus: nam si prius uidissemus, nullo modo a nobis emerentur. Verùm nos, ut cæci in omnia mundi oblectamenta ruimus, non attendentes, quid faciamus, nosmetipsos uendentes, libertatemque nostram propterea erogantes. Verum si oculos aperientes animi, ea inspicimus nos perditos & infortunatos compellabimus, cognitis mundi abominationibus & incommodis. Obserua igitur, ut anteaquã res mundi emas, inspicias & consideres quales sint, si hoc enim facis, mihi crede nunquam ea comparabis. Nam si mundus gladio ueritatis scinderetur, palam omnium oculis falsus & inanis appareret. Omnia quæ in mundo sunt, præterita, præsentia sunt, aut futura. Præterita iam non sunt, futura incerta sunt, præsentia uerò instabilia, & momentanea reputantur. In his bonis externis mundus bonus esse uidetur, cum reuera doli & mendacii plenus sit. Viriditas arundinum, & amœnitas aspectum oculorum oblectat suo nitore, exteriorique conspectu, attñ si illas confringas, intus inanes & uacuæ apparebunt. Ne te decipiat mundus, neve oculi tui uiriditate ac pulchritudine illaqueentur, nã si rectè cõsiderare uolueris quid subtus lateat, omnia inania, nihil firmum, aut solidum inuenies. Mercator est, qui breues, ac pestilentes uoluptates, aliasque mortiferas merces pretio animarum uendit, aut saltem promittit ut nos ad æterna supplicia deducat. Atque ideo est summa diligentia, & cõsideratione aduertendum, ne cum tali negotiatore commercia exerceamus. Ostendit dapes in superficie suaues & appetendas, sed intus funestas, & latenti ueneno contaminatas. Non est aurum id, quod apparet, sed scoria, nõ mel, sed fel, non uita, sed mors, non fama, sed ignominia, non bonum, sed malum. Vt enim stultus censetur, qui equum empturus eum non inspicit, sed frænum, phaleras, & exteriora ornamenta miratur, sic insanus iudicandus est, qui mercũ diaboli, carnis, & mundi speciem solum aspicit, interiora uerò minimè contemplatur. Disce ex hoc loco ea, quæ sunt mundi prius diligenter aspicere, quam emere. Sic de quadam anima Sapiente legitur in Prouerbiis: Considerauit agrum, & emit eum. Pro. 31
Prius agrum considerauit, & quia bonus erat, emit eum. Sic prudens negociator Euangelicus prius inuenit thesau- Matth. 13.
rum, & posteà antequam emeret, abiit & uendidit uniuersa, quę habuit. Sed diues epulo tunc fallaciam uidit, quando oculos eius pœna aperuit. Solent cau- Luc. 16
pones

pones offerre pretiosa uina, pauones, Indicosque gallos diuersantibus, quibus ignari homines letantur, & se illis ex animi sui sententia satiant, postea uerò cum ad solutionem deueniunt, seueritsime cũ illis agitur, sępius enim plus soluũt, quam omnia illa, quę apposita sunt stare poterant. Ideo tu facere debes quod cauti, & prudentes uiatores solent, qui quotiescũque à caupone aliquid ad comedendum cibi offertur, prius de pretio percontantur. Vnde si pro re unum ducatum ualente uident ducem ducatos exigi, tangere nolunt, sed potius comitibus suis dicunt: Abeamus hinc in aliud diuersorium, hic enim carius omnia uenduntur. Eodem modo quotiescunque tibi aliquis Episcopatus, dignitas, aut officium offertur, quanti constet animaduerte: nam si postea, interrogaueris, quantum tibi pro dignitate, & officio persoluendum, inuenies te esse aliorum animarum rationem redditurum, ea conditione, ut multo melior omnibus alijs esse tenearis. huius indignitatem, & honorem repudies. Si conspexeris pulchritudinem mulieris, dic: Quanti emitur carnis delectatio? Igne inferni sempiterno. Inferni? carum est hoc diuersorium comites, aliud quæramus, inseruiamus Deo, nõ carni, aut mundo, &c. Fac prius tecum omnium rationum periculum. Sed procedamus.

[Rogo te habe me excusatum.] In superficie verborum ostendit humilitatem, sed

Gen.27. per superbiam venire contemnit. Humi-
Mat. 13. litas sonat in uoce, sed superbia in actio
2.Re.20. ne, uox quidem uox Iacob, manus autem

manus Esau. Sic Iudas ait dominu; Aue Rabbi, & Ioab osculatus est Amassam, sed alter dominum tradidit, alter Amassam interfecit, fuerunt uerba amborum pacifica, actio autem utriusque proditoria fuit. Perperam hic se humiliauit, cum interiora eius Deo nota essent, nõ enim mẽtitur hominibus, sed Deo. Iam alium se excusantem audiamus. [Et alter dixit: Iuga boum emi quinque.] Hæc est secunda excusatio, quæ spectat ad ea, quę diuus

1.Ioan.2. Ioannes dixit, concupiscentia oculorum, quę auaritia est, nam sicut iugum animalia ligat & constringit, ita auaritia ligat,

No. & illaqueat animas, iuxta illud Apostoli.

Qui uolunt diuites fieri, incidunt in laqueum diaboli. In Prouerbijs quoque ha 1. Tim.
betur: Iniquitates suę capient impium, Pro.5.
& funibus peccatorum suorum constringetur De auaro loquitur, nam auarus propriè impius dicitur, quia sine pietate est ad pauperes. His funibus auaritię detinetur, ideo iuga, quæ boues ligant dicitur emisse pretio animæ suæ, quam Mammonæ tradidit. Vide stultitiam auari. Christus dicit; Tollite iugum meum super vos, iugum enim meum suaue est, hic

autem, ne se subijciat iugo suaui, humeris Mat. 11.
uis quinque grauissima iuga subit, quorum quodlibet grauius est centum Christi iugis. Diaboli quinque sunt iuga, quia nullus est sensus, quem sibi diabolus subiicere non desideret. Dicit etiam quòd emit ea. Ego profecto gratis & sine vllo pretio humeris meis nõ susciperem, quũ que talia iuga, nedum emerem. Certè sic est, quod emimus cum impendio nostrarum animarum & conscientiarum diuitias, honores & delectationes huius mundi, quæ nobis nihil aliud nisi onus, dolorem, ingentemque eruciatum afferunt. Magno labore consequitur auarus quod cupit, timore possidet, dolore relinquit.

In Apocalypsi scriptum est eos, qui be- Apoc.4
stiam adorauerant, quietem nullam habere, quam quidem qui cupiditati suæ inseruiunt, assequi nunquam possunt. Quare uidebis quam perpetuo cruciatu & dolore auari, rerumque humanarum cupidi torqueantur. Attende igitur miser, qui, ne te subiicias unico Christi iugo leuissimo & suauissimo, humeris tuis quinque mundi iuga grauissima baiulas: quæ emisti, animam tuam, & te ipsum pro momentanea vitæ laboriosæ, quam perfers, delectatione erogans. Hos uocat Matt. 11
Christus eis compatiens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & ego reficiam vos. Quæ maior cæcitas, aut quæ maior dementia esse potest: quàm difficile existimare unico domino inseruire, qui cultum nostrum ea tantum de causa expectat, ut nos a tantorum hostium tyrannide liberet. Facilè uerò quinque grauissima iuga sustinere? Emi inquit iuga boum. Morbus est omnium cupidorũ, uitiisque natiuum, nunquam ab emptionibus

No. nibus, rerumque familiarium coaceruationibus desistere Esaias hic loquebatur
Esaiæ 5. dicens; Væ qui coniungitis domum ad domum: & agrum agro copula is. Nunquid habitabitis uos soli in medio terræ? Aduerte q Esaias non arguit hic homines, qui coniungunt diuitias furto acquisitas: causa enim eius reprehensionis fundatur in cupidine coniungendi diuitias, & hæreditates: & nō loquitur de mediis, quibus ea coniungi possunt. Quod proculdubio optimo iure deplorat: causa enim, quòd tot sint in republica pauperes, nulla alia est, quàm ingens diuitum fames in acquirēdis diuitiis: nam cū res temporales infinitæ non sint: sed certis terminis claudantur, perspicuum est luxum aliis cū impendio aliorum fore. Hoc apud Christianos effusius, quā apud Ethnicos accidit. Ideo scriptura non modò rapinas, & furta cōdemnat: sed etiam inexplebilē diuitiarū
Mat.19. acquirendarum cupidinem, adeò, ut Chri-
Luc. 18. stus dixerit esse impossibile diuitē ingredi in regnum cœlorum, quod ex tribus incommodis, quæ diuitias comitantur oritur. Primò, quia cùm cœlestia comparare non possint, nisi earum desiderium habeas, omne id quod hoc desiderium impedit, rerum celestium consequutionem impediat necesse est. Opes autem & diuitiæ humanæ hoc desiderium omnino impediunt, detentis enim omnibus animæ cogitationibus in bonis temporalibus acquirendis, minima, uel nulla pars desiderii relinquitur ad cupienda æterna. Nō aliter, quàm si quis ad magnum & lautum conuiuiū inuitatus moræ impatiens, uilibus dapibus se adeò in principio ingurgitaret, ut postea, omni edendi appetitu amisso, reliqua comedere non posset. Iam .n. inediæ satisfecerat, qua lautioribus cibis fruiturus erat. Hoc contingit, quàm plurimis, qui naturale desiderium diuinorum bonorum, quod Deus hominibus quasi quandam cœli famem dedit: rebus terrenis tradunt, & ita inebriati bonis temporalibus uiuunt, ut æterna cœlorum bona non desiderent. Ideo Pau-
1.Cor.1. lus: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Vocat animalia illos, qui se sensibus tantummodo tradunt, quibus omnes bestiarum uoluptates definiuntur. Hoc inconueniens proponebant filii Israel, qui inescati oleribus Aegypti adduci non poterant, ut bona terræ promissionis desiderarent. Hoc Exo. 16.
inconueniens oritur communiter ex omnibus mundi uoluptatibus, quę licèt legitimè retineri, & possideri possint, tamen si effusius usurpantur, & exercentur, in anima bonorum spiritualium fastidium generant. Quod est maximum ad ea consequenda impedimentum. Fit autem particularis mentio diuitiarum: quia diuitias reliqua uitia consequuntur. Ideo 1. Tim.6.
Paulus Timotheo; Præcipe diuitibus huius seculi non sperare in incerto diuitiarum, &c. Et in eo, quod Christus di- Luc. 12.
xit de diuite illo qui dicebat; Gaude & lætare anima mea, habes multa bona, tetigit dominus inconuenientia, quę ex diuitiis oriuntur: specialiter securitatē, & confidentiam quam diuitiæ secum ferunt. Alio etiam in loco non tantùm deplorat Christus diuitiarum possessionem, quantum obliuionem cœlestium bonorum, quam inducunt. Hac No.
de causa hic deditus terrenis rebus contemnit cœnam cœlestem propter terrenas opes. ¶ Secundum inconueniens quod oritur ex nimia diuitiarum abundantia est: quia homines his rebus humilibus, & caducis præpediti: ad cœlestia, etsi uelint, aspirare non possunt. Nam cum res spirituales tranquillitatem in conscientia & in anima requirant, bona autem temporalia uagationes & inquietudines spiritus secum importent: fit ut homines Deo uacare non possint. Ideo Christus superius dixit: Hi sunt qui a diuitiis & solicitudinibus huius seculi suffocantur. Qui nimium in rebus huius uitæ occupatur, cum Luc.8.
illi deficiat tranquillitas, qua alterius uitæ desiderium comparatur, conuiuii diuini impos efficitur; ideo ait; non possum uenire, rogo te habe me excusatum. Duabus in rebus consistit omnis impossibilitas: in uoluntate, & in excusatione. Primum ait; Eo probare illa. Non possum, quia cum omnem uoluntatem in temporalibus bonis occupatam habeam, nihil restat expeditum, quo cœlestia desiderem. Secundò hoc

substantiā eripent. Expedit igitur hominibus, vt quantumcunque primum mandatum seruent, secundum etiam non contemnant, fraudibus & dolis aliena sua reddere procurātes. Exempli gratia; Vicinus tuum iuxta hortum tuum vineā habet, quam è re tua fore existimas, si eum horto tuo illam copulaueris, sed vicinus vendere non vult. Quid facies? furari non licet, & omnia media, quæ excogitas, nihil prosunt, cupido autem tua tibi in dies magis augetur: quare si forte ad aures tuas peruenit dominum vineæ ære alieno oppressum esse, eius creditorem adis. rogando & pollicitando impellis, vt vicino tuo debitori diem dicat, centumque aureos sibi debitos nullo ad soluendū spatio relicto postulet, quo ludo miser vicinus tuus adductus: cùm aliās soluere non posset vineam vilius tibi vendere cogitur, quàm si esset liber. Hoc autem maximam esse flagitium nemo non videt. At contra quod præceptum admissum? Contra nullum aliud inuenies perpetratum fuisse, quàm illud, quod desiderium de rebus proximi prohibet. Hoc autem sæpissime contingit, nostrorum omnium criminū causa, vt de Achab Rege
3.Re.21. legimus, qui vineam Naboth cupiens, quod è re sua videbatur, Naboth occidere iussit. Hoc autem peccatum, quamuis apud magnates & potentes homines sæpenumero inueniatur, frequentius tamē est apud mercatores, qui cum aratorib⁹, aliisque huiusmodi hominibus negotium habent: & quibus plurima ad tempus vtenda permittunt, pannum, frumentumque vendentes, vel pecuniam mutuātes, eos tamen postea in eas angustias inducunt, vt è se pisis pretio dicto omnia bona vendere compellant. Si autem quis eos impietatis accusat, respondent se sua recuperare. Quare meritò dixit diuus Paulus; qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueos diaboli. Emi quinque iuga boum, quo iure quaque iniuria? ideo non possum venire. Quasi diceret: Nimia cura mearum rerum conseruandarum & augendarum mihi locum non concedit eundi ad conuiuium. Quod igitur erit tanti incommodi remedium? Maximum erit remedium, satisque ad salutem sufficiens, si homines contenti rebus a Deo concessis, modestè & moderatè viuant, nihil amplius procurantes. Addidit amplius hic dicens; [Eo probare illa.] O homines modicæ fidei, non sufficit, vt de sapientia diuina moneamini, quam nihil subterfugere potest, non satis est, hoc ab hominib. expertis et dictum esse. Omnes quotquot mundo inseruire asserunt, mundi iugum esse intolerabile, è contrario autem omnes qui Deum colunt, iugum domini dulcissimū & suauissimum testantur. Tu tamen nihilominus periculum etiam nunc facere vis. Quinque iuga boum habeo: quę ego per memetipsum, mea sponte, & autoritate comparaui, volo probare illa, ideo non possum venire. [Rogo te habe me excusatum.] Sed audiamus tertium, & quid dicat uideamus. [Et alius dixit, uxorē duxi, & ideo nā possum uenire.] Hęc est tertia excusatio, quę ad illud dius Ioannis re- 1.Ioa.2.
spondet, concupiscentia carnis. Iste q. du- No.
xerat vxorē, renuit ad cœnam uenire. Aduerte tamen quòd hic non damnat Christus nuptias, ut Tatianus impiè credidit & illas negauit, sed uult insinuare nimiū mulierum amorem esse maximum impedimentum ad erigendum spiritum ad diuina cœlorum domicilia. Nam si simplex fornicatio ipso iure naturæ damnata est, nullum aliud patet remedium ad conseruationem generis humani, nisi matrimonium, quo quidem multoties malè utuntur coniugati, de quibus Paulus ait, quod qui nupserint, tribulationem carnis habebunt. Cum tamen hæc humana fragilitas nullo alio remedio conserua- 1.Cor.7.
ri possit, quàm maris, & fœminæ coniunctione, institutum fuit matrimonium, ut uir & uxor inuicem inter se licitis uoluptatibus intenti, illicita non quærerent. Sed quid dicemus de malitia humana, quæ eo processit, ut omnia illa, quæ in eius salutis medium & auxilium cōcessa sunt, in causas condemnationis suæ conuerterit? O rem duram, O rem absurdam & nō ferendam, ut dicas alicui, cole Deum, ille autem respondeat, non possum, quia uxorem habeo. O magnum malum, ut matrimonium, quod institutum fuit ad cultum Dei, malitia humana mille incom-

modis in eius offensionem conuerterit sępenumero uxor, quod remedium est multorum incommodorum, alia quamplurima, sęuitia sua, sumptibus, insanijs & cultibus causet. Verū ad hoc proficiet mariti prudentia, ut eam monitis suis corrigat, atque emendet; non enim satis est cuipiam mulieri castitatem seruare, nisi etiam habitu, & consuetudine pudicitiā prę se ferat: maritus debet cohibere vana vxoris suę desideria. Concupiuit Eua fructum uetitum comedere, innitauitque maritum, qui comedit, & mortuus est, at si non comedisset, neuter interiisset; nam in fortitudine uiri sustentaretur mulieris fragilitas. Desiderat uxor tua fastum, cultum, sumptus, & cętera huius seculi inania, & cum non possit sine te libidini suę satisfacere, tu ne eam molestia afficias, eius voluntati acquiescis: & efficeris eius stultitiæ particeps, existens mortis spiritualis vitiusque causa. Postea te excusas uxorem duxi; quemadmodum Adam; mulier quam dedisti mihi. Præter has autem insanias & luxus, quæ occasionem prębent hominibus, ne ad conuiuium gloriæ accedere possint, & in causa sunt huius tam immensi mali, est aliud maximum inconueniens ex parte carnis, quæ spiritum Dei suffocat. Cum Deus dedit legem Mosi, dixit Moses ad uniuersum populum. Ne appropinquetis uxoribus vestris, nam quanquam de se nullum sit peccatum in actu matrimonij: ingens tamen est impedimentum, ut spiritum Deo leuemus, & legem eius recipiamus, esse uxoribus præpeditos. Nunc verò aliqui sunt coningati tam stupida & hebeti mēte prediti, ut rarò, aut nūquam ab uxorum amplexibus, & toto abstineāt, & nihilominus frequenter communicāt, frequenter cum Deo colloquia miscere prēsumunt: nihil inordinatum coniungalem congressum sanctitati obesse credentes. Quibus locus iste obiiciendus est: nā ut de diuitiis dicebamus, impedit amor carnalis desiderium spiritualium & diuinorum, nam amor mulierum spiritum obruit. Deus autem cum omnem munditiam habet, non modò animæ, sed etiā corporis puritatem, & mundificationem requirit. Ea enim de causa duntaxat tē-

Gen. 3.

Gen. 3.

Exo. 19.

No.

pore Noe occidit Deus uniuersali diluuio ne non modo peccatores omnes: sed etiam bestias, quæ peccare non possunt, solis piscibus uiuis manentibus. Nam cum diluuium in peccatum carnis tantummodo inductum sit: in brutis autem animalibus ratione naturalis congressus, & concubitus inueniatur etiam turpitudo, & abominatio huius detestandi uitij, ideo dominus aquis diluuii uniuersa animalia terrestria suffocauit. Nō sic autem pisces, qui aliūm habent modum multiplicandi se: neque tam faciles sunt ad huiusmodi commixtiones. In eo autē, quod iste dixit, non possum venire, id est, non possum continenter uiuere, mentitur, quia unicuique sit castitas donum Dei & à Deo detur, tamē nemini facienti quod in se est Deus illam negauit, qui paratus est nobis omnia sua bona largiri, & adiuti gratia Dei bene possumus castè, & continenter viuere, si volumus.

Gene. 6.

¶Obserua etiam, quòd superbus & auarus quamuis noluerint uenire ad cœnā, tamen modestius se habuerunt, quia dixerunt seruo uocanti, habe me excusatū, hic autem nihil tale dixit, sed tantum non possum uenire. Peccatum carnis hominem bestiam reddit, in bestia autem modestiam, aut urbanitatem ne requiras. Hoc uitium intellectum humanū adeo hebetat, adeoque usum rationis offuscat, ut qui in eo obrutus iacuerit, tanquā bestia, quæ sensibus tātummodo se astringit, omnis modestiæ, humanæ que politię quam ut homo rationis particeps obseruare tenetur prorsus obliuiscatur, tanquam homo inciuilis, & inurbanus: hebetudine intellectus nihil de urbanitate curans; nec aliquod in Deum officium præstans. Sed iam ad contextum reuertamur. [Et iam reuersus seruus nunciauit hæc domino suo.] Deus, q. omnia nouit, stabiliter, atque incommutabiliter; nō indiget nuncijs, ut ei aliquid innotescat, sed ideo dicitur hic seruus nūciasse domino, quia Euangelii prædicatores sæpe Deo conqueruntur de contumacia & duritia auditorum. Sic Moses, cùm Dathan & Abiron, & Core a proposito seditionis nō posset auertere aliqua ratione, dominū, ne eorum sacrificia respiceret, orauit. Sic &

No.

No.

Nu. 16.

3.Re.19. Elias conquerebatur: Altaria tua suffo
derunt, Prophetas tuos occiderunt gla-
dio, & derelictus ego sum solus, & quæ-
runt animam meam. Bene sciebat Deus,
quòd altaria suffoderunt & prophetas oc
ciderunt, quod non dicit Elias, vt ei de no
uo aliquid innotescat, sed querelam facit.
Psal. 78. Sic etiam Dauid; Deus venerunt gentes
in hæreditatem tuam, polluerunt tem-
plum sanctum tuum, posuerunt Hierusa-
lem in pomorum custodiam. Sic etiam
Petrus & Ioannes à concilio Iudæorum
dimissi, reuersi ad suos nunciauerunt eis,
quanta ad eos principes sacerdotum & se
niores dixissent. Vbi post pauca apud
Deum querelam depromentes dixerunt;
Conuenerunt enim verè in ciuitate ista
aduersus sanctum puerum tuum Iesum:
Acto.4. quem vnxisti, Herodes, & Pilatus, &c. Pau
lus etiam Romanis conqueritur de dura
ceruice fratrum suorum Iudæorum. Se-
quitur in contextu. [Tunc iratus paterfa-
milias dixit seruo suo.] Deus non irascit;
nec pœnitet eum more hominum, quia
Orig. li. in Deû nullo modo cadere possunt hę pas
4 contra siones, sed scriptura sacra (vt Origenes ad
Celsum. notat, more humano loquitur, quia ho-
minibus loquitur, sicut homo senex quã-
do loquitur cum infantulo paruulo, pue-
rilia, & vt paruulus loquitur. Sic in Deute
ronomio dicitur: Portauit te dominus
Deut. 2. Deus tuus, vt solet homo gestare paruu-
lum filium suum Humanos igitur mores
Deo scriptura imponit, vt hominibus uti
litatem afferat. Itaque per iram & furo-
rem Dei non perturbationem mentis in
Aug. in tellige, sed (ut Augustinus ait) uim, qua iu
Psal.2. stissimè uindicat subiectam sibi ad mini-
Psa.12. sterium uniuersam creaturam. Alioquin
Cyril. li. (ut ait Salomon) tu domine uirtutum
9. super cum tranquillitate iudicas; & cum magna
Ioa. ca. reuerentia disponis nos. Quanquam
13. etiam, ut Cyrillo, & Hieronymo placet,
& Hier. ira Dei ipsa mentis obscuratio sit, quę con
Zac.1. sequitur eos, qui legem Dei transgrediun
Hier.1. tur, atque ideo scriptura quando hanc
Dan.9. uindicatiuam uirtutem significat: vocat
Deum pantheram, & ursum, & pardum:
quando autem misericordiam uult insi-
nuare, hominẽ inducit. Similiter quando
propter peccata nostra corripimur, uigi-
lat sup nos Deus, & uisitat, qñ uerò à Deo
deserimur & non iudicamur, indignique
sumus correctione domini; dormire dici-
tur. Vnde in psalmo legitur: Surrexit Psa.77.
quasi dormiens dominus, & quasi crapu
latus à uino. Malitia enim nostra ine-
briat Deum, quæ quando in nobis cor-
ripitur, euigilare dicitur, & de sua ebrie-
tate consurgere, ut nos à peccato ebrios
euigilare faciat. Ita hæ passiones dicun-
tur cadere in Deum, secundum suos effe-
ctus in nobis exhibitos. Sed qd ait seruo?
[Exi cito i plateas, & uicos ciuitatis, & pau
peres ac debiles, & cęcos & claudos intro
duc huc.] Hęc ut in initio huius parabolę
diximus ad literã de prædicatione gentiũ
intelligenda sunt, Videns enim Deus con
tumaciam, & infidelitatem Iudæorum,
uocat prædicatores suos & omnes gẽtes, Mar.16.
quibus dicit: Ite & prędicate euangelium Act.10.
omni creaturæ: Et Petrus cũ uidit in Iop-
pe linteamina, & Cornelij cõuersionem,
dixit: In ueritate comperi, quia Deus acce
ptator personarum non est. Ecclesia quo-
que gauisa est uidens, q etiam inter gen-
tes gratia Spiritus sancti esset diffusa.
Considera etiam Dei clementiam, & beni
gnitatem in duobus. Primò, quòd omnes
recipit debiles, claudos, cęcos, pauperes, & Act.11.
miserabiles. Neminem despicit: nulli clau
dit ianuam suæ misericordiæ. Non con-
temnit dominus Aethiopem, aut Indum
a Mexico usque delatum, nemoque est
quantumuis miser, & abiectus, q illa pie
tatis uiscera aperta non inueniat. Eoque
modo illum in cruce pendentem uidebis,
passis manibus, ut omnes ad se accedentes
suscipiat: latereque aperto, ut omnes quã
tumcunque peccatores sint, in præcordia
sua introducat.

¶ Secundo uide eius bonitatem, non n.
quomodocunq; eos uocat; sed citò, & sine
ulla mora. Nunquã Deus piger est, ut no-
bis benefaciat, sed potius diligentissimus,
ualdeque solicitus, ut nos uocet, gratiam-
que suam concedat. Nullam moram in re Ioan.19.
bus nobis utilibus patitur, uult enim, ut
statim sine ulla mora, nuncius conuiuas
uocatum exeat, & ita Zacchæo, ut eum iu
stificaret, beneficioque secum ad mensam
discumbendi afficeret, dixit, festinans de-
scende. In quibus omnibus uidebis quam
ualde nos Deus amet, qui nos tanta diligẽ

Luc.19. tia & sollicitudine vocat. Sed vide, quã ingratus sis Deo pro his omnibus beneficijs. Ille enim diligentissimus est ad te vocandum, tu vero pigerrimus ad Deum colendum. ¶ Obserua etiã & cõsidera eius magnificẽtiã, & liberalitatẽ. Nos si ingratitudinem in aliquo inuenimus pro accepto beneficio, omnibus portam occludimus, & propter vnius malitiam, nemini benefacere volumus. At misericordia diuina magis se extendit: nam non obstante horum hominum ingratitudine & perfidia, qui inuitati & vocati venire noluerunt, tamen Deus non vult ostiũ occludere alijs: sed eos vocatũ mittit. Minimè defatigatus priorũ ingratitudine, posterioribus benefacere non desistit. Non exhauritur diuina misericordia tam citò, vt perfidia & ingratitudo aliquorum beneficia Dei in alios conferenda impediat.

¶ Obserua etiam, q̀ in hanc cęnam regiam intrauerũt cęci, & claudi, & debiles, sed qui integri erant intrare noluerunt. Impij toti erant corpus, toti indulgebãt corpori, & nequid corpori deesset, animã minuebãt. E contra pij nihil aliud meditantur, quàm corpus affligere, minuere, & deponere, vt integrum sit in die domi-
1 Thes.4. ni nostri Iesu Christi. Ideoque Christus
Matt.5. impio alibi dicit; Vt totum corpus tuum mittatur in gehennam. Totum corpus impiorum integrum mittitur in gehẽnã: sed iustorum non totum corpus intrat in cœnam gloriæ: non enim intrant in cœlum nisi manibus erutis, vel claudi, vel cę-
Matt.22. ci: nam licèt in cœlo corpora nostra integra futura sint in membris, non tamen erunt integra quantum ad suas necessitates: nec enim manducabũt, aut nubẽt. Est enim nunc corpus animale, tunc erit spiritale, nunc infirmum, tunc erit in virtute,
1 Co.15. vt Apostolus habet. Sed impij integri hic in corpore, sic in inferno erũt: nulla enim erit corporis pars, quæ nõ omniũ tormẽtorum corporalium genere torqueatur. Contra erit in animabus: animę enim piorum erunt integerrimæ, & omnibus spiritualib⁹ delicijs fruẽtur, impiorum verò erunt imminutæ, nihil enim boni aut cogitare, aut velle potuerũt. Seq tur, [Et ait seruus; Domine factũ est vt imperasti, & adhuc locus est.] Iam prędicauimus gẽtib⁹ & nationibus, & adhuc manet loca vacua in regno cœlorum, vbi & alij plurimi possunt esse: non enim numerus hominũ prædestinatorũ est impletus in cœlis. [Et ait dñs seruo; Exi per vias ad sepes & cõpelle intrare, vt impleat domus mea.] In eo, quod dicit cõpelle intrare, modus quo- No.
dam modo violentus conuertendi istos significatus. Considera cõuersionem Pauli, Act.9.
& compelli intrare illum videbis. Si sciremus quibus vijs dominus aliquo conuertit, uideremus sæpius impleri, quòd compelluntur intrare: non quòd compellatur voluntas, sed mutantia voluntatem talia sunt, ut cõpellatur, quis mutare volũtatem, vt fecit in Paulo. Et hoc facit dominus dupliciter. Primò ostendendo voluntati nostræ tantum bonum, vt ipsa nõ possit non appetere illud. Secundo remouendo & abscondendo omne malum, & cum obiectum uoluntatis sit bonum, tantum bonum potest voluntati repręsentare, vt non possit non amare illud, quod videt bonum. Et isto modo liberum hominis arbitrium subijcitur Deo, quod compellere voluntatem non est. Nam voluntas naturaliter fertur in bonum & ex natura sua appetit illud, si autem cogeretur ad diligendum malum, quod est contra suam naturam, tunc diceretur compelli, sed quia in bonum fertur repræsentatũ, ideo remotis inconuenientibus non dicitur cogi, id quod ipsa naturaliter agit. Dicitur tamen subijci Deo; quia Deus hoc facere potest. Tribulationibus etiam, aduersitatibus, & calamitatibus nos trahit ad se multoties, quod compelli quodammodo dicitur. Concludit dominus hanc parabolam dicens. [Dico autem uobis quòd nemo illorum virorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.] Hæc est sen- No.
tentia aduersus illos rebelles, qui uenire ad cœnam contempserunt. Expende Dei bonitatem & clementiam. Non dicit hic Christus, quòd illi, qui regnum cœlorum contempserunt, & cœnam beatitudinis, quòd fuerunt homicidæ, adulteri, traditores, aut quid simile, sed tantùm, quòd unus quia duxit uxorem, & alius quia emit uillam, & alius quia comparauit iuga boum, non uenerunt, quia quamuis impedirẽt ad regnum cœleste: non

tamen fuerunt grauia delicta. Nos cùm uolumus aliquem, qui nos offendit puniri, indignati maximum in eum crimen dicimus omnium, quæcunque perpetrauit, ut seuerius puniatur, non summum leuius, sed grauius delictum. Christus tamē è cõtrario, ut lenius nos castiget, leuiora crimina sumit; ut maiorum obliuiscatur: & iracundiā suā, atq; furorem positis ante oculos suos modicis criminibus tēperet, atque moderetur. Sic in die iudicii nō
Mat. 25 dicet peccatoribus; Ite maledicti in ignē æternum, eo quòd blasphemi, latrones, & homicidæ fuistis: sed sic, quia esuriui & non dedistis mihi manducare: sitiui, & nō dedistis mihi bibere, &c. Ecce quomodo non peccata grauia commissionis, sed ea quæ sunt omissionis & leuiora commemorat: ut rigorem temperet suæ iustitiæ, & sic puniet eos, ut Theologi dicunt, citra condignum. Iratus fuit dominus contra illos rebelles, ut parabola ait: tamen
Abac. 3. quia cum irascitur, ut Abacuc inquit, misericordiæ recordatur, minima eorū peccata commemorat, ut misericordius puniat. Disce ex hoc loco: ut cum iudicium feceris de aliquo, non eius delicta extollas, & exaggeres, ut impii uindices & crudeles facere solent: sed in quantum in te est illa minuas. Si peccandum est altero duorum extremorum, præstat lenitate, q̄
Gen. 45. Gen. 50 sæuitia peccare. Sic sanctus ille Ioseph, fratrum peccatum licèt ex inuidia & iniquitate peccassent contra illum, in quantum poterat excusabat dicens eis, quòd uoluntas Dei fuit, ut illud contingeret, sed ad contexiū. [Ibant autem multæ turbæ cū eo, & cōuersus dixit ad illos.] Proficiscens uerò dominus Hierusalem ad petitionem principis Pharisæorum, qui eū ad conuiuium inuitauerat, in domum eius declinauit, de conuiuio uerò proficiscebatur iter destinatum, uidens autem dominus turbas sequētes se, instruit eas de modo sequēdi: imò in turbis nō uerè sequētibus instruit ueros sequaces, q̄ regia uia incedunt passibus corporū, nō autem passibus operū. Instruit ergo dominus generaliter omnes qui sunt in uia ad pœnitētiam tendentes, & est hic ordo doctrinæ. Primò docet cauere ea; q̄ possunt esse impedimēta uiā ingredientibus. Secundò ad

No.

dit de suffragiis, quæ sūt necessaria uenientibus. Tertio agit de lege, quæ proposita est, & data peruenientibus. Addit adhuc
necessarium hæc omnia implētibus, uidelicet misericordiam Dei, ut iis omnibus impletis dicā; serui inutiles sum. Primū ergo instruit de uitandis impedimentis: quia maximum est iter facienti posse impedimēta multiplicia, id ē, interiora & exteriora, quæ sunt impedimenta arduæ uiæ ducentis ad uitam: nec sufficit abiicere exteriora, nisi abiiciantur interiora;
ideo dominus non tantum dicit: qui odit patrem suū & matrem, sed addidit adhuc & animam suam. Et quia multa sunt impedimenta exteriora hortatur dominus, ut abiiciāt grauiora, uidelicet carnales affectus, qui præcipue homines retrahunt ab ardua uia. Multi enim fuerūt, quos nō terrebant angustiæ pressurarum, & reuocabat eos à martyrio affectus uxorum & matrum ostendentiū eis ubera, & sic parati ad martyrium retinebantur carnali affectu, uel cura uxoris, uel liberorum.
Hæc ergo sunt præcipua impedimēta exteriora, scilicet carnales effectus: ideo dominus specialiter docet ea amputanda; &
similiter interiora, scilicet, desideria carnis. Dixit ergo. [Si quis uenit ad me & non odit patrem suum, & matrem, & uxorē, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autē &
animam suam, non potest esse meus discipulus.] Omnes creaturæ naturaliter centrum suum appetūt, nulloq; alio in loco, præter quā in ꝓpriis sphæris suis cōquiescūt. Scintillam ignis si attēderis, uidebis sursum uersus tendentem: tanto quodam modo desiderio superiorum locorum, ut nullibi donec in propriam sedem perueniat immoretur. Flumina uniuersæque aquæ multis uariisque flexibus nusquam cessant, donec in mare fontem omnium aquarum communem, tanquam in suam perfectissimam quietem perueniant. Quod idem de omnibus aliis rebus dici potest: quarum omnium cum anima rationalis ad imaginem Dei procreata præcipua & nobilissima sit creatura: ea de causa uoluit Deus qui illam ad se creauit, ut uisione diuina frueretur, esse illius cētrum sphæraque perfectissima, quò tādem corporeis uinculis soluta deueniret,

Luc. 17.

Matt. 7.

Aug. de vera relig. ca. 18.

No.

pleneque in eius conspectu conquiescere-
Aug. in medita. ret, & satiaretur. Vnde magnus illé Augu
stinus, & Ecclesiæ doctor eximius Deū
alloquitur, dicens: Fecisti nos domine pro
pter te: & inquietum est cor nostrum do
nec perueniat ad te. Extra Deum quæ-
cunque in mundo sunt, turbatio, inquie-
Luc. 15 tudo, & defatigatio mentis sunt. Filius
prodigus extra domum patris sui nun-
quam nisi famem, & angustias offendit.
Ioan. 1. Ionas Propheta Deum fugiens ab eo se-
paratus, maris procella, ingentibusque
aliis erumnis uexatus fuit: sed in uētre ba
lenæ Deo orationem faciens reuersus est
ad Deum centrum suum, & statim ab om
ni labore liberatus est. Iacob domi La-
ban soceri sui mille laboribus & defatiga
tionibus semper fuit oppressus: quare à
Gen. 32. Deo responsum accepit, ut in patriam
suam, & in domum natiuitatis suæ redi
ret: & illicò uidit Angelorum exercitus, &
inuenit pacem & tranquillitatem. Hydria
in puteum missa ad horrendam aquam,
dum adhuc aqua plena intra puteum est,
non grauat educentem, sed facillimè ele
uatur: postea uerò, quàm supra aquæ su-
perficiem tollitur, statim eius pondus sen
titur. Sed quare cùm est intra aquam hy-
dria non uidetur ponder sa: postea uerò
cùm aquis eleuata est, adeò grauare so-
let? Quia prius in elemento suo, uidelicet
in aqua est, postea uero quia extra elemē
tum suum esse cogitur, proprio pondere,
quasi quadam innata ui, in sedem suā re-
dire contendit. Ne mireris igitur, si eos
qui extra Deum sunt, mundo ministran-
tes & carni, suisque animi perturbationi-
bus tam defatigatos & debilitatos uide-
ris: sunt enim extra Deum centrum & ele-
mētum proprium hominum. Quare sem
Pro. 12 per perturbati, laboriosi, defessi, & anxii
incedunt. Multò aliter sese habent Dei cul
tores, nam cum in propria sint sphæra, ue
loces sunt in omni probitatis lætitia, &
contenti, ac alacres uiuunt in omnibus
suis aduersitatibus. Salomon enim ait,
Pro. 12 Non contristabit iustum quidquid ei ac-
ciderit. Nam ægritudines, ærumnæ per-
secutiones, uniuersaque huius uitæ pro-
spera, aut aduersa eos nitidiores, securio
res & alacriores in dies facere uiden-
tur. Hi igitur soli uiuunt: cæteri enim nō

uiuunt, sed infelici morte moriūtur, suis
libidinibus mancipati, portātes humeris
suis iugum mundi intolerabile, oneraq́ue
proprii amoris, corrupta uoluntate
sustinentes. Si uis perfectum gaudium, ue
ramque trāquillitatē inuenire, opus est
ut ad Deum reuertaris. Nihil integrita-
tem, & perfectionem naturę suæ conse-
quitur, nisi conseruet in genere suo. Qua
re cū Deus genus & fons sit omniū bono
rū, à quo omnia bona procedunt, anima
nostra rationalis, tam intensè Deum suū
desiderat, nam ad Deum rediens omnia
bona assequitur. Vnde cùm Deus uideat
óptimeq́ue sciat, nihil extra eū esse, nisi la
boris defatigationisque plenū & sine eo
nos nullū gaudium habere posse: compa-
tiens nostris laboribus nos mille ęrumnis
defatigatos, & funditus intereptos à me- Matt. 11.
diis mortis faucib. euocat dicens: Venite
ad me oēs q. laboratis, & onerati estis, & Gene. 8.
ego reficiā uos; uenite igitur & ne timea-
tis. Columba: quæ ex arca Noe exiuit nō
inuenit requiē ullo in loco, ubi requiesce
ret pes ei⁹, & ita in arcā rediit. Attēdo igi
tur q. eodem modo & tu in omni huius
seculi oceano, extra Dei manum & obse-
quium, nihil aliud preterquam procellas,
pericula, uariaque uitæ impedimenta of-
fendes. Nullamque sedem usquam tran-
quillitati idoneam inuenies, atque ideo
potissimum remedium est ad Christum
uerum Noe, quasi in arcam redire, unde
egressus es, & à quo separatus tandiu per
huius seculi immēsos, fluctus iactatus es.
Est autem Dei tanta bonitas & clementia
ut licèt se cōtemptum & desertum uide-
rit, propter huius mundi fœditatem &
immunditiam, nihilominus tamen ro-
gat & inuitat te inquiens; Venite ad me
omnes qui laboratis, &c. Domine placet
mihi summopere ad te redire, iam enim
huius seculi sum defatigatus ministerio.
Vis tu redire ad Deum? Vis remigrare in
centrum tuum? Contentusque uiuere, di
scipulus Christi factus, audi illum. [Si qs No.
uenit ad me & non odit, &c.] Hoc modo Vide Hil.
Christus dominus noster omniū oppres- in Ps. 118.
sorum confugium factus, dū nos uocat,
docet quid facere debeat, q. a mundo ex
peditus, ad Deum se cōferre statuit: Vult
autē ut hoc facias, uidelicet, ut ad Deū tā
quam

quàm animæ tuæ centrum, in quo patrē, matrem, filios, fratres, & sorores tuas odio habeas, te conferas. Sed cur domine tu qui charitas es odium præcipis? Certè sicut Deus simul est amor & odium, amor rerum bonarū & odium malarum, ita uult quemque nostrum simul habere amorem eorum, quæ in proximis, aut in nobis bona sunt, odium uero eorum, quæ in proximis, aut in nobis mala fuerint. Vult ergo in nobis esse oculos quosdam, qui uideant non uasa, sed quod est in uasis. Si in uasis quantumuis inimicis nostris est pietas, eam amemus, contra si in uasis, quantumuis amicis, & cognatis sit malitia, eam detestemur. Si igitur in parente, aut amico, aut in te malitia est, eam odit, ideoque non simpliciter iubet odio habere parentes, quia hoc iniquum esset: sed uoluerint plusquam Christum diligi, in hoc odio habeantur, nam omnes oportet odire, qui in uia Dei aduersantur. Parentes namque debemus honorare & diligere, quia maiora ab eis suscepimus, quàm a cęteris hominibus: Deum tamen magis tenemur honorare, quàm parentes: quia maiora accepimus ab eo. Ideoque parentibus obediendum est, quando eorum mandata diuinæ obedientiæ non repugnat, quia aliàs absoluimur ab omni debito. Vnde Paulus: Filii obedite parentibus uestris in domino. Id est, quando mandata eorum consonant diuinis mandatis: nam aliàs non est eis obediendum, sed odiendi sunt, non homines, aut natura, sed peccatum, sicut Deus odit peccatum, & possumus eis ostendere signa odientis. Nam qui amat complacet amato, qui autem non complacet, sed aduersatur, non diligit, sed odit: & quia parentib. uiam Dei impedientibus complacendum non est, dicimur eos odisse. Quo modo ası pater, & mater perealcādi sunt propter uitæ perfectionē, de quā hic Christus ad literā loquit, ut statim uidebimus optimè disserit D. Hierony. ad Heliodorum, de uita eremitica. Quid enim impedimenti afferat perfectioni paterna domus, patria, & consanguinei, satis ostendit dominus cū Abrahæ præcepit dicens: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, &c. Ideo dominus, quem uult in discipulum accipere, & eum docere, præcipit odire parentes, fratres & sorores. Vnde quos dominus erudire uult, segregat ab huiusmodi hominibus. In Osea enim dicit: Ducam eam in solitudinem & loquar ad cor eius. Et ut in Hebræo habetur: Ecce ego seduco eam, & ire faciam eam in desertum; & loquar ad cor eius. Vbi expende uerbum, seduco, & considera, quòd etiam ad ea, quæ nobis maximè utilia sunt, oportet Deum nos seducere. Verùm quia non sufficit extrinseca tantum uitare impedimenta, addit: [Adhuc autem & animam suam.] Per animam uitam animalem intelligit: quæ secundum Apostolum uocatur caro, caro autem concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Et ideo odienda est. Tunc enim carnem odimus, cum eius carnalibus desiderijs non acquiescimus: conuenit enim Christi discipulo, ut proprium amorem, concupiscentiam, & carnis desideria abiiciat, ut Christi discipulus fiat. Si eiicis ab anima tua propriū amorem: crede illam statim amore Dei impletum iri, eius enim bonitas non patietur nos amoris proprii uacuos Dei amore non impleri. Hoc sui ipsius odium, quasi cauterium quoddam, omnem ueterem hominem abiicit, nosque eo exuit, ueluti angues, qui inter asperos lapides transeuntes, uetus indumentū deponunt. Hoc exercitium seruare debet, qui uult perfectus & uerus Christi esse discipulus, nitens exuere se propriis affectionibus, amoreque sui ipsius, nam qui se uerè abnegat in omnibus rebus, uoluntatem suā deponens, is demum uerè Deo inseruire potest.

Ephe. 6

Hie. epi. 1. quanto tempore.

Gen. 12

Oseæ 2.

No.

Galat. 5

¶ Obserua autem quod odire parētes, & cęteros, atque etiam se ipsum secundū aliquem modum, & sensum est præceptum, & aliquo modo est consilium. Est enim præceptū quantum ad hoc, ut carnalis affectus prædictarum personarum cōtrarios charitati spirituali abijciamus, & ita ut prędictas uitemus & odiamus personas, quantum ad hoc q; nos ab impletione præceptorum Dei impedire nituntur. Sed est consilium quo ad hoc, ut carnales affectus, carnaliterque propinquos, siue coniunctos odiamus, relinqua-

No.

mus, & uiuemus: quantum ad hoc, quòd nos impedire nituntur, aut possunt à spiritnali profectu ad perfectionem tendente per actus, & opera supererogationis, ut scilicet carnales prędictarum personarum affectus, non illos duntaxat, qui charitati diuinę obuiant directè, sed illos quoque qui charitatis profectum, & ardorem & perfectionem impediût. Nisi quis hoc egerit, ait Christus, [Non potest meus esse discipulus.] Vide quantum præmium consequeris, si Christi discipulus fueris, sicut nunc dicebamus: Abrahæ, qui propter Deum dereliquit domû, cognationem, & patriam contulit meliorem terram: & fecit illum in gentem magnam, & patrē constituit multarum gentium, ita ut pro cõsanguineis rusticis magnos habebat: & pro patris benedictione consequatur be-
Matth. 19 nedictionem Dei. Sic etiam Apostolis, q̃ omnia propter Christum reliquerunt, illos super duodecim sedes sessuros, & iudicaturos duodecim tribus Israel promisit Christus. Expende hic quid lucri sit perdere parentes, cognatos, aut aliquid propter Deum periculo expone, nam, ut
Bernar. ait Bernardus, quia uirgo se exposuit pro
ho. 3. super Missus est. pter Deum uouendo castitatem, illo tempore uitio datam, ut ab omnibus mulieribus esset maledicta: dedit illi ut inter mulieres esset benedicta. Sic qui propter Christum hæc terrena & carnalia cõtemnit, Christum habebit in patrem, & dominum, & magistrum. Sed procedamus. [Et qui non baiulat crucem suam, & uenit post me, non potest meus esse discipulus.] Crucem intellige carnis mortificationem, tribulationes, aduersitates, & mundi afflictiones, & omnia, quę inimica sunt spiritui. Qui hæc omnia patiēter tulerit, dicitur Christi crucem baiulare. Itaque nihil aliud est accipere crucem, q̃ quotidianam mortis carnē sustinere, exponendo se cuicunque labori pp Christum, sine quo Christo ponere non possu-
Galat. 5 mus. Ideo Paulus: Qui sunt Christi, carnē suam crucifixerunt cum uitijs & concupi-
Matt. 24 scentijs. Ideo in die iudicij, signum suum ponet Christus in cœlo, idest, crucem; nã lignum crucis erit in cœlo cùm dominus ad iudicandum uenerit. Et sicut artifex regula põderat, & metitur quis lapis aptus sit ædificio, sic Christus cruce sua uidebit, quis secundum crucis mortificationé uixerit, & quis sit aptus regno Dei. Præterea ne aliquis pondere crucis retrocedat, non dicit Christus, qui non baiulat crucē meam, sed crucem suam, ut unusquisque iuxta propriam uirtutem faciat: alius plus, & alius minus.

No. ¶Obseruandum etiam, q̃ potest esse, ut quis tollat crucem, & quòd non sit discipulus Christi: ut est ille, qui accipit pęnitē tiæ statum, & nõ ambulat, sicut Christus ambulauit, sequēs illum, si ignem hoc est charitatem, non habet in corde, ut cremetur sacrificium, sine igne enim non fit sacrificium. Duo sunt facienda. Primum accipere crucem, & secundo diligere Christum: & hoc modo sacrificabis Deo te ipsum. Abraham non sacrificat sine igne. Gen. 22.
Vnde Paulus: si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Debes tu ligna & ignē ponere, ut sacrifices. Hoc est sequi Christum, in cuius pectore tantus ignis ardebat amoris. Vult igitur Christus, ut tollas crucem, sed etiam cum amoris flamma: & non inuitamur ad hæc ex uiribus nostris, ipse enim præcedit, & fauet, & pręstat auxilium, in quo etiam eius benignitas & bonitas ostenditur. Solent enim serui suos pręcedere dominos, & explorare, & pręparare hospitia, iter ostendere, atque ante illos ire: sed Christus hic ante nos uadit & iter ostendit quasi seruus, & suadet, ut illum sequamur. Sequitur in contextu. [Quis enim ex nobis uolens turrim ædificare.] Discipulos perfectioné uitæ profitentes docet duab. parabolis. Aedificatio turris professio est perfectionis uitæ, meritò turri propter suam celsitudinem comparatæ. Sumptus aût, ut ipsemet dñs dignatus est declarare, sunt renunciare omnibus, quæ homo possidet. Debet antequam quisque profiteatur perfectioris uitæ statû, sedens perfectè cogitare, & diligenter examinare affectus suos, an sint alieni ab omnib. quæ possidet, an in ueritate renunciet, nõ solû rebus, sed affectib. rerum exteriorum: cõputando inter possessa non solùm agros, sed etiam honores. Sed si deficiunt, melius est non incipere, quàm postquam posue-

fuerit fundamentum professionis,carendo sumptibus perfectæ renunciationis, non posse perficere ædificium turris uitæ celsioris:fit ludibrio Dæmonibus & hominibus,sicut mūdus irridet religiosos apostatas,qui cęperūt iacto fundamento pro
2. Pet. 2. fessionis,& nō perseuerantes, quia defecit in eis uirtus finiendi,opus inceptū,ad seculum reuertuntur, tanquam canes ad
No. uomitum.¶Admonet locus iste perseuerantiam in uita perfectionis incepta:sine
1. Cor. 9. qua nulla uirtus coronatur, iuxta illud Pauli:Omnes qui in stadio currunt,oēs quidem currunt, sed unus accipit brauium.
1. Reg. 9. Sic Saul bene incepit & tandem quia nō perseuerauit damnatus est. Docet etiam cautelam, quæ pernecessaria est uiantibus,ne ardua supra uires aggrediantur: sed pro modulo uirium suarum sese intra se misceant. Alioquin enim minus cauti uitam austeriorem eligunt,ad quā sustinendam insufficientes in medio uitæ deficiunt. Expende etiam quàm differens sit ædificium corporale & spirituale:nam ad ædificium materiale necesse est congregare diuitias:sed ad spirituale contemnere illas, & parentes odire, & se ipsum abiicere. Obserua etiam quòd in numero singulari & conditionaliter loquitur dicens;Quis enim ex uobis?ut notet raritatem eorum: qui spirituale ædificium & uitam perfectam ædificare nolunt. Multi enim ædificant turrim Babel, & inter tot, qui gehennam ædificant in suam damnationem: est ne aliquis,
Gen. 11. qui uelit turrim uitæ perfectæ ædificare? Si forsitan aliquis est, audiat quid agere ei cōueniat.[Nonne prius sedens.]Idest,
2. Tim. 2. a mundi tumultibus quiescens:qui enim negotiis secularibus se implicat non militat Deo. Sedet igitur sequestratus a mūdi curis,se ipsum cōsiderans & humilians, uana huius mundi contemplando [Computat sumptus.qui necessarii sunt.]Idest, considerat diligēter,quibus operibus, & laboribus possit constitui ædificium uitæ perfectioris,& ad illum apicem altissimę turris ascendere & peruenire, considerat uires suas, utrum sufficere possint ad hoc, quod inchoare proponit. Prius quàm enim aliquid incipias, cōsulito,& postquam consulueris, opus est facto.

Videt prius si uires habeat ad perficiendum,ne postea quàm posuerit fundamētum,& nō potuerit perficere,omnes qui uiderint,incipiēt ei illudere dicētes:Quia hic homo cœpit ædificare & nō potuit cōsummare.]Hæc ex dictis clara sunt.Expē No.
de autem quòd in omni opere,quod agis oculos irrisoris considerare debes, nam quando diabolus uidet,quòd incipis ædificare bonum,expectat, ut reliquas opus inceptum:uidens autem,quòd reuerteris ad uitam pristinam, irridet & exultat,nā sicut fuit ad malum persuasor,ita gaudet uidens, quòd derelinquis bonum inceptum. Ideo Dauid petens a Deo auxilium perseuerandi ait; Deus meus in te Psal. 24.
confido, non erubescam, nec irrideant me inimici mei:etenim omnes qui te expectant,non confundentur.Omnes enim tam boni,quàm mali Angeli prospiciunt nos laborantes, boni de bono gratulantur,de malo quasi dolēt, mali uerò de bono dolent,de malo autem irrident. Spe- 1. Cor. 4.
ctaculum facti sumus mundo, Angelis, & hominibus. Non solùm Angelis & hominibus, sed etiam mundo inquit, idest,amatoribus huius seculi,qui sedulo circunspiciunt uiros religiosos,& si in aliquo deprehendunt lapsum eorum, statim insultant,& dicunt; Hypocrita erat iste.

¶Denique unum hic obseruandum esse censeo,quòd non dicit,si possit perficere,sed si habeat ad perficiendū,quia posse perficere est a natura, sed habere ad perficiendum est a gratia. Sic etiam posse credere natura est hominum: credere autem gratia fidelium.Bene etiam dixit, computet si habeat,& si non habet, procuret,& congreget. Sed iam secundam parabolam ad idē tendentem audiamus. [Aut quis Rex iturus committere bellū aduersus aliū regem non sedens prius cogitat,si posset cū decē millibus occurrere ei,q cū uiginti millib⁹ uenit ad se?]Posita similitudine de turri ędificanda,supponit hic aliā similitudinē de rege pugnaturo: in qua duo ostenduntur. Primò quod pugnādo oportet peruenire ad regnū, quia vt Paulus ait non coronabitur,nisi qui le 1. Tim. 2.
gitimè certauerit.Secūdū est quòd nullus per sua merita pōt peruenire ad regnū, nisi

niſi iuſtitia Dei per miſericordiā tempe-
Pal. 142. retur, nam ut Pſalmiſta ait; non iuſtifica-
bitur in conſpectu eius omnis uiuens. Et
Eſa. 63. Eſaias: Facti ſumus, ut immundus omnes
nos. Summa ergò totius parabolæ hæc
eſt. Si in rebus externis & corporalibus
prudentes & prouidi ſumus, quare non
multo magis in ſpiritualibus? Qui ergo
militiæ Chriſti ſe addicere uult, prius per
pendat uires ſuas, quas ſi inuenerit ad id,
quod ſubeundum eſt impares, non teme-
rè ſeſe iniiciat in periculū: ſed potius om
nia excogitet, ut inuocato Chriſti auxilio
facilius agere poſſit. Cum ergo neceſſe
ſit pugnare cum diabolo, mundo, & car-
Pſal. 3. ne, qui nobis fortiores ſunt: inuocandus
Pſal. 117. eſt Deus, cuius manus abbreuiata non
eſt. Sic Dauid; Domine quid multiplicati
ſunt qui tribulāt me, &c. Et iterū; Domi-
nus mihi adiutor, & ego deſpiciam inimi
cos meos. Expēde autem, quòd in illo, q
dicit habere regē cōtrarium uiginti mil-
lia, oſtendit mundi duplicatam potentiā,
quia maiori conatu hos perſpectiores im-
pugnat. Illud autem quod ſtatim ſequitur
in contextu, ſcilicet. [Alioquin adhuc il-
lo longè agente legationem mittens ro-
gat ea, quæ pacis ſunt.] Intelligēdū eſt q
ſit cōtentus uita & ſtatu communi, nam
ſi in uita perfectiori nō potuerit perſeue
rare, nec habuerit uires ad reſiſtendum
maiori mundi potentiæ: ſit contentus ui-
No. ta ſeculari & communi. Doctrina harum
duarum parabolarum eſt, ut alta turriū
ædificemus, & machinas mundi deſtrua-
mus, uitam inquam perfectam agētes &
apicem perfectionis quærentes, hac tamē
modificatione, ut prius uires noſtras cō-
ſideremus, ne retrocedamus, nam melius
eſt uiam Dei non agnoſcere: quàm poſt
2. Pet. 2. agnitam retroire. Tunc enim erimus mū
do & Angelis, in deriſum, uicti recuerte-
mur cum confuſione à fortiori inimico.
Ideoque perſeuerantia opus eſt, ne irri-
deant nos inimici noſtri, & dicant; Hic
homo cœpit ædificare, & non potuit con
ſummare. Non enim cœpiſſe uirtutis eſt,
ſed perfeciſſe. Cœpiſſe multorum eſt, ad
culmen autem ueniſſe, paucorum. In caſ-
ſum bonum agitur, ſi ante uſq; terminū
deſeratur, quia fruſtra uelociter currit,
qui priuſquā ad metas perueniat, deficit.

Ideo curſores paulatim in mane proce-
dunt, & ſemper plus & plus proficiunt: &
ſic continuando ad terminum optatum
perueniunt. Sed quidam ſunt ſicut leæna,
quæ in principio parit multos catulos,
deinde pauciores, & in fine ſterilis effici-
tur. Sic etiam plurimi in principio operis
ſunt feruidi, deinde tepeſcunt, & in fine
prorſus infrigidantur; & deſinunt. Sic
turris incœpta manet, uel deficit in bello:
& uicta manet. Hoc autē ualde placet dia
bolo, qui ſuper oīa conatur facere, ne ho Gen. 3.
mo in bono opere pſeueret. Vnde in Ge
neſi dixit dominus ſerpēti: Tu inſidiabe-
ris calcaneo eius, id eſt fini, ſic. n. in omni
re finis eſt præſtātior, & qui deſtruit finē,
deſtruit omne bonū. Summe autē dolet,
qn̄ uidet nos in cœptis bonis operibus per
ſeuerare: quia ſcit, quòd cum perſeueran
tia obtinemus quidquid petierimus à
Deo, ſicut ille, qui petiit tres panes ab
amico, obtinuit, q a pſeuerāter petiit. Sic Luc. 11.
ēt Magdalena, quia in ſepulchro perſeue- Ioan. 20.
rauit plorans, meruit Chriſtū prius uide
re ſuſcitatum, quàm diſcipuli, qui receſſe
runt, & reuerſi ſunt non perſeuerantes.
Similiter etiam Chriſtus turbam fameli Mar. 8.
cam ſeptē panibus ſatiauit: quia perſeue
rauit cum eo. Miſereor, inquit, ſuper tur-
bam, quia ecce iam triduo ſuſtinent me.
Sicut enim nulla utilitas eſt ſeminum in
principio florentium, niſi matureſcāt, ita
nihil ualet ad ſalutem bene incipere, ſi uſ
que in finem nō perſeueraueris. Caue ne
irridearis. Iam ad cōtextum reuertamur.
[Sic ergo omnis ex uobis, qui non renun
ciat oībus, quæ poſſidet, non poteſt meus
eſſe diſcipulus.] Hinc clarè apparet, quòd
ad profeſſores uitæ perfectioris adduxit
utramque parabolam. Renunciare enim
omnibus, quæ poſſident, non mandatur
omnibus Chriſtianis: ſed tantùm his, qui
ſtatum perfectionis quærunt: de quibus
Chriſtus hic loquitur, & ad quod propo-
ſitum adduxit parabolas ſuprà dictas. Ac
ſi diceret: Ex quo non bene turrim ædi-
ficat, qui ſumptus non præparat, nec
ſecurè occurrit, qui legatos non præmit-
tit, ergo non poteſt meus eſſe diſcipulus
qui omnibus non renunciat, ſed uolo ut
homo ſeſe totum mihi dedat, nihil mihi
præponat, & nihil ardētius diligat, quàm
me,

me,ſeipſum non quærat, ſua non amet, ſed meam uoluntatem diligat.

¶ Aduerte autem, quòd in his uerbis excluditur error Anabaptiſtarum, qui ſicut olim Adamitæ, & Apoſtolici: aſſeuerabant hominem non poſſe eſſe Chriſtianum, niſi renunciauerit omnibus. Quare Chriſtus non dixit abſolutè; omnis, qui non renunciauerit, ſed omnis ex uobis, uidelicet Apoſtolicis uiris, & diſcipulis meis, qui perfectiorem uitam eſtis profeſſi. Cum iſtis igitur Apoſtolis loquitur Chriſtus, non cum omnibus. Abraham, Dauid, Iob, & alij plurimi diuites fuerunt & perfecti. ¶ Obſerua etiam, quòd multum diſtat inter renunciare omnibus, & relinquere omnia: quia renunciare omnibus, conuenit omnibus, qui licitè mundanis utuntur. Si tenent, quæ mundi ſunt, ut non teneantur à mundo. Vnde Paulus: Reliquum eſt, ut qui habent uxores tanquam non habentes ſint, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Relinquere uerò omnia, perfectorum eſt, qui omnia temporalia abijciunt propter Deum. Attende autem, ut omnino his mũdi uanitatibus renuncies, ut tam ſublimi dignitatis gradu Chriſti diſcipulus factus fruaris omnem amorem tuum in Deum conuerte, & renuncia tui ipſius, rerumq; humanarum amori: perfectus enim Chriſtianus nihil aliud, niſi Deum amare debet. Nec debet quiſpiam credere amorem ſuum rectè eſſe collocatum ob uirtutes, & merita illius, quem amat. Valde enim intereſt eſſe bonum, & eſſe bonum mihi, niſi quis tam inſanus inueniatur, qui dicat ego iudico eſſe bonum, ut mihi oculi eruantur, ſi aureo gladiolo, adamantino uel ſmaragdino fiat. Arbor paradiſi bona erat: ſed Eua ibi oculos perdidit. Suſanna bona erat, & ſancta, ſed illi ſenes propter eius amorem interierunt. Ioſeph bonus erat, ſed illum eius domina offendit. Hinc conijcere potes quantum cauere debeas, ne alterius, quam Dei prudentiæ habenas affectionis tuæ committas, qui ſolus ſufficiens eſt, ut tranquillitatem & quietudinem animi noſtri affectionibus tribuere poſſit. Ideo in Deo ſolo amorem tuum conſtitue: ſeparans te ab omnibus rebus, quæ Dei amorem non referunt. Quid exiſtimas te facere: cum omnia humana contemnis? Opus eſt cogitare, quas anguſtias relinquas: ut cœli latitudinem conſequamur. Vniuerſa enim terra reſpectu totius mundi, punctus eſt: adeò ut ſi fingeremus terram locatã eſſe in cœlo ſtellato, adeoque perſpicuã ut quælibet aliarum ſtellarum redderetur, ex his locis inferioribus diſcerni non poſſet, propter eius exiguitatem, ſunt enim decẽ & ſeptem ſtellæ, quarum quælibet maior eſt toto orbe terrarũ centies, & ſepties. Sunt etiam aliæ quadragina quinque, quarum quælibet nonagies eſt tota terra maior: ducentæ & octo etiam ſunt ſepruagies bis maiores. Aliæ ducẽtæ ſexaginta quatuor, quinquagies quatuor maiores eſſe dicuntur. Item ducentæ ſeptem, tricies quinquies maiores æſtimantur. Præterea ducentæ quadraginta nouem decies, & octies ampliores dicuntur. Sunt aũt hæ poſtremæ, minimæq; quæ quidẽ uideãtur, nõgentarum quinquaginta nouem ſtellarum, quas Aſtrologi notauerunt, de quibus intelligitur id, quod dictũ eſt: qđ minima ſtellarum uiſu notabilium eſt maior tota terra. Quod ſi reſpectu firmamenti, terra punctum eſt minimum, quantò minor reſpectu Empyrei cœli cẽſebit? Quid igitur putas te relinquere, dum mũdum contemnis, licèt eius dominus eſſes uniuerſalis, niſi anguſtiſſimum formicarum nidum, propter regia, & ampla cœli palatia. Rex dominus eſt quinquageſimæ unius pũcti partis. Tu uerò quid relinquere potes, licèt omnia tua relinquas? Parũ eſſe exiſtimares huius mundi fœditatem relinquere, uoluntatique tuæ, & amori proprio renunciare: ſi conſiderare uelles te à Deo uocatum eſſe in Chriſti diſcipulum, ut cum eo ſimul ueris, magniſq; cœli theſauris fruaris. Sed de his aliàs. Sequitur in contextu [Bonum eſt ſal.] Guſtum nõ habet ille ſanum, cui ſapiunt amara, & cui acida, & inſulſa, dulcia & lauta uidentur. Stomacho bili laboranti dulcia omnia, quaſi amara uidentur. Doctrina Chriſti, eiuſq; lex ſuauiſſimus cibũs animæ eſt, ne rum quotieſcunq; ſtomachus plenus eſt malorũ humorũ, uolũtas, q̃ aſſueſacta eſt allijs, porriſque Aegypti, cum mũdi etfrgnato

No. 1. Cor. 7. Gen. 3. Dan. 13. Gen. 39. No.

nato amore, carnisque, & sanguinis, gu-
stū eius percipere nō potest. Ex lautis, sua
uibusque cæli dapibus omnis doctrina
eum defatigat, cibusque animæ substan-
tialis, diuinumque nutrimentum illi nau
seam facit, quo pinguescere quasi suo na
turali cibo, & nutriri in primis deberet, ui
tia autem, & peccata dulcia, & delectabi-
lia iudicat. Cum dulce fuerit in ore eius
Iob 20. malū (ait Iob) abscōdit illud sub lĩgua sua,
parcet illi, & non derelinquet illud, & ce
labit in gutture suo. Optima est metapho
ra, qua hic usus est Iob. Suscipis ore paruū
crustū al cuius rei melle illitę, illud autem
dentibus tangere non audes, imò potius
parens illi sub gutture abscondis, & teti-
nes: ut paulatim liquescat, diutiusq; sapor
& gustus in ore maneat. O mūdū perditū
quot peccatorū genera homines quęrunt
& īueniūt uarias peccādi formulas & mo
dos: quibus saporē peccati moreātur, & ut
delectatio tā citò nō trāseat? Quot uarie
tates inueniūt homines cibotū, quot mo
dos ludēdi, seq; oblectādi omnibus mūdi
uanitatibus, & turpitudinibus. Ideo bene
ait Iob; Cū dulce fuerit malū in ore eius,
&c. Ij uescētur in Dei offēsione, ut diutius
manēte peccato, in illis maiorē capiāt uo
luptatē. Cū Christus gētibus prædicabat,
tā perfidus erat mūdus, quā nunc est. Hoc
autem magis exaggerare non possum. Ho
mines gustū deprauatum habebant: qui-
bus dulcia amara: amara uerò suauia uide
bantur. Huic igitur populo Christus prę-
dicat; hasq; animas diuino cibo pascit, cę-
lestem panem illis tribuens. Prędicauit au
Matt. 5. tem illis, ut ait Diuus Matthęus, octo pa-
radoxicas in monte inquiens; Beati pau-
peres spiritu, beati mites, &c. Hic autem
dicit D. Lucas, Dominum dixisse illis, ut
renunciarēt omnibus bonis suis, post hāc
uero doctrinam de paupertatis amore
spiritus, & de diuitiarum despectu, affir-
mant ambo Euangelistę Dominum sta-
tim de sale uerba fecisse. Matthęus ait il-
lum dixisse Apostolis; uos estis sal terrę:
Lucas uerò hic habet dixisse: Bonum est
sal, utrumque autem in idem recidit: ad
idemque propositum tendit. Homines
cupidi & auari & qui gustum deprauatū
habent, & qui acquirendis diuitijs ine-
briantur, non delectantur audiendo: Bea
ti pauperes spiritu &c. Vel; Qui non re-
nunciat omnibus, quæ possidet: non po-
test meus esse discipulus. Prædicatio pau-
pertatis insuauis cibus est auaro, & diui-
tiarum despectus: eodemque modo, ira-
cundo patientiæ, crudeli misericordiæ:
mundanis autem, qui adeò honores hu-
ius seculi amāt, persecutionum amorem
prædicare acerbum est. Itaque hic cibus
acerbus illis uidebatur non ex defectu
Euangelicæ doctrinæ à Christo domino
nostro prædicatæ, sed eorum culpa, &
propter gustum auditorum deprauatum.
Sic Paulus ob suam humilitatem se in Rom. 7.
istorum numero comparans dicit: Sci-
mus enim, quòd lex spiritualis est, ego au
tem carnalis sum, uenūdatus sub peccato.
culpa est in me inquit Apostolus. ¶ Vidēs No.
autem unigenitus Dei filius, quàm exi-
guū gustū ille populus ex eius prędicatio
ne cōciperet, oculos ad discipulos, qui iu-
xta se erant, conuertit, & ait. [Vos estis
sal terræ.] Attēdite discipuli mei. Sal enim
omnibus cibis saporem præbet: gens hæc
gustum non inuenit in doctrina mea, sed
eam esse insipidam existimat: quare uos,
qui estis sal terræ, & sapor, illis saporem
date. Tanta bonitate uitæque integri-
tate esse debetis, ut uidens mundus uitæ
uestræ sanctitatem & perfectionem acci-
piat doctrinam & eam amplectatur, licèt
gustum iuxta libidinem suam in ea non
inueniat. Boni mores prædicatorum, sal No.
eorum doctrinæ est, Sicut Elisæus misit 4.Reg.2.
sal in aquas amaras, quę dulces factę sunt,
sic prælatus doctor sua bona uita & exem
plo faciet dulcem doctrinam, quamuis
populus eam pro amara reputet. Et quē-
admodum prælati debent esse sal terrę,
ut alios doctrina bonoque exemplo sa-
liant: ita eodem modo Christus sui exem
plum dedit, qui uerus est sal, tanquā salē
se comminuens, ut laboribus nostris sa-
porem immitteret. Cum uenit Elisæus
Hierico, dixerunt ei uiri ciuitatis: Ecce
habitatio ciuitatis huius optima est, sicut
tu ipse optimè nosti, sed aquæ pessimæ
sunt, & terra sterilis. Tulit uas cū sale Eli
sæus, & misit salem in aquas, & factæ sunt
dulces. Hoc autē modo duo mala in orbe
erāt ante Christi redemptoris nostri ad-
uentū. Alterū ꝙ labores & tribulationes
amaræ

amarę videbantur. Alterum, quòd erat in
terris maxima fames, & sterilitas. Sterili-
tati nec Eliseus, nec & Christus remediū
adhibuit: uult.n. ut famem Dei, desideriū
que cœli patiamur. Imò ut cœlestia ame
mus, in terris nobis famem iniicit, ut aĩa
nostra nusquam satietatem inueniat. Hoc
enim pacto cœlum ardentius desidera-
bit, ubi plenè satiabitur, iuxta illud: Satia
Psal. 16. bor cū apparuerit gloria tua. Illud uerò
alterum malum, uidelicet aquarum ama
ritudinem sustulit, eas dulces reddēs, uas
quoddam nouum.n. accepit, & in illud sa
lem coniecit. Sic Deus assumens Virginē
Mariam, tanquam nouum uas in ea filiū
suum unigenitum deposuit; qui uerus est
totius orbis terrarum sal. Hic sal eum or
tus est, statim in aquas tribulationū con-
iectus fuit: plorans enim nudus exoritur,
frigoreque, milleque aliis doloribus, &
angoribus ita affectus, ut dicatur in Psal
Psal. 68. mo: Saluum me fac Deus, quoniam intra-
uerunt aquæ usque ad animam meam.
Quemadmodum sal in aqua comminui
tur, eodem modo Christus laboribus, pas
sioneque sua se cõterit iuxta illud Pauli;
Phil. 3. Semetipsum exinaniuit formam serui ac
cipiens. Liquefactus est tanquam sal in
aqua. Hinc procedit nostrorum laborum
& passionum suauitas, sicut de aquis Hie
rico, factum est: postea quam Eliseus salē
in eas coniecit. Dominus Iesus cum dolo
ribus suis tanquam salē se in aquas conii-
ciens, uitæ mœrores, mortemque dulcem
reddidit. Antequam hoc sal in aquas con
iiceretur pauci illis utebantur in potum,
quare paucissimi fuerunt in ueteri testa-
Act. 7. mento martyres, uerùm postea, quam in
eas tribulationum aquas amarissimas
Christus Iesus uerus sal coniectus est, ma
xima extitit uirginum ad martyrium con
fluentium multitudo. Sic beato Stepha-
no fuerunt dulces lapides torrentis, crux
beato Andreę, Agatha quoque ibat ad
martyrium, quasi ad epulas inuitata. Vn-
de Diuus Paulus: Sicut abundant Chri-
1.Cor.1. sti passiones in nobis: ita per Iesum abun
dat consolatio nostra. Sic de Apostolis
Act. 4. ait noster Lucas in Actis, quòd ibant
gaudentes à conspectu concilii, quia di-
gni habiti sunt pro nomine Iesu contu-
meliam pati. Sic denique omnes sancti
martyres. Solent uiatores cum sitiunt,
& per æstum iter faciunt, si nusquam a-
quam inuenisit, nisi in aliqua palude tur-
bidam & insipidam, ut eam bibere pos-
sint, quandoquidem aliā non inueniunt,
illam per aliquem colum, uel pannū trā-
mittere, ut ita suauior & purior efficiat,
& panni illius, præsertim si aromaticis, ca-
riophyllis, cinnamomo, & zinzibere isle
ctum est: suauitatem ferat. Eodem modo
dolores, passiones, cæteraque uitæ mala,
quę de se amara & insipida erant, postea
quam per Christum transierunt colata,
aromaticis eiusdiuinitatis odoribus dul
cia & suauia sunt, & ab omnibus maxi-
ma cum lætitia, & sapore potantur. Tu
uerò nisi gustum percipis ex his aquis, &
tribulationibus, & si de illis murmuras &
conquereris, fit, quia Deo non appropin
quas, eius suauitatem doctrinæ, morum
que integritatem diligenter attendens.
Gustate & uidete (ait Dauid) quàm sua Psal. 33.
uis est Dominus. Si paulisper tu gustu
Dei immorari uelles, maximam suauita
tem inuenires in omnib. illis rebus, quas
nunc pro insipidis, & acerbis reputas. Vn
de in Prouerbiis habetur: Anima satura- Pro. 27.
ta calcabit fauum: & anima esuriens e-
tiam amarum pro dulci sumet. Voluit
itaque Christus tanquam salē terrę con-
iicere, & liquefacere se in aquis amaris
tribulationum, & passionis, ut eas dul-
ces redderet, nobis innatam famem relin
quens, quam anima nostra assiduè habet
desiderans Deo, cœlestique beatitudinē
satiari, ut hęc fames, desideriumque glo-
riæ appetentiam animę nostræ exci-
tet, ut abiecto terrę & mundi amore om-
nem suam curam in Deo, cœloque con-
stituat. Hoc idem uult etiam Christus,
ut prælati qui locum eius in Ecclesia ob-
tinent faciant, uidelicet tanquam salē se
comminuant, operamque impendant, ut
subditi sibi commissi saluentur. Sic Mat-
thęus ait, quòd dixit eis: Vos estis sal ter Matt. 5.
ræ, noster autem Euangelista Lucas bo
num est sal. Adeo adiuuat prelatum, do-
ctorem uel predicatorem bona de eo au-
dientium opinio, ut in concinne asperri
mę etiam reprehensiones, quę suapte na
tura omnibus odio sunt, libentissimo ani
mo & patientissimo audiant, si, ut diximus,
bonam

bonam concipiũt de doctore suo opinionem, cum non modò suasorem, sed etiã authorem omnium,quæ dicit, esse uidentes. Hæc autem uerba ad prælatos, sacerdotes,& doctores diriguntur:quos Christus sal uocat. Primò quia est res ualde cõmunis:ubique enim sal inuenitur. Nulla est uetula quantumuis pauper, quæ uel pugillum salis non habeat. Tam faciles & communes debēt esse prælati, ut qui eos quærant statim inueniant:tam comes,ut pauperes sine timore ad eos accedere possint,& egestates suas manifestare. Tanta denique debent esse benignitate, ut nemo corũ conspectum perhorrescat. Nunc tñ aliter fit. Sũt n. aliqui corũ tã superbi, & arrogantes,ut nemo eos conuenire audeat: ꝙ si eorum opera subditi indigent ad aliquam subleuandam egestaté, uel necessitaté, in Regiis principum longè a platutis suis absunt, ubi propria negotia sua procurant. Si ãt præsentes sunt, clausis ianuis uiuunt, audientiamq; pauperib. nullam concedunt. Itaque negotia subditorũ, quę eorum magis propria sunt, aliena iudicant, nihil de illis curantes. Nemoque

Eze. 34. eos audet cõuenire. Hoc deplorabat Ezechiel propheta inquiens: Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascuntur? Quid hoc sibi uult. Iam pastores non pascunt oues suas: sed uice uersa, oues pascũt pastores suos, illosque pingues & nitidos reddũt, oues uerò tam macilentæ, & exiles sunt, ut uix ossibus hæreant. Cum austeritate imperabant eis,& cum potentia.

¶Secundo sal liquescit, & consumitur, ut carnes sustineat, & præseruet à corruptione. Sic prælatus confici & consumi debet, geniumq; defraudare, ut subditis indulgeat. Ille laborabit, ut sui otientur, & quiescant: ieiunabit, ut comedant, humerisq; suis egestates & miserias subditorũ supportabit. Optimus enim ille prælatus

2. Co. 12. D. Paulus Corinthiis suis ita inquit: Ego libentissimè impendam,& superimpẽdar pro animabus uestris. Tanquam sal me liquefaciam & conficiam propter animarum uestratum salutem, & consumar in uestram omnium utilitatem. Sed ubi nam sunt modo prælati, qui hoc faciunt?

Num. 27. Prouideat dominus Deus omnis carnis, hominem, qui sit super,&c.

.Tertiò sal quãuis cibo saporẽ tribuit, No. austeritatem etiam habet. Si ore suscipis micam salis, tibi linguam inflammat, & adurit. Sic prælatus suauitaté & saporẽ fragilibus, pauperibus, peccatoribusque contritis,& humilibus ostendere debet, eos piè & comiter suscipiens, seque humilem & ducem illis præbens: superbis uerò & potentibus asperum, & seuerum se exhibeat, itaque & suauitatem,& austeritatem certis, propriisque temporibus habere debet. Heli sacerdos, reprobatus fuit in sacerdotio suo, infœlicique morte interiit, ob suam nimiam mollitudinem. Sciebat 1. Re. 4. filios suos malis moribus esse,& nihil amplius dixit, quàm non est bona fama, quam audio, plus enim facere debuit illos uirga ferrea, summaque seueritate corrigens. Eodem modo & tu, si filiam tuam uides fenestram frequentare, non satis est si dicas, hoc deinceps ne facias, sed eam in cubiculũ conicce: ibique summa uigilantia da operam, ut custodiatur. Alii uice uersa, adeò asperi sunt, ut Pharisæi uideãtur, qui misero Iudæ peccati sui Mat. 27. pœnitenti tam asperè responderunt, ut illorũ asperitate laccssitus desperarit, seq; suspenderit. Quare utrumq; prælatus bonus suo tempore,& cũ uiderit expedire, facere debet: quãquam nunc è contrario omnia hæc in mundo trãseũt, prælatis maxima potentium peccata dissimulantibus leuissima uerò pusillorum hominum delicta seuerissimè, maximaque cũ arrogantia plectẽtibus. Quartò uoluit sal dicere, illisq; prælatos cõparare, ut humiles essẽt. Cupit n. Deus, ut prælatus in dignitate illa summa constitutus meminerit, quis esset antẽ q̃ ad illũ statũ peruenisset, ut quidquid boni, aut honoris habeat, Deo acceptum referat: per se enim nihil nisi fragilitatem habet. Sal est quædam aqua salsa, pigra,& cohibita, nã albedinẽ,& quidquid boni habet a Sole accepit. Sic tu doctor, aut prælate nihil aliud es, quàm quadam aqua suapte natura uilis: dignitaté enim, literarumque cognitionem quam habes, a Christo iustitiæ Sole accepisti, nam omne datum optimum desursum est. Iaco. 1. Vult igitur Deus, ut episcopus, aut doctor qui liberque alius domus suæ minister, non

obli-

obliuisceret quanteà esset, quàm esset sal coa-
gulatus, i. in tali dignitate constitutus. Lu-
cifer non habuit in memoria cùm se in
tàta dignitate uidit positum, quod erat crea-
tura quædam de nihilo creata: & ideo suæ
perditionis causa fuit. Meminit dignita-
Gene.1. tis, & non meminit essentiæ à Deo datæ,
Noluit Deus Adamum nisi de luto cõfice
re, nec illud quidem de terreno paradiso
sumpsit: ut cum se aliquẽ in aliquo homo-
Gene 3. ris gradu uideret, meminisset qua de ma
teria fuisset cõfectus, nihilominus tamen
Dei mandato inobediens est. Esaias: Assur
uirga furoris mei, &c. Dixit aũt Assur:
in fortitudine manus meæ feci. At qm
minister Dei ab eo missus in illarum gen
tium ultionem superbiuit, à Deo asperri
Esai. 10. mè punitus est, ut uidere poteris in deci-
mo capitulo Esaiæ. Dauid aũt quia in di-
gnitate cõstitutus regia eodem modo se
2.Re.12. extulit, cõueniens Propheta illi in memo
riam adduxit, quod anteaq̃ rex crearetur, fuis
set, dixitque ex parte Dei: Ego te unxi in
2.Re.9. regem super Israel, &c. Non habuit in me
1.Re.15. moria Saul se fuisse à Deo exaltatum de
minima tribu Israel: & ita superbia se ex
tulit, ut Deo non obediret, Amalec no-
lẽs occidere. Vt igitur cognoscatur uerus
prælatus, à Domino Deo nostro sali com
paratur. Si homo literis, dignitateq; orna
tus nasceretur, nemini, quæ est eius superbia,
auscultaret: quod ne fieret uoluit Deus, ut Iu
gens, cæcus, & mutus nasceretur, ut humili-
tatem suam cognosceret. Iacob uidit sca-
lam quandã, altera parte cœlũ, altera ter
ram tangentẽ. Sic prælatus, Ecclesiæque
minister, per quẽ, quasi per scalam oẽs ad
cœlum scandunt, partem in cœli contem
platione habere debet, secum perpendẽs
oĩum dignitatum summitatem & perfe-
ctionem Deum esse: partem uerò animi
sui in terra debet defigere, ut miseriam,
exiguitatemque suam cognoscat. Sic Pau
1.Co.15. lus: Gratia Dei sum, id quod sum. Ex huius
rei aũt obliuione multa apud plātos ma-
la reperiuntur, habent. n. rationem su͂, fa
Ionæ.1. miliarumque suarum. Dei aũt nec rõnẽ,
nec curam habent. Ionas sui supra modũ
rõnem habuit, nimisque operam dedit,
ne eius opinioni apud hoĩes derogaretur,
credens quod si Deus misericordia & pietate
sua (qua sæpissime usus est) sententiam
suam reuocasset, se uanum & mendacem
habitum iri: quare quia hanc curã, rati o-
nemque nimiam suarum rerum habuit.
Deique honoris oblitus est, omnia illi ad
uersa fuerunt. Heli ẽt quia maiorem ha- 1.Reg.2.
buit rationem filiorum suorum, quos su-
pra modum deamabat, quàm officii, quod præ-
stare tenebatur, iniquus sacerdos habitus Cap.5.
est. Et in Canticis est: Aperi mihi, &c. Re
spondit: Expoliaui me tunica mea, quo-
modo induar illa? Laui pedes meos, &c.
Vt sibi prospiceret, Deo non aperit. Ideo
uos estis sal. Mementote uos ex uobis ni-
hil habere: nam quidquid boni habetis, à
Domino Deo est. Ideò ne obliuiscamini
rerum diuinarum: sed potius uestra om-
nia propter Deum relinquite.

¶ Quintò, sal cum in uulnus cõiicitur,
aut imponitur, pruritu suo uulnus acer-
bat, etiam si eius sanitati utilitatem affe-
rat: parti tamen sanæ integræ carnis non
nocet, nec vllam molestiam infert. Ita, &
eodem modo correptio, doctrinaque præ-
lati, aut prædicatoris non molestat, nec
fatigat eum, qui sanus, & integer est, sed
iniquum tantummodo. Maximum igitur
est indicium te esse malum, quandoqui-
dem de prædicatore murmuras & quere
ris, eo quòd te reprehendit. O maximum
malum. Sunt in animis hominum uulne-
ra infixa, adeo corrupta, & putrefacta, ut
salem reprehensionis non patiantur. Vn-
de Paulus, Instabũt tempora periculosa,
& erunt homines seipsos amantes, &c. A 2.Ti.4.
ueritate quidem auditum auertent, ad fa
bulas autem conuertentur. Nolunt ueri-
tatem audire, nolunt reprehensionẽ fer-
re, sed tanquam illi de quibus Esaias ait, Esai. 30.
Dicite nobis placentia. Sed iam huiusce-
modi rei tempus abiit, mundus enim in
peius ruit in dies, quare etiam si sal tibi
molestiam inferat, tamẽ nihilominus uul
neribus tuis est imponendus, quia & tem
poribus Christi mundus tam corruptus
erat, ut diceret Christus: Væ uobis, qui
estis, sicut sepulchra dealbata, & Ioannes
Baptista uocabat eos genimina uiperarũ.
Nunc uerò cum multò corruptior est, & Mat. 23.
deterior, quid multis dicam uobis, &c. Matt.5.
Murmuratis quia reprehensio uos mace
rat & dolorem infert, sed uæ uobis. Sæpe-
numero uideo, optimeque intelligo præ-
dica-

dicatorum,& religiosorum iniquos mores,uitamq; iniustam, murmurationū uestrarū causam existere:quare ait Christus: cum sal euanuerit ad nihilū ualet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus, & ita omnibus despectui sumus, omnesque de nobis detrahunt: sed væ uobis qui hoc facitis. Dominus loquitur per Esaiam: Assur uirga furoris mei. Deus nos punit linguarum uestrarum flagello: sed uæ Assur, sicut puluis,&c. Vos estis tanquam scopa, qua nos Deus mundificat: sed uæ uobis, qui detrahitis de prælatis & de religiosis, puniemini tanquam Assur, ut Deus hic per Esaiam dicit. Mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus eius tenuitatem: & subtus gloriam eius succensa ardebit, quasi combustio ignis suscitabit super eum dominus exercituum flagellum.

Esai. 10.

¶Sexto, sal saporem dat: nam olla bulliens sine sale insipida, coniecto sale bene cōdita,& lauta redditur. Sic si paupertas amara subdito uideatur, conijce te in illam. Item si ieiunium, aut pœnitentia subdito tuo insulsa apparet, conijce te in illam,& fac idem, quod alios facere uis, in omnibus rebus omnes antecedens: ut subditi, qui te anteire uirtute, & religione cōspexerint, primumque labores omnes suscipere, ea, quæ antea amara iudicabant, dulcia deinceps reputent. Ita Ionas iussit se in mare conijci, tempestasque statim compressa est. Ministri Dei, uosq; omnes, q munera diuina exercetis, conijcite uos in istas laborum omniū undas, cessabuntque murmurationum,& scandalorū, quę subditi uestri propter uestros malos mores capiunt, tempestates. Sed multa sunt in Hispania sine sale salina: quā plurimæ Ecclesiæ sine rectore. Quærit uidua Episcopum, ut egestatem suam exponat, remediumque aliquod sibi imploret,& nō inuenit: est. n. in regia, aut alibi, & non ad est: ut miserorum necessitatib. subueniat. Quòd si eum inuenit, non salsum, aut facilē, sed adeo insipidum, acerbū, & superbum eum esse experitur, tam difficilibusque moribus, ut coram eo toto corpore contremiscat, nedum aliquid auxilij consequatur. Hoc est maximum malum: uidelicet, ut sal non saliat, idest, prælatus officium suum saporem tribuendi non præstet: atque ideo sequitur in contextu.

Ionæ 1.

[Si āt sal euanuerit, in quo condietur?] intellige in quo cōdietur ipse sal. Si subditus peccauerit, à plato corripietur: uerùm si prælatus peccauerit, quis corripiet illū? quod remediū habebit? Nullū. Quare nō debet referri illud, in quo cōdietur ad cibum, sed ad ipsum salē. Ideo in Marco habetur, quòd dixit Christus. Habete in uobis sal. Videlicet ut uestrapte natura, uestroque Marte & industria illum habeatis. Nemo. n. illum uobis dabit salē, si peccaueritis, quemadmodū subdito peccanti: quia ille accipiet salem a prælato, sed non prælatus ab alio. Pastores salē seruāt ad curandas oues suas: prælatusque ad curandos subditos suos. Sed si pastor, uel prælatus curatione indigēt: quis eos curabit? Hoc ualde consentaneum est ad illud, qđ in Ecclesiastico habetur. Quis medebitur incantatori a serpente percusso? Si serpēs mordere aliquem intenderit, ab incantatore cantabitur: sed si incantator, antea quàm serpentem cātare possit, ab eo morsus fuerit, quis serpentem cantabit? O magnum malum, & inauditum. Medicina iam uenenum facta est, illique, qui nobis medicamenta adhibituri erant, ęgrotant grauiter, penuriamque medicinarum & curationis patiuntur: & ab alijs curari indigent. Hinc uerè dignoscitur,& aperitur maxima quædam uulgi amentia, & insania. Nam si uident homines Episcopum, monachum, aut clericum in aliquod crimen incidisse, quod scandali causam dederit, lætantur, fabellamque ad inuicem, inter se, religionibus illudentes, commemorant, tanta perfusi lętitia, ac si maximum aliquod gaudium memorarent iustiori de causa susceptum. Insani quęso dicite, si hæc ciuitas corrupto aeris spiraculo (quod Dominus auertat) laboraret, omnesque tabifica contagione tacti iaceretis semianimes, non molestē ferretis, mirumque in modum doleretis, si uestras ad aures perueniret, medicos & chirurgos, in quibus solis omnium uestrum salus superaret, grauiter ægrotare? Quare ergo in infirmitate sacerdotū,& religiosorū tantopere lętamini: qui medici sunt spirituales animarum uestrarum, cum ad

No.

Mar. 9.

Eccl. 12.

uersa

uersa animæ laboratis ualetudine? Si saperetis, cum audiuissetis aliquod cuiuspiam sacerdotis peccatū, lachrymas guttatim deberetis effundere: omne enim illius malum, & incommodum in uestrum damnum, & præiudicium recidit. Maximum est incommodū, & quod siccis oculis spectari non potest. Locus est omnis serpentum plenus, omnes incantatores, qui eas cantare debuerunt, morsi manus curationi adhibere non possunt, prælati & religiosi, qui mederi populi flagitiis multò maioribus criminibus obruti uiuunt. Scholasticus qui scientiarum expers est multa audiendo & legendo, quotidianasque prælectiones in scholarum gymnasiis discens, doctus & peritus omnium facultatum euadere poterit. Verū qui postea quàm doctoris gradum attigit, adhuc ignarus est eorum, quæ tamdiu inculcauit: quid remedij, ut ea calleat habebit? nihil. Nam doctor creatus non poterit, quasi scholasticus, lectionibus interesse: & ita semper erit inscius. Eodem modo subditum iniquum prælatus corriget, uitamque eius emendatam reddet: uerùm prælatus improbus, cùm a nemine corrigi possit, semper in improbitate sua manebit.

No. ¶ Obserua autem, q non dixit, si sal cō putruerit, aut humectatū fuerit, sed si sal euanuerit, aut insanierit: quia grande periculum salis est à uanitate, aut insania. Cum.n. prælati in gradu sint excelso, & uideant se esse doctores populi, & magistros, ipsa eos celsitudo uanos redit, ipsaq; sua sciētia inflatos, & uanos, & fatuos, natura dignitatis loci homines uanos facere solēt. Exemplum habemus in Lucifero, Pharaone, Nabuchodonosore, Saule, & Amam: cui gratia Regis Assueri euanuit, in alijsque multis. Scientia etiam (vt Pau

1.Cor.8 lus dicit) inflat. Graue ergo periculum ē, si sal infatuatur. Sed nunc quid aliud uidemus, nisi prælatos elatissimos, & arrogantissimos? Hoc a t malum eo grauius est, q putant ipsi bonum, & licitum esse, atque expediens pp authoritatem & decentiam status: atque ideo irreparabile malum, quia uidetur eis ipsa seculi altitudo, & elatio necessaria esse pontificiæ dignitati. Quo ergo medebimur malo illi, q qui habet, grande credit habere bonum? Insanus medici manus renuit, quia cùm insanus sit, sanum se esse putat, itaque nunquam curatur. Prędicatores his nunq̄ prosunt reprehensionibus suis, q a cùm se literis pditos existiment, officiūq; suum iugiter præstare, si fortè reprehenduntur in aliqua re, queruntur, & in prædicatores tam hi, q̄ improbi clerici, & episcopi audaciter inuehuntur. Ego quidem mallem in deserto uiperis, & corpijs prædicare, quam huiusmodi hominibus: qui cum uitam non emendent, persecutionibus suis prædicatorum doctrinā eleuant, fructumq; impediunt in aliorū animabus faciendum. Primo libro Esdræ habetur, 1.Esd.7.

quòd Artaxerxes Rex præcepit procuratori domus suæ, ut daret ex thesauro suo Esdræ sacerdoti quantitatem quandā argenti, olei, tritici, sed sal præcepit ei, ut daretur absque mensura. Sic prælati famulos, argentū, cibū, oīaq; parcè & moderatè impēdere debēt: salem uerò sine mēsura. Exemplū bonæ uitæ, doctrina, & pdicatio effusissimè, sine ullaq; mēsura insumi debēt: eorum.n. debet esse maxima ubertas & abundantia apud prælatos. Verùm nūc multò aliter fit apparatus famulorū, equorum, dapum, & conuiuiorum nimiū sine ordine, sine limitatione, sine mēsura, aut delectu: doctrinæ uerò, sanctorumque sermonū parum, multa parsimonia, & limitatione, adeo ut non paucis in locis sacra concio semel in anno tantummodo populo exhibeat. Præcipiebat Deus, ut q Deu.2

aliquam seruam deperiret, eam uxorem ducturus, uestē illi detraheret, unguesque & capillos raderet. Sic, & eodem modo & tu, ut cum Ecclesia uerò matrimonio copuleris, quæ de serua Christi redemptione libera effecta est: aduerte te esse Episcopum, ut ei ungue, & capillos, oīaque superflua, aurū, argentū, & famulos, uestes, apparatus, & uanitates eripias, eāque nudā in uxorē accipias. Quanquam nunc nemo iam Ecclesiam concupiscit, sed reddituum, auri, & argenti, & uestimentorū cōcurrētium causa: quare tam pauci modo pij, sanctique prælati in Ecclesia Dei reperiuntur. Hi igitur insani tanquam sal infatuatus, & euanescens nullo remedio in infirmitate sua, & insania curari possunt.

Quid igi de his fiet, quid boni huiusmodi prælatus, aut doctor ex sese præstare poterit? Audi Dominum: Nec in terram, nec in sterquilinium utile est, sed foras mittetur. Vinū, si corrumpatur, acetum fiet, ex ueste bombycina attrita calcei fabricant. Equus mācus cisternæ rotæ alligatur, uti leque præstat ministerium, quin etiam & mortui corium utile est. Elephantorumque ossa conducūt. Verùm sal, postea quā corruptus est, prorsus inutilis redditur, & ad nihilū ualet. Nihil est inutilius, minorisq; momenti, quàm sal corruptus & euanescēs: ita nihil est deterius, aut inutilius malo prelato. Non mihi satis ꝑspicuū est quæ causa sit, ut talis prælatus à terra sustineatur, in Deoq; patientiam inueniat. Si subditus malus est, unica tantummodo anima deperit, uerùm si prælatus est malus, ipse cum alijs quàm plurimis, qui malo eius exemplo scandalizantur, intereūt. Quare nihil est deterius improbo prælato, aut inutilius. Si quinquaginta suū terga fortè comparaueris, tribus itē salis ad ea salienda simul emptis modijs, acciderit salem non rectè naturam suam in illis saliendis ostēdere, ut salis defectu corrūpantur, & in sterquilinium mittātur, quæro, quid amissum est non saliente sale? Facta est tantummodo iactura trium, aut quatuor aureorum, q̄bus sal emptus est? minimè, multo enim maior fuit iactura. Corrupta enim sunt quinquaginta terga suum, quæ plus centum aureis emuntur. Ita prælato malo existente plura amittūtur, quàm si tantummodo prælatus sui iacturam faceret: nā ꝙ subditos suos à corruptione non præseruauit bonis exēplis & moribus, ipse infernū descendet mille animas secum damnatas ducens: ut eum in pœna sequantur ducem, quem in uitijs malisque moribus prelatum imitati sunt. Quare aduertendum est, quòd eodē modo, quo episcopi arrogātes & superbi maxima famulorū caterua stipante, uicatim incedunt, in infernum nihilo minori turba insequente damnatorum, qui ignoranter, & ex dfectu doctrinæ peccauerūt, mittentur, sequētibus cognatis, uitiosissimis, quibus multa, dum uiuerent, indignis beneficia ecclesiastica abutēda permiserāt, mulierculisque inopiæ, ceu que familiaris penuria quæ se prostituerunt, cum à prælatis illis negligentissimis sustētari in uirture, & pudicitia, earū egestate subleuata possent, &c. Maxima igit̄ turba huiusmodi prælatos cōsectabitur. Attende igitur ꝙ teneris multarū animarū rationē reddere, aliosque uitæ tuę doctrina, & exemplo salire, & meliores facere. Cū ergo hoc ita sit, quis est tā mentis inops, ut prælaturæ dignitate concupiscat? Quis est, qui alijs imperare uelit? Diuus Bernardus etsi sanctissimus esset, subditosq; religiosissimos, atque optimos haberet, nihilominus tamē labores suos deplorabat dicēs in quodam aduentus sermone: Hei mihi, q a uas sanguinis Christi mihi commissum est. Quid putas animas esse? pretiū sanguinis Christi, qui pro illis effusus est: & ita prætij æstimabilis sunt. Si tibi fortè darēt uas uitreum Christi plenū sanguine in cruce fusi, propter nostrā oīum salutem: nōne illud summa diligentia custodires; nōne illud maxima reuerentia seruares, totoque corpore contremisceres, ne aliqua gutta in terram decideret? Profectò illud in loco tutissimo constitueres, quò nemo posset appropinquare. Attende igitur prælate uas Christi sanguinis tibi esse commissum: non uitreum sed carneum, fragile & corruptibile. Vas uitreum si a nemine tāgatur mille annos poterit durare. Attende igitur istas animas, quę sanguine Christi emptæ sunt, tibi commendari, quæ cū sint fragilibus uasis include adeò, ut nemine etiam tangente, nullo uulnere, aut ictu suapte natura corrumpantur, maximum periculum tibi incumbit eas tueri. Paulus; Habemus thesaurum hoc in uasis fictilibus. Si ergo uitreum uas sanguine Christi plenum, quod mille annos durare potest, tibi commissum tanta cura asseruares; quantò potiori iure summa diligentia eum debes, ut tot animæ, tam futilibus uasis inclusæ nulla iactura custodiantur? Veruntamen quot sunt, qui impudentissimè, effusissimaq; conscientia prælaturas suscipiunt, & administrant, non animaduertētes quàm astricta obligatione teneantur ad uirtutē? Quis esset adeò insanus, qui per aliquem montem transiens, pastorem uideret uere sub umbra recumbentem roboris, aut quercus, & ob illa

Ber. ser. 3. aduentus.

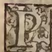
2. Cor. 4.

illa minima uoluptatis momenta cum illo uellet manere, pastorq; factus equitis habitum deponere non dubitaret? Pastorum uita admodum est laboriosa, & ita à Iacob, qui pastor erat depicta est: Dieno ctuq; urgebar gelu, somnus fugiebat ob oculis meis. Quamplurimi ut ab hominibus dominationis nomine appellentur, ob exiguasque mundi delicias officium pastoris laboriosissimum sibi comparant: ui de igitur qualem habes obligationem ite neris enim esse omnibus alijs perfectior, eo quod omnes oculos in te cōuersos habent, actionesque tuas obseruant: peccataque hominum priuatorum, & uulgarium sunt quasi quædam in pede, aut manu notæ, quæ facillimè occultari possunt. Prælatorum uero crimina tanquam stigmata ori iniusta ab omnibus non conspici non possunt. Sed de his satis. Iam ultimum uerbum huius capitis audiamus. Qui habet aures audiendi audiat. Loquebatur Christus de prælatis Ecclesię, qui ferè unquam corriguntur, sed potius indignantur aduersus prædicatores, eos arguentes, ideo dicit, ut audiant. Rari enim sunt inter ipsos, qui quamuis habeant aures applicent illas ad audiendum uerbum Dei, nam putant omnia scire, & ꝙ ab omnibus tanquam dij sunt adorandi: Ideo propter raritatem dicit, qui habet audiendi Habet aures mentis, sed nō ad audiendum Spiritus sancti uocem, ut faciant mandata eius. Sed iam nunc ad explanationem capitis decimiquinti accedamus.

Gen. 31.

CAPVT XV.

No.

Erpendens D. Paulus causas quare Dominus noster Iesus Christus in tantam humilitatem, & abiectionem in mundum uenerit, potissimam ait fuisse remedium, salutemque omnium peccatorum. Christus (inquit) Iesus uenit in hunc mundum, peccatores saluos facere. Nam nisi Adamus peccasset, quanquam Christus ad extollendam humanitatem, illamque præmio prædestinationis æternæ beandam nihilominus erat uenturus, & ut operibus nostris vigorem daret: tamen in carne passibili nō descenderet, nec tāta abiectione, uarijs frigoris, sitis inediæ, æstus, & mortis, aliorumque incommodorum supplicijs obnoxius Omnes enim hilabores, quib. Christus, dū uiueret, est affectus, medicinæ, præsentissimaque plagarū & peccatorum nostrorum fomenta extiterunt; quòd si nulla fuissent peccata, opus non esset, ut Christus tantis miseriis se subiiceret. Vnde beatus Augustinus. Tolle morbos, & tolle uulnera, & nulla est causa medicinæ. Et ideo, quia homo peccauerat, expediebat, & Christus quasi medicus, malorumque nostrorū reparator descenderet. Et idcò ait ipse: Non ueni uocare iustos, sed peccatores. Et iterū: Venit filiꝰ hominis saluum facere, quod perierat. Esai. quoque de Messia propheians ait: Ad annunciandum mansuetis misit me, ut mederetur contritis corde. Quæ uerba in superioribus Euangelista noster Lucas narrat, quòd de se ipso fuerunt pronunciata. Hoc erat Christi officium, quod Christus exercebat, & ad quod exercendum in mūdum uenit. Accedit enim ad paralyticum, ante omniaque illi dixit; Remittuntur tibi peccata tua. Magdalenæ etiam dixit. Remittuntur tibi peccata tua. Etiam paralytico, qui erat in piscina, mulierique adulteræ, alijsque quamplurimis confirmauit. Videntes igitur publicaui & peccatores maximum, quod ex diuina Saluatoris nostri prædicatione commodum perciperent, illaque regalia præcordia, quibus omnes peccatores suscipiebat, considerantes, eximiamque benignitatem, & amorem, quo medicus ille cœlestis infirmitatibus medebatur, peccataque remittebat, allecti, adductique tanta bonitate, suauitate, & dulcedine, eum quocunque iret insequebātur: ut salutis uerę uia dirigerētur. Hoc est, quod sanctus noster Euangelista ait: [Erant autem ei appropinquantes publicani, & peccatores] Cū taurus carcere, quo detinetur, solutus in forum, vel in arenam ui maxima erūpit, nemo propius accedere audet: qui uerò prope taurū sunt, retorquēte tauro caput statim maximo territi pauore fugiunt, in vallum, que, seu quæcunque alia receptacula se coniiciunt, ut uim incessantis

1. Ti. 1.

Aug. ser. 9 de uerbis Apost.

Matt 9

Luc. 19

Esai. 61

Luc. 4

Matt. 9.

Luc. 7

Ioan. 5

Ioan. 8.

No.

tauri deuitare possunt. Verùm si posteà tātu curriui fortiter astringatur, uel iugo subijciatur, quilibet impunè cominus accedit, ut uel etiam puer cornu audeat tenere. Hoc igitur modo in lege ueteri nemo Deo appropinquare audebat: nam quasi taurus ferus temere accedentem in terficiebat. Accessit ad Deum Oza, arcam quē tetigit, statimque interijt. Accessit Ozias indebitè, & leprosus factus est. Accesserunt etiam Nadab, & Abiu filij Aaron, offerentes ignem alienum, & statim mortui sunt in cornibus tauri. Et cum Deus uoluit legem dare populo Israel, dixit Moses populo ex parte Dei: Cauete ne ascendatis in montem, neque tangatis fines eius: omnis qui tetigerit montem morte morietur. Quare non modò proximè accedere non audebant: sed nec etiam uno interposito miliario: nam sicut taurus ferus appropinquantes interficiebat. Ideoque Dauid dicebat in Psalmo Deus ultionum Deus: Deus ultionum liberè egit. Verùm posteà quàm amore uictus se humanitati tradidit, naturæque humanæ iugum subijt, hominum charitate deuinctus, tanquam agnus mansuetus factus est, adeò ut publicanos, peccatores, meretrices, latrones, claudos, cæcos, & paralyticos, leprosos, & mendicos, cæteramque miserorum hominum turbam facillimo animo accipiat, summoque amore complectatur. Ita omnes in illo misericordiarum parente auxilium, & solatium inueniunt. O beata, fœliciaque tempora. Quis hoc audire potest, cui nō præcordia desiderio labefactérur? Quis est adeo durus, ut non tanta bonitate, & pietate, & misericordia domini molliatur? Neminem filius Dei reiicit, nullius plagæ, aut miseriæ illi nauseam mouere possunt: sed cum sit summa bonitas & munditia, facili, alacrique uultu, luxuriosos, abominabiles, & turpe peccatores accipit, qui ab eo non modo morte, aut aliquo supplicio non afficiuntur, uerùm uitam consequuntur. Antea in ueteri lege nemo audebat appropinquare. Adamus se abscondit, & cum audiuit uocem eius, fugit: hi autem cum multò sint maiores peccatores audita filij Dei uoce non modò non se abscondunt, sed potius appropinquant, ut audiant illum. Nullum confugium reliquit Deus miseris peccatoribus tempore diluuij, nec sodomitis. Pharao etiam rex Aegypti, ita cum omni exercitu suo aquis maris interclusus fuit, ut nec retro, nec ante ullum remedium inuenerit, quò effugere posset interitum. Nunc uerò tantum habent asylum, & confugium peccatores: quia idem Christus refugium & defensio, medicina, & uenia peccatorum. Vide nunc illum, ante quem omnes Angeli tremore corripiuntur, imò ad cuius nutum columnæ cœli contremiscunt, qđ in tantum se humiliauerit, & è sublimi sua maiestate, seueraque iustitia ita exinaniuerit, ut etiam publicani, & peccatores ad eum accedere ausi sint. Vide etiā quomodo, sicut ad Dauid conuenerunt omnes olim, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo, & factus est eorum princeps: sic omnes miserabiles conuenerunt nunc ad Christum, quem uidebis undique circumseptum gētibus miseris, qui factus est eorum princeps, defensio & confugium. Videbant benignitatem illam, qua illos accipiebat, illamque familiaritatem & conuersationem Christi considerantes, animosiores & alacriores reddebantur, ut eum quærerent. Qui perdices, aut coturnices uenari intendunt, illicem earum simulant. Eodem modo Christus cum publicanis & peccatoribus manducans, & conuersans, illos ea consuetudine, quasi quodā illice, Deo uenabatur. Quādo aliquis princeps uenatum procedit, & uel aprum, uel ceruum, aut feram quantamcunque capere uult: cum suis uniuersum montem circunsidet, & unusquisq; separatim suo in tramite locatur, qua feram transituram existimat: at dominus locum capit communiorem, quem feris frequentissimum transeuntibus esse existimat, ut cū transire feram eo senserit, propria manu interficiat. Non aliter peccatores huius mundi saltus pererrant, prorsus ab omni intellectu alienari, non intuentes pericula quamplurima non modo in altero seculo sibi parata: sed etiam in hoc ante oculos proposita, belluinas libidines suas insectantur usum rationis obliti, non ut homines, sed ut bestiæ, sensualitati toto pectore,

Marginal references: 2.Re.6. 2.Pa.26. Leui.10. Exo.19 Gen.3. Gen.8. Gen.19. Exo.14. Iob 26 Phili.2 1.Re.22

pectore, totisque uiribus suis dediti. Descendit Christus dñs noster gloriæ Rex, a summa cœlorum sede in terram, vt peccatores venetur: & ne venanda terreat aïalia, colorem câpi induitur. Nã ut ait Apostolus uenit in similitudinem carnis peccati, & habitu inuentus, vt homo. Venit in habitu peccatoris, & formâ peccatoris, ne ab eo fugiant peccatores. Et quia sunt quàmplurimi operibus pietatis & misericordiæ dedit, constituit dñs in quadã statione, seu limite Abrahamum quendam qui eos uenetur: est.n. hmôi uenator talibus feris capiendis aptior, qui eo peruenientes eleemosynis, piisque operibus saluentur. Præterea quia sunt nonnulli ieiunatores, pœnitentes, amatoresque solitudinis, in alia statione Ioãnem Baptistam locat, ut pœnitẽtia sua & cilicio illius generis peccatores lucretur. Ita circumcirca uniuersum montem alijs quamplurimis famulis obsedit, qui pro diuersitate locorum, ingeniorumque suorum, & uariis uariis mõdis, uirtuti operam nauantes, uarijs motib. homines caperẽt, ut unusquisque iuxta naturam suã facilius saluaret. Sed principes Christus Iesus frequentissimo in loco sedet, quo plures feræ deueniunt, homines.s. qui dum in huius uitæ saltibus, lustrisque uagantur, non iniuria ferarum nomen sortiuntur. Sedet igitur dñs, excubatq; in illa frequentissima statione, mediocritatis uidelicet: nam nec Ioannis Baptistæ austeritatem uiuendi in exterioribus actionibus corporis delegit quia in deserto plus quadraginta diebus non est moratus: nec nimiam aliorum sanctorum hominum mollem & delicatam nimis uerbanitatem admisit: sed agens, conuersansque cum peccatoribus, cum illis discumbebat, & ambulabat, ut eorum animas Deo lucraretur. Hæc est causa, quare doctores dicunt: Christum communiorem uitam elegisse, uidelicet, ut plures peccatores uenaretur doctrinæ suæ facilitate. Nam si D. Paulus dicebat: omnia factus sum omnibus, ut omnes ad me traham: quantò melius hoc præstare posset Christus? posuit se in loco communi, & in statione, qua plurimæ feræ transire solerent: & ita eum uidebis circunseptum undique publicanis, & peccatoribus, qui ad eius sibilum, & illicem cõcurrentes in manus illius incidunt, & ita interficit dominus in illis omne id, quod est mundus, aut caro, aut peccatũ, ut Christo uiuant ueram gratiæ uitam. Ex omnibus officijs nullum maiorem patientiam postulat, quàm uenãtio. Opus est enim ut patientiam habeas, nec te tædeat expectandi, quantamcũque feræ cessationem faciant: nam si festinas, tempusque idoneum capiendi expectare non uis, nihil unquam uenabere. Si perseueras, mãnesque expectans, donec fera irrumpat, cum minimè reberis, tenebitur fera, cùm tu iam tædio affectus desperare uenationẽ cœperis. Quæ lingua, satis explicare posset Dei patientiam, qua conuersionem peccatoris expectat, unum, aut alterum annum, tertium, aut etiam plures clamans, uocans, inspirans, diuersisque modis aliis peccatores ad se alliciens? Immensa est igitur Dei patientia, qua erga homines utitur. Nullus uenator est, qui diutius ue nando expectet, quam Christus peccatores expectat. An diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei. Diuitias uocat Paulus, quia cum tanta mala quotidie faciant peccatores, solem suum oriri facit super bonos, & malos, & patienter sustinet, & blandiens multa bona largitur, ut ad pœnitentiam per beneficia prouocet. Diues est, & longanimis, quia ad pœnitentiam expectat per multa tempora. Tertullianus librum de Dei patientia elegantissimum scribit, ubi monstrat nihil in eo diuinius, aut mirabilius, quàm cum facta mortalium improborum toleret, ac miseretur.

Phili. 2 · Gen. 18. · 1. Cor. 9. · Rom. 2 · No.

¶ Vidẽtes itaque publicani & peccatores hanc benignitatem, erant ei appropinquantes. Appropinquemus ẽt & nos ad Christum, horum exemplo, qui tã longẽ recessimus ab eo per peccata, sicut admonet Esaias dicens: Quærite dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. Iacobus quoque Apostolus hoc idem suadet dicens: Appropinquate Deo,

Esai. 55 · Iaco. 4.

No. Deo, & appropinquabit vobis. Quæ res magno iudicio est, quod peccata longe nos a Deo abducūt: quemadmodum Dauid di- Psal.118.
xit: Longè à peccatoribus salus. Esaias & Esai.59.
Iniquitates nostræ diuiserunt inter nos & Deum nostrum. Et Paulus ad gentes: Ephe.2.
Aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Verùm qui longè fu mus per peccatum, appropinquabimus ei per dilectionem. Duo extrema sunt inter se maxime distantia, quorū alterum, Deus est, alterum, tu: voluntasque media inter utrumque sedet. Vnde quò magis ad Deum accedit, eò magis a nobis recedit: & quo magis nobis appropinquat, tāto longius a nobis separatur. Quare tā tum hæc uoluntas ad Deum accedere pò test, ut nos omnino deserat. Rursus tantum ad nos approximari potest, ut prorsus Deum derelinquat. Tantum accesserat Apostoli uolūtas, & animus ad Deū; tamq; ab se recesserat, & abalienata erat, ut dixerit, Viuo ego, iam non ego. Homi- Gala.2.
nes sancti, quia ualde Deum amabant, Deoque erant admodum propinqui, lon gè ab se erāt, suiq; obliti, & negligentes, rapti, & eleuati in Deum uiuebant. Sed quoniam mundus eos alienatos esse uidebat, & in omnibus externis actionibus suis, quasi mortuos illos insanos iudicabat, ut Apostolus de se, & sociis suis ait: 1.Cor.4.
Nos stulti propter Christū, uos autem sapientes, &c. Quantò quis magis Deum diligit, tantò minus seipsum amat: & quantò magis se amat, tantò minus Deum diligat necesse est. Quare non pauci sunt peccatores, qui ob id, quòd uoluntatem suā nimis ad se trahunt, funditus in Dei con- Pro.8.
temptionem, sacrarumque concionum odium incidunt, ut ne quidem ullum de Deo uerbum audire uelint, iuxta illud: Peccator cum in profundum peccatorum uenerit, contemnit. Hi duo amores sunt il- Aug.li.14.ciui.ca.28.
li de quibus Augustinus ait. Duo amores fecerunt duas ciuitates: amor Dei usque ad contemptum sui, & amor sui usque ad contemptum Dei, cum autem amor pe- Aug.li.11.ciui.ca.28.
des animæ sit, ut idem Augustinus inuit, inquiens; Amore feror, quocūque feror; si Deum amaueris magis, quam te ipsum proprius ad Deum accedes.

No. ¶ Accede igitur ad Deum, nō gressibus, corporis, sed mentis: illum super omnia diligendo. Sic qui non est calidus per charitatem, Deo appropinquare non potest. Impius autem, sicut fluuius, quia quanto magis recedit a fonte, a quo exijt, tanto magis appropinquat ad mare: sic fluxibiles & deliciosi, quanto plus fluunt uiuendo, tanto plùs recedūt a Deo fonte uiuo, & uero, appropinquantes ad amaritudinem ęternā, ita ut eis uerè dicatur. Appro Psal.106.
pinquauerunt ad portas mortis. Nos uero appropinquemus ei per dilectionē, ut ipse appropinquet nobis per suam gratiam. Qui ægrotus est, festinet ad Christum, is enim uerus animarū est medicus. Si quis sitit, & æstu premitur, currat ad Christum: qui fons est aquæ salientis ad uitā æternam: Qui infirmus, & debilis est Ioan.4.
ad Christū ueniat, quia lux mūdi est. Qui famelicus est, ad Christum curat: quia uiuus est, & substantialis panis, per quem Ioan.8.
animæ nostræ ab æterna morte liberātur. Appropinquemus itaque Deo per amorem, & Deus appropinquabit nobis per amorem reciprocum: iuxta illud quod in Ioan.8.
Prouerbiis dicit: Ego diligentes me diligo. Ferrū enim quandiu est frigidum nō potest cum alio uniri, nec ad id perfectè appropinquare: sed quando est calidum facilè potest. Sic nec homo frigidus per odiū, uel malitiā appropinquare potest Deo: sed benè calidus per dilectionem. Sic enim beatus Augustinus dicit: super Aug.super psal.144.
Psalmos, quòd Deo, qui ubique est, neque per loca appropinquamus, nec ab illo per loca remouemur. Appropinquare illi est similem ei fieri, recedere ab illo, est dissimilem fieri, fit autem homo magis similis Deo per dilectionē. Sic isti publicani, & peccatores appropinquabant ad Iesum, Pharisæi uerò, & scribæ longè distabant.

¶ Appropinquemus etiā Deo per pœ- No.
nitentiam, ut Deus appropinquet nobis per gratiam: iuxta illud Pęnitentiā agite, Math.3.
appropinquabit regnum cœlorū. Si accesseris ad imaginem in speculo, accedet ad te: si recesseris, elongabitur. Sic etiam est de Deo, qui est speculum sine macula. Sap.7.
Sicut enim nauis quantò magis accedit ad littus fluminis, tanto magis littus ei propinquum fit: sic quanto magis peccator accedit ad Deum per pœnitentiam,

tantò magis Deus, cum sit immobilis fit ei propinquus. Sic isti publicani, & peccatores Iesum quærebant pœnitentes, & ei appropinquabant: non tantum illum gressu corporis sequentes, sed etiam per pœnitentiam, & dilectionem appropinquantes.

No. ¶ Porrò isti publicani, qui fuerint, iam sæpè diximus, quòd erant illi, qui publica vectigalia cogebāt. Veluti conductores, portitores, publicani, quæstores, & alij similes regum ministri, qui communiter apud populum infames, & abiecti reputabantur. Non quod omnino hæc ministeria de se sint illicita (vetitum enim non est, conducere, aut recuperare, uel cogere regia uectigalia) sed quia, ut plurimū, qui in huiusmodi negotiationibus uersantur, homines sunt tyranni, crassæque conscientiæ: unde ea munera, & officia, quę de se illicita non sunt, malitia eorum, qui ea obtinent, infamia reddūtur. Vide igitur, quātum debeas optimum uiræ cursum tenere, officiumque tuum iustè administrare: ne infamia tua officium tuum inhonestes, & infames. Verùm tu, q prelatus, monachus, aut clericus es, malo uiuendi exēplo inhonestas, & infamas officium, quod habes perfectionis. Nullus est status, quā tumuis sanctus & perfectus sit, cuius autoritas non magna ex parte minuatur si hominibus malè moratis sit commissus. Quis est status Christianismi dignitate altior? Hic tamen impune ab ethnicis, & infidelibus, ob malam Christianorum uitā, & mores uituperatur, & contemnitur: Chry. ho. 10. in ope. imper. nam ut diuus Chrysostomus ait, uidentes mala opera Christianorum infideles blasphemantes dicūt: Qualis est Deus Christianorum, nunquam sustineret eos, qui Mat. Ro. 2 talia agunt, nisi consentiret malis actibus eorum. Vnde Apostolus ait; Nomen Dei 2. Cor. 6 blasphematur per uos inter gētes. Corinthios quoque admonet dicens; Adiuuantes exhortamur, ne in uacuum gratiam Dei recipiatis, &c. nemini dantes ullam offensionem, ut non uituperetur ministerium nostrum. Ne impiè uiuatis, ne uestra uitę impietate sanctissimum Christianismum infametis: ansamque infidelibus præbeatis, ut Christianos parui faciant. Neem. 5 Quapropter Neemias Iudęos reprehendens ait. Quare non in timore Dei ambulatis, ne exprobretur uobis à gentibus inimicis nostris? Lege Augustinum super Au. super Psal. 25 illud Psalmi. In Ecclesijs benedicam te Domine. Itaque ministeria, publiciq; magistratus reipub. olim infames, & abiecti reputabantur, eo quòd ab iniquis hominibus gerebantur: unde etiam publicani infames, & peccatores putabantur. Hi tamen, alijque huiusmodi homines, licèt maximis criminibus immersi essent, moti & inuitati Christi doctrina, propriasdomos, familiasque deserentes, Christum quęrebant, ut Christo in omnibus auscultarent. Ideo de istis publicanis, & peccatoribus, qui Christo appropinquabant, subdit Euangelista.

[Vt audirent illum.] Verbum Christi No. 5 traxit illos, sicut pisces capiuntur hamo. Hoc primum argumentum est diuinę gratię, quòd peccatores sua gratia preuenit, & uocat, & etiam trahit dum adhuc in peccato sunt, imò certissimum signum diuinę gratię est, quòd nondum cessat nos uerbo suo uocare & trahere. Non igitur ulli peccatorum desperandum quamdiu adhuc nos uocat Deus, nisi enim misereri nostri uellet, non uocaret nos, & traheret uerbo suo.

¶ Obserua autem, quòd non omnes No. quærunt Christum, ut cupiant ab eo discere, & audire, sed sicut Iudas appropin Mat. 26. quauit, ut osculo traderet illū, sic multi appropinquāt ad Christū, nō ut discāt, sed ut tradant: & sicut Iudęi, qui sæpè accedebant ad Christum, non ut audirent, & di Mat. 22. scerent ab eo, sed ut caperent eum in sermone. Isti autem recta intentione audiebant uerbum eius, & ideò conuertebantur. Docemur simplici oculo accedere ad audiēdum sermonem: nam sicut gladius rectùs non intrat in uaginam curuam, sic Ephe. 6. gladius uerbi Dei penetrabilior omni gladio ancipiti non intrabit in animam Sap. 7 maleuolam, nec Dei sapientia habitabit in corpore subdito peccatis. Erat etiam Christi doctrina cibus suauissimus animæ maximæque nutritionis, & accedebant isti sicut famelici ad porrigentē cibum, ita lætabantur Christum insectantes eius sermone, ut cibo uitę. Ab eo enim nusquam recedebant Pharisęorum murmurationes

tiones contemnentes, quantoque magis Christum audiebant, maiori audiēdi desiderio capiebantur. Hoc est enim maximū inter cibum animę, & corporeum discrimen: nam cibum corporis, cum esurimus optamus, postea uerò, quā satiati sumus, fastidimus: at cibus animę, cum semper satiet, nunquam fastidium parit, & quò diutius sumitur & frequentius, suauior & delectabilior est.

No. ¶ Obserua etiam, quàm efficax fuerit Christi sermo, quo tanti ac tales peccatores adducti sint in ueram uitę emendam, morumque correctionem. Bonum testimonium dederūt de hoc illi, qui dicebāt:
Ioan. 7 Nunquam sic locutus est homo. Et rursus
Ioan. 6 ille qui ait; Quo ibimus? uerba uitæ habes. Hinc Dominus ipse per Hieremiam
Hie. 23 loquitur dicens; Nunquid nō uerba mea sunt quasi ignis, & quasi malleus conterens petras? Sed unum hic maximè aduertendum esse censeo. Nam cū uerba Christi tam egregius, tamq; efficax essent animę cibus, ut post se publicanos & peccatores traherent, nihilominus tñ Pharisęi illis audiendis non conuertebantur, sed potius deteriores fiebant de Christo, deque eius concionibus sacris murmurantes. Pharisęi, & publicani omnes peccatores erant: hoc tñ intercedēte discrimine, quòd publicani publici, Pharisæi uerò occulti erant peccatores: nam exterius iusti, ac sancti uidebantur, cum intus inuidia, superbia, & ambitione essent pleni. Hi igitur, q exteriori inspectu boni apparebāt, cum interius essent impij, duriores ad cōuersionem, tardioresque erant, quā qui
Aug. trac. de conflictu uitio. palàm erant improbi. Sic Diuus Augustinus ait, quòd etiam si peccatum publicū grauius fit secreto, facilius tamen publicum, quàm secretum curatur. Nam peccatorem occultum nemo admonet, nemo reprehendit: publicū prælati, prædicatores, multique alij accusant, donec eum alius multò uitę moribus immutatum uideant, adeò ut non rarò huiusmodi homines religiosissimum uitę finem faciāt.
1. Re 11. & 12. Exemplum habemus de hoc in Dauide, qui dum eius peccatum secretum fuit, pęnitētiam nullam agit, postea uero quam diuulgatum est, Prophetę Nathan reprehensionibus ductus, penitentiā egit. Ideo misericors Deus, sępe permittit, ut occulta peccata publicentur: ut peccator cōfusus, & erubescens, infamia & ignominia peccati ad eum cōuertatur. Quapropter Dauid in psalmo ait; Imple facies eorum ignominia, & quærent nomē tuū. Mauult Psal. 8. enim Deus, ut cū peccato opinionis tuę impendio salueris: quàm ut secretò concubinam habeas, & sub prętextu pudicitię apud homines uiuens, postea in infernum mittaris. Quot sunt, qui credētes se omnem uitam suam secreta peccata sua habituros; postea tamen criminibus publicatis, & punitis, ipsi authores in carcerem coniecti ad Deum pœnitentes conuersi sunt? Pharisæi tanquam secreti peccatores in peccatis suis manebant: at publicani ueluti publicè peccantes, ad audiendum Christi sermonē accurrunt, ut luti præsentissimam animarum medicinam, omniumque in terra saluberrimā. Sapię. 16.
Nec herba, nec malogranata sanauit eos, sed sermo tuus, quanat uniuersa. Sed quid Pharisæi? [Et murmurabāt Pharisæi No.
& scribę, dicentes.] Hinc uides, quòd multoties, ut pauperculi seculares, & milites, qui uidentur esse longè a Deo, sunt multis ecclesiasticis uiris meliores, & perfectiores: & illi, qui uidētur esse propè per sapiētiam, & dignitatem in ecclesia, sint remotiores, quod est contra ordinem rerum naturalium. Corpora enim, quæ magis appropinquāt cœlo, & Soli, sunt nobiliora & clariora: ut patet de sphęra ignis & superiori parte aeris, ad quę caligines, turbines, & nubes non ascendunt. Sic ecclesiastici, qui propinquiores sunt firmamento ecclesię, & Soli iustitię per dignitates ecclesiasticas qui deberent esse cęteris meliores & clariores in moribus per ueram scientiam & sapientiā, aliquā do sunt peiores. Sunt enim multi similes istis scribis, & Pharisæis, similes Saturno, qui est planeta cœlo propinquissimus, atque ideo deberet cœli influentiam cæteris plenius participare: & tamen est plane tam maleuolus, tardus, terreus, retrogradus, ponderosus, & pallidus. Veniebant publicani & peccatores deuoti, ut Christum audirent, ecce isti scribæ & Pharisæi maleuolentię & murmurationi sę debebant: qui secundum rectam rationem sanctiores, & perfe-

perfectiores esse debuerant.

¶ Obserua secundò, quàm sint homines de rebus arduis, magnisque agentes, linguis detractorum & murmuratorum subiecti. Vnde Diuus Hieronymus in secundo prologo super librum Iob, inquit; Si fiscellam iunco texerem, aut palmarum folia complicarem, &c. Sed qui munera ardua exercent multorum detractionibus sunt obnoxij. Lege Augustinum. Sic Reges, prælati, & magnates murmuratoribus subiecti sunt. Sic Christus habebat præstantissimũ officium, uidelicet peccata remittendi, ꝙ sublimius erat, quam cęlũ, ac terram de nihilo creauisse: quomodo igitur effugere posset murmuratorum linguas? Murmurabant igitur scribæ, & Pharisæi, qui erãt legis doctores, aliique qui eximiã sanctitatem, & perfectionem ostẽdebant: quorum detractio non parui facienda erat. Nam cum detractores ignari, & imperiti sunt, pro nihilo est ducẽda eorum reprehensio, nam ineptus, si dicas Deum esse trinũ & unũ, autumat te in aliquam hæresim esse delapsum: quare nihil æstimãda est ineptorũ murmuratio. Nec magis debes æstimare, si de te detrahant homines impij: uerba enim hominũ iniustè uiuentium nullam habent autoritatẽ, omnes enim, qui illum audiunt, quæcunque dicit ex affectu, non iudicio dicere credunt. Veruntamen quando de te sapiẽtes, & qui sancti putantur, murmurant, timendum est: cogunt enim uulgus, ut credat suæ sanctitati & opinioni, nam partim quòd sapientes, & literati sunt, nota illos dicere credunt: partim quia sancti homines qui iusti reputantur, longè ab eorum linguis malitiãm, & mendacium abesse opinantur. Quib adiunctis adeo confirmata & corroborata redditur illorum detractio, ut omnes illorum uerba oraculo paria iud cent. Tales erant Pharisęi, & scribæ, qui murmurabant contra Christum, nam Pharisæi æstimabantur sancti, & scribæ erant uiri in lege doctissimi. Sed quid murmurabant audiamus: Dicebant enim: [Hic peccatores recipit, & manducat cum illis.] Hoc autem, quod hi dicebant, ut Christum uituperarent, in maiorem gloriam, & honorem Christi redundat: nam dum

Aug. de verb. su per Matt. ser. 15.

No.

dicunt Christum peccatores benigniter recipere, saluatoris excellẽtiam innuunt, qui neminem quãtumuis malum & peccatorem reiicit. Moses saluator fuit populi Israel, uerũm non itã perfectus, ut peccatores ad se reciperet: imò manum suã in mare tẽdens Dei inimicos in aquis rubri maris suffocauit. Præterea cum populum Israel uidit uitulum fabricasse ad orandum, rediens tabulas confregit, ingẽtemque edidit in illos peccatores stragẽ. Exo. 14. Exo. 32.
Item Iosue saluator fuit (hoc enim erat nomen eius, & officium) sed occidit peccatores, qui erant in in terra promissionis, & reges, qui possidebant eã occidit. Achã, etiam, qui peccauit furãdo de anathemate Hierico lapidari iussit. Item hi duo iusti fouebant bonos, puniebant malos. Sed fœlix, beatusq; saluator noster Iesus Christus discipulos suos ita fouet, & amplectitur, ut etiam peccatores recipiat nedũ occidat. Inter oĩa Christi mysteria quę fidem nostram extollunt, potissimum est illud arcanum, quo peccatorum remissionem credimus, & quo speramus nos quamtumuis peccatores piè & benigniter à Deo rèceptum iri. Quid enim prodessent nobis omnia, quæ credimus, nisi ueniç spẽ haberemus? Si iniquitates obseruaueris domine: domine quis sustinebit? Sequitur, Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te Domine. Vnde Beatus Augustinus in ea uerba Pauli; Iustificati gratis, per gratiam ipsius: si Deus (inquit) non reciperet confugientes ad se, esset in eo iniquitas. Si Deus peccatoribus non indulgeret, quid esset de Adam, & Eua? qd de Aaron, Dauide, Petro, Paulo, Mathęo, & aliis innumerabilibus. Nullus istorum regnum cælorum intraret, & exomni humano genere Christus Dominus noster tantummodo, beatissimaque eius mater Virgo Maria, qui innocentes fuerunt, saluarentur. Quid præterea prodessent sacramenta a Christo instituta: si illis ueniam peccatorum nostrorum non impetraremus? Nisi Deus non reciperet, cum ad Deum cõuertimur, multò peior esset uiuentium hominum status, quam illorum mortuorum, qui in inferno æternis suppliciis torquentur, quantũ ad hoc. Nam damnati in inferno, quanquam peccant

Iosu. 10. Io. ue. 7.

Ps. 129.

Rom. 3.

rat a patre, uidelicet, quærere salutem hominum peccatorum. De hoc autem murmurare, esset, ac si quis murmuraret contra solem, eo qd' radios suos, & calorem, quibus omnia crescunt, & fructificant, dif fundit super terram, & si murmuraret q̃s de aliquo, quia quęrit opes suas perditas. Qui de aliquo murmuraret ea, quæ amiserat, quærente, nõn esset insanus? Hi igitur peccatores, cum sint res Christi familiares, creaturæq; ipsius, quas in gloriam celestẽ creauit Christus, eas perditas quęrit, tanquam bona sua: quare igitur murmuratis Pharisæi? Nam si dicitis illos esse peccatores, eo ipso debent maiori indulgentia, & lenitate tractari. Aegrotus plus indiget delicijs, quàm ualens, molliorię; lecto, suauioribusque cibis: ita & eodẽ modo hi, quia peccatores sunt, & infirmi, debẽt esse mollius, & lenius habiti. Quòd si dicas infamiam esse cum infamibus agere, & Christum cum illis agendo se perdere: hęc ratio parum ualet. Dominus enim noster Christus peccatorum societate, non modò non depravaretur, uerũ è contrario peccatores Christi societate iusti fierent. In cuius confirmationem, animaduertite, quam mutationem uitæ, moruinque suorum fecerint Matthæus, Zacchæus, Magdalena, Samaritana, Regulus, eo quòd ad Christũ appropinquauerũt, eius doctrinæ obedientes. Qui imperfectus est, & in uirtute nondum consummatus, rectè iudicat si malorũ consuetudinẽ

Exo. 23. deuitet. Sic in Exodo habetur, q̃ dixit Deus: Non inies fœdus cum eis, ne fortè peccare te faciant in me. Hoc dixit Deus q̃a Iudæi idololatriæ dediti erant: utpotè in Aegypto educati: quare uolebat dominus, ne amicitiam cum gentilibus uicinis suis haberent, ne idola colere adducerentur. Et ita dicunt sancti, quòd primi, qui populum Israel idola colere coegerũt, & illum ad conflandum, & adorandũ uitulũ compulerunt, fuerunt illi denuo cõuersi,

Exo. 32. qui cũ Iudæis ab Aegypto uenerunt Qui etiã si ad uerum Deum Israel conuersi essent miraculis mirabilibusque Dei inspectis, quæ in Aegypto fecit, tamen quia a pueritia usque sua, idolis serui erant, in idolatriaque illa educati fuerant, parua sumpta occasione in pristinos mores recidebant. De hoc optimum est exemplũ in collationibus Cassiani. Christus cum Coll. 24. c. 8. peccatoribus uersabatur, nullo incommodo ob suam eximiam perfectionem, & q̃a miranda multa faciebat: ideo qui uoluerit cũ iniquis uersari, & nullo affici incõmodo ex eorum consuetudine, opus est, ut sit eiusmodi uir, qui miracula faciat, aut facere possit. Bonum est malorum cõsuetudinẽ effugere, ne mali eorum mores nobis efficiant. Verùm Christus, quia erat adeo perfectus, ut nõ modò nullum incõmodũ caperet ex malorũ societate; imò etiã illos bonos redderet, maxima pietate & charitate perfungebatur cum huiusmodi peccatoribus agẽdo. Medicus ægrotũ tangens, pulsumq; uenã cõtrectãs, facilius illum sanare potest. Sol etiam p̃ sterquiliniũ transiens non coinquinatur. Sic Christus cum peccatoribus communicãs, eos sanat: & quasi Sol inter illos uersatus non inquinatur. ¶ Præterea si uerũ, 1. Tim. 2. ut est uerissimum, quod Paulus ait, quòd Deus uult omnes homines saluos fieri, tenetur eos recipere uenientes ad se: oẽs. n. ad beatitudinem creauit, & etiã rep̃bos: quod si damnantur, non Dei uoluntate, sed ex propria malitia, & uoluntate mala dominantur. Figulus: uasa, q̃ facit non ea facit, ut frãgãtur, sed ut homines illis utãtur, etiã si optimè scit, illa aliquando fractũ iri: tñ eius intentũ est ea facere, ut homines eorũ usum habeant. Sic Deus quãuis sciuerit. Iudam esse dãnandum, non tñ creauit illum ad gehennam, sed ad beatitudinem: & uoluit ut saluaretur, dans illi oĩa media necessaria ad salutem consequendam. Itaq; cũ Deus uelit omnes homines saluos fieri, tenetur eos recipere, quãuis sint peccatores, quia illos creauit ad suã beatitudinẽ. Hos Christus quærit, hos tantis itineribus, & laboribus fatigatus uestigat, ad hoc de cœlo uenit, ut peccatores saluos faceret: quomodo uenientes ad se non recipiet?

¶ Ex parte etiam Pharisæorum iniqua No. erat hæc murmuratio: quia non ex zelo iustitiæ mouebãtur, sed ex odio & ex mala uoluntate. In peccatore enim tria consideranda sunt: uidelicet, natura, peccatũ, & pœnitentia. Naturæ compatiendũ est, peccatum odio habendum, & pœnitentia gauden-

gaudendum. Isti uerò hypocritæ neq; naturam, neque pœnam cõsiderabant in peccatoribus, sed solùm peccatum. Non melius commutarent: sed id solùm, quòd peccabant, respiciebant. Præterea iustos se ipsos existimabant, alios contémnentes: cõtra
Apoc 3. quos scriptura ait: Dicis quod diues sum & nullius egeo: & nescis, qđ tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cœcus, & nudus. Docet nos hoc murmur Pharisæorũ, ne quis suæ probitati fidat: secundò, ne peccatores contemnamus. Quis enim scit si
Ioel 2. conuertatur & uiuat? Tu quis es, qui iudi
Rom. 14. catores contemnamus. Quis enim scit si conuertatur & uiuat? Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Neminem contemnas: nescis enim quis Deus de proximo tuo statuerit: quare neminem quantumuis iniustum despicere debet, nescis enim quem sit finem habiturus. Qui hodie ma
Luc. 23. lus est, cras bonus esse potest. Quis crederet latronem, qui omnem uitam suã prædando transegit, cum uitæ finem facturũ, ut a Saluatore in gloriam perduci mereretur? Si annum ante interiisset, tam fœlicem finem amisisset.

No. ¶Quis aliquo in numero cõplurimos peccatores habendos censeret, aut putaret illos unquam reuicturos, qui postea tamen sanctissimi euaserunt? Neminem alium contemnat, etsi peccator sit, potest
Esa. 59. enim sanctus euadere: manus enim Domini (ut Esaias ait) non est abbreuiata. Ideò tu, nec intendere, nec uelle debes, ut eius gratia exauriatur, nec diuinam clementiam ullo termino, aut limite defini-
1. Co. 16. ri. Si proximus tuus peccat, audi Apostolum dicentem: Oẽs alii aliorũ mẽbra sumus, & iuxta legẽ naturæ par est, ut membrũ membro subueniat: quare potius cõpati, & misericordia moueri debes, quàm indignari, ut Pharisæi isti indignabãtur, ut ab omni sanctitate, & uirtute alieni.

No. ¶Docet tertiò locus iste Pharisaicã fugere murmurationem. Quærebat egregius Psaltes dicens: Quis est homo, qui uult uitã, & diligit dies bonos? Erg a oẽs
Psal 33. hoc desiderant statim respondet dicens: Prohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolũ. Nõ fecit Deus linguam duram & osseam sed carneam & mollem. Voluit.n. ut uerba tua mollia, & suauia, non aspera, aut dura forent. Acerrimè puniuit Dñs murmuratores: adeo ut Mosi dixerit: Oẽs, qui murmurastis cõtra me, non habitabitis terram, super quã leuaui manum meam. Quare ex sexcentis millibus hominum, qui de Aegypto exierunt, duo tantummodo ingressi sunt terram promissionis. Vnde secundum ueritatem in terram cœlestem nobis promissam non intrabunt murmuratores. Docet quartò locus iste, quòd quamuis peccator maximus sis, ne diffidas de eius misericordia, quandoquidem Deus peccatores suscipit.

¶Aduerte tamen, ꝙ non omnes, sed illos tantùm suscipit peccatores, qui pœnitent. Pœnitentia enim sola est, per quam peccator in gratiam redit: quare si tibi placet, quòd Christus peccatores suscipit, placeat etiam tibi, quòd pœnitentiã uult: imò scito quòd neminẽ suscipere uolet, nisi pœnitentiam agentem. Pœnitentes peccatores appropinquabant, tu autem manens in complacentia peccati, quotidie elõgaris a Deo. Si fugis peccata, gaude, cum audis quòd Christus recipit peccatores, & manducat cum illis, magnam consolationem tibi afferre debẽt hæc uer Leui. 7
ba. Ideo habetur in Leuitico, quòd in loco ubi iugulabantur holocausta, ibi etiã hostia pro peccato. Vide quanta sit benignitas Dei, quòd ubi holocaustum iugulatur, illud, quod soli Deo offertur: ibi etiam hostia pro peccato immolari iubetur. Vnde colligitur, quòd peccator pœnitens sociatur cum his, quæ pertinent ad Deum: ibi enim immolatur hostia pro peccato, ubi offertur hostia Deo. Hinc uidere poteris, quanta sit inter Deum, & contritum peccatorem amicitia, & familiaritas. In suo sacrificio sacrificiũ peccatoris est: quia cum peccatoribus Christus sedet, & comedit. Sed in peccatis manent: scito Christum huiusmodi peccatores non recipere, sed in extremo iudicio illis dicet: Discedite a me, qui operamini iniquitatem. Ideo inferius ait, gau- Mat. 7.
dĩu fiet in cœlo super uno peccatore pœ- Luc. 15.
nitentiam agente, ut intelligas quòd cum istis sit gaudium: non autem cum obstinatis & induratis peccatoribus: sed iam ad contextum.

Et

[Et ait ad illos parabolam istã, dicẽs;] Vide Christi clementiam, atque modestiam, qua humiliter, & modestè adoritur eos, & docet, vt sanarentur, poterat enim nos vocare superbos, & quòd ipsi erant peccatores, & non publicani, qui quamuis fuerint antea peccatores, iam per pœnitentiam erant conuersi, sed nõ vult nisi parabolarum ratione respondere eis, & modestè loqui. Docemur hic mites esse cum aduersariis, nam vt inquit Sapiens, sermo mollis frangit iram; Parabola autem talis est. [Quis ex vobis homo, qui habet centum oues, & si perdiderit vnam ex illis, nonne dimittet nonagintanouẽ in deserto, & vadit ad illam, quę perierat, donec inueniat eam?] Si pastor tãto amore prosequitur oues suas, quas non creauit, quod illi plus curæ est de vna perdita, & errabunda, quam nonaginta nouem incolumibus, maiorique afficitur gaudio propter vnam ouẽ nouiter inuẽtam, quã propter totũ gregẽ, quid murmuratis, si ego, qui natura bonus sum, solicitus sim, ne pereant oues amissæ? Nunquid pastor iugulat, aut occidit ouem perditam? Certè non, imò lassatam humeris suis imponit. Hoc autem malum esse dicere non potestis, & ꝙ malè faciat pastor, ergo multò minus de me potestis murmurare, eò ꝙ oues perditas quæro, & recipio peccatores, & mãduco, & gaudeo in eorum conuersatione, cum multò pręstantiores sint animæ rationales, quam oues. Si ergo pro inuentione ouis perditę gaudendum est, pro peccatore multò magis pœnitentiam agente. Et si de pastore ouem trahente & gaudente non murmuratis, multò minus debetis murmurare contra me, qui peccatores recipio, & cũ illis conuersor, & gaudeo. Hoc voluit Christ⁹ hac similitudine insinuare. Quapropter mirari satis non possum: quare adeò delirauerint aliqui per nonagintanouem oues in literali sensu Angelos intelligerent, & per ouem perditam humanam naturam. Pharisæi murmurabant, non ꝙ relictis Angelis cum hominibus Christus esset, sed quòd illos, qui iusti esse videbantur secundum vulgi opinionem relinquebat, & cum publicanis & peccatoribus agebat. Ideòque comparatio hominum ad homines, non Angelorum ad homines esse debet. Sed quoniam Christus dixit nonagintanouem, & hoc numero vtitur, sumpserunt hinc occasionem, ut tantum absurdum dicerent, considerantes, Angelorum choro esse nouẽ. Quod autem Christus dicat, centũ oues, nihil amplius habet mysterij quàm si dixisset quinquaginta, ducẽtas, aut mille. Voluit pastor ille ostendere quantum ouem illam diligeret, si quidẽ omnes alias deserebat, ut illam perditam quæreret. Quod autem sint centum, aut ducẽtæ, parum ad rem facit. Dixit autem, centum potius, quàm alium numerum, quia grex centum ouium communior est. quia plures sunt, qui centum oues habeãt, uiginti, aut quinquaginta gregem non faciunt, mille autem pauci habent, quare centum potius, quam alium numerum posuit.

Pro. 15. & 25. No.

¶ Igitur in hac parabola Christus est pastor, quia in ea pastori Christus se comparat. Centum oues homines sunt: ouis amissa publicanos & peccatores repræsentat, nonaginta noue scribas & Pharisæos non quòd essent iusti, sed quòd iusti à populo æstimabantur, & etiam ipsi se ipsos iustos putabant. Quia hoc post pauca in hoc capite in expositione literali parabolæ filii prodigi dicturi sumus latius, nunc supersedeo Si n. pastor tantũ ponit operę pro una oue perdita, mirũ non est, si ego uos deseram, ut hos peccatores quærã, & recipiam, cũ illisque gaudeã. Christus itaque in hac parabola comparat se pastori: officium pastoris est laborare, ut ouẽ perditam quærat. Duo boni pastores fuerũt in ueteri testamento Iacob, & Dauid. Iacob dixit: Die noctuque gelu urgebar, & somnus fugiebat ab oculis meis, &c. Dauid etiã dixit Saüli: Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & ueniebat leo, uel ursus, &c Nam & leonem, & ursum interfeci ego seruus tuus Verũ neuter horũ duorum pastorum tantum enixus est, ut oues suas defenderet, quantum Christus, qui ut eas protegeret, ac tueretur uitam suã posuit. Aduerte etiam quanta diligentia ouem perditam quærat Exemplum. sit tibi Iudas, quem perditum dominus, ut ad gregem reduceret genibus flexis illi supplicare non dubitauit, illiusque pedes lauit, & osculatus est, & postea dedit illi buccellam

Gen. 31. 1. Re. 18. Ioa. 13. Mat. 26.

cellam intinctam in agno manu sua: denique corpus, & sanguinem suum, illum vt alliceret ad se amicum vocans, tribuit. Tribus etiam diebus, dum ab illis abfuit, videlicet, ad inferos descendit, illos om-
Ioan. 17. nes patri commendauit, dicens: Sancte pater serua illos. Et in cruce dixit: Dimitte il-
Luc. 23. lis. O bonum pastorem, dominum nostrum, quoties, qui eius ouis es intra pectus tuum sibilum vocationum, inspirationumque eius sentis, & non aduertis, neque auscultas. Sicut bonus pastor oues suas cohibet, ne messes pascant: sic dominus noster te prohibet à pratis malorum vetitis, animum tuum à peccatis auertens, eorumque desiderio. Sæpenumero fundam rotat pastor, vt eius stridore oues terreat, sic Christus te terret vicini tui obitu. Aliquando etiam pastor baculum in oues intorquet, vt eas ad veram viam, aut herbarum locum abundantiorem reducat: sic Christus tibi, vel vxorem, uel liberos, vel bona tẽporalia eripit, aut morbum, tribulationemque infligit: ut ad ueram salutis viam conuertaris. Omnes boni pastoris mores, quos in Christo inuenies, à Propheta Ezechiele describuntur
Eze. 34. dicente: Ego requiram oues meas & visitabo eas, &c. Sed dum nos ouibus comparat, miseriam nostram, fragilitatem, maximamque, quam Christi habeamus indigentiam, nobis significat. Ouis per se solam viuere non potest: indiget enim pastoris cura, & industria, vt videlicet eam, hyemis tempore in loca deducat aprica, & æstate ab æstu solis eam auertat, pascua prataque optima eligens, & à luporum insidiis eam omnibus modis defendens, & custodiens. Sic homo non potest sine suo pastore Christo. s. viuere. Tanta est enim eius miseria, & fragilitas, quibus semper est circunseptus vt à solo Deo remedium habere possit. Præterea ouis animal est vtile, cuius omnia homini proſunt: lanã enim ad vestimenta conficienda, lac, carnemque in cibum, coriũ in calceamenta ex sese reddit: ipsa denique tota ex vsu est. Eodẽ modo & tu, si huius gregis Christi ouis esse vis, cõmodare proximis tuis,
2. Cor. 12. & reipublicę debes. Sic Paul⁹ Corinthiis dixit: Ego autem impendar & superimpendar pro animabus vestris. Non debes esse contentus hoc tantummodo, quod prosit tibi: sed eniti debes aliis utilitatem ferre. Deinde ouis vngues, ut leo, non habet, ut se tueatur, aut dentes more canũ, ut mordeat, nec item habet tauri cornua, ut feriat, uel robusta vrsorum brachia, vt interficiat, uerum animal est mansuetũ, pacatum, simplex, & syncerum. Sic & tu dentes habere non debes ad proximi tui famam rodendam, & defraudandam: neque ungues, vt fratri tuo incommodũ irroges: sed synceritatem, pacem, & simplicitatem amare: non malum pro malo, sed bonum pro malo reddens. Rursus ouis, cum errat, magis est omni animali misera, & infœlix; canis enim, cæteraque animalia in domum herilem redire calent, quod & si nesciant, dentibus, vnguibus, aut pedibus, quæ quasi arma habent à natura indita, se à periculis tuentur. Verum ouis errans delectum non habet, vt ad gregem redeat, nec arma quibus se defendat, quare inquisitione pastoris indiget. Eodem modo homine in peccatum incidente nihil est omnium rerum miserabilius, aut infœlicius. Nam neque potest, neque nouit redire, nisi à Deo quæratur & in gratiæ statum reducatur. Itaque peccatum labyrinthi imaginem præfert, in q̃d qui semel immersus est, exitum non inuenit, imò quò magis quærit, magis errat. Eodem modo & peccator in peccatum lapsus se erigere non põt, nisi speciali auxilio Deus illum quærat, & a peccati labyrintho ad ostium usque pœnitentiæ extrahat. Cùm autem arbitrium liberum sine gratia, quam peccãdo amiserat, nimis fragile, imbecillumq; maneat, se ab omnib. tentationib. defendere non potest. Quare uariis animæ periculis, tanquam lupis, desertorumque feris, ut ouis perdita, obnoxium est, nullis ad defensionem armis relictis. Non dico hominem coactè peccare, nec omnia opera in peccato facta peccata esse, sed facilè uinci ob defectum gratiæ, virium, liberique arbitrii infirmitatẽ. Ideo Dauid perditionem peccatoris ouis errori cõparauit dicens: Erraui sicut ouis Ps. 118.
quæ periit, quęre seruum tuum, quia mãdata tua non sum oblitus. Adeò à uia uera declinaui, ut nisi tu domine me q̃ras, nullo modo redire possim, sum. n. ouis errans,

rans Igitur dñe inuestiga seruum tuum. Non autem ait hic dñs in hac parabola, quòd ouis pastorem quæsiuit, sed quòd pastor fuit quæsitum ouem Esaias etiam ait: Perditionem peccatoris, & errores exaggerans: Omnes nos quasi oues errauimus. Nihil enim est errante oue errantius, aut miserabilius. Expende autē Christi domini nostri bonitatem, aut clementiam, post tot peccata & scelera ipse quærit, ipse uocat, & propria persona uenit clamans p mótes, & colles, & ualles, multis lachrimis, laboribus, dolorib. ieiunijs, afflictionibus, quæ sunt uestigia, & signa peccati Pastor ouem per uestigia quærit, relinquit enim ouis in arena impressa uestigia, uel in luto p hyemem. Per ea igif uestigia, & signa eā quærit pastor, & non cessat donec eam inueniat. Per peccatum errauimus, infirmitates autem, miseriæ, mors, & labores huius uitæ uestigia sunt peccati Hęc omnia à peccato ortum habuerunt, sunt.n. peccati effectus. Christus autem hominū optimus pastor per hæc signa, & uestigia nos quæsiuit, & ideo uenit defatigatus, labore, frigore, & inedia siti, morte, multisque alijs doloribus affectus, eoque modo nos inuestigauit, suspirans, clamans, & moriens. Quis pastor unquam tanto amore ouem errantē quæsiuit, quanto Christus animam tuam quærit? Quod multum amatur, multò dolore quæritur. Hinc uide peccator quantū Deus te diligat, q tot cruciatibus te quæsiuit: siquidem nulla consolatio, nulla lętitia in corde eius intrauit, donec animā tuam inuenit, & in ueram causam cum alijs ouibus reduxit.

Esa. 53.

No.

¶ Obserua etiam, quòd ille, qui bonorum nostrorum non indiget Deus, dicit se amisisse, sicut pastor ouem, cū potius Deum homo amiserit & damnum fit hominis & nō Dei. Ille enim propriè amisisse dicitur, cuius est damnum: sed tanta est Dei bonitas, ut damnum nostrum suum reputet damnum. Vide etiam Christi sedulitatem in quęrendo, q nō definit quęrere tantisper dum inuenerit, quod respexit Esaias dum ait; In brachio suo cōgregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fętas ipse portabit. ¶ Ad nostram autem eruditionem discamus & nos uicissim erga hunc bonum pastorem, quomodo gerere debeamus. Diligamus eū, siquidē ipse prior dilexit nos, & uitā suā dedit pro nobis. Discamus illi etiā alijs in rebus fidere, quemadmodū illum tā benignū, & fidum experti sumus in summa necessitate. Discamus tertiò, quomodo ex nobis ipsis nihil simus, aut possimus: nā ut ouis se ipsam nec à lupis, nec ab alijs periculis tueri pōt, sed opus habet pastore, ita indubie nos miseri & egeni sumus sine Deo, quare apud nostrum fidum pastorē maneamus, eumq; fideliter sequamur. Discamus quarto ex hoc Christi exemplo, ut etiā nos alios homines a peccatis abstrahamus: ad bonum ducamus, & deinde ēt ad salutem ipsorum perducamus: mandauit.n. Deus unicuique de proximo suo. Discamus quintò ex hac similitudine, ut miseris peccatorū compatiamur, præsertim ijs, qui a peccatis resipiscunt, quemadmodum Paulus docet: Suscipite inuicem sicut Christus suscepit nos in honorem Dei. Et ad Galatas: Si præoccupatus fuerit aliquis uestrum in aliquo delicto, uos q i spirituales estis, instruite illum in spiritu lenitatis, &c Et Thessalonicensib. etiam dicit: Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Ad Galatas iterum: Alter alterius onera portate. Discamus sexiò oues esse, ut Christum mereamur habere pastorem. Christus namque non est pastor porcorum, bubalorū, leonum, aut similium ferarum, sed pastor est ouium. Vide & tu, ut non sis lupus per uoracitatem, leo per rapacitatem, porcus per immūditiam, canis per mordacitatē. sed esto ouis per mansuetudinem & simplicitatem, ac obedientiam: Si ouis fueris habebis Christum in pastorem, qui pastor bonus est, & pascit oues pane cœlesti & spirituali cibo. Denique discant e hoc loco Episcopi, plati, pastores, & qui curam habent animarum parochi, & cōcionatores, quid officium eorum requirat: & legant Ezechielem, & Ioannem. Si pastor pro una oue errante tantum operæ ponit, ut montes, rupes, & ualles p currat: quantum tu facere debes, qui curam animarum geris pro anima ad imaginem & similitudinē Dei creata, Christi que

Esai. 40.

1. Ioan. 4.

Rom. 15.
Gala. 6.

1. The. 4

Galat. 6

Eze. 34.
Ioan. 20.

enim offendis & iniuria afficis, qui se ipsum dedit pro te, saluteque tua. Nunc iã applicat quę dixerat loquẽs scribis, & pharisęis. [Dico uobis, quòd ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiã agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia.

No. Gaudium beatorum semper est ęquale in eodem subiecto, gaudium tamen accidentale potest intendi & remitti, & esse maius & minus: imò desinere esse circa res aliquas particulares. Gaudium itaque hoc accidentale fit in cęlo magis de conuersione peccatoris, quàm de salute iustorum: quam quia iam habent non est necesse, ut de nouo gaudeant, sicut de infirmo sanato de cuius conualescentia magis est gaudium amicis, quam prius cum sanus esset; sicut Iob post multas tribulationes, & ærumnas ad extremum opulentior & cum magno gaudio magnificentior factus est, quam si miser nunquam fuisset. Similiter & cum Tobias reuersus est ex Rages, maius factus est parenti utrique gaudium, quàm si nunquã habuisset, ipsi quoque Tobiæ a cęcitate restituto lętitia maior erat, quam si cęcus non fuisset. Est itaque noua ratio gaudendi in cõuersione peccatorum, quia perierant, & de peccatoribus conuersis tanquam de re nouiter habita gaudendum est. De iustis autẽ inquantũ huiusmodi nulla ratio est gaudendi de nouo, cum non superueniat in eis aliqua nouitas, non tantũ gaudium sumitur: quia sicut nunc iusti sunt, ita antea iusti erant, & ideo maius gaudium fit super uno peccatore pęnitentiã agente, q̃ super nonagintanouẽ iustis, quia de peccatore fit nouũ gaudium, de iustis autem nullum gaudiũ nouũ fit. Obserua etiam ultra hoc, q̃d Deus, & Angeli eius magis gaudẽt de pœnitẽte, quàm de iusto semp bene operante: quia si loquimur de iustis feruentibus, cęteris paribus, magis diligit Deus iustum nunquam cadentem, quam peccatorem pœnitentem, & maius gaudiũ est in cœlo de innocentia feruentis iusti conseruata, quam de peccatoris pœnitentia, sed si loquitur de iustis tepidis, magis gaudent Deus, & Angeli de peccatore feruenter pœnitentiam agente, quã de illis. Dux in prælio magis amat militem, qui post fugam reuersus hostem fortiter ferit; q̃ illum, qui nunquam terga uertit, & nihil unquam fortiter fecit. Item arator magis terrã, quę post spinas uberes fructus profert, quam eam, quæ nunq̃ spinas habuit, & nunq̃ fertilem messem produxit. Sæpe enim accidit, ꝙ illi, qui a maximis peccatis surgunt per pęnitentiam, postea acquisito habitu opposito feruentiores fint in diuino amore, quam illi, qui nunquam acciderunt, & tepidi sunt. Ferrũ enim ignitum feruentius est ligno accenso; quia quanto materia, & substantia est magis frigida, & igni contraria, si igne accenditur, & ignitur, tantò calidior, & feruentior efficitur, & calorem diutius cõseruat. Eodem modo sæpe fit, licèt non semper de peccatore cõuerso, & igne charitatis accenso. Sicut patet in Dauide, Petro, & Paulo, & in multis alijs, qui in sanctitate quam plurimos, qui nunquam ceciderunt, antecellunt, Magdalena quoque multis uirginibus sanctissimis, quæ in cœlo sunt, antestat. De talibus itaque peccatoribus feruentibus conuersis hanc Christi loquutionem intelligere possumus. Potest etiam hoc intelligi in comparatione illorum, qui tepidè seruiũt Deo: nam isti resurgũt ad maius meritum, & sic maius gaudium fit de istis in cœlo. Ideo non solum quia de nouo fit gaudium, sed etiã quia sępe ad maiorem gratiam surgunt, fit maius gaudium. Et istis duobus modis intelligendum puto dictum Christi. Obserua etiam quod nõ loquitur hic Christus de pœnitentiam cogitante, sed de pœnitentiã agente: multi enim procrastinãt pęnitentiam: alii illam prędicant, alij laudant, & ipsi lautè uiuunt. Non solum pœnitentia cogitanda est, & prædicanda, sed etiam agenda. Vnde Ioannes: Facite fructus dignos pęnitentiæ. Hoc supra exposuimus. Sequitur. Luc. 3.

Iob. 42

Tob. 11.

[Aut quæ mulier habẽs drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, non ne accendit lucernam & euertit domum, & quęrit diligenter, donec inueniat eam? Et cũ inuenerit conuocat amicas & uicinas dicẽs; Congratulamini mihi, quia inueni drachmã, q̃ pdiderã.] Hęc parabola clara est, qa eadẽ est cũ illa, q̃ modo diximus de pastore & oue pdita: nã sicut Pharao, No.

Gen. 41.

rao, qui uidit somnium, quòd ascēdebant septem uaccæ pingues, & postea aliud uidit somnium idem significans, uidelicet septem spicas, &c. quæ somnia interpretatus Ioseph, dixit: somnium regis unū est: sic in præsentiarum hæc parabola, & proximè præterita, idē sunt; & sensus utriusque ad idem tendit. Si mulier adeò læta tur & gaudet quòd inueniat drachmam amissam, ut uniuersam domum suā euerterit, ut eam inueniat, qua inuenta uicinas suas conuocet: quare ego non lætabor, dabóque operam maximam in his peccatoribus perditis quærendis, ut ex illis inuentis, gaudium percipiam? Aduerte autem, quòd homo in prima sui cōditione creatus fuit innocens & sine peccato; atque ideò in prima parabola, assimilaē oui, quod animal innocens est & simplex atque mansuetum. Fuit etiam creatus ad Dei imaginem, & ideo significatur per drachmā, in qua est imago regis impressa; per peccatum autem perdit homo innocentiam, & deformat imaginem Dei, iuxta illud, quod Hieremias loquitur animæ peccatrici: Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis. Ideo peccator, quales erant isti publicani assimilatur oui, & drachmæ perditæ. Accendit lucernam quando sua doctrina hos peccatorem traxit: nā ut in initio dixit noster Lucas erant isti publicani & peccatores appropinquantes ad Iesum, ut audirent illum. Illuminauit corda istorum uerbo Dei, & sua prædicatione, quę quidem lucerna dicitur, iuxta illud quod in Prouerbiis habetur; Mandatum lucerna est, & lex lux. Et pater eius Dauid: Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen semitis meis. Et Hieremias in persona domini: Nunquid uerba mea nō sunt quasi ignis? Hanc lucernam accendit Iesus cum cœpit prædicare uerbum Dei: subuertit autem domum, quando corda hominum impiorum turbauit prædicando, commutationibus, terroribus, & minis, Concussit corda, & sic drachmam inuenit, quia publicani & peccatores commoti eius prædicatione appropinquabāt ad Iesum.

Thren. 4

Pro. 6

Psal. 118.

Hier. 23.

No. Obseruato autē, quod, diligēter dicit hic, quòd quæsiuit eam: quod maximè commendat Christi bonitatem. O quā diligens fuit Christus quærendo peccatores: accēsa enim face prædicationis mane, meridie, sero, die, ac nocte, quæsiuit nos indefatigabiliter. In sero pdicauerat, & diluculo inquit Ioannes erat in templo, ut populū doceret, & peccatricem illam adulteram liberaret. Sæpe in itineribus prædicabat: in synagogis & in domibus & in deserto, & in omni loco euangelizans uerbum Dei, drachmam perditam quærebāt, diligentissimus enim fuit Saluator noster, vt homines peccatores quæreret, & saluaret. At nos pigri & ociosissimi sumus, vt illum quæramus. De die in diem conuersionem distulimus, & procrastinamus, & in eius seruitio pigri sumus. Missam quærimus post meridiem, conciones sero; pauperibus non statim eleemosynam damus, denique omnia negligenter agimus, cum in nostris propriis commodis diligentissimi sumus. Disce igitur ex hoc loco opera Dei diligenter agere quando quidem Christus salutem animæ tuæ nō segniter quæsiuit. Vnde Iosaphat rex Iuda iudicibus Iudeæ dixit: Sic timor domini uobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Quia autem negligenter Deum quęris, uide quid dominus per prophetam dicat; Quia domus mea deserta est & uos festinatis vnusquisque in domum suam, propter hoc prohibiti sunt cœli, ne darēt rorem, terra prohibita est, ne daret germen suum, &c. Eandem diligentiā, quam adhibes, ut hominibus gratus sis: adhibere debes, ut Deo placeas. Vtinam idem faceret mercator pro Dei cultu, quod ut pecuniam lucretur, facit, Si mulier tantum operæ impenderet, ut Deo placeret, quātum, ut hominibus pulchra uideatur, gra-taque sit, impendit, nihilominus decorā animæ faciem, quam corporis redderet. Vxores Regis Assueri se diligentissimè lauabant, componebant, & ornabant, ut Regi suo placerent: qui Rex Assuerus, ut primates regni sui splendidius inuitaret, pretiosissimos omnis generis arboribus consitos hortos fecit, uasaque auri & argenti ditissima, &c. Vtinā & nos propter Deum faceremus quod Rex iste mundo placiturus fecit. Sed procedamus. [Ita dico uobis gaudiū erit corā Angelis Dei super

Ioan. 8.

Luc. 4.

2. Pa. 19

Aggæ. 1

Hest. 1.

No.

per uno peccatore pœnitentiam agente.] Angeli gaudent pœnitentia & conuersione peccatoris, primo, quia eorũ officiũ & ministerium, quod est Dei mandato erga nos exhibent in pœnitẽte, non frustra est. Secũdo, quia numerus eorum per hos pœnitentes impletur; etenim quousque in peccatis iacent, in castris diaboli sunt, & si ad pœnitentiã conuertuntur ad vexillum Christi confugiunt. Hoc uero sanctis Angelis gaudium affert, quod diabolo regnum eius minuitur, Deo uero adaugetur regnum eius, & quod etiam ex humano genere quotidie noui ueniunt, qui cũ illis Dei bonitatem & misericordiã laudent & prædicent.

No. ¶ Obserua autem quod non dicit simpliciter quod Angeli gaudẽt in nostra pœnitentia, sed etiam quod sit gaudium in cœlo propter peccatorem pœnitentem. Ideo dicendum quod non solùm Angeli, sed etiã beatissima Trinitas gaudet in nostra conuersione, & pœnitentia. Gaudet Deus pater, quod per pœnitẽtiam nouos adipiscatur filios, & Dei filius gaudet, eo quod non frustra sanguinem suum fuderit & passus sit, & spiritus sanctus quia acquirit suum templum in quo habitet, & membrum suum, quod uiuificet, & suum vas, quod gratia sua adimpleat. Vide igitur peccator, ne Christus pro te frustra sit mortuus. Vide etiam ne sanctos Angelos gaudio, teque ipsum salute tua spolies. Quia igitur tam clare Dei gratiam & bonitatem uides, caue ne ingratus inueniaris: & oblatam misericordiam repellas. Caue abutaris, quo autem nunc miseri cordiam suam lenius declarat, hoc seuerius postea suam iustitiam ostendet, si ingrati fuerimus. Discamus etiam ut sicut tota sancta Trinitas & Angeli de nostra salute gaudẽt in cælo, ut nos similiter de salute proximorum gaudeamus, & peccatorum duritiem deploremus. Multi enim (ut inquit Paulus) unum corpus sumus:
1. Co. 10. alter enim alterius mẽbrum, & ita quẽadmodum unum membrum in alterius salute lætatur, dolorem vero & infirmitatẽ sentit, & compatitur: sic nos de bonis proximorum gaudeamus, & eorũ mala sentiamus, & deploremus: non sicut impii Pharisęi, qui tristabãtur & murmurabãt in cõuersione & bono proximorum. Ob- No.
serua secundò, & uide quanta sit humana malitia & iniquitas. De eo, propter quod Angeli benedicunt Deo; lętabantur Angeli & gaudebãt; Deum laudantes, cum uidebant hos peccatores ad Deum conuerti, Pharisęi uerò murmurantes in uidia flagrabant. Laudabant Angeli Deũ eo quod Magdalenę pepercisset, sum- Lucę 7.
mamque capiebant lętitiam lachrymas illius mulieris peccatricis uidentes. At Simon Pharisęus murmurabat. Iudęis Christum in cruce pendentem deludentibus, Matt. 27.
lętabantur Angeli in cœlis, Deo gratias agentes, & gratulantes, quod esset inuenta ouis perdita, dicentes: Benedictus sit talis ac tantus pastor: nullus unquam fuit amor tanta dignus commendatione. Disce ex hoc loco paruifacere hominum de te murmurationes, dummodo id quod debes, facias: Angeli enim tibi bene dicẽt in omnibus bonis operibus manuum tuarum. Vnde Paulus: Mihi autem pro minimo est, ut à uobis iudicer, aut ab humano 1.
die, qui autem me iudicat, dominus est. Sic tu in officio tuo permanens, Deumque tecum ferens, murmurationes, impudentiaque hominum dicta despice: sunt enim quasi quędam apum punctiones, quę parum incommodi inferre possunt.

¶ Obseruandum denique ultimo est, & No.
diligenter considerandum, qualem, quantamque doctrinam dominus noster Christus & Redemptor à Pharisęorum murmurationibus eliciat: quo enim malitia humana magis crescit & augetur, eo diuina misericordia effusius abundat. Cum Saulus blasphemando persequebatur Ecclesiam, tunc Christus apparuit ei & conuertit illum. Cũ optimo iure illi apparere poterat non ut saluaret, uerùm ut occideret, in infernumque detruderet: tunc Act. 9.
illum luce cœlesti circundedit, menteque illius diuina sapientia illustrata eum ad se conuertit. Quando Iudæi multo duriores & infideliores erant, adeò ut dicerent, quod signum ostendis, ut credamus Ioan. 6.
tibi, tunc pollicitus est Christus illis, se corpus suum preciosissimum in cibum daturũ. Item per Oseam populo ita deprauato & perdito, ut diceret: De⁹, ibat post Osee 2.

amatores suos & me obliuiscebatur: pro maximo supplicio quo debuisset afficere uniuersum populum, dicēs aperiatur terra, & gentem hanc uniuersam peccatricē deuoret, multò aliter se habens inquit. Propter hoc ecce ego lactabo eam, & ducam in solitudinem. Sic per Esaiam eos reprehendit, dicens: Nunquid parum uobis est, quia molesti estis & Deo meo; Vbi eos punire poterat, inquit; propter hoc dabit uobis signum: Ecce uirgo cōcipiet & pariet filium, &c. Vides maximam Dei misericordiam, q. numeratis flagitiis populi eius, cum iure eos punire poterat, illis indulget, maioraque beneficia tribuit. Ita & eodem modo hic cum murmurantes malignè & iniustè, & scribas & Pharisæos iustè punire posset, eos non modo non punit, uerùm etiam pro acerrimo, seuerissimoque supplicio, quod eorum flagitia postulabant, magna æterna, que doctrina illos instruit, ut in superioribus parabolis uisum est. Nequis contentus esset, ut hominibus magis pietatem & misericordiam commendaret, addidit superioribus parabolis & tertiam, adeò dulcem, suauem & lepidam, ut in uniuerso omnium quatuor Euangelistarum cōtextu, nulla sit, quæ cum hac filij prodigi parabola nec commendatione Dei misericordiæ, nec peccati detestatione conferri possit: siquidem misericordiæ abyssus eum, qui in miseria maxima culpæ erat immersus, ab omnium peccatorum abysso extraxit. Audiamus ergo Christum dicentem.

Esai. 1.

No. [Homo quidā habuit duos filios & dixit adolescentior ex illis patri, &c. Hæc est tertia parabola, quam Christus ad idem propositum, contra iniquam, Pharisæorum murmurationem adducit. Parabola certè dulcissima, & tanta suauitate repleta, ut nos ualde consolari, & corroborare omnes, quotquot peccatores sumus possit. In ea enim infinita Dei misericordia ante oculos nobis ꝓponitur, benignitasque, & amor incredibilis, quo peccatores recipit. Quare in toto Euangeliorum uolumine nulla tanti solatij parabola mihi occurrit. Et ita existimo nullum esse tātum peccatorem, qui ad Deū non conuertatur, si attenderit bonitatem, benignitatem & amorem huius clementissimi patris, & quemadmodum obuiam procedat, ut filiū prædictum accipiat, quomodo eum deosculetur, uestiat, & uitæ malè actæ non reprehendat, utque illi uitulum saginatum occidere iubeat, & cantoribus introductis, cum eo discumbat, & lętetur, fratri murmuranti in omnibus, quæ contra eius laudem opponebat, satisfaciens. Quis peccator in peccatis suis adeò obstinatus, his omnibus consideratis libentissimo animo de hunc patrem clementissimum se non transferat, licèt omnium peccatorum gurgite, quantumuis profundo, immersus sit? Quis tam durus erit, ut hac tanta pietate non molliatur? Quis adeò contumax in iniquitatibus suis, ut tanta bonitate non terreatur, uisceribus labefactis, quasi cæra: totoque denique corpore ueræ contritionis & pœnitentiæ lachrymis perfuso? illi domine elementissime de te queri possent, & murmurare de misericordia tua: qui ad te conuersi præcordia tuæ misericordiæ ad eos suscipiendos non offendissent. Scio nunquam fuisse ullum tantum ac tam execrabilem peccatorem, etsi te millies offenderit, qui domum tuam rediens, ianuam misericordię tuæ apertam non inueniat, stratamque mensam, ut secum cœnaturus discumbas, tanta suauitate, tali conuersatione & consuetudine familiaritate & gratia, quasi omnem uitam suam te coluerit. Quod autem pręter cætera me maximo recreat solatio, est nomen suauissimum, quo te patrem nostrum iactas, me autem tantillum de nihilo creatum hominem filiū uocare non dedignaris. Hoc igitur nomen patris, quo nuncuparis, calcaria, acerrimosque stimulos conuersioni meæ inijcit: ori enim meo dulcis est nomen tuum fauo mellis, quæ omnia opus sunt, ut cor tam durum & difficile, utpote tanti peccatoris, molliatur. Titulus iudicis timore afficit: nomen Dei: domini magni, terribilis, aut potētis, nemo est quin perhorrescat, præsertim se tantis criminibus humanaque fragilitate, infirmum & caducum uidens. Hac de causa nomē patris tibi uendicasti, ut nobis pro timore, quē fortè alio uero nomine inijcere posses, solatiū maximum, spemque salutis

salutis non exiguam nobis omni tempore præstares. Ingentes igitur tibi gratias ago pater clementissime pro tam dulci, facilique cognomento. Sed his prætermissis posteà proprio loco tractandis, ueniamus ante omnia ad uerum literæ huius parabolæ sensum, quę & si perspicua primo aspectu intuentibus uideatur, adeò tamen obscura, & difficilis est, ut omnes interpretes, quos adhuc uiderim, tam antiqui, quàm noui, in uera literæ declaratio ne allucinentur. Inter quos non parũ miror aliquorũ nostri temporis incuriam & negligentiam, qui cum literalem sensum sacræ scripturæ in primis profiteantur, in omnibusque aliis, quę de scriptura sacra eruditè docēt, scopũ attigerint, in hac parabola tã turpiter lapsi sint. Vt aũt ueritas clarius elucescat, uideamus prius illorum errores, qui hanc interpretantur parabolam: q omnes ad quatuor reduci possunt.

No. Primus error in sensu literali est illorum, qui dicunt per hunc filium maiorem populum Iudæorum intelligi, qui domi patris erat, fide, & unius Dei uerico gnitione: per filium autem prodigum populum gentilium significari. Qui sensus apertè repugnat literæ huius textus, obuiatque Christi in hac parabola proposito. Vt autem melius intelligatur istorum error, uerusque huius parabolæ sensus, opus est in memoriã reducere, quod antea admonui, nec me semel, ac iterum, aut etiam sæpè illud tędat dicere: video enim maximè expedire, ut hæc doctrina, qua Euangelicæ parabolę declarantur, semper ob oculos uersetur. In quibus summè consideranda est semper intentio, ad quam parabola dirigitur, & quæ Christum causa mouerit illius parabolæ dicendæ: denique quòd sit præcipuum intentum Christi, & quid uelit concludere. Ferè semper respondet dominus, per parabolam illis, qui eum de re aliqua interrogant. Quod igitur Christus in hac parabola intendit est, scribis & pharisæis ostendere manifeste, iniusta uti murmuratione illos in Christum, dum eum reprehendunt, quòd cum peccatoribus mãducet, & conuersetur. Si Christi aduersarij dixissent Christum malefacere, quòd cum gentilibus uersaretur, tunc rectè in

intelligere possemus, per hunc filium prodigum, populum gentilicum: uerùm hi publicani non gentiles, ut nonnullis uidebatur, sed Iudæi erant. Nam diuus Matthęus Iudęus, & publicanus erat ex tribu Leui. Preterea si publicani essent gentiles non dimisset Christus, quòd duo homines ascendebant in templum, ut orarent unus Pharisæus & alter publicanus. Si publicanus gentilis, quare ascendit in templum ut oraret? Et quomodo dicebat uni Deo soli, Deus propitius esto mihi peccatori? Denique si Christus cum gentilibus mãducasset, multò acrius reprehendissent illum Pharisęi, quia apud illos esset maximum scandalum, & non dicerēt; hic peccatores recipit, sed gentiles recipit, & mã ducat cum illis. Demum & diuus Hieronymus in quadam Epistola ad Damasum Summum Pontificem, Tertullianum reprehendit, eo quòd dixerit, quòd isti publicani erant ex gentilibus. Matt. 9. Luc. 18 Hier. de filio prod. tom. 4.

¶ Igitur publicani Iudæi erãt, & unius ueri Dei cultores: nihilominus tamen dediti erãt usuris, rapinis, auaritię, & cupiditatibus, atque aliis peccatis: sicut sunt nũc multi mali Christiani similes istis. Et cũ murmuratio illorum Pharisęorum sit, eo quod Iesus hos suscipiebat, & cum illis manducabat, extra propositum est populum gentilicum hic adducere, nisi uelis allegoriam adducere. Scio quatuor esse sensus scripturę, & quos Ecclesia suscepit sensus, & approbat, ego damnare non possum: tamen asserere supradictum esse sensum literalem, quem Christus contra Pharisæos intendit, ut aliqui autumant, ridiculum est. No.

¶ Secundus error est eorum, qui exponentes illud, quod pater dixit ministris, Date ei anulum, per anulum intelligunt fidem, quasi Deus restituat peccatori fidem, quam per peccatum perdidit, quod asserere periculosum est, & fauet hęresi Lutheranæ, quę dicit peccatorem perdere fidem per peccatum mortale. Caue tu ne per anulum intelligas fidem, nam homo, quantumcunque peccator sit, non amittit fidem, nec ei fides restituitur, quando conuertitur ad Deum, nisi tantum charitas & gratia & merita, quæ per ueram in Deum conuersionem, No.

& iustificationem reuiuiscũt & restituuntur ei, ut postea latius suo loco opportuno dicemus. Et si dicas, ꝙ bene per anulũ intelligit fides: quia iste recessit à domo paterna per peccatum infidelitatis recedens a Deo, & consentiens alicui hæresi, & cùm ait textus, ꝙ accessit uni ciuiũ regionis illius, intelligitur, quòd adhæsit hęresiarchæ alicui, & magistro hæresum. Si per infidelitatis peccatum recessit hic à Deo, optimè intelligunt per anulum fidem. Sed cùm iam ostenderimus, ꝙ isti publicani (quorum in rigore literæ, iste filius prodigus typũ gerit) non recesserunt a Deo per infidelitatem, nisi per peccata contra bonos mores, auaritiæ præcipuè, & luxuriæ: erroneus sensus est intelligere fidem per anulum: maximè cum Christus apertè dicat hic, quòd iste filius prodigus consumpsit substantiam suam luxuriosè uiuendo. & non cum idolis, aut hæreticis. Et quis adeò demens est, ut dicere audeat, quod per peccatum luxuriæ amittitur fidé?

No. ¶ Tertiò errant (& in hoc ferè oẽs) intelligentes per illum uitulum saginatum Christum redemptorem in cruce passum & immolatum pro peccatoribus. Hæc expositio tam longè est a germano sensu huius literæ, quantum distat ortus ab occidente. Faciũt isti metamorphosim, trãsmutando unas res in alias, & sicut fingũt Poetæ, quod Actæon mutatus est in ceruum quia uidit Dianam se lauantem: sic isti mutant Christum in uitulum saginatum. Nam si per hunc patrem intelligitur Christus: quomodo ipsemet, qui est pater, est uitulus? Quòd si dicas, quòd per hunc patrem intelligitur pater æternus, ut isti intelligunt, pater, inquam (ut ait Paulus) misericordiæ, & Deum totius

2. Cor. 1.

consolationis: & per uitulum saginatum Christum eius unigenitum filium, qui in cruce pro peccatis nostris mori dignatus est. Ad hoc respondeo, quòd hoc stare nõ potest, & iste sensus corrumpit contextum literæ: nam Pharisæi non murmurabant de Deo patre dicentes, quòd Deus recipiebat peccatores, sed murmurabant de Christo, quia illos recipiebat. Si uis ergo, ut Christus ad propositum respondeat, tanquam uir prudens satisfaciendo murmurationi inimicorum, uelis, nolis, oportet ut Christum intelligas per hunc patrem misericordẽ: nam de ipso est sermo, & murmuratio contra Christum est, quod peccatores & publicanos recipiebat, & cum illis manducabat.

¶ Quarto in illa murmuratione & indignatione filii senioris ueniętis de agro qui cunquestus est de patre, multi allucinantur, & cæcutiunt legentes hoc, ac inter semetipsos dicentes? Quomodo potest esse, ut beati, & iusti, qui semper cum domino fuerunt, & nunquàm mandatum domini prætererunt, quòd murmurent de Deo, eo quòd peccatores recipiat & saluos faciat? Quapropter ne ponant inuidiam, aut murmurationem in uiris sanctis, hãc literam non intelligentes in maximum quendam errorem incidũt, & eo ignorantię perducuntur, ut dicant hanc querelam filii senioris non debere literæ conuenire, quia ad ornatum parabolæ ponitur, & quòd nõ opus est ut exponatur, aut adducatur ad propositum. Nam non expedit, quòd omnes parabolarum particulæ ad propositum ducantur, sed attendendus est finis parabolæ: quem illi dicunt, quòd in hac parabola non est alius, quàm commendatio misericordię Dei, quæ satis ostenditur in benigna filij prodigi susceptione & quod cætera omnia ponuntur ad ornatum & præcipuè hæc filii senioris querela. Alij autem, qui omnia uolunt exponere, dicunt, quod hæc murmuratio, admiratio est: nam iusti mirantur de Dei bonitate, uidentes ꝙ tam benignè Deus peccatores recipiat. Sic etiam exponunt illud, quod in Matthæo legitur de illis agricolis, qui murmurãtes aduersus patremfamilias, dixerunt: Pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus: quòd illa non sit murmuratio, sed admiratio. Matt. 20 ¶ Verùm nulla istarum expositionum mihi placere põt, non quòd displiceat illa regula Chrysostomi, quæ ait, quòd in parabolis aliquando ponuntur aliqua ad ornatum parabolæ, quæ non opus est, ut omnino ad propositum accommodentur; sed quod hæc regula uerificaſ in hoc loco. Ita ꝙ hæc, quæ de alio seniore dicuntur, sint ad ornatum, vel quod hæc murmuratio filii iusti, quæ Chryſho. 48. i Mat.

hic

hic narratur, non sit murmuratio, omnino displicet. Itaque si hæc ita essent Iesus nihil diceret, neque concluderet aliquid, neque responderet calumniatoribus: esse enim sicut parasitus, ac stultus homo sine iudicio & intellectu, qui nihil aliud scit, nisi multa verba sine sensu, & ordine proferre, & nihil cõcludere, neque ad propositum. Nullus nanque ita ad propositum respõdit quæsitis sicut Christus Saluator noster, qui non solùm ad interrogata, sicut acutissimi intellectus homo respondebat: sed vt Deus ad cogitationes illorũ. In hac ergo filii senioris murmuratione & patris responsione ad filiũ est tota vis & scopus parabolæ. Potissimum igitur robur & finis magis principalis huius parabolæ responsum est Christi ad Pharisæos, quo euidenter illos confutat & reprehendit eorum iniustam murmurationem, ergo cum hoc sit in hac parabola in primis spectandum, quasi primũ in his tribus parabolis à beato Luca conscriptis intentum, quibus Christus Pharisæis respondit, ut statim videbimus; valdè errant illi, qui rem adeò præcipuã, accessoriam faciũt. ¶ His prælibatis ad pleniorẽ intellectum huius parabolæ accedens, vt mentem meam aperiam, dicam, qđ sentiam, omni, qua potero, breuitate de huius parabolæ literali & germano sẽsu. Pater itaque hic, qui duos filios habebat, Christus est. Filius maior gens ipsa Pharisęorũ, & scribarum murmurãtium cõtra Christũ, quibus parabolas dicebat. Filius minor qui recessit à domo patris & consumpsit substãtiam suam luxuriosè viuẽdo, repræsentat illos publicanos, & peccatores, cum quibus Christus comedebat, postquam receperat eos. Hoc supposito audi nunc. Veniebãt ad Iesum publicani & peccatores ut audirẽt illum, quos cùm Christus exciperet & benignè tractaret, ac cum illis comederet, murmurabant de hoc scribę & Pharisæi, q se ipsos iustos existimabant, & alios despiciebant tanquam peccatores, & dicebant: Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Sed eos arguit Christus dicens; Quis ex uobis habebit centum oues, &c. Et iterum: Aut quæ mulier habens drachmas decem, &c has duas parabolas iam enarrauimus, addidit tertiam dicẽs: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior, &c. Ac si diceret; Vos murmuratis contra me, quia uos, qui iusti estis, relinquo (secundum, inquam, uestram, ęstimationem & populi reputationem, quamuis nõ secundum rei ueritatem) & molestè fertis, quia hos peccatores excipio. Ego uerò quæ possem paucissimis uerbis hanc uestram sententiam refellere; qua uos iustos asseritis, hos uerò publicanos peccatores esse dicitis: nam etiam si adhuc fuerint in peccatis suis, & extra meam potestatem, & obedientiam, iam nunc conuersi & contriti doctrinam meam audire, salutemque suam quęrere gaudent. Sed nullius indignationis uobis ansam prębere, nec hoc modo vestræ calumniæ respondere volo; nã hoc supposito, quòd verum sit, eos esse iustissimos, hos autem publicanos peccatores: nihilominus tamen, hoc etiam concesso, (quamuis multo aliter se habet) iniquè agitis mecum dum me reprehenditis, quia uobis relictis, hos publicanos & peccatores excipiam. Quòd si clarius iniquitatem vestram vultis cognoscere, audite: Homo quidam habuit duos filios, &c. narrata parabola applicatio eius hæc est; Dicite Pharisæi pater hic fecit benè, an malè, filium errantem benigniter suscipiens, quia ad illum supplex, factusque pœnitens redibat? Bene proculdubio fecit, erat enim caro de carne eius, & sanguinis ab illius præcordiis deriuatus. Vnde æquissimum fuit, ut filii in tanta miseria, & infœlicitate constituti pater suus misereretur: aliàs enim seuerior æquo, immanissimusque foret iudicandus. Bene igitur, & ego facio istos excipiens peccatores, & publicanos, qui ad me criminum suorum pœnitentes ueniunt. Quæro item ex uobis; Pater hic nõne bene fecit, filium hunc inedia consumptum celo uitulo satians? certè sic. Patre enim adeo diuite, ut serui etiam mercenarii abundarent panibus, indignum erat, ut eius filius fame periret. Sequitur ergo, quod & ego benefacio, cum his peccatoribus discumbendo, & manducando. Sed & ulterius interrogo vos Pharisæi. Si pater benefecit filium prodigum excipiens, nonne perperam egit maior filius,

lius, cum de patre ob hoc murmurabat. Nemo negare potest male fecisse: malum enim est de bono opere murmurare. Ac si id, quod pater erga filium prodigum fecit, iustum fuit, ut uidimus: perspicuum est murmurationem & indignationem filii maioris esse iniustam. Ergo si maior filius malè fecit cõtra patrem suum murmurans, quòd fil um perditum suscepisset, cum eoque discubuisset, malè & uos facitis, qui in me inuehimini, eo qđ peccatores recipio & cum illis manduco. Nã etiam si optimi, iustissimi, sanctissimique essetis, ut Dauidem, Samuelem, Esaiam, & Hieremiam pietate etiam æquaretis; & quemadmodum hic filius maior, mecum semper fuissetis, mandata mea obseruantes: tamen iniquè ageretis si in me isto modo inueheremini murmurantes. Hic autem est maximè obseruandum, quod eodem responso, quo pater filio maiori satisfecit, qui se iustum existimabat, refellit Christus Pharisæos, quæ responsio totius parabolæ conclusionem continet, qua illam quasi quodam sigillo impressio terminat. Inquit enim pater: Fili tu semper mecum es, & omnia mea bona tua sunt, &c. Ac si diceret, in persona Christi. Filij Pharisæi, legisque doctores, ego quotidie uos in templo uideo, uobisque tanquam intimis familiaribus meis non solùm prædicatio mea, sed etiam omnia alia beneficia mea præstò sunt. Potestis n. à me & doctrinam & cætera quasi uestro iure postulare. Sinite tamen hos pauperculos in summaque miseria constitutos publicanos & peccatores ad me uenire. Sunt enim fratres uestri, & ego pater illorum, omniumque uestrum sum, & omnes à me ualdè diligimini: Isti salutem suam curantes ad Deum conuertuntur, audiunt sermonem meum ut calleant, quid sibi pro consequenda salute sit faciẽdum. Epulari igitur & gaudere oportet, quia hic frater uester, hoc est cætus publicanorum, & peccatorum mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Quare nec uos, quantumcunque sanctissitis, dolere debetis, quòd ego hos susceperim benigniter peccatores, sed potius mecum lętari, ingentesque gratias Deo agere tenemini.

¶ Iam credo prudens lector, quòd intelligis mentem nostram circa huius parabolę literalem sensum à quo in toto hoc opere nunquam discessi, quamuis aliqua etiam, quę non sunt in litera condecens esse apponere. In primis forsitã scandalum pateris, eo quòd filius, qui dixit, nunquã mandatum præterii, typum gerat Pharisęorum, qui peccatores erant & arrogantes. Nec ex hoc scandalizeris, audies enim in nostro Luca album Pharisæum similia de seipso arroganter iactare, sicut hic filius senior; Domine (inquit) gratias tibi ago, quòd non sum, sicut cęteri hominum, raptores, adulteri, sicut hic publicanus. Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium, quæ possideo. Hoc idem ait iste filius senior, sicut Pharisęus dicebat, nunquam mandatum tuum præterii. No. Luc.18

Et si replices quòd uerè iustus erat, quia pater approbauit sententiam eius, dicẽs, fili tu semper mecum es, & semper cum Christo esse iustorum est. Iam dixi tibi quòd Christus nunc non uult exasperare Pharisæos, sed supposito hoc falso, uidelicet, quòd iusti sint, procedit argumentum, arguens eos ratione, ostendens, qđ quamuis iusti sint, nihilominus tamen errant murmurantes, quòd Christus peccatores suscipiebat. Cum dicit, tu semper mecum es, uocat eos iustos non quod iusti sint, sed quia iusti existimabantur. Sic etiã loquẽs cum eis, & de illis, dixit alibi: Non ueni uocare iustos, sed peccatores. Matt.9
Vbi Pharisęos uocauit iustos, non ueni uocare iustos (idest, confidentes in sua iustitia, sicut Pharisæos, quibus Christus hæc dicebat, & quales erant illi, de quibus Paulus; ignorantes Dei iustitiam & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei nõ sunt subiecti) sed peccatores, desperantes, omnibus uiribus, & conatibus suis, totoque desiderio suspirantes gratiam. Confidebant Pharisęi in sua iustitia, sicut hic filius senior, qui propter suam cærimoniarum obseruationem, & hypocrisim ęstimabantur iusti a populo, & ideo Christus uocat illos iustos iuxta populi reputationem. Mos enim scripturæ est uocare res, non ex substantijs earum, sed ex æstimatione, & apparentia. Sic Ezechiel dicit, quod est factus sermo dicens ei: Vaticinare Rom.10 Ezc.13

cinare ad Prophetas Israel. Prophetas falsos uocat prophetas, non quòd essent, sed quia uulgus putabat eos esse prophetas. Isto modo sæpe uocat scriptura prophetas Baal: sicut Paulus appellat prophetam Epimenidem Poetam Cretensem. Sic etiam in Euangelio dicit Lucas de Ioseph, quòd erant pater eius & mater mirantes: ubi Ioseph, uocatur pater Christi. Et Maria dixit filio Iesu: pater tuus & ego, &c. uocans patrem Christi Iosephum, cùm non esset pater uerus, sed quia existimabatur. Sic etiam Christus dicit, quòd stellæ de cœlo cadent: quia ex istimabit populus, quòd cadent. Similiter in Genesi, illi Angeli, qui Abrahæ apparuerunt uocantur uiri: non quòd essent uiri, sed quòd uiri uidebantur. Lucas etiā in Actis loquens de Ascensione Domini, uocat Angelos uiros, dicens: Ecce duo uiri astiterunt iuxta illos in uestibus albis. Et alia sunt innumera loca horū similia in sacris literis, ubi uocantur res, non secundum existentiam, sed secundum apparentiam, & æstimationem, quæ breuitatis causa nolo hic citare: & quia iam de his disseruimus in capite quinto huius, super illud, nō ueni uocare iustos sed peccatores. Isto modo iusti hic uocantur Pharisæi, argumentationis gratia: & ut argumentum procedat. Itaque hic frater maior, hoc est cætus Pharisæorum & scribarum, eorum more fratrem peccatorē despicit & contemnit: sicut ille, qui orans despiciebat publicanum in templo, & sicut isti Pharisæi, cum quibus Christus loquebatur, despiciebant eos. Quare hic maior filius mores Pharisæorum expressissimè repræsentat, tam cùm dicit nunquam mandatum tuum præterii, quàm minorem natu fratrem contemnens, patrique solo insustè succensens. Quare si rectè animaduertas, inuenies profectò in hoc fratre maiori ingenium Pharisæorū simillimum: & quod nunc ait Lucas, ꝙ conquestus est de patre, & quòd indignatus est, respondet ad illud, quod antea dixerat, in initio huius capitis, quod Pharisæi murmurabant de Christo, eo quòd recipiebat peccatores, & ideo hæc murmuratio istius filii senioris non fuit admiratio, ut aliqui putauerunt, sed uera murmuratio ex impietate procedens, sicut uerè murmurabant scribæ & Pharisæi de Christo, eo quòd recipiebat peccatores, confidebantque in sua iustitia, sicut hic filius maior.

Lucæ 2.

Mat. 24.

Gen. 18.

Act. 1.

No.

Luc. 18.

¶ Obseruandum quoque hic est, quòd duo dixerunt hic Pharisæi murmurantes de Christo: primum, quòd recipiebat peccatores, secundum, quòd manducabat cū illis. Si primum tantummodo dixissent, breuior esset hæc parabola: nam postquā dedit calceamentum filio prodigo, statim diceret, quomodo uenit filius senior, & murmurauit de patre, hac tantum de causa, quia filium peccatorem recepit. Sed quia Pharisæi addiderant secundum, uidelicet, manducat cum illis: hac ratione introducit filium seniorem dicentem: Occidisti uitulum saginatum. Et ut etiam responderet Christus huic secundæ obiectioni, dixit in parabola, quod pater fecit conuiuium, quod conuiuium, non poneretur in parabola, nisi Christus antea cum peccatoribus manducasset, & si isti Pharisæi non dixissent murmurantes, quòd Christus comedebat cum peccatoribus. Ad hoc igitur secundum de manducatione cum peccatoribus oportebat respondere, ideoque hæc parabola maximā in se habet perfectionem, & nihil superfluum continet, nihilque ad ornatum ponitur: sed omnia principali intento correspondent, & ad inuicem connectuntur. Idem autem responsum, quod filio maiori dedit, dedit etiam Christus Pharisæis illis sub hac metaphora respondens. Et ita his tribus parabolis terminatis & conclusis, imponit noster Lucas extremam manum sermoni, & capiti. Quòd si nihilominus his non obstantibus, quæ diximus, uelis instare filium maiorem uerū, & iustum esse asserens, ea, quæ responsa sunt Pharisæis tollis, quod iniurium est, ut Christus uidelicet ab re loquatur parabolasque proposito, quod intendit nō applicet. ¶ Verùm, si quæras a me, quid significet uitulus & qd p uitulū intelligā, breuiter respondebo, dicēs, ꝙ significat uitulū & nihil aliud respōdebo. Quod si literā inspicias in proposito, quid aliud significet nō facilè reperies: sin uerò aliquid aliud p illud uolueris insinuare, opus est ut

No

a lite-

a literali sensu discedas. Posuit enim Christus in hac parabola uitulum, symphoniã & chorũ, ut ostendat magnum gaudiũ, & quasi tripudium fieri in cœlo in conuersione peccatoris, Christoque esse iucundissimum cõuiuiũ, paschaq; celeberrimũ cum peccatoribus cibum sumere. Pullum gallinaceum, gallinãve, hædum, aut arietem occidere solenne festũ non faciebat, erat enim nimis tritum, & uulgare. Verũ uitulum occidere, præsertim paschalem, & saginatum apud Iudæos solennissimũ erat, quod in pascha illi, aliisque diebus
Gen. 18. festis maximis faciebant. Sic Abrahã cũ uidit illos tres Angelos, ut eos lautius, & opulentius hospitio susciperet, gregem adiit, & occidit uitulum tenerrimum. Idẽ mulier illa fecit Pythonissa, quæ cũ regẽ
1. Reg. 28. Saulem domi suscipiens suæ, se tanto honore affectam uideret, paschalẽ uitulũ occidit. Hi enim uituli, ità molliter educati, & in delicijs habiti apud Iudæos, non nisi solennissimis festiuitatib. mactabantur. Quare nihil aliud Christus dominus noster uoluit significare, per hunc uitulũ saginatum, symphoniam, & chorum, nisi quantum perciperet gaudium cum peccatoribus discumbens & manducans, qđ summam festiuitatẽ, summamque lætitiam, & uoluptatem indicabat. Vt autem exaggeraret huius festiuitatis pretium, & ualorem posuit uitulum saginatum & chorum, summaque alacritate dixit; Manducemus & epulemur. ¶Denique neque prætermittendum silentio arbitror illud quod ait, quòd filius senior erat in agro, & quòd uenit ex illo. In hoc insinuat Saluator, qđ sicut ille erat in uilla, & in agro occupatus circa terrena & temporalia, & ideò non approbauit ea, quæ bonus pater faciebat: sic isti Pharisæi, qui erant auari, ignorabant quæ sunt spiritus Dei, & non intelligebant quanta benignitate essent peccatores suscipiendi. Et quia de rebus terrenis tractabant, & erant occupati, & intenti rebus istis corruptibilibus, non intelligebant, nescientes Christi officiũ esse suscipere peccatores: & ideo murmurabant. Sic etiam alibi cum Christus dissereret de uirtutibus, dicit Euãgelista, quòd audientes hæc Pharisæi, qui erant auari, deridebant eum.

¶Hoc est quod pro meo captu, ingenijque tenuitate circa sensum huius parabolæ literalem dici posse comperio, ex qua more meo solito, doctrinam eliciam ad mores instituendos consentaneam, in uerò literæ sensu, quem hactenus dixi, perpetuò ubique persistens, doctrina tantum modo ex ipsis literæ uisceribus, qui potero aptissimè deriuata. Secundum quam literam, minor filius peccatorem domo Dei aberrantẽ, & discedentẽ propter mortale peccatũ, repræsentat, ad publicanosq; & peccatores a Christo domino nostro refertur Hic igitur continetur primum, quomodo minor filius accepto patrimonio domo patris sui discesserit. Secundũ, quòd non solũ discessit a paterna domo, sed abiit in regionem longinquã. Tertiũ quomodo dissipauit substantiã suã luxuriosè uiuẽdo. Quartũ fames, q̃ passus est. Quintũ quomodo peccator se applicet dæmoni, aut uitio, in qđ natura sua procliuior est. Sextum miseriã, & turpitudo peccati, cum porcorum gregem custodiret. Septimũ mira peccatoris conuersio. Octauum infinita Iesu Christi misericordia suscipientis benignitér. Nonum maxima celebritas, quã exercet Christus uniuersusque chorus cœlestis in cõuersione peccatoris. Decimũ, & ultimũ quomodo dominus noster peccatorum fit præsentissimus aduocatus, respondeatque constantissimè contra arguentibus. Sed iam singula hæc discutiamus. Ait ergo noster Euãgelista [Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis patri.] Miro ordine hæc parabola filii prodigi ponitur tertio loco. Nam cum de iustificatione impii hæ tres parabolæ loquantur, primum & ante omnia, ut meritum Christi præcedat necesse est: sine quo omnis nostra actio qualibet in specie bona nihil est. Nemo enim uenit ad patrem, nisi per Christum, qui unicus mediator est, inquit Paulus, inter Deum & nos. Ideo in similitudine de bono pastore primo loco stat: nam si ianua est ad salutem, meritò primo de se ipso loquutus est. In prima & secunda parabola multa fecerunt pastor & mulier, & nihil ouis, aut drachma. Quia autem non sufficit Dei uoluntas, nec passio Christi, ut peccator

No. Luc. 16.
No.
Ioan. 14.
1. Tim. 2.

peccator consequatur vitam æternam, si ipse non fecerit aliquid, quia oportet vt & ipse addat operam suam, partesq; suas obeat, additur hæc tertia parabola: vbi dò cemus quòd peccator cum filio prodigo seipsum consideret, seipsum agnoscat, suam miseriam deploret, & de peccatis resurgat ad Deum patrem suum curat, peccata sua humiliter confiteatur & suppliciter veniam & misericordiam imploret. Hoc peccatorem in iustificationem sui facere necesse est: qui enim creauit illum sine ipso, non iustificabit illum sine ipso. Homo itaque iste Christus est, qui duos filios habuit hoc est peccatores pœnitentes, & alios se iustos simulantes, vt iam in literæ expositione ostendimus, Vterque appellatur filius creatione.

Nota Per filium adolescentem non modò cætus ille publicanorum, & peccatorum, sed quicunque peccator intelligitur. In hac enim parabola satis ostenditur in illis publicanis, & peccatorib⁹, quomodo homo per peccatum à Deo discedens in plurimas incidas miserias, & calamitates. Adolescentior itaque peccator hic est, non ętate sed moribus, non annis, sed defectu sapientiæ, & hinc ad insolentiam & peccata procliuior. Optimè igitur dicit, adolescentior, nam si erat adolescens in ætate, multò adolescentior erat in iudicio: moribus inquam & leuitate adolescens erat, licèt non esset in ætate. Multos enim senes inuenies, qui iuuenes sunt in habitu, incessu, in verbis, & in moribus, plerosque videbis amantes, politos, adeoq; ornatos, ac si vigesimum quintum agerent ætatis annum: alios ædificiis, rebusque suis administrandis, & ambitionibus, publicisque reipublicæ muneribus adstrictis, quasi heri, vel nudius tertius in lucem essent editi. Mundus eos repellit & dimittit: ipsi verò nunquam se respiciunt, vt mundum deserant, & se in Dei cultum recipiant reliquum temporis, quod si-

Esai. 65. bi est vitæ. Hos vocat Propheta Esaias puero centum annorum. Alii autem sunt iuuenes ætate, sed senes in moribus: vt fuerunt Ioseph, Dauid, Daniel, & Samuel: Vnde Dominus ad Mosem ait; Cō-

Num. 11. grega mihi septuaginta viros, quos tu nosti, quòd senes populi sint. In quo pun-

cto senes non vocantur cani, sed religiosi, & prudentes. Si enim Deus tantummodo de senibus canis verba faceret, non diceret, quos tu nosti, quòd senes sint: sed absolutè dixisset; congrega septuaginta senes ex Israel. Illos voluit Deus eligere, quos sciebat Moses, & experientia cognouerat, viros esse virtuti deditos, sapientes, & morigeratos, licèt iuuenes essent ætate. Hos Deus vocat senes. Eodem modo Christus redemptor noster hic volens ostendere leuitatem, & stultitiam peccatoris, eum adolescentem vocauit: nam vt plurimum adolescentes parum sciunt, quia pauca experti sunt, quare ut eius insitiam notaret, adolescentiæ nomine vsus est. Nam, vt dixi, adolescentes inscii sunt suarum rerum, inopesque consilij. Si hic domum patris sui deseruit, & se iuit perditum, causa stultitiæ suæ id fecit: quare quilibet adolescēs, senex sit ętate. Omnis homo, qui prudentia ad vitæ suæ actiones dirigendas caret, verus adolescens, aut puer est. Ex hac iuuenili ætate prouenit inscitia, quæ vna causa est nostri errati. Propterea (dixit Esaias) captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam Et Dauid in Psalmo: Ne scierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant: & mouebunt fundamenta terræ. Quare Moses condolens populo precatur dicens; Vtinam saperent, & intelligerēt, & nouissima prouiderent. Hanc autem adolescentiam, seu inscitiam peccatorum deplorabat mundi Saluator dicens; Quoniam si cognouisses & tu in hac die quæ ad pacem tibi. Pueri futura non curant, tantùm enim præsentia considerant: ideo Paulus passim precatur, & optat fidelibus, vt cognitione Dei repleātur: nam vbi consilij nulla copia est, facilè in errorem adducitur homo. Eam ob causam promisit Deus in veteri lege datūrum, ac missurum doctorem iustitiæ: iuxta quam sententiam in persona Dauidis quoque dicit. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris. Non est igitur mirū, si Deus deseratur ab iis, quibus notus non est: qui verbum Dei, nec audiunt, nec habent, qui nihil de Deo sciunt. Per ætatem filius prodigus intelligere non poterat, quāta facultas fruendi erat

Esai. 5. Psal. 81. Deu. 32. Luc. 19. Ioel. 2. Psa. 31.

No. di erat in paternis laboribus, posteà tandem uexatio dedit intellectum, & sensit damnum. Sic nos Deum derelinquimus, & in uitia labimur, quia non prospicimus, quanta mala inde proueniant.

Quemadmodum accipiter nisi compede ligatus teneretur, operisque oculis, cohiberi non posset, quin frequentissimis insultibus superas cœli auras peteret, euolareque etiam cum pedum iactura & afflictione niteretur: ita & tu, nisi oculis operis in huius mundi caligine cæcutiens, libidinibusque astrictus tenereris, stare non posses in exosis omnibus mundi uoluptatibus, quin uelocissimis in cœlum cogitationum, operumque pennis raperetis. Cecidit hirundinum stercus in oculos Tobiæ dormientis, & cæcus factus
Tob. 2. est: quæ irundines in ueris initio canunt: & statim auolant latentque. Idem habet & hic mundus ingenium, ut breuissima demonstrata uoluptate, quæ miseros homines sui amore præpeditos postea quã cæcos efficit suorum bonorum terrenorum stercore, statim auolat & euanescit, ut est apud D. Paulum. Omnia enim bre-
Phil. 3. uiter transeunt huius uitæ commoda, & uoluptates: sub quibus qui incauti dormiunt, tandem oculis capti efficiuntur, mentisque caligine demersi in infernũ mittuntur. Omnes enim peccatores in peccatis suis permanentes oculis carent, ut lucem Dei uideant, tenebrasque quib. inuoluuntur, effugiant. Aperiamus igitur animarum nostrarum oculos, ut ignorantiam teterrimũ inferorum monstrũ propulsemus. Quanquã enim multa sint peccata fragilitatis, multa etiam malitiæ: tamen uerissimum est ignorantiam omnium malorum, & flagitiorum esse fundamẽtum, & principium. Ignorato enim Deo, maximoque uirtutis præmio, incredibiliq; peccatorum supplicio, facilè omnes in malum labimur. Ergo si considerarct homo, quid esset Deus, quantumque peccatorum causa amittat, infernique tormenta, & cruciatus horrẽdos, non peccaret. Verùm quia in iudicio adolescens est, caretque Dei notitia, in peccatum labitur. Ideo Philosophus dicit, quòd omnis malus est ignorans, quia nullus peccat, nisi quia, quid perdat, non uidet.

Ideo nihil aliud nobis restat, nisi ut dominum cũ Dauide rogemus: Illumina ocu- Psal. 12.
los meos, ne unquam obdormiã in morte. Et alibi: Da mihi intellectum & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo. Petamus a Deo iudicium, canitiem, senectutemque ueram, quę sciẽ Psal. 118.
tia Dei est: ne eum derelinquamus, cum eo permaneamus, domi eius habitemus, illius mandata custodientes, &c.

¶Secundum, quod habent iuniores, No.
est, quòd confidunt præter modum sibi ipsis, ingenio, uiribusque suis, existimantes se iam esse tales, ut per se rem suam tenere & administrare possint. Et hac de causa recessit hic a domo patris, confidẽs in proprio ingenio & uirtute. Et putant se omnia scire & posse. Propria confidentia multorum causa est, ut a Deo recedant. Istis loquitur Dominus in Apocaly- Apoc. 3.
psi: Dicis, quòd diues sum & nullius egeo, & nescis quòd miser es, & miserabilis: & tu pauper, & cæcus, & nudus. Quàm parum autem possit homo sine Dei gratia & auxilio infrà in isto filio prodigo uidebimus. Nos uerò in hoc loco discamus in hoc filio prodigo, quid auertat nos a Deo, nempe inscitia & confidentia proprii ingenii. Vidisti Petrum in suis uiribus præsumentem, atque dicentem: etsi Mat. 26.
omnes scandalizati fuerint in te, ego autem nunquam scandalizabor. Sed quia propriæ confidebat uirtuti, a muliercula quadam superatur. Sic etiam & Dauid Psal. 29.
dixit: Ego dixi in excessu meo, non commouebor in æternum. Et subdidit: Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus. Atque ideo posteà, utpote qui in seipso expertus fuerat, in illos illudit, qui non omnem suam fiduciam in Deo constituunt: Ecce homo, qui non posuit Psal. 51.
Deum adiutorem suum: ego autem speraui in misericordia Dei in æternum & in seculum seculi. Et alibi de peccatoribus Psal. 48.
etiam ait: Qui confidunt in uirtute sua. Sed iam hunc stultum adolescentem patri loquentem audiamus: [Pater da mihi portionem substantiæ, quæ mihi contingit.] No.
ista substantia rationalitas est: quam arbitris libertas comitatur. Sine me pater uiuere pro meo arbitrio & libidine, ut, quæcũque mihi placita fuerint, faciã. Omnia autem

autem mala, & incommoda, quæ in orbe uidemus, ex altero duorum malorum oriuntur, uel ex eo, quòd uolunt homines suo arbitrio cuncta gerere: uel, quod præceptis diuinis obtemperare contemnunt. Petitio autem huius adolescẽtis adeò per uersa, & irrationabilis fuit, ut insanior esse non potuerit. Voluit enim similis esse Deo, initium autem omnis peccati superbia est, & qui illam habuerit, maledictus. Hac inuaserunt omnia peccata mũdum. Vult hic proprio arbitrio, & iudicio se gubernare, patris liber præceptis. Hic idem amor proprius in nobis, quo cõtra Deũ, eiusque præcepta utimur, causa est omnium malorum, amor enim proprius iudicium peruertit, rationem offuscat, intellectum obscurat, uoluntatem inficit, uiamque salutis obstruit. Homines enim huiusmodi amore implicati nec Deum agnoscunt, nec proximum diligunt, neq; uirtutem quærunt, sed honoribus tantũmodo curandis, mundiq; gloriæ peruestigandæ operam nauant: quorum insania in hoc potissimum consistit, quòd existiment se proprio iudicio, & arbitrio posse uiuere sine auxilio, aut industria patris sui cœlestis. In Pelagianam hæresim incideret ille qui assereret, quemlibet rationis ui, liberoque arbitrio adnitente ui tam æternam per se ipsum sine Dei auxilio posse consequi. Causa autem huius effusissimæ libertatis, quam impii homines cupiunt, est, ut pro libidine sua a patris sui præceptis liberi uiuere possint: nã reuera nemo uiribus arbitrii sine Dei gratia saluari potest, nec etiam se ab omnibus tentationibus tueri. Nam etsi per peccatum liberum hominis arbitrium non tollatur: nihilominus tamen adeò imbecillum & infirmum, depranatumq; mansit, ut paucissimis tentationibus resistere possit, sed nauis clauo amisso in medio maris constituta, quocunque uel minimo flatu, huc, illuc impellitur. Sic hoc nostrum liberum arbitrium post peccatum mortale, nisi iam per pœnitentiam fuerit confirmatum, adeo infractum, & uacillans efficitur, ut uel leuissimo carnis, mũdi, aut diaboli pulsu nutet & contremiscat. Nam liberum arbitrium ante lapsum poterat ex gratia accepta bene uiuere, & non peccare unquam, & idcirco nõ indigebat tunc gratia Christi miserantis, & ad pugnandum & uincendum adiuuantis. Sed post lapsum factum est miserum seruituti peccati & damnationis obnoxium, a quibus malis non potest liberari, nisi per gratiam Christi redimentis. Nec per hoc auferimus ab arbitrio hominis suam libertatem, quia liber est in deliberando, in iudicando, & consentiendo. Peccator enim per peccatum perdit uires, & potestatem non tamen libertatem, quæ consistit, non in eo, quòd possit bonum facere, sed in eo, quòd consentire, uel non consentire, aut uelle, aut nolle possit bonum, uel malum. Vnde Saluator; Sine me nihil potestis facere. Potestatẽ hic tollit, non libertatem, nec etiam quamuis Deo subiiciatur, adimit ab illo Deus aliquam libertatem. Exempli gratia; Nutrix infantem docet ingredi, eumque quò uult tendere permittit. Sed tamen fragilitati, infirmitatique illius diffidens, illum manu deprehensum, usquequaque sustinet progredientem. Dic igitur mihi, infans hic, nonne liber est eundi, quò uelit? certum est quòd sic. Nutrix dicere non poterit, fili, sine me nihil potes facere? certum est quòd sic. Nam etiam si nutrix eum incedere quò uelit liberè permittat, tamen si manu mitteret illum, profectò infans, cũ se sustinere ob pedum instabilitatem diu non posset, caderet. Eodem modo homo post peccatum, adeò uiribus effętus manet, ut sine Dei auxilio, nec uitam æternã impetrare, nec cõsistere in uirtute possit. Item sicut infans hic retenta liberè gradiendi libertate, nutrici tamen subflat, ita & liberum arbitrium etsi liberũ, Deo subiectum est Rursus, ut infans post ruinam factam habet libertatem, uel gradiẽdi, uel sedendi: attamen sine auxilio nutricis surgere non potest. Eodem modo, & homo, qui in peccatũ lapsus est, libertatẽ habet se eleuandi a peccato, uel in peccato manendi, admittendi, uel non admittendi Dei inspirationes, dæmonisve suggestiones: caret tamen uiribus gratiæ: sine quibus nec erigere se, nec uiam uirtutis ingredi potest: tanquam infans, qui nisi manu ducatur rectà incedere non potest. Præterea quemadmodum pos-

Eccl. 15.

No.

Ioan. 15.

No.

ſet infans hic, licèt manu duceretur nutricis, incedere nollet: ita & peccator poteſt in peccatis ſuis immorari, licet diuina manu corripiatur ad ſalutem. Ex his colligimus primò quot mala ex noſtra tantum fiunt uoluntate: & quot bona fiunt ex noſtra uolũtate ſimul, & Dei adiutorio. Hic puer per ſe ſolum ſe proſternit humi, ſedeique ſine ullo nutricis adiumento: uerùm ut incedat motu pedum, nutricisque auxilio indiget. Sic etiam & eodem modo ſe habet peccator; poſteaquam ſemel lapſus eſt in peccatum mortale. Secundò, quòd liberum arbitrium liberum ſit, ſubiectumque Deo ſine ulla implicatione contradictionis. Tertiò, quòd homo poſt lapſum Adæ, filius iræ natus, & in peccato conceptus liberi arbitrii uiribus, ſine Dei gratia, non poſſit ſurgere a peccato, nec Dei præcepta adimplere. Et quod magis eſt, ꝙ quãuis gratiam Dei ſit aſſequutus, & remiſſionem peccatorum, idoneus non eſt tamen ad ſuperandas diaboli inſidias & ad uincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum Dei adiutorium, perſeuerantiam bonæ conuerſationis acceperit. Ex quibus patet, quòd cum homo ex ſeipſo tam parum poſſit, maxima ſit temeritas de ſe ipſo nimis præſumere, uiribus ſuis confidere, proprioque nutu ſe regere, & gubernare uelle. Ita hic filius prodigus ſtultè nimis, puerique more patri ſuo dixit, ut ſibi ſuo arbitrio uiuere liceret, & ut ſe pro libidine ſua uitam agitare concederet, ſiquidem liberum habebat arbitrium. Deus tamen neminem inuitum ad ſalutem ducit: ſed permittit, ut unuſquiſque in libertate uiuat, iuxtaque propriæ rationis dictamen, aut iuxta libidinem ſuam: quapropter ſequitur hic
No. in literæ contextu. [Et diuiſit illi ſubſtantiam.] Dat nobis Deus rationem, ut liberè utamur, tanquam noſtra ſubſtantia, dat autem omnibus ex æquo, omnes enim ex æquo rationales ſunt, & æquè liberum habent arbitrium. In hoc enim elucet humani libertas arbitrii: quòd pater nec diſcedere uolentem tenuit, nec manere cupientem cogit abſcedere. Vnde in
Eccl. 15. Eccleſiaſtico habetur; Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilii ſui: adiecit mandata & præcepta ſua. Appoſuit illi aquam & ignem, ad quod uoluerit porriget manum ſuam. Neminem itaq; cogit, nec uult aliquem aſtrictum eſſe quin poſſit recedere, cum uoluerit, donat etiam cum arbitrii libertate alii ingenii ſplendorem, alii ſcientiam, alii fortitudinem, &c. [Et non poſt multos hos dies.] Animus humanus naturalibus ſuis donis, non poteſt diu inniti, ſed quamprimum labeſcit, ubi Deus abſtrahit manum ſuam. Prauum cor hominis, (ait Ieremias) & imperſcrutabile. Iere. 17.
Hinc Eſaias: Cor impii, quaſi mare ferues. Eſa. 55.
Satanas etiam non dormit, ut periculis exponat hominẽ, quem uidet Dei auxilio deſtitutũ. Qui nihil rei uult ſibi eſſe cum Deo, haud diu quietum illum ſinit diabolus, quin ſtatim occupatum illum reddit negotio aliquo, quod Deo, nõ probatur. In primo noſtro parente hoc clarè uerificatum eſt: quem Deus optimè condiderat, & pulcherrimis donis ornauerat, relictum in manu conſilii ſui, hoſtis non ceſſabat, donec in peccatum præcipitauit. Hoc ſibi uult particula hæc, non poſt multos hos dies. Quid autem facit filius prodigus audi. [Congregatis omnibus.] Do- Gene. 3.
nis naturalibus, ſcientiis, diuitiis, &c. putabat iam ſibi opibus ita proſpectũ eſſe, ut nulla calamitas animum eius ſollicitare poſſet, ac proinde impoſſibile eſſet aduerſam fortunam in ſe ullam poteſtatem habere poſſe, ſibi perſuadens facultates iſtas perpetuò duraturas. Quid autem accidit? Sic ſuperbire incæpit potentia elatus, ut derelinqueret domum paternam, & confidens in diuitiis & in proprio ingenio, omnia cœpit conſumere.

¶ Obſerua autẽ, quomodo ſuperbiat cõgregatis omnibus diuitiis. Sic qui abundant his donis, & bonis mũdi huius, ducũtur in interitum. Sic Saul qui bonus & humilis erat in domo patris, in ſtatu communi: poſtquam diuitias obtinuit, & potẽtatus, ſuperbè egit, dominum dereliquit, & multa mala operatus eſt Sic etiam Dauid, qui bonus erat, cum erat paſtor, & in perſecutionib. Saulis: poſtquam Deus dedit illi requiẽ ab omnibus inimicis, rapuit Berſabee uxorem Vriæ, & Vriam occidere mandauit. Sic iste filius prodigus, No. 1. Re. 9. 1. Reg. 1. 1. Reg. 11.

digus,qui anteà sub obedientia patris hu
milis erat;& bonus,postquam se diuitem
vidit,& omnia sua congregata,superbire
cœpit. Discamus diuitias huius vitæ, ho-
nores,& vana contemnere. Hic enim diui
tiarum,honorumque status periculosissi
mus est, præsertim incautè viuentibus,nã
tantum est periculum, quanta est negli-
gẽtia. Quam plurimos vidimus homines
religiosos,Deumque timẽtes,qui elati in
prelaturã,vel in aliũ gradum dignitatis,
effusius viuentes superbi facti sunt. Qua
re huius mundi prosperitatem instar ma
ximæ alicuius calamitatis effugere debet.
2.Reg.1. In montibus Gelboe interierunt nobiles
Israelita in honoribus & prosperitatib,
huius seculi,virtutes vitam perdũt. Naui
gatio multò est periculosior in aquis flu
uialibus, quàm marinis. Ita magis salus
tua periclitat, dũ in prosperitatibus, de
liciis,& opibus versatur,quam in aduersi
tatib',& tribulationibus. Prosperitas pri
ma facie suauissima apparet, & quod pe-
ius est carnis importunissime vicinæ au-
xilio sustentata animam fortius inuadit.
Cum igitur secũdam fortunam habueris,
cogita aduersam quam primũ reflaturã,
& sic prosperitate nõ quasi certa,sed qua
si commodata vteris. Hoc autẽ in hoc fi-
lio prodigo apertius videre poteris: qui
opibus suis, prosperitate & iuuentute ni
mis lætus: paulò post superbia sua in in-
gentem deuenit egestatem & miseriã. Nõ
ergo fidendum est huius mundi prospe-
ritati. Fœlix videbatur sibi Aman, cum
Assuero Regi gratiosus erat: attamen eo
die,quo maius gaudiũ habebat,inuitatus
Heste.9. a Regina Hester ad suppliciũ ductus est,
ibique suspẽsus,eiusq; domus diruta. Hoc
Exo. 24. idẽ accidit Pharaoni,& Sẽnacherib q ma
4.Re.19. xima expeditione cũ Hierusalẽ obsedisset,
postea tamẽ profligatus, centum octo-
gintaquinq; suorũ millib amissis fugit,
a filiisq; suis pugionibus cõfossus animã
efflauit. Insaniens igitur filius hic prodi-
gus diuitijs,& fœlicitate summa, in qua
se cõstitutum videbat, libertatis cupidus
quid faciat,vide. [Adolescẽtior filius pere-
grè profectus est] Quis præcepit huic
adolescenti,vt discederet? Quis domo eie
cit illũ? Nõ misit pater i exiliũ,nõ expulit
domo;sed ipsemet a nemine expulsus spõ
te sua,aut potius leuitate abiit & reliquit
domum paternam. In hoc digressu filii a
patre agnosce discessum liberũ,& volunta
riũ peccatoris à patre cœlesti,& separatio
nem illius ab eo,qui neminem deserit,ni
si prius ipse deseratur. Ex quo patet quòd
causa peccati est propria voluntas;& non
Deus,nec diabolus,aut caro,vt multi pec
catores excusantes excusationes varias in
peccatis solent dicere. Non repulit pa-
ter hunc filium, sed ipse sponte sua abijt.
Ideo Dauid in Psalmo. Spreuisti omnes Pf. 1 1
discedentes à iudiciis tuis. Iam hic vides Pf. 1 1
quo modo mali discesserunt à iustitiis
Dei: atque ideo spreti sunt a Deo.
¶ Præterea obseruandum est,quomo-
do index & origo totius malis est auersio No.
a Deo: hoc est, primum & omnium ma-
ximum malum, ad quod etiam maius
malum respondet, quod est carentia di-
uinæ visionis. Sicut enim peccator ex ma
litia voluntatis suæ se auertit a Deo per
malum culpæ: sic Deus auertit faciem
suam ab eo, qui ab illo auersus est, quod
est omnium maximum malum. Hinc
cæteræ pœnæ oriuntur. Proficiscitur pec-
cator peregrè longè a domo paterna se
auertens ab incommutabili bono, & ad-
hærens creaturæ: quam pluris facit,quam
Deum,omnis enim peccator creaturam
pluris,quàm Deum æstimat, vnde ortum
habent omnia peccata. Ideo Dauid in
Psalmo dixit; Mendaces filii hominum,
in stateris. Filij hominum, si iuxta natu Psal.61.
ram suam considerentur mendaces sunt
in stateris. Quid ais sanctissime Dauid?
omnes ne homines lanii, tabernariiue No.
sunt: vt falsa põdera faciant omnes, quia
in ponderibus omnes mentiuntur? Nul-
lus in peccato est, qui centies vapulare
dignus non sit pro ponderum falsitate.
Põdus enim falsum nihil aliud est, quam
libram facere ex eo, quod libra non est.
Ponunt enim in statera alia in parte
Deum,alia verò in parte libidines,emolu
mentaque sua. Deumq; in pondere leuio
rẽ faciunt commodis suis. Hoc demum
est pondus falsum facere. Hic filius pro
digus,vniuersiq; peccatores dũ peccant,
Deumque amore terrenorum relinquũt,
pondus faciunt falsum. Ponis sensuali-
tatem, carnisque amorem in altera
statera

ſtateræ lance, Deum vero in altera: & dicis, quod pluris pendatur, plurisque æſtimetur ſenſualitas: carniſque amor, quam Deus. Et non modo hoc, verum etiam & addis malo hoc, quàm vitam Dei, cum te nearis Deum ſuper omnia amare, impudentes ais, cum mortaliter peccas, malo hoc, quàm vniuerſa, quæ Deus mea cauſa fecit. Eo modo igitur, quo pondus fuit falſum, peccatum mortale committitur: mortale autem peccatum committere, eſt à Deo diſcedere, propria domo relicta
Eſai. 59. vt hic filius prodigus fecit. Vnde Eſaias, Iniquitates, inquit, veſtræ, diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum. Iniquitas autem eſt pondus falſum facere, cum in oculis peccatoris pluris penditur terræ ſtercus, quàm Deus. Ideo Salomon in Pro-
Pro. 11. uerbiis: Statera doloſa abominatio eſt apud Deum. ¶ Obſerua etiam, quòd pondus falſum altero duorum modorum fit: vel quod celeriter pendatur, vel quòd altera ſtateræ lanx grauior ſit, aut quòd examen non fit ab vtraque parte adæquatum in ſtatera. Hic filius prodigus deſpexit domum patris ſui, vitæque blandimenta, quibus ibi abundabat, quia nimis celeriter pependit, temerè ſe accinxit, & vt adoleſcens nullius experientiæ non conſiderauit quid perderet, & quantum periculum ſubiret. Nondum enim ſatis diſcedere cogitauerat, cum nihil animaduerteret, quot eſſent in uia incommoda, diſceſſit. Quare eo ſtultitiæ peruenit, vt pondus falſum faceret. Nemo igitur cele-
Pro. 19. riter pendat. Vnde in Prouerbiis dicitur: Qui feſtinus eſt pedibus, ſtatim ruet. Qui nimis feſtinè ſe diſponit, poſtea pœnitentiam aget. Vnde factum eſt, vt filii Iſrael
Exo. 32. vitulum in deſerto poſt tot beneficia à Deo accepta adorarent, niſi ex hoc quòd venturum Moſem expectare noluerunt? Exiſtimauerunt enim eum nimis in monte immorari: & ideo expectare noluerũt. Fuerunt feſtini, nimiſque cito propoſuerunt, & ſtatuerunt factum ſuum, & ideò, quia nimis celeriter perpenderunt, pondus falſum fecerunt: pluris pendentes & æſtimantes vitulum, quam Deum. Homo peccat, quia affectum ſuum paulisper cohibere, donec exitum peccati conſideret, malumque ſucceſſum, non vult. Quòd ſi ſe cohiberent, & non tanta feſtinationẽ raperentur, qua neque malum, neque incõmodum animarum ſuarum reſpiciunt, nõ tanta amentia in peccata incurrerent.
Ideo Dauid; Cõſideraui vias meas, & cõ Pſ. 118.
uerti pedes meos in teſtimonia tua. Ibat Dauid, vt pẽderet: at quia cõſtitit, & prius conſiderauit, quid eſſet potiſſimum factu, noluitque feſtinè pendere, bonum pondus fecit, & non peccauit. Pependerunt nimis feſtinanter Bethulij, cũ iam de Deo
eiuſque pietate deſperantes, ſtatuebant, Iud. 7.
ſe Holoferni tradere, niſi intra quinque dies ſibi ſubueniretur. Cum Iudæi adulteram illam, vt iudicaretur, ad Chriſtum ad
duxerũt, inclinauit ſe Dominus, digitoq; Ioan. 8.
in terra ſcribere cœpit, innuens prius homines negotia omnia iudicaturos ſe inclinare debere: digito iudicij conſiderantes, ſe eſſe terrã & puluerẽ, eam n. qui habet conſiderationem, peccare non audet. Quotieſcunq; populus Iſrael quærens ad Moſem veniebat, priuſquã reſponſum re-
portaret cõſulebatur Deus a Moſe popu- Exo. 19.
li Principe & Duce. O ſi hoc ſeruaremus quoties vindictæ, honoris, vel carnis libidine inceſſimur, nullũ reſponſum illis facientes, donec Deũ cõſuleremus. Verũ nos celeriter reſpõdemus, Deoq; inconſulto: & inde facillimè in peccata labimus. Priuſ quã aliquid ſtatuatis, de omnibus Deum cõſulite: eiuſque præceptis, & conſiliis obtemperate: ne erretis perperamque pen-
datis. Ioſue a Gabaonitis deceptus fuit, Ioſue. 9.
quia fidẽ habuit illorum mendaciis Deũ que prius noluit conſulere, quam cum illis negotium perficeret. Sic tu cum nimis cito te diſponis, mendaciis huius ſeculi cõfidens Deo inconſulto, facilè decipiare neceſſe eſt: Ne igitur velociter te alicui rei peragendæ accingas: ne effuſiſſimum, quo modo frueris, riſum poſtea deplores. Hoc autem adeo uerũ eſt, ut etiam bona opera, uelit Deus, priuſquã fiant, cogitentur. Ideo Ioãnes Apoſtolus ait; Nolite credere omni ſpiritui: ſed ꝓbate an ex Deo ſit, 1. Ioã. 4.
Beata Virgo, ut in ſuperioribus adnotaui mus, antequam Angelo reſponderat, pru Luc. 1.
denter conſiderauit, qualis eſſet illa ſalutatio. Immorare igitur, ne pondus fal- Deu. 32.
ſum facias. Ideo in Deuteronomio dicitur: Gens abſque conſilio, & ſine prudentia,

tia, utinam saperent & intelligerent; ac no uissima prouiderent. Dauid, quia nimis
2 Re. 19. festinanter mendacijs Sibç fidê adhibuit, iniustam tulit sententiam contra Miphibosetum. Quãdo aliquis è summa aliqua turri decidit, præcipitauisse se omnes credunt, non tamen si pedetentim per scalas descendit. Ita & eodem modo hoc peccatum festinationis, præcipitatio dici potest: quoniam altissima hominis pars intellectus est, infima uerò est re præstare, quod intellexit. Vnde si nulla consideratione prçuia re prçstare intendis opus, quod non excogitasti, & perpendisti: nemo dubitat, quin tè sis præcipitaturus. Descende igitur gradatim prius perpendens semel, atque iterum, pedetentimq; descendens per iudicij gradus: ne te præcipites. Hic filius prodigus, quia non consi derauit, à domo patris sui discessit. Considera ergo peccator quid tibi peccata prç sentia, & prçterita profint: nihilo enim magis tibi futura proderunt. Reuoca in memoriam te gloriam cœlestem fore impetraturum, nisi hoc peccatum commiseris, cohibe te, ne celeriter cogites.

No. ¶ Secundum quare homines pondus falsum faciunt est, quia altera lanx trutinæ grauior est, magisque onerata, quàm altera: & ita inferius propendet obliquo examine. Vnde etiam si quilibet diu pensitando immoretur, dum trutina huiusmodi uitio laborauerit, semper pondus falsum euadet. Cum propria uoluntas granata est, & onusta, rerumque terrenarum amore affecta, facilè peccatorem ad se trahit. Achab in bellum proficisci uolenti dixit Propheta Michæas: Ne facias.
3 Re. 22. Ille uerò quadringentos pseudoprophetas conuocauit, qui omnes uno ore illi, ut proficisceretur in bellum, persuaserunt: ille autem proficiscens suorum Prophetarum monitu, primus omnium interijt. Quando aliquis alicui rei animum addictum, & obnoxium habet, eiusque amori, quasi mancipatum, non sufficiunt prædicatorum exhortationes, confessorum monita, ut illum à peccato illo extrahat, ad ueramque uiam reducant. Habet enim alia ex parte forte non paucos amicos, aliquando etiam doctorem, qui omnem amicitiam, uel doctrinam primo

aspectu profitentes illum exhortantur, ut in proposito crimine, quasi esset uirtus maxima, persistat. Si igitur scopum attingere uis, nullaque in re delirare, à uera rationis uia depone animi tui perturbationes, & affectiones. Ibat Balam ad maledicendum Dei populum, sed prius Deum Nu. 22 rogauit, iret, necne: responsumq; accepit quo sibi uiæ uenia negabatur, uerùm cupidine munerum à Balac oblatorum captus ire decreuit. Sed tamen asina, qua uehebatur in medio itineri consistens ulterius progredi nolebat: ille uerò, qui eã stimulo, uerberibusque propellere tentabat, Angelum uidit, asinaque humana uoce locuta est. Mirum est hoc affectionis exemplum, quo ostenditur fuisse asinam hero suo sapientiorem. Quoties admoneris ab intellectu, ne pecces, ne hac incedas sicuti Balam ab asina sua admonebatur? At tu intellectum tuum cædis & pulsas. Quoties dictanti tibi intellectui illud, uel illud esse peccatum, ut caueas, respondes insolenter illam esse, nimis putidam superstitionem, nimiumque scrupulosam, Eccl. 18 & ita iudicium tuum uerberas, infida contumacia tua. Ideo Ecclesiasticus dicit: Ne uadas post concupiscentias tuas, ne libidin is dictamen sequaris, sed dictamen iudicij, & rationis, prius tamen Dei obseruare debes, dicens: Deus meus, illumina tenebras meas. Falsa est omnis Psal. 17 sententia quç prius à uoluntate, quàm ab intellectu ordinatur. Quia Iudæi dediti erant honoribus, & diuitijs, ideo dixerunt; Si hunc dimittimus, uenient Ro- Ioan. 11 mani, & tollent locum nostrum & gentem. In iudicio etiam de passione Domini, Christo, & Barraba in bilance constitutis, plus pependit Barrabas, quàm Mat. 27. Christus: quia pluris çstimabatur à Iudçis Barrabæ, quàm Saluatoris nostri uita. Dixisses, si ab aliquo fuisses interrogatus, Iudços istos igni sempiterno esse dignissimos, siquidem tam iniquè hominum merità perpenderunt. Si tibi daretur optimo, utrum eligeres Christum, an Barrabam, diceres Christum. At si alium Barrabam peiorem elegisses, quid diceres? Atqui hic vtrum pluris facis Christum, an peccatorum? Proximo substantiã eripis, animam diabolo tradis, sequitur

quòd peccatum, & dæmonum, plusquam Christum amas; sed cum dæmō Barraba, multò fit peior, te esse deteriorem multò Iudæis illis, siquidē dæmonē pluris, quàm Christum facis, necessario concluditur. Cuius mali vera causa & principium est, statera odii, uel amoris, quæ in voluntate tua constituta pondus adulterinum te fa cere cogit. Eodem modo & hic filius prodigus pondus falsum fecit, quia huiusmo di lasciuitatibus, & luxuriis deditus erat, quæ cum domi parentis exercere nō pos set, maluit libidinem sequi, quàm patri obtemperare, libertatem q; pluris pepen dit, quam domus paternæ delicias. Similiter & omnis peccator mauult turpia de sideria sua adimplere, carnisquè libidini satisfacere, appetitumque in omnibus se qui quasi subulcus porcos, sic cupidines suas obseruans, quàm amicus Dei factus bonis æternis, & nunquam interituris perfrui. Itaque omnes homines illi, qui terrena sectātur, & ea plus diligunt, quā Deum, mendaces sunt in statera. Sed de his hactenus. ¶ Vsque adhuc de primo pricipali locuti sumus, videlicet, quo modo filius hic prodigus discessit à domo paterna per peccatum, pluris æstimans creaturas, quàm creatorem: nunc de secundo principali, vt promisimus

No. nempe quod longè abierit, est differendum. Secundò igitur hic filius prodigus non solum discessit a domo patris peccans mortaliter, sed longè abiit: quod Euangelista expressit, dicens: [Et abiit in regionem longinquam.] Cum peccatum nihil aliud sit, quam auersio ab incommutabili bono, & adhæsio ad creaturas: patet quòd quilibet peccator se auertit ab eo, atque elongatur, non tñ oēs pecca tores, qui à Deo absunt, æqualiter distār. Alius enim longius est, quàm alius, iuxta grauitatem, & magnitudinem, numerum ve criminum. Dum autem hic dixit Christus, quòd hic abiit in regionē longinq̄, significare volui, illum multis, magnisq; peccatis se a Deo auertisse. Sic Dominus noster Iesus Christus, de quibusdam peccatoribus, allegans illud Esaiæ Prophetæ

Matt. 15 dixit; Populus hic labiis me honorat, cor

Esai. 29. autem eorum longè est a me. Non refugiebat eos Christus, qui de coelo venerat in terrā, & præcipuè ad Iudæos, quibus hæc dicebat: sed ipsi volūtate sua se elon Matt. 9 gauerunt, & fugerūt a salute. Venit filius hominis saluum facere quod perierat: sed quia ipsi Barrabā petierūt, & Iesum repu diauerunt, longè facti sunt a salute. ¶ Sed dubiū hic oriri videtur, cum Deus dicat: Cœlum & terram ego impleo, & vbique Hier. 23. sit per suam essentiam, præsentiam, & po tentiam: qui fieri potest, vt aliquis longè sit ab eo? Vnde Dauid etiam in Psalmo al loquitur Deum dicens; Quò ibo a spiritu tuo, & quò a facie tua fugiam? Si ascende Psal. 138. ro in cælum, tu illic es: si descendero in in fernum, ades, si sumpsero pennas meas di No. luculo, & habitauero in extremis maris. Igitur si nemo potest Dei conspectum ef fugere, aut ab eius præsentia distare: quo modo peccator hic procul a Deo est? Dico, quòd triplex est distantia in omnibus rebus. Prima est distātia localis, qua, vide licet, decem, aut viginti passus distat colū na a colūna, vel paries a pariete. Hæc igitē distantia localis non est inter peccatorem & Deum: Deus enim vbique est, & ita ni hil ita latere potest, ut eius conspectum effugiat: de qua distantia loquutus est Dauid, dicens in Psalmo; Quo ibo a spiri tu tuo, &c. ¶ Secunda distantia dicitur No. comparationis, vel perfectionis, qua quip piam alio nobilius, doctius, pulchrius, di tius, aut melius est, ut cū de excessu, quo quis alium excedit dicimus, maxima est inter vtrumque distantia, quia alter, al terum longe superet. De hac distantia lo quutus est Dominus ad Mosem; Filij, qui Deu. 1. hodie boni & mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur, &c. Sapiens quoque Eccl. 16. Salomon ait: Non vidit solem, neque co gnouit distantiam boni, & mali. Ezechiel Eze. 22 quoque ait; Sacerdotes eius contempse runt legem meam, & polluerunt sanctua ria mea: inter sanctum & profanum non habuerunt distantiam, & inter pollutum, & mundum. De hac secunda distantia, quam vocamus perfectionis, si intelligimus, nulla maior dici potest: infinita est enim inter Deum, & peccatorem distantia. Verùm hic non agitur de hac distantia, secundum quam tam longe esse bonus, a Deo q̄ malus: Deus enim infinitè oēs creaturas excedit, & oēs creaturæ a perfectio-

perfectione Dei infinitè distant. ¶ Verum est & alia tertia distantia oppositionis, quādo uidelicet unum alteri opponitur, ut si sedentibus hic quinq; aut sex doctoribus sententiam de qua piam re laturis, & unus aliquid dicat, cuius contrarium affirmet alius: tum demum dicimus, hos inter se distare. Huiusmodi distantia oppositionis est, quia sibi inuicem sententijs suis & uoluntatibus contradicunt: nam alter ab altero tam longè est, quantum album a nigro distat. Ita inter duos dissentientes, licèt corporibus hęreant, dicimus quòd magna sit distantia: non, inquam, distantia localis, sed oppositionis distantia. Hoc modo ergo distat peccator a Deo, per oppositionem, & contrariam uoluntatem. Dicit Deus; honora patrem tuum & matrem tuam: Sed ille respondet: Non honorabo eos. Dicit Deus: non mœchaberis, respondet autem ille: Volo mœchari, &c. Quando Deus ait, peccator negat, quando autem Deus negat, peccator ait. Itaque de præceptis affirmatiuis Dei, facit peccator negatiua; & è conuerso de negatiuis affirmatiua: omnia contra Dei uoluntatem gerens, Deoque resistens & contradicens, se eius præceptis opponens. Ideo dicimus illum esse longissimè a Deo. Iuxta Christum erant

Matt. 15 scribę & Pharisæi illi, dicente Matthęo; Accesserunt ad Iesum Scribę, & Pharisęi dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? ueruntamen de illis ait Christus: Cor eorum longè est a me. Si corpore prope erant, longè uoluntatibus distabant, amabāt enim quod Christo odio erat, & odio habebant, quod Christus amabat. Cum autem

Aug. li. 22 con. Faustum cap. 27. omne peccatum, ut ait Augustinus, sit dictum, uel factum, uel concupitum contra legem Dei: hinc fit, ut omnis peccator a Deo per peccatum discedens hac distantia oppositionis, aut contradictionis ab illo distet. Paulus etiam; Peccatum

Rom. 7 nescirem, nisi lex prohiberet. Quia peccator se opponit contra legem, a Deo longe distat. Vnde egregius Psaltes ait: Lon-

Psal. 118 ge a peccatoribus salus. Cur autem longe est ab eis? Reddidit causam alloquens Deum: Quia iustificationes tuas non exquisierunt. In eodem quoque Psalmo dicit; Appropinquauerunt persequentes me iniquitati, à lege autem tua longè facti sunt. Recesserunt peccatores à lege Dei, & appropinquauerunt iniquitati: quia cum uitium & uirtus duo, extrema sint inter se opposita, inuicemque contraria, quò quis magis recedit ab altero, magis ad alterum extremum accedit, qui autem à lege Dei recedit, quæ uoluntas Dei est, necesse est ut à Deo recedat. Vnde iniquitati propinquior fit, quo magis à Deo remotior est, non autem interuallo locorum, ut diximus, à Deo quis elongatur, sed prauitate morum & deformitate gestorum. Vnusquisque e.n. suis studijs sese adiūgit, aut separat ad utrumuis extremum. Quia peccatores, ait Dauid, iustificationes Dei non exquisierunt, longe facti sunt ab eo.

¶ Verùm tria hic obseruanda sunt. Primò, quid sit a Deo longius distare. Ille No. enim longius distat, qui maioris præcepti transgressor est, aut maioris, alicuius uirtutis uiolator. Longius.n. recessit a Deo, qui patrē suū iniuria afficit, q̄ qui proximum suum, aut uicinum, opponit enim se magis præcipuo mandato. Plus recedit à Deo, qui proximum occidit, q̄ qui uxorem alienam concupiuit, quia maiori præcepto contradicit. Ex hac autem regula, quæ Diui Augustini est, cognoscere facillimè possumus quis lōgius à Deo recedat, si animaduertamus, quis cōtra maiorem, aut potiorem uirtutem, aut præceptum faciat. Vt si perpendamus exempli gratia, quis magis peccet, helluo, an superbus, considerare debemus ut et illorum contra maiorem uirtutem faciat, prior contra abstinentiam, posterior contra humilitatem operantur. At istarū uirtutum, quæ est maior? certum est, quòd humilitas, ergo plus peccat superbus, quàm helluo, & ita à Deo magis recedit superbus helluone, & sic de alijs.

¶ Obserua secundò, quòd quemadmodum q̄ maiores passus incedendo facit, lōgius recedit ab eo loco, in quo fuit, sic peccator maiora peccata, & sæpius cōmittēs remotior fit à Deo. Cum in gratiæ statu & in Dei amicitia es, si peccas, faciem à Deo ad creaturas auertis, a quo si semel peccas unū passum ad mūd. accedis, si sæ-

quit, pluribus passibus ad mundum appropinqua. Toties autem peccare potes, alijs peccatis ad alia additis, ut in profundum omnium malorum, ultimumq; Dei contemptum uenias adeo, ut omniũ diuinorum sicut missę, sacrę concionis, diuinarumque precum tędio capiaris, iuxta il-
Pro.18 lud; Peccator, cum in profundum peccatorum uenerit, contemnit. ¶ Tertiò quã plurimi recedunt peccatores non uno ductu, sed pedetentim, & paulatim, nam quãuis peccatum in instanti perpetretur, tamen quemadmodum febres, aliæque infirmitates mortem pręueniunt, sic peccatum plurimę animæ ægritudines pręcedũt, antequam fiat. Solebas quotidie missę interesse, sed paulatim ita frigescis, ut paulopost audeas dicere, te ad missam audiendam, nisi diebus festis non teneri, & ita pretermittis. Vnde fit, ut postea etiam diebus festis audire contemnas, mortaleque peccatum admittas. Paulatim recessit a Deo mater nostra Eua, nam uidit lignum in medio Paradisi, quod erat pul-
Gen. 3 chrum uisu, & suaue ad uescendum, & postea concupiuit fructum eius, quo decerpto, pręceptum Domini transgressa est.
Gen. 4. Sic Caim, sic filij Iacob, ex parua inuidia,
Gene. 37. quæ in principio non poterat esse, nisi uenialis, tandem paulatim crescente inuidia ad internecionem deuenerunt. Quantum autem malum sit a Deo elongari testis est hic filius prodigus, qui postquam
Gen. 16. exiit a domo paterna, non inuenit nisi famem, & miseriam. Quid habuit Agar
Psal. 72 extra domum Abraham, nisi laborem? Vnde Psalmista ait: Ecce, qui elongant se abs te, peribunt. Sicut pulli incessu ab accipitre, quandiu circumuolant iuxta matrem, securi sunt, at si ab ea longè discedant, citò capiunt, & pereũt, sic qui à Deo non discedunt, custodiuntur ab eo, qui uerò longius discedunt, capiuntur à dæmo-
1. Pe. 5. ne, qui circuit, ut Petrus ait, quærens quem deuoret. Ex hac igitur auersione in-
Gene. 4 currit peccator in multa damna. Ideo de Caim ait scriptura, quòd egressus à facie Domini, habitabit profugus in terra. Inter alia autem mala quinque enumerabimus.
No. ¶ Primum est Deum paruifacere, cum proculdubio nihil maius sit, oĩa enim illa quæ eminus uidemus, quantumcunq; magna sint, apparent exigua. Radii enim uisibiles, qui ab oculis nostris procedunt, quò longius procedunt, angustiores fiũt, donec protinus euanescunt. Si Solem intueris, cũ sit octies tota terra maior, duorum pedum, aut trium mensuram habere tibi uidebitur. Quare ergo sol, cũ tantus sit, tã paruus esse apparet? Nulla alia ratio est, nisi quia longissimè abes ab illo, maxima aũt distantia, quæ est inter nos & solem, illius magnitudinem defraudat, eumq; de magno paruum uideri facit. Eodem etiã modo ad nostrum propositum, nulla causa est contẽptionis tuæ, qua Dei amorẽ pro nihilo deserere, aut certè pro rebus nullius ponderis, & momenti non dubites, nisi quòd de longè eũ aspicis, longeque ab eo immoraris. Pluris enim facis emolumenta tua, quàm Deum, cẽtiesque peiorabis, ut mercimonia tua ex animi sententia negotieris, aut etiã ut drachmã unam lucreris, Deum centies prodes, & derelinques. Hoc autem fit, quia tam parui Deum facis, ut argenteum nummum multò esse maiorem iudices. Bona terrena, cum uilia, & abiecta sint, tamen quia ea nimis amamus, nobilia nobis & pulchra uidentur. At Deus quia super omnia huius seculi bona à nobis, ut deceret, non amatur, exiguus, & quasi inuisus nobis est, uerũm multò aliter Paulo Apostolo, gentiumque doctori uidebatur, qui quoniam procul à mundo, proxime- Tit. 2
que Deum esset, ad Titum scribens dixit; usque in aduentum gloriæ magni Dei, ubi Deum magnum uocauit. Et alio in Phili. 3
loco tam paruũ mundum duxit, ut diceret Philippensibus: Omnia arbitratus sum, sicut stercora; Dauid quoque multis in locis eius magnitudinem extollit. Et in Psalmo nonagesimoquarto ait; Quo- Psal. 94
niam Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnes deos. Et alibi: Magnus Psal. 146.
Dominus Deus noster, & magnitudinis Psal. 47
eius nõ est numerus. Et iterum: Magnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Ideo oẽs hi sancti, aliique multi, quorũ sententiam hic citare nolo, magnitudinẽ Dei profitebãtur, eumq; esse maximũ & immensum memorabãt, quia illũ amabãt, & prope se habebant

habebāt: tu autem illum paruum esse du cis, quia lōgè abes ab illo. Vnde fit, quòd Deum adeò despicias, ut quæcūque mundi bona, quantumuis parua, Deo antepo nas. ¶Secundò, quo longius discedis a sole, tanto longiorem umbram facis. Vesperi etiam Sole occidente multo maior corpora omnia umbra consequitur: ita & eodem modo & tu, quo longius a Deo separatis, maiorem umbram huius mundi bonorum consequeris: umbra enim sunt omnia humilia & terrena, iuxta illud
Sapien. 5 scripturæ: Transierunt omnia illa uelut umbra. Ergo quò quis remotior a Deo fit, maiorem umbram facit, & maioribus huius seculi uitijs, & uoluptatibus implicatur, quæ uelut umbra transeunt: & ita optimè umbræ assimilantur. Hos autem
Hier. 6. peccatores, qui magnam habent umbrā, deplorat Hieremias dicens: Væ vobis, quia declinauit dies. Sed unde hoc colligis? Quia longiores factæ sunt umbræ vesperi. Hæc bona terrena, amplissima, sicut umbræ uespertinæ, hominibus uidentur, & non animaduertunt, in quantam decidant fraudem quantamque incurrant fallaciam. De his loquitur
Eccl. 34 Ecclesiasticus dicens: Quasi qui apprehendit vmbram, & sequitur ventum; sic qui ad visa mendacia attendit. Qui sequuntur honores, qui diuitias diligunt, non apprehendunt umbram? sequuntur certè visa mendacia. Aurum enim, quod tu plurimi facis, scoria terræ est, honores autem ventus, & fumus. Vnde Dauid in Psalmo:
Psal. 34 Filij hominum, vsquequo graui corde? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis
No. mendacium, &c. Tertiò cum Sol ab aliqua regione procul cursus suos dirigit, illam frigidam & sterilem reddit: & è conuerso, cum cominus aliquam regionem radijs suis perlustrat, eam calidam, & fertilem efficit: & vt citius fructus omnes producat. Vnde, vt experientia nouimus, regiones soli propinquiores temperius remotioribus fructificant: ita & eodem modo, cum cominus iustitiæ Sol Christus dominus noster caloris sui radijs, suæque diuinitatis præsentia animas nostras collustrat, eas multò fertiliores, & abundantiores reddit, adeò ut etiam poculo fri-
Matt. 10. gidæ aquæ pleno cœlum quis emereri possit. In statu autem gratiæ quocunque opere bono in gratia vitam æternam cōsequi potest: nam nulla terra fertilior, aut vberior est anima rationali, si cominus a Deo perlustretur: si uerò Sol longius recesserit, obscura, tristis, frigida, & sterilis manet. Ideo Paulus: Si distribuero sub
1. Cor. 3. stantias meas in cibos pauperum. Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam, &c. Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Terra igitur, quæ non calescit Christo supremo Sole, sterilis, & infœlix est, ut nihil producere possit de seminibus sibi commissis, quod prosit ad uitam æternā. Nullum enim opus absque gratia, quantumuis bonum sit, compotes facit homines æterna uita, nisi calore iustitię, eiusdemque gratiæ fuerint calefacti. Quiuis pagus, quantumuis sterilis, si in eo rex habitet, omnibus rebus ad victum necessariis abundat & affluit: postea uerò tamen si rex discedat, sterilis, ut antea manet, ut nihil in eo ad uictum necessarium inuenias. Eodem igitur modo, quo præsētia regis loci steriles, & deserti fertiles, & frequentes fiunt, ita præsentia Dei in animabus nostris abundantiam omnium uirtutum parit, absentia uerò omnibus
No. vitijs ianuam concedit. Quartò quemadmodum Sol præsens uniuersa omnia creata lætificat, absens uerò in tenebris & caligine cuncta relinquit: ita Deus cum nobis adest, nos lætos reddit, cum abest, ob-
Exo. 10 scuros & solicitos. In omni terra Aegypti erant tenebræ densissimæ, ita ut palpari possent: sed in terra Gessen ubi erant filij Israel, erat lux. Ita ubi sunt impij non
Lucę 1. sunt nisi tenebræ: sedent enim ipsi in tenebris & in umbra mortis, quia cum primum quis a Deo recedit, ad dæmonū regionem commeat, ubi non sunt nisi tenebræ, quantum enim distat cęlum a terra, tantum distat gratia a peccato. Ita peccator separatus ab illo claro iustitię Sole, sedet tristis, & infœlix, in tristitia miseriaque peccati, & in umbra mortis, in tenebrisque densissimis dæmonum. Quintum & ultimum incommodum, quod accipiet peccator se a Deo separās, est, quòd cum ab eius misericordia separatur, ad rigorem eius iustitiæ appropinquet necesse
No. est. Sicut homo elongans se ab oriente ap

propinquat ad occidentem, & elongans se ab Austro, appropinquat ad Aquilonem: ita ille, qui per peccatum se elongat à misericordia Dei præueniente, appropinquat ad eius iustitiæ ultionem: & qui elongat se ab eius gratia subsequente, appropinquat ad eius iustitiam punientem: in Deo enim quasi eius oriens & occidens sunt eius misericordia, & iustitia, & Auster & Aquilo, sunt eius gratia & potentia. Peccator, cum recedit à misericordia incidit in manus iustitiæ. Constat
Ionæ 1 hoc ex Iona perspicuè, qui fugiens Deũ nauim conscendit, exortaque est tempestas. Fugere uoluit Deum præcipientem, & inuenit eum punientem: quanto magis elongatur peccator a gratia Dei, tanto magis ad infernum approximat.

Hic filius prodigus tantus fuit peccator, ut non solùm obedientiam patris sui reliquerit, uerùm etiam è domo discesserit, abiens in regionem lõginquam. Si filius tuus domi tuæ ægrotat, facile curabis illum: si tamen peregrè profectus, & aliqua regione longiuqua immorans malè habet, a te curari non poterit. Sic homo, quantumuis fragilis & infirmus, licèt sæpius cadat, restaurari tamen potest, quandiu domi patris permanet: hoc est, quando non multum recedit. Amici enim Dei qui casu & forte fortuna aliquando peccant, citò à peccato resurgunt: cæterum qui abeunt in regionem longinquam, vt hic filius prodigus, multa ob peccata difficiliter ad patrem redeũt, & ut plurimum omnino intereũt. Cuius rei duo insignia
Matt. 26 sunt exempla, Petri utdelicet, & Iudę proditoris. Petrus ter Dominum negauit & lapsus est: verùm quia non nimis longè a Christo abierat, non illi multùm obfuit, sed citò reparatus est. Cùm enim ceciderit iustus (inquit Dauid) non colli
Psal. 36 detur: quia Dominus supponit manum suam. Iudas autem seiunctus a Christo, domum Dei egressus, maluit inter hostes Dei, quam cum Christo inueniri. Quid mirum si in peccatis mortuus sit? Hic a patre discessit, & a domo eius, & abiit in regionem longinquam: ideo tot mala inuenit. Vide ergo quam malum, & amarum sit, te dereliquisse Dominum Deum
Hierem. 2 tuum, ait Dominus, per Hieremiam: ideo curre, ut ad Deum reuertaris: quod facias expeditissime, si eadẽ uia iterata, qua recessisti, redieris conuersus ad Deũ. Ideò
Ephe. 4 Paulus; Deponentes itaque mendacium, loquimini ueritatem, vnusquisque cum proximo suo. Qui furatur iam non furetur, &c. Reuertamur igitur ad humilitatẽ si superbi sumus: ad castitatem, si libidinosi: ad liberalitatem, si auari, &c. Si auersi facti sumus a Sole, conuertamus faciem iterum ad Deum, illique vita denuo reformata, moribusque correctissimis appropinquemus ut de nobis dici possit, quod
Ephe. Paulus ad Ephesios; Vos qui eratis longè, facti estis propè. Sed quia de hoc reditu, & conuersione inferius acturi sumus;
No. cum uidelicet hic filius prodigus domũ patris sui remigrauerit, nunc interim tertium principale uideamus.

¶ Tertiò, filius hic prodigus non solùm recessit a domo paterna, & abijt in
No. regionem longinquã, sed & omnem substantiam suam cum meretricibus cõsumpsit: ideo sequitur in cõtextu. [Et ibi dissipauit substantiam suam cum meretricib. viuendo luxuriosè.] Duo hic dicit. Primò quod dissipauit substantiam suam: & secundò, quòd illam dissipauit uiuẽdo luxuriosè. De primo, uide quomodo per hanc auersionem a Deo miserrimus peccator amittit omnia, quæ acceperat, & quæ illi conducere poterãt ad ipsius salutẽ, sciẽtiam, intellectũ, gratiã, corpus, & animam tuã spiritualiter, q̃ temporaliter, & æternaliter. Deniq; & omnia bona, & merita, quæ
Ezec. 18 habuit in vita sua, perdidit, iuxta illud qđ Dominus per Ezechielẽ ait; Si auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatẽ secũdum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabunt. Hoc mihi uelim dicas, si quis per uiginti, aut trigĩta annos apud Indos uersatus, postea in Hispania rediẽs cũ sũmis diuitijs & opibus, immemor præteritorum laborum & periculorum, quæ ob illa acquirẽda subierit, vnica ludi spõsione chartæque pictæ missione uniuersa erogaret, nonne veniret insanus iudicandus? Atqui tu insanior multo es, qui triginta, aut quadraginta annis ieiunando, orãdo, donando, piaq; exercendo Deo inseruieris,

ris,& p ostea vno mortali peccato vniuersa hæc amittas. Paruo enim emolumẽto, breuiq; voluptate,& ferè nihilo, qui quã tũ lucratus est omnem vitam suam perdit, insanus est certè:at ut insanior. Ille enim amissa substantia,quam apud Indos,peperit,redire poterit,vt tantundem lucretur: cæterum peccator,qui vno peccato lucrũ, sortemque omnem amisit, hoc remedio vti non potest, quia qui facit peccatum seruus est peccati: seruus autem omnia,
Ioan.8 quæ lucratur,domino non sibi lucratur: ita peccator tam afflictus & perditus manet,in statuque adeo infœlici, vt nullum opus vita æterna dignum facere possit.

No. Duo itaque mala considerare debes quotiescunque peccas te incurrere. Alterum, quòd omnia bona amittis, quæ antea feceris. Alterum, quòd in eo statu es, vt etiã si tantundem lucrari velis, non possis,& ita nemo est magis infœlix, quàm peccator. Meritò igitur insanus vocabere, si vel pro tantillo emolumento, vel breuissima delectatione nõ recusas omnia lucra tua dilapidare, quemadmodum hic filius prodigus, qui consumpsit substantiam suam. Sed quomodo consumpsit? luxuriosè viuendo. Dissipauit hic iuuenis imprudens cũ scortis,& nebulonibus. Id nõ rarò accidere solet ijs, qui licentius ab ipsis incunabulis educantur: vbi verò adoleuerint iã iugum, ferulamq; parentum,& magistrorum detrectant, contemnunt proborum virorum consortia, alea & conuiuationibus omnia profundunt, etiam quæ parentũ cura, laboreque multo sunt parta,
No. & acquisita. Sed iste omnia bona dissipauit in luxuria, quod quidem vitium consumit omnia bona gratię,& naturæ: quia uires naturales corporis eneruat, rationẽ turbat,& ingeniũ hebetat, pecunia, honore, bonis temporalibus,& spiritualibus,& quod plus est, se ipso spoliat,& defraudat.
Pro.21 Ideo Salomon ait: Qui nutrit scortum
Ibidem. perdit substantiam. Et iterum: Qui diligit epulas, in egestate erit. Ideoque igni assimilatur, qui quidem omnia con-
Iob 31 sumit, vt ait sanctus Iob: Ignis est vsque ad consummationem deuorans,& omnia eradicans germina. Non enim solùm his bonis externis homines nudat, sed etiam corporis,& animæ multis eripit.

Causa huius inuisi peccati demolitus est Gen.7
Deus orbẽ uniuersum terrarum diluuij Gen.19.
aquis, flammisque de cœlo immissis Sodomam & Gomorrham,& quinque alias ci Gen.34.
uitates subuertit. Ona repente occisus. Si Iud.20
chem ciuitas uastata,& ferè omnis tribus 2.Re.13.
Beniamin interempta fuit. Hoc uitium 3.Re.11.
immaturæ Ammonis mortis causa exti- Tob.8.
tit. Salomonem ad idololatriã duxit, oc- Iud 16.
cidit maritos Saræ. Sampsonẽ oculis pri- 2.Re.12.
uauit. Dauidi maxima intulit incommo- Dan.13.
da,& senes Susannæ accusatores perdidit. Nu.25.
Illius causa Deus uno die uiginti quatuor millia hominum populi Israelis interfecit. Omnia maiora supplicia, quę legimus Deum hominibus inflixisse, in hoc extiterunt peccatum. Vnde colligere poteris, quanto sit hoc uitium odio Deo, quando quidem ab illo tam acriter punitur, tantũ enim odit Deus hoc uitium, ut Christus saluator noster omnia ferè peccata in suo collegio permiserit, vno excepto
uidelicet luxuria. Permisit Thomam in- Ioan.20
credulum,& discipuli omnes fuerunt in- Mar.16
creduli, nam recumbentibus illis Iesus exprobrauit incredulitatem eorum. Permisit eorum ambitionem & superbiam, nam Matt.20
duo fratres uoluerunt se al is pręferre,& alij decem indignati sunt. Et in ultima cęna facta est contentio, quis eorum uidetur esse maior: duo etiam Apostoli ira- Luc.28
ti sunt cõtra Samaritanos,& se vlcisci cupierunt dicẽtes Domino: Vis dicimus, ut descendat ignis de cœlo! Inuidiam etiam permisit: nam quidam eorum dixerunt
Saluatori; Ecce inuenimus quendam dæ Luc.9
monia eijcientem in nomine tuo,& non sequitur nos. Auaritiam quoque permisit: nam Iudas fur erat,& loculos habẽs, simul & traditor: & Petrus illũ negauit denique omnia permisit Deus in suo colle- Mar.14
gio uitia, sordes tamen luxurię,& carnis
ille, qui pascitur inter lilia, nunquam per Cant.3
misit, imo Ioannẽ propter donũ uirginitatis plus omnibus dilexit. Seruus namque dęmonis est, qui uitijs cõsentio,& turpib. cogitationibus delectatur. De hoc peccato loquitur Apostolus dicens, quod qui talia
agunt regnum Dei non possidebũt. Est.n. Gala 5.
quidam ignis infernalis, cuius gula est materia, turpido flãma, immunditia cinis, infamia fumus, tormẽtũ finis. Illud est

corporis p̄ditio, uitæ coarctatio, virtutis corruptio, legis transgressio. Alia peccata vnam tantum hominis partem contaminant, animam scilicet: hoc autem omnem hominem, corpus scilicet & animam ipsius uita. Apostolus ait: Qui violauerit templum hoc destruet illũ Deus: Nescitis, inquit, quòd corpora vestra templum sunt Spiritus sancti? Non poterit, mihi crede, seruum Dei supplicium effugere: si impudice templo Spiritus sancti usus fuerit.

1.Cor.6

Sed iam hæc maledicta pestis toto fere mundo grassatur. Taxantur filiæ Loth: sed credo quòd castior fuit illorum inçestus, quàm pudicitia multarum, quæ modo castæ reputantur. Nõ redierũt ad concubitũ vltra conceptum, quia tantùm generationis desiderio credentes totum orbem igne consumptũ, accessarũt ad patrẽ: at vltra nõ quęsierũt utrũ. Discutiant se & requirant fœminę in coniugio positę, si ob hoc solum adeant uiros, vt suscipiant liberos, & si post conceptum desistunt: istę enim, quæ argui videntur de incestu, postquam conceperunt, vltra ad consortiũ viri non accesserunt. Nonnullæ verò mulieres (nec enim vniuersas pariter notamus) sunt velut animalia bruta absque vllo iudicio, iugiter libidini inseruiũt, quas ego nec mutis pecorib⁹ comparauerim: pecora enim cum concipiunt, vlterius maribus sui copiam non faciunt. Has notat scriptura diuina cum dicit: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Sed satis sit de hac turpissima materia dictum.

Gen.19

Psal.31

No.

¶ Vincitur hoc peccatũ fugiẽdo, iuxta illud, quod Paulus consulit dicens: Fugite ab omni fornicatiõne. Alia uitia pugnãdo vincunt, hoc uerò peccatũ fugiẽdo, q̃a luxuria peccatũ est valde immũdũ. Et sicut nõ expediret cũ homine lutoso luctari, quia licèt eũ prosterneres, tamen te inquinaret: sic non est securum, nec oportunũ luctari cũ uitio isto, vix enim fieri potest quin homo coinq̃net. Vnde Ecclesiasticus: Qui tetigerit picem, inquinabit ab ea. Tũ etiam, quia non bonũ cominus pugnare cũ illo hoste, qui ex propinquitate sumit uires. Talis enim est luxuria, corpus enim nostrum, quod prius erat pro nobis, contra nos hostis efficitur. Vnde sunt princeps aliquis eminus pugnat cum hostibus suis, quãdo credit, quod in suo exercitu sunt multi proditores, qui commisso prælio partem contrariam adiuuabũt: sic debet homo contra luxuriam eminus pugnare, ne corpus nostrum tam tetri vitij propinquitate infectum proditor contra nos efficiatur.

1.Cor.6

Eccl.13

¶ Secundũ remediũ est memoria ignis, vbi i æternũ luxuriosi ardebũt. Durũ fortasse tibi videbit̃ tentation iresistere: durius tamen mitti in ignem sempiternum videri debet. Qui non cauerit ab igne luxurię, ignem inferni cauere non poterit. Sed sicut alius ardor aliũ ardorem vincit & extiguit: sic ardor ignis sempiterni frequenter in memoriam adductus carnis ardorem, libidinemque extinguet. No.

Tertiũ remedium est penitẽtia, qua si carnem tuam afflixeris, ciliciis, & laboribus, abstinentiamque seruaueris, proculdubio victor euades. Ignis aqua extinguitur: lachrymis carnis desideria, & libidines opprimũtur, quę sunt quasi ignis, quo omnes virtutes conflagrant. No.

¶ Expende etiam ad quantam miseriã homo stolidus suam sequens voluntatem redigatur. Ecce hic adolescens, qui diues, integer, sanus & honoratus domi patris sui fuerat, ad quantam paupertatem, & egestatem venerit: quia uoluntatem suã sequutus sit, nemo ignorat: amisit omnia quę habebat, & de fortunato & diuite, pauper, & infœlix factus est. Hęc autem mala omnia incurrit ille, qui in omnibus voluntati suę obtemperat. Vide etiã q̃d premium maneat illum, qui Deum dereliquit, & quid lucri ille faciat, quid illi opes, ingenium, & scientię sublimitas prosint; qui pręter Deum aliud requirit. Rursus aduertendum hinc, quid facere soleat is, qui sibi derelictus est, quomodo videlicet deterior semp̃ fiat & de uno in aliud ruat vitium. Denique perpende, quo modo peccatorum multitudo in homine de die in diem accrescat, & augeatur donec totum hominem opprimat. In summa discimus hinc, quam sit horribile iudicium & misera conditio illius, qui Deo curę non est. Nihil maius, nihilque optabilius homini accidere potest, quam si in Dei tutelam & patrocinium recipiatur

tur, nihil rursus timendum magis, quam si curam ipsius habere Deus recuset. Quid aliud hominē à peccato, à morte, omniq; periculo immunem reddit, quàm præsidium Dei. Contra verò si q̃s fuerit à præsidio Dei destitutus q̃d aliud facit, quam quòd in varia flagitia, & mille discrimina se cōijcit: sicut ille iuuenis, qui discedens à domo paterna in turpitudine & fætore luxuriæ consumpsit substātiam suam? Sed satis sit de tertio.

No. ¶ Quartum consideratione dignum, est fames, in quam incidit, vnde subditur in contextu. [Et postquam omnia consumasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse cępit egere.] Et meritò quidē iste cępit egere, qui thesauros scientię, & sapientię Dei, diuitiarumque celestium

Colo. 2. altitudinem dereliquit. Qui recedit à fonte, sitit, qui recedit à thesauro, eget, & qui recedit a virtute, dissoluitur. Egere ergo, & famem pati, ideo cæpit, quia nihil voluntati prodigæ satis est, semperq; famem patitur sui, qui alimentis perpetuis nescit impleri. Vbicūq; Ioseph i Aegypto erat,

Gen. 41. copia omniū rerum confluebat: vbi verò non erat, ingens fames & penuria in dies augebatur. Ita eodē modo vbi Deus est, ibi satietas, & abū dātia: vbi vero abest, fame, & miseria omnia consumuntur. Quapropter tria hic consideranda, & obseruā

No. da sunt. Primū, quomodo extra Deum nihil nisi fames sit, & penuria. Secundum, quòd vnus Deus animam nostram potest satiare. Tertium, qua de causa in Deo solo & non alibi homines satietatem, copiamq; omniū rerū inueniant & cæteræ oēs creaturæ De primo ait Psalmista: Diuites eguerūt & esurierūt: quærentes aūt

Psal. 33. Dominū nō minuenē omni bono. Omnia quæ sunt in mundo, paupertas & fames animę sunt. Ideo ait Psalmista. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pa-

Psal. 22. scuæ ibi me collocauit. In Græco est; Dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Non poterūt dicere hoc reges, pricipesve isti' mundi, qui quò altiori in gradu sunt, cò maiorib. egestatibus, opprimuntur, eo q̃ nimiū honoribus rebusque familiaribus operæ impendūt: & ideo maximos faciūt sumptus, quibus vix substare possint. Nam quis Rex, Imperator, vel etiam summus Pontifex affirmare audebit. nihil mihi deest? Vna Christi ouis hoc verè poterit asserere. Ille enim tantummodo, qui in diuinis pascuis pascitur, contentus, & satiatus viuit. Super aquas refectionis educauit me, animam meam conuertit. Dæmon herbas marcidas ouibus suis porrigit inter spinas, & carduos pascēs illas: aque illius uenenosæ sunt, & eius herbæ mortem latitantem secum important.

Dæmon primos generis humani parētes in terreno paradiso pauit, qui cum comederūt, veneno sunt infecti, cibi enim dæmonis vita suis eripiunt: nam & honores, voluptates, & diuitiæ animarum mūdanis, & peccatoribus sunt exitium, vitam enim hæc non tribuunt illis, sed eripiunt, non satiant, sed fame conficiunt. Quare velut hydropicus siti, fameque ęterna cruciabere, quantūcunq; bonorum, diuitiarum, & voluptatum biberis. Ideo Psalmista Deo dicit. Omnia in te spectāt, vt des illis escam in tēpore: aperis manum tuam & imples animal benedictione. Vitia famem, & solicitudinem voluptati inijciūt, quod nō faciunt virtutes, quæ leuamine, & consolatione animam recreant. Quapropter sapiens dixit; Ne comedas de cibis eius, vbi est panis mendacij. Mentitur mundus, dum ait in viis suis esse nutrimenta, quæ possint satiare. Præstigiatores, & necromantici hortum fructib. abundantem ante oculos suis præstigiis apparere faciūt: at si fructum decerpere velis, & comedere omnia vanitati similia cō trectantis manus effugient. Ita mundus sequacib. suis persuadet se esse alicuius momenti, aut valoris, & ea, quæ concedit, satis habere virium ad restringendam famem animarū, at in extremo omnia vana, ludicra, uentoque simillima esse apparent. Hęc est causa verissima, quare peccatores non vnquam nec contenti viuunt, nec sibi aliqua in re satisfaciunt, & iure, anima enim rationalis veluti Chamæleon aere vesci, aut sustentari non potest, Ideo dixit Psalmista in persona impii, Os meum aperui, & traxi spiritum. Aperiebat os suum, vt aerem reciperet, sed famem satiare non poterat, quia homo nō aere, aut vento vescitur. Impius desiderium aperit suum, extendit, & dilatat voluntatem

Gene. 3.

Ps. 103.

Pro. 23.

Ps. 118.

luntatem, credens se vento posse sustineri. De his propheta Oseas ait: Ephraim ventos pascens. Inane nimium est illud, & vanum, quod locum suum vbi est, non occupat, & implet. Ergo inania sunt omnia terrena, quæ non modo non implent, aut satiant, verum animam nostram inflãt, & esurire faciunt. Non putares esse insanissimum hominem, qui esuriens os suũ aperiret, aurasque captaret, vt inediç satisfaceret, famemq; extingueret; At nõ minor est insania tua, si vento mundi vanitatis libidini tuæ satisfacere tentas. Considera nihil huius mundi posse inueniri, vt animæ desiderio possit satisfacere. Omnia enim terrena sunt, quasi quoddã salsamentum, quod aciditate sua comedendi appetitũ excitat. Videbis clericos quàm plurimos in initio pauperes ad beneficium aspirantes: quo impetrato, abbatiam, vel canonicatum affectant: posteà verò abbates, vel canonici creati archidiaconatũ, vel episcoparum ambiunt, &c. Nec unquam vllo adepto dignitatis gradu sibi satisfaciunt, aut quiescunt: licèt vel episcopi, vel summi Pontificis obtineãt præeminentiam. Quid igitur factum est de illo beneficio, quod in initio fuerat consequutus? Quid fuit nisi quoddam salsamentum, quod appetitum excitauit plura in dies cupiendi? Ergo nihil est in mundo, quod famem non excitet, & irritet ne dum extinguat. Vnde in Psalmo habetur: Famem patientur, vt canes, & circumibũt ciuitatem. Circũdant mundum, & circundant terram, sicut diabolus, qui dixit in libro Iob. Circuiui terram & perambulaui eam. Auari, honorisque cupidi iugiter diuitias, dignitates, & honores quærunt: quib. impetratis nihilo magis satietatis habent, sed canes in dies esuriunt magis. Ideò optimè istos alloquitur propheta Aggæus dicens: Comedistis, & nõ estis satiati: bibistis, & non estis inebriati: operuistis vos, & non estis calefacti. Et qui mercedes cõgregauit, misit eas in sacculum pertusum. Heliæ torrens exaruit, Ionæ hedera à verme corrosa emarcuit. Ita ex omnibus mundi bonis genuinus vermis exoritur, qui illa omnia corrodit & consumit. Quo plus tibi concessum fuerit de huius mundi bonis, quæ tu cupis, eò magis ignis cupidinis tuæ flagrabit: non aliter, quam siquis sitim extinguere sale in ore suscepto vellet, aut ignem oleo immisso restringuere. Ne igitur defatigeris inuestigandis huius mũdi fallacibus, & infidis rebus: licèt enim plurima pepereris, nihilominus fame, & miseria, vt hic filius prodigus, conficieris. Hoc voluit significare Euangelista noster dum dicit, famem esse in illa regione, quia vbi Deus non est, famem patitur anima nostra. ¶ Quapropter videamus secundum, scilicet, quomodo unus Deus animam nostram satiat. Ita enim hic filius prodigus nunquam satiatus est, donec domũ patris sui rediit. Ex quo disce satietatem, gaudiumque perfectum in solo Deo quçrere. Ille enim est, qui per prophetam regium ait; Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Postea enim, qoam Dominus populo suo, suorum mandatorum obseruantiam commẽdauit, in illius prçmium ait eidem populo, vt os aperiat, &c. Quid tanti momenti & difficultatis est os implere? Os humanum nuce, panisve buccella nonne impletur? Hoc non de ore corporali, sed de ore animæ spirituali, quod illius desiderium est, est intelligendum. Mundus enim, vt suprà diximus, animi desiderium implere non potest, sed solus Deus: qui eam ad imaginem suam creauit, & dicit illi: Dilata, & extende desiderium tuum, ego enim solus tibi satisfacere: teque satiare possum, & non alius. Nam anima rationalis ad imaginem, & similitudinem Dei creata, cum omnibus aliis reb. possit occupari, & impediri, nulla tamen re, præterquam Deo, impletur. In solo Deo satietatem, lætitiam, & quietem, perfectumque gaudium inuenit. Quidquid Deus non est, amaritudo, anxietas, & solicitudo animæ est, quç demum nunquam quiescere poterit, dum in terrenis rebus solatium quæsierit. Impii defessi, & defatigati mundo inseruiendo sũt, & sibi ipsis facti sunt graues, quia extra Deum viuunt, animus tamen, qui in Deo est, oĩa suauia, facilia, & læuia experitur, cùm impii in honoribus, diuitiisque & voluptatib. nihil non laboriosum, nihil non anxietatis, solicitudinisque conscientiæ plenum inueniant. At boni in angustiis,

Marginalia: Ose. 12. — Psal. 61. — Iob. 1. — Aggæ. 1. — 3. Re. 17. — Ionæ. 4. — No. — Psal. 80.

gustiis, doloribus, & ęrumnis quietem & lætitiam habet: quia in solo Deo est omnis cordis gaudium, extra Deum nec pax, nec iucunditas esse potest. Quemadmodum enim corpus tuum in tenui magisq; pro sui mensura stricta sede quiescere non posset: ita nec anima quiescit in omnibus mūdi solatiis, & uoluptatibus, quæ multò sunt animæ amplitudine angustiora. Quidquid enim Deus non est non maiorem habet opportunitatem, ut anima in eo possit quiescere, quàm si quis in tabula trium digitorum, uel quatuor latitudinis corpus prosterneret. Hinc colligere poteris nullā requiem alicubi posse inueniri, si terrena amaueris: quare ad Deum conuertere, si uitam habere uis.

Gene. 1. Cùm Deus creauit hominem ait scriptura, quòd requieuit ab omni opere, quod patrarat, quod non fecit, quando cætera creauit: quia cum solus homo in Deo quiescere possit, meritò dicitur Deus in solo homine quieuisse. Cum homo quietem capiat in ipso Deo. Deus desiderium

Psal. 102. tuum bonis implet: ait Propheta: nunquam enim appetitus noster quietus est, donec in finem suum peruenerit. Nam anima nostra adeò est nobilis, ut nullibi, nisi in summo bono possit cōsistere. Ideo sanctus Rex & propheta Dauid ad Deū

Psal. 141. clamat dicens: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fortem, uiuum, qn ueniam & apparebo ei. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est Deus tuus? Aberat lōgissimè a Deo, flebatq; eo, quòd sitientē, & egentem uidebat: Deumq; desiderabat ut perfectam satietatem & gaudium inueniret. Non poteris mundus sitim desiderii tui extinguere, ire igitur ad Christū

Ioan. 7. debes, qui ait, Qui sitit ueniat ad me. Si uis omnia quæcunque cupis assequi, ca-

Psal. 36. pe illius sancti consilium dicentis: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui, &c.

No. ¶ Hucusque uidimus quemadmodum in mundo nihil nisi fames, summaque omnium rerum penuria sit, at in uno Deo perfecta satietas, gaudium, & gloria inueniatur: nunc uideamus omnium prædictorum rationem, & qua de causa mundus inediam causet, & in Deo tanta satietas, tantumque gaudium animabus nostris offeratur. Hoc enim est, quod tertio loco dicturi promisimus, cum de hoc tractare inciperemus. Primum, quòd in mundo nulla inueniatur satietas, sed in solo Deo est ob amplissimam animarum nostrarum capacitatem: anima enim, quæ ad Deum appetēdū creata est, quidquid infra Deum appetit, minorem & angustiorem habeat locum diligendi necesse est. Vas, quod capax est una aquæ mensura, certè non poterit alia minori mensura adimpleri Sic cum omnia mundi bona respectu animæ nostræ amplitudinis, sunt uelut sinapis granum in elephantis uentre: necessariò consequitur, ut nihil ex hoc mundo animæ nostræ capacitati satisfacere possit, quia uas Dei capax mundo satis impleri non potest. Secundum, quemadmodum illa omnia, quę natura sua intus inania sunt, eo modo locum suum occupant, ut semper aliquid inane maneat, quia ipsamet inania sunt. Ita mundi omnia bona, quia uana, & nequaquam solida sunt, animam nostram adeo occupare, aut implere non possunt, quin plus loci inane, & uacuum relinquant. Tertium est, quòd omnia terræ bona animæ nostræ desiderio non possunt satisfacere: quia sunt animæ desideria infinita, & interminata. Vnde nullum aliud remedium nobis in hac uita reliquum est, quàm inordinatum animum à bonis huius seculi amouere: ut possimus aliquando satietatem & quietem in cœlestibus inuenire. Si quis esset tam insanus, ut usque in cœlum uolare intenderet, ne quicquam alis de papyro, uel membrana confictis, aliove ullo instrumento humano id tentare præsumeret. Præstaret enim considerare, quàm inani, & inutili cupidine raperetur, quando impossibile naturæ uiribus tentabat. Hoc modo cohibere debes insatiabiles honores, diuitiarumque cupidines, persuadens tibi impossibile esse animam tuam satiare: licèt omnia quæ sub cœlo sunt consequaris. Vnde nullum aliud remedium tibi restat, nisi inane desiderium abs te remoueas, facilius. n. est homini pennis in

nubes

nubes eleuari, quàm animæ nostræ desideria huius uitæ bonis satiare & implere. Bona enim tēporalia sunt quasi quidā fomes, quo magis incenduntur & inflammantur desideria. Quare sicut esse maximus furor ligna in igne conijcere ad eum extinguendum: ita, nec minor, est insania, flammas desideriorum nostrorum arentibus mundi bonorum lignis, extinguere & continere uelle. Potissima tamen harū omnium rationum, quare nullo modo his temporalibus rebus satiari possimus, est, quia nihil inter omnia bona huius seculi potest inueniri, qđ in omnibus quadret, consentaneumve sit animæ nostræ, ingenio & naturæ. Deus enim, qui omnia nutrimenta omnibus uiuentibus iuxta naturam uniuscuiusque tribuit, se animarum nostrarum cibum futurum, creaturis cæteris in nutrimentum non concessit. Quemadmodum stultum esset si quis equum carne, aut leonem herba pascere uellet, quę ab eorum natiuis abhorrent, nec sunt apta, ut illis supradicta animalia uescantur: sic & animæ rationali qui rebus terrenis satisfacere intēdit insanus est. Nihil enim ex omnibus, quæcunque orbis terrarum fert, cum natura animæ nostræ conuenit. Mundus enim aliis aerem, ueluti Chamælæonibus tribuit, quo arrogantium superbia alitur: sed anima Chamęlæon non est. Aliis ferrum, ut struthiocamelis, quo auari uiuunt: aliis lutum, ut uoluptatibus deditis: aliis uenenum suppeditat, ut inuidiosis: sed quia nihil horum animæ nostræ naturę consonat, nutrimentum illius esse non possunt terrena. Gratia & dona Spiritus sancti, q̄ spiritualia sunt, nutriunt, & confirmant, & corroborant animam nostram. Superbia tamē, & inuidia, cęteraque uitia, quāuis spiritualia sint, non tamen nutrimentum sunt spiritus quoniam multa etiam sunt corporalia, quę corporis nostri non sunt nutrimentum. Genuina autem ratio & uera, quare Deus tātummodo animarum nostrarum sit nutrimentum, ea est: quia tali natura & ingenio animam creauit, ut nihil illam pręter illum satiare potest. Si enim quis petat, quare panis potius, quàm uenenum corporis humani sit nutrimentum, nihil aliud aptius poterit responderi, nisi quia panis consonus est naturę humanę, uenenum uerò dissonum. Ita & Deus cibus animę est, non aliam ob causam, nisi quòd naturę illius consonat. Quare omnia alia uno excepto Deo mors, & fames animę sunt. Vnde q̄d quid animę concedis, in quo Deus non sit, idem est, ac si corpori lapides in nutrimentum concederes.

¶Obserua etiam hoc uno cibū animę cibo corporis in primis antecellere, q̄ cibus corporalis post satietatē fastidium, & tędium parit: in anima autem nostra quā tumuis satiata sit diuino conspectu & gloria, satietas & fames eo modo inter se conueniunt, eamque habent necessitudinem, & coniunctionem, ut nullus nec fastidio, nec fame uincendi locus concedatur. Sed hęc duo inter se disiunctissima fames & satietas, ita conueniunt, ut non modo altera alteram non expellat, sed ambabus simul uigentibus desiderium fruendi, & gloria consequendi ęterna sine ullo fine augeantur. Igitur quemadmodum anima nostra extra Deum mortua est & esuriens: ita omnia mundi bona, miseria & egestas animę sunt. Vt autem hoc significaretur dicitur hic, quod facta est fames in regione illa: propter quod miser hic cœpit egere, nec fieri potest, quin anima nostra fame intereat, si extra Deum, propriamque domum, ut hic filius prodigus, immoretur. ¶Quintū principale, & notandum, est, quòd cum se tanta paupertate & inedia oppressum uidisset, operæpretium duxit, si herum, cui inseruiret, quæreret: unde necessaria ad uictum & uitam haberet. Et hoc ait Euangelista, his uerbis: [Et abiit, & adhæsit uni ciuium regionis illius.] Hoc est diabolo, cui obediuit, iuxta illud Pauli; An nescitis, quia cui exhibuistis uos seruos ad obediendum: serui estis cui obedistis? Sed singula uerba expendamus. Abiit inquit & adhęsit. Abiit sponte, & adhæsit, quasi inuitus. Prius dixit abiit & postea adhæsit: homo enim ex propria uoluntate primò diabolo se subiicit: diabolus enim non habet potestatem, ut hominē subiiciat, nisi homo ex propria sua uoluntate laqueo se astringat. Sed postquā laqueo diaboli se astringit, quasi inuitus ab eo

No. (margin, beside "¶Obserua")
No. (margin, beside "¶Quintū principale")
Rom. 6. (margin, beside "An nescitis")

ab eo retrahitur. Postquã enim Diabolus aliquem vinculauit, adhæret ei coactus. Ciuis etiam dicitur regionis illius & non peregrinus, aut exul: quia in regione peccati manet irreuocabiliter, cui adhæret, q. volunt proprijs satisfacere desiderijs. Nomen itaq; ciuis & incolæ optimè diabolo competit, quandoquidem in peccatis ita obcæcatus est, vt non ex ignorantia aut ex infirmitate, sed ex improbitate, aut ma la voluntate delinquat.

No. ¶ Obserua autem q homo per peccatũ in alteram venit regionem, vbi non habitat tanquam ciuis, sed tanquam aduena. Hoc enim differũt peccata hominis à peccatis mali spiritus, quia homo peccat, cadit, & surgit: quapropter hospes est solũ in terra peregrina. Diabolus verò peccat & peccatis immoratur, nec malè faciendi finem facit, qui idcirco ciuis peregrinę regionis non immeritò appellatur. Hospes solummodo illic transit, non diu in vno loco cunctatur: ciuis autem non mutat regionem suam: quare & tu attēdere debes, nihil enim est, in quo tantum dæmoni assimilari possis, quàm in peccati perseuerantia, & tenacitate. Quare obsecro te, ut in regione peccati sis hospes transiens, & si peccas, nitere, vt de peccato quam primum resurgas: humanum est enim peccare, persistere dæmoniacum. Ideò ne fias

Baruc. 3. in peccato ciuis, velut diabol⁹. Hoc deplorabat Propheta Baruc in populo Israel dicens; Quid est Israel quod in terra inimicorum es? Inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum. Qui descenderunt in infernum sunt veluti dęmones peccati ciues, quoniam æternum in inferno habitabunt. Quare tu, qui in peccatis senescis, & habitas in terra aliena, culpæq; regione importunissima diu permanes, attende te simillimum esse illis inferni damnatis, paremq; infœlicissimorum peccatorum, q. perpetuis supplicijs torquentur.

No. ¶ Obseruandum præterea, quòd cùm peccator à Deo recedit, statim in dæmonis potestatem recidit. Solùm enim contra eos, qui recesserũt à Deo, præualet diabolus, quia eis antea obesse non poterat.

Iud. 5. vt in libro Iudith inscribitur, quòd dixit Achior: Non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultura Dei. Ideo cõqueritur de hoc Moses, reprehen- Deu. 32. dens populum: Deum qui te genuit dere liquisti, & oblitus es domini creatoris tui. Hieremias quoque ait: Deputatus es cum Hier. 2. descendentibus in infernum: quia dereliquisti fontem sapientię. Et Ecclesiasticus: Eccl. 19. Væ vobis impii, qui dereliquistis dominum Baruc etiam: Vę illis, qui recesserũt Baruc. 3. a me. Quod maius malum, aut incommodum posset inueniri, quàm in manus dæmonis tanti tyranni incidere? Ipse enim dominus lamentatur eos; Væ illis, cum re Ose. 9. cessero ab eis Quò autem peruenire poterunt, nisi in illud Dei terribile iudicium, de quo dicitur; si dereliqueris eum, 1. Esd. 8. proiciam te in æternum? Et alibi: Furor No. eius super omnes, qui dereliquerũt eum. Rursus obserua, quòd vni diabolo dicti, non omnibus: quia maligni spiritus certis quibusdam vitiis singuli obsequi credendi sunt. Vsurarii adhærent principi cupiditatis, iracundi & auari principibus iracundiæ & auaritiæ, & omnis peccator tot principibus adhæret, quot vitiis subiacet. Hic autem adolescens perdens substantiam adhæsit principi luxuriæ, & voluptatis, qui tametsi antea quoque adhæserit, statim, vt à domo paterna exiit, nunc tamen totum se illi tradidit & peccati factus est mancipium Neminem post hac veretur, nihil non impietatis exercere au det: ita secum tacitè loquens, & cogitãs: Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Existimans se percussisse fœdus cum Esai. 22. morte, & cum inferno fecisse pactum. Esai. 28. No.

¶ Denique obseruandum, quòd non abiit ad patrem fame compellente, quia patris non recordabatur, & si fuit recordatus, pudor tamen vetabat. Famem & exitium maluit sustinere, quàm confiteri crimen. Sic etiam & nunc multi peccatores, cum ad domum patris confugere deberent, malunt in angustiis & egestate uiuere, & conscientiæ torqueri miseria, quàm coram Deo sese submittere, & peccata sua sacerdoti confiteri. Si contritionem haberes, paruipenderes hominum æstimationem, quia contritio dolor est propter Deum, cuius offensam si præ oculis

culis haberes non curares, quam de te posset confessor opinionem habere: sed potius eligis in peccato manere, & diabolo adhærere, quàm confiteri Deo peccata tua, qui omnia scit. Quia non habes peccatorum tuorum contritionem & vis hominib. placere, in peccato es, vt hic filius prodigus. Forsitan putauit patrem inexorabilem esse, & nihil charitatis pristinæ in eius pectore residere: quapp fame, vel etiam desperatione eò redigebatur, vt adhuc longius a patre disiungeretur, & seipsum in seruitutem, eamq; fœdissimam daret, quia ante liber erat. Sic multi adeò sunt animo abiecto, vt timeant nihil loci misericordiæ relictū esse, cum multoties fiat cōfessi peccata sua, videntes se toties relapsos, desperant de correctione & emenda, dicentes intra se: Ego toties proposui abiicere peccata, & vitam in melius mutare, & toties confessus sacerdoti statim reuertor ad peccata: iam non possum nisi in peccato esset, at-
Mat.18. que ideo in ipsis volo manere, & nolo cōfiteri. O summa stultitia: forsitan tu septuagies septies es confessus? Nunquid centies millies? Nunquid infinities? Sed si infinities ad patrem iueris, & confugeris ad Deum, certè peccata remittet tibi toties. Isti pusillanimes de Dei pietate desperantes, de emenda non confidentes, totos se in peccata coniiciunt. Desperatione adducti ipsi sese potestati dæmonis tradunt. Sic Israeliticus populus, quē fa-
Gen. 46. mes in Aegyptum abire coegit, deinde a
Exod. 1. rege summis grauabatur laboribus in conficiendis lateribus: ita peccator tanta vrgetur fame, vt peccatis totum se mancipet: videns nimirum se gratia & fauore Dei planè excidisse: & ita quasi desperās ad dæmonem vilissimum & abiectissimū monstrum accedit. Mauult enim infœlix hic tyrannidem, seruitutemque miserrimam dæmonis pati, quam paululum laboris sustinere, dum domum patris sui se conferat, amplissimis diuitiis & satietate fruiturus. Eodem modo filii Israel ma-
Nu. 14. luerunt in Aegyptum redire, tyrannidem & persecutionem Pharaonis laturi, quàm paruum laborem in deserto perpeti, ut terra promissionis fruerentur. Ad hunc modū multi reperiuntur peccatores, q b. magis probatur, seruitutē & dominationem dæmonis perferre, q̄ aliquid laboris subire, aut patum rub oris sustinere, dum peccata sua confiteantur quo possint spiritualem Christi consolationem obtinere, eiusq; gratiā & amicitiam impetrare. Sed iam ad alia procedamus. Sextum itaque principale est videre miseriam & ab- No.
iectionem peccati. Hæc ostenditur in eo, quod subdidit Euangelista, dicens: [Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos.] Nō patitur illum esse in ciuitate, vbi ciuiliter, & honestè viuitur, sed in villam ad porcos eum relegat, negotiis secularibus & humilibus eum ita implicans, vt expedire sese ex his amplius nō posset. Multos eodem modo inuenies & nunc ita deditos negotiis, mercimoniis, contractibus & officiis huius mundi, vt nullū tempus reliquant Deo vacandi, suffocatum enim habent spiritum, ita vt nihil de Deo sentiant Sed nihil aliud cogitant, loquuntur, faciunt, & appetunt, quàm quod terrenum temporale & carnale est. Eodem modo tu pastor porcorum verè dici poteris, si corpus nutriens animæ esuriem, & defectum propellere non curaris. Quid tunc? Etsi in pascendis porcis sis diligentissimus, etsi corporis curam habeas maximam, etsi sensibus externis nullam non concedas voluptatem, tamen nihil aliud agis, quam porcorum curam & custodiā exercere, q̄ nihil, vnquam boni appetūt, moriuntur, putrescunt instar pecoris. Quid prodest homini inquit Christus, si Mat. 16.
mundum vniuersum lucretur, aiæ verò suæ detrimentum patiatur? Anima est, quæ nobis curæ in primis esse debebat, & iuxta hanc homines nuncupamur rationales. Sed si sequimur sensum, & prauas cupiditates, quæ luto semper, & oīum peccatorum spurcitia gaudent, porcos pascimus, irrationales sumus, quod abiectissimæ seruitutis conditio est Misera certè conditio pascere oculos pulchrioribus uisis, tactum illecebris, gustum delectabilibus: tota.n. cura mundanorum est seruire uentri, sensib⁹, & carni. Quos sensus pascit his infirmis rebus in quib. tanquam inter lutum demergitur, vt porcus, & in cæno delectatur, quib. etiam pascuis diabolus delectatur, de quo in Esaia: Et Esa. 54.
orien-

orientur in domibus eius spinæ & urticę, & paliurus in munitionibus eius: & erit cubile draconum & pascua. &c. Ex hac Esaiæ autoritate, si bene omnia legeris, pendes, quā miseranda est hominū conditio, si se uitiis tradant, si se hisce immergant. Nō enim homines sed bruta & stercora appellabuntur. Fatetur id Propheta:
Ioel. 1. Putruerunt in stercore suo In Psalmo e-
Psal. 82. tiam: Disperierunt in Endor, facti sunt ut
No. stercus terræ. Quo quid abiectus? Quid abominabilius? Tales tamen peccando euadimus. In tantam itaque miseriam deuenit hic peccator, ut dicat Euāgelista. [Et cupiebat implere uentrem suū de siliquis quas porci manducabant.] Siliqua Græcè κεράτιον. Folliculus, seu integumentum, ubi
Virgil. 1. grana leguminum includuntur, & si quid
Georg. leguminibus est simile. Vnde quidam ait: Grandior ut fœtus siliquis fallacibus esset. Intelligit autem hic per siliquas oīa, quibus homo extra Deum suis cupiditatibus
1. Ioan. 2. satisfacere sese putat. Omne enim quod est in mundo concupiscentia oculorum, concupiscentia carnis, & superbia uitæ est. Mundus nihil uoluptate præstantius habet. Petulantia, & honorum & diuitiarū uanitate nihil sublimius. Ad quę alii huius mundi certatim contendunt, propter quæ adeo soliciti sunt, ut bella nonnunquam suscipiant, cum tñ aliud nihil fiat, quàm siliquę. Hominem enim nō satiant, sed uentrem tantum grauant. Voluptas in cibo & potu tandiu durat, quandiu guttur cibum & potum habet. Sed statim ubi illa traiiciuntur in uentrē, non sunt uoluptati, sed oneri: & ueneno corpori officiūt, utpote ex quibus in naria morborum genera corpus incidit. Sic de omnibus uoluptatibus sentiendum est. Siliquæ enim sunt, quæ hominem molestāt, magis quàm iuuat. ¶ Expende aūt, quòd uentrem cupiebat implere: non. n. alia cura est uoluptati deditis, quàm ut uentrē
Phil. 3. impleant, quem ut Paulus ait in, Deum habent. Sed sicut siliquæ magis sunt oneri, quàm usui, sic oēs mundi deliciæ & uoluptates. Ita inutiliter laborant isti, quia ut paulo ante ostēdimus nunquā hæc, et ea quæ peccator delectatur, satiant animam, quia cupiditas terrenorum non impletur, nā cum delectatio incipit, statim finitur. Quod autem magis mirandum est, tanta miseria, tyrannisque dæmonis erat, ut etiam harum siliquarum, carnisque turpitudinum non satis illi infęlici & errabundo filio prodigo concederet. Nā ut suprà dictum est in contextu, cupiebat implere uētrem suum siliquis, & statim subiicit [Et nemo illi dabat.] Etiam nitiis dęmon te satiare non uult, timens ne tædio uitiorum captus ab eius ditione abhorreas, eoque relicto ad dñm Deū tuū te recipias. Constituit tibi ante oculos dæmon cuiusque fœminæ eximiam pulchritudinem, ut illam ames & cupias. Idemque postea quàm te satis incensum comperit, mulierem, quam antea tibi præstiterat, aufert & abscondit, ne tu eius conspectu, aut etiam eius fruitione satiatus, eam adeptam contemnas, peccatumque deinceps odio habeas, eosque spreto nulla mora sit, quin ad Deū cōuertaris. Ideo igitur tantam tyrannidem exercet, sequaces suos esurire faciens absconso cibo: ita ut coram siliquas, quæ turpitudines, & immunditiæ carnis sunt, adeò parcè tribueret, ut i. fœlix hic iuuenis, fame ferè confectus illis satiari nellet, ne tñ satietate affectus illas deinceps odio haberet, statuit eius importunissimus dñs parcissimum illatum sumptum facere. O dominum crudelissimum, infœlicissimam peccatoris seruitutem & conditionē, siquidē tam sęuo tyranno subiectus est. Hoc modo excruciatur a dęmone peccator constituta ante oculos re, quam amat, & anteaquā aliquo modo fruatur, ablata, ut multò seuerius supplicium, & tormentū sentiat. Sic deludit diabolus, & affligit hominem, qui sibi adhęret, multa promittens, sed nihil, uel modicum tribuens. Eodem Exod. 5.
modo tyrannus ille Pharao, cum populus Israel ei seruiret in opere luti, eidem populo negauit paleas, ut magis illum defatigaret. Sic etiā alter tyrannus Holopher-
nes qui cum Bethuliam obsideret omnes Iud. 7.
aquarum fontes, qui in ciuitatem subter terram labebantur, interclusit, unde miser populus Bethulicus tanta urgebatur aquę penuria, ut singuli certa mensura aquam in diem accipientes, ob eius exiguitatem potius sitim incenderent, quā sedarent. Non aliter dęmon omnes uoluptates

ptates tibi eripit, ea tamen ratione partẽ illarum tibi fruendã relinquit, ut tu nec omnino satiatus, neque omnino desperans misero uoluptatum desiderio cruciatis. Hoc tamen cruciatu tu dignus es, si quidem prætermisso illo insigni aquæ uiuæ fonte, qui Deus est, te contulisti, ut ait Hieremias, ad bibendum aquas putridas in cisternis dissipatis. Istæ autẽ aquæ, quibus tu potum uteris, malè olent, pp uitiorum tuorum immunditiam, maleque sapiunt, propter tuæ conscientię morsus, assiduasque querelas, quibus tu te surdis auribus, stupidoque corpore insentientem præbes.

Hier c. 2.

¶Expende etiam ad quantã miseriam descendit infœlix peccator, ut nemo sit, q ei det uentris satietatem, nec dare utique possit nisi solus Deus. Vide ergo filia Siõ, quàm amarum sit dereliquisse dominum Deum tuum. Dereliquisti fontem sapientiæ: nam si in uia Dei ambulasses, habitasses utique in pace super terram. Quæ igitur nos homines, nos inquam Christianos dementia cepit tanta: ut ueris ac sempiternis bonis posthabitis, paleas, & porcorum pabulum tanti faciamus: præsertim cum nobilissimi conditi simus, & per Christum ad insignes honores simus electi & uocati? Nam quandiu oculis capti sumus tandiu siliquarum amore tenemur, quas pro magnis deliciis habemus, & cibo præstantissimo, cum tamen non hominis, sed porcorum stomacho naturalis sit, & conueniens cibus. Caue igitur, ne cum a Christo magno pretio emptus sis, & libertate donatus, teipsum in peccatorum, & diaboli seruitutem tradas. Confer te obsecro hunc peccatoris miseri præsentem statum cum illo priori. Antea patrem habebat, nunc dominum. Quid dico dominum? imò tyrannum. Antea liber erat, nunc seruus est: ante omnium rerũ copiam habebat, nunc omnium inopia laborat: antea apud filios Dei uixit: nunc apud sues, anteà domi patris deliciabaẽ, nunc in uilla rusticatur: anteà cibo angelico uescebatur, nunc siliquas uorat, nec eas usque ad saturitatem. Hęc perpende, & caue a Deo discedere. Sed nõ desperes, si a Deo discessisti: sed audi quid sequitur parabolam, & ea quæ in consequentibus

Baruc. 3.

Gala. 6.

Saluator dicat: [In se autem reuersus dixit.] Septimò iam hic agitur de conuersione peccatoris, in qua primum est, ut se ipsum cognoscat, & in se reuertatur. Hinc clarè apparet, quòd a se ipso abierat a forma naturalis rectitudinis procul iuerat in deformitatem naturę animę. Et rursus a formę doctrinæ fidei, quam infusam ex diuina habuerat gratia procul abierat, exercens contraria diuinis pręceptis. Reuersio autem ad se per actum intellectus facta describitur, inchoando a memoria domus paternæ, & relatione sui ad mercenarios, reuersus est ad rectũ rationis dictamen, seipsum discutiens & interiora sua considerans, quemadmodũ Dominus per Esaiã dicit: Redite pręuaricatores ad cor. Nihil enim tam longe a nobis, quàm nos: quare homines sceleribus implicati, & mundi uanitatibus dediti extra se sunt, & in mundo uagantur. In se reuertitur, qui a se fuerat alienatus. Exierat extra se, & se ipsum relinquens reliquerat patrem, & reuersus in se inuenit, se ipsum, qui perditus erat. Non. n. poterat ad se redire, nisi qui a seipso abierat, & in se reuersus excitat se ipsum, memoria pręteritę fœlicitatis, & in spem uenię erigitur: & tũc cognoscit nõ fuisse cœcum, cum se in se uidet. Reuertitur ẽt cogitans statũ, in quo fuit, & ad quẽ uenerat per peccatũ. Homo n. peccando extra se uiliter euagatur, limitesq; rõnis trãscendens, terminos sibi a Deo pfixos trãscendit. Cum homo ebrius, insanus, aut obsessus loqtur, quidve facit aliud, dicere solemus non esse sui cõpotẽ: nã tũc multa dicit & facit, quę si sanę mentis esset non faceret. Sed qñ omissis ineptiis, facit, aut loqtur, ut hoiem sanum decet, dicimus in se reuersus est. Sic qui Deum deserit, & diabolo adheret, insanus est, aut dęmoniacus. Sic Christus & post ipsum beatus Stephanus dicit: Nesciunt, quid faciunt. Igitur si tu extitẽs in peccato, uideris stultum, insanum aut dęmoniacum extra se ipsum furentẽ, de te ipso cogita, qa cũ peccator sis, ita ineptus es corã Deo, sicut ille est in oculis tuis. Si res stupẽda est corpus hominis a dæmone occupari: quanto horribilior cẽseri debet animam in ipsius detineri ptãte? Si ridiculum est, & indecẽs id, quod homo est ebrie-

No.

Esa. 46.

Luc. 23.
Act. 7.

ebrietate loquitur, aut facit: quãto maiori illi uertitur uitio, qui ex animi cupiditate admittit? Si res dolẽda, aut miserabilis planè est homo furiosus & mẽte captus: quantò infelicior existimari dẽt hominẽ nec secundum rõnem, nec secundũ uerbi diuini eloquium uiuere. Hoc consideran dum tibi præbet particula ista, ad se reuer sus. Beatus homo, q ex spirituali insania, ebrietate, ac potestate diaboli ad se reuer
No. titur. Sed duo erant quare ad se reuersus est. Primũ fames eius, & miseria. Secundũ paternæ domus abũdantia & diuitiæ, qđ ipse testatus est cum dixit. [Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame pereo.] Atq; ideo Deus misit illi famem, ut illum quæreret; nam alioquin ad meliorem mẽtem non uenisset. Sic Deus multis pœnis solet
Esa.28. hic peccatores punire: ut ad illum euertãtur. Nam ut Esaias ait, uexatio dat intellectum. Sic in Deuteronomio habetur, q
Deu.30 postquam Moses plura flagella, & pœnas comminatus est populo Israelitico, subdidit dicens; Et erit cum uenerint super te omnia hæc, & redieris ad cor tuum. Vides quomodo postquàm multa flagella prædixerat, dixit, quòd ad cor esset rediturus
3.Re. 18 Israel? Sic idem populus Israel temporibus Eliæ famæ attritus ad Dominum re-
Matt.3. nouatur. Ideo Ioannes Baptista terroribus, & comminando peccatoribus gehennam, trahebat eos dicens, Iam securis ad radicem arboris posita est. Ita Paulus
Act.9. primò prostratus est in terram, & cæcus
Oseę6. factus his flagellis ad fidem uenit. Sic Do-
Hiere.2. minus per Oseam: In tribulatione sua mane consurgent ad me. Et Hieremias; In
Psal. 82. tempore afflictionis dicent: Surge & libera nos. In Psalmo etiam scriptum est: Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuũ Domine. Et in alio Psalmo;
Psal.31 Conuersus sum in ærumna mea, dũ con-
Psal.119 figitur spina. Et iterum; Ad dominũ cum tribularer clamaui. Mala enim quæ nos hic præmunt (ut ait Gregorius) ad Deum
Eze. 7. ire compellunt. Vnde Dominus per Ezechielem; Afflictio una ecce uenit, uenit cõtritio super te, qui habitas in terra, &c. Sequitur; Et scietis, quia ego sum dominus percutiens. Manasses in uincula coniectus
2.Par. 36. orauit: & Hebræi à serpentibus ignis la-

cerati, Deũ cognouerunt. Ideo Neemias; Neem.9
In tribulationis tempore clamauerunt ad te domine, & tu de cœlo exaudisti eos. Sicut uinum proferendum ad torcular defertur, ut prælo comprimatur: ita hõ ad calamitatem ducitur, ut mœrore pressus uirtutis liquorem producat. Sicut mater uolens ablactare filium paruulum, mammillis apponit amaritudinem, ut ea percepta lac deseratur: sic Deus uoluptatibus mundi multa miscet amara, dura, & aspra; ut deserantur; quod utique diuinæ
pietatis est. Ideo in Osea habetur, quòd Oseę.2.
dixit insipiens in corde suo; Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meũ oleum meum, & potum meum. Verùm attende misericordiam Dei. Propter hoc dicit Dominus; Ecce ego sępiam uiam tuam spinis, & sępiam illam maceria, & semitas suas non inueniat. Et sequetur amatores suos & non apprehendet eos, & quæret eos & non inueniet, & dicet; Vadam & reuertar ad uiru-m meum priorem, quia melius mihi erat tunc, quàm nunc. Quæ autoritas in tota sacra scriptura magis ad hanc rem faceret, quàm ista? sæpsit dominus spinis uiam animæ, quæ eum dereliquit, quemadmodum & huic peccatorem, qui domum patris sui reliquerat, fame, & tribulatione oppressit.

Qua de causa ad priorem amicũ redire statuit, considerans tunc sibi multò fuisse melius, cùm apud illum erat, non aliter, quàm hic filius prodigus, qui perpendẽs domus paternæ abundantiam, & miseriã in qua absens uersabatur, rediit. Canibus & suibus hic mos est, cum esuriunt domi num inspicere, si fortè quid quod edere possint, ex illius manibus decidat, & si qd illis proijcitur, tunc oculos suos à domino auertunt, & in ipsum cibum tota intẽtione uertitur. Cum autem totum deuorauerunt cibum, tunc iterum oculos suos ad dominum conuertunt. Sic filius prodigus & multi ẽt nunc, cum res trãsitoriæ affluũt, Dei obliuiscuntur. Sed his deficiẽtibus tribulatione coacti ad Deum reuertuntur & illius implorant misericordiã, qua antea egere non putabant. Cùm Deũ & eius immensam bonitatem contemplantur, & se, suumque miserum statum

 Cc cogno-

cognoscunt, vident se longissimè a Deo abesse: ac proinde lõgè à salute, & uitam in melius mutare proponunt. Sic iste cũ habuit patrimonium non recordatus est domus paternæ: modò tamen in miseria positus, patris recordatur.

No. ¶ Hinc discimus optimas esse aliquan do tribulationes & labores: quandoquidem iis fames ingens, & extrema, quam

Gen.42 perpessi sunt filij Iacob, in causa fuit, vt il li fratrem suum Iosephum inuenirent: & vt eorum pater maximũ percipere gaudium, recuperato filio Ioseph, aliisq; factis sui pœnitentibus, & dicentibus: Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, &c. Si herus, cuius in domo hic filius prodigus erat, clementer & leniter eum haberet, nunquam is de reditu in domo paternam curasset, ibique omnes dies uitæ suę mansisset: fama tamen: miseriaque commotus patrem suũ quæsiuit, vitam emendauit, & ad eum reuersus est. Nam tribulationum amaritudo peccatori oculos aperit, mundificat

Tob.11 & sanat; sicut in Tobia factum est, cuius oculos fel cuiusdam piscis illustrauit. Duplex autem visus est, alter naturalis, alter supernaturalis. Cæco enim à natiuitate duplicem uisum concessit Christus: natu

Ioan.9. ralem scilicet, cum ipsemet cęcus se in na

No. tatoriis Siloe lauit: Supernaturalem, quã do cognito Christo uero Messia, filioque Dei sempiterni in illum credidit, illumque adorauit. Primi oculi naturales non satis erant, ut Deum uidere possent: & ita ait diuus Ioãnes, quòd non cognoscebat Iesum: postea tamen eum cognouit oculis supernaturalibus fidei. Eodem modo huic Dominus oculos liberi arbitrii aperuit, quibus venit in cognitionem, & odium sui peccati: iustificatio enim peccatoris est quidam internus animi motus suam insignem calamitatem & exitium perpendentis. Hoc autem per liberum arbitrium fit. Vnde illa particula, ad se reuersus, hunc motum explicat. Aperuit etiã Deus illis supernaturales oculos, gratiam suam illi concedens, qua ad se conuerteretur: oĩs enim peccator luce quadã supernaturali ĩdiget, qua dona diuina cõcipiat, animamque in Deũ suscitet, atque erigat. Hi duo motus optime explicantur illis uerbis, quæ paulòpost subiũxit hic filius prodigus, dicens: Surgam, & ibò ad patrem meum, & cæt. qui est superna turalis fidei; quia oportet accedentem ad Deum credere, cum quadam ut a anteactæ recognitione & pœnitentia, in pò sterumq; amplius non peccandi firmissima intentione. Sed de his post pauca latius dicemus Oĩa itaq; benè cõsiderauit: Ego filius, illi mercenarii. Ego non solùm esurio, sed pereo fame. Illi autẽ abundant

panibus, nec est vnus, sed multi. ¶ Obserua autem, quòd simul cum hac cognitione & fide ĩdiget peccator spe, ne desperet, sed Dei benignitatẽ respiciat. Nihil enim huic profuisset dicere, fame pereo. Nam ad desperandum potius deseruisset, si nõ adderet, quanti mercenarij, & cæ. Patris magnificentiam & bonitatem adducit in memoriam, qui tam largus erat, ut etiam mercenarios satiaret. Non enim sufficit uidere peccatum, & iram Dei; sed sperat de Dei misericordia necesse est, ut ꝑ spẽ diuinæ gratiæ animum sumat. Nam alioquin desperandum nobis foret. Sic etiam

Ioannes Baptista, qui peccatoribus pœ- Mat.9.
nam æternam comminabatur, ostende- Ioan.1.
bat eis ueniam & bonam spem, dicens: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi. Petrus etiam, post quam acriter arguerat Iudęos de Christi morte, cœpit eos consolari dicens: Nunc autem pœni Act. 2.
tentiam agite, & baptizetur unusquisque Act.9.
&c. Paulus etiam, qui cęcus cecidit in terram, audiuit statim: Surge & ingredere ciuitatem, & dicetur tibi, quid te oporteat facere. Duo hic concurrũt: agnitio peccati, & misericordia Dei, timor in quam, & spes. Vtrunque enim Deus, metum, & spem immittit: metu enim nos impellit, & spe gratiæ ducit, quanti inqt mercenarii, &c. Mercenarius ille censendus est, qui Deo seruit propter huiusmodi diuitias, uel propter comodũ propriũ æternæ uitæ, attamen beatum se extimaret miserrimus peccator, si modo, qua utitur talis mercenarius, eadem sibi cõmoditate uti liceret. Sibi soli omnium pessimus uidetur, & miserrimus, omnium fortunã suæ præfert neminẽ nõ se meliorẽ iudicat, precatur, ut infimũ saltẽ gradũ securitatis possit cõsequi, quæ est in domo Dei,

Dei. Ingenuũ putat ad maiora aspicere. Quanti inquit mercenarij, &c. Reliqui Christiani omnes in portu nauigant, omnes in maiori degunt saturitate, quàm ego: qui licèt mercenarii sint, nihil tamẽ illis deest: nullam panis patiuntur penuriam, consolationem habent à Deo, tam spiritualem, quàm temporalem, sed ego solus hic fame pereo.

No. ¶ Obseruandum hic obiter est, nõ omnes filios Dei esse, qui in domo patris, aut permanent, aut sunt, qui non propter hęreditatem, sed propter mercedẽ seruiunt. Citius cẽtum inuenies, qui Deo propter suũ cõmodum, aut formidinem pęnæ seruiunt, quàm unum, qui seruiat Deo propter ipsum amore filiali. Exilis gloria est illorum, qui non filiorum, sed mercenariorum morem habent: nã seruus nõ manebit in domo in æternũ, quamuis plures annos seruiat. Nihilominus melius est esse seruum, & mercenarium in domo Dei, quàm extra: nam mercenarius, & seruus habet qui ei uictum suppeditet, cum alius è cõtrario egeat, & fame perire cogatur. Ioan. 8

No. Obserua iterum, si Deus adeo bonus est, qui mercenarios, idest, eos qui nõ ex charitate, sed gratia commodi aliquid boni faciunt, sua mercede non frustratur: quo pacto filios suos frustrabitur, si qđ rectè, & bene operantur? Si seruis omnium rerum copia suppetit: in domo Dei, qui puras filii deesse posse? Sed procedamus.

[Surgam & ibo ad patrem meum & dicã ei.] In eo, quod dicit, surgã, indicat se lapsum esse, cum non nisi lapsi surgere dicatur. In eo autem, quod dicit, ibo, ingenuè fatetur se actenus fletisse: aut potius terga dedisse. Dicens uerò, patrem meum, innuit se hactenus in manu tyrãni fuisse. Ex pende autem, quod peccator trãsgressor legis Dei, & uiolator præceptorum eius, qui Deum contempsit, nullum refugium inuenit, nisi in ipso Deo quem offendit. In eo pro cuius amore Deum dereliquit, non inueniens requiem, aut uitam compellitur ei, quem contempsit adhęrere, sine ipso enim uiuere non potest, atq; ideo ad illum ire decreuit, quia in ipso solo erat uita, & spes sua. Necesse est, ut eamus ad Deum. Si uita hominum tantæ esse lõgitudinis & durationis, ut posset homo omnes creaturas percensere, & percurrere, ab eisdem facillimè perduceretur ad Deum, nulla enim est omniũ illarũ, quæ perfectè placere possit, & satisfacere. Quare statim esuriens alia, atque alia cęperet, quibus non contentus necessariò ad Deum perueniret. Signa a sigillo in cera impressa, ab ipso sigillo tãtummodo adæquatè impleri possunt. Eodem modo Deus impressit nos sigillo imaginis suæ, cũ naturam humanã operatus est. Huius sigilli diuini signa nihil huius mundi implere potest, præter quàm ipse Deus: tãta est animæ capacitas. Fecisti nos domine ad te: & inquietum est cor nostrũ, donec perueniat ad te. Nihil extra Deũ satiare, aut satisfacere potest. Quicquid extra naturale cursum suũ est, quietum esse non potest: semper enim inuitũ detinetur. Lapidis natura est deorsum versus in cẽtrũ tẽdere, quo postquam peruenit, quiescit: alias inuitus est. Ideo Dauid in Psalmo; Quid mihi est in cœlo & a te quid volui super terram? Hellconi si parum cibi pro ponitur, ait; Quid hoc mihi est? Eodẽ modo ait Dauid sibi nihil esse omnia, quæ in mundo sunt: Satiabor cũ apparuerit gloria tua. Psal. 72. Sed quare bona temporalia quando à nobis non habentur, tantopere desideramus, adepta uerò contemnimus, tędioq; habemus? Rationalis, & perspicua est Philosophię demonstratio, bonorum enim est lętitiam tribuere hominibus: media tamen, quibus illa comparantur, molestiam infligunt. Non aliter infirmus sanitatem desiderat, tanquam finem, summumque bonum, syrupum tamen, aut purgationem fastidit, & ita in finem optatũ peruenire uult, sine ulla mensura, aut parsimonia cupiens sanitatem, media tamen parcè nimium facere uult, quibus sanitas comparatur. Vnde aliquando pro liquida purgatione pilulas mauult. Aliquando uice uersa pro pilulis casiam fistulam, uel reubarbarum, nonnunquam purgationem modico reubarbaro cõditã, & quasi dilutam parcissimè desideret. Cũ igitur diuitię, & bona tẽporalia sint quædam media, & instrumenta, ut ad uitam transeamus, sua pte natura solicitudinem & molestiam, ęrumnasque secum portãt. Et ita esurit anima nostra usq; semp, do-

nec ad Deum perueniat. Ideo Salomon ait: Magnificaui opera mea, ædificaui uineas, &c. Ecce uniuersa uanitas & afflictio spiritus, omnia fames & miseria sunt. Ideo dominus: Qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum: sed qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, nō sitiet in æternum. Respice igitur ô peccator te ipsum assiduè laborantem. Nunquā.n. quantumuis labores, gaudium perfectum, aut quietem usquam inuenire poteris, nisi in solo Deo. Sic hic filius prodigus nunquā quieuit, donec rediit domum patris sui: nec etiam tu quietem inuenies, nisi postquam ad Deum patrem suum reuersus fueris. Omne tempus, quo Iacob fuit domi Laban, uariis laboribus, & fatigationib. fuit implicatus: sed cum ab illo discessit, maximum Angelorum exercitum offendit. Nihil perfectam integritatē naturæ suę obtinet, nisi suo se in genere contineat & seruet. Cum igitur Deus sit genus omniū bonorum, à quo omnia bona procedunt, ideo anima nostra adeò desiderat Deum suum, ut uidelicet ad illum regrediēs omnia bona cōsequatur. Quare attende nusquam gaudium, aut quietem præterquā in Deo inueniri posse: non in mundi honore, quem Esaias comparat fœno agri, nec in diuitiis, sed in solo Deo. Quid prodesset illi, qui manum haberet luxatā, digitos habere anulis aureis, smaragdis, adamātibusq; exornatos? Certè nihil: donec manus, & os distortum in locum propriū restitueretur. Attende igitur peccator crimen, quod perpetrasti, nihil aliud fuisse nisi quandam manus, aut brachii extorsionem, qua a Deo, Deiq; amore seiunctus es. Sic dicit dominus per Hieremiā: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ & foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ cōtinere non ualent aquas, &c. Nihil igitur ex omnibus, quæ in mundo sunt, te poterit restituere & sanare, nisi in eum locum redeas, unde diuulsus es, Deum videlicet suū. Nulla enim creatura, ut iā sæpe diximus, perfectū gaudium, aut quietem inuenire potest, donec in terminum suum perueniat, quasi extremam naturæ suæ manum, & perfectionem: quò dū non peruenerit, necesse est nusquā in uia quiescat, aut sistetur, utpote quæ indigens est, & inops naturalis sui ingenii, & inclinationis. Vltimus autē finis hominis Deus est: quemadmodum & principium. Theologi enim beatitudinem obiectiuam hominum Deum uocant: in cuius possessione vniuersa fœlicitas humana consistit. Vnde sicut esset impossibile duo fuisse principia, ita esset absurdum duos ultimos fines statuere: ac si essent duo dii. Si ergo solus Deus vltimus finis est hominis: ultimaque beatitudo, & est impossibile, quòd sint duo fines & duæ ultimæ beatitudines: impossibile est extra Deū beatitudinem inuenire. Nam proculdubio quemadmodum chirothecæ manibus, uagina gladio, & non ad alium vsum sunt fabricata, aut conueniunt; ita animus humanus Deo, & nō ad aliud creatus, nulla alia in re quiescere potest, quam in Deo. Illo solo contentus uiuere potest: extra illum egens, & solicitus sit necesse est. Hac duntaxat causa, quia cum præcipuum beatitudinis subiectū sint intellectus, & uoluntas, potissimæ hominis potentiæ, dum illæ inquietæ fuerint, non potest homo, aut eius animus quietus esse, donec ad Deū perueniat, a quo, & ad quem creatus fuit, ubi tandem perfectum solatium & trāquillitatem adipiscetur. Quemadmodum enim acicula horologii solaris, quę sub vitreo latet speculo magnete infecta, nunquam quiescit, sed semper mouetur, semperque rotatur, donec cuspidē septentrionem uersus dirigat: quo facto statim cessat, & consistit, ampliusq; non mouetur, ita anima nostra, quæ Deū suum iugiter desiderat, ad illumque, tāquam suum septentrionem, & centrum dirigitur, nullo modo quiescere, aut consistere potest, donec illum teneat.

Eccl. 2.
Ioan. 4.
Gen. 32.
Esai. 40.
Hier. 2.

¶Præterea cognitio proprii peccati cōpulit hunc filium prodigum ut ad Deum se cōuerteret. Tanti enim facit dominus noster hanc propriorum criminum recognitionem, & pœnitentiam, ut etiam si gratissimæ Christo sint lachrymæ, in eius passione ab hominibus profusæ, noluerit quando crucem humeris portabat, ut filiæ Hierusalem eius passionem, & cruciatus deplorarent, sed potius in propriis criminibus deplorādis occuparētur. Hęc ast cognitio maximi fructus est, & utilitatis, No. Luc. 23.

tis,si eum humilitate fuerit coniuncta. Mala enim in bona conuertuntur, sicut apibus moris esse accepimus, quæ de amaris floribus dulce colligunt mel. Quia nõ cognouit superbus Pharisæus parua peccata sua, amplissima illa facta sunt, at uerò publicanus, quia crimina sua, magna esse cognouit, illa de magnis parua facta sunt, & ad nihilum potius redacta. Vbi enim ægrotauit sanus, suam infirmitatem & ægritudinem non cognoscens, sanatur infirmus, qui ægritudinẽ suam, & peccatum suum cognouit. Latro, qui in cruce pendens culpam suam non nouit damnatus est, alter autem qui humiliter se subiecit, sui criminis conscius, ueniamque implorans, in cęlum auferri meritus est. Non paruũ est leuamen medico, & ad iumentum, quòd ægrotus locum doloris assignet, causamque morbi explicet, vt aptius medicamenta possint adhiberi. Deinde mouit hunc filium prodigũ, ut ad eũ conuerteretur, cognitio, quàm de liberalitate patris sui habebat, bonique mores, quibus in eius domo fuerat educatus. Si in aliquam tabulam antiquam inspiciẽs, in qua sit alicuius ab hinc mille annos depictum simulachrũ, adeò ut iam colores, umbræq; ferè euanuerint, uides illic partem diadematis, illic uerò clauẽ depictã extare, licèt omnia alia deleta sint, statim dicis, Hæc imago diui Petri erat. Eodem modo animæ sunt plurimæ, q̃ quondam pulchræ, lætæ, spirantesq; Dei imagines fuerunt. At nunc peccati fœditate, obtusæ, & obscuratæ sunt, adeò ut uix apparere, aut extare possint. In prædestinatis tamen ad uitam ęternam semper quędam uirtutis manet propensio, quędamque bonitatis indoles, qua, quantumuis sint peccatis impliciti, quãdam quasi sanguinis & nobilitatis suę imaginem pręse ferunt. Quemadmodum aliquando accidere uidemus, in puero aliquo, qui nobilibus ortus parẽtibus, leuitatis, uel imprudentię causa de domo paterna egreditur ut externas uideat regiones: qui etsi uagus, pannosusque, despiciendusque omnibus uideatur, tñ imaginem quandã exẽplarque ostendit urbanitatis, & pietatis, generisque sui non leuia indicia, ut & iniurias facilè sibi illatas cõdonet, & inimicos non seuerissimè vlciscatur, adeò vt statim se intuentes dicere compellat: Procul dubio hic puer, quẽ hic perditum errare videmus, nobilibus, clarisque natalibus exortus uidetur. Idẽ & in prædestinatis euenit, qui etiam si aliquando in peccata dilabantur, immundoque, & contemptibili incedant habitu, retinent tñ quandam in uirtutem propensionem, qua plurimum adiuuantur, vt de peccato resurgant. Recordatio domus paternæ, generisque claritas hunc filium prodigum adiuuauit, ut à peccato exiret: meminit enim diuitiarum & clementiæ paternæ, quibus admonitus ad patrem suum reuersus est.

Luc. 18 (margin, beside "cognouit superbus Pharisæus")

Luc. 23 (margin, beside "cruce pendens culpam suam")

No. Ad nostram uerò eruditionem docemur non sedere, aut quiescere in peccatis, sed surgere, aut ambulare, vt Christum sequamur. Qui sequitur Christum, non sedet, sed tanquam filius lucis ambulat. Necesse est, vt surgas, & ambules, si Christum vis sequi. Negociator ille Euangelicus inuento thesauro præ gaudio illius uadit, & uendidit uniuersa, quæ habuit. Et Saluator ait; Filius enim hominis uadit, &c. Ne sedeamus, ne immoremur in uitijs: sed tãquam ceruus, qui canib. obsessus gemit, & implorat, si quem hominem transeuntẽ uidet, ab eo auxilium, ut illius ope se tueri possit: sic nos tantis laboribus & periculis circũuallati, ploremus & gemamus, quærentes Christum factum pro nobis hominem, &c.

Matt. 13 (margin, beside "vis sequi. Negociator")

Matt. 26. (margin, beside "& uendidit uniuersa")

No. ¶ Docemur secundò quòd per peccatũ non perditur liberum hominis arbitriũ, ut impiissimi Lutherani ausi sunt asserere: voluit namque iste surgere, & ad patrẽ ire, licèt nõ ueniret, nisi occurreret illi pater & misericordia moueretur. Sed de hac re nonnihil in superioribus diximus: & multi uiri doctissimi hac nostra tempestate contra impudẽtissimam Lutheri hęresim scripserũt. ¶ Docemur tertiò, ut antequam ad cõfitendum crimina nostra accedamus sacerdoti, qui locum Dei obtinet, cõscientias nostras exactissimè examinemus, quid admiserimus cogitantes. Hic filius prodigus, priusquam culpã suã coram patre fateretur, secum meditatus est, q d dicturus esset. Sic dicã ei: Pater peccaui, &c. Priusquã dispensator domus rationis dño suo reddat, prius ipse secũ illas compu-

computat, librum inspiciens ne fortè erret. Sic tu priusquam confessurus ad confessarium accedas, conscientiã tuam perpendere debes. Sed iam in capite undecimo de hac re disseruimus. Disce ergo ex
No. hoc filio prodigo, qui antea, quã patri suo crimina exponeret, quid dicendum esset cogitauit dicens secum. Surgam & ibo ad patrem meum, & dicã ei. Quid dices? [Pater peccaui in cœlũ, & coram te.] Sin
No. gula hæc consideratione digna sunt. Primò dixit, pater: quia in hoc uocabulo fiduciam totam constituit suã. Ideo Christus in nostra oratione, In initio cõstituit hoc dulce nomẽ, vt ad pietatem Deũ flectamus dicentes: Pater noster, qui es in cœ
Matt.7 lis, &c. vt sic audacius ad Deũ accedamus.
Luc 11 Ipse enim pater (ait Christus) amat uos.
Ioan.16 Et iterũ: Scit pater uester, quia his oĩbus
Matt.6 indigetis. Vide quàm misericors sit Dominus, qui neque offensus patris nomen dedignatur audire. Secundò dixit, peccaui, humiliter confitendo suam culpam: nec se excusat, nec culpam in naturam, dęmonemve conijcit, aut in carnem, & mũdum improbissimos amicos: sed in seipsum tantummodo. Nam reuera oẽs cũ peccamus, nostra & non aliorum culpa peccam^9. Quare Dauid populi sui intuẽs
2.Re.24 exitium, humiliter dixit: Domine ego sum, qui peccaui. Hi, qui oues sunt, quid fecerunt? Hæc est confessio peccati, quam Deus exigit a peccatore, quamuis Deus sciat omnia, attamen uocem tuæ confes-
Ro.16. sionis expectat; ore enim confessio fit ad salutem. Sese accusans peccator, accusatorem confitẽdo præuenit: alioquin frustra debes occultare quem nihil fallit, & sine periculo prodas, quod scias iã esse cognitum. Expende etiam quas cogitationes Deus ingerat: Pater peccaui, non uulgariter, sed supra quàm credibile est: in cœlũ, non me tibi purgabo, sed simpliciter confitebor me indignum omni gratia: Istas cogitationes non indidit natura, sed fides & gratia: nam si filius prodigus suum ingenitum & naturam sequutus fuisset, ita dicturus erat: Dicam patri meo: Non satis intellexi, non dolo malo feci: quapropter in locum filij me recipe, æquum est ut mihi præ cæteris benefacias, &c. Ratio eius naturalis tale daret consilium, quòd si ob temperasset, patrem magis ad uindictam prouocasset, quàm reddidisset cum exorabilem. Ideo Deus aliud suadet. Vide etiam quantum coram Deo ualeat humilis confessio. Apud iudicẽ secularem confessio delicti dãnat, sed saluat apud Deũ, qui ait: Non sunt uiæ meæ uiæ uestræ, & Eze.28
cogitationes meæ cogitationes uestræ. 2.Re.12.
Humiliter confessus est peccatũ suum Da 2.Pa.34.
uid. Sic & Manasses Rex Iuda: sic Magda- Luc.7
lena, sic & ille publicanus qui templum Luc.18
ascendit orare, sic latro in cruce humili- Luc.23
ter agnoscens suam culpam dixit; Nos quidem digna factis suscipimus. Et omnes isti misericordiam domini sunt consequuti, humiles enim delicti cõfessio misericordiam, & peccati remissionem consequitur. Hæc non sunt consequuti Caim, Saul, & Achab, & alij, quia superbè misericordiam domini, non humiliter, petierunt.

¶Tertiò dixit, in cęlum. Peccaui inquã No.
in cœlum, quia terrena & corruptibilia pluris feci, quàm cœlestia, quemadmodũ in te peccat ille, qui puerum tuum tibi præfert, illumque maiori prosequitur, q̃ te honore, sic peccat in cœlum, qui terrena cœlestibus præponit. Præterea cũ peccas non modo te proditorem Deo facis, sed etiam aliquo modo peccato tuo omnibus creaturis displices, anima enim tua medium est quoddam, quo omnia creata ad Deum suum conuertuntur, & redeunt. Deus enim hæc omnia uisibilia & corruptibilia propter corpus creauit, corpus autem propter anima, animam uerò, ut Deum suum cognosceret, amaret, & coleret, ab eoque traheretur, quasi à nouissimo cathenæ orbiculo, qui uniuersam cathenam post se trahit. Itaque ut omnia ad principium suum redigerentur, siquidẽ propter hominẽ creata sunt, homo autem propter Deum. Hoc uoluit dicere Salomon cùm dixit, uanitas uani- Eccle.1.
tatũ & omnia uanitas. Non quòd plantæ, aut flumina suam iuxta naturam à Deo sibi datam perfectionem non habent, aut in elemẽtis aliqua sit huius rei culpa, sed quia inanis homo inaniter utens creaturis, nomen illis nouum uanitatis imponit, quemadmodum enim inutilis, & incõueniens horologij uniuersa structura

cen-

cēsetur, quando suis temporibus horas
non sonat, aptissimum labentis temporis
signum reddens, ita elementa, cœlique
compositi, & fabricati subtiliter diuino
artificio, cum rotæ sint, & structura quæ-
dam mundi, quasi cuiusdam horologij, ni
si per hominem, quasi per vocem quãdã
horologicam sonent, id est, Deũ pro tan-
to opere fabricato assiduè concelebrent,
Psal. 33 inania & inutilia sunt. Ideo Dauid ait: Be
nedicam dominum in omni tẽpore, sem-
per laus eius in ore meo. Cum autẽ pro-
pter peccatũ homo obmutescat, qui qua
si quædam vox uiua mundi est, laudesq;
diuinarum rerum intermittiantur, se-
quitur necessariò hominem esse potissi-
mam causam, qua orbis mundi uniuer-
sus inter se dissonet, & funditus intereat.
Ideo ait, peccaui in cœlum, ut intelligas
etiã omnia in cęlo clausa, quæ homo, cũ
Deũ offẽdit, iniuria maxima afficit. Quar
tò dicit & coram te, hoc est in ipso inte-
rioris conscientiæ conclaui, quod solius
Dei valent oculi penetrare. Quapropter
hic (coram te) idem est, acsi dixisset te co-
Psal. 50 gnoscente. Vnde Dauid Domino ait: Ti-
bi soli peccaui & malũ corã te feci. Quã
uis Dauid peccauit in Vriam capiendo
eius vxorem & postea illum occidendo:
quia solo Deo præsente peccatum com-
misit, & solus Deus fuit illius peccati con
scius, soli Deo peccasse, & malum coram
2. Re. 11. eo fecisse dixit. Certum est enim Daui-
dem nullis vocatis testibus adulterium
perpetrasse: & etiam secretè iussit Ioab
ut occideret Vriam. Peccatum etiam, qđ
libet plus pendet à corde, quàm ab ope-
re. Nam hac sola ratione peccatum cen-
setur peccatum, quia ex malitia cordis
prodit: de corde enim exeunt adulteria,
homicidia, fornicationes, &c. Sic enim cor
Matt. 15 de præcipuè peccatur, corã solo Deo pec
camus, cũ solus ipse sit, qui intuetur cor
nostrum, adulterium Dauid, & peccata
huius filii prodigi, qui consumpsit sub-
stantiam suam luxuriosè uiuendo, quod
opus verecundum est: adeò ut coniugalis
concubitus, qui licitus, & honestus est: se-
creta loca requirat. Et ut scias, qđ Dauid
occultè peccauit, audi quid dixerit ei Na-
than. Tu fecisti in occulto, ego autem fa-
2. Re. 12. ciam in conspectu tot' Israel. Et hic mo
dus loquendi satis vsitatus est in sacris li-
teris, ut ille, dicatur peccare Deo, qui pec
cat coram eo: & ille dicat peccare in ho-
minem, qui peccat, coram homine. Nam
propheta Baruc peccata filiorum Israel Baruc. 1.
sub eorum nomine deplorans ait: Peccaui
mus domino Deo nostro. Et paucis inte-
riectis eandem cãtilenam repetẽs ait: Pec
cauimus ante dominum Deum nostrum,
Et in Euãgelio; Si peccauerit in te frater Mat. 18
tuus, id est, te sciente. Sic hic, peccaui co-
ram te, id est, te sciente, & teste peccaui.
Non erubui pater tuam præsentiam, Feci
coram te, quod non auderem facere corã
Principe, aut Rege terreno. O domine
Deus, quàm parui te feci, quàm nihil te
pependi, equidem considerare debuissem
me in tua esse præsentia, ut etiam si mul-
tũ, diuque à carne solicitatus, & interpel-
latus essem, tamen præsentia tua memo-
riaque tuæ autoritatis, qui præsens ade-
ras, confirmatus, me a peccato contine-
rem. Nunquid dominę tu cęcus eras, ut
flagitia mea non videres? miserãda homi
num cæcitas, qui cum se inuicem reue-
reantur, cum peccant, & coram aliis non
audeant peccare, Dei tamen præsentiam
nunquã formidant: aut ignorant diuinos
illos lynceosque oculos omnia prospice
re, nihil esse tã occultũ, quod eos latere
possit. Et si Deũ cũcta scire credunt, suspi
cantur fortè illum peccatis nostris nõ of-
fendi, aut illum adeò iniustum credunt,
vt peccata impunita esse velit, aut fortè
impotentem, qui etiam cum velit, punire
non posset, existimant? Si credũt diuinos
oculos posse frustrari, audiant scripturã: 1. Re. 16.
Homines iudicant, quæ foris sunt, Deus Psal. 7.
autẽ intuetur cor. Et Dauid: Scrutans cor
da & renes Deus? Scrutantem dixit, vt cũ
minutissima quæque cognoscere innue-
ret: prout facit is, qui rem quampiam cũ
diligentia scrutatur; cui nihil est etiam
quantumlibet paruum, quod non sit ex- Eccl. 24.
ploratum. Et diuina sapiẽtia clamat se in
ꝓfundum abyssi penetrasse: ut ostẽdat ni
hil esse tam occultum, quod nõ sit illi ma
nifestum. Nemo putet peccatum esse se-
cretum, nec dicat eum illo maledicto se- Dan. 13.
ne: Ostia pomarii clausa sũt, & nemo nos
uidet. Videt te Deus, uidet te iudex ille ad
cuius tribunal te assistere oportet. Multi

enim sunt, sicut perdix, quæ dũ caput abscõdit, & non videt vidẽtem se, putat à nemine videri. Ita quamuis nos Deum non videamus, tñ ipse nos optimè videt. Qui
Sapien. 1 fingit oculũ (ait Sapiens ipse cõsiderat,
Hebr 4 & oĩa (ut Paulus fatet) sunt nuda & ap
Ezec. 8. ta oculis eius. Sic Dominus tulit prophetã Ezechiel & dixit ei: Fode parietem, & cũ fodissem parietem apparuit ostium, & dixit ad me: Ingredere, & vide abominationes pessimas. Vidisti quæ faciũt seniores domus Israel in tenebris, unusquisq; in abscondito cubilis sui? Dicunt enim nõ uidet nos dominus, derelinquit dominus terram. Sed de his satis. Meritò ergo ait filius hic prodigus? peccaui coram te. Ac si
No. diceret. Adeò effrons & inuerecũdus fui, vt te præsente, & coram oculis tuis peccare non erubuerim: nam et si hoĩes peccatum meum latuerit, tibi autem, qui omnia occulta nosti, latere non potest. Peccaui ergo coram te; quoniam tu solus fecre torum scrutator me peccantem uidebas. Obseruaetiam, quòd quando peccauit, quasi non esset coram Deo, peccauit. Sic enim se habet peccator, ut si Deus nõ haberet oculos. Sed tam modò, qui oculos à puerat, & da se fuerat reuersus, sentit,
No. & uidet, quòd coram Deo peccauit. [Iam nõ sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnũ de mercenariis tuis.] Indignus inquam sum uocari filius tuus: quia imaginem tuam in me peccando multipliciter deturpaui, meque tibi ualdè dissimilẽ feci. Item quia peccando feci meipsũ seruum diaboli, & peccati, à quo enim, ut ait
2. Pe. 2 Petrus, quis superatus est, huius & seruus est: atque ideo ad gratiam & nomen filii me recipi fateor indignum; ideircò humiliter precor, saltem inter mercenarios computari. Sic & Abigail prudentissima fœmina cognito quod Dauid uellet eam in coniugem sumere dixit: ecce famula tua sit sicut ancilla, ut lauet pedes seruorum domini mei. Hoc etiam centurio di-
Mat. 8 xit; Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum. Sed propter hãc humilem cõfessionem, meruit salutem puero, & ut à Christo tam magnificè laudaretur fides eius. Sic & iste propter hanc humilẽ confessionem ueniam est assequutus. Igitur sicut hæc in animo proposuerat, ita

fecit & opere comuleuit: quapropter sequitur in contextu. [Et surgens uenit ad patrem suum.] Vtinam nos sic surge- No.
mus à peccatis cum proponimus surgere: sed totã uita trãsit in bonis desideriis, nunquam opere desideria bona exequendo. Multi enim sæpe detestantur fœditatem peccatorum, sed sunt sicut ostium in cardine, quod uoluitur, nõ tamen exiit à loco suo. Quid enim prodest proponere, si opere non facis quæ proponis? Ambu- Galat. 6.
late dum lucẽ habetis, ne tenebræ uos cõprehẽdant. Dum enim tempus habemus operemur bonum, ait Paulus, quia iuxta 1. Ioan. 2.
Ioannis snjam, nouissima hora hæc est. Esa. 55.
Ideo admonet Esaias dicens: Quærite dominum, dum inueniri potest: inuocate eũ dum prope est. Multum te deberet monere ad accelerationem cõuersionis, q̃ tot homines defuncti sunt, qui benè proponebãt se q̃nque facturos pœnitentiam, & præoccupati morte non fecerunt Nec de cætero unquam facient. Ista procrastinatio multos decepit: & ut in Ecclesiastico habet, repromissio nequissima multos p Eccl. 29
didit. Repromissio, qua peccator promittit sibi tempus & longam uitam nequam est: quia usurpat quod est proprium Dei, uidelicet disponere tempus de futuro. Nõ est uestrum nosse tempora, uel momẽta, quæ pater posuit in sua potestate, Act. 1
ait Christus. Tẽpore Noe sustulit dñs uiginti annos ex illis, quos hominibus, ut a Gen. 8.
gerent pœnitentiam, permiserat, quia tẽpore cõcesso sibi commodare nolebant. Si igitur Deus tempus promissum nolentibus pœnitere abstulit: q̃d faciet de his quibus nullum tempus promisit? Quinimo quamuis scires multum tempus te uicturum, statim deberes conuerti, nam officium eorum, qui citò cõuertuntur gratius est Deo, nam offerunt ei de flore, & uigore uitæ suæ. Sed qui tardè cõuertuntur fæces Deo reseruant, qui timere pos- Psal. 74
sunt, ne & ipsi etiam fæces calicis domini bibãt, & eius indignationem: & fæx. n. eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ. Bonum de uita sua offerũt mũdo, & fæces Deo, cum ea, quæ offerũtur Deo, bona & optima debeant esse & electa. Vnde in Ecclesiastico dicitur, Fili si ha- Eccl. 25
bes, benefac tecum, & dignas Deo oblatio

Nu.18. tiones offer. Et in Numeris pcepit Deus meliora ei offerre, dicens: Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria domini separabitis, optima & electa erunt. De
Mala.1. malis uerò ait Propheta Malachias: Maledictus, qui habet in grege suo masculum, & uotum faciens immolat debile domino, qui Rex magnus est, dicit dominus exercituum. Sed quare tu uis impendere optimos uitæ tuæ annos in mundo, iuuentutis tuæ omne tempus illi concedis, faeci bus, peioreq; uitę tuę tempore Deo tere seruas? Præterea stultissimus esset ille, qui cadens in aquam profundam, & adhuc supernatans, si ei subueniatur, dicat: Nolo adiuuari usque ad annum, cùm statim submergatur, & suffocetur. Qui in peccato mortali est cecidit in aquam profundam incertus quando ad profundum inferni descensurus sit, & cùm ad pœnitētiam monetur, quasi quędā tabula ei porrigitur, ut in ea euadat a naufragio. Ideoque fatuus est peccator, si differt tabulā pœnitentiæ arripere, quæ est secunda tabula post naufragiū, dicens: Postea me adiuuabo cū iam aquæ ueniant super caput eius. Attēde igitur, ne tibi uita nequicquā transeat, bonis propositis contenta, quæ nisi opere præstiteris a peccato exire non poteris, priusquā a morte occuperis, post mortem enim, etiam si pœnitentiam agere uelis, nullo modo poteris. Hic filius prodigus considerans miseriam peccati, altissimumque gratiæ statum unde decidit, statuit peccati mansionem relinquere, & ad Deum suum redire, quod quemadmodum proposuit opere impleuit, & surgēs uenit ad patrem suum. Idem & tu facere debes statim a criminibus tuis surgens, crastinum diem non expectans: nescis enim utrum sis in diem crastinū peruenturus, necne.

No. ¶Obserua autē quòd si ad patrem uenit, non ex suis uiribus, sed Dei auxilio uenit, & non quocunque auxilio, sed Dei auxilio speciali. Aduerte autem, quòd duplex est auxilium speciale, quo Deus adiuuat peccatorem ad pœnitentiam. Quædam enim sunt auxilia antecedentia, & præuia ad ipsum actum pœnitentiæ: alia illum comitātia, & ei inseparabiliter coniuncta. Prioris generis sunt prædicationes, inspirationes sanctæ, admonitiones amicorum, timor gehēnæ, spes regni cœlestis, tribulationes, miracula, exēpla aliorum, & similia. His nanque oībus trahit Deus, & allicit misericorditer peccatores ad pniam. Et huiusmodi auxilia a plerisq; inefficacia auxilia dicuntur, quia nō semper habent suum effectum, sed plerunque a peccatoribus propter suæ mentis obstinationem frustrantur, & obfirmato animo in suis peccatis perseuerant. Posterioris autem generis auxilia sunt concursus quidam speciales, quibus Deus peculiariter, & immediatè nostras rebelles ad se cōuertit uoluntates, coniūgens se, & intimo quodam, & benignissimo modo uniēs se ipsis, & potentiores eas ad operandum reddens, atque, ut doleāt de peccatis suis, & uitam malam in bonam commutent, inflectens. Et auxilia efficacia dicuntur cōmuniter, & simultanea, & siue comitātia, aut cōiuncta ipsis operationibus possunt appellari: quia comitantur actum pœnitētiæ, & inseparabiliter sunt coniuncta, & simul sunt cum ipso: neque unquam frustrantur, aut frustrari possunt a nobis, & omnes, & soli ea habēt, quos suorum peccatorum pœnitet. Quamuis autem hæc secundi generis auxilia necessaria sint & sufficere possint fidelibus ad pœnitentiā, & primi generis auxilia sine istis non sufficiant: tamen & priorum aliqua moraliter uidētur necessaria: homines enim non nisi multis allecti occasionibus & impulsionibus ad operādum trahimur. Habuit hic filius prodigus auxilia prima, ut fuit tribulatio, paupertas, fames, & miseria: quæ eum alliciebant ad conuersionem & contemptum peccati. Habuit & memoriam domus paternæ, quam Deus illi præstitit, ut recordatus fœlicitatis quam perdiderat appeteret domum patris, habuit & cognitionem sui, quam Deus illi infudit, ut ad se ipsum reuerteretur. His auxiliis adiutus oculos suæ mentis aperuit: quapropter ad se ipsum reuersus est, & surgens uenit ad patrem suum. Obseruandum rursus gradus esse quosdam ad Deū redeūdi. Primus est, ad seipsum reuerti, seque ipsum arguere, ac obiurgare de iniquitatibus: quod hic fecit, nam ad se est reuersus, nimirum per miserandi status cōside-

siderationem, in quem suapte sponte ac voluntate inciderat. Hoc est quod Esaias
Esa.46. hortatur; Mementote istud,& confundimini: redite præuaricatores ad cor,& recordamini prioris seculi. Hieremias etiã,
Hiere 18. Reuertatur unusquisque a uia sua mala.
Ioel 2. Eadem Ioel,& alij præcipiunt.

¶ Secundus gradus est comparare dãnum,& lucrum, bona inquam, quæ perdidimus, & mala, in quæ incidimus: ideo dixit; Quanti mercenarij in domo patris,&c.

¶ Tertius gradus est, ut surgas & erigas te, firmoq; proposito uadas ad patrẽ,& delicta tua illi confitearis: quod hic fecit surgens,& ueniens ad patrem suum,&c.

¶ Octauum principale iam nunc uideamus quomodo Christus Iesus peccatorem recipit, de quo sequitur in contextu.
No. [Cùm autem adhuc longè esset, uidit illum pater ipsius, & misericordia motus est.] Hic notatur ordo, quo Deus uenit ad peccatorem, secundum proprietatem, & similitudinem vulturis, qui primo uidet cadauer a longè: deinde aduolat,& po
Psal. 118. stea insidet,& tandem incorporat. Sic fecit hic Christus, cum adhuc longè esset in regione peccati, quia longè a peccatoribus salus, uidit illum oculis pietatis & mi
Mat.26. sericordiæ: sicut Petrum post trinam negationem. Et misericordia motus est, quia
Thren. 2. eius misericordia, ut Hieremias inquit, non sumus consumpti. Præterea in eo quod ait, ꝙ longè erat, insinuatur quod non erat contritus, sed attritus, qui dolor est imperfectus, per quem aliqualiter se disposuit ad gratiam. Nam si uerè contritus esset, & ꝑ ꝑ Deum summæ dilectũ pœniteret, non esset longè, sed propè. Sed postea cùm amplexatus est illum pater, ex attrito factus est contritus, uel iuxta aliquorum sententiã, actus attritionis perfectio natus est per charitatis formam, & in cõtritionem mutatus. Itaque quia nõdum per charitatem infusam,& uerã cõtritionẽ,& uirtutum adeptionem fuit Deo adiunctus, longè erat: uidet antè illũ oculis misericordiæ: uidit aspectu illo, quẽ pete
Psalm.24. bat Dauid dicẽs; Aspice in me & miserere mei. Vidit quẽ nihil fallere potest, quique solicitudinẽ filiorũ suorũ, ẽt cũ ab eo errant, non prorsus abijcit. Vidit in se reuersum,& ad eum reuerti deliberantem Nec .n. ille ad se reuerti, nec tam sancta uota concipere potuisset: nisi eum ille prius aspexisset. Imago quę in speculo est oculos sursum attollere non potest, nisi ille cuius est similitudo illos prius attollat. Attende igitur peccator te oculos tuos in terrã deprimere affectionibus tuis in mũdi bona deiectis. Sic Dauid in Psalmo de quibusdam peccatoribus dixit; Oculos Psalm.16.
suos statuerunt declinare in terrã. Et Da Dan.13.
niel de illis senibus impudicis dicit; Aduerterunt sensum suũ, declinauerũt oculos, & non uiderunt cœlum. Vt igitur oculos tuos ad cœlum eleues opus est, ut Deus, cuius tu es, imago prius te de cœlo aspiciat, oculosq́; misericordiæ in te dirigat, ut tu respicias aspicientẽ te. Nam nisi ille prior speciali auxilio te cõspexerit, nequaquam tu eum respicere, aut ad eum conuerti poteris. Non poteris ire ad eũ, nisi Deo mouente, ducente, aut impelliẽte, aut trahente. Vnde Saluator: Nemo Ioan.6.
uenit ad me, nisi pater meus traxerit eũ. Propter quod sponsa hanc suam omnipotentiam agnoscens orabat dicens; Trahe Cant.1.
me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum. Si tu nõ traxeris, ego ire non potero. Sic Prophetæ Ezechieli præ Ezec.2.
cipit Deus, ut surgeret & staret supra pedes suos, & ingressus est spiritus domini in eundem Prophetã,& statuit illum supra pedes suos; quia nisi spiritus domini adiuuaret eum, ille stare per se nõn poterat. Ideò in Threnis dicitur: Conuerte Thren.5.
nos domine,& conuertemur. Sic prius re Mat.26.
spexit Petrum,& postea fleuit amarẽ. Vnde egregius Psaltes de Deo loquitur dicens; Qui respicit terram,& facit eã tremere. Hic est, qui ouẽ perditam perducit Psal. 103.
ad caulam: qui solus sanat omnes infirmitates nostras,& propitiatur omnibus iniquitatibus nostris. Hic solus est, de quo ait Iob 23.
Iob: Deus molliuit cor meũ & omnipotẽs cõturbauit me. Solus.n. Deus pœnitẽtiam donat, nã beatus Paulus ait, pęnitẽtiam esse donum Dei, cũ in posteriori ad Timotheũ epistola ait, ut cum modestia 2. Tim.2.
corripiamus eos, qui resistunt ueritati, ne quando det illis Deus pœnitentiã ad cognoscendũ ueritatẽ. Ex quo loco Augustinus colligit, quòd non solùm cũ igitur

pœni-

pœnitentia, sed etiam, vt agatur necessaria est Dei misericordia, & est illa misericordia, de qua i Psalmo; Misericordia eius præueniet me: Ante ergo, quam peccator pœniteat misericordia Dei præuenit eū. Non enim sufficiunt omnes conatus nostri, vt nos iustificent, & Deo concilient: verùm quod deest nobis ipse benignissimè supplet Quamuis enim aliqua opera specialiter ad nostrā iustificationē è solo Deo sine nostro concursu fiant; non ideo tamē idem licet colligere de omnibus operibus ad eam requisitis. Triplicia enim sunt opera Dei concurrentia ad iustificationē peccatoris. Primi generis sunt illa, quę antecedunt etiam tempore nostram iustificationem: & sic Deo sunt propria, vt nullam in eis partem libertas nostra habeat, scilicet, neque consensum, neque cooperationem. Et talia sunt prædestinatio, electio, seu vocatio, pulsare ad ostium, & aliquando admonitio, & inspiratio. Secundi generis opera sunt productiones qualitatum supernaturalium, gratiæ, scilicet, & virtutum, quibus completur nostra iustificatio, & formaliter iustificamur. Et quia ad producendum tam præcellentes qualitates natura nostra pertingere non potest, habet se homo respectu earum passiuè: sicut aer respectu luminis, cum illuminatur à Sole. Sunt tamen inter hæc opera, quibus incipitur, & perficitur nostra iustificatio, alia media, opera tertii generis, quæ Deus in nobis non exercet, nisi nos assensum præbeamus. Cuius generis sunt fides, spes, dilectio, pœnitentia, & omnia breuiter opera concurrentia ad nostram iustificationem, quæ affectum liberum cordis nostri designant, & hęc sunt requisita ad cooperationem nostrā: & hæc è nobis requiruntur. Quamuis enim iustificatio nostra per infusa dona & uirtutes a Deo solo fit, & solius Dei munera sunt gratia & virtutes infusæ: hoc tamen fit nobis consentientibus, & cooperantibus, Deus enim hae munera non clargitur, nisi ope sua dispositis, & vocationi suæ sanctæ libenter obtemperantibus. Vide quomodo antequam verbū loqueretur hic filius prodigus, imò priusquam ad patrem veniret, cum adhuc lōgè esset è domo paterna, pater illi obuiam iuit: atque ideo iustificationem nostram, & peccatorum remissionem gratiæ Dei ascribere cogimur. Et vt videas quàm promptus sit Deus, vt peccatori succurrat, & faueat: vide quid sequatur in contextu.

Psal. 58.

No.

[Et accurrens cecidit sup collum eius, & osculatus est eū.] In occursu pręsentia, in amplexu clementia demonstratur. Accurrēdo notatur gratia coadiuuans siue cooperans, quæ non patitur morā, siue dilationem. Sicut enim nutrix videns puerum inualidum conantem ad ambulandum, statim occurrit ne cadat: ita Deus cū aliquis nititur per liberum arbitrium ambulare ad eum, statim occurrit per gratiā. Ideo Iob: Operi manuum tuarum porriges dexteram. Quando enim facit quis quod in se est præparando se ad gratiā, Deus mox subuenit, gratiamq; infundit. Iob. 14.

¶ Expende autem quomodo non sit lēta, neq; tarda diuina misericordia ad subueniendum compūctis corde. Mox vt tacti dolore de peccatis illum inuocamus, exaudit, & sinū suæ misericordiæ aperit, vt recipiat cōfugientes ad se, & redeat in gratiā nobiscum & reconciliet nos sibi. Verùm Deus tam diligens sit, vt nobis det bona: nos per oppositū diligentes sumus ad malum, & pigri ad bonum. Filii Israel nondum Aaron verba finierat, qñ dederūt ei iocalia & in aures ad idolum fabricandū. Quis homo, vt pauperē subueniat, tam facilè daret anulum, aut aurum? Quot sunt hodie in mundo, qui cum meretricibus pretiosa, consumunt: & cum sorore, aut nepote nec obolum cōsumerēt? Imperat virtus & dormimus, imperat vitium & currimus. Faciles sumus ad vitia, & desides ad opera virtutum. &c. No. Exo. 32.

¶ Secundò dicitur hic quòd cecidit super collum eius, in quo notatur gratia cōseruans, quæ fouet & amplectitur pœnitentem duobus brachiis charitatis. Læua est dimissio culpæ, & dextra promissio glorię. Vnde dominus per Oseam: Ego quasi nutricius Ephraim in brachiis meis portabo eum. Amplexus cum osculo ipsa gratia reconcilians est his signis descripta, ad significādum magnitudinem affectus, & effectus diuinæ benignitatis erga penitētem Multò enim maior est, quàm amplexus & oscula significēt, sed spiritualia per hæc No. Osee. 11.

hæc sensibilia significant. Præterea in osculo notatur gratia consūmans, seu perficiens: quia osculum est signum perfectæ reconciliationis, & pacis, & dilectionis. Et ideò vltimò ponitur, quia non habebitur, nisi post tres gratias prædictas. Mira certè diuinæ potestatis dignatio, qui a sanctissimis etiā, si districtè volet eos coarguere, inueniret quod dānaret. Sed clementissimus dominus peccantes conseruat, fugiētes reuocat, dispersos congregat, pereuntes liberat, mortuos viuificat, impius iustificat, negligentes increpat, torpentes excitat, lapsos erigit, ignoratēs īstruit, deuios reducit, redeuntes suscipit, & susceptos custodit. Quisquis ergo diuinam clementiam considerat, de venia nullatenus diffidat. Quare igitur peccator a peccato non exis? Siquidem optime intelligis, quàm parata sit diuina clementia, vt te benigniter suscipiat: summoque afficiat honore. Cuniculus cauo suo, cubilique inclusus, vociferante venatore non est mirum si exire nolit. Non enim ignorat si exierit in rete peruenturū, quo præpeditus proculdubio interimetur: quare sæpenumero ne in tantum incurrat discrimen exiens, se toto corpore discindi & dilaniari a viuerra patitur. Verū tu q̄ optimè tenes, si exieris a peccato à Deo apertis vlnis molliter & suauiter te esse suscipiendum, & denique in cœlestem, æternamque gloriam vbi omnibus cœlicolis maximæ sis voluptati, peruenturum: quare te à peccato non eximis? Quare immoraris in peccato? Quare in manus tam benigni patris venire negligis: Aliquis esset pater q̄ hic multo secius se habens filio suo prodigo diceret: Heus veterator ades dum, vbi res meæ? vbi bona sunt, quæ perperā consumpsisti? vbi tandiu vagus & errabundus es immotaturus? Expende obsecro hanc infinitam clementiam. Nō petit ab illo ratio nem vbi nam fuerit, nec illum reprehēdit iniuriave afficit: sed vultu lætissimo illi obuiam procedit, cum suscepturus vlnis suis molliter, brachiis, osculis, summaq; indulgentia, fauore, & tripudio illum excipiēs O inæstimabilem amorem, charitatem infinitam, bonitatem ineffabilem. Quis est animus qui lachrymis non liquescat? quæ viscera vllius peccatoris quantumuis obstinati, etiam si adamāte duriora sint, hac tanta pietate non mollientur? Attende igitur peccator, & ad dominum tuum te recipe, qui nihil aliud, quam cōuersionem tuam & uitam desiderat, nec mortem peccatoris. Respice ad Deū, vt peccandi finē facias: nam cum tu nocte, dieque nihil aliud facias, aut cogites, quam creatorē tuū mille modis offendere, ille nocte die que multa misericordiarum millia super te profundens conuersionem tuam expecta. Sed de his satis. Iam ad contextum reuertamur. Dixitq; ei filius. [Pater peccaui in cœlum, & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus.] Simile dixit Paulus Corinthiis scribens: Non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persequutus sum Ecclesiam Dei. Quāto enim Deus hominem peccatorem gratiosius visitat & illustrat, tantò se illi profundius humiliat, grauiusque accusat: nempe quò Dei pietatem euidentius circa se experitur, & maiestatem, ac sanctitatem ipsius clarius contemplatur, eò propriam ingratitudinem, peruersitatem, & prauitatem lucidius intuetur: acrius detestatur, & plenius confitetur. Hinc Esaias post contemplationem illam sublimem vbi vidit dominum super solium excelsum & eleuatum, testatus est; Væ mihi quia vir pollutis labiis ego sum. Et Iob etiā: Oculus meus vidit te, idcirco in cinere & fauilla pœnitentiam ago.

Eze.18.

1.Co.15.

Esai.6.

Iob.42.

No.

¶ Obserua aūt q̄ quāuis fatet nō esse dignū filio, non tñ addidit, quod antea dixerat & proposuerat, dicens, fac me sicut vnū ex mercenariis, quia iam nunc nō est in illo statu, in quo erat, quādo proposuit hoc petere. Nam tunc cogente fame anhelabat ad panem: hoc est, recognita miseria proprii status, mouebatur affectu ad proprium bonum: nunc autem amplexus, & osculatus à patre occurrente ad ipsum, quia contritus erat, & ei dilectionem habebat, non vult Deo seruire propter præmium, sed propter Deum ipsum amore filiali. Antea timēs supplicia & horrēs immunditiā porcorum, quasi seruus, timore declinauit à malo, & desiderauit statum mercenarii. Sed iā nūc postquā patris osculantis & amplexantis charitatē attēdit, oblitus conditionem serui de sola charitate co-

te cogitat, ut iam non mercenarius, sed fi-
No. lius esse cupiat: quia non mercedis intui-
tu, sed uirtutis amore quæ placita sunt pa
tri perfecturus. Sed procedamus. [Dixit
autẽ pater ad seruos. Citò proferte stolã
primam & induite illum, & date anulum
in manu eius, & calceaméta in pedes eius.
Pater nõ dirigit uerba ad filiũ, sed seruos
alloquit: quia qui pœniter, orat, sed respõ
sum verbo non accipit, misericordiã tñ cõ
sequitur in effectu. Serui isti ministri sunt
Ecclesiæ, quia sacraméta ministrãt, & ma
ximè sacerdotes absoluentes a peccatis: &
cùm Christus hanc parabolam dicebat,
erant Apostoli & alii eius discipuli, quorũ
ministerio utebatur Christus, & eorum
prædicatione, ut gratiam quæ a charitate
non distinguitur conferret publicanis il-
lis, sicut nunc ministerio sacerdotum &
prædicatorum confert illam. Per stolam
primam, gratiam intelligit, quę datur pec
catori cõtrito, quam, antequam peccaret,
1.Cor.13. habuerat. De hac enim Paulus: Charitas
operit multitudinem peccatorum. Atque
ideo hic uocatur uestis seu stola. Hanc ue
stem habuit homo primus cùm conditus
fuit, & nobis datur in baptismo & eam il
le perdidit malè persuasus, & nos p quod
cunque peccatum mortale: restituitur ta-
No. men per pęnitentiam. Sed duo sunt hic
aduertenda. Primò quòd citò iussit illam
afferri: nam res non patitur moram: ubi
enim peccator ad hunc modum flagitia
sua, & conscientię tormenta & ita com-
plexus est, maturo opus habet auxilio, ne
desperando periclitetur. Nulla enim mo-
ra est inter remissionem culpæ & recep-
tionẽ gratiæ, quod quidem tam citò fit, vt
in eodem instanti fiat, ita quòd nulla prio
ritas temporis sit inter collationem gra-
tiæ & remissionẽ culpæ. Corporis bona va
letudo nõ impetratur, nisi paulatim, quia
nõ est magni momenti, quare sensim cõ-
ualescit infirmus, & salutem cõsequitur.
Salus uerò animæ in puncto temporis cõ
paratur, quia non uult Deus, ut quod tan
ti momẽti est, adeoque necessarium, diffe
ratur, sed ut in instãti impetretur. At nos
id multo è diuerso facimus, qui ad conse
quendam corporis salutem diligentissimi
sumus & celerrimi, adeò ut quocunq; ét
minimo capitis dolore summam curam
& diligentiam ad ualetudinem adhibe-
mus, undique conuocatis medicis, ne mor
bus ulla negligentiæ culpa differri uidea
tur. Animam uerò facilè patimur ægrota
re, usque ad quadragesimam confessio-
nem expectantes, religioni potius sanctæ
hebdomadæ, illiusque religiosissimi tem-
poris, q̃ pœnitentiæ nostræ confidentes.
¶Discamus hoc loco statim post pecca
tũ surgere per pœnitentiam, & confessio- No.
nem quærere. Si dicis pœnitentiã peccati
sufficere tibi, & ut propositũ cõfitendi in
quadragesima habeas: respondeo uerum
esse te ulterius nõ teneri, sed nihilominus
statim cõfiteri debes. Primò q̃ a confessio
de attrito cõtritum facit. Dolor autẽ quẽ
à peccato habes, fortè contritio non est,
sed tantummodo attritio: id enim sæpius
usu uenit, nam rarissimè homines tam su-
blimatum doloris habẽt actum, ut est con
tritio cum omnibus circunstantiis, quæ
requiruntur, præcipuè si homines secula-
res, negotiisque profanis immersi sint.
Quare si non satis tenes, qualis, quantus-
que dolor sit, quem habes de peccatis, nõ
ne præstabit, ut consilium eligas securius,
statimque confitearis sine eo, quòd expe
ctes quadragesimam? Secundò dum es in
gratiæ statu vitam æternam bonis operi-
bus, quæ facis, mereris: quare igitur amit
tere uis bonorũ operum præmium, quę
ab hinc quadragesimam usque facturus
sis? Nonne melius erit, ut te Deo cõcilies,
siquidem confitendo peccata tua, conscię
tiam reddis securam: cœlumque bonis
operibus, quæ facis, consequeris? Tertiò
quia nescis utrũ subita, & improuisa mor
te sis moriturus, aut aliqua infirmitas su
peruentura tibi sit, quæ tibi loquendi u-
sum, confitendiq; facultatẽ eripiat Quar
tò confessio non modo culpam remittit,
sed etiam magnam partem pœnæ condo-
nat, & dat gratiam ex ui sacramenti, quæ
animam nostram cõfirmat ad resistendũ
tentationibus: pudor aũt, quẽ ibi pateris,
maxima est satisfactionis pars. Vnde seq
tur q̃ etiam si uerè contritus esses, statim
tamen confiteri deberes, ut hæc tanta cõ
moda lucrifaceres. Quintò nemo aperire
arcana sua uult homini loquaci, & futili,
quia ut Ecclesiasticus ait, qui denudat ar Eccl. 17.
cana, amici fidem perdit. Vnde si dęmon
uideris

uiderit te statim omnes eius tentationes tibi ab illo factos confessori dicere, te tanquam loquacem deinceps relinquet, & tam sæpè tentare te nõ curabit. Sextò qui differt confiteri multa tradit obliuioni, & illa nõ obliuiscitur Diabolus, nec etiã ipse Deus: quare si frequenter cõfitearis, omnia peccata cõfitebere nullo excepto & postea secura, & tranquilla conscientia esse poteris, nec timere utrum sufficienter memoriam examinaueris, necne. Nã quomodo quis tantorum peccatorum, utpote quæ per annum commiserit potest meminisse ita facilè, ut quotiescũque uoluerit, ea in promptu habeat, sine maxima aut memoria, aut meditatione. Septimò confessio partem pœnę remittit: quare causa tantummodo huius tanti commodi, etiam si tunc contritos esses, tamẽ nihilominus confiteri deberes. Octauò quia difficillimè confitebere, si confessioni assuetus non fueris, quod passim uidemus in illis qui summopere torquentur, summaque afficiuntur molestia, quotiescunque ad confessorem accedendum est. Hoc autem illis tantummodo contingit, qui rarius & non frequenter confiteri so-
1. Reg. 17 lent. Non aliter Dauid arma Saulis tentauit, eaque statim reiecit, quia illis indutus propter desuetudinem, quam habebat armorum, incedere non poterat, cum tamẽ illa essent præstãtissima, & non solùm ad resistendum, sed etiam ad uincendum duritiæ, & roboris præsentissimi. Sic & arma cõfessionis, quibus dæmonẽ, mundũ, & carnem propulsamus illis quadrare nõ possunt, qui non sunt assueti armis pœnitentiæ. Pastor, aut rusticus, qui caput semel in anno tantummodo pectere solet, quotiescunque ad pectẽdum accedit summo dolore, & molestia pectendo afficitur, è diuerso ille, qui quotidie pectit, leniter, nulloque labore id facit. Nonò, hoc sacramentum frequentare debes, ut melius animam tuam ablnas, & bona proposita renoues. Solẽt mulieres stamina, quę satis candida nõ redduntur unica decoctione, semel, bis, atque etiam tertiò decoquere, donec cũ niuis candore contendere posse uideantur Propheta Elisæus septies præ-
4. Reg. 5. cepit Naamã, ut se in Iordane fluuio ablueret: quo facto a lepra mundatus est & conualuit. Lauamini, mundi estote, ait do-
Esai. 1. minus per Esaiã. Vt ãt intelligas, q̃ nõ loquebatur de lauacro, aut munditia corporali, sed tantummodo de ablutione animæ, subdidit: Auferte malũ cogitationũ uestrarũ, &c. Decimò & ultimò sacerdos, imò potius uniuersa Ecclesia tibi suffragiis suis auxiliabitur, sacrosanctisque consiliis, & monitionibus. Ne igitur tantum bonum amittas negligentia tua, & salutem animæ differas, quæ confessionem consequitur: quandoquidem tantam in curando corpore diligentiam adhibeas. Si sotularis luto tibi inficitur statim abstergas. Singulos dies uis sotulares tuos tergere, ne si lutũ in eis fuerit desiccatũ, postea de facili id remouere non possis: & a teipso non uis remouere sordes uitiorum, per dimidium anni, uel amplius. Ergo ne diu in anima tua tam tetrum, & fœdũ hospitem dęmonem habitare finas, sed quàm primum illũ domo tua expelle, & si te in huius truculentissimi lupi rictu detentum uideris, implora Christi Iesu pastoris accerrimi auxiliũ. Sicut qui cũ primum uident gladium rubigine aliqua affectum, illum statim exacuunt & poliunt, & alii semel in anno: alii nunquã, nisi sit summa necessitas, & tunc accidit sæpè ut nõ possint gladium è uagina educere, ex quo efficitur, ut ensis cũ uagina in sterquilinium mittatur: sic sunt multi, qui statim mundant animam per sacramentum pœnitentiæ. Alii ita sunt pleni rubigine, ut iam assueti peccatis, indurati, sine sapientia in inferni sterquilinium mittantur. Igitur ut intelligas salutem animæ nõ esse differendam, sed statim summa diligẽtia & celeritate esse curandam ait; Citò afferte stolam primam.

¶Obserua secundò, quòd non dixit, date ei stolam, sed proferte: quia ex arca Dei debet sumi & accipi: nam homo non potest dare homini gratiam, charitatem, iustitiam, aut remissionem peccatorum, solus enim Deus habet potestatẽ remittẽdi peccata. Hæc stola dñi erat. Et si illam filio prodigo concessit, uerum iussit afferri per famulos suos. Eodem modo Deus solus est, qui gratiam & remissioné peccatorum concedit, per manus tamen ministrorũ suorũ, qui a peccatis absoluunt, grauãque

que ministraliter concedunt. Apud Deũ
Psal. 129. (ut inquit Dauid) propitiatio est, & copio
sa apud eũ redemptio, quam donat pius
pater filio reuertenti, famuli autem illũ
proferunt ex thesauro Dei, & meritorum
Christi.

No. ¶Secũdò dedit ei anulum, per quẽ iam
diximus in superioribus qđ nõ põt intel
ligi fides, q non perditur per peccatũ mor
tale, nisi sit infidelitatis, & hic nõ discessit
à domo patris per infidelitatẽ: ideoq; p
anulum, qui manũ ornat, opera bona in-
telligimus, quia sicut per peccatũ perdit
gratia & omnia opera bona, quæ pecca-
tor fecit, cũ erat in charitate, hęc oĩa sum
ma Dei bonitas restituit dãs ei stolã pri-
mam & anulum, hoc est gratiam, & pristi
nam amicitiam, & omnia meritoria, quæ
in statu gratiæ operatus fuerat. Quod q
dem quantum Dei misericordiã exaltet,
quantumque extollat, non potest homo
narrare. Mirabile certè dictum est q pec-
catori, qui exẽpli gratia habet decẽ gra-
dus demeriti, & pœnæ, iuxta exigentiã de
lictorum, qui si discessisset in tali gradu
pœnę esset in inferno intẽsiuè puniẽdus,
si hic conuertatur totum debitum Deus
2. Pet. 2. remittit. Sed si postea rediens ad peccata
sicut canis ad uomitum decesserit, non
punietur in decem gradibus, sed tantum
iuxta pœnam debitam nouo peccato in
quo mortuus est, quia Deus, quod semel
dimisit, nunquam repetit, nec in recidiuã
te redeunt prima peccata, licèt redeat
quædam macula ingratitudinis ratione
prçteritorum, quæ iam dimiserat. Sed
misericors Deus, qui ponit citra cõdignũ,
restituit pœnitenti omnia bona, quæ per
peccatum perdiderat, non restituens reci
diuanti mala quę per pęnitentiam abla-
ta fuerant. Sic huic peccatori pœnitenti
restituit uestem innocentiæ & gratiæ, &
etiam omnia opera bona, & merita, quæ
fecerat in statu gratiæ, antequam ab illa
excidisset.

¶Tertiò dedit in pedes calceamẽta, q a
affectus animæ qui per pedes significatur
facit agiles & promptos ad benè operan
dum, quod prouenit ex gratia Dei ut hoc
dono gaudeat Dei amicus, ut ea quæ sunt
bona, facilius operetur.

No. ¶Obserua aũt q triplici gratia adiutus
fuit hic: gratia uidelicet præueniẽte, coo
perãte, siue subsequẽte, & gratia consum-
mationẽ præstante. De his tribus gratiis
Gala. 1. loquitur Paulus. De prima ait; Cùm au-
tem placuit ei, qui me segregauit de ute-
ro matris meæ, & uocauit me per gratiã
suam Hanc expertus est iste filius prodi-
gus, cũ hic dicitur, q pater uidit illũ a lon
ge, & misericordia motus occurrit ei. Nisi
enim Deus uideret, vocaret, & occurre-
ret, nos ad Deum venire non possemus.
De secunda gratia subsequẽte, seu coope
rante dicit Paulus: Plus omnibus labora-
1. Cor. 15 ui, non ego, sed gratia Dei mecũ. Quapro
pter dedit pater huic calceamenta, vt per
viã mãdatorum Dei incederet. De tertia
Phili. 1. grã, videlicet, cõsummationis dicit Paul⁹,
q sicut Deus opatur in nobis velle: ita &
perficere Hic etiam ad familiaritatem &
mensam patris receptus est, ut statim dice
mus. Prima gratia est, que peccata consu
mit, & eadem est, quę iustificat, & ideo ait
Rom. 3. Paulus: Iustificati gratis per gratiam Dei.
Secunda dat vires ad bene operandũ: sed
tertia recipit ad familiaritatem, & con-
suetudinem. Nam non sequitur, vt ij, qui
bus peccata dimissa sunt, sint ipso iure in
familiaritatẽ recepti: posset nãque Deus
vnum ab altero separare, ita uidelicet, vt
peccata dimittat, nec in gratiam conce-
dat. Hoc etiam homines facere solent. Da
uid. n. Absaloni filio delictum homicidii
2. Reg. 14 hac lege dimisit, vt faciem illius non vide
ret, nec ad illius cõspectum veniret. Deus
autem ex magna eius misericordia pec-
catori pœnitenti, non tantùm peccata cõ
donat, sed gratiam largiens in domo sua
recipit, & ad mensam sedere facit. Pro-
pter hoc Paulus, cùm Deũ appellauit pa
2. Cor. 1. trem misericordiarum, addidit; & Deus
totius consolationis, quibus verbis Pau-
lus aliqd diuinę misericordię addere vo-
luit: vt effusissimã Dei in peccatores mise
ricordiã explicaret. Nam ad misericordiã
solùm pertinere videtur iniurias condo-
nare. Verùm Deus non solum hoc cõten
tus, ex ultore fit consolator: non solùm
peccata dimittens, sed & gratiam, qua de
inceps in futurum cauere ualeat, prçstãs.
Expende etiam Dei infinitam misericor-
diam, qui non solùm parcit peccatori, sed
etiam donaria multa tribuit, quę in libro
Iob

Iob numeratur his uerbis: Si reuersus fue-
Iob 22. ris ad omnipotentem, ædificaberis, & lon-
gè facies iniquitatem a tabernaculo tuo,
dabit pro terra silicem, & pro silice torrē-
tes aureos. Hoc est, dabit pro infirmitate
fortitudinem, & pro silice torrentes au-
reos. Hoc est pro ignorantia, & cœcitate
ex peccato contracta aquam sapientiæ sa-
lutaris. Præterea solet etiam inter homi-
nes aliquando contingere, ut is, qui igno-
scit, ex metu condonet iniuriam: aliquan-
do etiam, si uelit, ulcisci potest: Deus autē
qui solo nutu potest perdere quem uelit,
quoties a nobis offensus est, spretus & ab-
negatus, toties tolerat, inuitat, recipit, &
amplectitur. Hanc eximiā gratiā & præstan-
tissimā misericordiā declarat piissimus pa-
ter in hoc, quod ministris dixit. [Adduci-
te uitulū saginatum, & occidite, & mandu-
cemus, & epulemur, quia hic filius meus
mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuē-
tus est, & cœperunt epulari.] Hoc repræ-
sentat maximam letitiam quam capiebat
Christus ex cōuersione illorū peccatorū
& publicanorū, quantumq; lætaretur, q
cùm illis manducabat: quod idem angeli
in cōuersione peccatoris in cœlo faciunt.
No. ¶Hoc est nonū principale qđ promisi-
mus nos dicturos. Insinuare uult qđ non
solùm angeli, & tota ecclesia lætatur, sed
ēt ipse Deus, atq; ideo in numero plura-
li locutus est. Obserua āt & uide quàm be-
nè locutus sit Dauid cum dño dixit: Quo-
Psal. 75. niam cogitatio hoīs confitebitur tibi, &
reliquiæ cogitationis diem festum agent
tibi. Prima cogitatio peccatoris est de pec-
cati fęditate, de turpitudine & de malitia
illius, & ex hac cogitatione sunt semper
quædā reliquiæ, uidelicet odium, detesta-
Naum 3. tio, & displicētia peccati. Nam ut est apud
quendā Prophetam: Oīs qui uiderit te re-
silietate: quisquis n. probe, ut decet, pec-
cati malitiā cognouerit, nisi mētis inops
fit, ab illo tanq̃ a profundo puteo resiliet,
& ueluti a poculo uenenato abstinebit.
Reliquiæ ergo q̃ de peccati cogitatione
sunt, odiū & displicētia, hæc festum agūt
Deo, uel, ut alia trāslatio hēt, solēnia cele-
brant Deo. Rectè colligitur ex his uerbis
Euāgelistæ hic, si quidem in peccatoris cō-
uersione tāta agitur celebritas, & lætitia.
No. ¶Obseruandum rursus quòd in hoc fe-

sto non solùm repræsentatur gaudium il-
lud, quo Deus, uniuersaque cœlestis curia
afficitur in conuersione peccatoris, sed
etiam illa ostenditur lætitia, qua quando pro
peccatore capitur, ipsique peccatori exhi-
betur, simulatque peccatis relictis recta
uirtutis uia incedens Deum colere inci-
pit. Dubium. n. nō est non modò patrem,
domesticosque & familiares in reditu fi-
lii prodigi gauisos fuisse, sed etiā ipsum fi-
lium summa lætitia perfusum esse, dum
famem ex longo collectam, summa copia,
varietateque ciborum extingueret. Læta-
tus est etiam pater cum omni familia, at-
que item filius prodigus gauisus est. Nul-
la lingua est, quæ dicere possit, quantas
delicias, gaudiaque Deus concedat ani-
mabus, quæ relictis peccatis ad Deum cō-
uertuntur. Etiam si post hanc uitam nul-
la esset bonis gloria, tamen nihilominus
propter ingens solatium spirituale, quod
hic capiunt qui ad Deum conuertuntur,
deberes miser peccator hęc vitia in qui-
bus obrutus uiuis relinquere. Vide quan-
tum distet a custodia porcorum hęc tam
opulenta, & copiosa patris mensa. Quid
aliud in peccatis præter famem, turpitu-
dinem, & immunditiam inuenis? At in
uirtute nihil nisi copia, musica, summaq;
indulgentia inueniri potest. Verùm hoc
uernaculum non percipitur ab omnibus,
nec omnibus est ista doctrina præcipien-
da. Nulla in re longius falluntur peccato-
res, quàm dum existimant in virtute nō
posse tantum solatium, tantamve uolu-
ptatem inueniri, quantam in suis luxuriis
inueniunt, & hac de causa in vitiis immo-
rātur. Videbis pauperē mulierē, quæ diui-
tis alicuius concubina est fit, a peccatis, cō-
scientia quotidie querēte & exprobrāte,
exire cupiētē nō tamē exit quāuis uelit, ti-
mens inopiā suā, qua necessaria ad vsum,
uictūq; quotidianū statim deficiēt. Alii ēt
sunt qui ex peccatis summā capiūt volup-
tatem, existimant in virtute non tantam
se suauitatē inuenturos. O cœci & infeli-
ces, attēdite errorē uestrum, procul enim
dubio fallimini, nā multò maior iucundi-
tas, & voluptas virtutis est, quàm illa, quā
non modo quis inuenit, sed nec inueni-
re posse in vitiis vnquam suspicatus est.
Relinquite igitur peccata vestra, pau-
per-

pertatem contemnite, Deoque credite, qui per prophetam ait: Non vidi iustum derelictum nec semen eius quærens panem. Deus qui prouidet auibus cœli, quę non nent, neque seminant, non prouidebit filiis suis, qui ad Deum cōuertuntur? Vide quomodo huic filio prodigo prouidit, qui cùm exiit à peccato, mensam stratam & paratam inuenit, & symphoniā, & musicam. Similiter cùm filii Israel exierunt de Aegypto, statim cantum, musicā, & lætitiam offenderunt, & nunquam illis defecit cœleste manna, donec terram promissionis ingressi sunt. Sic iste dæmonis tenebrarū principis tyrannidem euadens illicò mensam paratam, & musicam inuenit. Eodē modo Deus illis, qui relicto hoc mundo iter per deserta huius vitę faciunt Deum colentes, dum cœlestem gloriam, quæ per terram promissionis figuratur non concedit, delicias alias quamplurimas, solatia que spiritualia tribuit, quibus illos quasi quodam cœlesti manna sustinet, & interpellat, ne defatigentur. In Aegypto, alliis, porrisque vescebantur filii Israel, in deserto verò dapibus lautissimis, & cœlestibus. Ita hic nō comedebat nisi siliquas porcorum, at nunc comedit vitulum saginatum. ¶Obserua etiā qđ statim in ipso initio cōuersionis solet aliqñ Deus tribuere maiores voluptates spirituales denuo cōuersis, queadmodū fecit huic filio prodigo peruenienti, & populo Israel ingredienti de Aegypto. Hoc autē facit pater clemētissimus, quia nouit illorum fragilitatem, qui recenter ad illum conuertuntur. Vnde particulari indigent auxilio, & solatio. Quictiā si iugiter cœlesti illo manna a Deo sustinentur, tamen nihilominus Dei permissione labores quàm plurimos, & tentationes patiūtur, sicut populus Israel in deserto passus est. Nō tamen in illis laboribus & tentationibus deseruntur a Deo optimo maximo, sicut nec desertus est Israel, sed potius eius cōfirmati auxilio uicerūt Iudæi Amalec, & Amorrhæos, &c. Sed in principio illos summa lætitia & alacritate excipit, & in fine cum illis gloria sempiterna datur est. Hoc uoluit insinuare qñ in illis festiuitatibus veteris testamenti præcipiebat, ut primus & extremus quifque dies essent maximæ solennitatis. Reliqui verò dies quasi de medio hebdomadæ sumpti erant nulla celebratione excercēdi. Sed hæc duo extrema insignia & solēnia erāt. Docet qđ in principio conuersionis, & fine perfectionis summa prosequitř lætitia dominus seruos suos, in aliis meritum perpendens, in alios iustitiam suam, in alios verò gratiā ostēdens: Vnde aliis gratiam propter egestatem suam, aliis gloriam causa suorum meritorum tribuit. Arbores dum florent, fructusque dum maturescunt, multò sunt visu pulchriora, dies nuptialis, diesque coniugalis insigniores sunt. Quādo dominus desponsatur animæ, quia illam omnibus rebus exutam, & vacuam accipit, sumptum facit, tanquam pater clementissimus filio suo, nec rem gerit ex meritis sponsæ, sed iuxta diuitias, & opulentiam sponsi, quia omnia à se sumit, & nihil ab illa Et ideo ait ipse: Soror mea paruula est, & vbera non habet. Iuxta quod alieno lacte infantem lactabit. Ideo ipsa sponsa ait sponso: Adolescentulæ dilexerunt te. Non ait mulieres, quæ sunt animæ in virtute confirmatæ, sed adolescentulæ, quæ sunt animæ nunc primùm oculos aperientes, & ad illā nouam lucem aspirantes: istę adolescentulæ dilexerunt te, quia solent in initio maximos habere amoris motus. Parentes etiam si omnes filios summopere diligant, parique amore prosequantur, paruulos tamen in ulnis suis portant, illisque multò magis indulgent. Sic Deus denuo conuersis, & illis, qui ad eius cultū vt hic filius prodigus tunc primum accedunt, magis fauet, eosque maiori indulgentia prosequi videtur.

Mat. 6.
Exo. 15
Exo. 16
No.
Leu. 23.
Nu. 28.
Can. 8.
Cant. 1.

¶Vsque adhuc vidimus duo, quæ huic filio prodigo pater fecerit. Primum qđ eum benigniter suscepit secundum quod cum eo ad mensam discubuit, quæ duo fuerunt, quæ Christus cum publicanis & peccatoribus fecit, quando illos excipiebat, & cum illis manducabat. Videamus modo Pharisæorum murmurationē, quā hic filius maior repræsentat, & quomodo Christus, pro peccatoribus respōdeat, quod decimo loco & ultimo dicendū promisimus in eo autē cōcluditur & terminatur hæc parabola. Dicit itaque:

[Erat autem filius senior in agro,& cum
veniret & appropinquaret domui, audi-
uit symphoniam,&chorū,& uocauit vnū
de seruis,quid hæc essent:isque dixit illi:
Frater tuus venit,& occidit pater tuus ui
tulum saginatum,q̀ a saluum illum rece
pit,indignatus est autem & nolebat intro
No. ire.]Hæc clara sunt,si aduertas ad ea,quæ
in initio huius parabolæ diximus supra.
Nihil aliud vult significare Christus, nisi
indignationem scribarum & Pharisæo-
rum , ex eo quòd Christus publicanos,&
peccatores recipiebat:& cum illis mandu
cabat . Quod ait vocauit unum seruo-
rum,quid hæc essent: hæc enarratio iux-
Chry. ho. ta Chrysostomi doctrinam ad ornatum
65. i Mat. parabolæ ponitur,& ad eius elegantiam:
licèt etiam,si uis ut omnia quadrent, pos
sit intelligi per hunc nuntium & seruum,
qui hæc filio seniori narrabat, fama illa
quam Pharisæi audierunt, quòd Christus
cùm publicanis manducaret.Nam audiē-
tes quòd Christus hæc faceret , indignati
sunt & murmurabant aduersus Chri-
stum. Indignabantur enim scribæ & Phe-
risæi , eo quòd Christus cum istis comede
ret , cum magis esset gaudendum & con
gratulandum de bono ꝓximorum & pec
catorum cōuersione,& ideo nolebat huc
introire,hoc est aliis congaudere. Intrare
enim in domum gaudii,est gaudium alio
rū communicare , quod ex superbia face-
Luc.7 re nolebant Pharisæi, sicut ille Simō mur
murabat,quia Christus Magdalenam su-
scepit.Multi etiā & nunc sunt similes isti
qui de bono proximorum tristantur, &
inuident,eo quòd Deus bonus sit, & ho-
minibus benefaciat,qui quodāmodo pec
care uidentur in spiritum sanctum,q̀d cō
tra bonitatem Dei peccant:& a bonitate
Dei , quæ infinita est, ipsorum impia vo-
luntate in causa existente, colligunt mali
Ro.2 tiam, & ex misericordia Dei thesaurizāt
sibi irā . Opponūt enim se isti contra cha
ritatē,quæ regina est uirtutū, In quo gra
uitas istius peccati satis apparet Nec etiā
est aliud peccatum,in quo assimiletur ita
Sap.5. diabolo: ꝓter superbiā , sicut in isto pec-
cato:quia vt sapiens ait,inuidia diaboli in
trauit mors in orbem terrarum Nam sta
tim inuidit parentibus nostris. Denique
in sola malitia fundatur, sicut diaboli pec
catum, quod ex malitia procedit . De his
loquitur Beatus Iob:Per diem incurrent Iob. 5
tenebras, quasi sic palpabunt in meridie.
Cum enim alieno bono inuidus affligi-
tur,īde radio lucis obseratur. Ideò Cain
occidit Abelem fratrem,& filii Iacob uen Gen 4
diderunt Iosephum, Saul persequebatur
Dauidem, & Iudæi Christum crucifixe Gen.37
rūnt.Fera pessimas & maledicta,quæ fra 1.Re.18.
tres proprios odit & bonitatem persequi Mat.27
tur,& mortem dedit vitæ autori,& tantis
eum murmurationibus afflixit, vt in hoc
contextu videmus, & multis aliis in locis
Euangeliorum . [Pater ergo illius egres No.
sus cœpit rogare illum.]Vide patris beni
gnitatem , qui nihil improperat respon-
santi filio:sed ipse vadit ad illum,& rogat,
nihilque aliud laborat , imo se in omnia
uertit,ut fratrem fratri conciliet.Poterat
enim dicere seruis,si recusat esse conuiua,
maneat foris: si nō uult epulari & gaude
re,famē patiatur & mœrore pereat:Quis
prohibet me expēdere mea, ut lubet?Sed
nihil horū ait pater,imò egreditur,& ro-
gat filium.Sic Christus blandè alloquitur
Pharisæos,quos cum posset uocare inui-
dos,& superbos , eo quòd se ipsos iustos
existimabant , cum peccatores essent,&
proximos contemnebant, & inuidebant:
non tamen exasperat eos:sed leniter re-
spondit.Simonis ratione cōuincens eum,
& nunc his parabolis respondet,non con
uicians eis,sicut pater hic blandè,& ratio
ne respondit huic filio,& non iniuria. Di-
scamus & nos leniter respondere conui-
tiantibus,iuxta illud,quod in prouerbiis Prou.5
legitur.Responsio mollis frāgit iram: ser
mo durus suscitat furorem. Posses tu sa-
piente,& patienter respondens iracun-
diam inimici tui sedare, quo facto quam
plurimæ contentiones & quæstiones in
terciderentur. Sic & Paulus docet:Nō li- Tit.3.
tigiosos esse sed modestos:omnem osten
dentes mansuetudinem ad omnes homi-
nes,&c.Sequitur in contextu.[At ille re
spōdēs dixit patri suo; Ecce tot annis ser
uio tibi, & nunquam mandatum tuū præ
teriui,& nunquā dedisti mihi hædum,vt
cum amicis meis epularer. Sed postquā fi
lius hic tuus,qui deuorauit substantiam
suā cum meretricibus,uenit,occidisti illi
uitulum saginatum,]Eccce pharisæus q̀d
dicat.

dicat. Non ait tot annis educasti me, tot dolores, tot curas meo nomine sumpsisti, unde nunquã potero reddere æquivalẽs: sed dicit, tot annis servio tibi. sicut alter q dixit, ieiuno bis in sabbato, decimas do &c. Præterea quid arrogantius q̃ dicere nunquam mandatum tuum præterivi? Quis hęc dicere potuit, nisi unigenitus patris? Solus ipse verè ait: Ego quæ placita sunt ei, facio semper. De cæteris aũt dicitur: Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt. Non est qui faciat bonum. Et si aliud peccatum nõ fecisset, nisi hoc contra charitatem magis, invidens fratri & non compatiens eius miserię. Gręci legunt substantiam tuam, ut sit odiosius. ὁ κατοφαγὼν σοῦ τὸν βίον. Et sic legit Diu^9 Ambrosius. Impius, inquit, qui accusabat fratrem quòd cum meretricibus paternam substantiam prodegisset. Non enim dixit suam substantiam, sed paternam. Nęc dicit frater meus, sed filius tuus. Noluit enim illum vocare fratrem ex superbis indignans, sicut Pharisæi contra publicanos. Denique, ĩ summa omnia, quę iste hic dicit murmurans, dixerunt superius Pharisæi. Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Hic tanquam tyrãnus omnia sibi assumere volebat: sicut Pharisæi, qui moleste ferebant Christum cum aliis versari, & non cum illis. Sed attende quæ sũ quã molliter Christus respõdit Pharisæis, non irritans, aut provocans eos ad iracundiam: sed inquiens; [Fili tu semper mecum es: & omnia mea tua sunt. Epulari autem, & gaudere oportebat, quia frater hic tuus mortuus erat, & revixit, perierat, & inventus est.] Hoc est responsũ, & conclusio ultima omnium trium parabolarũ, quibus Christus Pharisæis respondit, ipsosque tacitè accusat, quod de ipso murmurarent, asserens illos publicanos, & peccatores fratres esse illorum, qua de causa æquissimum erat, ut piè, & benigniter susciperentur. Præterea ait Pharisæis facillimum esse, & expeditissimũ, cum ipso vel in templo, vel ubiq; colloqui, publicanis verò, reliquisq; peccatoribus nõ ita facile erat qua de causa nemo iustè potuit moleste ferre, si illos suscepit, cũ illisq; discubuit. Observa aũt quod pater nõ dixit, hic fili^9 meus, sed frater tuus, ut alliciat ad commune gaudium: quia frater de bono fratris gaudere debet. Sic vos Pharisæi, cum isti sint fratres vestri, q̃ppe ab uno patre & ex uno populo geniti nõ debetis indignari. Sic dixit Dominus Mosi; Descẽde, peccavit populus tuus. Et Mose ad Dominum; Cur Domine irascitur furor tuus contra populum tuum? Sic uterque utrunque ad compassionem populi invitabat. Exod. 2.

¶ Observa iterum, quòd in eo, quod dixit mortuus erat, & revixit, perierat, & inventus est, ostendit quòd peccatum est mors, & perditio. De primo ait Paul^9: Stipendium peccati mors. De secundo verò dixit Oseas: Perditio tua ex te Israel. Denique ex his oĩbus expende Christi bonitatem, & clementiam. Substantiam divisit petenti, & recedentem remanere non compulit, revertenti compassus occurrit amplexus, & oscula dedit, vestẽ corpori, ornamentum manui, calciamentum pedĩbus exhibuit. Oblitus damni prioris adduxit vitulum, & occidit & edẽdum tribuit. Præterea fratrem seniorem benignè placuit, rogavit, ut pœnitenti fratri communicaret, utrunque filium reconciliare curavit, non est provocatus invidentis indignatione, nec arrogantis commendatione; sed reprehensionem æquanimiter toleravit, & cuncta sua bona dare ꝓmisit. Blãdè locutus ẽ iracũdo, adolescẽtis oblitus est culpas, & maius sibi dicit ĩvenisse lucrũ de inventione filii, q̃ sit damnũ substantiæ perditæ. Sic respondit ꝓ peccatoribus Christus, & factus est eorum patronus & defensor & Pharisæis blandè locutus est, & respõdit his parabolis, ut tu discas cũ peccatoribus esse humilis, cũ omnibus benignus, modestus, affabilis, urbanus, & benè institutus, et ĩ inimicos tuos & in illos, qui de te murmurãt. Quòd si ita feceris hic vives in pace, & ab omnibus diligere: postea verò in cęlis gloriam sempiternam adeptus regnabis. Amen. No. Rom. 6 Osee 3

CAPVT XVI.

IN ꝓcedẽti capite trib^9 similitudinib. ovis videlicet ꝑditæ, drachmæ, & filii ꝓdigi, Dei ineffabilẽ bonitatem, & misericor-

diam erga nos miseros peccatores clarè ostenderat Christus: nunc autem nequis neglectis bonis operibus huiusmodi gratia fidat, & hac sumpta occasione, ut multi solent peccatores, segnior aliquis fiat, in initio statim huius capituli addit parabolam, in qua docet oēs Christianos, & monet, ut omnibus modis studeant proximis benefacere, quemadmodum Deus illis benefecit. Docet secundò, in hac similitudine eiusmodi beneficia, quæ pximo exhibemus, non perire: sed in futurū unā nobis seruari. Docet tertiò Christus in hac parabola uerū usum tēporalium bonorum, & quomodo illa utilia facere possimus: id quod potissimum fit, si illa liberaliter in pauperes erogamus. Imò hic uerus usus est oīum bonorum spiritualium, & temporalium, si ea in utilitatem pximi nostri conferamus. Sed iā singula hæc expēdamus. Ait ergo Euāgelista. [Dicebat autem & ad discipulos suos.]

Luc. 8. Quibus præ cæteris datū est nosse mysterium regni Dei, & tanquam ad fontes, ex quibus deriuanda erat aqua doctrinæ in mundum uniuersum [Homo quidam erat diues.] Deus, hic homo est: mos nanque scripturæ sacræ est, ut qn̄ Dei idignationē, irā & iudicium uult ostendere, cōparet illū terr bilicuidā, ac ferę bestię. Sic Esa. 5. Esaias ait: Rugitus eius, ut leonis, rugiet, ut catuli leonē: & frēdet & tenebit prædā, & amplexabitur, & nō erit qui eruat. Thren 3 Sic etiā Hieremias de eo dicit. Factus est Oseę 13 mihi sicut leo in abscōdito. In Osea quoque dicit ipse: Ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in uia Assyriorum: occurram eis quasi ursa, &c. Verùm qn̄ Dei bonitatem indicare uult comparat illum homini, ut in Daniele ubi gratia noui testa- Dan. 7. mēti describitur; Deus pater & filius eius unigenitus homini cōparantur. Nā quales nos sumus, talē se nobis exhibet De⁹: Si homines sumus & uiuimus sicut rationales creaturæ, ipse etiam Deus homini Psal. 31. cōparatur. Sin autem belluarum more uiuimus, ut equus & mulus, in qbus nō est intellect⁹, si nobis Deus fera terribilior.

¶ Adeoque Deus diues est, ut omnem Psal. 146. pascat carnem: & aperiens manum suam repleat omne animal benedictione. Tam Pro. 10 diues, ut nos sua benedictione diuites faciat: imò adeò diues est, ut iā per sex millia annorum omnes homines & creaturas pauerit. Nec tamē arca eius adhuc exhausta est, & uacua facta. Sed quid uerbis Prou. 3 opus est? Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Omnes enim uno ore fatemur illum tam diuitem esse, ut nostris bonis nō idigeat. Si enim Deus creatura aliqua indigeret infinitus non esset: nam si aliquod emolumentum ex creatura aliq̄ua capere posset, fieret inde, quòd non esset necessariū, & ęternū quidquid in Deo esset, etsi necessarium, & ęternum non est. qui q̄ quid in Deo est: oporteret, vt Deus mutabilis fiet cum illi aliquid aduenire possit. Deus autem mutabilis non est. Necessarium ergo & æternum est, quidquid in illo est perinde, ac ille est. Prętęrea si necessarium & æternum est quidquid in se continet Deus, consequens est, ut nullam utilitatem ex omnibus creaturis capere possit cum illæ contingentes sint, & temporariæ. Sed quid de isto homine dulce Euāgelista dicat audiam⁹ [Habebat uillicū.]

Poterat etiam interpres dicere gubernatorē domus: nā in Græco originali, in No. qua līgua Lucas scripsit, habet οἰκονόμον ab οἶκος domus, & νέμειν, qd̄ est distribuere, quæ ad rem domesticam pertinent. Nam uillicus uillæ gubernator est, & de re rustica agit, & causa colendi agrum constituitur, ideoque gubernator domus, seu dispensator magis quadrat, quā villicus. Vide autem in hoc uerbo, quo nomine Christus suos appellet. Auarus Apoc. 3 homo dicit: Diues sum, & nullius egeo, Dan. 4. mea sunt quæ habeo, quemadmodum Rex Babyloniæ ait, Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Christus autem longè aliter loquitur, homo, inquit, quidā habebat uillicum. Quo docet nos bonorum quæ in hac uita accepimus à Deo, non dominos, sed dispensatores esse: siquidem Deus solus eorum dominus est. Meus (inquit ip- Psal. 49. se) ē orbis terrę, & plenitudo eius. De nobis autem dicit Paulus: quid habes ò ho- 1. Cor. 4. mo qd̄ nō accepisti? Si uero accepisti, q d gloriaris quasi nō acceperis? Sūt diuites huius mundi quasi nouæ nuptæ paupe- res,

tes, quæ ad diem nuptialem, si non habet vestem, omnem commodatam accipiunt à uicinis suis; ab alia pallam, ab alia endromidem, ab alia mitram petentes, &c. Verùm die nuptiali transacto, unaqueq; uicina quod commodauit repetit, ipsæ nudatæ & spoliatæ omnibus ornamētis manent. Omnes diuites huius mundi œconomi Dei sunt: qui quàmplurima à Deo accipiunt beneficia, ut ea inter pauperes & egentes diuidant. Illi uerò bonis à Deo concessis ornantur, & fruuntur in hoc seculo, quasi in die nuptiali. Cæterùm cùm ad mortem, iudiciumque extremum peruenerint, tunc omnibus bonis suis spoliabuntur, & cogentur rationem reddere; quemadmodū hic uillicus à domino suo coactus est. Tūc repetet pauper pallium, quòd maluisti tinea, consumi, quàm pauperi erogare: mulierq; egens uestem efflagitabit, quam de multis, quæ tibi superabant, concedere illi noluisti, &c. Si duobus hominibus aliqua uia incedentibus canis insequitur, non facilè iudicare poteris, uter illorum dominus eius sit. Cæterū si alter ab altero discedat; statim apparet, clarissimè quis dominus: canis enim ignoto relicto ad notum accedit, eumque dominum esse suum clarè ostendit. Sic modo temporales diuitiæ cuius sint dignosci non possunt. Sed adueniante morte, cum tibi à mundo necessariò discedendū est, tum demum, quis sit diuitiarum dominus cognoscetur. Bona enim temporalia hic manebunt, tu uero solus nemine comitante ab hoc mundo exibis uilissima sindone indutus. O si diuites, sibi iam persuadere uellēt se nō esse dominos, sed uillicos & dispensatores bonorum Dei, quę Deus uoluit, ut semper in mundo manerēt. Null⁹ cogitet sibi ipsi soli uiuere, sed curam habere pximi sui, quem adiuuet bonis tēporalibus, doctrina, exemplo, & extrema subministratione: q̄ pia uillicatio est. Dispensatorē te esse cognosce, nō dominum eorum, quæ habes: sed tantùm temporalis fructus participem. Abiice fastum, & arrogantiam diuitiarum, atque modestiam serua dispensatoris. Sed nūc iam multi sunt, sicut satanas, qui in desertо Christo dicebat, qđ omnia mundi bona sua erāt. Sic multi mentiētes, sicut pa- Mala.. 4

ter suus diabolus, putant sua esse hæc terrena, & non esse dispensatores: ideo ad libitum exoluunt meretricibus, & scurris, &c. quasi non sit de illis reddenda ratio, & strictissime exigēda. Hoc uerbū, meū, omnes homines fallit, regnum meum, Episcopatus meus, Ecclesia mea, uilla mea, negotiatio mea, plena deceptionis sunt uerba. Possessores enim sumus, non proprietarij. Villa, q̄ possides hodie, tua est, cras filii tui, uel alteri⁹ hæredis erit, cuius nec per somniū meministi. Nabuchodonosor Rex Babylonis dixerat; Nonne hæc est ciuitas mea, quā ego ædificaui in robore meo? Et ideo in belluam conuersus est. Donec scias, inquit Daniel, quòd dominatur Dominus in regno hominū & cuicunque uoluerit dat illud. Nulla igitur ratio suppetit, ut dicamus quicquam esse nostrum. Scito igitur te dispensatorē esse. Vnde Paulus; Sic nos existimet homo ut ministros Christi: & dispēsatores mysteriorum Dei. Bonus dispensator, & sufficiens pauperum suorum est archiepiscopus Toletanus: cui quotannis plus ducentorum millium ducatorū uectigalia redduntur. Itē bonus dispensator est Episcopus huius, illius, uel illius loci: omnes enim hi dispensatores diuites pauperum sunt, qui bona sua à Deo hac conditiones acceperunt, ut illa fideliter & prudenter pauperibus dispensarēt. Sed iam quæritur, ut inquit Paulus, inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Omnes quærunt, quæ sua sunt: non quę Iesu Christi. Parū fidei inuenit in prælatis Ecclesię, multóque minus in diuitibus huius seculi charitatis, & ueritatis. Dic mihi, si dominus quis œconomo suo iuberet, ut certam portionem pueris à pedibus, certamque aliis famulis in diē impēderet, hic autē œconomus dimidiū uniuscuiusq; portionis furaretur, adeò ut pro decem quatuor, aut quinque tātummodo solueret, & eā de causa famuli omnes, fame, & siti urgerētur, in quē esset culpa potissimū conicienda? In dominum nullo modo; ille enim sufficienter prouidi omnibus necessariis. In œconomum ergo coniicięda est, qui aliorū pmia sibi arrogat, & mercedes: bona domini sui defraudās, quæ illi data sunt, ut domesticis imparti-

Dan. 4.

1. Cor. 4.

Phili. 2.

 rentur.

rentur. Ita nec pauperes in Deum culpã conicient, cum illove expostulabunt de mercede sibi negata. Diuites enim dispensatores & œconomi à Deo cõstituti sunt: quare si pauperes necessitate, & penuria vrgente, culpa œconomorum est, qui bonis abutuntur Dei, & infidi sunt dispensatores. Miseriæ & paupertates extremæ pauperculorum hominum clamant, & uociferantur coram Deo: non secus, quàm sanguis iusti Abelis clamauit, ultionem crudelis sui interfectoris implorans. Ideoq; sequitur in contextu. [Et hic diffamatus est apud illum.] Gen.4.

Non debet procedi cõtra aliquem, donec is prius de crimine sit infamatus. Oportet enim ut infamia præcedat: & uocatur infamia non frequens uox dyscolorum, sed frequens uox talis, ut apud probos & prouidos uiros reddatur persona de crimine tali rationabiliter suspecta. Nec inquisitio fieri debet, nisi tãtũ de crimine, quo infamatus est. & non de aliis. Primò enim hic fuit infamatus, & postea processerunt contra illũ, quamuis multi peccatores & ciuitatum iudices propter simplicem suspicionem accipiunt iuramẽtum ab illo, quem existimant reum, & postea quærunt testes & faciunt inquisitionem & processum, in quo grauissimè peccant. Nec illi tenentur eis propalare ueritatem, cũ infamati non sint, & exponũt illos in periculum se infamandi. Quòd si tũc non dicunt delictũ, qđ non tenentur dicere, sed posteà testibus conuincuntur, puniunt illos contra ius, tanquam periuros: cum reuera non fuerint periuri, quia antequam infamia præcederet, non tenebantur occultum manifestare delictum. Hũc pessimum modum procedendi iam ego in causis aliquoties uidi, & ingemui. Discãt enim ex hoc loco iudices, & prælati etiam Ecclesiastici, & qui monasticã uitam profitentur, antequã de aliquo crimine inquirant; ut prius præcedat infamia & non propter quamcunque infamiam leuem, vel suspicionem inquirant, quæ non eis licet. Vide quomodo hic prius fuit infamatus, ac postea requisitus & interrogatus. No.

¶ Obserua etiam, quòd hoc uerbo indicatur, qđ Deum nihil lateat. Oĩa enim No.

ut inquit Paulus, sunt nuda & aperta oculis eius. Præterea nõ solũ uidet Deus quo modo donis eius uteris, sed alii ẽt sunt, qui te diffamant, & accusant. Infamãt te pauperes & clamãt, eo qđ iniustis rationibus præmiis, & fraude, & dolis circumuenis, & tua immisericordia fame perire finis. Clamãt contra te, & clamor eorũ in Dei aures intrat: sicut clamor filiorum Israel ascendit in Aegypto, & uenit ad Dñm. Hinc Dominus per Mosem loquitur: Aduenam non contristabis, uiduæ & pupillo non nocebis. Si læseris eos uociferabunt ad me, & ego exaudiam clamorẽ eorũ, quia misericors sum. Vide ergo qđ agas, non enim proderunt diuitiæ in die ultionis, non honores, non potentia tuebitur, neque Deus timet humanum fastum, uel etiam humanam potentiam. Iam nunc uideamus de quo infamatus sit. Heb.4. Exod.3 Exo.22

[Quasi dissipasset bona ipsius.] Accepta bona dissipamus, quando his neq; ad ipsius honorem, nec ad propriam salutẽ: sed magis ad Dei offensam, ad proximorum iniuriam & scandalũ, aut propriam perniciem abutimur. Dissipauit hic uillicus bona animæ: quando omne ingenii acumen, animi industriam, artem, scientiam, memoriam, cogitationes, desideria transfert ad uana, aut perpetrandis accommodat sceleribus. Dissipat bona corporis, dum fortitudine ad uim alteri inferendam, sanitate ad turpia, pulchritudine ad uana abutitur; exhibens per hac, & similia membra sua arma iniquitatis peccato. Dissipat etiam hic uillicus bona temporalia non solùm illicitè in comessationibus, ebrietatibus, luxuriis, pompis, & uanitatibus, in uestibus, in sumptuosis ædificiis, in equis, in canibus nutriendis, in alea, & similibus consuetudo, sed etiam cum proximorum iniuria per furta, fraudes, rapinas, usuras, & per alias nefarias artes hæc acquirendo. No.

¶ Expende autem, quod dicit, quasi dissipasset bona ipsius, nõ autem absolutè, quod dissipasset: quia quantumlibet impii malè donis cõcessis utãtur, & dissipẽt, nihilominus tamẽ ad aliquem bonitatis ordinem dilapidationem istam reducit Deus. Nunquam enim sic destruitur humana No.

mana natura in hac vita, quia per Dei clementiam reparari possit: quod angelis peccantibus, & bona sua dilapidantibus non contigit. Quantumcunq; enim malus sis, saluari potes, & hoc est quasi dissipare; quãuis nõ sis omnino perditus, sicut dæmon, qui remediũ nõ habet, & sic dissipauit substantiã: homo autẽ quasi dissipauit, qui licet sit omni flagitio repletus, poterit dũ uiuit, saluari. Sed quid ad hæc domin⁹? [Et uocauit illum, & ait illi] Hæc verba nõ pertinent ad illam uocationem, qua quilibet tempore mortis suæ, uel etiam in extremo die tribunali Dei sistitur: sed ad eã potius vocationem, quæ in hac vita fit: cum quis per internam inspirationem, vel per externam prædicationem & exhortationem, vel per beneficia, aut flagella diuinitus commouetur, vt cogitet quomodo suo tempore rationem reddere possit. Expende hic, quot modis te Deus uocet & tuam studeat salutem: nempe blanditiis & flagellis & innumerabilibus modis. Tu autem, tanquam aspis obturans aures suas, surdus es, ne audias vocem incantãtis sapienter; quapropter thesaurizas in diem iræ, & quia hic misericordiam vocantem non audis, audies postea iudicem dicentem; Ite maledicti in ignem æternum. Aduerte autem, quòd antequàm condemnet, vocat ad iudicium peccatorem, quia uult Deus iustificare sententiã suam, & non damnare peccatorem illo inaudito. Vnus enim omnium, quotquot extiterũt in mundo iudices, iniquissimus fuit Pilatus; quoniam contra hominem, quem iustum cognoscebat, & sanctũ, sententiam tulit, & super omnia voluit se iustificare lauando manus suas. Innocens ego (inquit) sum, à sanguine iusti huius. Cũ secundũ rei veritatẽ Pilati conscientiã totus Oceanus non sufficeret ad lauandũ. Quare si iste Pilatus, cum tamẽ improbissimus aliàs esset, sententiam suam iusti ficare voluit, quanto maiore ratione hoc faciet Deus, siquidem ait Dauid: Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa? Nõ uult Deus hunc inauditum condemnare, vt eius causa magis iustificetur. Sæpenumero solet absens absque vlla culpa cõdẽnari. Sic Caiphas Christũ cõdemnauit in absentia in cõcilio suo. Nec illum accersi uit, vt sui rationẽ redderet. Quare apud iurisconsultos omnia, quæ contra absentem non contumacem fiunt, irrita sunt. Vnde nullus maior defectus, aut nullitas cuicunque processui opponi potest, quàm si dicamus partem non fuisse citatam. Malè fecit Assuerus, cum damnauit populum Dei ductus malo consilio sine audientia partium. Itaque iste quamuis infamatus esset, & sciret illum dignum pœna: nihilominus tamen antequam remoueretur ab officio vocatur, vt respondeat pro se, & reddat rationem. Vtinam Reges & prælati sic facerent, vt nunquam obliuiscerentur huius doctrinę: etiam non sicut Dauid ita faciant, qui credidit Sibbæ narranti de Miphiboset, & innocentem absentem damnauit, antequàm redderet rationem sui: & Sibbæ susurroni dedit possessiones Miphiboset filii sui maximi amici Ionathæ. O Reges iniqui, & mundi principes qui sæpe nullam fidem & iustitiam in iudicando seruatis. Et quod multò pessimum omnium est, tantum ualet prima informatio & inquisitio, vt etiã si Dauid postea scinerit Miphiboset innocentem esse, tamen nihilo magis sententiam reuocauit: sed potius possessiones diuidi iussit.

Rom. 2. Matt. 25. Matt. 27. Psal. 18. Ioan. 11. Hester. 3. 2. Re. 19. 2. Re. 19.

¶ Discãt ex hoc loco Principes & Prę lati, ut infamatũ & accusatũ uocẽt, & quę rant, antequã iudicẽt, ut ꝓ se ipso respõdeat, & sui rationẽ reddat. Sic Deus antequam Sodomam, & Gumorrham damnaret, clamor inquit Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est, & peccatum eorum grauatum est nimis. Vide ẽt infamiã Sodomæ & Gomorrhæ: sed audi eorum inquisitionem. Descendam, ait, & videbo virum clamorem, qui venit ad me opere compleuerint, an nõ sit ita vt sciã. Non dixit hæc Deus quòd aliquid eum latere posset: sed vt nos doceat humano more loquitur. Prius enim probare voluit missis eò duobus Angelis, ut explorarẽt impietatem: ãtequam iudicaret, & ciuitates subuerteret. Sic etiam antequã Adã puniret, uocauit ad iudicium, dicẽs; Adã vbi es, ut sui rationem redderet. Sic etiã Caim interrogauit de fratre, & antequam puniret ad rationem uocauit: & similiter antequam confunderet turrim

No. Gen. 19. Gen. 11. Gen. 3. Gen. 4. Gen. 11.

Lege Chr. hom 30. in Gen. Babel descēdit, ut uideret ędificium. Sed iam nunc damnantur absentes inauditi.
Ioan.7. Sic Nicodemus dixit Pharisæis: Nunquid lex nostra iudicat hominē, nisi prius audiuerit ab ipso, & cognouerit q̄d faciat?
Act.25. Festus quoque in actis, dixit, Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur locum defendendi accipiat. At nunc aliqui prælati Christiani, & Episcopi, qui maiorem sanctitatem profitentur, faciūt quod illi gentiles Romani idololatræ facere non audebant, homines innoxios persequentes: nō dantes locum excusatio
No. ni, nec defensioni, &c. Discant secundò ne peccata subditorum dissimulent & impunita relinquant: sicut Heli sacerdos, q
1.Reg.4. sciens peccata filiorum non curauit, nec correxit: atq; ideo mala morte mortuus est, & reprobatus à sacerdotio. Imò perquirant uoce subditum, moneant, & diligenter officium pastorale exerceant, & solicitè atque charitatiuè & benignè corrigant, ut hic fecit homo diues, qui postquam infamiam proximi sciuit, non dormiuit, neque segniter se habuit, sed uocauit illum ad se. Discant tertiò ne accusatorum, uisitatorum, aut testium nomina prodant. Hoc enim est maximum incendere ignem & odia & discordias semi nare, ut aliqui ex leuitate, aut imperitia facere solent. Iste enim non dixit, talis, uel talis, mihi dixit, quod male gerebas tuum officium, sed tantùm dixit, quid hoc audio de te? Doceantur & quartò, ut articulum, de quo quis infamatur, specificent. Melius enim potest se homo corrigere, cum ei exponitur de quo infamatur, aut se excusare, si innocens sit, cū specialim dicitur, hoc audio de te, quàm si dicerent ei in genere unum malum de te audiui, sic iste dixit uillico exprimens malū, quod audierat: Redde rationem uillicatiōnis tuæ: de infidelitate enim uillicationis accusaris. Ideoque uocatus hic coram domino suo dixit ei.

No. [Quid hoc audio de te? Redde rationē villicationis tuæ. Ait domin⁹ uillico. Imò sic loquitur ad unumquemq; nostrū. Homo cogita quis status tuus sit. Christianū te uocas, sed uiuis gentiliter: uita tua non
Tit.1. respondet uocationi tuæ: Deū confiteris ore: sed operibus negas. Dominū tuū me uocas, nec tñ uoluntatem meam facis. Nō dominū, sed dispensatorem domus meæ te constitui. Quare ergo non dedisti pe- Matt.25.
cuniā meam ad usuram? Abscondisti talētum tibi creditū. Quare non pauperibus fenerasti & dedisti bona, quæ mea sunt, indigentibus? constitui enim te, ut aleres pauperculos seruos meos. Quid hoc audio de te? Seuera profectò accusatio, & percōtatio. At ubi percōtatio illa re agitur ipsa, obmutescat oportet hō: & cogitur cōfiteri cū Diuo Iob, se coram Deo Iob.9.
pro mille vnū respōdere nō posse. Vtinā hæc uox, & querimonia in auribus tuis semper personet. In eo autem, q̄ rationem quærit, admonet, ut semper parati simus, ut bonam rationem reddamus horā mortis. Mirum valde est, quòd nolis pp Deū idem facere, qđ uillicus propter herum suum facere non prætermittit: cum tibi perpetua animæ tuæ salus proponatur, uel lucrifacienda, uel amittenda, illi opinio quædam tantummodo quam apud dominum suū habet. Si esses alicuius uiri præclarissimi dispensator a quo tibi esset imperatum, ut primo uesperi illi red deres rationem certorum millium ducatorum, quæ tibi ad sumptum faciendum dedisset: nonne priusquam illi rationes ostendere properares, libros prius inspiceres, ut rectam tuorum gestorum rationem reddere posses? Nam etiam si omnia optimè dispensata habuisses, saltem ne coram Domino rationem reddens pōstea titubares, rē multò ante nō prouisā, nec meditatā libros inspicere, omniaque ad amussim prius perpendere deberes, ut rectam rationem redderes. Attende igitur te uel sponte, uel inuitum aliquando rationem redditurum non domino terreno, sed Deo: non de impensis, sed de bonis animæ, bonisq; corporalibus, quæ tibi à Deo Opt. Max. concessa sunt. Tunc dicitur tibi, redde rationem villicationis tuæ: forte hodie ante Solis occasum audies. Et hanc rationē seuerissimā Deus a te exiget. Oportet igit̄ vt vnusquisq; dū No.
uiuit reputet se post mortem horum omnium rationem redditurum. Quis homo est, qui Christianus, aut esse, aut dici uult, qui quotidie conscietiam suam nō examinat,

examinat, vitam suam respiciens, malam
que,& peruersā viuendi rationem in bo
nam conuertens, præparansque se ad om
nia euenta quæcunque accidere possint?
Cum enim minus cogitat, tunc illi disce-
dendum erit: quia nemo scit vtrum in
diem crastinum sit peruenturus, necne?
Ita igitur viuere debes, quasi statim sis
moriturus:& si sapis non minus inspectā
rationem habere debes, ac si statim illam
esses redditurus. Quare interiora arcana
tua optime cognita habeas, conscientiam
tuam examines oportet, vt si aliquid in
ueneris in conscientiæ libello, quod iure
reprehendi possit, vel moribus immuta-
tis deinceps corrigas, vel lachrymis &
suspiriis deleas, vt veniente Domino,& di
cente; redde rationem villicationis tuę,
apparere possis, nulla ignominia notat',
nulloque rubore suffusus: vtpote qui re-
ctam rationem omnium beneficiorum,
quæ accepisti reddideris. Hæc debet esse
Christianorum in hac vita exercitatio, vi
delicet, vt dent operam libris suis inspi-
ciendis,& vt optimam reddāt rationem.
Quare si mors de improuiso ipsos occu- Gala.6.
pauerit, turbati & confusi nihil habebūt,
quod summo iudici respondere possint;
& ideo maxima cum ignominia in infer-
num detrudentur.

No. ¶ Obserua etiam diligenter, quod hic
non dicit Dominus, redde rationem villi
cationis alienę, uel redde rationem villi
cationis alterius, sed villicationis tuę. Pro
priæ enim vitæ tuæ, factorumque tuorū,
non alienorum, redditurus es rationem
Deo. Vnusquisque enim redditurus est de
factis propriis rationem. Cum igitur tan
ta beneficia à Deo acceperis, totque res
habes, de quib. reddere rationem debes,
vt vitam emendes, tempusque breuissi-
mum vitæ tibi ad agendum concessum,
ne inaniter abire prætermittas, quod vix
satis esse potest ob negotiorum magni-
tudinem, otiosus nequaquam esse debes,
neque dum alienas vitas obseruas, & exa
minas, propriæ vitę emendandæ,& corri-
gendæ obliuiscaris. Quid enim ad te alie-
na attinent? Redde rationem villicatio-
nis tuæ. Tuæ villicationis propriæ reddi-
turus es rationem, non alienæ. Ideoque
tibi consule, te ipsum cura, ne sis de alio-
rum vita curiosus nimium censor, ne ve
facta aliorum iudicare uelis. Visus enim
in primis tibi à Deo hac de causa datus
fuit, ut te ipsum præcipuè inspiceres. Ideo
David in Psalmo: Dereliquit me uirtus Psal.37.
mea,& lumē oculorū meorum ipsum nō
est mecum. Non ait se esse cæcū, aut lumē
oculorum perdidisse; sed inquit, lumen
oculorū suorū non esse secum. Erat enim
errans,& ociosum lumen illi oculorū, dū
aliorum facta intuendo occupabatur. Nō
erat mecum lumen oculorum meorum:
sed cum aliis. Si igitur uis progressus ma-
ximos facere in Dei cultu,& seruitio ma-
xima cura uitare debes, ne de aliorum ui
ta nimis curiosè inquiras. Nūquam quie
tus,& tranquillus esse poteris, si curiosus
factorum alienorum scrutator fueris. Nū
quam pacem in corde, aut spiritu tuo ha
bebis, si te ad inspiciendas proximorum
tuorum uitas profuderis, sed potius om-
nes homines in odium tui inflammabis,
nisi ab hoc uitio caueris. Ideo David post
quam dixit lumen oculorum meorum
non est mecum, statim addidit: Amici
mei,& proximi mei recesserunt à me,
quia quicunque aliorum uitas calumnia
tur & mores, omnibus odio est, etiam ut
amici, familiares, ac fratres, omnesque
propinqui ab eius consuetudine abhor-
reant. Ab hoc uitio oritur murmuratio,
quæ fons & principiū est superbiæ. Ideò
enim alios despicis, quia te ipsum non co-
gnoscis, quod maximum est superbię fun
damētū. Fluuius extra alueum suū exun-
dās fluctibus suis ripas mūdificat, ipse tñ
cū oēs immunditias paleas,& stercora ri-
parū secū ferat, immūdus, pallidus,& tur
bidus fluit. Eodem modo homo extra sui
ipsius notitiā & cognitionē, qui aliorum
immunditias extra se egressus aliorumq;
facta rimatur, fluuio superabundanti re-
ctè cōparari potest. Tota autem iacturā il
lius tantummodo est, qui hoc facit, turbi-
dā n. cōscientiā & immundā habet mali-
tia & superbia. Alios vero mūdat dū illos
sua loquacitate & murmuratione monet,
ut uitā emendent & corrigāt. Itaq; alii cō
modū consequuntur ex monitis tuis; qui
bus dum corriguntur, molestiamque pa-
tiuntur iniquæ detractionis tuę, magis a
pud Deū merētur. At tu sicut fluuius tur-
bidus

bidus, & immundus conscientia coinquinata, in dies tibi ipsi deterior fluis in omnes uitiorum undas, & in extremum inferni mare. Culpa est homini immiscere se rei ad se non pertinenti. Tu iacturã pateris, alii lucrantur. Si quis mercator negotium aliquod tractat, in quo non modò nullum futurum commodum sperat, sed etiam incommodum timet, illud procul dubio deponit. Attende igitur & tu, quòd nullum aliud negotium magis inutile gerere poteris, quàm si aliorum facta scruteris. Relinque igitur hoc officiũ, ne pereas, neve tempus perperam consumas: obseruãdo quid ille uicinus tuus, aut ille faciat, quid habeant unde uiuant, aut quomodo uiuant. Nõ enim exiget Deus à te rõnem villicationis alienæ, sed tuæ propriæ. Satis argumenti est, te paruam curam conscientiæ tuæ gerere, siquidem tantum de aliis curas: nimia enim cura, q̃ aliorum geris indicat te esse oblitũ tui. Nemo enim tot rebus animum intendere potest: quare facilè colligitur quòd te ipsum negligis, qui aliorum curã habes.

Eccle.9 Hæc maxima stultitia est. Vnde Sapiens: Pes fatui facilis in domum proximi. Quã do dominus domi est omnes famuli officium suum faciunt. Eodem modo quando aliquod ædificium fit, si dominus operis adest, omnes ministri laborant & officium suum exequuntur: verùm si tantisper abest, alius sedet, alius garrit, alius ludit, nemoque operam nauat. Ita & eodẽ modo cum tu intra teipsum es per tui notitiam, ratio recta est, cogitationes cohibitæ, sensus recepti, cæteraque affectiones animi æquè & iustè operantur. E contrario uero si propria relicta domo, domos alienas percurris, non possunt cogitationes tuæ non esse otiosæ, & errantes, milleque uanitatibus obnoxiæ. Esau

Gene. 27. semper in agro uiuebat, Iacob autem domi semper erat: proprium enim bonorum est intra domum conscientiæ suæ se continere, malorum autem, & otiosorum proprium est extra se errare, aliorũ uitas obseruando. Ne igitur tã iniquum officium subeas. Si enim proximus tuus malus fuerit, ipse actionum suarum rationem domino reddet: tibi satis erit si tui curam habueris perfectè. Es enim rationem redditurus exactissimam, & citius fortassè, quàm existimas, &c. Sed iam ad contextum reuertamur [Iam enim non poteris uillicare.] Hæc quamuis de hora mortis & de ultimo uitæ instanti intelligẽda sint, quia deinceps nullum erit tempus uillicandi, hoc est merendi, nec demerendi: tamen in hac uita inspirationibus adducit Deus hęc nobis ad memoriã, ut habeamus præ oculis nostris hoc ultimũ tempus constitutum, quo cum uita simul nostra finito & terminato, amplius uillicare nequibimus. Hinc statim uillicare summa cura studemus, bonisque operibus mansionem in cœlis quæramus; tempus enim erit aliquando, quo etiam si uelimus, ullo modo nobis prodesse possimus, ut malè acti temporis pœnitentia ducti, ea, quæ facere noluimus, facta lucremur. Constitue igitur ante oculos tuos tempus & horam mortis, quo ubi perueneris Deum dicentem audias, redde rationem uillicationis tuæ, iam enim non poteris uillicare. Quare nunc dum tempus ad uillicandum habes, talia opera facere debes, ut nullus unquam temporis defectus tibi nocere possit cum ad horã mortis perueneris. Operemur igitur bonum, dum tempus habemus ait Paulus. Hæc uita est dies, in qua uillicare & operari licet: nam ueniet nox (inquit Christus) in qua nemo poterit operari. Tempus enim ueniet, in quo non poteris uillicare, atque ideo modo, sicut hic uillicus fecit, eleemosynis & bonis actionibus amicos quære: qui te in æterna tabernacula recipiant. Felix dies uitæ hominis, in quo uillicare, & mereri licet uitam æternã: infelix etiam tempus post mortem peccatoris, in quo nihil uillicare, aut mereri poterit. Sic Paulus suis Corinthiis dicit: Omnes nos oportet præsentari ante tribunal Christi, ut unusquisq; reddat rõnẽ de his, quæ gessit in corpore. De his inquit, quæ gessit in corpore, quia non reddet rationem de his quæ gessit extra corpus. Nam morte obita nullum erit tempus uillicãdi. Vade etiam si opera sanctorum, quę in gloria cœlesti fiunt suapte natura bona sint & è diuerso opera damnatorum sint mala, neutra tamen à Deo præmio, aut supplicio afficiuntur, propter

Right margin: No. (beside "poteris uillicare"); Gala.6. (beside "Operemur igitur bonum"); Ioan.9. (beside "Hæc uita est dies"); 2.Cor.5 (beside "poterit. Sic Paulus")

illa ipsa opera, quæ post mortem fecerūt, sed ob illa tantummodo, quæ uiuentes hic, & in carne mortali constituti præstiterunt, cuius rei nulla alia causa reddi potest præter Dei supremam uoluntatem. Vult enim Deus hæc opera bona accipere, ut illorum auctores præmiis quàm plurimis afficiat: ista uerò non accipit, quia omnes meritum dependet à diuina acceptatione, tempore huius præsentis uitæ durante paruo, multa comparare potes, multaque minimis sumptibus mereri, paupertate, uidelicet diuitias semper duraturas, lachrymis lætitiam perpetuam, fame satietatem eximiam, paruisque persecutionibus regnum cœleste consequeris. Non esset ille insanissimus, qui cum posset in aliquo emporio frequentissimo frumentum drachma in annum emere, tanta opportunitate uti nollet, emptionem in tale tempus differens, quo, nec si mille aureos numeret, paululum frumenti, aut etiam frustum panis inuenire posset? Non minus igitur insani sunt, qui sinunt uitæ suæ tempus, inane, præterire, quando paruo sumptu, paruoque labore, gloriam cœlestem mereri poterabt, uitam otiosam nullo negotio traducentes, quare posteà in inferno doloribus, suppliciisque inauditis torquebuntur, lachrymisque & suspiriis nullum leuamen merentes conficientur, cum hic uel paruo frusto panis, quod inopi cuiuis tribuerent, uel cœlorum gloriam possent comparare, quę una post mortē in pretio est hominibus, alia enim parum prodesse poterūt. Hic pœnitentia, quam propter tua peccata susceperis, quibus dominum tuū offendisti, remittuntur tibi omnia delicta tua, quod nisi feceris, posteà in inferno suppliciis, doloribusque horrendis cruciabere, quæ tibi tamen nihil ad ueniam prodesse poterunt. Ille caminus ignis, quem incendit Nabuchodonosor

Dan. 3. Babylone, cum in tantum exardesceret, ut quadraginta nouem cubitos flammas sursum extolleret, uno tamen cubito deficiente non peruenit ad numerum quinquagenarium, qui quidem numerus annum iubilęi facit, ut intelligas flammam illam ignis sempiterni, confusionisque Babylonicę inferni, etiam si tantum exardescat, ut gratissimè iniquos torqueat, nō tamen illis remissionem peccatorum concedere posse, nec iubilęum gratię, aut ueniç. Ideò opus est, ut festines, negotiaque tua uillices, summaque cura conficere conaris, anteaquàm tibi dicatur, iam non poteris uillicare, iam negotiandi tempus elapsum est, nullum deinceps tibi mercaturam exercendi tempus concedetur. Quare, quandoquidem nescis, quando tibi dicetur, iam non est tempus uillicandi, habe hoc in memoria, ut summopere festines, laborando, bene operando, & denique merendo, ut aduentante morte, quæ fortasse, uel pedetentim aderit, & tibi facultas deinceps dispensandi erepta fuerit, negotiandique potestas, iam tunc mereri poteris tuis bonis operibus mansionem in cœlis, ubi perpetuo beatus dici possis. Cogita igitur & induc in animum tuum Deum tibi modo dicere; iam non poteris uillicare. Ut quod futurum est in hora mortis, statim futurum existimans, quid faciendum potissimum sit, considerés. Idemque facias quod uillicus hic fecit. Cui cum Dominus dixisset, redde rationem uillicationis tuæ, iam non poteris uillicari: afflictus, mœroreque summo oppressus est, adeo ut dica Euangelista. [Ait autem uillicus intra se,] Relinque negotia huius mundi, relinq; externa, scrutare conscientiam tuam intra te. Ab ea enim summa tui ipsius accusatrice, si obtemperare uolueris, audies quid tibi faciendum sit. Solus nanque hic uillicus curat de salute animæ, quia nullus est ami- Phili. 2.
cus, oēs quæ sua sunt quærunt, non salutē animæ, sed bona temporalia sequuntur. Ideo omnia exteriora relinquens intra teipsum habita, cogitaque cras tibi esset moriendum, quando nihil tibi honores, diuitiæ, amici, amicorumve consuetudines, quibus omnibus abundas, prodesse poterunt. Vix enim mortuus eris, cum ab omnibus desertus, obliuionique traditus eris. Adeò, ut etiam si totus orbis tui memoriam coleret, tamen tibi parum prodesset. Solus tu & Deus estis rationem uitæ tuę confecturi: quare iustum est, ut tu etiam solus in hanc uitām ingrediaris, tecumque ritè solo rationem bene uiuendi perpendas, omnia alia, quæ aliquando

à te

à te relinquenda ſunt, deſpiciens, & contemnens. Quare ſi ſolus manſurus es, meritò omnes illos relinques, a quibus aliquando es relinquendus. Solus igitur tecum age, ſolus qui ſis cōſidera: vitam præteritam corrige, nouum rationum tuarũ librum conficiens: ſi quidem ſolus tui, actionumque tuarum rationem es redditurus. Omnia enim externa (mihi crede) hanc internam conſcientiæ rationem impediunt.

No. ¶Obſerua etiam timorē in cauſa fuiſſe, vt hic ſe reciperet, ſibiq; conſuleret, & ad ſe rediens nouum uiuendi modum quæreret: iure. n. timuit, ſi alter ſeſe haberet, ne in æternum periret. Sic timor multos
4.Re.20. induxit ad meliora. Sic Rex Ezechias timore huius iudicii cōuerſus ad parietem fleuit, &c. Sed quid conſuluit iſte? Dixit enim intra ſe. [Quid faciam, quia dñs aufert à me villicationem?] Non dixit quid dicam, ſed quid faciam, ſciens quia apud Deum plus valent opera virtutis, q̃ verba
1.Cor. 4. facunda, iuxta illud Apoſtoli: Non in ſermone eſt regnum Dei. Quaſi diceret: Regnum cœlorum non verbis, ſed operibus
Pſal.23. emitur. Quærebat Dauid in Pſalmo dicens, Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius? ſibi ipſique reſpondens ſtatim ſubiicit: Innocēs manibus, & mundo corde. Dum dixit innocens manibus inſinuauit ad cōſequendam gloriam ſempiternam verba nō ſufficere, nec etiam ipſam fidem ſolam; neceſſaria etiam eſt manuum innocentia, opera videlicet candida, & ſancta. Vnde ſequitur manifeſtè neminem poſſe cœleſtem gloriam conſequi, verbis tātummodo: niſi ea opera fecerit, quibus dignus tanto præmio iure videri poſſit. Non enim ſatis eſt credere, ſed operari oportet. Quemadmodum enim ille, qui in fluuiũ cadit, niſi manus pedeſque moueat, mergitur, nec ſupereminere poteſt, ſi tamen natet, ad terramque peruenire conetur, omni periculo liber & incolumis euadet: eodem modo ille, qui nullam operam nauat ad ſalutem conſequendam, & ut ad gloriam cœleſtem ab hoc mundo quaſi à quodam naufragio natare poſſit, & bonis operibus omiſſis, ſoli fidei confidit, proculdubio in profundum inferni pelagus immergetur. Si tamen cum fide operetur, in boniſque operibus perſiſtens, fidem viuificet: profectò in terra incolumis euadet, ſalutiſq; portum cōſequitur.
Vnde Ezechiel Propheta: Emiſſa ſimilitu- Ezec. 8.
do manus apprehendit me in cincinno capitis mei. Bona enim opera ſunt quæ nos apprehendunt, & rapiunt in cœlũ, viamq; muniunt ad gloriam immortalem conſe- Iaco.2.
quendam. Non ſufficit ſola fides, cum Iacobus dicat, quòd fides ſine operib. mortua eſt. Non fidit Iſaac verbis Iacob, vt
ideo eius manus tāgeret, quando illi ſuā Gen.27.
benedictionem concedere voluit, ſed operibus, rebuſque ipſis: eius enim collum & manus prius pertentauit, quàm illi benediceret. Eodem modo nihilo magis tibi benedictionem gloriæ concedet dominus, licèt quàm plurimis verbis illam cōtendas: niſi prius manus, quæ bona opera ſunt, pertentauerit. Illæ quinque virgines fatuæ fidem habebant, propterea
quòd & uirgines erant, & lampades habe- Mat.23.
bant: reprobatæ tamen ſunt, quia oleum in lampadibus non habebant, per quod in ſacra ſcriptura charitas ſignificatur. Nam quemadmodum oleum omnes alios liquores ſuperhatat: ita charitas omnes alias uirtutes excedit. Quare
Diuus Paulus illam ſupereminētē ſentē- 1.Co.12.
tiam uocat, ſine charitate fides mortua eſt. Vnde multoties in ſacra ſcriptura multa legis miracula, effectuſque ſummæ admirationis, fidei virtute fuiſſe præſtitos, intelligere debes hoc de viua fide, & non de mortua, quia, ut Dialectici aſſerunt, analogum per ſe ſumptum ſtat pro famoſiori ſignificato. Si enim dicas in hac, vel in illa via hominem eſſe, omnes profectò intelligent te de reali, ac uiuo homine, nō depicto ſimulatove, aut mortuo loqui, nam ſi mortuus eſſet, nō ſufficeret dicere tantummodo, homo eſt, ſed addēdum eſſet, homo mortuus eſt, quia abſolutè loquendo, homo ſupponit pro
homine viuo. Sic cum ſcriptura dicit, ſan- Heb.11.
cti per fidem uicerunt regna, uel fides iu- Rom.3.
ſtificat, aut crede, & ſaluus eris, & alia hu- Ioan.3.
iuſmodi ſemper intelligit de fide uiua Act.16.
formata charitate, fides enim, ut Paulus Gala.5.
ait, per charitatem operantur. Vnde quēadmodum ille inſanus iudicari poſſet, qui

cum

tum nullius esset meriti, aut gratiæ apud regem, quippe qui nec aliquod prælium uicisset, nec alia laude digna facinora edidisset: tamen nihilominus audaciæ suæ confidens a rege contenderet, ut sibi ciui tatem, uel amplissimum aliud beneficiū concederet: sic insanus, & inuerecundus ille iudicandus est, qui more illarū uirginū fatuarū nullis operibus tanto prǽmio dignis a Deo summa petit contentione, ut sibi cœlestis gloriæ ostium aperiat. Nam si rectè, & consideratè tecum reputare uelis, quo ore poteris a Deo contendere gloriam, cum nihil tanto nomine dignum feceris? Nō sufficit ergo sola fides, sed opera sunt necessaria. ¶Hic tamen aduertendum magnopere censeo: quòd, etiam si fide carere euidens signum est, & præsagium æternæ damnationis in eis, qui sine fide decedunt: non tamenè diuerso Euangelio credere euidens est argumentum, aut indicium, quo quis putari possit prædestinatus. Pannus enim, ut uerè mundus dicatur, omni nota, & macula uacare debet: ut autem immūdus dici possit, quæcunque labes sufficit. Hoc pacto, ut intelligamus aliquē esse reprobatorum, satis est fidē nō habere: uerùm, ut is sibi prædestinationis bonum ineffabile astruget, opera tanto præmio digna operari debet. Fidem habere, & fere nunquam operari, iuxta dictamen fidei, magnum est reprobationis indicium. Diutina in peccato mora, persistentiaque cōtinua, argumentum est reprobationis: licèt non ita urgens, ut omnino infallibile sit. Quia plurimos uidemus, qui cum omnem uitam suam in criminibus fuerint periclitati, in finem tamen gloriam meriti sunt: ut in bono latrone in cruce pendente uidere est. Alii etiam è diuerso extiterunt, qui cum partem uitæ suæ benè agendo transegissent, exitu in felici decesserunt: sicut Iudas. Sed tandem qui rectè mandata Dei seruat, bonisque, dum uiuit, semper operibus occupatur, cōputandus est meritò in prædestinatorum & electorū Dei numero, nullū n. aliud præsentius mediū ad consequendā gloriā est, quā seruare mandata. Si uis ad uitā ingredi serua mandata. Si aliquē uideres uiā uersus Valentiā facere, reputares utiq; ipsum Valentiā ire, non tñ iureiurando te astringeres ipsum Valentiā ingressurum: quia libertatem habet, licèt ambagem aliquam faciat, anteaquam Valentiam perueniat, uiam aliorsum dirigere. E diuerso, si aliquem uideres Valentiā eū tem, uiam tamen Granatam uersus facientem, meritò suspicateris illum non habere animum Valentiam eundi, tamen nec iurare, nec affirmare auderes illū non esse Valentiam peruēturum, quia potest uiam alio inflectere, cum liber eundi, & non eundi sit. Sic in proposito, qui bona opera facit, uiam facit ad gloriam, existimaturque ad gloriam peruenturus: bene tamen potest antequam ad finem uitæ, quasi cuiusdam itineris ueniat, uiam inflectere, & ad damnationem peruenire. Similiter qui malè uiuit ad infernum tendit: bene tñ potest uitæ, & moribus in melius mutatis in extremo cursu saluari. Attamē qui bona opera operatur, facilè creditur salutem consecuturus. Nemo enim adultorum in cœlo est, qui prius bona opera non fuerit operatus. Hæc enim media sunt, & uia, qua gloria comparatur: sola enim fides non sufficit, quia sine operibus mortua est. Quòd si hic (ut ait Christus) dixit, quid faciam ad salutem consequendam, quo supplicio dignos esse impiissim[os] Lutheranos dicam, dum asserūt solam fidem satis esse, etiam sine operibus ad consequendam uitam æternam? Non omnis, qui dicit mihi, Domine, ait Christus, intrabit in regnū cœlorū, sed qui fecerit uoluntatem patris mei. Et Paulus ait: Sancti per fidem uicerunt regna. Sequitur; operati sunt iustitiā & adepti sunt repromissiones. Non ergo sola fide, sed operibus iustitiæ adiunctis ingressi sunt terram promissionis. Sic & tu nihilo magis cœlum. Et si operibus iustitiæ, quomodo ergo sola fide? Sed de his aliàs. ¶Quid faciā ait, exercebat officium aliquod domi regis, qđ cū sibi ereptū uideat, non satis exploratū habet, quid sibi faciēdū sit. Seneca de breuitate uitæ meminit cuiusdā senatoris, q cū esset cōcessū sibi a Caio Cæsare, quoniā nonagesimū annū ætatis agebat, ut quiesceret, a publicisq; muneribus uacaret, tā solicito deinceps fuit animo, se procul à negotiis suis separatū uidens, ut

Mat. 25. | No. | Luc. 23. | Mat. 27. | Luc. 18. | Mat. 7. | Heb. 11. | Cap. 20.

ut mortē iamiam sibi imminere credēs, si bi tāquam mortuo supremum funus fieri imperaret, ut ab omnib. familiaribus, domesticisq; suis in pheretro collocatus deploraretur. Eo autem modo vniuersa eius familia tenis otium eluxit, uacationemque à publicis muneribus donec beneficio eiusdem Cæsaris restitutus officio suo ad mortem usque perfunctus est. Nō aliter plurimi reperiuntur, q̄ sine munere, negotiove aliquo uiuere nesciunt: nec ullā in uita priuata iucunditatē inueniūt. In principum regiis huiusmodi homines sæpissimè reperiūtur, qui multitudine negotiorum delectantur, clientumq; amāt frequentiam, ante ostium negotiorū suorum expeditionem expectantium. Sic ueneno officiorum, & negotiorum educati eo tantummodo aluntur, ut nulla alia in re suauitatem inueniant.

¶ Sed his prætermissis in literali sensu persistēdo, in quo Christus hāc parabolā dicit. Obserua quòd iste non dixit, Dñs auferet uillicationem, loquēs de futuro, sed de præsenti loquitur dicēs: Dominus aufert uillicationem. Quod.n. proximā sequitur, certumque est, tanquā si esset præsens, reputatur. Cum igitur mors, quę nobis omnem facultatem merendi & negotiandi ereptura est: adeo propinqua sit, ut nesciamus an ab hinc horam unā simus morituri: statuamus nobis iam esse præsentem. Sic Paulo Philippēses uocat mortuos: Et nos mortui sumus, quia morti appropinquamus. Stultum est de morte, tanquam de re futura, sed quasi iam præsenti agere. Sic illa sapiēs mulier dixit David regi: Omnes morimur & quasi aqua dilabimur super terram. Non ait moriemur, sed morimur: quemadmodum enim fluuius iugi, perennique flumine currit, nunq̄ aquæ iam elapsæ retro redeunt: ita dies nostri incessanter ad mortem fluunt: & de die diem trudēte nūquam idē ętatis flumen ad nos redit. Dies.n. hesternus p̄cedentem trudit, hodięrnus uerò hesternum, & ita alii alios mutuò se expellūt & excludūt, nosq; ad mortem citissimo uolatu rapiunt. Sic aliis euntibus aliis redeūtib' diebus, nunq̄ id, quod præteriit in eūdem statum redit: more aquarum labentium, quæ nunquam refluunt. Alii quidē uadunt, & alii ueniunt: uerùm attēde oēs breui tempore ad finem peruenturos. Atque ideo Ioannes: Filioli nouissima hora hæc est. Meritò igitur dixit, quid faciam? Si homo cogitare vellet quid futurum esset, semper animo angeretur, diceretq; quid faciam? O me infęlicem, qui tot peccata commisi, quid de me fiet? quo perueniam? quid faciam? quid consilii capiam? Si hoc, quid faciam? homines sæpenumero secum meditarentur, meminissentque illius sollicitudinis, qua hora mortis afficiūtur, profectò vitam suam corrigerent, melioremque in dies facerent. Cum aūt nemo sit, qui dubitare possit, esse mortē, alteramque post obitum uitam restare omnes credimus: quis adeo insanus est, qui secum ipse non dicit, quid faciam? & ea, quę ad salutem pertinēt, nō operetur? Fęlix qui de fine cogitat, fęlix qui quotidie cogitat se propediē moriturum, & sęlices, quibus uitæ finis uiuendi cōfert initium. Dic ergo illud Iob: Quid faciā cum surrexerit ad iudicandum Deus: cum quæsierit quid respondebo illi? Ita hic uillic' afflictus & angustiatus dixit. [Fodere nō ualeo.] Hoc est dura pœnitentię opera exercere nequeo. Abstinendo, flendo, ieiunando, & alia huiusmodi operādo. Quātūs enim hęc opera sint uiris perfectis dulcia, atq; facilia, qui cōsuetudine exercitatos sensus habent, & omni uirtutum actione spiritualiter delectātur: mihi tñ, qui educatus sum in deliciis, & libertate, durum & rigidum uidetur uirtuti operā nauare. [Mendicare erubesco.] Idest, Deū orare, seu alios ut pro mē intercedant, pudet Quia perseuerare in oratione nō possum, coram autem Deo qui peccata mea cognoscit apparere non audeo, præ confusione & uerecundia delictorum meorum. Expende quòd negotia harum duarum uiarum, uiuendi scilicet uel labore, uel mendicitate, figurāt consilium hominis de æterna uita non quærenda labore ieiuniorum, nec mendicitate orationum. Multi enim nobiles, & lautis deliciis que assuefacti sunt, qui sacerdoti, dum fatentur, respōdent: Pater, ieiunia, flagella, aut preces faciendas ne mihi imponas: non enim potero subsistere: aliud quidvis mihi impera. His igitur talibus hominibus

Margin notes: No. — Phili. 3. — 2. Reg. 14. — 1. Ioan. 2. — Iob 31. — No.

bus iniungere debes in peccatorum suorum satisfactionem, vt faciant eleemosynas. Sic Daniel Regi Nabuchodonosor, qui Dan. 4.
nimium lautus, & delicatus erat, adeò vt nollet opera magnæ perfectionis obire, dixit: Peccata tua eleemosynis redime. Si
Luc. 3. Ioannes Baptista debilibus & imperfectis peccatoribus & publicanis non dixit, ieiunate, flagellate, cilicia portate: sed, qui habet duas tunicas det vnam non habenti. Et Paulus in Actis cupiebat Agrippã Re-
Act. 20. gem Christianum fieri, & esse sicut ipse Paulus erat, demptis, dixit, cathenis his: quia nondum Agrippa erat perfectus, ut posset acerba tolerare. Iste etiam delicatus villicus non poterat fodere, nec mendicare: id est opera supererogationis & magni laboris facere, & martyrium tolerare: atque ideo ad eleemosynarum largitionem se conuertit. Sequitur [Scio quid faciam, vt cum amotus fuero à villicatione recipiant me in domos suas.] Quãuis in spirituali sensu, in quem Christus induxit hanc parabolam, hoc nihil aliud insinuet, nisi, ut de bonis nostris (oĩa enim nostra sua sunt) pauperibus largiamur, facientes eos amicos de mammona iniquitatis, tamen ut litera sonat, multi sunt similes huius, qui malunt furari, quàm operari, meliusque esse ducunt in otio, & deliciis viuere, alienis bonis fruẽtes, quàm aliquod addiscere artificium, unde sibi licito & honesto uultus sui sudore uictum quærant. Nam si alicui domino inseruiũt, eius bona ita diripiũt, ut politi, & elegantes uicatim incedere possint, senatorioq; apparatu uiuere. At hi patet quòd multo præstare existimant otium multoque melius esse, quàm negotiũ, quo honestè, & sanctè homines uiuunt occupati. ¶ Verum in doctrina, quam Christus prædicit in hac parabola admonet, qui misericordiam uult inuenire apud Deum & ueniam suorum peccatorum, misericordiam faciat cum pauperibus, & eis eleemosynas elargiatur de bonis temporalibus, quæ bona non quidem nostra, sed Dei sunt.
Mat. 5. Beati (ait Christus) sunt misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. [Conuocatis itaque singulis debitoribus domini sui dicebat primo: Quantum debes dño meo? at ille dixit, centum cados olei Dixitque illi, accipe cautionem tuã, & sede citò, scribe quinquaginta. Deinde alii dixit: Tu verò quantũ debes. Qui ait: Cẽtum coros tritici. Ait illi. Accipe literas tuas, & scribe octoginta.] Quatuor hic cõsiderãda sunt pro eleemosynarũ largitione. Primũ qđ non dedit eis eleemosynam No.
uocatus a pauperib. aut rogatus, sed ipse uocauit illos: largitus est.n. liberaliter nõ uocatus, nec rogatus, nec coactus: sed spõte & gratis quærens ipsi met illos. Itaque pauperibus antequã ipsi petãt dãda est eleemosyna: imò & aliquãdo cogendi & solicitandi sunt pauperes: ut factũ est ab illis duo Luc. 24.
bus discipulis, qui ibãt in castellũ Emaus, ergõ Christum, quem peregrinũ & ignotum esse putabant: coegerũt eum in illum, ut apud se maneret. Sic Abraham in itineribus expectabat sedens, & pauperes tran Gen. 18.
seuntes solicitabat, & angelos enixe precabatur ut apud se diuerterẽt, & ibi commanerent & comederent. Idem & Loth fecisse legimus. Tobiam que, multosque Gen 19.
alios sanctos patres. Quanquam modò Tob. 2.
non solùm non petentibus negatur eleemosyna sed etiam tanta est diuitum nostri temporis auaritia, ut ne clamantibus quidem, fameque pereũtibus pauperibus aures præbeãt, &c. Secundò docet quòd eleemosyna nõ segniter, sed diligẽter est facienda: atque ideo dixit, sede citò, Celeriter sunt agẽda bona, maximè opera misericordię. Sicut enim hilarem, ita & cele- 1. Cor. 9.
rem datorem diligit Deus Ideo Salomõ Prou. 3.
ait: Ne dicas, uade, cras dabo tibi, cum statim possis dare.

¶ Tertiò docet, quod non uni soli, sed multis est denda eleemosyna, quod secus faciũt multi prælati & diuites, qui non nisi consanguineis pauperibus elargiuntur: alii amicis, alii uerò ciuibus suis tantummodo Sed hic uillicus multis benefecit, nam singulos debitores uocauit. Deniq; & quartò abũdanter eleemosynam dedit. Dimidium enim olei alii concessit, alii quintam partem tritici donauit: iuxta illud Tobiæ: Si multum tibi fuerit, abũdan
Tobi. 4. ter tribue, quomodocũque potueris. Aliter multi faciunt, qui pauperibus non tribuunt nisi ea, quæ sibi utilia fore non existimant Carnes. n. iam corruptas, & à quibus etiam canes abstinerent, pauperibus

lar-

largiuntur, quæ potius in sterquilinium etiam mittendæ. Panem item mucidum, dui ritiamque inutile pp Christum se concedere asserunt, & iactant: cum ipsi in summis delicijs, uitęq; blandimẽtis agãt. Sed dices: Improba uidetur illa esse eleemosyna, quæ de alieno conceditur. Quod hic uillicus fecisse uidetur, dum bonis domini sui liberalis haberi vellet. Ad hoc respõdendum est statim in uerbo sequenti. Porrò ubi dicitur cẽtum cados, in Græco est, ἑκατὸν βάτους, idest, centum batos, nõ cados. Hebraicè bath, siue batos mensura erat liquidorum, & corus aridorum mensura, modios triginta complectens: quæ est onus cameli. Sequitur. [Et laudauit dominus vilicum iniquitatis, eo quòd prudenter fecisset.] Non tñ laudatur modus, quem habuit, nec media, accipiẽs aliẽnũ. Perinde ac si cõcionator auditores suos, ut prouocet ad orationem, & bona opera, hortetur dicens, Ecce fures & latrones uigilant tota nocte, ut furentur & prædẽtur cum periculo uitæ suæ: cur ergo tu nõ uigilabis ad orationem & bona opera spe æternę mercedis? Talis laudabat fures & latrones, nõ ob solertiam, quòd etiã opera sua mala ita prouidè instituũt, ut tam impigri ad ea sint. Similiter si dicat ad quempiam: Impudica mulier ornat se, ut alios ad obscęnos mores alliciat, te ipsum non etiam ornares fide uiua, & Christo cõformibus uirtutibus, ut Deo placeres? His uerbis, certè nõ laudat impudicitiam mulieris, sed diligẽtiam tãtum illius, qua ad flagitia abutit. Sic ẽt hoc loco dispẽsator iste ob solertiã tãtùm laudatur, eo qđ utilitatem suam tam bene perpẽdere potuit, ut eodem modo animabus nostris prospiciamus, largiẽdo facultates nostras pauperibus, atq; ita thesaurum congregemus ad uitam futuram. Nã ut Chrysosto. ait in parabolis explicãdis, attẽdere oportet ad quem scopum dirigantur, ut in illo immoremur, reliqua, quæ assumpta sunt ad illa contexẽda, negligentes. Lege si placuerit Augustinum, Origenẽ, & Theophylactũ. ¶Nõ itaq; hęc parabola nobis proponitur, ut dispensatorem in omnibus sequamur, sed in eo duntaxat, quòd tempore officij sui & blandientis fortunæ futuram inopiam considerauit, & anteuertit. Quia prudenter se habuit laudatur, & quia furatus est, uocatur iniquitatis.

Chrysost. ho. 65. in Math. Au. super Psal. 57. & lib. 7 q. in li. Iud. cũ. q. 30. Ori. in Matth. 13. Theoph. Ioan. 16.

¶Obserua autem & diligenter considera, quòd si Dominus huius mali uillici, qui eius bona dissipauit & reliqua sit furatus, nihilominus illius prudentiam laudat, quoniam prudẽter egerit, quãto magis laudabit eos, qui in sibi creditis, cõcessis, & datis misericordes fuerint? Si enim laudatus est qui cum fraude prudenter egit, multo magis laudem & gloriam merebitur apud Deum, qui de sua substãtia, & rebus sibi creditis honorat dominum in pauperibus. No.

¶Secundò locus iste & hęc parabola intelligi potest, & exponi hoc pacto, uidelicet si dicamus hunc uillicum rectè fecisse, tam prouidendo in posterum sibi, quàm in modo, quem in danda eleemosyna seruauit. Nam ut iam supra latius dictum est, si per hunc diuitẽ Deum intelligimus, per uillicum autem huius mundi diuites homines, qui veluti dispẽsatores & uillici à Deo acceperunt diuitias, quas in pauperes dispensarent: sequitur quotiescunque aliquis diues huius seculi eleemosynam pauperi concedit, de domini Dei bonis, non de suis opibus concedere, siquidem omnia quæ habemus tanquam dispensatores possidemus, eaque accepta Deo referre tenemur. Hoc autem est, quod Christus voluit significare circa hęc bona nobis concessa, cum illam parabolam proposuit, quę de talentis agit, famulis ad negotiandum concessis. Hunc autem sensum tenentes non dicemus hunc fuisse furatum bona Dei, quorum dispensator erat, sed ea pauperibus impartisse, vt fecerunt Abraham, Loth, Iob, aliique viri sanctissimi, faciendique eleemosynas studiosissimi, quibus vt fideles dispensatores non tanquam suis, sed tanquam domini Dei bonis vtentes gloriam cœlestẽ compararunt. Sed dices: Quando hunc sensum defendo, si res ita se habet, ut affirmem hunc uillicum tam in vitę remedio inueniendo, quàm in modo dispensandi rectè fecisse, quare hic vocatus est villicus iniquitatis? Respondeo? Illum vocatum fuisse villicum iniquitatis, non quòd eleemosynam fecisset, sed quia in initio No. Matt. 25.

Initio non bene se habuit bona domini sui dissipando & dilapidando. Postea tamen quam ad se reuersus iniquitatem uitæ suæ cognouit, quanquam iam demum nec fodere, nec arare poterat, hoc est magnas pœnitentias & preces agere, in omnibus tamen reliquis optimè se gessit, adeo ut dandis eleemosynis de bonis Dei, quorum dispensator erat, iustissimus & fidelissimus villicus iudicari debeat. Christus autem in hac parabola si rigorem literæ inspiciamus cum diuitibus tantummodo loquitur, eosque hortatur ad dandam eleemosynam de bonis Dei, quorũ desponsatores sunt. Quod rectè fecerint, postea in cœlo æternam inuenirẽt mansionem. Hos duo sensus in omni parabola tãquam magis uerisimiles sequutus sum ut supra dictum est.

No.

No. ¶ Expende etiam quòd in eo, quod ait, villicus iniquitatis, & laudauit dominus villicum iniquitatis, phrasis Hebræa est, & modus loquendi Hebræorum, ubi genitiuus ponit loco nominatiui. Vt illud

1.Pe.2. quod in prima epistola Petri habetur, populus acquisitionis: id est, populus acquisitus. Et in Psalmo, Virga æquitatis, pro

Psal.44 virga æqua. Vas electionis, id est, vas electum. Et in Esaia, uox clamantis: pro uos

Act.9.

Esa.40. clamans. Sic in præsentiarum laudauit dominus villicum iniquitatis, id est uillicũ iniquum: quia prudenter fecisset. Sequit: Quia filii huius seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.] Hoc dixit

No. nõ q͂d impiis sit uera prudentia, cũ dicat Paulus, q͂d prudentia carnis mors est, & solis bonis insit prudentia, sed ideo Christus sic loquitur, quia mũdani homines diligentiores sunt, & agiliores circa mundana, q̃ boni circa diuina. Et ideò nõ simpliciter dixit prudẽtiores esse filiis lucis, sed in generatione sua: hoc est in negotiis & rebus secularibus pertractandis, quia in his multo prudẽtiores sunt filii huius seculi, quam filii lucis, attamen in rebus spiritualibus prudentiores sunt filii lucis. Nam licet buffones, & noctuæ melius noctu uideant, quam homines; simpliciter tñ melior & acutior est uisus hominũ, q̃ illorũ. Ille enim aues noctu uidẽt, ut prędam capiant, sic etiam mundani. Vnde

Psal.9 Dauid: Insidiatur, ut rapiat pauperem, rapere pauperem dum attrahit eum. Sed diligentes & tyranni in recipiendis & recuperandis debitis suis, astuti in fallendo pauperes, &c. in his quæ ad generationẽ carnalem pertinent prudentiores & sapientiores sunt. Sic catus clarius uidet homine non ad legendum literas, sed ad capiendum mures. Prudentia huius mundi eo tendit, ut decipiat pauperem. Hæc est prudentia usurariorum & raptorum. quorum quisque in nocte & in tenebris peccatorum absente Sole iustitiæ, suæ uoluptati quasi cuidam prædæ rapiendæ intentus est. Præterea uocantur filii huius seculi, quia hunc mundum pro patria habent & amant, cupientes solùm suam hęreditatem, & diuitias in temporalibus.

De mundo, ait Ioannes, quod sunt: & de mundo loquuntur, & mundus audit illos. Electi autem uocantur filii lucis, qa per fidem & charitatẽ filii sunt Dei: quia uera lux est, & nullas patitur tenebras, & ueram lucem, quę Deus est, super omnia diligũt. Vnde Paulus: Eratis aliqñ tenebrę, nũc autẽ lux in domino. Cautiores enim sunt, & diligẽtiores filii hui⁹ seculi in acquirendo temporalia, quã filii lucis spiritualia. Experientia docet: nã quę ad lucrum pertinent; quãuis cum periculo sint, ultro facimus: ad spiritualia uero neque admonitionibus, neque minis uenimus. Igitur in hac parabola sumite argumentum, quod sicut iste, ne priuatus officio fame periret, sic prouidit ad tempus futurum: ita uos date eleemosynã, & pręparate i ęternis tabernaculis domos, his bonis domini uestri, quę dedit, ut lucremini uitam ęternã. Propterea ad hoc similitudo ista dicta est, ut discamus futura considerare; ut in Deuteronomio dicitur: Vtinam saperent, ac intelligerent, & nouissima prouiderent. Vult etiam Christus docere in hac parabola, quod cum breuis uita sit, satagamus facere bona opera, cum mors aduenerit maneat domus & refugium in cœlo, unde in æternum quiescamus. Quapropter applicando hãc parabolã cõsequenter dicit Christus. [Et ego dico uobis facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis recipiãt uos in æterna tabernacula. Μαμμωνᾶ, nõ Hebręorũ, sed Syriorũ lingua

1.Ioan.4

Ioan.4

Deu.32.

lingua ut Hieronymus ait, diuitiæ nuncupantur. Vocatur hic à Christo diuitiæ iniquitatis, non tantum iniustè acquisitæ, sed etiam licitè partę: quoniam repugnat diuinis præceptis eleemosynæ sacrificia offerre de rapina. Vocantur autē iniquitatis, id est, inæqualitatis, eò quod inæqualiter sint diuisæ, uel etiam, quia aliquo peccato auorum, uel proauorum partæ sunt, & acquisitæ. Diuitiæ enim ex se bonæ sunt, nostra tamen peruersitas & malitia facit illas iniquas. Si uinum fundas in cadum aliquem immūdum, statim insuauitatē vasis sapit: adeo vt dicas quo tiascunque ad bibendū accesseris, hoc vinū antea cum esset bonū, cado illo tot diffusum insipiditatem attraxit. Sic diuitiæ bonæ sunt: verū si in cor cupidū incidant, malæ redduntur, & ita uocantur iniquæ, quia plerunque causa sunt iniquitatis. Hunc in modum Paulus diem, & tempus malum vocat. Redimentes (inquit) tempus, quoniam dies mali sunt. Non quòd malus sit dies, & tempus, sed quia homines mali tempore abutuntur ad malum: sic propter diuitias sæpe oriuntur iurgia, bella, furta homicidia, &c. Quapropter Paulus auaritiam & cupiditatem temporalium nominat radicem totius mali.

Li. 1. con. in Mat. cap. 6.

No.

Ephe. 5.

1. Tim 6.

No.

¶ Obserua primò, quòd Christus volens loqui de his diuitiis terrenis, locutus est de illis cum hoc additamento, videlicet mi quitatis. Nam si absolutè diuitias dixisset vtique intelligendum non esset nisi de veris diuitiis cœlestibus. Sic Paulus scribens Timotheo charissimo, non absolutè dixit, præcipe diuitibus, sed pręcipe diuitibus huius seculi, nam absolutè loquendo, diuitiæ huius seculi diuitiæ vocari nō debent. Quemadmodum enim cum aliquem album secundum dentes dicimus, idē est, ac si diceremus ipsum esse nigrū, ita cum Diuus Paulus dixit diuitias huius seculi, idem est ac si diceret paupertatem huius seculi. Veræ enim diuitiæ in cœlo sūt, vt ait Psalmus: Gloria & diuitiæ in domo eius. Prudentiam sapientis etiam diuitias esse testatus est Salomon dicens; Corona sapientiam diuitiæ eorum. Vt autē per diuitias non metalla terrena, sed prudentiam se intellexisse ostenderet, illico per contrarium subdidit. Fatuitas stultorum imprudentia. Si enim coronam sapientium terrenas diuitias dicere voluisset, profectò fatuitatem stultorum paupertatem potiùs, quàm imprudentiam dixisset. Sed dum fatuitatem stultorum appellauit imprudentiam, & sapientium diuitias prudentiam dixerit, satis apertè innuit. Vnde colligimus aliam esse mam monam bonitatis, illæ enim diuitiæ, quas soli iusti putant esse diuitias, vt virtus & superna illa bona, verè diuitię sunt: nam hæc terrena paupertas est. Ditior est arca tua, quam multis opibus refertam habes, te ipso: si quidem eas non possides, sed ab ipsis possideris: ¶ Expende, secundò quod mortem vocat defectionem: Cum defeceritis, inquit, à præsenti vita per mortem. Homo enim cum moritur, deficit à uita. Deficit mundus, deficiunt amici & consanguinei: deficiunt opes & delicię, deficit tempus gratiæ & bene operandi: sola misericordia est comes defunctorum. Sicut enim vmbra insequitur corpus: ita bona opera sequuntur mortuos, vt Ioannes ait. Obseruandum quoque est tertiò & diligenter, quòd non singulariter dixit in æternum tabernaculum sed in æterna tabernacula, ut intelligas multa esse præmia in cælo, & non omnes æqualiter esse beatos. Gloria enim respōdet gratię, quę illius est seminarium & arrha. Non autē omnes iusti sunt pari modo grati Deo, nec eundem apud ipsum habent locum, quia non omnes de Deo æqualiter bene merentur, nam ut Paulus ait, sicut stella differt à stella in claritate, sic resurrectio mortuorum. Quemadmodum astra omnia lumen à Sole secundum cuiusque naturam accipiunt, ita beati in Dei præsentia eius gloria secundum diuersa merita promicant. Et Christus ipse: In domo, inquit, Patris mei mansiones multæ sunt. Loquitur tamen de gloria beatorum, nam statim subiunxit. Quia vado parare vobis locum. Ibat autem per mortem ad Patrem, & cœlum per metaphoram vocauit domum, sicut nunc tabernacula. Domus nanque, & tabernaculum distinguuntur à diuersorio: quoniam in diuersorio in transitu peregrini recipiuntur: tabernaculum autem est, in quo permanenter habitatur. Et ideo Petrus in monte petebat

Psa. 111.
Pro. 14.

No.
Apo. 14.
1. Co. 15.
Ioan. 14.

No. bat fieri tria tabernacula, vt perpetuò es
Mat.17 set beatus. Vnde Paulus: Scimus quòd si
2.Cor.5. terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus. Igitur qua ratione receptaculum illud, quo uniuersi beati recipiuntur, ob id dicitur una domus, quod omnes sub eodem patre familias unius Dei visione & hæreditate fruuntur: ita propter diuersos gradus beatitudinis dicitur apud Ioannem in eadem domo multas
Ioan.4 esse mansiones, sicut hic in nostro Luca, pluraliter dicuntur tabernacula. Destruit hic locus Lutheranorũ hæresim, qui putant nullam in nobis in esse iustitiam, sed per solam Christi iustitiam nos iustificari, quæ non est, atque ideo colligunt omnes esse Deo æquè gratos, pariterq; amicos, atque omnes æquali sanctitate pollere. Expende eorum insaniam. Quamuis Christus quo ad sufficientiam omnibus plenissimè satisfecerit, applicatur tamen nobis illa satisfactio, & meritum quo ad efficaciam per sacramenta, per quæ nostra opera liberi arbitrii, eius opere & fauore suffulta sunt. Quapropter licèt infantes ante usum rationis ex fonte baptismatis eius efficiuntur membra, & gratia æquali consurgant: tamen post modum rationis luce aduenienre, tanquam Dei filii per eius gratiam merita nostra accumulamus, plus, minusque secundũ curam & diligentiam, quam eius cultui impendimus: iuxta illud Apocalypsis: Iu-
Apoc. 22. stus iustificetur adhuc. Si enim Deus, ut Paulus ait, reddet unicuique secundum
Rom.2 opera eius, opera autem non sunt æqualia, neque in uiris probis, neque in reprobis: ergo sicut aliis inæqualia supplicia, ita iustis imparem gloriam est redditurus. Si autem quis obiiciat illam parabo-
Matt.20 lam Matthæi, ubi æqualiter illi, qui in uinea laborauerunt præmiati sunt denario beatitudinis, qui tamen non æqualiter laborauerunt, quorum quidam à summo mane, quidam hora undecima. Dicendum quod abiectiuè omnes sunt æquales, nam omnes uident Deum, omnesque perpetuo erũt beati, in hoc æquales sunt. Non tamen subiectiuè, nam alius plus, uel minus iuxta merita erit beatus. Docet enim Christus per illam parabolam, quod in Dei cultu tantum solertissimus quisque potest in breui tempore proficere, quantum segnis in maiori. Docet etiam quod omnia nostra merita ex sua uoluntate & gratia ualorem sortiantur. Et ideo dixit, quia huic uolo dare. Cęterum in suprema retributione gloriæ, quamuis cũctis idem conferatur beatitudinis denarius, nihilominus uisio illa essentiæ diuinæ non erit in omnibus æqualis. Atque adeo licèt Deus in se denarius sit infinitæ æstimationis, non tamen in omnibus erit eiusdem pretii.

¶ Præterea ad nostrã ẽt eruditionem No.
docemur hic mundum non futurum æternũ, sed temporalem, contra quosdam Philosophos. Secũdò, quòd post hanc uitã erunt futura tabernacula æterna contra ethnicos. Tertiò, qđ erit iudicium futurũ contra Mauros, & Turcas. Quartò qđ opera examinanda sunt, non tantum fides: contra Lutheranos. Quintò, pauperes sanctos quos in hac uita fouimus, fore in alia propitios. Sextò qđ eleemosynis aliisq; operibus eorũ fauorem in hac uita imploremus. Arbor enim quæ non amputatur in superfluis ramorũ germinibus horrida & syluestris euadit. Ita & eodem modo opus est ut diues sese quotidie exploret superflua amputando, pauperibusq; elargiẽdo. Et qñ Christus locutus est de operibus misericordiæ quater repetiuit opera misericordiæ dicens: Esu-
Mat 25 riui, & dedistis manducare, sitiui, &c. Vt
No. sciamus utilissima esse, ea q̃ toties à Christo repetuntur. ¶ Consolatur etiã nos hæc parabola in duobus. Primò quòd in breui possimus mereri uitã æternã: nã hic uillicus in hora una, quid manducaret parauit per totã uitã Latro in cruce in paruo
Luc.23 tẽpore uitã ętemã meruit. Alterum solatium est, quod non solũ in breui tpe, sed pro paruis rebus temporalibus ęterna bona & immensa præparare possumus: De mãmona inquit, iniquitatis. Quid uilius illis terrenis reb⁹? Tamẽ illis cęlestia possumus emere: & amicos in æterna beatitudine cõparare. Sed nos omnẽ curã adhibemus in amicitiis potentiũ & diuitũ cõciliãdis. Christus tamẽ oppositũ docet, uidelicet, ut pauperũ amicitias quæramus, plus enim emolumẽti poteris habere ex

pauperibus, quàm ex diuitibus. Verũ hoc non credit mundus, licèt in hoc dispensatore sit optimè probatum. Non enim dubium est quin amicos habuerit diuites & potẽtes: sed cum amouendus esset à munere, nullus illorũ succurrit: quare ad pauperes se conuertit: in quibus inuenit cõmodum. Res eodem modo se nunc habet, quia qui diuitibus fidit sępenumero decipitur. Nihil enim amicis suis in altero seculo proderunt, quia nihil habent. Quid diues in inferno positus fratribus prodesse potuit, qui guttam aquę petiit? Vnde psalmista; Nolite confidere in principibus, &c. E contrario uerò pauperes in cęlo retribuent: quòd si non retribuerint, quia sint peccatores, Deus retribuet pro illis: Venite benedicti Patris mei: Esuriui & dedistis mihi mãducare, &c. In Prouerbiis etiam dicitur. Qui miseretur paupesũ, Deo fęneratur. Qualis fueris circa ꝓximũ, talis erit tibi Deus. Docemur etiã ex hac parabola ꝙ nulla potẽtia, nec diuitię sunt, quin ad finẽ aliqñ nõ perueniãt; & qđ nihil aliud expectandum nobis est, aut potius timendum in futura uita, quã seuerum iudicium, & ęterna fames; nisi nobis in hac uita facultatibus nostris pauperes amicos conciliemus. ¶ Igitur quod Christus redemptor noster in hac parabolas nos in primis docet, nihil aliud est, q̃. si quidẽ hęc uita, uelimus, nolimus, breui terminanda est, qua finita ęternum uicturi sumus, ut demus operam eo modo, ut uiuamus, ne alterius seculi cõmoda amittamus. Hãc enim uitam commodatã habemus, illaque conditione nobis concessam, ut dum uiuimus ęternam beatitudinem, uitamque perpetuò duraturam cõparemus. Nullum enim aliud prudentię opus magis elucet, quàm oĩa futura tempestiuè prospicere & prouidere. Hãc aũt prudentiã lauda Dominus in hoc dispensatore iniquitatis, qui adeò prudenter se habuit, ut tẽpore prosperitatis & abundantię in tẽpus aduersitatis & penurię uenturę se optimè prępárauit. Hac cautione inuenit sibi cõmodũ iste prudẽs & sapiẽs inuenit Ioseph, quem ait scriptura septẽ annis pane abundantibus summam frumenti in Aegypto horreis inclusis se, ad hoc fabricatus, ut septem aliis annis sequentibus temporis iniuria deficiẽte frumento, esset unde populo subuenire posset. Sic tu tẽpore huius uitæ ꝑsentis, quæ abundans est, ubi paruis laboribus & impensis cœlũ mereri potes, eniti debes, ut plurimas diuitias meritorũq; thesauros, bonorũque operũ frumentũ congeras: ut. qñ uenerint steriles alterius uitæ anni, q̃bus nullum dabitur ad merẽdum, uel demerendum tempus, qđ forrasse cras aderit, & citius quàm putas, habes unde tibi uitam conserues, emeritisque in hoc seculo stipendiis, domo, & nutrimento postea in altero quietem, satietatẽ & diuitias inuenias. Sed hoc quippe fieri poterit dando eleemosynas pauperibus, partiendo has diuitias iniquitatis inopibus & egenis. Nullam moram igitur facere debes, quin terræ paleis cœlestes thesauros quam primum cõpares. Quo quid esset nobilius, stercore uidelicet & puluere terreni soli pretiosas & inæstimabiles margaritas emere? Facite inquit uobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, &c. In literæ rigore, si hęc uerba perpendantur nihil aliud Christus nobis hic innuere uoluit, nisi ut bona nostra pauperib⁹ impartiamur: ut cũ uita excesserimus in æternis habitaculis recipiamur. Hoc idẽ nos admonet Propheta regius Dauid quãdo in Psalmo inquit: Iucũdus homo qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in iudicio. Singula enim hæc uerba suam emphasim habent. Quare opus est hanc autoritatem acutius tractemus, & discutiamus, & uerbatim explicemus, loquitur enim in hac parte Propheta mysticè, & obscurè. Primum inquit iucundus homo: ut nos doceat eleemosynam esse cum lætitia faciẽdam, hilaremque uultum & iucundum pauperi ostẽdendum. Hoc idem docet Ecclesiasticus dicẽs: In omni dato hilarẽ fac uultum tuum. Et Apostolus in secunda epistola quã ad Corinthios scripsit, ait: Non est tristitia aut ex necessitate: hilarẽ enim datorem diligit Deus. Cũ benignitate itaque fieri debet eleemosyna, & nõ cum asperitate, scriptum est enim; Inclina pauperi aurem tuam sine tristitia. Et iterum: Congregationi pauperum affabilẽ te facito. Sed hoc multò secius faciũt illi, qui

Marginalia: Luc. 16 — Psal. 145 — Mat. 25 — Prc. 19 — No. — Gen. 41. — No. — Psal. 111. — Eccl. 35 — 2. Cor. 9. — Eccl. 4. — Ibidem.

No. qui prius quàm eleemosynã pauperi erogent, miserum sexcentis quæstionibus sollicitant, illũ ociosum, vagabundũ, perditũ appellantes. Posteà uerò quàm illum mille confectum plagis, iniuriis quàm plurimis affecerunt, quia illũ inermem & abiectum iniuriæque paratissimum uiderũt, dignumque æstimarunt, in quem arrogãtiæ & superbiæ suæ uirus effunderent, ut uirtutis causa se illud fecisse existimentur, & zelo iustitiæ, exiguũ panis frustum
Eccl.10 impertiuntur. Contra hos loquitur Ecclesiasticus dicens: Datum insipientis non erit utile tibi. Exigua dabit & multum improprabit: & apertio oris illius inflãmatio est. Si tibi non placet eleemosynã pauperi facere noli illũ molestia afficere: satis enim miseriæ illi est, qui nudus etiã hyeme ostiatim mẽdicat. Quod si otiũ pauperis culpas, asserisque te hoc uirtutis zelo & iustitiæ reprehendere, quare nõ quàm plurimos alios in otio uiuentes respicis, qui lectis mollissimis cubantes ad mediũ usque diem dormiunt, dapibusque lautissimis fruentes, pretiosissimisque vestibus ornati, toto diei spatio nulla alia in re occupantur, quàm ut uicatim huc illuc deãbulent, nihil boni operis præstantes? A quibus omnibus ita alienus est pauperis status, ut nihil remotius esse possit: humi enim dormit, ostiatim uictum quærit, fameque conficitur. Quare igitur pauperem tantummodo reprehendis iustitiæ amator, unũ tot ignauos in ciuitate relinquas? Quia hic pauper est, alii uerò diuites? Quod diuites ense accinguntur, & ornantur in uitiis suis laudandi sunt, pauper uero, quod nihil aliud præter fragilẽ arundinem non habet, in quam infirmum ul cerolumq. corpus inclinet, ideo pro quocunque uel minimo peccato quasi pro maximo delicto reprehendendus, & puniendus est? O summã mortalium præuaricationem, ò mundum funditus perditum & insanum. O hostis diuini nominis, tuique proprii sanguinis & naturæ, quid furis? Tantane existimas Deum esse patientia, ut ferre possit te, qui capo-nibus, dapibusque aliis lautissimis ad nauseam satiatus, ante ostium tuũ egressus ad digestionem, & exercitium mollitier incedas, ueste pretiosissimis martium pelli

bus sociata, lingua effrænata tua & proterua miserum pauperem reprehendere, qui à te nihil aliud, quàm ex quum dure panis frustum proposito I E S V nomine concedat? Si tanto iustitiæ zelo & amore teneris, quare prius te ipsum non reprehendis & emendas, ut postea iustè possis errabundos & otiosos quosuis populi accusare? Nam pauperes nulla ratio te monere debet, quare accuses: illis enim satis est miseriarũ, ut & pro peccatis, si qua habent, sufficientes pœnitentiam agere possint. Tu enim, qui multis maioribus criminibus ĩfectus & coinquinatus uiuis more Epicuræorum, Sardanapalique, & eorum, quibus, ut Apostolus ait, Deus venter est, uiuens, nullamque pœnitentiam agens: quo iure pœnitentiam agentibus pauperibus, teque melioribus insultabis? Ideò Dauid in hac autoritate, quã interpretamur, coniunxit hominem cũ iucundo dicens: Iucundus homo: ut tibi in memoriam adducat te esse hominem, quem decet humanitatem & suauitatem in pauperibus ostendere. Nec existimes te, qui diuitias, & nobilitatem maiorem paupere sortitus eos, ideo de auro, uel argento, uel alia nobiliori, quã pauperem, materia fuisse formatum. De eadem enim humo, eaque uili & abiecta massa omnes pauperes & diuites surreximus. Memento præterea te esse mortalem, corruptibilem, fragilem, tantisque miseriis subiectum, quãtis quilibet alius, quantumuis pauper sit: quem si humaniter receperis, benigniter allocutus fueris te omnibus miseris multo meliorem iudicarim. In quo audi Esaiam dicentem: Si uideris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. At pauper caro tua est, quare igitur carnem tuam despicies? quare tu ipsius hostis es? Ideo exclamat Dauid dicens: Filii hominum vsque quo graui corde? filii hominum nõ leonum, aut luporum, quare nõ seruatis inuicem humanitatem inter uos, si filii hominum estis? Quare corda plumbea habetis cum carne fitis? &c. Vt autem iam tandẽ hæc duo Psalmistæ dicta concludamus, vide q. d. dicat scriptura: Nõ exasperes pauperẽ in inopia sua, & cor inopis ne affixeris. Dãda est igitur eleemosyna summa cum

Phili. 3
Esa 58.
Psal. 4
Eccl. 4

cum lætitia: qui miseretur, in hilaritate,
Ro.12 ait Paulus. Ideo in scriptura per oleum,
per quod significatur misericordia, signi
Psal.113 ficatur etiam hilaritas. Ideo in Psalmo ha
Psal.44 betur: Vt exhilaret faciem in oleo. Et ali-
bi Propterea vnxit te Deus tuus oleo læti
tiæ. Hoc Christus insinuare uoluit, cùm
Matt.6. dixit: Cum ieiunas unge caput tuum. Hoc
est, hilarem te ostende, & ne sis sicut hy-
pocrita tristis.

¶ Verum vt ostendat egregius Psaltes, qua intentione & quibus facienda sit eleemosyna, addidit dicens: Qui miseretur. Eleemosyna enim a visceribus misericordiæ in pauperem procedere debet, ubi omnia merita fundantur, & omne bonum opus prius radices agere debet, quàm re ipsa appareat. Pluris facit Deus uiscera charitatis, a quibus omnia pietatis opera procedunt, quacunque boni operis magnitudine. Respexit enim dominus ad Abel & ad munera eius: prius
Gene. 4. ad personam & deinde ad munera respexisse dicitur.

¶ Qui miseretur, èt inqt, ut doceat nō diuitibus, aut huius mūdi potentib. erogandam esse eleemosynam, sed pauperibus solum. Misericordia enim miseriam denotat: vnde obiectum misericordiæ proprium miseria est. Quare illius nunquam miseremur, qui nulla in miseria cōstitutus est. Insanus enim esset, qui diceret se beatorum cœlesti gloria perfruentium misereri. Nam cū beati omni prorsus miseria & incommodo uacent, in tā sublimi fœlicitatis gradu constituti: summa esset amētia, si aliquis putaret eorum fortunā esse miseratione dignam. Cuius igitur te miserere debet? Cuius icōmoda compari? diuitis ne? Minimè profectò; uerùm miseri pauperis, afflicti, infirmi, sitienti, illiusq: denique, qui aliquā patitur fortunæ iniuriam. Statuit igitur hic Propheta regius Dauid, pauperibus tantummodo & non diuitibus, qui nullius indigēt, faciendam esse eleemosynam. Hoc idem est, quòd dominus superius consuluit di-
Luc.14 cens: Cùm facis prandium, aut cœnam noli uocare amicos tuos, neq; fratres tuos, neque cognatos, neque diuites, &c. Sed cùm facis conuiuium uoca pauperes, de-
Eccle.11 biles, claudos, & cæcos. Hoc idem admonet sapiens dicens: Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tēpora inuenies illum. Hæc autem locutio metaphorica est: vtitur enim scriptura sæpenumero metaphoris, alijsque tropis & figuris. Nam certum est Salomon hæc nō intelligere de aquis materialibus, sed de afflictionibus, angustijs, doloribus, & ad uersitatibus. Eodem modo loquebatur sanctus pater eius Dauid dicens: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt a- Psal.21
quæ, vsque ad animam meam. Quis adeò demens est, ut audeat dicere, quod loquutus est hic Dauid de istis aquis elementaribus, cum anima spiritus sit, aquæ materiales in illam ingredi nullatenus possunt? Germanus igitur huius literæ sensus est, quod Christus cuius anima sacratissima passionis eius tempore repleta erat malis, ut alio in Psalmo fatetur pro- Psal.87
pheta regius, hoc est, angustiis, tristitia, doloribus & pœnis, ait nunc æterno patri, orans patrem, cuius unigenitus iuxta naturam assumptam minor erat. Saluum (inquit) me fac Deus, quoniam tristitiæ & afflictiones intrauerunt usque ad animam meam: ita ut tristis sit anima mea vsque ad mortem. Habes ergo quòd per aquas intelligit sapiens dolores, angustias, aduersitates, & alia huiusmodi. Mit- Mat.6
te panem tuum, ait, super transeuntes aquas: hoc est, super pauperes. Soli.n. pauperes, afflictionibus & laboribus afficiuntur. Soli pauperes, famē, sitim, frigus animique iniuriam sentiūt. In pauperes tantùmodo conditæ sunt leges & statuta humana, pœnæ & supplicia excogitata. Si frigus est, nihil nocumenti diuites capiunt: quibus uestimentorum copia, caminiq; luculenti ad calefaciendum, domusque superius inferiusque stratæ affatim sunt. Si Solis æstus est, eodem modo diuitibus nihil nocere potest. Præterea, si frumenti ob anni sterilitatem respublica laborat penuria, lætantur diuites, quia frumentum suum pro libidine sua tunc temporis uēdere possunt. At pauper multò secius se habet: quippe qui hyeme, frigore, æstate, æstu cōficitur, tempestatumque iniuria: ingruente fame solus famem patitur. Rursus cōcubinarii diuitis crimina & delicta publica, magistratus Ecclesiastici

facilè

facilè dissimulant, & conniuent, pauperē verò anathematis, ecclesiasticisque censuris grauiter urgent, uehementerque constant. Quin etiam si pauper in extrema constitutus necessitate, forte ne fame interiret, agnum uel hædum à uicini sui grege abstulit, centies uapulabit; potens uerò & diues, qui orbem uniuersum terrarum compilauit, rapinisque & spoliis uastauit, ab omnibus honoratur, & animosi, fortisq; uiri nomine cōdecoratur. Quare optimè dixisse habetur piratam illum Alexandro Magno: Ego quia piraticam per mare exerceo vnica tantùm naui, ab omnibus prædo increpor, & tanquā præ do ad supplicium ducor: at tu qui instructissima, celeberrimaq; expeditione omnem terrarū orbē diripis, & spolias, sum ma cum iniuria aliena regna occupans, ab omnibus magnus nuncuparis Alexander. Hinc notare poteris Christum dominum & saluatorem nostrum, cum de pauperibus loquebatur, ritè dixisse: Beati pauperes spiritu, quoniā ipsorū est regnum cælorum, cum etiam de afflictis uerba faceret, dixit; Beati qui persecutionem patiuntur, quoniam ipsorum est regnum

Matth. 5. cœlorum. Vnde aduerte quod cū de alio rū fœlicitate loquutus est, adiectiuo usus est: de pauperibus uero & persecutionem patientibus loquens substantiuo. Eadem autem oratione utitur pro pauperibus & afflictis cum hoc uerbo, est, & regnum cælorum: quia proculdubio & pauperes & afflicti, unum & idem sunt. Et ideo meritò à Christo domino nostro in una & eadem oratione coniuncti fuerunt. Quis enim persecutionē patitur, ꝗ pauper. Diues enim ab omnibus colitur & laudatur, adeò, ut etiam si aliquid ineptissimū dicat, tñ oēs circunstātes nihilominus affirmēt nihil subtilius Aristotelem dicere potuisse. At si pauper, dum loquitur aliud etiā grauissimum Salomoneque dignissimum afferat, ab omnib. interturbatur, reprehēditur, & deluditur. Vnde in Ecclesiastico

Eccl. 13 habetur; Diues loquutus est, & omnes tacuerunt & uerbum illius usque ad nubes perduxerunt, pauper loquutus est, & dicūt; Quis est hic? Et si offenderit, subuertent illum. Eo autem uecordiæ euadit hoc malum, ut iam uulgo usurpari soleat loco prouerbii: Concilia mihi fauorē ego, tibi iustitiam concedam, &c. Hotū igitur pauperem afflictorum, uariisque incommodis merentium, misericordia debes moueri: iisque facienda est eleemosyna, qui afflictionum & laborum aquas pertranseunt. In uacuo enim uase liquorem funde, & non in pleno. Eliseus enim uasa uacua impleuit oleo infuso. Ita etiam tu 4. Reg. 4. in pauperē opibus, omnique domestica suppellectile uacuum & egentem, aīaq; omni consolatione destitutā afflictum, oleum misericordiæ infundere debes: nō in diuitem, qui quàm plurimis bonis opibusque abūdat. Nunc uero nihil solet nisi habenti concedi. Non enim mittuntur caponum paria nisi ad illum qui centena in penore suo habet. Tu aūt ceruum ad eum mittis, qui cum uiginti millia nummum quotannis redditunm suorum colligat, domum habet auibus, uitulina, ceruina, aliisque carnibus adeo repletam; stomachumque ab hesterna nocte, ciborum multitudine & diuersitate ita affectum, ut magis uideatur fame ad digerē No. dum cibum, quàm cibo ad nutriendum corpus indigere. Quibus nihilominus ita cōstitutis, paup. qui incœnatus accubuit, capitis laborat hesterna fame cōfecti, atque exinaniti dolore, solusq; excruciatur nemine consolante, nec uerbo quidem opem ferente. Ergo uerissimum est ferè neminem iam hac nostra esse tempestate, qui aliquid faciat, nisi spe commodi temporalis. Das diuiti, ut retribuat tecolis regis intimos, ut pro te intercedāt: uenegaris potentes, ut gratiam eorū ineas. Qui oēs quàm parum possint tibi omnibus opibus suis prodesse, optimè perspicies, cum tibi uita cum morte fuerit commutanda. Quāto ergo præstitisset pauperibus & egentibus benè facere, qui te postea in cœlorū domiciliis recipere potuerunt, ut hic continet sacrum Euangeliū. Sed inquies: Quomodo me poterit beatitudinis hospitio accipere pauper, qui criminibus dum uixit coinquinatus fuit, postea uero moriens in infernum est detrusus? Pauper quidem non te recipiet, uerū eleemosyna, quā illi fecisti ante diuini cōspectus pñtiā clamabit. Audi Ecclesiasticū; Claude eleemosynā in sinu paupis, &

Eccl.19 ipsa orabit pro te. Vides hic quò paupe rē nō orāre, ipsa eleemosyna Deū solicitet? Ideo nihil ad te attinet examinare vtrū bonus vel malus pauper sit: sufficit.n. tibi quemlibet esse pauperem, ut meritò adiuuandus, & fouendus sit. Ideò admo-
Prou.3 net sapiens dicens: De primi us fi ugū tua rū da pauperibus. Pauperibus, ait, non di
Esa.57. uitibus. Esaias quoque ait: Cùm effuderis esurienti aīam tuam, & animam afflictam repleueris: orietur in tenebris lux tua, &c ¶ Expende quòd non dicit, da, sed mitte. Non enim ait, da panem tuū transeuntibus aquas, sed mitte panem tuum super transeuntes aquas, ut intelligas pau-
No. peres cursores Dei esse, qui portant eleemosynam, ut præsentent illam Deo. Sic beatissimus ille martyr Laurentius, q thesauros, quos Xystus ei reliquerat, pauperibus distribuit, Decio Cæsari, respondit: Facultates Ecclesiæ, quas requiris, in cælestes thesauros manus pauperum deportauerunt. Ideo & tu si frumentum, oleū, & uinum, uestes, pecunias, uel quid simile uolueris recondere: ubi latrones nō fu-
Matt.6. rentur, nec tinea consumet, mitte hæc in cœlum per manus pauperum, securum enim illic habebis thesaurum.
No. ¶ Obseruandū etiam hic est, q. ait, mitte panem tuum: non inquā alienum, sed tuum. Cōtra illos qui porcum furati existimāt se cōscientiæ suæ satisfacere posse, pedibus pecudis pauperibus pp Deum erogantis. Eleemosyna enim ex propriis bonis faciēda est. Sic sanctus ille Tobias
Tob.4 dixit: Ex substātia tua eleemosynā fac. In Prouerb. quoq; habet: Honora dominū
Prou.3 de substātia tua. Non inquam de aliena
Esa.58. sed de tua, ait, substantia. Esaias ēt: Frāge esurienti panem tuum. Beatus ille qui
Luc.19 cū Zacchæo dicere poterit Christo Saluatori nostro: Dimidium bonorum meorū Domine do pauperibus. O Deus bone quot sunt qui cū antea pauperrimi essēt, furtis, rapinisq; posteà quā diuites & potentes facti sunt, hospitia & monasteria ædificāta, sacellaq; dotāda curāt, ut mundo satisfaciant, fidemque faciant se integerrimam uitam egisse cum reuera alius pauperibus tribuant, quod aliis eripuerunt. Horum aūt sacrificium & eleemosyna iniqua sunt ante diuinum conspectū: illa enim uera commiseratio est, qua in primis aliena docet restituere, deinde debita soluere, postremò uerò de propriis
Eccl.14 bonis eleemosynam facere. Vnde in Ecclesiastico habetur. Immolā is ex iniquo,
Ibid. maculata est oblatio eius. Et iterum: Qui offert sacrificium de substātia pauperis, quasi qui uictimat filiū in conspectu patris sui. Sed uideamus quid amplius dicat Salomon, subtexens quod eius Dauid pater in autoritate dixit, quam interpretamur: Quia post multa tempora inuenies illum. Quod idem est cum eo, quod dixit Dauid inquiens, & commodat. Non ait quod dat, sed quod cōmodat, ut sibi post multum tempus reddatur. Quare non debes existimare te perdere, quod pauperi tribuis: illud enim fœnerans domino, ut tibi cum summo fœnore postea reddatur. Vnde Salomon: fœnerātur domi-
Prou.9 no, qui miseretur pauperis. Vicissitudinē suam reddet ei. Quod si dicis, hoc lucrū velim ego statim uidere. Nam quod in mortem differtur serius uenit, nec dignū est ideo, ut in tanto pretio habeatur. Audi insane, fœneratorumque exemplum sume, qui quo tardius solutio fit eo magis lætantur, crescit enim tempore fœnus, ac subinde lucrum. Quare tu eleemosynam pauperi concedens Deo fœnereris, ære que alieno illum obstringas. Qua ratione moleste fers tibi in hoc mundo si debita tua nō soluantur, quorum potius curare deberes ut differretur solutio, si saperes; quādoquidem pro parua eleemosyna, quam in hoc seculo fecisti, tanta in cœlo præmia te manent? Plurimum te cōsolari & corroborare hoc sapientis dictū debet, post multa tempora inuenies panē, quem pauperi das. Multi existimāt se æs alienum contrahere eo tantummodo, quod eleemosynam faciunt. Quamplurimos nobiles & diuites uidebis, qui ad ea, quæ mūdi sunt sibique iucunda uidētur, uidelicet ad cibum & potum, cæteraqi huiusmodi præparanda, quantūuis magno ære alieno oppressi sint, tamen nihilominus largissimo animo utuntur, effusissimasque faciunt impensas: at uerò pauperi si eleemosynam ut faciāt rogentur, debita sua statim recensere incipiunt. Hoc autem inde prouenit, quoniā ea tantummodo

modo, quæ in pauperes religiosos hone-
stasque uiduas & egentes insumunt, peri-
re, familiæ, domuique suæ exitium existi-
re putant. Vnde in omnibus quæ ad Dei
cultum pertinent auari, parci, sordidique
sunt: cum effusissimi sint in omnib. quæ
ad honores reliquasque mundi stultitias
attinent. Hæc autem labes communis est,
& hæreditaria contagio in plerisque no-
stræ Hispaniæ nobilibus. Attendant igi-
tur illi, qui existimât bona sua defrauda-
ri, si qua opera pia faciunt, illudq; diligen
ter animaduertât, quod in tertio Regum
3.Reg.17. libro scriptû est: Accessit propheta Elias
esuriens ad pauperculam quandam uiduâ
in Sarepta Sidoniorum, quæ cum nihil
præter pugillum farinæ in fundo ollæ,
oleique parû in lecytho haberet, tamen
tanta extitit eius fides, ut ex illis panem
subcinericium confecerit, Eliæque dede-
rit, quod sibi, filioque suo reseruaret, ne
fame interiret. Quare meruit est prophe
tam audire dicentem: Hydria farinæ non
deficiet, nec lecythus olei minuetur. Eoq;
modo ab eo impletum est, nâ adeò multi
plicata sunt oleû, & farina, ut diues facta
sit illa muliercula, quę antea pauper erat,
pro eleemosyna, quam sancto fecerat pro
phetæ. Sed dices: Ostende mihi pauperes
tam integra, piaq; uita, ut cû Elia possit
conferri: ego illis eleemosynam faciam:
uinosis n. pauperibus, ganeonibusq;, quo
rum uitam nescio, bona mea erogare nô
placet. Falleris opinione tua: qui.n paupe
ri propter Deum eleemosynam petêti nô
concedit, nec Eliæ prophetæ concederet:
nemo enim seruo daret, quod domino
petenti negat. Vnde tu si Christianus es
Matt. 25. Euâgelio credere debes in quo tñ Chri-
stus asserit, quod uni ex minimis meis fe-
cistis, mihi fecistis. Patet ergo si Christo
in persona cuiuslibet pauperis petenti ele
mosynâ nô côcedis, te nihilo magis Eliæ
petêti concessurum: sed potius multo mi
nus. Quin etiam ausim affirmare eû qui
tam duro & obstinato animo sit, ut pau
peri extremè indigenti & petenti eleemo
synam, si pôt non eroget: non eleemosy-
nam facturum, etiam ipsi Christo de cęlo
ut peteret descêdenti. Dic mihi obsecro
si Rex domum tuam ueniens se tibi igno
tum offerret, causamque itineris expone-
ret se uenâdo aberrasse a teque hospitiû
petens, fidem suam obstringeret, dicens,
polliceor tibi coram omnibus regni mei
principibus, te apud me summâ gratiâ, &
beneficia consecuturum nonne hoc sum-
mæ fęlicitati tuæ tribueres, illique pro
opibus tuis lautissimum conuiuium fa-
cere studeres, uxor, liberique tui huc illuc
concursarent, ut illi in omnibus morem
gererent? Dubium minimè est, hoc te fa-
cturum, aliaque complura summo cum
gaudio & studio. Dic igitur o homo Chri-
stiane audebis Christo gloriæ regi domû
tuam se conferenti sub pauperculi imagi
ne, non conuiuium, aut hospitium peten-
ti, sed paruum frustum panis, tritamve
subuculam, quæ tibi usui non est, pro qui
bus pollicetur se cùm uenerit in potesta-
te magna coram omni curia cęlesti tibi
gratiam relaturum, inquiens, esuriui &
dedistis manducare, sitiui & dedistis mi-
hi bibere? &c. audebis inquam, si hoc
ita futurum credis tam fido, liberalique
regi ostium claudere, quod aperires infi-
do, inopique huius mundi domino? Hoc
autem hinc prouenit quòd nullo modo
boni Christiani dici possumus: si enim tan
to nomine essemus digni, ut de eis cos,
qui tam sanctam religionem colunt, pau-
peres non modò hospitio benignè susci-
peremus, sed etiam illis pedes abluere-
mus, mensam sterneremus, genibusque
flexis faceremus ministerium, Christum
dominum nostrum in illis contemplan-
tes: cuius causa omnia, quæ pauperibus
facimus, facienda sunt, ut æternam beati-
tudinem, non huius seculi gloriam conse
quamur. O quâtus est in pauperibus the-
saurus. Fœlix enim illa regio dici potest,
in qua multi sunt pauperes, multo etiam
fęliciores, & beatiores illi dici possunt,
qui hoc summum Dei beneficium agno-
scût in se esse collatû. quoties cunq; Deus
manu pauperis eorum pulsat ostium, ipsi
uerò summa cûm diligêtia & spiritu cha
ritatis eodem, quo Zachęus hûc amplissi Luc. 19.
mum dñm domo sua suscepit, eum acci-
piût. Eleemosyna tantû in se bonû conti-
net, tantisq; laudib. oîbus hominib. com
mendatur, ut facilius initium. q̃ dicendi
finem inuenire possit ille, qui eam lauda
re intenderit. Verû ut concludamus psal-
terium

terium beatissimi regis nostri Dauidis au diamus: qui prosequens canticum suum, posteaquam dixit, eleemosynæ faciendæ largitorem debere esse hilarem, humanũ, misericordem in omnes miseros & afflictos, hac potissimum de causa, quia omnia quęcunque pauperibus erogaret, non donaret sed commodaret postea sibi cum magno fœnore soluenda: an modo idem diuinus spiritus sancti cantor: Disponet sermones suos in iudicio. Parabit quid respondeat in die iudicij. Quando omnes gentes uniuersique orbis terrarum populi coram iusti iudicis tribunali consistent. Quibus ita ordine dispositis rogabit dominus misericordes dicens; Esuriui, dedistis mihi manducare? Illi respondebunt: Etiam domine. Sitiui, dedistis mihi bibere? Respondebunt liberales. Etiam domine, Rogabit iterum: fui hospes & peregrinus: & recepistis me? Respondebunt: Etiã domine. Et sic de alijs operibus misericordiæ. Quare o quam præclare ait Propheta regius Dauid in die iudicij facilè inuenient homines pii quid summo iudici respondeant. Disponet inquam sermones in iudicio. Qui eleemosynam faciunt in hoc seculo sermones suos disponunt in iudicio: in his enim operibus, ut ait dominus, sumus examinandi & rogãdi in illo terribili & horrendo iudicii extremo die.

Psal. 40. Beatus qui intelligit super egenũ, & pauperem, in die mala liberabit eum dominus.

Soph. 1. In die inquam illa amara calamitatis & miserię liberabit illum dominus. Summum profectò consequeris honorem tunc, cum ante omnium gentium conspectum, diuinumque sanctissimæ Trinitatis maiestatem constitutus, liberè, nullaque perturbatione affectus poteris Dei beneficio respondere: cum vel in hoc seculo vix aliquis possit coram rege, vel principe aliquo, aut publicè verba facere, quin summo interturbetur pudore. Impii autem & immisericordes præ nimia confusione turbati iacebunt. Et quando fuerint rogati, esuriui non dedistis mihi manducare, nullum verbum facere audebunt, quia in pauperes crudeles extiterunt, & ideo nihil respondere poterunt.

Eccle. 9. Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui tempore malo. O summum bonum eleemosyna, quæ te tantu perturbatione & opprobrio liberare poterit. Verum in hoc summè est consideranda bonitas, & clementia domini, qui in hac vita nobis reuelat, de quo in examine & iudicio rogandi sumus: ut deinceps statim incipias idoneum excogitare responsum, quo diuinis quæstionibus satisfacias. Si illi, qui licentiati, aut doctoris gradum petit, quem vt cõsequatur ab omnibus illius facultatis doctoribus, & magistris examinandus est, antequam tã seuerum subeat discrimen, & iudicium, vnusquisque illorum doctorum argumẽta publicè postea proponenda secreto reuelasset: nonne summum in eum beneficium esse collatum omnes existimarent? Nemo dubitat. Ille enim qui se examinandum obtulit cum argumenta nesciat, non paruum subit honoris sui periculum. Qui enim aptè propositis argumentis non respondet, sæpenumero gradus honore priuatur: quod illis euenire non potest, qui multo antè argumenta, quàm proponant, callent. Attende igitur quàm bonus sit Deus, quantaque in omnes homines facilitate, qui eum in die iudicii nos seuerissimis quæstionibus sit interrogaturus, æquissimoque examine mores nostros perpensurus: tamen nihilominus tã tum apud illum in humanum genus valet amor, vt nos prius de omnibus rebus quas rogãdi sumus, certiores faciat: ut cognitis illis, de quib. sumus rationem reddituri, facilius excogitemus quid nobis respondendum sit. Non uult nos incautos præuenire, cupit enim salutem nostram & ut agumentis satisfaciamus: ideò nos deinceps admonet omnium, quorum cura nobis incumbit & administratio. Vnde colligitur quantum gaudeat, quantam quę capiat lætitiã dominus, si rectè quis ad interrogata respõdeat: cum nihil aliud intẽdat in hoc seculo, nihilque magis studeat, quàm ut nos officii nostri admoneat. In quo summè est cõsideranda Dei bonitas. Quare nulla alia re magis lętabitur, quam si rectè respõderimus, salutem quę fuerimus consecuti. Quod omnino penes nostram est potestatem & arbitriũ, si in pauperes misericordes esse uoluerimus. Sed dicet aliquis: Ergo nihil aliud opus est ad consequendam beatitudinem

pter misericordiam in pauperes? Nam si quis ambitiosus, luxuriosusque cum sit, omnia misericordiæ opera in pauperes præstiterit: consequetur beatitudinem? Pater nullo modo illam posse consequi. Paulus enim ait; Si distribuero substãtias meas in cibos pauperum, & tradidero cor-
1. Co. 13 pus meum, &c. Charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Respondeo tamen crudeles, & immites homines potius, quàm alios a Deo fore examinandos: quia in hoc crimine datur pars læsa, quæ meritò de sibi debitis quæritur, non solutis ab illis, qui maximè soluere tenerētur, uerbi gratia. Si hic homine aliquo interfecto nulla inuenitur pars, quæ illi⁹ mortem expostulet, magistratus de officio suo interfectorem punire potest. Veruntamen si interfector illo priori iuris impetu cursato, ueniam ab rege impetrarit, qui illud liberè uel concedere, uel negare potest, nulla parte expostulãte, deinceps omni iudicii instantia solutus manet. Hoc autem minimè fit si aliquis inueniatur læsus, filius, uel nepos, uel uxor, uel parens defuncti. Rex enim nec alius princeps, non potest pro libidine sua sententiam ferre, nisi partibus plenissimè restituatur. Sic in die extremo iudicii quemadmodum Niniuitæ in Iudæos, sic paupe-
Mat. 12. res in diuites consurgent. Tunc autem demum apparebit coram diuina maiestate uidua, quam tu fame perire passus es, dicens, Domine iustitiam tuam imploro, in hunc diuitem, qui mihi fame, omniũque rerum penuria periclitanti subuenire noluit. Attende igitur ò infelicissime, auarissimeque homo, ut uideas miserorum pauperum egestates coram supremo Dei tribunali clamantes iustitiam implorare. Sic ait dominus; Viduæ & pupillo
Exo. 22. non nocebitis: si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum. Deus enim nec surdus est, nec aliquo laborat auditus uitio: quominus omnes pauperes clamantes exaudiat, vt idem hic ait, O homo flagitiosissime, qua re non aduertis te flagitiis tuis diuinam liberalitatem absterrere: & iustitiã prouocare? Horrendum etenim iudicium illos manet, qui in pauperes in hoc seculo immites fuerunt. Quod si mihi non credis, audi Iacobum dicentem; Iudicium
Iacob. 2. fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Illud etiam infortunatissimi hominum iudicium subire audes Dei seuerissimum, cum tu prius impietate tua eius misericordiæ odium obstruxeris, præsertim cum omnia illa, quæ pauperibus donas, centupla in altero seculo sis consecuturus. Da altissimo ait Ecclesiasticus secundum datum eius, ut
Eccl. 35. magis, ac magis multiplicet tibi dona sua. Siquidem igitur & in hoc seculo & in altero omnia, quæ pauperibus concedis, cum multo fœnore tibi reddentur: ne in pauperem immitis sis, & misericors.
1. Ioan. 3. In quo Ioannem audi dicentem; Qui habuerit substantiam mundi huius & uiderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit ab eo viscera eius: quomodo charitas Dei manet in illo? Sinde igitur nũc, ut pauperes tunc amicos habeas & patronos; Deus enim eleemosynarũ intercessione tui miserebitur. Nam misericordes (te-
Matt. 5. ste Christo) misericordiam cõsequentur: è contrario uerò immisericordes in tene-
Mat. 22. bras exteriores eiicient, sicut ille iniquus seruus q proximo suo immisericors fuit, & crudelis. Sed tempus est ut ad contextum beati Lucæ iã reuertamur. Et audiamus quid Saluator noster Iesus Christus vlteri⁹ dicat. [Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est; & qui in modico iniquus est, in maiori iniquus erit.] Alterũ documẽtũ elicit ex parabola, de pœna iniq̃ mali dispensatoris facultatum temporalium; propter quod ponit duas regulas; Prima; Fidelis in minimo, est quoque fidelis in multo; Secunda; iniquus in minimo, est quoq; iniquus in multo. Et ambæ sunt vera per se intellectæ. Hoc est; Qui ex fide rectè se habet in dispẽsatione rerũ quantũcunq; paruarum, multo rectius se habet ex eadem fide dispensando res magnas. Et similiter, qui ex iniquitate malè se habet dispensando minima, multo peius se haberet ex eadem iniquitate dispensando maiora. Res minimæ sunt terrena, maiores autẽ spiritualia, vt prædicatio, administratio sacramentorum, quæ ad prædicatores, & Ecclesiæ prælatos pertinent. Vnde Paulus ait; Sic nos existi-
1. Cor. 4 met homo, ut ministros Christi, & dispensatores

non sunt tuæ, quæ per tot hominum ma nus transierunt. Hac ratione dicit David: Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Diuitię in modum fluuii ita ut fluunt defluunt. Non est aqua fluuii illius ciuitatis, apud quam fluuius transit, sed ad necessitatem suam potest unusquisque inde sumere. Sic licèt bonis temporalibus uti possimus ad necessitatem nostram, nostra tamen non sunt, quia si nostra essent, mors ea a nobis auferre non posset. Quando aliquis sedet ad mensam alicuius potentis, ponuntur ei multa fercula in patinis aureis, & argenteis, in quibus ille solum vsum habet. Si uerò aliquis per simplicitatem crederet discos & vasa illa esse sua, & uellet ea secum auferre, ianitor ad ostium resisteret, & ostenderet illi non esse sua. Ita multi diuites stulti putant hæc temporalia sua esse: mors tñ contrarium ostendit, cum dicit: Nihil intulistis in hunc mundum, nec quicquã auferre potestis. Vnde satis cognosci non potest cuius sint modò bona, quæ tu & mundus possideris: mors tñ ueniens cum tibi ab hoc mundo discedendũ erit, omnia bona tibi eripiet, teque in sepulchro, te nui amictum sindone relinquet. Quod satis magnum argumentum est oĩa quæ in hac vita possides tua non esse, siquidẽ tibi inuito eripi possunt: tu autem ea moriẽs auferre tecum non potes. Expende enim ꝙ cum loquitur de bonis vię dicitur, quis credet? id est, committet, sed de bonis spiritualibus dicit quis dabit quia bona vię dicuntur committi homini, quia de eis redditurus est rationem. Obseruandum prætera, quod contra iniquum mammona, hoc est diuitias temporales, è regione posuit quod verum est, significans per hoc non esse vera bona, sed apparentia, & instrumenta quędam veri boni temporales diuitias. Et similiter contra alienum posuit è contra, quod vestrum est, significãs per hoc, quòd tantum spirituale bonum est nostrum proprium.

Psal. 61.

No. ¶ Denique obseruãdum quoque est, ꝙ hęc parabola ad duo inducta est. Primò, vt homo, his reb. temporalibus, eleemosynis & operibus misericordię amicos pauperes sibi conciliet, qui post mortem eum recipient in ęterna tabernacula. Secundò, vt sciant bene dispensare: nã alias incurrunt pœnam, quia Deus videlicet bona spiritualia non dabit illis, qui negligentes fuerint circa terrena, & temporalia. Docet igitur ne paruipendamus administrationem rerum temporalium: nam abusus in hoc indignum reddunt hominem, vt illi spiritualia dentur dona, quod satis claré ex hoc cõtextu elicitur. Sed procedamus [Nemo seruus potest duobus dominis seruire.] Dixerat de eleemosyna eroganda pauperibus, & contra auaritiã prædicauerat: modo autem ostendit, non posse auaritiæ, & Deo quemquam simul seruire. Intellige quod nemo potest seruire duobus dominis contraria præcipiẽtibus: nam si eadem imperent ac velint: iam tunc non duo domini, sed vnus censendus est: quia vna est amborum voluntas. Et quia diuitiarum abundantia sæpe inimica est Deo: qui huiusmodi vanitatibus seruit, nequaquam Deo seruire potest. Contrariæ enim sunt leges mundi & leges Dei inter se, carnis & spiritus, terrenarum rerum & cęlestium bonorum. Vnde Paulus ait: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? & quę societas lucis ad tenebras? quę antẽ conuentio Christi ad Belial? Quapropter cum hæc tam diuersa & contraria sint, non poteris simul his duobus dominis seruire, vt idem Paulus alio loco fatetur dicens: Non potestis mensæ domini participes esse & mensæ demoniorum. Vnde quemadmodũ impossibile est altero oculo terram, altero vero cœlũ simul aspicere: ita etiam fieri non potest, vt Deũ, simulque huius vitę bona inordinatẽ diligas. De Samaritanis ait scriptura rẽ admiratione dignã, risuque dignissimã, quòd Samaritani dominum colebant & vnà diis suis seruiebant, iuxta consuetudinem gentium. Hoc idem quã plurimi facere volunt: qui Deum colere simulantes huius mundi idola relinquere nolũt. Prętendunt castitatem, sed nolunt visitationes & consuetudines periculosas vitare. Volunt haberi sancti, sed nihilominus in delitiis, voluptatibusque esse cupiunt. Asserunt se oĩa, quæcũque debẽt, velle restituere, iuxtaq; Christianã pietatẽ viuere, eleemosynam pauperibus facientes: cum tamẽ mundi fastũ, vitæque luxũ non deferant.

2. Cor. 6.

1. Co. 10.

4. Re. 17.

No. rant. Istis loquitur Esaias dicens: Pallium breue est, utrunque operire non potest. Quasi dicat; Non est tantus reddituum tuorum prouentus, ut tantum familiam alere possit, tantoque luxui sufficere, & preterea æs alienum, quo deuinctus tene ris, soluere. Alter igitur duorum domino rum tibi est destituendus. Præstat igitur, ut mundum destituas falsum, & prodito ré, antequã ab eo eras, aut perêdie desti-tuaris. Quod si feceris, officiumque boni Christiani præstiteris, siquidem utrique Deo & mundo simul seruire est impossi-bile, te recipies, mores corriges, uitamq; deinceps reformabis. Philistæi in templo cuiusdam idoli, quod uocabatur Dagon arcam fœderis Israelis comprehensam collocarut, surgentesq; primo mane, die crastino inuenerunt idolum ante arcam deiectum: qui licèt sæpe sæpius enixi sint idolum cum arca coniungere, nunquã po tuerunt Hoc autem nihil aliud significat nisi Deum nullo modo perpeti, se idem templum & altare cum dæmone habere. Non uult enim Deus esse, ubi uitiorũ tuo rũ idola sunt: quæ tu ueneraris. Si igitur uis, ut Deus in cordis tui templo habitet, opus est ut uitia prostrata & deiecta ante illum iaceant. Tunc tamen stetit in altari idolum erectum, posteaquam arca foras extracta est. Eodem modo, si tu arcã Dei de corde tuo eieceris, id est, eius religio-nem & pietatem, illico uitia tua summã in te obtinebunt potestatem: uerùm si ar ca religionis & pietatis diuinæ in te c on stiterit, nulla erit mora quin mundus, ca ro, & dæmon, omniaque uitia ante pedes tuos quasi uicta prosternantur, & à te pe nitus recedant, quia ut iam sæpe diximus utriq; inseruire domino impossibile est. Non fuit datum populo Israel cęleste mã na, donec consumpta est farina, quam ab Aegypto secum portauerant; nec tu etiã poteris diuina fœlicitate frui, donec om nino omnis mundi amor, in te fuerit cõ sumptus: & à te penitus recesserit. Quem admodum enim manna, & farina Aegy-ptiaca simul non comeduntur, sic tu his duabus uoluptatibus & saporibus Dei, & spiritus, mundi & carnis frui nõ poteris. In hoc aũt perspicuè uidebis, quàm uilis, nulliusque pretij sit consolatio humana: siquidem diuinam impedit. Sicut stoma chus illius, q aduersa laborat ualetudine, si malis humoribus õpressus fit, cibi sua-uitatem nõ sentit: sic illi: qui aliorũ, cucu merum, & ceparum Aegypti uoluptate capiuntur, cœlestis cibi dulcedinem perci-pere non possunt, Si ergo Deo plane per frui, illiusq; suauitatem sentire uis, opor tet ut omni genere mundanæ & libidino sæ consolationis uacas. Nam quemadmo dum filiis Israel non fuit manna in deser to concessum, nisi deficiente Aegypti fari na, qua finita deinceps nunquã illis illud cęleste manna defuit, donec de fructibus terræ promissionis comedere potuerũt, ita & tibi nõ se Deus exhibebit tanquam cęlestem cibum, nisi deficientibus in te uitiis, quibus omnino abs te separatis, hu iusque uitæ peregrinatione confecta, cœ-lestis gloriæ, quę uera promissionis terra est, largissimi tibi fructus porrigentur. Præterea, si relicto modo diuinam fœli-citatem es adeptus, & relicto Deo in sum mam huius mundi miseriam æternaque supplicia necessariò recides, ne comittas, ut tãtillæ uoluptatis pretio æterna priue ris beatitudine. Suauis enim est diuina cõ solatio, ea tamen non conceditur illis, q alienam & peregrinam consolationẽ ad-mittũt. Quanquã multi sunt qui utranq; cõsolationẽ, Dei scilicet, & mundi habere uelint. Hos alloquitur Propheta Sopho-nias, ex parte Dei dicens; Disperdam qui iurant in Melchon, & iurant in domino. Per idolum & per Deum iurabãt, & utri que seruire conabantur: sicut illi Samari tani, de quibus modò loquebamur, De his condolet, & miseretur Ecclesiasticus dicens: Væ duplici corde, &c. Et peccatori terram ingredienti duabus uiis. Ingredie ris duabus uiis, Deo inseruire & mundo inseruire intendens simul. Quid igitur itineris facere potes cũ duabus uiis ingre diaris? Isti claudicant duabus uiis more illorum quibus Helias dixit; Vsquequo claudicatis in duas partes; Si dominus est Deus, sequimini eum, si autem Baal, seq mini eum, uel Deum, uel Baal: nã impos-sibile est ambobus simul inseruire. Cum Pharao pmitteret Hebræis, ut Deo ĩ Ae-gypto uictimas immolarẽt, respõdit Mo ses; Non potest ita fieri. Abominationes

Marginal notes: 1. Re. 5. (beside "Philistæi in templo"); Exo. 16. (beside "Non fuit datum populo Israel"); Exo. 16 (beside "pere non possunt"); Iosue 5. (beside "na, qua finita"); Soph. 1 (beside "uelint. Hos alloquitur"); Eccle. 2 (beside "his condolet"); 3. Re. 18. (beside "claudicatis in duas partes")

enim

enim Aegyptiorum immolabimus Deo
Exod.8 nostro? Fieri nō potest, vt Pharaoni, hoc
est ut diabolo, & Deo simul seruiamus.
Cùm ingrederetur Iesus in templum eie
Ioan.2 cit vendentes & ementes, quia non possu
No. mus seruire Deo & mammonæ. Nam ne
que ignis & aqua simul esse possunt: nec
item duobus dominis tam diuersis serui
re possibile erit. Sed quare non possumus
his duobus dominis simul seruire? Audi
quod sit inconueniens. [Aut enim vnum
odiet & alterum diliget; aut uni adhære-
bit & alterum contemnet.[Christus dicit.
Luc.11 Qui non est mecum contra me est: qua
propter si Christū diligis diabolū odies,
qui contrarius illi est. At si diabolū adhæ
res per conformitatem affectus ea uideli
cet cupiendo & amplectendo quæ diabo
lo placent, ut sint opera vitiosa, Deum cō
temnes. Impii enim adhærent diabolo,
sicut membra capiti: quia diabolus caput
est omnium impiorum, & ipse sua sugge
stione pestifera influit in eis uitam ini-
quam, vitiorumque motum. Contemnet
autem Deum, eius præcepta paruipendē
do, & transgrediendo: & vana ac uilia ei
No. præferendo. Obserua autem quòd cum
locutus fuit de diabolo, non dixit, diliget,
sed adhærebit: quia peccator non amat
diabolum, quamuis ei consentiat. Et de
Deo non dixit, odio habebit, sed contem
net; quia nullus potest odire Deum, qua-
tenus Deus est, sub ratione deitatis: quia
secundum se, cum sit summa bonitas odi
ri nullatenus potest. De diabolo etiam di
cit, quòd si qui Deum diligunt, illum o-
diunt: sed impii qui Deum contemnunt
ei adherent, sed non dicit quòd eum dili-
gunt. Quia cum obiectum voluntatis sit
bonum: diabolus qui malus est diligi non
Matt.6 potest. Expende etiam quòd in Euan-
gelio Matthæi de illo qui diabolo seruit,
non dicit quod adhærebit, sed quod susti
nebit, quod idem est: nam qui Diabolo
adhæret illū sustinet, & portat maximum
onus super humeros suos. O maxima &
absurdissima peccatorū stultitia, vt Deū,
qui illos portat, contemnant & diabolo
seu mundo, & uitiis adhæreāt? De hoc do
minus per Esaiam cōqueritur dicens: Au
dite me domus Iacob, & omne residuum
domus Israel: qui portamini à meo vtero
& gestemini a mea uulua. Vsque ad sene
ctā ego ipse, & vsque ad canos ego porta
bo, &c. Lege quæ sequunt in ipso Esaiæ
capite quadragesimo sexto: vbi Deus con
stituit differentiam inter se & idola, quæ
ab illis colebantur: quam differētiam hic
reperit noster Euāgelista. Attēde ô Israel
differentiam, quæ inter me est & idola a
te adorata. Ego te humeris porto, tu
autem idola tua. Ego te in visceribus
meis gesto, tu autē adoras, humerisq; tuis
baiulas Deos tuos, quos de auro & argen
to confecisti. Ego tibi leuissimū onus im-
pono: tu grauissimè grauatus es mūdo in
seruiens humerosque oneris magnitudi-
ne attritos & vlceratos habes. Si peccator
attenderet quotiescunque Deū deserit &
mūdo appropinquat, se illū relinquere, a
quo in vlnis portatur, in summisque deli
ciis habetur, peccatisque grauissimū cum
subeat onus intollerabile humeris suis su
scipere: nullo modo auderet tā suauē, be-
nignum, & magnificum Deum relinque
re, qui onere leuat laborātes, omniaque
peccati intolerabilia pōdere suscipiēs, hu
meros peccatorū reficit & recreat. Tu
aūt cur idē nō facis q arenarii in foro fa
cere solent? Qui antequam onus hume-
ris suis suscipiant, aut de pretio vnum ver
bum tecum faciant, sarcinā baiulandam
manibus pertentāt: vt si eam portare nō
potuerint iacturam temporis non faciāt,
nequicquam de pretio, aut de uia conue
nientes. Eodem modo tu si sapias facere
debes. Prius enim quàm cum Dæmone,
aut mūdo cōuenias, perspicere diligēter
opus est, vtrū possis sustinere onus pecca
ti humeris tuis imponēdum. Quod si fe-
ceris, non dubium est, quin subiturus non
sis tantū onus humeris tuis, etiā si vel mū
dus, vel dæmon tibi pro eo sustinēdo cēitū
mundorū millia concederent. Nō ignora
bat quam graue onus esset hoc ille, qui di Psalm.37
xit: Quoniā iniquitates meæ supergressę
sunt caput meum: & sicut onus graue gra
uatę sunt super me. Eiice ergo onus gra-
ue diaboli q sustines, & Christū dilige, Matt.11
cuius onus leue est, & iugū suaue: si quidē
vtriq; simul inseruire impossibile est. Vn
de in sequentibus dominus ait. [Non po
testis Deo seruire & Māmonæ.] Dixerat
prius; nemo potest duobus dominis serui
re: &

re:& nūc declarat se dicens, q; isti domini sunt Deus & diuitiæ. Sed diuitiæ nōne ad seruitium hominis creatæ sunt? Quis mammonam fecit dominū? Nos fecimus diuitias dominas, quia obedientiam dedimus eis Rex cùm homo sit quemadmodū cæteri homines eiusdemque cōditionis, quis eum dominum fecit? obediētia à ciuibus suis præstita. Sic nos diuitias quę ancillæ nostræ sunt, facimus dominas eis
Eccl. 10 obedientes. Pecuniæ enim omnia obediunt. Sed de his aliàs.

No. ¶ Expēdc q; Christus non dixit: Nō potestis Deū & tpalia bona simul habere; sed nō potestis Deo seruire & mâmonæ. Aliud enim est habere bona tēporalia, & aliud illis inseruire. Diuitias enim habere, per se malū non est; quinimo benedi-
Pro. 10 ctio est Dei, ut in prouerbiis Salomon di-
No. cit; Benedictio, inquit, Dei, diuitias facit. Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Loth, Iob, & multi alii diuitias habuerūt plurimas, & perfecti fuerunt, & amici Dei appellati sunt. Seruire aūt eis ita, ut nō illis utaf ut auari qui serui sunt diuitiarū; hoc iniquū & abominabile est. Dormierunt in-
Psal 75 quit Dauid, somnū suū, & nihil inuenerūt uiri diuitiarū in manibus suis. Itaque istis terrenis rebus seruire: & Deo q cor mundū totū & liberum quærit, nullatenus fieri potest. Præterea aduertendū est, quòd cum ait, nō potest, intelligendū est in sensu cōposito, nō tamen in sensu diuiso: sicut quod antea dixerat; Nemo pōt duobus dominis seruire. Potest enim qs duobus dominis seruire in sensu diuiso, hoc est pro diuersis temporibus, diuidendo tempora; sed in sensu composito & simul impossibile est. Sic Turcam non posse saluari uerum est in sensu composito, si uiuat, sicut mō uiuit, sed in sensu diuiso falsum est; qa si cōuertat ad Christū & bene uixerit, saluabit. Vnde quicunq; infidelis & impius in hac uita saluari potest in sensu diuiso, qa potest in melius mutari. Sic in sensu cōposito intelligēdū est, id quod Ioannes ait in sua prima Canonica:
1. Ioan. 3. Omnis qui natus est ex Deo peccatū nō facit, quoniam semen ipsius in eo manet: & non potest peccare; quoniā ex Deo natus est. Sic & illud Pauli ad Romanos: Sapiētia carnis inimica est Deo; legi.n. Dei nō est subiecta, nec enim potest. Quādiu enim est inimica Deo, manēte hac inimi- Rom. 8.
citia legi Dei subiici no pōt; sed in sensu diuiso potest non esse inimica Deo, & tūc subiici. Sic etiam intelligendum est illud eiusdem Pauli: Non potestis mensæ do- 1. Cor. 10.
mini esse participes, & mensæ dæmoniorum, in sensu composito, non tamē in sensu diuiso. Multæ etiam sunt propositiones in scriptura his similes.

¶ Igitur cū utriq; dño seruire nō possi- No.
mus, cui istorū seruiendū est? Vsq; adhuc ostendimus, quòd duobus dñis seruire nō possumus Mâmonæ, scilicet, & Deo, diabolo & Christo, carni, & spiritui, nec mūdo & regno cœlesti; q a isti domini cōtrarii inter se sunt, & quod unus pcipit agēdū, alius iubet non esse faciendum. Nunc operę pretiū est scire cui potius seruiendū sit. Videamus horū dominorū cōditiones. Primò diabolus præcipit difficilia: Christus è contra facilia & iucunda. Secūdò diabolus non dat suis cibum, nec eos alit; at Christus cibum optimum suis dat, & eos reficit pane dulcedinis. Tertiò, diabolus non dat stipēdium nec præmiū suis sed Christus seruis suis dat uitam ęternā, & cœlestem beatitudinem. Vtri igitur æquius est, ut inseruias? Domino, qui seruos suos laborare cogit nocte, dieq; nsq; ad fellis eiectionem; nec illis uestitum, cibum, aut præmium ullum pro tanto seruitio præbet, sed potius illos grauissimis pęnis afficit: an potius illi domino, q seruis suis nihil, nisi facillimum imperat, illisque omnia necessaria suppeditat, in fineque perpetuam requiem & beatitudinem, amplissimaque præmia concedet? Non dubium est, quin si sapis malis potius Deo inseruire seruituti diaboli renūciās, si quidem Deo inseruiens in hoc seculo iucundè, in altero verò fœliciter uiuere poteris. Mundo uerò si inseruias, cū summis hic afficieris laboribus, tum post mortem ęternis suppliciis conficieris. Sed singula hęc expendamus.

¶ Primò, quòd diabolus, uel mūdus difficillima præcipiant, clarissimū est. Etiā si omnes homines, quotquot ante hac uita functi sunt nūc resurgerent, nemo illorū omnium esset, qui affirmare posset, se in hac uia, uel semel lętitiā sine tristitia, pro

speri-

speritatem sine aduersitate habuisse. Praeterea tam graue est dęmonis seruitium, ut Deus per prophetam Hieremiam dixerit. Seruietis diis alienis, qui non dabunt uobis requiem die, ac nocte. In cuius cōfirmationē duo hic adducam testimonia, eorundem hominum mundo inseruientium. Alterū uiuorum, alterum uerò mortuorum. Viuorum tale est testimonium diuissimi & sapientissimi Salomonis dicētis. Aedificaui mihi domos, plantaui uineas, feci hortos, & pomaria, &c. Et uidi in omnib. afflictionē animi. Testimoniū mortuorum est in libro Sapientiae, ubi impii positi in inferno dixerunt: Lassati sumus, in uia iniquitatis & perditionis, & ambulauimus uias difficiles, uiam autem domini ignorauimus. Quid ꝓfuit nobis sup̄bia, &c. Falsę Dalidę illecebrę ad mortem, fortē Sampsonem prodiderunt, quē Philistaei obcoecatum, pistrino molitu-rum alligarunt. Eodem modo tu, dum in seruis huic mūdo, respice te, quasi alterū Sāpsonē gyros facere, honores, diuitias, & uoluptates huius seculi quaerentē, animoque miserrimo & abiectissimo libidini tuae, incestisque uoluptatibus obtemperare. In circuitu impii ambulant, ait Psalmista. Nam qui passionibus suis seruiunt, nō recta uia incedunt, ut ait Sapiēs de iustis, sed in circuitu & in gyro multo cum labore, more ianuae, quae in cardine uoluitur, & a termino & statione suorum peccatorum non exeunt. Vnde gyro rotationeq; assidua, quam in uanitatib. suis faciunt capite obtuso, insani, omnique sapientia procul, assiduē honores, & diuitias huius mundi quaerentes uitā inutilem, & inanem agunt. O graue & intolerabile iugum Satanae. Magno labore ea, quae cupiunt impii quaerunt: timore possidēt, dolore relinquūt. In Apocalypsi scriptum est, ꝙ illi qui adorauerunt bestiam requiem non habebant. Quam etiā nunquam adipiscentur, qui belluinos appetitus suos adorant. Ipsum peccatū tormentum & supplicium est grauissimū peccatoris. Oīa peccatori sūt doloris plena, nā si prospera utitur fortuna, timore foelicitatis suae amittendae iugiter conficitur: si uerò aduersam fortunam patitur, in dolore & mœrore assiduo uiuēs interno quodam cruciatu, qui semper pungit, semperque excruciat miseram animam, nullo puncto, aut momēto temporis quiescūt. O infoelicissimam miserrimamq; uitam hominis libidinibus suis deseruientis. Attende eius importunitatem. Nam si quis impius iniuria ab aliquo afficitur, uidere est, quanta insania domum se referat, cibo, potuque abstineat, dormire, aut quiescere recuset, armatus amicos suos undecunque congregat, ut se ulciscatur. At alia ex parte attende quāto maiori potiātur solatio & requie Dei cultores, qui & plurimis acceptis iniuriis maximè irascūtur, dormiunt, quiescunt, gaudent, quàm plurimisq; laboribus uacant. Nam quemadmodum diabolus, & mundus intolerabili, in hoc seculo etiam, tormento afficiūt sequaces suos, ita è diuerso Christus dominus noster sua iucunditate & uoluptate prosequitur eos, qui ipsum colunt. Mundus uindictam de iniuriis sumēdam esse praecipit, Christus omnia condonanda. Vter autē maior labor est: remittere iniurias, an uindictam sumere? Vide quā facilia sint omnia quae a Deo imperant. Sed dices, durissimum praeceptum est inimicum diligere ut teneamur. At ego tibi facillimè ꝓbabo multò esse difficilius mundo, quàm Deo inseruire. Quaero a luxurioso, quis sit maior labor, seruire castitati, an luxuriae? Magis luxuriae: nā ut gratum facias mulieri illi, quam amas, bona tua impendis, honoris iacturā facis, amoris causa uigiliis, infirmitatibusque corporis, aliisque laboribus innumeris affligeris, & non rarò capitis discrimen subis. Ideo dicendum est de amore inimici, aliisque praeceptis diuinis: quòd multis de causis facillima sunt. Primum quia iuxta rationem sunt: uitia uerò laboriosa, quia contra omne rationis dictamen: uirtutes enim suapte natura innatae hominibus, humanoque ingenio consentaneae sunt. At uitia repugnantia. Si quis peteret utrum est corpori nostro laboriosius pane, aut lapidibus uesci, certè ⸢quili⸣bet respōdere posset, esum panis delectabilem esse, quia secundum naturam, lapidum uero inauditum & acerbum, quia omni animalium naturae repugnat. Ascendere accliua uia laboriosum est, quia contra na-

Hier. 16.
Eccl. 2.
Sapien. 5.
Iud. 16.
Psalm. 11.
Sapien. 10.
Pro. 23.
Apo. 14.
Matt. 5.

No. naturam corporis grauis est, descendere uerò per decliuia, quia naturæ est confor me, nam omne graue deorsum tendit, facile & suaue est. Cum igitur uirtutes sint hominibus naturales, uitia uerò contra naturam, sequitur necessariò maximè rationi consentaneum esse mandatum diuinum, quo & inimicum amare, & bona aliena restituere teneris. Quòd si durum
Psal. 93. esse existimas, te esse hominem negas Nā dic mihi tu qui fingis laborem in præcepto, nónne summè insaniret qui cum alio litigans, contenderet, ut eiusdem litis iudex existeret? Solemus enim iudicem recusare quotiescunque in negotio suspectus est, aut: partis uicem gerit contrariæ. Tu uero nihilo minori insan a cum pars sis, iudicem te facis in causa propria, ut uindictam de inimico tuo capias. Permitte Deo ultionē ille enim iustissimus iudex erit inter te & oēs inimicos tuos.
Matt. 5. Quòd si legem Dei etiam inimicā putas, quòd malas etiam cogitationes damnat, ueluti cum ait qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, &c. animaduertere debes omnia incommoda à malis co-
No. gitationibus initium sumere Bonum igitur olitorem age, qui mala gramina radicitus euellit, ne mitibus noceat frugibus. A malis cogitationib oritur cōsensus, &
Psal. 7. à consensu opus existit, Vnde in psalmo dicitur: Ecce parturit iniustitiam, cōcepit dolorē, & peperit iniquitatē. Omnia ma-
Gene. 3. la Adam, & Euæ a mala cogitatione pro cesserunt. Vidit mulier lignum, & cogitans cupiuit, cupiens comedit, maritoque
Gene. 4. suo dedit. Immoratus Cainus in malis cogitationibus sinis fratrem suum interfecerit. Eo modo etiam Dauid, Bersabee ui-
2. Reg. 11. dens peccauit. Præter hoc autem quòd & uirtutes iuxta naturam nostram sunt, unde iustissimum est, ut malæ cogitationes radicitus extirpentur, tot sunt fauores & beneficia, quibus Deus legum suarum ob seruatores afficit, ut nemo existimare debeat, quin multò maiora præmia præcepta Dei obseruantibus tribuantur, quā supplicia uiolatoribus irrogētur Si illi, qui & arte & exercitatione uenator est, uenatio nique deditus, Rex imperaret, ut uenaretur, præstitis ad hoc falconibus, equis, & canibus, non esses hoc leuissimum præce ptum indicandum? Esset profectò. Non igitur tibi difficilia debent uideri Dei præcepta, cum secundum uirtutem sint, uirtus autem humanæ naturæ sit consentanea. Cum præsertim baptismum, pœnitentiam, eucharistiam, reliquaque sacramenta tibi suppeditet, quæ omnia ex uirtute sua causant gratiam, facilemque uirtutum exercitationem faciant. Et qđ pluris æstimādum est, ipse Christus cultores suos comitatur, illos adiuuans, illisque in omnibus opem ferens laboribus. Vnde ip se ait; Venite ad me omnes qui laboratis Matt. 11.
& onerati estis & ego reficiam uos. Tolli te iugum meum super uos, iugum enim meum suaue est. Lex uerò Dei iugum uocatur, quia quemadmodum iugum a duobus animalibus simul unitis & copulatis fertur, ita qui se subiicit Dei iugo & legibus, cum Christo simul unitus & coniunctus eius auxilio & uirtute iugi pōdus & laborem facilius substinet. Quod adeo pspicuū est, ut non indigeat explicationē, quoniam in omnibus laboribus, quoscunque subieris propter Deum, Christum socium coadiutoremque inuenies, qui tanquam bos inferior, cui maior pars ponderis sæpè solet incumbere, ità ipse humilitate sua, omnium mortalium minimum se faciens potissimam partem tuorum laborum, cæterorumq; mortaliū humeris suis sustinet, tu uerò expeditus incedis. Ideo enim tu Christianæ religionis iugū leue sentis, quia omnem eius difficultatē & pondus Christus dominus noster in se suscipiens ab humeris tuis sustulit, qꝛ quidē iugū ea de causa nō modo nō grauat, uerùm homines mobiliores & expeditiores facit. Nam quemadmodū auis alarū, plumarūq; suarum non grauatur, sed potius leuatur pondere, qꝛ posito pen narum adiumento non consequeretur: sic Christianæ religionis iugū depositū tardos a tardis sumptū leues, & mobiles hoīes facit ad uirtutis uiam. Nam etsi pœnitentia laboriosa, uitaque uirtutis aspera uideatur, dulcis & iucunda redditur, comitatu consuetudineq; Christi stipata, atque adiuta. Suaue igitur est iugum domini & delectabile, quòd si tibi nec dulce, nec suaue uidetur, inde fit, quia illud inuersa ratione & ordine subis. Vestis aspera, & rustica

rustica pretiosis pellibus & suauibus so ciata, si facie uersus carnem asperiori induatur, intoleranda est: si tamen inuertatur, rursusque pellibus intro spectantibus suscipiatur, lenissima & suauissima esse apparet. Sic lex Christi difficilis & insuauis uidetur, quia asperitatem illius contra rationem constitutus, nec rationem perpendis, sed carnis tantummodo iudicium sequeris. Si Deus diuiti praecipiat, ut de bonis suis eleemosynam faciat, pauperes bonū & aequum praeceptum esse asserunt, qui si essent diuites, aliter dixissent, ut quotidie experimur. Nulla enim lex aspera uidetur hominibus, nisi quae contra illorum libidinem fertur. Similiter si aliquē iniuria afficis, statim uis, ut tibi ignoscatur; q si affectus esses iniuria, ignoscere nolles, & sic de aliis dicendum est. Sic etiā onus eius leue est: quod tu tamen graue esse existimas, quia peccata tua, atque animi perturbationes humeris tuis portas. Plumarum sarcina leuis per se est, sed si metalli alicuius pondus accipiat, tam grauis efficitur, ut portari uix possit. Eodem modo onus Dei leue est, nisi tuorum peccatorum, amorisque proprii pondere, legem

Psal. 37. Dei grauem faciens deprimatur. Iniquitates meae supergressae sunt caput meum: & sicut onus graue, grauatae sunt super

Li. 11. ciui. c. 28. me. Et Augustinus ait; amor meus pondus meum, amore feror quocunque feror. Fecit Christus iugum suum suaue,

Matt. 11. & onus leue: quia contriuit graue iugum diaboli, quod erat ceruicibus hominum impositum, & loco eius iugum imposuit nobis suaue. Id praedixerat his uerbis E-

Isai. 9. saias: Iugum oneris eius, & uirgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti. Ac si diceret; Cùm ueneris o domine Iesu, & assumpta humanitate uiam ad gloriam immortalē munieris, eripies homines a graui daemonis iugo, quo ipse daemoniorum colla deprimit, & a uirga, qua eos percutit: & a sceptro quo imperat: & diaboli denique tyrannidem debis. Ideo dominus ait; Venite ad me q

Matt. 11. laboratis & onerati estis, &c. Per Hiere-

Hier. 6. miam ait ita Deus. Ambulate in uia bona, & inuenietis refrigerium animabus uestris, & dixerunt; Nō ambulauimus. Impii homines dixerunt, durum esse & laboribus plenum, cū eadem ueritas Christus

1. Ioan. 5. dicat suaue. Et Ioannes: Mandata inquit

Psal. 93. Dei grauia non sunt. Et egregius psaltes: Nunquid adhaeret tibi sedes iniquitatis, q fingis laborem in praecepto? Ac si dicat; Tu qui fingis Dei praecepta dura esse, non ne sedes in flagitiis? sedes quidem. Dicis laboriosam esse legem Dei, non quòd hoc ita sit, sed quia tu sedes in tuis iniquitatibus, ex quibus surgere nō uis. Dum lignū uiride est, potest esse graue iugum ex illo factum, sed lōgum tempus reddit lignum siccum & leue. Priusquam Dei filius super se iugum ferret, poterat illud graue esse: sed postquā illud Christus collo suo imposuit, effectum est siccum & leue. Ut enim currus, etsi grauis sit, efficit ut onus alias intolerandum boues ferant: sic iugū Christi, quamuis onus sit, efficit tamen, ut Christi seruus uitae onera sustineat, & ferat. Non omnino Christus subtrahit iugum & onus, non nobis laborem penitus aufert, sed commutat, pro aspero mundi iugo tribuit suaue, & pro graui onere leue: ut in hac uita animae tribuat quietem, &

Zach. 5. in altera gloriā sempiternā. Graue onus est iniquitas sedens super talentum plum-

Psal. 54. bi, quo ille premebatur, qui aiebat, Iniquitates meae supergressae sunt caput meū, & sicut onus graue grauatae sunt sup me. Sed Deus tunc nos onerat, cum a peccati pondere exonerat. Onerat beneficio, cum exonerat peccato. Onera nostra super se portauit, ut nos mundi leuaret impedi-

Ibid. mentis. Ideo canebat Dauid: Iacta super dominum curam tuam, uel ut uerti po-

No. test ex Hebraeo: Iacta pondus tuum, & ipse te enutriet: seu ut alii uertunt, subleuabit.

¶Denique suauissimū est seruire Christo, & laboriosum seruire mundo. Tu.n. mundo inseruiēs ipsum humeris portas, Deo uerò inseruiens ab ipso portaris. Praeterea mundus difficilia & turpia imperat Deus facilia, & honesta.

¶Deinde diabolus & mūdus & caro, et si laboriosa suis pcipiūt & quae aliquo pręmio remunerāda uidebātur, nullo tñ pacto illos alūt, aut sustentāt: sed potius inedia, atq; inopia omnium rerum eos confici patiūtur. Respice auari hominis famē & inopiam, qui nunquam satiatur: etsi

nihil satis est, cupidinem ambitiosi, qui in dies plura desiderat pluribusque rebus cõparatis multo pauperior redditur. Qui omnes, aliique id genus improbi, & nimiosi homines, mirum non est, si nullam in suis actionibus unquam satietatem inueniant, iugiterque esuriant: qui satietatem in rebus huius mundi, ubi non est quaerunt. Quod Christus optimè significauit per illam parabolam filii prodigi, quã- Luc. 15. do facta est fames in regione illa, & quando ipse peccator cœpit egere, & cupiebat saturari de filiquis porcorum, & nemo illi dabat. Peccatores enim dapibus iuxta os appositis nunquam satiantur, quia libidini, quæ suapte natura rerum cupitarum acquisitione augetur, nihil satisfacere potest. Simile fingunt poetæ esse apud inferos Tantali tormentum, de quo quidam Horatius. sic ait: Tantalus a labris sitiens fugientia captat Flumina. Quid rides? mutato nomine de te Fabula narratur. At è diuerso Christus refectos & contentos rebus suis omnes suos adeo habet, ut nemo illorum No. esurire possit. Et quia de hac fame peccatorum & de seruorum Dei satietate in præcedenti capite in parabola filii prodigi plura diximus, nũc uideamus tertium.

¶ Tertiò, diabolus non dat præmium, nec stipendium suis: uerùm Christus suis & uitam æternam & cœlestem beatitudinem tribuit. Philistæi Sampsonẽm nullo Iudi. 16. præmio affecerunt pro illius laboribus, sed potius obcæcatum illum molæ astrinxerunt: nec item tu aliud maius præmiũ, aut melius a mũdo, cui deseruis, expectes. Quemadmodum autem (mihi crede) fides temeraria Sampsonis, quã amori conficto dolis, mendacisque Dalidæ adhibebat, ipsum in cæcitatem, seruitutemque miseram, in mortemq; denique induxit, sic fidem adhibere mundi fallaciis, a quo expectas te pro seruitio præmium consecuturum cæcitatis, in fœdissimo uitiorum carcere existentem te haud dubiè nisi tã uetis ad mortem compellet. Posteà quam Exo. 5. filii Israel intentissimi esse cœperunt cogendis paleis, fingendisque lateribus quotidie insudantes, nullum aliud præmium præter uerbera ab imperatore suo Pharaone capiebant. Similis est dæmonis, mũdi & carnis merces, quã ministris suis impendunt. Quòd si clarius uidere uis, audi Apostolum dicentem: Quem fructum habuistis de his, de quibus nunc erubescitis? Stipẽdium enim peccati mors est, &c. Rom. 6. Pręmia sunt malorũ crudelia conscientię supplicia, mors, corruptio, fœditas, abominatio, infernus, ęternique cruciatus. O misera, & infœlicia pręmia: ô infortunatam impiorum cõditionem: qui magnos in uita labores sustinentes, maximos in morte, multò maiores post mortem subeunt. Diu, summoque cum labore serui- Gen. 31. uit Iacob Laban, deceptusque ab eo deceptus est, debita mercede abnegata. Non aliud pręmium est, quod mundus in ministros suos confert. Onus grauissimum, labor infructuosus, qui mundi causa sustinetur, semper est. Nec sunt ioca Laban cum iocis conferenda, quibus mundus ministros suos deludit. Retribuebãt mihi Psal. 34. mala pro bonis, & sterilitatẽ animę meę. Sic optimum ministerium improbissimũ pręmium consequitur. Quibus tamen non obstantibus plurimi sunt, qui mundo inseruire non dubitant, & animo ineptissimo huius uitę: & alterius iacturam faciunt. Maluerunt quàm plurimi Iudęorum crudelem Pharaonis tyrannidem in Nu. 21. & 22. Aegypto perpeti, quàm paruo suscepto labore posteà terra promissionis frui. Attende quantum laboris suscipias mundo inseruiẽs, pro quo posteà tam iniquo pręmio ab ipso afficeris. Pueri sępe toto die defatigantur plumam uentilantes, uel aliquid aliud nullius momenti agentes; pro quo sępenumero corrosũt, & uulnerãtur. Illis tamen facilè ignoscitur, quia & pueri sunt & iudicio carent. Tu tamen qui & uires, iudiciumque perfectum ad agendũ habes, quid causę afferre potes, quare uanitatem, honorumque & diuitiarum uentum sequaris? Siquidem transacto huius uitæ tempore & labore, quam mundo seruiens consumpsisti, nullum aliud præmiũ præter acerrimos, & atrocissimos dolores habebis. Qui aliquam ciuitatẽ oppugnare intendit, prius secũ reputat utrũ expensæ utilitatẽ & cõmoda excedãt: sic tu si diligentes cõsideraueris quantò mundi ministerium constet, haud dubium est, quin eius seruitiũ relinquas. Christus Iesus dominus noster suis, quos i hac uita spiritualibus

libus consolationibus quàm plurimis so net, in altera perpetuam fœlicitatem cōcedit. Ita qui mundo inseruit eum duplicem infernum timeat: qui Christum colit, duplicem gloriam cōsequitur. Si eundem laborem, quē pro mundo subit sponte tua, propter Christū suscipere uelles, in hoc seculo lætus uiueres & in altero fęlix esses. Nemo tam stultus est, qui alicui uelit ministrare nulla ꝓposita mercede. Qua de causa omnes, qui in dominū, aut patronum aliquem accipiunt, cui sint ad ministraturi, prius de mercede agunt, & paciscuntur, ne frustra laborent. Ita & tu prius à dæmone, mundo, & carne, quærere debes, quod sit tibi ꝓ officiis tuis præmium ab illis expectandum, quando cęli iacturam facere non recusas ab illorum ministerium, nec magnū præmium pro alio minori relinquas. De carne enim, ait
Gala.6 Apostolus, nō colliges nisi corruptionē. Dæmonis præmium tormentū est, nam mundus suos relinquit, obliuionique penitus tradit: quare, mihi crede, omnia incommoda tua inde proueniunt, quia cū his dominis rationem non confers: qui cum multa promittant, pauca tribuunt. Qua de causa prius perpēdere debes, quā ta & qualis sit eorum merces, nec præmio prius non constituto illis ullo modo inseruias. Qui mundo inseruit, durissimis mandatis obnoxius est, assiduaque dum uiuit, fame urgetur, posteaque mittetur in infernum, at qui Deum colunt, mandata suauia exequoutur, uiuunt in satietate & uoluptate, posteaq; æternam fęlicitatem adipiscuntur. Viri igitur horum mauis inseruire? Siquidem utrique simul impossibile est. Nisi omni humano intellectu & iudicio cares, Christo domino nostro inseruias, cui qui seruiunt, imperant & non seruiunt. Oculos igitur mētis tuæ explica, statueque soli Deo inseruire, & ab humeris tuis grauissimum Satanæ iugum proiice.

¶Certum igitur & indubitabile est, q oēs uni Deo inseruire tenemur, iuxta il-
Deu.6. lud Deuteronomii, quo Christus tētatori rńdit: Dñm Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Sed qm̃ iam satis explicatum & perspectum habemus uni Deo esse inseruiēdum: operæpretium esset etiā hic agere, quo ordine & modo Deo esset cultus præstādus. Sed quia de hoc prolixius in libro nostro de Vanitate seculi tractauimus, hoc supersedentes ulterius ꝓgrediamur ad textum Euāgelistæ nostri, & illum audiamus dicentem. [Audiebāt autem omnia hæc Pharisæi, qui erāt auari, & deridebāt illum.] Carnalis homo di-
1.Cor.3. cit Paulus, non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Ideo deridebant, quia in ueteri lege temporalium abundantia promittebatur, quia Abrahā & multi sancti diuites fuerunt. Quia Pharisæi uerba Christi non intellexerunt. Non enim simpliciter opulētiam rerum, sed auaritiam, seu seruire diuitijs Christus reprobauit. Abraham, Loth, Iob, Dauid, & alii diuites fuerunt, tñ non seruierūt diuitiis, iuxta illud Psal-
Psal.61. mi: Diuitiæ si affluant nolite cor apponere illis. Sed cùm uerba Christi non intelligebant, deridebant illum, quod propriū est superborum hominum, qui ne ignorantiam suam fateantur, melius ducunt illud, quod non intelligūt, deridere, quā dicere: Non satis percipi: dic iterū, aut clarius explica, ut intelligere possimus. Hoc genus hominum derisorū perniciosissimum est, ecclesiæq; maximè incommodum: sępè enim numero hi derisores solent eos, qui nouo Deo inseruire incipiunt, in uirtuteque adhuc teneri existūt à uirtutis uia auertere, & diabolus per irrisores filios Dei suffocat, dū paruuli sūt. Hæc enim est una de astutiis diaboli suffocare bonum inceptū per hos irrisores. &c. Ratio aūt cur isti irridebant Christū erat, q auari erāt, & Christus cōtra auaritiam disputauerat. Sic ēt & nunc multi cum reprehendunt a concionatoribus irrident eos, & murmurant dicentes: Illud dixit, quia oblitus materiæ, quam ad prædicandum didicerat, aliud non inuenit, quod uel facilius uel melius dicere pos-
Pro.15 set, aut quid simile. Non amat pestilens eum, qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Respōdendum est istis derisoribus, quia & magnum scandalum in populo causant, qui illos irridentes prædicatorū doctrinā molestè ferūt, atq; ēt, vt itelligāt
Pro.26 se esse stultissimos iuxta illud: Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse uideatur. Atque ideo

sequitur in cõtextu. [Et ait illi, Vos estis qui iustificatis vos coram hominib. Deus aũt nouit corda vestra]Sensus est, hoĩes, quos uident externam habẽre sanctimoniam, uerbisq; & factis neminẽ offendere, eos sanctos ac iustos iudicãt, quidquid in corde celent. Sed Deus externam illã sanctimoniam, nisi in corde radices egerit, abominatur:nec quidquam abominabile est magis apud Deum, quam hypocrisis & impia illa simulatio. Hinc Iob ait,
Iob 36. Simulatores & callidi, prouocant irã Dei. Deus enim corda intuetur: iuxta illud quod Samuel dixit, cũ uellet ungere unũ ex filiis Isai in regem. Non iuxta intuitum
1.Re.16. hominis ego iudico, homo enim uidet ea quæ patent: Dominus autem intuetur cor. Is itaque diues est, qui apud Deum diues est. Ille iustus qui apud Deum iustus est. Ex his discimus quæ sit uera iustitia nempe interna: hoc est cordis, quam impii simulare non possunt, nec habent. Externam autem iustitiam impii, infideles, Iudæi, imò simiæ imitari possunt. Prosequitur ultra dicens. [Quia quod hominibus altum est, abhominatio est apud Deum]Hoc est quod ab hominib. altum reputat & magnum, ut simulata iustitia, opulentia rerum, ornatus exterior, pompa, atque prosperitas mundi, abominatio est apud Deum, & coram Deo uanum & detestabile reputatur, quia impedit beatitudinẽ. Ideò alia sunt iudicia Dei, & alia
Esai.55. iudicia hominum. Quapp ipse dñs per Esaiam ait:Sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltatæ sunt uiæ meæ a uiis uestris, & cogitationes meæ a cogitationib. uestris. Iepte cõtemnebat a populo suo, quia le-
Iud.11. gitimo matrimonio susceptus non erat, adeò ut etiam a fratribus suis domo eiiceretur, quasi homo uilis, nulliusque momenti. Hunc tamen, quem mundus ferè pro nihilo reputabat, elegit dominus, ut populum suum liberaret. Mundus enim plurimi facit nobilitatem generis, eosque solet semper magni pendere, qui a claris natalibus orti sunt:uerùm Deus hæc omnia contemnit, nisi quis, per se uirtutemque suam clarus, & nobilis euadat, ut ex Iepte colligitur, qui cum esset spurius & filius mulieris meretricis, erat fortissimus, atque pugnator, & percussit Ammonitas & liberauit dominus per illum Israelem. Quis uidere posset fortissimum illum gigantem Goliat, quin eum magnificaret, 1.Re.17.
quem tamen humilis & abiectus pastor a Deo in singulare certamen deductus facilè superauit? Saul ẽt cum esset de minima tribu Israel, humillimaque familia, ab 1.Re.9.
omnibus pro nihilo habitus est, dicẽtib. nunquid saluare nos poterit iste, & despexerunt eum:sed dominus percussit per illum Philistæos, & elegit illum in principẽ 1.Re.10.
populi sui. Et quando in hunc mundum uenit, non elegit diuites, principes, uel sapientes:sed piscatores, & uiros infirmos secundum seculum. Optimè intelligebat Apostolus hanc diuinam ordinationẽ & ritum, cum dixit ad Corinthios: Quia nõ 1.Cor.1.
multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, nõ multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes.

¶Discamus non gloriari in diuitiis, potentia, sapientia, neque in seculi honore, No.
ut multi superbi & stulti opinantur, existimantes in his consistere fœlicitatem, & tunc beatos ac fœlices esse, & charos Deo esse cum terrenis gaudent, & omnia sibi ad uotum succedunt. Cum populus te honorat, miratur & lætatur, & laudibus te extollit:humiliare in corde tuo coram Deo, & dic, quod dicit dominus hic: Quod hominibus altum est, abominatio est coram Deo. His autem verbis & hac consideratione sic in corde tuo facta, superbiam humiliabis, considerans te fortassis in Dei conspectu sanctorumque suorum ultimum & abiectissimum esse, licèt in oculis mundi summa dignitate præfulgeas. Discamus seculi diuitias & mundi pompam contemnere. Illa enim verè magna sunt, quæ coram Deo talia esse iudicantur, & illa exigua & minima, quæ ante illum parua existimantur. Ergo si parua despectu digna sunt: & hæc, quæ mundus altaiudicat minima sunt, cur ille nõ despicis? Si Christianus es, quare Christo non credis dicẽti oĩa, quæ mũdus maxima esse existimat, minima sunt, in conspectu Dei? Si autem ea exigua esse credis, quare amas illa? Si uerò non credis esse exigua, sed maxima esse putas: cur non credis Christo ipsa esse parua asserere

ferenti? Certè Christianus esse nō potes, si quidem Christo fidem non habes. Nā si Christianus esses, Christoq; perfectè crederes, oia hæc, quæ Christus exigua esse affirmat, parui duceres, teq; tui sus magni penderes, vtpote quem Deus ad imaginē & similitudinē suā creauit, participemq; æternæ beatitudinis fecit. Pro nihilo putat omnia hæc Apostolus ille sanctus cū
Phil. 3. dicebat: Omnia arbitratus sum, ut sterco
No. ra Sed audiamus Christum ultra dicētē. [Lex & prophetæ vsque ad Ioannē.] Deridebant Iudæi eo quòd Christus temporalia contemnenda prædicaret. Cum promissiones ueteris Testamenti essent de temporalibus: ideo ad hoc propositū ostēdit modo, quòd illud usque ad Ioannem durauit. Lex enim Euangelica paupertatem docet & contemptum diuitiarum & regnum cœleste, quod Ioannes tanquam vir Euangelicus prædicauit, & diuitias & honores & domum paternam contēpsit.

Ioannes enim non inchoauit legem nouam, nec fuit legislator, sed dispositor nouæ legis: nam ritus ille baptizandi nullatenus ad antiquam legem pertinebat, sed ad Euangelicam, & fuit ille ritus medius inter sacramenta noua & uetera. In
Mat. 11. materia siquidem conueniebat cum nostro baptismo: cùm antiquis uerò in hoc quòd gratiam non conferebat. Fuit itā finis ueteris legis, quia terminum posuit legi & Prophetis, quia omnes Prophetæ & lex vsq; ad Ioannē prophetarunt, quia sub Ioanne completum est quidquid lex
Ioan. 1. & Prophetæ dixerant, quia tūc uenit Messias, qui ab eis fuerat prænuntiatus. Ipse nanque clausit omnem Prophetiā, ostendens illum, in quo tota prophetia complebatur, & cœlorum regnum prædicauit, quapropter consequenter subdidit dicens [Ex eo regnum Dei euāgelizatur] Hoc est a tempore, quo Ioannes exorsus est prædicare, cœperunt bona cœlestia apertè aperiri, & promitti, & uita æterna doceri, atque Euangelica perfectio prædicari, quæ amore cœlestium & spiritualium bonorum docuit temporalia contemnere.

No. ¶ Obserua aūt ꝙ cum dicit, lex & Prophetæ usq; ad Ioannem, intellige, qđ nō abijcienda sint lex & Prophetæ post Ioānis aduentum, sed quod lex & prophetæ fuerunt usq; ad Ioannem tanquā præparatoria, & prænuncia aduentus Christi, quo aduenente præparatio, & prænūciatio eorum cessat, vtraq; tamen remanent ad prænunciatorum confirmationem, ut sciamus aduentum Christi ab eis diuina dispositione prænunciatum, longè antequam aduenisse. Remanent etiam ad conseruandam animi nostri gratitudinē, ut eis gratias habeamus, qui nobis tā fœlicem Christi aduentum prænunciarunt. Quemadmodum enim si quis pædagogum haberet, (vel ut etiam Apostolus dī- Gala 3.
cit legem nobis pædagogum ad Christi aduentum) vbi peruenerit ad ætatem, & acceperit perfectionem non omnino reijcit pędagogum uelut inimicum: sic & nos cum educati simus in lege, & prophetis usque ad Christi aduentum, reperto preceptore, non reprobamus pędagogū: sed gratiam ipsi cōfitemur, ꝙ pueritiam nostram deduxit, & ad perfectiores disciplinas extulit. Igitur a diebus Ioannis Baptistę regnum cœlorum euangelizatur: Mat. 3.
ipse enim primus omnium cœpit dicere: pœnitentiam agite, appropinquabit regnum cęlorum [Et omnis in illud uim facit.] Ad tacitas Pharisęorum cogitationes uidetur esse responsio. Cogitarunt nimirum: Prędicet Ioannes quandiu uelit de pœnitentia & de regno cœlorum, certè habebit paucos discipulos. Nec enim sic stupidus est populus, ut spem pretio emat, & inuisibilia visibilibus prępo nat, &c. Ad hoc ergo Christus ait: Ne putetis ò Pharisęi Ioannis prędicationē frustra fieri, nec esse qui regnum Dei quęrant. Quilibet enim audita Ioannis concione No.
uim facit in regnum Dei, cum vi acquiritur. Certè magna uiolentia est femetipsum negare: animam suam propter Christum odio habere: parentes, filios, vxorē pro Christo contemnere, inimicos diligere, & pro eis intercedere. Nam homo assuetus, & nutritus in amore bonorum temporalium difficiliter talia contemnet propter Deum, nisi sibi quandam uiolentiam faciat, qua consuetudo quasi quędam natura est. Illa autem, quę contra naturam fiunt, sunt aliquo modo violenta. ¶ Obserua autem quod regnum

No. cœlorum alii rapiunt, alii inueniunt, alii furantur, aliqui merentur: non nulli trahuntur vi: his enim quinque modis possidetur regnu in cœlorum. Qui inueniunt paruuli sunt, qui baptizati decedunt ante usum rationis. hi enim statim gloriam consequuntur. Propter quod stulti sunt parres, qui mortem paruulorum solum deflent: nō minus quàm esset ille stultus, qui filium suum deploraret in Regiam aulam acceptum. Ideo Dominus ait, Sinite paruulos venire ad me, istorum est enim regnum cœlorum. Hi igitur inueniunt, qui absque labore, & merito cōsequitur illud alieno studio, & opere Iesu Christi. Alii sunt qui furantur, qui tanquam imperfecti abscondunt sua bona: ne laude hominum perdant meritum.

Matt.19

Matt.6 De his Christus ait; Attendite ne institiā vestram faciat is coram hominibus, ut ui deamini ab eis. Multi enim sunt qui externus non bona fama, aut laude; sed interius cōtritione & lachrymis furantur cælum; sicut latro in cruce, qui hominibus nequam videbatur: sed coram Deo bonus & sāctus fuit. Sicut illa hęmorrhoissa, q̄ tangens clam vestem Christi sanitatem obtinuit. Sic isti clam rapiūt cœlum oculis hominum non videntibus. Alii merentur, quippe qui viuentes in hoc seculo eleemosynis & bonis operibus inuenti cœlum consequuntur. De his Christus ait suprà; Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut &c. Alii compelluntur intrare: sicut illi, qui pressuris & calamitatibus oppressi, coguntur, necessariū pro iucundo ducentes. De his autem dicit Dominus; Adduc cæcos, claudos, & debiles, compelle intrare eos. Vltimi sunt, qui rapiunt: qui hæc omnia terrena contemnētes se ipsos totos Deo, & obsequiis eius impendūt: & hi fortes sunt & violēti, qui victores sunt in certamine spiritualī, quo quidem certamine mali vincuntur, & boni vincunt carnem, obedientiā, paupertatem, & castitatē uouentes, & sic hostes superāt. Hi uiolenti rapiunt illud, sed hoc est a diebus Ioannis Baptistæ, nā antea inueniebant, & furabantur, &c. Sed a diebus Ioannis Baptistæ incępit illa perfectio in noua lege, Apostoli & discipuli Christi cœperunt relinquentes omnia,

Luc.23
Lue.8

Luc.16.

Luc.14

&c. Hoc autem multi faciunt, ita ut q̄d Ioannes euāgelizat, accipere possint. Sed dicere poterant Pharisæi. Ergo & tu prævaricator es legis? Ad hoc respondet: [Facilius est autem cœlum & terram præterire, quā de lege unum apicem cadere.] Quidquid in lege & Prophetis scriptum est implebitur: qui enim facit quod lex faciendum præscripsit, is non potest legis transgressor dici. Vnde in Matthæo ait: Non ueni legem soluere, sed adimplere. Itaque facilius est cœlum & terram præterire desinendo esse, quæ tamē non possunt præterire, nec desinere esse: quàm ut nō impleatur quod in lege scriptum est. Dicit apicem, ut intelligas q̄d nec minima pars legis præteribit: apex enim non est litera, sed punctus positus supra literam, qui dat aliquid significare literis. Inter Hebræos tantùm sunt quinque apices, siue puncti, qui habēt locum quinque uocalium: quia nulla litera apud Hebræos habet determinatum sonū & uim uocalis: sicut apud Latinos. Illa puncta, siue apices ponūtur supra, uel infra literas, & per hoc redditur sonus uocalium: & sine illis positis, uel subintellectis esset impossibile aliquid sonare apud Hebræos, sicut apud nos nulla litera præter uocales sonum habet. Illi apices sunt minus quàm literæ, eo quòd Iudæi interdum sine illis legunt, eos facilè subintelligentes. Quare nihil potest esse magis exiguum in Hebræorum scriptura quàm apices. Dum igitur dicit Christus, nec apex transibit, innuit nihil de lege quantumuis paruum casurum, sed omnia indubitanter impletum iri: nam postquam factum fuerit id quod in lege promittitur, non potest præterire. Præterire enim dicitur aliqua promissio, q̄n nō adimpletur: præterire autem & cadere pro eodem accipiuntur. Postquam t̄n impletum est promissum, non potest non esse completum, ideo iam non potest præterire. Et ut ostenderet pharisæis quanti faceret legem, noluit illam negligi, uel contemni, sed potius perfectè adimpleri: & sic legem de coniugio, attulit dicēs: [Omnis qui dimittit uxorē suā & alteram ducit mæchatur.] Quod ut plenius intelligas nota sensum perpetuitatis legis & prophetarum

No.

Matt.5

phetarum etiam in minimo apice esse, quod Christus non soluit, sed implet legem & Prophetas, Quod quantum ad promissiones in dubio non uertitur, quantum uero ad præcepta, de quibus potest dubitari declaratur modo in hoc contextu, quod tunc implentur, cum sublatis imperfectionibus ad perfectionem reducuntur. Hoc est enim. quod in hoc uno præcepto de dimittente uxore significatur.

Deu.24.

¶ Obserua secundò quod in lege concessus erat libellus repudij: ac per hoc præcepta circa coniugium imperfectionem huiusmodi habebant annexam. Iesus autem noui Testamenti autor hanc imperfectionem tollit a præceptis circa coniugium, & sic non soluit legem, sed perficit illam. Et quod dicitur in hoc præcepto intellige de uniuersis alijs preceptis legis. Significat ergo Christus subiungendo hoc exemplum, quod præcepta legis omnino implenda sunt, quemadmodum istud, hoc est sublatis imperfectionibus. Permittebat enim lex libellum repudij Iudæis imbecillibus, imperfectis & infirmis, & hunc tollit Christus Christianis: quia status Christianorum perfectior est, & oportebat carere criminibus, & ideo excepta causa fornicationis, ut in Matthæo habetur, non potest homo dimittere uxorem. Propter fornicationem tamē potest illam dimittere quo ad torum, quia matrimonium est contractus, & dant sibi inuicem fidem coniuges: ergo altero frangente alius remanebit liber. Obserua autem quod maritus in sex casibus non poterit relinquere uxorem adulteram, & sic intellige, & limita Christi dictum. Primo quando ambo commiserint adulterium: quia iam est ibi recompensatio, Secundo si maritus propriam uxorem prostituerit pro pecunia, uel alia re. Idem est etiam iudicium, si ipse maritus uiderit & non prohibuerit. Tertio si uxor putans se cum uiro congredi decepta est ignoranter, aut contraxit putans esse mortuum. Quarto si fuerit ui oppressa. Quintò si uir postquam reconciliatus est uxori, cognouerit eam, nam tunc non poterit eam relinquere. Sextò si uxor infidelis ab eo repudiata contraxerit cum aliquo & postea ambo fidem suscipiant debent iterum conuenire. Isti sex casus in quibus vir non potest dimittere uxorem fornicariam, sunt expressi in iure Canonico.

Matth.5. & 19.

Primus 23.q 6. per totā. Secūdus c.discretioni.de eo qui cognouit consan. uxo.suæ. Tertius in c. cum per bellicā 34.q. 2.& 2.

Quar.in c. propositō.32.q. 5. Quintus. 32 q.4. c.2. Sextus c gaudemus.§. ul.extra de diuor.

¶ Expende autem quòd licet uir possit in alijs casibus præter istos sex dimittere uxorem causa fornicationis, tamen non tenetur illam dimittere, potest enim parcere ei, & retinere si uoluerit & cum ea manere, nisi uxor sit adeò incorrigibilis, ut ratione scandali maritus ei consentire uideatur. Nam tunc propter scandalum tenetur ab ea separari. Hæc uero separatio ab uxore adultera, quo ad torum potest fieri sine iudicio Ecclesiæ, sed nō quo ad habitationem. Hoc tamen intellige quando adulterium est occultum. si uerò sit notum, quòd adultera illa cum mœcho plures dies habitauerit, tunc sine licentia Ecclesiæ potest ab ea separari, etiā quo ad habitationem, ut habetur in cap. Significasti de diuortiis. Cæterum quamuis ille fornicariam iure dimittat, si uiuente illa aliām duxerit, apertè dicit hic Christus quod mœchatur. Et qui dimissam à uiro ducit mœchatur. Nā sicut uir aliam nō potest ducere uxorem, ita nec uxor alium uirum, quapropter qui sic nupserit cum relicta à uiro, mœchat. Ex his Christi uerbis apertissimè constat quod matrimonium ratum & cōsummatum nunquam dissoluitur quo ad uinculum, quia licet causa fornicationis dimittatur a uiro, tn̄ non potest alius illā ducere, iuxta Christi Saluatoris nostri sententiam. Et ideo cum dixit, quod propter fornicationem potest uir dimittere uxorem, intelligitur quantum ad torum & habitationem mutuam, non tn̄ quantum ad uinculum, quia matrimonium, quod semper uerū fuit, semper manet, nec licet alicui coniugum transire ad alias nuptias uiuente altero. Cum tamen hæc ita sese habeant, non defuerunt olim qui contrarium asserere ausi sint, & nunc nostris temporibus hæresim sepultam quidam suscitauerunt dicentes, quod coniux innocens potest nubere uiuente adhuc altero, contra Christi Saluatoris nostri sententiam. Paulus quoque Corinthiis suis sic ait: His uero, qui matrimonio coniuncti sunt præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a uiro non discedere quod si discesserit manere

Eras. in anno.1. Co.7. & Caie.in Mar. 10. & 1.Co. 7.& Mat th.19.al legat pro se Amb. in cōm.13

Cor.7. quem Magister sen. in 4 di. 35 ait commēt. Ambr. in eodem loco à falsariis esse corruptū. Amb. Catharinus etiā tenet idem.t. Cor.7. Rom.7. Lege Alphonsum Castro, libr. 11. aduersus hære. hære. 5. Deu.24.

nere innuptam, aut uiro suo reconciliari. Sed discedere nequit, nisi ob fornicationē, ego fornicaria innupta maneat: quia uirum habet. Et similiter uir manere debet, quia uxorem habet. Rursus Apostolus ad Romanos: Mulier uiuente uiro alligata est legi uiri. Hanc sententiam diffinit tota Ecclesia. Et meritò quidem, nam si matrimonij uinculum per adulterium rumperetur, omnino nullus esset coniux, qui ubi coniugem uellet repudiare, illicò non fornicaretur, uidelicet paratum hac ratione habens remedium, ut à coniuge dimitteretur. Quod ut esset, omnia matrimonia dissoluerentur, ita esset uia ad multas fornicationes perpetrandas. Cur ergo qui accipit dimissam à uiro mœchatur? quia alienam accipit.

¶ Denique ut concludam aduertendum hic est, quòd magna differentia est inter libellum repudij ueteris Legis, & dimissionem uxoris noui Testamenti: quia mulier repudiata accipiebat alium uirū, & uir aliā uxorem, ut uidere licet in Deuteronomio. In nouo autem Testamento non accipit uxor dimissa alium uirum: & ideo in Lege gratiæ non dicitur dari libellum repudii etiam pro fornicatione. Sed dicitur fieri diuortium: id est separatio quantum ad torum, eo quòd dari libellum dicit fornicationem simpliciter: diuortium autem non dicit matrimonij dissolutionem, sed coniugatorum separationem. Sed satis sit iam de his: nunc autem Christum audiamus dicentem. [Homo quidem erat diues & induebatur purpura & bysso & epulabatur quotidie splēdide] Quemadmodum in præcedentibus Dominus admonuerat homines, ut facerent amicos de mammona iniquitatis, quo audito Pharisæi deridebant eum: sic nunc tale exemplum, eamque historiam horridam, atque admirabilem nobis ante oculos constituit, ut eius consideratione sanguis ipse in corpore frigescere, atque concrescere uideatur. Ostendit enim diuitem purpuratum nullum expectantem remedium apud inferos torqueri: eo quòd pauperem Lazarum, a quo in æterna tabernacula tunc posset recipi, amicū sibi dum uiueret facere neglexisset. Adducit igitur hoc exemplum Christus contra

Lege Irenæum libr 4 c. 4 & August. de tempore sermo. 127.

irrisionem, auaritiamque Pharisæorum persuadens illis, ne facere eleemosynam cunctarentur proposito huius auari supplicio, quod apud inferos subiuit, quia in Lazarum immisericordem se præstitit. Hoc autem anteà uerbis tantummodo monuerat inquiens. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis recipiant uos in æterna tabernacula, nunc uerò re ipsa adducens hoc exemplū, illis persuadere nititur ne facere eleemosynam contemnant, eosque omnibus modis, quibus potest mouere laborat. Quę enim nō moueret, & concuteret illa uox, Recepisti bona in uita tua: nunc autem cruciatis in inferno sepultus? Grandis pe⟨r⟩mutatio & rerum uicissitudo miseranda esset, si quem paulò antea splē dide epulantem uidisses, eum postea sitiētem, nudū, omnibus bonis spoliatum uideres. Vnde rectè Dauid ait; Diuites eguerunt, & esurierunt, in quiētes autem Dominum non minuentur omni bono. Duo hic genera hominum ponit sanctus rex Dauid: Vnum quidem in bonis externis diuitem & gloriosum, cuius uxor, proles, familia adaucta plurimum sunt: quorum filij (ut ait ipse Dauid) sicut nouellæ plantationum, &c Et Iob: Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba & nepótum in conspectu eorum. Domus eorum securæ sunt & pacatæ, & non est ita Dei super illos. Bos eorum concepit, & non abortiuit: uacca peperit, & non est priuata fœtu suo. Egrediuntur, quasi greges, paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus. Tenent tympanum & citharam, &c. Hi sunt qui luxuriantur in conuiuiis suis (ut Apostolus Iudas ait) in epulis suis malè conuiuantes, &c. Pauper uerò omnia per oppositum. Sed qualis utriusque sit finis, hæc historia docet. Docet inquam statum uitæ præsentis & futuræ, & quàm distantes gradus perfectionis sint adepturi iusti, & peccatores damnationis in altero seculo. Nam in cœlo, qui beatifica Dei uisione fruuntur, adeò in omni figura sua ab hac huius uitæ mortalitate & figura mutabuntur, ut innouati, in Deumque penitus transformati, & in illa dignitate amplissima constituti, quæ illos mirum in modum differre faciet

Psal.33. Psal.72. Iob.21. Iudas.

ciet à nemine cognosci posset. Quare an
sequi patres uolentes significare quanta
sit hominum mutatio, illam carbonis, an
teaquam incendatur, & postteaquàm in-
census est, simillimam esse affirmant, uel
ferri posteaquam igne incanduit. Quem-
admodum enim qui antea ferrum nõ ui-
disset, si illud postea cãdens uideret, a pru-
nis illud difficile distinguere posset: sic ho
minis anima, post diuinæ naturæ in illam
influentiam adeò diuersa redditur a pri
stino aspectu, & moribus Dei communi-
catione, ut carboni incenso persimilis, &
alia multo diuersior a seipsa dici possint.
Nam carbo adeo habet in se ignis substã
tiam admixtam, ut nullo modo possit di-
stingui ignis materia a materia carbonis.
Hoc igitur, & eodem modo intelligere
debes animam sese habere, postquam in-
censo illo beatitudinis camino carpitur:
unde quilibet regni cœlestis possesione
fruens, in æternisque fœlicitatis summi
boni constitutus, adeo difficilis cognitu
reddetur, ut nemo sit qui eum uideat,
quin eum ob eximium gloriæ splendo-
rem non hominem, sed quasi Deum exi
stimet. Ita enim habebit in uisceribus
Deum inclusum, ut nihil mortale habere
Psal. 81. uideatur. Vnde Regius Propheta Da-
uid hanc animam tanta diuinitate cir-
cumseptam intuens meritò dixit: Ego di-
xi, dii estis uos. Hanc igitur gloriam bo-
nis reseruatam, & hoc supplicium impro-
bis præfinitum nos docet præsens histo-
ria. Docet etiam aliam uitam post hanc
uitam esse: & animæ immortalitatem.
Nam si Deus iustus est necessariò bonos
est donaturus gloria, improbos uerò in-
ferno puniturus: quòd si aliter per im-
possibile fecisset iustus non esset, & si non
esset iustus, non esset Deus. Sed cùm hæc
iustitia in hoc seculo minimè præstetur,
uidemus enim impios, diuites, pingues,
& ualidos, omnibus ex sententia rebus il-
lis succedentibus, è diuerso uerò probos
afflictos, & mille incommodis oppressos:
patet aliam uitam esse, in qua Deus tan-
quam iustus præmiat bonos, & punit
malos. Hoc autem elegantissimè in hac
historia depingitur, ubi diuiti improbo
omnia prospera succedebant. Lazarus
uerò, qui pius erat, & bonus malè ha-
bebat. Verùm postquam uterque huius
uitæ tempore elapso ad iudicium consti-
tit: tum demum diuiti improbo suppli-
cium, Lazaro uerò omnium laborum
requies concessa est: Nam si post hanc
uitam nihil esse aliud expectandum, aut
timendum: quid esset uilius Lazari uirtu-
te? quid honorificentius diuitis crudeli-
tate? Et hac de causa constituit Deus
Optimus Maximus in altero seculo alte-
ram uitam, alteramque bonorum ope-
rum & malorum retributionem: ubi om-
nia recta iudicabuntur uia. Ideò Paulus
ait: Si in hac uita tantùm in Christo spe- 1.Cor.15.
rantes sumus: miserabiliores sumus om-
nibus hominibus. Quid esset uilius, aut
miserabilius Christi Apostolis pauperi-
bus, & mendicis, & afflictis, nisi altera es-
set uita? Vnde hæc historia, mirum est,
quantum pios homines consoletur, ui-
tiosos uero & improbos terreat. Docet
enim bonos ut in paupertate sua plagis,
& infirmitatibus forti constantique ani-
mo sint. Pro uita enim breui ex quoque
uitæ perlato labore summa expectantur
præmia. Docet Christus in hoc paradoxo
necessitatem bonorum operum, & quòd
fides sola sufficiens non est ad uitam æter-
nam consequendam. Docet & præcipuè
ea quæ sunt pietatis & misericordiæ. Iu-
das baptizatus fuit, & sacramentum com
munionis accepit: tamen damnatus est.
Et Israelitę omnes in Mose baptizati sunt 1.Cor.10.
& in nube & in mari (ut inquit Paulus) &
omnes de spirituali petra, quæ est Christus,
biberunt, sed non in pluribus eorum be-
neplacitum est Deo: nam prostrati sunt
in deserto & perierunt ex ipsis. Hic enim
diues epulo non ex incredulis gentibus
fuit, quia Abraham patrem suum nomi-
nauit: & eius fratres habebant Mosen, &
Prophetas, & ex Iudæis credentibus erat:
tamen damnatus est, non propter incre-
dulitatem, sed ob duritiem eius, & immi-
sericordiã erga egenum Lazarum. Diues
hic pro exemplo, & admonitione poni-
tur, ne eueniat nobis quod huic diuiti e-
uenit. Caue ne deditus sis uoluptatibus
huius mundi, & præsentis uitæ. Vide ne
pauperum obliuiscaris, qui ad ianuam
tuam iacent, famem & inopiam patien-
tes. Non quia diues erat, damnatus est,

pote-

poterat enim diuitiis bene uti: nam Abraham, Loth, Isaac, Iacob, Dauid, & multi alii diuites fuerunt & iusti: sed damnatus hic est, quia diuitiis abutebatur.

¶ Abutebatur autem tripliciter. Primò, quia induebatur purpura & bysso. Secundò quia epulabatur quotidiè splendidè. Tertiò quia non aperiebat manum suam ad pauperem Lazarum. Non dubito multos nunc esse Christianam religionem profitentes, qui comedunt multo plus, quàm iste comedebat, & qui multò magis pretiosis uestibus utantur, in pauperesque immaniores sint: & tamen gaudent, lętantur, & inaniter sibi promittunt uitam æternam. Væ illis, quia manet eos æterna damnatio. Nullis unquam temporibus maiores sumptus, superfluitates, maior uę uanitas, aut iactantia fuit in cultu, quàm nunc. Præterea nunquam duritia maior, aut immisericordia, ut quisque non immeritò admirari possit: unde tanta incommoda in Christianos nunc irruerint: cùm Christus summo studio ubique humilitatem, temperantiam, contemptum temporalium, & charitatem, uerbis & operibus simul doceat? Sed hęc
Mat. 13. zizania hostis salutis nostræ diabolus, cùm pastores dormirent, superseminauit in medio tritici. Discat enim hinc quisquis Christianus est, & esse uult, hæc tria ex hac historia, ut ea fugiat: ni uelit in tormentis huic diuiti associari. Discat igitur primo, quòd non ad fastum, luxum, pompam, uanitatem, aut ad uestium magnificentiam uocati sumus, sed ad crucem. Sed singula hæc tria discutiamus. De primo sinat Euangelista. [Homo quidam erat diues, & induebatur purpura, & bysso] Omnia ac singula uerba obseruatione digna sunt. Hominem illum uocat, non uirum, ut intelligamus radicem omnis impietatis in mala uoluntate, & natura corrupta inhærere. Postquam primus homo peccauit, omnes cogitatio-
Gene. 6. nes hominis ad malum tendunt omni tempore: etiam a tenera ætate. Vnde non immeritò Dauid ait, omnes homines inutiles factos: & non esse qui faciat bonum:

No. ¶ Quidã, dixit, insinuans eius singularitatem: diues enim auarus solus est, & à nemini amatur, cum omnibus sit aduersus. Nam auarus uisceribus charitatis caret, patrem nescit, fratres ignorat, & propinquos uelut extraneos abiicit: unde nemini utilis est. Quia alii peccatores, licèt sibi incommodi sint, aliis non inutiles sunt. Exempli gratia. Superbus & arrogans, plurimis stipatus famulis, amplissimas ædificat domos, & ita ædificatores famulosque alat necesse est. Helluo uerò pistoribus, uenatoribus, & cauponibus, edacitate sua prodest, &c. Et sic aliis emolumẽto sunt alii peccatores: quod in diuitibus ambitiosis multò aliter se habet. Nam præter hoc, quod nemini ex usu sunt, reipublicæ summè nocere solent: frumentum, reliquaque necessaria asse ruantes, & in tempora cariora reponentes, pauperes conflictantes, omnesque summis incommodis afficientes. Quia & noxii sunt tenuioribus, eos mille modis opprimentes, & cum se uideant in tantam diuitiarũ amplitudinem euectos, ab omnibus obseruari, & tãquam dii adorari uolunt. Eo Hester.
dẽ modo uolebat ab oĩbus adorari Amã, molestè feras Mardochęi (ut ipse putabat) inobedientiam: qui illi nullum exhiberet cultum. Hanc autem singularitatem & superbiam diuitis notauit Christus hic dũ dixit, quidam. Arbores huc illuc sese propagantes, ramosque profundentes in latera, solent umbra sua frondiumque densitate alia arbuscula emergentia suffocare, sibique inuicem nocumentum inferre: adeo ut sæpè numero necessariò amputãdæ sint, ut sursum tantummodo surgant, relicto aliis crescentibus spatio. Eodẽ modo & diuites sese cohibere & amputare debent, sursumque ad vnum Deum cogitationes suas attollere, ne ꝓximis sint impedimento: nam qui se nimis extendit, superbiaque eleuat, aliis circa se positis nocumento est: quare solus esse debet, siquidem neminem socium compatitur.

¶ Erat, inquit, ueluti res, quę fuit & trãsiuit: & tanquam aer, q. desinit esse. Heri fuit, hodie nõ est. Sic. Dauid: Vidi impium Psal. 36.
superexaltatum sicut cedros Libani, & Ecce iam non erat. Et ipsi positi in inferno dixerunt: Quid profuit nobis superbia Sap. 5.
& diuitiarum iactantia, quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra

bra,& tanquam nuntius percurrens, & tanquam nauis quæ pertranſit. Eodem modo enim tranſierunt reges & imperatores huius ſeculi,principeſq; terreni, & diuites ſicut uelociſſimi nuntii,& aues uolantes: quæ nullum relinquunt ueſtigium, aut ſagittæ, quæ maximo impetu torquentur.

No. ¶ Obſerua etiam, quòd illum non nominauit Chriſtus ſuo nomine proprio. Primò, quia per ea, quæ quis peccat per eadem punitur. Impii deſiderant ſuum nomen perpetuum facere in terra: iuxta
Pſal. 48. illud Pſalmi: Vocauerunt nomina ſua in
Gen. 11. terris.Sic illi, q ædificauerunt turrim Senaar,dixerūt;Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen noſtrū antequam diuidamur in uniuerſas terras. Verum Deus eorum ſermone confuſo illos diſſipauit, memoriamque eorum penitus deleuit.Quidam homunculus conditionis,ut nominis ſui memoriam poſteritati relinqueret,templum Dianæ Epheſinæ incēdit,ſed tamen iuſſu magiſtratuū, nemine illum nominante obliuioni penitus traditus eſt.Non aliter deſtruit Deus nomina illorum, qui in terra uolunt celebrari. Non quæramus memoriam noſtram in terris:cum uideamus nomina illorum oblita eſſe,qui celebritatem in ſeculo affectarunt: nomina autem iuſtorum ubique maximis honoribus coli, &
Eccl. 49. celebrari. De ſancto Rege Ioſia habet diuina ſcriptura:In omni ore quaſi mel in-
Gen. 12. dulcabitur eius memoria: & ut muſica in conuiuio uini. Abrahæ dixit Deus; Magnificabo nomen tuum in terra. Quia ſanctus Abraham gloriam huius mundi non quærebat, ſed tantummodo Deo inſeruire ſtudebat:& ideo eius nomen in omnibus ſeculis magnificatū eſt. Sic memoriam illorum imminuit Deus,qui nomen, & famam in orbe affectant. Cum enim pauperes multis modis ſpoliēt,amplissima monimenta ædificant:maioratus inſtituunt,ut ſummi nominis & famæ laudem apud homines habeant: qui tamen Dei permiſſione cum moriuntur, omnibus ignoti & inauditi efficiuntur. Quoniam ſicut Heroſtratus incenſo Dianæ templo famam quæſiuit: ſic iſti incenſis & inflammatis conſcientiis ſuis per mille flagitia, & ſcelera, gloriam mundi captant. Deus tamen eorum memoriam deſtruet,ſicut deſtruxit memoriam Ama-
lec deſuper terram, & nomina iuſtorum in cœlo, & in terra perpetuò celebrauit. Exo 17.

¶ Secundo non nominatur iſte diues, No.
quia dignus odio erat. Scriptū eſt enim; Pſal. 15.
Nec memor ero nominum eorum per labia mea:peccatores enim nomeñ in conſpectu Dei non habent. Sic egregius Pſal-
tes ait de peccatoribus: Deleantur de libro uiuentium, & cum iuſtis non ſcribantur. Impii enim, & peccatores, ut hic diues nomen non habent in libro uitæ:quia cum nullum commercium habeant cum Deo,nomen in conſpectu Dei non habent. Si cum aliquo loqueris,& alius uicinus,uel amicus tuus tranſit, illicò quærit abs te; Amice quis eſt ille cum quo loqueris? Tu uerò reſponde; nomen illius neſcio: quia nulla eſt mihi cum illo conſuetudo. Sic iſte cum nullam cum Deo poſſeſſionem haberet, nullum apud Deum nomen ſortiebatur, Deum enim bonorum, qualis Lazarus erat, nomen tantummodo
noui, & ita amico ſuo Moſi dixit; Noui te ex nomine. Exo. 33.

¶ Tertiò non nominat illum,quia uitia ſua & peccata,quibus in infernum tetendit commemorat. In quo docete quotieſcunque uitia alicuius narramus, autorem nominemus,ne aliqua infamia inde
illi ſequitur Ioſeph maluit in carcerē detrudi,perſecutionemque ſuſtinere quamcunque,quàm dominam ſuam infamare, Gen. 39.
illius peccati accuſator exiſtens. Cum di-
xit Pincernæ Pharaonis, ut ſui meminiſſet, Gen. 40.
non enunciauit,ſe à fratribus ſuis uenditum fuiſſe, nec peccatum mulieris adulteræ expoſuit, ſed tantum furtiue ſublatus ſum,& innocens in lacum miſſus ſum. Innocentiam ſuam propoſuit, neminem infamans,nullius peccati arguens. Ita Chri-
ſtus ab Anna interrogatus de diſcipulis Ioan. 18.
ſuis & de doctrina,reſpondit quo ad doctrinam inquiēs;Ego palàm locutus ſum mundo. Et nullum uerbum fecit de diſcipulis ſuis: ne detegeret illorum peccatū, quod cōmiſerant, quādo illū reliquerūt, & ſcan-

No. & scandalizati sunt in ipso. Quanquã iã hæc Christi doctrina apud Christianos obliuioni tradita est: qui proximos suos in famãt, illorumque peccata palã n dicunt, & depingunt, vt huius unii diei possi. omnem orbem esse labe coinquinatum. Vnde in Ecclesiastico habetur: Multi ceciderũt in ore gladii: sed nõ sic quasi q interierunt per linguam. Manus enim absentibus parcunt: lingua uerò inulta nemini parcit. Nam cum sis in Hispania, eum, qui Romæ est, occidere potes, illi famam, & honorem eripiens. Eo autem magis nocere posset proximo, qui lingua persequitur illum, quam qui manibus: quò bona animi corporis bonis sunt præstantiora. Sed de his multis iam locis diximus. Videamus nunc huius diuitis primum abusum suarum diuitiarum [Induebatur purpura & bysso.] Purpuram regis habitum esse colore marinis cõchyliis tinctum sanguineo nemo est qui dubitat. Nam conchylia ferro circumcisa lachrymas purpurei coloris, quibus lana tingitur remittunt. Byssus uerò genus est quoddam lini andidissimi & mollissimi. Itaque purpura desuper ad iactantiæ pompam, subtus autem ad mollitiem induebatur. Cinerem, terram, puluerem, purpura serico & bysso tegebat. Arca testamenti quanquam intus, & foris tota erat inaurata, sacco tamen pannoque uilissimo tegebatur. At tu qui puluis & cinis es bombycina, aureaque intertexta veste, amicirt uis. Da operam ut interiora animæ tuæ auro contegas pretioso amoris Dei. Exteriora enim quomodocũque amicta esse possunt. Hinc autem rectè conicere possumus uitium esse non exiguum uestibus pretiosis uti; quòd à Christo Redemptore nostro uitia huius diuitis taxãte, uestium delicię sint enumeratę. Disce hunc fastum igitur, & pompam mundi contemnere. Apostolus ait de sanctis ueteris testamenti, quòd circuierunt in me lotis, & in pellibus caprinis. Homines erant sicut nos: sed agnoscentes q nudi egressi sunt de utero matris, & qđ nudi erãt illuc reuersuri, sicut pauperes peregrini ambulauerunt in hoc mũdo Ante peccatũ opus nõ erat homini uestibus: quia quemad nodũ Sol lumine, sic homo gratia induebať, & ueluti albam lilium exornabaț innocentia. Verũ posteaquam innocẽtia amissa est, puduit hominẽ se esse nudũ, unde manib. diuinis tunicæ ex animaliũ pilis cõfectę sunt, q. b. primi parẽtes nostri induerentur. Itaque homo per peccatum saucius ueste indiguit, qua corpus uelaręt, plagasque suas tegeret. Vnde qui de uestibus suis gloriatur. similis dici potest illi, qui de pannis, quibus uulnera sua inuoluta, & astricta habet, se iactat, quod summa est ignominia. Insanus enim esset putandus qui fragilitatem suam & uulnera iactaret. Vili induebatur Iob uestimento, siquidem dicebat: Saccum consui super cutem meam, & operui cinere carnem meam. Nec mollior erat uestis illius sanctissimi regis, qui dicebat: Posui uestimentum meum cilicium. Illis autem qui huiusmodi uestimenta magni faciunt, ait Dominus per Esaiam: Operimentum tuum erunt uermes. Irritas Deum uanitatibus tuis: quas Deo odiosas esse Psalmista affirmat. Ne igitur in mundum inducas noua uestimentorum genera, timeque seuera Dei supplicia, qui per Prophetam Sophoniam ait: Visitabo super principes & super filios regis, & super omnes, qui induti sunt ueste peregrina, & uisitabo super omnem, q. arroganter ingreditur super limen, in die illa. Præconium de te ipso facis, conspicientibus te, defectusque tuos manifestas illis, qui te antea prudentem esse putabant, iuxta illud Ecclesiastici: Amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo. Ita tu bonam de te conceptam opinionem uerbis tuis, cultu, & gestu corporis, apud homines dilues. Interrogauit Ochozias eos, quos miserat ad consulendum Deum Accharon dicens; Cuius figuræ & habitus est uir, qui occurrit uobis, & locutus est uerba hac? Et illi dixerunt: Vir pilosus, & zona pelliccea accinctus renibus. Qui dixit: Elias Thesbites est. Cognouit Eliam ex ueste tu, sic tu, si tumidè incedis, & cultè summoque cum ornatu, ut inquit Amos Propheta iudicaberis ab omnibus homo uanus, arrogans, & leuis. Non te cognoscent esse alium Eliam, sed stultum inani ueste coopertum. Exterior enim luxu

[Marginalia: Eccl. 28. — Exo. 26. — Heb. 11. — Iob. 1. — Gene. 3. — Iob. 16. — Psal. 68. — Esai. 14. — Psal. 5o. — Soph. 1. — Eccl. 19. — 4. Reg. — Amos 6.]

luxus indicium eſt luxus & uanitatis interioris: ueſtiumque mollities animi fragilitatem & mollitudinem arguit. Fieri enim non poteſt, ut aliquis tanta cura corporis cultum quærat: quin animã uirtutibus nudatam ſquallere patiatur. Pauperes enim ſpolias ueſtibus, rebuſque neceſſariis, ut te ſuperfluis indumentis exor-
1.Pe.3. nes. Vnde Petrus docet in prima ſua Canonica, ne Chriſtianæ mulieris ornamentum ſit in externa capillatura, aut circundatione auri, aut ueſtimentorum cultu: ſed in incorruptibilitate quieti & modeſti ſpiritus: imo in caſta & pura conuerſatione & timore Dei. Sed dices: Nonne gemmæ ſunt dona Dei? Verùm eſt: ſed non ad hoc datæ, ut illis abutamur ad peccatum & ſuperbiam. Quantum verò hæc Deo diſpliceant, audi quid dominus di-
Eſai.3. cat per Eſaiam, & intelliges: Pro eo quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant & ambulabant, & pedibus ſuis compoſito gradu incedebant: decaluabit dominus uerticẽ filiarum Sion, & dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia, & periſcelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas ĩ fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & ſpecula, & ſindones, & uittas theriſtrã. Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium. Romani gentiles ditiſſimi, qui toti orbi imperarunt publicè ſtatuerunt, ne cuiuſpiam uxor, plus ſemuncia auri ad ueſtium ſuarum ornatum adhiberet. Denique ut concludam, reſpice Chriſtum Ieſum, orbis Dominum atque Imperatorem in cruce nudum pendentem propter te: ut ea conſideratione, ſi uerè Chriſtianus es, de cogitatione & animo tuo omnem luxum ſtultitiamque humanam deponas. Quid enim inanius? Hic cum eſſet, dum uiueret, ditiſſimus, moriẽs nihil ſecum abſtulit, præter uiliſſimam ſindonem, qua humatus eſt. Nec tu aliquid amplius ex hoc mundo aſportabis, cùm diſceſſeris: quod uel cras fortaſſe, uel citius quã putas eueniet. Sed hæc
ſufficiãt. Iam ſecũdum abuſum diuitiarũ iſtius audiamus. [Et epulabaẽ quotidie ſplendidè.] Abominabilis idololatria eſt hæc, quia uiliſſimam creaturã deificat, & peior in hoc, q̃ idololatria paganorũ. Nã illi auro & argento, & marmoribus diuinos honores tribuunt: at iſti epulones uentrem pro Deo honorant: qui eſt qua-
ſi latrina. Ideo Paulus de hac maledicta Phil.3.
idololatria dicit: Quorũ Deus uenter eſt, & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt. Quia ſicut Deum ſummo honore uenerari deberent, & omnia meliora de rebus ſuis illi offerre, ſic uẽtrem ſuum uenerantur, offerentes ei pretioſa, & ſummo ſtudio præparata ciborum genera, ſemperque ſunt dediti uentris ſeruitio, illum quaſi Deum colentes. Et, quod peius eſt, gloria eorum eſt in confuſione ipſorum, quia iam amiſſa peccandi uerecundia, gloriantur ex his operibus nequitiæ, de quibus erubeſcere deberent. Terrena enim tantum ſapiunt, & nihil, niſi quod uident, intelligunt. O infœlices, qui uelut illi, qui conuiuium aliquod ſplendidum facturi, prius uolatilia, cæteraque animalia ſaginant, ſic iſti corpora ſua nutriunt, ut ex illis delicioſiſq; carnibus ſuis poſtea in ſepulchro opiparum exhibeant uermibus conuiuium. Dic mihi quæſo nõne eſſet ille inſanus, qui latronem cras ſuſpendendum pretioſis dapibus paſceret, ut pinguis efficeretur? Sic nos cùm capitali ſententia ſimus condemnati, ſtultiſſimi eſſemus, ſi corpus morti damnatum in deliciis paſceremus. Hinc naturalis ratio nos admonet, ut abſtinẽtiam ſeruemus: omnemq; ingluuiem, ciborumque ſuperfluitatem fugiamus, quod euidentius tibi ante oculos proponam. Primò ſi quis homo ſapiens ſtipendiarius eſſet, quotanniſq; certum uectigal ſoluere teneretur, ſi ſecundum rõnem ſe gereret, non amplius ſolueret, quàm illud quod teneretur, & hoc etiã inuitus & coactus: ab his enim, qui tributum aliquod ſoluere tenentur, oĩa, quæ poſſunt, per fas & nefas eripiunt. Dic ergo mihi, hæc nimis curioſa lectorum, cortinarum in hyemem cõquiſitio, guadamiſilis, pannorumque bombycinorũ, culcitrarum ad æſtum, illa

præ-

præterea diuersorum ciborū apparatus, temporumq; electio ad uoluptatē, quid aliud sunt, quàm quoddam durissimū uectigal, quo teneris? Seuissimū quidem est hoc filiorum Adā tributū: quare quēadmodum nobiliores cęteris sunt, qui oī tributo & uectigali soluunt: eodem modo eximia corporis cēsenda est nobilitas, qđ nec esui, nec potui, aut quieti, cæterisque mortalitatibus subiectum est, ut nihil aliud studeat. Sancti in cœlo nobiles & ingenui sunt: in quorū similitudinem oēs resurrectionis die claris, generosisq; corporibus omni mortali seruitio & tributo exempti stabimus. Sic Paulus inquit Romanis: Vanitati creatura subiecta est, sed ipsa liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Tēpus aderit, cū quando creaturæ liberæ stipendio & ingenuæ erunt: quia nec cibo nec potu indigebunt, &c. Habebunt libertatem filiorum Dei, Angelorum uidelicet, nam sicut, quia ingenui sunt, in cœlo liberi omni stipendio & tributo uiuunt, similiter, & nos uiuemus. Ergo si stipendium est, corpori cibum impendere, stipēdium autem soluere nulla est nobilitas, sed potius summa uilitas: non ad luxum, sed ad necessariam sustentationem tantum corpori nutrimentum concedamus. Et hoc tributum, quod soluere tenemur tāta soluamus consideratione, ut uix illud soluamus. quod nullo modo non soluere possumus. Quod etiam soluēres molesto animo & tristi & quasi coacti soluere deberemus, summus enim labor est homines tributum soluere.

No. ¶ Præterea si cum rege aliquo loquereris de his rebus agens, quę nimium tua interesse putares, non molestè ferres summumque dispendium existimares esse, si aliquis te ad ostium uocaret, ad quem necessario rege relicto esset tibi accedendum? Certè negari non potest. Sic homo quotiescunque a rebus terrenis interpellatur, quominus diuina consuetudine fruatur, stipendium se soluere & libertatem amittere, cogitare debet. Nam ut, Diuus Augustinus ait, creauit Deus hominem, ut summum bonum intelligeret, intelligendo amaret, & amando frueretur. Ideo Dauid inquit: Venite & narrabo quanta fecit Deus aīæ meæ. Quę beneficia sunt hęc sanctissime Propheta? Ad ipsum ore meo clamaui. Dignatus est me tanto honore ut cum illo loquerer: eiusq; consuetudinis diutinæ particeps fierem. Quod beneficium, quo quis ad consuetudinem diuinam admittitur, particepsque fit per sacras preces arcanorum Dei, tantum est, ut nihil maius dici possit. Summa est uoluptas, quam percipiunt illi tātummodo, qui se contemplationi tradūt diuinarum rerum, quæ nemo pater ipsos quanta sit unquam nouit. Hi igitur oēs molestissime ferūt, relicta Dei dulcissima consuetudine tributis uectigalibus corpori soluendis intendere. Cur igitur tu Deū relinquis, ut corpus nutrias? Si quispiam Rex famulum sibi in primis gratiosum haberet, secretorumque omnium præfectum, posteaque illum equis scalpendis & pascendis præficeret: profecto summa illum ignominia notaret. Huiusmodi enim famulus non mediocriter doleret se a tam alto dignitatis & gratiæ loco in tā uile, & ignominiosum officium esse detrusum. Non aliter tu quotiescunq; precibus diuinisque operibus relictis sensus tuos pascis, & libidines: nihil aliud agis, ac si Dei domini tui consuetudine præter missa equos scalperes. Non sunt sensus nisi bestiæ, qui communes sunt illis & nobis. Seneca cū esset gentilis tn̄ de hoc tributo querebatur inquiens: Maior sunt, & ad maiora genitus, q̄ ut corporis mei mācipium fiam. Grande seruitium est, summaq; miseria, ut sit aliquis mācipium corporis sui, cogiturque sæpenumero illi potum, cibum, cæteraq; subministrare. Si essemus qui esse deberemus: summopere dolēdum esset nobis quotiescunque hoc tributum solueremus Sed nullam molestiam captiuus: quia id tributum, non tributum putamus. Hoc autem ex eo prouenit, quia parum de diuina cōsuetudine contemplatione & precibus curamus. Educatus es, & institutus in hoc seculo, corporiq; alēdo semper operam dedisti, & ita hàc operam usu laborandi iam minimè laboriosam sentis. Sentiebat tamen Dauid, qui Dei familiaritate utebatur, quare inquit: De necessitatib. meis erue me. Dic mihi o Dauid, necessitates istæ Psalm.24.

De diligē. Deo c.2.

Psalm.65.

sunt necessariæ, an non? Si necessariæ, quare petis, ut ab illis eruaris? si uoluntariæ & non necessariæ sunt, tu illas facillimo negocio tollere potes. In terra, inquit ille, impossibile est eas non habere: sed uellem ab hoc seculo discedere, ad Deumque peruenire, ut illis uacarem. Et hoc est, quod Paulus petebat: Infelix ego, quis me liberabit a corpore mortis huius? Cupiebat

Rom 7 Paulus se uidere liberum a corpore miserijs, necessitatibus subiecto, ut illud immune deinceps habere posset. Sic sanctus ille Bernardus, religionis apex, lux mundi, & laus monachorum, ducebatur ad cibum, quasi ad tormentum. Sicut enim medicamentum ad purgationem acerbum sumeres, non uoluptate, sed necessitate ductus: sic hoc stipendium corpus tuum pascendi, inuitus & necessitate coactus, subire debes, iuxta illud Apostoli: Curam carnis ne feceritis in desiderijs. Non prohibet Paulus ut bene comedas, sed ne tanta cura &

Ro. 13. uoluptate cibo & potui indulgeas. Non tollit ædificia, sed præcipit ne tantis sumptibus, & impensis ædifices. Non reprobat uestimentorum usum, sed uestium superfluitatem & luxuriam, &c.

¶ Habete igitur corporis, ut par est curam, eo tamen modo, ut cura non libido dici possit. Omniaque desideria uestra in hoc cõst tuite, ut ab omnibus his curis liberari cupiatis. Hinc præcipiebat Domi-

Leui. 9. nus in lege ueteri, ut qui turturẽ esset oblaturus, illius caput prius eo modo torqueret, ut nec omnino auulsum, nec rursus penitus ut antea fixũ penderet, innuẽs huiusmodi sacrificio & cerimonia curã corporis nullo modo penitus esse deponendam, quia oẽs hoc tributum soluere tenemur. ¶ Secundò aduerte hãc esse maximam differentiam inter diuites, & pauperes, quòd pauperes uestib. decisis incedunt, calceisque pertusis: at diuites multò aliter recentib. uestibus & calceis utũtur. Hoc autem corpus nostrum nihil aliud est, quàm quoddam animæ uestimen-

Iob. 10. tum, sicut Iob dicebat Deo: Pelle & carnibus uestisti me. Nam quemadmodum nullum uestimentum sine corpore mouetur per se: ita nec hoc corpus tuum sine anima aliquid posset agere. Cum igitur in hoc seculo quidam pauperes pan-

nosi & uestibus decisis utentes simus: nisi quotidie potu ciboque corpus, quod uestimẽti uicem subit resarciamus, subsistere non poterit uitæ laboribus. Vnde somnus, cibus, potus, singula resarcimina sunt, quibus hoc uestimentum suimus. In cælo recentissima inueniemus, ut ho-

mines diuites, uestimenta, quia ut Pau- Phil. 3.

lus dicit, Christus reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Attendite, quã recentia nos Mat. 13

manẽant uestimenta, quibus fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei. Hic uero hoc uestimento corporis adeo trito & ueteri utimur, ut nisi illud quotidie resarciamus, impossibile sit nobiscũ permanere. Sed etiam si nullo modo illud non resarcire non possimus, hãc perpetuò prudentiam adhibe, ut ubicũque unum satis erit sarcimen, duo non cõgeras. Nam iuxta scissuræ magnitudinem, est sarcimẽ insuẽdum, & iuxta caloris innati coctionẽ & uim, irrogandus est corpori cibus. Sed modo multo aliter se res habet; pro parua enim corporis rimula mille sarcimina inducuntur, incredibile est, quàm uariæ missionum, dapumque formæ in uno conuiuio, uel cœna congerantur. Hoc autem nonne summa insania est? ut uidelicet magnifaciant homines uestes mille locis, nulla urgente necessitate resarcitas, id est, corpus pluribus, quàm satis est dapibus pastum, summamque amplitudinem & nobilitatem existiment Epicuri & Sardanapali similes fieri? Qui ut etiam multo deformiores & uiliores uideantur, discoloribus utuntur sarciminibus. Si pallium pulli coloris resarcire uis, pullo utere is pãno, ne sarcimẽ a reliquo pallio discrepet. Si enim esset uiride, aut purpureum, omnibus ridiculum uideretur. Quanta igitur deformitas uestimenti illi inerit, quod nõ uno, sed plurimis discoloribus pannis consutum fuerit? Eodem modo tu tempore quadragesimali necessitate adacta: acetarium prima mensa comedis: extrema uero pastinaca, lampetra, recentibusque piscibus uesceris, quæ inter sese cum dissimilima sint ... & ... mendosè ... arguunt, teque pro una scissura corporis uestimenti, simplicique genere, uario, multiplicique sarcimi-

ne usum esse. Iuuenalis poeta Satyricus, Iuu. Sa. luxum in cibo, & potu nimium Romanorum reprehendens, dicebat: Quis fercula septem, secretò cœnauit auus? Quasi diceret. Quis antiquorum Romanorum septem missiones cœnauit? Exi ò Iuuenalis ab inferno, ut uisas Christianorum regias in quibus inuenies non modo qui septē, sed etiam qui septuaginta fercula unica cœna ingurgitet. Sed poterit respōdere Iuuenalis & meritò, mihi opus non est, isthæc ab inferno inuisere: qui.n. ea perpetrant aliquando ad infernum peruenientes mihi nullo meo labore nūciabunt. Si ergo poeta ille tā molestè & iniquo animo illorū Romanorum gentilium uirorum luxuriam ferebat in cibo & potu, cæteroq; humano cultu, quid faceret, quid diceret, aut scriberet, si profusiones Christianorum uideret? Immutesceret credo, nihilq; præ dolore dicere posset. Quis enim adeo uerbosus est, ut sermone comprehendere possit, quot gulæ irritamenta Christianis in usu sint? &c. Hinc tantūmodo factum credo, ut diues hic immanem, & immisericordem se in Lazarum ostenderet, quia plus nimiò uentri deditus nihil sibi superesse arbitrabatur. Sunt Mar. 14 aūt aliqua peccata, quæ aliorū causa quodammodo sunt: animam.n. adeo opprimunt, ut ferè sit impossibile nō in alia crimina quotidie incidere. Huius generis fuit inuidia Caini, quæ causa Abelis extitit homicidij. Eo.n. quod inuidus erat fratrem suum occidit, & ita inuidia fratrici-Gene. 4. dium peperit in Caino, sicut in Iuda auaritia proditionem. Sic dicimus septem esse peccata capitalia, non quòd non sint plura, sed quia hæc sunt causæ & genimina aliorum. Diues hic in infernum missus est: in primis quia se immisericordem erga pauperes, præcipuè Lazarum, quem quotidie ante ostium suum uidebat, præstitit. Euangelista tamen noster, antequā ad hoc peccatum perueniret immisericordiæ, alia illius diuitis uitia explicauit, uestium uidelicet luxum, & quod comedebat quotidie splendidè, tanquam crimina immisericordiam præcurrentia: qui enim nimis splendidè comedit, & uestitur, maiori ex parte, æs alienum contrahit, mutuò accipit, quæ soluere non potest, & ita aliena diripit, aliaque plurima scelera perpetrat. Hic est processus: quem contra huiusmodi diuites Christus dominus noster facit. In primis uestium ciborumque luxum notans: qui.n. huiusmodi conditione uiuendi astringuntur, ad faciendam eleemosynam impotentes redduntur. ❡ Discamus abstinentiā & sobrie-Rom. 8 tatem, iuxta illud Apostoli: Si secundum carnem uixeritis, moriemini: si autem spiritu uitia carnis mortificaueritis, uiuetis. Nauis quę supra modū onere premitur, mergatur in profundum, necesse est. Eodē modo tu si pluribus cibis corpus tuū oneraueris, animam tuam in profundū culpæ pessundabis. Diabolus cibu primos parentes nostros superauit: & Iob filiorū Gene. 3. suorum conuiuio primum tētauit: Deus Iob. 1. uero ut nobis significaret exiguam esse homini de cibo curam habendam prius Gene. 1. brutorum uictum, quàm hominum stabiliuit. Paulus uas electionis multis mo- Act. 9. dis corpus suum macerabat: tu autem 1. Co. 9. qui palam profiteri debes te esse peccatorem, in delicijs uiuis, uitamque cibo & Dan. 10. potu sumendo consumis? Daniel, ut paratior esset ad diuinas consolationes accipiendas, hebdomadas ieiunauit pane, carne, & uino omnino abstinens: quare postea quamplurimas uisiones cœlestes, reuelationesque uidit. Nulla alia dæmon habet arma, quibus te oppugnet præter carnem tuam propriam. ergo si inimico sine periculo resistere uis, armorum uigorem infringe prius, corpusque tuum macera. Nam qui se tradiderit delicijs corporeis, carnique indulserit, in ditionem Dæmonis ueniet. Prius destruxit Daniel idolum Baal: & postea draconem in eo latitantem. Sic tu afflige idolum carnis tuæ Dan. 14 uigilijs, abstinentijs, & precibus, & triumphabis de dæmone. Nihil enim est, quod tanto terrori dæmoni sit, quàm uitæ asperitas, nihil rursus, quod illum audaciorē faciat ad tentandum, aggrediendumque homines, quàm nimia cibi & potus copia, deliciarumque corporis mollities. Sed de his alias.

❡ Obserua etiam, quòd non solum dixit Euangelista, quòd epulabatur splendidè, sed quòd hoc faciebat quotidie. Vitio tribuendum non est alicui, quòd interdum

dum splendide comedat, ludat, uel lætet: homines enim prorsus humanitati renunciare non possunt: aliter quis huius uitæ onus sustinere posset? Sed quòd quotidie splendide comedas, semper ludas, & otieris, maximum uitium censendum est. Iacob, qui uirum spiritualem & perfectum repræsentat, à Mesopotamia in regionē suā ueniens, Esau fratrem suum, per quē caro significatur, adorauit. Fratres enim sunt corpus & anima sociique coniunctissimi: tunc autem demum spiritus carnem adorat, quotiescunque uir spiritualis cibo & potui, cæterisque corporis necessitatibus se interdum subiicit. Sed audi quid Esau ad Iacob dicat: Gradiamur simul, eroque socius itineris tui. Corpus enim quotidie splendide affectat comedere, & gaudere, & quia semel te perpulit, ut in agrum te conferres, ientaculum duceres, splendide conuiuareris, orat te ut semper facias. Sed attende ad Iacob, qui societatem Esau recusauit, aliaque uia digressus regionem suam peruenit, ubi altare ad inuocandum Dei nomen ædificauit. Sic tu uno, uel altero die lætari cum amicis tuis potes: eo tamen modo, ne morem tuum orandi contemplandi, abstinentiaeque, & seuere uiuendi relinquas. Sed tunc multo magis Dei nomen inuoces, laudisque altaria ædifices. Hic miser & infœlix diues quasi sus uentri deditus, omnem curam corpori impēdebat, splendide quotidie comedens. Sed non multo aliter uidemus hoc nostris tēporibus à quamplurimis improbis Christianis factitari, quorum omnis cura & cogitatio de uentre est, fœda ciborum uarietate reficiendo.

Gen.33.

¶Obseruandum denique est Deum dominum nostrum nihilominus huiusmodi peccatoribus & diuitibus improbis salutem uitam diuitiasq; oēs, & bona elargiri, si possit, his illecebris & beneficiis eorū aios ad se trahere, & a mūdi erroribus auocare. Nemo est, qui aucupandi artem calleat, qui falconem errantem quotiescunque ad dominum suum redire non uult, minis, aut ptēta fuste uocet, sed carne ostētata, suauique compellatione eum alliciens. Eodē modo Deus in improbos qui extra manum eius aberrant, plurima beneficia confert? diuitiisque multis pane, uino & carnibus eos affatim implet, ut his deliciis allecti in manum, & uoluntatem Dei redire gaudeant. Expectat item peccatorum conuersionem, ut uidentes peccatores quantum Deo debeant, iam tandem aliquando conuertantur. Sed nō pauci sunt, qui uelut falcones feri & fugaces, nec etiam his tantis beneficiis allecti, in manum Dei uenire nolut, beneficiisq; diuinis, huius auari diuitis more, abutuntur. Qui cum a Deo quam plurimas diuitias accepisset, non modo nō ueniebat ad Deum gratias agens, uerum abutebatur eis primo in luxu uestium, secundo in cibis, tertio, quia inopi Lazaro eleemosynā nō dabat. De his tribus abusionibus diuitiarum ait Ezechiel propheta: Hæc fuit iniquitas Sodomæ superbia, saturitas panis, & abūdantia, & otium, & manum egeno, & pauperi non porrigebant. Vsq; adhuc de duabus primis abusionib. huius diuitis disseruimus. Iam tertium uideamus. Sed antequā crudelitatem huius diuitis dicat Euangelista prius quis ille pauper fuerit explicat, dicens Eze.39.

[Et erat quidam mēdicus nomine Lazarus] pud mūdanos nom na diuitum sciuntur, & cum de eis uerba fiunt nominatim explicantur, pauperum autem nomina nesciuntur, nec si sciantur digna existimantur aliqua appellatione. Quod si de aliquo eorum sermo fiat dicitur quidam pauper. Verum secundum ordinem spiritus oppositum obseruatur, ut nos hic. Christus docet, qui diuitem non nominauit, & nominauit pauperem. Docet præsertim prælatos, ut nomina pauperem sciant, & uisitent eos, tanquam filios diligant, & curam illorum gerent. Obserua hic contra quosdam, qui ausi sunt dicere in ueteri lege pauperes non mendicare, dicentes mendicationem a Deo prohibitam esse. Quòd si uerum esset, Lazarus contra legem fecisset, & si contra legem fecisset, non deductus esset ab Angelis in sinum Abrahæ. Elias quoque mendicauit, Et Paulus ad Hebræos ait de sanctis ueteris testamenti erant angustiati, afflicti, & egentes: egentes id est mendici. Ad 3.Re.17 Heb.11

illud autem quod potest obiici ex Deuteronomio, ubi dominus ait, non erit mendicus inter uos, non est præceptum pauperibus impositum ne mendicent sed diuitibus, ut illis necessaria suppeditent: Ac si diceret diuitibus: Tam hospitalitatem in pauperes ostendite, ut nulla urgeantur necessitate mendicādi: nihil enim carius emitur, quam quod petitur. Quare si diuites tales essent, quales esse deberent: nemo mendicus esset nullusque pauper ostiatim peteret. Quin etiam & diuus Thomas ait, illud quod Deus in Deuteronomio dixit, non esse præceptum, sed consilium.

Deut.15

¶ Obserua autem & diligenter expende mirabilem dominorum operum conuenientiam & ordinem. Multi sunt qui mirantur dicentes; Quare Deus illi diuiti improbo, tot bona, & diuitias concessit, è diuerso uero misero Lazaro homini iustissimo tot incommoda, tot ærumnas, & plagas inflixit? Qua in quæstione adeo irretiuntur & turbantur sæpenumero, ut nullam solutionem satis idoneam inuenire possint. Hos autē ego phreneticis & insanis simillimos iudico, quibus omnia circum circa posita nulla in sede morari sed gyris & uolutionibus assiduis rotari uidetur. Illa tamen inuersio & turbatio nō in rebus extra positis, sed in iudicii capitisq; moderamine posita. Est eodem modo opera diuina summo ordine & compositione procedunt quod si aliquid secus esse uideatur, culpa in delirium iudiciorū nōstrorum: non in diuinam sapientiam coniicienda est. In quo idem nobis accidit, quod illis accidere solet, qui opus aliquod inceptum inspiciūt: cuius artificium cum ignorent, admodum solent admirari, cū ordinem, tum etiam partes operis: magnitudine, materia, figura adeo distantes ut nihil ad rem facere arbitrantur, nisi artificis accedat documentum & explicatio; aut operi summa manus imponatur, postea uero quam opus iam perfici & omnia locis suis quadrare incipiunt, tum demum apparet quantum cuiusque partis in magnitudine, materia, & figura diuersitas conuenerit. Ita & nos cum partes huius diuini operis & ecclesiæ simus, mirum non est si ab aliis admirationem moueamus conditionem nostrarum diuersitate. Deus enim summus, sapientissimusque artifex, ut partes huius operis suis locis congruentes faceret nostrum alios diuites, pauperes alios, alios nobiles, alios uero humiles esse uoluit, cuius rei perfectio & causa opere demum finito exacte cognoscetur, quando uiuos & mortuos iudicaturus dominus in potestate magna, formamque cuiusque patris recogniturus in opus suum gloriæ sempiternæ aderit. Nonullas tn̄ possumus huius diuersitatis causas, licet hoc in iudicii die multo perfectius sit cognoscendum, assignare. Prima est ut iustificetur Deus coram hominibus. Cum enim sint non pauci, qui iniquū esse iudicāt diuitias à Deo & bona temporalia illis hominibus concedi, qui inde illis maiore ex parte non utuntur, quia & superflua sibi arrogant & necessaria pauperibus non impendūt ut Deus hanc de se impiam hominum opinionem diluat, causamque suam apud homines defendat pauperes esse uoluit, qui domesticatim eleemosynam petentes, diuites elargiri compellant, quo facto diuites fiunt misericordes. Et Deus illorum diuitiarum elargitor iniquus non censeatur, eo quod diuitias illis concesserit, qui illis perperam abutuntur: sed potius laudetur, & iustificetur, eleemosynæ faciendæ diuitibus primus omnium autor exstens. In scriptura autem eleemosyna uocatur iustitia, non alia ut puto ratione, nisi quia & Deus diuitiarum largitor, & diuites per eam iustificātur. Dispersit (inquit Paulus) & dedit pauperibus: & iustitia eius manet in seculū seculi. Eleemosyna igit̄ iustitia uocatur, qa eleemosynam faciens Deū iustificat, ne iniquus aut cassus prouidentia uideatur. Etsi enim si pauperi diuitias non dedit, satis est diuiti daturo pauperi dedisse. Vnde quotiescunque eleemosynam facis, duplex bonum operaris. Gratum te ostendis & Deum iustificas: quatenus eum recte omnibus creaturis prouidisse eleemosyna tua confirmas. Quia autem abundātia utarum diuitiarum & pauperis egestas adeo publica sunt; ut omnibus pateant;

2 Cor 9 & Psal. 111.

teant;

tenante ea de causa gaudet etiam Deus publica iustificatione, quare pauperes publicè mittit, ut publicè eleemosynam facias, publiceque Deum iustifices. Ideo pauperes nequaquam de Dei liberalitate queri possunt: ille enim omnibus satis consuluit, diuitibus bonis quàm plurimis, pauperibus diuitum eleemosynis, quòd si secus fiat, culpa malorum est dispensatorum, non domini, cuius est indefessa liberalitas.

Quemadmodum enim qui simul diuertunt ob multitudinem diuertentium deficientibus lectis singulatim, solent bini & terni accumbere, unde sæpenumero accidit, ut socius qui in altera sponda cubat, uniuersa in somnis stragula ad se rapiat, sociosque frigori expositos relinquat nulla hospitis culpa, quæ omnia necessaria optimè prouidit, & ad sternendum lectum & ad euitandum frigus: ita nihilo magis culpanda est diuina prouidentia, quæ omnia necessaria non solum hominibus, sed etiam alijs creaturis in mundi principio ordinauit. Quare si secus aliquando accidat, mortalium, non diuinæ prouidentiæ culpa est: qui vel superbia, uel auaritia, aliorum hominum bona, quasi quoddam stragulum, plusquam satis est sibi arrogant. Quare si pauper necessitate urgetur, diuitis accusanda est nequitia, non Dei, qui sufficienter pane & uino omnibus prouidit. Plurimos enim inuenies, qui numerosa palliorum, aliorumque suppellectilium copia abundant alij uerò è diuerso non pauci sunt, qui nec necessaria ad uitam sustentandam habent, quod si homines aliter sese gererent, quod in medio est, omnibus esset satis, diuitibus pauperibus de his, quæ habent impertientibus. Ergo pauperes ne de Deo queramini: sed unusquisque pauper de uicino suo queratur, qui bona aliena, malè quæ a Deo accepit dispensando, sibi arrogat. Deus enim constituit diuites quasi nutrices indigentium: nam quemadmodum nutrici optimus cibus datur ut pinguiori lacte infantem regium nutriat: sic Deus te fecit uberiorem, ut tu proximos tuos uberiori lacte à necessitatibus uindicares. Verum multi diuites sunt, qui Deum sæuitia sua infamant præsertim apud uanos, stultosque seculi homines Deum iniustum credentes, eo quod pauperum necessitatibus non consuluerit. Deus tamen aliquando pro honore suo pugnabit, causamque suam in finali iudicio iustificabit, cum dicet: Esuriui & non dedistis mihi manducare, Sitiui, &c. Tamen pauperum famem suam uocat, quia famem suam, eiusque culpam Deo pauperes imputare solent. At quoniam me non iustificastis (dicet Deus diuitibus) coram illis, qui me ut iniustum notabant propter plurima bona, quæ uobis tribui, ego me iustificabo cum uestro magno malo, uosque in infernum detrudam. Ego enim si aliis elargitus sum diuitias, eò feci ne putarent homines nullam mihi in temporalibus esse potestatem. Aliis uero negaui, quia eorum saluti expediebat. Certè ut studiosiores religionis & non cupidi efficerentur. Nam si Deus omnia rogata concedere soleret, quis illi non magis mercedis causa, quam amore inseruiret. ¶ Atque ideo secũda ratio cur Deus fecit pauperes hæc fuit, ut scilicet essent qui Deũ amore & deuotione, & non ambitione colerent. Mat. 25

¶ Tertio facit Deus pauperes, ne mali usque adeo diuitias & bona temporalia magnifaciant, intuentes bonos quàmplurimos homines, Deique amicissimos illa non esse adeptos, & è contrario boni paruipendant omnia bona temporalia, quæ mali consequuntur, si bona dicenda sunt. Quartò facit Deus pauperes ipsorum causa. Nam quasi medicus sapiens inedia ęgrotum cõficit, ut a morbo liberetur. Sic Deus penuria rerũ necessariarum sibi dilectos corrigit, ne in uitia illabantur.

Arescerent proculdubio pinus, funditusque interirent, nisi quotannis superflua amputarentur: illa enim luxuries spiritus earum uitales obturaret & occluderet, ad exitiumque pinus perduceret. Sic diuitiæ animam oppilant adeò ut non pauci in conscientijs suis rectè instituendis periclitarentur, si bona temporalia pro animi sui libidine retinerent. Vnde non parua est diuina cura, qua hominibus inutilia & nociua negat, ne

Discamus ergo hoc exemplo miseriam nostram pœnitentiam,& crucem patienter ferre. Breui res mutabuntur cum Lazaro : atque ita ut crux in æternum gaudium mutetur. [Cupiens saturari de micis,quæ cadebāt de mensa diuitis.]Quem admodū mundus diuiti quantū potuit liberalissime omnia cōcessit pretiosa vestiū supellectile ciborumque uariā abundantia illum locupletem faciens, omniaque in illum bona quæcunque potest impendit,sic è diuerso huic Lazaro quęcunque eripere potuit,abstulit, adeo. ut etiam ueste & uictu ad uitam necessariis eum priuaret,innumerisque plagis affecerit.|O ingentem ignorantiam,omnibusque hominibus merito deplorandam,quàm paruis de rebus condemnentur mortales: ne uidelicet exigua sibi à Deo imposita præcepta adimpleant.Deus uerò,adeò in omnibus rebus suis se iustum ostēdit,ut neminem quod implere facile non possit,efflagitet,contentumque se fore profitetur, si illū temporis,rei familiaris, ciborumque superfluis pauperibus erogatis colamus. Quot enim pauperes possent sustentari reliquiis illis,quæ ludētibus aut comedētibus sæpenumero redūdant : qui micas de mensa tua cadentes tātummodo petunt, ut possis in die iudicii extremo iustificari,si nunc, cum tempus habes illis subueneris? Ille sanctus uir Booz uidens

Ruth.2. pauperem mulierem Ruth spicas à messoribus relictas colligentem, dixit messoribus; De uestris manipulis proiicite de industria:& remanere permittite,ut absque robore colligat,& colligentē nemo prohibeat,Eodem modo deberent & diuites facere multas de mensis suis de industria pauperibus relinquentes, quib.sustentarent,reliquias. Nam qui incommodum tibi uideatur:superflua quæ tibi prodesse nequeūt pauperibus erogare?De hoc autem iniquissimo diuite aut hic euangelista,tanta illum auaritia esse infectum, ut licet summa omnium rerum copia abundaret, extremæ tamen Lazari necessitati succurrere nollet. Vnde sequitur in contextu. [Et nemo illi dabat.] O crudelitatem horum temporum eximiam. Siquidem nemo iam inter Christianos inuenitur,qui pauperū misereatur. In illa enim ecclesia primitiua tanta in pauperes uigebat liberalitas, ut satis non esse ulli Christiano uideretur,si ea,quæ poterat tribueret,nisi etiam de necessariis ad uitam suā largiretur. Hac de causa laudātur à diuo Paulo Achaiæ & Macedoniæ habitatores 2.Cor.8

qui cum summa promerentur inopia,tamen ultra facultates suas pauperibus consulebant, rebus etiam necessariis ad uitam propter Deum erogatis, multis lachrymis testantes Apostolos, ut ea acciperent,pauperibusque pro arbitrio dispē sarent. Quare non potest non esse Deo gratissima eleemosyna puro, & pio animo facta,etiam si ultra uires cuiusque facta sit. Si quidem Diuus Paulus simili casu tantopere Macedonum pietatem laudat. Nam etiam si politica liberalitas in eo, quod quisque sine suo dispendio erogare potest, uersatur, infusa tamen hoc medium non seruat, quippe quæ necessaria etiam propter Deum solet elargiri. Sic temperantia infusa non tantum abstinet à uoluptatibus, quæ animam, & usum rationis impediunt: sed etiam radicitus omnia humanarum fomenta libidinum euellere tētat:quo facto spiritui corpus subiiciat. Pulcherrima liberalitas est pauperibus etiam ultra uires opem ferre præstat enim nimiæ accusari misericordiæ, quam impietatis, Abdiæ prophetæ 4. Re.4.

tanta fuit pietas,ut se maximo ære alieno astrinxerit, quo prophetas egestatis tempore sustentaret : quo tamen ære illius uxor postea liberata fuit aucto Elisęi opera oleo.Huius autem diuitis tanta extitit auaritia,ut non modo sibi necessaria,sed nec etiam superflua pauperi daret. Qua de causa optimè ait D.Chrysostom mal le se cum mille dæmoniacis, quàm cum auaro vno versari. Nam ille, qui a dæmone vexatur,vestem discindens,corpusque dilanians, sibi soli incommodum infert, at auarus proximis in primis nocet. Procul enim dubio quotiescunque pauperi fame oppresso rebus tuis,si potes non opitularis, illum propriis bonis spolias: quia tunc bona tua, non tua, sed pauperum sunt, quibus nisi subuenias extremè indigētibus,manifestum furtum committis. Hinc Diuus Augustinus ostē dit auaros feris esse multo immaniores, illæ

Chry. Matthę. cap.8.

Aug. de uerbis domini ser.29.

illæ nanque nisi ingruente fame uenari non solent, qua sublata cæteris animalibus pacem concedunt. Diues uero auarus semper aliena diripit, plura in dies cupit, nec quantumuis sit omnium rerum copia plenus, satiatur, & tantum abest, ut pauperi summe indigenti subueniat ut etiam illum quomodocunque potest expoliet.

¶ Obserua autem in hoc, quòd non solum damnat Euangelista diuitis huius auaritiam & crudelitatem, sed etiam seruorum eius & familiæ: non modo enim Dominus, sed nec seruus, aut familiaris quispiam extitit qui misericordia motus Lazaro de dimenso suo ferret opem. Qualis dominus, tales famuli sunt. Si enim dominus crudelis est, familiares misericordes esse qui possunt. Vnde in Ecclesiastico habetur: Secundum iudicem populi, sic & ministri eius: & qualis Rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Domino aleatore, uniuersa familia ludo indulget. Si autem dominus libidinosus sit, eodem modo, & famuli censentur, & è contrario, domini boni continentis & misericordis, misericordes, continentes bonique sunt familiares. Vnde quotidie uidemus in domo diuitis liberalis in pauperes, famulum quemque uiso paupere ad ostium cum eleemosyna accurrere. Hic patet filios parentes, famulos dominos suos in omnibus sibi æmulandos proponere. Sic in domo huius diuitis constat omnes pro domini sui libidine in Lazarum esse animatos: quippe qui eum non modo non aliqua eleemosyna solabantur, sed etiam frequentibus iniuriis afficiebant, & molestabant. At quid opus est uerbis? similes erant domini sui. Ideo ait Euangelista: Nemo illi dabat. Discant ex hoc domini & parentes, ut tales ipsi sint, quales suos esse uolunt: minores nanque natura duce maiorum exempla sequuntur. Abrahami famulos bonos fuisse certum est: legimus enim unum ex illis celeriter ad gregem cucurrisse, ut inde aliquid afferret in Angelorum hospitium: qui sub peregrinorum forma apud Abrahamum diuertebant. Idem fecit Sara eius uxor: ut intelligas omnes illius familiares, qui diligenter Deum colit, eodem modo ad Dei cultum esse diligentissimos. Loth etiam, qui nutritus erat in domo Abrahæ, hospitalis fuit, & misericors. Item Ioseph: quia bonus erat, bonum habuit seruum, qui cæteris filiis Iacob dixit: Pax uobis. Deus patris uestri reddidit uobis pecuniam. E contra uero Absalon, qui erat impius famulos habuit impios: quippe qui Amon fratrem domini sui interficientes nefarium scelus perpetrarunt. Non potetant enim ab Absalone melioribus uiuendi exemplis instrui. Discant ergo patres familias suos docere, non tantum uerbis, sed operibus, præclarisque actionibus. Hoc autem quanto secus nunc eueniat, nemo, non uidet si eos attendat, qui auli cum uiuendi statum secuti pro bonis moribus omne uitiorum genus contrahunt: cum tamē à maioribus suis magnatum, & potentem uirorum seruitio sint addicti, ut urbanitatem, uitæque cultum addiscant, quæ illi omnia in ludum, desidiamque transferunt. Sic forrasse plerisque Iudæorum uisum est, qui filios suos Pharisæorum seruitio mancipant, existimātes eos apud dominos suos summa morum integritate instituendos fore: à quibus tamen miseri iuuenes hoc duntaxat edocti sunt, quomodo scilicet Iesum dolo accusarent, omniumque Saluatorem morti traderent. Ideo ait Ioannes, quòd miserunt Pharisæi ministros, ut apprehenderent Iesum. Sed tu non multo aliter facis, quippe qui famulos tuos citius ad inhonesta munera subeunda, quam uel ad sacrum audiendum, uel ad confessionem annuam peragendam compellis. Igitur mira nemini uideri debent seruientium flagitia, qui dominorum suorum nutus omnes, & uoluntates obseruantes eorum similes euadunt. Sed de his satis.

¶ Expende etiam idem nunc uulgo passim factitari, quod hunc diuitem fecisse conquerimur. Illi nanque non defuerunt opes, quas in uestium, ciborumque luxum, ludum, & istius generis uitia insumeret, sed quibus inopiæ Lazari subueniret. Sic modo magnates huius seculi uana uestium supellectile affluentes, cō uiuiorum, libidinumque luxuria corrupti, egestatem affectatam quærunt, qua possint

Eccl. 10.
Gen. 18.
Gen. 43
2. re. 13.
Ioan. 7.

possint largiori se in dies cibo potuq; ingurgitare, at ueræ miserorum inopię succurrere se non posse causantur. Et quod nequius est, quantumuis magno ęre alieno oppressi sint, nihilominus dolis, fallaciis, fędissimisque usuris sumptus facere nituntur, ubi de opum, aut cuiusuis uanitatis æstimatione agitur, ne illorum opinio apud homines defraudetur, uel eo minus humanæ stultitiæ sit inseruitum. Verum si rogantur aut in virginis orphanę matrimonio locādę dotem, aut aliud pietatis opus: tunc demum apparet ingens æris alieni uinculum, tunc illa inueterata inter auaros formula: Dominus tibi opem ferat. Hinc uidebis hospitia, monasteriaque non pauca, ab istorum maioribus melioris notæ hominibus cępta, nequaquam ad debitum finem perduci: quia huiusmodi est eorum auaritia, ut omnia, quæ in Deum, à quo bona uniuersa sunt, erogent, pro amissis reputent, causamque suæ paupertatis fore in posterū existimēt. Hos autem, qui sic erga Deum parci, erga mūdum effusi & prodigi sunt, lepori simillimos ego iudico: quod quadrupes anteriores pedes cū breuissimos habeat, posteriores habet prælongos: in quos minima corporis uidebatur necessitas incumbere. In mundum sunt liberales, parci & auari erga pauperes. Non aliter se habuerunt filii Israel qui se auro, argentoque domesticatim spoliarunt, ut uitulum illum nefandum conflarent: cui uelut Deo cultum exhiberent. Sic isti nefarii diuites faciunt in concubinas, libidines, uariaque crimina perpetranda, liberaliter omnes opes suas prodigentes: sed in pia perparce nimium, aut nihil erogantes: quod in hoc diuite manifestè nobis proponit Euangelista. Cuius, cum esset in uita effusissimus, auaritiam erga Lazarum iustè miramur. Scurræ non grauabatur, uestem bombycinā, aureamve largiri: Christo impartiri nolebat, uel paruū panis frustum. Hac de causa præcipiebat Deus in lege ueteri, ut pauperes etiam agnum Deo offerrent, uidens multos fictam erga Deum, ministrosque eius inopiam causari: quare noluit eum, qui ad nouenda uitia diues est, esse inopem ad

Exo.32.

sustentandū eius ministros. Ergo cū diuites, tū uero pauperes iubet Dominus offerant in templo diuitū munera. Nam quo ad Deum, Deiue cultum nemo inops esse, aut uideri debet. Attamen heu quātis hodierna die malis est deprauatus orbis terrarum: in quo nemo pauperem amat: nemo propter Deum solatur: nemo nec uidet quidem. Quot hodie Lazaros uident mundi amarores, & animarum suarum hostes, & peremptores: & sunt magis soliciti de phaleris equorum, & canibus uenaticis, & scurris, quàm de Christi pauperibus. Vnde Dominus per Prophetam conqueritur dicens: Bibentes uinum in phialis, & optimo unguento delibuti nihil cō patiebantur super contritione Ioseph. Diues hic bibens, & comedens non compatiebatur super paupertate, & Lazari ulceribus. Sed ut diuitem hunc & omnem domum eius confundat Dominus, audi quod sequitur.

Amos.6

[Sed & canes ueniebant, & lingebant ulcera eius.]

O crudeles homines: qui finitis canes, quod uobis incumbit, officium exequi pietatis, pudeat uos miseros sic crudeles esse. Canum est latrare, peregrinos mordere, abigere hospitales, non recipere hospitio aduenas, & ignotos. Atqui uicit brutorum natura hominum duritiem: dum miseret languentis hominis humi confidentis. Humaniores fuerunt canes, hominibus.

¶ Hæc ait Euangelista Christum de diuitis, pauperisque uita dixisse, alterum cum altero conferendo, diues enim crudelitate laborabat, mollibus uestibus torpebat, luxuque corrumpebatur nimio: pauper uerò è contra, fame, nuditate, inopiaque summa omnium rerum urgebatur. Ille geniali stertebat lecto, hic in nuda cubabat humo. Sed sicut in uiuendo, sic in moriendo dissimillimi extiterunt, Nam omnes morimur, & quasi aqua dilabimur.

2.Re.14

Pauper, & diues, nobilis, aut ignobilis, doctus, uel indoctus: omnes simul mortem oppetunt: vnde moritur doctus simul & indoctus. Cū igitur horum duorum uitæ adeo fuissent distantes: ut iam

Eccle.2

uidi-

uidimus, modo Euangelista de utriusque exitu & prius de Lazaro ait:

[Factum est autem, cùm moreretur mendicus.] Misera huius seculi uita, cum sit undique multis circumuallata periculis, & incommodis, non immeritò ab omnibus iustis hominibus maximè habetur odio, ne ius beatitudinis amittant aliquo modo, quia nulla est peior uiuendi conditio, quàm in ea uita uersari, in qua facilè sit cœli iacturam facere. Et ita omnes sancti summè cupiebant, se mortem cum uita commutare, renuentes eam uitam uiuere. in qua nulla sit tam antiqua uirtus, quæ non arescere, & corrumpi possit. Quare postquam iustus superauit maris tempestates, in portum tutissimũ ab Angelis summa lætitia excipitur, dicentibus: Factum est iam, consummatum est, nullum deinceps periculum, aut timor sit tibi: quare hoc uerbum, factum est, suam emphasim habet. Factũ est iam & consummatum. O factum insto suauissimum: impositus est laboribus finis, iam desinent dolores & miseriæ. O bonã fortunam, magnam fœlicitatem: nemo poterit iustum inde ulla ui interturbare, nihil est amplius timendum, iam factum est. Pari uerò ratione iniquus uiuendo, iudicium, quod subiturus est, prorogat, cui diuina liberalitas uiuendi usuram largitur, ut pœnitenti conuertatur iudicium in melius. Et ne fortè hoc tantum aliquem lateret beneficium, publicare fecit

Eze.18. Deus apud omnes ditionis suæ gentes; quotiescunque ingemuerit peccator. Semper enim nos Deus uocat, & inuitat in cœlum. Vnde, an ignoras quòd beni-

Ro.2 gnitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Si hoc non nouisti in diem iræ thesaurizas. Eodem modo omnis infernus mortem impij expectat, timens quia quilibet peccator dum uiuit uitam corrigere potest, quantumcunque incorrigibilis uideatur. Sed si in iniquitatibus suis ad mortem usque persistit, illicò dæmones alacritate furibunda exclamant & miseri mortalis spolio gaudentes, inquiunt. Iam factum est, nihil amplius restat, noster, noster eris, iam non potes uitam corrigere, quam in æternum perdidisti, te nobis nemo eripiet, secludite curas, factum est. Aduertat Dominus tam diram ab auribus nostris uocem. Quando ergo omnipotens Deus peccatori coram omnibus Angelorum sanctorumque ordinibus dixerit, factum est, erit ille in æternum hæreditate cœlesti priuatus, quam tamen dum uiuit recuperare, licet millies amissam potest, quod tamen si non fecerit, ueniens ad illud seuerissimum tribunal, audiet illud uerbum terribile, factum est. Clausa est cœli ianua: nullo deinde, nec expectando remedio relicto salutis. Ideò si sapis: nunc dum tempus datur, clama, nunc lachrymarum effunde riuos, criminum tuorum pœnitens, quoniam ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.

¶ Verum aliqua hic obseruanda sunt. 2 Co.6
Primum horum est, qualis sit ordo narrationis de superbo diuite, & de paupere Lazaro. Dum enim de uiuentibus loquitur humano more, de diuite primo locutus est, & postea de Lazaro, nam primò dixit uitam diuitis, & postea uitam pauperis. Præposuit diuitem pauperi differẽs de uita utriusque, quia in hac uita diuites præponuntur pauperibus: & sedent primò in theatris, in foro, in conuiuiis, & in omni honore, & loco pauperibus præferuntur. Sed dum de his iam uita functis narrationem incipit, narratio pauperis præponitur: quia pauperes diuitibus in alia uita præponuntur, & ideò cum de alia uita agitur, primò fit mentio de paupere, & diuiti præfertur. Ideò prius loquitur de morte & retributione pauperis, quàm diuitis.

¶ Obserua iterum, quòd quando dicit de paupere, dicit, ut moreretur mendicus: non dicit mortuus est mendicus, sicut dixit de diuite, mortuus est diues. Non posuit præteritum perfectũ in mendico, quia Lazarus non perfectè mortuus est, quia si corpore mortuus est, non tamen anima, quæ uiuit Deo, & nihil perfectum habuit in morte, quam moriendo euasit. De diuite autem dixit, quòd mortuus est, usus præterito perfecto, quia uerè & perfectè mortuus est, morte animæ per culpam, & morte corporis.

¶ Denique

¶ Denique obseruandum, quòd gloria sanctorum à morte incipit: sicut gloria impiorum, morte finitur. Calamitas & miseria Lazari morte finitur: nam quem homines niuium despexerant, hunc in morte portant angeli. Et quis credidisset hunc inopem, & a toto mundo despectum hominẽ: Deo in cęlis tam charum & acceptum esse? verum longe alia sunt Dei iudicia, quàm hominum. Vnde dominus per Esaiam dicit: Non sunt uiæ meæ, uiæ uestræ, & cogitationes meæ, cogitationes uestræ: nam sicut exaltantur, &c. Quo modo autẽ dominus honoret suos in morte, audi Euãgelistam de mendico dicentem.

Esa. 55.

[Et portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.] Ex quo intelligimus Angelos adesse morituris, quò uidelicet suo defungãtur officio in quod designati sunt. Vnde Paulus: Nonne omnes administratorij sunt spiritus, pp eos qui hæreditatem capiunt salutis? & Dauid: Angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus uijs tuis. In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Fœlix anima, quæ hic a nemine, nisi a canibus uisitabatur, nũc uerò non unus sufficit Angelus, sed Angeli occurrerũt multi, qui portent eum. Docemur sanctorum Angelorum fidei, tutelæ, atque custodiæ nostras animas in uita pariter, & in morte assiduis precibus commendare: quatenus ab incursu spirituum malignorum (uti rugientium præparatorum ad escã) defensas in lucis, ac pacis loca deducant. Præterea ex hoc loco satis constat dæmones nullam habere potestatem in animas iustorum ante Christi aduentum in sinu Abrahæ, sicut nec habent modo super animas purgatorij: neque tunc habebãt. Nam si detinebant sanctos in sinu Abrahæ, habuissent ius ibidem deportandi. Dæmon enim nullam habet potestatem, nisi in existentibus in peccato originali, uel mortali: & non utcunque, sed taliter, ut uasa etiam & arma ipsius, & possesio eius meritò dicantur. Iusti autem quamdiu perseuerant in iustitia, neque in hoc seculo, neque in futuro in potestate eius fuerunt.

Hebr. 1.

Psal. 90.

¶ Porrò sinus dicuntur loca maris à procellis, & uentorum turbine liberrima. Et quidem mundus iste uelut mare fluctuant, & uentis tentationum agitatur maximè. Ante uerò Christi aduentum iustorum animæ a corporibus liberè egredientes, non perducebantur ad portum cœlestis patrię: sed interim in regione quietis manebant, qui patrum limbus appellatur, qui propter sui tranquillitatem, etiam sinus dicitur, & creditur supra locum pœnarum esse. Dicitur tamen sinus Abrahæ, non quòd illuc primo uenerit Abraham, cum multi iusti ante ipsum uita functi essent: sed quia pater dicitur credentium in Christo, quibus locus ille seruatus est. In hoc sinu detinebantur patres ante Christi aduentum, ubi moriens Christus descendit, quæ infera uocabantur loca, superiora ab inferno, ubi cruciantur damnati, à quo eduxit sanctas animas ad portum cęlestis patriæ, & mansit sinus ille uacuus: nam post Christi mortem iusti perfectè morientes statim euolant in cęlum, imperfecti uerò sicut tunc, ita & nunc igne purgatorii purgantur. De hoc sinu ait Iob: In profundissimum infernum descendent omnia mea, putasne saltem eueniet requies mihi? Meritò autem portatus fuit Lazarus in sinum Abrahæ, ut inhospitalitatem illius diuitis auari Patriarcha sanctissimus reprehenderet: qui refugium pauperum fuerat, & apud quem primum cœpit uigere pietatis schola, & cuius doctrina Loth pietatem edoctus est. Sed de diuite iam audiamus [Mortuus est autẽ diues.] Igit sic moritur diues, ut pauper. Hoc si animaduerterent Reges, Principes diuites & potentes huius seculi, superbiã, arrogantiamque dediscerent, qui putant se uermibus, ut pauperes corpora sua nõ pascere, quasi sublimiori materia formata, quam aliorum: cum reuera omnia nata intereant, & aucta corrumpantur. Meminerint igitur superbi huius seculi tyranni uermes eorum corporibus non parsuros, quæ postmodũ in puluerem uilissimum cõuertentur: ut saltem hac consideratione aliqua ex parte arrogantiã suam diminuant. Nihil sunt diuitiæ, nihil generis nobilitas, ut mortẽ omnibus certam absterreant. Quare si opibus, aut nobilitate, qui-

Iob. 17.

Gen. 19.

te, quibus ab Adam hæres es institutus, morbos, mortem, aut aliqua incommoda uitæ effugere posses, magnū esset quā plurimas possidere diuitias, clarisque esse ortum natalibus Sed cum diues, pauper, nobilis, & ignobilis, Rex, uel pastor, omnes simili modo moriuntur: quid absurdius, quàm in huiusmodi uanitatibus spē ponere? Ergo cùm omnes homines simus eadam conditione nati, meritò eisdem uitæ incommodis nemo nostrum est, quin sit subditus. Si Rex, aut Imperator liber esset à morte, & omni alia infirmitate, res esset profectò excellentissima Regis, aut Imperatoris conditio: sed
Mat.18. nemo pōt esse Rex, aut Imperator, quin sit homo. Hoc innuit Saluator noster, cùm dixit; Simile est regnum cœlorum homini Regi. Non satis fuit dicere Regi, siquidem qui Rex est, homo est. Sed singulari consilio, Regi addidit, homini, ut uidentes Reges & potentes se esse homines, ut pauperes morti reliquisque uitæ incommodis subiectos, desinant superbire sibiq; persuadeant eadem mala, in quæ nati sunt omnibus esses communia, nisi
Esai.28. forte diuites cum morte, aut inferno aliquid pacti sunt, ut ait Esaias, ne illis noceat. O insane tunc mortem uidisti? scis quomodo se habeat, qui cum ea tam facilè quæuis pacisceris? nouisti illam de facie? aut quo colore figurauè sit? Expertus uero es inferni cruciatus: aut publicā eccepisti à Deo fidem te nunquam moriturum? Considera igitur licèt sis magnus, aut potens, ut hic diues fuit, te esse mortalem, & sic facilè honores, diuitias, & cætera inania seculi despicies. Nam quid prosunt uniuersa blandimenta, deliciæ, aut uoluptates carni moriturae? Ideo Dauid ait. Quæ utilitas in sangui-
Psal.29 ne meo, dum descendero in corruptionem? Attende ad hunc diuitem, quem omnes fortunæ suę à morte liberare non potuerunt. Vnde Ecclesiasticus ut cla-
Eccl.10. mat dicens: Quid superbis terra, & cinis. Perpende diligenter tam conditionem & naturam, & in quam dissoluendus eris, materiam, & omnium tuarum uanitatum finem cito impones. Arbores cognoscuntur quædam ob truncorū differentiam, quædam ob frondium, fructuumque proprietatem: sed traditę igni & in cinerem redactæ, cognosci nequeūt. Non cognosces mixtis cineribus proceram pinum, aut excelsam populum ab humili myrto. Sic homines dum uiuunt & degunt in sylua mundi huius cognoscuntur ob maiorem stipitem, quidam ob uerborum folia, hic in flore pulchritudinis, ille in altitudine principatus, sed cùm mors uenerit: in cineres redacti cognosci non poterunt. Mixtis cineribus quid interest inter principem, & colonum. Quid profuerunt istis aurum, argentum, uestes, diuitiæ, famuli, cognati, aut familiares. Omnia hæc nihil ualuerunt, nec superbia, aut gloria uana se cuti fuerunt tanti, ut sectatorem suum morti eriperent: aut à uermibus, corporum custodibus fidissimis carnem, aut denique ab inferno animam uindicarēt. Id propter clamabat Propheta Baruc, Baruc.3
dicens; Vbi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram, qui ludunt in auibus cœli, qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, &c. Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum surrexerūt. Iob etiam, Iob.21.
Moritur, inquit, diues, & fœlix. Non enim possunt locupletes se suis nummis à morte redimere, uel aliquam secum certam deferre pecuniam. Ideo in Psalmo habetur: Ne timueris cum diues fa- Psal.48.
ctus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria, &c. Et iterum: Relinquet alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus eorum in æternum. O stulta diuitum scriptura, pessimumque testamentum. Relinquunt animam diabolo, corpus uermibus, & diuitias mundo, Vnde in persona eorum ait Sanctus Iob: Ego Ibid.
ille quondam opulentus repente contritus sum. Hic finis est mundani, perituri-que gaudij, cuius extrema luctus occupat: & omnia importuna mors sub sua iuga mittit. Vidi (inquit Dauid impium exaltatum supra cedros Libani, & ecce iam non erat. In labore hominum non sunt, ideo tenuit eos super- Psal.72.
bia, &cęt. Mors dura omnia æquat, Psal.36.
omnia ex imis euertit fundamentis Quā quam Lazarus, & diues hic, dū uiuerent

essent

essent dissimiles; quia alter opulentus alter uero mendicus erat: attamen in morte similes fuerunt quoniam neuter illorum illius aciem potuit effugere. At in præmio etiam diuersi extitere. Aqua saporem contrahit terræ, qua transit, nam si uenam salis, aut sulphuris offendit salsa, sulphureave fluit, & calida: si terram bonam dulcis manat. Omnes morimur & quasi aqua dilabimur, Mors autem saporem uitæ contrahit, unde quoties uita bona est, mors etiam suauis est: uitam uero malam mors acerba & amara consequetur. Qualis ergo fuit uita horum duorum, talis extitit utriusque exitus. Vbi nunc diuitis diuitiæ, vbi splendor, ubi mundi gloria? Seipsos infœlices homines seducunt: non enim diuitiæ liberant homines a morte, nec pecuniis potuit iste redimere mortem. Quare Paulus non ab re scribit discipulo suo Timotheo, Præcipe diuitibus huius seculi. ne sublime sapiant, neq; sperent in incerto diuitiarum, sed in Deo uero. Mundus enim transit, & concupiscentia, eius. Hoc tecum reputa uana esse omnia & transitoria Non enim multum erat diuitem mori, quia statutum est omnibus hominibus semel mori Verum id quod sequitur est perpendendum. {Et sepultus est in inferno.} Vsitatum est unicuique: ut in sua parochia post obitum sepeliatur. Ius suum diabolus districte sibi defendit: nec patitur eum qui suæ debetur parochiæ alio loco sepeliri. Vide si in uita parochianus eius sis, si aqua cōcupiscentiæ ab eo baptizatus sis. Parochiani enim eius sunt, qui suorum operum & initia & consummatio est quasi ... solenni ... qui lasciuis, cantilenis, dictaminibus, impudicitiis, carminibus ... aut uerbis detractoriis, uel dicendis, uel audiendis intendentes parocho suo diabolo audent adesse. ... in sua infernali parochia sepelientur.

2.Re.14

1.Tim 6

1.Ioā.2

Hebr. 9

¶Obserua autem, quòd cùm de morte pauperis loquebatur, non dixit, ubi esset sepultus, nec nomine sepulturæ usus est, aut de sepultura egit: sed loquens de diuite dixit, quod esset sepultus. Omnis superbi diuitis cura magnificè construendo corpori sepulchro cernitur, nec moriens recordatur animæ suæ, sed omnes cogitationes, & conatus in rebus terrenis collocans, insignia gentis suæ summa contentione sibi affabrè insculpta superimponi tuber, cæterorumque uel in pace, uel in bello facinorum similitudinem, ne apud homines illius nomen intereat.

¶Rursus obseruandum hic est maximè qua culpa diues hic damnatus fuerit: non enim legimus illum aut feneratorem, aut furem fuisse, sed quod de bonis suis (quæ forte iustè quæsierat) pauperi non impertierit. Expende qua pœna mulctādi erunt raptores usurarii, fures, qui aliena retinentes pauperes spoliāte, cum æterna damnatione puniatur hic, qui non abstulit aliena, sed quia de proprijs & superfluis statui pauperibus non erogauerit. Timeant usurarij, timeant illi, qui aliena retinent: cum hic tam diro torqueatur supplicio, quod propria non sit elargitus. Sed historiam prosequamur.

{Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, uidit Abraham a longè, & Lazarum in sinu eius}

Ex naturalibus non patet quomodo iste cognouit Abraham: quoniam si anima diuitis uidet alias animas, quomodo cognouit illam fuisse animam Abrahæ, & illam Lazari? Itaque eleuatio oculorum ordinatio est intellectus ad Abraham & Lazarum: & hoc intelligi potest diuinitus factum, & per hunc modum cognouit Lazarum & Abraham. Ordinatio siquidē diuina affectrix fuit istius discretionis. Ad maiorem autem suī pœnam uidit Lazarum in sinu Abrahæ, hoc est, in certa, & quieta æternæ beatitudinis spe quiescere, Iustum enim erat oculos illos immisericordes puniri, in hoc quòd hic noluerunt misereri. Sed frustra in suppliciis oculos aperit, quos olim inopi & mendico crudeliter clausit. Hinc rectè uir iustus nos instruens ait: Non auertat faciem tuā ab ullo paupere: ita enim fiet, ut nec à te auertatur facies domini. Sicut talpa, quę cœca est in uita, sic iste nō uidit se ipsum, nec Deum, sed terrenas cupiditates, uelut talpa sub terra degēs, quę dicitur in morte aperire oculos suos. Sic isti in morte aperiunt oculos, & uident

Eccle.4.

runt tamen non esse: inquantum ad non esse sequitur carentia poenæ, quàm per se appetunt. Et super omnes eorum dolores accedit illa in sempiternos dies detentio in illo cæco carcere, à quo nulla uis, nulla que potentia poterit unquam eripere. Cuius perpetuæ mansionis memoriam habebunt damnati sine fine, nam recordatio perpetuò manendi in inferno damnatis est maxima poena, & supplicium: Quæ certissima remedij desperatio. qua impij planè cognoscunt à tantis malis nũquam emersuros, illis omnium sommum suppliciorum est. Quare nihil tam difficile nobis à Deo imperatum uideri deberet, quod non libentissimo animo suscipe remus, nedum facilia, & suauia eius præcepta, quibus summum bonum assequimur, ne in eam miseriam & infælicitatem unquam deueniremus. Heu miserrimos peccatores, quare non ante oculos constituitis gemitus, plãctusque illos, & dolores sempiternos, quos breuissima uoluptatis delectatione emittis? Si ferre non potes paulisper digitum in igne, quo animo feres igne illo sæuissimo æterno torqueri: Quis enim poteris (vt inquit sapiẽs

Eccl.43. habitare cum ardoribus sempiternis. [De inde ipse clamãs dixit; Pater Abrahã miserere mei.] Ex magna poena, magnam vocem emittebat. Patrem autem illum uocat, quam in operibus noluit imitari, pręcipuè in hospitalitate. Abraham non so-

Gen. 18. lum reliquias mensæ suæ pauperibus dabat, sed & uitulos saginatos occidebat, simulque cum vxore & reliqua familia pauperibus ministrabat: nec eo contentus, sæpenumero in uias exiens prætergrediẽtes sistebat, in suamque domum pertrahebat. Hic ergo diues quid simile cũ Abraham? Abrahamus uitulis pascebat pauperes, diues uerò hic nec de micis è mensa sua cadentibus sustinebat inopum miseriæ subueniri. Abrahamus pauperibus prætereuntibus etiam inuitis hospitium benignè præbebat: diues Lazarum, quem domi habeat fame cruciatum eiiciebat, & audet nunc illum patrem uocare: cui tam immisericordem, & immanem se pręstitit. Bene autem dixit Christus alijs simi-

Ioan. 8. libus hominibus. Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.

¶ Discamus & nos, qui Christiani sumus, & de nomine Christi gloriamur, ut uere Christiani uita, & moribus uideamur: perfectio enim Christiana nõ uerbis, sed operibus constat. Nihil iste uerbis suis egit, quoniam operibus suis hunc sanctum Patriarcham imitatus non fuerat, quare sicut illi nihil conduxit patrem uocare, sic nobis nihil proderit Christum patrem, aut dominum clamare, nisi eo modo uixerimus, ut dignè eum sic appellare possimus: Vnde (ut ait Euangelista) dicit dominus. Multi dicent in illa die: domine domine, &c. Et ego dicam, nescio uos. Sicuti virgines illæ fatuæ: quę uerbis rem agere tentarunt, cum uiderent Deum sibi defuisse, dicẽtes; Domine, domine, aperi nobis. Quare illis pro meritis respõsum est: Nescio uos. Matt. 7.

¶ Præterea dixit, miserere mei, seroque misericordiam petitum uenit, qui misericors in proximum nunquam extitit. Iudicium enim fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Iacob. 2

¶ Hinc duo discamus. Primum horum est, ut faciamus cum proximo nostro misericordiam, si uolumus à Deo obtinere misericordiam. Ille, cui Rex condonauit decem mille talẽta, quia postea proximo suo exiguum condonare noluit, acriter punitus fuit. Itaque secundo, sicut primo misericordiam consequi non potuit: immanitate enim sua indignus effectus est, cui bis condonaretur, aut ignosceretur. Vnde in Ecclesiastico habetur. Relinque proximo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Eadem mensura mensuraberis, quia mensus fueris. Da igitur operam, ut semper erga pauperes pius, & misericors appareas, ut etiam misericordiam inuenias. Secundò discamus ueniam peccatorum nostrorum in hoc seculo petere, nec in aliud expectemus. Iste diues nunquam eius fuit prudentiæ, ut hic à Domino misericordiam peteret, ut dicit Dauid, domine miserere mei: nunc uero in inferno ubi nulla est redemptio nequiquam implorat. Antea quidem ueniam petere debuisset & non morte obita, quando nullus poenitentiæ locus est. Eum tamen iam non poenitebat, quod Deũ offendisset, sed quia se cru-

Marginal notes: Matt. 5. (beside "est, ut faciamus"); Mat. 18 (beside "decem mille talẽta"); Eccl. 28 (beside "Vnde in Ecclesiastico"); Psal. 50 (beside "dentiæ, ut hic à Domino")

suo incommodaret, iusto Dei iudicio ab Assuero iussus est tenere Mardochæi equum pedesque ante illum incedere, regalibus vestibus indutum, diademateque ornatum, clamabatque miser Aman, dicens; Sic honorabitur quemcunque rex voluerit honorare. Hoc autem quod filiis Iacob, Sauli, Semei, Aman, & multis aliis contigit, diuiti huic, plurimisque aliis quotidie accidit. Quare etiam si hodie cõstitutus sis in aliquo dignitatis gradu amplissimo, ne ideo superbias: esse enim potest, ut ille quem modo contemnis, propediem aliorum te consequatur uitæ cõditionem, qua tibi par pari possit referre.

¶ Sed aliqua in hoc textu obseruatione digna sunt. Primum horum est, quòd lingua, manus, & digiti, & horum similia in animabus metaphoricè dicũtur. Sicut enim in Deo manus ipsius operatiua uirtus dicitur, sic & ea quæ hic de membris animarum dicuntur, non corporaliter, sed mentaliter, seu spiritualiter exponenda sunt. Animæ enim huiusmodi mẽbra non habent, quia spiritus sunt. Nihilo minus tamen in membris ideo pati dicuntur, quòd ex utę à corporibus tales ꝑ peccatis suis affectus sentiunt, ac si etiam corpore paterentur in membris. ¶ Secundo obseruandum est hunc diuitem magis de linguæ, quam alio mẽbri dolore conqueri, nam etsi nihil in toto corpore habebat immune summorum cruciatuum, tamen quia quo quis peccat, punitur, lingua eius præcipue torquebatur. Dixerat Euangelista quòd epulabatur iste quotidie splendide, quare cum qui eo modo gulæ indulgent, soleãt post nimium cibi, & potus haustum de fama, & honore aliorum detrahere, uerisimile est hunc diuitẽ maledicũ extitisse, & ea de causa lingua peccasse, eadẽ & fuisse mulctatũ. Nõ aliter Balthasar Babyloniæ Rex finito opulentissimo cõuiuio, in quo satis superque deuorauerat, cœpit in Dei contumeliam Deos suos aureos, argenteos, æreosque iactare, & de populo Israel ait scriptura: Sedit manducare & bibere & surrexerunt ludere. Quod est idolatrare. Vnde postquam laute pransi sunt, maledicta linguarum suarum uerba distinxerunt dicentes; Isti sunt dij tui Israel: qui te deduxerunt de terra Aegypti. commune ergo est inter epulandum de aliorum uita & moribus agere, quod cũ optime nosset beatus Augustinus, ut fœdissimum abusum compesceret: hos duos uersus in mensa sua subscriptos habebat. Quisquis amat dictis absentum carpere uitam, Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. Sic diues iste cum esset uentri obedientissimus, nimirum post conuiuium alienam notare famam solitus, nunc merito in ipsa lingua peccatrice in primis cruciatur, nam peccantes eodem modo plectuntur, quo peccãt. Pharao Aegypti Rex aquis filios Israel Rubri maris suffocare tentans: optimo iure eodem mortis genere, quod in alios conatus fuerat, interiit, ibique in omnis potestatis memoriam submersus insigne contumaciæ suę documentum reliquit. Sic & improbus Nicanor, qui Deum blasphemare, malignaque lingua perstringere ausus fuerat, iactans se Dei templum in idolorum suorum cultum redacturum, fœdissime pulsus, & interfectus, pœnas tantæ temeritatis persoluit. Iudas enim eius linguam euulsam auibus minutatim concisam dari iussit. Eo igitur modo sontes, qui linguæ loquacitate, & uitio deliquerunt, lingua puniũtur, quoniam Dei permissu nec in morte sermonis habebũt facultatem, quo uel peccata sua fateri, vel ueniam illorũ implorare, aut saltem sacramẽta petere possint, & postea in inferno, huius diuitis exẽplo, sæuissime cruciabuntur. Iste cruciatus exprimitur à Ioanne in suo diuinarum reuelationũ libro dicente Mãducauerũt linguas suas præ dolore, & blasphemauerũt Deũ cęli pro doloribus & uulneribus suis. Non enim dicit manducarunt manus suas: sed linguas suas: quia per linguam peccauerunt.

Exo.32. Exo.14 2. Mac. 14.& 15 Apo.16

¶ Discamus ex hoc loco nostræ linguæ frænũ imponere: q̃a ut Paulus ait; Quæcunque scripta sunt, ad nostram salutem scripta sunt. Atque ideo hæc spiritus sanctus per Lucam scripsit: ut nos ex huius diuitis pœna discamus linguam frænare, non dilacerantes fratrum nostrorum uitas. Beatus enim (ait Ecclesiasticus) qui non est lapsus uerbo ex ore suo. E contra Ro. 15. Eccl. 14

uero infęlices sunt illi, qui in uerbo labũtur. Ideo Spiritus sanctus in discipulos in
Act. 2. linguis igneis apparuit, potius quã in manibus, & aliis membris, ut ostenderetur, quod membrum illud maxime inflammatum erat igne infernali. Vnde necessariũ erat multum, ut igne cęlesti inflammaretur. Nocet lingua quasi ignis, ideo comburit.
Iaco. 3. Ideo Iacobus Apostolus linguam ignem uocat, quia ignis inter omnia elemẽta potentior est ad destruendum, & hanc potestatem insinuat ipse Iacobus, cũ dicit, quod lingua inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehẽna. Multo magis nocet lingua, quam manus, quia manus parcunt absenti, sed non lingua: quæ nocet absenti, & ẽt mortuis, & in secreto, & ẽt bonis & probis uiris. Et nocet in honore & fama, quę sunt bona potiora homi-
Eccl. 28 nis. Et sibi ipsi maledico nocet, & tantum nocet, ut dicat scriptura sacra: Multi ceciderunt in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam. Salutare igitur fuit, ut spiritus sanctus in igneis linguis descenderet: quo uitiosum linguarum nostrarum ignem exurret. Hæc tamen lingua, quæ diuino illo igne exusta & purificata non fuit, sempiterno inferni igne torquetur.

¶Tertio obseruandum est hunc diuitẽ non rogasse, ut sibi mitterentur in auxilium, Isaac, Iacob, Ioseph, Iob, Dauid, aut alius ex ueteri testamento electus, optime enim nouerat pauperes gratia diuitum esse à Deo productos, ut eorum paupertate subleuanda quasi quadam præstantissima med'cina diuites auaritiæ suę reliquisque uitiis mederentur. Et hac de causa potissimum opposuit Deus diuitibus paupertatem ubique obuiam, ut uel inuiti sibi per pauperes consulerent. Inuocabat igitur Lazari, nõ alius diues hic & merito auxilium. Sed dicet aliquis: Cur potius Lazari, quam aliorum idoneum inuentum est auxilium, cum præsertim inter alios iustos pauperes essent, Elias, Elisæus, Abdias, Hieremias, Amos, & michæas, qui instius multo possent inuocari? Sed ad hãc obiectionem facile respondebit, qui secum cogitarit Lazarum diuiti illi in specialem animæ salutem iniunctum fuisse, quod diues quanquam igne æterno detinebatur secum reputans non ab re in morte, quod in uita amiserat, egregium salutis suæ iuuamen exoptabat.

¶Quarto obserua, quòd in hoc, quod dicit, cruciatur in flamma, ostendit quòd animæ separatæ licet spiritus sint, tamẽ ab igne corporeo cruciantur in inferno, ut Augustinus & Gregorius & tota Theologorum schola fatetur in quarto Sententiarum libro, quadragesima quarta distinctione. ¶Nam licẽt ignis hic sit corporeus est in eo naturalis quædam uis & aptitudo, ut eius species recipiatur in intellectu spiritus separati, & sic in eo imprimitur, ut ad se conuertat ipsius spiritus intẽtionem, ut per hoc notabiliter impediatur in aliarum consideratione contra suã uoluntatem, quod quidẽ impedimentum & detentio sibi fit pro graui onere, hoc est per uirtutem iustitiæ increatæ. In illo etiam igne est aptitudo naturalis, ut in ipso sit spiritus separatus, sicut in loco diffinitiue, qui quidem locus per infinitam omnipotentis Dei uirtutem non solum detinet animas, sed etiam efficit, & agit in eas, quòd separatum spiritum detineat contra uoltntatem suam, hoc conuenit ei ã uirtute iustitiæ increatæ. Illa enim in uoluntaria detentio est ipsi reprobo spiritui incredibilis cruciatus. Quamuis etiã ille ignis sua uirtute naturali tantum nõ posset in spiritu separato causare dispositionem naturalem repugnantem illi dispositioni, quæ conuenit essentiæ spiritus secundum debitum statum suæ naturæ: tamẽ in eius consideratione, cooperatur uirtute increatæ iustitiæ, in quantum est instrumentum eius. Sicut uidemus, quòd quamuis phantasma per se non possit aliquid educere de potentia intellectus possibilis, uel ipsum mouere motu intellectionis, alterum tamen eorum potest in uirtute intellectus agentis: ipse enim intellectus per suum actũ mouet se ipsum, ut est possibilis mediante phantasmate tanquam instrumentali agente. Ex apprehensione autẽ prædictæ dispositionis, quę contraria est bono statui naturæ generatur in ipso reprobo spiritu cruciatus experimentalis. Vnde Gregorius ait, quòd anima non solum uiuẽdo, sed etiam experiẽdo

do incendium patitur: per peccatum aũt
est in spiritu dispositio, ut igni infernali
modo prædicto patiẽdo subdatur. Expen
de etiam, quod damnati non pęnitet de
peccatis, inquantum sunt Dei offensiua,
turpia, & iniusta, sed ut sunt eis causa tan
ti supplicii: unde non ait, miserere mei,
quia peccaui, uel quia Deum offendi sed
quia crucior in hac flamma, &c. Sed ad
contextum. [Et dixit illi Abraham; Fili re
cordare, quia recepisti bona in uita tua, &
Lazarus similiter mala, nunc autem hic
consolatur, tu uerò cruciaris.] In memo-
riam adducit ei bona præterita, ut illum
magis torqueat: nam infœlicissimum in
fortunis genus est, fuisse fęlicem. Vnde
quidam dixit: Dura satis miseris memo-
ratio prisca bonorum. præterea, in uita
inquit tua, acsi diceret. Tibi uixisti, non
Deo, in tuis propriis cupiditatib. te occu
pasti, non in Dei obsequio, tui corporis
curam habuisti, & non proximi.

¶ Expende autem quod solet Deus in
hac præsenti uita multa temporalia bona
peccatoribus elargiri, ut aliqua bona, quę
in illis sunt remuneret, è contra uero so
let iustis mala inferre, ut aliqua mala, quę
fecerunt, purget & castiget. Sed peccatori
bus uita functis omnem pęnam infliget;
iustis uerò suorum laborum præmium
Aug li. 5. de ci. Dei. ca. 12. lætissimum dabit Sic ait diuus Augusti-
nus, quòd Romanis propter egregias eo-
rum uirtutes morales, contulit Deus ma-
xima imperia, & mundi principatus: &
aduersus Romani nominis hostes ingen-
tes strages, opulentaque regna. Scriptura
etiam hoc testatur de Nabuchodonoso-
re, qui mandatum domini impleuit ad-
uersus Tyrum & exercitum suum, nec ali
quem inde accepisset mercedem: ideo do
minus dixit per Hieremiam prophetam
Hie 27. de illo: Ego dedi omnes terras istas in ma
nu Nabuchodonosor serui mei, insuper,
& bestias agri dedi ei, ut seruiant illi. Ecce
dominus promittit hostium suorum in-
gentem uictoriam Nabuchodonosori Re
gi Babylonis, & spolia ampla referre de
Edom, Moab, & Amõ. Hæc est ratio qua-
re boni nec murmurare admiratiuè de-
bent, cum uiderint malis omnia ex sen-
tẽtia succedere, sibique nihil ex uero eue
nire. Quis arcana Dei intellexit aliquan-
do? Quis consiliarius eius fuit? Recepisti
inquit, bona in uita tua. Vide ne & tu si-
militer retribuaris in hoc mundo, & po-
stea ęterna careas retributione. Sñia enim
ista Abrahæ terret: ita ut magis pauore, q̃
expositione indigeat. Nã si bona agimus,
timendum nobis est, ne nobis prosperè &
fœliciter oib. succedentib. in his remune-
remur. Abundantia rerum, & fęlicitas ui-
tæ trãseũtis remunerauit in diuite aliqđ
bonum qđ fecit, & in Lazaro ignis ino-
piæ purgauit defectus. Sed nũc diues pro
superbis ædib. habet Tartarum pro deli-
ciis cruciatum æternum: pro iocis, & can-
tionibus perennem eiulatum: & Lazarus,
pro tribulationib. patienter toleratis refo
cillatur. Ideo Esaias ait: Hæc dicit domi-
nus: Ecce serui mei comedent, & uos esu-
rietis: ecce serui mei lætabuntur, & uos
confundemini: ecce serui mei laudabunt
præ exultatione cordis, & uos clamabitis Esa. 65.
præ dolore cordis, & præ contritione spi-
ritus ululabitis. Si ergo ægrotamus, si pau
peres sumus, gaudeamus: accipiamus
mala in uita nostra, ut postea bona con-
sequamur æterna. Eligamus potius nunc
cum Mose & populo Dei affligi, magis q̃
temporalis peccati habere iucunditatem,
Non enim sunt condignæ passiones hu-
ius temporis ad futuram gloriã quæ reue
labitur in nobis Qui in hoc seculo lætant
in altero tristabuntur. Cũ Iacob uellet be
nedicere filiis Ioseph, posuit Ioseph Ef-
frai, ut maiorẽ natu a dextra: Manasſẽ ãt Heb. 12.
natu minorẽ a sinistra aui sui: uerũ Iacob Rom. 8.
manib. transpositis, dextram quidẽ super
Manassem, sinistrã aũt super Ephraim fir-
mauit. In hoc seculo diuites a dextra ho-
noris & gloria sedẽt, pauperes uero a sini
stra ignominiæ, & infamiæ: at in futuro
secus fiet. Tunc. n. quamquam mũdus po
tentiores maioribus afficere honorib. & Gen. 47.
laudibus solebat, Deus hac honorãdi cõ
suetudine uersa, atque immutata depo-
net potẽtes de sede & exaltabit humiles.
Cui⁹ rei faci'è occurrit i hoc diuites exẽ
plum, qui tot tãtisque uiuens honoribus
fuerat perfunctus, ut nihil ad ueram glo
riam status & dignitatis sibi defuisse pos Luc. 1.
set arbitrari, nisi uita functus contrariam
esset exorsus uiuendi, uel potius moriẽdi
normam & rationem: Lazaroque à dex-

tra sedente, se à sinistra abiectum uidet. Cui Abraham: Fili recordare quod accepisti bona in uita tua, &c. Cum dominus eduxit filios Israel de Aegypto, occidit
Exo. 12. omnes primogenitos Aegypti, & tunc plorabant mulieres Aegypti filios suos, & mulieres Iudææ cantabant dicentes:
Exo. 15. Cãtemus domino, gloriose enim magnificatus est, &c. Verum cum Herodes oc-
Matt. 2. cidit pueros Bethleemiticos, fuit uice uersa: nam mulieres Iudææ plorabant filios suos paruulos, & Aegyptiæ mulræ fortè exultauerunt, quando dominus ingressus est Aegyptum. Ita plorante Lazaro gaudebat diues: sed postea rebus conuersis diues gaudium suum in lachrymas conuertit: Dentes quandiu locum suum tenent, & integra sunt ualetudine, summa solemus cura & solicitudine excolere, atque fouere: uerum cum primum computrescere cœperunt, illico nulla pristinæ serui tutis habita ratione, illos extorquemus, forasque proiicimus. E contrario pedes sanos quidem & bene ualentes laboribus assiduoque incessu, nullo locorum habito discrimine exercemus, quin sæpe sæpius in mediis cœni, aut pulueris obsidtis transilire cunctemur: eorum ad fœdissima ministeria officium requirentes. Attamen si casu aliquo aut deficiunt, aut debilitantur, quominus munus suum possint obire; non minori diligentia, medicamur, fouemus, & recreamus, quam si ad delicias, non ad laborem producti fuissent. Sic ergo diuites, qui in mundo quasi quidam dentes optimum dignitatis locum tenent, delicatissima peragunt officia, & summa dum uiuunt & ualent obseruantur ob omnibus superstitione: atpostquam computrescunt, id est, casu aliquo opes amittunt, ab omnibus despiciuntur, quod si uita excidunt criminum suorum impœnitentes æterna fœlicitate pelluntur. At non ita pauperes, qui in seculo pedes omnium sunt abiecti, & ad labores expositi: attamen si infirmantur à Deo cœlestibus recreantur solatijs, & si moriuntur beatorum gaudet consortio. Quod ne longius abeamus intueri licet in hoc paupere Lazaro, cuius opem diues implorabat. Discamus itaq; ex hoc loco ne pauperes, inopes, infirmos & debiles contemnamus, cum dominus sæpè iustos hic premat, ut purget aliquam imperfectionem, uel ut mereatur patientiam habentes, sicut sanctum Iob percussit: nec è contra diuites & principes iudicemus fœlices, aut illos qui nunquam persecutionem aut aduersa patiũtur. Addit vltra sanctus Patriarcha [Et in his omnib. inter nos & uos chaos magnũ firmatũ est, ut hi qui uolũt hinc transire ad uos non possint, neque inde hinc transmeare.] Expende prudens Abrahæ responsum. Primum .n. rationem reddidit diuiti cur illum adiuuare non debeat: quoniã uidelicet receperit bona in uita sua. Deinde q᷈ etiam si uelit iuuare illum prorsus nequeat, ꝓp immẽsum chaos inter vtrumq;. Præterea chaos nomine significatur impossibilitas citrò ultrò remigandi, inuisendique: Græcè enim χάσμα, quam uocem si reddamus Latine, idẽ est quod haiatus scissura, seu terræ uorago interiacens, qua fit ut illi succurrere non possint merita citro ultro que impensa.

Sic in Exodo habetur: Ego dominus, q. ponã diuisionem inter populum meum & populum tuũ. Et Esaias: Introibunt in speculas petrarum, & uoragines terræ, a facie formidinis domini. Significatur itaque per hoc chaos, vel magnus hiatus, seu uorago illa, & magna distantia, quæ stat inter reprobos & iustos, & inæqualitas meritorũ, q᷈ rigore diuinæ iustitiæ immutabiliter firmatum est: ut electi maneant in bono confirmati, & reprobi obstinati in malo. ¶ Sed dubium hic oriri uidetur. Quo modo dicit hic Abraham, quòd quamuis hinc uelint ad uos transire non possunt? De reprobis non dubiũ est, quin damnati uelint ad gloriam beatorum uenire: sed quomodo beati possunt velle ire ad illos? Aduerte quod sicut reprobi uellent ire ad beatos, ita beati transire mente per misericordiam, eosque uelle liberare, sed non possunt: quia beatorum animæ quamuis in suæ naturæ bonitate misericordiam habeant, autoris tamen sui tanta iustitiæ rectitudine constringũtur, ut nulla ad reprobos compassione moueantur: quin potius lætabitur iustus, cum uiderit uindictam. Non enim beati aut iusti essent, si beatificantis iustitiæ nõ appro-

Marginal notes (right column): Exo. 41. (beside "ponã diuisionem..."); Esai. 3. (beside "speculas petrarum..."); Psal. 57. (beside "cum uiderit uindictam...")

approbarent iudicium: uidelicet diuinæ iustitiæ, cui beati adhærent immobiliter, & cui nullo modo consentiunt dānati. Vnde inter castra Israel, & castra Aegyptiorum erat, nubes tenebrosa illuminans noctem, ut ad se inuicem toto noctis tēpore accedere non ualerent: nec se promiscuè commiscerent. Sic iudicium diuinæ iustitiæ quemadmodum nubeus refrigerat iustos. & fulminat peccatores, quæ dicitur tenebrosa, & illuminans, damnatis quidem horrida tenebris, beatis uerò est amabilis claritate, cuius interpositione fit, ut ad se mutuò Aegyptii damnati, & Israel electus non possint accedere. Sequitur. [Et ait, Rogo ergo te pater, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, ut testatur illis ne & ipsi ueniant in hunc locum tormentorum.] Ex hoc patet, quòd damnati utūtur apud inferos notitia, quam habuerūt hic in uita, & Abraham dixit huic diuiti: Recordare quòd accepisti bona in uita tua. Ergo poterat diues recordari, nam aliàs non diceret Abrahā, quòd recordaretur. Hoc patet, quia in anima separata manēt species intelligibiles acceptæ in uita, quæ non corrumpuntur, sed per illas potest exire in actum intelligendi, quandocunque uoluerit se conuertere ad illas, & sic manebit notitia acquisita in uita, & usus eius. Nam habitualiter manent species, quæ cum semel fuerint actu intellectæ, quandocunque se conuertat intellectus ad illas, nullam habebit difficultatem in intelligendo: sicut qui operatur per habitum. Ex hoc etiam patet, quòd anima separata cognoscit singularia: nam aliàs non posset recordari eorum, quæ gessit, aut passa est, dū esset in corpore: & diues iste cognouit Lazarum, & recordabatur fratrum. Hęc autem cognitio, & recordatio damnatorum est illis necessaria ad illorum pœnam: quia si non recordarentur de peccatis, quę commiserunt, & nescirent, an aliqua peccata commisissent, cessaret uermis conscientię, qui est quidam stimulus pungens, insurgens ex recordatione peccati, quę pœna est grauissima, & ablata recordatione tolleretur ista pœna. Et si hęc recordatio tolleretur ab eis, tolleretur ista pœna, ergo ad Dei, qui

Exo. 14.

dentiam pertinet seruare in dānatis istā recordationem: quę non potest esse nisi maneat in illis recordatio particulariū, atq; ideo manet in eis tam cognitio particularium, quàm recordatio eorum.

¶ Expende autem, quòd noluit fratrum conuersionem ex dilectione Dei, nec ex dilectione proximi. Quod non ex dilectione Dei, satis patet, quia non dixit, ut mitteret Lazarum ad fratres meos, ne meo exemplo & more uiuentes offendāt Deum, sed tantum ne ueniant in locum illorum tormentorum, atque ideo non faciebat hęc, ne Deus offenderetur, nec in eius laudem, & gloriam. Nec ex proximi dilectione hoc dicebat: quia in inferno non est charitas ad proximum. Corruperat iste diues fratres suos malo exemplo, & timebat ne supplicium (quod sibi minus exoptabat, Lazarum rogans, ut intingeret digitum in aqua, & linguam eius refrigidaret) magis augeretur aduētu fratrum suorum in infernum, & sic ex timore, & non ex amore erat solicitus. Nam quemadmodum in cœlo ex omni theologorum sententia doctores sancti, qui in sęculo exemplo & doctrina homines ad Deum conuerterunt, pręter commune præmium beatorum, alio accumulantur accidentali, quod aureola corona dicitur: ita e conuerso in inferno damnati, qui alios dum uiuerent suasu uel facto ad peccatum pepulerunt, speciali ultra generales pœnas tormento excruciabuntur, unde tantum doloris damnatis accumulatur aduentu illorum, quibus occasio fuerunt peccandi, quantū uoluptatis electis accrescit sequacium suorum salute. Ideo dixit beatus Augustinus, quòd pęna Arii in dies augebatur: quia suo pessimo dogmate plures corruperat, & quicūque hęreticus in infernum intraus, est illi singulare tormentum. Nam licet pęna essentialis iuxta uniuscuiusque demerita detur unicuiq; dānato statim post mortē, & hęc non augeatur, sicut nec pręmium nec gloria beatorū essentialis: in accidētalis gloria, aut pęna augeri & accrescit in utrisque. ¶ Igitur diues hic, quòd sibi augeretur pęna in aduentu fratrum timens, uolebat ne in infernum iter, non saluti fratrum consulens, sed suum pro-

prium incommodum euitare uolens, & damnum. Sicut enim mali dū hic uiuūt quærunt, quæ sua sunt, & non quæ Iesu Christi, & salutem proximorum negli-
Philip.2 gunt,nec Dei honorem zelant: sic in inferno positi sua tantùm curant. Verum non damnati tantùm hoc modo affecti sunt,cum in mundo multi uiuentes inueniantur, qui sui ipsorum duntaxat curā geiār, aliorū salutem pro nihilo ducētes: Quid ardet in inferno (ait Bernardus) nisi propria uoluntas? Quid etiam destruxit mundū, nisi propria uoluntas? Igitur contra propriam uoluntatem exardescit infernus ignis, præcipuè quia nihil est, qđ maiora reipublicę inferat detrimēta omnibus sua præter modum procurantibus. Sed audiamus Abrahæ responsum. [Et ait illi Abraham: Habent Mosem, & prophetas, audiant illos.] Non sint tibi magis curæ fratres, tui quàm Deo, qui eos creauit, & statuit eis doctores, qui eos commonerent, & sollicitarent. Vocat autem Mosem & prophetas Mosaicam legem, & scripturā Propheticam, per legem instrui poterant de operib. & Prophetas de fide. Prophetę dixerunt quid credendum, & lex quid faciendū. Sufficienter igitur prouidit Deus de his, quæ ad salutem pertinent: Malis nullum responsum, quantumuis bonum, satisfaciat, nihil denique placet, nihil sufficit, unde diues Lazari respō so non contentus, iterum replicat. Quare
Mat.28. ait Euangelista.

[At ille dixit: Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pęnitentiā agent.] Mentitur diues iste: nam Lazaro, suscitato non crediderunt, imò, ut Ioānes ait, uoluerūt illū interficere: neq; Christo suscitato crediderunt, sed pecunias dederunt militibus, ut tacerent resurrectionē Christi. Sic & illi meritò reiiciendi sunt, qui Christo non credūt, nec assensui concordi Euangelistarum, & sacrosanctæ Ecclesiæ. Qui istis non credunt, nec mortuis credent, quamuis resurgant. Damnantur hic, q curiosius miracula requirūt a mortuis aduersus illud, quod in Deuteronomio habetur: Non inueniatur qui lustret
Deu.18. filiū suum, &c. & quærat a mortuis ueritatè. Damnantur etiā qui portentis nolunt patefacere diuinam uoluntatem, quando adsunt doctores ecclesiæ, pontificum decreta, & sanctiones legitimæ: ad quarum amussim nostros mores, fidem, uitamque corrigere, & emēdare debemus. Neque enim semper edenda sunt miracula, neque ad cuiuslibet importunas preces, sed cum id communis expostulat rei publicæ necessitas, & fidelium cōsolatio, ac utilitas. Quando enim humana nos præsidia destituunt, ad miracula est confugiendum. ¶ Obserua autem, quàm importunus sit hic diues, qui tot uerbis inaniter, & frustra sanctum, patrē Abraham defatigare non sit ueritus. Deinde uide hominis iniquitatem, quoniam qui antea cum fratribus suis recusauerat mēdico Lazaro micas aliquas ex mensa lauta præbere nunc illum requiem suam cupit amittere, sinumque Abrahę deserere & rursus ad istos in mundum uenire. Mali nihil nisi de propriis commodis agūt, & ideo proximorum iacturas parui faciunt. ¶ Expende etiam hic non placuisse diuiti Abrahami dictum, dum de fratribus illius dixit, ut audirent euangelium: qui diuites & potentes seculi, rarò prædicatorum solent frequentare conciones: nisi fortè, ut boni uideantur. Cubant, non tantum noctem, sed etiam ad medium usque diem: & ita nec sacris cōcionibus intersunt, neque sacrarum literarum lectioni student, in tanta morum peruersitate At non causari possunt temporis penuriam ob negotiorum magnitudinem, quibus enim ad aleam, luxuriā, & profanarum, lasciuarumque scripturarum lectionem satis abundè uacat, nulla temporis angustia ad salutem esse deberet. Ideò dicebat fratres suos non audituros scripturas: sed mortuos, si surrexerint, crediturus.

¶ Pręterea uide hominem temerariū, qui ipsum sanctum Patriarcham docere tentat. Sic etiam & nunc multi peccatores impœnitentes confessarios docere uolunt: non monita eorum implentes, sed repellentes, uel arguentes. Vanè igitur hic mortuos compellat: sibi persuadens fratres suos mortuis magis, quàm uiuis crediturus. Sic etiam & Saul optauit au- 1.Re.28
dire Samuelem mortuum, quem uiuentem audire neglexerat. Quapropter Abraham

nam fine loquēdi facit, diuite petitionis suæ repulsam patiente, & iure quidem: nam quemadmodum in hoc seculo diuites uoluntatem Dei rarò, aut nunquā faciunt, sic in altero suorum uotorum impotes semper erunt. Ideò sequit. [Ait autem illi: Si Mosem & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credēt.] Quādo mortuus est Christus,
Mat.27. multa corpora sanctorum surrexerunt, & introierunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Sed nunquid propter hoc emendati sunt Iudæi? Imò peiores effecti sunt. Qui adeò induratus est, quòd scripturæ non credit: nec mortuis resurgentibus credet. Potius enim adhibenda est fides scripturis, quàm reuiuiscentibus
Galat.1 mortuis. Paulus enim Angelis descendentibus de cœlo præponit scripturas, & id certè ualdè congruenter. Angeli enim quamuis magni sint: tamen ministri sunt altissimi. sed scripturæ omnes non a seruis, sed ad uniuersorum domino Deo uenerunt ad nos. Admonet locus iste ut fidem habeamus ex scriptura, & ei credamus non quærentes miracula, nec rationem petentes in his, quæ nobis tradit sacrosancta mater Ecclesia. Vnde in Deute-
Deu.18 ronomio habetur. Nō inueniatur q consulat Pythonem, & diuinos, & quærat a mortuis ueritatem. Debēt enim Christiani credere scripturis sacris, & catholicis concionatoribus. Nemo enim gloriam consequi potest, ad quem creatus est, nisi fidem habeat. Creauit Deus hominem, ut ipso Deo frueretur in gloria, quæ quidem est supra naturam, & excedit humanum intellectum. Vt homines hæc mysteria in altero seculo cognoscant, oportet in hac uita fide cognoscere incipiāt, quasi quibusdam ad tantam scientiā rudimentis: quoniam notitia diuinorum tāta est, ut nemo repentè possit comprehendere. Vnde expedit multo studio & præmeditatione excolamus intellectum, obedientemque eum faciamus in obsequium fide: ut postea aptus euadat diuinæ scientiæ. Primum enim boni discipuli requisitum est, ut præceptori obediat & credat. Vnde illud Aristotelicum fluxit prouerbium: Oportet addiscentem credere. Quare si puero prima elementa a præceptore audienti incesseret cupiditas ulterius præceptorem rogandi, uelletque scire singularum literarum causas, & uires, nihil prorsus unquam proficeret, quia nec ætati, nec caput conueniente quæreret. Valde igitur addiscentis interest præceptorem ualde Christiani fidem integram obseruare, qui quasi dum uiuit discipulus est diuinæ scientiæ, & puer in uirtute & Dei cogni-
tione. Ideo Paulus ait: Tanquam paruulis 1. Cor.3
dedi uobis lac, non escam: nondum poteratis. Ad hanc ergo iam sublimem scientiam sublimia principia requiruntur, ut fide teneātur: dum carnis ruditate intelligi non possunt. Hæc autem sunt duodecim articuli fidei: Hæc est prima charta alphabetica, qui hanc nescit, nihil unquam Ioan.12
in hac scientia proficiet. Ideò Dominus: Si non credideritis, non intelligetis. Sed dices: Iam uideo opus esse magistro credere ad discendum. Verum ut ego animum applicem ad fidem, Christianamque doctrinam addiscendam, sunt ne aliqua signa, aut argumenta, quibus illorum necessitatem, aut utilitatem percipiam? Sūt quidem, & plurima. Nam Iudæus, aut Saracenus, qui nullam sectarum suarum rationem possunt reddere, nisi fortè se maiorem suorū errore excusare contendant non est mirum se interrogantibus obmutescāt, quoties ad disputationem sit deueniendum At Christiani non modo in uirtute operandi, sed etiam in ueritate credēdi fundati, nihil est q uel humani iudicii uiribus, uel diuinarum reuelationum autoritate non possint comprobare. Primū. n. in ecclesia sunt quam plurima miracula, quæ non modo numero & magnitudine excellunt, sed quia nemini non Christiano, quantumuis in naturalibus bonus appareat, cōcedūtur: & ita miraculis quasi quodam certissimo sigillo discernunt fideles ab infidelibus. Secūdo orbis uniuersi conuersio non sapiētum, sed piscatorū & rudium hominum opera, quod nunq̄ nec magni alicuius imperatoris exercitu nec Philosophi doctrina factum fuisse lectitamus. At quomodo conuertisti Mahometine, aut hæreticorum more, qui uoluptuaria suadentes, mundique delicias proponentes, mortaliū infirmissimos in suos pepulerunt errores? Absit: in fide catholi-

ea, nihil nō sanctum, non purum, nō diuinum, non ipsi humanæ rōni consentaneum est, si mollēt nobiscū infideles rōne q̄ cōtumacia pugnare. Sed de his quia superius diximus in capite undecimo finē faciam Nec.n.qui Romanæ ecclesiæ & euangelistarum autoritati non credit, miraculis credet. Vnde infideles, si aut mortuum suscitari, aut aliud mirabile fieri videant, quæ illorum est, nō intellectus, sed morum peruersitas, non uerebunt id dæmonis potestate fuisse factum dicere, præstigiatorem, aut necromanticum uocantes operantem, persistentes in malitia, & incredulitate sua. ¶ Igitur ex hac historia (quæ quidem historia est, nam hic nominatur Lazarus quod Christus in parabolis facere non solet aliqua ad nostrā eruditionem expendemus: præter illa quæ in initio huius historiæ in summa annotauimus. Itaque hæc euangelica historia depingit nobis mirabilem mundi cursum uariamque filiorum hominum fortunā: quorum alii sunt diuites, alii mendici, alii uiuunt in omni rerum copia, alii squalescunt inopia alius ridet, alius flet: alius gaudet: & alius luget. Hæc est mundi rota, & quasi alter Proteus in diuersas mutatus figuras. Sed neque illi sunt dicendi
1.Co.14 fœlices, neque isti miseri: quoadusque ueniat dies illa, ubi illuminabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabūtur obscura cordium. Docet uana mūdi contemnere, eiusque inanem gloriam pro nihilo ducere. Si enim ostenderentur tibi quo uiri, unus potens, purpuratus, & magna comitante caterua, & alius egēs, mendicus, ulceribus plenus, & daretur tibi optio, quis istorum uelles esse? Credo q̄ uelles esse diues, nam omnes cupiunt diuites esse, & propter diuitias mare, terrasque inuisunt. Sed quam debile sit hominum iudicium hæc historia ostendit aperte. Vidisti diuitem purpuratum, sepultum in inferno, & quod cruciatur in flamma, & pauperem mendicum in sinu Abrahæ quiescentem. Quem ergo eliges ex his duobus diuitem cum suis opibus, in inferno flammis, & tormentis æternaliter cruciandum: an pauperem plenum ulceribus, æternaliter gaudentem? Certe si mente sanus es, potius eligeres pauperem mendicum & ulcerosum esse. Quis enim dubitat. Hieronymum maluisse fragilem Pauli primi eremitę uestē ex frondibus palmæ contextam cum eius præmio: quam bombycina, pretiosaque regum supellectilia cum eorum suppliciis? Mirum est quantum hæc historia mortales doceat, & excitet huius diuitis documento, quem nihil opes morientem, nihil uoluptates dolentē iuuare potuerunt. Vnde psalmographus ait: Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cū multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam cum interierit non sumet secum omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Mos est in magnis festiuitatibus monilibus, & mundo undique conquisito simulacrum aliquod in sancti memoriam ita componere, ut non modo uiuus, sed & gloriosus uideatur: at confecto ludo, & festiuitatis die transacto, detractis ornamentis, eo humilitatis redigitur simulacrum, ut nec humanam referat similitudinem, & ita abiectum in tenebris latet. Non aliter diuitibus euenit. Quidam uiuunt commodato, ornantur, poliuntur, coluntur honoribus, opibus, & bonis alienis, quo etiam ante ipsum uitæ finem sæpenumero dominos deserūt, quòd si diutissima sint, tn̄ in morte deficiunt. At domini in tenebras reiiciuntur inferni, ubi pro temporalibus uoluptatibus æternis suppliciis puniuntur, quia temporalia æternis prætulerunt. Tunc sicut uetus, & blatterosum simulacrum a templi custodibus, tanq̄ inutile, omnibus spoliatum ornamentis solet comburi. Ita diuites in inferno uita, & uoluptatibus suis priuati comburentur, qui dum uixerūt, tanto cultu fuerunt oīum cōsensu. Ergo nemo pauper semper pauper, nec diues sēper diues. Respice Lazarū æterna gaudentem fœlicitate, diuitē æterna omniū bonorū inopia pressum. In hoc recidunt honores opesq; terrenę, hic est exitum uoluptatum, & deliciatum seculi. Docet etiam hæc historia sanctos inuocandos, sed in hac uita: nam si eos hic inuocauerimus iuuare poterūt nos, quemadmodum patet in Mose, cum dixit Deo: Recordare Abraham, Isaac: & Israel seruorum tuorum. Sic orabat Azarias in fornace ignis: Ne quæsumus tradas

Hier. in fine uitæ. Pauli.

Psal. 48

Exo. 32

Dan. 3.

das nos in perpetuum propter Abraham dilectum tuum,& Isaac seruum tuum, &
2.Ma.15 Israel sanctum tuum. Sic uisi sunt Iudæ Machabæo, Hieremias & Onias orantes pro populo Dei. Poterunt itaque nos iuuare sancti, si eos in hac uita inuocamus: nō tamē si eos inuocauerimus post mortem nostram. Tunc enim claudent aures & non audient nos, sicut nec Abraham exaudiuit diuitem, quia se recepit illum in aduocatum. ¶ Docet denique ꝙ pius & catholicus homo, siue pauper, siue diues debet summum studium adhibere, ut bonis operib. promereatur, & æternā dānationem euadat: datur.n.æterna uita in mercedem operibus bonis in proximū ex charitate collatis: redditur uerò æterna damnatio malis. Opera.n.in die iudi-
Mat.16. & 25. cii requisiturus est Christus Iesus iudex, ut ipsemet ait in Mattheo.¶ Docet etiam, ne animo cadamus, aut scandalo assumpto aduersus Deum aliquid cogitemus, cum uidemus impios plenos diuitiis & impunitos esse in hoc seculo, pios uerò abiectos, & pauperes, ut uidere fas est in hoc diuite,& Lazaro. Soler Dominus pro sua pietate diuturnam concedere impunitatem, non tamen ea relinquet impunita, sed differt æternis cruciatibus puniendа: solet enim ex impiorum malis multa bona depromere. Vt qui pulchram aurificis officinam preciosis monilibus ornatā ingreditur, non debet ægrè ferre carbones, & fornacem, quæ ibi uider, quoniam ad anulos, & cætera auri monilia conficienda opus est igne,& carbonibus. Sic si in Dei ecclesia, ubi sunt uiri sancti & docti uideris impios, carbones nefarios, & diuites tyrannos, ne scandalizeris, quia non essent martyres, nisi essent tyranni.
Au.l.11 ci.c.28. Vnde D.Augustinus dicit, quòd Deus nō crearet homines, neq; Angelos, quos sciebat malos futuros, nisi posset ex illis bonum aliquod elicere. Et, ut idem Augu-
Au.sup Psal.54 stinus ait, ad hoc uiuunt mali, ut per ipsos boni exerceantur. Non ergo scandalizemur, cum uiderimus bonos tribulationi expositos,& malos lætos & fœlices, quomodo sic fieri expedit, sed postea aliter fiet in alio seculo.

¶ Demum docet diuites pauperibus bona elargiri, & timere æternum supplicium: secundum illud Iacobi, ne superbiant in diuitiis suis: Agite nunc diuites, plorate, ululantes in miseriis uestris, quæ Iacob.5 aduenient uobis. Vtinam sic in aliorum incommodis periculum facientes caueamus, ut ritè & exactè huius diuitis inspecta, & perpensa historia similem uiuendi institutum uitemus, Lazarumque in paupertate & patientia & morum integritate imitemur, ut confecto huius uitæ curriculo miserrimo cęlestes illas diuitias consequamur, & beatorum consortio digni efficiamur in suprema illa, & æterna fœlicitate: ad quam Dominus nos perducere dignetur. Amen.

CAPVT XVII.

CVM in capite superiori Christus contra auaritiam disputaret, Pharisæi (ut audisti) deridebant eum: quoniam molestissimo patiebantur animo, se tam publicè uitiorum accusari, quæ abditissima esse putabant. Nec Pharisæi solùm contra Christum insurgebant: sed etiam cū minores maiorum exempla sequantur, reliqui Iudæi doctrinam domini contemnebant, tantum potest superiorum & prę latorum ad inferiores bonum, uel malum exemplum. Quare sicut laudandi sunt doctores, qui uirtutem suadentes uiam cœlorum patefaciunt: sic & multò magis execrandi sunt perfidi prauitatis magistri, qui cum cęci sint miserorum in pęnas sempiternas duces existunt. Quod malum ò utinam in nostri temporis prælatis non inueniretur, qui sicut in hac uita luxuriosè uiuentes multos uitiorum suorum comites & stipatores habent, sic in altera, nisi dominus sua pietate anteuertat, iisdem ad infernum commilitonibus circunsepti descendet, ut per eosdem supplicium infligatur, per quos fuit inducta occasio peccandi.

¶Igitur quia Pharisæi aliis erant in scandalum, rectè Lucas post derisionem Pharisæorum, de scandalo loquitur & de pœna, qua mulctandi sunt scandalizatores, quales isti Pharisæi erant. Modestè tamen arguit Pharisæos, loquens de eis ad discipu-

discipulos, qui & generaliter ad oēs dicit hanc doctrinam, de scandalo Pharisæorū sumpta occasione. [Ait ergo ad discipulos suos: impossibile est, ut non ueniant scandala.] Quasi dicat: Licet infirmi scandalizentur, uos aūt ne turbemini, si derisores moueant scandala, quia necesse est ita fieri. Necesse est inquam ut ueniant scandala, sicut ait Paulus de hæresibus, ꝙ

1.Co.11 oportet, ꝙ hæredes sint, ut qui probati sunt, manifesti fiant. Aduertendū tamen, ꝙ hæc necessitas non est absoluta, sed cōditionata. Primò ex Dei prędestinatione, sicut dicimus, ꝙ necesse est hoc esse, si illud Deus præuidit.

¶Secundò ex inclinatione fomitis; sicut dicimus, ꝙ necesse est peccare ueniali ter, quamuis sit possibile, ꝙ singula peccata uenialia uitemus. Nam secundū statum uitæ præsentis, cum iam tam corrupta sit natura, & homines ad malū propē si, cum oēs quęrant, quę sua sunt, & amor proprius tantum uigeat in eis: necesse est ut ueniant scādala, sicut est necesse ex putrefactione aeris pestem generari.

¶Tertiò ex utilitate consequentiæ, quā Deus ex scādalis elicit: & sic omnia dicuntur necessaria. Non tamen necesse est absolutè & simpliciter, nam si sic fuisset necesse, nō dixisset dominus, uę illi, per quē

Matt.18 scandalū uenit. Necesse est lupum in caulam descendere: sed si uigilauerit pastor, non necessariū est perire oues: Igitur cū ait, necesse est, non destruit libertatem arbitrij, nec necessitati aliquarū rerum supponit: sed ꝙ omnibus futurum est, prædicit. Neq; enim, quia prędixit, propter hoc futurū est: sed quia futurū erat, ꝑp hoc prædixit. Et ita Christus noluit ponere necessitatē eueniendi ex parte causæ, quasi nihil aliud, uel contrariū agere posset, sed uoluit ponere certitudinē, ꝙ uerè euentu rū esset, ꝙ scandala fierent: ita ꝙ impossibile sit, ut nō ueniant. Est autem hæc certitudo, uel necessitas eueniendi necessitate consequētię, quia quilibet uult uiuere ad libitum suū, & inclinatio hominis ad malum est, & licet rarò possit emendare coercendo desideria affectus nostri: tamē tollli omnino ista desideria est impossibi-

Hier. in Ma.c.19 le ex conditione naturæ. Sic diuus Hieronymus ait, ꝙ ubi ponitur impossibile, nō impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur, ut est illud: Sicut camelus nō pōt per foramen acus transire, &c. & Paulus ad Hebræos: Impossibile est eos, qui Hebr.6 semel illuminati sunt gustare donum cęleste, &c. Sequitur. [Vę autem illi per quē uenium. r.] Væ comminatio ęterna est, quę pœna nō datur nisi pro mortali peccato. Quapropter scādalum ex suo genere peccatum mortale est. Ideo aduertendum, quòd scandalum nihil aliud est, quàm dictum, uel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ. Pro maiori autem intelligentia horum, ut scias quando scādalum mortale sit, uel ueniale peccatum: aduertēdum quòd scandalum duplex est: actiuum scilicet, & passiuum. Actiuū est facere aliquod malum intendendo aliquem incitare ad peccandum, uel facere saltem malum publicè, aut manifestè, ex quo possunt uidentes ad peccandum induci, licèt agens non intenderit aliquem ad peccatum inducere. Scandalum passiuum est spiritualis ruina, scilicet cùm qs cadit à bono, quod agebat, motus malo exemplo alicuius. Scandalum passiuum semper est peccatum in eo, qui patitur: quia non scandalizatur, nisi quia ruit spirituali ruina, quæ est peccatum: & in uia Dei gradiebatur & ductus exemplo alterius recedit ab illa: & hoc mortale est. Idō scandalum passiuum mortale est, interdū tamen ueniale est, ut si quis tendebat ad perfectionem, & scandalizatus defecit ab illa, uel commisit aliquod leue malum, quod ueniale dicimus. Ideo semper est mortale, uel ueniale scādalum passiuum in patiente: quia est ruina spiritualis, quę peccatum est. Scandalum autem actiuū semper est mortale, uel ueniale. Nam in eo qui intendit alium inducere ad peccatum, semper est mortale, in eo uerò qui talia facit, ex quibus alij iustè scandalizari possunt, erit mortale, uel ueniale, si illa quæ facit sunt uerè mala, aut habētia speciem mali. Si sunt uerè mala, si illa agit peccat mortaliter scandalizando proximum, quamuis non intenderit scandalizare. Sed si facit quæ uerè mala non sunt, sed habētia speciem mali, interdum mortaliter peccat, & interdū uenialiter. Quia quę speciem mali habent, licèt mala non sint,

fini, admittẽda sunt propter salutem proximi, quam tenemur procurare: cum vnicuiq; mandauerit Deus de proximo suo, & contrarium facientes contra charitatẽ militamus. Sic Apostolus suadet talia dimitti scribens ad Romanos. Et etiam Corinthijs ait: Si caro scandalizat fratrem meum non manducabo carnem in aeternum Et ita ait de mãducantib. idololatria, ca: id est cibos consecratos idolis. Nã non est malum per se comedere ista, cum idolum nihil sit, & cibi sic consecrati nihil cõtrahant ex consecratione ipsa: & tñ quia uidentes putabant per hoc honorem impendi idolis, obligamur illa uitare coram infirmis. Illa autẽ quæ nec mala sunt, neque mali speciem habent dimittenda nõ sunt propter scandalum inuidorum: sicut Pharisæi scandalizabantur de bonis Christi operibus, de quorum scandalo non est curandum, ut Christus dixit discipulis. Sinite illos quia cæci sunt, & duces cæcorum quia Christus non præstabat eis causam scandali. Ideo dubium est, an ueritas sit relinquenda propter alicuius scandalum? In primis clarum est. quòd hic non loquimur de scandalo actiuo, quia hoc nunquam agendum est, cum sit peccatum ipsius facientis: imo nunquam poterit sequi scandalum actiuum secundum ueritatem, cum scandalum actiuum sit factum minus rectum; & sequi ueritatem semper est rectum. Intelligitur autem de scandalo passiuo. Vnde nihil aliud est, quam quærere, an aliquod bonum sit dimittendum, ne alius peccet. Ad quod dicẽdum, quod cum homo circa spirituaalia bona teneatur magis seipsum diligere, quam quemcunque alium, nullo modo tenetur peccare, ut peccatum alterius euitet: quicunque autem ueritatem prætermittit, peccat. Veritas autem consistit in hoc, quòd homo in dictis, & factis suis rectitudinem diuinæ legis, siue diuinæ regulę seruet, & illi se confirmari tenetur. Et ista ueritas partim consistit in his, quæ ad cognitionem pertinent, & illa uocatur ueritas doctrinæ. Partim consistit in his, quæ pertinent ad actiones & tunc dupliciter quia aut circa ea, quæ ipse per se agere debet, & ista est ueritas uitæ, aut circa ea, quæ aliis agenda promulgare debet, aut cogere alios ad agendum, & ista est ueritas iustitiæ. Circa hoc tamen considerandum, quod licèt ueritas sit confirmando se circa omnia diuinæ regulæ, uel legi non tamen est necesse, quòd conformet se homo in omnibus, in quibus potest illi quia aliqua conformitas esse potest, qua omissa non agitur contra ueritatem, uel legem Dei, quia adhuc ueritas manet. Vnde sicut nullus obligatur ad quodlibet bonum agendum, obligatur tamen ad nunquam agendum malum: ita non obligatur ad conformandum se diuinę regulæ in omnibus, in quibus potest, & tamen nunquam debet quis agere contra diuinam regulam, uel legem. Potest enĩ quis conformare se diuinæ regulæ per opera consiliorum, sed non peccat non se conformando huic regulæ: quia non sequendo regulã consiliorum potest se conformare regulæ præceptorum. quæ est diuina. Tunc autem dicitur relinqui ueritas, quando ueritas nullo modo manet: id est, non manet homo conformatus diuinę legi, taliter autem dimittere ueritatẽ est semper peccatũ mortale, quia est agere contra legem Dei. Ideo propriè loquendo ueritas nunquam dimittenda est propter scandalum passiuum, cum dimitti sic ueritatem, sit peccatum mortale: & nunquam committendum est peccatum mortale, ut caueamus scandalum proximi, ita ut nullus teneatur peccatum committere ueniale, ut euitet mortale alterius: si illum eruere aliter non potest nisi committendo ueniale. Quia nullus debet offendere Deum saltem parum, aut alius non offendat multum: quia homo in infinitum tenetur plus diligere Deum, quam proximum, ideo nullus debet facere peccatum ueniale, ut euitet scandalum proximorum. Opera autem bona, quę sunt ex consilio, ad quæ non tenetur homo per uotum, nec illi ex aliqua lege sunt obligatoria, non tenetur dimittere, si scandalum passiuum procedat ex malitia, secus autem si procedat ex ignorantia: nam aliqui ignorantes scandalizantur, si uiderint facere ea, quę sunt perfectionis, & hic dicitur scandalum pusillorum. Sic Christus dixit Petro: Vt non scandalizemus eos, uade, & solue pro me, & pro

Eccl. 17.
Ro. 14.
1. Cor. 8
Matt. 15

te.

te. Nam licèt Christus esset liber a tributo, quia Rex Regum erat: nesciebant tamen hoc qui colligebant didragma. Propter hoc scandalum ab operibus consilio rũ cessandũ est, uel occultè facienda sunt opera, ne ignorantes, quorum mens infirma est turbentur. Sed si illis reddatur ratio, & non cessat scandalum, iam tunc ex malitia est, & contemnendum: & non cessandum à bono perfectionis. Sed de his satis. Sequitur pœna scandalizantium. [Vtilius est illi si lapis molaris imponatur circa collũ eius, & proiiciatur in mare.] Multò melius pro culpa esset breuem recipere pœnam: quam æternis cruciatibus seruari: nam de duobus malis minus tolerandum est, unusquisque enim antea debet mortem subire corporalem, quam uitam animæ perdere propter peccatum mortale: ut fit proximum scandalizando, cum anima nobilior sit, quam corpus, ita perniciosior est mors animæ, q̃ corporis. Ideo utilius esset illi ut mortem subiret corporalem, qualis est proiectio in mare lapide magno posito ad collum. Porrò, lapis molaris idem est, quod mola asinaria, ut inquit Matthæus. In originali Græco diui Lucæ habetur, μύλος ὀνικός, id est mola asinaria: nam Græci ὄνον, asinum uocant, & μύλον saxum substratum in mola, quod accipit frumentum. [Quam ut scandalizet unum de pusillis istis.] Pusilli uocantur hic uel ætate paruuli, uel perfectione. Et si nefas est pusillum scandalizare, grauius erit perfectum in scandalum esse. Loquitur enim Christus hic tam de pusillis, quam de perfectis.

Matt. 5. Hinc discimus, si tam grauis erit pœna illius, qui pusillum unum scandalizauerit: quod melius esset occidi, quam scandalizari unum istorum, quid erit de illis quos Deus tanquam mundi lucem posuit super candelabra, ut omnibus lucerent: qui iam episcopatus, dignitates, & principatus obtinet: non ut populum ædificent exemplo & uerbo, sed in scandalum sunt multorum, & in ruinam populi totius, uidentes eorum potentiam, delicias, auaritiam, superbiam, qui ouibus suis sunt in scandalum. Discant a Christo Saluatore nostro, cuius uices in terris gerunt, qui ut scandalum uitaret, licet ad legem non teneretur, in templo uoluit præsentari, & didragma soluit, & plura alia fecit in exemplum nostrum. Corpus etiam Mosis Dominus occultauit, ut doceret occultare ea, quæ sunt scandali. Nam Iudæi si haberent corpus Mosis, darent ilis diuinos honores. Quia si serpenti æneo dederunt honorem Dei, multò magis corpori Mosis dedissent, pronus enim erat ille populus ad idololatriam. Sic etiã Deus puniuit morte miserabili exploratores illos, qui terram promissionis detraxerunt, & fuerunt in scandalo Israeli. Sic etiam uos puniet mulieres, qui uestris fucis, & compositionibus, & ornamentis estis alijs in ruinam, & in scandalum. Si mihi nõ creditis, audite Deum per Ezechielem dicentem, Quicunque scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, ponam faciem meam super hominem illum in exemplum, & in prouerbium: & disperdam illum de medio populi mei. Sic perdidit Iezabelem, & Acham, eo quod turbauit Israelem, ut Elias ei dixerat. Acham lapidatus est a populo. Isti enim quia plebem scandalizauerant miserrimè interierunt: qua pœna digni sunt, qui suis paruis operibus, & sermonibus populum scandalizant, & plebem. Maximè prælati qui lux mundi sunt, & ad ædificandum, & gubernandum populum Dei positi sunt in Ecclesia sancta. Lege in tertio uolumine R̃egum, quãtum Deus puniuit Hieroboam filium Nabath, & Regem Israel, eo quod fecerit uitulos aureos, & peccare fecit Israel. Omnem domum eius subuertit, & aliorũ peccata illi impingit scriptura, dicens, ꝙ peccare fecit Israel: quia in scandalum fuit toti populo. Quapropter Diuus Gregorius ait, quòd tantis mortibus prælatus dignus est, quantis subditis scandalum præbuit suo malo exemplo. O si prælati populique magnates, & principes secum reputare uellent, quam sint omnibus quasi in quadam specula constituti, unde eorum uita neminem latere potest, æstimarentque itidem grauissima supplicia, quę malo exemplo suo, demerita subibunt, secus quam uiuunt, uiuerent, cautiusque peccare attenderent: nec Ecclesia Christiana tantis subiaceret incommodis.

Luc. 2. Matt. 17. Deu. 34. 4. Re. 18 Nu. 14. Ezec. 14. 4. Re. 9. 3. Re. 12. Gregor. in cura pastor. p. 23. c. 5

modis. Ideo subditur [Attendite uobis.] Id est, diligenter cauete proximum scandalizetis, proximo enim debemus famã bonam,& ædificationem; ideo honorem, & gloriam, nobis ipsis debiti adimpletionem. Specialiter tamen monet discipulos de non scandalizando, quoniam figuram gerebant prælatorum, doctorum, prædicatorum & religiosorum, quorum scandalum actiuum periculosius est, & magis ad exempla trahũtur. Et quoniam aliorum scandalo læsi sunt piè recuperandi, subdit Saluator:

[Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum, & pœnitentiam egerit, dimitte illi.]

Quia latè hæc de correctione fraterna exponit Matthæus, Lucas ut dicta à Mattheo silentio preteriit. Sensus igitur est: Si peccauerit in te. i. te sciente peccatũ alterius: nam non scita non teneris corripere: Increpa illum. Aduertendum quod uel proximus est iam a peccato alienus, & emendatus, uel nõ est. Si est, non teneris ad correctionem, quia uana & ociosa est medicina sano. Correctio autem fraterna est in medicinam peccati; quando res, & ratio postulauerit. Sed multi fratrum peccata antiqua & iam emendata corrigunt, certioresque faciunt prælatos, & iudices maxima cum animarum suarum iactura, proximorumque infamia. Igitur si peccator permanens in peccato publicè peccat, publicè arguendus est, iuxta illud

1.Co.15. Pauli Peccãtem coram omnibus argue, quia prouidendum est de scandalo multitudinis. De emendatis, aut de publicè & notorie peccantibus, non loquitur hic Christus de his duobus generibus peccatorum: sed tantum de illo peccatore, qui actualiter est in peccato, & non est notus peccator. De isto tamen distinguendum est. Nam si est capax correctionis & probabiliter credis quod audiet te & emendabitur, teneris eum corrigere occul-

Mat.18. te, ea forma qua tradidit Christus in Mathæo, scilicet ut corripias eum inter te & ipsum solum. Qui si te non audierit, secundò corripias adhibens unum vel duos testes: qui si etiam illos non audierit, dicas ecclesię, id est, prælatis ecclesiasticis: quos si non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Rectè hęc ordinata sunt, quia proximus duo bona habet, famam scilicet & conscientiam, quę duo seruanda sunt in quantum fieri potest. Sed si poteris curare conscientiam, seruando famam teneris facere, ideo occultè corripiendus est. Sed si occultè monitus uoluerit emendari, tunc quia conscientia est maius bonum, quam fama, necesse est fama periclitetur, ut conscientia non pereat. Et sic etiam si cum famę dispendio, fiat prouidendum est nihilominus cum animę, salutisque remedio, quæ ceteris omnibus rebus anteponẽda sunt, ideo adhibe duos testes, & dic ecclesię. Verum si peccator correctionis capax non est, quo pacto non pauci inueniuntur adeo superbi, morosi, & intemperantes, ut uerbum unum duriusculum, etsi utilissimum ferre non possint, pretermittendos est. Cum his enim hic ordo seruandus non est: sed ne eius, salus, si ab omni admonitione destituatur grauius periclitetur, Deusque in dies licentius offendatur, is qui nullam fraternam correctionem admittit, prelato denunciandus est: ut ab eo non tanquam iudice, sed patre & pastore piissimo, ad ueram uirtutis uiã reducatur. Prelatus tamen peccatum isto modo scitum non potest tanquam iudex punire, sed tanquam pater corrigere, & occulte monere: nisi iam publicum sit: cum tamen est occultum debet prelatus occultare illud.

Sic Deus cum peccatum Dauidis erat occultum cęlauit, sed cum fuit manifestũ 2.Re.12
misit ad illum Nathan, qui dixit: Quia blasphemare fecisti nomen Dei, &c. Ex quo patet, ꝙ tam erat publicum. In Exodo etiam habetur, quod uidit Moses po Exo.33.
pulum quod detectus esset, & tunc cõgregauit filius Leui, ut puniret eos. Igitur cũ prelatus scit subditi peccatum occultum; non tanquam iudex, sed sicut pater non poterit illud punire, sed tantum occultè monere. Nam multo melius accipiet correctionem fraternam a prælato, qui habet autoritatem, ꝙ a socio: nã multoties subditus ita erubescit audire verba prelati sui, ut uellet potius pœnam grauem tolerare, quam peccatum eius cognosci a prelato. Si autem prelatus habet odium

ri uult, à Domino inueniet uindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Quum autem tanto grauior sit offensa, quanto maior est honorabilitas, & excellentia eius: nonne immensa, & rationabilissima dementia est, ut homo uas putridum petat sibi à Deo ignosci, cum ipse proximo suo non uelit ignoscere? Ideo in Ecclesiastico scribitur: Homo homini seruat iram, & à Deo quærit medelam. In hominem si bi similem non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur altissimum. Quis exorabit pro peccatis illius? Quam uis autem remittere iniurias iustissimum & æquissimum sit: caro tamen recusat: grauaturque remittere: ideo exhortatione opus est, gloriæque æternæ recordatione illam excitare. Fideique non parum ad hoc conduxerit robur: quoties in memoriam reuocabit diuina misericordia: quæ neutiquam iis negabitur, qui fratribus suis misericordiā fecerint & iniuriarū ueniam non negarint. Ideo non immerito cum hæc loqueretur dixerunt Apostoli. [Adauge nobis fidem.] Quasi dicant. Iubes ut condonemus iniurias, hoc non potest esse, nisi credentes quòd habebimus thesaurum in cœlo, confidentes de præmio futuro: ideo adauge nobis fidem. Perfice & corrobora fidem nostram, ut possimus hæc ardua tua præcepta, & documenta supernaturalia adimplere. Hoc petierunt Apostoli, quoniam tam incessanter iniuranti ignoscere, & scā dala deuitare, delinquentemque corripere, procedunt ex magna fide, qua quis firmiter, ac lucide credit prouidētiam, ac iudicium Dei, præmiumque beatum pro actibus bonis. [Dixit autem Dominus. Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, diceretis huic arbori moro, eradicare, & trāsplantare in mare, obediet uobis]. Morus arbor est sui generis, peculiaris Syriæ, quē admodum indicat Diuus Hieronymus. Græce, συκάμινος. Sed quia granum sinapis, sicut Christus dixit, est minimum omnium seminū: uoluit hic Saluator noster designare minimā fidem. Vult ostendere quòd non solum fides magna potest impetrare petita: sed etiam fides minima impetrabit quidquid petierimus, etiam si postulauerimus montes arboresque transferri: & loquitur modo uulgari, ut intelligi possit. Nam fides est aliquid pure spirituale spiritualia tamen non habent aliquam quantitatem magnitudinis: in qua communicent cum corporibus, ideo fides nec est maior, aut minor quantitate, nec æqualis grano sinapis: quia granū sinapis est alicuius quantitatis, fides, autem nullius. Sed est quædam qualiscunque similitudo, scilicet, quod sicut granum sinapis in corporibus habentibus quantitatem est aliquid minimum, ita accipiatur in fide id quod est minimum: dum tamen sit fides, quia sufficit illud ad obtinendum omnia petita, in fide autem est accipere maius, & minus eo modo quo accipitur in spiritualibus per sectionibus.

Eccel. 28

¶ Præterea diligenter obseruādum est, quòd fides accipitur dupliciter, primo pro uirtute Theologica, quæ nihil aliud est, quam habitus quo assentimus credibilibus credendo ita esse sicut asserit Ecclesia orthodoxa, secundum quam fideles efficimur: & est principium omnium uirtutum, & bonorum, & ista est sine qua impossibile est placere Deo: Secundo fides accipitur pro dono quodam, & ponitur ab Apostolo inter dona gratis data. Diuisiones inquit gratiarum, &c. Sequitur, alii datur sermo scientię alii sermo sapientiæ, alii fides in eodem spiritu. Fides autem prout est uirtus Theologica, non uocatur proprie donum. Large quippe potest uocari donum omnis uirtus Theologica, quia sunt in nobis per infusionem, & ita sunt per diuinam collationem: & tamen non uocantur proprie dona: quia dona uocantur gratiæ gratis data, quæ secundum se non gratificant hominem Deo. Charitas tamen per seipsam reddit hominem gratum etiam non dum existente actu sed solo habitu charitatis: ideo non uocatur ipsa donum eo, modo, quo uocamus dona illas gratias quas Apostolus ponit. De hac fide quæ donum est, quæ proprio uocabulo confidentia uocatur, ait Iacobus; Si quis indiget sapientia petat à Deo postulet autem in fide nihil hæsitans: De Centurione dixit

1. Co. 12

Iaco. 1

xit Christus non inueni tantam fidem in
Mat. 8. Israel. Et mulieri Chananeę. O mulier ma
Mat. 15 gna est fides tua. Et illud: Habete fidu-
Mat. 14 ciam, ego sum: nolite timere. Et illud. Modicæ fidei quare dubitasti? Et illud. Quid timidi estis modicæ fidei? Omnes istæ autoritates crediderim quòd de hac confidentia loquuntur. Et etiam illud; Videns Iesus fidem illorum dixit paraly-
Matt. 9. tico: Confide fili. Sic & in præsentiarum de hac confidentia loquitur hic Christus: nam innuebat Christus quòd discipuli non habebant illam talem fidem, & tamen certum est quòd habebant fidem Theologicam, qua credebant omnia quæ Christus eis credere iusserat, & omnia quæ ex ueteri testamento credere tenebantur. Ideo non loquebatur de fide, prout uirtus Theologica est. Et patet etiam: quia Christus dedit discipulis istã fidem: quando dedit eis potestatem faciẽdi miracula; & non habebant istam fidẽ, quæ est donum: constat tamen quòd habebant fidem Theologicam uirtutem, quia fideles erant ante Apostolatum in lege Mosis, postea Christo credebant: nam aliàs essent infideles, & in magno peccato mortali.

¶ Igitur qui habuerit talem fidem, id est, confidentiam super re, quam petit, ita ut nullo modo hæsiret obtinebit. Et quia Deus uult quod in quibusdam rebus obtineamus, dat nobis desiderium petendi, & confidentiam certissimam obtinendi: & tunc obtinemus infallibiliter, id quod petebamus. Cum autem non dignatur concedere: quod petimus, etiam si concedat desiderium petendi, non donat fiduciam obtinendi: & tunc cum petamus sine fide, quia hæsitamus, non obtinebimus. Et ita fides, quæ est fiducia obtinendi, est donum Dei, & dat eam cui vult, & quando vult, & alijs non. Et ideo ille, qui interdum solebat confidenter petere, uolens postea petere relaxatur animus suus, & deficit aliqualiter hæsitans, & tunc non obtinebit, quia hæsitat. Sic Apostoli non potuerunt curare lunaticum, dæmonium habentem: & interrogauerunt Dominum secretò, dicentes: Quare nos non potuimus eijcere illud?
Mat. 17 Quibus respondit Dominus: Propter incredulitatem uestram. Sequitur: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, & dicetis monti huic, transi hinc, transibit. Est ergo fides, quæ est uirtus ad credendum in potestate nostra, sed fides, quæ est ad obtinendum, non est in potestate nostra, sed sicut a Deo nobis donatur, qui interdum donat illam, & interdum non donat, & aliquando paruam, & aliquando magnam. Et sic uerum manet, quòd quicunque habuerit confidentiam istam in petendo, quæ fides uocatur, ꝙ obtinebit omnia, etiam si uelit montes trãsferre, & arbores eradicare, & transplantare in mare. Potest etiam hæc postulatio Apostolorum, cum dicunt, adauge nobis fidem, referri ad utranque partem fidei: nempe, ut eis intellectum aperiat lumine cœlesti, quo plura idque perspicacius, de Deo intelligant per fidem, utque affectum roboret, & confirmet, quo constantius, & immobilibus persistant in his, quæ mente intellexerunt, sitque illorum fides Theologica uirtus, uti debet, hac confidentia perfecta. De fide autem utraque sui parte perfecta insinuat Apostolus se loqui, cum dicit: Si habuero omnem fidem, ita ut montes trans- 1. Co. 13
feram, &c. Significat primò per hoc, ꝙ dicit omnem, id est, perfectam, nempe utraque sui parte absolutam, nam omne, & perfectum unum sunt, secundum Aristotelem primo de Cœlo. Secundò per hoc quod adiungit dicens, ita ut montes transferam. Nam miraculorum operatio pręcipuè spectat hanc secundam fidei partem. Et de hac acceptione fidei, scilicet, confidentia, credo quòd potius loquitur hic Christus, dicens; Si habueritis fidem sicut granum sinapis, &c. Vt iam in præcedentibus ostendimus, quamuis etiam de utraque fide possit exponi.

¶ Præterea, quia Saluator suis electis excellentissima gratiarum charismata promisit & contulit præstaturusque fuit tam in donis gratiæ gratum facientis, quàm gratię gratis datæ, idem post prædicta saluberrimè instruit eos de profunda & inconcussa humilitate semper in omnibus conseruanda, ut omne bonum omnipotenti creatori iugiter ascribatur, & tanto

plus

plusei regratiemur, quanto copiosiora gratiæ dona ab ipso sortiri fuerimus. Ad hoc igitur persuadendum aptissimam, atque planissimam introducit parabolã. [Quis autem uestrum habens seruum arantem, aut bouem pascẽtem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe, & non dicit para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi, donec manducem & bibam, & post hæc tu manducabis, & bibes. Nunquid gratiam habet seruo illi?] Id est, nunquid dominus debet agere gratias illi suo ministro.

[Quia fecit quod ei imperauerat? non puto.] Seruus enim tenet ad hoc, & post laborem in agro habet etiam laborare in domo: ut sit assiduè in labore, ne insole-
Eccl.33. scat, iuxta illud Ecclesiastici: Cibaria & virga & onus asino, panis & disciplina, & opus seruo. Itemque seruum inclinant operationes assiduæ. Nam seruus quamuis bona fide suo fungatur officio in agro, & domi reuersus fecerit imperata, nõ tenetur dominus illi reddere gratiam, quia pœnam exacturus erat, nisi id fecisset.

Quamobrem? Non ob aliud nisi quòd seruus est, & omnem operam debet Domino, cuius est ipse. Seruus non in agro solum, sed etiam domi domino suo seruire animo libentissimo debet: æquum enim nõ est, vt uel quoniam gregem pauit, aut fundum coluit, ideo securus ad mensam discumbat, omnium aliorum ministerio rum expers, quæ domino nihilominus exhibere tenetur. Ita & uos quantumcunque iam satis, superque uobis uideamini mundum despexisse, iniurias condonasse, aut etiam mirabilia fecisse, arbores trãstulisse, & omnem legem implesse, ne superbiatis: sed modestissimo animo cogitate plures esse ad perfectæ uirtutis culmen ascendendum labores subeundos, & opera facienda. Ideo pergit in expositione parabolæ, seipsum declarans. [Sic & uos cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt uobis.] A Deo, ab Ecclesia, a recta dictante ratione. [Dicite.] Ex toto corde, cũ plena humilitate. [Serui inutiles sumus] Id est, nostra seruitute nihil utilitatis, aut perfectionis Deo attulimus, qui bonorũ nostrorum non eget. Vnde in Iob habet:
Iob. 35. Si peccaueris, quid ei nocebis: & si iustè egeris quid ei donabis? [Quod debuimus facere fecimus.] Implendo præcepta Docemur hic omnem præsumptionem & uanam gloriam uitare. Si enim hi se seruos inutiles reputare debent, qui omnia im- Iacob.5
pleuerunt præcepta: quid nobis incũbit, qui in tam multis offendimus; & ea ipsa, quæ forsan implemus præcepta, tam imperfectè implemus, ita ut iuxta Esaiam, Esai.64.
uniuersæ iustitiæ nostræ sint quasi pannus menstruatæ? Si parẽtibus & magistris non potest reddi æquale quomodo omnipotenti Deo poterimus condignum rependere? Quidquid sumus, habemus, & quidquid boni agimus ab ipso est, & ipsius est, ipsique ascribendũ tanq̃ datori, & supremo conseruatori. Vnde Paulus Apo 1.Cor.4
stolus Corinthiis scribẽs ait: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Itaque eo ipso quòd totum, quod habemus, & sumus, à Deo suscepimus, obligamur totũ hoc eius obsequio mancipare ad eius honorem, & gloriam ordinare, atque conuertere, totumque ei subiicere: & quo plura nobis dona contulerit, eo ad regratiãdum, obediendum, & obsequendum obligatiores cõstituimus. Hinc uiri sancti, quò perfectiores, & sanctiores, eo humiliores fuerunt, & de seipsis nihil boni existimabant. Sic beatissimus ille Pater Franciscus post tot insignia, & præclara opera in ultimo uitæ fine suis dicere solebat; Eamus, & Domino seruiamus: nam usque adhuc parum, aut nihil fecimus. Hos ergo nos imperfectionibus pleni sequi conemur, istud Christi sapientissimum documentum iugi memoria recolentes.

¶ Sed cum alibi dicat Christus: Seruum Mat.25.
inutilem proiicere in tenebras exteriores: quomodo iusti uerè se dicunt seruos inutiles? dicuntur hic inutiles serui respectu Dei secundum sensum prahabitum: alibi uerò respectu sui, uel proximi, qui nec propriam salutem sunt operati, nec exemplares fuerunt. Nostrum igitur similiter est sentire de nobis: & Dei erit dicere: Euge serue bone, & fidelis. Videant ergo, & contremiscant, qui peccantes, & mandata Dei prætergredientes extolluntur, quum omnia facientes nihil magni de nobis sentire nos uelit, ut

præcipit Deus. Timeant illi humilientur,
Prou. 2. & ne extollantur, qui relinquuntur iter re ctum, & ambulabāt per uias tenebrosas, qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum uiæ peruersæ, & infames gressus eorum. Ideo ait Petrus.
1. Pet. 5. Humiliamini sub potenti manu dei; ut uos exaltet in tempore uisitationis. Ergo in hoc positum est negotium nostrū, ne de benefactis nostris gloriemur, nobisq; plus æquo placeamus.

¶ Præterea obseruandum est hic diligenter, ne erres, aut Martini Lutheri Heresiarchę pessimi nostri temporis doctrinæ adhæreas. Docuit enim ille, qui semper operibus humanis detrahit, quòd nullum opus humanum, quantumlibet bonum, est uitæ æternæ meritorum, neque ad uitam æternam assequendam necessarium. Nam dicit ille, si inutiles sumus, ergo impletione mandatorum uitam æternam non meremur: quoniam si tali impletione mandatorum uitam æternam meremur, non solum utiles, sed utilissimi meritò censendi sumus. Est. n. ipsa uita æterna supremum bonum, & utilissimum, quod nobis contingere potest. Deinde si quod debuissemus facere fecimus; consequens est, ut sic faciendo nihil mereamur. Nam qui reddit, quod debet, satis habet, quòd per hoc liberetur a debito, & a pęna, quæ ab illo foret merito exigenda, si debitum non reddidisset. Fatemur quidem nos omnes etiam postquam omnia mandata exequimur debere existimare, nos esse inutiles ex natura nostra, & ex propria natura eorum, quę fecimus; quia nec ipsa mandatorum impletio ex sua natura est tanti ualoris, ut sit digna præmio uitæ æternæ: neque nos sot, tantasque uires habemus, ut per nos solos sine speciali dei adminiculo mandata illius omnia exequi ualeamus. Nam de mandatorum dei executione Dominus loquebatur, cum dixit, Sine me nihil potestis facere. Ex sola igi-
Ioan. 15 tur misericordia diuina prouenit nobis utrumque, uidelicet diuinum auxilium ad exequendum mandata Dei, & liberalitas ipsius Dei, qua promisit se nobis daturum uitam æternam, si mandata eius seruauerimus. Et quia hæc omnia non ex nobis, sed ex Dei misericordia procedunt: ideo Christus omnium nostrum magister docet nos, ne superbiamus ex Lege
bonis quæ facimus: sed dicamus nos esse Gre. li.
seruos inutiles, existimando nos ipsos ni 16. mo.
hil eorum sine speciali dei adiutorio fa- cap. 11.
cere potuisse. Gratia tamen eius adiuti in fi.
utiles esse possumus. Hedera herba uilis, fragilis & inutilis, cum primum se arbori applicat ad cacumen usque solet ascendere. Sic opera nostra, quamuis uilia, & inutilia sint ex natura sua, tamen si Christo fuerint innixa, & ipsius meritis coniuncta, magni meriti, & eximii sunt ualoris. Atque ideo licèt ex se inutilia sint, tamen ex Christi gratia uitam æternam merentur, & possumus omnia præcepta adimplere. In quarto uolumine Re 4. Re. 13
gum habetur, quod Elisæus supposuit manus suas manibus Regis Ioas; & eiecit sagittam salutis Israel; sic Deus supponit auxilium suum, & gratiam nostris operibus, cuius adiutorio, & fauore salutis sagittam mittimus, & Dei præcepta adimplemus, & uitam æternam meremur. Parum ualent opera nostra; sed cum gratia dei multum. In Exodo præ- Exo. 25
cepit dominus offerri aurum, & argentum, & pilos caprarum. Viles sunt pili caprarum, sed cum auro, & argento multum ualent. Sic opera nostra uilia sunt, sed cum gratia dei, & eius adiutorio multum ualent. Operemur itaque, & adimpleamus dei mandata, ut gloriam mereamur, quam postulare possumus, & deus tenetur illam nobis dare ex debito,
ut diffinit Augustinus. Quapropter Pau- Au. epſ.
lus illam coronam iustitiæ uocauit, scri- 105. &
bens Timotheo discipulo: debetur enim li. de gra
ex rigore iustitiæ seruanti mandata dei; tia, & li
quia ille ex mera sua liberalitate promi- bero ar.
sit beatitudinem his, qui mandata dei cu cap. 8. &
stodierint. Si Rex quispiam in stadium lib. 4. cō
descensuris equitibus suis præmium pro- tra Iul.
poneret, ut qui præclarius se præstitisset c. 3.
in equitandi certamine, ciuitatem quasi
sui laboris, & uictoria brauium ferret, 2. Ti. 4.
esset quidem liberalitate mirabilis. Attamen impleta conditione promissis nihilominus stare tenetur, licèt pro tam exiguo opere tantam esset mercedem pollicitus. Sic opera nostra de se exigua, humilia, & ferè nihil sunt: quia ut Paulus

Ias ait; Non sunt condignæ passiones hu-
Rom. 8 ius temporis ad futuram gloriam quæ re-
uelabitur in nobis Sed tanta est largitas, misericordiaque patris æterni, ut fidem suam astringere non dubitarit:se iis, qui præcepta eius seruarint,summam fœlicitatem elargiturum. Sic iuueni illi dixit
Mat.19. Dominus;Si uis ad uitam ingredi, serua
Mat.20. mandata.Et cum operariis fecit conuentionem ex denario diurno, & misit illos in uineam suam dicens;Quod iustū fuerit dabo uobis.Ergo ex iustitiæ debito tenebatur dare beatitudinem,quam intelligit in denario.Quoniam uerba Regis, quantumcunque sit exiguus, irrita esse non possunt,nedum tanti regis.

¶ Igitur possumus mereri beatitudinē & opera utilia, & meritoria gloriæ operari:non inquam ex nobis tanquā ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, ut ait Paulus.In quantum in nobis est,inutiles serui sumus: sed adiuti diuina gratia, quam Christus non negabit facienti quod
2.Co.3. in se est, utiles serui erimus,utentes namque bene libero arbitrio,erimus serui utiles & merebimur uitam æternam.

1.Ti.3. ¶ Super illud autem, quod ait, arātem seruum, aut pascentem, obserua, quòd prius dixit arantem, & postea pascētem: quia non poteris esse bonus prælatus, si prius non fueris bonus subditus. Prius oportet ut labores, & ares, & obedire, scias quàm aliis imperare Qui enim domui suę nescit præesse ut oportet,quomodo Ecclesiæ Dei curam geret? Et qui subditus malus est,bonus prælatus nō poterit esse.Magna res minus sibi imperārē,impotentiores que sunt ad omnes affectus: & maioribus solicitudinib.sunt obnoxii, quàm alii homines. Prælati tamen in hoc negotio omnium maximis deuinciuntur obligationibus, & officiis: non enim modò suarum illis rerum incūbit: sed etiam alienarum cura. Quapropter qui priuatus, & liber omni externo negotio domesticis non sufficit actionibus quid speret prælaturæ pondus se posse sustinere? Aut quomodo magno oneri substabit, qui exiguo succumbit? Animus uerò qui paucis numero curis ab oratione,cæterisque piis operibus tam facilè auertitur: quid faciet tot undique prægrauatus negotiorum compedib. Oportet ergo, ut prius pascas,& ares; hoc est, ministres & obedias, & humilitatem discas, si perfecti prælati officium præstare uis.Sed procedamus.

¶ Consequenter describitur a Christo miraculum peractum, uel potius plura miracula, quibus ipsius confirmabatur super naturalis doctrina. Quemadmodū enim naturalis scientia probatur per argumenta, atque principia naturali ratione patientia: sic supernaturalis sapientia Christi in Euāgelio tradita per supernaturalia,solique Deo possibilia roborata est opera,quæ Deus testimonium perhibuit Euangelicæ ueritati.

[Et factum est dum iret in Hierusalē, transibat per mediam Samariam, & Galilæam.] Hæc ut ex omnibus circunstantiis colligi potest, ultima eius profectio fuit a Capharnaum Hierosolymam uersus: ubi iam certò decreuerat uoluntatem patris sui implere,atque electos suos morte omnium uilissima ab æterno exitio liberandos. In hoc itinere Christus decem leprosos mundauit, insinuans, quòd sacratissima eius morte, & passione uulnera nostra, & morbos sanare
Apoc. 1 uellet:sicut reipsa factum est,quia sanguine suo nos a peccatis nostris lauit. Quia ad purgandam animæ nostræ lepram sanguinis sui effusione Hierosolymam ibat, non reformidat gentem quamlibet atrocem, quamlibet effusionem sui
Ioan. 4. sanguinis auidè sitientem,pertransit Galilæā prius, qua peragrata intrauit Samariam, quæ interiacet Iudæam, & Galilæam,ut patet in Ioanne. Itinera autem Domini plena erant miraculis, & mysteriis: ambulabat enim de loco in locum, ut omnibus subueniret, omnibus adesset, occurreret singulis, occurreret uniuersis, hos miraculis,illos præmiis ad fidem alliciens. Vt omnes ad se traheret, non recta Hierosolymam petebat: sed per mediam Samariam, & Galilæam, ut multis Euangelium suum prædicaret,multis ægrotis auxiliaretur, multos ad pœnitentiam inuitare posset, & undequaque pateret ad eum accessus ad audiendum eum tanquam uerum,& precipuum doctorem salutis: necnon

medio quasi flagitiorum incendio, integerrimam(si uolumus)uitā uiuamus: tū summum est periculum temeritasq; insignis malle potius tanto hosti cum discrimine resistere, quam tuo subterfugere. Cum præsertim tantum possit in omni negotio imitatio, ut sæpenumero homines videamus antea moribus maxime distantes in eandem deuenire, & uoluntatē & uiuendi rationem, assiduo congressu & uitæ consuetudine. An cum natura humana procliuior sit in malum, fit ut sæpius boni à malis corrumpantur, quam
1. Co.15 mali à bonis corrigantur. Pro quo facit egregium illud Pauli dictum. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Hoc autem multis non solum exemplis, sed etiam sacræ scripturæ testimoniis probari
Exo. 34 potest. Præcipiebat lex Israelitis, ne contraherent cum gentibus matrimonium: hac de causa uidelicet, ne malis illorū moribus, & institutis corrumperentur. Filii Seth optimi quidem fuerunt antequam
Gene.6 filias Cain uxores ducerent: postea uero illarum consortio in tanta se effuderunt scelera, ut causa extiterint diluui uniuersalis. Pius ille Propheta à Deo in Samariā
3. Re.13 missus in itinere à leone fuit interfectus: quia cum falso Propheta cibum sumpsit. Hebræorum populus Deo dilectus ex
Esai. 1. omnibus nationibus, quia cum gentibus conuersabatur, acertime ab Esaia obiurgatus est; dicente: Vinum tuum mixtum est aqua: Vinum enim aqua mixtum uim magna ex parte amittit. Sic & bonus qui cum malis agit paulatim uirtutem perdit deuotionisque feruorum diminuit. Quòd si quis adeo animosus inueniatur, ut & uirtutem integram seruare etiam in mediis sociorum uitiis possit, certe aut in dies magis magisq; ad bona opera frigescit: aut si hoc minus (quod ferè impossibile uidetur) malam apud homines de se excitabit opinionem, sicut uinum quod aqua dilutum, etiam si uim non amittat, amittit tamen calorem. Sic tu opinionis tuæ apud homines iacturā facies, si cum uitiosis hominibus ubique uerseris: talis enim quis æstimatur, quales sunt, cum quibus uiuit homines. Vnde nullo alio iudicio cuiusque animus perspicitur exploratius, quam ex amicorum,

cum quibus uiuere in primis lætatur, moribus omne nanque animal suum simile diligit, neque est difficile ex duobus amicis altero cognito, alterum etiam ignotum cognoscere. Hac de causa incusabat Heliu Iob inquiens: Quis est uir: ut est Iob: qui bibit subsannationē, quasi aquā? Iob.34.
Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum uiris impiis? Magnā igitur de integritate sua dubitationem inicit, qui ita uiuit, ut malorum consortia uitanda non curet. Nam uirtutem inter media seruare uitia par est, ac si quis aduerso amne cymbam remigando urgeat, quorum utrum difficilius sit non facile dixerim. Pauci autem repeiuntur, sicut Loth qui inter Sodomorum iniquitates integer permansit: quem, ne forte Gen.19
aliquando periret malo ciuium suorum exemplo, Angelus eduxit extra ciuitatē, urbemque incendio deleuit. Laudāda etiam est Iob constantia, qui cum peccatoribus uiuens iustitiam ad finem usq; seruauit. Sic Apostolus Philippensium uirtutem commendat, qui inter malorum cœtus, ut clarissima luminaria resplendebāt. Ecclesia etiam laudatur, quoniam tanquam lilium inter spinas efflorescit. Difficile est ut lilium molle, & tenerum illæsum inter spinas permaneat. Ezechieli dixit Deus: Increduli & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Ezec. 2.
Ideo Christi exemplo ne maneas, neue habites cum hominibus uitiosis, usq; adeo ut tanquam unus ex illis aut fias, aut existimeris.

Iob.1.
Phili.2.
Cant.2

¶Obseruat etiam quod transibat per mediam Samariam, ne Iudæos scandalizaret, multum cum gentibus conuersans. Quantum autem malum sit scandalum, & de ipso scandalo satis abunde superius dictum est. ¶Obseruandum etiam est Dominum transeūtum in ipso itinere decem leprosos mandasse, ut significaret uirtutem tam frequenter esse faciendam, ut etiā si in itinere, & obuer sese occasio obtulerit, bene operemur, quod consuetudo facile præstiterit, si nos in gymnasio bonorum operum tamdiu exercuerimus, quousque uirtutem ipsam perfecte habeamus, quæ habitus quidam est multis actibus constans. Sed ò quam

parum probitatis & uirtutis in hominibus inuenitur, qui nũquam bene operantur, nisi animo inuito & summa cum molestia. Siue enim ad confessionem deueniendum sit, extrema Quadragesima, atque ipso Sabbato sancto: nec satis sponte sua accedunt, siue ad sacrorum celebrationem, tardius ueniunt, quam aut familiarum patientia, aut ministrorum dignitas, aut sacrificii conditio, aut temporis opportunitas ferre possit. Quid dicam de eleemosyna, quoties publice petita satis uerecunde negari non potest, quanto tędio, quanta superbia, quanta indignatione fit?

¶Obserua rursus & uide quanto studio semper dominus bonis nostris inseruiat, qui quacunque iter facit nihil aliud cogitet nisi quo pacto commoda nostra quã locupletissima fint. [Et cum ingrederetur quoddam castellum.] Quatuor, millaria intra Galilæam: ad oppidum quod uocabatur Iannin. [Occurrerunt ei decem uiri leprosi.] Nam cum audissent ipsum illac transiturum, illi obuiam uenerũt: q a occurrere prodire obuiam est: Nemo autẽ ad Deum uadit, nisi Deus ipsius ad cũ ueniat. In quo summe considerãda est Dei misericordia. Ipse eos quærit, ipse illis occurrit: sed omnia hæc Deus ęa de causa

Mat. 26 fecit, quia nemo surgit nisi ab illo subleuetur: nemo ad eum uadit, nisi Deus ad illum prius ueniat. Sit dominus respexit

Psa. 21. Petrum, & fleuit amare. Ideoque Dauid clamabat. Deus Deus meus respice in me. Quemadmodum habena ligatus canis audita domini uoce prosilit, nec quiescit donec fractis uinculis illi obuiam procedit: sic isti leprosi audito domino, à quo salutem infirmitati suæ sperabant, uocibus, precibusque non destiterunt: donec fuerunt Domino occurrentes fœdissimo morbo liberati.

¶Quorum exemplo (si forte, a ut nimis molesti qui tantis Dominum urgerent precibus, aut parum urbani, qui illi fere abeundi eriperent facultatem uidebantur) Docemur summam diligentiam & solicitudinem circa salutem nostram adhibese, ne remedium differentes occasionem salutis consequendæ amittamus. Regem allocuturi solent oĩa temporis, & locorũ media seruare, quibus facilius & commodius rem possint impetrare quoniam Reges, & Principes, cæterique huius conditionis hoĩes cum crebris premantur solicitudinibus, nõ semper cuiusq; arbitrio uacant. At qui Deum quærit nulla istarũ obseruationum indiget, quoniam Deus omni tẽpe omnique loco paratus est inuocãtibus se. Quare si sapis, ne differas salutẽ tuam, quã modo impetrare potes, ne forte cum uelis non possis. Qui ostium pulsat arcis alicuius, aut castri, eo tẽpore quo stratis pontibus periculi minus est, facile cum facultate custodis admittitur. At si idem noctu, uel alias tempore periculoso, aut postquam sublati pontes aditum negant, ingredi uelit, nullatenus, quantũcunque fores ictibus lacessat, exauditur. Hoc pacto tu, si uis ad æternam admitti beatitudinem, dum uiuis pulsa & aperietur tibi: nam postquam sublato benefaciendi ponte, clausoque uitæ ostio mortis nox merendi potestatem tibi eripuerit, frustra clamabis: Domine aperi nobis. Pulsa igitur sine intermissione dum põs diuinæ misericordiæ paratus est omnibus ingressuris, ne aliquando te negligentiæ nequicquam incuses, cum nulla ratio ne eiectioni tuæ possis mederi. Quid putas causæ fuit, ut illæ quinque uirgines fatuæ damnarentur? Dum habuerunt tempus idoneum ad sumendum oleum noluerunt: & postea cum maxime uellent, Mat. 25 tempus non inuenerunt. Dixerant autẽ: Sponsus, noctu, ut noctua, aut uespertilio non ueniet: satis temporis nobis est, dormiamus interim paulisper: sed ueniente sponso non audierunt, & ita exclusæ sũt. O quam multi in inferno modo cruciantur, qui dum uiuerent propositum habuerunt pœnitendi, nisi morte præuenti irrita redderetur eorum expectata pœnitentia. Ideò consulit Ecclesiasticus dicens Non tardes conuerti ad Dominum Eccle. 5 & ne differas de die in diem: subito enim ueniet ira illius, & in die uindictæ disperdet te. Deus dicit: Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Veniam Eze. 18. pœnitenti Deus promittit, non diem crastinum: tu autem pœnitentiam differs in tempus, quod nescis an uiturus sis. Nescis an sis hora uicturus & expectas annuum

anum ad pœnitendum tempus? Non est nostrũ nosse tempora, aut momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: nõ n. in tua potestate, sed in suo arbitrio tempus cõstituit. Ille Eunuchus Candacis Reginæ in itinere legebat Esaiam. Quid faceret si domi esset? Si non intelligens legebat, multo magis legeret, si intelligeret. Ille Philippo confessus est ignorantiam, tu illi lepram: tu confitere culpam. Si diligens fueris in animæ tuæ salute quærenda: non tibi diuinum auxilium deerit, quod si negligentius te habueris, incommoda patieris grauissima: sicut Leuita ille fecit, qui precibus soceri motus, serius domum ꝓfectus est, quo cum eadem non posset nocte peruenire, summè læsus est. Debes ergo horum leprosorum exemplo statim pœnitentiam tuorum criminum agere, neq; audire eos, qui te interpellare & ab incepto reuocare nituntur, ne te fortè opprimat lentius euntem tenebrosa mortis nox & caligo, antequam ad cœli, quò tendis, hospitium possis peruenire: & sic coactus sis in inferno infelicissimo, æternoque omnium malorum habitaculo in fœlix manere. Igitur euigila, in omnibus labora, uiamq; arripe dum datur tibi pœnitentiæ locus, ut possis domi tuæ: id est, beatorum consortio adueniente quiescere. Ideo memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, & appropinquẽt anni, &c. Si senseris Dominum per animam tuam transeuntem, ne eum permittas abire, detine eum, & obsecra apud te ut maneat: ne omissa occasione optima, postea nequicquam eius exoptes aduentum. Ego (inquit ipse) uado, & quæretis me, & in peccato uestro moriemini: quia ubi ego sum uos non potestis uenire. Ideo Christus post parabolam quinque virginum dixit: Vigilate itaque, quia nescitis diem, nec horam. Et in Ioanne. Ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ uos comprehendant. Et Paulus Galatis ait: Dum tempus habemus operemur bonum. Et ad Romanos; Hora est iam nos de somno surgere, nunc autem propior est nostra salus, quàm quum credidimus Et iterum: Festinemus ingredi in requiem nobis promissam.

Acto. 8. Iud. 19. Eccl. 12 Ioan. 8. Mat. 25 Ioan 12 Gala. 6. Ro. 13. Heb. 4.

¶ Obseruandum præterea, q̃ se ostende rint sapientes in procuranda sua salute; Non modò enim diligentiam adhibuerunt, ne Christus abiret, sed et prudentes fuerunt, & callidi salutem ab illo implorantes, qui solus dare poterat. Docemur hinc in necessitatibus ad Deum cõfugiendum. Ipse. n. est qui sanat omnes infirmitates nostras, qui redimit de interitu uitã nostram. Ideoque Dauid aiebat ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Cum ipso enim (inquit) Dominus sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Filius prodigus ad patrem iuit. Sed multi Ochoziæ Regis Israel exemplum imitãtur, qui in infirmitate positus cõsuluit Beelzebub Deum Accaron: propterea audire meruit ex parte Dei: Quia misisti nuncios ad consulendum Beelzebub Deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel, à quo posses interrogare sermonem: ideo de lectulo super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Huic proh dolor, quàm plurimos similes inuenies, qui in infirmitatibus, & tribulationibus suis, amicorum, filiorumque interitu contra Deum loquuntur: quidam blasphemantes, quidam de omnipotentis Dei sapientia, & iustitia malè sentientes, de sanctis querũtur. Missam nõ audiũt, omniaque bona opera prætermittunt, quę antea facere solebant, solaque libidine, nihil aliud aduertentes, brutorum more, ducuntur: quàm in omnibus actionibus suis consulunt, quasi non esset Deus in Israel. Alios etiam inuenies, qui uno uerbo indignantur, neque dormiunt, aut cibum capiunt, suscipiunt labores maximos, stipati amicis incedunt, ut iniuriam illatam ulciscantur, qui tamen si animaduertere uoluissent Christum in Cruce pendentem pro nostra omnium salute, & pro inimicis orantem: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt, quanto moderatius, & prudentius agerent? Sed quia in laboribus, & tentationibus suis, non Dei consilia sequuntur, sed seculi, cuius est ad omne uitium parata nequitia, ideo non merentur leprosorum exemplo sanari, aut exaudiri a Christo, licet adeo misericors, & pius sit, ut nunquam clamandi, & uocandi nos finem faciat, dicẽs; Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati

Psl. 102. Psa. 119 Psal. 90 4. Re. 1. Luc. 23

estis,& ego reficiam uos.[Qui steterunt a
longe.] Propter reuerentiam Christi non
accesserunt ad eum, de sua immunditia
Luc. 18. erubescentes: sicut ille humilis Publica-
nus, qui a longè stās oculos non audebat
ad cœlum leuare, putantes etiam se forè
Christo, quemadmodum, & alijs odiosos.
Leu. 3. Leprosi enim in lege ueteri extra consor-
tium hominum uiuebant,& a populo se-
parati: nè sanos contagiosa infirmitate
interficerent. Non sunt ergo ausi ad Chri
stum cominus accedere: quia erat eis pro
hibitum hominum consortium. Quòd si
tanta diligentia Mosaica lege caueabatur
in corporali lepra, quid nos Euāgelicam
legem seruantes facere debemus? Verum
contra fit in multis ciuitatibus, quarum
tanta est morum effusio, ut meretrices,
aliaque uitiorum fomenta in medio per-
mittantur populo habitare. Vnde mirum
nemini uideri debet, si in huiusmodi ui-
uendi consortio quotidie coniugatarum
adulteria, virginum raptus,& stupra uide
rit. At secus fit in ciuitatibus bene institu-
tis, in quibus huiusmodi monstra, quasi
fœdissima cadauera, in quisquilias extra
ciuitatem deportantur; ut in suburbio si
bi, non in urbe omnibus contagione sua,
malo exemplo & uitæ sordibus, noceant.
Nec minus periculosum est, qđ plurimis
in locis factitari uideo, ubi non iam scor
ta, quæ cum apertè scandalizant longius ui
tari possunt; sed aliæ mulierculæ non con
iugatæ, matresfamilias interseruntur ho-
nestissimarū fœminarum domibus, quæ
ut est mulierum fragilitas sæpe huius, aut
illius amore captæ, aut pretio uictæ, ut
1. Cor. 5 paruum fermentum totam massam, sic il
læ totam ciuitatem corrumpunt. Quod
autem hæc animi contagia tam parū ab
hominibus sentiātur, cum corporalia tan
ta sollicitudine etiam futura pellātur, cau
sa est, quoniam uiuimus ab anima adeo
seiuncti,& corporalibus desideriis cōiun-
cti, ut spiritus eiulatus nō sentiamus, cor-
poris uero etiam tenuissimos anhelitus
percipiamus. Igitur quemadmodum in-
firmus a circunstantibus, uel gemat, uel
doleat, aut suspiret facilè auditur, ab alijs
qui longè sunt non item: sic anima exau-
diri non potest ab illis, qui ab eius distāt
miserijs, exauditur uero a bonis, qui cor-
porales sensus animæ non spirituales cor
pori impendunt. Non est ergo mirādum
eos, qui ita corpori sunt dediti, morbos
reipublicæ impendentes prospicere, ani-
mæ præsentia damna non uidere: permit
tentes teterrimis meretricum, lenonum,
scurrarum, & uitiosorum moribus ciuita
tes suas inquinari. Timeo ne ueniat iudi-
cium Dei,& punitio super nos. Hoc erat
maximum olim malum in Israel, quod Esai. 5.
Esaias deflebat, dicens: Morticinia eorum
quasi stercus in medio platearum. Quòd
si dicas prophetam de cadaueribus intel-
lexisse, non erat illi tali uiro ea corporum
cura, ut eorum fœditatem, & eiectionem
animæ incommodis lugendam præfer-
ret, uiditque in spiritu peccatorum abo-
minationem, per morticinia figuratam,
quam plagam Deus misit in pœnam pec-
catorum populi sui in medio eorum.
Mittam pestilentiam in medio uestri. Sed Leu. 26
ad hos leprosos reuertamur: audiamus
enim eos;& uideamus quid fecerint. [Et
leuauerunt uocem suam dicentes.] Ore
simul & corde clamabant: sed clamor cor
dis eorum longè maior erat, quam cla-
mor oris. Magna cupiditas, & flagrans
desiderium ueræ sanitatis clamor erat cor
dis eorum. Talem clamorem, talia uota
pij cordis audit Deus libenter. Hoc uidi-
mus in Mose. Is adeo coangustiabatur ad
consolandum populum suum in neces-
sitate, ut uerbis ad Deum orare non pos-
set. Attamen Deus desiderium eius re- Exo. 14
spiciebat,& dicebat: Quid ad me clamas?
Ac si dicat: Noui desiderium tuum, illud
iam exaudiui, perge tantummodo, per-
cute aquam, & mare,& dabit uobis lo-
cum transeundi,&c. Item uidemus in Io- Ionæ 2.
na, qui in profundo maris in uentre cęti
non multa uerba proferre poterat: atta-
men dicebat; Clamaui de tribulatione
mea ad Dominum,& exaudiuit me. Cla-
mor prophetæ magis fuit ingens deside-
rium cordis, quàm uocis. Susanna san-
cta fœmina, neque clamorem, neque uer-
ba faciebat in sua tribulatione. Cor au-
tem eius, inquit Daniel, erat fiduciam ha Dan. 13
bens in Domino. De tali etiam clamore
loquitur Dauid: Desiderium pauperum Psal. 9.
exaudiuit Dominus, præparationem cor. Rom. 8.
dis eorum audiuit auris tua. Et Paulus
scribens

scribens credentibus ait: quòd spirituum adoptionis filiorum Dei acceperint gemitibus inenarrabilibus ad Deum clamã tem. Quisquis ergo a Deo aliquid impetrare, uult, is clamet oportet, non tam alta & clara uoce, quæ sola non sufficit, quàm magno desiderio: imò magna charitate & spe. Externus enim clamor sine uiua fide & desiderio Deo non admodum acceptus est, quemadmodũ in Esaia dicit; Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est a me. Igitur ex uehementi corporalis sanationis affectu isti leprosi leuauerunt uocem suam. quos nos spirituali lepra infecti, & uitiorum uarietate contaminati sectari debemus, dicendo ex ardentissimo cordis optatu, quod illi dixerunt: [Iesu præceptor miserere nostri.] Præcipere præcipuè presertim, ac propriissimè competit Christo secundum quod Deus est: sed secundum naturam assumptam competit ei participatiuè & ministerialiter quantum ad Deum, excellenter tamen respectu aliorum Dei seruorum, omnis nanque creatura etiam Christi humanitati est subiecta. Miserere, inquiunt, nostri. Obserua quod non unusquisque sigillatim pro seipso ait; Miserere mei, sed: Miserere nostri: charitas enim non quærit quæ sua sunt. Ideo Paulus. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego no uror? Declaratur his uerbis alterum pro alterius salute socium fuisse, iuxta illud beati Iacobi. Orate pro inuicem, ut salue mini. Sed iam nunc omnes quærunt quę sua sunt. de salute proximorum non curant, de bono alterius obliuiscuntur.

Esai. 29

2. Co. 11

Iacob. 1

Phil. 2.

Videbis passim non solum in hospitiis publicis, sed etiam in domibus priuatis pauperes inopia, & miseria summa confici: quia nullus proximorum miseretur: tantum circa sua propria occupantur, ea tamen quæ proximorum sunt obliuiscentes. Præterea, ut eis misereatur curans lepram eorum, clamant, & nos, ut tollat Agnus Dei peccata nostra, clamemus. Quia quanto ratio mali amplius competit malo culpæ, quàm malo pœnæ: tanto plus exoremus tolli a nobis peccata, quàm corporalia incommoda, morbos, siue aduersa. Sed multi plus dolent, ac- deflent mala exteriora, corporalia, ac caduca: quam interiora, spiritualia, & æterna: quorum ualde obturatus est interior oculus [Iesu (inquiunt) præceptor miserere nostri.] Breuis, sed tamen pulchra, & pia oratio, Optandum foret eam semper nobis in ore esse. Etenim non audis hic longas uerborum ambages, quibus utuntur quidam absque ulla animi intentione, & amore erga Deum, persuadentes sibi ob uerborum prolixitatem se tanto citius exaudiri, sed breuibus, & quidem electis uerbis confitentur hi leprosi pariter omnes Dei potentiam, atque etiam bonitatem Christi, necessitatem suam ostendunt, & misericordiam petunt.

Hæ uerè sunt partes ad orationem pertinentes. Vocant illum Iesum, ut declarent se credere illum uerum, & unicum Saluatorem esse, qui absolutam potestatem habeat in uitam & in mortem: cui salus, ægritudoque omnis obedriat. Præceptor, dicunt, ut declarent se paratos esse ei obtemperare: subest enim tibi cum uolueris posse. Tu præcepisti uentis, & mari, & obedierunt. Tu præcepisti adolescenti mortuo ut resurgeret, & statim surrexit: præcepisti filiæ Archisynagogi dicẽs Puella surge, & statim surrexit, Sic præcipe lepræ nostræ, & mundabitur per te fontem uiuum.

Matt. 8.

Luc. 7.

Matt. 9.

Mar. 5.

Luc. 8.

¶ Dicunt tertio, miserere nostri: ut testentur se ultro agnoscere suam miseriã, ideoque misericordiam a Domino exposcunt: & qui nulla habebant, quæ possent allegare merita, ad misericordiam confugiunt, ut dicebat Dauid: Non intres in iudicio cum seruo tuo Domine, &c. Et rursum; Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Et alibi: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Sic orat Daniel in captiuitate Babylonica suam & populi sui deplorans necessitatem cõfitens & accusans populi sui peccata, ait; Domine non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuã, sed in miserationibus tuis multis. Sic isti misericordiam petebant. Nam ut ex Euãgeliis paret, huiusmodi plagæ ut plurimum pœnæ sunt peccatorum. Nos quoque ex his capiamus exẽplum, quoties in uarias inciderimus infirmi:a

Psa 142

Psa. 129

Psal. 50.

Dan. 9.

firmitates, ne murmuremus contra Dominum, sed potius cogitemus Deum pro misericordia sua sic nos uisitate exigentibus peccatis nostris, ut nobis ad se rursū per pœnitentiam conuersis, & peccata nostra condonare, & in perpetuum bene facere possit. Preterea non dubitemus quò omnes tribulationes, & angustias, calamitates, & afflictiones nostras nobis possit auferre: si modo uelit. Deinde firmiter credamus Deum haud dubiè ex mare, & liberali sua gratia uelle auxiliari & subuenire, quando nouerit hoc in rem nostrā fore. Postremo si uolumus quòd Deus nostri misereatur, opus est, ut sicut præceptor est Christus: sic nos ei obediamus. Infirmi oportet ut medicis obediāt: quia alias non conseſquentur salutem. Sic si tu miseriam tuam cognoscis, & huius medici misericordiam, & auxiliū imploras, opus est ei obtemperes. Peccatores enim

Ioan. 9. in suis peccatis complacentes non exaudiet Dominus: sed si quis cultor Dei est, hunc exaudiet Deus.

¶ Sed unde istis leprosis hæc fides? Ex auditu & rumore: quia qui portas ciuitatis ingrediebantur, prædicabant Christi potentiam, & misericordiam, & inde crediderunt eundem esse potentem & beneuolum ad sanitatem cōferendam. Hinc damnantur sacerdotes, & Pharisæi, qui uiuam eius uocem audiebant, & miracula uidebant, & credere nolebant. Damnamur & nos qui non minus reprehensione digni sumus, quàm Iudæi, atque utinam non leprosorum testimonio cōdemnemur: si quotidie audimus Euāgelista, & miracula Christi, non tamen ei obtemperamus, neque eius mandata exequimur. Sed de his satis. Sequitur in contextu.

[Quos ut uidit, dixit.]

Non solum exteriori aspectu, sed interno compassionis affectu respexit Dominus leprosos, quorum cum uidit infirmitatem, statim medicinā uoluit adhibere. O quantum est mortalibus bonum Domini aspectus: quo omnia mala sanātur. Oculi enim Christi fenestræ sunt salutis ianua misericordiæ, & in eo omne bonū nostrum residet. Hinc sponsa in Canti-

Can. 5. cis: Oculi eius sicut columbæ desuper riuos aquarum: quæ lotæ sunt & resident iuxta fluenta plenissima. Assimilantur oculis columbarum, quoniam simplicissimi sunt atque purissimi, & ab omni malitia remotissimi. Vnde in forma colum- Matt. 3.
bæ Spiritus sanctus uoluit apparere. Super fluenta aquarum sedent, ubi uident imagines rapacium auium. Sic Christus imagines peccatorū, & miserias nostras uidet, compatitur & miseretur. Nunquam Deus oculos suos leuauit ad uidendum hominum necessitates, quin in nostrum redundaret commodum. Aspexit Deus homines de summo cœlo, & inde illis contulit maxima bona, iuxta illud Prophetæ: De cœlo respexit dominus & uidit omnes filios hominum de præpara- Psal. 32
to habitaculo suo, &c. Sequitur. Vt eruat a morte animas eorum, & alat eos in fame. Anima nostra sustinet Dominū, quia mediator & protector noster est. Respiciens igitur Deus de cęlo humani generis ruinam misertus est hominum infirmitates: quas ut sanaret, animasq; a morte redimeret, statuit carnem sumere, ut sic factus homo, hominum patronus existeret. Hinc iam uides beneficium incarnationis ineffabilis uerbi Dei ea potissimum euenisse de causa, quia respexit Dominus de cęlo miserias nostras, laborum nostrorum misertus. Et sic intelliges omne bonum inde ortum habuisse & originem, quod oculos misericordiæ suæ Dominus ad nos conuertit: unde omnia beneficia postea nobis collata prouenerūt. Considerauit dominus infirmitatem nostram, & statuit remedium adhibere, quia nihil ex nobis possumus, nihil sine illo sumus. Quare sicut nobis omne bonū importat conuersio oculorum eius, sic omne malum auersio. Vnde Dauid; Omnia à te expectant, &c. Auertente au- Ps. 103.
tem te faciem tuam turbabuntur, auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Et iterū; Auer- Psal. 29.
tisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Ora igitur Deū ut oculos suos ad te conuertat, neque unquam auertat, quemadmodū auertit ab illis Israelitis, de quibus ait: Et cum extenderitis manus ve- Esaia. 1.
stras, auertam oculos meos a uobis. Postquam misericorditer uidit, mox effectū misericordiæ ostendendo dixit: Ite, &

ostendite

ostēdite uos sacerdotibus.] O benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei.

Tit. 3. ¶ Expende q̃ promptus sit Deus ad subueniendum, & q̃ celeriter medetur. Non promittit eis salutem tanquam daturus illis munditiam lepræ, uel facturus, quod optant & petunt, sed ita se habet circa illos quasi iam factum sit. Loquitur enim perinde acsi iam petitionem illorum sit executus Nam post expiationem lepræ secundū legem ostēdebant se sacerdotib. &

Leu 14 nunc loquitur eis ac si iam essent mundati. Non enim dicit, miserebor uestri, curabo uos, mundabimini, sed simpliciter ait: Ite & ostendite uos sacerdotibus. Putate uos iam esse mundos, & sanatos. Nihil restat, nisi ut uos ostendatis sacerdotibus, qui sanitatis & munditiæ uestræ testimonium ferant. Non opus est multa uerborum ambage, iam cōscecuti estis quod petitis. Coram me iam mundi estis: q̄nquidē de me piā fiduciā habetis, & spem. Nec aliud iam uobis restat, nisi ut eatis, & mūditiam uestrā sacerdotib. significetis: quales ego uos iudico, & quemadmodū ego sentio, tales estis tales reperiemini. ¶ Hic uides iam quàm bene dixerit Hieremias.

Thre 13. Bonus Dominus sperantibus in eum, &

Psal. 33. animæ quærenti illum. Ergo accedite (inquit Dauid) ad eū, & illuminabimini, & facies uestræ non confundentur. Gustate & uidete quoniam suauis est Dominus. Beatus uir qui sperat in eo. Hæc omnia ad nostram doctrinam & consolationem scripta sunt, ut uideamus ubi, & apud quē auxilium, & salutem potissimum quærere debemus: & quomodo accedere ad eū debeamus. ¶ Porrò sacerdotes Iudaici poterāt ad aliquem dicere, Tu leprosus, proinde excluderis Contra autem dicere nō poterant: Mundus esto, aut mundare. Lepram cognoscere poterant, sed non pellere. Et quid solum dico lepram? Nec aliis quidem in rebus omnibus lex potuit per se quicquam, nisi peccatum ostendere & manifestare: sed nullum peccatum tolle-

Deu 27 re. Cœlum potuit homini claudere, sed non aperire. Illa nanque ueteris legis sacrificia & cærimoniæ erant per se momentaneæ, nec unquam propter se à Deo præcepta: ut ostendit Diuus Augustinus contra Faustum Manichæum: nō enim mundabat leprosum: sed sacerdotes ostendebant illum esse mundatum. Sed longè aliter Christus, qui potuit leproso dicere: Matt. 8.

mundare. Et mox uerbum res secuta est. Matt. 9.

Potuit peccatori dicere, remittuntur tibi peccata tua: protinus ita factum est. Luc. 7.

Is adolescenti defuncto dicere potuit: Adolescēs tibi dico, surge: & extemplo factum est. Is ad latronem dicere potuit, Luc 23.

Hodie mecum eris in paradiso, & mittere illum in paradisum. Non ergo mirum quòd ægroti peccatores, & infirmi plus & cupidius ad Christum concurrerint, quā ad Iudaeos sacerdotes. qui quidem dicere alicui poterant, quòd ægrotus & peccator esset: sed sola lege sua illum iuuare non poterant, neque sanare, aut illi peccata remittere. Sed ad Christum nemo uerè & fide uiua accedit: cui non auxilie- Mat. 11.

tur. Venite ad me, inquit, omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. Ideo multò magis de nobis mirandum est, cum non feruentiores simus, cū tamen nemo meliora & maiora audiat, & sciat, quàm nos. Id autem aliunde non fit, quàm quòd arida fide contenti, peccata nostra non agnoscimus, non plangimus, atque emendamus. Non horremus spiritualem lepram: quinimo non credimus nos per peccata a regno Dei excludi, cum Paulus toties in suis Epistolis dicat, qui hoc, uel hoc faciunt 1. Cor. 9

(intellige peccatum, dedecora, & in Gala. 5.

iustitiam) regnum Dei non possidebunt. 1. The. 4

¶ Sed nunc operæ pretium est scire quare cum sacerdotes non poterant eos curare a lepra, misit illos ad sacerdotes? Ipsi enim in itinere mundati sunt, Dei uirtute operante: superfluum ergo uidetur & inane mittere eos ut ostenderent se sacerdotibus, qui nihil facere poterant. Respondendum est, quòd misit illos & præcepit ut ostenderent, sed sacerdotib. primo, ut ueteris legis mores seruarentur, & ne uideretur ipse legis transgressor. Præceperat enim Moses, quòd leprosus separaretur a consortio aliorum: qui si sanaretur, nō admitteretur ad conuersationē hominum, nisi testimonium ferret sacerdotum, quòd iam erat mundus. Docet Christus sanctas cōsuetudines antiquorū

uenerari

uenerari & seruare, & quod inimici, simus nouitatum & nouæ doctrinæ. Quid ergo isti noui Lutherani nouarum rerum amatores contra sanctas consuetudines Ecclesiæ Catholicæ moliuntur antiquas cōditiones ab Apostolis traditas destruere: Pontificem Romanum uerum Christi Domini uicarium, & Beati Petri successorem paruipendentes: omnes bonas ac pias consuetudines destruentes, sanctissimo domino nostro Papæ, & sacris Conciliis non obedientes, & nouitatib. suis totum populum Christianum scandalizantes? Tu uerò caue a sibilo serpentis, qui totum genus humanum infecit, & sanctorum patrum uestigiis inhærendo, antiquas orthodoxæ Ecclesiæ consuetudines serues.

Gen. 3. ¶ Docuit etiam Christus hoc facto nō tantum antiquos mores ab Ecclesia usitatos, sed etiam humiliter legibus, ordinationibus, moribus, & consuetudinib. in republica receptis & usitatis nos subiicia mus, conformemusque, etiam si iure obligati nō simus. Nam si Christus qui Dominus est in cœlo, & in terra, & ob omnibus legibus liber: imo uerus & unicus legislator est, seipsum tamen submisit, cur nos miseri homines grauamur tale exēplum Domini nostri, & Dei imitari, & quod ad communem pacem, & tranquillitatem seruire potest, nollemus seruare, & ferre ne cui offendiculo simus? Certè Diuus Paulus exemplum Iesu Christi grauiter, & fortiter imitatus est. Cum liber essem (inquit) omnium me seruum feci,

1. Co. 9. ut plures lucrifacerem: factus sum his qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, ut eos qui sub lege erant lucrifacere. Iudæis factus sum tanquam Iudæus, ut Iudæos lucrifacerem: iis, qui sine lege erant tanquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus ut infirmos lucrifacerem: omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem saluos. Sic & tu quamuis sub aliquibus legibus, non tenearis & exemptus sis ab aliquibus non tamen opus eò semper priuilegio & exemptione uti: sed propter bonum exemplū subiici legi, quāuis ad illā seruandā nō tenearis

¶ Secundò præcepit, ut ostenderent se sacerdotibus, ut etiam ipsi leprosi cooperarentur ad suam salutem, & aliquid facerent, ut mererentur sanitatem obtinere. Voluit Dominus illos probare, & ut salutem suam proprio labore, obedientia, & 4. Re. 5.
merito consequerentur. Potuissent enim leprosi dicere: Quid ad sacerdotes ibimus qui nec mundare nos possunt, neque sanitatis nostræ testes esse, quoniam immundi sumus? Si quidem non potuit præsens nobis medicari, quid faceret absens? Inutilis est labor, ne eamus. Sic Naaman il- 1 Co. 9.
le Syrus dicebat; Putabam, quòd egrederetur ad me, & stans inuocaret nomen Dei, sui & tangeret manu sua locum lepræ, & curaret me. Hęc omnia potuissēt leprosi dicere. At fides uera & simplex, nō disputat, non ratiocinatur, sed humiliter rationem mysteriis subiicit: captiuātes, intellectum (vt inquit Paulus) in obsequium fidei. Vera obedientia nullis obiectis argumentis mandata exequitur. Veritatem mandatis non inquirit: non discurrit, non petit causam, sed obedit. Solus Deus lepram peccatorum mundat, & mirabilia operatur: attamen, attestante Paulo, ut coadiutores illius sumus, uult etiā ad suum auxilium labor accedat noster. Ille gratiam nobis concedit ad operādum, cupiens ne sis ociosus, sed quàm diligentissimè possis iter cęleste arripias: nō tamen liberum tibi arbitriū tollit, quo min' omnia ut uolueris facias. Isti leprosi propter fidem, quam habuerunt Christo credentes, aut opus, quod præstiterūt, se ostendentes sacerdotibus non meruerunt de cōdigno salutem a Domino, sed de congruo secundum legem ordinatā a Deo, ut consequerentur salutem suppposita bonitate, & misericordia diuina. Qui si ire recusarent, aut contradicēdo, aut non obtemperando præcepto Domini, nunquam ab infirmitate essent mundati. Vides ergo planè Dei uoluntatē esse, ut omnes laboremus, quantum in nobis sit: ne eius auxilium, quo quotidie nobis subuenit, cassum reddamus? Est Deus diligentissimus ad iuuādum omnes, qui strenuè laborant, & ita non libenter ad opera sua admittit ignauos, qui sola fide mortua cōtenti, nihil laude dignum operantur

rantur: sed illos duntaxat fideles ministros, qui ubique laborant, uiamque uirtutis moliuntur. Legitur in libro Iudicū exercitu comparato ad expugnandum
Iud.7. Madiam, dixisse Deum Gedeoni: Magnus est numerus copiarum tuarum, aduoca concionem: & præconis uoce impera, ut qui formidolosus & timidus est, reuertatur. Quo facto reuersi sunt uiginti duo millia, manentibus non amplius decem milibus. Iterum tamē Deus ait Gedeoni: Adhuc populus multus est: ideo qui manu lingua lamberint aquas, separabis eos seorsum, qui uero curuatis genibus biberint in altera parte erunt. Trecenti igitur tantum inuenti sunt, qui manu aquas suscipientes biberunt, quibus Dominus castra Madianitarum profligauit, tubas in manibus habentibus, lagenasque uacuas, ac lampades in medio lagenarum. Sed uideamus modo qua de causa iussit Dominus dimitti tantas copias, retentis trecentis tantum uiris: siquidem nec armis bellum gesserunt, nec cum hoste pugnarunt, aut aliquem interfecerunt? Nonne melius fuisset ut omnibus simul euntibus armis Madianitarum uires frangerentur, quo Dei nomen ubique magnificaretur? Quid enim profuit tercentum fortes eligere, reliquis dimissis: si pugnandum nō fuit? Hoc quidem magnum fuit mirabile. Deus enim pro populo suo pugnauit: nō tñ uacat mysterio. Elegit Deus trecentos uiros fortes & strenuos, quoniā quanquam pugnaturi non erant: sic tamen erāt affecti, ut si opus esset pro dño Deo suo mori non dubitarent. Cæteros dimisit, quia nec ignauos, nec socordes ullo modo Deus admittit. Eodem modo Deus concedit hominibus uires & gratiam, qua tentationes possint superare mundum, carnem, dæmonesque ipsos, Omnis nanque hęc uictoria propriissime
Phili.3. Deo tribuitur. Non ego sed gratia Dei mecum, ait Paulus: posteaquam recensuit uictorias, quas de mundo reportauerat. Verum hoc diuo Paulo, similibusque in fortitudine & animo uiris succedit, nō pigris & imbellibus: qui nihil animi, nihil reprobis ad pugnandum habent. Ideo Deus etiam si ipsius adminiculo, & potentia res proprie agatur, uictoriaque nobis eueniat: nihilominus diligentiam nostrā laboremque desiderat, magis ut mereamus, quam ut miraculū operemur. Quia nos nō sumus sufficiētes cogitare aliquid 2.Co.3
ex nobis, tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Hæc igitur est ratio & causa quare dominus leprosos mundaturus illos prius ad sacerdotes misit. Poterat sane statim infirmitatem illorū curare: sed noluit, illorum operā & officium expectans, gratis salutem concedere: sicut nec tibi concedet, nisi sic laboraueris, & obedieris, ut salutem animæ cōsequaris, & demum uitam æternam.

¶Præterea misit illos ad sacerdotes, ut eorum sanationem clariorem & expeditiorem faceret: ne postea uicinus, aut affinis obiiciat. Vos leprosi estis, nec potestis in hac urbe habitare. Quod responderent, iam sumus mundati, dicerent, ubi est sacerdotum chirographum, quo id scire possimus, alias ut uiolatores legis pœnas debitis. Quare ad has lites & molestias uitandas breuius fuit prius ad sacerdotes ite, ut sic eorum testimonio leprosi sanitatem suam comprobarent. Adeo semper intendit Deus omnem negotiorum breuitatem, & expeditionem. Sumāt hinc documentum reges, & iudices, qui iura populis dicunt, ne pauperes, & humiles conficiant, li es nimis diu producentes, dum iustitiam luculentius sic apparituram credūt. Tēpore enim, ut patet experientia, in dies maiores emergunt in causis doli & fraudes grauioresque excogitantur calumniæ. Ergo si rex, si iudex, uel iurisconsultus es, ne differas in finem eius, qđ statim in litis principio legitime nostri, sed reiecta omni fallacia & mora sententiam fer, aut clientes molli sermone dimitte, ut sic Deo tuo sis simillimus: nec eleemosynam, quam statim pauperi potes facere bene monendo, in aliud tempus reiicias: nam qui cito dat, bis dat: Ait Prou.3
scriptura Ne dicas amico tuo: Vade & reuertere, cum statim possis date At amicus tuus uere pauper est, cuius causa maiora tibi dantur beneficia, quā tu illi possis dare. Non produxit dominus latronis spem dicentis, memento mei cum ueneris in regnū Dei, sed illā statim confirmauit uerbo suo inquiēs: Hodie meū eris in Luc.23
paradiso.

paradiso. Sic etiam statim filio Zebedæi dimisit, rogatum negans, quia iniustum
Mat.20. erat, respondens: Sedere ad dexteram meam non est meum dare uobis.

Quartò præcepit, ut irent & ostenderent se sacerdotibus, ut sacerdotibus deferrent hunc honorem & reuerentiam. Etenim quamuis mali sint, tamen debe-
Ioan.11 tur eis honor & reuerentia propter officium. Sic Caipham honorauit dominus: & prophetauit, quamuis malus esset, quia
Eccle.7. pontifex erat anni illius. Sapiēs enim ait; In tota anima tua time Deum, & sacerdotes illius sanctifica. Istos pertinebat distinguere inter leprā, & leprā sicut dñs dixit: Si difficile est, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, inter sanguinem & sanguinem, causam & causam lepram & non lepram, & iudicum intra portas
Deu. 17 tuas uides uerba uariari: surge & ascende ad locum, quem elegerit dominus Deus tuus ueniesque ad sacerdotes, Leuitici generis, &c. Et alibi: Labia sacerdotis cu
Mal. 2. stodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia Angelus domini exercituum est. Sicut ad hos pertinebat legem scire & distinguere inter lepram & lepram, ita & nunc sacerdotibus inest. Theologiam, uel sacros Canones scire, & inter peccatum, & peccatum distinguere.
1.Re.2. Sed multi iam sunt sicut Ophni Phinees filii Belial nescientes dominum, neque officium sacerdotum, quos dominus interemit infœliciter. Vtinam ad sacros ordines non promouerentur nisi digni & literati: & utinam etiam ministri Ecclesiæ dignitatem suam cogitarent, ut sic cauerent, ne indigna suę dignitati agerent, & ne ei qui eos honorauit contumeliam inferrent: & ut manus spiritu sancto delibutas ab inquinatione studiose seruarent. Aliter enim seruandus est calix, uasque sanctum Ecclesiæ, quam uasa communia.
Exo.30 Sic aliter seruare se debent ministri Ecclesiæ, quam laici. In Exodo eadem unctione iubentur sanctificari Aaron & filii eius & uasa tabernaculi. Sed de hoc alias. [Et factum est dum irent mundati sunt.] Iam hic uides, quod sola fides non sufficit, ut Christo placeamus: & eius gratiam consequamur. Hi leprosi fidem habebāt, qua credebāt Christū posse eos sanare, firmiterque statuebant, quod hoc essent consecuturi, atque ideo clamauerunt ad illū, nō tñ fuerunt sanati, nec fuissent unq̃, nisi fidei obedientia accessisset. Non fuerunt liberati à lepra quando crediderunt tantum, sed quando credentes obtemperarunt, ut intelligamus, quod animam non mundat sola fides, sed fides, quæ obedientiam coniunctam habet. Ostēditur.n. hic meritum obedientiæ. Discamus ex hoc loco in omnibus obedire, melior est enim obedientia, quam uictima. Si quis Christo obtemperat, mundabitur à quacunque infirmitate. Magnopere laudatur in sacro eloquio Abrahami obedientia. Quinetiam cū
Deus illi promisisset plurimos populos fore ab Isaac filio eius prouenturos, non refragatus est Dei præcepto iubentis, ut eum filium sacrificaret. Sanè dicere poterat; Domine quid uis? Quare promissorum tuorum fidem frangis? Sed maluit tacere & sapienter obedire, permittēs oīa diuinæ prouidētiæ, Quo facto docuit omnes nos, ut simus prælatis nostris in omnibus obedientes, dummodo eorum præceptum sine peccato fieri possit. Nam prælatus locum Dei tenet sibique eodē modo postulat obidire: iudiciumq; submittere, quasi ipsi præcipienti Deo. Nec sit subditus curiosus præceptorum disputator, sicut Eua, quæ hac de causa omnium hominum fuit exitum. Dixit illi serpens: Quare præcepit uobis Deus, ut nō comederetis ex omni ligno paradisi? Cui si sapiens fuisset respōdisset utique: Scio hoc nobis fuisse a Deo præceptum, seruandū est, causam non est nostrum quærere: sed patienter obedire creatori nostro, ac domino. 1.Re.15 Gen. 3.

¶ Discamus prætetea ingratis etiam præstare beneficia: siquidem Christus nouem leprosos, quos sciebat fore ingratos mundauit. At nos etiam gratis propter ingratos nolumus benefacere. Sępè enim quia aliqui ingrati sunt erga nos, in eos bonum conferre negligemus, nec proximis etiam gratis & benemeritis. Olim Deus propter decem iustos pepercit Sodomitis, nos uero bonos detestamur & bona opera negamus eis, propter paucos impios. Sed de his alias. Porro in uia mundati sunt antequam ad sacerdotis accederent Gen. 19

cederent: ne uirtute legis, sacrificijve legalis, aut sacerdotum putarentur mundati, sed sola potestate diuina. Sequitur. [Vnus autem ex illis, ut uidit quia mundatus est.] Non dixit quia mundus esset, sed quia mundatus est, suæ mundationis recognoscens autorem Iesum, & quod non à seipso, sed a Deo habuisset munditiem.
Pro. 20 Sic in Prouerbijs legimus: Quis põt dicere mũdũ est cor meũ? quasi dicat nullus.

¶ Obserua quod decem mundati sunt, sed unus tantum cognouit se mundatũ, & gratias dedit: ut intelligas quanti sunt qui multa beneficio quotidie recipiunt a Deo, & quam pauci qui gratias Deo reddant. Vide quam uerum sit quod Salua-
Mat. 20 tor dixit. Multi sunt uocati pauci uero electi. Multi beneficia consequuntur, pauci grati sunt. Multi incipiunt, pauci perseuerant, & multi sunt qui currunt, sed unus
1.Cor.9 accipit brauiũ. Hic ergo regressus est cũ magna voce magnificans Deum. Vnus inquit, non multi. Si eundum fuisset ad torneamentorum taurorum, aut ludorum secularium q; tragœdiarũ spectacula, non unus, sed plures inuenirentur deprecatores. Verum ad agendas Deo gratias unus tantum inuenitur impiger. Plurimos habet diabolus mundus & caro ministros: Deus uero paucissimos. Non est igitur mirum, si vnus tantũ gratus numeretur. Porrò quatuor hic indicat Euangelista unde gratitudinem huius Samaritani intelligimus. Reuersus ẽ enim, & magnificauit dominum magna uoce, cecidit in faciem ante pedes, & gratias egit. Qđ regressus est magna uoce magnum ipsius gaudiũ declarauit, quod est misericordia Christi suscepit, per quam ex magna miseria liberatus est, & ideo magnificauit dominum, cæterisque hominibus idem faciendi dedit occasionem, uelut illud Prophetæ:
psal. 33 Magnificate dominum mecum, & exalte-
Eccl. 42 mus nomen eius in ipsum. Certè hic fecit iuxta consilium sapientis: Glorificantes dominum quãtumcunque potueritis, supervalebit, & adhuc admirabilis magnificentia eius. Et quod procidit in faciem, argumẽtum de se præbuit euidens, qđ dominum cognouerit Deũ suum, dum adorauit diuinitatem ipsius hoc modo confessus. Mali autem non procidunt in faciẽ

sed retrorsum, sicut Heli, qui retrorsum
1.Reg.4 à sella cecidit, & fractis ceruicibus animã
Ioan. 18 egit. Et Iudæi in Christi captione retrorsum ceciderunt. Magnam itaq; gratiam adeptus est hic Samaritanus, quando sic se humiliauit coram domino, cuius pedibus qui appropinquant accipient de doctrina ipsius.

¶ Docemur pro tãtis Dei beneficijs Deo immensas agere gratias Hoc admonet e-
Psa. 102 gregius psaltes dicẽs Benedic anima mea domino: & noli obliuisci omnes retribu-
Ephe. 5 tiones eius. Sic & Paulus Ephesios hortatur dicens; Gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini Iesu Christi
Colo. 3 Deo & patri. Et ad Colossenses: Et grati
1.The. 5 estote. Thessallonicensibus quoque ait; In omnibus gratias agite. Omnia enim referenda sunt in Christum salutis nostræ autorem. Sicut illi uiginti quatuor senes, de quibus legimus in Apocalypsi,
Apoc. 4 qui accipientes coronas suas posuerunt ante sedem Dei, & agni, Deo gratias referentes. Tu quoque tribue illi grates, &
psa. 114 dic animæ tuæ: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi. Quid boni mihi fecit, vt ad Deum reuertar gratias agendo? Eripuit animã meam à morte, oculos meos a lachrymis, pedes meos a lapsu. Tria sunt genera beneficiorum. Quædam beneficia sunt in dando. alia in promittendo, alia uero in liberando a periculis. Quo ad primum igiť uix numerari possunt quæ tibi Deus concessit. Creauit enim te de nihilo, sui similem, hominem non brutum, Christianum non infidelem, inspirationes salutares innumerabilia bona donauit tibi, mori denique pro salute tua non recusauit, & crimina quotidie commissa benigniter remittit. Ideo ait Psalmista. Quia Deus benefecit tibi, Secundo a malis quã plurimis liberauit te. Nam nisi prohibuisset in uentre matris tuæ a dæmone communi omnium aduersario fuisses suffocatus, ut Dei beata uisione priuareris, sustinuit te in peccato mortali existentem, ut aliqñ pœnitentiam ageres. Eripuit te sæpenumero a morte eo tempore, quo proculdubio fuisses damnatus, nisi tanto præsidio conseruatus esses. Ideo sequitur; Eripuit animam meam à morte, oculos

meos a lachrymis, nisi enim eius insignis intercessisset misericordia, iamdiu in numero arsisses damnatorũ. Tertiò, pro tam exiguis laboribus, quanta tibi polliceretur post obitum bona? Immortalitatem qua nihil diuinius, summā beatitudinē, qua nihil fœlicius: consortium denique suũ cum omnium bonorum, & uoluptatum perpetua, & secura abundantia, quæ amitti nunquam poterũt Ideo ait, pedes meos a lapsu. Ideo iustum est, quod pro tantis & innumeris beneficijs Deo gratias agas, uelut hic Samaritanus. Maiora enim tibi Deus contulit bona quam huic Samaritano: a maiori lepra peccatorum te mundauit & lauit sanguine suo. Ideo humiliter gratias Deo age. Quapropter sequitur in textu.

[Et cecidit in faciem suam ante pedes eius.[Scilicet Christo regratiando, seq; illi totis uirib humiliando, cuius beneficio gratioso tam clemēter ac mirabiliter fuit curatus. Fœlix q ad singula dona gratiæ redit ad eum, in quo omnis est plenitudo gratiarum, & dum pro acceptis nō ingratum se exhibet: locum in se facit gratiæ amplioris.

¶Obserua autem, quòd nō solũ gratus fuit hic Samaritanus, sed ēt modestus, q a uenit suo functurus officio, non accusaturus alios. Nam non accusauit socios neque Pharisæos qui eos deceperant: sed pro se gratias egit, nihilque de aliorum ingratitudine locutus est. Ne de absentibus malum, etiam si uerum sit, loquamur.
Iacob.4 Iacobus enim ait: Nolite detrahere alterutrum fratres, qui detrahit fratrī suo, aut qui iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem: si autem iudicas legem non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator qui potest perdere & saluare: nam ut in Prouerbiis habetur:
Pro. 24. Abominatio hominum est detractor Nā imitator est diaboli, qui Deo detraxit mē dacii ipsum incusans. Dixit enim: Nequa
Gene.3. quam moriemini. Scit enim Deus quia in quacunque die comederitis ex eo aperientur oculi, & eritis sicut dii scientes bonum & malum.

[Et hic erat Samaritanus.]

Assyrii erant Samaritani, & quasi per
4 Re.17 diti ad Iudæis reputabantur, ut Gentiles, quos Salmanasar (ut quarto Regum narrat historia) translatis decem tribulis cōstituit pro illis in terra Samariæ Gentiles. Per hoc autem, quod dicitur Samaritanum fuisse, insinuat alios nouem fuisse Iudæos. Illi Iudæi, qui religiosiores & sanctiores uidebantur, fuerunt ingrati, hic tamen Samaritanus gratus fuit. Ita accidit, ut sepenumero ubi multa putamus esse scientiæ, & uirtutis ornamēta, nihil nisi hypocrisis sit, & è conuerso (ut aiunt) sub sordido palliolo lateat sapientia. Quo in loco attende quàm diuersa sint Dei & hominum inter se iudicia. Homines Samaritanos, quasi perditos, & infames despiciebant, Iudæos uerò magnæ religionis, & pietatis studiosos putabāt, at in oculis Dei multò aliter erat, quippe qui cũ aios intuetur, nō signa exteriora, Samaritanorũ plurimos ob humilitatē diligebat: Iudæos uero superbos, & ingratos detestabatur, quæ uitia Hebræi ualdè percalluerant. Quare Dauid postquam in Psalmo multa bñficia populo Israelitico exhibita narrauerat, & Deum memoriæ commendauerat, ita ut filij qui nascerentur, narrarent filijs suis: ut non obliuiscerentur
beneficiorum Dei: nihilominus tamē dixit; Et obliti sunt benefactorum eius & Psal. 77.
mirabilium eius, quæ ostendit eis. Et idē ferè ostendit in Psalmo centesimo quinto. Dominus quoque per Oseam ait: Ego Ps. 105. Oseæ.13
cognoui te in deserto, in terra solitudinis: iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & eleuauerũt cor suum, & obliti sunt mei. Populus hic a Deo dilectus, Deo, à quo tot, & tanta accepit beneficia, immemor & ingratus factus est: cum Samaritanus, & Ethnicus benefactorem suũ cognouerit, & gratias egerit, Nemo ergo desperare debet cuiuscunq; nationis sit, modo corde toto se conuertat ad dominum sicut & reliqui nouem nihilo erant meliores, q ex bonis nati fuerunt Iudæis. Samaritanus siquidem ille illuminatus non fuerat per scripturas prophetarum, & pauca miracula de Christo uiderat. Si autem percurramus Euangelium totum, Ioan. 4.
inueniemur Samaritanos ex tribus uirtutibus laudatissimos: Quod facilè crediderint, sicut illa mulier Samaritana iuxta puteum Sichar, & totus populus

Luc. 10 pulus in illa ciuitate. Quòd misericordiā proximis suis adhibuerint: sicut ille, qui vulneratum iumento suo imposuit. Et quod grati fuerint, ut hic de quo nunc loquimur. Docemur hic non gloriari de parentibus & progenitoribus, aut natalium origine, quandoquidem, ut Christus Iudæis, qui gloriabantur ex semine Abrahæ descendisse, dixit, multi uenient ab Oriente
Matt. 8. & Occidente, & recumbent cum Abrahā, Isaac, & Iacob, filij aūt regni eijcientur foras. Huiusmodi sunt, quàm plurimi qui facinora maiorum suorū magnopere iactāt, cū tamen ipsi pusillanimes, & ignaui sint in nullo sunt apud hoīes pretio. [Respondens autem Iesus dixit: Nonne decē mundati sunt, & nouem ubi sunt.] Nō est mos Dei exhibita beneficia improperare, quæ dat omnibus affluenter & non imprope-
Deu. 19 rat: sed ingratitudo nostra illum quodā-
2. Re. 12 modo cogit. Sic in Deuteronomio refert beneficia: Non ueterauerunt uestimenta uestra. Et Dauidi: Ego te tuli de pascuis ouium, &c. Dubitabit tñ aliquis Si Christus curauit eos omnes ab infirmitate, nō tantum corporis, sed animæ: quō isti nouem leprosi arguuntur de ingratitudine, si conuersi sunt, quia putādum est, quod mortaliter peccauerunt: nam pro ueniali peccato non credendum est, quod ita arguerentur. Dicendum, quod omnes in fide petierūt sanitatem & sanati fuerunt in corpore, & anima: nouem uero Iudæi a sacerdotibus existimo, quòd decepti sunt, & suasi ab ipsis sacerdotibus, ne crederent, quòd a Christo erant mundati, sed a Deo pp legis obseruationem. Inuidebant enim sacerdotes Christo, & doctrinæ: & ubicunque poterant detrahebant. Horum suasionibus decepti exciderunt a fide. Curatio autem Christi, & si præstaret salutem animæ, non tamen confirmabat eos in gratia, ita ut non possint iterum labi in peccatum, ut isti fecerunt: & ut accidit etiam Petro, qui post conuersionem, & gratiam iterum lapsus est in peccatum, ter negās Christum.

¶ Ad nostram aūt instructionem tria nobis documēta colligere possumus. Primum, ne sicut isti leprosi ad uomitum, ut canes, reuertamur: sed in Dei gratia perseueremus, sicut Samaritanus ille, qui proficiebat a bono in melius Sic pater noster Adam in bono per parum temporis Gen. 3.
perseuerauit. Dominus eum ait; Qui perseuerauerit usq; in finem, hic saluus erit. Multorum est incipere, paucorū perseuerare. Mat. 10
Opera bona sine perseuerantia mercede carent: quin sæpe accidit, ut benefaciēs in initio, in fine dignior sit supplicio, quàm præmio, eo quod non perfecit inceptum, inconstansque fuit. Amici Iob in princi- Iob 3.
pio optimi, & amantissimi animi signa ostenderunt, qui per septem dies cum Iob fuerunt flentes, illiusque ægritudinem & fortunam quoad potuerunt officio subleuantes: at postea ipsum crudeliter deser- 1. Re. 9
uerunt. Sic Saul præclarè regni imperium suscepit: quod postea culpa sua turpiter amisit. Idem testatur uxoris Loth supplicium, quę Sodomā respiciens in statuam Gen. 19
salis fuit conuersa. Multi sunt in inferno, qui supplices Deum exorarunt, & a lepra peccatorum suorum mundati cœperunt uiam uirtutis intrare, & præceptis diuinis obedire, sicut isti leprosi: uerum postea recidiuantes omnem gratiam perdiderunt. Quare nihil est, quod minus diabolus curet, quàm bona principia, nisi bono etiam fine copulentur. Quapropter non modo incipiendum est uirtutis iter, sed etiā perficiendum: si uolumus oēs anteactos labores non amittere. Sit igitur constans & fidelis, qui beatitudinis coronam expectat. In fimbriis uestium suarū Exo. 28
solebant sacerdotes in lege ueteri appendere malogranata inter aurea tintinnabula: quæ ideo non in principio, neq; in medio uestimēti, sed in extremitate figebantur: ut significarent mercedem non deberi in principio, sed in fine, illis nempe, qui prius uitæ, quàm uirtutis finem faciunt.

¶ Secundò docemur ex hoc loco quantum prosit animæ saluti omnis fortunæ aduersitas, quantum uero obsit prosperitas. Sic enim leprosi, dum infirmitate detinebantur, orabant Deum, & clamabant. At postea quàm sanitatem consecuti, Dei auxilio amplius nō indigere sibi uisi sūt: statim dolorem cum memoria beneficii simul deposuerunt. Incrassatus est dile- Deu. 32
ctus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus. Sed uide quid sequa-

tur: Dereliquit Deum factorum suum, & recessit a Deo salutari suo. Hinc et & nos, qui anxij sumus qñ infortunium, & periculum præ foribus est, iam dissoluti & leues sumus in fortunio libertati. Vtinam & nos deteriores non essemus, qui ibi nouē leprosi, qui maiora beneficia accepimus, & peccata maiora perpetramus. In angustiis Deum inuocamus & eum propitiū habere nolum⁹, sed statim obliuiscimur illius. Igitur potiores sunt infirmitates, & labores corporis, salute & prosperitate: in persecutionibus.n. Deus inuenitur, in gaudiis amittitur. Dauid dū periculis & incōmo-
1.Re.24 dis urgebatur Deo adhærebat, psalmos cō
& 26. ponebat, in tātumq; uirtuti & pietati studebat, ut cū bis Saulem interficere potuisset, noluerit: at postea q̄ pacatis populis, tantoq; imperio, securus regnare cœpit, ef-
2.Re.12 fudit se in uitia, rapuit Bersabee, interfecit Vriam: & ita ille, qui in malis & hostū pepercit, in bonis familiari & innocenti
Psal.15. parcere noluit. Vnde ipsemet Psalmista ait: Multiplicatę sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Sed in prosperitate citò obliuiscuntur Dei. Obliuio prosperitatis est comes. Quod hoc exemplo pate-
Gen. 40 bit manifeste. Rogauit Ioseph Pharaonis procuratorem, ut meminisset illius, cū bene haberet: at procurator egressus carcere (ait diuina scriptura) oblitus est interpretis sui. Ideo Ioseph in recessu dixit ei: Memento mei dum bene tibi fuerit: Nō n ignorās hōies in prosperitate superbire, & obliuisci colere amicorum. Qua de causa nemo sit, qui labores, & adversitates incuset: uoluptates uero ita amet, ut nihil existimet prę ferendum, qm mala Deus sæpenumero nobis euenire permittit, ne luxuria, & uitiis corrumpamur, ut his leprosorum & Aegyptij exemplis patet.

¶ Tertio docemur ne horum exēplo ingrati Deo simus, multi n inueniuntur, q̄ quo plura accipiūt beneficia peiores fiūt:
Esai.1. & ita bonis insolescunt & incōmoda capiunt. Primum, qđ Deus Esaiæ pdicādum imperauit, fuit ingratorum accusatio: q cum alia multa potuisset in illo populo uitia reprehēdere, maluit ab hoc exordiū sumere, tanq̄ ab ima radice & fonte omnium uitiorum. Audite cœli & auribus percipe terra, quoniam Deus locutus est, filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me, cognouit bos possessorem suū & asinus præsepe domini sui: Israel autē me non cognouit, & populus meus nō intellexit. Cœlos & terram in testes uocat, ut iustissimè quærentem audiant, hominesque ingratitudinis notat, inquiens, peiores brutis facti sunt. Vide igitur quātum sit ingratorum crimen, in cuius cōfirmationem hoc solum sufficeret, siquis uellet expendere, nullam esse omnium uirtutū firmiorem, quam beneficiorum memoriam. Huius uitij notatur Pharao, qui Io-
sephi genus est insecutus, a quo summis Exod.1.
fuerat officijs affectus: Iosephi nāq; que opera eximiam adeptus est opum abundantiam, conseruato in summa egestate re-
gno. Verum quemadmodum hedera, quę Gen. 41
parietis ope & infirmitate niva paulatim ascendit & diffunditur, donec aeris & lucis potita, totumq; parietem complexa, ipsum destruit: sic multi sunt, ea animi peruersitate, ut illis non modò nō gratias agant, a quibus beneficium acceperunt, sed etiam quacunq; rōne possint noceāt, hoc autem non rarū, aut inusitatum est, quotidie uidemus improbos homines ditiores euadere, cum illorum detrimento, quorum auxilio sæpenumero steterunt: q si rebus conuersis fortunaque immutata, paululum minari ruinam cœperis, nō modo desereris, sed etiam impelleris ab illis, quos maioribus beneficiis affecisti, præsertim si ignobiles sint. Quare ne ab amicis decipiaris, bonis & generosis uitis stude: degeneres & improbos uita: qui hederæ plantæ humillimæ, & caducę similes sunt, ne te postea tuo ipsius (ut aiunt) gladio iugulent. Vult igitur Deus, ut grati simus & tempore necessitatis eum inuocemus: in prosperitate uero gratias agamus illi, præceptisque illius obtemperantes. Ea igitur sit gratitudo, constantiaque nostra, ut nulla humanorum bonorum æstimatio nos a Deo summo bono, certissimoque nostrorum bonorum fine diuellat: cum præsertim omnia sine Deo bona, falsa, & fallacia, non bona, sed mala dicenda sint.

¶ Sed nunc ad literam reuertendo: quare dominus ab istis leprosis inquirit vnde sint, siquidem omnia antequam fiant nouit?

uit? Respondendum. Bene sciebat Domi-
nus unde essent, rogabat tamen in demo-
strationem uitii ingratitudinis. Et ut ma-
gis attenderetur tō ingratitudinis, ostēdit
etiam quantum nos a Deo separat ingra
titudinis uitium, nemo enim solet eum
quærere, qui adest, sed absentem. Vnde se
quitur nullum malorū hominum genus
tam esse à Deo separatum, q̃ ingratos,
quia omne peccatū ingratitudo est, nul-
lumque uitium itidem grauius, quam in
gratitudinem: siquidem absentiā à Deo
causat, quæ grauissimum est damnatorū
præ cæteris supplicium.
Mat. 25 ¶ præterea sciens, ubi essent, quæsiuit
de nouem leprosis, ex more scripturæ ubi
multoties dicitur Deus aliquos nescire,
quos non approbat, & qui sibi non pla-
cent. Sic nescire profitetur illas quinque
uirgines fatuas: scientia nimirum appro-
bationis. Ita hic, quia displicebat domino
ingratitudo istorum nouem, quærit de
Gene.3. eis tanquam de ignotis. Sic Adam post-
quam peccauit quæsiuit, Adam ubi es?
2.Ti.2. Nouit enim dominus (ut inquit Paulus)
qui sunt eius.
¶ Obserua autem, quantū malum sit in
gratitudo, quod Christus ita scandalizari
uidetur, cum scādalum pati nō possit, qđ
ad modum admirantis se habet in hac in
terrogatione. Certè nihil ita admirari de-
bemus. Nemo hominem, equum, aut ca-
nem uidēs miratur, quia hæc animalia sę
penumero uidit: miraremur tamē si mon
strum uideremus, Centaurum, aut Saty-
rum hominumue quadrimanū, aut mo-
noculum quoniam hæc rara sunt, & natu
ræ repugnantia. Sic sunt quædam uitia in
usu posita & naturali carnis libidini adeo
indita, ut nemo miret iā edacitatē, ebrie-
tate, iracundiā, aut luxuriam ob naturæ
in hęc uitia pronitatem. At ingratitudinē
oēs, non modo mirātur, sed et detestātur,
& accusant, ut inuisum, ignotumque ui-
tium, & naturæ maximè repugnans, & me
ritò. Nihil n. est minus ferendum, & pęna
grauior iudicādum, quam accepti bene
ficii obliuio. Et hac de causa apud Roma
nos libertas seruo cōcessa, postea ingrati-
tudinis culpa reuocari poterat. Nihil er-
go homini absurdius ē, & nequius, q̃ nō eē
se erga Deum quam gratissimum, a quo
constitutus fuit super omnia opera eius
in hoc seculo. Quid dicam in altero? sum-
mam ei promisit beatitudinem, qua ni-
hil potest maius excogitari. At quo pre-
tio cōparatam? Sanguine unigeniti sui in
omniū nostrorum salutem effuso. Quis
erit ergo tā ferus, tam immanis, ut feras
ipsas feuitia uincat? Nam leo, & ursus
beneficijs ita deuinciūtur, ut mitissimo so
leāt antē dominorum suorum mēsas uul-
tu sedere. Et inuenitur inter homines,
qui benefactori suo sit ingratus. Hoc igit
merito Christus admiratur, quia nullum
peccatū est adeo immane, adeo indignū
uenia, ut ingratitudo. quæ ianuam diui
næ misericordiæ claudit, & fontem Dei
pietatis restringit, & autorem suum om-
ni beneficio deinceps reddit indignū, &
quasi quidā uētus adurēs bona præterita
extinguit: peccata iam remissa aggrauan
do reuocat, omnium denique malorum
est radix. Sic Dauid grauiter ob Nabalis
ingratitudinem affectus, descēdit de mon 2.Re.25
te, eo animo, ut illū cum tota familia trā-
deret exitio: & ēt grauiter puniuit ingra-
titudinem Regis Ammon, nuncios suos 2.Re.10
deturpās. Ideo Sapiens ait: Qui reddit ma Pro.17.
la pro bonis, nō recedet malum de domo
eius. Ideo de ingratis conqueritur Domi-
nus per Hieremiam dicens: Nūquid red- Hier.18
ditur pro bono malum, quia foderunt fo
ueam animæ meę? Sic & modo de istis cō
queritur dicens. [Nō est inuentus qui re-
diret, & daret gloriam Deo, nisi hic alieni
gena?] Vide quomodo uult Deus, ut illi
gratias agamus, non solum pro maximis,
sed ēt pro minimis beneficiis, qđ mini-
mum in diuinis beneficiū pōt inueniri.
Hac de causa iussit dominus asseruari pa
num fragmēta, quæ superauerāt in deser Ioann.6
to, significās Dei beneficia semper in me
moria habenda esse, ut sic assidue gratias
illi reddamus. Sic Noe exiens de arca fecit
altare domino, & sacrificia obtulit, gra Gene.8
tias agens Deo. Vndē in Leuitico holo-
caustum, quod offerebatur pro gratiarū Leu.7.
actione, & caro uictimæ non erat in cra-
stinum reseruāda, quia gratiarū actiones
non sunt differendæ. Quare ut grati si-
mus, opus est ut sciamus quis nobis be-
nefecerit. Sic ille regulus quæsiuit à ser-
uis de ora, qua filius melius haberet, ut

Christo gratias ageret,& crederet,sciēs illum benefactorem. Sed si iniuriam patimur, nō curemus scire quis iniuriā facit, ne illum odiamus. Deus dixit Abrahæ, φ semen suum esset passurus mala in terra non sua, & non nominauit Aegyptiū, ne Aegyptios odiret. Et Christus in passione alapis cæsus faciem cooperiri permisit,vt doceret ne sciamus percussores, sed tantū benefactores,& eis gratiam agamus.

Gen. 15.

Mat. 26 ¶ Obserua autem,quod non uult Deus, ut grati simus propter se: nam propter nostram gratitudinem, uel ingratitudinem,bonitatem,uel malitiam, non acquirit nec deperdit ipse aliquid: sed uult gratos esse, ut sic capaces simus maiorū beneficiorum: Nā qui beneficijs gratus est, maiora in dies meretur accipere munera Ideo cum nos adeò diligat, ut eximiam habet semper nobis benefaciendi uoluntatem, ingratitudinem odio habet, non sua causa,sed nostra: quoniam huiusmodi uitiū quodammodo beneficia de manibus extorquet. Sed dices: Cur non puniuit ergo hos nouem leprosos lepræ reuocatione, siquidem tanto beneficio ingrati extiterunt? Quia si Deus sine discrimine ingratos omnes eo modo puniret, pauci euaderent punientis dei uindictā. quin & nos omnes iam diu pœnas soluissemus. Si illos ut ingratos domino lepræ reuocatione dignos iudicas: quod suppliciū te censes meruisse cum multo maiora, quam leprosi acceperis, minusque gratus extiteris.

¶ Docemur hoc Christi exemplo, primo ut mansueti simus erga ingratos, qui et si multi sint nobis, multò plures sunt Deo,& ab illo perferūtur. Secundò ne nos peniteat benefactorum nostrorum, quæ tunc optima sunt, cum retributionē non expectant: quoniam nec Christus eo animo in leprosos beneficus extitit.

Mat. 21. ¶ Docemur tertiò, genus aut personarū dignitatē nihil prorsus facere ad iustificationem,aut ad Christi amicitiam conciliandam,cū Israelitæ mali, & ingrati sint, Samaritanus autem bonus.

¶ Docemur quartò, uerum esse illud quod Christus dixit, multi sunt uocati, pauci uero electi.

¶ Quintò, Regnum Dei Iudæis pp in gratitudinem exceptum esse, & gentib. ex gratia traditum & concessum. Auferetur a uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.

¶ Expende etiam, φ non dixit Christus, nō est qui redderet & daret laudem mihi: sed,nō est qui rediret, & daret laudē Deo, Docet oīa opera nostra Deo ascribenda esse, & pro omnib. bonis quæ operamur Deo gratias referre. Ne tibi arroges gratias eorum,quæ Deus in te,& per te fecit Dan. 4
Ideo puniuit Dominus Mosem ad aquas contradictionis. Ideo humiliauit Nabuchodonosor se iactantem & in hæc uerba prorumpentem: Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego ędificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Ideo extra hominum cœtum, & commercia eiectus cū feris animantibus in syluis agere & pascere coactus est. Sed potius dic cum Esaia. Esai. 26
Omnia opera nostra operatus est domine. Quid autem dn̄s grato Samaritano dicat audi.[Surge,uade:quia fides tua te saluum fecit.] Magna fuit fides istius,quia nec suasione sacerdotum, neq; exemplo Iudęorū sociorum suorum minui potuit. Iacet ante pedes Iesu, non audet surgere, dubitatq; quibus uocibus laudes Christi extollat. Iubetur ergo surgere,& cū nollet relinquere Christum, sed in perpetuo illius esse consortio,audit: Vnde,quia fides tua te saluum fecit.

¶ Surge etiam & tu ex impuritate peccatorū tuorum & ambula in lege dn̄i in sanctitate & iustitia coram dn̄o omnibus Luc. 1
diebus uitæ tuæ. Sic enim fides uere te saluabit, s. si ambulaueris in Dei mādatis & præceptis. Quam ergo fidem laudat hic dn̄s? Non certe prauorum hominum nudam & mortuam: sed illam quæ per dilectionem operatur, quā habuit hic Samaritanus. Nam domino credens nō stetit, sed Dei præceptum impleuit, & mādatis obtemperaui. Et postea ad dominum reuersus est, & cecidit in faciem & gratias egit. Vide ergo quō multa operatus est. Non enim nobis Deus dedit mandata, ut illa tantum sciamus, aut illum præcepta dedisse credamus: sed ut præcepta eius implēdo obediamus eius uoluntati. De operibus misericordiæ in die iudicii disce-

disceptabit: non si credimus, sed si opere cõpleuimus ea. Si.n.tantum fides sola suf ficeret sine operibus ad salutem: uanum
Mat. 19 fuit, quod adolescenti interroganti quid facturus esset, vt regnum Dei possideret, Chrs respondit: Si uis ad uitã ingredi ser ua mandata. Si uerò nulla sunt opera bona: quid quæso Baptista Christi Ioannes
Luc. 1. pro seruãda innocentia puer ad eremum fugiens pœnitentia tam dira se afflixit? Necessarium est, quòd fides per dilectionem operetur. Nam de fide sine charitate loquitur Christus, quando multos in
Mat. 7. nouissimo die uenturos prænunciat, atque dicturos: Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, nunquã noui uos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Habuerunt quidem hi fidem: ideo prophetauerunt, & signa fecerunt. Sed quid illis profuit hæc fides? Quid sine charitate & bono opere profuit? Neque enim fides illa si esset uiua: nec charitas ipsa esse sine bono potuisset. Charitas enim ostenditur si non otiosa est: si gaudet bene operari, si opere exprimit, quanti faciat suum conditorem: cuius præcepta amat, quia ipsum qui præcipit amat. Talem ergo fidem a nobis exigit.

¶ Igitur hæc tria exempla ante oculos habeamus. Primum, ut fidem & obedientiam discamus ab istis leprosis. Secũdò ut opera bona, quæ necessaria sunt ad salutem, à Christo discamus. Et tertiò gratitudinem a Samaritano. Et si ingrati fuerint nobis homines, quibus bene fecimus, imitemur in hoc casu exemplum Dei patris, qui solem suum oriri facit super bonos,
Mat. 5. & malos. Atque hoc exemplo Christi, qui non denegat sua beneficia his, quos sciebat esse ingratos. mercedem, & gratiam quarum ingrati nullã habent rationem, Christus nobis in libro uitæ rependendã scribit. Deinde cum nos lepra animæ, hoc est, peccatis infecti simus, debemus leprosorũ exemplo Christo occurrere: firmaq; fide procul cũ istis leprosis, & cum publicano stare, atq; agnoscentes nostra peccata clamare: Iesu præceptor miserere nostri. Consecuti autẽ debemus rursus de beneficiis acceptis Deo gratias agere. Si id fecerimus non dubitemus, quin cum Samaritano audituri simus; Surge & vade; fides tua te saluum fecit. Id est, uade & exulta, nam per fidem consecutus es corporis salutem, & per eandem impetrabis charitatem & alias uirtutes, quibus non tantum anima tua iustificata à leprã peccatorum liberabitur, uerum etiam in æternum in cœlis corona iustitiæ decorata lætabitur. Sed satis sit de hac historia leprosorum, nunc ad explanationem sequentium procedamus.

¶ Post hæc cum naturale sit omnibus hominibus appetere libertatem, & horrescere seruitutem, cum Deus hominem liberum, & totius creaturæ dominum fecesit, Iudęi Romanorũ subditi maximo affectu appetebant liberari à iugo Romanorum, cum captiuitas etiam a brutis animalibus abominetur. Expectabant suum Messiam, cuius ope liberandos fore putabant a mundana seruitute. Ideo ait Euangelista. [Interrogatus autem a Pharisæis.] Vel ex curiositate, uel ex derisione. [Quando uenit regnum Dei.] Nõ erat parua nõ solum Pharisęorum, uerum etiã omnium Iudæorum solicitudo de Messię aduentu. Putabant enim ꝙ regia potestate, & apparatu esset uenturus restituere regnum Israel, congregans omnes tribus quæ per alias nationes erant dispersæ. Sic etiam hac ignorantia ducti illi discipuli interrogauerũt dominum in die suæ ascẽsionis:
Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Act. 1.
Et etiam in die resurrectionis illi duo, qui ibant in castellum Emaus dixerunt: Nos sperabamus ꝙ redempturus esset Israel. Luc. 24
Igitur cum Pharisęi hactenus frequentissimam mentionem audiuissent a Christo fieri de regno Dei, quod scilicet per Messiam auspicãdum esset in terris, accedunt ad Christum, eumq; alloquuntur rogãtes, quãdo ueniret regnum Dei. Videntur autem hoc uelle dicere: Audiamus iam diu sępenumero te de regno Dei disserentem, & populũ quasi persuasum te esse Messiam Christum illum domini. Si itaque tu ille es, quem hactenus expectamus, quando tandem incipies regnare? Nihil.n.regis præ te fers. Dic ergo nobis quãdo ueniet regnum Dei? Quando

do tandē Deus promissionis suę memor erit,& restituet nobis regnū Israel? Aegrè ferebant corporū captiuitatem & exilia, nihil curātes de animarum suarum remedio, & scelera sceleribus addendo inuidebant Christum,parua magnifacientes,dissimulantes maxima. Ideò Christus illis dixerat:Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes. Sic multi in cęrimoniis, & in rebus quæ sunt parui momenti, totam fęlicitatem constituunt: non curantes de auaritia,ambitione,multisque spiritualibus uitiis, in quibus quasi suffocati uiuunt. Respondens eis dixit: [Non ueniet regnum Dei cū obseruatione.] Id est,non ueniet cum apparatu, aut pompa mundana, ita ut obseruari possit tempus uel locus,Neque dicent; Ecce hic, ecce illic.[Neque poteritis dicere:ecce hic habet thronum,illic habet regiam aulam, hic circūstāt famuli,illic regius apparatus hic aurea nitet corona,illic sceptra micantia fulgent,his populis dominatur, illam subegit ciuitatem. [Ecce regnum Dei intra uos est.]Tripliciter hoc exponi potest. Primò sic. Quasi dicat,Regnum in quo regnabit Messias,non est temporale,sed spiritualè.Nō dominabitur(ut falso putatis) rebus terrenis: nec liberabit Israel de Romano imperio, non enim uenit regnum facere temporale,ut fecit tempore Dauidis & Salomonis. Sed regnum spirituale erit,& regnabit super animas uestras,quę quidē intra uos sunt: interiora enim quæret Messias,& quæ intra uos sunt: non tamē externa. Cum anima legibus Dei obedit, regnum Dei est. O uerè rem admirabilem:totus mundus regnum Dei est. At uerò ita cupit Deus animæ imperium,ut uni animæ imperare regnum sibi esse putet. Et quidem multò pulcrius regnum Dei est unica anima,quàm totus hic uisibilis orbis: siquidem corporeus mundus subiectus est animæ, & propter animam factus est hic mundus totus. Quis igitur nō stupeat animi capacitatem, intra quā regnum Dei est? Imò quis non admirabitur, animam ipsius Dei esse capacem? Demum aduerte quòd per solam fidem, licèt in peccato simus, dicitur Deus, quanquam non plenè, in nobis regnare: regnum siquidē non solùm ex bonis constat, sed ex malis; dummodo fideles sint. Igitur per fidem subiicimus colla Deo,uolumusque Deum super nos regnare:& ita ad regnum Christi & Dei spectamus.

Mat.23.

¶ Secundò exponitur locus iste.Regnū Dei intra uos est,quasi dicat; Soliciti estis de uestro Messia, & cùm in medio uestrū sit & intra uos,id est, uestram ciuitatem, templum,& Synagogam, non uultis cognoscere eum.

¶ Tertiò exponitur locus iste, quia credere, uel non credere in potestate est nostri liberi arbitrii.Intra uos est,hoc est, in uobis ipsis est regnum Dei & in uestra potestate:quia si uultis accipietis illud, & si non, eritis absque illo. Idem est, quod in Deuteronomio dixit Deus; Ecce dedi ante faciem tuam uitam & mortem, bonū & malum: elige uitam & uiues. Itē apud Esaiam:Si uolueritis & audieritis me, bona terra comederis: si autē nolueritis, & non audieritis me, gladius uos cōsumet. Os enim domini locutum est. Et in Ecclesiastico:Ante hominē mors, & uita,bonū & malum:quodcunque uoluerit dabitur illi. Ita regnum Dei intra uos est, hoc in uestra potestate. Sed de his satis: Deinde ut prudentiores,& magis cautos redderet discipulos:dixit.[Venient dies, quādo desideretis uidere unū diem filii hominis & non uidebitis.] Iā diximus ꝙ Pharisęi & discipuli putabant regnum Christi tēporale & nō poterant intelligere quomodo messias in tanta humilitate uenisset:quia potius carnalia sapiebant & amabāt.Ideò noluit Dominus multa narrare de mysterio primi aduentus(contentus affirmasse regnū Dei iam in terris esse, hoc est, Messiam a Deo missum) Sed orationem uertit ad ultimum aduentum, quando uēturus est,nō humilis,pauper, & incognitus: sed sicut fulgur, quod ab omnibus uidetur, non ut humanū iterum subeat iudicium, sed ut ipse iudicet mundū uniuersum.Non.n.tunc erant capaces, ut mysterium primi aduētes caperent, ideo diuertit loquelam ad secundum aduentum. Quod autem hic discipulis dicit, omnib. nobis dictum esse putemus. Veniēt dies, quando desideretis uidere unum diem filii hominis, & non uidebitis. Sensus est: Quem iam multi contemnunt tanquam contem

Deu.30.
Esa.1.
Eccl.15.

contemptissimum hominem, olim sentiens terribilem iudicem. Illi, qui Christū hic noluerunt in sua paupertate & humilitate uidere, uidebūt eum in nubibus cœli uenientem ad iudicandum cum potestate magna & maiestate. Et illi, qui noluerunt audire prædicantem, audient di-
Mat.23. centem: Ite maledicti in ignem æternum.
Et qui noluerunt ad ipsum uenire inuitā-
Mat.11. tem eos, atque dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos: quando uoluerint ad illum accedere, expellentur ab eo. Discedite
Matt.7. à me omnes qui operamini iniquitatem. Nunc tempus cognoscendi Christum nobis datur, & adipiscendæ gratiæ: nō enim uenit condemnare, sed omnibus uitam, & salutem præbere. Et tunc desiderabitis uidere unū diem gratiæ & misericordiæ, & non uidebitis.

¶ Multi etiam nunc, sicut olim Pharisæi, horrent Christi paupertatem, improperium, & crucem. Ideo ab istis non cognoscitur Deus, nec amatur, quia, ut dicit Paulus: Crux Christi Iudæis scandalū est:
1.Cor.1 gentibus autem stultitia. Sed uexatio dabit intellectum, & cognoscent tempore
Esai.28 maximæ angustiæ, & calamitatis quando nihil eis proderit. Ergo & nunc Christum humilem in primo aduentu cognosce, & amplectere paupertatem suam, nuditatē, crucem, & passionem: ut postea secure uenienti ad iudicium obuiam exeas. Caueant etiam ne post Christum, alium expectent Messiam. Ideo ait; [Et dicent uobis: Ecce hic, Ecce illic: nolite ire, neque sectemini.] Docet hic non expectandum
Ioan.5. alium Messiam. Alibi etiam Iudæis dixit: Ego ueni in nomine patris mei, & non accepistis me, Si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Hunc multoties fecerunt Iudæi. Acceperunt Iudam quendam Galilæum, & Theodam, aliosque quàm plurimos. Sic etiam temporibus Theodosii iu-
Acto.4. nioris apud Cretā insulam, diabolus in figura Mosis Iudæis apparuit, & dicēs se Mosem esse promisit ducere eos in terram promissionis, & ostendere Messiam. Illi uerò Iudæi, qui illum secuti sunt, & ab eo decepti, aquis suffocati sunt: reliqui uero Christiani effecti. In Hispania in regno Portugalliæ in oppido quodam, qui Setuual appellatus, quidam nostro tempore surrexit dicens se esse Messiam, cui aliqui Iudæi crediderunt, & adhæserunt. Quo cognito ab hæreticæ prauitatis inquisitoribus apprehensi in urbe Vlyssea, quæ Vlyssippo appellatur (Lusitanorum enim est maxima & potentissima ciuitas) omnes combusti sunt publica sententia. Nec nos etiam credamus omni spiritui. Quia Angelus Satanæ transfigurat se in Angelum 2.Co 11
Lucis. Nam si Messiam non expectamus, sicut perfidi Iudæi, tamen multi pseudoprophetæ quotidie surgunt in Ecclesia sāncta Dei dicentes, se à Deo missos, euangelicos se nuncupantes, sed sub pelle ouis quia incautos decipiunt, latent lupi, qui nomen Christi in ore quotidie habētes, Christum, eiusque Ecclesiam persequuntur, hæreses seminant, sacram scripturam deprauant, denique membra dæmonis sunt ad omne uitium impudenter perpetrandū. Ideo caue à Lutheranis. Si dixerint tibi ecce hic est, ecce illic manet: noli credere.
Hac de causa beatus Ioannes admonet dicens; Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate, an ex Deo sit: Quia multi pseudoprophetæ exierūt in mundum. 1.Ioā.4
In Lutheri tamen moribus, & uita nihil opus est probatione: nam ex omni hæreticorum grege, nemo credo extitit qui sic palàm a Christiana nō solū fide, uerum et doctrina & moribus deuiauerit. Cuius insaniam, superbiam, luxuriam, auaritiam, & ad omne uitiū inuerecundissimum animotum exponere pudet tædetq; In promptu igitur est doctrinam illius ex moribus perspicere. Aliter Christus uenit, aliter beatissimi Apostoli Euangelium prædicauerunt, casti, pauperes, nudi, patientes, ieiunantes, & orantes: ita ut in uitæ sanctimonia & miraculorum multitudine clare uideres organa esse uita Spiritus sancti. Sed ad text. Postquam Christus docuit cauendum esse ab istis falsis prophetis, ostendit quomodo in secundo aduentu Saluator ipse manifeste uenturus sit: iuxta illud Psalmi; Deus manifeste ueniet, & non silebit, ait ergo. Psal.49.

[Nam sicut fulgur coruscans de sub cœlo in ea, quæ sub cœlo sunt fulget, ita erit filius hominis in die illa.]

Primus aduentus, qui erat in carne oc-

Mat. 2. cultabatur aliquandiu & solum primis il lis innotuit hominibus. Vnde Magi illi uenientes Hierosolymam, inquirunt, ubi est qui natus est Rex Iudæorum. Non sic occultabitur secundus Christi aduentus. Nã sicut fulgur, licet moueatur per aera, non apparet successiue, sed subito super Orizontem illuminat, illius saltẽ hemisphærij, in quo gignitur: sic Christus cum uenerit ad iudicandum, erit omnibus hominibus notus: quia ueniet cum magna gloria & maiestate. Posuit autem Christus similitudinem de fulgure potius, quam de sole, & luna, quia aduentus eius erit terribilis, & fulgur exterret homines: sol uero & luna & cætera omnia non exterrent, sed potius cuncta fouent suo lumine. In primo aduentu descendit sicut ros in uellus, cuius signũ in uellere Gedeonis præcessit. Rorem enim, quando cadit a cœlo, nullus sentit: quia nec sonitum, nec aspectum ullum ei præbet. Quare mirum nõ est si intuentes etiam oculatissimos fallit. Sic silenter uenit Christus tunc: sed in secundo aduentu manifestus omnibus apparebit. Ideoque secunda ratio, qua se Christus suum secundum aduentũ comparauit fulguri est, non tantum propter terrorem ut diximus: sed secundo & magis principaliter, quia manifesta & subita erit apparitio eius. Nam Christus uult hic ostẽdere, quòd apparitio eius erit subita, ut patet in sequentibus exemplis, quæ adduxit Noe & Loth. Et ad hoc magis conuenit conditio in fulguris apparitione, quam solis & lunæ. Quia sol semper circuit cœlum, & per motum suum aliquando est supra Orizontem: aliquando infra & cum est in una mundi parte, non uidetur ab aliis qui sunt in Orizõte. Et ad hoc quod uideatur ab his, a quibus nõ uidebatur, uenit ad eos per motum, & ita successiuè facit se uideri ab hominibus. Fulgur autem non circuit cœlum, sed in parte cœli in qua gignitur apparet, & dum ibi est uidetur simul ab Oriente & Occidente, id est, super totum Orizontem etiam si non moueatur. Ideo apparitio fulguris magis assimilatur apparitioni Christi ad iudicium uenientis, quam apparitio solis

Psal. 47 uel stellarum.

¶Obserua autem quod dicit, quòd sic erit apparitio filii hominis in die sua. Die iudicij uocat diem suum, quia tunc accipiet tempus, quo puniet peccatores, ut ipsemet ait: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Nunc poteris pœnitere peccatorum tuorum, nunc dum tempori damnaris, tibi prospice: nũc est tẽpus acceptabile, nũc dies salutis & misericordiæ quem si præterire finis, excluderis, sicut uirgines illæ fatuæ regno cœlorum, cum ratio reddenda erit. 2.Cor.6 Mat.25.

[Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari a generatione hac.]

Expende quomodo nũc de gloria, nũc de ignominia loquitur Christus. Loquebatur de gloria, in qua uenit ad iudicandum. & statim loquitur de passione, in qua lapis angularis reprobatus est ab ædificantibus, & latro Barabbas approbatus. Mat.27. Vide q̃ permixtus sit Christi sermo, partim in tribulationum recordatione: partim fœlicitatis & gloriç, ut ideo eo exemplo discamus nunquam sic lætitiç adhærere, ut luctus prorsus obliuiscamur, nec rursus ita mœrori, & solicitudini animũ tradamus, ut omnem deferamus spẽ melioris fortunæ: quantum enim alterum sine altero nocet, tantum utrumq; simul coniunctum prodest ad bene agendi, beneque sperãdi rationem. Deus enim, qui omnia pondere, & mensura disposuit cõgruè, etiam uoluit, ne dolores consolatione sua carerent, nec rursus uoluptates sine ullo aduersitatis uinculo debaccharentur, & insanirent, quorum primum humanos animos debilitaret, postremum corrumperet. Ideo ea prudentia se gerit in rebus omnibus, prosperitates aduersitatibus corrigens: ut in bonis simus humiles, in malis animosi uenturæ fœlicitatis memores. Quod si rectè animaduerteremus, sapientius nos gereremus in omni negotio, audaces pariter & timidi ex quorum societate & commixtione magnanimitas oritur. Quia misericors Deus mœstis rebus iucunda quæque permiscuit, quòd in omnibus sanctis fecit, quos neque iucunditates, neque tribulationes sinit habere continuas: sed tum ex prosperis, tum ex aduersis sanctorum uitam mirabili quadam uarietate contexuit. Vide Dauidem nũc Goliæ uictoria gloriosum, Sap. 11. 1.Re 17 2.Re.13

nunc

nunc Saulis persecutionibus miserum & errabundum. Quo superato & interfecto, regno potius pristinam fœlicitatem
2.re.16 adeptus é, sed paulo post Ammonis mor-
2.re.20 te affectus ingemuit. Cui dolori dum solatiũ quærit, ecce Absalonis insurgit perfidum in patrem suum bellum. Conse-
3.Re.1. quutus quidem est uictoriam pater, iamque in pace deinceps futurus sibi uidebatur, nisi Sibæ, postea uero Adoniæ perfidia rumperetur. Vide etiam Ioseph, fi-
Gen,36 lium Iacob, quanta uixerit fortunæ uarietate. Primum quidem apud parentes in
Gen.41. delictis habitus, postmodum uenditus est exteris, deinde Domino ualde gratiosus, postea aũt accusatus & in uincula coniectus, demũ absolutus, totius Aegypti imperio potitus est. Et sic de aliis.

¶ Obserua secundo Christum dicentem primum oportet pati & reprobari à generatione hac, quam ueniat, ut dixit, sicut fulgur, & ad iudicãdum in honore & maiestate, quia primo tolerauit passioné, crucem & ignominiam deinde honorem &
Gen.30 gloriam. Prius Iacob seruiuit Laban socero suo, quam pecore potiretur: prius
Exod.1 Israel mille laboribus fuit in Aegipto & in deserto uexatus, quam terram promissionis ingrederetur. Nam quemadmodũ fictile tunditur, rotatur, ignibusque, & solibus exuritur, ut sic formam accipiat, & in mensa Domino ministrari mereatur: sic nos opus est multa hic patiamur mala, ut ęterna dignitate digni simus. Non alia ratione confessores, non alia martyres beatitudinis coronam adepti sunt.
Phil. 2. Et Paulus ait de Christo Saluatore nostro: Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Ideo sequitur. Propter quod exaltauit illum Deus & dedit illi nomẽ, quod est super omne nomen. Aduerte iterum, quod cũ locutus est de honore dixit qđ sicut fulgur, quia gloria huius mundi cito transit, sed de passione & ignominia multa dixit, quòd oportebat pati: nam maxima & fere innumera passus est perpende rursus quòd a generatione hac dixit, quòd passurus erat & reprobandus, à generatione inquam hac peruersa, ut nõ fiat determinatio substantiæ, sed qualita
Psa.118 tis, quia non tãtum Christus reprobatur a perfidis Iudæis, sed ab omnibus peccatoribus, à quibus quotidie patitur Christus in suo corpore, quia semper usque ad tempus iudicii ecclesia inter malleum, & incudem. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores. Et adhuc fabricant, & fabricabunt. Psa.118

[Et sicut factum est in diebus Noe].

Id est, tempore quo uixit, & Deo iubente arcam construxit, diluuiumque futurum prædixit,

[Ita erit in diebus filii hominis]

Id est, circa secundum Christi aduentũ in quo suam potentiam mirabiliter declarauit, propter quod illud tempus dicitur spiritualiter esse ipsius.

(Edebant, & bibebant, uxores ducebãt, & dabantur ad nuptias usque in dié, qua intrauit Noe in arcam.)

Non enim crediderũt prædicationibus & comminationibus eius: sed ludis, & uanitatibus, & carnalitatibus intẽdebant.

[Et uenit diluuium.]

Sicut in Genesi legitur. Anno sexcẽtesimo uitæ Noe, mẽse secundo, septimo die mẽsis uenit diluuium apertique sunt omnes fontes abyssi, & cataractæ cœli apertæ sunt, & multiplicatæ sunt aquæ, & facta est pluuia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & eleuauerunt aquæ arcam in sublime. Quindecim cubitis altior fuit arca montibus excelsis: obtinueruntque aquæ diluuii terram centum quinquaginta diebus, & requieuit arca super montes Armeniæ. Gene.7

[Et tulit oẽs.] id est, uniuersos qui erant extra arcam submersit, præter octo homines, qui erant in arca. Hoc exemplum Noe adduxit Christus, ut ostẽderet quod repente ueniet & inopinate & pluribus lascriuientibus. Hoc enim & Paulus dixit: Cum dixerint, pax & securitas, repẽtinus 1.The 4
superueniet interitus. Sic etiam tempore quo Christus uenerit, erunt homines bibentes & comedentes, & lętantes. Sed dices? Nonne prius multa superuenient signa in sole, luna, & stellis & terremotus qui præcedent diẽ iudicii? Verum est nihilominus obstinati in peccatis uoluptatibus uacabant, boni autem non. In nouissimis, inquit, diebus instabunt tempo- 1.Ti.4.
ra periculosa: & erunt homines se ipsos aman-

amantes,cupidi,elati,superbi,blasphemi, parentibus non obedientes,ingrati, scelesti,sine affectione, sine pace criminatores,incontinentes,sine benignitate,proditores,proterui,tumidi, & uoluptatum amatores magis, quam Dei,habentes speciem quidem pietatis, uirtutem tamen
2.Pet.2 eius abnegantes. His uitiis irretiti & iustitię præconem pium Noe, ut ait Petrus non audierunt. Ideo exemplum posuit conueniens:nam in nouissimis diebus cũ dominus ad iudicãdum venerit,ita inueniet homines his uitiis deditos, & induratos. Noe pœnitentiam docuit futura prædicens mala, mali autem non credentes lasciuiis uacabant.

¶Obserua tamen quod dicitur, comedebant, & bibebant, & uxores ducebant, ad ostendendum securitatem hominum; ideo ponuntur ea quæ homines exercent quando securi sunt,& de longa uita sperant,scilicet,comedere, & bibere, & accipere uxores, & ad nuptias tradere, & plantare,& ædificare. Talia autem inuenientur homines facientes in die iudicii, in quo inuenitur,quod securi erunt nullum malum timentes. Ideo Christus nõ dicit, erunt furantes,occidentes,&c.quia quamquam uitiosissimi futuri sunt, non tamen sermo de uitiis nunc est,sed de uiuendi,securitate & negligentia,quoniam diutissime se uicturos existimabunt.Quare male exponitur locus hic ab illis, q. dicunt,uxorem ducentes, idest propter uoluptatem magis, quam propter bonum prolis,quia ducent uxores non recta intentione: quoniam bene possunt comedere,& bibere,& nubere sine peccato: tamen plerunque fit quadam securitate & quasi certitudine qua longum uiuendi sibi spatium promittant. Nam qui sic securi sunt, ut plurimũ effusius in uoluptatibus & temporalibus bonis si gerunt. Non ergo intelligit dominus in hoc loco de peccatis,sed de uiuendi incuria:quę tanta erit,ut nullis signis, quæ multa iudicium finale præcedent, eorum animus moueatur, aut animaduertat rationem esse iamiam de singulis operibus reddendam, Sic accidit tempore Noe quando immisso in terras aquarum diluuio homines negligentissimam uitam degentes brutis ipsis imprudentiores uidebantur. Ascendentibus enim paulatim aquis & summa montium cacumina operientibus se inuicem exhortabantur, dicentes: Natabimus donec isthæc pluuia pertranseat, quod si perstiterit, aut in arboribus, aut in tabulis uitam tuebimur,epostea recedent aquæ, & reuertemur in patriam. 1.Re.8
O præclaram fiduciam, nisi eos nimia fefellisset securitas. Non aliter ergo in ultimo igneoque aduentu accidet: quando mala hominum securitas, homines male perdet, quia signa in sole luna apparentia Astrologorũ arbitrio interpretabuntur causis naturalibus omnia reddentiũ, nec prius errores aduertent suos, quam à subito & improuiso igne correpti sint. Ponit Christus aliud exemplum simile præcedenti. [Similiter sicut factum est in diebus Loth.] Item, in secundo aduentu filii hominis,[Edebãt & bibebant,emebãt & uendebant,plantabant & ædificabant,] Cum falsa securitate uacabant: & quasi diu uicturi, coniugia ædificiaque agentes, [Qua die exiit Loth à Sodomis pluit ignem & sulphur de cœlo & omnes perdidit secũdum hæc erit, qua die filius hominis reuelabitur.] Arguitur hic tacitis uerbis stultitia hominum mundi huius qui omne studium collocant in rebus tẽporalibus spiritualia uero & perpetua nihili faciunt:Exempla enim à Christo adducta satis arguũt quam improuiso finis Gala 6.
uitæ huius uenturus sit. Sed cum omnia quæ scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, hanc geminam historiam tẽpori nostro accommodabimus. Si enim statum nostri temporis accommodare voluerimus,in nullo dissimilem esse temporibus Noe & Loth sanctorum uirorum repetimus.Quid enim obsecro de illo tempore dicitur, quod de nostro rectius non dicatur? Edebant & bibebant,dicit Christus, uxores studebant, emebant & uendebant,plantabant & ædificabant. Hoc est, sic uitam suam instituebant, sic rebus caducis inteuti erant, ac si perpetuo hic uicturos sperarent. Sed quid homines in hac nostra tempestate faciunt? Respcie orbem mortalibus quam frequẽtissimum, considera ciuitates refertissimas usque ad habitantium fastidium inuenies

uenies pro artificibus deceptores, fures, homicidas pro ciuibus, ganeones, lusores, & fœneratores pro magnatibus delitiosos, prædones, & tyrannos. Quare mirum non est si in talibus uitæ moribus sit qui pro lignorum, aut palearum fasce audeat centies mentiri, centies peiurare, in lucro omnem utilitatem & honestatem constituens. Quid dicam de illis, qui altiorem nacti status conditionem, adhuc contenduut, ut habeant & inuident: de quib. illud Horatii prouerbium uerè dici potest: Nemo sua sorte cōtentus est, Qua de causa quo iure, quaque iniuria hac illac cursitant, quærunt, accumulant opibus opes. Alius ut filiam præclaro locet uiro & nobili: alius ut filio maioratū relinquat: alius, qđ peius est, ut nobilissimorum uirorum ritu mollites uiuat, & uitiose. Ea autem omnibus multo etiam peioribus mediis quærunt, adeò, ut nec uirtutis, nec mortis, nec æterni supplicij memoriam ullam habere uideamus. Siquidem omnem uitam suam iam imprudenter in uitiis transigunt, quasi nunquam essent ad finem peruenturi. Hoc

Esai. 5. Esaias olim plorabat super populo Israel quod nunc rectius plorare poterat. Væ (inquit) qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandam usque ad uesperam, ut uino æstuetis. Cithara & lyra, & tympanum, & tibia in conuiuiis uestris: & opus domini non respicitis, nec opera manuum eius considera tis. Nam si oculos conuerteris ad hominum curas miseraberis, proculdubio illorū labores & solicitudines: omnis enim illorū laborum negotiatio in rebus terrenis inanibusque consistit, ac si nunquam essent

Eccle. 1 morituri & reddituri rationem. Ideò dictum est. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparen-

Psal. 93. tur in ea. Dominus enim scit cogitationes hominum quoniam uanæ sunt. Quoniam his occupationib. erant dediti Sodomitæ, comedentes, & bibentes, emētes, & uendentes, perdidit illos Deus: quia ebrietatibus sicut modo & luxuriis uacabant Ideoque in Ezechiele habetur; Hæc

Eze. 15. fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & ocium illius, & filiorum eius, & egeno. & pauperi manum non porrigebant. Ideo si nos illis peiores sumus, audi quid Mar. 1 Christus dicat; Tolerabilius erit Sodomæ & Gomorrhæ in die iudicii, quàm nobis. Igitur illæ duæ grauissimæ historiæ non solum ad tempora extremi diei referendæ sunt, sed ad omnia nostra tempora, ut ex earum admonitione nunquam in securè agamus, quin semper cogitemus dominum nos expectare ad pœnitentiam: neque multo post hinc nos uocandos esse. Quàm bonum est sumere in alieno capite periculum. Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum. [In illa hora,] scilicet paruum ante iudicium non in illa iudicij hora, in qua omnes domus erūt destructæ [Qui fuerit in tecto, & uasa eius in domo: ne descendat tollere illa.] Tantum enim erit periculum, horror, & acceleratio illius iudicii, quod tūc non uacabit, neque expediet alicui circa temporali occupari, quę tunc penitus auferentur ab eo, & ipsum protinus oportebit ad tribunal Christi deduci. Tunc curandum non erit de minimis, cum instabit maxima & incomparabilis illa causa discriminis infiniti. Quia ubi maxima surgit solicitudo, minimæ non apparent cuiq; sicut fluctuante & periclitante nauigio, multa solent nautę sociorum delicta perpeti, & perferre, quæ pacato mari non paterentur. [Et qui in agro similiter non redeat retro.] Non curet ad sua terrena reuerti, quia iam non erit tempus neque locus, sed solum prouideat sibi, quomodo iudici metuendo præsentetur saluandus Hæc similitudo clara est, & eadē cū præterita. Sed unum hoc aduertendum: pdio, quod idem dicit Matthæus, sed ad aliud propositum. Nam in Matthæo ad demonstrandam celeritatem fugę necessariæ uolentibus euadere ab excidio Hierusalem: hic uerò de tempore ante aduentum Christi loquitur ad significandum non celeritatem fugæ, sed celerita- Mat. 24 tem affectus necessarii ad spiritualia. Intendit enim per hęc aperire, quòd tunc non erit commoditas temporis differendi affectum ad spiritualia: sed quàm celerrimè absque quacunque minima dilatione etiam prætextu cuiuscunque occupationis adhibendus est animus ad spiritualem.

tualem uitam. Hūc autem esse literalem sensum testantur subiuncta uerba. [Memores estote uxoris Loth.] Quæ cum uertisset se retro non habuit tempus ùertendi se ad ante. Quo circa monet, quòd neque prætextu tam paruæ morulæ, quæ occupatur ad tolerandum ea, quæ domi seu retro relicta sunt, differenda est spiritualis uita. Ideoque non ames hæc terrena, sed statim transi ad cœlestia & spiritualia, nunc quando tempus habes, cogita, quæ fœminæ illi acciderint: præcaue inordinatam ad temporalia affectionē, ne simul cum illa tangat te plaga Dei. Nam sicut illa contra præceptum Dei retro respiciendo, cōuersa est subitò in statuam salis: qui immoderanter ad carnalia & terrena se uertunt, peribunt. Vnde
Luc. 19. alibi asserit Christus: Nemo mittens manū ad aratrum, & respiciens retro aptus
Nu. 16. est regno Dei. Sic multi ex Israelitis qui ad Aegyptum redire cupiebant, in deserto perierunt; Neemias, & Esdras cōstantissimi fuerunt in ædificatione templi: a cuius operis consummatione nec minis, nec terroribus, nec ullis obstaculis deterreri, potuerunt, quin perficerent. Ideo memento uxoris Loth, eiusq; exemplō prospice tibi, ne a bono incœpto desistas. [Quicūque uoluerit animam suā saluam facere.] Anima hic pro uita accipitur corporali: nam illa est, quæ informat, cum sit actus corporis physici organici. Sic clarè hoc ostēditur in libro Iob ubi Deus Satanæ dixit, loquens de sancto Iob: Verùm animam eius serua. Vbi
Iob. 2. satis appatet, quòd de uita & non de aīa rationali loquebatur. Nam diabolus nō quærit nostra: sed nos, non indiget nec appetit res nostras, sed animas quærit, ut secum in infernum ducat, & cum tollit nostra, intentiō eius est, ut animas nostras acquirat. Ideo frustra loqueretur Deus Satanæ de anima, cum dixit: Animam eius, serua. Nam diabolus responderet: At ergo quid aliud nisi animam quæro? Sensus ergo illius loci est: Do tibi facultatem ut omnia bona, quacunque habet Iob, destruas pro libidine tua, eiusq; corpus plagis, conficias: dummodo non extinguas, neve illius uitam adimas. Itaque, qui uoluerit hic suam uitā seruare & a persecutionibus, & a nece liberare, malens Christum negare, seu æquitatem relinquere, quàm seipsum morti & persecutionibus exponere; [Perdet illam.] Id est, ad æternam damnationem perducet. Ad quod propositum nunc Dominus Iesus Christus, hæc quæ ad martyriū pertinent inter ea, quæ de suo ultimo iudicio loquebatur admiscuit? Videntur hęc uerba non cohærere cum superioribus, & cum his, quæ post hæc immediatè sequuntur. Sed si bene tribulationem illorum dierum in memoriam adducas, & persecutionem Antichristi in Ecclesiā, nonne extra propositum hæc dicta putabis. Ipse enim filius perditionis multos faciet martyres, aliosq; blandiciis, tum erroribus a fide auertet, & erit persecutio magna & tribulatio tunc temporis, qualis nunquam fuit ex quo homines esse cęperunt. Ideoq; admonet Christus, ne hāc uitam carnalem ita diligamus, ut timeamus perdi illam pro Christo, nam qui uoluerit illam saluam facere & liberare cā a tormentis, quæ Antichristus fidelibus dabit consentiens illius suasionib. amo- Mat. 24
re huius temporalis uitæ, hic profectò illam perdet. [Et qui perdiderit illam.] Hoc est uitam suam morti & tribulationib. exposuerit propter Deum, atque iustitiam. [Viuificabit illam.] Vitam glorię sibi acquiret merito fortitudinis & con- Ioā. 12.
stantiæ suæ. Huic consonat, qd in Ioan- Mat. 16
ne Dominus loquitur Qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternā custodit eam. Et iterum Christus: Qui perdiderit animam suam p. p me: inueniet eā. Qui enim pluris facit hanc uitam, q̄ pietatem, quàm Christum, et si uideatur ad tempus lucrifacere uitā: tn̄ reuera perdit eam. Nullus n. hic uitam suā ultra præscriptum diem ualet prorogare, & post hāc uitam, quæ nulli non breuissima est, addicitur æternæ morti. Porro quisquis amore Christi, uitam suā posuerit in discrimen mortis, saluā faciet. Oportet nos enim omnino imitari Christum, qui passus nobis reliquit imitandi exemplum: Nō pudeat discipulum sequi præceptorē Luc. 24
nō pudeat seruum sequi Dominū Oportebat pati Christum & sic intrare in gloriam suam: ergo oportet & nos per multas

tas

tas tribulationes intrare in gloriam alienam. [Dico uobis in illa nocte erunt duo in lecto uno, unus assumetur & alter relinquetur.] Hora iudicii est, quæ hic proxime copulatur sibi inuicem, diuidetur ad inuicem: ita quod unus erit lectus, & propter suas uirtutes assumetur ad numerũ electorum, occurretque Christo in aera, sicut ait Apostolus: Nos qui uiuimus, qui residui sumus simul, rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera. Alius reprobus erit, & ob sua demerita relinquetur inter damnandos in terra cum corpore graui. In omni statu sunt boni & mali, atque in omni conditione & gradu optimis admixti sunt pessimi. Sic Abel cum Cain Isaac cum Ismael, Iacob cum Esau Sem cum Can, Dauid cum Saul, Anna cum Fenena & Helias cum Iezabel ad exercitationem & meritum bonorũ. Tunc diuidentur & mali relinquentur in terra, & boni assumentur in aere. Nullus ergo præsumat, aut stultam sibi securitatem promittat; imo beatus homo, qui semper est pauidus, tunc erunt securi, qui modo non sunt securi. [Duæ erunt molentes in unum, una assumetur, & altera relinquetur.] Quod erit de uiris idem de mulieribus: quia de utroque sexu & de omni statu lingua & natione assumentur & relinquentur una tanquam bona erit saluanda, altera autem tanquam iniqua condemnanda. [Duo erunt in agro unus assumetur, & alter relinquetur.] Diuinæ electionis gratia describitur dicendo, assumetur: descripta præsertim paritate status quietis in lecto, & laboris molendo, Similiter quoque meritum reprobationis significatur, dicendo relinquetur. Non potest qui relinquitur sibi ipsi, imputare relinquenti, nisi negationem gratiæ, sed suis imputet meritis, quidquid sibi euenerit. ¶ Obserua autem quòd de duobus unus dicit, quòd assumetur, & alius quòd relinquetur. O utinam media pars hominum saluetur optandum illud esset, & non tantopere formidaremus, tremendum illud, quod ex quatuor seminis partibus sola quarta profecit. Vigilandum ergo nobis erit, si ex duobus unus est relinquendus; Præterea assumetur, dicit, & relinquetur: sed tacetur quo assumetur, & quo relinquetur: neutrum enim humanus animus capere potest. Assumetur inquam ad gloriam, & relinquetur ad pœnam. Quanta autem hæc beatitudo, ad quam boni assumentur, fit, dici non potest. quia nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec, &c. Similiter dicẽdum est de pœna.

1.Thes.4
Gene.4.
Gen.27
1.Re.1.
3.Re.18
Pro.28.
Luce.8.
1.Cor.2

¶ Aduertendum est ulterius, quòd quãuis bonos posuerit duos in lecto, duos in mola duos in agro, ꝙ noluit dñs significare numerum electorum parem futurũ cum numero reproborum. Nam alibi legimus multos fuisse uocatos, paucos, uero electos, & paucos ingressuros arctam uiam, plurimos aũt latam uitam, quæ ducit ad perditionẽ. Nõ ergo hic de numero electorum sermo est, sed de hoc, quòd nec res, nec locus, nec uitæ genus nobis causa est mortis aut uitę: quia ex eodem lecto unus assumetur alter relinquetur, ex eodem lecto unus saluabitur, alter damnabitur: ex eodem agro unus eligetur ad regnum, alter ibi in æternum supplicium. Quare hoc? Quia diuersis utimur affectibus in hac uita, unus est deditus terrenis rebus, alius cœlestibus: diuersæ uoluntates & amores diuersa habebunt loca. Dixit ergo quòd ex eodem lecto, mola & agro unus assumetur, & alter relinquetur: ad designandum, quod de omnibus statibus, aut modis uiuendi saluantur aliqui, & per istos tres modos signat alios omnes modos. Nam hominum quidam sunt otiosi, & inuenientur otiosi in die iudicii: alii sunt occupati. Otiosos significauit per eos, qui in lecto sunt: quia lectus in locus quietis. Occupati autem sunt dupliciter, quidam sunt occupati in rebus domesticis, quidam in rebus forensibus: primos occupatos per molentes significauit, quia molere ad molam manuclem intra domum est: secundos significauit per existentes in agro. ¶ Docemur hic non confidere in statu honore, nobilitate; quia locus, aut status cuiuscunque perfectionis, aut dignitatis sit, ut erit bonus & malus Nihilominus bonus assumetur & malus relinquetur, & unus frater saluabitur, & alius damnabitur. Tunc enim nihil ualebit, nisi bona conscientia. Tempore enim iudicii separabuntur boni & mali.

Matt.20
Marc.7.

desistentes, etiam si quod petimus statim non detur. Sed persuasum habentes Deũ quod magis expedierit daturum, aut qđ uolumus, aut quod malumus Hanc nobis Christus nunc commendat, cum qua etiam omnia mala, quæ dixerat in præcedenti capite uincere poterimus. Ait itaque sanctus Euangelista Lucas loquens de Saluatore nostro [Dicebat autem & parabolam ad illos: quoniam oportet semper orare, & non deficere, dicens,] Antequam uideamus parabolam hanc, de qua Christus hic loquitur, opus est hæc
Cant. 5. uerba exponere: nam multa multi dixerunt de hac cõtinua oratione. Igitur hoc quod Christus hic dicit, qđ oportet semper orare & nunquam deficere, hyperbole est. Nam nõ possumus incessanter semper orare cum necessarium sit dormire,
I.Tim. 5 quo tempore nemo orare potest: quia tunc nullus est mentis usus, qui maximè, in oratione exigitur, nullus enim nisi solus Christus uerè dicere potest. Ego dormio, & cor meum uigilat. Oportet enim comedere & bibere, & pro his acquirendis laborem aliquem moderatum, non tamen solicitudinem adhibere: Oportet etiam curam rei familiaris habere, quoniã beatus Paulus de uiduis loquens ait.
I Tim. 4 Si qua uidua filios, aut nepotes habet discat primum domum suã regere, & mutuam uicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. Et paucis interiectis subiungit; Si quis autem suorum & maximè domesticorum curã nõ habet, fidem negauit. Et quòd hoc non solùm secularibus hominibus, sed etiã Ecclesiasticis uiris necessarium sit apertè insinuat Paulus Si quis, inquit domi suæ præesse nescit: quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Igitur multa sunt necessaria, ut faciamus, ubi nec uocaliter, nec mentaliter orare possumus: & quamuis hunc locum multi sic, & alii sic interpretentur, mihi tamen uerior expositio uidetur, quòd hyperbolicè locutus est hic Christus ad rem exaggerandam. Quæ quidẽ figura à Cicerone dicitur superlatio, ab aliis excessus, cum sententia aliqua fidem excedit augendæ rei gratia ut cum dicimus esse aliquid niue candidius, hæc autem sæpè in sacris literis reperitur. Quoniam sacra scriptura, quæ instar est communis locutionis scripta, eisdem etiam utitur tropis, & figuris, quibus communis modus loquendi utitur. Et, ut res fit apertior, aliqua exempla proferam ex sacris literis, in quibus hæc hyperbole inuenitur. In Actis Apostolorũ Acto. 2.
describens noster Lucas illam historiã aduentus Spiritus sancti, & uolens innuere multitudinem gentium & nationũ, quæ tunc erant Hierosolymis ait; Erant autem in Hierusalem habitantes uiri religiosi ex omni natione, quæ sub cœlo est. Quod nisi hic admittatur hyperbole, erit necessarium fateri tunc fuisse Hierosolymæ Hispanos, Gallos, Anglos, Ionæ 3.
Scotos, Indos, Aethiopes, & Siculos, Sarmatas, Scythas, aliasque nationes, quas uix Niniue, quæ ciuitas erat maxima, itinere trium dierum capere potuisset: Matt. 6.
nedum Hierosolyma, quę oppidum erat mediocre. Similiter & Christus suadere nobis uolens, ut eleemosyna secretò, & absque iactantia fieret, dixit; Te autem faciẽte eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua. At cum eadem Mat. 19
in utraque manu sit anima, fieri non potest ut sinistra nesciat quid faciat dextera: quare quædam ibi est hyperbole, siue quidam excessus ad rem magis commendandam. Similiter & apud Matthęũ Deu. 1.
legimus Christum dixisse: Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. In ueteri etiã testamento uolentes exploratores a Mose missi magnitudinem urbiũ Ezec. 31
terræ promissionis significare, & murorum altitudinem dixerunt: Vrbes sunt magnæ, & ad cœlum usque munitæ. Ezechiel etiam uolens significare nullum fuisse Regem similem Assyrio, qui tantis diuitiis tantaque potentia floreret dixit: Cedri non fuerunt altiores in illo paradiso Dei. Ita & nunc Christus, ut magis nobis orationem commendaret frequentẽ, dixit; Oportet semper orare, pro frequenter. Vbi hyperbolica locutione usus est. Eadem figura utitur Paulus dum dicit; 2. Th. 3.
Sine intermissione orate. Et Ioannes: Sunt autem, & alia multa quæ, fecit Iesus, quæ si scribãtur p singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scri-

scribendi sunt,librosq. Sed parabolam audiamus. [Iudex erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat,& homines non reuerebatur]Hæc parabola est,& parabolicè loquebatur Christus,quæ utinam & nunc esset parabola,& pro historia nõ posset recenseri.Quosdam enim iudices a malo solet retrahere aut timor Dei,aut pudor seculi.Primi sunt boni; secũdi occultè mali. Sed iste erat apertè malus, quia neutrum istum retrahebat. Quoniam nec Deum timebat,quo ad primũ, nec homines reuerebatur,quo ad secundum. Hæc enim impietas ex auaritia communiter prouenire solet,iuxta illud
Eccl.20 Ecclesiastici.Xenia & dona excæcant oculos iudicis.Hæc enim dona & hæc libido habendi & excellendi ,ac imperandi iustitiam peruertunt,& reipublicæ gubernationem funditus destruunt. Quod lamentabatur Propheta Esaias dicens;Væ,
Esai. 5. qui iustificatis impium pro muneribus,
Exo. 18 & iustitiam iusti aufertis ab eo. Mores autem boni iudicis expressit Iethro cum dixit Mosi: Prouide de omni plebe uiros sapientes, & timentes Deum,in quibus sit ueritas, qui oderint auaritiam, &c. qui iudicent populum. Ecce quales
1.Co.14 iudices esse debent. Primò, sint uiri,& non pueri,sensu,& moribus. Nolite(inquit Paulus) pueri effici sensibus Etiam
Eccle.8. si canicie uacent , sint tamen robore, &
Dan.13 uirtute ualidi, iuxta illud; Noli quærere fieri esse iudex,nisi ualeas uirtute irrumpere iniquitates,&c.Daniel licet ætate esset iuuenis,senes tamen impudicos iudi
3.Re. 3. cauit.Secundo,dicit sapientes. Hanc sa-
Deu.34 pientiam postulabat Salomon, ut popu-
Pro.12. lum Israeliticum iudicaret.Sic Iosue fuit
2.Pa.19 repletus spiritu sapientiæ: qui populum erat iudicaturus.Quapropter in Prouerbiis dicitur:Via stulti recta in oculis eius qui autem sapiens est,audit consilia.Tertiò, timentes Deum. Vnde rex Iosaphat, ait iudicibus:Videte quid faciatis. Non enim hominis exercetis iudicium, sed Dei. Quartò, in quibus sit ueritas iusti-
Deu. 1. tiæ & uitæ. Vnde in Deuteronomio habetur : Quorum conuersatio sit probata in tribubus uestris. Quintò,non cupidi munerum,imò qui oderunt auaritiam: hoc enim est,quod in primis nocet iustitiæ iudicumque omnium corrumpere æquitatem ualet.Nã sicut piscatore arundine pisces decipiente,quandiu nullus piscis hamum apprehendit, arundo recta permanet: postea uerò quàm apprehensa in hamo esca , filum trahit,inclinatur, harundo piscis pondere , & torquetur : sic multi iudices iustitiæ uirgam rectam tenent,dum pondere donorum non tentatur ,cum autem cliens aliquis accedit pretium pro iudicio pollicens, inclina-
tur , sæpe etiam frangitur iustitiæ sacrosancta æquitas. Cum Deus misit Mosen Exo.
ad Pharaonem habebat uirgã in manu, quoniam facturus erat iudicia in Aegyptios : cuius quidem iustitiæ uirga cum Moses caput apprehenderet serpẽs erat, cum uerò caudam in uirgã uertebatur. Quia hoc habet iustitia,ut si quis principium aspiciat,mordere uideatur reum , sed si finem inspexeris, uirga est æquans inæqualia.Verum uirga in terram proiecta in serpentem uertitur. Quoniam iudex terrena cupiens omnia ueluti serpens deuorat: sed si iudex finem considerauerit, accipiens illam caudã , & finem iudiciumque futurum perpenderit,uidelicet quomodo ipse etiam a Deo iusto
iudice sit iudicandus, iam tunc non ser- Deu.16
pens,sed uirga æqua erit.Ideo Dominus Mosi præcepit dicẽs:Iudices,& magistros constitues in omnibus portis tuis,ut iudicent populo iusto iudicio: nec in alte-
ram partem declinent. Talis erat ipse Exo. 18
Moses de quo habetur in Exod. Stetit populus iuxta Mosem de mane usq; ad uesperam. Audiant hæc nostri iudices, qui uix ad unam horam ferunt litigantium importunitatem. Expende etiam quod dicit iuxta,aut supra Mosem ; no-
stros uerò nemo audet tangere,nec pau- Esai. 1.
peres sine summo timore accedunt. Quos Dominus accusat per Esaiã;Principes tui infideles,socii furum, omnes diligunt munera , sequuntur retributiones, pupillo non iudicant, & causa uiduæ non ingreditur ad eos. Talis erat iste, de quo nunc est sermo, ad quem causa uiduæ non ingrediebatur ; atque ideo subditur.

[Vidua autem quędã erat in ciuitate illa,& ueniebat ad eum dicens. Vindica me de

me de aduersario meo,& nolebat ꝑ multum tempus.]Posuit exemplum in uidua ut in fœmina, quæ natura sua fragilis & uiribus, utrique auxilio destituta est. Sic non tantur iniqui iudices, qui humillima quęque seuerius puniunt, nec ius dicunt nisi potentibus. Huic uiduæ fragili & desertæ uiri auxilio iniuria facta est: habebat enim aduersarium potentem, siquidem eum aduersarium nominat. Potuit autem esse, quantum conijcere possumus, aut mercator, aut publicanus, aut exactor quorum officium est, non modo debita, sed etiam plura, quam debita sint exigere. Aut forte habebat hæc fœmina aliquē fundum, aut prædium iuxta alicuius diuitis limitem, qui uiduæ iniuriam inferre quacunque ratione posset: ea de causa cupiebat, ut aut partem, aut totum prædium uiduæ illius arrogaret sibi,& adiungeret: Vtcunque si hoc constat uerissimè fœminam hanc iniuria esse affectam, quo in casu iudicem nullum inueniebat iustitiæ amatorem, quoniam potente aduersario existente rarissimè iustitia exhibetur fragiliori. Quare nihil unquam profecit, nec precibus, nec querelis, quibus sępenumero crudelem suscitauit iudicem. Quòd ò utinam nostris temporibus adeo frequens non esset, ut potius de iniuria huic uiduę illata querentes, omnem in hac materia sermonem consumeremus, quam ad tempora hęc nostra præsentia oculos conuertentes in tot iniurias innocentum incurreremus. Nam quis est qui regum curias, ciuitatum iudicia siccis oculis possit intueri. quibus in locis tot uiduarum cateruas, aliorumque hominum miserrimorum eiectas, & oppressas passim uidemus: quibus non modo non patent iustitiæ, sed nec etiam portarum aditus, à quibus per immanes iniquitatis ministros summa cum ignominia submouentur? Non sic faciebat ille
Iob.31. sanctus uir, qui dixit. ; Oculos uiduæ expectare non feci.

[Post hæc autem dixit intra se: Et si Deū non timeo, nec hominem reuereor, tamen quia molesta est mihi hęc uidua, uindicabo illam, ne in nouissimo ueniens sugillet me.] Ecce quòd saltem iste licèt iniquus esset, tamen pro uitanda molestia iustitiam facit,& uindicat illam. Sed iam nūc multos iudices inuenies peiores isto, qui nec ob Dei timorem, nec propter hominum pudorem, nec aliqua importuni tate uolūt iustitiam facere: de quibus po Zach.7.
test dici illud Zachariæ; Cor suum posuerūt, ut adamantum: ne audirent legem. Porrò sugillare est carnem maculare ex percusso, à sugendo, quòd succus, id est, liuor, deducatur. Gręce uerbum est ὑπωπιάζω. Solet etiam accipi pro accusare, damnare,& reprehendere, sicut accipitur hic. Ille enim dicitur sugillari, qui cogitur ui rationis obmutescere: uel qui tædio clamorum suffocatur. Timebat hic iudex, ne postea ab hac muliere coram superiori iudice accusaretur, & ut se hac molestia, & periculo liberaret statuit iustitiam illi facere, licet animo inuito.

¶ Discant ex hoc loco iudices supremi, à quibus non est appellatio, quales esse debeant: nempe ut eorum iudicium rectum sit. Cum enim dominus uellet ciuitates Sodomorum subuertere, occurrit ei sanctus senex Abraham dicens; Absit Gen. 1
hoc à te, ut perdas iustum cum impio, qui iudicas omnem terram. Ac si diceret; Tu qui iudicem superiorem non habes, à quo possis appellari, uide quid facias, quia supremus es iudex: & iudicas omnem terram. Discant ergo supremi iudices, ut summe aduerrant, ne quid iniustum faciant, cum non habeant, qui eorum sententias corrigunt. Discāt etiam omnes prælati diuites,& potentes, ac principes non opprimere pauperes, ne in nouissimo sugillent eos quia in die iudicij im Sap.8.
portunis clamoribus corā Deo supremo iudice cœli & terræ accusabunt eos. Vnde Sapiens ait: Tunc stabunt iusti in magna cōstantia aduersus eos qui se angustiauerunt,& qui abstulerunt labores eorum. Venient enim tunc ante tribunal Christi diuites, tyranni, & iniqui iudices pupillorum, & uiduarum oppressores: ubi erit pupillorum accusatio grauis,& allegatio dura. Suffocabuntur enim ita, ut non possint respondere: sicut ille, de quo Euangelista Matthæus ait: At ille obmu Mat.22
tuit. Applicat iam nunc Christus ad propositum parabolam:

[Ait autē Dominus; Audite quid iudex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet uindictam electorum suorum clamātiū ad se die, ac nocte, & patientiā habebit in illis? Dico uobis quia citò faciet uindictam illorum,] Concludit parabolam arguendo; Quòd si iudex iniquus uictus precib. uiduæ disposuit tandem uindicare uiduam: quantò magis Deus iustissimus faciet uindictam electorum suorū clamantiū ad se? Quapropter Deum oremus, petitionesq; nostras coram illo constituamus. Hoc enim hic docet Christus, ut in tribulationibus nostris nomē illius inuocantes, omnesque dolores, & labores in manib. eius deponentes, deinceps de salute simus securi. Ipse nanque cum opus fuerit nos auxilio solabitur suo, qđ si statim nō exaudierit preces nostras, ne diffidamus, sed potius in oratione perseueremus. Nam si iudex ille iniquus uiduæ iustitiā fecit ab illa solicitatus: quid faciet Dominus iudex iustissimus? Non poterit certè precib. nostris non acquiescere si perstiterimus. Hoc igitur Dominus in tota hac parabola præcipuè intēdit: nempe ut perseuerātes simus in oratione. Cum enim dixisset, oportet semper orare & non deficere, statim adduxit parabolam: ut nobis orationis assiduitatem, & perseuerantiam suaderet. Eandem doctrinam scripsit noster Lucas in capite undecimo. ubi Dominus etiam frequentem orationem commendat, in cuius rei confirmationem adducit parabolam de eo, qui ab amico tres panes commodatos petiuit: facta hac consideratione, si non dederit, eo quod amicus est, saltem propter importunitatē dabit, quot quot habet necessarios. Eodem modo hic dicitur, si iudex iste noluerit iustitiam ob uirtutem facere, saltem ob importunitatē faciet: quare multo facilius Dominus, si eū solicitaueris, preces tuas motus exaudiet. Et hic est huius parabolæ sensus.

¶ Verum pro maiori explicatione aliquorū uerborum in contextu obseruā, & iste clamor continuus electornm nōn est formaliter petitio uindictæ (qua uis uindicta iustitia sit punitiua, quę sanctè possit desiderari) sed est formaliter petitio, quę adueniat regnum Dei. Est formaliter desideriū beatitudinis perfectæ (in anima, scilicet, & corpore) cùm aduenerit regnum Dei, & quia regni Dei aduētus annexam habet uindictam, hoc est iustitiā punitiuā iniuriarū illatarū electis Dei, ideo clamor iste est uirtualiter petēs uindictam. Et quoniam electi continuè suspirant ad regnum Dei: ideo quotidie dicuntur petere uindictam clamādo die, ac nocte. Et conformis est hæc sententia clamori martyrum: iuxta illud Apocalypsis. Sub altare Dei uidi animas interfectorum propter uerbum Dei, & clamabant dicentes; Vsquequo Domine non uindicas sanguinem nostrum, &c. Obseruā etiam, quòd dicit Deum uindictam sumere nomine electorum, non reproborum, quorum condemnatio hic incipit. Apoc. 6.

Sed procedamus. [Veruntā filius hominis ueniens putas inueniet fidem in terra?] Post orationem optimè nūc agit de fide: quia ubi fides non est, deficiet oratio. Sic Paulus ait: Quomodo inuocabūt in quem non crediderūnt. Nulla erit orationis uis ubi fides defecērit. Quoniam autem oratio animam optimè præparat ad expectandum iudicii supremi aduentum, qui ueniet, ut faciat uindictam electorum suorum, prius locutus est Dominus de oratione, nunc uerò de aduentu suo loquitur; quando ueniet, ut ulciscatur, & puniat illos, qui seruos illius iniuriis, & incōmodis afficere non uerētur. Et tūc cùm uenerit putas, quòd inueniet fidem super terram? Quāuis Deus sic zeletur pro suis electis, tanta tamen erit tūc malorum multitudo, ut apud paucos uera fides inueniatur. Et si nūc ueniret, ubi inueniret fidē? Quot uidemus in præsenti seculo schismata, quot hęreses, quot impias opiniones. Nō loquor de Turcis, nō de Iudæis, non de hæreticis, sed de his, et, qui sibi uidentur, & ab aliis existimātur Christianissimi. O miseram & infirmam fidem. Præterea si loquamur de fide, qua homo homini fidē uel habet, uel seruat, neque illa suo loco habetur: sed tāta est hominum huius seculi uanitas, ut merito illud ethnici locum habeat: Nusquam tuta fides. Quocunq; enim de ueteris uix inuenies, cui tutò fidas: nec qui sibi fide- Ro. 10.

re iusit. Sicut enim Deo neque fidimus, neque fidem seruamus: ita & homines aliquando nec nobis fidem vel seruant, uel habent: ut sic par pari reddatur. Iam synceritas antiqua periit, abierũt aurea illa secula: modo enim nemini fidere audemus. Quoniam olim omne æs alienum sine testibus: & sine chirographo probatissimũ erat. Nunc è conuerso etiam testibus, & chirographo ipso fidem facientibus audent debitores debitum negare creditoribus. Tanta est in hominibus perfidia & nequitia. Qua de causa, nec amicissimis & notissimis iam fidem facimus sine iactura. Olim Gabaonitæ uenerunt ad Iosue, & credidit eis: ubi duo considera, de illius temporis bonitate & synceritate.

Iosu. 9.

Primò quàm sancta erat illis temporibus fides, ut fallere aliquos posse non crederetur: Sancti qui cæteros de suo effectu esse existimabant: quia ipsis amica est ueritas & non mentiuntur: ita mentiri neminem putant, & quia ipsi alios fallere nesciũt, nõ putant quod alij fallant eos. Hinc Salomõ ait: Innocens credit omni uerbo. Non est in Iosue & in suis uituperãda facilitas: sed laudanda bonitas. Arguendi sunt, quia Deum non consuluerunt: & commendanda animi synceritas & bonitas mentis, q. Gabaonitas mentiri non crediderunt, sed bene de proximis iudicabant. Hoc est innocentem esse, ignorare quod nocet: & si circunscribitur ab aliquo, de omnibus tamen bene iudicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. Hac igitur mentis suæ deuotione inclinatus, ut crederet, testamẽtum disposuit, pacem dedit, & confirmauit societatem. Secundò expende, quod ubi ad terras eorum uentum est deprehẽsa fraude, nihilominus tamen fidem seruauit, & reuocandam non censuit, ne fidem suam solueret: quanuis alienam per fidiam apprehenderet: sed nunc nec fides, nec iuramenta seruantur. Mirabile exemplum de fide seruanda narrat Diuus Augustinus de M. Regulo, qui captus in primo bello punico à Pœnis, cum esset Romam missus ad captiuos commutandos, iurassetque se rediturum, rediit quidem non commutatis captiuis, quanuis ab amicis retineretur Romæ: maluit tamen redire ad hostes ad exquisita supplicia, quàm fidem hostibus crudelissimis datam nõ seruare: & sic Chartaginem reuersus est. Paucos nunc M. Regulos inuenies ubi iam nulla fides, aut promissio seruat. Sed de his iam satis.

Pro. 14.

Aug. li. 1. ciui. c. 15.

¶ Igitur quia Christus hactenus fuerat locutus de necessitate orationis: modo docet qualis oratio debeat esse: nempe humilis & modesta. Erant etiã ibi pharisæi, q. orationes longas faciebant, & putabant magnã se habere fidem, & quòd non essent ipsi de numero illorũ, in quibus non inueniretur fides: & de se magna confitebantur. Docens itaq; hos, quomodo nihil de se sit præsumendum, & quomodo oratio humilis esse debeat, subdit Euangelista, dicens: [Dixit autem, & ad quosdam, qui in se confidebant, tanquam iusti, & aspernabantur cæteros parabolam istam dicens: Duo homines ascendebant in templum, ut orarent, unus pharisæus, & alter publicanus.] Vulgo dici solet nullum est malum quod aliquando non subsequat bonum. Prouerbium quidem uerissimũ est: quoniam tanta est Dei misericordia, ut non solum ex bonis, sed etiam ex malis occasionẽ benfaciendi capiat. Peccauerunt Angeli in cœlo contra suum creatorem, peccauerũt certè & grauissimè. Quapropter omnipotẽs Deus hominem creauit: ut enim ait Diuus Augustinus, homo ea de causa creatus est à Deo, ut impleretur Angelorum sedes quæ uacuæ mansẽrant. Creato autem homine ad illam supremam fœlicitatem, accidit aliud flagitium: peccauit enim ille homo recenter creatus contra Deum, & inobedientia sua iustitiam originalem perdidit, simul cum gratia & amicitia Dei. Ex hoc tamen malo ingens consecutum est bonũ: nam Deus, ut hominem quem ad similitudinem suam formauerat, in pristinum statum restitueret, homo factus est. Venit enim filius hominis saluum facere quod perierat. Verum bonum hoc ingens & scelere cõtaminatum fuit. Perfidi enim mortales Christum Redemptorem suum cruci affixerunt: non tamen tanto crimine tardior facta est Dei misericordia, quin ipsa Christi morte salutem hominum cogitauit. Ex summo igitur omnium mortalium malo summum efficit

Aug. ench. c. 9.

Gene. 3.

Matt. 9.

cit Deus omnium bonorum bonum. O quam bonus est Deus qui (ut ait Moses
Deu.32 in Cantico suo) sicut educit mel de petra, oleumque de saxo durissimo: ita educit ex duro peccatoris animo mel deuotionis & suauitatis, & oleum misericordiæ. Sic etiam iusti sæpe post peccatum feruentius seruiunt Deo.

¶At diabolus è diuerso ex bono elicit malum: quoniam quemadmodum Deus adeo bonus est, ut ex malis etiam posset creare bona: sic diabolus adeo est malus ut ex bonis etiam possit conficere mala. Nam cum Deum creatorem æmulari uelit in operibus contrario modo omnia operatur, nec amplius assequitur, quàm apparentiam quandam bonitatis, uelut simia naturæ humanæ imitatrix. Vt ergo Deus ex eleemosyna pietatem, ex oratione deuotionem, ex ieiunio continētiam, ex decimarum solutione iustitiam, &c. educit. Sic è contrario diabolus ex his omnibus arrogantiam, superbiam, & ad cæteras uirtutes ignauiam quandam extrahit. Mirum tamen non est: si sint contrariæ uoluntates Dei & dæmonis, quorum opera tam opposita sunt. Quid magis oppositum, quàm arrogantia & humilitas? At arrogantiam diabolus ex uirtute educit: Deus vero ex peccato humilitatem procreat. Vtrumque autem in hac parabola licet intueri. Poteris considerare opera Dei in illo publicano, qui peccatum suū cognoscens humilitate meruit salutem, diaboli uero in Pharisæo, qui legem obseruans superbia sua omnia bona opera inquinauit. Hoc summatim dictum sufficit, postea cum de utraque persona tractabimus, fusius agemus. Nunc singula uerba huius parabolæ explicemus. Ait itaq; Euangelista: Dixit ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, & cæteros aspernabātur.] Ad quosdam uidelicet arrogantissimos & vanos, qui cum per se nihil sint, plus æquo sibi tribuunt & uendicant. Hoc uanissimum est. Primò quia incertum est homini, quando iustè operatur: falsa enim iustitia multos decepit. Vn
1.Cor.4. de Paulus: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Ideo hic non inaniter dicit, tanquam iusti, ut doceat non uerè fuisse iustos: nam si uerè iusti fuissent, iustitiam suam non sibi, sed Deo retulissent acceptam. Vanum itaque est confidere in iustitia: cum nesciat homo an iustus sit. Secundo non est confidendum in propria iustitia, quia iustitię nostræ non sunt puræ: iuxta illud Esaiæ: Esai.64.
Facti sumus ut immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Tertiò non est confidendum in propria iustitia, quia non est stabilis: homo enim quantumcunque magni meriti sit, labi potest, ut Dauid, Petrus, & multi alij: Adam cecidit, & etiam Angeli qui eminentis erant naturæ. Vnde Iob: Iob. 4.
Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem. Quis Sampsone fortior, Dauide sanctior, Nabu Iud. 16.
chodonosore potentior, & Petro feruen- 1.Re.11
tior? Sed omnes isti propter præsumptionem Dan. 4.
corruerūt. Sēnacherib omnem fiduciam Mat.26.
suam constituebat in magnitudine sui 4 Re.18
exercitus: at sanctus Rex Ezechias Deo tantummodo fidens uictoriam obtinuit, Hierusalem liberata ab hostibus, occidit enim Dominus centum octoginta quinque millia illorum, & postea Sēnacherib ipse a filijs suis fuit occisus. Ita profligauit Dominus Holophernem cum omni Assyriorum exercitu: de quibus ait Iudith loquens de Deo: Qui confidunt in Iud. 9.
multitudine sua, & gloriantur, &c. Quapropter istis, qui sibi ipsis confidunt, non dño, ait Propheta Amos. Væ uobis, qui Amos.4
opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates capita populorū: ingredientes pōpaticè domum Israel. discamus ex hoc loco nihil nobis confidere. Ne confidas in diuitiis: quoniam scriptura ait: Væ uobis diuitibus, qui habe- Luc.6.
tis hic consolationem uestram. Ne confidas in uiribus, multi enim fortissimi fuerunt duces in seculo, quorū nomina prorsus ignoramus, ait enim scriptura: Potentes potēter tormenta patientur Ne glorie- Sapiē.6.
ris in ędificiis, aut equis, mundique luxu: quoniam inquit Hieremias: Væ qui ædi- Hie. 22.
ficatis iniustitiam. Ne confidas in nobilitate generis, aut corporis pulchritudine: scriptum enim est. Vana est pulchritudo. Ne multum tribuas uelocitati: reliquisve Prou.31
artibus humanis, quibus bruta sunt hominibus præstantiora. Asael, qui erat ue-

loci-

sociatate par capreis, quæ morantur in syl
2.Re.2. uis, occisus fuit, quia Abner sequebatur.
Ne iactes literarum cognitionem, si quidem nemo adhuc extitit æqualis dæmonibus scientia, qui tamen omni scientia sua inferni pœnas euadere non possunt. Non adhibeas fidem fauori, aut gratiæ principiū. Amen enim Regi Assuero gra
Hest. 7. tissimus, eo die, quo cum Rege suo cœnauerat, ab illo suspensus est. Ideo Dauid: Nolite confidere in principibus, neq; in filiis hominum: in quibus non est salus.
Psal. 14 Hos ergo qui uirtute sua, & uiribus confidunt, alloquitur Christus dicens: [Duo homines ascendebant in templum: vt orarent unus Pharisæus, & alter publicanus.]

Ad orationem ascenderunt. Ad hoc
Ioan. 2. enim factum est templum: iuxta illud Saluatoris; Domus mea, domus orationis est. Et Salomon orans nomine dixit in
3.Re. 8. templo: Exaudies deprecationem, quod cunque orauerit in loco isto. Quanquam multi sunt, qui templis utuntur non ad orandum, sed ad negotiandum aut (quod turpius est) ad peccandum: quibus multo esset melius, si nunquam templum ingrederentur, ut huic Pharisæo accidit, qui in templum intrans arrogantia, & superbia perdidit quidquid antea uirtutis habebat. Sanius igitur fecisset, si se domi continuisset. Inerat ad orandum, & pro oratione peccatum admisit: cuius exemplo omnes caueant sibi, nequid aliud in templo faciant, quàm preces effundere, animumque totum Deo tradere. De ijs enim qui contra faciunt
Hie. 11. conqueritur Dominus inquiens: Quid est, quòd dilectus meus in domo mea facit scelera multa? qui in uia affectus est iniuria, leuius ferre solet, quàm si in propria domo fuisset iniuriam passus. Vnde illud vulgò celebratur exaggerationis ar
Hest. 1. gumentum. Vim mihi intulit etiā in domo mea. Quare Rex Assuerus, ut Aman grauius peccasse probaret, dixit: Etiam Reginam vult opprimere me præsente in domo mea. Ita etiam offendunt Deum, qui in templo peccāt: quoniam adeo impudentes sunt, ut Deum in propria illius domo non uereantur offendere. Ita nunquam legimus Dominum adeò indigna
Ioan. 2. tum fuisse, quàm cum uendentes & ementes in templo inuenit, quo in casu ille, q. omnibus alijs peccatoribus semper peperceris tam grauiter successit hominibus: innuens, quàm sibi displiceat templorum uiolatio. Oportet ut in loco sancto sanctus sis: nam quid prodest, quòd locus sanctus sit, si tu sanctus non es? Hic Pharisæus in templo erat, sed in eo superbè egit: locus enim non iustificat hominem. Quapropter disce in loco sancto Dei orare, psallere, & uerba diuina attentè, & deuote audire, &c. [Pharisæus stās hæc apud se orabat.] Cùm enim preces eius debuissent ad cœlum ascendere, gloria tamen inanis meritorum suorū hoc faciebat, vt orans apud se esset: & tamen uera oratio extra se rapit orantem. Præterea, statio hæc indicium præbebat inflati animi, quam Deus semper odit. Contra uerò cor contritum, & humiliatum nunquam despicit. Vnde in Ecclesiastico habetur, Psal. 50
quod hominis seipsum humiliantis oratio nubes penetrat. E diuerso autem Eccl. 35.
quæ oratio illa erit, ubi humilitas non est: imo in qua nos humilitatis pudet? Salomon erat omnium ditissimus, & gloriosissimus Rex, quàm Iudæi unquam habuerunt: attamen non pudebat eum coram omni populo genibus flexis orare. Daniel in die ter cadebat in genua in oratione. Moses cadebat in faciē suam orationem. Et ipse Christus cœlorum Rex procidens in horto orabat Patrem. Et quid 3.Re. 8
solum hos commemoro? In Apocalypsi Ioannes uidebat non solum uiginti-
quatuor seniores, sed etiam omnes Angelos in cœlo in faciem procidere ante Dan. 8. Nu. 16.
Dei thronum. In Iob quoque scriptum Luc. 22.
est, quòd etiam columnæ cœli ante Apoc 7
Deum contremiscunt: denique obstupescunt omnes creaturæ ad diuinam Iob. 26.
maiestatem, & hic superbus Pharisæus peccator, & impurus homo in terris erecto collo, & capite, coram Deo audiebit stare & comparere? Sed non solus est hic Pharisæus, qui superbè, & arroganter est in templo. Nam nostris temporibus uidemus etiam mulieres pulcherrimis stragulis cubantes, missæ, sacrisque concionibus interesse. Et existimo breui fore, (ea sunt stultitiæ incrementa) ut ceruicalia, ipsosque lectos in templo

transferant, ut mollius cubet. Sed quia in capite secundo huius, cum Simeon uenit in spiritu in templũ de his locuti sumus: nunc duo obseruamus hic. Primum horum est, ꝙ hæ cerimoniæ Ecclesiæ, quamuis de essentia non sint, tamen maximam animi superbiam ostendũt, qui eas omittunt. Quãquam.n. potissimum omnium sacrificium & maximè acceptabile sit cor contritum, humile, & mundum; corporis tamen humilitas sicuti genuum flexio, &c. multum adiuuat ipsius cordis humilitatem, sensualitatem frangens, animamq; erga Deum disponens. Quare cum Christus, & Apostoli has externas cærimonias non modò docuerint, sed etiam commendarint, stupenda uideri debet eorum impudentia, qui hæc in missa, & reliquis diuinis officijs audent contemnere.

¶ Secundò obserua quàm difficile, & atrox sit superbiæ uitium: omnia enim alia non semper apparent, latent interdũ, quia nõnunquam occultari possunt, nõnunquam etiam acquiescũt. Nam uorator, si domi peccat, foris non item: libidinosus etiam non semper, nec in omni loco flagrat: friget aliquando, uel naturæ fragilitate, uel uitij tædio. At superbus in lecto, in mensa, in foro, in tẽplo, in omni denique loco, & tempore, domi, forisque indicia ostẽdit tumoris sui, ut in hoc Pharisæo uidemus. Qui ubi arrogantiam suam in primis cohibere, & occultare debuisset (siquidem in conspectu Dei constitutus nihil aliud non modò uelle, sed nec cogitare quidem debet, nisi quod pium, sanctumq; sit) ibi superbissimus fuit: sed nec ueritus est illũ offendere, à quo multa petitum uenerat. Sed iam eius orationem audiamus.] Deus gratias ago tibi, quia non sum, sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, uelut hic publi-

Pro. 18. canus.] Iustus in principio accusator est sui, & sic oportebat, ut iste faceret: tamen a suis laudibus incipit. Abraham rogans ꝓ Sodomitis coram Deo sẽ humiliabat: Quia, inquit, semel cœpi, loquar ad Dominum meum, cum sim puluis, & cinis. Acsi

Gen. 19 diceret: Ne irascaris mihi, quòd pro alijs

Gen. 32 oro: qui tamen ipse peccator sum. Sic faciebat Iacob dicẽs: Domine Deus minor sum omnibus miserationibus tuis, &c.

Sic etiam Dauid: Quis ego sum (ait) Do- 2. Re. 7.
mine Deus, & quæ domus mea, quia adduxisti me hucusque? Sic etiam faciebãt socij Danielis dicentes: Domine Deus in

stus es, & in omnibus, quæ fecisti nobis. Dan. 3.
Sic & ipse Daniel dicebat: Tibi Domine iustitia, nobis autem confusio, &c. Hunc

in modum confitentur probi omni tẽpo Dan. 9.
re in sua oratione propria sua peccata: è contra autem impij a suis laudibus incipiunt, sicut iste, qui gratias dabat, quia non erat, sicut cæteri.

¶ Sed cur iste malè egit dando gratias Deo, & numerans bona sua, cum Paulus dicat, ꝙ in omnibus gratias agamus. Da

uid etiam & Ezechias, Paulus quoque & Ephes. 5.
Zacchæus, & alij bona sua narrauerunt. Cur ergo iste dãnatur? Aliud est gratias agere cognoscendo Deũ autorem bonorum, & aliud est bona habere reputando, ꝙ a se ipso, uel suis meritis Deus illa dederit, & proximum contemnendo. Quapropter aduerte, quòd triplex est genus superborum. Quidam sunt, quòd ea quę habent non putant a Deo se habere: sed quòd suis uiribus, ingenio, aut sollici

tudine illa acquisierint. Talis fuit Nabu- Dan 4.
chodonosor qui dicebat iactanter: Nonne hæc est ciuitas magna Babylon, quam ego ædificaui, &c. Et sic, Sampson hac ta

ctus uanitate dixit: In mandibula asini Iud. 14.
percussi eos. Quos Dominus percusserat, dixit, quòd ille percussisset. Quapropter statim Deus illum magna siti percussit: ita ut penè moreretur. Sicut etiam uox dicit de cœlo Nabuchodonosor Regi: Regnum tuum trãsibit a te. Est enim Deus honoris sui zelator, soletque æstimationem suam tueri, quotiescunque

ab hominibus usurpatur. Aduersus hos Esa. 10.
loquitur Isaias dicens: Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur Serra contra eum, a quo trahitur? Quomodo si eleuetur uirga cõtra eleuantem se & exaltetur baculus, qui utique lignum est. Et uideas quomodo Deus zelat suum honorem, statim subdit pœnam. Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus eius tenuitatem, & subtus gloriam eius succensa ardebit, quasi combustio ignis.

ignis. Et Paulus etiam contra istos. Quid
1.Cor.4 habes, quod non accepisti? Si autem acce
pisti, quid gloriaris, quasi non acceperis.
Iacob.1 Iacobus Apostolus etiam ait: Omne da-
tum optimum, & omne donum perfectū
desursum est à Patre luminum. Et rursus
2.Cor.3 Paulus: Non sumus sufficientes cogitare
aliquis ex nobis, tanquam ex nobis, sed
sufficientia nostra a Deo est. Si homo ex
se sufficiens non est ad cogitandum bo
num, quod est minimum inter bona ope
ra: quid poterit ad agendum? Vnde Do-
Ioan. 6. minus: Nemo uenit ad me, nisi Pater
Ose. 13. meus traxerit eum. Et per Oseam: Perdi-
tio tua (inquit) ex te Israel: & auxilium
tuum ex me. Per se uadit homo ad pecca-
tum, sed non redit: per se nauis descendit
in rapida aqua, sed nō ascendit. Terra spi
nas & tribulos per se profert, sed non per
se triticum: mater enim est herbarum, &
nouerca tritici. Sic homo per se potest
facere malum, sed non bonum meritio
rium uitæ æternæ sine gratia Dei. Ideo
Dominus: Sine me nihil potestis facere.
Omnia bona tua tam corporalia, quam
spiritualia a Deo sunt. Cur igitur super
bis? Multi adeo arrogantes sunt, ut si au-
diant se ab omnibus amari, statim respon
deant urbanitatem suam, liberalitatem,
& bonū ingenium amoris illius esse cau
sam. Si uero audiant ualetudinem, uitæs-
que suas in pretio esse, gloriantur, & di-
cunt: continentia mea, uitæque modera-
tio hæc mihi præstitit bona. Quorum quā
ta sit superbia: nemo non uidet: quando
ea bona, quæ Deo sunt, ut autori suo refe
renda, sibi tribuūt. Alios inuenies nihilo
meliores, a quibus si petas, qua ope diui-
tias compararunt: iactant industriam
suam, dicentes: Indos petiui, inauditas na
tiones penetraui, ibique ingenio meo
hæc omnia mihi confeci, quæ uides. O in
sane: Nonne alii in eisdem locis, quibus
tu uersati ditescere nunquam potuerūt?
Nonne etiam alij multi te ditiores effe-
cti, in mari cum omnibus diuitiis suis pe
rierunt? Igitur, o amantissime cur ma-
uis deo esse ingratus, quàm Deo omnia q̃
habet accepta referre, siquidem & qui-
non habuerunt Dei auxilio consequun-
tur, & qui habent Dei patrocinio opes
suas à mille periculi tuentur. Quod si op

ponas: pro hærede omnia bona mea pos-
sideo, nihil hic ad comparandum, aut ca-
sus, aut auxilium ullum promouit: pater
mihi reliquit. A patri quis dedit? auus;
auo? atauus. Fateor, sed si perstitero, om-
nino deueniendum est ad illum, qui ha
buit a maioribus suis nihil. Sed sint ita sa
nè omnia bona tua hæreditaria: qua ope
conseruas, quæ mille modis diligentissi-
mos dominos deserūt? quo auxilio deni-
que uales (quod præstantius est), & spiri-
tum ducis ad illa perfruenda? Nullā ergo
excusationem afferre potes tuæ ingratitu
dinis: nisi Deum datorem omniū bono
rum cognoscas, at si cognoueris quot bo-
na consequantur inde, gratus eris, & plu-
ra in dies beneficia consequeris.

¶ Aliud genus superborum est, qui etsi
omnia beneficia à Deo fateantur accepta
non gratis tamen, sed meritis suis sibi cō-
cessa autumant. Habent in memoria ali-
qua pietatis opuscula, quæ aliquando fe-
cerunt: & ideo, ualetudinem suam, bona
temporalia, & etiam animi tranquillita-
tem iam pridem sibi debitam, & ita nihil
accipiunt de manu Dei ut gratuitum, sed
ut debitum. Horum tamen non modo su Ioā. 15.
perbia, sed etiam stultitia est mirabilis, nā
quæ habemus, non quia boni sumus, ha-
bemus, sed quia bonus est Deus. Vnde
Christus Apostolis dixit: Non vos me ele
gistis, sed ego elegi uos ut ætatis & fructū
afferatis. Quasi diceret; Hæc omnia quæ
facitis, mea opera sunt. Nihil enim quis
conari potest nisi præuia gratia diuina,
quæ dormientes excitat, pigros strenuos
facit. Non quia boni eramus futuri, ele-
git nos Deus, sed quia elegit nos Deus,
boni sumus. Quare gratia Dei gratis da-
ri dicitur, quoniam sola Dei bonitas in
causa est, ut hominibus detur. Ideo Pau Rom.11
lus: Si gratia ex operibus, gratia non est
gratia. Vnde in capite immediatè prece
denti Dominus dixit: Cum feceritis om-
nia, quæ præcepta sunt uobis, dicite serui
inutiles sumus, quod debuimus facere fe
cimus. Et quia ibi satis diximus, in hoc lo
co de merito nostrarum operationum
supersedent imputo. ¶ Nunc tertium ge-
nus superborum uideamus: illos nem-
pe, qui licèt sciant bona, quæ habent es-
se à Deo, & non ex meritis suis data, ta-

men in illis gloriantur, ac si sua essent: gloriam Dei vsurpantes: ut fecit hic Phariseus
1. Ti. 1. de quomodo loqui mur. Propter hac peccatum non peruenerunt Moses, & Aaron in terram promissionis: quia non retulerunt honorem Deo pro fonte de lapide excusso. Quare ait Paulus: Regi seculorum, immortali, & inuisibili, soli Deo ho-
Nu. 20. nor, & gloria. Quod testati sunt Angeli in Christi natiuitate, dicentes: Gloria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus.
Luc. 2. Hoc iã in superioribus exposuimus. Se ipsum extollit stultus hic & laudat inaniter. Sicut lanx trutinæ quanto leuior est, tanto amplius sursum ascendit: sic quanto homo uanior est & inutilior & iniustior, tanto sublimius se extollit, & cũ sit impius iustitiam sibi iactabundus assumit: & iusti nomen impudenter usurpat. Contra uero quemadmodũ lanx plenior & grauior se deprimit deorsum: sic uir uirtute clar⁹ & honestate insignis se abijcit & inclinat, & quanto est apud alios uirtutib. onustior, tanto apud se ipsum iudicatur imperfectior. Hęc est.n. magna perfectio suæ imperfectionis cognitio.

¶ Sed expẽde hominis arrogantissimi uerba. Non sum (inquit) sicut cæteri hominum. Cum se solùm bonum credit: quodammodo malè de Deo sentit, quia credit quod Deus in uno solo loco diuitias posuerit, & ꝙ aliis non sit bonus, nisi sibi, uel quod aliis sit parum bonus, in quo Deo derogat. Aman, qui credebat, quòd solus ipse esset honorandus a rege, cum interrogauit eum, quid faceret rex, quem uoluerit honorare, cogitans
Hest. 5. Aman, & reputans, quòd nullum alium rex nisi se uellet honorate, respondit: Homo quem rex honorare cupit debet indui uestibus regiis, &c. Quod cum fecisset Mardochæo lugens & operto capite abiit tristis in domum suam, & etiam suspendio interiit. Et sicut Mardochæus est exaltatus, quem despiciebat & odiebat Aman, & ipse Aman suspensus & dãnatus, sic iste Pharisæus, qui solus se dignum honore putabat, est cõdemnatus, & publicanus despectus a Deo iustificatus, & honoratus. Solum inter omnes hic Pharisæus se putabat esse. Ideo superbia uento comparatur, quia nihil sustinet: ita superbus nihil sustinet aut patitur: solus esse uult & ab omnib. præ cæteris obseruari. Alia uitia consortio gaudent, ut libido, ludus, edacitas, auaritia, uerum superbia solitudinem quęrit, societatem non patitur, tanta est huius teterrimi uitii importunitas, omnia sibi desert, se solam in pretio esse habendam putat: omnes humiliat, ut se exaltet. Et in Esai. 48.
hoc uidemus, quia dixit: Alij raptores &c. Cum reuera ipse esset raptor & iniustus, quia rapiebat gloriam Dei, de qua ipse dixit, quòd alteri illam non esset daturus. Iniustus quippe erat, quoniam proximum non auditum prius, nullis testibus, nullis iudiciis, temerè damnabat: Matt 7.
digitoque ostendens publicanum trahebat in exemplũ accusationis suæ: in quo istius perspicuè cernitur impietas, qui non modò se iactabat, sed etiam alios ui Ro. 14.
tuperabat. O quot habet iste in seculo imitatores, qui festucam in oculo fratris uident, trabem autem in oculo suo non considerant. Vnde Paulus ait; Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? suo domino stat, aut cadit. Certè si iste sapuisset, uel in hoc cognouisset improbitatẽ suam, quòd perperam de aliis iudicaret, uerùm nemo improbus sapit. Ignis omnia in se conuertit, quemadmodum, & fluuius, omnes torrentes in se recipit, & immutat, sic & homines, qui boni sunt, quæcunque aut audiunt, aut aliqua ratione accipiunt, secundum naturam suã optima reddũt. Mali autem etiam bona in mala conuertunt. Quare nullũ est certius argumentum, quo quis se discutiat, moresq; suos exactius exploret, quàm si sibi persuadeat se esse talem, qualem proximum esse iudicat. Quod si animaduertisset Pharisæus iste, cognouisset utique suam iniquitatem.

¶ Obserua autem hic, nullam aliam causam esse, quare proximos contemnamus, uos uerò magni faciamus, nisi quia acutius uitia illorũ, quàm nostra intuemur. Cum autem nemo sit, quin aliquo defectu peccet, fit necessariò, ut proximorum mores, & uitam nostris semper postponamus. Veruntamẽ diuerso se habet modo in huiusmodi æstimãdi negotio superbus, & humilis: nam superbus, qui

qui malè omnia perpendit, in altera parte trutinæ mala proximi sui constituit, in altera uero bona, si quæ habet sua: & ita non est mirum si digniorem se inueniat cæteris. At humilis & modestus è diuerso se habet, mala sua semper præ oculis gestans, nihil in proximis dignius supplicio, quam in se intuet, quia bona opera sua, qui bonus est non perspicit. Mala sua intuetur, & bona aliorum considerat. Mo-
Exo.34. ses cum haberet faciem splendidam, ita ut filij Israel non possent in faciem eius intendere, solus ipse nesciebat, sic tu si bona proximorum tuorum animaduertere uel les, mala autem tua ob oculos semper gestares, pluris proximos tuos, quàm te ipsum faceres. Quare periculosissimum est se bonum putare. Infirmus enim qui se morbo oppressum nō sentit, medicinam non quærit. Sic Pharisæus iste, quia uitia sua non attendebat, innocentissimum se iudicabat, reliquos uero iniquissimos, quorum etiam minima peccata notabat.
Matt.13 Ideo Dominus ait istis; Publicani & peccatores præcedent uos in regno Dei. Quoniam se iudicantes infirmos remedium quærunt. Sic intelligenda sunt uerba illa
Apoc.3 seuerissima Apocalypsis: Vtinam frigidus esse, aut calidus, sed quia tepidus es, incipiam te euomere de ore meo. Quo modo fieri potest, ut homo frigidus Deo sit gratus, tepidus autē, qui calido propinquior est, peioris sit conditionis? facilis responsio est. Calidus dicit ille, qui igne charitatis flagrans uirtutes omnes interius & exterius possidet. Frigidus, qui charitate destitutus, procul ab omni uirtute moratur Tepidus uero qui nec charitate calet, nec etiam omnino friget, saltem in exteriori apparentia. Dicitur ergo tepidus peioris esse conditionis, quàm frigidus, nō quod plurium peccatorem sit reus, sed quia in eo statu est, in quo difficilius sanari potest. Negligit enim medicinam, qui morbi sui conscius non est. Sic iste cum se infirmum non putet, remedium non curat. Et quòd iste sit sensus germanus huius autoritatis patet, quia immediate subdidit Dominus, dans causam, quare tepidus sit peioris cōditionis, dicēs; Quia dicis diues cum & locupleiatus, & nullius egeo & nescis, quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cęcus, & nudus. Si iste Pharisęus, cum pauper esset, & cęcus nudus, putabat se esse diuitem, & iactabat opera sua, dicendo. [Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium, quę possideo.] Iste ascendit ut oraret, & cum oratio sit petitio, et pen de quam stultus sit, quòd bona opera sua ostendit Deo ad quem orat. Ineptius esset ille qui eleemosynam petiturus, se prius anulis, torquibus aureis, & uestibus pretiosis ornaret, credens sibi adiumento fore. Nam pauperes ulcera sua ostendere solent, ut sic facilius intuentium animos moueant. Eodem ergo modo nos in oratione, si uolumus Dei misericordiam flectere, non uirtutes, ut Pharisæus hic osten temus, sed potius cum publicano peccata fateamur. Nam quemadmodum ęgrotus, qui a medico istus puriorem sanguinem emittit grossiorem retinet, deficit ille uero, qui puriori retento inutiliorem foras proijcit, conualescit, sic peccator, qui bona sua prędicat, & mala tacet, salute caret, ille autem uiuit, qui bonis non emissis, quidquid mali habet, humiliter coram Deo medico sapientissimo exponit. Sic Balac rex Sidoniorum dicebat; Septem altaria ordinaui. Vide quid impij Deo offerant, & quę sint illorum pręparationes, nempe iactare si qua fecerint bona, quasi Deus non uiderit illa, aut esset cęcus. Optime Deus hæc omnia nouit, & scit opus bonum quod facis & non solum opus ipsum, sed omnes circunstantis boni operis. Videas quantum Deus consideret omnia opera nostra. Obtulit Abraham holocaustum, & Deus omnes circunstantias considerauit, dicens; Quia non pepercisti filio tuo unigenito, &c. Non solum dixit filium, sed unigenitum, & omnia optime considerauit & laudauit. Quia fecisti, inquit, hanc rem. Quam rem Domine? Non inuenio nomen opere dignum. Vide quomodo omnia ponderat. Sic etiam in domo Simoni Pharisęi feris cum Magdalena, ponderans omnia eius bona opera, & circunstantias: Osculum mihi nō dedisti, hęc autem, &cæt. Igitur si Deus ita uidet & pon derat omnia opera & eius circunstantias, & omnia uidet, & scit, nequicquam tua enarras opera. Cęlauit hic Pharisæus pecca ta, quę

Quomodo Pharisęi ieiunēt, & dēt decim. vid Epi. lib.1.c. 16.10.1.

Nu. 22.

Gen. 22

Luc.19.

Melitam uipera inuasit manum Pauli. dum sarmenta in ignem mitteret: sic dum opera bona mittimus in Deum, qui ignis dicitur in scriptura, statim nobis- Deu.24 cum est gloria inanis: quæ ideo difficile uitatur: quia omnia alia uitia à malis e- ruuntur, hæc autem à bonis. Vnde quantum reliqua uirtutibus extinguuntur tantum gloria inanis crescit: sicut ignis sulphureus, qui aqua iniecta roboratur, præbente materia, cui hæres alimẽtum. Est tandem hoc uitium adeo in omnibus uirtutis simile: adeo uirtutis personam gerit: ut nunquam nisi bonis tendat insidias. Non enim blasphemus homicida, aut latro inani gloria peccat, qui in quo sit gloriosus non habet. Quare cauere debent iusti, ne ab hoc uitio fallacissimo operum suorum bonitas destruatur.

1.Mac.6 Edidisset Eleazarus preclarum facinus occiso Elephanto, nisi illato uulnere imperita sua ab eodem etiam fuisset interfectus Sic tu quoties uitio resistis, aut opus bonum operatis, elephantem occidis, mundum, uel diabolum, periclitaberis tamen nisi telum anceps uanæ gloriæ caueris. Tunc igitur strenuissimum te ostendere debes, cum uiceris, ne à te ipso uincaris blandiente laudis tuæ memoriæ: quæ uniuersam uictoriam destruet, humilitatem omnium uirtutum, uelut columnam, & fundamentũ euertens. Nam cætera uitia singula singulas perdunt uirtutes: auaritia liberalitatem, libido castitatem, iracũdia beneuolentiam: at hæc pestis omni bono opponitur. Sed de his satis.

¶Nunc uerba huius Pharisæi discutiamus. Sabbatum hic pro hebdomada sumitur, quia duos dies habdomadæ ieiunans abstinebat à carnibus, tamen non abstinebat à uento uanæ gloriæ, quo pascebatur, à quo erat melius illi, ut abstineret. Cum ait, decimas do, rectius diceret, reddo, cum de sunt omnia. Obserua etiam, quòd licet superbus esset, & arrogans tamen optimo ordine processit. Prius enim dixit mala, quæ nõ fecit: quia

Psal.33. prius eradicanda sunt mala, deinde facienda bona, iuxta illud Psalmi: Diuerte a malo, & fac bonum. Nam quemadmodum impossibile est aliquem ad sanitatem restitui, nisi prius à morbo liberetur: ita etiam impossibile est aliquem bene operari nisi prius recesserit à uitiis. Sic dominus Hieremiæ dixit: Ecce constitui te su- Hiere.1 per regna, ut euellas & destruas: ædifices, & plantes. Non poterat ædificare bona nisi prius destrueret mala, neque plantare optima, nisi prius eradicentur pessima: atque ideo prius dixit vt euellas & destruas mala: & postea ædifices & plantes bona.

Psalm.1 Sic etiam Dauid prius dixit; Beatus uir qui non abiit in consilio impiorũ, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit: & postea dixit; Sed in lege Domini uoluntas eius: & in lege eius meditabitur die ac nocte. Christus in Ioanne ait; Amen dico uobis qui non in- Ioan.10 trat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde ille fur est, & latro. Et postea dixit; Qui autem intrat per ostium pastor est ouium. Prius posuit indicia mali pastoris, & postea boni. Et in Decalogo prius Exo.20. ponuntur præcepta negatiua, & postea affirmatiua. Et Paulus idem fecit scribens ad Timotheum, & ad Titum. Sic & iste 1.Tim.2 prius numerat mala, quæ non egit dicens Tit.1. quòd non erat raptor, nec adulter, nec iniustus: & postea subiungit bona dicens; Ieiuno bis in sabbato, & decimas do omnium, quæ possideo.

¶Obserua rursus in hoc superbo Pharisæo, quòd has duas partes iustitiæ, scilicet, euitationem mali, & perfectionem boni sibi ipsi ascribit. Quapropter non dicit gratias ago tibi Deus, quòd me gratia tua mala abstraxisti, & per spiritum tuũ ad bona agenda permouisti & adiuuisti: sed simpliciter dixit: Gratias tibi ago, quia non sum sicut cęteri hominum: imo tot bona ego solus feci quando alii malis rebus studuerunt. Stultus non legerat, quod Esai.42. dominus dicit: Ego sum, qui deleo iniqui Eze.37. tates tuas propter me. Et in Ezechiele: Ego sum sanctificator tua. Et Paulus aper Phili.2. tè dicit; Deum operari in nobis bonum Ioa.15. uelle, & perficere. Et quemadmodum palmes non potest fructum ferre: nisi manserit in uite: si nos fructum ferre non possumus, nisi manserimus in Christo Discamus omnem spem nostram & fiduciam in Christo ponere. Et quidem necessaria sunt opera bona ad salutem, sed sciamus sine Dei gratia nos uitam æternam

non

nō posse mereri: atque adeo ei, q nos ad iuuat gratias tribuamus, non nobis qui siue ipso nihil facere possumus. Reiicit Christus hunc Pharisęum hypocritam cum sua oratione, licèt caueret à malis, & bona fecisset: quia gloriam Dei sibi ipsi usurpauit. Fideles Christi serui gloriam tribuunt Deo omnium operationum suarum. In publicano è contra lætatur Christus, nō quod peccata placerent, sed quia peccata confitetur & ueniam petiit contrito corde. In Pharisæo erat bonum & malum, in Publicano etiam bonum & malum, eligamus bona vtriusque & mala odiamus. Diligamus bona opera Pharisæi, & humilitatem publicani, & peccata publicani, atq; arrogātiam & superbiam Pharisæi odiamus. Discamus cum multis operibus posse damnari, si humiles non fuerimus. Discamus licet peccatores simus, non desperare de Dei misericordia quam obtinebimus cum publicano si pœnitentiam egerimus.

1.Thes.4

¶Denique obserua sicut in initio dicebamus quō diabolus ex bonis operib. elicit mala & gloriam inanem. Sed vt uideas apertè Dei bonitatem, qui tam bonus est quod etiā ex malis nostris bona eliceat, iam audiamus Euangelistam & uideamus quæ narrat de publicano. [Et publicanus a longe stans nolebat oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Expende Dei bonitatem, atque sapientiam Qui de peccato, quo nihil peius esse potest, humilitatem educit. Ille quidē artifex esset admiratione dignus, qui non modo aurum, uel argentum optimè omnium cęlaret: sed etiam scoriam ipsam in aliquod opus eleganter conuerteret. Eodem igitur modo Deus se habet in animarum nostrarum salute fabricanda: si quidem non tantum uirtutum metallo, uerum etiam peccatum nostrorum scoria nos illustrare contendit. Scoria enim in sacra scriptura aptissime pro peccato sumitur. Sic dixit Dominus Ezechieli: Versa est mihi domus Israel in scoriam. Omnes isti æs stannum, ferrum, & plumbum in medio fornacis scoria argenti facti sunt. Idem dixit Isaias Propheta populo Israel: Argentum tuum uersum est in scoriam. De hac igitur tam uili criminū nostrorum scoria, nititur Dominus supremam fœlicitatem nobis cōficere. Vnde ait Diuus Augustinus: Deum non permissurum fore peccata, nisi ab aliis aliqua essent bona peruentura, iuxta illud Pauli: Vbi abundauit delictum, superabundet & gratia. Quare nullo satis pacto potest Dei sapientia commendari: quàm quòd a peccato ipso uirtutē, a malo bonum, ab inferno denique gloriā suscitat. Qua de causa nemo desperare debet: si diu in peccato permanens nullum diuinum sensit auxilium. Deus enim sæpenumero electos suos diu in peccato, esse permittit, ut in uirtute radicitus hæreāt, humilitatemque suam cognoscentes, uere humiles fiant. Sicut enim, qui domum firmiorem ædificaturus post parietum antiquorum ruinam multum in iacendis fundamentis immoratur, ut sic stabilius, & diuturnius ędificium euadat: sic Deus peccatorem, quotiescunque fragilitate sua cadit, non statim excitat, sed iacere patitur, ut ille cognoscens suam imbecillitatem omnia bona sua Deo acceptare ferat, altiusque fundamenta humilitatis & uirtutis iaciat. Huiusce rei nobis proponit exēplum sacra scriptura in Dauide, qui postquam per Prophetam Nathan reprehensus est, humilior postea fuit & cautior. Non dubito Dauidem multo meliorem & doctiorem post pœnitentiam fuisse, quàm ante peccatum. Sic ipse: Afflictus sum, & humiliatus sum nimis. At humilitas intelligētiam parit, ut ipsemet ait: Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam iustificationes tuas. Sic etiam profuit Petro, nam ex lapsu didicit nūquam de suis uiribus præsumendum, nec alios contemnendos. Et ideo post resurrectionem Domini interrogatus a Christo, an plus cæteris diligeret eum, modestius respōdit: Tu scis domine quia amo te. Sic & Paulus cum uas esset electum à domino recordatus, quòd peccator erat dixit: Ego sum minimus Apostolorum, qui nō sum dignus uocari Apostolos, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei. Certe cum dignissimus esset Apostolus tantam humilitatem deceret, sit, ut nō se putauerit dignum. Et alibi etiam

Ezec.22.

Esai.1.

Au.su.p Ps.104.

Rom.5.

2.Re.12

Psal.37.

Psa.118

Ioan.2.

1.Co.15

etiam dicit: Christus Iesus uenit in hunc mundum peccatores saluos facere: quorũ primus ego sum. ¶ Secundo nõ solum humilitatis fructum parit peccati ruina, uerum & prudentiam in posterũ: nam sicut aniculæ laqueos uitare cautissimè solent, quibus aliquãdo præpeditæ clarũ & corporis iactatione se explicuerunt: sic peccatores diaboli compedes formidat, in quibus semel, aut bis detẽti sunt, rursus quemadmodum spinæ interius uineis noxiæ sunt: uerum si eleuantur, & circumcirca pro sepe ducantur, alia noxia prohibẽt: sic peccata in anima quidẽ ualde nocent uirtutis fructum impediẽtia, si eradicentur, tamen & in memoriæ uallo statuantur, ad omnia uitia firmissimum erunt propugnaculum: peccati nanque memoria, peccatorem deinceps reddit cautiorem. Sic
Psal. 50. David. Peccatum (inquit) meum contra me est semper.

¶ Tertiò, surgens peccator a peccato, sæpe feruẽtior incedit, & uelocior in uia Dei, sicut uiator solet, qui comitib. præcedentibus festinat, ut illos consequatur, ne fortè aut erret, aut solus uiã faciat. Hinc ergo poteris Dei perspicere bonitatem, quãdoquidem tot commoda ab ipso peccato nobis conficit, ut in hoc publicano uidemus, qui de superbo humilis factus, procul in angulo templi pudibundus consedit, culpam suam fassus, illiusq; ueniam implorans humiliter. Singula autem consideremus. Primò a lõgè stabat, quia conscius scelerum suorum se indignum uenia reputans non audebat Deo appropinquare. A longè stabat, quia longè eum à Deo posuerunt sua peccata. Hoc est unum ueræ conuersionis principium, cùm peccator cognoscit quòd longe à Deo recesserit. Tale fuit filii prodigi conuersionis initium, cognitio uidelicet elongatio
Deu. 15 nis à domo paterna. Quanti (inquit) mercenarii in domo patris mei, &c. Surgã & ibo ad patrem meum. Iuxta exemplum hoc, qui gratiam apud Deum inuenire & cõsequi uolumus à longe stare debemus in humilitate: nos nostraque peccata considerantes, nobis ipsis displicere, nos ipsos corripere, & dignam agere pœnitentiam. Præterea a lõge publicanus stabat, sed Dominus illum de propinquo intuebatur. Sic quo magis quis se humiliat, magis accedit Dñs, quo uerò magis se extollit, magis recedit ab eo. Vnde Dauid: Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Fugit nãque dominus superbos, & illos qui se ope sua eleuare nituntur: qua de causa humilibus quo propinquior est, eo ab arrogantibus remotior. Secundò nolebat oculos ad cœlum leuare præ pudore suorum scelerum. Præ pudore reformidabat maiestatis diuinæ conspectum. Hæc est uera cordis humilitas, hæc uera animi submissio: ubi homo ex consideratione suorum peccatorum ad considerationem maiestatis diuinæ ascẽdit, & corã eo totis artubus contremiscit. Quemadmodum in Esdra uidemus, qui cũ pro populo oraret, dicebat: Deus meus confundor & erubesco leuare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerunt usque ad cœlum. Sic etiam Magdalena indignam se reputauit coram Christo apparere, atque pudibunda stetit retro, & ad pedes eius sese abiecit, atq; ibi perseuerauit cum lachrymis, tergẽdo, osculãdo, & ungendo, & erigere se non audebat, ut Christum, aut quemquam alium intueretur, donec uerbũ cõsolatorium audiret: Remittuntur tibi peccata tua. Talis spiritus exigitur ad pœnitentiam, & ubi Deus pro remissione peccatorum rogatur. Et sanè quidem peccator indignus est, qui cœlũ intueatur, qui dominum cæli offendit, atq; ideo debet peccator faciem Dei uereri, postquã peccauit sicut mulier adultera, quæ uirũ grauiter læsit, & uir misericors parcens ei, apparet illa cõfusa & uerecunda ante maritum. Tu autem ò anima peccatrix quanto maiore pudore apparebis in cõspectu Christi, cui per sacramenta Ecclesiæ & fidem fuisti desponsata? Quoniam fornicata es (ut inquit propheta) cum amatoribus multis. Non cum uno, sed cum multis, nõ semel, sed sæpissimè: Cur igitur nõ mœstissimo, & non turbatissimo uultu ante oculos sponsi tui uenire audebis, quem tã graui iniuria affecisti? Rex Manasses in sua oratione dicebat indignum esse, ut cælũ uideret. Discat igitur peccator quãta cum humilitate & uerecundia

Psal. 62. Psal. 63.
1. Esd. 9
Luc. 7.
Hier. 3.
2. Pa. 36

Deum

Deum precari debeat, ita uidelicet, ut cul
pam suam agnoscens præ uerecundia nō
audeat apparere coram Deo, sicut hic pu-
blicanus qui oculos non audebat leuare.
Psal.50. Hoc etiam Dauid fecisse scriptura com
memorat, quia dixit; Miserere mei Deus,
non audens nomen suum prodere præ
uerecundia & pudore. Non enim cum ue
Psa.131 niam petebat, dixit: miserere Dauid, sicut
alibi dixit; Memento Domine Dauid: aut
Psa.115. sicut alibi blādiēs dicit: filius ancillę tuæ,
Psal.68. aut puero tuo Quia hæc omnia familia-
1.Tim.2 riaris sunt, & ideò magis occasionem cu
mulandi culpam, quam minuēdi tribue-
rent. Denique ut Paulus orationem defer
re præcipit cum uerecundia & sobrieta-
te. Tertiò percutiebat pectus suum. Per-
cutiebat pectus, ubi erat cor, ex quo om-
nia peccata pullulant, iuxta illud Saluato
Mat.15. ris: De corde exeunt quæ coinquinant ho
minem, nempe furta, homicidia, &c. Hāc
ergo uoluntatem nostram, propriumque
Iocl.2. cor percutere debemus, iuxta illud: Scindi
te corda uestra, & non uestimenta uestra.
Arbor, quæ radicitus euellitur, terram in
qua hærebat deiicit. Sic peccatū quod ra-
dicitus & omnino euellitur, cor commo-
tum & afflictum relinquere debet. Pectus
igitur percutiendum est, à quo culparum
emanat libidines Theseus rex Herculi,
qui uxorem suam & liberos interfecerat,
dicebat. Percute, percute ictu ualido pe
ctus istud: non enim debent blandè tra-
ctari tea pectora, quæ tantis sceleribus con
scia extiterunt Quartò, ore simul & cor-
de dicebat: Deus propitius esto mihi pec-
catori. Breuis oratio & efficax. Primò con
fitetur Deum, tanquā misericordem, quia
solus ipse, & non alius potest peccata di-
mittere: iuxta illud quod ipsemet inquit
per Esaiam: Ego sum qui deleo iniquita
Esa.43. tes tuas. Quis enim potest peccata dimit-
tere nisi qui sine peccato est? Quis potest
facere mundum de immundo cōceptum
semine? Nonne tu qui solus es? Deinde
Iob.14. seipsum fatetur peccatorem, qui neque
bona opera, neque merita habeat, quæ
possit prętexere, sed quòd omnis sua spes
præcipuè in misericordia Dei posita sit.
Prętererea non accusat alios, non satanā, nō
astra, non carnis amicos, sed seipsum, &
ideò dixit; Mihi peccatori. Atque hac de
causa dicitur etiā hic, quòd suum pectus
percutiebat: quia sciebat, quòd peccati
causa erat ipsa uoluntas. Sic Dauid; Mise-
rere mei Deus, &c. Et sequitur; Quoniam
iniquitatem meam ego cognosco. Iterū Psal.50.
quoque dixit; Confitebor aduersum me Psal.31.
iniustitiam meam domino.

¶ Ad nostram autem eruditionem dis-
camus ex humili huius publicani confes
sione culpam nostram cognoscere: & pro
prium pectus nostrum tundere: & nobis
ipsis ueniam petere, non defendentes pec
cata nostra, nec aliquem accusantes, sicut
patres nostri Adam & Eua fecerunt. Adā
retraxit culpam in mulierem, & in ipsum
Deum, qui illam dederat tam molestam: Gene 3
& mulier accusauit serpentem. Ad excu Psal.14.
sandas (ut inquit Dauid) excusationes in Rom.12
peccato Vnde Paulus consulit dicens: Nō
uos defendētes charissimi. Iudas filius Ia-
cob licet innocens esset propter scyphum
inuentum in sacco Beniamin, se ipsum ac
cusauit dicens; Quid respondebimus Do
mino nostro? Deus inuenit iniquitatem
seruorum suorum. Et ille qui peccatum
non fecit, nec inuentus est dolus in ore e-
ius, signa peccatoris habere uoluit: uoluit
circūcidi, & cum iniquis reputari. Quare
ergo nos tātis criminib. obruti, nō humi
liter culpas nostras fatebimur? Iacob q a
lenis erat, nuda colli, & manus pellibus hę
di texit: in signum, ut uir iustus & inno-
cens peccatorem se debeat reputare: nam
quo humilius & liberalius professus fue-
ris peccata tua: eo faciliorem Dei erga te
misericordiam reddes: quantò uerò per-
tinaciorem te præstiteris in peccatis tuis
defendendis, tātò indignior uenia effice Gen.17
ris. Quod si clarius uolumus uidere, con-
uertamus oculos in hunc pharisæū, cuius
superbæ orationi prælata est publicani
humilis cōfessio: quod etiam elucescit ex
iis, quæ in textu sunt, & quæ Dominus di
xit, parabolam applicans.

[Dico uobis descēdit hic iustificatus in
domum suam ab illo.]

Hoc est, magis quàm ille pharisęus, qui
sanctitatem sibi uēdicabat. Hebræi enim
sua conficiunt comparatiua, per proposi-
tionem, men, quæ est, ab, quam interpre-
tes uertunt, quàm positiuis subiunctim.
Vt bonus sum ego à patribus meis: id est,
melior

meliot q̃ patres mei. Et Esaias: Multæ filiæ desertæ, &c. Et in Psalmo. Bonum est confidere in Domino quàm confidere in homine Id est, meliùs est confidere in Domino, quàm in homine: & melius est confidere in Domino, q̃ in principibus. Vnde Beatus Ambrosius in libro de fuga seculi allegans illud, quod Dominus dixit serpenti: Maledictus eris inter oĩa aĩantia, & bestias terræ: & cum in codicibus septuaginta interpretum legisset maledictus tu ab omnib. pecorib. terræ: ait ipse, quòd serpens esset maledicendus ab omnib. animantib. terræ, eo q̃ omnium malorum nostrorũ causa & origo fuit. Sed salua pace tanti doctoris nescio an hûc Hebraismum exacte percalluerit uir sanctissimus, & Ecclesiæ Doctor eximius nam septuaginta trãstulerũt maledictus tu ab omnibus animantib. intellige præ omnib. & magis q̃ omnes. Similiter hic descendit iustificatus ab illo id est, magis q̃ ille. Et ne quis existimet interpretationem nostram reiiciendam, Diuus Hieronymus aduersus Pelagianos citat iustificatus plusquam ille, & Augustinus epistola octuagesima sexta ad Cassulanum ita scribit; Nõ dixit damnatũ pharisæũ, sed magis iustificatum dixit publicanũ.

¶ Ad nostram autem eruditionẽ duo hic obseruãda sunt. Primum obserua. Si humilitas cum peccatis tantum ualet, ut etiam Pharisęi sanctitatem superet: quid effecisset eadem humilitas cum pietate coniuncta? Rursus Si arrogantia adeo mala est, ut sanctitatem uincat, si fuisset cum peccatis aliis copulata, quid egisset? Secundo si Christus damnat eos, qui gratias sibi ipsis tribuunt de bonis, quæ ipsi faciunt, & in quibus habent partem, quãtò magis damnabit eos, qui se iactant de bonis, in quibus ipsi nihil fecerunt. In ieiunio enim & eleemosyna, & aliis operibus uirtutis homo aliquid habet, & ipse operatur cũ Dei auxilio nihilominus tamen detestatur dominus eos, qui gloriã Deo non tribuunt, ut in hoc Phariseo. Sed corporis pulchritudine, nobilitate sanguinis, uirium fortitudine, & diuitiis quas ex parentibus hæreditasti, in his nõ habes partem, nec aliquid tu egisti, ut nobilis esses, aut pulcher.

¶ Igitur si de bonis, quæ nos facimus, gloriari nõ licet, quãto magis abominabitur Deus illos, qui de diuitiis, aut generis nobilitate, corporis fortitudine, seu pulchritudine se iactant & gloriantur. Abominabiliores & stultiores sunt isti q̃ illi, qui de his, quæ fecerunt gloriantur. Tertiò discamus bonorum nostrorum obliuisci, & peccata recolere, memoria enim bonorum sæpè superbiam generat ut licet uidere in hoc pharisæo. Lege de hoc Gregorium. Sed Christus concludit dicens.

[Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.]

Regulariter loquendo nõ intelligitur hoc de hac uita in qua multi extollũtur, & eleuantur supra se ipsos, & superbiũt, & nunquã abiiciuntur in hoc seculo, sed reuera humiliabuntur in inferno. Solet tñ Deus in hoc mundo eos superbos humiliare ad exemplum, & correctionem eorum, ut humiliauit Pharaonem, Goliath, Saulem, Holophernem, Aman, Sennacheribum, Nabuchodonosorem. Antiochum, Herodem, & alios. Porrò hic, humiliabitur, non pro humilitatis uirtute sumitur, nisi pro abiectione & uilipẽdio. Sic sumitur illud, qđ beata uirgo dixit; Respexit humilitatem ancillæ suæ. Hoc est paruitatem, seu exiguitatem, ut in expositione huius cãtici annotauimus. Sic etiam illud, qđ in Exodo hĩ intelligendũ est cum de uirgine uitiata dicitur, si humiliauerit eam, quia post perditam uirginitatem non est tanti ualoris, aut existimationis. Sic. n. dominus hos superbos humiliare. Vnde serpenti dixit Deus. Super pectus tuũ gradieris. In hoc uidebis, quid pariat excellentiæ appetitus, nempe deiectionẽ & qui supra se sine Deo extollitur, infra se deiicit. Serpens noluit esse ut homo & effectus est oĩ bestia agri inferior. Sic & quia homo uoluit ad Deum ascendere, ad bestias descendit.

Luc. 1.

Exo 21.

Gen. 3.

¶ Obserua etiam, quòd hæc sententia ter legitur in Euangelio. Vna in Euangelio Matthæi, & bis in nostro Luca hic, & in capite quarto decimo ad innuendum triplicẽ humilitatem, cordis, scilicet oris, & operis. Et quia in quarto decimo capite huius superius iam hæc uerba interpretati

pretati sumus, nunc nolo amplius in his uerbis demorari. Verùm pro conclusione huius doctrinæ, quam Christus in hac parabola docet, aliqua sunt obseruanda.

Mat.23 ¶ Primum est, quantum sit arrogātia, ac uana gloria, uel quæcunq; superbia fugienda. Hoc est, qđ in primis Christus hic docet, uidelicet, ut omnem superbiā fugiamus, quantum autem sit flagitium superbia, uel ex hoc poteris cognoscere, ꝙ permittit dominus alia multa peccata curandę superbiæ causa. Dixit Dauid in Psalmo: Ego dixi in abundantia mea, nō mouebor in æternum. Cui arrogantiæ ut possit medicina adhiberi, permisit Deus

Psal.29. ut homicidium & adulterium, uitia te-

Mat.28. terrima committeret. Quare dixit idem Propheta; Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus. Nec minus Diuus Petrus uiribus suis plus nimio fidēs, dixit: Si omnes scandalizati fuerint in te ego autem nunquam scandalizabor. Postea uerò hanc arrogantiam suam, periurio confutauit. Vide igitur quantum sit super flagitium. Siquidem (ut iam dictum est) permisit Deus in Dauide, & in Petro alia peccata: hac de causa, s. ut arrogantiam deponerent. Nunquam enim permittuntur uitia, nisi ad alia maiora delicta euitanda. Cum aūt dominus, ut superbiam exterminet, alia peccata permittat, patet superbiam esse oīum flagitiorum maximum. Hinc intelligitur maxima illa difficultas quare Deus permittat iustos sæpenumero in hoc seculo uariis laborib. & calamitatib. torqueri. Cū impii è diuerso uoluptatib. affluāt: quoniam adeò exoptat a nobis superbiæ telū declinare, vt ēt amicissimis multa eripiat uitæ bona, incommadaque obiiciat ne rerum prosperitate extollantur, & superbiant. Vnde Paulus: Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi spiritus Satanæ, qui me colaphizet. Ecce charissimo sibi & electissimo uiro nū dubitat Deus spiritū Satanæ iniūgere, ut nō

1.Co.12 pdat, sed ut admoneat, ne unquā suæ fragilitatis obliuiscatur. Secundò obserua superbiæ mirabilem pertinaciam, quæ oīum uitiorū exercitu profligato, sola in campo audet manere, uirtutiq; per totā hominis uitā repugnare. Arma autē uirtutis nō modo non timet, sed ēt uirtutis, uulnerib. magis magisq; roboratur; humanæ fragilitati tribuens, ꝙ gratia diuina operatur. Quare quemadmodum umbra corpus, nisi undequaq; illustretur, cōsequitur: sic superbia uirtutem: nisi quis ita effulgeat luce probitatis, ut nihil loci tenebris uitiorum relinquat. Oportet igitur dum uiuimus iugiter cū superbia pugnemus, qm̄ cæteris uitiis debellatis fortius in pectore solet radicari: a quo nisi penitus eradicetur, oīs uictoria pro nihilo reputanda est. Quantum autē superatis uitiis superbiam exturbare debemus, tantum humilitatē amplecti uirtutib. receptis. Qn̄ igitur nō modo innocens, sed ēt misericors, fidus, & religiosus euaseris, memento semper humilitatis, ut nihil superbiæ locis relinquatur, quæ perpetuò pugnat. Nunquam defatigatur, & interdum sola sine aliorū uitiorum adiumento expugnat cordis humani propugnacula, ut in hoc Pharisæo uidemus, qui omnia alia uitia superauerat, & a superbia miserrimè captus est.

¶ Discamus ēt non confidere de nobis ipsis tanquam iustis, sed semper nos miseros fragiles, & ad nihilum aptos existimemus. Ad quosdā.n. qui se tāquam iustos existimabant, locutus est Christus hāc parabolam. Docet.n. hæc parabola quantū Deos odiat arrogantiam, & superbiā, & quantum diligat humilitatem. Nam superbiam deus nunquam potuit, aut uo- Gene. 3 luit pati, aut impunitam relinquere. Ex- Psal.35. perti sunt hoc Angelus, qui cecidit de cœlo, & Adam quieiectus est de paradiso, & alij innumerabiles, quorum nomina longum esset recensere. Ideò Dauid orabat, domine non ueniant mihi pes superbiæ; ibi enim ceciderunt, qui operantur ini- Iud. 9. quitatem. Iudith quoque: Superbi nō placuerunt sibi ab initio.

¶ Docet etiam hæc parabola, ne in nobis fidamus, sed quātumcunque exaltati fuerimus, habeam' humile cor, & casum timeamus: constituamus omnem fiduciam in Deo, nō in nobis ipsis. Nihil perniciosius, quàm si quis propriis suis glo- Mat.25. rietur, ni miumq; fidat, quippe super arenam is ædificat uirginibus fatuis similis quæ lampades habebant, sed non in illis oleum,

oleum. Speciem solum boni habebant coram hominibus, placebat sibi ipsis, sed ueniente sponso lampades extinguebatur: & cogebatur præ foribus stare & frustra pulsare. Sed de his satis. Sequitur in contextu. [Afferebant autem ad illum infantes, ut eos tangeret.] Turbæ hoc facie-
Mat.19. bant, ut dicitur in Matthæo: credentes per manuum impositionem dari eis aliquam uirtutem. Videbant enim per manus Christi multa miracula fieri, quia mox ut aliquid tāgebat uolens sanare sanabat: sicut leprosum cum descēderet de
Matt. 8. monte. Ideo Iairus rogabat eum, ut impo
Luc. 8. neret manum super filiam suam, ut uiue
Mat.26. ret: & sic tetigit eam, & duos cæcos quos
Ioan. 9. illuminauit, tetigit, & cæcum natum: &
Luc.7. cum suscitauit adolescentem, tetigit loculum. Et ideo credentes Iudæi, quòd illi quos tangerent, liberarentur ab incursibus dæmonum, & ab alijs malis, offerebant ei paruulos tangendos. Parentes tamen non erant frustrati a desiderio suo: nam suscipiebant, quod parentes, uel offerentes desiderabant consequi paruulos per illum tactum: nam si nihil consequerentur inutilis esset tactus, & deluderet offerentes. Quod autem esset bonum, quod eis Christus conferebat tangendo eos, nemo sufficienter dicere potest: quia nemo scire potest quantæ uirtutis esset tactus manus Saluatoris: vnde aliquib. magna & aliquibus minora cōferrentur, secundū ꝙ Christus eos ad inæqualia bona disposuerat peruenturos. Paruulos nostros sacerdotibus offeramus, qui locum Christi habent in terris, ut benedicant eos, nam ex benedictione sacerdotum imponēdo manus super eos magna bona cōsequuntur. Non enim sunt illi, qui benedicunt, sed Deus qui effectum benedictionis infundit, sacerdotibus benedicentibus nos, id est, bona petentibus. Et ita dixit Deus sacerdotibus legis Mosis, ubi Deus tradidit formam benedicendi, dicens Mosi: Lo
Num.6. quere Aaron, & filijs eius. Sic benedicetis filios Israel, & dicetis ad eos: Benedicat tibi Dominus, &c. Sequitur: Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis. Et tamen sacerdotes noui testamenti sunt multò excellentiores sacerdotibus ueteris testamenti, sacrificium nostrum est excellentius illo sacrificio umbratili, ideo multo perfectius benedicere poterunt sacerdotes nostri, quā sacerdotes ueteris testamenti, & licet omnes possunt benedicere, sed sacerdotibus magis conuenit, quàm alijs, quia istis est data talis potestas a Deo in ueteri lege, & non alijs, ideo ab istis est benedictio expectanda Sed ad contextum.

[Quod cum uiderent discipuli increpabant illos.

Non faciebant per contemptum, neque per inuidiā hoc, sed potius per ignorantiam: putabant.n. Apostoli infantes nulla utilitate Christo offerri, & etiam ut importunitatem offerentium uitarent. Pia intentione hoc faciebant, licèt non secundum scientiam, & ideo Christus mouit eos. Vnde sequitur.

[Iesus autem conuocās illos dixit: Sinite paruulos uenire ad me, & nolite uitare eos, talium est enim regnum Dei.]

Non dixit istorum, sed talium, ut ostendat non considerare ætatem, sed mores. Atque ideo subdidit dicens:

[Amen dico uobis, quicunque non acceperit regnum Dei, sicut puer, non intrabit in illud.]

Opus est, ut simus paruuli, non sensu (ut inquit Paulus) sed moribus. Paruuli Ephe.4.
enim non sunt ambitiosi, nec honores appetunt, & in puluere sedent, nec ambiunt cathedras primas. Sic nos oportet esse humiles despicientes hæc uana mundi, &
nos ipsos humiliantes. Vnde per Esa dici Esa. 47
tur: Descēde & sede in puluere. Secundò sunt sine malitia. Sic nos, iuxta illud Pauli: Malitia paruuli estote. Tertiò non seruant iram, sed facilè placantur. Ideo Apo 1.Co.14
stolus. Sol non occidat super iracundiam
uestram. Quartò sunt casti. Quapropter Ephes.4
Paulus admonet Timo. Teipsum castum 1.Tim.5
custodi. Deniqu ut lachrymæ arma infantum sunt, quas si ab aliquo læduntur, statim effundunt. Ita piorum arma sint fletus & dolor, quibus infernos hostes profligare, & arcem cœlorum capere pos
simus, in qua postea longa æternitatis se Rom.12
rie lætemur, querelas autem omnes Deo nostro exponamus, qui ait: Mihi uindictam, & ego retribuam. Sed de his satis, Vnum hic tñ obseruandū est, quanti pre-

Gen. 21 tij sint paruuli ante Deum. Fleuit Agar in solitudine, & dñs non quidem uocẽ matris, sed uocem pueri audisse dicitur. Vt ex hoc discamus quãti faciat Deus infantes, & eorum fletus, lachrymas, & orationes. Vnde solemus in necessitatibus innocentium lachrymas ad Deum mittere. Sic
Ionæ 3. etiã Rex Niniuitarum etiam paruulos ie iunio afflixit, quemadmodum apud Ionam legimus. Sed procedamus.

[Et interrogauit eum quidam princeps dicens: Magister bone quid faciens vitam æternam possidebo.]

Solebant Hebræi p prophetas ea quærere, de quibus dubitabant. Saul quęrens
1.Reg.9
3.Re.14. asinas pergit ad uidentem: ita.n. prophetam appellabant. Aegrotante filio Ieroboã, mittitur uxor eius in Silo ad Ahiam prophetam. Dauid etiam cõsulit prophe-
2.Reg.7 tam Nathan: ut templum ædificet. Cum
Iosu. 9. Gabaonitæ fraudulenter locuti sunt filijs Israel, ait diuina scriptura eos deceptos fuisse: quia os domini non interrogauerunt, ubi per os domini intelligitur diuinus vates, per quem Deus loqui solebat: quem interrogare debeteur. Itaque cum mos esset Hebræis diuinos vates consulere & interrogare: ideo hic princeps Christum dominum interrogat, quid sit acturus, ut uitam æternam possideat. Audierat Christum dicentem, qui non fuerit, sicut puer non intrabit in regnum Dei, & ideo sumpta hac occasione q̃siuit, quid esset facturus, ut illud regnum possideret. Expende autem adolescentem diuitem, & principem qui cum tot afflueret diuitijs & honoribus, non de rebus externis, aut uanis quęrit: sed de cęlo & de vita beata. Profecto sat hoc est uiri probi signum: sed paucis nunc est hęc solicitudo, omnes quærunt q̃uo principum fauores ueneatur? q̃uo prælati fiant, aut q̃uo bona terrena, aut honores adipiscantur. Cur nos ẽt hæc non tangit cura? Vita hæc nostra fu-
Matth.6 gax, sed ex hac uita pendet æterna. Cur ergo hæc cura non uehementer nos angit? Docuit ergo hic adolescens primum quę-
Rom. 6. rere regnum Dei, & iustitiã eius. Docuit
1.Co.6. primum exhibere membra nostra arma iustitiæ in sanctificationem. Docuit ita habere terrena, ac si ea nõ possideremus. Qui enim diuitias habens, anxius est de uita æterna: ita eas habet, ac si non haberet. [Dixit ei Iesus: Quid me dicis bonũ? Nemo bonus nisi solus Deus.] Homines, & cæteræ res uocantur bonæ cum limitatione: bonum tamen absolutè non dicuntur, quia hoc non competit, nisi ei qui habet totam naturã bonitatis, qui est Deus. Quia sicut in eo est tota natura entitatis, ita & tota bonitatis natura. Sicut ergo accipiendo propriè esse, nemo est nisi Deus: ita accipiendo bonitatem absolutè, nemo est bonus nisi ipse solus. De suo esse dixit Moyses: Qui est misit me ad uos, quasi ipse solus esset. Idem dicendum est de bonitate. Tamen limitatè uocatur homo bonus homo, bonus miles, uel bonus geometra, &c.

Leg. Aug. ad Ma. epi. 54 & Hi la. lib. 9.

Exod. 3.

¶ Secundò potest intelligi, q̃ solus Deus est bonus, sa seipso bonitatẽ habens suã, & non accipiens ab extrinseco, cætera autem non habent bonitatem, nisi communicatam eis à Deo: & ideo datur eis pars bonitatis, & non tota natura boni. Ideoq; homo uocatur bonus participatiuè, non tamen absolutè, nec bonitatem habens à seipso: sicut Deus. Docemur hinc primò Deum super omnia diligere. Quia si obiectum uoluntatis est bonum uerum, vel bonum apparens, ita ut uoluntas nihil diligere possit, nisi sit sub ratione boni: si adeò creaturam amas, in qua tantillum bonitatis apparet, cum aliàs mille sit defectibus uitiata, cur Deum totum bonũ, totum perfectum non amas, à quo quidquid in mundo est bonitatis, & perfectionis emanauit? Præterea si tantoperè creaturarum amori indulges: cur non potius amores õẽs ad Deum conuertis? in quo omnis bonitas, omnis perfectio est, à quo non modò uoluptatem in hoc seculo, sed etiam beatitudinem in altero consequeris? Sed quia de hac re multa disseruimus in libro, quem nuper edidimus meditationũ dilectionis Dei, præsertim meditatione tertia, nunc ad alia gradum faciamus. Docemur itaque secundo ex hac Christi responsione: vt cum laudamur reflectamus oculos mentis nostræ ad defectum nostrum: & ad eius, q̃ in nobis laudatur dependentiam à Deo: & sic laudem nobis exhibitam in Deum, cui debetur, retorqueamus, dicendo: Nemo bonus, nisi solus

solus Deus Qui me dicis bonum,iustum,
aut sapientem?Mea non sunt,nisi quę ad
defectum spectant. Deus autem solus est,
cuius sunt, quæ ad perfectionem quam-
cunque spectant sancti.Sic solet cum lau-
Iud.16. datur,Deo laudes referre Sic Iudith fecis
se legimus.quæ cum magnis præconiis à
populo laudaretur,ipsa in Deum laudem
referens ipsum cantico solemni celebra
uit:Incipite Domino in tympanis, canite
domino in cymbalis, &c. Sic beatissima
uirgo cum laudaretur ab Elisabeth, ipsa
laudes omnes Deo retulit dicens Magni
Luc.1. ficat anima mea dominum.Sciamus nos
ꝙ Deus ipse solus bonus est, à quo si q̃d
boni habemus, est nobis communicatū,
1.Tim.1 atque ipsi tantum sit pro omnib.honor,
& gloria in secula seculorum. Sed Chri
stum audiamus.[Mandata nosti:Nō occi
des.]Via cœli est obseruatio mādatorū.
Obserua autem hic, quòd Christus non
posuit hic præcepta primæ tabulæ, quæ
ad Deum pertinent,sed solum posuit præ
cepta secundæ tabulæ ad proximum per-
tinentia,quia in præceptis secundæ tabu-
læ includuntur præcepta primæ tabulæ,
quia in dilectionè proximi includitur di
lectio Dei.Deus enim diligitur ex chari-
tate propter seipsum, & proximus ꝓpter
Deum,& ideo nō potest aliquis diligere
proximum,quin diligat Deum,si dilectio
est ex charitate secus est de dilectione na
turali,aut carnali,aut uirili.Itaque ponen
do præcepta secundæ tabulæ omnem le-
gem posuit: cum omnis lex sit in dilectio
ne proximi,uel præsupponat ab ea. Ideo
Paulus ait: Qui diligit proximum legem
Rom.13 impleuit. Et iterum.Si quod aliud præce-
Gala. 5. ptum est in hoc uerbo instaurat: diliges
proximum tuum sicut teipsum. Charitas
enim ꝓximi præsupponit necessario cha
ritatem Dei.Est tamen prior dilectio Dei
ratione & natura,in quantum secundum
ordinem charitatis diligitur proximus,
nō propter se,sed propter Deum, & ideo
Deus prius diligitur. Ait itaque domi-
nus:Non occides Tantum enim Deus ho
micidium detestatur, ut eum etiam,qui
per errorem occiderit hominem exilio
Nu. 35. relegādum putet:ut in numeris legimus:
Fugiet homicida in urbem, manebitque
ibi,donec sacerdos magnus, qui oleo san
cto unctus est,moriatur. Et si homicida
qui sine culpa occidit,sic à Domino casti
gatur,quid faciet illis,qui insidiosè & ma
litiosè hominem occidūt. Ideo si aliquan
do uoluntas, aut animus occidendi oc-
curreret, cogita hominem esse ad ima-
ginem & similitudinem creatoris tui,&
quemadmodum non auderes in Deum
malum illatum vindicare,aut in eum ma
num mittere, ita eam extendere in eius
imaginem time, quæ ad uiuum refert ip
sum Deum.

¶Aduerte autē ꝙ potest quis sine pec-
cato occidere hominem in quatuor casi
bus.s.in bello iusto pro iustitia publica,
ut iudices, & eorum ministri defendēdo
bona sua,& defendendo seipsum, & pro-
priam uitam.Omnibus autē aliis casibus
mortaliter peccat, qui hominem occide-
rit,& ēt in tribus primis casibus quamuis
homo non peccet occidendo, tamen irre
gularis est, sed defendendo seipsum, occi
dendo inuasorem,non solum non peccat
sed nec est irregularis,

¶Obserua etiam ꝙ tantum est hoc pec-
catū maximum, ut de isto peccato dicat
scriptura,quòd clamat ad Deum; iuxta il
lud quod Dominus dixit ad Cain:Sāguis Gene.4
fratris tui clamat ad me, &c. Quatuor e-
nim sunt peccata quæ clamant ante Deū,
& petūt uindictam. Primū est homicidiū
sicut sanguis Abel clamat. Secundum est Exod.2.
oppressio innocentum,iuxta illud, quod
in Exodo habetur: Ascendit clamor fi-
liorum Israel ante Deum. Tertiū est pec-
catum Sodomiticum,quia in Genesi dici Gen.19
tur. Clamor Sodomorum & Gomorræo-
rum multiplicatus est. Quartum est detē
tio mercedis mercenariorum. Ideo Iaco-
bus Apostolus ait:Ecce merces operario Iaco.5.
rum uestrorum,quæ fraudata est à uobis,
clamat, & clamor eorū in aures domini
Sabaoth introiuit Hæc tria ultima pecca
ta clamant ad modum homicidii, quia
sunt quasi homicidium in peccato Sodo-
mitico perditur,quod potuit esse materia
corporis humani, ideo quasi homicidiū.
In oppressione uero innocentum & re-
tentione mercedis aufertur pauperibus
uota eorum, & ideo à Deo quasi homici
dium reputantur. Vnde in Ecclesiast.ha Eccl.33
betur.Panis egentium uita pauperis est

qui defraudat illum, homo sanguinis est, Et ibidem: Qui aufert in sudore panem quasi qui occidit proximũ suum. Puniuntur etiam homicidæ irregularitate, etiam illi, qui sine culpa occidunt in casibus in quibus diximus, & qui cũ culpa occidunt

1.Pa.28 licet pœnitentiam agant. Sic dominus dixit Dauidi Regi: Non ædificabis domum nomini meo, eo quod sis uis bellator, & sanguinem fuderis. Vide quantum Deus abhorreat homicidium, & illud detestetur. Impiissimum enim est hominem occidere, pro cuius uita Deus ipse mori dignatus est. Sed aliud præceptum uideamus.

[Non mœchaberis.] Prohibet Christus hic non solum adulterium, sed etiam omnem simplicem fornicationem: nam qui accedit ad non suam, mœchatur: omnis autem mulier, quam non copulauit coniugio, non est sua: cum qua mœchatur, Omnem nãque fornicationem prohibet hic Dominus. Quapropter simplex fornicatio contra legem diuinam est, & cõtra naturalẽ. Cõtra legem diuinam nõ est du-

Mat.15. bium, cum Christus in Matthæo loquens de his, quæ coinquinant hominem inter

Gala.5. alia nominauit adulteria, & fornicationes. Et Paulus ad Gala. Manifesta sũt opera carnis, quæ sunt adulteria. fornicatio &c. & ad Cor. ait. Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis seruientes, &c. Quòd

1.Cor.6 autem si contra legem naturalẽ euidens est: nam si simplex fornicatio liceret, nullus duceret uxorem, ut perpetuo iugo esset coniunctus. Secundo, quænam esset filiorum educatio, ubi nullus uir fœtum crederet esse suum? Tertio, quis esset, qui filios uellet sanctè instituere & erudire, si existimare posset alienos esse, quos instruere parabat. Quarto ubi esset illa hominum sancta & firma amicitia, quæ ex matrimonio per cõsanguinitatẽ & affinitatẽ germinat, & firma perseuerat? Quintò, zelo, iniuriis & cædib. totus orbis maculatet: si uiri quas amare cœpissent, ab aliis uiderẽt amari, quærẽtes duo uel tres uiri unam pulchram fœminam, inter eos essent maximæ discordiæ & rixæ. Sextò uiris senio cõfectis quis filius pſens remedium afferret, si patrẽ esse dubitarẽt, quẽ senio premi uideret? Septimo, sane de pudore & uerecũdia actum esset, si fornicandi libido impune per homines grassari posset. Octauò, pulchris fœminis fornicariis parata essent conuiuia: sed castis, & iam uetulis quis prouideret? Nonò, si fornicari liceret, clarũ est nullas futuras domos, nullas ciuitates, nullãque politiã fore. Quod enim domos firmat est matrimonii indissolubilis nexus: ex domib. n. firmis firmantur & urbes. Decimò, tolleres etiam regnorum legitimas successiones: quia Rex Reginæ partum non crederet esse suum, sed forsan pastoris, aut uilis personæ, &c.

[Non furtum facies.] Hoc precepto prohibetur non modo, ne quis rei alienæ proprietatem retineat inuito domino, sed etiam ne quis usum & possessionem usurpet. Est autem maximum & saluberrimum præceptum, quo in primis republicæ conseruantur. Nulla namque unquam fuit tam barbara ciuitas, aut imperium, quod furta acerrimo iudicio plectenda non censuerit, quin etiam, ut autor est Pius Papa II. in sua cosmographia, & Mar Ant. Sabel. lib. 3. Eneadis decimæ prope finem: Carinthiæ & Austriæ habitatores, in quadam parte, quæ Agesurma uocatur legem sanxerunt, ut qui in furti patrandi suspicionem uenisset, illicò suspenderetur. Dracon etiam Athenienſium legislator precepti, ut pro quocũque furto latrones occiderentur. Quod ea de causa apud has nationes fuit statutum, quoniã nihil est paci inimicius, aut magis contrarium, quàm latrones: qui ideo legibus humanis & ciuilibus tam acriter puniuntur. Nã omnes alij scelerati homines nocent quidem reipublicæ, minus tamen latronibus, qui nisi punirentur, nemo res suas posset tutò possidere, pro quib. defendendis committerentur quotidie homicidia, seditiones, & scandalia, orbisque in interitum rueret. Quare sapiẽtissimè hoc præcepto, sicut & reliquis consuluit Dominus humanæ fragilitati, nõ modò furta prohibens, sed & latrones capitali pœna plectendos esse censens. Sic enim fecit Acham, quem cum tota familia lapidari iussit, eo quòd uestem, aureamque regulam Hierico rapuerat. Ios.7.

[Non falsum testimonium dices.] Multò nequiores meo iudicio sunt hi, q̃ superiores, illi enim bona corporis furantur,

at

at isti animi. Quare quo animus corpore præstantior est, eo animi bona corporeis præstant, & sic qui animo nocet dignior est supplicio. Vnde lege talionis meritò damnantur calumniatores, eandem pœnam subeuntes, quàm illi erant subituri: quos infamarunt, si uerũ esset crimen. Sic
Pro.19. in Prouerbiis dicitur. Testis falsus nõ erit impunitus. Atque ideo illi senes, qui falsũ
Dan.13 testimonium cõtra Susannam dixerunt, noluit Dominus, ut impuniti manerent, sed à populo interfecti sunt.

[Honora patrem tuum & matrẽ.] Sed cur è diuerso, non præcipit etiam Deus, ut parentes filios diligerent? facilè respõdetur. Quoniam id naturæ humanæ ingenium est, vt nulla regio sit tã barbara, vbi
Ephe.5. filii parentibus nõ sint charissimi. Nemo enim carnem suam odio habet. Quomodo esse potest, ut pater filio indigẽti, si potest non subueniat? Cuius rei etiã in brutis exempla habemus. Nam gallina pro pullis suis non dubitat se omni periculo opponere, miluoque, fragilitatem suam non considerans, resistere. Idem in fele, cane, suéque uidemus. In cæteris autẽ, quæ mansuetiora sunt licèt non pugnent, inærent tamen in filiorum periculis, & raptorem flebilibus uocibus insequuntur. Superuacuum ergo esset de diligendis filiis præceptum, siquidem natura duce etiam bruta filios amant suos. Quod autem ad propositum attinet, nisi tanta esset hominum peruersitas, nihilo magis necessariũ foret de honorandis parẽtibus præceptũ. Quoniam filius magis est obnoxius parẽti suo, quàm parens filio. Casu enim quo pater tuus simul & filius essent captiui, tenereris prætermisso filio patrem liberare. Præterea cùm iuxta æquitatem debita antiquiora in solutione sint recentioribus præferenda: parentum aũt cura erga filios antiquior sit filiorum erga parẽtes obseruãtia, sequitur manifestè prius esse parenti, q̃ filiis subueniendum. Verũ est morum corruptela, ut paucissimi reperiãtur, qui mortem parentum suorum nõ læ tentur. Si diuites sunt, ut hæreditentur, si pauperes, ut cura liberẽtur & sumptu. Nã ut ad sacras literas reuertamur. Quid aliud mouit Absalonem contra Dauidem patrem suum bellum gerere: nisi regnandi libido? Non tã mansit impunitũ hoc flagitium, quoniam telis miserrimè trãsfixus immortale nobis relinquit documẽtum, qualem uitæ finem sortiantur, qui parentibus inobedientes existunt. Meritò ergo Deus præceptum dedit de diligẽdis
1.Re.18 parentibus, nõ filiis, siquidem in superiore exemplo Dauid interfecto præter suã uoluntatem filio, quem incolumem seruari iusserat, acerbissimè fleuit, quod si rectè iudico, nunquam Absalon parente extincto fecisset.

¶ Obserua autem quòd solùm inter omnia alia præcepta in hoc solo præcepto posuit Deus præmium, dicens: Honora patrem tuum & matrem tuã, ut sis lon-
Exo.20 gæuus super terrã. Cur posuit præmiũ in hoc præcepto potius, quam in aliis? Ne forte quis existimaret amorem in parentes nihil promereri, quoniam in iis, quæ à natura insunt, nec laudamur, nec uituperamur. Cùm uero adeo sit rationi consentaneum, ut filii parentes suos diligant, superuacaneum uidebatur præmium iniũgere, posuit tamen vt multo melior esset bonorum filiorum cõditio. Secũdo, quia cum amor uelut aqua res sit procliuis, & ita facilius descendat, q̃ ascẽdat oportuit præmium quasi quoddam artificium excogitare, ut retrogradè filiorum dilectio ad parentes ascẽderet. Nam quemadmodum aqua, quæ in hydria est ascẽdere nõ potest, nisi quis iniecto lapide, aut alia re ponderosa aquas eleuari cogat: ita amor hominum sursum uersus nõ aspirat, nisi spe præmiorum erigatur. Meritò igitur & sapienter Dominus longam uitam promittens parentum obseruatoribus arte roborauit amorem, qui natura erat imbecillior. Illis uero qui sacrosanctum maiorum suorum ius audent uiolare, calamitatesque plures, & immaturum uitæ finem minatus est. Quod ueterũ historias euoluere non pigritemur, non solum autoritate diuina, sed etiam experientia passim impleri uidebimus. Nam præter Absalonem, quem constat in flore ætatis interisse, alia extra sacrã scripturam, uerissima tñ exempla adducere possem, quibus constat filios in parentes impios miserrimũ fecisse uitæ finem. Quis enim nesciat. Orestes matrem Clytemnestram interfecit,

Nero Agrippinam, Ninus Semiramidem Ptolęmæus Euergentem, Heraclius imperator Phocam patrem suum, Mitridates item in matrē sæuiit, Tullia fœmina crudelissima in patrem, cuius cadauer à Tarquinio superbo extinctum quadrigis recusantibus equis calcauit. Isti omnes tamen & alii parricidæ quo breuitatis causa omitto, uaria, sed paria pro scelere subierunt supplicia, luctuosissimum uitæ finem facientes. Vult enim Deus: ut huiusmodi flagitia, præter pœnas, quas in altero seculo ferent, etiam in hoc incipiant puniri: ne mortales lateat, quantum sit filiorum impiorum scelus, & quanta piorū uirtus. Huius autem præcepti nec in lege ueteri, quæ cum Euāgelica nullatenus in perfectione compatari potest oblitus est Deus: ita ut filius inobediens occideret,

Exo. 21. quanuis pater pepercisset ei. Mirabile

Deu. 21 est etiam patribus parcentibus nihilominus filius inobepiens lapidabatur. Cham

Gene. 9. etiā maledictus fuit & omnis posteritas eius quia inhonorauit patrem suum Noe Per oppositum filij obedientes multo tē-

Gen. 11. pore uixerunt: ut patet de Sem, filio Noe:

Isido. lib 5. etymo. qui operuit uerenda patris, uixit sexcentis annis, ut dicitur in Genesi, ædificauitque Hierusalem, & fuit ibi Rex, ut ait Isi-

Gen. 41. dorus: & erat trecentorū & nouem anno-

Gen. 45. rum cum obtulit Abrahā panem & uinū. Ioseph etiam filius Iacob patrem suum, q̄ famem patiebatur in terra Chanaam, sustentauit in Aegypto, & honorauit: cum sese ostendit fratribus quis esset statim ut dixit: Ego sum fratrer uester Ioseph, in terrogauit de patre dicens; Adhuc pater

Gen 48. meus uiuit? Ideo benedictus fuit a patre

Gen. 49. & dedit illi pater hæreditatem extra fra-

Gen. 50. tres suos, & dixit illi: Filius accrescens Ioseph, filius crescēs & decorus aspectu, &c.

Tob. 5. Vixitque Ioseph centum & decem annos

Tob. 14. Tobias etiam iunior, cum pater eius Tobias iussisset eum peregrinari obediens & patrem honorans respondit. Omnia, quæ præcepisti mihi faciam pater. Et ideo tot annos uixit in prosperitate, & senectute bona, quòd uidit quintam generationem, & filios filiorum suorum, &c. Sed hęc sufficiant.

¶ Verum circa ordinem quem Christus habuit in his pręceptis, obserua quòd cœpit a facilioribus uadens ad difficiliora. Primo ait non occides: id uero a natura tura vē insitum nullius sanguinem funderе. Aliquanto difficilius pulchra alterius uxore temperare: ideo secundo loco dixit Non Mœchaberis. Et difficilius a rebus abstinere. Et ideo dixit; non furtum facies. Quartò difficilius est os moderari, & ideo dixit: non dices falsum testimoniū. Porrò difficillimum est patrem odire: quapropter addidit, honora patrem tuum, &c. Sequitur in contextu. [Qui ait, Hęc omnia custodiui à iuuentute mea.] hæc respondit Iesu ille princeps. Non defunt qui putent quod iste fuerit mentitus: sed te uera uerum dixit. Nam aliàs Christus qui ueritatem nouerat eū tanquam mendacē, argueret, non dando sibi regulam de perfectione. Et etiam quia ut dicitur in Marco, uidens Christus istum ita dicentem dilexit eum. Christus tamen non diligit mendacium, sed detestatur.

¶ Expende ēt q̄ Matthæus dicit hunc esse adolescentem: uidetur ergo contradictio, quòd adolescens dicat, quòd seruauit hæc a iuuentute sua accipitur hic iuuentus largè: nam prius est adolescentia, quàm iuuentus. Quod si non attigerat uigesimum primum annum, non æquè bene poterat dicere, quod seruauit præcepta à iuuentute sua. Dicendum ergo q̄ adolescentia & iuuētus in scriptura large sumuntur, & non secundum taxationem annorum, quam nos ponimus. Nam hic qui princeps erat Pharisæorum credendum est, quod transierit statum adolescētiæ, quia homines in tali ætate non solēt ad talia aspirare. Sic etiam in scriptura adolescentia solet sumi pro quacunque ætate parua imo pro principio cuiuscunque ætatis, quæ non sit infantia. Sic in Genesi dicitur: Omnis ætas ab adolescentia sua prona est ad malum, hoc est a principio cuiuscunque ætatis prona est ad malum. Et ita in præsenti iuuentus, & adolescentia accipiuntur large: ita q̄ adolescentia accipiat pro iuuentute uel a principio uirilitatis, iuuentus autem accipiatur pro parua ętate, scilicet pueritia. [Quo audito Iesus ait ei: Adhuc unum tibi deest. omnia quæcunque habes vende, & da pauperib. & habebis thesaurū in cœ lo.

lo. Et ueni. Et sequēte me.] Videtur ꝙ hęc nō ad propositum dicta sint: nam ipse nō quærebat, nisi quid faceret, ut uitam æternam possideret, ad quam possidendam satis erat præcepta decalogi seruare. Nihil ergo illi deerat, ut uitā haberet. Sed quod Lucas hic dimisit Matthæus dixit; quòd dixerat adolescens, quid mihi deest? ideo dixit Christus, quòd posset bonum facere ultra decalogum, & quòd restabat per fectiorem esse faciendo opera supererogationis ultra iustitiam sufficientē, quā fecerat. Quamuis haberet perfectionem simpliciter, noluit illum Christus iuxta desiderium suum, & petitionem ducere ad statum maioris perfectionis. Pro quo obseruandum primo, ꝙ perfectio Christiana non consistit in renunciatione temporalium rerum, sed in charitate. Abdicatio rerum temporaliū est perfectionis dispositio & instrumentum: nam tolluntur per hæc impedimenta ad actus perfectæ charitatis. Et ideo cum Christus dixit huic, vt in Matthæo habetur, si uis perfectus esse, uade & uende omnia, &c. intellige ac si dixisset. Si uis esse dispositus ad perfectionē quia cura rerum temporalium multum solet homines distrahere.

Mat. 19.

¶ Aduerte secundo, ꝙ non posuit Christus perfectionem in uendendo oīa, quia multi Philosophi hoc fecerunt, sed in sequēdo illum, ideo ait; Sequere me. Proposuit, prius uendere, quæ est dispositio. Ex pēdes rursus, ꝙ non est tota dispositio ad perfectionem uendere omnia, sed aliqua etiam sunt necessaria, scilicet, non uti matrimonio, & nō habere conuersationem secularem. Tamen posuit Christus de uenditione possessionū. Primo quia istud est efficacius remedium & potior dispositio inter omnes ad perfectionem. Non est enim aliqua tam extensa, tam quotidiana solicitudo, sicut cura bonorum possessorum, quæ totū hominem implicat, & ista magis distrahit, quā oīa alia impedimēta simul sumpta, & ita qui ab ista abstinet, faciliter poterit uacare perfectioni, quasi sit omnino dispositus. Secundo, quia quantum ad iuuenem iustum nihil erat, quod magis impediret peruenire ad perfectionem, quam cura possessionem, nam erat diues ualde, & amans possessa: quod patet, quia tristis recessit à Christo. Et ideo hunc nihil tantum impediebat, quā possessio diuitiarum: quamobrem Christus hoc tetigit, tanquam magis necessarium iuueni. Apostolis etiam non dixit, quod abstinerent à Venereis, vt perfectionem sectarentur. Primo ꝑ magnam difficultatem, quam maiorem difficultatem satis ostendit Christus, quia in renunciatione bonorum non dixit per aliqua uerba, quòd esset difficile, sed abstinēdo à Venereis ostendit difficultatem magnā cum dixit: non omnes hoc capiunt, sed quibus datum est. Christus autem noluit suadere statim ad consilia maxime ardua, scilicet ad abstinendum à Venereis, sed induxit ad minora, s. ad uendendum omnia. Secūda ratio. Cur non præcepit Christus, ut abstinerent à Venereis? Quia plurimi corū erant coniugati, quando uocati sunt, à Christo, & si abstinerent ab istis, necessarium erant, ut repudiarent uxores, uel qđ indiceretur uxorib. perpetua castitas. Primum non conueniebat, quia Christus non tuit libellum repudii: secundum ēt non conueniebat, quia castitas est res uoti & non præcepti.

¶ Ad nostram tñ eruditionē discamus hinc, ne superbiamus, ēt si ad supremū virtutis culmen peruenisse existimemus. Quoniā præter mandatorum obseruantiā, quæ necessaria est ad salutē, sunt alia multa, sine quib⁹ nemo pōt esse ꝑfectus: ideo noluit dñs, ut homo sciret, qñ est in statu gratiæ, ne superbiret. Et Paulus dixit: Nihil mihi cōscius sum. Hoc aūt fecit dñs, ut semper timentes & humiles simus, quare si sapimus semper cogitare debemus, ꝙ quemadmodū uas fictile, in quo est ruptura aliqua, liquorem continere non potest, sic etiam in nobis si sit aliqđ uitium, apud nos gratia diuina permanere non potest. Hic diues ea de causa conceperat opinionem, ut crederet sibi nihil deesse ad summam perfectionem. Attamen Christus, qui penitus animos hominum intuebatur, eius arrogantiam confutauit dicēs: Vnum tibi deest. Sic etiam alii dixit, dicis, quia diues es, & nullius eges, & nescis, &c.

1. Cor. 4.

Apoc. 3.

¶ Discamus ea, quæ magis amamus despicere, hæc enim est uia perfectionis, & me-

meritum, vt quæ magis amamus, despicia
mus propter Christum graue opus Chri-
Gen.22 stus adolescenti præcepit. Graue opus fuit
Abrahæ impositũ, quem unice diligebat,
suis manibus occidere. An non multi te
nerius amant diuitias, quam filios? Illa
quæ magis amas, & tenerius diligis abiice
propter Christum, vt corde à terrenorum
amore euacuato, fœlici commutatione
Deus impleat cor, & fœlix sis in eo, qui est
uera fœlicitas.

¶Discamus gratia Dei non abuti sed
semper cũ ea in melius prodesse, ut Deus
augeat in nobis dona sua. Conabatur Chri
stus trahere hunc adolescentem ad Chri-
stianam perfectionem: certe quia quam
ab ineunte ætate amauerat, custodierat, &
gratiã dederat, ut mãdata, custodiret: nũc
gratiæ perfectione ornaret, & illustraret.

¶Discamus etiã Dei mãdata custodire:
hos enim Deus amat, quod sua mandata cu-
stodiũt. Amauit etiã signis exterioribus
hũc adolescentem, ut testatur Marcus: ex
Mat.10 quo intellige, quantum doleat de manda
Gene.6 torum uiolatione. Certe tangitur dolore
cordis intrinsecus: & doleret si posset.

¶Discamus præterea in cœlo, ubi diui
tiæ securæ sunt, thesaurizare, dãdo nostra
bona pauperibus: nam huic adolescẽti dõ
minus dixit, ut daret sua pauperibus & in
ueniret in cœlo thesaurum. Mirabilis mo
Mat.6. dus thesaurizandi, scilicet dispergendo
cum alii soleant congregando thesauriza
re. Thesauriza in cœlo, ubi thesaurum nec
fures rapere, neque incendium consume
re poterit.

¶Denique Discamus ex Christo Salua-
tore nostrã curam habere pauperũ, & me
mores illorũ esse. Ille enim pater est pau
perum & protector: & ne inopia consu-
mantur, præcepit non modo huic, sed om
nibus diuitibus, ut pauperes in necessita-
tibus suis adiuuent, cuius pietatis nõ pau
ca sunt in sacris literis exempla. Propria
enim manu non est dedignatus dominus
Gene.3. primos parentes nostros uestire, qui ante
in paradiso non incedebant. Postea uero
summopere Iudæis pauperũ curam com-
Deut.5. mendauit multa statuens in eorum fauo
rem. Nam & decimandi ius induxit, quo
pars aliqua cederet pauperibus & statuit
ut debita septimo anno condonarentur:
cui pietati aliam non minorem addidit
Iubilæum excogitans, quo possessiones uẽ Leu.25
ditæ ad pristinos dominos redire solebãt
Præterea iussit, ut in agris & uineis, mes-
siũ, & uuarum reliquiæ manerent, & fa-
scis aut corbis oliuione forte relictus es- Deu.24.
set, ne quæreretur, ut his alerentur paupe
res. Permisit etiam Iudæis, ut latius & splẽ Leu.25.
didius in festiuitatibus conuiuarentur Neem.8
ut pauperes. At in lege Euangelica nõ so Mat.10.
lum pollicetur pauxillum aquæ pauperi
datum, sed tanquam sibi esset datum be
nigniter accepturum: sed etiam pauperi
bus regnum cœlorum largitur, inquiens
ut faciamus nobis amicos de mammona
iniquitatis. Itaque si exacte sacram scri-
pturam quis perscrutari uoluerit, cõpe- Luc.6.
riet proculdubio eximiam habuisse do-
minum omniũ pauperum curam, quod
etiam ex hoc loco constat, ubi Christus
huic diuiti pauperes commendat. Verum
multi sunt, qui hunc domini commenda
tionẽ parui pendentes nec uiduæ in pau-
pertate sua subueniunt in eadem uicinia
morãti, nec pupillo omni auxilio destitu
to opem ferunt, nec considerant Christia
num impium esse, qui Christum non au-
dit & imitatur.

¶Demum discamus ex hoc loco, quòd
melius est dare omnia simul pauperibus.
quam manere in seculo ministrando res
possessas, & dando quotidie eleemosynas:
quia qui eleemosynas dat, fructum dat re
rum iamẽ qui totum dat, spoliat se à fru
ctu, & à possessione. Et etiam in possiden-
do delectatio quædam manet, caret qui
totum simul dat. Verum, ut recte daretur
pauperibus, oportebat prius uendere, ut
daretur moderate: nam si non uenderet,
quædam darentur integre, ut magna do-
mus, uel ager, quæ est magni ualoris, & hoc
non esset releuare inopiam pauperis, sed
eum ditare. Reducta tamen diuitiæ in pe
cuniam possunt diuidi inter plurimos, &
moderate dari. Sed iam ad contextum re-
uertamur, ut uideamus quid egerit diues
iste. Ait itaque Euangelista. [His ille audi
tis contristatus est quia diues erat ualde.]
Mirum uidetur, quòd iste qui omnia præ
cepta seruabat, tanto tenebatur diuitia-
rum ardore, quòd non poterat ad perfe-
ctionem uenire. Vide ergo, quod amare diui
tias

tias immoderatè semper impedit perfectionem: quomodocunque consideretur ipsa met perfectio, aut instrumentum perfectionis. Si instrumentum: tūc obseruatio consiliorū est necessaria: quia sunt instrumenta quædam, quorum præcipuum est renunciare omnibus possessis: sed ad renunciandum nihil est, quod magis impediat, q̃ amor immoderatus possessorum: sicut fuit in isto iuuene. Ideo iste amor impedit perfectionem. Si autem consideretur ista perfectio in seipsa, etiam impedit amor diuitiarum perfectionem, quia consistit perfectio in charitate, & ut nos accipimus, cōsistit perfectio in actu excellenti amoris: sed cōditio animi nostri est, ut non possit fieri intensè ad multa, nam si ad unum fit intensè, fit ad alia remissè. Ac ideo si quis diligit Deum intensè dilectione excellenti, non pōt diligere aliam rem intensè: quod si illam diligat intēsè, minuitur dilectio Dei. Minus enim Deū diligit, qui cum eo aliud diligit: ideoque amor immoderatus diuitiarum impedit perfectionem.

¶ Igitur quāuis amare inordinatè diuitias impediat perfectionem, non tamē obseruantiam præceptorum, quia illud obstat præceptis, quod in præceptis uetatur, at amor ad res proprias non uetatur in præceptis, sed cupiditas rei alienæ. Potest etiam amor inordinatus ad res possessas esse contra præceptum, cum diliguntur diuitiæ, plusquam Deus. Et tunc agit cōtra præceptum & mortaliter peccat, qñ ita amat, ꝙ potius uellet offendere Deum, q̃ illis carere, & committere potius aliquod peccatum mortale, q̃ priuari uelle rebus possessis. Nam quantumcunque quis ferueter amet, si potius uellet carere illis, q̃ Deum offendere, non peccat mortaliter amando possessa: & tunc seruat præcepta, & tamen non attingit actum excellentem amoris Dei, in quo est perfectio. Talis erat iste iuuenis, de quo nunc est sermo: quia præcepta seruabat: uerum, quia diuitias feruenter amabat, impeditus erat à perfectione. Et hac de causa recessit a
Mat. 19. Christo, ut dicunt Matthæus & Marcus, &
Mar. 10. contristatus est. Cōtemptum diuitiarum diuites audire non possunt. Habent enim clausas aures, & sono æris obtusa, & num mus magis illis sonat, quàm diuina uerba: & ita æris tinnitu uerbum Dei audire non possunt: sicut molitores qui aquarum fragore uocantes non audiunt. Quare sicut sapiens molitor aquas compesceret, ut possit audire uocantes: ita diuites si sapiunt diuitiarum fremitum, & terrenorum cupidinem coercere debent, ut uocationes, & inspirationes cœlestes percipiant.

¶ Nos uerò discamus hæc omnia terrena despicere, & derelinquere, ne animus noster amore caducarū rerum depressus, & præpeditus ad perfectionis uitā, & diuinū amorem aspirare nō possit, ad quem Deus omnes electos suos tanq̃ ad scopū summi boni intendere uoluit. Vt.n. auibus pennas alarum resecamus, ne lōgius auolent, quam oportet: sic dominus uult, ut diuitiarum luxum abscindamus, ne plus nimio cor nostrum a diuino amore elongetur. Quòd si putatores arborum circumcirca superflua demunt, ne ascendere impediantur: quid nos facere debemus, quorum maius agitur cōmodum, nisi falce diuini amoris omnia terrena & caduca amputate, quo facilior nobis pateat ad cęlum ascensus?

¶ Expende etiam ad tuam eruditionē, quòd cum iste recessisset a Christo, abijt tristis. Profectò nulla uera tristitia est, nisi à Deo recedere: nam ille qui a Deo non recessit non habet cur tristetur. Imò si in te, qui a Deo non recessisti, irruant tristitiarum agmina, dic: Pone me domine iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Et illud Psalmi: Dominus protector Iob. 7.
uitæ meę, a quo trepidabo? Et illud: Si am Psal. 29
bulauero in medio vmbræ mortis, non ti Psal. 22
mebo mala, quoniā tu mecum es. Esaias Esa. 50.
quoque: Non sum confusus, te pastorem sequens. Et qui recedit a domino cum ab omni bono discedat, uere ueram causam habet tristandi. Vnde Dauid in Psalmo:
Fuerunt (inquit) lachrymæ meæ panes Psal. 41.
die ac nocte, dum dr̄ mihi quotidie, ubi est Deus tuus? &c. Sed pcedamus. [Vidēs autem Iesus illum tristem factum dixit: Quàm difficile, qui pecunias habēt, in regnum Dei intrabūt.] Bene possunt pecuniam habentes regnum Dei intrare, sicut Abraham, Dauid, & multi alij: sed loquitur

tur de illis, q pecunias diligunt immoderatè: & ideo cupiditas, & uoluntas immoderata damnatur hic à Christo. Hoc dixit pp istum adolescentem. Sed dubium est. Quomodo hic difficiliter intrabit in regnum Dei, cum præcepta Dei seruabat? Nõ ne, ut diximus uir bonus erat & Christus dilexit eum? Pro maiori explicatione istorum q diximus, & huius difficultatis obserua: q diuitiæ tripliciter possunt haberi. Primò quando earum amor omni alij non modo humano, sed & diuino amori anteferetur. Cuiusmodi eas possidebat diues ille uorator, qui Lazaro malè cõsuluit. Secundò quãdo magni quidem fiunt: non tamen adeo, ut omnino amorẽ Dei superent: quo pacto ab hoc adolescente possessæ sunt. Tertiò haberi possunt diuitiæ, ita ut nullatenus earum curã impedire diuinorum exercitium, aut cũ Dei amore in contentionem uenire possit. Et hoc modo Abraham, Iob, Dauid, aliique uiri sanctissimi & ditissimi extiterunt. Ex his autem diuitum conditionibus, prima quidem malorum est: secunda bonorum: tertia perfectorum. Christus ergo hic loquitur de illis diuitibus, qui secundum locum tenent: quorum possibilis est, difficilis tamen salus, propter periculum, in quo uersantur. Ea enim est humanæ naturæ fragilitas, ut qui nimis diuitiarum amore tenetur, sæpenumero amorem Dei posthabeat, quo facto in impiorum numero esse incipit. Considerent igitur qui hunc secundum locum tenent, quanto sint periculo expositi, & urgilent, ne unquam obdormiant, & cadant in laqueum diaboli, ut Paulus dicit. Et periculum istorum patet in duobus. Primò, quia qui diuites sunt isto modo, ut non perdant, quæ possident, committunt quæcunque mala: amant enim tam ardenter possessa, quòd etiam si aliena non amant, ne perdant quod amant, faciles sunt ad peccatum mortale. Secundò, quia impediuntur ad bonum, & cessant facere bona, quia diuitias habent. Sicut iste iuuenis, qui Christum non est secutus, quia diues erat, nam quia diuitias relinquere oportebat, cessauit sequi, & ideo diuites difficilè intrant in regnum Dei propter magnum periculum, in quo ui-

Luc. 16.

1. Ti. 6.

uunt. Si quis autem possideret, illas non amans, in nullo esset periculo: sed quia hoc rarò fit, consultius est eas relinquere. Vnde in Ecclesiastico habetur: Beatus diues, qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abiit, neque sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? Quasi dicat: Rarus, aut unus est. Fuit quidem unus Abraham, alter Iacob, Loth, & Dauid. Sed tamen pauci sunt, ita ut digito monstrari possint. Quare, quia rarò euenit, ut quis diues, & perfectus esse simul possit, potius que semper eligendum sit, præsertim in re tam graui, in qua salus & uita hominũ uertitur: suadet Christus diuitiarum derelictionem propter periculum. Quia difficile est possidere & possessa non amare: securius est non possidere. Et sic Apostolus de solis diuitijs dixit, quòd parant laqueos. Ex istis patet declaratio nem istius, quod sequitur immediatè dicens Christus. [Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei.] Maximam difficultatem, impossibilitatem uocat. Quædam enim in scriptura dicuntur impossibilia moraliter: alia autem logicè, seu Metaphysicè. Moraliter ea dicuntur possibilia, quæ sæpe & sine magna difficultate fieri possunt Contra uerò impossibilia moraliter dicuntur, quæ fieri nõ possunt, nisi rarissimè & cum magna difficultate. Et sic hic dixit similitudinem impossibilitatis. Et clarius in Matthæo, impossibile esse dixit, diuitem intrare in regnum cœlorum. Logicè uerò, seu metaphysicè possibilia dicuntur, quæ utcunque fieri possunt, & è contra impossibilia, quæ nullo modo. Hic autem loquitur Christus de impossibili morali. Sic etiã in Hieremia habetur: Si mutare potest Aethiops pellẽ suam, aut pardus uarietates suas: & uos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Et dominus in Euangelio de Pharisæis: Propterea non poterant credere, quia Esaias dixit: Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua. Nunquid peccator assuetus peccatis, non potest saluari? Absit Omnis enim peccator quantumuis sit scelerosus, dum uiuit, conuerti potest: unde & ipsi Pharisæi, si saluti suæ consuluissent

Eccl. 31.

1. Tim. 6

Mat. 19.

Hier. 13

Ioan. 12

Esa. 6.

fuluissent, credendo saluari potuissent. Ieremias autem impossibilibus comparuit istorum saluationem: & item Christus dixit illos nullo posse credere modo, non quòd simpliciter non possint saluari huiusmodi peccatores: sed moraliter, quia maiori ex parte euenit, ut qui tam duro, & Pharisaico sunt animo, non conuertantur, non quòd non possint, sed quòd nolint: pari modo diuites, qui bona temporalia nimis amant, quoniã nimius amor diuitiarum ad peccandum ualde incitat ut iam dictum est. Qua de causa hæc propositio & illa Ieremiæ superior comparatio non sunt interpretandæ rigore Dialectico, aut physicè: sed moraliter loquendo: qui loquendi modus omnibus etiam nobis familiaris est, ut uulgò dici solet ex aggregationis gratia impossibile, quod non est factu facile. Optimè autem colligitur hoc sic intelligendum esse, quoniã immediatè antea dixerat hoc Christus interrogatiuè Quam difficile, qui diuitias habent in regnum Dei introibunt? quam difficultatem statim exposuit cameli cõparatione, quod uidetur impossibilis saluatio diuitum: nulla tamen ibi oritur inde impossibilitas, sed exaggeratio tantummodo difficultatis. Sic etiam D. Hieronymus ait, quòd non impossibilitas prætenditur, sed raritas demonstratur.

Hie. in Mat. 19.

¶ Sunt qui dicant, quòd hoc intelligẽdum est de diuitibus, qui totam spẽ suã ponunt in diuitiis, & diligunt eas plusquam Deum: & si de istis loquitur Christus certè etiam metaphysicè loquendo impossibile est, quòd isti ingrediantur regnum Dei. Sed Christus quantum existimo, non loquebatur de istis diuitibus, nisi de illis, qui amant Deum, plusquam diuitias, sed nihilominus ardenter diligunt diuitias, qualis erat ille iuuenis. Oportet enim attẽdere quorsum Christus hoc dixerit, quoniam hoc dixerat loquẽs de illo adolescente, qui mãdata seruabat diuitiis non obstantib qui quidem non erat de illorũ numero, qui diuitias, plusquam Deum amant sed aliorum secũdi gradus, scilicet quib. ut supra diximus, dilectio Dei omnibus aliis rebus etiã charissimis nõ uidetur postponenda. Quare de his, non de primis intelligit Christus, propter periculum, in quo uersantur, illi qui etiam si Deum, plusquã alia diligunt: tñ bonorum temporalium alia ex parte nimio amore detinentur. Itaque de hoc adolescente, & similibus loquens intentum persequitur, aliàs si de diuitibus primi gradus, qui in peccato mortali sunt, esset intelligendus, absurdum uideretur. quippe quia nulla est dubitatio hmõi, diuites, qui diuitias plus amant, quàm Deum, saluari non posse, dum sic diuites fuerint & diuitias hoc modo dilexerint

¶ Si autem quæras quid intelligat Christus per camelum, ego non possum aliud intelligere, nisi funem nauticum, assentiens expositioni Theophylacti, q. sic hũc locum interpretatur. Comparationes n. debent fieri iuxta rationem & cum iudicio, unde cum funis uideatur habere quãdam similitudinem & proportionem cũ filo, quia utrunque neitur & torquetur, de fune intelligendum uidetur, non de animali. Aliàs ridicula esset comparatio: quemadmodum, si quis diceret se melius in equo, quã in lapide equitare, quia lapis nihil cũ equo habet similitudinis. At si diceret, equum esse equitaui aptiorem quàm mulam, rectè & aptè loqueretur, quia uterq; eidem ministerio conueniũt. Ita etiam Christus reprehendens iudicia temeraria, aptam a rebus similibus duxit comparationem inquiens; Quid uides festucã in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo est, n ò consideras? Quæ ambo inter se longitudine saltem & impediendi modo similia sunt, licet trabs multo sit maior. Sic etiam agens de illis reb. quæ per foramen acus ingredi possunt, utitur rudentis, comparatione, qui quanquam per acus foramen ingredi nõ possit, ministerium tamen habet simile: quoniam per anchorarũ foramina transmittitur & sic quoad acum se haberet, nĩ si obstitisset crassities. In Græco autem est κάμιλον, quo significatur funis nauticus. Quod si quis dicat tam impossibile est ut funis nauticus transeat per foramẽ acus, quàm animal: ergo quid refert potius de fune, quã de animali intelligere? Respondetur funis habet, ut iã diximus maiorem proportionum cũ filo, quod solet

Theo. super Mat. ca. 19.

Luc. 23.

solet trāsmitti per acum foramina, quā animal, & de animali esset nimis lōgè pe tita comparatio. Et præterea funis transitus non est impossibilis quemadmodum animalis, licet sit difficilis: q͡a licet rudes crassitia sua integer non possit ingredi acus foramen: poterit tñ filatim, si scindatur in tenues fibras, ex quibus confectus est. Vnde etiam aptior & sapiētior existit comparatio, nam si diues qui more rudētis incrassatus, & impinguatus est, se minuatim consciderit, pauperibusque bona sua erogans, luxum & opes attenuauerit, proculdubio ianuam cœlorum ingredi poterit: secus si auarus extiterit: opes opibus quasi fila filis accumulans. Sequitur in contextu. [Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri?] Existimabant discipuli uix quempiam posse inueniri, qui amplas possessiones subitò profusurus esset ob regnum Dei, quanquam ipsi paucula quædam reliquissent: unde non pro seipsis interrogant, quum pauperes essent, sed pro omnibus: quia misericordes erant. Quotus.n. quisque est mortaliū, qui aut abiicere potest diuitias, quas habet, aut non optare, si non habet. Solici ti enim erant discipuli de pusillo saluandorum numero. [Ait illis: Quę impossibilia sunt apud hoīes, possibilia sunt apud Deū] Nihil aliud uult insinuare, nisi q͡d opus sit diuina gratia, ut cum diuitiis regnum Dei acquiramus: nam Dei adiutorio suffulti ea, quæ difficilia uidentur, & sunt secundum naturam ferè impossibilia, perficiemus cum gratia Dei. Impossibile ferè est homini diuiti, quin immoderato amore diuitias diligat, & ita ut spem suam in eas ponat: Deo tamen possibile est diuitis animū mutare, ita ut rectè eis utatur. Ideo Dauid, qui Rex erat, & diues hoc auxilium petebat Domino dicens: In clina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Humanarum enim uiriū non est, ut quis habitis diuitiis cor non apponat. Deo autem possibile est, ut in nobis creet cor nouum, & spiritum nouum, creatorque apud nos in multis præ pondecet. Ps. 118.

¶ Disce in hoc loco, ut in omnib. rebus tuis, tam prosperis, q͞ aduersis semper ponas ante oculos hanc Domini sententiā: quòd apud Deum omnia sunt possibilia. Si enim tibi fortuna iam arridet: potest Deus dulce hoc in amarū reddere. Lætus erat Dauid in Sicelech diuidēs Amalecitarum spolia equitibus suis: quæ lætitia accepto nuncio de morte Saulis, & Ionathæ, Israelisque calamitate in luctum conuersa est. Lætus accuberat Holophernes bene cœnatus & potus: sed crastinum mane habuit in inferno. Lætus erat Amā ab Hester Regina inuitatus, eodem tamē die inimicum suum per ciuitatē honoris causa comitatus est pedes: cum magno dedecore & tristitia sua. Nemo igitur lætitiā huius seculi æstimet, q͞n multi hodie læti sunt qui cras erunt mœstissimi: e cōtrario autem, si fortuna se tibi nouercam ostenderit, potens est Deus fugatis nebulis incommodorum lucem salutis reuocare. Mœstissimus erat Patriarcha Iacob propter communem regionis famem, filiorumque absentiam, præsertim Beniamin quando accepit nuncium de Iosephi prosperitate: quo summo est affectus gaudio. Dominus enim (iuxta canticum Annæ) mortificat & uiuificat: deducit ad inferos & reducit. 2. Re. 1. Iud. 13. Hest. 6. Gen. 45 1. Re. 2.

¶ Docet et locus iste non humana infirmitate metiendam salutem, sed uirtute diuina. Sed ad contextum. [Ait autem Petrus. Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sum' te.] Quid reliquit Petrus? Cymbam cum duob retibus, pauperque tugurium? Non attenditur id, quod relinquitur sed uoluntas, qua relinquitur: quare qui Christum secuti sunt tanta reliquerunt, quanta relinquere potuerunt, qui cum secuti nō sunt. Ea.n. est humanæ libidinis in cupiendo insatiabilitas, ut qui illā teneat nunqnam sibi satisfacit, & qui relinquat omnia relinquere uideatur. Quare tantum reliquit Petrus, quantum potuit affectare Alexander. Nam taliter fuit erga Dominum Petrus animatus, ut si sicut tenues opes habebat, opulentissimum haberet imperium, nihilo secius imperium unum, & quinquaginta imperia reliquisset. Hæc est Deo grata & acceptabilis uoluntas: unde uidere potes, quā uт expeditum uelit animum uniuscuiusq; esse ab omni humano impedimento quando Apostolis exiguas etiam opes relinquere

quere

quere præcepit. Vt Christum sequerentur
Psal. 18 Apostoli, expediens erat, ut omnia relinquerēt. Cum Christus curreret, exultauit ut gigas ad currendam uiam, & necesse erat, ut currerent discipuli, quòd non poterant ita expeditè currere, nisi essent exonerati: eam ob causam omnia relinquerunt, ne diuitiarum pondere grauarentūr. In Genesi ubi communis editio habet, Erat Abraham diues ualde, habet uersio
Gen. 13 Græca, βαρὺς σφόδρα hoc est, grauis uehemēter. Pōdere Aegypti grauabatur: licet enim diuitiæ leues uideantur, tamē quia Aegyptiæ sunt, uiris sanctis graues sunt. Ideoque omnia reliquerunt Apostoli: ut nudi nudum sequerentur.

¶ Deinde, ut mundum cognoscerent, quem oppugnaturi erant, necesse erat, ut eum uiderent. Circunfusi mundi confusionem minimè intuentur. Sicut in ludo calculorum euenit sæpe, ut ipsi ludentes ueluti oculis capti ob nimiam confusionem non uideant, quomodo latrunculos mouere debeant: cum illi, qui extra ludū sedent foris, id considerantes rectè inspiciant. Sic qui in mundi negotiis implicantur, cęcutiunt mentis acie tenebris cooperta, cum illi, qui animum a mundo separarunt, seque in solitariam requiem receperunt, mūndi dolos, labores, & uanitates, acutè tamen intueātur. Vt aliquid uideamus necesse est, ut sit aliquod interuallum inter oculos, & obiectum. Sic ut mundum intueamur, necesse est esse aliquam distantiam inter nos & illum. Oculi palpebras suas prospicere non ualent, quia nullum est medium interiectum. Sic mundani non uídent, quę sunt, mundi.

¶ Tertiò qui cum aliquo uult negotium agere, illum expeditū ab omni cura desiderat habere: quia pluribus intentus minor est ad singula sensus. Sic cum domi-
Gen. 12 nus uoluit tractare cum Abraham, dixit ei: Egredere de terra tua, & de cognatione tua. Viri perfecti tigno domus extruendę similes sunt, quod iuxta locum, in quo ponendus est, dolatur, & excauatur. nam tugurio aptatur rudius & planius, atrio uerò exactius. Eodem modo Apostoli, quia in ecclesia in præstantissimo erant loco constituendi, in omnium mortaliū conspectu, ideo Christus uoluit, ut omni non solùm uitio sed etiam imperfectione carerent, quare eos decorticauit & mūdauit prius, ab omni mortali affectu: vt posset illis à negotiis secularibus separatis tuto diuina mysteria cōmunicare. Vnde Pau- 1.Cō.7.
lus; Mulier innupta & uirgo cogitat quæ Deu.18.
domini sunt, alia diuisa est. Hinc in Deuteronomio præcepit Deus, ne homines diuino cultui deputati haberent possessio-
nes, aut prædia ulla: ne distraherentur ab Leu..12
officio. Et in Leuitico præcepit, ne sibi in templo gibbosus ministraret: in figuram, quoniam sicut gibbosus oculos corporis uitiò leuare ad cęlum non potest: sic secularibus negotiis implicati minus idonei supernis redduntur. Hanc ergo seruauit dominus in electione Apostolorum rationem, ut si quidem erant cœlestium consiliorum participes futuri, nudarentur prius omni carnali affectu.

¶ Quartò bene poterant Apostoli saluari, Deoque bonis suis inseruire. Abrahamus enim, Isaac, Iacob, Iob, & alij antiqui patres diuites fuerunt simulque perfectissimi, Deoque amicissimi, Verum est. Sed tempestate illa, quia simplicius, & purius uiuebant homines & poterant diuitiæ externæ cum interna paupertate copulari, non fuit impedimento rerum affluentia, quo minus boni ad perfectionem euaderent: postea uerò ingruente acquirendi & congregandi libidine merito negauit dominus Apostolis rerum temporalium possessionem, ne impedirentur, & ut temporalibus illis exemplum conueniens præberent. Trāquillo, & placato mari tutò nauigant nautæ, mercimoniaque retinent: si uerò aliqua exurgat tempestas, undæque nauim iactare incipiant, cum sint in periculo, omnium iacturam faciunt, malentes nudi euadere, quàm ornati interire. Sic priscis temporibus ea erat seculi trāquillitas, Gen.14.
ut nihil humanum uideretur uiam perfectionis impedire posse. Vnde Abraham cum esset tanta opum præditus abundantia, ut cum domesticis duntaxat quatuor simul reges prælio uicerit: ea erat etiā hu- Gen.18.
militate, ut nō erubesceret hospitium suorum pedes lauare, Sara eius uxore officiū coqui, & pastoris subeunte. Verum tunc

frugalius

frugalius conuiuabantur hoies, parciusque ornabantur, diuitias patui pendentes quib. nō ad luxum, sed ad naturæ necessitatem utebantur. At nunc usque adeo creuit uitiorum tempestas, & tantum exurgit honorum, & diuitiarum pondus, ut nisi his proiectis nemo posit suū nauigium ut gubernare, Verum enim uero si conseruandæ uitæ corporeæ causa auarus mercator nō dubitat merces suas iactare: quid nos facere debemus, ut æternam non amittamus? Nihilominus tamē multi sunt, qui profitentur se quicqd grauissimum propter Deum subituros, & tamen bonis temporalibus inuigilāt cum salutis suæ detrimēto: qui si reputare uellent quòd non minori sunt bona temporalia periculo uiuentib. quàm sarcinæ fluctuantib. paucioribus essent contenti. Nam quoniam quo est maioris ptetii uita æterna quā temporalis, eo debet maior in illa, quā in hanc conseruanda sumptus fieri, furor est ingens cū animæ detrimento opes retinere, quas propter corporis discrimen proiicimus, sanus igitur non præfert temporalia æternis exemplum secutus Petri, aliorumque Apostolorū, ut uitæ pericula declinet. Per hoc.n. pelagus tot tempestatib. obnoxium, in quo tanta occurrunt discrimina, cautius est nauigā ut perueniamus ad illā promissionis terram, quo tendimus: ne sicut Pharáo Rex

Exo.14. Aegypti in transitu intereamus, Illi aūt summo cū discrimine uiuunt, qui Petro in præmio pares esse uolunt: opes tamē nec relinquunt, nec contemnunt. Diuitiæ de se malæ nō sunt, nimia tamen diuitiarū solicitudo non potest non interludere supernorum cogitationes. Quia sicut qui duabus acubus simul fueret, aut simul duob. cælis cælaret, min⁹, & peiuvageret, quàm si uno: ita qui nō contentus rerum terrenarum simplicitate, bona bonis accumulat, non potest uiuendi finem cōsequi. In primo libro Machabæorum legitur, quòd uenit Gorgias contra Iudam & populum Israel: & cum Iudas exisset ad

1.Ma4. eos in campum, dixit suis: Non concupiscatis spolia eorum: sed state cōtra inimicos nostros & sumetis postea spolia securi. Si enim moram feceritis eorum diuitiis & spolia cupiētes uincemini. At post uictoriam omnia erūt in uestra ptāte. Sic nos qui pugnamus in hoc mundo, quia militia est uita hominis super terram, ne

Iob.14. cupiamus bona temporalia, quoniā parta uictoria, abundè diuites erimus in cælo. Nunc autem contemnamus has diuitias quia non sunt, nisi laquei, quibus misera anima detinetur. Vnde Paulus: Qui

1.Ti.7. uolunt diuites fieri, incidunt in laqueum diaboli. Posuit diabolus laqueum diuitiarum Iudæ, cum quo strāgulauit eum: qui miser cum esset illaqueatus, ut proderet dominum, postea laqueo se suspēdit. Disrumpamus nos sicut isti sancti Apostoli

Mat.27. fecerunt, uincula eorum: & proiiciamus a nobis iugum ipsorum. Dedit tibi Deus ut non solum caueas laqueos diaboli: sed

Psal. 2. et, ut cum Dei adiutorio uincula disrumpas. Non capit laqueus: nisi ante esca te cœperit Dum escam petis, laqueo ipso te nectis. Esca laquei est auaritia, quæ nos uult capere, non pascere. Non dat uenator escam aui, ut illa comedat escā, sed ut ipsa fiat esca uenatoris. Ita uenatus est primos parentes nostros esca ligni uitæ: quare siquidem diuitiæ mundanis esca diaboli

Gene. 3 sunt, quib. eorū animas pessum dat, optimum erit factu illas non cōcupiscere, ne laqueis diaboli capiamur. Ideo Paul⁹ ad monet dicēs. Ne tetigeritis, neque gustaueritis, neque contrectaueritis, quæ sunt

Colo.2. omnibus in interitum ipso usu. Bene possemus & uti & frui diuitiis in hoc seculo licitè, nisi ipse usus animum in illarum amorem propelleret, animamq; proinde ad interitum duceret. Bene posset quis escā diuitiarum gustare ab illaū laqueo euadens incolumis: ueruntamen hoc rarò cōtinget. Quare quemadmodū auib. tutius est ad escam nō accedere, ita hominibus diuitiarū non attingere blandimenta, & si iam captus es amore diuitiarum & es diues & diuitiis anias, frange hos laqueos dimittēs illas, ut possis dicere cum Petro: Ecce nos dimisimus omnia, hoc est, anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium, la-

Ps. 123. queus contritus est, & nos liberati sumus. Hoc autem non fecerunt Apostoli uirtute sua: sed cum Dei auxilio, & fauore. Ita & tu tantum opus diuitias nempe cōtemnere solus facere non poteris: nisi à

Deo

Deo adiuueris. Ideo non est in Psal. Ego me erui à laqueo uenantium, ego cōtriui laqueum: sed dixit: Anima nostra erepta est à laqueo uenantium & laqueus contritus est. Cum quo auditorio? Subdidit: Adiutorium nostrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram. In hoc ostē dit egregius psaltes cuius auxilio fit liberatus à laqueis diaboli. Auis per se ipsam cadit in retib. sed non potest nisi auxilio alterius eripi à laqueis. Ideo roga Deum ut te eripiat a laqueis diaboli, & tunc liberaberis quando terrena hæc dimiseris.

¶ Verum quia non satis est, ut ab uno laqueo libereris, nisi omnes laqueos diripias subdidit petrus dicens, quod omnia. dereliquerunt. Opus est, ut non patrem, sed omnia dimittas propter Christum:
Act. 5. Ananias & Saphira & mala morte perierunt; quia partem agri sibi reseruarunt, non relinquentes omnia: sed partem seruantes sibi, & partem contempserunt. Sed quia de his in superioribus locuti sumus, cætera consideremus. Non est contentus Petrus reliquisse sua & non tantum partem, sed omnia: uerum & tertiū dixit, scilicet, & sequuti sumus te: Primò dereliquit sua: secundo dereliquit omnia Tertiò secutus est dominū. Sed duo priora nihil profuissent, nisi adderent & tertium, scilicet, secuti sumus te. Duo priora multi ex ethnicis strenuè præstiterunt: sicut Socrates, Diogenes, Bias, Thales Milesius, Crates Thebanus, qui etiam, aurum proiecit in mare, Fabritius Romanus & plerique alij: sequi autem dominū Christianæ perfectionis est & ad bonos si delesque tantum pertinet. Sic Iob: Viam
Iob. 23. eius custodiui & non declinaui ex ea Sic sequuti sunt dominum tres illi pueri in fornace ignis in captiuitate Babylonica:
Dan. 3. quum dixerunt: Sequimur in toto corde & timemus te & quærimus faciem tuam. Sequi Christum est eius uitam imitari, quod nemo potest facere nisi prius mundum reliquerit. Quanquam multi sunt hodierna die, qui libidines suas, nō Christum sequētes ad supremam illam promissionis terram ascendere præsumunt, at longe falluntur, ut enim ad illam perueniamus, per desertum laborum uiam facere debemus ab Aegypto uitiorū emergētes. Eli

sæus etiam dereliquens boues secutus est Heliam: stat sententia: Nemo potest 3. Re. 19
duobus dominis seruire. Matt. 6.

¶ Expende etiam, quòd Christus non præcipiebat hæc duo, scilicet, relinquere omnia & illum sequi, quasi æqualiter essent bona: sed unum propter alterum, se qui enim se directe tanquam bonum sua debet, dimittere autem omnia non ob aliam causam nisi quia erat dispositio ad sequendum Christum, & principium operis debet esse à dispositione: Sequuti sunt itaque Apostoli Christum corporaliter & spiritualiter euntes post Christum & credentes in illum & eum imitantes. Corporalis enim sequela, satis non erat cum & Iudas secutus sit illum corporaliter & patrē & matrem dereliquit, sed Christum filiū Dei esse non credidit, nec mores eius est imitatus, Quapropter potius Christus sequendus est gressibus mentis, quàm corporis.

¶ Obserua etiam quantum animi & audaciæ præstet bona conscientia: Attende qua grauitate & fiducia dicat Petrus. Ecce nos reliquimus omnia, quasi par cum pari loqueretur. Sic rex Ezechias dixit Deo: Memento domine, quoniam ambulauerim coram te in corde perfecto. Non aliter loquutus est, quam si Deum esset in ius uocaturus. Nullius delicti erat sibi conscius Ezechias, quippe qui omnia mā 4. Re. 20
data Dei impleuerat & ideo tanta fiducia loquutus est. Eodem modo Christus ligatus & coram Anna adductus, summa autoritate respondit pontifici; Ego palam loquutus sum mundo. Quid me Ioā. 18.
interrogas? Interroga eos, qui me audierunt. Hęc autem tunc tam audacter dixit dominus, non tantum quia Deus, sed quia iustitia sua nixus. Veritus non est liberrime loqui pōtifici, cui alias in quantum homo, uolens, ut iudici erat subiectus. Nos uero ea de causa ad omnia timidi & pusillanimes sumus, quod anteactæ uitæ memoria peccatorumque conscientia nihil audemus aut dicere aut facere, etiam si oporteat. At Petrus nullius impsobi facti, nec dicti conscius, summo animo non modo allegauit, quæ fecerat: sed etiā (ut inquit Matthęus) ausus est dicere
Christo; Quid erit nobis? Possemus equi- Matt. 4.
dem

dem in hoc casu cum Petro expostularet his uerbis; Vnde tibi, o uir modestissime tanta denuò creuit arrogantia? reliquisti nauim cum retibus: Fateor magnum fuit opus & laudabile: nullo tamē modo cum illis beneficijs, quę a domino accepisti cō ferendum. Nam pro naui, ecclesiam: pro retibus, doctrinam: pro piscibus homines, pro arte denique piscandi summum pontificatum consequutus es. Quid amplius animus potest humanus quærere? Responderet Petrus: Ista quidem quæ memoras magna sunt, & meritis meis superiora, uerum uotis meis non satisfaciunt quæ humanis dignitatibus etiam iustis non terminantur. Qui diuitias, honores, aut uoluptates huius seculi, quasi scopum & finem omnium suarum contentionum proponunt, his comparatis nihil amplius quærant, quiescant, fruantur partis. At illi, qui humanis student, non ut supremis bonis: sed vt quibusdam mediis quibus æterna consequatur contenti esse non possunt, donec ad beatam illam deueniant fœlicitatem. Quare etiam si Petro totum orbem terrarum Christus concessisset, immortaleque seculi imperium: nihilominus diceret domino, q d erit nobis? Id est, post hanc uitam quid fiet de nobis? Saluabimurne, ut cœlorum sedibus, Deique fruamur conspectu? Nō quærunt iusti secularia bona in præmium operum suorum: sed æterna. Ideo Petrus immemor tantorum beneficiorum, quæ a domino acceperat, ad cœlestia aspirat interrogando: Domine quid erit nobis? Erat Maria Magdalena plorans ad monu-

Ioā. 20. mentum & interrogauit illam dominus quem ipsa tunc non cognoscebat. Mulier quid ploras? Et illa respōdebit: Quia tulerunt dominum meum, & nescio ubi posuerunt eum. At non satis est tibi quòd Angelos pręsentes habes, ut illorum conspectu omnem deponas mœrorem? minime, nihil enim sine Deo meo mihi potest esse iucundum. Cum ipso mihi placeo, sine ipso ipsamet mihi sum grauis, & molesta. Vnde Dauid etiam cū esset Rex &

Psal. 16. propheta, Deoque charissimus dicebat; Satiabor cum apparuerit gloria tua: qm omnia humana misera & exigua reputabat. Quibus exemplis manifestum est nihil esse, quod iustis satis sit pręter Deum. Nos igitur illorum doctrinam imitantes eo animo nos in hoc seculo geramus, & in fluxis rebus medium actionum nostrarum non finem collocantes, ad cœlestia semper aspiremus, ad quæ creati sumus. Quæ sursum sunt quęramus, non quę super terram, &c. Sed iā Christi responsum audiamus, qui non solum Petro, sed omnibus Apostolis respondit: quia Petrus (q erat os totius collegii apostolici) non solum pro se, sed pro oībus locutus est. Ideo Christus Petro simul & oībus respōdit. Sequitur in contextu. [Qui dixit eis; Amen dico uobis, nemo est qui relinquit domū aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, & nō recipiat multa plura in hoc tempore, & in seculo futuro uitam ęternam.] Mos est euangelistarum, ut quod unus prętermittit, alius suppleat, & dicat. Antequam Christus hoc dixisset Beatus Matthæus ait, Apostolis enarrasse: Vos qui secuti estis me in regeneratione, cū sederit filius hominis in sede maiestatis suę, sedebitis & uos super sedes duodecim iudicātes duodecim trib. Israel. post hæc autem uerba subdidit hæc, quæ Lucas dicit: quod omnis qui reliquerit domum, aut parentes, &c. Promittit Apostolis, quod ipsi erunt iudices super omnes tribus Israel. In actis apostolorum legimus quod Iudęi flagellarunt Apostolos, & in carceribus coniecerunt: & eos sunt persecuti. Vide iam quomodo omnia mutentur, & uersa uice cōuertantur. Apostoli qui adeo a Iudæis iniuriis, & supplicij affecti sunt, illorum in iudicio iudices existent: quare caueant diuites & potentes qui pauperculos in hoc seculo persequuntur: nam fortasse in altero accidet illis quod auaro diuiti cum Lazaro euenit, cui mortuo iustissimo dei iudicio Lazarus merito gutulā aquæ denegauit, a quo uino nihil in suę paupertatis remedium impetrare poterat. Exaltabit dominus humiles & pauperes, ut sint impiorū iudices & tunc comprobatur illud, quod ait scriptura: Iudiciū fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam, &c.

Colos. 3 · Mat. 19. · Acto. 4. · Luc. 16. · Iaco 2

¶ Obserua autem quod iudicare proprè est sententiam in alium facere, quod bifariam

bifariam contingit. Vno modo per propriam autoritatē, & hæc est propria Christi functio. Sed alio modo contigit sententiam proferre autoritate illius, qui id munus ministro committit. Et hoc modo iudicabūt Apostoli & Apostolici viri sententiam, scilicet Christi autoritate latam in notitiam iudicandorum proferē do. Qud est quasi illam pronunciare, hoc est, eos docere quid cuique iusti a Deo ꝓ suis meritis retribuat. Expende autem ꝙ honorificum hoc iudicandi munus non quibuslibet sanctis ob quæcunque merita, sed solis Apostolis, eorumque sequacibus propter statum perfectionis concedendum est De illa aūt paupertate loquimur de qua Christus hic loquitur, uidelicet eum qui cuncta quæ habet, ut Christum sequatur, reliquit, & trino uoto religionem profitetur: firmitas enim uoti status dicitur. Istis tantum dicit, in regeneratione sedebitis &c. Hoc est non stabitis inter eos qui iudicandi sunt: sed sedebitis juxta sedem maiestatis meę: Et ꝙ mea ego autoritate facturus sum: id uos tanquam mei ministri facietis. Et huic altissimo paupertatis statui datur hæc facultas iudicandi propter duo. Primo propter congruitatem. Nam qui de rebus quibuslibet est iudicaturus, oportet, ut sit purus ab illis. Ideo iudices rerum an omnij affectione debent esse puri & alieni: quapropter statui paupertatis iudicandi potestas accomodatur, quia alieni sunt à rebus. Secundo quia in iudicio de operibus misericordiæ erit disceptatio: Esuriui & non dedistis mihi mãducare, &c Illi

Mat. 15 qui per erogationem omnium bonorū statum paupertatis elegerunt (quia manifestum est uno religionis actu & uoto cuncta misericordiæ opera exoluisse) non iudicabuntur, sed alios iudicabunt, qui partem dederunt & partem retinuerunt: atque eos præcipuè, qui nihil dederunt. Denique hoc etiam eis conuenit ratione meri. Abiectio enim & contemptus mundi excelsæ humilitatis iudicium est, præmium autem humilitatis est exaltatio, iuxta illud: Qui se humilitat, exaltabitur.

Luc. 14. Quum ergo qui statim paupertatis profitentur ab omnibus suppeditentur, despectique à cunctis habeantur æquissima sapientia diuina est, ut super omnes exaltentur. Nulla uero est exaltatio maior quàm alios iudicare. In hoc etiam iudicantium ordine includuntur omnes paupertatis euangelicæ professores utriusque sexus, licèt catalogo sanctorum non sint adscripti, dummodo saluentur. & in sua professione uitam absoluant. Nam sicut singulariter datur aureola martyribus, uirginibus & doctorib. sic istis euangelicis pauperibus datur hæc singularis prærogatiua iudicandi alios.

¶ Præteræa, per duodecim sedes uniuersitatem iudicantium intelligit, & per duodecim tribus totam iudicandorum uniuersitatem: sed nominauit tantum populum Israeliticum, quia Christus peculiariter a populo erat promissus. Sed iam ad nostrum Lucam reuertamur.

[Qui reliquerit, inquit, domum, parentes, aut fratres, aut uxorem, &c.] Impedit enim uxor obsequium Dei. Cum dominus apparuit Mosi, & eduxit Israel de Aegypto, non legimus quæsiuisse uxorem, aut filios: & quod fortius est, nec meminisse quidem. Didicit enim uir Dei propter Deum relinquere patrem Iettro, uxorem, filios, domum: sicut e contra homines mundani, & carnales derelinquūt Deum propter uxorem, & propter filios, & domum: sicut illi qui de regni cœlestis cœnam non uenerunt, quia unus duxerat uxorem alius uillam emerat, & alius iuga boum, &c. Verum, ut sciamus, quòd omnia relinquere non facit homines beatus, sed animus duntaxat, quo id fit, præcipit Christus hic, ut fiat propter regnum Dei. Si mundum contemnis, si uxorem deseris aut filios negligis, & quicquid egeris, propter Deum facito, Multi Philosophi contempserunt mundum, sed perfectio Christiana & meritum cuiuscunque boni operis consistit, ut hæc sint, & fiant propter Deum. Si uis scire, an opus aliquod sit perfectum, considera eis finem ad quem dirigit, & uide quod sit Deus. Ob eam causam asserunt Mathematici circulum esse perfectam figuram; quia principium & finis idem est in illo, Cum autem Deus sit principium, & prima causa apertè concluditur tunc opera nostra esse perfecta, si eorū finis est Deus,

Exod. 3.

Luc. 14.

qui est principium: & ad illum sint dicata.
Ioan. 8. Quòd autem sit principium ipsemet ait;
Rom. 11 Ego principium qui & loquor uobis. Et Paulus ad Romanos ait ex ipso, & per ipsum, & ipso sunt omnia. Quapropter Christus in suis actionibus sæpè oculos eleuabit in cœlum ut nos doceret, ut quid quid agimus sit propter Deum. Per oculum enim intentionem intelligit scriptura, de quo loquens dixit dominus; Si ocu-
Matt 6. lus tuus simplex fuerit: intentionem & finem operis intelligens. Hæc uult Deus, ut in ipsum dirigas & eam in cœlum eleues ut eum cõsideres. Faber ferrarius, cum ali quod opus facit, aut cudit, debet tenere in memoria eum, a quo ex pacto accepit magnitudinem, & formam & modũ: ut iuxta eius uoluntatem opus faciat. Sic in omnib᷒, quæ Deus tibi præcipit, ut faciat Dei uoluntatem in tua memoria habe: vt iuxta eius uoluntatem bonum opus face
Psa. 15. cias. Sic faciebat sanctus ille Rex qui dicit: Prouidebam dominum in conspectu meo semper. Hac de causa voluit Deus ut duo Cherubim expansis alis tegerent
Exo. 25. propitiatorium, ubi Deus responsa eius dabat. Deus benefactor tectus uult esse, & coopertus: ut nos doceat benefacere, & nolle ab hominibus uideri. Vnde bea-
1. Co. 10 tus Paulus: Siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis: omnia in gloriam Dei facite. Illa sancta quatuor animalia habebant facies, & pennas extensas
Gre. ho. 4. super Ezech desuper, quia (ut Gregorius dicit) omnis contemplatio sanctorum super se tendit: ut illud possit adipisci, quòd in celestib. appetit. Siue uerò bono operi, siue uero uigilet contemplationi, tunc ueraciter hoc, quod agis bonum est, quãdo ei complacere concupiscis à quo est. Nam qui bona agit & hoc non propter Deum: sed propter homines facit, intentionis suæ fa
Ezec. 9. ciem deorsum præmit. Etiam in Ezechiele habetur, quòd illi iusti, qui non sunt occisi ab Angelo, habebant signum
Apoc. 7 thau in frontibus suis. Hoc signum habebant & in anima impressum illi, quos uidit in gloria Ioannes. Litera thau est ultima Hebraici alphabeti, velut Omega Alphabeti Græci, & quia ω est finis literarũ, solent Greci per hanc literam finem significare. Vnde dominus ait in Apocalyp

si. Ego sum α, & ω, principium, & finis. Apoc. 1
Sic apud Hebræos thau significat finem. Accedit ad hoc, qđ ipsa litera thau significat finem & consummationem: quia omnes literæ Hebraicę habent suas significationes, ut ait Hieronymus in libro de nominibus Hebraicis. Cum ergo Christus sit finis, ut ostendimus in loco ex Apocalypsi citato, debemus ipsum in omni actione nostra ante oculos habere, iuxta id, quod ipsemet ait. Pone me, ut signacu- Cant. 8.
lum super cor tuum. Fige me tanquam scopum in corde tuo, quo tendant omnia tela tuarum cogitationum, uerborum, & operum. Omnia itaque propter Christum faciamus: ipse sit finis noster, & causa, & intentio propter ipsum solum terrena contemnamus. Atque ne fortè putes ea quæ propter Deum feceris donanda nõ fore, ut cognoscas Dei in se uos liberalitatem, audi q d dicat hic Euangelista: quia non solùm in altera vita præmium virtutum suarum reportabunt, sed etiam in hac laborum mercedem consequentur. Recipiet inquit Christus multo plura in hoc tempore, & in futuro uitam æternam.

¶ Obserua quomodo Christus præmiat suos non solum in alia, sed etiam in præsenti uita, & in hac uita dupliciter primò in temporalibus: secundò in spiritualibus. Cum enim Christus suaderet hominibus dimittere omnia, & nihil postea possidere: & quia ad sustentationem nostram sunt temporalia necessaria, putarent quidem quod dimissis omnibus non haberent, unde possent sustentari, & hoc multum distraheret eos ab eo, quod Christus illis suadebat, scilicet dimittere omnia. Ideo Christus uoluit certos reddere homines, quod nihil illis deesset in hoc seculo, licèt omnia dimitterent: quia multo plura inuenirent in hoc seculo, & centuplicata, ut dicitur Matthæo, quantum ad usum, & communicationem, licèt nihil haberent quantum ad possessionem. Hæc autem temporalia noluit esse pro mercede, aut retributione: sed ad sustentationem. Hoc quod hic Apostolis factum est, uidemus quotidie viris Apostolicis fieri: qui domum, cognatos & bona temporalia propter Christum relinquunt.

relinquunt. Quia religiosus, præsertim ex ordinibus mendicantium, qui dimisit unum agrum, de cuius fructibus sustentabatur, inueniet centum agros, quia de fructibus agrorum fidelium inueniet sustentationem. Relinquit unum patrē, & inuenit multos patres, & prælatos habentes ad eum uiscera paterna, & materna, & inueniet plures fratres, ut sunt omnes religiosi sui ordinis. Pro una domo inueniet plures domos. Secularis quantumcunque apud se sit opulētus lōgius iter facturus pauper est, quia hospitum & diuersoriorū auaritiæ nullius sunt tantæ opes, quæ diu satisfaciant. At monachus quocunque uelit tendere, præstò habet hospitia religionis suæ, quibus gratis accipitur, cœna, lecto, & alijs ad quiescendum rebus necessarijs. Adsunt fratres, summoque amore fatigati pedes lauant, illique non secus, acsi in propria domo esset ministrant. Quis tam diues, aut potens est, qui ubicunque terrarum fuerit sic recipiatur? Præterea nemo secularium tantus est, qui ministros habeat, quibus mercedem pro seruitio nō impendat, aliter ab omnibus destitueretur. At monachus, qui in seculo forsan unū, aut duos ministros alere non posset in monasterio plurimos habet famulos, alium coquum, alium pistorem, alium sutorem, aliū sartorem, &c. quibus nihil pro mercede tenetur. Omnes enim gratis, & pp Deum famulantur, & ita religiosus, quasi esset princeps potentissimus famulos habet, distinctis fugientes muneribus, quibus nihil soluit, & etiam cum dormit custodem habet, cui incumbit quietis & silentij cura, ne aliquo motu excitetur. Et ita omnia relinquens: quæ habebat in seculo: plura etiam in hoc seculo consequutus est, quàm si in seculo mansisset, & magna solicitudine diuitias quæreret. Hoc enim dominus prouidit, ut qui propter illum omnia reliquisset, omnium bonis frueretur, iuxta illud Apostoli: Tanquam nihil
1.Co.7. habentes, & omnia possidentes. Quare, ne fallātur seculares, qui insectari religiosos nunquam desistunt: sciantque certo nihil unquam illis defuturum, qui omnia pp Christum reliquerunt. Deus enim, qui cordibus dominatur hominum efficiet semper in illis præsentissimam uoluntatem,

ut religionibus prouideant: sicut fecit in uidua, quæ Eliæ esurienti opem tulit. 3.Re.17
Quin etiam principes & potestates huius seculi, diuina (ut credo) inspiratione tam maioribus honoribus accipiunt, & prosequuntur religiosos, quam seculares: multò maioris dignitatis quàm illi, si in seculo mansissent, futuri fuissent. Hoc optimè disserit Beatus Ambrosius super Psal- Am.ser.
mum: Beati immaculati. Adducit autem 8. in ps.
in medium Mosem, qui potuit esse quasi 118.
Pharao, quia nutritus à filia Pharaonis, sed noluit esse rex, quamuis potuisset, & opprobrium Christi præferendum arbi- Heb.11
tratus est thesauris Aegypti. Dimisit diuitias, & delicias propter Christum, & aulam regiam contempsit: sed fugiendo potentiam (inquit Ambrosius) potentior factus est & in Deum Pharaonis Rex erat
Pharao; sed Deus non erat: sed Mosi di- Exod. 7
xit: Ecce constitui te Deum Pharaonis, hoc est, regi ipsi terribilem, quem rex timeret. Sic tu, si uis peccatoribus esse in terrorem, regibus in reuerentiam, & ut omnes tanquam Deo sint tibi subiecti, contemne quæ seculi sunt, & relinque diuitias. Vide Petrum, & audi illum claudo dicentem: Argentum & aurum non
est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. Acto. 3
In nomine Iesu Christi surge & ambula. Reliquit aurum, & accepit facultatem sanandi claudum. Non tibi uidetur, quod acceperit Petrus multò plura in hoc tempore, quàm reliquit? Non potest mentiri ipsa ueritas, quæ ait: Qui reliquerit agros, fratres, &c. multò plura recipiet in hoc tempore. ¶ Secundò in hac uita præmiantur, non solùm, ut diximus, honore, & his rebus externis, sed quod principalius, & multò excellentius est, spiritualibus consolationibus fruantur. Ratio potissima, quare homines uirtutis uiā reformidant est, quoniam nō percipiunt uirtutis suauitatem: in qua multo sunt maiores, quā in uitiis uoluptates. Existimant enim quia nos, qui uirtutis studio incumbimus, pauperes & infirmos uideant, nihil in nobis esse consolationis spiritualis, & ita uident nostras cruces, & non uident nostras consolationes. Et quemadmodum simiæ, quæ nucem proijciunt corticis amaritudine deterritæ: ita homines carnales,

quia uirtutem tenuis cortice tantum gustant, illius suauitatem non sentiunt: qui si penitus experirentur, uirtutis saporem perciperent: qua de causa uitã monasticã & religiosam, asperã & acerbam reputãt. Verum longe falluntur. Nihil.n.est in seculo uoluptatis, quod cum suauitate uitę spiritualis possit cõferri. Nemoq; religiosus est (dummodo uerè sit religiosus) qui malit in seculo mansisse, & cũ Regis, aut Imperatoris dignitate. Plus.n.habet pauper religiosus, q̃ reliquit. Cuius ditissimæ paupertatis figura extitit nobis Christus. Nam sicut Dominus exterius pauper & tenuis apparens, interna æstuabat dignitate & gloria, ita religiosi in tenuitate & humilitate sua lætabundi & gloriosi incedunt. Vnde Paulus: Mortui (inquit) estis, & uita uestra abscõdita est cum Christo in Deo. Similes sunt, qui seruiunt Deo Alcibiadis Silenis, de quibus scribens Plato ait esse quædam simulacra exterius rudia, interius politissima. Hæc.n est bonorum figura, ut.s. uirtutis rosetum humilitatis maceria septum habeãt. Vnde idem Paulus: Conuersatio nostra in cęlis est. Quasi dicat; Ne nos moueat extrinseca apparentia, qua pauperes, abiecti, & miseri uidemur: qm̃ intrinsecis gaudiis, & cęlestibus uoluptatibus affluimus: Et meritò. Nam si mundus, & dæmon tot uoluptatibus se afficere sequaces suos iactant: quid faciet Deus, penes quem omne syncerae uoluptatis est imperium? Etenim non debuit uitii, quam uirtutis peior esse conditio: & impij meliorem elegisse uiuendi rationem, q̃ pios existimarẽt. Ideo Dauid in Psalmo inquit: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quã abscondisti, &c. Quod nisi experientia ipsa compertum habuissemus, fides (siquidem Christiani sumus) nobis persuadere potuisset. Ait enim Dominus seruos suos et in hoc seculo centuplum accepturos. Quòd si minus aliquando uidemus, id aliqua trium causarum euenire potest. Aut quia non animaduertimus aut quia peccando diuinis beneficijs resistimus, aut quia præmia tẽporalia nobis in æterna transferuntur. Non.n. fieri potest, quin Deus fidem suam seruet. Aperti sunt oculi Elisæi famulo, quibus exercitus Angelorũ uidit plurimos, ut significaretur pios in solitudine non uiuere, nec sine uoluptate esse. Sic ait Dauid: In uia mandatorum tuorum delectatus sum; sicut in omnibus diuitiis.

Colo.3.

Pla. in cõui. amoris.

Phili.3.

Psal.30.

4. Re.6.

Psa. 118

Hæc autem bona ꝓpria sunt eorum, qui seculum contemnunt: qm̃ in tẽporalibus, & spiritualibus ea beneficia consequuntur, quæ centuplum contineãt quãtitatem eorum, quæ relinquerunt: & post hanc uitam æternam. Ait enim Christus: recipiet in seculo futuro uitam ęternam. Quoniã sicut peccatores duplici sunt obnoxij supplicio, morsui cõscientiæ in hac uita: & igni æterno in altera: sic iusti duplex retinent præmium, tranquillitatem cõscientię, & uitam sempiternam. Cuius laudes nemo est, qui satis explicare, aut attingere possit, superant nanq; omnem humanam cogitationem bona, quæ Dominus illis cõcedit, qui secularib. renunciant oblectamentis, pro mundi stercore margaritas elargiens. Quinimo quanuis nihil aliud mercedis pro bonis operibus reportaremus, q̃ spirituales consolationes, deberemus utiq; omni studio uirtuti incumbere: nedum ut supremam fœlicitatem consequamur. Quare ne detinearis his inferioribus bonis, & sic superiora & æterna impetrabis.

¶ Sed hęc sufficerint: iam nunc ad contextum ueniamus in quo Euãgelista Lucas de ascensu Christi in Hierusalem, & de his quę in itinere dixit, & egit mundi Saluator incipit tractare dicens:

[Assumpsit autem Iesus duodecim & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolymam, & cõsummabuntur, &c.] Apud hoïes probos & sapientes pluris fit animus, quo beneficium confertur, quàm ipsum beneficium: quoniam non tam attendere solemus munera, quàm facilitatem quandam in donando, quæ beneuolentiæ medium pręfert. Vnde quãtumcunque quis sit in te magnificus, si id animo faciat inuito, gratiam habere nõ teneris. Cum ergo omnium beneficiorum, quæ plurima Deus Optimus Maximus in nos contulit, maximum sit eiusdem mors in peccatorum nostrorum remedium, qua ianuam cęli aperuit, & honorem suum petulãtiæ passus est, non satis esse duxit id liben-

libentissimè facere, nisi nobis indicaret se non inuitum mortem subiisse. Alias enim magna pars huius beneficij imminuerentur, quippe quod homines crederent non sponte à domino fuisse concessum, nec ,ppter amorem, quo nos summo prosecutus est, sed coacto Iudæorum iniuria. Quare & quia magni fuit momēti huius uoluntatis apud homines expositio futura, ut melius & suauius religionem Christianam amplecterentur, ostendit se Christus multoties ante suā passionem in euitanda morte potentem & liberū: ut intelligeremus sic fuisse facturum, si uoluisset, ne occideretur, cum ab impiis Iudæis comprehēsus est. Nam si rogamus Matthæum, qua de causa Christus in Aegyptum Herodem fugit? respondebit, quia nondum tempus aderat, quo uellet mori. Si Marcum rogamus, cur non potuerunt principes, sacerdotes, & scribæ comprehendere Christum, & occidere? respondebit, quia nondum tempus aderat quo uellet. Si Lucam rogamus, cur quando in Nazareth uoluerunt Iudæi dominū præcipitari, elapsus Dominus ibat per medium illorum? respondebit eodem modo. Quod si Ioannem rogamus, cur non potuerunt turbæ Iudæorum Christum tenere: cum id maximè optarent? respondebit, quia nondum uenerat hora eius. Omnes denique quatuor Euangelistæ affirmāt Domini nostri Iesu Christi moriendo libertatem: unde si nunquā mori uoluisset, non fuisset unquam à Iudæis comprehensus: etiam si contra hoc admitteretur omnis infernarum potestas tenebrarum. Vnde illud: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam. Quin etiam præter Euangelistarum autoritatem asserētium Christum sponte sua obiisse, patet hac ratione: quia cum Dominus multò antea, quę erant euentura cognouisset, noluit periculum effugere, imo sponte in Hierusalem se contulit; ubi si insidias parari uidebat. Ait enim Ioānes: Sciens Iesus, quòd uenit hora eius, ut transeat ex hoc mūdo ad Patrem. Et Matthæus Marcus, & Lucas exponunt quo modo Christus mortem suam futuram Apostolis prænunciarit, ut omnium quatuor Euangelistarum testimonio constet Dominum sponte sua fuisse passum: quod ideo factum est, ut homines non inuiti illum colerent, & amarent, qui nō inuitus pro illorum salute morti se obtulerat. Hoc igit' nobis hic insinuat noster Lucas, siquidem Christus in Hierusalem iter faciens, ubi erat passurus, de passione sua cū discipulis agebat. Ait enim euangelista.

Matt.2.

Mar.11

Luca.4.

Ion.13.

Ioan.10

Ioan.13

Mat.20.
Mar.10

[Assumpsit autem Iesus duodecim: & ait illis.]

Locuturus Dominus de passione sua, conuocauit omnes discipulos, ut intelligas passionem Domini esse sufficientem medicinam in omnium salutem: & redēptionem, quippe quæ pro omnibus prolata fuit. At uero in monte Thabor transfiguraturus, tres tantum assumpsit, innuens non omnes uitam æternam consecuturos: quoniam pauci sunt, qui Christum in monte gloriæ transfiguratum sint usuri, & fructum passionis eius percepturi. Quod ita fore planum uidetur ex eo: quoniam cum totus orbis, tot Iudæis, Gentilibus, Saracenis, & hæreticis sit adeo refertus vt uix decima terræ pars Christianis cedat: mirum non est si exiguus uideatur saluandorum numerus. Quot enim sunt Christiani & fideles, qui in hoc numero non computabuntur? Nam si Euangelica documenta inspicias & cum illis morem multorum Christianorum componas, uidebis quam longè aliter uiuant, quàm in baptismo suo polliciti sunt. Vbique fiunt usuræ, ubique fraudes: omnes a minimo usque ad maximum auaritiæ student, honores, delicias, & uoluptates huius uitę quęrentes. Sic de sexcētis Iudæorum millibus qui ab Aegypto egressi sunt, duo tantum terram promissionis uiderunt. Nihil erat quod magis doleret Christus Dominus noster quam eo quod uidebat quam plurimos fore, q ab eius passione nullum fructum perciperent.

Mat.17

Hiere.5
& 18.

Nu. 16.

¶ Obserua etiam inter hos duodecim, quos Dominus a reliqua multitudine, ut iustiores elegit, etiam Iudam Iscariotem fuisse, quibus omnibus suæ passionis mysterium patefecit. Sed nunquid in tanta multitudine nemo extitit Iuda melior; qui in illius locum subrogaretur?

garetur? Verisimile non est. Videtur igitur Christum causam mali exempli dedisse: siquidem contemptis melioribus improbum Iudam in consilium asciuit. Verum non est ita. Christus enim Iudam alijs multis iustis hominibus prætulit, hoc de causa, quia etiam si tanto honore dignus non esset, tamen quia Apostolus & in suprema dignitate constitutus, non debuit posthaberi. Quo facto non modò iniustus non fuit, quin etiam nos docuit vt prælatis & superioribus dignitatem, non hominem attendentes, obsequium & honorem exhibeamus. Nam cum prælati superiores, ab ecclesia sint præfecti reipublicæ & locum Dei tenentes iustitiam cõferuent, omnes subditi tenemur, dum ipsa ecclesia contrarium non disponit, illis obtemperare ratione officii sui: quamuis alias uita sint non laudabili. Sic Dauid obseruauit Saulem licet malum Regem, tamen suum, quem cum bis potuisset, interficere noluit, dicens: Absit ut mittam manum meam in Christum domini. Et quia semel ex insidijs abscidit illius vestem (ut ait scriptura) percussit dominus cor Dauid eo quòd abscidit orã chlamydis Saul. Paulus etiam cum a sacerdotibus infimularetur, quòd Ananiam principem sacerdotum reprehenderat, respondit: Nesciebam fratres, quòd princeps esset sacerdotum. Quin etiam Christus de scribis & Pharisæis dixit, audiẽdos, non imitandos esse. Sequit ergo: ꝙ subditus etiam optimus prælato in iis, quæ bene præcepit, quamuis alias pessimus sit, obedire tenetur: quia ratione officij prælati sunt subditis digniores, cum Dei locum obtineãt. Vnde in superioribus dixit Dominus: Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit me spernit. Quod non modò Apostolis: sed etiam omnibus alijs ecclesiæ prælatis Apostolorum successoribus dictum est, ut in hunc locum uidimus, & suprà exposuimus, &c.

1.Re.24 & 26.

Act.23.

Mat.23.

Luc.10

¶ Expẽde etiam Christi benignitatem & clementiam, quam cum Iuda habuit. Non destitit dominus agere circa illum omnia, quæ ad eius salutem pertinebant, utẽdo sua magna potestate paterna ut illum reuocaret à malo, & quidquid honestè poterat agebat omnem operam solicitando, ne ille periret. Et specialiter tractauit hic de morte sua, & de uenditione propter Iudam, ut illum reuocaret à proposito malo, quod etiam postea sæpe fecit, & etiam cum osculatus est eum. Omnem medicinam experitur dominus quotidie ut nos ab inferno liberet, & tamen nihilominus multi sunt Iudæ similes in peccatis suis adeò obstinati, ut quo magis a domino uocantur, duriores fiant, sicut incus ictibus mallei, diuinis uocationibus resistentes. Hoc quod hic Christus dixit eo tetendit, ut Iudas saluaretur, ille tamẽ noluit, & damnatus est. Quare ò utinam tu diuinis inspirationibus non resistat, ne similiter more Iudæ intereat, qui diuinas opes, quibus sibi potuit consulere neglexit. An diuitias (inquit Paulus) bonitatis eius, & patientiæ & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei: ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem impœnitens cor tuum thesaurizas tibi iram &c.

Mat.26.

Rom.2.

¶ Denique obseruandum est, quod hoc dixit secretò clausum testamentum condens ante mortem suam, ad illam appropinquans, ut testes illo uiuente tacerent: mortuo autem Domino testamentum aperirent, & Euangelium ubiꝗ; prædicarent, ne populus in illo scandalizaretur, sicut scandalizatus est: dicente domino: oportet exaltari filium hominis, respondit: Nos audiuimus ex lege, quod Christus manet in æternum, quomodo ego, &c. Multo autem magis scandalizaretur, si audisset quòd hic Christus. Erat enim crux (ut ait Paulus) Iudæis scandalum: gentibus stultitia, ideo expediens erat, ut nunc celaretur, ut totus postea crederet orbis. Multi tamen sunt hodierna die homines improbissimi qui arcana eo ipso, quod secreta sunt, gaudent patefacere, quasi preclarum & inauditum opus facientes, pleni sunt rimarũ: hac illac perfluunt, & nihil difficilius putant, quàm tacere: quare quò magis tacere iubentur, loqui cupiunt: Nec animaduertunt quantorum malorum loquacitas causa semper extiterit. Quod, ne longius abeamus, in Thamar uidere possumus, quę exponens Absaloni ea, quę secreto cũ Ammone sibi euenerãt, causa fuit, ut Amon confossus

Ioã.10.

1.Co.1.

2.Re.13

fossus interiret, ob cuius interitū Dauid
ad mortem usq; Absalonē persecutus est
quorum nihil profectò fuisset, si Thamar
silentio honestare uoluisset factum inho-
nestissimum.

Matt. 7. ¶ Secūdò, secretò locutus est Christus,
quia non oēs crucis mysterii sunt capa-
ces; non oēs possunt thesauros Dominicę
passionis haurire, & nō licet mittere mar
garitas ante porcos, & sanctum non est
dandum canibus sicut Iudæis & Gentib.
quibus erat scādalum & stultitia. Quare
Apostolicis uiris, qui capaces sunt tanti
misterii, & non aliis dicendum est. Nullū
in orbe fuit facinus tanti ualoris, aut di-
gnitatis, ac dñi passio. Primū ex parte au
thoris, qui cum Deus sit, commēdatione
nō indiget. Secundò ex parte aduersarii,
peccatum enim profligauit, cuius in or-
be longe, lateq; inualuerat potestas. Ter-
tiò, ex parte illorum pro quibus pugna-
uit, hominum uidelicet, qui per Christū
nō modò liberati sumus a peccato, sed et
æternę gloriæ effecti particeps. Quod bo-
num omne bonum superat: ideo mirum
non est, si Christus de re tanti momenti
secretò secreta egerit. Quoniam & in mō
Mat. 17. te coram Elia, Mose, Petro, Iacobo & Ioā-
ne transfigurauit se, ostendens gloriam
suam: exemplum principib. præbens, qui
negotia sua cum paucis peragant, quos
sapientissimos & fidelissimos esse nouerint.
Esai. 24. Qua de causa et Esaiæ multis ante seculis
reuelauerat Deus mysterium incarnatio
nis: & redemptionem generis humani, gen
tilium cōuersionem, & Iudęorū interitū.
Propheta aūt intelligens, quanti hoc ne-
gotium esset momenti dixit: Secretum
meum mihi, secretum meum mihi. Cum
igitur tot testimoniis pateat crucis myste
rium summæ esse dignitatis, non modò
secretum esse debet, & dignis tantū esset
communicādum; sed et in secreto tractā
dum & pensitandum intra pectus & ani-
mū, ut eo modo eius suauitas sentiatur,
Cant. 1. omnia enim quæcunque Dominus acer
ba tulit salutis nostræ causa, non imbe-
cillitatis suę pertulit fortissimus: quare ni
hil Christianis suauius debet esse Christo
& eius passione. Sic sponsa alloquitur di-
cens. Fasciculus myrrhę dilectus meus mi
hi: inter ubera mea commorabitur. Fasci-
culum myrræ uocauit passionem Domi
ni. Nam quemadmodum fasciculus mul
tis floribus conficitur, ita passio Christi
multis tormentis constitit. Vbera autem
uocauit secretum animæ, quod est intel-
lectus, & uoluntas.

¶ Tertiò agit dñs de morte sua cum
Apostolis, ut solicitudinem subleuet, qua
in quantū homo afficiebatur. Ad hoc.n.
laudabilis est amicorum consuetudo, ui-
delicet ad extinguendum dolorum mor-
sus: non ut multi amicitia abutuntur ad
uitiorum tutelam, & pœnitentiæ de pec-
catis acumen retundendum, qua de cau
sa nec sunt admittendi, nec eorum consi Iud. 3.
lia quasi salutaria publicè, nec secretò au
dienda, ne fortè accidat tibi, ut Egloni
Moabitæ cui dixit Aioth; uerbum secre-
tum habeo ad te rex: quo eum interfecit.
Assumit ergo Christus Apostolos secre-
tò, & ait illis.

[Ecce ascendimus Hierosolymam, &
cōsummabuntur omnia, quę scripta sunt
per prophetas de filio hominis.]

Aduerbium, Ecce in scriptura Empha- Esai. 9.
sim habet, & attentionem postulat, non
enim adhibetur nisi ad rem aliquam ma Iud. 14.
gnam & insignem significandam, & ita
Esaias uerbis facturus de incarnationis
mysterio orsus est: Ecce uirgo concipiet,
&c. Vagao et Holophernis cubicularius,
ut significaret Iudith fortitudinem, post-
quā dixit: una mulier Hebræa fecit cōfu
sionē in domo regis Nabuchodonosor,
addit facinoris magnitudinē exaggerās:
Ecce Holophernes iacet in terra, & caput
eius non est in illo. Quin & in incarnatio
dixit Maria; Ecce ancilla Domini: fiat Luc. 1.
mihi secundum uerbum tuum. In nullo
tamen horum locorum hoc aduerbium
maioris admirationis nota, quam hic.
Audite omnes quicunque in orbe habita
tis, hoc esse uobis utilissimum, & saluber
rimum, Ecce, salutis, & redemptionis no-
stræ. Ecce ille Deus ultionis, qui antea si- Psal. 93.
milis erat leoni: Ecce tanquam agnus Esai. 53.
mansuetus se luporum ferocitati tradi tu
rus uenit. Ecce impassibilis Deus factus
homo passibilis, ad Hierusalem ascendit
sanguinem suum pro nobis fusurus. Ec- Luc. 21.
ce appropinquat redemptio uestra. Ecce Ps. 101.
uenit tempus, quo Deus oblitus indigna

tionis,quā in genus humanum conceperat: proprium filium morti tradere pro nobis non dubitauit. Ecce aduertite diligenter peccatores quomodo Christus Hierosolymam ascendat, ut uos à peccato liberet, salutemque restituat, qua ab hinc quinque annorum millia caruistis, exules à beatorum sedibus. Ecce iam in patriam restituimini. Ecce restituimur antea hostes Dei in eius amicitiam uirtute unigeniti sui passionis Ecce quomodo uenit Christus, ut impleat quod prædictum est per Prophetas de morte eius & redemptione tua. Vide igitur & diligenter considera ascensum hunc, quoniam ex eo pendet salus tua. Est enim res summa attentione dignissima, quòd ascēdat ille, quo nihil est altius, ut uitam suam pro uita tua non corporea, sed æterna ponat. Videamus ergo quomodo ascendit Hierusalem, ut occidatur, quia ipse dixit non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Luc.13

¶Summe expendunt sancti doctoris quare Christus Hierosolymæ potius, q̃ alibi uoluerit mori, cuius rei duæ rōnes sunt. Prior quia nusq̃ tanta inueniri potuit malitia, quæ satis esset ad occidendū Saluatorem nostrum, nisi Hierosolymæ ubi Iudæorū insignis erat inuidia cuius uitii est natura, ut nunq̃ inter eos oriatur qui summo ab inuicē interuallo distant, sed inter illos, qui se esse æquales, aut credunt, aut sperant. Cum igitur Iudæi Hierosolymitani se esse sanctissimos præsumerent, uiderētq; Christum miraculis & sanctitate clarum, usq; adeo inuidia exarserunt, ut oculis animi obcæcati, illum occidere non dubitarint. Vnde quoniam nullo alio loco præter Hierosolymam in Christum erat inuidia, maluit dominus ibi, quam alias pati. Reges terræ cōuenerunt in unum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Secunda ratio, cur dominus maluerit Hierosolymę pati, fuit ut patientiæ suæ eo maior esset uictoria quo maior iniuria foret in loco celebri, quam obscuro. Quare cum Hierusalē in illa regione omnium ciuitarum esset celeberrima, eam elegit ad mortem suam, ut ex summo dedecore summā gloriam reportaret. Psal.2.

¶Præterea hic ascensus in Hierusalem eo fit, ut nos etiam nitamur cœlestem Hierusalem ascendere Ideo ascendit dominus terrenam & materialem Hierusalem, ut nos immortalem & immaterialem ascendamus De qua dixit Apostolus. Illa autē quæ sursum est Hierusalē, libera est, quæ est mater nostra. Qui uero hāc Hierusalē ire parat, non oportet, ut quærit sibi aliā uiam, quàm Christus ipse mensus est, & ibit nimirum per crucem & afflictiones. Per hanc uiam introiuit Christus in gloriam suam Est quidem uia difficilis, quoniā omnis ascensus laboriosus est, sed scriptum est: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, Deinde cū animo nostro reputemus Christum Dominum & Regem nostrum primum omnium hanc crucis uiam tituisse, atqui nō est discipulus supra magistrum, nec illius q̃ magistri debet potior esse cōditio. Omnes autem hi labores suaues nobis uiderentur, si in cordibus nostris arderet religionis amor. Quando anima Deo unita est, per omnia iucundissimè peragit: si uerò à Deo est separata, nihil est, quod non ęstimet graue & laboriosum. Nam quemadmodum uestis, dum corpori induta hęret, quantumcunque onerosa sit, grauis non uidetur propter decentem incorporationem, & facilitatem, si uero exuatur & in fascem ligetur uix humeris potest sustineri: ita Deus, eiusque præcepta, si decenter & cum suauitate induantur, facilimè feruntur, alias grauissima esse uidentur. Ideo Paulus admonet Romanos dicens: Induimini Dominum Iesum Christum. Nulla enim alia est causa, quare molestissimum nobis sit Deo inseruire, & persecutiones perpeti: nisi quoniam non induimur Deo. Ascendamus igitur Hierusalem in hac uita cum Christo, ut in altera illum habeamus ducem in gloriam. Gala.4. Act.14. Mat:10 Rom.3.

¶Obserua autem q̃ Christus ut doceat humilitatem suam, coram paucis in mōte Thabor se transfigurauit, sed crucem & ignominiā in ciuitate celeberrima coram Gręcis, Latinis, & multis alijs nationibus ostendit. Mat.17

¶Præterea cōsummabuntur ait in hac ciuitate omnia quæ scripta sunt per Prophe-

phetas. Est autem mysterium nostrę salutis picturæ simile: nam quemadmodum pictor imaginem picturus illam prius carbone, ut cera delineat, & distinguit duntaxat loca, quæ umbra, quęque purpura, aliisque coloribus sunt ornāda, quo facto tum demum supremam illi manum imponit, perfectissimamque reddit, sic Deus in lege ueteri salutem nostram præfigurauit & quasi delineauit, ut postea mitteret Christum Dominum pictorem egregium, qui omnia ad uiuum duceret purpura sanguinis sui, quo opere perfecto & finito dixit in cruce consummatum est. Erat ille locus imaginis imperfectus adhuc, de quo dixerat Dauid in Psalmo: Psal.40. Qui edębat panes meos magnificauit super me supplantationem. Et de quo Zacharias: Zach.11. Appenderunt mercedem meam triginta argenteis. Hoc autem consummatum est, quando Iudas unus de duodecim Christum triginta argenteis uendidit, cuius panibus uescebatur, pane doctrinæ, & pane materiali in mensa Dixerat etiam Dauid lōge fecisti notos meos Psal 87. à me hoc tamen tūc impletum est, quando diffugientibus discipulis Christus solus relictus est. Dixerit etiam Esaias: faciem Esai.50 meam non auerti ab increpantibus & conspuentibus me, & impletum est hoc, cum conspuebant in eum in domo Caiphæ dixerat Dauid; factus sum il- Psal.68. lis in parabolam: hoc adimpletum est eū illudebant ei cædentes & colaphizantes eum. Psal. 26 Dixerat in me surrexerunt testes iniqui, Psal.72. & mentita est iniquitas sibi, quod impletum est in domo Caiphæ & coram Pilato & Herode. Dixerat Dauid; fui flagellatus Esai.53. tota die, & castigatio mea in matutinis, & Esaias etiam; disciplina pacis nostræ super eum, cuius liuore sanati sumus, quod impletum est in prætorio Pilati, cum flagellatus fuit Christus. Dixerat Esaias; Esai.9. uidimus eum, & non erat aspectus, unde nos reputauimus eum, quod impletum est, cum flagellatum & spinis coronatum ostendit illum omni populo deformem uulneratum, & exulceratum. Dixerat etiam Esaias; principatus eius super humerum eius, quod est impletum, quando portans crucem, & lignum suæ uictoriæ, exiuit in montem Caluariæ. Di- Psal.21. xerat Dauid; foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, quod impletum eū in crucifixione Christi dixerat etiam partiti sunt uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem, quod in uestibus Christi factū est, ut refert Ioānes. Dixerat præterea, Psal 68. Ioā. 19. dederūt in escam meam fel, & in siti mea Psal.68 potauerut me aceto, quod Christo dederunt in cruce, Dixit etiam Esaias, & cum Esai.53 iniquis reputatus est, quod quis dubitat impletum in Christo, qui inter duos latrones crucifixus est? Dixerat etiam idē Ibid. Esaias, & pro transgressoribus orauit, ut non perirent, quod impleuit Christus cū in cruce: orans pro crucifixoribus dixit: pater dimitte illis: quia nesciunt quid faciunt. Dauid quoque dicit: Factus sum Psal.30. opprobrium illis; uiderunt me & mouerunt Psal.38 capita sua. Et alio loco Deo patri dicit. Exprobrauerunt inimici tui domine: exprobrauerunt faciem Christi tui. Hoc impletum est cum principes sacerdotum & scribæ mouentes capita sua illudebant ei, & deridebāt dicētes: Vah qui destruis Psal.88 templum Dei, &c. Dixerat & Dauid in persona Domini, ponetur anima mea in inferno inferiori, quod Christus fecit descendens ad inferos. Et Esaia quoq; erit Esai.11. sepulchrum eius gloriosum, quia positus est in sepulchro optimo, & nouo, in quo nondum quiquam positus fuerat. Et Dauid prædixit etiam; non dabis sanctū tuū Psal.15. uidere corruptionem, quia corpus Christi incorruptum permansit in sepulchro. Denique prophetauit Dauid dicens. Ego Psalm.3 dormiui & soporatus sum, & exurrexi, quia Dominus suscepit me, quod Christus uictor resurgens à mortuis impleuit. Vides ergo, quam uere dixerit Christus: consummabūtur omnia, quę scripta sunt per prophetas, seipsum exposuit, & quæ essent adimplēda expressit, cum dixit, tradetur gentibus ad illudendum, flagellandum, conspuendum, & crucifigendum, & tertia die resurget. Hæc erant in summa dicta à prophetis, quæ omnia in Christi passione consummata sunt, ut hic latè ostendimus: aduerte autē, nę erres, quòd non hæc ideo passus est Christus, quia Prophetæ prædixerunt, sed è contrario ideo Prophetę dixerunt, quia Christus hæc

hæc erat passurus. Nam prophetia nō est causa operis: sed è diuerso opus est causa prophetiæ: quare, quia Christus erat uinciendus, uendendus, deludendus, conspuendus, flagellandus, & crucifigendus, dixerunt de hoc Prophetæ. Nam alias sequeretur quod testamentum nouum esset ordinatum ad perfectionem ueteris instrumenti, quod erroneum esset asserere: sed oppositum uerum est, quia omnia ueteris instrumenti ad perfectionem noui ordinantur, sicut in illa similitudine imaginis ostendebamus: quia lex antiqua fuit quædam ad nouam delineatio, quæ erat ueteris perfectio, non interitus. Ideo ait Christus. Non ueni soluere legē, sed adimplere. Quasi dicat; Non ueni delere delineationes prophetiarum, & figuratū, sed illas perficere colore sanguinis, & passionis meæ. Matt. 5.

¶ Expende etiam ꝙ Christus Dei filius uocat hic seipsum filium hominis, quia totus ipse est hominis magis, ꝗ̄ sui ipsius, & totus est deditus homini, nam ad hoc uenit, ut hominem saluaret, & seipsum daret in redemptionem pro homine quod est nomen naturæ humanæ. Sicut Hebræo modo loquendi filii nuptiarum dicuntur dediti nuptiis, filii sponsi, dediti his, quæ sunt sponsi: & filii mortis obnoxii morti. Propter hoc dominus noster Iesus Christus appropriauit sibi ipsi hoc nomen filius hominis, quia totum se dedit homini. Dic etiam & tu, cur non dabis aliquid Christo, cum ipse se ipsum totum dederit tibi? Ipse uitam, & sanguinem, seq; ipsum totum dat tibi. Nonne par esset ut uel horæ dimidium in nocte concederes, siquidem totum diei tempus in mundi occupationibus perperam consumis? nonne de substantia, quam ludo, conuiuiis, & uanitatibus dilapidas: fas erat ut pauperi subuenires? Omnes proditores dici possunt, qui diuites cum sint bona Dei occupant, nec ea distribuunt iuxta datoris uoluntatem, qui nobis non modo temporalia, uerum etiam æterna pretiosi unigeniti sui sanguinis empta concessit. Igitur postquam Christus dixit discipulis, quòd passurus erat in Hierusalem, declarans seipsum, sigillatim declarat suam passionem dicens.

[Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & cō spuetur, & postquā flagellauerint, occidēt eum.] Dixit passionem suam nō solum generaliter, sed etiā specialiter pertractās, sigillatim passionis momenta. Primum, ut sapientiam suam ostenderet, qui omnia non confuse tantum, uerum distinctissime futura nouisset. Secundo, ut palam faceret quantum nos amaret quantique faceret salutem nostram, quando sic in doloribus perferēdis gloriabatur, quos omnes speciatim explicans, manifestauit se non modo mortem, sed mortem omnium dolorum referlissimam perpessurum. Et cum multi sint, qui malint semel: & simpliciter mori, quam tormenta, & cruciatus, qui mortem præcedunt perpeti: Dominus noster recensuit mortis suæ circunstantias, ut innueret se: nō quocunque modo moriturum, sed miserrima omnium mortaliū conditione. At tanta est pro tanto beneficio hominum ingratitudo, ut nihil nec minimum quidem uelint propter Deum facere. Audiamus igitur Petrum dicentem: Charissimi, Christus pro uobis mortuus est, vobis relinquens exemplum, ut sequamini uias eius, &c. Sed aliqua hic obseruanda sunt. 1. Pet. 2.

¶ Primum horum est, ꝙ Christus ante passionem uoluit discipulis mortem suā dicere, ut multo ante parati essent, ne scādalizarentur. Nam si discipuli omnibus sigillatim præcognitis, nihilominus scandalizati sunt: quid fuisset, si nihil prorsus futurorum sciuissent? Hæc autem quę in passione erant euentura, omnia patefecit Dominus illis, ut facilius mysterium Resurrectionis crederent cogitantes: Dominus dixit se esse tradendum in manus peccatorum. Et ecce traditus est. dixit se esse deridendum, derisus est. dixit prætera se esse flagellandum, flagellatus est utique. Ergo & eodem modo ea, quæ de resurrectione sua nobis dicit, uera sunt. Hac igitur de causa Christus de omnibus præmonuit, ut per ea, quæ oculis erant visuri; etiam inuisibilia crederent. Chryso, ho. 35. in op. imp Matth.

¶ Secundo obserua, ꝙ non semel tātū, sed sępe sępius locutus est Dominus discipulis suis de passione sua, sed sæpissime, multisq; in locis. primū in regione Cæsareæ, Mat. 16.

rex, quãdo Petrus dixit, quod erat filius Dei. Secundò, cum esset circa Capharnaum in
Mat 26. Galilęa cum discipulis, nã dr in Matthęo, quod conuersantibus discipulis in Galilæa dixit illis Iesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum, & occident eũ, & tertia die resurget. Tertiò dixit, hoc idem Christus inter Iordanem & Hierico ascendens Hierusalem, & uadens ad Hierico.
Ioã.13. Quarta uice dictũ est in Hierusalem, ipsa nocte ultima, qua cũ discipulis cenauit.
Lib.3. comm. Mat. ca. 20. Toties autẽ dixit de passione, & locutus est de ea, ut inquit diuus Hieronymus, ut magis illam commendaret memoriæ: & ne de memoria elabi posset, toties passionem suã repetiuit. Vnde cum prima vice
Luc.9. locutus est de hac passione suã in partibus Cæsareæ Philippi, ait suprà noster Lucas, quod dixit discipulis: Ponite sermones istos in cordibus uestris, filius hominis futurus est, ut tradatur in manus hominũ: Tradite hoc memoriæ & seruate ne obliuiscamini. Quare Ecclesia memor huius commendationis Dominicæ, ne locum ullum obliuioni relinquat, non modo in Dominica Quinquagesimæ, sed etiam feria quarta post Dominicam secundam Quadragesimæ, ante uigesimum diem, eadem uerba dignissima memoria repe-
Hest. 6. tit. In libro Hester habetur, quòd Mardochæus liberauit Regem Assuerum à morte detectis insidiis, quas famuli ipsius Regis in dominum suum tetenderant, quos Rex in annalibus iussit conscribi. Quod ò utinam Christiani principes facerent: qui si quidem Principes religiosos in uirtute non imitantur, saltem ethnicum imitarentur Regem, & sic labores, & uirtutem clientum, famulorumque suorum remunerarent. Sed his prætermissis, quæ extra rem sunt, cum olim Assuerus uigilia laborans non posset somnum capere, iussit adduci historiã suorum gestorum, in qua cum forte legeretur quomodo fuisset Mardochæi opera à morte liberatus, interrogauit an fuisset Mardochæus aliquo pro uirtute affectus beneficio, & cum comperisset indonatum: summum illi & honorem & dignitatem concessit. Si igitur Assuerus, usque adeo se Mardochæo gratum præbuit pro uitę parua mora: quanto gratiori animo debent erga Deum Christiani esse, à quo non uitam mortalem, sed æternã sanguine eius emptam acceperunt? Liberatus est Assuerus à morte corporis, at nos ab animæ interitu, liberati sumus. Non effudit Mardochæus sanguinem pro Rege suo: at Christus pro populo suo sanguinẽ suum exhausit. O quanta diligentia deberemus in annalibus animę nostræ imprimere tantũ Dei beneficiũ: nã cum ad ęternã mortem essemus dãnati, aperuit nobis Dominus passione sua cęlorũ ianuã, quã alias nulla uirtus humana aperire posset. Insomnes deberemus noctẽ traducere: sicut Assuerus historiã redemptionis nostræ legentes, beneficiumque recolentes a Christo nobis collatum, qui verus Mardochæus noster fuit, cuius ope a morte æterna reducti sumus. Hoc deberet esse nostrum exercitiũ, hæc meditatio, hæc lectio, ut eo usque exardesceret animis nostris amor diuinus, ne vel martyrium pati cunctaremur iuxta illud Psalmi: In meditatione mea exardescet ignis. Vt ignis flatu accenditur crebro: ita amor diuinus assidua meditatione in mentibus nostris accendetur. Nam quemadmodũ Sol speculũ obiectum radiis suis illustrãs ex radiorum reflexione ignẽ uel in papyro, aut qualibet festuca excitat: sic radiis iudicii nostri in speculũ passionis Dominicæ intentis, ignis amoris diuini ingẽs in cordibus nostris oritur. Ideo Christus Iesus passim repetit passionis suę memoriam discipulis suis, sicut bonus magister, qui si quod punctum in primis necessarium offendit, nõ cessat discipulis inculcare, donec radicitus percipiant. Sic Paulus hortatur ad perpetuam memoriam passionis Christi, cum ad Hebræos ait. Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus contradictionem. Non solum dixit cogitate, sed recogitate: hoc est iterum atque iterum cogitate. Igitur Saluator noster huius cõsiderationis uim cognoscens, sępissimè admonet, ne obliuiscamur passionis suæ. Quare res est indignissima Christianorum negligẽtiam uidere, qui cum se Christianos iactent, nihil magis oblitum habent, quàm rationem, & causam salutis suæ. Multi enim sunt, qui per totam uitam immemores cum fuerint, in articulo mortis tandẽ

Psal. 38
Heb.12.

in me-

in memoriam reuocãt quid fint, qua ope saluati: tunc demum amplexãtur Christi crucifixi imaginem, ut criminum suorũ pœniteant. Qui quemadmodum ille uerè insanus esset iudicãdus, qui accepto a Rege literarũ fasciculo, in quo certò sciret inclusum deferri Regium chirographũ, quo sibi cõcederet ingentem redditũum quãtitatem, statim legere negligeret, ad mortemq; usq; differret, sic proculdubio furiosus ille est, qui beneficia diuina ad uitæ finem differt, nec statim cum possit fruitur. Memẽto igitur passionis Christi, in qua omnium bonorum abundantiam inuenies, charitatem, humilitatẽ, patiẽtiã, omnesq; uirtutes, dum uiuis: nã in morte satis efficies, si dolores tuos perferre posfis, nedum ut dolorum Domini recorderis. Educturus Deus Israelem de Aegypto misit Angelũ, qui domesticatim oẽs primogenitos extingueret Aegyptiorum: & ne fortè simul Iudæi necarentur præcepit illi, ne intraret in domos, quarum postes agni sanguine essent peruncti. Nõ aliter Saluator noster nobiscũ aget, quorũ oẽs, qui memoria sanguinis sui non fuerint muniti, æterna morte damnabit. Sic habetur etiam in Ezechiele, q͏ præcepit Dominus interficere omnes, qui signũ Tau in frontibus impressum non haberẽt, qui autem T habebant non occidebãtur, nec minus ergo digni sunt morte qui T passionis & crucis Domini in frontibus, & cogitatione sua non gestant.

Exo.12.
Ezec.9.

¶Obserua tertiò, q͏ Dominus dum hic loquitur non in sua, sed in tertia persona loquitur: nec n. dicit tradar, illudar, flagellabor, aut crucifigar: sed filius hoĩs tradetur, illudetur, conspuetur &c. tanq̃ si de alio, non de se intelligeret. Cuius ratio est, quia ẽt si Dominus in persona sua, nõ in alienã passionem tulerit, eam tamen non pro se, sed pro genere humano pertulit: quare per personã alienam, quam inducit, alienam innuit fuisse culpam, & cãm mortis suæ. Traditus est (ait Paulus) p͏p delicta nostra. E diuerso Prophetæ passionis Christi mentionem facientes, de illa in propria persona loquebantur, quoniã uidebant Christum ob eorum culpam esse moriturum. Sic David sæpe ait: Partiti sunt uestimenta mea, & super uestẽ meã miserunt sortẽ. Et foderunt manus meas, & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, &c. Id genus, & Hieremias inquit: Sustinui propter te opprobriũ, &c. Nostra erat culpa, nostra fuit pœna, magis enim reus est q̃ delinquit, quàm qui plectitur. Meritò igitur de Christo in persona aliorum, alii uerò in persona sua loquebantur: ut scilicet innuerent omne genus humanum in morte Domini fuisse culpatum.

Ro.12.
Psal.68.
Psal.21.
Hier.15

¶Quartò obseruandum ingentem Domini nostri per totam uiã solicitudiẽ. Enimuerò si ad mortem damnati eousque de sua celãtur morte, donec iamiam ad supplicium sunt educendi, ne tandiu futuri agonis memoria excrucietur: q̃d sensisse putamus illum, qui ob diuinitatem suam à tempore cõceptionis uniuersam semper ante oculos gestauit passionis figuram? Ea de causa Abraham filium Isaac postmodum sacrificãdum celauit, quæ esset uictima futura. Constructo n. igne: dicenteq; filio, ubi est uictima? Respondit, oculis largissimas effundentibus lachrymas: Ne quære fili mi: Dominus prouidebit. Quid est hoc, o Abraham? cur filium falsa spe producis? Nonne multò præstitisset statim rem exponere, ut constantius mortem ferret? Nequaquam. In morte nãq; nullus esset penitus dolor, nisi animi internũtio excitaretur sensus ad dolendum: q͏ in dormientibus planũ est, qui nihil dolent, donec doloris stimulo excitãtur. Qua de causa qui mortẽ iamiã credunt imminere, non minorẽ interius sustinent dolorem: q̃ si in ipso mortis agone uersarentur: unde sequitur, mitissimum fuisse Abraham erga filium suum, homines uerò in suum Saluatorem crudelissimos, qui tam diuturnæ mortis supplicio illum affecerunt pro peccatis nostris libenter moriẽtem. Quare tota Christi uita quædam passio fuit. Sic modo in particulari dicit: Illudetur & occidetur. Vide & tu, quomodo mortales uitã damnant ad nostram abolendam mortem, iuxta illud: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Præterea omnia in passione Domini plena sunt illusionibus, ut scias summã ignominiã peccatum esse. Non enim tot opprobrijs redimeremur

Gen.22

mur, si peccata ipsa non essent ignominia
Thre. 3. opprobriis, & illusionibus plena. Sic Hieremias de eo dixit. Saturabit opprobriis. quibus uerbis magnitudinem & molem cruciatuum ingentem significat. Vt enim uentres saturati nihil amplius capere possunt: sic dominus saturatos dolorum nihil amplius habuit, quod dolere posset.
Esaiae 1. Dictum est enim A planta pedis vsque ad uerticem capitis nō est in eo sanitas. Ergo saturabitur opprobriis, uenditus, ut seruus, delusus, ut mente captus: consputus, ut infamis, flagellatus, ut fur, occisus denique tanquam proditor. Quod nihilo secius hoc tēpore peccatores faciunt, à quibus diuersimode Deus offenditur; nam à Simoniacis uēditur, illuditur ab hypocritis: flagellatur à tyrannis, cōspuitur à blasphemis: & occiditur ab apostatis, iterum
Heb. 6. crucifigētibus, ut ait Paulus, Iesū Christū

¶Quinto obserua, & attende diligenter quantum Deus te amauerit, ut tē ferme impossibilem propter te fecerit. Quid impossibilius uidetur, quam Deum aeternum mortalem fieri & mori? cuius morte mortis acerbitas, & acies retusa & superata est, adeo ut pro amaritudine summam in morte pii suauitatē sentiāt: quippe ab aeterno interitu liberali facile uitae immutationem ferunt. Deleuit chirographum (ait Paulus) quod aduersus nos erat, affigens illud cruci: ut quemadmodū haereticae prauitatis inquisitores, si forte reos nancisci non possunt, eorum simulacra ignibus exurere solent, ut sic etiam
Colo. 2.
Phili. 2 supplicio ficto sceleratos homines plectāt eodem modo pro Adam scelere eius simulacrum, & imago supplicium tulit iuxta illud Apostoli: In similitudinē carnis peccati. Non enim fuit peccator sicut A-
Psal. 68. dam sed similis illi: & si innocens punitus est, quemadmodum rex Dauid in persona eius ait; Quae non rapui, tunc exoluebam Quia chirographū, quod cōtra nos diabolus habebat sanguine, & cruce Christi deletum est. Quare quando cōfessarius te à peccatis absoluit, cogita uberrimum super te fluuium descendere de uulneribus Domini, quibus omnia delicta tua lauantur. Crux igitur Dominica, & eius mors uiuificat peccatores. Praecepit Dominus Mosi, ut educeret filios Israel ab Aegypto, quo facto cū secus oram Rubri maris facerent, & iam ad aquas accederent, respicientes Aegyptiorum copias insequentium maximo timore correpti clamauerunt ad Mosen: qui respondens dixit illis Nolite timere, Aegyptios, quos nunc videtis, nequaquā ultra uidebitis. E uestigio enim locutus est Dominus ad Mosen, dicens: quid clamas ad me? Eleua virgam & extende manum tuam supra mare: & apertum est mare, &c. Nō aliter peccator uiam faciēs ad illam caelestem promissionis terram, quoties se conuertit, & uidet peccata quae in uita commisit insequētia quasi quoddam Aegiptiorum agmen nō potest non contremiscere & exanimari, nisi à Deo confirmetur Verum ait, Dominus eleua uirgam: quod non sine mysterio dictum est. Nam antequam Christus pateretur uirga crucis abiecta, & uilis latronum mansio, & ignominiae erat argumentum: at postea quam à Domino assumpta stetit corporis sacratissimi fulcrū miraculis claruit, & peccatorum fuit ad gloriam ductrix. Vnde sicut filii Israel de mari exeuntes Aegiptios uiderunt mortuos, tamen uirgo illius medio: sic uirtute crucis peccata nostra per pęnitentiae a quas demortua uidemus: quorū non modo non pertimescimus aspectum, sed etiā gratias agimus Deo dicentes: Cantemus Domino gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem, &c. Sic nos gratias agamus Deo, quia nr̄a peccata suffocauit sanguine suo: & nos flagellis, opprobriis clauis, spinis, cruce, & passione redemit. Exo. 15.

¶Ad nostram autem eruditionem discamus pro Christo dura & acerba subire quandoquidem tanta & tam dura pro nobis pati non dubitauit. Omnes enim tantae sumus imbecillitatis & inconstantiae, ut etiam ea, quae uel coacti facere tenemur, quātum possumus fugiamus, partimque eorum laborē declinemus. Religiosus iuxta uotum suum nō potest paupertatem effugere: at aliis exercitiis, quae paupertati sunt annexa quātum potest se subtrahit, & ita sitim famē, frigus, & ulli pendium nō fert. Et qemadmodū pilulas purgādi solent melle circumlinire, quo amarę nō sint: ita nos ob nostrā fragilitatē uirtutem multis modis condimus, eam

ad arbitrium nostrum fingêtes ne amara uideatur. Hoc autem ab amore proprio proficiscitur, quo seducti omni dulce uirtuti consentaneũ iudicamus. Volumus si ne labore uirtutem sequi, & eius suauitate frui, qua sequaces suos afficit, sine ullo uoluptatis corporeę dispẽdio. Filius uero Dei è conuerso asperam, non dulcem uirtutis pattem arridit, & ita moris ab amicis destitutus summa cum ignominia. Quæ igitur amentia est? Volumus ociosi gloriam cõsequi quam glorię dominus tãtis exhaustis ærũnis ascẽdit? Rapiamus ergo crucis uexillum, & fortiter omnes incommodum huius seculi salebras transiliamus earum uero timerem consolemur iis uerbis, quę statim subiiciuntur in textu. [Et tertia die resurget.] Iam hic uides quomodo Christi labores requie, & tranquillitate finiuntur: quod idem accidit illis, qui propter Christum incommoda patiũtur in hoc seculo. Trãsactis enim & finitis una cum uita mortali laboribus non mediocris, imo maxima est consolatio ad illa ęterna gaudia fruenda ascendere. At è diuerso impiis accidit, qui multa in alio seculo supplicia sustinebũt. Quippe qui obita morte temporali, æterna cruciabuntur. Sapiens ergo pœnas illas timebit, has contemnet, quæ morte finiuntur & medium sunt ad gloriam cõsequendã: quod cuius erit facillimũ, qui uoluerit se cum perpendere in mediis clauorũ, igniũ & cruciatuum doloribus quãta sunt præmia uictoribus proposita: & contra in uoluptatum blãdimentis meminerit suppliciorum inferni, quæ uictor miserrime affligẽt. Qui hęc fecerit proculdubio uictor euadet. Nec enim usq; adeo à domino deferetur, qui non uniuersos labores simul nobis immittit, sed paulatim. (Nã ut Hie

Hier. super. Matt. 7. ronymi uerbis utar) Dominus prosperis admiscet tristitia, ut cum repente uenerint, nõ terreant, sed à præmeditatis ferantur animis. Si enim cõtristabat apostolos quod occidendus esset Christus, dicebat eos lætificare quòd die tertio erat resurrecturus.

Chrysos. hom. 68 in Ioan Sæpenumero enim: ut optime adnotat Ioannes Chrysostomus, ponitur in scripturis simul passio: & resurrectio.

Esai. 53 Esaias utrunque simul ponit. Tanquam ouis, inquit, ad occisionem ductus est, & tãquam agnus, &c. Subdidit autem de resurrectione dicẽs: De angustia, & de iudicio sublatus est. Et Dauid in Psal. tertio, & in aliis Psalmis sæpe cõiungit hæc duo Psal. 3. Dormiui, inquit, & soporatus sum: & surrexi, quia dominus suscepit me. Et antea prædixerat de passione dicẽs: Astiterũt reges terræ, & Principes conuenerunt in unum aduersus dominũ & aduersus Christum eius Sequitur. Postula à me & dabo tibi gentes in hæreditatem tuã, &c. Iacob Gen. 49 etiam patriarcha, Dormiuit (inquit) ut leo. Deinde addidit: Et ut satulus leonis excirauit enim. Simul passionem & resurrectionem ostendit Iam hic uides quoniã do Christi iugum suaue sit, si quidem inter tristitia gaudia admiscet, & læta. Mos Hier. super Amos 5 enim scripturæ est, ut diuus Hieronymus disserit, aduersis læta subiungere: ut postquam tristibus dominus fuerit comminatus lætis rebus, & prosperis subleuet, & extollat. Esai. 5. Sic Esaias postquam terrores, & mala dixerat, ut dicens; Væ genti peccatrici, populo graui, &c. terra uestra deserta, ciuitates uestræ succensæ sunt igne regiones uestras coram uobis alieni deuorant: loquitur deinde ad eos, meliora promittens, & & ait: Lauamini, mundi estote, &cæt. & uenite & arguite me, dicit dominus. Item Amos, 5 Amos quibus dixerat; cecidit domus Israel, non adiiciet, ut resurgat uirgo Israel, errauit in utero, non est qui suscitet eam, post loquitur dicens; Quærite me & uiuetis: & nolite quærere Bethel in Galgala. Hier. 30 Hoc idem Hieremias agit; Vocem terroris audimus, formido & non eũ pax. Ecce ego saluo te. &cæ. Vult primo humiliare nos in rebus tristibus, & postea consolatur: atque ideo Esaias, & reliqui prophetę qui uaticinati sunt ad populum domini post onera consolantur populum afflictum & mœstum. Sed Nahum & Abacuc post onera nullam subdunt consolationem quia eorum uaticinia erant contra gentes, quæ idola colebãt, & Messiam non expectabant. Fidelibus tamen Israeli consolatio futura post calamitatem promittitur: & nobis etiam post flagella & crucem resurrectio nunciatur. Primo tamen ponit tristitiam deinde hilariora: ut scias post flagella & dolores ad resurrectionem ueniri.

¶ Expen-

¶ Expende etiam fructum passionis Christi, qui est resurrectio uitæ: a morte enim
Au. tra. 15. sup. Ioan. exiit uita. Ideo ipsemet de seipso ait, ut Diuus Augustinus exponit, nisi granum frumenti cadens in terram mortuũ fuerit, &c. Magnum ergo fructum adduxit, secum Christi mors propter saluãdorum multitudinem, quorum numerum Esaias
Esa. 53. miratur dicens; Generationem eius, quis
Hie. su. c. 1. Ma. enarrabit? Putauit quidam, quòd de æterna Christi generatione locutus sit Esaias. Et certè si antecedentia & consequentia inspexeris, inuenies quoniam de fructu passionis Christi locutus sit propheta. Habuit enim innumerabiles animas, quę per sanguinem Christi, & eius passionem saluæ factæ sunt: sicut & ipse Christus dixit; Cum exaltatus fuero a terra, omnia trahã ad meipsum. Lege totum caput quinquagesimũ tertium Esaiæ: & apertè uidebis,
Ioã. 12 qđ ad literam loquitur propheta de Christi domini nostri passione: & mirans fructum passionis: & spiritualem Christi generationem, quam acquisiuit sanguine suo, admirans ait; Generationẽ eius quis enarrabit? Quis dicere poterit quàm magnam generationem acquisiuit sanguine suo? Et subdit: Si posuerit animam suam uidebit semen longæuum. Ac si diceret: Antea erat Deus solus in cœlo: sed si mortuus fuerit & posuerit uitam suam, multos filios habebit, quia totus mundus ueniet ad Christum, & celũ replebitur filiis. Sic etiam cum Ioseph uiuebat, pauci erãt filii Isael, sed post mortem eius creuerũt nimis. Ita Christũ pauci secuti sunt in uita: sed post mortem eius omnis orbis cre-
Exod. 1. didit in eũ. Sic etiã ut Theophylactus interpretatur, intelligendũ esse puto, illud, qđ Simeon dixit; Positus est Christus in ruinam, & in resurrectionẽ multorũ. Multos cũ dixit, de fructu passionis fuit locutus.
Luc. 2. Mortuus est Christus sed ex hac ruina, & Christi morte multi resurgẽt ad uitã, qa post mortẽ eius multi crediderunt in eũ. Sic ẽt intelligẽdũ puto illud Pauli, cũ ait, Christus Iesus humiliauit semetipsum factus obediẽs usq; ad mortem, mortem ãt
Phili. 2. crucis, p p qđ exaltauit illũ, & dedit illi nomen, &c. Dedit illi famã: & honorẽ, ut qa antea ignotus erat, notissimus factus a principib. terrarũ coleretur. Hũc itaq; fructũ ostendit Christus docẽs resurrectionẽ post mortẽ suã, mortuus quidẽ est, sed resurrexit, & uitã ex morte elicit, quia morte sua uitam nobis prẽstitit, & mortuos ĩ peccatis resurgere fecit. Tenebamur uinculo mortis: at Christus morte sua a morte liberauit, & reuocauit genus humanũ ad uitam. Eius enim, morte saluti sumus & ut Paulus ait; iustificati gratia ipsius.

¶ Praterea, non solum mors Christi aĩarũ nostrarum uitã amplificauit, uerũ etiã corporis debilitata mors est, nõ secus; quã Tit. 3.
apis, quæ si carnem demortuam pungit, incolumis manet & acrior: si uero ad corpus uiuens peruenit, amisso aculeo interiit: Sic mors ab Adamo usque in genus humanũ, tanquam in morticinium sçuiẽs asperius in dies sçuiebat, postea uerò quã in domini nostri uiuidissimum corpus armo obtudit sua, uictrix illa iam diu superata est. Vnde meritò illam Apostolus spoliatam irridens ait; Vbi est mors uictoria Cor. 15.
tua? ubi est mors stimulus tuus? Deo gratias, qui dedit nobis uictoriam per Iesum Christum. Antea morti uictoria cedebat: at nunc postquàm a Christo superata est, uictoria nostra est: unde illam mortem formidabiliter domini uirib. infractam; nec pueri timent, nec puellæ, quia resurgẽte Christo ad uitam, mors uita est. Denique non dicit, suscitabit, quasi ab alio esset Christus suscitãdus, sed resurget: quia seipsum suscitabit, & Christus sua propriã uirtute surrexit a mortuis. Sed iam Lucã audiamus.

[Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat uerbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur.] Nõ ꝙ uerba Iesu non intelligebant, sed quia sensum uerborum existimabant esse parabolicum, aut ꝙ loqueretur per metaphorã. Pueri cum incipiunt legere cognoscunt, quæ sit litera A, quæ sit B, & C, quib. cognitis nõ tñ adhuc legere sciunt, nam ẽt si singularum literarum potestatem proferre possint, cõiunctionem ignorant. Quòd traderetur, illuderetur, & cõspueretur, unumquodque horum sigillatim facilè fuit intellectu, at oĩa simul cõiũcta, tãquam pueri rudes, adhuc non poterant percipere. Cuius præcipua cã fuit amor, quo Christũ prosequebantur, unde sibi nõ persuadebãt dominum

Ioã. 12. minum occidendum esse. Loquens olim dominus de passione sua dixit; Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Quorum uerborum sensus praeterquam quòd erat obscurissimus, ad multa posset detorqueri, aut accommodari: aut ad dominum concionantem, ut uirtute sermonis sui omnia ad se pulpitum ascendentē traheret, & ad alia multa Nihilominus tamen multi ex illa turba, quæ Christum oderant, intellexerunt, & ideo respõderunt; Nos audiuimus ex lege, ꝙ Christus manet in æternum: & tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Vide quomodo nõ intelligentibus discipulis Christi clara uerba, alii circunstantes intellexerunt, etiam si erant obscurissima. Cuius causa est quoniam, ut dixi, cum discipuli Christum tenerrimè amarent, nullo modo sibi persuadebant ea, quæ euenire nolebant, at reliqui maleuoli id, ꝙ optabant in Christo, statim animaduertunt. Sic dicimus apud nos, nulla est surditas peior, quàm eius qui audire nõ uult. Enim uero tanta est intellectus nostri autoritas, ut nihil penitus non modo scire, sed ne amare quidem sine eius facultate possimus. Nam ea, quæ scimus, nisi essent tanquam uera ab intellectu iudicata, sciri non possent, ita ea, quæ amamus, nisi esse bona intellectus affirmaret, nunquam amaremus. Sed tanta est intellectus nostri erga uoluptatem indulgentia, ut sæpenumero, quæ bona non sunt mille rationibus iustificet ut uoluntati gratum faciat: & quodammodo assentitur, quod omnium malorũ in orbe est causa Nemo enim tam perditus est, qui delinqueret, si a iudicio suo deceptus, peccatum esse appetibile sub specie boni non crederet.

Sic igitur discipuli iudicio ob amorē perturbato, nullo modo intelligebant Christum fore moriturum: at Iudæi statim intellexerunt. Idem dici potest, de fide, quam discipuli nequaquam adhibebant Christo loquenti de passione sua,

Matt. 2. quia illum amabant, cum Iudæi utique crederent illum esse occidendum. Exemplum habemus de hoc in Herode Ascalonita, qui cùm audisset Christum natum esse ex Prophetarum & Magorũ sententia, & esse regnaturũ: quę ueritas nulla humana ui uitiari poterat, obcæcatus tamen libidine non credidit ea, quæ alias nihil dubitationis habebant: quare credidit quidē scripturæ, quatenus ait Christum esse natum, non tamen credidit regnaturum. Mich. 5. Et ita teterrimum flagitiũ adortus, innocentes iubet interfici, existimans se posse eo modo natum Regem occidere. Hæc autem omnia (ut diximus) ex eo fiunt, quoniam plus nimio cõcupiscentiæ indulgēt intellectus multa aliter, quā re uera sunt, indicat. Saul similiter sciebat, sicut Herodes, quòd Dauid esset regnaturus in Israel nā Ionathas dicit Dauidi: & pater meus 2. Re. 20 scit hoc. Et Saul etiam dixit Dauidi: Scio, 1. Re. 24 quòd certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel. Cum sciret itaque Saul Dauid regnaturum & electum a Domino: cuius uoluntas immobilis est, nihilominus quærebat illum occidere, ne regnaret: quia suaderi sibi nõ poterat, quòd esset regnaturus, quòd nolebat, ut regnaret. Hac de causa nolebat, 3. Re. 22 Ioan. 9. Achab credere Micheæ Prophetæ ueraci: quia non iuxta regis beneplacitum prophetabat: Et in Euangelio Ioannis habetur, quòd Iudæi, qui cęcum natum interrogabant de modo, quo uidebat, putātes quòd ad libitum eorum aliquid loqueretur, postquam laudauit Christum, quem ipsi oderant, ait Euangelista, quòd nõ crediderunt ei, cui certè credidissen, si quid contra Christum loqueretur. Nec solus Herodes, Saul, & Achab hoc faciunt, qui enim experiri uoluerit, quanta sit modò morum corruptio, uidebit nunquam fuit tuti esse locum. Quòd si quis contra renitatur, uelitque ea, quæ iustitiæ sunt suadere, insanire existimabitur, Ille uero sapiet ingentiq; applausu excipietur, qui uel uectigalium ueterũ incrementum, uel nouorum extorquendorum artem inuenerit. Nec minora sunt inter ciues, domosq; priuatas incommoda. Quis nanq; mercator est turpi lucro mercimonia augens sua, qui doctorem quantũuis doctũ iustitiam suadentē audiat? At is imperitũ quēuis attētissimo audiet animo, si ex illius sententia loquatur. Cur? Quia iucũda loquitur. Similiter peccator, si audiat se cras moriturũ nõ credit, qm̃ nollet; & uidens alios seniorès, & imbecilliores facilè sibi longinqui

ginquitatem uitæ arrogat. Eidem tamen si pollicearis grandem annorum seriem, habebit fidem, & ad credendũ nõ deerũt argumẽta. Dicet: iuuenis sum, corpore salubri, integroq́;, alii imbecilliores lõgius uixerunt. Ex dictis manet ea, quæ iucũda sunt, facilè non modò uoluntati, sed etiã intellectui probari. Ne quis fortè miretur Apostolorum simplicitatem, qui Christo de passione non credebant.

¶ Sed dubium hic est. Si Christus, qui cum omnia nollet, discipulorũ uidebat ignorantiam: quare ea q̃ dixerat, iterum atque iterum inculcauit, ut crederentur? Ratio est, q̃ uoluit paulatim eos instruere, ut eorum ignorantiam tunc tolerans post resurrectionem maturius, quæ non intellexissent, reuelaret. Sic Apostolis piscantibus nõ dixit: Faciam uos piscatores hominum, sed faciam uos fieri piscatores hominum. Poterat enim continuò illos facere piscatores hominum, uoluit tamẽ paulatim disponere, ut cognoscant quid á se sint, & quid à Christo efficiantur. Vides tu nũc Apostolos rudes, & posteà doctissimos: totũ hoc tribue gratiæ Dei. Docet nos locus iste, ne repente uelimus ascendere in arcem uirtutis: sed ut lento gressu, & quasi per quosdam gradus. Sic beatus Chrysostomus illum legis illudit doctorem, q̃ Christum rogauerat, quod esset mãdatum magnum in lege, dicens: De magno mandato q̃rit, qui minimum non obseruat. Tales sunt plurimi tyrones in uirtute: qui cum uix attigerint prima castrorum munimina, cum ueteranis certare præsumunt. Quare sæpenumero deficiunt, aut credunt. Istos autem ego simillimos iudico cãtoribus imperitis: qui, dũ carminum facilitas patitur, spõtè, suauiterque canunt, ut etiam certare cum peritioribus non timeant: postquàm uerò locus occurrit difficilior, & maiori arte tractandus, labuntur miserè. Opus est igitur calleat, q̃ ad uirtutis suprema certamina peruenire cõtendit: nec sicut inexpertus miles, aut imperitus cantor irrideatur. Nam quid aliud Petrum deiecit feruẽtissimum Christi comitem, & discipulum, nisi præcox quædam, & immatura fiducia, qua martyrium summum perfectionis gradum sibi arrogabat? Veruntamen

Matt. 4

Chryso. ho. 42. ĩ op imp. Matth.

turpiter lapsus est ille, qui paulo ante dixerat: Si oportuerit me mori tecũ, non te negabo. Qua de causa Christus cum tam sibi manus inicii uideret, dixit Iudæis. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Quasi diceret: Permittite eos uiuere dum in uirtute teneriores sunt, quàm ut possint substare martyrio, me solum comprehendite. Illos firmiores iam factos postea ad mortem, & supplicium quærite. Valde igitur aduertendum est, ne in cultu Dei prius magistri, quàm discipuli esse uelimus. Attendamus ad discipulos Domini: quos ipse quacunque hora summos facere poterat, quod tamen noluit: sed paulatim eos instruxit usque quo per aduentum Spiritus sancti consummati fuere, & confirmati. Atque ideo modò noluit eos docere passionis suæ mysteria, quæ non intelligebant, sed in posterum suo tempore seruauit instruendos. Sed iam ad textum reuertamur, & prosequamur huius itineris mysteria. Dicit itaq; Euangelista.

Mat. 26

Ioan. 18

[Factum est autem cum appropinquaret Hierico, cæcus quidam sedebat secus uiam mendicãs.] Quemadmodum homini assueto peccatis diabolus offert semper occasionem peccandi, ut nefanda possit sua explere desideria, ita uolẽti facere bonum Deus materiam obiicit, qua bonam uoluntatem possit perficere. Si quis ebrietati stpdet, in qualibet domo uinũ propinatur, si lusor, ubique lusui paratus est si incontinens, & lubricus ubique fœminæ, quas malè concupiscat, se impudicè ingerunt: E contrà si bonus est & iustus, & cupit Deo seruire, Deus offert illi occasionem, ubi uirtutes possit exercere. Quapropter si misericors est, omni loco & tempore uidebis pauperes ei occurrere. Cum enim pius, & misericors Abraham stetisset ad ostium tabernaculi sui expectans peregrinos, ut charitatem eis exhiberet, ecce tres Angeli in habitu peregrinorum uenerunt. Cum etiam sanctus, ac pius Dauid interrogaret seruos suos an de domo Saulis aliquis esset relictus, cum quo misericordia Domini uteretur, statim audiuit: Est filius Ionathæ debilis pedibus. Et fecit Dauid cum eo misericordiam Domini. Super quo

Gen. 18

2. Re. 9.

etiam aduerte, quòd misericordiam, quam in domum Saulis uolebat exercere, uocauit misericordiam Domini, nam nostra in hoc à diuina uidetur distare misericordia: quòd nostra ad no-
Matt. 5. stros tantum se extendit, diligimus enim tantum eos: qui nos diligunt amicos, non tamen inimicos. Misericordia uerò Domini ad amicos est, & ad inimicos, q solem suũ facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Itaque sicut Abrahæ & Dauidi, & iustis ac piis hominibus cum misericordiam, & pia opera uolunt facere, statim illis Deus offert materiã faciendi illam, sic & Christo Saluatori nostro, quoniã pius & misericors erat, ubique cæci, leprosi, paralytici, infirmi, ac miserabiles personæ sese offerebãt. Ecce nunc, cum appropinquaret
Luc. 19. Hierico, in ipso itinere cæcus quidam occurrit clamans, & misericordiam petens, ac statim post hęc uenit & Zacchęus alius cæcus mente, & auarus. Ita Domino, qui semper eo animo erat, ut ubicunq; esset, benefaceret, oblatæ sunt uirtutis occasiones. Docet ut semper & ubique apud omnes utiles simus, & non ignaui: obiter enim in uia miraculum hoc operatus est
Esa. 35. Christus. Oculos autem cęci aperuit, quia de ipso Christo Messia prophetauerat olim Esaias: Tunc aperientur oculi cæcorum, & addidit: Redempti à Domino cõuertentur, &c.

¶ Obserua autem quòd Lucas hic dicit; Cæcus quidam sedebat, &c. Sed Mat-
Mat. 20 thæus dicit, q erant duo cæci. Ad quod potest responderi, q non sit eadem illuminatio, quam Lucas & alii Euangelistæ narrant, sed duæ. Nam antequam Christus ingrederetur Hierico, in uia illuminauit hunc cæcum, cum appropinquaret Hierico: sed cum egrederetur illuminauit duos alios, de quibus loquitur Matthęus & Marcus: & ideo dicunt ipsi: Egrediente domino de Hierico: sed Lucas dicit, appropinquante domino Hierico. Lucas loquitur de primo, & unico cęco, quem Christus illuminauit, antequã ingrederetur Hierico, ut hic dicitur: sed
Mar. 10 Matthæus & Marcus tractant de aliis, quos illuminauit cum egrederetur ab urbe. Expende etiam, q Marcus cum scriberet quomodo Christus illuminauit illos duos cęcos, proficiscens, ut ipse ait, de Hierico, cũ duo fuerint, ut ait Matthæus, tamen Marcus unum dicit, quem nominat proprio nomine uocans illum Bartimæum: quia iste insignior erat. Nam usus est scripturæ sacræ per personam: quę insignior est, etiam intelligere, quæ minus nota est, ut egregiè Diuus Hieronymus annotat. Sic in Genesi habetur: Hier. su per Da. 11.
Curre ad oues & accipe duos hædos. Simul enim pascebantur oues, & hædi: sed Gen. 27
quia potiores sunt oues, earum nomine caprinum pecus complexus est. Abraham etiam cum loquitur cum illis Angelis aliquando ad unum, aliquãdo ad plures sermonem dirigit. Et Sodoma dicitur Gen. 18 Deu. 29
euersa, cum ex Deuteronomio constet Gene. 8
quinque urbes esse euersas. Et in Genesi etiam dicitur: Recordatus est Dominus Noe & cunctorum animantium, sub Noe nomine intelliguntur octo animæ, quæ in arca erant. Et eodem modo intelligendus est catalogus illorum regum, qui fuerunt in Edon. Alioquin in tãto temporis interuallo tam pauci non fuissent nume- Gen. 36
rati, sed posuit insigniores. Deniq; ut ait Aug. li.
Augustinus: cum in Genesi legitur Si- 1. in Ge
meon & Leui interfecisse Sichimitas, in- ne. 107.
telligit Augustinus secum habuisse multam familiarium societatem. Ioseph e- Gen. 38
tiam dixit: Vidi per somnium Solem & Lunam & Stellas adorare me. Sed mater non adorauit illum in Aegypto: quia iã obierat: sed in patre, quia caput est uxoris, Rachel intelligitur. Paulus etiam: Pa- 1. Co. 10
tres, inquit, nostri mare transierunt. In patribus intelligit matres, & pueros. Sic Marcus in hoc cæco, qui insignior erat intelligit duos. Sed procedamus. [Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset: Dixerunt autem ei, q Iesus Nazarenus transiret: & clamauit dicens: Iesu fili Dauid miserere mei.] Poterat Christus hunc cæcum illuminare, quãuis non clamasset, sicut põt & nobis auxiliari citra nostras preces: sed rogari uult, quo melius palam fiat, omnia nobis ab illo so lo proficisci. Ita cum Israelitas ab Aegy- Exod. 3
ptiis oneribus liberari decreuisset, tali illorum aĩos desiderio inflãmabat, ut ipse dicat: Audiui clamorẽ filiorũ Israel, &c.

Similem

Similem affectum quoque in hoc cæco accendebat, ut clamare inciperet, nec desi neret, donec quod petebat imperasset: tamet si turba silentium illi indiceret. Itidem fe-
Gen.32 cit Iacob cum ad Angelum dixit; Non di mittam te, nisi benedixeris mihi. Ita Da-
Psal.49. uid sub persona populi fidelis: Domine (inquit) non discedimus à te: uiuificabis nos & nomen tuum inuocabimus. Quia tanta fiducia & contentione ad Christum clamat, profecto euenit, quod Christus di cit: Amē dico uobis, si perseuerauerit pul sans, aperietur ei. Quod testatur Dauid di
Psal.33. cens; Exquisiui Dominum, & exaudiuit me. Et mox subiicit, ut uos eadem facia mus: Accedite ad eum & illuminamini, &c. Quanquam scit Deus indigentiam no stram tamē nihilominus uult eius implo remus auxilium: ut maius beneficiū me ramur. Non tamen satis est eum uoce uo care, nisi etiam corde uocemus, sicuti hic cæcus hic faciebat. Sic Dauid in psalmo:
Psa.118. Clamaui in toto corde meo, exaudi me Domine. Persecutus Dauid ab iniquis, &
Ephe.6. à filiis uexatus & à dæmonibus quia non solum est sanctis colluctatio aduersus car nem & sanguinem, sed aduersus principa tus & potestates, &c.) ad Deum confugit, & clamabat in toto corde suo. Hunc cor dis clamorem attendit Deus. Sic tacens clamat Moses in corde suo: ita ut Domi-
Exo. 41. nus diceret ei. Quid clamas ad me? Sic An
1.reg. 1. na mater Samuelis clamabat effundens cor suum coram Domino, cum penitus uox eius nō audiretur. Hanc vocem Deus
Mat. 15 exigebat cum dixit: Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est à me Vnde Diuus Gregorius in Morali-
Greg. libr.22. mor. c. 18. bus dixit: Aeternam uitam si ore petimus corde autem non desideramus: clamātes tacemus.

¶ Obserua autem, quod nō solum dicit Da uid, quòd clamabat ad Deū corde sed in toto corde. Sicut enim tunc corporaliter uere clamatur: cū toto ore clamatur: ita spiritualiter toto est clamandum corde, si uolumus à domino, quæ poscimus impe trare. Docet locus iste, ut angustiis, in tri bulationibus, & pressuris ad Deum con fugiamus, ipsumque inuocemus, atque ut illi omnes necessitudines nostras pan damus. Sic sanctus faciebat Dauid, sic To bias, Iudith, Hester, Ezechias, & omnes Dei electi. Ne ad huius seculi auxilia con Mat.27
fugias, neu illius uiribus confidas, quem 4.Re.1
admodum Iudas, & infelix Ochozias fece runt, ne funditus intereas. Sed quia in in septimo capite huius de his diximus: nunc orationem breuem, & multis my steriis plenam, quam obtulit cæcus iste audiamus.

¶ Iesu, inquit, fili Dauid miserere mei. Vtranque enim Christi naturam fatetur, uocans illum Iesum, hoc est, mundi Salua torem, & Redemptorem, atque filium Da uid secundum carnem, Iesu, inquit, mūdi Redemptor. Ideo descendisti è cœlo: ideo carnem suscepisti: ut ego loquar ad te: ut cum fiducia petam. Filium Dauid dixit potius, quam Abrahę, aut Iacob, ut illum ad misericordiā prouocet. Petit ut ei mi sereatur, & compatiatur, & adducit in me moria patrem Dauid, qui clementissi- 1. re.24
mus, & misericors admodum fuit, nec so & 26.
lum in Saulem clementiam ostendit suā: sed etiam in uniuersam eius familiam: 2.reg.9
tantum abest: ut sæuierit quinimo quæsi uit, an remansisset aliquis ue domo Sau lis, vt faceret misericordiam eum eo. Mise 2.Re.16
ricors etiam fuit cum Semei, à cuius occi 2. re.2
sione Abisai gladium prohibuit. Quid di cam de Absalone quem pius pater mul tum, diuque luxit dicens; Absalon fili mi Esai.55.
fili mi Absalon? ideo dicitur in Esaia: Mi sericordias Dauid fidelis. Fili Dauid mise rere mei. Si tu ò naturæ artifex sapientis sime eum etiam brutis animalibus instin ctū indidisti, ut uel ceruus, qui natura se paratissimus est ab humano commercio, quoties grauius à canibus premitur, ad hominem confugere soleat malens ab eo occidi, in quo nouit esse clementiam: quā to potiori iure homo ratione prębditus, ad te tutissimum & clementissimum asy lum confugiet Verum enimuero, ut mer catores qui in temporū difficile incidunt, in quo nummorum penuria nihil uende re possunt, solent quouis pretio, quæ ad duxere, distrahere: sic tu ò fili Dauid in emporium huius seculi gratiam & mise ricordiam adduxisti, quæ deficientibus me ritis, publicanis, & peccatoribus erogasti Quare si tam uili pretio tua emuntur, mi serere mei. Memento fili Dauid arboris

naturæ, in qua rami radicum uirtutem sequuntur, & in se referunt: unde tu si filiū Dauid te iactas, oportet pari ratione patri tuo in clementia assimilaris. Ideo fili Dauid miserere mei.

¶Discant ex hoc loco nobiles maiorū suorum uirtutem sequi. Nam qui generosus est, non modo cauet, ne degenerem animum ostendat: sed etiam summopere nititur auorum suorum facinora imitari & amplifica e. Hæc enim uera nobilitas est. hic uetus maioratus à virtute nunquā discedere, quod qui aliter faciunt, nō nobiles, sed nobilitatis portenta sunt. Quoniam sicut inter homines, qui distortis membris, capite canino corpore humano nascuntur: homines non sunt cum tamen hominibus sint similes: sic inter nobiles flagitiosi nobiles non sint, licet nobilibus sint similes. Vnde quidam dixit:

Iuue. Sat. 8.

Stemmata quid faciūt, quid prodest Pontice longo sanguine censeri, pictosque ostendere uultus Maiorum, & stantes in curribus Aemylianos? Nobilitas sola est atque unica uirtus. Malo pater tibi sit Ther sites, dummodo tu sis Aeacidæ similis, Vulcanique arma capessas. Quam te Thersitæ similes producat Achilles. Age ergo ut moribus sis nobilis.

¶Præterea cum audis Iesum filiū esse Dauid, gaude, lætare, gratias ingētes Deo reddens, qui æternus cum esset, mortalis propter te factus est. Considera filiū Dei, filiū Dauid factū. Fecit se Deus hominē, ut hominē Deum faceret. Illeque qui absque tempore ante omnia secula à Patre est genitus, in tempore uoluit nasci: ut homines sine ullo temporis termino in cœlis regnarent. Hinc plane colligitur quanta sit peccati malitia, siquidem ad eā purgandum oportuit Deum ipsum in carnē mortalem descendere, passibilemque fieri, ut sic copulata diuinitate, quasi quoddam fermentum faceret ad naturam humanam sanandam. Ideo quoties peccas, attende quantam incurras infirmitatem ad cuius curationem oportuit filium Dei mori. Attende etiam q̄ mansuetus, & mitis factus sit ille Deus, ad quē antea nemo audebat accedere, ut paralyticos, cæcos, claudos, benigniter recipiat. Ille autem quem Cherubim tremunt in cœlo: iā in terra mendicus quidam, & cæcus pauper eius aspectum non formidat. Angeli tremunt ante eum in excelsis, & miserabilis cæcus fiducialiter accedit in terris.

¶Absolute tamen uocat illum filiū Dauid in quo innuit illum esse Messiā in lege promissum: quem expectabant. Nam quamuis Dauid plures habuerit filios, unus tamen solus dicitur filius Dauid secūdum promissionem: sicut solus Isaac dicitur filius Abrahæ. Filius autem secundum promissionem Messias est: de quo dicitur: De fructu uentris tui, ponam super sedem tuā. Hic solus est Christus, de quo Psal. 31.
Angelus ad Virginem: Dabit illi Dominus sedem Dauid patris eius. Ideo uocās Luc. 1.
hic Christum filium Dauid, confitetur, illum esse Messiam in lege promissum. Præterea quia miserum se esse sciebat, non competit: quia misericordia solis miseris est necessaria. Nullus est enim adeo demens, ut fælicium & beatorum misera-tur. Sicut pauperes eleemosynam petentes, uilissimas induunt uestes, easque partes corporis denūdāt, quæ, uulnere aliquo sunt affectæ; ut sic facilius diuitum animos ad misericordiam flectere ualeant: sic iste miseriam suam ostendebat. Sic Dauid misericordiam postulabat dicens: Mi- Psa 50.
serere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Miserere inquit mei, Hoc vno fretus, nempe misericordia Christi, & nihil fidens in suis meritis: nam suis meris tantum consequi non potuisset, quantum ex gratia & misericordia Christi consecutus est. Igitur cum ita deuotè, & tam sapienter oraret, audi, quid Euangelista dicat. [Et qui præibant increpabāt eum, ut taceret.] Accedit hic ad Dominū salutem non solum corporalem, sed spiritualem adepturus, quam impetrauit Christum uocans: quam ob rem mundus, & diabolus in eum insurgunt. Hæc est enim una de astutiis diaboli suffocare bonum Exod. 1
semen in germine. Vnde per serpētem re Gene. 3
ligionem incoactam paradiso suffocauit, & per Pharaonē populum Israeliticū, Mich. 2
destruere uoluit submersione paruulorū, & per Herodem Christum paruulū occidere uoluit, & ut illū occideret paruulos innocentes occidit. Sic, & nunc per hanc turbam vult bonum inceptū suffocare in hoc

hoc homine cæco. Disce ex hoc loco in
bono incepto perseuerare, nec a uirtute
desciscere ob ullas seculi perturbationes
quæ multæ statim opponuntur illis, qui
uiam ineunt salutis. Sunt multi iusti &
sancti ambulantes in uiis Domini, q; scan
dalum patiuntur, cum aliquid sinistri eis
acciderit: arbitrantes cuncta ad uota sibi
uentura, postquam præcepta Dei sequi
cœperunt: quod non ita sæpe accidere lo
cus iste demonstrat. Sic filijs Israel profe-
Exo. 17. ctis iuxta sermonẽ Domini defecit aqua,
Iud. 11. & multa aduersa passi sunt. Sic etiam in
libro Iudicum habetur, quod undecim
tribus ex imperio domini susceperunt
bellum aduersus Beniamin, & bis, aut ter
hostibus succubuerunt, nempe ut discas
quòd cum Domino famulari inceperis,
Eccle. 2. pares animam tuam ad tentationem. ut
Ecclesiasticus clarè ostendit dicens: Fili ac
cedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia
in timore: & præpara animam tuam ad
tentationem. Nam sicut leo, si quam ui-
det prædam fortiorem è manibus eius re
silire nitentem unguibus fortius stringit
sic dęmõ quem uidet è manibus elabi in
cipientem, vnguibus tentationum infigit
fortius, ne amittat iam elabentem. Sic
Gen 31 Laban persecutus est Iacob, cum uoluit
proficisci ab eius domo. Sic Pharao filios
Exod. 5. Israel grauius persecutus est, & addidit o-
pus, & paleas non dabat. Cum ad Domi
num ire uoluerunt, eos tanquam ungui-
bus suis arctius constringebat: uidens eos
velle discedere. Et eo modo impediebat
populum Israelis ad Deum ire cupientẽ,
quo turba cæcum istum ad Dominũ cla-
mantem perterrebat. Quemadmodum e-
nim uenator, qui feram sponte in retia
incurrentem tacitus obseruat, neque ulla
utitur uociferatione: si uero diuersam
abire uidet, sese illi in uia opponit cogit
que terroribus & minis in laqueos redire
sic diabolus quos sponte uidet perire, nõ
molestat: illos uero, qui tutiorẽ elegerũt
uiam, omnibus modis ab incępto terrere
conatur. Tantum autem ualent huiusmo
di terrores mundi & dæmonis, ut pluri-
mi sint de uirtute optimè meriti ab incę-
Mat. 10. pto deterriti, de quibus ait Dñs: Qui me
Luc. 9. erubuerit coram hominibus, erubescam
ego eũ corã Patre meo. Pusillanimes, qui

hominum opprobria non sustinentes re
tro miserrime cadũt, sicut Nicolaus unus
ex septem Diaconibus ab Apostolis ele- Acto. 6.
ctis: qui cum præclarè in principio se ha
beret, postea aliquorum uerbis commo-
tus, qui dicebant illum esse zelotypũ, uxo
rem prostituit, & hæresiarcha factus est,
unde Nicolaitæ hæretici uocari, de quib.
in Apocalypsi dicitur: Hoc habes bonum. Apoc. 2.
quod odisti facta Nicolaitarũ, quæ ego o-
di. Enimuero non parua dignum est ad-
miratione, cum tot sint in seculo, quę ho
mines ad peccandum moueant, esse tamẽ
pauca, quę illos à peccatis eruãt & ad uir
tutem ducant. Sed antiquum est in orbe 1. Re. 17
hoc uitium. Audiens Dauid Goliam blas
phemasse, ibat, ut honorem Dei ꝓpugna-
ret: quod uidens Heliab frater eius argue 2. Reg. 6
bat eum. Eodem modo Michol Dauidem
maritum deludebat ante arcam Domini
saltantem, dicens, quàm gloriosus fuit ho
die Rex Israel discooperiens se ante ancil
las seruorum suorum, &c. Deus tamen
hæc impiorum opprobria non relinquit
impunita: nam Micholem sterilitate mul
ctauit, quod olim probrosissimum suppli
cium fuit. Ita primo Esdræ scribitur, ꝙ
populus terrę impediebat populum Iudę 1. Esd. 4.
in ædificãdo: quia moris est populi terre-
ni iustorum omnes conatus impedire. Nõ
modo autem inueniunt, qui uiam uirtu
tis impediant: sed etiam multi sunt, qui
uiam inferorum patefaciunt, sicuti facie 3. Re. 21
bant quadringenti prophetæ Achab re-
gi suo. Si uirtutem sequeris, mirantur,
quasi nouũ aliquid & inauditum, ridentque
que & quasi hypocritam contemnunt, si
uero uitiorum sectaris partes, dicunt te es
se comem, suauisque consuetudinis, malũ
factũ bonis prætegentes uerbis. Si alicui
te succensere sentiunt, nõ placant: sed po
tius magis irritare conant, dicentes: Sum
mum opprobriũ, & nõ ferendũ. Equidem
si mihi factũ fuisset, nõ quiescerem, donec
abundè ultus essem. Quæ omnia cũ malo
rum sint cõsilia, flagitiorum non uirtutũ
causa sunt. Vastãtib. Chaldæis Hierosoly
mã, Idumæi inuitabant illos, & dicebant.
Exinanite, exinanite usque ad fundamen Ps. 136.
tum in ea, Et ita illi q; dicere debuissent,
satis est, abũde sãguinẽ effũdistis, addebãt
calcaria, ut crudelius & atrocius uictoria

exerceretur. Sic multi faciunt, qui nō modò uiam uirtutis impediunt: sed etiā omne uirtutis fundamentum eruunt. Ideo in omni cōtentione hæc obstacula fuge. Hac de causa Nicodemus uenit ad Iesum nocte, ne à Pharisæis interpellaretur, quo minus cum Christo loqueretur, & Abraham de nocte surgens: fugit impedimenta, quæ uel ab vxore, uel à familia opponi possent. Discamus ex hoc loco non impedire eos, qui uirtutem sectantur. Præclarè se gessit Booz erga Ruth Moabitem, quam non modo nō impediebat, sed etiam adiuuabat, denuò conseruatam uerbis, quam operib. Ita decet adiuuare eos, qui Deum colere incipiunt. Latro ille in cruce, cum Christianus est factus, statim cœpit admonere sociū suū. Sic Philippus, post quam Christum inuenit, Nathanaelem adduxit: ut ambo simul domino fruentur. Idem fecit diuus Andreas cum diuo Petro, ut nos docerent esse in proximos nostros beneficos: scilicet, eos uiam uirtutis docentes, non perditionis: sicuti plurimi nunc faciunt perfidi monitores. Discamus cōstantiam in uirtute seruare, hominum nihil curantes impedimenta. Sic faciebat cæcus hic de quo ait Euangelista. [Ipse vero magis clamabat: Fili Dauid miserere mei.] Ignis paruus quouis afflatu extinguitur at magnus eo magis accenditur: capit enim uires a contrario. Sic amor exiguus quolibet obstaculo frigescit, ingens in dies augescit, atque inflammatur, ut uidemus quotidie, & experimur in hoc cęco, qui ad uoces maleuolorum altius uociferabatur. Ex quo pulcherrimum nobis resultat documentum: ne deficiamus unquam ob improborum calumnias à uia uirtutis. Offerebat Abraham sacrificium Deo, & quanuis descendebāt uolucres & impediebant, ipse abigebat eas, & perseuerauit usque ad solis occasum. Similiter populus Iudæ, quanuis impediretur à populo terræ, tamen non dimittebat opus: sed cum una manu se defendebant, & cum altera pugnabant. Saulus quoque, qui & Paulus, cum contradicebatur Damasci, non solum non cessauit à prædicatione, sed multò magis confortabatur, & confundebat Iudæos, qui erant Damasci, affirmans, quia hic est Christus. Sic tu debes facere, quod quandocunque maiorem contradictionem habueris, magis perseueres in bono incęto, & amplius accendaris. Si dominus dixit Mosi: Loquere filiis Israel, ut proficiscantur, Hoc solum debent curare pij, ut proficiscantur, ac properent ad uirtutes ad cœlum, quæ est terra eis promissa non curantes de præliis, quæ excitant aduersus eos Satanas, mundus, & caro. Quanuis uideant Aegyptios super se armatos, proficiscantur ad terram promissam. Cōtra hos mundi insultus & machinationes optimum remedium est cōtemptus dictorum hominum impiorū, ut inuocent dominum cum Dauide dicē tes; Domine libera me a labijs iniquis & a lingua dolosa. ¶Obseruandum pręterea. Multi sunt similes his: qui pauperes nec ope aliqua solantur, nec etiam petētes audire uolunt, quod impissimum est, siquidem non modo Deo, sed etiam sibi crudeles sunt, tantùm à Deo beneficium oblatum despicientes, quo summam illam fœlicitatem consequi possent: in quo nō minus stulti sunt, quàm qui medicū, aut chirurgū ægrotus, & uulneratus domo excluderet.

Ioan. 3. Gen. 22 Ruth. 3. Luc. 23. Ioan. 1. Gen. 15 1. Esd. 4 Acto. 9. Exo. 14. Ps. 119.

¶Postremo, expende eādem esse inter fidem uiuam & mortuam differentiam, quæ est inter ignem naturalem & uiolentum, nam ignis naturalis flatu magis, magisque augescit: at ignis uiolentus, vt est ferri, flatu extinguitur. Sic fides mortua persequutione aliquando euanescit per infidelitatis peccatum. Verùm cæcus hic, qui fidem uiuam habebat, quo magis interpellabatur, magis clamabat. Si sancti martyres, Laurentius, Stephanus & alij, quorum fides uirtutum innixa uiribus, ingentia leuauit charitatis incendia. [Stans autem Iesus iussit illum ad duci ad se.] Stat Deus, cum ad auxiliandū se parat. Sic protomartyr Stephanus uidet Iesum stantem, id est, ad subueniendum paratum. O quam misericors dominus est, quàm facilis petentibus propè enim est dominus omnibus inuocantibus eum Opportunum est omnibus necessitatibus nostris Dei auxilium, qui sicut medicus diligens, & beneuolus, nunquam longius ab infirmo recedit quinimo pro

Acto. 7. Ps. 144.

pè

pè illum cubat,& comedit versatur,nocte dieque.Ita Deus nunquam adeo longe è nobis recedit, quin orationes non possit nostras exaudire. Non est alia natio tam grandis quæ habeat Deos appropinquantes sibi:sicut adest nobis Deus noster. Præcepit Deus, ut fieret propitiatorium iuxta arcam,testamenti, in qua legis tabulæ seruabantur, ut significaret legis trāsgressores omni remedio non carere. Nō enim tam cito peccat peccator,quam cito à peccato domino remissionem consequitur, dicens;Miserere mei domine,quia peccaui, & doleo tibi me ingratum præstitisse pro tantis beneficiis tuis. Prope nanque est propitiatorium diuinæ misericordiæ pœnitentibus.

Deut. 4.
Exod.2.

¶ Obserua etiam Christi pietatem, qui non solum benigniter admisit cæci illius petitionem,sed etiam constitit,ut quiescēte turbæ incedentis strepitu,placatius hominis miserrimi audiret lachrymas.Poterat præstare beneficium non aduocando: sed pietatem & benignitatem piissimi Iesu considera.Docet enim quanta benignitate,& mansuetudine pauperes, & miseri suscipiendi sunt. Hoc est mirabile diuitibus exemplum,qui tanquam surdi transeunt,nihil voces pauperum clamantium curantes. Quare qui sic miserias miserorum prætereunt: audiant sapientem: Inclina pauperi aurem tuam sine tristitia; & redde debitum,& responde illi pacifice in māsuetudine.Discāt etiam reges,principes,prælati,& horum ministri pauperibus negotiantibus locum dare,qui(proh dolor)sæpenumero omnes humanitatis obliti,eos,à curiarum,& iudiciorum sedibus eiiciunt,quòd si forte qui sunt, qui pauci sunt, aliquanto humaniores mille excusationibus pauperem protrahūt que relas,nec eorum expeditioni manum unquam ponunt. Discite ex Christo diuites & potentes ut eius exemplo misericordes in pauperes sitis, qui eiusdem uobiscum conditionis sunt, pretiosoque item Christi sanguine redempti.Dixit quędam mulier Adriano imperatori, uel me audi,uel imperatoris dignitatem depone Sed iam nunc adest tempus,de quo olim prædixerat Paulus: instabunt tēpora periculosa, erunt homines seipsos amantes: cupidi, elati, superbi, blasphemi,parentibus non obedientes ingrati, scelesti, sine affectione,sine pace,criminatores,incontinentes, &c.Omnes quærunt quæ sua sunt, negotia tractant sua,emolumentum quærunt, nec officiis publicis funguntur, ut Reipublicæ commodent, sed potius, ut sibi quo iure,quaque iniuria utiles sint.Hoc deplorabat Esaias propheta,in cuius regi aggrauationem testimonia cœli, & terræ conuocat dicens; Audiat cœlum & terra, ut uideant uix ferendum malum. Principes tui infideles,socii furum:omnes diligunt munera sequuntur retributiones,pupillo non iudicant,& causa uiduę non ingreditur ad eos. Sed attende supplicium: Propter quod,ait dominus exercituum Deus Israel; Vindicabor de inimicis meis,&c. Non minus clamat coram Deus sanguis pauperis spreti,quā sanguis iusti Abelis Audi ergo tu illum, qui frater tuus est: nam nisi eum audias, à Deo non exaudieris:iuxta illud,quod in Prouerbiis scribitur:Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis,ipse clamabit & non exaudietur. Comitabātur Christum homines diuites,& potentes & etiam inferioris cōditionis, in quorum omniū ædificationē audito clamore pauperis constitit,eumq; ad se uocatum rogat,quid uelit, magna cum familiaritate.

Eccle.4
2.Ti.3.
Esai. 1.
Gene.4
Pro,21.

¶Expende etiā, ꝙ consueuit dominus beneficia sua differre,ut fides, misericordia,& miraculorum gloria magis manifestetur.Sic non statim exaudiuit Chananæam illam quę filiam habebat dæmoniacam.Sed laudans eius fidem:& cū maiori honore illam dimisit. Si nunc aliquando dissimulat clamorem cæci, ut fides eius crescat,sed cū multiplicat clamorem,stat, & iubet illum ad se adduci. Sic etiam ad clamores nostros stat Christus, & audit uota nostra, & paratus est ad opitulandū nobis. Tu autem firma fide & sancta humilitate implora opem illius:& omnia ex uoto tibi succedunt.Sequitur in contextu [Et cum appropinquasset interrogauit illum dicēs:Quid tibi uis faciam?Sed quæret aliquis: Si Christus sciebat quid cæcus uellet, quare rogat quid uis, ut faciam tibi? Respondetur, quòd tribus de causis.Primū,ut fides illius manifestaret:

Mat. 15

nam quanquã domino non erat abscondita, uoluit tamen omnibus aliis patefieri. Quod multi male imitantur proximorum uirtutes tacentes, uitia uerò palam enunciantes, nec putant se fore culpandos, si uera sint, quæ de proximis dicunt, cum procuidubio ignorantibus proximi
Ps. 139. uitium nullo modo sit patefaciẽdum, nisi superioribus, qui possunt peccatores ex officio corrigere. Hos detractores grauiter reprehendit psalmista inquiens; Acue
Gene. 3. runt linguas suas, sicut serpentes, uenenũ aspidum sub labiis eorum.

¶ Secundo interrogauit pauperem, ut nos doceret, quomodo sit pauperi facienda eleemosyna. Non.n. esurienti potus, nec sitienti cibus dandus: sed unicuique iuxta indigẽtiã suam. Adã, & Eua primi oĩum mortalium experti sunt paupertatem: quib. Deus non cibum, aut potũ præstitit, sed uestitum: quo ob nuditatẽ maximè indigebant. Fecit itaq; illis tunicas pelliceas, quibus induerentur, & tegerentur. Pauperi ægrotanti aliter prouiden-
Gen. 18 dum est, quàm benè ualenti: non enim satis est illi, nisi ut medicum uoces, & medicamenta quæras in proximi salutẽ Abraham peregrinis hospitio susceptis de melioribus obsoniis impertiuit, nã uitulum tenerrimum occidit, & optimum, & panes siligineos apposuit: quod nunc multo aliter faciunt nostri tẽporis diuites, qui pauperes acribus insectantur uocibus, grauibus urgent maledictis: canumq; sæpenumero in eos morsus incitant.

Chryso. ho. 13. in Matt. ¶ Tertiò, ut pulchrè adnotat Diuus Chrysostomus, Christus maiorẽ gerebat animarum, q̃ corporum curam, neminẽ enim ægrotantem curabat: nisi prius propriã culpam cognouisset. Nam dominus
Aug. Epist. 181 cap. 8. uult, ut unusquisq; seipsum cognoscat, & declaret, & sic incendatur desiderium nostrum, ut bene adnotat Augustinus. Ideo dominus ab omnib. infirmis quærebat suæ infirmitatis causas, ut se ipsos agnoscerẽt. & peccata sua proprio ore cõfiterẽtur. Ita quæsiuit a languido. Vis sanus fieri? Quæsiuit & olim ab Agar; Quid agis
Ioan. 5. Agar? Hæc uidetur causa fuisse, quare do
Gen. 21 minus neminẽ furiosum curauit. De insanorum curatione nihil legimus, quia insani seipsos non agnoscunt esse mẽte captos: sed potius se iudicant sapiẽtissimos. Vult dominus, ut unusquisque defectus suos humiliter agnoscat, & proprio ore fateatur. Sic Dauid tanquam prudens petens a domino misericordiam & ueniam
suorum delictorum allegat cognitionẽ Psal. 50.
sui peccati dicens; Quoniam iniquitatẽ Pro. 28.
meam ego cognosco. Sapiẽs etiam dicit: Qui absconderit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit ea, misericordiam consequetur. Primus gradus ad corporis sanitatem recuperandam est, ut æger suam infirmitatem cognoscat: quia quo magis se rectè ualere putat, eo min⁹ auxilia medicorum requirit. Ille enim periculosissimè ægrotat, q̃ se ęgrotare ignorat. Sic & qui se peccasse non agnoscunt, salutẽ animæ assequi non possunt: nunquam. n. pęnitebit facti, nisi prius se male egisse intellexerit, quia nunquã dicet confessori, quod non putat esse peccatum. Sunt. n. multi qui cũ malè agunt, nõ putant malũ fecisse: sed quasi de uirtute ali
qua gloriãtur: ut Salomon de illis ait; Lę Prou. 2.
tantur cum male fecerint, & exultãt in rebus pessimis. Phrenetici cũ laborãt morbo grauissimo, putant se bene ualere: & cõgaudent, rident, & lætãtur: in medicos furunt, & non se curare permittũt, & sæuiunt in illos, qui illis seruiunt. Hæc oĩa faciunt peccatores, qui se nõ cognoscũt:
nã rident, exultant, & in prædicatores sæ Psal. 37.
uiunt, & sic semper manet infirmi. Ideo Dauid: Corruptę sunt cicatrices meæ, a facię insipiẽtiæ meę. Quasi diceret; Quia incipiẽs fui, ut cicatrices peccatorum meorũ non agnoscerem, addidi pręteritis no
ua peccata, & ideo putruerũt & corruptę Luc. 16.
sunt cicatrices peccatorum meorũ. Ideo dominus fleuit super ciuitatẽ Hierusalẽ, quia nõ cognoscebat peccata, quę cõmiserat, nec tempus suæ uisitationis. Miseretur piissimus dominus tanquã phrenetici illius, qui sui non miseretur, eo q̃ morbum suum non agnoscit. Et ut hos ad sui cognitionem adducat, interrogat, sicut il
lum cęcum, ut ueniant in confessionẽ pec Gene. 4.
cati. Ob hanc cãm Caim interrogat; Vbi est frater tuus Abel? Vt confiteatur suum delictũ, sed supbè occultare illud uoluit dicẽs; Nescio. Nũquid ego custos sum fratris mei? Si peccatũ suum cognouisset, &
illud

illud coram Deo, qui omnia nouit, fuisset confessus, condonasset illi dominus illam noxam quantumuis crudelissimam. Sed Pe-
Ioan. 21 trus, qui cognouit crimen abiuratæ ueri-
1. Ti. 1. tatis, pastor ouiũ instituitur. Paulus agno
Luc. 7. scit crimen blasphemiæ, & instituitur uas
Luc. 23. electionis. Magdalena agnoscens peccatũ, quia præ uerecundia retro se posuit audiuit Remittuntur tibi peccata tua: Sic Latro in cruce dixit; Nos quidem digna factis suscipimus & ueniam obtinuit. Tu ergo agnosce peccatum, ut ueniam cõsequaris. Expende etiam, quòd non satis est, ut ore confitearis peccatum, si opere negas: sed opus est, ut sis paratus condignã subire pœnam. Saul cognouit peccatum, & dixit, peccaui, tamen quia pœnam subire noluit, sed uoluit se in regno conseruare, si potuisset nõ est cõsecutus ueniam. Igitur,
1 Re. 15 diligit Deus cognitionem peccatorũ nostrorum, ut ueniam præstet: & ideo hunc interrogat quid uelit.

¶ Obserua etiam quid cõfessio proprii delicti pariat. Nam in Dei iudicio confitens peccatum absoluitur, qui in hominũ iudicio damnatur. Si quis hoiẽm occidit, si aliena rapit, statim ut fatetur crimen, suspenditur: si negat, nec adsint criminis testes, absoluitur. Sed in Dei iudicio aliter fit, nam si coram illo neges, damnaberis: & si peccata confessus fueris absolueris. Confessio delicti, absolutionem præstat. Sed de his satis. Sequitur [At ille dixit; Domine ut uideã.] Modò nõ dicit filius Dauid, sed domine, ac si diceret; Filius Dauid potest misereri, sed non cæcos illuminare: filius autẽ Dei, qui est dominus, potest. Vnde quãdiu dixit, fili Dauid miserere mei, suspensa est sanitas, sed cum dixit domine, infusa est. Nec mirum, ipse enim est dominus, de quo in Psalmo; Dominus illuminat cæcos. Vide etiã quomodo dona Dei non repentè sint summa: sed crescant paulatim. Primò uocat filium Dauid, & nunc dominum. Nemo enim repẽ-
Ps. 145. te fit summus. [Et Iesus dixit ille; Respice.]

Imperatiuo modo sanauit illum, & præcepit, sicut Deus, ut uisum haberet. Expende etiam, quòd quando fideliter, & bene petimus, non alia nos petimus, & alia dat Christus: sed illa ipsa, quæ petimus. Atque ita quoties unum petimus, & aliud accipimus, manifestum est ꝙ nõ bene, neque fiducialiter petimus. Vnde Iacobus; Iaco. 4.
Petitis & non accipitis, eo ꝙ male petatis. Iste magna cum fiducia petiit, & quia dixit; Domine ut uideam, consequenter respondit Christus, dans quod petebat, & dicẽs: Respice. [Fides tua te saluum fecit.] Ex quo patet diuinam dispensationem & operationẽ ex nostra dispositione & præparatione dispensari. Impleuit mulier il- 4. Re. 4.
la sub Elisæo multa uasa ex oleo, tantum uero olei: quoduis uas accepit, quantum erat uas ipsum: sed capacitas uasorum diuersa diuersitatem plenitudinis fecit.

¶ Obserua autem, ꝙ in principio dominus non statim cæco clamanti respondit, ut illius diutius in petitione perseuerantis fidem laudaret. Quemadmodum enim cantores solent unam, uel alteram uocẽ modũ intendere, modo remittere, ut can- Mat. 15.
tico suauior fiat ita dicente cæco, fili Dauid miserere mei, tacebat Christus: ea uidelicet de causa, ut postea suauius posset dicere, fides tua te saluum fecit Hoc idem cũ illa muliere Chananæa fecit Christus? Clamat illa, miserere mei, & tacet Christus, clamat iterum, domine adiuua me: & non respondit ei uerbum. Denique ait illa; Catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorũ. Tunc Christus extollẽs uocem ait; O mulier magna est fides tua. Tacuit Christus, ut posteà Chananeæ fidem altius decantaret.

¶ Sed dubium hic est. Si Christus autor Lucæ 7.
erat illius cæci curandi, quare dixit, fides Heb. 11.
tua te saluum fecit? & Chananeæ, o mulier magna est fides tua Magdalenæ etiam dixit? Fides tua te saluam fecit? Præterea Apostolus ad Hebræos omnia miracula, quibus antiqui patres in lege ueteri claruerunt, fidei attribuit. Sancti (inquit) per fidem uicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladii, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra uerterunt exterorum, acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem inuenirent resurrectionem. Alii uerò ludibria, & uerbera

experti,

experti, insuper & uincula & carceres, &c. Nonnè Deus omnia ista fecit? peccata remitiit, mirabilia operatur? Cur igitur illa fidei attribuit? Nunquid Deus fideiussor est? Est certè. Nam sicut is, cui quis pro aliquo fideiubet, si debitum a fideiussore accipit, ait sibi iam satisfecisse debitorem, licèt per illum satisfecerit, ita Christus fidei fideiussor omnia miracula faciēs affirmat fidem ea omnia fecisse, cuius ipse fideiussor est. Vnde non pro omnibus solet mirabilia facere, sed pro illis tantum qui fidē habent, quòd a priuatione ad habitum erat possibilis regressus. Meritum fidei est, ut credamus de Deo ea, quæ supra nos sunt. Ideo fides assimilatur specillis, quia cum illis uidemus ea, quæ naturali lumine non possumus uidere. Vt qui breuem uisum habent, specillisque indigent, ut a longè ea, quæ naturaliter non poterant uidere, penetrent, sic quod naturali ratione non possumus cognoscere, attingimus lumine fidei. Sequitur.

[Et confestim uidit, & sequebatur eum magnificans Deum.]

Confestim uidit, quia omnis operatio miraculo a fit in instāti, quia est operatio diuina & non habet resistentiam aliquam ex parte patientis, & ideo quomodocunque faceret Christus miracula, semp operatio sua, in miraculo erat in instanti Sed operatio exterior dispositiua ad miraculum non semper fiebat in instanti, sed aliquando in instanti, & aliquando secundū successionem, sicut illuminatio cæcinati,
Ioan. 9. & etiam cum sanauit hominem surdum,
Marc. 7. & mutum inter medios fines Decapoleos, semper Christus in instanti faciebat miracula, sed illos effectus successiuè aliquando ostendit. In cæco nato, ut fidem eius probaret, & in surdo, & muto, ut ostenderet, quòd mutum sanare uolebat, spuit in linguam, & ad ostendendum quod surdum uolebat sanare, misit digitos in aures eius. Et alia miracula successiuè fecit, propter diuersas rationes, tamen in instanti operabatur, quod pertinet ad operationem miraculi.

¶ Gratitudinem etiam admonet locus iste. Hic enim cæcus, postquam illuminatus est, statim ut uidit, sequebatur benefactorem suum beneficij memor. Sic nobis non licet obliuisci benefactores nostros, nec Dei beneficia. Ob hoc enim instituit, dominus Pascha, & festa, & neomenias. Ob hoc enim seruare præcepit manna in Exo. 12. arca, nihil ob aliud, nisi ut populus Israel Exo. 16. esset memor beneficiorum Dei, & cibi, quo pauit patres eorum in deserto. Commemoratio enim beneficiorum Dei accēdit eius amorem in corde nostro.

¶ Discamus etiam Christum sequi oculos aperientes, quos peccatorum caligine offuscatos habemus, ut mundi cognoscamus uanitatem, accedamus ad Christum fide uiua, re præstantes quod credimus. Hoc enim intendit fides, scilicet, ut eum, in quem credimus, imitemur. Vt enim nil refert clauim bene asseruare, nisi ea utamur: ita fides mortua est, & prorsus inutilis, nisi ad finem suum applicetur Finis fidei est uitam moderare, ut ad possessionē æternorum bonorum deuenire possumus quæ fides latenter nobis prædicat. Non enim Deus permittebat, ut sancta sanctorum per desertum detecta a Leuitis portarentur. Vita autem nostra quoties a fide gubernatur, implemus illud Apostoli, & prophetæ dicentium: Iustus ex fide uiuit. Obserua autem, ꝙ non dixit qui credit, Num. 4. uiuit ex fide: sed iustus uiuit ex fide, ut Rom. 2. ostenderet ad uitam spiritualem solam fidem sine operibus non sufficere. Dicit autem iustus ex fide uiuit, ut omnia quæ fides præcipit, faciat, & ab omnibus, quæ uetat, abstineat. Si uidemus, sequantur Christum. Id est, si fide, ut Christiani cognoscimus, eum operibus imitemur, uirtute & sanctitate. Sed ad contextum. [Et omnis plebs, ut uidit dedit laudem Deo.] Narremus etiā, & nos laudes Dei, uidentes, quomodo quotidie cęcos, auaros, & peccatores illuminat, & Deū laudemus, & enarremus omnia mirabilia eius, iuxta illud Tobiæ: Confitemini domino filii Israel. &c. At uos enarretis mirabilia eius. Ad nostrā autem eruditionem discamus, ex hac historia a Christo Saluatore nostro semper bona agere, & usque ad mortem non cessare: etenim Christus uadens Hierosolymā, & morti appropinquans cæcum hūc Tob. 13 illuminauit, in quo facto docere uoluit, ut non desistamus in benefaciēdo proximis usque ad mortem. Discamus etiam a cæco

co

eo primò nostram agnoscere cęcitatē, & illuminationem petere. Hic primus ad illuminationem gradus est. Secundò quando audis turbæ prætereuntis strepitū: hoc est, ubi te foris quid mouet, si Christū uidere nequis, saltem ex alijs roga, quid rei sit, ex illis quære, qui Christum uiderunt. Scripturam lege, uerbum Dei audi, experieris ad Christū dirigi quidquid hac prærerit. Tertiò quando audis Christum prę sto esse, incipe clamare, hoc est feruenter orare: Fili Dauid miserere mei, & ueniā precari. Quartò cum tibi populus obstrepit, & silentium imperat, hoc est, quando te tua conscientia reprehendit, & a precatione dehortatur, has & similes cogitationes tibi suggerens: Quid tibi rei cum hoc
Ioan. 9. Iesu, qui uitiorū sordibus mades, ne gratia aliqua dignus frustra clames, Deus enim non audit peccatores, &c. Eiusmodi cogitationes quando tibi obstrepūt, tuāque precationem interturbare conātur, ne mouearis, nec ppea ab orādo desiste, imò tanto ualidius clama. Quintò cū ad Christum ueneris hoc potissimum pete, ut uideas. Hoc opus est uideamus, nempe quis Deus sit, quis mundus, & quid peccatū, &c. istud rogare nos ante omnia decet. Postremò ubi iam uisum a Christo adeptus es, & illuminatus es: uide ut illū quoque æmuleris gratias agendo, & uoluntati ipsius morem gerendo. Sequamur igitur illum eius uestigijs inhærendo, ut tandem ad cęlestem illam beatitudinem, ubi ipse dominus Iesus regnat peruenire mereamur, ut cum ipso usque in æternum semper maneamus. Amen.

CAPVT XIX.

Regius ille uates Dauid inter pclara & diuina opera, quæ de Christo redēptore nostro mirabili eloquio concinit, illud
Psal. 145 ēt in Psalmis non obliuiscitur: Dominus
Esa. 35. illuminat cæcos. Quam sententiam alibi prædixerat Esaias: scilicet in aduētu Messiæ eos, qui cæcitate laborabāt, illuminandos esse tali lumine, & splendore, ut & externi corporis oculi, & internæ mentis hebetudo penitus tolleretur. Quod diuinū operis artificium sic placuit Christo in terris fieri, ut non solum in hoc miraculo, uerum in omnibus aliis, quæ sua uirtute, in hac lachrymarum ualle uitam degens operatus fuit, non tantum corporis morbos expellendos curauit, quantum spirituali animæ medelæ maximo suo cōsilio consultum ire. Quocirca Saluator noster si quod miraculum, aut signum erat facturus, tum potissimum homines ab infidelitate remouebat, & ad diuini numinis cognitionem eos adducere conabatur. Itaque semper fuit Saluatoris nostri scopus, hominum animas pestifero languore affectas sanare: desiderās diuino amoris & charitatis glutino tāquā proprio capiti copulari.

¶In fine capitis superioris diuus Lucas scribit Redemptorem nostrum mendicoo cuidam, & cæco iuxta uiam Hierico salutem tribuisse. Cum quo etiam nec te fugiat uelim, eūdem nobis ad cæcitatē animæ sanandū uenisse. Protinus uerò sacer Euangelista postquam narrauit salutem restitutam homini illi corporeo lumine priuato, alium nobis proponit periculosiori & grauiori mentis cæcitate ægrotantem. Quid obsecro peius, miserius, infœlicius, aut magis miseratione dignum inueniri potest, q̄ qui tenebrosus & cœcus spiritu est? Nanque quanto spiritualia uisibilibus præstantiora sunt: tāto spirituales morbi, & interiora mala periculosiora experiuntur. Etenim auaro nullus cęcior est: quia propter humanas cupiditates, qbus rapidus, & intrepidus fert, oculos terreos habet: nec aspicere potest, cuius conditionis sint hæc uilia, quæ summo amore prosequitur, nec etiam altitudinem & 1. Cor. 2
diuitias summi illius, & abditissimi thesauri, quem nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit. Cū igitur D. Lucas nobis dixisset Christum dominum sanasse hominem corporali uisu carentem, nunc etiam subiungit, quo pacto alij cæco uisum restituerit. Qui quidem cæcus Zacchæus erat, qui cū multis pecunijs & terrenarum rerum supellectile abundaret, diuina cognitione & uirtutibus, quæ hominē ad cęlestem patriam perducunt, carebat. Et ex his eundem cognoscamus & cōfiteamur humanū genus

ris Saluatorem: qui non solum ægritudines corporis, uerum & animæ sua uirtute compos est sanare. Ad historiæ igitur ueritatem & personæ nomen: & ubi singula acciderunt commemorat. [Et ingressus
Iosue.6 perambulabat Hierico.] Hęc est ciuitas il la uetustissima inter Iordanem & Hierusalem sita, quam olim Iosue, & uniuersus populus sibi subiectam fecerunt, cum illius muros, & turres fortissimas subuerterunt: ita ut nemini in populo illo cômorāti pepercerint, præter Raab, & suos: quā quidem ciuitatem post ruinam Ahiel cô
3 Re.16 struxit. Nūc uero (ueluti tempore Iosue) nec peccatores sceleratissimi desunt, qui uitam ibi degētes, grandi animaduersione sunt digni. Tamē quemadmodum Iosue dux Israel septies Hierico obsedit, ut caperet illam, & penitus subuerteret, ita & nunc Redemptor noster illam obsidet. Et perambulabat Hierico, ut saluā & incolumem eam efficeret, nam Christus salus est peccatoribus, nec uenit ut illos interimat. O quàm magnus, quàm potens, quàm iustus, quàm rectus, quàm misericors, & pius ꝑ temporis mutatione & rerum uarietate nobis dominus efficitur, Deus quidē iustitiæ, Deus timoris & uindictæ quōdam hominibus erat: nunc aūt factus est (ut inquit beatissimus Paulus) pater misericordiarum & Deus totius cō
2.Co.1. solationis: clementissimus enim dominus recordatus est hoc tempore grauissimæ illius punitionis, quam huic ciuitati miserat: eandem uolens modò in gratiā & amorem suum cōciliare diuini sui corporis præsentia, & suæ tantæ doctrinæ beneficio, ut uel ita exponeret animaduersionem illam, & punitionem præteriti tēporis in eorum salutem contulisse. Christus non miles armatus incedit, sed amator quietis, non accedit ad perdendos habitatores Hierico, sed, ut saluos illos faciat, non uenit ad perdēdum peccatores, sed ut eos resarciat, & restauret. O si tu uidisses humani generis Redemptorē hinc inde totā ciuitatem perlustrātem, ubi essent magis ferina monstra, & ferociora animalia suā sensualitatē, & uanos appetitus sequentia, ut ea capere posset, & ad suā societatem adducere. [Perambulabat Hierico.] Ipse nobis occurrit, & nos ipse quærit. Zacchæus minimè Xpo occurrisset, nisi prius ipse dominus illū quæreret. Vnde diuinus ille uates huius misericordiæ non immemor, inquit: Misericordia Psa. 58.
eius præueniet me. Perambulabat inquā, sicut diues sua misericordia, q̄ cū grā, & diuinis donis abūdet, ea nobis cōmunicare & impartiri cupit. Circuit, ut medicus aīas nostras, eas a languoribus curare cupiens, & omnes cōtritiones alligare. Per- Psa.145
ambulabat sicut peritus, & doctus magister uiam salutis docere expectās: & sicut pater pijssimus, qui cum filios suos ardenti amore diligat, cupit eos ab omnib. malis & periculis liberare. Namq; cū uideo Christum dominum perambulātem Hierico, ipsius uiscera pietatis, & misericordię plena erga nos esse intelligo: immēso amoris igne ipsius cor inflāmatum esse credo, quo nostram salutem ille modis & uijs inuestigabat. Perindeq; intelligo maximā necessitatem & extremū periculum nostrę infirmitatis, & ægritudinis. Nā cū medicus frequenter, & multoties infirmū uisitat, & eius domum ingreditur: signū euidens est uel ægrotum in extremū periculum abire, uel ad ipsam mortem celeri cursu properare. Tertiò itidem loco memorsum diabolum ipsum tanq̄ leonem rugientem perpetuò quærere, quem sua canina rabie deuoret in ouili Christi. Id-
circo necesse est, ut Christus tanq̄ bonus 1. Pet.5
pastor, circumeat & perambulet ouile Ioan.10
suum. Ille circuit, ut deuoret: hic ut tueatur, & medeatur. Et quarto loco cū Christum uideo perambulantem Hierico, neque mula, nec equo uehi, mirari satis nequeo hominem imbecillum, ieiuniis, & laboribus confectum tam ardenti in nos amore inflammari. Sciebat enim nos ita adamantino & lapideo corde esse natos, ut nec ad nostras oues curandas hoc mirabili exemplo induceremur. Videbis q̄ppe multos prælatos, qui aut nunquā ouile suum uisitāt, aut tāta pompa & gloria incedunt, ut si illos cum Christo uelis cōferre: non facilè diiudicabis, an sint serui, uel discipuli Christi. Præterea cum uideo illum perambulātem Hierico, in memoriam subit fortis ille armatus, q̄ multo iam tempore in pace suum atriū possidebat, ciuitates scilicet & castella, paruos

uos & magnos. Quid igitur faciendū, ut fortis hic, cū tyrannus sit a regno suo expellatur & propulsetur? certè ut alius fortior adueniat, qui in circuitu obsidionē ponat & buccinarum clangore, & sonitu inuadat Hierico. Vt autem hunc laborem non existimes frustraneum esse, nec in unum Hierico perambulasse, subditur in contextu.

[Et ecce uir nomine Zacchæus.]

O utinam tu quando dominus te propugnaturus accedit, & prius clamans teipsum fuerit aggressus, ut alter Zacchæus Christo occuras. Quā plurimi enim sunt, quos Deus uocat, inflammat & expergefacit (ut Zacchæo contingit) ipsi uero tanquā inobedientes eius uoces contemnunt, & in utrāuis autem dormientes, ejus clamorib. aures obturatas habent. Ipse enim est qui inquit: Ego sto ad ostiū, & pulso, si quis aperuerit mihi ianuā, intrabo ad illū, & cenabo cum illo, & ipse mecum.

Apoc. 3. Tu qui scelerum, & flagitiorum laqueis es irretitus, Deo ad ostium pulsanti aperire nequit, cum dulciter ad misericordiā illum prouocet? Vnde Zacchæus tibi in exēplo datur, ut dubio procul existimes per necessarium esse, ut tu domino Deo occurras, & ante eum te ipsum constituas, ne uitiis, & scelerib. sepultus diuinæ obliuionis immotus persistas. Præterea peccator hic qui obuiam Christo factus est ab Euangelista Zacchæus nominatur: cuius non expressit, tum propter conuersionis eius facilitatem, & propter cōuersi perfectionem, tum præterea quoniam in libro uitæ scriptum erat nomē eius. Sed iam munus, & conditionem eius scribit noster Lucas dicens:

[Et hic princeps publicanorum.]

Publicani erant, & sunt qui res publicas sua cura administrant, in quibus pauperes plus iusto grauantur & spoliantur, ut sunt illi, qui publica uectigalia exigūt & extorquent. Neque isti eo dicuntur infames, ꝙ peccatum sit hæc munera exercere, sed quia multoties contingit hos esse grauissimis peccatis inquinatos, tyrannide scilicet, crudelitate, latrociniis, & oppressione pauperum, uulgo enim odiosi, & omnibus infesti dicuntur. Quorum sanè hac nostra tempestate multi similes sunt, nemo tamen propterea uellet dici publicanus. Verum aliud est esse, aliud dici, distat nanque plurimum inter dictū, & factum. Nouit enim dominus, qui sint digni, ut nominetur publicani, quamuis isti a nobis maximo honore haberi & æstimari uelint.

[Et ipse diues,] Tale scilicet munus exequebatur, ut nullatenus fieri nō posset diues. Facile. n. est quemlibet sine conscientia, sine anima, & sine timore domini ditem esse. Quare obsecro rex pauper est, utique quia Zacchæus diuitiis abundat. Nam cum mare crescit, alteram ripam euacuandum pauperē reddit, alterā uerò impleudo dicat. Quia hic diues est: ipse rex pauper uiuit. Videmus nanque illos, qui aures regibus cantant, quotidie magis diuites fieri, ipsum uerò regē in dies pauperiorem. Nec ob aliam causam id scias contingere, nisi quia isti non tā ad regis ærarium, quàm ad proprium lucrū pecunias a populo exigunt. Non sic fidelis, & sanctus Ioseph, qui pecuniam intulit in domū Pharaonis. Nam tu qui paucis ab hinc diebus uilibus indutus pānis incedebas, nunc uerò superbum exaltas ædificium, magnificas domos ædificas, luteas iam patinas uilipendis, auro uero, & argento confectas ad tuum misteriū paras, phaleratos equos ascendis, ingēti famulitio comitatus nemora, mōtes, in animi recreationē emis, rogo unde tibi hęc? Ex quibus maiorem reddisti. tibi comparasti? cum nec thesauros fodiens hæc inueneris, nec ad Indorum nauigaueris insulas. [Et ipse diues. Horum nemo unquam pauper. Potius enim illum egenū, & mendicū uidebis, qui uirtutib. est imbutus, qui literis per totum uitæ spatium nauauit operam, & qui in sacra Theologia, uel Pontificio iure laureatus est, Potius nudum eum uidebis, qui semper militiam secutus. dura arma humeris gestauit, potius ille pauperi, qui cū probus est regiæ adulationis uitam fuit, illi uerò diuites & opulenti uiuūt, qui pecunias mutuantes auaritiam, & usuram sectantur. Sed de his alibi ¶ Præterea Lucas Euāgelista ista de Zacchæo narrauit, scilicet, q̄ diues esset, & publicanorum princeps, ut eius conuersio mirabilior, & alacrior uideretur. Gen 47

uideretur. Quia quanto magis grauior
est tanto periculosior, & perinde maiori
diligentia curandus: unde & medici peri
tia & excellentia maioribus laudib. com-
mendanda uenit. Tamen ut Euangelista
excellentiam Christi medici præstantissi-
mi commendet, & extollat, pestiferas ęgri
tudines, & ferè incurabiles morbos, quib.
Zacchæus uexabatur, commemorat. Vt
nemo quãtumuis pelago scelerum & fla-
gitiorum profundo fuerit submersus de
diuina pietate & misericordia desperet:
sed potius Zacchæi sequutus exemplum
ad dominum conuertatur. Sed quomodo
hæc facta sunt? Vtique si alienum restituas,
si propria bona tanquam alter Zacchęus
pauperibus erogaueris. Sed dolẽdum est
quot, quantique sint qui Zacchæi pecca-
ta, & priora uitia sectentur: at conuersio
nem & eleemosynas Zacchæi posteriori
mauticæ commendant. Exempla sancto-
rum hominibus imprudentibus & scele
ratis, qui prius fuerunt peccatores, solum
deseruiunt, ut audaciores fiant ad offen-
dendum Deum. Sequuntur enim eos in
prioribus criminibus, rigidam autem pę
nitentiam, quam pro delictis debent, ca-
ne peius & angue fugiunt. Multi adulte-
2.Re.11 ria perpetrant, Dauidem sequuti, at po-
stea id non lachrymis lamentantur, ut ip
se Dauid, nec patientiam habent in cala-
mitatib. & afflictionibus, quæ illi postea
1.Re.24 contigerunt. Odia & inimicitias sectãtur
1.Re.26 uindictam ab inimicis reposcunt, nõ ue-
2.Reg.1 rõ exemplum Dauidis animaduertunt,
Luc.7. qui cum Saulem inimicum suum mortis
Luc.23. pœna plectere posset, semel & iterum ui-
tam illi condonauit, nec quidquam mali
intulit, quin potius in eius morte lachry-
mis & mœrore confectus est. Sic in periu-
riis in iuramẽtis alios imitantur. Magda
lenam alii, & latronem coram oculis pro
ponunt, non ut pœnitentiam eximiam &
animi promptitudinem in Deum imitẽ
tur, sed mala, quibus se prius contamina
runt. Non admodum isti dissimiles sunt
suibus, qui cum amœnum locum flori-
bus amęnis, & pulchris uirgultis consitũ
ingrediantur, nihil dubitant uilia ster-
cora & immunditias, quæ ibi sunt flori-
bus anteponere. Quapropter si deterius,
& peius sequutus, aliquem huc usque imi-
tatus es retro uertas modò, & sanctis uitę
institutis eiusdem candidos mores & uir
tutes sapias. Obserua etiam, quòd Lucas
(qui & pictor fuisse dicitur) hucusque Zac
chæum depinxit: non aliter, ac pictores,
qui suscipientes carbones imperfectam
imaginem depingunt. postea uero eãdẽ
uariis coloribus adhibitis pulchrã & for-
mosam reddunt. Depinxerat enim Lucas
nobis imaginem rudi quadam Minerua
delineamentis imperfectis, modò aũt tan
tam colorum uarietatem illi adhibet, ut
difficile ualeas iudicare, sit ne eadem ima
go, an diuersa. Quærebat uidere Iesum,
quis esset. perpaucos Zacchęos his nostris
temporibus inuenies, plures autem qui
uniuersas uias ciuitatis circũdẽt, ut equos
suos currentes uideant, taurorũ agitatio
nem, comœdias, & alias huiusmodi uani-
tates sequuntur: quos tamen difficilè in
sanctum Dei templum adduces, ut rebus
sacris intersint, etiam si concionatorum
uocibus & clamoribus eorum aures dis
crucientur. Sunt autem nõ pauci, qui no-
cte, dieque uigiles sunt taxillorum, & alea
rum ludum exercentes, in cõuiuiis ebrie-
tatibus, luxuriis consummentes tempus,
ita ut uix possint postea ad templum do-
mini conuenire: atque ita (quod maxime
dolendũ est) propriis domibus post dimi
diam diem sacrum iubẽt celebrari. ¶ Sed
dices fortassis. Omnes uolumus uidere
Iesum: quia naturaliter oẽs appetunt esse
beati. Hoc uerum est tamen quid prodest
Deum uoluisse uidere, nisi in eo uidendo
diligentiam adhibueris? Optabat nan-
que Herodes (ut inquit Euangelista) uide Mat.27.
re Iesum, quod idem & mali exoptãt, sed
hoc nihil cõducit, cum id sano, & integro
animo non fiat. Dicit enim dominus, cũ Hie.29.
quęsieritis me in toto corde uestro, inue-
niar a uobis. Herodes inanis curiositatis
gratia Iesum uidere expectabat, & hac de
causa illum quærebat, tu tamen si Iesum
uidere cupias, si eo perfrui, si diuina eius
cõuersatione lætari, esto similis Zacchæo
qui tantam diligentiam, & solicitudinẽ
adhibuit, ut uideret Christum, ut nõ dubi
tauerit summitatẽ arboris ascẽdere, ut cõ
pos euaderet propositi. Vides iã quo pa-
cto bona desideria sine ipsis operibus ni-
hil proficiant, ut ęternã salutẽ possis con-
sequi?

sequi? Si enim rectam intentionem: sancta desideria,& animũ promptum in ministerium domini habes: his omnibus bona opera coniungas, quæ tanquam margaritæ pretiosæ auro copulatę erũt. Egre-
Gen.12. dere igitur de domo tua,& de cognatio-
Psal.44. ne tua, & obliuiscere populum tuum,& domum patris tui: eleemosynam pauperibus tribue,& suscipe hospitio peregrinos Esto humilis, castus, clemens, benignus,& misericors, tuncq; dominus seipsum tibi in cœlis ostendet, tuis uotis,& desiderijs annuens, si uiues ad iusta & fidelia opera tuam cogitationem traduxeris Ideo desiderium Zacchæi Christus dominus adimpleuit: quia recto corde illũ uidere cupiebat, ita ut relicta domo rapidus arborem ascendit. Nec solum habuit animi rectitudinem, sed & laboris onus suscepit: nam licèt mũdanis negotiis intentus esset, seipsum vincens omnia reliquit, ut Christum dominum sequeretur: ob quam causam compos euasit propositi; Sed q̃a Christũ sequi uolentibus nũquam grauissima impedimenta desunt, prosequitur Euangelista dicens: [Et non poterat pre turba.] Vide quam præsto sunt obstacula, & impedimenta illis qui recto animo Deum diligunt & uestigia eius sequi conantur. Turba enim multis fuit impedimento, quo minus desideria sua & salutem consequerentur. Hæc languidum à sanitate impe-
Lucæ 18
Luc.5 diuit, hæc illum cæcum, qui dominũ inuo-
Mat.15. cabat, increpat vt taceat, hæc paralyticum impediebat, ne ante Christum cõstitueretur: hæc matrem domini,& discipulos exclusit, ne cum Christo loqui possent. hæc
Matt.9. resurrectionem puellæ retardauit,& Iesum cõprimebat. Hæc Christum comprehendit,& cõtra dñm murmurat, hæc Deũ nõ nouit. Non igit mirandum est, si Zachæum impediebat, ut Christum non uideret. O quã multi modo turba impedimento est, ne Christũ sequi & uidere possint. Nã uel ex ipso experimento cognouimus mundũ maxima impedimenta parare his, qui se cultui diuino obtulerunt, q eiusmodi conditionis est, ut neminem sequatur, nisi illum, qui ipsius mundani tumultus oblitus est. Sicut diximus cæco cõtigisse, qui Christum clamans uiam uocibus impleuerat, quẽ turba increpauit, ut taceret, de cuius impedimentis illic abundè diximus. Zacheus autem non solum à turba impeditus fuit, sed etiam in semetipso impedimentum habuit. [Quia statura pusillus erat.] Iam hic uides quomodo mundus despicit pusillos, & honore magnates prosequitur. Hoc est hominum ingeniũ, ut plurimi magnos faciat, facie & uultu pulchros laudat,& etiã eos, qui bona corporis habitudine præstant. Ita Samuel Bethlehẽ diuino mandato ꝓfectus, ut ungeret alterum filiorum Isai in Regẽ
prẹsentauit illi Isai pater Eliab filium suũ 1.Re.16
maiorem natu, adolescentem magnum corpore, de quo propheiæ Deus dixerat: Ne respicias uultum eius, nec altitudinẽ staturæ eius, quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudicio. Homo enim uidet ea, quæ apparent dominus autem intuetur cor. Dauid autem filiorum natu minorem, quem pater de- 1.Reg.9
spexerat, præcepto Dei in Regem unxit. Adhuc(inquit) paruulus est reliquus,& pascit oues. Saul autem, quem corpore præstantem appellat scriptura, ab humeris usque excedebat populum, dixit enim
dominus Samuel: Vsquequo tu lugebis 1.Re.16
Saul, quem ego proieci a facie mea? Se iã rit dominus oculos à Saul, eosq; in Zacchæum conijcit: Cum Hebræi templum domino ditissimum & opulentum ædificassent, hoc ideo gratum & iucundum domino esse credebant, quibus ipse per Esaiam inquit: Quæ est ista domus,
quem ædificatis mihi,& quis est iste lo- Esai.66.
cus requietionis meæ? Omnia hæc manus mea fecit,& facta sunt uniuersa ista, dicit dominus. Ad quem ego respiciam, nisi ad pauperculum,& contritũ spiritu, & trementem sermones meos? Mundus spernit pusillos, & paruos, potentes,& magnos honore afficit. Nam existimat mundus maguos, & superbos solum esse amicitia Deo coniunctos, minimos uerò, & humiles propter eorum paupertatem à domino esse derelictos, cum contrarium omnino ipse dominus solitus sit efficere. Non humiles contemnas, quia pauperculos Deus respicit, nõ corporis eleganti forma præstãtes, cũ hæc omnia, nisi cęcus sis, facilè cognoscas par ui fieri à domino. Quid enim obsecro

coma

coma illa Absalonis rubicunda, & aurea
2.Re.18 illi profuit, nisi mortem asciscere? Nam si corporis specie cōspicuus es, nonne hęc pulchritudo a dotibus intetuis animæ ꝓficisciturꝰ fac igitur(si hęc non credis) ut animam ab ipso corpore diuellas, & statim uidebis hanc pulchritudinem in nihilum conuerti. Nam ipsa anima est, quę uires pulchras corpori præstat. Si corpus ꝓpter pulchritudinem diligis, à fortiori & animam diligere debes, illius pulchritudinis instrumentum. Vera pulchritudo in anima consistit: reliquæ naturæ dotes in momento temporis arescunt. Interiorem animæ pulchritudinem ama, ut pote quam, & non aliam, dominus uult. Hanc pauperculam, hanc deuotam esse desiderat, quanquam ipse mundus qui cęcus & amens est, magnos ducat esse honore dignos, humiles uerò uituperio & contemptu.

[Et præcurrens.] Qui Iesum videre cupit, necessum est, ut turbam fugiat, ut eam præcurrat, quia qui secularibus negotiis, & affectibus disturbatur, Iesum non uidet. Nec tibi molestum sit, ut domino cōiungatis, familiaritatem amicorum, & cōsanguineorum fugere, namque isti sępius uiam cœli impedire intendunt. Vt enim chirurgus uulneri medeatur, infirmum ab omni gentis tumultu amouet, fenestras, claudit, & cum nemine loqui sinit tuncq; medicamenta necessaria infirmo curando accommodat, nec dicit illum curandū in magna gentis multitudine, ubi omnes præsentes adsint. Sic opus est, si sanus fieri cupis a uulneribus animę, ut pręcurras turbam & ciuitatis tumultus fugias. Consilium enim hoc domini est, cui
Oseæ.2. cum animæ cuidam multa secreta pandere in animo esset, dixit; Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Sic
3.Re.16 Angelus loquutus est Agar in deserto & solicitudine. Et Elias cœlesti pane pastus est, cum prius in grandi gentis multitudine nec fragmentum panis inuenire potuisset. Mihi credas, rogo, q si iustius
3.Re.19 seculi legibus uitam tuam composueris ut nobiles & cāpsores facillimo cursu in infernum descendes. Mundus quippe in
1.Ioa.5. maligno positus est: & idcirco oportet ut turbā pertrāseas, nec homines respicias diuersa sequentes, quin potius hæc mūdana fugiens, aliud sanctius, & rectius uiuendi institutum eligās. Ascendit in arborem sicomorum, ut uideret illū. In omni loco, & tēpore præuenit nos dominus, ut alacres nos inueniat. Porrò sicomorus caprificus est, quę ficus fatua dicitur, eo q inanes ficus generet. Vnde ficus Aegyptiaca dicitur, quia in Aegypto iuxta Nilum fluuiū συκόμορος præcipuè nascitur, suis folijs morum referens. In hac igitur arborem ascendit: ut quod natura uegauit ipsa arbor suppleat. Atque ideo meritò benedictionem Dominicę susceptionis, q desiderabat meruit uidere. Ex quo inde modo Zacchæi humilitatem, & mundi contēptum, quem habuit: nam cum diues & ex optimatibus Ierico esset, personæ suæ grauitatem, & autoritatem deponens per arborem repit: ascendens in sublime, ita vt uel oēs ad risum prouocaret, & cui alias magna fides & autoritas tribuebatur, uidebant puerilia facientem. Tamen hoc nihil refert, cum ipsum Christum videre cuperet. Captus enim desiderio uidēdi Christum, seipsum propter Deum contemnit. Tamen his nostris temporibus tanta hominum vana gloria & uanitas creuit, tantum elatio animi, ut si Deo seruiant, contemptum digni uideantur. Tātas inuenies mulierculas uanitatis mūdi plenas, ut propter unius famulæ defectū facilè à sacris desistant: semperq; domibus pręsunt, ne ob defectum ancillarum amittant grauitatem & honorem. Sara licèt ditissima esset, propriis manibus humilia officia domi suæ peragebat. Gen.18
Rebbeca etiam vxor Isaac magni Abrahæ hæres desumens urnam fontem petebat, ut hauriret aquam. Gen.24
Nunc autem quælibet muliercula facilè hæc officia contemnit. Humilitas illa antiqua propter tēporis angustiam obliuioni tradita est, & a memoria cecidit: quia hoc tempore omnes homines gloriæ cupiditati maximè student: putant namque dedecori esse tribuendum si infirmos inuisant & eorum infirmitatibus consulāt, putantque pudorem amittere, si pauperibus eleemosynas efflagitent hostiatim, & per totam ciuitatem, nec in aliis uirtutis operib. seipsos volūt exercere, arbitrātes huiusmodi sancta munera esse illis detrimento.

mento. Hæc enim tumiditas adeo mentibus hominum sita est, ut multos Deum colere uolentes non permittat: & hæc de causa multa facere dimittunt, & ne parui fiant: quæ alias exequerentur, & ita hæc opera Dei contemnunt, ne dictis hominum eorum honos labefactetur. Scias autem id hominibus honorem auferre, scilicet mendacia dicere, superflue uiuere uel alia facere, quæ factu minime digna sunt. Nam propter Christum humilia facere magnus honor est: nec a sua autoritate, & grauitate labitur ille, qui se ipsum propter Iesum contemnit, etiam si mundus in contrariam sententiam pedibus & manibus eat. Itaque cum arborem ascendit Zacchæus magnum honorem sibi cõsequutus est, etiam si autoritatis & grauitatis suæ detrimentum uideretur pati. Omnia hæc uerus Christianus facile pro Christo contemnere debet: nam cum uerum desiderium domini adest, facillimũ est per hæc omnia celeri cursu transire, Ita Zacchæus omnem mundi abusum, & hominum dicta contemnens, nihil nisi uidere Christum magni facit: ut autem id, quod desiderat, consequi ualeat, ne à turbis impediatur, decreuit arborem ascendere. Vbi obseruandum tibi est maxime, quod Ambrosius inquit: Nemo potest uidere Iesum constitutus in terra. Si Deum uidere cupis, huius seculi affectiones contemne. Quando Iacob cum Angelo per totam noctem luctabatur, mane, Angelus eius femur tetigit, & tunc pede claudus mansit, ut inquit scriptura. Tunc temporis dixit Angelus ad Iacob: Nequaquam uocabitur nomen tuum Iacob, sed Israel, quod est, uidens Deum, & ita uocauit nomen loci illis Phanuel, dicens; Vidi Dominum. Aduerte quòd Iacob quando uidet dominum, & uocatur Israel, pede vno claudicat. Anima mea (inquit egregius Augustinus) amore fertur, quocunque fertur: & sicut propagatum corpus duos habet pedes, ita anima duas habet uel affectiones, uel amorem duplicem, amorem uidelicet mundi, & amorem Dei, Quando mũdum perfecto amore diligit, amorem Dei cõtemnit: præfert amorem mundi amori Dei, & dilectioni, quando autem diligis Deũ in terreno amore clau

Amb. li. 4. i Luc.

Gen. 32.

Aug. li. 2. cui. c. 28.

dicat, mundi charitatem spernit. Ideoque Iacob, quia Deum uiderat, claudicabat pede dilectionis mundi: quapropter tu si Deũ cupis uidere, atque diligere necesse est, ut hæc terrena, & teipsum odio prosequaris. Tamen in hoc malum adest, & consistit iniquitas, quòd licet omnes uidere Deum concupiscant & appetant esse beati, tamen pauci Zacchæi sunt, qui ad humana hæc non conicientes oculos bona hæc temporalia æquo animo contemnant. Cum & illa sententia Christi sæpe auribus nostris repetatur: Nemo potest duobus dominis seruire. Sunt autem quam plurimi, qui utrisque seruire conantur, sed frustra quidem: admodum si miles illis Samaritanis, de quibus ait scriptura: Fuerunt isti timentes dominum, sed tamen idolis suis seruiẽtes. Quocirca si Christum uidere cupis, terrenis spretis, ascende, ut Zacchæus in arborem, & elige locum, ex quo aptius, & facilius ipsum dominum possis aspicere. Et ideo subdit Euangelista. [Quia inde erat trãsiturus] Zacchæus Christum uidere meruit, quem cognoscere mirum in modum desiderabat: quia in talem se constituerat locum, quo Christus erat transiturus. Quare si Christum inuenire cupis, in loco ubi ipse est, cum quæras. Quod consilium sanctissimi uatis Esaiæ est, inquit; Quærite dominum dum inueniri potest. Vbi obsecro illum reperit Moses? Inuenit sane illum inter uepres, & spinas: ita tu illum inuenire poteris inter spinas afflictionis uitæ, & pœnitentiæ: inter dolores & angustias, illum crucifixum inuenies, spinarum corona ornatum, ligno ligatum, durissimis clauis transfixum in medio latronum constitutum: non inter res delectabiles huius mundi, nec inter saltatrices mulieres, & non in ludis, & cõuiuiis: sed in alio loco & sublimi, ubi illum possis conspicere. Inuenitur enim dominus in templis, & in religiosorum conuersationibus: ubi sunt lachrymæ, vbi ieiunia & orationes. Denique in solitudine eremi aptè dominus conspicitur. Ibi illum expecta, nam illa transiturus est. Non illum quæras inter hortos uoluptatum, & deliciarum huius seculi, sed potius inter amaros pœnitentiæ labores. At mul-

Matt. 6.

4. Re. 17

Esai. 55.

Exod. 3.

ti,licet Christum cognoscere,& uidere cupiant, in uoluptates huius seculi ascendunt, & cubilia blanda, ubi illum uidere existimãt:quia propter in his locis arduũ & difficile sit illos eum alloqui, aut inuenire posse. Sed in re agenda maxime uellem Heliam considerares, qui familiaritatẽ mundi fugiens,in deserto cum esset solus,ad speluncæ portam dominum iacens expectauit,quem mirabiliter uidit. Nam cum per illum locum transiret dominus, eum ibi inuenit & alloquutus est. Quæsiuit nanque aptum locum in quo dominus ei apparere posset. Solent homines cum agitantur tauri meliorem locum sibi eligere,ut aptius possint eis gaudere:& idem faciunt ad alia spectacula conspiciẽda. Quid ad hæc dices? Ad uidendum Deum nonne cõtrarium facis? Zacchæus ascendit locum, per quem dominus transiturus erat. Ascende igitur tu loca sancta & deuota: sit tibi cũ hominib. religiosus familiaritas,neque iustos, & bonos contemnas: quia si cum his sermones & colloquia instituerís, facile Deum inuenies, quid diligentes & quærentes se non spernit. Atq; ut uerbis meis fidem adhibeas, aspice rogo Zacchęum, qui cum locum aptum quæsiuisset, Christum dominum, uideremeruit. [Et cum uenisset ad locũ.] Vbi iam uides quomodo dominus neminem facientem quod in se est deserit. Omnibus opẽ fert,omnes aspicit, nec illis se abscõdit qui iusto corde illum quærunt. Spera in Deo qui suum auxilium non tibi negabit,nemo nãq; illũ syncero corde quæsiuit,qui eũ nõ inuenerit. Ipse enim fuit, qui Zacchæo occurrit,qui se ante illius oculis constituit. Quis unquam eum uocauit,cui non responderit? Deus exaudiuit Ionã à profundo maris à uentre ceti, ubi abscõditus erat. Exaudiuit Danielẽ inter leonum ungues positũ. Susannam inter angustias & dolores mortis cõstitutã,nec aures, suas eius clamoribus obturauit, illis enim clamoribus, & uocibus cõquerantur de diuina pietate, & misericordia, quos tribulationis tẽpore illũ uocãtes nõ exaudierit. Ipse soluit compeditos, illuminat cæcos: erigit elisos, & iustos diligit Dñs custodit aduenas,pupillũ & uiduã suscipit. Vbi animaduertas obsecro,quomodo omnia prospera & fœlicia contingãt illis,qui rectam intentionẽ & animũ habent: iuxta illud Pauli: Diligẽtibus Deum omnia cooperãtur in bonum. Tantum enim fauet dominus illorũ sanctis & rectis institutis, quorum etiam si opus non sit rectum, illud adducit ad rectitudinis uiam,cum intelligas eos nullatenus aberrare uelle. Quocirca Paulus qui Ecclesiam Domini persequebatur, misericordiam fuit consequutus, ut ipsemet fatetur, quia ignorans id faciebat, existimans legem Mosi præstantiorem esse. Cupiebat uidere Christũ Zacchæus: nec à desiderio suo defraudatus fuit: inuenit enim, quod quærebat. Aequum est & iustũ ut nos ea faciamus. ad quæ tenemur, si animi nostri desideriũ uoluerimus cõsequi. Multi nanque à domino tẽporalia bona efflagitant: filios, diuitias & alia huiusmodi, quæ tamẽ minime dominus illis concedit, cum scelerata uita & peccatorum nota coram omnibus inurantur. Necessum est, ut domino satisfacias, si uis à domino satisfieri. Nam si tu diuinam uoluntatem cõtemnis: quid est, quod uelis, ut tuam dominus adimpleat? Vnde dominus meritò per Esaiam inquit; Me de die in diem quærunt: Et sequitur: Omnes debitores uestros repetitis Et rursus: Cum extenderitis manus uestras, auertã oculos meos à uobis, & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam Et huius tantæ asperitatis subdit dominus causam: Manus enim uestræ sanguine plenæ sunt. Prope est dominus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet: & saluos faciet eos. Nec eo solum Christus cõtentus fuit, s. seipsum Zacchæo ostẽdere, sed maiori illum prosequitur beneficio: nã sistẽs gradũ in media uia illũ alloquitur, & conspicit, ut uidere licet in sacro Euangelista.

[Et suspiciens Iesus uidit illũ.] Et duplicatis uerbis, suspiciens, & uidit, insinuat nobis sacer Euangelista non uelut in transcursu & celeri quodam motu, sed maximo amore dominum in eum oculos coniecisse. Præterea respicere ad externos oculos spectat: uidere autem ad misericordiam. Sic dixit Dauid domino: Respice

Margin notes: 4 Re. 19; Ionæ. 4.; Dan. 14.; Dan. 13.; Rom. 8; Act. 19.; 1. Ti. 1.; Esai. 59.; Psa. 144

Psal.85. Respice in me, & miserere mei. Respice inquam in me calamitatem, & afflictionem meam uidendo, & miserere mei auxiliando. Sic itaque Christus respexit & uidit: quia respiciens illum, diuina sua benignitate & pietate cum illo fuit usus. Ex quibus colligo, uidere Christum bonum & fœlix esse, sed à Christo uideri optimum & fœlicissimum. Videt Deus uidentem, diligit diligentem se. Videt inquam illum diuinæ suæ gratiæ lumen illi infundens. Sic uidit Petrum in atrio, Matthæum in telonio, latronem in cruce, & filium prodigum à longè, cuius misertus est. Etenim oculi domini sunt super iustos: cum pater sit misericordiarum, & Deus totius consolationis. Hinc est illud Esaiæ: Nunquid potest mater obliuisci infantem suum, ut nō misereatur filio uteri sui. Et si illa oblita fuerit, ego autem non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te: muri tui corā oculis meis semper. Et iterum: Eris tu uelut filius altissimi obediens, & miserebitur tui magis, quàm mater. Et rursus Ad quem respiciam oculo misericordiæ ut mansionem apud eum faciam, nisi ad pauperculum id est humilem spiritu, cōtra superbiam uitæ quantum ad præsentia: humilem & uilem in oculis suis? Sic uidit cordis Zachæi desiderium, & ad omnia esse paratum, quæ illi dicturus erat.

Mar.14. Matt.9. Luc.23. Luc.15. Psal.33. 2.Cor.1 Esai.49 Esai.66. Esa.ibi.

¶ Sed modò operæpretium erit uidere, quis prius incipit, aut quid prius ad alterum loquitur. Iustum enim esset, ut prius sermonem suum institueret Zacchæus, quem maior urgebat necessitas. Zacchæus potius indiget Christo, quàm Christus Zacchęo. Christus sine Zacchæo tū Zacchæus sine Christo uiuere nequit. Nihilominus cū hęc omnia uera sint, is ad alterum prius loquitur, qui maiori amoris igne incendebatur. Nō enim adeò teipsū amas, sicut dominus te diligit. Nec tanta tibi proprię salutis cura est: quanta ipsi Christo. Etenim Zacchæo non tm̄ inerat desiderium uidendi Christum, quantum ipse Christus habebat, ut illum ad cœlestem illam patriam perduceret. Ideo dominus prius nostrę salutis opera incipit. O quam diligens est dominus in operibus salutis nostrę: nec mirum cum fons sit, & origo totius boni nostri. Idcirco licet Zacchæus taceret, ipse Christus ad eū inquit: [Zacchęe.] Ecce benignitas domini erga illum ostenditur, cū proprio nomine eum appellet. Xps est, qui prius Zacchęum uocat, nec Zacchæus in arborem ascendisset ad uidendum Christum, nisi Christus diuina sua misericordia Zacchæi cor tangeret, & moueret. Nā cum homines à peccati morte in iustitiæ uitam resipiscunt, hoc solum diuinæ misericordię tribuitur, qui gratiam suam largitur peccatori, non ex propriis meritis, sed ex uocante Deo, & miserente. Opera enim nostra, cum in peccato mortali manemus, quantumuis heroica, & excellentia sint, non merentur ex condigno, nec ex congruo gratiam illā, qua iusti efficimur, & grati Deo. Id quod catholici dicunt opera nostra nō mereri primam iustificationem. Si enim gratia est, iam non ex operibus: alioqui ut Paulus inquit, gratia non esset gratia. Et alibi; Non ex operibus, quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Est tamen necesse, ut huiusmodi iustificationi accedat motus liberi arbitrii, quia hęc iustificatio non fit absque bono opere & motu uoluntatis acceptante diuinam gratiam. Verùm recta opera primā iustitiam præcedentia, & si iustificationem ipsam non mereantur, prouocant tamen ipsam diuinam misericordiam, & hominem ad ipsam suscipiendam disponunt. At post iustificationem cum gratia gratum faciente in bona opera & uirtutum actiones incumbētes beatitudinem meremur. At meriti nostri fundamentū est in diuina misericordia collocatum. Quemadmodum enim plumbeus anulus pretiosissimo adamante ornatus summis ualoris est, non quidem propter ualorem plumbi, sed propter gemmam pretiosam ipsi anulo insertam; sic bona opera nostra facta in gratia uitam æternam merentur: nō quòd nostra sint, quia propterea nullius sunt ualoris aut pretii, sed quia in gratia fiunt, & corrobortata sunt inęstimabili adamante meriti, mortis, & passionis Christi, cui per gratiā adhęremus, qui suis meritis nobis fa-

Rom.11 Tit.3.

loquebatur, dicens, exi à me domine, quia
Matt. 8. homo peccator sum: nō existimes hoc Petrū fecisse, ut Christum a se moueret, nam hoc faciēs Petrus propinquior Christo fiebat. Eodē pacto cum dixit Cēturio; Domine nō sum dignus, ut intres sub tectū meū: nō existimes ob hoc Centurionē domus suæ ianuas domino claudere, uā prōptio ri uoluntate tum cpis Xpo portas patentes esse sentiebat. Lautum & oppipatum cōuiuiū Xpo parat is, q humilitate doctus seipsum indignū iudicat, ut eū in domū suscipiat. Zacchæus naq; singulari quodā obsequio internis aī uiscerib. dñm inuitauit. Nā supra arborem cōstitutus dicebat. O q tam fęlix essem, ut hunc sanctissimū virum uidere mererer. Et quantò beatior & fęlicior si uel digito concederet illum tangere. Crederē equidē nihil infęlix, aut pter spē unquā mihi euenturū si fimbriā uestimenti eius tangerē. O infęlix hic populus Israeliticus, q tm uirū à se oriundū meruit, ego verò gentilis, & peccator tātis sceleribus implicitus, eum adire minimè audebo. Satis mihi erit, si hisce oculis illū uidero, indignus ut illum alloquar. Fœlix ille nūcupandus erit, q talē hospitē susceperit. O utinam ortū ab hoc populo ducerem, ut possem ab eo precibus contendere, ut meus uellet esse conuiua. His atq; alijs huiusmodi cogitationibus detentus Zacchęus, Christum ad manducandum inuitauerat. Nā cum se tanto hospite indignum iudicat, iā dignus efficitur. Nemo. n. ita propinquus & coniunctus Deo est, q is, q humilitatis ueste induitur. Sicut circunferentia circuli quanto minor est, tanto magis appropinquat centro: sic quanto quis humilior, tanto propinquior est Deo: q centrū est, in qd̄ uoluitur intellectualis spiritus. Quapropter eū se ipsum indignum duceret, iam dignus, & propinquus efficitur. Vbi attendas rogo Christi benignitatem, & clementiā, q non solum peccatorem respicit & parcit: sed cum illo prandere non dedignatur. Nō asperna tur peccatorē, modò sit bonæ uoluntatis & pęnitentiā agat. Et quamuis Redemtor noster minimè solicitus esset de domo Zacchæi, uoluit tñ nouiter conuerso seipsum familiarē exhibere, & plusquam desiderauerat, pręstare. Quando. n. Zacchęus suorū delictorū cōscius ausus fuit sanctū Dei, quē uenerabatur inuitare? Nouit certe dñs Zacchęi desideriū: quāuis Zacchęus seipsum cōsiderans, nihil tale psumere audebat ut Christū aduocaret. Iesus uerò ut pius & misericors, q nec cogitare audebat pter spē obtulit: ut certo crederet iam eū i amicitiā suā recepisse. Sed nunq d hęc oīa pp solum Zacchæum fecit? Minimè: sed ostendit, q Zacchæo contigit, singulis nobis euenturū, si modò toto corde illū qramus. Vt discas & fiduciā habeas, semp se Christū ultroneum nobis offerre. Ex quo ēt loco docemur, eundem semp paratissimum esse, ut ad nos ueniat, ut habitet in conscientia nostra, dummodo nos illi obtulerimus promptam uoluntatem & feruentem deuotionem.

¶Obserua ēt diligenter; nunquā Xpm Zacchæo dixisse oportet te hodie meipsū in hospitē recipere: sed dixit, oportet me manere. Cui. n. expedit introire in domū Zacchęi tibi, an Zacchęo? Cui cōmodius, aut utilius est? Quis maiorem utilitatem consequitur? Clarū, & manifestum est Zacchæo fore utilius, uide Christi eximiā charitatem & amorem. Hoc. n operabatur amor, cuius officiū erat amantem uel bonum aliqn̄ uel bonorum participē fieri. Nam cum alterum diligis, si illum tristem uides, tu etiam tristis es: si uero iucundū & lætum, tu etiam lætus incedis: q a cum inter ueros amatores sit unū uelle & idē nolle, consonum ēt rationi est, ut uterq; eundem habeat animum. Hoc. n in hac re potissimum obseruare debes, quanto. s. amore dominus teipsum prosequatur, qui tuis rebus non aliter ac suis consulit. Illius enim lætitia & gaudium suum est, utilitatem item & indigentiam suam propriam iudicat, cum amicorum omnia sint communia. Oportet igitur ipsum Zacchæum, ut dominus in domo sua maneat: quod commodum proprium ipse dominus appellat, & inquit; Oportet me in domo tua manere. Efficit nanque ille antiquus & maximus amor, quo dominus Zacchæum diligit: ut bona Zacchæi, ipsius Christi bona apellentur.

¶Et festinans descendit & excepit illū gaudens. Vbi aliqua diligenter obseruabis. Et in primis aduertere oportere quanta iucū-

ditate & lætitia Zacchæus in domo sua
Gen.18 Christum exceperit. Sic Abraham cū Angelos suscepit in hospitio diligēs fuit: non solùm ipse: sed omnes qui in domo erāt. Abraham nanque occurrit in occursum Angelorum (ut inquit scriptura) & festinauit in tabernaculum ad Sarā, & incurrit ad armentum, & tulit inde uitulum tenerrimum & optimum. Sara uerò accelerauit & fecit subcineritios panes: puer uerò festinauit & coxit uitulum. An nō considerat in domo Abraham oēs fuisse diligentes in obsequio domini? Obserua Zacchæum ad imitationem Abrahæ in domum suam diligenter Christum suscepisse. Quo factum est ut dominus uocauerit illum filium Abraham, ut inferius suo loco dicemus. Secundò non solum diligēter, sed etiam gaudens excepit illum. Etenim non libenter accidit dominus tristia ministeria, sed hilarem diligit ministrum. Sic legimus Aaron respōdisse Mosi: Quo modo potui comedere panem, aut placere in cærimoniis mente lugubri? Qua
Leu. 10 de causa noluit dominus ut Israeliticus populus in Aegypto festa illi celebraret: quia cum captiuus esset & in persequutione constitutus, non posset cum hilaritate festis interesse, & ei inseruire. Vnde
Exod.5. dominus per Mosen dixit Pharaoni: Dimitte populum meum, ut mihi festa celebret in deserto. Vnde Dauid in Psalmo
Psal.99. inquit; Iubilate Deo omnis terra, seruite domino in lætitia. Et Apostolus Pau
2.Cor.9 lus; Hilarem (inquit) datorem diligit Deus. Vnde non est mirū, quòd Zacchæus ita gaudens dominum susceperit: nam cum ipse sit summum bonum, sine ingenti animi lætitia suscipi, non potest. Tertio loco obseruabis in hoc Zacchæi facto promptam illius obedientiam, quia protinus ut præceptum domini audiuit, statim obtemperauit, & obedientiam quā debuit præstitit. Primò nanque festinandum est in obedientia, cuiusmodi fuit diuus Paulus: nam statim ut audiuit, Saule,
Act.9. Saule cur me persequeris? respōdit dicēs; Domine quid me uis facere? Sic Abrahā
Gen.17. statim ut audiuit præceptū de præputio, adimpleuit: quāuis id operis graue nimis
Gen.37. esset. Sic legitur de Ioseph, quòd cū pater eius Iacob dixisset ei; Veni & mittam te ad fratres tuos, mox respōdit dicens, Præstò sum. Sic discipuli etiā ei obtēperarūt, qui cum piscantes essent, & audirent dominū dicentem; uenite post me: & faciam vos fieri piscatores hoīum, mox relictis retibus naui sequuti sunt dominum. Deniq; ostenditur in sanctissimo Ioseph admirabilis obedientiæ exemplum, qui cum mandatū accepisset ab Angelo dormiens, ut iret in Aegyptum, ait Euangelista, quod
Matt. 4. cōsurgens accepit puerum & matrē eius nocte. Nec primam lucem expectauit, sed excitatus sermone Angeli, eius præceptū
Lucæ.4 adimpleuit. Secundò obedientia dēt esse humilis & uoluntaria: non sicut multi qui exterius obediunt, interiùs uerò superbiūt, murmurantes in cordib. suis. Quorū obedientia nihilo differt ab obedientia dæmonum: qui inuiti & murmurantes exibant à corporib. obsessorum. Nec sic Zacchæus qui gaudens & hilaris domino obediuit.

¶ Verùm quia quidquid scriptum est
Ro. 15. (ut inquit Paulus) ad nostram eruditionem scriptum est, discamus ex facto Zacchæi promptam, humilem, & hilarem obedientiā domino semper præstare. Secundò discamus non segniter & tepidè Deo
Exo.25. seruire, sed festināter, ac diligenter. Vnde in Exodo habetur præcepisse dominum Mosi, ut faceret Cherubinos duos aureos & productiles ex utraq; parte oraculi, unū ad alterū latus, alium uero in aliud latus. Delectatur dominus Cherubim figuris, quæ sunt maximæ uelocitatis: ut ostēdat quantum delectatur cum illis, qui summa diligentia adimplēt uerbum eius. Vnde Apostolus Romanis suis inquit ut in solicitu
Ro. 12. dine nō sint pigri, sed spiritu feruenti domino seruiamus. Pluris uāq; ducit spūm diligentē, quo ei inseruimus, q̄ tps cōsumptum in suo ministerio. Nam quilibet hō famulum diligentē pluris facit, qui bono studio & solicitudine illi ministrat, q̄ illū qui tepidè, & ignauè suo fungitur officio: et si per maximi tpis spatium in eius obsequio ambulauerit. Pastores nanque innocte natiuitatis dñi festinantes uenerūt
Lucæ.2 ad Bethleem, ut Xpm natum adorarent. De quorum iā feruore loco suo diximus.

¶ Tertiò hospitalitatis simus semper amatores. & nō solùm hospitalitatis: uerùm pauperes, & peregrinos suscipiamus cū hilaritate,

tate,iuxta illud Apostoli; Qui ministrat
2. Co.4. in hilaritate.Et Petrus: Hospitales inuicē
1.Pet.4. sine murmuratione. Per hospitalitatem
enim Abrahā,& Loth Deo placuerunt,
Angelis hospitio receptis,inquit paulus:
Heb.13. in ea epistola quā ad Hebræos scripsit.Vt
enim piscatores iniectis in mare retibus
ad pisces trahendos,colligunt aliquādo
uniones,& margaritas: sic isti accipientes
homines,piscati sunt Angelos.Sed iā ho-
die periit hospitalitas: multi namq; pau
peres peregrinos nolūt recipere,timentes
ne aliquid furentur, aut quoduis aliud
malum eueniat.Timent enim furem sub
paupere,aut lubricum sub hospite.Non-
ne inter Christi discipulos Iudas fur erat
& latro,& forsitan lubricus?Sed nunquid
Martha Iudam uenientem cum Christo
exclusit?Et expendas obsecro,an deterius
sit hospitem recipiēdo furem,qui rapiat
argentū,uel aureum, uas charitatē amit-
Luc. 10 tere,uel uas?Times uilia amittere,nec ti-
mes uirtutem perdere,quæ longè pretio
sior est cunctis mundi rebus. Aduerte ēt,
ꝙ nullum beneficium in pauperem con-
fers,illum hospitio recipiēdo: sed potius
tu maius, & grandius bonū ab ipso pau-
pere suscipis:si ipse permittat,ut eum re-
cipias. Pauper a te obolū accipit: tu uerò
quia donasti,uitam consequeris æternā,
iuxta illud;Dispersit,dedit pauperibus,iu
Ps. 111. stitia eius manet in seculum seculi.Vnde
sanctus Patriarcha Abraham hospitibus
Gen. 18 dicebat:Si inueni gratiam in oculis tuis,
ne transeas seruum tuum,sed afferā pau
xillum aquæ & lauentur pedes uestri. In-
tellexit uir sanctus, & pius in proprium
cōmodum resultare sibi, si illi peregrini
in domo sua manere uellent.Et quia do-
minus uolebat uiduam Sareptam ditare,
Heliam ad ipsam misit, acceptură elee
mosynam:cum reuera domum uiduę in
grederetur, ut farinæ copiam & oleū tri-
3.Re.17 bueret.Sed de his aliàs.Tamen cum anti-
quus mundi mos sit,bonis maledicere, &
eisdem mille obstacula ponere, animad-
uertite quid dicat euangelista de his,qui
ibi aderant.[Murmurabant dicentes, ꝙ
ad hominem peccatorē diuertisset.] Qui
obsecro sunt isti murmuratores,& detra
ctores, qui huius rei Christum insimula-
bant & reprehendebant?Pharisæi,qui de
se ipsis præsumebant, & confidebant tan-
quā iusti,cæteros uerò aspernabātur:qui
sępius id faciebant,se iustos & sanctos exi
stimantes,alios uerò peccatores.Murmu- Luc. 18.
rabāt eo, ꝙ ad publicanum respiceret,&
quia dicebat, se cū illo in domo sua pran
surum esse. In quo facto duplex peccatū
incurrebant; primo temerè iudicando,
quia peccatorem iudicabāt Zacchæum,
qui iam iustus effectus erat.Sed audiant
isti quid Paulus dicat.Deus qui iustificat,
quis est qui condemnet?Et dominus su Rom. 8.
perius ait: Nolite iudicare,& non iudica Luc. 6.
bimini.Et iterum: Nolite iudicare secun Ioan. 7.
dum faciem,sed iustum iudicium iudica
te.Malè isti iudicabāt,iudicātes Zacchęū
peccatorem, cum iam effectus esset ami-
cus Dei.Vides quàm incertum & pericu
losum sit hominem iudicare? Tu igitur
neminē in terra iudices, sed spera & cre-
de unumquenq; proprię salutis semper
esse memorem, ita, ut qui heri peccator
fuit,iam hodie possit diuina benignitate,
iustus effici. Ideo Paulus; Nolite ante tpš
iudicare. Et iterum:Tu quis es,qui iudi- 2.Co.4.
cas alienum seruum?Suo enim domino, Rom. 2.
nō tibi competit.Vera namq; iustitia in-
dignationem non hēt: sed compassionē.
Sic Paulus admonet dicens:Si pręoccupa
tus fuerit aliquis uestrum in aliquo deli Gala. 6.
cto, uos qui spirituales estis instruite il-
lum,in spiritu lenitatis: considerans, nè
& tu tenteris. Teq; ipsum respice:nam si-
te cognoueris, non defectus alienos iudi
cabis, carpens aliorum mores.

Secundò non solum temere iudicando peccabant, sed ēt inuidia. Ad hominem(inquiūt)peccatorem diuertit.Quasi non primum omnium proximo inuidere,& quasi bonus esse possit,qui fratris salutis inuideat.O contaminatam & deprauatam impiorum iustitiam,quę mauult fastidire, quàm sanari:mauult inuidere proximo, quàm cum illo communicare. Dupliciter enim qui communicat cum peccatore, uel ut illum a peccato suo corrigat, & hoc sanctum & pium est(sic medicus communicat cum ægroto) uel ut in peccato foueat, & hoc pessimum est. Sed isti gloriā Christo detrahentes murmurabant,ac si particeps esset publicanorum & peccatorum, quasi eorum pecca-

tis faueret. Ideo Dauid in Psalmis de detractoribus inquit. Sepulchrum pa-ens est guttur eorũ: linguis suis dolose agebãt. Duo sunt sepulchrorũ genera. Quædã bene ornata & tectã: ita ut & si uarijs corporibus & cadauerib. sint impleta, nõ ideo malum aliquẽ odorẽ ex se emittũt. Talia sunt synce ra hominũ studiosorũ corda, q̃ ꝓximorũ gloriã & eorum bonũ nomẽ nõ reprehendunt, aut mordent: quorum detractationes (si aliquæ erant) cooperire maluerunt, quã detegere. Hæc cer-e sepulchra sunt duro bitumine obtusa. Alia sũt q̃ panduntur monumenta: & hæc sunt q̃ mala proximi in publicũ prodnnt. Quorum ora infecta sunt, & coinquinata malevolentia proximi, quia proximi famam & bonum nomen nihil perdere dubitant, qui sepulchrum patẽs est guttur eorum.
Nu. 16. Habebatur.n. in lege tanquam immnndũ vas illud, q̃d operculo carebat. Sed qua de causa putatis horum ora ita fœtida esse? Certe quia carnẽ uiuam & crudam edere non uerentur. Naturales Philosophi dicere consueuerunt ea animãtiã, quibus crudas carnes nesci contingit fœtida esse ore,
Li. 8. de animal. c. 4. Isti sane animali pyęna peiores sunt, de qua inquit Philosophus edendi carnes humanas sibi tãtã cupidinẽ esse, vt multoties contingat humana sepulchra uiolare, ut mortuorum carnib. uescatur. Quã similes sunt isti homines huic bruto animãti q̃ non solum uiuis detrahunt, uerum & propriis dentibus sepulta corpora sepulchris tradita mordicus euellent. Huius uitij iniquitatẽ, & abominationẽ uerbis exprimere nequeo, nisi dixero isto pessimo, & camino more Deum grauissime offendi. Nihil remedii huic crimini superest, nisi tacere. Hoc enim facit Deus; cum istis mur-
Psal. 49. muratoribus, ipsemet ait: Sedẽs aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium matris tuæ ponebas scãdalum. Hæc fecisti, & tacui. Certe Domini patientia miranda est. De istis etiam egregius psaltes loquebatur, dicens: Acuerunt linguas
Psal. 39. tanquam serpentes, uenenum aspidũ sub linguis eorum. Serpentes.n edũt terram, & de uilioribus terrę comedũt. Lapis qui
Dan. 2. ex monte cecidit contra statuam Nabuchodonosor nõ in aureum caput tetigit, nec in argenteã brachia: sed in luteos pedes. Nam qui detrahunt, solum proximi defectus pandunt: bona uero & eorũ uirtutes sillentio prætereunt. Et quidẽ isti non prædicauerunt obediẽtiam Zacchæi animum & ardorem uidendi Christum, aut charitatem, qua illum excipere uolebat: sed potius præterita illius crimina in memoriam reuocarunt. Velut uitreæ cucurbitæ deprauatam & infirmam carnẽ ad se trahunt, sanam vero relinquunt. Sic Simon ille Pharisæus Christum insimula- Luc. 7.
bat: eo quòd Magdalenam in hospitem suscipiebat. Quod & factum esse constat de Matthæo publicano, quãdo in Christi ho- Matt. 9.
spitium fuit receptus. Ita & illi in Christũ peccauerunt dicentes: Hic peccatores recci- Luc. 19.
pit & manducat cum illis. De quibus omnib suis locis superius habuimus sermonem. Prçterea tam grauiter animaduertit Dominus in hos detractores, ut dixerit
Mosi: Omnes qui murmurastis contra me Nu. 14.
non intrabitis terram sup quam leuaui manũ meã, ut habitare uos facerem. Quo factum est, ut ex sexcentis milibus filiorũ Israel solus Iosue, & Caleb ingressi sunt terram promissionis. Cum & certum etiã sit istius modi detractores regnum cœlorum nobis promissum nunquam ingressuros. Verum ut scias, propter prauorum hominum & scandalum, & murmurationem a uia ueritatis, & uirtutis nõ esse deflectendum, sed potius oportere persistere tanquã bonũ militẽ iustitia & timore Dei, abundantẽ in omni opere Domini semꝑ, utde obsecro q̃d Zacchæus fecerit. [Stans autem Zachæus.]

Stabilis & immobilis in spe & in fidei ueritate. Sic oportet uiros iustos in uirtute stare, & non retrocedere propter malevolos murmuratores. Porro rectitudo corporis mentis rectitudinem significat, & intentionis. Stabat autem qui diu in ipsis peccatorum inquinamentis iacuerat, & obrutus erat. Sedit diu terrenis lucris cum Leui inhians: sed nunc stetit Matt. 9.
in conspectu Dei fundatus supra firmam Matt. 7.
petram. Ideoque nec flantes murmuratorum uenti, nec cupiditatum undæ eum propellere potuerunt: sed potius hæc ferendo propter iustitiam Dei, & secundum eius uoluntatem, fideli suo creatori causam & animam suam commendabat in

Psal.118. in bonis operibus dicẽs, Redime me à ca lumniis hominum, ut custodiā mandata tua. Et ita dixit ad Iesum.[Ecce dimidiũ bonorũ meorũ Domine do pauperibus.] Duo dixit iste nouus Christi miles: alterũ eleemosyne largitionẽ, per quā omnium malorũ radix cupiditas extirpatur, & pec cata condonãtur. Alterum est acquisitorũ iniuste restitutio secundũ ordinem iusti tiæ, & hoc requiritur ad proximi læsi ac-quisitionẽ & reconciliationẽ. expende au tẽ quantum in Christi conuersatione pro fecerit. Antea quippe aliena sapiebat, iã uero dimidium bonorum tribuit. Tali e-quidem uiro adhærebat, ut liberalis esset & charitatis amator, talem susceperat ho spitem: fieri.n. non poterat quin maximũ incremẽtum acciperet Zacchæus ex Chri sti cõuersatione & familiaritate. Hinc ma nifesto liquet: q si cupimus in uirtutibus proficere, adhærere oportebit uiris bonis & probis. Nam Zacchæus in medio Hie-
1.Re.16 richo inter peccatores, & ipse peccator ha
1.Re.19 bebatur: Christo autem coniunctus, Chri stianus & iustus efficitur. Saul cum erat inter prophetas prophetabat: inter stultos
Mat.16. uero uidebatur stultus. Et Petrus familia-
Mat.20. ritati & consuetudini Apostolorum con iunctus, Christum confessus est esse filium Dei: quem postea cum peccatoribus in-cedens in domo Caiphæ negauit. Ex his omnibus uidere licet, quantũ lucri, & cõ-modi sibi reportabit Zacchęus ex Christi coniunctione & amicitia. ¶ Sed iã singula discutiamus uerba. Bonorũ (inquit) meo rum, & nõ alienorum: quia de bonis tuis, non uero de alienis eleemosynam eroga
Prou. 3. re debes. Sic enim habetur in Prouerbiis: Honora Deum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperib. & implebuntur horrea tua saturitate, &
Iob. 31. uino torcularia redundabunt. Et Iob de uelleribus ouium mearum calefactus est
Ephe. 4. pauper. Et Paulus Ephesiis inquit: Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret, operando manibus suis quod
Eccl.34. bonum est. Et in Ecclesiastico habetur: Qui offert eleemosynam, de substantia pauperis, quasi qui uictimat filium in conspectu patris sui. Quemadmodum aqua si munda est mundat & lauat, si im-munda coinquinat: sic eleemosyna, quæ fit de re iniuste acquisita, non mundat à peccato. Igitur ex propriis bonis elee-mosyna facienda est: non autem ex furto usura, aut rapina. Videmus namque plu-rimos campsores largientes eleemosynas. ædificantes monasteria ex multis diuitiis quas quotidie iniquitate sua compara-runt.

¶ Secundo obseruandum est non di-xisse dabo: sed do pauperibus. Nam elee-mosyna non est de die in diem procrasti nanda, aut bonum opus, quod facturus es: & audi Salomonem dicentem: Ne di cas amico tuo, uade & reuertere, & cras Prou. 3
dabo tibi: cum statim possis dare. Et in Ec clesiastico dicitur. Cor inopis ne affligas & ne protrahas datum angustianti. O Eccle.4
quot quantique homines ab hæredibus decipiuntur. Quis enim fidelis erit illi, qui sibi infidelis est? Ideo ne unquam di-ces dabo, sed protinus in uita tua cum paupere liberalis esto: quia nec opus, nec sapientia, nec ratio, aut scientia erunt a-pud inferos, quo tu properanter curris. ¶ Discamus etiam opera bona statim a nobis esse adimplenda, nec dilatanda esse in aliud tempus? quòd forsitan nunquam uidebis. Quando alicui titulus est, & spes sibi aliquos magnos redditus & maiora tum comparandi, nihil mirum, si aliqua bona mobilia consumat: at is, cui solum sunt operæ & labores quotidiani, quo-rum forsitan domino suo rationem red-diturus est quid est, quòd magnus sum-ptus facis? Certè unius solius diei posses-sionem, aut titulum non habes, nec no-stri, an peruenturus sis in crastinum: & omittis bona opera in uenturos annos? Et quidem tam arctum & angustum ti-bi tempus est, ut nec unam horam tuam habeas: tu uero satis liberaliter tibi ipsi multum tempus in uitæ promittis Ne ob scero excedas in promissione temporis: pauper enim es & indigens temporis. Fie ri enim poterit ut hodie ab hac uita di-scedas. Scriptura enim inquit: Repromis-sio nequissima multos perdidit: & non Eccle.19
est uestrum nosse tempora & momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Non Act. 1.
enim Deus in manu tua posuit tempus sed potius in sua. Vnde psalmographus Psal.118
inquit: Tẽpus faciẽdi domini, dissipaue runt

tuat legem tuã. Sed cum hodie possis pœnitentiã agere & ad Deũ te conuertere, & aliena restituere, & tuum testamentum cõdere: & animã tuam cum Deo cõponere: nõ, obsecro, hæc omnia in futuros annos relinquas. Multos nanq; his nostris tẽporibus uidemus, qui cũ nullã mortis curã habeant, in maximo uitæ suæ discrimine sunt cõstituti. Quibus ẽt cõtingit infecto testamento discedere: uel si id faciũt, ita properãter ut nõ iubeant solui debita debitoribus suis, qui & maximas rixas, lites, discordias, & contentiones inter famulos & hæredes relinquunt. Et ita quasi bruta animãlia discedunt, eam uitam sibi promittentes, quæ nullatenus illis cõceditur. Itaque fugiendum tibi est tanquam à peste ab his, dabo, restituã, faciã: sed potius dicito, do, restituo, facio, sicut Zacchæus. Obseruandũ etiam est tertio loco non dixisse, do diuitibus, cõsanguineis, aut amicis: sed pauperibus. Vtinam episcopi nostri temporis & prælati hæc obseruarent. Tribuunt namque amicis & consanguineis suis beneficia & alias dignitates: pauperes uero fame pereũtes relinquũt. Tribuũt isti principibus & regũ familiarib. gemmas incredibilis ualoris, ut uel sic à regibus in altiores dignitates & pinguiores assumantur. At pauperes Christi contemnunt: quorũ necessitatibus subuenire nõ curant. Inuenies plurimos maioratus in nostra Hispania, qui ab episcopis constituti sunt & creati: plurimas etiam domos opulentas erectas uidemus ipsis patrimonis ecclesiasticis, & ex bonis, quæ pauperibus fuerunt oblata. Pinguiora domus suæ propinquis elargiri nõ dubitant: uirginibus uero & mulierculis pauperibus, obolũ tribuere plurimi faciunt: quibus Mat. 12. certe necessum est subuenire, ne ab ceptis propositis necessitatis causa desistãt. Zacchæus surget in resurrectione in die iudicii, & cõdẽnabit generationẽ hãc: cũ ipse nouiter conuersus, dimidiã bonorũ partem pauperibus erogauerit. Sed iã uideamus quid ulterius Zacchæus noster dicat. [Et si quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplum.] Ex quibus uerbis cõiicit̃ parũ, aut nihil defraudasse, quia sub cõditione fuit loquutus: si q d, idest si forte aliquid defraudaui. Tamẽ licet Zacchæus habere-

tur peccatorũ princeps, & talis à Iudæis nũcuparetur: tamẽ multi alii huiusmodi erãt conditionis, & ipse solus hoc nomen erat consequutus. Alii nanq; sunt, qui latronũ nomine inuruntur, alii uero sunt qui scelus latrocinii perpetrãt. Cõtingit ẽt multos suspendi alios uero esse præsentes spectaculũ uidẽtes, q. certe maiori supplitio sunt digni. Et utinã horũ numerũ (q̃ absit) non ingrediantur ipsi præsides & satellites, qui ad suspendiũ alios ferunt Sed de his alias. Quadruplum dixit se reddere forsitã quia audierat à Iudæis, inter quos habitabat, legẽ præcipere, quatuor oues Exo. 22 pro vna debere restitui. Vel dicendũ est voluisse Zacchæũ facere opera supererogationis, ad quæ ex lege non tenebatur. ¶ Et expendas iidẽ quã differentes sunt homines in rei ueritate ab eo, quod de uis uulgus iudicat: & ab eo, quod exterius appa ret, Pharisæi in exterioribus habebantur Mat. 23 sancti & iusti. Erant (ut illis ait Christus) pleni omni dolo & rapina. Zacchæus Gẽtilis, & diues, & publicanorũ princeps, abominabilis in conspectu Iudæorũ ui debatur: uide illũ liberalẽ & iustũ corã Domino. Hũc respicit Deus, quẽ homines paruifaciũt. Pharisæos uero superbos Dominus cõtemnit. Nã dominus non sicut homines externa tãtũ respicit, mentẽ enim intuetur, & ex factis unũquenq; iudicat, quæ à fide & charitate procedunt. Obserua ẽt q̃ Zacchæus non hæc de se prædica Luc. 8. bat, quẽadmodũ ille alter Pharisæus suæ iustitiæ buccinator, & publicani derisor, qui suã iustitiam alienæ præferebat: sed ut homo peccator & simplex studiũ suum pãdit, ut uideat, an q d aliud supersit agẽdũ, ut uitã æternã consequatur. At si diceret: Iã hæc feci, si aliud restat, tu mihi qui magister omniũ, dicito. Hæc uox Zacchæi expediebat, ut audiretur ab impiis Iudæis & à Christo eisdem audientibus probaretur. Non enim efficacius poterit exprobare illorũ fraudẽ, auaritiam, & capacitatẽ: qui non solum nihil largiebantur egẽ Mat. 15. ti proximo uerũ etiã prætextu pietatis parentes defraudabant subsidio filiis debito. Sed iã Christi responsum audiamus. [Quia hodie salus huic domui facta est.] Hodie ergo: i tẽpore gratiæ, & ĩ die salutis Salus, idest, gratia saluans à peccato & custodiens

fodiens à gehenna, huic domui, ideſt Zacchęo domino domus per dæmonis expulſionem, Zacchæi conuerſionem, & dignos fructus pœnitentiæ, & tamen per Christi ingreſſum, qui participem eũ fecit bonorum ſuorũ, & ſalutẽ tribuit, quã antea nõ habebat: & hoc pacto ſalus facta ẽ. Huius mutationis ratio in ipſo Zacchęo eſt, nõ in Chriſto: ex Chriſti præſentia: quia domum ſuam materialem intrauit, tantum fructus produxit, nõ ſolũ in Zacchęo, ſed ẽt in tota eius familia. Vide obſecro quantũ utilitatis, quantum lucri præſentia Domini afferat. Sed dices, Deus in omni loco eſt. Id benè, ſed alio modo fuit in domo Zacchæi, & alio modo in aliis domibus: nam Chriſtus Zacchæo ſuam præſentiam oſtendit, quo factũ eſt ut multis cumularetur beneficiis. Aliter etiã eſt in eccleſia: & aliter in foro. In tẽplo namque ſacramentaliter adeſt uerũ corpus Chriſti, ita magnũ & integrũ ſicut in domo Zacchæi: & ita meritò poſſumus dicere tantã ſalutẽ nobis eſſe in tẽplo, quãta olim fuit in domo Zacchæi. Quia quamuis lapides ædificii, uel tẽpli ſalutẽ noſtris animabus nõ tribuãt, ramen in hoc loco copioſiorẽ Dominus ſalutẽ pſtat, quã in alio mediãtibus ſacramentis. Hoc in tẽplo ex infidelibus facti ſumus fideles: & cohæredes gloriæ Chriſti. Hic.n pœnitentiæ ſacramentũ miniſtratur, quo Deo reconciliamur, quãdo poſt baptiſmũ ſuſceptũ in miſera labimur peccata. Hic adeſt uerũ Chriſti corp' in hoſtia conſecrata: quod q dem & animas noſtras alit, & diuites efficit. Hic uerbũ Dei noſtræ ſalutis cibus miniſtratur. Hic certè ſanctiſſimum Dei templum eſt, ubi multos dæmon pdit, Dominus aurẽ lucrifacit. Alia ẽt grandiora beneficia Dominus nobis cõmunicat i hoc sãctiſſimo tẽplo, præter ſeipſum, qui ibi eſt, & pręter alia ſacramenta, quæ in eo nobis miniſtrantur. Sed ut conſideres quanto cultu & obſeruantia digna ſint ea loca ſacra ubi Dominus habitat: uideas quid fecerit Dominus cum Moſe, quando ex rubo illum alloquutus eſt dicens: Ne appropin-
Exod.3. ques huc. Solue calceamentum de pedibus tuis: locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Noluit Dominus locũ illũ, quẽ Dominus ſua pſentia ſanctificauerat, pedib. Moſi conteri: eo modo, quo reliqua illius montis loca. Idcirco Dominus Aaroni ſacerdoti & filiis ſuis præcipiebat, ne illoris Exo.40.
manibus & pedibus ſanctuarium Domini ingrederentur, ut uel inde intelligas quem cultum uelit Dominus locis ſuis præſtari. Nam ſi Leuiticũ legeris, paſſim inuenies multas cærimonias, & lotiones, quæ fieri præcipiebantur eis, qui templũ erant ingreſſuri, ne ſanctum locum polluerent. Et in Numeris: Quicunque acceſ- Nu. 16.
ſerit ad tabernaculũ Domini, morietur. Ex quibus omnibus locis, & ex aliis, quæ breuitatis cã omittimus, liquidò conſtat, quanto cultu tractanda ſint loca ſacra. In cuius rei ſignum audi pulchrum exẽplum ex ſacra pagina petitum. Nam cum Philiſtiim capta arca Domini, illam collo 1.Re.5.
caſſent in templum Dagonis idoli ſui, reuertentes mane inuenerunt in limine tẽpli caput idoli ſui & duas etiam manus. Qua de cã ſacerdotes Dagon ingrediẽtes templum, limen eius non tangebant, tanta.n. reuerentia & cultu uenerabantur locum, quem Dagon tetigerat, exiſtimãtes omnem locum à Dagone tactum eſſe ſacrum. Et quanuis iſte Philiſtinorũ error non laudetur: tamen reprehendere poſſumus prætorum audaciam, qui uerũ Dominum in eccleſijs habentes, eaſdem petulantia peſſima uiolare nõ dubitant. Et ut aduertas quantum Deus offenditur in iuria illorũ, qui templũ Domini uiolant,
uide quid Dominus fecerit, quando eie- Ioan.2.
cit ementes & uendentes de templo, menſas eorum deiecit dicens; Domus mea domus orationis eſt Expende etiã Chriſtum Dominum, qui miſericordiæ inſtrumentum eſt, iuſtitiæ etiam fieri obſeruatorẽ, & hoc, ut puniat templi uiolatores. Nam cum primum Chriſtus humanum carnẽ ſuſcepit, non uenit ad puniendum, ſed ad condonandum, nec iuſtitia, ſed ſua miſericordia fungi, & ad componẽdam pacem inter Deum & homines. Huius pacis & miſericordiæ inſtrumentũ Chriſtus erat: qui tanto odio uiolatores tẽpli proſequitur, ut miſericordiæ officium, ad quod uenerat, obliuiſcatur, & iuſtitiæ munus exerceat. Is enim, qui adulteris, latronibus, & ſceleratiſſimis hominibus uenerat ut parceret, in templi uiolatores grauiter animaduer-

maduerit. Alia multa punitionis exempla adducere posse aduersus eos qui templum Domini uiolant facta, quæ ne molestus uidear silentio prætereo. Sed hoc solum (ut finem imponam) te latere non permittam, quod isti nunquam sui temporis rectum fecerint, præsertim cum Deus in hac uita in eos animaduertere uoluerit.

1. Mac. 9 Hoc enim ab Antiocho & Nicanore, & à
2. Mac. 15. Balthasare Rege Babyloniæ roga: qui cũ uasculis templi Hierusalem ipse, & eius
Dan. 5. pellices inuerecundè bibebant. Sed quia templum Dei, & Ecclesia est hominibus saluti per Christi præsentiam, sicut salus in domo Zacchæi data est; ideò tẽpli has dedicationes, cum loca sancta sint, ubi tãtis ornati sumus beneficiis, & muneribus, uenerari & colere necesse est. Sed ut ulterius procedamus iam Christus causam assignat, cur Zacchæo tanta salus data fit, dicens. [Eo quòd sit filius Abrahæ. Non utique, quia de eius stirpe, aut sanguine sit procreatus, sed quia fidem & opera eius imitatus fuerit. Non filius sobole, sed merito: non stirpe, aut semine, sed deuotio-
Ioan. 8. ne. Sed uide similitudinem Zacchæi cũ Abraham. Abraham desiderauit uidere diem domini. Zacchæus cupiebat Iesum uidere, & quis ille esset. Abraham uidit & gauisus est. Zacchæus uidit illum, & exce-
Gen. 18 pit gaudens. Abraham Dominum recepit in hospitio cum Angelis, & Zacchæus cũ Apostolis. Ille pergentem in Sodomam, hic transeuntem per Iudæam. Abraham festinans currit & parat conuiuium, hic festinans parauit conuiuium. Abtaham stabat coram Deo, & Zacchæus stans corã Christo ei loquutus est. Abrahæ dedit Dominus benedictionem filij, & Zacchæi familiæ Christus benedixit: nam salus eius domui facta est. Rectè ergo Zacchæus filius Abrahæ nuncupatur, dum morũ similitudo in utroque ostenditur. Iudæi qui ex sanguine eius erant, degenerabãt ab Abrahã: & hic alienigena ob imitationem morum factus est filius eius. Melius enim est uirtutibus esse plenum, quã ab illustri prosapia ortum ducere. Potius nanque appellandus erit Zacchæus filius Abrahæ, quàm Iudæi, cum suis operibus malis ab ipso parente Abraham degenerarent. Ideo
Ioan. 1. Dominus eis dixit: Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Ex quo loco disce, ut si te ipsum laudas de maiorum stemmatis, imitari etiam te oportebit maiorũ tuorum facta: ut uel sic similis illis fias, ex quorum sanguine originem ducere affirmas. Si autem generis natalibus obscurus es, talia facito opera, ut id nomen consequaris, quo tui maiores caruerunt: nam hæc certè melior nobilitas est, quàm ea, quæ à maioribus duci potest. Sed quia de his in tertio capite diximus, alia modo cõsideremus. His igitur uerbis, quæ Christus loquutus fuit Zacchæo, soluitur illa magna quæstio, quæ Apostolorum tempore Act. 10.
orta fuit: an ad gentes etiam pertineret salus. Christus nanque in hoc loco breuissimis uerbis ostẽdit illos solùm filios Abrahæ nuncupari, qui eius fidem & pia opera Rom. 9
sectantur: sicut Paulus, & Iacobus, qui ob hanc causam ueri filii Dei ascribuntur. Ro. 14.
Paulus enim ad Romanos inquit; Non omnes qui ex Israel sunt, ij sunt Israelitæ: nec qui semen sunt Abrahæ, hi omnes filii (sed in Isaac uocabitur semen) idest nõ qui filii carnis, sed tamen filii Dei. Sed qui filii sunt promissionis æstimantur in semine, hoc est qui ex promissione facta Abrahæ regenerantur in Christo. Et iterum ait, Abraham pater eorum est, non solum qui sunt ex circuncisione, sed etiam eorũ, qui sectantur uestigia fidei Abrahæ, & eius fidei, quam hic habuit nondum circũcisus. Sicut enim Abraham non circoncisus credidit in uenturum Christum: ita & Zacchæus non circuncisus credidit in præsentem Christum. Quoniã Iudæi hæc non intelligebant, sed omnem iustitiam exteris metiebantur cultibus. Zacchæum fratrem suum non agnoscebant: sed potius indignum illum repudiabant, cum quo uir bonus aliquod commercium habere posset. Nec mirum nobis uideatur hæc fieri a Pharisæis & Iudæorum uulgo, quando uidemus Apostolos post acceptum Spiritum sanctum difficulter, & grauiter Gentiles ad consortium fidelium admittere, ut in Actis Apostolorum habetur. Act. 10.

Venit enim filius hominis quærere, & saluum facere quod perierat.)

Hæc

Hæc dixit Christus ut seipsum & Zacchæũ excusaret. Ex parte Zacchæi iam responderat, dicens filiũ esse Abrahæ: ex parte vero suipsius, dicens hoc esse suũ munus, nam ad hoc uenit, ut saluum faceret qđ perierat. Est igitur literæ sẽsus: Vos Iudęi mihi calumniam paratis, eo quòd ad publicanum & ethnicum diuerterim: sed ethnicus non est, qui fidem Abrahæ habet: & qui fidem suam sanctis operibus confirmat, Zacchęus talis est, ergo immeritò accusor, quod ad ipsum diuerterim. Quòd si hoc uobis persuasum non est, & existimatis eum improbum esse: sciatis igitur me ad hoc uenisse, ut saluum facerem, quod perierat. Et non solum in hoc loco, sed sæpe alibi Christus seipsum excusauit, ut in conuersione Matthæi, & quando murmurabant Pharisæi, quòd Christus suscipiebat publicanos, & peccatores.

Matt. 9. Luc. 15 ¶Vide ergo & tu, quòd quemadmodũ Zacchæum, ita teipsum Dominus quærit, & uocat, si tu uolueris salutem consequi: nam Zacchęus ita potuit, quia uoluit, cũ & alius idcirco non potuit, quia noluit. Ita enim uelle efficit posse: ut efficit nolle non posse. Maxima est uoluntatis uis, quæ efficit, nos posse, quod uolumus. & non posse, quæ nolumus. Idcirco nemo poterit excusari, quasi uoluerit & non potuerit: Cum constet enim idcirco non potuisse, quia noluit: ut nolens uolentis exẽplo damnetur, & uolens, uoluntate propria quia impleuit, quæ uoluit, remunetetur. Quæramus igitur eum, qui tanta solicitudine & diligentia nos quęsiuit. Quęrite Dominum (ait Esaias) dum inueniri

Esai. 55.

Psal. 68. potest, & inuocate eum, dum propè est Et Psalmista: Quęrite dominum, & uiuet aĩa uestra; quærite faciem eius semper. Exeamus à domibus nostris, hoc est, ab amore proprio cũ Zacchęo, & fugientes turbã & strepitum mundi, terrena omnia cõtẽnamus. [Hęc illis audientibus adiiciens dixit parabolam, eo ꝙ esset propè Hierusalẽ, & quia existimarent, ꝙ confestim regnum Dei manifestaretur.] Putabant Iudęi regnum Christi esse temporale, & Messiam in lege promissum tẽporaliter esse regnaturum. Legerant enim in Esaia: Super solium Dauid, & super regnum eius

Esaia. 9.

edebit ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia, à modo, & usque in sempiternũ. Et Hieremias: Ecce dies ueniunt dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum. In diebus illis saluabiť Iudas: & Israel habitabit confidenter. Sed has prophetias non intelligebant, nec interpretabantur de regno Christi spirituali, qui regnat in cordibus fidelium: sed de regno temporali, quale habuit Dauid, Salomon, & alij reges Iuda Sperabant enim suum Messiam, solium locaturum in regia ciuitate Hierusalẽ. Hęc si rectè obseruaueris, facile intelliges, quare Lucas noster tam diligenter scripserit, quo loco & tempore Christus sequentem parabolam dixerit. Nam si negotium altius altamente contemplari uolumus, tria inquit. Primum dicit Christum uenisse ad saluãdum, quod perierat. Non autem loquiť de ciuitatibus, oppidis, aut castris Iudæorum recuperandis: sed de animabus redimendis. Secundò erat Iesus propè Hierusalem, non ut inde fugaret Herodem, aut Pilatum, non ut ibi solium suum constitueret: sed ut ibi post multa opprobria & flagella, turpissimam, & ignominiosam mortem subiret. Tertiò Iudęi putabant Christum in breui manifestaturum regnum suum, ut qui per miracula & signa in dies magnificentius suam potestatem ostenderet, tamq; ascenderet ad ciuitatẽ regiam. Quòd si Iudæi adhuc cęci manifestationem regni Christi quærunt, aperiant oculos cordis sui, & fide uideant, quomodo potentissimus iste Rex in cruce moriens, eum uicit, qui mortis habebat imperium. Et de tali sui regni manifestatione inquit; Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum. Et ipse Christus iterum: Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. De huiusmodi manifestatione regni Christi, etiam loquitur Paulus ad Colossenses scribens: quod Christus delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci; & spolians principatus, & potestates traduxit confidenter palàm triumphans eos in semetipso. Hactenus Lucas, nunc uero Christum Dominum

Heir. 23

Ioan. 8

Ioa. 12

Col. 2.

minium

minum audiamus. [Homo quidā nobilis abiit in regionē longinquā.] Sciens dominus quam præposterè & stultè sentirent de regno eius, uoluit hac parabola indicare, se non uenisse in carnem, ut aliquem condemnet, uel ut ui opprimat: non enim

Ioan. 3. misit Deus filium suum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Sed in fine se uenturū sūpturū rationem factorum nostrorum, & de omnib. bonis in nos collatis: Tuncq; instare tps in quo serui inutiles & pigri suppliciis sunt afficiēdi, frugi uero remunerandi. Interim tamē admonet, ut omnes & singuli m... us suum rectè exequantur, & acceptis beneficiis utantur cōmodè, & in utilitatē proximi. Itaque hæc parabola duas partes cōtinet, prior est de Iudæis pertinacibus, & incredulis, qualem scilicet reportaturi sint pœnam propter Messiam, cōtemptum, minimè cognitum, nec susceptum. Altera pars huic inserta per occasionē de seruis bonæ, uel malæ fidei, quam scilicet mercēdē utrique reportaturi sint à Domino. Hic igitur scopus est totius parabolæ. Igitur homo hic Christus est. Nobilis autem est, siue diuinam, siue humanam naturam attenderis. Iuxta diuinam quidem, æternus Deus est; iuxta humanam uerò ex regali progenie Dauid. Dicit autem in regionem longinquā, per corporalem absentiam proficisci. Fuit enim aliquādo inter homines conuersatus, & prædicauit: posteà uerò resurgens à mortuis, in cœlum, quod nobis regio longinqua est, euolauit. Hoc conuenit Christo secundum naturam assumptam: quia secundū

Mat. 28. deitatem ubique est, & discipulis dixit; Ecce ego uobiscum sum usque ad consummationem seculi. Sed quid abiit?

[*Accipi sibi regnum, & reuerti.*]

Quale rogo regnum? Regnum sanè cœleste, ac æternum: quia super omnes Angelorum choros ascendit. Dicitur uerò reuerti propter secundum aduentum, quia in die nouissimo reuertetur, & in hora

Apo. 22 mortis cuiuscunque etiam, ut unicuique iuxta opera sua mercedem reddat, ut in Apocalypsi habetur: Ecce uenio citò, & merces mea mecum est, dare unicuique secundum opera sua.

[*Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem mnas.*]

Vnicuique enim secundum sua merita seu capacitatem tribuit. Hinc ait Paulus, Ephe. 4.
Aliis per spiritum datur sermo sapientiæ; aliis sermo sciētiæ; aliis gratia sanitatum, aliis operatio uirtutū, &c. Porrò mna dictio est Græca. Latinè uero dicitur mina, pondus duodecim unciarum & dimidiæ significans: centum enim drachmis appenditur. Per has sanè euangelicas mnas bona, quæ nobis largitur Deus, intelligenda ueniunt: quæ quidem bona quintuplicia sunt, Externa primò, ut opes, honores, amici, corporis, &c. Secundo, ut nobilitas, ualetudo, decor, & id genus alia. Tertiò uerò animi bona, qualia sunt scientiæ, quæ quidem naturalia bona uocantur. Quartò autem gratiæ sunt gratis datæ, quæ recensentur a Paulo dicente ipso: Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem: alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, 1. Co. 12
alii autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in eodem spiritu, alij operatio uirtutum, alii prophetia, alij discretio spirituum, alii genera linguarum, alij interpretatio sermonū. Hæc autem omnia operatur vnus, atque idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Quintò demū gratia iustificans est cum omnibus uirtutibus infusis. Hæc duo ultima bonorum genera (ut planè constat) super naturalia sunt: tria uero priora non propriè Christi bona appellāda existimo: quapropter, cum ipse Dñs Optimus & Maximus regnū suum ex hoc mundo non esse apertè asserat, nec opes mundi huius Ioan. 19
inter sua bona cōputantur. Propriè igitur mnarum nomine non hic temporalia bona significant: licet ad prædicandū populo nihil erit incōmodi, si talenti nomine talia nuncupentur. Quintū deinde gratiarum genus mna dici non debet: quia grā iustificans cū uirtutibus infusis nō datur in aliorum utilitatē, sed in illius solùm, qui accipit cōmodum. Et licet in his uti nomine mna liceat: propriè tamen loquendo, nomen mna ad quartū genus bonorum arctandum est. Cum igitur pateat

Domi-

Dominum seruos suos uocasse, eisque bona sua contulisse, facilè intelliges omnes seruos uocatos, omnibusque talentum aliquod concessum fuisse. Nullus est sanè Christianorum, cui mna aliqua data non sit; sicut nullus est qui seruus non sit. Vide ergo quòd id, quod accepisti, domini bonum est: & talentum est. Si autem domini bonum est, non potuit non esse pretiosum. Huius seculi principes uilia inter bona sua nuncupare ægrè ferunt. Si uerò aliquid ipsis delectabile habent, id quidem pluris faciunt: & de eo ipso quod suum est, magnum, ac pretiosum existimant. Itaque diuisit mnas inter seruos,

(*Ait illis; Negotiamini dum uenio.*)

Negotiatio hæc spiritualis est, & bona quidem Quanto enim his Dei bonis laboramus, cui etiam seruimus: proficimus proximis, illis seruientes eis beneficiis, quæ nobis à Deo data sunt. Negociari, operari est: finis enim moralis philosophiæ & ad quod ipsa tendit, potius est facere, quã scire. Quid tibi prodest, rogo, diffinitionem uirtutis percipere, nisi ipsam prorsus uirtutem sequaris? Non in sermone regnum

1. Co. 4. Dei est, ait Apostolus: sed in uirtute. Et
Ethic. 1. Aristoteles: De uirtute (inquit) scire, sanè est: sed enitendum est ipsam habere. Ideo Dominus nõ dicit hic; discite dum venio, sed negotiamini dum uenio: Bona quidẽ scientia, sed debet esse cum uirtute copulata. Malum enim limeum per se nec comeditur, nec utile est: sed cum perdice, aut alio huiusmodi cibo. Similiter scientia per se sola, absque uirtute inquam scientia inutilis est: sed uirtuti admixta magnã habet utilitatem, & uirtutem ipsam reddit suauiorem, ac illustriorem. Negotia sanè, ad quæ Deus nos inuitat, dum ait; negotiamini dum uenio, opera sunt honesta, & actionis uirtutum. Tempus aũt, quo uiuimus, tempus inquam uitæ præsentis: usque ad secundum Christi aduentum, tẽpus negociationis est, & tempus merendi, Hinc habes, ꝙ secundus Christi aduentus finem imponit statui meritorio: ideo dixit negotiamini dum uenio, nam posteà nullum erit tempus negotiandi, aut merẽdi. Post mortem enim non erit locus me-

Gen. 41 rendi, nec demerendi. Ioseph in Aegypto diuitiarum & abundantiæ tempore, in rẽ condito ad famis tempus, panem tum aggregauit, tum uerò seruauit: quod quidẽ Aegyptii facere nescierunt, cuius rei gratia ob nimiam, ac urgentem famen bona sua vendiderunt, & seipsos etiam regis imperio in seruos tradiderunt Si autem Aegyptij illi prudenter se gessissent, considerare debuerant nõ sine causa œconomos illos Pharaonis tantam tritici copiam ista cura ac studio congregasse, idque in locis ad seruandum consuetis reposuisse: quorum exemplo moniti hoc ipsum facere debuissent. Tamen tunc tẽporis Aegypij penitiæ uenturæ ignari uacui remansere, postea uerò necessitate famis perire cogebantur. Quapropter age ergo modò, & considera tecum huius uitæ spatium tẽpus esse opportunum satis ad augendum opes & diuitias congregandas, in quo etiam quilibet fidelis ditari, ac locupletari poterit, & in uitam perennem thesaurizare, atque mereri. Quòd si modò prætermiseris, & tempus in aduersum consumpseris, famis tempus aduenict, quo quidem nihil nec aggregare, nec mereri ualebis. Quocirca diligenter modò labora, ne forte cum uelis, iam non liceat. Vnde Paulus suis Corinthiis ait: Ecce nunc 2. Co. 6
tempus acceptabile, ecce nũc dies salutis: in omnibus exhibeamus nos, sicut Dei ministros, in multa patientia, in ieiuniis, in tribulationibus, in uigiliis, &c. Fidelium quippe hominum uita nihil aliud, nisi perpetuus labor & continuum negotium ad consequendam uitam æternam existimanda est. Soliciti uerò emptores & mercatores non in uno atque eodem uiuunt loco: sed ubique terrarum soliciti, atque solertes de suis agunt mercibus, atque negotiis. Ita tu non sine magno labore putes salutem consecuturum. Ne otiosus sis, cùm te saluum esse oporteat: id ipsum sanè lachrymis, orationibus, gemitibus, uigiliis & aliis muneribus, & gratiis, quæ accepisti à Deo contendere debes; quæ si in seruiendo Deo secundum ingenium & gratiam tuam, & in utilitate proximi exercueris, optatissimum quidem exitum impetrabis. Tempus autem hoc negotiationis huius vitæ,

in quo laborandum est, breue esse concernitur. Volat enim ætas: tempus uerò uenturæ gloriæ accedet, quando perpetuò requiesces. Huius uitæ autem tempus totum in labore, ac negotiatione dicta positum est: cum in uenturum tempus, nec merēdi, nec demerendi, uti diximus, opportunitas concedatur. Sic Paulus Corinthios monet dicens; Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Expende quòd non dicit extra corpus, sed in corpore: quia quilibet factorum suorum rationē redditurus est, prout gessit in corpore. Beatis quidem in cœlo propter amorem, quem erga Deum habent, gloria non augetur: nec condemnatis similiter propter offensas Deo illatas pęna augetur. Nullus quippe istorum, nec in merendi, nec in demerendi statu est. Duo equidem si bene considerantur, Christus hic nos docet. Alterum ꝙ negotiemur: alterū uerò dū ipse uenerit. Ponit enim mēsurā & metā tēpori negotiationis, quā in hac uita agere debemus: quod quidem arctat ad tempus huius uitæ. Ideoq; in uita præsenti negotiaturus es, cum in futura nec mereri quidem possis. Sed cur Dominus post huius uitæ cursum præmio non donat: nisi ea opera, quæ a nobis uiuentibus facta probantur? Quia diuinæ prouidentiæ placuit huius uitæ opera esse donanda: non tamen quæ in futuro seculo fiūt. Non quia opera huius sęculi pręferri debeant illis, quæ in futura gloria fiunt: sed quia, ut diximus, diuinę placuit prouidentiæ, ꝙ appositissimo exemplo ostendam. Nonnulla reperies oppida, loca, & castella, eaque uilia & infima, in quibus ex beneplacito regio mercatus & nundinæ à certo in certum tempus celebrantur. Concesso tamen priuilegio & libertate de solutione uectigalis, quòd ratione emptionis & uenditionis debetur (sunt certę aliquæ huiusmodi nundinæ in nostra Hispania) multi tam emptores, quàm uenditores undique ad commercium, ut tanto gaudeant priuilegio, libentissimè conueniunt & affluunt: quibus durantibus quicquid de mercaturis, & suppellectibus uolueris, facilè inuenies, Finitisq; nundinis, & finito priuilegio, nihil prorsus simili pretio in oppido parui momenti inuenies. Quę rogo cā est? Nūquid pecunia minoris est ualoris, quàm antea? Non sanè, sed eiusdem Ergo non ex eo, sed ex defectu mercium, atque mercatus id prouenit: quia mercato cōfecto sterilitas & inopia oppidi subsecuta est. Sic sanè anima nostra sicut sterilis est uterus, iuxta illud Prophetæ: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Sed ea est Dei bonitas & misericordia, quòd nobis à primo usu rationis ad mortis usque tempus & ultimum instans uitæ nostræ priuilegium emendi & uendendi & negotiandi, ad futurā gloriā comparandā concessit. In hoc autem ratio aliqua reddenda non est, nisi quòd diuinæ uoluntati bona huius uitæ opera acceptare & in futura gloria huiusmodi bona opera remunerari placuerit. Facta verò illorum, qui diuino regno intersunt, minimè dono affici Deo placuit: quemadmodum diximus regi temporali uisum est, hoc mercati priuilegium huic loco, & uico tanto tempore esse cōcedendum. Quamobrem post hunc uitæ cursum nihil mereberis: non propter defectum bonorum operum: sed quia mercati tempus præteriit. Antea uerò, quàm prætereat & finiatur, dum lucē habes diligēs esto mercator: & quoniam regnum cęlorum uendibile est, mercatorum & agētium more agēdum est. Mutuabis hic, si lucrū in futurū exoptas, facultates & opes tuas, ꝓ paupertate: risum pro lachrymis: gloriā & requiem, pro persecutionibus: uoluptates, pro laboribus: & saturitatē, pro fame & ieiunio. Finito enim huius uitæ spatio, etiā si instar maris aquæ lachrymeris, nihil gloria plus hoc ideo impetrabis: & quanuis dolores inferni maiores sine modo huius uitæ doloribus sunt, tamen illic nec demerito, nec merito locus relinquitur. Quò fit, ut si in hac uita centesima parte minus laborum inferni pœnituerit damnatum propter Christum, credere placet illum uitam cœlestem hoc dolore esse cōsecuturum. O fœlix uitæ tempus, in quo sine magno labore possumus uitam æternam obtinere. In hac autem uita paucis laboribus pro Christo susceptis, multum sanè mereri poteris. At plus eliges in inferum

Marginal notes: 2.Co 5. — Ps. 143.

sternum descendere, quàm propter Christum moderatos aliquos hic ferre labores: nam ipsis confectis de facili ad optatam metam peruenies. Hic enim paucis eleemosynis erogatis, & exigua tolerata fame, paucisque uigilijs & ærumnis negotiatori, & cœleste regnum mereri potest. Quapropter animaduertas uelim Christum dicere, negotiamini dum uenio, quia postea negotiandi tempus non est. Si tanta, quæro, tritici copia in foro daretur, ut argenteo uno uiginti tritici modios emere potuisses, & post octo dies tanta esset penuria, ut si centum pro singulis granis dares, inuentu essent difficillima: stultum quippe esset emptionem illã uiliorem tempore congruo non præuenisse. Idem serua ò tu quicũque fidelis in uitæ æternæ acquisitione & negotiatione: ne tibi tempus ad hoc deficiat, & in tantas uenias angustias, ubi nec precibus postea ullus locus detur: cũ modo in hac uita, quæ meritis abundat, uili pretio, hoc est, exiguis lachrymis & paucis laboribus possis æternam uitam emere & mereri. Vnde sanctus Propheta Esaias clamat dicens; Venite, & emite absque auro & argento: & absque ulla commutatione. Ideò propera, & te laboribus accommoda, ut futuram uitam negotieris & consequaris: cum aduentum Domini ignores, nec scias, quando mors sit uentura. Exemplum enim præbent uolatilia, aquilæ, accipitres, & similia: quę accelerato cursu, & uolatu ad prædam se præparant, ac discurrunt, id quidem antequam dies eua nescat. Considera tandem huius mortalis uitæ tempus esse breue: ideo gemitibus, lachrymis, & orationibus tibi regnum cęleste captes, necesse est. Væ illis qui non considerant & tempus pœnitentiæ, & dies salutis præterire. Properanter certè ad sepulchrum tendis: ridiculum ideo est tuæ saluti non prouidere. Otiosus es, & salutis propriæ contemptor uideris: age iam laborem, ne differas, statim, imò sine negligentia uigila, negotiare tibi regnum promissum: nam si in laborando & uitam æternam acquirendo negligens fueris, eueniet tibi forsan quod Leuitæ cuidam contigit, qui uespere è Bethlehẽ profectus precibus soceri detẽtus, ad propriam domum non peruenit, iuxta Gabaa in tribu Beniamin in hospitium fuit exceptus, & ibi graui iniuria lacessitus. Ideo, statim proficisci tibi necesse est: ne precibus mundi & dæmonis, aut carnis detentus, ad domum cœlestem peruenire nequeas. Quapropter pœnitentiam opportuno tempore agito, & uiam cœlestis patriæ tibi munire intende: ne tenebrosa nocte, mortis inquam, occupante in hospitium tartareum excipiaris potius, quàm ad domum optatam (quæ cælum est) accedas. Negotiamini itaque dum uenio, dicit Christus. Sed quia in superioribus, capite duodecimo in illud estote parati, quia nescitis, &c. plura de his diximus, nunc supersedendum est, ut historiam prosequamur. Ait ergo Euangelista. [Ciues autem eius oderant eum.] In his sane uerbis malitia Iudæorũ insinuatur, odio enim prosequebantur Christum Dominum, sicut ipsemet fatetur dicens: Odio habuerunt me gratis. Tanto odio detinebantur aduersus Christum, ut cruci affixerint eum: & præterea etiam post mortem Pilato dixerunt; Domine, recordati sumus, quòd seductor ille dixit adhuc uiuens. Ecce post mortem seductorem uocant: qui mortuo Domino odiũ & iram nondum deposuerant, qua illum iniquè prosequebantur. Nondum enim ira, & insanus furor eorum placatus erat. Quis rogo tam immanis & acer est, quis tandem tantum inimicum odit, q̃ si uiderit illum mortuum, & in patibulo affixũ, non compatiatur & flectatur: ita ut ira & odiũ in ipso prorsus extinguatur? Sed isti non ita, imò post mortem ignominiosã Christo Domino illatam non quiescunt, sed uocant eum seductorem, in quo aperte ostendunt uindicatos adhuc nõ fuisse.

Esai. 55.

Ioã. 15.

Mat. 27

¶ Perpende etiam quod homines mali & damnati, atque etiam dæmones ipsi non possunt Deum tanto odio prosequi, quin potius eum naturali quodam amore etiã plusquam seipsos diligere. Odio tamen habent ipsum, ut hic dicitur in quantum punit peccata: Pharisæi uerò filium Dei oderant, quia eorum peccata arguebat. Odiũ quippe quidam motus est appetitiuæ potentiæ, qui non mouetur nisi ab aliquo obiecto apprehenso: Deus aũt dupliciter

citer cognosci, & apprehendi potest. Vno quidem modo secundum seipsum, cum per essentiam uidetur & cognoscitur, secundum quam cum sit ipsa bonitas etiā in abstracto à nullo potest odio haberi: quia de ratione boni est, quòd naturaliter diligatur. Alio modo cognoscitur Deus per suos effectus, cum punit, uel cum benefacit:& sic ut benefactor non potest naturaliter odio haberi. In quantum uerò Dei effectus repugnant inordinatæ uolūtati humanæ per peccatum deprauatæ, sicut inflictio pœnæ, & coërtio peccatorū & huiusmodi, potest Deus ab improbis odio haberi. Fur enim & latro non odit iudicem, in quantum est homo, quia hoc est contra naturā: sed odit eū, in quantum est iudex, & pęnæ inflictor. Sic isti mundi Saluatorem oderant, quia eorum peccata puniebat:& pęnā pro illis comminabatur ęternā. ¶ Porrò Iudæi uocantur hic ciues, quia Christus ex eis natus est, & factus est
Rom. 1 (ut Paulus ait) ex semine Dauid secundū carnē, & sub eadē lege Mosi uiuebat, & in uno eodemque templo communicabat, & in eadem patria habitabat: & propter has ciuium conditiones erant Iudęi ciues eius. De istis etiam ciuibus qui tantopere illum odiebant, dicit Euangelista: [Et miserunt legationem post illum, dicentes; Nolumus hunc regnare super nos.] Miserunt legationem, quia post Christi ascensionē fidem Christi, Euangelicamq; doctrinā conati sunt destruere, & de orbe delere.
Act. 9. Vnus eorum legatus fuit aliquando D. Paulus cum acceptis epistolis in Damascum proficiscebatur, Christianos persecu-
Act. 4. turus. Sic etiā in Actis legimus quòd adductis apostolis, in cōcilio denunciatum est eis, ne omnino in nomine Iesu loquerentur; Nolumus, inquiunt, regnare hunc super nos. Sic Pilato dixerunt. Non habe-
Ioā. 19. mus regem nisi Cęsarem. Et cum causam mortis eius posuit scriptam in cruce, dixerunt; Noli dicere rex Iudæorum: sed quia ipse dixit; rex sum Iudæorum. O infelicissimi & cæci Iudæi. Maluerunt enim tyrannidem Cæsaris, & Herodis tolerare, quàm regem Christum, benignum & misericordem suscipere. Similiter & olim patres eorum maluerunt tyrannidem Pharaonis sufferre, & superbissimo regi inseruire, quàm parum quid propter Deum in deserto pati, & gaudere optima terra promissionis & dominos esse. Vnde Mosi & Aaron dixerunt: Vtinàm mortui essemus per manum Domini in terra Aegy- Exo. 16
pti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate. Et timentes Aegyptios dixerunt; Melius erat nobis seruire Aegyptijs. Multi etiam nunc similes sunt istis, qui præferūt Exo. 14.
officia demonis, & eius uitia officijs Christo domino omnium rerum opifici debitis:& sic, si non uoce; tacitè uerò in cordibus suis dicunt: Nolumus hunc regnare super nos, sed auaritiam, luxuriam, iram, superbiam, & alia id genus. Maluerunt enim peruersi illi Iudæi dæmonis tyrannidem ferre, & grauissimum Satanæ, & mūdi iugum tolerare: quàm parum laboris pro Christo sufferre. Stultum quidem est uiribus totis uirtutem non aggredi, & postea dulcissima Christi conuersatione & regno frui. Renuentes autem uirtutem & bonitatem, laqueis peccatorum subiecti sunt: qui si seipsos deuincerent, familiaritate & dulci Christi conuersatione gauderent. Nolunt ergo ut Christus fons uitæ regnet super illos: quinimo turpitudo, libido, immunditia, & peccata, &c. Nolumus (inquiunt) hunc regnare super nos. Ex eo, quòd dicunt nolumus, perpende quòd si Christus recedit ab anima, illud sanè est quia tu recedis ab eo. Malitia enim uoluntatis expellitur dominus. Quòd si eum uocaueris & bono corde & simplici quæsieris eum, præstò erit: si uerò a te discedet, non id ex animo facit, sed quia tu ipse illum discedere cogis. Si uolueris quòd Christus regnet super te, ipse regnabit: si autem nolueris, recedet: homo certè suæ uoluntatis dominus est. Si malus es, tua ipsius culpa es: tuque ipse malignitatis autor es, & si Christus tui regnator non est, id causæ est, quia te reluctantem nouit. Iure ergo dicitur: Ante hominem mors & uita, bonum & malum: quodcunque uoluerit dabitur illi. Eccl. 15
Tuæ damnationis causa est, quia tu saluus esse non uis: si autem dominus tuæ animæ non præest, id fit propter contrariam, quam opponis uoluntatem. Ex quibus deducitur manifestè causam peccati

cati uoluntatem quidem esse: sine cuius uel tacito, uel expresso consensu perpetrari maculam peccati impossibile est. Hoc insinuatur cum isti dicunt, nolumus. Sequitur in contextu. [Et factum est, ut rediret accepto regno.] Rediret inquit: ad generale iudicium, intellige, ad quod in fine seculi ueniet Christus accepto regno: quia ante finem seculi totus mundus conuertetur, iuxta illud Danielis: Dedit ei, scilicet pater Christo, potestatem, regnum, & honorem: & oẽs populi, tribus, & regna seruient ei. Sic angeli apostolis in die Resurrectionis dixerũt, Viri Galilæi quid statis aspicientes in cęlum? Hic Iesus qui assumptus est à uobis in cœlum, sic ueniet, quẽadmodum uidistis eum ascendentem in cœlum. Dicit, accepto regno: quia iã erat suum, sed non acceperat eius possessionẽ: quoniam regni possessionem morte meruit, iuxta illud. Oportuit Christum pati, & sic intrare in gloriam suam. Dicitur ẽt, quòd redijt, ut seruos uideret, & examinaret: ut doceat operarios esse uidendos, nam ut in plurimum mercenarij ad oculum experientia testante seruiunt. Sed mirum ualde est, quòd omnes seruiamus ad oculum hominis, & paucissimi ad oculum Dei. Hoc ẽt inter ecclesiasticos uidebis, ut si prælatus diuinis officijs intersit, cæteri omnes adsint, & compareant: sin minus, chorus uacuus, & ecclesia deserta existit. Nonne Deus ibi est? Num oculi hominum perspicaciores sunt oculis Dei? Cum uerò nullum ferè uirtutis opus exerceant nisi a prælatis uideri se prius cognoscant: ideò sæpius prælatos ad eos accedere, eosque uisitare necesse est, ut proprijs oculis subditorum ministeria uideãt, ut dicitur in præsenti hominem hũc accepto regno redijsse, ut rationem à seruis suis sumeret, eorum quippe, quæ eo absente fecerant. Verum licet Deus nos sæpè uisitet, & præsto sit, ut opera intueatur: tamen hæc reuersio de die iudicij, uel de morte uniuscuiusque intelligenda est. Expende, quòd non exprimit quanto tempore nobilis ille aduentum suum distulerit: quia filius hominis hora, qua nescimus, & qua nõ putamus, adueniet: & ideo B. Paulus ad Thessalonicenses scribit dicens; Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte ueniet. Hoc est inopinato: quod clarius in superioribus Dominus dixit: Et uos (inquit) estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet. Prætetea hoc in loco obseruandum ulterius censeo, uidelicet uerbum illud, redijt. Redijt, dicit, quia in morte, siue in iudicio, non potest homo ire ad Deum, sed Deus uenit ad illum: nam mors non est in potestate hominis, sed Dei: ipse enim posuit animam in corpore nostro, aufert etiam quando uult, & ideo in iudicio potius dicitur Deum uenire ad hominem, quàm hominem ad Deum. Sic de Ioanne dicit Christus. Si eum uolo manere donec ueniam. Idest, donec ueniam ad eum per mortem ipsius. Neque enim est in potestate nostra Deo adhærere: sed ipse potest nos sibi propinquos facere, & hoc est ad nos uenire. Rectè ergo Dominus seruorum redit, & uenit ad seruos. Sequitur.

Dan. 7.
Acto. 1.
Luc. 24
1. Th. 5.
Luc. 12
Ioa. 21.

[Et iussit uocare seruos, quibus dedit pecuniam.] Omnes enim adducentur ad ipsum, in iudicio. Omnes (inquit Paulus) oportet nos stare ante tribunal Christi. Cõstat ergo neminem à Deo condemnari, nisi prius illum uocet, cuius seruus sibi redditurus est rationem, ut unusquisque pro se respondeat. Non sic nostri temporis iudices nec prælati, qui innocentem inauditum damnant: & facilè detractoribus, & murmuratoribus credunt, quorum officium est maledicere absentibus: quod quidem Romani gẽtiles suis temporibus minimè fecerunt, quod Christiani nunc faciunt. Festus quidẽ ausus est dicere Agrippæ Regi. Nõ est Romanis consuetudo dãnare aliquem hoĩem, priusquam is, qui accusatur præsentes habeat accusatores, locumq; descendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ obijciuntur. Ad iudiciũ itaque uocat seruos suos dominus. Ad quid? Attende causam. [Vt sciret quãtum quisque negotiatus esset.] Hoc est, ut alios scire faceret præiudicialem suam sentẽtiam. Sic scriptum habetur in Exodo: Dicit Dominus ad filios Israel; Iam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi. Præterea hæc ratio in morte à quolibet exigetur, ideo ibi sententiam, aut damnationis, aut salutis æternæ accipiet,

1. Co. 5.
Act. 25.
Exo. 33.

in die autem iudicij ab omnibus generaliter exigitur. Dicitur autem uocare seruos & reddere rationem, ut sciret quantum quisque negotiatus esset ad normã hominum, quia sæpè homines, qui aliquid seruis suis ad ministrandum committunt, ignorant euentum rei illis commissæ, ideo rationem petunt, per quam constet, an res sua profecerit, uel detrimentum passa fuerit. Deus autem omnia nostra nouit, ideoque nulla indigent inquisitione, nec oportet exigere rationem ab aliquo, & non solùm nouit, qui damnandus, & quis gloria dignus sit, sed etiam quanta gloria, uel quanta damnatione, & iuxta hoc quod de singulis nouit, iudicat eos, & hæc est ratio, quam ponit cũ eis. Vnde nullam rationem serui hic reddunt, sed recipiunt conclusionem rationibus suis, conuenientem damnationem, uel gloriam. Ista autem ratio redditur de libris commissis, & quia nullus est a quo in iudicio non exigatur ratio, nullus est qui mnam aliquam non acceperit, hoc autem de illis, qui ad discretionis annos peruenerunt, intelligitur. Nam his saltem donum rationis commissum est, & tenentur omnes actus suos secundum rationẽ dirigere. Quòd si ab ea quis deuiauerit, mnam suam amittit, licet hic magis significatur efflagitatio rationis quantum ad ea, quæ sunt in mala commissione. De illis autẽ, qui peruenerunt ad rationis usum, alius modis rationis est, nã illi nihil potuerunt committere, cùm agere minimè ualuerint, etiã nec cõmittere aliquid mali potuerũt, sed damnantur, aut saluãtur ex alia radice, nẽpe ex peccato contracto, uel ex gratia collata in sacramento baptismi. Sed ad contextum. [Venit autem primus dicẽs; Domine mna tua decem mnas acquisiuit.] Per hũc seruũ intelligitur bonus seruus, qui multa à Deo recepit, ut sunt doctores, prælati, & prædicatores, qui maiora à Deo receperunt munera: ideoque maiores tenentur reddere rationes, quàm populares & simplices, qui nõ tanta à Deo susceperunt dona. Itaque primus dixit; Domine mna tua, idest, gratia mihi à te præstita, decem mnas acquisiuit, hoc est, copiosum fructum produxit, sanctus Apostolus præstatur; Gratia Dei in me uacua nõ fuit. Obserua autẽ & nõ dixit; Domine ego cum mna tua decẽ mnas acquisiui, sed mna tua decem mnas acquisiuit, nimirum omne lucrum in dominum referens, à quo gratiam benefaciendi acceperat. Gratiæ enim Dei uir sanctus totum attribuit lucrum, iuxta Apostolum alibi fatentem, Deus autem incrementum dedit. Hominis siquidem est rigare, & plantare, & uniuersaliter operas proprias adhibere, ex diuina autem gratia fructus populare, & incrementum subsequi est. Docemur profectò in hoc à nostris operibus ostentationem uanam separare, & in solũ Deum fontem perennẽ, à quo dimanant, reducere. Expende etiam quod hoc quod seruus iste dixit, dicitur ad modũ parabolæ, nã in rationibus humanis bene poterat scire seruus quidquid acceperant quod denique lucratus esset, ideo poterat sic determinatè loqui. Circa spiritualia uerò nemo scit quantũ acceperit, quia Deus solus, qui bona tribuit est mensurator illorum. Etiam lucrum suum nemo nouit, quia nescimus quantũ profecerimus apud proximum ex talentis nobis creditis, & nihilominus quanta fuerit erga Deũ operatio nostra. Ideo nemo potest determinatè dicere Deo: tantum accepi a te, & tãtũ reddo tibi. hĩc quia in iudicio nouissimo non est, cur dicat homo. Domine, hoc est, quod accepi, hoc uerò egi, cum Deus multo euidentius id nouerit, sed dicitur hic ad modum humanarum rationũ, in quibus qui accipit, & expendit tam refert quantitatem acceptorum quã expensarum & lucratorum. Si uideamus quid huic bono & fideli seruo Dominus responderit. [Euge serue bone, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem ciuitates.] Euge illud in hoc loco interiectio est designans affectum commendantis, non insultantis, sicut etiam est in Psalmo, Ferant confestim confusionem, qui dicunt mihi; euge, euge. Bonus autem seruus uocatur, quia mnas sibi commissas multiplicauerit, & communicauerit. Bonum enim sua ptè natura diffusiuum est & communicabile. Præterea in modico ait fuisse fidelẽ: quia omnia præsẽtis uitæ bona, pauca & perexigua sũt cõparatione futurorũ. Demum

1.Co.15
1.Co.3.
Psal.39.

mum in eo, quod ait, eris supra decē ciui-
tates, insinuat q in gloria & fœlicissima
illa beatitudine erit in beatis ordo digni-
tatis, quilibet enim iuxta meritū accipiet
præmium. Qua ratione hic, qui decem ta-
lenta lucratus est, super decē ciuitates cō-
stituit, ille uerò, q quinque mnas acquisi-
uit, super quinque ciuitates, ut statim ui-
debimus. Itaq; per has decem ciuitates spi
rituale præmium ignotum nobis simili-
tudine sensibiliū significatur. Cùm enim
cœlestia præmia, atque præcelsæ dignita-
tes nostris sensibus remotissima sint, per
sensibilia & nobis nota designantur. Per-
pende autem hic quòd laudatur seruus
iste, & honoratur positus super decem ci-
uitates, quia in gloria & beatitudine non
solùm boni glorificabūtur, sed etiam lau-
dabuntur à Deo, eosque Dominus bo-
nos & fideles uocat. Duplici Deinde glo-
ria præmiabuntur, scilicet, laude, & hono
re. Sic dicit Paulus; Itaque nolite ante tē-
1. Co.4. pus iudicare, quoadusque ueniat Domi-
nus, qui reuelabit abscōdita tenebrarum,
& manifestabit consilia cordium, & tunc
laus erit unicuique à Deo. Sed quid de
alio seruo? [Et alter uenit dicēs; Dñe mna
tua fecit quinq; mnas.] Et isti ait, Et tu e-
sto super quinq; ciuitates. Per hūc etiā ser-
uum uiri boni & fideles homines intelli-
gūtur, qui susceptis à Deo beneficiis, hu-
iusmodi munera Deo, inseruiendo accō-
modant. Tot talenta posteriores isti non
acceperunt, & ita tātum muneris, ut prio
res non meruerunt. Tamen hi, quòd in se
fuerat & potentiæ, & uirtutis, effecerunt,
& ita Deo placuerunt, & talenta illis cre-
dita auxerunt, ita etiā secundū unuscuius
que merita quilibet corona donatur. Præ
mia enim hic respondent meritis, qui ue
rò plus laboris adhibuit, super decem ciui
tates collocatur, quia decē mnas Domino
acquisiuit, hi uerò posteriores serui ideò
super quinque præficiūtur ciuitates, quia
quinque mnas Domino lucrifecerunt.
No. ¶ Expende etiam, q omnes isti boni serui
constituuntur super ciuitates, quia in re-
gno illo cœlesti omnes sunt domini, om-
nes reges, & dominantur. Sicut in infer-
no è diuerso omnes sunt miseri, serui, &
abiecti, ita per oppositum in cœlo omnes
sunt reges, principes & domini. Et me-

riùs quidem illi, qui fuerunt subiecti pec-
catis, uitiis, & concupiscentiis, semper sub
diti & captiui sunt, illi autē, qui in hac ui-
ta passiones suas, & illicitos motus coer-
cuerunt, aliasque propensiones nociuas
frenarunt, pari ratione dicendum est eos
in gloria dominos & principes futuros
esse, qui uiuentes in mortali carne seipsos
subditos fecerūt. Præterea ex hoc loco col
ligitur, ex fideliū numero plures saluari,
quàm damnari, nam unus hic est, qui ma-
lam reddit rationē ex mna sibi cōmissa,
duo uerò bonā reddiderūt, & salutē ex eo
obtinuerunt. Vna etiā ouis ex centum in
uenitur perdita, ita ex decem talentis, u- Luc.15.
num etiam perditum fuit, unus tandem Mat.25
qui suæ mnæ malā rationē reddidit. Sed Mat.22.
ad malum iam seruum deueniamus. [Et
tertius uenit dicens; Dñe ecce mna tua,
quam repositā in sudario habui, timui n.
te, quia homo austerus es, tollis, qd̄ nō po
suisti, & metis qd̄ nō seminasti.] Tertius
hic relatus imbecillos, atq; pusillanimos
seruos repræsentat, qui sese ualdè imperi-
tè de rebus sibi commissis gerūt. Eligunt
potius tales abstinere ab omni opere,
quam aliquid efficere, quod plerunque
circa donum ingenij & alia dona accidit.
Qui dum possint proximis cū donis suis
prodesse, id efficere reluctantur, timentes
euentum fœlicem non obtenturi. Et hoc
malū est nec accidit, sicut in mna, aut ta-
lēto pecuniæ, quia in illa si quis abstinue-
rit à negotiatione, seruat illam integram.
In donis uerò spiritualibus secus est, quia
cum sint ad opus, in seipsis deficiunt, si
nihil per ea fecerimus, sicut apparet in ha
bitibus, quos per operationem acquiri-
mus, quòd si omnino ab operatione ces-
semus, per consuetudinem habitus de-
lentur. Itaque quantum ad parabolam
sensus clarus est, sed quomodo uerifica-
tur in proposito non satis apparet. Nam
hæc duo coniungere difficile est, scilicet,
ut donum Dei abscondatur, & quod red-
dendum Deo integrum seruetur. Sed
utrumque stat simul, nam, uelut inte-
grum donum Dei se seruare arbitratur,
qui illud a cōtrariis actionibus custodit,
præcepta negatiua seruando, nulli etiam
iniuriā inferēdo, & a reliquis actionibus
abstinendo, quæ præcepta negatiua di-

cantur. Quãuis secũdum rei ueritatẽ Dei donum integrum non seruetur, nisi etiã affirmatiua præcepta de usu donorum Dei seruentur: quia dono Dei non solùm contrariatur actio contraria, sed etiam negatio usus, quando ubi & sicut oportet non fit. Non autẽ sic est in argento, mna, quæ non minui per non usum, sed integram manere clarum est. Ad similitudinem ergo mnę pusillanimis seruus existimat donum Dei esse seruandum, si à malis actionibus abstinet, quãuis donis Dei non utatur faciendo bonum iuxta suum ingenium à Deo datum. Ideo ait: Ecce mna tua, &c. Quando aũt dicit, metis ubi non seminasti, non est quærendum quomodo hoc de Deo uerificetur, cum falsæ tales æstimationes sint. Obseruandum tamen est, ꝙ pusillanimis de Deo huiusmodi cogitationes occurrũt, scilicet quòd de affirmatiuis preceptis exactæ rigorem iustitiæ requirat: hoc est de cura animarum, de prædicatione, de audientia confessionum, & huiusmodi quæ ad bona spiritualia sunt pertinentia: & quòd omne periculum perditionis in huiusmodi præceptis occurrit, ꝙ tutum sit has negotiationes non subire. Repræsentat iste illos, qui cũ defectus suos cognoscere deberent, & ex eis ueniam petere, in Deum culpas suas retorquent: quasi Deus præcepta dura dederit & seruatu difficilia, & proinde putant (sed falsò quidem) Deum exigere ab homine, qđ præstare nequit, sicut circa aliqua mandata alicui calũniantur. Sed mentiuntur quidem, quia Deus minimè præcepit, quod homo pręstare non ualet, præsertim diuina gratia, auxilioq́; particulari adiutus, quòd certè dominus libẽtissimè petenti confert. Secundo autẽ ponitur hic dictũ serui huius ad ostendendũ maiora, atq; grauiora peccata esse eorũ, qui Deũ calũniantur. Nõ enim hi suis peccatis cõtẽti sunt, sed peccatorum suorum causas in Deũ transferunt: hoc certè manifesta blasphemia est, & peccatũ deinde ualde aggrauatur, cũ peccati excusatio per peccatũ fiat: quia peccatũ excusando, cõmittitur peccatum. ¶ Vocat autem hic malus iste seruus dominũ suũ austerũ, cũ sit dulcis & pius, & ex eo, quòd pcepit malis, quæ dura, & difficilia sibi ipsis apparẽt & quia prohibet quæ eis delectabilia extãt & cõplacẽt. Præterea dicit, tollis, quæ non posuisti, hoc est, plus requiris, ꝙ contulisti: & metis, quod nõ seminasti, idest, qđ nos facimus, tibi ascribis: ideoq́; nolui negotiari. Istæ sunt applicationes morales. Intẽtio enim Christi est cõtra illos, qui pigri existentes nihil operãtur & ad excusationem suæ inertiæ Deum calũniãtur, quasi ille iniustus sit petens ab eis, quod non est rationabile, & uolens ab illis talia cõpleri ad quę sufficienda gratiã & uirtutes nõ dederit. Mira huius stultitia qui cũ supplex esse deberet, & pigritiã propriã fateri, & ab ea ueniã precibus impetrare: nõ sic, sed peruersè fecit, calũniã patrifamilias imponens, & putat prudẽti consilio fecisse. Sed quid ad hęc dñs? Audi. [Dicit ei dñs Ore tuo te iudico serue nequã.] Hoc est, tuo te gladio iugulas. Retorsit enim argumentum paterfamilias in malum seruũ, excusationem ab eo pro iusta allatam in culpam uertit, iniustamque ostendit. Si nequam hic seruus certò persuasum haberet dominum sic austerum esse, non talentum abscondisset, nec otiosè gessisset: sed omnem impendisset operam, ut uel tantillum lucraretur. Cur timor illum a negotiando cohibuit? Torpor & ignauia. Sic nos nonnunquam prætexere nescio quas causas solemus, cũ mẽs etiam nostra certò sciat rem aliter se habere. fieri autem aliquando potest, ut sic homines decipiantur, Deus uerò nequaquam. Talis quorundam Christianorum prætextus esse solet. Sed dicet aliquis: Ego quidẽ tardo, ac agresti sum ingenio, nescioque diiudicare cuinam parti adhærere debeã. Talibus Christi uerbis facilè ego respondebo, De ore tuo te iudico serue nequã. Si rudiores, ut certò iudicare possis, fiet ut neglectis alteris ad alteros inclines. Quo fiet ut ueteribus contemptis sectẽris noua. Hanc appello conscientiam, quæ spiritum domini non latet, nam malitia potius causa est, quàm inscitia: non sectaris quæ tibi uera uidentur, sed, quæ ingenio tuo grata esse noscuntur. Vide ergo, imò caue, ne dum peccatum tuum excusare procuras, potius peccatum accumules: causa enim non bona patrocinio redditur peior. Huic concordat

illud

Prou 6. illud Prouerbiorum: Illaqueatus es uerbis oris tui. Et illud; Ex uerbis tuis iudi-
Mat. 16 caberis, & ex uerbis tuis condemnaberis.
Iob. 15. Vnde apud Iob legitur: Os tuum condemnabit te, & non ego: & labia tua respondebunt tibi. Praeterea sic etiam & nunc multi illaqueantur proprijs uerbis. Nonne in baptismo promisisti Domino praecepta custodire, & satanae renuntiare? Sed quomodo seruas rogo? Proprio sane te gladio iugulas: & Dominus ex dictis tuis te iure condemnat. In oratione etiam Dominica quotidie dicis: dimitte nobis debita nostra, sicut nos dimittimus debitoribus nostris. Non tamen uis proximo in te peccanti ignoscere: sed potius odio, atque iniuria, & uindicta illum prosequeris. Ore ergo tuo te condemnas: illaqueatus enim es uerbis oris tui. Ita etiam proprio ore sacerdotes, & religiosi damnantur, qui promissa uota in professione non obseruant: in qua quidem obedientiam, paupertatem, & castitatem promiserunt, non tamen promissa custodiunt. Tuo ore te condemnas, tu ipse in te ipsum sententiam promulgas: & ita Dominus tempore mortis tuae in te insurget dicens; Serue nequam, ore tuo te iu-
2.Re. 1. dico. Et ita Propheta Regius Amaleci tā
3. Re. 2. illum damnauit, qui Saulem Regem interfectum à se laudauit: cui ad mortem damnato dixit Dauid: Os tuum aduersum te locutum est dicens; ego interfeci Christum Domini. Sic Salomon praecepit, ut Semei occideretur, qui cum dixisset; bonus est sermo Regis, quo praeceperat, ne exiret de Hierusalem, cōtra ea, quae ipse dixerat & approbauerat, fecit. Sed de his aliàs. Addit Dominus ultra. [Sciebas quòd Dominus austerus sum, tollēs quod non posui: & metens quod nō seminaui.] Hoc est, si durum & austerum me putabas, quare haec cogitatio non te excitauit ad hoc, ut cautius, fructuosius, ac diligentius uiueres: & traditam pecuniam augeres? Expende autem, quòd repetit Dominus uerba serui pigri, ut ex eis eum condemnet: & est fortis argumentatio, ut ex illo, ex quo seruus se excusabat, directè damnetur. Et rectè concluditur aduersus eum, quia si Dominus metebat, ubi non seminabat: ex hoc sequebatur spectari lucrum suarum pecuniarum, hoc enim est metere absque seminatione: ut si quis dederit decem, & nullo labore adhibito expectet uiginti. Sic etiam erat de domino isto, teste eius seruo: quanto enim magis sciebat seruus dominum cupidum lucrorum, tanto magis ad lucra domino acquirenda omni cura & diligentia tenebatur. Sequitur. [Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego ueniens utique cum usuris exegissem eam?] Hoc est, cur donum gratiae tibi concessum non expendisti ad aliorum spiritualem refectionē, instructionem, seu aedificationem: & ego ueniens tecum ad iudicium merita & progressus in bono exegissem? Obserua autem, quòd dicimus dare pecuniam ad mensam & lucrifacere, quandocunque per aliquod donum nostrum proximis proficimus: quia ex eo ab eis quandam quasi usuram accipimus & augmentum pecuniae: bonum enim, quod nunc proximis impendimus, duplicatum in uita aeterna inueniemus, duplicique usura nobis reddetur. In illo enim examine, in maiestate terribili inter Angelorū & Archāgelorum choros uidebitur Dominus: ibique electorum omnium & reproborū multitudo deducetur, & ostendetur quid unusquisque fuerit operatus. Ideo Petrus cum Iudaea conuersa apparebit, & Paulus ferè totum mundum ducens: ibi Andreas Achaiam, Ioannes Asiam, Matthaeus Aethiopiam, Thomas Indiam, in conspectu tanti iudicis conuersa, praesentabunt? Ibi serui boni & utiles cum animarum lucris apparebunt; illi (inquam) qui in uinea Domini diligenter laborarunt orationibus, & predicationibus sanctis Dominicum gregem docuerunt: per- Mat. 20
uiasque rectas deduxerunt. Cum igitur isti pastores cum gregibus suis in conspectu aeterni pastoris steterint; nos miseri & inutiles serui, quid dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negotium uacui redimus: qui pastorum & doctorum nomen habuimus, & oues nostras traditas, non ut boni, & probi pastores; imò malè & negligenter pauimus? Ideoque redargutio ista acriter & acerbè satis fiet contra omnes, qui operati non sunt iuxta dona eis traditā: nam omne lucrum

ex donis Dei promanans ueluti quædam usura est: & ideo omnes habentes dona illa admonentur ne in uanum acceperint, imò uerò ad mensam, & quæstum conferant, id est, communicent proximis, qui etiam per illa operentur. Et tunc sine periculo domi poterũt lucrum facere, quia nullum lucrum est, quod operando amittatur, sed potius non operando. ¶ Rursus obseruandum etiam est, ꝙ si tã strictè dominus iudicat & arguit seruũ hunc, qui uno talento accepto abusus est, quanto strictius & seuerius arguet & damnabit illos, qui plura dona acceperint, nẽpe scientiam, gratiam prædicandi, cõsulendi, regẽdi, & gubernandi: qui ut rationales, imò ueluti animalia quædam in somno, acedia, comessationibus, & ebrietatibus uitã transigunt? Proh dolor, quã multi nostri tẽporis prælati, q̃ cũ literis & ingenio præditi sint, & ex officio lucescere, & proficere teneantur, non sic faciunt: malũt enim suis delicijs & pro uoluntate oblectamentis perfrui, quàm laborantes prędictis muneribus fungi. Habent enim oculos & lumen scientiæ, & subditorum mala non uident: os habent, & non prædicant: manus, & non palpant: pedes, & non ambulãt: de

Zach. 11 quibus ad literam Zacharias propheta in hunc modum alloquitur; O pastor, & idolũ derelinquens gregem: gladius super brachium eius, & super oculum dextrum eius. Brachium eius ariditate siccabitur: & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur. Quænam ratio, seu excusatio afferri poterit ab istis eorum munerum, & dignitatum, quæ sibi à domino tradita sunt ad eius munus subeundũ: si ita aspere seruus iste pauperculus fuit in examen deductus (ut uidemus) & etiã ob malam redditam rationem acriter punitus, qui talentum unicum susceptit. Et ut animaduersionem in eum consideres, quid ultra dixerit dominus audire necesse est. [Et astantibus dixit.] Hoc est, angelis, qui Deo astant ad contẽplandũ, fruendum, & mini

Dan. 7. strandũ, iuxta illud Danielis: Millia milliũ ministrabant ei, & decies millia centena assistebant ei. [Auferte ab illo mnã, & date illi, qui habet decem mnas.] Auferetur sanè ab illo donum gratiæ sibi collatũ, Angeli uerò hoc auferunt, quia non impendunt hominibus suã administrationem post hãc uitã: uel ostendendo ꝙ homo iustè priuatur gratia sibi à Deo data. Datur autẽ habenti decem mnas, quia quantò quis in spiritualibus bonis plus quotidie proficit, tantò amplius gratia eius augetur, & cunctæ eius uirtutes perficiuntur. Nam gratia bono ipsius usu meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici. Aduertendum tñ, ꝙ talentum nõ datur quo ad usum, quia iam non erit tempus merẽdi, nec demerendi, sed quo ad gaudium: gaudebunt enim iusti in cœlesti patria non solùm de bonis Dei in seipsis, sed etiã de bonis Dei alijs collatis, iuxta illud; Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Apoc. 3

Præterea hæc mnã ab illo ablata datur non solùm habenti decem, sed etiã habenti quinque, & uerè sic est, quòd ita datur uni, quòd datur omnibus. Cõmunio enim gaudij de uno & eodem, nõ minuit gaudia singulis. Demum gratia ab uno auferri, & alteri dari asseritur, non quòd eadem numero sic tollatur & detur: cum accidens ab uno subiecto in aliud migrare non queat: sed quia in specie similis sit, & cõfertur, & fructum gratiæ, quem vnus, si bene uixisset consequeretur, cõsequitur alter. Angeli uerò dant talem gratiam alicui disponendo, & cooperãdo, seu illuminando, uel impetrando. ¶ Duo tamen hic obseruanda sunt. Primò quid acedia homini auferat: aufert quidem bona gratiæ homini pigrò, & bona gloriæ. Bona gloriæ quia illa solùm promittuntur uiris strenuis & uigilantibus: beati enim sunt Luc. 12 serui illi, quos cum uenerit dominus inuenerit uigilantes, quia regnum cœlorum iuxta saluatoris sententiam uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Sic iste Mat. 13 qui laborare renuit iuxta gratiam sibi a domino datam, a regno cœlorum excluditur. Paulus quidem istorum pigritiam detestatus seruum diligentem sese præstauit, qui dixit de se; Gratia Dei in me uacua non fuit. Imo ipsa mouent diligenter 1. Co. 15 operabatur: atque ideo addidit statim: Sed gratia eius semper in me manet. Ideo si uis quòd gratia Dei in te maneat, & ꝙ non auferatur, sicut a seruo pigro, operare, & omnibus modis utere ea. ¶ Secundò expede, si a Deo dura ratio ponitur cum

eo, qui nō duplicauit, quod acceperat uni cum talentum, quanto durior ratio erit cum his qui non decem mnas multiplicauerunt? Et quāto durior cum eo, qui aliena aufert, si tam strictè iudicatur qui cū mna, uel mina sibi data aliam sibi lucratus non exhibet. Denique, ut concludam, hoc unum summoperè est aduertendum. Videmur quidem nos domino negotiari: sed certè nobis cedunt negotiationis lucra: & domino hostias offerre uidemur, sed tamen nobis offerentibus tribuuntur. Deus enim nullo indiget: sed nos diuites esse uult, & nostrum desiderat per singula
Gen. 22 quæque profectum. Obtulit Deo Abra-
Iob. 1. ham filium suum gaudens: sed illum ac-
Iob. 42. cepit incolumen, & multam plebem & reges cum illo. Sic Iob propter Deum perdidit omnia sua, cùm diues esset: sed postmodum dupla ex eo recuperauit. Ita si obtuleris quinque multiplicata in decem tibi ipsi donantur, & tibi cōceduntur. Negotiādo enim cum donis à Deo collatis, non Deo, sed nobis ipsis negotiamur: omnis quippè quæstus in nostrū cedit commodum. Quapropter sequitur ulterius in contextu. [Dico autem uobis, quòd omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet auferetur ab eo.] Dabitur inquit omni habenti, nā ei, qui habet circa bona accepta operationē, addūtur alia: eis uerò qui nullum habent exercitiū, aut lucrum, auferuntur ea, quæ habent, qui per desuetudinē quantū ad præmium illa perdunt. Clarum igitur est, ꝙ qui habet donū aliquod, & in illo se exercet proximis proficiendo, donum ipsum ei Dominus auget, uel alia dona, quæ illi non erant, conferūtur: & sic exercitatio illa prodest dupliciter ad bona, seu ad dona, per modū dispositionis, & per modum meriti. De primo quidē, quia omnis actus alicuius habitus facit ipsius augmentum: & si gignatur ex operatione, sicut sunt morales, augebitur effectiuè per actus, scilicet ꝙ actus augeret habitum, etiā si non poneretur aliud extrinsecum agens. Si aūt non gignatur per actus, sed infundatur a Deo, erit etiā augmentum a Deo effectiuè, sicut est de charitate. Est tamen actus dispositiuè se habēs ad agendum illam. In alijs autem donis Dei, si per infusionem sunt, sic erit: & tunc augmētum peractum nō est, nisi respectu illius doni, cuius est actus. De secundo patet, quia per operationē bonorum meremur: & tunc non meremur solùm uitam æternam, sed etiā augmentum donorum. Sicut charitas nutrita meretur augeri, & aucta meretur augmentum illius doni, & etiam acquisitionē aliorū donorum, uel augmentum aliorum existentium. Illud uerò quod dicit, ab eo autē, qui nō habet, quod habet auferetur: sic intelligendum esse puto. Ab eo, qui nō habet, scilicet charitatem, nec gratiam Dei gratum facientem, ꝙ habet auferetur: id est, multa bona quæ gessit extra charitatem, nam mali bona aliquando faciunt. Itaque impius habet & non habet. Habet multa bona opera: & non habet charitatem, nec meritū. Si quis uiuens multa bona opera exercuit, & moriens non habet aliqua, quia uiuendo perdidit illa per contrariam operationem, auferetur quod habet. Idest omnia illa non computantur ei ad uitam æternam, ac si nunquam habuisset: & ita uidentur trāsire in utilitatem sanctorum & gloriam, agentibus autem minimè prosunt. ¶ Dicitur auferetur, quia Deus aufert quasi uiolenter quædam bona, quæ mali fecerunt, ut cedant in gloriam suam: multa enim bona faciunt infideles, & existentes sine charitate Christicolæ, quę nunquam illis profutura sunt ad beatitudinem consequendam; sed Deus illa conuertit in gloriam suam, sicut auctor & dator talium donorū. Sicut laudamus Deum qui talia ingenia dedit, qualia hābuerunt Philosophi, qui tā copiosam doctrinam inuenerunt, etiam Ecclesiæ Dei profuturam: illis autem labores sui nihil profuerunt, si in tartara descenderunt. abstulit uerò Deus fructus illos, siue dona ab eis, ut nobis seruis suis prosint, & propterea ipsum laudemus.

(Veruntamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.)

Hoc ad Iudæos pertinet, qui dixerunt Ioā. 19.
suprà, nolumus hunc regnare super nos: ut ibidē uidimus. Et Pilato dixerūt; Non habemus

habemus regem nisi Cæsarem. De his loquens Hieremias ait; Præuaricatione præuaricata est in me domus Israel,& domus Iuda ait Dominus. Negauerunt Dominũ & dixerunt: Non est ipse. Hos Dominus adduci iubet ad se,hoc est ad suum tribunal:nam in die iudicij adducentur ibi ab Angelis omnes reprobi, quia in consummatione sæculi (ut Matthæus scribit) exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum,& mittent eos in caminum ignis. Morte etiam pœnæ æternæ, atque miseriæ plectentur. Faxit autem Deus ne etiam nobis hoc, quod de perfidis Iudæis hic iubetur, contingat, qui etiam ore dicimus orantes; Pater noster,qui es in cœlis, adueniat regnum tuum:& hoc petentes nolumus Christum regnare in nostro mortali corpore, sed regnat sathanas, regnat mundus, regnat caro, regnat denique in nobis innumera scelerum multitudo. Nec ignoramus certè Christum dixisse:nemo potest duobus dominis seruire. Similiter & Paulum, non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.Caueamus ergo ne nobis supplicium hoc à Domino iussum infligatur, ita ut mortem desideremus, & fugiat a nobis, iuxta illud; Desiderabunt mortẽ, & mors fugiet ab eis. Mors enim (ut inquit Psalmista) depascet eos. Mors depascet miseros in æternum duraturos.

Hier. 5.
Mat 13.
Mar. 6.
Matt.6.
1.Co.10
Apoc.9
Psal.48.

(Et his dictis præcedebat ascendens Hierosolymam.)

His dictis, hoc est, parabolis peractis præcedebat discipulos Hierosolymam, in qua statim passurum prædixerat: in quo docet prælatos uoluntariè ituros, atque se oblaturos ad mortem pro salute gregis sibi commissi:prout in secundo libro Machabæorum de quodam uiro strenuo dicitur. Eleazarus ætate prouectus gloriosissimam mortem magis,quàm odibilem vitam complectens, uoluntariè præibat ad supplicium. Ita nunc Christus Dominus.

2.Ma.6.

(Et factum est cùm appropinquasset Iesus ad Bethphage, & Bethaniam ad montem,qui uocatur Oliueti.)

Describit nunc Euangelista noster Lucas quomodo Christus cum ingrederetur Hierusalem,processerunt obuiam ei cum ramis palmarum cantantes; Osanna in excelsis: pro cuius historiæ introductione & ad contemplandam mundi mutabilitatem & leuitatem aduerte, quòd Salomon ille sapiens; Sapientiam & diuinam ordinationem considerans, & quanta cum mẽsura & compositione creauerit, & disposuerit altissimus cuncta quæ fecerat sic miratus, cum Deo loquens inquit; Omnia in mensura,& numero, & pondere disposuisti. Quod cum ita sit,& diuinæ bonitati placuerit tam irrationabilia,quàm insensibilia ordine & mensura constare: plus multò credibilius est eidem placuisse rationabiles creaturas, & homines ad sui similitudinem factos ordine & numero debere consistere. Cognouit quidem dominus hominis conditionem,eumque in prosperis superbire,in aduersis uerò desperare: & ita omnia quæ sub cœlo sunt laboribus,fœlicitatibus,& infortunijs,subdita esse uoluit:& in pondere atque mensura collocauit. Ideò D. Ioannes Chrysostomus super Matthæum ait; Enim uerò misericors Deus mœstis rebus iucunda quæque permiscuit,quod in omnibus sanctis apertè fecisse constat, quibus neque tribulationes, neque iucunditates permisit habere continuas,sed tum ex prosperis, tum ex aduersis sanctorum uitam mirabili quadam uarietate contexuit. Hăc certè ueritatem non solũ Chrysostomus, & alij sancti, uerũ & nõnulli ethnicorũ & gentilũ cõsecuti fuerunt. Nã cũ Philippus Macedo tres eodem tẽpore fœlices nuncios accepisset, duos de uictoria parta, & tertiũ de filio nato, sciẽs ꝙ solicitũ aliquid lætis interuenire solet,Deos rogabat,ut alicuius moderati casus tẽperamento fortunæ inuidiam minueret. Ex quo magnũ nobis documentũ exoritur ad uitã nostrã regẽdã & moderandã:ne forte in nobis fortunæ ꝓsperis superbia & gloria efferamur, imo hodie lętos,&cras tristes de facili fore fieri consideramus. Quo circa uir probus & circunspectus ista perpẽdere debet, & suã uiuendi normã pondere & mẽsura librabit:ita ut neq; ĩ prosperis se extollat, nec in aduersis deficiat: imo uitã hãc & q̃ in ea sũt,incerta,caduca,& breuia esse putet. Sic quędã sapiẽs mulier Dauidi Regi dixit,

Sap. 11.
Chrys. ho.8. in Matth.
2.Re.14

dixit, sic est dñs meus rex sicut angelus domini: q nec maledictione, nec benedectio ne mutatur. Labores certe ita sentimus,
Eccl. 11 quia nos imparatos offendunt. & prospera perpetuò duratura putamus. Ideò sapiens ait, In die bonorũ, memor esto ma-
Hest. 7. lorũ. Quid nostra hac uita instabilius? Omnia mutabilia & momentanea sunt Amã ille satis in scriptura notus prosperè uiuebat & Regis Assuero propinquus assistebat, qui quidem se nimis efferebat & lau-
Iud. 13. dabat, cũ solus reginæ Hester conuiuia esset, cui quidẽ eodem die accidit, ut suspẽderetur. Holo ferens ẽt Assyriorũ ille fortissimus dux, cũ lætus dormitũ iret, mane apparuit iugulatus, E cõtrario aũt Ioseph missus in exilium, a fratribus uenditus, & in carceribus detentus: præter opinionem ad magnos effertur honores, & ad
Gen. 41 uniuersum Pharaonis imperiũ moderandum præses constituitur. Quæ & similes historiæ nihil aliud nobis significant, nisi omnes huius uitæ labores citò finiri; & omnes uitæ fœlicitates, delicias, & uoluptates per breue tps durare. Nostram tandem uitã apertè indicant rum prosperis, tum aduersis euentibus esse subditam.

¶ Hoc enim, quod diximus miro ordine Euangelista noster in præsenti declarat historia. Describit enim honorẽ illũ & gloriã, qua dominus a populo Hierosolymitano fuit exceptus. Exierunt enim ei obuiã, cũ appropinquaret Hierosolymis cũ lætitia: & gaudio: sed populo post ab eisdẽ interfectus. Sic ẽt in torneamẽtis & mũdi spectaculis euenire solet. Omnis enim turba ducem, & inuasorem tubis & aliis musicorum instrumentis comitari assuescit: sed posteà ab hoste superatus & uulneratus, merens & tristis reuertitur. Ita enim
Ioã. 19. hodie canticis & ramis & lætitia Christus in Hierusalẽ fuit receptus: tamen postea omnes illum percutiendũ, & blasphemandum relinquunt, & miles lancea latus eius aperuit.

¶ Quadrupliciter autem beatus Lucas a Iudæis Christum dominum honestatũ, totidemque ei ab eis illatas ignominias apertè testatur. Primò quidem obuiam Iudęi Christo exierũt, quẽ postea quinq; peractis diebus crucifixerũt. Secũdo propter Christum omnia Iudęorum uestimenta fuerunt in terra prostrata, & ab hinc quinque diebus dominum propriis expoliauerunt, ut nudus crudelissimis flagellis uapularet. Tertiò autem uiridibus ramis ei occurrerunt, & paulò post caput eius siccis arundinibus plectebant. Quartò denique cantant Iudæi; Osanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine Domini, & quinque post dies clamoribus magnis dicunt, crucifige, crucifige eum. Quid hoc aliud significat, nisi uariam & instabilem mortalium conditionem, nec aliquid firmum, aut stabile in uita reperiri posse? Hanc certè temporis mutationem Ecclesia in Dominica in ramis nobis significare conatur. Videbis tunc sacerdotes pulchris indumentis nestitos, albis certè, & festiuis palliis indutos, processionibus autem finitis nigris uestimentis amictos, lamentatam Christi mortem incipere. Quamobrem has mundi uanitates contemnere uobis necesse est, cùm clarè cõstet homines uniuersos & eius honores, & falsos, & mutabiles esse. Si ab artifice perito domus tuæ ruinæ monearis, nõne ab ea recedes? Sed dominus prestantissimus ac cœlestis opifex nos quotidie hortatur dicens; Cœlum & terra transibunt. Et Ioannes, Tran- Luc. 21
sit (inquit) mundus & concupiscentia e- 1. Ioã. 2.
ius. Quę quidem tria omnium malorum fundamenta & columnas esse dicit carnis concupiscentiam, oculorum, & uitę superbiam, quæ cum falsa & casura sint, securius quidem est ab his recedere, & ad stabilem Christi uiuendi normam confugere. Caue ergo ne mundi machina ruat, & te imparatum offendat, & terat. Ne credas pręsentibus his rebus, cum reuera pręsentes appellari illæ non debent, quia uariabiles sunt; omnia huius uitę siue bona, siue mala caduca sunt, nec ullam firmitatem præstare possunt, asserente Philosopho. Res non est stabilis, quę cum fluxu huius temporis est fluxibilis. Illum pręterea hominem incapacem esse dicimus, qui uarius & mutabilis est, a cuius consortio omnes ferè recedunt. Talis certè mundus iste uidetur, & ideo iure paruipendendus est. Si nunc ridet & ludit mundus, ne te ob hoc moueat, alias citò ingemisces, si ei consenseris.

tis. In naturalibus et uarietas hæc uidenda est: nam Sol aliquando mane pulcher & rutilans oritur, paulò uerò post insurgunt nubila, obscurescit cælum, tempestates ingruũt, ita ut totus orbis in ruina, & casu positus uideatur, Quid aliud est, hoc, nisi testimonium certum de incertitudine firmitatis, & prosperitatis huius uitæ? Nondum eius uoluptates prælibasti, quando planctus, & tristitiæ ex eo subsecuta sunt. Christus dominus locupletissimus est testis. Ab eo disce quo pacto mundus tãtorum beneficiorum gratiam domino retulerit, pro salute quidem mortem acerrimam reddidit. Mutabilis ergo est mundus, & quos nunc laudat, statim uituperat & posteà extollit. Est certè ueluti arenæ horologium, quod singulis uoluitur horis. Sic mundus singulis horis mutatur. Et quemadmodum superior pars horologij quę plena erat euacuatur, & cum eadẽ arena pars inferior uacua impletur, & statim inferior fit superior, & ea, quæ altiorem locum occupabat, descendit deorsum, nec potest una impleri, quin euacuetur, & altera: sic qui antea erãt in honore, & dignitate constituti, opibus & honoribus abundantes, atq; oblectationibus, omnia amittunt, & remanent uacui: & iterum uel alij ad diuitias & honores efferuntur, & hoc alternatim fieri solet. Hanc tandem uitæ huius uarietatem, hancque gloriam fugacem ostendit præsens historia. Nunc iam singula expendamus.

Et factum est, cum appropinquasset ad Betpharge, & Bethaniam ad montem, qui uocatur Oliueti.

Betphage nomen loci est, & est paruulus uiculus iuxta montem Oliueti. & ideo dicitur in litera, cũ appropinquasset Betphage ad montẽ Oliueti. Est enim mons Nu. 24. ille ex parte Orientali Hierusalem, & uenientibus de Ierico uersus ciuitatem occurrebat mons iste in medio circa Hierusalem, & quia Ierico sita est ad orientalẽ plagã terræ promissionis circa Iordanem, quæ est in parte orientali, cùm uenisset nunc Iesus de Ierico erat transiturus per montem Oliueti per Bethaniam, quæ distabat per tria millia passuum ab Hierusalem, & posteà per Betphage, quæ distabat per unũ milliare ab Hierusalem. Non desunt, qui dicant quòd Betphage erat uiculus sacerdotum, qui cõpleto officio suo in templo illuc diuertebant ad manendũ, sed hoc nũquam mihi placere potuit. Primò, quia sacerdotes ministrabant distincte per uigintiquatuor sortes, uel partes, & quælibet sors ministrabat per unam hebdomadam, quia intrabant sabbato ad ministerium, & exibant in alio sabbato, ut colligitur ex quarto libro Regum, & secũdo Paralipomenon. Et ita in uigintiquatuor hebdomadis, id est, in dimidio anni, mutabãtur omnes sacerdotum uices, quia finiebatur omnium ministerium. Quando autem illi uice una finiebant ministerium, erant cessaturi per dimidium annũ, & non erat necesse redire Hierusalem, nec ad illud munus quousq; transirent uigintiquatuor hebdomadæ. Ergo non diuertebant Betphage, quia hoc esset, si una die, uel parte ibi essent mansuri. 1. Par. 24. & 25 4. Re. 21 2. pa. 23.

¶ Secundò cùm sacerdotes essent diuisi per uigintiquatuor partes, & in qualibet parte essent multi uiri, cum Betphage esset paruulus uicus, si illuc diuerterent sacerdotes completo officio, suo omnes diuerterent: sed impossibile erat eos capere Betphage, nec plures similes uiniculos. Tertiò patet, quia hoc modo sacerdotes non irent in ciuitates suas: nam eo tempore, quo ministrabant, manebant in templo, nec discedebant de circuitu eius, erãt, enim in exedris, & contiguis, ut colligitur ex libris Paralipomenon & Regum. & hoc erant ne sacerdotes diuerterẽt ad alias occupationes, & potissimè, ut à proprijs uxoribus abstinerent. Zacharias autem pater Ioannis cum sua obtingeret sors, & ministraret, apparuit illi Angelus, & completa hebdomada abijt in domum suam: ex quo patet, quòd quandiu ministrabãt nõ poterant exire de templo. Si autem completo ministerio diuerterent in Betphage, ut ibi manerent: quousque iterum ministrarent, nullum esset tempus ad redeundum in propria, & ita superuacaneum esset proprias habere ciuitates. Sed hæc falsa sunt, quia leuitis, & sacerdotibus datæ erant octo, & quadraginta ciuitates, siue oppida: & ex istis erant tredecim, quæ pertinebant ad solos sacerdotes 1. par. 9 & 2. pa. 21. & 23 & 4. Re. 11. Luc. 1. Nu. 35.

cæte-

cæteræ autem ad Leuitas,& illæ tredecim
Iof. 21. (ut habetur in Iosue)erant in tribu Iuda,
Iof. 24. & Simeon, Et in eodem libro Iosue dicitur, quòd Eleazar summus sacerdos filius Aaron sepultus est in Gaas ciuitate, quæ data erat ei in monte Ephraim. Cùm autem haberent sacerdotes ciuitates & suburbia, in quibus manebant, consonum non est, quòd finito ministerio reuerterentur in Betphage.

Quartò Zacharias completo ministerio officij sui abijt in domum suam, quæ non erat in Betphage, sed in montana Iudę, quia ibi salutauit uirgo Elisabeth, Betphage autem non erat in terra Iudæ, sed Beniamin, quia distabat miliario uno ab Hierusalem, & Hierusalem (ut habetur in
Iosu.18 libro Iosue) est terra Beniamin: nec Betphage est ciuitas, sed uiculus paruus, nec erat in montana, sed in latere montis Oliueti. Ergo Zacharias non habitabat Betphage, nec sacerdotes illic diuertebant, nec ad sacerdotes pertinebat, Betphage, cum non esset de tribu Iuda, & Simeon. Sed de his satis.

Nunc uide, sicut enim ille agnus, cuius immolatione Aegyptus tandem perijt, & Israel liberatus fuit decima die tollebatur a grege, seruandus usque ad quartam decimam diem, in cuius uespera immolabatur, sic uerus ille agnus Christus, qui sua immolatione præstitit, quod Moses
Exo.12. hactenus non potuerat, sicut quarta decima die immolari cœpit, sic decima die locum passionis intrauit. In hoc Christi magno ingressu, & spectaculo credendum est agricolas plurimos iuxta Hierusalem habitantes in uicis & castellis offerre ista die agnos decima quarta sacrificandos luna. Considera etiam Christum dominum agnum uerum ad sacrificium festinantē, oblatus enim est, quia ipse uoluit, cuius sanguine pretioso à seruitute dæmonis erepti sumus. Igitur cum accessisset Be-
Esai.53. tphage, uide quid dicat Euangelista. [Misit duos discipulos suos dicens; Ite in castellū, qđ contra uos est, in quod introeūtes inuenietis pullum asinæ alligatū, cui nemo unquā hoīum sedit, soluite illū, & adducite. Apostolis & sacerdotib. incūbit soluere peccatores brutorū more suis scelenbus alligatos, nec.n. uelut rationales & à Deo ad ipsius imaginem & similitudinē procreati ratione utuntur, sed appetitibus suis irrationabiliter gubernantur. Hos igitur soluere sacerdotis est officiū, iuxta illud, Quorum remiseritis peccata Ioā.20. remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt. Nunc autem quibus alios soluere demandatum erat, iidem arctius scelerum uinculis constringuntur. Quid igitur? Nec enim bruta quædam extricare, & enodare rectè possunt aliorum brutorum nexus, sed manus & digiti hominum ad nodus & filiorum implicationes soluendas requiruntur. Maximè expedit, ut præter merita, uirtutes, & sanctitatem, quibus optimi sacerdotes & ornari & commendari debent, acre habeant iudicium, acutam mentis aciem, non mediocrem literarum peritiā, quibus quos ligare, quos soluere debeant, facile dignoscant. Quot tamen horum inopes & penà nodi in Dei Ecclesia sunt sacerdotes; Ceterùm de his alias.

Qui fuerint hi duo discipuli sacræ literæ non exprimunt, ac proinde non liquido constat. Quod tamen per castellū, in quod mittebatur, non intelligitur Hierusalem, certissimum est, tum quia Hierusalem conspici nequit a Betphage, in qua Christus erat, est enim Hierusalem in medio oliuarum monte; at Betphage ad latus meridianum eiusdem montis sita est. Deinde qa castellum non munitum locum, non muros, non turres, sed rus, uicum, seu pagum significat, ut iam sæpe diximus. Prædicabat Iesus per ciuitates & Matt.4. castella Idest, per ciuitates, & uicos. Erat ita que quidā pagus, qui ab illo loco, in quo Christus erat, conspici & digito poterat commonstrari. Ait ergo Dominus, Ite in Castellum, quod contra uos est. Hoc est, quod coram uobis est: contra enim non raro significat corā, idest, è regione, seu ex opposito. Vnde poeta: Vrbs anti- Vir. 1. qua fuit Tyrij tenuere coloni Carthago, Aenei. Italiā contra. Et regius propheta; Pecca- Psal. 50. tum meum cōtra me est semper, idest, corā me est semper. Hoc ex multis cōstat trāslationibus, sic etiā Augustinus legit. Igitur Dauid semper cogitabat, & ante oculos statutum habebat, qualiter Deum offendisset, ut ex ipsa cogitatione summissionis

Ezec. 7. sionis fructum perciperet. Ita in Ezechie-
Eccle. 7 le legimus. Ponam contra te abominatio
Mat.27 nes tuas. Et in Ecclesiaste, Si humiliauerit
Psal. 49 se contra te. Et apud Matthæum, Seden-
Luc. 10 tes contra sepulchrum. In psalmis etiam Arguam te, & statuam contra faciem tuam. Quasi dicat, Ostendam tibi flagitia tua, & statuam coram te, ut ipsa possis cernere. Duos uerò discipulos mittit sicut ad prædicandum binos miserat, ut societatem & proximi dilectionem magis commendaret. Porrò Lucas hic solius pulli mentionem facit, in cuius sententiam subscribunt Marcus, & Ioannes, Matthęus tamen asinæ, & pulli meminit, inter quos nulla est repugnantia, ambo enim fuerũt adducti. At tres Euangelistæ solius pulli meminere, quia Christus in pullo tan-
Mar.11 tum equitauit, ut hi Euangelistæ apertè
Mat.21 testantur. Cæterum Matthęus de asina mentionem fecit, quia allegauit Zachariam prophetam utriusque meminentem. Si igitur Matthęus utrumque non poneret, allegatio narrationi dissonaret.
Zach. 9 Tres ergo Euangelistæ narrationis, Matthæus autem prophetię rationem habuit. Aduertendum uerò Zachariam a solo Matthæo & non ab alijs fuisse allegatum, quia solus ille Iudæis Euangelium hebraicè scribebat, ut illi Messiam sibi per prophetas promissum expectantes, ac nil aliud, quam quòd in scripturis, quibus multum fidei tribuebant, confiderantes, eum, cui illi consonarent, in Messiam recipiendum arbitrarentur. Quam ob causam Christus ipse citabat etiam non rarò scripturas in testimonium contra Iudęos, illisque dictabat, ut uiderent num scripturæ ipsius factis concordarent, ut uidere est apud Ioannem, Scrutamini (in-
Ioan. 5. quit) scripturas, in quibus uos putatis habere uitam æternam, quia ipsæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Hanc igitur ob rationem citabat Matthæus scripturæ testimonia quoties ad Christi gesta faciebant, ut sic Iudæi, quibus scribebat, facilius ad credendum inducerentur. Cæteri autem Euangelistæ non Iudęis, sed alijs gentibus ad Christianæ religionis cultum conuersis fidei doctrinam Græcis literis prodiderunt, qua de causa non magnopere errarunt afferre in medium scripturæ testimonia ad probandas res a Christo gestas, nisi fortè ad id scripturæ facere uiderentur.

Ad doctrinam autem nostram tria hic sunt notanda. Primum, Christum ultrò accessisse ad locum, in quo pro nobis acerbissimam mortis crucem subiret. Vnde nos tanti magistri ducti exemplo crucem nostris humeris impositam, idest labores, & aduersa omnia sponte & patienter ferre discamus. Deinde ex hoc contextu scimus euidenter nihil eorum, quæ aguntur Christum latere. Quamobrem ita nostrã uiuendi rationem instituamus, & nostros effingamus mores, ut eius oculos minimè offendamus. Si enim cogitaremus nos uel minimarum cogitationum dictorum, & factorum Deum ipsum testem habere oculatum, proculdubio nihil unquam, uel in Deum, uel in proximum impiè moliremur. Apud Esaiam Esai 40
scriptum legimus, Quare dicis Iacob, & Heb. 4.
loqueris Israel, abscondita est uia mea a Ps. 138.
domino? omnia (inquit Apostolus) nuda, & aperta sunt oculis eius. Ita propheta ille regius. Quò ibo a spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum tu illic es, si descendero in infernũ
ades. Sciebat itaque Christus, quòd esset Psal.15.
ibi pullus & asina alligata, licèt absens esset, scit etiam cogitatus nostros &. opera. Tertiò uidemus hic uerbo Dei nihil posse resistere, unde colligamus nobis nõ coactè, sed spontè Deo esse seruiendum qui & si bonorum nostrorum non indigeat, ministerium tamen, & officium nostrum desiderat. Potest ille quidem pedes adire Hierosolymam, iubet tamen sibi adduci iumentũ. [Et siquis uos interrogauerit, quare soluitis, sic dicetis ei, Quia dominus operam eius desiderat. Probè tenebat Christus aliquem discipulis fore obstiturum, noluit tamen illis dicere, cum uos interrogauerit, dicetis, quia dominus operam eius desiderat, ne uideretur sub necessitate ponere actum Apostolis obstituri, cum quisque ad agendum liber sit. Vel dicemus, quòd propositio illa conditionalis resoluitur in simplicem temporalem scilicet si quis uos interrogauerit, idest quando uos aliquis interrogauerit, respõdebitis, Dominus operam eius desiderat.

Protu-

Protulit Christus uerba ab Apostolis re
spondenda, ut iumentorum Domino si-
gnificarent, quis esset qui iumenta pete-
Exo. 21 ret. Quemadmodum enim quando filij
Israel petierunt ab Aegyptijs uasa mutua
dominus posuit uirtutem in uerbis peten
tium, ita ut moueret Deus corda Aegy-
ptiorum, ut darent uasa: sic huic respon-
sioni eam indidit uirtutem, ut facilè au-
dito, quòd ijs opus esset domino, conce-
derentur a possessore suo, cui Christus e-
rat notus: quapropter cum intellexisset
a Iesu iumenta peti, danda censeret. In eo
autem, quod dicit, dominus eorum ope
Ioã. 13. ram desiderat, innuit quis esset. Christus
communiter, apud notos præcipuè, &
amicos Dominus uocabatur, & magi-
ster, unde cum septem discipuli piscaren-
tur in mari Tiberiadis post Christi resur-
rectionem, & Ioannes intellexisset domi-
num in litore stare, dixit Petro: Dominus
Ioan. 11. est. Et Martha. Domine si fuisses hic, frater
meus non fuisset mortuus. Quod autem
magister etiam uocitaretur, patet ex uer-
bis eiusdem Marthæ dicentis ad sororem;
Magister adest, & uocat te. Deinde mit-
tens duos discipulos ad parandam cenã,
& locum petendum, dixit illis Christus.
Magister dicit: Tempus meum propè est,
apud te facio pascha. Cum itaque his duo
Mat. 26. bus nominibus ab amicis, & notis uoca-
retur, cum uolebat aliquid suo nomine
fieri, altero illorum nominum se uoca-
bat. Quare nunc, dicite (inquit) quia do-
minus his opus habet. Idest dicit, ꝙ ego
Iesus, quem illi dominum uocãt, operam
eius desidero. Obserua autem Deo nihil
Psal. 15 esse opus. Vnde egregius Psaltes: Deus
meus tu es, quoniam bonorum meorum
non indiges. Sed, ut bona sua creaturis
communicaret, necessitatem pati uoluit.
2.Co.8. Vnde Paulus Corinthijs ait: Scitis enim
gratiam domini nostri Iesu Christi, quo-
niam propter nos egenus factus est, cum
esset diues: ut illius inopia uos diuites es-
setis. Hoc tamen mirum debet uideri: nã
Phili 2. propter nimiam charitatem, qua nos dile
Psal.64. xit ille, de quo est apud Dauid, aperiente
Ro. 10. te manum tuã omnia implebuntur uber-
2.Co.8. tate, quippe qui diues est, in omnes qui
inuocant eum, asina nũc uili animali in-
diget. Quæ omnia testante Apostolo eo
spectarunt, ut eius necessitate, & indigen-
tia nõ diuites essemus. Abierunt qui mis-
si erant, & inuenerunt sicut dixit illis stan
tem pullum.] Hoc in loco discipulorum
ponderanda est obedientia: etenim Chri-
sti dictis minime diffidentes, eius manda-
tum illicò sunt impigrè executi: quippe
qui sibi persuadebant fieri non posse, ut
aliter, quã Christus dixisset, res eueniret.
Vnde nobis saluberrimum eruetur exem
plum: nec enim est opus, ut Dei præcepta
exequamur scrutari prius qualia, aut quæ
sint ab eo imperata: non nos suorum præ
ceptorum statuit examinatores, sed impi
gros executores esse uult. Alioqui ture Ioã. 21.
optimo curiosius illa excutientibus nobis,
ut Petro, obijcietur. Quid ad te? Si ergo
inculpatissimi Christi discipuli esse uolu-
mus, uelis, & remis, ut aiunt, imitemur Exo. 24
oportet obedientissimos illos filios Israel,
qui Mosi dixerunt: Omnia quæ locutus
est dominus faciemus. Expendendum e-
tiam iterum certitudinem mandatorum
Dei, quippe qui falli nunquam, nec falle-
re potest: quamobrem necessum erat, ut
sicut illi dictum fuerat, res eueniret. Miser
& infœlix peccator, in cogitationibusq;
tuis maxime obcæcate, a Deo te falli arbi
traris: eũ per os Dauid inquit; nisi cõuersi
fueritis: arcum suum uibrauit, & tetendit Psal.7.
illum, & in eo parauit uasa mortis, & sa-
gittas suas ardentibus effecit? A Deo te
falli arbitraris, cum inquit, nisi pœniten-
tiam egeritis, omnes simul peribitis? Qui
pœnitentiam non egerint, ij dictum do-
mini uerissimum experientur, hoc est, in
perditionem, sulfurem, & gladium, & pe-
stem incidentes. Oportet igitur Dei timo
re corripiamur, ac eius dictis indubitãter
acquiescamus: certissimum enim est nos
simul omnes perituros, nisi suppliciter
conuersi pœnitentiam egerimus. Si autẽ Luc.13.
caro, & mundus aliud suadere conabun-
tur, eorum suasiones ueluti prophetarum
falsorum reiiciamus. [Soluentibus autem
illis pullum, dixerũt domini eius ad illos;
Quid soluitis pullum?] Hinc patet errare
eos, qui putant asinam esse communem:
nam domini eius, ut hic ait Lucas, ad Apo
stolos dixerunt, cur soluebant eam. Sic er
rauerunt, qui arbitrabantur asinã illam
fuisse in Hierusalẽ, cũ tamẽ id falsum es-
se su-

se supra ostenderimus: erat enim in oppidulo quodam non longè ab Hierusalem. Chrysostomus etiam affirmat asinam illam (quod de pullo dictum intellige) post Christi ingressum in Hierusalem ad dominum suum reuertisse, quod, si esset communis, nō dixisset. Adde, quòd si esset communis, citò periisset, cum nulli præcipuè curæ esset. Dubium tamen exoritur hoc loco, utrum uidelicet discipuli solam asinā, uel solū pullū soluerint, an ambos simul? dicendū puto ambos fuisse solutos, allatos & necessarios. Necessarios inquam nō ad tolerandum laborem equitationis, cū pullus ad hoc solus sufficeret, sed ad mysteriū. Nec enim Christus illo uehebatur, quasi de itinere defatigatus, sed ad aliqd significandum. Vtrumque itaque iussit si bi afferri: tum ob dictā rationē, tum etiā, ut impleretur prophetia Zachariæ meminentis utriusque; ut suprà diximus. [At illi dixerunt: Quia dominus eum necessarium, habet.] Quæ uerba tāti ponderis, ac uirtutis fuerunt, ut statim pulli dominus eū solui fine ulla controuersia permiserit. Vnde constat à Christo domino duo hic fuisse ostensa: puta sapientiam, & potentiam. Sapientiā quidem cum prædixit fore ipsos interrogandos, ut reuera fuerunt interrogati. Potentiā autē, cum illis dixit, uerba, quibus facillimè pulli dominus acquiesceret. Atqui quoniā quo aliqua uirtus citius æqualia operatur, eo fortior est: ac nulla operatio citius fit, quā quæ in instanti: ideo dictum est a Matthæo, confestim dimittet eos. [Et dixerunt illum ad Iesum.] Expēde discipulorū summissionem & humilitatē. Nā cū asinos agere uilissimū sit: Apostoli tamen ętate prouecti asellos agere de Christi mandato non recusarunt. Etenim nullum tam uile & abiectū officium est, ut si ob obedientiam fiat, nō facillimè præstetur: nec enim officium illud, aut labor uilis est habendus, quo uita illa æterna consequitur. Nos uerò non obsequimur, nisi illis, quæ nobis honori forte arbitramur: abiecta uerò opera, etiā propter Christū operari uerecundamur. Hanc igitur uerecundiam, seu uanitatem nostram discipulorum humilitas & obedientia nunc & accusat, & damnat: etenim eo miseriarum deuentum est, ut pauperi, & infimo necessaria & uera aliquándo monenti acquiescere nolimus, id nobis dedecori futurum existimantes. At nō Propheta ille regius sibi persuadebat cum humilium & pauperum ritu coram arca domini saltitaret: quā ob causam ab uxore sua Michol cœpit contemni. Nec mirū id uideri debet: mundus enim humilitatem ignominiæ loco ponit. Hinc oritur, ut arrogantes homines & utrium instar inflati tunc se, suumque nomen contempium iri putant, cum summissi propter Christum effecti uulgaria opera exercuerint. Saul uir corporis robore præstantissimus patri suo Cis est obsecutus in quærēdis asinis, uelut ille præceperat: quam obbrem regnum est adeptus: sicut dixit ei Samuel. Cum esses paruulus in oculis tuis, caput in filijs Israel factus es. Eodem prorsus modo nos si humilitatē propter Christum non aspernati, sed amplexati fuerimus, procul dubio regno æterno potiemur. Cæterùm de hoc aliàs.

Ho.37.i ope imper. Ma.

2. Re 6.

1. Re.9.

1. Re.15.

¶ Admonentur hoc loco concionatores quomodo sese habere debeant: quemadmodum enim hi Apostoli, qui ueri erant concionatores hæc iumenta ad Christum duxerunt. Sic illi Christianum populum non ad mundum, non ad teterrimū gentium hostem, non denique ad seipsos, sed ad Christum ducant: in hoc dissimilli mos sese exhibentes impudentissimis hæreticorum concionatoribus, qui non ad Christum, sed ad caco dæmonem fideliū animos attrahere conantur. Porrò hoc nō solum improbissimi hæretici, sed catholici nonnunquam efficiunt, licèt enim orthodoxi & boni alioqui sint concionatores, non tamen fidelium saluti & emolumento, sed humanæ gloriæ, & auræ populari plerumq; inseruiunt: unde efficitur, vt non ad Christum, sed ad seipsos populum Christianum alliciant. Tu uerò qui ad optimi concionatoris munus aspiras, integerrime exequendum enitere, ut ad Iesum qui est uera salus, & omne bonum, audientes tuos pellicias: quod tunc cumulatissime præstabis, cum in concionibus tuis clamitaueris, oraueris, obsecraueris flagitijs inquinatos homines, ut sese in meliorem frugem recipiant, ad Christumque ex animo conuertant, ipsumque

omissis uitiis omnibus & peccandi occasionibus quæritent. Quod cum feceris tunc te non tuæ gloriæ, sed Christo seruisse arbitrare. [Et iactantes uestimenta sua super pullum imposuerunt Iesum.] Cooperuerunt Apostoli pullum uestibus ad decentiam & ornatum. Respondeant nunc qui dicunt Ecclesiæ cærimonias esse ad inuentionem humanam, & nihil Deo placere, nisi, quod ipse præcipit: non solum hi discipuli asinam & pullum adduxerunt, ut iussum fuerat: uerum uestibus ornarunt, quod præceptum nequaquam erat, Deo tamen non displicuit immò approbatum fuit. Vide etiam ueros Christi discipulos seipsos uestibus suis nudare, ut Deo seruiant, Deumque id ad exemplum discipulis permisisse: & in eo uoluit Deus discipulos seruire, in quo seruierant, atque ideo permisit, ut illi, qui Christum excipiebant, seipsos suis uestibus exuerunt, & uiam qua discipuli erant transituri, uestibus ornarent. In eo enim uoluit dominus discipulis esse seruiendum, in quo discipuli Christo seruie-
Exod. 1 rant. Sic se habuit Deus cum obstetricibus Aegyptiis, quæ quia timentes Deum paruulos Israel non occiderunt: domibus id est, posteritate dignæ extiterunt. Loth quia misericordia erga peregrinos usus
Gen. 9. est, à maximo illo Sodomæ incendio liberatus fuit. Raab quia excepit explora-
Iosue. 6 tores, a subuersione Hierico erepta est. Ve-
Matt. 5. rissima est sententia: Beati misericordes,
Lucę. 6. quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et alibi. Prout uultis, ut faciant uobis homines, sic facite illis.
Mat. 21. Porrò in hoc facto adimpleta est pro-
Zach. 9. phetia Zachariæ, quam refert Matthæus dicens; Ecce Rex tuus uenit tibi mansuetus, &c. Exulta satis, inquit, filia Sion, & iubila filia Hierusalem. Ecce Rex tuus uenit tibi mansuetus sedens super asinā & pullum filium subiugalis. Meritò & optimo iure Sioni erat tripudiandum: nullus enim nuncius solidiori gaudio erat celebrandus ab Hierusalem, quàm ille, quo Regem suum aduentare intelligebat: quandoquidem per illum ab omni malo erat liberanda. Quamobrem non modo erat exultandum, sed satis, id est, abundanter exultandum filiæ Siòn, per quam Hierusalem intelligitur, quæ erat ciuitas posita sub monte Sion, & quia illi monti erat subdita dicitur filia Sion: quia filia matri subiicitur: Iubila filia Hierusalem, ad eandem sententiam pertinet: etenim eadem est filia Sion, & filia Hierusalem, sed est repetitio quædam, qualis est in carminibus, & in modo loquendi prophetarum, iuxta illud Psal- Ps. 143.
mi: docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Bellum & prælium idem sunt, sicut idem est manus & digitos mouere, cum neuter siue altero moueatur. In secundo Regum 1. Re. 20
uolumine etiam dicitur: Quæ pars nobis in Dauid: aut quæ hæreditas in filio Isai? Idem enim Dauid & filius Isai: & idem est habere partem in Dauid, & habere hæreditatem in filio Isai. Aduertendum particulam demonstratiuam, ecce, conuenire illi, qui se oculis uidendum offert: hic uerò conuenire ei, qui se intellectui offerebat. Cognosce, idest, uide illum in carne: intuere illum realiter ad te uenientem, sed crede illum tuum redemptorem & regem esse. Præterea obseruandum est etiam, quod licèt tres personæ diuinæ regnent super nos, Christus tamen peculiariter dicitur Rex, quia factus est homo, ac incarnatio ad illum est terminata Vnde Psalmographus de tribus di- Psal. 52.
uinis personis loquens: Benedicat (inquit) nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: quia trinus est Deus in personis, dixit ter Deus: addidit autem, noster, propter incarnationem uerbi, quia nostram assumpsit naturam. Vt autem ostenderet tres illas personas unum esse Deum in es- Deut. 6.
sentia, addidit, & metuant eum omnes fines terræ. Sic etiam in Deuteronomio habetur: Deus Deus tuus, Deus unus est. Positum est tuus in secunda trinitatis persona, nec ab re, quia filius Dei naturā assumpsit humanā, & nobis natus, & datus, pro nobis mori non dubitauit: quapropter ait Zacharias: Ecce rex tuus uenit tibi. Exulta Sion, quia rex tuus uenit tibi Non potest enim non esse tuus, ò homo, ille, qui corpus, animum, uitam, sanguinem, se denique totum tibi dedit. Meritò igitur, ille deus tuus dicitur, quādoquidē sibi nihil retinuit. Nōne aliquid te dare ei æ-

quum esse putas, qui se totum tibi dedit? Aequissimum profectò erit, ut ex multis horis, diebus, mensibus, & annis, diem saltem unum in meditandis sceleribus & peccatis, quibus Deum autorem & protectorem tuum grauiter offendisti, consumas. Aequissimum profectò erit, ut ex tot sumptibus, quibus mūdo seruis frustum saltem panis ob Christum omnium dato rem eroges ipsius pauperculis. Insitum à natura est omnibus, ut quisque sua diligat. Quare igitur ueluti domum, uineam, fundumque, quia tua hæc sunt, amas: Deum tuum non amabis? Etenim Deus optimus maximus, cum uidisset homines tanto amore sua prosequi, se nostrum facere statuit, ut sic eum amare quodammodo compelleremur. O charitatem eximiam. O semper memorandum amorem. O clementiam admirandam. O benignitatem incomprehensibilem. Mirabile, imò mirabilissimum uideri debet hoc. Nam cum tot Angeli, Archangeli, tanta denique cœlestium spirituū multitudo Deum ardentissimo prosequantur amore: ipse hoc posthabito à nobis homunculis, terrenis, abiectis, & ingratissimis amari expectat. Expetit à nobis amari, ut nostræ familiaritatis, & amicitiæ iucundæ gratia se quoque hominem facere non dubitarit. Omnibus nostris miseriis obnoxius ipse ad homines accedit: illis se ultrò offert ad ipsorum utilitatē & commodum. Quod multò maioris amoris est iudicium, quàm si ad ipsum uenientes reciperet. Quare admiratus Dauid inquit: Quid est homo, quod memores eius aut filius hominis, quoniam uisitas eum? Ipse peccatores quærit, ad eos uenit, quē iniuria grauiter affecerunt. Sed quia de hac re multa disseruimus ī libello nostro meditationum dilectionis Dei ad alia gradum faciamus. Igitur, ne aufugiant, ne se occultent, tremore, metuque correpti, audiant attentè quod sequitur: Mansuetus & humilis: sedens super pullū. Non adest in rigore iustitiæ, aut potentiæ mittens ignea fulmina, aut ardētes flammas, qualiter super Sodomam, & Gomorram factum fuisse memoriæ est proditum, non qualiter super legatos Ochoziæ testantur historiæ sacræ gestum: non aquarum eluuio peccatores puniturus adest, ueluti tēpore Noe accidit. Mansuetus & humilis ad homines accedit: non uectus generoso equo, nō hasta armatus per medios homines irruit: sed uili asello, & inermis hominibus sese immiscet. Si ergo peccatorē te esse intelligis, ne ideo timeas: imò illi aduentanti obuiam procede. Exoptauit illum uidere Abraham, quo uiso, incredibili gaudio exultauit. Ecce uenit tibi māsuetus & humilis. Quo ergo fugis ò miser peccator? Quorsum uitam tuam & salutē fugis? Si lucem fugis, quomodo uidebis? Si uitam, quo pacto uiues? Venit iam tempus miserendi, quia uenit tempus. Non solum dominus exoratus nobis ignoscit: sed ipse rogat, ut oremus, & ueniam ab ipso petamus. Porrò ab hac humilitate & mansuetudine Christi animi submissionē mansuetudinem, humanitatem denique docemur. Turpe profectò est, & quod nobis non mediocrem pudorem iniicere deberet, uidere Christum rerum omniū opificem tanta humanitate, & mansuetudine, uehi asello quodam uili: nos uerò phaleratis equis & curribus maximo alicui triūpho accommodatis incedere. Etenim eo eo uanitas & superbia deuenit, ut non solum fœminæ ingenuæ, sed uiri ipsi curribus inauratis uehantur. Quem fastū, stultitiam & amentiam, animo præsagiens propheta ille Amos, deplorabat dicēs; Væ nobis, qui opulenti estis in Sion, & confiditis in montem Samariæ: optimates, capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israel. Sed de his aliàs.

Psal. 8.

Gen. 19

4. Re. 1.

Gen. 8.

Ioan. 8.

Ps. 101.

Am. 6.

¶ Aduerte autem honorabiliorem & longè maiorem fuisse pompam & maiestatem Christi in humili & uili asello uehi, quàm eorum Imperatorum, qui superbi & arrogantes in ciuitates suas ingrediētes opulentissimum triumphum egerūt. Cæsar est Romam ingressus cū maximo triumpho, cuius triumphalis currus a quadraginta elephantibus ducebatur. Pompeius ille magnus etiam de Africa elephantis inuectus Romæ triumphauit. Marci Antonij currum leones. Aureliani uehebant cerui, quæ quidem magna uidebuntur. Cæterum si cum Christi triumpho conferantur, uilia & inania habentur hæc trophæa. Etenim Cæsares illi,

Pompei,

Pompei, Antonij, & reliqui omnes mundi huius Principes & Imperatores superbissimi, cum nullas diuitias à natura sua haberent, imo nudi & pauperrimi uelu ti quilibet mendicus nascerentur, aurum, diuitias, triumphos ab hominibus mendicorum ritu petebant, ut illa omnia sibi in honorem, quod à natura priuabantur, redundarent. Quemadmodum enim mulier deformi facie & uitio aliquo corporis facta a natura, fucos, medicamina & alios corporis ornatus, quærit, quibus pulchra uideri possit: cōtra uerò illa, quē benigna natura egregiis & faciei & corporis dotibus locupletauit, licèt inornata incedat, gratior & amabilior omnibus est, quam cornicula illa superior uariis & alienis induta plumis, eodem prorsus modo imperatores & Principes illi, cum nihil bonorum sibi à natura cōpararint, externa hæc, aurum uidelicet, diuitias, triūphos, currus deauratos & alia id genus quærebant, ut sic elati gloria hac mundana & honore digni uiderentur. At in Christo domino lōgè aliter sese res habet quippe qui ex sua natura diues & potens non deauratis curribus, non gemmis, nō auro, nec aliis hominum gazis indiguit: in illo enim asello sublimior, potentior, & gloriosior omnibus mundi Imperatoribus triumphauit. Innumeræ causæ triūphum hunc longè solenniorem omnibus aliis efficiunt, sed quatuor, præcipuas id præstare comperies, duas scilicet ex parte ipsius saluatoris, & totidem ex parte recipientium ipsum Christū. Ex parte enim Christi redemptoris nostri hic triumphus clarissimus extitit. Primò quia in eius ingressu, & modo ingrediendi Christus suæ diuinitatis omnipotentiā manifestauit. Cum enim sacerdotum Principes contra ipsum euitassent, hodie Hierusalem publicè, & palā ingressus, templum adit, & in conspectu omnium inimicorū suorum ementes & uendentes ab illo imperiosè eiecit, nec tamen quisquam ei testitir, aut aduersus eum uocem, ne unam quidem emisit. In quo luce clarius patuit illum esse uerum Deum, cordaque, & uoluntates hominum in sua potestate habere, & quanuis eo usque in Ephrem iux-
Ioā. 11. ta desertum delitescere uoluerit, nunc tamen in ingressu Hierusalem uerissimū se esse Deum demonstrauit. Porrò tanta erant peruersitate & malitia obcæcati illi pharisæi, ut hoc tam ingenti miraculo uiso clarissimè, & cognito non conuerterentur, imò singulis diebus magis ac magis eorum odium, & incredulitas inualescebat. Quamobrem maximis, & longissimis, ut par est, pertinaciæ & cæcitatis suæ nunc pœnis excruciantur. Sancti non rarò suam debilitatem & humanitatem & agnoscunt & fatentur: constanter tamen & uiriliter se erigunt, cùm opus est.
Moses ab Aegypto fugit. sed posteà Pharaoni nequissimo & arrogantissimo regi Exod. 2.
restitit. Helias a muliere aufugit, at cum Exod. 5.
opus fuit, rediit, & grauiter Achab Re 3. Re. 19
gē reprehendit Paulus submissus in spor- Act. 9.
ta, Damascum aufugit, fracto autem car- Act. 16.
cere cum uinctus teneretur: aufugere noluit. Christus ipse in Ephrē sese proripuit, quia uidelicet nondum hora eius uenerat, nunc autem palam prodit, & se inimicis suis immiscet, quos ipsius ingressui adesse fecit.

¶ Secundò in hoc ingressu suam diuinitatem ostendit, cum triumphum egit ante ipsam uictoriam, præter omnem Imperatorem, & reliquorum morem, qui non nisi deuicto hoste & capta præda triumphant. Cuius rei ratio est, quia licet bellum certum habeant, uictoria tamen incerta est. Fœminæ illæ Israe-
lis Dauidi obuiam processerunt can- 1. Re. 18
tantes: Saul percussit mille, Dauid autem decem millia. Sed ob obtruncato iam Goliath gigante factum est. Christus autem uerus Deus ante pugnam celebrabit uictoriam, quam habebat certissimam, quia nimium longè aliter, ac mundi huius duces, & Imperatores, quia teterrimum hostem erat superaturus. Illi namque salui & incolumes suis inimicis occisis de hoste triumphant, at Christus moriens uictoriam erat acturus. Qua de causa post mortem, idest, post ipsam uictoriam non erat triumphandi locus: quapropter necesse erat, ut ante concertationem, & uictoriam celebraret triumphum.

¶ Ex parte autem recipientium hic triūphos fuit solennissimus duas ob res, sci-

licet, ob ea quæ fecerunt, & ob ea, quæ dixerunt. Ob facta inquam, quia cum ramis palmarum, & oliuarum Christo tripudiantes occurrerunt, eique non tanquam puro homini, sed tanquam Deo gestientes, cum ramis obuiam exierunt, quę cærimonia Deo duntaxat, non uerò hominibus fieri solebat. Quando enim Deus tabernaculorum festum instituit, hac cærimonia uoluit illud celebrari dicens; Sumetis uobis de primo fructu arboris pulcherrimæ, spatulasque palmarum & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente: & lætabimini coram Domino Deo uestro. celebrabitisque solennitatem eius septem diebus per annum. Iudæi igitur Hierosolymitani, qui catholici & cærimoniis dediti erant, honorem hunc Deo solummodo dicatum Christo domino tribuunt, ueluti uero Deo, quod nunquam mundus suis Imperatoribus, & Principibus exhibuit, ut thura, aut cultum suis Diis dicatum eis offerret. Leu. 23

Ob ca etiam, quæ isti dixerunt, diuinitas Christi celebrata est: nam illum, Osanna, in excelsis uocarunt. Hoc est, tu es Saluator mundi, peccatorum Redemptor, & peccatorum remissor. Messias, filius Dauid, & Rex Israel. Itaque factis & dictis Christum filium Dei, & mundi redemptorem confessi sunt, ideoque triumphum hunc honorabiliorem, & præstantiorem fuisse, quàm omnium mundi Principum perspicuum est.

At dices: Si Christus nos doctrinæ & humilitatis exemplum relinquere, & honores despicere docuit, quare hunc triumphum & honorem acceptauit? Dicendum est hunc honorē sibi deferri permisisse, ut omnes intelligerent ipsum esse filium Dei, & uerum Messiam, qui solus honore hoc recipiendus erat. Alioqui hanc pompam; & fastum proculdubio aspernatus fuisset, tanta enim humilitate erat, ut ne miracula quidem, quæ faciebat, diuulgari uellet. Surdo nanque
Matt. 7. & muto præcepit, ut taceret, dicens, ne-
Matt. 9. mini dixeris: Iairi etiam filiæ resurrectio-
Mat. 17. nem, & Apostolis transfigurationem tacendam uoluit. Nunc igitur hanc triumphi gloriam non contemnendam duxit, eo quòd urgeret necessitas, necessum enim erat, ut nostra redemptio omnibus innotesceret, ac proinde, ut se filium Dei ostenderet, de quo apud Zachariam prædictum erat, Exulta filia Sion, ecce Rex tuus uenit tibi. Sion autem, idest, populus, qui Christum excipit, regem Israel illum uocat dicens; Benedictus qui uenit in nomine domini. Etiam si surdi fuissent Pharisæi, & templi sacerdotes, signū hoc & uocē populi potuissent cognoscere. Certè optimè intellexerunt prophetiam illam in Christo domino uerè fuisse uerificatam & adimpletam, cæterum quia malitia subobcæcati, credere noluerunt. Igitur uoluit Christus hoc honore insigniri nostræ utilitatis causa, ut scilicet illum cognosceremus. Deinde ut nobis exemplar quoddam in recipiendis honoribus imitandum relinqueret. Quid est enim aliud illum asello quodā uili in tanto triumpho uectum fuisse, nisi nos uerè doceri humilitatem, quæ inter honores, & pompam maximè periclitatur? Quemadmodum enim ille, qui fastigiū excisi alicuius ædificij est ascensurus, nisi plurimum habeat cerebri, & mentis compos fuerit, cadet, & animam exhalabit, eo prorsus modo, qui ad dignitatum & honorum fastigium euehitur, nisi sanæ mentis & intelligentiæ compos fuerit, humilitatemque præ oculis amplexandam habuerit, facillimè decidens in profundissimas impiorū sedes delabetur: Quamobrem maxima in dignitatibus moderatio est habenda & humilitas, alioqui & honorum & animæ iactura fiet. Vnde Ecclesiasticus, In die honoris tui, ne extollaris. Humilis erat Saul quando rex Israel creatus est, qđ ipse probe tenens dicebat; Nūquid nō filius Iemini ego sum, de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Beniamin? At uerò postea q̃ regno potitus est, & Israel dominio, prorsus euanuit, & ex humili arrogās rex effectus, ad inferos est præcipitatus. Humilitas inter honores rara auis, & ideo paucissimi in alto dignitatū gradu collocati, à superbia sibi tēperāt Quocirca a Deo obnoxiè est uobis cōcēdēdum, ut in rebus secūdis non tueatur, humilisque efficiat, quod non ignorans prophe-

Zach. 9.
Ioā. 11.
Eccl 11
1. Reg. 9

propheta ille regius a Domino cum esset.
Ps.118. Rex humilitatem petiuit, quam meruit impetrare. Idem etiam præstitit sacrosancta illa uirgo, ac Deipara Maria in angelica salutatione, cum ab angelo se laudari uideret. Ita se gessit præcursor Domini
Luc. 1. Ioannes quando honore Messiæ elatus,
Ioan. 1. dixit; Nō sum dignus soluere corrigiam calciamenti.

Tertiò Christus hunc honorem & triūphum non lentè, sed raptim sibi uoluit exhiberi, ut scilicet nos doceret modū, quo in dignitatibus nostris terrestribus, & caducis honoribus nos habere debeamus: fluxiles enim, & momentanei sunt, milleque periculis, & casib. obnoxii. Quamobrem in illis imitari debemus Aegypti canes, qui siti compellente aquam Nili hausturi properanter quidem, nec omnem simul, sed raptim per litus decurrentes ex interuallis illam degustant, ne uidelicet, lentè, & parum circunspecti ebibant, in medio potu a crocodilis capiantur, & deuorentur, unde dici solet: Ito, sicut canis per nilum. Hoc est, properanter. Quot diuites, quot principes, quot Reges, & Imperatores e uiuis demigrarunt, quorum sepulchra teruntur pedibus eorum, quos in uita ne uidere quidem uoluerunt? Vbi illa arrogantia? Vbi illorum omniū despectus? Vbi honores, dignitates, & regna? Omnia illa iam, ut fumus, transierunt, eorumque memoria est consepulta.

Quarto Christus in medio triumphi in lacrymas prorumpit innuens mundanas has dignitates potius tristitia, & fletu, quam gaudio, & risu esse prosequendas. Si huiusmodi honores quemadmodum Christus recepit, nos susceperimus, nobis detrimento minimè fuissent, uerùm quia elato animo suscipimus, nos perdunt, & occidunt. Testis nobis esse poterit Aman, quem non aduersa, sed secunda miserrimum fecit fortuna, quippe quæ non solum illum Assueti regis familiaritate, uerum uita ipsa per summum dedecus denu
Hest.7 nudauit. Quamobtem soli humiles inter ipsos dignitatum cumulos prudēter a lachrymis sibi non temperant, qua de causa potens illa regina Hester lachrymis tota distillans. Domino dicebat: Tu scis q̄ abominer signū superbiæ, & gloriæ meæ: q̄ est super caput meū, &c. Sed ad contextū reuertamur. Igitur cū sic humilis Iesus in asello incederet uersus Hierusalē p̄ mōtem oliuarū, audi quid Euāgelista dicat. [Euntè autē illo, substernebant omnia uestimenta sua in uia.] Quæ nō solum sternebant a discipulis, uerū ab omnib. illis, q. Christū sequeba t ab Hierico, & ab omni populo Hierusalē, & uicini, q ut Christum honorarent proprias uestes asello terendas tetenderunt ad nullum illarum damnum attendentes, & uestimenta quibus honorari solent homines sibi detraxerunt, ac illius subiecerunt pedibus. Perpende præterea discrimen inter hāc Christi exceptionem, & aliorum huius seculi regum, & imperatorum. Hi namque urbem aliquam solenniter ingressuri excipi solent sub pretioso aliquo peripetasmato ad aeris iniurias euitādas, & solennitatē, ac apparatum ostendendum. Itaque ingrediuntur tecto cęlo, & discooperta terra, ut scilicet non illud, sed hanc possint intueri, innuentes se non cœlestes, sed terrenos esse reges, & Imperatores. At cum Christus dominus dicat regnum meum non est de hoc mundo, ingreditur cooperta terra, cum autem sit rex cœlestis disco operto cœlo. Exceptus igitur est strata ter Ioā.19. ra, non solum uestibus, uerum etiam ramis, tum oliuarum, tum palmarum. Oliuarum quidem ramos affetebant, illi, qui Iesum ab Ierico sequebantur, palmarum ramos illi, qui ab Hierusalem egredientes Christo obuij facti sunt, ut testatur Ioannes. Motæ uerò hę turbę sunt ad hunc honorem Christo exhibendum, tum a quodam gaudio spirituali, quod cōceperant ex miraculis, & signis, quæ uiderant: quod expresè affirmat noster Lucas cum Ioā.12. inquit, laudabant eum super uirtutibus, quas uiderant, tum ét specialius ob miraculū suscitationis Lazari, ut ait Ioannes. Testimonium (inquit) perhibebat turba quæ erat cum eo, quando Lazarum uocauit de monumento, & suscitauit eum a mortuis. Propterea & obuiam uenit ei turba. quia audierunt enim fecisse hoc signū. Et cum nunc primum post miraculum illud editū Hierosolymam ingrederetur, omnis populus ei obuius factus est. Sed pręcipua ratio, quare hæ gentes mo-

tæ sunt, ut Christum sic honorificè exciperent, est, quia Deus mouit corda earum, ut hæc facerent, & illum cum honore prosequerentur. Et ideo dicentibus Iudæis, ut increparet gẽtes illas ob ea, quæ faciebãt, respondit. Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Quasi diceret: Fieri non potest, ut aliter fiat: est enim hoc in eorum animis
Mat.21 insitum. Vnde apud Matthæum inquit, Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. Hoc est, Deus laudem in ore puerorum perficit, at qui illa, quã Deus perficit est, ad quam exhibẽdam ipse incitat, qualis fuit hæc præsens harũ turbarũ.

Obseruandum quoque hic est, nõ exisse Christo obuiam diuites, nõ magnates, non principes, hi enim de gloria Dei non admodum sunt soliciti: sed turbam, hoc est populum ipsum, & abiectos ac pauperculos homines: in his enim, quæ ad Dei cultum attinent, longe promptiores pauperculi, quam opulenti reperiuntur.

Porrò ex diligentia, & feruore, quo hæ turbæ excipiunt ramis, & uestibus Christum, exemplum possumus capere, & modum, studium, animi ardorem, quo no-
Ge. 18. bis Deus est colendus Hoc fanè modo Patriarcha ille Abraham Deum excepit hospitio suo. Confestim ipse ad armenta cucurrit, iubet adduci uitulum, & Sara eius uxor panes festinanter coxit. Vnde aduertendum relinquitur in domo iusti ad cultum Deo exhibendum esse omnes egregiè diligentes. At in domibus impiorum omnes inuenies Deo negligentes. Cacodæmoni uerò diligentissimos. Vnde apud
Hier. 7. Hieremiam de impijs loquẽs dicit dominus: filii colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginæ cœli, & libent dijs alienis, ut me ad iracundiã prouocent. In Hebræo est placentes opere cęli, & appellat panes latos, & rotundos ex farre, & melle cum stellulis quibusdã depictis, qui offerri solebãt idolis, & quia stellati erant, ideo dicuntur facti opere cœli. Quemadmodum igitur probi homines Deo seruituri non quiescunt, ut dicebamus de Abraham, & de hac turba, quia alij scindebãt ramos de arboribus, & alii uestes suas in uia prosternebant, sic etiam improbi in dæmone colendo omnes suas adhibent uires, ac inquieti nihil intentatum relinquunt. Balac maximè occupabatur in cõstruendis altaribus, ut Balam Nu.23.
populo Dei malediceret. Summa diligentia, & studio quærebat Herodes a Magis Matt.2.
quo in loco Christus esset natus, ut illum è medio tolleret. Impigrum etiam se exhibebat nefarius ille Iudas, ut Christum ue Mat.26
deret ac traderet, cum cæteri discipuli in horto obdormirent. Erubescamus ergo uidentes tam diligentes in dæmone seruiendo esse impios, nos uerò in Christo omnium autore colendo tam pigros, & tardos esse. Quinimo deinceps nõ solum ipsi, uerum tota nostra domus, & familia in Dei cultu, & obseruantia occupetur, uelut Abraham, & hasce turbas occupari conspicimus. Sequitur de laude uocali.

Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Olincti, cœperunt omnes turbæ descendentium gaudentes laudare Deum uoce magna super omnibus, quas uiderant, uirtutibus.

Ex quo loco clarè patet prius uias fuisse instratas, & omnem apparatum exhibitum, deinde uerò accessisse laudes. Hic autem maximè est obseruandum cõuinci ex hoc textu errorem impijssimorũ hæreticorum nostri temporis, qui uestigiis nefarii Lutheri insistentes falso damnant orationes uocales, & laudes quas sacro sancta mater Ecclesia Romana Spiritu sancto docta celebrare consueuit. Nõ- Mat.21
ne si magna uoce Christum efferebant, ipso id approbante, immo eos defendente coram pharisæis hoc faciebant? Hæretici uerè filij, & discipuli sunt pharisæorũ, quandoquidam prohibent laudes uocales domino reddi, cum tamen ipse maximè probet has laudes, quia cum pharisæi dixissent magister increpa illos, respondit dominus, Si hi tacuerint, lapides cla- Lucę.2
mabunt. Constat etiam ex superioribus angelos in Christi natiuitate concinuisse magna uoce, gloria in excelsis Deo. Cum igitur cantent Angeli, & cantent turbæ hæ, audent tamen hæretici impudentissime has laudes, & cantilenas improbare, & claudunt os laudantium Deum. Et ipse Christus (ait Marcus) quòd hymno di- Mat.14.

cto

ĉto exijt in montem Oliuarum. Et Pau-
Ephe.5. lus quoque Ephesijs ait; Cantantes,& psal-
lentes in cordibus uestris domino. Dixit
in cordibus uestris, ut moneat, quòd quã-
do psallimus, & cantamus, attentionem
habeamus: ne unum dicat os uocale, &
aliud cor nostrum cogitet. Idem dicit ad
Colos.3 Colossenses. Et Ioannes affirmat in fœli-
Apoc.4 cissimis illis cœlicum sedibus nihil aliud
personare, quàm uocalem Dei laudem, &
quatuor animalia incessanter noctu, &
interdiu proclamare, sanctus, sanctus,
sanctus Dominus Deus omnipotens, qui
erat,& qui est, & qui uenturus est. Addi-
Apoc.5 dit deinde quatuor illa animalia cũ qua-
tuor, & uiginti senioribus, quòd canta-
bant canticum nouum dicentes: Dignus
es domine aperire librum, &c. Et rursus
Apoc.7 turba ingens magna uoce personabat, sa-
Apo.19 lus Deo nostro. Deinde, audiui (inquit)
quasi uocem turbarum multarum in cœ
lo dicentium, alleluia. Obmutescant ergo
& meritò obmutescant impij, & proter-
ui hæretici uidentes nimirum toties repe
titam,& celebratam uocalem laudem. In-
telligant iure optimo Ecclesiam in laudã
do uocaliter domino uerè imitari cœle-
Tob.13 stes illos ciues, qui nihil aliud curãt, quàm
creatorem suum uocaliter laudare. To-
biam quoque audiant prædicentem, per
uicos Hierusalem cantãdum alleluia. At
Exo.15. tendant ad id, quod Moses fecit cum filiis
Israel, qui cum uidissent Aegyptios mor-
2.Re.6. tuos in canticum proruperunt, dicentes:
Cantemus domino gloriosè enim,&c. Vi
deant factum Dauid, & totius Israel, qui
cum arcam deferrent ex domo Obede-
1.Par.6 don, in citharis, lyris, & tympanis collu-
debant. Aduertant ad illud primi libri Pa
ralypomenon, ubi dicitur: Isti sunt, quos
constituit Dauid super cantores domus
domini. Item secundo eiusdem, cum Iosa
phat pugnaturus esset contra filios Mo-
ab factus est spiritus domini super Iaziel
2.par. 20. Leuitam de filiis Asaph. & dedit consiliũ
populo,& statuit cantores domini, ut lau
darent eum in turmis suis, & antecede-
rent exercitum,& uoce consona dicerent:
Confitemini domino, quoniam in secu-
lum misericordia eius. Et cum cœpissent
laudes canere, uertit dominus insidias eo-
rum in semetipsos. Et Ecclesiasticus lau-
dans Dauid inquit: Et stare fecit can-
tores contra altare. & in sono eorum Eccl. 47
dulces fecit modos. Esaias etiam uidit
duos Seraphinos clamantes alterum ad
alterum, dicentes: Sanctus, sanctus, san- Esai. 6.
ctus dominus exercituum, plena est om-
nis terra gloria eius. Et de Sion inquit
idem Esaias, Gaudium, & lætitia inue-
nietur in ea, gratiarum actio, & uox lau- Esai. 51
dis. Et cum Dauid, choro, chordis, or-
gano, laudemus Deum in tympanis. Ait
etiam Tertullianus in Apologetico ad- Ps.150.
uersus gentes, Plinium secundum cum
prouinciam regeret, damnatis quibusdã Tert. in
Christianis, eorumque multitudine per- ap.ca. 2
turbatum, Traianum Imperatorem con- de ign.
suluisse, quid de cætero ageret: cui alle-
gauit præter obstinationem non sacrifi-
candi, nihil aliud se de sacramentis eo-
rum comperisse, quàm cætus anteluca-
nos ad canendum Christo, & Deo.
Hinc igitur constat uocalem laudem
semper esse Deo a Christianis redditam,
ab ipso primæuo ortu Ecclesiæ. Cæte-
rum de his satis. Nunc quid uoce ma
gna laudabant isti, atque dicebant au-
diamus.

Benedictus qui uenit Rex in nomine domini, pax in cęlo, & gloria in excelsis.

Sit laudatus qui uenit in uirtute Dei,
& secundum uoluntatem ipsius, atque ad
gloriam eius. In eo autem, quod dicunt pax
in cęlo, significatur reconciliatio generis
humani cum Deo, & angelis facta per Colos.1
Christum: de quo dixit Apostolus: Pacifi-
cans per sanguinem crucis eius siue quæ
in terris sunt, siue quæ in cęlis. Matthæus
testatur, quòd dixerunt, Osanna, quæ He-
braicè est, salua, uel saluifica. Et in Psalmo
centesimo decimo septimo, qui manife-
stè de Aduentu saluatoris scriptus est, in-
ter cætera hoc quoque legimus. O domi-
ne saluum me fac, o domine bene prospe
rare: benedictus qui uenit in nomine do-
mini. Pro eo, quod habetur ò domine sal- Hie. su.
uũ me fac. in Hebręo legimus Ana Ado- Mat c.11
nai. Osanna, quod manifestius interpreta- & in epi
tus est Symmachus dicens: Obsecro ò dñe sto. ad
saluũ me fac. Lege diuum Hieronymum Damas.

¶ Obseruandum uerò est non esse verisimile, quòd omnis hæc multitudo intelligeret quæ de Christo canebātur: licèt omnes tam præcedentes, quàm insequentes hæc canerent: magnorum tamen erat illa intelligere. Vnde Chrysostomus ait, quòd non omnes intelligebant. Cæterum impulsi à Spiritu sancto huiusmodi cantilenis hunc triumphum celebrabant: qua de causa saluator dixit Pharisæis. Non legistis illud; ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem? non dixit infantes, & lactentes perfectam reddiderunt laudem, sed ex ore infantium & lactentium, quia Deus per os illorum loquebatur, ipsis nō intelligentibus, quæ dicerent. Etenim si ipsi intelligerent, quæ dicebant, non Deus per eos, sed ipsi à Deo illuminati loqui dicerentur. Perpende hic diuinam potentiā: nam Deus ipse suum honorem, & gloriā custodit, & tuetur, & tunc magis procurat augmentum eius, cum magis periclitatur: tunc enim altius effertur: altius eleuatur, & longè gloriosior redditur. Cū iam Christus morti esset addictus per nefarium illud concilium, & impiam Iudęorum congregationem, tunc prædicabant ipsius gloriam, & ei occurrebant ob uiā. Item cum gloria miraculorum Christi obscurior uidebatur ob dicta pharisæorum blasphemantium, & dicentium in Beelzebub dæmoniorum principe eijcit dæmonia, tunc Deus suam gloriam maiorem ostendit, & rediji per mulierem magna uoce clamantem, beatus uenter, qui te portauit, & ubera, quæ suxisti. Præterea cùm gloria Christi in Cruce morientis extingui uidebatur, Christum uerū Deū confessus est Centurio dicens; Verè hic filius Dei erat. Et non solùm in ipso mortis articulo a Centurione hoc rationali, sed etiam à sole, luna, & stellis, & lapidibus irrationabilibus uoluit glorificari. Adde etiam quod Azotij putantes arcam Dei esse uictam, suoque idolo subiectam inuenerunt eam superantem, idolumque ipsum Dagon confractum, ipsa mirabiliter triumphante. Nec pro se tantummodo, suoque honore stat Deus, sed pro omnibus ipsi morigerantibus. Cùm enim Israeliticus populus esset depressus, & à Rege Assuero morti addictus ob insidias, & odium Aman: tunc per Mardochæum in domo regia magnum effectum, populus ille liberatus, & exaltatus est: Iudæis enim noua lux oriri uisa est, gaudium, honor, & tripudium. Sic iustum Ioseph in carcere abiectum, honoribus affecit: & Susannam morti adiudicatam. In nostris ergo angustijs, & tribulationibus ne animum contrahamus, Dei potius clementiam, & misericordiam inuocantes, nostrarum miseriarum remedium fidenter expectemus. Sic enim omnipotens ille Deus, immensum benignitatis pelagus nos a malo eripiet, & glorificabit. Sic enim Israel ab Aegypto seruitutis iugo liberauit: sic per magnanimam illam Iudith squalore iacentem, mœrore confectum, ac prope desperantem de salute populum suum erexit, exhilarauit, in mentem denique, ac spem meliorem restituens uindicauit.

Chr.ho. 38. in op. imperf. Matt.

Ioan. 11

Luc. 11

Mar. 15

1. Reg. 5

Hest. 8.

Gen. 41

Dan. 13.

Exo. 14

Iudi. 14

Et quidam Pharisæorum de turbis dixerunt ad illum: Magister increpa discipulos tuos.

Putabant enim Regis nomen ad seditionem, domini uerò nomen ad blasphemiam facere. Vbi notandum quàm tetrum, quàm pestilens, & detestandum malum sit inuidia. Si nanque cum auaritia conferatur, superior euadet inuidia: etenim auarus si nō uult communicare alijs bona sua, uult tamen, ut alij sua communicent: inuidus autem neutrum uult. Si comparetur cum ira, superabit inuidia: ira enim, & maleuolentia percitus malè quidem cupit alijs, hoc tamen odium, & iracundia a proximi offendiculo ortum habeat necesse est, ac proinde non in iratum, sed in alios culpa conijci debet. At inuidus a nullo offensus torquetur ob aliorum res prosperas: quod in cæteris etiam uitijs facile erit perspicere. [Quibus ipse ait, Dico uobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.]

Sciebat namque Christus tempus illud definitum esse a diuina prouidentia ad contestandum publicè ipsum esse uerum Messiam, & adimplendam necessariò diuinam prædestinationem: quam ob causam non solùm rationales creaturæ, uerum irrationales & insensibiles, utpote lapides clamassent. Dixit autem hoc, ut intellige-

telligerent fieri nullo modo posset, immo esse omnino impossibile, ut ipsi tacerent.

¶ Aduertendum autem scripturam sacram (ut Chrysostomus annotat) ita de insensibilibus loqui solere, ac si sensu, ac uoluntate prædita essent. Vnde illud: Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis & nescis unde ueniat, aut quo uadat: significans liberum a natura impetum uenti. Sic Esaias: Erubesce Sidon dixit mare. Et in Psalmo: Cœli enarrant gloriam Dei. Et Abacuc ait; Lapis ex pariete clamabit, & lignum quod inter iuncturas ædificiorum est respondebit. Hoc est: Si extruxeris domum ex alienis opibus, ipsa ligna fatebuntur te esse furem. Et iterũ in psalmo: Mare uidit, & fugit. Et Abacuc iterum: Inanimatæ creaturæ clamant. Loquitur de tyrannis, & usurarijs qui mala conscientia ædificant, & est figura prosopopœia. Impossibile igitur est quin gloria Dei prædicetur ab irrationabilibus creaturis, quando rationales tacuerint. Clarius hoc uidere possumus in passione domini: nã cum eo crucifixo starent a longè omnes noti, & amici eius, nec præ timore auderent cõfiteri uerum esse Deum quem in Crucem sublatum intuebantur, ac proinde metuculosi tacerent: ecce irrationalia rerum omnium auctorem pati significarunt: emisso enim Christi spiritu terra commota est, & lapides se collidẽtes scissi sunt, mortuorũ sepulchra omnibus stupescẽtibus patuerũt.

Chr.ho. 25. sup Ioan.
Ioan.3.
Esai. 23
Psal.18.
Abac. 2
Ps. 113.
Abac. 2
Mat. 27

¶ Aduertendum præterea multifariam Christi dispensationem. Alibi enim ab ijs quibus benefecerat se laudari uetat, nunc uerò suos laudatores defendit: illud modestiæ, hoc aũt necessitati tribuendum est. non enim in præsentia oportebat, ut negaret se uerum esse Deum. Nunquam igitur cessemus in eius laudibus, ei nanque gratissimum id semper erit, quod optimè intelligebat, & præstabat regius propheta cum dicebat: Benedicam dominũ in omni tempore: semper laus eius in ore meo.

Lucæ. 2
Psal.33.

Et ut appropinquauit, uidens ciuitatem fleuit super illam.

Sæpissimè in ueteri testamẽto prophetę calamitates, & infortunia populo Israelitico euentura prædixerunt: non uerbis solum, sed operibus, & alijs signis exteriori-ribus. Samuel prophetauit regnum Israel Dauidi futurum obnoxium, cum in manibus tenens pallium Saulis scidit mediũ. Sic Ahias propheta cum scidit palliũ Hieroboam in decem partes, innuit ipsum regem futurum decem tribuum. Hieremias etiam arripuit urceum, & coram populo fregit, præsagiens ita omnes fore frangendos. Deinde cathenis uinctus corã populo stetit demonstrans eius futuram seruitutem, & captiuitatem apud Babylonios. Ezechiel quoque assumpta nouacula capillos sibi per partes tres abrasit: quarum unam combussit, aliam scidit, & tertiam per aerem sparsit. Per primam partem innuit populum peste, & fame laboraturũ: per secundam, gladio percutiendum: per tertiam captiuum fore dispergendũ. Sic in præsentia Christus intuens ciuitatem Hierusalem, præsagit non sine lachrymis mala, & euersionem illius ostẽdit per has lachrymas aliquando fore, ut Hierosolymitani, licèt nunc rideant, non mediocriter defleant. Tria hic dicuntur notatu digna. Primum, quod appropinquauit Hierusalem. Secundum quod illam uidit. Tertium quod super illam fleuit. Itaque quod ad primũ attinet, hoc idẽ profectò accidit singulis diebus: etenim Deus ad peccatores appropinquat in uitiis, & sceleribus obstinatos, ac suæ gloriæ lumine irradiat eos: cum tamen miserrimi & obcæcati homines inspirantem, & saluberrimè hortantem non te cipiant. Ideo Salomon admonet dicens: Appropinqua, ut audias: multo enim melior est obedientia, quam stultorum uictimæ. Lachrymis prosequebatur Sophonias propheta, hanc hominũ obstinatorum iniuriã, dicens: Væ prouocatrix, & redempta ciuitas, colũba. Non audiuit uocem, & nõ suscepit disciplinã: in domino non est cõfisa. ad Deum suũ non appropinquauit. Cum igitur Christus uideat se ad nos accedere, nos uerò ad eum minimè, in lachrymas prorũpit. Non tantũ ciuitati appropinquabat pedibus, sed cõpassione. Vnde diuites sibi exemplũ petant, ut se exhibeãt ueros Christi imitatores appropinquantes hoc modo ad pauperes, & ad infirmos commiseratione uidelicet Christiana, ac eorum inopiam subleuent, afflictionem consoletur, iacentes erigant, humano

1.Re. 15
3.Re. 11
Hier. 19
Hie.28.
Eze.5.
Eccle.4.
Soph.3.

denique auxilio propè destitutos confirment. Sed proh dolor non ita sese gerūt: appropinquant quidem illi ad egenos in uiis stipem demandanies corporaliter: at si ad commiserationem spectemus, potius ab illis recedunt. Intuentur illos corporeis oculis, pedibus proculcant, cum tædio, & nausea prætereunt: tantum abest, ut eorum miserijs condoleant, leuamenque aliquod afferant. Sibi tamen nō persuadent si nūc oculos a pauperculis auertunt, fore aliquando ut Deus ipse egenorum pater suos à diuitibus auertat: & iure optimo audiet in illa die in qua totius uitę nostrę rationem sumus reddituri: Ite
Mat. 25 maledicti in ignem æternum. Esuriui & non dedistis mihi manducare. Sitiui. &c.

¶ Deinde uidit Deus ciuitatem. Fœlix illa
Mat. 26 quidem si hac uisione non fuisset abusa:
Lucę 19 non enim solet ex Dei intuitu sequi per-
Mat. 9. ditio, sed salus. Sic enim oculos coniecit
Gen. 16 in Petrum, Zacchæum, Matthæum, & misertus est eis: & tandem eos conuertit. Sic uidit Agar ancillam Abrahæ, quæ dixit;
Ps. 103. Tu Deus, qui uidisti me. Ex Dei igitur intuitu nostra procedit salus: è contrario uerò ex auersione oculorum eius perditio. Quamobrem dicebat Dauid: Auertente te faciem tuam omnia turbabūtur: auferes spiritum eorum, & deficient. Cæterum cum Christus hunc intuitum nihil ciuitati profuturum uideret, super eam misericordia commotus, collachrymatus est. Vidit Deus mundum, & miseratione impulsus eius redimendi gratia carnem hanc nostram sibi copulauit, & miserijs humanis subiecit se. Nobis igitur à Deo est petendum, ut nos dignetur aspicere, ac tandem nostri misereri, quemadmodum intuitus est Petrum, & misertus, quando apud Pontificem negauit ipsum. Digne-
Mar. 14 tur prætérea super nostra scelera flere, nosque sua miseratione intueri, ut culpas deleat. Vnde egregius psaltes dominum deprecabatur dicens; Respice in me, & mise-
Ps. 103. rere mei: quia unicus & pauper sum ego.

¶ Porrò quod ad tertium attinet, fleuit super illam: non diruendos quidem muros, non subuertenda ędificia Hierusalem deplorat dominus: sed cæcitatem ciuium eius, & animarum interitum, & iacturam. Licèt ergo modo aliquo, & minus principaliter per has lachrymas prædicet euersionem murorum, & turrium: non deflet nisi peccata, quæ tantæ uastationis causa fuerunt, quam causam subdit ipse Christus dicens; Eo quòd nō cognoueris tempus uisitationis tuæ. Docet prætérea lachrymis esse eluenda peccata, quippe quæ scelerum uulneribus aptissima sint medicámenta, & nihil aliud præstent, quàm cō missa peccata abolere. Licèt enim natos, parentes, amicos, uita defunctos, licèt bona amissa lachrymis prosequaris, nunquam tamen quidquam illorum recuperabis. At si Deum grauiter offendisti, lachrymis offensum tibi reconciliabis, obliteratisque peccatis omnibus amissam recuperabis gratiam. Hic est lachrymarum usus, hic scopus, ad quem sunt dirigendę. Eze. 18.
Vnde dominus per Ezechielem: In quacūque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. Ne ergo in temporalibus lamentandis tempus teramus, sed potius ad abluendas animorum sordes fletum, & lachrymas conuertamus. Si enim approbatissima nobis esset aqua, aut alius liquor ad lippitudinem, & omnem oculorum morbum curandum: & nos eo abutentes pedes lauaremus, nonne iure optimo irrideremur? Eodem prorsus modo lachrymæ peccatis, non autem alijs rebus medentur: si uerò ad huius seculi bona recuperanda applicentur, uanæ sunt. Lachrymę itaque ad nihilum omnino prosunt, nisi ad uulnera animæ curanda: ad alia autem medicamenta nullius esse momenti, perspicuum est. Qua propter uiri prudentia, & sapientia exculti non lachrymantur, nisi pro Deo illatis iniuriis: insa- Luc. 23
num nanque existimant pedes aqua abluere, quæ ad medelam oculorum solummodo utilis est. Quamobrem cum mulieres illæ tempore passionis Christi super ipsum flerent, nolite (inquit ille) filiæ Hierusalem flere super me: sed super uos ipsas: quia uenient dies, &c. Ratio autem quare Christus hęc dixerit, est: quia lachrymæ peccatis adhibentur, ipse uerò absque peccatis erat: ob idq; nolite flere super me q̄a peccator nō sū, sed super uos, & sup peccatores filios uestros. Hāc.n. lacrymarum medicinam Christus prudens medicus ad

peccata

Ioã. 11. Hebr. 5 peccata delenda solum esse applicanda dicebat. Hæc etiam est causa, quare super Lazarum fuit collachrymatus, quia scilicet mors introducta fuerat per peccatum, contra quod tunc infremuit spiritu. Et in cruce testante Paulo ob nostra flagitia lachrymis orauit clamore magno, & exauditus est pro sua reuerentia. Præterea cum sanasset aridam manũ cu- Mar. 3. iusdam, ut ait Marcus, contristatus est super cæcitatem cordis eorum. Quam cæcitatem nunc etiam deplorat, atque ideo dicit, Si cognouisses & tu. Vsum lachry- 2. Re. 12 marum probè tenebat regius ille propheta Dauid, nam cum aliquando filius puer ex Bersabeæ moreretur, mortemque eius audisset, ab statis surrexit, & mensæ lætabundus indulsit, ac Bersabeen non mediocriter est consolatus. Quod ideò fecit, q̃a fletus suscitare nequit uita defunctos, & puer ille innocens & absque peccatis erat. At quando impius Absalon fuit interemptus, damnationem eius timens, lachrymis mortem eius lamentabatur, dicens, 2. Re. 18 Absalon fili mi, fili mi, Absalon. Quis mihi daret, ut moriar pro te? Intelligebat enim sanctus uir filium flagitiis immersum diem obiisse. Eodem modo Christus dominus nunc crimina, scelera, & cæcitatem Hierusalem lamentatus ait, O Hierusalem, Hierusalem, quis mihi daret, ut morerer pro te? Si Dauid Absalonis mortem deflebat, amore, quo eum diligebat in cã existẽte, dicens, quis mihi daret, ut moriar pro te, quanto iustiori ratione hoc facere Christus poterat & plorare, quis mihi det Hierusalem, ut moriar pro te? Maiori certè dilectione ꝓsequebatur Christus Hierusalem, quàm Dauid filium suũ Absalon, quò fit, ut Christus pro Hierusalẽ mortem susceperit, non uerò Dauid pro Absalone. Quis mihi daret ò Hierusalem dilectissima, ut moriar pro te? Itaque ego usquequo pro te mortem suscipiam, non quiescam. Lachrymæ certè Dauid nihili fieri debent, si lachrymis, quas emisit, & effudit Christus, æquiparentur; Vterq; itaque super peccata defleuit. Flebilia uerba super Hierusalem Christus proferebat, quam abundare peccatis sciebat. Si Christus hoc tempore è cœlo in terram delaberetur, ut olim carne passibili, conspiceretque tot ciuitates, regna, & imperia innumeris flagitijs inquinata & immersa, non potuisset à lachrymis temperare. Etenim si super Hierusalem unicam ciuitatem tot lachrymas profundit, quid super tot regiones, & ciuitates facturum fuisse arbitrãdũ est? Certè incessabilibus lachrymis super hanc potius ploraret ciuitatem quàm olim super Hierusalem fleuit. Ampliora enim beneficia, quàm Hierosolymitani illi accepimus à domino, sceleraque nostra, & ingratitudo maiora certè sunt sceleribus ciuium Hierusalem, &c.

Adnotandnm præterea, quòd in hoc maximè ostenditur Dei sapientia, nam quid animi sordes potius elueret, quã id quod ex intimis defluit partibus, nempe lachrymæ? peccatum duo in mundum inuexit, mortem scilicet, & tristitiam. De primo ait diuus Paulus, Per unum hominem peccatum, & per peccatum mors. De secundo fecit mentionem ipse dominus, cum dixit Euæ, In dolore paries filios. Cæ- Rom. 5 terum his etiam duobus a se inuectis de- Gene. 3. letur peccatum. Voluit dominus, ut filiis peccati deleretur peccatum. Quemadmodũ enim, ut Philosophi naturales tradunt, & refert Lactantius, cineres, & pulueres combustæ uiperę, ad ipsius morsum ueneuosum sunt præsentissimum reme- Lact. dium, ac ut tinea ex ligno nata ipsum cõ- Firm. sumit, ita ex peccato nascuntur hæc duo l. de ira ipsum penitus delentia. Quòd autem Dei. ca. mors peccatum deleat, patet in martyri- 13. bus, quorum mors, & martyrium in causa sunt, quare illis peccatum remittatur. Deinde Christi Redemptoris mors animarum nostrarum mortem destruxit. Deinde Paulus, uos (inquit) moriemini, ut morte peccata soluantur. Secundum Rom. 7 innuit dominus per Ezechielem dicens, Eze. 18. In quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum, &c. Lachrymis, dolore, tristitia, delentur peccata, & animarum nostrarum uulnera curantur. Vnde Petrus Spiritu sancto afflatus peccatoribus quibusdam dixit, Pœnitentiam agite in remissionem peccatorum. Ex dictis itaque patet Christum nòn mœ- Act. 2. nia, non turres Hierusalem, sed flagitia eius lachrymis fuisse prosecutum. Restat

nunc

aquæ dulces quidem sunt, se ad salsum, & amarum mare semper tendunt, sic hominum uita dulcis est, tendit tamen in
Hie. 18. amaritudines sepulturæ. Vocauit aliquãdo Deus prophetam Hieremiam & adduxit in domum figuli cuiusdam, ut ibi prophetam edoceret, cum ubicunque id præstare potuisset: innuens domum illam esse sepulturam, ubi ueræ sapientiæ schola est, in qua Deus admirabilem doctrinam suos edocere consueuit: ibi quidem de natiuitate huius uitæ informantur, & qui sint considerant, & quem
4. Re. 9. finem sint habituri ponderant. Iezabel ad fenestram ornata stetit capite putans se decepturam Iehu: & tandem dilacerata est à canibus, nihilque præter capitis caluariã, & pedum & manuum extremitates superfuit. Mundus principia instar capitis Iezabel habet composita, sed tamen finis huius compositionis pessimus est. Extremitates eius solum in memoria supersunt, quia Deus nos uult hæc recordari: & finem uitæ nostræ meditari. Flet itaque Christus, quia Hierusalem gaudebat, & reficiebatur præsenti prosperitate, non autem futura mala præuidebat.

Ps. 102. ¶ Denique plorat Christus hominum uesaniam, quippe qui periculosissimè ægrotantes nolunt curari. Non enim miratur homines peccare, cùm probè teneat carnis nostræ fragilitatem, ipse nanque (ut Psalmographus ait) cognouit figmentum nostrum, sed miratur quòd præsentissimum remedium aspernentur, & cum infirmi sint, curari nolint. Peccatis te coinquinasti, infirmitatem ex culpa contraxisti Christus cœlestis medicus domum tuam curandi tui causa uenit, imò, ut te cures inspirationibus, incitat, ultro & gratis medelam facturus adest. Sed (proh dolor, ita nequam & uesanus es, ita perditus, ut in uitijs tuis persistere, quàm purgari, malis? Peccare fragilitati humanæ condonandum est, sed nolle sa-
Mat. 26. nari, & flagitiis obstinatè persistere, dæ-
Ioã. 13. monis est, ne dicam hominis. Ter Christum negauit Petrus, a Domino tamen, nec incusatus, nec reprehensus legitur, obiurgauit tamen in ultima cœna quando pedes ipsi lauare parabat, & Petrus renuebat. Non ita acerbè ipsum ter negantem increpauit: tamen acriter pœnas se Petro daturum promisit, nil otioni pedum acquiesceret. Adiit Christus, ut ciuitatem hanc infirmam inuiseret & curaret, illa tamen nec Christum uerum medicum, nec tempus uisitationis suæ cognouit, imò ipsum illius redimendi causa uenientem eiecit, nec eum excipere uoluit, nec aduentum eius in suam utilitatem conuertere, quocirca ipse lachrymas nequiuit cohibere. Cupit Christus eam sanare, & ipsa curari recusat. Sic se habet super animam infirmam peccatisque grauatam, non solum flet Dominus propria flagitia peccatorum, sed propter multos annos, quos sceleribus immersi consumunt, nec peccatum expellere uolunt, nec Christi inspirationibus, nec concionibus, nec aliis conuersionum mille modis acquiescere. Quæ mala, quam obstinationem Christus nunc defiet.

¶ Ad nostram autem eruditionem & hoc Christi facto discamus, primò quantum propria scelera plorare debeamus, cum ille ita deploret aliena. Flet Christus nostra peccata, flet hominũ stoliditatem, & risum. Nam conspiciebat Hierosolymitanos ridentes, & tripudio in rebus pessi- Prou. 2.
mis (ut inquit Salomon) exultantes; lau- Psal. 9
datur enim peccator in desideriis animę suæ, & iniquus benedicetur. Flebat eorũ fletum è uestigio subsecuturum, & ideo dicebat illis; Væ uobis, qui ridetis, quia Lucæ. 6.
flebitis. Discamus etiam nos lachrymas Christi magnificare, & cum illo nunc flere, ut cum illo rideamus. Discamus flere mala, & damna proximorum nostrorum, & de ipsorum miseriis condolere. Flenda enim sunt aliorum peccata, ut Christus Nu. 25.
exemplo docet, non ridenda. Vnde in libro numerorum dicitur, quòd Moses & filij Israel flebant peccata sociorum, & fratrum filiorum suorum, ante fores tabernaculi. Sic flebat Paulus super quos- 1. Co. 12
dam qui peccauerant, & nullam age- Phil. 2.
bant pœnitentiam. Et alibi flebat super eos, qui ex fidelibus facti erãt infideles, & crucis Christi hostes teterrimi, uentrem suum pro Deo habentes. Et iterum Corinthijs ait; Quis infirmatur, & ego non 2. Co. 11
infir-

infirmor? Quis scandalizatur,& ego non uror? Et Iob sanctissimus. Flebam (inquit) super eo qui afflictus erat: & compatiebatur anima mea pauperi. At nunc prohdolor, Christiani quàplurimi in eorũ casibus, & infoelicibus aduentis impudentissimè lætantur. Gaudio exiliunt, & proximorum peccata aliis detegunt,& diuulgãt: præsertim seculares homines exhausto omni robore clericorum,uel monachorum infortunia (si quæ illis accidunt) iterum ac sæpius aliis ea ignorantibus narrare solent, cum potius id obtegere multas ob causas tenerentur. Nõ atEzec. 9. tendunt hi miseri ad illud Ezechielis ubi uiri aliorum peccata gementes signari iuPs. 108. bẽtur à domino,ut illis in die furoris Domini parcatur. Hoc debet esse piorũ munus, nempe flere,& pro peccatoribus orare. Sic faciebat Dauid: Ego autẽ (inquit) orabam. Discamus igitur mansuetudinẽ, & inimicis & calumniatoribus peccantibusque omnibus condoleamus. Sic erimus boni Christiani, Christi etenim ineffabilis est amor erga populum perditio ni iam proximum, & ideo illorum uesaniam & interitum uehementer dolet. Nõ ne est maximum amoris argumentum nullius unquam uindictæ meminisse, cũ tamen toties tam ignominiosè fuerit tractatus? Imo uerò ingenti misericordia commotus illorum cæcitatem, & futurũ malum deplorat. Si iudex es sententiam iustitia impulsus contra reum profer, cãque officio, non odio, non maleuolentia ductus exequere. Propone tibi ob oculos Christũ, qui in inferenda pœna tardus est, & illam lachrymis manantibus pronunEsaia.1. ciat,& quasi coactus ingerit. Vñ in Esaia:
Eze. 18. Heu (inquit) consolabor super hostibus meis,& uindicabor de inimicis meis. Hoc est quia nullum aliud remedium est, puniam oportet. Et in Ezechiele: Quare moriemini? Nolo enim mortem peccatoris, sed magis, ut cõuertatur,& uiuat. Et quia nos inuitos punit, ideo ob animaduersionem, qua erat usurus in ciuitatem Hierusalem, lachrymatur. Si enim illam puniret hilaris, in eius perditione lætari uideretur q̃d à Deo est ualdè absonum. Discimus etiam ex hac historia Deum misericordẽ esse,& iustũ. Nã si nostræ inbecillitati omnia cõdonaret, & nostra scelera impunita relinqueret, nequaquã esset Deus iustus. Iam uerò si omnes lapsus nostros ita castigaret, ut nihil remitteret, nõ esset Deus misericors: At scriptura sacra hæc duo at Ps. 100. tributa Deo congruere affirmat. Misericordiam inquit Dauid & iudicium cãtabo tibi Domine. Et Deus ipse dicit; Ego Exo. 20. sum Dominus Deus, & fortis & zelotes: uisitans iniquitates patrum in filios in tertiam & quartam generationem eorũ, qui oderunt me, & faciẽs misericordiam in millia his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Hæc duo ostẽdit hic Christus. Primum, quia flet per misericordiam, secundum, quia ingressus templum cœpit eijcere uendentes & ementes. Per fletum intelligere possumus spem & fiduciam misericordiæ dei, per seueritatẽ autem, qua in templo usus est, metum nobis incuti intelligimus, ne tam temerè contra Deum agamus. Hinc etiam miseriam nostram discamus lamentari. Si enim flet qui nullam debuit sentire miseriam, quanto iustiorem flendi causam habet ille, q̃ innumeris miserijs & necessitatibus est immersus? Ad hoc possem accõmodare quod Christus in passione sua di Luc. 23. cit, Si in uiridi ligno fit hoc, quid erit in Lucæ. 7. sicco? Hoc est: Si boni & insontes lachrymis nequeunt temperare, improbis & peccatoribus quid accidet? Hanc ob causam peccatrix illa mulier tam ardenter & abũ Psal. 63. dè flebat, ut pedes Christi rigarentur. Sic Psal. 41 etiam flebat Dauid cum dicebat: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis, stratum meũ rigabo. Et iterũ: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Discamus hinc etiam uanam hu Eccle. 2. ius mundi lætitiam & risum cõtemnere. Eccle. 7. Vnde per Sapientem dicitur: Risum reputaui errorem: & gaudio dixi, quid frustra deciperis? Et iterum; Melius est tibi ire ad domum luctus: quàm ad domum conuiuij. Apertè ostendit hic Christus quàm uanus sit huius mũdi risus, quem talis finis consequi debet, hanc inter factum, pompam, honorem & risum huius seculi, ip Lucæ. 6 se in lachrymas prorumpit. Ob idque Iaco. 6. ait; Væ uobis qui nunc ridetis quia flebitis. Et Iacobus, Risus uester in luctum conuertetur. Si magni facimus aquas florum

rum, aut herbarum qui abluunt oculos, aut uulneribus medentur: cur non magnifacimus lachrymas, quæ animæ sordes abluunt, eiusque ulcera saluberrimè sanant? Hic liquor est omni balsamo pretiosior, utilior, & salutarior: quod significare uoluit Salomon cum mare fusile, & 3.Re.6, lateres in templo constituit. Cum domus aliqua incendio flagrat, qui ei succurrere uolunt ad aquam accurrunt. Sic nos cum uidemus animas nostras flammis impiarum cupiditatum correptas & incensas, ad lachrymas statim sumus recursuri, ut illis incendium extinguamus. Vt in pelui nūmus non potest uideri a certo quodam, aliquantulumque distante loco: sed si peluis aqua impleatur, statim ab eodem loco nummos cernitur. Eodem prorsus modo anima nostra in uasa huius corporis delitescens, ut pote nūmus pretiosissimus, imagineque Dei insignitus, non uidetur. unde fit, ut nos ipsos ignoremus: nisi iniecta aqua, hoc est, profusis lachrymis, quibus pestiferas eius labes abluamus. Vana uerò mundi lætitia excæcat, & perdit homines. Hanc igitur lætitiam contemnendam putemur. Maluit Moses affligi cum Hebr.11 populo Dei, quàm gaudere in risu, & mūdi prosperitate apud Pharaonem: quamobrem negauit se esse filium filiæ Pharaonis. Sed de his satis. Nunc autem quid flens dicat Christus super ciuitatem Hierusalem, audiamus.

Quia si cognouisses & tu: & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nūc autē abscondita sunt ab oculis tuis.

Hæc uerba animum compatientem indicant, quasi dicat Christus: O Sion & Hierosolyma, ecce uenio Rex tuus & Salvator, quemadmodum Prophetæ de me dixerunt: Sed uenio mansuetus, & pauper: ideo me nō cognoscis, sed contemnis me, a quo uno uitam & æternam salutem habere possis. O si cognosceres quid ad pacem inseruire tibi possit, nec ita insensibilis esses in tuo proprio damno. O si nunc cognosceres in hac die tua, tot, tantasque promotiones ad eiusmodi cognitionem habere possis. Etenim nunc dum me habes, qui tibi regnum cęlorum annuncio, orta est tibi dies salutis & diuinę visitationis, id quod iam pridem ex mea doctrina & uita, ex tot denique & tam euidentibus miraculis didicisse debebas. Sed ò popule infęlicissime, qui hæc ne uidere, nec cognoscere uis: & ideo sæuis in me, & me quæris occidere: quem meritò iuxta exēplum totius populi toto animo accipere debebas. Verum quod nunc non uides, id magno tuo malo in posterum uidebis.

¶ Aduerte autem, quòd Christus cum hæc uerba scissa, & absque perfecto integræ orationis sensu protulit, nobis significauit ingentem animi dolorem, ob quē uox hæsit faucibus: & lingua perfectè pronunciare & exprimere sensum suum non potuit. Etenim fletus a tristitia oritur, & sicut gaudium dilatat cor, ita tristitia cōstringit: corde uerò constricto, & congelato, uix potest, quod intus est, exire. Vnde Psal.32 in Psalmo: Statuit aquas quasi in utre: a quo nihil potest exire. Igitur quia cor Domini cōstrictum erat magnitudine doloris pro peccatis populi Israel, non potuit tunc integrum explicare sermonem: ideo ait; Si cognouisses & tu: & in hac die quæ ad pacem tibi. Est aposiopesis figura; sicut illud Comici: Ego ne illam, quæ illū, quæ me, quæ non? Flet pater ob mortuum filium, quem unicè diligebat: & cum rogaretur, ut uelit causam tanti fletus exponere, non potest eius mortem exprimere, & ita abrupto sermone, filius (inquit) solus, habilis & pollens ingenio, adolescens. Nec filii obitum explicat: nec dolor & tristitia id rogantibus narrare permittit. Sic loquitur hic Dominus: quare supplenda sunt, quę desiderātur. Ait igitur: Si cognouisses: s. ruinam, quæ imminet: uel me Redemptorem tuū. Et ru. s. fleuisses, quæ modo exultas. Et quidē in hac die tua. s. quæ lætaris & gaudes: & tibi, & nō Deo uiuis, quare tua dicitur dies & non Dei: Quę ad pacem tibi, temporalem, & non transitoriam faciunt: pœnitentiam faceres in hoc tempore uitæ tuæ, & me Saluatorē cognosceres. Nunc autem tēpore lætitiæ tuæ abscondita sunt ab oculis tuis mala tibi imminētia: certè nō rideres, ut modò rides, sed potius lugeres. Non solū hoc in loco, sed in alijs scripturæ supplēda sunt uerba: ex quibus aliqua adiiciemus. In secundo Regū dicitur; Et Dauidi annunciauit, ubi 2.Re.16

nullus

nullus qui nũciaret exprimitur:& sic subaudiendus est nuncius. Et in primo Regũ dicitur, & secundum tempus, quòd Samuel.s.prædixerat. Et in eodem libro habe
1.Re.13 ruretiam. Et tibi pepercit, scilicet ani-
2.re.24 ma mea. Et de Oza etiam legitur, quod
2.Re.6. misit ad arcam.Scilicet,manum suam. Et Zacharias ait; Salutẽ ex inimicis nostris.
Lucæ.1 Scilicet,ut daret.

Sed hæc aliqua obseruanda sunt. Primum, quòd Christus ante omnia ciuitati Hierosolymorum precatur agnitionem præsentis boni, & futuri mali:quandoquidem ignorantia causa est totius mali.Vn-
Deu.22 de Moses ad populum suum dicit:Popule stulte & insipiens hæccine reddis Domino? Vtinam saperent atque intelligerent: & nouissima prouiderent. Sed Domine te rogo cur inquis, quòd illi te non nouerunt? Nonne tibi obuiam gestantes manibus ramos occurrunt? Nonne uiam uestibus suis instrauerunt? Nonne omnium ore & uoce uocaris mũdi Saluator: filius Dauid,& Rex Israel? Non denique te ueluti uerum Messiam ueneramur? In hoc cognosces Christum nihil de cærimonijs curare, quando cor ab illis dissonat. Hi enim diuina præcepta non obseruabant: & cærimonijs exterioribus solummodo Christo satisfacere se arbitrabãtur. Ecclesiæ cærimoniæ optimæ, & sanctissimæ sunt: nonnulli tamen non solùm pias & sanctas putant, uerum etiam omnem perfectionem in illis collocant: & quod longè peius est,cum auersum à proximis suis habent animum. Itaq; caput demissum, manus coniunctas, pectorique adhærentes, inclinationes corporis, & alia huiusmodi, parua illa quidem magnifaciunt: at animorum mille sceleribus inquinatorum penitus obliuiscuntur. Cærimonias ergo huiusmodi aspernatur Christus:& ideo Hierosolymitanorum(qui toti in cærimonijs erant occupati) miseriam & cæcitatem nunc deflet.

Obserua etiã quòd hæc dies uitæ huius data est nobis ad pacem, ut sic possimus pacẽ æternã, gaudiũque nobis comparare. Expectemus item diem aliam, in qua Christus in tribunali sedebit, & puniet, quod nunc in die gratiæ & pacis dissimulat. Hi igitur duo dies attentissimis animis sunt considerandi. Horum dierum alter Dei,alter uerò hominis est. In die quidem hominis,poterit homo quodcunque sibi placebit operari,tacente Domino. Po- Hier.37
terit Sedechias Dei prophetam præcipitare in foueam, & illum fame enecare, alimenta per uncias suppeditans: & Dominus tacebit. At cum altera illa dies uenerit,capiet Dominus Sedechiam, & captũ Hier.39
priuabit regno, coram Hierusalem affli-
ctabit,in præsentia regis Babyloniæ Sede- 4.Re.25
chiam uinculis constrictum in carcerem abripiet, & tandem rex ipse Babyloniæ Sedechia inspectante ipsos filios obtruncabit. Itaq; quemadmodũ homo in die Psal.74.
suo uiuens adhuc quodcunq; libuit effecit:ita Deus in die suo iustitiam exercens, uniuiq; pro meritis præmiũ reddet. Vnde illud: Cùm accepero tps, ego iustitias iudicabo.Inter iustum & flagitiosum hominem hoc maximè interest: nam dies & uita tota hominis probi, dies est Dei: etenim per totum uitæ curriculum,Dei operibus intentus est. At improbi & scelerati hominis dies, ipsius solummodo dies est: per totam nanque uitam gulæ, palato, & genio ĩdulgẽs libidinibus sese dedit. Qua Iob. 8.8
propter ipse iã transacto die inquit: Dies mei sicut umbra trãsierunt. Vmbræ cõparatur homo,quia ut umbra in omnibus similis homini est:ita mũdanus homo omnes mundi motus,& cursus exequitur: nã umbra est, & mundũ insectatur. Ergo age o homo,& in hac tua die, dum uita tẽpusq; sinunt, ad rectè operãdũ accingere: dum non occidit hic dies tibi necessaria cõpara: nã cũ nox illa tenebricosa mortis aderit,iã tunc rectè operari nõ erit in manu tua. Qua de causa angeris animo,laboribus conflictabere & miserijs,quibus totus undique ita teneris oppressus, ut ex illis ad pœnitentiæ meritiuæ portum emergere non liceat? Quamobrem si sapis præsentis uitæ tempore ad sanitatem, salutẽ, & pœnitentiam uteris.

Tertiò hęc mala uẽtura abscõdita dicit ab oculis suis Qua pp multi securius peccãt,& patiẽtia Dei ita abutuntur,ut multo peiores in dies effecti in consuetudinẽ peccandi dilabantur. Vnde in Ecclesiastico Eccle. 8
dicitur: Quia non citò profertur contra malos iudiciũ,absq; ullo timore filij homi

num

num perpetrant mala. Item: Sunt impij cogitantes non rectè. Venite inquiunt, fruamur bonis, quæ sunt, & utamur creatura, tanquam in iuuentute celeriter. [Quia uenient dies in te.] Idest, contra te. Aduertè, quod quando loquebatur Christus de pace peccatorū, & de tempore uitæ præsentis, in numero singulari dixit, in hac die, sed quando locutus est de pœna, & calamitate uentura, dixit, dies in numero plurali. Hinc intelliges, quam breuis sit fœlicitas mūdana, quàm breui trāseat præsens delectatio: quàm uerò longus cruciatus, utpote sempiternus, finemq; cariturus. Breue enim est, quod delectat, & æternum, quod cruciat. Voluptas non dum uenit: quādo finita est: at cruciatus, tormenta, & afflictio ob illam breuissimā uoluptatem in perpetuum durabūt. Hoc certè peccatoribus erat ualdè considerandum, ad quod si diligenter attenderent, rebus his mundanis nequaquam sese impij carent, sed quia incauti se gerunt, & incōsideratè, facilè irretiuntur. Et sunt simillimi adolescentibus nobilibus, & opulentorū filiis, qui licèt apud parentes in deliciis, & uoluptatibus delicatè educentur, rerum tamen non sunt experti, & si quando iter aliquod faciunt, ad diuersoriūq; appellunt, in quo diuersorii dominum, hoc est cauponam egregia facie, hilariq; offendunt, per iactantiam omnes pecunias, quas deferunt, consumere non dubitant. Quapropter exinaniti è diuersorio ipso egrediuntur, non sine magno plerunq; dolore. Hoc exemplum ante oculos tibi statue, atque intimè meditare, nā hæc uita diuersorium est, res uerò illius, & deliciæ ueluti diuersorij huius dominę, ac ita cum ob ipsas omnem substantiā cōsumamus, uacui omnino ex hoc diuersorio egrediemur. Veniet inexorabilis fallaxq; caupona, nempe mors, & omnes nimios sumptus, quos in taberna huius uitæ fecisti, tibi cōnumerabit, & apud inferos omnium epularum pretium solues. Veniet enim dies in te, inquibus omnium risuum, & cachinorum pœnas pendes. Porrò causa, ob quam minatur dominus, & hos dies tribulationis in memoriam reuocat, alia non est, nisi, ut conuertamur, & nos in meliorem frugem, mentemque Eccl. 18.

recipiamus. Repente inquit apud Hieremiam loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, ut eradicem, destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiā egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui, ut facerem ei. Sic Christus nihil aliud desiderabat, quàm pęnitentiam: & satis tempus ad eam agendā concedebat. Niniuitæ quadraginta tantū dies habebant pœnitentiam, hi uerò quadraginta annos, quia post quadraginta annos subuersa est a Tito Hierusalem. Verum his quadraginta annis nō tm̄ efficiebant, quantū Niniuitæ tribus diebus: qua Hier. 18
re cū iudicium dei incipiebat abscindere hāc arborem nullum erat refugium, nec clamor ullus proderat. Auxiliatorem quidem exoptant, sed nullus erat. Propterea Christus illis prædixerat: Venient dies, qñ desiderabitis uidere unum diem filii hoīs & non uidebitis. Et iterum. Ego uado, & quæretis me, & in peccato uestro moriemini. Hoc modo deus punit hominum ingratitudinem; Vocaui (inquit) & renuistis, ego uerò in interitu quoq; uestro ridebo, & subsannabo cū uobis id quod timebatis aduenerit. Tunc uocabunt me, & nō exaudiā. Hoc nobis dictū putemus. Differt enim deus pęnam, ut peccatores cōuertantur. Sic expectat Hierusalem, & expectauit Cain: quem post fratris inuidiam, post homicidium, post perditionē, & post impietatem non puniuit illicò, sed dedit tempus pęnitentiæ. Quamobrē multi censent illum usque ad septem generationes fuisse dilatum, ut saltem malis ipsis, & longo uitæ mœrore compulsus tandem aliquando resipiscens pœnitentiam ageret, & ueniam mereretur. Sed quæres: Cur Deus non expectauit Adam, sed statim puniuit, Cain autē non statim? Quia inter patris, & filij peccatū interposita est agni innocentis mors, idest Christi passio, cuius causa extitit Adæ peccatum: nisi enim Adam peccaret Christus non moreretur, & propter eius meritum hanc misericordiam consecutus est Cain, ut ad pœnitentiam sibi prorogaretur tempus, locusque daretur. Hoc etiam modo se cum multis peccantibus habet. Omnium miseretur, & dissimulat Ionæ. 3
Luc. 17
Ioan. 8
Prou. 1
Gen. 4.
Gen. 3.

peccata hominum propter pœnitentiam: & sic Hierosolymorũ excidium per quadraginta annos distulit, ut resipiscerent, & pœnitentiam agerent. Sic se habet tecum, qui postquam te peccatis coinquinasti, uitam immerenti concedit, ut pœnitentiam agas. Ideo Paulus: An ignoras, quod patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Sed proh dolor: permulti scelera sceleribus cumulantes trahunt iniquitates in funiculis uanitatis, ut ait Esaias) & quasi uinculum plaustri peccatum. De talibus dicitur ĩ libro Iob. Dedit illi deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur in superbiam. Nonne abusus est cum id, quod tibi concessum est ad emendationem, tu uertis in damnationẽ tuam? Sed ut scias, quod sit ut Deus peccatores expectat, ita obstinatos sæuissimè punit, subiungit Paulus. Secundum duritiam tuam & impœnitens cor tuum thesaurizas in diem iræ, &c. Hæc duo in hoc loco maximè sunt perpendenda. Primum, Dei misericordia, qui tot annis expectauit Hierusalem. Secũdum, seueritas iudicii. Quæ duo colliges ex Paulo dicente dei misericordiam patienter expectare, & quòd iram peccator obstinatus thesaurizat: ideo postquam deus expectauit Hierusalem, vide quid dicat.

Rom. 2.
Esa. 5.
Iob. 24.

[Et circundabunt te inimici tui uallo, & circundabunt te, & cõgustabunt te undiq;, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem.]

Ios. li. 6. & 7. de bello Iuda Hegesippus li. 5. cap. 20.

Maxima omniũ populorum fuit Iudęorum calamitas & euersio, ut testatur Iosephus testis oculatus, & Hegesippus contẽporaneus Apostolorum: & ad hanc usque diem eorum dissẽminatio, & per uniuersum terræ orbem dispersio durat. Vnde infertur eos grauissimè peccasse, quippe qui Prophetas cognouerunt, & Christum, ac ipsius sectatores per summam crudelitatem occiderunt, & eorum saluberrimas conciones omnino sunt aspernati, quæ omnia grauissimo & atrocissimo corporum supplicio, animorumque damnatione sempiterna solet Deus castigare. Alienis ergo malis edocti discamus Christi Prophetas, concionatores, pastores, & episcopos non persequi, sed eorum monitis, & doctrinis saluberrimis acquiescentes ipsos amemus, ad eorum uiuendi rationem, instituamur, ne æternis afficiamus suppliciis. Hinc præterea colligimus à Deo familias, oppida, ciuitates, regna denique solere pœna mulctari, quando peccata publicè cõmissa impunita relinquuntur, & delinquentes non solùm nõ castigantur, uerũ omnium suffragijs defenduntur, & liberantur. Sic mundus diluuio perijt, sic nefandæ illæ ciuitates Sodoma, & Gomorra incendio conflagrarunt, sic Hierusalem a Romanis funditus excisa est. Hoc idem timeant sibi quicunque simili scelerum genere Deum offenderint. Hinc discamus proximis iniurias non esse faciendas: nam si mortem filii sui ita ultus, eadem procul dubio ratione ulturus est iniurias illatas proximis nostris, cum ipsius sint etiam filij, puniuit olim omne genus humanum propter Adæ peccatum, populum Israeliticum propter Dauid: Sodomam & Gomorram propter suorum ciuium scelera. Pœna mulctauit profectò nos, nisi cum Christo fleuerimus, & cognouerimus tẽpus uisitationis nostræ. Discamus hinc alieno sapere periculo, & ex alienis malis nostram uitam componamus, nec abutamur dei misericordia, ne incidamus in manus dei uiuentis. Ne dicamus, maximè misericors est Dominus, ipse nostri miserebitur: quapropter nũc fidenter peccare poterimus. Meminerimus potius hanc Dei misericordiam comitem esse iustitiæ, ac ita nisi pœnitentiæ operibus dei iram præoccupauerimus, nos fore grauiter, & in sempiternum puniendos ob nostra flagitia. Meminerimus præpotenti Deo neminem posse resistere quantumuis fortem. Iactabant se Iudæi in templo illo, & cultu externo credentes propter magnificentiam tanti templi nunquam fore, ut Deus permitteret urbem erui; soloque penitus ęquari, cum tamen ipsi flagitiis sese dederent, sed sua longè falsi sunt opinione, nam legimus apud Hieremiam: Hæc dicit Dominus Deus exercituum, Deus Israel, Bonas facite uias uestras, & studia uestra, & habitabo uobiscum in loco isto. Nolite confidere in uerbis mendacij dicentes, Templum domini

Gene. 8. Gen. 19.
Gene. 3. 2. Re. 24. Gen. 19.
Heb. 10.
Hiere. 7

domini, templum domini, templum domini est. Propter templum, & diuinum cultum solummodo se fore defendendos arbitrabantur Iudæi: cum impiis essent nimis, & peccatis irretiti. Nec nos putemus fore liberandos tantum propter ordines, quos accepimus, tonsuras, religionis habitus, & clausuram ab ira Dei: nisi tales interius fuerimus, quales esse debemus. Nec filiatio, & origo ab Abrahã, nec tẽplum, nec aliqua religio Iudæos liberauit: erãt ipsi peccatores, quare iustissimis pœnis afficiebantur. Vnde sequitur: [Eo quod non cognoueris tẽpus uisitationis tuæ.] Quemadmodum cæci, si aliquibus prætereuntibus obuiant, & cõcurrunt, statim illis irascuntur, & eos cæcos uocãs: ita nos de propria nostra fortuna querimur, si mali aliquid, uel infortunij contigit, nõ intelligentes id nostra culpa euenisse. Propter ipsius peccata suppliciis affecit dominus Hierusalem, quia uisitationis suæ tẽpora non cognouit. Sic deus ob detestabilia nostra scelera, nos affligit, & castigat. Nihil est, quod magis Deũ irritet in nos, quã ingrati animi crimẽ: etenim Deus nõ uisitare in hac uita cupit in ira sua, & uirga, sed benigna potius miseratione. Visitauit nos homo factus, tãquã creator creaturã suam, tanquam redẽptor captiuũ: at tantum est nostri animi ingrati crimẽ, ut ẽt si lux in mundum uenit magis tñ tenebras iniquitatis, quãm iustitiã diligamus.
Ioan. 1. Deus in mũdo est, & illũ creauit: sed mundus eũ non cognouit. In propria uenit, & sui eũ nõ receperunt: quare in nobis impletum cernimus illud Esaiæ: Filios nutriui,
Esai. 1. & exaltaui: ipsi autẽ spreuerũt me. Cognouit bos possessorẽ suum, & asinus præsepe
Hier. 8. domini sui: Israel autem me non cognouit. Et Hieremias: Miluus in cœlo cognouit tempus suum: populus autẽ meus nõ intelligit iudiciũ dñi sui. Sed historiã prosequamur. [Et ingressus in tẽplum cœpit eiicere ementes, & uendentes, dicens illis; Scriptũ est; Quia domus mea domus orationis est.] Ante omnia ad templum it, & ibi uult indicare se illorum irã nõ timere, nec crucem, & passionem uelle fugere: sed sponte sua se illis committere excruciandum. Secundò uoluit indicare regnũ suum non in foro, & mundo, sed in tẽplo, & in domo dei fore: idcirco nullibi frequentius cõspiciebatur, quam in templo. Nesciebatis (inquit) quod in his, quæ patris mei sunt oportet me esse? Tertiò uo- Luc. 2.
luit docere omnes homines, primum esse Matt. 6.
quærendum regnum dei. Præcipuè autem uoluit omnes pastores admonere, ut summam suam curam eo conferant, ut non thesauros accumulent, sed ut donum dei sibi commissam, puram, & mundam seruent. Aduerte autem illos fuisse inuentos uendentes, & ementes. Iam deus per prophetas illos obiurgauerat, quòd templa profanarent huiusmodi rebus. Quid Hier. 11
est (inquit apud Hieremiam) quòd dile- Esai. 26
ctus meus in domo mea facit scelera multa? Et apud Esaiam: In terra sanctorum iniqua gessit, & non uidebit gloriam domini. Negabant id quidem: sed deus poterat eos conuincere. Vnde inquit; Quid niteris bonam ostendere uiam tuam? Ec- Hier. 2
ce ego in iudicio contendam tecum. Et iterum; Ego sum, ego uidi: dicit dominus Sed iam res ipsa docet; Inuenit ementes, & uendẽtes in templo: dicit Euangelista; Hier. 7
Ac si diceret; De quo toties questus fuerat, & ipsi negabant, nunc re fuit cõfirmatum: nec.n. tunc negare poterant se in templo illicita, fecisse, cum Christo fuerint cõprehensi; Væ autem homini illi, quem sæpe sæpius præmonitum, deus in peccatis deprehendit. Si enim Christus discipulos Mat. 26
suos increpauit, quia solummodo dormiebant: quid credimus esse facturum illis, Mat. 24
quos peccatis immersos inuenerit? Huc 1.Thes. 5
spectat illud Christi. Malus seruus dicit in corde suo; morã faciet dominus meus uenire, & ob id cœpit percutere conseruos, ueniet dominus in die, qua non sperat. Cum dixerint pax, & securitas, repentinus superueniet interitus. Erant ipsi inscii ementes, & uendentes cum repẽte dominus iratus eos expellere cœpit. In hunc ergo modum solet uisitare impios, & flagi- Psal. 9.
tiosos homines. In operibus manum suarum comprehensus est peccator. Quamobrem oportet diligenter aduertere ne dominus nos ita imparatos inueniat. Cũ enim deum aduẽtus domini ignoremus, statim sine mora de conuersione nostra, in melioremque frugem receptione cogitemus. Fieri enim potest, ut hodierno

die adsit Christus cum flagello, nosque in mediis uolu ptatibus reperiat: ac ita nulla excusatione admissa grauiter castiget.

¶Scire tamen operæ pretium erit, unde fuerit introducta huiusmodi consuetudo, ut in templo columbę, & alia id genus uenderentur, & emerentur. Quia in illo templo innumerabiles (ut ait Hieronymus) immolabantur hostiæ, taurorum, & arietum, & hircorum: & ne pauperes absque sacrificio manerent, offerebant pullos columbarum, & turtures. Adde, quòd illi, qui à longè distantibus locis ueniebant non habebant uictimas: quapropter excogitarant sacerdotes emolumenti causa, ut omnia animalia, quibus opus erat sacrificio in templo uenalia haberentur, ut uenderent non habentibus, & ipsi rursus acciperent. Hæc ab initio quidem poterant sana mente, & bona institui: ne deessent hostiæ ad cultum dei uolentibus eas offerre. At posteà pietas illa uersa est in quæstum, & pia deuotio in auaritiam cõmutata est: ideò dominus noluit ferre domus suæ profanationem, sed flagello eos eiecit de templo.

Hier. li. 3. cõ. in Mat. ca. 21.

¶Expende hic Christi modestiam. Poterat enim iure optimo eos scorpionibus cędere, sed funiculo ad modum flagelli eiecit: ne ex uerberibus sanguis se queretur. Ita supplicia huius uitæ sunt pietate, & misericordia plena. Quamobrem ex hoc Christi facto exemplum sumamus ne crudeles, ne tyranni, ne asperi nimis simus in eos, qui nos offendũt: sed potius in sumenda de illis pœna moderati. De Mose dicit scriptura, quòd erat mitissimus omnium habitantium terrã: & ita legitur, quòd cum contemnerentur, nec obseruaretur à Core, Dathan, & Abiron, et aliis, ad dominum caput flexit dicens; Ne respicias sacrificia eorum. Non dicit, ut absorbeat eos terra, quanuis hoc meruerint, nec ut igne corripiantur, & consumantur: sed tantùm, ne respicias sacrificia eorum. Similiter sanctus propheta Oseas, cum enarrasset scelera populi Israelitici, & dixisset profundè peccasse, conuertit sermonem ad dominum dicẽs; Da eis domine. Quid dabis eis? Da eis uuluam sine liberis: & ubera arentia.

Nu. 12.

Nu. 16.

Oseæ. 9

Obserua autem, quòd bis Christus ingressus in templum ementes, & uendentes eiecit. Primò in initio prædicationis suæ: cuius eiectionis meminit Ioannes. Secundò in die palmarũ, ut testatur Matthæus, & hic noster Lucas: & hoc fuit quinque diebus ante mortem suam, & post suscitationem Lazari teste Ioãne. Patet hoc ita esse, quia in eiectione illa, de qua loquitur Ioannes, petierunt signum Iudæi, & dixit eis, soluite templum hoc: sed hic nullum signum petũt, ergo bis hoc fecit. Ita tenent Augustinus, & Chrysostomus. In quo maior est Iudęorum culpa: quia cum bis hoc esset factum, in sua tamẽ dementia tenaciter perseuerabant.

Ioan. 2.
Mat. 21
Ioã. 12.

Aug. li. 3. de cõ. euãg. c. 67. & Chrys. ho. 68. in Mat.

¶Aduerte etiam, quòd licet subuerteret mensas, nihil tamen inde Christus abstulit, sed permisit dominus, ut omnia auferrent, & alibi uenderent, nec enim res ipsæ uenales erant illicitæ, sed locus: & ideo de loco fuerunt eiecti à Domino, dicente; Domus mea domus orationis est. Secundò peccabant, quia iniusto desiderio, & fine lucri illud efficiebant. Licèt enim non darent pecuniam ad usuram, munera tamen accipiebant pro mutatione: & ideo Diuus Hieronymus colybistas eos uocat, Prædixerat enim Ezechiel: Vsuram & superabundantiam non accipietis. Pertinebat autem ad Christum hoc facere, & prohibere eos: quia peccabant tam in uerbo, quam in opere. Porrò in prima eiectione dixit, auferte ista hinc: in secunda autem nihil tale protulit, sed euertit cathedras, & mensas. In prima etiam dixit, nolite facere domum patris mei domum negotiationis: in secunda uerò dixit, domus mea domus orationis uocabitur, at uos fecistis eam speluncam latronum: & multò asperius est dicere speluncam latronum: quàm domum negotiationis, teste Chrysostomo. Ratio uerò est, quia primũ signum de eiectione fuit, ut diximus in principio prędicationis Christi: quo tempore non tantum sese ostendebat: & ideo blandius cum illis egit. Deinde, quia in secunda erant in peccatis, de quibus iam fuerãt obiurgati, & ideo asperius illos est allocutus. Posteriora enim errata maiori pœna digna censentur, quàm priora: quod etiam in legibus humanis cõspicitur. Nã fur, qui primò abstulit flagellis

Hier. li. 3 com. Matt. c. 21

Eze. 18.

Chrys. ho. 68. super. Matth.

gellis plectitur: quod si incidit in idem crimen, auribus priuatur: quòd si in tertiò perseuerat, in crucem tollitur. Si igitur semel peccata tua fuisti confessus, caue ne iterum delabare: quia iam grauius punieris. Atque tibi illud serui nequam, qui cū ei decem millia talentorum fuissent a Domino condonata, & ipse nihilominus a peccatis nō abstinuisset, sed in eadē reinci disset, grauissimis fuit pœnis mulctatus.

Mat. 18.

¶ Aduerte autē, q licèt Christus abegisset eos, reuersi tamen sunt ad uomitum. Nam post suscitationem Lazari pontifices aduersus Christum concilium inierunt, & mandatum dederunt, ut inuentus comprehenderetur: cuius nefarij mandati causa aufugit in ciuitatem Efrē iuxta desertum. Quapropter sacerdotes putabant illum nōn esse reuersurum, uel si reuerteretur propter illud mandatum in se ploratum non posse uenditores excludere de templo: & ideo ausi sunt proponere res uenales in templo, quod non fecerant præcedenti tempore ex principio prædicationis Christi. Nec uulgus putabat ad illud festum esse uenturum: quapropter quærebatur, ut ait Ioannes: At Christus inopinatè uenit, & deprehendit eos, & eiecit, ut dictum est. Sed dubiū exoritur. Quomodo non restiterunt ei sacerdotes, qui erant in templo in prima, nec in secunda eiectione: & maximè in hac secunda, cum eum comprehendere a summis sacerdotibus potestatem haberent. Dico hoc fuisse unum ex ingentibus miraculis à Christo factis. Miraculosè. n. tantam multitudinem eiecit unus homo pauper, & inermis tanta maiestate & autoritate, quanta ne numerosus quidem exercitus auderet. Incussit eis timorem maximum ostendens aliquid terribile in uultu suo ex diuina uirtute procedens: & ita omnes exierunt, ut ne mutire quidem auderēt, nec faciem eius intueri. Atque ita Christus ostendit hic suæ diuinitatis imperium eo modo, quo quādo fuit comprehensus suam etiam potestatem indicauit, cum ad cohortem conuersus dixit: ego sum. Quo solo uerbo ipsi in terram sunt prolapsi: licèt illi armati, is se uerò inermis esset. Nemo enim suo uirtutis uerbo resistere ualuit: & ita ne ul-

Pro. 26.
2. Pet. 2.
Ioan. 11
Ioan. 12
Ioan. 18

lus quidem ei respondit, uel illum respexit, qui magna authoritate inquit.

[Scriptum est, quia domus mea domus orationis est, uos autem fecistis eam speluncam latronum.] Hoc scriptū est apud Esaiam in persona Dei dicentis; Domus mea domus orationis uocabitur cunctis populis. Ex hoc loco colligitur grauissimum esse scelus in loco sacro peccare, cū Christus peccantes in templo sic puniuit. Locus enim misericordiæ, in quo hominum miseretur, eorum sceleribus ignoscit, in quo peccatores cum Deo reconciliantur, & cum illo gratiam ineunt, templum est. Cum igitur hi sacerdotes inexplebili auaritia misericordiæ locum impedirent, iustissimè fuerunt exclusi. Nec tantum Deus peccatis fuerat offensus, quantum auaritia sacerdotum. Intuebatur.n. medicinas ad salutem & remedium tradi tas, in perniciem & interitum esse conuersas. Acriter profectò puniendus esset ille, qui fontem, unde tota ciuitas aquam potandam haurit, ueneno inficeret. Cum ergo è templo aquam gratiæ pij Christianæ religionis cultores hauriant, hoc est, cum in templo sacramenta uera animarū medela & remedium administrētur: quis dubitet graui esse pœna mulctandum illum, qui templum profanarit, flagitiorumque ueneno polluerit & contaminarit? Huius classis & farinæ sunt fœminæ permultæ, quæ domi quidem uestitu sunt quotidiano contentæ: profecturæ tamen in Ecclesiam uano fuco, & ornatu componuntur, ut uisæ miseros homines illaqueēt & irretiant: ita festa, templa, & sacrificia Deo placando, nostrique miseretur instituta, cum magis in nos irritando conuertimus in nostram perniciem. At de uene ratione templorum iam hoc capite dictū est in historia Zacchæi. Ex hoc uero Christi facto licet colligere quantum detrimētum prælatorum, & antistitum auaritia Christianæ ecclesiæ allatura sit: nam ubi pecuniæ studium est, nihil purum, nihil sanctum manet. Non solum autem Christus ita se seuerum exhibeat erga profanatores templi, sed etiam uerbis eos increpabat, cum latronibus similes esse dicebat. Auaritia enim radix & origo latrocinij, & uèluti latro in spelunca delitescens præ-

Esa. 58.
2. Ti. 6.

dam expectat: sic hi in templo sedebant, prædam cum populo exercentes. Sed uide, quàm bene eos hic depingat Christus, imò quàm illis laruam seu personam detrahat. Illi se præferunt aliis hominibus: at Christus non præfert, sed deteriores etiam ipsis latronibus appellat. Nec immeritò, nam longè peius, & deterius est animam, quàm corpus occidere: & aliquem spiritualibus, quàm corporalibus bonis defraudare. Hoc sibi dictum putent illi, qui sibi ipsis ob externa opera nimium placēt, cum interius nec fidem, nec charitatem habeant. Præterea sacra loca, & id genus aliquando homicidarum iam nunc spelunca facta sunt. Quid nunc utilitatis ecclesiæ minores ordines afferunt? Dic quis lectorum, quis acolytorum, quis ianitorum officio suo satisfacit? Ad id res deducta est, ut sacri ordines in priuilegia facinorosorum hominum uersi sint: quare meo quidem iudicio ecclesiæ consultū esset quoniam hac de causa cædes in immēsum multiplicari uidemus) si minores ordines, non nisi cum maioribus traderētur. Demum considera, quòd quemadmodum cuculla monachum nō facit: ita nec sacra loca sanctos efficiunt homines. Adā in paradiso peccauit. Iob in sterquilinio deo placuit. Illi etiam tres in ardenti camino ignis, deo seruiebant & laudabant.
Gen. 3. Lege Chrysostomum. Sequitur ulterius.
Iob. 1. [Et erat docens quotidie in templo.] Cur
Dan. 3. docet illos quibus tam dira comminatus
Chrys. fuerat? Nimirum ut illos ad resipiscentiā
ho. 4. ad adducat: sicque possint iram Dei à se auer
popu. tere. Ita enim dominus apud prophetam
Antioc loquitur: Ecce sicut lutum in manu figuli, sic uos domus Israel in manu mea. Repente loquor aduersus gentem, & aduersus regnum, ut eradicem, &c. Et iterum.
Hier. 18 Dominus misit me, ut prophetarem ad domum istam, & ad ciuitatem hanc omnia uerba, quæ audistis. Nunc ergo bonas facite uias uestras, & studia uestra, & audite uocem domini dei uestri: & pœnitebit dominum mali, quod locutus est aduersus uos. Similiter Christus prædixit, quæ pœna contemptores Dei manet. Interim tamen docet, prædicat, hortatur ad pœnitentiam, ut si qui uolent, iram diei placare possint. Sic Hieremias tria præstabat. Primò comminabatur Iudæorum populo innumera mala, quæ cogitauerat dominus illis immittere, nisi maturè resipiscerent. Secundò affirmabat irā dei emendatione uitæ posse placari. Tertiò seipsum interponebat mediatorem inter deū & populum. Recordare inquit, ò domine, Hier. 26
quòd steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. Sic hęc omnia frustra facta sunt a propheta, quoniam Iudęi nolebant prophetæ acquiescere: imò in carcerem coniecerunt: hoc quod non abhorret à præsenti historia, nam continuenter sequitur in contextu. Hier. 18

[Principes autem sacerdotum, & scribæ, & principes plebis quærebant illum perdere, & non inueniebant quid facerēt illi.] Non degenerant Iudæi à maioribus suis homicidis: qui prophetas maluerant occidere, quàm audire. Omnis malitia (ut ait Chrysostomus) sæpe confunditur ratione ueritatis, corrigitur uero nunquam: maximè eorum, qui proposito malo, & non ex ignorantia peccant. Hi qui ex malitia peccabant, & obstinati erant, peiores in dies reddebantur. Uide etiam quantum abhorreant homines ab audienda ueritate, cum hos ueritas ipsa longè deteriores reddebat. Est enim sententia; Obsequium amicos, ueritas odium parit. Chrys. ho. 42. in opera imp. Matth.

[Omnis enim populus suspensus erat audiens illum.] Hic docemus modū, quo nobis est audiendū dei uerbū. Non enim potest Christus frequens esse in concionādo, & cor tuum conuertere, nisi tu frequens etiam, & diligens sis in audiendo. Dulce & delectabile est Dei uerbum. Vnde Regius propheta: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua: super mel ori meo. Ps. 118
Dixit, quòd erant melle dulciora, quia mel apum, si tēpore eo utamur, delectat: sed citò sapor eius uanescit, & plerumque uiscera uitiosa redduntur. At uerba Dei delectant, & nutriunt: & quod maius est, uitam animæ præstant. Vnde Beatus Petrus dixit Iesu: Verba uitæ habes. Hoc suauissimo cibo sustentatus est Moses quadraginta diebus. Præstet ergo nobis immensum illud & infinitum dulcedinis pelagus, ita audiamus uerba uitæ, ut in æternum Ioan. 6. Exo. 24

num uiuamus cum ipso in seculorum secula. Amen.

CAPVT XX.

DICI non potest qualia fecerat inuidia corda sacerdotum, & scribarum. Aegrè ferebant honorem quem Saluatori dederat populus exiens obuiam ei in die Palmarum: nec pati poterant tantam saluatoris authoritatem, qua expulit de templo uendentes, & ementes. Itaque cæci hac tanta luce quærebant occasionem, ut Christi Saluatoris honorem, & gloriam obscurarent: nam inuidi immunditiis satiantur, quemadmodum ciconiæ, hoc est, proximorum miseriis. Non poterant uespertiliones solis claritatem sufferre, imo ut in Prouerbiis legitur, per diem incurrunt tenebras, & sicut nocte, sic palpabunt in meridie. Peiores itaque quotidie effecti omnem mouent lapidem, ut Christum morti tradant, & quia hoc timore populi apertè non audent facere, ne fortè populus seditionem concitet, quærunt inde occasiones, quæ sibi iustæ uisæ sunt, ne hoc fecisse uideantur odio, imò propter iustitiam, ita ut eum occidant, ac intelligat populus se legis, zelo, legisque causa eum occidisse. Hac occasione inuenta conuenerunt in unum, ut eum interrogarent, qua authoritate uerbum Dei profiteretur, quaue potestate eiiceret de templo uendentes, & ementes. Ait itaque noster Lucas.

Et factum est in una dierum docente ille populum in templo, & euangelizante conuenerunt principes Sacerdotum, & scribæ cum senioribus, & ueniunt dicentes ad illum; Dic nobis in qua potestate hæc facis, aut quis dedit tibi hanc potestatem.

In una inquit, dierum. Hoc est die tertia post ramos palmarum, scilicet die Martis, nam Christus die dominica in ramis palmarum receptus est in Hierusalem, & introiuit in templum, & eiecit
Mat.11. uendentes, & ementes, & eadem die ad uesperam rediit ab Hierosolyma. Tunc esuriuit, & accessit ad arborem ficum, maledixitque ei, & aruit, & init sequenti die in Hierusalem, & uespere rediit. Docebat autem populum in templo, in quo uidere est, quod Christus in templo docet, nec a doctrina cessat quamquam insidiantur, qui primas in populo obtinebant. Cui deus tantum munus delegauit, is necesse est ad mortem usque suam obeat functionem, decretum habens capillos capitis sui iam numeratos esse. Secundò animaduertendum est, quòd Lucas scribit Christum euangelizasse in templo, hoc est bona, ac fausta nunciasse. Nunciabat enim haud dubiè tempus esse acceptabile, & quemadmodum Paulus testatur dies salutis, dies inquam, in quibus deus statuerat cum hominibus gratiam pristinam inchoare. Nunciabat etiam Christus tempus esse noui fœderis, quod iam olim Deus fuerat pollicitus per prophetam Hieremiam se pacturum cum hominibus, ut iam peccatorum obliuiscatur, immò potius legem in cordibus scribendam daturum. Quemadmodum lucerna cum uult extingui maiorē emittit splendorem, sic Christus iam morti propinquus maiora signa ostendebat, crebrisque concionibus id docebat. Mat.10 2.Cor.6 Hier.31

Præterea conuenerunt inquam principes sacerdotum. Principes sacerdotum uocantur illi, qui præcipui erant inter sacerdotes. Cum senioribus ait, qui erant iudices magnæ authoritatis in populo, quorum sententiam sequebatur populus, erant ex illis septuaginta senioribus, quos dederat Moses in socios ad supportanda onera negotiorum, & semper seruatus est numerus illorum septuaginta, succedentibus aliis loco mortuorum. Seniores, qui alios corrigere debebant isti fuut peiores, & adunantur cum impiis sacerdotibus, sicut olim, uenerunt ad Ezechielem ostendentes immunditias suas, egressa est enim antiquitas a senioribus Israel, qui uidebantur regere populum. Pari gradu scelestius est peccatum senis, quàm iuuenis, quoniam senex rerum experientia, & sapientia præstat, & debet alios non solùm consilio, sed uita, & exemplo instituere, cum autem impius est plus nocet. Vnde in Ecclesiastico habetur: Tres species odi- Ezec. 8. Dan.13 Ecc l.25

uit anima mea: Pauperem superbum, diuitem mendacem, & senem fatuum, & luxuriosum. Quemadmodum in ueteribus ædificijs periculosius est incendium, quàm in nouis, ita peccatum senis plus nocet, quàm iuuenis. Senes itaque, qui alios corrigere debuerant, peiores affecti, conuenerunt cum scribis, qui erant legis doctores: aduersus dominum, & ad uersus Christum eius. Sed nihil humana sapientia contra diuinam facere pôt. Vnde Dauid in psalmo in persona domini ait; Protexisti me deus à conuentu malignantium, a multitudine operantiū iniquitatem. Quærebant autem ab illo in qua potestate hæc faceret, ut confunderent doctrinam eius, ac si nullius esset, ualoris, nec ab aliquo accipienda: quia non habebat legitimam potestatem. Nec enim poterant admirāda eius facta damnare, quæ iam multa, & præclara populo teste gesserat: nec poterant doctrinam refellere, quæ eum lege, diuinaque uoluntate consentiebat. In authoritate ergo uenantur causam calumniandi. Si enim Dominus (quem non nisi tantum hominem esse credebant) sibi uendicasset authoritatem Dei, parata erat blasphemiæ calumnia: sin minus, in promptu erat calumnia seditionis, quòd absque authoritate sacerdotum, & seniorum, hoc auderet in templo. Hoc ambitionis crimine, quo ipsi erant scelerati, et Christum illis similem iudicabant. Nam omnis homo (ut egregiè differit Chrysostomus) secundum se existimat alium. Fornicatius neminem castum putat esse: superbus neminem putat humilem. Sic qui non est ex Deo sacerdos, nullum sacerdotem putat ex Deo. Vnde credis fieri, ut contendant inuicem sacerdotes, nisi qd ambitiosi facti omnes tales, quales sunt ipsi, existimant? Videmus inquiūt: tuis concionibus te discipulos conuocare, & nos uolumus te ipsum audire, & sequi, sed prius dic nobis in qua potestate hęc facis? Quamuis isti mali essent, & hoc ut calumniarentur: interrogarent: nihilominus utinam nostri prælati hoc fecissent annis prætetitis, ne tot seminati essent errores, nec tot idiotæ prædicantes: populo publicè concionem facerent. Quia homines dormiebant, qui sunt ecclesiæ prælati, quorum officium est uigilare, uenit inimicus, & super semi nauit zizaniam. Sed de his alias.

Psal. 2.

Psal. 63.

Hom. 2. de Dauid, & Saule. to. 1.

¶ Vide igitur, quòd non dicunt, in qua potestate hæc dicis, doces, aut prædicas; sed facis: quia de authoritate faciendi quærunt. Duo enim operum genera fecit Christus. Alterum miraculorum, quia tunc sanauit in templo cæcos, & claudos, ut ait Matthæus, alterum eiectionis uendentium, & ementium, & euersionis mensarum. Quærunt igitur in qua potestate hæc facis, id est, eijcis ementes, & uendentes, & de hoc principaliter quærunt, quia non erat nouum Christum miracula facere. Denique omnia uolunt examinare doctrinam uidelicet, & miracula: licèt hoc principaliter non quærunt. [Respondens autem Iesus dixit ad illos, Interrogo uos, & ego unum uerbum, respondete mihi; Baptismus Ioannis de cœlo erat, an ex hominibus?] Vsus est Christus hoc argumento, ut doceat nos, ne illicitum arbitremur, uti ijs, quibus interdum uti expediens; & utile est, attamen non ita putaremus licitum esse, nisi Christum uideremus sic usum. Sic etiam Paulus usus est, quando omnes Iudæi concitati erant, contra eum unanimiter, dedit operam, ut disceptatio fieret inter eos, adhærens Pharisæorum sectæ contra Sadducæorum doctrinam, dicens, Pharisæus, ego sum, & filius Pharisæorum: de spe, & resurrectione ego iudicor. Et cùm hæc dixisset, facta est dissensio magna inter Pharisæos, & Sadducæos, & soluta est multitudo. Iterum cum Paulus sciret, quòd Iudæi insidiabantur uitæ eius, & Festus proconsul uellet causam Pauli in Hierusalem audiri, ubi non erat Paulo securum, ut audiretur, appellauit ad Cæsarem: ad quem est missus. Et rursus Paulus cum Tribunus iuberet eum flagellis cędi, iam alligatus ait: Si hominem Romanum indemnatum licet uobis flagellare: Et iussit statim eum solui Tribunus. Et iterum cum fuisset iniustè incarceratus, & cęsus, occulteque principes, & magistratus iubebant illum, & Syllam dimitti, quod ad uerecundiam eorum

Mat. 13.

Act. 23.

Act. 25

Act. 21.

eorum cedebat, quasi ipsi fugerent à carcere, uel si pecunia, aut precibus occultam haberent liberationem, dolens Paulus se sic eijci, dixit: Cæsos nos publicè indamnatos homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occultè nos eijciunt? Ita nos licet uti eisdem cautelis, & ingeniis in nostram utilitatem cum non cedant in iuris alicuius præiudicium, uel non includant in seipsis aliquod illicitũ, scilicet, quod expressè sit lege uetitũ. Sic in præsentiarum usus est Christus. Posuit hãc potius quęstionem, quàm aliam, quia neutra pars responsionis poterat esse secura. [At illi cogitabant intra se dicẽtes, Quia si dixerimus è cœlo, dicet; Quare ergo nõ credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominib. plebs uniuersa lapidabit nos. Promptum erat pontificibus & senioribus respondere, quod ipsi credebant, nam putabant baptismum Ioannis esse ab hominibus; nolebant tamen hoc respondere, quia uidebant prima facie quæstionẽ inuoluere difficillimam & arduam, atque ideo cogitabant. Sic accidit impiis, qui cõuitio probos insequuntur, seipsos maiori supplicio afficiunt. Vnde psalmographus ait: In laqueo isto, quẽ abscõderunt, comprehensus est pes eorum. Dum alios illaqueare uolunt, sibi ipsis inextricabiles laqueos machinantur. Christus sua quæstione illos sic concusserat, ut nullam amplius elabendi uiam haberent, hoc etiã ꝙ in sua ipsorũ conscientia sentiebãt. Vide autem, Deum non uerẽtur, nec iudicium propriæ conscientiæ, sed tantum populũ timent, & malunt ignorantiæ, quàm impietatis accusari. Sed ò miseros, & plusquam infœlices homines, qui dum externa ope fallunt homines, in sua ipsorũ cõscientia sentiunt Dei maximam offensionem. Si reprehenderit nos cor nostrum (ait Ioannes) maior est Deus corde nostro, & nouit omnia. Proinde caue ne qđ commitas contra cõscientiam, quæ apud Deum mille testium loco est. Porrò baptismus Ioãnis è cœlo erat, & à Deo erat, ipse enim ait; Qui misit me baptizare, ipse mihi dixit, &c. Et in superiorib. dixit noster Lucas: Omnis populus & publicani iustificauerũt Deum baptizati baptismo Ioannis: Pharisæi autem, & legisperiti spreuerunt consilium Dei in semetipsos nõ baptizati ab eo. Quia ipsi spreuerunt baptismum Ioannis, non audebant dicere, ex Deo, ne confunderentur, neque ex hominibus, ne lapidarentur a plebe, quã timebant, quia populus uenerabatur Ioãnem, ideo addiderunt.

Psal. 9.

1. Ioã. 3.

Ioan. 1.

Luc. 7.

[Certi sunt enim prophetam esse.] Hoc est, missum a Deo, & non ab hominibus. Vide quomodo non erat eis curæ, ut uerum responderent, sed quod ipsis erat commodum. Formidabantque homines, qui dei timorem eiecerant, atque ideo respondent se nescire. Sequitur enim. [Et responderunt se nescire, unde esset.] Vide humani cordis malitiam. Nõ confitentur culpam impij, tametsi deprehensi sint, sed, aut excusant, quemadmodum Acham, & Saul, aut omnino negant, sicut Cain. Sed nihil his uersutiis proficiunt coram iudicio Dei. Apud homines excusatio, uel negatio criminis nonnunquam liberat, apud Deum autem confessio. Multum enim differt iudicium Dei, & hominum: nam quod apud homines condemnat, apud deum saluat. Multos etiam inuenies modò his Pharisæis peiores, ac superbiores. Nam isti licèt superbissimi, nihilominus suam confitentur ignorantiam, sed nunc quamplurimi magis amant suam commendare opinionem, quanuis ab alijs uincantur, quam ignorantiam confiteri. Hoc autem est omnibus hæreticis commune; quibus quanuis scripturę testimoniis purissimis probes falsam, & hęreticam eorum doctrinam, non tamen poteris ulla ratione euellere a doctrina, quam semel tuendam acceperunt, & maluut superbia ducti hęreses defendere, quam humiliter ab errore deuiare. [Et Iesus ait illis; Nec ego dico uobis in qua potestate hęc facio.] Sic Christus nõ dicit nobis quis ipse sit, uerè perimus, prima enim salus est ipsum audire sese manifestantem. Audit Saulus; Cur me persequeris? At ille, Quis es Domine? Tota Sauli uita inde pendebat, ut dominus diceret; Ego sum Iesus. Diuina est mihi potestas, non ex hominibus. Audit cęcus ille, ego sum filius Dei, ut corde etiam uideret: Quæ uerò alia salus est Samaritanæ? uel Sama-

Iosu. 7.
1. Re. 15
Gene. 4.

Act. 9.

Ioan. 9.
Ioan. 4.

maritanis,nisi Christus diceret,quis esset? Vigerent densissimæ tenebræ in mundo nisi diceret Iesus quis esset. Si fides ex auditu, auditus autem per uerbum, Christi,ubi Christus non loquitur, caret anima uerbo uitæ,& uita.Pete ergo ab eo,ut tibi se declaret, nec patiatur abscondi sicut à Pharisæis quibus ostendit Dominus eos Spiritu sancto inobedientes esse, Ioanique Baptistæ uiro sanctissimo non credidisse, & de Iesu dixerunt, se nescire unde esset,ob idq; par pari referẽs ait, si uos nescitis, nec ego dico, in qua potestate hæc facio. Quæ facio,conferte facta mea cum factis illius,& expendite,an,si nõ dubitatum est de autoritate illius, conueniat de mea dubitare, si quidem ille crebris cõcionibus aunũciauit regnum Dei, & de me testimonium perhibuit. Vide etiam non dicentem,ego scio,sed non uobis dico. Nouerat enim se autoritate patris cuncta gerere. Vnde ipse; Pater in me manens facit opera.

Rom.9.

Ioan.9.

Ioã. 14.

¶Nota duabus de causis ueritatem esse absconditam quærentibus. Prima, quia capaces non sunt ad intelligendum, Ideò dominus discipulis ait; Multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modò. Altera quando odio,aut contemptu quæritur ueritas, sicut hic occultauit Christus, ueritatem suæ potentiæ: nec dixit se hæc facere diuina potestate, quia ipsi nolebant hoc scire,nisi ut calumnijs afficerent eum.Vnde Dominus dixit, Nolite sanctum dare canibus, nec mittatis margaritas ante porcos. Demum noluit dicere quis esset,quia nondum uenerat hora suæ mortis, & hoc usque ad ultimum uitæ seruauit, quia sciebat illos dicturos;blasphemasse, & reum esse mortis. Sequitur.[Cœpit autem ad plebem dicere hanc parabolam.]Gratanter eum plebs audiebat, & maiores iam confutauerat: & ideo sermonem suum ad populum uertit ostendens,quales fuerint illi sacerdotes,& scribæ,& seniores populi in parabola, quam proponit. Scriptum est enim de illo; Aperiam os meum in parabolis, loquar propositiones ab initio. Ait itaque.[Homo quidam plantauit uineam, & locauit eam agricolis.]Aduerte, quòd in Christi respousionibus, ut Chrysosto-

Ioã. 16.

Matt 7.

Mar.14.

Psal 77.

mus annotat,duo consideranda sunt. Primum, quòd Christus non tam uerbis interrogantium respondet, quàm intentioni,qua interrogant. Vnde cuidam dicenti magister sequar te quocunque ieris,respondit; Vulpes foueas habent, & uolucres cęli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Quid attinet Domine hæc respondere? Erat ille auarus, & ut diues esset, sequi eum optabat, & Christus menti eius respondit dicens uulpes foueas habeant. Acsi diceret; Quamobrem cum diuitem te esse uelis se qui uis hominem adeo pauperem, ut uulpes foueas habeant, & uolucres cœli nidos, & ipse non habeat ubi caput reclinet? Respondit non uerbis eius,sed menti. Alii etiam dicenti; magister boue, putans solum Christum hominẽ esse, dixit: Quid me uocas bonum? Nemo bonus nisi solus Deus.Si bonum me confiteris,crede me esse Deum.Et discipulis dicentibus dæmonia subijciuntur nobis, respondit; Videbam Satanã sicut fulgur de cœlo cadentem. Quasi dicat;Nisi insolentes sitis, quia dæmones uestræ ditioni sunt subiectæ,ne ut Satanas à cœlo. ita uos à me depellamini. Et Petro dicenti;quò abis respondit; Quo ego nunc ab eo, non potes me sequi, sequeris autem postea. Non dixit quò abiret, sed, non potest me sequi: quia Petrus interrogabat, ut sequeretur Iesum, Lege Cyrillum.

Ho. 36.
Matt.
Luc. 9.

Mat.19.
Luc.10.

Ioã. 13

¶ Secundò ostendebat Christus suã diuinam sapientiam,cum rñderet interrogãtibus ita,ut ipsimet inimici eius, seipsos respondẽdo dãnarent. In hac parabola hoc apparet, in qua cũ Christus rñderet interrogationibus sacerdotum, eos fecit iudices respõsionum, & ipsemet seipsos damnãt.Hac in re apparet præclarissima Christi doctrina & sapientia. Sensus parabolæ est. Dixerant Christo principes sacerdotum, in qua potestate hæc facis? Hoc est; Qua gratia ementes & uendentes, eijcis de templo? Respondet huic interrogationi hac parabola, in qua inquit, ꝙ hæc authoritas perscrutandi,& examinãdi cõcionatores,nec nõ licentia,qua usi erãt eũ interrogãtes,in qua ptãte id faceret,iã uenisse tempus, in quo hac autoritate erant priuandi suis peccatis in causa existentibus:

Libr. 2. Thes. c. 1 & li. 3 super Ioã. c. 3.

bus: & ab eis ad Gentiles hæc potestas transferenda. Hoc insinuare uult in hac parabola dicens illis; Homo quidam plantauit uineam, &c. Sub hoc homine intelligitur Deus: uinea est ecclesia & populus Israeliticus, in quo notus erat Deus. Agricolæ sacerdotes templi, cum quibus Christus hæc loquebatur in templo. His locata est uinea hæc, ut redderent doctrina ac exemplis singulis annis fructus domino, scilicet animarum, quarum curam habebant. Cum enim ad eos mitteret multos ex prophetis seruis suis, non solùm non præstiterunt pactum, quin potius eos occiderunt, necnon suum unicum filium Christum Dominum, quem crucifixerũt, quamobrem iustissimè ecclesia & euangelica concio translata est ad gentes, iuxta illud, quod Paulus, & Barnabas dixerunt
Act 13. Iudæis; Vobis oportebat primum prædicari uerbum Dei: sed quoniam illud repellitis & indignos uos iudicatis æternæ uitæ, ecce cõuertimur ad gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus. Ideo Christus concludit hic dicens; Auferetur a uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Qua de causa non est uobis interrogare, in qua potestate hæc facio, cum perspicuum sit hãc potestatem a uobis uestris demeritis esse ablatã, & alijs concessã. Hic sensus est parabolæ, sed singula exponamus, eiicientes more nostro ex ipsius literali sensu doctrinam ad mores componendos, uitamque corrigendam. Ait itaque. [Homo quidam plantauit uineã.] Homo iste Deus est Optimus, & Maximus: Pater uidelicet æternus. Non quia ipse sit homo, imò ab effectu, eo quòd ipse facit homines. Vocatur quidam sutor, nempe quia facit calceos: & alius faber argentarius, ab eo quia argentea facit opera. In scriptura etiam usitato modo loquendi causæ uocantur sæpe ex effectus nomine.
Luc. 11. Sic noster Lucas in superioribus uocauit quendam dæmonem mutum, quia hominem in quo erat faciebat mutum. Sic pater æternus dicitur homo, nempe quia est hominum conditor, denique hominum
Orig. hom. 19 in Mat. causa efficiens, ut ipsi homines sint. Secundò dicitur homo, ut placet Origeni, non quòd reuera ipse sit homo, cum natura humana ad Verbum sit terminata, & non ad Patrem: sed dicitur homo, quia conuersatur cum hominibus, & eis declarat, quæ conducunt ad mores componendos [Plantauit uineam.] De hac uinea plenissimè per Canticum loquitur Esaias describẽs omnem commoditatem uineæ sic excultæ, ut nihil supra: Vinea Domini Sabbaoth domus Israel est. Attamen uideamus unde portauit radices, quòue loco eas plantauit. Hoc docuit Dauid cum loquitur cum Deo inquiens; Vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gẽtes & plantasti eam: duxit itineris fuisti in conspectu eius, & plantasti radices eius, & impleuit terram. Operuit montes umbra eius, & arbusta eius cedros Dei. Extendit palmites suos, &c. Quemadmodum bonus cultor, si in terra sterili habet optimas radices uiuas, & eas in aliam bonam mutat, nihilominus inquit Dauid transtulisti uineam tuam, quæ est populus Israeliticus, qui sicuti uinea intenderat ramos suos, & extenderat se, ac creuerat, ab Aegypto loco seruitutis, & afflictionis & tenebrarum, ut eam plantares in terram bonam, quam patribus eorum promiseras, quæ manat lacte & melle. Eiecisti gentes. Vulsisti ab hac uinea omnes sentes, qui poterant officere: eiiciens a terra propria, Amorreos, Chananæos, Iebusæos, aliosque idolorum cultores, qui colebant terram promissionis: fecistique populum tuum habitare, & fructibus terræ frui. Non solum egregius Psaltes, unde Dominus uineam transtulit, & ubi plantauit, enarrat: quin etiam quid eius causa fecerit in uinea, dicens; Dux fuisti itineris. Præcessisti populum tuum die columna nubis, ne sol eos offenderet, & nocte columna ignis, ut uiam uiderent. Eduxisti è terra Aegypti faciẽs mirabilia, eiecisti è terra electa, & optima gentes immanes & truculentas, & terras eorum dedisti populo tuo. Et occupauit hæc uinea omnẽ terra, quã in possessionem accepit, & eiusmodi creuit populus, ut extenderet se a Dam usque Bersabee. Et operuit montes umbra eius, quare tantam amplexa est celsitudinem hæc uinea, ut sub umbra eius absconderent se magni montes, nempe quia sub eius imperio erant regna, & imperia, nam huius uineæ propagines extiterunt Dauid,

Esai. 5.
Psal 79.
Exo. 14.
1. Re. 3.

Dauid, Salomon, Ezechias, Iosaphat, Iosias, & alij quàm plurimi, qui fuere non solum excellentes principes, sed etiam integerrimi duces, ut omnes cedri eos circundarent. Et ne fortè ignorarent quantum se dilatauerunt, implicat dicens, & extendit, palmites suos usque ad mare. Hoc est, Mediterraneum, & usque ad flumen, scilicet, Eufratem.

¶ Videre est etiam quomodo Deus hãc uineam amauerit, & quam illius habuerit curam, ut electis propaginibus eam plantarit. Quomodo elegit Deus Abraham, & Isaac reprobato Ismaele, Iacob reprobato Esau, & seruauit Mosen incolumen, eo quòd uidit eum esse plantam optimam huic uineæ. Sed hæc satis sint de uineæ plantatione. At nunc operæ precium est scire, cur ecclesia assimiletur potius uineæ, quàm alicui rei aliæ. Hoc est propter duo. Primum, nam radix uiua in exteriori aspectu appaiet uilior cæteris plantis, ac arboribus, attamen fructus est dulcissimus. Necnon radix uiua est maximè utilis: nam ex ea decerpimus uuas dulces ad edẽdum, uinum, acetum & sapam: uuas etiam passàs, botrum, denique cinerem optimum, ut mundentur linteamina nobis præbet, postremo lixiuium, ut mulierum capilli deaurentur. Ita & iusti qui sunt huius uineæ propagines, quales fuerunt Moses, Iosue, Samuel, Dauid, Esaias, Hieremias, &c. & modò Apostoli, Martyres, & Confessores, & omnes iusti ueteris, ac noui testamenti (nam uinea una, eademque est Ecclesia) omnes in exteriore parte uisi sunt homines impoliti, pauperes, spreti, infames, cum introrsum sint uirtutibus abundantes, diuites, & hominibus commodum afferentes. Omnis gloria filiæ Regis ab intus. Attamen extrorsum uisi sunt flagitiis infames, idiotæ, gẽs denique inutilis. De principe huius uineę dixit Esaias: Vidimus eum, & non erat aspectus: unde nec reputauimus eũ. De alijs uero iustis inquit diuina Sapientia, quòd mali dixerunt, cum essent apud inferos: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperii, nos uitam illorum æstimabamus insaniam, &c. Tanquam purgamenta huius mundi (ait Paulus) facti sumus, omnium peripsema usque adhuc. Hæ propagines, quæ extrorsum appaiebant uiles, fœdæ, ac inutiles: non potest facilè explicari quàm sint utiles, optimæ, accommodæ: quam denique utilitatem attulerint Ecclesiæ Dei. Lege Acta Apostolorum, ubi inuenies commodum Pauli. Mirum in modum profuerunt Ecclesiæ Augustinus, Hieronymus, Basilius, Athanasius, Chrysostomus, &c. Sed quid dices de Benedicto, Bernardo, Francisco, Dominico, & reliquis fundatoribus sanctarum religionum, qui, tanquam inutiles, uiuæ radices erant ab hominibus spreti, sputi, quia uidebant eos pauperes & deformes? Sed certè in Christi Ecclesia commodum maximum attulerunt: nam plurimorum animæ istorum doctrina & exemplis saluæ factæ sunt. Diuites & potentes huius seculi, uelut populi, & salices inutiles sunt uirides, umbrosi, & olentes suis diuitiis, quibus umbris cooperiunt lenones, & scurras: sed & ipsi scindentur ut inutiles plantæ infrugiferæ, ut ait dominus, & mittentur in ignem tartareum.

Psal. 44

Esai. 53.

Sapié. 5

1. Co. 4.

¶ Secundò, Ecclesia assimilatur uineæ, nam in uinea semper est, quod agant per totum annum ferè, & quid decerpant, nam fodiunt, putant, spargunt fimo pingui, mundant, uindemiant, &c. Nihilominus ecclesia in hac uita & radices uiuæ, qui sunt eius filii, dum hoc exilium currunt, & labores patiuntur, & persecutiones, & denique in doloribus & patientia exercitantur. Respice ergo Christiane quàm sit opus, ut ideo puteris, qui est optimus cultor, si uis fructificare. Qui tunc te putat, cum te orbat uxore, filio, amico, uel salute, diuitiis etiam, nam hoc Deus ita ut cultor sapiens facit, nam in hoc tua res agitur, ut maiorem fructum afferas, ac maiorem denique commodum. Vnde dominus. Palmitem, qui fert fructuum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Cum te uides a Domino putatum in tribulationibus, scito te tunc amari, nam hoc facit, ut possit commodare tibi, quia corrigit omnem filium, quem recipit. Sic etiã multoties Israelitas putauit manibus Philistinorum, ac Chaldęorum, quibus permisit eos occidere, & in captiuitatem ducere. Hodie postremò eiusmodi ecclesiam suam

Matt. 7.

Ioã. 15.

He. 12.

suam putat, ut pati patiatur persecutiones, ac ut denique Turcæ, & infidelium gentes cum hæreticis eam putent. Inscij, & parui momenti homines malum & turpe ducunt deum suam uineam putare & affligere: sed nec hoc intelligunt, nec sciunt. Ideo Dauid in persona ecclesiæ: Opprobrium insipientium dedisti me: sed obmutui, & non aperui os meũ. Eo oportet nos pati iniurias patienter, quo etiam scire & reminisci nos esse huius uineæ plantas, & inimicum instrumentum, quo nos deus putat. Sic cum Semei persequebatur Dauid, ac maledicebat, nec non iaciebat in eum lapides, non hoc ægrè ferebat Dauid: quin potius dicebat, Sinite, dominus præcepit ei, ut malediceret Dauid, deus in eo magno bono me putat, ut maiorem fructum afferam: & Semei est instrumentum. Sed procedamus. [Et locauit eam colonis.] Coloni, seu agricolæ, maiores populi sunt: quales erant illi pharisæi & sacerdotes, ad quos Christus loquebatur, nam infra dicit concludens parabolam: Auferetur à uobis: idest principibus sacerdotum, scribis, & pharisæis regnum dei: id est fides, & cognitio dei, & potestas: & uineam suam, idest ecclesiam dabit gẽtibus. Tunc (ait Chrysostomus) dari & locari, cum secundum legem cõstituti sunt sacerdotes, & leuitæ & ipsis est curæ ministrare populo. Prælati, & episcopi ecclesię, aduertant, audiant, ac uideant, uineam non dari agricolis, seu colonis, sed locari, ut reddant fructus domino. Aduerte ergo te non dominum, sed uillicum domini: non ideo oportet, ut optimates fiant ex Christi patrimonio. Non tibi episcope, siue abbas sis, data est ecclesia, ut domino, sed ut uillico, non ergo es dominus, sed dispensator. Deus est animarum dominus, qui non te fecit dominum, sed rectorem, & pastorem, ut eas regas, ac gubernes doctrina, & sustentes eleemosynis. Pro dolor, quanti hodie prælati extant, qui, tanquam hi coloni, surripiunt uineam, & tyrannide opprimunt subditos, pauperumque eleemosynas usurpant: nec se esse uillicos, & non dominos uident. Iam homines non episcopatus accipiunt, ut in uinea domini laborent: quin potius, ut ipsi sint domini, ac principes, & ut denique surripiant Christi primogenituram. Expende etiam hanc uineam, non nisi colonis locari: scientibus officium. Sic ecclesia non est danda nisi colonis scientibus officium: hoc est, his qui literis sunt exculti, uirtutibus ornati ac prudentia, ut possint esse prælati. Prius est homo colonus, & post tradunt ei uineam: non enim ait locauit eam hominibus, sed agricolis. Non satis est te esse hominem, imò necesse est, ut sis agricola, ut huius uineæ possis habere curam, hoc est, ut ornatus sis uirtutibus, sensu, iudicio, prouidentia, habilitate & literis bonis imbutus: & sis optimus sacerdos & prælatus. Non ad curandum infirmum corpus quenuis medicorum quæris, nec quia est probus homo: sed quia esse doctum & in arte medicinæ peritum ferunt. Sic non oportet prælatum solummodo esse hominem bonum, quin etiam optimum opificem: & ad gubernandum & regendum ecclesiã literis pstet & prudentia. [Et ipse peregrè fuit multis temporibus.] Primò hoc dicitur iam propter rationem metaphoræ, quã propter significationem. Quantum ad rationem significationis, ꝙ dominus sit absens, uel peregrinetur: quia dominus uineæ Deus est, qui peregrinatur a nobis, non quidem per localem absentiam, cùm ubique uerè sit, sed quia non hic se nobis ostendit per omnia, sicut aliquando ostensurus est, ipse quippe iudex est omnium, quæ rectè, uel prauè aguntur. Et quia pro bonis non statim retributionẽ reddit, nec pro malis pœnã, uidetur quasi absens esse, Erit autem præsens, quãdo omnia adducet in iudicium, & pro omnibus retribuet. Et uerũ est, ꝙ a deo absente ista fiũt: quia si ipse quasi præsens pro peccatis statim pœnam inferret, non fierent tot mala: sed quia rarò pro peccato pœnam hic infligit, audent impii committere quæcunque grauia. Secundò dicitur absens, & peregrè proficisci, quia reliquit illos colonos in manu cõsilij sui: & dedit spatium, & tempus bene operandi. Tertiò fuit abire longè, abstrahere ab eis ob eorum peccatã fauorẽ & adiutoriũ, quod illis benignè largitus erat, & quo eos liberauit a malo. Nã quẽadmodum solẽ ferunt nobis appropinquari, cũ eius radii nos ambiunt, &

Psal. 38.
2. Re. 16
Chryſ. ho. 40. imperf. Matth.
Eccl. 15

& contra discedere, cum eius radij discedunt, ita metaphoricè dicimus, Deum appropinquari, uel discedere, cum nobis radios sui fauoris ostendit, uel peccatorum causam aufert. Quartò dicimus Deū proficisci, quia talem se dominus ostendit, qualem de eo opinionem habemus. Hortulanus uisus est Mariæ Magdalenæ, quia nondum illa de Christo deitatis opinionem conceperat: sed cum horti dominū credebat. Peregrinus uisus est euntibus in Emaus: quia non illum uitam esse credebant, sed a uita peregrinum. Ita nunc longè profectus dictus, & uisus est: quia à colonorum animo longè discesserat, & illi eum uelut longè distantem arbitrati sunt. An non prælatorum quidam ita uiuunt, ac si nullum Deum esse crederent: aut si credunt, longè abesse existimant? Rectè de anima meretrice dictum est: Nō est uir in domo sua: abiit uia longissima. Ita enim misera credit anima. Sic etiam in Psalmo de peccatore loquens ait egregius Psaltes: Non est Deus in conspectu eius, inquinatæ sunt uiæ eius in omni tēpore: auferuntur iudicia tua a facie eius. Seruus ille malus cœpit inebriari, quia credidit dominum eius longè abesse: atque ideo longam facturum moram. Itaque cum uideas Deum adeò malorum dissimulatorem, cum uideas nequitiam ita uigere: an non uidetur Deus longè profectus? Si enim mala non sustineret, abesse non uideretur: cum uerò ita turpiter nos agentes sustineat & dissimulet, longè uidetur esse. Vtinam prælati ecclesiæ, quibus Dominus tradidit uineam excolendam: quemadmodum putant Dominum abesse, intelligerent propè esse, & fideliter laborarent. Sequitur.] Et in tempore misit ad cultores seruum, ut de fructu uineæ darent illi: Qui cæsum dimiserunt eum inanem.] Per hunc primum seruum intellige Mosem, qui quadraginta annos continuos fructum aliquem legis, quam dederat, cultoribus exigebat: sed cæsum eum dimiserunt uacuum. Irritauerunt enim Mosem in castris, & Aaron sanctum domini, & uexatus est Moses propter eos: quia exacerbauerunt spiritum eius. Quin & ipse seruus, quid de fructu huius uineæ sentiat, palàm carmine declarat dicens: Ex uinea enim Sodomorum uitis eorum, & propago eorum ex Gomorra. Vua eorum, uua fellis, & botrus amaritudinis in ipsis. Furor draconum uinum eorum, & uenenum aspidum insanabile.

Ioā. 20. — Luc. 24 — Prou. 7. — Psal. 9. — Luc. 12 — Ps. 105. — Deu. 32

¶ Animaduertendum, quòd hic dominus misit ad cultores uineæ tempore fructus: nam ut Matthæus, cum tempus fructus appropinquasset, &c. Attende, domi nus exigit a te fructus, quos legisti: & tu ab agricola exigis triticum, quem nō metit. Quo pacto reddet tibi redditū, si ager sterilis est, qui nihil dedit? Vis fortè colonum fieri creatorem, ac Deo similem, qui de nihilo metat triticum, si ager infrugifer est? Si ager respondet, nihil uetat, quin tibi debitam partem accipias, nam hæreditas tua est: sed tu ueluti tyrannus in carcerem pauperem agricolam conijcis, & permittis eius uxorem & filios fame perire: nec solum boues eius uendis, uerum etiam destruis eum, eo quòd non reddit tibi, quod nec potest, nec terra dedit. Magna multorum diuitum iniquitas esse solet, & tyrannis, qua pauperes innoxios persequuntur. Venatio leonis (ait Ecclesiasticus) onager in eremo: sic & pascua diuitum sunt pauperes. Et sicut abominatio est superbo humilitas: sic execratio diuitis pauper. Itaque quemadmodum non repetit Dominus ab agricolis fructus, nisi cum decerpserunt, nec tu uelle debes fructus, nisi cum ager dedit.

Mat. 21 — Eccl. 13

¶ Vide est & q̄ Deus non petit fructus, quia his opus habeat, sed ut tu laborē adhibeas sciens hoc a se tibi repetendum, & q̄ uenturus est quærere fructus. Tui cōmodi causa hoc facit, nō uerò sui. Vult Deus te in hac uita laborare, ut bonorū operū fructū reddas: ac etiā ut hanc uineā Dñi fodias, & ut scias te rationē redditurum, iubet à te exigere fructum. [Et addidit alterum seruum mittere: illi autē hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia dimiserunt inanem.] Hic seruus Dauid Regē & Prophetam, cæterosq́ue significat, qui post Mosem missi sunt, ut post edicta legalia, psalmodia, modulatione, & dulcedine citharæ colonos ad exercitium boni operis excitarent. Sed & hunc cōtumelijs affecerūt dicentes: Quæ nobis pars in Dauid,

Dauid, aut quæ hæreditas in filio Isai? Attamen ipsi pro hac uinea, quæ de Aegypto translata Palestinæ mõtes sua obũbratione, pretexerat, ne radicitus extermmaretur, orabat. Domine Deus uirtutum conuertere nunc: respice de cœlo & uide & uisita uineam istam, & dirige eam quam plantauit dextera tua. Præterea obseruandum hic est, quam uerum sit illud Diui Hregorii, peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Quid uerius? Primos inquit hic noster Lucas cecidisse, secundos uerò non solum ceciderunt, sed etiã contumeliis affecerunt, quod est grauare delictum. Ita demum peccata peccatis cumularunt, ut magno incremento iniquitatũ perfricata facie ipsum Dei filium hęredẽ occiderunt. Hucusq. ueniunt qui in peccatis perseuerant, qui culpas suas tantum multiplicant, ut multo deteriora commit tant facinora. Si malum est peccare, peius est in peccatis perseuerare. Hæc enim contumacia & perfidia multa alia peccata, & grauiora parit. Sed q̃a de his multa in superioribus diximus, nolo nunc eadem repetere. Sequitur in contextu.

Psal.79.

Greg.li. 25. mo. cap. 12.

[Et addit tertium mittere, qui & illum uulnerantes eiecerunt.] Per hunc tertiũ intellige prophetarum chorum, qui continuis attestationibus populũ cõuenerũt, & quæ huic uineæ uenturæ imminerent, mala prædixerunt. Sed quem prophetarũ non sunt persequuti & occiderunt eos, qui denunciabant aduentum Saluatoris? Serra sciderunt Esaiam, Hieremiam lapidibus obruerũt, Michæas maxilla percussus, & Ezechiel & ferè omnes sancti prophetæ & ministri Dei uulnerati sunt, & eiecti, & hi omnes multa dixerunt de sterilitate huius uineæ, sed sufficiat Hieremiæ audire planctum, Ego te plantaui (inquit) uineam electam, omne semen uerũ, quomodo conuersa es in prauum uineæ alienæ? Et in Esaiæ Cantico, Expectaui, ut faceret uuas, fecit autem labruscas. Valde dolendum, quò magis augebatur Dei misericordia mittẽs ad eos uiros sanctos, & iustos, qui populũ docerent, monerẽt, ac denique conuerterent. cò augebatur eorum malitia. Sic nunc multi, quò Deus est magis misericors, ut illis remittat peccata, eo ipsi deteriores effecti, dicunt: Incidamus in peccata, nã deus misericors est, oĩa nanq; remittit. Sed obsecro quo deus est optimus, eo es tu pessimus? Dei misericordia & bonitas immensa, quæ te ad odium tui ipsius excitare, ac flectere debebat, ab hac sumis argumẽtũ grauius peccãdi. Necesse est, ut eius iustitia ueniat tibi in mentem. Quia his non uenerat in mentẽ Dei iustitia, ideo abutebantur sua misericordia immẽsa. Sic factũ est, ut quo Deus erat melior & benignor, eo ipsi peiores fierent. Eo magis ipsorum malitia uisa est, quo misericordia Dei crescebat, malitia enim hominum (ut Chrysostomus ait) contra Dei bonitatem certabat. Virtus paulatim deficit hominib pp ingratos, nõ cũ homo, quanuis probus confert beneficium in ingratũ, cessat ab opere bono, nec curat, quia ingratus dulescit iusti bonitatem Sed hic erat contra, nam quo erat populus Iudæorum Deo ingratus & rebellis, eò magis erat Deus misericors, benignus & pius, & maiora in eos conferebat beneficia. Quo maiora cõmittebant peccata, eo sanctiores uiros ad illos mittendos destinauerat, quousque ad eos suum unigenitũ filium mitteret. Mira Dei misericordia, quam ad exitum perducere nulla malitia humana ualet. O quoties his usus est tecum dominus. Sępe sepius Deus nuntiis te admonet, assiduis concionibus, ut conuertaris, sanctis inspirationibus, quæ cor tuum pulsant, ut ue lis à uia iniquitatis deuiare: & non uis. Vide ab hinc quot annos manes in peccato & deus sæpe sepius uocat, & tu in dies durior, & dei nuntiis sic respondens, quẽ admodum Iudæi, & in grauissimam diuini numinis offensionem incidis, ac denuo duplicas peccata. At misericordia dei omnia sustinet, ipse n. ait. Audite me domus Iacob, & omne residuum domus Israel. Qui portamini ab utero meo & gestamini à uulua mea Vsque ad senectam ego ipse, & usque ad canos ego portabo. Ego feci, & ego feram: ego portabo, & saluabo. Et apud Hieremiam, Si demiserit uxorem suam & recedens ab eo duxerir uirum alterum, nunquid reuerteretur ad eum ultra, Nunquid non polluta, & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata

Act. 7.
3.Re.21
Hiere. 2
Esaia.5.
Ho. 40. in imperf. Matth.
Esa. 40.
Hiere. 3

fornicata est cum amatoribus multis, tamē reuertere ad me, dicit dominus. Si dominus eijcit a domo sua seruum, qui fuit traditor domino, & postea parcit illi, & cum iterum conciliat: si hic seruus iterum, peccauerit in dominum & hoc bis terque fecerit, nonne eum in æternum dimittet, Attamen Dei misericordia & bonitas immensa est res miranda, nam si millies & ultra peccaueris, semper misericordiæ suæ ianuam apertam inuenies, si conuersus toto corde fueris. Quos accipit, ut in uinea laborarent, etiam si erant otiosi in foro, nihilominus eos uocauit, & misit in uineam suam, quamuis serò, & reddidit illis mercedem. Vide ergo Dei
Mat. 20 misericordiam. Licet sit senex, & morti propinquus, si deum quæsieris, quemadmodum latroni in cruce pendenti, dabit
Luc 23. tibi beatitudinis mercedem. Non desiuit
Mat. 26. Deus uti his misericordiis cum Iuda tra-
1. Re. 28 ditore, quem semper mouebat, & uocauit illum amicum, quod fecisse cum Saule rege iniquo sacris literis est mandatū, ille qui, locutus est forma Samuelis, dixit ei se moriturum sequenti die, ut conuerteretur & pœnitentiam ageret, ne forte mors eum insperatò, ac inermem occuparet. Sic nūc usus est cū his agricolis toties misericorditer uocans. Sed de his iā satis.

¶ Vide ergo Christianæ, nam sicut ab his repetit dominus uineæ fructus: ita a te repetet fructus salutis, & ingenii, quæ omnia tibi dedit. Si à domino accepisti dona, ut illi inseruires, & cōmodum faceres, ergo fac des illi redditum, & proficias, ac domino inseruias cum his, quę de manu domini accepisti, ut deniq; possis cum seruo fideli dicere; domine quin-
Mat. 25. que talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Vt ergo Dei bonitatem uideas scito se a te hos redditus non exigere sui commodi causa, nisi tui, non sibi, sed tibi, ut te diuitem faciat. Quando fratres Ioseph profecti in Aegyptum quærebant triticum, iussit Ioseph, ut ad ora sacrorum ligarent pecuniam,
Gen. 42. quam illi dederant. Cum facis Dei mandata, ipse Deus reddit tibi tuum argentum & duplicat uim, ut possis beatitudinem adipisci Pium opus est, cum Deus repetit ab hominibus redditum. Misericordia eius præueniet me. Præueniet inquam, ut redditus soluam. Quid cogitas conciones esse, quas quotidie audis, inspirationes, & labores, quos suffers, nisi redditus a te repetitos Non igitur officias in- Psal. 26.
iuriis hos nuncios, quemadmodum isti agricolæ impijssimi fecerunt.

¶ Demum docet locus iste, ut ingratis beneficiamus: nam Deus ingratissimis agricolis plures seruos misit Sol non desinit micare radiis, etiamsi nubes uelint lumen obscurare. Sic & nos non debemus a beneficiis desistere, etiam erga eos, qui nostrorū benefactorum splendorem maculare uoluerunt. Vt enim nux, & oliuę notissimæ plantę, etsi uirgis cędantur, uberrimos tamen fructus producunt: sic nos etiam ob pręclaras uirtutis actiones obiurgati, maledictis læsi: ingratis & impijs nos sinamus bona facere. Ita Deus ingratis colonis non finit nuncios mittere: ut eos tam crebris beneficiis demulceat, alliciat, & trahat. Et ut uideas, quanta sit Dei misericordia, audi.

[Dixit autem dominus uineæ; Quid faciam? Mittam filium meum dilectum.] Gala. 4.
Hoc est, quòd Paulus ait; Postquam uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum unigenitum, natum ex muliere, factum sub lege. Et Ioannes; Sic Ioan. 3.
Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, Vide obsecro quemadmodum in istos ingratos agricolas, mundumqne etiam perditum non solum non animaduertit, sed filium unigenitum dat. Moris est Deo non rarò peccatores bonis operibus punire. Ita discipulorum incredulitatem castigauit ingens miraculum operans, cum ex quinque panibus, & duobus piscibus maxi- Ioan. 6.
mam multitudinem satiauit. Quod maius supplicium ijs, qui non credebant, quàm uidere magistrum suum tam inauditum miraculum operari. Pro certo tenendum est, quòd suæ præteritæ incredulitatis confusi remanerent, Vnde Hieremias; Metuamus dominum Deum no- Hiere. 5
strum, qui dat nobis pluuiam temporaneam, & serotinam, &c.

(Forsitan cum hunc uiderent, uerebuntur.) Quomodo dixit forsitan uerebuntur filium meum, cùm sciret, quòd Libr. 3. cōm. in Matt. capit. 12.

non erant eum uerituri. Dicendum iuxta Hieronymi sententiam, quod hoc dixit non ex ignorantia, sed propter hominis liberã uoluntatem, & arbitrii libertatem. Poterant enim uelle contrarium, & uertere arbitrium quocunque uoluissent. Chrysostomus uerò ait, quod dixerunt non ad significandum id, quod illi erant facturi, sed ut insinuaret id, quod ut facerent iustum erat, Iustum erat, ut filium meum uererentur, & quis esset, animaduerterent. [Quem cum uidissent coloni cogitauerunt intra se dicentes: Hic est hæres, occidamus illum, ut nostra fiat hæreditas.] Singula hæc obseruatione digna sunt. Primò ait, quod coloni uidentes filiũ intra se cogitauerunt. Secũdò dixerunt, Hic est hæres. Tertiò occidamus eum. Quartò, & ultimò, ut nostra fiat hæreditas. Expendamus hæc. Primò cogitauerunt. Sic prædixerat Hieremias: Cogitauerunt super me consilia dicentes: Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra uiuentium, & nomen eius non memoretur amplius. Et Sapiens: Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & impias cogitationes opere adimplerunt. De his olim Esa. Oua aspidis ruperunt. Hoc est, iniqui aperuerunt cogitationes suas: ex quibus non nisi uenenum prouehitur. Comparantur iniquorum prauas cogitationes, & consilia ouis aspidum: quæ tunc rumpuntur cum operibus perpetrãtur. Oua aspidum foris sunt alba, oculis grata, & pulchra: intus autem ueneno plena. Sic flagitiosorum hominum consilia prima specie apparent ipsis utilia, sunt tamen eis ualde nociua: sicut qui oua aspidum frangunt, seipsos occidunt, ex ipsis namque ouis uenenum fractores inficiens erumpitur. Ita quidẽ, qui flagitiosas cogitationes, consiliaque terra in effectum producunt, sibi ipsis perniciem machinantur. Sic agricolis istis contigit: qui occidentes Christum, ut haberẽt hæreditatem, & hanc amiserunt. Itaque quia ex iniquis cogitationibus mala opera oriuntur, a prauis cogitationibus recedere, caueteque nos oportet. Molimen (ut Anselmi similitudine utar) secundum triticum, quod in arca eius proiicitur, farinam eiicit. Imaginatio enim tanquam molimini rota reuoluitur: & ita si bonos cogitatus in id proieceris, bonorum operum farinam emittet: sin autem prauas, opera ipsis consona reddet. Nunquam ex hordeo triticei farina: nec ex turpibus cogitationibus bona dimanarunt opera. Si in succensum fornacem ligna arida, incẽdio apta conieceris, resplendebit ignis, purum, uiuumque flammam emittens: sin autem uiridia inieceris ligna, & iuncos palustres, indubiè ardebũt: sed tota fornax erit fumo repleta, & denigrata ob caliginẽ ex fumi dẽsitatẽ productã. Sic cor nostrũ fornax est semper ardẽs. Si illud diuini amoris cogitationibus nutrieris, charitatis flãma resplẽdebit: sin autem impijs foueris, totũ fumabit: eritque obscuritate circunfusum. Euanuerunt in cogitationibus suis ait Paulus: & obscuratum est insipiens cor eorum. Caueamus ergo impias cogitationes, cogitatio enim ueluti radix arboris abscondita est, quæ quidẽ si uiridis, & bona extiterit, fructum bonorũ operũ proijciet: si uerò arida, nullum prorsus fructũ præbebit. Si cogitatio bona est, statim uoluntas ab illa capitur: & intellectus bona desideria concipit, bonaque opera parit. Quibusdam, qui turpibus cogitationibus nauabãt, dixit dominus per Hieremiam; Vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Non conqueritur Deus, quod habeant cogitationes iniquas, sed quod in eis morantur. Cùm Gentiles simul cum populo Israelitico commorabantur, Deus à populo suo recedebat, & eos minimè alloquebatur. Simili modo, & tu derelinqueris à Deo, si locum concesseris cogitationibus iniquis. Tecum est Deus, quando in te prauæ cogitationes non habitant: recedit que à te, si consensus locum eis tribuis. Iudæis licitum erat Gentiles per iter relinquere: sed in culpa erat, eos habitatores facere. Ne aspires in malam cogitationem, uelut in scintillis: si non uis, ut ignis crescat, & teipsum comburat, & demum in inferis ardeas. Coloni isti cogitauerunt intra se: & ex hac turpi cogitatione euenit, ut dicerent; uenite, occidamus eum, quod postea executionẽ mãdauerũt. Secundò, quid dicant audiamus. Hic est hæres, dixerunt. Iam literis mãdauimus, quòd loco istorum colono-

Chryso. ho. 69. in Mat.

Hie. 11.

Sap. 2.

Esa 59.

Ansel. lib. de similitu. cap. 4.

Rom. 1.

Hier. 4.

rum sacerdotes templi, scribæ, & pharisæi, principesq; populi intelliguntur. De his hic agitur, & hi dixerunt, hic est hæres, licèt enim simplex populus Christum minimè nouit esse Messiam, sacerdotes tñ isti, & legis periti bene quidem ipsum nouere: sed quia populus eum sequebatur, uitiaque pharisæorum arguebat, odio eum prosequebātur, malitia nanq; eorum reddidit cęcos, sicq; nullam Christi doctrinę fidem adhibentes eum in iniquorum, flagitiosorumq; hominū numero computauere. In principio priusquā eorū animos odium aduersus Christū occuparet, tanquam sapientia præstantes oēs prophetias in Christo adimpleri cernebant, eumq; cognoue-
Ioā. 12. runt: ducti tñ malitia non esse Christū dixerunt, & sic excæcati ipsum minimè cognouerunt. Vnde dñs de istis alloquens ait: Excęcauit eos malitia eorū. Sed huic
1. Co. 2. uidetur contradicere, ꝙ Apostolus ait: Si dñm glorię cognouissent non utiq; cruci fixissent. Ad hoc potest responderi primò, ꝙ qñ eum crucifixerunt, tunc eum haud cognoscebant, nec esse Christum existimabant: quoniam erant cæci, quamuis in principio eum cognouissent. Secundò dici potest, ꝙ non cognouissent eum tanquàm dñm gloriæ: tametsi cognouissent eum tanquàm Messiam. Paulus enim exponit seipsum dicens. Sed dñm gloriæ cognouissent, idest, tanquam dominum gloriæ. Cognouerunt eum Messiam, ideò dixerunt; hic est hæres: sed non cognouerūt esse filium Dei, & gloriæ dominum. Sed ignorantia hæc nequaquam erat illis excusationi: miracula enim, quæ Christus uniuersaliter operabatur, apertè eius diuinitatem declarabant: quia fateri Christū esse Deum, miraculaque agere in huius doctrinæ ostensione, procul dubio illum esse Deum probabant. Quapropter eum uerè filiū Dei esse credere facile erat, modò noluissent, sed magnopere eorum malitia, ut iam diximus eos excecauit. Lege
S. Th. 3. Diuum Thomam Aquinatem. ¶ Igitur
p. q. 43. principes sacerdotum, quorum typum isti
art. 4. & gerebant agricolæ, non ex ignorantia, aut
5. fragilitate, sed ex malitia peccauere, uerùmtaque ita minimè digni fuere: nam ex arbitrii libertate cum omne pendeat peccatum, ita quidem opus aliquod, quod magis libertate caret, eo minus peccatum dici meretur. Et inde euenit, ut ꝙ ab ignorantia ortum est inuincibili, peccatum non sit, eo quòd liberum non fuit, quandoquidem uoluntas præter id, quod intellectus obiicit, appetat. Quod autem ex fragilitate, aut ex carnis infirmitate prouenit, non habet plenam arbitrij libertatem, eo quòd ipsa carnis concupiscentia quodam modo minuit judicium, & uim intellectiuam hebetat. Sic illi senes, qui Dan. 13
exarserunt in concupiscentiam Susannæ auerterunt sensum suum, ait scriptura, & declinauerunt oculos. Itaque si uim intellectiuam minuit carnis concupiscētia, necesse est, ut illa ipsa etiā de arbitrii libertate aliquid deroget, præsertim cum arbitrii pars quædam non parua sit intellectus. Leuius ergo peccatur, cum ex ignorantia, aut fragilitate peccatur, quàm ex malitia: ideo isti grauissimè peccauere, pro istisque Christus minimè suas ad pa- Luc. 23
trem fudit preces, sed pro illis duntaxat, Matt. 2.
qui nesciebant quid faciebant, & ex igno- Hier. 11
rantia peccabant. Tertiò dicunt: Occidamus eum. In Matthæo habetur, quòd dixerunt, uenite occidamus eum. Et Hieremias: Venite eradamus eum de terra uiuentium. Congregati sunt coloni, conciliumque fecerunt, & omnes unanimiter dixerunt. Quid facimus? Quia hic ho- Ioā. 11.
mo multa signa facit. Et quod in concilio dixerunt, omnes in eum credent: idem est, quod hic dixerunt sub hac parabola; hic est hæres, nihil aliud est Christum esse hæredem uineæ Israeliticæ, nisi ꝙ omnes in eum crederent. Venite, uerbum est quidem, quo alter alterum inuitat: & ita .n. illo concilio Caiphas inuitauit, incitauitq; alios dicens; Vos nescitis quidquā, neque cogitatis. Expedit, &c. Vide etiam impiorum pusillanimitatem, & imbecillitatem: Gen. 34
& quomodo inter se se coadunarunt ad persequendum iustum. Est tam utile, & pusillanimte peccatum, ꝙ nō audeat peccator persequi iustum timēs uirtutis uires. Et ita coloni isti coadunātur simul, & seipsos hortando dicunt; Venite, occidamus eum. Filii Iacob robustissimi erant, & ausi sunt arreptis gladiis ingredi Sichem, & destruere Sichimitas: sed aduersus Ioseph Gen. 39
fratrem innocentem, & puerum sexdecim annorum

annorum omnes conuenerunt, & mutuò sese exhortantes, dicebant; Venite, occidamus eum. Certè unus sufficeret ad hoc, sed uitium, quod intentare conabantur adeò erat ignauum, ut unus minimè fuerit ausus aduersus huiusmodi uirtutem, itaque contra hanc animam, uiresq; quærit. Sic in Prouerbijs uocant se impii mutuo ad mala perpetranda opera, & turpia facinora, dicentes: Insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem, frustra deglutiamus eum. Ita Dauid in Psalmo alloquitur Deum dicens; Quoniam inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te extulerunt caput. Super populum tuum malignauerunt consilium, & cogitauerunt aduersus sanctos tuos. Dixerunt; Venite & disperdamus eos de gente: & non memoretur nomen Israel ultra: Quoniam cogitauerunt unanimiter simul aduersum te, testamentum disposuerunt, tabernacula Idumæorum, & Ismaelitarum, & Moab, & Agareni, Gebal, & Amon, & Amelec: alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Etenim Assur uenit cum illis: facta sunt in adiutorium filiis Loth. Non audis hic innumerabiles malos aduersus paucos bonos conuenisse. Decem nationes sceleratorum hominum contra populum Dei cōuenerunt. Quam primum coadunantur mali ad persequendos bonos: ita modò quam primum conueniunt mali ad furandum, ad ludēdum, & ad omnia mala, sed ad bonum minimè Si dixeris, cōgregemur in alicuius domo ad uidendum testamentum alicuius, qui maturæ concessit, ut id, quod continet, ac iubet, re præstetur, uix quidem licet tibi eos congregare. Ad malū tamen quod cunque omnes parati sunt.

Prou. 1
Psal. 82

¶Quarto dicunt, Habebimus hæreditatē. A quo Christum esse occisum putas? Ab ambitione, & auaritia. Sic dixerunt in cōcilio isti coloni; Si dimittimus eum sic, uenient Romani, & tollent locum nostrū, & gentem. Sed quid remedii nobis superest, ut nostrum sit dominium, & potestas? Occidatur hæres, & hæreditas erit nostra. Videbant isti uineæ se esse dominos; eiusque possessionem obtinere: atque in isto statu, ut securi esse queant, hæredem interimere decernunt. Quot sunt, qui hoc ipsum hodierno tempore operantur? Plurimi, ne à sua hæreditate excludantur, suāque admittant autoritatem, Christum Iesum mortaliter peccando cruci affigunt. Non restituunt aliena, nec honores, & diuitias opinionemque in qua sunt constituti, perdant. Proximum opprobrio afficiunt, noluntque honorem ei restituere: ne sibi ipsis contradicendo, opinionē in qua habebantur, amittant. Malunt potius in umbras perpetuas adigi, quam huius seculi gloria priuari. Multi ex principibus (ait Ioannes) in Christum crediderunt, sed propter pharisæos non confitebantur, ut non è synagoga eijcerentur. Dilexerunt enim magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei. Ipsa diuitiarū, honorumque nimia cupiditas haud mediocrem uirorum multitudinem ad inferos ducere, Christique immemorem reddere cogit: siquidem coloni isti, ut sibi illius uineæ possessionē adscriberent. Christum occidere, è medioque tollere intentauerunt. Qui suos oculos, animum, ac mentē totam in huius uitæ operibus coniiciunt, citra dubium in maximū suæ uitæ discrimen, graueque periculum deueniunt: siquidem sempiternæ animæ fœlicitatem huius mundi gloriæ præferunt. Sicut enim ex luna maris æstus, perpetuique fluctus, & procellæ procedunt, sic ex deprauata affectione animi commotiones, mors animæ, & impietates. Isti diuitias, & honores effrenatè diligebant, & Christum dominum interfecerunt, propter ambitionem, existimantes ab illis substantiam rerum abstrahi. Iosue iussit solem stare, & stetit, præcepit tamen stare auaritiam, quando Hierico expugnauit, sed stare minimè quiuit, quia Achā furatus est de spoliis Hierico. Igitur quia auaritia stare noluit, fuit quidem de Iudæis actum Christum occidendo. Fabulantur Poetæ, ꝙ Midas, qui auaritiā amabat animo effrænato, Deos oratos habuit ut facerent ut quicquid ipse tangeret, aurū fieret, atq; illi eius uoluntati facere ita satis, ut cibus quē sumere uolebat, in aurū statim cōuerteretur: ita nimia fame tortus periit. Nō erant Gentiles adeò imprudentes, & ignari, ut adducerentur unquā ad id, ita esse, ut crederent: sed huius mentionē fecerunt idcirco, ut nos certiores redderent: Homines huius tempestatis

Ioā. 12.

Iosu. 10.

Iosu. 7.

ob diuitiarum ambitionem efficiunt se iacere in inferno, ad hæc uidisse sæpe numero contigit truncari. Appetitus igitur honoris, diuitiarum, & status, homines occidunt. Quare existimas Pilatum Christum morti tradidisse? Cum sciret illum innocentem, ut honoris, & laudis, & bonorum detrimentum nihil, in quibus erat maximis constitutus, sibi deueniret, ad mortem iustum damnauit. Sciebat, quòd propter inuidiam tradidissent eum, & mortis esse indemnem; ob idque uoluit liberum abire, manereq; impunitum. Tunc inimici eius infestissimi clamores edere cœperunt dicentes. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Cũ
Ioã. 19. esset Pilatus honoris, & diuitiarum sitientissimus, magnopere uerebatur ne ab his priuaretur, neue à Iudæis coram imperatore accusaretur, & ob id ui: æ autorem morti tradidit. Maluit quidem ueritati, rationique repugnare, quàm ex principis honore quidquam perdere: & Deum potius uoluit offendere, quã aliquid sui status relinquere. Etiam Hieroboam Israeliticus Rex, ne à regno exterminaretur, tn coque necessaria ut ei suppeditarentur, secum reputans, ꝙ si populus ibat Hierusalem Deũ adoraturus, se in dedecus ma
Re. 12. gnum, summamque inopiam indubiè uẽturum, decreuit & constituit improbè ut populus idolo latraret, duosq; fecit uitulos aureos, posuitque unum in Dan, & alterum in Bethel, dicens; Isti sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti, Hac de causa Herodes Ascalonita gla-
Matt. 2. dio innocentes pueros interemit: ut ipse solus regno Israel potiretur. Et coloni isti: Habebimus (inquiunt) hæreditatem. Quid ergo remedii? Interficiamus hæredem. Vt sustentarentur in honore, innocentem occidunt. Magna quidem horum colonorum fuit ambitio, sed maior eorũ obstinatio & duritia: siquidem tantis misericordiis abusi sunt, & eorum auaritia ita eos captiuos tenebat: quia ad hoc ut non amitterent ista temporalia & inanes huius seculi honores, pro nihilo habuerunt æterna bona, & hæredem occiderunt. Heu quot sunt & hodie uiuentes, qui cum sint à Deo uocati inspirationibus, & prædicationibus ita uiuunt, ac si non esset Deus. Et propter hanc hæreditatem coloni isti flocci fecerunt cœlum, gloriam, & requiem nullo æuo interituram, atque omnia alia æterna bona. Similiter multi incredibili amore prosequuntur uxores suas, & liberos, & diuitias, & ita in his intenti sunt & occupantur, ac si non esset beatitudo alia fœlicior, & sic uidentur aspernari æternam: iuxta illud Sapientiæ de impiis loquentis: Dixerunt inter se non rectè cogitantes: Exiguum & cum tædio tempus uitæ nostræ. Veni- Sap. 2.
te perfruamur, bonis quæ sunt, & utamur creatura, tanquam in iuuentute celeriter. Vino pretioso & unguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis, antequam marcescant, nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra &c. Sic coloni illi improbi hæredem occidunt, existimantes, quod sic conseruaremur: Sed expẽde obsecro, quam magna est Dei omnipotentis sapientia, quamque iniqua sunt improborum hominum iudicia. Putant enim tales sibi optata adepturi ex mediis pro suo libito ordinatis, siquidem ipsos extollendos, & alios opprimendos. Sed Deus uana eorum iudicia è diuerso mutat, ut planè uidere est in filiis Iacob, quæ quidem adorare renuentes fratrem suum Ioseph, uendidorunt eum Aegyptiis, sed existimantes ip- Gen. 37
sum opprimere, & inhonorare, extulerunt eum. Media, quæ illi elegerunt ad deturbandum, & perdendum fratrem. Gen. 24
assumpsit Deus ad extollendum eum. Similiter & Saul cupiens Dauidis interitum iussit ut afferret centum Philisti- 3. Re 18
norum præputia, quod quidem aiebat, ut in tanto periculo interficeretur, secum dicens; Non sit manus mea in eum, sit autem manus Philistin. Cogitabat Saul tradere Dauid in manus Philistin. Sed quo Saul conabatur Dauid ignominia afficere, eo certè honore efferebat: quia reuersus est Dauid magna cum uictoria, & occidit ducentos Philistæos, quod quidem maximum honorem Dauid attulit, mœrorem uerò, & ignominiam Sauli. Sic Aman parauit crucem Mardochæo, & populo Iudæorum necem in quo facto sibi ipsi parauit crucem: in qua idem ipse suspensus fuit, & omnis do-
mus

Hest. 7. mus eius abolita, & Mardochæus, & populus Iudæorum exaltati. Et nunc in præsentiarum, quid dicunt agricolæ? Occidamus eum, & habebimus hæreditatem. Sed aliter illis præter spem euenit: quia Christi mors causa fuit, ut illi hæreditatē perderent & terram. & ut Hierusalem, totumq; regnum Iudææ exterminaretur. Vide quid Caiphas consulendo dicat; Si Ioā. 11. hunc dimittimus, uenient Romani, & tollent locum nostrum & gentem. Hoc quod illi pro medio acceperunt, nēpe, ut Christus occideretur, ne Romani uenirēt, causa fuit, ut Romani uenirēt, & eos destruerent, & prosternerent. Qui malis artibus temporalia quærunt, diu nequeunt ea possidere: nam, ut optimè differit Diuus Ambrosius id quod turpe est, non potest esse utile: nec ꝙ honestum est inutile: quia complex honestatis est utilitas, & utilitatis honestas. Memorabile illud ferunt rhe- Amb. li 3. offic cap. 13. tores (ait Ambrosius) ꝙ Dux Romanorū, cum ad eum medicus regis aduersarii uenisset, pollicens se daturum regi uenenū: uinctum eum ad hostem remisserit. Et re uera præclarum, ut qui uirtutis certamen susceperat, nollet fraude uincere. Victoriā enim turpem putabat, nisi honestate par- 4. Re. 6. tem Quid uerò Elisæus secutus est, nisi honestatem, cum exercitum regis Syriç, qui ad obsidendum uenerat, captiuum duxit in Samariam: cuius oculos cæcitate obduxerat: & dixit: Domine aperi oculos eorū, ut uideant, & uiderunt? Cum autem rex Israel uellet eos percutere, eamque sibi facultatem posceret a propheta, respondit non percutiendos, imò subsidio alimentorum iuuandos. Maluit honestè confunde- Dan. 13. re, quàm turpiter uincere eos. Beata quoque illa Susanna denuntiato falsi testimonii terrore, & tanto opprobrio & periculo exposita: maluit honesta morte uitare opprobrium, quàm studio salutis turpem uitam sustinere. Itaque dum honestati intendit, etiam uitam seruauit: quæ si quod sibi uidebatur ad uitam utile optauisset, non tantam reportasset gloriam: imò etiā id, quod non solum inutile, sed etiam periculosum foret; pœnam criminis fortisā non euasisset. quia adultera aliquando in cideret in manus uiri, & legis: & Deus eā non liberaret, Adde etiam de Tobia, qui nō solùm adorare uitulos aureos renuit, sed omnia sua fratribus pauperibus: & concaptiuis largiebatur: nec diuitias aliquas fraudulenter acquisiuit, quapro- Tobi. 1. pter Deus illum ditauit & uisum restituit, quia uirtutem, & misericordiam amplectabatur. Pater igitur id, quod decorum est, semper esse utile: è contra autem inhonestum, semper est inutile. Pharao Exod. 1 rex Aegypti ut uitam suam & suorum seruaret, persequebatur Israel, credens utile esse regno Aegypti: sed ualde inutile fuit nam periit ipse, & sui, & totum regnum sterilitate, uariisq; calamitatibus est percussum. Sic Abimelec filius Gedeon, qui Iud. 9. septuaginta fratres occidit dempto uno Ionatha, ut regno potiretur, morte acerba interiit: & perdidit, quod malè acquisierat. Denique ut iam ab exemplis abstineamus ex hac parabola patet, qualiter sacerdotes templi tam graue crimen aggrediuntur: mortem uidelicet hæredis: cupiunt enim hæreditatem possidere, & redditibus templi, & oblationibus frui. Sed longè aliter eis euenit: nam eo ipso, quo putauerunt consequi hæreditatem, prorsus illam perdiderunt. Igitur nihil nos quæramus, nisi mediis honestis adhibitis, nihil nisi ex uirtute: cùm omne, quod malis artibus acquiritur, durabile non sit: Sed iam ad contextum. [Et eiectum eum extra uineam occiderunt.] Hoc ad literam adimpletum esse scimus, cum Christus dominus extra uineam passus est. Hoc est, extra populum Israel: quia, ut diximus, populus Israeliticus uinea Domini exercituum est. Principes autem sacerdotum, & Pharisæi tradiderunt eum Gentibus: & posuerunt in potestate Pilati Gentilis: quem impii Iudæi eiicientes extra uineam, occiderunt suspendentes in ligno. ¶ Finita igitur parabola, in qua prædixerat dominus, quid patres eorum fecerant erga prophetas, & quid ipsi facturi erant contra Christum: nunc uertit sermonem ad ipsos sacerdotes, scribas, & pharisæos, dicens ad illos: [Quid ergò faciet illis Dominus uineç? Veniet, & perdet colonos istos, & dabit uineam aliis. Quo audito, dixerunt illi; Absit.] In Matthęo dicitur, quòd ipsi pharisæi re- Mat. 21 spon-

ſpōderunt hanc ſententiam dicentes,malos malè perdet, & uineā ſuam aliis locabit agricolis, ſed hic dicitur ꝙ Chriſtus illam protulerit. Nec eſt in hoc contradictio:nam quidam illorum reſponderunt malos malè perdet,ut Ait Mattæus,aliiue rō ut ſcribæ, qui erant literis exculti,intelligentes parabolam, & qđ de ipſis loquebatur,dixerunt,Abſit.Sed circa iſta à phariſæis primo dicta, & poſtea à Chriſto domino relata,nōnulla annotatione digna inſurgunt. Primò quidem, quàm iuſta ſint altiſſimi iudicia, idemq; dominus in ſuis cauſis iuſtus,ſiquidem aduerſarios ſuos in propria eorum cauſa iudices inſtituit, ipſosque propria ab eis ſētētia prolata,& ab eorum ore conuincit. Tam iuſtè & rectè ſe habet Deus in ſuis cauſis, & in damnando peccatore, ut non modò condemnatus ſententiam non recuſet, imo apertè cognoſcat, & confiteatur iuſtiſſimam damnationem ſibi impoſitam, iuſtiſſimeque mereri in tartara deſcendere. Hac ſimilitudine uſus eſt Nathan ſpiritu. Dei ductus, cum propoſuit Dauidi Regi parabolam illam hominis diuitis, qui plures oues habebat. Vnde Dauid cognita cauſa & delinquentis crimine examinato,ignorans tamen, quòd ad eū parabola tenderet, idem cōtra ſe ipſum ſententiam iuſtam protulit. Ita Chriſtus in hoc loco eóſdem phariſæos contra ſeipſos in propria cauſa iudices conſtituit, & in parabola reuocat ad eorum mentes bene ficia accepta, ut uiderent illi, quàm iuſtè proiicerentur à uinea, & ab eo punirentur, & ſic coniuncti à ſeipſis iudicentur. Sed uide quid dicat dominus erga ſuam iuſtificationem per Eſaiam prophetam.

2. Reg. 12.

Nunc ergo habitatores Hieruſalem & uiri Iuda:iudicare inter me & uineā meam. Quid eſt, quod debui ultra facere uineæ, & non feci ei?An quòd expectaui,&c.Verum ſicut improbi ſeipſos damnarunt;dicentes malos malè perdet, eodem modo erit in nouiſſimo die quando mali etiam ſi inuiti cōfitebuntur iuſtiſſimè à Deo damnari. Age ergo ò homo quicunque es expergiſcere,aures arrige, & ad rationem reddendam de uinea ſua & fructu te præpara. Accepiſti enim animam,baptiſmum, uirtutem, ualetudinem, & cætera

Iſaiæ.5.

bona tam ſpiritualia,quàm corporalia,& iſta quidem nec fruſtra data ſunt, imò ut tantis auxiliis, & inſtrumentis operando fructum cum fœnore reddas,ſin minus ad iuſtitiam,& iram mouebis dominum uineæ,ſicut iſti impii coloni,& ſic etiam perdet te,ſicut & illos. Hoc enim proterui peccatores faciunt, tantaque eorum nequitia eſt,ut ad ſupplicium potius, quàm ad miſericordiam rectiſſimum iudicem irritent, & ſic quia miſericordia abutuntur, iuſtitia plectentur. ¶ Secundò obſeruandum, ꝙ dupliciter poteſt homo perdi, malè uidelicet, & benè. Iuſti enim benè perduntur, dum hic uiuunt,quia mundo,carni, hominibus & ſemetipſis perditi & mortui ſunt, quæ perditio utilis eſt & bona.quia per eā ſaluantur. Vnde dominus,Qui perdiderit animam ſuam propter me;inueniet eam. Mali autem homines malè perduntur, cum dānantur,quia perditio eſt irreuocabilis. Vnde in Pſalmo habetur:Vultus autem domini ſuper facientes mala,ut perdat de terra memoriam eorum.Ita Iudæi in ſua malitia perſeuerātes malè perduntur,quia ſic à Deo alienantur, ut nunquam inueniantur ab ipſo.Ab hac perditione liberat pœnitentię,quę perdit hominem,ne perdatur:Perdit enim peccatum, ne perdat ſalutem, & perdit culpam,ne inueniat pęnam,in quā perditur omnis damnatus. Niſi pœnitentiam egeritis,omnes ſimul peribitis. Præterea poteſt etiā dici,ꝙ omnis, qui peccat perditur, uerùm eſt differentia inter hos perditos, quia quidem bene perduntur, alii malè. Benè perditur qui ad bonū perditur,& bonum elicit de peccato, exiens ab illo.Malè autem,qui ſemper manet obſtinatus in peccato, & in eo pertinax inuenitur. Sunt quædam oua,quæ perdita uocantur,quæ cum ſint aſſa,abſtrahimus ab igne & comedimus, ſed ſi manent in prunis, quoad omnino comburantur,ita perduntur, ut nihil ualeant.Sic peccator, quanuis per peccatum perdatur,ſi tamen a peccati flammis exeat, bene perdi dicitur,nec ſecus quàm perditum ouum. Sic Dauid,quia multa pręclara geſſerat ſuperbiens, quod ipſe dixerat,refert: Ego dixi in abundantia mea, nō mouebor in æternum.Sed ut eius ſuperbiæ dominus mederetur

Mat. 18 · Pſal. 33. · Luc. 13. · Pſal. 29.

deretur, auertit se paululum, ab eo, & cęci dit, quapropter ipse dixit: Auertisti faciē tuam à me, & factus sum conturbatus. Et alibi: Bonum mihi quia humiliasti me, ut discā iustificationes tuas. Elegit bona ex peccato, nempe humilitatem, & ut in posterum caueret, prudentiam elicuit, & didicit nihil fidere in propriis bonis. Similiter & Petrus, qui antea superbiens, & nimium sibi uendicas dixerat; si omnes scādalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Postquam cecidit in ignem peccati & exijt ab eo, modestius & humilius locutus est dicens, cum esset interrogatus a Christo, an plus cæteris eum diligeret; Tu scis domine, quia amo te. Iam nō contemnit alios, sicut antea solebat. Hi porrò uiri sanctissimi quamuis perditis ouis fuerint assimiles, bene tamen sunt perditi, cùm cito ab igne peccati exierint, & humilitatem sint edocti. Sic Petrus ab igne, qui erat in domo Caiphæ exiit iam assatus interius ab igne peccati, & exiens foras fleuit amare, & a peccato fructus excerpsit uberrimos. Sed non sic impij, & obstinati peccatores faciunt, qui non bene, sed malè perduntur, ut ait Christus, quia semper existentes in igne peccati indurati, efficiuntur carbones in ignem inferni destinati, cumque male pdantur, erūt perditi in æternum, quemadmodum isti impij, & obstinati sacerdotes, & pharisei, quibus dominus loquebatur, malè perditi erunt in seculum seculi. ¶ Tertiò expende, quòd licet Deus perdat hominem peccatorem, ut dicitur hic, quia perdet dominus uineæ colonos illos, attamē non perdet illos dominus, nec conteret eos, nisi prius ipsi se per peccatum perdiderint. Præcessit ingratitudinis peccatū, præcessit & cruenta cōspiratio, & ueritatis odium, & Dei exterminium, oderant enim filium, & extra uineam eiecerunt; hinc ira Dei, hinc comitata est uindicta in improbos. Nunquam. n. Deus uasis iræ pararet incendium, nisi homo inueniretur habere spontaneum peccatum. Hoc psalmographus testatur dicens; Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. ¶ Præcessit mendacium interitum Dei! Non perdet iustum cum impio, sicut Abrahā testatus est, sed eos perdet, qui malè agunt. Vnde in prouerbijs habetur. Impij uero de terra perduntur, & prosperitas stultorum perdet illos. Ecclesiastes etiam: Qui in uno peccauerit, multa bona perdet. Sic suapitè culpa Iudas interiit, ideoque Saluator; Nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis. Sic etiam Oseas. Perditio tua ex te Israel. Cum sit igitur peccatum gennina nostræ perditionis origo, admonet hic locus ut peccata fugiamus, non enim in hora mortis perdet nos Deus, nisi nos per peccatum perditos inuenerit. ¶ Perpende etiam, quòd nō solùm perdidit hos impios colonos, sed uineam aliis locauit agricolis, ex quo manifestè colligimus ob incredulitatem & ingratitudinem reuocari beneficium, & non modo rescindi pacta priora, sed etiam ī alios digniores potiora conferri. Receperunt Iudæi legem, digni habiti sunt prophetarum oraculis, sunt quoque illis diuina cō credita promissa, uerū ob suam incredulitatem, & cecitatem regno priuari meruerunt, nempe Euangelij gratia, & digni tate. Cupio, ut intelligas, quam terribilis ad hos iudicandos colonos uenturus sit dominus. Hoc Daniel declarat dicens: Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit, & uestimentum eius candidum, sicut nix, & capilli capitis eius, quasi lana munda, thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis accensus. Dicit alba, ut nix, quia ex omnibus partibus alba est. Non sicut paries, qui cum foris sit albus, interius tamen est niger, ut denotet qđ ex sua natura Deus innocentiam habet, & ita nihil impunitum relinquet. Erat thronus ignis, quia cum ipso peccatores incendet, & mundum cremabit. Tota hæc pęna, grauęque supplicium ueniet super istos peccatores colonos. Quòd si tu forsitan dixeris, O quàm impij fuerūt illi Iudæi, quàm ingrati, quàmq; rebelles, aduerte, quàm eis tu sis deterior, qui cùm a Deo longè maiora acceperis beneficia, sis a longè Iudæis ingratior. Non tot, ac tanta in Iudæos contulit, ac in te beneficia. Esset planè longum, finibus es a Deo affectus, hic recensere beneficia, quibus tamen haud quaquam Iudæos affecerit. Illos enim eripuit à iugo & captiuitate Pharaonis, & inimici eorum submersi sunt in

Marginal references: Ibidem; Ps. 118.; Mat. 14.; Ioā. 21.; Mat. 26.; Psal. 5.; Gen. 18; Prou. 2.; Eccle. 9.; Ioā. 17.; Ose. 13.; Dan. 7

in mari, sed cum captiuus in Aegypto. & in tenebris peccati propter originale, peccatum in utero matris teneteris, ab hac te captiuitate liberauit Exeuntem ab utero matris statim te dęmonis incursus persequitur, uult tamen Deus, ut ad baptismi aquas peruenias, ex quibus anima tua sola clarior, lunaque rubicundior exeat Cum uelit te cacodæmon usquequaque persequi, & in peccatum attrahere, in profundum tamē aquarum submergitur. Incepit populus Israel maximis lau-
Exo.15 dibus Deum extollere, dicens; Cantemus domino gloriosè enim magnificatus est, &c. Canta tu etiam domino, nullis siquidem tuis meritis adiutus, factus es Christianus. Quis igitur beneficium incarnationis, & redēptionis commemoret? Si ut suspendereris esses iudicatus, capitisue damnatus discrimine, & cum fieret in te iudicium, quidam tibi amicissimus tuis indutus uestibus suum in caput eiusmodi transferret periculum, nonne & salutem & quidquid habetes ab eo accepisse fatereris? Aduerte igitur, quid tecum Deus egerit, siquidem, cum sis peccator pœnisque inferni condemnatus, tuis se uestibus Deus induit, & ad capitis discrimen cruci affigendus ducitur innocens, te uerò, qui eiusmodi merebaris supplicium, saluo & incolumi. Ille te creauit, redemit, ac pauit, uitamque concessit. Non dico Deo, sed uel Aethiopi cuipiam: qui tot, ac tanta in te contulisset beneficia, gratus esse tenebaris, quam uero magis Deo, in quo summa est bonitas? Sed tu loco istorum beneficiorum his colonis ingratior, peiorque Iudæis, eiicis a te dominum, & quantum in te est, eum iterum crucifigis grauiter peccando, ut ait Apostolus, & crucifiges reseum in carne, si modo esset mortalis, & passibilis, ut tunc erat. Igitur si tā acerbè Deus Iudæos acceptis a Deo beneficiis abutentes puniuit, quam nos grauioribus afficiet suppliciis, si ingrati fuerimus, qui multò grauioribus ab eo simus affecti beneficiis. Paulum attendeitur
Heb.10 ritam quis faciēs legem Mosi sine ulla miseratione duobus, uel tribus testibus moritur, quanto magis putatis acerbiores eum mereri pœnas, qui filium Dei cōculcauerit, & sanguinem testamenti pollu-

tum duxerit? Auferetur (inquit) a uobis regnum Dei, quæ est hæc uinea, & dabitur gentibus. Si a Iudæis, qui erant filii regni & à Deo dilecti, propter eorum nequitiā sublata est uinea Domini, & propter nimiam ingratitudinem missi sunt in tenebras exteriores, quid iam de nobis fieri oportebit? Certè Deus acceptor personarum non est, sed omnis ei gens, quæ dominum pertimescat, est grata Ob hanc Act.10. etiam ingratitudinem Germani, Angeli, Scoti, & aliæ nationes regnum miserunt. Discant catholici animum gratum Deo exhibere, ne ab ipsis auferatur regnum Christi, quòd penè compleri uidemus, cum ad Indos iam migrare uideamur Ecclesia. Sed ulterius progrediamur. [Ille autem aspiciens eos ait; Quid est ergo hoc quod scriptum est, lapidem quem reprobauerunt ædificantes hic factus est in caput anguli?] Vult in hoc Deus illis ostendere, quòd quamuis eum occidere conentur: ut priuetur hæreditate, id tamen eis aliter, quam cogitant, eueniet. Nam sua cum morte hæreditate priuari non oportebat, & ut eos experiretur adducit Dauid prophetam dicentem: Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, &c. Hic lapis Christus est, iuxta illud Aposto-
Psal. 17 li: Petra autem erat Christus. Aedificato-
1.Co.10 res sunt ipsi pharisæi & scribæ &. sacerdotes ad quos est sermo, & ædificatores appellantur quia propter officium tenebantur ædificare domum uiuam, in qua Deus habitaret, ad docendum uidelicet, atque instruendum populum exemplo & uerbis, & ut tali modo huc uenirent, ut dignaretur dominus cohabitare inter eos. Reprobatus est non solum inutilis, sed etiā ut ędificio odiosus a dicentibus eum esse fallacem, seditiosum, mandatorumq; Dei transgressorem, & ut talis protectus est ab ędificio. Sed hic lapis reprobatus, collocatus fuit in ædificio in capite anguli, ut ad unam concordiam duo parietes Ecclesiæ redigerentur, qui erant populus Iudaicus, & Gentilicus. Sed lapis hic non fuit manibus ædificatorum collocatus, sed manu Domini, atque subdit. [A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.] Hoc præclarè declarat diuus Paulus, quomodo hic lapis positus sit Ephes.2
in

in summitate capitis anguli, dicens; ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ soluens inimicias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, ut duos condat in semetipso, &c. Obsecra autem, quòd non dicit colonos ædificatores artis, sed ædificantes actu: non artifices officio, sed exercitio. Vbi sunt ergo, qui dicunt prælatos posse non resilucre? Si Dominus dicit, quòd manus admotas operi ecclesiæ habeant, quid tum fiet, si manus habeant ecclesiæ admotas, non ad ædificandum uerbo, & exemplo, sed ad dissipandum uerbo, & exemplo? Vide etiam an nostri ædificantes lapidem approbent, an reprobent. Iacuit humi lapis, a pluri mis conculcatus, a frigorique & æstui, imbribus, & gelu expositus. Vide nunc an ita prælati approbent Christi frigus, & æstum: uide an humilitatem sectentur, & crucem. Forsitan prælatus non reprobat, imò approbat, & laudat lapidis utilitatem, & prædicat Christi humilitatem, crucem, mortem, & eius paupertatem: sed si quod uerbo probat, & laudat, id reprobat exemplo: quid hic ædificabit? Videtur is altera manu ædificare, altera destruere: altera telam construere, altera textum retexere, ut Ecclesiasticus ait.

Eccl. 24 [Omnis qui ceciderit super illum lapidē conquassabitur, supra quem autem ceciderit comminuet illum. Hic ostenditur non hic agi simpliciter de lapide, sed de lapide signato, qui est ipsemet Christus: nā lapis de quo scriptura loquitur in templo Salomonis fuit, super quem nemo caderet, sed loquitur Christus de seipso, qui lapis est per metaphoram. Et iste non est sensus mysticus, sed literalis, quia literalis sensus est ille, quem intendit significare per literam conditor eius. Christus, tamen loquens hæc noluit intelligere per lapidem istum aliquam petram, sed ipsum: ergo in literali sensu semetipsum significat. Ait ergo: Si lapis ille ceciderit super aliquem, comminuet eum in partes minutas, & ea est maxima læsio. Est enim lapidis natura, ut si quis super eum ceciderit, lædatur, & tamen si lapis magnus super aliquem ceciderit, multo magis lædetur: & designatur ista differentia per conquassere, & comminuere, quia comminuere designat partes minutissimas, & conquassatio solam læsionem. Et est sensus: Ille supra lapidem Christum cadit, qui supra illum est; qui autem supra illum est, fundatur supra eum, & ita designantur per hoc credentes, qui pro fundamento Christum habent. Fundamentum enim aliud nemo ponere potest, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Cadit autem supra Christum quicunque non perdita fide peccat in actione, cuiuscunque generis sit. Et iste confringitur, idest, læditur, qui peccat mortaliter, & est dignus morte æterna: & tamen non est manifestum uulnus, sed sola confractio, eo quod cum fides maneat, potest faciliter peccatum tolli, cum quis ad Christum ingemuerit. Super illum autem cadit lapis idest, Christus, qui sub se non habet Christum, idest, non credit in eum, & ita non habet eum pro fundamento. Et quia non habet eum sub se, nec esse est, ut habeat supra se, idest, ut eum, quem non tenet, ut fundamentum, timeat supra se, ut dominum, & paueat ut ultorem. Tunc lapis cadit supra hominem quando peccat in fide, quia tale peccatum est immedicabile manente infidelitate: quia cùm non credat, non potest inuocare clementiam pro delicto ab eo, quem Deum non esse putat, & ideo dicitur eum, qui non credit iam esse iudicatum. Dico, quòd iam iudicatus est: qua manente infidelitate, non potest eius peccatum remitti, & damnatus est. Et ideo iste conteritur, quia pœnæ æternæ irreuocabiliter adiudicatur: quæ maxima est læsio, cùm nulla maior sit pœna. Hac comparatione uult Deus ostendere grauissimas pœnas, quibus Iudæi sunt puniendi, utpotè infideles, & increduli, qui non modò suum agnoscere noluerit redemptionem: sed & illum per sequentes, ac extra uineam eiicientes occiderunt. Caueamus, & nos ne in Christum incidamus multoque magis caueamus, ne ipse cadat super nos, propter infidelitatis peccatum. Dicas mihi nequissime peccator quomodo sis laturus graue illud iustitiæ diuinæ pondus:

1. Cor. 3

Ioan. 3.

dus:cum super te ceciderit. Duxit dominus Hieremiam Prophetam in domum figuli,& ipse faciebat opus super totam, & dissipatum est,uas,quod ipse faciebat e luto manib. suis,&c. Dixit Dominus: Ecce sicut lutum in manu figuli, sic uos in manu mea domus Israel.In hac uisione comparat homines uasi terræ, quod facit figulus qui Deus est:cumque nos simus uasa terrea, debilia,& ex puluere confecta. Talem se sanctus ille reputabat, qui Deo dixit: Memento domine, quòd sicut lutũ feceris me, & in puluerem reduces me. Aduerte posse figulum, si dũ uas facit, id in rota frangatur, denuo id efficere, uel etiam si fit opus, ad meliorem formam reducere: sed si uas frangatur eductum à rota & soli expositum iam sit uel in fornace decoctum,nullum prorsus habebit remedium.Si fractam ollam, postquam sit decocta,figulo perferas reparandam,nõ dubium est,quin ab eo sis deridendus.Mundus iste est tanquam rota quæ semper reuoluitur, nunquam cessat. Dum itaque hoc in mundo uitam agimus & in hac uita,quæ est,ceu rota figuli, commoramur, licet frangamur & semel,atque iterum in peccatum incidamus, remedium habemus, & cum pœnitentia possumus iterum ad figulum reuerti,à quo reparemur & meliores forte fiamus, ac perfectiores, quam antea eramus. Peccauit Dauid, & tanquam uas figuli confractus est, sed cũ ad dominum confugisset,ita per pœnitẽtiam purgatus est, ut longe candidior,lõgeque sanctior, quàm antea fuerat,sit inde reuersus. Idem beato Petro accidit, idem Paulo, ac Magdalenæ,aliisque quãplurimis peccatoribus,qui cum in huiusce uitæ rota confracti,a Deo petissent,auxilium,ita sunt eorum preces exauditæ, ut effecti sint a Domino potius puritatis uasa præclarissima. Sed caueas ne extra rotam frangaris,quia si ab hac uita in pec cato mortali decesseris, in eo usque in æternum permanebis. Si concoctus iam in hora mortis in petram cecideris, quæ est Christus, conquassaberis: nec minus manebis diminutus, quàm si supra te pectra caderet. Tolerabile iudicium ueniet super te, & pertimescendum supplicium cum iustitia diuina super te aduenerit, si mors te in peccato mortali corripuerit. Vnde Dauid de his peccatoribus alloquitur Deum: Reges eos in uirga ferrea, & tanquam uas figuli confringes eos. Animaduerte quid de luteo fieret uase, si grauibus ictibus a brachio Gigãtis uirga ferrea concuteretur. Sic quidem ait Dauid,quod tu eris ante dominum. Quid faciet miser,& debilis peccator coram illo omnipotenti Gigante, qui eum ad iudicandum est uenturus, ut sua eum infinita potestate conterat? Quid faciet, & quomodo non contremiscet? Non percutiunt uirga ferrea diuinæ iustitiæ uasa, integra, quæ iustorum sunt: sed uasa iam multa peccatorum multitudine fracta. Quibusnam rebus tetrum illud inferni chaos refertum esse existimas? Contritis abundat uasis,testis quam plurimis, & ollis. Et quemadmodum uas, quod fractum est extra rotam in æternum fractum, & irreparabile permanet: ita ille, qui in infernum cadit,nullum prorsus habet remediam,cùm nulla sit in inferno redemptio. Quòd si a me sciscitetis cuinam usui fracta urna sit utilis,nulli planè dixero, nisi tantum ad ignem fractis in testis huc atque illuc deferendum. Contingit sæpe, ut ueniens mane uetula ferat a domo uicinæ prunas in testa fracta, nec secus circunferunt diaboli damnatos, ut ignem (ceu conquassatæ urnæ) cum nulli possint alii prodesse ministerio,apportent. Sed si adeò sit uas figuli diminutum,vt iam nec igni ferendo minutissimæ partes sint utiles,ad quid prodesse dicentur? Proderunt quidem ad calculos. Solent enim lusores, cum eis calculi desunt ad connumerandas pecunias, terrenum uas confringere altero lapide. Partes autem, quæ remanent primò fractæ, sunt quæ ceciderunt in petram. cuiusmodi sunt illi, qui cum Christiani sint,fidemque habeant,lapidem offendunt, qui est Christus, & in peccato mortali confringuntur. Sed supra istos infideles, & Gentiles cecidit lapis,& comminuit eos, ut hic ait Saluator:& cum adeò sint diminuti quid iam poterunt prodesse? Proderunt usui calculorum, quibus nummi conuumerentur. Quid iam præstabit Alexander Magnus? Quid Cyrus?

Hier.18 — Iob.10. — 2.Re.11. — Psal. 2.

Quid

Quid Codrus Atheniensium Rex, qui sponte se morti obtulit? Quid Curtius, qui se libenter in hiatum terræ proiecit? Quid Annibales? Quid Scipiones? Quid denique Cæsares; & Pompeij, qui tanto studio & diligentia gloriam, famam, & mundi honorem sunt fouere conati? Sūt, hi omnes in infernis sedibus collocati, nec vlli alij rei vtiles, quàm calculis ad pecunias numerandas. Reliquerunt hoc in mundo, perennem de se memoriam, scribunt de eis Historiographi, canunt poetæ, loquuntur homines, at iacent ipsi in inferno ardentibus vndique flammis circunsepti. Fuit præcipuus istorum finis, vt eximiis laudibus vsque ad astra ab hominibus extollerentur, & sui nominis immortalem posteris memoriam relinquerent. Quid tamen hæc omnia prodesse existimemus? Sunt miseri, in profundo illo barathro, Tartareisque sedibus constituti, flammisque perpetuo ardore flagrantibus admoti. Cum sint Cæsar, atque Pompeius in inferno, cauit tamen Lucanus; Bella per Aemathios plusquàm ciuilia campos. Iacet miser Aeneas in Orco, & tamen sic Maro; Arma, virumque cano. Cadit super hos ingens ille lapis, eosque comminuit, De-
Esa. 10. lus ait Propheta Esaias: Subitò dum non speratur, veniet contritio eius, & comminuetur, sicut conteritur lagena figuli contritione præualida, & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea. O vtinam inter Christianos non inueniatur etiam multi istis Gentilibus peiores, quorum spiritus nullus alius est, quàm sui ipsius memoriam relinquere in hoc mundo, famamque, & æternum nomen absque domini vlla recordatione quærere: qui non aliter nunc viuunt, quàm si nullam vitam post hanc futuram existimarent. Attende igitur, & vide, vt si forte cecidit, cadas super petram, quæ Christus est, vt possis inde consurgere, ne sic fractus, & comminutus in æternum absque auxilii spe maneas. Caue ne lapis super te cadat, & irruat. Et si cecidisti, moneo, vt quàm citissimè resurgas, dum in huius mundi rota es, antequam morte correptus omni sis auxilio destitutus, & gehennalibus flammis, cruciatibusque æternis plectaris Sed de his plus satis. Iam nunc videamus quæ sequuntur.

[Et quærebant principes sacerdotum, & scribæ mittere in illum manus in illa hora, & timuerunt populum, cognouerunt enim, quòd ad ipsos dixerat similitudinem hanc.] Obstinatam contra Christum malitiam declarant. Nam quanuis a veri notitia plus nimio abalienati essent, multis tamen coniecturis colligebant domini sententiam contra se dirigi: atque ideo in insaniam ferè coniecti, cū tenere, & capere contendebant. Nec quicquam illorum impios conatus impedit, nisi timor populi: hoc est, quia verentur, ne impunè ferant tantam crudelitatem. Non timuerunt legem Dei, quæ dicit; innocentem & iustum non occides, & timuerunt Exo. 23.
homines, adhuc enim memoria habebāt, quàm honorificè fuit Christus a turbis in die palmarum exceptus: ideo timebant, ne turba insurgeret contra eos. Quot modo sunt, qui grauia crimina committerent, si illis non esset supplicium? Plus coercet a malo timor hominum, quam timor Dei. Cras ueniet mors, & tunc videbis, quanto melius tibi fuisset, Deum ueteri, quam homines, &c. Vide, quam uerum sit prouerbium illud; Veritas odiū parit. Hinc Salomon; Qui erudit derisorem, ipse sibi iniuriam facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat. Et Amos: Prou. 9.
Odio habuerunt in porta corripientem: & loquentem perfectè abominati sunt. Amo. 5.
Id quod euenit Christo, sæpè accidit probatissimis Dei ministris, si quando acrius flagitiosos quosque obiurgant Verum etsi nolint, triumphabit veritas: & melius est pro ueritate supplicium, quam pro adulatione consequi beneficium. Igitur Scribæ & pharisæi, Sacerdotūque principes primas nō deferunt veritati, & quāquam audiant iudicium diuinum, tamen nihil sibi metuunt, imò inassueta persistentes perfidia, & inuidia, consilia captant, renitentes domino. Sic & hactenus apud multos fieri uidemus, qui cum apertam ueritatem negare non possunt, ueritatis tamen precones, & autores plusquam nouercali prosequuntur odio:

Ideò

Ideo ait textus. [Et obseruantes mise runt insidiatores, qui se iustos simularēt, ut caperent eum in sermone.] Sed prius, ut inquit Matthæus, consilium inierunt,
Mat. 22. ut caperēt Iesum in sermone. Dauid cum
1.Re.24 aliquid arduum facere cupiebat, consule-
1.Re.30 bat dominum, ut illud; Vtrum tradet me
Leui.24 Ciphæi? Respondit dominus: Tradent Et
Nu. 15. illud; persequar latrunculos hos? Moses etiam cum apprehendit blasphemum, consulit dominum, & etiam cùm inuenerunt hominem colligentem ligna in sabbato. Et sancti uiri, qui consulebant prius dominum, omnia ad uotum succedebant eis. Sed impij pharisæi cùm consilium faciunt non dominum consulunt, sed diabolum, & quomodo dominum capiant in sermone, student: & ideo maledicti & damnati, sicut Saul Rex eorum, de quo scriptura ait, quòd interfectus est propter iniqui
1.Pa.10 tates suas: & inter alia facinora obijcit ei, eo quòd Pythonissam consuluerit. Væ, qui profundo estis corde, ut à domino abscondatis consilium: de istis ait Esaias.
Esai.29. Vide, & in omnibus, quæ agis, dominum uerere, totam tuam spem in eo pone: aliàs omnia in malum cedent. Quia multi in his, quæ ad uitam spectant, carnem suam, mundum, & sanguinem consulunt, ob id
4.Reg.1 contra omnia illis contingunt. Ideo periit
2.Pa.10 Ochozias Rex Israel, qui misit, ut cōsuleret Beelzebub Deum Accaron. Asa etiā. Rex Iuda mortuus est dolore pedum uehementissimo, quia in infirmitate sua domi
Psal.21. num non quæsiuit. De hoc consilio ait Dauid; Consilium malignantium obsedit me.

Psal.2. ¶ Vide etiam pusillanimitatem impiorum patum, aut nihil uirtuti obsistere. Simul cum Herodianis tentant inuadere iustum. Principes conuenerunt in unum
Acto.4. aduersum dominum, & aduersus Christum eius. Sicut uiri sancti sunt unum, ut faciant bonum: nam, ut ait noster Lucas de sanctis primitiuæ Ecclesiæ, multitudo credentium erat cor unum, & anima
Iud. 15. una: ita impii sunt unum, ut faciant malum, & persequantur iustum. Sampson uulpium caudas ad caudas iunxit, ut Philistinorum segetes succenderet, & consummeret. Sic impii, astuti, & dolosi, sicut uulpes coniunguntur ad inuicem, ut faciant malum proximis: & in eos damnū ingerant. Sed uide quo pacto uulpes illæ, etsi damnum intulerint, & ipsæ concrematæ sunt. Sic mali, & peccatores, non tantū aliis, sed sibi nocent, quia se interimunt sibi ipsis inferentes malum: proximos in caducis solum præmunt.

Sed ad quid congregant concilium? Vt capiant Iesum in sermone. Erat enim tunc quæstio, an tributum deberet dari Cæsari, an non, quibusdam dicentibus, quòd debebat exigi tributum, quia Romani pro omnibus militabant, aliis contra affirmantibus non debere populum Dei, qui decimas solueret, & primitias daret, humanis legibus subiacere. Cæsar Augustus Herodem filium Antipatri Regem iudæis constituerat, qui tributis præesset, & Romano pareret imperio. Super his mittunt ad dominum: eo consilio, quòd parabolam illam de uinea intellexerant ad seipsos dictam. Malitia huius legationis sistit in hoc. Christus apud populum erat uir maximæ æstimationis, & quia eos uexabat tributum persoluere (libertas enim naturaliter ab homine expetitur) ideo uisum est illis, Christum non ausurum proferre tributum debere persolui, ne nomen, & honorem perderet: ut sic Hærodes eum interficeret: tanquam seditiosum, ac Cæsari infestum. Ideò insidiatores uocat hos Euangelista discipulos, & iustorum expectatores. Quales magistri, tales & discipuli. Si serpentes ueneno inficiunt, & filii eorum: & sic dissimulantes, uti hypocritæ conantur Christum tentare. Sic dæmon tentauit Christum in deserto. Sic uxor Hieroboam uoluit decipere prophetam Ahiam dissimulans se esse. Sed frustra iacitur rete ante Matt. 4.
oculos pennatorum. Deus falli non 3.Re. 14
potest, sed ipse patefecit machinam uxo- Prou.1.
ris Hieroboam, & suo nomine uocauit eam: nec enim malitia horum Christo abscondi poterat. Sic etiam Rachel sedit super abscondita idola, & sereno uultu dixit: Secundùm consuetudinem mulierum accidit mihi. Sed isti ueniunt in Gen. 31
uestimentis ouium, cum intrinsecus sint lupi rapaces. Sepulchra dealbata erant foris: intus uerò plena erant ossibus mortuorum. O quot etiam habet mundus Matt. 7.

Mat.23. nunc similes istis. Totus mundus plenus est falsis amicis, & hominibus fictis dupli ci corde, facieque. Vix inuenies, cui fidere possis, nec qui simplici corde tecum agat, & cùm te esse tu tum putaueris, deceptum te inuenies ab amicis. Væ dupli-

Eccle. 2. ci corde (ait Ecclesiasticus) labiis scelestis, manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus ujis. Abominatur enim altissimus hos simulatos, & fratrum deceptores. Arca Noe interius & exterius illita erat bitumine. Vult Deus ut interius, & exterius ornati simus sanctitate, & cor linguę consonet

Gene.7. & sic intus, sicut foris nos simus, ut omnia in numero sint. Vnde in Prouerbiis habetur; Simulator ore decepit amicum suum. Non mittebant Pharisæi discipulos, ut Christi sermones audirent, sed mittunt, ut capiant illum in sermone.

Ioan. 7. Hęc est doctrina, quam a Pharisæis discunt. Alio etiam in loco ait Ioannes; quòd miserunt Pharisæi ministros, ut apprehenderent Iesum. Videbatur horum patribus filios, quos a Pharisæi docendos susceperant futuros sanctos, tamen perpendite, quam discant doctrinam. Sic contingit nunc patribus, quibus filij magnę sunt curæ, ut eos in ministerium nobilium tradant, ut inde educti & bonæ indolis, uirtutisque studiosi euadant: ipsi uerò ludo solum uacant, officioque inter nuncij funguntur. Quot sunt parentes etiam filios in Academias mittentes, ut literis operam nauent: qui tamen uagantes uanitati potius student? Videbatur illis filium a Pharisæis edocendum susceptum per triennium futurum alium Esdram in lege peritum, ac sanctum: illi tamen docent eos omnem dolum, ut audientes tributum non debere persolui coram Herode, & Pilato Christum accusent, & tandem morti tradant. Quapropter insinuat Euangelista causam simulationis; [Vt traderent illum principatui, & potestati præsidis.] Per principatum intelligit Herodem, & per potestatem Pilatum. Differt enim principatus a potestate in hoc, quod principatus pertinet ad dignitatem, & potestas ad iurisdictionem. Habebat Pilatus potestatem traditam à Romanis: quia procurator erat in iudęa. Hoc enim factum est quatuor diebus ante Christi mortem, & tunc aderat Hierosolymis Herodes, qui uenerat ad diem festum. Quod timore populi isti non audebant facere, manibus præsidis efficere uolunt: ut uelut immunes uideantur à morte ipsius. Sed iam hos impios uersipelles, & simulatores audiamus. [Et interrogauerunt eum dicentes; scimus quia rectè dicis, & doces, & non accipis personam; sed uiā Dei in ueritate doces.]

Iam audis expectatores, qui tanquam scorpiones ore blandiuntur, sed cauda pungunt, nam post hæc uerba calumniatoriam quæstionem proposuerunt interrogantes, an liceret tributum dari Cæsari. Imitantur hos Pharisæos omnes, qui proximis suis blando sermone imponere contendunt, adeunt quidem pacificis uerbis, cum interiora plena sint dolo, fraude, & hypocrisi. Tales sunt, qui probas quasque uirgines decipiunt multis promissionibus, ut suam libidinem expleant. Quales etiam sunt, qui fictis sermonibus concionatorem aggrediuntur periculum facturi, Si quid expiscari ualeant, quo hunc subinde apud uulgus traducere queant. Cuius rei periculum fecit Dauid, qui dixit: Qui loquuntur Psal 34

pacem proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Et iterum sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebāt, uenenū aspidum sub labiis eorū. Pſ. 139

Vno ore flant, & sorbere uolunt. In una manu ferunt lapidem, & in altera panem ostentant, ut hirundines uerno tempore adsunt, sed hyeme recedunt, sic adulatores amicorum personam induentes, quales erant illi Pharisæi, in rebus prosperis præsto sunt, sed in hyeme, idest, tēpore calamitatis euolant. Vt apis ore portat florem, sed retro aculeo ferit. Sic multi blandè loquuntur, sed intus malitiam gerunt. De his aiebat regius uates: Circundederūt me, sicut apes, & exarserunt sicut ignis Pſ. 117.

in spinis. Habent se isti sicut caupones, qui quidem cibaria delecta hospitib. largiuntur, sibi despecta uendicantes. O quàm isthæc simulata gens hypocrisi plena, & Deo inuisa, foris, quæ bona apparent mūdo, ostēdens, intus uerò in humili

con-

conscientiæ prauæ morans loco. Omnia in fictione,& mendacio cõsistunt. Diues se pauperem esse, numisque carere ait, ne a paupere procaci, & postulanti uexetur. Pauper fingit diuitiis affluere, ut pluris fiat. Inimicus te blandis alloquitur uer bis timore perterritus; amicus ueritatem conticet, ne te molestia afficiat. Alter se tibi amicum prædicat, alter tibi deuinctum. Tandem omnia dura, & ueneno mixta sunt. Credo, quòd si Deus hac ætate mundo appareret, etiam ingenti pretio emptam ueritatẽ uix inueniret. Ideò
Leu. 11 Deu. 14 Sap. 1. Deus populo Iudaico prohibuit esum cygni, quia pennæ eius sunt candidiores niue, caro autem ipsa nigredine nigrior. Vnde Sapiẽs: Spiritus domini aufugiet fictum. Aliud enim isti adulatores gestant in animo, nimirum uenenum: & aliud in
Leu. 2. ore, scilicet pacem, & salutem. Ideo dominus præcipit in Leuitico dicens; Nihil mellis adolebitur in sacrificio Domini.
Esaię. 3 Odit enim Deus adulatores uerbis dulcibus imponentes. Ideo dominus per Esaiam; Popule meus, qui te beatum dicunt; ij si te decipiunt. Sicut de Gameleone legitur semper reddere colorem eius rei, cui est propinquior: sic adulatores, ac illi quibus adulantur, assentautur, se habent. Commendant, quæ ipsi commendant, & uituperant, quæ uituperant. Vnde Beatus
Aug. in psal. 69 Augustinus super illud Psalmi; Deus in adiutorium meum intende, ait: quod
2 Re. 20 plus nocet lingua adulatoris, quàm manus
Pro. 23 persequutoris. Sic Ioab osculo per-
Exo. 4. cussit Amassam. Ne iudices uinum propter dulcedinẽ, nam in potu suaue est, & postea mordebit, ut coluber: & sicut regulus uenena diffundet. Manus Mosis extra erant mundæ, positæ uerò in sinu, erant leprosæ. Sic isti foris mundi apparent, intus autem sordibus pleni sunt. Ne credas adulatoribus, qui sub amicorum personis sunt inimici, & hostes acerrimi, ut speculum, quod res ipsas omnes, & intuentium imagines repræsentat, sed aliter, quàm sunt a parte rei: quia dextrum repræsentat sinistrum, sinistrum uerò dextrum: & respicientem uersus Orientem, refert ad Occidentem, sic adulator noce, & uultu est speculum: nam si rides, ridet, si ploras, lachrymas fundit, si detrahis de aliquo, eundem ille uoluerat maledictis: si te laudas, mirificis te ipsum laudibus effert. Sed omnia, uersa & inoluitur: quia si Orientem intueris, te repræsentat ad occasum intuentem: si te præsentem laudat, absentem irridet. De his Psalmista: Qui loquũtur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum. Psal. 27.
Et Iacobus: Ex ipso ore procedit maledictio, & benedictio. Iacob. 3
Quem coram prædicant, retrò uituperant. Vnde Paulus; Nec aliquando fuimus in sermone adulationis. 1. The. 4
Hi detestandi sunt, ut Christus hic agit, nam, qui falsis laudibus ducuntur, adulatores suos muneribus fouent: illi uerò eos spoliant, & diripiunt. Sicut ligna ignem nutriunt, ignis autem ea incendio deuorat: sic adulati sustentant adulatorem, adulator autem eos absumit. Sicut Actæon (ut poetæ fingunt) a canibus quos alebat fuit deuoratus: sic adulati ab adulatoribus, quos alunt, donis consumuntur, & quid acquirunt, nisi paruam, & fluxam hominum apparentem laudem? Sed de his infra non nihil dicemus: nunc uerò uerba adulatorum expendamus. ¶ Primò dicunt, quòd rectè dicit, docet, & quòd in ueritate docet, tum quòd non respicit personam. Commendant eum, & propter ueritatem doctrinæ, & propter uitæ eius integritatem omnis homo laudatus benignor fit: & placabilior eis, qui eum laudant: qui autem beneuolus est alicui, non abscondit secreta cordis sui ab eo, sicut ab hoste abscondimus: ob id uoluerunt ergo face re Christum si placatum suis uerbis dolosis, ut planè ueritatem aperiret. Et istud est primum munus hypocrytarum, laudare eos, quos oderunt: ut sic eos securos de seipsis reddentes perdant. Laudant itaque primò de ueritate doctrinæ. Nihil enim periculosius iudice, aut doctore mẽdace. Ideò maximè cauendum docet Deus; Nõ suscipias ait auditionem mẽdacem. ¶ Nota autem, quod uaria hæc uox, Exo. 32.
ueritas, in scriptura sacra significare consueuit. Nam solet significare confirmitatem illã, q̃ est inter signa, & res illas significatas: cũ uidelicet ita res se habent, ut signa enunciare uidentur. Et hoc est cõmune eius uocis significatum: & ita potest hic

hic accipi, quia Christus ueritatem docebat, & illam proferebat. Omnis homo mendax, ait Dauid. Quod intelligendum est, non iuxta naturam, sed iuxta naturæ conditionem, & qualitatem, ita ut illum solum hic hominem dixerit, qui humanos sequitur affectus, quia Paulus Corinthiis scribens ait; Cum enim inter uos sit zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? At cōtra de his, qui spiritui & non carni obtēperant, dicitur; Ego dixi, Dii estis uos, & filij excelsi omnes. Dauid ergo cum ostēderet tunc non esse mentitum, præmisit dicens; Ego dixi in excessu meo, ut innueret se hominum ab statu excessisse, & non secundum hominem ambulasse, ut non hominis lege iudicaretur, ne mendax, sicut cæteri iudicaretur. Quòd si homo esset, oportebat, ut mendax ipse esset, & quòd mentiebatur dicens; omnis homo mendax, ut autem ostendere se à mendacio immunem, dixit; Ego dixi in excessu meo omnis homo mendax. Ac si diceret; Quamuis omnis homo mendax dicatur eo iure, quo homo est, & uiuit, ego autem dicens hęc, de mendacio notari non debeo, quia non, ut homo, hæc prædico, sed in excessu meo. Secundum hunc modum Christus ueritatem loquebatur, tanquam uir spiritualis, & de hac ueritate hic laudatur.

Ps. 125.

1.Cor. 3

Psal. 81.

¶ Accipitur ueritas secundo modo pro iustitia. Sic enim accepisse uidetur Salomon cum dixit; Misericordia, & ueritas custodiant regem. In eadem etiam significatione accepit Dauid, cum ait; Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi. Et ita etiam potest hic sumi, &c.

Prouer. 20.

¶ Laudatur secundò Christus ab istis, eo quòd non sit acceptor personarum, dicentibus eis, quòd non est acceptor personarum. Iuxta quòd perpende, quòd acceptio personarum opponitur iustitiæ distributiuæ. Est autem iustitia distributiua particularis habitus uersans circa æqualitatem in distribuendo, & est ista æqualitas, non secundum magnitudinē, uel quātitatem, sed secundum proportionem, in quantum diuersis personis damus diuersa præmia, uel pœnas, secundum merita, uel demerita personarum. Et ex eo tenore dicitur dare æqualiter secūdum proportionem. Vt si bonitas unius est dupla ad bonitatem alterius, honor illi collatus deberet esse in duplo, & ita debet etiam cōparari pœna secundum proportionem. Quando autem consideratur solùm persona, & non meritum, acceptio est personarum. Aduerte etiam, quòd potest quis esse faciens officium, & mercedem propter conditionem personæ, & quòd non sit acceptor personarum. Nam si conditio illa, quam inspicimus, facit debitum esse personæ, uel competens id ei, quod damus, nō est acceptio personarum, quia hoc non est inspicere personam, sed meritum, uel rationem, ob quàm conditio illa facit illam personam dignam ea re, quā ei tribuimus. Sed propriè accipere personam, est, quando ita damus uni personæ rem, quam non daremus alteri magis merenti. Et tamen si æqualitatem inspicimus, dabimus unicuique iuxta meritum suum. Ergo non accipitur ibi persona, sed causa, & ita non est acceptio personarum. Si autem conditio illa, quam respicimus non facit debitum esse personæ, ut competens id, quod ei tribuimus, est acceptio personarum. Igitur, postquàm isti adulatores de ueritate doctrinæ, & rectitudine iustitiæ dominum laudarant, euomunt uenenum dicentes. [Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?] Iste census erat tributum annuum, quod Iudæi soluebant Romanis. Modus autem erat, quia Iudæi fuerunt liberi temporibus prioribus, quando habebant reges, quia non dabant tributa gentibus a ijs, sed principibus suis, etiam post captiuitatem Babylonicam, & liberationem eorum Iudæi fuerunt liberi, & potissimum tempore. Machabęorum, qui liberauerunt gentem illam de manibus hostium. Et eo tempore facti sunt Iudæi socij, & amici Romanorum: nam Iudas Machabæus misit legatos, & factæ sunt amicitiæ inter eos, & post Iudam renouauit has amicitias Ionathas frater eius. Et manserunt sic usque ad tempora Aristoboli, & Hircani: qui fuerunt ultimi duo fratres principes de genere Machabeorum, & propter discordias eorum Romani se intromiserunt, & cum ipsi non seruarent Romanis

Psal. 34.

1.Mach. 8.

1.Mach. 12.

nis legem amicitiæ, pugnarunt Romani contra illos, & intrauit Pompeius urbem, & succendit templum, atque profanauit. Et ex tunc Iudæi, qui primo fuerant amici Romanorum, facti sunt eorum tributarij, & sic manserunt usque ad totalem subuersionem urbis, & gentis. Vnde tẽpore Christi tributarij erant, & soluebatur tributum istud Cæsari, qui præerat Romanis. Iudæi autem (cum hominibus congenita sit libertatis cupiditas, quod & brutis animalibus competit) hanc subiectionem egrè ferebant, & ideo vi huiusmodi tributum soluebant, & seditiones inter illos fuerunt. Sed expende stultitiam, & dementiam istorum. Renuunt tributum soluere, nihilominus persequũtur insontem Christum Iesum, & congregant concilium aduersus eum. Si molestè ferebant subiectionem illam, debebant aduertere causam, propter quam in eam deuenerant, ut ea sublata de medio effectus ipse auferretur. Ratio enim captiuitatis erat, eorum ingentia flagitia, & scelera, ut a Deo acceperant, & audierant per ma-

Deu 28 nus Mosis. Vide Deuteronomium, vbi dominus promittit multa bona Iudæis, si seruauerint eius præcepta, & cõtra uerò multa mala, si transgressi fuerint ea. Hoc idẽ fatetur dominus, & comminatur in Leui-

Leu. 28 tico Sic Hieremias uidens desolatam Hie-

Thrẽ.2. rusalem, flens ait; Fecit dominus quæ cogitauit, compleuit sermonem suum, quẽ prædixerat. Hoc idem comminatus est dominus populo Israelitico per Malachiã prophetam. Vnde in Baruc legitur di-

Mala.2. xisse in Hebræis, peccauimus ante domi-

Bar.1. num Deum nostrum, &c. Sequitur: Ideo adhæserunt nobis multa mala, & maledictiones, quæ constituit dominus Mosi seruo suo. Igitur cum in hanc seruitutem uenerit populus Hebræorum ob peccata, ob quæ eos torquebat, deberent se remouere ab eis, & renouare uitam, ut abolitis peccatis, aboleretur seruitus, subiectio, & ira Dei. Sed quid remedii adhibent? Addunt inquam peccata peccatis, & conantur de medio tollere Iesum innocentem in remedium suorum scelerum. Latet malus iactura, in qua sunt interclusi, & cæci: quia nesciunt properare ad principium, & causam, ut illa remota obstatur male

inde sequuto. Imò sæpe, ac sæpius remedia, quæ adhibent, ut à malis liberentur, maiora attrahunt. Addere peccata peccatis non est conueniens antidotum, ut a tribulationibus, & angustiis, in quibus sumus, & quæ nos premunt, eripiamur. Multi sunt his Iudæis similes, qui uolunt laboribus liberari, quando deteriores sunt, & efficiuntur. Si regem iniquum, principem, uel prælatum habent, qui tyrannicè se gerit cum illis, & eos torquet, quod adiiciunt, est detrahere, & conuitiari, atque despicere, quod medicamentum pessimum est, nam ratio, propter quam huiusmodi prælatos Deus mittit, est subditi praui, & mali, qui benigniores præsules non merentur. Diuina sapientia, quę mendacium proferre non potest, sic testa-

tur: Et erit sicut populus, sic sacerdos, & Esai. 24

sicut seruus, sic dominus eius. Idem etiam Oseas testatur: Si ergo prælatus ini- Oseę. 4.

quus est: quare tu iniquè agis? Esto tu bonus, & talem tibi Deus mittet pastorẽ, auferens malum, uel potius corripiens. Ex quo sequitur, quòd uera, & necessaria medicina fugiendi à laboribus, & tribulationibus est renouare uitam. Disce ergo detrahentem non persequi, sed nouam inchoare uitam. Dicunt te collusorem esse, si à ludo desistas, omnium obstrabis ora, nec de hoc amplius detraheris. Quam plurimi tamen huius temporis prælati, & nobiles non curant de emenda, & abutuntur hac doctrina, causas autem detractionis non è medio tollunt, sed potius augent. Quia compertum est, quòd si quis non persequutus te detrahit, quid improbus maiori ratione faciet, cum te emendatum non uiderit, etsi a se iniuria affectum. Corrige tu uitam, nemini noceas, & omnium dictis obstabis, quod est præstantissimum omnium remedium, nam aliter tuum augebis dolorẽ, cum sint plures, qui tibi detrahunt, & de pluribus, quã ante, te eos persequente. Ad rem est paratissimum exemplum Gentilium. Cum Regi Philippo Macedoniæ magni Alexandri patri nunciatum esset, quendam nomine Nicanorem ei nimium detrahere, non solùm non succensuit, nec persequutus est, quanuis, ut Rex, & potens, de eo posset supplicium sumere, sed respondit

Smi-

Smiciho, a quo audierat se experiri uelle utrum in officio esset, necne, & æquè eum detraxerit. Quod cum clam opere adimplesset, comperit Nicanorem iusta causa detraxisse, eo quòd ei strenuè, accuratèque inseruierat, & tandem in inuisam pauperiem deuenerat: quapropter loco supplicii beneficio prosequutus est. His factis postea labente tempore ab eodem Smiticho dictum est Regi Nicanorē magna, & mirabilia de ipso canere. Igitur dilucidè constat remedium malorum esse causam eorum auferre. Non sic Iudei, qui cum malè eos tractaret tributum soluere, ad quem statum deuenerant propter sua peccata, persequebantur Christum, ut ab hac seruitute liberarentur. Sed de his iam satis. Præterea ultra hæc obseruanda sunt hic aliqua. Primò, quod isti impij pharisæi non considerabant conscientiam suam, nec legem: sed suam auaritiam tantùm, & superbiam consulebant. Secundò eo, quod maiori curæ erant illis terrena, quā spiritualia, & cœlestia; Non quærunt legis interpretationem, non quomodo melius seruiant deo: non saluti animæ consulunt, sed an debeant soluere tributum. Et tempestate hac de quo multi christiani soliciti sunt, nisi de rebus temporalibus, & externis? Solùm de cibo, potu, uestitu, honoribus, diuitijs, & rebus transitorijs: Hæc est cura Christianorum: & circa hæc diebus, ac noctibus uersantur. Vnde dominus: Nolite soliciti esse, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Primum quærite regnum dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Tertiò imago Cæsaris notior erat istis, quam imago dei in proprijs suis animabus. Vnde sæpenumero accidebat: ut cum eos Christus de rebus spiritualibus interrogaret, eorum digiti ori adhærerent. Sed hic in procinctu responsum habebant, (de moneta nimirum interrogati) nam statim responderunt dicentes, quòd imago esset Cæsaris. Quibus nunc multos habet populus Christianus similes, qui in rebus externis solicitissimi, ac prudentissimi sunt qui mille modos habens, ut pecunias ab alijs tollant, & proximos spolient, sed in rebus spiritualibus hebetes sunt, nec sua

Matt. 6.

peccata confiteri sciunt, nec ullum proverbium loqui, &c. Filij huius seculi in generatione sua prudentiores sunt, quàm filij lucis. Sed Lucam audiamus: (Considerans autem dolum illorum dixit ad eos, Quid me tentatis?) Hypocritas illos uocauit, ut refert Matthæus, quia fictis uerbis dominum decipere optabant: aliud in ore, & aliud in corde gerentes. Impijssimi sunt hi hypocritæ, qui homines suis simulationib. decipiunt. Sicut paries foris dealbatus nō cognoscitur, an ex luto, uel lapide sit constructus, nisi malleo contotatur exterius: sic hypocritæ foris uidentur iusti, sed malleo tribulationis percussi cognoscuntur. Vnde Paulus cuidam hypocritæ dixit. Percutiat te deus paries dealbate. De his etiam Ezechiel, quòd sunt quasi uulpes in deserto. Vt pellis uulpis in pretio est, caro autem nihil ualet: sic exteriora hypocritæ bona sunt, interiora autem nihil ualent. Et Apostolus; Speciē quidē pietatis habentes, uirtutem autem eius abnegātes. Sicut, qui ficto boue perdices aucupatur: nō est ille bos, sed sub specie bouis simplices auiculas decipit, capit, & occidit. Sic hypocritæ, & adulatores decipiunt simplices homines, qui eorum laudibus delectantur. Magi Pharaonis suis incantationibus opera, & miracula Mosi imitabant, sed uirga Mosis deuorauit uirgas eorum Sic hypocritę imitantur opera iustorum, uerbaq; eorū: uerum sapientia dei confundit illos, sicut isti confusi sunt a Christo, eorū machinationes ad nihil redactæ, & a Christo dei sapientia deiectæ. Vnde propheta: Imaginem eorum ad nihilum rediget. Non est consilium, non est scientia, non est sapientia contra dominum. Quāuis isti leniter & blandè accesserunt: tñ Christus, qui corda hominum nouit, durè loquutus est.

Luc. 16.

Mat. 22.

Act. 23.

Eze. 13.

2. Ti. 3

Exod. 7

Psal. 72.

Pro. 31.

¶ Hinc admonemur primò, ne inimicis fidamus, nec illis credamus, quos nō synceros habemus. Hinc Ecclesiasticus sapienter consuluit dicens; Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim æramentum æruginat nequitia illius. Et si humiliatus uadat curuus, abijce animum tuū, & custodire ab illo. Non statuas illum penes te, &c. Et si tibi esse amicum dicat, caue ab illo, nā te fallere uult. Hæc sunt

Eccl. 12

propter quæ Christus eis dixit in parabo-, la uineæ, & modo simulāt esse illi amicos, ut eum decipiant: sed Christus illos redarguit, & nos monet, ne eis adhibeamus fidem, quanuis blandè loquantur. Sic Iacob prudens non adhibuit fidem Esau inimico, licèt blandè loqueretur, ac diceret ei: gradiamur simul, eroque socius itineris tui: sed dixit, quòd non poterat cum se qui. Sic etiam Dauid, quanuis Saul se reconciliauerat cum eo, attamen non stabilem habuit eius amicitiam: & ideò dixit: Aliquando incidam in manus Saul. Et abijt ad Achis Regem Geth. Stultus nimis fuit Sichem, qui cum tam grauiter offendisset Iacob, & Dinam filiam eius oppressisset, adhibuit fidem uerbis fratrum eius, eo quòd eorum uerba apud ipsum Sichē de dolo suspecta non fuerunt: & quia offensis fidit, ideò ab eis fuit interfectus. Itidem Abner confossus fuit à Ioab, quoniā fidit illi: cū ille prius occidisset Asael fratrem Ioab. Sic Ammon occisus ab Absalone in conuiuio, quia fidit illi, cum antea eum affecisset iniuria, & sororem oppressisset. Sed Christus non credit istis, sed cauet ab eis, quia inimicos esse sciebat: ut doceat nos, qua cautione, & animo debeamus incedere inter inimicos nostros, ut non omnibus eorum dictis fidem adhibeamus.

Gen. 33

i.Re. 27

Gen. 24

2.Re. 3.

2.Re. 13

Secundò docet Christus in hoc facto, adulatores esse fugiendos, tanquam hostes animæ truculentissimos, eosque non audiendos, sed abijciendos: deteriores enim sunt, quàm manifesti persecutores. Agricola clamans ad passeres, qui per eius fundum incedunt, & lapidibus petens, nullum capit: uenator autem plures, quādo illice uocat. Ita dæmon non tot persequutoribus uenatur, & capit, quot adulatoribus: qui dulce nos alloquuntur. Interrogatus Diogenes philosophus inter animalia quod esset uenenosus, respondit: inter fera, tyrannus, & inter mansueta, adulator: quia uitiorum nutritor est. Sunt isti similes umbræ, quæ sistas, stat, si sedes, sedet: si ambulas, ambulas: denique & omnia, quæ agis imitatur: sic adulatores laudant quæ laudas, uituperant, quæ uituperas: & omnia imitantur, ut applaudant, & decipiant. Et sicut crescente umbra, aut diminuta, corpus nō minuitur: sic laus licèt sit magna, uel parua, crescit, aut non, id non facit crescere, uel minuere de uirtute. Sic bonis uerbis, & adulationibus interfecit Iael Sisaram. Blandè loquuta est illi, potenti aquā dedit lac, & fecit illum dormire, & sic occidit. Hoc modo adulatores faciunt adulationibus dormire sensus hominis, hebetantes eos, ut iugulent, & occidant. Ideo Dauid ait: Corripiet me iustus in iustitia, suauoleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Hos igitur hostes animæ fuge, & abijce abs te: nam sirenæ suo dulci cantu obdormire faciunt homines, ut suffocent, & perdant. Hos igitur Christus docet hic fugere, increpare, & expellere sicut expulit istos: qui pleni iniquitate blandis uerbis illum salutabant, & laudabant. Quos postquam arguerat addidit dicens: [Ostendite mihi denarium.] Qui ad imperatoris præceptum soluitur pro tributo. Docemur non præcipitare sententiam, sed omnia prius maturè considerare, sed de his, quia multa in superioribus diximus nunc ad alia. [Cumque ostē-dissent Christo, interrogauit eos. Cuius habet imaginem, & inscriptionem?] Simulat se monetam nescire: quo responsum ex eis eliceret, in quo eos caperet. Quanquam etiam hoc nomine monetā agnoscere nolebat: ut insinuaret, quòd munus & officium suum esset, nō temporalibus, sed spiritualibus rebus uacare. Voluitque hoc docere, ut hi, quibus spirituale regimen commissum est, temporalium rerum usum pluris non faciant: sed sint tanquā aduenæ & peregrini in terris, suasque cogitationes, & habitationes in cœlo faciāt. Ita enim mortui debent esse seculo, ut nō agnoscant quæ sit imago auri, aut argenti. Licèt hæc ignorātia tam absit à multis hominibus ecclesiasticis, & pastoribus huius temporis, siquidem experientia patet eos maiore scientia nummorū, & contractuum esse præditos, & uectigalium incrementi, quàm indigentiæ, & egestatis pauperum, & earum inopiæ, quas in conscientia facere tenentur pro munere. ¶ Sed his omissis, si poneretur aliquibus, & interrogaretur, cuius est imago hæc, quid responderent? Certè multæ mulieres

Ps. 104.

Ca. 1. cogitabat Maria, quæ salutatio esset.

1. Pet. 2

Phili. 3.

res sunt, quæ fucis, & multis aliis ita fa-
cies mutant, atque ora, quæ à Deo ac-
ceperunt: ut eas Christus posset interro-
gare, quo hos modo interrogat, & di-
ceret; Cuius est imago hæc? Certè non
quam fecit Deus, sed quam ipsa fecit.
deus te nigram fecit, & tu alba fieri curas,
deus te exiguæ frontis creauit, & magnã
conaris. Sic mutas imaginem Dei, ut non
Mat.25 cognoscas per faciem, quam tibi dedit.
Maximè cauere debes, ne eo, quòd muta-
ris, deo ignota reddaris: ut quando eum
vocare volueris, respondeat tibi, quod fa-
tuis uirginibus, nescio uos. Non noui te,
quia non habes uultum, quem dedit tibi.
Dicito mihi, si ostenderetur tibi quædam
imago, quam Apelles depinxit, Zeuxis,
uel alius maximus pictor, quæ imago es-
set præstantissima: si rusticus pastor, qui
non nouit nisi hædos, aut armenta pasce-
re, uidens uellet ei addere, uel auferre ab
ea, nonne haberetur stultus & fatuus? Si
ergo cœlestis pictor te depinxit, aut fecit
qualis es, quare uis tuo rudi ingenio o-
pus dei corrigere? Quando faciem fuco
tingis, quid te facere existimas, & dicere?
deus quando creauit me, nesciuit quid fa-
ceret uel saltem dormiebat: non me sic,
Libr. 6. sed aliter facere deberet. Quisnam tu es
Exo.c.8 qui opus dei corrigere, seu mutare uelis?
deus sumet de tua audacia supplicium.
Lege de hac re Beatum Ambrosium. Iam
quid ad hanc interrogationem pharisæi
respondeant uideamus.

[Respondentes, dixerunt ei; Cæsaris.]
Tiberij inquam Cæsaris, qui tunc impe-
rabat: quo passus est Christus, anno, im-
perij eius decimo octauo. [Et ait illis, Red
dite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, &
quæ sunt dei, deo.] Ac si diceret; Hacte-
nus detraxistis Deo honorem, nũc etiam
præsumitis Cæsari præripere tributum:
estisq; autores seditionum maximarum,
peccantes in deum, & in Cæsarem: digni
ut crudelibus utriusque suppliciis afficia
mini. Hinc apparet, quòd prætextu Dei
fiebat illa quæstio, tanquam cederet in de
decus Dei dare tributum Cæsari: & ad
hoc excludendum addit Christus. Et Dei
Mat.17. Deo. Et docuit per hoc, quod soluere tri-
buta, census, uectigalia, & quæcunque
huiusmodi, non contrariantur ad reddẽ
dum, quæ sunt Dei, Deo: utrunque potest
fieri simul Vñ ipse dñs soluit pro se, & Pe- Mat.17
tro. Et Paulus docet: cui tributũ, tributũ Ro. 13.
cui uectigal, uectigal. Prius de Cæsare lo-
quutus est, & postea Deo: quia quæstio
erat de debitis reddendis Cæsari, & non
de debitis Deo. Debita Dei non inducun
tur hic principaliter, sed accessoriè: ideo
de illis erat posterius dicendum: nam Pha
risæi non quærebant, an aliquid esset dã
dum Deo, sed Cæsari, & ideo respondens
dixit, reddite, q̃ sunt Cæsaris, Cæsari. Ad-
didit autẽ, q̃ sunt Deo, Dei, ut respõderet
quæstioni Pharisæorum, scilicet, quomo-
do staret, quòd homo esset tributarius
Deo, & hominis: nam, ut diximus, hęc non
contrariantur quoniam poterant utrun-
que facere, reddentes Cęsari, quę sunt Cæ-
saris, & quæ sunt Dei, Deo. Deinde opti-
mus modus procedendi erat, ut prius po-
neret, quæ sunt Cęsari reddenda, & po- 1.Co.15
stea, quę sunt Deo: ut Paulus ait. Prius
quod animale est, deinde quod spiritua-
le est. Natura etiam in suis actionibus ab
imperfectiori ad perfectius procedit. Hoc
in hominis generatione uidemus: nam
prius est corpus hominis sub forma em-
bryonis, & deinde sub forma corporis or-
ganica, ac perfectiori, ac demum sub for-
ma hominis: & sic etiam gradatim in pue
ritia procedit usque ad uirilitatem: quo
ordine etiam arbores, & plantæ ab imper
fectiori, usque ad statum perfectiorẽ pro-
cedunt: Hic idem ordo seruandus est in
spiritualibus rebus: quod ex minimis pau
latim ad maiora opus est, ut crescamus.
Sic prius agendum est de corporis morti
ficatione, & de uita actiua, quam de con-
tẽplatiua. Prius enim Iacob accepit uxo-
rem Liã, q̃ Rachelem. Hac ratione opi-
nor, quòd prius noluit Christus, ut homo Gen.29
proximo reconciliaretur, quam sibi. Vn-
de ait; Si offers munus tuum ante altare,
& ibi recordatus fueris, quod frater
tuus habet aliquid aduersum te, relinque
munus tuum ante altare, & reconciliare
prius fratri tuo. Demum bene, quæ sunt
Cæsaris, prius reddenda discernit, quia ne
mo potest esse domini, nisi prius renũtia
uerit quæ sunt mundi. Relinque prius tẽ
poralia mundi: ut possit Deo uacare. Non
apparuit deus Mosi usque dum exiuit de

Aegypto. Nec tu frueris diuinis consolationibus, nisi prius despicias terrenas, &c. ¶ Expende etiam, quòd non dixit date, sed reddite, quia dare est donare, uel sponte dare, reddere autem est soluere, & dare quod accepit. In omni enim debito soluendo est reddere, quia nullum debitum causatur, nisi ex accepto. Deo enim debemus aliquid, quia ab eo suscepimus omne bonum: principibus debemus tributa, quia ab eis recipimus defensionem, tranquillitatem & alia bona. Propter hanc autem obligationem potius dixit, reddite, quam date. Nec dicit, reddite Cæsari, quæ petit, sed reddite, quę illius sunt. Nam ubi potestas aliquid à nobis petit, per quod offendi Deū necesse esset, id non esset Cæsaris, sed diaboli tributum, quamobrem nec facere illud debemus, oportet enim magis obedire Deo, quàm hominibus proinde Christus mox subiecit, reddite quæ sunt Dei, Deo. Quare nos docere uult Christiano non satis esse, si Cæsari, & potestati obedientiam præstet, nisi Deo obediens sit. Vult etiam regum, principum, magnatum per hoc indicare seruis, quòd coram Deo non erunt excusati, si propter dominorum suorum negotia negligunt, & omittunt, quæ Deus exigit, aut ob rationem suorum dominorum aliquos homines iniquis modis grauant. Domino tuo fidelis esse debes, sed scito interea Deo te plus debere. Docet etiam Christus ecclesiæ auctoritatem, & regnum, diuersa esse à regno, & auctoritate mundi: sic tamen, ut neutrum reiiciat, sed potius confirmet. Ad regnum mundi pertinent census, tributa, & uectigalia: pertinet & ius effundendi sanguinis humani, quando res postulat. Ad regnum Dei pertinet in suis causis ius dicere, filios rebelles punire ac supplicium dignū de is sumere. Docet, quòd magistratus non debet exercere tyrannidem in subditos, nec diripere, quę possident, sed debent esse contenti tributis debitis. Nam non dicit, reddite Cęsari omnia, sed quę sunt Cęsaris. Non constituit Deus magistratum, ut pro suo arbitrio, & libidine expilaret subditos, sed ut ab illis moderatè exigeret, quę ad rempublicā honestè gubernā-

Exod. 3.

Act. 4.

dam spectarent. Docet, quòd sicut Deus auctoritatem regendi populum præstitit magistratui, & semper promouet, ita magistratus debet Deo, & ecclesię Romanę ipsius sponsę omnem obedientiam. Ro. 13.
Et sicut Romana ecclesia docet populum magistratui esse subiectum, ita, & ipse (qui non sine causa gladium portat) debet ecclesiam defendere, ac subditos suos ad eius obedientiam, reuerentiamque compellere, quod ex diuino iure profanus magistratus debet ecclesiastico, & sic adimplebunt præceptum domini dicentis, Reddite, quę sunt Cęsaris, Cęsari, & quę sunt Dei, Deo. Docet censum, tributa, uectigal, decimas, & si quę istius modi plura sunt, non solùm Cęsari, sed etiam legatis eius, & non modò probis, sed improbis etiam porrigendum, pendendumque esse. Atque hoc egregiè ex hoc uerbo Christi conuincitur, si consideremus quo tempore Christus talia uerba loquutus sit. Nimirum tempore Cęsaris Tiberii, qui non solum ethnicus, & idololatra erat, sed etiam impius, & crudelis tyrannus, ex quo manifestè demonstratum est omnia prędicta, non solum probo, sed etiam malo Cæsari: & non solum illi, sed etiam legatis ipsius porrigenda esse, & reddenda, qualiacunque illa sint. Hoc etiam docet Petrus seruos subditos esse debere in omni timore dominis, non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis. 1. Pet. 2.
Paulus, omnis (inquit) anima potestati sit subdita. Dicit omnem potestatem esse à Deo, & qui resistit potestati, eum facere contra Dei ordinationem. Per me (inquit Ro. 13.
Sapientia Dei) Reges imperant, & potenter discernunt iustitiam. Quapropter Prou. 8.
Iosaphat suis iudicibus, & pręfectis denunciabat, ut bona fide agerent, si quidem officium eorum, non hominis est, sed Dei mandatum. Et quod magis est, dicit Deus per Dauid ad iudices, & potentes. Dixi, dii estis uos. 2. Pa. 19.
Hoc est ordinaui, & commisi, ut diuina munera obeatis, nimirum pacem, disciplinam, iustitiam, honestatem, & bonos mores colatis, peccata arguatis, &c. Quę omnia diuina sunt. Psal. 82.

Igitur

1.Reg.8 Igitur Dei præcepto, ut ex hac litera constat, tenemur Regi dare: qui per Samuelē iura regni monstrauit. Ius enim regis est, ut alatur a regno in pompa regali, & ut regnum subministret omnia, quæ necessaria fuerint, tum ad bella gerenda tum ad pacem conseruandam. Ideo Cæsari, qui tributum exigebat ad iustitiam exequendam, pacem tuendam, bellum gerendum, & splendorem seruandum iussit reddenda: sed hæc dicta sufficiant. Nō est opus amplius ostendere populo, teneri ad tributum soluendum Regibus: nam ipsis, eiusque ministris curæ maximæ est illud exigere siquidem tot publica uectigalia, & tributa subditis imponunt, ut potius prædicari dicantur, quàm exigere: quare In hisnon plus perdamus olei, & opere. Sed quia pauci sunt, qui ea, quæ Dei sunt, Deo reddant, non ab re esse duxi de his aliquid dicere, nouum enim apparet hoc quod est dare Deo, quæ sunt Dei. Nonne cœlum, terra, & quicquid in nobis est sunt Dei?

Ps. 148. Omnia enim per ipsum facta sunt. Quanuis uerum sit, quod omnia sint Dei immortalis, tamen quædam sunt, quæ maiori ratione dicuntur esse eius, quàm alia. Sicut uerbi gratia. Si te domum regiam conferas, inuenies hoc cubiculum, & cellam Regis esse, quia in eo Rex residet, atque habitat: aliud uerò reginæ principisue, quòd ipse in eo residet. Tota nanque domus Regis est: sed hæc, uel illa pars illius esse dicitur, quòd in ea habitet; Eodem modo, quanuis omnia Dei Optimi Maximi sunt, & in eis habitet per essentiam, præsentiam, & potentiam, tamen excellentiori modo in anima residet, cum per gratiam in ea habitat, quàm

Sap. 7. in reliquis. Ideo in scriptura dicitur: Anima iusti est sedes sapientiæ Dei, quia in ea Deus habitat, & quiescit: sicut tu quādo in tuo sedili sedes. Ideo sigillatim Dei creatura uocatur, domusq; eius. Vnde, & si omnia Dei sunt, speciali modo anima Dei esse dicitur, propterea quòd in ea per gratiam habitat, secundum quem modum in alijs rebus Deus non est. Præterea dicitur anima nostra Dei, quia hanc ipsam ex nihilo immediatè ipse Deus ad imaginem, & similitudinem suam creauit. Habet literatus in suo archiuo, seu bibliotecha plurimos libros. inter eos quē- Gen. 1. dam habet, quem ipse edidit, & composuit: de quo dicit, liber iste meus est. Nonne cæteri illius etiam sunt? maximè, sed illum, quem ipse composuit, specialius suum uocat, eo quòd proprio Marte composuit. Et anima Dei esse dicitur, quia est illius imago. De aliis creaturis dixit: Producat terra herbam uirentem. Producant aquæ reptile, &c. Nam licet omnia Deus creauit, tamen aliæ creaturæ deductæ sunt ex potentia materiæ, sed non anima, quæ ab ipso immediatè ex nihilo creatur. Non dixit Deus: producant aquæ animam, ut de piscibus, nec dixit, producat terra animam uiuentem in genere suo sicut iumēta, reptilia, & bestias terræ, sed faciamus hominem in imaginem & similitudinem nostram: sic se habet anima sicut liber eductus ab illo ingenio, imagine, & similitudo dei: ideo illa pręcipuè res & creatura dei dicitur: & nōn cęteræ creaturæ. Hanc animam uult deus, ut illi des, & de illa dicit dominus: Reddite quæ sunt dei deō. Quomodo redditur? Amore. Officium amoris est, & munus eius, uendere amātem pro re amata. Anima nostra præstantiori modo ibi est, ubi amat, quam ubi animat. Qui alium amat amore datur ei, quem amat, & ita magis eius, quem amat. Cum ergo amor transformet amantem in amatum, in eumque transfundat, tunc quis dari deo dicetur, quando eum amat. Ideo in sacris literis uiri iusti, & amantes deum uocatur uiri dei. Sic puer Saul uocauit sanctum pro- 1.Reg.9 phetam Samuelem dicens; Ecce uir dei est in ciuitate hac. Et Saul etiam dixit; Quid feremus ad uirum dei? Panis deficit in Sitarchijs nostris: & sportulam nō habemus, ut demus homini dei. Mulier etiam Sareptana dixit Helię, In hoc cognoui, quoniam uir dei es tu. Et nuncii Regis Ochozię dixerunt Helię: Homo 3.Re.17 dei, pręcepit, ut descendas, Rex. Mulier 4. Re. 1 etiam illa Sunamitis loquens ad uirū suū dixit de Eliseo propheta: Animaduerto, quòd uir Dei sanctus est iste. Et econuerso quādo quis mundū amat, dicitur uir mūdanus. Sic de diuitibus auaris dicit psalmista; Nihil inuenerunt uiri diuitiarū in manibus

manibus suis. De uiro religioso, qui sanctè uiuit, cum in contemplatione arripitur, dicimus, q; datur Deo. Tu ergo uide, q; des Deo, quæ Dei sunt: eò modo des animam te ipsum, totumq; diligens eum super omnia, & plusquam teipsum? Vnde Dauid in psalmo quærit dicens; Quis ascendit in montem Domini aut quis stabit in loco sancto eius? Et respondet: Innocens manibus & mundo corde, qui nō accepit in uano animam suam. In uano accipit animam, qui Deum non redamat cum Deus eam sibi ipsi creauerit. Sed iā modo omnes mundo dantur, carni, uitiis & peccatis. Instabunt tempora periculosa: & erunt homines seipsos amantes, cupidi, &c. Quid aliud iam in mūdo regnat, nisi amor sui ipsius. Quid diligunt homines, nisi seipsos? &c. Attendamus igitur. ne rem Dei nobis uendicemus, sed reddamus ei, q̄ ipse dedit nobis ad hoc, ut redderemus: cognoscamus eum: nā participes intellectus nos fecit, ut enm cognosceremus. Memores simus Dei: siquidem memoriam contulit, ut recordaremur beneficiorum eius erga nos. Diligamus eum, si quidem uoluntatem dedit: ut ipsum diligeremus: tandem demus illi animam, & nosmetipsos, quandoquidem creaturæ eius sumus & fecit nos, ut ei redderemur, Sed ad alia. [Et non potuerunt uerbum eius reprehendere coram plebe, & mirati in respōso eius tacuerunt] Optimè.n. Salomon dixit Non est sapientia, non est scientia, non est consilium contra Dominum. De ipso etiam ait Iob. Qui comprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat. Non potuerūt isti sapientiam Christi concludere: imò quò amplius eum interrogabant: eò plus glorificabant eum, & confundebant seipsos. Itaque mirabantur, q; tam irreprehēsibiliter mox respondit, q; Insidiandi, calumniandiq; locum non repererunt. Prosequitur nunc Lucas historiam suam: & agit de quadā quæstione proposita Christo à Sadducæis, per quā uoluerunt Christi sapientiam explorare.

Psal. 75.
Psal. 23.
1. Ti. 4.
Pro. 31.
Iob. 5.

[Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant resurrectionem, & interrogauerūt eum dicentes;] Sadducæorum quædam secta erat apud Iudæos: qui ut hic dicitur, negabant resurrectionem, Ideo notandum, quòd, (ut Iosephus decimo octauo antiquitatem enarrat) quatuor fuerunt apud Iudæos opiniones, uel sectæ: Pharisæorum scilicet, Sadducæorum, Essæorum, & Iudæ Galilæi. De Pharisæis, & Sadducæis tantum faciunt mentionem Euangelistæ, quia isti soli Christo aduersabantur: & ipse de multis eos arguebat: præcipuè pharisæos. De secta Essæorum nihil narrant Euangelistæ, quia erant uiri boni, & fortassis nunquam contigit eos Christo aduersari, uel concurrere cum eo ad aliquid. De secta autem Iudæ Galilæi non fit mentio in Euangelio, quia minor erat. Istarum uerò duarum. s. Pharisæorum, & Sadducæorum Euangelista ponit differentiam, quæ erat præcipuę in credendo: quia Pharisæi erant catholici, credebant animas esse immortales, resurrectionem futuram, & Angelos esse spiritus. Sadducæi autem negabant resurrectionem, animæ immortalitatem: & dicebant non esse Angelos, nec alios spiritus, sed sola entia corporalia, p p quod erant sæpè multæ controuersiæ: & quæstiones inter Pharisæos, & Sadducæos. Iō Paulus, cum ab hominibus accusaretur Iudæis, ut faceret discordiam inter eos, dixit uiri fratres: Ego Pharisæus sum, & filius Pharisæorum, de spe, & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cum hoc Act. 23. dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos: & soluta est multitudo. Aduerte nunc, quod quamuis Sadducæi, & Pharisæi essent inter se diuisi, & contrarij tamen ut Christum persequantur, coniūcti erant, & unanimes. Sic Herodes, & Pi- Mat. 27 latus in passione Christi facti sunt amici, ut Christum cluderent: cum antea inimici essent inuicem. Sic solent impii coniungi, & coadunari, ut bonos persequantur. Sed quid dicant, audiamus: Magister, Moses scripsit nobis, si frater alicuius mortuus fuerit habens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eā frater eius uxorem, & suscitet semen fratri suo. Hoc præcipisse Mosem habetur in Deuterono- Deu. 25 mio: sed scripsit hoc, non tanquam mandatum nouum, sed tanquam uetus, & approbatum propter antiquos patres, ut patet in filiis Iudæ, & Thamar. Nam, ut in

Gen. 38 in Genesi habetur, dixit Iudas ad Onam filium suum; Ingredere ad uxorem fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratris tui. Ratio huius mandati prima fuit obseruatio distinctionis tribuum, familiarumque illius populi Secunda multiplicatio fidelium ad cultum Dei. Magistrum etiam illum uocant, quod nomen est honoris: ut illum facilius decipiant: more adulatorum Sed ponunt causam dicentes Domino: Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus est sine liberis, & sequens accepit illam, similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt, nouissimè omniũ mortua est mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit uxor, siquidem septem habuerunt eam uxorem. Vide qua astutia historiam hanc (si modò historia est) narrauerunt Pharisæi Primo ne quis diceret impiè factum, quòd unica mulier septem maritos succedentes habeat, illi adducunt legis præceptum, & ut res absurdior appareat, non duos, aut tres, sed septem ponũt uiros. Tertiò nullus est illorum, qui renuerit illam accipere in coniugem. Quartò nullus ex illa sustulit filium, ut nulli eorum aliqua concederetur prærogatiua, qua fretus in futura uita eam haberet uxorem. Quintò non uacat astutia, quòd aiunt mulierem superuixisse ad huc etiam illis septem defunctis maritis. Si enim postremus maritus post uxoris mortem superstes fuisset, uideretur forte & ipsi deberi uxor. Cum itaque sic se se habeat, mirari se fingunt Sadducei, quis nã illius uxoris in alio mundo maritus sit, cum non sit maior ratio de uno, quàm de alio. Et ait illis Iesus: Filii huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi uerò, qui digni habentur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, nec nubent, nec ducent uxores, nec ultra mori poterunt.] In alia uita non erunt nuptiæ, sicut in terra: nam in hac uita necessariæ sunt nuptiæ ad conseruationem speciei, & cum homines pereant, si corruptis aliis non succederent, actum esset de generatione humana. At uerò in cœlo nec est mors, nec ergo erit opus generatione, nec nuptiis: quia nihil deficit ibi, quid ergo est opus generante? Aequales enim Angelis sunt, & filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis, Angelos dixit beatos ad tollendum errorem, qui poterat suboriri: nam putaret fortè quis, quòd abstinerent ibi homines à Venereis quasi ex mãdato Dei, sicut hic abstinent, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum. Mat. 19 Nam si hoc esset, cum dispositio ex parte corporis ad Venerea, & appetitus ad illa non desit, consequenter quædã pœnalis afflictio in cohibẽdo illas concupiscentias esset. Christus autem abstulit hæc, ostendens, quòd ex conditione huius status homini illud proueniet: quia ex conditione status cõpetit nunc homini Venerea exercere, delectabiliter exercet, & cum tristitia abstinet, eodem modo tunc ex conditione status competit homini non exercere Venerea, & delectabiliter carebit illis, quoniam erit tunc sibi quasi naturale ab eis abstinere. Sicut enim Angelis naturale est non exercere Venerea, nec concupiscere, ideo non indigent uirtute aliqua moderante ad cohibendum uoluptatum Venerearum concupiscentia, cum hæc nec eis accidere possint. Igitur erit hominibus tunc, ut Angelis, ex conditione status non concupiscere, quamobrem nõ erit eis pœnale abstinere, sicut nobis. Præterea dixit hoc Christus ad specialiter reiiciendam, & explodẽdã opinionẽ Sadducæorum: nam ipsi nõ solũm resurrectionem, sed etiam Angelos, & spiritus esse negabant: & ideo Dominus contra totã protulit in medio positionẽ. Tertiò dixit hoc Christus, ut ostenderet perfectionem abstinentiæ à Venereis, nam licèt sint alia opera magis meritoria, & perfectiora apud Deum, quàm abstinere à Venereis, tamẽ nihil est, quòd magis hominem spiritualem reddat. Ideo quando Christus loquitur de aliis actionibus uirtutum, non dicit homines futuros, sicut Angelos: sed solum quando de abstinentia a Venereis, quoniã nihil est, quod magis carnalem, bestialem, animalẽ, & ab spiritualitate remotum faciat, quam exercitium Venereorum Expende tamen, quòd hic non dicit Christus; erunt Angelis meritis æquales: nam multi homines sunt sanctiores multis Angelis, & alii inferiores: nec omnes Angeli sunt eiusdem meriti, nec eiusdem gradus gloriæ,

ſed quidam maioris gloriæ, & alij minoris, nec inter homines ſunt omnes æqualis gloriæ. Ideo hæc æqualitas intelligenda eſt in conditionibus, quæ pertinent ad incorruptibilitatem: ideo omnis alteratio, corruptio, imperfectioque æqualiter auferuntur ab Angelis, & ab hominibus in reſurrectione: nam quantum ad hoc omnes homines, & omnes Angeli erunt æquales, licèt Angelis conueniat hoc ſecundum naturam, hominibus autem ſecundum gratiam. Matthæus clarius expreſſit dicens, quòd erunt ſicut Angeli Dei, hoc eſt, incorruptibiles, immortales, & glorioſi, ſicut illi ſpiritus beati, ſed Chriſtus poſtquam eorum argumentum ſoluit, contra illorum errorem de animarum immortalitate, & reſurrectione mortuorum loquitur dicens.

Mat. 22

[Quod uerò reſurgant mortui, & Moſes oſtendit ſecus rubum, ſicut dicit; Dominum Deum Abrahami, & Deum Iſaac, & Deum Iacob.] Poterat Chriſtus allegare ad hoc propoſitum plures alias ſcripturas: ut illud Danielis: Multi, qui dormiũt in terræ puluere, euigilabunt. In Ezechiele apertior ſcriptura eſt de oſſibus aridis, ſuper quæ inducta eſt caro, & introiuit in ea ſpiritus. Iob clariſſimè: In nouiſſima die de terra ſurrecturus ſum: & in carne mea uidebo Deum. Et etiam in libris Machabæorum: Niſi enim eos, qui ceciderant reſurrecturos ſperaret, &c. Allegauit autem hanc auctoritatem, quę parum uidebatur agere, niſi in argumentum, & nonnullas reliquit, quæ clariores erant: alias nanque non recipiebant Sadducæi, eo quod aliæ erant in libris Prophetarum, & Sadducæi non recipiebant, niſi quinque libros Moſis, ut ait Hieronymus: & ideo ex Exodo adduxit hanc auctoritatem: Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Ex hac igitur auctoritate probat Chriſtus reſurrectionem mortuorum dicens; [Deus autem non eſt mortuorum, ſed uiuorum, omnes enim uiuunt ei.] Accipiuntur hic Abraham Iſaac, & Iacob non pro animabus, ſed pro perſonis, quæ ſimul corpus, & animam habent: & iſti dicuntur uiuentes, non quòd realiter uiuent, nam mortui erant, ſed quia uiuebant in Dei diſpoſitione. Ipſe enim diſpoſuerat de illis, quod uiuerent, potens erat uiuificare eos quandocunque uellet, & tunc ualet ratio magis apertè. Abraham, Iſaac, & Iacob uiuent, ergo reſurrecturi ſunt. Quia non eſt aliud, eos ſic uiuere niſi uiuere in dei diſpoſitione: id eſt, quòd diſpoſuit Deus eos uiuificare aliquando. Tamen quando deus hoc dixit Moſi, iſti iam obierant, nam deus uocauit ſe deum eorum, ergo uiuebant: quia nõ entis, nec ullus eſt deus, nec dominus, ergo Abraham, Iſaac, & Iacob uiuebant, quamuis eſſent mortui, ſi deus erat deus eorum.

Deu. 12 Ezec. 37 Iob. 19.

Li. 3. cõ Matt. c. 22. Exo. 3.

¶Sed obiiciet aliquis dicens, quòd malè concludat Chriſtus iſtos uiuere: eo, quòd non probat eos ſimpliciter uiuere: ſed uiuere in deo. Vnde hic clarè ait Lucas: Omnes enim uiuunt ei. Et quantum ad uitam, quæ eſt in deo non diſtinguuntur uiuentia à non uiuentibus, quia non uiuunt deo. Dicendum, quòd aliud eſt uiuere in deo: & aliud uiuere deo. Viuere in deo eſt, habere exẽplar in deo, quòd ſit uita, uel uiuens: uiuere deo eſt, habere uitam in ſpe ſecundum, quòd deus diſpoſuit: licèt in præſenti non habeatur. Primum competit omnibus entibus, ſecundum competit ſolis hominibus. De primo patet: quia omnia: quæ fiunt, à Deo ſunt: & prodierunt, tanquam à cauſa prima, quia ipſe non eſt agens a caſu, ſed agens propter finem. & ſecundum præconceptionem oportet poni cuiuslibet rei ab ipſo facienie exemplar, ut ſpeculum, ſeu ideam quandam in eo, ſicut eſt in cæteris artificibus. Illa autem idea, ſeu ſimilitudo rei faciendę eſt aliquid uiuens, cum ſit ipſe deus: quia in deo non eſt aliquid abſolutum diſtinctum ab ipſo. Et quia res dicuntur eſſe in mente artificis eo modo, quo ſpecies illarum ſunt in eo, ſic in deo res quælibet eſt eo modo, quo exemplar eius eſt. Sed illud exemplar eſt aliquid uiuens in deo, ergo quælibet creatura eſt aliquid uiuens in deo. Imò uita, ſicut Ioannes ait: Quod factum eſt in ipſo uita erat. Melius dixit uita, quàm uiuens: quia ſi diceret uiuens, ſignificaretur aliquid ab eo diſtinctum: & tamen nihil eſt in deo: quod ab eo diſtinguatur, ſed quod eſt, ipſe eſt deus, deus autem Ioan. 1.

rem est uita: ideo quod in ipso est, uita est, quæ ipse est. Sed ista prædicatio non est formalis, uel denominatiua: sed magis per causam, scilicet id quod est, uita in deo est: idest a uita, quæ est deus, per ideã, seu formam exemplarem, quæ non est aliud, quàm ipse deus.

¶ Aliud est autem uiuere deo, talia nanque uiuunt formaliter, & non per causam: sed imperfectè: quia uiuunt in spe, uel dispositione. Et ita homo, qui fuit, & iam non est, & de quo deus disposuit: ut rediret aliquando ad uitam: uiuit deo, quales sunt, qui resurgent, & qui nondum nati sunt: & deus disposuit, quòd nascerentur, uiuunt deo, idest iuxta dei dispositionem, qua præordinauit, ꝙ eos aliquando uiuere faceret. Quamobrẽ cum plus sit uiuere deo, quàm in deo, quicquid uiuit deo, uiuit in deo: non tamen è contrario, quia omnia entia uiuunt in deo, & soli homines, qui non sunt, uel qui iam fuerunt, uiuunt deo. Ergo quicunque uiuit deo, uiuit in deo, sed non è contra. Et scriptura distinguit istos duos modos loquendi, quia quando loquitur de omnibus entibus: prout habent in deo exemplaria, dixit, quòd factũ est in ipso uita erat: quando autem de mortuis resurrecturis, dicit hic noster Lucas, quòd omnes uiuunt ei. Et talem modum loquendi secuta est ecclesia, cum orat pro defunctis dicens; Regem, cui omnia uiuunt, uenite adoremus. Non dixit, in quo omnia uiuunt, quia non orat pro omnibus entibus: sed tantum pro omnibus mortuis, qui deo uiuunt. Sed ad rem.

[Respondentes autem quidam scribarum dixerunt ei: Magister bene dixisti. Et amplius non audebant quicquam interrogare.] Per duos, uel tres dies ante passionem hoc fuit, scilicet, die Martis post Dominicam Palmarum, non fit mentio de resipiscentia, sed tantum de timore, quòd deterriti timebant. Ecce quomodo in istis perduntur opera dei, & eius prædicatio. Vtinam tu non desinas a malo, non uoluntate, sed coactus, &c] Dixit autẽ ad illos; Quomodo dicunt Christum filium esse Dauid, & ipse Dauid dicit in libro psalmorum: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Dauid ergo dominum illum uocat, & quomodo filius eius est.] Interrogauit Christus eos: ut Matthæus enarrat Mat. 22
cuius filius esset Christus illi responderũt, & bene, ꝙ erat filius Dauid. Sic enim Psal. 88
scriptum est in psalmo. Semel iuraui in sancto meo si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius, sicut sol in conspectu meo. Et alibi: Iurauit dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur eum: de fructu uentris tui ponã Psal. 13.
super sedem tuam. Ecce dies uenient (ait Hieremias) & suscitabo Dauid germen iustum: & regnabit Rex, & sapiens erit, &c. Contra hanc responsionem argumentatur Christus ex auctoritate psalmi, non Hier. 13
quòd uelit probare, quòd Christus non erat filius Dauid, q̃a certè erat filius eius secundum carnem, ut ipsi bene responderant, sed uoluit probare, ꝙ Christus esset deus, in quo maior erat Dauid, & hanc excellentiam Christi insinuat argumentum, quod tale est, Nullus est maior Dauid, qui deus non sit, sed Christus est maior Dauid, ergo est deus. Minor huius syllogismi probatur, quia Dauid Christum uocat dominum, ut illud; Dixit dominus domino meo sede à dextris meis. Psal. 16.
Et si dicatis; Dauid homo erat, & poterat errare. Certum est, quòd Dauid, & quilibet propheta potuerit errare, & mentiri extra actum prophetiæ: sed in actu prophetiæ impossibile est mentiri, sicut nec deus, qui loquitur per os prophetæ. Et ideo Christus hic notanter dixit in Psalmis, & Matthæus dicit, ꝙ dixit in spiritu, hoc est, in spiritu prophetico. Igitur si Dauid in spiritu uocat illum dominũ, in quo actu prophetico errare non poterat, quomodo filius eius est? Sed certum est, quòd est filius eius, ergo aliquid est in Christo, plusquam esse hominem. Maior autem syllogismi probatur eo, quòd apud Iudæos nullus erat maior Dauid, quia Dauid omnibus excellentior fuit. Primò ex dignitate, nam ipse fuit Rex, & nemo poterat esse maior Rege. Et non solum fuit Rex, sed etiam excellentior omnibus Regibus, cum ipse primus fuerit omnium, 2. Re. 7.
qui regnauerunt ex Iudá, & primus omnium 1. Par. 7.

nium

nium Regnum sanctorum, ratione cuius datum est regnum successoribus eius, etiã si ob ipsorum peccata auferre uoluerat deinceps Deus sæpe regnum de stirpe illa, sed propter ipsum Dauid reliquit duas tribus in quibus regnaret eius posteritas.
3. Re. 11 & 12. Secundò Dauid excessit illos in sanctitate, nam de eo dixit Deus: Inueni uirum
Act. 3. secundum cor meum, quod de alio non dixit in toto ueteri testamento: Tertiò in illo fuerunt tres dignitates, quæ in nullo uiro Iudæo inuentæ sunt: nisi in eo: nam erat Rex, Patriarcha, & Propheta. De regno, & prophetia notum est: sed de patriarchatu dixit Petrus: Viri fratres liceat audenter dicere ad uos de patriarcha Da-
Act. 2. uid. Moses fuit propheta, & magnus, sed non fuit rex, nec Patriarcha. Isaac fuit Patriarcha, sed non Rex, nec propheta. Abraham uerò, & Iacob fuerunt patriarchæ, & prophetæ: sed non fuerunt Reges. De patriarchatu utriusque manifestum
Gen. 20 est, & de prophetia patet, quia Deus uo-
Ioan. 8. cauit Abraham prophetam: & uidit in spi
Gen. 49 ritu Christi incarnationem. Et Iacob spiritu prophetico nunciauit filiis suis uentura. Dauid autem omnia tria simul habuit & non solum habuit, sed etiam omnia per excellentiam habuit, siquidẽ propheta fuit, & maximos prophetarum, ideo per antonomasiam uocamus eum prophetam. Excellentior etiam fuit omnibus Regibus, ex quo etiam sequitur, quòd fuerit potentissimus in patriarchatu ex eo, quòd pater fuit omnium Regũ Iudæ. Igitur cum nullus purus homo excellentior fuerit in ueteri testamento Dauid, & ille Christum uocat dominum, sequitur quòd Christus aliud quid habeat excellentius homine.

¶ Hoc autem, quod dicit, sede a dextris meis, potest referri ad diuinam, seu humanam naturam. Si ad humanam, tunc dicendum est secundum August. in libro de Symbolo, quòd non est intelligendum, quòd Deus pater humanitatem Christi ad dexteram suam collocauerit: quia Deus membra non habet, ut possit dici dextera, uel sinistra in eo, sed est sermo metaphoricus, quia sicut in dignitatibus humanis, nullus apud regem, uel aliquem dominum dicitur præstantior, & dignior, quàm qui ad dexteram eius sedet: sic etiam Deo esse gratius, & sublimius dicitur, quod est ad dexteram uirtutis Dei patris, sic illa humanitas Christi est apud Deum exaltata, quantum est possibile aliquam naturã exaltari: ita quòd nunquam alia sic exaltabitur: quoniam, ut Psalmista ait, Deus pater gloria, & honore coronauit dilectum filium suum, & Psal. 8.
constituit eum super opera manuum suarum, ut Stephanus cum lapidaretur aie- Act. 7.
bat; Ecce uideo Iesum stantem à dextris uirtutis Dei. Et Christus: Videbitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis
Dei. Verùm si dextera referatur ad diui- Mat. 27
nam naturam, tunc per dexteram intelligitur æqualitas patris, & filii, ne quis crederet Dei filium propter assumptam humanitatem esse minorem patrem secundum diuinitatem: ideo filius dicitur sedere ad dexteram patris, idest, ad æqualita-
tem patris. Ideo Paulus ad Colossenses: Colos. 3
Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus Hebr. 1.
est ad dexteram Dei sedens. Et ad Hebræos; Cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, &c. Et adorent eum omnes Angeli eius. Itaque sedere ad dexteram quantum ad diuinitatem, est esse æqualem Deo. sed sedere secundum humanitatem, est frui potioribus bonis Dei præ cæteris creaturis, idest in maiori beatitudine.

¶ Aduerte, quòd sicut Deus pater alloquitur filium dicens; sede à dextris meis, donec ponam, &c. Sic nos hoc ipsũ Christo dicamus, sede ad dexteram nostram, donec inimicos tuos ponamus sub pedibus tuis. Sede, inquam, ad dexteram: hoc est in loco nostro meliori, in nostris melioribus bonis. Qui solam fidem habet, sicut malus Christianus, qui est in peccato mortali, habet Christum in intellectu per solam fidem informem, quia Christum cognoscit: sed non habet illum sedentem in meliori loco, hoc est, in uoluntate per charitatem, & dilectionem Dei. Et quoniam Christus uult sedere nõ sõm in intellectu per fidem, sed in uoluntate per dilectionem Dei, ideo non dixit, sede in dextera, sed sede in dextris: quia in utraque potentia sedere oportet per fidẽ uiuam. Præterea, qui frequenter cadit,

in uitia, & inde resurgit, non habet Christum sedentem, sed discurrentem. Dic ergo ei. Sede fixus in melioribus meis bonis.

¶Sequitur ulterius: Donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis. Inimici Christi, & eius hostes sunt appetitus noster inordinatus, caro rebellis, uoluntas carnis, & mundi illecebræ. An non prudentia carnis inimica est Deo? A non lex carnis repugnat legi Dei? Age tu, ut hi inimici sub pedibus Christi sint. Felix anima, ubi hostes Christi sunt Christo subiecti, & ubi solus Christus imperat & regnat, ubi anima liberata de manibus suorum inimicorum seruit ei in sanctitate, & iustitia coram ipso. Vide etiam quod sicut pater in cœlo, non solus, sed merito Christi Christo subiicit hostes, ita nec nos soli, sed ex meritorum Christi efficacia suos illi hostes subiicimus. Vt enim factus est Christus nobis sapientia a Deo, ita factus est uictoria, ut qui gloriatur in Domino glorietur. Sed uæ illis, qui eum, quem pater cœlestis ad dexteram collocat, illi non ad dexteram, sub pedes inimicorum suorum deiiciunt. Tu, qui peccas, nonne Christus est sub pedibus luxuriæ tuæ, auaritiæ tuæ, aut superbiæ tuæ? De hoc scelere, & de hac impietate conqueritur Christus per prophetam Esaiam dicens; Seruire me fecistis in peccatis uestris. Facis enim Christum seruum iniquitatum tuarum. Flebat Hieremias, quod hostes animæ facti essent in capite, si hostes in capite, ubinam Christū collocasti? Cecidit (inquit) corona capitis nostri. Christus, qui corona est capitis nostri, cecidit sub pedibus impiorum. De hoc per Dauidem quæritur Christus coram patre: Miserere mei, quoniam conculcauit me homo, conculcauerunt me inimici mei, Et Paulus etiā: Quando (inquit) putaris deteriora mereri supplicia, qui filium Dei cōculcauerit? Vides ergo quomodo iniqui Christum pedibus calcant, quem pater posuit ad dexteram suam super omne nomen, quod nominatur in hoc seculo & futuro, ut Paulus ait, cum impiissimi peccatores sub pedibus dęmonū, & peccatorū eum statuunt? Expende etiam quòd non solum est filius Dauid, quia factus ex semine illius secundum carnem, sed etiam Dominus est eius secundum diuinitatem. Sed inquis, quid prodest nobis, quod Christus sit Dauid Dominus? Audi quod ad te attinet. Christus ille est, ad quem Deus dixit, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, &c. Talis Rex est Christus, qui a dextris dominatur, hoc est cuius regnum spirituale est. Sinistra enim significat temporale. Rex est, & uictor non solùm in seipso, sed etiā in nobis. Quapropter ad nos dicit; Confidite, ego uici mūdum. Sed audi iam quomodo in nobis regnet, & uincat, dominare in medio inimicorum tuorum, dicit Dominus ad eum. Non dicit annihilabis inimicos tuos, ut amplius nullus eorum sit, sed inter medios hostes eris ubique ab illis affligeris, sed tamen Dominus, & rex manebis. Non enim penitus tollit a nobis malum Christus, sed dat uirtutem, ac fortitudinem, ut uincamus. Huc spectat, quod Salomon dicit, Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Quapropter contenti esse debemus, & gnauiter uti illius gratia, si non uult auferre a nobis, quod nos premit, sicuti ad Paulum dicit Interea temporis etiam nos cum Christo regnare oporter inter medios hostes, donec nobis Deus tandem etiam inimicos nostros pedibus nostris subiiciat, ut uere possimus dicere, O mors ubi est uictoria tua? Deo autem gratias, qui nobis uictoriam dedit, & dat per Iesum Christum Dominum nostrum. Postremò etiam talis Rex est, cui omnes inimicos eius subiici oportet, idque duabus uiis. Alii ultrò se illi dedunt, & agnoscūt eum pro Domino suo uti Paulus, qui postquam diu hostis, & persequutor Christi fuerat, postremò conuertebatur, ut diceret; Domine quid uis faciam? Ita fiebat scabellum pedum Christi, imò fiebat uas electum, ut nomē Christi portaret ante Reges, & præsides. Talem in modum etiam illa peccatrix subiiciebat se pedibus Christi, & rigabat eos suis lachrymis. Ita & nos aliquando inimici eramus, nunc autem agnoscimus Christum pro nostro Domino. Beati homines, qui hoc modo uolentes scabellum Christi fiunt. Verum, qui non ultro se dedunt Christo, ii uel inuiti æterno ipsorum damno illi subiici coguntur.

Igitur

Marginal references: Rom. 8. Rom. 7. Luc. 1. 2. Co. 10. Esa. 45. Thre. 1. Thre. 5. Psal. 55. Heb. 10. Ephe. 2. Rom. 1. Ps. 109. 1. Ioā. 2. Cant. 2. 2. Cor. 12. Act. 9. 1. Cor. 6

¶ Igitur ex hoc textu colligimus quod Christus Deus sit & homo. Filius nanque Dauid,& Dominus eius. Quia homo est, humanus est, benignus, misericors,& clemens, ita ut audeamus, quanuis peccatores simus ad hominem humilem accedere Deus uerò est ut possit dimittere peccata regna æterna donare, & gloriã perpetuam. Solatium nobis est ꝙ homo sit filius Dauid, ut ad eũ accedamus, & quòd sit filius Dei, ut possit ditare nos bonis æternis. Sed hæc suffecerint. Sequitur in contextu. Luc7.

[Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis? Attendite ab scribis qui uolunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagogis,& primos discubitus in cõuiuiis qui deuorant domos uiduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem,] O quam multi etiã nunc in ecclesia horum scribarum,& Pharisæorum uitia imitantur, non Dei honorem & gloriam, sed propium commodum, uenerationem,& laudem & famam quærentes, carni deseruientes, ambitiosi, & simulatores, ac spiritualia propter temporalia exhibentes: ut quidam presbyteri propter oblationes multiplicãt missas. Væ ambitiosis prælatis, carnalibus, cupidisque doctoribus, & uniuersis superbiæ filiis. Hi certè maiorem damnationem accipient: quia maiora bona acceperunt a Christo, quàm cæteri. Dum enim crescũt dona rationes etiam crescunt donorum.

Sed cur Christus hos sacerdotes Iudæorum coram populo increpauit? Primò q a eorum uitia publica erãt. Secundò quòd scandalizatiua fuerant plebis. Tertio pro doctrina discipulorum, ut exemplo eius illi maiores increparent, & eorum peccata patefacerent. Docet etiam fugiendum esse consortiũ & conspectum impiorum. Isti enim erant peruersi, & facinorosi: ne autem coninquinarent totum pecus, monet populum, ut caueant ab eis, & fugiat. dicens Attẽdite ab scribis. Cauete ab eis, ne suo prauo exemplo ducant uos in interitum. Scriptum est enim: Qui tangit picem inquinabitur ab ea. Nulla infirmitas corporalis magis inficit, quam homo prauis morib. corruptus alios suo malo exẽplo. Iosaphat Rex Iudæ, qui bonus erat, uix mortem euasit in quodam bello, eo quòd se impio sociauit & ex parte Dei a quodam propheta sancto reprehensus est dicente, Impio præbes auxilium; & his qui oderunt Dominum amicitia coniungeris: & idcirco iram quidẽ Domini merebaris. Sed iam colligenda sunt uela, & huic capiti imponendus finis gratia Domini nostri Iesu Christi, qui nobis operatur uelle, & perficere. Eccle.3. 3.Re.22

CAPVT XXI.

IN fine proximi capitis accusauit Dominus Scribas, eo quòd deuorarent domos uiduarum, & hoc sub spetie religionis, facientes longam, & ornatam orationem: nunc autem, ne quis existimet illa a Domino in odium Scribarum, & Pharisæorum confecta, ostendit præsens historia, quàm faciles fuerint homines ad conferendum munera sua in Gazophylacium templi. Ait nanque Euangelista.

[Respiciens autem Iesus uidebat eos, q mittebãt munera sua in Gazophylacium diuites.] Considerabat Dominus populũ suas oblationes in templo facientem. Expende & tu, q̃ libenter attendat Dominus eos, qui bonis operibus sunt intenti, & q̃uo eorum deuotioni congratulatur.

Maximum tibi debet esse solatium hoc, quod sicut illo tempore Christus oculis corporeis respiciebat, & intuebatur eos qui in templo offerebant: ita & nũc eodẽ modo a cœlo, ubi ipse residet, respicit, & uidet ille, cui omnia sunt aperta, labores, afflictiones, mœrores,& omnia, quæ pro eo i hac uita sustines: lachrymas, quas fundis, persequutionem, quam pateris, &c. omnia opera, quæ in occulto facis. Quare ergo te laudas,& de rumore curas? Deus enim omnia uidet, non solum opus, quod exerces, sed etiam intentionem, & cor, quo facis. Oculi enim eius nitidiores sunt sole, & ipse reddet unicuique iuxta opera sua. Porrò Gazophylacium nomen compositum est ex dictione Persica, & Græca phylatro quod est custodia, quia sic locus dicitur esse vbi Heb. 5. Eccl.23. Mat.14.

opes

opes reconduntur gazophylacion, erat-
que gazophylacium triplex. Vnum, in
quo ponebantur oblationes, & dona-
2.Re.16 ria Regum: quod in libris Regum Mu-
sac sabbati uocatur. Secundum in quo
ponebantur oblationes sacerdotum, uo
Mat.27 cabaturque corbona. Tertium, in quo
uulgi oblationes reponebantur, quod
communi nomine gazophylacium no-
minabatur, quod erat arca, in qua po-
nebantur oblationes ad sustentationem
templi, ad reparationemque ædificio-
rum ipsius. Interdum quoque Gazo-
phylacium dicitur locus, in quo erat hu-
iusmodi arca, iuxta illud Ioannis. Hæc
Ioan.8. uerba loquutus est Iesus in gazophyla-
cio docens in templo. Vtinam diuiti-
bus huius temporis curæ esset (horum
exemplo) templorum, & pauperum in-
2.Ti.4. digentia. Sed iam adest tempus, de
quo beatus Paulus Timotheo suo di
cebat.

In nouissimis diebus instabunt tem-
pora periculosa, erunt homines seipsos
1.Co.16 amantes, cupidi, &c. Nos sumus, in
quos fines seculorum deuenerunt: &
iam oculis nostris hoc uaticinium Pau-
li cernimus adimpletum. Nam multæ
sunt ecclesiæ, ubi in plumbeo calice san-
guis Christi consecratur, ornamentis egē
tes, atque ædificijs, mappisque altaribus
consignatis.

Si tamen forte domos diuitum huius
seculi intraueris, inuenies mirifica ædi-
ficia, abacumque aureum, & argentum,
ad uescendum paratum: qui solum mun
do magnifici, & liberale sunt, ecclesijs au
tem parci nimis, & auari, quandoqui-
dem nunquam nisi paruas, & exiguas
eleemosynas eis largiuntur. Et, quod
peius, in multis locis non solum non
conferunt templis eleemosynas, sed po-
tius eorum bona prædantur, eisque spo-
liant. Vide in Germania quot templa,
abbatiæ, atque monasteria spoliata, &
dirupta sint: & in Hispania quot modo
equites religiosi, & commendatarii sunt,
qui cum rerum ecclesiasticarum possesso
res sint, nullæ curæ eis est de necessarijs
prouidere, calicibus scilicet, & orna-
mentis: qui tantum student, & consu-
lunt propriæ sustentationi, sumptibus,
delicijs, nec non uanitatibus, templo-
rum uectigalia consumentes in equis,
phaleris, canibusque uenatoriis: atta-
men templa quotidie deuastari sinunt,
omnique ueste sacra carent, quæ ipsi mi-
nimè curant. Videant isti Anthiochum 3.Ma.9.
quia templum domini spoliare tentaue-
rat, quomodo percussit illum dominus
insanabili: & inuisibili plaga apprehen-
dit eum dolor dirus uiscerum, & amara
internorum tormenta. Lysias quoque 2.Mac.i
qui existimauit templum habere in pe- 2.Re.3.
cuniæ quæstum, turpiter fugatus est,
& Heliodorus flagellis cæsus. Sed ad con-
textum.

[Vidit autem & quandam uiduam pau-
perculam mittentem æra minuta duo.]
Hoc est parum, quia nomina numerabi-
lia in sacris literis ab uno usque ad quin-
que significant diminutionem.

Vnde in tertio Regum uolumine ha-
betur, quòd uidua illa Sareptana dixit He 3.Re.17
liæ: En colligo duo ligna. Hoc est pauca li
gna. Esaias quoque: Erit sicut quærens Esa.17.
spicas in ualle Raphaim, &c. & sicut ex-
cussio duarum, uel trium oliuarum. Pau
lus etiam, Malo in ecclesia quinque uer- 1.Co.14
ba meo sensu loqui. Idest, pauca uerba.
A quinque uerò usque ad decem solent
nomina significare incrementum, ut, se- Pro.24.
pties in die cadit iustus. Idest, multoties.
Et Iob; Ecce decem uicibus confudistis Iob.29.
me. Volens etiam Esaias significare tam
admirabilem futuram esse Hierosoly-
mæ uirorum paucitatem ob cladem Iu-
dæorum, ut multæ uiduæ apprehenderent
rent uirum unum, quem uix possent inue Esa.4.
nire dixit; Apprehendent septem mulie-
res uirum unum. Vbi septem mulieres
pro multis ponuntur. Et rursus: Lux so- Esa.30.
lis erat septempliciter, sicut lux septem
dierum. Explicans etiam Hieremias Hier.15
Hierosolymæ calamitatem, & Hebræo-
rum interitum, infirmata est (inquit) quę
peperit septem. Ac si diceret; Oppressa est
Hierosolyma mater multorum uirorum,
qui in prælio corruerunt. Et illud Ge-
nesis, Omnis, qui occiderit Cain, septu- Gen.4.
plum punietur: hunc habet sensum: Qui
Cain interfecerit, multiplici pœna mul-
ctabitur: & perfectè punietur. Non quòd
septies puniatur, cum Deus non puniat

bis in id ipsum, sed perfectè castigabitur.
Nau 2. Sic in Psalmo: Argentum igne examina-
Psal.11. tum, purgatum septuplum. In oratione
Reg. 2. Annę, ubi communis versio habet, steri-
lis peperit plurimos, est in Hebræo, Ste-
rilis peperit septem. Septem itaque pro plurimis solet capi, sicut duo pro paucis. Ideoque hic non restrictè pro duobus minutis accipienda est litera: sed, quia pauper erat, pauca misit minuta quædam, quæ non ex argento erant, nec auro, sed ex ære, & ualebant quartam partem usualis denarii.

[Et dixit: Verè dico uobis quia uidua hæc pauper plus, quàm omnes misit.] Plus enim cæteris obtulit. Plus, inquam, non per respectum ad magnitudinem rei oblatæ in se, sed per respectum ad deuotionem interiorem, & animi promptitudinem: diuinam acceptationem, & muneris qualitatem, quia de necessariis sibi dedit. Ideo subditur.

[Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt munera.] Hoc est diuites hi omnes ex copiosa sua substantia posuerunt aliquid in gazophylacium, inter oblata, quę dicuntur munera sua. Primò, quia à Deo hominibus sunt collata: quemad-
Psa.134 modum Dauid Domino ait: Tua sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi. Secundò, quia Deo ab hominibus offeruntur. Quapropter melio-
Gene.4 ra sunt Deo offerenda, sicut Abel, qui obtulit de primogenitis gregis sui adipibus eorum. Cain uerò de fructibus ter-
Mala.1. ræ. Ideoque apud Malachiam habetur: Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & uotum faciens imolat debile Domino.

[Hæc autem de eo, quod deest illi, omnem uictum suum, quem habuit misit.] Id est, Hæc uidua ex terrena substantia, quam non habet obtulit modicum, quod habuit, ex quo se aliquantum sustentare potuit. Et quod ait omnem uictum suum, intelligi potest, siue simpliciter, ita quòd de numismate nihil sibi retinuit, aut per modum hyperbolicæ locutionis, quod aliquid dicitur per excessum.

¶ Admonet locus iste, primò, quod Deus plus respicit animum & intentionem in omnibus actibus nostris, quàm opus ipsum. Credibile est diuites hic non omnes eadem ratione obtulisse, sed quia Christus eos non accusat, committendi sunt eius iudicio, qui nouit abscondita cordium. Deus enim plus facit uoluntatem bonam. Vis de hoc scripturæ exemplum? Cogitabat Dauid construere Domino
templum, iudicans indignum arcam Dei 2.Re.
sub pellibus esse: sed Dominus per Nathan monuit, ut non ædificaret illi templum. Laudauit autem Dominus animum & uoluntatem Dauid, eò quòd uoluerit ei ædificare domum, ut filius suus Salomon refert, dicens: Fuit in corde pa-
tris mei Dauid, ut ædificaret domū nomi 2.Par.8
ni dñi Dei Israel: & dixit Dominus ad eum: Quia hæc fuit uoluntas tua, ut ædificares domum nomini meo, bene quidem fecisti huiusmodi habere uoluntatem. Dei uides quanti Deus fecerit uoluntatem ædificandi domum in Dauide, pro qua domum ædificauit illi Deus stabilem, scilicet regnum Israel. Maximè respicit Deus uoluntatem cuiusque: & hæc est illi maximè curæ. Est Deus adeò bonus, liberalis, & magnificus, ut nihil ue-
lit à nobis, quin prius et nostram offera- Gen. 4.
mus uoluntatem. Sic dona Abel accepta- Gen.18.
uit non autem Cain. Item Abraham & Sara riserunt: risus tamen Saræ repre-
hensus fuit, Abrahæ uerò maximè lauda 1.Re.15
tus. Dauid atque Saul fleuerunt, & pec- 2.Re.12
catorum pœnituit eos: at Deus Dauidi ignouit, & non Sauli, quia uoluntates eorum nimium distantes erant. Illi ducenti quinquaginta uiri, qui deo thus of-
ferebant bonum quidem opus exercere Leu. 16
uidebantur: nihilominus tamen ignis e- 1.Re 16
gressus a facie domini omnes illos interfecit, quia Deus præcipuè intuetur cor.
Mirabilia fecerunt Moses & Magi coram Exod.7
Pharaone: sed Magi fuerunt deo inuisi. Grata erat durante lege festorum obsertuatio: sed impiis Iudæis dixit dominus
per Esaiam: Calendas uestras, & solen- Esai. 1.
nitates uestras odiuit anima mea. Offerebat alii in templi gazophylacium munera magna, sed uidua hæc paupercula diuitibus præponitur.

¶ Secundò, uide quantum distent humana iudicia à diuinis. Si eos, qui in templo erant, interrogares, quis plus obtu-

obtulerit uidua, an diuites? Certum, ac compertum est, quòd omnes responderēt, plus diuites obtulisse: sed aliter iudicat deus, qui ait, quòd plus hæc uidua. Sic Isai obtulit filium suum Eliab maiorem

1.Re. 16 prophetæ Samueli, ut ungeret eum in Regem, at dominus illum non elegit, sed Dauidem: qui oues in deserto pascebat. Existimabant homines filios Isai maiores, digniores esse coram Deo: sed aliter Deus iudicauit. Impii etiam positi in inferno

Sapiē. 5 dixerunt de iustis: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii. Ecce quo modo cōputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Sic etiam amici Iob

Iob.4. putabant, quòd uir sanctus iniquus coram domino esset, & reuera aliter erat. Nunc etiam homines sæpe falluntur alios iustos existimantes: paruipendentesque

1.Co.4. eos, qui forsan coram deo longè præstantiores sunt. Ideo Paulus ait: Nolite ante tempus iudicare, quousque ueniat dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit obscura cordiū. Tunc erit unicuique laus à deo. Quia cum operis meritum tantum secundum charitatem æstimandum sit, & hæc a solo Deo dignosci possit, qui uidet cuiusque intentionem, hinc est quòd ipse tantummodo quisnam alio sanctior, & melior sit, iudicare potest.

¶ Tertiò, obseruandum hic est deum nostros cogitatus, uerba & actus, respicere, ut uidit oblationem simul & charitatem uiduæ huius. Erimus enim cautiores in actibus nostris, si meminerimus, quòd deus omnia, quæ agimus, intuetur, & etiam cordis nostri secreta. Non enim solum corporeis oculis eos, qui mittebant muneta in templi gazophylacium respiciebat, sed etiam mentis oculis eorum cogitationes intuebantur, ob idque hanc uiduam plura misisse dixit. Vtinam peccatores hæc aduerterent, qui in occulto peccantes putant à nemine uideri. Sed de his alibi plura diximus.

Ca. 11. ¶ Quartò consolatur locus iste paupe-
uidens res, qui uidentes ingentes diuitum obla-
cogita tiones, se infœlices existimarent, qui ta-
tiones lia obsequia non possunt deo præstare.
eorum. Etenim si minima obtuleris, poterit plus quàm diuites mereri. Ita parum sicut multum Deus acceptat, si æqua uoluntate, & pia intentione offeratur. Acceptat deus duo minuta, acceptat calicem aquæ frigidæ, acceptat etiam, laudat, & coronat Mat. 10
promptam uoluntatem, si faciendi desit facultas. Hanc rem multis tractat diuus Paulus ad Corinthios scribens in hæc uerba: Si uoluntas (inquit) prompta est, secundum id, quod habet, accepta est, non 2.Co.8.
secundum id, quod non habet. Vnde dominus nō iubet relinquere multa, sed omnia. Nā si multa iuberet relinquere, quid relinqueret pauper, qui pauca habet. Pau- Mat. 19
lus etiam non dicit, quòd copiosum datorem diligit Deus, sed hilarem datorem, qui ex corde optimo & uoluntate bona 2. Co.9.
offert quod habet. Itaque dominus non 1.Cor.
attendit quātum das, sed quo animo das. 13.
Hæc enim est uera & Christiana charitas, quæ non quærit quod suum est, sed quod aliorum, quæ etiam cum suo incommodo aliorum promouere curat commoda. Tob. 4.
Optimè senior ille Tobias filium suum docebat, dicens; Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, si exiguum, etiam hoc libenter impartiri stude.

¶ Quintò colligitur ex hac litera maiorem perfectionis gradum esse omnia propter Christum dimittere, & ingredi religionem, quam alere pauperes, in seculoque manere, quia plus elargitur, qui nihil sibi uendicans omnia relinquit, quàm qui sibi aliquid retinet. Adolescenti Christum interroganti, quid facere deberet, ut uitā æternam consequeretur, respondit dominus, ut omnia dimitteret.

¶ Sextò, & ultimò aduertendum, quòd Mat. 19
hoc, quod de uidua hac Christus dixit, sub iuramento narrauit, dicens; Verè dico uobis, in quo innuit quantum cupiat in animos nostros hoc inducere, quandoquidem ille iurat, cui sine iureiurando fidem adhibere debemus. Maximo etiam conatu uoluit commēdare Christus huius paupercula uiduæ eleemosynam, ut intelligamus quanto ipse amore pauperes afficiat & prosequatur, necnō & ipsam paupertatem & indigentiam. Non quidem allectus est ab oculis diuitum, & potentium, nec ab eorum maximis muneribus, nec diuitiæ ullo modo potuerunt Christi

linguam

linguam mouere, ut eos laudaret, pauperies tamen uiduæ omnia hæc operata est. Iam ad contextum reuertamur. [Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis lapidibus, & donis ornatum esset.] Apostoli fuerunt isti, ut patet ex Euan-

Mat. 24 gelio Matthæi. Sæpe sæpius Christus in templum fuerat ingressus, & illud uiderat, cur ergo modo ostendunt templi structuram, & ad quid? quia Christus dixerat destruendam Hierosolymam, & quòd de tota illa non mansurus erat lapis super lapidem: discipuli miseratione moti, ut narrat Matthæus, ostenderunt ei templi structuram, operis excellentiam cariorem facientes: ut Christus eius pietate motus non dirueret, & destrueret. Ac si dicerent: Ne obsecro patiaris, ut tam nobile ædificium pereat. Lege Origenem super Matthæum. (Orig. hom. 17. in Matth.) Aut fortassis discipuli nihil, aut parum supra hominem sentientes putât uix possibile esse, ut tam uasta, & munitissima ciuitas, & tam ingens hominum multitudo expugnari possit. Mirabantur ergo discipuli lapides templi, & eius ornatum, quòd ex lapidibus esset cõstructum, preciosis utensilibus, seu donariis decoratum, & pulchrè formatum. Multos etiam tempestate hæc inuenies Christi discipulis similes: qui tantùm exterius ædificium curant, & illud solùmodo extollunt & magni faciunt. In

Exo. 20 Exodo præcepit Dominus dicens; Altare terreum facietis mihi, neque ex lapidibus excisis.

Vult dominus altare terreum, nos autem marmoreum construimus, non quòd malum sit altare marmoreum, & ampla ecclesiarum ædificia construere, sed quia externis rebus delectamur, neglectis interioribus. Præcipit etiam, ut esset ex lapidibus impolitis. Nunc uerò cuncta polita, ne dicam polluta sunt, ita ut opus materiam superet. Arbitramur enim Deum nostris uanitatibus delectari. At nunc tota cura est de ędificijs, & externo ornatu. Sicut nihil uerò de interiori munditia mentis. Sicut tunc discipuli magis respiciunt ornatum ecclesiæ corporalem, quàm spiritualem, & ædificiorum pulchritudinem, quàm administrantium sanctimoniam: eodem modo plurimos inuenies, qui admirantes aurea ecclesiæ ædificia, & picturas, ibi detinentur ea contemplantes, qui etiam exterioribus templi imbuti non exhibent debitum honorem, & cultum sanctissimæ Eucharistiæ. Non hoc dico, ut ædificia templorum, redditus ecclesiarum, ornatus, honorem, & imaginum adorationem damnem, sed eos arguo, qui sic mirantur externa, ut non erigant cor ad orandum, quem illa imago & pictura repræsentat.

Præterea multis etiam prælatis maiori curę est parietum, uectigalium, bonorumque temporalium studium, quàm clericorum, optimorumq; ministrorum templi morum. Sunt maximè soliciti in recipiendis uectigalibus, molesteq; se gerunt cum pauperibus agricolis conductoribus, qui etiam maxima instantia de furibus, & latronibus, necnon de his, qui ecclesia domina inuita aliquid alienum retinêt, supplicium sumunt; obliti concubinatiorum, peccatorumq; ecclesiasticorum hominũ, nec student mores in modũ redigere, sed tantum illustrium domorum erectioni, in quibus maiorũ suorum stemmata designent consanguineisq; relinquẽt, ut perpetuò eorum memoria in seculo extet, & maneat. In tantum sistit hæc consuetudo, seu corruptio, q in ecclesijs (& utinam non sit in monasterijs etiam monachorũ) non eligitur præsul studiosior, necq plus prodesse religioni potest, ut antiqui religionis mores semper sint stabiles, sed potius ilic, qui plus monasterij uectigalia cumulat. Et si cõtigerit, ut munere suo functus fuerit, & reddiderit rationẽ suæ industriæ, in qua diligẽs exactor inuenitur, q omnia bona auxit, etiam domus ędifitia, maiora dimittit, quàm inuenit, iste iterũ postea eligitur, bonus semper antistes habetur, & maximè ab omnibus commendatur & laudatur, ue homo, qui rei cõmuni cõsulit, & prouidet quo ad tẽporalia, & si aliàs sit moribus corruptus, & peccatis irretitus. At Christus dominus abominatur ædificia uana, quãdo sacerdotes praui sunt, & habitatores templi impiè uiuunt, Ideoq; quamuis templum Hierosolymitanum erat, splẽdiuitiæ, & pulchritudo, tamen quia sacerdotes uitiis dediti erant, uide quid dominus discipulis respõdeat.

Hæc

[Hæc quæ uidetis, uenient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem: qui non destruatur.] Nihil est horum omnium tã munitum, & pulchrum, aut sanctum, quod non sit demoliendum, adeoq; dissipandum, ut nec lapis unus lapidi cohæreat. Docemur ex his uerbis non placere Deo splendidum, & externum cultum, si frigeat animi pietas: quod quidem sic se habere nemo sanæ mentis contradicere potest, nam ipse afferte per Esaiam dicit: Quæ est ista domus, quam ædificastis mihi? Et quis est iste locus requietionis meæ? Subdidit: Ad quem ego respiciã nisi ad pauperculum, contritum, & trementem sermones meos? ¶ Præterea cur deus uoluit, quòd templum dei cultu dicatum funditus deuastaretur? Dicendum primò, quòd uolebat Deus destruere gentem Iudæorum, & manente templo manebat id, quod præcipuũ erat de Iudæorum statu: quia ibi fiebant omnes cærimoniæ cultus diuini, in quibus populus ille Hebræorũ distinguebatur ab aliis gẽtibus, ideoque manere non debuit. Secundò, quia superuacaneum esset templum, nam non erat nisi ad cærimonias exercendas gentis Iudæorum, quæ iam erant oblitæ, & cultus ille antiquus Mosaicæ legis finem erat sortitus, ob idque uoluit templum destrui. Tertiò fuit in causa, quia templum illud erat Iudæis arx munitissima in Hierusalem; & quanuis Iudæi expugnati essent, tamen quandiu templum illud maneret, haberent spem redeundi, & continuandi ibidem ritum ueterem; ut ergo omnia illa cessarent, placuit deo, ut euerteretur tẽplum. Quartò fuit, ne daretur occasio paruulis errandi. Voluit deus quòd cærimoniæ legis, & obseruationes penitus extinguerentur, & nouus ritus colendi ipsum introduceretur, stante autem templo Hierosolymitano, cum illud egregiũ, & per pulchrum esset, ut nunc discipuli mirarentur aliqui iam Christo dediti maiestatem templi illius respicientes, forte ad pristinas, & assuetas cærimonialis redirent, Ob idque uoluit deus, ut occasio è medio omnino tolleretur, ita ut lapis super lapidem non maneret: quia post sufficientem euangelij promulgationem ad Christi legis obseruationem homines astringebantur, & cessauere legalia, ideoque oportuit, quòd lex uetus cum suo templo Hierosolymitano caderet. Quapropter permissione diuina quadragesimo secundo anno ab orbe redempto, cũ iam obligabat euangelium, finem sortita est synagoga, & Tito imperatore templũ illud funditus fuit euersum: quòd a die primæ ædificationis per Salomonem ad diem usque ultimæ euersionis transierant anni mille centum, & duo. Habuit enim se Deus cum populo Iudæorum in hac tẽpli subuersione, sicut medicus cum infirmo, qui graui febre laborat. Permittit enim illi gelidam aquam bibere ad maius malum uitandum: deinceps cum opus esse intelligit, præcipit illi, ut a tali aqua abstineat. Et dolente ægroto à tali aqua desistere, urceum frangit. Sic Deus permisit populo Iudæorum canes in templo immolare, ut illum ab idolorum cultu auerteret: si enim Deo non sacrificaret, sacrificaret idolis. Sed ueniente tempore cœlestis medicus in cruce pendens dixit; Consummatum est. Mat. 27 His uerbis indicauit ueteris legis sacrificia cessasse. Et nolente Iudaico populo a sacrificiis abstinere, seu ab illa aqua gelida desistere, coram illo urceum fregit: templum euertit, & destruxit, ne amplius sacrificarent. Erat enim templum uelut omnium sacrificiorum uas. Vnde fracto templo apertissimè constat esse antiquæ legis sacrificia abrogata. Vt enim lapis in cacumine templi est clauis totius domus, & ruente illo lapide ruit tota templi fabrica, & structura: sic euerso templo Hierosolymæ, quod erat clauis totius Iudaismi, præcipuè ostenditur totam Iudæorum synagogam esse euersam, & funditus conuulsam. Sed Iudæi cæca malitia ducti hoc perpendere nolunt. His rationibus iustum fuit, & æquum, ut templum illud destrueretur: ita ut non remaneret ex eo lapis super lapidem. Nos uero uidentes iam oculis nostris illud præclarissimum templum euersum, & destructum, discamus domos nostras in cœlo fabricare, ibique memoriam nostram constituere: quia terrena hoc citò pereunt, & transeunt omnia mundi tempora, pereũt enim Eccl. 1. omnia, quę sub cœlo sunt, quicquid &

Esa. 66.

orbis habet. Quid enim firmum,& stabile sub sole? Si hoc tam magnificum templũ corruit,& muri Babyloniæ:templum Dianæ Ephesinum; & septem mundi mirabilia:quid poteris hic operari, ut permaneas? Omnia mundi huius mirabilia sunt, & nullum habent esse permanens. Quę hodie sunt, cras desinunt esse: ideoque cor tuum in eis perfectè quiescere nequaquam poterit. Sic ruit Salomonis templũ, periit solium, & sceptrum Dauid, ut si modo regnum illud adeo celebre,& insigne Iudęæ uideres:depopulatum,sterile, demolitumque inuenires. Ita omnia regna,& mundi principatus cadunt, & subuertuntur. Mundi monarchia exordium habuit apud Assyrios, & post sex, & triginta Reges defecit in Sardanapalo,& postea uiribus Arbacis in Medos est translata:& cum mundus uicissitudini sit obnoxius, per Regem Cyrum transiuit ad Persas post obitum Astyagis, & octo Medorum Reges. Item etiam Persarum regnũ quod incępit Cyro Rege in Dario est finitum post Reges quatuordecim, & tandem literis est mandatum translatum fuisse vi Alexãdri Magni ad Macedonios. Etiã uigintinouem Macedonum, tredecim Argiuorum, quatuordecim Atheniensium,duodecim Corinthiorum,uiginti & unum Latinorum, nouem Lydorum, septem Romanorum, & tredecim Aegyptiorum cum suo regno in Cleopatra finem sortita sunt.Sic pereunt omnia mundi regna:sic regnum Israel, omnis mundi principatus, & potestas. Si ergo nihil est in mundo, quod tempus non terat, & cõsumat, ne glorieris in diuitiis, honoribus,aut potestatibus: siquidem, etsi uniuersi orbis dominus esses, cras perire deberes: cum omnibus his. Illa itaque quęre, quæ nunquam marescunt, nec temporis iniuria desinunt esse. Sed ad contextum.

[Interrogauerunt autem illum dicentes; Præceptor quãdo hæc erunt, & quod signum aduẽtus tui, cum fieri incipiẽt?] Hoc in monte Oliuarum discipuli Christum Dominum interrogauerunt. Consueuerat enim Christus egressus urbe Hierosolymorum, ut in hoc loco Patrem secretius oraret, & discipulos suos seorsum doceret. Cum ergo Christus sederet, in monte Oliuarum, ubi templum erat in conspectu, uenit in mentem discipulis sermo,quo prædixerat fore,ut templum funditus dirueretur.Et ut Marcus ait,discipuli qui hæc interrogauerunt fuerunt quatuor, Petrus scilicet, Iacobus, Ioannes, & Andreas. Secretò tamen ait Matthæus, ꝙ ad Christum accesserunt in montem Oliueti,ut quęrerent de hac quæstione. Mar. 13

Aduerte autem, quòd Christi aduentus accipitur hoc loco pro Aduentu ad regnandum temporaliter,& de regno tẽporali est sermo. Existimabant enim discipuli quemadmodum & alii quã plurimi Christum regnaturum temporaliter, sicut Dauid, & Salomon olim regnauere: quòd esset in maiori prosperitate, & potestate futurus: & quòd congregaret dispersos Israel, & sic omnes ferè Iudæi credebant: ob idque quando cœlos ascendere uoluit,qui conuenerant,interrogabant eum dicentes; Domine,si in tempore hoc restitues regnum Israel? Act. 1. Eo modo non intelligebant,quòd eis dixerat,sunt quidam de hic stantibus,qui non gustabunt mortem,donec uideant filium hominis uenientem in regno suo. Mat. 16 Et illud Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel. Mat. 19 Credebant Apostoli Iesum esse Christum:sed putabant, ꝙ supra singulas tribus constitueret singulos Apostolos,sicut Salomon habebat duodecim præpositos in duodecim tribus Israel. 3.Re. 4. 1.para. 27. Christus autem docet talem aduentum nunquam futurum,qualem ipsi opinabantur, sed aliũ esse quem ipsi non putabant. Quapropter primò abstulit ab eorum mentibus primum aduentum,quem illi falso credebant fore, qui erat aduentus pseudoprophetarum, & deinde agit de uero Christi aduentu,quem illi nondum sciebant,nec de illo cogitabant. Hic erat aduentus ad iudicium. Ait ergo [Videte ne seducamini.] Duo quæsierunt discipuli alterum de subuersione Hierusalem, & alterum de Christi aduentu. Dominus autem respondit secundæ quæstioni in eo, quod ait, erunt signa in sole, & luna. Et respondet ad primam quæstionem dicẽs; Cum audieritis prælia, & seditiones nolite terreri: ubi agit de subuersione Hierusalem,

salem, usque dum dicit; Erunt signa in sole, & luna, & stellis. Nam tunc illicò reuertitur ad secundam quæstionem loquens de suo aduentu ad iudicium. Cum autem dicit non præteribit generatio hæc, reuertitur ad primo quæsitum de uastatione Hierusalem. Et ex inanimaduersione huius mixtionis responsionum, atque quæstionum Christo domino obiectarum, multi in huius literæ sensu allucinantur, & decipiuntur. Audiui sæpè concionatores ad populum uerba facientes super illud Matthæi, cum uideritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, intelligentes per illam abominationem Antichristum, & omnia quæ Matthæus ibidem
Mat. 24. enarrat interpretantur de ultimo die iudicij. Et cum hæc de excidio Hierosolymitano intelligi necessum sit, illi perperam de iudicio ultimo interpretantur. Alij uerò oppositum dicunt omnia de subuersione Hierosolymæ intelligentes, & sic omnes isti maximè aberrant: nam aliquando ad unam, & aliquando ad aliã quæstionem respondet Christus. Nunc autem indirectè tollit Christus errorem, quem discipuli conceperant de regno tẽporali: deinde uerò declarat, quando ad iudicium sit uenturus. Videte ne seducamini ait, faciendo satis secundæ quæstioni de suo aduentu. Multi post meam in cœlos ascensionem uenient ante subuersionem Hierusalem in nomine meo dicentes ad se regnandum uenire. Regnum enim meum non temporale, sed spirituale est futurum: super animas. His uerbis insinuare uult ipsum non uenturum, ut temporaliter regnet, ueluti Dauid, Salomon, & alij reges Iudæorum. Sed quomodo domine uenies? Huic quæstioni postea Christus respondebit, cum prima
Ioã. 14. quæstio de subuersione Hierusalẽ fuerit absoluta. Sed quomodo seduci poterant Apostoli post aduentũ Spiritus sancti, qui eos docuit omnia ad salutem necessaria? Dixerat enim eis Iesus: Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille uos docebit omnia. Post aduentum Spiritus sancti surrexerunt multi pseudo prophetæ, quomodo ergo seduci poterant Christi Apostoli, & discipuli? Dicta fuerũt hæc discipulis, non ut eis prodessent: sed ut alijs ipsi prædicarent. Omnia enim, quę Dominus Iesus reuelauit Apostolis, quãtuncunque ea in secreto diceret, publicè prædicare debebant; ipsi nãq; erãt canales, per quos aqua doctrinæ, quã Christus fons uiuus ille prædicabat, ad cæteros perueniret ecclesiæ fideles. Vnde ipse dominus; Quod dico uobis in tenebris dicite in lumine, & quod in aure audistis, prædicate super tecta. Videte ergo, ne seducamini. Hoc est illi, quibus loquimini, uideant ne seducantur. Quasi Christus sermones suos dirigeret ad eos. Sed quõ poterunt seduci? Reddit causam. [Multi enim uenient in nomine meo.] Voluit dicere Apostolos nõ expectare eũ isto modo tẽporaliter uenturũ: quia nõ sic ueniet. Sed Mat. 10
dices: Nõ poterat Christus eis clarè dicere, non sum ego regnaturus temporaliter, ut uos putatis? Nam si apertè cum eis loqueretur, tolleret omne dubium, nec oporteret circa pseudo prophetas uigilare. Noluit Christus tollere hunc errorem. quia non illi crederent: imò forsitan recederent ab eo scandalizati, eo ꝙ locutus fuisset contra oĩum iam probatam sentẽtiã. Sic cũ Christus dixit; nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, nõ habebitis uitã in uobis: audientes hoc discipuli dixerũt; Durus est hic
Ioan. 6. sermo: & quis poterit eũ audire? Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambulabant. Multò magis ab eo recederent, si regnum, non tẽporale, sed spirituale audirent, crederentque deceptos fuisse omni tempore, quo eum fuerant secuti. Et quamuis discipuli possent Christo adhibere fidem propter illius autoritatem, tamen forsan hæc expectare molestum illis esset, eo ꝙ ultra certitudinem fidei, quæ est in intellectu, requiritur q̃dam confortatio appetitus, per donum spei, siue uirtutẽ ad sperãdum arduũ, ꝙ supra hominem est. Ideoque non sufficiebat discipulis credere ad hoc, q́d sequerentur doctrinam eius in re tam ardua: sed etiam, vt proficeretur desiderium eorum, ut possint se eleuare à rebus temporalibus ad merè spiritualia, & quoniã nunquam tales fuerunt discipuli ante Spiritus sancti aduentum, ut capere possent

hanc doctrinam, ideo nunquam uoluit Christus tollere hunc errorem. Verum in Spiritus sancti aduentu ablatus est hic error: nam non se morti exponerent Apostoli, si crederēt, qȝ in hac uita essent cum Christo temporaliter regnaturi. Sed quia credebant regnum Messiæ æternum, & spirituale esse, & non temporale, libenter se iugulo tradiderunt: nec quando hunc errorem habuerunt, existimandum est discipulos infideles fuisse in peccato mortali detentos, quia oppositum credere, scilicet de regno spirituali Messiæ non erat determinatum ab ecclesia, nec erat notū per se, nec ex principiis naturæ, nec erat in scriptura traditum, sicut articuli fidei de humanitate Christi: sed potius contrarium putabatur accipi ex scriptura sacra. Et hæc Apostolorum opinio communis erat omnium Iudæorum, & sic eorum tabini sacram scripturam interpretabātur: quapropter non erat infidelitas, aut hæresis hoc tenere. Non ergo modo, quo discipuli putabant Christus erat uenturus: quamuis multi ambitiosi hoc errore ducti uenient ante excidium Hierusalem. [Dicentes, quia ego sum, &c. Tempus appropinquauit.] Dicit enim, ego sum Christus, ego Messias, quem expectatis. Iam appropinquauit, & est nunc tempus aduentus Messiæ, & completæ sunt pro-

Act. 5. phetiæ. Ecce ego ueni, qui sum uobis promissus in lege. Vita functo Iesu Saluatore nostro, & mūdi redemptore tempore Tyberij Cæsaris surrexit quidam in Samaria, qui Christum se esse dixit. Et sub Claudio surrexit Theodas. Et anno tertio decimo Claudij Cæsaris, & uigesimo secundo post Christi mortē surrexit quidam Aegyptius. Eo etiam tēpore sub Fœlice præside ad finem imperij Claudij, & in principio Neronis, & consequenter usque ad excidium Hierosolymitanum multi surrexerunt pseudo prophetæ, &

Act. 8. pseudochristi, qui omnes contra Romanos rebellare suadebant. Et sub regno Neronis, & sub Festo præside Iudæi quidam alij Magi steterunt, qui se prophetas dicerent, quos Festus occidit. Ante hos etiam fuit Simon. Magus, de quo in actis legimus, qui se uirtutem Dei dicebat, qui postea Romæ sub Neronis imperio infœliciter perijt. Lege de hac re Iosephi historiam. Tanto enim desiderio libertatis tenebantur Iudæi, ut cuicunque promittenti libertatē credebant. Admonet Christus ne his fidē adhibeamus, dicens: [Nolite ire post eos.] Sed iā nunc multi sequūtur hos pseudoprophetas deferentes Christū propter auaritiam, aut ambitionem, sequentes quiqȝ sua uitia, quibus tanquā Deo cultū adhibent. Quot sunt, qui sicut Iudæi Christū deferebant sequētes Theodā, ipsi etiam Christum deserunt, cum sint Christiani, & ambulant post mulierculas meretrices, quibus sicuti Deo honorem, & cultum tribuūt, quasque recipiunt loco Christi domini? Quanti clerici sequuntur Simonem Magum? pauci enim sunt beneficiati, nisi aut prece, aut precio, aut temporali seruitio, uel ratione sanguinis, uel amore. Christus in una persona habuit tres substantias, corpus, scilicet, animam, & deitatem: isti uerò in una subsistentia plures congregant personatus siuæ præbendas, &c. Sed nunc iam Chistus postquā monuit discipulos, a quibus esset cauendum, ostendit modò signa, quæ euenient ante destructionem Hierusalē, & ea quæ præcedent ante eius desolationē. Ideo ait: [Cū audieritis prælia, & seditiones nolite terreri.] In primis, quòd hic Christus non loquitur de die iudicij, ut multi falsò putauerunt, ex his quæ iam hic diximus clarissimum est. Loquitur enim Christus, ut satis ostēdimus, de euersione Hierusalem, qua ista dicūtur Apostolis personaliter, quasi in eis euentura essent, qui tamen non durarunt usque in finem seculi. Præterea hic dicitur, quòd qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: sed quid proderit in die iudicij fugere ad mōtes? Et patet etiam, quòd in Matthæo dicitur: Tunc tradent uos, & occident. Ergo tempore quo bella fierent, & fames, occidendi erant Apostoli. Euidens ergo est, quod de subuersione Hierusalem dicit, quo tempore consulit, ut relinquentes Iudæam ad mōtes fugiant discipuli Christi ut infra suo loco dicemus. Vult Christus eos paratos esse, ut fugiant, & in custodia ponantur, minusque præmantur laboribus uenturis: cum sint prius de hac re docti. Præterea solet Deus ostēdere seruis

Ios. lib. 20. antiquit.

uis

nis suis mala, a quibus eos liberauit, ut do-
na Dei cognoscant, & ei obsequium præ-
Num.13 stent pro beneficiis eis collatis. Sic in
Numeris habetur, quod antequam filii
Israel ingrederentur terram promissio-
nis, ostendit, eis Deus habitatores terræ,
& exploratores dixerunt. Vidimus mon-
stra quædam filiorum Enach, de genere
giganteo, quibus comparati, quasi locu-
stæ uidebamur. Sic etiam & nunc disci-
pulis tribulationes, & mala futura prædi-
cit, ut uideant, a quibus eos liberauit peri-
culis. Solent matres cum pueris suis metū
incutere volūt, laruas ostendere, & si uide-
rint plus iusto timere, phantasmata osten-
dunt facta sua, & coram illis laniant. Sic
Christus mala aspectu terribili offert, sed
postquā videt timore percussos, mortuā
esse ostendit, nec mala esse, sed malorū fi-
guras. Sed cur in tantis periculis Christus
suos non terreri iubet? nunquid marmo-
ra sunt, aut pectora habent ænea, aut cor
ferreum, nonne patres antiqui hæc mala
Hie.14. timuerunt? timuit Hieremias bellum, do
3.Re.19 luit famem, fugit etiam Helias Iezabelē,
quorum præ molestia fastidiuit uitam.
Cur ergo Christus iubet eos esse securos?
quia hęc mala naturalia sunt, sed fides in
Christū uiua supra naturā est, sola enim
illa mala timenda sunt, quæ a Christo di-
uellunt, reliqua uerò non sunt timenda.
Vnde dominus in superioribus dixit, No-
lite timere eos, qui occidunt corpus, ani-
mam autem non possunt occidere. Quæ
iam exposuimus, & diximus cur hæc ma-
la mundi non sunt timenda, sed tantum
mors animæ, quę quidem omnia, quia in
capite duodecimo huius latè exposui-
mus, nunc cætera considerare oportet.
Prælia dicit, & seditiones, eo ꝙ pręlio quę
sunt inter hostes, & seditiones quæ erant
inter ciues, fuerunt in Hierusalē ante eius
subuersionem. Ciues enim inter se erant
seditiosi, & singulariter certabant, Et hinc
totū est ortū, & profluit malū miseræ Hie
Luc.11. rusalem. Stat enim sententia Christi: Om-
ne regnum in se diuisum desolabitur, &
domus supra domū cadet. Concordia nā-
que (ut Sallustius ait) paruæ res crescunt,
& discordia maximè dilabuntur, Plura
super hoc Christi uerbum, omne regnum
in se diuisum desolabitur, enarrauimus
in capite undecimo huius. Homines nam-
que mundo dediti non possunt uera pa-
ce gaudere, uariis flagrant cupiditatibus,
quæ innumeras uitiorum perturbatio-
nes excitant. Hinc oriuntur bella, & sedi-
tiones, quę omnia cessarent si se ipsos uin-
cerent. Sed ut Esaias ait, cor impii quasi
mare feruens, & sic nūquam quiescit, sicut
undæ maris quæ semper agitantur ¶ Di-
sce hinc si uis quietè, & pacificè uiuere,
non tuis seruire desideriis, & concupiscen-
tiis, quia si eis morem gesseris, nullam un-
quam quietem habebis. Nulla maior in-
quies, quam obedire uoluptatibus. Si mū-
do deditus fueris, nūquam quiesces, sicut
horologii rotę, sed semper in crebris cu-
ris, & solicitis cogitationibus uersaberis,
propter amoris huius mūdi pondera, quę
a tua pēdent volūtate, iste tuas mouet ro-
tas iste te uita inquieta prosequitur, ille
te quiescere uetat, facitque continuo mo-
ueri, tandem ubi amor proprius, ibi re-
quiem abesse necesse est. Iste excitauit bel-
la, & seditiones in Hierosolymam. Iste
deiecit, ruere fecit nobilem illam, & anti-
quam ciuitatē. Sed procedamus. Postquā
dixit Christus seditiones, & bella, quæ
erant uentura super Hierusalem, subdit:
[Oportet hęc primum fieri] Ante destru-
ctionem Hierusalem necesse est euenire
non absoluta, & fatali necessitate, sed ne-
cessitate conditionata cōsequētię, in quā-
tum a Deo pręuisa sunt: quamuis in se ip-
sis sint contingentia, oportet enim ea acci-
dere nō Deo cogēte, sed hominū malitia
exigēte. [Sed nondum statim finis.] i. eis
eueniētibus nō determinate cognosci ua-
lebit tempus, & hora uastitatis Hierusalē.
[Tunc dicebat eis.] Signa p̄dicta magis in
speciali exprimēdo [Surget gēs cōtra gen-
tē, & regnū aduersus regnū.] Denūciat bel-
la, calamitates, & dissensiones, q̄ uenturę
sint sup̄ Hierusalē ante eius euersionē. Ob-
serua autē ꝙ Matthęus & Lucas narrāt ser-
monē destructionis Hierusalē, & nō Ioan-
nes Euāgelista, qui nullā in suo euāgelio
de his calamitatibus mentionē fecit, quia
Ioannes scribendo hęc aliquo modo ui-
debatur suspectus, quòd non erat in aliis
Euangelistis Et causa est, quoniam Chri-
stus prædixit hęc de euersione Hirusalem
per modum prophetię, quę non fue-

runt facta statim,sed quasi annis quadraginta duobus post mortem Christi. Ideo Euangelista debebat illud describere per modum prophetiæ. Euangelistæ autem tres scripserunt antequam illa implerentur,imò ante destructionem Hierusalem obierunt. Ioannes autem Euangelista uixit multò tempore post destructionem Hierusalem,scilicet usque ad Imperium Traiani Cęsaris: & post destructionem Hierusalem scripsit Euangelium. Si ergo Ioannes hanc destructionem scriberet, magis uideretur historiam narrare, quã prophetiam scribere: ideo sancti spiritus inspiratione nihil horum scripsit.

[Et terræ motus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames, terroresque, & signa magna erunt.] Voluit dominus narrare discipulis iã particulariter omnia euentura ante destructionẽ Hierusalẽ, q̃a uoluit, quòd discipuli non recederent de Iudæa, sed ibi prædicarent, & conuerterentur omnes, qui erãt præordinati ad credendũ:quod fieri non poterat,nisi per discipulorum prædicationem.Ideò oportebat, ut manerent in Iudæa usque ad sufficientem Euangelii prædicationem. Scientes tamen Hierusalem destruẽdam, ut Christus p̃dixerat, & ne uidẽtes aliqua bella illicò fugerent, putantes futurã esse tũc euersionnem Hierusalem, & relinqueretur prædicatio: ideo Christus instruit eos dicens, quæ illorum inducerent euersionem Hierusalem, & quæ non:ut scirẽt quando erat fugiendum,& quando non. propter quod quando prænunciauit primas tribulationes .s. surget gens contra gentem:& regnum aduersus regnum,dixit nolite terreri. Sed postea cum dixit; cum uideritis circundari ab exercitu Hierusalẽ,addidit; Scitote quoniam appropinquat desolatio eius. Docuit quando esset manendum, & non timendum, & quãdo fugiẽdum. Ideoque nõ sufficiebat dicere, ꝙ destrueretur Hierusalẽ:nisi narrasset mala intermedia ante eius euersionem, ut per hęc signa scirent discipuli, quando esset fugiendum. ¶ Expende hic Christi Saluatoris nostri clementiam & infinitam eius misericordiam, & bonitatem, qui quadraginta annis expectauit homicidas illos, & perfidios Iudæos, ut conuerterentur,& pœnitentiam agerent. Maxima, & absque mensura fuit patientia,qua cum ista iniqua ciuitate Christus usus est, & cum habitatoribus eius. Vide quanta sit misericordia Dei: quæ unquam lingua eius infinitas misericordias cantabit? Vnde ipse dominus per Ezechielem ait: Et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis, dicit dominus Deus. Reuertimini, & uiuite. Audi etiam illum per Esaiam: Audite me domus Iacob: & omne residuum domus Israel, qui portamini a meo utero,qui gestamini a mea uulua. Vsque ad senectam ego ipse: & usque ad canos ego portabo. Ego feram, ego portabo, & saluabo. Quo meliori modo amor erga homines clarior fieri a Deo potuit,quandoquidem dicit, quòd sicut mater filium suum in uulua gestat, ita nos Deus in sinu suo,& uisceribus portat; Nunquid obliuisci potest infantem suum mulier? Et si illa oblita fuerit, ego tamen tui non obliuiscar. Dices; Quare Deus non statim illos Iudęos morti tradidit, si tam impii erant? Ego enim mox interficerem. Non tanti emisti tu illas animas sicut Christus. Si tanti enim tu emisses:ut pro earum redemptiõne sanguinem tradidisses,non destrueres. Ideo dixit: Ego feci, & ego feram. Ipse fecit, & ipse redemit:pro illisque sanguinem effudit. Ipse sperat, & sustinet eas: gloriæque promissione exorat. Aduerte quanta bona Deus Iudæis contulit, & q̃ eos delicatè tractauit, postquã eũ morti tradiderunt. Eos enim melioribus mundi concionatoribus prosequutus est:quĩbus præcepit, ut illis priusquam aliis nationibus regnum Dei annunciarent, & q̃ multa mirabilia, & miracula facerent coram ipsis:quorum fuerũt multi, qui morti Christi consenserunt, & quia conuersi sunt,Deus illis pepercit, propter quod tãdem uitam æternam consequuti sunt: illis,qui plus persequuti sunt,maiora Christus beneficia contulit, & prius pepercit. Quis ergo de infinita Dei misericordiã desperabit? Cui nam suã gloriã nõ concedet,quãdo quidẽ crucifixoribus donauit? Misereris omniũ domine,quia oĩa potes: & dissimula hominũ peccata propter pœnitentiam.

Eze. 18

Sap. 11.

nitentiam. Tu ergo qui tuis iniquinatibus Christum crucifixisti toties, age pœnitentiam, & reuertere ad illum, quia tibi
Hebr. 5 etiam sicut illis ueniam concedet. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris. Adea-
Hebr. 4 mus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, & inde misericordiam consequemur. ¶Multi tamen sunt qui cum sciant Deum adeo pauperum misereri: audent offendere, in uitiisque diu morari, sicut multi illorum Iudæorum impij facere ausi sunt: qui discipulos redemptoris persequebantur ut morti traderent, qui ut eorum commodis inseruirent, missi erant. Abutuntur Dei misericordia: optimam medicinam ueneno mutantes, ita ut Dei maxima misericordia, & benignitas, quæ eos terrere debebat, corda liquefacere, & ad pœnitentiam adducere, est illis maior occasio ruinæ, cum peccata peccatis adiiciant, audacioresque fiant. Audiant er-
Esa. 42. go isti, quid per Esaiam Deus loquitur: Tacui, nunquid semper tacebo? Existimasne, quòd quia Deus modo taceat, semper tacebit? & quia modo dissimulet, ratum habebit? Crede mihi, quòd dum magis Deus tacet, supplicium differt, atque dissimulat: acrius postea plecteris. Etsi meis non adhibes fidem uerbis, adhibe euangelistæ, de cuius historia agimus: in qua duo debes considerare. Primum, ingentem Dei patientiam, & benignitatem, qua cum ista perfida gente usus est, siquidem expectauit eos quadraginta, & plures annos: cum tam peccatores essent: interea delicatè tractans suis miraculis, & sermonibus semper accuratè tractans de uita, & conuersione illorum, qui cruci affixerunt. Secundum, quod attendere debes, est rigida Dei iustitia, quàm scilicet acriter Deus se habeat cum obstinatis, quandoquidem non omnium maximum supplicium, quod de peccatoribus sumpsit, fuit Hierusalem euersio, atque destructio. Disce ex hoc loco, quòd sicut Deus est misericors in parcendo, & expectando, ita est terribilis iudex contra obstinatos peccatores: qui sua misericordia abutuntur.
Eze. 1. Ezechiel inquit, quòd facies hominis, & facies leonis desuper ipsorum quatuor. Deus duas habet facies, habet faciem hominis, quia humanus, & benignus est cũ peccatoribus, qui respiciunt: habet etiam faciem leonis uoracissimi quia rigidè sumit supplicium de obstinatis peccatoribus. Vide quid Iudæis contigit, siquidem nollent gradum reuocare, nec conuerti ad Deum, Deus misit illis terræ motus, bella, pestes, fames, occisiones, tribulationes, flagella, & supplicia: ita ut nòn manserit lapis super lapidem, ut ex hoc, quòd imago, & figura futuri est, intelligas, & in feras quot, & quanti erunt cruciatus inferni, & mala, quæ ibi Deus obstinatis inferet. Si ergo Deus dilectum sibi populũ, Exo. 14
quem eduxit de terra Aegypti tot miraculis, quemque cibauit, atque nutriuit in Exo. 19
deserto quadraginta annis manna cœlesti, necnon fuit prosequutus tot uictoriis, Regibus sanctis, Patriarchis, prophetis, & tandem filii sui incarnatione, sic tribulationibus affecit, & pressit: ut in exilium, & captiuitatem miseriis, fecerit que contẽptibilem & opprobrium omnium mundi gentium: quid in tantam miseriam, & calamitatem fecit uenire Israel nisi peccatum? Quia subiecit pedibus Deus populum, quem capiti, & oculis imposuerat. Caue ne pecces, & iam quòd peccaueris ne diu permaneas in peccato. Quæ enim Ro. 15
scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt: & ideò tam solicitè, & accuratè Euangelistæ quæ deus gesserit cum Hierusalem, quantum dilexerit, & quod de illa supplicium sumpserit, scripserunt, ut tu hinc sumas doctrinam, & periculum facias in alieno, nec tardes ad eum conuerti: siquidem te expectat apertis ulnis, antequam ad eius acerrimam iustitiam deuenias. Ne sicco pede hanc prætereas cu- Dani. 5
ram, & habens malam conscientiam. Nã satis solutus curis erat Balthasar Babyloniæ Rex epulans, & bibens cum regni sui optimatibus, quando apparuit manus in pariete scribens quod erat sibi paratũ supplicium. Ne tempus risibus, & uanitatibus teras, nam Deus qui electo & dilecto sibi populo non pepercit: nec tibi parcet, etsi modo taceat, & dissimulet, dũ magis suppliciũ distulerit, peius tibi erit. Audi quid dicat Paulus: An diuitias boni Rom. 2.
tatis eius, & pœnitentiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras, quia benigni-

tas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundum autem duritiam, & impœnitens cor tuum thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Sed de his satis. Iam nunc Saluatorem Iesum audiamus. [Sed ante hęc omnia iniicient uobis manus suas, & persequentur tradentes in synagogas, & custodias, trahentes ad reges, & præsides.] Antequam hæc omnia compleantur, persecutionem patiemini usque ad sanguinem. Voluit Christus prædicere discipulis mala, quæ passuri erant, quamuis de hoc non interrogauerint, primò, ut mala, quæ erant passuri, essent eis tolerabiliora. Nam hæc eis euentura erant, etsi non præuiderentur, ualde affligerent ipsos: cum autem præuidentur tolerabilia efficiuntur. Secundò, quia si ista euenirent, & non essent prænunciata, quando uenirent, putarent discipuli, quòd non prænidisset illa Christus, quia uentura nesciebat, cum alia prædiceret, & non ista: ideoque maximè turbarētur. Tertiò prædixit ad ostendendum sapientiā suam, quia quanto plura prædiceret, tanto amplius cognosceretur sapientia eius. Et ideo prædixit ea, quæ ad discipulos specialiter pertinebant, quia nihil poterat utilius prædici. Et nulli erant, coram quibus potius se deberet Christus ostendere sapientissimum, quàm coram discipulis. Verè litera ista intelligitur de discipulis Christi, & de statu ecclesiæ eius à morte usque ad euersionem Hierusalem. Quāta aūt mala passi sunt Apostoli, post Christi ad cęlos ascensionem usque ad destru-
Act.7. ctionē Hierusalē, satis ostēdit liber Actuū Apostolorum. Nā mox post Christi ascen-
Act.4. sionē Stephanus fuit lapidatus, & iam magna fuit persecutio ecclesiæ: ꝙ omnes discipuli fugerunt ab Hierusalē, pręter Apo-
Act.13. stolos, & dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ: & Apostoli positi in uinculis, & flagellati, ne in nomine Iesu prædicarent, & eiecti extra Iudęā. Iudæi qui erant Damasci, & in Syria insidiabantur. Paulo. Et in Pamphylia concitauerunt potentiores ciuitatis, & expulerunt Paulum, & Bar-
Act.12. nabam de finibus suis. Iacobus ab Herode decapitatus, & Petrus incarceratus, & multa alia Apostoli, & Christi discipuli passi sunt, quæ longum esset recensere.

Sed quia multum eos consolari debebat, quod hæc omnia paterentur propter Christū, subdidit dicēs; [Propter nomen meū] Hoc est propter prædicationem, confessionem, & cultum nominis mei, & legis ac fidei Christianæ. Oderunt carnales homines ueritatē, & prædicationē uerbi Dei, & ea quæ sunt spiritus eius: quapropter, qui Christum amplectuntur, necesse est, ut ab hominibus persequantur. Coruus, cum uidet pullos suos in initio plumescere, & albos esse non cognoscit eos. Sed postea uidens eos nigros nutrit, & fouet. Sic mundus iustos non agnoscit, quia non nigri sunt, sicut ipse: sed uestiti sunt albedine innocentiæ. Ideoq; persequitur iustos, fouet aūt peccatores, iustos inquā, si mali efficiātur, malosve ipsos, quia nigri sunt, & impii, sicut ipse. [Continget autem uobis in testimonium.] Hoc est uniuersa persecutio per inducta eueniet uobis in signum, & attestationem, quòd uerè discipuli mei fidelissimi estis: & quòd illi impiè contra uos egerunt, & iustè damnētur: quia spreuerunt, & afflixerunt uos, nec credere uoluerunt prædicationibus uestris, per diuina miracula cōfirmatis. Et sic nō poterunt causam suæ damnationis in uos transferre. Quod benè, & ad rem Paulus ad Philippēses ait: Scire uolo uos fratres, quòd quæ circa me sunt magis ad profectum uenerunt euangelii: ita ut uincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio, & in cęteris omnibus, & plures è fratribus in domino cōfidētes in uinculis meis abundantius auderent sine omni timore uerbum dei palàm loqui. Sed possent discipuli dicere; Quinam sumus, in quos totus mundus insurget? Idiotę sumus: facile a pharisęis, & uiris doctis superabimur. Respondit Christus. [Ponite ergo in cordibus uestris nō pręmeditari quemadmodum respondeatis.] Solēt homines ad iudiciū uocati ante omnia peritū, ut Demosthenē, adhibere ducem, adulari iudicibus, supplices se prouoluere ad genua, fauorē redimere pecunia, sed nihil horū opus erat Apostolis. Ponite inquit in cordibus uestris, non pręmeditari quemadmodū respondeatis. Quasi dicat: Si uerbū Dei habetis in corde, quomodo deesse poterunt uerba in ore? Deinde ipsa ueritas: quam

Phil. 1.

quam uos profitemini, non eget externo lenocinio uerborum, nō eget fuco: nam ipsa satis pulchra est, & satis sana. Falsitas tamen fuco eget, ne ipsa deprehendatur. Hinc est, quòd homines sua mendacia in primis uerborum lenocinio hominibus uenditare conantur, sacra autem scriptura, quæ ueritas est, simplicibus, & uerissimis uerbis tradita est. Aduerte, quod nō
Psal. 1. inhibuit piam in lege domini meditationem, & studium quo nihil utilius, & beatius: iuxta illud; Beatus uir, qui in lege domini meditator die. ac nocte, Omnis em̄
2.Ti. 3. scriptura diuinitus inspirata (ait Paulus)
1.Pet.4 utilis est ad docendum Hinc Petrus uult nos esse paratos omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in nobis est, spe. Non ergo, ut diximus prohibetur pia domini meditatio, sed anxia & diffidens solicitudo. Admonemur hic ne res diuinas, qualis est euangelica prædicatio humanis uiribus aggrediamur, alioqui frustra laboraturi: nec mirum cum nec externa ipsa, si nostris uiribus tantum innitamur, fęliciter succedant. Sic enim filii Israel sine
Num. 4 uerbo Dei suis uiribus confidentes, infęliciter pugnauerunt contra Chananæos. Sic undecim tribus contra tribum Benia
Iud.20. min semel, & iterum infœliciter pugnauerunt, cōfidenter multitudine. Sic idem
1.Re.4. populus cōtra Philistęos in infęliciter pugnauit, cōfidens in arca, sine fide ad Deū, charitate formata. Hinc per Esaiam dicitur: Væ filii desertores, ut faceretis consilium, & nō ex me: confidentes in fortitudine Aegypti, Sequitur pœna: Ob id erit uobis Aegypti fortitudo in cōfusionem. Nec aliam ob causam nostra consilia irrita nobis fiunt, quàm quòd ea tantum in nostris uiribus aggredimur: non Dei auxilio confidentes. Sic & nonnunquā maximis mœroribus fatigamur, uix tamen uitæ necessaria cōquirere possumus; quia
Esa. 30.
Pro.10. solis nostris, laboribus confidimus, non attendentes quòd non tam labor noster, quam benedictio domini ditites facit.

Hinc est, quòd patres testamenti ueteris
Exo.17. aliquid facturi magnum, ab oratione in
4.Re.19 cipiebant. Sic Moses pugnaturus contra Amelec orauit. Ezechias Rex ad oratio-
2.Pa.20 nem confugit, uidens exercitum Assyriorum: & Iosaphat audiens iruisse hostes orans dixit. In nobis (inquit) non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos, &c. Si hæc in externis necessaria sunt, multo magis in prædicatione euangelij, quod quia nō facimus, inutiliter clamabimus, nec tamen fructum facimus, imò quoniam hoc opus nonnunquam propriis uirib. aggredimur, in errores incidimus. Scriptum est enim; Qui sequitur cogitationes suas impiè agit. Hinc Paulus in suis epistolis orare pro se postulabat. [Ego enim dabo uobis os, & sapientiam cui non poterunt resistere, & contradicere omnes uestri aduersarij.] Putant iusti à Domino in mediis tribulationem undis derelictos, dominus tamen illis auxilio est in tempore opportuno. Quare Pro.12.
si aliquando ab eo te putaueris derelictū, recole nondum esse tempus, ubi egeas eius auxilio, quod cum fuerit, non defuturum scito. Sic recordatus est dominus Gen .8.
Noe, quando uidebatur ei, quod esset Gen.14
oblitus. Recordatus Ioseph in Aegy- Dan.14
pto in carcere humiliati. Daniel in lacu Leonum. Sic denique, & omnium iustorum in suis tribulationibus. Ita nunc hac consolatione lætificat, & confortat corda discipulorum, quos scire oportebat Christum in suis necessitatibus non defuturum, promittit enim illos non deserturum, cum opus fuerit, & indiguerint eius auxilio in tempore opportuno. Dabit enim os, & sapientiam, cui non poterunt eius aduersarii contradicere. Ad idem facit illud. Dabitur enim uobis in illa hora quia loquamini. Non enim uos estis, qui loquimini, sed spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis. Victoriam Apostolis promittit, sed Mat.10
non quæ ipsorum curæ sit uita, aut externa bona, sed qua munita stet ueritas. Id quod Christiano etiam propria uita charius esse deberet. Magis enim gaudendum esset, si uideret crescere iustitiam, religionem, timorem Dei, & ueritatem, quam propria bona. Si quis hęc propriis commodis non anteponit. probus Christianus non est. Dabo inquam uobis os, & sapientiam. Deus enim est, qui docet, & in corde ipsorum scripsit Hier. 3.
legem suam, & linguas infantium fe- Sap.12.
cit

cit disertas. David; Da mihi intellectum.
Ps. 118. ut discam iustificationes tuas. Et iterum;
Psal. 93 Beatus quem tu erudieris domine. Sic
Act. 4. tāta fuit sapientia, & uis uerborum, Deo cum Apostolis loquente, quòd, ut in Actis legimus, uidentes Iudæi, & magistratus Petri, & Ioannis constantiam, comperto, quòd homines essent sine literis, & idiotæ, admirabantur: & cognoscebant eos, quoniam cum Iesu fuerant.
Act. 6. Et de Stephano etiam protomar-
3. Esd. 3 tyre dicitur, surrexerunt quidam de sy-
Phil. 4. nagoga, quæ appellabaī libertinorū: &c. & non poterant resistere sapientiæ, & spiritui, qui loquebatur. Super omnia namque uincit ueritas, cuius uires sunt tot, ac tantæ, ut nihil ei possit resistere. Paulus cum esset adeò potens, & ualidus, atque diceret, quòd omnia potest, & in epi-
Rom. 8. stola, etiam ad Romanos docet ad duel-
2. Co. 13 lum mortem, uitam, & omnes mundi uires, nihilominus ad Corinthios scribens dicit: Nihil possumus aduersus ueritatem. Quod nihil ueritati obsistere possit certum est: & ideo nihil miseris Apostolorum aduersarios non posse uincere ueritatem, quam ipsi prædicabant, nec ei resistere, cum ipsamet ueritas pro eis loqueretur.

¶ Præterea isti aduersarij Apostolorum
Apo. 16. Iudæi sunt, hæretici, & pagani, qui in Apocalypsi designantur per illos tres spiritus immundos, qui in modum ranarū de ore bestiæ exierunt. Denique adiunxit dominus persecutiones huiusmodi discipulis non tantùm expectandas esse ab extraneis, sed etiam ab amicis, & cognatis. Quapropter subdidit; [Trademini autem à parentibus, fratribus, cognatis, amicis, & morte afficient ex uobis.] Hoc maximè eos torquebat, quòd à tam propinquis, tam amicabilibus tradebantur, & occidebantur. Molestius enim feruntur aduersa, quæ à propinquis, & familiaribus, de quorum præsumebatur amicitia, infliguntur: quia ultra corporalem tribulationem inflictam, mens de amissa charitate propinquorum, & amicorum infidelitate affligitur. Hic enim natura uim quādam patitur, & in uisceribus torquetur. Ideò dominus proditoris sui iniquitatem tantò ferebat grauius, quantò Iudas erat ei familiarior, & in Apostolorum numeratus collegio. Ideò per David ait; Si inimicus meus maledixisset Psal. 54
mihi, sustinuissem utique. Tu uerò homo unanimis, &c. Docemur hic consolari, quando à nostris persecutionem patimur, adducentes ad memoriam, quæ hic Christus dicit suis. Et quomodo ipsemet dominus traditus sit à suo discipulo. A nullis etiam beatus Paulus tantas persecutiones tulit, quàm à suis Iudæis, ut fas est uidere, qui librum, qui Acta Apostolorum inscribitur, legerit. Contra Stephanum etiam insurrexerunt qui- Act. 7.
dam de synagoga. Sui enim illum accusabant, & morti tradiderunt. Pilatus Ioan. 19
etiam Christo Saluatori dixit; Gens tua, & Pontifices tui tradiderunt te mihi. Vnde perniciosissimus inimicus est domesticus, excommuniter propinquiores sunt, qui magis inuident, & stomachantur. quia cum simul educati sunt, & in eodem studio uersati, atque ludo, non possunt æquo animo ferre: ut unus præficeretur alteri: & ideò homines potius gaudent ab extraneis imperari: quàm à conciuibus.

¶ Vt in exordio ecclesiæ Iudæi, & Gentiles passim conuertebantur ad Christum, parentibus, cæterisque cognatis inuitis, & ita tradebantur ab eis, & sæpe occidebantur. Ita dominus in Matthæo dicit; Tradet frater fratrem in mortem, & sur- Mat. 16
gent filij in parentes, & morte eos afficient. Et rursus: Nolite arbitrari quo- Luc. 9.
niam ueni pacem mittere in terram: non enim ueni mittere pacem, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius: quia erant dispari cultu, insurgebat frater in fratrem, & filii in parentes. Sicut beata Lucia nobilis Romana, à filio accusata, quòd esset Christiana, occisa est.

[Et eritis odio omnibus hominibus] Facinorosum malum, & ingens erat profectò ab omnibus odio haberi: nam nihil est uitæ hominum adeo naturale, necessarium, iucundum, & utile, quàm hominum amicitia. Quis ergo ferret ea carere? Vide quantis se

obiiciat

obiiciat periculis, qui in legatione uult fugi pro Christo. Fronte ænea opus est, & facie ferrea. Et profectò non nisi summum miraculum esse poterit, quòd prædicatores hi euaderēt uictores, cōtra quos totus mundus arma suscepit. Qd' accidit quia totius mūdi sibi præriperent amorē, quos totus mundus tanto odio habuit.

Hier. 1.

¶ Permisit autem Deus, ut tanta esset contradictio doctrinæ suæ, ut ferè totus mundus conitutauerit aduersus Euangelium, & quòd sancti prædicatores essent omnibus odibiles: primò, ut ostenderet uirtutem diuinam, ut nihil humanitus factum uideatur introductione legis Christi, quia illud per homines fit, quod fauore hominū fit. Qui autem alicui odiosus est, nullum in eo fauorem habet, sed professores nominis Christi erant ꝓpter hoc omnibus odiosi: ergo non introducebatur Christi lex fauore hominum, sed eis renuentibus & contradicentibus.

¶ Secundò erant Apostoli hominibus infesti, quia putabāt homines, quòd Christiani destruebant illū cultum, per quem status hominum conseruabatur: & quia apud omnes homines erat aliquis cultus, cui repugnaret Christi doctrina, necesse erat, quod Christiani essent omnibus hominibus odiosi. Nam si Christiani noluissent Christum colere, non curantes destruere idolorum cultum, faciliter fuisset introducta Christi religio in orbem, sed quia præcipuum erat in hac uera religione falsæ diuinitatis cultum excludere, & nō poterat Christiana religio introduci, nisi idololatriā extirpando, ideo fuit difficilimum introduci. Ritui etiam Iudaico lex Christi repugnabat: quia Apostoli prædicabant, si circuncidimini, Christus nihil uobis proderit. Insuper uitia carnis, ac malos mores excludebat, & ideo fuit toti orbi odiosa. ¶Tertiò fuit, quia diabolus concitabat omnes homines ualde cōtra Christianos. Videbat enim cultum suum per Christi doctrinam destrui in toto orbe, & animas hominum de suis uinculis liberari: de quo summè dolebat, ideò toto furore suo cōcitabat principes, & terrarum dominos aduersus Christi professores. Et ita etiam erat causa urgēs, quia diabolus grauissimas tentationes poterat contra Christianos concitare, nisi a Christo prohiberetur. ¶Quarta ratio erat, & causa odii, dissimilitudo, quæ est inter Christianos & infideles. Nam sicut similitudo est causa amoris, ita dissimilitudo est causa odij, quæ est inter Christi seruos, & huius mundi famulos: inter ciues Hierusalem, & Babylonis. Propter quod in Ioāne asserit Christus Apostolis: Si de mundo essetis, mundus quod suum est diligeret: quia uerò de mundo non estis, sed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus. Mundus enim amat diuitias, honores, & delicias, quæ omnia discipuli Christi contemnebant, & contemneuda prædicabant, unde in contemptum, & abiectionem habebantur.

Gala. 5.

Ioā. 15.

¶ Solatur nos locus iste, ut quando ab hominibus odio habemur, patientiam habemus, siquidem Apostoli odio habiti sunt ab hominibus. Licet aliqui de te cū falsitate detrahant, patiens esto, quanuis enim sis innocens circa culpam, quā tibi imponunt, non tamen es circa alias plurimas. Nec iniquo animo feras apud homines malè audire, si benè apud Deū audis: imò potius maximè debes lætari uidens ad metam optatam hac uia discipulos, & amicos Dei peruenisse. Non debes uexari, quòd ab aliquibus hominibus contemptibilis fias, quia non laus, sed potius uituperium est a malis, & impiis laudari. Pari passu ambulant ab iniquis commendari, & de rebus iniquis etiam ab eisdem iniuria affici, & propter uirtutem laudari, propter quod stultum est magni facere ab ignominiosis infamari, q̃a cum isti de uita nostra detrahunt, uerè tunc approbare uidentur, nam uita illa recta, & sancta est, quam mali euertere conantur. Non uergit in lucis defectum, si noctua ad eam oculos erigere non possit, sed potius in laudem, & perfectionem, quia cum recedunt ab ea, laudant. Vos estis filii lucis, dicit S. Paulus Thessalonicensibus. Et rursus ait: Quæ conuentio lucis ad tenebras? Viri lucis nōn debent molestia affici, quod a filiis tenebrarum detrahantur, & persequantur. Sapientia enim ab ignorantibus solet persequi: & stulti sapientiam despiciunt. Si

o.Th. 5.

1.Cor. 6

cæci malè iudicat de coloribus, defectus eis in est, non colorum pulchritudini. Ideò Paulus, cui solum curæ erat à Deo laudari, & diligi, dicebat; Mihi autem pro minimo est, ut a uobis iudicer, aut ab hu-
Prou.1. mano die. Qui iudicat, dominus eo, &c. Verum ut scias hos labores, maledictiones, & hominũ contẽptus, non plus meriti habere, quã habet causa, & finis, p̄p quem
1.Cor.4 patiuntur, ut Christus discipulis ostenderet mercedem eis paratum in cœlo, eosque cõsolaretur, ostendit persecutionis causam, dicens; [Propter nomen meum.] Hoc dixit primò ad consolationem ipsorum, scilicet, patiemini, & infesti omnibus eritis: sed non propter scelera uestra, sed propter me solùm. Hic est scopus meriti, & causa martyrij. Omne meritum bonorum, quæ agimus, & malorum, quæ patimur, est ipse Deus, qui nostris operibus reddet præmium. Vnde in superioribus cum loquebatur dominus de beatitudinibus, dixit: Beati eritis, cum eiecerint nomen uestrum, tanquam malum, propter filium hominis. Sed de fine, & causa persequutionum, & martyrij iam super hæc uerba in capite sexto supra disseruimus. Secundò hoc dixit ad dandum bonam spem de se. Nam quando dixit eis, quòd propter se hæc erant passuri, & non propter seipsos, ostendit quòd multa eis deberet: uel saltem quòd multa propter hæc bona esset eis daturus.

Tertiò quia in hoc ostendebat eos gloriosos toti mundo, scilicet, quia pœnam non pro aliquo scelere tolerarent, sed pro optimis uirtutibus, idest pro confessione nominis Christi.

Nota quæ sit causa laudabilis passionis. Non enim qualibet afflictio uirtuosa est: siquidem, & diabolus patitur, &
Matt.5. malefactores damnantur supplicis. Illa
Luc.6. autem afflictio bona est, & meritoria, quã patimur propter nomen Christi, quòd est iustitia, ueritas, innocentia, & probitas. De his dicitur; Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam, quia ipsorum est regnum cœlorum. Verum ut consoleris in afflictionibus, quas propter tua peccata sustines, scito etiam, quòd in supplicijs, quæ de te Deus propter commissa peccata sumit, si patiens es, & humilis, in Deum ipsum referens, maximum meritũ habebis: quod etiam est pati propter iustitiam & Christi nomen, licet tua peccata afflictionis sint causa. Ita Dauidde quo Deus supplicium sumpserat; (ut Natham ei nunciauerat) propter te sustinui opprobrium, confusio operuit faciem meam. Sed de his satis.

Monet etiam hic Christianum hominem ita debere uiuere, ut solus Christus 2.Re.12
causa sit odij sui: hæc enim est gratia, si Psal.68.
propter Deum sustinet quis tristitiam patiens iniustè. Magnum tibi esse deberet pro Christi nomine pati. Quid hominem contristabit, ubi animus sibi conscius est? Christus (ait Paulus) proposito sibi gaudio sustinuit crucem propter nos. Quis non contra gaudeant se pro Christo aliquid pati? Hinc Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilii: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hinc Paulus gloriatur in afflictionibus. Hinc & dicit; Vobis Heb.12
datum est non solum, ut in Christum credatis: sed etiam ut pro illo patiamini. Act.4.
Addidit postremo consolationem dicens; [Et capillus de capite uestro non peribit.] Non putetis quòd Deo non 2.Co.12
estis uos curæ, & quòd aliquid possit perire, Deo nesciente, uel non aduertente, Phili.1.
quia etiam de rebus uestris minimis cogitat. Nam & capilli omnes uestri, qui multi sunt, & nullius ualoris, nec unus peribit: a fortiori uerò non peribunt uita, & mors uestra, quæ sunt magnæ res. Vult enim dicere: Tam atrox odium totus mundus concipiet in uos, ob mei nominis professionem, proinde quicquid in nos fecerint, hoc in meam contumeliam factum accipiam. Quare non sit uobis cura de uindicta. Ego lædar, ego occidar in uobis. Meum erit & uobis consulere, & illorum ulcisci malitiam quantumuis aurem desæuierint in uos persequutionum humanarum procellæ, non est q̃ timeatis me protectore. Non enim permittam, ut nec capillus capitis uestri pereat: tantum abest, ut uobis sim defuturus. Docet autem Christus hic quàm nihil lateat illũ & eorũ quæ circa nos uel fiunt, uel sunt, & cum sciat omnia

nia non potest ignorare mundi erga nos malitiam, & quod illius nomine omnia sustineamus. At cum hoc sciat, qui cõmitteret eos negligere, qui illum tanti faciũt, ut etiam non dubitent animas suas pro il lo ponere. Sequitur. [In patientia uestra possidebitis animas uestras.] Eximiũ animum possidendi, non agros, non domos ni regna, sed quòd maius est, seipsos uirtute patientiæ. Nam impatiens seipsum perdit, & non est sui cõpos. Ideo Iob ait: Quid perdis animã tuam in furore tuo? Qui patiens est, dominus est sui ipsius, impatiens autem suę subditur choleræ, & passionibus, & odium, quod habet excœcat rationem. Vnde Salomon: Melior est patiens uiro forti: & qui dominatur
Pro. 16. animo suo, expugnatore urbiũ. Hoc dominium attenditur in eo, quòd patientia cohibet hominem interiorem ab illicito appetitu uindictæ, cohibet similiter exteriorem, quia linguam cohibet a contumelia, & manum a uiolentia. Vnde sicut dicitur de garrulo, quòd non potest tenere linguam suam: sic patiens potest seipsum cohibere interius & exterius ab his, quę pertinent ad uindictam. Et quantum ad hoc dicitur patiens animam suam possidere. In homine impatiente dominatur ira & furor, & eum possident. Hãc autem uirtutem plusquam aliam commendat hic Christus Apostolis, cum loquebatur illis de persecutionibus, quas passuri erant, & satis ad propositum & accommodate: quia ad sustinendum aduersa, multum necessaria est. Non melius experiri potest homo, an sit uerè humilis, charitatiuus, & mansuetus, quam per patien-
Eccl. 27 tiam in aduersis. Ideoque in Ecclesiastico: Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Vir patiens quamuis perdat diuitias, delicias, & externa, non perdit seipsum: imò possidet, ut hic dicitur, animam suam. Sicut fulmen, ut ait Plinius, quicquid inuenit in terra ferit, præter laurum: sic magna calamitas omnia potest auferre, & euertere, præter firmam uirtutem. Est enim constans uirtus pulchra laurus: semper uirens, nullo igne nubibus erumpente: nullo impetu tormentorum, & erumnarum exusta, aut labefactata. Ad hanc patientiam, & animi firmitatem hortatur Paulus dicens; Fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles, abundantes in omni opere domini semper. Armantes in tribulationibus patientiam. Vnde Paulus; per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. Dauid quoque ait 1.Co, 15
Deo; Et præcinxisti me uirtute ad bellum, & supplantasti insurgentes in me subtus me. Decipiuntur enim inimici nostri, qui per tribulationes credunt nos debellare: Psal. 17
quando per patientiam nostram, qua nos præcingit Deus, uident se esse confusos & superatos.

¶Obserua autem tres esse patientię gradus. Primus est iniurias dissimulare, quamuis uindicare possis. Sic Saul in principio sui regni, quando probus erat, nolebat iniurias uindicare, dissimulabat enim se audire. Secundus est non solum patientia iniurias pati pręsentes: sed etiã paratum habere uoluntatem ad omnia mala, quę possunt euenire. Hunc habuit 1.Re.10
Iob: siquidem non solum flagella a Deo inflicta tulit, sed etiam in animi præparatione alia multa ferebat. De hoc patientiæ secundo gradu loquebatur Christus quando dixit; Qui te percusserit in unã maxillam, prębe ei alteram. Quod intelligitur de animi pręparatione, quam debet habere Christianus in patientia iniuriarum, quę imminere solent. Tertius gradus Heroicus patientię est, non solum patienter iniurias pati, sed etiam afficere beneficijs, & muneribus inimicum, ut ad Deum conuertatur, laudando, & honore prosequendo illum: Hanc habuit Ioseph in Aegypto, quando non solum fratribus, qui uendiderunt eum pepercit uoluntate recta, & pura, sed etiam multa, & magna bona dedit. Hunc etiam gradum uolebat dominus suos discipulos habere, ducereque cupiebat eos ad hunc perfectionis statim. Denique, ut concludam, & procedamus ad alia, unum hic aduertendũ esse censeo, quòd animas dixit Christus, quòd possiderent per patientiam, & non dixit manus, nec linguã: quia bene stat quòd manus, & lingua ultioni parcant, & quòd in corde maneat appetitus uindictę: Sed iam sequentia uideamus. Itaque postquam Christus Iob. 1. Matt. 5.

stus prædixerat discipulis signa quæ uentura erant & calamitates, ante destructionem Hierusalem, pariterque tribulationes quas ipsi passuri erant: nunc narrat, & prædicit quæ essent tribulationes imminentes, cum iamiam desolatio Hierosolymæ immineret, in quibus oportebat Iudæam relinquere, & fugere, ad montes. Post prædicta ergo addidit dicens.

[Cum autem uideritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quoniam appropinquabit desolatio eius.] Nullus melior modus exponendi unum locum sacræ scripturæ, quam adducere alium ex eadem scriptura. Et sic quando unus euangelista alium declarat, illa est habenda tanquam uerissima expositio, falsa autem erit illa, quæ fuerit huic contraria. Matthæus, & Marcus scribunt hæc eadem quæ Christus in hoc loco dixit suis Apostolis. Dicunt enim; Cum uideritis abominationem. Quæ autem sit hæc abominatio stans in loco sancto templi, Lucas noster exponit dicens: Quòd est exercitis circundans Hierusalem. Pro huius uera, & germana literæ expositione, ut scias, quis exercitus sit iste & quare abominatio uocetur, aduerte, Quòd Christus hic non de suo aduentu ad iudicium loquatur: constat luce meridiana clarius: nec Christus hic loquitur metaphorice, sed clarè, & apertè dicit hæc de obsidione Hierusalem, & cætera, quæ statim dicit, usque ad illud, erunt signa in sole & luna, loquitur de Hierusalem. Nam postquam euersa & conculcata à gentibus fuerit Hierusalem, ait, quòd captiui ducentur eius habitatores: & in die iudicij non ducentur aliqui captiui, quia omnes morientur. Matthæus etiam & Marcus postquam dicunt, cum uideritis abominationem, eadem uerba dicũt, quæ noster Lucas hic ait: quia eadem sunt quæ tractantur. Ex quo sequitur ualde errare illos, qui in Matthæo illam abominationem interpretantur Antichristum esse, cum hic nihil de Antichristi aduentu agatur, sed de uastatione Hierusalem. Aliqui autem, qui rectius Matthæi uerba intelligunt, qui eum interpretantur, & bene de destructione Hierusalem, tamen per hanc abominationem (& malè quidem) intelligunt Cæsaris statuam, quam aiunt quòd Pilatus posuit in templo. Cum Pilatus multò ante uastationem Hierusalem esset officio depositus, Alij autem Titum Romanorum ducem intelligunt. Et miror quomodo tanta uarietas orta sit, cum Lucas hic tam apertè quòd Matthæus, & Marcus dixerunt abominationem, uocet exercitũ. Cur ergo hũc quem uocat Lucas exercitum, uocant Matthæus & Marcus abominationem? Et quis exercitus est iste? Itaque pro intelligentia uera istorum ad uerte, quòd Iudæi post Christi ascensionem sæpe rebellarunt contra Romanos propter tyrannides, quas exercebant præsides Iudeæ dati à Romanis. Et præcipuè duo, scilicet, Albinus, & Florus, qui tyrannide & crudelitate similes fuerunt Neroni, qui eos misit, quia communiter famuli & subditi solent suos imitari principes. Nolo torquere te candide lector in enarratione horum laborum, & tribulationum, quas in tempore horum duorum præsidum misera Hierusalem passa est, & sustinuit, & etiam occisionum, seditionum, incendiorum, bellorum, quæ omnia Christus prædixit, in superioribus, ciuitatem passuram ante uniuersalem eius destructionem. Lege si placuerit Iosephum. Inter multa mala accidit, quòd Elazarus filius Ananiæ pontificis iuuenis audacissimus cum aliis seditiosis respuerunt hostias, quæ pro salute imperatoris offerri solebant, contradicentibus aliis pontificibus, & sacerdotibus. Nulla autem prece, aut suasione compescuerunt eos, quin potius non ad sacrificia; sed ad bellum ministri altaris accingebantur. Videntes pontifices, & cæteri nobiles seditionem eorum authoritate non posse compesci, & Florum, & Agrippam nuncios destinarunt orãtes, ut cum exercitibus ciuitatem ascenderent, antequam seditio intolerabilis fieret. Florus, qui erat inimicus pacis, & totius boni, qui ut maior fieret seditio, noluit respondere. Agrippa autem misit duo millia equitũ, qui uenientes cum his, qui in ciuitate pacem optabant, ascenderunt superiorem ciuitatis partem, & ibi contra seditiosos, qui templum cum interiori parte ciuitatis

Mat. 24
Mar. 13

Iosephus li. 2. antiq. & 4. de bel lo. Iud.

I.c. To statū c. 98. su p 24. Mat.

ciuitatis neuebant, pugnauerunt dies septem a die scilicet, septimo mensis Augusti usque ad quartum decimum eiusdem mensis, anno duodecimo imperii Neronis, & facta est magna cædes ex utraque parte. Iudæa turbata est, & in omni loco cædes operabantur. Eodem anno a Gestio duce Romano expugnata est, & quia infœliciter se habuit in omnibus Cestius contra Iudæam rebellantem: tunc iussu Neronis missus est Vespasianus, qui tunc in Græcia erat, & uenit cum filio Tito. Conuertit se Vespasianus contra Galilæā, & Iudæam, uolens posttremum esse bellum contra Hierusalem Qui audita morte Neronis parum a bello se continuit. Mortuis etiam Galba, & Othone imperatoribus, cum audisset Vitellium imperare, indignatus, & à suo exercitu imperator pronunciatus, relicto filio suo Tito in Iudæa, ipse nauigauit in Italiam. Titus autem in festo Azymorum Hierosolymam inuasit, ad quam innumerabilis multitudo Iudæorum conuenerat, quia eo tempore omne masculinum de genere Iudæorum tenebatur Hierosolymam ascendere. Cum tota gens, uelut in carcerem in ciuitatem se inclusisset festiuitatis desiderio, Titus superueniens omnes obsidione cinxit. Et dignè actum est, ut sicut in festo Azymorum, quod dicitur Pascha Christum crucifixerunt: ita in eodem omnes collecti ad occisionem clauderentur. Sex ferè mensibus obsessa est: incæpit eam in fine mensis Martii in festo Azymorum, & finita est die octaua mensis Septembris. Et ideo si bene computaueris tempora, quæ regnauerunt Nero, Galba, Oto, & Vitellius, inuenies, quòd quasi septem anni fuerunt a principio belli Iudaici, usque ad finem. Nam anno undecimo Neronis incæpit bellum, & finitum est anno secundo Vespasiani. Itaque cum hic ait Lucas, eum uideritis circundari ab exercitu Hierusalem, scitote quia appropinquat desolatio eius, licet uerum sit de obsidione Titi, tamen intelligitur de obsidione facta ab Agrippa, & a Romanis sub Cestio. Hanc obsidionem uocant Matthæus, & Marcus abominationem, quæ fuit hominum impiorum in templo, & profanatio eius. Nam in templo sub Eleazaro multus sanguis fusus est, multusque per loca sancta decurrebat, & accedentes ad sacrificium super ipsum altare occidebantur. Et ut Egesippus ait, sacræ uestes, quas non licebat nisi cum summo honore contingere, & ad sola mysteria sacra accipi, ad tergenda turpissima ulcera, & fluentem sanguinem sumebantur Deteriora his narrat Iosephus de libidinibus, quæ intra sacra exercebantur. Propter quæ omnia dicit templum profanatum, & abominabile effectum. Cum hæc sub Cestio agebantur, erat signum credentibus, ut fugerent antequam Titus ueniret cum suo potentissimo exercitu. Nam Titus ita circundedit eam, ut non esset exitus ad fugiendum. Ideo Christus non dixit, est desolatio eius, sed appropinquat desolatio eius, Sub Cestio appropinquabat: & sub Tito facta est, & finita: Hanc etiam explicationem amplectuntur Augustinus, & Chrysostomus. Tunc ait dominus: Cum uideritis abominationem in templo fieri ab Eleazaro, & seditiosis, & circundari Hierusalem ab exercitu Romanorum duce Cestio. [Qui in Iudæa sunt fugiant ad montes, & qui in medio eius discedant.]

Ege. li. 4. Iose. li. 5. de bello Iud.

Aug. ad Hesychium epi. 80. Chryso. homi. 49. imper. Ma.

Vocantur hic montes terra montuosa, quæ erat habitata extra Iudeam, quæ erat terra Regis Agrippæ ultra Iordanem ad Orientem, quæ est magis orientalis, quàm Hierusalem, & est terra montuosa: nam terra Iudeæ planior est. Et ibi tunc habitauerunt in ciuitate, quæ dicitur Pella sub dominio Regis Agrippæ: qui Iudæus quò que erat, & magnam partem Iudæorum in subditos quoque habebat. Ipse autem erat confœderatus Romanis: & præstabat auxilia Vespasiano contra Iudæos. & ideo tota terra eius secura mansit a tumultu, & incommodus belli, & sic ipsi Christiani tunc tuti manserunt. Poterat quidem Deus multis modis liberare suos ab exercitu Romanorum, sed non sunt facienda miracula sine necessitate: & poterant isto modo liberari, cum iam de signis omnibus edocti essent. Et etiam diuino oraculo fuerunt admoniti. Et ideo appropinquante Romano exercitu omnes Christiani, qui in prouincia erant recesse-

recesserunt: relinquentes incredulam Iudæam solam in medio inimicorum suorum.

¶ Expende Dei bonitatem, & clementiam. Cum enim parat iustis tentationem statim parat quæ leniter eos excipiant. Sic Iosepho filio Iacob, cum fratres eius
Gen.37 illum uendiderunt Ismaelitis, statim parauit Phutifarem qui eum diligeret: & totam domum illi traderet. Sic etiam Ionas
Ionæ.1. cum tribulationem & tempestatem incidit, statim parauit illi dominus cetũ grã
Psal. 36 de, ut illum exciperet, & custodiret. Vnde Dauid: Non uidi iustum derelictum, &c. Habent se sicut corpora rotunda, quæ cũ sint figuræ sphæricæ in omni loco sedem, & positionem habent. Ita Iustus quocunque se conferat, omnia in bonum cœdunt; & bene ualet: quia Deum coram se fert, qui ponit manum, ut sedem faciat il-
Psal.36. li. Vnde psalmista de iusto ait; Cùm ceciderit, non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Quocunque se uertit, Deus manum imponit, & sic statim inuenit auxilium. Sed tamen mali habẽt se ad modum lapidum quadratorũ, qui uersus unam partem iacere possunt, ex altera non: mali enim, & impii bene in hoc loco se habent, renuunt autem ad alium accedere. Hic sunt contenti, illic vero esse di-
Esa. 2. splicite illis. Iusto etiã ait propheta Esaias Dicite iusto, quoniã bene. Si iustus in exilium mittitur, dicite quoniam bene: si in carcerem detrudunt, dicite quoniam bene: si ægrotat, si persequitur, si eget, si despicitur ab hominib. dicitur quoniã bene quia illi omnia in bonũ cedunt, habetque Deum semper pergentem secum, & adeò contentus incedit, &c. Ita hic cum Deo curæ magnæ fit prouidentia suorum secundum eius bonitatem, & misericordiã; cum uult sumere de infidelibus, & peccatoribus supplicium: statim suppeditat fidelibus, & seruis suis remedia necessaria: ut tu intelligas quàm fidelis amicus Deus est, & quanta est illi cura suorum. Serui
Psal.54. Deo, & ipse tibi consulet. Ideo Psalmista, Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te enutriet. Sed ad contextum. [Et qui in regionibus.] Hoc est habitantes in Iudæa, Galilæa, & Samaria. [Non intrent in eam.] Idest, in Hierusalem, ut in ea tanquam fortiori ab hostibus defendantur. Multi enim audientes famam bellorum uidentesque iã Romanorum exercitum, fugerunt ad Hierusalem, putantes ibi saluari tanquam in arce munitissima, qui ibidem perierunt. Ideo Christus admonet suos, ut fugiant à regionibus Iudææ, & quod non intrent in Hierusalem. Quare domine fugient ab his locis? [Quia dies ultionis hi sunt.] Dies sunt, in quibus Deus decreuit punire Hierusalem ex sua iustitia propter peccata, & uindicare sanguinem Christi, ac discipulorũ suorum in Hierusalem, & in Iudæa iniustè effusum, ideo uos fugite de medio generationis prauæ. Sic Angeli præceperũt Gen.19
Loth ut exiret à Sodoma, ne periret incen Nu. 16.
dio. Moses præcepit iustis dicens; Recedite a tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in eorum peccatis. Saul Cinæo dixit; Recede ab Amalec, ne inuoluam te cum eo. Dies itaque ultionis Iudææ, & Hierusalem uenerunt, & sunt isti, ergo recedite ab eis. Obserua, quàm ægrè, & miserè dilectissimum populum suum Israel Dominus puniuit. Tanta enim fuit eius calamitas, & miseria, ut ipse Titus, qui acerrimus hostis erat Iudæorum, fleuerit, & doluerit ex compassione, uidens eorum calamitatem, cruciatus, & famem. Hoc uelim inspicerent omnes nunc qui sine pudore uitijs, & peccatis habenas porrigũt. Meminerint esse tempus ultionis, & quòd sicut ciuitati Hierusalem imminuit, imminet etiam nobis ultionis, & uindictæ dies: memores etiam sint diei illius, quando non manebit lapis super lapidem in domibus suis, quia corpus, quod foues, tradet Deus uermibus, animam uero dæmonijs. Semper reuolue tecum diem ac Deũ ultionis adsse, quòd subitò tibi imminebit, & forsan cras. [Vt impleantur omnia, quæ scripta sunt.] De uastatione Hierusalem, & de punitione Iudæorum per prophetas est prænunciatum, quia de hac ultima, & finali maxima Iudæorum deiectione, desolatione, ac derelictione in Esaia, Dauide, Osea & in Hieremia, alijsque prophetis, præcipuè in Daniele, multa sunt uaticinia. Dani.9
Sicut est illud; Ciuitatem, & sanctuarium

cium

Psal.68. tium dissipauit populus cum duce uenturo, & finis eius uastitas, & usque ad finem perseuerauit desolatio. Et in psalmo; Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet. In Ieremia quoque dicitur : Reliqui domum
Hier.12 meam, & dimisi hæreditatem meam.

[Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.] Quæ enim prægnantes sunt lactantes, & sugentes habent pueros quomodo fugient? Quia lactantes parum sunt ad fugam accinctæ, quòd prædilecta sua pignora tenerius habent uita
Esai.69. propria. Dominus ait : Nunquid mater poterit obliuisci infantem suum, ut non misereatur filij uteri sui? prægnantes uero fætus suos non possunt ueluti alia impedimenta abiicere, & relictis omnibus, se fugæ concredere. Possunt etiam referri hæc ad ea, quæ historiographi [illegible] de incredibili illa fame, qua [illegible] coactæ fuere filios in cibos suos [illegible].

[Et erit pressura magna super terram, &
Mat.24. ira populo huic.] Tam magna erit tribulatio ut in Matthæo dicit Christus, quòd erit qualis nunquam fuit ab initio mundi usq; ad illud tempus. Cuius occasione hanc literam aliqui de Antichristo exponunt, expositio quorum ridicula est, cum Lucas dicat hic statim, quòd captiui ducentur in omnes gentes, & Hierusalem calcabitur à gentibus. Manifestum ergo est, & euidens, quòd de malis uenientibus Iudæis, & Hierusalem loquatur Christus in tempore euersionis Hierusalem. Dixit itaq; dominus magnitudinem pressuræ, & tribulationis, ut diligentius fugerent. Nunquam tamen in aliqua historia legimus tantam calamitatem passam Hierusalem, nec erit aliqua sicut illa. Iustum enim fuit, ut pro maximo peccato maxima daretur pœna, & grauissima. Nam
Deu.14 iuxta mensuram delicti erit, & plagarum modus, & nullũ peccatum fuit adeò graue, sicut occiso Christi, discipulorũ eius, & credentium. Ideo decens fuit, ut pro illo omnium maximo peccato maxima daretur pœna. De præcedentibus non dubium est, quin fuerit maior, sed tantũ difficultas manet quantum ad futuras tribulationes, inter quas erit tribulatio Antichristi, nam illa uidetur, quòd sit maior omnibus tribulationibus, Sed absolutè dicendum est, quòd tribulatio Iudæorum in euersione Hierusalem fuit maior, quã illa, quæ erit sub Antichristo : quia Christus absolutè dicit : quòd erit tribulatio magna, qualis nunquã fuit ab initio mũdi, nec fiet. Sic etiam dicit Matthæus, &
apertius Marcus. Nullum etiam motiuũ Mat.13.
est quas debeamus dicere tribulationem sub Antichristo maiorem esse, quàm illã, quam passa est Iudæa, & Hierusalem. Nã tanta mala ait Iosephus (qui illa uidit) acciderunt populo iudæorum, ut uix credibilia uideantur. Sequitur.

[Cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes gentes, & Hierusalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum. Quatuor ex ordine prædicit Christus, primum, quod iudæi casuri sunt ore gladij, hoc est ab hostibus interficiendi. Secundum fuit, quòd illi, qui gladium effugerint, captiui sint ducendi in omnes gentes: Multa enim millia iudæorum à Romanis fuerunt occisa, multa millia fame perempta, multa quoque millia uendita, & ex eis fuerunt alij hinc inde per omnia regna, & climata mũdi dispersi. Præterea dispersio hæc iudæorum, Deo ordinante, facta est ad confirmationem fidei Christianæ, & maiorem memoriam nominis Christi, dum conuersi ex gentibus aduersarios suos inter se uideant uiuentes, ex quorum libris probant, quæ credunt, & in quorum tam longa, & graui captiuitate, & desolatione, uident ad oculum esse impleta, quæ de eorundem captiuitate, & dispersione prædixerant prophetæ, atque incredulos intuendo iudæos memores fiũt dominicæ passionis. Ideò Psalm. Deus
ostendit mihi super inimicos meos, ne Psal.58.
occidas eos, nequando obliuiscantur populi mei. Disperge illos in uirtute tua, & depone eos, &c. Tertiò addit, quòd Hierusalem conculcabitur à gentibus. Hoc est, hæc opulentissima, ditissima, & pulcherrima urbs ad quam uniuersæ gentes hactenus confluxerunt, in eum uenit contemptum, ut pedibus gentilium, & idololatrarum conculcetur. Quartò addit, ꝙ iudæorũ populus nõ sit sic perpetuò permansurus in tantis

miserijs, a facie scilicet Dei proiectus: sed
quòd restituendus sit suo tempore: quan-
do Christus oues suas ex populo gentiū
Ro. 11. acceperit. Hac de re Paulus ad Romanos
ait; Nolo uos ignorare fratres mysterium
hoc: quia cæcitas ex parte contigit in Is-
rael, donec plenitudo gentium intraret,
& sic omnis Israel saluus fieret, sicut scri-
Esa. 59. ptum est: Veniet ex Sion qui eripiet, &
auertet impietate à Iacob. Et hoc illis à
me testamentum, cum abstulero pecca-
ta eorum. Ideo Christus hic dicit, donec
impleantur tempora nationum. Secun-
dò etiam potest hoc intelligi, quòd Hie-
rusalem, & terra, sancta a gentibus non
conuersis, ut pote Saracenis inhabitabi-
tur, quousque tempora nationum im-
pleantur: hoc est quousque ueniat tem-
pus debellationis, seu expulsionis Sarace-
norum à terra sancta, & ipsa reddatur cul-
tui Christiano.

¶ Iam nunc Christus agit de suo uni-
uersali, & admirabili aduentu, & de fine
huius seculi: nam discipuli de subuersio
ne Hierusalem & de eius aduentu inter-
rogauerunt. Hactenus ad unam quæstio-
nem respondit ostendens signa destructio-
nis Hierusalem. Nunc autem respondens
ad illam de suo aduentu, sicut præmisit
terrores, & bella ante urbis desolationem
ut possent cauere mala electi, sic etiam
ante suum aduentum multa præmittit
signa. Ait ergo.

[Erunt signa in sole, & luna, & stellis.]
Ea est Dei bonitas, & benignitas, ut nun-
quam de nobis supplicium sumat, quin
prius moneat. Sed tamen humana fragi-
litas, & miseria cum maxima sit, non præ-
sentiens homo monitus Dei, prius ab eo
percutitur, quàm ad nouam uitam accin
gatur. Tonitruum præcedit fulmen: sed
nos prius fulmen, quàm tonitruum uide-
mus. Prius enim Deus nobis tonitrua
mittit, ac dicit, caue, ne te fulmen interi-
mat: nos tamen, ut negligentes prius à
fulmine diuinæ iustitiæ ferimur; quàm
eius sentiamus exhortationes. Priusquam
Deus mundum aquis diluuij destrueret,
prædicauit Noe gentibus: ut ad Deum
conuerterentur, pœnitentiam agentes.
Gen. 6. Hæc est diuina misericordia. Sed inspi-
ce malitiam humanam. Nunquam uo-
luerunt adhibere fidem Noe, adeò, ut in-
gruente diluuio inuenti sunt gaudentes,
comedentes, & bibentes, multisque ui-
tijs irretiti. Loth Sodomitis excidium illa Gen. 19
rum ciuitatum nunciauit. Ecce Dei mise-
ricordiam. Sed ipsis uidebatur, quasi lu-
dens loqui. Antequam Deus de Pharao-
ne supplicium sumpsisset, per Mosen sua-
sit. Hortatur prius Deus peccatorem, ut Exod. 5
conuertatur, ex quo dilucidè perficitur
in supplicijs Deum potius emendæ pec-
catoris consulere, quàm pœnæ. Verum
si in alijs supplicijs priusquam Deus pu-
niret, misit prædicatores, qui peccatores
docerent: credis tu, quòd cum Deus ue-
nerit ad iudicandum peccatores in ulti-
mo die, non erunt iam præmoniti? Certè
iam erunt. Mittet enim Deus prædicato-
res de cœlo, & de terra. Sol, luna, stellæ,
mare, pisces, &c. animalia aduentum iudi
cis annunciabunt: ut homines uiam do-
mino parent, & recipiant eum: ideò præ-
mittet multa signa, Cæterum multis ob-
stinatis peccatoribus hæc signa parū pro-
derunt, ut sicut in diebus Noe, in uitijs
suis comprehendentur. Hāc diuinam mi-
sericordiam simul, & nostram negligen-
tiam optimè significauit regius uates, cū
dixit; Dedisti metuētib. te significationē: Psal. 59.
ut fugiāt à facie arcus. Venator nō mina-
tur leporē, sed potius expectat, donec qui-
escat, ut sagittā proijciat: & tandem trans-
figat. At Deus, qui non uult mortem pec-
catoris, nisi ut conuertatur, & uiuat, non
sic facit: tenens enim arcum manu ad per
cutiendum, clamat, ut caueamus: & inten
tat, ut fugiamus. In die iudicij proijciet sa-
gittas huiusmodi arcu contra peccato-
res, & in eo parabit uasa mortis, sagittas
suas ardentibus effecit. Modò arcus pa Psal. 7.
cis in manu Dei est, corda eius ad nos uer
sa in signum fœderis: at uerò in die iudi-
cij contra nos uertetur. Sed prius da-
bit significationem, ut fugiat a facie ar-
cus, & liberentur: significationem autem
dabit in signis, quæ erunt in sole, luna,
& stellis, &c. Cum uideritis solem, lu-
nam, & stellas luce carere, intelligite re-
gem appropinquare. Sæpè, ac sæpius di-
cere auditis in locis, ubi rex, & curia ha-
bitant, regem cum sua curia ad alium
cum proficisci uelle; non uultis fidem
adhibere

adhibere, quia dicitis esse rumores aduentitios: cęterum si domum alicuius nobilis ingrediamini, oeconomi ve, aut maioris cubiculari regis, & uideritis iam omnia aulæa tollere, in custodiam ponere, compertum uobis est regem proficisci. Dicitur iudicium appropinquare, Christum uenire, & curiam bonorum mutari, nullus uult credere, tunc autem quando sol obscuratus fuerit, aulæ aque claritatis lunæ, & stellarum sublata, scitote quoniam rex gloriæ Christus cum sua curia proficiscitur, & uenit. Hoc certissimum signum habete.

¶Sed domine quod patrarunt malum sol, & luna, quòd ita punias, & luce eos priues? Dico quòd quamuis isti Planetæ non peccauerint, tamen puniuntur, quia peccatoribus seruierunt. Vide tu peccator, ac considera quanto odio Deus prosequatur peccatum: nam non solum peccatorem punit, sed etiam omnia, quæ peccato seruierunt, licèt inanimata, & insensibilia sint. Peccatum enim damnat, & etiam instrumentum peccati. Vnde in Deuteronomio præcipit dominus Mosi, ut quando expugnarent filii Israel aliquam ciuitatem inimicorum, destruerent ligna, arbores, & syluas, & etiam iussit dominus, ut qui cum iumento peccauerit moriatur ipse, & iumentum, quod quidem non peccauit, sicut nec arbores: sed quia instrumentum fuit peccati, destruere uoluit Deus. Sic Sauli regi præcepit dominus, ut destrueret oues, & omnia quæ erant Amalec, quæ quidem non peccauerunt sicut nec muri Hierico, & lapides ciuitatis, quam Iosue destruxit. Quapropter Deus serpentem, qui Euam decepit, puniuit dicens; Super pectus tuũ gradieris. Serpens quidem culpam non habebat, quia diabolus loquebatur in illo, sed quia instrumentum fuit peccati, & peccato seruiuit, punitus fuit, & super pectus suum graditur. Vide tu peccator, quòd luna, quæ te nocte illuminat, quando ad peccandum, furandum, aut adulterandum te confers, & Sol, qui te calefacit, quando iniquè agis, luce priuantur; quia non insurrexerunt contra te, cum Deum creatorem tuum, & etiam eorum offendebas, cos(que) terra etiã

Deu. 20 · Exo. 22 · 1. Re. 15 · Iosu. 3. · Gen. 3.

comburetur, quòd noluit te consumere, quando te peccantem sustentabat. Hæc omnia facit Deus in tuorum peccatorum detestationem, & ut metum peccatori incutiat, uideatque quid Deus faciet de illo, & quomodo supplicium sumet, cum ipse Author peccati sit, quandoquidem sic insensibiles creaturas punit, quia peccato seruiebant. In libro Iudit legitur; quòd cum Holofernes uastasset, & subiugasset terram Madian, descendit in campos Damasci in diebus messis, & succedit omnia sata, omnesque arbores, & uineas fecit incendi. Et cecidit timor illius super omnes habitatores terræ. Simili modo ut incidat timor super peccatores, sicut Holofernes arbores: ita Deus succendet terram, solem, lunam, & stellas obscurabit, ut uidens hæc peccator timeat, tremat, & poenitentiam agat.

Iudi. 2.

Itaque primò uult Deus obscurari solem, & lunam in detestationem peccati: ut destruat, & damnet quæ seruiunt peccato. Secundò, ut timorem incutiat peccatoribus, ut impii compuncti, uidentes tot signa ad poenitentiam ueniant, & pii siquid dignum poenæ fecerunt, defleant et ratum. Nam si coelum iram descendentis iudicis ferre nequit, sed obtenebratur: qui tunc peccator ferre poterit? Filij Israel pauore ducti uidentes tonitrua, & fulgura dixerunt Mosi: Loquere tu nobis, ne loquatur nobis Deus. Quid ergo dicet, aut faciet peccator, cum tot signa uiderit? Hæc enim signa admonebunt omnes, ut de peccatis suis terantur: & poeniteant, ne æternaliter damnentur: Maximamque incutient formidinem, quibuscunque etiam audacissimis uiris, cum hæc contigerint signa. Si ergo timent homines insolitam solis obscuritatem, si timent non consuetas tenebras, sicut Aegyptii de quibus dicitur in Exodo, quòd factæ sunt tenebræ horribiles in uniuersa terra, & tribus diebus nemo uidit fratrem suum, nec mouit se de loco in quo erat, si timent terræ motum, uentorum uehementiam, fortunas maris, nocturnos strepitus, ac serpentem, & draconum sibilos, leonumque rugitus: quanto magis timebunt illa horribilia signa? Nam sicut in die passionis quando Chri-

Exo. 19 · Exo. 10

stus filius naturalis Dei passus est propter hominum peccata, sol obscuratus est, & factę sunt tenebrę per uniuersam terram: sic quando fiet iustitia filii Dei adoptiui, qui homo est, erunt ista signa, ut timore
Mat. 27 incussus pœnitentiam agat, ut Centurio egit, & multi eorum, qui aderant passioni Christi uidentes huiusmodi signa, & terræ motus.

¶ Tertiò hæc signa ostendit, ut uideas iuxta id, quod ait Esaias, quàm alienum est à Deo punire: nam proprium illi est misereri semper, & parcere. Nam si tantis tenebris mundus tegitur, ubi iudex uenit iratus: non id opus est iudicis, non est opus suum irasci, condemnare, & punire: alienum opus eius, & peregrinum est. Alioqui si ludens, & gaudens uenisset ad pœnam, rideret orbis, plenaque cuncta gaudio essent: attamen in tristitia, quam creaturæ ostendunt conuincitur, Deo proprium non esse sumere supplicium de homine, nec in tali opere lætari. Sunt iudices adeò pii, qui etsi contra aliquem crucis sententiam proferant, prius lachrymantur, & flent. Sic Deus quando destruxit mundum tempore Noe, prius plorauit,
Gen. 7. Tactus dolore intrinsecus, delebo (in-
Luc. 19 quit) hominem, quem formaui. Super Hierusalem etiam prius fleuit, antequam eam destrueret. Quemadmodum pictor, qui molestia affectus delet imaginem, quã depinxit, quia defectuosa. Adeò ægrem hoc exercet Deus munus, ut priusquam executioni mandet, defleat. Ideo per
Esai. 1. Esaiam ait: Heu consolabor de hostibus meis. Ergo Christiane uide Deum te cogere tuis uitiis, & peccatis, ut te puniat: quod est contra eius naturam, & munus.
Esa. 43. Ideò ipse per Esaiam ait: Laborare me fecisti in peccatis tuis. Carnifex si natura sua benignus est, fert iniquo animo manus delinquentium scindere, suspendere, & iugulare: & præcipuè, quando qui deliquit est amicus, aut consanguineus, & multò magis, si filius est. Sic se habet Deus nobiscum: qui plus nos diligit, quàm pater suum filium, aut sponsus sponsam. Ne creaturam, quam Deus maximè diligebat, puniret, elegit potius mortem obire. Ergo si lubens & gaudens uenirer contra peccatores, non obscuraret solem, lunam, & stellas, sed ex tristitia, quã istæ creaturæ ostendunt, colligitur, quòd non gaudens uenit, ut puniat peccatores.

¶ Porrò eclipsari solem, & lunam, pro eodem tempore impossibile est, cum eclipsis solis fiat per interpositionem lunæ inter terram & solem, & eclipsis lunæ per interpositionem terræ inter solem, & lunam. Item sol erit tunc in Oriente, & luna in Occidente. Vnde etsi obscuratio illa sit in toto orbe, tamen eclipsis non potest esse uniuersalis. Circa huiusmodi obscuritatem solis, scilicet, lunæ, & stellarum nolo tempus consumere in recensendis opinionibus multorum. Solum dico, quòd melius mihi uidetur, uidelicet quòd obscuritas hæc consurget ex hoc, quod Deus cooperiet solem, quadam nube caliginosa, ita ut oriantur tenebræ in uniuerso, Aegypti tenebris obscuriores, & nigrio-
res. Hoc uidetur dicere Ezech. Minatur Eze. 32.
enim ibi Deus mundo narrans stragem, quam in die iudicii inferet, & dicit: Et operiam cum extincti fuerint cœli, & nigrescere faciam stellas eius. Et ponit modum: Solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum. Potest secundò dici, quòd hoc fiet per radiorum subtractionem: nimirum per hoc quòd Deus concursum generalem suspendet, ne cum illis luminaribus ad lucendum concurrat. Et hoc modo sole nondum mittente radios, luna, & reliqua astra quæ solo fulgore so-
lis lucent, obscurabuntur. Et ideò dicun- Mat. 24
tur stellæ cadere: quia à suo cessabunt lucendi officio: iuxta illud Ioelis, qui de eadem die loquens ait: Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorẽ suum. Potest etiam dici, quod stellæ, quæ hic cadere dicuntur, sunt cometæ, qui est uapor ascensus in uiscosa materia, & adustibili, inflammatus ab igne sphæræ superioris, qui durat quousque illa materia finiatur, & sic insipientibus uidentur stellæ cadere, quando illud fit. De istis autem cometis multæ tunc erunt. Has Christus uocat stellas casuras, quia humano more loquitur: nam multa dicuntur in sacris literis secundum hominum opinionem, & non iuxta id, quod ueritas continebat. Planetæ etiam, & stellæ ueræ, quæ sunt in firmamento, omnes obscurabun-

fundutur, & non erit tunc qualiscunque obscuritas, ut in noctis crepusculo, aut in eclipsi: sed omnimoda absque ullo prorsus splendore, ac si nulla essent astra in cœlo. Tu itaque quoties lumen solis, lunæ, aut stellatum uidetis, recordare certò uenturum tempus, in quo sub aduentu iudicis mirabilis in illis luminib. sit mutatio futura. Et dum adhuc illa pretiosa lumina tibi lucent, sic utere illorum lumine, vt his deficientibus lætus expectare possis Christum iudicem iustum. Sed quia ultima tribulatio hæc multis tribulationibus præuenitur: non solum in cœlo, sed etiam in terra erunt signa, & in omnibus elementis. Ideo sequitur in textu.

[Et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris.] Ex pauore, quem habebunt homines propter fragores horribiles, & impetuosas commotiones, ac sonitus aquarum maris, & aliorum fluminum: certum est enim, quòd extra omnem æstimationem, & consuetudinem erunt procellosissimæ inundationes, sonitus, & fragores in mari, & aquis. Non mirum, quod tanta cõmotio fiat in astris, in terra, & in mari, quia cum dominus petit, tota familia turbatur: omnes enim domestici flent, & tristes incedũt, ac mœsti sine ullo ordine. Sic omnes res fuerũt creatæ, ut homini inseruirent: ideò si homo mortem subibat, æquum, & iustum erat, ut omnes turbarentur, quandoquidem earum dominus peribat. [Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ superuenient uniuerso orbi.] Primò, quia deficiente solis lumine, quod in hæc influit terrestria, uiuentium uirtus deficit. Secundò, ob nimiam animi angustiã, ac mœrorem malorum præsentium. Tertiò propter timorem futurorum, quæ præsens calamitas comminabitur. Spiritus enim tristis exsiccat ossa. Erunt enim sensibus absorpti, pauoreque & stupore attoniti, quòd arescentium nomine designatur. Obserua autem, quod hoc interest inter bonos, & malos, quod boni sunt sicut uiride lignum, quod non facilè comburitur, & inflammatur: mali uerò sicca sunt ligna, quę ignis tribulationis in momento deuorat. Quod autem boni ligno uiridi assimilentur, saluator ipse te statur, qui conuersus ad fœminas plorantes in sua passione dixit: Si in ligno uiridi fit hoc, quid erit in sicco? idest, si in me qui iustus sum, & uiride lignum, sic ardet ignis passionis in uos, qui estis aridi quid fiet? Ardet in sanctis flamma, & nonnunquam grauis, ipsi tamen non solum non cõsumuntur ab igne, sed suã semper retinẽt uiriditatem. Quapropter cũ dies iudicii appropinquauerit, Deus inueniet impios aridos, & sicut paleæ siccę, ut ait Matthæus, igne inextinguibili comburentur. De bonis etiam ęgregius Psaltes ait: Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructũ suum dabit in tempore suo. Mali uerò aridi, infructuôsi, & sicci assimilantur ficulneæ, quam maledixit Deus, & siccata est. Sententia ergo contra aridam, & infructuosam ficulneam dedit Deus, dicens cultori uineæ: Succide illam. Præterea uidebis in hyeme ficulneas, & arbores, foliis carentes, & exterius deformes, quæ siccæ apparent, à quibus nullus potest expectari fructus, igni idoneæ, atque scissioni: attamẽ etiam si sic oculis uideantur, intus propriam uirtutem in radicibus absconditam habent. ut postea tempore æstatis folia, flores, & fructum eructare possint, pulchraq; appareant. E contra autem tempore uerno appropinquante siccatur herba, fitque pallida, & marcida. Ita & eodem modo in hyeme tristi, & obscura uitæ præsentis, iusti, qui se habent, sicut arbores uirides, non ostendunt suam uirtutem, apparent quidem arbores siccæ; quæ ab hominibus inutiles quancunque rem iudicantur cum pauperes, & egentes sint, latet enim eos dictum Psalmistæ: Omnis gloria filiæ regis ab intus. Virtus enim intus abscondita est, sicut arboris uis hyemali tẽpore. Quid indicares de Christo in cruce pendente, nisi quòd erat quædam arbor sicca? Aduerte, quod postea in sua gloriosa resurrectione exiuit, sicut in uere floribus exornatus, mirabiles fructus nobis donans. Similis erat ille, qui pro se cæteris sibi coniunctis dicebat: Tanquam purgamenta huius mũdi facti sumus, omnium peripsema, &c. Sic martyres sancti, despecti, & stulti habebãtur, inutilesque. Diuites autem, atque potentes mundi

Luc.23. Mat.13. Psal.1. Mar.11. Luc.13. Psal.44. 1.Co.4.

maximis afficit honoribus, qui quidem si cut herba in præsenti uirescunt, hos maximi facit, quia non uident nisi externa, & non considerant iusti latentem uirtutem. Cum autem dies iudicii uenerit, qui alterius sęculi uer est, uide quid dicit euange-
Eccl.39. lium, quòd arescent peccatores, & siccabuntur, iusti autem florebunt sicut lilium in conspectu domini. Apparebunt iusti, & sancti onusti fructibus bonorum operum
Can. 2. quibus dicet Deus: Iam hyems transiit imber abiit, & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, sicut protulit grossos suos. Tunc consummata lachrymarum hyeme, absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, Iusti enim hyemem huius uitæ frigus, & labores effuderunt. Iam enim non erit ultra clamor, nec dolor, quia priora abierunt. Orietur Sol iustitiæ.
Mala.4. Christus, quemadmodum sol orietur pulchrior micans in ueris primordio, cauent angeli cœlestia cantica, sicut auiculæ, lusci nia scilicet, & aliæ similes huius generis. Tunc iusti, qui hic latabant, apparebunt sicut arbores pulcherrimæ, & lucentes. Sed quid fiet de arida herba? mittetur in
Mat.13 ignem, ut fornax inferni incendatur. Exibunt angeli, qui separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Dominus enim in Matthæo ait; Tunc dicam messoribus. Colligite zizaniam, & alligate eam fasciculis ad comburendum. Permittit Deus zizaniam crescere quando uiridis est: quia sustinet hic Deus malos, & expectat, ut pœnitentiam agant. Quando autem uenerit uer, tempusque metendi, quando iam aridi fuerint, & pallidi, præcipiet Deus messoribus, scilicet, angelis, aridam herbam secare, in ignemque inferni proiicere. In fasciculos inquit, quia cū mali, & impii simul in consortio incedant ad peccandum, hoc eodem modo simul in infernum proiiciētur Episcopus cum sobrinis, & consanguineis: quos ex Christi patrimonio ditauit, prætor cum suis exequutoribus, qui prædabantur terram, usuarius cum uxore, filiis, famulis, & seruis? qui usuræ ministrabant, Mercator, & scriba simul cū suis ministris in fasciculos comburentur. Auditu peccator maledicte, qui tuo uentri, deliciis, & uoluptatibus seruis.

Audi Esaiam dicentem; Omnis caro fęnū, & omnis gloria eius quasi flos agri. Omnis gloria, & peccatorum uita assimilatur malæ herbæ: quæ hodie uiridis est, & floret, cras autem arescit. Licet tu modo floreas & uiridis sis: uide quid Esaias dixit: Exiccatum est fœnum & cecidit flos. Esa.40.
Ad quid enim fœnum aridum deseruit, nisi ut ex eo ignis incendatur: Hoc ergo est, quod debent expectare mali, qui sicut fœnum uiride florent in hac uita: cum autem dies iudicii uenerit arescent, iudexque accedens inueniet eos siccos, propter quod mittet statim in infernum. Hanc ergo siccitatem, quam tunc mali, & miseri peccatores habebunt, qui uidentes huiusmodi signa aduentus Domini arescent, significauit optimè Euangelista dicens: Arescentibus hominibus præ timore, & expectatione. Timor iste adeo magnus erit, quòd quanuis iusti sint tuti propria conscientia, maximè timebunt, atque horrescent tot uidentes signa, terrę motus, maximamque maiestatem iudicis irati contra iniquos, & peccatores. Et ut Euangelista magnitudinem terræ motuum; & terrorum magis in animos nostros induceret, inquit, quòd non solùm homines, sed etiam Angeli contremiscent. Vnde sequitur. [Nam uirtutes cœlorum mouebuntur.] Hoc est Angeleci spiritus, Vocantur tamen uirtutes cœlorum, & ut Marcus ait, uirtutes, quæ sunt in cœlo. quia sunt substantiæ spirituales, quæ non habent molem, sed uirtutem, sicut dicimus Angelos Mar. 13
esse intelligentias, nel substantias separatas, quia non sunt spiritus uniti materiæ, sicut animæ, sed absoluti. Possunt etiam accipi istæ uirtutes cœlorum pro uno de nouem ordinibus Angelorum, & quilibet Angelus illius ordinis nocatur uirtus & illi Angeli uocantur uirtutes. Mouentur tamen operatione insolita: nam ante hoc operabantur id, quod ordinarium erat, & erat naturale, non miraculosum, quia nunc agunt operationes suas solitas, sed tunc mouebuntur ad faciendum operationes maiores, & inconsuetas, & sic oportebit solem obscurari, & lunam, & cadere stellas. Nam cum spiritibus, specialiter his, qui sunt de secunda hierarchia pertineat operari miracula, quæ fiūt

super res sensibiles: ideò mouebuntur ad faciendum has operationes maiores, & inconsuetas, obscurando solem, &c. Vel mouebuntur obstupescentes, & trementes, uidentes Dei iram aduersus peccatores.

¶ Considera iam nunc tu, qui in hac breuissima uita tuis desideriis, & concupiscentijs seruis, qualis erit illè dies, ubi homines arescent, Angeli mouebuntur præ timore, & expectatione, quæ superuenient uniuerso orbi. Quanta, & quàm terribilis sit illa dies, perpendi potest, primò in miserijs, & laboribus, quos hic iusti patiuntur, & sustinent? Quia si iusti, ut sunt Apostoli Martyres, & amici Dei, tot afficiuntur calamitatibus, paupertate scilicet, fame, carcere, persequuntur que, & accipiuntur miseris modis, quid magis est spectandum? Ecce, inquit Hieremias, quibus non erat iudicium, ut biberent calicem, bibentes bibent, & tu quasi innocens relinqueris. Non eris innocens, sed bibens bibes. Putant impij flagella, ignes, & scorpios, bonis paratos esse, cum secundum ueritatem, non nisi malis, & peccatoribus, qui etsi in hoc seculo, cum mali, & impij sint, non patiuntur, hoc habeane pro comperto, enormia, & terribilia tormenta eos expectare, quod ipsi credere debent, si quidem Diuus Petrus, Andreas, & Laurentius, necnon Ioannes Baptista cum tanta essent sanctitate præditi, & perfectione uitæ, tot tantosque cruciatus sustinuerunt. — Hier. 49

¶ Secundò aduertendum, quàm terribile iudicium erit illud, si quidem tam patientes, & benignè se gerit Deus cum peccatoribus in hac uita. Si quis furatur, plagis multis uapulat: si regem prodit, pœna capitali punitur, &c. Deus ergo, qui quotidie singulis horis uidet, & suffert blasphemias, furta, abominationes, & maxima peccata, nonne de his supplicium sumet? Qui maximi facit honorem proprium, ita ut eum minimum dedecus, & contumelia maximè torquet, & ita æstimat, qui cum adeò sit magnificus, & liberalis, ut seipsum nobis donet, nihilominus dicit, gloriam meam alteri non dabo, si ergo sic se res habeat, quid facturum, aut pœnas sumpturum de tot iniurijs, contumeliis, & alapis, quibus ab iniquis peccatoribus prosequitur, putas? Sic Deum dedecus, & contemptus uexat, ut quod prius Esaias dixit, fuit expostulare cum hominibus dicens. Audite cœli, auribus percipe terra, quoniam domi nus loquutus est. Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Maxima Deus iniuria afficitur propter contemptum, siquidem cœlos, & terram uocat, Si ergo hæc in præsenti statu non punit, pro comperto habere potes te thesaurizare iram in die iræ, & uindictæ, simulque pœnas daturum in illo die. Et ex maxima Dei patientia, & begnitate, qua cum peccatoribus se gerit Deus cum sit adeò honoris proprij cupidus, & eum tanti faciat, tu collige, quàm magna erunt diei iudicij supplicia. Adeo magna erunt, ut dicat sanctus Petrus de illo die loquens, quòd iustus uix saluabitur. Quod Dauid considerans dicebat Deo; Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Nam quod ait cum seruo tuo? Quid Dauid ais nonne iustus, & seruus Dei es? quare ergo non gaudebis Deo rationem reddendo? Quia sentiebat Dauid Domini iudiciū sic arctum esse, q uix iustus saluari poterat: timebat quamuis iustus, in iudicio Deo reddere rationem Si ergo qui Deo seruit hoc refugit iudicium: quid faciet, qui tantum carni, mundo, & uoluptatibus inseruiuit? Si seruus Dei renuit intrare in iudicium: quomodo intrabit seruus dæmonis? Sed quid est, quod qui tantum benè gerunt, timent huiusmodi rationem reddere? Quoniam etiam opera bona maximo rigore examinabuntur. Vnde dominus Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Tempus omne Dei est, sed tamen in hac uita Deus illius nos constituit dominus, ut cum nostrum sit in eo mereri possimus. Postea tamen cum dies iudicij accesserit, accipiet Deus tempus suum nobis commodatum, quando erimus extra omnem statum merendi, & resipiscendi, tunc iustitias iudicabit. Non dicit furta, homicidia, adulteria, &c. sed iustitias, id est opera iusta, & bona: nam etiam bona, quæ gessimus examinabuntur, appendenturque statera — Esa. 45. — Esaia. 1 — Rom. 2. — 1. Pet. 4. — Ps. 142. — Psal. 74.

recti iudicij Dei, ubi cognosceretur an propter inanem mundi gloriam fuerint facta, uel proprium amorem, propter Deum ve; quamobrem, quàm plurima opera, quæ nobis hic supererogationis, & heroica esse uidentur, coram iudicio Dei parui momenti erunt. In mundi creatione non mirum quòd examinaret Deus animalia, pisces, & alia, sed mirum ualde est, quòd examinaret lucē. Vidit enim Deus lucem, quòd esset bona. Sic etiam in fine mundi sicut in eius creatione examinabit Deus opera nostra lucida, & bona: tūc enim apparebunt tenebræ, quia non iusti ficabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Non quod Lutherani asserunt, iustum in omni opere suo peccare: sed operum nostrorum imperfectionem uolo indicare, si ad examen diuini iudicii conferantur. Ideo Diuus Petrus dicebat, quòd iustus uix saluabitur: si Dauid, qui seruus Dei erat adeò timebat in hoc intrare iudiciū, quid faciet ergo peccator plenus uitiis? Si fratres Ioseph perterriti sunt ualde, audientes dicentem; Ego sum Ioseph, eo quòd memores erant iniquitatis præteritæ, de qua iam pœnituerant, quid facient peccatores illi, qui toties Deum uendiderunt, cum uident Christum, non solùm in regno Aegypti dominantem, sed super omnem mundum in tanta gloria, & maiestate, cum ipsi sint onusti, tot uitiis & peccatis, quorum nunquam pœnitentiā egerunt? Si Hester corruit, & examinata est in aspectu Regis Assueri, Daniel uiso Angelo tremuit: custodes sepulchri in Christi resurrectione sunt territi, factique uelut mortui: & Iudæi in horto uenientes armati, ut Christum iamiam moriturum caperent, audientes, ego sum: ceciderunt retrorsum: quid faciet peccator, cum uiderit Christum in nubibus cum potestate magna, & maiestate uenientem, ut puniat peccatores? Si tantum territi sunt filii Israel, cum uenerunt audire legem, ut dicerent, ne loquatur nobis Deus, ne forte moriamur: quis accedet tunc ad Christum non legem dantem, sed eius trāsgressores punientem? Non ibi sonabit buccina, sicut cum dabatur lex, sed uehemens turba. Si Hierusalem tunc, ut dicit Propheta Sophonias, scrutabitur lucernis ardentibus, cum sit ciuitas sancta: quid erit de Babylone? Nulla ibi proderit philosophia Aristotelis, eloquentia Ciceronis, rethorica Quintiliani. Nulla ibi scientia, diuitiæ, mundi fauor, potentia, aut hypocrisis proderit, nisi solum bona conscientia. Non erit locus fugiendi: nam ubique apprehenderis, & coram iudice ad iudicium traheris. Abscondit se Adam in arbore, cum ad iudicium uocabatur, sed tunc non inuenies lignum, ubi abscondaris: sed ligna erunt non ad refugium, sed ad tormentum, quia illis comburreris. Habent hic peccatores lignum crucis, ad quod se conferant, ut illud amplectentes uirtute illius Christique meritis saluentur: & misericordiam consequantur. Sed in iudicio crux Christi, quæ hic est refugium, apparebit in nubibus, non ad solatium, aut refugium, sed ad tormentum. Ligna syluarum erunt ardentia, ut ibi non se abscondat filius Adam, nisi ut cremetur. & lignum crucis erit tunc in cœlo ad terrorem. In Numeris enim habetur, quòd dixit Dominus Mosi; Refer Virgam Aaron in tabernaculum testimonii, ut seruetur ibi in signum rebellionis filiorum Israel. Sic crux Christi summi sacerdotis seruabitur in iudicio in testimonium rebellionis peccatorum. Nam sicut recta regula metimur obliquum lapidis, ita crucis uirga apparebit in iudicii die, ut illa tanquam regula mensuretur uita nostra, cruce ipsa Christi uitæ nostræ, moribusque applicata, ut recta, siue obliqua iudicentur. Obliqua illa opera, & mala dicentur, quę huic regulæ consona, & proportionata non fuerint: contra autem, bona & sancta. Nec tunc Christus ueniet deambulans ad auram post meridiem, sicut cum puniuit Adam, conferens spatium, atque tempus, intra quod abscondi posset, aut (ut melius loquamur) agere penitentiam posset. Sed tunc in iudicio illo non erit pœnitentiæ locus: quia non deambulās, sed citò ueniet, & ideo in Euangelio eius aduentus fulguri comparatur. In diluuio, cum Deus destruxit mundum aquis, habuerunt illi octo refugium in arca: sed hic nullum erit refugium. Cum subuertit Dominus Sodomam, & Gomorram

tam non omnes perierunt, quia Loth in
Gen. 19 monte saluatus est: sed in iudicio dicent
mali; Montes cooperite nos. Quid ergo
speratis? quid statis? Cur non agitis pœ-
nitentiam? Veniet tunc tempus, quando
non arare, nec metere poterunt, & qui ex
Hier. 14 præcedentibus annis non congregant,
tunc esurient. Vnde Dominus per Pro-
Esa. 65. phetam; Serui mei comedent, & uos
esurietis. O quanta est stultitia nostra,
qui scientes quòd non erit tunc panis, sed
Gen. 41 sterilitas, nolumus hic laborare. Non
Gen. 19 sic spreuit cōsilium Ioseph princeps Aegy-
pti, quamuis nunc multi sunt generi Loth,
qui consilium salutare spernunt. Non ua-
cabit tunc tempus latendi, nec merendi.
O quàm angustæ erunt uiæ reproborum,
superius erit iudex iratus, inferius horren-
dum chaos: à dextris peccata accusantia,
à sinistris dæmonia ad supplicium trahen-
tia: intus conscientia mordens, foris mū-
dus ardens. Vide quàm iure, & meritò
Christus dicit, quod arescent homines præ
timore, & expectatione, & quod uirtutes
cœlorum mouebuntur: quandoquidem
Iob, cum sanctus & iustus esset, & non ocu-
lis, sed tantum cogitatione cerneret hoc
iudicium, tremebat, & timore perculsus
Iob. 31. dicebat: Semper enim quasi trementes
super me fluctus timui Deum, & pondus
eius ferre non potui. Iudicium enim e-
rit quædam inundatio, qua totus mun-
dus, & omnia bona eius subuertentur. Ex-
tat modò mundus sordidus, ac fœtidus:
sunt homines onusti officiis, & magistra-
tibus: sed naufragium faciunt cum pro-
priis mercibus. Consule Beatum Grego-
Lib 22 rium in Moralibus super hoc, quod ait
Mor. c. Iob, pulchrè differentem. Propheta quo-
16. que Amos: Reuelabitur inquit quasi a-
Amo. 5 qua iudicium, & iustitia quasi torrens.
Sicuti quando inundat, magnaque di-
luuies ingruit, rapit omnia quæ cursui
obstare uidentur, & secum fert. Vnde &
Beatus Iob loquens cum Eliphath: Nun-
Iob. 22. quid semitam seculorum custodire cupis,
quam calcauerunt uiri iniqui, qui subla-
ti sunt, & fluuius euertit fundamentum
eorum? Lege etiam sextum caput libri
sextidecimi Gregorij in Moralibus su-
per sanctum Iob: cuius doctrina, quæ o-
ptima est, breuitatis causa nunc omitti-
tur. Diuus quoque Bernardus statim in
initio primi sermonis aduentus assimilat
mundi amatores nauigantibus, qui qui-
dem ingruente tempestate, nauique fra-
cta, & comminuta pro uiribus tentant
manibus capere herbam, seu tabulam,
cupientes in ea incolumes euadere: cre-
scente autem tempestate nauis cum con-
tentis naufragium facit. Sic se habent
impii, qui ut pauperiem fugiant, diuitias
amplectuntur, utque famem deuitent, ci-
bos capiunt, &c. Sed in iudicii die omnia
peribunt: quia fluuius iustitiæ diuinæ
subuertet omnia. Ideo Iob, quasi fluctus,
timebat Domini iustitiam: iudiciū eius,
& pondus. Vide Gregorium: Quod ergo lib. 10.
restat remedium, ut tot, tantaque fugia- Mor. c.
mus pericula? Quid faciemus, ne submer- 14.
gamur tot ingruentibus tempestatibus?
Alleuare nauem animæ ab omni onere,
& omnia abiicere, ut sunt diuitiæ, deliciæ,
negocia secularia, honores, & his similia:
& quod magis faciat nauem submerge-
re, ut sunt peccata iuxta illud: iniquita- Psal 37.
tes meæ supergressæ sunt caput meum:
& sicut onus graue grauatæ sunt super
me. Sed de his satis. Verum ut scias quan-
ta auctoritate, & maiestate Dominus ue-
niet suos iudicare post hæc signa, & ter-
rores, qui præuenient diem iudicii: ui-
de quid Euangelista dicat. [Tunc uide-
bunt.] Tunc, in hoc loco magnam em-
phasim habet. Tunc quando bona con-
scientia præstabit totius uniuersi regimi-
ni. Tunc, quando satius erit fuisse pau-
perculum despectum & deiectum, quàm
maximum prælatum, diuitem, potentem
in hoc mundo. Tunc quādo deliciæ, uolu-
ptates, honores, humanæ amicitiæ peri-
bunt. Tunc quando amici, cognati, regū,
studium, eorumque præcipuum esse ami-
cum, nihil proderunt. Tunc quando mun-
dus succensus & cōsummatus fuerit. Tūc,
quādo tu cum Deo solus sedebis ad ratio-
nem tui reddendam, examinandamque
conscientiam funali incenso. Et quando
eueniet hoc tūc? De illa die nemo scit, nec
filius eius, quatenus homo est, ex natura Mat. 13
sua, nisi ex unione ad uerbū: nec sciti po-
test ab aliquo mortali seclusa Dei reuela-
tione. Verùm possumus scire aliquē citò
finiendum, & moriturum, quādo iam se-
nex,

nex,& decrepitus est, quamuis diem ignoremus mortis eius, nam ut Paulus ait, quod antiquatur, & senescit, propè interitum est. De hac sexta & ultima aetate ait Apostolus: Nos scimus, in quos fines seculorum deuenerunt. Et Ioannes etiam: Filioli nouissima hora est. Apostolus etiã Paulus, iterum ait; Tempus enim breue est.

1.Co.10.
1.Ioã.2
1.Cor.7

Ergo iam mundus ad interitum minatur. Signum etiam est aegroti iamiam morituri, quando uideris lecti lodices, & stragula manu tenere, & ad se ui trahere. Iam nunc uidemus principes capere stragula, expoliare, & exuere ecclesias, & monasteria hospitaliaque, quartam partem uectigalium uendicantes sibi faciétes dei ecclesiam ignobilem, tributoque obnoxiam. Nec desunt Theologi, qui consulant Regibus, & laudant illorum auaritiam. Sicut nec defuerunt Abimelech serui, qui laudarent pulchritudinem Sarae. Semper enim principes habent iuxta se qui laudent ea, quae ipsi diligunt, & astant oculis acutis inspicientes quid regi charius, quid eum magis alliciat, ut ipsi approbent, & commendent, quamuis re malũ sit, & uituperabile. Itaque rapina principum, diuitum & potentum, signum euidens est mundum tam citò moriturum.

Gen.20

¶ Aliud etiam signum morituri in proximum, est frigiditas corporis, tunc enim medicus dicit; Actum est de eo. Sic Dauid quia senuerat, habebatque aetatis plurimos dies, cumque operiretur uestibus, nõ calefaciebat se: & sic deficiente calore mortuus est. Sic quando quis incipit mori frigescũt pedes: manus, nasus, & omnia membra. Quando nam mũdo tam parum charitati fuit, sicut nunc? Iam amor non est, nec de uirtute agitur, nec ueritas praeualet, nec pietas, seu misericordia erga proximos egentes, & miseros. Conciones ferè nunquam audiuntur, res sacra breuis desideratur: quoniam abundauit iniquitas refrigescet charitas multorum. Non est ueritas, non est misericordia, non est scientia Dei in terra. Maledictum, mendacium, homicidium, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc lugebit terra, & omnes in ea. Omnia haec oculis nostris uidemus, quapropter mundus iam infirmatur, & in extremis laborat. Vnde Dominus: Cum uenerit filius hominis, putas, quod inueniet fidem super terram? Non stant homines promissis, fidem non seruant, debitum pernegant, non est cui fidere possit homo: homines secretum non tacent, omnia garrulationes, & proditiones sunt. Principes & rectores populorum, non rectores, sed oppressores eorum sunt: non domini, sed tyranni, non legum obseruatores, sed omnis iustitiae, & honestatis uiolatores. Vbi nunc in mercatoribus, & officialibus mechanicis ueritas. Non est fidelitas: nec inuenies amicum. Omnes quaerent quae sua sunt, non quae Iesu Christi. Vbique usurae, periura, deceptiones, mendacia, ubique fraudes. Mundus iam in maligno positus est; & iam adimpletum cernimus illud Esaiae. Et relinqueretur sicut excussio oleae duarum, uel trium oliuarum, in summitatem remisiue quatuor, aut quinque. Quando uirgis caedunt & quaerunt oliuam uidebis folijs expoliatam, ramisque carentem, hic unum ibi alium cernes in arboris summitate. Sic nunc ecclesia uidetur excussa, & expoliata esse tota illustribus uiris, & sanctis quibus florebat elapsis temporibus, non inuenias iam nisi unum, aut alterum in abditis, audies quendam uirum sanctum Toleti habitare, alium Hispali, alium Barchinone, alium Neapoli: caetera orbis plena sunt perditorum hominum, & uitiosorum. Qui ergo memoria praeterita tenet, & uidet ecclesiam Dei, sicut oliuam excussam, uiris sanctis egentem: nonne dicet mundum constitutum esse in ultimo agone, finemque subire? Igitur finem hunc quotidie expectemus, iudiciisque aduentum, qui ueniet nobiscum rationem facere. Tunc enim satius erit pauperem mendicum fuisse amarè propter peccata fleuisse, quã magnas diuitias habuisse, & tempus uitae uanitatibus tribuisse. Tunc enim de quolibet uerbo otioso, & cogitatione rationem reddes. Quid erit tunc?

3.Re.1.
Mat.24.
Osee.4.
Luc.17.
Phil.2.
1 Ioã.3.
Esa.16.

[Videbunt filium hominis uenientẽ in nube cũ potestate magna, & maiestate.]

Tria hic maximè consideranda sunt. Primo quis sit qui uenit. Secũdo, ad quid uenit.

uenit. Tertiò, quomodo uenit. De primo ait, quòd uidebunt filium hominis uenie-
Mat. 28. tem. Christo enim homini tradita est à Sãctissima Trinitate potestas iudicandi ui-
Ioan. 5. uos, & mortuos. Hoc est, quod ipsemet ait; Data est mihi omni potestas in cęlo, & in terra. Et iterum: Pater omne iudi-
Acto. 10 cium dedit filio. Et rursus: Et potestatem dedit iudiciũ facere: quia filius hominis est. In actis quoque Petrus Apostolorum princeps ait de Christo: Hic est, qui con-
Rom. 14 stitutus est a Deo iudex uiuorum, & mortuorum, Christus enim illa forma secundum quam est Dominus humani generis ad iudicandum ueniet. Obtinuit enim in quantum homo iure redemptionis dominium in totum humanũ genus. Ideo Paulus: In hoc Christus mortuus est, & resurrexit: ut uiuorum, & mortuorum dominetur. Non tamen erunt damnati beati, licèt Christum, uideant: quia quamuis ab omnibus sit uidendus, & ostendatur illa forma serui tam bonis, quàm malis: forma tamẽ Dei solis bonis seruabitur Nam requiritur ad uidendam diuinam essentiã lumen gloriæ, quo eleuetur potentia, ut ad id fiat idonea: & licet aliqui negent illud lumen gloriæ exigi: saltem fatentur concursum aliquem diuinum supra naturam, quod non dabitur damnatis. Videbunt damnati corporis Christi gloriosi dotes, ut claritatem, & alias: quia uidebunt Christi humanitatem, quæ apparebit dotibus gloriosis. Cognoscent autem illum esse filium Dei per excellentiam claritatis corporis, per maiestatem imperandi: promptitudinem in Angelis, & sanctis obsequendi, per tam euidentia, & perspicua signa, ut illis conuicti negare non ualeant. Cognoscent enim per signa certissima, effectusque manifestos, quòd Christus est Deus, ac omnipotens, & uidebunt, humanitatem eius gloriosam. de qua uisione non solùm non delectabuntur, sed recipient dolorem maximum, & pœnam, quia oculus infirmus offenditur uidendo lumen maximum. Item, quia erunt obdurati in odium Christi: inimicus autem tristatur uidendo gloriam illius, quem odit, uel inuidit. Ideo uidebunt eum cum maximo dolore, atque pudore: quòd uidebunt, quem oderant, ut inimicum maxima gloria, & honore exaltatum. Sic filij
Iacob sunt maximo mœrore pressi, uidentes Ioseph maximo honore, & deliciis à patre Iacob affici: qui illis erat exosus nimis. Sic torquebatur Saul, quia uidebat Dauidem, quem ipse oderat laudari, & uenerari à populo. Sic Hieremias non tam uexatus est uidens Hierusalem euersam, & quasi uiduam quam quod inimici eius facti sunt ei in capite. Malos uocat Paulus inimicos Christi Iesu. Quorum finis interitus: uidebunt enim, quem ipsi oderant, honoratam maximè, quod quidem cedet in nimium dolorem. Sic mali cruciabuntur, & in eorum pœnam ueniet Christus cũ tanta maiestate, ibi uidebunt illum tam terribilium, ut eligerent potius quòd infernus eos absorberet: quam illius uultum intueri, & sententiam expectare. Esaias enim dixit. Impius non uidebit gloriam Domini. Hoc dixit de uisione diuinitatis, quia de humanitate dicit in eodem capite: Videant, & confundantur, & ignis hostes tuos deuoret. E contra autem apparebit electis uultu placabili, & iucundissimo: quia beati uidebunt eum oculo mentali, diuinitatem eius in propria forma, etiam gloriam animæ ipsius, oculo corporali gloriam, & splendorem corporis eius, cum maximo gaudio, & lætitia. Ideo Esaias: Regem in decore suo uidebunt.

Gen. 37
1. Re. 19
Thre. 1.
Phili. 3.
Esa. 26.
Esa. 33.
Ioan. 5.

¶ Nota autem, quòd Christo datur iudicium, ut ipse ait, quia filius hominis, quod in maiorem gloriam beatorum redundat & in maius præiudicium damnatorum, malorumque tormentum. Sicut enim cũ in carne passibili uenit, fuit in ruinam, & in resurrectionem multorum, sic erit in secundo aduentu. Mali specialiter punientur uidentes, quòd ille, cuius moribus ipsi contradixerunt, sit eorum iudex. Nonne erit maxima confusio auari, quòd erit eius iudex homo, qui fuit pauperrimus, & diuitiarum contemptor, ita ut diceret, uulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet? Quid dicent superbi cum uiderint iudicem illum, qui portans in humeris suis crucem crucifigi uoluit? Quid ambitiosi, uidentes iudicẽ, qui fugit, cum uoluerũt eum facere regem?

Luc. 2.
Luc. 9.
Ioan. 6

Mat. 27 gem? Quid gulosi dicent coram felle,& aceto potato? Quid denique omnes mundi amatores, coram mundi,& deliciarum cõtemptore dicturi sunt? Maximum supplicium erit malis Christum eorum iudicem esse: nam confusio diuiti est pauperem iudicem ei constitui: superbo, humilem dari; impudico, continentem; potenti,& magnati, pauperem Christum Iesum. Si in curiam regis proficisceteris, ut uicinum tuum apud iudices conuenires de lite, & tibi in uia occurrisset obuiam quidã patrius homo de eadem curia ueniens, cumque de lite certiorem faceres, & ipse respondeat te omni carere iure quia cæteri in simili casu condemnari solent: nonne domum tuam redires, ut cum opposita parte conuenires: desisteresque ab incepto? Certe sic. Auare ergo quo uadis? Ad iudicium uado. Ibis quidem, uelis, nolis. Dic mihi, quæ res tua agitur? Nummos, atque diuitias multas congregare, siue per fas, aut nefas. O quàm iniqua res agitur. Similem litem iam Christus Dominus gloriæ iudex condemnauit, quando in præsepio natus est, fuitque pauper, & mendicus in uita sua, & tandem post mortem sepultus est in alieno sepulchro. Idem dicere possumus de furibundis, gulosis, superbis, & de cæteris uitiis deditis. Damnauit Christus, qui tuus erit iudex, auaritiam, luxuriam, gulam, iram, inuidiam; cæteraq; uitia, ac peccata sua uita & exemplo, reprehensionibusque,& hoc toto trigintatrium annorum discursu, quo in seculo uixit. Iste ergo tam uitiis oppositus datur, ut sit iudex uitiis deditis: in eorum dedecus,& ignominiam. Ibi non excusabitur iracundus, quòd iniuriam condonare nõ potuit: siquidem iudex, quem alloquitur, cum ab inimicis suis, quàm plurimis obsessus,& circundatus esset, sustinebat, &

Luc. 23 orabat Patrem pro illis, etiam quando crucifixerunt. Non dicet gulosus ieiunare non posse, quia continentissimus, & maximus ieiunator iudicabit eum, &c. & sic de aliis. Contra autem maximum erit solatium bonis,& gaudium, iudicem Christum habere potius, quàm aliam diuinam personam: tunc habebunt iudicem, apud quem opus non erit maximo conatu, & labore, ut persuasus fiat quantum sit opus qui labor ignoscere inimico, ieiunare, & pati famem, frigus, sitim, martyrium pati; pro eo flagellari, & crucifigi; nam horum omnium iudex scientiam habet experimentalem: & sic maxima erit iustis gloria uidere suum iudicem eosdẽ sustinuisse labores, quos ipsi: ideoque non erit iustitiam commendare opus. Dic mihi si litem intenderes, & iuris peritus, qui tibi patrocinatur, nouitque te iure agere, in tua causa iudex constitueretur: nonne maxima afficereris lætitiam? Considera ergo quòd iusti,& pii in præsenti uita Christum habent patronum in cœlo, iuxta illud, quod 2.Ioã.2. ait Ioannes: Aduocatum habemus apud Patrem Dominum Iesum Christum. Gaudium itaque speciale erit bonis,& sanctis uiris iudicem habere, qui & aduocatus est: nouitque cuiusque iustitiam, & iniuriam, quam mundo persequente passi sunt. Disce ergo æquo animo pati labores, & angustias: paruique facere hominum iudicia. Nam quando quis damnatur à iudice ignaro: sua parum refert, nec sententia ab eo lata angit: sed ad altum potiorum iudicem prouocat, qui superior est & suæ iustitiæ gnarus, qui irreuocabilem sententiam in proprium fauorem profert. Sic se habent isti in hoc seculo, contra quos mundus sententiam, ut stultus, & ignorans fert, uilipendens eum qui facilè parcit, iudicansque magnum esse dedecus iniuriam non uindicare, esse humilem, pauperem, & stultitiam maximam propria bona dimittere. Sic mali dixerunt de bonis: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati uitam il- Sap.5. lorum putabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Hoc est iudicium,& sententia iniusta, quam mundus ignarus fert contra iustos: & sic in hoc statu iustorum causa semper damnatur. Sed tamen non agrè ferant, quia uia, & aditus patet ad prouocandum, ut à iudice supremo Christo Iesu audiantur optimo iurisperito, qui dicet hominum sententiã uanam fuisse, nullamque esse, aliam proferens, malos condemnans, a qua nemo fugere, aut appellare poterit. Sic propheta Hieremias cum ab hominibus iniustè damnati uideret, ad Deum cõuertitur

tus dicens; Tu autem Domine Deus Sabaoth, qui iudicas iustè, probas renes, & corda, uideam ultionem tuam ex eis: tibi enim reuelaui causam meam, Domine deus meus. Itaque in gratiam iustorum, & pœnam malorum Christus deus, & homo ueniet ad iudicium. Nam boni, & sancti lætabuntur maximè uidentes aduocatum, iudicem super eos constitutum: mali uerò confundentur, cum uiderint inimicum cum tanto honore exaltatum, ut iudicet, qui in hoc seculo uerbo, & exẽplo eorum facta damnauit.

¶ Secundò ad quid Christus sit uenturus, notum est: nam ueniet iudicare uiuos, & mortuos. Sed uidetur maximè dignitati, & auctoritati Christi derogare, cum homine intrare in iudicium, uidet, inquam, pusillanimitas, & deiectio. Si Rex cum suo obsonatore consideret, ut ab eo rationem sumeret, uir certè parui ponderis, & momenti haberetur, qui item si in penarium, uel coquinam intraret, uilioris æstimaretur. Vt quia formicis exigere uellet: qua causa ductæ grana in foramina, & specus condant: iste homo nonne stultus iudicaretur? Plus nimium maiestati, & excellentiæ Dei derogaret rationem ab homine exigere: quia respectu dei homo minoris, quàm formica respectu hominis sic. Item quia coquus ita homo est sicut rex; homines autẽ corã Deo sunt tanquam si non essent, inquit Esaias. Esa. 40.
Et Dauid in Psalmo: Substantia mea qua si nihilum coram te. Coram homine aliquid, siue multum ualet alius homo, & si alter sit, Cæsar, alter uerò subulcus: sed coram Deo omnes sunt quasi non essent, Ideo Abraham; Loquar ad Dominum meum, cũ sim puluis, & cinis. Esaias quoque: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Et in Psalmo: Omnes sicut uestimentum ueterascent; tu autem idem ipse es, &c. Itaque si minus coram deo sumus, quàm coram Rege penarius, & quàm coram homine formica: uidetur indignum Deo cum homine in iudiciũ intrare. Hoc dicebat Iob: Homo natus de muliere breui uiuens tempore, repletur multis miseriis. Et dignum ducis super huiusmodi oculos aperire, & ducere eum tecum in iudicium? Præterea, quam exigisti Domine rationem in mortis hora, optima fuit quidem, & falli nullo modo potuit: ad quid ergo conducit iudicium uniuersale facere ad iterum exigendam? Deinde propheta tuus ait, quod non punis bis in id ipsum. Semel enim Deus peccatum punijt, & tunc maxima misericordia, & benignitate. Misericordiam, & iudicium, (ait Dauid) cantabo tibi domine. Ergo si hominem in morte iudicas, ad quid iterum iudicium facis, & iterum damnas? Respondetur ad hoc, quòd conuenit, ut Deus faciat iudicium generale: expedit enim ex parte Dei, & ex parte nostra. Ex parte Dei: quia iustus est, & iustitia est constans, ac ꝑpetua uoluntas ius suum unicuique tribuendi secundum proprium meritum, secundum rationem naturalem constat uirtuti præmium, uitio autem supplicium deberi. Hoc non facit Deus in hac uita, siquidem multi boni, & iusti ad maximam paupertatem deueniunt, infirmitatem, persecutiones, & afflictiones patiuntur: malis autem multa secunda euenire, ab omnibusque extolli uidemus. Quam rem multi mirantur, ut Dauid; Mei autem penè moti sunt pedes penè effusi sunt gressus mei. Quia zelaui super iniquos pacem peccatorum uidens, &c. Vide totum illum Psalmum: ubi Dauid inquit, quòd penè moti sunt pedes eius uidentes prosperitatem malorum, & quod boni parui fiant, ut non sit respectus mortis eorum. Et tandem huius causam non penetrans, inquit, in hac uita huiusmodi iudicium Dei uos latere, & quòd in die ultimo iudicii, in alia uita, cognoscetur. Ideo dixit; Donec intrem in sanctuarium Dei, ut intelligant in nouissimis eorum. Abacuc etiam clamat, ut uociferatur dicens; Quare respicis contemptores, & taces conculcante impio iustiorem se, &c. Dauid; Vsquequo peccatores Domine, usquequo peccatores gloriabuntur. Iob etiam de quæstione hac miratur: & multi alij, quos longum esset recensere. Plurimos etiam, & nunc turbat hæc quæstio, uidentes malorum fœlicitatem, & bonorum contemptum. Vt ergò ad hos omnes respondeat, hosq; satisfaciat Deus, opere pretium duxit

Marginal notes: Psal. 38. Gen. 19. Esa. 40. Ps. 101. Iob. 13. Num. 2. Ps. 100. Psal. 72. Abac. 2. Psal. 93.

rum confusionem, dolorem, & pœnam. Sed his omnibus multo maius & horribilius est, cum se uiderint peccatores, uelut hœdos, a sinistris iudicis statui: iustos autē ad dexteram collocatos, & ad regnum uocari, se autem dęmonibus tradi torquendos. Quanta tunc erit angustia, quantus gemitus? Quantus planctus? Maiora quidem & plura hæc omnia esunt, quàm lingua explicare, aut intellectus capere sufficiat. Videntes enim turbabuntur timore horribili, dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gemētes. Hoc dedecus pudor, & confusio, quæ omnia ibi mali patientur, erit eis cruciatus maximus: sicut honor, & gloria bonis, quòd eorum corpora gloriosa, & lucida, sicut sol, triumphantia de malis. Cæterum in uniuscuiusque morte corpus minimè luit pęnas: ob idque necessum est, ut impij resurgentes corpore simul, & anima damnentur, iusti autem utraque stola gloriæ decorentur, ut integra, & omnibus partibus absoluta sit summa Dei nostri iustitia. Ideoque ex parte Dei conuenit, ut faciat iudicium generale, ut iustificet suam causam, & ostendat quàm bonus sit. Secundò etiam expedit, ut iudiciū fiat ex parte nostra, ad consummationem tam bonorum, quàm malorum.

Mat 25

Sap. 5.

¶ Testiò, & principaliter agendum modò est, quomodo filius hominis Christus iudex uiuorum, & mortuorum uenturus sit: De hoc enim ait nunc Euangelista, quòd ueniet cum potestate magna, & maiestate. Sic angeli cum ascendit Christus in cœlum, & nubes suscepit ab oculis Apostolorum, dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? Hic Iesus, qui assumptus est a uobis cœlum, sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntē in cęlum. Veniet enim super nubem cādidam, tota Angelorum curia comitatus, toto sanctorum agmine stipatus. Veniet cum luce immensa, & cum incredibili clāgore tubarum ut uideant impii, quem contempserunt. Ideò Ioannes in Apocalypsi: Ecce ueniet in nubibus cœli, & uidebit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Porrò hæc nubes non erit naturalis, nam in momento resurrectionis motus cessabunt: unde uapores eleuari non poterunt. Quare supernaturalis erit, & credimus condensari uirtute diuina, & supernaturali, ut uirtus diuina filij Dei euidentius appareat: & maiori sic spectantibus admirationi. Sic etiam illa nubes, quæ in transfiguratione obumbrauit eos, & quæ Christum suscepit in transfiguratione, supernaturalis erat, siue ex nimio splendore corporis Christi fuerit genita, siue ministerio Angelorū. Veniet autem cum tanta maiestate, peccatoribus metum incutiendo. Vnde Esaias de hoc aduentu loquens, ait: Dominus sicut fortis egredietur, sicut uir prœliator suscitabit zelum, uociferabitur, & clamabit, super inimicos suos confortabitur. Tacui, semper silui, patiens fui: sic semper silui, patiens fui: sicut parturiens loquar: Aduerte etiā hanc Esaiæ auctoritatem, quia illam per singulas partes exponere statui: quia optimè hoc iudicium & aduentum filij Dei declarat. Primò ait, quòd Dominus, ut iam diximus, zelans suum honorem ueniet ad iudicium: quia peccatores, quantum in se erat, sustulerunt eū suis culpis, & nequitiis. Veniet enim suscitās zelum, quasi uir prœliator. Quando rex regni ciuitatem ingreditur ueste regali indutus, ut uxorē ducat, uel ad festa celebranda, ipse cum suis equitibus purpuratis lætus ambulat, ac festatus, incolis pacificè loquitus, omnesque salutat: si autem uolens arma, bellum gerere uenit ad urbem deuastandam, & dirumpendam, quia contra ipsum insurrexit, incedit armatis stipatus: quia eo animo commotus est, ut ueniret supplicium sumpturus de subditis pro delictis. Sic cum Christus Rex gloriæ uenit in mundum, in suo primo aduentu in die Natiuitatis eius, quia pacificus, humilis, & mānsuetus ueniebat, illiùs equites iidem, & famuli lęti ingrediebantur, ac pacifici, canentes; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus: & incolas salutauerūt bona, & grata nunciantes pastoribus, in quibus clemētiam, ac benignitatem, qua Christus Dominus intrabat, ostenderunt: Sed in secundo aduentu dicit hic Esaias, quòd ueniet, quasi uir prœliator armatus, in potestate magna, & ut peccatores duri pœnas luant. Sic coram ipso equites

Act. 2.

Apoc. 1

Mat. 17

Esa. 45.

Luc. 2.

tes armati praecedent, peccatores minantes: & ita in habitu, & uultu, quem prae se sol, luna, stellae, coelum, terra, mare, & elementa ferent, ostendetur, quòd uenit. sicut fortis, & quasi uir praeliator. Ait ultra propheta: Tacui, silui, patiens fui: sed quasi parturiens loquar. Nimium Deus modò tacet, & suffert, cum peccatoribusque simulat. Quod peccata, adulteria, homicidia, & abhominationes permittit modo Deus? maximè miror, quòd mundus non subuertatur, coelum ruat, nec aperiatur terra, totque iniquos deglutiat peccatores. Sed existimatis uos, quòd quia modò tacet, tacebit semper? Ecce ait, quasi
Ioan. 8. parturiens loquar. Quando Pharisaei mulierem adulteram conspectui Christi obiecerunt, tacebat. sed uidete, quid scribebat. Tu peccator aduerte, quòd quamuis tacet Deus, scribit nihilominus. Dissimulat, sed uitam, & processum cumulat. ideo & si non loquitur, ne dormire existimes: propter quod, cum ad culmen perueneris peccatorum, exonerabit iram super te, simulque omnes poenas lues: Quando filii Israel profecti sunt ex Aegypto per desertum in terram promissionis, exiuit
Exo. 16 obuiam Amalec animo dimicandi contra Dei populum: post quadringentos autem annos dixit Sauli Deus per prophetā Samuelem. Recensui quaecunque fecit Amalec Israeli, quomodo restitit ei in uia, quādo ascendebat de Aegypto. Nunc ergo uade, & percute Amalec, & demo-
1. Re. 15 lire uniuersa eius. Bene existimabāt Amalecitae Deum iam esse oblitum peccatorum suorum, & eo, quod tacebat, eos impunitos abituros: sed decepti sunt: sicut tu quando existimas Deum non sumpturum supplicium de tuis iniquitatibus, q. a tacet, ut postea grauius puniat. Thesau-
Rom. 2. rizas enim in die irae, ut Paulus ait. Sicut enim uenit super eos ira Dei: ita super te ueniet: nisi à uia tua mala destiteris. Qui tacet, dissimulat. & qui patiens est, uide quid dicat, & horresce audiens: Ecce ego quasi parturiens loquar, Clamabit Deus, & uociferabit, sicut parturiens mulier. Quando mulier aliqua grauida fit, laborat aliquando leui dolore capitis, seu stomachi, cibosque fastidit, hoc autem totum nihil est, si compatetur cum doloribus, quos in partu sustinet. Tunc enim uerà dolebit, quando clamabit gemitibus animam ipsam attingentibus. Ita & eodem modo si contemplari uis mundi supplicia, inuenies esse quosdam leues dolores, qui nihil esse uidentur, si ad diem iudicij compatentur. Nam omnia praeterita supplicia habent se, ut dolores mulieris, quae grauida esse incipit. Diei autem iudicij dolores erunt. sicut mulieris iam partui propinquae, qui ad coelum usque peruenient, terramque ad fundum ire facient. Vide puniriones, quas in sacra scriptura legimus Deum mundo intulisse & reperies apicem esse respectu earū, quas in ultimo die inferet. Angeli cum primū peccauerunt è coelo eiecti sunt in infer- Gene. 3.
num absque ullo medio. Adam è paradiso terrenali. Noe temporibus destruxit Gene. 7.
Deus mundum diluuio, aquis. Misit Gen. 19
ignem de coelo super Sodomam, Gomorram, Adoniam, Sabaim, & Losam. Interemit primogenia Aegyptiorum. Puni- Exo. 12
uit Pharaonem tot plagis, & postea in ma Exo. 14
ri submersus perijt, simul cum suo exerci Exo. 17
tu. Deleuit memoriam Amalec de su- Nu. 28
perficie terrae. Interfecit Og regem Basant & omnes principes Chanaam cum caeteris, qui terram promissionis obtinebāt. Leu. 10.
Combussit Aaron filios, fecit blasphe- Leu. 24.
mum lapidibus obrui, cooperuit lepra Nu. 12.
Mariam sororem Mosi. Crepuit terra, & Nu. 16
deglutiuit Dathan, & Abiron cum omni Nu. 20.
bus suis domibus, igne succendit decen- Nu. 21.
tos quinquaginta uiros, Mosem, & Aarō Iof. 7.
uetuit ne terram promissionis ingrederētur, & de sexcentis millibus uirorum, qui è terra Aegypti egressi sunt, duo tantum terram promissionis digni habiti sunt intrare. Serpentes ignei gentem enecant. Acham: quia uestem Hierico furatus est, iussus est lapidari: Heli subito obiit: Saul 1. Reg. 4
fuit reprobatus, & praescitus: Dauid cum 2. Re. 24
Dei amicus esset, fuit punitus mirum in 2. Reg. 6
modum: Oza occisus, quia arcam tetigit: 3. Re. 13
Propheta, quia contra Dei uoluntatem comedit, à leone fuit dilaceratus: centum octogintaquinque millia Assyriorū qua- 4. Re. 19
dam nocte Angelus Domini interfecit: 4. Reg. 2
duo & quadraginta occisi sunt pueri ab 4. Reg. 5
ursis, quia prophetam Elisęum irridebāt: 2. Pa. 26
Giezi factus est leprosus propter Simo- 4. Re. 5
niam:

I.Re.17. niam & Ozias etiam, qui, uti voluit sacer dotali officio, cum suum non esset. Dei populus ductus est in captiuitatem uiribus Nabuzardam : Golias occisus per manum cuiusdam pastoris. Holofernes
Iudit.13 iugulatus per mulierem : Antiochus tri-
Mac. 9. stis & doloribus plenus miserè mortuus.
Mac.15. Nicanor interfectus, & in frustra commi
Act.5. nutus : Ananias, & Saphira repentina morte pœnam dederunt, & Heroder a uermibur fuit consumptus. Omnia ergo ista maxima, quæ audiuisti supplicia non adæquāt minimum, quod peccatores in die tremendo iudicij patientur, si suppliciis inferni comparentur : quia huius uitæ dolores, afflictionis, & flagella sunt delitiæ. In die iudicij uera flagella erunt, & supplicia. Puniuntur hic peccatores, vt corrigantur misericorditer : sed in iudicio, ut crucientur sine remedio. Quod ostenditur in Hieremia. cui dixit Domi-
Hier. 1. nus: Quid uides Hieremia? Et respondit Virgam uigilantem ego uideo. Et infrà: Quid tu uides? Ollam succensam ego uideo. Præsentis uitæ correctio assimilatur virgæ : sed futuræ uitæ supplicium assimilatur ollæ. Verè enim vt uirga est punitio uitæ præsentis ; quia percutit non ad occidendum, sed corrigendum Vnde Salomon: Si percusseris eum virga, nō mo
Pro. 13. rietur. Vnde percussio hęc nō est odij, sed
Eccl.30. amoris. Sic in Prouerbijs habetur : Qui parcit uirgæ odit filium Et in Ecclesiastico: Qui diligit filium, assiduat illi flagella Et in psalmo: Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Ad hoc enim in hoc mundo corripit Deus, ut emendet.
Psal.21. Erat hæc vita vigilans : quia excitat peccatorem a peccati somno, & iustū a torpore acidię. Sic Angelus excitauit Petrū, percusso latere eius. Ait in iudicio nō sic
Act.2. punientur peccatores : quia illi, qui non emendantur uirga præsentis flagelli, cruciabuntur ardore æterni incendij : ideo ait in secunda uisione, Ollam succensam ego uideo in olla carnes includuntur, & significat locum inferni, in quo includuntur damnati propter peccata, quæ in carne uiuentes commiserunt : quapropter ollæ succensio significat gehennæ incen
Iob.14. dium. Vnde Iob : De naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ aquæ feruentis. Et ideo quando Christus templum est ingressus, puniuitque illos, qui in eo emebant, vendebant, & domum Ioan.2.
Dei profanabant, inquit Euangelista, quòd fecit Christus quasi flagellum. Non inquit fecit flagellum, sed quasi flagellū quia flagella quę Deus hominibus in hac uita infert, non uerè flagella sunt, sed quasi flagella : non sunt supplicia, sed quasi supplicia, quia solum typum, figuram, & similitudinem supplicij habent. Attamen in iudicij die non faciet Christus quasi flagellum, sed flagellum : quia illiur diei supplicia, atque cruciatus, non quicunque erunt, sed uiri: quorum tantam similitudinem & umbram huius uitæ flagella obtinebunt. Deus enim manifestè ueniet, & ignis ante faciem eius exardescet, & in circuitu eius tempe- Psal 49.
stas ualida. Tunc non silebit, ut olim : loquetur enim tunc, & non uociferabit quasi parturiens. Et quo in hoc seculo patientior fuit peccata dissimulanr: eo tunc in iudicio seuerior erit, & durior ad misericordiam. Quis tunc tam ferreus auditor, ut tonitrui magnitudinem possit Psa.103.
audire? De hoc tonitruo dicitur in psalmo : A uoce tonitrui tui formidabunt. Tantus erit iudicis alioquin mitissimi furor, tantusque seuerus uultus : ut sancti etiam illius aspectum formi- Iob.77.
dent. Sanctus erat Iob, & ait ; Quis mihi det, ut in inferno protegas me, & abscondas me donec pertranseat furor tuus : & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei? Dicito mihi Iob, non Iob.31.
ne tu es, qui dicis, non reprehendit me, &c. Nonne tu pater orbato es, solatiumque uiduæ præstas? Timeo, quoniam dies ille futurus est terribilis, soliq; iustitię deputatus, Beatus Paulus sanctus, & iustus erat, tamen in hæc uerba pro- I.Co 4.
rumpit : Nihil mihi conoscius sum: Ratio est, quia qui me iudicat Dominus est: quē decipere non potero, etsi uelim. Stat me non inuenire peccatum: si tñ aliq d fuerit, inueniet Deus. Indoctus pictor pictura, q̄ ipse fecit cōtentus est : notissimus aūt fama, educet q̄ plurimos defectus ex eadem pictura, Si ergo in illo die, q a dies iustitiæ est, electi tremūt quid peccatores facient? Vñ & Malac. Et quis poterit cogitare diē Malac.3

aduentus eius? Et quis stabit ad uidendum eum? Horrendum enim erit (ut Paulus inquit) incidere in manus Dei uiuentis. Incidere in manus Dei mortui gaudiũ maximum est. Nam si Deum in cruce pendentem & mortuum uides, inuenies eius manus esse fixas, ita ut te percutere non possit. Sed ualde timẽdum est incidere in manus Dei uiuentis. Omnes, qui in hac uita punientur, incidunt in manus Dei mortui Castigauit me Dominus, & morti non tradidit me. Supplicium huius uitæ si ad supplicium diei iudicij cõparetur & referatur, habet se sicut taurorum rentatio, aut probatio, qui in arenam ducendi sunt: quos duabus fustibus, aut fudib. cœdi tantum permittitur: quando tamen in arenam descenderunt non solum fustibus, sed hastis, gladiis percuti, & traiici integrum est, usque ad crurium sectionem. Huius uitæ supplicia fustes, & uirgæ quædam sunt amoris plenæ, diei autem iudicij lancearum ictus mortiferi erunt. Ligatis manibus & pedibus mittite eam in tenebras exteriores. Ad alligandos Reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis. Nunc soluti pedibus sumus, ut ad Deum gradiamur, manibusque, ut bene operemur: in die uero iudicij, manus, & pedes uincti erunt, ut in infernum in æternum proijciemur, Ideò Ioel Propheta: Conturbentur omnes habitatores terræ: qui uenit dies Domini dies tenebrarum, & caliginis, &c. Lege caput secundum Ioelis prophetæ. Miratur Ioel hunc diem, & meritò: quia si iudicem: & iudicii locum considerauerimus, iure mirabimur. Hoc dicebat Iob, quod scilicet, causis, quas peccator dederit, nec uni respondebit. Si uoluerit contendere mecum, non respondebo unum de mille. Super omnia hæc, quæ cum illa authoritate Esaiæ explicuimus, audi nunc unum scripturæ exemplum. Noe iustus iacuit nudus in tabernaculo suo, sed Cham nunciauit fratribus, quòd patris sui uerenda essent discooperta. Sem autem, & Iaphet cooperuerunt ea. Similiter sicut Cham, in hoc seculo impij peccatores irrident ignominiam, & deiectionem patris sui Christi Domini, quem ut Deum, & patrem habent. Debile, exile, & imbecille, ignominiosumque in Christo, est pauperias eius, humilitas, mortalitas, debilitas, crux, atque passio apud peccatores. Hæc omnia filij huius seculi, & carnales irrident: quibus Euangelica mendicatio est dedecori cruxque Christi ignominiæ, & humilitas stultitiæ: dicunt etiam eos miseros esse, qui propter Christum persequutionem patiuntur. Noe autem, quem irrident dormit. Sic se habere uidetur Christus cum peccatoribus, ac si somno uacaret, eo quod dissimulat omnia hæc tanquam non uidens, nec intelligens, nec sciens. Hoc est illud Esaiæ: Tacui, silui, patiens fui. O quanta Deus sustinet, & nihilominus tacet. Quis dicere ualet, & explicare, quæ Deus suffert? Tot fornicarios homines, adulteros, blasphemos, &c. Sed tacui. Nunquid semper tacebo? Existimatis miseri pecatores, quia nunc dormit, semper dormiturum? Nunquid non uigilabit, qui custodit Israel? Euigilans de somno Noe, cum didicisset, quod fecerat filius suus minor, ait: Maledictus Chanaam, seruus seruorum erit fratribus suis. Vigil nanque, ut Daniel ait, clamauit de cœlo. Succidite arborem. Vigilabit Deus in iudicij die, qui cum sciens sit con uitiorum omnium, irrisionum, ac detractionum, quæ omnia à peccatoribus illi illata fuerunt, quasi parturiens loquetur ille, qui tacebat, silebat, & patiens erat: ut malè diceret Chanaam & semini eius, & benediceret Sem & Iaphet. Itaque sicut Noe filio impio maledixit, quia inhonorauit eum, & benedixit Sem: sic Christus benedictionem mittet super bonos: quia isti cooperuerunt uirilia patris, isti enim honorauerunt paupertatem, humilitatem abiectionem, & crucem Christi: amplexique sunt omnia ista in hac uita, & dilexerunt. Istis dicet; Venite benedicti Patris mei. Impijs aũt. Ite maledicti in ignẽ æternũ. Tunc. n. ille qui dormierat, siluerat, & patiens fuerat, quasi parturiens loquetur aduersus peccatores, maximo clamore dicens; Ite maledicti in ignẽ æternum Discedite illicò a me impij peccatores, Tunc dicent illi: Domine, quandoquidẽ à tuo conspectu proijcis nos, benedictionẽ tamẽ nobis largire, & cum ea dimitte.

Marginalia: Heb. 10; Psa. 117; Mat. 21; Ps. 149; Ioel. 2.; Iob. 9.; Gene. 9; Ps. 125.; Dani. 4.; Mat. 25

mitte. Addidit: Maledicti. Benedictio, erit maledictio. Domine (dicent illi) iam quòd nos cum maledictione dimittis, iube nos in locum quietis abire. Respondet: In ignem. Iam ergo Domine, quòd à tuo conspectu tolli finis cum maledictione, & in ignem coniicis, ne obsecro in æternum, ibi detineri cogas nos, sed sic facere digneris, ut aliquando nostri memineris. Addidit; æternum. Quando ergo domine proiicis nos cum maledictione, & in ignem, ubi in æternum nobis est commorandum, tribue saltem bonam societatē, quæ consuletur nos. Ad quod addit: Qui paratus est diabolo, & angelis eius. Simul cū istis carnificibus, atque tortoribus in æternum futuri estis. Improbi spiritus, & sordidi uobiscum erunt, quorum aspectu, societateque uestri dolores, & cruciatus augeantur. Sed omnes istæ pœnæ, & singula uerba huius maledictionis discutiantur a nobis breuiter.

¶ In primis aduertendum, quòd quanuis resurrectio mortuorum erit (ut sanctus Paulus ait) in ictu oculi: tamen
1.Co.15 hæc disceptatio bonorum, & malorum non erit, nisi in tempore: nam istæ uoces uocales erunt, quæ nisi in tempore fieri nequeunt, non tamen ad singulos hæc uerba dicentur: nam sic immensi temporis spatium requireretur: sed ad chorum malorum totum simul dicit: Ite maledicti, & ad omnes bonos simul dicet; Venite benedicti. Quanuis accusatio, & examinatio, quæ ad conuincendum iniquos, & præmiandum iustos mentaliter solum sit facienda, & omnibus conscientiæ omnium sint manifestæ, sententiæ uerò debent maiestatem iudicis secundum humanam uocem repræsentare. Expende igitur super hæc uerba, quòd in eo, quod ait, ite, ostendit pœnam damni, quæ carentia diuinæ uisionis est, ad quam fuit homo conditus: quæ pœna impiis maior erit omnium malorum. Sic Cain,
Gen. 4. hoc sentiens dixit deo: Ecce proiicis me a facie tua. Sequitur: Omnis qui inuenerit me, occidet me. Idest; Omnia mala me inuenient: & mors ipsa, quæ omnium malorum maximum malum est inueniet me, eo quod a te discedo. Absalon quoque succendit segetes Ioab, cui dixit Absalon: Melius esset mihi mori, quàm faciem Regis non uidere. Vltimum omnium malorum, quod est mors, 2.Re.14
elegit potius, quàm faciem Patris non uidere. Sic damnati omnia mala magis uellent sustinere, quàm a diuina uisione frustrari, ut potius uellent mori, quàm esse sine uisione dei. At cum mori sit impossibile, faciem dei nunquam uidebunt: & mors nunquam inueniet eos. O quàm durum erit discedere a Christo, qui est uita, spes, dulcedo, solatium, solus, & ipsum principium, & finis, in quo omnia. Quid ergo erit nisi mors, desperatio, amaritudo, dolor, infirmitas, & omne malum? Vide hæc tu qui pro breui, & exigua uoluptate tanto te malo astringis, & subiicis, à patriaque cœlesti exul, & extorris sis. Si Apostoli pro illo breui temporis spatio, quo a Christo Iesu fuerunt Ioã. 16.
separati, & ab eius præsentia remoti, tam tristes, & mœsti incedebant, ita ut, cum illis exponeret quæ dixerat, modicum, & iam non uidebitis me, dixit, tristitia implebit cor uestrum, & assimilauit dolorem, quo afficiendi erant domini absentia, dolori maximo parturientis mulieris. Quid erit igitur de te peccator, improbe, & quid senties quando non per modicum, sed in perpetuum separaberis a dei tui conspectu? Si diuus Petrus, cui dixit Christus: Ioã.13.
Si non lauero te, non habebis partem mecum, tam iniquo animo tulit absentiam, & recessum à Deo, ut responderet, non tantum pedes, sed manus, & caput, quid facies, quando a facie dei ita elongatus fueris, ut nulla tibi spes reliqua sit iterum uidendi: &c. Obserua autem quòd sanctis, ut Origenes ait, non solùm dictum Origi.
est, benedicti, sed cum additamento, Pa- ho. 34.
tris mei, dicens: Venite benedicti Patris in Mat.
mei. Malis autem non dixit, ite maledicti Patris mei, sed absolutè dixit, ite maledicti. Cur hoc? Quia benedictionis auctor, & largitor est deus, atque ministrator, non tamen maledictionis. Boni cum dei gratia, & adiutorio uitam meruerunt, & boni facti sunt: & eius benedictio beatos facit: Impii uero ex sua malitia, & iniqua uoluntate mali effecti sunt: nam deus non est auctor multi culpæ, nec maledictionis eorum.

Lege. Maledictionis nanque unusquisque sibi
Augus. est author.&c.
epist.49. ¶ Sed cum Deus sit summe misericors,
qu.4 & cur punit perpetuo peccatum, quod fit
li.21.ci- per instans? Videtur eius misericordiæ
ui.capi. derogare. Quæro a te, qua'e domus tuæ
18.& 29 ignis extinguitur? Quia desunt combu-
& in en stibilia applicanda, quæ si non deessent,
ch.capi. nec ignis finiretur. Ligna in inferno ar-
113. dentia, & quæ animam torquent, est mala cuiusque uoluntas, & desiderium peccandi, hoc autem nunquam extinguitur: quia deest facti dolor, & pœnitentia, ibi enim nemo respicere potest: nam quotquot sunt, semper Deum odio prosequuntur, eosque maxime pœnitet Deum esse: & cum nunquam ista ligna prauæ uoluntatis desint, sic nec deest pœna, nec cul-
Luc.16. pa, cui talis respondet pœna. Et si inferni ignis extingueretur, hoc esset tantum propter diuinam gratiam: quæ illuc nunquam ingredietur, nec hucusque est ingressa. Vnde diuiti auaro, quãuis guttam aquæ petiuit, ea non concessa est: nec conceditur unquam. Supposito ergo in inferno ligna (hoc est, malam uoluntatem) nunquam finienda, itidem aquam gratiæ illuc minime ingressuram: sequitur necessariò pœnam nunquam defuturam. Cum semper in ipsis culpa duret, æquum, & istum est, ut etiam pœna permaneat. Certum est illum, qui ad ultimum iam peruenit finem, gradum reuocare non posse, ut contra eundem met finem agat: & cum finis ultimus damnatorum infernus sit, constat eos operari non posse ad uitæ æternæ consequutionem, & sic peccatum illis nunquam remittitur: quo non remisso, pœnam, quæ peccato respondet, manere necesse est. Peccatores sunt uelut hi, qui chartarum ludo uacant, usque ad dimidium noctis, qui cum iam illi parcere uolunt, non propter desiderii defectum parcunt, sed potius lucernæ, quæ illos illuminabat; si enim usque ad crastinum diem lucerna duraret, & lusores ludo persistunt Peccatores enim nisi naturæ concederent, peccandi desiderium nunquam extinguetur: & cum Deus noster pœnas secundum desideria, sicut, & secundum opera metitus est, sequitur desiderio æterno male operandi deberi æternam pœnam de rigore iustitiæ. Sicut merito præmium, ita culpæ pœna debetur: & cum merito æterno præmium, & merces æterna debeatur, ita culpæ mortali æternæ pœna æterna respondet. Praeterea si filius grauiter patrem offendit, non ne pater illum abdicat: & respublica nonne traditorem in exilium perpetuò mittit, & hoc secundum iustitiam? Itaque sicut illa traditio, & inobedientia, quæ delicta momentanea fuerunt, puniuntur pœna æterna, quia filius in perpetuum abdicatus a patria hæreditate manet, & traditor in exilium missus, sic iuste pro peccato momentaneo peccator æternaliter damnabitur.

¶ Sed, ut concludam, unum poteris hic dubitare. Quomodo tormenta, & mors non destruent, & consument damnatos? Quomodo non morientur, & finientur? Quia constituet Deus quandam legem, & conditionem in corporibus damnatorum, ut possint pati: non autem corrumpi, uel mori. Si quis ungeret se Salamandræ pinguedine, metiri posset pedibus ardẽtem massam absque ulla adustione. Et piscis aceto conditus decoquitur absque eo, quod emolliatur, & diuidatur, ita ut integer exeat: quia acetũ durũ reddit, & ad frigẽdum aptum. Si piscis iste sensum haberet, non dubium quin hoc modo plus pateretur, & absque emollitione. Et si circa res istas, quæ parui momẽti sunt tantũ possunt homines: plus poterit Deus circa maiores qui ut diximus talem dispositionem in corporibus damnatorum collocat, qua semper possint manere absque ulla corruptione. Desidera Apo. 6.
bunt enim mori, & mors fugiet ab eis. Et
in Psalmo: Mors depascet eos. Non dicit, Psal.48.
quod interficiet, sed quod depascet: nam ouis, quando pascitur, scindit herbam, & radicem dimittit, quæ mors geminat, & pullulat. Sic cum mors pascat malos: cõtinuo morientes, nunquam morientur. Sed hæc suffecerint: ut ergo ad literam Euangelii redeamus, postquam Christus discipulis dixit auctoritatem, & maiestatem, qua erat uenturus, mundumque iudicaturus, conuertit se ad Apostolos, qui hæc audientes tristes erãt, & consolans eos dicit;

His

[His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita uestra, quia appropinquat redemptio uestra.] Considera Christi bonitatem, & clementiam: qui cum peccatoribus minetur terrores, pœnas & iudicia: iustos tamen consolatur. O Christe quanta est, & quàm immensa tuæ pietatis magnitudo: qui inter præconia tuæ iustitiæ, non es oblitus misericordiam.

Esa. 42. Sic Esaias. Hi leuabunt uocem suam, atque laudabunt. Porrò in hoc, quod dicit, leuate capita uestra, significatus eos humilia, soloque fixa habere. Qui submissis oculis respiciunt seipsos, & quæ iuxta se sunt respiciunt, & quæ deorsum. Hi sunt

Psal. 16 quibus Dauid ait; Oculos suos statuerũt declinare in terram. Sic seipsos intuentur, quòd dei amorem obliuiscuntur, & creaturas ipsas diligunt cum dei iniuria; qui autem uultus tollunt, cœlum intuentur: de quibus dicit Dauid: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxiliũ

Ps. 120. mihi. Et iterũ: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum. Canis

Ps. 122. quando dominus ad mensam sedet, illũ respicit: si tamen dominus aliquod mittit os, ad ipsum canis se conuertit, ut rodat; quo roso, iterum ad herum reuertitur. Sic deus bona huius seculi dedit nobis, ut ad ipsum conuertamur. Quid tu homo uidere potes iuxta te, aut subtus te: uel in te? Mitte uisum istarum rerum caducarum, in altumque tolle, & in diem iustũ iudicii respice: in quo mali æterna pęna afficientur, & boni præmio. Quando aliquẽ abiectum uidemus, & omni auxilio destitutum, eique aliquid præter sententiam euenisse, de ipso dicere solemus, nunquã leuabit caput. Boni in hac uita humiles capite incedunt, confusa facie, & persequuti. Vsquequo Domine hæc durabit abiectio, persequutio, & explosio? Mundus existimat eos nunquam erecturos caput. Sed in die iudicii erigent, & illis deus dicet: Leuate capita uestra. Soli iusti in illo die leuabunt. Mali in hoc seculo læti, atque erecti maximè ambulant, & ab omnibus ad sidera usque extolluntur: tunc autem erunt summisso capite, abiecti, &

Psal. 1. humiles. Ideo Dauid in Psalmo de peccatoribus ait; Non resurgent impij in iudicio. Propter quos ergo iudicium erit, nisi propter malos, si mali in iudicio non resurgent? Ita est. Dauid solum dicit, quòd non erigent, nec tollent caput. Soli boni, & iusti tollent sic, quòd iterum non humiliabunt. Boni ergo modicum sustinete, nam etsi in hac uita, sitis abiecti, tempus ueniet, quando capita uestra leuetis: & hæc abiectio causa erit exaltationis uestræ. In Christo capite nostro exaltationis eius causa fuit propria deiectio, secundum illud Apostoli: Factus est obediens, usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod exaltauit illum deus, & dedit illi nomen, &c. Sic se res habet in Christi membris, qui iusti sunt, deiectioni exaltatio respondet. Quàm bene Dauid hunc loquendi modum nouerat, quãdo Semei illum irridebat, maledictionibusque conuitiabatur, quem cum famulus Dauid interficere uellet, Dauid dixit: Dimitte illum, ut maledicat. Quare o Rex? Si forte respiciat Dominus afflictionem meã, & raddat mihi dominus benedictionem pro maledictione. Nemo illi noceat, hoc enim surget in meam exaltationem. Iste me leuare faciet caput. Et ita idem Dauid ait nomine iustorum omnium: Lętati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti: annis, quibus uidimus mala. Hoc idem testatur diuina Sapientia, quòd scilicet impii mirantes bonum statum iustorum dicent; Hi sunt quos aliquãdo habuimus in derisum, & similitudinem improperii, nos insensati uitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios dei. Cum abiectos, atque contemptos uidebamus, existimabamus nunquam ad optatam metam peruenturos: sed uidete modo quantum supereminẽt, & extolluntur, contentique uiuant. Hanc nobis spem tribuit diuus Ioannes in sua canonica dicens; Charissimi nunc filii dei sumus, sed nondum apparuit, qui erimus, quando autem apparuerit, similes ei erimus. Tristitia nostra uertetur in gaudium, labores in quietem, depositio in celsitudinem. Sic in Exodo habetur, quòd sub pedibus dei erat sicut opus lateris saphiri. Premebantur filii Israel

Phil. 2. 2. Re. 16 Psal. 89. Sapiẽ. 5 1. Ioã. 3 Exo. 24

operibus duris luti, & lateris: postea uerò lateres, quibus anxiè premebantur, pretiosos uident splendore sub pedibus Dei. Vt discas quòd sudores, labores, & quæcunque mala propter Deum perpessa, luctuosa, lateritia, & immunda uidentur tibi, & his qui terrena sapiunt: sed apud deum pretiosi lapides sunt, quibus sedes eius decoratur. Putabant insani peccatores uitam illorum ignobilem, & infœlicem: sed illi in pace sunt, & lutum laboris illorum in saphirum uersum est, & margaritam. Cuncta opera abiectionis humilitatis, uilia, inutilia, & penè nullius momenti esse uidentur: sed nihil apud deum æstimabilius, & pretiosius. Et non tantum sicut saphiri opus, sed sicut corpus cœli in munditia: ait scriptura, quòd erant illi lateres. Quid quæso luto immundius, & latere? Quid uerò mundius, & pulchrius cœlo? Non sat fuit domino lateres terrenos in saphirum murasse cœlestem: nisi etiam in cœlum lutum mutet. Nec in quodtunque cœlum, sed in mundissimum. O beata uilitas humilitatis se propter deum: quæ in cœlestem munditiam tam facilè commutatur. Eius gemitus conuertet deus in cœlestia cantica, lachrymas in uniones, & margaritas, pretii inæstimabilis: nuditatem, & pauperiem in auro in textum, exactumque coccum: tandem deiectionem, atque humilitatem in excelsam gloriam, coronamque cœlestem. Iusti in hoc seculo sunt serui, atque captiui, ut filii Israel quando in Aegypto commorabantur: sed in die iudicii non solum caput erigent, sed redimentur. Ideo hic dixit, appropinquat redemptio uestra. Non enim est redemptio, nisi ubi fuit captiuitas. Cum ergo in fine mundi sit redemptio iustorũ: patet quòd hic mundus est captiuitas eorum, & carcer. Hoc Dauid ait; Conuerte Domine captiuitatem nostram: sicut torrens in austro. Tunc erunt liberi in maxima nobilitate, & pompa constituti: gaudebunt uidentes impios, qui hac uita erecti nimis incedebant, abiectos tam esse: iuxta illud: Lætabitur iustus, cum uiderit uindictam impiorum. Intellige tamen quod lætabitur, quòd ipse euaserit, & quòd impii puniantur: nec ob id sunt uindicatiui. Lætabuntur enim iusti coram Domino: & exultabunt in cubilibus suis. In præsenti seculo cum iusti uirtus lateat, tristis incedit: tunc autem redempti erunt iniuriis, quas modo sustinent, & quibus afficiuntur, eruntque ad maximum honorem euecti. Tunc caput leuabunt, tunc erunt similes imaginis filii dei. Labores, & afflictiones mutabit deus in quietem, maledictiones in benedictiones. Vnde Paulus: Mortui estis: & uita uestra abscondita est cum Christo in deo. Cum autem apparuerit Christus uita uestra: tunc, & uos apparebitis cum ipso in gloria. Modò mortui apparent: quia in mundo sunt: tunc autem in cœlo gloriosi apparebunt. Et ideo ad hanc rem adduxit Dominus quandam similitudinem optimæ arboris, quæ hyemali tempore uirtutem absconditam subtus terram habet, ita ut non appareat: æstatis autem tempore appropinquante, folia, & flores producit. Dixit eis similitudinem.

[Videte ficulneas, & omnes arbores cũ producunt iam ex se fructus, scitis quoniam prope est æstas: Ita & uos cum uideritis hæc fieri scitote, quoniam prope est regnum Dei.]

Hic uirtus iustorum latet, sicut uirtus arborum in hyeme: cum autem uenerit uer alterius uitæ, florebunt iusti in conspectu Dei. Et si modò despecti iudicemini, inutiles, atque perditi: tunc omniũ uestrum uirtus lucescet. In regeneratione cum uenerit filius hominis, sedebitis, & uos, iudicantes duodecim tribus Israel. Nunc pedestres inceditis, tunc uerò sedebitis, tunc florebitis, plaudetis, & leuabitis capita uestra, quamuis modo inutiles prædicemini. Sic Iob: Cunctis diebus, quibus nũc milito, expecto, donec ueniat immutatio mea. Fiet quędã insignis immutatio, ita quòd qui hic florent, tunc siccabuntur, marcidique erunt: & qui modo sicci sunt, tunc in die iudicii florebũt, cõtemplamini captiuum, sentientem redemptorem, & compedum ereptorem, exeuntemq; ab ergastulo. Sic, & uos leuate capita uestra; quia appropinquat redẽptio uestra. Ne autem eis aliquid dubium oriretur circa hæc, quæ dicebat: sed potius in animum inducerent, ut consolarentur, & assumerent uires, addidit dicens:

Amen dico

Marginalia: Psal. 57. — Ps. 149. — Rom. 8. — Colo. 3. — Mat. 19. — Iob. 14.

[Amen dico uobis, quòd non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.] Amen uenit a uerbo Hebræo aina, quod est stabilire & firmare. Et ita amen est stabilitum, & firmum. Itaque cum Romana Ecclesia, pariter ex iudæis, & Græcis conflata sit, oportuit, ut utriusque gentis memoria apud nos perpetuò duraret. Et ideo ipsorum uocabula crebrò ab Ecclesia inculcantur absque ullis interpretationibus. Et ideo non licuit hoc nomen in aliā linguam transferre: sicut nec Alleluia, Kyrieeleison, & Osánna, & si quæ sunt alia. Ad hæc generatio hæc, quæ non est transitura, Ecclesia est, quæ est generatio fidelium. Timebant enim discipuli quòd doctrina, quam Christus dederat, erat momentanea, eo quod multi aduersabantur ei: ipse uero ostendit, quod multum durabit. Quia prius accident omnia, quę dicta sunt supra: iam de euersione Hierusalem, quam de aduentu ad iudicium: quam desinat esse gens, quę Christum colat, & amplectatur doctrinam eius.

Præterea hæc litera, quantum existimo, potius intelligenda est de euersione Hierusalem, quam de die iudicii, licèt præcedens litera intelligatur de aduentu ad iudicium. Et non est inconueniens, ut fiat iste transitus, quia ut supra ostendimus, duabus quæstionibus respondet Christus scilicet, quæstioni de destructione Hierusalem, & quæstioni de suo aduentu, quas qstiones discipuli interrogauerunt. Dixerat prius de signis præcedentibus euersionem Hierusalem, & posteà de signis præcedentibus aduentum ad iudicium; & iam non erat plura de his dicturus. sed quoniam euersio Hierusalem aderat ferè, ideo redit ad dicendum de illa, ut ostēderet, quam breue tempus restabat usque ad illam. Ait ergo, non præteribit generatio hæc. Antequam moriantur omnes, qui nunc uiuunt, euertetur Hierusalem. Et multi, qui nunc uiuunt, uidebunt eam euersam, imo & qui nunc uiuunt, euertent eam: nam Vespasianus qui fuit primus princeps, qui cœpit destruere Judęam, senex erat, quando pugnabat contra Hierusalem, uiuebat, & natus erat, quando hæc Christus dixit, nam dicta sunt quadraginta annis ante euersionem Hierusalem. Et uerum est, quod immediatè præcedentia dicta sunt de suo aduentu, hinc transit ad dicēdum de euersione Hierusalem, quia de illa poterat magis certificari, quam de aduentu ad iudicium, quia illud propinquū erat, & aduentus magis distabat. Præterea iureiurando confirmat illa, quæ hactenus dixerat, tam de euersione Hierosolymorum, quam de mundi consummatione, & de extremo ad iudicium Domini aduentu: ne putarent uanas, & inflatas esse minas. Ideo subdit dicens, [Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non præteribunt.] Id est, facilius est cœlum, & terram corrumpi, quam uerbum meum falsum esse. Cœlum & terra in hoc rerum statu non perseuerabunt, sed mutabuntur, sicut Ioannes ait, in cœlos nouos & in terram nouam. Nihil em̃ stabile, nihil alienum ab omni uanitate, nisi uerbum Dei, apud quem non habet locum, est, & non, sed est, est, & non, nō. Vnde apud prophetam dicit dominus de certitudine & firmitate uerbi sui. Si dissolue re potestis pactum meum cum die irritū, & fœdus meum cum nocte, ut non sit dies & nox tempore suo, ecce pactum meum dissolnetur cum Dauide seruo meo. Discamus hinc uerbo Dei perpetuo inhærere, memores illius prophetæ, Omnis homo mendax. Sed Deus, ut inquit Paulus uerax est. Sciamus uerum esse, quod Christus hic dixit, tam de subuersione Hierusalem, quam de extremo illo iudicio, & sicut subuersa est Hierusalem, sic mundus peribit. Et propterea dixit hæc Christus antequam fiant, ut simus parati. Si domū conduceres, cuius tremerent fundamenta, totaque minaretur ruinam, nonne dares operam ab ea exeundi ante illius occasum? Docet te Deus dicens mundū finiendū esse, omnesq; creaturas perituras, quare ergo domum in cęlis non ædificas? Caue tibi domum ruinā minantem, tectum quę in cœlo ædifica. Non enim habemus hic ciuitatem manentem, sed futuram inquirimus. Habeamus etiam hoc terribile iudicium ante occulos nostros, siue comedam & bibamus, siue quid faciamus aliud. Sonet in nobis illa tuba in auribus,

Apo. 21 Hier. 33 Psa. 115 Rom. 3 Hebr. 3.

1.The.4 scilicet, nostris, quę clamabit. Surgite mortui, uenite ad iudicium. Pereat cœlum & terram, haec autem uerba non decident. Omnes oportet nos præsentari ante tribunal Christi: ut unusquisque reddat rationem de his, quæ gessit in corpore. Summa
2.Cor.5 hominis stultitia est diem iudicij non meminisse; summaque prudentia semper ob oculos ferre rationem Deo uitæ reddendam. Filij seculi hanc uitam memoriæ mandant, iudicium uerò obliuioni. Beatus ille, qui talem se in uita gerit, qualem se in morte uellet. Sed de his satis iam nunc ulteriora uideamus.

Luc.17. [Attendite autem uobis ne grauentur corda uestra in crapula, & ebrietate, & curis huius uitæ.] Dixerat Dominus in superioribus de tempore Noe, & Loth, quòd sedebant, & bibebant, & uxores ducebant, & uenit ignis de cœlo tempore Loth, & pluuia tempore Noe, & perdidit illos. Sic & uos cauete ab ebrietate, & crapula, & curis huius seculi: ne cum dies iudicii aduenerit, inueniat uos Dominus istis rebus deditos, quæ nihil uobis proderunt tunc. Crapula autem, cruda epula est: quando tantum de cibo sumitur, quod naturalis calor non sufficit ad decoctionem eius. Adeò enim grauatur spiritus nimietate cibi, & potus, ut sit quasi sepultus, Vnde Oseas: Memphis sepeliet eos:

Oseæ.9. Hoc est, ex ore uirium homines sepelit: quia quanto corpus impletur, tanto anima minoratur. Qui luxuriatur enim, uiuens mortuus est, sed qui inebriatur, mortuus est, & sepultus, & in nili sepulchro. Non uetat homines Christus comedere, & bibere, siquidem nemo fine hoc agere potest uitam: sed uetat grauare corda onerando stomachum contra uires caloris naturalis. Vitium & excessum uetat Deus. Dic mihi si peritus & sapiens medicus diceret; Attendite ne quis de illius herbæ succo auidius sumat, quòd si fecerit subitus ueniet ei interitus: non dubito quin unusquisque propriæ salutis intuitu, præmouentis medici præcepta seruaret. Nunc uerò animarum, & corporum medicus, simulque Dominus iubet ebrietatem, & crapulæ herbam uitandā: at ui nemo est qui abstineat. Certè multa sunt, quę luxum illū nobis odiosum debebant reddere, etiam si nō subesset exitium animarum, nullumque Dei præceptum de illo esset. Ipsa enim ebrietas dat introitum ad omne malum perpetrandum, & sic est ianua omnium uitiorum. Nam ebrietas aufert usum rationis, quæ dirigit hominem, & ostendit ei quid sit faciendum, quid dimittendum: & præstat occasionem perpetrandi quodlibet malum. Sic Holosernes iacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus: & à muliere occisus est. Et quid miramur de superbissimo, & ethnico Holoserne: cum Loth qui iustus erat & Dei amicus propter ebrietatem commisit incestum cum filiabus propriis? Abstinentia eripuit eum Sodomæ ingenti ciuitatis incendio, & fuit postea incestuosus, quia istam non seruauit uirtutem. Iam uides quomodo ebrietas est causa multorum uitiorū. Si aliqui latrocinandi intuitu domum ingrederentur, qui thecarum seras clausas inuenirēt, puerumque domesticum ibi stantem interrogarent, dicentes; Dic nobis puer ubinam mater tua claues dimisit? Si puer ostenderet, & ipsi caperēt quæ in domo sunt, nōne totius damni causa esset? Siquidem nūmorum areas, & claues ostendit. Puer iste ne fur est, nec est unquam furatus, fuit tamen causa damni illati. Sic cùm hominem occidit ebrius, cum adulterat, uel aliud flagitiū perpetrat, non peccat mortaliter, quia usu caret rationis: tamen in suo fonte peccat inebriās se: quę ebrietas est causa tantorū malorū. Ipsa. n. pacē separat, iuxta illud; Tumultuosa ebrietas secretū manifestat. Et in Prouerbijs habetur. Nullū secretum est ubi regnat ebrietas. Gula enim, & ebrietate peior bestia factus est homo. Transis per flumen equū ducens, eumque potas, qui usque ad sitim extinguendam bibit. Cui etsi posteà habenas porrigas, non iterum bibere coges: nec guttam, etsi totus mundus stimulet. O homines peiores bestijs, quandoquidem bestiæ extra necessitatem bibere nolunt, & sunt homines adeò incontinentes, qui iterum, atque iterum bibunt usque ad uomitum uini & etiam cibi. Caue ergo tu qui homo rationalis & Christianus es, ne tali uitio deditus, usum rationis, per quam a brutis distingueris, amittas,

Iud.13. Gen.19. Pro.20. Pro.31.

tas: & legem Dei transgrediens præuaricator sis diuini præcepti. Sed abstinens esto, ut sic possis Deum contemplari. Daniel ut præstò esset diuinis solatiis recipiendis, tres hebdomadas ieiunauit abstinens se ab esu panis, carnium, & uini potu: quo factum est, ut posteà multas uideret uisiones, & reuelationes Dei. Confusio magna tibi est, cum tã magnus princeps sis, quem Deus paulominus ab Angelis minuit, quòd uino propriæque carni obtemperes, huiusque seculi curis, qui ad cęlum conditus es. Quando nescis horam, in qua te uocabit Deus ne esui, & potui operam naues. [Et superueniat in uos repentina dies illa, tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.] Quando minus putant rapiet illos dominus ad terribile istud tribunal, ut dignam mercedẽ accipiant. Quanuis nõ uideant pericula, in quibus sunt tamẽ extremum illum iudiciique diem fugere non poterunt. De improuiso, ac subito dies illa inuolnet omnes. Hoc est, quod in Ecclesiastico legimus; Nescit homo finem suum; sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo, sic capiuntur iniqui tempore malo. Similitudinem autem hanc de laqueo uenatoris posuit Christus ad significandum diem illum fore repentinũ, sicut hamo capiuntur aues, & animalia de improuiso Et dixit hæc ne erraremus in parabola prima germinantium arborum monstrantium ęstatem: ne scilicet intelligeremus determinatum tempus (puta trium mensium) inter alia signa antecedentia aduentum Christi: quemadmodum determinatum est tempus inter gemmantes arbores, & æstatem. Ad tollendum ergo hunc errorem dicit, quòd superueniet dies ille repentinus non respectũ aliquorum: sed respectu omnium habitantium in terra. Obserua autem, quòd dicit laqueus iste ueniet super in terra sedẽtes. Isti sunt amatores sæculi, qui in terra sedere dicuntur, quia præ patria diligunt eam: nec ita se habent sicut habitatores. Boni enim non fruuntur hoc mundo, sed utuntur eo. Contrarium autem faciunt mali, de quibus diuina sapientia loquitur, quòd impii apud se dicebant; Venite fruamur bonis, quæ sunt: & utamur creatura tanquam in iuuentute, uino pretioso & unguentis, Boni in hoc seculo etiam edunt, ac bibunt. Nam & sancti homines quoque sunt: & ideo quæ necessaria sunt sumunt. Mali autem sicut milites Gedeon præcipites se coniiciunt in aquas ad ex uino uoluptatum, & mũdi uanitatum bibendum. Quando primo Deus mundum condidit, non benedixit quadrupedi animali in terra degenti: sed benedixit auibus, quæ ex auris in terram descendunt, ut cibũ, qui suppetit, sumãt, earumque perpetua habitatio in aere est. Sic tu per auras uolitare debes, sicut auis, ad orationem, & contemplationem, solumque ad solum descendere sumendi necessarii cibi gratiã: reminiscens te peregrinum esse, & aduenam, ad cęlumque tendere mansionem tibi perpetuam. His qui in terra sedentes, & non stantes habitant, quia in uoluptatibus morari uolũt, dicit deus, quod superueniet in eos repentina dies illa, & quod sicut laqueus capiet in terra sedentes. Vnde sanctus Apostolus protestatur. Cum dixerint pax, & securitas, tunc repentiuus eis superueniet interitus. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis: sicut in die honeste ambulemus. Non in comessationibus, & in ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & æmulatione, sed induimini dominum Iesum Christum, & carnis curam non feceritis in desideriis, &c. [Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.] Iubet uigilare, & paratos esse, ut fugiamus mala iudicii uenturi, de quo supra dixerat. Quod uero ait, oĩ tempore, referri põt ad uerbũ uigilate, uel ad participiũ, orãtes: sicut dixerat supra; oportet semper orare, & non deficere. Quod quomodo sit intelligendum, ut semper oremus nõ deficientes ibidem explicauimus. Adiũgit autem hic uigiliam orationi, ut doceat, quòd hæc duo adiungere debemus, & his armis simus induti contra mala futura. Omni ergo tempore opportuno, & quantum id fragilitati humanę extat possibile, uigilare, & orare debemus:

Marginal notes: Dan. 10. — Psal. 18. — Eccle. 9. — Sap. 2. — Iudi. 7. — Gen. 1. — Ro. 13. — 1. The. 5 — Lucæ. 18.

bemus; sicut & passione instante dixit discipulis: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem. Noctis uigilia paratissimū tempus est, & nimis opportunum ad orationem: nam corde quiescente, solitario & libero curis, negotiis occupationibus, & diei strepitibus, illuminatur intellectus ad cognoscendum Deum in oratione. Sic

Ps. 138. Dauid: Nox illuminatio mea in deliciis meis. In animæ deliciis, ac uoluptatibus diuinis adiuuabat me noctis uigilia, in qua plus, quàm die uidebam. Oratio quoque ad euitanda mala futura optimū re-

1. Pet. 5. medium est. Vnde Petrus; Sobrii estote, & uigilate: quia aduersarius uester diabolus, tanquam Leo rugiens circuit quærēs quem deuoret: cui resistite fortes in fide. His armis munierunt se Iudith, & Hester, Ezechias, Iosaphat, & plurimi alii in suis aduersitatibus: & uictores exierunt castrorum inimicorum suorum. Nō solum orare, sed & uigilare præcepit: quia somnus superfluus indecens est homini Christiano, & corpori, ac animæ est nociuus: nam diuturna quies uitiis alimenta ministrat. Scriptura quoque admonet dicens;

Pro. 20. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat. Igitur si uigilauerimus, idest, si semper armati fuerimus contra inuisibiles, & uisibiles hostes nostros, & per deuotam, & piam orationem nos Deo commiserimus, fiet, ut temporalia mala nobis nihil noceant: & æterna timere non sit necesse. Poteris, & stare ante filium hominis, idest, coram supremi iudicis tribunal

Sap. 5. securus: sicut Sapiens ait; Stabunt iusti in magna constantia aduersus eos, qui se angustiauerunt, & qui abstulerunt labores eorum, &c. qui enim quod suum est fideliter agit, & pia Precatione defectus suos à Deo resarciri precatur, dignus est, quòd omnia huius mundi mala fugiat, & in futuro intrepidus ante filium hominis stās coronam perpetuam expectet, Sed de his hactenus: quia ad passionis domini nostri Iesu Christi expositionem properamus.

Erat autem diebus docens in templo, noctibus uerò exiens morabatur in monte, qui uocatur Oliueti.] Respice pœnitentem uitam, & labores domini. Toto die prædicat, & miracula edit: nocte autē, quando ei quiescendum erat à præterito diei labore in blando lecto, & molli, in montem uadit oraturus. Aspice qualiter doctor iste maximus, quæ prædicat, facit, Hortatus fuerat nos, ut uigiles essemus in orationibus: & ipse est in monte orans per totam noctem. Tota Christi uita quidam labor fuit, sicut ipse dixit per os Dauid; Labor est ante me, donec Psal. 72 intrē in sanctuarium tuum domine. Tota illius uita fuit quædam crux acerba, ut tibi æternam uitam largiretur. Hæc maxima confusio est his, qui se nomine Christiano magnificantes, se uoluptatibus, & deliciis dedunt in mollibus lectis iacent, etiam usque ad meridiem. Præterea respice, Christus quàm benè tempus terit, diemque, & noctem consumit in tuo obsequio. O quanto conatu Deo inseruire deberemus, qui tanto feruore nostris seruimus commodis: Hoc uitæ exemplū domini nostri taxat maximè delicias hominum, & ignauiam, qua ei seruimus, Die docebat in templo, nocte uerò in mōtibus moratur, nimirum orationibus uacans, sicut & alibi scribit de eo noster Lu- Luc. 9. cas. Exijt IESVS in montem orare, & erat pernoctans in oratione. Multi uigilant & nunc die, noctuque: quibus certè melius esse, ut dormirent. Vigilant enim non Christo, sed Satanæ: non ut animæ prosint, sed ut hanc citius perdant. Non sic isti, de quibus subditur: [Et omnis populus, mane ibat ad eum in templo audire eum.] Quia re uera non solum delectabile erat audire Dei sapientiam, uerbum patris æterni, unigenitum Dei, Deum uerum incarnatum, in persona propria prædicantem, propter doctrinæ suæ profunditatem, saluberrimam authoritatem, & propter suæ eloquentiæ grauissimam uenustatem, sed & propter præclara, ac copiosa miracula eius prædicationem comprobantia. Rectè populus hic Iudaicus agit, qui non plus æquo indulget somno, nec medium usque in diē stetit, sicut modo contingere uidemus: uacant enim somno usque ad dimidium diei, quo transacto tem sacram facientē quærunt, annus uerò labitur illis nulla audita concione, consumunt maiorem noctis partem in ludis, & epulis, postea defessi mundi, & carnis obsequio propè

diluculum

diluculum iacent, è somnoque suscitantur circa meridiem magis ad exemplar ethnicorum, quàm Christianorum, hominumque spiritualium. Duo sunt hic obseruanda. Primum feruor huius gentis, & conatus: siquidem tanto calore, spiritu, cura Christum sequebantur, & mox mane diluculabant ad eius doctrinam audiendam. Disce ex hoc loco horum exemplo mane surgere: & audi Salomonem di-
Prou.6. centem: Vsquequo piger dormis, & quando consurges de somno tuo? Et rursus. Si
Pro.26. cut ostium uertitur in cardine: sic piger in lectulo suo. O quàm multa negligũt bona, & quàm damnabiliter tempus suũ expendunt somnolenti, pigri, & qui serò in uitiis, & deliciis uigilias protrahunt: propter quod tardè surgunt. Non est hęc recta uia salutis, nec conuersatio pęnitentialis, nec cordis custodia: nec coram Deo
Esa.5. diligentia uera. Secundum, quod hic obseruandum esse censeo, est, quod non surgunt mane, ut propheta dicit, ad ebrietates sectandas, aut ad aliquid simile: sed ad audiendum uerbum Dei. Sic multi mane surgunt, sed ad comedendum, & bibendum, uel decipiendum proximum, fraudesve faciendas: nec bene dies appropinquauit, quando iam certant, & clamant, de quibus agunt, ut homines insipientes. Et quod prius faciunt statim, quod surgunt, est mulierem, filios, & domesticos obiurgare. Non sic isti, qui non solùm mane surgunt, sed etiam surgunt, ut audiant uerbum Dei: iuxta illud Saluatoris;
Primum quærite regnum Dei: & hæc om Matt.6.
nia adiicientur uobis. Vtinam sic Deo uigilemus orationibus instantes, & uigiliis, ut securi ueniente Iesu iudice ei obuiam exeamus intrepidi: ut perpetuo cũ ipso in in æterna beatitudine maneamus Amen.

PRAE-

PRAEFATIO
IN DOM. PASSIONEM SECVNDVM LVCAM.

Hoc enim sentite in uobis, quod & in Christo Iesu. Philippen. 2.

HOC testatur Apostolus cupiens admodum in cordibus fidelium radicare assiduam lamentandæ, ac flebilis passionis unigeniti filij Dei memoriam: sicque animis nostris figere, ut ab eis nunquam aboleretur. Non dixit contemplemini, nec intelligatis: sed sentiatis uolo. Habere Christi passionis considerationē, quæ uiua sensibilitate doloris, & spiritu fit. Passionem hanc iniquus, & peccator cogitat, & intelligit, corde autem non sentit: propter quod nec lachrymis ueris, seu uiuis deflet, & inde est, quòd diu in peccatis moratur. Quod ergo sentiendum nobis est Christum infinitum, æternum, immensum, cœlique & terræ creatorem semetipsum humiliasse obedientē factum usque ad mortem, mortem autem crucis. Quod cum ita sit, æquum & iustū est sentiamus, compatiamurque in his, quæ ipse pro nobis passus est. Et in huius monitu, & exhortatione, cum sitres, quam ab oculis abigendam non eruditus, & doctus censebit, carpit Apostolus incuriam, & negligentiam nostram: siquidem tam insensibiles, & bestijs similes sumus, ut rem tam sensu dignam non sentiamus. Quando de aliquo, quod sentiendum est nos monent, ex duplici potest oriri causa, uel quia illud in se adeò paruum est, ut attentis auribus, & arrectis egeat, ut sentiri possit, uel quia sensus adeò hebes est, quòd quamuis abiecta res magna sit, indiget tamen suscitante aliquo, quo reuiuiscat, ut attendere possit. Non mirum si in pede lenticula lædaris, quòd non sentias: si tamen in capite læsus lapide, adhuc non sentias incutiosus maximè iudicaberis. Videamus ergo, num Christi passio sentiri non possit, quia parua res, uel quia sensus nostri adeo hebetes, & ignaui sunt, ut id attingere nō possint. Certum est primū locum non habere, quia Christi passione nihil insignius, præclarius, & excellentius fuit in uniuerso: nec ubi magis magnitudo diuinæ potentiæ, & uirtutis ostendi potuit. Et si diuina uirtus in creaturis conspicitur, & relucet, non tamen in omnibus etiam simul sumptis ita intuetur, sicut in sola Christi passione, quia in mundi creatione, & eius conseruatione deus nullam inuenit resistentiam, seu reluctantiam: quam nec inueniret etiam si infinitos creasset mundos: inuenit tamen maximam in hominis cōuersione, sicut Iudęis Stephanus dixit: Vos Spiritui sancto resistitis. Act 7. Propter quod in redemptione hominis per Christi passionem magis suam uirtutem deus ostendit, quàm in eiusdē, & etiam totius mundi creatione. Hoc uidebimus, si contemplemur deum hominē lapsum redemisse, eique salutem in Christo crucifixo, paupere, humili, contempto, mundi uiribus destituto, fallaciis, atque humanis artibus carente, contulisse. Et non solum in his, sed etiam cum facie cōfusus esset, in crimineque adductus ab omnibus hominibus, cum ipsi uariis, & magnis essent irretiti, atque implicati uitijs, & peccatis, uoluit in ipso, & per ipsum

Deus

Deus tot eripere malis hominē, & à profundo inferni deducere unicus ipsius naturam. Quod totum factum est mundo suis diuitibus, honoribus, & uoluptatibus, dæmone, fallacijs, & cauillationibus, humana sapientia, atque prudentia sua calliditate, & uersutia, sensualitate, delitijs suis, & propria uoluntate iniquis, & malis inclinationibus reluctantibus. Non ne ergo tibi uidetur Deus suam immensam, & omnipotentem uirtutem optimo, & singulari modo extra totum cursum ordinariū ostendisse? maximè igitur Christi passio ob suam magnitudinem sentiri debet: & sic tota sensit mundi huius machina. Senserunt cœli, cum obscurati sunt, Sol, & Luna, quando eclipsati sunt, terra cum tremuit, cumque petræ scissæ sunt, & uelum templi in duas scissum partes à summo usque deorsum, sepulchra mortuorum aperta fuerunt, &c. Vide ergo an es hac parte sit necessarium hortari nos, ut sentiamus Christi domini nostri passionem. Reliquum erit defectum nobis inesse: quia ignaui nimis, & incuriosi sumus, atque duri corde, adeò, ut quod totus mūdus sensit nos minimè sentiamus. Omnes creaturæ in Christi morte compa-

2.Ma 4. tiuntur, solus miser homo, pro quo Christus moritur, compati dedignatur. Andronicus datis dextris iureiurando sanctum sacerdotem Oniam peremit, quòd cū ad Antiochi, aures peruenisset, cum Rex gentilis, & idololatra esset, molestè tulit, & indignatus est, & lachymasq; fudit ad misericordiam flexus propter Oniam defunctum. O popule Christiane, quam optimus tibi excitator est iste. Quid facis, cur lachrymis parcis, mortem sanctissimi, & summi sacerdotis Christi Redemptoris tui recordatus. Quare non è somno te excitas, ut te depiles, capillosq; uellas, &

2.Re.1. clamoribus ad cœlū ductis eum deijcias? Mors illius, à quo magnis est aliquis affectus muneribus, maximè sentiri solet. His Dauid conabatur filias Hierusalem ad planctum flectere propter Saulis mortem dicens; Filiæ Israel flete super Saul, qui uestiebat uos coccino in delicijs, qui præbebat ornamenta aurea cultui uestro. O munera, & dona Saulis, quàm exigua, & parui momenti estis, simul posita cū his, q̄ Christus mundo contulit. Ideò mortem nostri ueri Saulis sentire, & flere debemus: siquidē creauit: redemit, & alit nos. Sentite ergo quę Christus pro uobis passus est doloris sensilitate, quæ animā ipsam attingat, insolubili nexu eius cū corde: sentite etiam in uisceribus eius ignominias, dolores, labores, angustias, tristéq; & deflebilem mortem. Si cruciatus, & tormenta Redēptoris tui, uis exactè sentire, ut sentiri debent, existima, & considera omnia esse p̄p tua scelera perpessa: nam quamuis nullus alius in mundo esset p̄ter te peccator, omnia, quæ sustinere uoluit pro, genere humano redimendo, pro te sustinuisset utiq;. Propter quod supplex ueniam à domino exorare teneris: quando audes ante diuinum eius conspectū apparere, cū ei in causa sis tot cruciatuū. Ionas laboris nautarum, quem ob suam causam patiebantur, misertus est, & dixit; Mittite me in mare, quia propter me hæc tempestas orta est. Quare ergo tu tēpestatem, quam dominus patitur nō sentis: siquidem propter te orta est? Mitti debes in mare amarum tribulationum, ut domini tui sublenes pœnam Sicut quando delinquis eum iterum crucifigis, uul- Ionæ.1.
neraque innouas: ita quando resipiscis pœnitentiam agens, sentis, deflesque eius passionem: de nouo ungis, atq; linis pretioso unguēto illius uulnera. ¶ Sustinuit itaque Christus ingenteis dolores corporales, spirituales, propter dehonorationes, infamias, iniquas, falsas accusationes, & contemptus, quibus sunt Christū prosequuti. Passus est in loco uilissimo, nefandissimo, in die Paschatis, & coram ingenti hominum multitudine, mortemque maximæ infamiæ, & dedecoris omnibusque uiliorem. Passus etiam ab omni hominum statu, nam mulieres, homines, Iudæi, Gentiles, Domini, Principes, Sacerdotes, & uulgi gens ad eius mortem conuenerunt, eique adfuerunt. Passus est a secularibus, Deo dicatis, Pharisæis scilicet: & à domesticis, siquidem unus eorum negauit, & alter uendidit. Ab omnibus enim fuit Iesus Christus uexatus, & derisus. Planè animo meo illud insedit, dæmones per totam Christi uitam eum diligentissimè inuesti-

inuestigasse, cumque eum uidissent tam insigni sanctitate pollentem, in passione eius totam armasse inferni ferocitatem, totam inferorum rabiē instigasse, ut quibus artibus, quibus machinis possent, sanctitatis, quam in Christo uidebant, arcem expugnarent, ut uel ad iracundiam, uel tantillam illum prouocarent. Quis enim credat tantam in hominibus inueniri crudelitatem, ut contra innocentem sic sæuisent? Nō erat hæc impietas humana, sed dæmoniorum. Totius ergo inferni erat illa sæuitia, & crudelitas. Sed non demonstrat hic miracula consueta? Grande miraculum profecto, est, quod tanta in humana carne splendeat patientia: ut nec minimum in maximis, & summis opprobrijs commoueatur. Quis enim mortaliū tam sereno, tam tranquillo, tam immoto fuit pectore, ut tam furentibus procellis, tam nefandis furijs agitatus, tam quietus ipse, & tam placidus perseueraret? Totus infernus, tota synagoga, summo nixu, summa ui quatit, percutit, impellit, & proruit in Christum, ipse uerò adeò pacatus perstat, ac si nihil illi truculenti niterentur. An non hoc miraculum est? an non hæc patientia diuina potius, quā humana? Gaudet igitur Deus eius patientiæ expectator, admirantur Angeli, stupent dæmones, attoniti lassati cessant Iudæi, & exemplum ad similia ferenda Christianis exhibetur. Ne imparem Deo gratiam referamus pro doloribus, quos propter nos ferre dignatus est. Et si saluatorem tantum angit nos ingratos, & beneficiorum in nos collatorum immemores uidere, sentiamus aliquid ex nimio, quo ipse sensit, & passus est propter nos. Omnia enim membra corporis, languente capite dolent, & nos si membra Christi sumus, non possumus non dolere, ipso dolente, non possumus non compati ipso patiente. Maximè cum non pro se, sed pro nostra salute patitur, quicquid patitur. Si ergo non uicem eius dolemus, signum est, quòd membra eius non sumus, nec de spiritu eius uegetamur. Cogitet unusquisque. Si ego fecissem malum, propter quod pater meus occisus esset, nonne pro morte eius merito dolerem? Et si non dolerem, simili morte dignus essem? Verùm iam malū feci ego, propter quod non solum pater meus, sed Deus meus occisus est. Quomodo ergo non dolebo? Omnis anima (dicit dominus) quæ afflicta non fuerit die hac; peribit de populo meo. Leo. 23
Si enim lapides commoti sunt, & suum dolorem propria fractione mōstrarunt, si terra conceptum dolorem ferre non ualens tremore manifestauit, si sol luctum suum radiorum amissione hominibus ostendit, cur homo duriora habet uiscera saxo? In morte enim Christi, sicut saxa scindebantur, ita piè credi potest, quod arbores uirore deposito, marcida folia demittebant. Aues uolatus suos amittebāt, animalia non pascebant, pisces natare fastidiebant, flumina grauatè, & uelut dolenter fluebant, nihilque erat, quod, ut poterat, dolorem interiorem exterius nō manifestaret. Omnes creaturæ eum, qui ex nihilo eas fecerat, lamentabantur. Omnes prædicant lamentum, & inuitant, ut Christo compatiaris, qui tecum compatiens mori pro te uoluit. ¶Consideremus ergo Christum redemptorem nostrum in cruce pendentem, omnibus destitutū; patientem incredibiles cruciatus in corpore, & anima, soluentem debitum pro peccatis nostris, extensas habentem ulnas ad recipiendum, & amplectendum nos, latus eius perforatum, ut ibi in corde, & uisceribus peccatores recondat, & caput inclinantem, ut quærelas, & preces fusas a nobis audiat. Et si moritur tam feruenti calore charitatis, & uestes proprias sustinere non ualens in cruce extet nudus, accedamus ad eum, ploremus corā eo, qui fecit nos, ut lachrymis, & gemitibus iuxta Psal. 94
crucem fusis, mereamur passionis fructū consequi, qui est peccatorum remissio, & postea cum Christo in cœlo resurrectionis eius gloria fruamur. Amen.

CAPVT XXII.

Propinquabat autē dies festus azymorum, qui dicitur Pascha. Et quęrebant principes sacerdotum, & scribæ, quomodo Iesum dolo tenerēt, & occiderent. Iam tempus appropinquabat, in quo Deus sua in-
Exo.12. finita misericordia decreuerat ab Aegypto nos eripere, atque à tyrannide & crudeli dęmonis principis tenebrarum seruitute educere sanguine immaculati agni Christi filii sui unigeniti. Iam tempus appropinquabat, ubi postquam Deus misit
Gal. 4. filium suum natum ex muliere, factū sub
Mat.21. lege, ut redimeret eos, qui sub lege erant
Dan.13 sanguine suo. Iam agricolæ incipiūt dicere; Hic est hæres, uenite occidamus eum. Egressa est enī iniq̃tas, à senioribus Israel qui uidebantur regere populum: Principes nanq; sacerdotū, & scribæ simul cum pharisæis odio contra Christum concepto ob præclara ipsius miracula, & cōstātem doctrinam, populum ab eo auertere studuerunt: & tandem uitam, & memo-
Hier.11 riam ipsius à terra cogitauerunt delere dicentes; Eradamus eum de terra uiuentiū: & nomen eius non memoretur amplius. Plus certè temeritatis fuit in hoc hominū genere, quàm in Satana. Hic enim sæpe confessus est Christum esse filiū dei, eiusq; potestatem timuit: & præcipienti obediuit. Nunquam ausus fuit mittere manū suam in Christum dominum, nec in deserto, nec in mōte, nec in pinnaculo. Sed isti principes sacerdotum, & scribæ peiores effecti patre suo diabolo; die, nōctuq; insidiantur, & apertè calumniantur, & nolunt eum de medio tollere. Non sunt Christi hostes Gentiles, sed Iudæi: & non uulgares, & qualescunque Iudæi, sed sacerdotum principes, & scribæ. Illi quidē, qui quotidie ex sacris scripturis populo Iudæorum uenturum Messiam commendare solebant. Isti quærebant quomodo Iesum interficerent. Quem iure accusare
Mat.26. nō poterant, dolo uolebant eum tenere, ut inquit Matthæus, & occidere. Tales sacerdotes, & scribæ apud hoc seculum inuenire est: qui innocentes opprimunt, & blasphemos defendunt. De his Esaias:
Principes tui infideles, socij furum, omnes Esaia.1.
diligunt munera, & sequuntur retributiones. Sed qua de causa illum occidere uolunt? Quibusve improbe, aut impiè factis commeruit? Audiamus ipsum loquentem. Multa opera bona ostendi uo-
bis, propter quod horum me lapidatis? Io.10.
Et iterum: quis ex uobis, arguet me de Ioan.8.
peccato? innocentem ergo nocentissi- Gen.4.
mi interficere quærunt. Sed hic factum Gen.9.
est piorum, & hic genus est impiorum. Gen.27
Abel occisus est à Cain uterino fratre Gen.31
suo. Noe illusus à proprio filio. Ismael 2.Re.16
prosequitur Isaac, Esau, Iacob. Dalida
maritum morti tradit. Absalon sanctis- Iud.16.
simum patrem persequitur: & impiissima & incredula Synagoga sponsum suum diu expectatum morti tradidit. O incredibilis, & dæmonis rabies, nefandaque mortalium peruersitas, Non eos nec Saluatoris innocentia, nec magna, & mirabilia bona, quibus eos erat prosequutus erat, nec timor Dei, nec sanctissimus dies Paschę, & religio tantę festiuitatis illos vn-
quam mouere potuerunt, ut ab incepto Mat.10
desisterent. Non impedit eos gehennæ timor, nec diuina lex. Sed quid?

[Timebant uerò plebem.] Et cur non potius carnificem suum dæmonem? Imò cur non eum, qui potestatem habet corpus simul, & animam mittere in gehen-
nam? Qui timet Deum (inquit sapiens) Eccl.13.
faciet bona. Sed quoniam principes sacerdotum, & scribę omnem Dei timorem ex corde excusserant, nō est mirum, quòd plebem timeant. Non timent dominum, qui potens est iugulare, condemnare, de medio tollere, in æternosque cruciatus conijcere: & timent populum adeò timore incussi semper peccatores incedunt, ut
de illis sapiēs dixerit: Fugit impius nemi- Pro.28.
ne persequente: iustus autem quasi leo confidens, absq; terrore erit. Qui Deum non timet, necesse est, ut omnia timeat.

¶ Plebem timebant, & profectò non plebs, sed qui passurus erat, impediebat il-
lorum conatus. Ipse enim potestatem ha-
bebat ponendi animam suam, & iterum Ioan.10
sumendi eam. Ingens certè fuit istorum facinorosorū, ac pessimorum hominum malitia

malitia aduersum Christum. Sed maior multo proculdubio fuit patiẽtia, qua mũdi saluator se gessit in tot ærumnis, blasphemiis, & persequutionibus constitutus. Nonne posset terram crepare cogere, ac omnes statim deglutire, corporeque, & anima uiuis desilire ad inferos? Nonne posset in nihilum uertere? Sed mansuetissimus agnus coram tondente se exhibuit, & non aperuit os suum.

Ioã.10.

Esa.53.

¶Tu ergo si iniuriam pateris ab his, qui tibi multas deberent gratias agere, patienter fer: in propriamque tuam mentẽ ueniat, quàm inique ab impiissimis hominibus Saluator tuus fuerit tractatus, in quos ingentes beneficiorum thesauros contulerat. Sequitur in litera.

[Intrauit autem Satanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim, & loquutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis]

Intrauit diabolus in Iudam, hoc est in mentem, seu animam eius, non ei essentialiter illabendo, quia solus deus creator & immensus essentiis rerum illabitur, qui omnia implet, penetrat, & excedit: sed intrauit per effectum suggerendo Christi uenditionem. Nec hac uice solum intrauit hoc modo in eum, sed & antea sæpè, ut pote quotiescunque illum ad mortale induxit peccatum. Vnde apud Ioannẽ legitur: Et cœna facta cum diabolus iam misisset in cor Iudæ, &c. Aduerte qualiter inimicus Satanas uires assumit, ut quod deus in nobis, ipse operetur: nã sicut deus iusti animæ illabitur, in cordeque conclu ditur: ita dæmon accuratè in eam intrare, atque in corde recipi tentat. Quando deus in aliqua resider anima, facit, ne rei, quæ deus non sit, pateat aditus, & cuicunque rei quæ deum sapit, pandatur. Sic Anna illa sanctissima mater Samuelis ait, Dilatatum est cor meũ in domino, dilatatũ cor meum in deo meo. E contra quando diabolus in anima moratur, cuius rei mũdi patet, deo autem clauditur. Quodlibet offendiculum est illi occasio casus: quia dæmoni tradidit cor, quandoquidẽ quid tam deo, atque rationi absonum, quàm Christum Iesum, qui eos tot affecerat bonis, uendere? Non ait, ut uenderet, sed ut

Ioã.13

Mat.20

Mar.10

traderet: quod idem est, quod traditione uendere. Si animis mutaret Christum, ipse huius mercis pretium factus est: nam uenit ad dandam animam suam redemptionem pro multis, sed iniquus pecuniis mutat. Itaque hunc intrauit diabolus uas suũ plenius possidendo, & hoc etiam modo intrat corda eorum, qui eius tentationibus, & suggestionibus consentiunt. Non intrat cogendo, aut necessitando ad culpam, sed suggerendo, & alliciendo ad eã: nos uerò uoluntariè ianuam aperimus præbendo suggestioni diabolicæ consensum. Contra quos Paulus: Nolite locum dare diabolo. Iacobus: Resistite (inquit) diabolo: & fugiet a uobis. Omni ergo piæ cogitationi, affectioni, & suggestioni peruersę fugiter, ac uiriliter reluctemur: Deo, atque eius mandatis, & testimoniis fortiter adhærentes, & quicquid ueritati, ac æquitati contrarium est, respuentes. Eccl. 4. Iaco. 4.

¶Expende autem, quàm optimè dicat Euangelista, quòd abiit: quia a Christo recessit, non solum quidem secundum corpus, sed etiam animam, minimè Christũ esse filium dei confitens, & credens, contulitque se ut infidelis apostata, ad Pharisæos, deum abnegans, non poterat non in manus dæmonis incidere: nam qui Christum deserit, opera iudæ operibum simillima faciet. Egressus est Cain a facie domini, ait scriptura, & statim subdidit: Habitauit profugus in terra. Sic ille de quo in Matthæo: Egressus a facie domini, cœpit suffocare fratrem suũ, ut redderet, quod debebat. Malum enim, & amarum est te reliquisse Deum tuum. Exiens ergo Iudas a Christi cõspectu abiit ubi principes sacerdotum, & scribæ conuenerant: quia sciebat, quòd uolebant eum interficere, & dixit eis. Quid uultis mihi dare: & ego eum uobis tradam? Ac si diceret: Ego gnarus sum cordi uobis inesse huius hominis uitam tollere, populique metu nõ audere eum adoriri. Ne timearis: ego eum uobis tradam: ita ut sine strepitu possitis in eum manus coniicere. Iudas proculdubio mortem Christi accelerauit: nã iam Iudæi timore populi compulsi captionem eius in aliud tempus, post pascha scilicet, differre noluerant. Iniquus tamen, ac traditor in eorum peruersos animos

Gen. 4.

Mat.18

Hiere.2

mos induxerat, ut eum statim tenerent. Vendidit Iudas ueritatem, nam dominus ait; Ego sum uia, ueritas & uita. Et etiam nunc in seculo nostro uendita est ueritas: nam nullibi comparet: licèt naldè sit necessaria ad regimen totius orbis. Nō quis incuset Reges, Prælatos, religiosos: cum ex suis aliquod prodierit monstrum. Duodecim erant in societatem Christi asciti, sed unus illorum traditor fuit. Respice ergo tu quo pacto sanctus Ioseph a fratribus uenditur, illudq; Zachariæ adimpletur: Appenderunt mercedem meam triginta argenteos Et dixit dominus ad me: Proiice illud ad statuariū, &c. Psalmista: Homo pacis meæ, in quo sperabam: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Considera ergo, ò anima mea quanta debeas Deo: siquidē magnus ille dominus, & filius Dei, sicut seruus, & captiuus, uendi non dedignatur: & hoc propter amorem, quo te prosequitur. Iā pro peccato uenibas: & ut te redimeret uoluit ipsemet pro te uendi, ne à te ipsa liceat, plurisq, te facias, ne adeo uili pretio uendaris, quale rerum terrestriū est, siquidem tam ingenti pretio emptus es. Audi Paulum dicentem; Empti estis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore uestro. Gaude ergo Christiane: nam tu solus lucrosus euasisti ex huiusmodi conuentu, atque contractu, Itaque quod Iudas uendidit, & Iudæi emerunt, tu lucratus es. Noster certè est Christus: Iudęorum autem emptorum minimè,

Gen. 37
Zac. 11
Psal. 40
1. Co. 6.

¶ Vide qualis sit effectus auaritiæ: si quando cor hominis occupauerit. Iudas enim ductus auaritia, dominum tradidit. Victus enim cupiditate fœdissima, Satanicumque recipiens consilium neglexit omnem amicitiam, exuit omnem humanitatem, oblitus est omnium beneficiorū: deseruit saluatorem, contulit se ad pessimos Dei inimicos, & Dei filium uendidit auaritia ductus. Hoc debebat omnibus auaris metum incutere, atque terrorem: & auaritiam exosam habere. Hoc propheta clamat; Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Radix enim omnium malorum est cupiditas Benè dicit radix: quia ex ea oriuntur latrocinia, furta, præ-

Ps. 118.
1. Ti. 6.

dationes, odia, usuræ, innumerabilia mendacia fraudes, falsaque iuramenta ementium, & uendentium.

[Et gauisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare, & spopondit] Gauisi sunt principes sacerdotum, & magistratus populi, quod scilicet, iam haberent unum, cuius ope, & auxilio Deum perdere possent. Sic Salomon de impiis ait: Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis Lætantur, inquam, quod non solum sint ipsi impii: sed quod habeant malitiæ suæ complices. Huius generis habet mundus plurimos, qui gratulantur si uiderint numerum malorum augeri. Sed gaudent isti in malitia sua, nos autē in domino gaudeamus: illi gaudēt, quod morti dominum tradunt, sed nos gaudeamus, quod mortem hanc pro nobis uoluntariè subierit: illi in morte Christi eius quærebant interitum, nos in ipsius morte nostram expectamus uitam, & salutem. Gaudent illi eo, ꝙ moritur: sed nos gaudemus, quia resurget. Spopondit autem Iudas, idest promisit, & obligauit se illum tradere eis. O stulta promissio. Quomodo potest se obligare homo tradere filiū Dei? Dæmones contremiscunt ad uocem filij Dei: & hic traditor instinctu dæmonis adductus pollicetur se illum traditurum, sed hęc omnia frustra pollicetur, & conatur, cum nihil aliud agere potuit præter id, ad quod sponte se obtulit Christus. Qui etiam ideo ad mundum hunc uenerat, ut pro iniustis, & peccatoribus sese daret morti: hoc quod iam antea sæpissimè testatus est. Verum ne putes Iudā per iocum tam impium nefas pollicitū, audi quid euangelista dicat: [Et quærebat opportunitatem, ut traderet eum sine turbis.] Vtinā sic opportunitatē boni captarent ad bonum, sicut mali. Cain uolens occidere fratrem Abel eduxit illum in agrū, ut sine testibus, & nō habens, qui illū prohiberet, posset illū interficere. Vxor quoque Phutifar, ut uidit, quod Ioseph esset sine socio aliquo, opportunū elegit tēpus, ut illū moneret ad opus nefandū peragendum. Sciunt enim mali opera sua iniqua in tempore opportuno exercere: & illud tempus quærere, & expectare. Vnde Iob ait; Oculus adulteri obseruat caliginem.

Prou. 2.
Iacob. 2
Gen. 4.
Gen. 39
Iob. 24.

In pœnam peccati hanc Deus ab iniquis experitur ultionem, ut eo loco & tempore mala faciant quibus non sit, qui prohibeat: & sic plurimis laqueis peccatorum illaqueati, demum in inferno demergantur. Nos uerò quæramus tempus opportunum, ut Deo seruiamus, & uirtutibus
Gen. 18 studeamus. Abraham uir misericors, & hospitalitati deditus in meridie erat in hostio tabernaculi sui expectans in hora prandij, an aliquis peregrinus transiret.
Gen. 19 Loth quoque uespere cum uiatores hospitium, & cœnam quærunt in foribus Sodomæ sedebat, ut peregrinos transeuntes in domo sua susciperet. Horum patrũ exemplum discamus & nos opportunitatem capiare, ut proximis subueniamus. Nam sicut Iudas, & impij omnes sciunt tempus furandi, adulterandi, & peccandi: profectò magis consonum est, & ęquũ, ut nos Deo seruiendo tempus opportunum quæramus. Sed ne his satis. [Venit autem dies azymorum, in quo necesse erat occidi pascha.] Venit dies azymorum, hoc est dies ille, in quo non licebat Iudæis, nec etiam alienigenis, qui cum ipsis erant, uesci panibus fermentatis, sed solis azymis: & in qua die necesse erat occidi pascha. Quare erat necesse? quia tanto uerborum pondere à domino per Mosem præceptum fuerat, sicut accipimus ex ipsa lege, sic enim legimus: Mensis iste uobis principium mensium, primus erit in mensibus anni. Loquimini ad uniuersum cętum filiorum Israel, &c. Lege caput
Exo. 12 duodecimum Exod. Igitur necesse erat occidi pascha, hoc est agnum paschalem. Primum quidem Iudaicum, hoc est typicũ, & umbratilem. Sed multò magis, & summè necessarium erat occidi agnum immaculatum, quem ille præfigurabat, hoc est, Christum. Quanto enim maiori opprimebamur iugo, quàm Iudæi in Aegypto; tanto magis necessarium erat nobis, ut agnus noster Iesus Christus immolaretur, & occideretur pro nostra libertate. Illos opprimebat Pharao, sed nos Satanas: & illi in sanguine illius agni liberati sunt à iugo Pharaonis, sed nos Christi sanguine a seruitute, & peccati iugo.

¶ Venit ergo dies azymorum, hoc est, paschalis celebritas: quæ dicitur azymorum, idest, panum non fermentatorum, quia in tota illa solennitate, quæ septem durabat diebus, uescebantur Iudæi azymis panibus. Incipiebat paschalis solennitas in sero feriæ quintæ ad uesperam, in qua Iudæi edebant agnum paschalem cũ azymis panibus. Certum est enim, quòd hoc, quod Lucas dicit, in quo necesse erat occidi pascha, quòd loquitur de feria quinta, in qua agnus paschalis occidebatur. Christus nanque in azymo consecrauit, nam celebrauit cœnam die Iouis, hoc est, luna tertiadecima noctu, quando iam incipiebat quartadecima luna, ut habetur in Leuitico. Quoniam à uespera Leu. 22
in uesperam celebrabant Iudæi sabbata, seu festa sua: & in die quando durabat luna adhuc quartadecima, mortuus est Christus. Et hoc est, quod Ioannes dicit, quod Ioã. 13.
ante diem festum paschæ Christus lauit pedes discipulorum suorum: & idem ait capite decimooctauo, quòd Iudæi nõ introierunt in prætorium Pilati, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha, scilicet die sequenti, ubi pascha accipitur pro cibis paschalibus, in die festo comedendis. Et si obiicias Christum prima die azymorum agnum comedisse paschalem, uerum est: sed prima dies azymorum incipiebat à uespera tertiæ decimæ lunæ, ut diximus. Nec etiam ualet obiectio; Christus quartadecima luna comedit agnum paschalem, & die sequenti passus est, ergo in luna quintadecima passus est. Negatur consequentia: quia, ut diximus, incipiente luna quartadecima cœnauit, quæ nocte præcedenti incipiebat, & sequenti die, id est eadem quartadecima luna adhuc durante, passus est.

¶ Vide autem, quòd pascha idem est, quod saltus, nam uerbum, pasach, significat saltare, & nomen, pasach, saltum: quia nocte, qua eduxit dominus filios Israel de Aegypto occidens primogenita Aegyptiorum, saltauerit domos Israeliticum, nec occiderit ex eis quenquam. Nostri, transitum interpretantur, sed ferè idem est.

¶ Accipitur autem hoc nomen pascha multipliciter: primò accipitur pro agno paschali, ut hic accipit Lucas. Necesse erat

erat occidi pascha: idest agnum. Secundò accipitur pro tota hebdomada Azymorum, seu solennitatis paschalis: sicut in actibus Apostolorum scribitur de Herode, quòd noluit post pascha producere Petrum populo. Tertiò accipitur pro celebritate paschali existente in feria sexta prædicta. Quartò pro hora immolationis,& comestionis agnis paschalis: prout in Marco scriptum est, Erat pascha, & azyma post biduum. Quintò pro quocunque cibo, uel pane, quo uescebantur Iudæi durante festiuitate paschali, sicut in Ioanne legimus. Iudæi non introierunt in prætorium, ut manducarent pascha: idest, azymos panes. Sextò pro figurato agni illius, puta, pro Christo: de quo Paulus ait: Pascha nostrum immolatus est Christus. Septimò pro festiuitate epularū paschalium: unde in secundo libro Paralipomenon, dicitur. Non fuit tale Phase diebus iudicium, quale fecit Iosias. Sed ad contextum.

Act. 12. Mar. 14 Ioā. 19.

2. Pa. 25 [Et misit Petrum, & Ioannem dicens; Euntes parate nobis pascha, ut manducemus. At illi dixerunt; Vbi uis paremus?]

Ostendit in hoc Christus redemptor, noster noluisse contrariari legi: sed potius parere, usque ad uitæ ultimum. Ipse enim ait. Non ueni soluere legem, sed adimplere. Hic pascha pro agno paschali sumitur. Misit autem illos a Bethania, ubi erat in quinta feria, ut præparent agnum paschalem. Binos etiam, sicut mos illi erat, eos mittit, propter mutuæ societatis solatium, & socialis uitæ commendationem. Frater enim, ut inquit Salomon, qui adiuuatur a fratre, quasi ciuitas munita. Sed dices, Quare Petro, & Ioanni instructionem mensæ præcipit, & non potius Iudæ procuratori suo? Quia Iudas iam alia meditabatur, quam parare domino ad diem festum legalia fercula: nam exitium parabat domino suo. Imò ignorans parabat ecclesiæ sanctissimam illam cœnam, quam omnia superiora ueterum sacrificia præfigurabant. Talem item parabat cęnam domino suo, qualem olim Absalon fratri suo Ammon parauerat: in qua ipsum fecerat occidi. Sed in hoc differunt, quia

Matt. 5. Pro. 18. 2. Re. 13

Ammon non omnino iniustè (uitiauerat enim, ac ui oppresserat sororum suam) Christus uerò ab impio Iuda innocentissimè impiorum mactationi oblatus est. Ergo absente Iuda procuratore, Christus Petro, & Ioanni præcipit, ut uadant, & præparent ea, quæ ad manducandum pascha pertinebant. Tu etiam, sicut Petrus, & Ioannes agnum præparauerunt paschalem: ita per actionem studiosam, & contemplationem mysteriorum, beneficiorumque Christi præpara cor tuum ad sacram communionem. Sed cum dicunt, ubi uis ut paremus, de ciuitate non dubitant, sed de domicilio: nam secundum legem non licebat alibi, quàm in eo loco, ubi stabat tabernaculum constitutionis, celebrare pascha. Is locus a temporibus Dauid, & Salomonis erat urbs Hierusalem. Ea uerò lege præfigurabatur uerū agnum tollentem peccata mundi immolandum fore Hierosolymis. Hoc non ignorabant discipuli, ut pote nati, & educati in lege. Quid ergo dicunt interrogantes ubi uis paremus? Hunc sensum habet: Scimus, O bone Iesu tempus instare, quo iussi sumus agnum paschalem manducare: scimus, quòd non alibi nisi Hierosolymis licet hunc festum diem celebrare, scimus etiam, quòd male tecum cōueniat cum Hierosolymitis. Maior pars te odio prosequitur: & si qui sunt tuorum, præ timore non audebunt se tuo nomine dare in periculum: ubi igitur uis paremus? [Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus uobis in ciuitatem occurret uobis homo amphoram aquæ portans, sequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patrifamilias domus. Dicit tibi magister, Vbi est diuersorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem?]

Ioan. 1.

Aperta est hæc historia: nihilominus tamen multis doctrinis, & consolationibus referta. Eliezer seruus Abrahæ occurrit. Rebeccæ amphoram aquæ portanti: quam sequutus, ibidem hospitatus est. Dixit enim: Est apud nos locus spatiosus ad manendum. Sic hic hospes ostendit Apostolis statum, & cœnaculum magnum. Sic etiam & Sauli puellæ, quæ portabant lagenam aquæ, indicauerunt, ubi esset Samuel, & ibi solenne epulum illo die celebrauit.

Gen. 24 1. Re. 9.

brauit. Samaritana quoq; lagenam aquæ baiulans. Christo in Samaria locum parat; ubi Christus panem spiritualem. hoc
Ioan. 4. est animas Samaritanorum dulcissimè comedit. Nunc uerò Christo cœnaturo cum discipulis, & desponsationem cum ecclesia celebraturo, ut Isaac cum Rebecca) &
Cant. 1. sui regni spiritualis primordia initiaturo, ut alter Saul: homo lagenam aquæ portās, locum ubi hæc festa celebrentur, ostendit. Nunc ergo anima mea uade, & interroga tuum dulcissimum sponsum. Indica mihi ubi pascas, ubi cubes in meridie: ne uagari incipiam post gregem sodalium meorum, ut uadam post sensus, & delicias, & uagas meas cogitationes? Hic quiesce, & eius pedes amplectere. Tota enim uita tua est scire ubi dilectus sponsus tuus sit: ubi cubes & teneas eum.

¶ Sed his dimissis nota primò, quàm ingens sit Christi domini penuria, atq; paupertas: siquidem domo, seu uili habitaculo carebat, quod eum capere posset: deerant etiam, quæ opus erant ei ad tantum ministerium conficiendum: & propter hoc discipuli petebant: ubi uis paremus tibi pascha tanquam proprio hospitio carenti. Attentas ergo præbeant aures quibus maxima cura, & studium thesauros congregandi erigendique illustres domos & palatia excelsa. Christum dominum omnium intueantur loco ubi posset cœnare egentem: nec habentem ubi caput reclinare posset, nec nummo ad uictum necessarios. Videant isti, quàm parum a gentibus distant idolorū cultoribus, qui operibus manuum suarum cultum, & honorem deferunt. Nam studio operum
Luc. 9. manuum suarum teneri, uacareque pulcherrimis ædificiis erigendis ad summa fastigia ductis, & thesauris congregandis, quidnam aliud est, nisi cultum lignis, lapidib. argento, & auro exhibere, sicut gentes faciunt?

¶ Expende etiam Christi increatam sapientiam. Naturali enim ratione non poterat scire, quòd occurreret eis homo amphoram aquæ portans: quia futurorum purè contingentium non est determinata præcognitio, nisi diuinitus reuelentur. Christus tamen hoc præsciuit tam per increatam suam scientiam, secundum quòd Deus: quam per creatam scientiam inditam, & per gratiam prophetiæ, quam habebat plenissimè secundum naturam humanam. Non solum ex his uerbis ostenditur, quòd Christus Iesus omnia sciat, sed quòd omnia possit. Ostendit omnia scire, quia nouerat, quis in urbe Hierusalem ambularet, quòd inuenirent discipuli illum hominem. Omnipotentem autem se ostendit, quia nemo iussis illius repugnare ausus fuit: omniumque uoluntates quando, & quo uult impellit. Voluit in his suos docere uerum esse filium Dei scientem omnia, & omnipotentem: etiam si tradatur in manus peccatorum. Hoc deberent maximè Christi discipuli, foueri, & exhortari, ne fidem amitterent, nec post habitam retroirent, quanuis illa nocte capi eum uiderent: considerantes illius sapientiam, & potestatem in hominū corda.

¶ Ad hæc docet hic Christus omnes cultores suos habere uerum timorem Dei. Si enim absens uidet quid in urbe fiat: non ignorat nunc in cęlis, ad patris dexteram sedens, quid in terra fiat. Videt enim sobrios, ebrios, Hydriam & pretiosi uini lagenam baiulantes, quibus pro suo merito unicuique rependet.

¶ Notandum quoque est, quòd Christus quanuis pauper esset, habuit tamen amicos fideles: qui bona sua cum eo communicauerant. Docemur non desperare de cura, & solicitudine fidelissimi patris. Quanuis grauis nos premnt paupertas, si Deum timuerimus, non deseret nos, illius prouidentia excitabit opulentum, & diuitum animos, ut liberali beneficentia nostram subleuent indigentiam, Habebimus enim multa bona (ut Tobias ait) si timuerimus Deum, Sed ad contextum. Tob. 4

Et ipse ostendet uobis cœnaculum magnum stratum, & ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerunt pascha.] Litera hæc nullam habet difficultatem. Ad nostram uerò erunditionem hic notandum, quomodo dominum nihil lateat. Cognouit quomodo paterfamilias esset pariturus suis præceptis: & quòd esset ostensurus eis magnum stratum. Duo hinc discimus

mus. Primum ut domino nostro sine omni cunctatione obicem petemus. Sic enim uir ille statim domino obediuit: & quod Christus praeceperat, adimpleuit. Docemur etiam, ut Deo demus potiora ut iste qui stratum magnum, optimumque dedit Christo, & bene praeparatum. Sic Abel potiora Deo obtulit, & iste optimam do-
Gen. 4. mus suę cellam. Tu etiam da Christo, ac suis pauperibus, & peregrinis meliorem domus tuae partem. Non sicut quiescentes in lectis, & cubiculis aureis, atque ditibus, qui pauperem, ac peregrinum Christi in loco infimo domus, stabulo scilicet hospitari sinunt, atque praecipiunt, temporum iniuriis, gelu, & frigori obnoxium:
Luc. 12 sicut Bethlehemitae fecerunt, quando dominus mundo apparuit: quia cum Maria & Ioseph idoneum hospitium non inuenirent, prae ingenti inopia, qua tenebantur, compulsi sunt in diuersorio manere. O foelices Christiani, in quorum domibus, & aulis, Christus delectatur cum discipulis suis. Multi quidem multa, & magnifica construunt aedificia: sed haec, nec Christo, nec eius amicis patent. Sed haec aliàs. ¶ Aduerte, quòd domus huius patris familias, fuit prope montem Sion, iuxta templum, in qua domo fuit coenacu-
Ioā. 20. lum iam praefatum, in quo Apostoli post
Acto. 2. Christi resurrectionem foribus clausis latebant, usque ad Pentencostem ibiq; Christus in die resurrectionis apparuit, & ibi Spiritussanctus in linguis igneis descēdit super eos. Fuit etiam uir hic discipulus Christi occultus, nobilis, diues, ac potens, adeò, quòd non obstante prohibitione pontificum, spreto timore principalium Iudaeorum ausus fuit Christum, & eius discipulos in domum suam suscipere, atq; post Christi passionem tandiu eius disci-
Ioā. 12 pulos excipere hospitio, quasi Iudaeos non metuens. Habuit namque Christus aliquos discipulos diuites a quibus uoluit refici: nam in Ioanne scriptum est, quòd ex principibus multi crediderunt in eum instante hoc coena. ¶ Igitur appropinquante iam uespera intrauit Iesus ciuitatem, & peruenit ad locum ubi parabatur pascha. Aspice nunc dominum in aliqua parte domus sedentem, & salubria cum discipulis loquentem, interim quòd parauerunt pascha. Vespere autem facto cum parata essent omnia intrauerūt coenaculum dominus Iesus, Apostoli, & etiam alii septuaginta duo discipuli mi-
nores. Omnes lauabunt manus, & affer- Exo. 12.
tur illis agnus paschalis assus, panis Azymus, & lactucae agrestes: nam haec erant necessaria ad esum agni, sicut Moses praeceperat in lege. [cum facta esset hora, discubuit: & duodecim Apostoli cum eo] Quid Euangelista dicit dominum discubuisse: id est sedisse ad mensam: cum lex praecipiat, quòd erecti, & stantes comederent agnum? Dicendum, quòd primò stantes comederunt agnum: deinde sedentes alium, & alios cibos comede-
runt. Et hoc uidetur ita esse, ut Ioannes Ioā. 13
dicit, & coena facta surgit a coena: hoc est, post esum agni pascalis secundum legis caeremoniam; & incipiens coenam paratam, quamuis non finitam: surrexit, & pedes discipulorum lauit: & post lotionem iterum ad mensam sedit, dicens Desiderio desideraui hocce pasca manducare uobiscum: post haec omnia; instituit sanctissimum Eucharistia sacramentum. Diuus Lucas ommittens tractationem agni pascalis, lotionisque pedum, quam Ioannes scribit: procedit ulterius dicens: [Cum facta esset hora, discubuit, & omnes Apostoli cum eo. Pulchrè Christus a figura incępit, ut ad ueritatem perueniat: Legalem agnum prius cōmedit: deinde suam nouam coenam inchoat, seque manducandum suis praebet. Ad illam ueterem coenam requirebatur agnus assus: ad hanc autem nihil nisi panis, & uinum. Pulchrè tamen inter utranque coenam quaedam uerba interposuit: quibus significabat uetus testamentum terminari, & nouum incipere uelle. Aduerte, quòd hic ait Euangelista, quòd duodecim Apostoli sederunt cum eo. ut etiam scias, quòd Iudas sedit ad mensam. Attendant hoc quorum cordi hic liuor, & odium possidet: quique fratribus offensam hic relinquere nolunt. Christus proditorē suum non repulit a sua mēsa: & tu eos, qui uel uerbo tantum te laeserunt uix uisu, uel alloquio dignaris? Christus hoc fecit: q d ergo tu ciuis, puluis, & terrae uermiculus superbis? Sed quid? Tu

perpetuo, & singulis momẽtis Christum offendis, nec tamen ille reddit talionem: & tu non ueteris tam pertinaci odio fratrem insectari? Sequitur. [Et ait illis desiderio desideraui hoc pascha manducare uobiscum antequam patiar.] Multoties Christus cum discipulis agnum assum legalem cœnauerat, & nõ dixit hæc uerba, sed loquitur de seipso, hoc est cibo, quem ipse discipulis suis cito daturus erat. ipse inquam Christus tantæ cœnæ hospes, cibus, & conuiua erat: & hanc cœnam erat facturus antequam pateretur, hoc est, ante mortem suam. Currit post nos dominus noster Iesus Christus omnibus dieb. uitæ suæ in siti feruentissimi desiderij salutis nostræ: & ista sitis, siue desiderium fuit prolatum ad triginta tres annos. Discamus & nos patientiam habere: si bona nostra desideria aliquando prolungẽtur apud Deum: nam qui fecit nos desiderare & uelle bonum, scit quomodo debeat exaudire, & quando expediat nobis. Vide etiã quomodo benignus & misericors Dominus non desinit nos insequi omnibus diebus uitæ nostræ, feruenter desiderans, ac sitiens salutẽ nostram; quapropter si aliquando nobis pia, ac sancta desideria defuerint, nec habere uoluerimus, discamus saltem ea concupiscere, iuxta illud prophetæ: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Et tunc dominus, quæ eius bonitas est,
Ps. 118. tuam acceptabit uoluntatem, tanquam obsequium. Præterea dixit hoc, ut ostenderet, quod propria uoluntate patiebatur; cuius passionem significabat illud Israeliticum pascha, & agni sacrificium: tum etiã, ut ostenderet amorem, & affectionẽ, quã habebant, ut cessarent iam legis cœrimoniæ: & succederet loco illarum euangelica ueritas: quamobrem postquam filij Israel comederunt fructus terræ promissionis, cessauit manna, quo illos Deus pa-
Iosue 5 uit in deserto: sic etiam postquam mundus potitus est hoc cœlesti cibo, uetus lex cessabit. Ait itaq; dominus: Desiderio desideraui, &c. Ac si diceret. Singulis annis, ut scitis, pascha celebraui: sed nullum eorum tanto desiderio, sicut hoc præsens. Nũc ergo tempus est, ut ego uobis talem cibum, & potum præstem, qualem ante nũquam gustastis tempore Iudaici festi. Et gaudeo quòd tempus aduenerit, nec aliud cupiebam. Cras mihi amarissima patienda sunt, atque ideò cœnam meam hac nocte absoluere me oportet. Hoc iam ultimò uobis commendo, nunquam post hac super terram comesturus: eo uidelicet modo quo nunc simul uescimus. Vnde statim subdidit.

[Dico enim uobis, quia ex hoc non mãducabo illud.] Quibus uerbis clarè ostendit se moriturum, quia mortuus nec comedit, nec bibit. Ne tamen discipuli ex insolita hac loquutione plus æquo tristarẽtur, addidit pro ipsorum consolatione: [Donec implebitur in regno Dei.] Hoc ad Christi resurrectionem pertinet. Cum enim Christus à mortuis resurrexisset, iam completum erat pascha. Omnia enim priora festa imperfecta fuerunt: nã usque ad illud tempus tantum umbra, & figura paschatis fuerunt, sicut omnia sub Mose, Christo autem resurgente, uerum pascha incipiebat: quandoquidem iam omnia erant impleta, quæ ad pascha implenda erant. Et hoc inquit complebitur in regno Dei. Tũc enim regnum Dei omnibus modis aderit, De quo prius dictum fuerat, quòd appropinquaret. Ac si diceret; Quandiu mortuus non fuero, & resurrexero, nondum adest regnum Dei: tunc autem diuinum meum, & spirituale regnum in omni mundo potenter incipiet, cum pro peccatis hominũ mortuus fuero: & propter iustificationem eorum resurrexero, tunc inquam totus mundus manifestè uidebit, & cognoscet per uerbum, & spiritum, quòd filius Dei Rex sit, dominetur; super animas & conscientias, quòd regnũ eius nunc sub cruce occultatur. Et hoc, quod statim hic subdidit, dicens, dico uobis, quod non bibam de generatione uitis, donec regnũ Dei ueniat: eundem habet sensum. Quod dupliciter potest exponi. Primò, ut diximus, de corporali mãducatione, qua post resurrectionem coram discipulis comedit, ut infrà capite uigesimo quarto uidemus. Tunc enim comedit corporaliter, quanuis alio modo, quàm prius, ut ibi uidebimus. Aliter autem, & melius, intelligitur uerbum hoc de spirituali manducatione, & potu,

quia post hanc Iudaici festi obseruationē nunquam amplius Christus esu paschalis agni usus est. Nouum tamen pascha, uel agnum nobiscum edit, & nouum uinum nobiscum bibit in regno Dei Ecclesia, dū nos ipsi & ipse nobis incorporatur per fidem & sumptionem sacramenti: id autem non semel tantum fit, sed perpetuo, quandiu regnum Christi in ecclesia durabit. Per hoc igitur subindicauit, quòd corporalis manducatio agni cessare deberet: & succedere spiritualis manducatio ueri agni. Nec enim agnus ille prior ideò iussus fuerat afferri & manducari, ut perpetuo, & semper sic fieret. Dixerat enim Moses hoc seruandum esse cultu sempiterno, sed addidit in generationibus uestris: hoc est quandiu permanebit hæc generatio, hic rerum status, hoc testamentum, nempe uetus, & quandiu uos populi Dei eritis permanebit hic ritus. Post Christum autē alia generatio est, & aliud testamentum, nec amplius Iudęi sunt populus Dei. Et ideo cessauit agni illius paschalis immolatio. Hoc prædixit Hieremias dicens; Ecce uenient dies, cum non amplius dicetur: Viuit dominus, qui eduxit filios Israel de Aegypto, &c. Et infra. Ad te uenient gentes ab extremis terræ, & dicent; Verè mendacium possederunt patres nostri, uanitatem, quæ eis non profuit. In summa ergo quinque in uerbis præmissis dicit. Primum, quantum desideret cum suis discipulis cœnam hanc ultimam sumere, quo certè uoluit illos attentiores reddere ad futuram actionem. Discipuli enim ex his uerbis facilè conijcere poterant aliquid noui, & alicuius ponderis sequuturum. Secundò testatur passionem suam iam instare. Tertiò declarat passionem suam & mortem non diu duraturam, sed se rursum reuicturum, sic ut etiam manducare possit. Quartò testatur se cum discipulis suis comesturum de hoc paschate, quod iam illis sit daturus. Quintò ostendit mortem suam facere ad illustrationem regni Dei. Christus enim morte sua diabolum uicit, & regnū patris cœlestis ampliari fecit. Sed procedamus.

Exo. 12

Hier. 16

[Et accepto calice gratias egit & dixit; Accipite, & diuidite inter uos. Dico enim nobis, quòd non bibam de generatione uitis, donec regnum Dei ueniat.] Non loquitur hic Christus de calice sui pretiosissimi sanguinis, sed de calice, & potu figuratiuo: & totum hoc, quod ad potum attinet debes intelligere, ut supra diximus, quando de esu locutus est, donec regnum Dei ueniat. Nam sicut diximus, dixisse dominum non amplius comesturum cœrimonialem agnum, sic modo testatur non bibiturum post hæc de illo figuratiuo uino paschatis, donec ostensa resurrectionis gloria uigeat in mundo fides regni Dei, ut per illas duas supremas figuras adeò in lege communes, agnum scilicet mysticum, & uinum cęrimoniale, in spirituale sacramentum iam uersas, intelligeres omnia sacramenta, & legis mandata, quæ ad obseruantias carnales astringere uidebantur, mutanda in adimpletionem spiritualem; & ideo diuus Lucas meminit duorum calicum. Primus calix est iste, de quo modo loquitur, de Hebræorum paschate agens, acturus postea de pretiosissimi sanguinis calice. Ex dictis apparet legis pascha cessasse iam, esseque adimpletum in regno Ecclesiæ, quomodo scilicet diuina sapientia instituit mensam noui sacramenti, cui imposuit suum corpus, miscuitque proprium sanguinem. Tamen legis cærimoniæ obligabant ad earundem obseruationē, quoadusque Christus dominus passus est, qui fuit sacrificium, & oblatio quædā perfectissima perfectionem causans, extirpatrix omnium illarum cærimoniarum, & sacrificiorum legis. Propter quod res illius legis tantum fuerunt uiuæ, & habuerunt uim usque ad passionē Christi, quæ post euangelium mortuæ manserunt, nostra uerò sacramenta semper extiterunt in sua ui, & ad finem seculi extabunt.

¶ Præterea quòd Christus hic gratias egit, suo more fecit, nunquam enim solebat, cibum, & potum sumere, nisi præmissa gratiarum actione. In hoc autem nobis proposuit exemplum ut ante ciborum sumptionem primum consideremus, unde nam uictus ille nobis suppetat, non quidem nobis ex industria, & laboribus nostris tantum suppetit, sed

ex beneficio Dei, qui iuxta Psa. Imogra-
Psl. 135. phum dat escam omni carni: unde illi innumeras debemus gratias. Sed iam ueniamus ad illam, magnam & nouam noui agni cœnam: quam Christus tanto desiderio concupiuit cum discipulis suis facere. [Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens;] Benè antequam tantum, ac tam Sacramentum institueret gratias egit. Nam si suscitaturus Lazarum gratias egit dicens; pater gratias ti-
Ioa. 11. bi ago, quoniam exaudisti me: quanto nunc potius gratias egit per sacram Eucharistiam non unum, sed multos mortuos excitaturus?

¶ Porrò Christus in hac benedictione seruauit modum usitatum apud Hebræos: qui talis erat. Cum enim in solenni conuiuio pater familias mensæ acumbit, poculum uino refertum dextra manu apprehendit, moxque orare incipit; Benedictus sit tu Domine Deus noster, Rex mundi, qui creas fructum uitis. Quo dicto uinum gustat, & postea aliis porrigit. Post calicis benedictionem panem accipit, quem integrum esse oportet: & eum tenendo utraque manu his uerbis benedicit. Benedictus sis dominus Deus noster, qui educis panem de terra. Quo dicto distribuit circunstantibus. Hunc modum Christum seruasse satis patet ex hac litera: si bene illam inspexeris. Itaque post hanc benedictionem, & gratiarum actionem distribuit Saluator mundi panem discumbentibus dicens: [Hoc est, corpus meum, quod pro uobis tradetur. O gratia nec audita, nec uisa unquam. O mirifica uerba quorum uirtute substantia panis in corpus Christi conuertitur, daturque Deus homini peccatori in cibum uitæ, & animæ nutrimentum. Non legitur in euangelio Christum dominum rem aliquam adeò excogitatam, & tanta præparatione fecisse, sicut hoc sanctissimum sacramentum eucharistiæ. Instituit autem illud. Primò, ut cor nostrum firmius adhærere posset uerbis & promissionibus Dei. Promisit propheta futurum ut Deus in nobis habitaret, & quòd Christos morte sua peccata nostra auferet. Omnes has promissiones, & consimiles confirmat hoc sacramentum. Secundò in monimentum charitatis suæ, ut nunquam nos de bona ipsius erga nos uoluntate dubitemus. Tertiò institutum est in æternam memoriam, & repræsentationem unici illius sacrificii in cruce pro nobis facti. Fructus autem huius sacramenti ex uerbis Pauli sumitur, cum dicit: Panis, quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Quæ uerba indicant, quòd sacramentum hoc omnium bonorum Christianos participes facit. Alius fructus, quòd etiam nos unus panis, & unū corpus efficimur omnes, qui de uno pane, & uno calice participamus. Admonet hoc sacramentum nos, unum cibum, & unum potum factos, eorumque proximorū usibus paratos esse debere: aliorum paupertatem nostram esse, & aliorum errata nostra ducere, &c. 1.Co.10

¶ Expende etiam quanta ostenderit nobis Deus in hoc sacratissimo eucharistiæ sacramento. Ostendit nanque inter multa quæ longum esset recensere, suam magnificentiam, suam sapientiam, & maximem dilectionem.

¶ Primò itaque ostendit Christus in hoc sacramento mirabili suam eximiam magnificentiam. In hoc quòd Christus suum sacratissimum corpus in cibum nobis dedit, fecit suæ potentiæ maximum, contulit etiam, quod conferre potuit, totum inquam; Quia si diligenter aduertere uolumus, in nullo omnium, quę Deus operatus est, adeò magnificum & liberalē se exhibuit, usque adeò suum hoc modo nobis corpus contulit. Ad hoc enim, ut opus aliquod liberale sit, & dicatur, sat est ut fiat secundum mensuram, & proportionem tale opus exercentis: unde egenus & pauper liberalis esse potest: ex minimo quod quod habet conferens: Vt autē magnificum sit duo requiruntur. Alterū quod opus secundum se magnum sit, & circa magnos sumptus, alterū uerò quod adaptetur potestati ipsius operantis. Ex quo sequitur, quòd aliquod opus potest esse magnificum respectu ducis, seu comitis, quod tamen in rege deficiet a uera ratione actus magnifici, quia non consonat cum dignitate regali. Ad hoc ergo ut opus magnificum sit, primum necessarium est, ut sit magnum: secundum ue- Arist.4. Ethico

rò, ut commensuretur potestati, & dignitati agentis. Secundum hoc nunquam Deus se magnificum exhibuit nobis: quo ad usque hoc tantum sacramentum instituit. Magnum, & mirabile opus fuit, Deum mundum, solem scilicet, coelum, lunam, terram, stellas, aues, animalia, homines, & Angelos, ex nihilo condidisse: quamuis hoc opus magnum sit, si Deus in eo sistere uellet, nec maius facere, non posset magnificus uocari: nam si animum conuertas, in qua potestate hæc faciat uisurus, reperies hæc nihil esse, quæ eius uirtus, & potestas est. Apud Deum enim minimum quid est coelum, & terram creare. Quæso dicas mihi, diceretur ne rex magnificus, quòd numum coronarum alicui impenderet? Certè non Sed scito plus esse apud regem unum nummum conferre, quam apud Deum cœlum, & terram creare: nam tot nummos

Esa. 59. potest donare rex, ut pauper euadat:

Psal. 28. Deus autem etiam si infinitos creet mun

Gene. 1 dos tam infinitus, & omnipotens erit, sicut ante eorundem creationem. Manus enim domini non est abbreuiata. Sicut igitur tu non magnificum regem duces, quòd parum conferat: ita nec Deum, quod cœlum, & terram condiderit. Siquidem, ut ait Dauid; Vox domini in magnificentia. Non loquitur de uoce, qua Deus dixit in principio, fiat lux, nec qua dixit, faciamus hominem, ad imaginem, & similitudinem nostram sed qua suis discipulis dixit; Hoc est corpus meum quod pro uobis datur. Hoc opus adeò magnum est, ut quod datur Deus sit: si potestatem contempleris inuenies maximum, quod potuit dedisse, nec plus, quam dedit, habuisse. Dedit totum, quod potuit Deus: & etiam quod facere potuit, fecit. Estne aliquid Deo maius? Scito, quòd ipsemet Deus uiuus, æternus omnipotensque se tibi dat sub humilibus accidentibus panis, & uini. De tali opere non dubium, nisi quòd pleno ore dicere possumus: Quòd uox domini in magnificentia. In nulla re earum, quas Deus condidit, aliquid dicitur assumpsisse, solùm enim uerbo omnia operatus est dominus: ipse enim dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. At uerò hic de eius uita, honore, sanguine actum fuit. Vide ergo, Ps. 145

quàm magnificum, & potentem se Deus exhibuerit in sacramenti huius institutione. Quid amplius dare potuit? Quid plus pro homine perpeti, quam mori, perpetuamque memoriam sacratissimæ passionis relinquere: & antidotum animæ salutare in hoc sanctissimo sacramento adhibere? &c.

¶ Secundò ostendit suam infinitam sapientiam: inter nos uerè, & realiter manens in hoc sanctissimo sacramento. Duos amores ad inuicem oppositi Christi cor expugnabant. Vnus eorum abire Ioa. 16.

hortabatur: alter, manere. Maximus autem amor, quem erga nos habebat, abire accumbens agitabat, quandoquidem mors eius in nostram uitam, & redemptionem cedebat: & sic discipulis dixit; Expedit uobis, ut ego uadam. Necessarius enim nobis erat eius transitus, siquidem ipso nos redemit, sine quo salutem consequi non poteramus: supposisita diuina præordinatione. Itaque unus amor dicebat, ut abiret, & redimeret nos. Sed erat alius maximus amor, quo nos prosequebatur, qui suadebat manere. Cum enim nos maximo persequeretur amore, a nobis abesse renuebat: nam qui multum diligit, semper rem sibi amatam præsentem esse, in conspectumque dari, maximè desiderat: ita quòd acriter ferat recessum ab ea. Vtrique amori. Christus Redemptor noster sapientissimè satisfecit: nam abijt, & nobiscum mansit. Ambo operatus est dominus. Abijt, & recessit propter nostram utilitatem, & amorem, quem erga nos habebat, moriens, & in cœlum conscendens nobis sedem paraturus. Mansit enim nobiscum in hoc sacramento ineffabili. Ideo ipse dixit; Ecce ego uobiscum sum usque ad seculi consummationem. Et si abiens alia nobis sacramenta relinqueret, aliisque Mat. 28

nos muneribus afficeret, minimè nobis satisfaceret: si ipsemet in propria persona nobiscum non esset. Sponsa pluris facit, & diligit sponsi personam, quàm munera eius: propter quod nec quiescit, seu satiatur in eius absentia quamuis multis, & maximis sit ab eo affecta donis, &

muneribus:

muneribus: nihil tanti facit, quanti sponsum suum. Sic Christus abiens licet Ecclesiæ suæ magna dona relinqueret, nihilominus maneret tristis sponsi absentia, nisi eum ea esset. Quare utique, ut diximus, amori satisfecit: quia recessit ipsam redimens, locumque in cœlis parans: ei etiam adest in perpetuum, in hoc sacramento existens, Pulcherrimis illam perfecquutus fuerat suppellectilibus, baptismû, confirmationem, extremam unctionem, & cetera alia sacramenta relinquens, quibus nobis deus suam gratiam confert, & communicat: his tamen Ecclesia, & sponsa Christi donis contenta non esset, nisi Christus seipsum illi daret. Hic autem in hoc mirabili sacramento semetipsum tribuit Ecclesiæ, qui gratiæ fons est. In aliis sacramentis fons gratiæ communicatur, quibusdam riuulis, & canalibus. Hic tamen datur fons, largitorque gratiæ recipitur. Itaque ad patrem ipse uadens per suam passionem & crucem, & Ecclesiam suo sanguine redimens, cum ea permanet uere, atque realiter in hostia, tam diuinus, tam magnus, potens, & dominus, sicut in cœlo residet. Quisnam similem ederet sciret modellum? Quis talem modum posset inuenire? Voluit certè infinita sapientia dei ineffabili modo, nec unquam audito, nec uiso, hic cum homine conuersari, & manere, in cœlo existens. Et non solum eius altitudo sapientiæ ostensa est per hoc, quòd cum homine mansit: sed etiam per modum, quo id facere ex cogitauit: nam eo modo, quo mors in mundû intrauit, uoluit dominus, ut eodem intraret uita. Per esum ligni uetiti intrauit

Gen. 3. mors: per esum etiam intrauit uita. Medicus enim infirmo, qui uenenum gustauit, inquit: non incolumis euades, ni hac medicina uescaris. Ita modo per os, quo interitum generi humano, atque toxicum

Ioan. 6. immiscuit, eodem illi uita præstatur. Ideo Christus: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinê: nô habebitis uitam in uobis. Sua dæmon dixit: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Quodnam diuinitatis signum erat in arbore? certè nullum. Quod ille mentiens dixit, hic Christus summam ueritatem loquens affatur. Hoc est corpus meû. Vbi uerè, & realiter corpus Christi uiuum cum diuinitate continetur. Ille dixit: ne quaquam moriemini: Christus autem dicit: Qui manducat hunc panem uiuet in æternum. Siquidem ergo mendaci fidem adhibuisti: adhibe etiam ueraci. Credens lapsus es, & etiam credens salutem consequeris. Si credidisti fallaci, crede etiam Saluatori. Ibi non uisum, & absq; ratione duce in illa arbore scilicet, dei uirtutem contineri, qua homines fieri poterant Deo similes, creditum est: crede ergo tu similem huic cibo inesse uirtutem. Sed expende quantum unum ab altero differat. Illud erat serpens, & iste agnus. Illud peccator, iste creator. Serpens per terram repsit: iste de cœlo uenit. Ille spiritu diaboli falsum sibilans hic spiritu Dei uerum euangelizans. Ille ad peccandum induxit, iste iustitiam docet. Ille ex ligno, quod suum non erat, obtulit quod furatus est: iste corpus, & sanguinem proprium magnificè suis præbuit. Et nihilominus illi fallaci nefandissimo fuit fides adhibita potius, quàm Deo ipsi. Credamus ergo nos ipsi: si tam facilè credidimus mendaci, credamus etiam ueraci. Et sicut ille fructum uetitæ arboris contulit ad mortem inferendam: Christus dat carnem, & sanguinem propter nostram salutem, atque uitam. In quibus omnibus uide, & intuere maximam dei sapientiam, siquidem mundum redemit quo amissus fuerat.

¶ Tertiò super omnia ostendit Christus suam ineffabilem dilectionem, seipsum in cibum dans. O mirabilis amor, & charitas inaudita. Proficiscitur amicus ab amico, in cuius memoriam, corpus, & sanguinem in pignus relinquit. Maximus fuit equidem amor, quo Ionathas prosequebatur David, siquidem diligebat eum, quasi animam suam, in 2. Re. 18
cuius signum digredi uolens, tunicæ, qua erat indutus expoliatus est, & dedit eam Dauid, & cetera uestimenta, usque ad gladium, & arcum suum. Sed quæ conuentio Christi amoris cum amore Ionathæ: si quidem, cum a nobis digrederetur, propriam carnem cum sanguine contulit in signum nimiæ charitatis, quam erga nos habebat. Helias

4.Reg.3 lias, cum uellet e terra discedere, atque
ab eis discipulo Elisæo, reliquit ei pallium,quasi carens alia re,ex qua eum hæredem possent constituere. Sic Christus redemptor noster in cœlum conscendere uolens suum nobis sacratissimum corpus dimisit in hoc sacramento: nos tanquam filios hæredes constituens omnium thesaurorum,& meritorum contentorum in eo. Heliæ pallio transiuit Elisæus Iordanem per siccum, nec submersus est: ita uirtute, & gratia huius sacramẽti fideles transeunt per aquas tribulationum, & uanitatum uitæ præsentis absque ullo labore,& periculo. Quæ maiora signa amoris excogitari possunt,quàm Deum nobis in cibum dari? Nam quanuis Christus non conuerteret panem in corpus, & uinum in sanguinem suum, sed simpliciter ex suo nobis pane, & calice participasset, id esset plenissimum suæ dilectio-
2.Re.12 nis testimonium. Cum enim Nathan Dauidi indicare uoluisset quanto pauper illi amore prosequeretur suam ouem, non potuit illum amorem maiori ratione demonstrare, quàm dicere,quòd ouis illa de pane sui domini manducabat: & de calice bibebat. Vehementissimum ergo amoris sui argumẽtum nobis Christus monstrasset, si suum nobis panem,& uinum dedisset. Quanto igitur uehementius, quòd ultra id suum sacratissimum corpus,& sanguinem præbuit? Cum Ioseph fratres suos inuitauit,nihil aliud dicitur eis apposuisse,quàm panẽ, sub quo omnis cibus intelligitur,& sederunt seor-
Gen.22 sum Ioseph, seorsum fratres, & seorsum Aegyptij. Dicitur tamen ibidem, quòd biberunt,& inebriati sunt. Sic in hoc conuiuio licèt solus nominetur panis, sicut in conuiuio Ioseph; tamen omne
Sap.16. delectamentum in se habet panis iste cœlestis. Quare qui hunc panem dicit, omnem cibum dicit. Verum quia sumunt boni & mali, sorte tamen inæquali uitæ, uel interitus, ideo dicitur, quòd seorsum Ioseph, seorsum fratribus, & Aegyptijs panis appositus est. Nec Ioseph fratribus dedit corpus suum,& sanguinem,nec mater aliqua di-
4.Re 16 lectissimo filio dedit suam carnem. Quarto libro Regum, multisq; aliis in historijs legimus, quam plurimas matres ingenti penuria coactas, nimiaque fame arctatas haud horruisse dilectos filios edere: necis, atque igni coquendos tradentes, ut aptũ fieret condimentum. Hoc sæpius legimus. Sed quis unquam legit aliquam matrem proprias carnes filio comedendas contulisse? O mirabile, & horrendum amoris facinus. Matres amore uitæ filios è uiuis auferebant,ut ipsæ incolumes euaderent. Quæ unquam mater scidit, & secauit brachia, ut filium enutriet. Quæ etiam adeò sibi infesta, atque crudelis,vt filio pia, atque blanda redderetur? Non est ulla mater, quæ tale fecerit. Ille tamẽ plusquam mater uidens te in extremis, fameque perire, & tibi misero non aliud superesse ad uitam seruandam, tibi propriam carnem comedendam dabat, tradi carnificibus permittit: ut tu hoc cibo pastus uiuere possis. Sed hæc suffecerint: nam ego potius expositor Diui Lucæ,quàm concionator sum. Ideoq; hæc uerba Christi exponamus, & singula expendamus, ac consideremus.

¶ Quid demonstratur per pronomen, hoc? Nam tunc certum est,quòd non est corpus Christi, cum Christus dixit, & sacerdòs loco eius, hoc est corpus meum. Monstrabat Christus illam rem, seu illam substantiam iacentem. Nam cum Christus puellæ mortuæ manum accepit, & dixit; puella tibi dico surge, illud pronomen, tibi, non demonstrabat puellam uiuam, nam tunc non uiuebat. Si mortuam monstrat, mortua ergo surgit. Quòd si monstratur illa substantia iacens: cur nõ permittis, ut idem dicamus de illo pronomine hoc? Similiter cum dixit; Lazare exi foras. Cum illo nomine Lazare uocauit mortuum, qui uiuus prodiit: ita dicã ego tibi panem esse in primo instanti uerborum mortuum: sed in ultimo instanti panem, prodire uiuum. Si uerò dicas nomen illud, Lazare, uocasse Lazarum uiuum, licèt illo puncto, quo uerbum proferri cœpit, mortuus esset: cur igitur non hoc ipsum de pane existimas, quòd licèt eo temporis pũcto sit panis mortuus, uocari tamen, ut uiuus sit. Audi etiam in similitudinem. Aliqua sunt uina apud nos in Hispania, quæ hic uilia sunt, & au-

ſtera.ſed ubi per maris vndas tranſuehun tur ad Indos, generoſiſſima ſunt, & ſuauiſſima. Nunc ergo ſi tu ex Hiſpali amico tuo apud Indos in nouo orbe commeranti mittas tale uinum, nō rectè ſcribas, mitto tibi uinum generoſiſſimum? Rectè profectò. Sed demonſtratio non eſt vini pro tempore, quo mittis: ſed pro tempore quo eſt accipiendum. Sic Christus: Accipite, hoc quod à uobis ſuſcipietur, cum ſuſcepietur corpus meum eſt. Sic Abra-
Dan.19. ham dixit; Loquar ad dominum meum, cum ſim puluis, & cinis. Tunc non erat puluis, ſed dicebat id quod erat futurus. Sic dicitur hic corpus, quia in ultimo in-
Hier.22 ſtanti prolationis corpus erit. Hieremias etiam: Terra, terra, terra, audi uerbum Domini. Homines uocat terram, quia erant in terram conuertendi. Sic Christus panē uocat corpus: quia in corpus ſuum erat conuertendus.

¶ Sed quia uita hominis non tantùm cibo, ſed etiam potu ſuſtentatur, ideo post corporis conſecrationem adiecit dominus dicens; [Similiter, & calicem poſt quam cœnauit dicens; Hic eſt calix nouū teſtamentum in ſanguine meo, qui pro uobis funderur.] Vocatur ſanguis noui teſtamenti, qui ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti in cruce effuſus, quaſi arrhabo & ſigillum fuit noui fœderis, quod Chriſtus nobiſcum pepigit. Pepigerat olim
Exo.24 deus pactum cū filijs Iſrael, quod eſſet illos introducturus in terram fluentem lac & mel: modo in ſuis mandatis & iuſtificationibus pmaneret. Sic legimus, ꝙ Moſes hoc narrauit populo. Reſpōditq; populus: Omnia uerba, quæ loquutus eſt dominus, faciemus. Scripſit autem Moſes uniuerſos domini ſermones, & mane conſurgens ædificauit altare, & obtulerunt holocauſta, & uictimas domino. Tulit que Moſes dimidiam partem ſanguinis, & miſit in crateras; partem reſiduam fudit ſuper altare: aſſumenſque uolumen fœderis legit audiente populo: Qui dixerunt, Omnia quæcunque præceperat Dominus faciemus, & erimus obedientes, Ille uerò ſumptum ſanguinem reſperſit in populum, & ait: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit dominus uobiſcū ſuper cunctis ſermonibus his. Ad hunc ergo ſanguinem, & ad hæc Moſis uerba reſpexit dominus, cum dixit: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro vobis funditur. Ac ſi diceret: Veteri teſtamento ſuccedit nouum: & ſicut hoc illo melius, & pretioſius eſt, ita & nouum honorificentius roborabitur, & conſignabitur, quam uetus. Vetus habebat ſanguinem uitulorum, cui non erat poſſibile, ut peccata aboleret, nouum autem iam habebit meum ſanguinem; & talem ſanguinem, qui ualet ad abolitionem om- Hebr.9.
nium peccatorum. Hoc Beatus Paulus declarat dicens, Si ſanguis taurorum, & hircorum, ſi cinis uitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immolatum Deo, emundabit conſcientias noſtras ab operibus mortuis ad ſeruiendum deo uiuenti? Brutorum ſanguis olim ſanctificabat, hoc eſt mundabat tantum in carne: quantò magis ſanguis Chriſti conſcientias noſtras mundabit in ſpiritu? Sed ſanctificatio non poteſt eſſe ſine peccatorum quo ad culpam re- Apoc.1
miſſione. Quod etiam Ioannes dixit: Qui dilexit nos, & lauit nos in ſanguine Rom.3
ſuo. Et Paulus. Quem poſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, &c.

¶ Aduertendum, quòd Iudæis non ſufficiebat aſperſos eſſe ſanguine, ut probarentur Deo: ſed neceſſarium illis erat mandatis domini obtemperare. Vnde inquiebant; Omnia mandata, quæ loquutus eſt dominus, faciemus. Sic & nobis non ſufficit, de corpore, & ſanguine Chriſti participare, niſi ſeruauerimus uerba pacti, ſiue noui teſtamenti, & mandatis Chriſti obtemperabimus. Fœdus autem illud nouum uult, ut inter partes ſit idem uelle, & idem nolle, ut quod ille amat, nos idem amemus: & quæ ille odit, nobis odioſa ſint. Ideo iudicium ſibi manducat, & 1.co.11
bibit, qui calicem domini accipit ſine præuia contritione, & peccatorum confeſſione.

¶ Rurſus nobis, quod teſtamen- Hebr 9.
tum morte teſtatoris, ut Paulus ait, confirmatur. Teſtamentum fecerat Deus Iſraelitis

Israelitis terram promissionis, eis se daturum, cum autem Deus mori non posset, uitulum iussit immolari, ut diximus, eiusque sanguine hoc suum testamentum confirmauit. Testamentum uerò nihil aliud est, quàm notificatio, seu designatio bonorum: siue id scripto, siue uiua uoce fiat. Sic Christus bona sua nobis testamento legauit: nempe remissionem peccatorum. Sed ut testamentũ firmum esset, & irreuocabile, mortuus est: cuius mortis, ut memores essemus sigilla duo affixit, scilicet, sacramentum corporis, & sanguinis sui. Cum ergo dicit, accipite ex eo omnes: hoc est enim, &c. Id est. En promitto uobis omnia bona, eaque confero uobis. Primum testamentum, quia morte mea non fuit firmatum, reuocabile est: nam testator in uita potest testamentum reuocare, & aliud condere: hoc autem ut firmum ratum, & irreuocabile sit iam moriturus sum, atque in eius signum, & contestationem sanguinem meum uobis relinquo. Testamenti autem meminit non cũ agit de corpore, sed cũ agit de sanguine, quia sanguis effusus signum mortis est: qua morte confirmatur testamentum. Praterea addidit, qui pro uobis effundetur: & alii Euangelistæ, qui pro multis effundetur. quia quamuis sanguis Christi pro omnibus effusus sit quoad sufficientiam, non

Leuit. 17 tamen pro omnibus, quoad efficaciam. Item multò plura Christus de sanguine, quàm de corpore explicauit. de corpore, enim non dixit, nisi, hoc est corpus meũ, sed de sanguine longè plura: scilicet, calix noui, & æterni testamenti. Huius causam esse existimo, quia cum in sanguine anima sit (ut Moses dixit) loquens Christus de sanguine, suo loquitur de anima sua, & uita sua, quæ quia multò pretiosior est corpore: id circo multo sublimius de ea, quàm de corpore nos intelligere uoluit.

¶ Denique aduertendum, quòd consecratio sanguinis Christi; fit in particulari & distinctè a corporis consecratione, & item consecratio corporis a consecratione sanguinis, sicut hic Christus fecit: ut hac distinctione, & separatione ducamur ad cognoscendum sacratissimum Christi sanguinem in passione fuisse a corpore seiunctum, & separatum, in hoc enim sacramento mirabilis passionis Christi memoria recolitur. Ad hoc ergo significandum consecratio corporis, & calicis fit sub speciebus distinctis, licet in utraque totus Christus contineatur. Nam quamuis non uno, sed alio, & alio modo sit in hostia, atque calice, non tamen secundum diuersum essendi modum, sed potius eundem: licet distinctio, & differentia sit in ordine, qui in ipsa cõuersione contingit, Quia sub specie, & albedine panis corpus Christi existit ex ui ipsius conuersionis, & secundum, quòd consecrationis uerba ipsum corpus exprimunt: quæ tanquam ad finem præcipuum extenduntur, ut substãtia panis cõuertatur in uerum Christi corpus; attamen sanguis, anima, atque diuinitas: sunt tantum per quandam realem, & inseparabilem concomitantiam. Sãguis enim adest comitanter, ac insolubiliter tanquam uera sedes animæ, anima uerò per naturalem coniunctionem: tandem Deitas per unionem indiuisibilem. Sed procedamus. Post præmissa enim consecrationis uerba continenter inquit Christus.

Verumtamen ecce manũs tradentis me mecum est in Mensa. Et quidem filius hominis uadit, secundum, quòd definitum est, uerumtamen uæ homini illi, per quem tradetur.] Vnus ex duodecim qui mecum ad mensam sedetis, cuius ego pedes laui, cuique tot beneficia contuli: me morti traditurus est. Quam imparem gratiam retulit Iudas ei, qui ad mẽsam suam receperat. Hæc eadem uerba potest dominus de multis sacerdotibus, dicere, qui indignè ad altare dei accedere præsumunt, manus tradentis me mecum est in mensa: siquidem isti Christum ipsum peccando uendunt: & utinam non uilioris uendant, quàm Iudas uendidit: Simile patrant scelus. Absalon, qui cum Ammon fratrem inuitasset, interficere ausus est tanquam iniquus, & traditor.

¶ Aduerte, quòd uoluit Christus manifestare, quòd morti tradendus esset per manum traditoris, antequam traderetur: triplici ex causa. Primò, ut ostenderet deum esse: qui cognoscebat uentura

ra antequam fierent. Secundò, ut ostenderet, quòd uoluntariè patiebatur: quia sciens mortem, non se abscondit. Tertiò, ut traditor confunderetur, & sic pœniteret, cum audisset. quod non erat illi occulta traditio. Noluit autem eum nominare, ne eius faciem confunderet, si publicè argueretur: sed peccatum in generali dixit, & in communi, ut qui uisibilem culpam habebat, secretam faceret pœnitentiam.

¶ Nota etiam quòd solent homines desistere a malo proposito quatuor modis: quibus omnibus iuxta ineffabilem Christi misericordiam uoluit dominus conuertere traditorem suũ, ut a peccato desisteret. Primò solent homines desistere a malo, propter uerecundiam. Ideo dixit; Ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Secundò solent a malo desistere ex metu, & timore pœnæ. Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Ita dominus ac medicina usus est cum traditore minando illum pęna, & supplicio dicens; Væ homini illi, per quem tradetur. Hoc addidit, ut ille, qui ex uerecundia nõ corrigebatur, saltem ex timore corriperetur. Tertio solent homines corripi liberalitate beneficiorum: quod Christus fecit, dũ eum recumbere secum fecit & porrigendo ei manu propria buccellam panis tinctam, & lauans illi pedes. Hoc notauit hic, cum dixit; Mecum est in mensa. Quarto corripiuntur homines, & emendantur declaratione affectionis, & amoris: quod
Mat. 26 Dominus ostendit Iudæ, cum dicit: Amice, ad quid uenisti? Hinc aliqua ad nostra eruditionem eliciamus.

¶ Discant primo pręlati exemplo Christi Iesu bona facere subditis suis, licèt mali sint, ut in quantum in se ipsis est a sua mala uita auertere conentur, Quia non adeo erunt duri corde, quin charitatem, & bonitatem sui prælati uidentes, ipsi gradum non reuocent, & corripiantur. O quàm mirifica fuit hæc Christi benignitas, qua erga illum duræ ceruicis usus est. Sed nec hæc Saluatoris benignitas, nec supra dictis quatuor modis, quibus se Christus cum illo gessit, ut a mala uita reuocaret, & ad pœnitentiam duceret, sat fuiunt ad cor mollificandum huius discipuli obstinati, & indurati traditoris. Vtinam & nunc non sint multi obstinati, sicut Iudas, quos nec amore ductos, nec timore concussos, & beneficijs affectos ad se Deus conuertere possit. Imo quàm plurimi sunt, qui quo eos deus magis permittit, & sustinet eo peiores fiunt, & imprudentiores ad peccandum, audacioresque ad maiora mala perpetranda.

¶ Discamus secundo non detegere crimina, atque defectus nostrorum proximorum, ut ea ignorantibus nota fiant. Respice qualiter Christus honori Iudæ consulit, non nominans, nec dicens, quis esset traditor coram illis, quos latebat: in quo tempus tereret, quidque machinaretur. O quàm male multi hodie hac abutuntur doctrina. Siquidem multi, qui Christum profitentur, sæpè, ac sæpius proximorum quoslibet defectus in publicum deferunt, & detegunt, quantumuis lateant: & maxima conscientiæ propriæ libertate, atque animæ clade: inuidia etiam, & odio fœlicitatis alienæ quàm plurima opera bona conticent eorumdem proximorum, &c.

¶ Discamus etiam, ut ad sacram Eucharistiam accessuri nos probemus, & examinemus: quod postea Paulus dixit: 1. Co. 11
Probet autem se ipsum homo, &c. Nam omnes Apostoli audito hoc mentis suæ latibulo perquirunt, ut uideant, si quid proditionis in se reperiant. Vides nunc anima mea, quomodo Dauid angustiatus, & persequutus ab illo, cui multa bona præstiterat, pascitur ab Abimelec panibus propositionis? Tamen ibi simulatus aderat traditor Doeg, potentissimus pastorum Saulis, qui prodidit Da 1. Re. 21
uidem. Ita in hoc sanè conuiuio affuit Iudas potentissimus pastorum (erat enim inter Ecclesiæ pastores ditior) & prodidit Christum. Sed historiam prosequamur. Audientes enim Apostoli hæc, quæ dixerat Christus, audi quid Euangelista dicat. [Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc esset facturus.] Hoc quod Christus dixerat omnium corda penetrauit, sicuti quodam gladio acuto: & sic statim totum Apostolorum collegium ad lacrymas, & tristitiam flexum est: cũ enim scirent

rent Christum mentiri nullo modo posse, eorumque conscientias mundas esse, erant maximè turbati, atque perterriti. Vide iam nunc discipulos tristes non solum ob magistri dilectissimi discessum, sed etiam quia sibi suaserant adeo iniquã traditionem excitandam esse, qualem nũquam uiderant, quapropter stupebant. At uide quomodo traditor ille, ut satius dissimularet, non ideo cibo pepercit, ne ad ipsum uerba dirigi uiderentur: sed potius, cum cæteri ad se reciperentur, à cibo que abstinerent, & ora ab esu interdicerent præ nimio terrore, perditissimus Iudas perfricata fronte, stultaque audacia, qua magistrum suum traditurus erat, ut bonam habere conscientiam fingeret, cũ ipso ad eandem mensam sedens simul uescebatur. Aduerte hic, quòd si Apostoli, cum adeò sancti, mundo corde, & conscientiis essent, sunt metu concussi, ac perterriti, uerbum Christi audiẽtes: quid facies, quando propria, & accusatrice cõscientia, iustus iudex uenerit tui arcana cordis inuestigaturus? O quantum deberent peccatores horrescere, atque timere uerbum illud iudicii; ite maledicti in ignem æternum: si iusti timuerunt Christum, quando in carne passibili existens dixit; unus uestrum me traditurus est. Sed uide, quid ex hoc sit sequutum. Ait nanque euangelista: [Facta est contentio inter eos, quis eorum uideretur esse maior.] Hi sunt affectus eorum, qui in aulis principum uiuunt. Sibi quisque placet, sibi quisque pollicetur honores, & unus alteri inuidet. Habes autem hic ex quo fonte bella & dissidia oriantur: nempe ex ambitione. Inter superbos enim, ut Salomon ait, semper sunt iurgia. Hæc fuit causa, quòd Romani totum orbem macularunt sanguine humano: nec alia causa nũc bella excitat, quàm principum ambitio, quibus leuius uidetur plurimum Christiani sanguinis fundere, quàm leuem aliquam iacturam externorum facere. Apostoli itaque non solum suspicione traditoris turbati sunt, sed ex turbatione ad illas contentiones ueniunt. Inciderunt autem in hanc litem: quia uerisimile est, ꝙ inter se dixit unus alteri: Tu proditurus es. Et alius alteris tu proditurus es. Et inde deuenerunt, ut dicerent: Ego sum melior, ego sum maior.

Mat. 25

Pro. 13.

¶Alij autem putant, quòd cum Christum audissent moriturum, ideo eos de primatu contendisse: quando unusquisque cupiebat esse prior, sicut & duo filij Zebedęi petierunt esse primi in regno, & Christo proximi, unde reliquorum exorta est indignatio. Et adeò detestabile uitium ipsa ambitio, ut ex eius cupiditate, quodnis malum possit præsumi: Nullum est flagitium, quod ambitiosus facere non tentet. Non poterant discipuli excogitare, nec credere in eorum gremio esse aliquem, qui tam flagitiosum scelus aggredi auderet, uendere scilicet magistrum, ac tradere: nisi tantum illũ, qui maior omnibus esse uellet. Nam casu quo quis primatum tenere cuperet, ex consequenti de morte Christi agere deberet, ut cæteris præesset. Hoc idem patrauit Abimelech Gedeonis filius morti septuaginta fratres tradens: ut filii Israel eum populo præficerent. Et Athalia omne semen regium occidi iussit: ut ipsa domina, ac regina existens sola regnaret. Absalon etiam iniuit aduersum patrem bellum, persequutusque est eum, regnandi, & imperandi cupidus. Tandem communiter ambitiosi homicidæ sunt: quòd si opere non compleant, animo tamen adimplere desiderant ad hæreditatem obtinendam; siue ut in magistratibus, & officiis aliorum succedant. Ideoq; discipuli contendunt de primatu, ut ex hoc discant, quisnam sit tanti facinoris autor. Huiusmodi ambitiosi, atque honoris cupidi, sunt dæmonis martyres: magnas patiuntur calamitates, ingentes itidem labores sustinent: ut tandem dignitates, atque magistratus consequantur: qui etsi eis omnia non ex sententia eueniant, inter se comminuuntur, propriaque adinuicem uiscera rodunt. Sicut cani os rodenti quandoque contingere solet ex nimia collisione sanguinem ab ore, & dentibus educere, quem rursus rodit, atque sugit: sic isti se ipsos interimunt, lacerant, comminuunt, utuosque rodunt. Et ideo quia huiusmodi tot patiuntur, atque sustinent: eorum arrogantia, atq; ambitio cõparatur

Mat. 20

Iud. 9.

3. Re. 11

2. Re. 16

paratur simulatæ, fictæ, ac personatæ charitati. Charitas (inquit Paulus) patiens est. Sic isti omnia patienter sustinent, dum non possunt euadere uoti compotes: usque dum aliquid boni uacet. Charitas benigna est. Sic ambitiosus omnibus placere, amicabilisque reddi studet, omnibus caput aperit, ut tandem cum apud omnes bene audiat, ad metam optatam perueniat. Charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sustinet. Omnia hæc ambitiosus facit, quia multa suffert propter propriam ambitionem: credit omnia, quòd possit scilicet esse Archiepiscopus, Rex, Papa, & quicquid de se imaginatur. Et omnia sustinet. Calorem, frigus, uigilias, iniustam, & aduersam uitam, iniurias, quibus afficitur, ut Regi, & Principi placeat; a quibus omne bonum intentum adepturum existimat. Sicut simia hominem imitatur: ita ambitiosus charitatem ipsam æmulari uidetur, utroque iusto assimilari. Maximè tamen ab eo distat: nam quod bonus, & iustus amore dei ductus operatur: idem ille propter semetipsum facere studet. Et est hæc adeò magna distantia, magnumque discrimen, ut propter finem, quem quisque respicit, alter inter filios dei, alter uerò dæmonis computatur.

1.Co.13

¶ Oritur hæc ambitio, quia non cognoscunt homines breuitatem honoris: nec attendere uolunt finem rerum. Absalon, & Adonias, filii Dauid, regnum patris, uiuente adhuc rege, usurpare uoluerunt: sed uide exitum ambitionis, & honoris. Vterque sui criminis pœnas dedit, uitam cum miserabili morte commutare coactus. Abimelech quoque filius Ieroboā, de quo diximus, & Athalia qui ambitiosissimi fuerunt, miserabili morte interierunt. Hic est finis ambientium honores, quod omnes ambitiosi considerare debent. Est & consimilis honor cuidam formicarum generi, quas cum in altum pueri alarum remigio efferri uident, captant, tendiculisque apponunt auiculis escam. Quæ sanè formicæ, si alis caruissent non efferrentur in altum: nec à pueris appeterentur, denique nec alicuius darentur in escam. Triste spectaculum est, quem hodie uidisti hominem in sublime euectum, atque omnium oculos in se conuertentē, iam breuissimo momento temporis adeò deiectum uidebis esse, ut illum suo consortio nemo arbitratur dignum. Hæc enim sunt testimonia mundi, hi & honores quibus suos afficit. Quapropter ueri honores de manu dei expectandi sunt. Qui licèt per homines conferantur: tunc uerè de manu dei conferuntur, cum quis non quærit eos, nec ambit: sed soli deo innixus, firmus in incommutabili Deo manet. A uarietate quippe desideriorum manet uarietas conquisitorum. Varietas autem desideriorum originem habet ab ægritudine animæ. Qui enim infirmus est plurima cupit: nunc fontes, nunc frondes, nunc istos, nunc illos cibos, nunc flumina, nunc pisces, & nunc impossibilia quæuis imaginatur. Hæc omnia facit honorum uarietas. Qui ergo cupit non angi, nec distrahi peccatorum humoribus, his euacuatus, soli Deo placere contendat.

3.Re.1.
2.Re.18
Iudi. 9.
9.Re.11
Mat. 10
Mar. 9.
Mat. 20

¶ Vide etiam quòd sancti Apostoli non solum nunc in hæc cœna: sed sæpe de ambitione tentati sunt, & turbati. Quando Apostoli cum Christo ibant Capharnaum, in itinere de primatu disputauerunt: & filij Zebedæi sedere uoluerunt unus ad dexteram alius ad sinistram, propter quod alii scandalizati sunt. Lucas noster, ut in capite nono narrat (super quod in superioribus de ambitione scripsimus) etiam ait Apostolos de primatu contendisse. Hoc unum hic, ut concludā, notandum est, quod non ait Euangelista, quod erat contentio, quis eorum esset maior: sed solum quis eorum uideretur esse maior. Quia certè in hoc mundo unus non est maior alio, quanuis unus alio maior uideatur. Ille oculis nostris uidetur esse maior, secundum tamen rei ueritatē minimus, æger pauper, egenus, miseriis, laboribusque plenus, potius existit. Omnia mundi, magnifica, atque sublimia apparent: cum uerè parua, & humilia sint. Aurum, mundi omnia sceptra, Imperatorum, Regum anademata, diademata atque thiaræ, & totius orbis status ad sidera ducti, quanuis magna, & nobilia appareant, atque uideantur, omnia heleysma, & scoria sunt terræ ipsius: cum in se caduca,

caduca, momentanea, & uilia sint. Cuncta mundi regna, atque potentatus habent se ueluti comœdiæ, in quibus unus egreditur gerens, & agens regis personã, alius cuiusdam dominæ, alius tandem pastoris: quibus finitis, uestibusque exutis nemo actorum Rex, siue Imperator extat, sed uir infirmæ sortis, & status sicut antea. Sed de his aliàs.

¶ Expende etiam Christi Redemptoris benignitatem, & patientiam erga discipulos: qui debuerant considerare tempus ab omni contentione alienissimum. Tunc enim instabat dies Dominicæ passionis, & concionis præceptoris sui de regno spirituali inchoando: non de mundana exercenda potentia. Non tamen eos dominus reiecit, sed familiariter increpat, & amicissimè erudit: & tribus argumentis eam ambitionem sedare uoluit. Primum, quòd ambitio uitium sit Gentilium: dein de exemplo suo, quanuis enim ipse sit altissimus, formam tamen seruare uoluit humilitatis. Postremo iubet eòs de honore nihil esse solicitos, quod ipse præparaturus sit eis regnum. Sed nunc Christũ audiamus.

Dixit autem eis; Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici uocantur.] Dominatio coactionem, & contemptum habet hoc loco. Siquidem gentiles non nunquam abusi sunt magistratu, & potestate: dum subditos suos præ superbia, & fastu contemnunt. Christianus autem qui cogitare debet omnes homines Patrem unum habere in celis; non ita superbire debet elatus erga suos: sed potius animo concipere, quod si hic temporaliter dominetur illis, fortè tamen futurum sit, ut multis nominibus superior eo fiat aliquis ex subditis suis in æterna patria.

¶ Vide autem, quod Christus his uerbis non uoluit inter christianos alios alijs non debere esse superiores, episcopos, principes, reges, aut dominos: sed fastum tantum uetuit, & inordinatam dominandi libidinem, & ambitionem. Hoc ita esse ex Christi uerbis patet: cum ait; Reges gentium dominantur eorum. Ita enim moris gentium esse prima quæque appetere, tyrannica hæc passio est, & non nunquam etiam uiros eximios perturbat. Quod autem hic dominus magistratum non prohibuerit Ecclesiasticum, uerbis eius, & exemplo probatur. Exemplum enim proposuit seipsum: Ego in medio uestrum sum tanquam qui ministrat. Cõstat ergo, quod quanuis omnium maximè se humiliauerit, supremus tamen fuit Ecclesiæ prelatus, & caput, & licèt ministrauerit eis, magister tamen fuit eorum, & dominus. Docemur hic, ꝙ si quis in potestate sic constitutus, non ideo superbiat, sed subditis inseruiat: maximè quod ad officii sui rationem pertinet. Non ergo præsidentem extollat eius dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Habeat ab oculos semper rationem, quam deo redditurus est omnium subditorum: & sic uitam aget in timore, & humilitate expectans quotidie arctum, & rectum iudicium dei. At principes mundi, prælati, nunc adorari uolunt a suis, magnificis titulis honorari, diuina nomina usurpare, & uocari patres patriæ. Sed uę quia interdum dominantur in malum suum, ut ait Salomon: & condunt leges in eorum commodum, contra quos Esaias ait; Vę qui condunt leges iniquas. Talem quoq; comminationem dedit deus Ioachim filio Iosiæ Regis Iuda. Hæc principes mundi faciunt, tu uero, qui Christianus es humiliare: humilitas enim uera ministeriũ plurium est. Sicut enim, qui pluribus ministrat uulneratis abstergens cuilibet uulnerum saniem, non sumit ex ministerio illo causam elationis: sic multo minus cui commissę sunt curæ fraternorum languorum, ut omnium minister redditurus pro omnibus rationem, humilis esse debet, atque solicitus. Scriptum est enim: Rectorem te posuerunt, noli extolli: esto in illis quasi unus ex eis. Vnde Summus Pontifex se seruum seruorum appellat. Propter quod, quales oportet ut prelati Ecclesiæ sint, subdidit dominus docens eos, & dicens.

Pro. 8.
Esa. 10.
Hie. 22
Eccl. 32

[Vos autem non sic, sed qui maior est in uobis, fiat sicut minor, & qui preceßor est sicut ministrator.] Qui aliquam artem profiteri, & discere uult, conatur prius quęrere magistrum in illa arte peritum, quem

quem imitetur, & si rectè scribere uult, assumit imaginem, ut exemplar intuens, compos euadat. Sic uos ne sitis Gentilium imitatores, quia iniqua gens est, semperque tyrannidi student, nec cognoscunt deum: non enim uos sicut Reges Gẽtium faciatis: quoniam illi legibus carentes, impiis subiacent moribus: uestrum uerò culman in uera humilitate fundatur, & est. Ideò qui sapientior, & studiosior est inter uos, præ cæteris humiliorem se præbeat, & tanto sit Deo subiectior, & proximis in omni uirtute exemplarior, quanto maiorem a deo adeptus est gratiam, & obligatiorem se conspicit ad reddendam altissimo rationem. Propterquod in Ecclesiastico legimus. Quantò maiores humilia te in omnibus: & coram deo inuenies gratiam. Si hoc animo ambitiosi caperent, atque considerarent, quòd quo magis ad honores, & dignitates extolluntur, eo magis ad uirtutem sectandam tenentur: non esset tanta cura, & sollicitudo in illis inuestigandis, præcipuè uiris Ecclesiasticis. Plurimos sub specie uirtutis, & sanctitatis decipit dæmon suadens ad credendum maius obsequium Deo præstaturos, uberioraque bona largituros, si in prælatos, episcoposve creentur: quod tamen maximum mendacium, & falsitas est. Nam honores excæcant, & in dignitatibus constituti, ut prælati, episcopi, atque magnates, minus sibi ipsis dominantur, magisque sunt adstricti, ac deuincti. Cum ergo tu liber sis, suique iuris, si non uales ea, ad quæ teneris implere: quomodo in maioribus constitutus compos adimpletionis euades, cum non plenè liber existas? Si enim paruo oneri succumbis: maiori succumbere necesse erit. Qui officio subditi benè non fungitur, nec ẽt prælati fungi poterit. Hanc discipulorum ambitionem carpit Christus, & docet humilitatem, contemptum, honorum, & dignitatum: quæ quanuis mala non sint: tamen non sunt à nobis appetenda propter periculũ, quod ex eis imminere solet. Sic discipulis petentibus primatum respondit Christus: Nescitis quid petatis. Ambi-
Mat. 20 tio hæresis mater est. Difficile enim est ad maximos honores euehi, & cogitationibus ad summa fastigia non attingere. In maximo uersaris periculo, si esse prælatus, cęterisque præcipere, atque præesse uis. Ne Christum cruxifixum humilem & abiectum à conspectu abigas: qui cum esset Summus sacerdos, Rex, & dominus, uoluit ad mortem humiliari. Hanc humilitatem doce dicens.

[Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio uestrum sum, sicut qui ministrat.] Leges meæ legibus mundi oppositæ sunt, in quo qui maior est sedet, & cæteri deseruiunt ei: ego autẽ qui maior sum in medio uestrũ sum tanquam ministrans. Nam in cœna hac lauit pedes discipulorum suorum, ut suo exemplo discerent humilitatem: & etiam quanuis scriptum non sit, tamen conijcitur solitũ fuisse Iesum in mensa officium ministri exercere frangendo eis panem. Et ex hoc textu habetur solitum fuisse ministrare Apostolis: & ideo dicit in medio uestrũ. Vniuersæ Christi actiones sicut prędicare, miracula facere, & infirmos tangere, ac curare, ministrare fuerunt. Ex his uerbis dominus intendit, illum aptiorem ad gradum pontificalem obtinendum, & in loco Christi succedendum esse, qui maiora uirtutis humilitatis fundamenta iecerit: nam ad medelam nostri appetitus uoluit supremus dominus à maiestatis cacumine descendere, humilisque in terra fieri: ipso opere ostendens, quàm meritò homo humiliari atque deiici debeat, eius uestigia sequens.

¶Hanc tam eximiam humilitatis doctrinam Christus iamiam moriturus dedit, ut magis humilitatem commendaret: nam quæ amici nostri, cum peregrè proficisci uolunt, ultimis uerbis nobis indicãt, semper fortius memoriæ hærent. Admonendi etiã sunt a suis parentibus, filij, quãdo eis mors appropinquat. Sic Iacob fecisse filiis suis scriptura docet. Audite filij Iacob, &c. Sic & Ioseph in capite ultimo libri Geneseos. Hoc etiã Dauid quando morti appropinquans monuit filium suum Salomonem regni successorem, & præcepit, ut legem dei custodiret, & cærimonias legis seruaret. Hoc idem Tobias fecit, cum cogitauit propè esse finem obitus sui, atque diem, multa præcepta, & consilia

Gen. 46

3. Reg. 1

Tob. 4.

consilia filio suo Tobię dedit, &c.igitur dominus discipulos suos ad pacem, concordiam, & unitatem perducere conatur, simulque ad humilitatem propter eorum uocationem, quòd ipsos omnes facturus esset reges dicens.

[Vos autem qui permāsistis mecum in tentationibus meis.] Idest, considerate, tanti temporis laborem perseuerando mecum; qui patiens, & humilis fui in tentationibus meis: quia Nazareitæ uoluerūt me præcipitare, & lapidare Iudęi, & hinc perpendite, ꝙ non oportet uos esse ambitiosos. Commendat etiā hic dñs Apostolos de perseuerantia. Bonus est illa amicus, qui in tentatione perseuerat: boni amici est non peccare propter amicum: & libenter pęnas ferre propter ipsum. Multos inuenies qui propter committent multa peccata: qui si te uiderint indigentem, nec unum oblum darent. Adam non fuit bonus amicus erga cōiugem suam: qui uoluit peccare propter ipsam, & tamē noluit pęnas subire propter eam, sed transtulit in eam culpam dicens, Mulier quā dedisti mihi &c. Bonus autem amicus in tētationibus dignoscitur: quia subleuare adiuuat pęnas, atq; onera amici tribulati, & afflicti. Sic Apostoli quādo Christus loquutus est de manducatione sui corporis, & multi scandalizati in his uerbis abierunt, ipsi cum eo perseuerauerunt. Hinc liquet non esse satis bene incipere nisi perseueres in bono incepto. Iudas etiā incæpit, & nō perseuerauit. Ideò dominus. Qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit: Quæ perseuerantia alio nomine constantia uocatur: robur quoddam, & fortitudo mentis, cunctarū que (ut ita dixerim) est columna uirtutū: nam cum primo illabitur, corruūt omnia animæ bona. Quia ergo immoti, firmiter & inconcussi permanserunt Apostoli in tentationibus Christi, facti sunt columnæ totius Ecclesiæ, sicut & Paulus cognouit quando ad Galatas scripsit; qui uidebantur esse columnæ. Vnde Dauid: Ego confirmaui columnas eius, Hoc est, Apostolos, Ecclesiæ columnas in terra. Et quia fortiter perstiterunt, sicut columnæ tantā apud deum inuenerunt dignitatem: iuxta illud iacobi: Beatus uir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam uitæ. Quod autem dicit permansistis in tentationibus meis: nō tantum de tentationibus Christi accipiēdum est, sed etiam de tentationibus ipsorum Apostolorum: nam tētationes Apostolorum, ipsius Christi erant, iuxta illud, Qui tangit uos, tangit pupillum oculi mei Et Dominus Saulo persequutori: Saule cur me persequeris, Cui affine est, quòd dominus permittit quicquid minimo ex suis impendatur, quòd id sibi impensum agnoscat.

Lucæ.4 / Ioan. 8. & 10. / Gene.3. / Ioan. 6. / Mat.10 / Galat.2 / Psal.74. / Iaco. 1. / Zach. 2 / Act.9. / Mat.25

¶Aduerte, quòd discipuli non solum cum Christo perseuerauerunt, sed dicit hic, quòd perseuerauerunt in tentationibus suis. Multos habet Christus socios resurrectionis, & gaudii paucos tamē habet socios passionis: & crucis etiā tu cum Christus tibi indulget, solatiusque spiritualibus afficit te, orationi, atque cōtemplationis nacas, & beatā uitā agis: si tamen contigit deum tibi deficere, atque deesse, nec tibi sicut antea solatiis spiritualibus præsto sit, statim gradum reuocas, & mundo studes, nec non rebus, quibus iam terga dederas. Propter quam causam quam plurimi sunt, qui incipiunt, pauci uero qui nunquam ab incæpto desistunt: nam perpauci sunt, qui nudi, omnique indulgentia destituti tam temporali, quam spirituali, Christum destitutum, & in cruce pendentem amplecti nolunt. Sunt sibi ipsis amici, nec uitam absque proprio solatio agere sciunt: quibus cum ob oculos spirituale solatium datur, eorumque gustui plus dulcedinis infert, quam temporale, hoc pro illo commutant. Deficiētibus autē spiritualibus donis ad mundum redeunt, quia non satiantur Christo, unico que essentiali amore Dei: sed etiam uolūt propria dona, & delicias amplecti. In quibus omnibus referunt se mercenarios esse atque seruos, nō autem amicos, quando quidem plus dei donis reuerentur, quam ipsi deo donanti, quo solo satis deberent Quando dona desunt, & munera, quis uerus amicus sit, dignoscitur perseuerantia etiam in tentatione indicat, quis fidelis falsusue sit. Et quoniam perseuerātia est, quæ meretur, & consequit præmium, ideo ait Apostolis.

Et ego dispono uobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum.] Regnum se eis paraturum Dominus pollicetur, non temporale, quale ipsi sperabant: & iam
Mar.20 antea mater Zebedæi petierat: siqui dem
Io.19. regnum eius non est de hoc mundo: sed tale regnum ait se eis disponere, quale si bi paratum fuerit à Patre suo, uita nimi rũ æterna: quæ ut ei secundum humanitatem est parata, ita uere regnũ est, iuxta illud qđ petimus quotidie: adueniat re-
Matt.6. gnum tuum. Et sic beati omnes reges sunt coronati à Christo in æternum, sicut ipsi confitentur apud Ioannem: Quia
Apoc. ipse dilexit nos, & lauit nos in sanguine suo à peccatis nostris & fecit nos regnũ &c. Nec tamen hoc perfecto modo intelligendum est, sed per imitationem. Multo enim inferiores sunt Apostoli gloria, & corona fœlicitatis æternæ. Vnde
2. Ti.4. & Paulus certus erat, coronam inde se reportaturum, quando dicebat; Reposita est mihi corona iustitiæ: quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Hinc
Ioan.14 liquet uerba illa Christi eadem esse cum eis, quæ deinceps dixit ad eos: Vado parare uobis locum. Nã & locus ille regnum
Sap.5. erat, teste Sapiente, qui ait; Accipiens regnum decoris, & diadema spei de manu Dominus. Præterea hoc etiam referri potest ad personam filii, & tunc est sensus: Sicut Deus Pater disposuit mihi regnum per naturam: ita ego dispono uobis regnum ꝑ gratiam. Adhuc amplius declarat Dominus gaudia, quæ sunt habituri, & ait,

[Vt edatis, & bibatis super mẽsam meã in regno meo.] Hoc etiam non secundũ rudem, & crudum sensum intelligendi est, quasi multum cibi, & potus sit in illi regno cœlorum. Conuersatio enim cœ-
Mat.22. li Angelica est & ibi erimus, sicut Ange-
Rom.4. li Dei. Paulus quoque manifeste testatur quia regnum Dei nõ est esca, & potus. Ideo mensa hæc erat illa cœlestis beatitudo: ubi cum electi contemplantur essentiam Dei in sua maiestate, ipsamq; summe diligant, sic deinde satiabuntur: quoniã animæ illę secundum omnes suas uires gaudio uoluptatis perfundentur: qđ
Psal.16. & Dauid agnouit, dicens; Satiabor cum apparuerit gloria tua. Tunc habebis satietatem, quam cum habebis nemo tollet a te: cuius comparatione omnis lætitia tristitia est, omnis suauitas dolor, omnis dulcedo amaritudo: omnia quæ delectatione inferre possunt, molesta sunt. Hoc est, quòd de edendo, & bibendo dixit Dominus, quod habebunt quicquid delectare potest, & satiabuntur, ita ut nihil possint appetere, quod non inueniant, & habentes possideant. Insuper adhuc adiungit Dominus dicens.

[Vt sedatis super thronos.] His uerbis ostendit Christus sanctos non solum regni Christi, sed gloriæ participes futuros. 1. Co.9
Si enim compatimur, & conregnabimus. Quis secularis honor huic comparari potest? Quid enim excellentius, quam sedere cum Christo, præsidere cum ipso, ac nec dum homines, sed & Angelos iudicare? Nolite ergo timere pusillus grex: quia Luc.25
cõplacuit Patri uestro dare uobis regnũ. Infœlices filii Adæ, qui nunc præsidere, & iudicare uolunt: qui gloriam ad inuicẽ accipiunt: & gloriam, quæ à Deo est non Ioan. 5.
quærunt. Quid autem fiet? Transiui, & ecce iam non erat. Caueant, qui primas Psal. 36
cathedras amant, ne contingat carere secundis: & qui primos accubitus nunc eli Luc.14
gunt, incipiant cum rubore nouissimum locum tenere. Nam omnis, qui se exaltat humiliabitur. Sequitur.

Iudicantes duodecim tribus Israel.] En aliud præmium: lætabitur enim iustus Psal.57.
cum uiderit uindictam. An non ingens gaudium uidere se a damnatione securũ in qua aduersarii iacent perpetuo cruciandi? Quomodò autem iudicabunt filios Israel? Nempe sicut Regina Sabba, & Niniuitę condemnabunt eosdem, sic Apostoli condemnabunt filios Israel: quia de eodem stirpe geniti, eiusdem legis periti, eiusdem beneficiis, & miracu 3.Re.10
lis prouocati: tamen nulla ratione adduci potuerunt, ut crederent, cum Ps.109.
uos literis destituti, sequuti sitis me, & fuistis mecum permanentes in tentationibus meis. Præterea sicut nunc cum Christo dominantur electi in medio inimicorum: ita tunc cum Christo dominabuntur super inimicos suos, ac ipsos iudicabunt. Perpende autem, quod hæc uerba, quamuis præcipue ad Apostolos

los spectent, nihilominus tamen ad omnes sanctos, qui mundi gloriam, & diuitias contempserunt propter Christum etiam competunt.

[Ait autem Dominus Simon: Simon ecce satanas expetiuit uos, ut cribaret sicut triticum: ego autem rogaui pro te ne deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.] Quia Petrus feruentior erat cęteris, & principalior, ad Petrum dirigit Christus suum sermonem. Satanas iam sentit, quòd uestra prædicatione regnum eius destruetur: quā ipse eradicare uult, ut in sua tyrannide conseruetur si poterit. Et cum cœpit Iudam uires assumpsit, ita ut uellet, sicut ad se tulit, & lucratus est filium illum perditionis, & uos ipsos adducere, ut pœniteat sequutos fuisse me, & meam doctrinam, & cōuincamini credere fieri nullo modo posse, hominem à proprio discipulo uenditum, tamque miseris acceptum modis, filium esse dei, ut ex fidelibus infideles fiatis. Attamen non euadet uoti compos: quia ego rogaui pro te Petre, ut non deficiat fides tua. Propter quod mihi gratiam referre debes: nam ut inimicus potens est: omnibusque uiribus semper nititur, & conatur, etiam te ipsum superasset, & euinceret, nisi ego in quantum homo, qui minor Patre sum, pro te orassem, cuius auxilio tu, & sodales tui estis amici mihi, atque fideles. Et hanc a me audi, & accipe doctrinam. Quod sicut ego te in hac tribulatione adiuui: sic & eum sis potens, & fortis meo auxilio, cōfirma, robora, adiuua, cōsule fratribus tuis, qui subditi tui sunt: quia quod ego tecum feci, æquum & iustum est te cum aliis facere.

Expende quomodo Christus miscuit uinum cum oleo, & dulci amarum admiscet: ita quòd non semper molesta, nec semper iucunda loquitur suis: quia hæc uita ex contrariis, & prosperis, ex dulcibus, & amaris aspersa est. Carpsit Apostolos propter ambitionem: & statim laudat, commendat, exaltat, dicens qualiter in laboribus, tentationibusque permanserunt, & se eis regnum cœlorum largiturum, quo maximo illos gaudio affecit, & consolatus est. Ne autem ipsi ob hæc nimium exaltarentur, incipit eos humiliare, referens tentationes, quibus erant obsessi, tot, adeoque eminentes, ut auxilio speciali dei, & maximo egerent, quale erat pro ipsis Christum Iesum orare ad Patrem.

¶ Præterea locus iste, ubi hic Christus ait Petro; Ego rogaui pro te, ut non deficiat fides tua, exponitur, ut hic Christus pollicitus fuerit fidem Ecclesiæ Romanæ, cuius Pontifex Petrus fuit, nunquam defuturam, & rectè quidem, quia fides Romanæ Ecclesiæ, quam in ea Petrus plantauit, usq; in finem seculi durabit. Bene potest Petri nauicula fluctibus persequutionum hæreticorum angi, & concuti: nunquam tamen corruet, aut subuertetur. Mat. 16 Portæ enim inferi non præualebunt aduersus eam. Hoc enim uerbum non dixit Christus Petro tanquam personæ priuatæ, quia Petrus peccauit post hæc uerba, & fides in eo defecit, & multi Pontifices Romani errauerunt, sicut Marcellinus, qui idolis sacrificauit, & Liberius papa, qui Arrianis consensit, & Anastasius quoque secundus propter hæresis crimen repudiatus fuit ab Ecclesia: & alii etiam plurimi contra Catholicam fidem tenuerūt, ut Ioannes uigesimus secundus, qui asseruit, quòd animæ sanctorum non uidebūt Deum, usque ad ultimum seculi diem, & quod Filius dei sit maior Patre, & spiritu sancto, & plures alios habuit errores. Sed in quantum est caput Ecclesiæ nullatenus errare potest, & tunc caput Ecclesiæ, cum facit quod in se est, nempe cum consilio Cardinalium, & doctissimorum uirorum definiendo, ubi errare non potest. Ecclesia enim Antiochena, Alexandrina, & Constantinopolitana, sæpe defecerunt a fide: nunquam tamen Ecclesia Romana defecit, quia Christus ait Petro: Ego rogaui pro te Petre, ut non deficiat fides tua. Hinc discimus tentationem utilem esse. Sic Christus, sic eius discipuli tentati sunt, & denique omnes electi tentationes sunt passi. Tentatio enim multum prodest electis, uidelicet ut propriam infirmitatem agnoscant, Deum feruentius inuocent, cautiores resurgant, & aliis compati discant, sicque coronam gloriȩ adispiscantur. Hinc in Ecclesiastico Eccl. 34
habetur: Qui nō est tentatus, quid scit? Et Iaco. 1.

Iacobus; Beatus vir, qui suffert tentationem, &c.

¶ Discimus secundò ex hac Christi oratione pro Petro, neminem suis uiribus posse aduersus Satanæ malitiam: nisi Christi præsidio fulciatur. Sic Paulo, qui
1.Co.12 maximam tentationem patiebatur, dixit Dominus; Sufficit tibi gratia mea. Ex quo discimus nihil nobis, sed gratiæ Dei adscribamus. Ideoque Apostolus postquam multa præclara narrauerat, quæ
1.Co.15. gessit, addidit: Non ego, sed gratia Dei mecum. Propter quod nihil habes, unde glorieris: sed pro omnibus, ut fidelis Christi seruus, Deo gratias age: cuius ope, & auxilio uincis, atque omnia bona facis.

¶ Tertiò quanto odio prosequatur ille Satanas hominum genus, & eos maximè homines quos singulari quodam modo Christus ad se ꝑducere conatur, quousque Christus ad propagandum suum euangelium præcipuè selegit. Illos qui chariores Deo sunt fortius tentat, hoc idem facit hic eum Apostolis itidem eos, qui deo dicati sunt similiter tentat. Angelus Ra-
Tob.12 phael Tobiæ dixit: Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te. Quartò, quòd Christus electos suos subinde labi patiatur, ut suæ infirmitatis conscij, ac memores erga alios ad misericordiam sint faciliores. Ideo Petro dixit;

[Tu conuersus confirma fratres tuos,] Ac si diceret: Sicut tu à me specialem misericordiam consequeris, & post lapsum erigeris, & firmaberis, sic tu cōuersus per fectè misericordiam impende proximis tuis, robora, ac subleua eos. Vnde hęc fuit præcipua causa, cur Christus futurū ecclesiæ suæ pastorem cæteris electis Apostolis grauius labi permisit: ut in propria fragilitate, culpa, & pijssima reparatione disceret quomodo aliis compateretur, ac subueniret. De ipso quoque Saluatore
Hebr.4 nostro Paulus ait; Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris tentatum per omnia, &c. Sed procedamus.

[Qui dixit ei.] Petrus scilicet cum quo dominus loquebatur respondit non metuens à tentatore deuinci, aut propria fragilitate succumbere.

[Domine tecum paratus sum, & in carcerem, & in mortem ire.] Ex feruore dilectionis hoc dixit: quamuis indiscretè loquutus sit: nimium de sua uirtute confidens. Magnifica quidem hæc uerba fuerunt: sed sine prudentia. Non enim docet hominē plus æquo confidere: sed in Deū, Phil. 2.
ꝗ operatur in nobis uelle, & perficere pro bona uoluntate. Perpende quāta sit Christi charitas erga Petrum, quòd pro huius constantia patrem cœlestem peculiariter orauit. Immò obseruandum quantus sit Christi erga omne genus humanū amor: qui & adhuc non cessat pro nobis patrē Rom.8.
interpellare, donec nos ad se receperit. Sed singula uerba discutiamus. Domine, inquit. Si dominus tuus est ò Petre, cur illum mendacij arguis? cur preces illius reijcis ac si illarum non egeas? Paratus sum inquit tecum, & in carcerem, & in mortem ire. Paratus erat Petrus, & sic secum constituerat: ut uerba sonant: sed ut uerbis adderet facta, in se non habebat. Paratus erat cum extra omne periculum esset: sed ut posteà audiemus, cùm necessitas postulauit, non expectauit, donec uentum esset ad carcerem, uel ad mortem: sed unius mulieris voce sic concussus est, ut statim dominū abnegaret. Rursus aduertendum, quod hoc, quod Petrus dixit falsum fuit materialiter, quia aliter accidit non tamē formaliter, quia sicut dicebat, ita intendebat. Mentiri quippe formaliter est contra mentem ire seu cum intentione fallendi, uel scienter falsum profari.

[Et ille dixit,] Reprimendo incautam Petri loquutionem. [Non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nôsse me.] Hinc discimus, quo magis in fidei ardore confisi fuerimus, eo plus exilitatem, & imbecillitatem carnis timeamus. Obserua autem, quòd hoc uerbum domini de Pe- Marc.4.
tri negatione fusius explicuit Diuus Marcus, quàm cæteri euāgelistæ. Ex cuius uerbis constat, quod cum primo Petrus Christū negauit, statim gallus cecinit: & priusquam secunda uice gallus cantaret; bis iterum negauit. Et sic tres Apostoli Petri negationes incœperunt ante primi galli cantum, & finierunt ante secundi galli cantum. Et quāuis hic Lucas dicat, quod dominus dixit Petro, non cantabit hodie, gallus donec ter abneges nosse me, in

telligendum

telligendum est de principio trium negationum: ita quòd cum dixit, non cantabit gallus, donec ter abneges nosse me. idem est, ac si diceret. Antequam galllus cãtet, me ter abnegare incipies. Quod beatus Marcus clarius cæteris scripsit dicens; Prius quàm gallus uocem bis dederit, ter me es negaturus: & sic contigit, nam antequam secundo caneret, ter Christum cõpletè negauit.

¶ Aduerte permisisse Deum Petrum cadere a sua præsumptuosa firmitate, ut Christum negaret, primò ne aliquis sibi multum tribuat, & confidat. Secundò, ut unusquisque Christo potius, quàm proprio iudicio fidem adhibeat. Tertiò ad reprimendam, & domandam imprudentem audaciam. Quartò, ut cæteri omnes Petri casu edocerentur non propriis uiribus confidere: considerantes, quàm parui sit momenti humana fragilitas, quantique ponderis & ualoris sit uerbum quod procedit ab ore diuinæ ueritatis. Quinto, ut beatus Petrus, & cæteri prælati experientia nossent, & discerent, qualiter debeant subditorum suorum infirmitati compati, cum peccauerint. Præterea solent hic dialectici capita confringere, & disputare, an ad præteritum sit potentia, & utrum Petrus potuerit non negare, postquam Christus ei dixit, ter me negabis, stando in illo medio tempore, postquam Christus hæc prædixit antequam caperetur. Sed ne his immoretur, quia res est ad scholas pertinens, ubi hæc quæstio est trita, breuiter respondemus, quòd Petrus poterat non negare, nam præscientia Dei non ponit necessitatem rebus, & Petrus liberum habebat arbitrium, & eligere poterat quicquid uoluisset. nam si necessario negauit ita quòd eligere oppositum non poterat, tunc non peccasset negando: nam (ut Augustinus ait) peccatum adeò est uoluntarium, quòd si non est uoluntatium, nõ est peccatum. Itaque poterat non negare, quod si fecisset, nunquam Christus dixisset, ter me negabis: quia non negauit Petrus, quia Christus dixit, me negabis: sed ècontrario ideo Christus dixit, ter me negabis, quia Petrus erat negaturus: quòd si non esset negaturus, nunquam Christus tale dixisset. Prophetia enim nõ est causa facti: sed per

Aug. 3. de libe. arbit.

oppositum factum est causa prophetiæ. Cum enim in Deo nihil est futurum, aut præteritum, quia omnia illi sunt præsentia, præsenserat Christo Petri negotio, ideoq; dixit, quòd esset illum negaturus: quia certum erat illum negandum. Sed de his satis, Iam quæ sequuntur uideamus.

] Et dixit eis: Quando misi uos sine sacculo, & pera, & calciamentis, nunquid aliquid defuit uobis? At illi dixerunt: Nihil.] Memoria diuinæ potentiæ satis leni re potest exempla infirmitatis humanæ, Ideò Christus adducit in memoriam Apostolis quomodo eis prouidit in necessariis, & amputauit, & defendit: ut spem suam in illo collocent, & erecto sint animo hac confidentia ad tolerandum quancumque tribulationem, & aduersitatem: siquidem iam instabat tempus quo percutiendus erat pastor, & oues dispergendæ. Dicit itaque: quando misi uos prædicare Iudæis per diuersa, præcipiens uobis ite sine alimentis, & pecuniis, ut in solo deo esset spes uestra, nec exteriora adminicula portaretis uobiscum: nũquid defuit necessarium uictui? Responderunt, quòd nihil defuit. Christus enim concessit Apostolis, ut alimenta susciperent ab his, quibus euangelizabant: a quibus competentia uitæ susceperunt. Zac, 13. Psal. 22.

¶ Vide hinc quomodo sequentibus, Saluatorem nihil deest. Sic Dauid; Dominus tegit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Hæc mundi principes, atque potentes dicere non poterunt. Siquidem quo potiorem gradum celsitudinis habent eo pluribus indigent est illis maior bonos seruandus, amplior domus, cui consulant. Solus Christi seruus proferre potest, nihil sibi deesse: nam qui Deum possidet, omnia utique possidet. Solus ille, qui a Deo nutritur, & pascitur refectus uiuit, atque contentus: non enim permittet Deus seruos suos fame perire. Non defuit Heliæ uictus, cum esset in deserto, cui corui necessaria suppeditabant: & tempore famis iussit Deus uiduæ Sareptanæ, ut cum aleret: & Apostoli hic nihil eis defuisse responderunt, Sed audiamus: quid eis ultra Christus dicat. 3. Re. 17

[Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet

facculum, tollat similiter, & peram, & qui non habet, uendat tunicam suam, & emat gladium.] Apostoli priusquam a Christo uocarentur quilibet sibi solito muneres utebatur, eorum uerò plures piscatoriam artem exercentes uitam agebant. Matt. 4. Sed cum Christus ad Apostolatum uocauit, hæc omnia missa facere præcepit, & sic de prædicatione uiuebant: quia hospites, & populi, quibus uerbum Dei annuntiabant, eis ministrabant alimenta, adeò, ut nihil deesset de congrua sustentatione ad uitam ducendam. Cum autem Christi passio appropinquaret, omnes in ipso scandalizati sunt: unde paucis illis, diebus quousque resurrectioni, fides esset adhibita, non licebat, aut expediebat Apostolis populo prædicare hominem crucifixum in medio duorum latronum esse Messiam in lege promissum. Ideoque cessandum erat illis a prædicatione, & propter eandem causam oportebat, ut sibi succurrerent, quandoquidem de illo remedio iam actum erat, iterum sacculũ, & peram capere, & ad solita piscandi munera redire. Ideò postquam dixit, nunquid aliquid defuit uobis? & ipsi responderunt: nihil statim addidit: Sed nunc, qui habet sacculum, tollat similiter & peram. Hoc est: Vsque adhuc, quando totus mundus me sequebatur, & honorem deferebat, miracula mea, atque doctrinã intuens, uobis omnia suppeditabat necessaria, & alimentis congruis prosequebatur, & hoc quia mei discipuli eratis: modo tamen, quando tempus passionis meæ instat, & qui me commendare, & laudare solebant, iam detrahũt, opus erit uobis proprio labore, & industria aliterque sustenntari: quia tempore hoc cessabit prædicatio, qua mediante necessariis abundabatis. Itaque ciuili modo, & iure uiuite, quia iam non est tempus euangelico negocio incumbere. Ideoque arma parate, & qui non habet gladium, uendat tunicam, & emat illum. Qua licitum est patri familias rem domesticam defendere, pugnare pro iustitia, pro patria, & etiam seipsum defendere: quia uim ui repellere licet. Quod autem discipuli ad officia præterita redierint, ex euangelica patet historia, ubi piscantes eos Christus inuenit post resurrectionem ad mare Tiberiadis, quod non fecerunt, cum euangeliũ prædicabant. Hic uidetur sensus germanus huius literæ. Ioã. 21.

¶ Vide, quàm prouidus sit Deus, & quo modo omnibus prouideat, cum mortuus esset Ioseph, creuerunt filii Israel, quod scriptura non dicit de eis uiuente Ioseph. Exod. 1. Quando erant pauci, erat illis in adiutorio Ioseph, & poterat illos defendere: quibus & auxilium præstabat. Sed postquam mortuus est, defecit eis fauor, & defensio, creueruntque filii Israel: ita quòd ipsi se poterant defendere, iuuare uiribus suis, & multitudine, quia creuerant nimis fortitudine, poterantque se protegere. Exo. 19. Sic etiam cum filii isti Isael ambulabant in desertum, & quando eis defuit farina Aegypti, sustentauit illos Deus manna de cęlo: sed quando ingressi sunt terram promissionis, ubi cibi erant terræ, manna defecit, quia sine illo poterant sustẽtari, &c. Ios. 5. Admonet etiam locus iste, quòd licita sit defensio sui ipsius moderata, etiam amicorum, & suarum rerum. Imò licitum est hominem occidere in defensionem sui, & suarum rerum: & in bello iusto, atque etiam pro iustitia, cum quis rector, iudex aut magistratus habet officium impios morti damnandi. Docet etiam Apostolos habere animum præparatũ ad sui magistri defensionem, ex zelo amoris, atque iustitiæ. Denique admonet per gladiorum præsentiam non defuisse discipulis, facultatem resistendi hostibus. Sed ad literam: Causam autem cur dederit eis licentiam portandi peram, sacculum, gladios, & dispensauerit nunc cum eis, subdidit dicens:

Dico enim uobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me, & cum iniquis reputatus est, Etenim ea, quæ sunt de me finem habent.] Ac si diceret: Leges mutandæ sunt dum necessitas exigit: ideo nunc aliter uobis uiuendum est, quia tempus instat, in quo illud, quod Esaias de me prophetauit dicens; & cum iniquis reputatus est, oporteat adimpleri in me. Esa. 50. Oportet inquam necessitate conditionata, Quapropter non est nunc tempus, ut eatis, & Euangelium prædicetis. Nam Christus post uerba hæc in ipsa no-

cte

& captus est tanquam latro, & die sequēti inter latrones suspensus. Ea enim, quæ sunt de me, idest, quæ prophetæ prædixerunt de me, nunc complebuntur. Mors enim mea, dolores angustiç passio, & tristitia cito finientur: nam post tres dies resurgam immortalis, & impassibilis, in perpetuum regnaturus.

¶ Animaduerte quomodo, quæ de Christo tormenta dicuntur, finem habent. Bonorum, & eorum, qui pro Christo patiuntur labores finire debent. Peccatorum autem tormenta in æternum durant. Sic ille beatus martyr Machabæus
1.Mac.7 Anthiocho tyranno dixit; Fratres mei modico nunc dolore sustentato sub testamēto æternæ uitæ effecti sunt tu uero iudicio Dei iustas superbiæ tuæ pœnas exolues. Iustorum labores in hac uita breues sunt, & tandem postea præmium est æternum, & è contrario impii gloria etiā breuis est, quæ statim cadit, & euanescit. Vnde psalmista ait; Vidi impium exaltatum
Psal.36. super cedros Libani, transiui, & ecce iam
Baruc.3 non erat. Hoc exclamat Baruc: Vbi sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? Qui ludunt, &c. Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt: & alii loco eorum surrexerunt. Tota mundi gloria deuenit in perpetuum cruciatum: totus autem Christi labor, & seruorum dei in gloriam, & requiem perennem, quæ nunquam habebit finem.

¶ Ne ergo timeas huius uitæ labores, & pericula: nam quod cito labitur nomen laboris retinere non potest, nec est uere labor ille, qui cum uita simul perit. Illi autem erunt, & qui tibi metum debēt incutere, qui in æternum durant, cuiusmodi sunt inferni crucitaus. Plurimi tamen sunt, qui quod nullo modo timendum est, timent: uidelicet huius sæculi afflictiones, & angustias: non uerentur tamen, quod uereri deberent, pœnam scilicet æternam, & permanentem. Qui ti-
Iob.6. met pruinam (ait Iob) super eum ueniet nix. Hæc ergo Christi uerba apprime memoriæ fige, & cum in infirmitatem, seu ꝑsequutionem incideris, uires assume, animumque tibi adde, & intuere gloriā, quā tibi Deus concedet, & quæ te expectat repetesque in interiori cordis hæc Christi uerba. Etenim ea, quæ sunt de me finem habent. Sequitur.

[Ad illi dixerunt; Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit: Satis est.] Tantus inuasit timor discipulos audientes Christū, quod inter inimicos esset reputādus, quibus licet iam dixerat, ut tollerent sacculum, & peram: nihilominus maximo tremore, quo premebantur, obliti sunt, nulliusque alterius rei meminerunt prætetquam armorum. Ideoque de solis gladiis tractauerunt, & positis duobus dixerunt: Ecce duo gladii hic. Duos gladios in prōptu habemus parati ad tuam defensionē. Parum armati sumus, cum non omnes nō nisi duos tantum gladios habeamus. Quonam pacto nos his armis defendere poterimus? Non indigebat Christus armis sit quidem propria uolūtate patiebatur: quę tamen, si capere uellet, magna nimis, & fortia in sua diuinitate habebat, cuius etiam uirtute posset in instanti omnes inimicos annihilare: ideoque respondit; Satis est. Noluit tunc Christus Dominus mysterium suæ sacratissimæ passionis eis plus adaperire, quia nōdum discipuli erāt tanti capaces sacramenti: & siccum cognosceret eos nō illum intellexisse, simulat dicens, satis est: haud significans, ipsum illis, aut aliis armis non egere, sed tantum Satanam, & mortem uincere, sufferens, tacens, atq; patiens: his ergo armis tyrānum armatum fortem, qui nos opprimebat, & captiuos tenebat, erat uicturus: non armis materialibus, quæ ab Apostolis offerebantur. Multi in hoc loco interpretantur istos duos gladios, de spiritualibus ecclesiæ gladiis, ecclesiastico. s. & seculari: alii de uerbo Dei, sed quia hæc nō sunt ad rem: ne immoremur in interpetatione expositionis adeo huic loco dissonæ, & tortæ, transeamus ad ea, quæ in contextu sequuntur.

[Et egressus ibat secundum consuetudinem innocentem oliuarū. Sequuti sunt autem illum & discipuli.] Assueuerat totum diem consumere Christus populo prædicando, & infirmos sanando, nocte uero in montem Oliueti proficisci, qui parum à ciuitate distabat: & ibi erat pernoctans in oratione. Abiit, ut preces funderet: utque Iudas eum inuenire posset,

qui

qui rectè nouerat locum illum, siquidem sæpè alias in eo cum Christo fuerat. In hoc significatur se sponte mori, quando quidem locum iniquo Iudæ notissimum elegit, ut sic inuentus, & captus pro nobis pateretur.

¶Nota etiam quòd in montem Oli-
Titū. 3. uarum iamiam moriturus uadit: nam secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Misericordia enim per oliuam designatur. Docet etiam, ut is qui eucharistiam accipit, non illud negotia secularia se conuertat, sed ad solitudinem accedat orationis, & contemplationis, orans, & psallens. Denique docet, quòd quando orare uoluerimus, recedamus in locū abditum, quia sic Christus fecit: cum ciuitatem omiserit, & in montem oraturus uenerit. Sed historiam prosequamur.

Ioa. 18. Abiit inquam in montem Oliuarum: & ut Ioannes inquit, trans torrentem Cedron, qui est trans uallem Iosaphat: & inter Hierusalē, & montem Olíueti, iuxta Gethsemani: & hortum est ingressus Vade & tu cum illo, ne deseras, ne ipse te deserat. Contemplare ergo deum tuum in illa noctis caligine, mortem timentem, ut homo uerus tiemens, & à pauperibus discipulis, & absque ullo solatio deductus, in montem incedit: deduc ergo tu eum in hoc itinere. Memento homo quoniam
Gen. 3. in horto lapsus es, & in hortum te quæsitum Christus uadit. Et propter amorem quo te prosequitur, tristis est: quia te deiectum uidet: ideo tristis incedēs te quærit nā amatum dolore emitur, & quæritur: Vide quantum te dilexit, siquidem tristitia premitur, ut te inueniat, quòd di-
Mat. 26. cat: Tristis est anima mea usque ad mortem. Intensiue quantum quis potest in hac uita tristari: & extensiuè usque ad mortem. Interroga ergo anima mea Dominum, cur mœstus incedat. Tanta est tristitia, quam patitur, ut passione fauces obturare cogar, uocemque illis adhærere, ut nec respondere, nec loqui ualeat: quare opus erit ueniat fidelis eius seruus Dauid, qui pro eo respondeat, dicatque in persona Christi; conturbatus & contristatus conturbatus sum in exer-
Psal. 54. citatione mea. A uoce inquit) inimici, à uoce quærentis animam meam. Iam ex loco, ubi erat, uenditoris Iudæ uocem audiebat, itidem & Iudæorum conuentionem parantiū se, ut Christum caperent: iā hoc adeo Christi animam attingit, ut per eius uiscera gelida tristitia decurrat. Dic mihi ergo Domine, in hoc dolore, atque tristitia non est, qui te sequatur omnes? Respondit Dauid pro eo, dicens; Sustinui; qui simul contristaretur, & non fuit. So- Psal. 68.
lus adest amícis destitutus. Discipuli, qui cum eo sunt, adeo sunt mœsti, & uicti somno, ut indigeat quærere aliquem, qui in tribulationibus comitetur, & affectetur: quæsiuit, sed non inuenit. Forsan domine deest, qui tibi solatium præstet? Consolantem me quæsiui, & non inueni. O quàm solus Christus relinquitur in tristitiis, angustiis, & passione ab his, qui Christi nomine magnificantes se, deliciis, risibus, adulationibus dant operam, & in quo solo tempus terunt: de memoria eradicātes quæ dominus, ut gemitibus æternis eriperet, & gloriam sempiternam concederet, pati dignatus est. Luc. 6.
Væ uobis (inquit ipse) qui ridetis, quia flebitis. Hæc est tristitia atque metus, quo Gen. 32
fuit Iacob concussus ab Esau. Hoc eodem fuit timore pressus Helias ab impia Ieza 3. Re. 19
bel. Hic sanctum regem Dauid uidebis tristem. mœstum, ac collachrymantem, 2. Re. 16
Hierusalem egredientem, à proprio filio coactum capite discooperto, nec nō pedibus nudis incedentem. Videbis etiam & 3. Re 2.
audies Semei dictum: In quacunque hora transieris torrentem Cedron, scito 4. Re. 18
te moriturum. Videbis serpentem æneū in ipso torrente comminutum. ¶ Discamus Christi exemplo refrænare timores, & tristitias, & cętera quæ aduersus rationem insurgere sępe solent, ne animas nostras seducant: sed potius in inferiori eius parte sedentur, sensualitate scilicet offerente, sicut Christus redemptor noster fecit. Discimus etiam hic suo exemplo nunquam eius gratiam desperare, si forsan aliquando in aliquam tristitiam subitam, timorem, uel cordis debilitatem inciderimus: cum seruituti, atque amor diuinæ maiestatis debiti fuerimus. Hinc etiam discimus nostrorum fratrum misereri, dolereque de eorum necessitatibus: nam Christus hic non pro

pter

pter se, sed propter nos tristatus est. Discimus etiam Christi domini nostri exemplar intuentes, tristitias, & tribulationes Deo offerre: flexi ad feruentem, & deuotam orationem, sicut ipse fecit: nam statim cum dixit, tristis est anima mea usque ad mortem, oraturus abiit, &c. Sequitur.

[Et cum peruenisset ad locum, dixit eis Orate ne intretis in tentationem.] Cœnaculum, ex quo Christus redemptor noster profectus est, a loco ubi ipse orauit duobus distat millitaribus, trecentisque, & triginta passibus cum aliis septem: quoniam pons quidam unico tantùm contenti arcu, quo torrens Cedron interfluit a cœnaculo milliare & nongento quinquaginta passus recedit, a quo ponte usque ad locum ubi Apostoli octo a domino sunt relicti ducenti intersunt passus: qui itidem locus ab alio, in quo alii tres sunt, manere iussi, centum, & octoginta sepiè distat, qui tandem, situsque, in quo Christus orauit, iactu solum lapidis complectuntur, ut ipse narrat Euangelista. Respice ergo lõgam uiam, qua Christus post quam captus, ductus est. Et quod notatu, & inspectu dignius est, quòd a ponte usq; ad domum Anæ quædam interest accliuis uia ardua, & recta nimis: quapropter magna angustiam oppressus ascendit.

Dixit ergo eis orare ne intretis, &c. Hoc solummodo octo apostolis dixit: quoniam Iudas iam ab hoc sancto comitatu migrarat: duum autem Petrum, Iacobum, & Ioannem secum duxerat. Porrò esse tentatos non est malum, sed bonum, & meritum administrat: sed esse a tentatione uictos est malum, ideoque non dixit orate ne tentemini: sed orare ne intretis in tentationem, ei consentientes: quia tentatio proprias uires non excedit. Docet hic Christus orationem potissimum esse remedium aduersus omnes mundi tentationes. Nam sicut fur clamorem uicinorum, qui subuenturi instanter ueniunt audiens fugit: sic orationis clamor Satanam fugere cogit, & sanctos, probosque suscitat in auxilium. Sic dominus in oratione, quam docuit, dixit, ut peteremus: Matt.6.
Et ne nos inducas in tentationem. Mirabile antidotum est ad tentationes superandas oratio ipsa. Cum nihil nos sufficiamus, sed sufficientia nostra ex Deo sit: nũtium ad ipsum mittamus, auxilium atque I.Co. 3.
opem petentes. Oratio enim quidam nuntius est Deo nostram aperiens indigentiã secundum illud prophetæ: Intret oratio mea in conspectu tuo.

[Et ipse auulsus est ab eis, quãtum est Psal. 87
iactus lapidis: & positis genibus orabat dicens:] In quo relucet excellentia orationis Christi: quæ omnes fuit complexa circunstantias, ut perfecta esset. Primò quidem, quia erat solitaria: nam cum oratio sit eleuatio mentis in Deum: tunc rectius fit, quando qui orat recedit, & separat se a mundi strepitu. Secundò hæc oratio humilis fuit, quia genib. flexis orabat. Videtur hunc apud priscos esse orãdi modum, præsertim cum erant in aliqua magna tribulatione constituti: ut scilicet se coram domino prosternerent. Sic in Numeris legimus, quòd proiecerunt se super faciem suam Moses, & Aaron proni in Nu. 20.
terram, orantes pro aqua. Matthæus Mat.26.
& Marcus dicunt, quòd proiecit se super Mat.16.
terram: ut ea quæ retro sunt obliuiscens in anteriora progrediaris, & ut intelligas qua humilitate coram Deo orare debeas. Et in hoc non differt inter Euangelistas, nam cum ter orasset, semel genibus orauit flexis; & iterum in terra pronus. Vel potius omnia simul contigerunt: nam cœpit positis genibus orare, ut noster ait Lucas: quæ autem eius erat delicata, & tenera complexio, nec non debilitas ob timorem, & mortis imminetis tristitiam, pronus in terram cadere coactus est, deficientibus uiribus, propter agoniam, qua præmebatur. O Rex gloriæ: quam deberent mundi nobiles, & potentes confundi, qui tot deliciis, ac mollibus stragulis auro intextis, & sericis genua in templis curuant, imo ægrę ferunt sic genuis flexis preces fundere. Expende quòd Salomon orauit in templo positis genibus. Moses in monte stans orabat, cum uicit Amalec: & Elisæus, ut filium Sunamitidis suscitaret, orans deambulat. Christus autem omnia isthæc in summam redegit? nam orauit sicut Moses in cruce 3. Re.8.
stans, orauit sicuti Elisæus deambulans, Exo.17.
quando ter Apostolos in hoc horto uisit 4.Re. 4.
orauit

orauit etiam ficut Salomon genibus, & tandem, ficuti Dauid in terram deiectus. Sequere ergo anima mea, quando oras hunc orandi modum, genua flectendo in terram nudam: in quo fignificas humilitatem, & obedientiam, quam Deo exhibere debes. Tertiò hæc oratio iufta erat, & recta: quia propriam uoluntatem diuinæ uoluntati fubiecit Quartò erat charitate plena: quia fæpe, ac fæpius difcipulos fuos in eius interftitiis uifitabat. ¶ Aduerte autem, quòd dixit, quòd auulfus eft ab eis: quo modo loquendi oftenditur amor, quo Chriftus fuus profequebatur. Nam hoc uerbum auulfus, propriè fignificat diuellere, ficut quando maxima vi quis aliquam arborem radicitus euelle re teneat fimul cum ambiēte terra. Adeò Chrifti cor erat ftricto nexu amoris unitum cum Apoftolis, ut fermè uifcera dimittens per modum euulfus ab eis receffit. O magna amoris uis, quæ nec per fpatium iactus lapidis, feu diftantiam abfque dolore patitur. Etta ò anima mea à tuo Deo exterris es tot annis: & nihil fentis? non potes negare quin hoc ex defectu amoris Dei oriatur. Hæc maxima charitas haud tulit receffum femileucæ, fed tantum iactum lapidis: ut prælati intelligant manifeftè per longum tempus à fuis fedibus, & epifcopatibus abeffe, habere ortum à minima, qua præditi funt charitate, & zelo erga fubditorum animas. Præterea à difcipulis orationi uacantibus receffit, fed non multum: ut fciant qui orationibus indulgent, Iefum ab ipfis parum diftare, ut primo emiffo gemitu ftatim audiantur, & ope iuuentur. Vnde in Pfalmo: Clamabit ad me, & ego exau-
Pfal. 90 diam eum. Duxit autem fecum Petrum, Iacobum, & Ioannem, ut teftes adeffent
Mat. 17 humanæ fuæ naturæ, fragilitatis, & tremoris mortis, ficut & antea teftes extiterant gloriæ fuæ transfigurationis: ut qui gloriam fuæ diuinitatis uiderant, uiderent etiam carnis fuæ exilitatem, ac fragilitatem. Non fic nos, fiquidem excellentiæ propriæ appetitu defideramus noftra bona ab omnium oculis uideri, celantes, quæ defectus fpeciem habent, ut fic eis imponamus. Orabat autem in quantum homo: nam fecundum humanam naturam minor eft Patre. Ipfam autem orationem audiamus. [Pater fi uis transfer calicem iftum à me] Pater fi poffibile eft, falua tamen humana redemptione me in columi manente, ut mors deuincatur, & pereat, transfer calicem iftum à me: experientiam, fcilicet, & amaritudinem paffionis, quæ mihi modò obiicitur, quamque timeo. Tanquam uerus homo mortem refugiebat, & fecundum inferiorem portionem renuebat mori, fi fecundum iuftitiam fieri poterat. Iuftitia tamen æterni Patris ftatuerat filium eius infontem mori, ficuti hoc noftræ falutis facramentum oftenfum olim fuerat uariis figuris, & fcripturis ab eodem Patre, à mundi cōftitutione. Hinc ergo fequitur triftitiam mortis, anguftiamque, nec non paffionem minimè Chrifto Domino placere propter fe, nec propter mortis acerbitatem, tāquam finem principaliorem. Quare alia omiffa confideratione ipfam mortem amplecti renuebat: obedientia tamen Patris, humanique generis falute quafi compulfas æquo animo mortem ipfam oppetere annuebat: ueluti ægrotus, qui uoluntariè potionem amaram guftat, nō propter ipfam, fed ut per ipfam falutem optatam confequatur. Hæc libera uoluntas mortem pro Chrifto fuftinendi martyres ipfos ad aftra uehit, & gloriofos facit: nam carnis appetitus illud tantum naturaliter defiderat, quod delectationem ingerit, unde fi mori martyribus abfque ullo dolore contingeret, non appareret quæ in eo effet meriti caufa. Quoniam tamen hanc uiuendi uoluntatem, atque defiderium Deo fubiiciunt, atque tradunt, amplectunturque eius amore ducti, quod uiribus tantum naturalibus pulfi refugiunt, ideo donari coronis laudis, & gloriæ merentur. Et hoc eft, quod Dominus in fua oratione profequitur dicens. [Veruntamen non mea uoluntas, fed tua fiat] Non fecundum humanam affectionem, fed tuam uoluntatem. Hinc apparet, quòd id, quod Chriftus Redemptor nofter naturali timore oppreffus, qui conditioni, & fragilitati humanæ annectitur, non defiderabat: modo ad fe conuerfus amplectitur, & confirmat, obedientia, cordifque fortitudine uictus.

Nam

Nam non inquit, pater fiat hoc, quod loquor secundum carnis naturalem inclinationē: sed inquit, fiat id, propter quod me misisti, redemptionem scilicet, humani generis, ob quam ego a tuo excelso sinu in hoc solum descendi. Hoc est, quod idem Christus in alio loco Euangelij ante quam passionis eius tempus immineret,
Ioan.6. dixit; Non ueni facere uoluntatem meā; sed uoluntatem eius, qui misit me. Non uoluntatem temporalem secundum carnem: sed illam, quæ quidem eadem cum uoluntate æterni patris est. Si ergo unigenitus Dei filius inquit, quòd uoluntas eius non fiat: sed potius patris: quanto maiori iure inobedientes habebimur, atque iudicabimur, si proprias sequuti fuerimus uoluntates? Ad finem usque uitæ docuit nos Christus, Dei tantum, non nostram exequendam uoluntatem, parentū etiam, prælatorumque sectandam, eorundem præceptis parentes, & obtemperantes. Docemur hinc, si quando uoti, & orationis ad Deum fusæ compotes non euadere contigerit, uoluntati diuinæ conformari, gaudereque uoluntatem diuinam adimpleri: quamuis in detrimentum proprii appetitus, & desiderij cedat. Nam sicuti non debemus in periculis, & aduersitatibus propriis fidere uiribus, ne uanitatis amatores, propriæque fortitudinis præcones esse uideamur: sic nec de cœlesti auxilio unquam diffidendum, ne itidē Dei nostri infallibilis auxiliatoris impotentiam deferre uideamur. Aduerte autem; quòd hic Christus uocauit se filium Dei naturalem, & non adoptiuum: quia dixit pater mi, & non pater noster, ut quod
Io.10. per Ioannem dixerat manifestaret, ego & pater unum sumus. Eadem res, eadem essentia, unus Deus, & unum posse, minimè diuisum. [Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans illum.] Vt intelli-
Matt.4. gas aliam fuisse istam tribulationē ab ea, quam in deserto passus est, quia ibi Angeli non confortauerunt illum, sed ei potius seruierunt: hic tamen adeo fuit ingens debilitas, & afflictio, quā fuit oppressus, ut fuerit coactus in sua creatura confortari. Verum est aliam translationem habere: ei Angelum apparuisse illū exaltantem, ac glorificantem. Hoc est fructum passionis annuntiantem, nec non mirabilem suæ resurrectionis gloriam; per quā omnes Adam filij erant extollendi, & glorificandi.

¶ Præterea Angelus ei apparuit: ut intelligas precem humilitate, atque perseuerantia fusam, nunquam responso carere. Psal. 8

¶ Angelus autem hic erat beatus Michael, qui afflictionem, & tristitiam quā eius Rex ex parte sensualitatis patiebatur confortabat: secundum quam paulo minus ab Angelis minutus est. Hæc autem alteratio partis sensitiuæ erat, qua refutabat, mortemque pati renuebat. Recipit Redemptor humilis solatium hoc à creatura considerans, se paulominus ab Angelis secundum carnem factum: dum in hac lachrymarum ualle morabatur: & sicut uelut homo tristis reddebatur, sic huiusmodi Angelicis uerbis, ut homo, cū fortatus est.

¶ Expende autem, quòd mox, ut filius Dei se uoluntati æterni patris subiecit, & subdidit, Angelus solatium præstitit: ut hinc excipias, si quando contigerit non euadere orantem uoti compotem: quia forsan sic fieri oportet: non ideo à conspectu dei ope destitutus recedit, imo potius solatio afficitur spirituali. Item nemo existimet hunc, uel alium Angelū Christi custodię delectum fuisse: nam qui omnium Angelorum custos erat, Angelo custode non eguit.

¶ Rursus aduertendum, quod in hoc, quòd Angeli cum Christo gesserunt, dilucidè perspicitur in eo duas esse naturas, diuinam scilicet, & humanam: nam ei tanquam ipsi Deo inseruierunt in deserto, & hic sicut hominem Angelus confortauit. Apparuit Angelus iste in humana Matt.4. specie Christo solatium præbens, ad seruì modum, qui dominum suum consolatur: & etiam, ut doceat nos, Angelos cum ad Deum preces fundimus, nobis adesse, inuisibilique quodam modo animum, & solatium addere, ne ab incepta oratione desistamus. Secundo, ut discamus his, qui amore Dei ducti tristitias, & tribulationes sustinent, cœlestem opem nunquam Psal.93. deesse, iuxta illud Psalmi: Secundum multitudinem dolorum meorum: consolationes tuæ lætificauerunt animam meā.

Sic

Sic Angelus domini apparuit Agar in solitudine, cum sola tristis; & affecta dolore existeret: quam fuit consolatus. Sic etiam Heliæ in deserto, à conspectu, &
2.Re19 persequutione Iezabel fugienti & dixit, Surge & comede: grandis enim tibi restat uia. Sume ergo mundi Redemptor uires, confortare domine mi, grandis enim tibi restat uia, ne te hæc terreat tristitia, nec metus concutiat, restant enim adhuc tibi flagella, uulnera alapæ, spinarum corona claui, crux, & tandem lancea, &c. Sed ad contextum.

{Et factus in agonia prolixius orabat.) Significare uolens, quòd quoties agonia, uel alia graui necessitate oppressi fuerimus, absque ulla mora ad orationis remedium debemus confugere: & dum in maiori periculo constituti fuerimus, maiori cura, & instãtius orationi indulgeamus. Agonia hæc erat prælium quoddam inter dominicam carnem, & mortem caro enim naturaliter uiuere desiderabat. Vel potest dici hanc agoniam esse angustiam mortis, quam imminere cernebat, iamq; fere in conspectum dari, & ideo dicitur in agonia factus. Quo etiam modo cum infirmi sunt iam in extremis constituti, ita ut iam sensus deficere uideantur, ne possint discernere dicuntur esse in agonia, & conflicti. Vel potest dici, quod agonia hæc nihil aliud erat, quam quidã agon, & certamen, in ipso Christo, inter rationem & sensualitatem: quia certabat & contendebat in eo ad instar, & modum cuiusdam pertinacis mirifici prælii, & agonis sensualitas ex una parte, quæ quidem naturali ingenio fulta timebat, renuebat, & horrebat mortem: ratio ex alia quæ nimirum diuinæ uoluntati obtemperans mortem oppetere uolebat, honorem Dei zelans, remedium, opem, & salutem generis humani desiderans. Nã uirtute diuina, atq; cœlesti harum q̃libet partium facere, seu pati, quod cuique naturale erat, permittebatur. Sed iamiam, Redemptor suo corde mortem uincebat, & superabat, cum in animum meri indu cebat: quam tandem postea ipso opere uicit, quando resurrexit. Sed nunc pauci sunt, qui in hæc agone, & certamine constituantur: nam mox sensualitati herbam porrigunt, carnemque ipsam insequuntur. ¶ Nota hic quot erunt terrore agones, metus angustiæ in tuæ mortis ultima hora cum tot in uita sis irretitus peccatis: si sola eius memoria tam acerba fuit Christo, adeo innocens culpæque expers esset. Nam si Christus omni peccato liber sic mortem timuit, ut sola eius memoria, & consideratione in agonia fieret: quid tu facies peccatis onustus, cum medici uitæ tuæ spem tollent, erectumque pectus fuerit tibi oculi comminui cœperint sensus operari destiterint, & obsessos à doloribus, mortisque angustiis fueris O quantum deberet hic strictus mortis status peccatoribus metum incutere, siquidem adeo magnum Christo incussit. Voluit dominus in his, quæ in eo gesta sunt, nostræ animę contentionem, & certamen significare, nam omnes nos mirabilem, ac terribilem patiemur terrorem, in quo usque ad uerba otiosa in reddendo Deo rationem nobis deueniendum erit. Et ut uideas quam magnus fuit agon iste & certamẽ, attende Euangelistæ uerba.

{Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terrã.} Sudor iste feruẽs erat nimis, & maximus: qui ex omnibus partibus corporis, & poris manabat ad modum sanguinis effluentis in huiusmodi agone, & certamine per uestes desilientis, & in terram abundanter cadẽtis. Emisit autem hunc sudorem sanguineum Christus, ob maximum conatum orationis eius, nec non omnium terribilium mortis memoriam maximam, qua uexabatur & premebatur, imminentisque, & obiecti periculi, & ingentem angustiam, qua, à propria sensualitate torquebatur, quæ quidem Dei iussu facere, & pati ei naturale, & congenitum permittebatur. Quare cum cor eius esset inflammatum, omnes pori recludi, & deiici cœperunt, influereque, & emittere per omnes illius corporis sanctissimi, & passibilis partes sudorem sanguineum, purum nimisque coloratum, ita ut redundaret. Sanguis iste fuit uerus, naturalisque, quã tum ad suum esse, & substantiam: fuit tamen miraculosus, & non naturalis, quo ad modum emanationis, & emissionis

sionis, qua a uenis emissus fuit: nam præter totum ordinem, & cursum naturalem est sanguineum effundere sudorem. Hoc idem dicamus oportet de sanguine, &
3.Io. 19 aqua, quæ a latere Christi domini iam defuncti fluxerunt: sanguis enim uerus fuit, & aqua itidem uera, miraculosè tamen: quia mirabili Dei prouidentia, & supernaturali ratione ab inanimi corpore manarunt. Voluit autem dominus sudare sanguinem, in terramque cadere: quia patiebatur, & proprium sanguinem effundebat, non pro Angelorum, sed potius hominum terrenorum, & in terra degentium salute. Isti tantum redempti sunt, & mundi sanguinis domini nostri effusione. Secundò ne dominus tantùm oculis pro nostris peccatis lachrymas funderet, sed etiam toto corpore, cum nimirum ab oculis aqua: cęteris uerò corporis partibus sanguis manabant. Præterea in sudore Christi feruor, & conatus dilucidè perspicitur: in sanguine mundi pretium: in fluxu uerò eius liberalis abundantia, copiosissimæ redemptionis elucescit: guttæ tandem euidens signum fuerunt singularis efficaciæ: commodique, quod passio ipsa intulit, siquidem uirtus illis uniuersalis erat, & omnibus sufficiens, ne eorum malitia, & prauitas indignos redderet, Tu ergo anima mea nihil morare, sed properatim tende in hoc pretiosum balsamum odoriferum, ut redimi, & sanari merearis: quantumuis paruulæ guttæ particeps sis, eaque aspergaris. Considera, quàm intensus ignis amoris cordi Christi affuit: siquidem uiuum sanguinem per corporis poros distillare cœpit, sicut facit aquam è rosis manare: ut reddat odorem suauitatis sacrificia æterno patri pro nobis offerendo: Considera etiam anima mea, quàm periculosa est infirmitas tua, siquidem tam ingenti sudoris copia nondum perfectè humanorum tuorum peccatorum fęces purgasti: ut ipsemet dominus de te conquerens dixit.
Eze. 24. Multo labore sudarum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius. Vide etiam quã noceat frigus homini in fudore constituto. Pro comperto igitur habere debes nullum tam nociuum frigus esse sicut ingratitudinis frigiditas. Hęc tua frigiditas, & ingratitudo uexat maximè Saluatorem sanguinem pro te sudantem, Orat æternum patrem & non exauditur: expectat solatium lachrymarum tuarum, ut a pœna, quæ ipsum torquet, subleues. Respice qualiter ab oratione consurgens proprio sanguine mersus, eum extergit: intuere ipsum solum, angustia oppressum, & afflictum, considera quanta fuit tunc eius animæ angustia, cuius testes guttæ sanguinis uestem penetrantes, & in terram cadentes existunt, illiusque miserere, & compatere: nam absque ingenti dolore, hoc minime potuit contingere. Ad mortalium animos nunquam peruenit, nec ad auditum, nec uisum aliquem terrore mortis sanguinem sudore emisisse, quapropter Gen. 3.
apparet similem dolorem sensum nunquam fuisse. Hinc etiam percipitur quanta fuerit amaritudo passionis Christi: siquidem sola eius cogitatio illum sic turbauit, & torsit, ut sanguinem sudare cogeretur. Sudor faciem Adami minimè ad culpam abluendam conduxit: nec uniuersæ diluuii aquæ sufficere potuerunt ad mundi tollenda peccata Sufficit tamen sudor salutifer sacratissimi Redemptoris, fuit nanque antidotum, & lauacrum sufficiens ad mundandas animas ab omni labe peccati. Gene. 8

¶ Disce cum ægrotas uel multum orare, uel alios apud te orantes habere: cum uideas hic Christum positum in agonia, orantem, & in cruce iamiam moriturum pro crucifixoribus orasse, animamq; suã in manus paternas commendasse. Disce imminente mortis articulo uoluntatem tuam uoluntati diuinæ conformare. Disce uerò tu peccator de propriis dolere peccatis: cum uideas Christum tantopere afflictum ex alienis. Disce pios animi tui affectus eleuare, excitare, & exercere coram Christo in monte Oliueti prostrato, & ibi ora, lachrymas funde, deducq; Christum in angustiis, siquidẽ tuo amore impulsus hanc patitur pœnam. Sed procedamus, [Et cum surrexisset ab oratione, & uenisset ad discipulos suos, inuenit eos dormientes præ tristitia.] Venit de loco, ubi orabat ad discipulos. Videlicet ad Petrum, Iacobum, & Ioannem, & dormiebant: nam cum certamen eis appropinquaret,

quaret, oculi eorum somno uicti languere cœperunt: nam huiusmodi somnus erat ueluti quidam typus, & figura negationis & effugii, quod erant paraturi. Dormiebant præ tristitia & afflictione, ita ut oculi interiores grauiter angustiam, & tristitiam ferrent: corporales etiam uexabantur propter prolixitatem uigiliarum. Nam ob tristitiæ magnitudinē, qua erant affecti, ex quo Christum dicentem, audierant; Tristis est anima mea usque ad mortem: non poterant uincere somnum, interdum magistro, interdum uerò sibi ipsis timentes. Vt autem dormiebant, anima, sic & corpore: nam sæpe, ac sæpius contingit ex animi contractione, & tepiditate oculos somno teneri. Vide ter Christum descessisse ad orandum, terque itidem oues suas uisitasse intendens, orationem flectere: nam non solùm prælatus uitam ducere debet contemplatiuam, sed etiam aliquando actiuam. Sic in Ezechiele legimus, quòd illa sancta quatuor animalia uolabant, incedebant, & habebant alas, sub qualibet autem earum erat manus ueluti hominis. Habebant alas ad uolandum per contemplationem, manus uerò ad inseruiendum proximi commoditati. Discant contemplatiui propter proximorum salutem suis temporibus relinquere orationem. Moses cum esset cum Deo in monte orans iussu Dei dereliquit Dei conuersationem: & descendit ad populum peccatorem, ut ei subueniret. [Et ait illis: Quid dormitis? Surgite, orate, ne intretis in tentationem.] Quare cum in tot sitis constituti periculis dormitis, cum modo tempus potius uigilandi sit, ob maximam pressuram tentationis, quæ iam ferè imminet? Surgite ab ignauia, & pigritia, uigilateque, & orate. ne intretis in tentationem illi consentientes: quia tentatio uos superare nō potest. Contemplare ergo modo Saluatoris piā mansuetudinem, qui quo magis mors illi imminebat, & appropinquabat, eo magis cordis suauitatem, & lenitatem ostendebat, & uide quomodo bonus pastor uigilat in custodia pusilli gregis. O ingens amor. Verè bonus est talis pastor. Bene de illo dixit Euangelista, quòd in finem dilexit eos, siquidem in tali cōstitutus agonia,

Eze. 10

Exo. 32

Ioā. 10.
Ioā. 13.

non cessabat uitam pro illis exponere, salutemq; conari intra illud exiguum tempus quod restabat. Non sic multi præpositi modò faciunt, qui cum subditi uigilent, componant lites, & tam corporis, quàm animæ laboribus, penuria, & necessitatibus opprimatur, quibus remedium adhibere difficile est, dormiunt, & requiescūt in blandis, & delicatis lectis, otio, & uoluptati mundique sumptibus dediti, exultantes, curis laborum, & indigentiæ suarum ouium liberi. Maxima certè erat charitas, atque benignitas huius pastoris, si quidem discipulis suis dixerat, (ut Matthæus & Marcus scribunt) ut dormirent & quiescerent, noluitque eos a somno excitare quoadusque iam Iudæorum cū Iuda uenientium cum lāternis, fustibus, & armis agmen agnouit, cum capiendi desiderio: eos inquam sommo uacare non uetuit, cum ipsemet pastor bonus proprio esset sanguine immersus earundem ouiū amore. Somno autem parcere pepulit, cum iamiam inimici imminerent, & instarent: in quo docet seruos Dei non diu somno indulgere debere. Surgite: ne nos inimici nostri abditos, & receptos inueniant, sicut timidos: exhibeamus nos illis facie læta, ne terga demus, nec mortem timeamus. Hoc uoluit dominus facere, ut populi intelligerent, agni, qui passurus erat confidentiam, & constantiam, utque sciremus passionem eius uoluntariam omnino, non uiolentam fuisse. Hinc patet feruens desiderium domini nostræ redemptionis, siquidem non solum ipsum traditorem simul cum Pharisæis uenientem mansit, sed & ipse eos excipere uoluit. O mira Christi bonitas. Quando uoluerunt illum facere regem fugit, nunc autem exit obuiam eis?: Docemur hic primò si opus fuerit aliquam tribulationem pati, gaudio & confidentia sustinere: Secundò ad tentationes perpetiendas parari: ideo inquit eis surgite. Tertiò orationem tanquam scutum in tentationibus ipsis rapere: ideo ait, orate ne intretis in tentationem. Sequitur: Adhuc eo loquente ecce turba, & qui uocabatur Iudas unus de duodecim antecedebat eos, & appropinquabat Iesu, ut osculare tur eum. Sancta & ipsa Susanna cum in

Mat. 14
Mar. 26

pomario

pomario domus suæ se lauaret ab iniqs presbyteris inuasa est, capta, & ad mortẽ traducta. Sic dominus eius cum in horto mersus est, & balneatus in proprio sangui ne, subito ab inimicis, & iniquis Iudæis
Dan.13 missis à principibus sacerdotum fuit obsessus, captus & delatus falso, & cum innocens esset ad mortem traditus. Quibus exiuit obuiam dominus. Sæpe ac sæpius lupum obuiam oui exire, & eam inuadere uidi; oppositum autem, nisi modo uidere mihi nunquam contigit, & tu cum innocentissimus agnus sis excepturus lupos istos rapaces exis. Tu thesaurus paradisi in manus prædonũ te exponis. Tu hæreditas promissa patribus in manibus prodigiorum: sapientia æterna stultorũ regimini te obiicis.

¶[Vnus autem de duodecim Iudas antecedebat eos.] In quo nota, quod pessimus iste mercator fuit unus de duodecim, non quidem merito, sed potius numero, quod Euãgelista dixit, ut huius traditoris malitiam ostenderet, qui in crimẽ læsæ maiestatis à dignitate Apostolica ceciderat. Præcedebat autẽ eos sicut signifer nequissimus: [& appropinquabat Iesu, ait noster Lucas, ut oscularetur eum.] Appropinquabat, ut domesticus, sed fur erat, salutauit, ut discipulus, sed tamen insidias parabat: tandem osculatus est eũ nihilominus infestus, & inimicus erat. Iam diu inoleuerat consuetudo apud Hebræos, & nũc etiam apud uarias, & diuersas nationes se ad inuicẽ osculari, cũ in aliquem se conferunt locum, ut ostendant ingressum pacificum, & sic Christo idem erat mos suos recipiẽdi discipulos, cum eos in aliquem locũ mittebat, osculo pudici amoris, & pacis cum redibant quapropter perfidus iste Iudæis in signũ osculum dedit. Sicut Ioab olim osculans Amassam, & salutans sermone pacifico,
2.Re.20 in dolo occidit eum: sic accessit traditor iste, & salutans uerbis pacificis dominum, morti tradidit. O uerus traditor non minus ad mortem æternum damnatus, quam temporali cupiditate uictus. Quomodo tam oblitus es mirabiliũ magistri tui: & notitiæ, quam tibi, & cæteris suæ diuinitatis contulit? Sic intima cordis cælare putas, ac si non esse qui scrutetur? Huic similes sunt quãplurimi pontifices, & prælati qui cum subditis uerbis, & operibus præbeant occasionẽ ruinæ, suoque exemplo labi cogant, negare nõ possunt Iudæ similitudinem, & exẽplar ferre, siquidem ad iniquitatem cæteros præcedunt, ex quo sequitur eos etiã præcedere, ut omnes in infernum prolabantur. Iudas abutens beneficiis acceptis reddebat mala pro bonis: cui etiam simi les sunt ingrati homines.

Perpende quantum distant osculum Iudæ, & Magdalenę. Iudas in facie osculatus est Saluatorem, & periit. Magdalena Luc.7.
uero in pedibus, & incolumis, & uoti cõpos euasit. Humiles ad deum accedentes iustificantur damnantur autem elati superbia.

[Iesus autem dicit illi: Iuda osculo filiũ hominis tradis?] Sub forma amici, & charitatis specie me tradis, & mortem machinaris? O nefandum, & iniquum signum ex quo uicẽ osculi, & pacis gerente, discordia, & mors sequitur. Obserua autẽ Christum proprio nomine Iudam fuisse alloquutum, quod quidem potius uim uerbi doloris pleni obtinere uidebatur: quo aduersarium ab ira, & furore auertere nixus est: quam ad iracundiam ducentis. Similes maxime sunt Iudæ hypocritæ, qui amicitiam, & pacem Christo simulantes iniquis operibus tradunt, & uendunt: iiẽ & illi quibus maximæ curæ est bona uerba profari: nomẽque dei sæpe assumere cum in rei ueritate traditores, & inhonestæ uitæ sint. Item sicut Iudas ad dominũ accedit osculo pacis osculans: sic & eodẽ mõ qui ad Eucharistiã habentes malã cõscientiã accedunt. Sed ad contextũ, [Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, dixerunt ei; Domine si percutimus in gladio?] Apostoli fuerunt isti, qui petentes licentiam dixerunt domino, ut permitteret, ut percuterent gladio. Aduertendum est hic, quod quanuis Christus dixerat discipulis, si aliquis percusserit te in unam maxillam, prębe ei alteram: nihilominus tamen post concionem istam factam in Matt.5.
cœna adeo in eis feruor, & amor inoleuerat, ut illius obliti præcepti, solum de defendendo magistro curabant. Sed quia Christus erat magister mansuetudinis

dinis,non dominus crudelitatis:nō competenter petierunt ab eo licentiam exercendæ seueritatis,vnde nec eis licentiam ullam dedit,nec huic quæstioni statim respondit: sed postea respondit ibi, si nite usque huc &c.Sed Petrus,q a cęteris feruentior erat, non expectata respōsione euaginato gladio percussit seruum pontificis.Sequitur enim; [Et percussit unus

Ioā.18. ex illis seruum pontificis sacerdotum,& amputauit auriculam eius dexteram) Nomen huic seruo,(ut alius narrat Euangelista erat Malchus. Hunc Petrus percussit,quia cæteris accuratius se inseruerat:uel quia ipse primus fuit,qui manus iniquas ad capiendum dominū extēdit. Petrus itaque caput eius scindere uolēs, eique plus nocere,perficere nequit. Considera autem,quod Petrus in hoc nō pec

Nu.25. cauit, nam bona intentione, & zelo sancto fecit:sicut Phinees,qui zelo dei occidit illum Iudæum simul cū muliere Madianitide: quapropter meruit habere summum sacerdotum:sic & Petrus post

Exod.2. hæc habuit summum pontificatum. Sic etiam Moses occidit Aegyptum rixantē cum Iudæo:& nō peccauit, quia zelo fecit. Videns enim Petrus quòd Christi captio iniusti erat, quia sciebat Christum iustum & sanctum:licitum erat ei defendere innocentem.Sed quantum Petri zelos,& intentio esset bonæ:quia tamē tūc nō tempus defensionis,sed potius patiētiæ instabat: coercuit eum clementissimus dominus:ne amplius læderet: & iō sequitur in textu.(Respondens Iesus ait: Sinite usque huc.) Vt patientiam, non ultione, & uindictam doceret. Conueniens quippe erat,quod gratiæ autor atque largitor fidelis patientiam suo exēplo doceret,diligentiusque instrueret,vt æquiori animo aduersitates ferrent,quā

2.Co.10 de eisdem uindictam sumerent. Docentur hic Ecclesiastici nullo modo p̄sume

Esai.52. re corporali telo certare.Arma enim militiæ nostrę (inquit Paulus) non carnalia sunt.Tua arma lachrymę debent esse & orationes:quę quidem non parui momenti sunt siquidem Moses tam magnū inferebat bellum Amalec,sic q cum Iosue materialib. armis dimicaret interea dum Moses orabat superabat Iosue eū que ab oratione desistebat,superabatur ab Amalec. [Et cum tetigisset auriculā Exo17.

eius sanauit eum,)O mira, & ineffabilis dei nostri bonitas.Quæ nam patientia, & humana uirtus, nisi Christi domini, sufficeret ad tam iniqui hominis iniurię ignoscendum? Non quidem dominus sed seruus erat cui autem audacter iniuriā inferebat,unigenitus dei filius,creator cęli, & terræ.Optimè hic adimpleuit dominus,quod antea præceperat dicens;Diligite inimicos uestros, benefaci

te his qui oderunt uos.In quo etiam gratia,charitas,& clementia, liberalisq; uirtus Christi domini relucet:quia sanauit eū,qui in eū manus coniecit in hoc nos exortās ad fidem, persequutorē alliciēs: discipulos,& nos ēt in sua firma, & stabili doctrina cōfirmās: quia noluit aliquē sua causa damnum perpeti, uoluit etiā docere inimicis benefacere. Reuelat ēt & ostendit per hoc suam immensam uirtutem siquidem non necessitate,sed potius propria uoluntate captus fuit. O diuitiæ charitatis infinitæ. Non obliuiscitur dominus suę eximię pietatis,benignitatis,& clementiæ siquidem non patitur inimicos uulnera accipere, quanuis mereātur ipsi agunt de iusti morte, & ipse uulnera persequutorum sanat, docēs p̄ hoc oēs euadere saluos posse,si ad deum conuertantur,& resipiscant quātumuis saucii, quod in eius morte cōsenserint, existant. Sed dicetis,quare isti maligni non conuersi sunt? Quonam pacto uidētes hoc tam patens miraculum nō dimiserunt Christum?Quid istorū corda non emollita sunt, cum bonitatē Saluatoris uiderunt inimico consulentis?Iam certe isti in propriis erant uenditi peccatis: iā eorum animabus dæmō dominabitur, nec erant sui compotes sed ut duri lapides Spiritui sancto obsistebāt, ita ut eius digitus ī eis nihil imprimeret, nec eorū corda obstinata,& malitia plena signaret.Vtinā & simile tibi nō contingat, ut scilicet miracula quæ deus in te operat, & beneficia ab eodē in te collata cedat tibi in ruinam, ita ut in maiora, & grauiora prolabaris peccata. Sed ad contextum.

Dixit autē Iesus ad eos, qui uenerant ad

ad se principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores] Principes sacerdotum, & magistratus non uenerant ad Iesum, sed miserunt ministros, ut caperet eum: ipsi enim in domo Caiphæ, qui erat pontifex anni illius sedebant. Sed quia consilio eorum, & imperio totum hoc gerebatur, uolens Euangelista exprimere eorum nequitiam, dixit eos uenisse ad comprehendendum Iesum: quia illud nos facimus, quod p alios facimus. Nunquam isti nequissimi sacerdotes ministros suos ad Christi doctrinā audiendam & capessendam miserant: nunc autem cum läternis, facibus & armis, ut capiant, mittunt. Huiusmodi doctrinam, & mores discunt, qui impiis dominis inseruiunt. Paucos hodierna die inuenies, quibus cura est, ut domestici, & familiarem sacram, & conciones audiant, peccata confiteantur, & communicent, quando Ecclesia præcipit: quibus tamen ipsi, ut perfidi, ut enecēt inimicos, præcipiūt, comitenturque in luxuriis, & sint uitiorum propriorum participes. Hanc docent doctrinam domini quāplurimi seruos suos, & famulos. Præterea ait Euangelista, quod Christus loquebatur senioribus, & magistratibus, cum non loqueretur nisi cū ministris ab eis missis, quia à sacerdotibus, & senioribus mitteban-
Mat.20 tur. Simili modo cum Salome petiit à Christo Saluatore nostro, ut sederent duo filii sui unus ad dexteram, alius ad sinistram: non cū matre, sed cum filiis loquutus est, & eis respodidit: quia legatio ex eis ueniebat. Sic modo non cum ministris, sed populi senioribus loquitur: quia captio hæc ex eis ueniebat. Multos etiam episcopos, magistratus, & sacerdotes inuenies nunc similes istis, ueniunt ad capiendum Iesum, qui deberent illū seruare, & defendere. Apud Danielem
Dan.13 habetur: Egressa est iniquitas de Babylone a senioribus & iudicibus, qui uidebā-
Hier.24 tur regere populū. In Hieremias: A prophetia Hierusalem egressa est pollutio
1.Esd 9. super omnem terrā. Simile in Esdra: Manus principum, & magistratuum fuit in transgressione hac prima. Sic & modo omniū pessimi ac perditissimi sunt prælati, & qui in aliqua sunt dignitate constituti, quæ ad maiorem perfectionem seruandam obligat: in religionibus etiā qui seipsos delicatius tractant, corporisque cōmoditatibus indulgent, & inseruiunt, ubi regnat ambitio, qui latius uiuunt, & tandem regulam frangunt, & transgrediuntur, prælati, literati, magistri, & prædicatores sunt. Sicut in Iudęorum populo principes sacerdotum, Pharisęi & legis periti erant maiores Christi inimici, & omnibus peiores. Illi qui tenebantur populum instruere, docere, & ad Christum adducere: isti persuadebāt populo, ut interficeretur innocens, & mittunt ministros, ut capiant eum. Cum isti sint uiri frugi, & in hoc sæculo nunquā soli incedant, sed magna comitante caterua: sic nec ad inferna soli descendere nolunt: sed multis stipati, quibus quidē suo malo exemplo occasionē ruinę præbēt. Sed uideamus q d Christus eis dicat.

[Tanquam ad latronem ex istis cum gladiis & fustibus. Cum quotidie uobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me.] Stultitiam simul, & malitiam sacerdotum reprehēdit hic dominus. quia præsentem semper habuerunt eum, & modo quasi fugitiuum quærūt. Sæpe, inquit, eram inter uos pacificè loquens in templo absque armis, disputās, seu in templo prædicans, loco, ubi uos ius dicere potestis, ubi etiam me capere possetis absque vi armorum: non autem in me manus cōiecistis, quia ego nolebā, nec modo feceritis, nisi permitterē, meque ipsum manibus uestris immitterē. Quasi ad latronē, inquit: quia munus, & officium latronū est malum patrare, & postea abscōdi: sed ego neminem unquam offendi, & læsi: imo potius quamplurimos sanaui & in tēplo docui. Stultum est enim hastis, & gladiis quęrere, & adoriri se ultro quotidie in templo offerentem manibus uestris. Non sunt ista arma sacerdotum, magistrorumq;, sed quæ dicit Paulus; Accipite armaturam Ephe.6.
Dei, ut possitis resistere in die malo: state succincti lumbos uestros in ueritate, induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparatione Euangelij pacis, in omnibus sumentes scutū fidei, in quo possitis extinguere oīa tela ignea nequissimi

ſimi, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus, quod eſt uerbum Dei per omnem orationem, & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu. Sed aduertendum, quòd non tenuerunt eũ in templo, quia non audebant eum adoriri præ timore populi: quapropter egreſſus eſt Dominus à ciuitate, ut locũ daret captioni. Expende hic Chriſti benignitatem, quamque blandè perſequutores ſuos alloquutus eſt: ſiquidem adeo ſuauibus uerbis carpſit eorum nequitiam: quod quidem debere ſufficere ad eorum malitiam coercendam, & nos inuitare ſimilitudine, & exemplo amicabilis eius conuerſationis. Et ſubdidit dominus.

[Sed hæc eſt hora ueſtra, & poteſtas tenebrarum.] Hæc eſt hora, in qua permittitur uobis in me manus conticere: modo poteſtas tenebrarum regnat. Hoc dixit, quia dæmon, qui princeps tenebrarum eſt, ad hoc inſtigabat, & ut aduerſus Chriſtum domini inſurgerent: & propter hoc congregamini contra me in tenebris, & omnis ueſtra poteſtas, quia lucem aggredimini, & inauditis, ſunt tenebræ. Finitis uerbis, quæ quidem ſeparare poſſent Iudæos ab huiuſmodi horrendo peccato: permiſit tunc dominus in manus peccatorum tradi: ſe ori & ungulis luporum exponens innocens: & manſuetiſſimus agnus. Quare ſequitur in textu. [Comprehendentes autem eum duxerunt in domum principis ſacerdotum.] Cogita & conſidera hic, ſi cuilibet moleſtũ eſt captiuum duci: nã pp hoc homo propria priuatur libertate, eũ propter liberam conditionem, quia ſecundum leges ciuiles redditur ſeruus ducẽtis in captiuitatem: tum etiam propter opera, quæ exercet, nam non eſt ſeruo integrum ad libitum operari. Conſidera ergo inquam, quàm acrius tulit Chriſtus, qui dominus erat cœli, & terræ, quemque ſæculi orbis capere nõ poſſet, ſe captum duci à uiolentis, & iniquis oceiſoribus abſque ullæ libertate quantũ in ſe erat. Docemur hinc propter Chriſtũ, qui uoluit captiuari propter nos, ſic & nos ſenſus in obſequiũ eius captiuare, oculos coercere, ne uana & deordinata intueantur: linguam, ne inania loquatur: pedes ne ad peccata conferantur. Captiuetur etiam cor, ut libertas deſit ad prauas cogitationes, intellectus etiã in obſequtum Chriſti, & fidei ne errare poſſit, uoluntas etiam ne à Dei uoluntate deuiet. Propter quod ait Paulus: In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequiũ Chriſti. Cum ergo iam mundi Saluatorẽ tenerẽt, uinxerũt eum, mirabileſque eius manus immẽſis uiribus, funibus compreſſerunt: maximo dedecore, ac ſi latro, & mortis reus eſſet: a quo tamen eſſet illis ſalutis poſtulare, ut delicta tolleret, & ſolueret, ſiquidem ad ſoluenda peccati, mortis, & inferni uincula uenerat. Sicuti canes feram inſequentes, quidem ictu tangebãt; alii inſligebant uulnera, maximo conatu, impetu, & clamore, in eum conuitia, & opprobria conticientes, dominum Deum tuum, & redemptorem ſemiraptatum, & pulſum trahebãt. Quod domine commiſiſti ſcelus? cur pateris? Quid nõ reſpicis? quid tam miſeris modis tractant? uideo, & ſcio, te pietate teneri, eiuſque intima zelo ardere. Sed tu anima mea nihil mereris: oro pati ſinas: ſiquidem propter te patitur. Quare his ſuccenſes, & plecti deſideras? Ne indigneris, licèt omnium horum auriculas ſecares (ſicut Petrus tantùm ſecuit) pedeſque & manus cõminueres, qui creauit te mox in ſtatũ priſtinum repigeret, quæ eius eſt patientia, & amor, quo hæc mala ſuſtinet. Et ſi forſan amore quo eum proſequeris ductus aliquem conſoderes, & interimeres, proculdubio ipſemet ſtatim ſuſcitaret. 2.Co.10.

¶ Inſpice ergo quomodo potens, & fortis uiribus Sãpſon, uinctus eſt propter amicam ſynagogam: reſpice etiam quo pacto arca fœderis dñi capta eſt, quapropter hanc captionem ſicuti altus Heli maximè debes ſentire, adeò ut animam penetret, & pertranſeat, ut ſi fuerit opus, ſicut Chriſtus mortuus eſt, tu etiam mori proponas, & ad lachrymas flectaris uiuas, uidens uinctum illum, qui tua uenit ſoluturus peccata, liberaturuſque te à uinculis mortis, & dæmonis, in uincula conicctum, ut fugeret, Iud.16. 1.Re.4.

ut omnes intelligerent reum mortis esse Mos enim Iudæis erat iudicii, quē morte dignum inuenirēt, uinctum obiicere inter has angustias, non minus ea, vēdi, & à proprio discipulo tradē, cæterisque destitui, Christum uexauit: nam hæc omnia uidentes, relicto eo omnes fugerūt sicuti eis ipse dixerat: Omnes vos scandalū patiemini in me in hac nocte. Scriptū est enim: percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis. Impletum quoque hic est illud Psalmi: Longe fecisti notos meos à me. Et iterum: Amici mei, & proximi mei recesserunt à me. Et per Esaiā: Torcular ego calcaui solus, & de gentibus non est uir mecum, Ioannes inquit se uictum dedisse in conspectum Annę, non quidem, quia esset pontifex anni illius, sed ut ei honorem deferrent, cū Caiphæ socer esset illius anni pontificis, post hoc dicit noster Lucas, quod duxerunt illum in domū principis sacerdotum: scilicet Caiphæ, qui cōcilium aduersus Dominum cōgregauerat, dixeratque oportere Christum mori. [Petrus uero sequebatur eum à longe.] Maximis excellentē viribus se in cœna ostenderat, cum dixit tecū paratus sum, in carcerē, & in mortem ire: & cum dixit, si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Et etiā quādo in horto cum Iesum tenere voluissēt gladio districto defendere tentauit. Sed, modo uidens magistrum captum duci, timore concussus sequebatur eū à lōgè. In hoc experiri potest, quid res à uerbo differat, & distet. Facile est magna polliri, pollicitis autem stare, difficile nimis. Iam fortis, & nobilis, qui se commendabat, & se ualidum magnificabat, nec ēt ausus est Iudæorum metu, ubi magister aderat ingredi: sed, foris in atrio mansit calefaciēs se simul cum seruis. Vide quo pacto Petrus, ut imperfectus, & infirmus Christum à longè sequitur: ubi nota, ꝙ qui Dominum sequuntur trepidè, parū nimis distant quin dimittant, & prolabātur, nam huiusmodi cito in frigiditatis extremum deueniunt. Hoc petro contigit, qui cum tepide, & à longe Christū sequeretur tandem in hanc deuenit insaniā: ut nō ab re esse duxerit illum negare: Cuidam dixit Deus: Vtinam frigidus

Mat. 26.
Zach. 13
Psal. 87.
Psal. 37.
Esa. 63.
Ioa. 18.
Ioa. 11.
Apoc. 3.

esses aut calidus: sed q̄ a tepidus es, incipiam te euomere de ore meo. Cum tepidus sit, cito frigidus fies: ideo ait incipiā te euomere. Tu incipis dimittere me ego autem euomere: & cum tu omnino effectus fueris frigidus propter peccatū mortale. sic etiam ego te euomam. Disce non à longè, sequi Christum, sed propè non tepide, sed cum feruore. nec dignū, & æquum est, tepiditate sequi illum, qui tanto te amore conatu, & feruore quęsiuit, siquidem obuiā ultro exit delatoribus. Non tantum Deus tempus, quo ei obsequium prēstamus, respicit: sed quo feruore, atque conatu sequimur. Sed ꝓcedamus. Cum ergo Petrus paulatim à uero sole iustitiæ recedere inciperet, intus etiam, & foris frigescebat. Quare inquit Euangelista.

Accenso autem igne in medio atrii, & circunsedentibus illis erat Petrus in medio eorum.] Accessit ad ignem, qui erat exterius: nam uerus calor charitatis interior extinguebatur: & sic ter magistrum negauit timore nimio concussus. Nemini autem mirum esse debet à Christo elongatum tentationi credere.

Quem cum uidisset ancilla quædam sedentē ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit; Et hic cum illo erat. At ille negauit eū dicens; Mulier nō noui illū.] Claritatis immissum ancilla Petrū agnouit, de quo cū aliis ibi astātibus diceret digito ostēdēs, hic erat Christi discipulus. se nos se negauit, unius uoce mulieris ꝑculsus. Obserua ꝙ primo uoluit Christus Petrū ab hac ancilla detegi, & nō aliis, ut oīno superbia, & iactantia, qua se in cœna exaltarat: correcta & oblita esset, nō à uiro sed muliere: nō à feroci gigāte nec equite ualidis excellēte uiribus, sed à debili ianitrice, se superatū, & deuictū cerneret. Nō à manu, & corona militū obsidēt, nō dū ei gladiū ceruici subdūt, nō aggrediūtur nec inuadūt armati homines, sed muliercula quædā, quæ quidē nō libera, sed ancilla potius est, nō excellēti fugens officio, sed ianitricis tantum. Sic sæpe solet Deus nostram præsumptionem confundere, & supplicium de superbia sumere, Quare ut nos humiles reddat, debilia eligit, quibus deiicit, & euincit. Bene posses 1. Cor. 1.

Deus leones, ursos, & pantheras in Aegyptum mittere, qui de Pharaonis populo supplicium sumeret, itidemq; de Dei insolenti, & durae ceruicis populo: noluit tamē sic rebus fortibus, & magnis punire, sed paruis, & debilibus cyniphibus, ranis, & muscis, ut Pharao suam miseriam agnosceret: siquidem tam minimae res sufficiebāt eum molestia afficere. Sic superbia Goliath à Dauide iuuene subacta fuit: quē ipse Goliath contemnebat, & paruifaciebat. Sic Holofernis arrogantiā, & insolentiam Deus deiicere uoluit: ut princeps ille insolētissimus iugulatus per mulierē interiret. Ideoq; etiam multoties uult Deus paucis nos torqueri, affligi laboribus, & tribulationibus, quae somnum impediant, utque muscae, pulices, & leues dolores nos experiri cogant ingenium nostrum, conditionem atque naturā, quod quidem permittit Dominus, ut humiliemur, & cognoscamus, quid ualeamus, & simus: & ut uideamus q̄ parum sine Deo possumus, & eo duce multū: nam sine ipso quodlibet sufficit deiicere nos. Vides Petrū debilē, lapsū, quia a deo prolongatus est? Respice ergo fortem, atque potentem, postquā ad Deum cōuerti in mora non stetit. Postquam spiritum sanctum accepit in die Pentecostes si cōcilium Hierosolymis, & adductus Petrus coram summis sacerdotibus, senioribus, & magistratibus iussus est ne in nomine Christi praedicaret, ubi maxima cum authoritate respōdit: Si iustum est in cōspectu Dei uos potius audire, quàm Deum, iudicate. Nō enim possumus, quae audiuimus, & uidimus non loqui. Sic Petrus, & caeteri Apostoli, qui in passione dn̄i pusillanimes steterūt, postea adueniente Spiritu sancto, tā fortiter, & cōstanter se gesserunt, adeo, ut concilii patres Petri firmitatē, & animi robur mirarentur. Vnde collige ad tuā instructionem, & disce semper Deo adhaerere, & non à longè sequi, nam aliter tentationibus quantumuis leuibus succumbes: quod si adhaeseris illi semper uictor euades. Secundò aduerte, quòd uoluit Christus ab hac ancilla hostiaria tentatum esse Petrum, & uictū, ut ostenderetur omne hominum genus cuiuscunque status in Christi morte conuenisse, omnesque redemptos eius passione. Sequitur iam secunda tentatio. [Et post pusillum alius uidens eum dixit: Et tu de illis es. Petrus uerò ait: O homo, non sum. Haec secunda obiectio, aiunt Matthaeus, & Marcus: fuit à muliere facta: quare ergo hic ait Lucas, quòd fuerit ab homine facta? Fieri enim non potest euangelistas contrariari. Ideò dico, quòd hoc quaesitū, seu tentatio Petri facta fuit nō à muliere sola, sed ab homine, & muliere. Ipsa enim incępit, caeteri tūc simul accesserunt, qui ibi aderant idem interrogantes. Ideoque Ioannes ait, quòd a plurimis facta fuit: qa à multis fuit Petrus tentatus. Et quia mulier incępit, & magis de hoc erat solicita, dixerunt Matthaeus, & Marcus, quòd fuit facta à muliere: sed quia unus hominum uehementius quaerebat, & instabat, ait noster Lucas, quòd homo quidam dixit, quod ex illis esset: cui Petrus, ut ait Lucas, respondit, simul & mulieri, ut Matthaeus, & Marcus: & respondit simul circunstantibus, & quaerentibus, ut Ioannes dixit.

Exo. 8.

1.Re 7.

Act. 4.

Mat. 16

Mar. 14

Ioā. 18.

Leg. August. li. 3. de cō. Euang. capi. 6.

¶ Animaduerte quomodo unum peccatum aliud trahit, & ducit. Per peccatū non ammittitur arbitrii libertas, ut mētiēs dixit maledictus ille Lutherus, amittit tamen homo gratiam, quae uires animae est, qua quidem mediāte tentationibus resistere ualet. Item etiam, quamuis nō perdat liberum arbitrium, manet tamen propter peccatum adeo debile, aegrum, & infirmum, ut facili negotio in peccatum lapsus tentationi succumbat: quare ex uno peccato in alterum deuenit ducitorque peccator à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Hoc in Petro adimpletum uidemus, qui quia resipiscere renuit post negationem primā, in secundā, & tādem in tertiam incidit. Ideo sequitur. [Et interuallo facto, quasi horae unius alius quidā affirmabat dicens; Verè hic cum illo erat, nam & Galilaeus est.] Cognouit eum in sermone, nam quamuis Galilaei essent etiā Iudaei, quotidie tamen contingit, non solùm in regno eodem, sed in eadem prouincia aliquo modo differre sermones. [Et dicit Petrus, homo nescio quid dicis.]

Iaco. 1.

Non

Non solum, ut diximus peccatum, quod per pœnitentiam non deletur ad aliud trahit, uerum etiam omnia magis graui tate augentur, & crescunt. Primò enim, ut omnes testantur Euangelistæ, simpliciter negauit: secundò aût, ut Matthæus inquit, iuramento negauit. Tertiò tandem iuramento addidit maledictionem & anathematezauit. Docemur parua uitare peccata, ne ad maiora ueniamus.
Exod.8. Vna plagarum Aegypti Cyniphes fuerunt, qui quidam parui culices sunt, qui uerno tempore nos acriter uexant, & sanguinem bibunt. Non fuit ista maxima plaga: sed tamē postea subortæ sunt plurimæ muscæ, quę crudeliter Aegyptios torquebant. Plagæ enim, plaga maior succedit. Ni a prima seruas, sicut Pharao, secunda opprimeris, quæ aliam, & aliam ducit, sicut Petro contigit. Docemur etiam fugere a comitatu, & cætu malorum. nam, ut ait Paulus, colloquia
1.Co.15 praua corrumpunt bonos mores. Petrus, qui in Apostolorum, & Discipulorum Christi cœtu filium Dei Redemptorem nostrum fuerat confessus, modò peccatoribus adhęrēs ter negat. Ideoque
Exo. 24 præcipiebat Deus, ut Israel cum gentilibus matrimonium nullo modo contraherent, ne cum illis conuersantes: prauos
Gene.6. eorum mores addiscerent. Filii Seth, qui boni, & iusti erant, quia Cain filiabus, quæ uitiis erant deditæ, adhæserunt, misit Deus diluuii aquas, quibus omnes submersi sunt. Sanctos ille prophe-
3.Re. 1. ta, quem Deus in Samariam miserat, fuit in uia a leone occisus: quia fuit Domino inobediens, quòd cum falso propheta comedit. Iosaphat Rex Iuda, quia ad præliandum descendit simul
3. Re. 2. cum Achab Rege impio Israel, parum abfuit quin etiam occumberet, sicut Rex Israel: idcoque obiurgatus fuit a propheta Dei, quòd impio auxilium prę buisset. Nam impius suis deprauaris moribus cor quietum allicit, ut uia se-
2,Pa. 19 quatur. Et licet suis operibus minimè inducere, aut cogere possit, tentat nihilominus, ut post eadem uadat: nam uidens iniquè, & peruersè agere: facillimo negotio labitur. Sed ad contextum.

[Et continuò adhuc illo loquente cantauit gallus.] Expende, quòd hæc cantatio galli post trinam negationem fuit secunda cantatio. Nam, ut Marcus ait, Mar.14.
post primam negationem foras se cōtulit Petrus, & tunc cantauit gallus: & iterum ad ignem rediit, non enim poterat deserere domum, ubi Dominus eius aderat: & quia timor, & amor ad inuicem contendebant, & alter alteri obstabat, manere, atque abire uicissim desiderabat, ut qualibet harum passionem in eo uictrix eu aserat: tunc unas circunstantium eadēmet uerba, quæ ancilla, protulit: ideo secundò negauit. Timore autem concussus Petrus iterū foras exiuit, transacto spatio quasi unius horæ accesserūt ad eū qui aderant dicentes, eū esse Christi discipulum, quia Galilæus erat, unde tertiò negauit, & statim secundò cantauit gallus. Et sic semel tantum ante primum gallum negauit, bis autem ante secundum. Et ut in concordiam redigamus Euangelistas circa tertiam negationem dico, quòd & si Diuus Lucas hic in tertia negatione afferat unicum hominem Petrum interrogasse, cæteri uerò dicant plurimos: nihilominus iste est, mos, & stylus Euangelistarum, multi enim aderant ibi detrahentes, & clamantes, qui hoc Petro dixerunt. Vel potest dici unū in nomine omnium interrogasse, quare Petrus uni tantum respondit, & ex consequenti omnibus nomine huius.

¶ Aliqui dicunt has tres negationes factas fuisse apud Annam, cætera uerò, quæ Euangelistæ scripserunt postquam in domini Caiphæ ductus est Iesus, per modum collectionis fecipsisse: non quòd re uera ita contigissent. Alii tamen dicunt Petrum in domo Caiphæ ter dominum negauisse. Verior tamen, & quæ communior opinio est, quòd hæc trina negatio apud Annam cœpit, habuit autem finem in atrio Caiphæ. Et hoc manifestè constat ex textu Ioannis, qui cum mentionem non faciat Caiphę, sed solius Annæ, constituit prius unicam negationem, deinde prosequitus cætera, quæ Annas Christum interrogauit, demum alias duas negationes adhibet, quæ postea in domo Caiphæ

contigerunt. Patet etiam has tres negationes in domo Annæ contingere non posse: quia inter secūdam, & tertiam negationem inquit hic Lucas, interfuit ferè hora, & in domo Annæ parum temporis cōsumpsit Christus, quia nō erat pontifex anni illius, unde ad eum tulerunt Christum solùm, ut placerent illi. Itaque nō dubitamus, quin tentatio prima fuit apud Annā, aliæ aūt duæ apud Caiphā.

¶ Nota autem, quod uoluit Deus tam præclarum Apostolum in hoc peccatū ruere: primo ne quis de se nimis confidat. Quia Petrus plus omnibus in suis uirib. propriaque uirtute confidit dicēs si omnes scandalizati fuerint in te, ego autem nunquam scandalizabor. Et rursus; Tecum paratus sum & in carcerem, & in mortem ire. Et iterum: Etsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Ad hāc triplicem confessionē præsumptuosam, triplici negatione respōdit. Tandem postea post pœnitētiam triplici dilectionis cōfessione Deum honorauit, ut patet in

Io. 21. Ioanne, ubi Petrus post Saluatoris resurrectionē mirabilē ad maris Tiberiadis litus ter a Domino interrogatus confessus est dicens; Tu scis dñe, quia amo te.

¶ Secundo permisit Deus, ut tantus Apostolus sic caderet, ut nullus desperet de Dei misericordia, cum Deus optimus maximus tanta beneficia contulit in Petrum post lapsum, quem non solum pepercit, sed etiam principem, dominum apostolorum, & uicarium, summumq;

Mat. 16. pontificem fecit. Insuper ipsi soli, ut maiori honore afficeret, apparere uoluit, post suam resurrectionē. Et Angelus cū loquutus est mulieribus, ut resurrectionem Domini discipulis nuntiarent, particularem fecit mentionem Petri, plus honoris exhibens, quam aliis, dicens

Hebr. 9. tis; Ite, & dicite discipulis eius, & Petro, &c.

¶ Tertiò permisit: ut hic electus Dei Apostolus, ita caderet; ut aliis peccatoribus compateretur, qui futurus erat pontifex. Oportebat, ut Petrus sciret experimento, quod & ipse circundatus erat infirmitate, & compate-

Ro. 15. retur infirmitatibus subditorum. De tali enim pontifice consuluit Deus, & prouidit ecclesiæ suæ sanctæ.

[Et conuersus Dominus respexit Petrum.] Respexit sua infinita benignitate, & clementia dilectum discipulum, & uicarium, quādo tertiò negauit, intuitu pietatis, & gratiæ. respicere enim dei allicit, & prouocat ad pœnitentiam peccatores, eique est maximè necessarium. Aliter dominus respexit Petrum aliter

Sodomam: quādo descendit, ut uideret, quæ opere compleuerant. Primum respexit oculo misericordiæ, secundū oculo iustitiæ. Primo respectu facit tremere Petrum: secundo Sodomam absorbet. Gen. 13.

De primo habetur in psalmo; Qui respicit terram, & facit eam tremere. Tremere autem facit terram cordis dum per flagella erudit eos, quos gratuita bonitate dignat respicere: & flagello interuenien- ps. 103.

te ad cor redire coguntur, ut patuit in fratribus Ioseph, quos ille argumentando constrinxit, ut territi confiterentur; Gen. 42

Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum. Hinc beatus Iob ait; quasi confitendo. Loquar in tribulatione spiritus mei. Petrus autem ex solo respectu diuino, & consideratione elongationis suæ a tanta bonitate, quo nullum maius flagellum, nulla maior turbatio, quam separari a pio domino, cōtremuit. Ad Iob. 7.

uerte tamen, quod intuitus Christi ad Petrum non fuit (ut Augustinus inquit) exterior, nec corporalis: sed potius spiritualis, & interior. Nam dominus intus erat in altiori, & superiori aditutorio cum principibus sacerdotum. Petrus autem foris in atrio cum seruis: vnde alter alterum oculis corporis uidere nō poterat. Aug. li. 1. de cō. Euang. capi. 6.

De hoc modo spirituali, & interiori respiciendi, inquit psaltes; Respice in me & miserere mei. Sic Petrum respiciendo, statim sanctus Apostolus diuina pietate culpa fuit ereptus. [Et recordatus est Petrus uerbi domini, sicut dixerat: Quia priusquam gallus cantet ter me negabis.] Hæc recordatio initium pœnitentiæ fuit. [Et egressus foras Petrus fleuit amarè.] Qui sanctitatem aliquando coluerunt: citò ad eam reuertuntur. Sic psal. 85.

filii Leui licèt peccarent, sicut alii adorantes uitulum: tamen citius reuersi sunt, & iunxerunt se Mosi. Sic respiciente Exo. 32.

domino

domino Petrum, statim ad se rediit, & mundauit culpam negationis pœnitentiæ lachrymis: nam non solum est necessari Dei misericordia, quando homo resurgit, & pœnitentiam agit, sed etiam ea peccator indiget, ut facere possit. Ideo propheta ait, Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice, & exaudi me, Domine Deus meus. Nam si Deus peccatorem non respiciat, fieri non potest, quòd ipse suis uiribus resurgat. Sicuti grex Rachel bibere non poslet, nisi Iacob lapidem de puteo amoueret: ita si Deus non tollit prius de corde nostro obstinationis lapidem, flere, nec respicere ualebimus. Tulit quidem lapidem Christus & Petrum respexit: & sequitur; Fleuit Petrus amarè. Obsecra Deum, ut te intueatur & misereatur tui, animęq; tuę compatiatur: quia sine ipso factum est, nihil. Fleuit beatissimus Apostolus peccatum suum amarissimè. Et postea per totum fœlicis uitæ circulum pio Apostolo mos fuit singulis noctibus orationi uacare a primi galli cantu, usque mane: sicq; in lachrymis, & planctu noctem peragere, ut facies eius incęsa nimiis lachrymis, qui ex oculis manabant & defluebãt adusta uideretur, Flebat non propter pęnam, quam uerebatur: sed propter angustiam animi, quam patiebatur, hoc enim acrius ferebat, quam quemcunque allũ cruciatum. O quantò maiora flagitia, & scelera nos quotidie patramus, & minus deploramus. Iniquitates nostræ iam in cœlum conscendunt, & expostulant, a Deo iustitiam ueluti Sodomę & Gomorræ peccata: iam nos terra ferre nullo modo potest, iam Auerni aditus patet: ut deglutiat nos: nos autem uitam terimus edentes, bibentes, exultantes, & gaudentes, mortis atque iustitiæ Dei obliti: ac si semper sanctè, & legem Dei custodientes uixissemus: nec non cõfidentes simul cum illo in cœlo uitam beatam actùros. Væ nobis quoniã sancti Petri lachrymæ in ultimo die, risum nostrum condẽnabunt: & a Deo iusto iudice iniquitatũ nostrarum ius postulabunt. Quid autem interim cum Christo Saluatore nostro agatur uideamus. [Et uiri, qui tenebant illum, illudebant ei cædentes.] Considera

Psal. 12.

Gen. 19

Ioan. 1.

Gen. 19

tu si non habes cor lapideum hanc Christi redemptoris nostri contumeliam. Colaphis enim eum cædebant. Solent enim in collo percuti fatui, & despectibiles personæ Vnde in hoc quòd Iudæi Christum cedebant, & colaphizabant, non tam attenditur læsio percussionis, quàm maxima contumelia despectionis. Adimpletur scriptura, quę dicit, Applicabis uitulum coram tabernaculo testimonii, imponentque Aaron, & filii eius manus super caput illius, & mactabis eum corã domino. Sic isti imponunt caput Christi manus sacrilegas percutientes caput illius, & cædentes. In faciem quoque eius, quam Angeli uidere desiderant, cõspuebant. Quid ergo abominabilius, quàm spuere in illã faciẽ desideratam ab omnibus prophetis, & gentibus, de qua in psalmo, ostẽde nobis domine faciem tuam, & salui erimus? Et tamen eis ostendit mittens filium suum, in quo pater notificatur, sicut in facie filii sui, & tamẽ cum magnis execrationibus cædebant, & ui ab intra sputa trahentes spuebant in eum ita quòd eius facies leprosa apparebat, & tunc impletum est illud: Non est ei species nec decor, & uidimus eum, & non erat aspectus: & nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum. Et iterum in persona Saluatoris: Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Abominabile enim erat hoc apud Iudæos: ita, quòd in lege præceptum erat, quòd si pater alicuius puellæ spuisset in faciem eius, ita abominabilis reddebatur, quod ad minus septem diebus oportebat illam esse sequestratam a consortio hominum. Quanto magis abominabile erat, spuere in faciem Christi?

Leui. 9.

Psal. 79.

Esai. 53.

Esai. 50

Deu. 25

¶ Sed quia sputis pulchritudinẽ faciei eius obscurare, aut deturpare non poterãt, ideo uide quid Euãgelista noster dicat. [Et uelauerũt eum, & percutiebãt faciẽ eius, & interrogabãt eũ dicẽtes; Prophetiza, quis est qui te percussit?] Velauerũt faciem eius, quia erat ita pia, & reuerẽtiæ digna, quòd omnes eã aspicientes ad pietatẽ, & reuerẽtiã cõmouebantur. Ideo, ut melius irrident, uelauerunt eum.

eum. Nec est mirum si non potuerunt eū intueri, quia nec faciem Mosi potuerunt intueri, nisi uelamen super faciem eius poneretur. Sed ecce plusquam Moses, cui facies splendidior sole, ut patuit in transfiguratione. Vnde aliqua uis gloriæ eius resplendunt ex facie eius, Iudæorum oculos ita reuerberans, ut faciem illam æquo animo tolerare non possent. Nam non uoluerunt noctuæ tenebratum amicæ lucem solis ferre. Et hoc fecit Christus ut eis ostenderet, quod nec sputis eorum pulchritudinem faciei eius obscurare possent. Vnde & uelamen istud usque hodie manet super corda eorum: quia ab eis faciem suam abscondit. O insana cæcitas, & cæca insania infelicium Iudæorum, quia illam desiderabilem faciem quam aduenturam patres eorum, & prophetæ maximè desiderabant, ipsi infelices cum præsentem habuerunt, tam ignominiosè uelauerunt, non ut ipse illorum scelera non uideat: sed ut a se ipsis faciem, & gratiam cognitionis eius absconderent.

Exo. 34.

2. Co. 3.

¶ Porrò percutiebant faciem eius: ex qua percussione nimis affligitur homo, nam in facie sunt omnes sensus, & sunt ibi membra tenera facilè læsibilia. Vnde uerisimile est, quod ex tali passione fluxerit sanguis per nares, & os, licet hoc ab Euangelistis non scribantur. O quā horrendum, scelus impijssimorum Iudæorū: quòd faciem tam formosam, quam Salomon tantum cupiebat, uidere, quòd diceret, ostende mihi faciem tuam, facies.n. tua decora: uerberibus affecerunt. Percutiebāt autem eum uelata facie, aliqui in capite, alii in collo, alii in faciem, alii in maxillas, & percutientes interrogabant eum dicentes; Prophetiza nobis Christe, quis te percussit? Hoc derisoriè dicebāt: quasi in contumeliam eius, qui se prophetam a populo haberi uolebat. & quē populus magnumprophetam reputabat per hoc enim designabant, quòd falsus propheta esset, & quòd ignoraret, quis eum percussisset.

Can. 6.

¶ Dabant ei alapas uocando illum falsum prophetam, qui est Dominus prophetarum: alii manu reuersa dulcissimum os eius percutiebant, alii pugnis, alii uerò barbam eius euellebant, alii tādem per capillos trahebant, & in medio eorum positus ab eis sicut homo fatuus & stultus illudebatur. Et ex utraque parte cædebant, & irridebant eum: & contumeliis afficiebant. Sicut castellum, quod direptioni traditur, & uoluntati militū, unus dirumpit, alter commtnuit, & demolitur, alter uerò prædatur: sic Christus traditur isti: ut alter conspuat alter colaphis cædat, &c. [Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.] Aduerte, quòd iniuriæ Christo illatæ blasphemiæ ab Euangelista uocantur: quod utique non facerent, nisi Dominus noster Deus non esset.

¶ Expende etiam, quòd Euangelista summa diligentia ea, quę uidētur exprobratissima, exponit, nihil occultans, nec mstrens: sed potius gloriam existimans maximum dominatorem orbis terrarū pro nobis talia sustinere. Gloria enim nostra hæc est innumera opprobria, iniurias, afflictionesque sustinere pro Christi nomine. Si gloriari oportet (inquit Paulus) in infirmitatibus meis gloriabor. Hęc oportet continuè legere, memoriæ mandare, & menti inscribere, in his tandem gloriari. Verum si talia patiebatur Christus pro peccatis alienis: quid putas, quòd tu patieris pro peccatis propriis, si in hac uita pœnitentiam non feceris? Igitur multas blasphemias in Christum dicebant, quas Euangelista non exprimit; quia longum esset recensere. 1. Co. 12

¶ Fatigati principes Iudæorum, & ministri iniquitatis, & cæteri Iudæi recesserunt euntes ad dormiendum, & mittentes Dominum Iesum in quendam catcerem, ibi subtus solariumligauerunt eum ad quandam columnam lapideā & dimiserunt cum eo aliquos armatos ad tutiorem custodiam, qui eum uexauerūt per noctem illam totam residuam, quasi non sufficeret dies ad complēdum malitiam suam, derisionibus, maledictionibusque uacantes: flagellabant, percutiebant, illudebant, expuebant, multaque blasphemantes conuitiabantur ei, dicentes; Putabas esse prudentior principibus, & melior Pharisæis? Nunc tua stultitia apparet: modo stas, ut conuenit, & morte crude-

crudelissima citò morietis. Populo insipienti,& rudi tuis fallaciis imponere cu rabas, nobis autem minimè: nam nouimus te. Si propheta eras,quomodo non prænosti in nostras manus casurum? Iā iam quidem tuæ prophetiæ somniū, atque inania uerba fuisse relucēt,atque uidentur: si quidē scire nullo modo ualuisti te capiendum esse a nobis. Multa his similia maledicti illi domino dicebant. Nox in somnis tota ducebatur: nulla prorsus requies Iesu præstabatur. Stabat autem dominus ad istiam columnā rectus,ligatus,uerecundus, patiens,ad omnia tacens,& saturatus opprobriis,usque mane afflictus frigore,& labore. O animæ meæ Redemptor: quæ nam patrasti scelera,propter quæ puniris? Vbi mater tua,ut tui misereatur? Quid de discipulis, qui te deducant, Maria Magdalena, quo unguenta pretiosa præbeat,& Martha,quæ recipiat. Te solū ab amicis relictū cerno, destitutū, obsessum à tortoribus te intueor, qui in iniuriis non deficiunt. Nunc ergo tu quisquis amator
Psal. 87. Christi fueris,respice in faciē Christi tui: & cōsidera quanta propter te passus est,
Psal. 21 & inquire a domino Deo tuo qūo circa eum agatur,& respondebit; Ego sum uermis,& non homo:opprobriū hominum,& abiectio plebis. Sed quomodo domine factus es in opprobriū? Dicet il-
Iob. 30. lud sancti Iob : Faciem meam conspuere non uerentur. Et illud:Tota die uere-
Psal. 43 cundia contra me est: & confusio faciei meæ cooperuit me Sed cur non auerte-
Esai. 50 bas faciem tuam? Respondebit: Faciem meam non auerti ab increpantibus,& conspuentibus in me. Opprobria expro
Psal. 64 brantiū tibi ceciderunt super me. Circūdederūt enim me uituli multi:tauri pin
Psal. 21 gues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum,sicut leo rugiens. Dixerunt
Hier. 11 enim impii inter se : Venite circumueniamus iustum,contrarius est enim operibus nostris: mittamus lignū in panem
Psal. 68 eius:eradamus eum de terra,& non memoretur amplius. Propter quod operui cilicio carnem meā,& humiliaui in ieiunio animam meam. ¶ Disce patienter sustinere opprobria, & illusiones a peccatoribus tibi factas, amore Christi Iesu,qui similia opprobria,& multò maiora propter te pati dignatus est. Disce cōtra Christū nō blasphemare, aut alicui maledictū dicere:nā beatus Iudas Apostolus ait,quòd cum Michael Archangelus altercaretur cum diabolo de Mosis corpore,non est ausus iudicium blasphemiæ inferre diabolo , sed dixit; Imperet tibi dominus. Quapropter si Michael nō fuit ausus diabolo maledictionis dignissimo iudicium inferre blasphemię:quāto magis nos ab omni maledictione liberi esse debemus? Caue ēt ne conspuas in Christi faciem, indignè eucharistiam sumendo. Caue etiam ne ponas uelamen ante eius faciem,quale ponunt illi, qui secretè peccant, quasi Deus eos non uideat:ideoque ne illudas Christum percutiendo illū tuis peccatis manu praui operis,putans non uidere, aut cognoscere culpas tuas. Disce etiam indignis nō effundere donū dei. Vnde licèt Christus esset uerus propheta noluit tamen prophetizare irrisoribus suis. Sic uerbū dei & dona eius retrahenda sunt pro loco,& tempore,auditoribus indignis. Sed procedamus.[Et ut factus est dies,conuenerunt seniores plebis, & principes sacerdotū,& scribæ, & duxerunt illū in concilium suum dicētes; Si tu es Christus, dic nobis palàm] Animalia uenenosa cōueniunt ad lumen candelæ, uel cerei, si in horreo ponatur: & hoc non faciunt ut luminentur,aut ut lumen diligant,cum eorū uita naturalis sit in tenebris. Imò uidetur potius, ꝙ ipsum odio habeant: quia ei sic appropinquāt, quod ipsū extinguāt. Sic cōtra Christū, qui uera lux Ioan. 3.
est,cōuenerūt Iudæi in domo Caiphę pōtificis,non ꝙ lucē dilexerint, quia lux uenit in mundū,& dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Sed in eo cōuenerunt,ut istum extinguerent. Sic legimus in Psalmo: In eo dū conuenirent Psal. 30
simul aduersum me: accipere animam meam consiliati sunt. Obserua autem ꝙ duo fuerunt concilia,alterum nocte, alterum uero mane,illud ad examen Iesu, illud ad modum, quo tradendus esset Pilato, ut occideretur Iesus. Lucas autem matutini tantum concilij meminit : Matthæus autem utrunque narrat concilium.

cilium. Ita quòd Iesus bis fuit ductus ad concilium. Primum nocte, quando aduenerunt tot falsi testes, & tandem adiuratus a principe sacerdotum apertè cōfessus est se esse Messiam (ut Marcus explicat) & summus sacerdos scidit uestimenta sua, &c. Et hoc fuit ante illusionem, ita quòd illusio cōfessionem, quòd esset Christus subsequuta est. Et propterea dixerūt, prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit? Et hoc conciliū penitus tacetur a Luca. Secundò autem ductus est in conciliū mane facto, quia in hoc secundo concilio affuit uniuersus senatus, quorum aliqui tantum adfuerāt in primo concilio, & æquum uidebatur, ut uniuerso senatui præsentaretur. Et huius concilii meminit tā Matthęus, quā Marcus quo ad tractatū de modo tradēdi Iesū Pilato, ut occideretur. Sed Lucas diffusè illud narrat quoad pręfationem Iesu tacitam ab aliis euāgelistis. Vnde in hoc cōcilio nulla est mētio testiū, nec loquitur, aut adiurat sūmus sacerdos: sed conciliū loquitur. Ideo ait hic noster Lucas, ꝙ cōuenerūt seniores plebis: nam in nocturno cōcilio, quāuis seniores affuerint, non tamen congregatus est cętus seniorum plebis: hora enim ineptaerat ad hoc: sed mane congregatus est senatus seniorū plebis ad hoc simul cū principibus sacerdotum, & scribis dicentes: Si tu es Christus dic nobis palàm. Audierat se natus ab his, qui interfuerant cōcilio nocturno quòd Iesus cōfessus fuerat se esse Christū, & uolentes hoc ex proprio ore audire interrogabāt Iesum, ut ipse dicat, si est Christus, nec ne, ut calumniā capiāt ex eius respōsione, quicquid dixerit. Nā si dixerit, quòd est Christus accusent eū coram Pilato: & si dixerit quòd non obiiciant, quod in illa nocte in primo concilio dixerat, quia esset Christus. ¶ Præterea non interrogāt, an sit filius dei, quia Pilatus ad quem pertinebat in causa sanguinis iudicare, gentilis erat: & ad illū nō spectabat, ꝙ essent multi Dii. Tamen quia Christus unctum significat, hoc est, Regem, quia reges Iudæorum ungebantur, de hoc interrogant, ut possint accusare de crimine læsæ maiestatis: eo quòd contra imperatorem se regem Iudęorū faceret, quod incumbebat Pilato iudicare, & condemnare. Scribæ etiam congregati sunt, ut uideretur, quod iuxta legis tenorem iudicabatur, scribæ enim sapiētes erant, in lege doctissimi. In hoc uerò concilio præses erat Satanas, & consultores auaritia & ambitio. Vide tu, cum tali præsidente, & consulibus an immunis exire poterat iustus. Sic etiam & nunc plura concilia fiunt cōtra innocētes, ubi cōsultores se ipsos quærunt, &c. De hoc cōcilio dixerat egregius Psaltes: Principes conuenerunt in unum aduersus dominum, & aduersus Christū eius Et iterum: Concilium malignātium obsedit me. Ab hoc enim concilio appellabat Iacob dicens: In concilio eorum nō intrat anima mea Sequitur. [Et ait illis, Si uobis dixero, non credetis mihi. Si autem, & interrogauero, non respondebitis mihi, neque dimittetis. Et hoc autem erit filius hominis sedens à dextris uirtutis dei.] Multoties, ut ex Euangelistarum contextu apparet, dixerat illis dn̄s, ꝙ esset Christus, bene credere poterant, tam ex Christi assertione, quā ex scripturæ testimoniis, & prophetiis: sed induratum erat insipiens cor eorum, & cęci facti in sua nequitia permanere maluerūt, quā Christum, qui eorum peccata arguebat, in Regem suum, & Messiam suscipere. Ait etiam, si interrogauero non respondebitis mihi. Interrogauerat eos sæpe, ut de baptismo Ioannis, & cum diceret an liceret sabbato curare, de filio, domino Dauidis, & alibi: sed nec uoluerunt, nec potuerunt rectè illi respondere. Quod autem addit, neque dimittetis: ostendit se non latere quæ ipsum maneant. Deinde apertè fatetur se filium dei esse dicēs; Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris uirtutis dei, quasi dicat; Per ueni uinctus in manus uestras, nec me liberū dimittetis, si ue loquar, siue taceā, siue negē me filiū dei esse, siue affirmē: sed me crucifigi curabitis, sicq; uobismetipsis uidebimini uestrum officiū egregiè perfecisse, uideborque uobis penitus periisse, sed res longè alium sortietur euentum. Nec enim subscribet deus sententiæ uestrę, ut abneget propter uos filium suū, sed uidebitis me nō in cruce inter

Marginal notes: Mat. 14; Psal. 2; Psal. 21; Gen. 49; Rom. 1; Mar. 12; Luc. 14; Mat. 22

inter duos latrones pendere, sed sedere ad dexteram uirtutis dei, hoc est æquali honore cum deo patre meo affici. Ideoque ait, ex hoc autem erit filius hominis,&c. Idest q̃a uos me despicitis, & paruipẽditis, adeò, ut licèt dicã uobis quis nam sum, mihi fidẽ non adhibebitis, & quanuis interrogem non respondebitis: hinc ego eliciam maximũ honorem, atque maiestatẽ, ita ut humanitas mea sedeat ad dei dexteram. Sic Paulus ait de
Phili.2. Christo: Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mortẽ, mortẽ autem crucis, propter quod Deus exaltauit illũ,&c. Nunc pedibus impiorum cõculcabatur, sed sessurus erat in breui in gloria patris, impios habens in scabellũ pedũ suorũ. Nunc per infirmitatem sacerdotibus ludibriũ erat: sed idem per uirtutem dei mox in cœlos erat transferendus, ubi in dextera patris uerus rex & sacerdos adoraretur ab omnibus super terram habitantibus. Nunc uinculis innexus, sicut facinorosus stabat in medio
Ps.109. collegij sacerdotalis omnium expositus iniuriis, atq; contumeliis: idem ut iudex uniuersorum stabit in medio angelorũ suorum ueniens in nubibus cœli supplicium sumpturus de facinorosis sacerdotibus. ¶ Docemur hic in aduersis, & persequutionibus humiliari, ꝑsequutoresq; & inimicos diligere: nam quo magis depositi, & humiles ĩ hac uita extiterimus, eo erimus in cęlis magis exaltati. & ad maiora fastigia ducti: ꝑsecutores enim, atque inimici, coronã, quam nobis deus in gloria sua reddet, & capitibus nostris imponet, colunt, exercent, plumant, atq; dolant: unde si celsitudo, & exaltatio uenturi seculi præsenti correspondere debet abiectioni, & humilitati, persequutiones quantumuis maximas amplectemur, ut maior honos nobis deferatur. Sed de his hactenus. [Dixerunt ergo omnes: Tu es ergo filius dei?] Quid est? dixerunt omnes Nulla ratione modestiæ, iuris, uel æqui habita, cõfusè & importunè respõdent, clamant, & uociferant. Tu ergo es filius dei. Tu, magnam habet emphasim, magnum que secum fert contemptum. Tu fabri filius, Tu amicus publicanorũ, Tu dæmoniacus, Tu Samaritanus, Tu legis dei temerarius contemptor; Es tu in quam filius dei? Sedebis tu ad dexteram uirtutis dei? Videbimus ne te in nubibus? In patibulo te uidere cupimus, nõ in nubibus: in medio latronum pendebis, non ad dexteram dei sedebs. Tu ne es filius dei? Sed quid ad hæc Christus? Vos dicitis, quia ego sum.] Vos dicitis, supple uerum, quia ego sum. Veritatem eis respondit, ut inexcusabiles essent, & ne nomen dei spernere uideretur. Sua enim sententia Iudæi condemnantur, ipsa nanque dixerunt Christum filium esse dei. Vos enim dicitis, & uerum dicitis, quia ego sum filius dei. Docemur, ꝙ propter nullum temporale periculum ueritatem deseramus, sed in ea usque ad mortem constanter perseueremus: sic namq; Christus in mortis discrimine in hoc concilio ueritatem non deseruit: sed in ea usque in mortem constanter perstitit. Hanc tamen responsionem ipsi blasphemiam reputantes, dixerunt; [Quid adhuc desideramus testimonium] Scilicet ad probandum, ꝙ se Christum dicat, & dei filium? Hæc duo grauius ponderabant, scilicet, quòd Christum se, & dei filium dicebat, eo quòd unum uidebatur esse contra deum: reliquum contra Romanum Imperiũ. Cęterum uerum dicũt dicentes: quid adhuc desideramus testimonium? [Ipsi enim audiuimus de ore eius.] Quia post Christi testimoniũ nullo alio opus est nobis: nã dignus est cuĩ omnes fidem adhibeamus. Omnes enim uiæ eius iustitia, & ueritas. Habet enim Christus multa suæ diuinitatis testimonia. Habet Patrem, habet Spiritum sanctum, habet Mosem, habet prophetas Apostolos, & Euangelistas: habet, & uniuersam Ecclesiam. Vnde nobis alia testimonia nõ sunt necessaria. Sed Iudęi excæcati in sua malitia, quãuis ex ore eius audiunt, nõ sufficit, nec aliud quodcunque testimonium, ut in Christũ credant: & unicum eis sufficit, ut eũdem perdãt. Quia adhuc desideramus testimoniũ? inquiũt, ipsi enim audiuimus ex ore eius. Verum certè est, quod non opus est alio testimonio, cũ ex ore illius, qui summa ueritas est, audistis ꝙ ipse sit filius dei. Cur ergo non creditis ei? Aut cur non

probatis

probatis illum malè dixisse? Non est alia sententia expectanda a talibus senatoribus. Christus illis molestus est, & de medio tollendus, siue iure, siue iniuria hoc fieri possit. Sic impiis, & malis ausa nunquam deest ad bonos, & iustos persequendos, quam quidem quærunt, & sermones quotidie in quibus eos capiat, adhibétq; laqueos ad perdendum, propriam malitiam tegere uolentes aliqua apparentia & zelo iustitiæ. Sed de his satis. Nos tamen ad sequētis capitis explanationem accedamus: in quo diuus Lucas historia passionis dominicæ prosequitur.

CAPVT XXIII.

SPECIALITER huic ingratissimo populo Israel fuit datus Christus, quia ex eodem populo natus, inter eos educatus, apud eos Saluator prædicauerat, & miracula fecerat. Quod idem testatus est dicens; Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Sed ipsi rebelles, & ingratissimi dono accepto se expoliauerunt, & omnium hominum stultissimi facti: gentibus dederunt. Non certè iniquus Iudæorū populus dignus erat tanto beneficio: ideoque ablatū est ab eis, & datum gentibus fructum faciētibus. Ideo sequitur in contextu. [Et surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum.] Pilatus hic erat gentilis, & ut aliqui uolūt ex Lugdunēsi ciuitate ortus, & post Valeriū Gracchū a Tiberio Cæsare anno eius tertiodecimo iudæę procurator constitutus est. Duxerunt inquam illum a domo Caiphæ pontificis ad domum Pilati pręsidis Romanæ potestatis, ad quem pertinebat iudiciū in causa sanguinis: ut Pilato totum imponeretur, & ipsi immunes reputarentur. Hoc facto ostendebāt sacerdotium eorum, potestatem, euāgelij predicationem, & ecclesiam ad Gentes esse transferendam. Duxerunt inquā illum uinctum, manibusq; post terga ligatis, catena ī collo eius posita: cū multis conuitiis, & contumelijs. Iam hic uides filios Israel surgentes contra suum fratrem Ioseph, ponentes illum in manibus Ismaelitarum: Dalidam fortissimū Sāpsonem tradentem Philistęis; Absalonem insurgentem cōtra suum sanctum patrem Dauid, & Athaliam sęuientē in semen regium, ut morti tradat: atq; incredulam, & peruersissimam synagogā suum regem tradentem in manibus Gētium, ut morte damnent. Tu autem hic cogita cum quanto opprobrio ducit̄ ꝑ medium ciuitatis Hierusalem conuitiātibus principibus sacerdotum, & pharisæis, atque dicentibus: Veni nobiscum populi deceptor, nūc tua maleficia finē habebunt: nūc apparebit q̄s sis, ut iuxta demerita soluas pœnas. Horrendo prorsus impietas, quæ tātis iniuriis satiari nō potuit: quin potius ferali rabie fremēs impio iudici tanquā rabido cani aīam iusti deglutiendam exposuit. [Cœperunt autem illum accusare dicentes] Sicut uxor Phutipharis cōtra Ioseph, & sacerdotes aduersus Susannā insurgebāt falsò accusantes: sed nō erat conueniēs testimonium. Vnde Dauid in persona eius ait; Insurrexerunt in me testes iniqui, & mētita est iniquitas sibi, Disce ex hoc loco hominum accusationes, & improperia patienter tolerare: si quidē ipsa veritas diuina ab iniqnis accusata est & impugnata. Si mali discūt impropera re, & accusare: tu disce patiētiam, aduersa sicut, & prospera æquanimiter suffer re. Accusabant illum in multis, de quibus solum tria exprimuntur; quę Lucas noster ponit dicens.

[Hunc inuenimus subuertentem gētem nostram.] Scilicet Iudæorum a cultu legis, falsam doctrinam seminando.

[Et prohibentem tributa dari Cæsari.] Et sic contra ipsum seditionem faciēdo.

[Et dicentem se Christum regem esse .] Quasi uolens sibi regnum Iudęorū usurpare, nomine Christi reges iudæorū uocabantur: propter unctionem, sed addebant Regem, dicendo Christū regē, gratia explanationis: quia Pilatus gentilis erat. Gentiles uerò reges suos non ungebant sicut Iudæi, ideoq; si ei, quod est Christum, idest, unctum, non addidissent regem: Pilatus non utique intellexisset. Sed falsæ erant accusationes, unde

Mat. 15

Mat. 21

Iose. li. 18. anti. c. 2.

Gen. 37

Iud. 16

2. Re. 15

4. Re. 11

Gen 39.

Dan. 13

psal. 26.

de bene dicebant, inuenimus: quia quod
Mat. 15 ei imponebant non erat rei ueritas, sed humana fictio, & adinuentio. Non enim subuertit gentem lege, quia non uenit,
Mat. 22 ipse soluerere legem, sed adimplere. Nec
Mat. 17 subuertit, sed conuertit, quos docuit in
Ioan. 6. ueritate. Nec prohibuit tributa dari Cæsari, sed dixit: Reddite quæ sunt Cęsaris, Cæsari. Et soluit tributum pro se, & pro Petro, ne scandalizaret, quamuis liber esset a tributo; fugitque cum eum uoluerunt facere Regem, & regnum respuit. Igitur arguuntur impietate Iudæi accusantes Saluatorem: nec aliquid uerisimile, quod ei obiicere possint, inueniunt.

¶ De prima igitur accusatione tanquam friuola, & ad eum non spectante Pilatus parum curabat: quia ipse cũ esset gentilis, non curabat de obseruatione, seu uiolatione legis Mosaicæ. Et secundam, tanquam falsam, & mendosam par ui pendẽs nullam reputabat: quia fortè per relationem ab aliquibus audierat Iesum dixisse aliquando; Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.
Mat. 22 Ideò transit ad terram, quæ magis pertinebat ad Romanũ imperium, & uidebatur contra Imperatoris honorem, quia dicebat se esse Christum, idest, unctum, siue regem: nam directè contra Imperatorem erat, quod aliquis esset Rex Iudæorum. Imperatores enim Romani nomen regium ab eis abstulerant, ut eorum superbiam frangerẽt, & rebellandi occasionem tollerent, & in signum subiectionis sub tributo eos habeant. Ideò Pilatus de hac tertia accusatione quæsiuit. Intrauit ergo in prętorium, qui locus erat, ubi sedes iudicis, seu prętoris erat, ubi causas iudicabat, ut Christum magis pacificè, & exquisitè examinaret extra tumultum, & strepitum Iudæorum; qui non audebãt intrare prætorium ne contaminarentur sed ut manducarent pascha. [Interroga
Ioã. 19. uit eum Pilatus dicens: Tu es rex Iudæorum?] Quasi dicat: Est ne hoc uerum quod tibi imponitur, quòd uelis tibi regnum usurpare, uel quòd si Rex Iudæorum, secundum quòd te accusant? Quærebant utrum esset Rex Iudæorum de iure, nam de facto constabat eum non esse: uel iuxta aliquorum sententiam interroguait Pilatus subsannando: quasi dicat; Tu pauper, humilis, nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni ambitione; ad quod opus est multorum adiu- Ioã. 19
torium, & sumptus.

[At illi respondens ait; Tu dicis,] Quasi dicat. Ego non nego, neque affirmo, sed tu dicis, non tamen afferendo, sed interrogando. Eodem uerbo præsidi, quo, & principibus sacerdotum respondit, ut propria sententia condemnentur. Noluit dicere, non sum ne falsum diceret: noluit etiam dicere, ego sum, ne calumniæ occasionem daret. Vnde sic temperauit responsionem, ut & uerum diceret, & sermo eius calumniam non pateretur, & penitus nulla culpa in eo cognosceretur. Exiuit ergo foras Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas, ut pro Domini innocentia loqueretur. Ideò sequitur.

[Autem Pilatus ad princeps sacerdotum, & turbas: Nihil inuenio causæ in hoc homine.] Vide hic quomodo Christi innocentia ex omnibus partibus lucet. Maximum ueritatis testimonium est, quando inimici eiusdem de illa testimonium perhibent: nam tãtam uim habet ueritas, ꝙ etiam a malis confiteatur, Heb. 7.
Talem oportebat habere redemptorem, ut ait Paulus, iustum, sanctum, bonũ, innocẽtem, & segregatum a peccatoribus: ideò in Christi passione multi etiam illi, qui eum morti tradiderunt, Christi inno Mat. 27.
centiam confessi sunt. Iudas enim dixit, principibus sacerdotum: Peccaui tradẽs sanguinem iusti, Principes sacerdotum non negarunt Christum esse uirum iustum, nec Iudæ contradixerunt: nam conscientia ipsorum idem eis asserebat. Vxor quoque Pilati misit ad uirum suũ dicens: nihil tibi & iusto illi. Et latro pendens in cruce socio suo dixit; Hic nihil mali gessit. Denique & ipse Pilatus ingenuè fatetur non inuenire in eo causam mortis. Quare, & ipse Dominus aduersariis loquitur: Quis ex uobis arguet Ioan. 8.
me de peccato? Vniuersa aqua maris certè non sufficit mundare Pilati conscientiam: quandoquidem proprio ore Christum innocentem esse confitens, nihilominus morti tradidit.

¶ Ad-

¶ Aduerte etiam, quòd a Pilato iudice seculari iudicatur Christus innocens: & a summis sacerdotibus accusatur, iudicaturque reum illum esse mortis. Sic etiam, & nunc multoties fit: nam iustius agitur in laicali curia, quam clerici. Nã malefactores, qui in curia seculari punirentur, tuentur per uiros ecclesiasticos in magnum populi scandalum: multi etiã irritantur, & promouentur ad primam censuram, ut munere, & priuilegio clericali gaudentes audaciores fiant, & maiora adoriãtur mala, certè plerumque melius iustitiam, & æqualitatem in secularium tribunalib. exerceri inuenies, quã (proh dolore) Ecclesiasticorum. Sed hęc aliàs. Iudæi uerò uidentes, quòd nihil facerent eorum calumniæ, recurrebant ad subsidia clamorum. Vnde quia deficiebant rationibus, inualescebant uiribus dicentes; [Commouit populum, docens per uniuersam Iudæam, incipiens a Galilæa usque huc.] Peruertit (inquit) populum, & turbauit pacem communem: nec in una parte tantum, sed a Galilæa incepit, & huc usq; peruenit. Expende, quòd hic accusantium sermo magis eũ, quia accusatur reddit innoxium: & eos, qui accusant doceri esse peruersos. Docuisse enim populum, non criminis, sed uirtutis constat esse indicium: nec commouit populum, qui pacis condidit testamentum. Igitur clamoribus inualescebant, qui in rei ueritate deficiebant: ut sic clamorosa, non iusta sit accusatio: quia per clamorem uoluerunt obtinere quod non poterant per rationem habere. Sic faciunt maligni, quærentes obtinere per uerba, & contentionem, quod non possunt per iustitiam, & ueritatem, Nunc considera in quantum se humiliauit iudex totius creaturæ constitutus, a Patre, ut acquiesceret, & staret ante iudicium terræ Iudææ.

¶ Docet hic Christus omnem mansuetudinem, & patientiam, cum ante præsidem stetit, ut sic uerus Christi imitator non murmuret, aut reclamet, aut contradicat: cum indebitè ab æmulis læditur, aut impugnatur. Sequitur. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit, si homo Galilæus esset. Et ut cognouit, quòd de Herodis potestate esset, remisit eum ad Hærodem, qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus.] Quia Christus in Galilæa fuit conceptus, nutritus, & conuersatus, Galilæus est habitus: Pilatus uero occasionem quærebat dimittendi eum, quia sciebat eum iustum, & innocentem, ideò misit illum ad Hærodẽ Tetrarcham, & præpositum Galilææ. Nam ut ait Euangelista Hierosolymis, erat Hærodes in illis diebus propter solennitatem paschalem: quia Iudæus natus erat. Pater enim suus amore uxoris suæ, quæ Iudæa erat trãnsiens ad ritum Iudaismi se circuncidi fecerat. Misit in quam illum uolens Hærodi honorẽ deferre: ut ipse Dominus Galilææ hominẽ Galilæum uel absolueret, ut damnarent Credebat etiam Pilatus, quòd Hærodes hominem de terra sua, & maximè innocentem libenti animo liberaret: & ne contra eum, quem insontem, & per inuidiam traditum cognouerat, sententiã ferre coactus esset. Vide, quòd cum Christus mane uenisset de domo Caiphæ in Pilati prætorium, quod ab illa septingẽtis quinquaginta quatuor passibus distat, modò gradũ reuocat, & remittitur ad Hærodem per uiam acrem nimis, & accliuem ductus, quæ nimirũ uiginti, & ducentos passus complectitur. Nemo falcem in messem alienam, & potestatẽ alterius immittat? quamuis inimicus sit. Vnde ergo hodierna die tot pullulant, quæstiones, oriuntur interdicta, & excõmunicationes: nisi ex eo quia seculares iudices de personis Ecclesiasticis sup, iudicium sumere uolunt? Vnde tot iurgia, odia, & inimicitiæ in mundo: nisi quia quilibet immitti uult muneri alteri iniuncto? Culpa est immiscere se rei ad se non pertinenti. Sed ad contextum. [Hærodes ãt uiso Iesu gauisus est ualdè: erat enim cupiens ex multo tempore uidere eum: eo quòd audiret multa de eo & sperabat signũ aliquod uidere ab eo fieri.] Desiderabat hic Hærodes Antipas filius Ascalonitæ, qui innocentes necauit, uidere Iesum a tempore, quo Ioannem decollauerat, non, ut aliquid saluti animæ suæ consuleret, sed propter curiositatem quia putabat illum magum, uel histrionem

Matt. 2.
Marc. 6.

nem aliquem esse. Nam si crederet illum sanctum Prophetam, non sic eum videre desideraret. Mali enim non desiderabant bonos, aut iustos: sed scurras, & histriones. Hi sunt quos Reges, & principes diligunt, hi in palatiis, & domib. magnatum degunt: hi tandè sunt, qui ante eunt, & præsunt, plus mendaciis, quàm

1. Re.21 virtutibus onusti. Satius enim fuit Dauidi corã Achis furere, ut apud eũ aliquid ualeret: quàm se sanctum, & prophetam prædicare, sicut erat. Nam, si bonus, & iustus, homoq; sanæ mentis haberetur, ingressus ei proculdubio prohiberetur. Itaque ut hominibus in domibus Regum, & magnatum aditus pateat, se furere, atque insanire simulent opus habẽt, sicuti scurræ facere consueuerũt, qui quidem plus cum mentis compotes sint, quàm domini, qui eis attentas præbent aures, insanos fieri, & scurras non ab re censent, ut sic ipsismet insanores dominos, scilicet domus melioribus, & delectis priuent, & expolient. Hæc sunt deliciæ regũm, cum his conuersari, eosdemque uidere desiderant. Et quoniam Herodes credidit, & ratus est Christum aliqua esse edi turum exercitia magica, aut manuum habilitates, eum maximè uidere cupiebat: quare eius aduentu ualdè gauisus est.

[Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil ei respondebat.]

Stans siquidem Iesus sicut agnus mansuetissimus ligatus coram tondente, inquisitus tacuit, & expectatus miracula edere contempsit: quia Herodis incredulitas, & curiositas diuina nõ merebatur uidere, uel audire: non enim sunt mittendæ margaritæ ante porcos. Inutile esset coram Herode miracula facere, aut aliquod diuinum arcanum proferre.

Matt. 7.

Ioan. 1.

Marc. 6 Præterea respondit Christus Caiphæ, & Pilato, non autem Herodi: quia Herodes ei uocem, quæ Ioannes erat Baptista sustulerat: ideo coram Herode obmutescere dignatus est.

Mat. 10 ¶ Docemur hic nullum otiosum opus facere, aut dicere: nã de o[m]ni verbo otioso sumus rõnem reddituri. Iustus enim tẽpus, locum, rationem, & intentionem cõsiderat, ut quid agat, aut loquatur: & omnia suo tempore, ut commodum, & utilitatem proximorum acquirat, facit. Non sic garruli, otiosi impii, mundani: qui garrulant, derident, & faciunt plurima in scandalum, & damnum proximorum: & sui ipsius damnationem. Præterea dominus noluit illi respondere, aut miraculum aliquod facere: quia declinabat omnem iactantiam, & ostentationem. Docemur etiam ex hoc loco, quòd quoties auditores nostri, nostra volunt quasi laudanda cognoscere, non autem sua peruersa mutare, omnino taceamus: ne si ostentationis studio uerbum Dei loquimur, & eorum, quæ erat culpa, esse non desinat, & nostra quæ non erat fiat. Multa enim sunt, quæ audientis animum produnt, maximè: si auditores nostri, & semper laudant, quæ audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur.

[Stabant autem principes sacerdotũ, & scribæ constanter accusantes eum.]

Timebant principes sacerdotum, & scribæ uidentes Herodem cum gaudio uidere Iesum, & pulsare multis quęstionibus, ne Iesus sapienter respondendo, euaderet. Sed ubi uident Iesum tacere, & Herodem æstimare illum fatuum, transeunt in alium timorem, ne s. Iesus tanquam fatuus euadat. Ideo instant acrius accusando, tendentes ad hoc, ut ne tanquam fatuus absolueretur. De quibus uerò ibi accusauerunt Euangelistæ non exprimũt, sed fortè de eisdem tribus, de quibus coram Pilato accusauerant: maximè hoc coram Herode aggrauantes, quomodo commouisset uniuersam Galilęã, quę erat ex dominio ipsius Herodis ut ex hoc magis sibi animũ assumeret. Vnde ad istas accusationes Christus nihil respondit, nec Herodi, nec accusatoribus: sed tacuit non concedendo eorum accusationes taciturnitate, sed despiciendo tanquam indignas responsione. Sic psaltes in persona Saluatoris: Factus sum, sicut homo non audiens: psal. 37. & non habens in ore suo redargutiones. Esaias quoque ait: Quasi agnus coram tondente se, obmutescet. Docemur hic, quòd omni loco tẽpore, & co- Esa. 53.

secundum nouum hominem, ab his, qui uiuunt secundum hominem ueterem illuduntur, & ab eis fatui habentur. Sed ꝓpter hoc non debent turbari uiri spirituales, imo potius gaudere: quia Christus induitur ueste alba, quæ innocentiam significat illusus, & derisus est à filiis huius seculi, apud quos alba uestis exprobrabilis est. Sed sicut crux ante passionem Christi exprobrabilis erat, q̃ postea facta est honorabilis: ita ut etiam in coronis regum portetur: ita alba uestis post Christi passionem facta est ualde honorabilis, & innocentiæ signum. Vnde quilibet post baptismum renouatus, induitur ueste alba in signum innocentiæ, quam cõfert baptis-
Mar.16. mus. In cuius etiam signũ Christo passo
Act.1. Angeli in uestimentis albis apparuerũt in eius resurrectione. Sed ad contextum. Et remisit ad Pilatum. Non enim est bonorum iudicium illudere in iudicio constituto: sed aut damnare criminis conuictum, aut absoluere innocentem, irridet, & uinctum remittit ad alium iudicẽ: Sic Dominus cum nota illusionis portando uestem albam rediit, & Herodis consensum de sua nece secum detulit. Hic autẽ consensus apparuit signo, & facto: signo quidem in uestis albę illusione, facto in amicitiæ confederatione. Quapropter sequitur in textu: [Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad inuicem.] Hi petra angularis coniungit duos illos parietes adeo separatos, Iudæos, scilicet, & Gẽtiles. Christus enim est pax nostra, qui ex utroque
Psal.19. populo fecit unum. Impletum illud psalmi cum his, qui oderũt pacem etiam pacificus. Hos duos adeo discordes iudices in concordiam redegit. Si tu odio habes proximum, & propter Christum in cruce mortuum non ueniam concedis peior es certe Pilato, & scelestior Herode: qui quidem ad inuicem amicitiam inierunt Christo domino nostro, qui uera pax est, intercedente. Vide ergo quam sancta uestigia, & tempora teris, quando contrahendis amicitiis, & concordiis indulges siquidem maximum, & præcipuum. quod Deus ueniens mundo intulit, fuit pax ipsa. Inimicitias autem habebant antea Herodes, & Pilatus: propter necem Galilæorum, qui de Herodis præpositura, & dominio erant, quos Pilatus occiderat miscens sanguinem eorum cum sacrificiis, quæ offerebant. Sed nunc super hoc reconciliatus est Pilatus Herodi: quia pro bono habuit Herodes, quod Pilatus sibi detulerat mittendo sibi hominem suæ iurisdictionis, & præsertim talem hominem, quem ipse uidere diu desiderauerat. Sic multi frequenter amici, & concordes in condemnationem, & nocumentum innocentũ fiunt, qui antea sibi inuicem contrarii fuerant. Hęc autem amicitia Pilati, & Herodis fuit signum quòd Iudæi, & Gentiles conuenirent in Psalm.2
persequutione Christianorum. De hac habetur in Psalmo: Quare fremuerunt gẽtes & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ: & principes conuenerunt in unum: aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Præterea hanc missionem & remissionem Deus fieri uoluit ad maiorem, & euidentiorem suæ innocentiæ ostensionem.

[Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum & magistratibus & plebe, dixit ad illos:] Obtulistis mihi hunc hominem, quasi auertentem populum, & ecce ego coram uobis interrogãs nullam causam inuenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes. Nam remisi uos ad illum & ecce nihil dignum morte actum est ei.] Historia clara est, nec aliqua indiget expositione: sed tantũ considerandum, quod Christus Dominus Iudæos suos sibi magis offensos habet, quam Gentiles. Pilatus omnia conatur, & omnem mouet lapidem, ut Iesum absoluat, & eius innocentiam palam ostendit: quem sola Pontificum inuidia traditum nouerat: in quo neque ipse, nec Herodes, causam mortis inueni re poterat. Sed Iudæi clamant, ut morte dãnari Christum. Filii naturales magis prosequuntur. Inimici enim hominis (ait Iesus) domestici eius. Pręterea Pilatus omnes conuocat tam principes sacerdotum, quam turbam, ut inter tantos saltem aliquem inueniat, qui ueritati, & innocentiæ Christi patrocinari uelit. Obtulistis, inquit, mihi hunc hominem, quasi, contrarium legi diuinę, & hu

manæ.sed non tantum ego, sed nec Herodes, ut uos ipsi testes estis, inuenit in eo causam aliquã mortis. Et ne existimetis me clam conuicisse eum, ut ueritatem celet, & delicta propria non confiteatur, coram vobis clare, & manifeste interrogaui & non inuenio in eo causam mortis. Atqui Herodes sub cuius conditione natus & conuersatus est, & cui plus iuris est in hunc hominem: quam mihi, nihil dignũ morte in ipso deprehendit. Quid igitur faciam?

[Emendatum ergo illum dimittã.] Mira Pilati stultitia: si ipse fatetur, quòd innocens est: quid in innocente emendari quærit? Et si emendabit, quid in innocentem toties proclamabit? Nam qui innocens est: nec leuissima pœna puniri debet. Sed Pilatus hac castigatione iubens eum flagellari, uolebat mitigare odium Iudæorum aduersus Christum: quod utique facere non debebat, sed continuo absoluere Christum innocentem. Vtcũque tamen sit, Pilatus multo melior erat, quã Iudæorum pontifices: nam hi totis uiribus conantur innocentem occidere, Pilatus autem quærit modum, ut eum absoluat. Emendatum ergo eum, scilicet flagellando, ut si qua in uestis cœrimoniis commisit, uel in aliquo deliquit pro ipsis correctus emendetur: & sic emendatum & disciplinatum dimittam à morte liberum. Flagris, & ludibriis eum afficiam quantum ipsi iusseritis, dummodo innoxium sanguine non sitiatis, uel fundatis: uidẽs enim ex clamore eorum, quod nullo modo poterat dimittere Iesum omnino liberum cum pace ipsorum, & ex altera parte durum sibi uidebatur interficere innocentem: ideo ad satisfaciendum eis fecit Christum flagellari, & illudi, ut videntes eum sic punitum & illusum, ultra condignum pœnis eius, & opprobriis ipsi, & crudelitas eorum satiaretur, & mitigaretur, mortemque eius non sitirent: nam naturale est, ut ita quiescat, si eum contra quem irascitur, humilitatem, & punitum uideat. O Pilate, tu uis Dominum castigare? Nescis, quod nec flagella meretur, sicut nec pœnam mortis. Rectus, ageres, si te ipsum ad suum nutum corrigeres. Vnde intentio non excusat Pilatum in totum, quia nullum per se malum potest propter bonam intentionem effici totaliter bonum: nec facienda sunt mala, ut eueniant bona. Affligere tamen innocentem, & maxime filium Dei, de se malum erat: ideo nullam, habet Pilatus excusationem. Sed nunc, ô Christiane, tu quisquis es, considera, quòd nudatur ille, qui nudos uestit, & ligatur, qui soluit compeditos, à dæmonibusque uinctos, & flagellantur ille, qui nos eruit à flagellis; Flagellari.n. Christus uoluit, ut nos perpetuis flagellis liberaret. Sicut per mater uidens, q' pater uult flagellare aliquẽ de filius suis, extensis occurit brachiis, & eum protegit, exponens se pro eo flagellis. Ideo Christus sicut pia mater, flagella nostra suscepit. Quapropter dicitur in Esaia: Disciplina pacis nostræ super eum, cuius liuore sanati sumus. In sano membro oportet facere cauterium, ut infirma membra sanentur. Ideo habetur in Psalmo; Disciplina tua correxit me in finem. Rom.3. Esai.53. Psal.17.

¶Vide etiam, quòd si Christus tam grauiter flagellatus est innocens pro peccatis alienis: quam grauiter putas noxios (nisi se correxerint) esse flagellandos pro peccatis propriis? Disce patienter flagella Dei sufferre: ipse enim ut ait Sapiens; quem diligit castigat; & flagellat omnem filium quem recepit. Fluit itaque regius, & pretiosissimus sanguis de omnibus partibus corporis: & eius corpus candidissimum cruore eius roseo rubricatur per totum. Superadditur, reiteratur, & spissatur plaga super plagam: liuor super liuorem, fractura super fracturam, sanguis super sanguinem: quousque tam terroribus, quam inspectoribus fatigatis solui iubetur à columna, cui fuit ligatus: innumerabiles cum fuerunt plagæ eius. Nam cum pro mensura peccati sit plagarum modus, Christus flagellatus fuit pro peccatis nostris, quæ innumerabilia fuerunt. Et hoc est, quod dicitur in Esaia: A planta pedis usque ad uerticem non est in eo sanitas. Et iterum: Non est ei species, neque decor; & uidimus eum, & non erat aspectus, Prou.3. Heb.12 Deu.25 Esa.1.

ctus, & quasi absconditus uultus eius, & despectus: & reputauimus eum quasi leprosum percussum à Deo, & humiliatū. Esai. 53
Iam uides hic beatum Iob percussum à planta pedis ulcere pessimo: & Achiorem, quia gloriā Dei cęlauerat, & ueritatem coram impio Holoferne dixerat, ligatū. Hic quoq; implerū cernimus illud: Fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Sed nūquid his omnibus, perfidorū Iudæorū rabies quieuit? Non est satiata eorum crudelitas. Quapropter aliā uiam quærit Pilatus, ut eū soluat & liberet à morte. Ideoque sequitur in contextu. [Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum unū.] Mos erat Iudæorum unum uinctum dimittere populo in die sancto paschæ tantum, quem populus uoluisset: & alii uincti digni morte, qui tunc custodiebantur, occidebantur. Quod faciebāt in memoriam quādo Angelus Domini saluauit Hebræos, & percussit primogenita Aegyptiorum. Ideò ad hoc repręsentandum, & in memoriā huius beneficij, saluabant unum morti propinquū, & alios interficiebant. Et hanc consuetudinem obseruari impetrarunt ab Imperatore Romanorū, sicut fuerat obseruata antequam Iudæa esset Romanis subiecta. Pilatus itaque sciens, illos cupidos de obseruāda illa cōsuetudine, & ex alia parte ꝙ Barrabbas erat pessimus, & populo odiosus, proposuit eis sub distinctione optionē dicēs, ꝙ ad honorem festi liberarent unū ex duobus, Iesum, uel Barrabbam, credens quòd Iesum liberarēt: nā non putabat, quòd peterent liberationem Barrabæ, qui erat homicida, ac seditiosus, & insignis famositate sui criminis, sed ꝙ Iesum liberarent. Ipsi uerò nimio odio contra Christum moti, & obstinato corde in malitia perdurantes, ne Christus liberaretur, petierunt Barabbā dimitti, & liberari: Christum uerò innocentem tolli de medio & crucifigi. Ideo sequitur. [Exclamauit simul uniuersa turba dicens, tolle hūc, & dimitte nobis Barabbam: qui propter seditionē quandā factam in ciuitate, & homicidiū erat missus in carcerem.] Proh Deum, atque hominem fidem, quā iniqua est hęc collatio, innocentissimum cum sceleratissimo, principem pacis cū autore seditionis conferre. Ligna, ut legitur in libro Iudicū, elegerunt humanum, & dimiserunt uitem: hunc autem eligendo perdiderunt animę libertatē, & corporis. Vermem enim Christum nō hominem reputauerunt. Vnde in psalmo dicitur: Ego sum uermis & non homo. In Osea: Ego tinea Ephraim: & quasi putredo domus Iuda. Sicut enim tinea de ueste nascitur, & ipsam consumit: sic Christus de Iudęis secundum carnem natus est, & eos merito peccatorum suorum destruxit: quia homicidā autori uitę pratulerūt. Quod increpans Beatus Petrus postea dicebat. Vos sanctum, & iustum negastis: & petistis uirum homicidam donari uobis: autorē uerò uitæ interfecistis. Sed quō populus tam facilè persuasus est à principibus sacerdotum, ut Barabbā peterent? Sciebat enim populus Christum beneficentissimum, eius enim beneficia quotidie receperat. Sciebat sapientissimum, eius enim doctrinam suspēsus audiebat: sciebat diuinum, eius enim miracula cōtinenter spectabat. Vnde igitur tam facilè Barabbam uult dimitti, & Christū uerum tātum crucifigi? Profectò argumētum est Christum non esse de terra, sed cęlo: non de mundo, sed de Deo. Si enim de mundo fuisset, mūdus quod suum est diligeret, nunc autem quia nō est de mundo, odit eum mundus. Quia non erat de mundo, petit mundus, ut crucifigatur.

Iob. 2.
Iud. 5.
Psal. 72.
Iudi. 9.
Psal. 21
Oseæ. 5
Act. 3.
Ioā. 14.

¶ Nota, ꝙ duos homines in sua passione liberauit Christus à morte: hunc Barrabbam à morte corporis, & latronē à morte animæ: ut ostenderet, quòd suo sanguine nos liberauit a morte animæ, & corporis. Sed ad contextū [Iterum autē Pilatus loquutus est ad eos uolēs dimittere Iesum.] Supra tentabat eū dimittere, sed ex eo tempore omnino, & constāti animo quærebat hoc facere. Iudæi autem non ualentes per falsas accusationes circumuenire iudicem, uocibus magnis īsistebāt: quapropter ait Lucas. [At illi succlamabāt dicētes, Crucifige, crucifige eū.] Quasi dicāt Hæc pęna nullo mō nobis sufficit, sed petim⁹, ut moriat. Videntes eū magis cōmouebātur, quia ex af-

¶Voluit Pilatus quinque modis liberare Christum. Primo iudicis mutatione, quando misit eum ad Herodem. Secundo criminis purgatione, dicēs, ego in eo non inuenio causam mortis Tertio pœnę illatione, quando ait; Corripiam ergo illum, & dimittam. Quarto personarum collatione, conferendo Barrabam latronem innocenti Christo. Quinto ex sententiæ dilatione, eos sæpe interrogando, quid uellent facere Iesu. Vtinam iudices nostri ita curiosi essent pro pauperibus absoluendis in causa iusta. Sed quid ad hæc obstinata Iudæorum iniquitas?

[At illi instabant vocibus magnis postulantes, ut crucifigeretur, & inualescebant uoces eorum.] Instabant uocibus magnis, sicut canes rabidi nō sustinētes sibi auferri cadauer: ad quod lacerandum, & deuorandum dentibus, & totis faucibus inhiant solo latratu, cum dentibus non possint, amplius insequentes. Quanto enim plus audiebant, quòd Pilatus vellet liberare eum, tanto magis clamabant in contrarium, ut qui criminando, & ratiocenādo nequiuerant, iam uociferādo perficiant: sed Pilatus timore mox uincitur: & à tramite ueritatis, iustitiæque detorquetur. Petente enim tota Iudæorum multitudine vocibus magnis, ut crucifigeretur: tamen miser Iudex Pilatus motus timore imperatoris, fauori Iudaici populi, cui ipse præerat, & à quibus pecunias sperabat accipere, contra iustitiam, & conscientiam, quia Christum innocentem nouerat, & in quo nulla causa mortis erat, tulit sententiam crudelissimam de morte innocentis. Ideò sequitur in contextu. [Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum] Pilatus ambitiosus nolens amittere principatum, quanquam pronuntiasset Christum innocentem, uolens tamen magis clamoribus populi satisfacere, quam Deo, & iustitiæ, timensque, ne accusaretur de Cæsaris rebellione cum hoc, nullum suspicans periculum, etsi innocentem pauperem morti adiudicaret (maxime, quia contradictor aliquis non apparebat) pro tulit sententiam, iudicauit eum ob culpam affectati regni esse crucifigendum. Quia enim Iudæi Cæsarem Regem, & dominium professi sunt, uidens quod sic se potestati Romanorum subiecerunt, condemnauit Iesum, quasi usurpantem Cæsaris potestatem; Præterea pilatus Christum quem innocentem sciebat damnauit, sequens multitudinis opinionem: ita ut non auderet absoluere quem omnes cupiebant damnare. Disce non sequi omnium uotum, si tu sentis iuste iudicandum. Vnde in Exod. Non eris post multos ad mala. Exo..23 Ambitiosus itaque fuit Pilatus, & pusillanimis: timore enim Iudæorum, non ex malitia damnauit innocentem. Non tamen propter hoc excusatur Pilatus: quia cum iudex esset tenebatur ex officio seruare iustitiam, & nec timore credere debuit, nec amore, ut faceret contra eam, qui si omnino uoluisset, quem iustum pronūtiauerat, eripere potuisset. Minus tamen peccauit, quam Iudei: institit enim ut eum ab eius manibus liberaret, & eius motiuum fuit minus malum: quia Iudæi ad occidendum Christum moti sunt per odium: Pilatus uero propter Cæsaris fauorem, & Iudæorum timorem Sic ergo eis consensit, quia cum effectu furori eorum obuiare potuit. Consentit enim qui cum potest arguere non arguit. Sicut enim tunc Pilatus, sic hodie faciunt multi iudices timore, uel fauore à ueritate iudicii declinantes, & iustitiam subuertentes Ecce quomodo innocentissimus agnus, ut te a iudicio, & lamento iustæ, & æternę damnationis eriperet, & iniuste propter te à iudicio damnari præ elegit, ecce quæ non rapuit pro te soluit, & tu Psal.68. nec deuotionis soluis pinguedinem, nec compassionis refundis affectum. Cogita quantum amici eius clamauerunt quando illam sententiam audierunt. Sed maledicti gaudent, exultantque, quod intentum suum prauum habent, eum, qui est uerus, & ęternus Deus, derident, & eius mortem quantum possunt accelerant, nec beneficiorum, & operum eius recordantur, nec propter innocentiam eius mouentur: & quod crudelius uidetur, nec propter afflictionem, quam in eo uident, se retrahunt.

¶Admouemus hic, quòd sicut Saluator noster sustinuit pro nobis iniquam senten-

sententiam ab homine contra se ferri: sic & nos pro Deo, curare non debemus ini qua hominum iudicia. Vnde Apostolus
1.Co.4. Corinthiis suis dicebat: Mihi autem pro minimo est, ut à uobis iudicer, aut ab humano die. Sed procedamus.

[Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, & seditionem missus fuit in carcerem, quem petebāt. Iesum uero tradidit uoluntati eorum.] Dat ueniam coruis Pilatus, & uexat censura columbas: quod etiam & nunc quotidie fieri cernimus: nam scelerati soluūtur quasi essent innocentes, & pauperes grauibus pœnis plectuntur. Si innocentia tanta sicut Christi non erat in orbe tuta, & sub tantis iudicibus, & in tanta ciuitate, quod in mundo erit de pauperum innocētia, quæ non est tāta, sicut illa, quæ declarata erat uirtutibus, miraculis, & doctrina? proptera solatium hic accipiat innocentia læsa a iudicibus. Non est autem hoc mirādum: quia propter innocentiam ouium non dimittit lupus eas deuorare: & maxime cum sint in syluis, uel prope syluas, ciuitates & urbes. Syluæ sunt ubi habitant multi bestiales homines, & tanto maiores syluæ, quanto maiores ciuitates. O quam ingens fuit lætitia illius nequissimæ gentis, quando authoritate iudicis innocentissimus agnus illis fuit traditus illudēdos, & pro libito tractandus. Vestierunt eum uestimentis suis, ut magis agnosceretur in propria ueste, quam aliena, & ductus est foras citius, ne mortem eius differant, & ligātes fune manus, & collum ipsius, ponentes lignum magnum crucis, super delicatissimos humeros suos, extra propriā ciuitatem eiiciūt. Ecce nunc Rex noster portat sceptrum in signum gloriæ portat trophæum in signum uictoriæ: quo principatus, & pote
Leui.6. states spoliando triumphauit. Vide nunc summum sacerdotem intrātem in sancta sanctorum, tanquam paradisi clauem super humerum portantem. Ecce Abel educ
Gen. 4. itur in agrum a fratre, ut ab eo perima
Gen. 22 tur, & Isaac ligna holocausti portat. Et sicut Isaac non est occisus, sed aries: ita Christus non quatenus Deus, se quatenus homo est mortuus. Nam sicut si quis ignito ferro aquam superinfundat extinguitur ignis, qui natus est pati ab aqua, ferrū aūt manet icolume: sic humanitas passa ē, q̄ pati poterat, nō diuinitas.
Vide etiam & Mosem cū uirga cuius percussione apertum est mare, per quod filii Israel in terram promissionis trāsierunt. Exo.14.
Vide hic Elisęum cum ligno ad quærendum securium, quæ in imo demersa erat ut in hoc salutifero ligno Christus susci- 4.Reg.6.
taret genus humanum in imo iacens. Hic adimpletum cernimus illud, quod olim prædixerat Esaias: Principatū eius super humerum eius. Eduxerunt autem Esa.9.
illum extra ciuitatem, quorum enim animalium sanguis inferebatur sancta sanctorum, horum corpora educebantur extra castra, cum cremabantur, & immolabantur. Leuit.8.
Sic Christus extra castra passus, immolatus pro nobis, ut nos deo cōciliaret. Baiulans uerò crucem, per hoc inducit ad sui sequelam, sicut antea dixit: Si quis uult uenire post me abneget semetipsum: & tollat crucem suā, & sequatur Mat.16.
me. Sic uerus Christi imitator se ipsū abneget, crucem suam tollendo, & extra castra secum improperia eius portādo tan Hebr.13.
quam purgamentū huius mundi factus semper mortificationē Iesu in corpore 1.Cor.4.
suo circūferat, ut & uita Iesu in corpore suo tandem manifesta fiat. [Et cum ducerent eum apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem uenientem de uilla, & imposuerunt illi crucem portare post Iesum.] Lento gradu incedēte Christo, imponunt crucem Simoni, qui de Cyrene ciuitate Lybiæ erat, & pater Alexandri; & Ruffi. Hoc fecerunt non ex compassione: sed timentes, ne Pilatus sententiam reuocaret, quia uoluntatem dimittendi eum ostenderat, & timebant ne antequam crucifigeretur, reuocaret sententiam. Ideo mortem Christi accelerare uolentes, hunc Simonem angariauerunt, uel etiam quia isti iudęi uolebant, ut Christus non solum moreretur: sed, ut moreretur morte maledicta crucis, nam maledictus erat secundum legem, qui suspendebatur in ligno: timentes uero, ne sic fatigatus pondere crucis post flagella, & uulnera in uia deficeret: accelerare uoluerunt crucifixionē, ut sic ignominiosius moreretur. Deu.21.

¶ Expende

¶ Expende etiam quòd Pilati domus à Caluario mõte distat mille octingẽtos septuaginta duobus passibus, ut uideas, quàm lõga uia Christus Dominus cruce onustus incessit, post tot præcipuè labores, & angustias.

¶ Præterea hæc Beati Lucæ uerba dupliciter solent exponi. Vno modo, ut illa particula, post, dicat posterioritatem temporis, & iste intellectus est magis cõmunis: ita ut deposita cruce de humeris Christi postmodum Simon portauerit eã solus. Alio modo, ut dicat posterioritatem loci: ita quòd Christus præcesserit portando crucem in parte anteriori, & Simon sit subsequutus portando partem posteriorem, quia solus non poterat portare: ita quod ambo portabant, Simon adiuuando, & simul cum Christo post ipsum portando: & hic secundus sensus mihi melior, & uerior uidetur, & literæ magis consonans beati Lucæ, & in antiquis picturis ita depingitur Simon hic eandem crucem simul cum Christo portando. Sequitur. [Sequebatur autem eum multa turba populi: & mulierũ, quę plangebant eum, & lamentabantur eũ. [Non dubium quin ibi fuerint uiri flẽtes quia credibile est ibi fuisse Ioseph ab Arimathia. Gamalielem, & Nicodemum: sed quia fœmineus sexus tanquam contemptibilior liberius poterat principibus sacerdotum præsentibus quid contra eorum malitiam senserit ostẽtare: ideo præcipuè dicuntur mulieres hic fleuisse. Quadruplex autem turba eum sequebatur. Prima carnificum, qui eum trahebant, & permanebant. Secunda iudæorum, qui eum irridebant, Tertia eorum, qui ad uidendum spectaculum ueniebant. Quarta amicorum, qui anxie lugebant. Tu etiam si Christi passionem non doles, nec luges, sed in hac uita dies transis risu deliciisque, signum maximum est, quòd non es de turba amicorum Christi, qui quidem una cum deuotis mulieribus lamentabantur, & sequebantur lugentes. Sed quia nouit Dominus qui sunt eius, prętermissa furẽtis populi turba ad amãtes, & plangentes se fœminas, oculos & ora conuertit: quia suos libenter respicit Dominus, & dixit eis: [Filiæ Hierusalm nolite flere super me.] Nunc lamentamini me moriturum, cuius citò resurrectio soluere mortem potest: cuius mors, omnem mortem, & ipsum mortis autorem destruet. Non enim oportet flere eũ, qui propria patitur spõte, sed magis ei applaudere, nã mors mea uita est. Non oportet mortem iustorum flere, quia isti mutantur in melius, & ab hoc exilio in patriam morte interueniẽte transeunt.

¶ Aduerte quòd cum filias Hierusalem appellat, significatur, quòd non solum mulieres de Galilæa eũ sequutæ sunt, sed etiam aliæ mulieres eiusdem vrbis eum sequutæ sunt, & ei adhæserunt. Luc. 8. Præterea istæ mulieres typum gerebant eorum, qui aliorum compatiuntur & miserentur, sed non sibi aliorumque peccata deplorant, & accusant, sed de suis moribus nõ curant: contra quod dicitur in Ecclesiastico: Miserere animæ tuæ, placens Deo. Eccl. 30 Non ergo prohibet Dominus compassionem: sed prædicit aliam luctus causam, Ideo subiungitur.

Sed super uos ipsas flete, & super filios uestros.] Hoc dicit propter miseriam, quæ erat uentura a Romanis in obsidione, & vastatione Hierusalem. Super uos, & super filios uestros flete, & super imminenti excidio urbis, & gẽtis uestrę: uosque ipsas, & uestram progeniem dignis lachrymarum fletibus abluite, ne ultione meæ mortis damnemini, etiam cũ perfidis.

[Quoniam ecce dies uenient.] Scilicet quadragesimo anno post meã passionẽ.

[In quibus dicent:] Præ angustia & dolore maximo, & amaritudine cordis gementes, & ululantes, [Beatæ steriles, & uentres qui nõ genuerunt, & ubera, quæ non lactauerunt.] Quia agiliores ad fugiendum, quàm grauidæ, & etiam quia pro se solum erunt anxię, & nõ pro filiis: nam, matres duplici dolore cõcutientur uno ex partu suo, alio ex dolore filiorũ. Nã in uastatione Hierusalẽ matres filios iugulabant, & comedebãt. Ideo illæ, quę filios non habebant, aut nutriebant, beatæ erant præ illis.

[Tunc accipient dicere mõtibus, cadite

te super nos. & collibus operite nos.] Quia multi tunc dicent, Vtinam mõtes caderent super nos, & colles operirent nos. His uerbis explicat Christus mala, quæ uentura sunt super iudæam & Hierusalem in ultionẽ mortis suę, quæ erit talis, qualis nunquam fuit tribulatio, ex qua homines esse cœperunt.

[Quia si in uiridi ligno hoc faciũt, in arido quid fiet?] Nam si Christo omniũ uirtutũ fonte tot tormenta inferunt: in peccatore ab omni humore gratiæ destituto & arefacto, quid fiet? Certè grauiùs punietur Quasi omnibus diceret: Si ego q peccatum nõ feci, & fructuosus sum si ne igne passionis de mundo non exeo: quæ tormenta manent peccatoribus, & impiis, qui fructib. sunt uacui? Christus hic dicitur lignum uiride faciẽs fructũ, & per consequens indignũ abscissione per mortem. Viride ẽt lignũ, & fructiferum sunt iusti, & electi, sed aridum, & infructiferum sunt peccatores & impii.

¶ Vide tu qui peccata multa contra deũ fecisti, & modo nihil pateris aduersi, aut infirmitatis, uel tribulationis: quãtum æterna tormenta timere debeas. Putãt enim mali quòd flagella, ignes, carceres, exilia, & horum similia, quod non ꝓ ipsos facta sint, sed pro bonis, & iustis quia has pœnas tantum in bonis uident, & quòd ipsi immunes eũnt. Sed falluntur nimis, nam pœnæ ꝓpter culpã factæ sunt: & propriè malorum sunt, & nõ bonorum. Quòd uiderint bonos hic pari iustos affligi, & audierint Stephanũ lapidatum, Laurentium crematum, Sebastianũ sagittis cõfossum, reliquos dei amicos diuersis suppliciis, & tormentis interemptos, denique ipsum dominum, ac redemptorem nostrum crucis patibulum subire doceant ipsi peccatores, & timeant quàm graue tormentum, suppliciumque illis paratum sit, qui quotidie peccant: cum talia passi sunt innocentes & dei amici. Ideo apud Hieremiã habetur: Ecce quibus non erat iudicium, ut biberent calicẽ, libenter bibẽt: & tu qua
Hier.49 si innocens relinqueris? Non eris innocens, sed bibens bibes. Certè domine Iesu uerũ est: quia si tu arbor sancta, lignũ uitæ fructuosum, & benedictum tãta pateris, & ramis tuis spoliaris: quid erit de nobis miseris qui sumus lignum infructuosum, & siccum: aptum ꝓ igne, & gehennæ incendiis (Si ergo incipit iudicium de domo Dei, & omnes, qui piè ui- 1.Ti.3.
uere uolũt in Christo, persequutionẽ patiuntur: quis finis eorum, qui nõ credũt euangelio, & impiè uiuunt? Cruciatus æterni, in quibus mali in perpetuũ detinendi sunt. Nam huius uitæ tribulationes deliciæ certè sunt, quibus Deus amicos suos afficit. Illi inquam tibi timorẽ debent incutere: nam quæ hic mala patimur malorum nomen nõ merentur, siquidem adeò momẽtanea sunt, ut simul cum breuitate uitæ finiantur. Igitur ex his omnibus, ut concludam considerare debes quanta passuri sunt illi, quos deus reprobat, si tanta passi sunt quos amat. [Ducebantur autem, & alii duo nequã cum eo, ut interficerentur.] Hoc procuratum est per iudæorum principes, ut Christus infamaretur societate latronũ, & a uulgaribus uideretur in criminib. eorum participasse: & sic uiderentur mortem eorum iustè procurasse. Hic ad impletum esse cernimus, quod Esaias di- Esai.53.
xerat: Et cum iniquis reputatus est. Aduerte autem quòd Christus redẽptor noster cũ captus fuit in horto dixit iudæis. Tanquam ad latronem existis cum gladiis comprehendere me. Propterea Christus conqueritur, quòd iam quòd ipsum cõprehendere uellent, ne ut cũ latronib. cum eo tunc se haberent: quia enim uir maximi nominis habebatur, hoc multũ dedecus sensit. Et quoniam ad eorum animos peruenerat Chrristum hoc supra modum uexasse, ad partem plus lęsam iacula mittere statuerunt. Et ideo inter duos latrones eum crucifigi fecerũt, quasi dicerent: Qui ægrè tulit, ut latro comprehendi, acrius feret se inter latrones crucifixum uidere. [Et postquam uenerunt in locum, qui uocatur Caluariæ, ibi crucifixerunt eũ: & latrones, unũ a dextris, alterũ a sinistris.] Pręcone clamãte, uituperabiliter ductus extra, portã hierusalẽ peruenit ad locũ Caluarię uilique fętidũ Hebraicę Golgotha dictum: ubi malefactores puniebantur. Idcirco dominus Iesus pro omniũ salute in loco

pecca-

peccatorũ est passus, ut ostenderetur pati pro peccatoribus,& ubi prius erat atea damnatorum, ibi erigeretur uexillum martyrum,ut ubi abundauit peccatum, superabundaret gratia Dei:& in hoc ostẽderetur, quòd per tolerantiam supplicii perueniretur ad coronam martyrii. Et sic patet mortis Christi turpitudo ex conditione loci: quia passus est in loco,ubi puniebantur malefactores, & rei. Patet etiam ex modo mortis: quia crucifixio erat turpissimum genus mortis Ex ratione societatis:quia inter duos malefactores quasi noxius est crucifixus. Et fuit turpis,ratione temporis;nam fuit in die primo Paschę solemni,ubi plurimæ erãt nationes:& conuenerant ex omnibus Iudææ locis ad celebrandum Pascha in Hierusalem ad sanctum Dei templum: & sic fuit multum infamatus.& per consequens maior fuit dolor tantam crudelitatem, & afflictionem tali tempore sustinerę.

¶ Præterea extra portam passus est ciuitatis. Primò, ut ostenderet uirtutem passionis suæ non esse includendam intra terminos Iudaicæ gentis Secundò,ut ostenderet, quòd quicunque cõsequi uolunt passionis fructum,debent exire mũdum: saltem per affectum.Rursus in medio terræ habitabilis salutem operatus
Psal. 27 est,ut omnibus esset æqualis: non enim
Psal. 10. acceptor personarum est Deus.Item sanctificauerat Christus terram, pedib.sanctissimis suis eam conculcando:aquam super eam ambulando: & ignem, quia sanctificandus erat in specie eius spiritũ
Acto. 2, paracletum mittendo discipulis:sed nũc aerẽ sanctificat in aere eleuatus ubi mori dignatus est. Secundò in aere etiã mori uoluit, quia commune est elementum.& sic mors eius pro omnibus ęqualiter offerebatur ex parte sua quo ad sufficientiam. Cætera enim elementa suos dominos habent, ita quod terra unius, non sit alterius: nec fluuius unius, aut ignis, non sit alterius: sed aer omnium est,& tantum habet aeris pauper, sicut diues, agricola, sicut liberatus. Sic etiam Christi passio pro omnibus fuit. Nudus etiã crucifigitur, ut uideas quanto igne charitatis, & dilectionis ardet: qui uestes in hyeme habere non potest.

¶ In monte crucifigi uoluit: quia apud antiquos mos erat pro reformanda pace inter aliquos potentes, quod ipsi montẽ aliquem ascendebãt, & ibi ducebãtur agnus, cuius sanguis fundebatur in signum, ꝙ sic fieret frangẽti fidem. Magni domini,& potentes fuerunt Deus,& homo inter quos fuit contentio, & bellum,sed tandem reformata est pax: pro cuius reformatione ductus est in montẽ agnus immaculatus, ubi fusus est eius sanguis in signum,quòd grauis iustitia facienda est de illis,qui hanc pacem per peccatum confringunt.

¶ Hac morte crucifixionis uoluit mori extensus in cruce apertis manibus, ut tibi regnum cœlorum concederet,ulnis explicitis,ut te amplecteretur, & ad suã amicitiam reuocaret: quantumuis peccator fueris,latere perforato, ut te in uisceribus,& corde conderet:& cum spiritum emittit, caput inclinat,quasi signũ faciens uocationis,ut ad eum te conferre properes. Deniq; pedes habet affixos, nam ire ad sumendum de tuis iniquitatibus supplicium renuit.

¶ Considera nunc quomodo suis uestibus nudatur, & super lignum crucis, quod in terra positum erat dirè proiectus,& strictissimè in modum pellis hinc inde est extensus, Foramina prius fecerunt in cruce: quia brachia, & pedes Christi non poterant foramina attingere,ideo ligatis funibus in manibus,& pedibus, tantum traxerunt, & dulces manus, & pedes ita atrociter extenderunt, quòd omnes iuncturæ ossium dinumerari poterant,iuxta illud psalmi; Dinumerauerunt omnia ossa mea:quia dinu- Psal. 21.
merabilia ea fecerunt. Hæc autem extensio nimis acerba fuit, & maximam pœnam Christo intulit. Hic ẽt adimpletum cernimus illud psalmi:Foderunt manus meas, & pedes meos. Extensis ergo neruis,& uenis,ac potentis iuncturis uiolẽta extensione, affixus est cruci in manibus,pedibus durissimè perforatis,& sauciatis,cum clauis magnis,& durissimis, cutem,carnem:neruos,& uenas,ac compages ossium dissipantibus.Quorum stimulis excita & tu manus, & pedes tuos

ad omne opus bonū: quia enim primus homo ad lignū præuaricationis manus extendendo, & pedibus accedendo chirographū dānationis nostræ diabolo cō
Gene. 3 fecerat: ideò Saluator noster, ut chirographū illud deleret, manibus, & pedib. ligno salutifero crucis affigi uoluit, clauis inuictissimæ charitatis, delens ꝑ hoc chirographū decreti, qđ erat contrariū
Col. 2. nobis, & ipsum tulit de medio affigēs illud cruci. O quàm libenter crucē ascēdit, & quanto amore oīa pro nobis sustulit. O quantæ uoces, ac tristes ululatus, & gemitus ibi ab amicis suis, & præcipuè a matre sua mæstissima audiuntur, cū sic crudeliter extenditur, clauatur, & foditur; & toto corpore dissipatur. Cū ergo crucifixio facta esset cruce in terra iacente, post hæc Christū crucifixū leuauerūt cū cruce, q quidē eleuatio non dubium q n maximi doloris fuerit, eo qđ tūc lacerabantur uulnera manuū, & pedū ex pōderositate corporis, profluxeruntque copiosi riui sanguinis undiq; ex illis magnis scissuris, & fontibus Saluatoris. Hic siste tu quisquis es, Christi sanguine redē
Gene. 4 ptus. Ecce Abel occisus a fratre ecce Isaac
Gen. 22 ligatur a patre, ecce serpens æneus exalta
Nu. 21. tus in deserto a Mose, ecce scala Iacob, q
Gen. 28 cęlū tangebat, ꝑ quā ascendere nos oportet in cęlū, & Dn̄s Iesus innixus scalę, Ecce Deus occisus ab hoīe, & Iesus crucifixus in carne, ecce Rex tuus suspensus in cruce, & dn̄s tuus cōdēnatus morte, & homo mitis, innocensq; proprio inuolutus sanguine. Claui ferei sustinent totum pondus totius corporis eius. Dolores acerrimos tolerat, & ultra quàm dici uel cogitari possit, affligitur. Vide quanto dolore, & labore Dn̄s stat in cruce, & nō tædeat te in seruitio suo stare. Stat nudus corpore, sed uestitus amore, & amoris calore inflāmatus. Fixis ergo in illa uulnera oculis, interna pietate cōsidera illud corpus tenerū, corpus illud innocēs corpus immaculatū, graui crucis extēsione grauiter laceratum. Attende, & uide,
Thre. 1. si est dolor sicut dolor eius. Sed uide quō
Esa. 53. agnus innocens, qui non aperuit os suū ductus ad uictimam nouissimè uerbum benedictionis quale a seculo non est auditum super inimicos effudit.

Arrige aures, & audi sequentia. [Iesus aūt dicebat; Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. O uerba magnæ patientiæ, magnæ dulcedinis, amoris, & ineffabilis charitatis. O dulcissimū pectus, non suam attendit iniuriā, non pœnam reputat, non sentit contumelias, non obliuiscitur misereri Deus, sed eorum potius a quibus uulneratur ipse medetur, & uita procurat a quib. occiditur, orat ꝑ eis, nec ultionē appetit. Quid hoc uerbo mansuetius? Quid benignius audiri potuit? Cur ergo formica, festuca, puluis, & cinis, uindictam expetis, & remissionem protrahis, cū uideas Regē gloriæ remittētē cōtumelia? Iam hic uide summū Pontificē Aaron inter mortuos, & uiuentes, pro populo interpellantē, & plaga cessauit. Sic summus sacerdos Christus secun Nu. 16.
dum ordinē Melchisedech positus inter Ps. 109.
Deū, & hoīes, pro peccatorib. orat, & dicit, dimitte illis, &c. In cuius ꝑsona egregius psaltes ait; Pro eo, ut me diligerent detrahebant mihi, ego aūt orabam. Iob Ps. 108.
quoq; ait; Hæc passus sum absq; iniqui- Iob. 16.
tate manus meæ, cum haberem mundas apud Deum preces. Sed quid tibi, & crucifigentib. te Dn̄e Iesu, ut pro eis dicas: Ioan. 9.
Pater ignosce? Scit. n. iustitia tua, q peccatores nō exaudis, ergo maxima iniquitas maximè claudit adtū ad aures paternæ pietatis Quod aūt peccatū maius, q̄ innocentissimū Dei filium occidere, post tot mirabilia, & tu nihilominus clamas Gen. 4.
Pater ignosce? Præterea accusant te summi sacerdotes, deponunt contra innocētiam tuam falsi testes, flagellaris, dederis iniquè iudicaris, fello potaris: & tu inno Exo. 21
cens cum Patre tuo tractas de eorū salu- Matt. 5
te; Pater ignosce? Et ultra, nonne sanguis Abel uindictā clamat de terra, nō misericordiā? cū ergo multo maius fuerit peccatū hoc q̄ illud: uē qđ uindicare debuerās, nō tm̄ misereri; Item lex clamat oculū pro oculo, dentem pro dente: & ecce quasi præuaricator legit tu pro occidentib. clamas; Pater ignosce. Si proprio filio nō pepercit innocenti: quō parcet tantæ impietati? Quō igitur a Patre petis; Pater ignosce illis? Mirabilis res si bene ꝑspexeris. Molliti sūt sermones eius. i Christi, su Psal. 54.
per oēm misericordiam: & tū ipsi ei sunt

iacula

iacula mortis. Rursus si sic condonas inimicis tuis, si sic pro eis ex corde patrem efflagitas: quid dñe Iesu amplius factu rus es amicis tuis? Sed quãuis hæc ita esse uideantur, nõ mireris, ꝙ patrem orat: quia maior est misericordia crucifixi: q̃ iniquitas crucifigentiũ. Melior est mise-
Psal.62. ricordia eius super uitas: etiã si mille ei auferãtur. Quod si uolueris testimoniũ,
Rom.5. audi Apostolũ: Sed non sicut delictum, ita & donum, plus.n. põt salus, q̃ perditio, uita, quã mors, gratia q̃ peccatum: ut ubi abũdauit delictum, superabũdet & gratia. Quòd si fel ei dederũt: quid parum fellis immixtũ immenso dolio mellis? Nonne fel absorbebit, & totum fel in mellis dulcedinẽ conuertet? Quid ergo miraris si se continere nõ possit fons misericordiæ, si ex abundantia calciatã dissoluat, & effluat sup inimicos suos? Allegas legem talionis, & non audis Apostolum dicentem: Neminẽ ad pfectum ad-
Hebr.7. duxit lex? Dicis sanguinem Abel clamare uindictam, & non audis Apostolũ dicentem sanguinem Christi melius clama-
Gen.4. re, quàm Abel: quia sanguis illius uindictam, Christi autem sanguis misericor-
Psal.41. diam requirit? Et si peccatum crucifigẽtium fuit maximum, nõne didicisti, ꝙ abyssus miseriarũ inuocet abyssum misericordiarum: & ubi maior est miseria, maiori opus est misericordia? Denique miraris, si sic ex affectu indulget inimicis, quid amplius sit facturus amicis Sed certè fons abyssalis olim signatus, nunc apertus patet amicis, & inimicis, ut inde hauriãt, de inimicis amicos facit, & uult huic nouissimo dare sicut tibi. Ideò ait, pater ignosce illis.

¶ Magis Christus peccata hoĩum dolebat, quã pœnas, q̃bus torquebat: nã uulnus. qđ aliquis uulneratus p̃ cæteris sentit, de illo cõqueritur primò, illudq́; primũ sanari desiderat, postulatq́;. Sed primum uerbũ, qđ Christus dicit in cruce, est dolor de peccatis hoĩum, quib⁹ peccatis facere medicinã desiderat: igitur magis de nostris peccatis dolet. Secũdò maius malũ maiori dolore psequẽdum est, cùm aũt culpa sit maius malũ, q̃ pœna quęcunq́;, maiori dolore culpa sentiẽda est: ideo Christus prius de culpa peccatorum cõqueritur, q̃ de pœna, quam patitur. Sed uerba orationis expendamus.

¶ Primò paternum allegauit affectũ: eum.n. oĩum generalem patrẽ appellat, cũ enim in horto oraret, dixit pater mi: nunc uerò ignosce illis. Ac si diceret: Nõ sicut olim te Deum ultionum, & dominum exercituũ appello, sed patrem pie- Psal.93
tatis, & misericordiæ: cui proprium est misereri semper, & parcere, pater enim illorum tu es: ideo eorum oportet misereri. Secundò allegat suæ uoluntatis cõformitatem ad patrem, cum dicit: ignosce illis. Ad id eius tendit affectus, qđ cũ lachrymis, & clamore rogat. Ac si diceret patri, pater ego & tu unum sumus, una uoluntas, & una bonitas, iã quod in me perpetrant eis indulgeo, quapropter pa- Io.10.
ter indulge illis. Aduerte, ꝙ nõ dicit, ego condono illis, aut ignosco, ne aliquis in suum animum induceret, Christum eos tãquam infestos sibi, & inimicos haberet: nam quamuis ipsi erant inimici crudeles, non erat opus, ut Christus eis ignosceret, qñ quidem iã ignouerat. Quod quidem apertè ostendebat per hoc, quod ut uerus amicus pro ipsis orabat Ideo a patre postulat, ut condonet sicut ipse iam condonauit. Tertiò allegat eorum ignorantiam, quia nesciunt quid cogitauerunt contra me: nesciunt inquam quid faciunt ideo pater indulge illis.

¶ Sed dubium hic oritur, an hæc Christi oratio fuerit à patre exaudita: nam uidemus, ꝙ multi ex psequutoribus Christi manserũt in infidelitate sua, & finaliter fuerunt damnati. Dicendum, quòd Christi oratio fuit exaudita pro omnibus, pro quibus orauit, non tñ orauit p omnibus crucifixoribus suis, ut fuerunt hi, qui pp inuidiã, & superbiam scientes illum Messiam, & filium dei, negãtes crucifixerunt eũ: ut fuerunt Caiphas, ac scribæ in lege doctissimi, summiq́; sacerdotes, qui ex malitia peccabant. Sed pro illis orauit, qui ex ignorãtia zelũ dei ha- Ro.10.
bentes, sed non secundum scientiam, nescientes, quid fecerũt: ideo in oratione addidit, quia nesciunt, quid faciũt. Erãt enim ibi multi simplices, & illiterati de turba, qui seducti a sacerdotibus Iudæorum psequebantur Christũ zelo legis: &

pro

ro istis orauit Christus, & non frustra:
Act. 2. & 3. qa uno die ex istis cōuersi sunt tria mil
lia alio de quinq; millia: & ut infra euā-
gelista noster Lucas ait cum Christus spi
rauit, multi hoc uidentes reuertebantur
percutientes pectora sua.

¶Docemur hic, primò, ut cum aliorū mala narramus, nūquam ipsa aggraue-
mus, exemplo Christi: qui peccatum iam grande excusat apud patrem. Contra au-
tē multi faciunt sua scelera minima, pec
cata autem aliorū aggrauant, sic accusa
ri possunt dicere illud psalmi: Supra dor
sum meum fabricauerunt peccatores: &
prolongauerunt iniquitatem suam. Iob
quoque ait: Ostendam uos fabricatores
mendacii. Talentum plumbi ponitur
super ollam in qua erat iniquitas.

¶Secundo iniurias nobis factas, pro-
Ps. 118. pter nomen Christi cito remittere, & ul-
tionem pro eis non expectare, cōtra mul
tos, qui odia sua tenent in mētes, similes
Iob. 16. cani, qui cū non pōt lædentem se mor-
Zach. 5. dere, lapidem sibi proiectum conatur dē
tibus rodere, & portare. Vox enim carni
ficum est, sicut peccauit, sic puniatur: vox
Christianorum, sicut cecidit, sic releuetur
sicut dolet, sic curetur.

Tertio, q nemo desperar e dēt de salu
te sua, quandiu uiator est, quantumcūq;
graue peccatum commiserit, siquidē nūc
uidet dñm orantem pro suis persequuto
ribus Quid.n. conuerso, & contrito non
ignoscetur, si sanguis Christi fusus igno-
scitur? Quis homicida desperet, si in spem
uenit à quo etiā Deus occisus est? ¶Quar
to, qd in nobis Christi exemplo, sic debet
charitas abūdare, vt inimicos diligamus:
& pro ipsis oremus, sicut & Christus ora-
uit. Emolliatur ergo cor nostrum, iuxta
illud propheţ: Hodie si uocē eius audie
Psal. 94. ritis, nolite obdurare corda uestra Chri-
stus.n. flagellis cæsus, spinis coronatus, cla
uis cōfossus, affixus patibulo, opprobriis
satiatus, oīum tn̄ dolorū Immemor igno
sce ait illis. Sed ad contextū. [Diuidentes
uero uestimenta eius miserunt: sortes.]
Sortem miserunt sup̄ illā tunicā, q̄ incō
sutilis erat: & desuper contexta per totū:
Et ideo ne scinderetur ad unū eā inte
gram p̄uenire sorte maluerunt, alia aūt
uestimenta inter se diuiserūt: q olim exi

mius prophetarum Dauid prædixerat in
psalmo: Partiti sunt uestimēta mea: & su Psal. 21.
per uestē meā miserunt sortē. Ex quo ap
paret Christi passionis ignominia, eo q
nō sit nisi uilibus p̄sonis. Ostenditur etiā
crucifigentiū auaritia, quia uestes Christi
quāuis parū ualerēt: oēs tn̄ sibi rapuerūt.
¶Volunt autem dn̄s sic nudari, vt uestiret
nos ueste immortalitatis in gloria cœle-
sti: nā sicut Ionathas dedit Dauid uestimē 1. Re. 18
ta sua usq; ad baltheū in signum amoris:
sic Christus, ut ostenderet charitatis ardo
rem spoliari non dedignatur, ut nos dile
ctissimos suos stola gloriæ uestiret. [Sta
bat populus expectans & deridebant eum
principes cum eis dicentes; Alios saluos
fecit, se saluum faciat. Si hic est Christus
Dei electus. Illusus fuit Christus in domo
Caiphæ, in domo Herodis, in domo Pila-
ti à militibus Romanis, & nūc in cruce à
turbis, principibus, & militibus: unde di Esai. 1.
cere poterat: Filios enutriui, & exaltaui, il
li autem spreuerunt me. Sicut.n. illa Mi 2. Re. 16
chol, quia Dauid nudus saltabat coram ar
ca Dñi in spiritu, & humilitate, & illā il
ludebat ei: sic hęc maledicta synagoga,
Christū nudum illudit In sua humilitate
Hæc.n. est illa mulier Iob, qui cum nudus
plenus ulceribus esset, subsannabat dicēs:
Adhuc permanes in simplicitate tua? &c.
Sic hęc Christū subsannabat. Saluū fac te- Iob. 2.
metipsum. Sed quid Iob? Nudus egressus
sum de utero matris meę, nudus reuertar
illuc in cruce affixus. ¶Præterea senserat
diabolus crucis uirtutē, & positus in lin-
guis istorū, sicut in deserto. Dño dixerat; Matt. 4.
Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes
fiant: ita & nunciat, se saluum faciat, si
hic est Christus Dei electus. Iā quidem dę
monē pœnitebat crucē elegisse. Intelle-
xit.n. fractas esse uires suas, & hoc agit, vt
de cruce descēdat, ne faceret salutē, quā
inchoarat. Cōsidera modo quid in aliorū
exitu dæmō facit: qui cōtra ipsum mūdi
Saluatorem, & dn̄m uenire p̄sumpsit. In
cruce ergo tanquam in muscipula captus
est diabolus, & uictus muscipula.n diabo
li crux Christi fuit, & esca, qua caperetur,
mors dñi. [Item illudebant eū & milites
accedētes, & acetum offerentes ei: & dicē
tes: Si tu es Rex Iudæorū saluum te fac.]
Nullus mortalium adeo derisus est, sicut
Christus

Christus. Deridebat enim eũ populus, qui aderat. deridebãt eum principes, q facinus ppetrarunt: milites, q crucifixe rãt, & pereuntes p viam, & latrones, qui cũ eo erant crucifixi. Impletã cernimus pphetiã, q ait; Omnes videntes me deri
Psal. 21. serunt me. Et illud: Ego sum vermis, &
Esa. 53. nõ homo, opprobriũ hoĩum, & abiectio plebis. Et alibi: Desideravimus eũ despe ctum, & novissimum virorũ. Et rursus; Quasi absconditus vultus eius, vñ nec re
Ps. 108. putavimus eũ. Et in psalmo; Ego sũ factus opprobrium illis: viderunt me, & mo
Psal. 68. verunt capita sua. Et illud; Propter te ob tinui opprobriũ: operuit cõfusio faciẽ meã. Extraneus factus sum fratrib. meis, & peregrinus filiis matris meæ. ã hic ui
Iud. 16. de Sãpsonẽ in ludibrium infidelium ad ductum. Vides Semei sanctũ Regem Da
2 Re. 16 uid exprobrãtem, & maledicentẽ, postq
Gene. 9 à filio eius est eiectus à Hierusalẽ. Vide Patriarchã Noe nudatũ iacere in tabernaculo suo: & à filio derisum. Sed si Chã deridebat illũ, filij boni venerabant. Sic sanè quem impii Hebræi, & Gentiles de ridens, nos veneremur proni adorantes. ¶ Sed putas, q tm̃ tunc est Christus derisus? A quo nunc Christus crucifixus nõ irridetur? Quis nunc amat iniurias, opprobria tormenta, & crucẽ? Xp̃m adora mus gloriosum: quem cõtemnimus, &
Gal. 4. irridemus crucifixũ. Vbi est, qui nũc cũ Paulo dicat: Mihi aũt absit gloriari, nisi in cruce D.N. Iesu Christi? Illudebãt itaque isti milites cũ aliis: & accedẽtes offerebãt acetũ Accedebãt isti corpore, sed lõge erant mente. Miseri, & cæci debent supplicare: Saluos fac nos, q indigemus, & nõ saluũ te fac: cũ ipse esset ipsa salus. Sed Dñs Iesus nõ acquievit, docẽs nos ĩ tribulatione hře pseverantiã. ¶ At ut Iudæis nõ sufficeret, q Christũ crucifigerẽt: sed ẽt crucifixum eũ diversimodè deriserunt: Ita & multis non sufficit Christũ crucifigere nunc peccando, sed etiã deri dẽt crucifixũ peccata iterãdo, uel de pec catis se iactãdo. Magna iniquitas fuit de
Eccle. 7. ridere sic afflictum. In ecclesiastico. n. hř Ne irrideas hoĩem in amaritudine aiæ
Gen. 9. suæ. Sicut eñ. Noe, nudatum, & inebriatũ derisit iunior filius, p p q maledictus est: sic Christum in cruce nudatum, & vi no charitatis inebriatũ, irrisit Iudaicus populus: p p q in toto mũdo est maledi ctus & sterilis, & filiorum spirituali pro creatione oĩno caret, sicut Michol, quia 2. Re. 6.
Dauid derisit. Admonet locus iste, q qñ fuerimus in sublimi cõtemplationis, vel sacræ actionis, aut sãctæ religionis posi ti nõ debemus ad uærba subsannãtium descẽdere, nec ad mundanas occupationes: sed potius sustinere pueriorum sub sannationes, sicut Xp̃s ad iudæorum in sultationẽ, & tentationem, & exprobationem de cruce descendere noluit, sed ibi usq; ad mortem perseueravit. Vñ dice
bat uitis; Nunqd possum deserere uinũ Iud. 9.
meum, qđ lętificat Deum, & hoĩes, & inter cætera ligna pmoveri? Sed multi p minima cõtumelia descẽdunt de cruce patientiæ, alij de cruce penitentiæ. Scđ õ ne acquiescamus diaboli suggestionib. Multis suadet diabolus p sua membra: ut descendant de cruce pœnitentiæ, uel religionis, vel boni ppositi: & cõsentiũt suggestioni. Multos. n. uidemus, q in sã cto die parasceves cum Christo dño cru cem ascendunt: sed in ipso sc̃tõ die pascha ab ea p infirmitatẽ, uel per malã cõ suetudinem descendunt. ¶ Tertio. q illi, q cruci pœnitentiæ, ac derisionis inseruiunt, aut qui bene operant in lege dei, ne ppeã desistãt, aut desperent. ¶ Aduer tẽdum quoq; hic est, q isti irrisores acetum Xp̃o offerebant, & dabãt ei bibere, ut hic Lucas noster narrat. Dixerat eñ
Xp̃s, q sitiebat hoĩum salutem dicens: Si Ioa. 19.
tio: & illi spongiã aceto plenã mixtam cum felle circũponentes obtulerunt ori eius. Cogita crudelitatẽ eorũ, qui assistebãt. Acetum offerunt, ut in oĩb. sensibus ipsum amaritudine replerẽt. Iam. n. uelatus fuerat oculis contra ligni uetiti pro cacem visionem. Iam maxillas eius pugnis attriverant, contra pomi uetiti ma sticationem. Iã collum eius alapis ceciderant, contra cibi uetiti tractionem, so lum restabat os, & nares affligere, & ĩdõ nares Christi affligebãt aceti odore, & os affligebãt eius amaritudine. [Erat autẽ & superscriptio scripta super eũ lĩris Græcis, Latinis, & Hebraicis: Hic est Rex Iudæorũ.] Hunc titulum scripsit Pilatus, in quo exprimit, causa mortis eius, q d.

Ideo.

Ideo crucifixus est, quia erat Rex iudæorum. Mos.n. erat Romanorum sup lignū crucis ponere causam mortis crucifixorum. Ipse aūt accusatus fuerat, q sibi regnum iudæorum usurpare volebat. Pro hac.n. causa Iudæi eū Pilato tradiderūt, & Pilatus eum morte dānauerat crucis. Et quia iudæi contra uoluntatem Pilati petierunt Christum ad crucifigendū volens se uindicare de eis p talem modū, ideo scripsit titulum ut redūdaret in uerecundiam ipsorum. Scripsit autem titulum illū nō in una lingua, sed in tribus famosis linguis. s. Hebraicè, Grecè, & Latinè, & in qualibet lingua integrè: ut diuersarum linguarum hoies, q ad diei festum conueneranr, legere, & intelligere possent causam mortis, & ut oīs lingua confiteretur, q dñs Iesus Christus est rex
Phil. 2. regum, & dñs dominātium in gloria dei patris: & ut oīs lingua commemorar p fidiā iudæorum, & ad ostendendum ipsum pati p populo ois linguæ, & eis dominari in perpetuū. Sequitur. [Vnus afi de his, qui pendebant latronib. blasphemabat eū dicens; Si tu es Christus saluū fac temetipsum, & nos.] Idest salutē corporalem nobis tribuendo, & à morte liberando: nō.n. curabat de aīç salute, sed corporis: & hanc ēt salutem deridendo, & blasphemando dicebat. Sed dubium hic maximum oriri uī: nā Matthçus dicit, q latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabat ei, & Marcus dicit, qui crucifixi erāt cum eo, cōuitiabantur ei?
Mat. 27. Sed qūo ait Lucas, q unus tm̄ deridebat
Mar. 15 eum? Ad hæc D. Aug. optimè respondet,
Aug. li. q Matthæus, & Marcus pluralem nume-
3. de cō rum p singulari posuerunt, ut sæpè con
sen. euā tingit in scriptura Vnde Paulus cum ait
ge. c. 16. concluserunt ora leonum, de solo Danie
Heb. 11 le intelligit: & secti sunt, de solo Esaia in
psalm. 2 telligit. Et in psalmo: Astiterūt reges ter
Act. 4. ræ, & principes conuenerunt in unum, pluralem numerum posuit p singulari, ut in actis Apostolorum exponitur. Nā reges p Herodem, principes p Pilatū intellexerunt. qui testimonium eiusdem psalmi adhibuerunt: Sic etiam more loquēdi dicimus, Hi Annibales, isti Scipiones, atque Metelli: cum singuli fuerint. Vsitatus est.n. modus loquēdi. Quid vsitatius est, q̄ dicere, & rustici mihi insultant, licèt unus tm̄ insultet? Si diceret Matthæus ambos latrones insultasse, cōtrarium diceret: sed cum dicit latrones, & non dicit ambos, pōt dici, q unus hoc fecit usitato loquutionis mō per pluralē singularem intelligens: sic etiam plurale p singulari accipitur: ut in Exodo de il- Exo. 32.
lo uitulo aureo dr̄, Hi sunt Dij tui Israel. Et in Daniele; Sidrac, Misac, & Abdenago Deos nostros nō colitis, dr̄ pro statua aurea. Et in libro Iudicum hr̄, q sepultus est in urbib. Galaad. Idest, in una urbiū. Cōsidera nunc quā magni despectus fuit illusio latronis: eo, q tam uilis, & sceleratus homo, & etiam ad mortem damnatus, & mox pro suis sceletib. moriturus insultauit uitæ authori. Discamus Xpi exemplo calumnias ēt à uilib. personis patienter supportare: qñquidē Christus talia patitur a uili latrone. [Respondens autem alter increpat eum dicens; Neq; tu times Deum, qui in eadem dānatione es, & nos quidem iustè, nā digna factis recipimus, hic autē nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum; Dñe memēto mei, dū ueneris in regnum tuum.] Duo in hoc latrone sunt miräda. Primum quidem q̄ doctè uerba pronunciet. Culpā enim suā agnoscit: ut in Prouerbiis hr̄: Pro. 18.
Iustus prior accusator est sui. Ait nanq; 2. Re. 12
Nos quidē iustè digna factis recipimus. 2. Re. 24
Sic Dauid bis est indulgentiam cōsequutus in adulterio, & in populi numeratio Luc. 18
ne sic publicanus percutiens pectus suū iustificatur. Alerum est, qūo innocentiā domini intrepidè confitetur dicens: Nihil mali gessit. Oēs discipuli domini fugerunt, & nullus, nec corā seruis pontificis ausus est cōfiteri se esse Chri discipulum: & tu coram principib. & magnis inimicis, publice innocentiā eius cōfiteris? Adsunt siquidem scribæ, Pharisæi, & seniores populi. Non uides, q accusas principes sacerdotum, & Pilatum? Non times Centurionem, & milites? Non uides, quòd lanceis te possum trāsfigere? Vehementer miror qūo sis ausus illum pdicare & Pilatum iniustum iudicem fateri, &c. ¶ Dñe, inquit, ad Xpm. Qūo illum Dominum uocas uidens eū nudū, cruentarū, & cruci affixū? Sed nihil mirum.

Dan. 3.
Iud. 12.

mirū. Interiori enim fide illustratus Dominium considerabat. Memēto mei. Quo modo credis memorē tui esse, de quo nūc audis, alios saluos fecit, seipsum autē non potest saluare? Vbi insignia Regis? Vbi purpura, & ubi aurum? Alii crediderunt uidentes illum mortuos suscitantem: sed tu credis uidens illum morientē Fide Saluatorem agnoscit, spe postulat regnū, quæ eius pœnitentia & charitas merentur. Habuit nāq; hæc latronis cōfessio tres conditiones ueri pœnitētis. Prima est vera suorū peccatorum cōfessio, qua fatetur se iustè, q̄ patitur meruisse: sibi ipsi culpam, nō carni, mundo, aut diabolo tribuendo, nā tua culpa peccas, cū peccas. Secūda est omnis occasionis peccati remotio. Increpauit enim alterum, & ab eius amicitia recessit, dicens. Neque tu times Deum, &c. Quod tu etiam fac, fugiens peccatorum occasiones, & a peccatis. Tertiò spem, & maximam habuit fiduciam ueniam consequēdi, quæ quidem maximè peccatoribus necessaria est. Ideo dicit; Memento mei. Confidi enim per merita passionis Christi posse saluari. Præterea, non de regno temporali agebat, sed de æterno, non de præsenti, sed de futuro. Item credidit Abrahā Deo,
Gen. 12. non in cruce posito, sed de cœlo loquenti.
Esaiæ. 6. Credidit Esaias, sed sedenti super soliū excelsum, & credidit Moses, sed de medio ignis loquenti. Iste uidit Dominum, non in regali throno sedētem: sed in pœna sociatum latronibus. Vidit in cruce pendentem, & orat quasi in cœlis sedentem: uidit cōdemnatum, & inuocat regem. Iudæi crucifigunt, qui nouerunt leges, & prophetas, & tu latro unde talia philosopharis? Magna fuit itaque fides, & deuotio istius latronis, atque ideo fuit absolutus à culpa, & à pœna totali. ¶ Docemur hic exemplo huius latronis, quòd iniurias Dei nullatenus tolerare debemus, sed reprehendere sicut fecit latro iste. Secūdo, ut quātuncunq; simus scelerati peccatores, de Dei tamē misericordia nullatenus desperemus, exemplo istius peccatoris, qui per unum uerbū factus est hæres paradisi. Sed iam nunc uideamus quid ad talē, tātamq; cōfessionem Dominus respondeat. [Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.] Quid hoc bone Deus, latroni uitam æternam polliceris? Matrem dilectissimam, charos amicos in hoc seculo relinquis, & latronem tecum fers, cum scriptum sit quòd nō habitabit Eccl. 13
lupus cū agno? O magnū mirabile. Nōne Mat. 20
uidetis quoniam sic æternus pater præcepit, qui exiit primo mane conducere operarios in uineam suam, & quòd Christus Redemptor noster munere œconomi fungitur cui iussit soluere incipiens à nouissimis usque, ad primos. O bonus latro omnium quidem operariorum nouissimus, qui nondum per horæ unius spatium labori operam dederat. Vndecima enim no catus es, Apostoli uerò prima hora, & tamē cum in uocatione nouissimis sis, primus certè in solutione es. Dignum est beneficium hoc à Deo exhibitum, cuius maximè mirandum sit: attamen Christus dicit nobis, ne nimium miremur, quando quidem enim Deus diues cum latrone inopi ad crucis mensam sedet, pro eo symbolū det. Primo latroni Adam parenti nostro, qui de cibo uetito ad mensam comesturus Gene. 3.
sedit, quid dixisti? Terra es, & in terrā ibis. Sed huic alteri qui in tua arbore etiā comedit, quid inquis? Cœlum es, & in cęlum ibis. O quantum prodest opportunè petere. Si tūc cum Baptista Ioannes obiit, Christus in manu clauem, sicut modò tenet, teneret, non dubium, quin sicut carissimo amico aditum patere illi præciperet. Sed tamen intempestiuè ad ostium appropinquauit, non sicut latro, qui fores sibi aperire exorauit, & petiit, quare cum primò cœpit uerti clauis, quasi in semiuersione, quando scilicet inclinato capite tradidit spiritum, ianua paradisi illi patuit omnino. Hodie inquit mecū eris in paradiso. O uox suauis solatiumq; peccatorum, quòd scilicet rex gloriæ latroni regnum concedat. Potentiori quidem maiora conferre expedit maximè. Cū ergo titulus iussu Pilati cruci impositus, magni pricipis signū præ se ferret, nō ab re erat, ut sicut rex maxima beneficia seruo conferret. Beatus es siquidem sic prædicari non te præteriit, nihil enim minus, quā regnū æternum tibi uēdicasti. Magna liberalitas, & amor fuit in Assuero, quando promisit Hesther Hesth. 7
medietatem regni sui. Quanto magis iste Rex noster ex ineffabili largitate sua to-

tũ regnum suum largitur cuilibet amico suo fideli, & sibi fideliter seruienti? Nã si latroni liberaliter, & citò dedit regnum, quõ negabit ei, q̃ fideliter ei obsequitur? Vnde Paulus; Ambulatis dignè Deo, qui uos uocauit in regnum suum, & gloriam. ¶ Aduerte aũt, ꝙ non promisit regnũ nisi existenti in cruce: q.a qui non cõpatiť, nõ cõregnabit. ideò Ioãnes: Particeps, & socius in tribulatione, & regno. Ideo si tu cupis, & uis regno Dei cũ Christo frui: esto hic suorum laborum particeps, & eius crucis socius. Hodie mecum eris in paradiso. Hoc est, quia mecum es in cruce, mecũ eris in paradiso. Quamplurimi uolunt esse cum Christo in paradiso: sed renuunt esse in crucem cum illo.

Expende etiã ꝙ paradisus non capitur hic pro cœlo empyreo, quia nullus in illo ante Christi ascensionem intrauit. Sed paradisum intelligit statum beatitudinis quem habeat beati ubicunque sint, quia Deum uident, & diuina fruuntur essentia. Et quia latro ipso die mortuus est, statimque uidit Christum gloriosum, & animam eius deitate plenã, beatus fuit: & in paradiso fuit cum Christo. Præterea huic promissioni assertionem suam adduxit dicens, amen dico tibi. Primo, quia grandi peccatori & tam uili personæ difficile: uidebatur sine præcedentibus meritis dari regnum: & ideo per Amen patuit sibi regnum irreuocabile. Secundò, ut ostẽderet dominus uiris Ecclesiasticis, quæ eis cura debeat esse animarum pretio sui sanguinis emptarum: maximè quando morti appropinquant, tunc debent eas allicere misericordia Dei, & spe gloriæ, & præmij cœlestis, ne in mortis articulo despe-rẽt: quemadmodum hic derelicta matre, & amicis suis huic pauperi morienti, & de sua salute solicito intendit, & cum regni promissione allicit. Matrem enim suã dedit Ioanni animã uerò latronis suæ curæ reseruauit. ¶ Rursus aduertendum est, ꝙ in Christi cruce est omnis salus, ita ut in ea primò palã fecerit salutẽ. Per lignũ. n. Adam latro expulsus est de paradiso: sed post Xpm per lignũ crucis primus intrat latro paradisũ. Huius exemplo habemus uerã fidẽ. Regnaturũ. n. credidit quẽ secũ morientem uidit, & ueram spem habuit

Ioã. 19.

Gene. 3.

remissionis peccatorum. Non est tñ securum expectare usq; ad finẽ ad pœnitendũ: quia priuilegia paucorũ non faciũt legẽ cõem. Pauci. n. sunt, qui in morte uerè pœniteãt. Sicut monstrũ. n. esset, quòd lupus habeat caudam ouis: sic mõstrũ est, quod uita rapacis usurarii habeat bonũ finem. Vide etiam ꝙ Christus multum desiderat peccatorum salutem. Nã quia ꝑ peccatores de cęlo, ubi nullus erat peccator, uenit ad terram, ubi erant peccatores, & uiuendo eis se familiarem exhibuit (nam multi peccatores, & publicani uenientes discumbebant cum Iesu) & sicut in uita hac mortali societatem cũ eis habuit, sic & in morte latrones socios habuit, & tantum uni eorũ regnum Dei promisit. Iam ad contextum. [Erat autem ferè hora sexta & tenebræ factæ sunt in uniuersam terram usq; in horã nonã. Et obscuratus est sol & uelum templi scissum est medium.] De hora qua dominus crucifixus est multa senserunt sancti doctores, ex eo quòd Marcus dicit illum crucifixũ hora tertia, cæteri uerò hora sexta. Aliqui dixerunt, q' linguis Iudæorũ crucifixus est hora tertia: & manibus hora sexta. Verum si Marci uerba spectes longè abest hoc à uero: nam postquam dixit hora tertia crucifixerunt eum, subiungit, hora sexta tenebræ factæ sunt super uniuersam terram, ideo alia hora q̃ sexta crucifixus est. Alii autẽ alio mõ interpretãtur. Nos autẽ alio mõ interpretari cogimur. Itaq; sicut nox, ut Hieronymus notat in quatuor uigilias diuidebatur, sic dies in quatuor partes siue horas: hoc est, in primã, tertiam, sextã, nonã: ita ut singulis horis tres horas nostrarum tribuamus, quare cõficiunt duodecim horas diei artificialis. Itaque hora prima erat ab ortu solis secundum horologium nostrum. ꝙ est ab hora sexta mane per tres horas sequentes. i. usq; ad nonã. Hora tertia ab hora nona usq; meridiem. hora sexta ab hora duodecima meridiana, usq; ad horã tertiã post meridiẽ. Hora nona ab hora tertia post meridiem usq; ad sextam, in qua dies finitur. Christus igiť crucifixus est parum ante meridiem: atque ideo crucifixus est hora tertia, hoc est in toto illo spatio, quod horæ tertiæ assignatur, scilicet trium horarum,

Hie. epistola ad Cypr.

rum, & quia hoc fuit parum ante horam sextam, & intra horam tertiam, dixerunt alij Euangelistę, erat hora quasi sexta, nō hora, sed ferè, & quasi sexta & intra horā tertiam, ut Marcus ait. Et etiam quoad seculasia diuidebāt diem in duodecim horas artificiales, quarum prima erat in ortu diei & meridies sexta, & duodecima
Ioā. 11. in occasum solis, & decima octaua in me
Ioan. 4. dia nocte. Sic Christus dixit, nonne duodecim horæ sunt in die? Et iterum: Hora septima reliquit eum febris. Hoc est, hora prima post meridiem. Et alibi: Erat hora quasi decima. Itaque cum Marcus dicit; Christum crucifixum hora tertia: hoc est in illo spatio trium horarum secularium, & unius sacræ uersus finem eius. Et hoc est quod reliqui Euangelistæ dixerunt, hora fera sexta.

¶De his autem tenebris & solis eclipsatione sciendum, ꝙ ista eclipsis, & obscuritas non fuit naturalis, sicuti est, quā modo fieri uidemus ex coniunctione solis & lunæ: nam ista eclipsis miraculosa fuit & præter totum naturalem cursum. Quoniam naturaliter solis eclipsis accidere minimè potest, nisi in coniunctione solis & lunæ, quia scilicet, luna interponitur oculis nostris, & soli ipsi. Quæ autem in Christi passione obtigit, fuit in oppositione, in plenilunio, scilicet, & cum à sole centum octoginta gradus distaret, in alio hemisphęrio inferiori ciuitati Hierusalem. Quod ita esse patet, nam agnus paschalis non immolaba-
Exo. 12 tur, nisi luna quartadecima, quem quidem comedit Christus pridie mortis
Leu. 23 eius cum discipulis suis, sicut erat in lege præceptum: & postridie quando erat solennitas azymorum, & incipiebat luna quintadecima quando Christus spiritum emisit, necessariò dicendum est lunam esse iam plenā, & in solis oppositione: quare sic solem eclipsare non poterat, siquidem scimus ipsam solam, & nullum aliū planetam ipsum ualere eclipsare. Ideò ista eclipsis fuit miraculosa, & præter ordinem, & cursum naturalem. Solus ergò Deus facere potuit sua omnipotenti uirtute, ut sol sua luce priuaretur. Præterea quòd inquit in uniuersum terrā: sol eclipsari non poterat, nisi in dimidio terræ, in qua solum lucet, quoniam alia quæ superest medietas, est umbra eiusdēmet terræ Sed sciendum est, ꝙ cum luna tunc esset plena, & cum lumen quod ipsa emittit, à luce solis oriatur, essetque ea in inferiori hemisphærio, sequitur ipsius etiam eclipsim contigisse: quare amisit lucem, & obscurata est, unde necessariò dicendum erit, quod fuit eclipsis uniuersalis, & obscuritas in uniuerso orbe, nam stellæ, & luna lumen emittere non poterant, cū illis deesset solis defectu. Cōgruum enim erat & rationi consonum, ut sol obscuraretur. Quia enim uerus sol iustitię eclipsim patiebatur, sol iste uisibilis clarissimum mundi lumen, factori suo compatiens lucis suæ radios retraxit, & occultauit, non ualens intueri dominum pendētem, mortis eius uilitatem & acerbitatē. Hoc autem factum fuit, primò ut natura sensibilis Christo compatiens corda lapidea ad Christi compassionem emolliret: ideò petræ etiam scissę sunt. Secundò, ut luminis eclipsatio subtractionem ueri luminis in cordibus Iudæorum, & militū, Christum crucifigentium ostenderet. Tertiò ne corpus Christi nudum in cruce, & mortem eius exprobratissimam ab impijs cum gaudio uideri, uel eos sua luce frui permitteret.

¶Velū etiam templi scissum est, nō intelligas quòd sit scissum illud uelū, quod erat intra sancta, & sancta sanctorum. Duo enim uela erant in templo, unum quod uelabat sancta sanctorum, & alterum exterius, siue tabernali, siue templi. In passione ergo Saluatoris uelum, quod erat foris, conscissum est à superiori parte usque ad inferiorē, quod quidem erat pretiosissimū, purpura, bysso cocco, auro & serico contextum, hyacinthoque, ꝙ in diebus celeberrimis suspendebatur, & tunc in paschate positum fuit. Hoc ergo signo insinuabat reuelata esse mysteria, & secreta sacramentorum legis, quæ antea uelata erant, ut uniuersis proderentur, ad gentesque transirent, & impletam esse ueritatem, quę in figuris latebat, & 2. Re. 1.
cœlum apertū, quod ante clausum erat. Pręterea si Dauid Saulis, & Ionathę mortē audiens, sua scidit uestimēta (eo argumento indignitatē mortis illustriū uiro-

rum exhorrens, quando potius pater æternus mortem filii sui indignissimam indignissimè ferens, uestes suas, quæ uelum templi erant, rescindere debuit? Sed procedamus [Et clamans uoce magna Iesus ait;] Fuit, ut hic dicitur, ualidus, & manus clamor iste, qui usque in infernum auditus fuit, cœlumq; & terram tremere fecit. Vox ergo illa non fuit naturalis sed miraculosa, quia homo magno & longo cruciatu afflictus & ex tali afflictione morti sic proximus, non posset sic clamare uirtute naturæ: ideò sequitur, quod uox illa formata fuit uirtute Dei. Voluit autem edere hanc magnā uocē iamiā moriturus, ut nos desides, iacentes, somniculosos, imò & mortuos ad tam incredibile miraculum aspiciendum excitaret, quale erat, quòd uita moreretur, & Deus pateretur. Clamat etiam moritur, ut attendamus eam mortē quæ mortem nostram destruxit, eā mortem, quæ fuit mortis mors & morsus inferni. Clamat ut attēdamus eum, qui moriebatur pro peccatis nostris, resurrecturum propter nostram iustificationē. Clamat iterum ut uoce sua illa terribili prædam infernus dimitteret, quam tot antea seculis tenacissimè in faucibus tenebat. Clamauit.n. dominus uoce magna quando Lazari animā ab inferni demib. euocabat. Quanto ergo maiori uoce erat necesse clamare, ut fera illa truculentissima, terribili clamore, deterrita, uinctos, quos in lacu premebat, liberos esse permitteret? Demū & voce magna clamat: quasi dicat, O surdi mortales, Hactenus uos docui, hactenus prędicaui: hactenus clamaui, iā me non estis amplius audituri, nec prædicantem, nec clamantē, clamās nunc morior, ut unicus hic clamor in aurib. uestris perseueret, qui uos.s. admoneat, ut caueatis peccata. Ad hunc clamorē monumenta aperta sunt, terra tremuit, lapides sese cōsciderunt, dęmones obstupuerūt, & infernus contremuit. Nunquam.n. similis uox audita fuerat in orbe. Transuerberauit uox illa cor matris piissimæ, quę tunc iuxta crucem stabat, & eius memoriæ tunc illud Simeonis uerbū reuocauit, qui dixit? Tuam ipsius animam per transibit doloris gladius. Sed quid dixit sic clamans? Pater in manus tuas cōmēdo spiritum

Ose. 13.
1. Co. 15
Ioā. 11.
Luc. 2.

meum.] Ita tua potestate cōmendo spiritum meum, quo nobis declarare uoluit, quod sanctorum aīæ ex eo tpe in manus Dei ascendunt: nam prius ab inferis omniū animæ tenebantur, donec uenit, qui capti uis redemptionem prædicaui t. Non tñ hæc loquitur, quasi quid timeat aīæ suæ: sed patri rursum reddit animā quasi depositū, quod ab illo acceperat ante. Vnde alibi ait: Potestatē habeo ponēdi aīam meā, & potestatem habeo iterū sumendi eam.

Ioā. 10.

¶ Vide Christi Saluatoris nostri magnificentiam. In uita sua magnificus fuit, sed multò magis in morte: nihil.n. sibi retinuit, sed aliis omnia donauit. Nam Petro Ecclesiam dedit, Ioanni matrem suā charissimam. Patri dedit animam suam pretiosissimam, latroni dedit paradisum. Nicodemo & Ioseph dedit corpus propriū, nobis omnibus dedit suam carnem sacratissimam, & pretiosissimum sanguinem in cibum & potum, & his, qui eum crucifixerunt, uestimenta.

Prætereа quilibet moriens desinit per mortem ipsemet; ac per hoc nō pōt asserere, qđ ipsemet deponit spiritū suū in manus alterius. Christus aūt solus per mortē non desinit esse ipsemet: quia hypostasis eadem perseuerauit post mortem: & propterea solus potuit uerè dicere, ut in Græco habetur. Commendabo spiritum meū.

¶ Aduerte aūt, quod animam suam rationalem spiritum uocat, quia quando est in corpore: officium agit animæ animando, & informādo corpus: sed excepta anima nostra a carne transit in statum spiritus quoniam existit illo modo, quo putę substantiæ spirituales existunt. Iterum obserua, quod Euangelista noster Lucas primū uerbum, quod Christum protulisse dicit in mortali corpore fuit: Nesciebatis, quod in his, quæ patris mei sunt, oportebat me esse? Sic etiam ultimum uerbum fuit: pater in manus tuas: nam statim expirauit post hæc uerba: ut intelligas ab extremis media uerba tendere ad declarandam, & propagandam fidem æternę processionis suæ a patre.

Luc. 2.

¶ Vide quid in articulo tentationis: & specialiter in mortis agone egere debeas. Tunc enim pater inuocandus est, & ei spiritus cōmendandus: quia tunc

maxime dæmones uersantur circa nos, sicut leones rugientes properati ad escam. Sed dices. Quomodo patrem inuocabo, qui nunquam uixi ut filius? Etus pater a quo omnis patronitas in cœlo & in terra nominatur, peccatorem nõ respuit, nec dedignatur à peccatore uocari pater: imo docet peccatorem, ut sic eum uocet. Frons meretricis facta est tibi, noluisti erubescere: ergo tal tem uoca me, amabo, pater meus es tu. Et hæc dicens expirauit. Hic fuit maximus Christi dolor, & eximius, nam ultimum terribilium est mors Eadem hora, qua Adam peccauit, Christi expirauit. Nam primus Adam post meridiem peccauit, quia mox ut peccauit, uocem domini audiuit deambulantis ad auram post meridiem, & tunc circa horam nonam secundus Adam expirauit. Vnde qua hora primus Adam peccando induxit mortem huic mundo, eadem hora secundus Adam mortem moriendo destruxit, & qua hora illi paradisus est clausus, & eadem hora iste paradisum aperuit: quia ordo poscebat, ut eodem temporis articulo quo Adæ occluserat paradi si ianuam, pateret latroni pœnitenti. Verum dum beatissima uirgo, eademque piissima mater filium suum expirasse conspexit: continere se non potuit, quin piis lachrymis laxaret habenas. Cœpit fluenta lachrymarum effundere: cœpit ex intimis uisceribus luctuosissima trahere suspiria. Cœpit ex acutissimo dolore maternos, ac ideò acerbissimos exprimere gemitus: illud tacita, sed miserabili oratione subinde repetens. Fili mi Iesu: Iesu fili mi: Quis mihi daret, ut moriar pro te? Vbi uero fœminæ circunstantes Christum uident defunctum, & matrem aspiciunt tam iustis lachrymis terram rigantem. ipsæ lachrymare cœperunt & plangere, clamoribusque aerem, & cœlum concutere. Id uero uiri cuncti conspicientes temperare sibi non potuerunt, quin lachrymis uultus irrigarent, & ex barba ubertim lachrymæ defluerunt. Factus ergo illic planctus magnus, luctuosior, quam fecerunt Aegyptii super defuncto Iacob patre Ioseph, factus est planctus magnus, qualis fieri solet in morte primogeniti: ut Zacharias dixit: Aspicient in eum, quem confixerunt, & plangent eum planctu quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti. In die illa magnus erit planctus in Hierusalem sicut planctus Adadremon in campo Maggedon. Non habuit propheta alium planctum, cum quo planctum crucis compararet, nisi funestissimum planctum, quo totus populus planxit Iosiam Regem sanctum, patriæ patrem, reipublicæ reparatorem, & legis zelantissimum. Hic occisus fuerat in campo Maggedon, qua causa uniuersus Iudas, & Hierusalem luxerunt illũ, Hieremias maxime, Cuius omnes cantores, & cantatrices lamentationes super Iosiam replicant. Quæ uerba scripta sunt ut lamentationes super Iesu, uero Iosia, nos etiam replicemus, & threnos illos, & lamẽta repetamus, &c.

Matth.6 Hiere.3 Gen.3. 2.Re.18 Gen.50 Zac.12.

¶ En seriem dominicæ passionis audisti, quomodo dominus noster Iesus Christus post multos labores, post multas passiones, pœnas, opprobria, uulnera, & post crucem, & omnem sui sanguinis effusionem, clamore ualido tradit spiritum. Studeamus commori Christo, idest, mori in mundo uitiis, & peccatis. idest, non permittamus ea in nobis uiuere, si cum Christo uolumus uiuere. Secundo studeamus mori dum uiuimus. Iam enim nobis de morte cogitandum est, dum sani sumus, curandum nobis est, ne inueniatur in nobis propter quod mori formidemus. Nam si mori formidas, teipsum interroga, & scrutare quid in te sit, quare mori formides. Si amor alicuius rei, quæ deus non est, uel aliud in causa est, quare mori metuis, illũ abiicias a te, teque liberum facito a causa huius timoris, & in illum statum mentis te ipsum constitue: in quo non formides mori. Tertio multum tenemur amare Christum, qui pro nobis animam suam posuit, poterat nos deus aliis multis modis saluare, sine morte filii sui: sed hunc modum elegit, ut ostenderet dilectionem erga hominem, pro quo mori dignatus est. Sic Paul. commendat charitatem suam in nobis Deus, quoniam cum peccatores essemus, pro nobis mori dignatus est. Vide ergo quantum tenearis diligere illum, qui proprium sanguinem, & uitam dedit. Demum quilibet Christianus moriens debet seruare, quæ Christus seruauit Rom.5.

rit in sua morte. In extremis positi debemus orare, clamare saltem corde, plorare pro peccatis per ueram pœnitentiam, animam Deo commendare, & spiritum tradere uoluntarie. s. in morte uoluntatem nostram diuinæ uoluntati tradendo. Sed quid post hæc actum sit audiamus. [Videns autem Cēturio, quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens; verè hic homo iustus erat.] Si anulus aureus tibi sit, pulchrum, ac pretiosum lapidem cœlatum desuper habens, quemque si aceto immittas, fiet ut aurum illustretur, ac perficiatur: lapis autem frangatur, & in frusta comminuatur. Ita & eodem modo pulcherrimus humanitatis Christi lapis auro diuinitatis purissimo cœlatus, cum se amaritudini passionis inseruit comminutus est, sed diuinitas apprimè perlustrata, quia nota est diuinitas, & hominibus manifesta, nam uidens Centurio, quod fuerat factum, confessus est Christi diuinitatem. Erat Centurio hic Gentilis à Pilato præside Romano missus cū suis militibus, ut Christum custodiret, ne tumultus oriretur. Videns itaque hic Centurio, quòd factum fuerat; s. tenebras & terræ motus, & quod clamans spirasset, glorificauit Deum fidei confessione, ac potestatem, diuinitatem, humanitatem, & innocentiam Christi confessus est, tam ipse, quàm milites illi, qui cum ipso erāt. Nam Matthæus ait, quòd dixit; Ve-
Mat. 27. re filius Dei erat iste: Et Marcus: Verè ho-
Mat. 15. mo hic filius Dei erat. Et Lucas ait, quòd dixit, Verè hic homo iustus erat, Totū enim hoc dixit Centurio affirmans hæc, & replicans, & uocans illum Deum, & hominem, & iustum. Ac si diceret: Quid aliis uideatur nescio: ego autem credo, quod hic non est populi seductor, aut latro, aut aliud simile, ut Iudæi, & principes sacerdotum, & Pharisæi dicunt & illum accusant. Sed uerè iustus est, innocens, & bonus, & homo Deus Principes & scribæ docti in lege suum Messiam non cognouerunt, imò occiderunt: & hic Gentilis fatetur, quòd sit homo, & iustus, & Deus. Hæc tria necessaria fuerunt ad redemptionem hominis perditi, ut illum redimeret. Homo inquam oportet ut esset, qui deberet. Deus qui ualeret: & iustus, qui congrueret. Ex istis aggrauatur scelus Iudæorum, quia occiditur Deus à seruis, homo à bestiis caninis, & iustus ab iniustis. Multū quidem istos ad fidem diuinitatis dispofuit, quòd cum clamore magno sic potenter, & dominatiuè spiritum dimisit. Videbant enim, quòd clamor ille supernaturalis & miraculosus fuit: quia propter defectum sanguinis, & effusum spiritum talis clamor fieri non potuit ab homine sic morti propinquo: & ideo concluserunt, quòd esset factus uirtute diuina supernaturali, & consequens, quòd ipse esset filius Dei. Vide tamen hic cęcitatem, & duritiem Iudęorum. Omnia hæc Christi miracula uiderunt Iudæi & multò maiora antea uiderant, sed credere respuerunt, & insensibiliores gentibus Deum non crediderunt. Sic etiam, & multi Christianorum, & utinam etiam illi, qui maiorem perfectionis uitam profitentur: non sint deteriores illis militibus, & bellatoribus, sed de his satis. Monemur hic ut nos, qui plus aliis recepimus, ne grauius & districtius postea iudicemur. Sed ad contextum. [Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & uidebant quæ fiebant percutientes pectora sua reuertebantur.]

Ex his patet, quòd non tantum Centurio aduertit ad miracula: sed & alii quidā huic miserrimo spectaculo adstantes, uisis, quæ contingerant reuertebantur percutientes pectora sua: partim præ dolore, quòd homo tam innocens, ac beneficus tam indigna passus esset, partim metu uindictæ diuinæ, quam sibi male conscii ex ostentis conspectis suspicabantur imminere. Condolens ergo & tu plora, si piam habes animam, & uiscera pietatis. Lapides in Christi morte fracti, & comminuti sunt, & sunt corda lapide adamantino duriora, adeò ut nec signi mica passionis Christi in eis appareat. Non est durities adamantini lapidis, quæ hirci sanguine non mollesiat, atq; apta cultui non efficiatur: & tamen quam plurima corda sunt, in quibus Christi sanguis effectu careat. Hos iam deceptos à principibus sacerdotum, & pharisæis, passione que Christi consentientes facti pœnitebat; fuit fructus orationis domini, cum dixit; dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt.

¶ Vide quòd non sufficit tundere pectus, nisi etiam homo reuertatur a uia sua mala, uti isti faciebant; nam percutientes pectora sua

sua reuertebantur. Nam qui pectus suum tundit, & se non corrigit peccata sua solidat & non tollit. Hanc autem percussionẽ repraesentat sacerdos in missa quando post commemorationem dominicae passionis, dicit percutiendo pectus: Nobis quoque peccatoribus.

¶ Obseruandum hic est, ꝙ Christus clarificatus est, & glorificatus est in cruce a septem. Primo a corporibus cœlestib. q̃ retraxerunt radios suos. Secundò ab elementis, q̃n terra concussa est, & aer tenebrosus factus est in clara die. In natiuitate.n.Christi nox in diem uersa est. Vnde dixerunt Angeli; Natus est uobis hodie, cũ tamen esset nox. Tunc impletum est illud: Nox sicut dies illuminabitur. Sed passio Christi licet fuerit in meridie, tamen dies conuersus est in noctem. Iuxta illud: In die illa occidit sol in meridie. Tertiò a corporibus mixtis, quia uelum templi scissum est a summo, usque deorsum, & monumẽta aperta sunt, & scissae petrae. Quartò clarificatus est a mortuis. Nam ut in Matthaeo dicitur, multa corpora sanctorum surrexerunt, & ingressa sunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Quintò a uiuis nobilibus, ut a Centurione. Sextò a simplicibus, ut ab his, qui reuertebantur percutiẽtes pectora sua. Septimò a mulieribus quae stabant, lõgè non dimittentes eum. Vnde subditur.

Luc.2. Psa.138 Amo.8. Mat.27.

[Stabant autem omnes noti eius a longè, & mulieres, quae sequutae erant eum a Galilaea.] Habuit dominus mortis suae spectatores, non tantum ignotos: & hostes, sed etiam familiares suos, & intimos amicos: nequid scilicet deesset passionis acerbitati. Solent.n.illę contumelię, iniurięq; acutius pungere, quae spectantibus nostris amicis nobis inferuntur. Vnde aliquando solemus parentibus liberos, aut e contrario his illos offerre, ut ex eorum conspectu facilius, & citius, quòd uolumus ab illis, impetremus. Praeterea iuxta crucem erant, ut sicut erant participes doloris Christi essent haeredes gloriae, & sicut habuerunt maximum dolorem, haberent maximum praemium. Et ideo quia has mulieres erat maximè coronaturus in gloria, iuxta crucem eas maxima affecit tristitiã: Aduerte autem, quòd nullus eorum, qui iuxta crucem steterunt, gladio martyrii percussus est. Nam uirgo Maria & Ioannes, & aliae mulieres non sumpserunt postea martyrium. Adeo enim uehemens fuit ille crucis gladius, adeoque piarum animarum teneritudinem transuerberauit: ut fuerit illis pro martyrio computatum. Quae autem mulieres istae fuerunt, quae eum sequutae fuerant a Galilaea: iam Euangelista noster Lucas in superioribus ostẽderat, cum in capite octauo dixit: Factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates, & castella, &c. Maria Magdalena, de qua septem daemonia exierant, & Ioanna uxor Chusae procuratoris Herodis. & Susanna, & aliae multae, quae sequutae eum fuerant a Galilęa, & ministrabant ei de facultatibus suis. Hae autem mulieres considerabant, quę gerebantur, & quae sequebantur ministrantes, usque ad pericula, quia dum discipuli fugerunt ipsę affuerunt.

¶ Iam iuxta solis occasum tota illa turba corpus Iesu in cruce pendens destitutum relinquens, in ciuitatem se contulit: sola autem uirgo mater cum Ioanne, & sanctis mulieribus indefessa permanebat, tota lachrymis perfusa, maximisq; abundans lugens uitam, quam propriis oculis obiisse uidebat, incerta quòd captaret cõsilium. Quoniam absque iudicis licentia non licebat condemnatos sepelire, & ipsa a Pilato petere non audebat, quia nec esset illi integrum ad eum ingredi, nec tandem concederet. Sic afflicta, uariisque plena doloribus ad patrem aeternum se conuertebat, supplex petens gemitibus auxilium, & fauorem quo affecta modum conuenientem inueniret ad corpus filii unigeniti sui sepeliendum. Interea dum ista agerẽtur, ecce uenit Ioseph ab Arimathia cũ Nicodemo licentia a Pilato obtenta ad corpus Christi sepeliendũ, quibus non defuit malleus, nec scala, munda sindon, qua Christum uo luerent. Nicodemus item ferebat, quasi centum libras myrrhę, & aloes.

[Et ecce uir nomine Ioseph, qui erat decuria uir bonus & iustus, hic non consenserat consilio, & actibus eorum, ab Arimathia ciuitate Iudaeae, qui expectabat & ipse regnum Dei. Hic accessit ad Pilatum & petiit corpus Iesu. Ioan.19

Fortis est, ut mors dilectio. Amor oĩa superat pericula, & uincit, & sicut aurum in Cant. 8.

 tribula-

tribulatione, & angustia probatur. Verus amicus nubilo tempore dignoscitur multis amicis abundauit Christus in die Palmarum, & quo cena celebrata est: itidem, & Apostoli gloriabantur, & seipsos magnificabant, quòd Christum comitarentur, & doctorem, ac magistrum haberent. Tribulatio tamen apertè ostendit amicitiam nō firmiter contractam, quandoquidem uidētes dominum in inimicorum manus incidisse, relicto eo omnes fugerunt. O uerus amicus Ioseph, siquidem Christi meminit, in proprio labore existentes. Et cum ab omnibus principibus Hierusalem condemnatus esset, ipse audacter accessit ad Pilatum. & petiit corpus Iesu.

Ioā. 19. ¶ Aduerte hic diligenter ꝙ Ioannes ait, ꝙ Ioseph iste erat discipulus quidam occultus Iesu propter metum Iudæorum, similiterque ait, ꝙ uenit Nicodemus. ille inquā qui uenit ad Iesum nocte, & attulit centum libras myrrhæ & oleos. De uno ait, quòd erat discipulus occultus propter metum Iudæorum: & de alio, ꝙ uenit ad Iesum nocte, nam die non audebat, quia dedecori erat ei notum discipulum Christi esse, & timebat persequutionem & expulsionem à synagoga. De ambobus ergo inquit, quòd sicut fortes, in alios mutati homines, omnibus se ostenderunt tanquam publici Christi discipuli, & sic eius corpus sepelierunt. Quæ necessitas urgebat, ut nobis Ioannes notum faceret hos esse Christi occultos discipulos? Diceret esse discipulos Christi, eiusque corpus sepeliisse: & non diceret de Ioseph, quòd erat discipulus occultus ꝑꝑ metum Iudæorum de alio uerò quòd uenit ad Iesum nocte: siquidem hoc parum referre uidebatur ad connexionem historiæ. Vult enim Ioannis passionis Christi efficaciam & uim ostendere, qualiterque sanguis eius sacratissimus incipit mirabiles edere effectus. Iam uirtus agni innocentissimi sanguinis pro nostris peccatis effusi, maximo amoris igne incipit horum duorum corda frigida adurere: quare ex occultis publicos, & notos facit, ex debilibus fortes, ex timidis & pusillanimis (quæ ualor & uirtus sanguinis effusi Saluatoris mundi est) ualidissimi fiunt. Tuo sanguine domine Iesu lapides sunt scissi: & igne amoris corda frigidissima Ioseph, & Nicodemi ardent. Hæc mutatio est dexteræ Dei excelsi. Ex his cernere possumus mirabiles effectus, quos in nobis passio Christi operatur.

¶ Præterea Arimathia olim Ramatha erat unde fuerunt oriundi Helcana, & Anna 1.Re. 1.
parentes Samuelis, cuias erat Ioseph: iste enim uir sanctus simul cum natura bonitatem prophetæ Samuelis duxit. Nobilis erat decurio, id est, de ordine curiæ, & officia curiæ imperij Romanorum administrans: uel, ut Marcus ait, honestus senator. Fuit uir bonus & iustus. Talem esse enim Mar. 15
senatorem decuit. Et hic non consenserat iudicio & actibus Iudæorum, & hoc boni senatoris est non consentire in factum, aut consilium ullum prauum, sed positis affectibus semper iudicare iustè. De isto Ioseph dicunt aliqui, quòd ad literam loquutus est regius propheta dicens: Beatus uir, qui non abiit in consilio impiorum, & in uia peccatorum non stetit, nec in cathedra, &c. Addit Lucas Iosephum expectasse regnum Dei, hoc est, spem suam posuisse in Christo.

Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu, & permisit Pilatus: tum propter petentis reuerentiam, tum propter Christi innocentiam sibi notam, & quia plura in morte eius uideret miracula. Docemus huius exemplo propter Christum quodcunque subire periculum, siquidem iste non excogitauit, a diuitiis decidam, expellar à Iudæis & persequutionem patiar: sed omnem calumniam & rei temporalis incommodum contempsit, ut Christo seruiret. Igitur uenientes Ioseph & Nicodemus prope locum, ubi crucifixus est, flectētes genu adorauerunt dominum. Quos dum uidit mater, quasi de morte consurgens paululum reuixit spiritus eius. Et applicantes recepti fuerunt per eam reuerenter: & parauerunt se ad deponendum eum, quibus ipsa quod poterat ministrabat adiutoriū. Vnus clauos de manibus trahebat alius ne corpus caderet, exanime, sustinebat. Stabat uirgo Maria leuans brachia in altum, & dum tangere eum naluit, caput & manus eius depēdētia trahebat supra triste pectus suū: & ruens in amplexus, & oscula, dilecto suo satiari nō poterat: nec quis ipsam desuper corpus attrahere poterat. Corpore igitur

tur domini in terram deposito, domina suscepit caput cū scapulis in gremio. Magdalena uerò pedes, apud quos olim tātam gratiam meruerat: alii autem circunstant, & omnes planctum magnum faciunt, quasi super unigenitum. Maria uerò cum capite, cum cum quolibet membro loquebatur, & lachrymabat. Propriis oculis uitam suam mortuam uidebat in ulnis; in ulnis in gremioque sustentabat exanime corpus illius, quem maximè diligebat: cor de transuerberato gladio ingentis doloris, oculi lachrymis inundabant, O Nicodeme ne torquearis in Christi corporis domini tui lotione. Nam uirginis lachrymæ tot, ac tantæ sunt, ut ualeant quantumuis squalidum, & sanguine plenum mundare, & niue candidius reddere. Flebat enim illa lachrymis inenarrabilibus. Ipsius lachrymarum tanta ubertas fluebat, ut caro cum spiritu in lachrymas resolui putaretur. Post aliquam uerò moram rogat Ioseph dominam, ut permittat corpus domini per ungi, ac linteaminibus inuolui, & sepelire. Nihil minus sensit, corpus ab ea auferri, quàm si anima a proprio corpore recederet, uel si cor eius tridenti a uisceribus diuelleretur. Ideoque Euangelista ait de Iosepho.

Luc. 7.

Et depositum inuoluit sindone, & posuit illum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.] Contemplare ergo tu, quisquis es, hanc deuotam processionem: & uide quomodo ferunt dominum tuum: a monte Caluario usque ad monumentum: cantus in his obsequiis, erant gemitus, & suspiria: unde tempus triste, & obscurum duplicabat illorum amicorum domini tristitiam, & luctum.

Nec auis uolabat, nec animal pascebat: sol, luna, planetę, & stellæ lugubri ueste induta sunt, omnes creaturæ, quælibet suo modo, mortem creatoris lugebat. Sola terra gaudebat, quandoquidem meruit in se eum, qui eam sustentat, & continet, recipere. Sequere etiam, & tu cum his sanctis cœli terræque thesaurum corde puro & deuoto, sicut Dauid feretrum Abner a Ioab fraudulenter interfecti plorans sequebatur. Reuerenter, & deuotè flexis genibus, & magnis singultibus, & suspiriis, sepelierunt uitæ dominum in monumento ipsius Ioseph sumptuosè facto, & in petra exciso, id est, in uno lapide concauato secundū quantitatem hominis.

2. Reg. 3

¶ Obserua autem, quòd in horto dominus sepeliri uoluit, sicut rex Manasses: ut sicut ex horto mors exiit, ex eodem uita exiret. Ex hortis enim paradisi propter primorum parentum peccata manauit, mors: & modo etiam ex ortis exiit uictrix uita. In sepulchro alieno sepeliri uoluit, quia, ut ait Ambro. aliena culpa mortem passus est. Alienum fuit peccatum, aliena culpa: ita non ab re aliena sepultura sepeliri uoluit. Rursus in monumento, in quo nullus positus fuerat sepeliri uoluit, ne perfidi Iudæi dicerent, quòd alius, qui ibi sepultus erat, surrexit a mortuis.

4. Re. 21
Genes. 3.
Ambro ser. 57. de tempo.

¶ Vide quàm pauper Christus fuit: quòd in natiuitate non in sua: sed in domo aliena nasci uoluit, & uiuens in hoc mundo non habuit, ubi caput suum reclinaret: nec moriens ubi nuditatem suam tegeret: nec mortuus ubi inuolueretur, nec sepulchrum, aut locum ubi corpus suum poneretur. Sed dices; Cur Christus, qui in paupere domo natus est, & uoluit in paupere domo habitare dū uixit, & pauper semper fuit in natiuitate, in uita, & in morte: cur post mortem habere uoluit sepulchrum magnum, honoratum, & solenne, quale erat illud Ioseph, qui diues, & nobilis & potens erat, & sibi ipsi parauerat? Dicendum, quòd filius dei assumpsit paupertatem nostram, ut ex pauperibus diuites faceret: fragilitatem, ut fortes faceret: humilitatem, ut exaltaret: denique & mortalitatem, ut uitam daret. Ista ergò, quę ut nos redimeret assumpsit, in carne, postquam redemit nos, & opus nostræ redemptionis consummauerat in sua morte, necesse erat ut cessarent finita iam redemptione. Ideoque post redemptionem quæ acta fuit in morte, iam non erat opus paupertate, humilitate, abiectione, nec ignominia, aut morte, sed omnia fuerunt prospera, fœlicia: iucunda, & præclara: ideo sepulchrum habuit optimum, gloriosè surrexit, immortalitatem induit, & diuitiis plenus fuit, & honore.

¶ Præterea gloriosam uoluit habere sepulturam

Esa. 11. sepulturam iuxta illud Esaiæ; & erit sepulchrum eius gloriosum: ut intelligas a morte incipere iustorum gloriam, ubi superborum, & potentiam gloriosa finitur. In sepulchro extinguitur, & euanescit potentia, in qua uani homines studio inanis laudis cõcitatam gloriam constituunt, qui hominum cæcam, & falsam opinionem splendori uirtutis anteponunt, & in sepulchro incipit priorum gloria, qui iustitiam, & pietatem colentes ab hominibus improbis pro nihilo putabantur.

¶ Præterea docet hic Christus curam pro mortuis agẽdam, & opus esse uirtutis mortuos sepelire: sicut & ipse, qui pauper semper fuerat, optimo in loco sepeliri uoluit.
Gen. 23 Maxima cura fuit patribus antiquis de se-
Gen. 36 pultura suorum sicut Abrahæ, Isaac, Ia-
Gen. 48 cob, Ioseph, Moses, & Tobias placuit deo se
2. Re. 2. peliendo mortuos, & Dauid uiris Iabes Galaad benedixit, eo quòd sepelissent cadauer Saulis; denique & ipse Christus corpori suo exanimi sepulchrum dari instituit. Sed ad contextum.

Erat autem dies parasceues, & sabbatum illucescebat. Subsequutæ ergo mulieres, quæ cum eo uenerant de Galilæa, uiderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et reuerenter parauerunt aromata, & unguenta, & sabbato, quidem siluerunt secundum mandatum.] Parasceue Græcè, Latinè, præparatio interpretatur. Quo nomine Iudæi, qui inter Græcos conuersabantur sextam sabbati, quæ nunc a nobis feria sexta uocatur appellabant: eo, quòd in illo ab opere suo requieuit Deus. In feria igitur sexta, quæ parasceue erat, præparabant Iudæi illa, quæ in sabbato comedi debebant: quod sabbatum erat duplex solennitas, magnusque dies sabbati uocabatur. Dicitur autem hic, quòd sabbatum illucescebat quia uespera ad sabbatum pertinens instabat, a qua solennitas, magni sabbati incipiebat. Vnde sicut homo sexta feria creatus est, & peccauit: sic Christus sexta feria pro homine mortuus est, & satisfecit. Mulieres porrò deuotę, quę erant Christum sequutæ, diligenter curauerunt, respicere, & notare, in quo loco corpus domini poneretur, ut postea ei tempore congruo munus suæ deuotionis possent offerre, & officium funeris impendere, ac corpus eius iungere. Magna hæc fuit pietas, magna etiam fortitudo sanctorum mulierum, quæ circa Christum uiuũ fuerunt officiosæ, ita & in morte non otiosæ esse cupiunt. Sic tamen nequid peccent in lege Mosis. Pietas suadebat ocyus ungere corpus domini, at Moses prohibebat aliquid operis in sabbato facere. Bonæ itaque mulieres, ne in aliquam partem peccarent quantum datum est, in die parasceues accesserunt ad sepulchrum domini, & contemplantur quo modo positum sit corpus domini, Deinde reuertuntur, & parant aromata, ut summo mane primo sabbati paratiores sint ad unctionem dominici corporis.

Aduerte tamen, quòd hæ mulieres bis parauerunt aromata. semel ipsa die Veneris ante solis occasum, cuius noster Lucas meminit, & alia uice transacto sabbato hora uespertina cuius meminit Marcus. Et ratio secundæ parationis fuit, aut quia non inuenerunt in promptu illa hora occidente die Veneris ad sufficientiam, uel quia putauerũt sufficere quæ postea cen suerunt non sufficere: nam amor, quem ad Christum habebant non sinebat eas, nisi superabundanter ungerent corpus eius. Et sabbato quidem siluerunt, id est, quieuerunt, utrumque enim significat ἡσυχῶ. Secundum mandatum, id est, iuxta legis scriptum, noluerunt, quicquam operis facere. Vndè diximus, quàm constantes fuerint mulieres illæ in obseruatione legis, nondum enim tempus erat, ut lex illa Mosis, publicè proscriberetur.

¶ Itaque exemplo sanctarum harum mulierum omnia, quæ in Christi passione, eiusque sepultura gesta sunt, sedulò, ac diligenter scrutemur, contemplemur: ipsumque dominum in corde nostro sepeliamus, adhibentes illi custodiam uisus, odoratus, tactus, & sensuum, ne scilicet falsa mundi lætitia, inaneque gaudium huius seculi ueram compunctionem cordis, ac deuotionem furetur, ut tandem mereamur Christum gloriosum: & regnantem uidere in cœlis, ipsoque frui. Quod faxit, qui pro salute nostra mortuus est. Amen.

CAPVT XXIIII.

Ortis (Inquit scriptura) est, ut mors dilectio. Verus amor in arenā descendit cum morte, & uitam, omniaq; despicit anima amoteim buia Paulus prouocat in certamen omnes mundi labores in Epistola, quam ad Romanos scripsit, dicens, Quis separabit nos à charitate Christi? an angustia? an fames, &c. concludit dicens; Scio ꝙ nec mors, nec uita. Et sic Apostolum, nec uita, nec mors ab ea recedere coegit: quandoquidē uitam ipsam amisit, ne amorem, quo Christum prosequebatur, perderet. Quod autem Paulus cum esset homo, & à natura uir fortis, non timeret mortem diuina gratia, & auxilio adiutus, nihil mirum: admiratione tamen dignum est amoris uires tantas esse, ut sitæ in pectoribus fœmineis ea tam uirilia, ac fortia reddat, ut ualeant omnia pericula contemnentes, uitam parui facere illius amore, quem plus seipsis diligūt. Consurgunt quædam mulieres noctu, parant unguenta, atque ante dilucidum ad monumentum se conferunt, Iudæorum insidias respuentes. Non uerentur noctē, nec concutiuntur metu corporis iacentis in sepulchro: non se nouerunt debiles esse, impotentes lapidi leuando: omnia tandē parui faciunt: nam uero amanti nihil est, quod leue, & facile non appareat: perfecta charitas foras mittit timorem. Vis experiri quo sunt amore, & fidelitate hæ mulieres Christum prosequutæ. Audi Euangelistam.

Rom. 8.

1. Ioā. 4

Vna autem sabbati ualdè diluculo uenerunt ad monumentum portantes, quæ parauerunt aromata.] Non dicit hic Lucas, quæ fuerunt personæ, quæ uenerunt ad monumentum: quia in fine capitis præcedētis dixerat. Subsequutæ sunt autem mulieres, quæ cū eo uenerant de Galilæa, & uiderūt monumentum, & quō positum erat corpus eius: & reuertentes parauerunt aromata, & unguenta. Sed quæ fuerunt istæ mulieres, quæ uenerunt à Galilæa? Superius noster Lucas eas nominarat in capite octauo euangelij sui dicens, Maria Magdalena, Ioanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ. f. Maria Iacobi, & Salome, ut Marcus dicit, parauerunt aromata. Aduerte autem, ꝙ cum ait, una sabbati, intellige, prima die sabbati, hoc est, hebdomadæ. Hebræi enim solent pro prima die dicere, una die. Sic in Genesi dicitur: Factum est uespere, & mane dies unus. Idest primus. Venerunt etiam non tres Mariæ, ut multi opinati sunt, & populus communiter credit: quia Salome non uocabatur Maria, sed solùm Salome: nec Marcus uocat eam Mariam, sed tantum Salome. Matthæus etiam dicit, ꝙ uenit Maria Magdalena, & altera Maria uidere sepulchrum. Si essent tres Mariæ, non diceret Matthæus Maria Magdalena, & altera Maria: quia altera non dicitur nisi inter duas. Venit. n. Maria Magdalena, & altera Maria. f. Maria Iacobi, & Salome, & Ioanna, & Susanna, de quibus inferius, post pauca latius uidebimus.

Mar. 16

Gen. 1.

Mat. 28

¶ Vide quō sexus hic deuotus mulierū commendetur. Primò, quia domi residentibus uiris ualde mane ad dñi sepulchrum se contulerunt: namꝗ quia ardentius cæteris amabant, ualde diluculo uenerunt ad monumentum. Nescit enim tarda molimina spiritus sancti gratia. Mirandus mulierum feruor cum naturale sit cum horrore uidere mortuum, & si mater filij cadauer cōspiciat istę tamē iā per diem, & duas noctes sepultum contrectare quærunt. Secundò expende etiā qualiter amor naturæ diffidit. Non est contentus, qui uerè amat his, quæ alij faciunt, nisi ipsemet manum imponat, sicut mater, quæ dilectissimum filiū habet infirmum, nihil fieri erga eum censet, nisi ipsamet uisitet, & obsequatur. Ita illa mulier Sunamitis paruifecit per aliū Elisęum uocare: quare ipsamet ad eum se contulit orans, ut ueniret filium suū suscitaturus, nemini alteri fidens. Viderant istæ, ꝙ Nicodemus attulerat centum libras myrrhæ, & aloes, quodꝗ; non parcè se habuerat erga corporis Christi unctionem, quod quidem sufficientissimè erat unctum. Hoc tamē parum est eis uisum: ideoꝗ; pręterea, q̄ Ioseph & Nicodemus gesserant, portant & ipsæ aromata, ut suæ dilectioni satisfaciant. Tertiò dilexerunt istę mulieres Christum in uita, quia ut Lucas ait suprà, derelinquentes

4. Re. 4.

Ioā. 19.

Luc. 8.

quentes domos, patriam, & delicias, sequebantur Christum à Galilæa ministrantes ei de facultatibus suis. Dilexerunt autem illum in morte, quia affuerunt iuxta crucē, ut in præcedenti capite Lucas commemorat. Dilexerunt etiam illum post mortem, ut ex hac historia constat. Vbi nam modo inuenies tantam fidelitatem, & amicitiam,
Eccle 6. ut hęc est? Plurimos inuenies de illis, de quibus ait scriptura: Est amicus secundum tempus suum: non permanebit in die tribulationis. Paucos.n. inuenies, qui post mortem fidem præstent, & amicitiam obseruēt. Vn-
Psal.30. de dominus conqueritur in psalmo dicēs; Obliuioni datus sum tanquam mortuus à corde. Non hęc protulit propter has sanctas mulieres: sed potius propter discipulos, & quàm plurimos amicos, quos Christus habebat, qui eum in passione dereliquerunt. Deniq; mirari non desino istarum mulierum fortitudinem, & audissimum pectus. Per medios irrumpunt custodes, per ianuā intrant sepulchri, ad ipsam ingrediuntur mortem. Facinus fuit, quód fortissimi sitie-
2.Re.23 te Dauide per hostes medios irruentes aquam ex Bethlehemitico fonte suo regi detulerunt. Sed quis non uideat maius, aut certè plus facinus fuisse fœminarum, quæ nihil ueritæ custodum efferatum furorem, inter eos irruunt, ut ad monumentum perueniant, propriam mortem contemnentes, propriam uitam periculo obiiciunt, ut ad Christum ueniant?

¶ Admonemur primò, ꝙ talis debet esse animus noster, certè talis, ut propria morte Christi mortē adoremus, ut proprio periculo uitæ, quæ Christus est, securitatem participemus. Nō facio, inquit Paulus, aīam meā pretiosiorem, quàm me. Et iterum: Ego nō solum alligari, sed & mori paratus sum propter nomen domini Iesu Christi.

¶ Secundò ne interitu beneficiorum collatoris intereant & beneficia collata in mētibus nostris: ne moriatur Christus mortuus in cordibus nostris. Et si amici nostri naturæ concedāt, ne eorum obliuiscamur,
Ruth.2. istarum mulierum exemplo. Sic de Booz ait scriptura: Benedictus sit à domino: quoniam eandem gratiam, quam præbuerat uiuis, seruauit, & mortuis.

¶ Tertiò beneficia præstare mortuis non solum memoria, aut lachrymis, sed operibus bonis. Ecce istę mulieres ueniunt ad monumentum, sed non uacuæ, quia aromata portabant. Misericordia in pauperē est exercenda, eiq; subuenire debemus necessitatis tempore cum possumus. Misereris pauperis, cui non subuenis cum tamen possis: Luges mortuum, & tamen illi res sacras non præcipis, nec Deo cōmendas? Maiora enim ei obsequia præstabis pro eo Deum orans, quàm lugens.

Docemur quartò Christi mortem sentire, & plorare, ut Christum uideamus suscitatum, & regnantem in cœlis. Si compatimur, & conregnabimus inquit Paulus. Si Rom.8.
uolueris Christum uidere gloriosum, uide illum nunc in terris patientem in cruce. Etenim Mariæ istæ primo de Christi resurrectione exultant: quia maximè in eius passione doluerunt. Mentiri.n. non potest illi, qui dixit; Quiescat uox tua a ploratu: & Hier.31
oculi tui à lacrymis, quia est merces operi tuo. Est enim ploratus, & lacrymæ pro ploratu dignum opus, ut gaudii merces tribuatur ex resurrectione.

¶ Quintò non gaudere, nec confidere in fortitudine, potentia, aut mūdi sapientia: quandoquidem dominus mulieribus fragilibus apparuit primò suscitatus. Stulta enim mundi elegit Deus, ut fortia quæque 1.Co.1.
confundat: ut non glorietur sapiens in sapientia sua, nec diues in diuitiis suis. Est Hier. 9.
uerò, ꝙ gaudeat, & glorietur infirmus: ita enim facilius in eo inhabitabit uirtus Christi. Itaque mulieribus fragilibus, non uiris, 2.Co.12
aut principibus primo omnium apparet Christus suscitatus: & à mulieribus primò apostolis, & Ecclesiæ toti prædicatur Christi resurrectio.

¶ Docemur sextò opera misericordiæ esse certam uiam ad inueniendum Deum, Gen. 18
& conuersandum cum angelis. Sic Abrahā, & 19.
& Loth, quia intendebant peregrinorum hospitiis, meruerunt angelos hospites recipere. Tobias, quia Niniues operam na- Tob. 12
uabat in sepeliendis corporibus mortuorum meruit uidere angelum Raphaelem. Cornelius, quia eleemosynis uacabat, Act.10.
meruit angelum loquentem audire, & tandem ad fidem ueram conuerti. Sic istæ mulieres, cum misericordiæ operam darent, defuncti scilicet unctioni, adeptæ sunt angelos sanctos uidere, & cum illis conuersari

tandem

tàdem Christum suscitatum. Hoc est exercitium ueri Christiani, in quo deberemus semper immorari, nam his operibus mediantibus Deum uidebimus, erimusque angelorum comites. Et si sapiens, ut nos humiliet, adducit formicam, cuius intuitu discamus ad operandum: non mirum
Prou.6. si has mulieres adeamus exemplum capturi: utque operari misericorditer, ac piè discamus, quo stud io, & desiderio sit Christus quærendus.

¶ Verum, ut ad alia procedamus, licet istæ deuotæ mulieres tanto affectu, & diligentia Christum quærerent, tamen quasi adhuc non illuminatæ in fide, defecerunt in ea, putantes, quòd aromatibus indigeret corpus Iesu, ut præseruaretur a corruptione. Vnctum enim erat corpus Christi unguento diuinitatis, & corrumpi non poterat tali unguento unctum: etiam si mille annos esset in sepulchro: nam quod semel deus assumpsit nunquã dimisit. Vnierat diuinitas corpus, & animum, quę quamuis in Christi morte ad inuicem separarentur, diuinitas tamẽ cum utroque fuit, cum corpore scilicet in cruce mortuo, & cum anima ad inferos descendente, & sic quamuis nunquam Christus surgeret, tamen corpus eius corrumpi non poterat tali unguento delibatum iuxta illud psalmi: Non dabis sanctũ tuũ
Psal. 15 uidere corruptionem. Finge te arcum tenere in manu, tantumque flectere, ut in comminutionem deueniat ea parte, qua sustines: quare & si duo arcus latera ad inuicem recedãt, in chorda nihilominus nectuntur ambo. Sic in Christo considera animam eius & corpus tanquã duo brachia arcus, & chorda, per quam diuinitatem eius intelligimus, utrunq; brachium tenebat. In cruce arcum sum tetendit, & parauit illũ, & in eo parauit sagittas mortis, a cruce infernum torquens: tantum ar-
Psal. 7. cum istum flexit, ut comminui coegerit usq, ad animi, & corporis separationem: sed diuinitas utrunq: brachium tenuit, & propterea corpus Christi psalmo diuinitatis unctum, aromatibus non indigebat. Sed procedamus.

[Et inuenerunt reuolutum lapidem à monumento.] In eo quod lapidem reuolutum inuenerunt, fructus resurrectionis Christi insinuatur. Per ipsam enim nostra monumenta aperta sunt, & certa spes resurgendi nobis data. Si enim credimus ꝙ Iesus mortuus est, & resurrexit: ita, & Deus eos, qui dormierunt per Iesum adducit cum eo.

¶ Obseruandum præterea, ꝙ Christus sepulchro clauso prodiit, & exiit a monu- 1.The.4
mento, quia surrexit corpore glorioso, & sic dote agilitatis, & subtilitatis exiit clauso sepulchro: sicut etiam ianuis clausis ingressus est ad discipulos. Sed Angelus domini post Christi resurrectionem descendit de cęlo, & reuoluit lapidem propter mulieres, quæ erãt uenturæ uidere sepulchrum: ut crederent, quoniam resurrexit, uidentes sepulchrum uacuum. Quapropter sequitur in contextu.

[Et ingressę non inuenerunt corpus domini Iesu.] Quia iam surrexerat antequã ipsæ uenirent: quia eius resurrectionem non credebant, uoluit Deus eas punire per hoc ꝙ non inuenirent statim, quod quærebant, quia tamen perseuerantes quæsierunt, meruerunt Christum suscitatum illis ostendi. Sed interea: nec omnino eas Christus destituit: nam eis angelos suos mittit alloquentes consolantesque: ideo sequitur.

[Et factum est, dum mente cõsternatæ essent de ipso, ecce duo uiri steterunt iuxta illas in ueste fulgenti.] Sic Matthæus de primo Angelo, quem uiderunt, dixit, quod erat aspectus eius, sicut fulgur, &
uestimẽta eius facta sunt alba, sicut nix. Mat. 2
Sed quomodo Ioannes dicit, quòd erant Io. 20. 8
sedentes, & Matthæus, & Marcus, quod Mat. 1
erat tantum unus Angelus? Omnia ista post pauca uidebimus. In præsentia autem obserua, quomodo solet Deus Angelos suos mittere quoties aliquod magnum operari uult. Quando suam iustitiam ostendere uoluit, misit Angelum
gladio districto: uolens tamen ostendere Gen. 5.
se iam leuasse manum, & iustitiam, usumque misericordia fuisse, præcepit Angelo eidem ensem in uagina condi: sicuti Dauidis tempore contigit. Modo uult do-
cere nos quomodo de sepulchro surre- 1.Pa.21
xit, & adhoc Angelos pulchros, & decoros ueste fulgenti indutos misit: ut ostendat sic nos omnes cum Christo esse resurre-

resurrecturos in carne sole ipso fulgentiore & pulchriore crystalloq; splendidiore. Tūc enim fulgebunt iusti sicut sol
Mat. 13 in regno patris eorū. Nescit enim illa futura resurrectio tenebras, nec ætatem senectutis: erit nanque semper robur, pulchritudo, incolumitas, claritas, & impassibilitas. Hanc pulchritudinē, & splendorem deberemus hic cōsequi conari in posterum pœnitentiam agentes. Si aquam mulieribus præcipuè conferrem, qua lotæ tribus diebus deformes apparerēt: quibus tamen peractis, adeo prodesset aqua, ut sicut angeli pulcherrimæ efficerentur: quæ nam sunt, quæ pro uiribus nō sumere curarēt? In pulchritudine ergo, in qua isti Angeli apparuerunt, innuunt, & docent tribus huius uitæ diebus senes, & deformes, non fieri: ut postea in alia iuuenes & speciosissimus in perpetuum. Ideo renouamini spiritu mentis uestræ, & induite nouū hominem, qui secūdum Deū
Ephe. 4 creatus est, &c. Si modò laboratis, ieiunatis, & pœnitentiam agitis, postea bonam peragetis uitam. Qui lignis ludunt, si cōtingat globos nō æquè perfectos esse, cui duorum sorte accidit globum defectuosum primò ferre: secundò perfectum eligit. Sic qui in hac uita bono globo ludit, in alia malo ludere continget: & è cōtra. Ideo curate in hac uita quod abiectius est eligere, ut in alia quod bonum est cōsequamini. Sequitur in contextu.

[Cum timerent autem, & declinarent uultum in terra.] Præ timore declinauerunt uultum ex angelorum uisione. Nos autem ex hoc loco discamus, quoties ecclesiam ingressi fuerimus, ad mysteriaq; diuina accesserimus, ingredi omni humilitate & timore, ut istæ sanctæ mulieres: sic propter angelorum ibi astantium, ut etiam ob reuerentiam oblationis sacratissimæ corporis Christi redemptoris nostri. Et tunc declinemus uultum in terra in Angelorum conspectu: quando contemplantes, quæ, & quanta sint gaudia æterna ciuium paradisi, meminerimus, quia puluis & cinis sumus: in hoc sequētes humilitatem sancti patriarchæ Abra-
Gen. 18 ham, qui Deo dixit; Loquar ad dominū meum, cum sim puluis, & cinis. Angeli autem abstulerunt omnem timorem ab his mulieribus, dicentes:

[Quid quæritis uiuētem cū mortuis?] Nolite quærere cum mortuis, nec in monumento, qui proprius locus est mortuorum, illum, qui resurrexit in uita immortali & perpetua. Obserua autem, quàm plurimos nunc inter mortuos, triumphātem regem gloriæ, qui uiuit & regnat inter uiuos, ac si esset mortuus, q̄rere. Hoc faciunt, qui cū boni sunt, participes sunt cum malis: quibus quidem potest dici illud Euāgelij: Sine mortuos sepelire mor- Matt. 8.
tuos suos. Iosaphat rex Iuda, qui bonus erat, iniuit amicitiam cum Achab rege Israel, qui quidem impius erat: quapropter in quodam prælio parū defuit quin 2. Pa. 19
occubuisset, ideo quidam propheta increpauit eum dicēs; Impio præbes auxilium, & his, qui oderunt Dominum amicitia iungeris, & idcirco iram Domini merebe ris, &c. Addunt ultra angeli. [Surrexit nō est hic.] Surrexit inquam mane diluculo, iam die dominica radiante. Sic canit ecclesia: Aurora lucis rutilat, &c. Cum Rex ille fortissimus mortis confractis uiribus uictor surgit de funere Sic pater dicit illi Psal. 56.
in Psalmo: Exurge psalterium, & cithara: Respondit Christus: Exurgam diluculo. Zach. 6.
Ideo Zacharias uocat illū orientē. Cū.n. ex matre nascitur, nocte nascitur, quia ad mortis tenebras properabat: sed cum de sepulchro surgit, mane, surgit quia iam Rom. 6.
nūquam erat tenebras uisurus. Christus. n. surgēs ex mortuis iā nō moritur, mors illi ultra non dominabitur. Sicut enim Ia- Gen. 28
cob mane surrexit à somno: ita Christus mane resurgere debuit. Surrexit autem Dominus nō aliena, sed propria uirtute, sicut dormientes, qui somno expleto surgunt, non alterius, sed sua sibi insidiente uirtute. Mors enim Christi & omnium fidelium morientium in Christo simillima est sopori dormientium. Hinc dormire dicuntur in Christo Et Christus de se per Psal. 3.
os prophetæ: Ego dormiui & soporatus sum: & surrexi, quia Dominus suscepit me. In Epiro ait Solinus fontem esse De mirab. mū cap. 13.
admirabilem, in quem immersæ faces ardentes extinguuntur, extinctæ uero inflammantur, ubi facē mortuā proijciēdo, exiit uiua. Si hoc, ut Solinus refert, ita est, nescimus. Hoc aūt bene scimus & confitemur,

temur, Christum mortuum surrexisse. Sed dicunt ultra angeli.

[Recordamini qualiter loquutus est vobis, cũ adhuc in Galilæa esset, dicens, quia oportet filiũ hominis tradi in manus hominum peccatorũ & crucifigi, & die tertia resurgere.] Oportebat enim Christum resurgere: nam aliter omnem passionis fructum amitteret, si post eam non sequeretur ueritas resurrectionis mortuorum. Oportuit enim, ut Christus resurgeret, ut fides nostra per eius resurrectionẽ confirmaretur, circa diuinitatem eius: quia si non resurrexisset, non crederent homines illum esse Deum. Vnde ipse in psalmo
Psal.29. loquitur dicens; Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem? Si corruptus fuerit sanguis meus, & non resurrexero, nullum lucrabor: quia uero resurrexit, cognouerunt homines quòd uere erat Deus. Nam oĩs effectus naturaliter est demonstratiuus suæ causæ: sed cũ causa primaria resurrectionis mortuorũ sit diuinitas, Christus, qui uirtute propria resurrexit, ostendit, quod erat Deus: & sic confirmauit nos in fide diuinitatis suę. Secun
1.Co.15 dò sua resurrectione confirmauit nos in spe. Vnde Paulus: Si Christus non resurrexit, inanis est fides nostra: inanis est præ-
1.Pet.1 dicatio nostra. Hęc duo tetigit Petrus dicens; Deus suscitauit illum à mortuis: ut fides nostra, & spes essent in Deum. Sed de his latius inferius opportunis dicemus.

[Et recordati sunt uerborũ eius.] Cum Christus prædixit suam mortem, & resurrectionem non intelligebat mulieres istæ, nec apostoli, sed cum iam adimpleta esse uiderunt, quæ dixerat, intellexerunt ea
Ioan. 2. quæ antea audierant. Vnde in Ioanne habetur, quod cum dixisset Dominus; solui te templum hoc in tribus diebus ædificabo illud. Subiungit Euangelista: Cũ surrexisset à mortuis recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat: & crediderunt scripturæ & sermoni, quem dixit Iesus.
Io.12. item in eodem Ioanne habetur, quòd inuenit Iesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptũ est. Noli timere Sion, &c. Hac non intellexerunt discipuli eius primò, sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo. Hac de causa prophetiæ obscuræ erant antiquis quia ex ætate nondum erant adimpletæ. nec ad finem suum peruenerãt propheteæ illę. Et sicut ea, quæ præterierunt, quæ antiquis obscura erant, nobis clara sunt: ita quę uentura sunt nobis obscura redduntur, & ideo Apocalypsis obscurissimus liber est. Omnis enim pro-
phetiæ, ut ait Irenæus priusquam habeat efficaciam obscura est. postquam uero euenerit quod prophetarum est, tunc pro phetiæ habent certam & liquidam expositionem. Propter quod in Daniele dicitur: Claude sermones, & signa librum: usque ad tempus consummationis, quo adusque discant multi, & impleatur cognitio. Vt Hieremias: In nouissimis diebus intelligent ea. Irẽ.cõ. Hær. li. 4.ca.43 Dan.12 Hier.23

[Et regressæ a monumento nunciauerunt hæc omnia illis undecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalena, & Ioanna & Maria Iacobi: & cæteræ quæ cũ eis erant, quę dicebãt ad Apostolos hæc.] 4. Re.7.
Sic illi dixerunt leprosi: Dies boni nuncii hæc est, si tacuerimus sceleris arguemur. Venite & nunc nunciemus in ecclesia Christi, quæ est ueri regis aula tam in signe mysterium. Certe illud Esaiæ nunc est adimpletum cernimus. Supra montem scende, qui euangelizas Sion, qui euangelizas Hierusalem. Exalta in fortitudine tua, &c. Vnde illa uerba: qui euãgelizas Siõ, qui euãgelizas Hierusalem, apud Hebræos fęminina sunt: ita ut ad fęminas non ad uiros referantur, ut uel primum limen Hebrææ linguæ ingressus constat. Igitur Maria Magdalena exalta uocem tuam: dic omnibus Christum non iam in infirmitate, sed fortitudine uenisse, non iam inclinato capite daturum spiritum, sed in brachio extento in mundo dominaturum. Esa.40.

¶ Porro aduertendum maxime est pro intelligentia istarum apparitionum, & concordia quatuor Euangelistarum, quia nemo eorum integre narrat harum mulierum apparitiones: sed unus hoc alter illud; imo repugnare, & cõtradicere uidebuntur, si non attente legantur. Sed priusquam, hanc breui enarrem historiam, & Euangelistas in concordiam redigam, pro maiori expositione huius literæ scito, quòd Marcus dicit, quod istæ Nota.
mulieres

Tulerunt Dominum meum,& nescimus ubi posuerunt eum. Nō ait nescio,sed ne scimus:ex quo elicitur omnes illas mulieres simul adfuisse. Sequitur etiam quòd Magdalena in illa die quinque angelos uidit. Vnum,qui erat sedens super lapidē ad ostium monumenti, & alios duos intus stantes, quos tres etiam aliæ mulieres uiderunt. Sed cum uenerunt secunda uice, sola ipsa uidit duos angelos sedentes unum ad caput,& unū ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu. Hos duos aduētus Magdalenæ scribit Ioannes, quanuis in utroque aduentu taceat, quòd uenerūt etiam aliæ mulieres:Magdalena principalior erat: & ideò ab omnibus quatuor Euangelistis nominatur, & prima omnium. Sic ergo accipienda sunt hæc, & omnia in concordiam & unam narrationem diriguntur. Sed ad contextum reuertamur.

{ Et uisa sunt ante illos sicut deliramētum omnia ista:& non crediderunt illis.] De primo aduentu agit Lucas,cū primò reuersæ a monumento narrauerunt apostolis,φ uiderunt angelos, qui dixerāt eis Christum surrexisse: sed tamen apostoli irriserunt eas,nec fidē uerbis earum adhibuerunt, sed tāquam fabulosa reputauerūt,aut somniū,& mulierum dictū. Videtur hac ratione Pontifices, Annam,& Caipham & Pharisæos,& scribas maiorem fidem habuisse de Christi resurrectione, quàm apostolos:nam crediderunt custodib.sepulchri dicentibus, Christum surrexisse: dederantque illis pecunias,ut dicerent, quòd discipuli corpus essent furati nocte:quod profectò nunquàm fecissent nisi adhibuissent fidem custodibus affirmantibus Christum surrexisse a mortuis. Sed apostoli non crediderunt mulierib. nec Petro, nec discipulis duobus, quibus apparuit euntibus in Emaus ut dicit Marcus,& quod magis mirandum est, quod Thomas ita incredulus fuit, ut omnibus apostolis non crederet. Diuina in dispensatione permissum est, ut apostoli undecim cū reliquis discipulis existimarēt mulieres tanquā deliras, ad firmitatem fidei nostræ,ut hinc perpendamus non faciles eos fuisse ad credendum,& quàm uerū sit Christum surrexisse a mortuis, cum hoc

Mat. 28 Mar. 16. Ioā. 20.

crediderint homines,& prædicauerint, animo prius obstinato ad credendum.

¶ Resurrectio non solū apostolis uerū omnib. & aliis fuit quidā articulus difficillimus creditu. Iob, ut de ea loquatur, stylo utitur nouo ad eam cōmendandā, quare primò dicit; Quis mihi tribuat ,ut scribantur sermones mei? Quis mihi det, ut exarentur in libro stylo ferreo & sculpantur in silice. Non uult uerbis teri, sed scribi ad perpetuā rei memoriam,nō quidem in papyro ruptioni obnoxio,sed potius in silice stylo ferreo. Post quod inquit; Scio φ redēptor meus uiuit,& in nouissimo die de terra surrecturus sum,&c. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quæ custodiæ cōmisisti, seruataq; habes,soles dicere in sinu recondita esse,quia tertissima sunt, Paulus etiam cum Atheniensib. prædicabat Dei unitatem, & cætera nostræ fidei sacramenta,attentè illum audiebant, sed cum loquutus fuit de mysterio resurrectionis,irridebāt, & quidam dixerūt; Nouorum dæmoniorum uidetur annuntiator esse, quia Iesum & resurrectionem annuntiabat eis. Sciebant illi sapientes ex sua philosophia quòd a priuatione ad habitum impossibilis est regressus; & sic si fides non adiuuat ad articulos resurrectionis credendos, ratio naturalis non sufficit. Ex puteo profundo aqua minimè potest exhauriri fune longitudinis trium cubitorum,quare si prolixè quis conetur aquam haurire, tandem in puteū cadet, & peribit. Itaque quod corpus nostrum in cineres conuersum,illud etiā quod piscib. maris esca fuit, idemmet redeat,mysterium profundissimum est. Ratio naturalis debilis est,& id penetrare nō ualens. Est opus adeò difficile, qđ & si Deus iuxta suum proprium corpus animam poneret,cui copiam faceret illud ingrediendi, anima ipsa cum maximè uirtutis sit & naturaliter inclinata,& propensa ad sui corporis unionem, nihilominus propria uirtute corpus informare non ualeret, absque auxilio diuino speciali & particulari. Cuius ratio est, quia si anima propria sua uirtute corpus informare posset, eiq; uitam conferre, sequeretur effectum esse maiorem,& principaliorem sua causa, quia melior & perfectior est homo inte-

Iob. 19. Act. 17.

ger sola anima, quæ pars huius indiuidui
est: quandoquidem totum sua parte me-
lius est. Si ergo anima posset esse causa
unionis totius, sequeretur effectum esse
meliorem causa: quod contra rationem
Eze. 37. est. Et ideo resurrectio est op' solius Dei,
qui est supra naturam. In Ezechiele habe
tur quòd duxit illum Dominus in cam-
pum plenum ossibus mortuorum, & di-
xit: Putas ne uiuent ossa ista? Et quanuis
propheta uaticinabatur, non surrexerunt
donec uenit spiritus Dei, &c. Igitur si ali-
quos potuit Christus suscitare, cur non
poterit suscitare seipsum? Ipse enim ait.
Esai. 30 Ego qui alios plorare facio: & ipse nō plo
rabo? Ipse, qui alios parere facio, sterilis
ero? Vt ostenderet Deus, quòd habebat
potestatem suscitandi mortuos, uoluit in
ueteri lege suscitare aliquos, ut fecit tem
3.Re.17 poribus Heliæ, & Elisæi: ut disceret mun-
4.Re.4. dus, quòd poterat filium suum unigenī
Matt.9. tum suscitare ille, qui alios suscitabat.
Luc. 7. Christus filiam archisynagogi, & filium
Ioan.11 uiduæ & Lazarum suscitauit: ut insinua-
ret quòd imperium habebat supra mor-
tem ipse mortis destructor: & secum po-
terat sua diuina potentia idem facere,
Ioan.10 quotiescunque uoluisset. Atque ideo di
xit, Potestatem habeo ponendi animam
meam, & iterum sumendi illam. Nullus
enim facilius tunicam exuit, & illam ue-
stit: sicut Christus suum corpus dimisit
moriens, & iterum reassumpsit surgens
à morte. Sed procedamus.

[Petrus autem surgens cucurrit ad mo
numentum, & procumbens uidit lintea-
mina sola posita, & abiit secum mirans
quod factum fuerat.]

Non solus Petrus, sed cū eo simul Ioan
nes uenerunt ambo simul: & ipse Ioan-
nes expressius enarrat, quę hic Lucas breui
Ioā.20. sermone cōplectitur. Solū autem Petrum
nominat Lucas tāquam seniorem, feruē-
tiorem, & principaliorē: cuius exēplo cu-
currit & Ioānes. Venerūt periculū facturi
an ita essent ea, quæ à mulieribus dicebā
tur. Et abiit Petrus secū mirās quomodo
corpore sublato essent relicta linteamina
ueluti per otiū subtracta corpori, quæ si-
ne negotio non poterant euelli, eaq; non
temere disiecta, sed cōmodè in suū repo-
sita locū, semoto ab his sudario, quo tectū
fuerat corpus Iesu. Sed hoc angelico mini
sterio factum fuit: ad declarādum, quòd
corpus saluatoris nō fuit ab eius discipu-
lis furtiuè sublatum, quoniam totis uiri-
bus festinassent hoc faciendo timore cu-
stodum præsentium, nec tādiu, aut curio
sè se occupassent in compositione linteo-
rum istorum, sed unà eos cū corpore ab-
stulissent. Exeuntes à monumento stu-
pefactus Petrus discessit à Ioanne cogi-
tans hęc secum & admirans, cui dominus
apparuit, & peccatum pepercit trinæ ne-
gationis, & consolatus est eum, & blan-
dè, ac leniter loquutus est. Sed audiamus
iam Lucam aliam apparitionem pulchrè
differentem, in hūc modum. [Et ecce duo
ex illis ibant ipsa die in castellum, quod
erat in spatio stadiorū sexaginta ab Hie-
rusalem nomine Emaus.] Defectus pru-
dentiæ est res magni momenti relinque-
re, atque obliuisci, ne parum diligentiæ
adhibeatur. Nam pulchrum, & quod ma-
gni pretii est absque labore seruari non
potest, quod si forsitan amittitur, diligen
tia & solicitudine quærendum est. Adeo
carè Christus redemptor noster illos suos
Apostolos emit, atque discipulos, ut non
solum laborauerit illos docens, & souens
lacte suæ sacratissimæ doctrinæ, sed etiā
quod plus est sanguinem propriū dedit
in redemptionis pretium, & eorū amore
uitam amisit. Non enim decens erat eos,
quos Christus tam magnō pretio emerat
uidēs destitutos, incredulos, & ab inuicē
separatos, relinquere, & pati persistere in
suo errore, ut fructus eorum amitteretur
quemque ipse in eis effecerat, pro modi-
co labore & diligētia, quam adhibere de-
bebat, post eius resurrectionē eis uiuus &
gloriosus apparēs, ut ad seipsum redirēt.
Cum ergo Christus mane resurrectionis
surgeret uictor, & gloriosus, stragē quam
in grege electo suo fecerat edax ille, & fa-
melicus, deuoratorque lupus uidens, de-
creuit, ut bonus pastor gregem recipere,
ad fidemque adducere, & ad charitatis
uiam. In hac historia scribit Lucas qualī
ter duæ oues errantes, duo scilicet Christi
discipuli, inuii in quoddam oppidum se
conferebāt, quod uocabatur Emaus, qui-
bus cū appareret, curiosus, ac solicitus pa
stor, incedit cum eis, loquens, à quibus

minimè

minimè fuit cognitus, tandem eos illumi-
nat & docet eisque seipsum ostendit ocu
los intellectus aperiens, & in intellectum
ueritatis adducẽs, quos etiam ad gregem
reddit lætos & solatij plenos. Ait itaque
quod duo ex discipulis Iesu ibant ipsa die
in castellum Emaus. Fugiũt ciuitatem san
guinolentam effundentem sanguinem
innoxium. Etiam sanguis Christi recens
erat, & recedunt à populo ubi tot & tan-
ti habitabant peccatores. Extorres fiunt à
ciuitate ubi tot patrãtur delicta, & statim
offendunt Christum. Mox ut se a dæmo-
nio conuersatione, & mundi ddicis auer
tunt, a Deo uisitantur, & consolantur.
Non ergo pœniteat nos mundũ eiusque
honores & uanitates fugere ac deserere, si
quidem in maius nobis solatiũ cedit. He
lias fugiens a consortio Iezabel propheta
3.Re.19 rum Dei interfectricis, ab angelo fuit uisi
tatus. Quam utile tibi esset ò anima mea
mũdi consolationem destituere, ut dulci
Christo solatio frui valeres. Tristes ambu
labant illa uia, mortis & passionis sui cha
rissimi magistri memores, diffidẽtes iam
de resurrectione.

¶ Obserua autem quòd in ipsa die re-
surrectionis iam isti discipuli diffidebant
& ideo dicit euangelista quòd ipsa die
ibant in Emaus, Si dies ille transisset adue
nissetque iam quartus, aut quintus, nihil
mirum si ambigerent & diffiderent, mira
bile autem nimium est q̃ increduli erant
discipuli isti, siquidem eadem die, nondũ
enim transierat, dubitabãt iã. Siquis spon
deret se daturum tibi centum aureos cer
to die Ioannis, scilicet, Baptistę, & eodem-
met die mane, ante meridiẽ quęreres, &
diceres, te iniuria affici ab sponsore, pro-
ferresque illum iniquè egisse, nec promis
sis stetisse, nonne hoc male audiret? Om-
nes dicerent. Amice, quid quereris? non-
dũ abiit dies, nec uesperascit, uesperi em
si conferat quod tibi pollicitus est, nõ frã
get promissionem, tempus etiam restat.
Ipsa inquit die. Nondum enim lucescit, &
iam diffidunt. Iam queri incipiunt existi
mantes actum esse de re, nec iam magi-
strum resurrecturum. O hominum & cor
de debilium, paruam fiduciam. Si magi-
ster uester, est vobis pollicitus se die tertia
resurrecturum, nondum transijt, nec nos
uenit, uidete si promissis stat, quidque ho
die faciat, interea, sic diffidatis ne animo
linquamini. Quamplurimi se habent cũ
Deo sicut isti discipuli, quoniam tunc
cum Deum sequi incipiunt si mox auxi-
lia non confert nec fauoribus spirituali-
bus fouet, diffidere eligunt tristesque red-
di, putantes Deum iam esse eorum obli-
tum, & aliquando a sancto & bono exer-
citio desistunt, ad mundum quod reli-
querant se conuertentes. Sic fecerunt filij
Israel, quando postquam ex Aegypto pro
fecti sunt incedebant per desertum in ter
ram promissionis, qui cum cernerent Mo Exo.32.
sem in monte detineri, & morari, nec ad
eos tam cito, ut sperabant, uenit, diffide-
runt, & uitulum cui cultum & reuerentiã
exhiberent construxerunt. Quod hodie
sunt qui Deo non tribuenti ab eis petito
diffidant? Videtur uirgini nulla ei iam pa
tere cõnubia, quamobrem decernit mũ-
do inseruire atque carni, Dei & mandato
rum eius oblita. Multi enim terminum
Deo statuere uolunt, circa ea, quæ ab eo
agenda sunt. Vis tu docere Deum quid fa
cere debeat? Ne animo linquaris, & si
Deus non tibi statim, ut petis subueniat.
Sępe enim ac sępius solet Deus aliquis lar
giri, quando iam tu diffidis nec cõsequu
turum quod petis speras, vt scias Deũ me
lius scire dare, quam repetere. Quisnam
existimaret Abrahamo gladium in altũ Gen.22
sublatum habẽti dicturum esse Deum ne
extendas manum tuam super eum? Quis
diceret quòd deus optimus sanctum Iob
ad duplicatam gloriã, cũ adeo esset abie- Iob.42.
ctus ueheret, & Ionam de uentre ceti edu
ceret, necnon Susannam iam morti tradi Ion.3.
tam, illique proximam, eriperet? Consti-
tuit Deus homines in conflictu ut pro- Dan.13
priam sapientiam despiciant, eamque cõ
stituant in Deo. Dominus mortificat, & 1.Reg.2.
uiuificat, deducit ad inferos & reducit. Sic 1.Re.23
Dauid cum iã desperabat posse euadere
manus Saul, Dominus liberauit eum. Ne
desperemus ergo de misericordia Dei,
nam & si moratur ipse opportunè adiu-
uabit nos in maiori scilicet, angustia. Cũ
Holofernes obsidebat Bethuliam, cœpe-
runt Hebræi Deum ipsum uocare, a quo
cum non exaudirentur diffidentes, dixe-
rũt Oziæ sacerdoti Iudicet Deus inter nos

& inter te, &c. quoniam fecisti tu nos ma la nolens loqui pacificè cum Assyriis: & propter hoc redidit nos Deus in manibus eorum. Quia statim eos Dominus non exaudiuit, eligūt pacem constituere cum Assyriis, cum dæmonio videlicet, mundo, & carne. Ideo reprehendit illos Iudith, dicens, Qui estis uos qui tentatis Dominum? O gens debilis, & pusillanimis: quid de Deo diffiditis? Si moram fecerit expecta eum, ueniens enim ueniet, & non tardabit. Esaias etiam ait. Qui crediderit nō festinet. Hoc est, qui Christum expectat, non existimet citò uenturum. Adimplet promissum licet uideatur differre. Promisit Dauid regnum & unctus est à Samuele: sed antequam ad regnum ueniret multa mala passus est, ita ut uideretur, quòd nunquam perueniret ad regnum. Sic etiā dixit Ioseph Israeli, quòd Deus illos uisitaturus esset, sed prius multa incommoda passi sunt in Aegypto. Sic Paulus ad Hebræos ait. Nolite amittere confidentiam vestram: quæ magnam ha bet remuneratione. Deus enim stat pollicitis, ueluti his, quæ suis est pollicitus tum dixit se resurrecturum tertio die. Quamuis paululum ipse moratur, ne ob id diffidamus sicuti isti discipuli fecerunt, qui in die eadem diffidere cœperunt: sed in Deo speremus, qui uerbum suum non franget, nec fregit unquam, &c.

Iud.7.
Abac.2.
Esa.28.
1.Re.16.
Gen.50
Heb.10.

¶ Præterea qui fuerit isti duo discipuli, graues doctores senserunt, quod fuit unus illorum Lucas, & alter Cleophas. De Cleopha nemini dubium est, quia Euangelista eum nominat: de Luca verò dubiū est Hyeronimus enim ait, q Lucas Dominum non uidit in carne.

¶ Porrò in hoc quod dicit sexaginta stadiis distare, significare uoluit quatuor leucas: nam decem, & sex stadiis leucā conficitur, unde cum Ioannes dixit Bethaniam ab Hierusalem quindecim stadios distare uoluit dicere minus spatium quam leucam integram intercedere: quare si inter Hierusalem & Emaus quatuor & sexaginta stadios intercedere Lucas diceret, diceret consequenter quatuor intercedere leucas integras. Cum ergo tantum sexaginta stadia sint, manifestè constat quatuor leucas esse quarta parte leucæ

Gre. in præfa. mor. ca. 2. Nicé. cho. li. 1. rá. 14.
Theo- phi. in prolog. Luc. & Luc. 24.
Ioan. 11

unius excepta. Quod sufficiat de istis dictis. Nunc sequitur in contextu.

[Et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant.

Vidistine frater dicebat alter ad alterū) crudelitatem, & impietatem, & nequitiā quam gesserunt isti Pharisæi circa nostrū magistrum: cùm adeò bonus, & sanctus esset? Iutarem utique filium esse Dei: sed modo non credo, nec affirmare auderem: Nam si filius Dei esset, non permitteret æternus pater filium suum tam acerbè tractari: nā Deus nunquam suorum obliuiscitur. Sed quod me magis torquet est videre quomodo Lazarū quatro die mortis sua suscitauit. Quonā modo (ait alter) hūc posset edere effectum nisi esset Deus? Respondit ipse mei; Hæc etiam fecerunt miracula sancti: sicuti Helias, Eliseus & alii j Verū est (ait alter) alios hæc fecisse miracula: sed non ea autoritate & dominio, qua magister noster Lazaro præcepit exire à momento: Bona ratio ista: sed tamen si Messias uenturus erat magna autoritate & maiestate, ut Israel redimere posset, quare pauper uenit, Quænam fuit maiestas, uapulare, atque crucifigi? Respondit alter: Nonne uides esse opus labore: ut quis gloriam adipisci valeat? Quanuis nō intelligo quomodo moriens, & non resurgens poterit nos à morte eripere: qui se ipsum ab ea eripere non potest. Quomodo enim quis uictor euadere potest cùm uictus sit? Cùm hæc inter se agerent accedit Christus ad eos in forma & figura peregrini baculum & galerum gerens, dicens, Unde nam amici? Conferimus nos (inquiūt illi) Emaus. Ait illis. Itidem ego quanuis illinc sunt profecturus. Ideo ait Euangelista. [Et factum est dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis. [Expende Cristi bonitatem, & clementiam, qui ut duos saluet discipulos non quidem de Apostolorum numero, sed de minoribus aliis non dedignatur eis apparere, & cum illis incedere tam longam uiam prædicans docens, & adducens tot prophetias, & testimonia, ut in ueram Dei cognitionem peruenire faciat. Quāuis modo multi ex maioribus, & prælatis contemnunt paruulos docere: nec volunt

Ioā. 11.

scien-

scientiam exercere, nisi coram regibus, &
principibus. Vide etiam prudentiã, & charitatem Saluatoris nostri. Paulus enim di-
2.Cor.9. cebat; Omnia factus sum omnibus, ut omnes ad me traham. Si ergo Paulus auxilio
Christi adiutus hoc faciebat: quanto melius ipse Christus faceret? Apparet Deus
unicuique secundum dignitatem suam, & conditionem. Cum paruulis fit paruu-
lus magnus, & potens cum magnis, & po-
Psal.17. tentibus, Ideo Dauid in Psalmo loquens Domino ait; Cum sancto sanctus eris, &
cum viro innocenti innocens eris, Et cum electo electus eris. Et cũ peruerso peruerteris Hoc multi putant, q dictũ sit, ut homines caueant à societate impiorũ, quasi diceret egregius Psaltes: Fuge à malorum consortio: nã si cum bonis agis, eris & tu bonus: si cum malis, malus: nam ex colloquiis prauis, uel bonis boni, uel mali mores efficiũtur. Sed certe si bene literam inspexeris, nõ tale uult Dauid dicere sed: de Deo ait, quòd ipsemet Deus est humilis cum humilibus, potens cum potentibus, paruus cum paruulis, magnus cum magnis. Cum sanctis sanctus est: & cum per-
Sapie.6. uersis puniẽs eos, est eius quasi si esset peruersus: potentes enim potenter tormenta patiuntur. Quapropter antequam hæc diceret, Psalmista dixit; Et retribuet mihi dñs secundum iustitiam meam: & secundum puritatem manuũ mearum, in conspectu oculorum eius. Sequitur; cum sancto sanctus eris, &c. Hoc est, cum quolibet te habes secundum conditionem eius. Et subdit; Quoniam tu populũ humilem saluum facies: & oculos superborum humiliabis Cum humilibus eris humilis, cum potente & superbo eris fortis, & potens. Athanasius etiam, & Teodoretus asserũt uoluisse Dauidem his uerbis significare, qualem quis se ostenderit, talem aduersus eum se Deum ostendere. Vt speculũ quicquid obiicias refert: si te placidũ & benignum illi ostendis, placidũ & benignũ se tibi ostendit: si uero iratus & similiter uultũ speculi sentis furore commotum.
Sapie.7. Sic Deus speculum sine macula, ut dicit in libro sapientiæ, modo uultum iratum ostendit tibi, modo mansuetum: ostẽdit .n. se misericordẽ misericordibus, & crudelibus seuerũ. Ideo in Euangelio modo se comparat pastori, modo agricolæ, modo Regi ponenti rationem cum seruis. Sic se Ioan.6.
exit in sua resurrectione cũ his, quibus ap- Ioan.5.
paruit. Quibusdam foris apparet & ter- Matt.28
ribilis, sicut armatis, qui erant iuxta sepulchrum, quia armati erant. Aliis uero humilis, sicuti his discipulis humilibus. Si te ad aliquẽ, hortum conferres, & hortulanus, siue olitor tibi obuiam occurreret, q nouit optime locum herbę, quam quæris, eamque tibi offerret: certe fortunatus habereris. Item si iter ageres, in quo se tibi offerret alius idem agens iter, qui non solum tibi iter ostenderet, sed etiam tecũ cõuersans incederet, gauderes utique pp hoc. Vide ergo qualiter se Christus cũ om-
nibus habeat, ut omnes lucretur. Magda Ioan.20
lenę apparet in horto, ut hortulanus, q a in horto pulchram quærebat herbam, & odoriferũ florem: his discipulis iter agentibus apparet, ut peregrinus, custodibus sepulchri qui armati erant, apparet, ut fortis & potens. ¶ Discant hinc prælati tractare subditos exẽplo ipsius Christi ostendentes se graues, & seueros cum seueris & superbis subditis, benignos & humiles cũ paruis humilibus, & pauperibus. Modo tamen è contra omnia fiunt. Cum paupere subdito se habent superbe, magna cũ maiestate: nec honorem deferunt, nisi tantum potenti, & fauoribus abundanti: quẽ scilicet mundus magnifacit. Si subditus amicis abundat, eum mundus magni æstimat, & reueretur, de eius uitiis nõ curant, licet stimulante cõscientia nouerint egere correctione, atq; supplicio, quoniã potentis autoritas eos reddit inermes, & debiles. Tantum abiectis se seueri præbẽt qui quidem sic coram prælatis tremũt, & palpitant, ac si argento uiuo essent imbuti, nec loqui audent. Isti enim prælati aliter se habent, quã Christus ipse, qui quidẽ potentibus se præbent humiles, humilibus uero insolentes, in his tantum leges maxime obseruari uolunt: & subditus q curię fauoribus abũdat, uoti compos sem per euadit. Christus nõ ueretur armatos, nec coram eis tremit, sed potius deponit, & deiicit, & in terram conicit cum suis clypeis, ensibus, & hastis. His se acrem ostẽdit, maxima cũ autoritate Cũ his tñ duobus humilibus discipulis incedit Christus

humilis comes factus: pedester iter agens cum ipsis, seque ipsis cōformans. Hoc sem per fecisse uidebis si Euangelium legeris. Vide autoritatem, & seueritatem qua in crepabat superbos Pharisæos, & scribas quamque acerbe eos tractabat, dicens; Væ
Matt.23 uobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, &c. Et uide humilitatem, qua tractabat paupe
Matth.9 res, mendicos, cæcos, & miserabiles. Vni
Luc.18. dixit filium uocans Fili remittuntur tibi
Ioan.5. peccata tua. Illi qui mendicabat in itinere Hierico dixit: Quid uis ut faciam tibi? idē paralytico piscinæ, aliisque plurimis. Mū di saluator qui tam acerbe tractabat diui tes, potentes, & superbos Hierusalem, tra ctabat etiam, ut pia mater humiles, & abie ctos. Sic præfatus humili dicere debet: Fi li mi, est ne tibi aliquo opus? Eges fauore meo? Possum ne tibi aliquo inseruire?
Ezc.24. Sed audiant quod propheta lamentatur de eis: Væ pastoribus, &c. Qui cum autori tate imperabatis eis: & cum potentia. Sed de his satis.

¶ Monemur, & nos, quādo iter agimus & in communibus colloquiis de Deo lo qui, de ipsoque agere. Si hæc facerimus ducem semper Christum in uia habebi mus, comesque noster fiet: sicuti factus est his, quia colloquia eorum erant san
Mic.18. cta, & honesta. Sic promisit ipse dicens; Vbi fuerint duo, uel tres cōgregati in no mine meo, ibi ego sum in medio eorum. Sed hoc idem modo diabolus inquit: Vbi fuerint duo, uel tres congregati, &c. Cum colloquia nostra ad dæmonis obsequium pertineant, murmurationibus scilicet, luxuriis, & ambitionibus, non dubium quin in medio eorum dæmon sit, collo quium ipsum iterum atque iterum ac cendens, &c.

Preterea Christus cum istis uadit, nec ab illis cognoscitur, in quo insinuatur, quòd Dominus Iesus sæpe nobiscum est, & nobiscum loquitur, etiam si nos igno remus Quotiescunque enim aliquod bo num admonemur, vel in cordibus nostris uel à fratribus nostris: toties à Domino ipso admonemur. Et si cogitaremus per petuò omnes bonas cogitationes ex Deo es se, cautiores certe essemus in rebus gerē dis. Sed ibat Iesus cum eis. [Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerēt]

In potestate animę glorificatæ est prohi bere lucem sui corporis, ne agat in uisum sicut & quęlibet alia actio corporis erit in potestate eius: potestque per suam uo luntatem occultare lumen sui corporis: nam in corpore glorioso est summa obe dientia ad animam suam: sic uidebatur eis quasi non esset gloriosus; nec etiam oculi discipulorum illum cognoscebant. Nec putandum est, quòd dispositio faciei Christi sit mutata, quia uere fuit glorifi catus: nec alia effigies fuit subiectiue in facie Christi. Et cum Marcus dicit, quòd apparuit eis in alia effigie: intellige quòd Mar 16. alia effigies fuit subiectiue solum in ocu is discipulorum, uel in aere. potuit enim Christus uisum discipulorum diuersimo de immutare per solam impressionem talium, aut talium uisualium specierum, seu radiorum. Simile accidit Petro, cum eductus de carcere Herodis ab Angelo, Act. 12. non discernebat, nec cognoscebat, quòd in ueritate ambularet, sed existimabat se uisum uidere, & nobis quotidie hoc acci dit, qui cum Christum ob oculos habea mus; qui tot nobis beneficia confert, & nobiscum incedit, ducens, & à dæmo nio eripiens, morte: & inferno, tamen cognoscere nolumus. Filii Iacob fratrem Ioseph cum præsentem haberent, qui qui Gen.42 dem eis triticum dabat, & nummos, quos ipsimet tulerant: & tandem eis magnam mensam parauit, quibus beneficiis non obstantibus minime eum cognouerunt. Oculi cęci mundi splendore, non nouę runt Deum, & si obiectum habeant. Quare homines dum magis sunt mūdo intenti, minus Deum nouerunt, &c.

Obserua etiam, quòd isti oculis corpo ris Christum non cognoscebant: ita Chri Ioan.5. stus nō cognoscitur humanis rationibus, sed sola fide & ex scripturis sanctis. Scruta mini (inquit Christus Iudæis) scripturas, in quibus uos putatis habere uitam: illę enim de me testificantur. Cum igitur Christus cum his duobus discipulis iter agere inciperet, interrogat eos dicens:

[Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuitem ambulantes & estis tristes? Videbamini (inquit) antequam ego ac cēderem, loqui ad inuicem ad modum di sputantium. Quid ergo cōferebatis inter uos?

vos? Expende qualiter in operibus nostræ salutis prius Christus incipit, & primò aggreditur. Incedit Christus cum his duobus discipulis: tacet ipse, tacent & ipsi. Experiri uolo quis nam prius ordiatur, qui enim magis nos diligit, prius incipit. Paralyticus, qui erat in piscina curam,
Ioan.5. propriæ salutis dimiserat: qui cum medicum coram se haberet, nec orabat eum pro salute propria: sed tamē minimè exoratus, qui amoris igne ardet, maximè cupidus nobis benefacere, interrogauit nihil loquentem, uis sanus fieri? Mulieri illi,
Luc. 13 quæ decem & octo annis habebat spiritum infirmitatis, & erat inclinata; cum adeò nihil peteret, cœlestis medicus perfectam salutem contulit. Videte quo pacto, Christus ad hos uenit discipulos, non uocatus, nec exoratus: quomodo etiam nemine interrogante loquelam suscitat. Præterea cernite modos, & ambages Christi, quibus se habet, ut ansam illis prædicādi sumat. Quare de quæsito in quæsitum uult notus fieri his. Quod idē fecisse dicitur
Ioan.4. iuxta fontem Sichar cum muliere illa Samaritana, cum potum aquæ ab ea peteret: cui postea cum diceret uoca uirum suum, uenit in peccati detestationē, propter quod remissa sunt ei peccata. Eadem in nobis quotidie pietas diuina operatur, adducens nos uarijs modis & ambagibus à nobis minimè cognitis, quandoque uerò nimis, & huiusmodi similibus. Ipse nos orat: nihil intentatum relinquit, cum ipsemet sit offensus.

¶ Aduerte etiam hos duos discipulos tristes incedere per uiam: nō ob aliud, nisi quia dilectissimo suo carebant. Nihil adeò Christianum debet tristem reddere, quàm Christi Domini absentia. Hoc solum Dauidem ad tristitiam cogebat quā
Psal. 41 do dixit; Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie ubi est Deus tuus? Et iterum: Hei
Ps. 119. mihi quia incolatus meus prolongatus est. Et ideo Christus loquens de sua absentia dixit discipulis; Tristitia impleuit
Ioā.15. cor uestrum: nam cum gloria, ut ait Pau
2.Cor.1 lus sit conscientiæ bonus testis, & hanc sine Deo nemo consequi potest, sequitur nullam posse esse ueram lætitiā, ubi Deus non est, sine quo omne gaudium falsum est, lætitia quoque uana, & momentanea. Solent homines lugere propter amissam pecuniam, fratres, aut amicos mortuos: & tamen non meminerunt Deum amisisse, Hoc solùm deberet eos tristes reddere, & solicitos: siquidem, cum Deus summum bonū sit, eo carere necessariò summa miseria erit. Sed ad contextum.

[Et respondens unus, cui nomen Cleophas dixit ei, tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti, quæ facta sunt in illa his diebus.]

Certè cum quis tristis est, nec ad quæsita respondere scit, nec plenè respondet, sed confusè, & tardè. Existimāt enim qui tristes sunt omnes suæ tristitiæ gnaros esse, ac si tenerentur alij suæ tristitiæ causam, & rationem præsagire. Habet enim hoc propriū humanus affectus, ut quod cuiq; ualde cordi est, putet nemini ignotum esse, & nemini non esse curæ. Sic spōsa in Canticis quærit à filiabus Hierusa- Cant.5.
lem: Nunquid quē diligit anima mea uidistis? Et Magdalena in horto: Si tu sustulisti eum. Putabant istæ, quòd omnes sciebant quid ipsæ quærerent. Sic isti existimabant quòd omnes scirent quod ipsi tractabant. Vnde Cleophas: Tu solus peregrinus, &c Res est (inquit) omnibus notissima, quicunque uersantur Hierosolymis. Habet duplicem sensum. Tu solus hospes Hierosolymitanus es ignorans ea, quæ nemo nescit, quantumuis aduena? Aut, tu adeò peregrinus es: ut hæc ignores? Meritò potest dicere Christum esse peregrinum in mundo apud plurimorum corda: siquidem tractatur, ac si peregrinus esset. Peregrinus enim semper hospes est: nam hodie accedit, & cras migrat, propter quod semper amicis caret. Sic Christus habet amicos in hoc seculo perpaucos, nec ad plurimorum corda ascendit, quādo iam ab eis expellitur. Quamplurimi sua peccata cōfitentur in quadragesima, qui iam de sua agunt correctione, & in die Paschatis corpus Christi recipiunt, qui postea à se illum expellunt ad antiqua peccata reuertentes. Adueniente die Paschæ tempus terunt in gaudijs, obsonijs, ludis, & similibus. Pro- Psal. 68
pter hoc conqueritur Deus, dicens: Extraneus factus sum fratribus meis: & pere-

grinus filiis matris meæ. Resurrexitne Christus, ut uos peiores efficeremini? Scitote quoniam festum Paschæ non factũ, ut dimitteretis uitiis habenas: sed ut homines meliores fierent. Et Paulus inquit,
Rom. 4. quòd Christus resurrexit propter iustificationem nostram. Non resurrexit Christus, ut peccatores simus: sed ut iusti efficiamur. Non resurrexit, ut portas mortis aperiet: sed ut nos ad uitam repararet. Hi autem insensati peruerse agentes, tanquam si Christi resurrectio sit mortis porta: statim Christo resurgente in mortem
Psal. 1. se coniiciunt peccantes. Non sic impii, nõ sic: sed qui hucusque planxistis peccata uestra, nunc iam de remissione lætamini. Qui hucusque doluistis cum Christo, nunc lætamini in Domino: & exulta
Psal. 31. te iusti. Qui peccatis uestris mortui estis, & cum illo estis crucifixi: nunc cum illo etiam sic surgite, tanquam iterum non moriturі: quoniam Christus resurgẽs ex mortuis iam non moritur: & mors illi ultra non dominabitur. Sic uos a peccatis
Rom. 6. surgite: ut non ultra in ea labamini. Cauete ne Christus peregrinus sit in uestris cordibus: sed facite eum perpetuum incolam, non reuertentes ad præterita peccata.

[Quibus ille dixit: quæ?]

VT Christus suos discipulos in planum deducat, finxit se nihil scire: ideo interrogat. Quæ? Domine quid sibi uult, quæ? Vapulasti multum, & coronatus fuisti, crucique affixus, & interrogas, quæ? Suntne hæc obliuione digna? iam parui facis quæ nudiustertius passus es, quæ nemo in hoc seculo perpeti potuit aliquo tempore: & modo tanquam si ea uili faceres, & irrideres, quæris, quæ? In hoc experieris præstantiam corporis gloriosi, & quàm nobilis est beatitudinis status. Esto, patiatur quis in hac uita omnes labores, & cruciatus inferni, si cum ex hac uita migrat, Deo fruitur, nõ amplius meminit præteritorum, magis quàm si nunquam forent. Est tam fœlix status ille, ut absorptis animabus nostris in uisione Dei, ex eiusdem redundantia gloriæ corpori communicetur: quod factum iã gloriosũ nihil facit cruciatus, & labores huius uitæ. Si modò a Laurentio quæreres; passus es ne incendia, incessisti per ignes? Diceret ipse: Ego ne? Quid quæritis? Loquimini mecum? Quæ flagella, aut ignes? Non teneo modum istum loquendi. Est tam præstans bonum, quod possideo, & gloria, qua fruor: ut cogant ista, & maiora obliuioni dare. Omnia mala uitæ præsentis obliuioni tradit status beatitudinis. Ioseph, qui multa aduersa pertulit a fratribus, a domina sua, & ab aliis: cum natum uidit filium, uocauit illum Manassem: eo quòd obliuisci fecerat illum Gen. 41
Deus omnium laborum suorum. Quanto magis ille status beatitudinis obliuisci faciet omnium laborum uitæ huius? Ideo Diuus Augustinus dixit, quòd si unica tantum gutta cœlestis beatitudinis in damnatorum pœna defflueret, tanta dulcedine repleret gehennam, ut nullum dolorem, aut tormentum paterentur. Contra autem damnati in inferno nullarum delectationum, seu deliciarum uitæ præteritæ meminerunt, nec ulla res harũ eos solatur: quare constituti sunt in pura tristitia & cruciatu. Sic in libro Sapientiæ habetur, quòd damnati positi in inferno dixerunt: Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam umbra, & tanquam nuntius præcurrens. Itaque deliciæ, & uoluptates, quas male hic sunt adepti, cũ ad inferos peruenlunt, fuit tanquam si non essent. Sicuti labores, quos hic iusti patiuntur, sunt eum Deum uident, tanquam si non fuissent, quare eos contemnunt, & paruifaciunt. Est hæc ergo prior ratio, quare Christus interrogat dicens; Quæ? Est tam fœlix status, quẽ Christi corpus possidet post eius beatificam resurrectionẽ, ut labores præteritos irrideat, & quasi per contemptum dicit; Quæ.

Au. ser. de beati cœlest.

Sapię. 5

¶ Secundò in hac interrogatione ostendit Christus infinitum amorem, quo nos prosequitur. Sic nos Christus diligit, ut totũ, quod pro nobis fecit, & passus est, parum ei uideatur, si cũ amore, quo nos afficit appenderetur. Ideò dicit; Quæ parum enim id est, precipuè cum pro uobis sustinuerim parui facio: siquidẽ si opus esset iterum mori pro uobis: equidem moreret. Magnũ quid uidetur uobis mea passio:

passio: ex se enim uerum est; est quidem adeo terribilis, ut nullus unquam tal ẽ sustinuit. Sed tamẽ cum uideo eã me propter uos sustinu isse, nihil de ea ago, eam maiora sustinebo pro uobis, si opus fuerit, qui amor meus erga uos est. Seruiuit Iacob Laban propter Rachel septem annos, & inquit scriptura, quòd uidebantur ei dies pauci præ amoris magnitudine. Sic Christo cum tanta pro nobis sustinuit, apparet parum, adeò ut interroget, quæ? Respice ergo ô homo quantum debeas huic Domino, siquidem quod pro te fecerit cum magnum sit, parum ei uidentur, quia nos magno afficit amore. Ideo quærit, quæ? Sed nos è cõtra facimus, quibus, cum parum pro illo sustineamus, uidetur multum facere, Deumque de rigore iustitiæ debere cœlum, & nobismet iudicamur sancti. Sic existimabat ille Pharisæus, qui cum in templo oraret dicebat Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium, quæ possideo, &c. Totum hoc oritur ex minimo amore; quem erga Deum nos habemus. Nam sicut Deo multa pro bonis facienti pauca esse uidebantur. propter magnum amorem, quo nos prosequitur, sic nobis cum parum faciamus multum fecisse uidetur, quia eum parum diligimus. Sequitur in contextu.

Gen.29

Luc.18.

[Et dixerunt: De Iesu Nazareno, qui fuit Propheta potens in opere, & sermone coram Deo, & omni populo.]

Saluator noster hoc nomine Iesus appellatus est in circuncisione, sicut ab Angelo fuerat prædictum, ut iam in superioribus uidimus. Nazarenus autem dictus est, quia in Nazareth educatus fuit. In Matthæo enim legimus de Iesu, quòd ueniens habitauerit in ciuitate, quæ uocatur Nazareth, vt impleretur quod dictum est per prophetam, quoniam Nazarenus uocabitur. Præterea dixerunt illum Prophetam, & non filium Dei, uel quia non credebant eius deitatem, uel si credebant illum esse filium Dei, non audebant illũ confiteri coram homine ignoto. Nesciebant enim quis ille esset, quem peregrinum existimabant, & ideo non audebant diuinitatem eius propalare, ne traderentur ab illo peregrino, cui minimè fidebant, qui cum essent timidi, & pusillanimes, nõ audebant loqui de Christi deitate, quam forsan ipsi interitus confitebantur. Quæ etiam addunt testimonia, magna quidem sunt, sed non sufficientia, quia non solùm fuit potens coram Deo, sed fuit ipse Deus. Omnipotens nomen eius, ait Moses. Quàm potẽs porrò fuerit Christus, percurre totum Euangeliorum corpus, & expẽde singula eius miracula, & uidebis quanta cum potestate, & maiestate illa operatus sit. Quòd fuerit potẽs in sermone testant populi apud Euangelistas, admirabantur enim turbæ super doctrina eius. Erat. n. docens eos (ait Matthæus) sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum, & Pharisæi. Sequitur.

Matt. 2.

Exo.15.

Matt.7.

[Et quomodo tradiderunt eum summi sacerdotes, & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel. Et nunc super hæc omnia tertia dies est hodie, quòd hæc facta sunt.]

Sperabant isti discipuli sicut & plures alij Iudæorum non intelligentes scripturas, quòd Christus esset redempturus Israel temporaliter à iugo seruitutis, & Romanorum imperio, & ideò interrogauerunt eum quidam, cum ad cœlos vellet ascendere. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel? Sed quia de hac re in superioribus in capite uigesimo primo scripsimus, nunc cætera cõsideremus. Culpam mortis Christi non Pilato, aut gẽtibus tradunt, sed Iudæis, & eorum Principibus, & sacerdotibus, quia isti iudicauerunt Christum reum esse mortis, & tradiderunt illum Pilato, & suis clamoribus, & uocibus fecerunt, ut Pilatus illum damnaret morte, iudicans illum di mitti. Ex hoc facto duo obserua. Primum quàm impium sit aliquod malũ inchoare, si quidem a Iudæis mors Christi petitur, quia ab eis initium habuit, quanuis ab ipso Pilato finem. In tertio & quarto libro Regũ sæpè repetit scriptura peccatum Ieroboã, quia fuit primus, qui uitulos aureos consulit a populo adorandos, cuius iniquo exemplo successerunt alij Reges, qui illũ censuerũt imitari non ab re esse, sed tamen semper scriptura tribuit

Acto. 1.

3.Re.12

buit culpam Ieroboam, quia initium mali fuit. Hinc uidebis quàm acerbè sumet Deus supplicium de his, qui nouitatum inuentores sunt circa uestes, & alias dissolutiones & uanitates. Secundò licèt gentiles Christum manibus crucifixerunt, tamen Iudæi linguis accusauerunt, diffamauerūt, & falsa testimonia, & blasphemias contra Christum dixerunt, atque ideò isti multò grauiori pęna puniti, & abiecti sūt ab oī natione, ita ut posuerit illos Deus in derisum, & opprobriū omni nationi. Cernite populum, quem Deus elegit, quē tanti semper fecit, quemque Deus tot miraculis eduxit de Aegypto, cui tot contulit beneficia, quæ inuenies in toto ueteri testamento, & tandem filius Dei ex eo carnem assumere non dedignatus est modò tamen abiectior proculdubio, & uilior cęteris omnibus mundi nationibus est: nā inter Christianos, Gentiles, Saracenos, & alias mundi nationes sunt in contemptū redditi. Hæc tota fuit eis inflicta pœna
Mat. 27 propter eorum linguam iniquam, siquidem insontem Iesum condemnauerunt, Barabbā incolumem manere clamantes, quare sanguis Christi cadit super eos, & filios suos, sicuti à Pilato ipsi petierant. Multum solet Deus punire impias, & malas linguas, infamatores, & detractores proximorum: nec nō alienarum uitiatū indagatores. Propter hoc peccatum & scelus
Nu. 12. fuit lepra percussa Maria soror Mosis.
Nu. 16. Propter hoc scelus Dathan & Abiron fuerunt à terra absorpti. Core igne consumptus est, & propter istud peccatum maior pars filiorum Israel in deserto periit, ut dixit illis Dominus: Omnes qui numerati estis à quindecim annis, & suprà, & murmurastis contra me, non intrabitis terrā, super quam leuaui manum meam, ut habitare uos facerem: propter Caleb filium Iephonæ, & Iosue filium Num. Murmurante etiam populo contra Dominū de labore, ignis Domini deuorauit extremā castrorum partem. Et, ut breuiter dicam, in nulla re Deum magis offendisse dictus est populus ille, quàm murmurando.

¶Obserua etiam, quòd non dicunt illi discipuli, nos speramus, sed sperabamus. Loquuntur, ut homines, qui ante habebant spem, sed modò eam amiserint: quare omnino diffiderunt, dicentes; Tertia dies est hodie, quòd hæc facta sunt. Existimabamus eum hodie resurrecturum, & redempturum Israel, sed iam nō est quod speremus. Ex omnibus horum uerbis colligitur quàm tristes, & diffidentes discipuli isti incedebant.

[Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius uenerunt, dicentes se etiam uisionē Angelorū uidisse, qui dicunt eū uiuere.]

Suis dictis semetipsos condemnant, nā inquiunt. Istæ mulieres erant ex nostris, erant enim Christianæ, & studiosæ: quare æquum erat eis fidem adhibere. Secundò testimonium Angeli unius sufficiebat, ut crederent ipsi Christum Dominum uiuere: quantò magis, quia certum est tres uidisse Angelos mulieres, ut iam suprà uidimus: quæ quidem nunciauerunt Apostolis, quæ eis Angeli dixerant. Aduerte autem, quòd istæ mulieres, non tantùm terruerunt Apostolos eo, quòd Christi resurrectionem narrabant: sed potius terruerunt eos, eo quòd nō inuenerunt corpus Domini, de quo discipuli uehementer erant stupefacti, & territi.

[Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum uerò non inuenerunt.]

Audientes mulieres, Petrus & Ioannes, abierunt ad monumentum, ut Ioan. 20 nes enarrat: & uiderunt linteamina posita, & sudarium, quod fuit super caput eius. Mulieres ergo nihil finxerunt, nec erant uerba illarum deliramēta, sicut illi putauerunt. Hęc omnia isti duo discipuli Christo, suum iter agentes, dicebant: sed Saluator tacuit, & audiuit maxima cum patientia usque ad finem, nec eis plus restitit, quod dicerent, in quo cōsiderare debes Redemptoris nostri bonitatem, quāta scilicet patientia audiebat unam diffidentiam, & incredulitatem post aliam, unam stultitiam, & aliam. Sed tu adeò impatiens es, ut cum tibi ipsi uideatis bonæ indolis, & fœlicis intellectus, cęterosq; ingenio præstare, tenuis proximū tuum audire, & ausculiare, nec permittis finem uerbis suis imponere, sed statim sis obuiā suis

suis loquelis, dicens, te tam molestia affici? & tandem eum relinquis. Disce hoc Christi exemplo patienter audire pauperes, & humiles usque ad finem, nam & si tu magno ingenio polleas, non eris tam præstans, sicut Christus, qui tacens præbebat aures attentas horum stultitiis. Sic Moses
Exo. 18. audiebat populi querelas a mane usque ad uesperam maxima cum patientia.

¶ Discant etiam sacerdotes, qui confessiones audiunt, & peccata pœnitentiū, non occurrere statim, quòd primum peccatum audiunt, sed audiant, interrogent, expectent, & dicentem auscultent, usque dum confessionem perficiat, sicut Christus cum istis fecit. Nam si confessor primo audito peccato scandalizatur, & increpere incipit, poterit contingere, quòd peccator metu cōcussus alia similia, aut grauiora peccata subticeat. Si q̃s retia ad capiendas columbas parasset, qui earum manum uideret, si statim sentiens aliquā in laqueum incidisse, tete reciperet, aut manum eodem congestam inuaderet, seu lapide peteret, nullam proculdubio caperet: perterritę enim in alas se protinus coniiciunt, quare necesse est silentio, & patientia expectare, ut omnes capiantur. Sic uos debetis genere cum peccatore, & expectare, ut confessioni imponat finem: post enim restat tempus ad corripiendū, & monendum, uulneroque peccatorum curandum. Sic Christus audit hos, & præbet aures attentas, atomnino proferant suas incredulitates: post hęc autem opportunè dicere orditur.

[O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ loquuti sunt prophetæ.]

Huc usque conticuit, ut medico uulnera sua detegerent, iam Christus modo curare incipit, & medelam adhibere, fungiturque officio medici, qui sanguinem emitti præcipit, & medicamina explusiua confert: & sicut chirurgus qui igne carnes secat, & uulnerato passionem infert ut tandem incolumis euadat, Sic Christus modò incipit stultos uocare dicens; O stulti, & tardi corde ad credendum. Quid hoc est Domine, quare eos sic tractas, nonne doces neminem alios iniuria afficere posse? In Euangelio enim Matthæi dictis
Matt. 5. maximè inculcans: Qui dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ ignis. Videris ergo Domine aliud nobis pcipere, & aliud ipse facere. Scitote quoniam hoc aliter Deus facere potest, quàm nos. Habet argentarius uas argenteum, quod dolat: qui si è domo abeat, suis dicit; Nemo uestrum capiat hoc opus, nec attingat, postea autem cum uenit, malleum capit, & incipit ictibus uas contundere, adeo, ut in quoddam planū reddat. Dic modo tu, qui odisti alios ad tuum opus accedere, & pertingere! cur sic tractas ut perdere uidearis? Quia alii si dolare uolentes attingunt, perdent eum: ego tamen sic faciens perficio. Sic nos nec accedamus ad proximum, nec eum tangamus: nescimus.n. quid faciamus, & tandem perdemus opus. Christus autem ut bonus artifex, nouit quid faciat: potest punire, & corripere, contunderéque, quandoquidem totum hoc in commodum, & utilitatem prosequuti uergit, quia perfectior euadit. Sic afflixit Dauid, Iob, Tobiam, & alios multos seruos suos: & Paulo datus 2. Co. 12
est Angelus satanæ, ut eum colaphizaret. Itaque propter utilitatem eorum facit.

¶ Aduerte autem, quòd cor in scriptura sacra sumitur pro parte animæ superiori, in qua uoluntas est, & intellectus. Nec enim cor est, aut uoluntas sola, aut mens sola: sed utrunque simul. Et ideo Paulus dicit, quòd corde creditur ad iustitiam: non autem crederet, si sola uolūtas esset. Et alibi dicit: Det uobis Deus illuminatos oculos cordis uestri: ut sciatis quid sit spes, sed uoluntas non habet oculos, nec uoluntas scit. Et Esaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: ut non uideant oculis, & intelligant corde. Cum ergo cor intelligat & diligat: necessario fit, ut simul intellectum complectatur, & uoluntatem. Sic cum fides sit in intellectu & uoluntate, ideo Christus hic dixit istis, quòd erant tardi corde ad credendum. Est ergo cor, quo credimus, pars animæ supera, quam Græci ἡγεμονικὸν dicunt.

Rom. 10. Ephe. 1.

¶ Discamus proximorum nostrorum defectus, non palàm: sed occultè arguere atque corrigere. Christus enim in itinere solꝰ istos discipulos arguit, & eos monet, & do-

& docet, eorumque incredulitatem carpit. Et præsertim aduertant prælati, ut cũ arguere uoluerint subditos prius eiiciãt eos, qui scãdalizari, aut malam opinionẽ
Gen.45. de eis, quos corrigere uolunt, habere possunt. Debebat Ioseph ostendere se fratribus, quod non poterat facere, nisi ad memoriam reuocaret illis peccatum, quod in ipsum cõmiserant, & ne eorũ peccata
Iob.42. apud exteros diuulgarentur, omnem ex traneum a se eiecit. Sic etiam cum Dominus uoluit arguere Iob, solum illum conuenit, quem cum arguisset seorsum, apud amicos in publico commendauit.
Num.12 Non (inquit) loquuti estis rectum sicut seruus meus Iob. Sic etiam cum uoluit arguere Mariam, & Aaron murmurantes in Mosem, eos ad fęderis tabernaculum seorsum pręcepit ire cum fratre. Sic Chri
Ioã. 14. stus Samaritanam solam, & secretò arguit, & discipulos miserat, ut cibos emerent: Sic Christus nunc separat hos ab aliorum societate, ut seorsum in uia carpat. O utinam multi ex prælatis hanc doctrinam susciperent, qui ita in publico subditorum peccata corripiunt, & in reprehensionibus ita ira accenduntur: ut quicquid nouerunt in publicum, & palàm effundant, imò & quod cogitant, ita ut uideantur furere, & insanire. Sed Christum audiamus.

[Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?]

Quia sic placuit Deo, & fuit æternaliter ordinatum per stultitiã crucis saluos facere credentes, & Christum per passionem suam cęlum ascendere, & corpore glorificari gloriamque coelestem plenariè possidere: Christus quippe sua humiliatione, passione, & morte promeruit sibi ipsi prӕmium accidentale, atque dominium omnis creaturæ, dicente Apostolo:
Phil.2. Humiliauit semetipsum, factus obediẽs usque ad mortẽ, propter quod Deus exaltauit illum. Anima Christi in ipso instanti conceptionis habuit gloriam hãc, quæ redundasset indesinenter in corpus eius, & impassibile illud fecisset, nisi Deo dispensante redundantia illa fuisset usque ad resurrectionem dilata. Expende nunc si Christum oportuit per passionem multiplicem gloriam ingredi, nos qui sumus qui absque tribulationibus, & laboribus gloriam ingredi uolumus alienam? Sunt ne membra capite meliora? Existimamusne nos præstantiores Iesu, aut beata matre eius, aut apostolis? Duobus discipulis, qui inter alios gloriam, & honorem petebant, dixit Dominus, an possent bibere calicem suum, ut intelligas passionis calicem, & tribulationis amaritudinem esse uiam gloriæ, & tandem hoc inquit infallibilis ueritas, quòd oportuit Christum pati, ut sic intraret in gloriam suam. Sed nos comedentes, & bibentes, & gaudentes uolumus in eam intrare, cum nostra non sit: in quam Christus Domi- Mat.20.
nus intrauit patiens mortem, & passionẽ, & per sanguinis effusionem, cuius tamen ipsa erat. Si homini facinoroso, & latroni, qui mille mortes merebatur, non alia inferretur pœna, quã per tres tãtum dies in carcerem detrudi: si hic crudelem Regem esse prædicasset, & de carcere quæreretur dicens magna iniuria affici: nonne haberetur stultus, & fatuus? Intellige ergo, quòd propter tua ingẽtia scelera merebaris in infernum detrudi, plurimosq; illic iam esse, quibus dignior eras, qui eorum tormenta patereris. Si ergo tu scelera patrasti, propter quæ inferno dignus eras, deoq; in perpetuum carcere: cur quęreris propter istos modicos labores, quibus a deo afficeris, cum maiora merearis tormenta pati? Sentis quòd pateris, non autem quod mereris: si enim contra faceres, diceres te a Deo delicatè tractari, & si tu solus omnes cruciatus, & tormenta omnium martyrum sustineres. Quia enim tuorum peccatorum & pęnę, qua propterea dignus es, es oblitus, quæreris pp minima, quæ pateris. Sic Rubẽ dixit Gen.42.
fratribus suis cum tribularentur in Aegypto. Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, & non audiuimus eum. Sic patienter debes ferre tribulationes, cõsiderans quid tua peccata mereantur. Considera quot sunt modo in inferno, quibus tu peior es, quibus si a Deo daretur copia, & esset integrum potiri luce, aura, & salute, quibus tu potiris: proculdubio a semetipsis beati iudicarẽtur, licet omnes mundi homines in proprias facies spuerent, uapularent, & in clibanos mitteren-

mitterentur. Væ nobis cæcis & miseris, sub quorum pedibus infernus ardet, cuiusque guttura patent ad deuorādum & deglutiendum nos, qui cum non simus memores demeritorum nostrorum conquerimur, & murmure abiicimus pauca, quę patimur, cū æterno cruciatu digni simus. Cum digni inquam hastarum ictibus simus, iniuria afficimur propter pueriles sagittas secundum illud Psalmi. Saggitę paruulorum factæ sunt plagę eorum. Si autem considerare nō uis, quid propter tua peccata merearis, considera qđ fuisti creatus ad fruendum Deo, & æterna eius beatitudine: & quo ad hæc consequitur laboribus passionibus, & persequutionibus, pro Christo Redemptore nostro: Stat sententia. Oēs qui pie uolunt uiuere in Christo, persequutionem patiuntur. Dormis negligens. Dei oblitus ut ergo à somno excitaris, & cū cognoscas aufert tibi Deus delicias, & res in quibus confidis Sic fecit Dauid cum Saul, qui quidem hastam, eius cæpit, & aquæ sciphum; unde postquam à somno surrexit, nouit peccatum suum. Sic aufert hominibus Deus uires, delicias, & prosperitates, in quibus uiuūt tribulationes autem confert: ut ad eum conuertantur. Cum tautus in arenā deducitur, qui per eam gaudentes incedunt si taurum uenientem uident, in pedes se statim coniiciunt, & in custodia se ponunt qui prius negligentes erant. Infert tibi Deus labores, quia incuriosus es, quibus edoceris, & te seruas, & ad eum conuerteris diligens. Deum tanquam refugium, ad quod omnes confugiunt. Ideo dixit Psalmista. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, & postea celerauerunt. Igitur si Christus filius Dei dicit, quod ad intrandum in gloriam conueniebat pati: conare tu, & statue multos labores ppeř si uis frui gloria, quam Christus sui sanguinis effusione tibi lucratus est. Sed historiam prosequamur.

Psal.63.

2.Ti.3.

1.Re.26

Psal. 15.

[Et incipiens à Mose & omnibus prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturas quæ de ipso erant.

Incipiens à Mose, hoc est à quinque libris Mosi & Prophetis. Expende Christi Saluatoris nostri bonitatem & clemētiā. Primo quoniam maximus eius amor patī non potuit suos tristes esse, nec tali terrore. Vere amicus fidelis est & benignus Dominus: siquidem accessit ad eos, & causam suæ tristitiæ interrogauit, cordaque eorum inflammas exposuit illis scripturas. Hoc & nobiscum agit quotidie nam si de Christo loquimur, si aliqua tristicia & calamitate concutimur statim adest in spiritu confortans, illuminans, & inflammans corda nostra in sui dilectionem. Ideoque optimum remedium est, ut de Christo loquamur in omni tribulatione nostra; & in itineris labore.

Secundo expende Christi clementiam, in eius non solum dilectione, ut dictum est, sed in profunda eius humilitate. Ita uide quanta humilitate incedit Rex cœli cū his duobus discipulis pauperculis: ac si esset quasi unus ex eis. Non tibi uidetur, quod reuersus est ad assuetam eius humilitatem? Non dedignatur cum duobus tantum discipulis ex minori gradu existentibus ostendere familiarem dilectionem, & colloquium. Ille, de quo, Dauid inquit, Dominus potens in prælio incedit, modo humilis cum duobus discipulis. Non sic superbi & fastu præsumentes, & homines arrogantissimi: qui nolunt nisi cum principibus huius seculi serio agere, aut quicquā loqui. Maximaque arcana, & secreta immensa Christi benignitas tantum duobus pauperculis discipulis prædicat, & manifestat. Quid tu superbis, qui uerba tua non nisi coram multis stantibus iisque nobilibus hisque magnatibus uis prædicare, & ostendere? &c. interpretabatur autem eis scripturas, quæ erat de Christo. De eius aduentu & tempore, quod erat uenturus, dixit Iacob, Non auferetur sceptrum de tribu iuda, &c. De conceptione Esaias prædixit. Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, &c. De loco natiuitatis Michæas. Et tu Bethlehem. Ephrata paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominaturus in Israel. De natiuitate dixit Esaias. Paruulus natus ē nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius. De nominis impositione, in circuncisione ait Esaias. Et uocabitur nomē eius Emanuel. De aduentu regum, ait

Psal.23.

Gen.49

Esai.7.

Mich. 5.

Esaiæ.9.

ait. Dauid reges Tharsis & Insulæ munera offeret Reges Arabum & Sabba dona adducent. Et adorabunt eum. &c. de su-
Esai.33. biectione sub legis iugo, & obedientia. E-
& 53. saias prophetauit. Dominus iudex noster ipse saluauit nos. Vere languores nostros ipse tulit, & infirmitates nostras ipsi portauit de fuga Aegypti prædixit Oseas. Ex
Oseæ.11 Aegypto uocaui filium meū. De innocē-
Hier.31 tum interfectione dixit Hieremias. Vox in Rama audita est ploratus & ululatus, &c. de eius prædicatione ait Esaias. Spiritus Domini super me, ad annuntiandum pauperibus misit me. De miraculis eius.
Esai.61. Esaias dixit, Deus ipse ueniet, & saluabit
Esai.35. nos: tunc aperientur oculi cæcorum: & aures surdorum patebūt. Tunc, scilicet, sicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum. De Ioanne præcursore dixit Mala-
Mala.3. chias. Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit uiam ante faciem tuam. De prędicatione parabolarum ait Dauid, A-
Psal.77. periam os meum in parabolis: loquar ꝓpositiones ab initio. De impugnatione doctrinæ, ait Psalmus. Cum loquebar illis
Psal.119 impugnabant me gratis. De odio pharisæorum, & scribarum dixit Regius Propheta. Odio habuerunt me gratis. Quomodo rationibus confundebit eos ita ut
Psal.62. nec mutire possint dixit Psalmista. Rex uero lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui iurant in eo: quia obstructum est os loquētium iniqua. De ingressu triumpha-
Zach:9. li in Hierusalem dixit Zacharias. Ecce Rex
Psal.40. tuus uenit tibi mansuetus & humilis. De traditione Iudæ homo pacis meæ in quo sperabam, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem. Quomodo derelictus est à discipulis & ab ami-
Psal.26. cis. Amici mei & proximi recesserunt à
Psal.68. me. Extraneus factus sum fratribus meis &c. De accusatione. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Aduersum me loquebantur qui sedebāt in porta, & in me psallebant qui bibebāt uinum. De uelatione oculorum eius & ir-
Esai.50 risione. Faciem meam non auerti ab in-
Esai. 53 crepantibus, & conspuentibus in me. De eius silentio dixit Esaias. Tāquam agnus coram tondente non aperuit os suum. Et Dauid. Et factus sum sicut homo non au-
Psal.68. diens, & non habens in ore suo redargu-

tiones. De flagellatione Psalmista prædi- Psal.73.
xit. Fui flagelatus tota die. De despectu & Tren.1
opprobriis, ait Hieremias. Saturabitur op- Esai 9.
probriis De baiulatione Crucis. Esaias: Psal.21
Principatum eius super humerum eius, De crucifixione. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. De partitione uestium. Partiti sunt uestimenta mea, & super uestē meā
miserunt sortem. Quomodo inter latro- Esaia.3.
nes crucifixus ait, Esaias. Et cum scelera- Psal.21.
tis reputatus est. De exclamatione in Cruce dixit Dauid, Deus Deus meus quare
me dereliquisti. Quomodo orauit pro eis Esai.53.
qui eū crucifixerūt dixit Esaias. Et pro trāsgressoribus orauit, ut non perirent. De
morte eius scripsit Daniel. Post Hebdo- Dani.9.
madas sexaginta duas occidetur Christus De descensu ad inferos ait Dauid. Ponetur anima mea in inferno inferiori. De se-
pultura Esaias. Erit sepulchrum eius glo- Psal.85.
riosum. De spoliatione inferni. O mors e- Esai.11.
ro morsus tuus ò inferne. De Resurrectio- Oseę.13
ne prædixit Psalmista in persona Christi dicens Resurrexi, quia dominus suscepit
me non est cur plus temporis teramus in Psal.3.
enarrandis scripturis. Sufficit quod hodie Rex Dauid victis suis inimicis redit ad regnādū in Hierusalem in pace: maxima cū lætitia gloria & maiestate. Hodie ꝓpheta-
Daniel educitur à lacu leonum. Hodie ar- 2.Re.19
ca testamenti est collocata in nouo curru triumphali. Hodie columba. Non redit in
arcam cum ramo Oliuæ, siccis iam di- Dan,14
luuii aquis. Hodie Ionas propheta egre- 2.Re.6.
ditur de uentre Cæti uiuus & sanus. Ho- Gene.8.
die Hieremias educitur à puteo quo ab Ione.3.
inimicis fuit proiectus. Hodie floret uir-
ga sicca Aaron, Hodie nouis vestibus in- Hier.38
duitur Sacerdos Iesus, ut Zacharias inqt Num.17
Hodie auis Phenix reuiuiscit calore solis Zach.3.
medjante. Hodie resurgit magister uester immortalis, impassibilis, & gloriosus. Isto modo ibat Christus cum illis interpretando scripturas, & adducendo eas ad Christum prædicens mortem, & sepulturam denique & resurrectionem, ut crederent resurrectionem eius, postquam omnia alia, quæ prædicta fuerant à prophetis uiderant adimpleta esse in Christo, & in his sermonibus cōsummauerunt totum iter in quo illi duo discipuli incedebāt suspē

si ab

sa ab ore eius mirati literas,& sapientiam illius peregrini ignoti ab illis.

[Et appropinquauerunt castello, quo ibant:& ipse se finxit longius ire.]

Sermo Domini Iesu non tantum feriens aures discipulorum, uerum etiã in animos penetrans, sic illos occupauit, ut nec uiæ sentirent laborem, nec faciem loquentis agnoscerent, nec ueniret ipsis in mentem, ut apud sese cogitarent, quis est iste, cui sic in promptu essent scripturæ sacræ doctrina tanta, ut eos tam efficaci sermone suspenderet, & afficeret. Iesus autem, ut eorum desiderium magis accenderet, fingit longius ire: hoc est dissimulauit lõgius ire: quia simulatio facti licita est,& commendabilis, quando fit ex rationabili causa,& bono fine. Vnde Iosue cum filiis Israel simulauit fugam quando cœperunt ciuitatem Hai. — leg. Au. li. 2. qui eu c. 51 Iosu. 8.

¶ Vide Saluatoris mundi bonitatem, & ansas, quas quærit, ut mereri nos possimus. Militia facit, ut incendat desideria nostra in suum amorem. Benè sciebat Christus, quando illa mulier Chananæa clamabat post illum petens salutẽ filiæ suæ, q d ipse esset facturus, sed dissimulauit, & distulit beneficium, ut eius desiderium accenderet,& perseuerans,& clamans efficeretur dignior, ut maiorem gratiam, consequeretur, & sic maiori affecta est honore,& digna ut à Christo laudaretur, & eius fides exaltaretur, Sic cum istis fecit. Voluit Christus se ipsum illis aperiè ostẽdere,& fingit longius ire, ut ipsi excitarentur in desiderium sui, & inuitarent eum, quem peregrinum existimabant. Sic nobiscum multoties agit qui aliquãtulum se abscondit, ut nostræ uirtutis experimẽtum capiat. Quapropter tu inuita illum suspiriis,& interiori affectu inuoca Iesũ, detine illum, & amplectere, & dic cum sponsa, quæ ait in Canticis: Tenui eum, nec dimittam, donec introducam eum in domum genitricis meæ. Sic fecerant isti duo discipuli, de quibus ait Euangelista: — Mat. 15; Can. 3.

[Et coegerunt illum dicentes, Mane nobiscum, quoniam aduesperascit: & inclinata est iam dies.]

De tẽpore quo illũ inuitauerunt, ut secum maneret, multi decepti sunt putãtes quòd hoc cõtigit iam in solis occasu: sed certè non fuit, nisi statim post meridiem. Quapropter aduerte, quòd in Euangelio uesper aliquãdo accipitur pro prima parte diei:& aliquãdo pro illa parte diei, quæ est immediatè post solis declinationem, idest, immediatè post meridiem: aliquando pro solis occasu: aliquãdo pro tempore, quod est immediatè post solis occasum, uel per noctem, & aliquando etiam pro tota nocte. De primo, scilicet, de prima parte diei dixit Matthæus. Vespere autẽ sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, uenit Maria Magdalena,&c. Vesperę sabbati, idest, in uespere sabbati, quia ponit ibi genitiuus pro ablatiuo. Et tamẽ accipitur ibi uespera sabbati pro prima parte diei primæ sabbati, id est, dominicę. Quod patet ex Marco, qui dixit, quòd ualdè mane una sabbatorum uenit ad monumẽtum orto iam sole. Et sic necesse est quòd accipiatur ibi uespera pro parte illa diei, quæ est aliquantulum ante solis ortum, scilicet crepusculum matutinum: quo tẽpore mulieres recesserunt de Hierusalẽ, ut uenirent ad monumentum. — Mat. 28; Mar. 16

¶ Secundò accipitur uespera, pro illa parte diei quæ est immediatè post solis declinationẽ, idest, post meridiem immediatè Sic accepit Matthæus cũ dixit; Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli, &c. Cum Christus satiauit quinque milia hominũ ex quinque panibus, & duobus piscibus. Et sic Lucas etiam in superioribus accepit, cum dixit: Dies aũt cœperat declinare. Lucas interpretatur Matthæum. Nam uerè illud miraculum, ut clarè ait Lucas, factum fuit statim post meridiem, quo tempore uesperam uocat Matthæus. Sic etiam accipitur hic. Nã ibi Christum inuitauerunt ad comedendum:& statim ut illum cognouerunt reuersi sunt in Hierusalem, quæ distabat quatuor leucis. Sic loquens de hoc tempore in hymno: Nõne sumit Ecclesia uespera cum dicit; Largire clarum uespere, &c. & secundum consuetudinem ecclesiæ tempus statim post meridiem ad nonam pertinet. — Mat. 14; Luc. 9.

¶ Tertiò sumitur uespera pro solis occasu, ut patet ex communi modo loquendi,& ita scriptura communius accipit, ut in Exodo dixit Dominus, quòd Phase immolabitur — Exo. 12

molabitur quarta decima die ad uesperã:
Deu.16 & tamen Phase immolabatur in ipso so-
lis occasu, ut in Deuteronomio habetur.
Immolabis Phase uesperi ad solis occa-
Leu.23. sum. Iudæi. n. ut habetur in Leuitico, ex
Domini præcepto à uespere ad uesperã:
hoc est, à solis occasu usq; ad eundẽ pun-
ctum alterius diei sua festa celebrabant.

¶ Quartò accipi solet uesperum pro tẽ-
pore quod est post solis occasum imme-
diatè, uel per noctem, ut dicitur in Nume
Nu. 28. ris de sacrificio matutino, & uespertino,
& tamen sacrificium uespertinum post so
lis occasum cremabatur, sed dicitur ue-
spertinum, quod cremabatur ad uesperã
in initio noctis. Sic etiã accipitur in Exo-
Exo.30. do, ubi dicit quod quãdo collocat Aarõ
lucernas ad uasperum, uret thymiama, &
tamen lucernæ incendebantur post solis
occasum. Sic etiam accipitur in Mattheo
Mat.14. cum dixit; Vespere autem facto erat Iesus
solus ibi: Idest, solus erat in terra quando
cœperat esse nox, nam loco huius dicitur
in Ioanne, quòd tenebræ factę erant, &
Ioan. 6. non uenerat ad eos Iesus. Et sic uespere si
gnificat tempus, in quo incipiunt tene-
bræ. Et hoc modo uocant Astrologi cre-
pusculum uespertinum totum tempus,
quod est à puncto occasus solis usque ad
horam, & quartam partem horæ ferè, sci-
Iudi.19 licet quando mouetur sol per decem &
nouem gradus æquinoctialis. Sic etiam
dicitur in libro Iudicum, quòd apparuit
homo reuertens de agro uespere, & ibi an
te hoc dicitur, quòd iam occubuerat sol,
ergo tempus post solis occasum est ue-
sper.

¶ Quintò accipitur in scriptura uesper
pro tota nocte ipsa, ut in Genesi dicitur:
Gen.1. Factũ est vespere, & mane dies vnus: Idest,
dies & nox faciunt unam diem. Et sic ma
nè accipitur ibi pro toto tempore, quo
sol erat super terram, & uespere pro tota
nocte, sicut etiam potest accipi, quod di-
citur de sacrificio uespertino, quòd fiet ad
Nu. 29. uesperum, uel ad uesperam. Et tamen in
Leuit.6 Leuitico dicitur, quòd sacrificiũ uesper-
tinum cremabatur tota nocte in altari us
que manè, scilicet, quia ab occasu solis us
que ad ortum diei debebat durare crema
tio illius sacrificii, ergo uespera, vel uespe
rum est tota nox. Igitur quia inclinata e
rat dies, quæ incipit declinare statim post
punctum meridiei, & iam non erat tem-
pus ultra progrediendi ad comedendum
rogauerunt, & coegerũt isti discipuli Sal-
uatorem, ut apud illos maneret, & ne ul-
tra progrederetur. Quòd autem hoc con
tigerit post meridiem, patet: quia isti duo
discipuli eadem hora reuersi sunt Hiero-
solymam, ut hic dicitur, & cum hæc narrã
rent apostolis, stetit Iesus in medio eorũ,
& dixit eis: pax uobis. Hæc autem appari
tio fuit eadem die Resurrectionis uespe
ri, ut Ioannes dicit, ergo in sero eadẽ die Ioan.20
resurrectionis iam isti discipuli redierãt
ab Emaus, & erant cũ Apostolis in Hie-
rusalem. Si ergo illud iter ab Emaus in
Hierusalem egerunt quatuor leucarum,
postquam Christum uiderunt in Emaus
in sero, sequitur eos profectos esse ab E-
maus unica hora post meridiem. Quod
tempus hic uocatur uespera.

¶ Admonet locus iste, ut hospitales si-
mus, ita, ut non solùm hospites inuite-
mus, sed & cogamus eos. Nam ut beatus
Gregorius ait, hospites non solum sunt
inuitandi, sed & trahendi. Sanctus ille Pa- Gen 19
triarcha Abraham in meridie, hora scili-
cet comedẽdi, sedebat ad portam domus
suæ oculos in uiam coniiciens, si forsan
uiator aliquis transiret, ad inuitandum
eum, & recipiendum in domum suam.
Tunc enim fœlicibus illis temporibus e-
grediebãtur homines ad uias, & cogebãt
peregrinos, & uiatores charitatis & hospi
tii iure iungi ipsis, quamobrem digni fue
runt Angelos hospites habere. Ab Abra-
hamo didicerat Loth, si quidem quando
hospites uidit (inquit scriptura) compulit
eos, quod est idem, quod hic dicitur, coe-
gerunt eum. Modò tamen humana soli-
citudo, & cura est magnas diuitias cõgre
gare: ac si nulla alia uita præter hanc su-
peresset. Mulier illa nomine Raab, quia re Iosue.
cepit in domum suam exploratores Israel,
qui peregrini erant & alienigenæ, meruit
ipsa cũ cæteris de cognatione sua à morte
eripi, & postea nupsit Salmoni principi
de tribu Iuda, & tãdẽ meruit, ut Christus
Redẽptor noster ex ea descenderet secun-
dum carnẽ. Ideo Paulus admonet dicens;
Hospitalitatẽ nolite obliuisci: p hãc enim Heb.13
q̃dã placuerũt, angelis hospitio receptis.

¶ Secundò

¶ Secundò uide quanto maioris ualoris sunt apud Deum bona opera, quàm ornata, dulcia, & elegantia uerba. Non nouerunt isti discipuli dominum quãdo de lege ipsa loquebatur: nouerunt tamen quãdo opere adimpleuerunt quæ lex eadem fieri iubebat. Pluris enim æstimantur opera charitatis & misericordiæ (ut diximus) coram Deo: quàm pluribus uerba ambagibus plena: nam cœlum bonis operibus extorquetur, minimè autem, uerbis.

Psal. 118. Hoc eleganter dixit Regius propheta in psalmo. A mandatis tuis intellexi. Intellexi te Domine, & noui a mandatis tuis. Quare minime est credendum uerè custodientem, & obseruantem mandata Dei, unquam lapsurum in hæreses, aut errores, nam legis Dei obseruatio ducit nos in cognitionem eius maiorem, & clariorem, non uero in errores. Homines tamen impios absque misericordia, superbos, & ambitiosos mirari, non debemus, qui cum prius tam uitiosi sint, deueniant postea in tot errores, & falsa dogmata. Vnde in

Psal. 110. Psalmo habetur. Intellectus bonus omnibus facientibus. Qui legem Dei seruant, bonam eius cognitionem consequentur. Quia isti discipuli Christum pauperem, & habitu peregrinum inuitauerunt, & ignotum proximum charitate receperunt, meruerunt eum agnoscere. In uia quidem quando de lege Dei loquebantur eos latuit: non autem quando erga eum pie se

Iacob. 2 gesserunt. Nam ut Iacobus inquit; non auditores uerbi iustificabuntur: sed factores uerbi iusti sunt apud Deum. Et in die iudicij de operibus sumus rationem reddituri, & ratio à Deo de illis est sumenda,

Mat. 25 quando dicet: Esuriui, & dedistis mihi mãducare, sitiui & dedistis mihi. &c.

¶ Tertiò, iam isti erant experti commodum, quod erant consequuti ex Christi societate: nam posthæc ad inuicem dixerunt: Nonne cor nostrum ardens erat in uia, &c. Ideò uolunt secum illum habere. Sic & tecum age, ut tecum semper habeas uiros probos, & sapientes. Vides quantum commodum isti consequuti sunt ex Christi consortio? Crede, hunc commodum quotidie accrescere in corde

Eccl. 13. tuo: si adhæseris optimis uiris. In Ecclesiastico habetur: Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat. Videbis equos quosdam nos, indomitos, atque crebrò salientes, adeo ut uix eos poteris subijcere, nunquam enim quiescunt, sed semper saltant. Quid tamẽ remedij adest? Imponunt illis quatuordecim amphoras, aut quindecim ponderis, ut gradum mutent, & benè gradiantur. Sic quatuor, aut quinque iuuenes inuenies, sicuti iuuencos stultos, & insipientes, semper, inhonestè loqui: absentes alios detrahentes: ad quos si grauis homo, & studiosus accedat, mox tacent, & uerba, & colloquia mutant: ne ab eo carpantur: unde totum tempus, quod cum eis consumit, apparet illis pondus graue, quare bonus cogit illos sensum capere, & gradum componere: quia nunquam mali se cum studiosis communicant, nam coram bono boni sunt, & in officio. Propter quod dicitur benè in Ecclesiastico, onus sibi imponere, qui cum bono conuersatur. Non te pœniteat ferre super humeros hoc iugum: si quidem tuæ saluti conducit. Vt tuam Deus animam, lucretur bonum tibi mittit, ut suis bonis operibus & exemplis ad eum conuertaris, teque illuminet. Sic Tobias dixit: Tob. 13
Confitemini Domino filij Israel, & in conspectu gentium laudate eum: quoniam ideo dispersit uos inter gentes, quæ ignorãt Deum, ut uos enarretis mirabilia eius & faciatis scire eos: quia nõ est alius Deus omnipotens præter eum. Sic isti discipuli experientia sciebant iam quantum profuerat illis Christi conuersatio: quare etiam atque etiam petebant ab eo, cum eis quiescere: quare inquit hic Lucas, qđ coegerunt eum. O si Deum tu gustares, & aliquantulum suæ dulcis conuersationis sentires, proculdubio nihil est, quod ab eo te posset separare. Gustate (inquit Psal. 33
Dauid) & uidete: quoniam suauis est Dominus, &c.

¶ Denique gratitudinem docet locus iste. Docuerat illos Christus per uiam, prædicauerat, exposuerat sacram scripturam, non ergo erat decens ieiuntum mittere illum, qui tot bonis operibus, & beneficijs eos affecerat: quia esset ingratitudo & inurbanitas. Ex quo discamus cibare prædicatores, & alere nos uerbum Dei docentes, & sacras scripturas. Sic fe- 4 Reg. 4

cit mulier cum propheta Elisęo, cũ sibi iure hospitii adiungẽs omni charitate, Hãc dedit Dominus copiam suis prædicatoribus, quando præcipiens eis prædicare dixit: In eadem domo manete edentes, & bibentes quæ apud illos sunt. Et hospites, qui eos recipere nolebant nec cibare, minatur dicens: Sodomis in die illa remissius erit, quàm illi ciuitati. Et Paulus Corinthijs ait: Si nos uobis spiritualia seminamus: magnum est si nos carnalia uestra metamus? Sed iam ad contextum reuertamur.

Luc. 10

1.Cor.9

[Et intrauit cum illis.]

Videte quomodo manet, quamuis antea uidebatur abire uelle. Sic sæpe ac sæpius nobis contingit, quibus quando abire apparet, tũc manet: cùm apud nos uult requiescere, signa profectionis ostendit: fingit se ire, ut tandem maneat. Sentis te tristem, & absque ullo solatio tepidum, postquam te deorum uidisti: iam adeò destitui tibi uideris, & quòd tui iam non meminit. Scito tamen tunc Deum uelle manere maiorique amore te afficere: nam ea asperitate nos solet Deus tractare, quando nos diligit. Videbatur Deus recedere à populo Israelitico, illumque relinquere, quando Pharao eius labores duplicabat, tributaque, & uectigalia augebat: & tamen secundum ueritatem, tunc magis ad eos appropinquabat, & statuebat eos ab Aegypto eruere, atque educere.

Exo.5.

¶Expende etiam, quam bonus est Deus in concedendis petitionibus eorum, qui fidei, & deuotioni uacant. Propè est Dominus omnibus, omnibus inuocãtibus eum in ueritate. Voluntatem timentium se faciet: & deprecationem eorum exaudiet. Vult Deus à nobis uocari, & exorari, ut hac humilitate eius gratia digni efficiamur: in bonitate tamen eius confide, nã si perstiteris petens, ut isti dua fecerunt, non utique tibi quod petis denegabitur: sicut nec istis.

Ps. 114.

[Et factum est dum recumberet cum eis, accepit panem, ac benedixit, & fregit, & porrigebat illis: & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum:]

Quatuor actiones Iesu circa panem describũtur, acceptio, benedictio, fractio, & porrectio: & tamen in sola fractione est agnitus, ut intelligamus fractionem fuisse miraculosam: hoc est, quia frangebat panem manibus suis, sicut alij incidunt gladio. Solitum hunc frangendi modum fuisse credimus: & propterea discipuli ex consueto Iesu modo cognouerunt eum. Nam si hic modus frangendi panem non fuisset illi consuetus, nullum agnitionis testimonium afferent dicendo, quomodo agnitus fuisset ab eis in fractione panis.

¶ Obserua autem quomodo inuitantes ignotum peregrinum, cognouerunt illum. Ideo scriptura: Seminate uobis iustitiam, uindemiate ad fructum vitæ: & illuminate uobis lumen cognitionis. Prius dicit, seminate, & postea illuminate ut optimè differit diuus Ambrosius: quia opera bona præstant, ut mereamur a Deo illuminari. Sic Cornelius faciebat eleemosynas, & opera misericordiæ, & illuminatus est, & uenit ad fidem & cognitionẽ Dei. Vnde in Ecclesiastico habetur: Qui timetis Dominum, diligite illũ, & illuminabunt corda uestra. Aperuit autem Dominus oculos istorum, sicut aperuit oculos Agar, & vidit puteum aquæ uiuentis. Elisæus etiam dixit: Aperi domine oculos pueri, ut uideat quòd plures nobiscum sunt, quàm cũ aduersarijs. Et aperuit Dominus oculos pueri, & uidit montem plenum equitibus.

Ose.10.

Ambr. ser.1. super psa. 11.

Act.10.

Eccl.2

Gen.21

4.Re.6.

¶Rursus aduertendum, quòd tunc oculos aperiri dicitur in scripturis, quando clarè aliquid cognoscimus (vt ait Augustinus) quod ante ignorabamus. Sic scriptũ est de Adam, & Eua, quòd aperti sunt oculi eorum. Non enim erant cæci parentes nostri ante peccatum, nec Agar clausis oculis sedebat prius: nec isti discipuli ambulabant per uiam clausis oculis. Lege si placet Augustinum & Origenem. Praeterea nisi Iesus aperuit nobis oculos nemo uidet, ideo in Psalmo dicit Dauid: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Si turbatus est oculus, facilè dolor omnis sedatur collyrio: sin uerò acies eius humoris suffusione prætexitur, maiora remedia quæruntur. Est ergo sicut in oculis corporis, ita in oculis animæ huiusmodi quædam passio, qua ingrauescat ne-

Au.li.1. com. in gen. in prin.

Gene.3.

Au.li.1. in Gen. ad literã c.31.

Ori.ho. 17. Num.

eat necesse est, nisi bonus medicus uel amo illud abstulerit. Sic medicus Christus, qui
Psa. 106 de cœlo uenit, ut sanaret, iuxta illud Psalmi; misit uerbum suum, & sanauit eos;
aperuit oculos nostros, sicut oculos Pau-
Acto. 9. li, de quibus ceciderunt squamæ, & aperuit oculos corporis, & animę. Sic aperuit oculos istorum discipulorum, non solum corporis, ut uisu corporeo illū cognoscerent: sed & animæ, ut eius crederent resurrectionem Aperti inquam sunt oculi eorum, & cognouerunt illum.

¶Expende etiam, quòd in fractione pa-
Psal. 18. nis illum cognouerunt sic etiam cognoscitur à nobis Deus per suos effectus, iuxta illud propheię: Cœli enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annūtiat firmamentum. Duplex enim est demonstratio, una, quę est per causam, & dicitur propter quid: & hæc est per priora simpliciter: alia est per effectum, & dicitur demonstratio quia, & hæc est per ea, quæ sunt priora quo ad nos. Cum enim effectus aliquis nobis est manifestior, quam sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. Ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse, si tamen eius effectus sunt magis noti quo ad nos, quia cum affectus dependeat à causa, posito effectu necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse, secundum quod non est per se notum quoad nos: tamen demonstrabile est per effectus nobis notos. Et ita in qualibet
Rom. 1. creatura ex eius origine & productione iuxta illud Pauli: Inuisibilia enim ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius uirtus, atque diuinitas, ita ut sint inexcusabiles. Si cœlum, terram, elementa, cęteraque, quæ terra germinat, & omnia tibi obiecta cōspicias, te in Deum ducent, & in eiusdem cognitionem per suos effectus, sicuti isti discipuli in fractione panis cognouerūt. Cœli quidem lumen, solis claritas, atque lunæ, stellarum, & planetarum splendor, uiriditas pratorum & herbarum, torrentes aquarum, & cætera quæ Dei manus fabricauerunt tibi indicant, quis nam Deus sit Sed quia de his late disseruimus in libro meditationum dilectionis Dei, meditatione prima, nunc ad alia gradum faciamus.

[Et ipse euanuit ex oculis eorum.]

Statim, cum Deus in hac uita solatia tribuit suis, aufert, ne eorum deueniant, & uergant in detrimentum. Sicuti pater, qui non uult largiri nummos paruulo filio, ne ludat, & inde in perditionem deueniat usque dum crescat, & consumere sciat. Inuitat Deus his solatiis, & aufert, ut eis refecti homines in cœlum tollantur. Cum acciperet sublimipeta ardeā in terram præcipitem agi, mox aucupes properant: ut unguilis eripiant, eum tantum ipsa reficientes, permittuntque bis, aut ter refici ardea, & statim auferunt, nā si satiaretur, & uentrem impleret, nihil postea capere ualeret. Voluit tamen Christus Redemptor noster hos duos discipulos sua præsentia reficere, propter quod sunt illi gauisi, post cognitionem autem eius euanescit ex oculis eorum, ut corda in Deum ipsum tollant, ne scilicet nimiū corporali præsentia Christi afficiantur. Hoc idem sæpe operatur Deus nobiscum auferens nobis ea, quæ amore prosequimur, ut in Deum nos ducat. Porro in eo quod repente, & quasi imperceptibiliter ac uelocissime per dotem agilitatis ab eorum aspectu disparuit, monstrauit se corpus glorificatum habere.

[Et dixerunt ad inuicem.] Nonne cor nostrum ardens erat in nobis cum loqueretur in uia, & aperiret nobis scripturas?]

Dimisit Christus hos discipulos gaudio, & solatio plenos, ut facere consueuit, quoties dignatur nobis manifestari. Peccatum sicuti uinum acetosum infectum gustum in fine habet, quare relinquit hominem tristem & insipidum, e cōtra autem Christus facit, qui latens relinquit discipulos exultantes, & roboratos circa fidem, quamobrem lætitia pleni ad inuicem dicebant; Nonne cor nostrum, &c. O cæci quid tunc non nouimus siquidem in corde signa suæ præsentiæ experiebamur? Cur non coram illo statim procubuimus? Cur non detinuimus, ueniam que incredulitatis præteritæ non petiuimus? Adeamus, ergo, & Hierusalem statim proficiscamur, hęc Apostolis nunciaturi, & cæteris, qui cum eis morantur.

¶Vide & tu quam uere dixerit Dauid, loquens

loquens Deo, de eius eloquio. Ignitum eloquium tuum uehementer. Sic per Hieremiam ait Dominus. Nunquid non uerba mea sūt quasi ignis, dixit Dominus, & quasi malleus conterens petras? Sic isti ex Domini consabulatione magis ac magis accendebantur amore ad Christum. Sic tu quotiescunque uerbum Dei audis, & nihil mutationis in corde tuo sentis, toties scito te non audire uerbum Dei, sed hominis, qualiscunque tandem sit ille minister uerbi Dei. Contra quotiescunque senseris pios aliquos motus sese in te excitare, certo scias Christum, & huius spiritum ibi loqui, qualiscunque tandem fit is, qui concionatur.

Ps. 118.

Hie. 23.

¶ Cæterum hæc interrogatio in scriptura, quamuis certa sint, quæ interogantur, dupliciter fieri solet. Primo, ut uehementius moneat, ut illud Genes. Nonne tota terra coram te est? Hoc est, certe ex tota hac regione, quam conspicis, eligendi do tibi potestatem, ut ubi uelis habitationi locum eligas. Et in libris regum & Paralipomenon crebro Incukatur. Nonne hęc scripta sunt in li. uerborum regum Israel? Secundo interrogationis forma solet in scriptura uim habere admirationis, ut apud Esa. Quis est iste qui uenit de Edom tinctis uestibus de Bosra? Nam quis est nisi demens, qui arbitretur angelos, quorum ministerio diuinæ reuelationes ad nos perferuntur, ignorasse illam incarnationem, in qua ipsi uel maxime internūtii fuerūt? Nec placet quod multi ex scholasticis doctoribus asserunt, quòd in resurrectione illa aliqui nouerunt, quòd antea ignorabant, non intelligentes Paulum, qui ait, ut innotescat principibus; & potestatibus multiformis gratia Dei, cū Paulus loquatur de dæmonibus, q principes sunt tenebrarum harum habitantes in hoc caliginoso aere, qui incarnationem, quam antea ignorabant, ex prædicatione Apostolorum cognouerant. Hoc modo intelliges aliquos sanctos doctores, qui dicunt, quòd prædicante Paulo, & Euangelista Ioanne Angeli didicerunt. Cœlum uero pro aere in scripturis accipi, in confesso est apud omnes. Itaque illa interrogatio Esaiæ sanctorum Angelorum non ex ignorantia fuit, sed est quædam admiratio. Vtroque modo interrogant isti, ut hęc interrogatio non dubitantium sit, sed ut uehementius mouerent, & ut magis admirarentur.

Gen. 13

Esai. 63

Chrys. in prologo super euang.

Ephe. 3.

Ioan.

[Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem.]

Iam non timentes Iudæos festinanter uenerunt ad Apostolos nunciātes ei Christi resurrectionem portantes bonum nuncium, nec eis uidebatur dignum usque in alterum diem tam lætam nunciationem differre. Sic illi quatuor leprosi inuenientes castra Syriæ, & diuitias, & cibos in eis, dixerunt. Hæc dies boni nuncii est. Si tacuerimus, & noluerimus nunciare, sceleris arguemur. Venite eamus, & nunciemus in aula regis. Vnde constat prædicationem non debere differri in longum tempus. Quare quæ in plurimorum uergunt utilitatem, differri non debent, nec taceri. Vnde Angelus Raphael dixit; Opera Dei reuelare, & confiteri, honorificum est. 3. Reg. 7. Tob. 12

¶ Expende etiam feruoris, & spiritus illorum magnitudinem, qui tempore primitiuæ ecclesiæ uixerunt. In eadem hora dicit, cum iam peragrassent quatuor illas leucas illo die, redierunt eadem in Hierusalem, & iterum illud iter egerunt, nunciantes Apostolis, & toti Ecclesię, quomodo eum nouerant, quid que actum esset. Talis spiritus, ac feruor deberet nobis inesse, quem etiam Paulus optabat Romanis cum eis dixit: Solicitudine non pigri spiritu feruentes, domino feruientes. Vult Deus feruorem in obsequiis illi præstitis. Cain, inquit scriptura, sero, & impie Deo obtulit ea, quæ obtulit. Factum est, ut post multos dies offerret coram domino de fructibus terræ. Non sic Abraham, nec moram fecit in filii sui sacrificio, nam statim Deo præcipiente, noctu surrexit absque ulla mora, & in montem eum sacrificaturus se contulit. Feruor iste nostram ignauiam carpit. Ro. 12. Gene. 4. Gen. 22

Vincat ergo carnem istam amor Dei, cordibusque nostris residat, & in eo fortis efficiatur, non solum ad incedendum per uiam Dei, sed etiam percurrendum, ita ut uere dicere possimus quod propheta Dauid in Psal. Viā mandaPs. 118

mandatorum tuorum cucurri, cũ dilatã ueris cor meum.

¶ Preterea obserua quam nobilis & illustris est amor Dei, & quàm vilis & par ui momẽti amor mundanus. Amor enim mundi, & carnis adeò est ignobilis, & infamis, ut aliquod consortium nõ admittat, si quis carnaliter mulierem diligit: renuit alios eadem dilectione eam prosequi: adeò ut nec terni permittat, uult solus in amore esse: quare societatem in eo non admittit: quod quidem est maximus amoris defectus. Nam ut Ricardus ille Victorius dixit: grandis est proculdubio charitatis defectus, non posse pati consortium amoris. Amor autem Dei est nobilis, qui enim Deum amat, cupit, & desiderat omnes alios eum amare. Si quis patronum, & aduocatum habet Ioannem Baptistam optat cæteros habere, & quòd eum amore & dilectione prosequantur. Dauid, qui plenus erat amoris Dei, dicebat omnes inuitans: Diligite dominum omnes sancti eius. Et in alio psalmo non solùm Angelos & homines uocat ad laudem Dei: sed etiam creaturas irrationales, bestias, & creaturas insensibiles, sicut grandinem, ignem, niuem, glaciem, serpentes, draconem, aues, & tandem omnes creaturas. Quando enim amor Dei conditur in alicuius hominis pectore, desiderat maximè omnes uenas, neruos, & cæteras corporis partes conuerti in linguas: ut laudes diuinas efferant. Lætitia quidem spiritualis statim sese communicat: in quod videbis uerum esse bonum, quia de natura boni est esse communicatiuum sui ipsius. Sic isti discipuli nõ fuerunt parci gaudii proprij: sed pleni amore Dei, & spirituali solatio, uoluerunt socios eiusdem participes esse: quare statim ad eos se contulerunt bonum nuncium portãtes. Et vt Paulus ait: Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, hinc est ut inuenissent undecim Apostolos simul, quibus quæ gesta sunt narrauerunt. Quapropter sequitur in contextu. [Et inuenerunt undecim congregatos, & eos qui cum illis erant dicentes quòd surrexit Dominus verè.] Oportebat Christum resurgere, ut fides nostra sua resurrectione confirmaretur, eiusque diuinitas ostenderetur: nam

Rica. de tri.

Psal. 30.

Psa. 140.

Rom. 8.

si propria uirtute non resurgeret, non crederent homines Deum esse. Sic dicebat ipse per Prophetam: Quæ utilitas in sangui ne mẽo, dum descendero in corruptionẽ? Si sanguis meus fuerit corruptus, quænã ex eo poterit educi utilitas? & ex effusione eius nemo hominum veniam cõsequeretur. Cum autem resurrexit, nouerũt omnes hominem illũ mortuum uerum esse Deũ: nam omnis effectus naturaliter demõstrat suam causam, & cum causa principalis, & prima resurrectionis mortuorũ sit diuinitas, ostendit Christus, resurgens sua propria virtute, se esse uerum Deum: quod quidem si nos non crederemus, salutẽ consequi minime possemus. Ideo Paulus traditus est propter delicta nostra; & resurrexit propter iustificationem nostrã. In cruce soluit pro nobis, & in ea deleuit chirographum, quod contra nos ipsos dęmõ habebat, ut alio loco idem Paulus ait. Sed quid illud nobis prodesset, si nos non crederemus hac satisfactionem, qua Christus soluit. Pati pro nostris peccatis? Et si enim morte ipsius solutum erat debitum non sat erat tamen ad nostram iustificationẽ. Ideò dixit Paulus, quod resurrexit pp iustificationem nostram. Moriendo quidem nobis uitam contulit ad mortem dãnatis: & resurgendò nos iustificauit. Non quod resurrectione mereretur nobis gratiã, & gloriam, hæc enim iam meruerat passione sua & mortẽ: ista enim fuimus redẽpti, non resurrectione: sed inquit Paulus, qui resurrexit propter iustificationem nostrã: q a eius resurrectio fuit uia ad credẽdã passionẽ, eiusdẽque misteriũ. Fecit. n. resurrectio iustificationem in cordibus hominũ, qui in passione scandalizati fuerãt & mediãte resurrectione fuerũt iustificati per passionem. Nã si Christus nõ resurgeret effectu, frustraretur eius passio pp nostrã incredulitatẽ: nã nũquam crederemus hominẽ illũ, q mortuus est esse Deũ, nisi resurgeret. Et sicut sine fide impossibile est placere Deo, sic resurrectio non esset, deesset utiq; passionis fides: quare resurrectio traxit passionis fidem, & fides uiua iustificationem, resurrectione ergo fuimus iustificati, ita ut dixerit Apostolus Corinthiis: Si Christus non resurrexit, uana est fides nostra.

Psal. 29.

Rom. 4.

Colo. 2.

Heb. 11.

¶Surrexit ergo dominus uere,& sua glo
riosissima resurrectionẽ uitã animab. cõ
tulit,ut diximus,q̃a resurrexit ꝑꝑ nostrã
iustificationẽ,& dedit uitã corporib. q̃a
eius resurrectio est cã resurrectionis no-
1.Co.15 stræ,ut ait Paulus. Si mortui nõ resurgũt,
nec Christus resurrexit.Nũc autẽ Christus
resurrexit à mortuis primitiæ dormiẽtiũ
Ibidem quoniã quidã,&c.Si Christus nõ resurre-
xit miserabiliores essemus omnib. homi
nib.Si Christus non resurrexisset, quomo
do solueret Deus corporibus sanctorũ, q̃
in hoc mũdo passi sũt tot labores. Si Chri
stus solus resurget, dareĩ monstrũ, cuius
caput esset uiuũ,& corpus mortuũ.Et è di
uerso si Christo nõ resurgẽte nos resurge
remus esset corpus uiuũ, caput uero mor
tuũ. Inquit ergo Paulus,resurrectio Chri-
sti est causa resurrectionis nostræ & mor
tui resurgent,ipse ergo resurrexit. Quòd
autẽ mortui resurgãt,& si resurrectio pa-
tet, quia si resurrectio mortuorũ non est,
miserabiliores sumus omnibus hominib.
sed nõ sumus miserabiliores omnibus ho
minibus,cũ uirtuti studeamus:ergo resur
rectio mortuorum est.Si igiẽ resurrectio
mortuorũ est, & Christi resurrectio est, cã
resurrectionis nostræ:ergo Christus resur
rexit.Itaq; Paulus ex resurrectione nostra
ꝓbat Christi resurrectionẽ quæ causa est
resurrectionis nostrę.¶Sed dubiũ est quo
modo resurrectio Christi sit causa resurre
ctionis nostræ,an sit cã efficiens,formalis
materialis,aut finalis. Si enim Christum
mediteris,quatenus Deus est,causa est pri
ma efficiens nostræ resurrectionis per suã
infinitam uirtutem . Sed tunc est causa
æquiuoca,idest, altioris rationis, & gene-
ris,sicut est causa cæterarum rerum crea-
tarum.Si uero consideretur, ceu Deus hu
manitati coniunctus in qua resurrexit :
tunc est causa proxima per uirtutem diui
nitus susceptam,& uniuoca, scilicet eius-
dem rationis cum nostra resurrectione,
Ioan. 5. ut ipse testamur dicens:Sicut pater susci-
tat mortuos & uiuificat, sic filius quos
quos uul,tuiuificat. Vnde quia causa effi-
ciens uniuoca ꝓducit effectum sibi simi-
lem,ut ignis ignem,est etiam causa exem
plaris,& formalis, quia corpora nostra in
star sui corporis suscitanda sunt , & doti-
bus similiter dotanda, iuxta uerbum Pau
li ad Philip. Saluatorem expectamus do-
minum nostrum Iesum Christum: qui re Phil. 3.
formabit corpus humilitatis nostræ con-
figuratum corpori claritatis suæ. Est nan
que ipse caput nostrum , nos autem eius
membra:& ideo omnia eius dona in nos
redundant.Vnde Pau . Deus qui diues est
in misericordia propter nimiam charita Hebr.5.
tem,&c.

¶Si autem quæras, utrum humanitas
ipsa sit aliquo modo causa efficiens no-
stræ resurrectionis:dico:quòd si de causa
agenti,& principali percunteris , non est
nisi uirtus,Christi ei diuinitus impartita.
Eadem enim causa resurrectionis Christi
erit & nostræ,& clarum est,quòd humani
tas,quæ in triduo non habuit partes con-
iunctas,non fuit causa suæ resurrectionis
sed diuina uirtus Christo communicata:
qui & animam habebat diuinati coniun
ctam,simul & corpus Quare eadem uirtu
te easdem partes simul aggregauit, ea-
demque uirtute nos quoque suscitabit.
Et hoc est quod ait Paulus:Qui suscitauit Rom.7.
Christum a mortuis uiuificauit mortalia
corpora nostra.Si uero de causa instrumẽ
tali fiat sermo , resurrectio ipsa Christi ,
hoc est,coniunctio corporis & animę suę
est instrumentum coniunctum eius diui
ti,quo mediante erit causa resurrectionis
nostræ,sicut tactu corporali mundauit le
prosum , & linitione aperuit oculos cæci Matt.4.
nati.Itaque sicut Christi resurrectio pro- Ioan.9.
pinquior erat uirtuti diuinitatis , quam
nostra , ideo per propriam suam uirtutẽ
absque alio instrumento resurrexit . No-
stram autem resurrectionem mediante
sua operatus est.

¶Itaque tenebamur sub uinculo mor-
tis,& seruitutis, sed liberauit nos Chri-
stus sua gloriosa benedicta resurrectio-
ne. Vnde Psalmista in persona domini :
Propter miseriam inopum , & gemitum Psal.11.
pauperum nunc exurgam . Tenebamus
captiui ab hoste crudelissimo in fortissi-
mo carcere, & fracto carcere, & hoste de-
uicto per Christum liberi sumus educti ,
& liberati sanguine ipsius. Quemadmo
dum enim in quibusdam animalibus cõ
tingit,quòd sic stringunt aliquid intra se
conclusum , ut nisi fractum fuerit, à se
non diuidatur, nec dimittũt illud quod
intrin-

intrinsecus clausum tenent, si autem missum fuerit oleum, statim dissoluitur. Hoc enim in polypo me expertum aliquando memini. Sic enim petræ alicui hæret, & rem, quam capit ita fortiter stringit, ut etiam si in partes scindatur, nunquam tamen ab eo, quod simul comprehendit, diuellatur. Ad hunc modum diabolus humanum genus tenebat, nec uolebat dimittere. Tanta enim auiditate illud possidebat, quòd potius se scindi permitteret, quàm genus humanum, quod captiuum tenebat, liberum abire sineret. Sed dominus Iesus piissimus Saluator noster sanguinem suum pretiosissimum fudit, quasi oleum misericordiæ, & per ipsum nos liberauit. Sic ergo liberatos omnes lætos nos esse oportet, & tanto magis exultare, quanto magis acerbo, & duro carcere tenebamur inclusi, & quanto à magis
Exo.15. crudeli hoste tenebamur captiui. Sic enim Pharaone mortuo cum toto exercitu suo, populus Israel uidens se liberatum à tyrannide Pharaonis, & captiuitate Aegyptiaca, magna cum lætitia cantare cœpit, & dicere; Cantemus domino, gloriosè enim magnificatus est, equum, &c. Et Maria Prophetissa Soror Aaron sumpsit tympanum in manu sua, egressæque sunt om
Psal. 96. nes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat dicens; Cantemus domino gloriosè, &c. Propter quod Dauid in Psalmo ad hanc lætitiam inuitat dicens; Dominus regnauit, exultet terra, lętentur insulæ multæ. Vniuersa terra & omnis orbis, qui antea erat sub dominio, & tyrannide diaboli, nunc deuicto dæmone, & nobis ab eius tyrannide liberatis, Deo subiicitur creatori, ut iam dæmone eiecto solus Deus in homine regnet. Exultet terra illa cęlestis, de qua in
Psa.141 Psalmo; Portio mea in terra uiuentium. Lætentur insulæ multæ, hoc est terra nostra, quæ fluctibus tentationum in uia concutitur. Verùm cum de cælesti patria loquebatur, absolutè dixit, terræ, quia ibidem exultant de Christi resurrectione. Sed de terrestri habitatione non dicit, omnes insulæ sed multæ, quia non omnes insulæ lætabantur, sed multæ, quia multi peccatores non lætantur. Multas insulas ad lætandum inuitat, non omnes, quia multi non credunt euangelio, nec ei obediũt, quo fit ut qui uictoriam non cognoscũt, de eius triumpho gloriari non possunt. Sic erant sancti undecim Apostoli, & oĩs cõgregatio fideliũ, gaudentes atque lætãtes, cum superuenerunt hi duo discipuli, & omnes lætitia incredibili dicebant: Surrexit dominus verè. [Et apparuit Simoni.] Postquam apparuerat Mariæ Magdalenæ, & aliis mulieribus, apparuit Petro Apostolo. Vnde in die resurrectionis quinquies apparuisse dominum narratur ab Euangelista. Primò apparuit Mariæ Mag Mat.16.
dalenæ, ut Marcus ait, & hanc apparitio- Io.20.
nem scribit Ioannes. Secundò apparuit il- Mat.28
lis quinque mulieribus in itinere, cum reuerterentur de sepulchro, ut Matthæus ait. Tertiò apparuit Petro, ut hic dicitur. Quartò apparuit duobus discipulis eũtibus in Emaus, ut hic uidemus. Quintò, & ultimò apparuit omnibus simul uno excepto Thoma, qui non erat cum eis, quã do in sero, cum essent ianuæ clausæ, stetit Iesus in medio discipulorum. Hanc apparitionem scribunt duo Euangelistę. Scribit illam Lucas hic statim post istã apparitionem. Et Ioannes in capite uigesimo sui euangelii. Alias autem quinque uices narrant euangelistæ, quòd apparuit dominus in aliis diebus. Primò cum apparuit in die octaua resurrectionis omnibus simul, cum Thomas esset præsens, ut Io.21.
Ioannes narrat. Secundò ad mare Tiberiadis, cum iuerant ad piscandum Apostoli simul cum Nathaele. Tertiò cum conuenerunt omnes in Galilæa, ut Matthæus dicit. Quartò apparuit Iacobo mi- Mat.28.
nori, qui uocabatur frater domini, ut Paulus scribit Corinthiis. Quintò apparuit omnibus in Bethania in die ascensionis 1.Co.15.
eius, & benedixit eis, ut scribit Lucas in fine huius capitis, & libro actuum Apostolorum. Præter has autem apparitiones, Acto.1
quas expresse scripserunt euangelistæ, apparuit aliis multis uicibus, nã Lucas ait, quòd in multis argumentis per dies quadraginta apparuit eis, loquens de regno Dei, hoc est de suæ ecclesiæ regimine, & gubernatione, & sacramentorum administratione, de pontificum ordinibus, de curatorum gubernatione, deque aliis ad ecclesiam spectantibus. Certè modus, &

ordo, quem sancta ecclesia seruat, ab Apostolis traditus est, & ipsi ab ore Christi didicerunt. Sicut institutio ieiunii quadragesimæ, & alia multa: quæ Apostoli tradiderunt. De quadragesima Ignatius martyr discipulus Ioannis Apostoli in quadam epistola ad Philippenses, quadragesimam, & hebdomadam passionis Christi commendat. Et Theophilus Alexādrinus ait: quòd habemus quadragesimam ab Apostolis institutam, & ordinatam. Et Hieronymus ad Marcellam aduersus Montanum ait: Nos quadragesimam secundum traditionem Apostolorum ieiunamus. Et si ex horum testimonijs non constet fuisse à Christo institutam sub præcepto, constat tamen ad Christi exemplum fuisse ab Apostolis obseruatam. Multa enim fecit Christus, & multis apparuit post resurrectionem. Nam nemini dubium quòd apparuerit beatissimæ matri suæ Mariæ, quod nullus euangelista scripsit: nam si non apparuit, nisi tantùm illis uicibus, quas euangelistæ dixerunt, sequeretur quòd nunquam matri suæ apparuit, quod absurdissimum erit, quòd apparens discipulis: matri, quæ tantum doluit in cruce nunquam apparuerit. Cum enim euangelistæ non scriberent nisi tantùm res necessarias, ideo scribere noluerunt quomodo matri suæ apparuerit: nam virgo non indigebat Christi apparitione, ut eius resurrectionem crederet: quandoquidem maximè credebat, quare non ei apparuit aliqua compulsus necessitate, sed tantùm ut lætitia afficeret. Aliis autem tāquam incredulis apparere uoluit, ut crederent: ideo tanquam rem apprimè necessariam fidei eorum, euangelistæ scripserunt. Apparuit ergo virgini priusquam aliis. Quando enim Sol oritur, montium excelsa prius pertingere solet lucis eius radiis. Quis ergo tunc erat, aut erit unquam adeo sanctitate præstans, & excellens, sicuti beata Maria uirgo? Ideo iustitiæ sole orto Christo, & de sepulchro egresso, claritate maxima & pulchritudine, cum iam crucis eclipsis cessasset, & obscuræ uestes mortis essent expulsæ, sepulchrique & feralis amictus, claritas eius virgini est patefacta, quàm aliis, prius, sicut excelso monti.

Igna. ep. 4.

¶ Præterea in particulari apparuit Petro priusquam aliis Apostolis, & discipulis, eum pluris, quàm alios faciens: quia erat prælatus & ecclesiæ pastor: in quo docuit nos quantum prælatos uenerari debeamus, & plusquam alios, & sic Angelus eum demostrauit, & in particulari nominauit cum mulieribus loquēs, & eum pluris fecit, cum dixit: Ite, & dicite discipulis eius, & Petro. Secundò nominauit Angelus in particulari Petrum, & cum Christus magnificauit ei apparens tātùm, & prius, ut experiri possis quot Deus beneficiis solatiisque, & fauoribus afficiat peccatores, qui ad eum conuertūtur & pœnitentiam agunt. Ter negauit Christum Petrus, & post peccatum fleuit. Deo autem & uniuersæ curiæ cœlesti peccatores pœnitentes tantùm placet, ut maius gaudium in ea fiat pro peccatore pœnitentiam agente, quàm pro nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Hæc omnia stimuli sunt, ut ad Deum conuertaris, & pœnitentiam agas tu qui tot ab hinc dies in peccato moraris manu Dei destitutus: sed quia de his satis in superioribus diximus: nunc historiam prosequamur. [Et ipsi narrabant quæ gesta erant in uia, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Lætantes erant Apostoli confitentes quo modo apparuit Simoni, & tunc ingredientes hi duo discipuli, & narrantes quomodo Christus eis apparuerat, duplicatum est gaudium super tristitiam duplicem, quàm habuerant de morte, & de passione Christi, nunc consolatur eos addens lætitiam super lætitiam, Vnde egregius Psaltes: Secundum multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ lætificauerūt animam meam.

Leg. Gre. de cura pasto. admoni. 5. prope fin.

Mar. 16

Luc. 15.

Cap. 15.

Psal. 93

¶ Aduerte autem, quòd quamuis Christus appareat omnibus discipulis simul uespere in cœnaculo Hierosolymis, à mane tamen semper misit ad eos suæ resurrectionis nuncios, qui quidem eos solarentur, & lætificarent, ut hoc bono nuncio læti manerent. Misit ergo mane ad mulieres, postea ad diuum Petrum, deinde ad hos discipulos, & tandem uenit ipsemet. Eodem modo Christus facit nobiscum, qui in uesperum præmium ipsum differt, mortis scilicet tēpus,

quo omnes iusti cum glorificatumintuentur, atque beatum: interea tamen eos detinet uariis solatiis spiritualibus: quibus adiuti, & roborati labores huius uitæ præsentis ferre ualent. Ne existimes tu bonos, quantumuis sint in hoc seculo abiecti a Deo, & non uisitari a Deo, & interea consolatione affici. Miratur quidem Deus in præmio reddendo, interea tamen multis fruuntur bonis, quæ si peccatores noscent, æquo animo contemnerent omnes uoluptates & delicias, quibus sunt dediti. Et ne forsan putes iustos destitutos esse, unum eorum audi dicentem: Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt per exhortationem, qua exhortamur & ipsi a Deo: quoniam sicut abundant Christi passiones in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Sic Deus in hac uita, & si suis labores inferat, suam gloriosam uisionẽ differens: detinet tamen eos uariis spiritualibus solatiis. Sic se habuit cum iustis, & sanctis, qui erant in Hierusalem: quibus & si differt suam uisionem in uesperũ, ut eorum desideria: magis accendat, non tamen deserit eos, nec obliuiscitur, siqui dem inquit hic Euangelista, quòd accesserunt isti duo discipuli, & narrauerunt Apostolis, & qui cum eis erant, quæ gesta erant in uia & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Verum ne in tuis tribulationibus, & aduersitatibus desperes, sed potius in Deo confidas, qui licet moratur, ueniet tamen: ideo audi, quod sequitur. [Dum autem hæc loquuntur. stetit Iesus in medio eorum, & dixit, pax uobis.] In primis nemini dubium sit, quòd hæc apparitio fuerit eadem quã Ioannes scribit dicẽs; Cum sero esset die illo una sabbatorum, &c. In die enim resurrectionis sero, cum essent congregatis omnibus, ianuis clausis, stetit Iesus in medio discipulorum suorum, & dixit eis; Pax uobis. Hanc apparitionem scribunt Ioannes, & noster Lucas in præsentia. Non desunt aliqui neoterici, qui dicunt, quòd etiam scripsit hanc apparitionem Marcus cum dixit; Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Iesus, & exprobrauit incredulitatẽ eorum: &c. Et reuera falluntur isti, quia in hac apparitione non fuerunt, nisi decem Apostoli: quia Ioannes ait, quòd Thomas nõ erat cum eis, quando uenit Iesus: & Marcus dicit quòd recumbebant undecim, ergo alia & alia est apparitio. Quapropter crediderunt, qđ illa apparitio Marci fuit in die Ascensionis domini in cenaculo in Hierusalem in meridie recumbentibus undecim, quos eduxit in Bethaniam ad montem Oliueti: & ibi apparens secũda uice assumptus est in cęlum. Lucas igitur & Ioannes tantum scribunt hanc apparitionem ad decem Apostolos, & ad alios Christi discipulos. In hac apparitione insufflauit in eis & dedit eis Spiritum sanctum, potestatemq; contulit absoluendi, & confessiones audiendi, ut Ioães inquit. Et in hac eadem apparitione comedit partem piscis assi, & acta sunt, quæ hic dicit noster Lucas.

2.Co.1.

Mat.16.

¶ Sed dubiũ hic oriri uidetur. Quomodo dicit Ioannes, quòd non erant nisi decem Apostoli, quia dicit, quod Thomas non erat cũ eis, & Lucas dicit hic q͂ inuenerunt undecim congregatos, & qđ erãt undecim Apostoli. Dicendum q͂ quãdo uenerunt isti duo discipuli, qui fuerãt in Emaus, erant undecim Apostoli congregati, sed Thomas incredulus uerbis discipulorum, qui uenerant de Emaus & eorum qui enarrabant, quomodo apparuit Petro, exiit foras cum hæc narrabantur: & cum esset absens, tunc uenit Christus, & apparuit decem Apostolis, & aliis qui erant cum illis, & tunc Thomas non erat cum eis, quando uenit Iesus & cum dixisset, Ioães, & Lucas dicunt, quòd stetit in medio eorũ. Sic dixit olim dominus Mosi: Vt scias, quia ego sum dominus in medio terræ. Methaphora sumpta est a Regibus, & Principib. qui sunt in mediis prouinciarum, ut gubernent, &c. Ad similitudinẽ humani cordis, q͂ in medio corporis humani cõstitutum esse uidetur, ut ex eo ueluti ex fonte spiritus uitalis, quo totum uiuificatur corpus cõmodius in omnia mẽbra diffundi possit. Sic prælatus in medio subditorum dẽt esse, nõ solũ corpore, sed animo: ita ut non partialis acceptator

Ioã. 26.

Exod.8.

ptator personarum sit, sed potius in medio constituatur, sicut libræ examen, ne in unam partem magis, quàm in aliam propẽdeat, seu odio, siue amore affectus. Christus enim in medio est, quòd uirtus est, fugiens semper ab extremis, in quib. uitia consistunt. Columna in medio domus sustinet eius pondus, sin autem in alteram partẽ declinat, ruit totum ædificium. Sol est in medio astrorum errãtiũ, & centrum in medio sphæræ. Ideò Arist. in quarto libro Politicorum, ait ꝙ quanto magis aliquid accedit ad medium, tãto melius est. Ideo Christus nunc in medio discipulorum stetit. Sic etiam, cum duodecim esset annorum, stetit in medio doctorum in templo: de quo iam uidimus in superioribus. Dixit autem eis.

[Pax uobis.] Primum uerbum, quo Christus Apostolos salutat, est, pax uobis: meritò quidem quoniam uictoriæ fructus, & meta, pax est: siquidẽ ergo Christus uictor euaserat, eripueratque nos dæmonio, & morti, æquum erat ut pax publico præconio denunciaretur cum iam bellũ esset finitum, & omnes inimici deiecti, & uicti, uictoriaque cõsequuta. Quod ut intelligas, te prius nosse oportet, quòd ex primi parentis peccato totum est ortum damnum mũdo. Si Adam in innocentia perseuerasset, multis essemus liberi malis ipso autem cadente, incidimus & nos in manus duorum fortium inimicorum, dæmonis scilicet, & mortis. Tetendit manũ primus parẽs fuctu uetito uesci cupidus.

Gene. 3. Sed anima eius fuit imperatrix. Corpus quidem comedit, sed anima sic fieri uoluit, propter quod uterq; fuit penitus, anima succumbens dæmoni, corpus uerò captiuum & subiectum manens morti. Paulus; Per unum hominem peccatum & per peccatum mors. Et iterũ: Regnauit mors

Rom. 5. ab Adam usq; ad Mosem, sed per tyrannidem, & non ex lege, & imperio: quamuis bene ex eius permissione. Et ideo dicitur Deus mortem nõ fecit, nec lætatur

Sapie. 1. in perditione morientium Sed impii suis manibus illam quæsierunt. Regnabat etiam tanquam uice regis mortis cõstitutus Lucifer. Dæmonium enim, & mors sicuti duo potentes inimici tyrannide genus humanum subiectum tenebãt. Quãtumuis quidem quis sanctus, & bonus esset, corpus eius moriebatur: & anima illius ab abyssum descẽdebat, quare in gloriam intrare non poterat. Nullæ humanę uires hos duos deuincere poterant: descẽdit autem filius Dei de cęlo in terram eos uicturus, nosq; e in priscam libertatẽ redigere, a dæmonii tyrannide eripiens, a mortisque seruitute educens. Vnde beatus Ioannes: Ad hoc uenit filius Dei, ut dissoluat opera diaboli Decreuit prius Christus dominus dæmonem destruere, tanquam nostri damni autorem, & fortiorẽ inimicum. Dæmonium enim in terrestri 1. Ioã. 3.
paradiso peccatum persuadere cœpit, ex quo orta est mors: quæ culpa non fuit, sed potius illius pœna. Quare Christus in certamen prouocat dæmonem. Et sicut prouocans solet campum eligere, prouocatus autem arma: sic Christus hic cãpum eligit, montis scilicet Caluariæ locũ dæmõ autem arma: crucem uidelicet, his utique armis primum hominem superarat. Sed tamen illi non ex sententia euenit, quia qui in ligno uincebat, in ligno fuit uictus per Christum dominum nostrum. Sicuti Aman, qui fuit suspensus in Heste. 7
furca, quã Mardochæo parauerat. Dæmõ crucem parauit, qui tñ postea crucis uirtutem sentiens, illa arma cepisse pœnitens, ea mutare cupiuit, propter quod in ore Pharisæorum residens dixit: Descẽde Mat. 27
nunc de cruce: & in hoc bello alia arma sumamus. Sed noluit Christus redemptor noster: nam erat celebrior uictoria, armis in q bus eius inimicus strenuus erat, uincere: ideo in cruce fuit uictus, & moriens Christus uictor euasit. Ideo Paulus: Vt ꝑ Hebr. 2.
mortem destrueret eũ, qui habebat mortis imperium. Vnde idem dominus mortti appropinquãs dixit: Nunc princeps huius mundi, & eiicietur foras. Et iterũ. Venit princeps huius mũdi, & in me nõ hẽt quicquã. Sed mortuo Christo, & apparen Ioã. 12.
te gloria diuinitatis eius, fugit Lucifer in Ioã. 14.
infernum, quẽ Christus insequens, properat. Et sicut fortis dux descẽdit ad dirum pendum infernum, eumque spoliandum secundum illud Apostoli: Spolians principatus, & potestates confidenter. Descẽdit Christus ad inferos, & oẽs diuitias, & su- Colo. 2.
pellectilia atripit, captiuans, & uinciẽs dæmonum

monum principem igneis catenis,ut dicitur in Apocalypsi: Apprehēdit draconem serpentem antiquum,qui est diabolus,&
Apo.20 Satanas,& alligauit eum, & misit eum in abyssum.Ingreditur Christus gloria indutus triste illud,ac tenebrosum regnum,quo mirātes lucis inimici dicebant : Quis est iste tam splēdidus,facie rutilans, ueste coruscans. Nunquam tale lumē nostra uiderunt Tartara,&c.Vide diuū Augustinū egregie hæc differētem in sermonibus de
Aug.to tempore,sermone cuius titulus est,de de-
ser.127. scensu Christi ad inferos.Terra est obscura:& resplendet infernus? Sol & luna eclipsantur:& infernus lucet? Quid hoc ? Si Deus est,quid illi cum nostro inferno? Si homo,vnde nam illi tanta collata autoritas?Captiuos quidē soluit ,&c.Exiuit pater Adam. Fœlix culpa,quæ tantum ac talem meruit habere redemptorem.Dauid;
Ps. 115. Dirupisti domine uincula mea. Et omnes
Psal.21. dixerunt;In te sperauerunt patres nostri , in te sperauerunt & non sunt confusi.Parta iam uictoria,uicto inimico,dirupto campo,tollunt signa,& vexilla uictoris Christi ducis. Quapropter sacerdos sicut signifer Christi die Veneris sancto , die inquam huius gloriosi triumphi , & uictoriæ in altum crucem tollit,& inquit: Ecce lignum cru-
Hebr.2. cis. Ecce signum nostri fortissimi ducis Christi Redemptoris : qui sua morte destruxit eum,qui mortis habebat imperiū.

¶Obserua autem in hac prima uictoria,quòd etsi Christus dominus moritur, non tamen uincitur,quòd aliter in mundo contingit, in quo qui perit uincitur . Christus autem moriens,fuit uictor, mi-
Iud.16. nime autem uictus.Maiorem ,quam adeptus est Sampson,uictoriam fuit adeptus morte sua: nam de eo ait scriptura,quòd plures occidit moriens quam occiderat uiuēs.Moritur Sampsō , qui nihilominus ab inimicis uictoriam reportat.Sic etiam
2.Mac.6 de Eleazaro scribitur Machabæorum primo,magnam uictoriam fuisse consequutum in elephantis interemptione, in qua etiam ipse cum esset uictor, interiit Simi-
Pli. li.8. lis est hæc uictoria illi,quā narrat Plinius,
capi.11. quæ agitur inter draconem, & elephantē.Draco enim natura calidissimus,ac siccus est: quare sitit maxime: cuius contrarium in elephante inuenitur , habet enim sanguinem frigidissimum:quod cū draconem naturali instinctu non lateat non ab re quærere ipsum elephantem dicit, quē cū ad arborem astantē inueniat , inuadit ipsum,ut omnium uenarum sanguinē fugat;& sitim extinguat. Elephans autem sine uiribus, ac morti propinquus ne uictus succumbat,sui ruinam pariter & super draconē cadere permittit, ut eius corporis onere draco ipse oppressus,cum interficiat,& tādem uictoriam consequatur.In sacris literis dæmon draconi comparatur, & sic loquebatur de ipso Dauid Ps. 103.
quando dixit; Draco iste, quem formasti ad illudendum ei. Diuus etiam Augustinus de dæmone intelligi illud,quod dixit Dauid in alio Psalmo ; Conculcabis leo- Psal.90.
nem, & draconem Tanta est eius sitis, ut de eo loquēs Iob dixerit : Ecce absorbebit fluuium,& non mirabitur,& spem habet Iob.40.
ut Iordanis influat in os eius . Gentilium flumen per fauces eius fluit,quod non miratur:aliud etiam maximum Saracenorū fluit,& paruifacit.Est autem eius sitis tanta ut desideret baptizatorum flumen per eius fauces fluere.Vide beatum Gregoriū Gre.33.
in Moralibus hæc explanātem. Draco iste mo.c.7.
sitibundus Christi sanguinem ad Crucis arborem stantis fugit, manus, & pedes latus, eum exanguem dimittere cupiens , Christus autem caput inclinans emisit spiritum , & moriens draconem interficit & tandem perfectam ab eo uictoriam consequitur, & sicut uictor castra eius diripit.

¶Secunda autem uictoria est mortis , quæ ad bellandū sepulturam eligit,& sic mors & uita in arenam descendūt, quod si corpus non resurgens in sepulchro maneret mors euadit uictrix,& superata uita:exurgens autē uita uincit,mors autem uicta iacet.Mors,& uita duello conflixere mirando:Rex uitæ mortuus : regnat uiuus In hoc duello inquit Ecclesia,mors & uita in arenā descenderu nt : sed tandem uicit,uita,& gloriose exiit de sepulchro,de morte ipsa triūphās Irrideamur ergo mortē, & cū Apost dicamus: Vbi est mors uictoria tua? Vbi ē mors stimulus tuus? Absorpta 1.Co.15
ē mors in uictoria.Surgēs Christus in uita immortali triumphauit de morte:& obtinuit uictoriam de illa , & sic absorpta est

mors

mors Quid ergo ò mors actum est de tuis
Ose. 13. triumphis,& uictoriis? Tu quæ tam super ba incedere solebas, cui totus obtempera bat mundus: quo modo deuinceris? Olim antequam dominus mortem uinceret, cã fuerat minatus dicens; O mors ero mors tua, ero morsus tuus, ò inferne. Acsi de putrido pomo, cuius aliqua pars est sana, bucellam educeres morsu, parte putrida relicta, sic morsu infernum petiit bonum, & sanum, societatem uidelicet illam iustorum educens, condemnatos autem relinquẽs. Egreditur ergo de sepulchro gloriosus, & his, & insignib. dnabus uictoriis de
Colo. 2. inimicis triumphans, secundũ illud Apostoli: Palam triumphans eos in semetipso. Et ideo Angeli maximo cum gaudio, et lætitia illum ex arena deducunt. Quando duo ad singulare certamen uocantur & in arenam descendunt, mos est amicis ad certamen congredientium eos ad statutum locum musicæ instrumentis ferre: tubis scilicet, tympanis, & aliis. Si igitur cũ quis in arenam descendit, in eam amici deducunt, quantumuis de eius uictoria dubitent, nihilominus illum illuc deferũt maxima cum musica & lætitia. Si euadit uictor: nonne maiori triumpho, & exultatione in propriam domum deducent? Clarum enim est, quòd sic: hoc idem contigit quando Christus die natiuitatis in huius mundi arenam descendit ad certandum cum dæmonio (nam etsi in Caluario monte ultimum certamen initum est, tamen in uitæ discursu semper ad inuicem singularia sunt inita certamina) tunc inquam Angeli in eum locum eum dedu
Luc. 2. xerunt maxima cum lætitia, & harmonia canentes; gloria in excelsis Deo. Si ergo tunc quando ueniebat passurus tot labores, passionem, & tandem mortem, tanta lætitia eum tu lerunt: maiori certè iubilo & lætitia in eius resurrectione illũ prosequerentur, siquidem uictor & incolumis euadebat, omnibus suis inimicis su-
1. Co. 15 peratis, quando iam non passurus, sed regnaturus uenit: Christus resurgẽs ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. In natiuitate multi Angeli eũ adorauerũt; sed in sacratissima eius resurrectione nõ fuit Angelus qui ei nõ cultũ deferret. Ideo Paulus dixit: Et cũ iterũ introducit primogenitum in orbem terræ, dicit; Adorent eum omnes Angeli eius. Hoc de natiuitate intelligi nõ põt, sed de resurrectione: quia inquit: Et cũ iterũ. Heb. 1.
Prima enim uice ingressus est die natiuitatis in orbem terræ: sed cũ iterũ hoc est, secunda uice introducit primogenitum in orbem terræ in sua resurrectione, dicit: Adorẽt eũ oẽs Angeli eius. Nõ poterit humana ulla lingua referre quãto gaudio, & lætitia uictorẽ principẽ sui equites nobiles, & amici ab arena eduxerũt. Innumera musicæ instrumenta sonuerũt in illo sancto sepulchro: canẽtia alleluia: oẽs millies benedixerũt ei, infinitas gratias habentes, & agẽtes. Tantum.n.exhibuerunt honorẽ, & iubilationẽ, ut terra tremere fuerit coacta. Ecce terræ motus factus est magnus. Mat. 28
Etenim (ut ait Psalmista) terra tremuit & Psal. 75.
quieuit; dũ resurgeret ĩ iudicio Deus. Terra quidẽ suo modo, & ut ei possibile fuit, saltauit coram Deo suo: & incredibili gaudio & lætitia celebrauit hanc triumphantem & gloriosam resurrectionẽ. ¶ Modò supersunt duo. Primum quòd dux uictor suos ad signum recipiat, quapropter occurrit prius, ubi fidei signum mãserat, & apparet prius uirgini ipsi. Et quia bonus dux tenetur spolia impartiri secundum cuiusque meritum: ideo statim apparuit Magdalenæ: quia plus fleuit & magis in sepulchro perseuerauit. Postea autẽ Petro, & eũtibus in Emaus: & cæteris aliis. Secundum. Parta uictoria præconio denunciatur pax, bonum enim bellum lætam pacem adducere solet: & bellum contra pacẽ impedientes iniri cõsueuit. Ideo Christus, ꝙ eis prius dicit, est, pax uobis. Bis inquit Ioan. 20
Ioannes dixit eis pax uobis: Et dixit eis Esai. 26
iterũ, pax uobis. Et Esaias bis dicit pacem, cum ait; Verus error, seruabis pacem, pacem. Pax uobis primò, quia uici diabolũ, pax vobis secundò, quia uici mortem. Pax uobis in anima, & pax uobis in corpore: quia duplicem pacẽ nunc nuncio mũdo, quia duplex bellum gessi, & uici. Pacem Ioan. 14
meã do uobis, pacem relinquo uobis. Hãc uobis cõmendo, hanc uobis trado: huius uos hæredes relinquo in meo testamẽto, hæc est dilecta mihi sponsa, magnificate eam, siquidem sanguine, & propria uita emi: & ut uobis eam conferrem & mũdo, mortem

mortem crucis sum passus. Vide ergo tu peccator quanti Christus emit pacem, tu autem eam transgrederis, destruis, quia superbus & rixosus es, & linguæ iniquæ. Hæc pax est, quam Christus lucratus est, effundens proprium sanguinem lanceæ cuspide, quam tantopere commendat, cuius etiam suos hæredes facit. Multi sunt præsules, qui gloriantur, eo quòd relinquũt suas diuitias, magnas domos, possessiones, agros, pecuniæ magnam quantitatem, sed Christus non hæc, sed pacem reliquit suis. Potius deberent præsules gloriari pacem reliquisse, quàm hæc bona: quæ quidem sæpe ac sæpius ad nihil aliud conducunt, quàm ad lites excitandas inter ipsos hæredes. Cum dominus diceret Mo-
Nu. 27. si, quòd esset moriturus, dixit uir sanctus: Prouideat dominus Deus spiritum omnis carnis, hominem qui sit super multitudinem, &c. Non sollicitatur pro uxore, pro filiis: sed de pastore digno, & vtilitate animarum curat, & cum maximum haberet principatum. Sed ultra Saluatorem audiamus; [Ego sum, nolite timere.] Quia vbi ipse est nihil est ti-
Iob. 17. mendum. Vnde Iob: Pone me domine iuxta te: & cuiusuis manus pugnet con-
Psal. 22. tra me. Et Dauid: Si ambulauero in medio umbræ mortis nõ timebo mala quoniam tu mecum es. Et Paulus hoc adiutus
Rom. 2 præsidio dixit scribens Romanis; Quis separabit nos a charitate Christi? an angu-
Mar. 10. stia? an fames? an nuditas? an tribulatio? &c. Dominus etiam, ut timorem a discipulis expelleret, atque pusillanimitatem, cũ misit illos ad prædicandum, dixit: Ecce ego mitto uos sicut oues inter lupos. In eo, quod dixit, ego mitto uos, ostendit ꝙ uirtus illius, qui eos mittebat, protegeret eos: quod satis in decimo capite huius super hæc uerba enarrauimus in superioribus.

¶ Porrò unum hic aduertendum esse censeo: quòd annuncians Christus resurrectionem suam, prius expellit timorem à discipulis. Super omnia timent homines mortem, quia ultimum terribilium est mors: ubi autem resurrectio nunciatur, non est mors timenda: quia & granum moriens si cognoscerent se in maiorem resurgere frugem, non timeret mori- cadens in terra. Nostra uerò corpora seminata in corruptionis ignobilitate, resurgent in incorruptionis gloria, ut dicit Apostolus. Ideoque non est mors timenda sperantibus resurrectionem. Vnde Paulus: Nolumus uos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicuti & cæteri qui spem non habẽt. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & eos, &c. In Psalmo quoque habetur; Deduxit eos in spe, & non timuerunt. Sequitur. [Conturbati uerò & conterriti existimabant se spiritum uidere.] Possunt enim fieri apparitiones spirituum humanórum è corporibus defunctorum Dei permissione, ut uidere est apud Augustinum. Verùm sicut naturale est fragilitati humanæ defunctorum apparitionem horrere & insolitas expauescere uisiones: timebant quòd eos illuderet spiritus aliquis nequam. Et causa maioris admirationis erat, quia ianuis clausis ingressus sit ad eos: & ipsi intelligere non poterant quòmodo uerum & palpabile corpus per clausas ianuas ingredi potuerit. Sed mirũ uidetur quomodo, cum paulò ante dixissent quòd surrexit dominus uerè, nũc nõ credebant. Dico quòd Petrus & Iacobus, cui iam apparuerat, & duo discipuli, qui ierant ad Emaus de resurrectione Christi non dubitant, quamuis uirtutem & dotes corporis glorificati nondum cognoscerent. Sed non est passus Christus animos suorum discipulorum lõgius hæsitare, aut timere Vnde sequitur [Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda uestra?] Sed quæ cogitationes ascendebant? Primò manebat apud corda discipulorum implacabile cũ Iudæis bellum: & timebant, ne qua fraude deciperentur. Secundò collidebat eos fidei, perfidiæque conflictus: quia non sic terram, sicut eorum corda turba passionis concusserat. Tertiò inter spem, metumque erant constituti: cum de resurrectione Christi hæsitarent & nunc miracula eius, nunc carnis infirma reuoluebant, nũc eorum spiritus tollebatur in cælum, nunc collidebatur in terram: ut procella in intimis eorum sæuiente nullum quietis portum inuenirent. Quod uidens qui procellis imperat, dixit; Vt quid turbati estis, & cogitationes ascendunt

I.Co.15 [margin]
I.Th.4. [margin]
Psal.77. [margin]
Au.lib. de cura pro mortuis agẽda.c.11. & li. de spiritu, & anima.ca 29. & l. 12. dei. Gen. ad lite. ca. 13. [margin]

ascendunt in corda vestra? Ego sum nolite timere, Ego sum, qui mortem fugaui, & cui tremunt inferna. Nolite timere.

¶ Expende quòd sunt cogitationes quę ascendunt, & alię quæ descendunt ad cor. Cogitationes quæ descendunt, & de alto decidunt, hæ cor nostrum non turbant. Nam de Deo cogitationes, & cælestes non solùm non cõturbant animam nostram, sed potius quietant & consolantur. Cogitationes autem, quæ ascendunt, & consurgunt ab amore mundi & carnis, hæ quidē animam nostram turbant quemadmodũ discipulorum corda turbabant. Ideo Christus postquam dixit, quid turbati estis? statim dixit, & cogitationes ascēdunt in corda uestra? Acsi diceret: Vestræ turbationis causa est, quòd cogitationes in corda uestra ascendunt. Sic de aqua diximus quòd turbatur quando terra, & limus, quæ sedem in profundo eius habent in superficiem surgunt. Quod si quiescere finas, ut sordes in profundum labantur, desuper aqua clara & munda redditur. Quare tu odio & ira conciliaris, turbat, & inquietus incedis? quia iniurias quas tenebrarũ obliuioni tradere, & ut pedibus succumberent, cogere, ob oculos ponis, & memoriæ obiicis, propter quod inquietus & turbatus incedis. Quare tam solicitè honores, diuitias, & mundum quæris? Quia amorem proprium, qui subtus te esse deberet iuxta oculos ponis. Amor mundi & carnis, quem despicere deberes, in altum conscēdit: ideo turbaris. Si cœlestes cogitationes ad te descenderent, & intueteris quæ pro te Christus passus est, & bonum maximum, quo te nemici tui prosequuntur quidque pro tuis peccatis merearis: proculdubio non conturbareris, sed potius quiesceres & plenus solatio uiueres. Aqua quieta non est turbida. Anima quiescendo & sedendo fit sapiens. Beata Maria

Luc. 10. Magdalena sedens ad pedes Christi audiebat uerbum illius: & in cor eius descendebant cælestes cogitationes, ideo erat quieta: Martha autem, quæ solicita erat, & satagebat circa frequens ministerium, turbabatur erga plurima. Curæ & solicitudines uariæ huius sæculi cor ipsum conturbãt, cœlestes autem cogitationes minimè. Apostoli enim sedentes erant quãdo super eos uenit Spiritus sanct⁹ in linguis igneis. Act. 2.

Sic dominus apparuit Abrahæ sedenti in ostio tabernaculi sui. Esto ergo, ut aqua quieta, quæ non conturbatur. Gen. 18

¶ Obserua etiam quòd quamuis res diuinę & cœlestes cor nostrum non turbēt, sed potius quiescere faciant, quando tamen intellectus noster curiose altiora petit, & considerare quærit, ratione naturali uolens nostræ fidei mysteria penetrare, & comprehendere, turbatur, & perditur. Hac ratione turbātur discipuli, quia suis humanis intellectibus articulum resurrectionis metiri tentant, cùm opus Dei sit, & infinitæ eius potentiæ. Ioannes in Apocalypsi. inquit: quod fuit ei Christus ostensus in uisione quadam, cuius facies lucebat sicut sol in sua ui & fortitudine, quam cum uideret, cecidit in terram quasi mortuus. Apoc. 1

Excellens enim sensibile corrumpit sensum: quod experientia compertum est, nam si sonitus aliquis fortiter impellatur, solet audientem surdum reddere, or ganum auditus corrumpens. Et si attentè solem ipsum intueamur, excęcabit nos sensum uisus corrumpens, quia in se clarissimus est. Eodem modo in spiritualib⁹ sunt aliquæ reuelationes, & aliæ cognitiones Dei ab ipso infusę in suorum sanctorum animas, quæ quantum in se est, conãtur nostrum intellectum corrumpere: sed cum ipse incorruptibilis sit, semianimem reddunt, ipsumque deiiciunt, cogentes eum à sua operatione cessare. Ideò Ioannes uidens faciem lucentem, sicut Sol, in terram semianimis occidit. Quoniam etiam ad res minimas cõtemplandas Dei, quæ in pedibus figurantur: uires desunt fragilitati humanę. Et sic sicut solis introitu oculi nostri turbantur, sic etiam uolentes, dum à patria cœlesti extorres sumus, res Dei solicite contemplari, in intellectu turbamur, quoniam solo uisu corporali, & terrena cogitatione Dei mysteria consequi, & transcendere uolumus. Præcepit Deus Mosi, ut faceret ei altare lapideum, & dixit: Non leuabis cultrũ tuũ super eo. Exo. 20

Nõ permittit Deus cultrũ super altari suo ascendere: quia non uult fidei mysteria & arcana Dei scrutati nostri ingenij acie. Sic Apostoli turbant' in Christi præsentia, sicut corã sole cælesti & diuino, cũ adhuc

essent

essent terreni: & cogitationes humanæ & terrenæ ascenderent in corda eorum. Sed Christus, ut has turbationes expelleret dixit eis: Videte man⁹ meas, & pedes meos quia ego ipse sum.] Retinuit cicatrices, ut resurrectionem probaret. Et ut diuus Chrysostomus ait, ut die iudicii proferat contra Iudæos testimonium passionis.

Ch. ho. 49, i Im pe. Mat. Hoc totum facit Christus, ut eum discipuli cognoscant, & in eius resurrectionem credant. Dixit eis pax uobis: & qm̃ operibus, non uerbis dignoscitur homo, ideo ostendit eis manus. Mundus plenus est uerbis & fallax, & mendax operib. Quam plurimos tecum bona uerba loquentes uidebis, & dicẽtes; pax uobis, pax uobis: quib. tamen si indigeas nec assem dabũt. Multi paschatis tempore bonũ illud tibi nunciant, & dulciter canunt, qui tuis cõmodis inseruituros se tibi offerunt: cum tamen opus sunt, eorum nemo apparet. Bonus amicus est Christus qui operibus, & uerbis abundat. Bonis uerbis, in hoc, quod dicit; pax uobis: bonis operibus in hoc, quod ostẽdit manus cruci affixas pp eos. Sic nos deberemus habere erga Christum, eiq; tales esse amici, ut non solùm uerbis, sed et̃ operibus contenti essemus. Multi dicent mihi in illa die; domine: domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, &c. Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, dicente; Videte manus.

Matt. 7. ¶ Tu ergo peccator manus Christi intuere & ad eas conuerte oculos quod si feceris, duos in eis inuenies. Primum quidem perforatas esse, in quo eius maxima bonitas & magnificentia ostenditur. De homine liberali, & magnifico, sermone uernaculo dicere solemus es un manirroto. Huiusmodi enim Christus est, adeò ut latronem dicentem domine memẽto mei: ideo statim regno donauit: pro potu. n. aquæ frigidæ, quam in nomine eius des, gloriam tibi concedet. In manib. ergo Christi liberalitatem eius cognosces, & amorem maximum: siquidem tãto te est amore prosequutus, ut sanguinẽ proprium pro te effuderit, & uoluerit manus eius sacratissimas duris clauis fuisse affixas.

Luc. 23. Mat. 10.

Esa. 49. Tantum quidem dilexit, ut per quendam Prophetam dixerit; In manib. meis scripsi te. Hoc conducet maximè, ne unquam, quantumuis peccator sis, desperes, sed potius in eius infinita bonitate, & misericordia confidas, ut qui gloriam latroni concessit, concedat & tibi, si ad eũ uerè conuertaris.

¶ Sed qm̃ multi sunt, qui Dei misericordia abutuntur, & ansam accipiũt, ut peiores efficiantur, & peccata multiplicent, dicentes Deum esse misericordẽ, & in oib. parcere, eius iustitiæ obliti: audi secũdum, ꝙ in manib. Christi inuenitur, esse scilicet sanguine perfusas, sicut manus carnificis. Pharaonẽ inter roga quid illi contigerit: inuenies. n. in sacris literis, Israelitas uidisse Aegyptios mortuos, & manum magnam, quam exercuerat super eos. Exo. 14. Si misericordiam eius contẽplaris, contemplare etiam iustitiam, quoniã utrunque in manib. Christi inuenies, tui amore esse perforatas, & perfusas apertas, ut gloriam tibi donet, sanguinẽ autẽ perfusas, ut uitam tibi auferat. Peccatoribus qui ad Deum cõuertuntur habet domin⁹ manus apertas, ut eos recipiat, & beneficiis afficiat: duris autem & obstinatis in malo habet manus sanguinolentas quia acerbè de illis supplicium sumet. Debemus ergo eius misericordiam considerare ad confidendnm: iustitiam etiam, ne audeamus in peccato morari. & detineri Vis hãc manum sangninolentam, & carnificem uidere? Lege Danielem Prophetam. Sedebat Balthasar rex Babyloniæ ad mensam cum suis mulierib. uasa templi Dei profanãs, cui subitò digiti quasi manus hominis scribentis apparuerũt, quod rex aspiciens facies eius commutata est, Dan. 5. & cogitationes eius conturbabant eum, & compages renũ eius soluebantur, & genua eius ad se inuicem collidebãtur. Venit Daniel, & ei scripturam exposuit, hæc enim erat, Mane, Thechel, Phares Hoc est, Mane, numerauit Deus regnũ tuum, & cõpleuit illud, Techel, appẽsus es in statera, & inuentus es minus habẽs: Phares diuisum est regnum tuum: & datũ est Medis, & Persis. Sic tu qui Dei & salutis tuæ aĩæ es oblitus, considera quoniam sic manus iustitiæ Dei ueniet super te: quæ dinumerabit omnia peccata tua: melius enim te, ipso nouit numerum tuorum peccatorũ: hoc enim est, Mane, Thechel, quoniam: appendet

appendet Deus eorum circunstantias, &
qualitates in statera & maximo rigore
examinabuntur. Phares, diuisum est re-
gnum tuum: nam mors cras ueniet & cor-
pus diuidet ab anima: & animã ipsam
præcipitem dabit in infernum, & corpus
in sepulturam. Vtinam manus hæc iusti-
tiæ Dei quotidie ob oculos esset posita:
ut Deum ipsum timere sciremus: ne un-
quam illũ offendere auderemus. Sed sunt
multi, qui solùm intuentur qualiter Chri-
stus gloriam in cruce latroni est pollici-
tus: non autem quomodo Pharaonem
in infernum proiecit. Core etiam, Da-
than, & Abiron, Sennacherib, Holofernẽ,
2. Pet. 2. Goliam, & quàm plurimos alios. Ange-
2. Reg. 6 los etiam (ut inquit Petrus) misit in bara-
1. Reg. 6 trum pęna æterna cruciandos, & Ozam,
quia arcam tetigit statim interfecit. Be-
thsamitarum etiam, quia ad testamẽti ar-
cam oculos curiositate compulsi conuer-
terunt, quinquaginta millia hominum
interemit: cum septuaginta uiris de ele-
ctis. Hos & alios inspicere debes, & ui-
dens hanc manum sanguinolentam Dei,
illum timeas, ne offendere in aliquo au-
deas. Multi manus Christi amabiles con-
siderant, minimè autem iudices, quibus
uidetur, quòd sicut latro in cruce hora
mortis saluus factus est, sic ipsa eadem
hora pœnitentiam agent. Propter hos
enim uerè dici potest, quòd unius latro-
nis gratia cęteri hospitio priuantur, qua-
re prouerbium hoc de latrone crucis ue-
rificari potest, & intelligi, quia propter
illum a cœlesti hospitio multi destituun-
tur: siquidem propter Dimã latronem,
qui in patibulo crucis passus est cũ Chri-
sto, pœnitentiam in mortis horam diffe-
runt, & tunc sæpe cœlestem patriam amit-
tũt. Has ergo manus uideamus & audia-
mus Christũ ultra dicentẽ discipulis; Pal-
pate, & uidete, quia spiritus carnẽ, & ossa
nõ hẽt, sicut me uidetis habere. Et cũ hoc
dixisset ostendit eis manus, & pedes.] Hoc
quod Euangelista dicit, ꝙ reddidit se pal-
pabilem Dominus Apostolis, ut ad eum
possent accedere, & tangere, potius opere
miraculoso, q̃ naturali ꝓprietate aliqua
cõtigit, nã corpus Dñicum, qđ iam incor-
ruptibile, & immortale erat, naturali ra-
tione manib. eorum, qui nondũ erãt in-
corruptibiles, tangi nullo modo poterat.
Modo tñ quoddam ineffabili se palpabilẽ
præbuit, ut Apostolos firmos in fide red-
deret: ut clarè, & manifestè uiderẽt, & pal-
parent uerũ corpus, & resurrectionẽ cre-
derent. Vide ergo quot argumentis pro-
bat se uerè resurrexisse. Primum ad cogi-
tationes illorum respondet: hoc qđ sæpis-
simè ante passionem suam fecerat. Secun-
dò manus & pedes ostendit. Tertiò totũ
corpus suũ palpãdũ exhibet. Sic ut ex uo-
ce eius, ex cogitatione eius, ex omni statu-
ra corporis agnosci potuerit. ¶ Sed quare
tam multis argumentis probauit se uerè
suo corpore resurrexisse? Quia discipuli
postea Christi resurrectionem erant præ-
dicaturi: & ideo oportebat, ut firmiter
crederent, & hæc postea nunciarẽt. Vnde Act. 10.
Petrus prædicans dixit, ꝙ apparuit post
resurrectionem suam, non oĩb. sed testib.
præordinatis a Deo nobis qui mãducaui-
mus, & bibimus cum eo, postquam resur-
rexit a mortuis. Et Ioannes ẽt ait; Quod
fuit ab initio, qđ audiuimus, & uidimus
oculis nostris, quod prospeximus, & ma- 1. Ioã. 1.
nus nostræ contrectauerunt de uerbo ui-
tæ. ¶ Expende ẽt Christi humilitatem, &
charitatem, qui cum Rex esset gloriæ, tã
humiliter se præbuit tractandum disci-
pulis pauperculis: ut fidem resurrectio-
nis ostẽderet, & ad credendum eos allice-
ret. Licet enim iam nõ erat mortalis, nec
passibilis, ascenderat quide ad altiorẽ sta-
tum, & dignitatem: nam erat gloriosus,
& immortalis, nihilominus nõ obliuisci-
tur antiquæ humilitatis & solitæ. Non sic
multi faciunt, qui cũ se uident ad sidera
ductos & in dignitatib. magistratibusq;
constitutos, quæ prius nouerant, nõ agno-
scunt, quia honores mutant mores, con-
temnunt etiam amicos, cum Domini effi-
ciuntur. Nõ sic Ioseph, qui cũ uidisset fra- Gen. 45
tres ad se uenientes humili, & sordido ha-
bitu, & asinis, quib. triticum asportarent
& ouium essent pastores, ipse autem Ae-
gyptis præfectus eos nouit, quibus & ho-
norem detulit, maximique fecit. Sed hi-
storiam persequamur. [Adhuc autem il-
lis non credentibus, & mirantibus præ
gaudio dixit.] Ioannes clarius dixit, ga-
uisi sunt discipuli uiso Domino. Iam hic
uides quàm uerè dixerit Dominus, Tristi-
tia

tia implebit cor uestrum, iterum autẽ ui debo uos,& gaudebit cor uestrum. Tristi
Ioã. 16. tia fuerunt repleti in eius passione, & in illo triduo: unde Dominus dixit discipulis euntib.in Emaus: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes,& estis tristes? At nunc iã gaudent in Christi præsentia,& oẽs illæ lachrymæ absorptæ fuerũt in præsentia Christi. Vides etiam hic,q̃ uerè dictum sit de Deo. Post tempestatem trãquillum facis,& post fletum gaudium inducis. ¶ Sed mirabile est, quod hic ait, ꝙ non credentes discipu
Tob. 13 li gaudebant. Quomodo non credentes gaudebant? Sed simul stare poterat, ut ad præsentiam Domini gauisi sint, nihilominus tamen nõ perfectè crediderint, sed timuerint, ne fortasse Dominus non esset, qui appareret. Gaudij enim magnitudo causa fuit timendi. Sic nobis quotidie contingit, ut ad quod maximè gaudemus, & quod maximè optamus, metuimus, ne aut non sit, aut non eueniat, aut ne fallamur. Sed audiamus iam nũc, quid Christus dixerit discipulis gaudentib. in ipso. [Habetis hic aliquid, quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi,& fauum mellis, Et cum manducasset coram eis summens reliquias dedit eis.] Poterat indignè ferre tarditatem eorum sed ut matres solẽt fouere paruulos suos, ita Christus infirmos discipulorum animos summa lenitate, & ineffabili suauitate tractauit. O quanta est erga nos omnipotẽtis Dei charitas: ubi Dominus maiestatis cum rudibus, & pauperculis piscatorib. etiam post resurrectionem tam familiariter,& suauiter conuersabatur, edens,& bibens cum illis.

¶ Obseruandum autem, quòd hos discipulos ad prædicandum mittit per totum uniuersum,& ad sustinendum labores, & persequutiones, sed tamen prius uult dulciter cum eis comedere. Sic cum sciat labores utilitatem hominibus afferre, ostendit eis prius dulcia solatia, ut eis homines inuitet,& tandem fortiter tentationibus resistant; sicuti iter acturi prius cibos parant, ne in uiæ laboribus deficiant. Sic Christus fecit cum istis Apostolis & discipulis. Columbæ in terram longinquam mittendæ prius tritico melle misto cibantur, ut semper conetur ad locum, quo delicatius tractatas fuisse meminerũt redire. Filij Israel prius cibari fuerunt mana cœlesti in deserto,& postea dimicarunt cum gigantibus terræ Exo. 16.
promissionis. Similiter fecit Christus cũ Iosue. 6
istis comedens cum eis familiariter,& postea misit illos, ut pugnarent aduersus totum orbem.

¶ Porrò comestio Christi fuit uera co- Gen. 18
mestio,& nõ ficta, sicut comedebant An- Tob. 12
geli, q̃ apparuerunt Abrahã,& Raphael, qui sociauit Tobiam. Sed Christus non sicut illi Angeli, sed uerè comedit: quia destib. attritus est cibus, & in stomacho receptus: & sic fuit uera comestio. Sed quantum ad diuisionem cibi,& traiectionem in uentrem, non inuenitur in Christo finis humanæ comestionis: quia uirtute diuina quicquid erat ibi conuertebatur in aerem, aut uaporem: sicut uirtute solis, aqua resoluitur in uaporem subtilem,& consumitur. Manducauit igitur Christus post resurrectionem, non quasi cibo indi
gẽs (sed ut Chrysost. ait) ut eo modo natu Chryso.
ram corporis resurgentis astrueret. Verũ hom. 28
licet comestio non fuerit per se sufficiẽs super
argumentum ad probandum ueritatem Ioan.
naturæ humanæ in ipso: tamen cum aliis argumẽtis uisu, uoce,& auditu, cum scripturis sacris erat sufficiens argumentum ad probandũ Christum uerè resurrexisse a mortuis. Sed ad contextum.

[Et dixit ad eos: Hæc sunt uerba, quæ locutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscum: quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosy,& Prophetis,& Psalmis de me.]

Reducit ad memoriam ea, quæ dixit ante mortem: Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur ad illudendum, flagellandum,&c. Sicut omnia, quæ uobis prædixi de morte mea iã uidistis impleta: credite, quòd etiam uera dixi uobis cum resurrectionem meam prædixi. Sicut in aliis uerum inuenerũt magistrum; sic in hoc oportebat, ut illum crederent uerũ. Sed necesse fuit illa adimpleri necessitate conditionata, non absoluta: hoc est, necessitate consequentiæ: non consequentis: seu in sensu composito, non autem diuiso: non necessitate

te coactionis liberi arbitrii, sed præordinationis diuini decreti. Ceterum in lege Mosis multa de Christo scripta sunt: ut quod
Gen. 22 Deus dixit Abraham, Isaac, & Iacob, in se
Gen. 26 mine tuo benedicentur omnes familiæ
& 28. terræ. Et illud Deuteronomii: Propheta
Deu. 18. suscitabit uobis Dominus. In Psalmis et passim inuenies de Christo. Prophetauit nanque incarnationem, natiuitatem, aduentum Regum, prædicationem, passionem, & crucem: denique resurrectionem, & in cęlos ascensionem, egregius Psaltes, ut in superioribus iā uidimus. Præterea in his uerbis ostendit Christus uetus testamentum ad fidei nostræ firmitatem, & certitudinem esse necessarium, aduersus Valentinianos, & Manichæos: qui uetus testamentum damnarunt. Quia Christus hic de ueteri testamēto loquitur, quia nihil de nouo tunc erat scriptum.

[Tunc aperuit illis sensus, ut intelligerēt scripturas.] Hoc est intellectum eorum illuminauit. Hactenus manifestauerat se esse uerā eundem hoīem, (scilicet Iesum) ab humanis, modò manifestat a diuinis agendo, & operando in eorum mentes: hoc enim diuinum est opus, aperire scilicet mētes eorum, ut intelligerent scripturas, & donare piscatoribus statim intelligentiā Prophetarum. Obserua autem, ꝙ Prophetæ benè intellexerunt suas scripturas, & sciebant quod loquebantur: nā non fuerunt, sicut Montanus somniauit, qui (ut ait Hieronymus) dixit, quod Prophe-
Hiero. l. 1. cō- tæ more pecudum loquebantur, non in-
mē. Esa. telligebant utiq;, nā alias prophetæ non
cap. 1. essent. Sic fuit Propheta Ioseph, qui interpretatus est somnium Pharaonis: & non
Gen. 41 Pharao, qui uidit uaccas & spicas. Sic etiā non fuit Propheta Nabuchodonosor, qui statuam uidit: bene autem Daniel qui in-
Dan. 2. terpretatus est euentum regni Chaldæorum, per statuam, signatum. Atque ideo quanuis Caiphas prophetauit, tamen nō fuit propheta: quia nō intendit quid Spi-
Ioā. 11. ritus sanctus per os eius uoluerit insinuare. Cum tamen intelligerent scriptores sacræ scripturæ, & uoluminum sanctorum ea, quæ dicebant, & scribebant: cur nō loquuti sunt clara: cur ita obscurè loquuti sunt, ut necesse fuerit, ut Christus aperiret sen sū, ut intelligeret Apostoli scripturas. Scriptura sacra obscura est. Primò ne Iudæi sacros libros, qui tractabant de ruina Israelis, & de uocatione Gentium ex inuidia comburerēt. Non. n. sustinuissent tāta aduersus se testimonia. Hoc Esaias Esa. 48.
ex persona Domini ad Iudæorum gentē ait; Neq; credidisti, nec a principio aperui tibi aures tuas? noueram. n. quod ino bediens nō pareres. Secundò obscuritatis alia ratio est, idioma uidelicet Hebraicæ linguæ diuersum a Græca, & Latina. Præterea ob incredulitatem eī audiorū multa obscura dixerunt: quæ tamen paucioribus & sanctis uiris reuelata sunt. Obscura sunt, quia hyperbolis frequenter utuntur propter uelocitatem temporum suorū, & propter imperium spiritus, qui inerat scriptorib. sanctis. Hoc de Paulo dixit Ire- Ire. li. 3.
næus, quod de omnibus scriptoribus sa- aduer.
crorum uoluminum fas est dicere. Quin- hæres.
tò obscuræ sunt scripturæ, quia pleraque cap. 7.
figuratè portenduntur per ænigmata, & allegorias & parabolas, aliter intelligendā quàm sonare uideantur. Nam terram Exo. 13.
lacte & melle manantem legimus, & mō- Ioel. 3.
tes stillabant dulcedinem: & de gentibus ait; Benedicent me bestiæ agri. Nam scripturæ proprius character est per translationem loqui. Sic Esaias; pro eo, ꝙ abie- Esaię 8.
cit populus iste aquas Siloe, quæ uadunt cum silentio, id est, noluerunt decem tribus parere domui Dauid, & assumpsit magis Rasim & filiū Romeliæ. Propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes, & multas, regem Assyriorum. Et de uocatione gentiū loquens idē Propheta ait; Gloria Libani ad te ueniet, abies, & buxus, & pinus, &c. Sextò obscurę sunt, quia solent superioris intellectus cō sequentiam non tenere, maximè prophetæ, qui (ut D. Hieronymus adnotat) solet Naū. 1.
repente propositū mutare. Vnde Naum ait; Celebra Iuda festiuitates tuas & redde uota tua: quia non adiiciet ultra, ut pertranseat ad te Balial, &c. Et sermonem cōuertēs ait; Ascēdit qui dispergat in facie tua, custodiens obsidionē. Et in Psalmo, cū dixit Propheta: Exultate Deo adiutori nostro, iubilate Deo Iacob, subitò per- Psal. 80.
sona mutatur. Nam in persona Domini statim loquitur ad populū: In tribulatione inuocasti me, & exaudiui te. Et multa alia

alia sunt loca, in quibus propositum statim mutatur: quæ omnia breuitati consulentes dimittimus. Ex his & aliis causis scriptura sacra difficilis redditur, quã difficultatem, submouit Christus ab Apostolis, ut sensus scripturæ sit illis clarus: Obscuræ autem erant scripturæ, quod ipse Deus uoluit significare cum ueniens ad Mosem legem laturus, montem Orebum nube densa cooperuit, & Salomonis templum obscura nebula impleuit: & arcam fœderis uelo iussit cooperire. At Christus Dei filius splendor gloriæ, & figura substantiæ eius ipsas diuinas literas explanauit. Cum Elias ascendit in cœlum pallium suum discipulo suo Elisæo reliquit, quo profundas Iordanis aquas pertransiuit. Sic Christus ascendens in cœlum cœleste sapientiam dedit discipulis, quã possent sacram scripturam intelligere, eiusq; profundas aquas penetrare. Sequitur,

Exo.32 | 3.Re.8. | Exo.26 | Heb.1. | 4.Re.2.

[Et dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die.]

Sæpe tam in multis locis diximus, quomodo oportebat Christum pati, & de hoc termino & uocabulo, necessarium Nihilominus tamen expedit hic aliquid enarrare. Quapropter aduerte, quod si necessarium hic accipiatur secũdum sui naturã, ita ut impossibile sic aliter se habere, sic manifestum est, quòd non fuit necessariũ Christũ pati: nec ex parte Dei, nec ex parte hominis. Si uerò necessarium accipiat ex aliquo exteriori, ita ut faciat necessitatem coactionis, ut cum aliquis nõ potest ire propter uiolentiam detinentis illum: non fuit hoc modo necessarium pati, nec ex parte Dei, qui Christum definiuit pati, nec ex parte Christi, qui uolũtariè passus est. Verũ si necessarium accipiatur ex suppositione finis, ita ut finis nullo modo possit esse, aut non possit conuenienter, nisi tali fine præsupposito: isto modo Christum pati necessarium fuit necessitate finis & sic oportebat pati tã ex parte patris & filii, sicuti nostra. Hæc tria insinuatur in hoc Lucæ contextu. Primò ex parte patris, quia sic scriptum est, ut promissis staret ordinatis, institutis, firmatis, turatis, atque scriptis. Regum enim interest promissa adimplere, cõtrarium autem defectus maximus est. Deus promiserat hoc in Psalmis, in scripturis, & in prophetis, quapropter ex parte patris necesse erat Christum pati, quia sic scriptum erat. Vnde Ecclesiasticus ait Deo: Da mercedem sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inueniantur. Ideo Christus superius dixit; filius hominis secundum quod definitum est uadit.

Eccl.36 | Luc.22

¶ Secundò ex parte filii, ideo ait consequenter: Oportebat Christum pati. Bonorum quidem filiorum interest maximè patrum promissis stare, Christus autem ita hoc negotium suscepit, ut nec unus apex, nec unum iota præteriuit a lege, donec omnia fierent. Ideo ipse Christus, patrem alloquitur dicens: Ego te clarificaui super terram: hoc est, ego ostendi patet te uerbum tuum & promissum magnifacere. Et etiam fuit necesse ex parte Christi: quia per humilitatem passionis meruit gloriam, & exaltationem resurrectionis.

Matt.5. | Io.17.

¶ Tertiò fuit necesse ex parte nostra: quia per eius passionem liberati sumus á diaboli seruitute, ut ex Ioanne Saluator dixit; Oportebat exaltari filium hominis: ut omnis, qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Et hoc est quod ait consequentur,

Ioan.3.

[Et prædicari in nomine eius pœnitentia, & remissionem peccatorum in omnes gentes]

Quare in nomine Christi? Quia hic solus est, qui pœnitentiam & pænitentibus ueniam promeruit. Nec solum prædicandum est, ut homines pænitentiam agant de malefactis suis: sed etiam quòd uerè pœnitentes consequuturi sint per Christum remissionem peccatorum.

¶ Verùm hic aliqua obseruanda sunt. Primò, quòd Christi passio dat uirtutem pænitentiæ: & ideo prius dixit; Oportuit Christum pati, & deinde eius uirtutem ostedit addens in remissionem peccatorũ. Hæc enim Christi passionis utilitas est, ut peccata remittantur, & hoc tripliciter. Primò per modum prouocantis ad charitatem; quia, ut ait Apostolus, commendat Deus suam charitatem in nobis: quoniam cum inimici essemus Christus pro nobis mortuus est: per charitatem autem

Rom.5.

consequimur ueniam peccatorum. Secundo passio Christi causat remissionem peccatorum per modum redemptionis: quia enim ipse est caput nostrum, per passionem suam quam ex charitate, & obedientia sustinuit, liberauit nos tanquam membra sua a peccatis per pretium suæ passionis. Tertiò per modum efficientiæ, in quãtum caro, secundum quam Christus passionem sustinuit, est instrumentum deitatis: ex quo eis passiones, & actiones operatur in uirtute diuina ad expellendum peccatum.

¶ Aduertendum secundò, quòd cum dicit: oportebat prædicari, præteritum oportebat non respicit prædicationem præteritam (cum de futuro sit sermo) sed respicit dispositionem prædicationis futuræ per Apostolos. Etenim sensus, quòd oportebat sic: id est, talem dispositionem, & ordinem, ac modum ad prædicandum efficere, qualis modus, qualis ordo, qualis dispositio effecta est ut scilicet, colligeret Iesus discipulos testes miraculorum, uitæ prædicationis, passionis, & resurrectionis suæ.

¶ Tertiò post Christi mortem dicit prædicandam esse pœnitentiam, ut intelligas, quòd oportet, ut pœnitentiam agas, quanuis pro te sit mortuus Christus: ut effectũ mortis eius, scilicet gratiam, & remissionem peccatorum consequaris. Nemo in Io. 12. sola Christi satisfactione securus consistat, ut impiissimi docent Lutherani: nam opus est, ut tu labores, doleas, & pœnitentiam agas, ut gratiam, & remissionem peccatorum consequaris. Hæc enim iubet Christus prædicari ad remissionem peccatorum, postquam sanguinem suum fudit, & pro nobis satisfecit.

¶ Quartò prædicãdum iubet in omnes gentes, ut uideas quantũ sint multiplicati fideles post Christi passionem & ex merito passionis suæ. Ipse enim dixit; Nisi granum frumenti cadens in terram mortuũ fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuũ fuerit, &c. Solus erat Christus in cælo, nullis animabus sanctis sociatus, antequã moreretur: sed postquam granũ hoc frumenti mortuum est, attulit multum fructum: quia cælum repletum est sanctis hominibus. Sic etiã ait scriptura, quòd post Exo d. i. morte Ioseph multiplicati sunt filii Israel, & creuerunt nimis. Similiter pauci erant filii regni in uita Christi & pauci credentes: sed postquam Christus, qui ut alter Ioseph fuit uenditus a Iuda, & mortuus est, creuerunt filii Israel, hoc est Christicolæ, quia omnis orbis uenit ad Christum, & in omnem terram exiuit sonus Apostolorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Ro. 10. Psal. 18.

¶ Sed dubium hic maximum oriri uidetur. An Apostoli prædicauerint Euangelium omnibus gentibus; Ad quod breuiter respondeo, quòd sic: nam hoc præceptum fuit personale & in sua persona dictum est Apostolis, & discipulis Christi, & quicquid Christus mandabat est possibile: & quanuis esset aliàs impossibile: per eius uirtutem faceret illud possibile, & sic impletum est ab ipsis Apostolis & discipulis. Et ut Marcus expressius fatetur dixit Mar. 16 Christus: Ite & prędicate euangelium omni creaturæ. Et actuũ primo habet, quòd in die ascensionis dixit: Et eritis mihi testes in Iudæa & in Hierusalem: & usq; ad Acto. 1. ultimum terræ. Ipsimet Christi discipuli, qui fuerant eius testes, postquam induti Acto. 2. sunt uirtute ex alto & acceperunt Spiritũ sanctum, qui fuerunt testes in Iudæa & in Samaria, fuerunt etiam testes usque ad ultimum terræ. Et Marcus clarè dixit, quòd Mar. 16 profecti prædicauerunt ubique. Et Christus in Matthæo dixit loquens de destructione Hierusalem: Prædicabitur hoc euãgelium in uniuerso orbe, & tunc ueniet Mat. 24 consummatio. Ergo ante excidium Hierosolymitanum fuit prædicatum euangelium in uniuerso mũdo, & Chrysostomus late probat hoc ex illo, quod Paulus adducit, dicens, quòd in omnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines. &c. Nã si unus Paulus tanquã sol ab oriente usque in occidẽtem uenit in Hispaniam, & tot prouinciis prædicauit, ut uidere est in actis Apostolorũ: quid alii facerẽt? Nec intelligas Apostolos in uita sua omnibus prouinciis pdicasse saltem præcipuis prouincis, & ciuitatibus. Itaque etiam si discipuli Christi prædicatione nõ omnia loca tetigerũnt, sufficit quòd prædicdtionis euangelii fama per omnes partes celebris fuit. Et sic debes intelligere diuum Augustinum Chrys. ho. 1. ep. ad Rõ. & hom. 8. super 2. Cor. cap. 4.

Au.epi. ad Hesychium in lib.siue epi. de vnitate ecclesię cōtra Petiliani Donatistæ epistolā. c. 14. in fine, & c. 15. & li. 1. de ser. domini in monte ca. 10 Ori. ho. 28. super Matth. com. in Matth. cap. 24.

dicentem cū Hesychio scribit, quòd erant in Africa gentes Barbaræ, ad quas nō peruenit prædicatio euangelii: quia Barbari illi propter aliquam accidentalem separationem commercii ab alijs hominibus uel gentibus non audiant uocem Christianitatis, & nesciant doctrinam Christi & tamē in primis temporibus statim post Christi mortem prædicat: tum est ibi aliquid, uel in prouinciis finitimis, ita ut fama nominis Christiani peruenerit ad eos Et ita Augustinus & Origenes, qui dicūt per Apostolos non esse in totum orbem prędicatum euāgelium, intelligendi sunt de prędicatione quantum ad totalem fructum: & quòd Christus hic dicit intelligitur de prædicatione facta, & publicatione etiam si nemo conuerteretur. Si enim intelligatur hoc quantum ad fructum prædicationis, qui est, ut singulis gētibus fundetur ecclesia credentium in Christo, hoc complebitur ante diem iudicii, ut Augustinus exponit: non tamen fuit completum ante euersionem Hierusalem. Sed si loquamur de fama prædicationis, hoc ante euersionem Hierusalem fuit completum: in uita Apostolorum Christi. Vnde beatus Hieronymus putat non mansisse aliquam gentem, quæ Christi nomen ignoret: & quanquám non habuit prædicatorem, tamen ex uicinis gentibus opinionem fidei non potest ignorare. Verba sunt Hæc diui Hieronymi. Et sic Augustinus & Origenes possunt cum aliis concordari. Sed satis sit de hac quæstione.

Verum ubi incipienda esset hęc euangelii prædicatio in omnes gentes ostendit Christus dicens.

[Incipientibus ab Hierosolyma.]

Siquidem remissionem peccatorū prędicabant, congruum erat, inciperēt ab illa ciuitate, ubi patratum est maximū omnium scelus: ut uidentes Gentiles hanc infinitam misericordiam, qualis erat ignoscere huic ciuitati, sed q̄d dico ignoscere? imo quòd uoluit Christus prius euangelium ei denūciari, vbi fuit mortuus nefando scelere & non uiso, ut uidentes inquā Gentiles hoc Christo maxime afficerētur ne desperarēt misericordia ipsius, siquidem adeo bonus & misericors fuit, ut nō solum parcere huic ciuitati Hierusalem uoluerit, sed etiam eam omnibus aliis mundi pręferre. Quis ergo diffidet misericordiæ Dei: quando tanta liberalitate, ueniam cōcedit his qui proprium filium crucifixerunt? Secundo uoluit, ut ab Hierosolymis inciperet prędicatio, ut ex Iudęorum credulitate Gentiles animarentur ad amplexādam fidem Christianam. Si enim in Christum credere non dubitarunt illi, à quibus in cruce suspensus est: quare non crederent in eum Gentiles, qui tantum nefas contra Christum non perpetrarunt? Et si Iudęi homicidæ post tot flagitia, simul atque resipuerunt, tantæ gratiæ facti sunt participes: qui non possunt Gentiles bonam spem concipere ueniæ? Sed de his hactenus.

Vos autem estis testes horum, & ego mittam promissum patris mei in uos.]

Apostoli erant testes uitæ, miraculorum, & prędicationis Christi, debebant uniuerso orbi de his testimonium perhibere: sed quoniam testis firmus, & constans in dictis esse debet, ideo postquam dixit eos futuros testes, adiecit missurum se Spiritum sanctum, qui eos uirtute, & fortitudine maxime reficeret. Figulus postquam uasa in tota confecit, sunt blāda, mollia, atque debilia: quæ si tangas, comminuuntur statim. Si tamen in camino ignis reponas, ut coquantur, dura educit, & fortia. Vasibus luteis sanctus Iob nos comparauit, cum dixit: Memēto domine, quòd sicut lutū feceris me Erant Iob.10.
Apostoli sicuti & nos uasa debilia, & delicata adeo: ut eorum principem, qui se ut Mat.14.
fortiorem magnificabat quædam uicerit muliercula: Non eius collo gladiū subdiderunt, non gigantes, & homines fortes obsederūt armati, sed quædam mulier debilis sexu, ignobilis conditione, & officio erat enim ianuaria: fuit tanta Petri pusillanimitas, ut timore cōcussus magistrum negauerit, nec habuit uim, nec pectus ad reddendum de illo testimonium. Sed tamen hæc lutea uasa igni immissa, ex Spiritus sancti fornace euaserunt fortissima, & validissima: sic vt diuus Petrus, qui ante mulierem uerebatur nō timuit magistratus postea, pontifices & principes synagogæ, coram quibus maxima autoritate in concilio respondit dicens; Obedire opor Act.4.

tet

tet Deo magis, quàm hominibus. Hac ratione inter alias, Spiritus sanctus uenit super Apostolos in linguis igneis: quia sicut uasa lutea coquere uolebat igne, ut de Christo testimonium redderent.

Acto. 2.

Ioã. 14.

¶ Possent etiam dicere: Quoniam sumus nos homines idiotæ, illiteratique ad disputandum cum doctorib. & legis peritis, & de Deo testimonium reddendum: Ad hoc respondet Christus se missurum Spiritum sanctũ, qui eos omnia doceat. Ideo in Ioanne habetur, quòd promittens Spiritum paracletum, dixit: Ille uos docebit omnia. Et quia ignis illuminat, uenit in linguis igneis, ad illuminandũ eorum intellectus, conscientia, literis & maxima sapientia. Futuri erant testes Apostoli, & testimonium de Christo reddituri coram potẽtatibus, & terræ principibus: ad hoc autem indigebant robore ac fortitudine. Reddituri etiam erant testimonium coram sapientibus mundi, & ad hoc indigebant etiã sapientia, & peritia: & quoniam duo hæc Spiritu sanctu, erat eis largiturus per donum fortitudinis, & sapientię, cum dixit, eos futuros testes ideo adiecit Spiritũ sanctum ad eos mittendum, cuius aduentu erant futuri fortes & sapientes testes.

¶ Praeterea ex hoc colligunt Theologi autoritatem originis respectu Spiritus sancti in filio insinuari, dum dicit filius: ego mittam. Missio enim in diuinis importat processionẽ ab alio. Ideò solus pater nunquam missus dicitur, quia nõ procedit ab alio, filius autem dicitur missus a patre, quia ab ipso procedit. Paulus: Misit Deus filium suum. Et Christus: Quem pater misit. Sed Spiritus sanctus a patre dicitur mitti, & a filio. A patre mittitur, quia dixit Christus: Spiritus sanctus quẽ mittet pater in nomine meo. Et mittitur a filio quia hic dicit Christus: Et ego mittam promissum patris mei in uos. Ergo a patre & filio procedit, nam ab utroq; dicitur missus. Conuincitur ex hoc loco antiquus error Græcorum, qui dixerũt, Spiritum sanctum a filio non procedere, sed solum a patre. Ideo caue cũ Theophylactum legis, qui more Græcorum dixit supra Ioannem Spiritum sanctum a patre tantum procedere, & non a filio. Sed de his alias.

Gala. 2.

Theop. in Euan Ioan. c. 3.

[Vos autem sedete in ciuitate, quoadusque induamini uirtute ex alto.]

Necessarium n. erat Apostolos impleri Spiritu sancto, & indui uirtute ex alto: si cęlis uela uentis dare cõtra aquæ torrẽtem, uela adimpleri debent uento: & quoniam Apostoli erãt per mundum nauigaturi contra torrentem, hoc est, cõtra suas inclinationes repleti sunt prius Spiritu sancto. Accipiter sublimipeta manũ tenẽtis eum fugiẽs, tam saturatus, ac repletus potest recedere, ut nunquam amplius ad eundem redire cupiat. Volens ergo Deus Apostolos dimittere, & catenis metus, & amoris mundani eripere, repleti sunt Spiritu sancto, quo sunt adeo refecti, ut nunquam indiguerint amplius ad mundum redire, Vas igni appositũ citò comminuitur, si uacuum sit, quod tamen si plenum sit cõseruatur: & quoniam apostolica uasa debebant conijci in ignem maximarũ tribulationum, prius repleta sunt Spiritu sancto, ne comminuerentur, quapropter expediebat eis maximè in ciuitate morari usque dũ hac uirtute, & Spiritu sancti fortitudine induerentur, & postea exire ad prædicandum, sustinendumque labores absque ullo defectu, & diminutione. Aduerte autem, quòd uirtus in hoc loco pro fortitudine accipitur, sicut & supra in initio huius Euãgelii, cum Angelus dixit Zachariæ loquens de Ioãne Baptista. Ipse præibit ante illum in spiritu & uirtute Heliæ. Hoc est, in fortitudine. Iam diximus quòd Apostoli fuerũt pusillanimes in Christi passione, quia omnes metu, & timore agitati relicto magistro fugerũt: & Petrus, qui se se aliis fortiorem esse putabat illũ ter negauerit. Ideoq; opus erat ut isti, qui futuri erãt testes Christi in Iudæa & Samaria, & usque ad ultimum terrę, induerentur constantia, & fortitudine & uiribus ex alto, ut testimonium darent Christi, & Euangeliũ constanter prædicarent coram Regibus & principibus & potestatibus huius mundi. Hãc fortitudinẽ acceperunt ex aduentu Spiritus sancti. Erant enim Apostoli, & Christi discipuli uiui instrumenta, & organa Spiritus sancti, quibus Spiritus Dei loquebatur ut homi-

Lucæ 1.

Acto. 1.

hominum cordibus: in quo quidem experiri poterant omnia quæ faciebant Dei esse opera, non autem ipsis propria. Hoc idem modo operatur Spiritus sanctus per prædicatores Apostolicos, & Catholicos qui prædicant secundum doctrinam sanctæ Romanæ Ecclesiæ: quibus inquit Christus: Non estis uos qui loquimini: sed Spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis. Si hoc ergo ita est, quid gloriaris in his

Esa. 10. quæ pro te Deus facit? Nunquid gloriabitur securis (ait Esaias) contra eum qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eũ à quo trahitur? Fidelis seruus Dei erat

2.Co.15 Paulus siquidem postquam omnes suos labores narrauit eorum autorem Deum cognoscens dixit; Non ego, sed gratia Dei mecum.

[Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus suis benedixit eis.] Vsque adhuc scripsit Lucas apparitionem, quæ facta est in uespere diei resurrectionis dominicæ, & nunc iam agit de Ascensione domini, prætermittens omnes apparitiones, & omnia, quæ Christus gessit in illis quadraginta diebus. Hanc uerò Christi Ascẽsionem perpulchrè scribit noster Lucas in primo capite libri, qui Actus Apostolorum prænotatur. Locus autem ascensionis non fuit in Bethania, sed in monte Oliueti propè Bethaniam. Quapropter cum dicit hic, quòd eduxit eos in Bethaniam: intellige exclusiuè iuxta Bethaniam. Porrò benedicere est bona impreca-

Ps. 148. ri: dicere autem Dei semper efficax est. Dixit enim & facta sunt, quare & benedicere eius non potest non esse efficax. An uerò Christus benedicendo, & bona illis imprecando usus est signo crucis, tacet euangelium. In ueteri lege eleuabant manum cum benedicebant: & sic in Leuitico habe-

Leui.9. tur, quòd Aaron extendens manum ad populum benedixit ei. Crediderim ego quòd Christus eleuauit manum, & facto super eos signo crucis benedixerit eis.

Hoc tamen certum est hanc antiquissimã consuetudinem benedicendi per signum crucis Ecclesiam retinuisse usu publico à temporibus Apostolorum: quare uerisimile est Apostolos didicisse a magistro suo Christo: maximè tunc post triumphũ uictoria per agnomen crucis, ad declarandum Deum patrem nos benedicere omni benedictione in cælestibus per triumphũ crucis.

[Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis & ferebatur in cælum.]

Mirabile certè hoc est in sacris literis, quam paucis uerbis multa, atque ea magna complectantur. Gloriosissimam illam

Ascensionem, & tam mirabilem, & gaudium discipulorum, matrisque eius sanctissimæ uidentis Christum ascendere tanta maiestate, & Angelorum apparitionẽ significare uolens, inquit: recessit ab eis & ferebatur in cælũ. Cùm etiam in hoc mundo conuersatus esset cum Apostolis, quibus, ut amicis, omnia, quæ maximi erant momenti, nota fecerat, ita ut omnia quæ audiuit a patre suo nota faceret eis, inquit Marcus quod postquam loquutus est eis assumptus est in cœlum. Vide ergo excellentiam sacræ scripturæ, quæ tam paucis uerbis tanta complectitur. Mũdus ut fabulam narret, mirabile est quibus utatur uerbis, quam ostentatione plenis, & ornatis, quantum conetur pulchrè ea intexere, & multiplicare: & tandem nihil, Arma uirumque cano, Troiæ qui primus ab oris, &c. Et post magnum uerborum tumultum unica ueritate prolata mille mẽdacia emittit. Pulchra mulier quomodocunque exornetur, placet. uili enim pãno inuoluta uisum reficit: deformis autẽ maximo ornatu & fuco indiget, onerarique auro, & sericis uestibus, ut aliquid appareat possit. Veritas ipsa est quid pulcherrimum adeo, ut quouis modo se habeat: placeat, nõ enim indiget Quintiliani rhetorica, nec Tullij eloquentia, non foliis, nec fuco aliquo, nam de se pulcherrima est. Veritas Euangelica non opus habet apparatu aliquo, nec uerborum tumultu, nam simpliciter omni remota ostentatione proferri quid sit rei. Recessit ab eis & ferebatur in cœlum, inquit, & tacet. Mundi tamen mendacium & fallacia his omnibus ordinatibus indiget, ut alicuius momẽti esse uideatur. Respice Euangelistã, & uide, quàm succinctè tã mirabilem nobis describit ascensionem. Recessit Christus a matre, & discipulis, non quidem sine magno dolore, & tristitia eorum: nam ex una parte sentiebant solitudinem, & defectum

Io. 15.

Mar.16

fectum, quo afficiebātur ex Christi absentia, ex alia autem parte erant eorum corda maximo, quodam gaudio & ineffabili repleta, uidentiū magistrum in tanta gloria, & maiestate in cœlum conscendere. Recessit eos singulatim amplectens, & maximo amore osculans, uerba ad solatium ducentia dicens. Ipsi autem ueniam petebant supplices propter incredulitatē præteritā resurrectionis. Benignus magister excusabat eos, & dulciter respondebat, & amplexabatur: pia mater exorabat, ut secū duceret quando eius præsentia destituta uiuere non poterat, nec per instans: filius respondebat, orans quòd si ipsa intelligebat quanto pretio Ecclesiam ipsam redemerat, pateretur propter eius utilitatē, & incrementum in mundo commorari ad solatium noniter credentium, qui ad eam erant uenturi, pollicens tamen secundum meritum eius post in cœlum ferendam. Hunc ergo recessum iam mirabilem complectitur Euangelista hoc uerbo: recessit ab eis.

¶ Post hęc autē Christus dominus propria uirtute consurgit de terra, & per aerē paulatim incedit, ut credentes illi eo fruerentur, quod sequuta est nubes sole ipso clarior sub eius pedibus posita, quæ eum operuit, & sic tandem euanuit ex oculis eorum. Eia nunc & tu Rex Dauid, qui in omnibus mysterijs fidei nostræ tantum loqueris, modò nonne aliquid profères de ista gloriosa ascensione, in qua tu etiam fuisti cum Christo in cœlum ascendens? Psallat ergo hic tuum instrumentum, & dicas; Exaltare domine in virtute tua. Et iterum: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, sicut deficit fumus, &c. Cantate Deo psalmum dicite nomini eius, iter facite ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomen illi. Currus Dei decem millibus. Ascendisti in altum, cœpisti captiuitatem, dedisti dona Spiritus sancti hominibus. Viderunt ingressus tuos Deus. Principes Iuda, principes Zabulon, principes Nepptalim. Erant enī Apostoli harum tribuum. In medio iuuencularum tympanistriarum, hæ erant discipuli tenellae ibi Beniamin, filius dextræ sedit ad patris dextram ascendens in mentis excessu super omnes choros Angelorum. Ideo- [Psal.10.] [Psal.67.]

que regna terræ cantate Deo, psallite Domino, psallite Deo, qui ascendit super cœlum cęli ad orientem, &c. Hanc igitur gloriam, & maiestatem, qua ascendit supra cęlos & sedit ad dexteram patris, complectitur euangelista dicens, & ferebatur in cœlum. Ascēdit eleuatis manibus sicut aquila prouocans pullos ad uolādum, & super eos uolitans, vt discipuli eius tanquā pulli sui ipsum sequi affectibus studerent, thesaurum in cœlo quærerent, eoque cor sub leuaret, dicentes illud: Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum. Ascendebat Deus in iubilo, & dominus in uoce tubæ. Gauisi sunt Angeli, quibus gaudium est super uno peccatore pœnitentiam agente: oue errante iam reperta & inuenta. Gauisi sunt etiam iusti: Si enim Abraham exaltauit, ut uideret diem domnini, quātum in eius Ascensione cum omnibus lætatus est sanctis! Nam ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem: suscepit eum nubes ab oculis Apostolorum. Non quòd indigebat subsidio nubis: sed voluit eius vt i seruitio: virtus enim eius in nubibus. Sic enim prędictum erat: Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulans super pennas ventorum. Nō ita que fuit assumptus in nube ut Enoch: nō in curru igneo ut Helias: sed ascendit propria uirtute ille, qui præstat uirtutem nobis, ut ascendamus prędarans nobis viam, tollēs de medio prædones animarum, diabolum, scilicet, mortem, infernum & peccatum, vt securum, acturum ad patrem habeamus aditum.

[Deu.32] [Cant.1.] [Psal.46.] [Lucę 15] [Ioan.8.] [Ephe.4.] [Psal.67.] [Psa.103] [Gene.5] [4. Re.2]

¶ Expende etiam, quòd sacra scriptura humilia, & quæ ad opprobrium, & confusionem attinent, minutatim scribit & ad longū. quare oēs Euangelistæ nimis extensè passionem, & mortem domini scribunt alapas, tormēta, & flagella, & Ioannes quomodo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontē in Samaria iuxta Sichem. Et noster Lucas ter nominat præsepium & paupertatem Christi natiuitatis. Sic etiā Matthæus paupertatem discipulorum scribit dicens, quod parabant retia. Quod autem est honoris & gloriæ breui complent, & sic Euangelista modò unico uerbo gloriosissimam Christi Ascensionem supra cœlos resumit, quo quidem cōdemnatur nostra [Ioan.4.] [Lucæ.2] [Matt.4.]

stra superbia, & insolentia, qui cum de honore nostro, ac laude agimus, uerbis omnia obtundimus, & aliquando plus uero narramus: uitia autē nostra, atque defectos tacemus, nec ullum uerbū de eis esse uolumus. Admonet locus iste, vt quemadmodum Christus ascendit in cœlū in corpore & anima postquam uoluntatem patri sui fecit, ita & nos si perseuerantes in facie æterni patris eius uoluntatem fecerimus, sperabimus nos assumendos in uitam æternam: quam nostris operibus retribuet Deus iustus iudex. Non ascendeē in cœlum cum Christo per solam fidem, sed per charitatem: quæ uere dignos nos facit cœlesti illa ascēsione. Et ideo à monte Olieti ascēdit: q̄a ex operibus misericordiæ & charitatis ascendimus in cœlū,
Psal. 23. Vnde Dauid: Quis ascendet in montē domini, aut quis stabit in loco sancto eius? subdit: Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Sed quid post Ascensionem fecerint discipuli audi.

[Et ipsi adorantes ingressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, & erāt semper in templo laudantes, & benedicentes Deum.

Iam enim certa fides excusserat omnem mœrorem: & certa spes promissiorum addebat alacritatem. Interea frequētes erant in templo iam tunc euangelicas uictimas immolantes, laudibus ferentes: & gratias agentes ei, qui tanta beneficia decreuisset per filium suum gratis largiri mortalibus. Sic etiam & noster Lucas ait in Actis, quod omnes illi fideles statim
Acto. 1. post Christi ascensionem, reuersi sunt in Hierusalem & introierunt in cœnaculum & erant ibi unanimiter perseuerantes in oratione, & obsecratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius.

¶ Docet nos locus iste, ut perseueremus in orationibus & bonis operibus, si uolumus spiritum sanctum suscipere. Perseuerātia enim informat meritum, & corroborat propositum boni, remunerat currentem, coronat pugnantem, ducit ad brauium, & conducit euntes ad portum. Hæc est perseuerātia, qua laureantur martyres: & uirgines & coronantur. Quid prodest, quòd martyr pro fide dimicet: si nō perseuerat? Illa sancta quatuor animalia quæ erant plena oculis ante & retro, non habebant requiem die nec nocte, sed iugiter clamabant, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus omnipotens: qui est, qui erat, & qui uenturus est. Ita quilibet Dei uerus amator non debet habere requiem die ac noctæ in operibus studiosis usque in finē vitæ suæ. Licet enim cœli inferiores iugiter diuersis motibus agitentur: cœlum tamen supremum, quod nos dicimus empyreum in nullo mouetur, nec à sua quiete perturbatur: sed semper in sua immobilitate perseueranter persistit. Sic etiam quanuis potentiæ inferiores sensitiuè perturbantur, uel inordinatè moueantur, & agitentur ad bona sensitiua capessenda, tamen ratio cauere debet, ne unquam moueatur, & discedat à desiderio supernorum, & operibus studiosis, quin potius in eis usque ad mortem perseueret. Nā quanuis faceret aliquis in oratione optimum exordium, optimam inuentionem, dispositionem, eloquentem narrationem, ac pronunciationē: si non haberet solidā, & bonam conclusionem, talis oratio omnino priuatur laudis humanæ merito: q̄a conclusio, quæ ars uetus dicitur, est totus orationis exitus, oratio, determinatio, & perfectio. Sic ergo quanuis quis haberet omnes uirtutes, & non haberet finem perseuerantiæ: priuaretur sine dubio merito cœlestis gloriæ, Audi Paulum; Bonum, inquit, certamen certaui: cursum consummaui, fidem seruauaui, de cætero reposita est mihi corona, &c. Vide dominum Iesum Christum, qui triginta tribus annis noluit unquam desistere à perseuerantia nostrę redemptionis, nec cessauit propter diabolicam tentationem, nec propter Iudæorum exhortationem, qui dicebant, ut descēderet de Cruce. Non enim uoluit cessare propter animæ, & corporis omnimodam afflictionem: non denique propter crucis passionem, sed perseuerauit usque ad mortem, donec diceret; consummatū est, & tunc emisit spiritum, dicens; In manus tuas domine commēdo spiritū meū. Quo exemplo significatur, q̄d solùm pater cœlestis illorum animas suscipit in regnum uitæ æternæ, qui perseuerant usq; ad mortem in eius amore, & bonis operibus,

2. Ti. 4.
Matt. 4.
Mat. 27.
Ioan. 19
Mat. 27.

bus. Vnde Paulus: Nescitis, quòd hi, qui in
1. Cor. 9 stadio currunt, omnes quidem currunt,
sed unus accipit brauium? sic currite, ut
Heb. 12. comprehendatis. Igitur & nos curramus,
cum Paulo ad propositum nobis certa-
2. Cor. 7. men non deficientes: tempus enim (ut ille
ait) breue est. Merces autem nostra, Salua-
Matt. 5. tor ait, quòd multa est in cœlis: conside-
rantes non quæ uidentur, sed quæ non ui-
dentur: quæ enim uidentur temporalia
sunt, quæ non uidentur æterna. Vtinam
sic curramus in hac breui uita, spoliantes 2. Co. 4
ueterem hominem, & nudi terrenis affe-
ctionibus, accipiamus brauium æternæ Colo. 3.
retributionis, quod nobis præstare digne-
tur dominus Iesus, qui opus hoc in diuũ
Lucam incæpit, & ipse, qui auctor totius
boni est, ad finem usque consummauit.
Cui summus honor sit, & gloria in sempi-
terna secula seculorum. Amen.

Secundi Tomi enarrationum in Beati Lucæ Euangelium: & totius operis finis.

